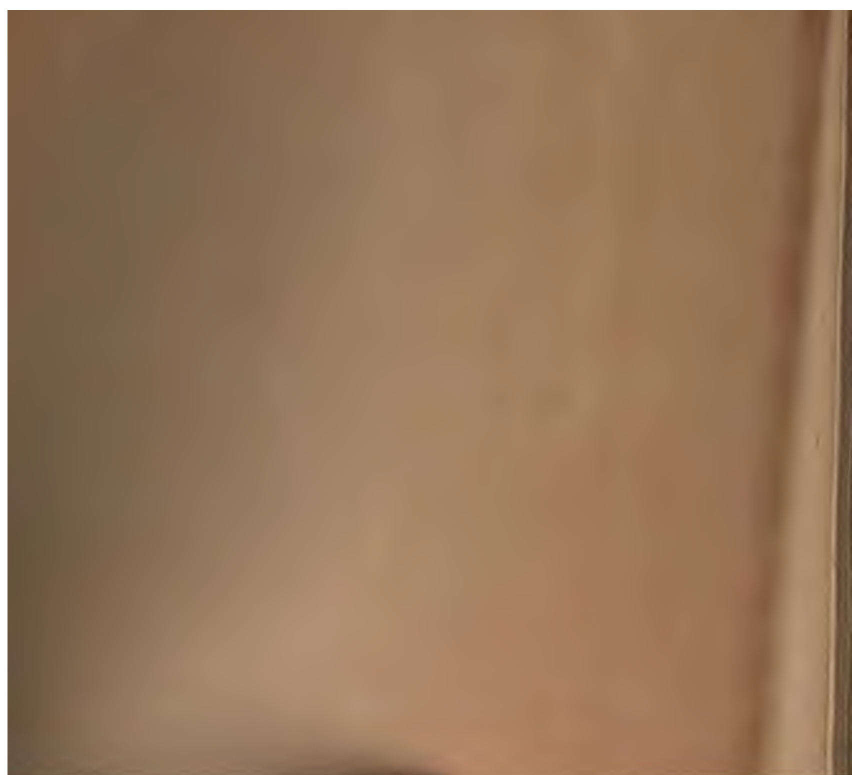




T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS DECIMUS TERTIUS.

STUTGARDIAE,

E TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXV.

SUPPLEMENTA

L I V I A N A

A LIBRO SEPTUAGESIMO QUINTO

AD CENTESIMUM OCTAVUM

AUCTORE

JOANNE FREINSHEMIO.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI.

EPITOME LIBRI LXXV.

A. Postumius Albinus legatus, quum classi praeesset, infamis crimine proditionis, ab exercitu suo interfectus est. L. Cornelius Sulla legatus Samnites

A. Postumius legatus in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpicius legatus, cum classi praeesset] In his verbis eſt insigne mendum. Inculcata enim multa verba sunt ex Epitome sequentis libri, eaque a Gabinio ad Poſtumium translata: quae autem ad Poſtumium pertinent, ea Sulpicio sine causa tributa sunt. Sic igitur lege ex veterum librorum fide: *A. Postumius Albinus legatus, cum classi praeesset, infamis crimine proditionis, ab exercitu suo interfectus est.* Reliqua autem dele. Haec ipsa A. Poſtumio evenisse, tradit etiam Orosius l. 5, [18.] *Postumius Albinus vir consularis, tunc L. Sullae legatus, intolerabili superbia omnium in se militum odia cum suscitasset, lapidibus occisus est.* et Valerius lib. 5. cap. 8. *A. Albinus, nobilitate, honorum omnium consummatione civis eximius, propter falsas et inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrutus est.* SIG. Hunc στρατηγικὸν, *praetorium*, vocat Plutarch. in Sulla. *consularem* Oros. 5, 18. DUK. *Aurelius Postumius* Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei. et ed. Camp. V. ad Epit. praeced. Sequentia ita *exhibet* Leid. *legatus in obsidione castrorum hostium cecidit. Sulpicius cum classi.* Voſſ. *legatus in obsidione castrorum hostium cecidit. Sulpicius legatus cum classi.* neque aliter Boend. et ed. Camp. nisi quod Boend. *recidit* legat, pro *cecidit.* At septem vocabula, quae codd. vett. fide ejecit Sigonius, desunt etiam in Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Id verum eſt, A. Poſtumium Albinum fuiſſe, qui a militibus suis interfectus periit: id enim praeter Valer. Max. et Oros. a Sigonio laudatos narrat etiam Plut. in Sull. 455. *Τῶν στρατιωτῶν αὐτὸν στρατηγικὸν ἄνδρα, πρεσβευτὴν, Ἀλβῖνον ὄνομα, ξύλοις καὶ λίθοις διαχρησαμένων παρῆλθε.* Eum vero claſſi praefuiſſe, alibi non invenio. Quin etiam omnes, qui eadem ejus referunt, militum, a quibus caesus eſt, nullus vero sociorum navalium meminit. Praeterea *in castris* lapidibus obrutum fuiſſe Valer. Max. narrat: quid autem negotii illi, qui claſſi praeeſt, cum caſtris? Denique, Romanos in bello sociali claſſibus usos eſſe, nullus tradit. Hae rationes eo ducere videntur, ut locum ita conſtituamus: *A. Postumius legatus in obsidione castrorum hostilium, infamis crimine pro-*

proelio vicit, et bina castra eorum expugnavit. Cn. Pompejus Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul, rebus prospere gestis, fusisque aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit. ea res hostibus victoriam ejus proelii dedit. Cosconius et Luccejus Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem, occiderunt, compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla Hirpinos domuit, Samnites multis proeliis fudit, aliquot populos recepit: quantisque raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

ditionis, ab exercitu suo interfectus est. Verum verba illa invitis codd. delere non audeo; praesertim quum illa, quae Sigonius expunxit, perperam ex sequentis lib. Epitome repetita esse verisimile sit. Ultima vox *est* ante *interfectus* deest in Norv. et edd. antt. Eam Sigonius addidit, et servant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp.

Sulla legatus Samnites proelio vicit] *Samnitem* Boend. quod ferri posset, si plurium codd. testimonio firmaretur. V. ad 3, 2, 11. et 28, 44, 5. Eum, qui hic *legatus* vocatur, *consulem* vocavit Oros. 5, 18. At Sullam, antequam consul crearetur, plures victorias de Samnitibus reportasse refert Appian. 1. Civ. 381.

Dum castra eorum expugnat, cecidit] Vel legendum *obpugnat*. V. ad 21, 57, 6. vel *expugnat* eodem fere modo capiendum, quo illud interpretatur Gronov. ad Epit. 49. Tum *occidit* Leid. V. ad 36, 36, 6. Paullo ante *jussisque*, pro *fusisque*, Exc. Pithoei. In verbis seqq. *Et ea res victoria ejus proelii dedit* Boend.

Cosconius et Luccejus Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium] *Costonius* ed. Camp. *Constonius* Boend. *Coscenus* Voss. *Cesenius* Leid. *Censonius* Berg. Sed recte vulgatum servat Lov. 2. *Γάϊος Κοσκώνιος* vocatur apud App. Alex. 1. Civ. 381. Vide ad Epit. 56. Tum *Lucanus* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. *Lucejus* Norv. et edd. ante Gronov. qui recte *Luccejus* reposuit. Recentiores tamen alterum c iterum expunxerunt. V. Victor. ad Cic. 5. ad Famil. 12. Deinde *Marium Ognentium* Voss. *Marium Equatium* Berg. *Marium Aegnatium* Norv. et priscae edd. *Marium Ignatium* Boend. et ed. Camp. *Μάριος Ἰγνάτιος* vocatur App. 1. Civ. 375. At Perizon. apud Cl. Duker. ad Flor. 3, 18, 6. pro eo, qui apud eumdem App. p. 381. *Τρεβάτιος* vocatur, *Ἐγνάτιος* scribendum conjicit. Mox *quamplurimaque eorum oppida in deditionem accepit* Voss. Vox *eorum* deest in Berg. et Lov. 2.

L. Sulla Hirpinos domuit] *Arpinos* Boend. scribarum lapsu; quos supra similiter errasse, vidimus ad 22, 13, 1. Mox *pluribus proeliis* Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

Quisquam ante consulatum] Vet. lib. *quisquam alius ante*. SIG. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XL.

IN LOCUM LIBRI LXXV. T. LIVII.

U. c. 663.
A. C. 89.

A. Poſtumius ab exercitu suo necatur.

I. Iisdem ferme diebus, quibus praetoris urbani fusus in foro suo sanguis eſt, etiam in caſtris, ne quid usquam caſtum sanctumve foret, praetorium virum, A. Poſtumium Albinum, quum legatus claſſi praeeſſet, exercitus, quem ducebat, interfecit. Intolerabili superbia militum in se odia suscitaviſſe traditur; sed, quo speciosior furentibus praetextus eſſet, crimine proditionis insimulatum saxis atque fuſtibus oppresserunt.

Id facinus impunitum patitur L. Sulla.

II. Copias ejus quum L. Sulla, ipse quoque legatus L. Porcii consulis, accepiſſet, suppliciumque de nocentibus sumpturus putaretur, impunitum eſſe flagitium paſſus eſt. Id eo pertinuiſſe judicant, ut tanto beneficio obligatos promptiores haberet ad exſequenda, quae animo deſtinaſſet. Jam enim eo proceſſerat cum Mario simultas, ut aut perdendum illum, aut sibi pereundum eſſe intelligeret: et, quia, senescente jam sociali bello, Mithridaticum adeſſe sentiebat, ad spem consulatus et provinciae obtinendae favorem exercitus aucupabatur. Id licet multi palam incusarent, et in tam atroci delicto impunitam eſſe facinorosorum audaciam quererentur; contempsit sermones hominum Sulla, ultro praedicans consilii sui utilitatem, *quod hoc pacto melioribus usurus eſſet militibus, dum fortibus factis eluere turpitudinem admiſſi niterentur.*

L. Sullae geſta contra L. Cluentium.

III. Neque vanum id ei augurium fuit. Gerebat tum in Campania bellum, Stabiisque receptis, Pompejos, haud amplius sex millibus paſſuum diſtantes, oppugnabat. Ad auxilium obseſſorum L. Cluentius accurrerat, fiduciae spirituumque plenus adeo, ut intra

---

Cap. I. Plut. Sulla. Liv. Epit. Oros. 5. 18. Liv. Epit. Cap. II. Diod. Eclog. l. 37. Plut. Polyaen. Strat. l. 8. Oros. Cap. III. Vell. 2. 13. Appian. Civil. l. 1.

U. c. 663. A. C. 89. paſſus omnino quadringentos caſtra sua Sullanis opponeret. Sulla. quamquam magnam suorum partem pabulatum emiserat, contumelia ſtimulatus, protinus ad hoſtes movit signa: sed numero victus tum quidem in sua caſtra se recepit. Ceterum, ubi pabulatores reverterunt, adsumptis illis Cluentium denuo adortus, magna cum caede profligavit.

Sullae oratio ad milites.

IV. Cluentius, motis in mediterranea caſtris, quum ingentia ad eum Gallorum auxilia veniſſent, animo recepto, ad Pompejos iterum duxit, si pugnandi copia fieret, haud detrectaturus certamen. Ibi Sulla, quo paratiores ad proelium milites haberet, in concionem vocare juſſis, ita coepit: *Non, ut, tamquam adverſus novum hoſtem, quae fieri ſolet, admoneam, neque ut virtutem veſtram verbis exſtimulem, vobiscum agere conſtitui, milites. pariter enim et obsequium veſtrum mihi, et animum praeteritis proeliis approbaſtis. sed, quia toties pulsus hoſtis denuo haec signa et hos vultus intueri suſtinet, hoc tantum a nobis dedecus amoliri conantem ut adjuvetis, cohortandos exiſtimavi.*

Indigne fert, hoſtem victum iterum tentare fortunam belli.

V. *Cur enim victoriam noſtram in ullo pretio ponimus, si cladem suam non senſit hoſtis? aut quorsum tollimus animos, si ille nondum demisit? Prorsus extorquenda confeſſio eſt, ut victos se fateantur, quos repulimus. Ea nimirum res non ad novam tantum adquirendam laudem, sed etiam ad retinendam, quam paravimus, vehementer pertinet. Quamdiu in vicino caſtra Cluentius habebit, quis credet nos vicisse? quo auctore, aut mihi speratos honores, aut vobis digna labore veſtro praemia senatus decernet? Fortuna partium utrarumque comparabitur, et tantumdem hoſtis, quantum Romanus, adversi proſperique rumoris auferet. Simili timoris ac audaciae viciſſitudine uterque exercitus et fugiſſe hoſtem, et repetiſſe dicetur.*

Ita parem hoſtium et ipsorum laudem fore.

VI. *Hoc igitur de nobis ſenatus populusque Romanus nuncium, inter aliorum exercituum victorias et gratulationes, accipiet, ut ubivis locorum res Romana haud dubie superior, hic tantum ancipiti Marte dicatur dimicare? Qua enim re inferiores aliis sumus, ut patienter feramus poſt omnes collocari? Numerus, arma, copiae, lacerti, non aliis in caſtris meliora. Nam, ut de nobis ducibus nihil dicam, nisi poſt viginti ferme annos omnibus, Africanis, deinde Gallicis atque Cimbricis bellis, poſtremo in Cilicia et Cappadocia, sic eſſe cognitos, ut numquam operae noſtrae conſiliique aut rem-*

U. c. 663. A. C. 89.

publicam, aut exercitum poenituerit. eosdem sane homines, eadem arma intueor, quibus persaepe hoc ipso bello hostium maximae copiae, et munitissima praesidia cesserunt. Non enim, quasi nihil sit a nobis gestarum, queror; aut aliud incuso, nisi quod nondum ad id fastigium gloriae pervenimus, quod virtuti vestrae et felicitati nostrae debetur.

Fortunam suam depraedicat.

VII. Multum enim, nec diffiteor, Fortunae favorem omnis extum haruspicumque responsa, et cujusque generis divinationes consensu praedictione spondent; ut, quae sunt hactenus a vobis gesta, minime quidem poenitenda illa aut contemnenda, magnitudine eorum, quae speramus, non vinci modo, sed etiam obscurari et obrui fatum sit. Idcirco, quoties imperia nostra accepitis, non hominis, sed Deae ductum vos sequi cogitate; ejusque Deae, cujus in arbitrio res humanas omnes esse sitas, prudentes simul fatuique uno ore pronunciant.

Ejus numinis vim extollit.

VIII. Nec igitur me piget ad hujus beneficium maxime referre, quidquid ame fuerit praeclare optabiliterque gestum, ne ingratus adversus ita meritam sim, aut benevolentiam ejus in iracundiam mutem. Est enim et huic numini suarum injuriarum sensus, et facile fastidit eos, a quibus fastiditur.

Exemplis Reguli et Timothei.

IX. M. Reguli casum quis ignorat, florentissimi, priusquam Fortunam contemneret, postea longe miserrimi ducis? Athenienses Timotheum Cononis filium habuerunt, qui laude bellicarum rerum non inferior, quam pater, ingenii praeterea et doctrinae magna ornamenta adjecerat. Sed ista omnia, postquam Fortunam offendit semel, minime profuerunt. Quum successissent ei omnia mirabiliter, aemuli pinxerunt in tabernaculo sedentem, pendente supra caput Fortuna, quae civitates in rete dormientis compelleret. Id homo vanus quum tolerare nequivisset, et, aliqua forte re gesta, publice negasset, ex ista laude Fortunam posse quidquam decerpere, ab eo die fuit infelicissimus.

Officium faciundum: eventus referendus ad numen.

X. Mihi vero hoc temperamentum placet, ut vigilantiam, consilium, audaciam praestanda homini censeam, eventum lubentius referam ad Deos. ita demum necessum erit prospere evenire omnia, si neque nostro officio desumus, neque cum injuria potentioris indebitam gloriam adfectamus. Sed haec quidem aliquanto verbosius exsequutus sum, milites, quod non in praesentia tantum intelligere vos cupiebam, quid mihi pro-

---

Cap. IX. Cic. de Off. 1. 32. Aelian. 13. 43. Plut. Sull. 6. 9.

U. c. 663. A. C. 89. *positi esset, sed in posterum quoque scire, qualem ducem, et quibus praesidiis fultum sequeremini.*

Severitatis et liberalitatis suae admonet milites.

XI. *Cetera jam vobis nota sunt, rebusque ipsis perspecta, neque mihi severitatem in noxios, nec erga fortiter acta liberalitatem defuisse. quamquam et hoc adscribo Fortunae, quod mihi sic animatos milites dedit, ut praemia creberrime, supplicia non saepe repraesentarem. Quamquam sane incusor a multis, quod aequo mollior etiam foedissimorum facinorum poenas a sontibus non exigam. Verum enimvero, milites, ita mecum inii rationem, dandum esse hominibus spatium, ut contractam, nescio quo furore, noxam poenitentia magis, quam poena, eluant: et, ubi forti adversus hostem opera tantum profuerint reipublicae, quantum crimine et exemplo nocuerunt, ipsi veniam, respublica tot cives incolumes habeat: sin vero sceleri addiderint ignaviam, ne ipsi quidem recusent, quin servili cum cruciatu necentur.*

Postumianis veniam aut supplicium proponit.

XII. *Haec vobis me dicere, quibus nuper A. Postumius Albinus praefuit, non ignoratis. Apud majores nostros, quum simili facinore sublatus ab exercitu M Postumius Regillensis esset, jussu populi acriter exercita quaestio est. Nunc aliena judicia ne timueritis: vestra in manu est, qualis manere vos exitus debeat. ferro, non suffragiis, hac caussa decidetur. Victores virtus absolvet: ignavos, ut hostile ferrum pepercerit, legum vindicta consumet.* Quum ejusmodi oratione L. Sulla milites cohortatus esset, eamque conditionem, maxime qui poenas interfecti ducis timebant, cupide accepissent, promptos paratosque et ad omnia prolixe operam pollicentes in aciem eduxit.

Res levis, praecipua Sullanae victoriae caussa.

XIII. Eo tempore, ut maximi quique mortalium conatus levi subinde casu eluduntur, res per se haudquaquam magni momenti, praecipua tamen Sullanae victoriae caussa fuit, Romanorum insigni fiducia inflammatis animis, et hostium alacritate exstincta. Gallus quidam insigni proceritate, qui inter auxilia Cluentii merebat, quum ex diversa acie fortissimum quemque ad singulare certamen provocasset, ab exiguae staturae Mauro confectus, tantum pavoris popularibus suis injecit, ut vix primum telorum conjectum sustinerent.

Cap. XI. Oros. 5. 18. Cap. XII. Liv. 4. 50. et 51. Cap. XIII. Appian.

XIV. Gallorum fuga sociorum quoque commovit ordines, perterritosque et turbatos, tamquam imbelle pecudum agmen, trucidandos hosti praebuit. neque pugnantium fugientiumque minus triginta millia periisse referuntur. Ceteri cum duce Cluentio, nihil tutum arbitrantes, priusquam ad Nolam cursu pervenissent, castra ante ipsam urbem posuerunt. Sulla non amplius moratus, quam donec hostium castra expugnasset, sive deditis Pompejis, sive post tantam suorum cladem mature venturis in deditionem, protinus victorem exercitum ad persequendas rebellium reliquias in agrum Nolanum ducit.

U. c. 663. A. C. 89. Ingens clades Italicorum.

XV. Eo loci quum castra communivisset, accidit, ut ante praetorium forte immolanti subito ex infima ara anguis erumperet. Felicissimum id prodigium esse C. Postumius haruspex interpretatus, hominem, Fortunae nihil non credere solitum, facile impulit, ut, nulla interposita mora, exercitum adversus hostem educeret. Atque sic evenit, quemadmodum in commentariis suis sibi saepe accidisse ipse prodidit, ut temere festinata expeditio prosperius caderet, quam si matura deliberatione cautoque consilio suscepta fuisset.

Anguis ex ara erumpit, immolante Sulla.

XVI. Nam in tantam consternationem conjecit Italicos, ut, post pugnam parum constanter initam, refugientes ad urbem circum ipsos muros caederet: quia Nolani, ne simul irrumperet hostis, non amplius una porta ad recipiendos suos aperire audebant. Inter occisos ipse quoque dux Cluentius pugnando cecidit: et cum eo viginti militum millia desiderata sunt. Hic quoque florentissima Samnitium castra in potestatem victoris venerunt. Et, quod miraculo proximum est, in tam magnifica victoria ne unum quidem de suis militibus amisisse Sullam, memoriae proditur: ut jam non sine caussa, quum omnium cognominum haberet potestatem, *Felicis* appellationem ceteris praetulisse dicas.

Alia Sullae victoria.

XVII. Non igitur minor, quam pro re, laetitia et exsultatio in castris Romanis fuit. Postumiani milites, hostili sanguine civilem satis expiasse crediti,

L. Sulla corona obsidionali donatur.

Cap. XIV. Liv. Epit. Oros. Cap. XV. Cic. de Divin. 1. 33. Val. Max. 1. 6. Plut. Sull. c. 10. Cap. XVI. Appian. Oros. Appian. Cic. Liv. Epit. Eutrop.

U. c. 663. A. C. 89. venia, ceteri laudibus, omnes praemiis amplissimis donati, vicissim et ipsi ducem raro, nec nisi paucis omnino concesso, honore adfecerunt. Certe, se ab exercitu ad Nolam obsidionali corona donatum, quum Italico bello legatus esset, et scripsit ipse in Commentariis Sulla, et in villa Tusculana, quae postea fuit Ciceronis, pinxit. Eam solebat e gramine viridi servatus exercitus dare, ubi virtute insigni ducis liberata ab instanti excidio castra essent. Igitur seriem rerum atque temporum examinanti ad Nolam accepta videtur, ad Pompejos merita.

Cn. Pompejus Vestinos vincit.

XVIII. Interea temporis Cn. Pompejus consul, relictis ad obsidionem Asculanam idoneis copiis, in Vestinos, vicinam Picentibus gentem, expeditionem fecit: eosque multo certamine ita domuit, ut palam inter se de deditione agitarent. Cui ferme tempori colloquium cum P. Vettio Catone, quod se tirone praesente habitum Cicero scribit, adsignari potest: ad quod quum frater consulis Sextus evocatus Roma venisset, eumque Cato salutasset, *quem te appellem?* inquit. At ille, *voluntate hospitem, necessitate hostem.*

Cum P. Vettio colloquitur.

L. Porcius consul occiditur.

XIX. Dum prospere Pompejo locis plerisque expeditiones cedunt, alterius quoque consulis haud poenitenda gesta fuerant: neque postremus eo bello imperatorum Marsos aliquoties fuderant, multisque locis acrem strenuumque ducem gesserat. Sed in ipso cursu prosperitatis, spes amplas gloriamque illustrem cum ipsa vita posuit. Dum enim ad Fucinum lacum castra Marsorum oppugnat, et propemodum exploratam in manibus victoriam habet, accepto vulnere, mortuus prosternitur.

XX. Quum incertus caedis auctor esset, circa C. Marium C. F. suspicio haesit, quasi patris sui contumeliam vindicare proditorio facto studuisset. L. enim Porcium ferunt, quum easdem haberet legiones, quae superiore anno sub C. Mario militaverant, successu laetum, per jactantiam dixisse, *C. Marium non maiora fecisse.* Hanc ipsi vocem letalem fuisse putant, nihil nec a perfidia, nec a crudelitate Mariana abhorrente

Cap. XVII. Plin. 22. 6. Id. ibid. c. 4. Cap. XVIII. Appian. Liv. Epit. Cic. Philipp. 12. 11. Cap. XIX. Liv. Epit. Oros. Appian. Vell. 2. 16. Eutrop. Oros. Cap. XX. Liv. Epit.

sententia. Ceterum mors consulis adeo exterruit Romanos, ut non modo victos fere hostes omitterent, sed ipsi quoque vincerentur. U. c. 663. A. C. 89.

XXI. Felicius in Iapygia a C. Cosconio praetore gesta res est, qui, adjutore Q. Lucejo, (cujus filius Italici belli historiam non meliori, quam ceteri, fato scripsit) Samnites acie vicit: Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem, occidit: Salapiam, Cannas, alia oppida complura in deditionem accepit. *C. Cosconius Samnites vincit.*

XXII. Circa Canusium, quod obsidere aggressus fuerat, acriter cum Samnitibus dimicatum est, magna utrimque caede, donec prior Romanus exercitum Cannas reduxit. At Trebatius Samnitium ductor insequutus, quum inter duo castra medium Aufidi flumen esset, optionem detulit Cosconio, ut vel in suam ripam pugnandi caussa descenderet, cujus rei potestatem se ei, abducto, quantum satis esset, exercitu, facturum; vel eadem conditione transitum sibi concederet. *Trebatius Samnitium ductor.*

XXIII. Cosconius altera conditione accepta, ut suam intra ripam admitteret hostem; simul ille trajecerat, signa intulit. neque tantum pepulit Samnitem, sed trans flumen fuga evadere conatum ita cecidit, ut ad millia hominum quindecim occumberent: a ceteris et duce Trebatio perniciem, non ipsorum virtus, sed Canusina moenia depulerunt. Cosconius, vastato Larinati et Venusino agro, et, qui Piceno cognominis in Apulia est, Asculano, in Poediculorum fines tanto terrore incubuit, ut universam gentem biduo proximo in fidem acciperet. *Vincitur a Cosconio.*

XXIV. Eadem aestate L. Sulla, captis ad Nolam Samnitium castris, per Campaniae montes in Hirpinos movit, eumque populum, Aeculani urbis calamitate perdomitum, recepit. Aeculanenses, quum in eamdem diem, qua Romanus ibi castra ponebat, Lucanorum auxilia exspectarent, tempus ad deliberandum poposcerant. Sulla, intellecta fraude, legatis longam orationem orsis, nihil opus esse otioso sermone apud occupatos praefatus, *unius horae spatium se dare* dixit. *Sulla Hirpinos recipit.*

Cap. XXI. Diod. Eclog. l. 37. Liv. Epit. Cic. ad Fam. 6. ep. 12. Cap. XXII. Liv. Epit. Appian. Cap. XXIV. Sisenna. apud Non. voce *Protinus*. Appian.

U. c. 663. A. C. 98. *Aeculanum diripit.*

XXV. Interea suis dat negotium, ut magnam vin sarmentorum colligant, fascibusque effectis, admo veant ad murum; quod is multa materia exſtructu fuerat. Quum inter haec hora praeteriiſſet, ignen supposuit fascibus, territosque obseſſos ad deditio nem adegit. Nec eo minus diripi oppidum juſſit, si ve quia dilata in extremam neceſſitatem deditio fue rat; sive captum potius, quam deditum, videri ma luit, ut milites praeda delinitos, benevolos sibi ad dictosque efficeret.

XXVI. Quod si forte ideo fuit in hos severioı ut ceteros metu parium malorum ad alia consilia co geret, non fuit opinione falsus. Nam Aeculanen sium calamitas ceteris Hirpini nominis urbibus docu mento fuit, ut, celeriter miſſis legatis, imperata fa cturas nunciarent. Sed metus erat, ne duriores victore conditiones dicerentur. Idcirco, ad mitigan dam ejus iram qui miſſi fuerant, ita fere verba fe cerunt.

Hirpinorum legatorum oratio.

XXVII. *Oratores pro gente noſtra venimus, L. Cornel ut, quando eam ſtultitiae suae poenitet, quomodo tibi popu loque Romano satisfieri poſſet, diſceremus. Eſt quidem non nulla nobis sollicitudo, ne fortaſſe, recentium irarum memoı vindictam exercere in obnoxios, quam clementiam, malis: se*

Moderationem Sullae depraedicant.

plus tua nos moderatio conſolatur: quam quia semper amaviſt quoniam erat tibi ingenita, nunc profecto non abjicies, poſt quam haud inferiorem inde, quam ex tot victoriis, exſtitiſ tibi gloriam comperiſti. Nemo eorum, quos mala mens au aliorum perſuaſio eo adegit temeritatis, ut hoſtes eſſe veſtri quam socii, praeoptarent, vim tuam senſit, nisi quamdiu re ctis monitis se praebuit intractabilem.

Qui et Poſtumianis militibus pepercerit.

XXVIII. *Nec adversus hos tantummodo tua manſuetu enituit: sed et Romanos milites, quum multorum opinione fa cinus inexpiabile feciſſent, pro summa tua humanitate et pru dentia ita conſervaſti, ut tibi nunc gratis agat respublica seque melius hoſtium sanguine, quam suppliciis civium, vindi catam eſſe fateatur.*

Quamquam graviore culpa oneratis.

XXIX. *Quid ni ad noſtram quoque spem trahamus ta nobile exemplum? Neque plus, quam illi, peccavimus; neq minor poſtea ad ea, quae volueris, noſtri usus erit. Illi no minare neminem poſſunt, in quem initium aut partem culpa*

Cap. XXVI. Auctor de viris illuſtr. in Sulla. Liv. Epi Appian.

U. c. 663.
A. C. 89.

tranſferant: ſponte exarſerunt. Nos contra ſententiam ſeniorum, conſenſus tot gentium, et potentiora noſtris vicinorum arma, et juventutis atque vulgi nusquam ſatis coërcita temeritas, bello Romano implicuit. Nec tamen haec ideo dicimus, quaſi cauſſam noſtram defendere conaremur: (ſatis indignationem veſtram Hirpini meruimus) ſed ut appareret ratio, cur in minore delicto non impudenter a clementiſſimo imperatore parem ſperemus veniam, quam in graviore conceſſam aliis vidimus.

Laudant et senatus Romani lenitatem.

XXX. *Sed ſenatus populique Romani non abhorrentem a tua lenitate ſententiam nuper perſpeximus, quum nonnullis, qui arma contra tulerant, non veniam modo, ſed etiam civitatem, dedit. Atque hoc jam antiquitus alterum poſt victricia arma firmamentum urbis Romanae fuit, quod Italas gentes maxima ſemper et obvia non dicam manſuetudine, ſed prorſus pietate, excepit, communis omnium parens. Ne ad aliena exempla abeamus, domeſticis inſtructi, majores noſtri non minus clementiam, quam virtutem, Romanam experti ſunt: ſemel quum inter Samnites adhuc cenſeremur, quo tempore P. Cornelius Rufinus, avi tui proavus, priſtinum illis foedus reddidit; iterum Punico bello ſecundo, quando ſocietatem Hannibalis ſequutus Q. Fulvius conſul recepit, verbis tantummodo caſtigans, quamquam ſatis diu et praefracte fuiſſent in partibus, nec, niſi ad Bruttios et extremum Italiae angulum Hannibale compulſo, poenitentiam approbaſſent.*

Diis etiam gratam.

XXXI. *Placuit Diis iſta lenitas, dederuntque, ut complures alii populi ad ſocietatem populi Romani reverterentur, per longa deinceps annorum ſpatia durantibus usque ad infelix hoc bellum obſequiis. Eumdem exitum, ut ſperamus, nunc quoque dabunt, eoque optabiliorem, quod et redibunt in fidem veſtram, qui defecerunt; et perpetuam vobiscum amicitiam colent, ſuo malo iterum edocti, non aliter Italiae ſalutem atque dignitatem ſalvam eſſe poſſe, niſi Romam imperare patiatur, ſecundo poſt principem terrarum urbem loco contenta.*

Populo Romano utilem.

XXXII. *Satis conſtat, nonnullos populos de pace petenda deliberare, nec alia re magis retineri, quam timore, ne duriora imperentur, quam ferre queant. de his profecto dubium eſſe non poteſt, quin, ſimul nobis veniam datam cognoverint, protinus in partes veſtras ſint tranſituri. Hos, ut fit, alii aliique ſequentur, et, quam Italiam majores veſtri*

Cap. XXX. Supra 11. 20. Liv. 27. 15.

U. c. 663. A. C. 89.

per multas aetates perdomare vix potuerunt, eam universam paucis mensibus recipietis.

Plures in gente sua Romanorum partium fuisse adseverant.

XXXIII. *Ceterum, quia neque tibi consilio nostro opus est, et nos deprecatum magis commissa, quam purgatum, venimus; omissis, quae in illam partem dicerentur, supplices pronique te rogamus, et per communes Deos, perque hanc parentem utrorumque terram obtestamur, ut unius anni crimen tot aliorum perpetuis meritis, et paucorum defectionem tot millium constanti fidei obsequioque dones. Rari apud nos sponte, reliqua multitudo coacta deceptave ferrum adversus vos strinxerunt: et pro his caussis vastatus ager, caesae cohortes nostrae, maxima urbium capta direptaque, satiare victoris iram potuerunt, ut, occisis captisve auctoribus et concitoribus belli, reliquorum necessitati aut errori placatus ac lubens ignosceres. Hoc et nostris precibus te concessurum esse sperabant, qui propterea nos legarunt, quia propter constantiam in Romanis partibus ab adversa factione multa perpessos apud vos gratiosos fore arbitrabantur: et, si nostri non habeatur ratio, ad alios neque paucos neque contemnendos deprecatores respice.*

Minatium, et multa millia pro iis militare.

XXXIV. *Respice Minacium hunc Magium, qui avitam in populum Romanum fidem, dubiis temporibus, singulari studio ac virtute retulit. Satis sit illi, caesas civium strues et fumantia patriae tecta vidisse: ne universum suae gentis excidium usurpare oculis, festinare manu cogatur. Idem orare puta tot Hirpinorum militum in Romanis castris millia, quorum fortem fidelemque operam tuo quoque testimonio haud semel ornavisti.*

Hos respici orant, et alios innocentes.

XXXV. *Hos profecto, quum alienissimi semper ab omni crimine fuerint, aliena culpa perire durum esset. Perisse autem putabunt, ubi civitatem suam omnibus belli cladibus pervastari, et, quod necessum est tali tempore, eodem exitio nocentes innocentes, ut quisque occurrerit, involvi videbunt. Neque enim quisquam est vere Italus, tam ab omni pietate remotus, ut inter hanc patriae calamitatem salutem suam magni aestimet. Sed et liberos parvos, matronasque et virgines occurrere fac animo tuo: quorum omnium haudquaquam ambigua est innocentia. Quum vero cogitabis viduarum atque pupillorum lacrumas, quae viros suos, qui parentes sanguinem vitamque pro imperio populi Romani allegabunt profudisse, jam ipse profecto pro humanitate tua judicabis, potius in gra-*

tiam

Cap. XXXIV. Vell. 2. 16.

U. c. 663. A. C. 89. fortiter ab obsessis repugnatum est. inde quum, et a capta parte urbis decurrente Romano, anceps metus circumsisteret, profligatis defensoribus, Sulla Boviano per vim potitus est.

XXXIX. Deinde, late circumlato belli terrore, quum aliquot populos recepisset, appetente hieme ad petitionem consulatus Romam profectus est: certa quidem spe consequendi honoris, quum tot tantasque res, quantas raro quisquam alius ante consulatum, confecisset; eamque sibi fortitudinis prudentiaeque conciliasset existimationem, ut apud cives magnus dux, maximus apud socios, apud hostes etiam fortunatissimus haberetur. Igitur, quum togam candidam sumpsisset, comitiis consularibus, pene omnium civium suffragiis, anno aetatis suae undequinquagesimo designatus est.

C. Caesar consulatum contra leges petit.

XL. Ea comitia certamen haud tralatitium habuerunt, C. Julio Caesare consulatum contra leges petente. Sed, quoniam ad ea tempora accessum est, quibus frequens mentio facienda Caesarum, et alias, et propter eum Caesarem, qui postea dictator fuit, errorem parere legentibus posset; simul ut illius aevi domesticae discordiae penitius intelligantur, non abhorrere a praesenti instituto judicavi, si de hac familia, et praecipue iis hominibus, qui tum maxime floruerunt, pauca, nec injucunda scitu, proderem.

Familia Caesarum exponitur.

XLI. Igitur Julii, cujus gentis familia Caesarum fuit, antiquissimae originis fuerunt: quum genus ad Iulum referrent, Aeneae filium, quem Aeneam Anchise et Venere genitum vetus fabula praedicabat. Qui primus Juliorum hoc cognomine discriminavit gentem, quum caeso matris utero prodisset in lucem, ex eo casu appellationem traxisse non absurde creditur. Eum ante tempora Hannibalici belli vixisse oportuit. ex eo enim Caesarum in historiis mentio frequentatur. Sed primus omnium Sex. Julius Sex. F. Sex. N. Caesar consul fuit, L. Oreste collega, ad annum urbis conditae quingentesimum nonagesimum sextum. Nepos hujus esse potuit Sex. Caesar C. F. qui cum L.

Cap. XXXIX. Liv. Epit.. Diod. apud Vales. Plut. Sull. c. 5. Vellejus, II. 17. Cap. XL. Cic. de Har. Resp. c. 20. Cap. XLI. Sueton. Caes. c. 6. Plin. VII. 9.

U. c. 663. A. C. 89.

Exempla veterum adducit pro suo caussa.

XLIV. *Quin et nonnullos, priusquam magistratum ullum curulem gessissent, consules factos. Ita P. Sulpicium Galbam quum in Italia Hannibal esset, ita M. Valerium Corvum quum Gallicis tumultibus arderent omnia, summis honoribus admotos; hunc quidem admodum adolescentem: adeo, nihil in candidatis praeter virtutem spectari, populo Romano semper placuisse. Idcirco postea quoque duos Scipiones, alterum magnis quidem rebus, sed sine magistratu, gestis; alterum non aedilitium, sed candidatum aedilitatis, ad idem fastigium evectos.*

Se illorum imitatorem profitetur.

XLV. *Magna se quidem adferre exempla, sed eorum, qui tum demum explicare virtutem animi potuerint, postquam campum ipsis gloriae consulare nomen imperiumque aperuisset. Sibi quoque licere de suis rebus sperare ampliter: laudique potius, quam vitio, vertendum, si maximorum virorum imitator esse cupiat. Esse sibi nobilitatem nulli gentium, quas nominasset, imparem: neque recusare, quin cum quolibet istorum, sed nondum consule, conferatur. Acres populo Romano esse oculos, acutas aures: quomodo domi se quisque, quomodo militiae gesserit, diligentiam ejus non fallere. Se quaesturam et aedilitatem sic gessisse, ut satis magna speret dedisse documenta industriae, vigilantiae, humanitatis. nec in bello segnem aut ingloriam operam navasse imperatoribus, et saepenumero donatum ab his laudatumque virtutis caussa esse. Hoc sibi non pudendum ad summos honores iter videri, etiamsi praeturam declinet. quam minime quidem a se sperni: sed neque praeturae deesse candidatos idoneos; et in praesentia hunc esse rerum statum, ut se consulem, quam praetorem, multis modis utiliorem reipublicae futurum confidat. Fortasse Deos immortales hoc fratribus Juliis servavisse decus, ut alterius victoria sagum toga mutaretur, per alterum plane exstingueretur sociale bellum.*

Mores civitatis esse mutabiles.

XLVI. *Suos adversarios nihil adferre, quo minus jure petat consulatum, jure obtineat. tantummodo mores atque usum civitatis ingerere: tamquam sit in eo genere perpetuum quidquam, aut esse possit. Ab isto more saepe recessum, multis exemplis doceri posse, si actum placeret agi. neque caussam esse, cur non hodie populo Romano liceat, quod umquam licuisset. Nuper in uno homine continuatos per quinquennium consulatus satis ostendisse, nihil in his rebus tam fixum immotumque haberi, ut mutari ex caussa nequeat.*

Cap. XLIV. Liv. 25. 41. 7. 26. Liv. 28. 38. Supra, L. 36.
Cap. XLV. Cic. Tusc. Quaest. V. 19.

U. c. 663. A. C. 98.

C. Caesari multos esse pares, et idem petituros.

LI. *Sane Caesari adesse nobilitatem, facundiam, industriam sed multos esse in urbe futurosque pares: plures etiam, quibus si non meritum idem, tamen eadem cupiditas insit. qui e ipsi tamquam debitum exacturi sint, quod cuiquam fuerit tributum, a quo se non existiment notabiliter superari. Quem vero C. Caesari concessurum hanc virtutis dignitatisque palmam, quum eam C. Caesar Valeriis, et Scipionibus, et sexies consuli C. Mario ambiguam facere contendat? Numquam defutura certamina, si cujuslibet cupiditati aperiatur septus legibus locus. Et has non aliam ob caussam latas, quam ut contentiones amputentur: ipsumque populum, licet plane liberrimum sui juris arbitrum, tamen sibi legum hos cancellos circumdedisse, ut in magnis negotiis, et quae valde ad rempublicam pertinent, non quidem ademptam, sed tamen a semet ipso constrictam voluntatem esse, neque temere solvendam, quae alligata consulto sit, intelligat.*

Ex ea contentione belli civilis origo.

LII. Diu haec utrimque multis concionibus agitata quum essent, bonisque omnibus caussa C. Caesaris displiceret, simul adversarii ejus vim intentarent victus aut territus Caesar petitione abstinuit. L. Cornelius Sulla, ut supra indicavimus, et cum eo Q. Pompejus Q. F. A. N. Rufus designati sunt. Nec tamen ideo exstinctum illud contentionis civilis incendium est, quin postea in bellum apertum erumperet. Quamquam enim belli civilis faces Mariu et Sulla indubitanter fuerunt: tamen ab illa quoque contentione profecti fomites magis excitarunt, aluerunt que conceptas aliunde flammas, magna P. Sulpicii culpa, qui a bonis initiis et optima caussa, nimia contentione, et popularis favoris aura, ad ferrum e arma provectus est.

Cap. LII. Ascon. in Scaur. Cic. de Har. Resp. c. 20.

EPITOME

LIBRI SEPTUAGESIMI SEXTI.

A. Gabinius legatus, rebus adversus Lucanos prospere gestis, et plurimis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecîdit, totamque eam regionem recepit. Cn. Pompejus proconsul Vestinos et Pelignos in deditionem accepit. Marsi quoque, a L. Murena,

A. Gabinius legatus, rebus adversum Lucanos prospere gestis] Aliter Florus 3, 18, 13. *Gabinius Marsos* discutit, *Carbo Lucanos*. Orosius 5, 18. in eo cum Epitome consentit, quod eum in expugnatione hoſtilium caſtrorum interfectum esse scribit: sed nomen hoſtium non addit, et *C. Gabinium* vocat. DUK. In praenomine variant typis descripti. *P. Gabinius* praefert ed. Rom. princeps, teſte Hearnio. *A. Gabinius* Rom. anni 1472. aliae *C. Gabinius*. aliae *C. Gabinius*. aliae praenomen omittunt. Cauſſam erroris vide ad Epit. 62. Poſtea recte reſtitutum eſt *A. Gabinius*, cujus veſtigia sunt in plerisque Mſtis. Nam *Aurelius Gabinus* legunt Boend. et edd. Camp. *Aurelius Gabinius* Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Librarios autem saepissime *Aurelius* pro *Aulus* dedisse, vidimus ad Epit. 74. Eſt autem illud praenomen genti Gabiniae usitatissimum, quam *Caji* praenomen usurpasse, alibi non inveni, nisi in loco laud. Orosii; ubi id ab uno Mſto abesse Fabric. teſtatur. Tum *adversus Lucanos* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et edd. Camp. V. ad Epit. 47.

Et pluribus oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit] *multis oppidis*, omissa etiam copula, Exc. Pithoei, Norv. et edd. pleraeque. *et plurimis oppidis* Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. et Boend. *et pluribus oppidis* Gruterus subſtituit; quod tamen in nullo libro, vel scripto, vel edito antiquiore, obvium fuit. Dein *castrorum hostium* Voſſ. Lov. 2. et Boend. Ita aliquoties peccarunt librarii. V. ad 29, 35, 5. 41, 26, 4. ad Epit. praec. ad Epit. 110. et alibi.

Sulpicius legatus Marrucinos cecîdit, universamque eam regionem recepit] Omnia haec verba desunt in Leid. *Marutinos* legit Berg. *Marotinos* Boend. *Marruncinos* Lov. 2. Oros. 5, 18. *Marrucini Vestinique, Sul-*

et Caecilio Pinna legatis aliquot proeliis fracti, pacem petierunt. Asculum a Cn. Pompejo captum est, caesis et a Mam. Aemilio legato Italicis. Silo Pompaedius, dux Marsorum, auctor hujus rei, in proelio cecidit. Ariobarzanes Cappadociae, Nicomedes Bithyniae regno a Mithridate Ponti rege pulsi

picio legato Pompeji persequente, vastati sunt. V. etiam Freculph. part. 2. Chron. l. 6, 12. Tum *cecîdit* omittunt Boend. et ed. Camp. ut tota oratio pendeat ex verbo *recepit.* Dein *totamque eam regionem* Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. V. ad Epit. 52. Mox *recepit*, pro *accepit*, Boend. Quum autem Pompejus Veftinos jam supra Epit. praec. in deditionem accepisse dicatur, illud *recepit* cum emphasi capi posset, pro iterum accepit; verum id verbum modo praecessit. Tota periodus *Cn. Pompejus proconsul Vestinos et Pelignos in deditionem accepit* deest in Perg.

A L. Murena et Caecilio Pinna legatis] Quis ifte *Pinna?* Numquid *Caecilio Pio?* Vellejus lib. 2, [15.] *Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello Cn. Pompejus, Cn. Pompeji Magni pater, C. Marius, de quo praediximus, L. Sulla anno ante praetura functus, Q. Metellus Numidici filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat.* Loquitur autem de bello Marsico. J. FR. GRON. Conjectura confirmari potest ex Appiano et Plutarcho. Nam ille 1. Civ. 381. Caecilium Metellum Iapygas proelio vicisse, ac deinde pag. 391. eumdem poft profectionem Sullae in Graeciam reliquias belli socialis persecutum fuiffe scribit. Eum autem Metellum Pium fuisse, e Plutarchi vita Marii apparet. DUK. Ipsi etiam Appiano 1. B. civ. pag. 398. memoratur *Μέτελλος Καικίλιος ὁ Εὐσεβής, ἐκ πολλοῦ ᾑρημένος ἐς τὰ λοιπὰ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Caecilio Pio* jam editio Sigonii secunda et tertia praeferunt. V. etiam Supplem. Freinsh. hoc lib. cap. 2. In vulgatum tamen conspirant scripti, nisi quod vox *Pinna* desit in Boend. et ed. Camp. qui ambo etiam ignorant praepositionem *a*.

Fracti pacem petierunt] Voff. et Gudiani *petere pacem coeperunt.* J. FR. GRON. Similiter Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *petierunt pacem* Boend. et ed. Camp.

Caesis a Mam. Aemilio legatis Italicis] Veteres lib. *caesis et a Mamerco Aemilio legato Italicis.* SIG. Illud *et a* Sigonio additum agnoscunt Leid. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *a Mamerco et Aemilio legatis* ed. Camp. *legatis* operarum errore ed. Bas. anni 1539. quod omnes usque ad Sigonium male servarunt.

Silo Popedius dux Marsorum] Diodoro vocatur *Πομπαίδιος*, Appiano *Πομπάδιος*, sed mendose. Plutarchus in Mario et in Apophth. hujus viri nomen vitiose continet. DELR. *Silo Propelio* Boend. *Silo Poppelius* Voff. *Silo Pompedius* Leid. quomodo etiam, vel *Pompaedius* scribendum censet Ger.

sunt. *Praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.*

Vossius ad Vell. Pat. 2, 16. Varie hoc nomen in scriptis et editis exaratur. V. Viros doctos ad Vell. l. laud. ad Flori 2, 18. Val. Max. 3, 1, 2. ad Obseq. de Prodig. cap. 116. et quos laudarunt. Mox *ejus rei* Leid Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *hujus belli* reponendum conjicit Cluver. Ital. Ant. 2, 11. 732. Praeterea praepositio *in* non adparet in Exc. Pithoei. Eadem etiam exsulat a nonnullis edd.

Praeterea incursiones Thracum in Macedoniam continet] Vet. lib. *incursiones in Macedoniam populationesque continet.* SIG. *incursionem* Voss. Tum *in Macedonia* idem Voss. cum Berg. L. 2. et Boend. Vocem autem *populationesque* a Sigonio additam servant quatuor memorati codd. et Leid. atque ed. Camp. Ea recepta, habemus eadem verba, quae obcurrerunt Epit. 74.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XLI.

IN LOCUM LIBRI LXXVI. T. LIVII.

. 663. I. In Lucanis interea clades accepta est, legato a-
. 89. miſſo A. Gabinio; qui multa iisdem in regionibus, multa in Marsis ſtrenue feliciterque gesserat, et plurima oppida pugnando ceperat. Sed ille, dum fusis aliquando Lucanis victoriam urget, in oppugnatione caſtrorum hoſtilium interfectus est. Ex diverso legatus Cn. Pompeji consulis Ser. Sulpicius Marrucinos cecidit, totamque eam civitatem recepit. Veſtini quoque Pelignique, miſſis ad conſulem oratoribus, in fidem accepti ſunt. Sub id tempus quum C. Vettius Pelignus a cohortibus suis ad Cn. Pompejum duceretur, ſervus ejus, gladio militis, a quo trahebatur, educto, dominum interemit; ſtatimque, poſtquam hero conſuluiſſet, *tempus eſſe* proloquutus *ſibi proſpiciendi*, in ſua viscera retorſit enſem.

Gabi- ı Lu- occi-

II. Marſi quoque, a L. Murena et Caecilio Pinna legatis aliquot proeliis fracti, pacem petierunt. Quis ille Caecilius fuerit, et unde habuerit non alibi lectum cognomentum Pinnae, in tantis ejus aevi tenebris fruſtra requiſivi. Nec abſurdam conjecturam eſſe arbitror ſtatuentium, non Pinnam iſtarum rerum auctorem, ſed Pium, Q. Metelli Macedonici filium, fuiſſe; quem inter praecipuos ejus belli duces nominari conſtat.

ti pa- ttunt.

III. Quum hic ſtatus rerum per Italiam eſſet, tantis calamitatibus et defectione ſociorum anxii, quotquot arma retinebant, communi decreto Corſinium deſerunt; Aeſerniam in Samnitibus publici conſilii

mpae- iovum citum t.

Cap. I. Liv. Epit. Flor. 3. 18. Liv. Epit. Oros. 5. 18. Liv. Epit. Appian. Civil. l. 1. Macrob. Sat. 1. 11. Senec. de Benef. 3. 23. Cap. II. Liv. Epit. Vell. 2. 15. Cap. III. Diod. Eclog. l. 37.

sedem statuunt, creatisque praetoribus quinque, quos inter Pompaedius Silo fuit, huic propter summam opinionem virtutis imperium in omnes tradunt. Atque is, collegarum sedula opera usus, magnas brevi copias paravit, ut adjunctae veteribus ad millia virorum triginta pervenirent. Praeterea, servis manumissis et, prout tempus ferebat, armatis, libertinum exercitum, haud multo pauciores millibus viginti, coegit. Equites praeterea mille sunt effecti. Cum his copiis Mam. Aemilio se opposuit, qui tum legatus exercitui Sullano praeerat. U. c. 663. A. C. 89.

IV. Inter hos apparatus Asculana obsidio ad finem venit. Ab hac urbe primus belli turbo eruperat, et, licet eodem tempore per plerasque Italiae regiones adversarum partium exercitus colluctarentur, hic tamen plurimum laboris sanguinisque exhaustum est, eaque die circa hanc urbem quinque et septuaginta civium Romanorum, amplius sexaginta millia Italicorum, signa contulerunt. Tandem Pompejus Asculum ingressus, selectis, quos in triumpho ducturus erat, principes omnes praefectosque et centuriones virgis caesos securi percussit: servos praedamque sub hasta vendidit: libera corpora dimisit innoxia, sed rebus ademptis omnibus: urbem ipsam dirutam incensamque evertit. *Asculum capitur.*

V. Mox, Romam profectus ob res isto bello fortiter prospereque gestas, de Asculanis reliquisque Picentium, paucis prius diebus quam consulatu abiret, ante diem sextum Kalendas Januarias triumphavit. Ductum in triumpho P. Ventidium multi scriptores haud futilem ob caussam adnotant, quod hic post annos ferme quinquaginta idem Capitolium, quod tum triumphatus vidit, triumphans invectus est. Adeo inexspectatis interdum eventibus admonemur, donec vita maneat, nulla fortuna neque confidere nimium, neque perterreri. *P. Ventidii notabilis fortuna.*

VI. Quum deinde L. Cornelius Sulla, Q. Pompejus Rufus magistratum inivissent, Mam. Aemilius cum Q. Pompaedio Silone collatis signis dimicavit. Ejus proelii victoria penes Romanos fuit, quorum haud U. c. 664. A. C. 88. L. Cornelio, Q. Pompejo Coss.

Liv. Epit. Cap. IV. Supra, 72. 1. et 2. Vellejus, 2. 21. Oros. Flor. Cap. V. Fasti Capit. Ascon. in Pison. Val. Max. 6. 9. A. Gell. 15. 4. Plin. 7. 43. Vell. 2. 65. Dio, fin. l. 43.

U. c. 664. A. C. 88. ita multi occubuere: de Italicis ad millia sex sunt desiderata. Sub idem tempus Q. Metellus Pius, qui C. Cosconio successerat, Venusiam, Apuliae nobilem urbem, firmo praesidio instructam expugnavit. Adhuc tamen conatu magis, quam viribus, Italici resistabant, et. ne desponderent animos, modicis interdum successibus recreabantur. Silo Pompaedius Bovianum oppidum receperat. ejus victoriae tam immoderata laetitia fuit, ut, vel in honorem ducis, vel ad referendam Romanis vicem, Pompaedio triumphus decerneretur: isque Bovianum triumphans invectus est. quod in omen acceptum. nam, in urbem victam laurea deportata, hostibus tradidisse victoriam visus est: utique postquam proximo deinde proelio, cum Ser. Sulpicio apud Teanum congressus, amisso exercitu, una cum Obsidio, alio Italicorum duce, oppressus est.

Mam. Aemilius Pompaedium vincit.

Socii legatos ad Mithridatem mittunt.

VII. Pompaedio praecipua tanti incendii face exstincto, sive Sulpicius illum, sive, ut alibi relatum est, Q. Metellus Pius occidit, quum neque consilium Italicis, neque copiae tanto bello pares supressent; odii adversum Romanos tantum fuit, ut in alium pene orbem legatos ad Mithridatem mitterent, quem studere rebus novandis acceperant.

Fortunam suam exponunt.

VIII. Quum praebita his audientia esset, princeps legationis, *Samnites*, aït, *atque Lucani, et qui alii per Italiam populi eodem foedere continentur, tertium jam annum atrocia bella cum Romano gerunt; cujus equidem neque caussa tibi ignota esse, neque casus atque vicissitudines possunt. Idcirco, licet multos illorum duces exercitusque fuderimus, partim etiam deleverimus, castris urbibusque maximis atque munitissimis expugnatis atque captis; tamen et nos, cum validissimo potentissimoque hoste colluctantes, crebris atque vehementibus detrimentis quassari contigit. Plus tamen aliquanto fraude, quam armis, Romani profecerunt: passim per civitates serendo fovendoque principum discordias, quod ipsis per suae factionis homines plerumque non fuit difficile, multis adhuc servitutem et otium laboriosae libertati praeferentibus.*

Propositum commendant.

IX. *Hoc tamen fuit in aliquorum defectione boni, quod, secreto quidquid in consiliis aut castris aegrum fuerat, arctius coïit fortissimorum populorum fide animisque indissolubilis*

Cap. VI. Liv. Epit. Diodor. Vell. 2. 17. Jul. Obseq. Oros. V. 18. Jul. Obseq. Liv. Epit. Cap. VII. Auctor de viris illustr. in Met. Pio. Diod. Eclog. I. 37.

et iniqua societas. Nullae amplius voces belli mala deplorantium audiuntur: nulla pacis, nisi quae libertatem firmet, usquam habetur mentio. hoc omnes proposito sumus, ut prae dominatione Romana leve nobis videatur, quidquid ingerere calamitosis hominibus iniqua fortuna potest. U. c. 664. A. C. 88.

X. *Ceterum ab ista forte procul adhuc virtute nostra et numine Deorum absumus: neque deteriorem armis nostris eventum fore, quam fuit caussa, speramus. Sed prae ceteris duo sunt maxime, quae fiduciam nostram augeant. Nam etiam post accepta bello hoc incommoda virium nostrarum haud sane poenitet: et multos ubique reges atque populos non aliis oculis intueri Romanam magnitudinem scimus, quam a nobis adspicitur: nisi quod nos, quanto propiores huic pesti fuimus, tanto priores et penitius perspeximus insatiabilis populi improbitatem.* ***Spem ostentant.***

XI. *Jam enim a primis initiis imperandi licet non aeque manifestam, aeque tamen magnam cupiditatem habuit: cui ut resisterent majores nostri, nihil inexpertum, suas opponendo opes, sollicitando alienas, reliquerunt. Sic et Pyrrhus a nobis, et postmodum Poenus Hannibal adjuti sunt: neque defuissent Antiocho aut Philippo regibus auxilia nostra, si inferre bellum Romanis in Italia, quam accipere domi, maluissent. Sed illos quidem suus error aut invidia numinum in diversa consilia transtulit, ut tuum decus esset, Italiam, quid autem Italiam? immo gementem sub Romano jugo terrarum orbem liberasse.* ***Romanorum ambitionem traducunt.***

XII. *Licet enim, praeter paucos servituti natos homines, nemo unquam tam insolentium dominorum imperia patienter ferat, tacent tamen aut mussant plerique, animis aut viribus imbecilliores. Sed et quibus adhuc astu majore, quam modestia, parcitur, dum securos et incautos aliquando quaevis occasio subjuget, aliena mala, tamquam ad se minime ventura, otiosi quietique intuentur.* ***Contra illam aliis esse vim aut animum negant.***

XIII. *Idcirco te esse unum omnium cognovimus, a quo et sperandum auxilium tantis necessitatibus et petendum esset. Animi tui magnitudinem, quam et corporis dignitas manifesta fide oculis monstrat, ignorari, gesta tua plurima atque amplissima nequaquam patiuntur. Ex iisdem potentia tua et aucta est, et inclaruit: quibus utrisque rebus neminem tibi putamus praesentium regum comparari posse. Ferocissimas enim Scytharum gentes, quibus neque Persarum magni reges, neque victor horum Alexander, inponere jugum potuerunt, pene puer tua domuisti, ut alii tibi non obscure serviant, alii nomine sociorum eadem ferme faciant, quae victis imperantur. Nam vicinos quidem reges, nisi quibus pacem et amicitiam praestas,* ***Sed Mithridati suppetere potentiam.***

U. c. 664. A. C. 88. *sic adsuefactos habes, ut placato te regnare illis liceat; quum iratus fueris, sibi sentiant exsulandum esse. Atque idem amico atque adfini Tigrane uteris, quo nemo regum tibi est magnitudine rerum gestarum et imperii similior.*

Et prudentiam. XIV. *Sed haec tamen omnia nequidquam adessent, nisi tua singularis et pene divina prudentia tibi dictaret et tempus utendi, et modum. Jam olim, nec enim abstrusa aut ambigua loquimur, olim, inquam, te ambitionis et avaritiae Romanae piget. Idcirco et legatis eorum saepe viriliter respondisti, et, quum eadem tecum superbia vellent agere, qua ceteros terrere consueverunt, effecisti, ut intelligerent, sibi cum libero rege plenoque animorum, et ad omnia parato, negotium fore. Quin et illorum iniqua decreta haud semel ferro rescidisti: ut scirent vicini reges, minus illis in amicitia Romana praesidii, quam in tua offensa periculi esse.*

Inimicos Mithridati Romanos esse demonstrant. XV. *Pro quibus ausis quae tibi sint apud populum Romanum reposita praemia, simul ille vacuus a propioribus bellis fuerit, ignarus esse non potes. Sic quoque legati illius atque proconsules minantur, fremunt, plane prae se ferunt bellum, suas copiolas parant, sociales excitant, ita agunt omnia, ut, quamvis derideas conatum, animus tamen appareat.*

Dictorum Marii et Sullae admonent. XVI. *Non dubito, quin inter ista memineris, quam arroganter olim Marius, deinde Sulla tecum egerint; quam non tecte denunciaverint tibi periculum, indixerint servitutem, nisi dederis operam, ut aeque armis, ac jure, sis potior. Atque haec jam noverant populi principesque nostri; nos plura et certiora usurpavimus oculis: ut jam prorsus certi simus, non inutilem legationem nostram, neque metuendam desideriis nostris a te repulsam esse. Quos enim eaedem caussae ad arma coëgerunt, iidem animi, vota paria conjungunt, de iis dubitari non potest, quin ad communem utilitatem fido foedere sint sociaturi consilia et vires.*

Sua omnia pollicentur. XVII. *Quod igitur tibi nobisque faustum atque salutare Dii faxint, arma, viros, naves, commeatus pollicemur in Italia bellaturo; ad transitum, ad receptum, omnesque opportunitates belli, urbes nostrae patebunt; duces itinerum, participes consiliorum, socii laboris periculique erimus.*

Ut in Italiam veniat, contendunt. XVIII. *Id modo fixum tibi sit animo, non alibi rectius cum Romanis, quam in Italia, bellari. absit a te laeva mens, quae Syriacos olim reges, quae Macedonicos decepit, quum eadem illis dicerentur. Nullum tuis regnis a Romano aut aliis tantum periculum est, quod non a quolibet praefectorum*

Cap. XVI. Supra 70. 43.

metum propulſari queat. Neque ſpes et occaſio te teneant domi; vicinus ſubactus tum. Etſi facilis iſta eſſe poſſit, non erit tamen diuturna poſſeſſio. Nemo umquam eripere populo Romano occupato quidquam potuit, quod ille cum multiplici uſura tamen non reciperet. U. c. 664. A. C. 88.

XIX. *Jugulum petamus, et tamquam peſtiferi draconis devoremus caput; donec illud ſalvum fuerit, inani labore ceterum corpus vexaturi. Quemadmodum flumina longo curſu aucta, ne exundent, molibus ac crepidinibus aegre coërcentur; at ipſi fontes averti carpique nullo negotio poſſunt: ita, niſi Romanae potentiae ſcaturiginem et fontem in poteſtate babeas, impetum nequidquam moraberis, quin violentia ſua, quidquid oppoſitum fuerit, evertat, et ocius, ſerius, omnia ubique regna, nationes omnes obruat.* Mithridates, re cum ſuis deliberata, neſcio quomodo, minoris, quam pro Italorum exſpectatione, negotium illud faciens, *venturum ſe in Italiam* reſpondit, *ſimul atque Aſiam ſubegiſſet.* *Mithridates rem differt.*

XX. Credo longinquam a domo militiam laborioſam ſimul atque ſumptuoſam fore ratum, adhuc viciborum ſociatas Romanis vires perhorruiſſe, ne, dum appetit aliena, ſuo regno ſpoliaretur. Neque Tigrani ſatis poterat fidere, ut ſuſpectos maxime pares habent, quicumque cupiunt opibus excellere: verebaturque, ne ille, perdomitis aliis, neque Pontum, ſi daretur occaſio, ſperneret. Terrebatur et Pyrrhi Hannibaliſque exitu, quorum, licet a pleriſque Italiae gentibus adjuvarentur, in alieno ſolo bellantium cito conſenuerit exercitus, difficilibus, licet haud a maximo intervallo, ſupplementis. *Longinquae militiae periculis absterritus.*

XXI. Haec omnia vitari poſſe maximo cum emolumento ſperabat, ſi vicinam ſibi Aſiam occuparet. Eam rem quoque facturam animos Italicis ſociis: atque ita diuturno bello atteri poſſe Italiae vires, ut neque, si rurſus conjungantur, valde ſint ſibi futurae formidabiles. Sane conſilio huic inſtitit, quamquam omnia legati pollicerentur, et *e Ponto facilem in Thraciam trajectum* oſtenderent: *Thraces porro et ipſos bellum Romanis facere. horum ope per Macedoniam et vicinas regiones paucis diebus ad Ionium mare penetrari poſſe.* Neque diu cunctatus exercitum conducit, Ariobarzanem ac Nicomedem reges, alterum Cappadocia, alterum Bithynia exacturus. Sed, antequam hoc bellum ex- *Et praeſentis occaſionis praemiis occupatus.*

Cap. XIX. Diodor. Cap. XXI. Liv. Epit.

U. c. 663. A. C. 88. ponatur, quo regna ista jure, quibus finibus tum fuerint, quasque nationes urbesque habuerint insigniores, enarrari operae pretium fuerit Mithridatica bella lecturis, quae haud postremam historiae Romanae partem, illius quidem aevi, constituunt.

Cappadociae et vicinorum regnorum descriptio. XXII. Quidquid terrarum longo tractu inter Heracleam et Trapezuntem, nobiles urbes, Euxini fluctibus alluitur, ab eo mari appellationem apud veteres nactum est, ut Pontus vocaretur. Propius Heracleam Bithyniae conjunctum Ponto regnum fuit, ad Propontidem deflectens. At orientem versus Cappadocia in mediterranea procurrens, inde Armenia, ad meridiem Tauro monte terminatur. Inter Bithynos atque Cappadoces ita sparsa erat Galatia, ut ab septentrione Pontum et Paphlagoniam, (Ponti enim pars etiam Paphlagonia nec absurde censeri potest) a meridie Phrygiam Lycaoniamque contingeret.

Cappadocia duplex. XXIII. Omnes istae regiones in ditione Persarum fuerunt: a quibus ea pars, quae tum communiter Cappadocia dicebatur, in duas divisa praesecturas, postea totidem regna peperit: quorum alterum Cappadocia proprie, aut cum adjectione Cappadocia ad Taurum, interdum et Magna Cappadocia; alterum Pontus, sive Cappadocia Pontica coepit nominari.

Majoris praefecturae. XXIV. Priore praefecturae decem continebantur: quarum sub Tauro erant Melitena, Cataonia, Cilicia, Tyanitis, et Garsauritis. Melitena, ceteris Cappadociae partibus mitior, olei quoque et vini optimi ferax, Armeniae majori praetenditur, a Sophenae praefectura medio Euphrate divisa. Nomen huic Melita dedit, a Semiramide, ut volunt, condita. Trans flumen etiam ad hanc partem Tomisa pertinuerunt, insigne castellum. Cataoniae inter Amanum et Antitaurum ita planities Comana habuit, Bellonae templo memorabile nomen, et Apollinis Cataonis fanum: castella in montibus munita, Azamora et Dastarcum.

Mazaca regni caput. XXV. Cilicia quae vocabatur Cappadociae praefectura, sede regum nobilitata fuit Mazacis: quam urbem postea *Caesaream* vocarunt Cappadoces, in dictatoris Caesaris honorem. Altera urbium, nam duae omni-

Cap. XXIII. Strabo l. 12. init. Constantin. Porphyr. de Them. l. 2. Plin. 6. 3. Cap. XXIV. Ptolem. 5. 6. Solin. c. 47.

-o fuerunt antiquis temporibus in Cappadocia, U. c. 664.
-tidi praefecturae nomen dedit, ipſa quoque Se- A. C. 88.
-iidis opus. At in Garſauritide poſtea Archelaïs
Claudii Caeſaris colonia. Praeter has praefe-
fuerunt et aliae quinque, Lavinaſena ad Eu-
-m fluvium, Sargarauſena, Saravena, Camma-
et Morimena, ſuperioribus obſcuriores. Flu- *Fluvii Cappadociae.*
-lebres, Halys Archelaïdem praeterfluens; Sarus,
-er media Comana labitur; Pyramus per Catao-
decurrens, praeterea Lycus, et hunc excipiens
et inter Morimenen et Galatiam, terminus gen-
-lemque cauſſa nominis, Cappadox.

-XVI. At Mithridatis paternum regnum, praeter
-m, continebat, quidquid gentium ab Haly flu-
-ſque ad Tibarenos et Armeniam coluit. Etiam
Halyn delibaverat Cappadocum et Paphlagonum
Nec longe Bithyni aberant. quippe ubi per
-ntidem in Euxinum intraveris. Quae regiones
-niae partem, deinde Mariandynos Heracleae sub-
, mox Paphlagonas, usque ad fluvium Halyn
-runt. cetera ad Propontidem usque Chalcedonem
-at Bithynorum, Galli fluminis oſtiis fines eorum
-nantibus.

-XVII. Maxima urbium Nicomedia fuit: deinde *Urbes Bithyniae.*
-a, item Pruſa, quam ab Hannibale conditam de
-ie nomine, reges Othomanici ante occupatam
-nopolim regni ſedem habuerunt. Flumina Bi-
-ae Syrium, Lapſias, Pharmacias, Alces, Crynis,
-us, Scopius, memorantur, et, qui Bithyniam
-latia disterminabat, Hieras. Erat et Hylas flu-
et lacus nomen, ab Herculis amaſio deductum,
-ulis lubet credere, juxta Pruſiadem urbem, di-
-m ab utraque Pruſa. nam et altera fuit Bithyniae
-a ad Hippium amnem. Ab his regionibus, Cap-
-ciam et Bithyniam dico, quasdam partes abraſe-
Gallograeci, de quibus poſt prolixam Livii de-
-tionem taceo.

XVIII. Sed Paphlagoniam Halys fluvius ab ortu *Paphlagonia.*
-inabat, a meridie Galatia: ad occaſum Bithyni
-ariandyni habitabant; verſus ſeptentriones mare
-num erat. Amaſtris horum erat non incelebre
-dum, majorisque adhuc famae Amiſus et Sinope.

-p. XXVII. Plin 5. 32. Leunclavius. Solin. c. 44. Liv.
-b.

U. c. 664. A. C. 88. Neque refert has interdum Ponto vindicari. nam regionum iſtarum terminos, non minus atque gentium jura, Mithridatis ambitio turbavit, redactis in ditionem plerisque populorum, quos enarravimus.

Ponticae gentes.

XXIX. At antiquitus Ponticae gentes fuiſſe videntur Mariandyni, Moſynoeci, Caucones, qui jam aetate Strabonis nulli superfuerunt, Chalybes, qui et Chaldaei, Tibareni, Macrones Euboïcorum credita colonia. Nam tota illa Ponti ora, Graecorum frequentata navigationibus, plurimas gentis ejus urbes habuit, quarum celeberrimae fuere Trapezus, et Heraclea. Amnium Ponticorum nobiliſſimus Phaſis, cum urbe cognomine ad oſtium. Pyxites Trapezuntem alluit. flumen Jaſonium memoriam retinuit antiquiſſimae Graecorum heroum expeditionis. Sed et alia multa per eas regiones in Pontum Euxinum permeant flumina, tanta quidem vi aquarum, ut terra, quam continuo inferant amnes, implendum aliquando illud mare Polybius diſputaverit.

Pontus Euxinus aliquando terra implendus.

XXX. Haec igitur regna quamquam ſuos quaeque reges ab antiquiſſimis temporibus habuiſſent, tamen propter viciniam locorum, et linguae morumque commerciis varie mixtos populos, crebrae, ut fieri amat, rixae, deinde bella oriebantur. Et, ut graviora fere humanis remediis mala ſunt, connubia regum, mixtusque adfinitate ſanguis adeo non finiebat veteres controverſias, ut non alia foecundior novis gignendis materies eſſet.

Belli Mithridatici cauſſae.

XXXI. Inde auctis odiis, quum etiam imperii amplificandi inſana lubido Mithridatem ſtimularet, temperare non potuit, quin ſubinde ex occaſione temporum vicinos infeſtaret. Et antea quidem Nicomedem etiam Ariobarzanemque expulerat: et, quamquam reduci a Romanis tuliſſet, tamquam imbecillitatem ſibi exprobrantes adſpiciebat. Illi viciſſim, ſalvo tam potente vicino, nequidquam reſtituti videbantur. Et accedebant a Romanis ducibus ſtimuli, qui, praedarum et gloriae spe, bellum undecumque cupiebant conſurgere.

Legati senatus ad Mithridatem.

XXXII. Igitur operam dederant, ut cum minacibus ad Mithridatem mandatis senatus nomine legati mit-

Cap. XXIX. Scholias. Apollon. Polyb. 4. 40. Cap. XXXI. Appian. Mithrid.

U. c. 664. A. C. 88. *cisque suis petit, ut adversus Nicomedis injurias auxilio sitis, aut injuriarum coërceatis auctorem.*

Bithyni respondent. XXXVI. Ad hacc Bithyni, nam et ab Nicomede legati aderant; *Quam justas contra Mithridatem immicitias Nicomedes gerat, ignorare nemo potest, qui meminerit, paullo ante Socratem, Ponticis armis instructum, Bithyniam invasisse: quieturum certe, fratrisque aetati concessurum, ni fuisset a Mithridate ad parricidiale bellum instigatus. Et haec contra illum Nicomedem fiebant, qui a vobis erat Bithyniae rex constitutus.* *Non se, sed Romanos, a Mithridate peti.* *Unde non nostra magis, quam vestra, Romani, haec censenda injuria est. Quorum ille nomen amicitiamque quanti faciat, ex aliis quoque gestis ejus promptum est intelligere. Populus Romanus Asiaticos nos reges in Europam transcendere vetuit. Sed hic Chersonnesi pleramque partem possidet. atqui Europae regio Chersonnesus est. Sed omittimus plura hostilis erga vos et contemptoris animi, quae protulit, indicia commemorare. Majora enim, et, nisi in tempore obviam itis, acerbiora sunt, quae exspectantur.*

Apparatum ejus recensent. XXXVII. *Quorsum enim ingentes illi apparatus, tot propriae copiae, atque illa cum tot aliis regibus et populis foedera pertinent? quae et tranquille victuro supervacanea sunt, nec profecto contra Nicomedem providentur. Praeter domesticas vires, socios Thracum, socios Scytharum populos habet. Habet et Armeniae regem non amicitia modo, sed etiam adfinitate, conjunctum. In Syriam, in Aegyptum missitat, ut illorum quoque regum benevolentiam paret. Naves porro tectas quum habeat trecentas, alias insuper exaedificare non desinit. gubernatores atque proretas, magnis propositis praemiis, ex Aegypto et Phoenicia sollicitat.*

Caussam irarum expromunt. XXXVIII. *Scilicet superbum animum Phrygia et Cappadocia amissae angunt: quod contra vim et astutiam Ponticam vestra recepistis, aliena, quibus debebantur, reddidistis. Ille primum dolor animum Mithridatis avertit a vobis, Romani: ille cum invidia metuque magnitudinem vestram intueri cogit inimicum hominem, et sub obtentu nostrarum inimicitiarum occasiones contra vestrum imperium captantem.*

XXXIX. *Quare neque dubitare possumus, vos, quemadmodum viros prudentes decet, factorum ipsius, quam verborum, majorem habituros rationem esse: ne aut ob fictum amicitiae nomen vestros optima fide amicos Mithridati prodatis; aut vestrum senatusque de hoc regno judicium a communi hoste sperni violarique feratis.*

Cap. XXXVI. Memnon apud Phot. Appian. Strabo l. 7. p. 309. Appian.

ut passo indigna Mithridati opitulemini; aut postremo rcedatis suas injurias vindicaturo, neutris partibus

Haec iterante Pelopida, licet jam ante Ni- auxilia polliciti erant, movebantur tamen Ro- ictis et amicitiae nomine, cujus adhuc inviolata edera: neque facile, quomodo responderent, bant. tandem vafro perplexoque responso, *Mithridatem a Nicomede vexari passuros, neque bello Mithridate Nicomedem*, dixerunt. Simul Pelopi- rguere dictorum obscuritatem cupiens, e con- missus est.

Romanorum vafrum responsum.

. Haec ubi Mithridati audita sunt, se vero ud obscure laesum a Romanis esse testatus, hen, unum ex filiis, in Cappadociam mittit, ille antea quoque tenuerat. Atque is, victo orum duce Maltino, (qui et *Mancinus* alibi scri- ejectoque Ariobarzane, quum igni ferroque ue vastavisset, haud magna mole regnum occu-

Mithridates Cappadociam occupat.

II. Tum remissus ad Romanos duces Pelopidas c modum verba fecisse dicitur: *Quam indigna rex idates passus sit, Phrygia Cappadociaque spoliatus, id , Romani, nuper audivistis. Quas deinde, vobis in- tibus, injurias eidem Nicomedes intulit, eas, quum re deberetis, negligere maluistis. denique societatis ami- e implorantibus fidem ita respondistis, ut, tamquam mus alios, non ab aliis laesi essemus, non videri e re- vestra diceretis, Nicomedem et Bithynos violari. Id-*

Oratio legati regii ad Romanos.

U. c. 664. A. C. 88. *sit, ex potentia Mithridatis aestimatu haud est difficile. Supra vicies centena millia passuum paternae ditionis tenet: ipse magnam adjecit terrarum partem, Colchorum bellicosos populos, Graecorumque et barbarorum quotquot supra Pontum nationes incolunt.*

Potentiam regis depraedicat. XLIV. *Jam Scythis, Tauricisque, et Bastarnis, et Thracibus, et omnibus, quae Tanaim Istrumque fluvios et Maeotidem paludem circum gentes habitant, promptissimis ad imperia sua sociis utitur. Porro Tigranes Armenus gener illi: Parthorum rex Arsaces socius et amicus est. Navium quoque magnum possidet numerum: isque augetur quotidie: neque instruendis ornandisque ulla pars apparatuum deest. Sed et Bithyni nuper de Syriacis Aegyptiisque regibus mentiti minime sunt, quos equidem, si bellandum sit, nostros fore non ambigo. Sed et nuper possessam vobis Asiam, Graeciamque, et Africam, nobis accessuras reor: ipsiusque Italiae haud contemnendam partem, quando illa quoque, impotentiae vestrae et injuriarum pertaesa, bellum contra vos inexpiabile gerit.*

XLV. *Atque illud bellum quum conficere nondum potueritis, irritatis Mithridatem, nunc Nicomedem ei, nunc Ariobarzanem immittendo: et, verbis amicitiam praeferentes, hostium opera facitis. Quapropter, si quid actorum poenitet, vel nunc punite vestros in amicos injurium Nicomedem: quod si feceritis, magna vobis auxilia contra Italicos a rege polliceor. Haec ratio si displicet, aut insidiosam istam amicitiam abrumpite, aut Romam in jus eamus.* Haec ubi dicta sunt a Pelopida, Romani, orationis insolentia commotiores, *Mithridatem abstinere Nicomede et Cappadocia*, jusserunt; *hanc enim Ariobarzani se reddituros: Pelopidam continuo abire castris, neque reverti, nisi rex imperata fecisset.* Discedenti custodiam addi placuit, ne quos obiter in via corrumperet.

Romanorum responsum.

Alia legatio regis ad senatum. XLVI. Haud absimilis legatorum, quos deinde ad senatum Mithridates misit, oratio, Patrumque ad eam responsum fuit. Petentibus, *siquidem amicus populi Romani Nicomedes esset, illum auctoritate sua ad satisfaciendum compellerent; sin vero, Mithridatem sibi consulere paterentur;* neutrum concessum est: minaeque insuper additae, *nisi Cappadociam Ariobarzani redderet, et omitteret Nicomedem.* Eademque die coactos abire legatos *nunciare regi suo* jusserunt, *ne quem deinde mitteret, donec mandatis senatus paruisset.*

Cap. XLVI. Eutrop. Oros. Dio apud Fulv. Ursin.

U. c. 664. A. C. 88.

Nicomedes primo vincit.

LI. Igitur Neoptolemus, ubi dejici suos videt salutem omnium in eo verti ratus, ut locus teneretur, celeriter ad opem ferendam advolat, Arcathia quoque in partem periculi accito. Hoc ubi Nicomedes conspexit, universum rapit agmen, et post acre certamen, multo sanguine fuso, Mithridaticos in fugam agit; illustris victoriae futurus compos, nisi Archelaus cum suis mature persequentem fugientes a latere invasisset.

Deinde ab Archelao superatus.

LII. Hujus virtute et prudentia mirifice commutata pugnae fortuna est. Nam aversum in se Nicomedem, jamque concepta spe vincendi, et impatientia morae calidius instantem, servatis ordinibus sensim recedendo, tantisper tenuit, donec Neoptolemo retinendi suos aciemque redintegrandi spatium esset. Deinde conversus in hostem quadrigas falcatas immisit, non sine clade Bithynorum. Ceterum major, quam pro damno, terror erat. Foeditas spectaculi magis, quam vis hostium, turbavit ordines: quum calidis adhuc vulneribus semineces viros, divisa corpora, truncos artus in multo sanguine volutari, aliorum membra hastis aut falcibus curruum rotari cernerent. Perterritis Archelaus a fronte, Neoptolemus et Arcathias, recollectis, qui fugerant, a tergo incubuere. Diu tamen utrisque restitere Bithyni, donec, plerisque cadentibus, Nicomedes, solutis ordinibus, abiit. Fugientem in Paphlagoniam sequuti sunt, qui potuerunt: ceteros proelium confecit, aut in potestatem victoris tradidit captivitas. castra quoque cum pecunia Nicomedis capta sunt.

LIII. Haec pugna Romanos etiam duces haud mediocriter commovit: quod per expeditos tantum et equites, quum gravis armaturae robur abesset, rem tantam confectam esse, nulla locorum opportunitate, nullo hostium errore adjuvante Ponticos, ne numero quidem aequo, sed consilio ducum et virtute militum, cernebant. Captivos ad se adductos Mithridates comiter affatus, viatico dato, dimisit domum, ut inter initia rerum utilem clementiae famam adquireret. Circa eadem tempora Thraces, qui non sine dolo Mithridatis Macedoniam populabantur, magnam iis locis ex vastitate famem et frumenti caritatem effecerunt; donec, a praetore Macedoniae C. Sentio superati, cum rege suo Sothimo ad patrias sedes reverterunt.

Cap. LII. Curtius, 4. 15. Appian. Cap. LIII. Diod. apud Val. Liv. Epit. Cic. in Verr. 3. 93. Plut. Sull. c. 22. Oros. 5. 18.

EPITOME

LIBRI SEPTUAGESIMI SEPTIMI.

uum P. Sulpicius tribunus plebis, auctore C. Ma- perniciosas leges promulgasset, ut exsules re- arentur, et novi cives libertinique diſtribueren- in tribus, et ut Marius adversus Mithridatem ti regem dux crearetur, *et adversantibus consu- s Q. Pompejo et L. Sullae vim intulisset, occiso Pompejo consulis filio, genero Sullae; L. Sulla ul cum exercitu in urbem venit, et adversus fa-*

consules revocarentur] De e est in Auctore ad Herenn. Exsules hi erant, qui lege ut quaereretur, quorum malo socii ad arma ire co- essent, damnati fuerant, e s Beſtiam, Cottam, et mium memorat Appian. 1. 373. V. Pighium ad A. V. u. DUK.

novi cives libertinique dis- erentur in tribus] V. Si- 2. de Ant. Jur. Civ. Rom. t Spanhem. in Orbe Rom. 1. cap. 10. DUK. Copu- *et* omittit Boend. Voces au- *in tribus* non adparent in Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Camp. librariorum iner- *is τὰς φύλας ἁπάσας διαι-* dixit App. 1. B. Civ. 383. *et ut consul Marius* Leid. Berg. Lov. 2. et edd. Camp. anni 1472. ac Parm. *et ut Marius* Boend. Forte scri- ptum fuerat *et ut C. Marius.* Certe mox hac Epit. pro *inter quos C. Marius*, alii *consul Marius*, alii *cons. Marius* dederunt, alii praenomen omiserunt. Insuper *adversum Mithridatem* Leid. Sed v. ad Epit. 47.

Occisoque Pompeji consulis filio] Sensus docet, legendum eſſe: *occiso Q. Pompejo consulis filio.* Paulo ante enim patris consulis meminit. SIG. *occisoque Q. Pompei consulis*, vel *cons. filia* Leid. Voſſ. Berg. et Boend. *occisoque Pompejo consulis filio* Norv. *occiso Q. Pompejo consulis filio* Exc. Pithoei, et Lov. 2. Lectio haec non displicet; nescio tamen, cur Sigonius dicat, sensum docere, ita legendum esse. Certe *Q. Pompeji consulis filium* vocat Vellej. 2, 18. *Πομπηΐου τὸν υἱὸν* Appian. 1. Civ. 384 Ceterum, alibi saepe praenomen Q. et co-

ctionem Sulpicii et Marii in ipsa urbe pugnavit, eamque expulit. ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, judicati sunt. P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. servus, ut praemium promissum indici haberet, manumissus, et ob scelus proditi domini de saxo dejectus est. C. Marius filius in Africam traje-

pulam *que*, vel *q;* a librariis confundi, vidimus ad 22, 31, 7.

Ex quo duodecim a senatu hostes] *ex qua* legendum est. ad vocem enim *factionem* pertinet. SIG. Similiter Voss. Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. At contra paullo ante *eumque expulit*, pro *eamque*, perperam Voss. Berg. Boend. et edd. Camp.

Inter quos C. Marius pater et filius] Solebant hoc dicere *inter quos C. Marii pater et filius*. J. FR. GRON. V. tamen ad Epit. 80. Ceterum *inter quos consul Marius* Berg. *inter quos cons. Marius* Lov. 2. Boend. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *inter quos Marius* Voss. et ed. Camp. V. supra h. Epit.

Ut praemium promissi indicii haberet] Vet. lib. *praemium promissum*. SIG. Sigonius e vet. *promissum*. Lege *ut praemium promissum indici*. J. FR. GRONOV. *ut promissi praemium haberet indicii* Boend. *ut promissi praemium indicii haberet* ed. Camp. *ut praemium promissi indicium haberet* Voss. *ut praemium promissi indicii haberet* Exc. Pithoei, et Norv. *ut praemium promissum indicii haberet* Berg. et Lov. 2. *ut praemium indicii haberet* Leid. Praemium promissum fuisse, aliunde non constat. V. Vell. 2, 19. Appian. 1. B. Civ. 386. Plut. in Sulla pag. 457. Oros. 5, 19. aliosque, quos laudat Freinsh. in Supplemento hujus lib. 28. Potest igitur vox *promissum* fide cod. Leid. omitti: quae si servanda est, *indici*, pro *indicii*, cum Gronovio praeferam.

Manumissus est, et ob scelus proditi domini] Dele τὸ *est*, ut sit: *manumissus, et ob scelus proditi domini de saxo dejectus est*. Sic Gudiani ambo. J. FR. GRON. Similiter Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Tum *domini proditi* Boend. et edd. ante Gruterum, qui vocabulorum ordinem mutavit, consentientibus Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Mox *in Asiam trajecit* perperam Leid. Marium enim filium in Africam fugisse, narrant etiam App. Alex. 1. Civ. 388. et Plutarch. in Mar. 426. Id etiam indicat Oros. eum *Uticae* in custodia observatum fuisse narrans, lib. 5, 19.

Missus ad occidendum eum servus, natione Gallus] Ita Gronov. anno 1665. edidit, adsentientibus Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Reliqui typis descripti ante Gronov. cum codd. Leid. Voss. Exc. Pith. et Norv. habent *ad occidendum eum missus servus*. Hunc servum similiter Γαλάτην ἄνδρα vocat App. Al. 1. Civ. 387. *Gallum* Aur. Vict. de Vir. Illustr. 67. alii *Cimbrum*, adeoque Germanum. V. Vell. Paterc. 2, 19. et Val. Max. 2, 10, 10. et quae viri

proconsule exercitum profectus, consilio ejus occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et Cappadocia occupatis, et pulso Aquillio legato, Phrygiam, provinciam populi Romani, cum ingenti exercitu intravit.

scio, quas editiones Appiani secuti fuerint: nam in aliis est Ἀκύλλιος. Plinius 33. H. Nat. 3. et Appian. in Mithrid. pag. 148. eum auro liquefacto in os infuso a Mithridate necatum tradunt. Vellejus 2, 18. auctor est, eum Mithridati, post edictum illius per Asiam de occidendis Italicis, a Mithylenaeis vinctum traditum fuisse. In Diodori Sic. Excerpt. Peiresc. pag. 401. scriptum est, eodem tempore Aquillium adolescentem, qui cum aliis Mitylenas confugerat, a Mitylenaeis vinctum, ut Mithridati dederetur, sibi mortem conscivisse. Quod in hac narratione tempus, locus, et auctores hujus facinoris eadem sunt, quae apud Vellejum, suspicionem aliquam erroris Diodori injicere potest. Sed tamen fieri potuit, ut eodem tempore duo Aquillii Mitylenas venerint: etsi non satis apparet, quomodo, qui vinctus erat, sibi manus inferre potuerit. DUK. *expulso Aquilio* Lov. 2. De hoc errore vide ad 38, 49, 4. de orthographia vocis *Aquillius* ad 2, 4, 1. Paullo ante *occupata*, pro *occupatis*, Berg. sed eam vocem integram ignorat Lov. 2. qui etiam in seq. omittit praepositionem *cum*. Eam abesse posse, docent, quae notantur ad Livii, 1, 14, 7. et alibi. Invitis tamen reliquis codd. non videtur expungenda esse. Vell. Pat. 2, 39. *Gallias intratas cum exercitu saepe et adfectavimus, et amisimus.*

U. c. 664. A. C. 88. reipublicae mala perventuris, quam umquam antea ſuſtinuiſſet.

Prodigia. III. Idque ſignificatum multis prodigiis putant. Flamma ex haſtilibus ſignorum quum emicuisset, vix reſtingui potuit. Corvi tres pullos, in conſpectum hominum allatos, devoraverunt, et reliquias reportarunt in nidum. Mures in templo quodam ſacrum aurum roſerunt: e quibus quum feminam unam aeditui cepiſſent, in muscipula quinque musculos enixa, tres eorum devoravit.

Sereno coelo tubae vox audita. IV. Sed nihil fuit horribilius, quam quod ſereno coelo tubae vox inſonuit, lugubre et valde acutum canens, ut homines ad vehementiam ſonori clangoris cohorreſcerent. Ex his Tuſci haruſpices *mutationem rerum inſtare* praedicabant. Dumque his rebus operam dat ſenatus in aede Bellonae, paſſer in conſpectu omnium cicadam ore correptam intulit: ejusque parte abjecta et in fano relicta, cum altera parte avolavit. *Id portendere ſeceſſionem agreſtium urbanorumque*, reſponderunt haruſpices: *quorum alteri cicadae in morem ſtreperent vocibus, alteri ſimiliter atque illi ruri exigerent vitam.*

Sulpicii importunitas. V. Nihil horum Sulpicium a coeptis remorabatur, mira pravitate hominem: ut improbitate non modo ſuperaret ceteros, ſed ſecum ipſe certare videretur. Crudelitatem enim maximam pari audacia avaritiaque miſcuerat: neque tantum erat ullum flagitium, cujus vel turpitudine abſiſteret a patrando, vel poenitentia poſt factum duceretur.

Civitatem libertinis vendit. VI. Quid multa? civitatem Romanam propalam vendebat libertinis et inquilinis; et menſa in foro poſita, pretium numerabat. Tria circa ſe habebat hominum millia cum enſibus, et ad omnia paratam equeſtrium juvenum multitudinem. ſexcenti erant delecti, quos *Antiſenatum* vocare conſueverat. Saturnini, ſeditioſiſſimi hominis, omnia laudare ſolitus, cunctationem in praecipiti homine, et timiditatem in furibundo reprehendebat. Idem quum tuliſſet legem, *ne quis ſenator amplius octo millia nummûm aeris alieni contraheret*, ipſe moriens debuit centies vicies.

Ingenio et facundia male utitur. VII. Talis vir, a Mario immiſſus in rempublicam, vi ferroque deſtinata perficere conatus est, quum in-

---

Cap. IV. Suidas in Μύλλας Plut. Cap. V. Joann. Antioch. Plut. Sull. c. 15. Cap. VI. Plut. Mar. c. 57. Plut. Sull.

genium etiam facundiamque a bonis initiis et rectissima voluntate ad ancipitia et prava transtulisset. Praecipuae Sulpicii actiones erant, *ut exsules, quibus caussam dicere non licuisset, revocarentur; novi cives libertinique distribuerentur in quinque et triginta veteres tribus; et* cujus gratia cetera fiebant, *C. Mario Mithridaticum bellum decerneretur.* U. c. 664. A. C. 88. ***Exsules reduci postulat.***

VIII. Sed, exsules ne reducerentur, ipse nuper intercesserat: jam immutata voluntate, verba cavillando eamdem legem referebat, *non exsules a se reduci, sed vi ejectos*, dictitando. quasi non iidem essent, utro nomine appellarentur: aut quasi de vocibus, non de rebus, controversia in republica esset. Libertinos autem, et qui modo de sociis facti cives fuerant, ideo distribui in veteres tribus volebat, ut plus in suffragiis illorum roboris esset. quippe homines callidi, si hos, numero veteribus civibus facile superiores, jure aequassent, nihil fore existimabant, quod illorum opera non adsequerentur: et, quo minore negotio rem perficerent, de bello Mithridatico interea silentium agebant.

IX. Ne sic tamen tenere propositum potuerunt. quum ei rogationi veteres cives praefractis animis resisterent, resque interdum ad fusies et saxa pervenisset, L. Sulla ad opem reipublicae ferendam, ab Italici belli conficiendis reliquiis, alieno tempore avulsus est. Vehementer enim accisae sociorum vires erant. Lamponius tantum et Cleptius cum parte Lucanorum erant in armis: Samnitesque et Sabelli Nolam et vicina Nolae retinebant. Igitur Sulla profectus jam ad exercitum, qui Nolam obsidebat, fuerat: receptisque plerisque circa praesidiis, haud procul fine belli aberat. ***Sulla ab Italico bello abstractus.***

X. Sed, urbano tumultu excitatus, accurrit Romam, ut collegam tribunitiis furoribus repugnantem adjuvaret. Consilio tamen magis, quam viribus, grassari placuit: ne patriae incumbentem pestem, si arma corripuissent, alia peste viderentur repellere. Igitur, justitio in dies aliquammultos indicto, hoc agebant, ut comitia differendo legis impediendae idoneam aliquam occasionem tempus suggereret. ***Romam accurrit.***

Cap. VII. Vell. 2. 18. Ascon. in Corn. Liv. Epit. Cap. VIII. Rhetor. ad Herenn. 2. 28. Appian. Cap. IX. Joann. Antioch. Diodor. l. 37. Vell. 2. 17. Diod. Cap. X. Plut. Sull. c. 16. Appian.

U. c. 664. A. C. 88. Seditio ingens.

XI. At Sulpicius, justitio valere jusso, suos in forum educit, admonitos, *ut pugiones sub vestibus secum ferrent: iisque, adversus quoscumque opus esset, ne consulibus quidem exceptis, uterentur.* Sic instructus ad aedem Castorum pergit, ubi forte concionem consules habebant. ibi ferias ut parum rite edictas, arguere orsus postremo tolli eas a consulibus jubet, comitiisque legum tempus atque locum dari. Tum vero, consulibus adversantibus, in nervum erupit furor: strictisque mucronibus vis intentatur. cadit inter alios Pompejus adolescens, consulis filius, idemque alterius consulis gener. pater Pompejus clam elabitur. Sulla qui in domum Marii confugerat, sive, ut ipse in Commentariis prodidit, cinctus inimicorum gladiis consultandi caussa secesserat, quum inde rediisset in forum, justitium ex voluntate Sulpicii solvit. Ideo Sulpicius reliquit magistratum Sullae, quum eumdem Q. Pompejo abrogaret.

Mario Mithridaticum bellum decernitur.

XII. Ita dimissus ad exercitum Sulla quum Capuam venisset, unde, rebus omnibus ordinatis, ad bellum Asiaticum pergere statuerat, P. Sulpicius legem, cujus ergo turbae istae excitatae omnes fuerant, perfert: *Cajumque Marium pro Sulla Mithridatici belli imperatorem esse* jubet. Mittitur e vestigio Gratidius, propinquus et legatus Marii, cum alio tribuno militum qui Nolanum exercitum ad Marium perducant. At Sulla, cognitis, quae in urbe fierent, jam ad legiones venerat prior, vocatasque in concionem ita erat alloquutus.

Sullae oratio ad milites.

XIII. *Quae per hosce dies in urbe gesta sunt, milites, ea varie ad vos perlata esse existimo, ut ferme solent, quae incertis auctoribus, aut vago rumore differuntur. Quo magis ad vos properandum esse censui, ut in communibus injuriis mutui adspectus solatio uteremur; et vos, quid mihi sit in praesentibus consilii, ego, quid vobis voluntatis, cognosceremus. Nam siquidem populi Romani consulem, imperatorem vestrum una cum concordi collega in ordinem, violari minis, terreri caede carissimorum oportuit: caussam non dico, quin adversarii nostri cupitis fruantur. Sin vero paucorum importunitate victum consulare imperium, caedem clarissimi juvenis, consulis*

Cap. XI. Liv. Epit. Vell. Appian. Plut. Mar. c. 57. Plut. Sull. Cap. XII. Appian. Diod. apud Val. Oros. Val. Max. 9. 7. Plut. Mar. c. 58. Appian.

aticum, vobis ego imperator eripior. C. Ma- nisi tamen vos ille fastidiat, et alterum exer- commilitio notiorem malit. Atqui provinciam legiones senatus mihi dederat: et ego jam ad mia paraveram, laetus et festinans, non ut oriam triumphumque ex veris hostibus quaere- ut vobis aliquando referrem gratiam; vosque, me duce pro republica laboribus, Asiaticarum facili copia ditarem, quo reliquam deinceps ae- cuplete et honorato degeretis. Sed haec et alia unt injustissimi mortales. quod si vobis volen- o et quiesco: si, quod jure datum est, per i non sinitis, non me subtraham vobis ducem. ussa prompti paratique esse. *lium capt.*

aec verba, quamquam nihil apertius de dicere erat ausus, succlamatum a mili- cile, quid vellet, interpretantibus, *bono t recta duceret ad urbem.* Nec enim impe- nmodo vicem dolebant, sed de sua quo- olliciti, ne forte Marius ad bellum, ut cile et quaestuosum alio potius exercitu itur tribunos a Mario praemissos lapidi- unt: signisque correptis properant Ro-

Milites ad urbem jubent du- cere.

Tribunos a Mario praemis- sos lapi- dibus ob- ruunt.

quoque populus inquietus et discors a- unicum ducem Marium efferentibus in s ad curandum corpus, senio et morbis Baias facessere iubentibus. Nam in Mi-

U. c. 664. A. C. 88. carnium molem corpus (nam in senecta obesus eva serat) et fracta laboribus membra fatigaret. Sed ma gis ridicula erat, quam cupiditatibus suis obtende bat, caussa: quum, *ideo se concupivisse imperium*, dice ret, *ut filium adolescentem artes belli ipse praesens edoceret.*

Marius contra Sullae occidit amicos.

XVII. Inter haec, quum occisos, quos ad exerc tum miserat, tribunos, Sullamque cum sex legionib venire ad urbem comperisset, ipse vicissim quosda amicorum Sullae occidit, bonaque caesorum diripu Itaque miserabilis Romani populi conditio erat, cuj principes, nusquam certa spe salutis, aut ulla co cordiae fide, alii ex urbe in castra, alii ex castris urbem confugiebant. Nam, excepto quaestore un ceteri tribuni praefectique, signa patriae inferen abominati, Romam se receperant. Contra ab ii qui vim Marii Sulpiciique insolentiam metuebar in castra Sullae, tamquam ad asylum, concurrebat

Senatus legatio ad Sullam.

XVIII. In urbe senatus suae potestatis non er sed ad nutum tyrannorum circumagebatur. His lentibus, ex magistratibus ejus anni duos ad L. Sull misit, Brutum et Servilium praetores. Ii, quum exercitum venissent, paullo animosius loquuti, in tremum discrimen inciderunt: ut, confractis fas bus, praetextisque dereptis, vix et aegre corpus colume referrent in urbem, ipso adspectu, quors jam seditionis furor evasisset, ostensuri. Mari quantum in tali trepidatione potest, ad defensior se comparat. Sulla, triginta peditum, quinque eq tum millia adducens, ad urbem intendit curs praeter alia, quibus incitabatur, per somnium quo stimulantibus geniis.

Sullae somnium.

XIX. Nam, quae Cappadocum instituto Romae lebatur Dea, (Lunam, an Minervam, an vero Be nam interpretarentur, ipsi quoque dubitabant) adsistere sibi per quietem vidit Sulla, fulmenque rigere, recitatisque inimicorum ejus nominibus, singula praecepisse, feriret; atque illos, tamquan ictum concidentes, evanescere. Id visum colle narravit; qui, cum laude et gratulationibus oc rens, ad omnia operam suam promiserat. Int

---

Cap. XVII. Appian. Plut. Sull. Appian. Plut. Cap. X Plut. Mar. c. 58. Plut. Sull. c. 17. Cap. XIX. Appian. Appian.

Sed Marius Sulpiciusque, neque fidei se ini- dere ausi, neque satis parati ad resistendum, natus nomine legationem mittunt; cujus haec fuere: *Neminem magis, quam ipsos consules, scire, semper senatus laborasset, uti amborum, et prae- Sullae, pro praestantissimis in rempublicam meritis, lissima dignitas foret. Ceterum eam esse conditio- ne, ut saepe contra voluntatem senatus populi jussa praesertim ubi propter metum majoris mali pruden- quisque concedendum temeritati multitudinis putet. mper etiam accidisse, iis ferendis legibus, a quibus s reliqui Patres, quam consules ipsi, abhorreant.*

Aliorum legatorum oratio.

. Verum enimvero in libero populo multa ferenda esse ant, donec arte et occasione corrigantur. Ita Grac- im, ita postea Saturnini rogationes, quae, ferventi- i studiis, nulla vi potuissent impediri, tempore ca- ra tumultum abolitas esse. Idem nunc quoque fieri ni, quorum iniquitate se laesum consul Sulla conque-

Culpam in plebem conferunt.

I. Nihil antiquius esse senatui, quam ut, inter cla- ntes viros quae inciderint, controversiae citra pu- m periculum ex aequo et bono componantur. Eum- m et C. Marium, et P. Sulpicium prae se ferre. ari, quin par maneat et consulibus in communem ptas. Nihil opus esse armis, ubi civili modestia elius possit: nec adhuc admissum tam inexpiabile quid- ut ad extremae desperationis auxilia veniri oporteat. tantummodo et modica patientia rem indigere. Igi-

Rem componi posse dicunt.

U. c. 664. A. C. 88. runt, *in loco castra positurum*: idque, ipsis audientibu[s] more militiae statim imperatum est. At haec sim[u]latio consulum erat. nam ipsi, consilio intellecto i[n]micorum, dum legati, velut impetrato, quod vol[e]bant, laeti redeunt Romam, L. Basilo, C. Mumm[io] praemissis, citato agmine sequuntur. Sulla Esqui[li]nam portam cum vicina parte occupandam cum legi[o]ne una sumpserat: Collinam cum alia legione Po[m]pejus: ad Sublicium pontem tertia, quarta pro m[u]ris ad subsidium stare jussa est: duae hostili fremi[tu] animoque in urbem irruperunt.

Pugnatur in urbe. XXIV. Ibi quum juxta collem Esquilinum Mari[us] Sulpiciusque cum tumultuaria manu occurrissent, [mi]serrimum facinus factum est, ut in ipsa urbe, n[on] per seditionem et correptis temere telis, sed ape[rto] Marte signis canentibus in justae pugnae faciem, t[um] primum post Romam conditam inter cives concurr[e]retur. In hoc proelio quum Sullanos non opposit[us] modo hostis, sed desuper e tectis jaculantes patr[es] familias urgerent, consul ipse, correpto signo, primam aciem procurrit, fugamque militis religio[ne] signorum et praesentia ducis cohibet. simul ad om[nia] respiciens, vocari ex subsidiis legionem, et inte[r] delectos ex praesentibus circumire Suburrana v[ia] et a tergo includere hostes jubet. ipse, correpta fa[ce] contra eos, qui de tectis saxa atque tegulas jacieba[nt] subdi aedificiis ignem imperat, sagittariosque t[ela] ignita immittere. Ita detrusus ad aedem Tellu[ris] Marius plebem ex domibus, itemque servitia ad leum vocat. Sed potentior promissis metus fuit. t[res] tantummodo repertos ajunt, qui conditionem accip[e]rent.

Sulla vincit. XXV. Sulla, per Sacram viam in Capitolium p[er]gens, quo se Marius cum suis receperat, quum m[i]lites quosdam suos obvia diripere vidisset, eumd[em] delicti suppliciique locum esse voluit, coram stat[im] in conspectu omnium punitis. ab eadem modest[ia] dejectis a Capitolio cum caede multorum inimic[is] custodias per omnes regiones urbis posuit; totaq[ue] nocte cum collega pervigil obivit omnia, ne quic[quam] victoribus per insolentiam in urbanos committeret[ur].

Cap. XXIII. Cluver. Ital. Ant. 3. 4. Appian. Plut. L[iv.] Epit. Cap. XXIV. Appian. Joann. Antioch. Eutrop. Pl[ut.] Appian. Flor. Plut. Val. Max. 8. 6. Plut. Mar. c. Cap. XXV. Oros. 5. 19. Flor. Appian.

deliberatum ante in ſenatu foret. Centuriata quo- ex lege Servii regis, non, ut poſtea adſueviſſent, beri, conſultius eſſe. Non aliis rationibus reduci cordiam, et publicae rei tranquillitatem poſſe, quam itate populari ad maturitatem Patrum conſilia, et ſimi cujusque audacia ad circumſpectionem locuple- agia revocarentur. Tantum ferme cuique fidei amo- rempublicam, quantum in privata ſpei atque opum

II. Sic tribunorum plebis vehementer accisa , quibus imaginem nomenque tantum ſine vi unt: quum etiam ob paucitatem senatorum con- mpliſſimum ordinem animadverterent consu- butis comitiis (ut aliquid dare populo vide- ex equeſtri ordine honeſtiſſimum quemque nt, numero trecentos.

Senatum adlectis equitibus replet.

III. Viri deinde duodecim a senatu hoſtes ju- Sulpicius imprimis et duo Marii. deinde P. s, Junius Brutus, Cn. et Q. Granii, P. Al- us, M. Lectorius, Q. Rubrius Varro, et prae- alii senatores, *quod, ſeditione concitata, con- puli Romani arma oppoſuiſſent, ſervosque vocaſſent* Aqua igitur et igni his interdictum: adje- quocumque impune occidi, aut ad consules poſſe. Bona quoque eorum publicata: et per- res miſſi, qui caperent profugos, aut occide- P. Sulpicius, quum in Laurentinis paludibus, cujusdam latebris occultaretur, indicio servi tractus et ab equitibus oppreſſus eſt. Caput

P. Sulpicius occiditur.

U. c. 664. A. C. 88. XXIX. At Marius, poſt fugam ex urbe dese turba, per tenebras in praedium quoddam, qu bebat in Solonio, qui campus eſt agri Lanuvin conjecit. Unde quum filium ex vicinis agris Q. cii auguris, cujus ille filiam duxerat, neceſſari tere juſſiſſet, Oſtiam descendit, repertoque nav quod unus amicorum Numerius paraverat, cum vigno Granio, filii reditum non exspectans, ab gavit. Interim adolescens imminens exitium fi aſtu villici evasit. Quum enim eum in praedio ciano deprehendiſſet dies, ad comprehendendum suspicione ducti equites properabant. Ibi enim l Marios poſſe propter adfinitatem rebantur, et Mucius hoſtem Marium judicare noluerat. quod nobile factum non eſt ſilentio praetereundum.

C. Marii adolescentis periculum.

Q. Mucii conſtantia. XXX. Quum L. Sulla victor armatis circumd set curiam, eoque C. Marium hoſtem decerni cu nemo auderet negare, solus Q. Mucius sente dicere noluit. Atque, mitius inſtante Sulla, *No* inquit, *gladios tuos extimesco, ut propter has ſenili guinis tenues reliquias hoſtem judicare C. Marium ſuſti a quo Italiam et hanc urbem conſervatas memini.* Hujus tur villicus, nihil a fide heri animoque diſſent Marium adolescentem inter fabas abditum imp plauſtro, bubusque junctis, per medios inimico portavit in urbem. sic acceptis ab uxore, qu praecipuus tum usus erat, ante lucem ad mare git; et, quum forte ſolventes in Africam nauta veniſſet, navem conscendit.

C. Marii senis errores et miseriae. XXXI. Major patri Mario cum ventis et temp tibus lucta fuit, ingruentibus in eum velut facta malis. Ferente vento litus Italiae legens racinam evitare nautas juſſit, Geminium, cuju magnae opes erant, timens, inimicum hominen Sullanis partibus deditum. Ceterum, illis enix rentibus, magna vis ventorum a mari coorta gium procellis, et ipsum nausea sic fatigavit, u apud Circejos applicare poſſet. Ibi ob tempe saevitiem, et quia deficiebant commeatus, exsc facta eſt. sed anxiis et in momenta temporum e ma quaeque exspectantibus, incerta omnia intut

Cap. XXIX. Plut. Mar. c. 58. Cic. de Divin. 1. 36. Val. Max. 3. 8. Cap. XXX. Plut. Liv. Epit. Cap. XXXI. Pl

U. c. 664. cum lacrumis sene, domini navis, postquam diu fluctuassent animis, negarunt se ejicere virum posse.
A. C. 88.

Deinde relinquitur expositus.

XXXV. Deinde, ubi cum atrocibus minis equites eò recesserunt, iterum immutata mente, ad Liris amnis ostia prope terram jecerunt ancoras; hortatique Marium, ut ad cibum capiendum, corpusque rectius curandum tot adflictum incommodis, in terram exscenderet, donec, qui stata hora flare debebat, ventus surgeret, sublatis velis in gramine accumbentem reliquerunt. Ita, derelictus ab omnibus hominibus, diu in litore sine voce jacuit. Postquam aegre se recollegit, per invia et uliginosa loca, oppletasque coeno et aquis fossas defecta membra trahens, tandem ad tuguriolum venit, in quo senex quidam, paludibus purgandis operam dare solitus, habitabat. Ad hujus pedes se abjiciens obtestabatur, *servator atque adjutor esse vellet hominis, si praesentem tempestatem effugisset, majora opinione praemia redditurī.* Ille, sive olim visum recognoscens, sive ex adspectu virum haud vulgarem judicans, placide respondit: *si quidem quietis egeret, posse tugurio uti; sin vero inimicos aliquos fugeret, monstraturum se aptiorem latebris locum.*

In paludem immersus capitur.

XXXVI. Ibi dum juxta profluentem, in cava ripa, multa arundine levibusque sarmentis contectus sedet, subito ad aures accidit clamor, increpantium senem, et, ubi Marium abscondisset, jubentium ostendere. Nam quosdam eorum, qui a Geminio ad retrahendum Marium quoquoversum emissi fuerant, ad illud tuguriolum casus detulerat. Is tumultus hominem proditionis certum subegit, ut, exutis vestibus, in paludem se immergeret, oculis tantummodo ac naribus exstantibus. Sic repertus extractusque, ut erat nudo corpore, limo coenoque deformis, injecto in collum loro, Minturnas rapitur: et, dum, quid facto opus esset, magistratus deliberant, custodiendus ad aedes Fanniae mittitur, quae ob veterem offensam irata Mario putabatur.

Benevole tractatur a Fannia.

XXXVII. Nam sexto ejus consulatu repudiata a C. Titinnio Minturnense caussam dixerat. Titinnius ampla dote spoliare cupiverat mulierem, impudicitiae crimine objecto. Sed Marius, caussa cognita, *Fanniam impudicam videri* pronunciavit, mulctamque ei dixit sestertium nummum: Titinnio praecepit, *ut do-*

Cap. XXXV. Appian. Plut. Cap. XXXVI. Liv. Epit. Vell. 2. 19. Plut. Val. Max. 8. 2.

ficat: *ejus enim rei certum se modo omen accepisse.*

XXVIII. Pudet referre vanissimae superstitionis s: nisi vel ideo magis sunt referendae, ut in- mus, quam turpi dementia orbem terrarum iana disciplina liberaverit. Post tantam rerum ientiam, vir animo gestisque rebus maximus, a ratione impetrare non poterat tranquillitatem, i obtutu ac voce sumpsit. Nam, quum ad Fan- lomum adductus erat Marius, relicto pabulo, npens e foribus animal, ex adverso Marii con- et, blande hominem intuitus, luculentumque s, ad vicinum fontem procucurrit. Idcirco, mari a portendi fatus, obserari januam cubiculi, quieti daret, jussit. ***Stolido omini confidit.***

XIX. Interea magistratus, *sine mora de medio tol- esse*, decreto, Cimbrum quemdam mittunt de is Marianae victoriae, qui eum conficeret: omnes oppidani misericordia clarissimi viri foe- ccidendi ejus ministerium abnuebant. Sed ille, lum ingressus, ubi Marium esse cognovit, ab- gladio profugit, *Marium se non posse occidere* cla- . Quidam ajunt, ingenti flamma ex oculis Ma- micante territum hominem: auctum deinde ter- , postquam adsurgens e lecto senex, terribili *Tune homo C. Marium audes occidere?* inclamasset. rnenses profecto homini divinitus injectum ti- , salutemque Marii cordi esse Diis interpre- ***Cimber, ad occidendum Marium missus, fugit.***

U. c. 664. A. C. 88.

Dimittitur a Minturnenſibus Marius.

XL. Sed properantibus obſtabat religio, quod p lucum Maricae, quam et *Circen* frequentius vocan ad mare iter erat, quem praecipuae ſanctitatis Mi turnenses habebant, neque ſas putabant efferri qui quam earum rerum, quae semel eo illatae fore Sed ceterorum dubitationem unius senis alacritas sc vit: qui, *nihil irreverens, aut ingratum Diis eſſe* clamitan *quod ad C. Marii ſalutem pertineret*, cum parte rerun quae ad mare portabantur, per lucum primus evasi Pingenda deinde curavit iſta Marius, tabulamque vot vam in ſano Maricae suspendit. Sic in perparvu impositus navigium, lacrumis, votis, omnibusqu prosequente Minturnense populo, evitatis, quantum p terat, terris portubusque omnibus, vela in altum feci

In Africam navigat.

XLI. Forte ad insulam Aenariam delatus, quu ibi Granium et nonnullos amicorum reperiſſet, un in Africam cursum intenderunt. Sed, quia penuri aquae laborabant, in agro Erycino Siciliae fecerun exscensionem. Ibi quaeſtoris Romani cura disposit equites propemodum egredientem navi Marium exce pere. Aquatores ferme sexdecim interfecti sunt Marius, propere soluto navigio, Meningem tenuit, Afri cae insulam, quae hodie *Gerbarum* vocabulo est notior

In Karthaginensem agrum transit.

XLII. Hic de filio suo cognoscit, *illum, cum P. Cethego ſalvum, ire ad Hiempſalem*, sive *Mandreſtal* i fuit: cui patrive ejus Numidiae partem, capto Jugurtha, Marii maxime opera senatus dederat. Hinc, recepto nonnihil animo, ſtatuit in Karthaginiensem agrum transmittere. Ibi, quum in locis solitariis vaſtisque sederet, venit ad eum lictor Sextilii, qui tum Africam pro praetore obtinebat. De hoc Marius, neutram in partem meritus, humanitatis tamen aliquod officium exspectabat. At lictor *decedere eum provincia* juſſit: *ni malit in ſe, ut hoſtem ab ſenatu judicatum, decerni:* torveque intuentem et vocem nullam emittentem Marium rogavit tandem, *ecquid renunciari praetori vellet?* Ibi Marius, *Nuncia*, inquit, *vidiſſe te C. Marium exſulem, in Karthaginis Magnae ruinis ſedentem:* duobus clariſſimis exemplis inconſtantiam rerum humanarum praetoris animo ſigurare non inepte conatus.

Cap. XL. Lactant. 1. 21. Hor. Carm. 3. 17. et ibi interp. Strabo, l. 5. p. 233. Plut. Cic. pro Sext. Cic. pro Planc. c. 10. Cic. pro Sext. Cap. XLI. Appian. Plut. Cellar. Geogr. Ant. l. 4. Cap. XLII. Plut. Appian. Cic. poſt Redit. ad Quir. c. 8. Plut. Appian. Plut.

XLIII. Hic ad eum cum Cethego filius venit, Albinovanusque, et ceteri exsules. ii Numidarum dolos, non fine digno, qui notetur, casu, evaserant. Marium adolescentem miris in speciem officiis colebat regulus. sed, quia discedere cupientem morabatur crebrius et apertius, quam ut per benevolentiam facere credi possEt, suspicionem illi, et ex hac ardentius abeundi desiderium injecit. Igitur ob formam a pellice regia dilectus, quum ejus amorem aversatus eousque fuisset, tum amplexus occasionem est, eaque juvante cum amicis fuga capta, ad patrem penetravit. *U. c. 664. A. C. 88.* *Marius adolescens Numidarum dolum evadit.*

XLIV. Magna erat gratulatio, quod post ancipites tot casus, qui de se suisque saepius utrimque desperassent, salvi sospitesque se vicissim intuerentur. Inter hanc dum in litore obambulant, forte scorpiones inter se pugnantes Marius pater videt. Erat ille vir huic stultitiae generi deditus, et, ut facile est delirantibus artem ex errore facere, valere se talia interpretandi calliditate putabat. Igitur, aversatus hostilitatis omen, non distulit conscendere piscatorium navigiolum, et cursum in Cercinam dirigere. Et opinionem prudentiae ejus sors velut dedita opera confirmavit. Vix in altum evecti erant, quum missos a Numida vident equites eo ipso in loco vagantes, unde navem conscenderant. Sic inter Africi maris insulas, quia plus insidiarum in continente timebat, quod reliquum erat hiemis, C. Marius exegit. *Et ad patrem redit.*

XLV. Dum ad hunc modum inimicus L. Sullae terra marique jactatur; ipse, rerum omnium potens, statum civitatis ordinabat, non victoris insolentia, sed propemodum ad justum legitimumque modum. Igitur et aeris alieni perplexam atrocemque controversiam, quae nuper ad praetoris Romani necem pervenerat, ex aequo bonoque lata lege unciaria decidit. Ejus legis quum argumentum lateat, nomen esse videtur indicio, duodecimam debiti partem remissam debitoribus fuisse. *L. Sulla rempublicam ordinat.*

XLVI. Comitia deinde, priusquam proficisceretur in provinciam, habuit: in quo negotio mansuetum se praebuit, et omnimodis popularem. Nam et Nonium sororis filium, et Ser. Sulpicium, quamquam subnixi sua commendatione essent, ignominiose re- *Comitia habet.*

Cap. XLIII. Appian. Plut. Cap. XLIV. Val. Max. 1. 5. Plut. Appian. Cap. XLV. Liv. Epit. Festus, voce *Unciaria*. Cap. XLVI. Plut. Sull. c. 19.

U. c. 664. A. C. 88. pulsos civiliter tulit: *jucundum sibi esse* dictitans, *videre populum, libertate recepta vel contra auctores beneficii utentem.*

Consulem L. Cinnam designari patitur.

XLVII. Consulem quoque L. Cinnam designari passus est, licet iniquum sibi, et partibus adversum sciret. Jurejurando tamen adegit nihil novaturum, isque in Capitolio, multis praesentibus, silice lapide comprehenso, *si falleret*, precatus Deos fuerat, *ita se quoque projectum vellent*, cum dicto lapidem emittens manu. Sed et collegam ei Cn. Octavium addidit compertae modestiae virum, cujus maturitate Cinnam si ruere coepisset, sperabat retineri posse. His ita curatis, consulari potestate contentus, praemisso ad Capuam exercitu, coloniis per Italiam deducendis operam dedit.

Adversa factio res novas molitur.

XLVIII. Sed adversa factio, ubi cessare metum armorum videt, ad pristinum consilium revoluta, locupletes praesertim et feminae quaedam praedivites, nihil non, ut exsules restituerent, moliebantur. Etiam consulum vitae dicebantur insidiae fieri, quod iis se salvis tenere posse propositum inimici non putabant. Sed Sulla, belli Mithridatici decreto imperio, tutior ab ejusmodi periculo videbatur: Q. Pompeji miseratio subibat animis, quod is nihil ad praevalidas reprimendas inimicitias virium habebat. Ideo provincia ei Italia cum exercitu, qui tum sub Cn. Pompejo proconsule merebat, populi jussu datur.

Consul Q. Pompejus ab exercitu occiditur.

XLIX. Offendit ea res Cnaeum, et, ut novo nec antea audito sceleri praeberet exemplum, incitavit. hoc enim primum anno consulis Romani sanguine polluta castra imbutaeque militum manus sunt. Quippe consul Pompejus, ad accipiendum exercitum profectus, et intra vallum acceptus, quum postridie concionem haberet, cedente in speciem proconsule, satis laeta habere initia imperii visus est. sed mox, majore turba quasi audire concionantem cupientium concurrente, ab iis, quos ad caedem proconsul subornaverat, quum sacrificare jam inciperet, interfectus est.

Cn. Pompejus exercitum recipit.

L. Proconsul, diffugiente consulis comitatu, tamquam nescius omnium, tulit se obviam, et, re scilicet cognita, graviter increpuit tanti sceleris auctores. sed statim rediit cum iis in gratiam, receptoque imperio, non est passus dubitari, cujus ope consilioque interceptus consul foret. Neque senatus vin-

Cap. XLVII. Diod. apud Vales. Plut. Appian. Liv. Epit. Cap. XLVIII. Appian. Cap. XLIX. Vell. 2. 20. Liv. Epit. Appian. Val. Max. 9. 7. Cap. L. Appian.

dicavit: majore talibus temporibus castrorum, quam curiae, potentia. Hac re comperta, consul Sulla intentiorem corporis sui custodem egit, numquam non fido septus amicorum, etiam per noctem, praesidio. Neque diu moratus, Capuam ad exercitum profectus, militibus commeatuque et ceteris bello necessariis in classem impositis, ad Mithridaticum bellum navigavit. U. c. 664. A. C. 88.

LI. Neque res Asiaticae adventum ejus parum desiderabant: ita tempore et occasione Mithridates utebatur. Huic regi tum in se magnifica erant omnia, tum, quae sibi dare nemo potest, fortuna providerat. Opes atque potentiam illustrabat genus a septem Persis illustri serie deductum, et Artabanes regni conditor. Sed praecipue auctoritatem ei pararant prospera et magna belli primordia, quod tanta in eo vis esse videretur, ut, quum primum inciperet moveri, tota regna, nullo magnopere adhibito conatu, raperet. Neque majus aliud ad movendam quolibet inclinationem animorum instrumentum est, quam commodo conatorum eventu parta felicitatis fama. *Mithridatis potentia.*

LII. Igitur, fortunae instandum ratus, post victum a suis Nicomedem, ex Amaseno campo, ubi auxilia variarum gentium recensuerat, per Paphlagoniam incessit, centum quinquaginta millium exercitum ducens. Inde expulso obiter Pylaemene rege, ad Scoroba montem, ubi Bithyniae Pontique confinia sunt, deflexit. *Mithridates Paphlagoniam occupat.*

LIII. Non longe abhinc M'. Aquillius castra posuerat, et post infelix proelium cum reliquiis suorum Nicomedes. Ibi ex praecursoribus centum omnino Sarmatae, quae acerrima equestribus proeliis gens est, octingentos Nicomedis equites nacti, profligant Bithynos, quosdamque eorum captos adducunt ad regem. Ille ex priore instituto hos quoque viatico dato dimittit in patriam. Ita vim aliis Pontici regis, militumque virtutem, aliis clementiam praedicantibus, quum ab utraque caussa popularium animis Nicomedes diffideret, non exspectato Mithridatis adventu, versus L. Cassium retrocessit. *Nicomedem fugat.*

LIV. Manius, fuga Bithynorum nudatus, quum solus resistere tantis copiis non posset, in tutiora loca cogitabat recedere. sed eum Neoptolemus, Mithri- *M'. Aquillium vincit.*

Cap. LI. Flor. 3. 5. Polyb. 5. 43. Auctor de viris illustr. Sallust. apud L. Ampel. Cap. LII. Memnon apud Phot. Oros. 6. 2. Eutrop. Appian. Mithrid. Cap. LIII. Tac. Hist. 1. 79. Appian. Cap. LIV. Memnon. Appian.

U. c. 664. A. C. 88. datis purpuratus, cum Armenio Menophane, sub horam diei septimam, adsequuti pugnare coëgerunt. Habebat sub signis equitum quatuor millia, peditum decuplum. sed, victus ab hoſtibus, ferme decem millia militum in proelio amisit: ceterae copiae dissipatae in diversa abierunt. Aquillius, ad Sangarium fluvium fuga delatus, licet jam nox tegeret terras, transmiſſo ſtatim flumine, poſtea Pergamum venit. Caſtra quoque ejus capta sunt. Sed Mithridates, captivos, sicut antea facere consueverat, quum Asiatici eſſent, comiter alloquutus, cum veſtibus et viatico ad suos quemque redire paſſus, tantum excivit benevolentiae, ut certatim ad eum omnia deficerent; legatique magno numero accederent, decreta civitatum adferentes, quibus regem ad se vocabant, *Deum atque Servatorem* appellantes: et, quocumque veniſſet, obviam effusis cum splendida veſte omnibus ordinibus, summa laetitia excipiebatur.

Romanis non ultra resistentibus.

LV. Neque Caſſius, et Nicomedes, et qui alii legatorum Romanorum iis locis erant, inhibere impetum properantis, aut opponere se ruenti Asiae audebant: fruſtraque tentatis Phrygum auxiliis, quum homines ad militiam ineptos exercere irrito labore inſtituiſſent, dimiserunt omnes, et a caſtello Phrygiae, quod Leonum appellant caput, (eo enim propter munitionem loci convenerant) diversi abierunt. Caſſius Apameam reduxit suos: Nicomedes Pergamum, Mancinus Rhodum ire conſtituit. A Pergamo Nicomedes, ut conspectu suo plus moveret senatum, in Italiam navigavit. Hoc ubi auditum eſt iis, qui occludendis Pontici maris faucibus ad Byzantium excubabant, partim diffugerunt, alii majore flagitio naves quoque Nicomedis tradiderunt Mithridati.

Naves Nicomedis Mithridati traduntur.

LVI. Bithynia omni paucos intra dies recepta, rex Mithridates, civitates obiens, pecunias apparatumque belli ubique ab hoſtibus relicta colligebat. ceterum, quo clementius imperium speraretur, debita publica simul ac privata remittebantur. His ita ex praesenti usu ordinatis, vocatos in concionem milites accurata oratione ad virtutem cohortatus, intentos in signum profectionis eſſe juſſit: omnibusque, uti voluerat, paratis, Phrygiam, Romani populi provinciam, cum ingenti exercitu irrupit, ominisque cauſſa, ubi quondam Magnus Alexander ſtativa habuiſſe dicebatur, caſtra posuit.

Cap. LIV. Diod. apud Vales. Juſtin. 38. 2. Cic. pro Flacco, c. 25. Cap. LV. Appian. Plut. Themiſt. c. 52. Appian. Strabo, l. 12. p. 562. Appian. Cap. LVI. Juſtin. 38. 3. Liv. Epit. Appian.

proeliis navalibus victus recessit. Archelaus, prae fectus regis, in Graeciam cum exercitu venit; Athe nas occupavit. Praeterea trepidationem urbium in sularumque, aliis ad Mithridatem, aliis ad popu lum Romanum civitates suas trahentibus, continet.

quae sola in Asia civitas in fide manserat. Liv. 21, 55. *Ea sola in fide manserat Gallica gens.* ubi alia vide. 38, 10. *Quum in fide Romanae societatis mansissem.* Ita *manere in foedere* 4, 8. *manere in auctoritate* 9, 14. *manere in amicitia* 23, 20. et 36, 12. *manere in pace* 30, 32. *manere in conditione* Cic. 7. ad Att. 15. *manere in eo, quod convenerat* Mela 1, 7. Reliqui codd. nihil mutant, quibus dicto audiens fui. Livius 32, 2. *De ceteris, si in fide permanerent, spes facta.* 42, 26. *Omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie in fide permanere.* Flor. 4, 2, 17. *Nisi in fide permaneret, non se remittere exercitum.* ubi v. Cel. Dukerum.

Archelaus praefectus regis] *praefectus regni* Voss. Berg. Boend. Lov. 2. et ed. Camp. Voces illae et alibi a librariis confunduntur. V. Cort. ad Sall. Jug. 15, 5.

Trepidationem urbium, insularumque] Gud. *trepidationes.* J. FR. GRON. Similiter Boend. et ed. Camp. Tum *urbium, insularum* sine copula Berg.

IN LOCUM LIBRI LXXVIII. T. LIVII.

Iithridates, fimul tantum aggredi bellum, vim- U. c. 664.
manam lacessere coepit, eo prosperitatis cursu A. C. 88.
s, ut proniora ei omnia, quam votis optare *Mithri-*
effet, viderentur. Phrygiam et Myfos et mi- *datis res*
Afiam, nemine obfiftente, percurrens, maxi- *prosperae.*
rbes, opulentos populos, citra fudorem atque
em recipiebat. Lyciam quoque ac Pamphy-
et cetera ad Joniam usque, dimiffis paffim du-
occupavit.

Laodiceam, Lyco flumini impositam, Q. Op- *Laodicen-*
oconsule cum equitibus et mercede conductis *ses Q. Op-*
, praecone tantum ad moenia miffo, in dedi- *pium regi*
accepit. Laodicenfes enim, offerri fibi ve- *dedunt.*
udientes, fi Romanum ducem tradidiffent, ni-
ctati, dimiffis mercenariis, Q. Oppium com-
fum ad Mithridatem adduxerunt: ludibrio ad-
t lictores eum cum fascibus praecederent. Et
uidem rex cetera illaefum, vinculorumque im-
, quocumque pergeret, circumducebat, pro-
em Romanum a fe captum civitatibus gentibus-
iter oftentans.

Sed in M'. Aquillium, poftquam et ille in ma- *Et Lesbii*

U. c. 664. A. C. 88.

atque vinctus est. Alii quoque Romanorum eadem perſidia correpti: niſi quod unus adoleſcens hoſtilem saevitiam voluntaria morte antevertit. Quo magis crimini Manio datum, quod vir triumphalis et ſenex vitae deſiderio victus, extremae servitutis mala pateretur. Rex enim vinculis et verberibus atque omni supplicio excruciatum aſino miserum impoſuit, secumque ducens in agmine, subinde, *Manium ſe eſſe*, praeclamare coëgit: donec in Pergamenam urbem ventum eſt. ibi ut ipſi non modo, sed etiam universo nomini Romano, exprobraret avaritiam, aurum liquefactum in os ejus inſudit.

Epheſii Romanorum ſtatuas dejiciunt.

IV. Inde, praefectis ubique impoſitis, Mitylenen adiit. mox in Joniam usque proceſſit, ac Magneſiam deinde Ephesi gratanter exceptus est. Epheſii quum aliis rebus omnibus eximia in regem ſtudia declararunt, tum etiam Romanorum, quas in urbe sua collocaverant, ſtatuas everterunt: quo nomine non ita multo poſt acerbe mulctati sunt. Ex Jonia revertenti Stratonicea portas clauſit, non ignobilis Cariae civitas. Igitur poſt deditionem pecuniam exegit ab oppidanis, praeſidiumque impoſuit.

Mithridates Monimam ducit.

V. Dum in his curandis occupatur, forte puellam egregiae formae conſpicatus, Monimae nomen erat, Philopoemenis Mileſii filiae, aureos ei quindecim millia dono miſit, concubitum virginis expetens. Sed illa pudicitiam divitiis anteponente, quum nec expugnare blanditiis animum ejus poſſet, neque vim adhibere vellet, eo poſtremum adductus eſt, ut juſtas cum ea nuptias contraheret, miſſoque diademate reginam appellaret.

VI. Haec per otium agendi tempus regi Romanae urbis discordiae dabant: quibus prohibitus Sulla maturare expeditionem nequiverat. Sed et nummariae rei difficultas non parvum feſtinanti impedimentum se objecerat: tantum inopiae uno inteſtini belli biennio effectum erat. Neque deerant omnino pecuniae sed paucos intra ſinus condebantur. quos inter Cn.

Cn. Pompeji avaritia.

Pompejus Strabo, qui Asculum omni refertum opum

Cap. III. Vell. 2. 18. Diodor. Val. Max. 9. 13. Cic. pro Scauro. Cic. pro Leg. Manil. c. 5. Appian. Plin. 33. 3. Cap. IV. Appian. Eutrop. Appian. Strabo, l. 14. p. 660. Appian. Cap. V. Plut. Lucull. c. 36. Appian. Plut. Cap. VI. Appian. Oros. 5. 18.

nterea Mithridates pluribus exaedificandis peram dabat, quo Rhodios, quae, ceteris bus, aut vi abstractis, sola civitas Asiatica, lagnetas Sipyli accolas, in fide Romana man- bsequium cogeret. *Mithridatis apparatus contra Rhodios.*

Cognito deinde, cives Romanos, quorum st per Asiam negotiandi gratia dispersus nu- assum apud urbes destinatis suis impedimento ri, consilium cepit crudelissimae calliditatis, o ad magistratus locorum edicto, *uti ad diem , postquam datae eae literae essent, quotquot in urbibus haberent Romani generis homines, cum uxoribus, atque etiam libertis, qui Italici sangui- occiderent.* Caesos autem inhumatos projici bona cum interfectoribus partiebatur. Sed adjectae erant, si quis aliquem ex eo nume- lare vivum, aut sepelire mortuum ausus es- a, servis heros interfecturis libertatem, de- dimidium aeris alieni, praemii loco, pro- *Ejusdem crudelissimum edictum.*

ubites, scelestius haec a rege excogitata, an cis facta sint. Postquam constituta dies ad- ferrima per omnes Asiae urbes spectacula . Notabilis inter haec Trallianorum amen- qui, quos in urbe sua habebant Romanos, icet hospitali sanguine polluerent manus, o Paphlagoni jugulandos locaverunt, tam- erelsset. Atque illud singulari saevitia mon- *Trallianorum amentia.*

U. c. 664. A. C. 88. Diana contra furorem Epheſiorum tueri ſupplice
ſuos potuit; neque Pergamenorum Aeſculapius, qu
minus ad ipſa pulvinaria gladiis aut ſagittis interfice
rentur.

Adramyttenorum et Cauniorum ſaevitia.

X. Adramytteni nando ſalutem quaerere viſos in
ter ipſas undas conſequuti trucidarunt; infantibus fi
gientium liberis pelago merſis. Caunii quoque, qu
devicto Antiocho Rhodiis attributi, deinde ab horu
dominatu Romanorum beneficio liberati fuerant, It
los, ad ſacratam urbis curiam concurrentes, ab ipſ
aris diripuerunt, raptosque ab ulnis matrum infa
tes ante ora ipſarum, ipſas deinde, et poſtremo v
ros earum interſecerunt. Soli omnium, qui Mithr
datem reverebantur, Coï Romanos, in Aeſculap
templum introductos, vetuſto aſyli jure tutos praeſt
terunt. Hac tam improviſa clade intra eamdem die
diverſiſſimis locis exſtincta hominum circiter oct
ginta millia eſſe, ſatis inter auctores conſtat.

Occiſorum civium Romanorum numerus.

XI. Neque ſilentio praeterierim atrocem Theoph
nis Lesbii calumniam, qua viri innocentiſſimi P. R
tilii famam lacerare est conatus: *Rutilii ſcilicet horta
Mithridatem tantae ſaevitiae conſilium cepiſſe.* Ceteru
Theophanes illis quoque temporibus, quibus recens h
rum rerum erat memoria, ſe potius turpiſſime mendace
quam Rutilium improbum, oſtendit: liberalibus lit
ris perquam illiberaliter uſus, qui in hiſtoria ſcribe
de Rutilio falſa crimina non erubuit, non ob aliu
quam quia Rutilius de patre Cn. Pompeji vera ſc
pſerat. Colorem fingenti nonnullum praebuit Ru
lii, qui tum Mitylenis agebat, quum Romani occid
rentur, incolumitas. Sed ille, comperto, togat
ad necem quaeri, praeſens periculum veſtitus mut
tione vitaverat. quae cautio aliis etiam paſſim p
Aſiam ſaluti fuit.

P. Rutilius veſtis mutatione ſervatur.

XII. Sed haec atque talia revolventi animo
ſubinde cogitatio occurſat, eos, qui rerum geſtar
monumenta conſcribunt, nihil magnopere aliud, qu
errorum atque ſuppliciorum humanorum commen
rios, texere. Atque utinam hujus tantae calamit
cauſſam ut inveſtigare non difficile, ita tollere pro
ptum eſſet! Sed nos bellum cum natura ſuscepim

Calamitatum humanarum origo.

Cap. X. Polyb. Leg. 99. Appian. Tac. 4. Ann. 41. Memn
Cap. XI. Val. Max. 9. 2. Plut. Pomp. Cic. pro Rab
Poſt. c. 10. Athen. 5. 14.

tum infertumque fuerat, ut, qui haec omnia eque bonis adverfum, neque contumaciter scabilem intelligere poſſemus. Eumdem tan- apientia, tantisque viribus novimus, ut ne- squam aſtu circumveniri, neque cogi ingra- t. Omnem igitur prudentiae ſummam eo re- ut, ſiquidem bene nobis eſſe velimus, hunc nia faventem propitiumque habere debea-

Haec vera atque indelebilia decreta rationi infevit Deus. at homines, his contemptis, libet alia, quae deceptor atque deceptus ani- gerit, lubentius exerrant: et quum de cete- rum atque indignum putent, pueros ſapien- vincere, in rebus longe maximis id modo r anteponunt, quod in praeſentia jucundis- videatur. Ergo et inter magnorum bellorum prehensi eo plerumque inclinant, unde prae- qua lucri ſpes adfulget: et, dum hujus po- fas fidemque, et ſi quae alia praeferenda erant, pro nihilo ducunt.

In rebus maximis pueriliter errant homines.

Neque mihi aliquis Saguntum et praeterea objecerit, qui pro fide extrema quaeque per- perierunt. Longe major eorum est nume- quos perdidit perfidia. Et tamen, ſi par om- eventus fuiſſet, ingens inter utrosque discri- communis inveniret ſenſus, quod alteri perie- et laudantur; alteri nec laudantur, et perierunt. bene, quod meliora plerumque exempla felici

Plures ob perfidiam, quam ob fidem, perierunt.

U. c. 664. A. C. 88. et ab hoste tutos virtus, et apud populum Roma fides caros honoratosque praestitit. Nam Rh moenibus portubusque communitis, machinas l opportunis frequentes opposuerunt, a Telmisse bus quibusdam et Lyciis adjuti. Romanorum et omnium, qui vitare crudelitatem Asiaticorum po runt, interque eos L. Cassii, qui proconsul erat siae, receptus fuit.

Mithridates in Coum navigat. XVII. At Mithridates, instituta in Coum nav tione, prompte susceptus ab oppidanis, Alexan qui nuper in Aegypto regnaverat, filium abduxit, gioque secum cultu habuit. Sed ex thesauris, q ibidem avia pueri Cleopatra posuerat, magnas op mundumque muliebrem, et alia lapillis aut arte p tiosa, signataeque pecuniae vim minime spernen in Pontum mittere non est oblitus. Reperit et ibidem pretium talentorum octingentorum in au quod Asiatici Judaei, ut Hierosolymam exportare collegerant; deinde, quia Mithridatem metueb apud Coos, tamquam tutissimo loco, deposuerant.

Rhodum obsidet. XVIII. Omni continente Asiae, insulisque in testatem redactis, quum sola Rhodus resisteret, t viribus in oppugnationem ejus urbis rex incu Jam ante plures in hunc usum naves fabricandas raverat. his perfectis, cum ingenti classe ad insu est advectus. Rhodii dirutis, ne qua hostibus a mento forent, suburbiis, suas quoque naves in xerunt, ita formata acie, ut aliae recta in ho ferrentur, aliae a lateribus facerent impetum.

Pugna navalis. XIX. Sed Mithridates, cum quinqueremi sua cumvectus, praecipiebat suis, ut in altum rece tes producerent cornu, celeriquc deinde rem pauciores Rhodiorum naves circumventas includer Id, priusquam fieret, suspicata classis Rhodio sensim e proelio se recepit: mox, expansis ve refugit in portum. Ponticos celeriter inseque opposita claustra prohibuerunt ingressu: simul a m nibus ballistarum scorpionumque telis petiti rece runt. Ab hoc tempore Mithridates, donec pedes copiae advenissent, oppugnatione abstinuit: levia t tum certamina ad muros fiebant. quibus plerum superiores Rhodii, magis magisque confirmaban

Cap. XVII. Strabo apud Joseph. 14. 12. Cic. pro. Flac c. 28. Joseph. Cap. XVIII. Liv. Epit. Appian.

Diu atque vehementer est pugnatum, quum
llimis caussis par utrorumque robur esset. Rho-
s gubernatorum, ordo navium, peritia remi-
derat: praefectorum quoque dexteritate et na-
sociorum virtute praestabant. Pontici, mari-
m rerum rudes, non minus inter sese, quam
ibus, turbabantur: ita quidem flagitiose, ut
avis, quae Mithridati militabat, in praetoriam,
a ipse vehebatur, illisa, magno illam impetu
am tantum non deprimeret.

XI. Animis tamen aequabant hostem, quod sub
Mithridatis pugnabatur; cui fidem suam virtu-
e approbare cupiebant. Ad hoc multitudine
superiores circumdare hostes, et in medium
ios undique urgere nitebantur. Sed id pericu-
Rhodii eadem, qua prius, arte vitarunt: trire-
que unam cum ipsis viris captam remulco tra-
es, multis armamentis atque spoliis onusti in
m redierunt. At postquam, recensitis navibus,
quinqueremem videre, ignari ab hostibus ca-
, quaesitum eam velociores ceteris naves sex
numero longarum emittunt: in his Damago-
, classis Rhodiae praefectus. Vicissim a rege
quinque et viginti occurrere jubentur: quas
as quum ad solis occasum usque cedendo
, recedentibus invectus duas depressit: toti-
ad importuosa Lyciae litora compulit: et, inter
nocte consumpta, postridie Rhodum reversus

Rhodii vincunt.

Mithrida-

evecti in adflictam tempeſtate sparsamque claſſem naves quasdam cum viris quadringentis abripuerunt, alias perforatas merserunt alto, aut injecto igne exusserunt.

XXIII. Nescio hac, an superiore aliqua, navali pugna captus Leonicus fuerit: qui se acerrimum salutis regiae defensorem aliquando oſtenderat. hunc igitur ut recuperaret, quotquot habebat, Rhodiorum captivos pro uno corpore reddidit. Deinde, obſtinato ad expugnationem animo, simul ad navale aliud proelium, ſimul ad tentanda moenia cogitationes intendit.

XXIV. Forte proditores quidam clivum ei monſtraverant juxta Jovis Atabyrii delubrum; qua parte qui primi exſtruxerant moenia, quod altitudini situs confiderent, breviore contenti muro fuerant. sed clivum adscensu non difficilem eſſe, transfugae confirmabant. Igitur, noctu copiis in naves impositis silentio admovere naves juſſit, donec in Atabyrii monte fax tolleretur; deinde, quanto poſſint cum clamore ac impetu, ad locum cuique adsignatum decurrere. Nam ita partitus erat operas, ut, donec pars exercitus cum scalis ad moenia vim tentat, alii ad portum terrorem facerent.

XXV. Sed id quidem consilium, ut multa alia ejusdem, casus elusit. Excubiae Rhodiorum, quum forte surdum ſtrepitum audiviſſent, ignem extulerunt. id prope Atabyrii factum Mithridatici putantes, signumque suum arbitrati, ex altiſſimo silentio simul repente omnes horribilem clamorem ediderunt. Rhodii contra, alacriter clamore reddito, quum ad moenia confertim currerent, regios, ne per noctem aliquid auderent, abſterruerunt. luce dein orta, ut homines non ad proelium, sed ad furtum noctis egressos, haud magna mole submoverunt.

XXVI. Ad Isidis tamen fanum haud mediocris illatus terror est, ubi sambucam, duobus navigiis junctis impositam, Mithridates applicuerat, et ab ingenti machina plurima ſimul tela haſtasque late spargebat, et arietem inde ad pulsanda moenia admovebat. Juxta frequens manus cum multis scaphis aderat, scalas ferens, et oppugnationi parata. Reſiſtebant tamen egregie Rhodii, neque laboribus aut periculo fatigabantur: donec Mithridatem major vis amovit. nam

Cap. XXII. Appian.

ca prae pondere subsedit, et Isidis apparuit copiosum ignem, fulminis in modum, ei- chinae immittens. U. c. 664. A. C. 88.

I. Postremus hic adversum Rhodios conatus . Frustra videbat operam copiasque et tem- ad firmissimam urbem, quae portuum mu- munimentis omnique apparatu parem eo non habebat; et a peritissimis rei nauticae s, atque inter sese legibus optimis egregie s, defendebatur. *Ergo ab obsidione Rhodi recedit.*

II. Ad Patara hinc ductus est exercitus: ubi niquos expertus est, quos vocabant Deos. nim, quia machinis exaedificandis materia lucum Latonae dicatum succidere coepisset, mnio territus destitit. Sunt, qui lucum Fu- ccidi coeptum scribant, sed ingenti risu, tor non apparebat, deterritos, qui in ope- inde quum haruspicis jussu Furiis virginem es immolaret, e jugulo puellae risum ortum. Pelopida Lycium bellum administrare jusso, amicorum Archelaum cum magnis copiis iam misit. ipse Pergamum secedens, dele- endis, parandisque armis, et interim Mo- oribus operam dabat: simul cognoscebat siaticorum principum, quorum petitus insi- atur, quive res novare, aut omnino Roma- e arguebantur. *Lucum Furiarum succidens, terretur.*

. Inter haec, Sulla adhuc in Italia faciente , variisque impedimentis retento, Cn. O- L. Cornelius Cinna consulatum inierunt. icet ultimis exsecrationibus, nihil contra tiones et ordinatam ab eo rempublicam fa- se adstrinxerat, fidem adeo non praestitit, magis haberet cordi, quam quemadmodum itissime ex Italia submoveret, ne consiliis dimento esset. Deinde, ad diversa consi- us, cunctanti, et reliqua prius ex usu suo e volenti, accusationem struxit; diemque curavit per M. Verginium tribunum plebis. U. c. 665. A. C. 87. Cn. Octavio, L. Cornelio Coss. *Cinna consul rebus novis studet.*

Ea fuerant, erantque tempora, ut deesse di materia non posset. *Hominem superbum et* *Criminationes in Sullam.*

XVI. Jul. Obseq. Cap. XXVII. Appian. Strabo, l. Cap. XXVIII. Appian. Jul. Obseq. Appian. Plut. . Appian. Cap. XXIX. Plut. Dio apud Vales. Plut. c. 48.

U. c. 665. A. C. 87. *ambitiosum* dicebant *olim praedicare solitum, sibi summam in omnes et omnia potentiam deberi. Ab hac cupiditate, non ab aliqua injuria sua, exstimulatum fuisse, ut nefarium patriae bellum inferret, dominamque gentium, et hostilibus armis intactam urbem, civis, et, si Diis placeret, consul expugnatam captamque cruentus ingrederetur.*

Illius praetextum nauci fuisse. XXXI. *Scilicet egregium impio facinori colorem inducere, quod decretam ab senatu provinciam inimici eripuissent: eam injuriam hominem generosum pati nequivisse. Sane datum Mario jussu populi Mithridaticum bellum: neque referre, prius L. Sullae senatus idem decrevisset. Non minoris aestimandum fuisse Marium, toties consulem, quam fuerit in primo consulatu: neque cum Q. Metello Numidico Sullam comparari posse: neque minus modo fuisse juris populo Romano quam ante annos viginti fuisset.* *Plura passum Q. Metellum, Sulla majorem.* *Sed tum quoque Numidiae provinciam, quamquam ab senatu Metello decretam, populum Romanum C. Mario dedisse: neque ideo Metellum urbi bellum indixisse.*

XXXII. *Sullam vero, ne quidem sanguine aut exsilio tot illustrium civium satiari potuisse, aut vindicta, licet nimia sane fuerit, placari, ne ultro rempublicam everteret, statumque immutaret civitatis. Scilicet non dolore, nec cupiditate ultionis, sed spe et desiderio regnandi, impetum in leges, in mores, in populi Romani jus auctoritatemque fecisse. Quorsum enim alias tribunitiam coërcere potestatem vellet, nisi ut ipsam invaderet arcem libertatis? Ferme quadringentorum annorum experimentis esse cognitum, tribunatum plebis quasi Palladium populi esse; quo sublato, interire ipsum, aut certe servire, necessum sit.*

Defensio pro Sulla. XXXIII. Ex diverso non amici modo Sullae, sed qui omnino quietem ac pacem amabant, *Tribunatum, omnium in urbe seditionum unicam originem, recte atque ordine justos intra fines cobibitum,* adseverabant. *Neque Sullam aut sine caussa, aut ultra modum, aut postremo solum fecisse, quae fecerit. Hominem, sociali bello de republica optime meritum, consulem populi Romani, vigentem aetate et armorum gloria, nihil fecisse novum aut mirum, si eripi datam ab senatu provinciam aegre sit passus. Sed neque e republica fuisse, ut ad tantum bellum imperator exacti jam aevi, exhaustarum virium, et cui modo difficilis in Italia militia fuisset, trans mare mitteretur.*

Adversariorum ejus saevitia taxatur. XXXIV. *Sed nec ibi substitisse adversariorum insolentiam, verum etiam ad sanguinem ac caedes erupisse. Filium consulis, eundemque consulis alterius generum occisum: patrem ejus fuga, socerum dissimulatione et temporibus obsequendo, vix*

reliquiſſe vitam. Sullae vero ſicuti dolorem non injuſtum, ita modeſtiam in victoria ſingularem fuiſſe. De ſententia ſenatus et optimi cujusque conſtitutam rempublicam; liberrima magiſtratuum comitia fuiſſe. Atque haec omnia ſocio et adjutore Q. Pompejo geſta, ut duorum conſulum voluntate ac conſenſu fierent. neque aliud oppreſſos tyrannide factionum Patres optaviſſe.

U. c. 665. A. C. 87.

Sullam nihil, niſi conſenſu collegae, egisse.

XXXV. *Quid vero ſtultius, ſiquidem violentia arguatur Sullae, quam irritare impetum, quo violata omnia modo ac everſa querantur? Scilicet L. Cinnam novum conſulem, et Verginium hac bal[illegible] tribunum, laturos tempeſtatem, cui ſumma gloria belli, ſummaque facundia viri, C. Marius, P. Sulpicius ſuccubuiſſent! Et iis cum incipientibus adhuc Sullae opibus negotium fuiſſe; nunc pugnandum fore cum confirmatis. Eosdem illos milites, qui nullo dum exemplo portas urbis hoſtiliter eſſent auſi recludere, nunc feliciter tentatam vim, quocumque juberet imperator, incunctanter adhibituros.*

Eumdem nunc reprimi non posse.

XXXVI. *Praeterea, quod neque fieri oporteat, neque poſſit, ut Sulla legibus reus peragatur, id hoc tempore neque quaerendum poſtulandumve fuiſſe. Univerſam Aſiam erumpentes ab Euxino Ponto barbaros velut diluvio inundaſſe: trucidata et civium Romanorum foedo exemplo eſſe millia: regem nomini Romano inimiciſſimum inſtare, urgere. Ab eodem fideliſſimos ſocios, unicam hoſtilium ſucceſſuum moram, Rhodios oppugnari. His temporibus detineri paratum ad haec corrigenda imperatorem, eorum potius eſſe, qui perditam, quam qui ſalvam, rempublicam cupiant.* Sane etiam iis, qui abeſſent reipublicae cauſſa, negotium creari lex Memmia vetabat. Igitur ejus beneficio L. Sulla, tribuno et judicibus valere juſſis, in Aſiam eſt profectus.

Ne debere quidem, ſi maxime poſſet.

XXXVII. Iisdem diebus, quibus Sullana claſſis ab Italia ſolvit, multa Mithridati terribilia oſtenta objecta eſſe memorant: et inter alia Victoriam, adulatione Pergamenorum tali artificio fabricatam, ut, quaſi de coelo deſcendens, coronam Mithridati imponeret, quum ferme caput ejus attigiſſet, ſubito et occulto machinae vitio haeſiſſe: dimiſſamque e manibus ejus coronam de theatro ita procidiſſe humi, ut confringeretur, non ſine ingenti horrore populi, ut regis ipſius conſternatione.

XXXVIII. Inter haec profectus in Graeciam cum magna claſſe Archelaus Cycladas in poteſtatem regis re-

Archelaus praetor Mithridatis.

Cap. XXXV. Cic. Bruto, c. 48. Cap. XXXVI. Val. Max. 1. 7. Plut. Sulla. Cap. XXXVIII. Appian. Flor. 3. 5.

U. c. 665. A. C. 87. degit, aliasque item insulas ad Maleam usque: Eretria quoque et Chalcide, totaque simul Euboea potitus. Eo tempore Delus a Metrophane praefecto regio direpta est: quum, sine muris et praesidio, sacrorum veneratione ad id tempus defendi soleret. In eo tumultu convulsum a barbaro quodam Apollinis Delii simulacrum, et in mare per contumeliam missum, ferentibus undis ad Laconiae oppidum Boeas appulisse autumant, ubi deinde fanum Apollinis, *Epideli* cognomento, Boeatae dedicarunt. Alia quoque diversis insulis castella a regiis expugnata sunt, occisis ubique circiter viginti hominum millibus, maximam partem Italicis. Ea loca Atheniensibus Archelaus attribuit, a quibus defecisse dicebantur.

Athenae regis partes sequuntur. XXXIX. Athenas enim regiis partibus Aristion quidam adjunxerat; adeo nullis vel ad cogendum vel ad suadendum praesidiis instructus, ut nihil relinquatur haec legentibus, quam Graecam levitatem admirari. Eum Aristionem, ex Aristotelis, vel, ut alii malunt, ex Epicuri schola sophistam, Athenienses ad Mithridatem legatum miserant: et rex benigne acceptum, quoniam magni aestimabat Athenienses habere socios, in amicorum cohortem receperat: ejusque opera in legationibus ad Graecas urbes utebatur.

Impellente Aristione. XL. Atque ille, saepe domum missitando literas, gratiam suam regisque magnitudinem extollebat. *hujus amicitiam si amplecterentur, et multas a Romanis dictas facturos lucri; et, restituto populi imperio, maxima publice privatimque a rege munera impetraturos esse.* Ita levissimae parti populi facile persuasum est: et quum appareret, quid esset futurum, optimates, qui Romanarum partium erant, mature excesserunt: cum quibus et princeps Academiae Philo Romam profectus est.

Qui reversus Athenas, XLI. Interim Aristio cum sacra, quae in Delo fuerat, pecunia, et duorum millium militum praesidio, quod Archelaus adjunxerat, Athenas rediens tempestate abreptus apud Carystios appulit. Hoc ubi populo Atheniensi compertum, longae naves ad deducendum cum mittuntur, cum sella argenteis pedibus fulta.

Cap. XXXVIII. Plut. Memnon. Pausan. Lacon. Appian. Cap XXXIX. Posidon. apud Athen. 5. 13. Appian. Posidon. Pausan l. 1. Cap. XL. Posidon. Pausan. Cic. Bruto, c. 89. Cap. XLI Appian. Posidon.

XLII. Advenientem effusa civitas excepit, plerique caeca in Mithridatem benevolentia; quidam, ut spectarent inopinatum fortunae ludum, quod obscura, ancillae filius, adscriptitius Athenarum civis, majore fastu, quam Romanorum magistratuum spectatus quisquam fuerat, adventabat. Occurrerant inter ceteros et Bacchici artifices, *Liberique junioris* (ita Mithridates vocari coeperat) *nuncium*, *ad communem focum, epulasque et sacrificia* invitabant. nam propter felicem ejus reditum sacra faciebant, et praecone publice proclamante, libabant. U. c. 665. A. C. 87. *Cum magna fastu urbem ingreditur.*

XLIII. Ille, in domum splendidissime instructam degressus, postridie cum insigni vestitu et annulo, cui Mithridatis insculpta effigies erat, cum magna antecedentium prosequentiumque turba, in publicum processit. Jam artatae plateae erant exitum ejus praestantium turba, maximusque peregrinorum oppidanorumque numerus spontanea concione Ceramicum impleverat. circa ipsum praecipue premebat inter se populus, satellitum vicem comitantibus hastatis; qui, ut populo placerent, hoc munus rapuerant. alii pro magno ducebant, si vel vestimenta hominis possent contingere. *Et honorifice exceptus,*

XLIV. Ante porticum Attali exstructum tribunal erat, unde concionari proconsules Romani consueverant. Hoc conscenso, Aristion, circumspectans in urbem, deinde sublatis in coelum oculis, *Res ipsa me cogit, Athenienses, patriaeque caritas*, inquit, *ut, quae mihi comperta sunt, non reticeam: vicissim eorum, quae dicenda sunt, gravitas et incredibilis rerum conversio vocem intercludit.* *Concionem ad populum habet,*

XLV. Adhortantibus deinde cunctis, ut proloqueretur, *Ergo igitur dicenda sunt*, inquit, *qualia ne per somnum quidem exspectare quisquam potuisset. Rex Mithridates Bithyniam obtinet atque Cappadociam, Asiam praeterea omnem ad Pamphylios usque et Cilicas. Reges Armeniorum Persarumque in satellitio habet, Maeoticosque regulos, et qui Ponti universum illum ambitum per triginta stadiorum millia possident. Romani vero duces, Q. Oppius Pamphyliae proconsul in vinculis sequitur; M'. Aquillius, consulatu functus, et Siculo triumpho insignis, Bastarnam quemdam, quinque cubitorum hominem, catena eadem vinctus, sed equitem pedes sequitur. Cetera togatorum turba vel ad ipsa numinum simu-* *Mithridatis progressus exponens,*

Cap. XLII. Plut. Sympos. l. 1. quaest. 6. Posidon.

U. c. 665. A. C. 87. *lacra effudit spiritum, vel, abjecto patrio cultu, palliorum beneficio servat.*

Et Romanorum calamitatem. XLVI. *Civitates autem omnes, augustioribus, quam hominem fas est, honoribus exceptum, Deum fatentur et nuncupant. oracula quoque passim hunc designatum a Diis dominum et rectorem orbis canunt. Sed et adsunt ab ipsa Italia legati adsunt et ab ipsa Karthagine; et, ad evertendas Romae opes, amicitiam regis et societatem expetunt.*

Athenienses hortatur. XLVII. Haec ubi dixisset, silentio interposito quum capita inter se conferre homines, et de rebus tam inopinatis disserere videret; perfricuit frontem et, resumpto sermone, *Quid igitur vobis consulam?* inquit. *Quid enim aliud? quam ut rempublicam sine certo imperio diutius esse ne sinatis. Senatus Romanus urbis nostrae ad se revocavit arbitrium: vetuitque magistratus officio fungi, priusquam ipse, quid fieri vellet, constituisset. Ergone clausas adspiciemus Deorum aedes, squallentia gymnasia theatri hanc solitudinem, et hoc silentium fori? sacram Iacchi vocem non audiemus amplius? Quid autem Deorum responsis consecrata Pnyx? quid vetustissimis religionibus venerabile Castorum templum? ipsae denique philosophorum scholae perpetuane oblivione damnabuntur, et, velut in capta dirutaque urbe conticescent?*

Et ab iis praetor creatur. XLVIII. His atque talibus animatum vulgus, e inter se tumultuarie colloquutum, in theatrum se proripit, et, *quod bene vertat, imperium atque praeturam Aristioni* decernunt. Ille, quum in orchestram adscendisset, gratiis populo actis, postremo haec adjecit *Quandoquidem ergo reipublicae summa ad vos rediit, vestri autem sententiis ego lectus sum princeps, aequum est, ut non minus ego possim, quam universi potestis atque polletis.* Statimque, juris usurpandi caussa, nomina quorumdam, quos collegas esset habiturus, edidit.

Arripit tyrannidem. XLIX. Neque multos post dies, praesidio militum Archelaï fretus, aperte arripuit tyrannidem, grassarique in optimum quemque aut locupletissimum mira ferocia et crudelitate coepit. Unde quum ex urbe multi profugerent, custodias in portis posuit: at illi noctu e muris demittebantur. Igitur emissis, qui fugientes persequerentur, equitibus, multi ab his occisi sunt, alii in vinculis retracti. Saepe inter haec prodibat in concionem cum armato satellitio, multosque studere Romanis insimulans, resque novas moliri,

Cap. XLIX. Appian. Posidon.

es ipse quoque suffragium ferebat. sic, qui ctus esset reus, elabebatur nemo: eratque na, postulatum aliquem hoc judicio, quam m atque condemnatum esse. Unde ceteri ex- simul deferri nomen suum intellexerant, in proficiscebantur. Sed Aristion, fuga illo- nime contentus, sanguinemque sitiens, ter lpositis militibus, ne quis egredi se invito e posset, portas custodiebat: et, quotquot diatoribus passim per agros dispositis excipi at. eos, indicta caussa excruciatos, supplicio nificiebat. sed et inter ipsa tormenta multi e- antur. Quum sic quoque, praesentium malo- isu minas impendentium vincente, multi pro- t. edixit per praeconem, *ut sub occasum diei c quisque esset; nec inde postea, vel cum laterna aut grederetur.*

ipse accusator est et judex.

Ceterum, Athenis, hunc in modum ad Mithri- partes adductis, Archelaus tamquam arce belli lias quoque Graeciae civitates a Romanis ab- t. Inter hos Achaei fuerunt, et Lacedaemo- a universa Boeotia, nisi quod una Thespien- sibs obsidionem pati maluerat. nam Thebani, opter amicitiam Atheniensium, sive levitate animorum, ultro partibus accesserunt.

Achaei et Lacedaemonii deficiunt ad Archelaum.

Inter haec Metrophanes, qui Delum spoliave- m regia classe vagatus, agros circa Demetria-

Bruttius Sura Metrophanem

U. c. 665. A. C. 87. de adfecerunt. Bruttius, ad Sciathum insulam ap sis navibus, ubi praedarum receptaculum barb erat, oppidum expugnavit, servos in crucem eg liberorum amputavit manus.

Archelao se opponit. LIII. Inde profectus in Boeotiam, quum mi praeterea hominum equites peditesque ex Macedo ad eum pervenissent, ruenti torrentis instar Arc lao parvis copiis, sed excellenti animo prudentia fretus, se opposuit. Apud Chaeroneam cum Arc lao et Aristione triduo continuo est dimicatum: contra horum vim atque potentiam Bruttii virtus i victa stetit. Quum aequo Marte certatum esset, A chelaus, eo ipso se inferiorem judicans, quod sup rior esse non potuisset, omissa Boeotia, ad mare ce sit. donec Lacedaemoniorum Achaeorumque auxil auctum Romanus amplius lacessere non ausus, Pir ei munitionibus se continuit ad id usque tempus, q praemissus a Sulla L. Lucullus quaestor abstine Bruttium aliena provincia jussit. Tum enim vir lau dignissimus, quamvis omnia supra votum proce rant, et integritate ėjus allecta Graecia Roman amicitiam respiciebat, ne quid praeter leges face in Macedoniam reversus est. Archelaus, disce Bruttii cognito, Piraeeum admota classe statim re pit.

Cap. LII. Appian. Cap. LIII. Plut. Appian. Plut. A pian. Plut. Appian.

EPI-

EPITOME

LIBRI SEPTUAGESIMI NONI.

... Cornelius Cinna, quum perniciosas leges per ... atque arma ferret, pulsus urbe a Cn. Octavio ..., cum sex tribunis plebis: imperioque ei ab-

...lius Cinna] Vet. lib. *L.* ...ius *Cinna.* SIG. Addit ...h. *consul.* DELR. Prae- ...primus omisit Frob. an- ... Priores dederant *Ga-* ... *Cajus Cornelius Cin-* ... *C. Cornelius Cinna* ...lla (*Cinna* in margine) ..., praenomine et no- ...jecto, Boend. *Corne-* ... *consul* Voss. *L. Cor-* ...nna *consul* Lov. 2. *L.* ... *Cinna* Leid. Berg. et ...oei.

...*perniciosas leges per* ...*t*] Vet. lib. *per vim* ...*na ferret.* SIG. Vo- ... *arma* non exſtant in ... et de iis adeo dubito, ... auctoris pronunciem. ...pit. 86. *Consul ante* ...*inti per vim creatus.* ...*Antonius consul quum* ...*r dominaretur, le-* ...*le permutatione pro-* ... *per vim tulisset.* ...N. Non multum inter- ...tentiam, verba *atque* ...antur, an retineantur. ...am pro utraque scri- ... libri veteres, nolim ..., ea auctoris non eſſe; ... *vim atque arma* con- jungere potuit, ac Cic. pro Sextio cap. 17. *Quos homines si* etc. *vi armisque superassem.* cap. 36. *Quum omnia vi et armis egeris* Et pro Domo cap. 24. et 26. Vis multis modis fieri poteſt, sed praecipue fit armis, quae vis maxima est. Hinc in Pandectis *vi et vi armata*, et in Cic. 7. Famil. 13. et 15, 16. pro Caecina cap. 8. et Fragm. Orat. pro M. Tullio, *vi, hominibus armatis.* DUK. Voces *atque arma* desunt etiam in Boend. et Norv. contra eas agnoscunt Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Utrumque, ut vel simpliciter *per vim* dicat, vel *per vim atque arma* jungat, auctori harum Epitomarum in usu fuit. Et quidem prius, praeterquam *locis a Gronov. laudatis, obcurrit insuper Epit. 69. *Tribunus plebis per vim creatus.* Eadem Epit. *Quum legem agrariam per vim tulisset.* Epit. 71. *Per vim legibus agrariis frumentariisque latis, judiciariam quoque pertulit.* Poſterius Epit. 107. *Armis ac vi contendebant.* Similiter apud Livium 8, 13. *Pedum armis virisque et omni vi expugnandum.* Hinc vocabula

rogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in p tem suam redegit, et bellum urbi intulit, a C. Mario ex Africa cum aliis exsulibus: in q lo duo fratres, alter ex Pompeji exercitu, a Cinnae, ignorantes concurrerunt: et, quum spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti la

illa servantibus, quam omittentibus, adsentiri malo. Eadem tamen Crevierio displicuerunt. Mox *pulsus ab urbe* Leid. Sed nihil muto. V. ad Epit. 46. Voces *pulsus urbe* exsulant a Voss.

Cum Sextio tribuno plebis] Melior lectio est manuscriptorum librorum *cum VI. tribunis plebis*, id est, *cum sex tribunis plebis*. Hoc probatur, quia scribit Appian. [1. Civ. 389.] majorem tribunorum partem Octavio adversatos esse: ἔτι δὲ Ὀκταβίῳ κατὰ τὴν οἰκίαν τὸ μέλλον περιορωμένῳ ἐξαγγέλλεται τοὺς πλέονας δημάρχους κωλύειν τὰ γιγνόμενα. SIG. *cum Sex. Publio. tri. pl.* Boend. et ed. Camp. *cum Sexto Publio tri. plebis* Berg. *cum Sex. tri. pl.* Norv. *cum sex tribunis plebis* Leid. Voss. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Verum locus Appiani, quem Sigonius laudavit, huic lectioni, cui firmandae eum adduxit, aperte adversatur. Nam verba τοὺς πλέονας δημάρχους κωλύειν τὰ γιγνόμενα accipienda sunt de tribunis plebis, sive majore eorum parte, adversantibus Cinnae ejusque legi, ut novi cives per omnes tribus distribuerentur: unde etiam Appian. subjungit: θόρυβον δὲ τῶν νεοπολιτῶν εἶναι, καὶ ἀπογυμνῶσιν ἤδη τῶν ξιφιδίων περὶ ὁδὸν ἐς τοὺς ἀντιλέγοντας δημάρχους, ἀναπηδώντων ἐπὶ τὰ ἔμβολα. Forte igitur hic latet nomen tribuni plebis, qui cum Cinna urbe pulsus est, et *Sexti*

praenomen habuit. Er Sigonii ob similes ratic plicuit etiam Crevierio

Imperioque ei abrog lib. *imperioque abrog* Epit. 111. *Abrogato m tu pulsus urbe.* SIG. S Pithoei favent Sigonio. codd. Voss. Leid. Berg Boend. et Norv. pron servant. Supra Epit. 67 *nati bona publicata s periumque ei abrogatu bellum urbi contulit* n su Voss.

Arcessito C. Mario ca cum aliis exsulibus] ordinem vocabula prim posuit Gruterus: concin Voss. Berg. et Lov. 2 debatur *cum aliis exsu Africa*, ut superest ir Exc. Pithoei, et Norv post voces *alter ex Pom ercitu* desunt in Norv. brarii ob repetitionem r V. ad Livii 9, 11, 11.

Ignorantes concu Gud. *corruerunt.* J FR *concurrunt* Voss. *corr* quod Gronovius in G nit, errantis est librar enim ambo, sed alter et quidem qui in Cinn citu stipendia faciebat, alter victor interfecti spoliavit. Praeter aucto loco, v. Valer. Max. 5, cit. 3. Hist 51. ubi v. I Oros. 5, 19. et Augustir vit. Dei 2, 25. qui tam bello id acciderit, retic

e edita: rogo ei exstructo, ipse supra rogum se sfodit, et eodem igni consumtus est. Et quum imi inter initia potuissent, Cn. Pompeji fraude, utramque partem fovendo, vires Cinnae dedit, ui profligatis optimatium rebus auxilium tulit, nsulis segnitie confirmati Cinna et Marius qua-

casum tempore belli ci- ter Caesarem Octavianum mium memorant unus al- poëta incertus, quorum a ediderunt Jos. Scali- Catal. Virg. pag. 185. et s in Catal. vet. Poët. pag. tiam tempore belli inter m et Vespasianum refert oco laud. Poëtica, ut vi- licentia finxit Silius, pa- filio ignorante interfe- se bello Punico secundo, 86, ubi plura vide.

n victor mortuum spolia- t. lib. *spoliaret occisum.* Pariter Leid. Voss Berg. Boend. Exc. Pithoei, et mp. Primis editoribus ad- s displicuisse debuit vox r, cui hic subftituerunt ns, at saepius alibi *inter-* t, ut vidimus ad Epit. 57.

o ei exstructo, ipse su- gum se transfodit] ob- o Berg. *instructo* Voss. ucto Leid. Sed fruftra. , 17. *Tradunt, in vesti- Punicorum castrorum ro- exstructum esse.* Ovid. r. 116.

tet ad exstructos corpus inane rogos.

Silii 4, 746. Praeterea τὸ eest in Leid. Tum *se su- gum* Berg. Lov. 2. et ed. *se super rogum* Boend. *super* et *supra* saepe a is confunduntur. V. ad 6. Mox *eodem igne* Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et edd. Camp. Rom. anni 1472. ac Parm.

Quum opprimi inter initia potuisset] Scribe *potuissent.* Refertur enim ad quod sequitur, *confirmati Cinna et Marius.* Et sic Gudianus minor. J. FR. GRON. *in initia* Boend. forte pro *in initio.* Sed nihil mu- to Juftin. 7, 5 *Inter prima initia regni bellum ab Illyriis rede- mit.* 11, 2. *Inter initia multas gentes rebellantes compescuit.* Liv. 1, 55. *Inter principia con- dendi hujus operis.* Ita *inter primum tumultum* Liv. 32, 38. Plura vide ad Livii 6, 24, 10. et Torren. ad Val. Max. 3, 2, 3. Insuper *potuissent* Leid. Mox *Cnaei fraude*, omissa media vo- ce, male Voss. Tum *quod utram- que partem* Berg. V. ad 37, 35, 3. Denique *vires Cinnae dabat* Leid.

Optimatium rebus auxilium tulit, et consulis segnitie con- firmati] *optimatum* Leid. Voss. Berg. et Boend. Et ita codd. praeferunt infra Epit. 84. Utrum- que in usu fuisse, Vossius docet 4. Gramm. 14. At in Livio qui- dem pejoris notae codd. *opti- matum*, reliquos *optimatium* legere, vidimus ad 3, 35, 9. 4. 9, 5 10, 18, 8. et 24, 32, 3. Tum *segnitia* Voss. Berg. Lov. 2. Boend et ed. Camp. V. ad 31, 6, 5.

Quatuor exercitibus, quo- rum duo] Voss. et Gudiani *ex quibus.* Sic lib. 92. erat *pluri- mus amicorum*, etc. priusquam Sigonius reftituerat *ex amicis*,

tuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio et Ca- boni dati sunt, urbem circumsederunt. Ostiam coloniam Marius expugnavit, et crudeliter diripui

cui nostri subscribunt. Iidem lib. 88. *qui soli ex Italicis populis.* Et lib. 130. et 137. sic peccatum. J. FR. GRON. Similiter Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Ita supra Epit. 77. *Ex qua duodecim a senatu hostes judicati sunt.* Epit. 89. *Unus ex proscriptis.* lib. 92. *Singula ex utraque parte cornua.* Epit. 93. *Plurimos ex amicis proscripsit.* Sallust. Jug. 13. *Singulos ex senatu.* Similiter Msti praeferunt infra lib. 129. *Ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat, vinceret*, pro *ut duarum classium Caesaris.*

Ostiam coloniam Marius expugnavit, et crudeliter diripuit] *Hostiam* Leid. Voss. Lov. 2. Boend. et quaedam ex vet edd. Sed vide ad 1, 33, 9. Tu vox *Marius* exsulat a Leid. Vo Berg. Lov. 2. et Boend. Praete ea *diruit* Voss. sollemni scrib rum lapsu. V. ad Livii 6, 4, 8, 20, 7. et 31, 45, 16. Ne ver si *Marius* omittatur, deesset quo verba *oppugnavit* et *dir puit* referantur, Leid. lege *pugnaverunt et crudeliter d ripuerunt.* Sed voluit forte e *pugnaverunt.* Id tamen prob nequit. Ita enim quatuor du bus simul Ostiae expugnatio direptio tribueretur, quod a uni Mario adscribunt. Appia 1. Civ. 391. *Μάριος δὲ καὶ σια εἷλε καὶ διήρπασε.* A Plut. in Mario pag. 430. et Oro 5, 19. Nihil itaque mutandum.

[J]OHANNIS FREINSHEMII

[SUPPL]EMENTORUM LIVIANORUM LIBER XLIV.

[I]N LOCUM LIBRI LXXIX. T. LIVII.

Sulla ex Italia profecto, L. Cornelius Cinna homo foedus et seditiosus, occasionem no[vand]a adesse ratus, corruptus insuper, ut suspi[cio], septuagies sestertio, perniciosas ferre leges ab iisdem illis orsus, quas nuper, auctore P. Sulpicius in tribunatu promulgaverat: *ut in omnibus tribubus suffragia ferrent*, ad quam le[gem] [s]cendam ex universa Italia civium novorum [...]o ingens concucurrit. E diverso veteres, [qui j]amque quieta republica gaudebant, refraga[bantur]. Apparebat enim rem ad revocandos exsules [...], renovandamque malorum istorum acerbita[tem, un]de paullo ante vix eluctata civitas fuerat. U. c. 665. A. C. 87. *L. Cinnae perniciosae leges.*

[I]dcirco, postquam Cinnani cum sicis veste te[cti in] forum convolaverant, antiquas in tribus re[c]lamantes, melior pars civitatis ad consulis O[ctavii d]omum, ne ipsa quidem inermis, confluxit. [Qu]orsum evasura res esset, animo circumspectans, [maj]orem tribunorum partem intercedere legi au[sam], sed eosdem a novis civibus stricto ferro de [rostris] deturbari; ad auxilium ferendum per Sacram [viam c]um magno civium agmine decurrit in forum, [ver]sque adversariis, Cinnam reverentia paris po[testatis], et solita ingenii lenitate declinans, in ae[dem Ca]storum deflexit. *His obviam it Octavius, Cinnae collega.*

At comites ejus, non exspectato consulis jus[su, im]petum in novos cives fecerunt: caesisque non *Cinnani vincuntur.*

[...]. Liv. Epit. Appian. Civil. l. 1. Vell. 2. 20. Appian. [...]. 21. Auctor. de viris illustr. in Cinna. Cap. II. Flor. [...] Vellejus, 2. 22. Cap. III. Appian. Plut. Sertor. c. 6.

U. c. 665. A. C. 87. multo minus decem millibus, reliquos ad ipsas usq portas urbis insequuti sunt. Cinna, quum praet expectationem suam fusos fugatosque a paucorib multos videret, per urbem discurrebat, servitia pileum vocans. Sed, accedente nemine, pulsus optimatibus in Campaniam contendit, omnes, qu in itinere adierat, urbes cohortatus, *ut jus civitatis n per acceptum totis animis tuerentur*, *pecuniasque conferren*. Hoc apud Tiburtes, et Praeneftinos, et alios, q ad Nolam usque colunt, egit.

Q. Sertorius Sullae odio ad Cinnam transit. IV. Neque senatorii ordinis viri adjuvandis Cinnae còeptis deerant, C. Milonius ante alios, C. Marius, magno illi Mario cognominis, et ob tribunatu repulsam infensus Sullae Q. Sertorius. Nam poft A tiniam legem senatores tribunatum plebis petebant quum antiquitus contra fuiffet, quia tum tribuni plebis intrare curiam non licebat, sed subselliis ant valvas positis consulta senatus examinabant. Igitu Sertorius, Sulla consule tribunatum petens, illo ad versante, cupitis exciderat. neque enim conducere suis rebus Sulla arbitrabatur, ut, quam deprimere poteftatem cupiebat, eam viro acri atque diserto committi pateretur. Quippe Sertorius ita versatus in foro fuerat, ut adhuc adolescentulus nonnullam in urbe potentiam caussis agendis comparatam obtineret; et poftea senator, si claros oratores paucos excipias, ea exiftimatione ageret, ut non alius ejus ordinis solutius acutiusque dicere putaretur.

Cinnae consulatus abrogatur. V. Ceterum, quum ex urbe Cinna profugiffet, senatus ei, quod rempublicam consul deseruisset, et ad libertatem vocaffet servitia, magiftratum abrogavit, in locum ejus L. Cornelio Merula, qui flamen Dialis erat, suffecto. His Cinna compertis, quum Capuam veniffet, ubi Ap. Claudii exercitus erat, conciliatis sibi tribunis, et quotquot forte ab urbe senatores aderant, consulari habitu in publicum progreffus, mox profusis abunde lacrumis, discedere cum fascibus lictores juffit.

Cap. III. Appian. Auctor de viris illuftr. Liv. Epit. Vell. 2. 20. Appian. Cap. IV. Plut. A. Gell. 14. 8. Val. Max. 2. 2. Plut. Plut. Sertor. c. 3. Cic. Bruto, c. 48. Cap. V. Appian. Liv. Epit. Auctor de viris illuftr. Plut. Mar. c. 69. Appian. Liv. Epit. Appian.

VI. *Et hoc quidem*, inquit, *vestro hactenus beneficio habui, cives, populi suffragiis creatus consul. sed, inconsulta plebe, honorem mihi senatus abstulit. Acerba omnino ignominia, sed ita, qua plus vestram irascor vicem, quam meam doleo. nam mihi quidem unius anni magistratus, vobis in omne tempus jus vestrum, et, si animadvertitis, libertas periit. Quid enim postea demereri plebem studeant candidati? aut quorsum vos comitiorum potentes, vestraque in manu consulatus atque imperia esse creditis? si tam infirma atque instabilia beneficia vestra sunt, et, quae bene de vobis meritis dedistis, ea per male meritos tam facile auferuntur.*

U. c. 665. A. C. 87. *Cinnae oratio Capuae habita.*

VII. Simul multa de republica, multa de suis injuriis questus, veste lacerata de tribunali desiliit, et, in mediam concionem misso corpore, diu jacuit humi: donec permoti misericordia, qui aderant, erexerunt hominem, et in suggesto reposuerunt, redditisque lictoribus bono animo esse jusserunt: *se, ubicumque opus esset, auspicia ejus sequuturos.* Hac inclinatione vulgi ea pars tribunorum antea corrupta conscendit tribunal, sacramentoque dicto, suos quisque in verba L. Cinnae consulis adegit.

Exercitus Ap. Claudii Cinnam sequitur.

VIII. Quibus rebus perfectis, circum urbes sociorum discurrit, qui nuper erant in civitatem lege Julia recepti, quocumque advenisset, tali ferme oratione usus: *Consulem populi Romani, an vero exsulem, ad vos venisse putetis, interest, cives. Illum mihi honorem libera civium suffragia dederunt: hanc fortunam captus adversariorum potentia senatus imposuit. cum utra parte vos sentiatis, tametsi dubitare non debeam, malo tamen ex vobis coram cognoscere. Mihi sane curae cordique fuit, ut, quae vobis concessa dataque dicitur civitas, ejus jure commodisque vere frueremini. neque veteribus civibus meis fieri injuriam rebar, si per me effectum esset, ut vobiscum, hoc est, cum amicis cognatisque suis, stabili pace atque concordia coalescerent.*

Ejusdem oratio ad novos cives.

IX. *Sed videte, quanta sit hominum iniquitas et quanta invidia. Nullam potius civitatem suam, quam vobiscum esse communem, volunt. Idem ille senatus, cujus nunc nomen scelestissimis consiliis praescribitur, paullo ante senserat, non alia ratione retineri imperium, pacari Italiam, servari urbem posse, quam si fidelissimi sociorum, data civitate, in eamdem caussam pertraherentur. Atqui hoc consilium, quum non prudens modo et humanum, sed etiam felix fuisset, eoque pacto sociale bellum ad tenues redactum reliquias esset, exstitere ta-*

Adversariorum iniquitatem accusat,

Cap. VII. Vell. 2. 20. Appian.

U. c. 665. A. C. 87.

men, qui per summam improbitatem turbare composita malle quam turbis desideratum diu finem imponere.

Nondum sopito sociali bello, civile excitantium.

X. *Igitur, qui paullo ante quibusdam Italicis gentibus male resistebant, quamquam adjuti a ceteris, non quidem penitus quietam domi rempublicam, sed tamen tolerabiliter agitatam haberent, iidem, nondum plane exstincto veteri belli novum et civile parant: super priores hostes, partem antiquorum civium, et omnes eos populos, quorum auxilio prius a sunt, adversarios habituri.*

Negat injurias illorum ferendas.

XI. *Nam profecto aut graviter fallor, aut ii non estis qui deludi vos feratis, sub tam iniquis et impudentibus dominis pristinam servitutem novo nomine toleraturi. Etiam mancipia, quae aere nostro paravimus, quum emittuntur manu, in quam conditionem venerint, intelligunt; neque mirum sibi datam libertatem patiuntur; et de injuria patronorum quaerentibus jus redditur. Homines, ab ultima origine liberi quondam aemuli, mox socii et auxiliatores urbis Romanae. verba sibi dari patienter scilicet ferent! Immo vero jus suum, si modeste agendo nequiverint obtinere, iisdem illis armis, quibus meruere, vindicabunt. Omnium enim, quibus nuper decreta est civitas, eadem nunc caussa est, etiamsi fortasse dispari via hanc ad caussam pervenerint. Aliis enim, quia pro nobis pugnarunt, aliis, quia contra nos pugnarunt minus atrociter et diu, civitatem dari placuit, obventuram neutris, nisi alteri amare virtutem suam populum Romanum; alteri timere: utrique aestimare docuissent.*

Senatum accusat fidei non praestitae.

XII. *Atque utinam iisdem animis, quibus promittendam sibi civitatem senatus censuit, praestare voluisset! Nihil nunc his esset contentionibus opus: et in alta pace ac florente republica, veteres simul novique cives mutuae benevolentiae concordiaeque fructus laetissimos caperent. Sed, sive Deorum haec ira est, nullam diuturnam felicitatem humanis rebus relinquentium; sive hominum tanta importunitas, ut concessam a Diis quietem possit evertere: omnia nunc in contrarium versa sunt, et, ultimae propemodum desperationis indicio, ipsa in morbum remedia verterunt.*

Et doli parum cauti.

XIII. *Proh Deûm hominumque fidem! ideo nimirum datam sociis civitatem esse, ut cum iisdem deinceps civili bello collideremur! At vero aut numquam datam iis civitatem oportuit, aut bona datam fide. O distorta hominum ingenia! ô corruptas mentes! Amicissimos modo populos subito tumultu dissiluisse, repletam armis Italiam, ferro atque igne vastatam, extrema et fecisse socios, et passos esse, quisquam sanae mentis crediderit, pro nomine tantum, non pro jure civitatis? An vero existimare potuerunt, vos, qui in media republica Romana nati plerique et educati estis, decipi tam turpiter*

U. c. 665. A. C. 87.

..te, appellatione civium Romanorum contenti, quo jure ..conditione Romani cives agerent, non requireretis?

V. Nimirum improba cupiditas dominandi et suum ad ..trahendi rempublicam ita excaecavit animos, ut homi..nes non stupidissimi, tantam hanc tamque singularem ..m videre atque deprehendere nequeant. Igitur festivo ..silio, quum aliquanto pluribus darent civitatem, quam ..s, a quibus dabatur, quinque et triginta tribus ve..ulo relictae sunt; majori longe numero hominum octo ..attributae.

Id refert ad cupiditatem dominandi.

. At vero quis nescit, ita comparatum esse Romae, ut ..quaeque negotia tributis comitiis peragantur? His ma.. creantur, qui civibus omnibus praesint: his sciscun.., ipsis quoque magistratibus imperaturae: nec aliud, ..bus, ad pleraque sacerdotiorum iter est. postremo, ..e criminibus ad populi judicium itur, suffragiis tri..tidenda res est. Vos autem, hoc est, universa haec .. multitudo, paucas et extremas in tribus conjecti, ..nostra ne semel quidem ad suffragia vocabimini. Quo..r hominum in his caussis, quibus tota ferme respu..tinetur, nullae aut exiguae partes sunt, eos vocabulo ..ppellari quid refert, si ab omnibus negotiis publicis, ..s atque peregrini, abarcentur?

Tribuum novorum et veterum discrimen explicat.

. Haec ludibria vos pati non posse, quis miretur, .. veteribus Romanis, quotquot aequi justique amantes ..tranquillitatisque studiosi fuerunt, ferre nequiverint? .. ego solus hujus caussae sum amplexus aequitatem: .. mecum, et ante me idem judicium studiumque fuit.

Id ludibrium multis etiam Romanis veteribus displicuisse adfirmat.

..I. Sed ista repetentem animum acerbus dolor occupat. ..m C. Marii, P. Sulpicii miserabilem casum queam ..mis ac luctu recordari: quorum hic a nefariis latro..udeliter interfectus est; illum, post tot consulatus ..loria gestos, in gravi et sollicito exsilio sterilium in.. tristes latebrae tegunt. Et quis postea patronorum ..m incolumitatem speret, ubi P. Sulpicium summa no..et ingenium, et tribunitia potestas; C. Marium mul.. honores, amplissimae res gestae, triumphatus Jugur..s et Italia haud dubie conservata, non defenderunt?

Sulpicii et Marii casum deflet.

..II. Est tamen quorumdam animis haec innata genero.. officium anteponant securitati; et vivere cum dedecore, ..rire per virtutem, acerbius putent. An inter hos ego .. nomen merear, ii viderint, quorum caussam tam in..mi, summorumque hominum morte aut exsilio terri..equaquam timide aut cunctanter suscepimus. Sed ne.. adversariorum petiti, nisi tentata ultima spe, reli..rbem; et postea minime despondimus animum, in ne-

Suam virtutem et fortunam laudat.

io semel probato susceptoque vel ad extremum spiritum severaturi.

XIX. *Et dederunt Dii, ut praemium huic esset constan-e, coeptumque probatum numinibus secunda statim fortuna ueretur. Nam, qui apud Capuam erat, fortissimus exer-us, tribunis praefectisque et optimo quoque manipularium bonam caussam ultro accedentibus, sacramento mihi roga-est; et Praenestini, Tiburtes, ceteri plerique populi, qui er Capuam et urbem interjecti sunt, omnia polliciti, haud ernandam pecuniae summam contulerunt. Aliis etiam par-inclinantibus ad communem caussam, eas propediem co-s habebo, adversus quas inimici nequeant consistere.*

XX. *Nam, ut impetu magis, quam consilio, ferri im-obitas solet, omnia in eo esse rati, si res urbanas per vim sua commoda componerent, adversus ea, quae possent alium-accidere, nihil providerunt. Caput factionis, homo insi-i audacia L. Sulla, quasi nihil referret, esse in civitate, i armatum et furentem legibus agere reum sustineret, cum inque legionibus, quod firmamentum partium istarum fuit, longinquam militiam profectus est. Cn. Pompejus, qui al-rum exercitum obtinet, nec amicus esse Patribus, nec spe-re amicos potest, occiso consule, qui missus ab senatu ad cipiendas copias ejus venerat. In ipsa urbe multa sunt ho-num millia nostras sequentium partes. In Italia Samnites Lucani, quamquam accisis opibus, bellum sustinent: ut, antum decessit viribus, tantum accessisse animis videatur. uae postquam omnia recogitaveritis cum animo vestro, non bellum magis invitari vos, quam ad victoriam, reperietis.*

XXI. Non erat difficile concitare propensos ad ar-a, nec aliud magnopere ad rebellandum, praeter-iam ducem, requirentes. Qui Latini nominis erant, *hil se ornatiores auctioresque* fremebant *hac nova lege civi-tis. Honestius majores suos in una tamen veterum tribuum fragia tulisse, quamcumque sors quoquo tempore dedisset. um separari tribus antiquas, tamquam consortio Latinorum lluerentur: novas et plane supernumerarias fieri, quibus scripti haberentur ludibrio, nominis Romani participes, ju-exsortes. Certe sapienter olim a Servio rege constitutas cen-rias, ut egens et infima faex populi speciem haberet aequi ju-, vis omnis penes honestiores esset. Verum in praesentia nec ussam huic astutiae, nec locum esse. multas habere Latium milias, Romanis nec genere, nec censu impares. neque sibi se fucum tantum fieri, ut nomen pro re, et umbram pro rpore accipiant. igitur aut vere futuros cives Romae; aut, hoc potiri non detur, vanum vocabulum abjecturos. Aliud jores suos olim, seque ipsos modo meruisse, et quotidie me-*

Acceptis nuper cladi-
perveniebat vulnus, et
s recrudescebat. Prae- *Diversas ob caussas.*
multu interfecti fratres
nt, vindictae cupiditate
quorum plerosque non
s credebant, quam quod
mprimum reduci, valde
pertinere.

m sensus esset, haud dif-
it, ut dicta sua faventes
ore formidabilem civitati
n neque Itali segniter pe-
t, et adfluebant ab urbe
s respublica displicebat.
orum civium triginta legio-
tem atque gratiam viribus
osque exsules ad commu-
ei evocavit.

Interea Cn. Octavius, L. Merula consules *Consules muniunt urbem.*
provisam tempestatem fossis moenibusque
muniebant urbem: machinas locis idoneis
et, quia non abundabant copiis, Me-
longa spes auxiliorum erat,
imperio parentes et in Cisalpinam Gal-
exercitum contrahebant.
Ad Cn. quoque Pompejum proconsulem le- *Cn. Pompejum in auxilium evocant.*
qui ad Adriaticum mare, ubi reliquiae
M. Lamponio, Ti. Cleptio ducibus

665. evertere potuisset, vires daret, nec nisi profligatae
87. jam optimatium caussae succurreret.

XXVI. Adunato igitur exercitu, quum ante portam Collinam castra posuisset, eodem et Cinna cum Sertorio supervenit, neque multo abinde intervallo castra metatus est. Pugna deinde inter Sertorium et Pompejum commissa, quum ad sexcentos cecidissent, interventu noctis dirempta est. Eo tempore accidit res saeva et horribilis, ut Pompejanus miles fratrem ex adversa acie ignorans ignorantem interficeret. Eum deinde, quum mortui corpus spoliando fratrem agnovisset, ingenti lamentatione edita, rogum exstruxisse memorant; et, conscenso rogo, quum eodem se gladio transfixisset, quo fratrem occiderat, commune cum illo bustum habuisse. Miserabile hoc facinus et erat, et videbatur: sed tot hominum utrimque millia, quum ista detestarentur, haud leviora committebant.

XXVII. In hoc articulo rerum C. Marius ceterique ex Africa ad Telamonem Etruriae portum appulerunt. Erant cum his equites Mauri, et quidam Italorum, quos in Africam aestus bellorum aut aliae caussae expulerant; in universum haud amplius mille. Sed, ad nomen Marii concurrentibus multis, quum et ergastula armaret, et ex liberis hominibus agricolarum pastorumque robustissimos centuriaret, brevi ad sex hominum millia coacta sunt: quibus in naves quadraginta impositis, quum Cn. Octavium virum optimum esse nosset, Cinnae se statuit adjungere; praemissis, qui venire Marium, consulique dicto audientem fore nunciarent.

XXVIII. Ea de re quum ad consilium Cinna retulisset, ceteri praeter Sertorium omnes cupide recipiendum censebant. *Summam in viro virtutem cum pari peritia rei militaris propemodum certam spondere victoriam, quibus accessisset. In urbe, in Italia, in provinciis ubique notum C. Marii nomen, ubique amplum atque honoratum esse. neminem ferme militem veteranum ullis in castris Romanis inveniri, qui sub hoc imperatore non meruerit. neque ignotum, quantam vim apud militares animos memoria ducum habeat, quorum auspicio vicerint, quorum beneficio dona, honores, divitias, famam sint consequuti. Sed et in magistratibus, quos togatus in urbe gesse-*

Cap. XXV. Liv. Epit. Cap. XXVI. Appian. Vell. Oros. Sisenna apud Tac. Hist. 3. 51. Oros. Liv. Epit. Oros. Cap. XXVII. Plut. Mar. Flor. 3. 21. Plut. Appian. Plut. Cap. XXVIII. Plut. Sertor. c. 6.

udo ex urbe Mario, contra vim improvisam haud , commodasse manus: sed non ideo exstinctam ho- am existimationemque esse. quin contra accessisse tamque, prodigiis Deorum et inclinatione homi- status mutationem praesagientibus. Idcirco citius, aitu ejus sciri potuerit, rerum omnium inopem, s Mariani admiratione ac favore, exercitum et aravisse.

Praeterea nihil magis convenire consulis actionibus, tuendis exsulibus tantopere depugnarit, quam C. igi, exsulum omnium haud dubie principem: id- , apud multos orituram suspicionem, aliud simu- contentionibus, aliud quaesitum esse. Praeterea ca- . velut hac repulsa irritatus, in contrarias par- homo. contumeliae omnis impatiens, et ad vindi- ps. Nunc occupari eum, retinerique benevolentia hoc tempus praetermissum fuerit, seram neglectae anitentiam fore. *Et ne trans eat ad ad- versarios.*

Adversus haec atque talia Q. Sertorius . censebat, sive, tanto viro praesente, mi- aestimatum iri putans; sive, probabili caus- acerbitatem Marii, et implacabilem in vi- mum procul rebus urbanis habendum existi- i ergo hunc maxime in modum disseruit:

. Quae de virtute atque gloria C. Marii dicta : ab inimicis ejus negantur: et ego neminem eadem eratorem cum hoc comparari posse arbitror. Cete- dmodum reliqua, quae oriuntur et occidunt, stata *Sertorius contra dis- serit.*

U. c. 665. A. C. 87. *gotio semel probato susceptoque vel ad extremum spiritum perseveraturi.*

XIX. *Et dederunt Dii, ut praemium huic esset constantiae, coeptumque probatum numinibus secunda statim fortuna sequeretur. Nam, qui apud Capuam erat, fortissimus exercitus, tribunis praefectisque et optimo quoque manipularium ad bonam caussam ultro accedentibus, sacramento mihi rogatus est; et Praenestini, Tiburtes, ceteri plerique populi, qui inter Capuam et urbem interjecti sunt, omnia polliciti, haud aspernandam pecuniae summam contulerunt. Aliis etiam passim inclinantibus ad communem caussam, eas propediem copias habebo, adversus quas inimici nequeant consistere.*

Adversariorum imprudentiam arguit, XX. *Nam, ut impetu magis, quam consilio, ferri improbitas solet, omnia in eo esse rati, si res urbanas per vim ad sua commoda componerent, adversus ea, quae possent aliunde accidere, nihil providerunt. Caput factionis, homo infesi qui audacia L. Sulla, quasi nihil referret, esse in civitate qui armatum et furentem legibus agere reum sustineret, cum quinque legionibus, quod firmamentum partium istarum fuit in longinquam militiam profectus est.* *Nullas vires habentium.* *Cn. Pompejus, qui alterum exercitum obtinet, nec amicus esse Patribus, nec sperare amicos potest, occiso consule, qui missus ab senatu ad accipiendas copias ejus venerat. In ipsa urbe multa sunt hominum millia nostras sequentium partes. In Italia Samnites et Lucani, quamquam accisis opibus, bellum sustinent: ut quantum decessit viribus, tantum accessisse animis videatur. Quae postquam omnia recogitaveritis cum animo vestro, non ad bellum magis invitari vos, quam ad victoriam, reperietis.*

Latini excitati a Cinna fremunt. XXI. Non erat difficile concitare propensos ad arma, nec aliud magnopere ad rebellandum, praeterquam ducem, requirentes. Qui Latini nominis erant *nihil se ornatiores auctioresque* fremebant *hac nova lege civitatis. Honestius majores suos in una tamen veterum tribuum suffragia tulisse, quamcumque sors quoquo tempore dedisset. Jam separari tribus antiquas, tamquam consortio Latinorum pollueruntur: novas et plane supernumerarias fieri, quibus adscripti haberentur ludibrio, nominis Romani participes, juris exsortes. Certe sapienter olim a Servio rege constitutas centurias, ut egens et infima faex populi speciem haberet aequi juris, vis omnis penes honestiores esset. Verum in praesentia nec caussam huic astutiae, nec locum esse. multas habere Latium familias, Romanis nec genere, nec censu impares. neque sibi posse fucum tantum fieri, ut nomen pro re, et umbram pro corpore accipiant. igitur aut vere futuros cives Romae; aut si hoc potiri non detur, vanum vocabulum abjecturos. Alii majores suos olim, seque ipsos modo meruisse, et quotidie m*

mi, quam ut, pro continuis laboribus ac periculis suis, ludibrio haberi ab Romanis debeant, nullam habituris civitatem, si Latinis conspirandi cum cetera Italia voluntas venisset. U. c. 665. A. C. 87.

XXII. Haec Latinis, et si qui alii pro Romanis adversus socios steterant, dicebantur. At apud alios populos, qui positis armis recepti in civitatem fuerant, plus adhuc irarum erat. Acceptis nuper cladibus, nondum ad cicatricem pervenerat vulnus, et novae injuriae sensu violentius recrudescebat. Praecipue, quorum postremo tumultu interfecti fratres liberive ab Octavianis fuerant, vindictae cupiditate flagrabant. Sed et exsules, quorum plerosque non aliam ob caussam urbe pulsos credebant, quam quod favere illis putarentur, quamprimum reduci, valde existimabant ad rationes suas pertinere. *Itemque alii populi.* *Diversas ob caussas.*

XXIII. Quum hic omnium sensus esset, haud difficulter obtinere Cinna potuit, ut dicta sua faventes acciperent: brevique tempore formidabilem civitati potentiam comparavit. Nam neque Itali segniter pecuniam virosque praebebant, et adfluebant ab urbe quotidie, quibus praesens respublica displicebat. Idcirco, ex delectibus novorum civium triginta legionibus effectis, ut auctoritatem atque gratiam viribus adderet, C. Marium ceterosque exsules ad communionem consiliorum et spei evocavit.

XXIV. Interea Cn. Octavius, L. Merula consules adversus provisam tempestatem fossis moenibusque reparandis muniebant urbem: machinas locis idoneis disponebant: et, quia non abundabant copiis, Metelloque procul agente longa spes auxiliorum erat, circum urbes imperio parentes et in Cisalpinam Galliam missitando, exercitum contrahebant. *Consules muniunt urbem.*

XXV. Ad Cn. quoque Pompejum proconsulem legati iverant, qui ad Adriaticum mare, ubi reliquiae adhuc Italicorum M. Lamponio, Ti. Cleptio ducibus agebant, exercitui Romano praeerat. Sed ille, quia frustratus spe continuandi consulatus fuerat, nihil ad rempublicam, sed ad suam utilitatem omnia consilia referens, ita se dubium et inter utrosque ancipitem gessit, ut Cinnanae factioni, quam ab initio facillime *Cn. Pompejum in auxilium evocant.*

Cap. XXIII. Plut. Mar. Appian. Vellejus, 2. 20. Liv. Epit. Cap. XXIV. Appian. Salluft. apud Servium, Aen. 10. et Incert. 14. Cap. XXV. Appian. Diod. Eclog. l. 37. Vell. 2. 21. Oros. 5. 19.

U. c. 666. A. C. 87. XL. *Marius bis corpus suum salutemque credet, a quibus proximo anno hostis judicatus est? an illi caussam suam urbemque aut exercitum committent Mario, cujus irritabilem animum non ignorant, recenti offensa nihil aliud, quam ultionem, meditari? Scilicet Cn. Octavius ea de re ad senatum referet, tam eminente in Sullanam factionem studio, ut delectus ab Sulla fuerit, quem tecum, L. Cinna, invito communi te consulem faceret? Decernent vero tum alii, tum vero cupidissime Q. Catulus, post interversum Cimbrici belli decus semper obliquus?*

XLI. *Q. autem Metellus et Cn. Pompejus, qui soli nunc justos exercitus habent, hunc enixe recipient juvabuntque? ille paternarum inimicitiarum haeres, hic tam cupidus imperiorum, ut traditum consuli exercitum nece illius repetere non sit veritus, nedum ille recipi exsulem sinat: eum praecipue, quem in hanc fortunam ex nimia cupiditate provinciae et exercitus incidisse norit. Nempe si decretum ab senatu bellum Mithridaticum adimere L. Sullae Marius voluit, et propemodum potuit: quid Pompejo relinquitur spei, a quo non modo retentus contra voluntatem Patrum exercitus, sed etiam missus* Omnibus exosum: *ab senatu consul occisus est? Enimvero haec vel praecipua nobis cautio esse debet, ne hominem tot atque tantis inimicitiis obrutum ita complectamur, ut in nos expetere odia ipsi debita possint. Multi haud dubie nostras, aut etiam neutras partes sequentium, ubi hunc nobiscum esse audient, odio metuve illius in adversa castra conjicientur.*

Et vindictae cupidum. XLII. *Igitur modis omnibus id adspernari ac rejicere consilium debemus, quo nobis et difficilius bellum fiat, et invidiosior victoria. Nam ille, ubi fortuna nos adjuverit, vindicare privatas inimicitias communibus armis volet; et, supra naturam saevam atque sanguinariam, contumelias suas et pericula nuperae fugae in consilium adhibebit. Nondum haec erat passus, quum ob tribunos ab exercitu lapidatos, quamquam ante fores ultor esset, multos insignes viros propter amicitiam Sullae necavit. Quantas illum strages editurum putemus, ubi vacuus metu, incensus malis, arbitrio suo de inimicis vindictam sumet?*

Ideoque multa facturum invidiosa, et foeda. XLIII. *Sed ea res multa cooperiet infamia victoriam nostram, summoque nos pudore ac tristitia conficiet, qui utique non sanguinem civium, sed concordiam, et reipublicae salutem, et sua cuique jura integra atque illaesa optamus, et his gladiis non aliam ob caussam cingimur. Accedit adolescentis Marii simillima paternae naturae perfidia et crudelitas: quem ubi*

erit, consul, jam noveris, qua sit agendum modestia, puer, jam insigni specimine indolis edito, L. Por- putet. Erant et alia, quae moneri utiliter potuis- d ego aut haec, quae dixi, suffectura vobis credo, profecto futurum satis. U. c. 665. A. C. 87.

V. *Quid igitur C. Mario suam offerenti operam re- ur? Dicam equidem, quod sentio: quidlibet potius, ni. Sed hoc forte neque indignum nobis, neque re- entibus inutile fuerit, ita responderi: Quod C. Ma- ique cum eo sunt, operam suam L. Cinnae consuli ultro obtulit, id rite ab eo factum, omnique favore deri. Ceterum L. Cinnae consulis opes in praesen- esse, ut propediem ad urbem, certa spe boni suc- movere signa decreverit. Inimicorum coërcita pravi- ae consuli fore, ut et ceteri, qui essent per vim praesertim C. Marius, quantocyus restituantur. sse illum se tenere tutis locis: omnes hostium copias se avocaturum esse consulem: et, si praeter spem ad primum nuncium, quod satis sit ad praesidium rum, adfore. Ita nec invidia aliena onerabimur: d utiliter in rem nostram conari Marius poterit, segnius, et citra fraudem nostram fiet.* Sententia Sertorii.

. Haec ubi sunt a Sertorio dicta, L. Cinna, *lem atque salubriter admoneri*, fatebatur: *ceterum contineri, ne Marium excludat, quem in societa- ultro advocasset.* Ibi Sertorius excipiens, *Atqui uit, quod sua sponte Marium in Italiam venisse ar- eam sententiam dixi. quod si accitu tuo adest, trans- erat, neque revocari in deliberationem debebat.* Ita n Cinna appellavit *proconsulem*, fascesque ad alia magistratus insignia misit. Sed ille, con- haec exsulis fortunae negando, sordidatus at- allidus lento passu incedebat, misericordiam studens. sed prominebat atrox animus, esse- e potius calamitate, quam domitum, torvitas ndicabat. *Marius a Cinna recipitur.*

I. Salutato consule, et ad milites oratione de bello deliberatum inter duces est. Oppu- n esse urbem conveniebat, invitante praeter sulis Cn. Octavii segnitie, non tam imperitia, ntempestiva legum cura, occasiones corrum- Inter quae, jubentibus multis ad defensionem *Urbs oppugnatur.*

LIII. Supra, 75. 20. Cap. XLV. Plut. Sertor. Plut. . Epit. Diod. apud Vales. Plut.

U. c. 665. A. C. 87.

urbis, libertate proposita, servorum auxilio uti, gavit, *servis se contra leges daturum eam civitatem, unde Marium legibus parens arceret.* At longe alia Cinna ratio erat, qui, quatuor factis exercitibus, pro mero ducum, (nam, praeter Cinnam et Marium, orsim Q. Sertorius, Cn. Papirius Carbo ducebat Tiberim amnem clauserant. Ex adverso urbis Ci et Carbo habebant castra: supra urbem Sertori infra C. Marius consederant: et, pontibus ubique positis, dimissisque ad diripiendos negotiatores bis, ne quid importari in urbem posset, prohibeba

Ostiam expugnat Marius.

XLVII. Ostiam quoque coloniam proditione q rumdam expugnavit Marius, multisque in ea per ptis civibus, oppidum nefanda strage diripuit, nibus avaritiae, libidinis, saevitiaeque exemplis editis. Ab alia parte Ariminum, missis eo copii Cinna redegit in potestatem: quo facto, quae in T gata Gallia collectae copiae erant, excludebant Unde arctae in urbe res esse incipiebant: tantam m titudinem cito premente commeatuum inopia; vari que interim obortis difficultatibus, quum longe o nia auxilia essent; populus animis, senatus consili magistratus auctoritate, concordia omnes deficere tur: multoque plus virium divisa in partes Roma beret, quo se opprimeret, quam quo defenderetu

Potentiam et divitias non sufficere ad beatitudinem Rerum public.

XLVIII. Haec nimirum illa est Romana respubli cujus magnitudinem omnes mirantur; et solertissim quisque rebus suis optime consultum existimaret, ad eadem pervenire sineretur. Enimvero nusqu illustriora documenta exstiterunt, quam nihil sit in pibus atque potentia, bellique virtute, boni, si scie tia desit utendi. Quemadmodum enim Herculi fure longe fuisset satius, armis membrisque uti non tuisse, quam liberasse gravem clavam, et volucres misisse sagittas, quibus semetipsum carissimis pign ribus spoliaret; ita civitati praestat exiguas hab vires, quam praegrandes, quibus in suum exiti abutatur. Ego certe, si detur optio, ejus civita civis esse minime vellem, quae gentibus omnibus i perare diceretur; ceterum per intestinos tumultus mini suorum salutem atque dignitatem tutam praes

---

Cap. XLVI. Flor. 3, 21. Appian. Plut. Cap. XLVII. L Epit. Plut. Flor. Oros. Appian.

n horam poſſet. Igitur concordiae ſtudendum quae non nisi juſtitia et bonis moribus con- U. c. 665. A. C. 87.

IX. At pro his quidem ubique nunc perfidia, ia, sordes, ambitio, luxus invaluit, quibus re- omines nihil aliud, quam laedere et laedi, do- r. Ergo his proximis annis nullum ferme toto terrarum imperium fuit, quod non saeviſſimis us concuteretur. Et sicuti singulis hominibus s in morbos ex bono corporis habitu transitio ex mala valetudine in commodiorem aegre elu- ur: ita, quid de moribus hujus aevi sperandum itur, nolo ominari. Certe parum abest, quin mi quique sapientiſſimique desperaverint; quan- am soli deponunt imperia, qui soli fortaſſe, si emendabilia rerumpublicarum vitia forent, e- dare potuiſſent.

Hodierni mores, et fortuna imperiorum.

---

p. XLVIII. Ariſtot. Eth. 9, 6.

EPITOME

LIBRI OCTOGESIMI.

Italicis populis a senatu civitas data est. Sa[m]nites, qui soli arma retinebant, Cinnae et Mario

Italicis populis a senatu civitas data est] Hoc non suo loco referri, quod jam ante A. V. ɪɔᴄʟxᴠɪ. et ante primum consulatum Cinnae factum fuerat, observarunt Sigonius 3. de Ant. Jur. Ital. 1. et Spanhem. Orb. Rom. Exerc. 1. cap. 10. DUK.

Qui soli arma recipiebant] Vet. lib. *retinebant*. SIG. *recipiebant* pertinaciter servant omnes nostri et aliorum Msti. Simili errore librarios verba *receptare* et *retentare* confudisse, docet Nic. Heinsius ad Claudiani 1. in Rufin. 307.

Plantius cum exercitu caesus est] Vet. lib. *Plautius* SIG. *Plantius* Norv. *Plancius* Leid. et Boend. *Platius* Voss. *Plautius* Berg. et Lov. *Plautius legatus* Exc. Pithoei. Eum indicari, qui A. Plotius supra vocatur Epit. 74. existimat Pighius in Annal. ad A. V. ɪɔᴄʟ. pag. 159.

Janiculum occupaverunt] Vet. lib. *oppugnaverunt*. *occupasse* tamen aït Appianus. Itaque nihil muto. SIG. *oppugnaverunt* Berg. et Lov. 2. Sed *occupaverunt* servant Leidens. Voss. et Boend.

Antium quidem, et Ariciam, et Lanuvium colonias devastavit. Quum nulla omnino spes esset] Tolle *quidem* et *omnino*, veteribus lib. auctori[bus]. SIG. Has a Mario vastatas [es]se, Appianus quoque 1. [p.] 392. tradit, sed *coloniar[um no]*men iis non addit. Ex his [An]*tium* dudum colonia fuerat, [Liv.] 3, 1. *Aricini* et *Lanuvini* [et] in civitatem accepti, 8, 14. [Quod]que *Antium* coloniam dicer[e Liv. sta]tuit; *Ariciam* et *Lanuviu[m]* colonias vocet, mihi non liq[uet.] Eadem oppida quidem modo [co]loniarum, modo municipior[um] nomine veniunt; sed hoc [in] in aliis locum habere pot[est] quam quae etiam coloniae er[ant], in quo numero an *Aricia*, *[La]nuvium*, et, quod Epit. 73. le[gi]tur, *Nola* fuerint, non imme[rito] dubitat Sigonius 2. de Ant. [Jur.] Ital. 5. Nam quod quis putet, inter illas esse potuisse, quas S[ulla] in primo consulatu ante ex[pe]ditionem in Graeciam adve[rsus] duces Mithridatis deduxisse [di]citur in Epit. 77. et ideo fort[as]sis a Mario, hoste Sullae, va[sta]tas esse, non admodum firm[um] est, ut ex iis, quae ibi di[cta] sunt, intelligi potest. Fronti[nus] quidem in libro de coloniis *A[ri]ciam* lege Sullana munitam [es]se scribit: sed nihil vetat, hoc colonia a Sulla post victas [par]tes Marianas eo deducta acc[ipi,] ut alia, quae de Sullae colo[niis] in libro illo leguntur. *Lan[uvium]*

runt. ab iis Plautius cum exercitu caesus *na et Marius cum Carbone et Sertorio Ja-* *occupaverunt, et fugati ab Octavio consule* *unt. Marius Antium, et Ariciam, et Lanu-* *olonias devastavit. Quum nulla spes esset* *ibus resistendi propter segnitiem et perfidiam* *um et militum, qui corrupti aut pugnare no-* *aut ad diversas partes transibant, Cinna et* *s in urbem recepti sunt: qui, velut captam,*

rte hoc tempore colonia n erat: nam eam Fronti- Divo Julio deductam fuis- tor est. Suspicor, Aucto- pit. has vocasse colonias, uod jam tempore belli so- sed ea aetate, qua ipse cribebat, coloniae essent. Voces *quidem* et *omnino*, onio expunctas, ignorant scripti, quibus usus sum, ed. Camp. De priori vide it. 55. de posteriori ad E- 8. Dein *Lavinium* Leid. Boend. Berg. Norv. et vett. usque ad Gruteri ul- , quae *Lanuvium* prae- , versimiliter ex conjectu- verii lib. 3. Ital. Ant. cap. g. 868. et cap. 4. pag. 939. a emendandum existimavit, quod *Λαουΐβιον* vocetur n. Alex. 1. Civ. 392. tum Lavinium jam hoc tempo- lla celebritate fuisse con- contra quam Lanuvium, nullo ante coloniam a Sul- d dubie deductam putat. rii emendationem postea dicavit Keuchen. ad Fron- Colon. pag. 409. Sed ime quidem *Lavinium* uvium a librariis confun- imus ad 3, 29, 6. Utrum Lanuvium a Sulla colonia fuerit, ut Cluverius ar- , non sine caussa viri docti dubitant. Certe, eo coloniam deductam esse a Divo Julio, auctor est Frontin. de Colon. pag. 139. Ex quo loco etiam superius apud eumdem Frontin. pag. 106. *Lanuvium*, pro *Lavinium*, legendum esse, viri docti observarunt. Insuper *expugnabit* Exc. Pithoei. *expugnavit* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

Propter segnitiem et perfidiam] *segnitiam* Voss. Berg. et ed. Camp. V. ad Epit. 79. *p segnitiam* Boend. V. ad Epit. 84. *propter perfidiam et segnitiam* Lov. 2.

Qui corrupti aut pugnare nolebant, aut ad diversas partes transibant] Voss. et Gudiani *aut in diversas partes transibant* J. FR. GRON. Similiter Leid. Berg. et Lov. 2. *inter diversas partes* Boend. et ed. Camp. Deinde *transiebant* Exc. Pithoei. *trahebant* Berg. Tum *qui corrupti sunt aut pugnare* Boend. *qui ..... sunt aut pugnare*, unius vocis lacuna relicta, Voss.

Qui, velut captam, eam caedibus et rapinis vastarunt] *et velut* Boend. et ed. Camp. Tum *raptam* Norv. et edd. vett. pro quo recte Mediol. anno 1505. *captam* reposuerunt. De errore hoc librariorum v. ad Livii

eam caedibus et rapinis vastarunt, Cn. Octavio c sule occiso, et omnibus adversae partis nobilibus t cidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, et C. Caesare, quorum capita in rostris posita su Crassus filius ab equitibus Fimbriae occisus. pa Crassus, ne quid indignum virtute sua pateret gladio se transfixit. Et citra ulla comitia consu

6, 23, 5. Hinc pronomen *eam* ignorat Boend. cujus loco *cum* legit Voss. Insuper *caedibus ac rapinis* Voss. Boend. et ed. Camp. *caedibus atque rapinis* Berg. Tandem *vastaverunt* Voss. Berg. Leid. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

M. Antonio eloquentissimo viro, et C Caesare] Vet. lib. *L. et C. Caesare.* Recte. fratres enim hi fuerunt, ambo in reditu Marii interfecti. Auctor Appianus et reliqui. SIG. Lege *L. et C. Caesaribus, quorum capita.* J. FR. GRON. *et C. L.* vel *Lucio, Caesare* Leid. Voss. Berg. Boend. Exc. Pithoei, et edd. Camp. Rom. anni 1472. ac Parm. Forte scribendum *M. Antonio,* etc. *et C. et L. Caesare.* Particulam enim connectentem ita repetere solitum fuisse Auctorem Epitom. vidimus ad Epit. 46. C. Caesarem autem ante L. Caesarem memorat etiam Appian. 1. Civ. 394. Gronovio *Caesaribus,* pro *Caesare,* legenti non adversarer, si Livium prae manibus haberem: eum enim ita saepissime locutum esse, vidimus ad 6, 22, 1. Morem autem hunc Livianum non semper observavit Auctor Epitom. Certe aliter locutus est Epit. 77. *Duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius, pater et filius judicati sunt.* ubi etiam Gronovius, invitis omnibus libris, conjicit *Caji Marii, pater et fili* Epit. 100. *Bellum deinde in Tigranem, filium patremq gestum continet.*

Quorum capita in rost posita] Vet. lib. *in rostris sita sunt.* SIG. *eorum cap* Voss. Tum *in rostra* ultima G teri ed. pro quo Gronovius *rostris* revocavit, consentien bus omnibus nostris. Id igi praeferendum, licet et alte modo scriptores antiquos lo tos esse negari nequeat. Ov 3. Fast. 220.

In terram posito procubu genu.

Sall. Jug. 17. *In divisione bis terrae plerique in part tertiam Africam posuere.* ad 1, 18, 8. et 41, 28, 7. Dein *posita sunt* Leid. Voss. Be Lov. 2. Exc. Pithoei, et ed. Cam Mox *ab equitibus Fimbriae cisus,* pro *interemtus,* Le Voss. Berg. Boend. et ed. Cam *occisus est* Lov. 2. V. ad Ep 57. Insuper *et arula comit* corruptissime Voss. *et citra n la comitia* Berg.

Renunciaverunt, eodem d quo magistratum inierar Marius Sex. Licinium] Sic terpunge, et lege: *Eodemq die, quo magistratum inierai Marius* etc. SIG. *eodemque* Voss. Berg. Lov. 2. Boend.

ntem annum se ipsos renunciaverunt: eodem-, quo magistratum inierant, Marius Sex. Senatorem de saxo dejici jussit; editisque celeribus, Idibus Januariis decessit: vir, cu-aminentur cum virtutibus vitia, haud facile, utrum bello melior, an pace perniciosior adeo, quam rempublicam armatus servavit,

. usque ad Frob. qui omisit. Eamdem igno-Leid. Interpunctionem itiavit Curio.

Licinium senatorem de ejici] In Plutarchi vita pag. 432.) pleraeque edi-abent Σέξτον τινὰ Λου- Sed Aldus ibi sive e li-riptis, sive ex Epitoma iderat *Λικίνιον*, de quo iros doctos, qui ad Vel-. dubitant, Epitoma e ho, an hic ex illa emen-sit, nihil monuisse. Mu-idoneus harum rerum ar-in Plutarcho, quod ad E-ndinensem vitarum illa-notatum est, probarat . Nec sine ratione: nam nomen Romanum est; fortassis nusquam in Romana de homine Ro-lectum. Vellejum, qui *Lucilium* a P. Laenate, plebis, de saxo Tarpe-ctum dicit, eamdem rem ., quod quidam putant, rdo: in eo enim omnia praeter genus supplicii, sunt. Sed in Exc. Pei-Dione pag. 644. ubi scri-, C. Marium filium Cal. tribunum quemdam ple-axo Tarpejo dejecisse, ito, quin eadem res re-Unde Pighius hauserit, A. V. DCLXVII. scribit, a Mario de saxo prae-cipitatum, quod adfuturas ipsi atque urbi novas calamitates praedixisset, invenire non potui. Sed propemodum credo, eum non satis attenta mente verba Plutarchi de hac re legisse. DUK. *de saxo ejici*, vel *eici*, Leid. Voss. Berg. et ed. Camp. Sed v. ad Epit. 59.

Editisque multis sceleribus, Idibus Januariis decessit] *plurimis sceleribus* Leid. et Lov. 2. *pluribus sceleribus* Voss. Berg. Boend. et editio Camp. Similiter variant librarii infra Epit. 83. 89. 98. et alibi. Vide ad Epit. 51. Tum *Idibus Januarii* Leid. Lov. 2. et Boend. V. ad Livii 4, 37, 3. Mox *vir enim si* Leid. Tum *examinaretur ex virtutibus vitia* Voss. Deinde *dictu, virne bello melior, aut pace* idem Voss.

Adeo, quam rempublicam armis servavit] *adeo, qui rempublicam armis fovit* Leid. Sed nihil muto. Non tantum enim Marius rempublicam armis et fortitudine fovit, sed etiam tempore belli Cimbrici servavit, ut optimates fatentur supra Epit. 68. *Primores civitatis, qui aliquamdiu ut novo homini ad tantos honores inviderant, conservatam ab eo rempublicam fatebantur.*

Postremo armis evertit] Vet.

eam primo togatus omni genere fraudis, post armis hostiliter evertit.

lib. *armis hostiliter evertit.* SIG. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. Vox *hostiliter* abesse quidem posset, quum vix aliter, quam hostiliter, urbs vel respublica everti queat. Sed ita et Liv. lo 9, 38. *Castella vicique a leta hostiliter, aut inte potestatem venerunt.* 37, *grum circa Romam hos depopulati sunt.*

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XLV.

IN LOCUM LIBRI LXXX. T. LIVII.

I. In his anguſtiis quum deprehensa respublica eſſet, omnia circumspiciens senatus nulla, satis aut matura, aut firma, praeſidia reperiebat. L. Sulla, in quo spes esse maxima potuisset, procul in Graecia gerebat cum Mithridaticis copiis bellum: servitia si armarentur, plus dedecoris allatura, quam auxilii, putabant. Unicum erat haud poenitendum, ut in tali tempore, consilium, *ut Italicis omnibus, modo arma poſuiſſent, civitatem darent. Ita et illos, et, qui adhuc eo bello implicitus erat, Q. Metelli exercitum, velut communi patriae ſuccurſuros.* U. c. 665. A. C. 87. *Consilia senatus.*

II. Sed Italicorum nemo ferme praeter Lucanos et Samnites, supererat. Lucani Cleptio et Lamponio ducibus Asiam, oppidum munitum in Brutiis, longo tempore inani conatu obsederant: Rhegium etiam oppugnare conati erant; si potiti ea urbe fuiſſent, Siciliam petituri. Sed praetor insulae C. Norbanus, magnitudine apparatus territis Italis, periculo Rheginos eripuit. Ergo Lucani, beneficio senatus usi, Sullanis partibus se adjunxerunt. Ceterum id quidem in praesentia modicum gaudium fuit, quod infirmior ea pars sociorum, et in ultimum Italiae angulum submota erat. *Lucani Sullanis partibus accedunt.*

III. Samnites, qui jam soli arma retinebant, Campaniamque et superiores regiones vexabant, conciliare, majus operae petium fuerat: sed dum honeſtas conditiones senatus exspectat, a Mario nihil non tribuente praeventus est. Q. Metello Pio consules eo de negotio scripserant, caſtra contra Samnites habenti, ut, quibus posset, conditionibus cum iis transigeret. *Samnites contra Marianis.*

Cap. I. Appian. Civil. l. 1. Liv. Epit. Cap. II. Diodor. l. 37. Cap. III. Liv. Epit. Appian.

U. c. 665. A. C. 87. Sed illi civitatem non sibi modo, sed etiam iis, q ad se transfugissent, paciscebantur: praeterea pr dam undecumque ablatam retinebant: postremo cap vos atque transfugas omnes sibi restitui postulab quae tam inhonesta quum neque Metellus, neque 1 tres concederent; Cinna, quid ageretur, sentie auctore Mario, quaecumque petissent, pollicitus, Sa nites partibus suis adjunxit. Ab his deinde, qu Romam arcessitus Q. Metellus esset, A. Plautius c exercitu oppressus est.

Marius in urbem irrumpens repellitur. IV. Inter haec Ap. Claudius tribunus militum, Janiculo praeerat, ut Mario beneficii, nescio cuj gratiam referret, circa diluculum semiaperta p eum intromisit. Cinna quoque cum parte exerci eadem ingressus est, statimque ad captae urbis morem Sertorius et Carbo accurrerunt. Sed, Octa consule et Cn. Pompejo celeriter arma opponentib locum tenere non potuerunt.

Pompejus adolescens insidias eludit. V. Circum haec tempora Cinnae insidiis peti Cn. Pompejus, consilio adolescentis filii, quem p ea Magnum terrarum orbis agnovit, est conservat Is, a virili toga commilitio patris adsuetus, con bernalem L. Terentium habebat, quo plurimum familiarissime utebatur. sed corruptus a Cinna T rentius ita partes cum sociis diviserat, ut illi tab naculum ducis incenderent, hic per insidias tolle Pompejum. Tam atrocis propositi indicium coena Pompejo delatum est. quo dissimulato, adolesc hilarius etiam solito bibit, et cum Terentio, qua lebat comitate, agere perseveravit. Deinde cubi lum ingressus, ubi proditoribus satis persuasum e quod volebat, censet, clam subducit se a taber culo, firmaque patri circumposita custodia, event quietus exspectat. Interea Terentius, Pompejum eodem contubernio dormire putans, clam e cu surgit, correptoque gladio lectum Pompeji repet ictibus confodit.

Et seditionem castrorum sedat. VI. Hinc orto tumultu, magna consternatio ince copias, odio ducis, et ad defectionem pronis anin ad quamlibet occasionem mobiles. jamque diripi t toria, sumi armi coeperant: neque proconsul obvi ibat, offerre se tumultuantibus non ausus. Adol

Cap. III. Liv. Epit. Cap. IV. Appian. Plut. Mar. c. Appian. Liv. Epit. Appian. Cap. V. Plut. Pomp. c. 5. Vell 29. Cic. pro lege Manil. c. 10. Plut.

mpejus, mediis agminibus immixtus, prehen- ilites, lacrumabatur, supplicabat: postremo, in porta castrorum corpore, illac jubebat transi- mutaturos. donec multo fletu et deformitate li retento militi rediit pudor, et praeter o- os, qui jam ad Cinnam transierant, reliquus pacatus, imperioque proconsulis restitutus

U. c. 665.
A. C. 87.

Minime tamen diuturnus receptae potestatis mpejo fuit. Paullo enim post utrumque ex- pestilentia invasit: et de Pompeji copiis ho- nillia undecim, de Octavianis sex desiderata einde ingens apud Romam tempestas orta est, praecique Pompeji, tam crebris percussa is, ut ruere coelum videretur. Arma signa- im tacta: milites, et quidam ex illustribus, i sunt, ipse quoque proconsul fulmine adfla- iit. Tum improvisum viri exitum singularis xsequiarum ignominia comitata est. Quod perio et maximis exercitibus instructus, pe- patriae tempestive subvenire neglexerat; in opuli Romani odium venit, ut lectum ejus, rogum efferretur, diriperet, corpusque om- melia adfectum unco traheret.

Cn. Pompeji Strabonis mors, et exsequiae.

Dum ista fiunt, Marius, relictis supra infra- em ad arcendos commeatus praesidiis, ut et- gris subvectionem omnem amputaret, vicina in quibus populi Romani horrea erant, sub- essus, Antium, et Ariciam, et Lanuvium, erea nonnullas alias colonias, vi aut proditio- is, deletis propemodum habitatoribus, deva- nde, priusquam aliis ex locis importari ali- um necessariarum posset, Appia via urbem adsumptis ceteris ducibus, intra tertium de- apidem castra posuit.

Marius colonias circa Romam occupat.

Contra ab urbe consul Octavius, cum P. Cras- Metello, venientibus occurrit, virtute nu- militum non inferior; neque impar nego- si quod, rebus turbatis, eadem omnia custo- redebat, quae composita republica erant con- Inde lenta et impedita consilia quasi vinctum

II. Vell. 2, 21. Oros. 5, 19. Appian. Jul. Obseq. mp. c. 1. Jul. Obseq. Vell. Plut. de his qui sero niuntur, c. 15. Cap. VIII. Appian. Liv. Epit. Oros. Cap. IX. Plut. Mar. c. 71. Dio apud Vales.

U. c. 665. A. C. 87.

constrictumque hostium audaciae praebuerunt: q[illegible] omnia ausi, duces, milites, ad extremum servos, q[illegible] bus quemque poterant, artibus promissisque exci[illegible] bant.

Pompejanus exercitus ad hostes transit.

Exercitus Pompèji post interitum procons[illegible] Q. Metellum ducem optaverat. *sub impigri viri ductu [illegible] que virtutem sibi, neque fortunam defuturam esse.* Q. M[illegible] tellus, quod ea res contra leges fieri videretur, [illegible] gatos cum minis et conviciis adire consulem jussi et illi audientes dicto esse. At vero milites, cons[illegible] lem, ut segnem et rerum imperitum, aspernati, s[illegible] gna ad hostes transtulerunt. Crebra inter haec et [illegible] urbe transfugia fiebant, servitiorum maxime, cui g[illegible] neri, circummissis ad urbem praeconibus, libert[illegible] tem Cinna promiserat.

X. Eo jam perventum erat, ut spes resisten[illegible] nulla superesset. ducum alias segnities, alias perfid[illegible] rem corrumpebat. militum quoque corruptum vulg[illegible] aut pugnare nolebat, aut palam transibat ad hoste[illegible] Urbanae plebis, si annonae inopia diutius premere[illegible] tur, desperatio haud minus formidini optimatibus quam superiora, erat.

Sententiae de mittendis ad Cinnam legatis. Caussae mittendi.

XI. In tantis angustiis convocato senatu, plerique mutato consilio, *mittendos ad Cinnam legatos* censebant *de conditionibus pacis acturos. Nihil civili bello funestius omnesque prae illo tolerabiles calamitates esse. Optandum [illegible] ne fuisse, postquam eo Deorum ira perventum esset, ut pa[illegible] modestior vinceret; sed adversus vim majorem resisti non poss[illegible] Omnia expertos, ut sibi atque urbi consulerent, nihil prof[illegible] cere: quin ipsis remediis morbum invalescere. Transitione m[illegible] litum et plebis auctas Cinnae Mariique in immensum copias et plures propemodum inde militare, quos ipsi, quam qu[illegible] hostes, sacramento rogassent. Reliquorum etiam magnam pa[illegible] tem, corpore apud ipsos, animo votoque cum adversariis ag[illegible] re. Non igitur dubitandum, quin mittendis legatis tentan[illegible] sit compositio. C. Marium, L. Cinnam, illum senectam sua[illegible] et tot magnifica non ita clausurum, hunc primo consulatu [illegible] maturitatem votorum et summi loci dignitatem non ita incho[illegible] turum, ut ille gestis honoribus, hic speratis, indignus vide[illegible] debeat.*

Rationum in contrarium confutatio.

XII. *Quod si quis diffidere malit, et praesago animo fi[illegible] turorum malorum acerbitatem enarrare, ei hoc fore cogitan[illegible] dum, neque illa evitari, hac quidem ratione, et provoca[illegible] praeterea plura posse. Non ita cum rebus humanis agi, ut qu[illegible]*

Cap. IX. Plut. Appian. Cap. X. Liv. Epit. Appian.

[illegible] tempore teneri queat tuta et periculorum expers via. [illegible] de eo tantummodo deliberari, utro modo miseriarum sit furorum minus. Sane non esse inanem metum eorum, qui clementiam Cinnae, qui asperitatem Marii timeant. sed, ut omnia quam possint procedant pessime, in paucos forte expetituram calamitatem: populum certe Romanum urbemque in tuto fore.

U. c. 665.
A. C. 87.

XIII. Neque scire ipsos, qui hanc sententiam dicant, utrumne illorum sanguine satiare cupiditatem ultionis inimici velint: sed ita existimare, sibi subeunda potius extrema omnia esse, ut urbem servent, quam committendum, ut suae incolumitatis gratia rempublicam inexplicabilibus malis involvisse dicantur. Mortem cuivis tolerandum esse: felices, qui ob patriam oppetierint; feliciores etiam, si antevertant avertantque populi cladem: cui si trahatur obsidio, fame pereundum sit; si pugnando vincat hostis, ferro. Quod si forte Cinnae aut Marii sponsis quibusdam sit fides, pactis obligari et jurejurando posse: et ut sic quoque non omnia respondeant votis, mitiorem tamen sperari victorem posse, cui conditiones et preces, quam cui arma opposueris.

Sententiam hanc dicentibus forte periculosam, at reipub. salutarem fore.

XIV. **His atque talibus pauci, et praecipue Q. Metellus, obsistebant.** *Vellem equidem*, inquit, *aut civibus nostris modestia, aut senatui animus constitisset: nulla exstitissent civilia bella, aut compressa in ipso exortu fuissent: neque nos novae deliberationis egeremus. Sed, quia pessimi quique omnia audent, boni omnia formidant, in hunc nimirum statum res pervenit, ut leges ab his cogamur accipere, quibus, si leges valerent, nullus esset consistendi tota Italia locus. Mihi sane etiam servari rempublicam, consuli civibus, parci vitae tot millium, parci incolumitati placet. sed sera haec est, postquam nulla nobis restat, quae servari respublica possit, deliberatio: et, reliquiis ejus quemadmodum rectissime consulatur, ambiguum faciunt, qui placitam nuper sententiam ob duriores quosdam eventus mutaverunt.*

Q. Metellus Pius contra disserit.

XV. *Dudum enim concors senatus censuit, contra vim fugitivorum et exsulum, armis defendi rempublicam oportere. nunc eandem illam sententiam damnant plerique, qui tulerunt, dum legatos mitti jubent, et velut cum justis hostibus de paci agi. Sed id quidem sine maximo tum pudore, tum etiam incommodo, fieri a nobis nequit. Sic enim omnia tot mensium decreta una opera rescindimus; et paucorum exsulum potentiae cedere senatus majestatem patimur; eoque et malorum confirmamus audaciam, et bonos exarmamus, paulloque minus, quam vinctos, tradimus inimicis. Qui enim hactenus omnia pro communi salute prompte enixeque fecerunt, quique facturi fue-*

Priora senatusconsulta opponit.

U. c. 665. A. C. 87. *rant postea, ii, Patrum timore perspecto semel, concidunt animis; et fortasse, non exspectato, donec in commune evulgatur, sibi quisque propitios celeri obsequio efficere volet, quos paullo post habendos sibi dominos intellexerit.*

Timore quorumdam res deteriores factas docet.

XVI. *Atque ipsa illa transfugia, quibus concussi quorumdam animi contremiscunt, ab hac dubitatione magis, quam ulla alia caussa, profecta sunt: mansuris in fide plerisque, quanto conatu oppugnari rempublicam vident, tanto constantius defenderetur. Contra famem multa remedia excogitavit necessitas. conferendo in publicum, quod privatim quisque continet, dimetiendo frumentum, emittenda inutili turba, saepe quaesita repertaque est avertendi extremum exitium opportunitas. Denique hoc ipsum Capitolium teneri contra Gallos nequivisset, si tam mollis adversus famem illa aetate fuisset Romana juventus.*

Capitolii a paucis defensi admonet.

XVII. *Sed nunc, ajunt, non est res cum Gallis: Marius et Cinna ante portas sunt, et ceteri, qui, videlicet Romano sanguine orti, pietatem patriae praestabunt, civibus veniam, pactis fidem. Hei mihi, quam celeriter poenitebit vos hujus opinionis, simulatque horum in potestate corpora vestra, conjugumque, et liberorum, erunt! Neque mihi haec ignorare aut contemnere videmini, sed taedio praesentium quidlibet malle. Sed hoc parvi infirmique animi argumentum est, neque ferre valentis, quae adsunt, neque duraturi in iis, quae elegerit.*

Pro patria pugnandum.

XVIII. *Quibus autem forte decretum est omnia pro patria pati, pro hac opes fortunasque suas, pro hac spiritum atque vitam profundere, rectius, quum ad utilitatem praesentium, tum ad famam posteritatis, facient, si potius in tuenda civitate dignam viris mortem obeant, quam si, deserta traditaque, tyrannorum arbitrio aut cum cruciatu intereant, aut cum ignominia vivant. Magna vis est ad audenda quaelibet, etiam singulis et contemptis hominibus, si semel cupiditatem abjecerint vitae: multos atque egregios viros, quibus ea ratio placuerit, ne destinata exsequantur, vix ulla potentia satis arceat.*

XIX. *Omitto Scaevulas, et Coclites, et Curtios, et tot decora nomina, quae liberis vestris inculcare soletis, ut horum exemplo amare patriam discant. Meminerimus eorum, quae vidimus ipsi: multas saepe urbes, quum ad extremum necessitatis venissent, constantia defensorum servatas; alias, quum servari potuissent, mollitie civium deditas, tristissima quaeque passas esse. Sunt nobis adhuc militum fortissimorum fidelissimorumque haud spernendae copiae: est melior haec et amantior patriae pars populi: arma, machinaeque supersunt: urbs diligentia consulum, quoad fieri potuit, munita est.*

Esse adhuc vires.

Et mutari fortunas solere.

XX. *His rebus non desperem tamdiu resisti hostibus posse, donec Fortuna aperiat meliori spei locum. Multa, quum de-*

... Gulliam colunt, in rem Romam fiae; summusque ... pudor foret, si diutius illos Ariminum, quam Cinnam ... defendentibus nobis, Roma moretur. Si nulla ... alia, Sullam revocemus: aut, si haec quoque intolera... videtur, ipsi potius concedamus novis civibus, quod ... Ubi senatum populumque habebunt hujus beneficii au... Cinnam et ceteros ejusdem sortis non ultra mora...

XI. Frustra haec in tanto plurium metu diceban... Idcirco, quum legatio decerneretur, Q. Metel... urbis salute desperata, ut melioribus se tempo... servaret, in Ligures primum, deinde ex Ligu... in Africam est profectus. *Sed legatio decernitur.*

XII. Legatos, priusquam inciperent fari, L. Cinna ...ogavit, *ad consulemne, an vero ad privatum venirent?* ...entibus illis, deinde ad consulendum senatum in ... reversis, magna etiam ingenuorum civium mul... ad Cinnam se contulit: multi famem veriti; ... major jam ante illis partibus addicta, et ad nu... animos opportuna tempora captans. Inde mi... confirmatus animo Cinna, sub ipsis moenibus ... extra jactum teli consedit. nec enim Octavius ...re sese audebat, transfugiis et legationibus om... omini consilium omnemque propemodum men... eripientibus. *Cinna sub ipsis moenibus castra ponit.*

XIII. Senatui non plus animorum, quam Octavio, ...erat. Cinnam pro consule habere, id vero e... exauctorare Merulam; quem, sanctissimo sacer... praeditum, sine ulla sua culpa, juste partis ho...

U. c. 665. A. C. 87. XXIV. Post abdicatum a Merula magistratum, legati ad Cinnam, tamquam consulem, remissi sunt neque multa iis mandata dari tempestivum fuit. id unum Cinna, ut caedibus temperaturum juraret, rogabatur. Ille jurare per superbiam abnuit. se tamen volentem negavit cuiquam mortis caussam fore. Octavium etiam, qui circumita urbe per aliam portam erat ingressus, moneri jussit, abstineret publico, ne quid ei se invito accideret. Haec de loco superiore, tamquam consul, legatis respondit. Ad curulem ejus Marius adstabat tacitus, sed eo vultu, ut nihil aliud, quam vindictam et caedes, meditari appareret. Neque multum intercessit morae, quin senatus verbis Cinna atque Marius in urbem venire rogarentur. Marium enim diserte addiderant, non ignari, Cinnae quidem nomen his factis obtendi, ceterum potissimum eorum auctorem Marium esse.

Cinna atque Marius in urbem venire rogantur.

XXV. Quum ad urbem ventum, et Cinna cum satellitibus ingressus esset, Marius substitit ad portam; et, acerbum subridens, *exsulibus patere aditum* negavit. Idcirco, Cinna operam dante, lex de restituendis exsulibus statim ferri coepit. neque ultra exspectatum, quam ut tres aut quatuor tribus suffragia ferrent. tum irrupit in urbem velut captam, fugitivorumque delectum agmen trahens, quos *Marianos* appellabat, caedibus atque rapinis omnia vastavit. Aliis quoque portis exercitus inundabant urbem: iisque mox occlusis, adversariorum, et sub hoc nomine quorumcumque volebant, domos diripiebant.

Marii minax ingressus.

XXVI. Jam antequam in urbem Marius irrumperet, Cn. Octavius sublatus e medio fuerat. Amicis fugam suadentibus, sive Marii Cinnaeque juratis promissis fidens, sive potius haruspicum ludibriis retentus, quam in vanitatem proclivi credulitate agebat, in Janiculum cum aliquot illustribus viris et parte copiarum concessit. *Indignum enim atque turpe facinus* ajebat *se commissurum esse, si patriam consulari imperio praeditus desereret.* Igitur illum sella curuli, magistratus insignia retinentem, adstantibus juxta lictoribus, Cinnae jussu praemissus cum equitibus Censorinus invasit. Ibi quoque hortati ad fugam amici equum obtulerant: ille

Mores consulis Octavii.

Cap. XXIX. Vell. 2. 22. Appian. Plut. Appian. Cap. XXV. Plut. Vell. 2. 21. Appian. Dio apud Vales. Plut. Dio. Cap. XXVI. Appian. Plut. Appian. Vell. 2. 22. Appian.

ensorinus ad Cinnam attulit, a quo missum in
est, ut, quo loco caput spectatum P. Sulpicii
proponeretur. Tum demum revelli terra ca-
omisse, quod nulla apparente cauſſa ex simu-
Apollinis abruptum diu ante fuerat, ferunt: ex-
scilicet eventu prodigii, quod ad suum exitium
ere Octavius ipse praedixerat.

VIII. Consultatio deinde ducum tenuit, quem- ... um victoria uterentur, pacemque firmarent. ... quisque ingenio censebat: sed nemo vel le- ... Q. Sertorium, vel saevitia C. Marium adaequa- ... Sed ille nec auctoritate par erat Mario, et, ... uid dicere poterat, jam a Mario cum adsensu ... rum videbat occupatum. Nam rogatus senten- ... Marius, ut erat, inter iram toleratae fortunae, ... itiam emendatae, parum animi compos, ita coe-

Deliberatio Cinnae et reliquorum.

XIX. *Si quidem ea de re deliberatis, L. Cinna consul, ... e ſenatores, legatique, et praefecti, quemadmodum in ... tia, quod vultis, obtineatis, mea ſententia res non in- ... Nam acerbiſſimi paullo ante inimici veſtri ultro vobis ... in patriam, reditum ad honores, ad facultates, prin- ... in civitate locum, legum, de quibus decertatum eſt, la- ... et alia hoc genus liberaliter offerunt. Sin vero, non ... li vobis offerant, intuemini, ſed hoc potius, quemad- ... ad ea, quae cupiatis obtinere, nihil ſit illorum conſen- ... beneficio opus; magnopere intereſſe arbitror, ut, quae ... jus reipublicae non rudem, ſed aetate ac uſu inter pri- ... res ipſae docuerunt, hoc tempore non diſſimulem.*

Marii crudelis oratio.

U. c. 665. A. C. 87. *civibus pati indignum intolerandumque judicavit. Ab eo tem- pore, quidquid per leges aut armatas quandoque discordias actum est, id omne eo pertinuit, ut vel in multitudinem do- minari pauci cuperent; vel adversus cupiditatem paucorum jus suum populus adsereret.*

Et inter utramque medii. XXXI. *Inter haec quandoque praestantes virtute ac men- tis viri exstiterunt, qui ex aequo invidiam nobilitatis et li- tatem populi odissent. ii, tamquam solliciti cautique guberna- tores, inter pugnantes ventos ita direxerunt vela, ut qui minima jactatione et offensa, ac fieri per tempora reipublicae posset, tranquillitatis atque securitatis portum obtinerent. et ipsi illi, quoties destinatis, qua insisterant via, potiri p desperarunt, indignatione et odio efferati, quod effici per- sione ac moribus nequibat, vi et armis adsequi tentaverunt.*

Fontes omnium in republica tempestatum. XXXII. *Ab his velut fontibus, tanta jam aetate, pro- pit immensa vis undarum atque fluctuum, quae rempublicam toties crudelissimis tempestatibus vexatam, in eum statum red- gerunt, quem inviti gementesque videmus. Sed nimirum qui- admodum in humanis corporibus, quoties tentata morbo fu- optare quidlibet licet; fieri, nisi quod natura patiatur, potest: ita in hac gravissima civitatis aegritudine, non qui- bus quis malit, sed quae sunt ad praesentem usum accommo- datissima remedia, iis utendum est.*

Iis malis fortem adhiberi medicinam oportere. XXXIII. *Etiam medici devenire ad ferrum et ignem so- lent, ubi leniora remedia pertinax morbus respuit: neque fe- vitia ad urendum secandumque, sed misericordia hominis, servandi eum proposito votoque adducuntur. Idem ego h tempore sequendum nobis exemplum autumo, quibus in pericu- losissimo civitatis morbo de idonea medicatione deliberandum est. Sane si esset aliqua medendi suavior ratio, illam pot adhibendam esse dicerem. sed quia mihi compertum est, h genus morbos non emendari timida curatione, sed augeri s lere; nemo mirabitur, si, quod in corpore meo salubriter ex- pertus sum, idem in republica tentandum arbitror.*

Etiamsi cum dolore sit conjuncta. XXXIV. *Quum molesti mihi varices essent, exsecandi praebui. non aberat acutissimi doloris sensus, sed tanti e valetudinem arbitrabar. Sunt etiam, credite mihi, sunt i praesentia quidam velut reipublicae varices, quos etiam cu dolore quodam corporis excidi, ad sanitatem profuerit. Neq hic mihi clementiam aliquis aut misericordiam nominet. Saep is animus aegris est, ut interire morbo, quam liberari cu*

Cap. XXX. Varro de vita pop. Rom. l. 4. Cap. XXXIV Cic. Tusc. Quaest. 2. 22.

ulestia, malint: his, qui parcendo nocet, quam qui b consulit, crudelior est. U. c. 665. A. C. 87.

XV. Praeterea summae dementiae res esset, eos incolumi, quibus mox, si forte iterum convalescant, danulum fuerit. Parcamus sane Sullanis hominibus, si idio, si Sulpicio, si nostrorum cuiquam pepercerunt. quidem atque alii multi crudeliter interfecti sunt: icio fugae prius, nunc virtute nostra et armorum tunus, cariturі vita, simul his carere coepissemus. Quem igitur amentem potius, quam misericordem, vocarei, feram bestiam quum occupare telo posset, abstinemox ab ea devorandus: ita nulla posset exsistere sanostrae stultitiae accusatio, si vivere sineremus eos, toties petiti ad necem sumus: ut sint videlicet, qui usque et has omnino partes funditus tollant.

Praeterea dementium esse, inimicis parcere.

XVI. Ut enim semel explicate dicam, quod res est, a sunt Sullanarum partium capita. non, nisi his reabiles nostrae in rempublicam opes erunt. Quin et lidero: tametsi nostram caussam, quod abominor, ode-, atque omnia nobis acerba atque funesta efficiant, tamature de inimicis nostris ultionem sumpserimus, hanc uptatem, hanc felicitatem non poterunt eripere. Mihi me vobis indicem, morti similis vita videbitur, si eafruentem adspiciam Catulum, beneficii, quo servatus etuum obtrectatorem; si Caesarum, si Crassorum odiis queam reponere; si Metellos tolerare diutius et Angar.

Igitur tollenda Sullanarum partium capita.

XVII. Sed neque vos, opinor, licet mitiorem aliquis simulet, inimicos vestros vivere, atque adeo valere, feretis. Nisi forte collegam tuum lubenter amplectena consul, a quo multa tuorum occisa millia, te exurbe, omni deinceps contumelia vexatum meministi. L. Merula tibi occurret, tertius hujus anni consul, nen non alia, quam per summam injuriam tuam, irfastos potuisset? Ceteri vero perquam tibi jucundi ri, quorum haec omnia decreta sententiis, peracta vopibus animisque defensa novimus. Quod si quis forte ttione dissentiat, eum primum adhortor, ut, priusloquatur, maturius secum dicta mea perpendat: deinidem perstare in sententia velit, commonefacio, ita, ut tamen amicior nobis, quam hostibus, esse vi-

Idque ceteros etiam sentire autumat.

XVIII. Quum ita Marius dixisset, et plerisque crudelitas esset, alios auctoritas illius et holinatio deterreret, huc concursum: pactorum-

Multi insignes viri necantur.

U. c. 665. A. C. 87.

que et jurisjurandi neglecta fide, multi insignes vi necati, et capita, velut jam recepto more, posita rostris sunt. In his C. Atilius Serranus vir consularis, et P. Lentulus fuerunt. C. Caesar Strabo, hospitis Etrusci scelere proditus, in penatibus suis trucidatus est. M. Baebius sine ferro, manibus, ferarum more, discerptus; deinde cum C. Numitorio per medium forum uncis carnificum raptatus est.

M. Antonius proditus.

XXXIX. M. Antonium consularem villicus in praedio suo celabat. sed simplicitate servi et scelere caponis res est prodita, quum a tenuis fortunae homine generosius vinum, et solito carius, emeretur. Marium epulis accumbentem detecti Antonii indicio sic exsultasse ferunt, ut, clamore edito, manibusque complosis, ipse profecturus ad necandum fuerit, nisi foret ab amicis cohibitus.

Quum milites eloquentia detinentur, a tribuno occiditur.

XL. Missi cum P. Annio tribuno milites, qui ad Antonium venissent, sic hominis eloquentia velut constricti stetisse dicuntur, ut post longam exspectationem adscendens ad visendum tribunus intactum huc repererit, coactusque fuerit ipse commodare Marianae saevitiae manum. Caput Antonii relatum Marium, et in ipsis mensis appositum est: nec ipse abstinuit, quin suis manibus avide tractaret, Anniusque recenti sanguine madentem in sinum suum reciperet.

Crassorum interitus.

XLI. Ejusdem imperio L. Caesar, qui consulatum et censuram gesserat, apud seditiosissimi et vilissimi hominis Q. Varii bustum a C. Fimbria, crudelissimo Cinnae satellite, tamquam piacularis hostia, immolatus est. Duo Crassi, quum in fuga essent, ab equitibus Fimbriae sunt occupati. filium in conspectu patris equites interemerunt: pater, ne quid indignum sua virtute pateretur, sua se manu interfecit. Capita omnium pro rostris sunt proposita, ut haud minus acerbitatis ostentatio caedium haberet, quam patratio habuisset: quum in foro Romano locus tota urbe celeberrimus, quem hostilium navium spoliis ma-

---

Cap. XXXVIII. Diodor. Appian. Cic. de Or. 3, 3. Val. Max. 5, 3. Flor. Lucan. l. 2. v. 119. Cap. XXXIX. Flor. Appian. Aug. de Civ. Dei, 3, 27. Vell. 2, 22. Cicero. Plut. Mar. Cap. XL. Appian. Flor. Val. Max. 9, 2. Cap. XLI. Liv. Epit. Val. Max. Auctor de viris ill. in Fimbria. Val. Max. Appian. Liv. Epit. Plut. Crasso. Augustin. Cic. pro Sext. c. 21. et pro Scauro.

non porrexisset. inter quos et Q. Ancharius vir torius, quum sacrificantem in Capitolio Marium iisset, ut religionis veneratione propitium haberet, oculos tyranni in ipsa aede confossus est. Quin- dies continuos, totidemque noctes ista scelerum ium duravit licentia. neque cadavera sepeliri per- sum erat, et in liberos conjugesque interfectorum igna, maxime a servis, perpetrabantur. Neque i inter se caedibus atque rapinis seditiosi abstine- nt.

Mirifica populi Romani abstinentia.

XLIII. Inter haec publicationes bonorum adsiduae nt, et magistratuum coacta abdicatio, Sullanarum- e eversio legum, et amicorum ejus, quotquot cor- i potuerant, internecio. Metella quoque uxor cum ris Sullae vix effugerunt periculum, quum domus atque villae incendio delerentur. Hoc tempore ifica sane populi Romani abstinentia fuit. Quum occisorum domos praedae multitudinis exposuis- victores, negant inveniri quemquam paullo ho- rum civium potuisse, qui ullam ex his rem cu- attingere.

Merulae caedes, et post eam diu intermissum Flaminium.

IV. Post tot mala, tamquam eo rerum statu le- in civitate esset locus, L. Merula et Q. Catu- subornatis accusatoribus, rei fiunt. Merulam r ablatum, licet nullo ambitu, honorem Cinna Q. Catulo iratus erat Marius, quasi Cimbrico ervatus malam pro beneficio gratiam retulisset, sui acerrimus auctor. Sed, ludibrium istud

U. c. 665. A. C. 87.

rio incidit venas, porrectoque super altaria san Cinnanas partes consecravit. quo in homine pro dum ipsa sacerdotii religio exstincta est, quum cum ejus nemo factus Flamen septem et septu annis reperiatur. Nam C. Caesar, annum age ptimumdecimum, a Mario Cinnaque destinatus ctoria Sullae sacerdotium amisit.

XLV. Pro Catulo deprecati Marium necessa incolumitatem quidem, sed exsilium orantes, ab saevissimo mortalium exprimere vocem potu praeter hanc saepe repetitam, *moriatur*. Igitur sus loco, qui nuper calce fuerat oblitus, multu ferri ignem jussit, atque ita, suffocato spiritu stinctus est. Inter haec misertus patriae et Q. Sertorius, qui solus inter ceterorum furore ni maleficio abstinuisse fertur, damnata Marii sa privatim appellavit Cinnam, et miseriarum urb stulavit modum: servosque Marianos, quum a saepius cohibiti nihil de sceleribus remitteren ceptis ab eo Gallorum auxiliis, eodem loco cast bentes noctu circumdedit, et ad unum omnes, num non minus octo millia, delevit.

Cinna se et Marium consules renunciat.

XLVI. Sic anno magistratus exacto, Cinna co in annum sequentem se iterum, C. Marium sept citra ulla comitia renunciavit, spei de septem con bus eventu meliore, quam sperandi caussa fuera jus anni triste et minax exordium cetera paullo q ra tempora exceperunt. Sed eodem die, quo nov sules inierunt, quum maxime sacra in auspici et magistratuum patrio more fierent; C. Mariu tribunorum plebis quemdam sua manu occidit, que consulibus misit. duobus praetoribus igni e interdictum est: Sex. Licinius senator de sax pejo consulis Marii jussu praecipitatus.

U. c. 666. A. C. 86. C. Mario VII. L. Cornelio II. Coss.

Ejus anni triste exordium.

C. Marii mors.

XLVII. Sed efferam hominis immanitaten Januariae finierunt. Laboribus et senio exh praesertim fama de Sulla exterruisse dicitur,

Cap. XLV. Ruald. Animadvers. 18. in Plut. Sueton c. 1. Vellejus 2, 43. Cic. Tusc. Quaest. 5, 19. et de O Plut. Mar. Vell. 2, 22. Diod. Eclog. l. 38. Cap. XL pian. Flor. Plut. Sertor. c. 7. Appian. Plut. Mar. C 19. Liv. Epit. Appian. Dio apud Vales. Liv. Epit. Plu XLVII. Liv. Epit. Flor. Plut. Diod. apud Vales. Au viris illustr. Plut.

o Mithridatico, adesse victorem, et admis- U. c. 666.
ndicem, audiverat. adeoque hoc est credi- A. C. 86.
a quibusdam voluntaria morte sublatus exi- Certe cum amicis de adventu Sullae deque vicissitudine multa disseruisse dicitur, et ne- pientis videri, toties expertae illius inconstantiae se t.

II. Hinc in morbum quum incidisset, et ex mor- lirium, summa hominum laetitia ad inferos, quo a ante se mortalium vim praemiserat, descen- it, cujus si examinentur cum virtutibus vitia, *Et elogium.* cile dixeris, utrum bello melior, an pace per- or fuerit. quamquam et bello pestilens, quam licam armis et consiliis servaverat, eamdem aliis consiliis, et mox inter bella civilia iis- mis hostiliter oppressit. Ceterum, ut sangui- minis ne funus quidem sine dolore civitatis ctu principum esset, C. Fimbria, homo per- ax, Q. Scaevulam mandavit occidi: comper- inde, sic esse vulneratum, ut vivere possit, dixit: ac interrogatus, *ecquid igitur integerrimo que viro esset objecturus? Hoc ipsum*, inquit, *quod lique recepit.*

VIII. Vell. Plut. Liv. Epit. Cic. pro Sext. Rosc. Max. 9, 11.

EPITOME

LIBRI OCTOGESIMI PRIMI.

L. Sulla Athenas, quas Archelaus, prae Mithridatis, occuparat, circumsedit, et cun gno labore expugnavit. urbi libertatem, et ci quae habuerant, reddidit. Magnesia, qua in Asia civitas in fide manserat, summa adversus Mithridatem defensa est. Praeterea cum in Macedonia continet gesta.

Praefectus Mithridatis occuparat, circumsedit, et cum maximo labore] *occupaverat* Voss. Berg. Lov. 2. et ed. Camp. *occupavit* Boend. Tum *circumsedente* nullo sensu Voss. Berg. et Exc. Pithoei. Dein *cum magno labore* Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *magno cum labore* Leidens. Saepissime in his Epitomis primos editores superlativum adscivisse, ubi scripti positivum probant, vidimus ad Epit. 51. Mox *urbi libertatem, et quae habuerat, reddidit* Leid. Voss. et Berg. neque aliter Lov. 2. nisi quod *habuerant* praeferat. *habuerat* etiam in Exc. Pithoei fuisse, Hearne testatur.

Magnesia] Magnesios, aliosque, qui pro Romanis adversus Mithridatem steterant, a Sulla libertate donatos, et sociis populi Romani adscriptos fuisse, est in Appiani Mithrid. pag. 211. Hanc *Magnesiam ad Sipylum* esse, ostendit Spanhem. in Orb. Rom. Exercit. 2. cap. 9. DUK. V. etiam Cellar. Geogr. Ant. 3, 3, 81.

Praeterea a Thraci Macedonia gesta contin lib. *Praeterea transitu cum in Macedoniam c* SIG. Similiter Berg. Ver lectio ideo minus place Thraces non nunc de Macedoniam transierun jam diu antea Romanis i lum intulerunt. Certe *in nes Thracum in Mace* supra auctor retulit Epi 76. atque infra iterum n bit Epit. 82. Et hinc neq bo alteram lectionem *Pr excursiones Thracum cedoniam continet*, qua ferunt Exc. Pithoei. *Pr Thracum et Macedon gestas continet* legunt et ed. Camp. quod et ips plicet. Non enim Thrac Macedonibus, sed cum nis in Macedonia bellum runt. *Praeterea res Th in Macedonia continet Praeterea Thracum in donia continet gesta* L Voss. quam lectionem re

IN LOCUM LIBRI LXXXI. T. LIVII.

xpositis Romanae urbis calamitatibus, ad Mi- U. c. 665.
cum bellum et res interim a L. Sulla gestas A. C. 87.
ndum est. Sulla quinque legiones cum auxi- *Mithridaticum bellum.*
liquot cohortibus et equitum alis in Graeciam
xerat. Deinde, collectis ex Aetolia Thessalia-
mmeatibus et auxiliis, postquam satis instru-
e visus est, in Atticam adversus Archelaum
institueret. Per Boeotiam erat iter, cujus *Sulla contra Archelaum proficiscitur.*
que partem per legatos recepit: eadem levi-
morum deficientibus a Mithridate civitatibus,
ullo ante ad Mithridatem a Romanis descive-

uo in genere Thebani, sicut urbis magnitu- *Thebani deficiunt ad Sullam.*
gloria caput Boeotiae habebantur, ita praeci-
mutandos socios inconstantiae documenta de-
Sed metum et imbecillitatem suam allega-
uod, *omnibus circa ad regias partes transeuntibus,*
tantae potentiae nequivissent, quam neque reges maxi-
ribus instructi, neque Asiae Graeciaeque auxiliis sub-
natorum duces sustinuissent. Modicas civitati suae
r, etiam prosperrimis temporibus. tum vero, prae-
siora, bello Achaïco sic esse debilitatam, ut vix re-
sexaginta illis annis tenuem pristinae dignitatis spe-

U. c. 665. A. C. 87. *bis temporibus fuiſſe Italiae et urbis ſtatum, ut inde ne imperator tantus, neque exercitus ſperari potuerit.*

IV. *Majorum ſuorum in populum Romanum frequenti delictis exſtare merita. ſe quoque ſemper ejus populi maje tem fide optima coluiſſe, porroque daturos operam, ut ei faciant omnia, quae poſſint a ſe in tam exigua fortuna pr cisci. Neque ſibi laetiorem diem ullum fuiſſe, quam quo d Romani imperatoris ſit copia. ſubeſſe quidem metum, ne ſo ſua rejiciatur purgatio: ſed ſpem tamen majorem, fore, pro nominis Romani et ſua clementia, placatum ſe propiti que deprecantibus Sulla exhibeat.* At ille, quum pro te pore pauca reſpondiſſet, in Atticam contendit.

Sulla vincit regios. V. Ibi pugna cum hoſtibus commiſſa, poſtqu Ariſtionem in urbem, Archelaum intra Piraeei n nimenta compulit, parte copiarum ad obſidend cum Ariſtione urbem miſſa, ipse Piraeeum sibi pugnandum sumpsit, ubi regii cum praetore suo m nibus a Pericle olim ſtructis se incluserant. B *Piraeei munitiones.* enim Peloponnesiaco Pericles, in munitionibus raeei spe victoriae collocata, murum ex quadr lapide ingentis magnitudinis ad altitudinem cubi rum quadraginta circumduxerat. Nec dubitabat superiorem utique urbem vel sedendo expugnari po quod magna rerum neceſſariarum penuria inerat. frequentes Roma de novis rebus nuncii, feſtin potius cum periculo, quam cum multa temporis jact tuto vincere, cogebant.

Sulla Piraeeum oppugnat. VI. Igitur, scalis ad Piraeeum admotis, ma vi conatus eſt perrumpere: donec, omnia nequidq expertus, (nec enim segnius se regii defendeb ad compingendas omne genus machinas Eleusi et Megara conceſſit. operibus enim oppugnare raeeum cogitabat. eum in usum artifices ferrum et catapultae aliusque apparatus, decem millibus lorum jugis, ex urbe Thebana advehebantur: do inopia materiae (multa enim opera corrupta et inc sa ab hoſtibus, aut suo pondere procumbentia p bant) sacris quoque lucis injecit manum, et Aca miam, nobiliſſimum orbis terrarum gymnasium, non erat alius in suburbanis nemorosior locus, p

Cap. V. Pausan. l. 1. Appian. Plut. Appian. Plut. Cap. Appian. Plut. Appian. Plut. Dio apud Vales. Appian. pic. apud Cic. ad Fam. l. 4. ep. 12.

que fama et amoenitate Lyceum arboribus nu- U. c. 665. A. C. 87.

I. Longi etiam muri, qui ad urbem Athenien- portu pertinebant, subruti, saxa trabesque dis aggeribus praebuerunt. Forte miles, ce- ferens, fulmine exanimatus prociderat. ob m consultus haruspex, *quod percussus in opere mi- mque jacentis in oppidum versum esset, introitum ac m respondit Romanis, sed nonnisi post diuturnum la- significari.*

I. Has inter moras et sumptus obsidionis, quum mmariae difficultas incessisset, L. Sulla sacros ae thesauros in promiscuum pecuniae usum Olympia et Epidauro jussis advehi pulcherri- etiosissimisque donariis. Delphos quoque Ca- omine missus est, natione Phocensis, ut ab ctionibus ornamenta templi acciperet. nam, *as apud se fore illa*, scripserat, *aut, si absumpta non deteriora redditurum.* Caphis quum venisset os, *auditum ex adytis citharae sonum* scripsit Sul- ccepitque responsum, *gaudentis, non indignantis, tum. ageret igitur, et numine propitio sacrum aurum nque ad se deportare ne dubitaret.* Postea quoque cum dictitasse ferunt, *dubitare se non posse de vi- qui Deorum stipendio militaret.*

Sulla sacros thesauros spoliat.

Et in ea re facetiis ludit.

Erat inter regum donaria dolium argenteum le ac pondere, ut extrahi jumentis nequiret. cidere coacti Amphyctiones, *statum Graeciae et in deterius dominos* miserabantur. *Olim T. Quin- L. Aemilium Romanos duces, itemque M'. Glabrio- llos Macedonum regibus, hunc Antiocho devictis, ultro opesque delubrorum auxisse. Nunc, lapsis in pejus , postquam inimicos quacumque re superare principes studeant, largitionibus ad perfidiam luxumque corrum- tes: hisque obnoxium imperatorem vilissimo teterrimo- minum generi servire, quo optimis quibusque nobilissi- dominetur.*

Graecis ringentibus.

Ceterum Sulla, neglectis Graeculorum quere- d quaestorem L. Lucullum sacros thesauros mi- cui cudendae in Peloponneso monetae negotium uerat: ipse redigendis in potestatem Athenis

Sulla Athenas occupare nititur.

VII. Plut. Appian. Jul. Obseq. Cap. VIII. Plut. Pau- q. Diod. apud Vales. Dio ibid. Plut. Diodor. Cap. ut. Dio. Cap. X. Plut. Lucull.

U. c. 665. A. C. 87. omnem animi cogitationem intendebat. Gloriosam victoriam vetus urbis factura fama erat; utilem, ... corum ad omnia opportunitas. super haec Aristi... vecordia stimulabatur, importunissimi et improbissimi scurrae, qui continentibus dictis in ipsum, aut ... tellam, quae impudicitiae arguebatur, iracundum ... nimum mira vindictae cupiditate inflammabat.

Proditio servorum Atticorum. XI. Ceterum urbem fame urgere satis vis... Piraeeum spes nulla capiendi, nisi per arma, su... erat. Sed haec tamen proditione juvabantur. D... servi Attici, quidquid in oppido fiebat, glandib... plumbeis inscribebant. eas deinde glandes fundis ... culabantur ad Romanos. Id ubi saepius fieri ad S... lam relatum, ille, re considerata, quum semper ... ventum respondere nunciatis comperisset, dilige... colligi glandes emissas et ad se referri jussit. Un... quum aliquando decretam in certum tempus erupt... nem didicisset, insidias erupturis struxit; multisq... interfectis, aliis in mare compulsis, magnum obs... sis detrimentum, et plus aliquanto terroris intulit.

Archelai eruptio ex Piraeeo. XII. Crescebat interea indefesso labore milit... agger, quum Archelaus ex diverso turres opposui... unde cujusquemodi missilia late spargerentur. acci... deinde, quae Chalcide et per reliquas insulas ageba... copiis, quum etiam remiges armasset, numero qu... dem militum longe superavit Sullam, quum etiam principio majores aliquanto copias habuisset. Idci... co, minime ratus cunctandum, proxima post accepta supplementum nocte, validam eruptionem in ope Romanorum fecit. Circa tertiam vigiliam cum fa... bus improvisa turba exsiliens alteram testudinum, quidquid in ea machinarum stabat, incendit. neq... potuit defendi. sed intra proximum decendium ali... excitatum eodem loco opus stetit.

XIII. Sulla, ignaviae suorum iratus, cohortem centuriones, quorum stationem hostis perruperat, ... lam ignominiae caussa extra vallum tendere, hos g... leatos et discinctos perstare in principiis jussit. Dei... *Lignea turris incendi non potest.* de ligneam turrim, quam contra suum aggerem A... chelaus erexerat, modis omnibus incendere studen... (plurimum enim impedimenti obsessoribus adfereb...

Cap. X. Plut. Sulla. Hieron. in Jovin. 1, 56. Cap. XI. Fl... Appian. Mithrid. Cap. XIII. Frontin. Strat. 4. Appi... Quadrig. apud A. Gell. 15, 1.

...cum novis Piraeum auxiliis adiuit. Arche- *proelium cum Sulla.*
igitur, pugnandi facturus copiam, aciem ita ap-
...oppido, ut a moenibus quoque adjici ad Ro-
...tela possent: alios deinde facibus armatos in-
portas signum erumpendi exspectare jussit. Proe-
commisso, fugientes suos impigre obsistens Ar-
...redire coëgit in hostem: unde vicissim Ro-
...acies pedem referre coepit. Sed a Murena cohi-
restiterunt: simul, qui lignatum exiverant, reversi:
...que alii, qui ignominiae caussa seorsim tende-
..., accurrerunt: horumque strenua opera factum
et regii, duobus militum millibus amissis, intra
...compellerentur. Archelaus, dum, ad retinen-
...tota mente conversus, salutem suam negli-
...occlusis jam oppidi portis, fune in moenia sub-
...est.

... Sulla, ob egregiam operam laudatis militibus, *Sulla ad Eleusinem castra movet.*
...que iis, qui notati fuerant, ignominia, quum
...re hiemem videret, relictis ad opera praesi-
...castra ad Eleusinem movit. Equitabilis eo loco
...es erat: et eo genere copiarum hostes abunda-
Igitur Sulla, ne eorum pateret incursionibus,
profundam a montibus ad mare ducere coepit.
...pus prohibituri hostes quotidiana, modo ad
... modo pro moenibus Piraeei, certamina mo-
... abundabant enim multitudine, marique libero
...us, et exponere suos, ubi volebant, et reci-
...t, quocumque opportunum videretur, trajicere,
...mptu erat: rerum quoque necessariarum co-
... efficere, penuriam hostibus, ex facili po-

U. c. 668. A. C. 87. me media cum paronibus Graecis tribus, totidemque Rhodiorum dicrotis solvit: Cretaque partibus adjecta, Cyrenas transmisit.

Cyrenaici tyranni saevitia. XVII. Erat tum pessimus Cyrenaicae rei status, quae, post testamentum Apionis magis sine rege quam in libertate, relicta, neque defensa ab Romanis, domi satis negotiorum habentibus, in seditiones et tyrannidem inciderat. Cujus quam intolerabilis saevitia fuerit, ab uno documento intelligi potest: quod Nicocrates ad portas urbis custodes apposuit, qui mortuos, quum efferebantur, igne ac ferro admoto tentarent, ne quis simulatione mortis effugere tyrannidem posset. Ceterum illum ingens animi mulier Aretaphila, concitato in eum fratre tyranni Leandro, sustulerat; deinde ipsum etiam Leandrum, postquam similem se gerebat ei, quem interemerat. Accesserant et finitimorum bella. Igitur, licet excisa tyrannide ad optimates respublica rediisset, tamen nec auctoritas illis, nec concordia aderat: quum a recenti dominatione timidis necessario suspectus fieret, quisquis supra ceteros ingenium animumque habere credebatur.

Lucullus Cyrenensium rempublicam ordinat. XVIII. Quum his temporibus L. Lucullus supervenisset, velut divinitus missum pacis libertatisque instauratorem amplexi, ut leges sibi ferret, oraverunt quibus deinceps civitas regeretur. Ille, recensitis veteribus legibus, maxime quas olim Ecdemus et Demophanes Megalopolitani rogatu Cyrenaeorum tulerant, additisque ex praesenti usu aliis, rempublicam eorum belle composuit. Id ubi perfectum est negotium, eadem hieme in Aegyptum inde navigavit. In eo cursu plerisque navibus piratarum audacia depressis aut captis, ipse incolumis et sospes Alexandriam pervenit, eximioque honore et magnificis a rege muneribus cultus est. Nam et quadruplum ejus, quod aliis hospitibus adsignari consueverat, ei decretum est: et munera e talentis octoginta missa, quae tamen ille non accepit.

Aegypti status. XIX. Ptolemaeus tum iterum regnabat, *Lathurus* cognomento a ceteris distingui solitus: quem, post fratris Alexandri necem, Alexandrini ad vetus regnum

Cap. XVII. Plut. de virt. Mulier. c. 34. Polyaen. Strat. l. 8. Cap. XVIII. Plut. Luc. Plut. Philop. c. 1. Plut. Luc. Cap. XIX. Euseb. et apud eumdem Porphyr. Pausan. l. 1.

ria pristinarum opum, quibus nulla civitas fuit, relinqueretur.

gitur, dum his in locis varia per impedi- ucullus detinetur, L. Sulla manum militum, ex Piraeeo Athenas portantium, cum ipsis ntercepit. prodita enim ea res glandium in- fuerat. Eadem die ad Chalcidem cum Ar- tre Neoptolemo feliciter dimicatum est. le- Sullae Munatius, mille quingentis militibus , aliquanto pluribus captis, duce quoque auciato, pretium operae fecit. U. c. 666. A. C. 86.

Neoptolemus a Romanis vincitur.

Parvo post tempore, quum, sopitis custodibus, Piraeei negligerentur, Romani milites, sca- nis imponentes, in murum evaserunt, et, num objecerat casus, obtruncarunt. Exci- haec tumultu, vigiles partim in oppidum, captis moenibus, desilierunt: alii, magnis rtamine inito, hostes, occiso, qui eos du- raecipites abegerunt. Hoc invitati successu n contenti periculum repulisse, eruptionem quo loco altera Romanorum turris exaedi- rat: incendissentque, nisi, continuato per iemque labore, Sulla, qui ex castris auxilio , restitisset. Quum deinde aliam ex adver- Archelaus struxisset, diu ex vicinis paribus- tionibus omni genere telorum certatum est: lla viginti simul plumbeos graves globos ca- xcuti jussit. Horum impetu multi hostium t, quod praecipue desideratum fuerat, la-

Pugnae ad Piraeeum.

U. c. 666. A. C. 86. cibariis misit. Et, quia prodi consilia sua animadverterat, eodem tempore circum portas validam opperiri manum justit, ut, Sulla in frumentatoribus capiundis occupato, cum facibus ad incendenda Romanorum opera prosilirent. Utrisque pro spe expeditio fuit: Sulla commeatum portantes excepit; Archelaus aliquot machinas corrupit incendio.

Arcathias Mithridatis F. XXIII. Circa eadem tempora filius Mithridatis Arcathias, cum alio exercitu in Macedoniam irrumpens, Romanorum modicas copias haud aegre expulit, omnemque Macedoniam, in praefecturas divisam, idoneis hominibus diſtribuit. Deinde, magno cum apparatu contra Sullam profectus, haudquaquam parem spei eventum habuit, circa Tidaeum morbo exſtinctus.

Sulla Athenas circumvallat. XXIV. Tanto minore moleſtia Romanus imperator coepta perurgens Athenas, ut omnem non modo commeatum, sed etiam fugam, interciperet, caſtellis circumdedit: quo plures in exhauſta urbe clauderentur, eo celeriorem ex fame deditionem sperans. Ad Piraeeum vim adhibere consultius visum, eductisque in juſtam altitudinem aggeribus machinae impositae. At Archelaus terra clam egeſta exinanibat opus: donec, subsidente mole, prodita res eſt, deductisque machinis Romani aggerem repleverunt. Deinde, contra cuniculos Archelaï aliis effoſſis cuniculis, et sub ipsa moenia productis, saepe sub terra inter foſſores, ut forte sibi occurrerant, haſtis gladiisque pugnatum est.

Romani Piraeeum acriter oppugnant. XXV. Haec dum ita fiunt, Romanus, multis ab aggere machinis admotis, muros ariete quatiebat. neque ante desitum, quam, parte muri dejecta, proxima turris contento militum labore incenderetur, inque ipso, quem ceperant, muro praesidium ſtatueretur. Simul cunicularii suspensa trabibus moenia, pice, ſtuppa atque sulphure multo adfusis, et igne subjecto, concremarunt.

XXVI. Ibi quum alia poſt aliam pars murorum arderet, et superſtantes gravi ruina opprimerentur, etiam, qui longius a periculo aberant, commilitonum interitu territi, despondere animos coeperunt. Summa enim contentione a Romanis pugnabatur: quum Sulla, feſſis integros submittens, hunc unum reſtare laborem clamitaret; neque reliquum quidquam faceret,

ret, quo minus promissis, imperio, minis, modo hos, modo illos ad spernenda pericula, murosque vi transcendendos incitaret. Neque minus animorum aut industriae Archelao supererat, perculsis atque sauciis, corpore atque animo recentes subinde jubenti succedere: donec fatigatos iniquo proelio milites Sulla miseratus receptui cecinit, quum ejus diei fortuna pari inter se robore proeliatos, etiam detrimento amissorum utrimque militum aequavisset.

U. c. 666. A. C. 86.

Regii strenue resistunt.

XXVII. Archelaus, ne noctem quidem suis quietam abire passus, reparandis moenium ruinis operam dedit: intra murum multas exstruxit munitiones, in lunae speciem sinuata fronte, quo pluribus ex partibus in hostem missilia jacerentur. Eas, dum adhuc recens labor facilius machinis cederet, magna vi oppugnare Sulla coepit. sed, undique telis expositus, quum multos occidi vulnerarique cerneret, abjecta spe capiendi per vim oppidi, ut commeatuum inopia cogeret ad deditionem obsessos, de reliquo abstinuit oppugnatione: claudi tantum aditus, ne qui exire, neve ingredi impune possent, jussit. Ipse, parte copiarum adsumpta, Athenas perrexit: ubi graviorem in dies annonam factam, et jam ad extrema necessitatis perventum intellexerat.

Alia oppugnatio, itidem irrita.

XXVIII. Jumentis enim omnibus absumptis, etiam oleribus et herbis vescuis, vulgo jam a tegulis parietinisque Parthenion (*urceolarem* herbam Latini vocant) in victum vellebatur. alii calceamentorum ampullarumque coriis morabantur deficientem spiritum: etiam humana corpora coeperant in cibum verti. Nam frumenti quidem medimnus mille denariis aestimabatur. Neque hoc tristissimum pereuntibus erat, sed quod tyrannus Aristion in ea publica penuria quotidie cum suis compotoribus hilariter epulabatur: nec modo fatiscentes inedia cives, sed etiam exstinctum olei inopia Minervae sacrum ignem in levi ponebat. Hierophantidi, summae ea religionis in urbe sacerdos erat, heminam tritici petenti, heminam piperis misit. Urbem ita adfectam Sulla nactus protinus circumvallare instituit, ne quisquam inde evadere posset.

Athenarum horribilis fames.

XXIX. Interea saepe rogatus ab Atheniensibus Aristio, quum diu negavisset, semel etiam suppli-

Cap. XXVIII. Plut. Sulla. Plin. 22, 18. Plut. Dio apud Vales. Appian. Flor. 3, 5. Plut. Dio.

U. c. 666. A. C. 86. *Tyrannus ad Sullam oratores mittit.* cantes ei cum senatoribus sacerdotes sagittis abe set, tandem familiarium aliquot ad Sullam orato de pace misit. At illi, sceleribus et crapula vec des, ſtolida et minime accommodata temporibus o tione, nihil, quod praesens usus poſtularet, sed tera urbis decora, Theseosque Eumolposque, et M dica tropaea praedicabant.

Eorum ſtolida oratio. XXX. *Neque tibi decorum fuerit*, ajebant, *impera neque tutum, eam excidiſſe urbem, in quam ſingularis D rum favor ſemper exſtitit: adeo quidem, ut et hanc praeci benevolentia semper complecterentur; et inde potiſſimum in teras gentes emanare beneficia ſua vellent. Jam a princi quum urbi nomen eſſet imponendum, duos de conſentibus hoc honore certaviſſe ſatis conſtat: et, quum oleam Miner Neptunus equum produxiſſet, pacis omen praeferentibus Di quorum arbitrio commiſſa lis fuerat, viciſſe Palladem, qu Athenam vocamus, deque hujus vocabulo appellari Athenas c piſſe.*

Athenienſium merita in humanum genus jactant. XXXI. *Ita propter nos et equum, tam accommodat uſibus humanis animal, et oleam, cui praeferri arborum nul jure poteſt, vita accepit. Duratque illa etiam nunc certo d vinitatis argumento, et, quos praeferimus, ramos inde d cerpſimus. Sed et Cereris munus, Triptolemique currum, hinc ad alias terras exportata frugum ſemina referre poſſemu quum adhuc glandibus miſeri mortales veſcerentur. Quin praeter oleam ſuaviſſimae pomorum fici haec terra eſt genitrix et hic primum, expreſſis Eumolpi ingenio uvis, vina fluxerun*

Athenienſium inventa. XXXII. *Quae jam alia in univerſum genus humanum ex ſtent urbis hujus merita, ſi recenſere vellemus, dies potius e vox, quam argumentum, nos deficeret. Ut pauca obiter in dicemus, lanificii uſum nudis aut male veſtitis monſtravimus et, quum in ſpecubus antiqui habitarent, Euryalus et Hyper bius cives noſtri lateritias exaedificare domos docuerunt. Ju diciorum etiam ordinem hominum primi tradidimus, ab ipſi Diis acceptum, quo tempore nomen Areopago Mars dedit, qu primus ibi capitis dixit cauſſam ob Halirrothii caedem.*

XXXIII. *Sed et civitatem ante alios optime conſtituimus po pulari ſtatu, quum ejus nullum adhuc exemplum exſtaret. Se et certamina, quibus corpora exerceantur, commenti ſumus*

Cap. XXIX. Plut. Cap. XXX. Plato Menex. Varro apu Aug. de Civ. Dei. Ovid. Metam. 6, 75. Cap. XXXI. Cic de Leg. 1, 1. Ovid. Metam. 5, 645. Diodor. 5, 60. Juſtin. 2 6. Cap. XXXII. Aelian. Hiſt. Var. 3, 5. Plin. 7, 56. Juſtin Plin. Aelian. Stephan. Plin. Pausan. l. 1. Cap. XXXIII. Plin Aelian. Varro.

... instituimus agonas, ungendique tradidimus mo- ... quo magnificentius Panathenaica celebrarentur, pri- ... quadrigas rex noster Erichthonius junxit: idem, ... Erichthonius, qui et signandae pecuniae fuit auctor. ... enarrare volumus, quid pictura Polygnoto, quid Pe- ... musica debeat. Literas certe et facundiam, quibus ... te quoque scimus excellere, omnemque humanita- ... leges, a nobis habere fatentur, quotquot habent.

U. c. 666. A. C. 86.

XIV. Sed et majores vestros, qui tantae magnitudinis ... jecerunt, non puduit, missis huc legatis, Solonis leges describere: unde mox duodecim illae tabulae pro- ..., quas apud vos, tamquam omnis publici privatique ju- ... atque normam, ingenui pueri inter praecipua disci- ... edocentur. Tam antiqua sunt nostrae urbis in Ro- ... officia: quae deinde multis temporum opportunitatibus ... aucta auctaque sunt, ut nulla Graeciae civitas pluribus ... vestrorum senatusque honorificis decretis gloriari ... Nullum enim ferme in Macedonia, aut Asia, aut ... gestum bellum est, in quo non insignis erga populum ... exstiterit Atheniensium fides. Cujus rei quem am- ... ipso populo Romano testem producemus, et quidem uni- ... semper enim et in omni re, quod optima fide gestum ... Attica gestum Romani soletis dicere.

Leges Atticas describunt Romani.

Fides Attica.

XV. Quae vero contra barbaros majores nostri toties ... quanquam forte invidiosa esse ob magnitudinem glo- ... buntur, tamen, quia pro misera posteritate majorum virtutem prodest, commemoranda sunt. Sed unde po- ... ab iis temporibus gentibusque, ordiemur, in qui- ... vester aliquis dolor fuerit, erit aliqua etiam ex ... hostium ultione voluptas. Galli quum Italiae magnam ... mox etiam Macedoniam Graeciamque, innumeris ce- ... ressissent, ad Thermopylas majores nostri occurrerunt: ... et mari fortissime decertando, magnam Graecorum ... linem servarunt.

Atheniensium gesta contra Gallos.

XVI. Quid antiquioribus adhuc temporibus, o Dii, ... urbis Minerva! quae tum urbs aut regio aut insula ... geve fuit, quae non aliquo praeclaro Atheniensium fa- ... nobilitaretur? Marathon, victoriae Medicae aeternum ... , ex oculis hominum et agro nostro deleri poterit: ... quidem rerum gestarum et admiratione posteritatis

Contra Medos.

... XXXIII. Virg. Georg. 3, 113. Plin. Aelian. Pollux. Plin. Cap. XXXIV. Cic. pro Flacco, c. 26. Liv. 3, 31. Liv. ... de Or. 1, 43. Cic. de Leg. 2, 4. Vell. 2, 23. Cap. Pausan. l. 1. init. Cap. XXXVI. Strabo, l. 9. p. 396.

U. c. 666. A. C. 86. *numquam delebitur. Quid deinde Themistocles, et frater Agesilaus? Quorum hic, interfecto principe purpuratorum Ma donio, quem Xerxem esse putaverat, quasi regem hac aud non satis terruisset, injecit foculo manum, tales adfirmans nes Athenienses esse: non absimilis illi Mucio, unde adhuc S vularum familia Romae perdurat.*

XXXVII. *Themistoclis autem tam nota sunt facinora, omnis historiae oporteat esse rudum, qui ista non teneat. perbissimum enim regem, et tantis instructum copiis, qua aut antea, aut postea habuit nemo, nobili ad Salamina p lio fregit: deinde rem multis millibus improbam unus con perfecit, ut universa Europa maximis adhuc viribus subni* Contra Amazones. *expelleret. Theseo vero duce Amazonicas pugnas, et quidq ab eo heroë factum est, non modo vetus memoria loquitur, passim nobilium artificum opera demonstrant: ne jam Thr bulos vobis, et Cononas adducamus, et Cynaegiros, et nem illam clarissimorum imperatorum, fortissimorum viro manum.*

Pericles. XXXVIII. *Periclem tamen indictum abire non sinim ut simul virtutem ejus, simul studium urbis nostrae in vir honoranda prodamus. tantus enim ille vir fuit, ut novu honor decretus fuerit, duobus connexis oleae ramulis ca cincto. Probaruntque et rem et auctores universi populi: a inde claros viros coronandi consuetudo orta, statimque vul est. Neque transeundus Phocion est, licet aetas ejus in* Phocion. *lippi et Alexandri tempora incidit, quorum potentia et fort summorum virorum obscurare famam potuisset. Nec tamen sic officere nomini Phocionis potuerunt, quin strenuum vi optimumque civem fuisse sciamus: qui quum quadragies q quies exercitum duxerit, semper absens electus praetor, ta integritate vitae civilibusque artibus hodie est notior.*

XXXIX. *Atque ea hominis mentio publicae laudis ad net: quum eadem et civitatis nostrae fuerit in utroque ge praestantia, ut ingeniosissimi homines disputent, Bellme vero sapientiae studiis Athenae fuerint clariores! An enim pars disciplinae est, in qua laudabiliter versari humanum genium possit, quam non aut invenerint nostrates, aut ceteris excoluerint.*

Poëtae Attici. XL. *Ut enim a poëtis ordiamur, quod genus e doctis tiquissimum est, comoediae tragoediaeque plurimos atque n*

Cap. XXXVI. Stobaeus. Plut. Parall. c. 2. Cap. XXX Corn. Nepos, Themist. c. 2. Pausan. l. 1. Cap. XXXV Val. Max. 2, 6, 5. Plut. Phocion. Corn. Nep. Phoc. C XXXIX. Plut. libello sic inscripto. Cic. de Or. 1, 4. C XL. Cic. Tusc. Quaest. 1, 1.

...itas peperit, ut tanto jam tempore nemo sit repertus, ...entiam Euripidis, facundiam Sophoclis, grandiloquen... ...possit imitari.

I. Oratores autem praestantes civitas nostra plures ea... ...abuit, quam reliquae propemodum omnes omnibus ... E quibus equidem Lysias, et Aeschines, et Demosthe...on tamquam oratorum, sed tamquam eloquentiae nomi...d...tur. Et ut pictores, statuarios, aliosque artifices, ... tamen insignis etiam est gloria, et quidquid ingenio... ...is studiis occupatum fuit, silentio transeamus, quis ...ubi terrarum meliores exstitisse doctores ejus, quae ...ege. sapientiae? Solon, et Socrates, et cum Platone ...n, et tot profectae a Socrate familiae, quarum etiam...ssio durat, notiora sunt miracula, quam ut dici de...majora, quam ut possint. **Oratores.** **Philosophi.**

II. Ob tot urbis decore mirum non est, si maximi ...issimique reges. uti vincere Athenas magnificum, ita per...umanum judicarunt. Possemus hic Philippum nomina...onum regem, possemus Alexandrum. sed, ne tibi ...memorando fastidio simus, imperator, praesertim quia ...anitate atque eruditione tua nihil horum nescis, has ...djiciemus preces, ut clarissimorum regum tueri judi...lis, atque clementiam imitari, quemadmodum imitaris ...em. Ne lubeat tibi vastare aedificia hujus urbis, a qua ... tradita mortalibus est aedificandi scientia: noli fame ... frugum parentem: noli bello vastare tot heroum pa... ...orum omnium domicilium, religionum atque sapientiae

U. c. 666. A. C. 86. XLIV. Dum haec aguntur, forte senum in tonstrina sermonem habitum exploratores ad Sullam retulerunt. tyranno maledixerant, *quod negligenter servaret urbem, facilesque ad Heptachalcum aditus incustoditos sineret.* Imperator, haudquaquam spernendum indicium ratus, media nocte cum expeditis ad locum venit; et quia non difficilis superatu videbatur, admoveri statim scalas, et evadi in murum jubet. Primus omnium M. Tejus in summum enisus, quum occurrentem sibi hostem feriret, objectu galeae fregit ensem, nec cessit tamen loco, sed, donec alii commilitones supervenirent, restitit. Sic expugnatae sunt a Sulla Athenae Kalendis Martiis.

Athenarum expugnatio.

XLV. Romani, diruto, quidquid inter duas portas Piraïcam et Sacram murorum fuerat, magno cum terrore ingressi, strictis ensibus ad caedem rapinasque discurrerunt: non defectionem tantum Atheniensium, sed suas contumelias, et jacta obsidionis tempore convicia, immitis ingenii viro acriter vindicante. Erat omnino foeda tum eorum, quae fierent, species, tum factorum memoria et notae. Multis in domibus condita in usum ciborum humana membra reperta; tantumque cruoris ea nocte fusum ferunt, ut praeter alias urbis partes caedibus et cadaveribus oppletas, totus Ceramicus ad Dipylon usque sanguine fluxerit, ejusque rivos etiam in suburbium manasse quidam retulerint. Non enim a Romanis tantum obvii sternebantur, sed ingens oppidanorum numerus acerbiora morte metuens, desperatione sibi necem consciscebat. Aristion cum paucis in arcem confugit, incenso prius Odeo, ne materia illius ad oppugnandam arcem hostibus usui esset.

Et multiplices miseriae.

XLVI. Sullam, ne urbem dirueret, non quidem mandata senatus absterruerunt, quibus tum quidem parum fuisset commotus: sed, Romanis senatoribus qui cum Sulla erant, adjuvantibus, exsules Atheniensium Midias et Calliphon extremis precibus evicerunt, *ut miserrimae civitatis aliquas esse reliquias paterentur.* Igitur postridie, jam satiata nonnihil vindictae cupiditate, veterum Atheniensium laudibus commemoratis, *ingratissimos hominum*, ut ipse dicebat, *in honorem*

Sulla exoratus urbi parcit.

Cap. XLIV. Plut. de Garrulitate c. 8. Plut. Sull. Vell. 2, 23. Plut. Cap. XLV. Appian. Mithrid. Plut. de Garrul. Appian. Plut. Sull. Appian. Cap. XLVI. Memnon. Plut. Appian. Plut. Flor. Plut. Appian.

...rorum suorum atque antiquorum heroum conservavit: *...dons se paucis, et vivos mortuis donare* dictitans: *Servi-* ... deinde *corpora venditurum* edixit: *ceteris concedere li-* ...*tatem; suffragia legum et magistratuum non concedere,* ...*d hostili in se atque populum Romanum animo fuissent. po-* ...*it tamen illorum ea quoque reddere.* U. c. 666. A. C. 86. *Libertatem oppidanis concedit.*

XLVII. Sic antiquissima et nobilissima Graeciae ...itas, quum plurimorum bellorum pericula, sedi... ...umque et tyrannidis violentissima mala superasset, ... tempore vix timeri tale quippiam potuisset, Ari-... ...nis opera in eam calamitatem adducta est, ut ex-... ...mum exitium vix evaderet. Sullam quoque postea ...isum esse ferunt, quod irae, cujus potens non e-... ..., hactenus indulsisset, ut tamen urbem non exscin-... ...ret: idque inter praecipua fortunae suae beneficia ...meravisse. Numquam tamen pristinam deinde re-... ...perare speciem Athenae potuerunt: et moenia, tum ...Romanis diruta, circiter annos trecentos quinqua-... ...ta jacuere: donec, imperante Valeriano, contra ...ytharum incursiones reficerentur.

XLVIII. Per eadem tempora aliis quoque locis in-... ... Romanos Mithridaticosque duces varia fortuna ...rtatum est. Asia ferme tota regis erat: nisi quod ... obsidione Rhodi repulso etiam Magnetes fortissime ...sistebant. Hi et alias plurimum damni regiis attu-... ...rant: et Archelaum, paullo ante, quam in Graeciam ...et, fines suos effusa populatione devastantem, mul-... ... barbarorum necatis, sauciaverant. Inde, quum ...ximo exercitu circumsessa oppugnataque urbs eo-... ...m a Mithridaticis praetoribus esset, summa virtute ...efensa est. *Magnetes Mithridati resistunt.*

XLIX. In Thracia atque Macedonia prosperiora ...nnia regiis erant. Thraces, Mithridatis partes se-... ...uti, duce filio regis Arcathia, deinde Dromichaete ...gii sanguinis Thrace, capta Amphipoli, numerosis ...minibus Macedoniam et propinquas illi regiones in-... ...serant. Horum incursionibus Epirus et reliqua Dodo-... ...m usque adflicta sunt: ipsum Jovis Dodonaei templum ...crilegas eorum manus non effugit. Delphicum quoque ...lubrum, postquam antiquioribus temporibus bis in-... *Thraces Macedoniam et finitimas regiones vastant.*

Cap. XLVII. Plut. Plut. Apophth. Rom. in Sull. Pausan. ... Zonar. in Valer. Cap. XLVIII. Liv. Epit. Tac. 3. Ann. ... Pausan. I. 1. Liv. Epit. Cap. XLIX. Memnon. Dio apud ...ales. Euseb. num. 1834. Euseb. Προπαρασκ. 81.

U. c. 666. A. C. 86. cenſum fuiſſet, tum tertium a Thracibus inflammatun est.

Taxiles Mithridatis praetor. L. Iis poſt Arcathiae mortem Taxiles cum impe rio praeerat, qui, Atheniensium obsidione audita quum Elateam Phocidis urbem circumsideret, copia in Atticam transducere inſtituit. Habebat autem sul signis centum peditum, decem equitum millia, cun nonaginta curribus falcatis; per se validas ad quod libet bellum vires, nedum si Archelao jungeretur.

Piraeeum oppugnat Sulla. LI. Quo minus committendum Sulla ratus, u poſt captam urbem ad reliquas munitiones tempus te reret, obsidioni arcis Curionem praefecit: Piraeeun summis viribus oppugnavit. neque prius deſtitit, quam repulsis continuo telorum imbre propugnatoribus muri recentis lunatam partem convelleret. Sed cun optato laboris eventu non ſtatim praemium etiam spe ratum adfuit. Quippe interiorem murum Archelau ſtruxerat: et, quasi nihildum actum foret, subeund erat integra oppugnationis alea. Neque hoc seme atque iterum factum eſſe dicitur, sed ea fuiſſe utris que defendendi expugnandique contumacia, ut se et amplius muri perrumpendi Romanis ante plenan victoriam fuerint.

Et expugnat. LII. Tandem, urgente Sulla, ipsisque militibu per iram, et, quia expugnato Piraeeo cetera bell faciliora fore credebant, supra fidem humanarum vi rium connisis, Archelaus, in opposita quaeque ruen tium insana pervicacia victus, ceſſit loco: seque ir Munychiam et circumfluam undis Piraeei regionem recepit. Victores, aedificiis plerisque incendio ac ruina deletis, in quibus et navalia fuerunt, et cele bratum Philonis armamentarium, tanta arte diſtribu tis spatiis, ut mille navium inſtrumentum caperet, ultra non potuerunt progredi, quod neque claſſem haberent, neque sine navibus sequi Archelaum possent. Igitur, omiſſo illo, relictisque idoneis praesidiis, L. Sulla cum majore parte exercitus et Graecorum populorum auxiliis, ut venienti novo hoſtium exercitui occurreret, in Boeotiam contendit.

Cap. L. Plut. Sull. Pausan. Plut. Cap. LI. Appian. Flor. 3, 5. Oros. 6, 2. Cap. LII. Appian. Plut. Appian. Plut. Appian. Plin. 7, 37. Appian. Plut.

EPITOME

LIBRI OCTOGESIMI SECUNDI.

Sulla copias regis, quae, Macedonia occupata, Thessaliam venerant, proelio vicit, caesis hostium ...um millibus, et castris quoque expugnatis. Re...cto deinde bello, iterum exercitum regis fudit ac ...it. Archelaus cum classe regia Sullae se tra...it. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnae, ...sus, ut Sullae succederet, propter avaritiam in...s exercitui suo, a C. Fimbria legato ipsius, ul...ae audaciae homine, occisus est, et imperium ad ...briam translatum. Praeterea expugnatae in A-

...*hostium centum mil...* ... *et castris quoque expu...* ...! Primo hoc proelio cen... et decem millia ex regis ex... cecidisse, auctores sunt ... in Mithrid. pag. 199. et ... 6, 11. Tum copula *et* de... editis ante Gruterum; qui primus addidit, consentien... omnibus scriptis nostris. ...que hic junguntur, ut a... Liv. 42, 17. *Hospitio quo... et duces Romanos om... et legatos exterarum ...que gentium, praecipue ..., accipiebat.* et alibi. Si... *et etiam*; de quo vide ... Bakerum ad Flori 3, 18, 6. ... *Lucius Sylla* in initio ... Epitomes Boend.

Exercitum regis fudit ac delevit] *exercitum ejus* Norv. et typis descripti ante Gruter. qui *regis* restituit. Idem servant nostri Leid. Voss. Berg. Boend. et Lov. 2. Hinc *et delevit* Leid. Mox *tradit* Voss. neglegentia librarii; de qua v. ad 34, 29, 13.

Flaccus consul, collega Cinnae etc. ab C. Fimbria legato ipsius] *Flaccus collega consulis Cinnae* Voss. Tum *a C. Fimbria* omnes scripti mei, Exc. Pithoei, Norv. et editi usque ad Gronov. qui anno 1665. *ab C. Fimbria* dedit. Quare priorem lectionem non male revocarunt Freinsh. Doujat. Cleric. et Crevier. Voces *legato ipsius* de-

sia urbes a Mithridate, et crudeliter direpta pr
cia, incursionesque Thracum in Macedoniam,
runtur.

sunt in }ed. Camp. Fimbria hic ὑπάτῳ Οὐαλερίῳ Φλάκκῳ ταμίας vocatur Strab. lib. 13, 594.

Et crudeliter direpta provincia, incursionesque] Utramque copulam *et* atque *que* omittit

Boend. posteriorem tantum
Voss. Berg. et Lov. 2. Tu
reptae provinciae Boend
repta pecunia ultima Gr
quod perperam Freinsh.
jat. Cleric. et Crevier. s
runt.

PLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XLVII.

IN LOCUM LIBRI LXXXII. T. LIVII.

Expeditio L. Sullae, quemadmodum nihil tam ium hominum judiciis est, quam imperatorum a, a plerisque reprehendebatur, quod, relicto agro, ubi propter asperitatem locorum pauci us resistere possent, Boeotiae campos et aperlanitiem, numero praesertim equitum tanto in-, optavisset. Ceterum Sulla, praeter insitam iam, motus caussis minime inanibus videbatur, retenta Munychia, Archelaum hoc intelligebat . ut ducendo bello Romanos in regione sterili eatuum inopia premeret. Ager enim Atticus ne acem quidam tantam alere multitudinem potesubvectionem annonae ipse mari, Taxiles terra magno negotio erant prohibituri. U. c. 666. A. C. 86. *Sullae consilium reprehensum a multis.*

Adversum haec ea ratio Sullae erat, ut cum potius solo, quam simul adversus hostem fame dimicaret. Ad hoc periculo L. Hortensii batur: quem, acrem virum et propositi tenacum copiis non poenitendis ad se ex Thessalia re, hostes autem in Thessaliam irrupisse noveet, nisi subveniretur, ne ubicumque deprehen- *Sed ab eo propter idoneas rationes susceptum.*

U. c. 666. A. C. 86. *L. Hortensius ad Sullam venit.*

ubi longiore via ſequuti hoſtes penetrarunt, Hort
ſius toto die impetum eorum haud difficulter rep
lit: noctu deinde tacito agmine profectus per l
confragoſa pervenit Patronidem, ibique ab occurr
te Sulla receptus eſt.

III. Hoc adjuncto milite, non ultra mille quing
tos equites, peditum millia quindecim Romanae c
piae efficiebant. accenſa deinde Graecorum, qui n
per ab Archelao defecerant, auxilia ita augebant n
merum, ut tamen ne trientem quidem hoſtilis mul
tudinis aequaret. Igitur Archelaum (nam et hic ac
tus a Taxile in Theſſaliam accurrerat) ceteri duc
ad proelii tentandam fortunam indeſinenter hortaba
tur: donec, conſenſu omnium victus, (nam trahe
bellum haud abſurdo conſilio ſtatuerat) in aciem su
eduxit.

Archelaï copiae.

IV. Praeter veterum copiarum reliquias, et qua
poſtea Dromichaetis ductu venerant, etiam Arcathi
nullo adhuc incommodo imminuta agmina, et qua
ſubinde Mithridates ſubmittebat, Taxiles e Macedo
nia adduxerat. in univerſum hominum millia centu
viginti numerabantur, mixta e variis gentibus acies
Thraces plerique et Pontici, Scytharumque et Gallo
graecorum auxilia, tum ex Phrygiae, Bithyniae, ce
terarumque provinciarum, quae jugum regis accepe
rant, delectibus coacta juventus. ſuos cuique gen
tium ductores, ſummae Archelaum rex praefecerat.

V. Sulla caſtris locum in Elateae finibus ceperat
ſed, quia neque collis, quem obtinebat, arduus, e
lata circum planities erat, quum neque loco fideret
et terreri hoſtium multitudine animadverteret ſuos
intra vallum ſe continuit. Id quum continuis aliquo
diebus factitatum eſſet, contemnere hoſtem regii coe
perunt, et, quo ferebat animus, injuſſu ducum pabu
latum excurrere. Panopeum Boeotiae urbem sin
certo imperio tum deletam ferunt: Lebadeam cum
celebri Trophonii oraculo direptam. Dolebat in ocu
lis ſuis fortunas ſociorum diripi Sulla, ſed militem
formidine nondum liberatum certamini non audeba
objicere. laboribus ergo atque operum taedio putaba
adduci poſſe, ut potius pugnam poſcerent. Ipſe, mis

Sulla ſuos intra vallum continet.

Cap. II. Pauſan. l. 10. Plut. Cap. III. Appian. Mithrid
Plut. Cap. IV. Appian. Oros. 6, 2. Appian. Cap. V. Plut
Appian. Plut. Frontin. 1, 11. Plut.

l Archelaum legatis, pacis mentionem interpo- U. c. 666.
inducias quoque pactus: quo securiorem effice- A. C. 86.
ostem, et castra sua in tutiorem locum trans-

. Utrique consilio sicuti ratio adfuerat, fortuna *Taedioque laboris ad poscendam pugnam adigit.*
cessus adfuerunt. Tertio die, postquam deri- Cephisi flumine, fossisque ducendis fatigari rant, praetereuntem forte Sullam magno cum re proelium poposcerunt. Ille, non pugnam cu- um, sed laboris pertaesorum hunc clamorem vi- increpans, *Tamen, si viri estis*, inquit, *en vobis lo- quem extemplo capiatis.* Simul ostendit arduum ptumque collem, ubi quondam ad confluentes Cephisique arx Parapotamiorum steterat. Ad occupandam eodem tempore missi ab Archelao spides ibant: sed eximia Romanorum alacritate nit eos Sulla, locumque communivit.

I. Ut jam redire militibus virtus et armorum *Regiorum negligentia.*
coepit, Sullaeque exploratores retulerunt, *ostium non magno plerumque praesidio custodiri; cete- praedam, frumentive aut pabuli convehendi gratia pas- gari; redeuntes, ubi per noctem ignibus, interdiu fu- entum suum significassent, portis patentibus intromitti; secure et negligenter omnia agi; quantoque plus ducum tanto minus obsequii esse:* occasione usus magnum ris detrimentum, et, quia necopinantibus acci- majorem ex securitate metum attulit.

II. Frumentatorum aliquo numero excepto, quum *Strategemate Sullae castigata.*
issimum quemque interfecisset, reliquos, a quo- mbecillitate nihil metuebat, resumptis armis suis re secum jussit. Quum in vicinum castris lo- obscura jam nocte ventum esset, *Ne vos fugiat*, *, quam salutis concessae mercedem postulem*, *excitatis signum*, *quod inter vos convenit*, *vestris date. ubi m ab illis signum fuerit*, *ad castra succedamus*, *aper- d dubie portas reperturi*, *ubi vestrae e propinquo vo- oscentur. In hoc non magis victoriam meam*, *quam incolumitatem*, *sitam esse scitote. Quod si quis forte aut proditionem tentare voluerit*, *a me providebitur*, *e neque nostro damno*, *neque suorum commodo*, *extre- i cruciatus arcessivisse intelligat.* Omnia, sicut Sul- averat, obedienter facta. eventus etiam adfuit.

. V. Frontin. 1, 5. Cap. VI. Plut. Cap. VII. Mem. Plut. Memnon.

U. c. 666. A. C. 86. Recepti pro amicis late per tota caſtra terrorem cae demque ediderunt.

Archelaus caſtra movet. Sulla sequitur.

IX. His incommodis, et quia barbari temere vaſtando culta penuriam ſibi commeatuum ex magna copia fecerant, Archelaus ad Chalcidem retrocedere ſtatuit, ubi e maritimis ſubvectionibus abundaturus commeatu erat: dum Romani ſame ac inopia rerum omnium in vaſtatis agris attererentur. Non fallebat Sullam, quid hoſtis moliretur. igitur, discedentem provide ſequutus, neque se dabat in diſcrimen, et illum qualia voluiſſet, itinera facere prohibebat. Ita ventum ad Chaeroneam eſt, Plutarchi nobilis philoſophi natalibus illuſtrem: qui rerum iſtarum hiſtoriam compoſuit.

Chaeronea contra regios defenditur.

X. Erat inter auxilia Romana Chaeronenſium cohors: quae, patriae periculo mota, oravit Sullam, ne hoſtibus eſſe praedae pateretur. Sulla et illos ad praeſidium patriae occurrere juſſit, et cum una legione Gabinium tribunum militum eo miſit. tantaque Romanorum diligentia fuit, ut, in servando oppido, Chaeronenſium ipſorum licet inflammata ſtudia praeveniret. Barbari, ſpe potiundi oppidi amiſſa, in Thurio (confragoſum admodum et praeruptum ſupra Chaeroneam cacumen eſt) valido collocato praeſidio, haud procul inde caſtra poſuerunt.

Sulla aciem inſtruit.

XI. At Sulla, aeſtimato loci ingenio, quum barbaros suam ipſos multitudinem inutilem effeciſſe; ſibi vel ad inferendum gradum, vel ad referendum abunde ſpatii, illis anguſta omnia et impedita, cerneret; quod hactenus detrectaverat, proelium appetere coepit, hoſtemque laceſſere. Quapropter, bifariam diviſis copiis, ſiniſtro cornu L. Murenam praefecit, in dextro curaturus: noviſſimam aciem cum subsidiariis cohortibus Sulpicius et Hortensius legati obtinebant, ita dispositi, ut circumventuris aciem Romanam hoſtibus se objicerent. id enim ob numerum barbarorum, et quia equitum levisque armaturae copioſam manum oſtentabant, futurum rebatur.

Regiorum multi occiduntur in Thurio.

XII. Ericius cum Homoloïcho et Anaxidamo Chaeronensibus, ut occulto calle in Thurium evaderent, miſſus, ducibus illis ex improviſo regios perculit. Totum enim Romanorum exercitum adeſſe rati per invia praecipiti timore ferebantur, suisque ipsi armis

---

Cap. IX. Appian. Plut. Cap. XI. Appian. Plut.

[...]effet, intellexit. equitibus igitur celeriter im- inferentem jam signa Sullam submovere co- ſt. Sed pulsi in abrupta equites parum aut morae. aut suis praesidii attulerunt. Iterum umpendam Romanorum aciem sexaginta currus rocefſerunt. Sed. quoniam juſto ſpatio, quod concitandis cum impetu quadrigis neceſſarium iituebantur, lente invectos Romani, diductis is cum plauſu, et tamquam in Circensi ludi- is poſtulantes, sine noxa transmiſerunt. ubi erent haud molli ad convertendum flexu, equi gae a subsidiis Romanorum impune sunt telis Sic quoque integrum Archelao erat, caſtro- nitionibus se tueri, et subeuntem ad impedi- m pari locorum fraude involvere. Sed ille, que tandem cauſſa (nam et tum, et poſtea va- itatum eſt) educere suos maluit, et, quoniam inquo jam Murena erat, conſtipatam in angu- ltitudinem conſertis ordinibus opponere.

Archelai et currus falcati repelluntur.

Quindecim servorum millia, qui ad promiſſam em regiis partibus se adjunxerant, in fronte is haſtis ſtabant. Romani, Saturnalia haec eſſe nantes, gladios, abjectis extemplo pilis, ad da haſtilia ſtrinxerunt. Sed, quia ob denſos ordines tarde res procedebat, subducta gra- tura, velites immiſſi sunt, totamque illam aciem im telorumque grandine proturbarunt. Interim m suorum cornu ita Archelaus produxerat, ut

Servorum XV. M. in acie Archelai.

U. c. 666. A. C. 86. *Sulla laborantibus succurrit.*

XV. Idcirco Sulla, qui nondum ad conje venerat, propere cum valido equitum globo tibus succurrit. Ea res, et quod ex pulve ctabat imperatorem advenire, terruit Archel omissa pugna, ad dextrum Romanorum corn raret, id, dum sine duce esset, sperans f fugam verti posse. Sub idem tempus Taxil Murenam chalcaspidas instituit ducere: dive partibus ortus clamor, montiumque repercus plicatus, distinuit Sullam, quo potius et pri rendam opem advolaret. deinde, celeriter c silio, Hortensium cum quatuor cohortibus subsidio misit, ipse cum quinta et, quos equitibus ad suum cornu rediit.

Et egregia victoria potitur.

XVI. Commissum jam ea parte proelium paribus utrimque animis viribusque pugnaba ubi imperator, et cum eo peditum equitumqu robur adfuit, haud ultra dubitatum est, qu terga verterent. Imperator, de Murena s protinus in illam partem victricia agi signa j jam sibi quoque oppositos Murena, concitati et exemplo suo militibus, egregie fuderat. igitur labor insequendi hostem, caedendique tes fuit. Magnus ibi numerus, et multo, proelio, major, occisus. nam, ut sagaciter S jecerat, angustiae locorum non minus fugam quam pugnam, impediebant.

Archelaus suos reverti in proelium jubet.

XVII. Castra tamen et magna pars exerci vari potuissent, nisi exclusi fuissent ab Arch eo confugerant. Sed ille redire in proelium Nec animus plerisque deerat: sed sine ducib signis, ne loco quidem ad pugnandum apto, ordinibus et sua multitudine impediti, neque hostem poterant, et multi a suis obterebantu dem, magna parte trucidata, ultimis reliquo testationibus expugnatus Archelaus aperuit po sera et perniciosa haec misericordia fuit. si fugientibus Romanus miles irrupit, captisqu victoriam consummavit. Hostium ea die cent lia caesa perhibentur: non supra decem mi Archelao Chalcidem perfugerunt. Neque tanta

Occisorum utrimque dispar numerus.

Cap. XV. Plut. Cap. XVI. Appian. Plut. Ca Appian. Liv. Epit. Eutrop. Appian.

i Atheniensium arcem, tyrannumque in Minervae ... confugisse, nunciant: quum eodem die, ut ... compertum est, victoria Sullae Athenis Curio... nunciaretur. Multiplicatum deinde spe alterius vi... gaudium est; cujus certa se promissa ab Tro... adferre, Q. Titius, negotiari in Graecia so... adfirmabat. Etiam Salvienus legionarius miles ... sibi speciem Jovis ea majestate, qua Olym... ... iferetur, adseruit: finem civilium bellorum, mox consequutus est, praedicentem.

. Laetus his imperator, ut praesentia consti... judicibus ex aliis Graeciae civitatibus excita... ...tiensibus, quod Taxili Mithridatis praefecto ...lauserant, libertatem, quam Macedonico Phi... lo amiserant, reddidit. Thebanos dimidio agri t. et, quod inde provenisset in posterum, pro . quae Olympiae et Delphis et Epidauri abs... Jovi et Apollini et Aesculapio consecravit. ... deinde hostilium acervum Gabino cinctu, ...ore. Diis belli praesidibus cremavit: monu...ue felicis proelii Marti Victoriaeque et Ve... ...candum curavit.

Sulla Elatienses remunerat; Thebanos punit.

...uum inter haec ex continuis laboribus mo... ...e satis refectos cum corporibus militum ani... ...ret, Chalcidem cum exercitu profectus est. ... navibus carenti facile praecludi aditus pot... ...esidiis, ubi profuturum judicabat, disposi... ...enas perrexit, ut poenas de nocentibus su...

Athenas proficisci...

U. c. 666. A. C. 86. *Ariſtionem et satellites ejus punit.* XXI. Sulla Ariſtionem templo extractum venenu coēgit bibere: ceteros ejus satellites, quive magiſtr tum sub ipſo geſſerant, quive quovis modo sibi populo Romano fuerant adversati, in Ceramicum c cluſos, sorte decimum quemque ad capitale supp cium eduxit. Pecuniae ex arce non spernenda egeſta. quadraginta maxime pondo auri, sexcenta genti reperta fuiſſe memorantur. Ceterum in his d occupatur Sulla, L. Valerii Flacci adventu audito, Graeciam petenti occurreret, in Theſſaliam mov Ejus L. Flacci mentio cogit, ut ad urbana negotia ponenda praevertam.

XXII. Conſul Cinna, C. Mario collega mortuo, locum ejus Flaccum adſciverat. Domi foriſque ni inconcuſſum, aut etiam mediocriter turbatum e Arma jam in urbe ceſſabant: sed moeſta omnia susp ctaque, tantis undique irarum odiorumque cauſſis, animis et oculis hominum occurrebant. Inter alia n leviter civitatis concordiam magnitudo aeris alieni labefacta fides concuſſerat. Ei malo ut remedium a *Turpissima lex in fraudem creditorum lata.* ferret, turpiſſimam legem L. Flaccus conſul tuli quadrante creditoribus solvi juſſo: ut jam injuriae pe fidiaeque publicus auctor non inmeritas poenas vi latis societatis humanae vinculis dediſſe videatur, a tero ſtatim anno a C. Fimbria, legato suo, contra ju fasque interemptus.

Monetae fraudes. XXIII. Inter mala civitatis etiam monetae fraude patrimonia privatorum adflixerant. Iis ut obviam ire tur, de probandis denariis (octoginta quatuor e libr signari juſtum erat) tribuni plebis legem promulgatu ri, ut res nummaria de communi sententia conſtitue retur, collegium praetorum adhibuerunt. Sed edi ctum communiter conscriptum Marius Gratidianus prae tor, ut omnem populi favorem in se averteret, cete ris ex composito pomeridianum tempus exſpectanti bus, ſtatim a subſelliis ad roſtra contendens, suo unic nomine propoſuit. Tantaque legis ejus gratia fuit ut per omnes vicos ei ſtatuae, et ad eas thus et ce rei ponerentur.

Cap. XXI. Appian. Pausan. Appian. Plut. Cap. XXI Cic. Bruto, c. 90. Vell. 2, 23. Sall. Catil. c. 33. Vell. Ca XXIII. Plin. 33, 9. Cic. de Off. 3, 20. Senec. de Ira, 3, 1 Cic. Plin.

XXIV. *Cn.* quoque Pompeji, qui postea Magnus est appellatus, judicium idem annus habuit. Peculatus erat ob furta Strabonis postulatus, et quod in Asculana victoria libros et plagas venatorias munere patris acceperat. Dixerunt pro Pompejo Q. Hortensius et L. Philippus jam senex, *se non immerito, quum sit Philippus, Alexandri studiosum esse* dictitans: quod jam id nomen a multis Pompejo imponi coeperat. Egit et pro se Pompejus ita constanter et praeter aetatem diserte, ut commotus ea re praetor Antistius, qui judicium exercebat, filiam ei nuptum offerret. Accepta conditione, Pompejus, quum paucos post dies absolveretur, a populo Thalassionis inclamatum nomen est, quod tum inter festivitatem nuptiarum solebat celebrari. Plurimum tamen ei Cn. Carbo patronus profuit, magna tum potentia: cujus acerrimo studio atque enixa opera defensus est. U. c. 666. A. C. 86. *Cn. Pompejus accusatur.*

XXV. Asiae deinde et Graeciae bella respicientibus non magis hostis Mithridates, quam imperator Sulla, terrori erat. Igitur fit senatusconsultum, quo L. Flacco consuli bellum Mithridaticum et legiones duae decernuntur. adjectum, ut, *siquidem in potestate senatus Sulla esset, adjutore illo; sin vero, tamquam hoste uteretur.* Haec audita moverunt Sullam, ut in Thessaliam duceret. *L. Flacco bellum Mithridaticum decernitur.*

XXVI. Inter haec Archelaus, acceptam terra cladem utcumque maritimis expeditionibus sarciens, archipiratae magis, quam magni ducis, more circum insulas vagabatur. Sed, ad Zacynthum exscensione facta, quum obsidere oppidum instituisset, ab oppidanis, ductu quorumdam Romanorum, qui forte ibi negotiabantur, nocturna eruptione territus, e vestigio conscendit naves, Chalcidemque inglorius rediit. Eodem et Dorylaus, Philetaeri filius, cum novo exercitu venit. Idcirco ad Sullam, quum vix Melittaeensium fines (Thessaliae oppidum Melittaea fuit, quod et *Melitea* vocabatur) attigisset, frequentes undique nuncii accurrerunt, omnia, quae recepisset a tergo, non minoribus, quam antea, copiis per Mithridatis praefectos opprimi. *Archelaus archipiratae more insulas infestat.*

Cap. XXIV. Plut. Pomp. c. 6. Cic. Bruto, c. 64. Plut. Val. Max. 5, 3, 5. et 6, 2, 8. Cap. XXV. Appian. Civil. l. I. et Mithrid. Memnon. Plut. Cap. XXVI. Appian. Strabo, l. 10. p. 478. Plut. Stephan. Plut.

U. c. 666.
A. C. 86.
Mithridates alias copias in Graeciam mittit.

XXVII. Rex enim, comperta exercitus sui straga, uti par erat, territus, animum tamen minime desponderat, quin ex novis delectibus, et quos antea collegerat, octoginta hominum millia classi imposita cum Dorylao duce mitteret. Atque is, quum Chalcidem appulisset, celeriter recepta Boeotia ferox et exultabundus, Sullae congressum optabat, Archelaumque deterrere orsum negligebat: fama quoque dispersa, non *sine proditione ducis tot bellatorum millia tam facile deleri a Romanis potuisse.* Enimvero circa Thilphossum, reverso Sulla, levibus proeliis Romanae virtutis experimentum cepit: adeo mutata sententia, ut postmodo princeps, ducendum esse bellum, sumptibusque et tempore atterendum Sullae impetum, censeret.

Proelium ad Orchomenum.

XXVIII. Sed ubi, castris ad Orchomenum positis, loci fiducia spem Archelao dabat, quod equitibus, qui parte virium regii praestabant, opportuna planities se pandebat; parare se coepit, tamquam casum proelii primo quoque tempore subiturus. Copias ita digesserat, ut in fronte quadrigae falcatae essent: post has locata phalanx erat, Macedonici instituti acies. Tertii auxiliares stabant, cum Romanis armis, mixti Italicae gentis fugitivis. post omnes levis armatura constiterat. Equitatus utrumque latus claudebat, commisso proelio ad circumveniendum hostem evolaturus.

Sullae strategema.

XXIX. Adversus haec omnia Romanus, loci numerique incommoda labore emendanda ratus, fossas in utroque latere complures instituit ducere, decem in latitudine pedibus patentes, et in capitibus earum castella communivit. Triplicem deinde peditum aciem fecit, intervallis relictis, per quae equitem, quem novissimo loco tenebat, ubi visum esset, emitteret. deinde antesignanis secundae aciei imperavit, ut robustos densosque palos firmiter in terram defigerent. Quod ubi factum est, et ab regiorum acie concitati currus provolarunt, intra palorum septa recepit suos; statimque, sublato clamore, velites et levem armaturam ingerere tela jussit. Erant ad terrorem comparata omnia, nihil usitatum notumve: sed in mediis campis velut subito enatum vallum, conversa in aliam formam acies, insolita et inopinata monstra obcurrebant. Pars quadrigarum implicita palis haesit: aliae, con-

Cap. XXVII. Appian. Oros. Appian. Plut. Cap. XXVIII. Frontin. Strat. 2, 3. Cap. XXIX. Plut. Appian. Frontin.

urrens, *Quum deinde*, inquit, *interrogabimini, ubi* *rem vestrum deserueritis, mementote dicere, pugnantem* *...* Haec illo clamante, tribuni centurio-ae accurrerunt. milites quoque multi sequuti sunt, dextro cornu integrae cohortes duae adfuerunt. pulsis hostibus, collaudatos milites reduxit; ci-que capere, et, refectis prandio viribus, ad opus ii jussit.

XXI. Tum vero iterum invecti sunt hostium e-s. non incomposito, ut antea, impetu. sed ser-ordinibus. His Romanum equitatum Sulla oppo-ipse praesens hortator, et tota acie, ubi maxime erat. se offerens: donec, egregia iterum victo-otitus. ad quindecim hostium millia, majorem m equites, et in his Diogenem Archelaï pri-im. cecidit. Pedites, quum diu restitissent, tan-ittariorum pervicacia, ut, quoniam prementibus nis spatium utendi arcubus non habebant, densis is. tamquam gladiis, cominus ferirent hostem, vallum compulsi sunt. *Sulla egregie vincit.*

XXII. At L. Sulla, ne iterum Chalcidem elabere-rchelaus. quo prosequi eum inopia navium ne-et. toto campo stationes nocturnas disposuit. de-. luce reddita, vix ad centum a castris hostium s fossam fodit: et magnam manum, quae ad pro-dum opus procurrerat, ita rejecit, ut reliquis deinceps ad erumpendum audacia superesset. *Sulla stationibus et fossa circundat hostes.*

XXIII. Cohortatus igitur exercitum Sulla, *ut ad-* *Castra Ar-*

U. c. 666. A. C. 86. salutis oftendentes. Magno igitur clamore et im res utrimque gerebatur: et, licet Romani, tefta facta, partem valli subruerant, denfa tamen barb rum acies ftrictis gladiis deterrebat irrupturos. nec Basilus tribunus legionis primus omnium t scendit, et, hofte caefo, exemplum reliquis viam ad irrumpendum dedit.

Et capit. XXXIV. Sic expugnata sunt Archelaï ad Or menum caftra: tanta iterum caede, ut sanguine p des infectae, ftagnumque in proximo cadaveribus pletum, referantur. Viginti millia hominum, in ludes compulfa, quum preces victoribus non int ctas funderent, inexorabilis Sullae crudelitas del Totidem alia in flumine periiffe dicuntur: pra eos, qui in caftris et circa paffim sunt trucidati. chelaus tamen evasit discrimen, paludum latebris biduum occultatus: tertio demum die naviculam ctus, qua Chalcidem trajiceret. Ibi, quidquid usq regiarum copiarum propinquis regionibus age summo ftudio contrahere conatus eft; ut saltem boeam teneret, donec meliorem aliquam spem re tendae Graeciae cafus aliquis attuliffet.

Victorque praemia et poenas dispensat. XXXV. Sulla poftero die, quam proelio victor ftiterat, tribunum vallari corona, multos deinde a militaribus donis cohoneftavit; virtutis cauffa, et a quin retinendae exercitus voluntati pecuniae profu Direptis deinde Boeotiae oppidis, quotquot ite ad regios defecerant, et Anthedone, Larymna, Ala que eversis, in Theffaliam hiematum transiit: si intentus in Flacci consilia, simul quaeftorem exs ctans, quem ad claffem adducendam emiserat. Inte ipfe fabricare ex praefenti copia naves inftituit: qu do neque Lucullus, neque certus aut conftans de rumor adventabat.

Luculli gesta. XXXVI. Sed ille, poftquam ad belli societa adduci Ptolemaeus nequibat, navibus, quibus Cypr deduceretur, acceptis, ex maritimarum civitatu quas praeter vela faciebat, auxiliis modicam claff collegerat: et, vitatis piratarum insidiis, Rhod appulfus, adfumptis Rhodiorum navibus, Coos eti et Cnidios, ut, ejectis barbarorum praesidiis, a secum in Samios ferrent, impulerat.

Cap. XXXIV. Plut. Oros. Appian. Oros. Eutrop. Plut. pian. Cap. XXXV. Plut. Appian. Cap. XXXVI. Plut. Luc c. 5.

...t in manu haberet, operam dedit. Ante omnia ...ecos, quotquot Tetrarchici generis erant, ...e specie Pergamum evocatos sustulit: quum ... insidias vix evitasset.

Mithridates Gallograecorum insidiis petitus.

...VIII. Ad sexaginta numero convenerant, et, ...erviliter se haberi cernerent, conspiraverant ...n regis. Praecipuo robore Toredorix quidam ...osioporum tetrarcha. is, Mithridatem in gym...s dicentem cum ipso tribunali in praeceps da... quum forte eo die Mithridates in gymnasium ...cendisset, in suam domum convocatos bono ...esse jussit, et, quamprimum data occasio foret, ... strictis mucronibus impetum in regem facere. ... detecta, Mithridates omnes cum uxoribus et ...interfecit, sepultura quoque negata. Tres tan...o fuga servati. Pecuniam omnem Mithridates ...: missoque, qui genti praeesset, Eumacho, ...aeciam in provinciae formam redegit. Sed, ...gerant, reguli, quorum clarissimus Dejotarus ...t haec tempora vitam regnumque produxit, ... popularium manu, Mithridatis praesidia cum ...raefecto expulerunt.

Regulos eorum interficit.

...XIX. Chios adhuc gravior calamitas oppressit. ...tis omnium bonis, qui profecti ad Sullam fue...deinde missis, qui in factionem Romanam in...nt, postremo cum militari manu Zenobius ad...issimulato consilio, tamquam in Graeciam tra...s. Is nocturno tempore muros urbis, et si ...lia apta defensioni loca erant, occupavit, et,

Zenobius Chiis muros occupat praesidio.

U. c. 666. A. C. 86. *bus, iniquissimo animo laturum, si a parva civitate conte putet, quem maximae nationes potentissimique reges col Plane constare, multos eorum cives Romanae factionis utrum autem invita, an vero volente civitate sint, non ca re. At vero ea facta neque merito regis, neque ipsorum missis respondere. Negari non posse, ipsius beneficio, q admodum et ceteram Asiam, gravissimo Romanae dominati jugo liberatam Chion esse. Atque hoc ipsos agnovisse a p cipio, regemque suis decretis liberatorem atque Deum pellavisse. Atque illum vicissim tribuisse multa; debiti partem remisisse magnam; ex bonis damnatorum addidisse rimum.*

XLI. *Pro his meritis audire, Chios Romanorum esse diosiores. Id quamvis verum esse de universa civitate non tet, multos tamen eo crimine teneri, haudquaquam ambig esse. Veniam tamen daturum arma et liberos principum obj tradituris. Id adeo regis multo minus, quam Chiorum, in esse: neque illi, quam civitati, tanto odio esse debere, qui novas moliantur. Quippe illius res defectione Chiorum multo deteriores fore: at, qui Chiis regem inconcilient, tum patriae suae excidium meditari. Nam et insulam ta regis potentiae resistere non posse: et, quamquam in Boe victor Sulla extiterit, non modo cum aliis exercitibus Mit datis, quibus rex abundet, sed etiam cum civibus suis dim turum. Jam in Graeciam transcendisse L. Valerium co lem, Marianarum partium virum. neque dubitari posse, ibi locorum eadem sint exerciturі odia, quae domi et in I ostendissent.*

Arma et libero. principum obsides poscit.

XLII. Chii, postquam haec audiverunt, hinc cessitate, inde spe impulsi, fecerunt imperata. circo Zenobius, Erythras misso, quod erat traditu exspectare Chios literas regias jussit: eaeque pa post adfuerunt, in hanc sententiam scriptae.

Mithridatis literae ad Chios.

XLIII. *Nunc quoque Romanorum fautores esse pergi quorum adhuc non pauci in vestra urbe degunt: praedia q que eorum exerceris, neque vectigal nobis eorum nomine pe tis. Et, navem quidem meam impulsu triremis vestrae pr modum demersam, culpae gubernatoris adscribi facile pate nisi vestros animos clam missi ad Sullam optimates arguere quod si publico consilio non esset gestum, nunciare vos, et, latis reorum nominibus, suspicione liberare civitatem opport Vos igitur non imperio tantum meo, sed etiam saluti, i diatos, quamquam de sententia amicorum supplicio adficere bueram, duobus talentorum millibus mulctare malo.*

carillatus, adesse iterum in theatro universos jus- inde, quum theatrum viasque ad mare ducentis tis sepsisset, nominatim evocatos praecipuum que, deinde ceteros ipsorum servis vinctos tra- , ut in Colchos deportarentur. seorsim deinde a , ne quid acerbitatis atque ludibrii deesset, infir- em sexum aetatemque barbaris custodibus avehen- ommisit. Urbs Chiorum Ponticis colonis est tra- agerque a Zenobio distributus. *calamitas.*

LV. Ceterum partem navium, quum praeterve- ur Heracliensem oram, exceperunt Heracleotae, amicitia cum Chiis intercedebat: Chiosque, in suam receptos, donec confectus iis in patriam s fuit, hospitaliter secum habuerunt. Id pri- in tanta clade solatium miseris fuit: proximum, Zenobium haud multo post poenam luisse scele- omperererunt. *Ab Heracleotis nonnihil sublevatur.*

VI. Ephesum ille cum militibus appulerat, ea- omnia, quae Chii, exempla editurus. Illi, nisi armis, et parvo comitatu, recipere hominem runt. qui ubi accepit conditionem, et, apud poemenem, cui rex gener urbis praefecturam ulerat, divertens, per praeconem edixit, ut ad onem populus conveniret, Ephesii, nihil non in- n opperientes, rem in sequentem diem rejece- Sed nocte, quae intercessit, capto inter se con- arma corripuerunt; trusoque in carcerem Ze- et statim interfecto, centuriare multitudinem, *Ephesii Zenobium interficiunt.*

U. c. 666. A. C. 86. *Mithridatis artes ad retinendos in fide populos.*

XLVII. At Mithridates, misso contra defectores exercitu, quotquot redigere in potestatem potuit, crudeliter adflictis; ut ceteros benevolentia retineret, *Graecis per Asiam urbibus libertatem*, edixit, *se concedere: porro, ne quod genus hominum regiae munificentiae expers foret, debitores aeris alieni obligatione solvi; inquilinos cujusque urbis civium numero ac jure agere; manumitti servos jubet.* Haec eo pertinebant, ut, contra veterum civium dubios animos, haec esset semper ad arbitrium regis parata factio, non ob acceptum modo beneficium, sed quia, auctore sublato, ne illud quidem sibi mansurum esse intelligebant.

Conjurationes contra Mithridatem.

XLVIII. Plures deinde contra Mithridatem initae detectaeque conjurationes fuerunt. Familiares regis Minionem et Philotimum Smyrnaeos, Lisbium Clisthenem, Asclepiodotus, et ipse Lesbo oriundus, qui particeps ejus consilii fuisset, prodidit: adducto vel in secretum Minione, ut ipse rex post lectum abditus de conjuratione agentem audiret. His ita deprehensis, quamvis omnia crudelitatis ingenia admovisset, ipse tamen saepius animo discruciabatur, nihil jam ne inter domesticos quidem tutum fidumque inveniendo.

Et de iis quaestiones.

XLIX. Postquam autem etiam Pergami circiter octoginta viros idem propositum habuisse cognovit, in ceteris civitatibus non defore, qui similia molirentur, existimans, passim exerceri quaestionem proditionis jussit. At, quibus id negotium commissum fuerat, paucos ex merito, ceterum suos quisque inimicos sub ejus criminis invidia damnaverunt. Ad mille sexcentos suarum quemque urbium principes ea pestis absumpsit. quorum accusatores paullo post partim a Sulla comprehensi poenas luerunt: alii sua manu praevenerunt supplicii foeditatem: reliqui omnibus exorti, quum domi sperarent nihil tolerabile, Mithridatem in Pontum refugientem sequuti sunt.

Mithridates Archelaum tractare de pace jubet.

L. His tumultibus et gemina suorum clade territus Mithridates scripsit Archelao, *ut, quibus posset conditionibus, bellum desineret.* Ille, misso ad Sullam Deliaco negotiatore, cui et ipsi nomen Archelao erat, colloquium iis de rebus postulavit. Egit fortunae suae gratias Sulla, quae ancipitem animi magno iterum aes

Cap. XLVII. Appian. Liv. Epit. Appian. Cap. XLIX. Oros. Appian. Cap. L. Oros. Appian. Sallust. Incert. 21. Plut. Sull.

Quum igitur uterque paratos ad paciscendum ad- animos, haud aegre pepigerunt, *ut in mari circa ingrederentur.*

Ibi prior Archelaus ita infit: *Quae rex meus, ducum injuriis avaritiaque compulsus, arma cepit, ea, tuam admiratus, cupit ponere, modo tolerabiles ei ferantur. Tibi certe, cujus praesentiam urbanae tempere desiderant, in promptu est, accepta a rege pe- et navibus, et copiis, quanta postulaveris, ad ulciscen- micos uti.* **Archelai oratio ad Sullam.**

Tum Sulla: *Siquidem injusta se passum Mithridates rit, legatos missos et de injuriis questum oportuit: non ena regna invadere, totque millibus occisis hominum, et habuerunt, et excepta insuper mortalium casibus, Deo- sacris dedicata, diripere. Neque vero amicis mitius, stium acerbissimis, usus, et aliorum interfecit plurimos, mensae suae adhibere consueverat, Tetrarchas, cum uxoribus, licet hostile nihil ausos, trucidavit. Sed, ut mittam, qualem in nos animum fuisse dicam, qui nul- belli usum, sed altissimo tantum odio, quidquid Italici hominum in Asia fuit, cum tota familia, ne libertinis exceptis, omni cruciatu ignominiaque delevit? Atque is pente voster amicus exstitit, non alio scilicet beneficio quam quod plusquam centum sexaginta suorum millia tracisa manibus intellexit.* **Sullae responsio.**

Pro quibus in nos meritis, haud erat iniquum, in- postbac adversus eum bella geri. Sed tamen tibi pro canti hoc dabimus, ut veniam ei a senatu populoque

U. c. 666. A. C. 86. *cumenta sunt.* Ad extremum eo prolapsus est, ut Mithridatis Archelaum regnare posse diceret, si dem tradita sibi classe dedisset operam, ut bene Romanis uteretur.

Illo valde abnuente, LIV. Sed ille, adhuc loquentis abrupta orati *Proditorem*, inquit, *Sulla*, *Archelaum non habebis: habebis, si aequis legibus pacem cum Mithridate feceris.* *Sulla irascitur Archelao.* haec Sulla paullo commotior: *Tu vero*, inquit, *A lae, quum sis Cappadox, barbarique regis aut servus, si malis, amicus, (nec enim ego quidquam interesse tantis propositis praemiis, a turpitudine proditionis abh me, et Romanum, et Sullam, ad turpia foedera solli quasi vero non ille sis Archelaus, quem, de centum millibus hominum, cum paucis fugientem Chaeronea quem Orchomenus, stratam corporibus Boeotiam relinque in paludem suarum latebris biduo texit.*

LV. Territo ad haec Archelao, et deprecante, modico interposito silentio, *Siquidem*, inquit, *quam habes, classem, duces, legatos, captivos, trans fugitivos Mithridates tradiderit; Chios, et si quorum al par caussa est, civitatibus suis reddiderit; praesidia, ni bus locis ante bellum habuit, deduxerit; sumptus belli, ipse concitor fuit, praestiterit, et patrio regno content tera, quibus oportebit, restituerit: spero me ei delictoru niam a populo Romano impetraturum esse.*

Conditiones pacis. LVI. Ad extremum ita convenit: *Mithridaten et Paphlagonia abstinere: Bithyniam Nicomedi, Cappa Ariobarzani reddere: Romanis duo millia talenta, cum s ginta rostratis et omni armamento, dare. E diverso S et reliquum ei regnum confirmare, et auctorem fieri, cius amicusque populi Romani appelletur.* His ita p Archelaus, praesidia, quibus ipse praeesset, con deducturum, de ceteris scripturum regi, recepi que interim seque et classem Sullae tradere.

Flaccus et Fimbria in Asiam veniunt. LVII. Dum haec ultro citroque geruntur, L. rius Flaccus consul, ut Sullae succederet missus, I disio solvit: statimque a principio, quum vix exisset, infelicis expeditionis quasi praenuncia te stas plerasque naves solvit; aliasque praemissas fecti Mithridatis incenderunt. Reliquos quum sisset fames, vix et aegre Byzantium, deinde, f

Cap. LIII. Plut. Cap. LIV. Appian. Plut. Cap. LV pian. Cap. LVI. Dio apud Fulv. Ursin. Plut. Appian Epit. Cap. LVII. Memnon. Appian.

———, et de supplicio praeceps: quibus rebus
[?]lentia militum haud sane retinetur. Ergo prae-
pars eorum in Thessaliam, in Sullae castra trans-
[?]teri. ne deficerent, aegre a C. Fimbria retenti
Hunc enim ob simulationem virtuti; et aequita-
[?]rcitus diligebat: quod is contemptum pecuniae
[?]rebat; quum Flaccus inexplebili cupiditate, non
[?]tus cetera in sinum suum condere, etiam an-
militum, praedaeque illis debitam partem, in
[?] converteret.

[?]III. Ab his initiis aversus a Fimbria consul, neque dictis neque factis contumeliosis in eum [?]ret. irritabile hominis ingenium, et ad auda[?]mper projectissimum, vecordiae contumaciae-[?]levit. Ea contentio jam, ex quo Byzantii con-[?]t, se exseruit: Flaccumque in urbem ingres-[?]minatus Fimbria est, *milites, biemante coelo, ex-[?] [?]iles contemptosque tendere: Flaccum pecunias, per exercitus partas, luxu et deliciis intra tecta consu-*[?]antumque seditionis commotum est, ut milites [?]n vi irrumperent, et, obviis quibusdam ob-[?], suo arbitrio per domos distribuerentur. [?] utcumque compositis, in alterum annum di-[?]seditio; quae delatum auctoritate senatus im-Flacco ademit, senatu inconsulto Fimbriae *Eorum discordia.*

Inter haec censores in urbe L. Marcius Q. F. [?]ilippus, M. Perperna lustrum septimum atque [?]num condiderunt: opera publica locaverunt: *Lustrum conditum.*

U. c. 666. A. C. 86.

ta tria millia: princeps senatus L. Valerius Flacc gentilis consulis Flacci, lectus est.

Urbanae turbae.

LX. Sub hoc tempus quum omnia in urbe inc et neque legi quidquam, neque mori relictum e qui dominationem obtinebant, eo cogitationes o converterant, ut L. Sullae, quem suae publica rei vindicem metuebant, resisterent. Igitur L. na se tertium cum Cn. Papirio Carbone consules fecit. Horum impotens tyrannis adeo multos pri pum virorum ad Sullam se recipere coëgit, ut plius in castris ejus, quam in ipsa urbe, senatus star esset.

U. c. 667. A. C. 85. L. Cornelio III. Cn. Papirio Coss.

Cinnae et Carbonis dominatio. Fimbria dimissus a Flacco seditionem concitat.

LXI. Haec dum alibi fiunt, proconsulem A Flaccum Fimbriana tandem audacia imperio vit exuit. Forte de hospitio quaestori consulis cum gato C. Fimbria lis inciderat. Flaccus multa cum gati contumelia secundum quaestorem dedit: de Fimbriae, discessum minitanti, *discessurum esse vel tum*, respondit: mox contra convicianti, adempta gatione, successorem dedit. Ille, tempore observ quo Chalcedonem proficiscendum fuerat, quasi s taturus in discessu commilitones, Byzantium div Multa ibi oblique in avaritiam et crudelitatem Fl jactasse constat, militibus, ut sibi prospicerent, speciem benevolentiae monitis. Deinde, postq haec ad intimos animos dimissa, seque in ea apud nes opinione esse sensit, ut pleramque opem sal in ejus praesentia reponerent, conscenso suggest perte incusare Flaccum proditionis coepit: *neque ali immani avaritia hominem agere, quam ut, accepto a Mith date auro, milites caedendos vinciendosque praebeat.* Iis sis ita exarsit proclivis alioquin in seditionem cond ut Thermum, pro praetore a Flacco relictum, ad ptis fascibus, ejiceret.

Sociorum spoliis milites citat.

LXII. Fimbria, gratiis militi actis, tamquam vic redditurus beneficii, res sociorum agi ferrique, re gi in servitutem obvios, alia contra disciplinam passus, paucis diebus opulentos ex pauperibus effec Sed, quorum raptae res hominesque fuerant, obvi profecti Flacco, graviter de injuriis suis querend

---

Cap. LIX. Liv. Epit. 83. Cap. LX. Appian. Civil. I. Auctor. de viris illustr. in Cinna. Cap. LXI. Liv. Epit. Dio apud Vales. Plut. Sull. c. 44. Appian. Mithrid. Di Auct. de vir. illustr. in Fimbr. Appian. Dio. Appian. Ca LXII. Diod. apud Vales.

...am quemque, *rem acerbam indignamque* dictitans, ...ri militibus ab imperatore, quod suis laboribus et belli ...quaesivissent. neque se eis auctorem esse, ut quidquam ea-...rum redderet.*

...XIII. Igitur, Flacco jam in omnes, et ut quisque ...praestabat, minacius invehente, magnus in castris ...tus excitatus est. donec metu profugus proconsul ...edibus, ubi se occultaverat, noctu superatis moe-...s, primo Chalcedonem, deinde Nicomediam se ...iperet, clausisque oppidi portis, vim extremam ...re conaretur. Sed Fimbria nihil cunctatus, tra-...to freto proconsulem insequens, obiter praedam ...bat ex agris; pecuniam imperabat civitatibus: qua ...r milites distributa benevolentiam sibi manipula-...m compararet. Quod si quod oppidum jussa detre-...ret, diripiendum exercitui praebebat. Ita Nicome-...m perventum est; quam et ipsam militi concessit ...praedam: proconsulemque e puteo protractum pri-...s, et majorem amicum comes occidit. Imperium ...litari consensu in Fimbriam translatum, licet pessi-... exempli res et esset, et videretur, senatus, tem-...ribus servire coactus, ratum habuit.

Flaccus metu profugus,

A Fimbria occiditur.

...LXIV. Talis ferme ea tempestate rerum ubique ...cies erat. Mithridates multa et faciebat acerba, et ...tiebatur: ingentes exercitus amiserat: insidiis, et-...m amicorum, petebatur. Graeciam Romani simul ...gisque; Lydiam, Ioniam, et conjunctas his provin-...as Pontici regis ira vastabat. Macedoniam Thraces ...pulabantur. Piratae invaserant maria. Romani, et

EPITOME
LIBRI OCTOGESIMI TERTI

C. Fimbria, in Asia fusis proelio aliquo fectis Mithridatis, urbem Pergamum cepit, sumque regem, non multum abfuit, quin Urbem Ilion, quae se potestati Sullae reservab pugnavit ac delevit, et magnam partem Asi

C. Fimbria, in Asia fusis aliquot copiis Mithridatis] Vet. lib. *fusis proelio aliquot copiis.* SIG. *praefectis*, pro *copiis*, est in membranis. DELR. Membranae Barb. Voss. Gudianae *aliquot praefectis Mithridatis.* Ut Epit. 78. *Archelaus praefectus regis.* Et 81. *Archelaus praefectus Mithridatis.* Et 94. *Praefectos Mithridatis.* Adde, quae scripsimus ad lib. 28, 30. J. FR. GRON. *fusis proelio aliquot* etiam Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. V. ad Epit. 73. Dein *aliquot Mithridatis copiis* Boend. et ed. Camp. *aliquot praefectis Mithridatis* Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *Archelaum praefectum Mithridatis* memorat Frontin. 1. Strat. 5, 18. et cap. 11, 20. Insuper Fimbriae praenomen *C.* deest in Leid. Berg. et Lov. 2. *G. L. Fimbria* legit Voss. *Fulvius Fimbria* Boend. et ed. Camp. *Fl. Fimbria* Exc. Pithoei. *L. Fimbria* ed. Rom. anni 1472. Forte igitur legendum *Flavius Fimbria.* Certe *C. Flavius Fimbria* vocatur Vell. Pat. 2, 24. et Aurel. Vict. de Vir. Il Mox *non abfuit mult* Pithoei, Boend. et edd. terum, qui *non multu* emendavit, consentient nibus scriptis nostris Camp.

Urbem Ilion, quae stati] *Illum urbem, qu* *Urbem illam, quae* Vo *Illium, quae* Boend. *U um, quae* Berg. Lov. Camp. Et ea forma se tulit Livius. V. 35, 43. et cap. 37. At auctor rum saepe formam Gra ptavit. V. ad Epit. 52. *gnam partem Asiae* o Berg.

Multis proeliis Thr cîdit] Parum interest Barb. Voss. Gud. min *compluribus proeliis cecidit.* Major, *Sulla e ribus.* J. FR. GRON. *S pluribus proeliis* Boen *compluribus proeliis* L Lov. 2. Exc. Pithoei, et e V. ad Epit. 80.

Sulla multis proeliis Thracas cecidit. Quum ...na et Cn. Papirius Carbo, ab se ipsis consules ...nnium creati, bellum contra Sullam pararent, ...m est per L. Valerium Flaccum principem se..., qui orationem in senatu habuit, et per eos, ...cordiae studebant, ut legati ad Sullam de ...mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem in... cogebat naves conscendere, et adversus Sul... proficisci, interfectus est. Consulatum Carbo ...gessit. Sulla, quum in Asiam trajecisset, pa...um Mithridate fecit; ita ut is cederet provinciis ..., Bithynia, Cappadocia. Fimbria, desertus ab

...*um contra Sullam pararent. ...ffectum quidem est*] Gud. ...*arent.* Minor *praepara-* ...Voss. *repararent.* Praeter... tò *quidem*, quod passim ...rit Sigonius, hic tamen re...: sed nulla membrana agno... Uti nec lib. 86. *Ex cujus* ...*numero.* J. FR. GRON. ...*pararent* Leid. Berg. Lov. 2. ... Pithoei. Tum vocem *qui-* ... expungunt Leid. Voss. Berg. ... 1. Boend. et ed. Camp. V. ...Epit. 55.

...*ves conscendere, et adver-* ...*Sullam proficisci, interem-* ...*tus*] *in naves conscendere* ... V. ad 29, 25, 5. *naves* ...*dere* Lov. 2. Tum *conscen-* ..., *adversum*, omissa particu... ...pulante, Boend. Alibi codd. ...que praeferunt *adversus.* ... Epit. 47. Deinde *interfe-* ...*est* Leid. Voss. Berg. Lov. ...Boend. Exc. Pithoei, et ed. ... V. ad Epit. 73.

...*ut his cederet provinciis*] ...lib. *ita ut is cederet. Is* ... Mithridates intelligitur. ... Ex Sigonii Scholio nihil aliud colligo, quam vet. lib. ejus praeferre *is*, pro *his*. At insuper inde effecisse videtur Gronovius, eum etiam in vet. lib. vocem *provinciis* non invenisse, quoniam ejus in Scholio non meminit: unde et illam expunxit. Id tamen verisimile non videtur, quia Sigonius, ad vet. lib. praescriptum contextum refingens, tantum *is*, pro *his*, emendavit, vocem autem *provinciis* servavit: in qua retinenda etiam omnes codd. conspirant. Certe *ita ut is cederet provinciis* praeferunt Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *ita ut idem cederet provinciis* Voss. Boend. et ed. Camp. Insuper tamen Crevierius, caussatus Bithyniam et Cappadociam non fuisse eo tempore provincias Romanas sed regna, legendum censet *ita ut is cederet provincia Asia, Bithynia, Cappadocia*; quomodo verba haec laudarat Sigon. Comment. ad Fast. ad A. V. IↃCLXIX. Vulgatum tamen ferri potest, si dicamus, intelligi provincias non Romanorum, sed ipsius Mithridatis. Certe vocem *provinciis* fide codicum restitui.

exercitu, qui ad Sullam transierat, ipse se percu sit: impetravitque de servo suo, praebens cervicem ut se occideret.

Impetravitque a servo, praebens cervicem, ut eum omnino interficeret] Vet. lib. *impetravitque de servo suo, praebens cervicem, ut se interficeret.* SIG. Servi hujus neque Appian. in Mithridaticis, neque Plutarchus in Sulla, neque Vellejus lib. 2. neque Orosius lib. 5. neque, quod sciam, alii ulli meminerunt. DELR. *a servo* Leid. Voss. Boend. et Norv. *de servo* Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Tum *suo* deest in Voss. et Boend. Hinc *ut se*, pro *ut eum*, habent Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. qui omnes etiam ignorant dictionem *omnino*. V. ad Epit. 58. Tum *occideret* omnes modo memorati libri, exceptis solis Exc. Pithoei, quae servant *interficeret*. V. ad Epit. 57. Locus similis occurrit infra Epit. 88. *Quem qui occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se occideret.* Ex quo pleraeque codicum lectiones propositae confirmantur, quemadmodum vicissim locus, quem prae manibus habemus, verae lectioni illius lucem accendit. Paullo ante *distr... ab exercitu* Boend. et ed. Ca... *desertus ab exercitu suo* Be...

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XLVIII.

IN LOCUM LIBRI LXXXIII. T. LIVII.

I. C. Flavius Fimbria, imperium copiarum, quo ...mus modo, nactus, non sicut ambitiose erga mili...s, injuste adversus socios, sic etiam timide atque ...genter contra hostem administravit. Filium suum ...thridates patri cognominem cum ingenti exercitu ...rniam tueri jusserat, Taxile, et Diophanto, et Me...ndro, claris bello ducibus, adjunctis. Ab his pri...m repressus, nec sine detrimento, Fimbria, mox ...quot proeliis superior, res regis prope desperatio...m ultimam adduxit, non animo tantum adversus for...a casuum, sed etiam consilio bonus. U. c. 667. A. C. 85. *Fimbriae res gestae.*

II. Quod enim numero militum longe erat inferior, ...a rem inclinatam restituit: ductisque ad latera ca...rum brachiis, fossa in fronte facta, quietum in ...lo militem tenuit. donec regium equitatum, teme...re in angustias munimentorum ingressum, improvisa ...ruptione sic excepit, ut sex hostium millia desidera...tur. Iterum ad Miletopolim, juxta quam Rhynda...s fluvius oritur, tali loco castra metatus, ut inter ...sum et regios flumen interesset; quum forte circa *Strategema, et victoriae.*

U. c. 667. A. C. 85. *Crudelitas et avaritia.*

III. Post hoc proelium passim deficientibus a reg populis, occasionem adeptus est Fimbria, ut crudeli tem suam avaritiamque satiaret. Tantus enim huma sanguinis appetitus inerat, ut passim multos non merito, neque in aliquam populi Romani utilitatem sed animi caussa occideret. Semel complures eri palos jusserat, ubi alligati verberarentur, quos da naverat. Sed quum adducti illi essent, minorque al quanto numerus, quam crucium esset, apparuisset; i frustra fixae viderentur, e media turba corripi ad n merum, et ad vacuos palos religari praecepit. Cy cum quum pro amico intrasset, opulentissimos oppid norum, proditionis crimine insimulatos, in maxim terrorem conjecit. Deinde ad hunc augendum, omni numero duos damnavit, virgisque caesos secu percussit. Hoc metu facile adegit ceteros, ut vel u versorum bonorum jactura salutem ab avarissimo sa vissimoque latrone redimerent.

Mithridatem ipsum vincit, capturus,

IV. Ad hanc formam constitutis ubique provinci rum rebus, adversus ipsum regem Pergami sedent ducere statuit; occurrentemque fudit fugavitque, et oppidum se recipere coëgit. Deinde, ne Perga quidem resistere ausum, capto oppido, Pitanen, q ille profugerat, insequutus, circumvallare obsessos c sus, parum ab ipso rege capiendo abfuit: nisi, qu fortuna videbatur obtulisse adjumentum, L. Lucu aversus animus invidisset.

Si a Lucullo adjutus foret.

V. Is, jam dimissa Rhodiorum classe, tantum pa verat propriarum virium, ut Chio regios ejiceret; C lophonios, comprehenso tyranno eorum Epigono, a sereret in libertatem. Haec gerentem legati a Fi bria adeunt, omni obtestatione instantes, *ne a se obj sum regem clarissimum, eumdemque infestissimumque Rom nomini, elabi pateretur. Esse ipsi classem ad prohibendum n ri exitum: a terra jam ita provisum, ut non possit evade* Facilis erat labor obsidere portum: periculum nullu gloria amplissima offerebatur. tamen Lucullus, si amicitiam Sullae omnibus anteponendo, sive interf ctorem amici et imperatoris sui detestatus, postul Fimbriae neglexit. Mithridates, conscensis navib Mitylenen avectus est.

Cap. III. Dio apud Vales. Diod. apud Vales. Cap. I Plut Sull. c. 47. Appian. Vell. 2, 24. Auctor de viris ill. Fimbria. Liv. Epit. Oros. Cap. V. Plut. Lucull. c. 6. Or Plut. Appian.

[illegible], venturumque se Sulla promisisset, [illegible]
[sig]nificandum Fimbriae curasset; tanto infestior
[m]achinis admotis, undecima die oppidum expu-
[gnavi]t. Sunt, qui dolo illectos Ilienses aperuisse por-
[tas tr]ant, laudanti consilium eorum, nihilque re-
[spon]denti, postquam in Romani populi fide essent,
[s]e imperatori traderent: etiam cognationis neces-
[situdi]ne commemorata, indignum dicebat, se, Roma-
[num h]ominem ducemque, antiquae patriae moenibus
[...]i.

[...]I. Quoquo modo ingressus fuerit, saevissimum *Et vastat.*
[cru]entissimumque hostem in ea urbe gessisse con-
[sta]t. Nam et omnes, qui occurrerant, promiscua cae-
[de str]avit: et oppidum incendio delevit funditus: eos
[etiam], qui legati ad Sullam fuerant, exquisitis cru-
[ciati]bus consumpsit: adeo ne sacris quidem parcens,
[mu]ltos, qui confugerant in Minervae, cum ipso
[templ]o concremaret. Muris quoque dirutis, postridie
[circu]ivisse dicitur, ne qua forte pars urbis integra
[...]ave remansisset. Quo minus fidei habendum pu-
[to m]iracula narrantibus, inviolatum Minervae tem-
[plum s]tetisse, neque dubitatum, quin divina majestate
[...]um esset. Sane sedem ejus, (Palladium vocari *Palladium*
[...]obtinuit) amotis, quibus obrutum fuerit, rude- *multis locis*
[ribus], integram inviolatamque stetisse, fuerunt, qui *ostensum.*
[...]ent: multum irridentibus, qui arcanum idem ab
[...] et Diomede ablatum credi; et praeterea Ro-
[mae] et Lavinii, et Luceriae, et Siritide, et Argis

U. c. 667. A. C. 85. dum a Mithridate nuncios exſpectat, et exerceret m litem, et ditaret. Igitur quum multis proeliis Hen tos, Dardanos, Sintos, Scordiscos, finitimosque p pulos concidiſſet; agros populatus, praedaque mili bus conceſſa, in Macedoniam eſt regreſſus.

IX. Sub haec tempora Cinnae Carbonisque cons lum saeva dominatio plures subinde claros viros Sullam confugere compulit, reipublicae pericul et miserandum urbis ſtatum nunciantes: simul ha levi spe injecta, fore, ut consiliis adverſariorum se natus resiſteret, siquidem auctoritate Sullae juvaret Quippe L. Cinna, sine ullis comitiis tertium cons Cn. Papirium Carbonem, ducem ejusdem factioni collegam adsciverat.

Literas ad senatum mittit. X. Igitur dedit ad senatum literas, quibus, en merato, quantum in Numidia quaeſtor pro republic quantum legatus bello Cimbrico, et deinde praeto in Cilicia, belloque sociali consul, laboris exhausiſſe res adverſus Mithridatem geſtas, domitarumque ge tium numerum et ferociam extollebat: poſtremo mu tis et accuratis verbis imputabat, *ſe tot clariſſimis viri inimicorum factione domo pulſis, perfugium ſolatiumque exſ tiſſe. At ſibi non aliam pro ejusmodi meritis gratiam, qua proſcriptionem capitis, everſionem domus, caedes amicorum fugam uxoris liberorumque, referri; qui vix et aegre incolu mes ad ſe pervenire potuiſſent. Venturum igitur ſeſe prop diem ultorem maleficiorum, ei qui ea perpetraſſent. ceterorum vero civium, veteres novive forent, incuſaturum neminem.*

L. Valer. Flaccus legatos ad Sullam mittendi auctor. XI. Ad has literas quum nova sollicitudo pertu baret omnium animos, L. Valerius Flaccus senatu princeps luculentam de praeſentibus orationem in cu ria habuit: et, adſentientibus, quibus concordiae ſtu dium erat, auctor mittendi ad Sullam legatos fuit. Hi mandatum, *ut conciliare eum inimicis ſtuderent, peterentqu ut, ſi quid caveri ſibi fide publica vellet, quamprimum ea re literas ad ſenatum mitteret.*

Consules se parant contra Sullam. XII. Cum consulibus idem senatus egit, *ut intere dum de voluntate Sullae reſcitum eſſet, a delectibus abstin rent: neve ſpem pacis cum civibus corrumperent.* Nam ill dimiſſis per universam Italiam perquisitoribus, pecu

Cap. VIII. Appian. Auctor de viris illuſtr. in Sulla. Eu trop. Plut. Sulla. Cap. IX. Tac. Ann. 1, 1. Vell. 2, 2 Appian. Civ. l. 1. Liv. Epit. Auctor de viris illuſtr. in Cinna Cap. X. Appian. Cap. XI. Liv. Epit. Appian.

metu et cupiditate, duobus validissimis stimulis, ad exactissimam diligentiam reliqui facere co-es.

II. Igitur, quantumvis in arbitrio senatus se fore promiserat, id modo exspectans temporis, dum proficiscerentur, ad ingenium rediit: et, quia nius anni laborem se suscipere intelligebat, se-t Carbonem consules in biennium creavit, ne orum caussa reverti in urbem necessum habe-Quidquid deinde cogere militum undelibet pote-in Liburnos praemittebant: quod inde maxime enti Sullae constituerant occurrere. Et primum praemissorum agmen prospero cursu trajectum equens tempestate ad litora rejectum: milites-exscensione facta, bellum civile detestati, suas e domos repetiverunt. Hujus rei fama quum arsa esset, jam nemo erat, qui conscendere vellet.

V. Idcirco Cinna, jam quartum consul, Anco-ubi magnae congregatae copiae erant, accurrit, aci oratione territos, vel invitos in naves im-t. Nesciebat ille, sua suique similium opera esse factam morum depravationem, ut occidi tibus imperatorem, quia novum non erat, ne m quidem crimen haberetur. Erant praeter aussas exacerbati militum animi, quod Pompe-dolescens, quum in castra Cinnae fuisset profe-calumniam, et ex calumnia periculum fugiens, tus se subduxerat: militesque clam sublatum

U. c. 668.
A. C. 84.
L. Cornelio IV. Cn. Papirio II. Coss.

Seditio militum.

Pompejus clam ex castris fugit.

U. c. 668. A. C. 84. *Cinna occiditur.*

que clamore omnium, lapides conjici coeperunt. Tu vero fugientem Cinnam quidam centurio adsequutus ad genua sibi accidentem, annulumque magni pretii offerentem, stricto gladio confodit: *non ad signandam sponsionem, sed foedissimi tyranni puniendi caussa, se adesse* praefatus.

Carbo dominationem retinet.

XVI. Occiso Cinna, Cn. Carbo, praesentibus hominibus sane laetus, revocatis e Dalmatia militibus, dominationem retinere nihilo modestior Cinna conabatur: neque tribunis plebis, ad comitia habenda redire jubentibus, obtemperabat, donec se magistratum ei abrogaturos sunt minati. Sed comitia, licet repetita, sine successu fuerunt: semel, avibus non addicentibus, in aliam diem; iterum, quia Lunae Cererisque tacta e coelo fana erant, ex haruspicum responso, post solstitium dilata. Ne tum quidem suffectus quisquam est, totoque anno consulatum Carbo solus gessit.

Sulla Archelaum comiter tractat.

XVII. Interea Sulla, ordinandis Graeciae rebus per Thessaliam incedens, propter Archelaï morbum Larissae per aliquot dies substitit: ejusque non secus egit curam, ac si legatus aut collega foret. unde rumores orti, non optima fide pugnatum in Boeotia esse; praemiumque proditionis hoc Archelao dari: quemadmodum non alia de caussa necatus unus omnium Mithridatis amicorum Aristio foret, (ceteros enim acepta classe Sulla dimiserat) Archelao discors. Etiam appellatus ab Sulla socius et amicus populi Romani Cappadox, acceptis insuper decem millibus jugerum agri Euboïci, in eamdem suspicionem trahebatur quae Sulla ipse in commentariis suis relata diluit.

Mithridatis legatis aspere respondet.

XVIII. Per Thessaliam deinde et Macedoniam ad Hellespontum ducenti occurrerunt legati Mithridatis *ceteras conditiones probare regem* nunciantes, *sed Paphlagoniam excipere: de navibus etiam promissum nihil arbitrari* addiderunt deinde, *aequiores se conditiones impetrare ab altero imperatore C. Fimbria potuisse.* Hoc praecipue dicto exacerbatus Sulla, *et Fimbriam poenas daturum*, respondit: *et, simul in Asiam trajecisset, apparitur um, bello, pace Mithridates opus habeat. Cui ego*, inquit, *si dextram reliquissem, qua tot civium Romanorum interfecit millia, procubiturum ad genua mea arbitrabar: nedum ut de Paphlag*

Cap. XV. Plut. Cap. XVI. Appian. Vell. 2, 24. Liv. Ep. Cap. XVII. Plut. Sull. c. 46. Dio apud Fulv. Ursin. Appian. Plut. Cap. XVIII. Appian. Plut.

(Thraciae regio est) Sulla fecit: eaque late va-
m Macedoniam est regressus. Apud Philippos
n Archelaus convenit: *omnia ex animi sententia*
ntans. ceterum colloquium ejus enixe expetere Mithri-
Nam ille, Fimbriam bello ferocem, pactis in-
metuens, Sullae amicitiam optabat.

Igitur Sulla, per Thraciam ad Cypsela terre-
tere pergens, L. Lucullum cum navibus prae-
ad Abydum jussit. Quippe Lucullus, circa Le-
roadis regiis classibus subito occursu profliga-
inde Neoptolemo ad Tenedum fugato, feliciter
m penetraverat. Postquam in Chersonnesum
s pervenit, Lucullo tutum transitum et naves
te, ad Dardanum Troadis Romanus processit.
et Mithridates cum navibus ducentis advenit,
s armaturae viginti millibus, sex millibus e-
magnoque curruum falcatorum numero. Sul-
nes quatuor, equites ducentos adduxerat.

Ad colloquium Mithridatis pergit.

Paucis utrimque comitibus, in conspectu ta-
ercituum, in campum colloquio destinatum
nt. Prior Mithridates, quum venienti Sullae
s dextram porrigeret, interrogatus ab illo est,
e arma esset, quibus conditionibus Archelaus pepi-
inde, silente rege, *Atqui deprecantium est*, in-
ore loco dicere: victoribus vel tacere satis est. Ibi
tes, repetita patris suaque cum Romanis ami-
nam Deorum quaedam invidia sibi propriam
mque esse noluisset; ad accusationem legato-

Occursus Sullae et regis.

U. c. 668. A. C. 84. *emittitis, qui nihil melius aut antiquius esse lucro putent, bis coactus arma indui: quae si qua parte vobis in[...] quam voluissetis, fuerunt, id omne non animo meo, qui[...] licuit, Romani nominis amans reverensque fuit, sed nec[...] imputari aequum est.*

Sulla respondet. XXIII. Ad haec Sulla: *Quod ab aliis accepi, te [...] sertissimum, id nunc coram experior, quum in factis atro[...] speciosa tibi non deest oratio. Sed, quamquam non in [...] venimus, ut disceptaremus controversias, verum ut leges [...] tae pacis impleres, non gravabor paucis respondere. De [...] padocia non erat, ut absentibus inclementer diceres: nam [...] barzanem, si nescis, et ego reduxi. Tum igitur caussari [...] libet oportuit, si jussui senatus populique Romani obtem[...] nolles; non tanto post tempore, quum decretis adquiesses, [...] vellere, quae semel adprobaras.*

Phrygiam pertinere ad Mithridatem negat. XXIV. *Phrygiam M'. Aquillius donis emptus patri tu[...] cesserat: quod commune vobis delictum frustra in illum [...] ferre nisus es. sed et ista, et quae praeterea pecunia corr[...] multa Manius egerat, senatus irrita esse jussit omnia. [...] tamen, injusto possessore depulso, nobis recepimus Phry[...] ne, quod in aliis damnamus, ipsi facere videremur; [...] munem liberamque pronunciavimus. Quae igitur nos, [...] sto pioque bello quaesita, relinquimus, ea tibi quo tanden[...] vindicabis? De Nicomedis injuria quereris. Sed ille [...] cussorem sibi Alexandrum, deinde aemulum regni Chrestu[...] missos esse, atque his caussis adscribendum, quod in fine[...] irruperit, testatur. Quamquam etiam missis Romam [...] exspectare senatus responsum poteras, siquidem a Nicomed[...] sum te esse putavisses. Sed de Nicomede esto. vim infer[...] vi repuleris. Quae fuit Ariobarzanis injuria, quem ba[...] nus, atque Nicomedem, sui regni finibus exegisti?*

Caussam belli in ipsum transfert. XXV. *Atque hoc quum faceres, non te latebat fore [...] qui in Asia tum legati ducesque Romani erant, pulsum [...] cerent. Sed hoc agebas, ut bellum oriretur, quod spe[...] nendi terrarum orbis imperium, siquidem Romanos supe[...] jam olim eras meditatus. Nisi forte tam parum vider[...] ros arbitraris, ut, quum, nullo adhuc coepto bello, S[...] Thraces, Sarmatas societate jungeres, circum regna [...] legatos mitteres, naves aedificares, proretas gubernato[...] ex longe dissitis gentibus arcesseres, nemo intellexerit, [...] sum ista pertinerent? Quasi vero consilium tuum ipse tem[...]*

Cap. XXIII. Plut. Appian.

praetermissum est? Taceo civitates mancipiis aut obnoxias, ut, quibus obnoxii esse debebant, his impe- de Graecis Asiaticis nihil dico, quorum principes mille proditionis obtentu trucidasti. Gallograecorum memoria: quamquam corpora sepultura prohibuisti, tuos et hospites, communi mensae adhibitos, mi- occidisses. Cujus animi fuit, quod Italos omnes et uxoribus una die ferro aut aqua sustulisti? quo tempore ne sacra quidem et veneranda loca praesidio esse potuerunt: tantum te populi Romani tenebat, dum nobis noceres, nec humani nec divini juris uisses. *Multa scelerate et crudeliter fecisse.*

II. Et horum quidem etiam bonis raptis, contra edi- um, quod Asiaticos reges Europa probibet, trajecisti: incursasti: Graecis abstulisti libertatem. neque entem reversus es, quam, Macedonia Graeciaque tentum sexaginta tuorum millia occidi, castra omni elli instructissima semel iterumque cepi.

II. Quae omnia quum animo meo obversantur, ra- isti tui non expedio, quod eorum nunc purgationem quorum antea per Archelaum veniam petiveras. An procul agentem timebas, eum huc venisse veris, dicio contenderet? Sed ejus rei quidem tempus olim ex quo tibi bellum inferenti restitimus, et, donec resistemus. Idcirco, his omissis, quod unum scire sponde. pacem cum Archelao factam accipis, an re-

thridates, iracunda Sullae oratione territus, *Mithrida-*

U. c. 668. A. C. 84. ctas, Memnon ex Heraclea Pontica scriptor tra in partes regias ob communem patriam proc Idem tria talentorum millia Sullam a Mithrida cepisse memorat, ut domum reverteretur. Nav gem septuaginta cum quingentis sagittariis, ite captivos tradidisse, (in quibus et Q. Oppius, Cassius, nescio quo casu redactus in potestatem fuerunt) et, si quae alia ex foedere debebantu cisse, satis constat: deinde in paternum regnu jus ipsi confirmatum eadem pace jus erat, redi

XXX. At Romanus exercitus indignabatur, q *missus e manibus rex omnium saevissimus, nominique infestissimus, coactam ex opulentissimis Asiae regionib quadriennio praedam, in patrium regnum sospes incol reportaret.* donec, advocata concione, reddidit c rationem Sulla, docuitque, *si Mithridatem, pac gata, ad Fimbriae petendam amicitiam compulisset, v fuisse, ut ambobus satis posset resistere. nunc, amoto b terno, poenae de seditioso cive tuto sumendae otium esse.*

Sulla contra Fimbriam movet. XXXI. Movit deinde versus Thyatira, ubi, positis, Fimbria consederat: et, quum ad pass centos quinquaginta castra castris contulisset, *eum imperio cedere, quod contra leges obtineret.* Ill cissim irridens, *Sullam potius cedere* jussit, *qui ho sct patriae judicatus.* Sed ubi Sulla circumvallare Fimbriana coepit, crebri ad eum milites transi *Fimbriani multi ad eum transeunt.* Sullanosque in opere faciundo adjuverunt. Igitu bria, in concione militum sortem suam prolixe ratus, orat, *ne deserant, neve, quem ipsi imperato cissent, optime de se meritum hominem, rebus praeclar milite ditato, injuria adfici paterentur.*

XXXII. Nullum infirmius ad fidem vinculu quam quod societate scelerum adstringitur; nec citius, aut poenitentia tolerabilium, aut levitat ditorum, mutabile. Et non deerant, qui, spe miorum a Sulla corrupti, ceteros etiam ab ob Fimbriae avellerent. Igitur passim tota concion mores audiuntur, contra cives arma sumere r tium. Tum ille, de tribunali desiliens, scissa singulorum pedibus advolvitur. Id quoque frus

Cap. XXIX. Memnon. Plut. Vell. 2, 23. Appian. XXX. Plut. Cap. XXXI. Appian. Plut. Appian. Cap. Auct. de vir. illustr. in Fimbr. Appian. Plut.

rat, omnium consiliorum facinorumque par-
Sed iste quoque jurare abnuebat: et, quum
stricto gladio, necem intentaret homini, fre-
ionis est deterritus.

III. Igitur in tantis rerum angustiis, quum in-
ulla se incolumem esse animadverteret non
ervorum aliquem nummis datis promissaque
induxit, ut ad Sullam interficiendum specie
proficisceretur. Sed insidiae, quum mini-
atratione abfuissent, trepidatione primum in-
s. deinde correpti ob hanc tormentis, pate-
unt. Tum vero accensus ira Sullanus exerci-
ulstetit Fimbriae vallum, Athenionem appellan-
nomine nuper in Sicilia fugitivus quidam pau-
ierum regnum obtinuerat.

Sullae percussorem subornat.

IV. Idcirco Fimbria, spe abjecta resistendi,
is in vallum, colloquium Sullae coepit ex-
Sed Rutilius adfuit, saevum Fimbriae omen,
jam ex eo laeti augurabatur, quod ne in col-
quidem Sullae admitteretur, rem nec hosti-
gari solitam. Orsus tamen excusationem et
si quid peccavisset, id adolescentiae suae condonari,
Responsum est, *Asiae proconsulem Sullam esse: si*
a provincia decedere, tutam ei profectionem ad ma-
Sullae fore. Ille, *viam sibi meliorem patere* in-
abrupto colloquio Pergamum ivit, ingressus-
plum Aesculapii gladio se transfixit. deinde,

Cum Rutilio colloquitur.

Manus sibi infert.

U. c. 668. A. C. 84. Fimbrianis copiis, quae consensu ad eum tr suoque exercitui junctis, Curionem misit, q medem atque Ariobarzanem reges in regna re Deinde senatui de rebus omnibus scripsit, h judicatum esse dissimulans.

Sulla Ilium instaurat. XXXVI. His ita ex animi sui sententia co veluti per otium ordinavit Asiam: et Iliensiu instauratam multis beneficiis consolatus, lib suis legibus reddidit; populique Romani s amicos appellavit. Pari liberalitate Chios, l Lycios, Magnetas, et si qui alii contra reger tulerant, aut ob studium Romanarum partiur fuerant ab eo tractati, recreavit.

Militarem disciplinam corrumpit. XXXVII. Reliquas urbes omnes, distribut exercitu, oneravit praesidiis, non ad vetere plinam, sed omnis generis licentia militi praeterea edixit, *ut unicuique gregario quotidi sedecim hospes penderet: coenamque daret et ipsi et quotquot vocare militi placuisset. centurionibus qu in diem drachmas praeberi* jussit, *vestemque dup haberet, qua domi, quaque in publico uteretur.* Al tiis urbium vitia in exercitum et horridos an tes fluxerunt. ibi, per amoena loca in oti amare, potare, signa tabulasque pictas et va ta mirari didicerunt; eaque mox publice pri rapere; spoliare delubra; sacra ac profana o luere. Multum deinde sanguinis passim in sum: urbiumque nonnullarum moenia diru subhastatus est, quia contra edictum Sullae p a Mithridate libertatem servis defenderant. autem privatorum civitatumve, regiarum parti lo cupidiores fuisse dicebantur, prae ceteri mulctas pendebant: Ephesii ante omnes, quor cipua vesania eo proruperat, ut etiam donari norum cum ludibrio templis detraherent.

Asiaticos principes graviter increpat. XXXVIII. Postremo, missis circum popul praeconibus, Ephesum convenire jussi sunt p ad quos e tribunali Sulla talem orationem *Prima Romani signa in Asiam ea tempestate intulimus Antiochus Syriae rex acerbus hostis, aut gravis domi bat. Hoc ultra Halyn et Taurum exacto, non ut b sitos imperio nostro subjecimus, sed libertatem dedim*

Cap. XXXVI. Oros. Strabo, l. 13. p. 594. Appi XXXVII. Plut. Sall. Cat. c. 11. Appian.

... Quum enim Attalus testamento nos haeredes ... Aristonico vindicanti regnum per quadriennium ad... donec et ille caperetur, et vos ad extremum discri... metum adduceremini. Nostra tamen indulgentia re... , optimaque multorum annorum tranquilla pos... , denuo sustulistis animos, et, observato iniquis... tempore, inter Italicos tumultus, alii quidem ... thridatem, alii accessistis venienti.

Quod autem omne immanitatis exemplum supergredi... omnes, non sexus, non aetatis miseriti, una die sustinuistis: ne vestrorum quidem numinum reverentia quin ipsis in templorum adytis supplices eorum occi... Et haec fecistis in gratiam ejus Mithridatis, qui vos ... caedibus et rapinis exhausit; agros vestros di... ... ribus vestris aes alienum remisit; servitia libera... tyrannos imposuit; omnes objecit praedonum atque incursionibus; ut jam inde discere possetis, quales ... bus essent vestro judicio antepositi.

Et stultam electionem amicorum.

Licet autem horum malorum auctores etiam nobis ... dederunt poenas, non ideo vos impunitos abire fas ... electa consulentibus tam prompte estis obsequuti. Et quidem aequalem meritis poenam statui. ceterum ... suae caedes, et servitiorum concitationes, et hoc ge... barbari moris, a mansuetudine Romana prorsus ... absit, ut tale aliquid in mentem nobis veniat. Ha... ... nominis, et celebritatis Asiae, et cognationis no... : mulctaeque modum potius misericordia, quam ira, Quod faustum felixque sit, quinquennii tributum re...

Postremo mulctam ...

U. c. 668. A. C. 84. dae pecuniae praepositus, licet homo mitis in nonnihil civitates mansuetudine sua resocillaret, cere non potuit, ne maximam in calamitatem i rent. Nam et pecuniae conficiendae caussa, qui lites ferociter et contumeliose exigebant, passim neratoribus theatra, aut moenia, aut portus, publica aedificia pignori opposita sunt: et eodem pore magna a piratis incommoda inferebantur. Il thridatis concessione, Asiam tamquam mox am dam negligentis, mare infestum habere coeperant jam successu numeroque aucti, tantum non justis sibus, tum navigantibus, tum etiam portubus, c lis, urbibusque metuendi, vagabantur. Jassus c Samusque, et Clazomenae, et Samothrace, dum huc in Asia Sulla erat, captae sunt; Samothraciae celebre fama delubrum spoliatum, et, ut credi fuit, mille talentorum egesta ornamenta sunt.

Asia vastatur etiam a piratis.

XLIII. Id Sulla nec prohibere, nec ulcisci cura sive meritos haec pati putabat, sive urbanis moti intentas cogitationes habentem, aliis negotiis pig tempus atque curam impendere. Igitur, L. Mu cum duabus legionibus, quae sub Fimbria fuerant Asia relicto, cum ceteris copiis conscendit naves, tioque die, quam ab Epheso solverat, Piraeeum plicavit. Mysteriis deinde Atheniensium initiatus, pellicontis Teji bibliothecam requiri jussit, Ron deportaturus. Is inter familiares Aristionis fue missusque tyranni Delum spoliandi fani caussa nav rat. ob haec et talia bonis ejus publicatis, Sulla erat doctissimus et studiorum amans, libros exce quos Apellicon magno pretio passim coëmerat, i strium auctorum opera, quaedam etiam ipsorum s pta manu.

Sulla, neglecta Asia, navigat Athenas.

XLIV. Inter hos et Aristotelici libri fuerunt, c rum fata, ob celebritatem nominis, et quia re cautionem studiosorum pertinet, non taedebit e nere. Aristoteles primus inter Graecos, quantum mus, bibliothecarum colligendarum auctor, Theop sto scholam simul suam librosque decedens transdi Theophrasto Neleus Scepsius fuit heres: a quo S psi

Aristotelicorum scriptorum fatum.

Cap. XLII. Appian. Cap. XLIII. Plut. Sull. Posido pud Athen. 5, 14. Plut. Posidon. Cap. XLIV. Strabo, l p. 609.

eos longis post temporibus librorum suc- Apelliconti Tejo magna pecunia vendiderunt.

. Erat librorum magis, quam eruditionis, stu- pellicon: tamen, quod solenne est talibus in- doctrinae opinionem adfectabat. Igitur scripta lis edidit, tam ambiguo beneficio, ut vix di- possit, satiusne fuerit, omnino perisse acu- iri labores, an interpolatos talis hominis au- b praescriptione tanti nominis legi. Nam ille rupta, aut a tineis erosa temerarius emenda- quo modo suppleverat: deinde in alios codi- sua, quam Aristotelis, verba inexplicabili er- scribenda curaverat. Plus etiam postea vitia- criptoribus libri sunt, quum Romam delatos suis commentis replevit. hanc deinde edi- acti. qui libris vendendis quaestum faciebant, onducendis librariis, comparandisque cum ex- voluminibus, ad lucrum magis, quam ad fi- piciunt, ita repleverunt mendis, ut jam ante centos annos, quid plerisque locis ab Aristo- scriptum, disceptari consueverit. *Ea varie corrupta, et vitiosissime edita.*

. Sed L. Sulla, quum Athenis dolore pedum oepisset, Aedepsum profectus est, Euboeae , ubi calidarum aquarum scaturigo erat, quod *acrum* appellabant; valetudinique et oblecta- e operam dedit, Bacchicis artificibus addi- iterea Lucullus post profectionem Sullae ex o sua mansuetudine, tum alias, quantum pot- *Sulla dolore pedum tentatur.*

U. c. 668. A. C. 84. *Lucullus Mitylenaeos caedit.*

XLVII. Igitur Lucullus, claſſe admota, quum pro hibentes exscensionem oppidanos intra moenia com puliſſet, caſtra ante urbem poſuit. Deinde quodam die, quasi deſperata expugnatione, propalam de d conſcensis navibus Elacam trajecit: sed mox sub n ctem reflexit curſum, et in insidiis haud procul urb conſedit. Mitylenaeorum vulgus, vix a prudentio bus cohibitum, ne ſtatim in caſtra prorumperet, po quam iterum lux adſuit, neque hoſtium conſpectu quisquam eſt, retineri amplius non potuerunt, qu promiscua turba liberorum servorumque excurre Ibi coortae ex insidiis Romanorum copiae adver homines, nec inſtructos militariter, nec ordinat (non enim ad proelium, sed tamquam direpturi ſtra, exiverant) non dubio Marte pugnarunt. Co prehenſus fugientium ingens numerus; ad quingen qui repugnare ausi fuerant, occisi: servitiorum q que sex millia, praeter multiplicem aliam praeda capta sunt.

Urbem munitam obsidere insuper habet.

XLVIII. Lucullus, sive hoc detrimento caſtiga spatium daturus ad poenitentiam, sive ut ad ma neceſſaria praeverteret, cum captivis et praeda di ceſſit: ne munitiſſimae urbis, et omnibus copiis abu dantis, obsidione implicitus maritimam Asiae oram in sulasque a piratis impune vaſtari pateretur, qui, pr ſpere decedentibus rebus, majora in dies virium audaciae incrementa sumebant.

EPITOME

[L]IBRI OCTOGESIMI QUARTI.

[...]legatis, qui a senatu missi erant, futurum [...]state senatus respondit, si cives, qui pulsi [a]d se confugerant, restituerentur. quae con[...]m justa senatui videretur, per Carbonem [...]que ejus, cui bellum videbatur utilius, ne [...], effectum est. Idem Carbo, quum ab om[nibus opp]idis Italiae coloniisque obsides exigere vel-

[...]*natu missi erant*, [...] *in potestate sena*[...]tu omnes mei, alio[...]ipti, et editi ante [...]i anno 1665. subsli[...]atu. Tum *futurum* [...]*atem* Berg. Boend. [...]d. principes. V. ad [...]

[...]*qui a Cinna pulsi ad* [...]t] Voss. et Gudiani: [...] *Cinna ad se confu*[...]FR. GRON. *qui pul*[...] etiam Leid. Berg. et [...] *a Cinna, qui* Boend. [...]p. *confugerant* non [...]vant omnes scripti [...]Pithoei, et Norv. ve[...]edd. ante Gruterum, [...]a ἐκδόσις *fugerant*

[...]*ditio quum justa se*[...]*retur*] *justa videre*[...]np. *justa cernebatur* [...]nia haec vocabula de[...]E. Mox *propter Car*-*bonem* Boend. Norv. et edd. vett. pro quo Ascens. anno 1513. *per Carbonem* emendavit; quod superest in reliquis scriptis. Saepius *pp*, sive *propter*, et *p*, sive *per*, in Mstis confundi solent. V. ad 2, 23, 12. 4, 11, 6. cap. 43, 6. 7, 3, 8. 8, 17, 11. cap. 33, 21. 34, 39, 3. cap. 41, 1. 35, 27, 15. Epit. 21. 24. et 80. Adde Cl. Oudend. ad Front. 1, 2, 4.

Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiae obsides exigere vellet] *cum ab Italiae oppidis omnibus coloniisque obsides* ex vet. lib. SIG. *ab Italiae oppidis omnibusque coloniis* Berg. *ab omnibus Italiae oppidis coloniisque* Lov. 2. *ab omnibus oppidis Italis coloniisque* Leid. *ab omnibus oppidis Italiae coloniisque* Voss. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Tum *Item Carbo* Leid. Voss. Berg. et Boend. quem errorem ob minus distinctam verba praeeuntis pronunciationem facillime a scribis com-

let, ut fidem eorum contra Sullam obligaret, [con]*sensu senatus prohibitus est. Novis civibus se*[natus]*consulto suffragium datum est. Q. Metellus* [Pius,] *qui partes optimatium sequutus erat, quum in* [Afri]*ca bellum moliretur, a C. Fabio praetore puls*[us]

mitti potuisse, vidimus ad Epit. 69. Mox *et fidem* Voss. V. ad 21, 28, 8. Tum *fidem illorum* Voss. Exc. Pithoei, Norv. et pleraeque edd. ante Gronov. qui anno 1665. dedit *fidem eorum*, consentientibus Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

Consensu senatus prohibitus] Vet. lib. *prohibitus est.* SIG. Similiter omnes nostri, Exc. Pithoei, et ed. Camp.

Novis civibus senatusconsulto suffragium datum est] Italis data civitas erat lege Julia, verum non in xxxv. tribus distributi. Ii ut distribuerentur, cum P. Sulpicius legem tulisset, eaque Sulla reverso abrogata esset; Cinna de iis cum Octavio contendit. Itaque data erat illis civitas illa quidem, sed sine suffragio: nunc vero SC. etiam suffragium adepti sunt. Appian. lib. 1. SIG. Adde, quae de hac re scripsit 3. de Ant. Jur. Ital. 1. ubi probabiliter disputat, hoc ante necem Cinnae, quae Epit. 83. narrata est, factum fuisse. De libertinis in omnes tribus distributis habet 2. de Ant. Jur. Civ. 14. DUK. V. Contaren. 1. Var. Lect. pag. 10. *de senatusconsulto* legit Berg. *τὸ est* deest in Voss. et Boend.

Qui partes optimatium secutus erat] *qui partem* Leid. Berg. Lovel. 2. Boend. et ed. Camp. quod admiserunt postea Freinsh. Doujat. Cleric. et Crevier. Et solet vox *pars*, quae pro factione plerumque numero multitudinis usurpatur, interdum [...] eodem sensu numero [...] adhiberi. Cic. 10. ad F[...] *Quum vero non licer*[...] *nullius partis esse.* Sue[t.] 29. *Quum obstinatius* [...] *agi videret, et design*[...] *iam consules e parte* [...] Hic tamen vulgatum [...] *optimatum* Leid. Voss. [...] Lov. 2. Boend. et ed. Cam[p.] ad Epit. 79. Praeterea [...] *fuerat* Voss. et Berg.

Quum in Africa bell[um mo]*liretur*] *in Africam* Voss. [...] rum non gessit bellum *in* [Afri]*cam*, id est, adversus pop[ulos] Africa habitantes, sed *in Af*[rica] id est, cum Romanis divers[arum] partium, qui Africam obtine[bant.] V. ad Epit. 21. Eamdem ob [cau]sam *in Sicilia* Epit. 98. [...] probandum puto, quam [*in Si*]*ciliam*, ut quidam codd. ferunt. Mox *a Q. Fabio* [...] *a C. Fabio* Leid. Berg. L[ov.] Boend. Exc. Pithoei, No[rv.] edd. antt. V. infra ad Epi[t.] Viros doctos ad Val. Max. [...] 2. et Pighium in Annal. ad [...] ɪↄcʟxxɪ. p. 255. *ab C. Fabi*[o e]dit Gronovius anno 1665. per *senatusque consultum* [...] *fectionem Carbonis et* [...] *narum partium factum e*[...] *omnis ubique exercitus d*[...] *teretur* perperam Boend. aliter ed. Camp. nisi quod [...] ferat *perfectionem* et *M*[...]*narum.*

Belli adparatum contr[a Sul]*lam, quod plurimum e*[...]

... Sullam excitabatur, continet.

lib. *belli appara-* ... *contra Sullam ex-* ... IG. Ordinem ver- ... ante Sigonium ob- ... at Boend. Norv. et ... m vero, quam post- ... induxit, probant ... Lov. 2. et Exc. Pi- ... *apparatum, quod* ... *m in Italiam quod* *excitabatur* Leid. Unde forte legendum *belli apparatum in Italia, quod contra Sullam excitabatur*; nisi potius credamus, verba *in Italiam* ex initio Epit. seq. perperam hic admissa esse. Deinde recte omnes codd. nostri,[1] et ed. Camp. ignorant vocem *plurimum*. V. ad Epit. 69.

JOHANNIS FREINSHEMI

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER

IN LOCUM LIBRI LXXXIV. T. LIVI

U. c. 668. A. C. 84. I. Inter haec legati, quos ad Sullam ab missos fuisse diximus, cum aliis, quos ad Sulla, in Italiam appulerunt. sed Sullani, q mum Brundisii de morte Cinnae novisque rer turbis cognoverunt, omisso negotio, ad Sull revecti, et mandata Sullae ceteris perferenda runt. Negaverat autem, *cum tantorum scelerum bus umquam sibi privatim amicitiam fore: sed paci caussa voluntati senatus populique Romani, siquidem piat, non intercedere. Sibi tamen curae fore, ut boni, et qui ad se confugissent, perpetuo tuto degant sperare adepturum, quod haberet studia exercitus.*

Sullae mandata ad senatum.

II. *De cetero futurum in potestate senatus, si a Cinna pulsi ad se fugissent restituerentur; sibiqu dignitas, facultatesque, et sacerdotium, et quidquid nae primum consulatum habuisset, redderetur. Non republica meritum, ut ad arbitrium inimicorum dom nis, honoribusque carere debeat. Eadem omnia pari ablata ab adversariis essent, retineri, aut recupe potuisse. verum enimvero nolle imitari exempla, qu approbationem modo, sed omnino memoriam, deleri hominum malit. Idcirco nihil his rebus avocatum ritum non aliter hostes populi Romani gravi continu persequutum esse, quam si omnia domi tranquilla, si spera et faventia fuissent. Non supplementum sibi, meatum, non pecuniam aut arma submissa: nec eo eadem illa Italia atque illa urbe suum corpus infensiss bus objecisse; quam plenam quidem etiam bonorum ho que virorum, sed tamen a diversa factione oppressam actam sibi adversari, sciret.*

Conditiones ab eo propositae.

Cap. I. Appian. Civil. l. 1. Cap. II. Liv. Epit.

pe Lucilii, quibus diem P. Laenas dixerat, me-
Sullam profugissent, aqua ignique iis interdixit. ab illo collegio coactus Carbo, contra animi sui [illegible]. comitia consularia habere coactus fuerat, s L. Scipio, C. Norbanus designati sunt.

. Igitur, tantis animis resurgente factione Car-. senatus etiam sententiam eorum sequi adactus qui *bello contendendum cum Sulla* censuerant. *Neque* [illegible] *eum milites, sed horum opera abusurum ad* [illegible]. *Non obscure ab eo jactatum esse favorem exci-* [illegible] *dubium animi ejus argumentum. Jam a tot an-* [illegible] *illum aliud, quam civile bellum, meditari. Nec ini-* [illegible] *cum Mario aemulationi tam propositum ejus, quam* [illegible] *et tempus, defuisse: Cimbricis primum, dein-* [illegible] *intervenientibus bellis. Postmodum, quum esset* [illegible] *ulari dignitate, paulloque factus robustior, non dis-. quia suum olim imperatorem insidiis armisque peteret.* [illegible] *reipublicae palam intulisse bellum, et urbem, quod* [illegible] *fecisset nemo, vi ac armis occupasse.*

Bellum cum Sulla volentium,

Accusantiumque Sullae acta.

. *Ne in Graecia quidem et Asia, quamquam fervente* [illegible] *bello, temperare potuisse, quominus L. Valerium,* [illegible] *in Asiam missum, et, postquam ille sit interfectus,* [illegible] *armis peteret; legionesque Valerianas, citra se-* [illegible] *populi auctoritatem, suum sub imperium acciperet.* [illegible] *inauditam Romanis moribus licentiam, qui sibi legio-* [illegible] *exitio Asiae facere studeat, non alterius profecto,* [illegible], *belli sacramentum esse. Praeterea inflatum vi-* [illegible]

U. c. 668. A. C. 84.

garet: donec perniciosi moris exemplum consensu senatus adversantis cohibitum est.

Eos animose negat Castricius Placentinus.

VII. Nec omittenda M. Castricii Placentini constantia, qui forte magistratum in patria gerebat, quum eo consul obsides accepturus ipse venit. Sed petente decretum ea re de fieri, Castricius, neque nomen consulis, neque mores Carbonis, ne legiones quidem quas adduxerat, veritus, pernegavit. quumque iratus Carbo dixisset, *multos ego gladios habeo*, nihil cunctatus subjecit, *et ego annos*. Sic et inceptum Carbonis irritum fuit: et ira, magni doloris tenuem e senili sanguine vindictam aspernata, detumuit. Depulsus hac spe consul, ne nihil obtinuisse videretur, ad novos cives libertinosque recenti beneficio arctius adjungendos convertit animum; effecitque, ut illis suffragium, qua de re certatum toties fuerat, senatusconsulto daretur.

Q. Metellus exercitum in Africa cogens,

VIII. Sub id tempus Africam quoque inquietae civilis belli quaedam initia habuerunt. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium sequutus erat, haud contemnendas ibi copias habebat: a suis et patris Numidici clientibus haud segniter adjutus. Accesserat M. Crassus adolescens, qui inter Cinnanam Marianamque rabiem, qua pater ejus fraterque sunt absumpti, in Hispaniam elapsus, multis mensibus in spelunca quadam latuerat. Is, cognito Cinnae interitu, progressus in lucem, concurrentibus ad eum multis, hominum duo millia quingentos armaverat; et, civitates obiens, quod cum patre praetore multos ante annos in Hispania fuerat, hospitum amicorumque voluntates experiebatur. Inter haec quum de Metello audisset, naves adeptus, ad eum in Africam trajecit. Sed illae bellorum minae, tamquam nubeculae, sine tempestate transierunt. Nec diuturna inter Metellum Crassumque concordia fuit: relictoque illo ad Sullam adolescens profectus est; Metellum C. Fabius praetor expulit Africa, rursumque ad pristinas in Liguribus latebras reverti, adventumque Sullae opperiri coëgit.

A C. Fabio expellitur.

U. c. 669. A. C. 83. L. Cornelio, C. Norbano Coss.

Senatusconsultum de dimittendis exercitibus.

IX. At in urbe, L. Cornelio Scipione, C. Norbano consulibus, Carbonis factio Marianaeque partes senatusconsultum fecerunt, *ut omnes ubique exercitus dimitterentur*. quod si esset factum, dubitari non poterat, quin, quorum in manu ad id temporis respublica fuis-

---

Cap. VII. Val. Max. 6, 2, 10. Liv. Epit. Cap. VIII. Plut. Crass. c. 9. Liv. Epit. Appian. Cap. IX. Liv. Epit.

...entis quidem senatusconsultis compelli Sullam ...ttendas copias poſſe, ad imminens bellum sum...ione omnia parabantur. Tantae profecto re...niam, et praecipue militum, contractae copiae ...t in commentariis suis Sulla ſcripſerit, *ſe ad...ndecim partium adverſarum duces, quadringentis et ...ta cohortibus inſtructos, in Italiam transmiſiſſe.* alii, *...tis quingenarias fuiſſe ducentas ſtatim ab initio,* tra...*ſteaque auctum eum numerum eſſe, quod Sulla, ab ...ris veniens, hoſtis Italiae videbatur; conſules et Car... ſtudiis reipublicae amabile nomen obtenderant.*

Carbonianorum apparatus.

...ulgus igitur certatim sacramento dicebat, tot ... virorum auctoritate commotum, qui parti...uces offerebant. Nam praeter eos, qui mo... memorati, Ap. Claudius, Q. Sertorius, C. ...doleſcens, M. Marius, clara nomina aderant: ... Marcii, Bruti, Albini, quibus inſuper Al...s, Flavius Fimbria Caji frater, Damasippus, ...lia M. Lamponius, Pontius Telesinus, Gutta ...s acceſſerunt.

Et duces.

...nterim Sulla, certus in Italiam transire, per ... et Macedoniam Dyrrhachium profectus eſt, ...m ad copias transponendas occurrere juſse... loci Satyrum, quales a pictoribus et poëtis ..., adductum ad Sullam ferunt, in Nymphaeo ... quum forte somno operam daret. Juxta A...n, vicinam Dyrrhachio, Nymphaeum eſt, sa... locus: ubi, in virenti et laeta valle campis...entibus, subterranei ignis venae perpetuis

Satyrus ad Sullam adducitur.

U. c. 669. A. C. 83. *De ea re excursus.* XIII. Sed, postquam in Satyrorum mentionem cidimus, neminem reprehensurum puto, si, qui his mihi lecta aut credita sunt, paucis aperuero: primum, ut alia passim occurrunt in natura conveniéntia legibus, quas humanae opiniones ginantur, ita mixtas hominum ac belluarum formi sistere posse, rationi minime repugnat. Sed ex ratione manifestum est, non ideo statim exsistere, quid potest; et de omni re extraordinaria, nisi testibus, inepte credi; nec illis tamen ultra cr dum, quam quoad idonei testes esse possunt.

In Atlante Satyrorum lusus. XIV. Igitur in praesenti negotio, conspectas modi formas semicaprorum, cum lascivis foedi gestibus, non negaverim: id enim a multis est ditum. animaliumne fuerint ea corpora, an vero monum fraudes, id illi quidem distinguere haud quam potuerunt. Montem Atlantem, qua spect fricam, laetum amoenumque spontaneis fructibus terdiu vacuum cerni; eumdem noctibus micare bris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lascivii pleri, tibiarum ac fistulae cantu tympanorumq cymbalorum sonitu plusquam humano strepere, brati auctores prodiderunt. Etiam in Aethiopia silvas ebeni, montemque aeternis ignibus flagra modicos colles amoenae opacitatis cum Aegipa et Satyris quidam posuerunt.

Satyri simiorum genus. XV. De his ita sentio, quum Africa monstri undet, solitudinibus horreat, fieri potuisse, ut nus conspecta animalia fidem praeternavigantibu cerint superstitione jam occupatis: deinde solit gis peregrinationibus vanitas accesserit, nova et narrandi. Certe, simiorum gregibus, mira var generum, Africam refertam esse, non ambigitu quibus etiam fuerunt, quos antiqui *Satyros* appell Et nota est animalis lascivia, cavenda mulieribus, rum concubitum appetunt, velut a natura de quae similia ipsorum feminis membra dedit. Sc quemadmodum fabulis veterum satis conveniunt quod de cantu tibiisque et cymbalis additur, lo me abhorret. Nullum enim animal, praeter hom musicae numerorumque scientiam habere potest.

Cap. XIV. Plin. 5, 1. Solin. c. 27. Mela, 3, 10. Plin. Cap. XV. Tac. Ann. 2, 24. Plin. 8, 54. Aristot. Histor mal. 2, 8.

tur, si quid tale revera auditum eſt, quod mihi valde ſit probabile ob cauſſas, quae subjungentur, id omnino aut hominibus adscribendum, aut geniis putem. U. c. 669. A. C. 83.

Paracelsi, de Satyris impiae nugae.

XVI. Sane Paracelsus, et qui ejus deliramenta sequuntur, de Faunis, Nymphisque, et Pygmaeis nefaria multa tradiderunt, quomodo non solum conversari cum hominibus, sed etiam misceri connubiis, atque hinc adipisci animam humanam poſſint: quae nec vera sunt; et, si eſſent, nulla cognoſci aut ratione humana, aut experientia queant. Sunt hae deceptorum spirituum ſtrophae, modis omnibus curioſam et incautam hominum naturam in praecipitium illicere satagentium: cujus etiam farinae fuiſſe cenſeo pleraque omnia, quae de Faunis atque Aegipanibus exempla referuntur.

Fabula de Satyro et Antonio eremita.

XVII. Ne hoc quidem exceperim, quod Antonio, solitariae vitae principem Paulum quaerenti, homunculum aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cum caprinis pedibus occurriſſe narrant; interrogatumque (nam verba ipſa ponam) reſpondiſſe; *Mortalis ego ſum, et unus ex accolis eremi, quos vano deluſa errore gentilitas Faunos, Satyrosque, et Incubos vocans colit. legatione fungor gregis mei: precamur, ut pro nobis communem Deum depreceris, quem pro ſalute mundi veniſſe cognovimus, et in univerſam terram exiit ſonus ejus.* Haec dicentem volucri celeritate aufugiſſe.

Nugis humanis, aut diabolico ludibrio adscribenda.

XVIII. Quis haec ludibria sive aſtuti daemonis, sive nugatorum hominum non deprehendat? Illum, scilicet, mortalem, quisquis tandem aut cujatis fuerit, praeſciſſe, qua transiturus eſſet Antonius; cognoſſe non antea viſum; eo sermone, quo intelligi poſſet, alloquutum eſſe? Deinde negotium ipſum quam ineptum! legatio unius pro omnibus, qui fortaſſe, ne simul, aut plures venirent, cura domeſticarum rerum attinebantur! deinde petitio, neſcio ſtultior, an sceleſtior, CHRISTUM pro se deprecandi: quasi aut hic Satyrorum cauſſa naturam humanam adſumpsiſſet; aut illis, si ad se pertinere hoc beneficium credidissent, Antonius fuiſſet exspectandus, nec intra trecentos annos DEUM aut per se potuiſſent, aut per alios, exorare! Sed, ne cetera examinemus, ipſe quoque tam velox disceſſus, non exſpectato reſponſo, arguit, aut

Cap. XVII. Hieron. in vita Pauli, p. 71.

U. c. 669. A. C. 83. senatui populoque Satyrorum rem istam haud sane cordi fuisse: aut stultissimum unum omnium oratorem delectum, qui tantam rem tam negligenter egerit.

Fabula de Sileno et Mida,

XIX. Ejusdem generis ille Silenus fuit, (si Theopompo Chio egregio fabulatori non omnino deneganda fides est) qui Midae regi multa exposuit, falsa quidem omnia, sed mirabilem habentia similitudinem veri: non eam dico, quae veritatem doceat, sed quae aliunde cognitam possit ad fabulae opinionem adducere.

XX. Nam duae certe civitates sunt in mundo, de quibus multa docte pieque Augustinus scripsit: quarum altera non immerito *pugnax*, altera *pia* nominetur. Et, quod ille *de fructibus tristitiae laetitiaeque* Midae tradidit, videntur duarum paradisi arborum, prohibitae nimirum et vitalis, historiam malitiosis fabularum involucris operire. Ut mihi non fiat incredibile, homini curioso et mago, qualem fuisse Midam annulus, quem ei tribuit Plinius, et alia quaedam arguunt, sub illa figura daemonem talia respondisse.

Spectrum apparuisse Midae arguit.

Nam et ipse fingebat, *mediae se naturae inter divinam humanamque compotem*; quod genus antiquis *daemonum* appellatione veniebat, quamquam conditionem eorum ignorantibus. Illud vero responsum, quod Midae dedit, *non nasci homini longe optimum esse; proximum autem, quamprimum mori*; quam est plenum diabolici mendacii, et ad desperationem adigendi efficax?

XXI. Sed et ipsa Sileni captura, quam narrant, magicis caerimoniis et sacrificiorum imitationi proxima est. Fontem enim, medio loco situm inter Paeonas atque Medos, vino diluisse tradunt: ut sic aquis eis uti solitus Silenus non animadversa vini fraude caperetur. Nam et haec inter artes est inimici spiritus, ut iis rebus teneri se posse fingat, quarum nulli haec a Deo per naturam insita facultas est: quo magis temerarii homines erroribus et superstitione irretiti capiantur. Neque haec aliena erant Midae institutis, quum esset Orpheï praestigiatoris discipulus, divitiarum et regni nihil ad se pertinentis cupitor. Igitur nec illos sequendos arbitror, qui Silenum, ut illis

Midas Orphei praestigiatoris discipulus.

Cap. XIX. Aelian. Hist. Var. 3, 18. Cap. XX. Plin. 33, 1. Aelian. Aug. de Civ. Dei, 8, 14. Aristot. apud Plut. de consol. ad Apollon. Cic. Tusc. 1, 48. Cap. XXI. Maxim. Tyrius, Dissert. 30. Conon apud Phot. Voss. Idololat. 1, 21.

temporibus, naturae et omnis antiquitatis intelligentissimum hominem fuisse interpretantur. Nam hanc quidem expositionem omnia dicta dicendaque refutant. U. c. 669. A. C. 83.

Satyrus Alexandriae visus.

XXII. Quod si forte verum est, (nam penes auctorem sit fides) quod, regnante Constantino, visum Alexandriae Satyrum Hieronymus scripsit, cujus etiam defuncti pellem Antiochiae spectarit imperator; eum quidem monstrosum fuisse partum arbitror, qui potuit ex tabella picti Satyri non aliter movisse imaginatricem facultatem gravidae, quam fuit in illis mulieribus factum, quae secundum tabulas pictas, quae in cubili erant locatae, foetus aut venustate praecipuos, aut deformitate insignes ediderunt.

Vir ferus prope Villingam.

XXIII. Sed ille nimirum Satyrus, neque lingua humana usus, neque tale quidquam, quod suis antiqui tribuerunt, fecisse traditur. Quemadmodum intra hos ducentos annos superiore saeculo vir ferus in silva S. Germani prope Villingam oppidum fuisse memoratur, consortium hominum fugiens, nudoque corpore per aestatem ac hyemem, radicibus herbisque victitans, et aquam bibens ex foetidis paludibus. Ideoque fraudes malignorum spirituum, et incredibile in nostrum genus odium reputanti, vix aliud persuaderi queat, quam antiquorum illas de Satyris opiniones non temere natas, sed ex diaboli praestigiis initium habuisse.

Fauni aut Panis nomen spectrum notat.

XXIV. Vox ipsa atque nomen ab Hebraeis desumptum, si Faunum aut Panem voces, nihil aliud, quam faciem, aut apparitionem spectri; sin Satyrum, occultum et in abdito latentem signat. Nam Panem Graeci, Latini Faunum, Germanicae gentes Fanum, solenni literarum istarum commutatione, dixerunt: Deum esse putantes, quem sic nominarent. Unde Germanis signa militaria sunt hoc nomine appellata, quod hodie quoque manet; quia, sicut aliae gentes Herculem, aliosve Deos, ita horum majores Fanum pro vexillo praetulerunt copiis suis, quod ita facile superiores se hostibus fore ratiocinabantur, si tamquam duces belli Deos sequerentur. Eumdem et *Tanfanam* vocaverunt, quasi silvestrem Fanum dicerent.

Cap. XXII. Hieron. in vita Pauli, p. 71. Cap. XXIII. Camerar. Oper. sub. Cap. XXIV. Curt. 8, 14. Tac. Germ. c. 7. Tac. Ann. 1, 51.

U. c. 669. A. C. 83. *Spectra cur humanam figuram caprina miscere ament?*

XXV. Hic igitur Fanus saepe in silvis apparebat ea forma, qua pingitur, humanam speciem imitans, sed corruptam; (quemadmodum corrumpi et naturam cupit) hircinam adſumens, propter petulantiam animalis, quo nullum in Venerem noſcitur eſſe proclivius: quod et matrem, cujus adhuc uberibus alitur, ſtupro supervenit; et tum alias, tum praecipue tempore coïtus omnium eſt foetidiſſimum. Quapropter immundiſſimo spiritui non aliud in natura animalium viſum eſt genus, exprimendae suae similitudini accommodatius.

Pan cur facie rubra pingatur?

XXVI. Ergo et Aegyptiis in forma semicapri apparuit, *Mendes* ab ipsis dictus, quo nomine et animal ipſum appellabant: idemque ab his pariter, atque Pan a Graecis, pictus eſt. Et Herodotus quidem monſtroſae formae cauſſas exponere verecundatur: quod nempe arguit, parum honeſtas aut Deo dignas audiviſſe. faciem autem rubram propter aetheris similitudinem ei tribui, quidam exiſtimarunt: ego factum reor ideo, quod tali figura et ignito vultu fuit conſpectus. Et ad hunc ferme modum apparere in nocturnis ſagarum orgiis daemonem, concordi propemodum confeſſione omnium firmatur.

Satyri loquentes diaboli fuerunt.

XXVII. Nec mirandum fuerit, si, quae memorantur ab antiquis de Satyrorum nocturnis lusibus, tripudiis, cantibus, ad simile quoddam diabolici ludi commentum referamus. Nam talia multis locis audiri feruntur, et in Lopensi eremo, quae in ditione erat Tatarorum, quum iis locis Marcus Paullus Venetus degeret.

Similes aliae praeſtigiae daemonum.

XXVIII. In summa, si quod ea figura repertum sit animal, monſtroſum fuiſſe, idemque rationis ac sermonis humani expers crediderim; ubi vero loquelae intervenerit uſus, spectra larvasque mali daemonis. Ut iſta sint ex eodem genere prodigiorum, quo apud Sambulon Parthicae ditionis montem Herculem venari; Achillem, Helenae matrimonio junctum, Leucen incolere, Tauricae Cherſonnesi inſulam; eumdemque oppugnatas ab Alaricho Athenas defendiſſe creditum eſt. Quos vero ludos spectrum edidit, quod

Cap. XXV. Heresbachius, de re ruſtica, l. 3. Taubmann. in Plaut. Men. Act. 5. Sc. 2. v. 85. Cap. XXVI. Herodot. 2, 46. Serv. ad Virg. Eclog. 2, 31. Cap. XXVIII. Tac. Ann. 12, 13. Pausan. l. 3. Plin. 4, 12. Zosimus, l. 5.

IX. Is ergo, contra suos adversarios transmis- . ceteris ferme satis fidebat; hoc uno angeba- pad trajectos in Italiam milites, ubi patrium aspexissent, ne desertis signis dilaberentur, bat: aut, quod solenne civilibus bellis est, ho- vexarent Italiam. Ceterum, hic etiam ferente a usus, ultro offerentes jurejurando adstrinxit, *apud signa, neque molestos cuiquam sponte sua fore.* et. pecunia eum indigere rati, pro sua quis- pia conferebant. Ille, mirifice delectatus tan- tum benevolentia, vocatos in concionem sic i est. *Sulla suos jurejurando adstringit.*

X. *Si mihi prima haec dies experiundi animos vestros milites, mihi quidem plurimum gratularer, qui tales copias; sed subtimerem tamen, ne forte subitus ardor ..iae. postquam aliquid praeter opinionem offendisse- stingueretur aut tepesceret. Nunc autem, post tot om- mporum documenta, quae per complures annos et ego et vos mihi dedistis, adeo fundatus atque radicatus as amor, ut mihi nihil aliud cogitandum reliqueritis, uemadmodum vos, sicut optimi omnium estis, ita bea- omnium efficiam.* *Ejus oratio ad milites.*

XI. *Erant mea, nec enim vana haec est gloriatio, nquam, erga vos multa et magna merita mea: sed ea virtus vestra est, eaque fides, benevolentia, cari- militibus meis ultro gratias agam imperator. Quod* *Gratias agit militibus.*

U. c. 669. A. C. 83. *quos donec mihi praestiteritis, praestabitis autem semper, nihil mihi defuturum est. Operam autem dabo, ut non haec, quae adsunt, laborum praemia retineatis, sed longe pluribus majoribusque cumulemini.* In hanc de sententiam multa addidit, occasionem tam commo tenens, animosque omnium suavi oratione per Ita fidos duci ad reliqua, et robori suo fortun fidentes, ad quadraginta virorum millia (quinque giones erant, et Achajae Macedoniaeque auxilia cujusque generis equitum sex millia) in naves i suit.

EPI

Cap. XXXII. Appian. Civil. l. 1.

ı in Italiam cum exercitu trajecit, missisque qui de pace agerent, a consule C. Norbano eumdem Norbanum proelio vicit. Et quum onis alterius consulis, cum quo per omnia t, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra turus esset, universus exercitus consulis, sol-

ı *Italiam cum exercit*] *Sulla Italiam* um ejusque exemplo Epitomarum interdum esse, vidimus ad 10, 41, 6. et ad Epit. 59. en reliqui codd. praeı tueantur, potius didetur, *τὸ in*, vel *ı*, a ıli vocis sequentis inesse. Alia ejus erroa vide ad 2, 47, 6. 3, . 10. 21, 24, 4. 22, 30, 7. 24, 4, 4. et saepius

ısule *Cn Carbone et* praeferant *ab consule*, ut Gronov. anno 1665. edidit. Verum consuli Norbano praenomen *Cajus* fuit, ut docet Pighius in Ann. ad A. V. IↃCLXX. pag. 248. V. etiam Sigon. ad Epit. LXXXIX. Alii eum *Quintum* vocarunt; quos errasse, recte docet Cl. Duker. ad Flori 3, 21, 18. Insuper particulam *et*, ab initio horum verborum, auctoritate ed. Camp. ex contextu sustulit Clariss. Crevierius: cujus emendationem firmat auctoritas Voss. et Berg. Eam tamen si quis servare malit, legendum erit *violati sunt*, pro *violatis*. V. ad 45, 17, 5. Verum

licitatus per emissos a Sulla milites, signa ad S l im transtulit. Scipio, quum occidi posset, dim sus est. Cn. Pompejus, Cn. F. ejus, qui Ascul ceperat, conscripto voluntariorum exercitu, cum bus legionibus ad Sullam venerat; ad quem se bilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad stra veniretur. Praeterea expeditiones per totam I liam utriusque partis ducum referuntur.

endum exiſtimat scriptoribus Romanis, Auctori Epitomes, et Vellej. 2, 25. qui Sullam bona fide concordiam quaesiviſſe teſtantur. Ceteri etiam codd. vulgatum hic tuentur.

Per emissos ab Sulla milites] *per omissos* Voſſ. *per amissos* Berg. *per ammissos* Boend. unde faciendum videtur *per immissos*. Praeſtat tamen, ut vulgatum, pro quo stant Leid. et Lov. 2. cum omnibus editis servemus. Deinde *ab Sulla* Gronov. anno 1665. ſubſtituit, quum priores haberent *a Sulla;* quod non tantum servant Exc. Pithoei, et Norv. teſtante Hearnio, sed etiam omnes noſtri. Mox *quum occidi posset*, pro *interimi*, Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. quod admisi. V. ad Epit. 57.

Ceperat, conscripto voluntariorum exercitu] Voſſ. *ceperat scriptus cum scripto.* Gud. *ceperat scriptus conscripto* Fortasse: *ceperat, privatus, conscripto voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Sullam venit. Ad quem se.* Auctor de B. Afric [22.] *Privatus atque adolescentulus, paterni exercitus reliquiis collectis*, etc. J. FR. GRON. *conscripto quidem voluntariorum exercitu* editi ante Gruterum, qui *τὸ quidem* ... ete omisit, consentientibus ... nibus noſtris, Exc. Pithoei, et ... Camp. V. ad Epit. 55. Praete... *ceperat, scriptus cum scri... voluntariorum* Berg. *cepe... scriptus voluntariorum* Exc. ... thoei. *ceperat scripto volun... riorum* Leid. *ceperat consc... pto voluntario* Lov. 2. Vulgat... servant Boend. et ed. Camp. V... cem *privatus* hic excidisse, ... hi persuadere nequeo. Paullo ... te *Cn. Pompejus, Cn. Pomp... filius, ejus qui* Berg. et Boe... a quibus in eo tantum differt ... Camp. quod vocem *ejus* nesci... *Cn. Pompejus, ejus Cn. Pomp... ji filius, qui* Leid. et Voſſ.

Ita ut deserta urbe ad c... stra veniretur] *ita ut ad des... ta castra veniret* Boend. *ita ... deserta ad castra veniretur* ... Camp. In praecedentibus *no... litas transferebat* Voss.

Expeditiones per totam It... liam] *per universam Itali...* Exc. Pithoei, Norv. et edd. a... Gronovium, qui *per totam It... liam* substituit, consentienti... Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boe... et ed. Camp. Et hinc eam lecti... nem servavi, licet Freinsh. D... jat. Clericus, et Crevierius, al... ram receperint. V. ad Epit. 5...

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER L.

IN LOCUM LIBRI LXXXV. T. LIVII.

I. Sullana claſſis apud Brundisiumne, an Tarentum, copias expoſuerit, ambiguum diversi auctores faciunt. Credi tamen poteſt, neutros falſa dicere, quod tanta navium multitudine (mille ducentas alii fuiſſe, alii quadringentis auctiorem numerum produnt) uterque portus repleri potuerit. Brundisinis certe, quod promte exceperunt venientes, conceſſam ab Sulla immunitatem ad sua tempora duraſſe, Appianus teſtis eſt. Viciſſim Plutarchus Sullae, Tarentum appulſo, ſtatimque sacrificanti jecur apparuiſſe dicit coronae figura, lemniscorumque inde dependentium. Quum deinde per Calabriam Apuliamque cum singulari modeſtia exercitus, ut non hominibus tantum oppidisque, sed etiam agris et frugibus parceretur, in Campaniam contenderet; Q. Metellus cum suis copiis in itinere ad eum venit; duoque hi imperatores pro consulibus, honore potius, quam poteſtate, pari, res adminiſtrare coeperunt.

U. c. 669. A. C. 83. Sulla in Italiam trajicit.

II. Legatis deinde mittendis iterum tentata spes pacis, juſtaeque conditiones propositae. sed, violatis a conſule Norbano legatis, tantus ardor Sullanorum fuit, ut, priusquam ordinari acies poſſet, lymphatis similes in hoſtem impetu incurrerent. C. Norbanus conſul cum C. Mario adoleſcente magnas copias inter Capuam et Casilinum, Vulturno adsitam coloniam, habebat: quo loco, paullo antequam in Italiam Sulla transcenderet, duae acies, cum horrendo fragore ar-

Legati Sullae a conſule Norbano violantur.

Cap. I. Vellejus, 2, 24. Appian. Civil. l. 1. Plut. Sull. c. 60. Appian. Vell. Appian. Cap. II. Liv. Epit. Vell. Liv. Epit. Plut. Jul. Obseq.

U. c. 669. A. C. 83. morum, ſignorumque ſtrepitu, per plures dies viſa concurrere, ſenſim e conſpectu hominum in aëre elatae evanuerant, relictis equorum hominumque veſtigiis, herbisque ac virgultis velut recens protritis.

Sulla vincit Norbanum. III. Proelio commiſſo, neque pugna anceps, neque caeſorum utrimque numerus alius fuit, quam ſi hinc mulieres, inde viri conſtitiſſent. ſeptem millia de Norbani exercitu ceciderunt; ſex millia capta ſunt. Sulla milites haud amplius centum viginti quatuor amiſit. Victis Capua receptus fuit. Victores hoc velut omine belli laeti, quamquam multis partibus ampliorem eſſe hoſtium numerum ſciebant, ſe tamen ſuperiores futuros rebantur: idque cauſſae fuiſſe Sulla tradidit, cur non in oppida diſpergerentur, quod ille facturos timuerat. Ergo faciles duci, quo imperatoribus videretur, Teanum Sidicinum proceſſerunt.

Capitolii incendium. IV. Inter eundum Pontii cujusdam ſervus fanaticus adiit Sullam, victoriamque ſe ei nunciare dixit Bellonae juſſu: ceterum, ni maturaret, Capitolium arſurum: idque factum eſt ante diem pridie Nonas Quintiles, quem ille diem praedixerat. Ea res prodigii loco habita, quod ſummae religionis templum, ſupra annos quadringentos accuratiſſima cuſtodia ſervari ſolitum, ne origine quidem incendii cognita, unam intra noctem deflagraſſet. Libros quoque Sibyllinos, quos in ea aede Tarquinius locaverat, ille ignis hauſit. Aeditui negligentiam alii, quidam inſidias fuiſſe; id quoque varie, Carbonem aliis aut conſules, aliis Sullam incuſantibus; magna pars flammam divinitus immiſſam, uti cuique mens dictaverat, cogitata pro compertis adferebant.

Belli Sullani prodigia. V. Veſtae templum ſub idem tempus ignibus correptum minime certis incendii auctoribus traditur, et motu terrae multa in urbe templa corruiſſe, inter iſtius belli prodigia relatum eſt. additur et mulae partus: et mulieris nixu ſerpens in Etruria apud Cluſinos editus, qui, juſſu haruſpicum in profluentem dejectus, adverſa aqua nataverit. Sed omnia haec pro Sulla faciebant; dum, adverſariis aſpera et foeda quaelibet

Cap. III. Plut. Oros. 5, 20. Eutrop. Appian. Plut. Appian. Cap. IV. Plut. Euseb. Chron. et 4. Praeparat. 81. Plut. Appian. Tac. Hiſt. 3, 72. Cic. in Verr. 4, 31. Dionys. 4, 70. Jul. Obſeq. Cap. V. Caſſiod. Chron. Tac. Cic. Euſeb. Praeparat. 4, 81. Appian. Jul. Obſeq.

cognovisset. Etiam contrariae factionis multi
lam accedebant, quorum vel praecipuus P. Ce-
. qui cum Mario pulsus in exsilium fuerat, eo-
contulit, ad omnia, quae animo Sullae colli-
t. ministerium suum offerens. Mox etiam, de-
arbone, quaestor ejus Verres, interversa pecu-
blica, mutavit fidem. L. quoque Scipionis con-
uaestor M. Piso, quum sequius de partibus illis
et, neque pecuniam attigit, nec ad exercitum
us est.

. C. deinde Carbonem, Cnaei fratrem, milites,
severius exigentem priorum temporum disci-
. facta seditione trucidarunt. Ita et adversa-
deficiebant vires, et Sullanae copiae in dies
ntur: dimissique passim duces haud poenitendo
u agebant. Nobiles enim juvenes, qui frequen-
Sullam concurrerant, ubi cujusque utilissima vi-
r futura opera; ad eam destinabantur. Horum
ssus, in Marsos ire jussus, quum ob hostes pro-
s praesidium postularet; vehementi oratione
Do tibi patrem tuum, inquit, *fratremque et amicos,
indigne interemptorum persequor a sceleratis poenas.*
citatus adolescens impigre perrupit, magnisque
er conscriptis copiis, utilem eo bello operam
lit.

M. Crassus increpitus a Sulla.

I. At ipse imperator, qui L. Scipionem cum
exercitu in propinquo, multos alios duces va-

Sulla de pace cupit colloqui cum

U. c. 669. A. C. 83. bus, bona fide certoque proposito quaesitam ab eo concordiam testantur.

IX. Neque recusavit Scipio, quin, acceptis obsidibus, extra castra in colloquium prodiret. Terni tantum colloquuti sunt: quo magis, quid utrimque dictum fuerit, latet, nec in vulgus emanavit. De auctoritate tamen senatus, de suffragiis populi, et de jure civitatis collatas esse conditiones, ipso rerum indicante statu, credebatur. Hoc unum constat, pactis induciis, Q. Sertorium ad Norbanum consulem missum esse, quod Scipio, collega ignorante, de tantis rebus quidquam pacisci gravabatur. Sed Sertorius in eo itinere Suessam, quae Sullae partibus se applicaverat, occupavit. Ea de re quum Sulla quereretur, consul, incertum conscientiane violatarum induciarum, an ut in re subita consilii inops, obsides reddidit.

Sertorius Suessam occupat.

X. His rebus quum abrupta spes pacis esset, exercitus consulis vehementer offensus, quia, si convenisset, tolerabilis status civitatis sperabatur, aures corruptoribus praebuit, quum, permisso colloquio, dux callidus milites, ad eamdem fraudem compositos, subinde ad castra Scipionis mitteret. Ii percunctando, *quam grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis augerentur,* postquam volentia acceperunt; *Sullae benignum imperium, infinitam liberalitatem, nec imperatorem sibi, sed patrem, divina quadam sorte obtigisse*, praedicabant. Rebus utrimque constitutis, ut propius suggredienti Sullae se conjungerent, Sulla per speciem hostilia castra oppugnandi cohortes viginti admovit; sed, praeparatis omnium animis, castra sine vulnere introïtum. tum vero universus Scipionis exercitus, quadraginta cohortes, signa ad eum transtulerunt. Solus cum filio Lucio consul in tabernaculo deprehensus est: non utique magno boni imperatoris argumento, quem vulgata totis castris militum inclinatio fefellisset: quum praesertim esset a Q. Sertorio praemonitus.

Scipionis exercitus a Sulla corrumpitur.

XI. Sulla Scipiones dimisit inviolatos: additis equitibus, qui eum, quocumque vellet, tuto deducerent. Atque ille, ubi primum urbem amicam attigit, resumptis magistratus insignibus, iterum copias haud con-

Cap. XI. Plut. Appian. Cic. Phil. 12, 11. Appian. Cap. X. Cic. Phil. 13, 1. Plut. Sall. apud Donatum, et Incert. 6. Plut. Sall. Incert. 14. Appian. Liv. Epit. Plut. Vell. Appian. Plut. Sertor. c. 8. Cap. XI. Diod. apud Val. Vellejus.

...aquas ad montem Tifata, ubi cum Norbano ...
...verat, salubritate nobiles, agrumque circa Dia-
...edicavit, cujus numini sacrata illa regio erat.

I. Inter haec novum se in Italia sidus ostendere ..., Cn. Pompejus, Cnaei filius, ejus qui Asculum ...it, trium et viginti annorum adolescens; sed ...larissima fama cuilibet senum imperatorum con-...lus. Hic in Piceno forte agebat, quum ad Sul-...ndique concurrere probatissimum quemque co-...t. hoc stimulo adjecit et ipse has ad partes ani- non tamen ut contemptus et tamquam opis e- sed firmamentum, quibus accederet, partium, ...i beneficio veniret. Igitur, sollicitatis paterni ...tus reliquiis, quum Vindius quidam Pompejum ...o subito concionatorem factum exclamasset; tan-...olescentis favor fuit, ut, a multis simul impetu Vindius e vestigio opprimeretur. In foro igi-...ximatium erecto tribunali, ducem partium pro-... Ventidiis fratribus, qui principes civitatis, et ...ianae factionis erant, excedere jussis, delectum

Cn. Pompejus adolescens exercitum pro Sulla comparat.

I. Ab hoc initio quum vicina quaeque sibi ad-...et, Carbonianos ubique proturbaret, brevi in ... auctus est, ut tres integras legiones sub signis ...t. Neque huic exercitui commeatuum cetera-...e rerum idoneus apparatus deerat. Ipsius per-...s apud militem amor, magna apud omnes ad-...o erat, qui in illa aetate nihil remissum aut ju-

Et statim egregium ducem agit.

U. c. 669 A. C. 83. alacribus saltu, cum velocibus curfu, cum validi cte certabat. Belli quoque incerta ante experime ingenio et meditatione praecipiens, tantus ftatim exftitit, ut, quanto tempore vix paratum exerc alius accepiffet, ipfe privato consilio delectum fecerit, militesque armatos eduxerit ad pugnam. que latebras aut avia, quibus ignoratus tutusqu Sullam perveniret, sectabatur. palam incedens, cumque inter eundum regiones attingebat, ad munem cauffam adducere nitebatur.

Ad Sullam proficiscens, XIV. Haec ubi Romam perlata sunt, quia s fidem erant aetatem potius Pompeji, quam indo aeftimantium, tamquam ineptis nunciis in majus spernebantur. sed, pofteaquam certiore fama i tuerunt, senatus Junium Brutum proficifci adv illum juffit. Jam et Carrinas, et Coelius, cum quisque copiis, eidem se diversis ex partibus ob rant. *In itinere Brutum vincit.* Igitur, tribus hoftilibus exercitibus cinctu Brutum summa vi convertit. Primi utrimque eq concurrerunt: nam Gallicum equitatum Brutus xerat. ibi, provectus ante signa adolefcens, in robore Gallum, qui et ipfe ex diverfa acie proc rat, lancea dejectum interfecit. unde timor in hoftibus, et mox fuga; suorumque in aciem imp peditem quoque turbatum averterunt. Sic fuso exercitu, quum inter reliquos duces orta disc effet, alius alio caftra moverunt. Pompejus op disceffu eorum praesidiis nudata, voluntate incol recepit.

Mox Scipionem, et Carbonem. XV. Mox Scipio conful cum exercitu occurrit, meliore, quam antea contra Sullam, eventu. nan lites ejus, simulatque Pompejanos confpicati sunt lutatione facta, ad illos transierunt. Poftrema Carbone lucta fuit, ad Aesin flumen multas equ alas objiciente. Sed ille in loca iniqua detrufos, evadendi via non effet, cum armis equisque in tionem accepit.

XVI. Ignarus horum Sulla, qui nihildum aliud si de primis Pompeji conatibus, audierat, et de lefcente sollicitus, ne per tot hoftium exercitus

Cap. XIII. Sall. apud Veget. de Re Milit. 1, 9. Di Vell. 2, 29. Plut. Cap. XIV. Diodor. Plut. Zonar. Diodor. Plut. Cap. XV. Zonar. Plut. Cluver. Ital. Ant Oros. 5, 20. Plut.

VII. Nam, ut eum accedere ad se Sulla, simul- *Igitur valde honoratur ab Sulla.*
es aquilas, et egregiam sub signis juventutem,
jue gestarum conscientia alacrem adspexit, desi-
equo. appellatusque, ut par erat, a Pompejo *Im-*
ricissim *Imperatorem* illum salutavit: multum mi-
s. qui nominis hujus honorem adolescenti tri-
ri minime exspectassent ab eo Sulla, qui de isto
pionibus et Mariis dimicaret. Cetera quoque
em formam comitatis fuere. Pompejo venien-
gere de sella, caput aperire: quae postmodum
ctator privato servavit, unum omnium Pom-
oc honore dignatus.

L. Sed et consilia eum eo communicabat om- *Qui et mittere eum cupit in Galliam cum imperio.*
lurimum in ejus virtute reponebat spei. Ali-
etiam egit cum eo, ut in Cisalpinam Galliam
erio proficisceretur. *Est enim ibi,* aït, *Q. Me-*
optimus et bello non spernendus. Sed, nescio quo-
nius ibi res gerit, quam haec tempora desiderent.
ima in celeritate spes est: nisi quamprimum vincimus,
Et hic quidem omnia prosperrime decesserunt; pacati,
tergo reliquimus, populi; tua virtute alii adjuncti:
m exercitus fusi fugatique, totidem ad nos sponte
, et initium victoriae magnificum, et partem haud
cerunt.

Est tamen adhuc adversariis permultum virium: ne-
debilitentur, quamdiu Cisalpinam tenere Galliam
inde illis novae semper copiae submittantur, etiam
s colentium adfluentibus haud paucis. Et hunc in

U. c. 669. A. C. 83. *ab illa parte superiores simus, haud dubitanter e tyranno manibus recuperabimus rempublicam.*

Sed Pompejus modeste renuit, XX. Haec ubi Sulla dixerat, Pompejus, quan in illa aetate et fortuna, modestiae satis tenax, ne vit rectum sibi videri, si natu et dignitate majori p vinciam extorqueret. *Neque vero, te mandante, quidq negotii defugiam. non cepissem haec arma, certe non ita ce sem, si laboribus et periculis potuissem absterreri. Sed Q. tellus is sane vir est, quem a me adfectum injuria videri no Fortassis etiam per se res ita geret, ut fortunae tuae desider que respondeat. Quod si forte in tantum impar hosti futu est, ut sustinere eum posse diffidat, haud dubie mittet ac literas, et consilium rebus suis auxiliumque postulabit. porro arcessente, promptus et lubens ibo.*

Invito Metello iturum. XXI. *Et hanc sententiam tibi quoque probari non dub Imperator, cui et ipsi fuisse viderer justo cupidior, si pro ciam oblatam statim acciperem. Sed et nobis, qui pro legibus republica gerimus bellum, honestius fuerit nihil commisisse, qu illis parum congruere videatur. Neque fortassis utile sit, Metellum, tanta nobilitate et gratia virum, offendi. nam p pter illum, et si qui praeterea sunt ejus similes, optimati partes vocamur: et, quemadmodum illius favor multorum adjunxit animos, ita multi se laesos in uno putabunt. Praet ea mortalium omnium fata dispensat DEUS. qui si forte de aliquid in illa provincia secius decerneret, jam omnium con ciis non mea solum temeritas, sed tuum quoque consilium va laret.* Ita res dilata est, donec eam in sententiam pa lo post ab ipso Metello literae venerunt.

Nobilitas, urbe relicta, ad Sullam venit. XXII. Inter haec propemodum tota nobilitas, ur relicta, in castra Sullana venerat: robur simul par bus, simul speciem ac decus adferens. Neque tam ex diverso leve momentum in consensu consulum er et ad summi imperii nomen ex omni Italia, et Circu padana Gallia ingentes copiae confluebant. quibus f me apparatibus utrimque, quod reliquum aestatis er consumptum est: ita tamen, ut nec ab expeditioni cessaretur, partium ducibus hinc inde, ut cuique c casio adesse videbatur, omnia tentantibus.

Cap. XXII. Plut. Sull. c. 53. Liv. Epit. Appian. Liv. E

m C. Marius, C. Marii filius, consul ante iginti per vim creatus esset, C. Fabius in

C. *Marius*, *C. Marii* ribe delcta conjunctio- *arius*, *C. Marii* etc. t. C. *Fabius in Africa*. OX. C. Marii septies Julia, amita C. Julii filium fuisse, disertis didit Plutarchus initio iris. Viros doctos, qui hujus filium adopti- crediderunt, refellit, quorum circa haec entio apud veteres est, istinguit Perizonius A- cap. 3. p. 98. et seqq. quod Glandorp. scri- juniori fratrem Tele- se. Suspicor, eum in ionem venisse e verbis 3-. de Mario juniore: *i concurrentem mu- bus cum MINORE TELESINO, una ob- umpente, occubuisse* iam in Epit. 88. et in Orosio 5, 21. scriptum est. Si in Vellejo, pro *Telesino*, liceret legi *Telesini*, vel, abjecta voce *fratre*, *cum minore Telesino*, quod usitatius esse puto, nihil loci errori cujusquam relictum esset. DUKER.

Consul ante annos viginti per vim creatus] De aetate discrepant auctores. Hunc locum ad Octav. Suetonii [cap. 26.] contra Dionem [46, 320.] laudat maximus Casaubonus; quia ille scripserat, Octavium sine exemplo ante annum xx. inisse consulatum. Sed non dubito, quin mendum sit in Epitome Liviana, et, pro *XX*, ad minimum reponi debeat *XXV*, ut ei sic conveniat cum auctore de Viris Illustribus [cap. 68.] Vellejus tamen [2, 26.] annos numerat xxvi. Appianus

Africa propter crudelitatem et avaritiam i rio suo vivus exustus est. L. Philippu Sullae Sardiniam, Q. Antonio praetore occiso, occupavit. Sulla cum Italicis po timeretur ab iis, velut erepturus civitatem gii jus nuper datum, foedus percussit.

no vigesimo aetatis consulatum gessit, uxorem anno aetatis quarto decimo duxisse debuit; quod verisimile non est. Illa etiam, quae in exsilio egisse dicitur, tam immaturae aetati convenire nequeunt.

C. Fabius in Africa] Cognomine *Hadrianus*. In Epit. 84. *C Fabius praetor*. Erat ergo nunc pro praetore, ut recte Oros. 5, 20. *Cui imperium pro praetore erat*. Et ita accipiendum est, quod Cic. 5. in Verr. 36. eum et Verrem praetores vocat. nam uterque pro praetore erat. Ascon. in 1. Verr. 27. dubie: *ut alii ajunt, legatus, ut alii putant, pro praetore, vel praetor*. Pro vero habeo, quod secundo loco ponit. DUKER. *Q. Fabius* Voss. Boend. et ed. Camp. Male. V. ad Epit. 84. De C. Fabio Hadriano vide Haverkamp. in Comm. ad Thes. Morell. tom. 1. p. 171. et ad Oros. 5, 20. Tum *in Africam* perperam Boend. Norv. et edd. vett.

Propter crudelitatem et avaritiam in praetorio suo] Sic etiam Ascon. l. d. Quod his *praetorium*, Ciceroni ibi *domus* est. *Uticae domi suae vivus exustus est*. V. Perizon. Dissert. 1. de Praetor. §. 30. et Diss. 2. §. 5. DUK. *et avaritiam suam* Voss. Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. quorum primus vicissim omittit vocem *suo*.

Sardiniam, Q. Antonio praetore pulso et occiso] *Sardinias* male Lei per voces *et occiso* ‹ dem etiam abfuisse codice, quo Pighi Quamvis enim in An ıↄcLxx. pag. 248. qu Antonius gessit, pr anno sequenti de eju rum, attamen ad A. pag. 254. et ad A. V. 1 tantum a L. Philipp gato provincia pul laudato etiam hoc lc caedis vero nullam facit. Mox *ereptur* Berg. Lovel. 2. et E Deinde *et suffragii dati* Leid. quasi vell *gii jus nuper dati* mutandum.

Itemque, ex fiduc tae victoriae, liti quibus adhibebant nia, Romam deferr ge ex veterum libro tate, Claudio Putean te, *Idemque, ex f certae victoriae*, l *a quibus adibatur*, *um Romam differre* Scholion hoc Sigoni ptum demum appar ne Ven. quae eo mo anno 1592. Primae ‹ *Itemque, ex fiducia victoriae, litigator adhibebantur vadir mam deferre jussit* prioribus Scholioru bus legebat, *Itemq*

ucia jam certae victoriae, litigatores, a qui-dibatur, vadimonia Romam differre jussit, a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Da-us praetor, ex voluntate C. Marii consulis senatum contraxisset, omnem, quae in urbe nobilitatem trucidavit, ex cujus numero Q.

*certae victoriae, liti- a quibus adhibeban-imonium Romam de-*it. quomodo etiam La-bat. *Itemque* servant g. Lov. 2. et Boend. pro *Idemque* praefert Lei-ad Epit. 69. Hinc *jam* Boend. et ed. Camp. dam *jam*, incertae po-a Mss., omittit Leid. *ibebantur, vadimonia deferre* Leid. *adhibe-adimonia Romam de-*rg. et Lov. 2. *adhibi-adimonia Romam de-*end. *adibatur, vadimo-am deferre* Voff. *vadi-*Exc. Pithoei. Veriorem Puteanum Sigonio sub-eriffimo, nisi quod for-jam insuper inducen-V. Brisson. de Verb. Si-voce *Adire*: ubi locu-*adire judicem, magi-*exponit.

masippus praetor] Hunc pian. 1. Civ. p. 403. *Bru-*at, in quo cum erroris viri docti. Pighius puta-ndem, qui omnibus aliis ppus eft, ab Appiano dici, quia duo habue-nomina. Nam in A. V. praetorem urbanum ha-nium *Brutum Damasip-*pue tribuit, quae deinde uno de Damasippo, et in Livii de L. ut ibi ante m erat, Bruto leguntur. dictum eft ad Florum 3, 21, 20. *Junium Brutum* inter duces Marianos fuisse, certum eft. Nam Diodorus Siculus in Exc. Peiresc. pag. 410. scribit, quum Pompejus privatus adversus Marianos rem gerere coepisset, a senatu adversus illum missum fuisse *Junium*. Eum autem Plutarchus, in vita Pompeji de eadem re agens, Brutum vocat. Sed eum Damasippum fuisse, et omnia, quae de hoc referuntur ad Junium Brutum pertinere, non facile demonftrari poteft. DUK. *Damascus* Berg. *Damascius* Norv et edd principes. *Damasicius* Lov. 2. *Damasirius* ed. Camp. *Domastrius* Boend. *Damasipus* deinde reposuit Frob. *Damasippus* Basil. anno 1554. quod supereft in Leid. et Voff. *Damasippus praetor* memoratur etiam Orosio 5, 20. ubi vide Fabric.

Omnem, quae in urbe erat, nobilitatem] Ex aliis patet, hic rem supra modum exaggerari. DUKER. V. Vell. Paterc. 2, 26. App. Al. 1. Civ. 403. et Oros. 5, 20.

Ex cujus quidem numero] Vocabulum *quidem* delendum esse, Gronovius supra monuit ad Epit. 83. Non adparet etiam in Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Idem etiam ex contextu omisit Sigonius, licet id in Scholiis monere neglexerit: sed ante Gronovium nemo ei dicto audiens fuit. quin et nuper cum antiquioribus er-

Mucius Scaevola pontifex maximus fugien bulo aedis Vestae occisus est. Praeterea L. Murena adversus Mithridatem in Asia continet.

rare, quam Gronovium veriora monentem audire, maluerunt Freinsh. Doujatius, Clericus, et Crevierius.

Q. Mucius Scaevola pontifex maximus] *Q. Mucius augur, Scaevola pontifex maximus* Leid. cujus lectionis auctor aliquid audivisse videtur de duobus Muciis Scaevolis; altero augure, altero pontifice maximo, eodem tempore viventibus. Verum, eos diverso tempore obiisse, et pontificem maximum auguri superfuisse, constat ex Cic. d. Amicit. 1. *Eram deductus ad Scaevolam*, (augurem) *sumta virili toga, ut, quoad possem et liceret, a senis latere numquam discederem.* etc. *Quo mortuo, me ad pontificem Scaevolam contuli.*

In vestibulo aedis Vestae occisus est] Paterculus aït [2, 26.] Scaevolam in curia Hostilia trucidatum fuisse. DELR. Vide ad Florum 3, 21, 21. Scaevolam non procul a curia occisum scribit Appian. 1. Civ. 404. in curia Hostilia Vellej. 2, 26. DUK. Dissensus hic auctorum maximam partem tolli poterit, si statuamus, aedem Vestae et curiam Hostiliam, in quam Damasippus senatum convocarat, vicinas fuisse. Ita enim Appianus scripserit, Scaevolam non procul a curia occisum esse, quia occisus est in aede Vestae curiae vicina: Vellej. vero in curia Hostilia, quia id facere percussores constituerant, licet tamen inde persecuti consiliun aede Vestae perfece autem Hostiliam et non longe a se rem de patet, quod in ne, nempe Foro R fuisse dicantur apu Festum Rufum in Rom.

Bellum ab L. M sus Mithridatem i vatum] *ab L. Mur* vius edidit anno 166 fuisset *a L. Mure* iam in Exc. Pithoei peresse, Hearnius te *ab*, praeferunt etia Deinde, *Murena* s go scribendum ess Fast. Capit. ad A. V ex nummis familiae diphthongum praef a pisce *Muraena* d Graecis Μύραινα di nut. ad Cic. Orat. p princ. et 13. ad Fa Graeci cognomen l ciniae scribunt *M* Plut. in Cat. Utic. p in Mithr. 213. 235. p. 522. Hinc *adver datem* Boend. V. Idem autem cod. c non agnoscit voces male. Prius bellum date ejusve ducibu la in Europa, parti Asia gesserunt. At l cum eo in Asia ta tum est.

PLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LI.

LOCUM LIBRI LXXXVI. T. LIVII.

ıno sequente C. Marius C. F. C. N. ante aeta- vim creatus conſul, collega Cn. Carbone, ho- niit: quem, ut immaturum periculoque ple- larii mater acerbe fleviſſe dicitur. Is adole- C. Marii fratre genitus, a patruo adoptatus, atis anno consulatum ceperit, scriptores dis- . quinque, aut sex, aut septem annis vicesi- reſſus apud diverſos reperitur: sed, ut Livia- quiis adhaeream, quae minorem annis viginti ea quoque ratione adducor, quod nihil ab eo ec tempora geſtum traditur, quum ejus rei, si t aetas, occasiones multas fuiſſet habiturus: e C. Marius senex ideo se bellum Mithridati- petere, quo, se potiſſimum magiſtro, filius rudimenta poneret, jactaverat.

U. c. 670. A. C. 82. C. Mario, Cn. Papirio III. Coſſ.

C. Marii mater immaturum honorem filii deflet.

Acris eo anno hiems quum impedimento rebus s eſſet, eo intentius cogendis ad bellum pecu- nſules incumbebant. Et, ne militibus ſtipendia t, feſtinantibus in summa inopia Patribus, se- nſultum, quale tum potuit, factum eſt, *ut au- e argentea templorum ornamenta conflarentur.* Prin-

Templorum ornamenta conflantur.

U. c. 670. A. C. 82. conſul Carbo ingentibus copiis adfuit, tam prope latis caſtris, ut viribus superior obſeſſum tenere ſtem videretur.

C. Fabius Hadrianus in praetorio suo vivus exuritur. III. In Africa deinde res turbatae, praetorqu Fabius Hadrianus propter avaritiam ac crudelita in cives Romanos, qui Uticae commorabantur, in p torio suo vivus exuſtus eſt. Quippe homo nequ mus regnum Africae adfectare, coactaque servo manu de principum nece conspiraſſe dicebatur. la poſtmodum de hac re quaeſtio fuit, non solum tempora reipublicae, sed quia juſtam fuiſſe ultio conſenſu senatus et omnium credebatur.

IV. In Sardinia quoque civilia arma se comm rant, vincentibus et ibi Sullanis: et a legato S L. Philippo provincia, Q. Antonio praetore pul occiſo, occupata eſt. His partium succeſſibus q nihil magis obsiſtere, quam metus Italicorum po rum videretur, ne, Sulla rerum potito, jus civ et suffragiorum recens acceptum amitterent: S miſſis, quos apud unamquamque civitatem valere tia et auctoritate noverat, foedus cum iis perc *Sullae fiducia.* tanta jam fortunae suae fiducia, ut, a quibus a fuerat, litigatores Romam differre vadimonium j ret, quamquam urbs adhuc adverſae factionis a tenebatur.

Marius per Damasippum principes multos tollit. V. Quibus rebus quum exulceratus C. Marii sulis animus eſſet; adoleſcens paternae saevitiae, psit a L. Brutum Damasippum, *ut Sullanae factionis cipes trucidaret:* velut imminente jam fato, in ant sum ultionem rapiens. Ille, convocatos in sen quasi de republica conſulturus, (praeturam enim banam gerebat) C. Carbonem, cognomento Arvi virum praetorium, consulis fratrem patruelem, Antiſtium, socerum Cn. Pompeji, in curia H trucidavit. L. Domitius fugiens circa fores inte ptus eſt.

VI. Q. Mucius Scaevola pontifex maximus, vi datiſſimae vitae, ad veſtibulum Veſtae confugerat

Cap. III. Liv. Epit. Cic. in Verr. 5, 36. et 1, 27. Val 9, 10. Oros. Pedian. in Cic. Verr. 1. Cap. IV, Cic. in 1. Val. Max. Liv. Epit. Cap. V. Appian. Plut. Mar. Liv. Epit. Flor. 3, 21. Oros. Appian. Val. Max. 9, 2. 2, 26. Cic. ad Fam. 9, 21. Plut. Pomp.

, sempiternum illum horrendae religionis ignem ine suo restingueret. Neque satiatus caedibus r, ni ludibrium etiam crudelitati adjecisset, trun- Carbonis corpus patibulo adfixum circumgestari ceterorum quoque corpora per carnificem unco . atque in amnem abjecta sunt. Uxor Antistii rnia, Bestiae filia, quum de casu mariti cogno- gladio semetipsam interemit.

Calpurnia, occiso marito, sibi consciscit necem.

I. Dum ad hunc modum Italia ceteraque Euro- ellorum violentia inhorrescunt, Asiam denuo, date irritato, L. Murena concussit. Is, relictus a cum Fimbrianis legionibus, ut Asiam ordina- riumphi cupiditate belli novandi caussas circum- bat. Mithridates, in patrium regnum reversus, Colchis atque Bosporanis faciebat, qui Romani empore ab imperio ejus defecerant. Colchi Mi- tem filium regis, eum cujus adversus Fimbriam ara tametsi infelix opera fuerat, regem deposce- votique compotes facti statim arma deposuerant. Mithridates, ingenio et peritia rerum suspicax, rofecto astutia rebellionem eam coeptam arbitra- quo sibi regnum Colchorum extorqueret, ad se er vocatum compedibus aureis vinxit, et paullo nterfecit: minime recenti humanarum mentium ione, ut nunc liberorum caussa quaerant regna, regnorum caussa occidant liberos.

Mithridates filium interficit.

II. In Bosporanos deinde adeo magnam copiarum aque collegit multitudinem, ut plerique contra nos magis haec omnia parata interpretarentur,

U. c. 670. A. C. 82. magnum ad omnia momentum attulit, ut ja quin suscipiendum esset bellum, dubitaret. illum invidia jam a tempore Chaeronensis pug se, supra ostendimus: neque eximi regi pot quioribus conditionibus transigi potuisse, si suam gratiam, quam ad Romanam, Archela xisset. Igitur ille non ignarus, suspicacem mum ne liberis quidem parcere, fuga salutem etiam vindicari volebat. Quoque magis mov renam, sponte sua satis in hanc sententiam p nactus:

Eumque ad bellum incitat.

Ducum regiorum ancipitem statum exaggerat.

X. *Haec*, inquit, *regum fides est, Murena! q que pluribus modis gratiam eorum meruit, tanto ple suspectior. Amicos uti non caritate, sed ex usibus gunt, ita, simul eorum ruinam rebus suis utilem e runt, (vere, an falso, in eam inciderint opinione fert) quominus crudelissimis exemplis eos pessumdent, fectu retinentur. Sed prae ceteris eorum anceps et statio, qui magnis exercitibus praeficiuntur. Quipp liciter ipsis res decedit, invidia; sive improspere, ju onerantur: neque dicere queas, utrum sit apud haec riculosius, quae vincere duces suos volunt, vicisse in Ego fortunam utramque, ductor copiarum Mithrida tus, non aliud, pro meis meorumque factis, vulner rumdam et mortibus, praemium exspectare debui, qu perio tyranni occiderer, pro magno habiturus benef lus hoc paterer, neque liberi mei uxorque una more*

Operam suam pollicetur.

XI. *Haec et alia, quae non ignoras, vel me ta tis indicant, quo animo et erga illum esse debeam, sane meritam crudelitatem fugio; et adversus vos, ante hostem, nunc supplicem vestrum, benignissime Ut igitur utrisque gratiam, quam debeo, referam tibi, haudquaquam vanus auctor, Mithridatem ce rebellaturum. Sed, ut potius vestro, quam illius incipiatur bellum, interest. Nondum ita paratus est cupari possit. in eo maximum ad victoriam momentum Neque ego tam parum amicitiis ac clientelis valeo, signem, tum in consiliis hostium indagandis, tum i dis populis, operam navare possim.*

XII. Haec non postrema festinandi belli ra ad priorem cupiditatem accessisset, haud c motus est Murena, ut, exercitu contracto, ciam ingrederetur. Ante omnia, reddita s

---

Cap. IX. Appian.

urenam missis, pacta cum L. Sulla inita ser- *Legatorum Mithridatis perfidia.*
alabat. Forte Graecos quosdam, sapientiae
professos magis, quam praestantes, Mithrida-
verat. hi, sive gentis odio, sive mores regis
contra mandatum et utilitatem ejus, a quo ve-
bellum potius Murenae, quam pacem, suade-
igitur, quia Sulla, contentus fidem factis re-
tare, tabulas foederis conscribere neglexerat,
pacta se videre, ad quae Mithridates provo-
Hoc responso legatis reddito, statim praeda-
nisit suos, neque profanis, neque sacris absti-
anus: deinde, quia jam tempus anni rebus ge-
ineptum erat, hibernandi caussa in Cappadocia
L.

. De his Mithridates, tum ad Sullam missis, *Mithridatis legatio ad Sullam et senatum,*
senatum legatis, querebatur: *Omnia se fecisse,*
quae ex formula foederis et fide bona fieri, dari
r. Romanis Asiam, regibus Cappadociam, Bithyniam,
niam restituisse: recessisse intra patrii regni limites,
que remotum a consilio simul et occasione Romani belli
us locis adversus Colchos atque Bosporanos dimicasse.
ulla provocatus injuria L. Murena, quem L. Sulla
rio in Asia reliquisset, irruptionem in fines suos fe-
bes expugnarit: praesidia regia ejecerit, aut occiderit:
libet occurrente nemine, divina simul ac humana la-
c rapinis vexaverit. Nec hunc injuriarum finem fa- *Querentis de injuriis Murenae.*
ituisse, in Cappadociae hibernis exercitum tenentem,
primum tempus anni pateretur, redintegrare bellum

U. c. 670. A. C. 82. *buisset, discrimine, pari violentia et acerbitate omnes tra* Similia quoque mandata ad Sullam dederat; ad ctis, quae singulariter illum attingebant, qui, ejus auctor, magna a rege ad bellum accepisset a lia, majora exspectare posset. Haec erant super anno facta.

Murena denuo populatur fines Mithridatis. XV. C. vero Mario, Cn. Carbone consulibus, q nondum reversi Roma legati essent, Murena, tra Haly fluvio, qui et alias copiosus aquis, tum conti imbribus supra solitum intumuerat, fines Mithrid libera populatione persultavit; rege nusquam oc rente, ne bello caussam dedisse argueretur. Sic manus in Phrygiam Gallograeciamque onustus pr recessit.

XVI. Ibi convenit eum missus ab senatu Callid qui literas quidem nullas adferebat, palam autem renae nunciavit senatus verbis, regem socium cumque ne lacesseret. Deinde, quia cum solo loqui conspectus erat, neque Murena ideo minus stilia faciebat; dolum Romanorum incusans Mi dates Gordium occurrere, et praedatores coër jussit.

XVII. Ille, quum et milites multos et jumenta prehendisset, abductis illis, castra castris Murena opposuit, ut interfluente amne dirimerentur. Ne tamen pugnae tentare fortunam voluit: donec Mithridates cum majoribus copiis supervenit. coepto circum amnem proelio, quum rebus omn impar Murena esset, transcenderunt amnem regii, manosque, multis caesis, in collem quemdam n tum se recipere coëgerunt. Mox, rege ad oppug dum collem profecto, quum locus ad resistendum rum aptus videretur, desertus a Murena est: ma que labore, regiis subinde carpentibus agmen, montes aviis itineribus in Phrygiam penetratum. leriter vulgata tam insperatae victoriae fama m adjunxit Mithridati: brevique omnia, quae per padociam dux Romanus disposuerat, praesidia de sunt.

Sed a rege profligatur.

Mithridates victor sacrificat. XVIII. Mithridates, ut bonis suis rebus hone Diis haberet, in alto monte sacrificium Jovi b rum praesidi patrio more fecit. Ejus haec fuiss tio traditur. Primus ipse rex in summo monti

igdis subditur. Inde propter copiam materiae, e altitudinem tantum flammarum emicat, ut ad s et triginta millia passuum incendium conspi- : neque propter ardoris violentiam quisquam edere per dies aliquot proximos possit.

X. Id sacrum Persarum olim reges faciebant Pa- is. inde transiit ad Ponticos velut haereditario quod ii genere Persarum regum erant editi. ienum est, quo Mithridatis nobilitas et pars m cognoscatur, brevem gentis ejus recensio- ubnectere.

Unde et Mithridati genus.

Mithridatis, qui tam diu bellavit cum Roma- dem nomine pater fuit, Evergetes cognomen- quo suis locis quaedam memoravimus. Ante gnavit Pharnaces, Sinopensium domitor, quos patrem ejus Mithridatem Rhodii defenderant. barzanes Amastrin adjunxit regno, nobilem patris Mithridatis opibus validus, qui Cappa- et Paphlagoniam annis sex et triginta obtinue- de auctis paterni regni viribus. Pater enim hridates angustius imperavit, praevalente Ma- a potentia. Nam Antigonum sectari necessum ex Alexandri Magni duce potentissimum Asiae a quo etiam fuisset occisus, nisi fuga servas- tem.

Mithridatis Ctistae historia.

Somniaverat Antigonus, (res enim est non relatu) se agrum auro conserere; Mithrida-

U. c. 670. A. C. 82. sertus sodalis et amici, non equidem voce monuit, jusjurandum patri datum falleret, sed, illo inspicie te, in arena depinxit haſtili duo verba, fugere jube Mithridatem. Atque ille cum sex equitibus profug occupatoque caſtello, cui nomen erat Ciniata, fun mentum jecit ejus regni, quod in octava demum et ceſſione Romanis armis subjugatum eſt.

Initia regni Pontici.

Quod prius fuit satrapia Persica.

XXII. Igitur et conditoris cognomento celebrat quod ipſe primum sui juris regnum iis locis orſus quibus ante Ariobarzanes Phrygiae satrapa, et Rh dobatae filius Mithridates, qui Platonis imaginem dicavit Musis, precario pro regum Persicorum pr puratis praefectisque praefuerant. Nam a septem Pe sis oriundi, datam a Dario rege majoribus suis Euxinum Pontum satrapiam, perpetua succeſſione t diderant poſteris. Quorum omnium potentiſſimus M thridates, quum et majorum antiquiſſimam gloria et tum amiſſas nuper, tum superſtites adhuc o animo reputaret; non satis fractus uno bello, Ro ni populi vaſtum imperium iterato sumptis armis pugnare audebat.

Cap. XXI. Strabo, l. 12. p. 562. Plut. Appian. Cap. XX Lucian. in Macrob. Diod. l. 15. c. 90. Diog. Laërt. in Pl Flor. 3, 5.

EPITOME

LIBRI OCTOGESIMI SEPTIMI.

Sulla C. Marium, exercitu ejus fuso deletoque ad Sacriportum, in oppido Praeneste obsedit. urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere tentantem repulit. Praeterea res a legatis ejus, eadem ubique fortuna partium, gestas continet.

Ad Sacriportum, in oppido Praeneste obsedit] *ad Sacrumportum, in oppido* Boend. et ed. Camp. *ad Sacriportum oppidum* Voss. Vide Cellar. Geogr. Ant. 2, 9, 516. Paullo post *urbem Romanam* primae edd. Vide ad Epit. 49. sed *urbem Romam* primus dedit Ascens. anno 1513. quum aliter legunt omnes codd. mei, et ed. Camp. quae etiam *ex inimicorum manu* praefert.

Res ab legatis ejus eadem ubique fortuna partium gestas continet] *ab legatis* vulgavit Gronovius anno 1665. quum priores dederint *a legatis*: quod firmant omnes nostri, Exc. Pithoei, et Norv. Deinde *ejus tandem ubique fortunam partium gesta continet* sine sensu Voss. *gestas* omittit Leid.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LII

IN LOCUM LIBRI LXXXVII. T. LIVII.

U. c. 670. A. C. 82. *C. Marius L. Sullam ad pugnam provocat.*

I. Sub idem tempus L. Sulla, ducto in Volsco ercitu, Setiam oppidum cepit, non procul ind stra habente C. Mario. qui, audita deditione op quum prope Signiam ad Sacriportum (id loco no cum quinque et octoginta cohortibus venisset, quutum Sullam ad pugnam provocavit. Proxima visus Sullae per quietem C. Marius senior fuerat,* cipiens filio monensque, vitaret illum diem, min et consiliis suis adversum. Id somnium valde c mavit Sullam, ut eo potissimum die dimicare op Idcirco, missis, qui Dolabellam arcesserent, (i parte copiarum procul castra erat metatus) qua acie iter versus hostem facere instituit.

Ejusque copias varie vexat.

II. Nec omittebant Mariani locis opportunis re sese, et alibi saxa aut cespitem obmoliendo claudere, nonnumquam variis locis ex occasione serere manus: donec ita defatigati pugnando eundoque Sullani sunt, praesertim quia molestu ber accesserat, ut prae lassitudine vix consistere sent. Id imperatori nunciatum a tribunis est, s que milites ostensi, scutis humi defixis sese sus tes. Fremens ille frendensque, tempus, quod felicissimum ad pugnam futurum existimaverat perire, signum consistendi castrisque ponendis d

Proelium ad Sacriportum.

III. Ceterum quemadmodum paullo ante c ejus spem lassitudo militum destituerat, ita tun positam hostium ferocia reddidit. Marius, cum tibus ferociter invectus, (fessos enim atque ope tentos fundi posse speraverat) hac ignominiae s

---

Cap. I. Appian. Civil. l. 1. Plut. Sull. c. 55. Liv. Plut.

runt ad hostem. Ea res ceteros in confessam egit, et, insequentibus alacriter, qui paullo ores erant, Sullanis, magna fugientium strausdita. Fenestella cum quibusdam aliis scriptointerfuisse proelio C. Marium, negant: sed viboribusque confectum, signo pugnae dato, sub evisse, et, fugiente jam exercitu, vix potuisse

Fuga reliquias exercitus Praeneste abstulit, natura munitum oppidum, Marius etiam praermaverat. Sed tanta fuit trepidatio, ut introqui primi accurrerant, deinde, metu ne una irrumperent, Praenestini clauderent portas: que est, ut Marius tum demum superveniens missо in murum subduceretur. Ceteri plerines in conspectu suorum caesi captive sunt. viginti millia hostium eo proelio cecidisse, casse octo, scripsit: suorum tres tantum et visideratos. Samnites, quotquot in manus ve-occidi omnes, tamquam perpetuos hostes noRomani, Sulla imperavit. *Marius Praeneste fugit.*

Hujus pugnae fama Carbonem, a quo Metellus premebatur, sic exterruit, ut protinus ex loae ceperat, praesidia deduceret, et cum exAriminum properaret. sed forte fortuna acciper idem tempus Metello opem ferens Pomventaret: qui, discessu hostis cognito, castra upavit; tergisque abeuntium inhaerens, mul- *Carbo vincitur a Pompejo et Metello.*

U. c. 670. A. C. 82. laboris strenue navati haberent, urbem captam a ... tibus diripi passus est.

VI. Sed non sicut indulgens in benemeritos, etiam insolentibus lenis aut propitius fuit. Medi... trucidatus injussu suo senatus fuerat: eaque cul... multos pertinebat. Pompejus igitur, ne tum... moverent, si soli evocarentur, veritus, universum... ercitum adesse in concionem jussit. Sic nocentes, ... cum omnibus acciti erant, aliud quid velle imp... rem rati, adfuerunt: et cetera pars exercitus, ... pura ab illo crimine erat, postquam intellecta re... tanto diligentiorem in custodiendis reis praestit... operam, ne illorum fuga sibi, tamquam consciis ... dem noxae, imputaretur.

Ejus strategema.

VII. Interim L. Sulla compulsum intra Praen... norum moenia Marium circumvallare coeperat, ... propter loci naturam expugnari armis nequibat. ... supra urbem mons excelsus in altitudinem ... passuum ducentorum quinquaginta consurgebat: ... arx erat civitatis: et ab diversa parte contine... jugis angusta cervice jungebatur. Igitur fossam... lumque e longinquo duci jussit: operique Lucre... Ofellam praefecit, equitem Romanum, qui nu... Carbonianis partibus ad se transfugerat.

Sulla, Praenestinae obsidioni Lucretium praeficiens,

VIII. Id consilium a quibusdam reprehensum... non improbabiliter quaerentibus, *cur e tot egregiis ... circa se haberet, viris neminem, sed obscurum et igno... hominem, ad tantae rei ministerium delegisset? certe foe... propositi conscium humiles potius et servituti paratos ex... voluisse, a bonis viris haud aeque promptum ad turpia ... quium exspectantem.* Illa quoque caussa subesse pu... tur, ne praestantes virtute ac nobilitate homines ... siliorum gestorumque laudem ad se retraherent; ... publicaque restituta, pari cum illo jure censeri ... quum putarent. Viles ergo malebat; qui, mo... praemiis contenti, famam potentiamque solidam ... imperatorem transmitterent.

Vituperatur.

IX. Sed paullo ante, quum adversariorum app... tibus omnis Italia streperet, et ingentes passim e... citus contra se ducibus minime contemnendis con... rentur; optimum quemque honestissimumque ma...

Cap. VI. Frontin. 1, 9. Cap. VII. Appian. Liv. ... Strabo, l. 5. p. 238. Appian. Plut. Liv. Epit. 88. Vell. ... Cap. VIII. Dio apud Vales.

habuimus, post praestitam spernamus?

erum Sulla, rebus ad Praeneste constitutis, tens, omnibus viis globos militum praemit- ecipiens, ut exclusi moenibus Ostiam con- recepti, ad portas praesidii caussa remane- illis non quae in via modo erant urbes, oma statim patuit, fame urgente populum, er tot civilium bellorum vicissitudinem ad- inibus potentiori accedere. Sulla, quum a rem procedere comperisset, nihil cunctatus venit, et, copiis in Campo jussis tendere, bona inimicorum, qui sub adventum ejus fugerant, sub hasta vendidit. **Sullani Romae recipiuntur.**

vocato deinde in concionem populo, *necessi-* *tatem* miseratus, *quod iterum armatus adire ur-* *r, quam contra omnem vim atque omne periculum* *mper studuisset defendere*; *improbitatem atque per-* *ersariorum* incusavit, *qui neque secunda fortuna* *eque adversa poenitere didicissent.* **Sullae concio.**

i semper certum fixumque fuisse, in honorem com- *e acerbissimis adversariis parcere. Hujus animi se* *tum duces legatosque, sed ipsum populum Roma-* *testem, cui lenitatem suam semper approbarit,* *se ingenio uti perversitas inimicorum sivisset. Sed* *eosdem illos, quorum injurias patriae condonasset,* *tudinem pro ignavia accipere, atque, velut impune* *uros, ipsi patriaeque eamdem perniciem meditari;* *meritatem improborum virtute ac constantia repul-* *stis atque nefariis armis justa ac pia opposuisse.* **Lenitatem suam praedicat.**

U. c. 670. A. C. 82. *Id prudentes non credunt.* XIV. Haec ita, uti dicta erant, a plerisque a piebantur. at, quibus reputatio temporum, et paullo ante viderant, acrius exercebant ingenia, esse periculi plenissimam autumabant. *Etiam* *seculis, quum nondum quotidianis rebus accenseri bella et in urbe, in foro, in curia pugnae caedesque, possent discordiam partium ad sanguinem necemque imbecillior venisse. Sullam, tametsi mirifice adhuc lenitatem pr ita tamen irritatum ab adversariis esse, ut ab ipso M vix possit postulari, in tanta vindictae et caussa et ex incruenta reipublicae conversio. Neque illum ingenio a saevitia, sed tempori dedisse, ne praemature efferr ne sic quidem temperare potuisse, quin evidentia nonnull delis animi argumenta erumperent.*

Priora Sullae facta aestimantes, XV. *Priore sane bello, quum servatus a Mario ad nes jam alii decretas redisset, vi ac armis omnium rer bitrium arripuisse: urbem occupasse: multisque, ipso con te, interim et jubente, occisis, coëgisse senatum, ut com egregios viros, facultatibus suis exutos, patriae adspect vatos, hostes judicaret. Sed nec ambitionem ejus minus, iracundiam, metuendam esse. Cupiditate honorum et do tionis multos ingenio mites eo se praecipitare, unde sine su aliorum exitio eniti nequeant. Jam vero ita comparat rebus humanis, ut sine ulla cunctatione alios quisque pr quam se pro aliis, perire malit.*

Et ingenium civilis victoriae. XVI. *Non posse exsistere clementem animum in civil ctoria: iras, odia, offensas, quamquam mitissimos more acerbare. Accedere licentiam summae potentiae: et inte vel a nolentibus aliquid durius fieri, ut admoneantur bo quantum victoribus liceat, si velint. Multa quoque c voluntatem facere cogi, ut satisfaciant adjutoribus vict horum inexplebilem avaritiam nullis umquam opibus exs posse. Sed ad has parandas opus esse crudelitate. Nam et bona innocentibus invidiosissimum esse; et injustissimos, quum facere scelesta nihil pensi habeant, probos tamen malle. Nihil ergo reliquum, quam ut, quibus eripere tates constituerint, eis prius adimant vitam, quo tamquam tes puniviss credantur.*

Sulla contra Carbonem movet. XVII. Ceterum Sulla, non diutius Romae mor quam ut, curatis instantibus, amicorum quosdam banis rebus praeficeret, inde contento cursu E riam petiit: quod apud Clusium Carbo consul flo

Cap. XVII. Appian.

ris, et parem reliquorum perfidiam metuens, lates valida manu omnes trucidavit. Eodem tem- illa cum alia parte copiarum in agro Caletrano turniam coloniam oppositos sibi hostes vicit: et s. Ravennam navigans, Uritanum agrum pla- frumenti feracem in potestatem redegit. Aliae Sullanae copiae in Neapolitanorum oppidum roditorum opera recepti, promiscua caede com- m omnia, triremesque civitatis abduxerunt. ut ubique eadem partium fortuna esset, in sis campis Pompejus Crassusque Carbonianorum lia conciderunt, Carrinatisque castra circum- .t.

II. Inter haec Sulla Carboque, capita factio- apud Clusium ab oriente die ad occidentem o proelio, neutro inclinante victoria, tene- superventu dirempti sunt. Carbo deinde co- gnas ad eximendum obsidione Carrinatem mi- bus insidiae a Sulla positae, et ad duo millia pti sunt. Carrinas, foedam tenebris et pluvia nactus, ex locis iniquis exercitum ad tutiora : magis dissimulantibus, quam ignaris, hosti- uod inter caeca tenebrarum et tempestatis ad laborem aleamque prodire pigebat.

Proelio an- cipiti dimi- cat.

. Post haec Carbo ad liberandum Praeneste, legam fame premi compererat, Marcium cum gionibus misit. Eas angustis locis insidiae Pom-

Marcius obsidionem

U. c. 670. A. C. 82. tur: neque ad summam plus septem cohortibus ducem permanerent.

XX. Irrita Marcii expeditio M. Lamponium, tium Telesinum, Guttam Capuanum, Italicos accendit, ut eo promtius ad auxilium Marii concurrent. Neque spernendae his vires, septuaginta lia armatorum, erant. Sed ubi hos adventare cognovit, quibus locis maxime arcta sunt itinera necessario transeundum hostibus erat, castra frustra quaerentes aditum exclusit. Proinde rius, nullam, nisi in se ipso, spem reliquam dens, inter oppidum et opera Sullae (spatium satis magnum intererat) castellum exstruxit, que et copiis ibi collocatis, eruptionem tentavit. quum per complures dies nequidquam se fatigasset, accurrente Sulla, intra Praeneste repulsus est.

Similiter et Italici duces.

Cap. XX. Plut. Appian. Liv. Epit. Appian.

EPITOME

[L]IBRI OCTOGESIMI OCTAVI.

Carbonem, exercitu ejus fuso ad Clusium, [Faven]tiam Fidentiamque caeso, Italia expulit: [cum Sa]mnitibus, qui soli ex Italicis populis nondum [arma pos]uerant, juxta urbem Romanam ante por-

[Ca]*rbonem, exercitu e-* [jus fuso ad Clu]*sium, ad Faventiam,* [Fidentiam]*que caeso*] Membra-[nae] et Voss. et Gud. mi-[nus recte exerc]*itu ejus fuso ad Clu-*[sium, ad Fa]*ventiam Fidentiam-*[que caeso.] J. FR. GRON. *Sulla* [Carbonem] *eum, exercitu ejus* [...] Exc. Pithoei. *Sulla* [Carbon]*em exercitu ad Clu-*[sium...] *Sulla Carbonem,* [exercitu e]*jus fuso ad Clusium* [...] *Carbonem, ejus ex-*[ercitu fuso] *ad Clusium* Lov. 2. [...L]ov. vocem *fuso* rece-[...a]d Clusium exercitus [...] *caesus* dici nequit, [quum secu]ndum alios, nox proe-[lium] diremerit, neutro in-[clinante vi]ctoria. App. Alex. 1. [...] *Αὐτοῦ δὲ Σύλλα καὶ* [...π]*ερὶ Κλούσιον ἐξ ἠοῦς* [...] *γίγνεται μάχη κρα-*[τερὰ...] *ἀνέντες ἀλλήλοις ἰσό-*[...] *τὰ σκότους διεκρίθη-*[σαν...e]jus proelii ad Clusium, [...] Carboniano exercitu [...]ia militum ceciderunt, [...]idem App. Al. 1. Civ. [...] Verum id demum ac-[...q]uam Carbo, rebus de-[...i]n Africam aufugisset: [...]ur, si id memorare vo-luisset, ultimo loco ejus mentionem fecisset. Ceterum triplicem hanc victoriam Sulla non suo ductu, sed per legatos, reportavit. Vell. Pat. 2, 28. *Paullo ante, quam Sulla ad Sacriportum dimicaret, magnificis proeliis partium ejus viri hostium exercitus fuderant: duo Servilii apud Clusium, Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam.* Proeliorum ad Faventiam et Fidentiam meminit etiam App. 1. Civ. 406. apud quem nunc vulgo *περὶ τὴν Πλακεντίαν*, pro *περὶ τὴν Φαουεντίαν*, perperam editur. Mox *Italiae expulit* Exc. Pithoei. Sed ultima litera in fine prioris vocis, ex initio posterioris male repetita est. V. ad 40, 7, 8.

Qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant] Ita Gron. edidit anno 1665. itaque ex auctoritate Voss. et Gudianorum legendum monuit ad Epit. 79. quum antea vulgaretur *soli Italicorum populorum*. Emendationem ejus firmant Leid. Berg. Lovel. 2. Boend. et ed. Camp. quam etiam servavi, licet Freinshem. Doujat. Cleric. et Crevier.

tam Collinam debellavit: recuperataque re]
pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta
hominum fuit, inquinavit. Octo millia de

alteram lectionem recipere maluerint. Praeterea *deposuerant* Exc. Pithoei, Norv. et pleraeque edd. ante Gruteri ultimam, quae emendavit *posuerant*, concinentibus Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Et recte. Livius 6, 10. *Nepesinis inde edictum, ut arma ponant.* ubi vide. 5, 32. *Positis armis, in deditionem venerunt.* 9, 41. *Una vox ponere arma jubentium per totam fertur aciem.* 44, 15. *Deorum nutu arma sumturos positurosque Romanos esse.* Ita *ponere bellum* 1, 53. *Velut posito bello fundamentis templi jaciendis intentum se esse simularet.* Vide Cortium ad Sallustii Jugurth. 112. ubi, pro *bellum poni*, alii codd. *componi*, alii *deponi* praeferunt; sed utrumque ex interpretis glossa natum censeri debet, ut hic similiter *deposuerant.*

Juxta urbem Romanam ante portam Collinam] *juxta urbem Romam* Leid. Berg. Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Gronov. qui *urbem Romanam* recepit anno 1665. consentientibus Voss. Lov. 2. et Boend. Vide ad Epit. 49. Alteram lectionem adoptarunt Freinsh. Doujatius, Clericus, et Crevierius. Praeterea vocem *portam* omittunt Voff. Lovel. 2. et Boend. *ante Collinam portam* legit Berg. *ad Collinam portam* Leid. Ita Vell. Pat. 2, 27. *Ad portam Collinam cum Sulla dimicavit.* Eutrop. 5, 8. *Pugnam gravissimam habuit ad portam Collinam.* Contra *ante ipsam urbem portamque Collinam* dixit Oros. 5, 20. *apud Collinam*

portam Flor. 3, 21, 23
recuperata republica
parataque republica
thoei.

Crudelitate, quant
lo hominum fuit, in
in nullo homine unq
Exc. Pithoei, Norv. et
edd. ante Gruteri ultin
adscivit *in nullo hom*
quam fuit. Et ita Leid
re innuunt ejus excer
novius deinde *in nullo*
fuit anno 1665. recep
firmant Voff. Lov. 2.
ed. Camp. *in nullo ho*
Berg. Lectionem Grut
runt Freinsh. Doujati
cus, et Crevierius. Se
quam referenda vid
eas, quae passim in hi
terpolatae sunt. De ill
Epit. 48.

Octo millia deditor
publia trucidavit] Le
la publica, qui loci
campo Martio. Sic e
ftin. de Civit. lib. 3,
victor urbem intravi
villa publica, non j
sed ipsa pace, saevien
millia peditum un
inermia non pugnand
bendo, prostravit. E
l. 9, c. 2. *Quatuor leg*
trariae partis, fidem
cutas, in villa publi
in campo Martio era
quam fallacis dextr
cordiam implorantes
cari jussit. SIG. Eme
Sigonii firmant Leid. V
Lov. 2. et Exc. Pithoei
21. *Quatuor millia d*
inermium in villa p

...*unit*. Ubi vide viros do-... dem etiam olim male *in* ...ita editum fuisse, docent ...eti, et quae Fabricius ...d Oros. 5, 21. In nume-...ectorum nihil hic va-...ices. At circa eumdem ...dissentiunt scriptores. ...tria, quidam quatuor, ...sex, quidam septem, ...cto, quidam novem mil-...e referunt: alii unam, ..., alii quatuor legiones. ...iosh. ad Flori 3, 21, 24. ...m ad August. de Civ. Dei ...Viros doctos ad Aurel. ...Vir. Inlustr. 75. Quum ...uter. in uno cod. Aure-...per notas numerales ...*illia* datum invenisset; ...etiam in Epitoma hac ..., et hinc errore scriba-...otas male reddentium, ...*ro novem*, datum fuisse ...t. Verum pariter fere ...1. Civ. 407. αἰχμάλωτα ...λλίων πλείω γενόμενα ...super *deditiorum* Lov. ...*iciorum* Exc. Pithoei; ...isplacet Crevierio. Sed ...etiam vocat Flor. loc.

...*m proscriptionis po-*

Tabula illa cum magna gratulatione proposita est, quae hominum etc. *occidendorum ac proscribendorum duo millia continebat*. Aurel. Vict. de Vir. Inl. 75. *Proscriptionis tabulas primus proposuit*. ubi simili errore plures codd. *posuit* praeferre, Cl. Arntzen. observavit. Similiter librarii peccarant apud Liv. 9, 32, 3. Mox *et universam Italiam* Norv. et edd. ante ultimam Gruteri, qui *et totam* emendavit. Nec aliter omnes nostri et ed. Camp.

Inter quos omnes Praenestinos inermes interimi jussit] Vet. lib. *concidi jussit*. Appian. lib. 1. [408.] κατηκόντισεν ἅπαντας. SIGON. Emenda *quas*, scilicet caedes, et ita V. L. DELR. *inter quas* etiam Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani, quod recte Gruter. recepit. Deinde *inermes occidi* Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *inermes concidi* Leid. Voss. Berg. et Exc. Pithoei. Iterum igitur primi editores per vim substituerant amatum sibi verbum *interimere*. Vide ad Epit. 57.

Marium, senatorii ordinis virum, cruribus brachiisque

chiisque fractis, auribus praesectis, et effo lis, necavit. C. Marius, Praeneste obsessus a Ofella, Sullanarum partium viro, quum per lum captaret evadere, septus ab exercitu, sibi conscivit. id est, in ipso cuniculo, quu

Civit. Dei 28. Mox *oculis defossis* Boend. et ed. Camp. *defossis oculis* Norv. et priscae edd. reliquae. *efossis oculis* Froben. *effossis oculis* Basil. anni 1639. concinente Leid. *oculis effossis* Voff. Berg. et Lov. 2.

A Lucretio Asella] Vet. lib. *Offella*. Plut. in Sulla [pag. 471.] Ὀφέλλα, itemque Appianus lib. 1, [403.] SIG. *ab Lucretio* Gronov. anno 1665. edidit. Sed omnes noftri, Exc. Pithoei, et Norv. *a Lucretio* servarunt. *Asella*, ut quaedam ante Sigonium editiones, Berg. *Asylla* Lov. 2. *Afella* Leid. Voff. Norv. et edd. principes. *Affella* Boend. *Offella* Exc. Pithoei, et ed. Camp. Sed recte Sigonius *Ofella*. Vide Viros doctos ad Vell. Pat. 2, 27.

Mortem sibi conscivit in ipso cuniculo] Haec verba arbitror inducenda, ut glossema ineptum. Repugnant certe caeteris, et orationem impediunt. SIG. Bar ber. et Gudiani: *conscivit. id est, in ipso cuniculo*. Sic Epit. 98. *Qui sequi nolebant, id est, legiones Valerianae*, etc. J. FR. GRON. Vir summus ad Gellium 2, 22. videtur velle, *id est* hic ita dici, ut apud Apulejum de Mundo p. 63. ed. Elm. *Japygem* (ventum) *ex Japyge sinu, id est, ex ipso Gargano, venientem*. et in Floro 4, 2, 15. *De successione Caesaris senatus, id est, Pompejus, agitabat*. Non video, quid in his simile sit, ut hic locus cum iis componi possit. Scriptores Latini fere dicunt *id*

est, quum pofterius r eft, vel esse putant, c Vellej. 2, 23, 6. *Pater Ponticis finibus con se jussit*. Idem 2, 48, 4 *peji partibus, id est*, i *bebatur, pro republi* 2, 8, 6. *Si se consilii tradidisset, id est*, . *ribus usus fuisset m bal*. Et 3, 3, 6. *Tripei ne per Alpes, id est Italiae, ferebantur*. persuadeo, hic in vei in quibus nullum sen re possum, aliquid vit sed simul suspicor, integrum esse, et var tias de morte Marii r se, ut a Vellej. 2, 27. tem sibi consciscere concurrere, et a serv re, ut se occidat, ne dem genera mortis M consciscunt, qui ope in ea re non utuntur. dicit, mortem sibi con recte mea quidem se cat, *id est*, cum alio vel impetravit a serv cideret. DUK. Vocul in Voff. Leid. Berg. I Boend. Tum *id est*, i *niculo* Berg. *i. in ips* Voff. et Boend. *idem niculo* Leid. Voces *m conscivit* delet Crevi *septus ab exercitu i niculo*. Paullo ante *ter dere* Berg. et ed. Ca *septus exercitu* Leid Lov. 2. *septum exer scpius extra citu* Bo nu pr.

adere minime posse] se evadere non posse. it. sequenti, *admissus* J. FR. GRON. Similiter ss. Berg. Lov. 2. Boend. oei, et ed. Camp. Vide 49.

'ontio Telesino, fugae stricto utrimque gla- currit] Vox *Pontio* de- id. Voss. Berg. Lov. 2. oei, et Norv. additis au- is delendam esse, tam- rperam adscriptam, in adicabatur. *Portio* ejus t ed. Camp. Eum sim- *Telesinum* vocant Flor. i. et Oros. 5, 21. Fuisse iinorem fratrem Pontii , qui proelio cum Sulla m urbis Collinam com- iterfectus erat, indicat r. de quo loco vide Cl. Duker. ad Epit. 86. Verba *Telesino fugae.comite stricto* perperam desunt in Boend. Tum *occurrit* Norv. et edd. principes; pro quo *concurrit* emendavit Frob. anno 1535. adsentientibus omnibus scriptis meis, et ed. Camp.

Saucius a servo impetravit, ut se occideret] *ipse saucius a servo* vet. lib. SIGON. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *saucius ipse* Boend. et ed. Camp. Tum *impetravit a servo* edd. Gruteri, et recentiores; quibus adhaerent Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Pithoei. altera lectio est in Exc. Pithoei, et Norv. Dein *ne se occideret* perperam Boend. Supra Epit. 83. *Impetravitque a servo praebens cervicem, ut se occideret.* ubi vide.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LII.

IN LOCUM LIBRI LXXXVIII. T. LIVII.

U. c. 670. A. C. 82. I. Paullo ante, quam Sulla ad Sacriportum d[...] caret, a ducibus ejus, duobus Serviliis ad Clus[...] Metello Pio ad Faventiam, M. Lucullo circa Fi[...] tiam, Carbonianos magnificis proeliis victos esse, [...] lejus Paterculus retulit. Sed ego, Livianam histo[...] vestigiis persequutus, seriem rerum, Appiani qu[...] testimonio fultus, aliter contexui. Igitur quibus [...] poribus repulsus intra Praenestina moenia Marius [...] *Carbo et Norbanus Metellum oppugnantes,* iisdem ad Faventiam Carbo Norbanusque, per al[...] tiam Sullae Metello imminentes, conjunctis exe[...] bus prope castra ejus, vix una hora diei reliqua, [...] nerunt. Et, quamquam statim adfutura nox erat, p[...] terea locum pugnandi densa circum vineta arcta[...] ira magis quam consilio impetum fecerunt, tamq[...] *Magna strage vincuntur.* inopinata audacia plus formidinis illaturi. Sed in[...] loco, quum impediti vitibus milites prociderent, [...] que armis uti possent, magna caede victi sunt; e[...] citusque omnis ita dissipatus, ut morte decem milli[...] sex millium transfugio, ceterorum, quo cuique vi[...] fuerat, abeuntium desertione, non ultra mille ho[...] num servatis ordinibus Arretium sit reductum.

II. Alia quoque legio Lucanorum, quam P. Albi[...] vanus, qui cum Mario sene hostis judicatus fue[...] ducebat, frustra indignante Albinovano, signa ad M[...] tellum transtulit. ille, quum, omnibus tentatis, r[...] nere deficientes nequivisset, ad Norbanum se rece[...] Deinde fata partium, et quam frustra obniteretur, [...] putans, animo commutato, neque simplici scelere p[...] ditionis contentus, Norbanum et, qui una erant, [...]

Cap. I. Vell. 2, 28. *Liv. Epit. Appian. Oros. 5, 20. [...] pian.

...bus suis adversis, fidem mansuram ratus, pri-
...vigio Rhodum avectus eft.

... Carbo, nihil non in eo situm videns, si Prae- ...solvi obsidio poffet, L. Damasippum cum dua- ...gionibus eo proficisci jubet: sed nec ab hoc ..., occupatis per Sullam anguftiis, penetrari ... Metellus interea, quidquid a Ravenna ad Al- ...llicorum populorum colit, adjunxit partibus: ...fidentiam in agro Placentino M. Lucullus, quum ...ttio obsideretur, cum sexdecim cohortibus ad- ... quinquaginta eruptione pugnavit, caesisque ...s octodecim, caftra quoque vi cepit. Alacri- ...militum ante id proelium ea re mirifice auctam ..., quod, cunctante Lucullo, clemens ventus e ... prato florum magnam copiam in vallum ejus ...lit, qui, scutis galeisque haerentes, coronati ...fle exercitus speciem referre visi, velut certo ...ae omine ad conandum omnes impulerunt. In- ...ec etiam a M. Craffo res in Umbria geftae, et in- ...iis locis municipium Tuder receptum eft.

L. Damasippus, Praenefte liberaturus, a Sulla impeditur.

... Hae aliae super alias clades ita perculerunt ...nis animum, ut de retinenda Italia defperaret. ... quamvis ad Clusium adhuc triginta militum millia ...et, praeterea duas sub Damasippo legiones, alias ... sub Carrinate et Marcio, Samnitum quoque in- ... copiae partibusque fidae supereffent, turpi for- ... Italiam atque exercitum conful deferuit, cum ... in Africam profectus.

Carbo, desperata victoria, Italiam deserit.

Relictus ad Clusium exercitus, cum Sullanis

Exercitus

U. c. 670. A. C. 82. sit, haud facile queas discernere: omnes istos de simul adfuisse proelio, non sit absurdum existi Servilii certe magnam eo bello et praeclaram op fuisse, boni auctores prodiderunt. Sed Carrina reliqui Carboniani duces junctis copiis ad ang accesserunt, extremo conatu simul cum Samnit perrupturi. quippe Samnites inde repulsi Campa Etruriamque vastabant, sub invidia partium se vi cantes. Id quoque frustra fuit.

Reliquiae cum Samnitibus junctae Romam petunt. VI. Ergo, quum neque tenere propositum poss et, instante hinc Sulla, inde Pompejo, neque gredi facile, neque regredi tutum videretur, noc no itinere Romam petierunt, virorum et commeatu inopia haud difficilem captu arbitrati: et ad duod mum, neque amplius, ab urbe lapidem castra in bano monte posuerunt. Ibi nocte exacta haud ex cum spe, quod tantis totque ducibus imposuiss simul cum luce profectos ex urbe nobiles juvenes, cum Ap. Claudio insigni viro, ceciderunt. Octo millia bellatorum erant: dimidium ejus numeri S nites implebant, quos, solos omnium Italicorum retinentes, Pontius Telesinus civis eorum duce vir domi bellique fortissimus, et magnis certamini inveteratus.

Eodem et Sulla accurrit. VII. Igitur, quum res ad summum timorem ctaret, urbsque tota tumultu et clamoribus sequi praecipue sexus personaret, primus ab imperat Sulla cum septingentis equitibus citato cursu Bal adfuit: qui tantum moratus, donec sudor equor consisteret, statim iterum frenari eos jussit, et ad stinendum hostem procucurrit. Interim Sulla, rap exercitu ducto, ad portam Collinam circa meridi pervenit; castrisque ad Veneris fanum positis, ut q que primum advenerant, prandere milites, deinde aciem adsistere jussit. Jam enim et hostes ad urb castra metabantur.

Cui duces sui moram suadent. VIII. Ibi Dolabella et Torquatus magnopere S lam obtestati sunt, *ne, lassatis itinere militibus, pat salutem in unius pugnae discrimen committeret. Non Mar ex adverso et Carbonem, inimicissimos homines, Romanos men; sed Lamponium cum Lucanis, sed cum Samnitibus T*

Cap. V. Plut. Appian. Flor. 3, 21. Cap. VI. Plut. Appi Plut. Oros. 5, 20. Vell. 2, 27. Liv. Epit. Plut. Cap. V Appian. Plut. Appian. Plut.

... etiam Fortunae singulare obsequium adfuisse; ... ab illis plus, quam possint, neque ab hac plus, quam ...tari oportere. Numquam non timendam casuum ...situdinem: et quamlibet fortes viros a deterio... posse, si cum validis et refectis ipsi labore ac ino... committantur. Non esse caussam festinandi, ubi ...nam, quam hostium, conditionem factura mora vi... Si paullulum quiescat, non modo redituras militi vi... hostium ex desperatione natam audaciam tempore et ...tius omnia aestimandi defecturam. Nunc adhuc, dum ...ant, acre proelium facturos: ubi refrixerit impetus, ...validissimum juxta se exercitum, nec procul inde ca... Romam recogitaverint, modo suarum adversarum... reputaverint fortunam, aut posituros arma, aut ...stanter opposituros.

... reficiendum exercitum.

Nihil motus horum precibus ac monitis Sulla, *...es est,* inquit, *ut, quod restat negotii, celeritate ...beat. Mori praestat, quam hanc ferre ignominiam, ...columi et inspectante, Samnites Lucanique obsedisse glorientur. Tecta urbis, et Capitolinam arcem, et ... Deorum hominumque est, quoties respicerem, ex... ...bi vel timiditatem, vel negligentiam crederem, si ... amicos nostros in metu, adversarios, si qui etiam... sunt, in spe versari passus essem. Neque militum ..., nec Fortunae inconstantiam objeceritis. Viverent ...ensa hostium agmina, neque Praenestinis moenibus ...clusisset necessitas, si ad Sacriportum his argumentis ...issem absterritus.*

Ille non movetur.

U. c. 670. A. C. 82. *quod mihi, reipublicae, et exercitui bene vertat, sig gnae confestim dabo.*

Statim proelium committit. XII. Ita Kalendis Novembribus post nonam di ram summis viribus concursum: neque umquam pior victo Sulla, aut in majore periculo Roma Dextrum Sullae cornu, cui M. Crassus praeerat, gie vicit: persequutusque fugientes Crassus certo mines misit, qui rem bene gestam nunciarent Su et cibaria militi poscerent. nam delatus Ante usque, castra ibi posuerat. Sed nocte jam adulta fuerant missi, ad Sullam pervenerunt, defunctu crimine, cui tum gravissimo ac formidolosissimo verat.

Sullae periculum. XIII. Nam interim, dum oppositos sibi hostes sus fundit fugatque, laevum Sullae cornu valde rarat: quamquam eo ad sistendam suorum fugam la ipse se contulisset. Ferunt, albo et pernici insidentem, et a duobus hostium equitibus inde tum, hastis emissis petitum fuisse; nec animad periculo, sed agasone equum impellente, hac esse praetervectum, ut pone caudam equi hast terra defigerentur. Erat hoc morum Sullae, ut dicum sigillum Apollinis, quod ex templo Delp sustulerat, in conspectu exercitus adoraret, pro samque victoriam maturari peteret. id tum etiam xit sinu, exosculatusque, fusis, quas praesens t datio suggesserat, precibus, cedentibus coepit stere; quosdam minis, alios precibus, nonnullos jecta quoque manu retinens. Neque tamen effi potuit, ne, multis amicorum familiariumque cad bus, permixtus agmini fugientium in castra sua re leretur.

XIV. Et instabat fortunae Telesinus, totaque litans acie, *adesse Romanis ultimum diem, eruendam d dam que urbem; numquam defuturos raptores Italicae liber lupos, ni silva, in quam refugere solerent, esset excisa* alia incendendo militi acclamabat. Igitur multis, spectatum prodierant, ad urbem refugientibus, se ad custodiam portarum relicti, claustra demiser quibus et alii mortales, et quidam senatorum sunt. tantaque formido fuit, ut propemodum sol

Cap. XII. Vell. Oros. Plut. Appian. Plut. Crasso, et Cap. XIII. Frontin. Strat. 2, 11. Plut. Sull. Cap. XIV. Plut. Appian. Plut.

elle res Romana coepit. reliquum noctis caetum, castraque hostium capta sunt. Magna s fuit, quod imperator edixerat, *ne quis Samreperetur.* Ad quinquaginta hominum millia desiderata dicuntur. In his et Albinus interridie Telesinus semianimis repertus est, vigis, quam morientis, vultu. caput abscissum asippi, Marcii, Carrinatisque capitibus, qui uga fuerant, ad Lucretium missa sunt, ut obenefte ostenderentur.

Sulla mores mutat post victoriam.

Hactenus omnia Sullae praeclara, aut saltem videbantur. Recuperata respublica, parta ma victoria, patriae impendens periculum depulsum, immortalia ad gloriam facinora masippum etiam, et alios ejusmodi, miseria aginatos, jugulari jussos, homines laetaban- statim haec decora omnia crudelitate, quanlo alio umquam fuit, foedata sunt: eaque fa-, et tam a superioribus viri institutis discret vix ab eodem homine profecta viderentur. imus ante victoriam, simul placere sibi, vinitibus, coepit, (nec enim reliquias belli ulnero ducebat) Cinnas et Marios, quorum ans erat incusare saevitiam, longo post se inreliquit: sive recens talem animum indiderat sive dissimulatum ad id temporis detexerat.

Ejus immanis crudelitas.

Etiam in deditos.

Postero, quam pugnatum est, die quum AnveniSSet, tria hominum millia, qui se ab hoe abruperant, veniam petitum misere: et ille

U. c. 670.
A. C. 82.

se dediderunt. Eos, in villam publicam ingre sos, quasi inter suos milites descripturus, tempore, quo senatum in aedem Bellonae con jusserat, crudelissime trucidavit: multique simul ni, qui forte eodem venerant, etiam Sullanaru tium homines, perierunt. Corpora in Tiberim cta sunt.

Vox ejus truculentis-sima.

XVIII. Dum tanta multitudo caeditur, ipse in senatu faciebat: Patribusque ad horribilem t tum ac clamorem, tot quem millia indigne mo edebant, exterritis; eodem, quo dicere coeperat, tu vocisque tenore, *Hoc agite*, inquit, *Patres con pauci seditiosi jussu meo puniuntur.* Qua tantae acerb voce vix quidquam ab ullo homine dictum put culentius.

XIX. Proximis deinde multis diebus passim urbem caedes factae, tanta gladiorum licentia, quem quis vellet, occideret. inimicos suos ma tollebant; deinde quorum aut dignitas invidiam, res familiaris praedam luculentam ostentabat. E ista, velut signo ab urbe dato, per omnem Ita fiebant; et ubique per colonias ac municipia, adversatos Sullae aut satellitum ejus alicui consta trucidabantur. Plurimi sanguinis, alii spoliorum piditate caedes perpetrabant: erant et, qui peri lum sibi metuebant, ni aliorum exitio studium parti significassent.

C. Metelli et Q. Catuli voces liberae.

XX. Tandem C. Metellus juvenis ausus est in se natu interrogare Sullam, *ecquem ergo suppliciorum finem statuisset. Non enim*, inquit, *hoc deprecamur, ut, quos decrevisti tollere, vivant: sed ne, quos conservatos cupis, moriantur.* Ajunt et Q. Catulum palam dixisse, *Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?* Tum negante Sulla, *constitutum adhuc sibi esse, quibus velit parcere*; subjecit Fursidius primipilaris, Sullae turpissimus adsentator, qui mox in petitione magistratuum egregiis hominibus praelatus est: *Quin igitur edis, quos tibi punire certum est?*

Cap. XVII. Liv. Epit. Appian. Dionys. l. 5. fin. Flor. 3, 21. Strabo. Dio. Cap. XVIII. Oros. 5, 21. Plut. Senec. de Benef. 5, 16. Dio. Oros. Val. Max. 9, 2. Dio. Cap. XIX. Lucan. 2, v. 196. Plut. Senec. de Clement. 1, 12. Oros. Flor. Plut. Aug. de Civ. Dei, 3, 28. Dio. Cap. XX. Plut. Oros. Flor. Plut. Oros. Sallust. Hist. 1. in orat. Lepidi.

...nam ad inauditae antea saevitiae tyrannici-
...erii exemplum indignatione commota, tantum
interposito, ducentos viginti, dein poſtridie
haud pauciores adscripsit. Adjecit pro con-
..., *quorum meminiſſet, proſcripſiſſe: de ceteris de-*
..., *ubi in mentem veniſſet.*

... Receptatoribus etiam proſcriptorum poena
...ſt proposita, non excepto, sanguine junctos,
...os servare voluiſſent. Et, sicut humanitati
...m, ita crudelitati et perfidiae merces dicta
...ingula capita talenta duo. haec servo, si do-
...ccidiſſet, haec, si parentem, filio repraeſen-
... Proditoribus etiam latentium praemia con-
...nt. Denique quatuor millia septingenti, quos
...suſtulit, jubente Sulla, tanquam ad praeclari
... servandam memoriam, in tabulas publicas
...t. In his senatorum equitumque Romanorum
... fuiſſe traditum.

Caesorum ingens numerus.

... Neque Romae tantum, sed per univerſam
...rialis illa tempeſtas desaeviit. Severae pas-
...tiones habebantur, si quis sub Mario aut
...egatisve eorum ſtipendia civili bello meruis-
...rtes ope, consilio juviſſet; si omnino ſtu-
...rum fuiſſet. Quibusdam etiam crimini da-
...nt, quod cum aliquo eorum commune iter
... Ibi omnia divina humanaque violata et pol-
... mariti in gremiis uxorum, in sinu matrum
...oſſi. sacra hoſpitalia, caerimoniae et reli-
...orum, ipſaque eorum penetralia, nemini se-
...erſus percuſſores perfugium dabant.

Etiam per Italiam caedes passim editae.

U. c. 670. A. C. 82. et conſcientia securus, quum tantum aliorum sibi lendam vicem putaret, lectis proscriptorum no... bus, quum se quoque videret adscriptum; *Vae* ... *mihi*, inquit: *fundus Albanus me perſequitur.* Neque ... progreſſus, a quodam, qui eum agnoverat, perc... eſt. idemque sive Lollii, sive cujusdam alteri... tum, sed ex merito, fuit.

Lollii cujusdam improbitas et fatum. XXV. Is singulari pravitate ingenii inter ... in forum ad legendam tabulam geſtiens procurr... et, quorum proposita nomina cognoſſet, in eos ... contumeliose dicebat, calamitate miserorum gau... Igitur hunc ſtatim divina corripuit ultio. namque, legendo carpendoque singulos pergit, suum in tabula adscriptum nomen videt. quare metu ob... ſcens, quum se capite adoperto subduceret, ag... et e veſtigio, laetantibus, qui adſtiterant, omni... confoſſus eſt.

Periculoſisſima tempora. XXVI. Inde latior in omnes pavor, nec, qui... facerent, aut omitterent, quo tuti forent, satis ... bant. Accederes ad tabulam, pro curioſo pericli... ris: non accederes, pro indignante: quaereres, q... scriptum eſſet; pro te aut tuis conscientia sollici...idereris: adſtares tacitus; odiis latronum objicere... tamquam triſti silentio praesentia damnans. Nam multi, quod vel subriſerant ad talia, vel frontem co... traxerant, caedebantur. neque aut amici casu ingem... ſcere, aut adverſarii exitio laetari impune erat. Prae terea multis perniciofus cognominum error erat, qui percuſſores, ubi proſcriptos non noſſent, aliis ad fingebant: oriebaturque saepe imponentium cognomi na et rejicientium vehemens contentio. Ne mulieres quidem exemptae penitus periculo erant, quin etiam illarum nonnullae gladiis homicidarum objicerentur.

Latentium sors miſerrima. XXVII. Inter has miſerias minus videbantur miſerabiles, quos ignaros sortis suae, aut dum illam diſcunt, percuſſor occupabat. eorum, qui, praeviſo periculo, se abſcondiderant, sollicita et morte triſtior vita erat, quia neque profugere, ne deprehenderentur, audebant; neque in tanto omnium metu, quum multi ab amiciſſimis proderentur, confidere latebris poterant.

Cap. XXIV. Oros. Cap. XXV. Diod. apud Vales. Cap. XXVI. Val. Max. 9, 2. Cap. XXVII. Dio.

I. Ergo, ut pro tam pulchro merito dignam gratiam, excarnificando M. Mario praetorio, onsulis, operam praebuit: cujus cruciatibus lit illa aetas crudelius. Hunc enim, de capri-tractum, prius occidi Sulla vetuit, quam ex-mis tormentis ad Lutatiorum sepulcrum, ubi Q. Catulus pater erat, laceraretur: quia L. d Varii bustum occisus a Marianis fuerat. Ita-o per ora vulgi Marius trans Tiberim, et vir-eundum caesus, oculis erutis, perfractis cru-mputatis manibus, exsecta lingua, membris contusis, infelicem spiritum per summos reddidit. Ad hoc tam immane spectaculum rte adstans M. Plaetorius senator linquente incidisset; illico mactatus est. Ibidem etiam s triumvir periit. Caput sua manu desectum per urbem eadem manu retulit ad Sullam. n spectaculis ejusmodi nihil Sullae suavius: m, qui ubique erant occisi, capita ad illum o Rostris proponebantur; eademque omnia creabant intuentibus, quae de proscriptionis :morata sunt.

M. Marii crudelissimum supplicium.

Sed Catilinam, tam gnavum suae crudelita-lustrium satellitem, Gallis, quorum potissi-ministerio in occidendis hominibus utebatur, a quibus M. Volumnius, L. Tantasius, alii-res equites Romani sunt trucidati: inter quos ium, sororis suae virum, qui aetate et in-

Et alia Catilinae atrocia facta.

U. c. 670. A. C. 82. *rius sibi conscifcit necem.*

Nam, qui cum eo obsidebantur, postquam aliorum cum audivissent interitum, aliorum ipsi vidissent fixa hastis capita; perisse Carbonis copias, fugiss banum, urbem in potestate Sullae esse cogn oppidum Lucretio dediderunt. Marius per cuni quales Praeneste fuisse aliquot antiquitus ex St discimus, conatus evadere, postquam septum exercitu exitum intellexit, cum minore Tel ejus, qui ad portam Collinam occubuit, fratre fugaeque socio, strictis pugionibus concucurril que interfecto, ipse leviter vulneratus servo su vicem praebuit. Sunt, qui sua manu, sunt, Sullanis militibus, in id ipsum dispositis, int ptum putent. Caput ad Sullam relatum, et ab Rostris positum est, cum cavillo in aetatem co quem *antea remum, quam gubernaculum, tractare a* dicebat.

Tum demum Sulla Felicis cognomen adscifcit.

XXXII. Neque tamen ille indignus tanto n credebatur; animoque parenti non dissimilis, nam iniquiorem habuisse. neque dubitari posse de eo Sulla judicaverit; qui tum demum, pol sublatus ille fuerat, cognomentum *Felicis* hom nium miserrimus adsumpsit: statuamque equestr ratam cum hoc cognomine poni sibi pro Rostri sus est; et, quum Metella geminos eodem part disset, puerum *Faustum*, puellam *Faustam* appella luit.

Sulla Praeneste venit.

XXXIII. Lucretius, Praeneste recepto, ser Romanos, quos ibi repererat, partim interfecit conjecit in vincula, donec Sulla advenisset. non diu cunctatus, et illos, et quotquot legati, liores, praefecti, tribunique partium illarum fi occidit. Ceteros, spe salutis per P. Cethegum in campos progredi jussit. progressis exemit adr paucos, quorum aliquando usus opera fuerat. quam multitudinem tribus agminibus discerni ravit: ut seorsim Romani, seorsim Samnites, Praenestini consisterent. Tum denunciavit pe conem Romanis, *et ipsos mortem esse commeritos*,

---

Cap. XXXI. Frontin. Strat. 2, 9. Appian. Liv. Epit. l. 5. p. 239. Vell. 2, 27. Auctor de viris illustr. in Mar. fil Max. 6, 8. Oros. Diodor. l. 37. Plut. Vell. Appian XXXII. Plut. Mar. c. 80. Vell. Val. Max. 9, 2. Plin Appian. Plut. Sull. c. 67. Cap. XXXIII. Appian. Or Max. 9, 2. Appian.

ſſe negans, univerſos, quamquam plerique in- *decim dedi-*
tant, armato milite cinctos, sagittis jaculis- *torum inter-*
gi, aut concidi gladiis praecepit. Ad duo- *ficit.*
minum millia sic interierunt: quorum quin-
a Praeneſtinos fuiſſe reperio: (cetera multi-
nitium, opinor, fuit) uni tantum, quocum
hoſpitii fuerat, incolumitate conceſſa. quam ille
aſpernatus, *neque ſe ſalutem patriae ſuae publico*
debiturum dicens, immiſcuit se civibus suis, et
s occiſus eſt. Mulieribus tantum et impuberi
pepercit Sulla, crudeli miſericordia, quum,
conceſſerat vitam, vitae uſus ademiſſet. Nam
longe ditiſſimum ea tempeſtate diripuit: a-
blicavit.

V. Jam enim desitis fere singulorum homi- *Mox civita-*
nis, municipia coloniasque et civitates in- *tes integras*
ulctabat, aliarum arcibus moenibusve dirutis, *mulctat pu-*
ri exactione oppreſſis: quaedam etiam sub *nitque.*
nierunt, Florentia, Spoletium, Interamna, et,
multa jam diximus, Praeneſte. Sulmo quoque,
etus et clarum oppidum, priusquam expugna-
et, damnatum diruique juſſum, cum aliis ejus-
gionis oppidis, ab illis temporibus eſſe desiit.

XVI. Haec omnia Romani sociique, nec imme- *Cato, quam-*
patiebantur, priſtinae virtutis simplicitatisque *quam puer,*
res; quos, etiamsi indigna paterentur, meri- *de tyranno*
ceres vel ideo, quia pati potuerunt. Neque *interficiendo*
squam ea tempeſtate generoſus ille populi Ro- *cogitat.*
spiritus, et rebus omnibus antiquior libertatis

U. c. 670. A. C. 82. cis consueverat. Ibi quum subinde recens res capita videret, quae viris illustribus dempta d bantur, magistrum interrogavit Cato, *quid ita nem lem tyrannum occideret?* atque, illo respondente, *N enim odio potentior adfectus est*, sibi pugionem dari stulavit. Exterritus inde Sarpedo (id nomen praeceptori) numquam postea, nisi excussum, a est ad Sullam ducere. Tanta constantia puero, tumque animi robur inerat, ut solus et securus rannidem ferre nequiret, quam tot insignes v gentes denique ac nationes, et caput scilicet terrarum Roma, pecudum ritu taciti inultique p bantur.

EP

rutus a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram t, missus nave piscatoria Lilybaeum, ut t, an ibi Pompejus esset, et circumventus s, quas Pompejus miserat, in se mucrone d transtrum navis obnixus corporis pondere, Cn. Pompejus, in Siciliam cum imperio a

s a *Cn. Papirio Car-*
ss] Vet. lib. *M. Bru-*
Praenomen deest in
d. Camp. *M. Brutus*
l. Voss. Berg. Lov. 2.
hoei. V. ad Epit. 62.
ius adsentitur Pighio,
ad A. V. ıↄclxxi. pag.
utus servat, et prae-
anni indicari putat,
Junium Brutum Da-
vocat. Sed vide Cl.
Epit. 86. Tum prae-
a ignorant Voss. Berg.
thoei; cognomen *Car-*
d. et ed. Camp.
cyram adpulerat] Ap-
, [410.] *Κοσσύραν* hanc

Exc. Pithoei, et Norv. *quem Corcyram appulerat* Voss. *quem Corcyram appulerant* Exc. Pithoei, ut intelligamus, nautas Carbonem adpulisse Corcyram. Sed nihil muto. V. Vorst. de Latin. mer. susp. cap. 16. p. 118.

Et circumventus navibus] Copulam omittit Leid. Deinde *circumventus ibi navibus* ed. Camp. *circumventus a navibus* Leid. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. omnesque reliquae edd. usque ad ultimam Gruteri, quae praepositionem omisit, consentientibus Voss. et Berg. Eam revocavit Crevierius.

In se mucrone verso, ad trans

senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens mu mortem tulit, captum occidit. Sulla, dict ctus, quod nemo umquam fecerat, cum viginti quatuor processit. Rebus novis rei

ponderè, ei incubuit? Illud autem *ei* facile elidi potuit partim ab ultima litera praecedentis, partim a prima sequentis vocis. V. ad 39, 6, 2. Praeterea *in se verso mucrone ei incubuit,* pro *mucroni incubuit*, dictum erit eodem modo, quo *junctis exercitibus, victi sunt ab eis* supra Epit. 68. ubi alia vide.

Cum imperio ab senatu missus] Ita Gron. anno 1665. edidit, pro *a senatu;* quod non tantum servant omnes priores excusi, sed omnes etiam codd. mei, Exc. Pithoei, et Norv. Mox *qui fere muliebriter mortem tulit* Voss.

Sulla, dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit] In hanc lectionem omnes scripti et typis inpressi consentiunt: nisi quod Norv. et edd. principes praeferant, *quod nemo quidem umquam fecerat.* Sed recte voculam *quidem* Sigon. omisit. V. ad Epit. 55. et infra hoc lib. Ceterum, dictatoribus viginti quatuor fasces et secures praelatas fuisse, uno ore testantur gravissimi scriptores, Polyb. 3, 87. Dionys. Hal. 10, 650. Plutarch. in Fab. pag. 176. App. Alex. 1. Civ. 412. et Dio Caff. 54, 521. Eorum testimonio adversatur hic locus, ex quo statuendum videtur, primum omnium Sullam dictatorem cum viginti quatuor fascibus processisse. Hinc permotus Lipsius 1. Elect 23. existimat, verba *quod nemo quidem umquam fecerat*, tamquam a scioli cujusdam infausta et infesta manu addita, delenda esse. Ejus vestigiis insistens Dion. Vossius ad Caes. 1. B. Civ.

6. opinatur, eadem ve epto homine inserta e ri potuisse non nego; esse statuere non audeo pter codd. verba haec s consensum, tum quod re periodus obcurrit *Marius triumphali v natum venit, quod n eum fecerat.* Alii igi haec ita refingenda e *Sulla, dictator perpet nemo umquam fuerat scibus* etc. Utrum ta tor perpetuus dictus f modum dubito. Appia auctor est, Sullam c factum esse ἐς ὅσον δέ ἐς ἀόριστον, sed addit, tum esse ἐπὶ θέσει ν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ δοκιμ καταστάσει τῆς πολιτεί simpliciter *dictatoren ctatorem perpetuum* memorant Vell. Pat. 2 in Sull 473. et Oros. 5, demus tantisper, Sulla rem perpetuum dictum tum emphasis erit in v ximis *cum fascibus vi tuor processit?* (quod tentiae eorum,qui verb *mo umquam fecerat* poni potest) An non ide lii dictatores fecerunt, ctatorem perpetuum tanto minus mirum vid Freinsh. in Supplem. cap. 9. verba Epitome pretatus est, vel, ut cen Spanh. de Praest. e mism. Diss. 10. pag. polavit: „Formidabil „nova species prodeu „blicum fuit, quum, „dictatoribus, quatuo

confirmavit, tribunorum plebis potestatem , et omne jus legum ferendarum ademit. um augurumque collegium ampliavit, ut es- indecim; senatum ex equestri ordine supple-

praecederent: quod raesentium umquam vi- Videtur igitur legen- isse, *quod nemo*, sci- mpore viventium, *um- derat*, pro *fecerat*.

ue novis reipublicae nstituit] In vet. lib. articula *que*, alius fit n orationis. SIG. *Re-* Sigonius, quum habe- *busque*. Sed quid est *eipublicae confirmare* *it?* Immo novis rebus r status reipublicae, rmatur. Scribe *Legi- s statum reipublicae* *uit*. J. FR. GRON. *Re-* Voss. Berg. Lovel. 2. sc. Pithoei, et ed. Camp. *novis* Leid. unde Gro- *egibus novis* reponen- ectura plurimum firma- pissime enim *reges* et Mlis scribarum errore atur. V. ad Livii 4, 15, 6. cap. 34, 12. et Cel. d Suet. Tib. 30. quin et erae *R* et *L*. V. ad 28, redit, Sullam ἐπὶ Θέσει N, sive *LEGUM feren-* *caussa* dictatorem di- e, ut modo ex App. vi- Dein *populi Ro. sta-* . 2. Vide ad Livii 38,

norum plebis potesta- uit, et omne jus le- rendarum ademit] *tri- lebis* Lovel. 2. quod fer- . Tum *imminuit* Berg. *et omnino jus* Leid.

ficum augurumque col- ampliavit, ut essent

quindecim] Observat M. Ant. Ferratius in Select. Quaestion. de Rom. Republ. lib. 2. ep. 4. memorari sedecim pontifices, qui de domo Ciceronis judicarunt apud ipsum Cic. de Haruſp. resp. cap. 6. Septimum decimum fuisse C. Julium Caesarem pontificem maximum, qui Roma aberat, ac bellum in Gallia gerebat: octavum decimum memorari L. Pinarium Nattam, qui M. Tullii domum dedicanti Clodio adfuerat: verisimile etiam videri, alios vel morbo inpeditos, vel reipublicae caussa absentes fuisse. Hinc efficit, plures fuisse Romae pontifices poſt Sullam, quam quindecim, et locum hunc Epitomes censorium emendatoris stilum desiderare. Verum primum observo, omnes codd. et manu et typis descriptos, in vulgatam lectionem consentire: et deinde Ciceronem non sedecim, sed tantum tredecim pontifices memorare, qui de domo sua judicarint, et male Ferratium inter eos numerasse tres pontifices minores, quum eorum collegium a collegio pontificum diversum fuerit, ut docuit Noris. ad Cenotaph. Pis. Diss. 1. cap. 5. et latius Celeberr. Duker. ad Livii 22, 57, 3. reſtare igitur tantum quindecim pontifices, ex quot sacerdotibus eorum collegium constitisse hic traditur; alios autem abfuisse, disertis scriptorum testimoniis probandum, non incertis conjecturis ponendum esse. Hinc efficio, nihil caussae esse, cur locum hunc de menda suspectum habeamus.

vit: proscriptorum liberis jus petendorum eripuit, et bona eorum vendidit: ex quibu primo rapuit. redactum est sestertium t quingenties. Q. Lucretium Ofellam, consul versus voluntatem suam petere ausum, ju

Ex quibus plurima primo rapuit] Barber. et Gud. minor: *ex quibus plurima praemia rapuit.* Quid si *praemia* interpretere praedas, manubias? Tacit. 1. Annal. [16.] *Mutatus princeps licentiam turbarum, et ex bello civili spem praemiorum ostendebat.* Idem 1. Hist. 61. *Ferox praeda gloriaque exercitus expeditionem et aciem, praemia quam stipendia malebat.* Ubi viri docti *proelia*, alii sensu quidem deprehenso *praedam* maluere. Sed *praemia* sunt praedae, quas ipsi suo arbitrio plenis manibus raperent, cum stipendia acciperent alieno, et maligne. Nec aliter Petronius [cap. 80.] *Egreditur superbus cum praemio Ascyltos.* Hinc *praemiari* Sueton. in Tito [cap. 7.] *Suspecta et rapacitas, quod constabat in cognitionibus patris nundinari praemiarique solitum.* Et *praemiatores nocturnos* explicat praedones Nonius apud Laevium Ἀγρυπνοῦσιν. J. FR. GRON. *Praemium* pro praeda etiam habet Livius 3, 61. *Sibimet ipsis victuros, non ut decemvirorum victores praemium essent.* 9, 40. *Ditem hostem quamvis pauperis victoris praemium esse.* et 36, 17. *Neque ea tantum in praemium vestrum cessura, quae nunc in regiis castris sunt; sed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheso exspectatur, praedae futurum.* DUK. Vulgatum servant Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Ejus autem auctor exstitit Gruterus; quum antea ederetur, *ex quibus ta rapuit*, concine Pithoei, et Norv. V. Gronovii codicibus Leid. Recte autem *p* növius exposuit pra bias. Livius 31, 28. *classi hostium prae mio essent, diruit.* hus. ad Tibull. 1, 2, doctos ad Petron. c son. 5. Fast. 204. Gr datio non satisfacit qui existimat, fortas tercidisse, ut Sulla plurima primo rapu cetera in publicum r praecedentibus *pete norum* operarum e Doujatius: nec alite ricus et Crevierius.

Redactum est ses milies quingentiesq tium Asellam] Eme *lies quingenties. Q Ofellam.* Etenim A Civ. 413.] *Κόϊντον Ὀφέλλαν* nominat. I sa vulgata est. SIGC *lies quingentiesque.* (quae voces desunt i vant Leid. Berg. et B *genties. Q. Lucret* ut Sigonius emendav 31, 7. Praeterea *As* et Berg. *Asillam* Le *lam* Berg. *Aufellam lam* ed. Camp. *Afell* edd. principes. V. ad

Consulatum cont tem suam petere au interimi] *adversus*

o: et, quum hoc indigne ferret populus Roma-concione advocata, se jussisse dixit. Cn. Pom-in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiar-regem Numidiae, bellum molientes, victos oc-et, quatuor et viginti annos natus, adhuc

nsulatum petere Berg. et ed. Camp. *adversus* tem etiam Leid. Voff. et V. ad Epit. 57. Tum *oc-* iidem libri: qui omnes infra hac Epit. *occidit* t, pro *interemit.* Vide 57.

ne advocata, se jussis-] *concione vocata* Exc. Norv. et tantum non pis descripti ante Gru-*advocata* emendavit, bus omnibus scriptis me-Camp. Tum *sevissime,* *jussisse*, Berg. Paullo *m haec indigne ferret* *m indigne ferret* Exc. Norv. et fere omnes edd. terum; qui *hoc* inseruit, entibus reliquis scriptis ed. Camp.

ica Cn. Domitium pro-] Hunc Pompeji jussu tum etiam Valer. Max. 6, ibit; Plutarchus in Pom-ris ejus a Pompejo ca-erfectum; et Oros. 5, 21. imores repugnantem oc-sse. DUK. *in Africam* rg. et Lov. 2. Tum prae-Domitii non adparet in

rum, regem Numida-ellum molientes, victos it] Hunc regem Eutro-] Iarbam nominat, item. qui de Viris illustribus [cap. 77.] Plutarch. in [pag. 624.] εἷλε δὲ τῶν Ἰάρβαν τὸν συμμαχή-σοντα Δομιτίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμψᾳ παρέδωκε. Hiarbae igitur regis filius fuit Hiempsal, qui regnavit consule Cicerone, ut ipse aït contra Rullum [orat. 1, 4. et 2, 22.] Hiempsalis filius fuit Juba victus a Caesare, ut aït Dio [41, 172.] ubi de bello Caesaris Africo. de quo loquitur Cic. contra Rullum [orat. 2, 22.] cum aït: *Juba regis filius.* Sic enim legendum, non *Jubae regis filius.* Hiempsalis enim regis filium intelligit. Jubae autem filius fuit Juba alter, cui Augustus regnum concessit, historiarum auctor, ut scribit Strabo lib. 17, [829.] SIG. Nequaquam verosimile eft, Hiempsalem filium Hiarbae fuisse, quod hic dicit Sigonius. Plutarch. in Mario significat, Hiempsalem primum partibus Marii favere visum fuisse, sed deinde ad Sullanas inclinare coepisse. Idem in Pompejo, et Appian. 1. Civ. 399. tradunt, eum regno pulsum, (haud dubie ab Hiarba) hoc victo a Pompejo restitutum esse: quod Sallustium quoque lib. 1. Hist. memorasse, e Gellio 9, 12. et Nonio cap. 2. voc. *Metus* apparet. Ex his palam eft, eum non potuisse Hiarbae filium esse. DUK. *Hieritam* Leid. Voff. et Berg. *Hieritem* Boend. *Hiertam* Exc. Pithoei. (* et ita vocat Freinsh. in Suppl. c. 21.) *Hiericam* Lov. 2. Norv. et edd. ante Ascens. qui anno 1513. *Hieram* substituit. Id vero recte Sigonius in *Hiarbam* mutavit. *Hiarbas* autem vel *Iarbas* nomen esse Afris usitatum, conftat ex Iarba Libyae rege, qui Didûs nuptias ambiit, memora-

eques Romanus, quod nulli contigerat, ex [...] *triumphavit. Cn. Norbanus consularis proscr*[...] *in urbe Rhodo quum comprehenderetur, ipse* [...] *cidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam* [...] *adoperto ad posticas aedes Bastiae uxoris* [...] *accessisset, admissus non est, quia illum pr*[...]

tus Virg. 4. Aen. 36. et alibi. Vide etiam Justin. 18, 6, 1. ubi Bernecc. id melius per adspirationem scribi contendit. Passim in Mstis corruptum exstare, docet Fabric. ad Oros. 5, 21. Tum *regem Numidiae* Gronov. edidit anno 1665. nec aliter praeferunt Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Eos itaque, quam cum Freinsh. Doujat. et Clerico veteres edd. *Numidarum* obferentes, sequi malui. V. ad Epit. 62. Hunc Hiarbam Gaudae filium facit Sponius in Miscell. Erud. Antiq. pag. 147. Sed vellem, addidisset, quam auctoritatem secutus foret. Deinde *occidit* omnes codd. nostri, Exc. Pithoei, et ed. Camp. V. supra hac Epit.

Quod quidem nemini contigerat] Vet. lib. *quod nulli contigerat.* SIG. Similiter scripti mei, Exc. Pithoei, et ed. Camp. De voce *quidem* perperam inserta jam supra hac Epit. dictum est.

Cn. Norbanus consularis] *C. Norbanus* Capit. tab. itemque reliqui omnes. SIG. Nihil mutant scripti nostri. At *C. Norbanus* Exc. Pithoei, et edd. principes. V. ad Epit. 85.

Se ipse interemit] Vet. lib. *ipse se interemit.* SIG. *ipse se occidit* Msti mei, Exc. Pithoei, et ed. Camp. V. supra hac Epit.

Metellus, ex proscriptis unus] Vet. lib. *Mutilus*, quod est Papiorum cognomen. SIG. *Mutillus* Berg. et Boend. *M*[...] Leid. *Mutilus* Voss. *Lo*[...] ed. Camp. Insuper *unus* [...] *scriptis*, ordine vocum [...] edidit Gruterus. Nec ali[...] omnibus scriptis nostris, [...] Camp.

Ad posticum aedis B[...] *uxoris*] Vet. lib. *ad postic*[...] *des.* SIG. *posticas* solum [...] et *aditibus* opponit Ulpi[...] §. 7. D. de Usufr. *vel adit*[...] *sticasve vertere* usufru[...] permittitur. ubi suppleri [...] *fores, januas*, vel *portas*. [...] 23, 8. *Hortus erat postic*[...] *dium partibus.* V. Gron[...] Livii 40, 2. DUK. *ad post*[...] voce sequenti omissa, [...] Prisca lectio non nisi in [...] obvia fuit. Livius 45, 6. *P*[...] *sticum aedium in propin*[...] *cubiculo hortum, atque* [...] *ad mare pervenit. ad po*[...] *aedes*, ut in suis invenit [...] nius, et in contextum re[...] ex meis servant Leid. et [...] nec non Exc. Pithoei. Alibi [...] me vocem *posticius* legis[...] recordor. Ultima Gruteri [...] *sticas aedes* dedit, quod [...] est in Voss. et Lov. 2. ac [...] esse videtur. Forsitan oli[...] ptum fuerit more antiquo [...] *sticas aedis*, et inde fac[...] *ad posticum.* Servius in [...] videtur ad Virg. 2. Aen. 4[...] *stica* genere feminino ess[...] bulum augurale, *posticu*[...] tro genere de aedibus dici [...] observatio si vera foret,

*diceret, itaque se transfodit, et sanguine suo uxoris respersit. Sulla Nolam in Samnio rece-
uadraginta septem legiones in agros captos de-
et eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum
in armis erat, obsessum, in deditionem acce-
Mitylenae quoque in Asia, quae sola urbs post*

posticum praeferre de-
am tamen distinctionem
ue observatam esse, con-
llis, quae Gronov. notat
40, 2, 2. Ceterum *Bastiae*
entionem alibi non re-
Neque codices variant,
Hastiae legat Leid. Ve-
is etiam gentis nullus me-
nisi inscriptio l. 30. C. de
quae data est cuidam
An igitur ex unius cod.
hoc loco legendum *Ho-
xoris?*

*issus non est, quia illum
ptum diceret, admissus*
est Norv. et omnes fer-
descripti ante Sigonium,
n. pro *minime*, emenda-
nd probant Leid. Voss.
Lovel. 2. Boend. Exc. Pi-
et ed. Camp. V. ad Epit.
inde *dicerent* Leid.

nguine suo fores resper-
t. lib. *uxoris fores*. SIG.
tamen Sigonius in contex-
cepit *fores uxoris*; quod
atum servarunt eum secu-
ores, verum etiam firmant
Voss. Berg. Lov. 2. Exc. Pi.
et ed. Camp. Insuper *san-
fuso* Berg. Voces has in-
n in Mssis confundi, con-
illis, quae notantur ad
l, 12.

la Nolam in Samnio re-
Non tam *in Samnio*, quam
nitibus, qui invaserant.
lib. 73. J. FR. GRONOV.

Sulla tam in Samnio Exc. Pithoei. *a Samnitibus* Clericus recepit, quod in Leid. superesse videtur. *in Samnio* tuentur Voss. Lov. 2. Berg. et Boend.

Quadraginta septem legiones in agros captos deduxit] Appian. 1. Civ. 413. *viginti tres* habet, et p. 416. *centum viginti millia hominum*. Hic numerus sufficere videtur, nam vix credi potest, Sullam cum omnibus suae partis ducibus quadraginta septem legiones sub signis habuisse. DUKER. Numerum augent adhuc Boend. et ed. Camp. *LXVII. legiones* praeferentes. An in numero notis scripto librarii errarunt, ac *XXVII* pro *XLVII.* scribendum? Praepositio *in* omittitur in Voss. et Berg.

Et eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat] Sullam agros Volaterranorum publicasse, non divisisse, neque iis civitatem eripere potuisse, scribit Cic. 1. ad Att. 9. Pro Dom. 30. et 13. Famil. 4. DUKER. Omnia haec verba omittebantur in Boend. *eos bis divisit* praefert Voss. sed librarius scribere voluit *eos his divisit*, ut legunt alii codd. Tum *Volteras* Lov. 2. *Volterras* Leid. et Voss. *Volateras* Berg.

Expugnatae dirutaeque sunt] De Mitylenaeorum facinoribus in Romanos vide ad Epit. 78. Mitylenas a M. Thermo praetore

victum Mithridatem arma retinebat, expugna rutaeque sunt.

expugnatas fuisse, apud solum Sueton. Caes. cap. 2. legitur: ubi Casaubonus adnotat, praeturam Thermi nusquam alibi reperiri. Pighius ad A. V. ıↄcLxxII. conjecturas habet sine testimonio veterum. Nec recte dicit, hanc epitomen indicare, Mitylenas diu obsessas a L. Lucullo proconsule, post Volaterras in Italia captas, sequenti demum anno expugnatas ac diri Nam Epitome, si auct secutus est ordinem t nihil aliud indicat, qui lenas post deditionem V rum expugnatas esse. L ea nulla mentio est. D *pugnatae et dirutae s* copula exsulat a Voss. *d que* legunt Berg. Lov. Camp. Vide ad Livii 9,

LEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LIV.

LOCUM LIBRI LXXXIX. T. LIVII.

er haec circum Italiae regiones missi post vi- U. c. 670.
ab Sulla duces obibant municipia, suspectis A. C. 82.
imponebant: alia, quae postulabat usus, aut *Cn. Pompejus in Siciliam missus.*
necessitas, exsequebantur. Sed Cn. Pompe-
, dimissa Antistia, privignam suam Aemiliam,
o genitam, viro suo M. Glabrioni ademptam,
compulerat, negotium Carbonis persequendi
; eadem opera Siciliam purgaturo, in quam
amici quidam, et praecipuus Perperna, qui
Liguria bellum cum Sullanis gesserat, vir
us, confugerant, quum Carbo et Cn. Domitius
am navigassent. Adventu Pompeji Perperna *Perpernam fugat.*
cilia cessit, civitatesque auctoritate adolescen-
partim consilio receptae sunt. Inter quas Ca-
uum suspecta Pompejo esset, et praesidium
ra videretur, a fortissimis omnium militibus
est, quos Pompejus, impetrato, ut aegri sui
ntur, sub eo habitu in oppidum miserat.

um haec geruntur, ex Africa cum multis no-
viris redierat Carbo, et in Cossura insula ru-
e rebus Italicis captabat, in Aegytum fugam

U. c. 670. A. C. 82. *Carbonem captum occidit.*

III. Pompejus, cognito, Cossurae Carbonem e ad comprehendendum eum misit. Quum ita retra in Siciliam esset, ceteros, qui judicati hostes er non admissos in conspectum Pompejus duci jussit Carbone visus est se gessisse insolentius, quum ad des suos sisti vinctum juberet ter consulem; et pro tribunali acerbe in eum invectus, (multum gnante corona, quae hunc acerrimum pueritiae P peji, ne paternis bonis spoliaretur, defensorem meminerat) post tam grave ludibrium abduci ad plicium imperaret.

Carbonis mors deformis.

IV. Hic exitus Carbonis fuit, qui tot in urb per Italiam foeda cruentaque facinora fecerat; merita magis, quam formidata, morte deformis. enim distringi gladium vidit, simulans sibi alvum gari, locum et spatium demissa et flebili voce briter petiit, miserrimaeque vitae brevem usura puit, donec caput in sordido loco sedentis imp morae miles demeteret. Id Pompejus misit Ro ut oculos Sullae hoc spectaculo pasceret. Per eo dies Q. Valerii Sorani fata reprehensionem Pom et indignationem hominum habuerunt. quem a ctum, quia peritissimum humanitatis et priscarum terarum noverat, comiter una deambulans de m rebus interrogavit: mox, ubi, quae voluerat, et arcanum Romae nomen accepit, abripi e conspe virum trucidarique jussit. Ceterum hoc postrem de Pompejo Q. Oppius tradidit, C. Caesaris amicus ut aliquid odio dedisse videatur.

Pompejus in Sicilia jus dicit.

V. Nam Pompejus, uti praecipuos inimicorum Sullae et palam oblatos castigare necessum habuit, ita nec cupide requisivit latentes, et quibusdam effugiendi fecit potestatem. Deinde, quia bellum jam nullum in Sicilia supererat, versus ad res insulae componendas, jusque dicendum, valde recreavit provinciam, solers idem et incorruptus publicorum privatorumque negotiorum cognitor. Quae res eo gratior Siculis fuit, quod multis jam annis dictum in ea insula non meminerant. Mamertinis tamen, tribunal ejus praescriptione juris vetusti declinantibus, paullo acerbiorem

---

Cap. III. Appian. Plut. Pomp. Flor. 3, 21. Val. Max. 5, 3, 5. et 6, 2, 8. Cap. IV. Sall. Incert. 1. Plut. Liv. Epit Val. Max. 9, 13. Appian. Flor. Plut. Plin. 3, 5. Solin. c. 1. Macrob. Satur. 3, 9. Plut Quaest. Rom. c. 60. Cap. V. Plut. Pomp. Diod. apud Val. Zonaras. Diod. Plut.

...nnarct omnes. Et, quaerente Pompejo, *ec-gitur unum illum esse diceret? Se ipsum esse* respon-*qui propter C. Marii familiaritatem et hospitium cives amicos persuadendo, cogendo inimicos, ad eamdem caus-duxisset.* Delectatus animi generosi adolescens forti et pia confessione, primo illum, deinde ci-m absolvit: et in eo ipso judicio dignissimum sta-quocum hospitii contraheret necessitudinem. Quum e militaris insolentia multas passim injurias Sicu-ferre diceretur, excogitavit, ut, quoties aliquo ndi milites essent, gladii, ne possent educi, ob-rentur; animadverteretur que in eos, quorum a revulsa cera esset.

A Pompejo honoratur.

. Hoc rerum ubique statu, quum pacata omnia r Hispaniam viderentur, ubi Q. Sertorius bel-nflabat, Pio Metello illa expeditione commissa, publicam ordinandam Sulla se transtulit, pote-ne tyrannica, sed honestius aliquod nomen cir-iens. Igitur, licet acta ejus omnia senatus po-e Romanus rata habuisset, habiturusque etiam videretur, paullisper ex urbe secedens monuit , *ut, quoniam sine consulibus esset respublica, comi-dis interrex proderetur.* Proditus est L. Valerius senatus princeps.

Ad hunc scripsit Sulla, *referret ad populum, i dictatorem creandum esse, nec ad certum tempus, constituta respublica foret.* Et in infima epistola , *si populus Romanus sibi id onus imponere velit, se manii caussa non recusaturum.* Libertas comitio-

Sulla dictator perpetuus.

U. c. 670. A. C. 82. *rerum omnium plena et libera potestas Sullae* dabatur, *ut l… ducere colonias, urbes condere aut evertere, regna eripere a… dare, etiam, quem vellet civium, indicta caussa impune p… occidere.* Dictator, accepto imperio, L. Valerium L. F. L. N. Flaccum, quo rogante lex lata fuerat, mag… strum equitum dixit.

Leges multas fert, aut refert. IX. Formidabilis inde et nova species procede… in publicum fuit, quum, ut solitum dictatoribus, qua… tuor et viginti fasces praecederent: quod nemo pr… sentium umquam viderat. Mox consulta et acta lo… terribiliora prodibant: quum leges alias antiqua… alias novas ferret. *Ne quis praeturam ante quaestura… peteret; neve consulatum ante praeturam: qui aedilis fuis… continuo praetorem fieri, et ex praetura consulem, lice… Praetores octo quotannis creari.*

X. Consulem eumdem iterum, nisi decennio inte… posito, creari, superiores quoque leges vetuera… id, sequentibus temporibus abolitum, Sulla dicta… ex antiquo retulit. Itemque *de Majestate: ne cui eoru… qui cum imperio essent, exire de provincia sua, exercitum edu… cere, bellum injussu populi gerere, aut in regnum extern… ingredi liceret.* Eadem lege quaestiones haberi de quo… libet, nullo discrimine fortunae, jubebat. Nominan… tur et *de Falso* hodieque leges Corneliae, et *de Sicariis, Veneficisque*, item *de Injuriis.* quae omnes cum pluribus aliis, quas memorare nihil attinet, in dictatura latae sunt.

Tribunorum potestatem minuit. XI. Sed ante omnia tribunorum plebis potestatem ita minuit, ut tantum non abolevisse videretur. Nam et omne jus legum ferendarum ademit, tantum auxilii ferendi quadam imagine relicta: et ne quis, nisi senator, tribunus fieret, et ne quis tribunitius alium magistratum peteret, tulit. quorum altero provisum erat, ne plebis, quam Patrum, majorem rationem tribuni ducerent: altero, ne quis insigni genere aut favore populi, aut qui rerum magnarum esset appetens, tribunatum adfectaret. Pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim. Senatum, per se-

Senatum supplet, ei-

Cap. VIII. Cic. contra Rull. 3, 2. Plut. Cic. de Leg. l. 15. Fasti Capit. Cap. IX. Liv. Epit. Appian. Plut. Fab. c. 5. Polyb. l. 3. c. 87. Pigh. Ann. Cap. X. Ammian. Marcell. 19, 18. Pigh. Cap. XI. Sall. Hist. 1. Orat. M. Lepidi. Liv. Epit. Cic. de Leg. 3, 9. Appian. Ascon. in Divin. et 1. Act. in Verr. Appian.

Proscriptorum liberis jus petendorum hono- puit: ut, quod indignissimum profecto erat, ım filii et onera ordinis sustinerent, et jura nt: praesertim quum etiam bona eorum ven- ut dilargiretur. quod quidem in tanta calami- to acerbissimum videbatur: quum ipse, in tri- edens, mulieribus formae, quam famae, me- iistrionibusque et scurris, quibus impense de- ar, et libertinorum pessimis, agros populis ros et vectigalia civitatum concederet. Chry- n certe bona Sex. Roscii, quae erant sexagies, millibus nummûm emisse, Ciceronis oratio te- quam proximis deinde consulibus sex et vigin- rum adolescens habuit. Ante diem Kalendas aec auctio coepit. Quum plurima ex his antea Sulla, ceterorum pleraque donasset, aut vi- oretio addixisset, redactum est ter millies quin-

Proscriptorum liberis jus honorum petendorum aufert.

His ita pro arbitrio decretis factisque, ut liqua pristinae reipublicae species esset, con- eare populo permisit. Inter candidatos Q. Lu- Ofella erat, qui Praeneste ceperat, meritis Sullae gratia confisus. At hunc, quia contra ecens latam petebat, nondum inferiores ma- adeptus, primo monuit Sulla, desisteret: de- postquam, spreta dictatoris voluntate, magno m agmine comitatus in forum venit, a L. Bel- medio foro est interfectus.

Q. Lucretium occidi jubet.

. Indigne rem ferente populo, comprehensus

Sullae a-

U. c. 670. A. C. 82.

Quirites, ego jussi. dimittite hominem dictatoris imperio *quutum.* Addidit deinde atrocissimae interpretati[onis] fabulam: *Rusticum a pediculis morsum, quum semel ite[rum]que interulam purgasset, tandem, ne saepius intermittere cogeretur, exutam cum ipsis vermiculis injecisse in ignem ego, inquit, monitos volo victos, ne tertium insanientes incendio habeant.* Ita depulso, quem certissimum [con]sulem fore omnes crediderant, M. Tullius M. F. ... Decula, Cn. Cornelius Dolabella creati, nomen ve[rius] quam dignitatem, consulatus acceperunt. Nam dictator, viginti quatuor lictoribus et magna sa[tellitum] turba stipatus, potestate plane regia praemin[ebat].

U. c. 671. A. C. 81. M. Tullio, Cn. Cornelio Coss.

Triumphus de Mithridate.

Ejus Triumphi magnifica pompa.

XV. Initio ejus anni L. Cornelius Sulla dic[tator] de Mithridate rege triumphum duxit. In quo ... laudabiliter ab eo factum, quod neque triumphare civibus voluit, quamquam ingentibus eorum co[piis] prostratis; et, quum Asiae Graeciaeque multas ur[bes] transveheret, nullum civium Romanorum oppidum ea pompa spectari passus est. Ceterum magnificus a[p]paratu ferculisque triumphus fuit, quum inter op[u]lentissimi regis spolia res pretiosae visuque rarae lo[n]go ordine portarentur. Sed nullo majore ornament[o] illustrata pompa est, quam quod tantus nobilissimorum virorum numerus, quos a Mariana factione pulsos reduxerat, in equis currum ejus sequebantur, *servatorem et patrem* appellantes: cui acceptum referebant, *quod adspectu patriae, quod complexu carissimorum pignorum, quod denique communi illa luce fruerentur.* Biduo triumphavit, ante diem quartum et tertium Kalendas Februarias. prima die transtulit auri pondo quindecim millia, et argenti pondo centum et quindecim millia: postridie tredecim millia pondo auri, quae junior Marius ex Capitolinae aedis incendio, ceterisque delubris omnibus Praeneste detulerat, quae et sub eo titulo translata sunt, et argenti septem millia pondo. Exacto triumpho, de rebus suis pro concione disseruit, non minus diligenter enarrans, quae feliciter, quam quae fortiter fecisset: *eaque de caussa aequum videri* dixit, *ut, quod cognomentum recens adsciverat, ab omnibus Felix vocaretur.* Sed ad Graecos scribens *Epaphroditum* se appellabat: positaeque sunt illi cum hac inscriptione statuae.

Cap. XV. Plut. Val. Max. 2, 8. Plut. Fasti Capit. Plin. 33, 1. Plut. Auctor de viris illustr. in Sull. Appian. Plut.

Gabinio mandatum, *ut Mithridatem Ario-* *que reges reconciliaret.* Mithridates filium quadri- amicitiae et pacis obsidem Ariobarzani quum set: sub ejus pignoris fiducia non modo, quae at per Cappadociam, praesidia retinuit, sed in- aliorum locorum concessione auctus est. Epu- einde celebratae luxuriae omnibus dedit. nam et ia proposuit, certum auri pondus, ei, qui plu- bibisset edissetve, quive dicacissimus fuisset ju- s, aut cantus aliorumve ludicrorum peritia ce- excelluisset. Eorum praemiorum omnium solum em fuisse Gabinium scribunt.

I. Haec omnia nihil habent triumpho dignum. *Ejus gesta.* amen honorem illum Sulla haud temere, nisi tribuisse videatur; et *Murenam fortissimum vi-* *umque imperatorem*, audiente populo Romano, is praedicaverit, non dubito, multa cum prae- appadocia Pontoque gessisse, donec, a L. Sul- itus, tradita M. Minucio provincia, Romam hum decederet. Sane, quae supersunt, Pon- nonis reliquiae, confirmato illum Ariobarza- , urbem adversus irruptionem Mithridatis , tradunt: deinde multis suadentibus Sino- s movisse, capite regni occupato, ceteram in victoriam fore ratum. Sed Mithridatem, firmo praesidio, ipsum cum exercitu occurrisse Mu- incipia prosperiora regi fuisse; deinde aequo lum bellum, detrito utrarumque partium ar-

U. c. 671. A. C. 81.

Sullae literis et senatusconsulto acceptis, ex Si
transmiserat. Cn. enim Domitius Ahenobarbus p
scriptus, (erat enim Cinnae gener) magna ibi manu
acta, priusquam magis confirmaretur, debellandus e
ne pacem Italiae turbaret, quod ex eadem regione
Marius non ita pridem, longe minoribus copiis in
ctus, fecerat. Pompejus, relicto, qui Siciliae p
eſſet, Memmio, sororis suae viro, cum navibus
gis centum viginti trajecit copias, sequentibus on
riis octingentis, quibus commeatus, arma, pecun
que, et machinae portabantur. Parte claſſis U
portum tenente, parte Carthaginem appulsa, simul
eſſe Pompejum percrebuit, septem ad eum millia
hoſtibus desciverunt. ipse sub signis sex legion
plenas habebat.

Exercitus Pompejani ridicula occupatio.

XIX. Sed inutilis ei per aliquot dies exercit
ridicula cauſſa fuit. Forte militum quidam defo
olim in agro pecuniam repererant. ea fama per
caſtra pervagante, omnem eam regionem plenam
theſauris, quum Punica res floreret, abſconditis,
ctum simul vulgo credituque eſt. Inde nihil vide
aliud, nisi ſparſa per campos agmina effodientiu
eruentiumque humum: neque abduci ab hac inſa
ulla vi aut arte poterant. complures ita dies abſump
circumeunte Pompejo, nec tenente riſum, quod
millia hominum invertendis agris, tamquam rei
riae, incumbere cernebat. Tandem, inani labore
ſatigati, dixerunt Pompejo, *uti ſe, quo vellet, ducer*
ſatis magnas ſe ſtultitiae ſuae poenas dediſſe.

Proelium Pompeji cum Domitio.

XX. Circa Uticam uterque exercitus in acie ad
tit, valle tantum interposita aſpera et ad transeund
difficili. Ob eam rem, et quia ventus imbrem fere
a primo mane ortus, ne provecto quidem die ce
bat, Domitius, tum temporis minime pugnatum
ratus, signum receptui dedit. Hanc suam occasior
Pompejus prudenti consilio ratus, continuo trans
xit suos, hoſtibusque incompositis et disjectis in
buit. at illi vento quoque turbabantur, qui, compu
in ora oculosque pluvia, conſpectum auditumque a
mebat. Nec expers hujus incommodi Pompejanus
ercitus erat: adeoque dux ipse parum abſuit, q
occi

Cap. XVIII. Oros. 5, 24. Plut. Cap. XX. Oros. 5, Plut.

[illegible] militum manibus usus est: et, ne ne-
simile periculum incideret, deposita galea,
ipite pugnavit. Castra capta sunt: Domitius,
er primos repugnat. occubuit. Civitates, quae
e Carbonianas partes fuerant, sponte ad obse-
victoris occurrerunt: nonnullae vi receptae

. Ut deinde Hiempsalem in Numidiae regnum
ret, Hiertam bello persequutus, quia Domitio
a tulerat, in fugam praecipitem egit: deinde,
Bogude, Bocchi Maurorum regis filio, copiis
s spoliavit: postremo Bullae obsessum, dedito
oido, interfecit. Ita regnum Numidiae ab Hier-
iempsalem Pompeji beneficio rediit: quam uni-
finitimasque aliquot regiones cum victore ex-
nira celeritate peragravit, quadraginta non am-
ebus Africa recepta, regnorumque statu com-
annorum admodum quatuor et viginti ado-

Pompejus Hiempsalem in Numidiae regnum restituit.

. Postquam e Numidia reversus Uticam est,
sunt ei dictatoris literae, dimittere jubentis
m, et cum una legione exspectare successo-
l quum ipsum occulte morderet, exercitus pa-
gnantissime tulit: et, petente Pompejo, ut
erentur, multis in dictatorem conviciis, *ty-*
t *Cinnam* appellantes, negarunt *se passuros*, *ut*
ibus se credat homini crudeli et perfido. Adver-
Pompejus orando monendoque mitigare ira-
[illegible] sed illis in sententia persistentibus

Revocatur a Sulla.

U. c. 671. A. C. 81. *Aegyptiorum legati Roma regem petunt.*

XXIII. Inter haec Aegyptii legati venerunt Rom Cleopatrae, quae poſt mortem viri Alexandri ac p Lathuri, duorum Ptolemaeorum, regnum obtine maritum ex regia ſtirpe petituri. Nam Alexandri lius ex alia uxore, cognominis patri, quum a C apud quos educabatur, Mithridati deditus, ab ho Sullam profugiſſet, inter familiares ejus Romae bat. Idcirco Sulla, tum alias honeſtum sibi fore tus, Aegypto regem impoſuiſſe, tum ex opulentiſſ regno praedam forte sperans, Alexandrum ad C patram mittit.

Alexander mittitur; sed malis successibus.

XXIV. Sed illi, nuptiis novercae potito, haud tis fuit conſortem regni factum eſſe, quin, Sullae ducia, quidlibet pro sua unius libidine faceret: progreſſus veſaniae, ut undevicesimo imperii die Cl patram, audaciae suae succenſentem, de medio to ret. Sed mors mulieris, ipsius quoque vitae pro rum attulit finem: Alexandrinique, correptis arm e regia protractum in Gymnasio interemerunt. Reg ad Ptolemaeum, cognomento *juvenem Bacchum*, qui P lemaeo editus mox cognomen *Auletae* ex tibiarum dio nactus eſt, tamquam proximum Cleopatrae sor haeredem, pervenit.

U. c. 672. A. C. 80. L. Cornelio II. Q. Caecilio Coſſ. *Pompeji reditus ex Africa.*

XXV. Anno sequente L. Sulla, quamquam dic turam gereret, iterum creari conſul voluit, adſum in societatem honoris Q. Caecilio Q. F. L. N. Mete Pio. Quod deinde Caeſaribus exemplum placuit, cum summa et regia poteſtate conſulatus titulum c jungere pulcrum et civile arbitrarentur. Hic an jucundum, nec ante viſum urbi spectaculum attu quum eques Romanus, idque nondum expleto qui et vicesimo aetatis anno, triumpharet. Pompejus fuit, non minoris paullo ante terroris hominibus, qu nunc laetitiae cauſſa, quia dedignantem juſſa Su cum infeſto exercitu venturum in Italiam putaver Unde Sullam quoque dixiſſe rumor erat, *fatale ſibi cum pueris in ſenectute colluctari*, quod et C. Marius a leſcens negotium ei exhibuerat. Igitur, quemad dum praeſentibus uteretur incertus, et ferebat de r

---

Cap. XXIII. Appian. Civil. l. 1. Porphyr. apud Eu Gr. p. 225. Appian. Cap. XXIV. Porphyr. Appian. P phyr. Prolog. Trog. 39. Strabo, l. 17. p. 796. Cap. X Appian. Plin. 7, 26. Liv. Epit. Plut. Sall. Hiſt. 2, 1. Cae Civil. 1, 7.

Incredibilis hominum multitudo, cum sum- *occurrit Pompejo.*
nsissimae voluntatis demonstratione, obviam
ulla quoque. quasi cum studiis civium cer-
occurrit ei, pronoque favore acceptum, elata
... consalutavit, adstantesque monuit, ut hoc
ceps nomine compellarent.

. Triumphum tamen petenti restitit: nec qua- *Sed triumphum negat.*
et. *Nec enim ignoras*, inquit, *Cn. Pompei, quan-*
, quantisque dignum honoribus judicem. quid enim
u virtus illa tua, reique publicae et mihi praestita fide-
e fortissima opera, mereatur? Et ego, si verum amas,
in honoranda virtute tua fui, quam tu in explicanda
sed neque in posterum quidquam tibi negaturus sum,
possit, et instituta civitatis nostrae patiantur. Ve-
ero ita comparatum esse nosti, ut more majorum hic
datur nemini, nisi qui consulari aut praetorio impe-
us res gesserit. Ita P. Cornelius, aliquanto am-
n Hispania gestis rebus, ita M. Claudius, captis
triumpho caruerunt. Non debes indignanter pati,
us et Marcellis aequeris adolescens nondum aetate
Plus est meruisse triumphum, quam duxisse: et,
hac pompa felicitatis inesse arbitraris, non adempta
ad maturos honores, quorum certiora pignora nemo
habuit, seposita est. Quid te delectat occupare cum
quod paullo post ultro venturum est cum gloria?

III. *Quamquam, si te tantummodo sermonibus ho-* *Rem invidiosam et illi et sibi di-*
jectares, fortassis ego paterer; et tibi eadem aetas,

U. c. 672, A. C. 80. *Pompeji vox Sullam movet.*

XXIX. Vera erant, quae allegabantur. se gebat adolescens, frustra haec ab eo adferri, ra civitatis omnia prior conculcasset. Ideo, n tii quidem casu perterritus, institit tanta fid etiam, *plures adorare solem orientem, quam occide* ceret. Eam vocem quum non satis Sulla per ex vultu autem gestuque mirantium aliquid esse conjiceret; *quid enim dixisset Pompejus?* in vit: acceptoque, confidentia adolescentis p voce velociter repetita, *triumphet! triumphet!* vit. Erat plane res livori multorum obnoxia. pejus, ut malignitatem eorum ulcisceretur, que dolorem, quadrigis elephantorum inveh tuit: multas enim belluas, victo Numidiae r perat. Sed, quia porta erat angustior, quan cti intrare elephanti possent, ad pristinum m versus est.

Pompeji severitas in seditione militum.

XXX. Dum id agitur, exercitus donativo tentus tumultuabatur: et pecuniam, quae er da in triumpho, direpturos dicebant. Neque ex illustribus, qui dividendam dicerent, n oriretur. Sed ille negabat, *se clamoribus mil moveri. Non ideo cepisse arma, et cum principibu multa proelia fecisse, ut iis serviret, quibus impera Mirari se hominum amentiam, si putent constantiam mediis bellorum tumultibus semper praestiterit, nunc ce, victis hostibus, ad urbem omissurum. Non ita j liam hoc bello, Siciliamque et Africam esse cognitun ipsi, quos animi sui testes toto eo tempore habuisset seditiosis vocibus ab instituto dimoveri posse.*

Liberalem se fore dicit suo arbitrio.

XXXI. *Facilem se et liberalem exercitibus suis rem exhibuisse, quoad rectum honestumque putaverit: iam pronunciasse, quod satis esse existumet, praes brevi expeditione defunctis. Olim milites Romanos j tentos maluisse sudoribus et periculis suis aerarium locupletari: nunc sibi studere quemque, ut, defraud blica, in tot particulas distractae pecuniae neque p cupiditatem expleant, et usibus civitatis, nimium qu temporibus exhaustae, subtrahantur.*

XXXII. *Audire se, jactari a quibusdam, mult juris penes exercitum esse. Id quidem facilius dici, monstrari, posse. Ceterum, ut maxime ita res habe*

Cap. XXIX. Zonar. Plut. Plin. 8, 2. Plut. Cap. XX tin. Strat. 4, 5.

[illegible], pulcherrimum ei testimonium reddidit; *[illegible] se Pompejum vere Magnum, triumphoque dignissi-[illegible] ere.*

XIII. Sub idem tempus C. Norbanus consularis [illegible], quum Rhodum trajecisset, atque repeti-[illegible] comprehenderetur, Rhodiis adhuc delibe-[illegible], in medio foro se interemit. Neque enim proscriptionum acerbitas plane conquieverat: [illegible], unus ex proscriptis, clam capite adoperto [illegible] Bastiae uxoris quum accessisset, admissus est, quod illum mulier proscriptum diceret: se transfodit, et sanguine suo fores uxoris re-[illegible]. Tum etiam Nola, quae postrema urbium Sam-[illegible] infestarum pertinacissime arma retinebat, pro-[illegible] capta est. M. Aemilio Lepido intromisso: re-[illegible] obsessi, quia Samnitibus nulla spes salutis ullam relicta erat, suis aut suorum gladiis oc-[illegible] necem: quidam laqueis praefocati sunt: alii, [illegible] occlusis, domos seque concremarunt: eodem-[illegible]pore ventus exortus vehemens ita distulit in-[illegible], ut, oppido conflagrante, omnis simul prae-[illegible]eretur.

C. Norbanus se interimit.

Nola capitur.

XIV. At L. Sulla, quo urbem et Italiam suae [illegible] hominibus, quasi compedibus, vinctas tene-[illegible] decem millia servorum, aetate ac viribus floren-[illegible] quemque, manumisit, qui, inter cives ad-[illegible] de nomine patroni, uti mos erat, *Cornelii* sunt [illegible]ti. Lege deinde comitiis centuriatis lata, mu-[illegible]

Municipiis [illegible]

U. c. 672. A. C. 80. inclinata ſtudia, aut etiam pro Sulla fuerant, re fortunasque omnes perdiderunt. nec enim tam i nam inimicorum, quam ut firmamenta dom quaererentur, talia fiebant.

Reges etiam premuntur a Sulla. XXXV. Ex eadem disciplina externae natio gesque, non ſtipendiarii solum, sed et aequo re juncti, nonnulli etiam ob virtutem et meri munitatem adepti, exactionibus et tributis atte tur: ut etiam agri quibusdam et portus, qui mula foederis debebantur, adimerentur. His rebus et ille annus praeteriit, et proximus, Servilius C. F. M. N. Vatia, qui poſtmodum Iſa appellatus eſt, et Ap. Claudius conſules fuerunt. U. c. 673. A. C. 79. P. Servilio, Ap. Claudio Coſſ. oblatum sibi adulatione populi consulatum Sull cuſaverat.

Volaterrae deduntur. XXXVI. Inter haec Volaterrae, quod oppid huc in armis erat, publica interposita fide, su ditae. In Etruria Volaterrae sunt juxta litus eximio ad tutelam loci situ. Nam e profunda vall mulus undique praeceps in altitudinem prope d millium paſſuum erectus urbem suſtinebat, uti ad ſu aſpero et difficili, ita plano commodoque ve Huc se proſcriptorum quidam contulerant, coact Etruſcorum manu, quum legiones quatuor effeci per biennium reſtiterunt: quamquam nonnum ipſe dictator in caſtris obsidentium fuiſſet. Si ſtinctis per Italiam bellorum reliquiis, etiam in quae sola urbs poſt victum Mithridatem in rebel *Mitylenis expugnatis, C. Caesar civicam meretur.* perſtiterat, Mitylenae a M. Thermo expugnatae taeque sunt. Eo bello C. Julius Caeſar admodum leſcens in contubernio praetoris egit, et ab eo, Mitylenis, corona civica donatus eſt.

Sulla privatus ex dictatore. XXXVII. Idem annus L. Sullam ex perpetuo tore privatum vidit, rem inopinatam, et non u cauſſa prorſus admirabilem. Qui enim, tamqua bie quadam actus, nihil usquam sibique et aliis tum, nulla jura inviolata, nihil ad summam co fionem laborum, periculorum, denique sceleru immanitatis reliquum fecerat, ut unus omnia p is ut, interpellante nemine, summi imperii pa

---

Cap. XXXV. Memnon. Appian. Cap. XXXVI. Liv. Cic. pro Domo. Strabo, l. 5. p. 223. Cic. pro Sex. c. 37. Liv. Epit. Sueton. Caes. c. 2. Cap. XXXVII. 5, 22. Plut. Sull. Appian.

tis monstrante, persenserat? Nam, priusquam potiretur, in his omnem inesse et solidam anicitatem crediderat. adeptus deinde, quum se tiam excruciari deprehenderet, odisse atque faoepit. quod antea per tot bella civilia flagranappetiverat.

VIII. Haec exempla docere mortalitatem potet, priusquam sese praecipitent, unde regredi at, consilio regant adfectus, iisque rebus quaeadhibeant, quas ubi consequuti fuerint, nullo s pudore poenitentiave torqueantur. Nam, Sulem quam acerbis suppliciis domitus pristini jurorem emendaverit, in propatulo est, quum tea praelatam omnibus ita festinaret abjicere, mortis quidem metu, tot millium in se irritanis. retentus, hoc diserte dicere videretur, e malle, quam diutius dictatorem agere. Non quin plerique pravo consilio usum fuisse Sulcaturi sint, quemadmodum et statim C. Caesar, sitam ab eo dictaturam ludens, *Sullam nescisse* xit. Sed eventus utriusque satis ostendit, doin his negotiis Caesare Sullam fuisse.

Adfectus consilio regendi.

Caesaris dictum in Sullam.

IX. Proximum deinde miraculum fuit, quod non solum salus, sed etiam dignitas constitit: usquam centum millia civium Romanorum, et s senatores nonaginta, consulares quindecim, circiter duo millia sexcentos (computatis una s) occidisset: bona eorum vendidisset: multos

U. c. 673. A. C. 79. lictoribus atque custodia, cum amicis diu in pu deambulavit, attonito populo, et haec miracula sine horrore quodam adspiciente. Unus tantum a lescens fuit, qui auderet queri, et, quia nemo pr bebat, animo sumpto, recedentem usque ad fores mus conviciis incesseret. Atque ille, cujus iram tentissimi viri maximaeque civitates nec effugere, placare potuerant, unius adolescentuli contumelias tienti animo tulit; id tantum in limine jam domus fatus, *Hic adolescens efficiet, ne quis postbac tale imper deponat.* quam praesagi animi vocem non longo p tempore dictator Caesar explevit.

Metella Sullae moritur.

XLI. Sulla, profectus in Cumanum, rusticari, scandoque et venando tempus ducere coepit: qu prius, Herculi consecratis decimis, epulum pop sumptuosissimum praebuisset, ea adfluentia, ut qu die (per multos enim dies ducebatur) ingens vis borum in amnem projiceretur. Vinum quoque d annis quadraginta vetustius, quod a nomine consu sub quo natum fuit, *Opimianum* vocabatur. nam co suas ipse leges, leniendae aegritudinis caussa, lu intenderat, iisdem diebus uxore amissa Metella. quum jam desperatae salutis esset, de sententia sa dotum libellum repudii Sulla misit, spirantemque huc transferri in alias aedes jussit, quod scilicet r giosissimus pontifex, qui tot hominum agmina con cidaverat, salvis religionibus adspicere morient aut funere pollui domum suam ferre non posset.

Sullae vox ad Pompejum de Lepido.

XLII. Non tamen sic abstinuit a republica, ut lo eorum, quae fierent, sensu adficeretur. Igitur mitiis consularibus, quum, praeter suam sentent designato M. Aemilio Lepido, Pompejus, cujus stu perfecta res fuerat, laetus abiret, vocavit eum ad Sulla, dixitque, *Te vero providum consilii, adolescens sapientem! qui pessimum omnium Lepidum optimo omnium tulo priorem renunciandum curaveris. At tu fac, vigiles, adversarium effecisti valentiorem.* Neque fefellit eum pr sagus futuri animus, et, spirante adhuc Sulla, se tiosam ad Quirites orationem Lepidus consul hab quae adhuc inter reliquias Historiae Sallustianae s vatur.

Cap. XL. Appian. Cap. XLI. Plut. Plin. 14, 14. Plut. nec. Consol. ad Marc. c. 15. Plut. Cap. XLII. Zonar. . pian. Plut. Sull. et Pomp. Sall. Hist. 1.

perii fines protulerat, Bosporanis subactis, filiorum unum Macharem regem dedit. Sed quum in Achaeos fecisset expeditionem, insi-ri frigoris exercitum carpentibus, vix tertiam m partem reduxerat.

XLIII. Appian. Mithrid. Memnon. Appian.

EPITOME
LIBRI NONAGESIMI.

Sulla decessit, honosque ei a senatu habit[i] ut in campo Martio sepeliretur. M. Aemiliu[s]

M. Lepidus, quum acta Sullae tentaret rescindere] Barberinus et minor Gudianus: *M. Aemilius Lepidus.* J. FR. GRON. Similiter Leid. et Berg. At vocem additam nesciunt Voss. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. Tum *tractaret rescindere* Leid. Paullo ante *ab senatu* edidit Gron. anno 1665. quum priores habuissent *a senatu*, quod tuentur omnes nostri, Exc. Pithoei, et Norv.

Et a Q. Catulo collega] Prima vocula exsulat a Berg. Lov. 2. et Boend. prima et secunda a Voss. Forte legendum, *sed a Q. Catulo collega Italia pulsus, et in Sardinia frustra bellum molitus, periit.*

M. Brutus] Pater illius, qui deinde cum Cassio et aliis adversus Caesarem conspiravit. Plutarch. in vita Pompeji et Bruti. Lepidum Galliam Transalpinam, τὴν ὑπὲρ Ἄλπεις Γαλατίαν, id est provinciam Narbonensem, sortitum fuisse, auctor est Appian. 1. Civ. 418. De citeriore ita scribit Plutarch. Pompejum ducem belli creatum fuisse adversus Lepidum, ulteriorem Galliam per Brutum exercitu obtinentem, τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. Ex eo non decerni potest, utrum Brutus praetor, an pro praetore, an legatus Lepidi, eam obtinuerit. Pighius [...] 1ɔcLxxv. et sequentem, [...] ex praetura Galliam cit[...] provinciam habuisse p[...] sed conjecturam hanc n[...] ctoritate scriptorum [...] confirmare potuit. Nequ[...] rum est: nam, deperditi[...] mentis vetustis, in quib[...] quaeque tempore, loco, [...] et a quibus gesta essent [...] nebatur, ex iis, qui sparsi[...] dam de illis retulerunt, [...] tis certa notitia rerum [...] perioribus et sequentibus [...] annis gestarum, et homin[...] quos illae gestae fuerint, potest. DUKERUS.

Qui Cisalpinam Gall[...] nebat] Voss. et Gudiani [...] *bat.* J. FR. GRONOV. S[...] Leid. Berg. Lov. 2. Boen[...] Camp. *optinebat* Exc. [...] Mox vocula *est* non ad[...] Voss.

Q. Sertorius proscript[...] ber. interponit: *Q. Sert[...] bellicosissimi gesta refe[...]* Cui forte connectendum: [...] *scriptus.* Gudianus quo[...] *Sertorii viri bellacissin[...] referuntur.* J. FR. GRO[...] nes nostri conspirant in vu[...] et verba in codd. Gronov [...] posita ignorant. *Et Q. Se[...]* ed. Camp.

L. Manlius proconsu[...] subsidio Metelli ex Gallia,

...um acta Sullae tentaret rescindere, bellum ...it: et a Q. Catulo collega Italia pulsus est: ...rdinia, frustra bellum molitus, periit. M. ..., qui Cisalpinam Galliam obtinebat, a Cn. ...o occisus est. Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. L. Man... ...consul et M. Domitius legatus ab Herculejo

..., in Hispaniam venisse
...rosius [5, 23.] et *Mani-*
...minat; quo pacto le-
...esse apud Plutarch. in
...ag. 574.] puto. *Ὥστε μὲν*
... *ἐκ τῆς περὶ Νάρβωνα*
... *ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθόν.*
...egendum *ὥστε Μανίλιον.*
...ic, ita et in Oros. 5, 22.
...plaria habent *Manlius,*
...*ilius.* In Plutarchi Ser-
...m locum citat Sigonius,
...*ύκιον μὲν Λόλλιον,* pro
...ill. Solanus legendum
...*στε Λεύκιον μὲν Μάλ-*
...quis hic sive *Manlius,*
...*ilius,* quem *proconsu-*
...*ae* vocat Orosius, fue-
...obscurum est. Pighius
...cLXXV hic quoque *Ma-*
... in Plutarcho *Μανίλιον*
...raetorem cum imperio
... eo anno Galliam pro-
...abuisse putat. DUKER.
...us uno consensu hic le-
... et typis exarati.

...*nius legatus*] Vet. lib.
... *Domitius.* et recte.
...nius, cujus post mentio
... bello cum Sertorio e-
...itius autem cum Metel-
...ium autem ab Hercule-
... duce cum exercitu op-
...cribit Orosius, Eutro-
...utarchus. Et Sallustius
... 1. in quo Sertoria-
...n narrabat: *Domitium*
...*em ex citeriore Hi-*
...*um omnibus copiis,* *quas paraverat, a Metello arcessitum* scribit, ut ait Priscian. lib. 10, [901.] Porro autem *L. Domitius* vocandus. Sic enim et Eutropius, et Plutarchus. SIG. *Domitius*, quod recte restituit Sigonius, praenomen *M.* habere non potuit: nam, gentem Domitiam nulla praenomina, praeterquam *Cnaei* et *Lucii*, usurpasse, e Suetonio Ner. cap. 1. notum est. Nec tamen ei praenomen *L.* addit Plutarchus. Sed Sigonius pro eo, quod ibi scriptum est, *Δομέτιον δὲ καὶ Λούσιον ἀνθύπατον τῆς ἑτέρας Ἰβηρίας*, forsitan legendum putavit *Λούκιον δὲ Δομίτιον*; quod Xylandro quoque in mentem venit. Locum illum corruptum esse certius est, quam quomodo emendandus sit: nam, non *Lusium*, sed *Domitium* proconsulem citerioris Hispaniae fuisse, fragmentum Sallustii apud Priscan. testatur. Solanus ibi *Λούσιον* ex eo, quod paullo ante haec verba in Plutarcho legitur *Λεύκιον μὲν Λόλλιον*, intrusum suspicatur. Eutropio 6, 1 *L. Domitius praetor* est: praetor cum imperio proconsulari scilicet, unde Sallustius *proconsulem* vocat. DUK. *M. Antonius* servant Boend. et Norv. *M. Domitius* Leid. Voss. Berg. et Boend. Iis, qui *L. Domitius* legendum censent, non adversor, quia ita apud Entrop. vocatur. Videndum tamen, quum omnes codd. hic in praenomen *M.* consentiant,

quaestore proelio victi sunt. Praeterea res a P. Se vilio proconsule adversus Cilicas gestas continet.

an potius *Cn. Domitius* legendum sit. Praenominis enim *Cnaei* compendium *Cn.* saepe ab indoctis librariis in *M.* sive *Marcum* mutatum esse, vidimus ad 7, 12, 1. Apud Plutarch. autem in Sertor. pag. 574. pro *Δομέτιον δὲ καὶ Λούσιον*, Fabric. ad Oros. 5, 23. *Δομέτιον δὲ Καλουῖνον* legendum censebat, *Λούκιον*, pro *Λούσιον*, Haverkampius. Vox *legatus* deest in ed. Camp.

Ab Hirtulejo quaestore] Vet. lib. *Herculejo*. Item Eutropius [6, 1.] item Sallustius Histor. lib. 2. *Occurrere duci, et proelium accendere, adeo uti Metello in sagum, Herculejo in bracchium tela venirent.* ex Marcello in voce *Sagum*. Hunc, ut opinor, *Ἑρέννιον* nominat Plutarch. in Pompejo [pag. 628.] SIGON. *a Birtalegio* Voss. *ab Herculegio* Lov. 2. *ab Hirculejo* B... et Boend. *ab Herculejo* L... Exc. Pithoei, et edd. ante F... qui anno 1535. *ab Hirtulejo* ... stituit. Vide viros doctos ad F... 3, 22, 6. Front. 1, 5, 8. Oros. 5, ... et Eutrop. 6, 1.

Praeterea res a P. Servi... proconsule adversus Cilicas ... stas] *Praeterea a P. Serv... proconsule adversus Cilic... gestas* Exc. Pithoei, Norv. et ... vett. Parum inde differunt ... 2. et Boend. nisi quod prio... *stas res*, posterior *aliquas*, ... *Cilicas*, praeferant. *Praete... a P. Servilio proconsule ad... sus Cilicas gentes gesta* B... Quod nunc vulgo supere... edd. Gruteri primum inveni. ... sentiunt iis Leid. et Voss. Si... varietas infra est Epit. 104. ... fine.

IN LOCUM LIBRI XC. T. LIVII.

populi Romani, M. Lepido, Q. Catulo con- ac deinde, militiae et domi gestas, amisso tis ex Sallustianis historiis licebat cognoscere, llas idem omnino fatum abstulisset. Idcirco, obturatis, ex rivulis aut etiam lacunis ista no- enda sunt: sic interim sordida coenoque per- t vix magno studio et attentione percolata li- Sed nos, qua poterimus industria, coepto 's, a morte L. Sullae velut novum initium or- Nam ibi iterum conversio quaedam reipu- cta est, et auctoris voluntate deposita brevis inatio morte ipsius plane exstincta. U. c. 674. A. C. 78. M. Aemilio, Q. Lutatio Coss.

orbus igitur, quo Sulla periit, minime com- i, sed singularis cujusdam foeditatis atque sup- ;, exuberantibus pediculis, ut, qui tot millia ognatique sanguinis hominum inauditis cru- peremisset, ejusdem artus, velut intestino illo, quem genuerant, animalculorum exer- erentur. *Morbus Sullae pedicularis.* Est enim profecto Deus, qui num- pune spernitur; et, licet acerbiores poenas aerum justissimus judex seposuerit, quod in- esentis angustiis nequeant, saepe tamen vi- proponit spectanda noxiorum tanta suppli- *Justum Dei judicium.*

U. c. 674. A. C. 78. Quippe decimo ante excessum die, Puteolanoru sensionibus compositis, leges scripsit, quibus ceps uterentur. Rerum suarum componendis mentariis biduo, priusquam decederet, opera stremo dedit, alteri et vicesimo libro immortu eo Chaldaeos sibi praedixisse narrabat, ubi glo vidiam vicisset, in summo flore felicitatis esse rum. itemque somnium praeterita nocte sibi ob per quod filiolum suum, ante Metellam mortuu dere visus esset, appellantem se, jubentemque omissis, ire secum ad matrem, ubi cum ea in et otio degeret.

Mors Sullae. IV. Postridie, quum id somnium amicis ena testamenti tabulas confecit obsignavitque. m vesperam, nunciato, Granium quemdam, Put reipublicae debitorem, mortem ejus exspecta solveret, accito homini in cubiculum a famulis queri fauces, non sine vehementi clamore et ris jactatione, jussit. Ab hac contentione ru mica magnam vim effudit sanguinis: ne, qui ta guinarius in vita fuisset, incruenta ad inferos descenderet. Ita viribus defectis noctem ea summos cruciatus quum exegisset, infelicem s reddidit.

Et ejus exsequiae. V. Mors Sullae confestim consulum, jam a satis concordium, contentiones excitavit. S referente Catulo, honorem ei haberi volebat campo Martio sepeliretur: Lepidus multique alii praefracte repugnabant. Ibi generose ani Pompejus imperavit, et, quamquam Sullae te to, quum ille legata relinqueret, liberisque daret, esset praeteritus, partim gratia, partim bus, interim et minis submovit obstantes, fu Romam prosequutus exsequiis securitatem de praestitit.

Ordo et pompa funeris. VI. Ordo pompae hic fuit. Aureo lecto defuncti per Italiam in urbem regio prorsus f rebatur. tibicinum caterva, equitesque, et gr matura frequentibus ordinibus sequebatur: par in itinere, qui legati ejus ad exercitum fueran armis accurrentes, ut quisque advenerat, locu

Cap. III. Plut. Plin. Plut. Cap. IV. Appian. Plu V. Appian. Liv. Epit. Appian. Plut. Pomp. c. 25. I cull. c. 6. Plut. Sull. et Pomp. Cap. VI. Appian.

pectabantur. Corpus, quo sacrorum honor eatium militum licentiam frenaret, omnia sam collegia Vestalesque comitatae sunt: tum seniverfus, et cum insignibus suis magistratus. iitum Romanorum agmen, et omnis, qui sub erat, exercitus (singuli enim, ut praesto fooperaverant) cum auratis signis, et armis ar-, quo ornatu esse deinceps etiam in pompis erunt. Inter hos variis locis magnus tubiciertus numerus lugubre quiddam concinebat. einde honorificae per ordines acclamatae sunt. em senatum eques, equitem plebs excipiebat.

Sed non idem omnibus in pari testificatione s animus erat. pars vere destebat amissum: illanorum praesentes copias, et ipsum adhuc, m vita orbum, metuebant. Pro rostris cadave-. laudatus est ab aliquo disertorum, quia Faunondum maturae aetatis erat. L. Philippum cio delectum crediderim, qui tum aetate et ceteros anteïbat. Deinde sublatus senatorum lectus in campum Martium deportatus est, mmodo regum erant monumenta.

Dispar animus hominum in pari testificatione voluntatis.

Sub nonam diei horam in campum est veni nebula matutina, ne celerius exirent, plui curatores funeris tardaverat. Tum impo- est cum ingenti vi odorum, quos adeo libe- matronae contulerant, ut, praeter ducenta rcula, Sullae ipsius simulacrum iusta magni-

Sulla cur voluerit cremari.

U. c. 674. A. C. 78. et, ne sibi accideret, quod in alterum ſtatuiſſet, tuebat.

Novae contentiones poſt Marium et Sullam. IX. Mortuus jam Marius, mortuus Sulla, civil bellorum saeviſſimi duces, erant: sed vivebant ad in animis superſtitum discordiae, et, velut ab hujus rogo accenſae, inter redeuntes ab exſequiis sules ſtatim acerbis sermonibus exarſerunt. Seditio Lepidi ingenium metus judiciorum ſtimulabat, ut, turbari, valde sua intereſſe judicaret. Nam ob ex liatam Siciliam a duobus Metellis, Celere et Nep legibus interrogatus, quamvis illi, ob gratiam apud populum victi, deſtiterant, abſolutus tamen erat, et, ne aliquando revocaretur in judicium, tuebat. Itaque turbidis concionibus, veluti classi concitata inopi plebe, Italicos etiam populos spe ſtituendorum agrorum conciliabat. Sanior pars po li facile providebat, si acta Sullae reſcinderent rempublicam, utcumque compositam, novis tumu *Prodigia.* bus bellisque arſuram. Movebantur et prodigior obſcoenitate: quae inter, novum illud et inaudit antea, in Ariminensi agro in villa Gallerii loquut gallum gallinaceum eſſe.

X. Idcirco senatus utrumque conſulem jurejuran adegit, *ſe hujus controverſiae cauſſa arma non ſumptur* Lepido, ne quid in urbe turbarum daret, exerci et provincia Gallia trans Alpes decreta. Ille, temp in Etruria ducendo, nolebat ad comitia reverti, bellum, quod in animo habebat, impediretur. puta enim, jurisjurandi non ultra conſulatus tempora v tura fide, poſtmodum nulla religione obſtrictum servandam pacem fore.

Lepidus cum exercitu venit ad urbem. XI. Non erat obſcurum senatui, quid animi c siliique Lepido eſſet: praeſertim quum Etruriam c jurare, proscriptos acciri, largitionem tentari per tuiſſet. Igitur occurrere eum ad tempus comitior jubet. Et adfuit ille ex Etruria, sed cum unive exercitu, quem ad urbem adducere secum conſtit rat. Sed jam Milvium pontem collemque Janicul

Q. Ca

Cap. VIII. Cic. Cap. IX. Flor. 3, 23. Appian. L. Am Pedian. in Divin. et in Verr. 11. Flor. Liv. Epit. Appi Flor. Plin. 10, 21. Cap. X. Appian. Salluſt. Hiſt. 1. in O Philippi. Flor. Appian. Cap. XI. Salluſt. Appian. Flor

senatus partibus: proeliumque non procul
Martio conferitur. Primo ftatim impetu pulfus
in Etruriam perfugit: Pompejus adverfum
eft profectus, qui legatus Lepidi Galliam Cis-
non invalida manu obtinebat. Satis diu bel-
tractum ad Mutinam eft, quum caftra caftris
effent, nec ad summam rei profectura certa-
nfererentur. Ea res Lepido, qui, circumacto
anno, pro confule se gerebat, otium praebuit,
ectis ex qualibet hominum faece copiis magnis,
m tenderet, adsidensque confulatum alterum
et.

Ad famam venientis haud parva in urbe tre- fuit: et in senatu Q. Philippus in haec verba *Quoniam Lepidus exercitum, privato confilio para- pefſimis et hoftibus reipublicae contra hujus ordinis tem ad urbem ducit, uti Ap. Claudius interrex cum lo pro confule et ceteris, quibus imperium eft, urbi fint, operamque dent, ne quid respublica detrimenti*

L. Philippi sententia contra Lepidum.

Sed metum cito ademerunt adlatae a Pompe- e, quibus confectum bellum, traditus cum ex- rutus, nunciabantur. Eum Pompejus quum, ui profequerentur, equitibus, Rhegium dedu- et, ftatim infequenti die poenitentia ductus m misit, a quo non sine infamia perfidiae tisque Pompejanae eft interfectus. Alba quo- m deinde *Pompeji* nomen tuliffe arbitror, quod n confervata effet, poftquam obsidionem fa- ferre amplius non potuit, dedita eft: ibique

Pompejus id bellum conficit.

U. c. 675. A. C. 77. Mamerco, homini ditiſſimo, ne suo anno conſu praetermiſſio aedilitatis nocuit, quod sumptuos neribus magiſtratum amore pecuniae vitatum ab pulus crediderat. tum quoque tuliſſet repulſan Curio, ut adoleſcentior, et populi suffragiis i aetati Mamerci conceſſiſſet.

Lepidus in Sardiniam fugit. XVI. His auditis, Lepidus, quum hoſtis ab judicatus, iterumque victus eſſet, receſſit Co truriae maritimum oppidum, ubi, inſequente nova commiſſa pugna eſt. cui superveniens e: Pompejus magnam edidit caedem, et reliquos in Sardiniam coëgit. M. Lepido cum omnibu Italia pulſo, segnior, ut amoto nonnihil p ceterum haud minus gravis et multiplex cura exercebat; quia, praeter externa bella, quae s tempus pluribus locis eruperant, duce partiu dilatum potius, quam exſtinctum, civile inc habebatur: metusque erat, ne impedienda transvectione urbem inopia urgeret.

Ibique moritur. XVII. Sed ille bellum, per quod homo d luxu sibi carendum videbat, segniter moliebat nec poenitentia consilii, et a C. Valerio Triar provinciam pro praetore obtinebat, undique d et oppidorum expugnatione prohibitus, contra gitatis eventus habuit: lentaque tabe corrept gnitum uxoris Apulejae adulterium taedio et confecit. Epiſtolam enim, criminis indicem *Mortis ejus caussa.* nactus, divortii libellum misit: deinde, simul te desiderioque repudiatae, simul injuriae su bitate ac dolore extabuit. Extrema quoque hu morabili eventu adverterunt curioſos: quia flammae vi e rogo ejectum, quum reponi pro dorem nequiret, juxta sarmentis aliis nudum tum eſt.

Belli Lepidani gratia fit poenitentibus. XVIII. Sic atrocibus belli minis inter ip compreſſis, victores, rara iis temporibus in pace contenti fuerunt. quam ob moderation minus, quam ob bellum feliciter confectum, Q

Cap. XV. Oros. Faſti Capit. Cic. de Off. 2, 17. Sal 11. Cap. XVI. Flor. Euſeb. Oros. Rutil. Itin. 1. v. Exuperant. c. 6. Flor. Appian. Sall. Hiſt. 1, 18. Or Jul. Exuperant. Sall. Hiſt. 1. in Or. Phil. Flor. A Scaur. Plut. Pomp. Plin. 7, 36. 53. Cap. XVIII. Fl Max. 2, 8.

facta, reditusque decretus, maxime ad- C. Caesare, qui concionem super ea re habuit, eadem caussa L. Cinna, uxoris suae frater,

Igitur, civilium armorum furias, quibus ipse iores excitaturus erat, multum exsecratus, tres coepit, *ut aliquando his malis terminus pone- a Deorum multis ab annis ita conquassatam internis r rempublicam, ut, siquidem diutius ea durare pe- , necessum sit omnia ruere. Desiderare urbem or- icis bellique; desiderare consiliorum auctoritatisque riam: multa praestantissimorum virorum capita per m, multo deinde plura per Sullam decisa, quae, pprobrium publicae servitutis, pro rostris spectanda tur. Nunc autem, remittente numinum indignatio- s horum scelerum auctoribus, necessum haud esse, ut um virorum instituta per probos et patriae amantes r.*

Suadente C. Caesare.

Donec recens adhuc dominatio, et dictatoris terror deinde memoria valuerit, facta quaedam a gementi- quae recordatione temporum utcumque defendantur. rum praeterea fieret, jam nullum colorem superesse, lto facta credantur, et multi pro uno Sullae exsti- nullum alium civilis belli finem, nisi eumdem et im- rari posse. Igitur magnopere se consulere Patribus, endis in civitatem, abolendaque eorum noxa, qui Le- uti nuper essent, minuerent hostes patriae, darent- dum omnibus, nemini errorem suum fraudi, sed tan-

U. c. 677. A. C. 76. simum fuit, rem paullo supra repeti, ad multa, scire lecturos refert, profuerit. Postquam pri Scipionis deficiente exercitu, Sertorius in Hisp abiverat, tum admiratione virtutis et industriae, tum bitioso ac leni imperio, provincialium simul civium Romanorum, qui locis illis consederant, ita concili animos, ut paullo post, magno exercitu coacto, C. nio, missu Sullae in Hispaniam eunti, sex millia matorum, duce Livio Salinatore, opponere potu qui, occupatis Pyrenaei angustiis, Sullanos adit cerent.

Sertorius ab Annio pulsus. XXII. Sed obtruncatus a Calpurnio Lanario Sal tor, quem fidissimum amicorum crediderat, C. nium subito immisit necopinantibus: unde Serto cum tribus hominum millibus Carthaginem novam inde navibus in Mauritaniae litus perfugit. Sed, tis militibus inter aquandum subita barbarorum i ptione amissis, retro vela fecit: iterumque repuls adscitis piratarum Cilicum paronibus, praesidium nii in Pityusa insula improvisus oppressit. Sed, nio magnam classem cum una legione adducente, pr lio navali parum prospero usus, quod naves illius ves parumque firmas ortus forte ventus disjece post longum et acrem naufragii metum, paullo su Baetis amnis ostia applicuit.

Fugam agitat ad insulas Fortunatas. XXIII. Sub idem tempus nautae recens ex insu Atlanticis revecti miracula narrabant: duas ibi insu propinquas inter se, et decem millibus stadiis pro a Gadibus sitas, suopte ingenio alimenta mortali gignere. Igitur *Fortunatae* vocabantur: et has in lexisse Homerum etiam apud barbaros obtinebat, qu Elysios campos sedesque beatorum describeret. I rum esse, quae hodie *Canariae* vocantur, ex modo n vigationis, et descriptione locorum, et quae de I apud Plinium, auctore Juba rege, narrantur, prop modum constat. His igitur intellectis traditur taec praesentium Sertorius, et ne aut facere aut pati t tristia necessum esset, fugam in longinqua Oceani a tavisse, apud Fortunatas illas insulas, quod reliqu esset aevi, in quiete exacturus.

Cap. XXI. Plut. Sertor. c. 9. L. Ampel. Plut. Cap. XXI Hieron. adversus Rufin. Sall. Incert. 26. Plut. Cellar. Geo Ant. l. 4. c. 7. Plin. 6, 32. Plut. Sall. Incert. 20. et 26.

[illegible] miro consensu referunt. Unum subit mirari, quod felicitatis loca ex cetero orbe non petuntur avidius. An-[illegible] satius foret, contentum iis, quae in pace et otio vi-[illegible] [illegible]parens tellus sponte sua ministraret, dimittere [illegible] atroces curas, et sibi aliisque parcentem, sine metu, [illegible]ria, munere Deorum oblata accipere cibaria? At nos [illegible]di et immites, quo scilicet aliquando beatiorem ducamus [illegible] tumultu turbisque miscemus omnia; annosque nostros [illegible]mus, tamquam alio tempore victuri; et, ut paremus [illegible]ua, necessariis invicem spoliamur spoliamusque. Ita [illegible] calamitatibus malisque, cogentes coactique, et interdum [illegible]agis, quam miseri, distringimur.

Vitam communem vituperans.

V. *Sed alii sane insaniant. Quid nos facere decet, [illegible]ones? Quin arripimus vacuam tantorum bonorum pos-[illegible]: ut, aliquando incipiamus vivere, ceterorum morta-[illegible]rores tempestatesque de tutis litoribus despecturi. Si [illegible] nostrum sperare multum ex his rebus licet, quae vul-[illegible]cipuae habentur, ego is esse debeo, genere Romanus, [illegible] senator, dignitate praetorius, qui exercitibus magnis [illegible]isque praefui, qui res gessi nemini hujus aevi ducum [illegible]dus. Me tamen eo propemodum natura ducit, quam [illegible] timam vitae magistram aequum est, ut spes meas om-[illegible] pretio commutare nihil abnuam.*

VI. Non erat ea mens Cilicibus, ut pacis amo-[illegible]uniae studium abjicerent, cujus caussa pacem [illegible]ue reliquissent. ita, Sertorio relicto, in Afri-[illegible]e contulerunt, ubi de regno Mauritaniae bella-[illegible] At Sertorius, ne, quod supererat militum,

Sed Cilices eum deserunt.

U. c. 675. A. C. 77. rium velut divino munere oblatum rebatur. Erat ille animo consilioque maximus; virtutis liberali aestimator, in puniendo moderatus; facundus i comis: et tam in confirmandis suis, quam te hostibus, singularis artifex. Igitur, accepta co ne, cum duobus millibus sexcentis, quos vocab *manos*, et septingentis, qui ex omni Africa se ad eu tulerant, levi praesidio relicto in Mauritania, nact scuram noctem, aestu secundo, furtivaque cele vitare proelium in transgressu conatus est. Sed currente cum navibus Cotta, juxta Mellariam in dimicare coactus, vi perrupit, et ad montem B ram, quem Lusitani praeceperant, contendit.

Fursidium vincit, et alios. XXVIII. Horum copiis adsumptis, (erant s cetratorum millia quatuor, equites septingenti) sidio cum legionibus adventanti se objecit. Is Baeticam cum imperio obtinebat. Cum hoc, diffi tatibus locorum adjutus, ita certavit, ut ille, du millibus Romanorum amissis, cedere cogeretur. igitur aliisque multis ducibus interfectis pulsisve Metellus a Sulla missus est, clarae veterisque f imperator. Qui, postquam in ulteriorem provin venit, artibusque Sertorii fatigatus neque cogere tuit ad pugnandum, neque insequi fugientem, ni omnia fugientium incommoda ipse pateretur, L. mitium proconsulem citerioris Hispaniae cum omn copiis, quas paraverat, arcessivit.

L. Domitii et L. Manilii clades. XXIX. Sed ille ad Anam fluvium, qui Baetica Lusitania separat, ab Hirtulejo quaestore Sertorii exercitu oppressus est. Idemque fatum eodem loc gatum Metelli Thorium deprehendit. Deinde, tanto hosti resistere res Romana uno imperatore poterat, L. Manilio Galliam Narbonensem obtin praecipitur, ut suppetias Metello in Hispaniam tr grediatur. Hunc quoque, cum tribus legionibu mille quingentis equitibus advenientem, idem Hi lejus sic excepit, ut L. Valerius Praeconinus lega exercitu pulso, interficeretur; L. Manilius procon

Cap. XXVII. Oros. 5, 23. Sall. Hist. 1, 21. Plut. Sall. i Cap. XXVIII. Plut. Lips. Epist. Quaest. 4, 14. Plut. Sall. i Plut. Appian. Civil. l. 1. et Iber. Plut. Pomp. c. 27. S Hist. 1, 19. Cap. XXIX. Plut. Pompon. Mela. Oros. Eut l. 6. Liv. Epit. Plut. Sert. Flor. Plut. Oros. Liv. Epit.

entorum numerus fieret, hunc *Senatum* appella-
d eum ordinem de rebus omnibus referebat:
quaestores legatique quam proxime patrium mo-
reabantur. Nam Sertorius ea modestia et animi
tudine agebat, ut, quamquam Hispanorum ar-
pecuniisque, et urbibus, ac corporibus utere-
ulla tamen re laedi obliterarive Romani nomi-
gnitatem sineret.

XI. Quum haec agebantur, P. Servilius cum Ci- *Piratici belli origo.*
prospere ad summum, sed non sine magno la-
periculo, dimicabat. Mithridatici belli occa-
iratae, quod inter Cretam Cyrenasque et Acha-
umque Maleum est, mare (ipsi a praedarum u-
aureum vocabant) latrociniis infestum habere
nt, Isidoro duce. Deinde, quia Mithridates
pro aliena negligebat, Sullam urbanae res re-
t in Italiam, impunitate plures invitante, nu-
ribusque aucti, magnis jam classibus oberra-
eoque placebat ipsis hoc vitae genus, ut, hoc
exercere certi, in quamdam velut reipubli-
am coirent. Igitur, licet passim haberent ca-
rces, insulas desertas, sedem tamen fortuna-
ium Ciliciam, quae vocatur Aspera, consen-
nt, importuosam, et altissimis rupibus hor-
Unde communiter ab omnibus *Cilices* vocari *Piratae cur Cilices vocati.*
t: quamvis esset mixta variarum gentium col-
yri, Cyprii, Pamphylii, et quidam ex Ponto,
nodum omnibus Orientis regnis. multi enim,
diuturnitate patrimoniis exuti, quum facere

U. c. 675. A. C. 77. illis palam vendebant, quamvis liberos esse scirent faterentur. Diversum Lyciorum institutum, eo dispar etiam fortuna fuit: qui, neque terrore, nec lucro victi, omnem cum Cilicibus societatem consi ter recusarunt: quorum deinde excidium salvi so tesque viderunt, nisi quod e finitimis bellis, velut vicino incendio, partem aliquam vapor adflavit.

A Murena paullisper repressi. XXXIII. Ceterum piratas L. Murena nuper, im rato civitatibus Asiae, ut ex pecunia vectigali po Romani naves facerent, paullisper represserat: se quia neque receptacula illorum expugnata erant, n que prohiberi poterat, quominus plures quotidie illorum institutum adfluerent, postquam Murena d cessit ex Asia, plus terroris ac damni, quam um antea, passim dederunt. Jam enim et Siciliam inf bant, ut circa eam insulam nemini tuta navigatio e occurrentemque sibi praetorem navali proelio vi rant. nec meliore eventu ab aliis in eos pugnatum.

Mox vehementius a P. Servilio. XXXIV. Igitur missus in eos P. Servilius proc ful, primum in ipso mari congressus, quamquam a versus leves et fugaces myoparonas justae magnitudi naves opposuerat, non incruentam victoriam ret Sed nec mari submovisse contentus, ad urbes illor et praedarum receptacula eruenda convertit. Non a nimi laboris id bellum fuit. fere triennio pugnatu multaeque per Ciliciam Pamphyliamque et Lyciam u bes eversae.

Qui Phaselin, Olympum, Corycum evertit. XXXV. Phaselis, in Lyciae Pamphyliaeque confi sita, juxta quam Alexander olim per angustias fluctil coopertas transduxit exercitum, crebro commeantil eo piratis, quod projecta in altum horum accessil erat opportuna, primo commerciis, deinde et soc tate se conjunxerat. Sed non ante destitit Servili quam expugnatam dirueret. Eadem sors Olympi fu urbis antiquae et opulentae, quae inter sex Lycias n ximas numerari solet. Hujus, quum vi capta ess magna praeda fuit: multaque inde signa et ornamen ab imperatore belli jure sublata sunt. Corycum quoq urbem inclitam nemore, in quo crocum gignitur, e rumdem armorum tempestas evertit.

Cap. XXXIII. Cic. in Verr. 1, 35. Appian. Cap. XXXIV. S Rufus, c. 11. Oros. 5, 23. Flor. Oros. Eutrop. Cap. XXX Cic. in Verr. 4, 10. Strabo, l. 14. p. 666. Cic. Oros. Eutro Cic. in Verr. 1, 21. Strabo, l. 14. p. 665. Cic. Sall. Hist. 1, Eutrop. Oros.

EPITOME

LIBRI NONAGESIMI PRIMI.

h. Pompejus, quum adhuc eques esset, cum rio consulari adversus Sertorium missus est. Ser- aliquot urbes expugnavit, plurimasque civita- potestatem suam redegit. Ap. Claudius pro- l Thracas pluribus proeliis vicit. Q. Metellus

m *adhuc quaestor esset*] *aestor* mendose eſt : aut *uester*, ut in quibusdam s libris eſt, aut *eques Ro.* dum. Nam sex poſt libris eſt, Cn. Pompejum con- actum eſſe, *antequam ram gereret, ex equite* o. Sic autem locutus eſt *Cn. Pompejus, adhuc omanus, ex Africa tri- it.* ut etiam Cic. pro L. 1.] *Quid tam incredi- am ut iterum eques Ro- enatusconsulto trium-* Triumphavit autem ite- lispania. Et Dio in qua- Dukerus. De eodem etiam dubitat Crevierius. *quum adhuc eques esset* legit Voſſ. quod probandum puto, nisi quis mallet *eques R.* id eſt *Romanus.* De Pompejo ad bellum Sertorianum misso Cic. pro L. Manil. 21. *Quid tam inusitatum, quam ut, quum duo consules clarissimi fortissimique essent, eques Romanus ad bellum maximum formidolosissimumque pro consule mitteretur.* Tum *cum imperio proconsulari* Exc. Pithoei. Mox *Sertorii aliquot urbes* Voſſ.

Thracas pluribus proeliis vi-

proconsul L. Herculejum, quaestorem Sertorii, cu exercitu cecîdit.

cecîdit] Membrana Barber. *cecidit atque fugavit.* Voff. et Gud. minor: *quaest. Sertorii cum exercitu cecidit.* Major: *quaest. Sertorii ceciditque atque fugavit.* J. FR. GRON. *Herculejum* hic praeferunt omnes scripti, et editi, uno demto Berg. qui legit *Hirculejum.* Vide ad Epit. praec. Deinde *omnino cum exercitu* edd. principes, pro quo Frob. anno 1535. *omni cum exercitu* substituit: quum prae tisset, ut integram vocem ex textu ejecisset. Omnes scripti mei, plerique Gronovi, Exc. Pithoei, et ed. C et *omnino*, et *omni* ignor De voce *omnino*, perperam his Epit. adscita, vide ad 58. Praeterea *occidit* Boe ed. Camp. V. ad Livii 36, 36,

IN LOCUM LIBRI XCI. T. LIVII.

insgreſſus in Hiſpaniam Perperna, quemad- U. c. 675.
aperiore libro oſtendimus, curam senatus du- A. C. 77.
:, nihil aeque metuentis, quam ne auctus
rcitu Sertorius in Italiam reverteretur. Me-
m, feſſa jam aetate, et ſtatariis pugnis ad-
velociſſimae virtutis hoſti parum resiſtebat.
ı. Pompejus, qui nuper, recepta Gallia Cis- *Cn. Pompejus contra Sertorium mittitur.*
iamquam jubente Catulo, copias non dimiſe-
idus Hiſpaniensis belli, ut ad opem feren-
llo mitteretur, ad urbem haerebat, semper
erta cauſſa, cur exercitum sub signis reti-
eque aliud in promptu praesidium erat, ne-
m quisquam, qui Sertoriano vigori rectius
ur. Ergo ex sententia L. Philippi decreta
icia eſt, ut pari cum Q. Metello imperio es-
tempore ajunt mirantibus quaerentibusque,
equitem Romanum pro conſule mittendum cenſeret?
e Philippum: *non ſe illum ſua ſententia pro con-*
ro conſulibus mittere. Tanta erat de virtute
pinio, ut, quum duo conſules clarissimi
que eſſent, duorum conſulum munus unius
is virtuti committeretur.

U. c. 675. A. C. 77. fontes aperuit: hostibusque in Hispaniam sub Galliam, adjuvante non segniter, qui provinciae erat, M. Fontejo, recepit. deinde perrexit ad naeum, ut ad auxilium Metello ferendum qua turrime occurreret. Nam is in dies molestiorib bus utebatur: quum, super alia mala, fatiscen ribus miles, segnior, et adversus imperatorem tumacior fieret: eousque, ut, Sertorio Metell singulare certamen provocante, impudens clam retur, *ire* jubentium, *ducemque cum duce*, *Roman Romano congredi*, non sine conviciis, ubi Metellu peratorii loci memorem, neque hostis insultatio que suorum stultitia moveri viderunt.

Sertorius Metellum ad singulare certamen provocat.

Laccobrigas obsidentem frustratur.

III. Igitur Metellus, ut aliquo negotio milite cuparet, celeriter ad Laccobrigas movit, urbem opportunissimam non magno negotio in potestatem acturus, quod unus tantum intra moenia puteus et suburbanis aquis obsessi prohibebantur. Se quoque neque solita cautio Sertorio, neque cel efficiendi cogitata defuit. Ex omni Hispanorum rorumque numero robustissimum quemque, eur que pernicissimum, pronunciato in singulos praemio, excitans, magnam aquarum copiam in dam in oppidum curat. per eosdem inutilis turb citur. ita in multos dies adversum sitim provi Enimvero Metellus, cui omnis spes in eo erat ut imparatos opprimeret, tantum quinque dien baria portare militem jusserat. Idcirco, deficient meatu, Aquinum cum sex millibus militum fru tum misit. At Sertorius, occultatis tribus ho millibus, cum ceteris, quos secum habebat, Aq ad pugnam cogit. ea dum conferitur, signo dato currunt insidiae. sic Aquinus, dimidia copiaru te, et equo armisque amissis, vix a Metello rec et obsidio cum magna Romanorum ignominia est.

Et cum damno submovet.

IV. His successibus ab Hispanis Sertorius i lum tolli; hoc imperatore sibi decus, divitias, riam quisque spondere. neque ille omittebat or te parare novorum amicorum, retinere veterum volentiam: comiter appellando singulos, donar virtutem armis, auro atque argento ornatis, s que pictis, et Romana disciplina exercitum a

Cap. II. Cic. pro Font. c. 2. Plut. Sertor.

iberali et honesta suorum educatione laeta-

llos vetus Germanorum Gallorumque per Celin Hispaniam introductus fuerat, ut principitate praestantes viri comites se adjungerent, ta familiaritate laetorum adversorumque, atque mortis, socii. nam, ne quis, amisso duce, vicie reverteretur, devotione terribili adstrinfidem. Horum major, quam cuiquam alias, numerus apparebat. multa enim cum in has millia sequebantur: feruntque aliquando, fuga m quamdam facta, portisque turbam moranti-devotos illos, abjecta suae salutis cura, Serto-er sua corpora ad medium quasi murum extut deinde superadstantium manibus in summum retur.

Hispanis usitata devotio comitum.

Horum devotorum multa millia apud Sertorium.

Nec dissimili fama atque caritate apud Italicos celebrabatur. Nam Perpernae milites, quod nobilitate et opibus potior, cedere Sertorio ret, indignabantur: nec ultra passi, quam donec yrenaeum saltum Pompejus adventare auditus est, Sertorium duceret, postularunt; *ni duxisset, sua uros.* Idcirco Perperna, quod summum tenere nequibat, proximum utique non abjiciendum, cum ingenti pecunia tribusque et quinquaginta tibus ad Sertorium venit.

Perperna ad Sertorium accedit.

II. Hac tanta accessione ferociores Hispani, quoundique magna vis ad castra Sertorii concurre-

U. c. 675. A. C. 77. mae equitum, ut lacesseret hostem, permisit: laboranti submisit alias: atque ita citra magnae experimentum docuit, quis exitus flagitatam mansisset.

Sertorii inventum ad frangendam suorum temeritatem. VIII. Igitur, ut quoque in posterum obsequ ribus uteretur, jussis in concionem adsistere mil duos equos produci imperavit, praevalidum al alterum mire exilem. valido deinde parvum ho et contemptibilem adspectu, exili magnum rob que admovit, praecepto, ut robustior ille grac qui caudam universam abrumperet, valentis si pilos infirmus velleret. Atque, illo inter plu omnium risum magna vi nequidquam adhibita gato, quum gracilis, quod imperatum erat, co set, versus ad suos Sertorius, *Jam*, inquit, *qu saepe monenti noluistis, oculis, opinor, vestris credetis tes. Quanto plus perseverantia, quam impetus, vale claro exemplo didicistis. Romani exercitus hac imagin ostensa natura est: quem universum qui adgredietur, nih per partes carpenti minime erit insuperabilis.*

Ejusdem oratio eodem pertinens. IX. Per haec conversis animis suorum, et cipienda quaelibet apertis; *Rem se facere non nisi simam et magna de caussa probabilem*, aït, *qui gerend rationem exercitui reddat imperator. Sed facere seme ostenso cognitoque, a quali duce, et qualibus consiliis re post haec etiam celanti animum suum laeti atque securi ol Neque enim sibi deesse ferociam, siquidem robore et posse obtineri victoriam putaret: idque tot proeliis comp quibus miles, tribunus, legatus, imperator, suae ali vitae juxta pepercisset. Ceterum ita se videre compar praesentia, ut nulla sit, nisi qua instituerit ducere, a tem via.*

Utilitatem artium suarum ostendit. X. *Laudare se quidem animos cuilibet discrimini pr et timori impenetrabiles. Sed eo ipso dignos arbitra nullum aut modicum ad usum temere non prodigantur neque ignaviae cuiquam auctorem esse. quin ultro indic peditiones, pugnas, itinerum operumque multiplicatum l His enim rebus se confidere, quibus adhuc contra tot a magnos exercitus cum modicis copiis invictus stetisset. scire, plerosque omnes prae nimio ardore ad summae r cationem animis votisque properare. sed suis artibus ef ut et bellum sustineretur egregie, et Perpernae daretur*

Cap. VIII. Frontin. Strat. 1, 10. et 4, 7. Val. Ma Plut.

*re, sine summo tuo periculo damnoque haud sustinue-
go vobis ita constrictam locis, turbatam improviso
aliis laboribusque enectam dabo, ut citra noxam meo-
rum concidatur.*

*Omnia, quae ad hunc obtinendum finem faciunt, pro
a. Locorum ingenium, quibus a pueritia adsuevistis,
e scientia; velocitas ingenita Hispanis; famis, sitis,
boris patientia. quibus rebus ita fatigabimus statarias
opias, ut quandoque se victas ante sentiant, quam,
oppugnentur, cognoverint. Scio nobiscum esse, qui
i belli meminerint. iis consilium meum haud difficul-
babo. juniores satis habeant, animos promptos, arma
habere, ut feliciter expertum ducem, ad gloriam et
o itinere praeeuntem, sequantur.* Ita condocefactis
i, quum illorum viribus, ingenio suo utere-
ilta prospere gessit, aliquot urbes expugnavit,
sque civitates in potestatem suam redegit. un-
minori admirationi, quam terrori, hostibus

Sic obsequentes suos habet.

. Sed praecipuam ei calliditatis famam peperit
itana expeditio, qua gentem feram, non urbes
os, sed magnum et arduum collem, plurimis
cis in Aquilonem versis, supra Tagum incolen-
ubegit. Ibi dum circa inaccessum collem obe-
s adversus tutos loco barbaros inanes minas ja-
pudore recedendi multa volvit animo, Caeciam
lvertit in adversas speluncas flare: edoctusque

Characitanos strategemate expugnat,

U. c. 675. A. C. 77. *Pulvere in speluncas eorum immisso.*

XIV. Postridie, quum flare ventus coepisset, congesta humo pulverem in altum efferre, mili immissis, subruere ex imo cumulum illum jussit; ramque levem admodum et friabilem commis Atque illa, labore hominum, equorumque, ult troque super eam discurrentium, ungulis trita, a vento rapta in aërem tolleretur, statim densa dam nebula speluncarum ostia fenestrasque obtu neque jam aut lucis usus supererat, aut recipr dae animae purus suppetebat aër. nec enim ali partem apertae illorum habitationes, aut ulla du spiritus copia dabatur. Biduo tamen sustinueru malum obsessi: tertio die, quia perseverante suffocabantur, sunt dediti.

Pompejus in Hispaniam venit.

XV. Dum haec geruntur, in Hispaniam Pom venit, arrectique omnium animi erant, ut sole novi imperatoris famam: multique populi, qui constanter adhaerebant Sertorio, jamjam mutatu cios videbantur. Sed insperatus ad Laurone sus et dubios in officio retinuit, et fidos confirm Sertorius eam urbem obsidebat, quum universu ercitum suum, apud Pallantiam convenire jussum cursurus obsessis Pompejus adduxit. Tumulus procul urbe visebatur, quem qui prior occup magna erat ex loco commoda habiturus. Utroqu ce properante, Sertorius quum praevenisset, sus ea spe Pompejus haud eo minus laeto anim bat, quod inter suum exercitum et Lauronem inte sas Sertorii copias tenere rebatur. Igitur, mis Lauronenses nunciis, bono animo esse jubet, considentes in moenibus obsessi obsessoris spe lo frui.

Sertorii artibus superatur.

XVI. Sertorius, jactantia Pompeji compert dens aït, *se discipulum Sullae* (sic appellabat eum brii caussa) *docturum, debere plus respicere imperat quam prospicere.* Simul ostendit obsessis sex mill ditum prioribus in castris relicta, ut Pompeju in se movisset signa, a tergo aggrederentur. Ita peji gaudium irritum cito in gravem verecundiam tit. Nam, serius errore cognito, quum neque dere Sertorium, ne circumveniretur, auderet, p

Cap. XV. Plut. Pomp. c. 28. Plut. Sertor. Oros. Plut. Sertor.

dore Lauronem sustineret relinquere, pereun- U. c. 675.
tiorum spectator otiosus sedebat. A. C. 77.

. Dum ita vicina castris castra duo imperato- *Sertorii v. frumentum*
nt, Sertorius talem dolum machinatur. Duae
odo regiones erant, ex quibus peti pabulum
na in propinquo, altera longius sita. Serto-
riorem ab armatis adiri vetuit: citimam sub-
levem armaturam jussit infestari. Sic ad ex-
fides adversis partibus facta, tutiorem esse,
t remotior: magnusque eo Pompejanorum nu-
bulatum profectus est.

. His a Sertorio triplices insidiae per ido- *Pompejani pabulatores excipiuntur*
us ponuntur, missis Octavio Graecino cum
ohortibus, in morem Romanorum armatis, et
evis armaturae Hispanis, Tarquitioque Prisco
bus millibus equitum. Illi strenue imperata
exploratàque locorum natura, in vicina silva
s copias noctu abscondunt, ita ut in prima
es Hispanos, gentem ad furta belli perido-
onerent; paullo interius scutatos; in remo-
quites, ne fremitu equorum destinata prode-
quievere omnes, silentio servato in horam
iei. Quum deinde Pompejani, securi grava-
bulo, de reditu cogitarent, et hi quoque, qui
ne fuerant, quiete invitati, ad pabulum colli-
dilaberentur: emissi primum Hispani veloci-
tili in palantes effunduntur, et convulnerant
antque nihil tale exspectantes. Prius deinde,
nisti his inciperet, scutati erumpunt e saltu,
ntes in ordinem consternant vertuntque. Fu-
s equites immissi, toto eo spatio, quo redi-
i castra, persequuti caedunt. Curatum quo-
quis effugeret. nam praemissi per compendia
ducenti quinquaginta equites, quos in hunc
periri duces jusserant, antequam ad castra
perveniretur, conversi, occurrerunt eis, qui
gerant.

Ad cujus rei sensum Pompejo immittente le- *Itemque legio subsidio immissa.*
tum Laelio in praesidium suorum, subducti
m latus specie cedentium equites, mox cir-
gionem abs tergo infestarunt, quum jam et-
onte Sertoriani, qui pabulatores persequuti

---

ll. Frontin. Strat. 2, 5. Cap. XVIII. Sall. Hist. 3,
n. Cap. XIX. Appian. Civil. l. 1. Frontin.

U. c. 675. A. C. 77.

erant, incursarent. Sic legio quoque inter duas hostium cum legato elisa est. ad cujus auxilium Po universas educente copias, Sertorius quoque e col instructum ostendit exercitum, effecitque, ne Po jus progrederetur. Ita praeter duplex damnum, dem solertia illatum, spectatorem quoque eum suorum constituit. Hoc primum proelium inter S rium et Pompejum fuit. decem millia homin Pompeji exercitu cum jumentis et calonibus sunt. Pompejus vix reliquias incolumes reduxit.

Sertorius Lauronem delet.

XX. Hic eventus etiam Lauronensium fregit mos, neque diu cunctati, concesserunt in Serto dem. Is praedam militi concessit, edicto, liberis poribus uti parceretur. direptam deinde urbem cendit, non crudelitate, a qua vix ullus umquam alienior fuit; sed ut ex tanta existimatione Po contemptus apud barbaros oriretur; quo inspect et tantum non flammis incensae calefacto, urbs et amica deflagrasset. Lauronenses, qui obsidio perfuerant, in Lusitaniam Sertorius deduxit. direptione miles quidam, muliere Lauronensi pr naturam abusus, oculis mulctatus est, quos direct eos digitis mulier effoderat. Re ad imperatorem lata, quum facta et caussam didicisset, infensus militiae dedecori, integram cohortem, hoc genus gitiis famosam, licet Romana esset, delevit. Pom jus tamen impetum Sertorii victoris, quamquam no militibus, et multo paucioribus, sustinuit. nam adv sus sexaginta millia peditum, novem equitum, ultra triginta peditum millia, et mille equites adduxerat. Haec ea aestate in Hispania gesta. Quum deinde tempus anni adversum expeditionibus esse coepisset, diversi imperatores in hiberna discesserunt. Cn. Pompejus et Q. Metellus circa Pyrenaeum inter saevissimos hostes in castris hiemarunt: Sertorius cum Perperna in Lusitaniam profectus est.

Bella cum Thracibus in Macedonia.

XXI. Per haec tempora continuum fere cum Thracibus bellum erat, perpetuo incursantibus Macedoniam. Et, quamquam acriter a Dolabella repressi, justissimusque de iis ductus triumphus erat, cum Ap.

Cap. XIX. Jul. Obseq. Frontin. Appian. Cap. XX. Plut. Sertor. Appian. Oros. Plut. Oros. Appian. Sall. Hist. 3. in Epist. Cn. Pomp. Oros. Appian. Cic. pro Font. c. 3. Sallust. Cap. XXI. Appian. Oros. Cic. in Pis. c. 19.

XII. Jam Romae Cn. Octavius, M. F. Cn. N. C. ...nius Curio consulatum occeperant. Tum Reati... improvisa clades in prodigium versa. quippe ...motu aedes sacrae in oppido agrisque commo...ata, quibus forum stratum erat, discussa; pon...errupti; ripae labentis fluminis in aquam provo... fremitus inferni exauditi fuerant. paucis abinde ..., quae concussa erant, corruerunt. saxum vi...uum provolveretur, non sine stupore visentium ...ecipiti rupe immobile stetit. Aliud deinde nun... prodigium est, quod scintillam e stella cadere, ...eri terrae appropinquantem, ac, postquam Lu...gnitudine facta esset, illuxisse ceu nubilo diei; ...uum in coelum se reciperet, lampadem factam ...ius Silanus proconsul cum comitatu suo vi...

U. c. 676. A. C. 76. Cn. Octavio, C. Scribonio Coss.

Reatinorum improvisa clades.

...II. Hoc forte numquam antea visum annotatum... ...it Patres, ut de Sibyllinis carminibus colligen...erri juberent, quoniam, quod eorum adserva... Capitolio fuerat, incendio aedis illius consum...at. In eam legationem P. Gabinius, M'. Ota... ... Valerius lecti. His negotium datum, ut E... praecipue adirent, quae patria Sibyllae dice...d describenda, quae ibi pro Sibyllinis cele...r. Per hos aliosque (nam et Samo quaedam ...nt et Ilio, per Africam etiam et Siciliam, et ...olonias, etiam a privatis conquisita) magnus ... numerus in urbem comportatus est: et, quia ...na inerant, sacerdotibus mandatum, ut, quan...

Sibyllina carmina undique conquiruntur.

U. c. 676. A. C. 76. XXIV. Eodem anno, postquam primum ver ruit, resumptum acriter in Hispania bellum est, taque et cruenta proelia facta. Tandem apud Ital Baeticae urbem Q. Metellus, et Sertorii quaest Hirtulejus, totis viribus congressi sunt. *Metelli apophthegma.* Metellu versus hostium celeritatem ac ferociam haud minus viribus, quam consilio, tribuebat: tam di celandi, quae cogitaret, ut interroganti, *quid die facturus esset*, responderit; *Tunicam meam, si posset, comburerem.*

Proelium cum Hirtulejo. XXV. Igitur insignem, quam tunc adeptus e ctoriam non tam militum lacertis, quam ingeni debuit. Oriente protinus die Hirtulejus instr aciem vallo ejus admoverat: neque mora esset, audiret, quin statim contra exiretur. Sed pruden perator, intra castra retento exercitu, geminam tatem percepit: spatium nactus, quo considerar stium aciem, eamdemque (fervidissimum enim tempus erat) caloribus conficiendam relinqueret circo quum, quod roboris in hostili exercitu era media acie stare comperisset, sic instruxit edoc suos, ut cornua longius protenta prius cum oppo congrederentur, quam mediae acies confligerent. ita ordinatis, sub sextam diei horam exercitum edu

Et clara victoria Metelli. XXVI. Recens Metello miles, curatis corporib viribus integris pugnam capessebat; Sertoriani, stan fessi, magis etiam aestu fatigabantur: et, quia Mete lus mediam aciem reduxerat, fortissimae quaeque co hortes, si starent, otiosae manebant; sin procurre rent in hostem, hic quoque novus labor prioribus mo lestiis accedebat. Inter hanc dubitationem pulsis utrim que cornibus, ita circumveniuntur, ut neque repugnan do servari, neque erumpere ad fugam possent. Ibi vehementissime dimicatum est, ita promtis avidisque ducibus, ut Metello in sagum, Hirtulejo in brachium tela venirent. Neque tam virtute, quam, quibus diximus, rebus inferiores Sertoriani exstiterunt. Ita viginti millibus militum amissis, pauci in Lusitaniam cum duce refugerunt. Neque tamen ille cladi suorum diu superstes fuit, dum, reparatis viribus, fortunam denuo tentat, cum fratre ad Segoviam interfectus. Quo

---

Cap. XXIV. Appian. Oros. Frontin. 1, 1. Cap. XXV. Frontin. 2, 1. Frontin. 2, 3. Frontin. 2, 1. Cap. XXVI. Frontin. 2, 3. Sall. Hist. 2, 8. Oros. Flor. 3, 22. Liv. Epit.

insigni duce, multisque fortissimorum virorum ...s deperditis. Sed nemo temere tum ad alios ...sus, tum in reparandis cladibus, Sertorio dux ... erat: quum invictus ipse legatorum culpa for... vulneratam caussam mirabili semper celeritate ...oque restitueret. Unde ingens viri nomen, quo... majus, ne quidem Europae finibus contine... quin Asiam quoque et Pontum implerent ejus ...s, qui ex Occidente adventabant. Quod non ... incitamentum Mithridati fuit, cur tertii belli ... ad postremum exitiosi aleam subiret, elatum ...nimum aliis etiam stimulantibus caussis. *Sertorius magnus dux in reparandis cladibus.*

...VIII. Quippe, post remissam a Sulla legationem, ...ociam Ariobarzani, uti jussus erat, restituerat. ...lios oratores scribendi foederis caussa Romam ...et, iterum spe sua frustratus est, quia, mor... Sulla, magistratus, civilibus turbis impediti, ...gotio non retulerunt. Igitur Mithridates, ul...pidus, et sibi adhuc diffisus, Tigranem sub...acilius conjicientibus rem Romanis, quam ad ...dum paratis. Ille Cappadociam velut indagi...m evacuavit, abactis hominum ferme trecen...ibus, et urbibus Graecanicis duodecim evasta... in Mesopotamiam, agris juxta Tigranocertam ...ndum attributis, transtulit, majoremque par... ex eo genere frequentavit. Curae enim ha... longe superbissimus, ut urbs, ubi sibi dia...eniae imposuerat, quamque de suo nomine ...ppellari, magnificentissimo murorum ambitu, *Tigranes Cappadociam vastat, ad implendam Tigranocertam.*

U. c. 676.
A. C. 76.

puli sperantium, nisi Q. Catulus acta Sullae consta defendisset. Proximis deinde consulibus, agente Sicinio tribuno plebis, tumultuatum: isque sta quum D. Bruto et Aemilio Mamerco impar fuisset, acriore viro, Curione, malo suo fato, commissus

Curionis oratio in L. Sicinium tribunum.

XXX. Vehementer eum accusabat Curio, ut e sermo splendidus et copiosus, quod *reipublicae, tantis cladibus respiranti, denuo civilium bellorum metu testinae seditionis fax et auctor admoveret. Quasi enim molesti Perperna ac Sertorius forent; quasi nesciretur, Mithridatis, quae Tigranis essent consilia; quasi, Mace et Achajam a Thracibus lacerari, nihil ad rempublicam per neret: ita novos subinde in ipsa urbe exoriri Cinnas atque rios, qui saevius, quam ulli hostes, civitatem vexent que. Scilicet hunc Sicinium, apud levem et seditiosam ipso nomine favorabilem, haud minus turbarum daturum quam antiquis temporibus, educta in Sacrum montem ple nescio quis Sicinius dederit. Nisi tamen hic tanto est de quod non contentus jure tribunitio, quatenus tolerabile civi et populo salutare est, quale majores vestri unice desiderar licentiam sibi miscendi omnia, et rempublicam arbitratu suo gendi ferendi postulat.*

Omnes seditiones a tribunis concitatas asseverat.

XXXI. *Annon satis modo poenarum dedimus, quod homi nibus turbulentis, ambitiosis, audacibus, stultis adolescentibus, populum, quo vellent, agitandi concessa potestas est? Unde enim Gracchanae Apulejanaeque seditiones; unde mox Marianus Cinnanusque furor, nisi ex tribunitiis rogationibus? Hoc igitur audes dicere, Sicini? talem mihi potestatem deposco, qualem Sempronii Saturninique habuerunt: ego rempublicam constituam scilicet; ego leges, quibus obediatis, feram. Infelix scurra, tu isto tuo impudenti ore flagitium tale proferre ausus? Tua ista insignis et prodigiosa stultitia, tua improbitas, tuae illae sordes in hac se republica jactabunt? At nos merito nostro miseros, si nunc Sicinium feremus regem, qui nuper Aemilium non tulimus. Scilicet apparebat, quam efficax ad subruendam rempublicam cuniculus effoderetur, si, quod ille sub honesta specie petebat, leges Sullae, quibus, tamquam firmissimo vinculo, concordia statusque civitatis hujus continetur, abrogarentur.*

Sicinii dicacitas et mors.

XXXII. Haec atque talia dictitantem non tam oratione Sicinius, quam clamoribus et improba dicaci-

---

Cap. XXIX. Sall. Hist. 3. in Orat. Macri trib. pl. Ascon. in Divin. Cap. XXX. Cic. Bruto, c. 60. c. 59. Liv. 2, 32. Cap. XXXII. Cic. Bruto, c. 60.

precibus irrideret; et corpore ac lingua per-
et inquietum, nomine histrionis vix sani *Burbu-*
appellaret. Igitur quum in magistratu esset oc-
penes Curionem invidia necati fuit: tribuna-
desiderium, paullisper repressum eo facinore
lebem Romanam, non multo post vehementiore
upit.

XXXII. Plut. Crasso, c. 13. Cic. et Quintil. 11, 3.
12. et Val. Max. 9, 14. et Sall. Hist. 2, 6. Sall. Hist.
at. Macri.

EPITOME

LIBRI NONAGESIMI SECUNDI

Cn. Pompejus dubio eventu cum Sertorio pu[gna]vit, ita ut singula ex utraque parte cornua vice[rint]. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duo...

Ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint] Poteſt ferri. Forte tamen: *ita ut sinistra.* Quemadmodum Epit. 124. *Ita ut utriusque dextra cornua vincerent.* J. FR. GRON. Satis certa eſt conjectura sagacissimi Gronovii. Nam Plutarch. in Sertorio scribit, in pugna ad Sucronem dextrum cornu Sertorii a siniſtro cornu Romanorum, et dextrum Romanorum a siniſtro Sertorii pulsum eſſe. DUK. Ridicule Voſſ. *ita ut sine gloria ex utraque parte cortina vicerit.* Reliqui nihil mutant. Paullo ante *adhuc dubio eventu* Norv. et edd. ante Gruter. qui vocem *adhuc*, in nullo apud me codice obviam, recte delevit.

Q. Sertorius Metellum et Perpernam c. etc.] Legendum *Q. Metellus Sertorium et Perpernam.* Neque enim Sertorius Perpernam, qui a se stabat, fundere potuit. SIG. Vitium priscae lectionis deprehendit jam Glareanus ad Valer. Max. 3, 4, 5. quomodo tamen emendari debeat, adsecutus non eſt; sed demum recte invenit Sigonius. Ejus emendationem firmant omnes codd. noſtri, Exc. Pithoei, et ed. Camp. Ceterum codd. noſtri, et edd. vett. hic et alibi perperam scribunt *Perpennam.* Vide ad L[iv.] 44, 27, 11.

Victoriae partem cupien[s] ferre] Vet. lib. *ferre.* SIG. [Si]militer scripti mei, Exc. Pith. et ed. Camp. *Ferre partem [vi]ctoriae*, ut *ferre praemium*, ... nus. V. ad Livii 26, 2, 4. Ex ... interpretatione natum est ... *ferre.*

Obsessus deinde Calag[urri] Sertorius] Sic finxerunt, op[i]nor, ex epitoma sequenti, qu[um] non assequerentur veterem scri[]pturam. Nam Barber. *clime.* G... *climiae.* Alter, *Clume.* Voſſ. *cli[]viae.* Unde faciendum: *Obse[s]sus deinde Cluniae Sertori[us]* Sueton. Galb. [9.] *Sacerdos J[o]vis Cluniae.* conventus *Clunien[]sis* pars Tarraconensis provi[n]ciae apud Plinium 3, 3. *Πολιο[ρ]κοῦντι δ' αὐτῷ Κλουνίαν* (Mete[l]lo scilicet Nepoti) eſt apud Di[o]nem l. 39, [115.] J. FR. GRON. *diune* Lov. 2. *Cliniae* Berg. *Cli[]viae* Boend. Sed *Cluniae*, ... recte Gronovius emendat, super eſt in Leid. et Exc. Pithoei. V... Cellarii Geogr. Ant. 2, 1, 76.

Non leviora damna obsiden[]tibus tulit] Vet. lib. *intulit* SIGON. Similiter quinque scri...

Dardanos, et Q. Sertorii multa crudelia in ...cta continet; qui plurimos ex amicis et se... ...oscriptis, crimine proditionis insimulatos, oc...

...ed. Camp. et, ut Hear... ...atur, Exc. Pithoei, ac ...raeterea quatuor priora ... exsulant a Voff.

...urione proconsule in ... res gestas adversus ...s] a P. Curiosone Exc. ... P. Cursore Leid. Voff. ...v. 2. Boend. Norv. et ... Frob. qui anno 1535. ...e substituit. Sane prae... ... servari nequit, quia ...ctus est C. Scribonius ... Pighium in Ann. ad ...cLxxxvII. pag. 292. et ... pag. 302. C. Curio ...fra vocatur Epit. 95. ...en omnes libri constan... ... praenomen tueantur, ...ligia docent, recte Gro... ...nno 1665. edidisse ab ... Deinde in Thracia ge-sta Leid. et Berg. in Traciam res gestas Boend. Tum Dardanios perperam Leid. Voff. Boend. et ed. Camp. Mox atque Sertorii pro et Q. Sertorii Lov. 2. Denique voces in suos desunt in Voff.

Plurimos amicorum et secum proscriptorum, crimine proditionis insimulatos, interemit] Vet. lib. *plurimos ex amicis et secum proscriptis*. SIGON. Pariter Msti mei, Exc. Pithoei, et ed. Camp. V. ad Epit. 79. Tum vox *insimulatos* abest a Leid. neglegentia scribae. Livius. 44, 16, 6. *Quum suspectum se esse cerneret, et proditionis interdum crimine insimulari.* Hinc *occidit* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER L

IN LOCUM LIBRI XCII. T. LIVII.

U. c. 676. A. C. 76. *Sertorius et Pompejus ambiguo Marte dimicant.*

I. Eadem aestate, qua victus et occisus a M L. Hirtulejus erat, Sertorius et Pompejus, c apud Sucronem oppidum signis, ambiguo Mart carunt. Ab ambobus erat properatum, ut ad Metelli occuparent: dum Sertorius auxiliatorem praevenire studet; Pompejus consortem gloriae mosus enim rebus prospere gestis, quod Segida bilem Celtiberiae urbem, ceperat, et secundo men Durium proelio ducem hostium C. Her cum decem amplius hominum millibus, et urb lentia, deleverat, solus cum Sertorio decertare piebat: ne saeva quidem tempestate territus, sereno repente coelo crebra cum ingenti fragore mina micarent. Dilata tamen in vesperam pug Sertorii astu, qui hostibus, locorum ignorantia, ctem neque ad fugiendum, neque ad persequend qualiscumque sors proelii fuisset, utilem fore videbat.

Pompeji duplex periclum.

II. Forte sic evenerat, ut Sertorius contra nium in acie consisteret, Pompejusque cum Perp congressus impelleret illum, caederetque. Quare torius propere, commisso aliis ducibus dextro co succurrit laborantibus, et alios circumspectantes gam, alios jam palantes colligit, Pompejique, vi riam gnaviter urgentis, impetum sistit. Ibi vir v corporis magnitudine in Pompejum equitem pede intulit: consertisque ensibus dextram alterius alter

---

1Cap. I. Flor. 3, 22. Liv. Epit. Plut. Sert. c. 30. et Po c. 9. Oros. 5, 23. Sall. Hist. 3. in Epist. Pomp. Plut. Po Appian. Civil. l. 1. Plut. Sertor. Cap. II. Appian. Plut. tor. Plut. Pomp.

n hoc cornu, in quo Pompejus curaverat, icissim hi, a quibus Sertorius discesserat, vertuntur in fugam: adeo perculsis menti- castra quidem defenderent, quominus ab eodem impetu victoriae perrumpentibus, r: frustra vetante legato, quia, Pompeji lis fuisset, ignorabatur; quia tenebrae jam obtentui delinquentibus erant. Sed acer- aedam Sertorius effecit, qui, reversus a o, statim adortus est Afranii turbatas in- que cohortes, et magna cum caede ex ca- ecit.

Varia fortuna proelii.

m ita discessum esset, ut, fusis utrimque nibus, damno quoque non valde inaequali, ia Pompejus, haud multo pauciores Serto- raverant) de victoria neutri concederent; imul illuxit, iterum educti sunt exercitus, e sperabatur. Sed, propinquante Metello, ixisse fertur: *Nisi anus ista supervenisset, ego verberibus castigatum Romam dimisissem.* Idcir- obus congredi nolens, dimisit suos, ad- em in locum convenire vellet. Eos enim dsuefecerat, ut ad ducis imperium difflue- lligerentur: et ipse, nunc solus per loca, do venandoque de industria pererrare con- laretur; nunc centum quinquaginta milli- um stipatus incederet.

Sertorii vox de Metello et Pompejo.

U. c. 676. A. C. 76. *Metellus pugnare non vult cum desperatis.* batur. Consilio tamen senis plerumque Pompejus quiescebat, digno inter cetera, quod narretur, cumento. Junctis uterque copiis saepe diuque Se rium provocaverant, contra duos pugnare recu tem: donec, animadverso, milites Sertorianos, credibili ardore instinctos, humeris exsertis, lanc que vibratis, pugnam deposcere, Metellus recepit ercitum, et Pompejo idem faciundi auctor fuit.

Sertorii cerva. VI. Sed inter superioris pugnae trepidationem missa cerva candida macerabat Sertorium, ita ut c pluribus diebus, non sine irrisu hostium, a rebus rendis abstineret. Nam ad inclinandos, quo vel barbarorum animos illo animali, quasi machina q dam, utebatur. Erat enim insigni forma, colore c dido, et sic adsueta Sertorio, ut audiret vocant euntemque sequeretur. Hanc ille Dianae donum fingebat, et superstitiosae genti quidlibet persuad ab hac per quietem edoceri. sive hostes aliqua irru ros compererat, ab hac se dicebat admonitum: res a suis bene gestae erant, occultatis, qui ret rant, cervam producebat ob faustum nuncium cor tam, jubebatque honorem habere Diis cito laetum quid gratumque audituros. Sertorius igitur non vam, sed, quam illa conciliabat, utilitatem, pe moleste ferebat.

Et astus Sertorii circa eam. VII. Idcirco, quum nocte quidam errantes ex lore agnitam comprehendissent, scirentque, mag se ab imperatore gratiam hoc facto inituros, dili ter nunciarunt. Ille, grandi promissa pecunia, si tegerent, et, si vulgassent, supplicium intermin praecepit, ut eam postero die repente in eum lo ubi jus reddere erat solitus, immitterent. Ipse, tu hilariore in publicum progressus, principibus Hi norum, qui tum aderant, dixit, *in quiete sibi visum cervam, quae perierat, ad se reverti; et pristino more facto esset opus, praedicere.* Inter haec dimissa ex posito cerva, ubi Sertorium conspexit, laetis sal ad tribunal fertur, et, genibus ejus capite imp dextram sedentis (nam frequenter ei gratum ali cibum clam obtulerat) ore contingit. Clamor factus, et orta admiratio est, tantumque ea persu

Cap. V. Frontin. 2, 1. Cap. VI. Plut. Sertor. Ap Frontin. 1, 11. Plut. A. Gell. 15, 22. Plut. Cap. VI Gell. Plut. A. Gell.

m religione incensi composita, *Sunt*, inquit, *sunt modo, sed etiam nobis favent! Mittat sane* *pejos suos, mittat Metellos. Utinam et regum ille* *terror omnium gentium, Romanae libertatis oppressor* *sceret, ut majora nomina vinceremus.* *Nam, ut* *res eunt, favorem Deorum in tam manifestis indi-* *gnoscere, insanum; non aestimare, impium foret.* *dare, quam victoriam, possunt, quibus tanta vi-* *praesagia tantum, sed adjumenta, miserunt? Quan-* *in eo esse putemus, quod toties monitu Dianae clan-* *stium consilia sacrum hoc animal indicavit; loca, tem-* *nda omittendaque docuit; rerum bene gestarum nun-* *e gerendarum praenuncium fuit? Neque haec a me* *ut existimari hostes vellent, ipsi praeclare intelligitis,* *istorum saepe socii, participes, testes.*

Cur autem, o milites sociique, ad vetera provocamus? *praesens et grande documentum! Quid enim, o quid* *cias, amica?* Simul cum his verbis permulcens caput, quod iterum dextrae ejus admoverat, usque locum, ubi partem hostium castra nuper per exploratores didicerat, *Imus*, exclamat, *quo tua nos monita vocant, nemorum arcusque potens* *Tu nobis tela intorquentibus aderis; tu venationem* *uberem et secundam. Sed neque parum grati aut me-* *ritorum erimus. Tibi non jam ursorum cervorumque* *sed victis hostibus detracta spolia suspendemus. Tibi pro* *silvestribus cohortes legionesque procumbent.*

In qua denuo fingit, sibi aliquid a cerva nunciari.

Hoc velut furoris oestro percussas militum men-

Suosque sic animatos sta-

U. c. 676. A. C. 76. que viribus a sexta diei hora, donec stellae coel[u]serunt. In eo certamine C. Memmius quaestor P[om]peji, vir militiae peritissimus, occubuit; et se[x mil]lia Pompejanorum sunt interfecta: de Sertorian[is] millia tria ceciderunt. Interim Metellus de Pe[rpen]nae exercitu ad millia quinque concidit.

Metelli periculum. XI. Igitur, illatis in eam partem signis, S[erto]rius ad ipsum usque imperatorem, pulsis obstant[ibus] penetravit. Ille, quamquam senio gravaretur, f[or]ter restitit, animosque suorum, prope deplorati[s re]bus, voce, manu, exemplo denique confirmavit. immane quantum animi exarsere, postquam vul[nera]tum ictu tragulae viderunt. tum enim pudore, ne [de]seruisse imperatorem di[c]erentur, et ea aetate vir[i] periculorum prae ira [o]bliti, repulerunt hostes, Metellum, scutis objectis protegentes, extulerunt acie.

Sertorius includit se Calaguri. XII. Sertorius, amissam e manibus prope cer[tam] victoriam dolens, vespera sequentis diei, quum [ma]gna ad eum auxilia Hispanorum venissent, castra [Me]telli subito oppugnare adortus est. sed, superveni[ente] Pompejo, Calaguri montano et munito oppido, q[uod] paucis inde millibus aberat, se inclusit, ut, in se a[vo]catis Romanis ducibus, tutum suis abitum praesta[ret]. Romani, quum neque persequi palantes, nec expug[na]re resistentes possent, gravibus ab eo damnis per c[on]tinuas eruptiones adfecti, jam tempore anni invita[nte] relictis ad obsidionem Calaguritanam idoneis cop[iis] in hiberna discesserunt. Haec ita apud alios aucto[res] reperio. Livius a Metello Sertorium et Perper[nam] cum duobus exercitibus fusos fugatosque scrips[it]. Pompejum, partem victoriae ferre cupientem, pa[rum] prospere pugnavisse.

Metelli intemperans gloriatio. XIII. Certe Metellus Imperatorem se ob fusum Sertorium appellari, adeoque omnibus humanis h[ono]ribus coli passus est, ut ne quidem a divinis temp[era]ret. In ulteriorem Hispaniam regressus, magna g[ratia] concurrentium undique virorum feminarumque, ac tecta visendi caussa replentium, spectabatur.

Cap. X. Oros. Plut. Appian. Cap. XI. Plut. Sall. H[ist.] 10. et 9. Plut. Cap. XII. Appian. Liv. Epit. Plut. P[lut.] Plut. Appian. Liv. Epit. Cap. XIII. Plut. Sall. Hist. et 8.

V. Sed praecipuae infamiae coena fuit, qua eum ur C. Urbinius, et, postquam hoc ille gratum t, alii deinceps exceperunt. Aedes aulaeis si- e exornatae, scenae ad histrionum ostentatio- sparsa croco humus, et alia in modum celeber- templi visebantur. praeterea sedenti transenna sum Victoriae simulacrum cum machinato strepi- itruorum coronam capiti imponebat. triumpha- lerumque habitus erat accumbenti: epulae quae- imae, non per omnem modo provinciam; sed maria ex Mauritania petita volucrum et ferarum gnita ante genera, inter puerorum virginumque ros, apponebantur, hymnos accinentium, quibus s victoriae celebrarentur. Nam adeo laudibus suis lectabatur, ut etiam Cordubensibus poëtis, pingue ddam atque peregrinum sonantibus, aures suas de- eret.

U. c. 676.
A. C. 76.
Fastusque et luxus.

XV. Et haec faciebat, quia Sertorium propemo- dum voluntate cedentem repulerat: quum eum sermo- nibus contemneret, *Sullae fugitivum*, et *Carbonianorum* ex alum *reliquias* appellando. Sed idem in caput ejus pater et vicies pronunciari jusserat, si a cive Roma- no interficeretur; si ab exsule, reditum in patriam.

In Sertorii caput pecunia pronunciata.

XVI. Inter haec L. Octavius Cn. F. Cn. N. C. Au- relius Cotta consulatum inierant. Quo anno C. Scri- bonius Curio, Macedoniae proconsul, qui Appio suc- cesserat, omissis, quas ille irritaverat, gentibus, in Dardania asperum bellum felici eventu gessit; et, ali- quot subactis populis, multaque imperata, quam cer- to tempore penderent, in hiberna regressus est. Ea tam formidolosa militibus expeditio fuit, ut de quin- que legionibus una circa Dyrrhachium obsequium de- clararet, sequuturam se temerarium ducem in aspe- rum et insidiosam militiam negans. Sed dux acerri- mus, quum reliquas legiones in armis adsistere jussis- set, seditiosam legionem inermem procedere, et in conspectu armati exercitus discinctam stramenta seca- re, postero etiam die similiter fossam discinctos mi- lites facere coëgit. Atque ita domiti quum infimis precibus obtestarentur, ne signa legionis submitteret, nomenque aboleret, nequitum est impetrari: signis

U. c. 677.
A. C. 75.
L. Octavio,
C. Aurelio
Coss.
Curionis gesta in Dardania.

Cap. XIV. Plut. Cic. pro Arch. c. 10. Cap. XV. Plut. Cap. XVI. Eutrop. l. 6. Oros. Liv. Epit. Sall. Hist. 2, 2. Frontin. Strat. 4, 1. 43. Marcellin. 29, 26. Frontin.

U. c. 677. ademptis soluta legio, militesque in ceterarum
A. C. 75. plementum distributi sunt.

Sertorius mutatur ad crudelitatem.

XVII. In Hispania Q. Metellus et Cn. Pompejus peratores iterum a Pyrenaeis montibus ad flumen rum castra moverunt. Hoc tempore quum multi inde ad Metellum transfugerent, mutare priorem suetudinem Sertorius praecipiti ad poenas iracu coepit, plurimis amicorum et secum proscriptis crimine proditionis interemptis. Unde paullatim esse exercitui, et vicissim illum suspectare: ne anim [illegible] riores militibus, neque duci consilium esse

Plus credit barbaris, quam Romanis.

[illegible] stum Romanis erat, quod p [illegible] ri [illegible] et; hos haberet custodes [illegible] popularium [illegible] mnata: quamquam illius g [illegible] iam [illegible] errent, nec transfugarum [illegible] me [illegible] ramento manentibus aliis cte imputaretur. Sed [illegible] nil erat acerbius, quam q Hispani, [illegible] ti, tamquam in perjuros fidosque [illegible] jaciebant. In hac aegritu ne animorum [illegible] omnino Sertorium dese bant, necessarium [illegible] ductum ejus judicantes, eti quum amare amarique desiissent.

Sertorii magnae virtutes.

XIX. Erat enim vir bellicarum artium peritissim et ad struendas insidias artifex: eoque ab Hisp Hannibal vocabatur, quo nullum iis locis versutio acrioremque imperatorem fuisse meminerant. Et sic appellari gaudebat, cominus faciem ostentans, quot adversis cicatricibus et effosso oculo deform quo ille dehonestamento corporis maxime laetaba quod is quoque casus et Poeno duci, et Philippo tigonoque regibus se adsimilaret: quos ille om quum alium aliis virtutibus vinceret, animi mag dine, prudentiaque et velocitate consiliorum aequa

XX. Tum quoque praeter alias caussas erat e citus solito segnior, quod scuta equitum parte e riore, jaculaque et pectora equorum cruenta subito p digio apparuerant. Sed ille formidinem suorum audaciam vertit, sibi portendi victoriam interpreta quoniam illae partes solerent hostili sanguine ma lari. Confirmatis igitur copiis, continua ei pro cu

---

Cap. XVII. Appian. Plut. Liv. Epit. Appian. Cap. X Sall. Incert. 2. Plut. Sertor. init. Cap. XX. Jul. Obseq Frontin. 1, 12.

receperat, qui, frequentibus incursionibus
:rtorii civitates vexando, excisis castellis at-
dis, incolas in Romanae ditionis loca depor-

Dum ita inter Romanos duces, illis ad po- 'm agrorum, his ad urbium excidia conver- nae discordiae poenas misera dat Hispania, ae quidem res dissensione ac tumultibus ca- annonae praesertim inopia furorem plebis l summi imperii contemptum consulisque pe- exstimulante. Quod quia non aliunde, quam me C. Cottae, cognosci potest, operae pre- avimus, quibus eam verbis Sallustius tertio um libro posuerat, huc transcribi.

Seditiones in urbe propter inopiam annonae.

. *Multa mihi pericula domi, militiae multa adversa uirites. quorum alia toleravi, partim repuli Deorum et virtute mea: in quîs omnibus neque animus negotio ueque decretis labos. malae secundaeque res opes, non , mihi mutabant. At contra in his miseriis cuncta me una deseruere. praeterea senectus per se gravis curam : cui misero, acta jam aetate, ne mortem quidem bo- ;erare licet.*

C. Cottae consulis oratio ad Quirites.

III. *Nam, si parricida vestri sum, et bis genitus hic 'enates meos, patriamque, et summum imperium vilia quis mihi vivo cruciatus satis est? aut quae poena mor- quam omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo*

Beneficia populi praedicat.

U. c. 677. A. C. 75. *dear, si singulis animam, quam nequeo, concesserim. nam et mors jura naturae sunt: uti sine dedecore cum civibus ma et fortunis integer agas, id dono datur atque accipimus.*

Consulatus sui dura tempora ostendit.

XXIV. *Consules nos fecistis, Quirites, domi belliq peditissima republica. Namque imperatores Hispaniae st dium, milites, arma, frumentum poscunt: et id res quoniam, post defectionem sociorum, et Sertorii per fugam, neque manu certare possunt, neque utilia Exercitus in Asia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis tur: Macedonia plena hostium est: nec minus Italiae ritima, et provinciarum. Quum interim vectigalia et bellis incerta, vix partem sumptuum sustinent. Ita se, qua commeatus vehatur, minore, quam antea, mus.*

Nec in se culpam esse eorum.

XXV. *Haec si dolo aut socordia nostra contracta su agite, et, uti lubet, ita supplicium sumite: sin communis fortuna asperior est, quare indigna vobis nobisque et rep incipitis? Atque ego, cujus aetati mors propior est, non precor, si quid ea vobis incommodi demitur: neque mors genuo corpori honestius, quam pro vestra salute, finem vi fecerit.*

Tamen offert animam suam pro Rep.

XXVI. *Adsum en C. Cotta consul; facio, quod su majores asperis bellis fecere; voveo dedoque me pro repub ca: quam deinde cui mandetis, circumspicite. Nam talem norem bonus nemo volet, quum fortunae, et pacis, et be ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum Tantummodo in animis habetote, non me ob scelus aut av tiam caesum, sed volentem pro maximis beneficiis animam de dedisse. Per vos igitur, Quirites, et gloriam majorum, lerate adversa, et consulite reipublicae. Multa cura sum imperio inest, multi ingentes labores: quos nequidquam abn tis, et pacis opulentiam quaeritis, quum omnes provinci regna, maria terraeque, aspera aut fessa bellis sint.*

Tribunis plebis aditus ad honores redditur.

XXVII. Haec tum pro concione dicta memora tur. Quo deinde magis hominum animi lenirentu ejusdem consulis lege jura quaedam tribunis pleb restituta sunt; ita tamen, ut non tam potestas eoru quam dignitas, augeretur: legis Corneliae, ceter manentibus, abrogato capite, quod tribunitiis aditu ad majores honores praecluserat. Ea quoque res co

---

Cap. XXVII. Sall. Hist. 3. in Orat. Macri. Cic. pro C. Cor et ibi Ascon.

wassisset. Sub hoc obtentu potentes et iniqui s, scelestissimi praetoris abusi ministerio, ho- innocentem bonis atque fortunis omnibus exu-

---

XVIII. Cic. in Verr. 1, 60. et ibi Ascon.

EPITOME

LIBRI NONAGESIMI TERTII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros d et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicoı Bithyniae rex, moriens populum Romanum fe

In Cilicia Isauros domuit] Indomitos antea. Cl. Claudianus [1. in Eutrop. 217.]

Indomitos curru Servilius egit Isauros.

Nihil itaque mutandum. DELR. *in Sicilia* Lov. 2. et Boend. librariorum errore, quos etiam alibi similiter lapsos esse, vidimus ad Epit. 68. Dein *Sauros* Voss. *Insauros* Boend. Quum autem tota Isauria tunc et diu etiam post id tempus domicilium et receptaculum latronum fuerit, *Isauros* hoc loco potius pro piratis dici, quam Ciliciam et Isauriam confundi, existimat Clariss. Dukerus ad Flori 3, 6, 5. Mox *aliquas urbes* Berg. sollemni aberratione scribarum. V. ad 30, 19, 5. et 32, 10, 12. Praeterea *moriens* exsulat a Voss. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, Norv. et ed. Camp.

Foedere cum Sertorio icto] *inito* Voss. quod ex glossa, quae, olim margini adscripta, deinde in contextum inrepsit, natum est. V. ad Livii 22, 34, 7.

Ad Chalcedonem proelio ab rege victus est] *ad Chalcedonam* Leid. et Voss. *ad Calcedonam* Lov. 2. *ad Calcedoniam*, vel *ad Chalcedoniam* Boend. Norv. et edd. principes *cedonem* Berg. Sed ı *Chalcedonem* Frob. an restituit. Deinde *a reg* nostri cum Exc. Pithoei et edd. Gronovio priorib is demum *ab rege* an recepit. *Tò est* non ad Lov. 2.

Rerque a Pompejo e lo victus, et ut contr rium egerunt] Vitiosus bio locus ex vestigiis ve brorum a me ita em *resque a Pompejo et contra Sertorium gest net; qui omnibus bel* enim in veteribus libris ı terquam quod duae voce *continet* interciderunt. toma seq. *Res a Cn. Po Hispania contra Serto spere gestas continet. resque a Pompejo et M a Metello* Berg. et Voss. *sum* (*adversus* Berg.) *um*, *omnibus* Leid. Berg. *resque a Pompej tello adversus Sertori omnibus* Lov. 2. et Boen aliter ed. Camp. nisi qu *adversus Sertorium ge omnibus*. Exc. Pithoei tire vet. lib. Sigonii, pto, quod etiam *tò qui*

regnumque ejus in provinciae formam reda-t. Mithridates, foedere cum Sertorio icto, populo Romano intulit. Adparatus deinde n copiarum pedestrium navaliumque: et, oc-Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chal-proelio a rege victus est. resque a Pompejo lo adversus Sertorium gestas continet; qui belli militiaeque artibus par fuit. quos et-obsidione Calagurris oppidi depulsos, coëgit

auctor est. Forte le-t distinguendum est: *deinde regiarum co-rrestrium navalium-cupata Bithynia, M. Cotta consul ad Chal-roelio a rege victus, Pompejo et a Metello Sertorium: qui om-*ut intelligatur verbum *, narrantur*, vel si-nfra Epit. 100. *Legem Pompejo Mithridati-m mandaretur. Con-ona. Q. Metellus* etc. ad Epit. 49. In con-hoc loco enumeratas ctiones per omnia se-*Res* et *rex* in Mstis mutari, vidimus ad 6. Repetita praepositio *e a Pompejo et a Me-*ri adhaesit ex lectione ad Epit. 46. Primi edi-que *contra*, pro *adver-*uerant; quod eos pas-e, vidimus ad Epit. 57.

litiaeque artibus] Dis-d *belli militiaeque*, n in auctore, qui pas-tati studet. *belli, mi-*missa copula, Boend. endum *qui omnibus itiae artibus par fuit.* auctor, Sertorium in omnibus bellis, quae cum Pompejo et Metello gessit, peritia rei militaris iis parem fuisse.

Quos etiam ab obsidione Calagurii oppidi depulsos coëgit diversas regiones petere] Varie scribitur, *Calaguris*, *Calagurris*, *Calagorris*, *Calagorra*, *Calagurra*. V. ad Flor. 3, 22, 9. *Calagurium* nusquam alibi inveni. *Calaguriis* in margine exemplaris Pithoei pro *Calagurris* scriptum fuisse puto DUK. *quod et ab obsidione* Lov. 2. et Boend. *quod et obsidione* Leid. *et ab obsidione* Berg. *et obsidione* Voss. *ab obsidione* Exc. Pithoei. Deinde *Calaguriae oppidi depulsos* ed. Camp. *Calaguriis oppidi depulsos* Exc. Pithoei. *Calagurris oppidi depulsos* Lov. 2. et Boend. *Calaguris oppidi depulsos* Berg. *Calagurris depulsos* Leid. Hinc legendum puto *par fuit*, *et obsidione Calagurris* (vel *Calaguris*) *depulsos coëgit* etc. *Depulsos obsidione*, omissa praepositione, ex auctoritate codd. ut *depellere sententia*, *spe*, *muris*. Liv. 23, 8, 3. *Nec eum aut inclinata in partem alteram civitas, aut patria majestas sententia depulerat.* 31, 25, 11. *Philippus magna spe depul-*

diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompejum Galliam.

sus. 42, 54, 4. *Depulsi muris ad portam tuendam concurrunt.* Recepi deinde *Calagurris;* quia urbem hanc alibi *Calagurium* dictam non memini. Ita tamen vocabatur in cod. Mog. supra apud Liv. 39, 21, 8. ubi vide, quae notantur. Vocabulum *oppidi* non magis hic requiro, quam supra Epit. praec. *Obsessus deinde Cluniae Sertorius:* praesertim quum Calagurris longe notior fuerit, quam Clunia.

Coëgit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompejum Galliam.] Contra Plutarch. (in Sertorio p. ...) ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες, ὁ μὲν ἐς Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήϊος δὲ περὶ ... καίους διαχειμάσαι. SIG. *gerit* Leid. et Berg.

IN LOCUM LIBRI XCIII. T. LIVII.

.sdem consulibus P. Servilius proconsul in Ci- aaros domuit, et aliquot urbes piratarum ex- it. Per Tauri quoque montis in Ciliciam ver- latera, quo nullus adhuc Romanus exercitus verat, in Isauros itum, Lycaoniae partem: et unde genti nomen, obsidione circumdata sunt.)ugnatis, P. Servilius *Isaurici* cognomen acce- n ex nobilitate locorum, sed magnitudine labo- ctoriam aestimans. Nam omnia circum piratae it: durumque armis genus situs asperitate pro- ım erat inexpugnabile: donec imperator, aver- ine. ex quo hostes aquabantur, oppidum ad de- m siti coëgit. Hic ei limes itinerum eo bello ditionum fuit. U. c. 677. A. C. 75. *P. Servilius Isauros domat.*

P. Servilius, Isaura demolitus, Ciliciae Isauriae- :tigal imposuit, confectaque provincia, multis piratarum, quas ad mare habuerunt, excisis ›ıibus, magna gloria decessit. Praecipuum, ıque incedebat, hominibus gaudium fuerunt i in vinculis praedonum duces, quorum unus ıres. quam omnes ante eum Romani ceperant: *Ciliciaeque vectigal imponit.*

EPITOME
LIBRI NONAGESIMI TERTII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros do et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicom Bithyniae rex, moriens populum Romanum feci

In Cilicia Isauros domuit] Indomitos antea. Cl. Claudianus [1. in Eutrop. 217.]

Indomitos curru Servilius e-
git Isauros.

Nihil itaque mutandum. DELR. *in Sicilia* Lov. 2. et Boend. librariorum errore, quos etiam alibi similiter lapsos esse, vidimus ad Epit. 68. Dein *Sauros* Voss. *Insauros* Boend. Quum autem tota Isauria tunc et diu etiam post id tempus domicilium et receptaculum latronum fuerit, *Isauros* hoc loco potius pro piratis dici, quam Ciliciam et Isauriam confundi, existimat Clariss. Dukerus ad Flori 3, 6, 5. Mox *aliquas urbes* Berg. sollemni aberratione scribarum. V. ad 30, 19, 5. et 32, 10, 12. Praeterea *moriens* exsulat a Voss. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, Norv. et ed. Camp.

Foedere cum Sertorio icto] *inito* Voss. quod ex glossa, quae, olim margini adscripta, deinde in contextum inrepsit, natum est. V. ad Livii 22, 34, 7.

Ad Chalcedonem proelio ab rege victus est] *ad Chalcedonam* Leid. et Voss. *ad Calcedonam* Lov. 2. *ad Calcedoniam*, vel *ad Chalcedoniam* Boend. Norv. et edd. principes. *c cedonem* Berg. Sed re *Chalcedonem* Frob. ann restituit. Deinde *a rege* nostri cum Exc. Pithoei, et edd. Gronovio prioribu is demum *ab rege* anno recepit. *Tò est* non adp Lov. 2.

Rexque a Pompejo et lo victus, et ut contra rium egerunt] Vitiosus s bio locus ex vestigiis vete brorum a me ita emen *resque a Pompejo et M contra Sertorium gestas net; qui omnibus belli* enim in veteribus libris est terquam quod duae voces *continet* interciderunt. S toma seq. *Res a Cn. Pom Hispania contra Sertoriu spere gestas continet.* S *resque a Pompejo et Met a Metello* Berg. et Voss.) *sum* (*adversus* Berg.) *S um, omnibus* Leid. V Berg. *resque a Pompejo tello adversus Sertoriur omnibus* Lov. 2. et Boend. aliter ed. Camp. nisi quo *adversus Sertorium gest omnibus*. Exc. Pithoei c tire vet. lib. Sigonii, ec pto, quod etiam *τὸ qui* o

regnumque ejus in provinciae formam reda-. Mithridates, foedere cum Sertorio icto, opulo Romano intulit. Adparatus deinde copiarum pedestrium navaliumque: et, oc- ithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chal- proelio a rege victus est. resque a Pompejo o adversus Sertorium gestas continet; qui belli militiaeque artibus par fuit. quos et- obsidione Calagurris oppidi depulsos, coëgit

uctor est. Forte le- distinguendum est: *deinde regiarum co- restrium navalium- cupata Bithynia, M. otta consul ad Chal- roelio a rege victus, ompejo et a Metello Sertorium: qui om-* ut intelligatur verbum *r, narrantur,* vel si- infra Epit. 100. *Legem Pompejo Mithridati- m mandaretur. Con- ona. Q. Metellus* etc. v. ad Epit. 49. In con- hoc loco enumeratas lectiones per omnia se- n. *Res* et *rex* in Mstis mmutari, vidimus ad , 6. Repetita praepositio one *a Pompejo et a Me-* tori adhaesit ex lectione . ad Epit. 46. Primi edi- nique *contra*, pro *adver-* stituerant; quod eos pas- sse, vidimus ad Epit. 57.

militiaeque artibus] Dis- llud *belli militiaeque,* im in auctore, qui pas- itati studet. *belli, mi-* omissa copula, Boend. gendum *qui omnibus ilitiae artibus par fuit.* at auctor, Sertorium in omnibus bellis, quae cum Pompejo et Metello gessit, peritia rei militaris iis parem fuisse.

Quos etiam ab obsidione Calagurii oppidi depulsos coëgit diversas regiones petere] Varie scribitur, *Calaguris, Calagurris, Calagorris, Calagorra, Calagurra.* V. ad Flor. 3, 22, 9. *Calagurium* nusquam alibi inveni. *Calaguriis* in margine exemplaris Pithoei pro *Calagurris* scriptum fuisse puto DUK. *quod et ab obsidione* Lov. 2. et Boend. *quod et obsidione* Leid. *et ab obsidione* Berg. *et obsidione* Voss. *ab obsidione* Exc. Pithoei. Deinde *Calaguriae oppidi depulsos* ed. Camp. *Calaguriis oppidi depulsos* Exc. Pithoei. *Calagurris oppidi depulsos* Lov. 2. et Boend. *Calaguris oppidi depulsos* Berg. *Calagurris depulsos* Leid. Hinc legendum puto *par fuit, et obsidione Calagurris* (vel *Calaguris*) *depulsos coëgit* etc. *Depulsos obsidione,* omissa praepositione, ex auctoritate codd. ut *depellere sententia, spe, muris.* Liv. 23, 8, 3. *Nec eum aut inclinata in partem alteram civitas, aut patria majestas sententia depulerat.* 31, 25, 11. *Philippus magna spe depul-*

U. c. 677. A. C. 75. *utilitas desideret, juvamus et juvamur, quam si di sique sua quisque negotia seorsim curent.*

X. Postquam e Curia dimissi legati sunt, in sentes diu de tantis rebus consultatum est. minime dubitandum censebant, quin oblata quum maxime esset opus, acciperentur; nih tra, nisi quod alioquin alienum esset, traditur pe legati, navium et pecuniarum magnam vin ti, Asiam et vicina regna Mithridati concedi verant.

Sertorii sententia.

XI. At Sertorius, insigni documento ma ritus, *Siquidem Bithyniam et Cappadociam, pare adsuetas, Mithridates subegisset, facile passurum d Asiam, justissimo titulo possessam Romanis, postea C. Fimbria, tum pace Sullana dimissam ab rege, no cessurum. Se enim Romanos esse, nec cum patria quibus oppressa sit, tyrannis, bellum gerere. omnia*

Ad augmentum reipub. dirigentis omnia.

silia ad augendam magis ornandamque rempublicam, vexandam, esse referenda. Optandam plane viro f riam, si honestis parari rationibus possit; sed cum t ne salutem quidem expetendam.

Sed et privatim sic melius consuli docentis.

XII. *Praeterea ne utilem quidem eam senten Infinitos enim per Italiam et in urbe cives Romanos bis partibus occulte faveant, ad omnem Fortunae n mos et consilia monstraturi. Sed optimum quemque caussis moveri, quam quod bonos egregiosque viros, blicae studiosos, per vim et injuriam ab adversa fac sos arbitrentur. Minime igitur dubitandum, quin, quidem inimicorum, et tantis commodis suis, ad pac pulo Romano indignam adduci potuisse intellexerint, n omnes existimatio sua sit futura, favorque in parte Sed nec eo animo aut successu bellum geri, ut desper quin, sive victis adversariis, sive ad aequas condi actis, patriam cum pristina dignitate sint recepturi. igitur esse, ut, quem locum spe et virtute repetant, dignos animos et habeant, et habere demonstrent.*

XIII. Haec renunciata Mithridatem mira perculerunt: ajuntque velut attonitum dixisse cos; *Quid igitur sedens in Romana curia Sertorius qui nunc exsul, et ad angulum Europae submotus, quo meo ponit, et Asiam tentantibus arma minatur?* tamen, quod dabatur, et foedus jurejurando in has leges: *Cappadociam et Bithyniam, quibus*

Leges foederis inter Sertorium et

Cap. XIII. Flor. 3, 22. Plut.

Sertorius habebat: quia locus munitus excel- ad longiſſima spatia patente proſpectu, mul- modiſſimus ad excursiones et latrociniis simi- onatus erat. Utrimque fides pactorum inte- letit; et, quae convenerat, in tempore miſſa.

His ita perfectis, Mithridates, Romanarum haud rudis, nec ullam poſtea veniam sperans, m simulatione Bosporani belli maximas clas- asque dudum confecerat, totus in apparatibus liquum ejus aeſtatis et hiemem omnem cae- ateria, fabricandisque navibus et armis, ad n maxime morem, impendere: denique nihil endum immane bellum consilii, laboris, in- praetermittere. *Mithridatis apparatus.*

Hac cura bis millena millia medimnorum fru- er maritima horrea distributa sunt: auxilia, veterem exercitum, ex Chalybum, Armenio- ytharum, Taurorumque gentibus, et fortiſſi- ium Baſtarnis, atque Thracibus, centum qua- millia peditum, sedecim equitum, coacta. gnus praeterea calonum lixarumque numerus, ias muniendas agreſtium, sequebatur. Trire- adringentae aderant, praeter minora navigia: non ad vanam speciem, ut prius, sed ad fir- em uſumque, fabrefacta. currus falcati cen- viginti, rerumque ceterarum reſpondens tan- atibus apparatio. *Gentes variae inter auxilia Mithridatis.*

. Haec quia clam eſſe non poterant, senatus U. c. 678. A. C. 74.

U. c. 678. A. C. 74. *cum mittuntur.*

anni aliae consulibus decretae provinciae fuerant. Lucullus, haud magnam in Cisalpina Gallia ma gloriae sperans, cupiditate Mithridatici belli fla Igitur, audita morte L. Octavii, qui Ciliciae p rat, cum P. Cethego, cujus tum ob maximas in tu opes patrocinium a plerisque expetebatur, e rimis simultatibus subito in gratiam rediit, ut p ciam Ciliciam adipisceretur. quam ubi nactus mo dubitabat, quin illi committendum bellum daticum foret. Decretae sunt illi legiones, q erant in Asia, quatuor: quintam ut in Italia c beret, permissum.

M. Antonio totius orae maritimae imperium datur.

XVII. Contra piratarum audaciam M. Antonio tori, M. Cotta consule et patris M. Antonii me suffragante, qui bellum in Cilicia feliciter admi verat, P. Cethegi factio totius orae maritimae, Romani populi jus esset, curationem cum infinit perio dedit: quale postea piratico bello Cn. Po adeptus est.

XVIII. Jam Mithridates primo vere Jovi B tenti patrio more fecerat: deinde, quo tempore mum nova classis in mare deducta est, Neptuno drigas albas immolaverat, corporibus profundo i sis. His religionibus coepto bello, Diophantus puratus cum exercitu in Cappadociam erat praemi praesidiis firmaturus urbes, et obviam iturus Lu lo, si ad Pontum accederet. Ceteras copias, ce et quinquaginta millia peditum, equitum duode rex ipse per Timonitidem (Paphlagoniae ea regio Galatiamque nono die in Bithyniam duxit.

Heraclea Mithridatici juris facta.

XIX. Sub id tempus Heraclea his de caussis Mi datici juris facta est. Classis regia praeternavi quum urbe non reciperetur, forum rerum vena praeberi postulavit. Ea re impetrata, quum, ut ubi nullus hostilis animi metus est, Heracleotae ad naves venissent, praefectus classis Archelaus num atque Satyrum e primoribus civitatis compre dit: neque antea dimisit, quam ad redimendos naves quinque traderentur. Is eventus quum talis set, ut potius ex compacto, quam casu, res gest

Cap. XVI. Appian. Cap. XVII. Cic. in Verr. 2, 4. e Ascon. Supra, 68, 1. Sall. Incert. 29. Cap. XVIII. Ve 31. Appian. Sidon. Carm. 22, v. 158. Memnon. Ptolem. Plut. Memnon.

, sit cognitum.

tis luce privantur.

Sed illud odium Romani nominis, praeter li- praesidiarii militis, et foeneratorum impro- eorum, qui publicum exercebant, injuriae, verant, ut passim venienti Mithridati portae itur. Praesertim quia M. Varius, senator ex is, missus a Q. Sertorio, cum L. Magio et o, consilii caussa additis, ex Hispania ad re- erat. Vario, quod proconsulari potestate ab o senatu erat ornatus, fasces securesque bantur: eique primas concedente Mithridate, recipiebantur urbibus, aliis libertatem, aliis tem Sertorii nomine concedebat. Quo tem- Caesar tanti mox futuri viri specimen memo- m edidit. cujus de adolescentia, quando ple- hujus historiae partem paullo post facturus est, cognosci pretium operae fuerit.

M. Varius a Sertorio pro consule ad Mithridatem mittitur.

Igitur C. Julius C. F. C. N. Caesar, annos se- eviginti natus, quum in matrimonio haberet quater consulis filiam, nullo modo compelli a Sulla potuit, ut eam dimitteret: quum M. nsularis Anniam, quod Cinnae uxor fuerat, in victoris repudiaret. Igitur et sacerdotio, et dote, et gentilitiis haereditatibus mulctatus, m quaerebatur: ut, dissimulato habitu nocte urbe, profectusque in Sabinos, singulas pro- tes, quamquam morbo quartanae aggravante, mutare cogeretur. Sic quoque deprehensus

C. Caesaris adolescentia.

U. c. 678. A. C. 74. XXII. Post merita deinde sub Thermo et [...] stipendia, quum Romam esset reversus, Cor[...] Dolabellam consularem, qui ex Macedonia paull[...] triumphaverat, summo favore populi, tertio et [...] simo aetatis anno postulavit, magnamque inge[...] facundiae laudem adeptus est; quamquam Dol[...] reus, Q. Hortensio, C. Cotta defendentibus, ab[...] retur: querente Caesare, *extorqueri sibi caussam* [...] *C. Cottae patrocinio.* Nam haerebat criminibus rep[...] darum Dolabella, frequentesque civitates Graeci[...] stimonium in eum dixerant.

Caesar a piratis captus. XXIII. Ergo, declinandae invidiae caussa, si[...] clarissimo dicendi magistro daret operam, Rhod[...] Apollonium Mollonis profecturus, apud Pharmac[...] insulam (hodie *Parmosam* vocant) a piratis captus[...] Inter hos, cum uno medico et cubiculariis duo[...] per dies ferme quadraginta (reliquos enim co[...] servosque ad pecunias, quibus redimeretur, [...] diendas dimiserat) heri magis, quam captivi, [...] ac dignatione versatur. Ne suspicionem ullam p[...] donibus daret, si quid ex solito mutasset, calce[...] cinctusque noctes ac dies permansit. Viginti ta[...] piratae postulaverant. ille deridens ut ignaros, q[...] tenerent, quinquaginta spopondit daturum.

Vicissim illos capit. XXIV. Quae summa postquam ex publica civit[...] pecunia confecta est, expositus in litore, obsidi[...] quos civitatibus piratae dederant, redditis, Milet[...] quae proxime aberat, properavit, ibique contr[...] classe tumultuaria, privatus, post paucas horas, q[...] erat liberatus, stantes adhuc ad eamdem insulam p[...] dones noctu adortus, aliquot naves, mersis ali[...] fugata reliqua classe, cepit. Deinde festinans ad [...] consulem Asiae Junium, qui tum erat in Bithy[...] rem gestam exposuit, utque ille auctor supplici[...] captivis sumendi fieret, postulavit. Atque, illo [...] diturum captivos respondente, Pergamum, ubi p[...] tas in custodiam dederat, incredibili celeritate r[...] ctus, priusquam ullae supervenire proconsulis epist[...] possent, adfecit eo supplicio, quod saepe minatus [...] jocum fuerat. Sed, ne a lenitate naturae suae defci[...]

Cap. XXII. Cic. in Pis. c. 19. Vell. 2, 43. Auct. de c[...] sis corr. Eloq. c. 34. Pigh. Ann. 676. Cic. Brut. c. 92. Max. 8, 9. 3. Cap. XXIII. Plut. Sueton. Plut. Val. Max. Vell. 2, 41. Sueton. Vell. Polyaen. Strat. l. 8. Plut. [...] XXIV. Vell. et Plut. Sueton. Caes. c. 74.

ovincia expulso, dubios ac deliberantes civita-
imos in fide continuit. Idem pari studio, au-
te majore Lucullus consul faciebat, qui, rebus
utcumque compositis, interea in provinciam
t. Nam ob delectum erat moratus et tribunitia
quum L. Quinctio, quotidie seditiosas concio-
benti, summa vi resisteret: donec, insolentia
mitibus remediis, docendo mulcendoque, co-
cum una legione pervenit in Asiam: adjunctis-
gionibus quatuor, peditum Romanorum trigin-
a, equites bis mille quingentos ducens, jam
ygiam usque processerat: quum, adventu ejus
, M. Cotta, ne cum collega debellati regis lau-
mmunicaret, ad Chalcedonem cum Mithridate
ere maturavit.

L. Lucullus consul in Asiam venit.

VI. Neque tamen ipse, ut erat bellicorum cer-
m rudis, prodire ausus, Nudum praefectum clas-
parte exercitus emisit. Qui, licet munitissi-
ampi partem occupasset, a Mithridate pulsus,
alta transcensu difficilia septa Chalcedonem ae-
fugit: multis in ipsa porta, dum conferti per-
nt, telis barbarorum cadentibus. Metu deinde
portis, Nudus et alii ducum funibus subducti
reliquum vulgus, quum hinc ad suos, inde ad
supplices manus tenderet, nec apud illos au-
nec apud hunc misericordia inventa, trucida-
st. Millia quinque trecentos, et in his L. Man-
senatorem, ea clades absumpsit. de victoribus,
rnarum, quorum singularis eo proelio virtus fuit,

Mithridates Cottam vincit pedestri proelio.

U. c. 678. A. C. 74. eo succeſſu, ut, hoſtium octo fere millibus int
tis, quatuor naves injecto igne consumeret; r
sexaginta, cum virorum quatuor millibus quin
captas, remulco traheret ad sua praesidia: neq
do ultra, neque Cotta obsiſtentibus, qui muris
se incluſerant. Haec duplex terra marique v
vehementer et opes Mithridatis, et nomen auxi

Lucullus, contra aliorum sententiam, Mithridatem quaerit.

XXVIII. Eo tempore circa Sangarium amn
ſtra Lucullus habebat. Is igitur, cognita colleg
lamitate, perculſum exercitum cohortatus, p
verſus Chalcedonem caſtra movit. Erat apud e
chelaus, qui nuper ad Murenam a Mithridate t
gerat, monebatque, ut, omiſſo rege, protinus i
tum irrumperet: *ad conſpectum ejus omnia defectu*
hanc sententiam proni milites erant, *non auctori*
pernicioſam fuiſſe Cottae temeritatem frementes, *ſed*
que detrimento fore, ſi, omiſſa, quam Fortuna pate
tantarum rerum occaſione, ad illum obſidione liberandu
Igitur, pro concione praefatus, *unum ſe ſervai*
malle, quam omnibus hoſtium fortunis potiri; nega
timidiorem venatoribus eſſe, ut, feris omiſſis, ad ea
cua luſtra pergat. His dictis, pronunciari iter in
rum diem juſſit.

Sertorius Metellum et Pompejum macerat.

XXIX. Hoc rerum ad orientem ſtatu, Q. M
Cn. Pompejus in Hispania, ubi majoris ſirmam
borisque partes erant, civitates aliquot in pot
redegerunt. Magna tamen pugna nulla pugna
Sertorio vitante, et mora miſeriisque omnibu
rente hoſtem. nam et commeatum praecidebat
tora piraticis navigiis, agros populationibus i
do: et ad omnia quantumlibet diſtantia prom
velox, curis, inopia, periculo adverſarios mac
donec obsidione Calaguritana depulsos, Metel
teriorem Hispaniam, Pompejum Galliam, d
petere coëgit, ne conjuncti rerum neceſſariarur
ria premerentur.

Pompeji epiſtola ad senatum.

XXX. Magnum ea res terrorem Romae c
vulgoque jam venturus in Italiam cum exercitu

Cap. XXVII. Memnon. Appian. Sall. Hiſt. 4. in
thrid. Cap. XXVIII. Cic. pro Mur. c. 15. Plut. L
Memnon. Plut. Cap. XXIX. Liv. Epit. Cic. pro Leg
c. 4. Appian. Civil. l. 1. Plut. Sertor. et Pomp. L
Cic. pro Font. c. 3. Plut. Pomp. et Sertor.

quem contra aetatem projectum ad bellum saevissi-
mo exercitu optime merito, quantum est in vobis,
iserrima omnium morte, confecistis. Hac enim spe
... liberos suos ad bellum misit? haec sunt prae-
... et toties ob rempublicam fuso sanguine?
...ndo, mittundoque legatos, omnes opes et spes
meas consumpsi: quum interim a vobis per triennium
... sumptus datus est. Per Deos immortales! utrum
... vicem aerarii praestare, an exercitum sine fru-
stipendio habere posse?

I. *Equidem fateor, me ad boc bellum majore studio,* **Sua gesta exprobrat.**
...lio, profectum; quippe qui, nomine modo imperii
...epto, diebus quadraginta exercitum paravi; hostes-
...ibus jam Italiae agentes, ab Alpibus in Hispa-
...ni: per eas iter aliud, atque Hannibal, nobis op-
patefeci: recepi Galliam, Pyrenaeum, Lacetaniam,
et primum impetum Sertorii victoris, novis quidem
et multo paucioribus, sustinui: biememque in castris
...issimos hostes, non per oppida, neque ex ambitione
. Quid dein proelia, aut expeditiones bibernas,
...scisa aut recepta enumerem? quando res plus valent,
...ba. Castra hostium apud Sucronem capta, et proe-
...l flumen Durium, et dux hostium C. Herennius cum
...rbe et exercitu deleti, satis clara vobis sunt. Pro
...grati Patres, egestatem et famem redditis. Itaque
...stium exercitui par conditio est. namque stipendium
...tur: victor uterque in Italiam venire potest.

II. *Quod ego vos moneo quaesoque, ut animadver-*

U. c. 678. *et cum eo omne bellum Hispaniae, in Italiam transp*
A. C. 74. Haec epistola pervenerat Romam, quum a
urbe Lucullus consul ageret. Idcirco, nego
Lucullo adnitente, stipendium accipit. pere ad senatum relato, quum et res coge
Lucullus, metu ne Pompejus ad urbem veni
thridaticum sibi bellum praeriperet, summo
adniteretur, stipendium ei missum est.

Cap. XXXII. Plut. Lucull. et Pomp.

pestribus proeliis feliciter pugnavit, et expedi- aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam a seditione inhibuit. Dejotarus, Gallograeciae hes, praefectos Mithridatis, bellum in Phrygia tes, cecidit. Praeterea res a Cn. Pompejo in Hi- contra Sertorium prospere gestas continet.

llus consul adversus Mi- m; Voss. *P. Licinius con-* l. *A Licinius Lucullus* Vin. *Publius Lucius Lu-* consul. Lege: *L. Licinius* consul. Mox omnes a *Cn. Pompejo.* J. FR. *Lucullus consul* primus m. Heinsius; quum prio- omnes cum Lov. 2. Exc. et Norv. *L. Lucullus* exhibuissent. *C. Lucullus* praefert ed. Rom. prin- *Publius Lucullus* Boend. *ius Lucullus consul* ed. *P. Licinius Lucullus con-* l. et Berg. Pro quo recte . *L. Licinius Lucullus* t Mox *expeditiones ali-* eid. Voss. Exc. Pithoei, t edd. vett. pro quo Gro- no 1665. edidit *aliquot iones.* probantibus Berg. Boend. et ed. Camp. In- σαύρους ὑπήγετο, καὶ Κιλικίαν, μέχρι τῶν τις Γαλατικῶν τετραρ- χῶν Δηϊόταρος ἐπιπολάζοντα αὐτὸν συνεδίωξε, καὶ πολλοὺς διέφθειρε. SIGON. *thethrarcha,* Latina terminatione, Boend. *te- trarcha* ed. Camp. Sed *tetrar- cas* Leid. *tetrarches* reliqui scri- pti; qua forma etiam extulit au- ctor B. Alex. c. 67. Antiquitus Gallograeci constabant ex tribus diversis populis, quorum quisque divisus erat in quatuor tetrar- chias, ita ut universae genti prae- fuerint duodecim tetrarchae, qui deinde ad tres, postea ad duos redacti sunt, donec tandem unus Dejotarus iis praeesse inceperit. Vide Strab. 12, 566. *praefectus* in sola tantum ed. Basil. anni 1554. sed, ut videtur, errore operarum, inveni, quod idem etiam Exc. Pi- thoei servare Hearnius auctor est. *praefectos* praeferunt non tan-

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LIX.

IN LOCUM LIBRI XCIV. T. LIVII.

U. c. 678. A. C. 74. *Proelium inter Lucullum et Mithridaticos prodigio diremtum.*

I. Interea L. Lucullus consul, quum ad hostem venisset, eumque succinctum tantis copiis vide proelio congredi minime tutum ratus, intra muni ta se tenebat. Sed, lacessente apud Otryas (Phry locus est) M. Vario, qui missis ab Sertorio copiis p erat, eduxit suos, aciemque ordinavit. Quum i essent, ut concurreretur, coelum, absque ullo, animadverti potuerit, conatu diruptum, inter du cies ingentem flammae molem immisit, colore ar ti, forma dolii similem. Sic eo die, territis pro utrisque, a pugnando temperatum; Lucullus qu priora consilia ducendi belli rediit.

Lucullus Mithridatem fame consumere statuit.

II. Quum enim, tot hominum millia in consp hostis alere, non in longum facile fore Mith crederet; quo certius exploraret, quantum ei c rum esset, captivos aliquot, seorsim unumquem jussit adduci. Ex quibus percunctatus, quot qui contubernales in castris, cum quanto cibariorum do, reliquisset, ita rationem iniit, ut intra trid aut quatriduum fame laboraturos existimaret. Ide abundantem annonae copiam in sua castra convel satis habebat, si hostem annona prohiberet. Per occasionem quum equestria proelia frequentia fie iisque superior Romanus esset; milites avidi pug nihilque suae virtuti invium jactantes, in hosten ducerentur, postulabant. Recusante Lucullo, s suam occasionem jubente exspectari, prope se nem ventum, vel injussu imperatoris pugnaturos mantibus: donec accommodata tempori oratione tigati quieverunt. Neque multo post imperatorii silii salubritas apparuit, quum penuria commeat

Cap. I. Plut. Lucull. Cap. II. Liv. Epit.

am, quam vocant, Comen castra communivit. o deinde ex captivis, regi circiter trecenta ho- millia non ante paratis copiis, sed ex quoti- ... vectione maritima et frumentationibus, ali, animo prospiciens, non continuit laetitiam; sed, castrorum perfecto, advocavit concionem, at- ud circumfusos ita orsus est.

Omnium gentium atque populorum institutis, qui uti- ... usus a recta ratione numquam discedit, ita videmus ..., ut in re bellica multis hominum millibus unus ple- imperator praesit. multas enim manus, sed unum con- res militaris desiderat. quemadmodum et in animantium ... compluria membra capitis unius imperio reguntur. ... non ideo tantum est utile, ne, si plurium sit arbi- ... utissima rebus gerundis dissensio nascatur; sed ... deliberatum est, donec agendi tempus advenerit, oc- ... et tectius. Atque haec illa res est, quae plurimam ... atore patientiam poscit; ut constanter maneat in recte ..., neque hostium ludibriis, neque suorum sermonibus patiatur dimoveri. ***Luculli concio ad milites.***

Nec enim latere me potuit, quae nuper ex civilibus ... ava consuetudo plurimorum etiam ex vobis corruperit ut, quum milites imperatori operam navare debeant, ... es ipsi esse velint, et, quid de summa rerum judi- ..., decernere. Sed hos ego partes meas mihi relinque- ... curare jubeo. simul autem omnibus lubens laetusque nunc venisse tempus intelligendi, quo consilio pugnare n sit a me cohibitus impetus. Meis enim consiliis co ***Suis consiliis paratam ostendit adesse victoriam.***

U. c. 678. A. C. 74. *gnassemus viribus; aut, si faventissimi Dii fuissent, ma empeam sanguine obtinuissemus victoriam. At nunc prorsu cruentam reportabimus: idque fide mea spondeo: vos es promissi memores.*

Locum opportunum occupat. VII. Quum deinde, montem magnum supra re castra opportunum ad omnia conspicatus, occupare cum conaretur; neque, repellente praesidio, qu hortatu Taxilis aliorumque amicorum Mithridates i posuerat, potiri posset; inopinato Fortunae mune quod viribus obtinere nequiverat, est consequut *Prodente Mithridatem L. Magio.* L. Magius, Sertorianis rebus diffisus, maxime qu occisum ab amicis ducem acceperat, clam missis Lucullum nunciis, reditum orabat: *si ejus rei fides d esset, non sibi defore rationem, qua regi noceret.* Annue Lucullo, regi persuadet, *nihil referre, quo loco ca hostis metetur. Fimbrianas legiones, quae essent apud Lu lum, propediem ad se transituras. ita sine proeliis et sang victoriam penes regem fore.* Grata erant, quae dicebant nec veri specie carebant, nota Fimbriani militis p fidia, et crebris adversum duces seditionibus. Id co, negligente custodiam locorum Mithridate, Ro ni, angustiis sine incommodo superatis, castra in m te posuerunt.

Inde fiunt Mithridatis res perquam impeditae. VIII. Magna ea et multiplex utilitas Lucullo f ipsi commeatus sine metu subvehebantur; rex t propemodum agro, fluminibusque omnibus, et l Dascylite exclusus, perquam angusta frumentati utebatur. Neque discessuro satis patens exitus e fossas multis locis objiciente Lucullo: neque Lucul ob locorum opportunitatem vi poterat depellere: jam inclinante tempore anni, reliquam annonae sp interclusum tempestatibus mare sollicitabat. Idci duobus imperatoribus varii animorum habitus era Lucullus admonebat amicos, *tempus adesse praesta quae promiserant;* Mithridates, errore, postquam co gi jam nequibat, intellecto, multa et diversa sec agitabat.

Quas expedire conatur oppugnatione Cyzici. IX. Tandem, licet cum tanta militum multitud vel per medios hostes erumpi posse videretur, op gnandae urbis consilium sedit. Fimbrianorum tra tionem, cujus facta spes, subito discessu impedire

---

Cap. VI. Appian. Cap. VII. Ascon. in Verr. 1, 34. pian. Plut. Lucull. c. 13. Appian. Cap. VIII. Plut. Appi Oros. 6, 2. Appian.

...llum putabat. Et, quia Chalcedonensi pugna U. c. 67
...ni decem naves cum tribus hominum millibus A. C. 74
...rant, tanto facilior erat futura urbis expugnatio.
...m autem operae, si Cyzicus capta esset, ingens
...ebatur: et, hac velut janua Asiae perfracta,
...m erat, ut victori tota provincia pateret. Acce-
... quod ita omnia ad urbem clausa itinera erant,
...idani, licet in conspectu haberent Luculli ca-
...men, ubi esset, ignorarent.

Quippe Cyziceni in cognomine insula ad Pro- *Cyzicen... terra ma... que claus...*
...m colebant; et Mithridates, milite abundans,
...a terra castris oppidum adsidebat: et ad fre-
...uo a continenti dirimitur, utroque latere na-
...drigentas admoverat: et barbari, Romana ca-
...ito monstrantes, obsessos horribili mendacio
...nt, Armeniorum Medorumque missas a Tigra-
...as ibi consedisse dictitantes. Non tamen de-
...unt animum, quamquam summa contentione
...que viribus oppugnarentur. Etenim Mithri-
...apto suburbio, navalia duplici muro obsepse-
..., reliqua urbe circumvallata, magnos excita-
...eres, aliaque opera multa studiose faciebat;
...t testudines, et insignem ante alias machinam,
... cubitorum helepolin, e qua turris alia tolle-
... catapultis instructa, quae telorum et lapidum
...ersum velut imbrem spargerent, Niconidae
... opus. Ad portus porro duae quinqueremes,
... firmiter devinctae, aliam turrim sustinebant,
...catam, ut, ubi muro admota esset, pons ex
...tti subito in moenia posset.

His omnibus paratis, antequam vim tentaret, *Mithrida... strategem...*
... Cyzicenorum omnes in conspectum suorum
..., sperans illorum caritate lacrimisque moveri
...ionem oppidanos posse. Sed illos, multa ne-
...m obtestantes, Pisistratus, Cyzicenorum prae-
...*timere nihil profuturis precibus* jussit; *et, postquam*
...potestatem hostium venissent, fortiter ferre calami-

...Sic exploso commento regis, ad seriam dimi- *Cyziceni strenue s... defendunt*
...n ventum: quia progressa in navibus turris,
...moenibus injecto, quatuor armatos muris im-

...X. Plut. Lucull. c. 19. Cic. pro Mur. c. 15. Plut.
... Strabo. Plut. Strabo. Plut. Strabo. Appian. Plut.
... Cap. XI. Frontin. Strat. 4, 5. 21. Appian.

U. c. 678. posuerat. Id spectaculum ita perterrefecit ob
A. C. 74. ut, si continuo sequuti plures fuissent, in magn
culo res Cyzicena fuerit. Sed, dum etiam i
trepidatur, propugnatores, resumptis animis, q
illos detrudunt: navesque pice perfusas, et ign
titas, inhibere retro cogunt, et se discrimini
cere. Sic maritima oppugnatio in irritum cessi
a terra triplex eadem die conatus factus, ma
que admotae, gnaviter ad defensionem concu
bus oppidanis, uti quoque loco necessitas pos
Arietes aut libramentis saxorum injectis prae
bantur, aut laqueis eorum avertebantur ictus,
jectis e vimine cratibus lana repletis elude
Contra ignita tela aceti et aquarum copia praes
cetera missilia, vestibus centonibusque oppan
petu fracto, cadebant irrita. nihil denique, qu
mana suggerere aut exsequi industria possit,
cenis omittebatur. Neque tamen prohiberi pot
pars moenium succensa sub vesperam concidere
hostis, ne per ruinas irrumperet, ardore incen
tabatur. idcirco sequenti nocte obsessi, alio mu
to excitato, clauserunt locum.

Proserpina adjuvat Cyzicenos. XIII. Mithridates, vanae oppugnationis dol
ger, varie se torquebat, non solum virtute e
rum, sed etiam casibus territus, quos pleri
faventia Cyzicenis numina referebant. Aristag
nim, qui in summo magistratu populi agebat,
pinam adstitisse sibi in somniis adferebat, dic
adversus Ponticos tubicines Africum se tibicinem con
Mirantibus hanc vocem Cyzicenis, sub primam
intumescere mare, ventisque sibilantibus m
stridere coeperunt. mox incredibili vehementi
tus Auster turres hostium, inter quas et illa
gnem centum cubitorum altitudine, momento d
et machinas reliquas ita laceravit, ut inutiles
rentur. Iliensium quoque multis apparuisse pe
Et Minerva. tem Minervae speciem ferunt, multo sudore
tis, ostensaque pepli parte disrupta, dicentis
se ab ope Cyzicenis ferenda reverti.

XIV. Aliud deinde miraculum captas super
mentes, pro diversarum partium studiis, spe a
tu replevit. Cyziceni praecipua religione Pr

Cap. XIII. Jul. Obseq. Plut. Appian. Plut. Ca
Appian.

nerabantur; cui et ab Jove dotis nomine datam n afferebant. Ei quotannis vacca nigra facie- at dies solennis sacrificii aderat, nec destinata ostia suppetebat; sed cum cetero Cyzicenorum trans fretum in pascuis, et in potestate ho- rat. U. c. 678. A. C. 74.

Idcirco, ut humanis ingeniis proclive est, divini magisterium sibi sumere, Messeniorum acedaemoniorum exemplo, qui, centum tripo- iere jussi, e ligno aut luto fecerant, pastam e rmarunt in bovis figuram. jamque admovebant uum per mediam urbem cursu fertur vera vi- quae, relicto armento, sola per hostium clas- montibus adnataverat, ne claustris quidem, angustias portus exstructa erant, morantibus, quis emenso, quod illa obtinebant, spatio. *Victima Proserpinae sponte accurrit ad aram.*

Sacrificio summa Cyzicenorum laetitia ob em, ut interpretabantur, numinis favorem per- regem amici, ne cum Diis pugnare pergeret, tur. Ille nihil territus, a cervice, qua Din- onti urbs connectitur, aggere ducto, turres . tutiores a venti impetu futuras; cuniculos egit: alacriter occurrentibus ad omnia obsessis, issim et ipsi suffodientes humum, aliquando rege in cuniculis suis opprimendo haud mul- uerunt. Inter haec etiam comperta Luculli ia magis erecti sunt animi: postquam missus elao Demonax primus id nuncium in urbem dubitantibusque puer, qui captivitatem ho- ga evaserat, interrogatus ubi castra Romana digito commonstravit. *Mithridates alibi struit opera.*

. Neque praetereunda est via, qua nuncius obsessam in urbem penetravit. Namque duos utres levi tabulae subjecerat: utribus insutae Luculli erant, quo adversus humorem tege- ab inferiori parte duae regulae distantes in- tres continebant. huic machinae impositus, ectum, septem millia passuum habentem, pe- ter adgubernans, inter molem Mithridatis at- lam, vitabundus hostium classem, ad urbem : nam procul visentibus non homo, sed ma- *Miro modo Luculli nuncius in urbem penetrat.*

XIV. Plut. Cap. XV. Pausan. l. 4. Plut. Appian. l. Strabo. Appian. Strabo. Plut. Cap. XVII. Sall. . Sidon. Carm. 22. v. 168. Frontin. 3, 13. Oros. 6, 2.

U. c. 678. A. C. 74. rina piſtrix eſſe creditus, nemine curante, eval Tandem et praesidii immittendi Lucullo reperta ratio. In Dascylite lacu acatia satis magna comm bant. eorum quod erat capaciſſimum, plauſtris ded ad mare, militibusque replevit. hi, noctu transm freto, incolumes pervenerunt in urbem; quorum xilio confirmati Cyziceni crebris eruptionibus fat runt hoſtem, machinasque ejus incenderunt.

Mithridates partem copiarum e caſtris dimittit.

XVIII. Tolerabat tamen obfirmatus animo Mit dates, quamdiu, celantibus rem ducibus, famem ercitus ignorabat. Poſtquam superveniens hiems ritimos commeatus praeclusit, et confecti inedia m tes ne cadaveribus quidem humanis abstinebant, cibis insalubribus morbos mortesque contagio vul bat; ut se parte copiarum exoneraret, observato te pore, quo profectus ad arcis cujusdam oppugnat nem Lucullus aberat e caſtris, peditatus inutilem bam, et omnem ferme equitatum, cum grege jum torum inopia pabuli languido, et detritis ungulis c dicante, aversis ab hoſte itineribus in Bithyniam m

Sed Lucullus eam delet.

XIX. Ea res quum propere nunciata Lucullo e noctu rediit ad ſtativa; et poſtridie, dubia adhuc l nec hiberna tempeſtate deterritus, cum decem co tibus delectis et equitatu inſequutus eſt. Nivoſa erat, et incommoda multa properantibus objicie tur. Itaque, parte militum ob frigoris aſperit deficiente, cum reliquis ad Rhyndacum adeptus barbaros, dum in transitu fluminis neceſſariam mo trahunt. Multa ibi regiorum caedes facta. vivi q decim millia capti, cum sex equorum millibus jamentorum propemodum incredibili multitudine: tis copiis ita deletis, ut etiam ex Apollonia fem procurrerent in campos, diriperentque sarcinas interfectorum cadavera spoliarent.

Alia Mithridaticorum clades.

XX. Adverſa Propontidis et Bythiniae sub tempus aggravavit aliarum Mithridatis copiarum des. Fannius enim et Metrophanes, regius prae a Mamerco victi, cum duobus millibus equitur Mysiam profugerunt: atque inde in Maeoniam di

Cap. XVII. Salluſt. Frontin. Flor. 3, 5. Strabo. Plut. pian. Cap. XVIII. Plut. Sall. Hiſt. 4. in Epiſt. Mithr. pian. Plut. Sidon. Carm. 2. v. 513. et 22, 165. Appian. bo. Memnon. Sall. Incert. 17. Cap. XIX. Oros. Plut. pian. Plut. Appian. Memnon. Plut. Cap. XX. Oros.

onec, tandem via reperta, in castra regia re-
mt. Eodem tempore praefectus regis Euma-
ȷost egregios successus, necatamque cum uxo-
! liberis civium Romanorum magnam multitu-
Pisidia Isaurisque subactis, Cilicia tentata,
ı Phrygia bellum movisset; Dejotarus Gallo-
' tetrarcha, vagantem adsequutus, magna cla-
:it.

. Hoc etiam anno Cn. Pompejus in Hispania
e bel'avit cum Q. Sertorio: qui, jam curis et
.s fessus, et quia se peti videbat eorum insi-
ii. se remoto, salvi esse non poterant, ad ob-
ucis munia segnior, in luxum et libidines de-
. Unde. quum frequentius succumberet, quo-
. iram pronior, multis ob suspicionem doli
er interfectis. ceteros ad maturandam conju-
a acrioribus stimulis incitavit.

Sertorius declinat.

. Erant illi jam antea, simul ex ingenti metu
atem atque felicitatem Sertorii animos ad spem
erant. livore et aemulatione potentiae infensi:
is Perpernae sermonibus incendebantur, qui
eri summam imperii propter nobilitatem ge-
istimabat. idcirco, clandestinis opprobriis Ser-
ipud credulos onerando, sortem suam cetero-
invidiose deflebat. *Quis enim*, inquit, *malus*
calamitatis nos compulit, *ut*, *Sullae*, *terrarum om-*
isque dominium obtinenti, *parere dedignati*, *ubi li-*

Eum clam odiosum suis reddit Perperna.

U. c. 678. A. C. 74. *Suam et Romae manentium fortunam comparans.*

XXIII. *At, qui Romae remanserunt, cum amplissimi lumentis sacerdotia et magistratus capiunt; provincias so tur; triumphos ducunt: et, uno pridem remoto domin rerum omnium moderatores sunt et arbitri. At nos conte et vile vulgus obscuri hominis imperio premimur: perpe que et ipsi dictatorem, sed deteriore conditione nostra, mur, quam illi Sullam habuerunt. Sulla enim, arm potentior, ab invitis forsitan, sed tamen jus istud habe dictaturae novi generis imperium obtinuit, sed paull sponte sua positurus. hic neque bello nos vicit, ut jure plus pollere debeat; neque nostris suffragiis adep tentiam tenet stringitque, non temporum limites ullos rerum aut negotiorum circumdari patiens. Ad haec Su crudelior non inimicos suos tantum, ut ille, proscribit socios omnis fortunae amicosque trucidat, vitam his er sine quorum ope vivere ipse non potuisset. Neque lice vacat de aliorum interitu queri. jam ubi hos sermones indicio resciverit, haec libertas nobis ultimo cruciatu lu*

Hinc multa incommoda Sertorio.

XXIV. Atqui his querelis occupatae hominum tes imperia Sertorii contemnebant: aut, si qu cepissent, contra utilitatem et consilium ejus cogitata in exitium, omittendo praecepta, fac vetita, convertebant. destitutusque ministerio S rius, quum multa praeclare provideret, non consiliorum fructum, quam taedium irriti labor durae indignaeque sortis gravem atque inanem questionem, capiebat.

U. c. 679. A. C. 73. M. Terentio, C. Cassio Coss. *Tumultus Romae propter annonam.*

XXV. Anno sequenti M. Terentius M. F. Lucullus, C. Cassius Varus, consules facti, Terentiam et Cassiam frumentariam tulerunt, ut nae urbis consuleretur. Piratis enim maria diu stantibus, sublato generis humani commercio modo negotiatores navigare prohibebantur, s classibus quidem Romanis tutus cursus erat. plebs penuria commeatuum saepe tumultuabatur ramque Patrum intendebat, ut omnia expediund nonae remedia tentarent. Igitur L. Octavio, C. tae consulibus permisit senatus, ut vini et ol cumas, et frugum minutarum, quas quaestores cilia vendere consuevissent, Romae venderen

---

Cap. XXV. Pigh. Ann. 680. Cic. in Verr. 3. c. 70. 3, 6. Cic. pro Lege Manil. c. 12. Sall. Incert. in O tae.

. Hortensius, in' aedilitate sesquimodiis in ca- U. c. 679.
nis, magnam a populo Romano gratiam inivit; A. C. 73.
ritas annonae faciebat, ut, quod re parvum
empore magnum videretur. Deinde M. Tullius
quaestor frumenti maximum numerum ex Sici-
a.

VI. Quae omnia quum tanta populi multitudo *Frumentum*
bsorbuisset, nec ideo difficultas annonae cessa- *ex Sicilia e-*
nsules ex senatusconsulto tulerunt, ut frumen- *mitur.*
Siciliae civitatibus emeretur. ad hanc frumenti
tem ex inopi atque exhausto aerario per trien-
rope centies et vicies erogatum est. At haec
in praesens auxilia solabantur potius, quam
t, penuriam: neque antea reddita urbi solita
mmeatuum est, quam Cn. Pompeji virtute pi-
to mari arcerentur.

XV. Cic. in Verr. 3. c. 7. Id. ibid. c. 92. Cic. pro
. 26. Plut. Cic. c. 8. Cap. XXVI. Cic. in Verr. 3.

EPITOME

LIBRI NONAGESIMI QUINTI

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia d
Quatuor et septuaginta gladiatores Capuae e

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit] Hinc Sallustius Histor. lib. 2. Nonio auctore: *Eodem anno in Macedonia C. Curio principio veris cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit, pecunias coëgit.* SIG. *Cicero proconsul* Boend. *Curio proconsul* Berg. *L. Curio proconsul* Norv. Praenomen antiquissimae edd. partim omittunt, partim legunt *P.* partim *M.* partim *G.* partim *Cajo.* V. ad Epit. 62.

Quatuor et septuaginta gladiatores] *CCCCLXX gladiatores* Berg. *quadringenti septuaginta* Leid. Quamvis autem de numero gladiatorum, qui, effracto ludo Lentuli, belli gladiatorii concitores fuerunt, inter historicos non conveniat, nemo tamen majorem, quam hic proditur, memoravit; nisi quod apud Plutarch. in Crass. pag. 548. octo et septuaginta fuisse dicantur. V. Freinshem. ad Flori 3, 20, 3.

Congregata servorum et ergastulorum multitudine] Claudius Puteanus affirmat, se in MSS. legisse: *congregata servorum ex ergastulis multitudine.* SIG. Egregie codices Barberinus et Gudiani ambo: *servitiorum.* Restituimus et Livio. J. FR. GRON. In vulgata scriptura hic sensus esse potest, eos congregasse multitudinem cum aliorum servorum,

tum servorum de ergast
etiam *ergastula* dicunt
nius 18. II. N. 6. *Coli*
ergastulis pessimum
Florus 4, 8. *Quum ins*
gastula armasset. N
displicet *servorum ex*
lo. Livius 24, 15. *Manc*
mana et ex ergastulo
Justin. 1, 6. *Obvium ha*
vum de ergastulo. D
raeque edd. *servorum*
lorum. Campanus *serv*
gastulorumque; quod
recepit, et firmant cod
Voss. ac Boend. *servoru*
gastulis editio Sigonii a
quod non spernendum
Crevierius. *servulorum*
lorumque Berg. *serviti*
gastulorum, sine copul
De ea locutione vide ad
servitiorum ergastul
Exc. Pithoei. *Servitia* p
ergastula pro illis ser
compediti in ergastulis
bantur, poni, vidimus
9. De servis compeditis
stulis vide Brisson. 2 Se
tiq. 9. Mox *Crexo* Vo
Leid. Lov. 2. Boend. et
pani. *Crisso* Exc. Pitho
so Norv. et reliquae e
cipes, nisi quod *Chryss*
ma Rom. laudet Hearniu
ed. Sigonii anni 1572. qu
superest in Berg. V. Sa
Flori 3, 20, 3. Crixum

...li profugerunt: et, congregata servitiorum er-lorumque multitudine, Crixo et Spartaco du-bello excitato, Claudium Pulchrum legatum Varenum praetorem proelio vicerunt. L. Lu-proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mi-ttis fame ferroque delevit; pulsumque Bithynia, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, in Pontum profugere.

...Gallos, ac Spartacum Thra-...emorant Oros. 5, 24. ubi ...bric. et Freculph. Chron. ... lib. 6, 16.

...dium *Pulchrum lega-*...] *Clodius praetor* vocatur ...5, 24. *Κλώδιος ϛρατηγὸς* ...in Crass. pag. 547. *Clodius* ...r Floro 3, 20, 4. Sed *Gla-*...on Claudiorum, sed Vari-...m, cognomen fuit. V. Si-...d verba seq.

...*renum praetorem*] Hunc ...m Plutarchus in Crasso ...] vocat *Πόπλιον Βα-*... *Varinium* Frontinus lib. 1. ... (ex. 22.] Appianus autem ... [424.] *Βαρίνιον Γλάβρον.* ...paret, hunc *P. Varinium* ...appellatum fuisse: me-...tiam *P. Varini* praetoris ...o pro Flacco [cap. 19.] ubi ... *Varinii* legendum est, ut ...s nomen, non familiae, sit. ... In Cicerone pro Flacco ... Pighius quoque ad A. V. ... legit *a P. Varinio.* Vide, ... viri docti ad Frontinum 1. ... 5, 12. adnotarunt. *Va-*... tamen etiam nomen Ro-...m est. Cicero orationem pro ...rmo habuit, cujus parti-culae quaedam in Quintiliano et aliis supersunt. Du K. Sigonius anno 1555. *P. Varinium* in con-textum recepit; pro quo sequen-tes ejus editiones operarum men-da *P. Vatinium* dederunt; quem errorem proximi editores serva-runt, et hinc fraudi fuerunt Pe-tavio ad Themist. orat. 7. p. 425. Gruterus deinde *P. Varenum* substituit, quod firmant Leid. Berg. Lovel. 2. Boend. et edit. Campani, ac recentiores retinue-runt, excepto Clerico, qui Sigo-nii lectionem *Varinium* adopta-vit. *P. Varcenum* legit Voss. *P. Vorenum*, ut est in edd. ante Si-gonium, Norvic. Vox *praetorem* exsulat a Berg.

Pulsumque Bithynia regem] *a Bithynia* Exc. Pithoei, Norv. et edd. fere omnes ante Grute-rum; qui praepositionem expun-xit, consentientibus Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Cam-pani. V. ad Epit. 46. Mox *belli et naufragiorum* Boend. *belli naufragiorumque* Voss. Deinde *in portum profugere* Voss. Berg. et ed. Camp. *in portutum pro-fugere* Exc. Pithoei.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LX.

IN LOCUM LIBRI XCV. T. LIVII.

U. c. 679. A. C. 73. *Curio Dardanos vincit.* I. Hoc anno C. Scribonius Curio, Dardanis Thracia victis, bello finem imposuit, acribus su ciis domita inquietarum gentium ferocia, quum re lium primores amputatione manuum, ceterorum rosque morte mulctavisset. Eadem expeditione M quoque subacti: et ad Danubii Daciaeque term ventum. Ne ulterius procederetur, insidiosa loca sique saltus impedimento fuerunt.

Spartacii belli initia. II. Novum inter haec bellum contemptis in (adeo nullius imperii tuta vel domi potentia es maximas Italiae calamitates evaluit. Quatuor et se ginta gladiatores Capuae ex ludo Cn. Lentuli pro runt, Galli plerique, pertaesi pessimae sortis, ad q eos non suum aliquod scelus, sed iniquitas dom coëgerat. Hi quum, verubus atque coquinariis cu e popina correptis, oppido erupissent, in plaustra q dam inciderunt, quibus arma gladiatoria portaba Atque illi, velut munere Deûm oblatis armis ala in munito quodam colle constiterunt, ducibus t creatis, inter quos Spartacus eminebat, Thrax g et ab ineunte aetate pastor; sed animo et viribu gens, nonnulla quoque belli peritia, quod inte pendiarios militaverat, ferociam originis institu prudentia et moderatione temperabat. Uxor ei o da indidem aderat; quae, Bacchici numinis pl se ferens, quo primum tempore Romam venali dec

Cap. I. Liv. Epit. Eutrop. l. 6. Marcellin. 29, 26. Sext c. 8. Flor. 3, 4. Cap. II. Pacat. Panegyr. c. 23. Liv. Vellejus, 2, 30. Eutrop. l. 6. Oros. 5, 24. Appian. Civil. Plut. Crasso. Flor. 3, 20. Appian. Plut.

er haec Claudius Pulcher legatus cum tri- is armatorum ex urbe accurrit; et ad Vesu- em, quo illi se receperant, castris positis, ui unicus ea parte, atque is difficile tamen am iter praebebat, obsedit. Illi nullas cir- s, qua inaccessus videbatur, conspicati, per rasque fauces catenis ex vite silvestri con- emiserunt, uno relicto, qui, dejectis armis, pse quoque descendit. Spartacus postquam omnes recepit, solerti cum audacia statim lomanorum duxit, et improvisi periculi con- e ita terruit Claudium, ut, turpi fuga castris aliquot cohortes quatuor et septuaginta gla- cederent.

Claudius Pulcher male rem gerit adversus fugitivos.

s prosperae, ut adsolet, statim invenerunt nultique pastores, durum et pernix genus, nt ad partes: quorum robustissimum quem- vit Spartacus, reliquos antecursorum et veli- ero habuit. Servitiis deinde ergastulisque , quum celeriter ad hominum millia decem t, quod armorum erat inopia, scuta ex vimi- eratque is facilis labor solitis, vasa agrestia ibus nectere; et, unoquoque se ad eam ar- ormam equestris parmae armante, celeriter res est. mox mactatis pecoribus, parmas coo- t, quum coria recens detracta quasi glutino erent. ferro dein ergastulorum recocto, gla- la fabricabant

Spartacus auget copias.

U. c. 679.
A. C. 73.

derunt. Qua victoria usi saevius etiam infesti totam Campaniam pervagati sunt. nec villarum vicorum vastatione contenti, Coram, Nuceriam, quae Romanis exercitibus tot per annos resti Nolam, crudeliter populabantur. nactique non quibus maxime infensi erant, eorum morti nef in modum illudebant, lacera corpora, sed adhuc rantia, ne cito dolore defungerentur, omittentes. in tecta jaciebant ignes: multique ex locis, quae cupata erant, servi, quos ingenium socios dabat, dita a dominis, aut ipsos trahebant ex occulto. sanctum aut nefandum quidquam fuit irae barbaro et servili ingenio; nequeunte prohibere Spart quamquam multis precibus oraret.

Cossinius a Spartaco interficitur.

VI. Igitur, ut alio consilio eos ab hac imma abduceret, simulque adventus sui celeritate prae teret nuncios; raptim in Lucaniam ductis copiis, Cos sinium, qui datus praetori adjutor fuerat, cum ma militum manu apud Salinas agentem, ita impro impetu oppressit, ut nihil propius sit factum, q ut lavantem comprehenderet. Impedimenta certe omnia diripuit, vestigiisque fugientium haerens m tos occidit, et castra eorum cepit, ipso ibi Cossi interfecto. Hinc Lucaniae magnam partem, Thuri num maxime Metapontinumque agrum, in potesta fugitivi habuerunt, ipsis quoque urbibus eodem bell potiti.

VII. At Varinius, dum haec aguntur a fugitivis, aegra parte militum autumni gravitate, neque ex postrema fuga, quum severo edicto juberentur, ullis ad signa redeuntibus, et, qui reliqui erant, per summa flagitia detrectantibus militiam; quaestorem suum C. Thoranium, ex quo praesente vera facillime noscerentur, in urbem miserat: et tamen interim cum volentibus in expeditionem prodiit. Auxiliis deinde contractis, quum quaedam non improspere gessisset, contra morem fiducia augeri Romanis et promi lingua coepit. quo Varinius contra spectatam rem incaute motus, novos incognitosque et aliorum casibus perculsos milites ducit tamen ad castra fugitivorum presso gradu; silentes jam, neque tam magnifice sumentes proelium, quam postulaverant.

Cap. V. Flor. Sall. Fragm. ex Biblioth. Reg. Cap. VI. Plut. Flor. Cap. VII. Sallust. Fragm.

einde ordine ac loco res unaquaeque gesta sit,
s, quae de hoc bello erant prodita, non habeo
c. Illud certum utique habetur, multis proeliis
m a Spartaco Varinium esse, et adeo aegre ela-
, ut equum illius lictoresque cum fascibus et
ibus magistratus ad Spartacum fugitivi detule-
quibus etiam postea usus est.

. Eodem tempore quum forte praeclusus a P.
io Spartacus fuisset, insigni astu elapsus est.
enim operibus hostium in arctum coacti essent
ri, consumptis jam alimentis, nec suppeditanti-
propinquo, secunda vigilia cuncti egrediun-
elicto buccinatore in castris, et ad vigiliarum
m procul visenti cadaveribus, quae erexerant
alis, per modica intervalla ante portam fixis.
e atque armis adornata quum per tenebras, aut
dhuc luce, satis tegerent fraudem, et per tota
gnes collucerent, facile deceptus hostis est, ut
adhuc loco fugitivos esse crederet. Multa de-
ux aperuit, quid actum esset, missique sunt e-
qui vestigia Spartaci scrutarentur, et, quan-
ssent damni ac morae, facerent. At ille, visis
us, priusquam cum reliquo exercitu adesset Va-
propere nanctus idoneos ex callibus duces,
nis, deinde Eburinis jugis occultus ad Nares
s, atque inde prima luce pervenit ad Popili
, ignaris cultoribus.

Ac statim fugitivi contra praeceptum ducis ra-
d stuprum virgines, matres, et aliis sceleribus

Spartacus insigni astu elabitur.

Varinius Spartacum insequitur.

Spartacus eximius im-

U. c. 679. A. C. 73. suam quisque patriam repeterent. Sed illi, multitudine confisi, et elati successu, spernebant salubre consilium, et devastanda Italia suae libidini avaritiaeque indulgebant. Jam enim circa Consentiam et Metapontum delectibus agendis ita creverant, ut tum quidem Spartacus triginta millia, Crixus decem sub signis habuisse tradatur. nam tertius ducum Oenomaus superiore bello perierat.

Mithridates desperat de expugnatione Cyzici.

XI. Interea, dum Romana arma domi a servis contemnuntur, in remotis provinciis contra potentissimum regem, imperatore Lucullo, magna cum gloria fulgebant. Omnem jam non commeatum modo Mithridates, sed etiam opes, copias, spem denique expugnandae Cyzici consumpserat. Igitur, Hermaeo Varioque traditis peditibus, quorum numerus adhuc triginta millia superabat, ipse maritimo itinere in regnum cogitabat reverti.

Noctu abnavigat.

XII. Noctu, quo falleret obsessos, conscendi navigia jussit. Sed ea majoris trepidationis caussa fuit. dum, inter tenebras metu reverentiam imperii vincente, certatim et promiscue ad naves ruitur, quaedam cum his, qui inscenderant, submersae sunt; aliae turbatae atque circumactae plus adhuc morae consternationisque fecerunt. Hoc modo aegre solutis ancoris Parium rex pervenit. Quod ubi postridie a Cyzicenis est cognitum, excurrentes in Pontica castra, reliquam adhuc aegrotam multitudinem conciderunt, ablatis, quae verti in praedam poterant.

Lucullus peditatum regium assequutus caedit.

XIII. Sub idem tempus Archelaus, classis regiae praefectus (*Aristonicum* Plutarchus appellat) in potestatem Luculli pervenit. Miserat eum Mithridates, ut negotium facesseret hosti, ne recedentem a Cyzico sequi posset; dederatque decem millia aureorum ad Fimbrianas corrumpendas legiones. Sed ille, fidem a perfidis inepte sperare ausus, quum tamquam ad accipiendas copias destinato tempore venisset, occisis, quos secum adduxerat, comprehenditur. Lucullus, audito, pedestres Mithridatis copias Lampsacum petere, continuo insequutus, ad Aesepum amnem deprehendit, qui tum anni tempore pluvioso plurimum creverat. Ibi Granicus et Aesepus amnes cruentarunt

---

Cap. X. Oros. 5, 24. Cap. XI. Liv. Epit. Memnon. Cap. XII. Plut. Lucull. Memnon. Appian. Mithrid. Memnon. Cap. XIII. Plut. Memnon. Appian. Flor. 3, 5.

illis et Lampsacenis omnibus exportatis, va-
bem victori reliquit.

Hic eventus obsidionis Cyzicenae fuit: qua
le regiis militum lixarumque ad trecenta millia
. Cyziceni, sua et Luculli virtute incolumes,
ti erga benemeritum essent, ludos victoriae
instituerunt, Lucullea vocantes: ipsumque,
gressus urbem esset, exquisitis honoribus ac-
. Mithridates interea, quum quinquaginta
n quibus decem millia delectorum virorum
rat, L. Vario, et Alexandro Paphlagoni, et
eunucho tradidisset, cum aliquanto ampliore
Perinthum navigavit: frustraque tentata oppi-
ndi spe, Nicomediam Bithyniae petiit, post-
ad Parium ex utraque classe multas naves tem-
perdidisset.

Clades Mithridatis ad Cyzicum.

Neque Lucullo tempus per otium transigeba-
n, ex omni Asia navibus ad Hellespontum
s, classem compararet: tanta fiducia, ut se-
ria millia talentorum ad eos usus decernenti,
ret, *summam eam aerario se parcere: neque ideo mi-
io socialium navium Asiam ab incursu regiorum esse
m.* Neque promissa ejus magnificentiora, quam
uerunt. Classem ita distribuit, ut cum parte
ad recipiendas Phrygiae urbes Valerium Tria-
rum aliis Voconium Barbam ad distinendum
iae Mithridatem mitteret: ipse reliquis ad ea,
currerent, usurus.

Lucullus decretam ab senatu pecuniam remittit.

U. c. 679. A. C. 73.

et post expugnationem caedes eorum, etiam qui templa confugerant, fuit. Dum ad hunc modum A mea vastatur, Prusa, quae sub Asiatico Olympo jacet, Barbam capta ac direpta est. Triarius etiam Pr dem, maritimam urbem, quae olim Cius fuerat, lentibus oppidanis recepit, qui praesidium regis pulerant, eo merito libertatem ab Romanis adepti. res etiam Nicaeam tradidit Romanis, diffugientibus ctu ad Mithridatem, qui tuendae fuerant impositi, qu animos Nicaeensium ad Romanam amicitiam incli sensissent.

Lucullus somnium suum exponit amicis.

XVII. At vero Lucullus, qui ab Hellesponto Tr dem petierat, quum in fano Veneris pernoctasset, v cari se a Dea ad oberrantem in proximo praedam so niavit. statimque jussis convocari amicis, Graecisq comitibus, *Non potui differre*, inquit, *quin protinus ex ponam vobis, quod mihi visum obvenit in templo.* Somni deinde narrato, *Talis*, *inquam*, *per quietem obversata mi species est, sed ita expressa, et velut solidae comprehensionis, ut, ista videre ac audire totis sensibus, non autem per ina somni figuras imaginari, crederem.*

Lucullus philosophos secum habuit.

XVIII. *Sane jam olim saepius, sed maxime, quum pro quaestore missus a Sulla ad Ptolemaeum Alexandriae age rem, de omnibus ejusmodi rebus diligenter audivi differen tes doctissimos viros. Erat enim tum etiam hic Antiochus me cum; et antea jam Heraclitus Tyrius agebat Alexandriae, qui et Clitomacho multis annis, et Philoni operam dederat. Sed ita mihi haec intricata, et ab hominis certa cognitione remota videbantur, ut inter disputationes eruditorum id semper probabile videretur, quod a differente defendebatur. nam etiam, qui decreta sua parum confirmarent, plerumque sententiam adversariorum haud inepte refellebant. Igitur eo inclinabam, ut incertam omnium opinionem, neque firmiter comprehendi posse quidquam arbitrarer.*

Utrum aliquid certo comprehendi possit, disputat.

XIX. *Sed unum ubique occurrebat irrefragabilis veritatis argumentum, ut, si dubitandum esse de omnibus putarem, id tamen scire viderer, esse utique de rebus dubitationem, et me esse, qui dubitarem. Ab hoc minime obscuro aut fallaci gradu statim eo adscendebam, ut sine ulla fluctuatione comprehenderem, esse aliquam humana superiorem naturam, quando nec ipse me fecissem, et, quoniam essem, ab aliquo certe factus*

Cap. XVI. Appian. Oros. Appian. Memnon. Strabo, l. 12. p. 564. Appian. Memnon. Cap. XVII. Plut. Cap. XVIII. Cic. Acad. Quaest. 4, 2. et 4.

. *Ut igitur haud inepte dubitari queat, quantum, quae* *suo colitur, Venus valeat, quantaque sit hujus loci* *...ra: sic etiam experientia constat, neque rationi refra-* *...e aliquam majorem humana potestatem, quae de ju-* *...t etiam praesentibus ita moveat hominum mentes, ut* *...lo admonitae non inclinent modo ad credendum, sed* *...itus ita se rem habere pro certo compertoque habeant.* *... ita nunc adfectus est animus, ut de veritate rerum,* *... per quietem sunt ostensae, minus etiam dubitare* *...antumcumque inhibere adsensum coner, quam de his,* *...videns vigilansque facio.*

Esse aliquam majorem humana potestatem, certum.

Haec agenti cum amicis, dum adhuc loque- ...upervenerunt ab Ilio nuncii, tredecim con- ...ste regis quinqueremes, Lemnum, ubi prae- ...is ad ancoras stabant, petituras. Igitur pro- ...tus, inter Tenedum et Achaeorum stationem ...ommisso, Isidorum, qui navibus illis prae- ...erfecit, naves omnes cepit. Inde mari Ae- ...um profectus ad ceteram classem expugnan- ...leserta insula, ubi Philoctetae casum aeneus ... arcusque, et fasciis illigatus thorax indica- ...fectos regios deprehendit.

Somnii ejus expositio, re demonstrata.

Nec elici ad pugnam poterant: subductas- ...ora naves, tabulatis superstantes acriter de- . Multus ibi labor Romanis fuit, multaque ...ccepta: quia inhaerentes litori naves a flu- ..., tamquam firmata in stabili solo castella, ...

Mithridatis naves ancipiti pugna deprehensae.

U. c. 679. A. C. 73.

nerabantur. Sic velut indagine deprehensi sunt nes, nisi quos mors obita ferro eripuerat.

Classis duces caesi, aut capti.

XXIII. Duces, ejecto in terram navigio spel ingreſſos, male texerunt latebrae. Poſtera die caperentur, Dionysius, epoto, quod secum ha veneno, ſtatim exanimatus eſt. Alexandrum Lu ad triumphum servari voluit. L. Varius, quia torem Romanum in triumpho duci fas non erat, contumelias et ludibria supplicio adfectus eſt. ne faciliori forte exitu anteverteret, Lucullus ne quem luſcum occiderent, (captus enim altero lo erat Varius) praeceperat. Multi et alii proſcri rum tunc interempti sunt. Duae et triginta naves giae cum onerariis compluribus eo tempore de ſae, aut captae fuerunt.

Numerus captarum navium, et inde Romae laetitia.

XXIV. Haec a Lucullo ad senatum perſcripta gnam in urbe laetitiam excitarunt: maxime poſtq eſt cognitum, claſſem hoſtium, quae duplici proe deleta aut capta fuerat, sub acerrimis ducibus Itali petere voluiſſe.

Voconius tempus in Samothracia terit.

XXV. His confectis, Lucullus ad expellendum thynia regem properabat. hunc enim credebat a conio attineri, legato suo, quem ea gratia imper praemiſerat. Sed ille, Samothracen profectus, superſtitionibus dat operam, diesque caerimonii initiando terit, Mithridati praebuerat effugiendi piam: qui si in tempore adfuiſſet, clauso maris tu, capi Mithridates Nicomediae potuiſſet.

Mithridates Nicomediae obsessus.

XXVI. Nam a terra binis caſtris obsidebatur: M. Cotta, ut acceptum ad Chalcedonem dedecus leret, satis impigre Nicomediam perrexerat, ca ad vicesimum fere lapidem ab oppido commun ne pugnare contra commodum cogeretur. Eode Triarius non invitatus occurrit. Et, quia rex i moenia suos reduxerat, ab utroque Romanorum e citu coepit obsideri. Quod interim mediocriter rens, poſtquam gemina navali pugna claſſem ami didicit, Lucullo superventuro se ratus imparem, tum petere claſſibus decrevit.

Cap. XXIII. Oros. 6, 2. Appian. Plut. Oros. Cap. X Appian. Cic. pro Arch. c. 9. pro Mur. c. 15. Pro L. M c. 8. Cap. XXV. Appian. Plut. Cap. XXVI. Memnon.

...n templum abreptumque simulacrum fuerat. ...agna parte classis, cum plerisque navibus in ...luminis Hypii, quod haud procul Heraclea ab... se recepit.

...III. Is tum status Heracleae erat, ut magis ...Romanis ob sublatos publicanos, quam in po... ...egis, esset. Igitur dum necessario stationem ...ae, nondum sedato mari, habet, sollicite in... Lamachum in summo magistratu agere com... ...o nuncio erectus, quod veteri amicitia cogni... ...amachus erat, missis idoneis hominibus, mul... ...ndo pollicendoque perfecit, ut operam suam ...s addiceret, quo rex in urbem reciperetur.

Heracleam properat.

... Dicta die solemne sacrificium Lamachus in... ...xtra urbem vocato populo, ne portae consue... ...re clauderentur. ad regem interea myoparo ...rchipiratae mittitur, quem conscenderet, quia ...raria, qua erat vectus, ob violentiam tempe... ...ilis esse desierat. Dehortabantur maximopere ... corpus suum hominibus incognitae fidei cre... ...iorum ille metum tali sermone castigavit.

Confidens Lamacho.

Ego vero fidem vestram amoremque multis et ma... ...mentis experta novi, et aestimo: nihilque dici scio ...quam ab optimo animo verissimoque adfectu profe... ...d interdum haec ipsa, quamlibet omnino sunt prae... ... bonis consiliis obstrepunt, quoties aliquid in speciem ... suscipi res cogit, timor vetat: ideoque in praesen... vestrum animum et probem, et, ut eum semper mibi

Ejus oratio ad amicos deterrentes.

U. c. 679. A. C. 73. *distuli, donec apud omnes constaret, bellum opportu[...] non potuisse. tamen magnae me calamitates et discrimina [...]henderunt; iis nempe viis, quas cavere aut occludere [...] mortalium queat.*

Deorum ira placanda, et, si opus, ferenda fortiter. XXXII. *Ipsos mihi Deos adversatos esse scitis, qu[...] dios Isis, Cyzicenos Proserpina defenderent; quum Ne[...] classes meas tempestatibus persequeretur. Sed erit aliq[...]rum modus, et, quod a pueritia saepe mihi contigit, pr[...] vexatio majore aliquo praemio pensabitur. nec enim fr[...]nea semper erit haec diligentia colendi Deos, qua nemin[...] cedere soleo, perpetuo mecum habens sapientiae sacrorumque [ma]gistros. Quod si decretum de me est, haecque Superis [...]tia sedit, ut oppressum deletumque velint, at opera [...] ut impavidum obruant.*

Caussae melioris spei. XXXIII. *Sed absit omen! et bona potius spe votis[...] prosequamini. nam et mihi praesagit animus, hoc mihi [...] securitatem modo iter, sed etiam ad augendas opes [...] fore. Seleuco satis confido; plus etiam Lamacho: nequ[...] spicio, quomodo sperare majora ab Romanis proditi mei, [...] a me servati, praemia possint. Sed et populus Heraclien[...] est alienatus, ut quidlibet potius, quam Romanum imperi[um] laturus videatur.*

Ingreditur occupatque Heracleam Mithridates. XXXIV. Ita metu suorum castigato, confidente[...] gressus piraticam navem, prius Heracleam intro[...] quam obruti vino homines adventum ejus persenti[...]rent. Postero demum die, quum essent ad concio[...] vocati, regem se habere didicerunt. qui, huma[...] eos alloquutus, et ad servandam sibi benevolen[...] hortatus, quatuor millia militum praesidio cum p[...]fecto Connacorige imposuit, quo ab Romanis, si[...] te signa eo vertissent, defenderentur. Divisa de[...] populo, sed praecipue magistratibus, pecunia, S[...]pen, et inde Amisum navigavit.

Cap. XXXII. Supra, 78, 26. et 94, 14. Oros. 6, 5. XXXIV. Memnon. Appian.

ius praetor Crixum, fugitivorum ducem, ti millibus hominum cecidit. Cn. Lentu- male adversus Spartacum pugnavit. Ab Gellius consul et Q. Arrius praetor acie Sertorius a M? Antonio, et M. Perper- iis conjuratis in convivio interfectus est,

raetor] Praenomen . spatio tamen, ubi ·, relicto. At *M.* ei Vorv. *D.* in ed. pri- Hearnius invenit. in Boend. V. ad E- *Valerius*, pro *Ar-* et ed. Camp. *Va- Artius* Berg. *Mar- rius* reliquae edd. gonius demum *Ar-* iod supereſt in Voſſ. *m ducem*, *cum vi- us hominum ceci-* nerus Appiano con- *Cn. Lentulus* primum invenio in ed. Ascensii anni 1510.

Ab eodem L. Gellius et Q. Arrius praetor] Vet. lib. *L. Gellius consul et Q.* Item Plutarchus et Appianus. Caeterum hic eſt Q. Arrius praetor; qui, cum successurus esset C. Verri in Sicilia, non successit. Paedianus. SIG. Praetoris hujus nullam mentionem faciunt alii, qui hoc bellum memorarunt. Appian. 1. Civil. pag. 420. refert, Crixum ab altero consulum ad Garganum proelio victum cecidisse, et ex exer-

octavo ducatus sui anno: magnus dux, duos imperatores, Pompejum et Metell par, vel frequentius victor: ad ultimum proditus. Imperium partium ad Marcu tum est: quem Cn. Pompejus victum cap

M. Perpenna, et aliis conjuratis in convivio interfectus est, etc. *Imperium partium ad Marium translatum est*] Locus obscurus. Nam cum dicat, ab Antonio et Perperna interfectum esse Sertorium, addit, imperium partium translatum esse *ad Marium*. Nos autem ab aliis accepimus *ad Perpernam* perveniſſe. Tolletur igitur omnis obscuritas, si ita legatur: *Sertorius a Manio Antonio et Marco Perperna* etc. Item *Imperium partium ad Marcum translatum est.* Plutarchus enim in Sertorio *Μάλιον Ἀντώνιον* vitiose vocat, pro *Μάνιον*. In veteribus autem libris eſt *ad Marcum*, non *ad Marium*. Ejusdem porro convivii meminit his verbis Salluſtius Hiſtor. lib. 3. *Igitur discubuere, Sertorius inferior in medio, super eum L. Fabius Hispaniensis, senator ex proscriptis, in summo Antonius, et infra scriba Sertorii Versius; et alter scriba Maecenas in imo. medius inter Tarquinium et dominum Perpernam.* ex Nonio. SIG. *a M. Antonio* servant omnes scripti: at, paſſim praenomen *Manius* librariis minus notum in *Marcus* corruptum esse, vidimus ad Livii 27, 25, 2.

Octavo ducatus sui anno] De voce *ducatus*, quae auctori non ex lectione Liviana, sed aevi sui corrupto sermone, adhaesit, vide ad Liv. 29, 20, 2.

Saepe par, ut frequentius victor] Vet. lib. *vel frequentius*. SIG. *vel frequentius* ab Sigonio eſt. Olim *saepe par, ut frequentius victor*. Quod bet, modo intelli praecedentibus ve cat enim, ita saep ut saepius superi J. FR. GRON. Du ces exsulant ab o meis, et Exc. Pithe *frequentius* legun pleraeque ante As 1510. *ut frequenti* annis 1513. ac 1516. *tius* pro varia lecti ne oſtentavit. *vel fr* nes scripti mei, et e cum Sigonio sequi cum Gronovio τὸ bro obvium, per el *ita* exponere, vel in *et* mutare. Mox *et saevus et prodig* Lov. 2. Boend. et *ad ultimum et*, id *vus et prodigus* B ſtra.

Imperium parti cum translatum cum, pro *ad Mari* Epit. Sigonius eme libb. quorum lecti noſtri Leid. Voſſ. et apud Hearnium At Clariſſ. Jac. Peri *Perpernam* in ora legendum conjecit. *pennam* praefert per verbum *est* ig quibus utor, Mſti. *que captumque* B *terfecit* iidem libri Vide ad Epit. 73.

Recepit Hispani re anno, quam co

'*Hispanos* Voss. Sed
am scripturam reli-
Hispanias numero
ius Livius memora-
. 28, 18, 9. et 30, 30,
lectione id hausit au-
supra l. 26. *cui man-*
paniarum imperi-
ili lapsu unus et al-
i legebat *Hispano-*
ō. *Pompejo Hispa-*
io *Syria et Parthi-*
i, *Caesari Gallia et*
labantur. Tum vo-
mittit idem Voss. cum
ejus loco *quo* legunt
ead. Dein *coeptum*
, scripti nostri, Exc.
orv. et edd. ante Ba-

sil. anni 1539. quae *coeptum est* dedit. Priscam igitur lectionem reduxi.

C. Cassius proconsul, Cn. Manlius praetor] Cassium Galliam Cisalpinam provinciam habuisse, et a Spartaco ad Alpes contendente victum vix fuga evasisse, narrat Plutarch. in Crasso. Orosius a Spartaco oppressum et interfectum dicit. DUKER. Addita conjunctione *proconsul et Cn.* legunt Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Tum *Malius praetor* Voss. *Gallius praetor* Boend. *Gallus praetor* ed. Camp. *Manilius praetor* ed. nupera Londinensis. In sequentibus vox *praetori* omittitur in Boend.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER L

IN LOCUM LIBRI XCVI. T. LIVII.

U. c. 680. A. C. 72. L. Gellio, Cn. Cornelio Coss.

Fugitivorum copiae.

I. Haec eo anno gesta: et, quia funestas p liam clades senescens Sertorius et Luculli res tes relevabant, minore externorum cura a Spartaci opprimenda bella versi: tam validis f gitivorum opibus, ut ad septuaginta armatorum essent; bini exercitus, totidemque duces Italia vagarentur. Igitur, quamquam ambobus con decretum id bellum cum duabus legionibus esse Arrio praetori etiam datae copiae sunt, imperi is scorsim a consulibus habere jussus. Consule erant L. Gellius Poplicola, Cn. Cornelius Le Clodianus.

Eorum magna pars cum duce Crixo caeditur.

II. Forte Germanicae cohortes duce Crixo p rociam a Spartaco se abruperant, et circa Gar montem cum triginta millibus armatorum praed xus agebat. Idcirco L. Gellius consul cum p Arrio, repente incautos adorti, viginti hominu lia cum ipso duce, acerrime quidem repugnan prostraverunt.

Spartacus ambos consules vincit.

III. Nec ideo minor adversus Spartacum m pererat: qui, cavendi pugnandique egregia occasiones et eventus omnes prorsus imperato silio ad suum commodum trahebat. Sed illi, penninum ad Alpes tendenti, ut in Galliam ev Lentulus consul se objecit: eumdem a tergo lius conclusit. Ille vicissim, cum ambobus c manu, utrumque magnis et pudendis cladibus

---

Cap. I. Eutrop. l. 4. Appian. Civil. l. 1. Plut. Oros. 5, 24. Appian. Liv. Epit. Cap. II. Plut. Appi Oros. Liv. Epit. Appian.

consulibus comparatus unus gladiator. Et dem Lentulum abegit, eumque castris et s omnibus exuit in Apennino: deinde, ver- um, quamquam cum eo se Q. Arrius con- trumque collatis signis vicit. Post horum omanis ostenderet, eidem ludibrio et ipsos sse posse, per quod aliorum hominum san- immaniter abuterentur; per caussam placan- xi manium, simul cujusdam matronae nobi- a fugitivis per vim stuprata sibi manus intu- entos aut quadringentos ex captivis delectos um jussit armis depugnare. Ceteros ad unum terfecit; impedimenta, praeter necessaria pau- ito igne cremavit, quo esset ad destinata ex- U. c. 680. A. C. 72.

Nam, ne quid indignitatis abesset, de ipsa ma invadenda deliberabat. Neque leve dis- erat, quum agmen centum viginti millium tra- quamquam vulgo repudiare fugitivos solitus, ad ipsum, si reciperentur, maximus numerus at. Idcirco duo consules, junctis copiis, in iceno ei occurrerunt. Sed ille, licet eas ma- de profligasset, ad urbem ducere non est au- uia nondum ei satis suae vires placebant, nec um adhuc ex sententia sua perarmaverat. alii apparatus deerant: quum nullius civitatis po- auxilio, sed tantum corporibus fugitivorum at- avenarum, uteretur. *De urbe invadenda deliberat.*

Ergo, ut arma ceteraque bello opportuna com- t, Thurinos montes stativis locum cepit. oppi- ro horreo rerum omnium habuit: vicina late ndo, a mercatoribus injuriam omnem prohibuit, que qui aes et ferrum vendituri venirent. eas re mercabatur: aurum argentumque importari, portatum emi a suis, severo edicto vetuerat.

Dum in Italia hunc ad modum certatur, Hi- m a Sertorio magis alienum scelus, quam Ro- um vis ac robur, vindicavit. Erat ille jam, ut s, infensus invisusque plerisque, quod depre- aut creditas in se conspirationes atrociter pu- *Sertorii exitus.*

III. Oros. Plut. Flor. 3, 20. Liv. Epit. Appian. Flor. Appian. Oros. Appian. Cap. IV. Flor. Appian. O. ppian. Cap. VI. Flor. 3, 22. Oros. 5, 23.

U. c. 680. A. C. 72. *Ministrorum dolo fit invisus suis.* niverat. Igitur, alienatis semel animis, omni recte consulta ministrorum dolo atque contur contrarium vertebant: Hispanique, propter tri supplicia, quae, velut Sertorii jussu, acerbe bantur, deficiebant a partibus. ad hos revocan mittebantur, de industria augebant iras, majo in modum irritatis barbaris revertebantur. I a pristinis moribus adeo deduxit Sertorium, u ret in principum liberos, qui Oscae educaban parte interfecta, ceteros in servitutem vender

Caussa maturandarum insidiarum. VII. Dum haec aguntur, Perperna praeter conjuratos in societatem consilii Manlium quen Sertorianis ducibus adsciverat. Deperibat ad tis cujusdam turpi amore Manlius: cumque, u sibi adjungeret, missos alios facere amatores est; unique, mox interfecto Sertorio, ad opes perventuro, se dare. Eum sermonem cuidam adolescens exposuit, in quem erat be tia propensior. Ille, non leviter ictus, (nam erat inter conjuratos, sed et Manlium esse ne dissimulata tamen conscientia, negat verbis ventosi et levis adhibendam fidem esse. at, p adolescens Perpernam, Graecinum, aliosque pes secreti nominavit, non distulit pergere pernam, et admonere periculi, nisi mature terent. *eo rem deductam, ut celari diu nequeat. oc Sertorium, aut pereundum insidiatoribus esse.*

VIII. Non dubitabat Perperna, quin vera cerentur. Et nuper quoque, submissis decei bus, Sertorium interficere conatus, punitis tim, partim fuga elapsis insidiatoribus, qu nondum erat proditus, ne proderetur, metue *Conjuratorum aestus.* circo conjurationis duces, convocatis celerit cipuis consciorum, nihil cunctandum rati, co e vestigio fraudis ordinem: subornatoque id mine, confictas literas Sertorio tradendas cur bus de magna victoria perscriptum erat, qu torii quidam legatus, ingenti hostium numer lato, reportasset.

Perperna Sertorium ad convivium invitat. IX. Laetum ob haec et sacrificantem S cum amicis (erant autem ex conjuratorum nu convivium invitat Perperna, multisque preci

---

Cap. VI. Appian. Plut. Sertor. Cap. VIII. App
Cap. IX. Sall. Hist. 3, 15.

...anis.

Erat ea quum Sertorii modeſtia, tum apud suos ...as, ut, eo praeſente, verecunda et honeſta ...ſſent; nullae turpes facetiae, nulli clamores ...sque audirentur. Sed eo tempore, ut initium ... conjurati facerent, inconditis sermonibus ge...e, per simulationem ebrietatis, ſtrepebant. ...d haec ille, sive offensus hac licentia, sive ... eorum divinans, velut animum non adverte... lecto jaceret supinus; Perperna merum po... et inter bibendum dimisit e manibus phialam, ...us perpetrandae caedis signum conjuratis erat. ...n Antonius, qui in summo lecto accumbebat, ...o pugione Sertorium sauciavit: deinde conver...e ad ictum, et surgere conantis manum utram...ntinuit, dum a reliquis conficeretur. Cuſtodes ...s ejus, quos semper circa se habebat, eodem ...to a praeparatis ad facinus occupati sunt. *Sertorius interficitur.*

... Ita Sertorius exuit vitam, octavum poſt annum, ... Hispanis se ducem praebere coeperat; magnus ...t adverſus duos imperatores, Pompejum et Me..., saepe par, vel frequentius victor: ad ulti... deſertus et proditus. Imperium partium ad M. ...rnam translatum eſt, quod homo vanus et in... olim concupiverat, nihil ei praeſtiturum, nisi ...uantum ducem quanto inferior ipse sustulisset, ...geretur. *Imperium defertur ad Perpernam.*

...I. Nec tamen illud tam infelix praemium sine ...tione retulerat. Exercitus poſt indignam Ser... *Exercitus Sertorii necem aegre...*

U. c. 680. A. C. 72.

sulem, desolatum, ex omni tempore, ex omni regione, quam miraculo quodam productas de nihilo copias e... potuisse.

Virtutes ejus depraedicat.

XIII. *Huic tot duces Romanos, tot legiones praec... coactumque senatum, ut ipsa reipublicae firmamenta ... lumina mitteret. Neque tamen aut veterem militiae ... que Metellum, aut triumphalem Pompeji adolescentiam, ... quam junctis consiliis ac viribus, uni pares esse potuisse, ... defendente, absentiam a penatibus suis, a propinquis ... amicis, non exsilium, sed militiam, putavisse, bona sp... tos, aliquando fore, ut patriae domesticisque cum laetiti... riaque restituantur.*

Se destitutum queritur.

XIV. *Nunc autem adeo spem illam omnem defluxisse, ... vix corpora sua libertatemque satis in tuto esse credant. ... enim alium se habere, cui salutem suam committant? ... satis firmos humeros fore, ut post Sertorium tantam ... molem sustineant ferantque?*

Perpernam contemnit.

XV. *Sane non deesse, qui praecipiti ambitione ad cape... da imperia ruant. Sed brevi appariturum, quanto majori... ribus onera susceperint. Non enim majorum imaginibus, ... patrimonii magnitudine, sed solido robore animi, sapienti... que consiliis sustineri ac geri bella posse. Igitur, comm... ducum artibus, fortunae quoque similem mutationem haud ... juria timeri. Egregiam scilicet spem in successore ostendi, ... Sertorium Perperna excipiat, summum virum ducemque vulg...*

XVI. Haec Romanae copiae fremebant, majori ... et pluribus apud exteras querelis. Lusitani ante ... nes, quod eorum praecipua semper opera Serto... uti consueverat, *optimum imperatorem, fortissimum co... hortem, virtutis remuneratorem liberalissimum* require... Ut vero, aperto Sertorii testamento, scriptum a... Perpernam haeredem fuisse innotuit, et detesta... tam ingrati facinoris magis exarserunt animi; ... propius factum, quam ut poenas ab homicida ... manibus sumerent: nisi discurrens per contube... cum ducibus Perperna quosdam donis, alios pro... sis, nonnullos etiam minis pacasset, etiam uno e... tero, ad terrorem ceterorum, ferro interemptis. ... inde socios populos obeundo, quo illorum odia ... garet, orsus ab Osca, ubi patrata caedes fuerat, ... ciones ubique blandas habuit: apertis carceribus, ... erant ab Sertorio vincti, dimisit; obsides civitati ... reddidit.

Perperna milites et socios conciliare nititur.

Cap. XVI. Vell. 2, 30. Appian.

d earum multae cum exsecratione nefarii U. c. 680.
lis ad Metellum Pompejumve legatis, in A. C. 72.
orum venere: praesertim ubi, sumpto *Multae ci-*
rperna statim crudelis apparuit, tribus il- *vitates ad*
is, qui una ex urbe profugerant, fratris- *Metellum*
terfectis. Igitur Metellus, adversus talem *Pompejumve*
bus exercitibus rem non indigere judicans, *desciscunt.*
ispaniae partem interim pacaturus, debel-
mpejo reliquit.

Inter hos per aliquot dies levibus certami- *Perperna*
m tentatae utrimque vires animique essent, *vincitur.*
e collatis signis dimicatum. neutri enim diu-
differri placebat, quod Perpernam Pompejus
t; Perperna, donec in officio milites essent,
tendum opera arbitraretur. Sed ea pugna, te-
Perperna commissa, dignum auctoris impru-
exitum habuit. Namque Pompejus, parte co-
idoneis locis subsidere jussa, cum decem co-
s processit: eamque velut escam ut objiceret
sparsit per campum suos, et Perpernam spe
opprimendae manus illexit. Ita contracto cer-
e, quasi resistere non posset, hostem deduxit ad
m insidiarum: ibi ab utroque latere prorumpen-
s, qui erant occultati, conversus Sertorianos ad
ernecionem cecidit.

XX. Perpernam, quum se non minus suorum, *Captusque,*
quam hostium, metu in sentibus abdidisset, quidam *occiditur.*
equites retraxerunt; probra dirasque cumulantibus,
qui eum videbant, Sertorianis, *quod homo nibili prae-*
stantissimum virum dolo, ceteros omnes imperitia et stoliditate
perdidisset. At ille nihil aliud, quam ut salvus ad im-
peratorem deduceretur, postulabat. *babere enim se prin-*
cipum Romanorum literas, quibus Sertorius in Italiam accire-
tur. Ibi prudentissime praesentibus usum esse Pom-
pejum Roma judicavit, quod, priusquam in conspe-
ctum veniret Perperna, jussit hominem occidi: epi-
stolas neque legit ipse, neque legendas concessit, sed
cremavit omnes; eoque facto novarum re-
rum oppressis seminibus, terrore atque sollicitudine
respublica liberata est. Neque tamen desue-
runt, qui carperent, quod hominem, Sicilia sine certamine

Cap. XVII. Oros. Plut. Appian. Cap. XVIII. Plut. Pomp.
Oros. Plut. Sertor. Cap. XIX. Appian. Plut. Pomp et Ser-
tor. Appian. Plut. Pomp. Supra, 89, 1.

U. c. 680. A. C. 72. *tradenda bene meritum, indemnatum occidisset.* Sed, sus hanc criminationem, istud Pompeji factum aetatis et sequentium judicia frequentibus absolverunt. Sic Perperna poenas occiso pe dem Sertorio dedit.

Reliqui etia conjurati male pereunt. XX. Ceteros conjuratorum partim victor mit, partim fuga tulit in Africam, ubi Mauro culis confixi sunt. neque praeter Aufidium q evasit; si modo evasisse dicendus est, qui, ptus invisusque omnibus, in vico quodam ba consenuit. Reliquus Pompejo labor recipiendi tem se Hispaniam fuit. Osca, Termes, Tutia, tia, victoris se permiserunt potestati. duas, et Calagurim, reliquiae partium validis praesi cupatas retinebant: quae deinde expugnatae.

Finis belli Sertoriani. XXI. Hic finis ejus in Hispania belli fuit; fuga Sertorii ortum, decimo ferme anno c duce defecit: gravius haud dubie diuturniusq rum, si longior ei viro vita suppeditasset. rebus quum senatui Pompejus scripsisset, mu se virtutis caussa civitate Romana donavisse d senatus mandavit consulibus, *ad populum ferrent ves Romani essent ii, quibus Cn. Pompejus imperator tentia consilia sigillatim civitatem dedisset.* Consules pulum tulerunt, eaque lex accepta est.

Spartacus Manlium et Cassium vincit. XXII. Ceterum Hispaniensis victoriae gaudi nimium fieret, Italica clade temperatum est. sius proconsul, Cn. Manlius praetor male a Spartacum pugnarunt. Nec ultra de Cn. Manli peri. Cassius, Circumpadanae Galliae proconsu tendenti ad Alpes Spartaco castra apud Mutinam fecerat, decem militum millia ducens. Horum plerique cecidissent in acie, proconsul vix fu sisset, castra deleta sunt: et cum ingenti praed tivi ad praesidia sua recesserunt.

Senatus vetat consules quidquam pro imperio agere. XXIII. Senatus, ob tot acceptas a contemp hominum genere clades pudore et metu sollici culpam in consules conferens, vetuit hos quidqu inceps pro imperio agere. Nam, qui erat inte melior, Gellius tamen imperite gerebat rem,

Cap. XIX. Appian. Plut. Sertor. Cap. XX. Oro Cap. XXI. Liv. Epit. Appian. Cic. pro Balbo, c. 8. XXII. Liv. Epit. Plut. Crasso. Flor. 3, 20. Oros. 5, 2 Cap. XXIII. Plut. Cat. Min.

tias jam Spartaci arma, quam olim sub Hanni-nica, timentibus, ut praetoriis comitiis can-deessent. Ibi M. Licinius Crassus, nobilitate iis inter primos, quum ad praeturam peten-ovidisset, summa hominum voluntate factus est.

V. Sub idem tempus L. Lucullus, post fugam atis Nicomediam profectus, cum M. Cotta ce-e ducibus Romanis de ratione belli consilio ha-a partitus erat vires, ut ipse per Cappadociam iterranea provinciarum, cum maxima virium imperii Mithridatici arcem peteret: M. Cotta piendam Heracleam iret: cum reliqua classe s Mithridaticis navibus, ex Hispania et Creta s, insidiaretur. Neque defuerant, qui inter-ndum arbitrarentur, reficiendosque ex nimio inuo labore milites. sed Lucullus, utiliorem ram aversatus, per Bithyniam Galatiamque ad a Mithridatis perrexit. *Lucullus cum aliis Romanis ducibus de Mithridatico bello consultat.*

/. Neque regi tempus per ignaviam terebatur, Amiso legatos ad Scytharum regulos, Parthum-acen, et generum Tigranem mitteret. Omni-em mandata erant: *Aliis regibus atque nationibus, ur de caussis, pacem bellumque saepe mutari: raro nam perniciem extendi odia; sed, ubi satisfactum in-s victor censeat, arma poni solere. Populo Romano quo terrarum orbe unum idemque perpetuum bellum d, nisi dominatione aut interitu illius, poni nequeat.* *Mithridatis mandata ad reges.*

VI. *Illum olim tantum astutia valuisse, ut, donec mul-natis gentibus in formidabilem potentiam exsurgeret.* *Romanorum astutiam cri-*

U. c. 680. A. C. 72. *esse, ut multi reges, tamquam pro ingenti benefici ante supremam diem exuti fuerint opibus suis, bu Romano decesserint.*

Cui sit obviam eundum communiter. XXVII. *Tanta potentia auctos Romanos non praetextum armorum, et decora nomina; sed satis quamlibet injuste egisse crediti, appetitis potiantur. sibi posse imputari? cujus patientia maximas conti injuriasque pertulerit, quo insignitior hostium ini Igitur pro se unumquemque, et, quanto quis s tanto impensius niti oportere, ut hi communes o orbisque praedones opprimantur. Eoque animo ess se quemque, ut, quod ad hos retundendos auxili ditaverit, non Mithridati magis, quam sibi ipsi j inde publicae generis humani libertati, praestitum*

Regum responsa. XXVIII. Haec ad alios precibus expo data dedit: at Macharem, Bosporó impera patris dominique excivit. Ceterum Parth a se periculum esse reputans, neque sapi ter necessitatem arcessere molestias, auxilia Scythica moratus est Diocles, cui ea cre fuerat: namque multo cum auro et praecla bus, quae ad regulos mittebantur, in cal transfugit. Tigranem diu tergiversantem datis expugnavit, ut societatem cum eo ciscceretur.

Luculli inopia primum, deinde copia. XXIX. Interea, quo Luculli impetum praefectorum quosdam cum equitatu misit, tium ei facesserent. sed nihil aeque illum mes, fatigabat, corruptis late, jussu regi ejus manus perventura fuerant: et multi insidiis latronum interierant. Igitur trig Gallograecorum, singulos frumenti modi portantium, sequi exercitum jussit. donec bus certaminibus regios submovendo in re li cladibus intactas penetravit. tantaque omnium copia adfuit, ut bos denario, man nariis quatuor emeretur, ceteraeque prae tas esset, ut, quia distrahi nequibat, a mil rumperetur.

Themiscyram oppugnat. XXX. Interea Lucullus Amisum et Eupa sidere coeperat, simul parte exercitus ad

Cap. XXVIII. Appian. Memnon. Appian. Men XXIX. Plut. Sall. Hist. 2, 5. Plut. Appian. et Plut. Appian.

enere calamitatis vexabant.

XI. Circa Amifum segnior obsidio erat, et Mi- es, audito, eam sine procliis adsideri, recepto Cabiris subftiterat, alium exercitum colligens. allus non aegre patiebatur, reprehendentibus- ebat, confulto se id agere, ne, rebus defpera- Tigranem confugiens hoftis majorem belli mo- ncitaret. Igitur Mithridates, contractis quadra- ferme peditum, octo equitum millibus, Dio- m et Taxilem cum novis copiis ad priores prae- misit; a quibus Amifum deftinata subsidia, et ntia equeftria certamina, sed nullo eximio in al- m partem momento, facta sunt.

Amisum obsidet.

XII. Dum haec a Mithridate et Lucullo gerun- Cotta proconful Prusiada Bithyniae venit. in- ntici maris oram legens, ad Heracleam acces- i, quia pacati nihil respondebatur, adducto ad exercitu, oppugnationem tentare non aufus, tes Heracleam adfultabat, paucos subinde Ro- milites, sed magnum Bithynorum numerum, us admovens. Sed, quum inani incepto nihil vulnera reportaret, teftudine effecta, adhibuit , et turrim, quae adverfus vim non diu du- videbatur, pulfare inftituit. Sed, ubi semel que percuffa turris non modo praeter opinio- ftitit, sed etiam arietis perfractum caput eft, eotae bono animo, proconsul iniquiore, effe unt.

Cotta Heracleam oppugnat.

U. c. 680. A. C. 72. dosianos, et, qui Bosporum accolebant, regalo cietatem et annonam petitum, miserunt.

Praesidiarii militis insolentia. XXXIV. Et legato quidem satis fuit felix. oppidanos et hostes foris, et intra viscera cru praesidiarii milites angebant: qui, eodem, qu gus agebat, victu minime contenti, lautiores ci egenis et famelicis hominibus vi ac verberibus quebant. Neque Connacorix praefectus ista c bat: quin ille deterrimus omnium gaudebat hac tia, licentiaeque suorum impunitatem addiderat ferme his consulibus bello gesta sunt.

Judicia novaeque leges Romae. XXXV. Res urbanas non tam parvitas earum scriptorum penuria, tradi vetat. Ceterum inop mae laboratum, piratis maria pejus omni tem praecludentibus. Et judicia legesque novae civ inquietam habuerunt. Clodius quidam tribun bis sacerdotes virginesque Vestales, tamquam caste sacra facerent, ad populum criminabatur, turbas haud exiguas res spectabat. Catilina *Catilina absolvitur incesti.* reus incesti, quod cum Fabia commisisset, acc tur. Sed Clodium M. Cato, quum ingenium eju positumque multis verbis acriter coarguisset, de actiones suas coëgit. Catilina favore Catuli, Terentia Ciceronis, soror erat Fabiae, absolu

XXXVI. At consul Cn. Lentulus, perincert lidior, an vanior, legem de pecunia, quam Su ptoribus remiserat, exigenda promulgavit. quoque in senatu Cn. Lentulus, L. Gellius c fecerunt, placere statui, si Patribus conscripti retur, ne absentes homines in provinciis rei Id Sthenii Thermitani caussa factum, de quo meminimus. Sed, impediente Verre patre, ne omissum est. Eodem anno quum, perpetua mag urbium pestis, ignota et flagitiosa colluvies Rom undaret, tribunorum plebis collegium edixit, cere quemquam Romae esse, qui rei capitalis cc natus esset.

De tribunitia potestate restituenda actum. XXXVII. De tribunitia quoque restituenda p te acriter actum: eamque rem M. Lollius Pal humili loco Picens, loquax magis, quam fac

---

Cap. XXXV. Flor. 3, 6. Plut. Cat. Min. c. 36. Sall c. 15. Oros. 6, 3. Plut. Oros. Ascon. in Tog. Candid XXXVI. Sall. Hist. 4, 1. Cic. in Verr. 2, 39. Supra Cic. ibid. 41. Cap. XXXVII. Ascon. in Divin. S cert. 9.

temporibus quaestor magnam pecuniae publi- *unde Lentu-*
mam prodegerat: postulante deinde rationes *lus habuerit.*
erfricta fronte dixerat, eas se non posse red-
d praebere suram, qua parte corporis pueri,
dum pila se exercent, peccavissent, ex lege
bera perferebant. Non igitur quaerendum est,
c consule, praetori M. Crasso servile deman-
llum senatus: at collegam ejus Cn. Aufidium
assa removerit, difficilius sit dicere. Credo
m illi Crassum ob peritiam rei militaris fuisse,
n ante haud contemnenda documenta dederat.
s temporibus permagna Crassi auctoritas, pro-
emque multi nobiles in bellum sponte sequuti

IX. Legiones in universum habebat octo: quip- *Mummius*
um consulum exercitum novi delectus auxe- *Crassi lega-*
gitur, quia venturus in Picenum Spartacus *tus.*
eum praeverteret, festinanter copiis ductis,
suum Mummium cum viginti cohortibus, ad
eniendum a tergo hostem, diverso itinere mi-
n mandatis, ut, quum perventum esset, quo
, Spartacum sequi contentus, a pugnando
et.

At ille, simul aliqua spes bene gerendae rei *A Spartaco*
animo adlucere visa, spreto imperio, contu- *vincitur.*
, victusque multos amisit milites: plures, ab-
mis, ad Crassum refugerunt. Ille, Mummio
increpito, militibus alia dedit arma, sponso-
exegit, ea non omissuros. Deinde quingentos,

U. c. 681. A. C. 71. *Crassus fugitivos caedit.*

XLI. Nec alio tempore clarioribus docum paruit, quam salutaris sit severitas, ubi le media contemnuntur. Nam post hanc anim nem, ducis majore, quam hostis, metu apud citato, decem millia fugitivorum seorsim l bentium aggressus, sex millia eorum interf pitque nongentos. Reliqui quum ad ducen sent, Crassus in ipsum quoque intulit signa rumque proelium fecit.

Spartacus in Siciliam trajicere conatur.

XLII. Tum Spartacus per Lucaniam ad fr tendit, in Siciliam transiturus: quae insula rum servilium incendio, quo saepe et nuper tata, multas adhuc scintillas velut sub cine bat, exituras in flammam, si mediocri motu flabellis excitarentur. Igitur, quum forte p navigia venissent ad fretum, egit cum Cili certa mercede partem suorum, duo millia e rus, in insula exponerent. Sed, deceptus a proposito excidit: quod illi post accepta mu lutis navigiis, taciti abscesserant. Spartaci quam ad trajiciendum rates ex cratibus fieri dolia virgultis connecti, sed in rapidissimo gile machinamentum cito dissolutum est) re re, reduxit copias, et in Rheginorum penin sedit.

Sed circumvallatur a Crasso.

XLIII. Neque Crassus cunctanter insequ locorum consideravit ingenium, maximo op litus est manum, fossaque, pedes quindecin titudine pari, a mari ad mare per cervic murum insuper excelsum firmissimumque adf gentem laborem (quippe circa Bruttium ang libus quinque et triginta Italia patet) brevi t pore severitas et industria ducis perfecit. tus a principio Spartacus deriserat. sed, sumpta proximorum locorum praeda, ne al tere commeatum posset, interclusum se ob conspexit, bis conatus erumpere, ut Samn ret, magna cum clade est repulsus. sub p cem sex amisit millia, totidem fere noc quum adeo facilis esset Romanis loco adjut ut septem tantum gemino eo proelio vulne

---

Cap. XLI. Oros. Appian. Cap. XLII. Plut. l Plut. Cap. XLIII. Sall. Hist. 4, 13. Appian. Plut. pian.

i tradantur. Nam virtute par, aut forte su- rtaci miles fuerat, adeo nullius, quam pu- mor. ut e duodecim millibus trecentis caeso- nt plus, quam in duobus, aversa reperiri otuisse. U. c. 681. A. C. 71.

Et tamen erumpit.

Idcirco, non ausus ultra vim universam ex- versis partibus eruptionem minitando, subi- innis velitationibus vexabat Romanos, fasci- fossam injectis immitt[illegible] em, quo dif- unientibus labor fiere[illegible] nde, ut suo- os metu supplicii ad [illegible] rvicaciam firmaret, Romanis unum medio [illegible] iter duo castra spa- cruci, *ejusmodi supplici[illegible] neminem vitaturum* cans, *nisi qui e praesenti [illegible]lo virtute se ex-* Tandem, omnibus te[illegible] noctem nivo- ique strepera[m] nactus, [illegible] fossae caesis n pecorumque corpori[illegible], materiaquo in- erra superadgesta complevit: partemque fe- i exercitus statim, deinde hujus praesidio opias, transduxit.

II. Plut. Pomp. et Crasso. Cap. XLIV. Appian. ›, Frontin. Strat. 1, 5. 20. Plut. Crasso. Appian.

EPITOME
LIBRI NONAGESIMI SEPTIMI.

M. Crassus praetor primum cum parte fugiti-rum, quae ex Gallis Germanisque constabat, fe-citer pugnavit, caesis hostium triginta quinque m

Ex Gallis Germanisque constabat] *ex Germanis Gallisque* solus Boend. Reliqui ordinem, qui vulgo obtinet, tuentur. Et hoc modo Frontin. 2, 5, 34. *Parte alia Gallos Germanosque ex factione Casti et Gannici eliceret ad pugnam.* Etiam Oros. 5, 24. *Gallos auxiliatores ejus Germanosque superavit.* quae verbotenus descripsit Freculph part. 2. Chron. lib. 6, 16. Ceterum Epitome haec omissa erat in cod. Voss.

Caesis inimicorum triginta quinque millibus] Vet. lib. *hostium*. SIGON. Similiter scripti mei, Exc. Pithoei, et ed. Campani. Vide ad Epit. 110. Deinde *quindecim millibus* Leid. Male. Front. loc. laud. *Triginta quinque millia armatorum eo proelio interfecta cum ipsis ducibus, Livius tradit.* Alii numerum minorem ediderunt. Oros. 5, 24. *E quibus triginta millia hominum cum ipsis ducibus occidit.* Freculph. l. laud. ab eo dissentiens, xxxiii. millia hominum occisa memorat. τριακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις καὶ μυρίοις interfectos refert Plut. in Crass. pag. 549.

Et duce eorum Granico] Plutarchus [pag. 549.] eum *Cannicium* appellare videtur: ὧν ἀφηγοῦντο Καννίκιος καὶ Κάστος. Gudiani *Ganico*. J. FR. GRON. adnotata ad Frontin. 2. Strat. 4, 7. et 2, 5, 34. Plutarchus sc-bit, eos, qui *C. Cannicio* et *C-sto* ducibus a Spartaco secess-rant, Gallos scilicet et Germ-nos, ut aït Frontinus, a Cra-victos fuisse. Sed praenom- Γάϊος, quod *Cannicio* addit Plu-tarchus, nec Gallo, nec Germ-convenit. Fuit fortassis *C. Ca-nicii* alicujus libertus, vel un- e colluvie ingenuorum Itali-rum; quos ad Spartacum co-fluxisse, Appianus auctor e- DUKER. *et ducibus eorum*, *Gannico* Leid. *et ducibus eorum caesis et Gannico* Lovel. 1. *ducibus eorum caesis* Sacc. Boend. *et duce eorum caes- Gannido cum Spartacho* Be- *Gannico*, pro *Granico*, eti- Exc. Pithoei. *et duce eorum -ranico* ed. Campani.

Cum Spartaco deinde bel-vit] Clariss. Jac. Perizonius marginem Livii legendum co- cit *dein debellavit*. Idem eti- Crevierio in mentem venit, et in contextum recepit. Ve- τὸ *dein*, quod Livio frequens aut numquam, aut rarissime Epitomis obcurrit. Potius ig- legendum puto *deinde debel-vit*, ut postrema prioris vocis s-laba primam sequentis elise- Simile exemplum habuimus pra apud Liv. ad 40, 50, 5.

et duce eorum Granico. Cum Spartaco de-
llavit, caesis cum ipso millibus sexaginta.
onius praetor bellum adversus Cretenses, pa-
ospere susceptum, morte sua finivit. M. Lu-
roconsul Thracas subegit. L. Lucullus in
dversus Mithridatem feliciter pugnavit, cae-
um amplius quam sexaginta millibus. M.
et Cn. Pompejus consules facti (sed Pom-

um ipso millibus qua-
Vet. lib. *LXX.* Oro-
millia cecidiffe arbi-
ELB. *caesi cum ipsis*
libus Boend. *caesis*
LXX millibus ed.
sis cum ipso $\overline{LX}$ Lov.
um ipso LX M. Berg.
n ipso sexaginta mil-
l. Et hunc numerum
os. 5, 24. *Novissime*
rtacum, disposita a-
essum, maximasque
gitivorum copias per-
um sexaginta millia
esa, sex millia capta
r. tria millia civium
um recepta sunt. Ex
tidem verbis repetiit
in Chron. part. 2. lib.
Eutrop. 6, 7. *Multis*
duobus simul Roma-
nulibus victis, sexa-
millium armatorum
congregaverunt, vi-
at in Apulia a M. Li-
no proconsule. Plu-
ue codicum, laudato-
ssricorum auctoritate
r, ut credam, in vulga-
m errorem commiffum,
ositis numerorum no-
pro XL, legendum es-
ndandum similiter Vell.
30. *Quorum* (fugitivo-
nerus in tantum ado-
qua ultimo dimicave-
LX millia hominum *se Romano exercitui opposuerint. Hujus patrati gloria penes M. Crassum fuit.* ubi nunc editur *XL millia*, et viri docti *XC millia* scribendum conjiciunt. Quod nec ipsum displicet, Caesorum numerum iniri non potuisse, teftis eft Appian. 1. B. Civ. 426. Ceterum, librarios numerorum notas *LX* et *XL* alibi confundere solitos fuisse, docuimus supra ad 10, 38, 4. et 36, 40, 12. Idem error obcurrit infra Epit. 98. 99.

Bellum adversus Cretenses parum prospere susceptum] Ita Gruterus edidit, cum quo fecisse videtur Leid. unde nihil in excerptis ad hunc locum notatur. Antea edebatur *parum prospere gestum*, quod supereft in Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. Ascon. ad Cic. Divin. in Caecil. 17. Antonius *rem inauditam invasit, et, indicto Cretensibus bello, male re gesta ibidem periit.* Mox *morte sua finiit* Leid. *morte sua finit* Lov. 2. *sua morte finivit* Berg. Deinde voces *proconsul Thracas subegit. L. Lucullus* desunt in Boend. culpa librarii, cui fraudi fuit repetita vox *Lucullus.* V. ad Livii 9, 11, 11.

Caesis hostium amplius quam sexaginta millibus] Τὸ *quam* non video in Gudiano. J. FR. GRON. Vocula *quam* non neces-

pejus, antequam quaesturam gereret, ex equite R[o]mano) tribunitiam potestatem restituerunt. Jud[...]

saria quidem eſt; eam tamen omnes MSti mei conſtanter servant. Unius itaque fide eam expungere non audeo.

*M. Crassus et Cn. Pompejus consules facti sunt * sicut Pompejus* etc. *restituerunt*] Locus mutilatus, merito aſterisco notatus. Vetuſti libri nihil varietatis habent, nisi quod *facti sic* ibi eſt. Ex quo colligo, ita eſſe legendum: *M. Crassus et Cn. Pompejus consules facti, ut Crassus ex praetura, sic Pompejus, antequam quaesturam gereret, ex equite Romano, tribuniciam potestatem restituerunt.* Eamdem enim rem, ut memorabilem, edit etiam Appian. lib. 1, [426.] hoc modo: Ἐς δὲ ὑπατείαν ἄμφω παρήγγελον. ὁ μὲν ἐςρατηγηκὼς κατὰ τὸν νόμον Σύλλα, ὁ δὲ Πομπήϊος οὔτε ςρατηγήσας, οὔτε ταμιεύσας, ἔτος τε ἔχων τέταρτον ἐπὶ τοὺς τριάκοντα. Id eſt, *Consulatum autem ambo se petituros esse professi sunt: is quidem, cum praetor ex lege Sullae fuisset; Pompejus autem, neque praetura, neque quaestura perfunctus, anno aetatis quarto et tricesimo.* Puto tamen legendum *sexto et tricesimo:* quod quisque intelliget, qui aut ortum aut obitum Pompeji cum primo consulatu ejus conferet. Duabus ergo legibus solutus eſt: una, quod praeturam non gesserat; altera, quod ante annos aetatis legitimos factus eſt. Quare merito pro Pompejo aït Cic. [pro l. Manil. 21.] *Quid tam singulare, quam ut ex S. C. legibus solutus consul ante fieret, quam ullum alium magistratum per leges capere licuisset?* SIGON. Locum sola interpunctione, fruſtra sudante Sigonio, sic sanabam, divisa una voce *sicut* in duas: *M. Crassus et Cn. P[om]pejus consules facti sunt [...] ut Pompejus, antequam qu[ae]sturam gereret, ex equite R[o]mano.* PIGH. in Annal. ad A[...] ɪↃᴄʟxxxɪɪɪ. pag. 310. Locus [...] ſtigmatus eſt, et aſterisco no[...] jussus Caroli Sigonii auctorit[...] cujus viri etsi summa eſt ap[ud] me, ut esse debet, auctoritas, [...] men fas sit interdum sine m[ale]volentia dissentire. Si legas [...] interpungas, voce *sicut* did[...] in duas *sic, ut,* planus erit s[en]sus; tametsi non inficior, ver[um] eſſe, quod Sigonius adjicit, [...] *Crassus ex praetura.* Dein e[...] cit librorum, quos Carolus ad[...] buit, fides, qui *facti sic* int[...] praeferunt, ut divisam app[...] dictionem, sensu plana. AN[...] SCHOTTUS lib. 3. Observ. [...] man. c. 6. Totum hoc [*ut Cra*]*sus ex praetura, sic*] de co[nje]ctura interposuit Sigonius, c[...] nullum aliud habet argument[...] quam quod in veteri libro inv[...] *facti sic*, pro *facti sunt.* M[...] vero videtur, cur de Crasso [...] deret hoc auctor, caussam [...] lam habuisse, cum ille per [...] dem gradus et articulos pr[...] ctus sit, per quos omnes v[...] Delendum potius aliquid, q[...] infulciendum, hoc modo: [...] *sules facti (Pompejus,* [...] *quam quaesturam gerere*[...] *equite Romano) tribunici*[...] *testatem restituerunt.* J[...] GRON. Et supplementum, [...] interponit Sigonius, et [...] vocis *sicut*, quae placet G[...] vio, nullius codicis teſtimo[...] matur. Nec facile quemqua[...] baturum puto, quod Pig[...] mox Schotto in mentem [...] quum ita vix sensus confie[...] eo etiam Schottus erravit, [...] locum auctoritate Sigonii a[...]

L. Aureliam Cottam praetorem ad equi-
s translata sunt. Mithridates, despe-

cribat, quum Fro-
ate Sigonium anno
posuerit, et reliqui
um editores serva-
d Sigonium; qui, a-
ato, plures ex con-
s substituit. *consules*
Pompejus praeferunt
, Boend. et ed. Camp.
consules facti, sed
Leid. Hinc, recepta
distinctione, legendum
rassus et Cn. Pompe-
les facti (sed Pompe-
quam quaesturam ge-
x equite Romano) tri-
n potestatem restitue-
uod etiam in contextum
e non dubitavi.
M. Aurelium Cottam] Le-
Aurelium. Paedianus enim
ornelio: *Fuerunt tres fra-*
C. M. et L. Aurelius Cotta,
i lege sua judicia inter tres
communicavit, adepti-
sunt omnes consulatum.
C. Post decem annos, quam a
ab equitibus adempta, et ad
translata fuerant. Nam
annos numerat Cicero Act. 1.
in Verr. 13. a lege Sullae ad eum,
quo ipse Verrem accusavit, id est,
ad A. V. DCLXXXIII. Pompejo et
Crasso, utroque primum, consu-
libus; quo anno Cottam legem de
judiciis promulgasse, e lib. 2. in
Verr. 71. 3, 96, et 5, 69. constat.
Quod autem hic judicia per Cot
tam ad equites Romanos trans
lata dicuntur, non habet hanc
[illegible], post legem Aureliam
solos equites judices fuisse, ut
post legem C. Gracchi, qui ju-
dicia a senatu ad equites trans-
tulerat. Certum enim est, lege
Aurelia judicia inter tres ordi-
nes, senatum, equites et tribu-
nos aerarios, communicata fuis-
se. Hoc ex Asconio in Divinatio-
nem Ciceronis in Caecilium cap.
3. ad Orat. in Pison. cap. 39. et
ad Cornelianam dudum docue-
runt Budaeus ad l. 18. §. 14. D. de
Munerib. et Manutius de Legib.
Rom. cap. 15. et etiam ex eo a-
pertum est, quod Cic. 1. Philipp.
8. centurionibus quoque in tertia
decuria judicum lege Aurelia ju-
dicatum patuisse dicit. Et ex ea
deinde per multos annos lectos
fuisse, qui res judicarent, osten-
dunt exempla judiciorum apud
Cic. 1. ad Att. 16, 2. ad Q. Fratr.
5. et 16. et apud Ascon. ad Orat.
pro Scauro et Milon. in extremo.
Julius Caesar demum, teste Sue-
ton. in vita illius cap. 41. subla-
tis tribunis aerariis judicia ad
duo genera judicum, senatores et
equites, redegit: quod ab illo post
victoriam de Scipione et Juba fa-
ctum tradit Dio lib. 43. pag. 226.
Haec igitur quum sine contro-
versia vera sint, quaeri potest,
quid sit, quod auctor Epit. Liv.
hic scribit, judicia per L. Aure-
lium Cottam *ad equites Romanos*
translata esse? Nam *judicia*
transferri dicuntur, quum adem-
ta ordini, e quo solo judices antea
legebantur, ita ad alium ordinem
transferuntur, ut deinde ex eo,
penes quem ante fuerant, nemo
judex esse possit. Cicero Act. 1.
in Verr. 13. de Sulla: *Inter de-*
cem annos, posteaquam judicia
ad senatum translata sunt. Et
ibid. *Judiciis ad senatorium or-*
dinem translatis. Florus 3, 13, 8.
de C. Graccho: *A senatu in equi-*
tem translata judiciorum pote-
stas. Vellejus 2, 6. de eodem:
Judicia a senatu transferebat
ad equites. Idem 2, 14. de Dru-
so: *Quum judicia ab equitibus*
ad eum transferre ordinem cu-
peret. et cap. 32. *Munus judi-*
candi, quod C. Gracchus ereptum

ratione rerum suarum coactus, ad Tigranem A[r]-niae regem confugit.

J[...]

senatui ad equites, Sulla ab illis ad senatum transtulerant. Vir longe doctissimus Anton. Augustinus in libro de Legibus sub lege Aurelia in Epitoma non male scriptum dicit, *judicia per Cottam ad equites Romanos translata* esse, quum majori ex parte equites judicarent. Sed hoc testimoniis scriptorum veterum confirmandum fuisse puto. Magis huc pertinet, primum, quod *judicia* non semper eadem significatione *transferri* dicuntur. Nam ita Cic. Act. 1. in Verr. 8. ad hanc legem respiciens, *Etenim quis poterit,* inquit, *Verre absoluto, de transferendis judiciis dubitare?* lib. 1. in Verr. 2. *Desinemus nos de judiciis transferendis recusare.* Et ibid. cap. 8. *Ut judicia a vobis* (senatoribus) *auferantur.* Deinde quod Cicero quoque Divin. in Caecil. cap. 3. lib. 5. in Verr. 69. et Ascon. ad Act. 1. in Verr. 1. quae loca observavit Manutius, de hac lege agentes tantum unum ordinem memorant, quasi Cotta eum solum res judicare voluerit, aut is solus post legem illius indicaverit. Nec Cicero his locis tantum ita loquitur, verum etiam 1. Act. in Verr. 16, 2. Verr. 71. et 3. Verr. 96. ubi ita scriptum est: *Quid possumus contra istum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui rempublicam negat sistere posse, ni ad equestrem ordinem judicia referantur?* Sic post Ciceronem Tacit. 11. Annal. 22. *Post lege Sullae viginti* [quaestores] *creati supplendo senatui, cui judicia tradiderat, et quamquam equites judicia recuperavissent, quaestura tamen* etc. Et Plutarch. in Pompejo de primo illius consulatu: *Τὰς δίκας πε-*

ριϊδεν αὖθις εἰς τοὺς ἱππ[...] μῳ μεταφερομένας. Quap[...] eo minus mirum videri d[...] interdum tantum duos or[...] senatorium et equestrem, [...] nari, et tribunos aerarios [...] teriri. Hoc e Cic. pro C[...] cap. 43. ostendit, et ex eo [...] jum, qui 2, 32. Cottam *m[...] judicandi aequaliter in[...] trumque ordinem partitu[...]* isse scribit, ita interpretat[...] nutius, eum tribunos ae[...] non nominasse quidem, s[...] men non exclusisse. Hanc [...] pretationem loci Vellejani [...] esse, et etiam eo confirma[...] se arbitror, quod Cicero [...] dem Orat. cap. 47. L. Ge[...] Cn. Cornelio Lentulo censo[...] id est Pompejo et Crasso c[...] libus, judicia *cum ordine [...] stri* communicata esse dic[...] mentionem tribunorum ae[...] rum facit. Ad haec si an[...] advertisset Lipsius, abstin[...] credo, conjectura in Vellej[...] pro *inter utrumque or[...] partitus est*, legendum p[...] *inter ordines partitus est.* [...] autem Vellejus Cottam *[...] judicandi aequaliter [...] utrumque ordinem pa[...]* fuisse tradit, haud scio, [...] accipi possit, eum ex u[...] ordine parem numerum j[...] legi voluisse. Nec tame[...] hujus opinionis argument[...] beo, quam quod id videt[...] ligi e numero judicum e[...] que ordine in judiciis, q[...] Orat. Ciceronis pro Sca[...] pro Milone memorat Asc[...] DUK. *per M. Aurelium C[...]* ut ante Sigonium edebatu[...] vant Leid. Berg. Lov. 2. [...] Exc. Pithoei, et Norv.

N LOCUM LIBRI XCVII. T. LIVII.

ıptione Spartaci recruduit in urbe conster- U. c. 681. A. C. 71. *Crassus partem fugitivorum fundit.*
am M. Crassi res prosperae, et praeclusi mu-
ıe fugitivi paullisper consopiverant. Et quo-
: quoque Crassus, ne Romam properaret ho-
ıebat, et, *ad hoc incendium exstinguendum, Cn.*
ex *Hispania, M. Lucullum ex Thracia evocari*
senatui scripserat: minime dubitatum est,
ımque eum imperatorem publicis literis acci-
ret. Interim M. Crassus, discordia fugitivo-
firmatus, quod Gallicae Germanicaeque co-
: Crixi quidem interitu colere Spartacum do-
ı ipso discesserant; subito has adortus fudit
ıe a lacu quodam, ubi locum castris ceperant.
, alternante natura, quandoque salsas, aliis
bus potabiles habere aquas dicitur. Sed super- *Sed Spartacus subvenit victis.*
summa contentione Spartacus turbatum exer-
ne magna aliqua strage plecteretur, vincenti
eripuit.

In summa tamen potior ad pereundum ferocia
ientium, quam ad servandum diligentia Spar-
it. Ne recenti quidem beneficio moti castra
ı habere perseverant, Spartacum contemnunt,

U. c. 681. A. C. 71. ferret, castra metaretur. Igitur, illis in agro C niensi castra habentibus, ipse haud magno inde vallo consedit.

Tamen iterum insidiatur illis Crassus. III. Crassus, divisis et ipse copiis, castris h bina castra opposuerat, ita partitus, ut majore merum contra Spartacum haberet, contra Cast Granicum multitudine ac virtute inferiores ret. Sed, ubi tempus opportunum venisse p quo minores illi duces opprimi possent, noctu mutavit copias, relicto tamen in majoribus praetorio, ut ibi esse imperatorem cum vali parte exercitus Spartacus crederet. C. deinde P tinum et C. Marcium Ruffum legatos, cum coho quingenariis duodecim, post montem circum L. Quintium cum parte equitatus ludificare Spart jubet; cum alia parte Gallos Germanosque ad p elicere; mox cedendo ad radices montis ducere ipse cum legionibus instructis erat opperiturus.

Et, adjuvante fortuna, IV. Rectum ducis consilium industria legat et temeritas hostium propositi compos fecit. gientes ex composito equites, incomposito a sequentem hostem quum ad dictum locum pert sent, in latera discesserunt: sublatoque clamore mana acies excepit barbaros. neque potuisset tunius res cadere, magno in periculo futuris, q Pomptino Ruffoque erant, si nunciari advent rum nondum occupatis hostibus potuisset. nam eo quum summa spei consistere videretur, ut e quo mittebantur, deinde prorumpentes fallere stem, eaque de caussa galeas frondibus contex forte conspecti a duabus Gallicis mulierculis quae, lumine etiam tum incerto, conventum v ad menstrua pro exercitus salute vota solvend tem adscenderunt. Sed, pugna jam coepta in *Multa hostium millia delet.* re decurrentes, tantum fugitivorum exercitui t intulerunt, ut caedes inde potius, quam pugna Triginta quinque millia armatorum cum ipsis d eo proelio interfecta; receptae quinque aquil manae, signa sex et viginti, multa praeterea inter quae quinque fasces cum securibus.

V. Quum per se magna victoria esset, vian

Cap. III. Plut. Frontin. 2, 4. 7. Frontin. 2, 5. 34 IV. Sall. Hist. 4, 11. Frontin. 2, 4. 7. Liv. Epit. Oros tin. 2, 5. 34.

es enim Hispaniae interim in eum natum ve- *Calaguritanorum pertinacia.*
nt, omnibus ferme compositis, paucissimae
reliquiae essent. Duae praesertim urbes, Uxa-
laguris, resistebant. sed Uxamam Pompejus
Calaguritani, diu ab Afranio circumsessi, non
potuerunt, quam ad extremam necessariorum
compellerentur. Nam eo seritatis redegit fa-
nullo jam alio in urbe animali reliquo, uxo-
rorumque corporibus vescerentur; et, parte
a, reliqua cadaverum ad diuturnitatem usus
. Haec scelera nihilominus perituri patrare,
ctoris experiri clementiam, maluerunt. Id-
ndem expugnata urbe, interfecti omnes, op-
sum incensum atque deletum.

Interim, deducto reliquo exercitu, Pompe- *Pompejus exercitum deducit ex Hispania.*
m ad montes Pyrenaeos pervenisset, oppidum
omine condidit (Pompelonem obtinuit vocari,
mplona est, regni Navarrae caput) et tropaea
, quibus *oppida octingenta septuaginta sex, ab Al-
fines ulterioris Hispaniae, in ditionem redegisse* in-
Sertorii nomine dissimulato, quod de Roma-
ecum erigi incivile judicabat, quamquam in
plus gloriae, quam in tot receptis oppidis,

Transgressus in Italiam Pompejus summa po-
itia exceptus est: non ob illustrem modo vi-

U. c. 681. A. C. 71. nis concionibus tribuni plebis, hunc ... peratorem, quocumque se vertisset, certam victori... simulatque conspectus a fugitivis esset, debellatum...

Crassus festinat, ne Pompejus accederet gloriae particeps.

IX. Eo diligentior Crassus instare Sparta... nare, ne penes alium confecti belli gloria ... que minus apud fugitivos properabatur. ... tacus post sociorum cladem, quum ad Pete... tes se reciperet, insequutos L. Quintium e... lium Scrofam Crassi quaestorem fuderat. A... ctoria spiritus adeo creverunt fugitivorum, ... gressum in Calabriam ducem convertere agu... cedenti per Lucaniam Crasso occurrere coger... que prorsus carebat ratione consilium, quia, ... jam Pompejo, cunctantibus nulla spes effugii ... quoque sors durior ostendebatur. Sed Sparta... ditionibus tentatis, et aspernante Crasso, Br... petebat: quum, suorum clamoribus victus, ... niam referri signa jussit, et ad caput Silari a... stra metatus est. Nam ad Brundisium conte... fama appulsi e Thracia Luculli perculerat.

Spartacus conditiones tentat, negante Crasso.

Spartaci extrema pugna.

X. Idcirco Crassus, cognito hostis advent... moratus, castra castris contulit, et, quo mag... gnam irritaret feroces animos, circumvallar... orsus est. Ita prohibentibus opus fugitivis ... inter paucos orto certamine, vicissitudo victo... res subinde alliceret; Spartacus, universo ... educto, et equitatu, qui nuper ad eum acces... cornibus locato, ipse inter pedites stetit: acie... cta equum admotum sua manu confodit, *si qui... esset, non amplius usurum eo* dicens; *victorem ... turum et bonos.*

Ejusque mors, et fugitivorum clades.

XI. Pugna fuit vehementer anceps, donec ... cus superfuit, qua forte Romanum imperato... re conspexerat, viam ferro muniens. Sed post ... duobus centurionibus, qui pro Crasso propu... impigre caesis, penetrare ad illum nequivit, ... que femur submisso genu fulciens, concursu ... est interfectus; fugitivorum turbatis metu o... nihil postea nisi caedes fuit. Quadraginta ... proelio caesa sunt. Victores circiter mille ce... pro his tria civium Romanorum millia, qui i...

Cap. VIII. Plut. Crasso, c. 10. Cap. IX. Appian... 24. Appian. Cap. X. Plut. Cap. XI. Appian. At... Liv. Epit. Oros.

lis apud Spartacum fuerant, recepta. cadaver Spartaci non potuit reperiri. U. c. 681. A. C. 71.

XII. At, qui supererant proelio, fugitivi diversa, sed videt rebus perditis, capessunt. namque alii, fiducia gnaritatis locorum, occultam fugam sparsi, alii globis eruptionem tentavere. Sic agmina ferme quadripartita facta; quos Crassus aliique duces, veluti feras in montibus et silvis indagando, plerosque omnes aut interemerunt, aut abripuerunt vinctos. Unus in agro Lucano consiiterat, gnarus loci, nomine Publipor. ad hunc magna manus fugitivorum se aggregaverat, ut quinque circiter hominum millia essent. Sed hos Pompejus obtrivit, forte cum exercitu superveniens, scripsitque senatui, *fusos a Crasso fugitivos, a se radices excisas esse belli.* Ita tandem illud formidabile belli servilis incendium multo utrimque sanguine restinctum est. sexaginta millia fugitivorum cum Spartaco et post illum caesa sunt: capta sex millia; quos victores tota via, quae Romam a Capua ducit, dispositis crucibus adfixerunt.

Fugitivi, per globos sparsi, circumveniuntur.

Quosdam ex iis Pompejus concidit.

XIII. Crassus, sextum intra mensem Italia tantis cladibus metuque liberata, jam se non imparem Pompeji gloriae ferebat, ex praetura, sicuti per legem Corneliam licebat, consulatum petiturus, competitore Pompejo: quamquam hic nullum ante magistratum gesserat, neque legitimam aetatem habebat; sed magnitudine rerum gestarum, et favore populi, ob hoc quoque flagrantiore, quod haud obscure se auctorem restituendae tribunitiae potestatis profitebatur. Nec ille civium exspectationi defuit, quin statim eo de negotio verba faceret, quum primam concionem ad urbem consul designatus habuit. Sed huic destinationi complures, interque eos homo sapientissimus atque amplissimus Q. Catulus, adversabantur.

XIV. Inter haec de M. Antonio tristes nuncii venerunt, qui post Siciliam Graecosque Asiaticos, studio donandi rapiendique, in utroque immodicus, despoliatos, Cretensibus bellum intulerat. Favisse Mithridati videbantur, permisso, ut bellum Romanis fa-

M. Antonius Cretensibus bellum infert.

Cap. XI. Flor. 3, 20. Cap. XII. Appian. Oros. Appian. Sall. Hist. 3, 1. Appian. Oros. Sallust. Plut. Crass. et Pomp. Oros. Appian. Cap. XIII. Cic. Act. 1. in Verr. c. 15. et ibi Ascon. Cap. XIV. Liv. Epit. Cic. in Verr. 2, 3. et ibi Ascon. Sall. Incert. 29.

U. c. 681. A. C. 71. cienti juventus sua militaret. Piratas etiam, daticarum partium genus, quum persequere Antonius, aperte defenderant, dimissis cum responso legatis, quos ea de re questum A miserat. Is Antonius filius M. Antonii orato clarissimi viri; sed neutiquam patri similis: q fratres etiam duos haudquaquam probatae vit ret, ipse omnium erat corruptissimus, ut pe pecuniae genitus videretur. Idem vacuus cur instantibus, tam contemptim adortus Cretam ut plures in navibus catenas, quam arma, p Quam vecordiam celerrima poena consequuta e raeque enim naves a Cretensibus captae sunt, coque in portus tractae, quum, velut imitatio dam triumphi, captiva corpora, velis et funil pensa, eminus visentibus spectaculo essent.

Sed victus aegritudine animi moritur. XV. Infelix proelium, et pudor mox injus tus populique factae pacis, aegritudine animi poris quoque subruendam valetudinem Anton sam praebuit: hominemque, multa contra s salutem, et contra provinciarum utilitatem, et tem, et cogitantem, in mediis ejus injuriis et tatibus mors oppressit. Tamen Cretici cogno ab hac expeditione retulit, non victoriae argur sed belli temere suscepti.

M. Luculli gesta in Thracia. XVI. At a duobus Lucullis honestius laud que gesta respublica est; quorum Marcus M niam provinciam, Lucius Mithridaticum bellu nebant. M. Lucullus, qui Curioni successerat, bus per Thraciam rebus, quam ullus ante eu rator gesserat, justissimum triumphum meruit. pe, Getis, qui et Mysi vocabantur, superatis, nationem ferocissimam, primus Romanorum bello petiit, eosque in Haemo monte ingenti fregit. Sic receptis in deditionem Haemimo Eumolpiadem, quae postea Philippopolis di mox Uscudamam, quae Hadrianopolis est ap eodem, quo aggressus erat, die expugnavit.

Cap. XIV. Plut. Anton. c. 1. Flor. 3, 7. Appian. ap Ursin. Plut. Sall. Incert. 29, Sall. Hist. 3, 15. Plut. C Diodor. apud Fulv. Ursin. Ascon. in Divin. Cic. in V 91. Liv. Epit. Plut. Cap. XVI. Appian. Cic. in Verr Oros. 6, 3. Sall. Incert. 29. Appian. Illyr. Sex. Ruf Eutrop. Marcellin. 27, 8.

XVII. Progreſſus deinde Calyben, quam Philippus Amyntae filius, peſſimis ibi collocatis hominibus, Poneropolin vocaverat, illa quoque capta, usque ad terminum gentium Thracicarum Tanaïm, paludemque Maeotin penetravit. Inde multas supra Pontum positas civitates in jus ditionemque populi Romani redegit. Calatim, Phthinopolim, Parthenopolim, Tomos, Istrum, Buziam omnem cepit: evertit Apolloniam: arma Romana Scythis monſtravit: belloque confecto, sub tempus victi a Craſſo Spartaci Romam regreſſus, de Beſſis triumphavit, et, praeter alia ornamenta, coloſſum Apollinis, quem ex Apolloniatarum insula transvexerat, in Capitolio posuit. U. c. 681. A. C. 71.

XVIII. Sed L. Luculli, qui frater hujus fuit, nescio an majores eodem tempore, clariores certe, scriptorumque beneficio notiores res fuerunt: de quibus deinceps dicemus. Vere ejus anni, quo Cn. Oreſtes, P. Lentulus conſules fuerunt, Lucullus, Murena cum duabus legionibus ad obsidionem Amisi relicto, cum tribus aliis per montana verſus Cabira movit, ubi Mithridates hiberna habuerat, et tum quoque iisdem in locis erat eo consilio, ut Romanis advenientibus resiſteret. Stationes tamen disposuerat in montibus, quae et opponerent sese transitum molientibus, et ignibus excitatis adventum hoſtium significarent. His Phoenicem quemdam, regii generis virum, praefecerat. qui signum quidem factis ignibus Mithridati dedit; sed ipse cum iis, quas secum habebat, copiis transfugit ad hoſtem. *Lucullus contra Mithridatem movet.*

XIX. Mithridates impigre motus, amne Lyco superato, in campis patentibus pugnandi copiam fecit. commiſſo equeſtri proelio, superiores regii fuerunt, rejectusque Lucullus retro se ad montes recepit. Praefectus ejus equitum Pomponius, quum ad Mithridatem saucius adduceretur, roganti regi, *ecquid amicus ipſi futurus eſſet, ſi eum conſervaſſet? Amicus*, inquit, *ſi quidem amicus populo Romano fueris; ſin vero, hoſtis.* Volentibus eum poſt hanc vocem interficere barbaris, laudabili *Pomponii generosum dictum.*

Cap. XXVII. Sex. Rufus, et Marcellin. Strabo, l. 7, p. 320. Flor. 3, 4. Eutrop. et Sex. Rufus. Appian. Civil. l. 1. Eutrop. Euseb. Chron. Strabo, l. 7. p. 319. Cap. XVIII. Plin. 31, 7. Appian. Mithrid. Plut. Lucull. c. 28. Phlegon. apud Phot. Plut. Appian. Cap. XIX. Plut. Memnon. Appian. Plut.

U. c. 681. A. C. 71. voce Mithridates occurrit, in virtutem e sem faciendum negans.

Luculli victu monstrans venatores. XX. Post haec per continuos aliquot etam aciem Mithridates ostentare; Roma suos, et, equitatu inferior, campis ne donec ancipiti malo circumventum (quia non audebat ducere, circumitus per mo ac taedii plenus erat) forte reperti venato runt, calle ostenso, per quem copias sua put regis in locum ita comparatum duxit, volenti spatium non deesset, proelium de gi nequiret.

Praesentia boni imperatoris plurimum pollet. XXI. Quum neuter alterum adoriri dec su contractum certamen est, quia, persequ te cervum regiis, Romani quidam occurr ribus deinde, ut fit, hinc inde adgregatis Romani sunt. Haec ignominia ex superior specta iram movit militibus, signumque p tinuo poposcerunt. Lucullus, quiescere ju ceret, quantum in praesentia boni imper cum paucis descendit, primisque fugientiu sisterent, occlamavit. Quum illi paruissen mi quique ad idem imperium exemplumqu pedem, globo facto disjecit hostes, victor rediit. deinde pro concione increpitos, q in conspectu totius exercitus fossam duodc discinctos fodere coëgit.

Luculli periculum ab insidiis. XXII. Sed longe majus occultiusque pe eosdem dies, quod virtute amoveri neq idem Lucullus effugit. Olthacus quidam, riorum Maeotica gente, quum apud Mith gloria et praemiis virtutis saepe cum aliis ceptasset, ut se omnibus ostenderet super culli capite regi promisso, specie transfu mana castra pervenerat. Is deinde, quun bus excursionibus promptam enixamque o buisset, postremo quoque equestri proeli multos, in propiorem admissionem recept consiliisque admoveri coeperat.

Cubicularii fides. XXIII. Igitur, observato tempore, quo, cipiis, vacuum magis incustoditumque praet

Cap. XIX. Appian. Cap. XX. Plut. Appian. XXII. Frontin. 2, 5. 30. Appian. Cap. XXIII. F

regerens, ambabus manibus repulit homi-

V. Quare, ne suspectus haberetur, veritus equis, quos ante portam castrorum paratos ferat, ad Mithridatem refugit, aliumque Scy- nomine Sobadacum, transfugere ad Lucullum detulit, qui statim jussu regis comprehensus

Insidiator fugit.

. Dum his aliisque rebus bellum trahitur, lon- que omnibus circum evastatis, inopia utrum- rcitum incessit. Idcirco Lucullus, quo re an- commodiore uteretur, in planum degressus, tentibus locis equitatum regis timebat, ita me- castra, ut munimenti vicem uliginosum palu- olum hosti objiceret; et regnum Ariobarzanis, bello, a tergo haberet, unde commeatus rentur. Crebra inter haec equestria proelia Semel etiam, quum suos fugientes obviam e castris Mithridates acerbe corripuisset, iis in pugnam redierunt, ut Romani fusi fugati- iam, reversis a persequendo hostibus, suum contubernalem pro victore metuentes, vix facerent fugae finem: tantus eos pavor oc- t.

Mithridates equestri proelio victor.

I. Hanc victoriam, missis ad vicinos reges que nunciis, magnificentius, quam verius, tes extollebat, promptumque Romani exerci- um augurabatur. Sed eventus contra dedit.

Lucullum inopia premere nititur.

U. c. 681. A. C. 71. *Sed, suorum nimia ferocia, spe excidit.*

XXVII. Neque desidia regiorum res corrump sed nimius pugnandi ardor non sinebat a suis aliena discernere. igitur primo Sornatius, cum legione ex Cappadocia redux, praefectum regis nandrum, alacritate majori, quam consilio, coo sum, cum magna hostium caede in fugam egit.

Mithridatici fugiunt.

XXVIII. Fabius deinde Adrianus, quum ex Cappadocia magnum annonae modum adveheret Menemacho et Myrone, quos Taxiles et Dioph cum quatuor peditum duobus equitum millibus serunt, lacessitus est. Et si, donec in aequ descensum esset, exspectare regii potuissent, fo in periculo et cohortes Romanae, et, quam ad bant, annona fuerat. in ipsis adhuc angustiis in te hoste, et suum sibi equitatum efficiente inut haud aegre restiterunt, donec auxilium Lucullus mitteret. Tum vero effusa fuga Mithridaticorum sus eum locum, ubi Taxiles et Diophantus tende eodem etiam victorem deduxit. et post acre, sed nime obstinatum, certamen dissipata barbarorum diversa fuga disparuit: pauci cum ipsis ducibus Mithridatem pervenerunt. Magna eo die caedes giorum fuit, et a quinque Romanorum millibus ginta millia, totius exercitus regii robur, fusa runtur.

Mithridatis et amicorum consternatio.

XXIX. Mithridates, hac accepta clade, veri ne destitutum equitatu quamprimum Lucullus cir veniret, statim convocatis amicis aperuit, *sibi in esse discedere, priusquam itinera ab hoste clauderentur.* suarum rerum anxii, non exspectata luce, pec suas supellectilemque emittebant e castris: et, q hoc a multis et divitibus fieret, brevi angustiae portam erant, et rixae agasonum, uno quolibet alios exire properante, audiebantur.

Et totius exercitus fuga.

XXX. Exercitus, re cognita, visisque ducum s cinis, metu et indignatione commotus, prodique vociferans, vallo proruto, qua cuique proximum erat sine duce, sine imperio evadebat. Inter eum tumul tum direptae multorum praefectorum sarcinae sunt custodibus interemptis: Dorylaus quoque, magni nominis ductor, nihil praeter purpuram, qua erat ami-

Cap. XXVII. Plut. Cap. XXVIII. Phlegon. Memnon. Appian. Memnon. Appian. Eutrop. Cap. XXIX. Appian. Plut. Appian. Cap. XXX. Plut. Strabo, l. 10. p. 477. Plut.

lemaeus eunuchus conspexit, equumque, de-
pse, praebuit. Ne sic quidem expedita fuga
illograecis equitibus, qui Lucullo militabant,
ementibus. sed forte, an consilio Mithridatis,
mulus ex iis, qui aurum et argentum regium
t. avaritiam persequentium praedae dulcedi-
uit, tempusque evadendi dedit. Ceteri ple-
esi sunt. nam Lucullus, cognita suorum vi-
e vestigio equitatum ad persequendos hostes
legiones circumdederat castris, ut ibi fugien-
resistentes internecione delerentur. Amplius
ı Ponticorum millia his cladibus exstincta cre-

II. Praeter ereptum triumpho Mithridatis cor- *Romanorum militum avaritia adjutus.*
ectique belli gloriam extortam, aliud quoque
: incommodum Lucullo militum avaritia attu-
listratum, qui regi a secretis fuerat, compre-
ın castra ducere jussi, quum aureis quingen-
nctum sensissent, interemerunt. Castra tamen
ipi, praedamque militis esse passus est, quo
am illorum molliret, nuper etiam in Amisena
e invidiose querentium, *quod nullam civitatem*
, *conditionibus omnes acciperet in deditionem, ne*
labore tanto periculisque fructus ullus usquam esset.
ulli imperatorum justior victoria flagitio mi-
manibus excidit: meritumque virtute decus
impiusque exercitus, varie vexato, et ad
n relicto Lucullo, intercepit.

U. c. 681. A. C. 71. dimitti. Sed Pompejus eam quidem dubitatio tulit, ſtatim a triumpho miſſos facturum milit citus.

Multi simul triumphi. XXXIV. Igitur, quum ex Hispania Metell niſſet, multi sub finem anni hujus triumphi Sub idem enim tempus et ex Macedonia C. C ex Iſauria P. Servilius, et ex Macedonia M. triumpharunt: ex Hiſpania Q. Metellus, et C pejus, hoc nomine quoque gloriosius, quo eques Romanus triumphabat. Craſſus, de fugi umphum petere pudore prohibitus, ovans ini hoc novo honore magna ambitione impetrato, myrtea corona, qualem ovantes sumere conſu laurea uteretur.

U. c. 682. A. C. 70. M. Crasso, Cn. Pompejo Coſſ. XXXV. Consules deinde M. Craſſus, Cn. jus Magnus facti. Eo tempore Pompejus, q militiae tempora senatus habendi conſulendiq nem ignorabat, M. Varronem familiarem su vit, uti commentarium faceret Iſagogicum, disceret, quid facere dicereque deberet, qu tum conſuleret. Conſul enim fiebat ex equit no, priusquam quaeſturam geſſiſſet. tanta h *Pompejus legibus solutus.* leſcentis gratia et virtus erat, ut quibuslibe facile solveretur. Latum ex senatusconsult pulum eſt, *ut Cn. Pompejum conſulem fieri licer curulem magiſtratum nullum per leges capere potuiſ*

XXXVI. Nec illud tamen plus adjicere ma videbatur, quam quod M. Craſſus, contem nium, et divitiis facundiaque inter primor lens, non erat auſus conſulatum petere, p Pompejum rogaviſſet: et Pompejus, olim cup merendi hominem potentiſſimum, adeo enixe suam interpoſuerat, ut non pro Craſſo minu pro semetipso, laborare teſtaretur. Disco magiſtratus fuit: nec quidquam magnopere a mi forisve memorabile geſtum eſt, nisi quod *Craſſus Herculi decimas solvit.* Herculi decimas solvens, decem menſarum epulum populo praebuit, ac frumentum grat trimeſtre dimenſus eſt.

Cap. XXXIII. Plut. Pomp. Cap. XXXIV. Eut Cic. in Pis. capp. 19. et 24. Vell. 2, 30. Plut. Cr Cic. in Pis. c. 24. Cap. XXXV. A. Gell. 5, 6. Pl A. Gell. 14, 7. Liv. Epit. Plut. Pomp. Vell. 2, 30. Lege Manil. c. 21. Cap. XXXVI. Plut. Pomp. Plut. Crasso.

XXXVII. Pompejum illa dies magno honore illu- U. c. 682. A. C. 70. *Pompejus militiae vacationem a censoribus impetrat.*
... qua militiae vacationem a censoribus postula-
...d, expletis stipendiis, equites Romani facere
...rant. Sedebant pro tribunali L. Gellius, Cn.
... censores. ad hos Pompejus descendit in fo-
...uum manu ducens, ceterum insignibus nitens
...us sui. Ubi stitit equum ad tribunal, major
...sor, *Quaero ex te*, inquit, *Pompei Magne, ecquid*
...*ndiis expleveris?* Cui Pompejus alta voce, *Explevi,*
...*quidem, me imperatore.* Tum vero mixtus lae-
...admiratione clamor populi ortus vix sedari
...donec surgentes de tribunali censores, ut po-
...laudenti gratulantique gratum facerent, Pom-
...onsulem domum deduxerunt. Magnus enim
...d populum favor erat, quum plus in senatu
...olleret. Et erat in invidia Pompejus, quod,
...tius, quam senatui, gratificatus, tribunitiam
...m restituerat: adsentiente quidem Crasso, quia
...e nequibat: sed Pompejus solus pertenderat,
... glorioso, nec in rempublicam utili facinore,
...rum ab eo principio tribunitiis seditionibus
...se vexata est, donec hac quoque non ultima
...te caussa concideret.

XXXVIII. Tribunitia potestas restituta traxit et ju- *Judiciaria lex L. Cottae.*
...n ordinem, quod eorum levitas flagitandae po-
... ejus permagnum desiderium fecerat. Igitur
...lius Cotta praetor, favente et adnitente Pom-
...udicia ad equites transtulit, non ut penitus ex-
...ntur senatores, sed ut major esset equitum po-
... communicatis inter tres ordines judiciis, se-
... equites, et tribunos aerarios, qui ferme erant
...itibus. Iisdem consulibus P. Virgilius Maro
...erhibetur Idibus Octobris; ut publicorum actu-
...umentis natalis ejus insereretur, ingenii ope-
...t praestantia meritus.

XXXIX. Interea Lucullus Cabirorum castellum, cum *Mithridates uxores sororesque interfici jubet.*
...ltis, custodias thesaurorum vinctorumque, in
...em accepit, passim ad victorem praefectis re-
...icientibus: quorum ex numero Srabonis ejus,

...XXXVII. Plut. Pomp. et Apophth. Rom. c. 35. Plut.
...scon. in Divin. Sall. Catil. c. 38. Liv. Epit. Cic. de
... Cap. XXXVIII. Cic. Divin. c. 3. et in Verr. 5, 69.
... Plut. Pomp. Cic. pro Cluent. c. 47. Ascon. in Di-
...n Cornel. et in Pison. Cap. XXXIX. Ant. August.
... Phlegon. apud Phot.

U. c. 682. A. C. 70. qui Geographiae pulcherrimum opus edidit, ternus quindecim castella, fide accepta, tr Magnae in iis opes, tetri quoque carceres quibus Graeci barbarique multi olim, desper te, attinebantur. Inter hos et Nysa liberata regis, eademque ob Nicomedem, cui nupta hostis. Hanc igitur, nihil nisi extrema exspe inopinata salus respexit. at alias mulieres regi procul omni metu abesse viderentur, triste fat prehendit. Mithridates enim, desperatione re rum Ponto profugus, quum venisset in Armen admitti se in conspectum Tigranis videret, im stitia et moerore percussus, Bacchidem eunuc sit, ut sorores uxoresque et concubinas reg ret, quae Pharnaciae servabantur, quod oppid procul Trapezunte aberat.

Monimes et Berenices fata. XL. Multae erant, sed prae caeteris insi xane et Statira, quae circiter annos quadr virginitate exegerant, conjugesque duae, Ioni generis, Berenice Chia, et Monime Milesi praecipua inter Graecos fama erat. Hanc, chides arbitrium mortis dedisset, detractum c dema obvolvisse collo ferunt, ut inde sus corpus; abruptoque, exclamasse, *O exsecrabi ne ad hoc quidem usui eris?* consputum deinde jugulumque praebuisse percussori. Berenice temperato, partem praesenti rogantique matri Ergo remissior et divisa vis potionis, quum corpore viam lethi haud difficulter invenisset culam diu cum anima luctantem Bacchides lavit.

Roxanes querelae de fratre. XLI. Sororum regis longe dispar ut ani sermo extremus, fuisse traditur. Roxane, c nenum miscuisset, *Hoc igitur*, inquit, *extremu munus teneo, invisum certe, nisi esset odiosior, qui igitur erat, cur me felicem praedicarent homines, joribus, in hac fortuna genitam, sororem magni M Ergo igitur, si quoslibet de vulgo parentes, quemlib sors dedisset, viverem. quia regibus orta sum, et sanguineum habeo, moriendum est. At illum, tant*

Cap. XXXIX. Euseb. Chron. Plut. Lucull. Mem Hist. 4, 1. Appian. Mithrid. Strabo, l. 12. p. 557. P non. Plut. Liv. Epit. Appian. Cap. XL. Plut. Strabo, l. 12. p. 548. Plut.

nunquam defuturo veneno, si sequius consuli necessum non in Bosporum aut Colchos mittimur, quo populi non modo arma, sed etiam nomen vix penetravit? et carnificis officium ipse occupat? quid facerent Romelius? Sed aliud nimirum exspectare sorores non ab isto quidem, qui matrem venenum coëgit bibere? , age, bibamus, soror, si nihil aliud, hoc certe con-, ut postea nihil in nos tali tyranno liceat. At tu, mium et perfidiosissime parricida, in hoc per annos ta virgines asservasti, ut, ubi tu summam rerum ad ium adduxisses, veneno moreremur! Tibi vero sceleres Dii eamdem aliquando necessitatem moriendi imfacultatem negent!

I. Haec dicentem Statira consolabatur, fra- mul excusans. *Summae fortunae, sicuti singularem , potentiam, gloriam, ita nec vulgares molestias ad- Deorum imperium in reges, quemadmodum in ceteros potestatem regum, esse. nullum tanta sapientia aut pru- nquam exstitisse, ut destinatum sibi a potentiore exi- re quiverit.* ***Statira defendit fratrem.***

V. *Idcirco minime imputandum Mithridati, sive quod erit, omnibus frustra tentatis; sive quod victus ul- a providerit, ut, quod suorum servari non posset, ltem et in libertate moreretur. Sibi quoque minime ortem esse. verumtamen hanc malle, quam quae ti- ent in potestatem hostium venientibus. In bello nemi- multos adeo intervenire casus, quibus vilissimum qui-* ***Qui providerit, ne hostium in potestatem inciderent.***

U. c. 682. A. C. 70. *quod inter suos casus laboresque, de sororum peric domus suae dignitate cogitasset. Neque dubium esse, nihil viderit pro his melius. nam eadem mandata uxores, quas utique non odisset.* Post haec et ta sumpto veneno, exanimatae sunt.

Luculli acta post fugam Mithridatis.

XLVI. Haec audita moerore adfecerunt l clementem virum, et plurimae humanitatis ctos autem Mithridatis, velut signo dato, a da, quibus praeerant, praesidia, paucis exc citaverunt, ultimae necessitatis id facinus e tantes. Lucullus, Mithridatem usque ad Ta stelli nomen est) insequutus, ubi quatriduo in regnum Tigranis perfugisse intellexit, C qui et Chalybes vocantur, Tibarenisque sub ceptaque minore Armenia, quae in ditione tis fuerat, ad obsidionem Amisi reversus e senis conditiones respuentibus, Callimachus c erat, machinarum mirus artifex, consilioq dacia promptus; ad Eupatoriam se contul haud procul Amiso regiam Mithridates stru ex suo cognomento voluerat appellari.

Eupatoria et Amisus captae ardent.

XLVII. Quum et hic impigre resisteretu lus, per aliquot dies languidiori oppugnati propugnatorum negligentiam felici consilio al enim stata quasi diei hora soleret abducere gnatione suos, ubi opportunum visum est, eo pore corripere scalas et in moenia eniti jussi quentes defensores aderant, plerisque jam per hospitia dilapsis. Statim igitur capta E statimque deleta est. Neque multo post Am dem ferme modo, in potestatem venit, par incensa est, Callimacho injiciente ignem, u facilius abnavigare posset, an quia praedam invidebat.

Invito et miserante Lucullo.

XLVIII. Nec eripere oppidum, licet su admiteretur, Lucullus poterat; jussique igne guere milites minaci cum clamore arma qu donec exercitui se praedam concedere edixi ab incendio aedificia protegerentur. sed int pinis miles auxit magis, quam exstinxit, igne

---

Cap. XLVI. Plut. Appian. Strabo, l. 12. p. 557. trop. Plut. Memnon. Appian. et Plin. l. 6. c. 2. C Memnon. Plut.

*gloriam magno studio expetentem, ad L. Mummii
trudi, ut eversor potius magnarum urbium, quam
praedicetur.* Bona tamen pars urbis erepta
est pluviae miseratione, quae opportunae velut
ina prorupit. Et Lucullus, priusquam inde
et, operam dedit, ut pleraque corrupta re-
tur: edictoque collegit Amisenos, qui e pa-
fugerant, novisque colonis Graecis, quibus
tare placebat, auctos, agro quindecim milli-
uum urbi adjecto locupletavit: Alexandrum
studens, qui eamdem urbem, quum Persicis
parentem invenisset, liberaverat.

X. Amisum Athenienses condiderant, quo tem- *Amisi conditores.*
assibus validi, non proxima tantum, sed et jam
sita maria pervagabantur. eoque nuper multi,
nidem Aristionis fugerent, velut in aliam pa-
concesserant: ignari, eodem quoque, quam
ant, belli perventuram tempestatem esse. Sed
cullus honeste vestitos, ducenis distributis de-
in patriam remisit.

Tunc etiam inter captivos Tyrannio fuit, cele- *Tyrannio celebris Grammaticus.*
i nominis Grammaticus. eum Lucullus gentili
renae, praecipuo legatorum, rogatus concessit.
agnanimi doctissimique et ob hoc doctorum
imperatoris munere perquam illiberaliter usus,
isit hominem, ut ab eo commoda, quae patro-
rti praestant, adipisceretur. Alia quoque si-

EPITOME
LIBRI NONAGESIMI OCTAVI

Machares, filius Mithridatis, Bospori re

Lachares filius Mithridatis] Vet. lib. *Machares*. Dio (lib. 36. pag. 25.] Μαχάρης. SIG. *Bacares* Boend. *Jachares* Norv. *Maccares* ed. Camp. *achares*, omissa prima litera, et relicto spatio, ubi deinceps minio pingeretur, edd. reliquae usque ad Ascensium, qui primus vulgatum procudit. Sed recte *Machares* restituit Sigonius: neque aliter est in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Hoc etiam nomine passim apud alios vocatur. Ita apud App. in Mithrid. p. 216. ubi a patre Mithridate Ponti rege regem Bospori constitutum refert, et pag. 241. ubi mortem ejus narrat: apud Plutarch. in Lucull. pag. 507. ubi in amicitiam Luculli receptum memorat: et apud Oros. 6, 5. Mithridates *Exipodram filium suum interfecit, quum antea jam alium, Macharem nomine, parricidio trucidasset*. Ita Fabricius id nomen, quod in prioribus edd. varie corruptum erat, ex Mstis et auctoribus Graecis restituit. Et ita emendandus Freculph. in Chron. part. 2. lib. 7, 3. ubi perperam nunc legitur *cum ante jam Aliomacharem*. Mox *ab L. Lucullo* Gronov. anno 1665. edidit; quum antea fuerit *a L. Lucullo*; quod servant Boend. et, teste Hearnio, Exc. Pithoei, ac Norv. *ab Lucullo* legit Lov. 2. *a Lucullo* Berg.

C. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt] *Cn. Lentulus*, ut ante. SIGON. Ita est in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et nonnullis edd. antt. nisi quod quaedam earum legant *Gn. Lentulus*. Male *C. L*[...] praeferunt Boend. et edi[...] ni. Dein *L. Lelius* [...] Leid. et Berg. Nec me[...] *lius* edidit Doujatius, [...] Clericus et Crevierius [...] At *Cn. Lentulus et L. G*[...] consulatu et censura co[...] pius memorantur. Vide [...] in Annal. ad A. V. [...] 307. et ɪↄᴄʟxxxɪɪɪ. pag. 3[...] sules memorati sunt sup[...] 96. Deinde *censu*[...] Boend. et ed. Camp. [...] reliquis scriptis et edi[...] scribenda igitur lectio [...] ri librariorum, qui pass[...] verba confuderunt. V. ad [...] 1. Mox *quatuor et quadr*[...] *ta*, vel *IV. et XL. senat*[...] *tis* Berg. V. ad Epit. praec. [...] *tuor et sexaginta e senat*[...] *tis* Lov. 2. *quatuor et sex*[...] *ta a senatu motis* ed. C[...] Sed vide ad 39, 42, 5. *qua*[...] *et sexaginta senatores m*[...] *runt* Voss. At passim obcurrit [...] cutio *movere senatu*, num[...] vero *movere senatorem*, [...] movere eum senatu.

A quibus lustrum conditu[...] *est. Censa sunt*] Vet. lib. *a q*[...] *bus, lustro condito, censa su*[...] SIG. Pariter Voss. Leid. B[...] Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, [...] ed. Camp.

Censa sunt civium ca[...] *ta quadringenta quinquagin*[...] *millia*] Ὑπερβολικῶς vet. li[...] *DCCCCL millia*. DELR. Ph[...] gon Trallianus in fragmentis S[...] nagoges Olympiorum in Biblio[...] Photii cod. 92. scribit, anno t[...] tio Olympiadis ᴄʟxxvɪɪ. id e[...]

ndito, censa sunt civium capita qua-
quaginta millia. L. Metellus prae-

his censoribus
m myriadas,
decem millia
censas fuisse.
Rualdus ad Plu-
cev. Is. Vossius
us confirmari
librorum, qui
Rualdus, Vos-
sius 1. Elect. 27.
nii *IↃCCCCL.*)
ddit Rualdus ex
m ante multos
. ɪↄᴄxxᴠɪɪɪ. non
C millia cen-
cii in civitatem
umerum civium
minus ʟx, om-
ntiſſimis, facile
crescere. Haec
disputari viden-
tura editionum,
millia exhibent,
ii in eo habet,
Chronico pro-
rto Olympiadis
one Romae fa-

gontis, praecipue nititur Rualdus, facile concedi poteſt. Sed hoc quoque considerandum eſt, bellis, quae paullo poſt A. V. ɪↄᴄxxxᴠɪɪɪ. quo censa fuisse civium capita *CCCXCIV millia, trecenta triginta sex* ex Epitoma 63. conſtat, fere continua usque ad A. V. ɪↄᴄʟxxxɪɪɪ. et censuram Lentuli et Gellii geſta sunt, incredibilem multitudinem, tam Romanorum, quam Italicorum, periisse. Bello Cimbrico quinque consulares exercitus victos, et uno proelio ʟxxx millia civium et sociorum cecidisse, teſtantur hiſtorici. Bello sociali amplius ccc. millia juventutis Italicae absumpta prodit Vellejus 2, 15. Bello civili, quo Italicorum et civium alia a Marii, alii a Sullae partibus ſtabant, Mithridatico, quo uno die cʟ millia Italici sanguinis, civium ac sociorum, trucidata sunt, servili in Sicilia, et gladiatorio, quanta ſtrages hominum facta sit. e scriptoribus,

tor in Sicilia adversus piratas prospere r
Templum Jovis in Capitolio, quod incendi
tum ac refectum erat, a Q. Catulo dedi
L. Lucullus in Armenia Mithridatem et
et ingentes utriusque regis copias, plurib

dubitari posse, an satis certa sint, quae de tot myriadibus civium hoc tempore censis dicuntur. Rualdus etiam in eo non nihil servit sententiae, quam tuetur, quod ex Epitoma 60. scribit, quum jam A. V. ıↄcxxviii. fere *CCCC millia* civium (*CCCXC millia septingenta trigenta sex* habet Epitoma) censa fuerint, populum Romanum, omnibus rebus florentissimum, per annos paullo minus LX non difficile in illam multitudinem excrescere potuisse. Primum enim, quo probabilius faceret, tot annis plurimum augeri potuisse sobolem stirpis Romanae, maluit ex Epit. 60. eligere A. V. ıↄcxxviii. quam ex Epit. 63. A. V. ıↄcxxxviii. quo paullo plus *CCCXCIV. millia* censa fuerunt; ne, si XLV. annos dixisset, qui ab hoc anno ad A. V. ıↄclxxxiii. fluxerunt, minus credibile esset, iis numerum civium plus altero tanto crescere potuisse, qui ab A. V. ıↄcxxviii. ad annum ıↄcxxxviii. nondum quatuor millibus auctus fuerat. Deinde frustra jactat florentissimas illis annis res Romanas, quibus assiduis bellis et multis gravissimis cladibus tantam multitudinem civium interiisse constat; ut mirum videri possit, eorum his censoribus *CCCCL millia* superfuisse. Graevius quidem in Praefatione tom. 1. Antiq. Rom. ita scribit, ut non videatur credidisse, rationem librorum habendam esse, qui hic numerum civium in immensum augent. Sed Rualdo praeivit Lipsius, qui 1. Elect. 27. ad bonam causam de-

fendendam (vide E
undique argumenta
certis et gravibus
dubium et leve adn
Omnes editi vulgatu
servant: id contra
superest. *civium c*
legit Lov. 2. *civium*
genta millia Leid.
vium capita DCC
Boend. et Exc. Pit

L. Metellus pra
cia adversum pira
rem gessit) Scribe
est enim Metellus,
Sicilia successit. P
GON. Praenomen
quod a praecedente
quagenarii nota int
Tum *in Cicilia* Lo
lia Voss. Leid. Be
thoei, et omnes t
usque ad Frob. qu
ejus loco substituit
Male. Oros. 6, 3. *M*
ciliae praetor, qu
ma illa C. Verris
ciliam adflictam
maxime Pyrganio
rata nefariis prae
bus dilacerante,
classe Romana, S
portum obtinuerat
navali terrestrique
minutum Sicilia de
pulit. in Siciliam
Sed vide ad Epit. 84.
versus piratas Lei
Boend. et ed. Camp
47. et infra hac Epi
bellum prospere g

Quod incendio
erat, refectum a Q

Metellus proconsul, bello sibi adversus
mandato, Cydoniam urbem obsedit. C.
legatus Luculli, adversus Mithridatem
rospere pugnavit. Lucullum, ne perseque-
thridatem ac Tigranem, summamque victo-

est] Vet. lib. *quod in-*
consumptum ac refe-
t, a Q. Catulo dedi-
t. SIG. Ita etiam om-
nostri, Exc. Pithoei, et
p. Prior lectio innuit,
non modo *dedicasse*
m, sed *refecisse:* idque
d. Hinc *curator resti-*
Capitolii vocatur apud
. Hinc etiam Caesar
Suet. ejus vita cap. 15. *Q.*
m *de refectione Capito-*
disquisitionem populi vo-
rogatione promulgata,
rationem illam in alium
ferebat. qui deinde actio-
hanc deposuit. An tamen
edd. lectio praeferenda est,
Capitolii refectio ante Ca-
Sullae data est; quo, an-
absolveret, mortuo cu-
hanc Catulus accepit? Vide
3. Hist. 72. Deinde vox
deest in Voss. et Exc. Pi-
Id si placet, locum ita
: *Templum Jovis in*
itolio (incendio consum-
m ac refectum erat) a Q.
lo dedicatum est. Insuper
Q.Catulo Gronov. anno 1665.
it, et recentiores servarunt.
a legebatur *a Q. Catulo;*
superest in omnibus scri-
meis, Exc. Pithoei, et Norv.
immensas utriusque regis
ias] Voss. et Gudiani *ingen-*
J. FR. GRONOV. Similiter
Berg. Lov. 2. Boend. Exc.
oei, et ed. Campani; quod
pi. Vide ad Epit. 51.
Multis certaminibus fudit]
lib. *pluribus proeliis.* SI-
N. Eamdem lectionem prae-

ferunt Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Idem etiam voluerunt Exc. Pithoei. Sed ibi librarii errore datum est *floribus proeliis. multi* et *plures* alibi quoque confunduntur. Vide ad Epit. 80. Similiter *certamen* et *proelium*. Vide ad Epit. 129.

Bello sibi adversum Cretenses mandato, Cydoniam urbem obsedit] Pronomen *sibi* deest in omnibus scriptis meis: qui cum ed. Campani praeferunt *adversus Cretenses.* Vide supra hac Epit. Dein, pro *mandato Cydoniam*, una voce, scribae errore, *Macedoniam* legit Voss.

L. Triarius, legatus Luculli] Triario praenomen *Cnaeus* tribuit Berg. at *Cajus*, vel *Gajus* Leid. Voss. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. et edd. usque ad Gruterum, qui in ultima ed. reposuit *L. Triarius.* In eo secutus est Pighium, ita emendantem in Annal. ad A. V. ɪↄᴄʟxxɪɪ. pag. 267. Verum *L. Triarium* quaestorem urbanum memorat quidem Cic. 1. in Verr. 14. eum tamen Luculli legatum hoc tempore fuisse, vel legatum Luculli *Lucii* praenomen habuisse, non constat. Certe Ascon. in Arg. Orat. Cic. pro M. Scauro, Appian. in Mithrid. p. 231. Plutarch. in Lucull. pag. 515. in Pompej. p. 639. quae loca Pighius laudavit, et Dio Cass. 35. pag. 4. et 5. omisso praenomine, cum simpliciter *Triarium* vocant. Contra Γάϊος Τριάριος, qui ἐτείΧισε τὴν Δῆλον, memoratur Phlegonti Trall. apud Photium in Bibl. pag. 147. quem verisimiliter Luculli legatum re-

riae inponeret, seditio militum tenuit, nolebant: id est, quia legiones Valerian[...] a se stipendia dicentes, Lucullum reliqu[...]

fert Freinshem. in Supplemento hujus lib. c. 88. Priscam igitur lectionem revocavit.

Lucullum, ne persequeretur etc.] *L. Lucullum* Berg. Tum *ne sequeretur* Voss. *Lucullus ne persequeretur Mithridatem, seditio militum tenuit*, reliquis omissis, Leid.

Qui sequi nolebant, quia legiones Valeriae, impleta] Veteres lib. *id est, legiones Valerianae, quae impleta a se stipendia dicentes.* SIGON. Gud. uterque; *quia sequi eum nolebant, id est, quia legiones Valerianae, impleta ab se stipendia dicentes.* Dio lib. 35. [pag. 6.] Οἱ γὰρ Οὐαλέριοι οἱ τῆς τε στρατείας ἀφεθέντες, καὶ μετὰ τοῦτ' αὖθις στρατευσάμενοι ἐκινήθησαν. Et rursus [pag. 7.] Καὶ ὅτιγε Οὐαλέριοι μαθόντες, ὅτι τῆς στρατείας παρὰ τοῖς οἴκοις τέλεσιν ἀφεῖνται, παντελῶς ἀπεχώρησαν. J. FR. GRON. *Legiones Valerianas* dicit duas illas, quas, a L. Valerio Flacco consule A. V. ιↄcLxix. in Asiam adductas, Valerio occiso, Fimbria occuparat. Eas deinde Sulla, ex Asia discedens, ibi cu[...] liquerat, et Lucull[...] citui suo junxerat. [...] num in Mithrid. p[...] seqq. et Dousam a[...] Histor. Earum co[...] seditiones Plutarc[...] vita Pompeji ref[...] Lectionem, quam vett. libb. produxi[...] thoei superesse, [...] nuit. *quia sequi n[...] quia legiones Val[...] impleta a se stip[...] tes Lucullum reli[...]* Berg. *quae sequi [...] est, quae legione[...] quod impleta a se [...] centes Lucullum* [...] Voss. *quia sequi n[...] est, quia legiones [...] impleta a se stip[...] tes, Lucullum reli[...]* Lov. 2. et Berg. *Va[...]* in capite Scholii S[...] tur, ex errore ope[...] tum videtur: in nu[...] manu, vel typis d[...] obvium fuit. Omne[...] *lerianae.*

HANNIS FREINSHEMII

MENTORUM LIVIANORUM LIBER LXIII.

LOCUM LIBRI XCVIII. T. LIVII.

eſſam aere alieno Asiam, et, quo recrea- ulli consilium traditurus, cohibere animum uin praesentibus temporibus ingemiscat, intuens, nullo miſerante deterius prope- hac peſte, quam sub tricennalis belli ne- libus pereuntem. Quum enim ad omnes mines, quibus aliquantum rei eſt, aut fuit, d pertineat, a plurimis annis, sine cura, ut cuique potentia aut debilitas aderat, ex- ur a debitoribus nummi, aut negabantur. lii, partem sortis offerendo, tamdiu uſur- niae alienae mercedem poſtulant, alii, quam- ter suam culpam fortunis eruti, etiam uſu- ſentare coguntur; juſtitia et concordia, quae eſſe debuerant, miſerandum in modum lace- donec prorſus Alexandrino more nodum hunc cuit: utinam durabili ad pacem remedio! uoque calamitatibus noſtris finem aliquem us!

U. c. 682.
A. C. 70.
Deploratio ſtatus Germanici.

U. c. 683. A. C. 70. cogebantur. quae omnia quum insatiabile foe sisset, nec ideo expungi debita possent, a mum ipsi creditoribus in servitutem addiceb

Luculli aequitate et prudentia liberatur. III. Adversus haec Lucullus prime consti majores centesimis usurae ducerentur. deinde quae sortem excesserant, amputavit, non ad sum illud et inverecundum alterius tanti com quo nuper ex Orco revocato, et interpretatio perfidiosissimi seculi turpitudo ad exstinguen et justitiae tenues reliquias erudiri gaudet. rem suam creditoribus salvam praestabat, jam viderat, ut expensam pecuniam brevi recup tam gravibus usuris ulterius aggravari provin patiebatur. Quippe, quod longe utilissimum creditorem in bona obaerati hactenus misit, tam redituum partem perciperet. ita neque egebat, et foenerator haud longo tempore, q ab ipso profectum, cum usuris ad praescripti cullo modum recuperabat. Quod si quis us plicuisset sorti, et sortem et usuras amitteb aequitate rem paullo ante desperatissimam ut intra quadriennium omni debito liberaret et possessiones obligatione solutae ad eos, tenuerant, reverterentur.

Ea re foeneratores irritantur. IV. Hoc pacto duplum ejus, quod dedera cis annis adsequuti foeneratores non ideo qui nam, ut ipsi subduxerant calculum, non qu ipsis, sed centum viginti talentorum millia tur. Ceterum in provincia novare nihil poter mam scripserunt ad suos, tribunosque plebi modum pristinam omnia turbandi licentiam mercati sunt, ut actis desideriisque Luculli rent. At ille, magna, non apud suam modo ciam, sed universos, gloria (justos enim ma rebus ipsis cogentibus unaquaeque civitas la phesi residens, Asiam constituebat legibus, bat fidae pacis bonis, spectaculis etiam ludi umphalibus seque et illam recreabat. vicissim norem ejus Asiatici instituerunt Lucullea, runtque.

Legatio ad Tigranem. V. Dedit deinde Ap. Claudio operam de sua referenti. eum regii viarum duces longo

---

Cap. IV. Appian. Plut.

et sinuosis itinerum amfractibus detinuerant, do- U. c. 682.
a servo doctus, quem natione Syrum secum ha- A. C. 70.
at, illis valere juſſis, paucis diebus ad Euphratem,
amne superato, Antiochiam pervenit.

VI. Aberat Tigranes, et, Ptolemaïdo capta, cui *Regulos et civitates quasdam a Tigrane alienat Appius.*
regina Syriae Cleopatra incluſerat, reliquas Phoe-
s urbes obibat. Idcirco Appius, dum illum op-
itur, nonnullos regulorum haudquaquam aequo
o Tigranis opes intueri cernens, illorum animos
nis conciliabat. quorum et Zarbienus fuit, Gor-
orum rex, quam gentem Gordys condidiſſe tradi-
Triptolemi filius. Civitates etiam multas, nuper
rane domitas, quum ad ipſum clam misiſſent le-
, in praeſentia quieſcere juſſit, ut advenienti
llo se reservarent. Graecarum enim urbium spi-
Armenium jugum haudquaquam animo aequo pa-
atur. Et super omnia inviſa erat intolerabilis su-
a Tigranis! qui, fortuna inflatus, neque cupidi-
suae finem, neque magnitudinis modum repe-
.

II. Nam, a mediocribus initiis profectus, annis *Tigranis incrementa.*
i quinque multas gentes domuerat. Mesopota-
, Syriam, Phoenicen occupaverat. Parthos gra-
quam quisquam ante eum aliis. vexaverat: infi-
prope millia Graecorum, e Cilicia Cappadocia-
bactorum, in Mesopotamia collocarat, Scenitis
Arabum transferre sedes in loca sibi placentia
s. His rebus ita erat elatus, ut multos in quo-
o miniſterio reges haberet: quorum quatuor, si
veheretur, juxta incedebant pedites; si reſponſa
gentium redderet, conſertis pectinatim mani-
ſtabant taciti.

I. Nihil hac scena perturbatus Appius, quum *Appii Mithridatem a Tigrane reposcentis oratio.*
nda mandata in conſpectum veniſſet, *L. Lucul-*
quit, *populi Romani imperator, Mithridatem, ob mul-*
graves injurias juſto pioque bello petitum, regno ſuo
rex Tigranes. Quem igitur nobis hoſtem ſua impro-
ſervum victoria et virtus noſtra fecit, eum, quoquo
proripuit, jure gentium repoſcimus. Non arbitramur
ominem, donec opibus et fortuna floruit, omnibus ini-
gravem tuearis, cum victo et exſule communia habere

VI. Joseph. 13, 24. Plut. Strabo, l. 16. p. 747. Plut.
II. Eutrop. l. 6. Plut.

U. c. 681. A. C. 70. *fata velle. nec enim ignoras, eamdem caussam esse eo fugiunt heros, et qui fugitivos recipiunt.*

Libera et minax. IX. *Etiamsi te prae multis regibus potentia va non tamen opinor tam levi de caussa facturum esse quo de illa dimicare cogaris. Quanto plura possid gravius periclitabere. Quid arma Romana valeant, nuper Antiochus, et Magna Carthago parum grandi centia documenta sunt; Mithridates docere potuit, vulgo jam coeperat Magnus usurpari. Et tamen tempora incidit, quibus arma civilia, aut socialia, lia denique, vires imperii nostri divisas atque distri bant. nunc intestina bella penitus quieverunt. nullu Sertorius est, nullus Spartacus, qui adferre impe queant, ne, quod senatui populoque Romano visu paribus animis viribusque exsequamur.*

Tigranis ad eam commotio. X. Notarunt, qui adstiterant, hac juvenis tactum hominem, qui tot ab annis liberam nullam audiverat, non tenuisse vultus, quer rat, aequalitatem; sed, quamquam serenum p que fingeret, commotionem animi prodidis spondit, *sibi quoque non ignotam Mithridatis pravit sed necessitudinem revereri, et commune apud omne opprobrium, si socerum suum ad exitium dedidisset.* dem sententiam et literas ad Lucullum dedit bus, imperatoris omissa appellatione, hanc homo vecors attulit, quod se quoque regem appellare Romanus neglexisset. Misit tamen splendida dona Appio; et, illo recusante, plu et pulchriora adjecit. e quibus Appius, ne q fessis odiis superbum et potentem regem i una phiala accepta, cetera remisit, celeriq ad imperatorem suum est revectus.

Heracleotae arguuntur ab Romanis. XI. Toto illo tempore cum Heracleotis M. Cottae fuerat. isque, iterum tentata im oppugnatione, Triarium advocavit, ad pro commeatus, qui obsessis mari subvehebantur. cum suis tribus et viginti triremibus, viginti quum Cottae nunciandum curavisset, qua die futurus, in idem tempus suum exercitum par ta: acciditque, ut simul terra Romani, simul ad Heracleam accederent.

Proelio navali vincuntur. XII. Heracleotae, re inexspectata perterrit triginta naves semiplenas deducunt: ceteri a

Cap. X. Memnon. Appian. Plut. Cap. XI. Mem

dam moenibus hostem accinguntur. In agmine Romanae primae Rhodiae naves ibant: in quas illati Heracleotae statim depresserunt tres hostiles; ipsi vicissim quinque perdiderunt. Superveniente deinde Triario, quum aliquamdiu restitissent, in majorum portum coacti sunt refugere, navibus amissis quatuordecim. U. c. 682. A. C 70.

XIII. Idcirco, licet irritus tum quoque conatus Cottae fuisset, inopia tamen rerum necessariarum, quod Triarius, quotidie cum triremibus oberrans, subvectionem commeatuum impediebat, brevi in maximas calamitates obsessi inciderunt: donec choenix frumenti octoginta drachmis Atticis veniret. Tandem, ut solet, ex fame pestilentia accessit: quae et Lamachum, omnium malorum patriae auctorem, prae caeteris longius et acerbius excruciatum, absumpsit; et in praesidiarios praecipue saeviens, de tribus millibus, qui tum adhuc superfuerant, trientem demessuit. At Romani, quibus aura liberior et annona sufficiens erat, intacti ab his suppliciis manserunt. *Famem patiuntur et pestilentiam.*

XIV. Inde Connacorigi tempus visum de deditione agendi, quo suae saluti vel per interitum Heracleae consuleret. Igitur, assumpto in societatem consilii Damophele, qui, partium Lamachi quum fuisset, etiam in praefecturam ejus successerat, Cottae ingenium, ut ferox et infidum, aversati, cum Triario agere coeperunt. Ea re per epistolam quamdam interceptam prodita, magno cum tumultu in theatrum populus concurrit, cunctisque metu trepidantibus, Britagoras e primoribus civium oravit, Connacoriga, *siquidem deditio cordi esset, at saltem ne ignaris oppidanis res tanta agitaretur;* seque in illud negotium legatum offerebat: quum negaret Connacorix, *deditionem sibi placere; esse meliorem salutis viam, sibique ex diu emansura auxilia.* Sic decepto populo, Connacorix intempesta nocte milites suos cum sarcinis (id enim Triarius permittebat) imposuit triremibus, simulque cum iis abnavigavit. *A praesidiis deseruntur.*

XV. Sub idem tempus Damopheles, apertis portis, Triarium accepit: nonnulli milites, sive taedio morae, sive quo vi capta civitas videretur, per muros transcendere maluerunt. Sic occupata Heraclea, crudeliter in oppidanos saevitum. Romanique memores. quae longam inter obsidionem fastidia, quos labores *A suis proditi capiuntur.*

Cap. XV. Appian. Memnon.

U. c. 682. A. C. 70. tolerassent, vel ab aris et simulacris abstractos jugulabant. quo metu magna pars, per moenia desiliens, per universam regionem, ut quisque latebras speraverat, dissipata est, aut ad Cottae castra perfugit. Ille, hactenus rei, quum captam urbem direptamque ex his didicisset, ira fremens excivit exercitum, protinusque contendit ad urbem, poenam sumpturus a Triario, a quo esset et Heracleae capiendae gloria, et manubiarum utilitate spoliatus: concursumque civilibus armis foret; nisi Triarius, Cotta exercituque multis lenibusque verbis placato, praedam communem omnibus fore spopondisset. Sic redintegrata amicitia, quum Tion et Amastrin ab Connacorige teneri didicissent, Triarius, in istam expeditionem profectus, utrumque oppidum, pacto securum abitum Connacorige, nullo negotio recepit.

Cotta crudeliter et avare se gerit Heracleae. XVI. Inter haec Cotta captivos Heracleotarum, et qui eorum ad se perfugerant, retinens, crudeliter et avare praesentibus utebatur, omnibus abreptis templorum donariis, simulacrisque numinum, ut nec Herculi parceretur, cui sacram urbem suam, et in illius honorem oraculi jussu conditam Heraclienses ferebant. Ejus effigiem antiquitus talem posuerant, ut nihil ad summam magnificentiam pretiumque ac pulchritudinem reliquum videretur. Clavam addiderant auro obrizo solidam: et ex eodem metallo leoninam ingentem finxerant, plenamque sagittis pharetram. Haec et alia quum ad naves deportasset, injici tectis ignem jussit: quo pleraeque urbis regiones conflagrarunt. Hic fuit Heracliensis obsidionis exitus, alterum in annum protractae.

Romam proficiscens tempestates patitur. XVII. Cotta, missis ad Lucullus, qui iterum in Pontum movebat, cohortibus aliisque Romanis, permissoque sociis, ut suam quisque in patriam reverterentur, cum classe Romam instituit iter. sed pars navium onere gravata, quum haud procul litore processisset, subsedit: alias flantes forte Aquilones in brevia compulerunt, ut facere jacturam cogerentur.

Lucullus Sinopen obsidet. XVIII. Quum ita quotidie in deterius res Mithridatis ruerent, motus iterum ex Asia Lucullus validius eas impulit, ira quoque instigante, ob superbas

Cap. XVI. Justin. 16, 3. Memnon. Cap. XVIII. Plut. Lucull.

Tigranis literas. Idcirco, poſtquam iterum in Pontum irrupiſſet, Sinopen obsedit, clariſſimam Ponticarum urbium, quam caput regni Mithridates, natus in ea et educatus, effecerat. Leucippus et Cleochares spado urbi praeerant; eratque Seleucus, a quo vectus Heracleam rex fuerat, pari auctoritate additus. horum Leucippum, die ad populum dicta, proditionis collegae reum egerant, et, quum nihil accuſando profeciſſent, noctu interfecerant per insidias. Hinc, irritatis magnopere Sinopensibus, unam effugiendae vindictae viam creditam, tyrannidem invaſerunt. U. c. 68· A. C. 7·

XIX. Quum in eo res eſſent, annonam a Bosporo ad caſtra Luculli vehentes onerariae naves apparuerunt: quas cum triremibus quindecim praefectus classis Censorinus deducebat. Igitur Seleucus, cum Cilicibus suis et Sinopensium navibus longis provectus, superatis Romanis, onerarias aliquot abſtraxit. Haec fortuna magis adhuc inflavit, aſperioresque fecit tyrannorum animos, multique ab iis oppidanorum, indicta plerumque cauſſa, jugulati. Sed et inter ipsos parum conveniebat, Cleochare resiſtendum Romanis contendente; Seleuco, trucidandos Sinopenses, acceptisque ingentibus praemiis tradendam Lucullo urbem. Quum neuter cederet, re in medio relicta, opes suas onerariis navibus impositas ad Macharem miserunt, Mithridatis filium, qui tum apud Colchos agebat.

Sinopens[ium] praef[ectorum] di[s]cordia.

XX. Circum haec occupatis Lucullus supervenit, caſtrisque ad Sinopen positis, obsidionem coepit. venerunt mox a Machare legati, societatem et amicitiam petentes. quos ille comiter receptos omnia sperare a se et populo Romano juſſit, dum ne commeatu rex eorum Sinopenses aut ulla re alia juvaret. Machares, reſponſo Luculli cognito, feciſſe imperata non contentus, ut se bene et gnaviter deſtinaſſe probaret amicitiam Romanam colere, quidquid in uſum Mithridaticarum partium paraverat, ultro in caſtra Luculli misit.

Machar[is] legatio a[d] Lucullum.

XXI. Ea res non solum obseſſoribus fecit animos, sed et tyrannos penitus adegit ad desperationem. Igitur nocte quadam per milites urbe juſſa diripi, levioribusque navigiis delectis, cum magnis divitiis ad in-

Sinope [a] Lucullo o[c]cupatur.

Cap. XVIII. Appian. Strabo, l. 12. p. 545. Memnon. Oros. 6, 3. Memnon. Cap. XIX. Plut. Memnon. Cap. XXI. Appian.

c. 682. C. 70. teriora Ponti, ubi Sanni Laziqne accolunt, profugerunt, ignibus antea reliquas in naves injectis. Lucullum ortus in urbe clamor (multam enim caedem inter diripiendum Cilices ediderant) simul flamma visa admonuit, ut ad urbem duceret, cujus jam etiam partes aliquas ignis comprehenderat. scalis admotis, facile transcensum: et Ciliees, quos praeda tardaverat, passim occisi. ne oppidanis quidem parci inter tumultum potuit; donec, octo ferme hominum interfectis millibus, caedibus abstineri imperator jussit.

ucullì ium de lyco. XXII. Deinde consolatus Sinopenses privatim sua cuique reddidit, publice dedit libertatem: praeter ingenium beneficum ac mite, somnio quoque motus. Proxima ante capiendam urbem quiete videre visus est habitus ignotioris hominem, paullisper jubentem progredi, ut Autolico occurreret. id somnium inter tantarum rerum occupationes quum exfluxisset animo, forte, dum Cilicas ad mare fugientes persequitur, obvolutam panuis statuam vidit. hanc ubi solvi eximique jussit, statim agnovit speciem, quae obversata noctu fuerat: simul praesentium aliquis Autolycum esse, Sthenidis opus, confirmavit. Heroëm Autolycum Sinopenses colebant, quod sive Jasonis in expeditione Colchica, sive Herculis adversus Amazonas profecti socius, quum forte naufragium iis locis fecisset, Sinopen cum suis pervenerat, eamque urbem prioribus incolis, a Syro (quem Apolline et Asopi filia Sinope genitum ferebent) ibi collocatis, ademptam obtinuerat.

iniorum tas ca. a. XXIII. Ea res admonuit Lucullum commentariorum, quos ei Sulla inscripserat, inserueratque monitum, *ut per quietem oblata praecipue firmitudinis existimare meminisset.* Quae fatua et puerilis hominum credulitas quid aliud, quam theatrum, est, in quo fabulas suas deceptores genii pro lubitu instruant, erroresque omnes, in quos demergere miseram mortalitatem studeut, nullo negotio stabiliant? Hanc igitur statuam Lucullus abstulit, una cum Billari sphaera: ceteris ornamentis oppidi abstinuit injuriam. Sinope recepta, nihil jam iis regionibus hostile, praeter Amasiam, supererat.

Cap. XXI. Memnon. Plin. 6, 4. Appian. Memnon. Plut. Memnon. Oros. Plut. Memnon. Plut. Memnon. Cap. XXII. Plut. Appian. Plut. Strabo. Plut. Appian. Plut. Cap. XXIII. Strabo.

a quoque paullo post in ditionem populi Ro- U. c. 682.
nceſſit. A. C. 70.

V. Haec agenti Lucullo legati a rege Bospo- venerunt, coronam auream dono adferentes. ille benigne exceptis, Macharem illorum re- cium amicumque populi Romani appellavit. *Machares socius amicusque populi Romani appellatur.*

/. His rebus patratis, quum finem imposuiſſe bello videretur, rege fugato, nemine praeter- nte victorem; Sornatium cum sex millibus mi- raesidio reliquit provinciae. ipse cum reliquis m millibus peditum, equitum haud totis tribus , Tigrani bellum illaturus, caſtra movit. Ti- enim, poſtquam per annum integrum, octoque a menses, in regno suo verſari Mithridatem non admisiſſet in conſpectum, sed, cuſtodia attributa, in remotiſſimis locis magis captivi, gis, modo habuiſſet; sive misericordia ductus, tu Romanorum, et legatione irritatus Appii, honorifice acciverat. *Tigranes Mithridatem arcessit.*

I. Triduum inter se arcanis sermonibus trans- t, conciliataque pleniſſime gratia, quod ex eprehendi potuit, priorum offensiuncularum n amicos rejecerunt. Ex quibus statim inter- ſt a Mithridate Metrodorus Scepsius, vir fa- t eruditione clarus, quem in eum amicitiae Mithridates receperat, ut regis patrem appel- retur. Sed Tigranes expoſuerat Mithridati, odum ad se miſſus ille, quum mandata regis lli adverſus Romanos societate edidiſſet, in- s a Tigrane, quid igitur ipſe suaderet, in a reſponderit: *Ut legatus, ſuadeo; ut conſilium lia omnia.* Nec oderat Metrodorum Tigranes. suam per culpam interfectum dolens, magni- lit funere, et suprema ei magnis sumptibus . Splendidis dein epulis omnique comitate quum excepiſſet, attributis decem millibus dimisit, in Ponto res novaturum. *Unde Metrodoro exitium.*

I. Haec, ut solet, in majus distulerat fama, junctis viribus jamjam in Lycaoniam Ciliciam- pturi ferebantur: quum miratus Armenium , quod non ſtantem potius Mithridatem susti- *Lucullus regibus obviam ire ſtatuit.*

III. Memnon. Cap. XXIV. Appian. Plut. Liv. XXV. Plut. Memnon. Appian. Plut. Cap. XXVI. Plut. Memnon. Cap. XXVII. Plut.

U. c. 682. A. C. 70. nuiſſet, quam ut erecturus proſtratum iden crimen adiret; occupare ejus adventum pr ultro in Armeniam procedere. Gravabant alioqui plus aequo turbulenti, in regionen gentesque bellicoſas, et innumerabili equi ctas, terramque vaſtis amnibus et nivosi septam, sequi. Romae quoque a tribunis silium imperatoris carpebatur, *hominem imp cupidum bella ſerere ex bellis, ut publico pericul bidinibus ſatisfaceret*, invidioſe querentibus. placatis utcumque militibus, in Cappadoc ut ibi, Ariobarzanis opibus amicitiaque quae uſus belli poscebant; inſtructior, u tempus anni pateretur, Euphratem transce

Triſtis cenſura. XXVIII. Hoc anno triſtem in urbe c Gellius Poplicola, Cn. Cornelius Lentulu egerunt, quatuor et sexaginta senatu motis C. Antonius fuit, Marci oratoris filius. subſcripserunt cenſoris, *quod ſocios diripuer dicium, apud M. Lucullum praetorem accuſatu turpi allegatione, ſe cum Graecis hominibus in aequo jure contendere; quod propter aeris alieni praedia mancuparit, bonaque ſua in poteſtate* Etiam P. Lentulus Sura, qui nuper co senatu motus eſt, et Q. Curius, notiſſim ceterique, mox ad Catilinariae conjurati non tam hac cenſoria nota, quam cauſſis a

Census actus. si. Luſtrum deinde conditum eſt. civiu quam ante, numerus, receptis in idem ju populis, fuit. capita nongenta quinquaginta ſa, principem senatus Q. Lutatium Catulun

XXIX. Per idem tempus L. Metellus Si tor rem adverſus piratas proſpere geſſit. foediſſimam C. Verris praeturam Pyrgani ta Syracuſanum portum, pulsa claſſe Ro nuerat, insulamque inde caedibus rapini vexabat. Hunc igitur Metellus, terreſtr proelio victum, profugere ex Sicilia coë que provinciae reddidit.

Cap. XXVII. Memnon. Cap. XXVIII. Liv. Ep Tog. Candid. Plut. Caes. c. 5. Ascon. Plut. Ci l. 37. Ascon. in Tog. Candid. Sall. Catil. c. 2 Cap. XXIX. Lips. Admirand. 1, 7. et Elector. 36. Liv. Epit. Oros. 6, 3.

uestri loco natus, sed qui vitam procul ne-
rat, ad eos ascendit, *Jovemque sibi per quie-*
se dixit, *moneret consules, uti in gratiam redi-*
dusque gemebundus et supplex eadem pre-
; Pompejus restitit tacens; at Crassus, prior
dextram, *Nihil*, inquit, *me indignum aut vile*
si huic Pompejo aliquid defero, quem vos imber-
appellare Magnum sustinuistis; quem bis triumphare
nusquam in senatum legeretur. Tunc et Pompe- *Exercitus*
it Crasso, junctisque dextris fecerunt redin- *dimittunt.*
ratiae fidem. ergo populus, in laetas accla-
votaque et preces effusus, non ante desti-
dies ab utroque mittendis exercitibus di-
Id ubi est factum, magistratu consules abi-

Q. deinde Hortensio, Q. Caecilio Metello, U. c. 683.
Creticus appellatus est, consulibus, tem- A. C. 69.
is in Capitolio, quod ex Sullanorum tempo- Q. Horten-
ria super iisdem fundamentis refectum erat, sio, Q. Cae-
ulo dedicatum est: quem solum honorem feli- cilio Coss.
ae defuisse confessum questumque L. Sullam
In ea dedicatione, quum vehemens aestus es-
Catulus velis expansis umbram fieri populo
uod deinceps in theatris est frequentatum.

II. His consulibus, Romanae copiae, impera- *Lucullus*
ullo, maximis itineribus per regnum Ario- *ad Euphra-*
contenderunt ad Euphratem, qua in parte *tem movet.*
ia ab Armenia disjungitur: et, quamquam ad

U. c. 683. A. C. 69. luce, non inflatior solito Euphrates parvas in aquis insulas ostenderet, adoraverunt Lucullum, cum Deo imperatorem rati, cujus honoris caussa ter solitum tam cito amnis detumuisset.

Ei sacrificaturo ultro se sistit hostia. XXXIII. Alia deinde haud minus insolita res, transgresso, opinionem hominum firmavit. in ea regione Persicae Dianae sacrum armentum culiari nota insigne, et humanis usibus exe ex eo, ubi tempus sacrificii venisset, plerumque sine magno labore victima capiebatur. Sed tum ad petram, quae sacra Deae habetur, insigni bos concedens, eo loco constitit, demissoque tamquam reste traheretur, hostiam se praebuit lo. Ille et hoc peragit sacrum, et propter transitum taurum immolavit Euphrati. His eod perfectis, postero sequentibusque per Sophene fecit, pacato agmine, quod incolas pacificis imperata facientes nulla re violari voluerat. militibus, castellum quoddam, ubi magnos esse sauros audierant, capere volentibus, ostenso monte Tauro, *Istud potius*, inquit, *exscindendum praesidium est. nam haec quidem victoribus servantur.* deinde itineribus ad Tigrin, et, hoc quoque sup in Armeniam processit.

Tigranis vecordia. XXXIV. Nec quisquam ibat obviam, ignaro nium Tigrane, cui nunciare Luculli adventum bat nemo, quod, qui primus id fecerat, tamqua vitatibus turbandis nuncium fingeret, capitali su cio erat adfectus. Et adulatores blanditiis et bus vanos spiritus inflabant, *egregium fore ducem tum*, dictitantes, *si vel Ephesi exspectet regis regum tum, nec ad primum conspectum innumerabilium copiarum fugiat.* Tandem unus amicorum Mithrobarzanes, *Qui Mithrobarzanem cum stolidis mandatis emittit.* rum indicare ausus, e vestigio adsumptis tribus tum millibus, et ingenti peditum numero, Rom obterere jussus est, solum ducem vivum adducer

XXXV. Forte castra metari primum suorum ag Lucullus jusserat, donec reliqua pars exercitus, adhuc erat in itinere, succesisset; quum adess hostes nunciatur. idcirco, ne distractas copias A nii opprimerent, ipse ad castra permunienda subl

Cap. XXXII. Plut. Lucull. Sall. Hist. 4, 9. Cap. XX Plut. Appian. Mithrid. Plut. Cap. XXXIV. Appian. Plut pian. et Plut.

gna prospera Romanis fuit. Mithrobarza- lio cecidit: barbari plerique fugientes cae- d regem redierunt incolumes. Is, hoc nun- , neque minus nunc ad timorem praeceps, o ante superbia tumidus fuerat, Tigrano- nei fidei committit. ipse ad Taurum mon- fert, omnes imperii vires eo contracturus, quoque revocato.

ditur.

. Lucullus interea urbem, in qua concubi- dservari audiverat, obsidebat, Sextilio ad ta claudenda, aliis quoque ducibus circum castella dimissis. Mancaeus Sextilium arce- at. sed, repulsus intra moenia, suburba- m diripi, seque et urbem circumvallari, chinas, effodi cuniculos tulit. Interea sex illia, jussu Tigranis ad concubinas eripien- cta, per medias Romanorum copias, quum gittarum clausissent iis exitum, eduxerunt praemiseruntque per noctem. sed, orta lu- nisque et Thracum auxiliis acerrime proe- magna multitudo Armeniorum caesa capta- emissum tamen agmen, quia jam aliquantum ceperat, in loca tuta pervenit.

Tigranes concubinas suas eripiendas periculo curat.

II. At Lucullus, ne spatium regi per otium darum virium concederet, Murenam ad car- ui ad illum accelerabant, misit. ipse quum certa venisset, Sextilium occurrere Arabum ussit, qui conjungere se Tigrani cupiebat.

U. c. 683.
A. C. 69.

culo militum; in quos obsessi, praeter solita dendis urbibus, ignes omnia comburentes, nec gui faciles, ejaculabantur. Naphtam vocant bit genus, adeo cognatum ignibus, ut eminus rapiat mas, et momento vel in longa spatia diffusum descat. similis natura malthae, cujus in Comm urbe Samosatis stagnum est; qua etiam, oppug Lucullo, muros defendisse oppidani traduntur.

Ejus urbis opulentia.

XXXIX. Urgebat tamen inceptum Lucullus, dubitans, succursurum ei urbi Tigranem, qua tae curae semper habuisset, totque ac tantis taffet ornamentis. Namque Tigranes, ut hanc o efficeret opulentissimam, proceribus suis, ut ibi rent domicilia, praeceperat, mulcta quoque imp ut, quidquid pretiosarum rerum in eam urbe transtulissent, publicaretur. Huc coactis Graec Adiabenorum, Assyriorum, Gordyenorum, eque padocia et Cilicia multis millibus, quorum patri aliam ferme ob caussam exciderat, murum cu exaedificandum cubitorum quinquaginta altitudine cujus ambitu stabula equorum erant disposita. R quoque hortosque in suburbiis, ferarumque et um vivaria, itemque arcem validam juxta struxera

Mithridates Tigranem dehortatur a pugna.

XL. Neque Mithridates aliud, quam quod in spectatione Lucullo erat, metuebat. crebris ergo ciis literisque monebat Tigranem, *ne in discrime daret: tantum intercipere commeatum niteretur. u..am victoriae viam. collatis signis insuperabilem vim Romana* Eadem Taxiles, dux Mithridatis, qui tum Tigran rat, praecipere non desinebat.

Sed ille, viribus et adulationibus inflatus, consilium spernit.

XLI. Tigranes ab initio praebebat aures. sed quam Armeniorum Gordyenorumque coacta mul adfuit, exercitusque numerosos Medorum Adia rumque reges adduxerunt, praeterea a Babyloni ri Arabum, a Caspio Albanorum et Iberorum m numerus advenit, accedentibus quoque liberarum tium auxiliis, quae ab Araxe fluvio, partim aut gratia motae miserant, partim ea opinione, ad diripiendum nobilissimum iis oris fanum Ro

---

Cap. XXXVIII. Xiphilin. Sall. Hist. 4. 13. Plin. 2. Plut. Alex. c. 54. Cap. XXXIX. Plin. 2, 104. Plut. L Appian. Plut. Dio, l. 35. Appian. Cap. XL. Plut. Ap Plut. Cic. pro Lege Manil. c. 9.

veniſſe; omnia apud barbaros audacia U. c. 683.
nare coeperunt; neque in conviviis re- A. C. 69.
consilio, aliis erat sermonibus locus.
tum quoque pugnam oblique dissuade-
dum vitae adductus eſt: Mithridates pro
ctus, qui tantam gloriam socero invide-
non exspectato illo, ne veniret in victo-
em, Tigranes toto cum exercitu movit,
pud amicos, ut ferebatur, queſtus, quam
tantum Lucullo, ac non ſimul omnibus Romani
, *dimicatio inſtaret.*

erant eae vires, quae modeſtiorem etiam *Tigranis*
erre potuiſſent. funditores et sagittarii vi- *copiae.*
expleverant; equites millia quinque et
ta: quorum (ut ad senatum scripsit Lucul-
ndecim millia cataphracti erant, ferrea om-
His gravis armaturae milites centum quin-
millia acceſſerant. calonum quoque et muni-
d pontes ſternendos, caedendamque mate-
similes uſus, triginta quinque millia seque-
Hoc tantum agmen ubi primum, superato
conſpici a Tigranocertis potuit, obsessi, ex
audaciam versi, Romanos respicere minita-
jubebant.

LIII. At in principiis Romanis diverſae senten-
diecbantur: quibusdam occurrendum regi, aliis *Luculli*
eſſe deferendam obsidionem affirmantibus. Lu- *copiae.*
utrosque recte censuiſſe dicens, et neutros,
copias, Murenaque cum sex peditum millibus
castris relicto, quatuor et viginti cohortes, in qui-
haud erant amplius decem armatorum millia, cum
omni equitatu, et funditorum sagittariorum mille du-
cit in Armenios.

XLIV. Illi, patenti in campo juxta flumen caſtra
metantem conſpicati, contempta paucitate, ludum jo-
cumque faciebant. neque quisquam erat regum ducum-
ve, quin, adito Tigrane, sibi seorsim pugnam poſce-
ret: *neque enim attinere, tantum exercitum tam levi operae*
fatigari. Etiam Tigranes facetus eſſe voluit, et,
Siquidem hi pro legatis, inquit, *adſunt, oppido multi ſunt;*
ſin vero pro bellatoribus, oppido pauci.

Cap. XLI. Plut. Cap. XLII. Sall. Hiſt. 4, 9. Plut. Cap.
XLIV. Appian. Memnon. Xiphilin. Plut.

U. c. 683. A. C. 69. *Lucullus ad pugnam educit suos.*

XLV. Longe alia aestimatione suas Tigranis res Lucullus pensabat: inhabilem hostium multitudinem sua mole perituram ratus, si, priusquam ordinari posset, turbaretur. Idcirco simul cum luce copias armatas instructasque castris educit, amnem transiturus. Erat in aversa ab hostibus parte commodum transgressuro vadum. id dum petit, speciem fugientis praebuit Tigrani: isque, prae voluptate gestiens, Taxilem compellabat, *Ecce autem invicti tui Romani fugiunt*, inquiens. Rursus ille, *Utinam ita sit*, *o rex; verum comptis illos signis armisque fulgentibus incedere, hoc ad pugnam euntes faciunt*, *in itinere coriaceis tegumentis arma condere soliti.* Vix finierat, quum prima aquila flectentis agmen Luculli versus Tigranem ire visa est, manipulatimque cohortes sequi. Tum vero, tandem ex profunda ebrietate reversus ad se Tigranes, ter terve exclamato, *Itane in nos illi?* propere suos instrui jubet.

Pugnae initium et progressus.

XLVI. Mediam aciem regendam sibi sumit: laevum cornu Adiabeno regi permittit; dextrum, ubi plerique cataphracti primis in ordinibus stabant, Medo. Hoc in cornu primum invectus Lucullus reperit victoriae viam. Tumulum enim quemdam, sub quo cataphracti collocati erant, conspicatus, hoc situ, in vertice planus et patens, aditu haud valde asper, passuum non ferme quingentorum adscendi posse, Thraecum Gallograecorumque alas ex obliquo in cataphractorum ordines incurrere jubet, ensibusque hastos, in quibus omnis illorum vis est, detorquere. Interim ipse, conspicuis armis indutus, exserto gladio ante prima signa in tumulum enititur; locoque Vicimus, exclamat, vicimus, milites! simul ruit in cataphractos, omissis pilis enses stringi, petique crura et femora, quae sola patebant vulneribus, praecipit. Sed hostes, non exspectato congressu, foedam suis fugam praecipitant: ipsique et equi armis intolerabili pondere incumbunt suorum ordinibus.

Armeniorum fuga.

XLVII. Omnia statim tumultu et terrore complentur, alios aliis turbantibus. neque fugae locus conferta constipataque acies a paucis impune cae Multum ibi sanguinis fusum est, quia Lucullus sp

Cap. XLV. Frontin. 2, 1, 14. Plut. Cap. XLVI. Memn. Appian. Frontin. 2, 2, 4. Plut. Apophth. Rom. Appian. Lucull. Memnon. Appian. Cap. XLVII. Plut. Appian.

, quum victores omnino quinque cecidis-
um essent vulnerati: ut ipsos propemodum
ictoriae suae, qui cum talibus mancipiis,
viris, signa contulissent. tam levi momen-
s conculcatusque potentissimi regis, ejus-
perbissimi, fastus fuit.

Atque ipse inter primos fugiens, vix centum
ita equitibus comitatus, quum filium in ea-
na conspiceret, diadema capiti detractum
crimans, jussitque alia, qua videretur, via
aerere. Adolescens, imponere sibi tiaram
, servandum uni ex fidissimis dedit. atque,
diadema quoque cum dependentibus vittis
n potestatem victoris. *Ipsiusque Tigranis.*

Pugnatum est pridie nonas Octobres, quam-
es, ob cladem Caepionis Cimbricam, inter
retur. Sed Lucullus id submonenti cuipiam,
turum, respondit, *candidam;* idque cum in-
gloria praestitit. Numquam tanto inferiores
omani pugnaverant. nec enim vicesimam ho-
tem Luculli exercitus adaequabat. Sed apud
elli hoc summi ducis argumentum habebatur,
bus diversissimis artibus celeberrimos duos
us reges, Mithridatem fregisset mora, Tigra-
itate obtrivisset. *Pugnae dies, et de ea dictum Luculli.*

tque res tam improvisa etiam Mithridatem se-
qui, Lucullum priore belli gerendi ratione
ratus, non maturaverat ad Tigranem accede- *Mithridates Tigranem consolatur.*

U. c. 683. A. C. 69. mo esse jussum ad parandas alias copias bellumque sumendum confirmavit.

Discordia Mancaei cum Graecis Tigranocerta aperit Lucullo.

LI. Inter haec, reverso ad Tigranocerta Lucul Mancaeus Graecis militibus mercenariis, quod su ctos haberet, arma ademit. Unde illi, acerbiora riti, dies noctesque congregati permanebant, fu bus armorum loco arreptis. idcirco Mancaeus armatis in eos impetum fecit, eventu prorsus in nato. Namque, brachia veste obvoluta clipeorum cem objicientes, fustibus haud impigre se defen runt; occisorumque barbarorum armis celeriter i se divisis, moeniorum partem occuparunt. Cum magna quoque pars Graecorum urbem incolenti sentiebat. Ea discordia Romanis urbem aperuit, saurosque regis, et aliorum amplissimas opes tradi Octo millia talentûm signatae pecuniae inventa s urbs diripienda militibus data, et insuper distri in singulos denarii octingenti. Multi scenici arti capti erant, quos ad dedicandum theatrum Tigra contraxerat. iis Lucullus ad ludos victoriae suae est. Convenas deinde variarum gentium, quibus granes urbem suam frequentaverat, in suam quo patriam dimisit, Graecis etiam viatico dato. cujus urbis incrementum multarum aliarum ruina rat, ejusdem interitus vicissim illas magna ex recreavit.

Tigranes summam rerum permittit Mithridati.

LII. Interea reges magna cura nationes ob novum exercitum colligebant, summam rerum, missu Tigranis, in se recipiente Mithridate, quo mo ac prudentia praestare, et belli contra Ro gerendi per adversa ac prospera peritior habeb

Ad Phraatem Tigranis legatio.

LIII. Misit etiam Tigranes ad Phraatem, qui cognominatus nuper Sinatruci successerat. *cum ejus quas gessisset inimicitias, ipsius morte exspirasse. sus novum regem integra sibi omnia; quoque magis fida utrumque sit amicitia, et adversus communes regum hoste manos societas, Mesopotamia se, et Adiabene, et regione, Convalles Magnas vocant, cedere.*

Ad eumdem literae Mithridatis.

LIV. Mithridates quoque literas addidit, qu sententia in Sallustii Crispi fragmentis ita est exp

Cap. LI. Plut. Appian. Dio, l. 35. Memnon. Plut. St L. 11. p. 532. Plut. Cap. LII. Appian. Memnon. Cap. Dio. Phlegon apud Phot. Appian. Dio. Memnon. Stra 11. p. 532. Cap. LIV. Sall. Hist. 4.

ri sperem. Atqui ea, quae te morari posse viden- n Tigranem recentis belli, et meae res parum pro- era aestimare voles, maxime hortabuntur. Ille enim qualem tu voles, societatem accipiet: mihi fortuna, s ereptis, usum dedit bene suadendi; et, quod flo- tabile est, ego non validissimus praebeo exemplum, tua componas.

Namque Romanis cum nationibus, populis, regibus et ea vetus caussa bellandi est, cupido profunda im- itiarum: qua primum cum rege Macedonum Philip- sumpsere, dum a Carthaginiensibus premebantur, imulantes. Ei subvenientem Antiochum concessione dolum avertere: ac mox a Philippo, Antiochus om- tum agro, et quindecim millibus talentorum spolia- Persen deinde Philippi filium, post multa et varia apud Samothracas Deos acceptum in fidem, callidi es perfidiae, quia pacto vitam dederant, insomniis Eumenem, cujus amicitiam gloriose ostentant, initio Antiocho, pacis mercedem. Post, Attalum custodem i sumptibus et contumeliis ex rege miserrimum ser- ecere: simulatoque impio testamento, filium Eumenis m, quia patrium regnum petiverat, hostium more per duxere: Asia ab ipsis obsessa est. Postremo totam , Nicomede mortuo, diripuere; quum filius Nusae, inam appellaverant, genitus haud dubie esset.

Reges a Romanis eversos commemorantis.

Nam quid ego me appellem? quem, disjunctum un- is et tetrarchiis ab imperio eorum, quia fama erat que serviturum esse, per Nicomedem bello lacessive-

Et sua cum illis certamina.

U. c. 683.
A. C. 69.
Iteratoque sumptum bellum.

LVII. *Equidem quum mihi ob ipsorum inter ta proelia magis, quam pacem datam, intelligere Tigrane, qui mea dicta sero probat, te remoto bus aliis obnoxiis, rursus tamen bellum cepi; Ma tam Romanum ducem apud Chalcedona terra fud classe pulcherrima. Apud Cyzicum magno cum e sidione moranti frumentum defuit, nullo circum mul hiems mari probibebat. ita sine vi hostium r in patrium regnum, naufragiis apud Parium et I litum optimos cum classibus amisi. Restituto dei bira exercitu, et variis inter me atque Lucullum opia rursus ambos incessit. Illi suberat regnum bello intactum: ego, vastatis circum omnibus loc niam concessi: sequutique Romani non me, sed mo nia regna subvertendi, quia multitudinem arti prohibuere, imprudentiam Tigranis pro victoria*

Ex his Phraatem capere consilium jubet.

LVIII. *Nunc, quaeso, considera, nobis o firmiorem te ad resistendum, an finem belli fu Scio equidem tibi magnas opes virorum, armo esse; et ea re a nobis ad societatem, ab illis ad ris. ceterum consilium est, Tigranis regno integ litibus belli prudentibus, procul ab domo, par nostra corpora bellum conficere; quando neque vinci sine tuo periculo possumus.*

Romanos omnium esse hostes inculcat.

LIX. *An ignoras, Romanos, postquam ad o gentibus finem oceanus fecit, arma huc convertisse quam a principio, nisi raptum, habere, domu agros, imperium? convenas olim sine patria, s peste conditos orbis terrarum? quibus non huma divina obstant, quin socios, amicos, procul, ju pes potentesque trahant excidantque; omniaque maxime regna, hostilia ducant. Namque pau pars magna justos dominos volunt: nos suspecti et in tempore vindices adfuturi. Tu vero, cui xima urbium, regnumque Persidis inclitis divitii illis, nisi dolum in praesens, et postea bellun Romani in omnes arma habent: acerrima in eos, spolia maxima sunt.*

Sed illos tamen vinci posse.

LX. *Audendo, et fallendo, et bella ex belli gni facti, per hunc morem exstinguent omnia, quod difficile non est, si tu Mesopotamia, nos cumgredimur exercitum sine frumento, sine aux aut nostris vitiis adhuc incolumem. teque illa f auxilio profectum magnis regibus latrones gent*

... facias, moneo hortorque, neu malis pernicie nostra ... imperium prolatare, quam societate victor fieri. U. c. 6 A. C. 6

LXI. Romae, his rebus auditis, haudquaquam pro ... Luculli gratia fuit. quin elapsum Tigranem im... ...bant, et imperii certe dulcedine hoc agi, ut per... ...a iis locis bella essent. Igitur tum quidem *praeto... ...jusserunt Asiam;* deinde decreverunt, *ut alter ... anni consulum succederet:* quamquam sine ulla ...ii molestia, bello semet alente, tot amplissimae ...inciae populo Romano quaerebantur. Sed invi... quae plerumque bonum publicum vincit, tum ...m potior ad minuendam summi imperatoris di...tem, quam ad augendam virtus fuit. *Luculli vident s... tores Ro... ni.*

...XII. Alienis quoque vitiis miscebatur; *Ponticos ...ores sibi prospicere posse, rempublicam post privata ...a ducere,* clamantibus multis; quod M. Cotta ... cum invidiosis opibus redierat. Et, quam... minuendi rumoris caussa, magnam pecuniam ...rium intulerat, manebat opinio, de multis eum ... populo Romano dedisse. Neque aliam veriorem ... fuisse volebant, cur quaestorem a se P. Op... ...dimisisset. Atqui Oppius, quum ob pecunias ...ptas, et cibaria militum fraudata, a proconsu... ...garetur, etiam insidiatus illi fuerat, deprehen... , dum tectum veste pugionem conatur expedi... ...d apud iratos etiam, quae sublevare hominem ...ant, ultro in crimen vocabantur. *M. Cot... Romam ... versus.*

...II. Idcirco propter illius offensam Heracleotis ...es, dimitti captivos illorum, libertatique re... ...sserunt. Quorum Thrasymedes, quum ei con... inimicus Cottae Carbo praebuisset, Heraclien... ...efleta calamitate, innocentiam illorum, saevi... ...e et aviditatem Cottae exposuit. Simul capti... multitudo, promiscuus sexus aetasque, proten... ...plicum ramis, velut publica comploratione, ...m movebant. Cotta deinde pauca pro se lo... et ad populi jussum vocante, surgens Carbo, ...inquit, *Heracleam, non exscindi, jussimus.* Aliis ... Cottam incusantibus, praecipuo Carbonis stu... ...mnatus est. Exsilio tamen remisso, senatoriis ...bus caruit: Heracleotis ager portusque, et quod *Accusa...*

...XLI. Dio. Plut. Lucull. Cap. LXII. Memnon. Dio, Cap. LXIII. Memnon. Val. Max. 5, 4, 4. Memnon.

U. c. 683. A. C. 69. in mari juris habuerant, redditum: civitasque libe esse et suis uti legibus jussa est.

Luculli justitia et humanitas. LXIV. At Lucullus imperator, rebus gerendis intentus, non armis modo, sed justitiae et humanitatis blandissima vi, barbaros subigebat. Tigranocerta multas nobiles feminas captas honestissime habuerat per has mariti earum adducti sunt in fidem; quos ter Antiochus Commagenae rex fuit, et regulus A bum Alchaudonius. Armeniae quoque multae par se dediderunt, Sophenorum tota natio, et regis casum acerbe ferentes Gordyeni.

Zarbieno facit exsequias. LXV. Zarbienus is fuerat, jam, ut praediximus per Ap. Claudium adjunctus Lucullo, et hoc crimi postquam res prodita est, ab Tigrane interempt Huic insignes exsequias Lucullus fecit, *amicum socium que populi Romani* appellans, monumentumque loco splendidissimum. Nam in thesauris ejus auri arge que magnam vim repererat; praeterea conditi in h reis frumenti medimnorum tricies centena millia.

Parthos petiturus a milite destituitur. LXVI. Cognitis deinde regum ad Phraatem l tionibus, ipse quoque sociorum nonnullos ad eum sit, ut amicitiam ei Romanam utiliorem bello ostenderent. Parthus, utrisque spe societatis facta, legatos dimisit. Deinde, quum missus a cullo Sextilius venisset, virum militarem ad spec dum regionis viriumque habitum accessisse suspic neque promissa Romanis auxilia, neque contra eo gibus misit: quod, illis inter sese bellantibus, certissimum cum securitate emolumentum polli tur. Neque impunita ei astutia maneret, ni Lu animum ignavia et seditio militaris destituisset. Q enim ille ad Sornatium ceterosque legatos ac t nos suos scripsisset, adduci jubens, quas reliq in Ponto, copias, quod per Gordyenen in Parth rumpere cogitabat, dilatis interim Tigrane et Mi date regibus; milites neque ad Lucullum ituro sponderunt, neque diutius futuros in praesidiis.

Militum seditiosae voces. LXVII. Quod ubi in castris Luculli est cogni eadem contumacia in praesentem exercitum per omnes mirari ac laudari Ponticorum militum ani *hos vere liberos*, *hos viros* dicere. *at se*, *tamquam mancipia*, *quocumque inquieti domini cupiditates jussissen*

Cap. LXIV. Plut. Dio, l. 35. Plut. Cap. LXVI. Men Dio. Appian. Dio. Appian. Dio. Plut. Eutrop. Plut.

ollega ejus principio anni obiverat, et post s, qui fuerat in locum Metelli subrogatus; re postmodum suffici quemquam religio in-

fici religio est.

III. Interea Mithridates, armorum officinis per nstitutis, omnique fere Armeniorum juventute , delectus agebat: unde retentis, quorum a- t robur eminebat, septuaginta millibus pedi- ginta quinque equitum, ceteram multitudinem Eas copias, in cohortes alasque proxime Ro- iorem tributas, per homines Ponticos, gna- militiae, exercebat. Spatium ei dabant Ro- militum vitia, jam velut precario parentium. ior caussa dilatae expeditionis Lucullo fuit, ora, quae obtendebantur.

Mithridates novum exercitum cogit.

. Igitur non ante mediam aestatem motis ca- m persequendi Tigranis caussa Taurum tran- , licet opinione sua falsus, in plana deduxit . Quam enim ille messem ob anni tempus am adepturam existimaverat, adhuc in herba pter coeli asperitatem tardius ibi canescente Quapropter, ut ad proelium eliceret hostem, rtem regionis coepit: et nihilominus cun- Armeniis, ad illorum castra contendit. Erant lle quodam sita, ubi peditatum omnem cum itatus Mithridates continebat: cum reliquis Tigranes frumentatoribus insidiatus, bis ter- us a Romanis est, levi cum jactura hominum,

Lucullus Taurum transcendit.

U. c. 684. A. C. 68. leres, una tantum ferri particula sequeretur; alter quod prehendi trahique non posset, caeca peste corpus ad perniciem ureret.

Descriptio sagittarum, aculeos in corpore relinquentium.

LXX. Neque poenitet, quo clarius intelligatur ei ingenii ratio, rem ex usu remotam, praeterea pe quam obscure traditam, pluribus verbis et manifesti ribus exposuisse. Praefixum arundini ferrum non e solidum, sed duabus ex laminis ita compositum, altera fibulam haberet, qua ligno adnecteretur, alte huic sic jungeretur, ut coïret in unius aculei specie ceterum leviter tantum esset alligata, quo emitti qu dem arcu posset, et simul penetraret in vulnus; se tracta evulsaque sagitta, hamulis suis retenta facile vinculo educeret.

Lucullus Artaxata petit.

LXXI. Ceterum illae, quamquam modicae, vict riae submovebant tamen hostem, vicosque liberius p pulandi copiam Lucullo faciebant. atque ille, int cepto, qui regibus apportabatur, commeatu, qu timuerat inopiam, in eam hostes redegit. Reges men nulla re ad universum certamen eliciebant quum nihil intentatum Lucullus reliquisset; etiam stra circumvallare orsus. Igitur, annona jam defic te, quum praeterea milites, qui inter levia certam sagittis vulnerabantur, aut inter curandum more tur, aut mutilarentur membris; Artaxata versus stituit iter, ubi regia Tigranis, et cum parvis lib uxores erant.

Proelium committit cum Tigrane.

LXXII. Igitur, quod quaesitum a Lucullo fu Tigranes obviam progressus, quarto die ad Arsa fluvium ostendit se Romanis, qui transeundus Artaxata petentibus. Quum proelium instaret, cullus, egregie litato, tamquam certus de vict duodecim cohortes in fronte statuit: reliquos, ne cumveniretur a multitudine hostium, collocavit in sidiis. Nam multum lectumque equitatum in adv acie conspiciebat: sagittarii erant equites Mardi hastati Iberi, cujus generis auxiliis Tigranes pluri confidebat. Nullam tamen insignem ediderunt gnam: sed, cum equitatu Romano paullisper veli simul succedere peditem viderunt, in fugam diffi sunt.

Et egregie vincit.

LXXIII. Ostenderunt se deinde Armenii, prop Tigranis miles, egregia specie armorum virorum

---

Cap. LXXI. Plut. Dio. Plut.

ucullus, juſſis acciri equitibus, qui primo ulſos inſequebantur; ipse, adjuncto prom- quoque, oppositos sibi Atropatenos invasit, e, ut, priusquam ad manus veniretur, ho- itis ordinibus, fugerent. De tribus regibus, ugnae adfuerant, turpiſſime fugit Ponticus es, (nam et Medo Mithridatis erat nomen) clamorem quidem hoſtium suſtinuiſſet. Re- te diei, totaque deinceps nocte, caesi capti- entes sunt; maximaque relata spolia, donec perſequendo miles conquievit. Plures prio- o hoſtes, hoc insigniores, morte aut captivi- derati sunt. Praeter ignobile vulgus, de ro- rcitus quinque millia ceciderunt; capti ali- lures sunt. U. c. 684. A. C. 68.

V. Attamen victoriae fructum Lucullo, quum ampliſſimum, tempus anni et natura locorum t. Sub aequinoctium frequentes nives gelu ngebant flumina, ea praecipue equis infeſta quibus et inſalubris rigore potus fiebat, et secundum rupta glacie crura convulneraban- que exercitui faciles aut dies iter facienti t noctes in humenti solo silvosisque locis benti. *Sed victoriae fructum tempus anni negat.*

. Aliquot tamen dies militum patientia te- e, per tribunos imperatorem deprecati, quum icerent, tumultuosius egerunt; fruſtra obte- cullo, *hunc ſaltem extremum laborem ſumerent*, *iſſimi hoſtis monumentum*, *velut alteram Cartha- rtiſſent*. Nam Artaxata condendi auctor Han- nus fuerat, quum ad Artaxiam Armeniorum ofugus patria se contuliſſet. *Et miles laborem gravatur.*

I. Igitur, per alia juga, quam venerat, re- Taurum exercitu, imminente hieme Mygdo- avit, fertili amoenitate, Nisibique urbe (*An- ygdoniae* Graeci vocant) nobilem. Eam Par- n ademiſſet Tigranes, theſaurorum suorum, e rerum, quas diligenter adservari oporte- odiam fecerat, Gura fratre praeposito. Eo- er Callimachus venerat, diu defensa contra Amiso notior. *Lucullus in Mygdoniam intrat.*

XIII. Dio. Plut. Phlegon apud Phot. Cap. LXXIV. p. LXXVI. Oros. 6, 3. Plut. Dio. Plut.

U. c. 684. A. C. 68. *Nisibin oppugnat.*

LXXVII. Oppugnabat urbem acriter Lucullus: munita duplici muro lateritio non vulgari crassi fossaque altissima, quae et machinarum vim omne et cuniculorum dolos a muro defenderet, expugn nequibat. donec, quae rerum humanarum est frag tas, hiems superveniens, exploratam prope spem lutis in pestem et exitium Nisibenorum vertit.

Capitque.

LXXVIII. Obsessi enim, nihil credentes cert quam propter anni tempus paullo post abituros Ro nos esse, negligentius agebant excubias: quum Luc lus, observata nocte illuni, quam insuper pluviae tonitrua exsurdaverant, ad murum suggressus est. pidani, quidlibet potius praestolati, paucis admod in exteriore muro et ad fossam, quae post illum e relictis, in urbem concesserant. Igitur per agger quos ante murum jecerat, deinde scalis adhibitis moenia enisus, custodibus facile oppressis, fossae tem (pontes enim barbari removerant) ingesta te compleri jubet. Quod ubi majori cum labore, q periculo, perfectum est, quia neque sagittas ne ignes jacere barbari, pluvia utrumque impedie potuerant; alter quoque murus, qui priori haud quam firmitudine comparandus erat, superatus e

Arx a fratre Tigranis deditur.

LXXIX. Urbe sic capta, Guras, qui in arcem fugerat, cum ceteris, fide accepta, in potestatem nit, comiterque est ab imperatore habitus. Di Callimachi sors fuit, quem, licet maximos the absconditos indicaturum promitteret, compedib ciri jussit, poenas daturum, quod, desperata Am fensione, fugiens oppidum incendisset. Tanta tate capta Nisibis non solum magnis opibus dita peratorem, sed etiam fatigatis labore et frigo piis abundantissima hiberna praebuit.

Q. Metellus Cretensibus bellum infert.

LXXX. Dum in Armenia L. Lucullus Mithri et Tigranem, et immensas utriusque regis copia ribus proeliis fundit; Q. Caecilius Metellus pro cum tribus legionibus in Cretam est provectus. tenses, victo Antonio, legatos Romam miserant gna spe fore, ut non antiquis modo legibus a redintegrari posset, sed etiam ultro aliquod b cium adjiceretur, ob servatum comiter quaes m

---

Cap. LXXVII. Dio. Cap. LXXIX. Eutrop. Oros. Plut. Dio. Cap. LXXX. Liv. Epit. Plegon. Euseb. C Diodor. et Appian. et Dio apud Fulv. Ursin.

mini principes erant) obeundo sigillatim se- domos, blandisque sermonibus utendo, par- m in sententiam suam traxerunt. In Curiam introducti, quum, apte refutatis criminibus, e omnibus bellis populi Romani imperatores t, exponerent; motus est senatus, ut *populi os amicosque Cretenses appellandos esse* censeret.

Cretensium Romam.

II. Ei senatusconsulto P. Lentulus Spinther , adnitentibusque aliis inclementius senatus- factum est: captivi omnes transfugaeque re- ecuniae talenta quatuor millia, et trecenti bsides postulati: naviumque majorum usque r scalmos, Lasthenisque et Panaris impera- . Nec exspectatum, donec suorum senten- i exquirerent, alterique consulum ea decre- cia est, ut jussa recusantes vi ad obsequium Simul, quia non obscurum erat, legatos laturos, ut intercessores pretio pararent, se- sultum factum est, *ne quis Cretensibus pecuniam*

Durae conditiones propositae Cretensibus.

XIII. His tam duris imperiis in insulam perla- a erat et sollicita deliberatio. Seniores vim n veriti, quam ne maximi quidem reges potuis- tinere, omnia, quam bellum, malebant. La- ejusque factio, quibus praecipue auctoribus cum Antonio fuerat, timentes, ne dederen- pulum commovebant; *ab omni memoria retentam prodi* vociferantes. *praeterea absurdum indignum- , quod rebus integris numquam facturi fuissent,*

Deliberatio Cretensium.

U. c. 684. A. C. 68. provinciam eam sibi destinabat. Sed idem p(ſul, quum sortitus Cretam eſſet, amore urbi ciorum, in quibus regnabat, Metello exerci vinciamque transdidit. Metellus, quum fe scensionem, occurrentem sibi cum copiis in tarum agro Laſthenem primo adventu fudit: proelio Imperator appellatus, incolas intra moenia compulſos obsidione clausit. Ei tu Panares praeerat, quod elapſus fuga Laſther sum petiviſſet.

Tigranes et Mithridates multa recuperant. LXXXV. Inter haec Lucullo ad Nisibin magis in vincendis hoſtibus, quam continer occupato, magna pars Armeniae Pontique abſtracta eſt. Etenim Tigranes, quod munin sibis confideret, in alia verterat impetum, p L. Fannium, receptis, quae ille tenuerat, in munito quodam loco circumsedit. Sed il Luculli auxilio exemptus eſt. Mithridates tuor millibus suorum militum, totidemque a Tigrane, minorem Armeniam vicinasque nes obiens, multos Romanorum, necopina perveniens, interficiebat; permultis oppidi que magna celeritate recuperatis. Nam hon mos ei non adſuetudo tantum parendi, et m ginisque communio conciliabat, sed etiar vitia. quippe relicti a Lucullo, ut victas pr jam Romanas tuerentur, negligenter et av rebant.

Fabius Adrianus vincitur a Mithridate. LXXXVI. Perniciosum id M. Fabio Adı locis illis praesidii cauſſa cum parte copiaru Ille speculatum praemiſerat Thracas, qui p Mithridatem meruerant ſtipendia, atque partes illius inclinabant. Igitur, quum nih nunciaſſent, Fabium cum militibus longius p Mithridates ex improviſo eſt adortus: et Th ter proelium mutata fide, Romanam aciem runt: amiſſisque circiter quingentis militibu in caſtra sua se recepit.

Mithridates vulneratur. LXXXVII. Poſtridie, data servis, quo

Cap. LXXXIV. Xiphilin. Cic. Divin. in Caecil gon apud Phot. Cic. pro Mur. c. 35. Phlegon. A Fulv. Ursin. et Liv. Epit. Cap. LXXXV. Dio, l. Mithrid. Dio. Eutrop. Cap. LXXXVI. Dio. Cap Appian.

...nita sub oculo saucius, curam suis injecisset. ...his inter trepidationem cessantibus, Fabius ...uis militum evasit, neque prius desiit fuge- ...munimenta Cabirorum attigisset. Mithrida- ...sua suorumque vulnera multis diebus quiete ...s, donec ab Agaris, Scythica gente, qui ser- ...irus curationi vulnerum adhibent, persanare- ...cto ad Cabira exercitu, M. Fabium coepit ob- ...Sed illum improvisa sors ita servavit, ut vi- ...pulsis ab hoc calamitatibus implicaret ser-

...VIII. C. Triarius ex Asia, postquam direptam ...doro Delon muro cinxerat, ad Lucullum pro- ...ir. Is, audito, Fabium obsideri, contractis ...quantas potuerat, copiis, ad eum obsidione ...n properans, terruit Mithridatem, ut, prius- ...iret in conspectum (justum enim exercitum ...adduci putabat) omissa obsidione disce-

C. Triarius Fabium obsidione liberat.

...IX. Neque pulso contentus rege Triarius, ...n longius in Commagenos usque persequu- ...vicit. Quum enim, ut fessis ex itinere ho- ...urreret, flumine, quod in medio erat, cum ...arum transito, ceteris, ut per alium pon- ...lio sibi venirent, Mithridates praecepisset; ...mmissa dubioque eventu tracta, exspectatum ...dium procella, quantam vix vidisse quisquam ..., intercepit. Per hanc in utrisque castris ...nt tentoria, jumenta in transversum acta, ...tiam quidam rapti praecipitatique. Eadem

Et Mithridatem acie vincit.

Gravis

U. c. 685. A. C. 67. M'. Acilio, C. Calpurnio Coss. *Mithridates iterum lacessit Triarium*

XC. Vere demum reddito, quum M'. Acilius Glabrio, C. Calpurnius Piso consulatum gererent, Mithridates ad Gaziura, veterem Ponti regiam, castris Triario oppositis, Romanos pugnam detrectantes, aliis rebus, tum in conspectu eorum exercendo suos provocabat: quo, priusquam Lucullus adventaret, uti sperabat, superatis, recipere regnum atque constituere posset.

Et tandem ad pugnam allicit.

XCI. Quietis ad haec Romanis, partem copiarum ad oppugnanda Dadasa misit, quo in castello impedimenta exercitus sciebat adservari. Haec ei ratio processit, invitumque ducem coëgerunt milites exire, ni faceret, *injussu ejus ad sua defendenda ituros* minati. Ante quo ante Lucullum cum rege confligeret, gloriamque reportaret victoriae, festinasse Triarium tradideru... Quo tamen falleret hostem, per tenebras profectus jamque castello adpropinquans, in excubias regis incidit, paullo longius millibus passuum tribus ab oppido Ziela, quod antiquitus Persicorum Deorum cultu celebre, ab illa clade Triarii magnam deinceps in illis partibus nobilitatem habuit.

Vincitque.

XCII. Cum his contractum ante lucem certamen quum totam Mithridaticarum virium molem attraxisset, multitudine barbarorum, et initium victoriae faciente rege, circumventa Romanorum acies est, multique in loco interfecti: multos, quum in campos se recepissent, ignari fluminis partem (Iris per ea loca labitur) in eos derivatam esse, compulsos in coenosam fossam, quia repugnare lapsantibus vestigiis nequibant, impune cecidit hostis.

Sed ipse per insidias atrociter vulneratus.

XCIII. Nec effugisset quisquam, nisi persequentem equites Mithridatem centurio Romanus atroci vulnere in femur adacto stitisset. Transfugae Romani apud regem multi erant. ex eo genere hunc etiam esse, juxta equum suum diu currentem conspicatus, crediderat: deinde se praebuerat tamquam dicere aliquid cupienti. Percussor e vestigio concisus est a proximis. Regem in extremum agmen amici receperunt, signumque dederunt receptui. Milites, subita re perturbati, postquam vulneratum esse regem audierunt, inter-

---

Cap. XC. Strabo, l. 12. p. 547. Dio. Cap. XCI. Appian. Plut. Appian. Hirt. de B. Alex. c. 72. Strabo, l. 12. p. 559. Hirt. Cap. XCII. Dio. Strabo, l. 12. p. 556. et Plin. 6, 3. Cap. XCIII. Appian. et Dio. Appian.

Quum spoliarentur mortui, tribunorum qua-
ginti, centurionum centum quinquaginta di-
nita cadavera; militum quoque Romanorum
em millia cecidiſſe.

At Mithridates, percurato vulnere, plures insidiatores in caſtris suis agere suspicatus, s milites subito in contubernia juſſit disce-od quum eſſet factum, et Romani, quo se t, non haberent, deprehensi, supplicioque nt. Inde regreſſus in minorem Armeniam, ntanti Lucullo inopiam commeatuum faceret, quanta poterat annona, quod erat reliquum, bat. Tum detectae sunt aliae adverſus re-liae, ab Attilio paratae, Romano senatore iptis. Eum rex, priſtinae dignitatis reve-queri non paſſus, simplici morte; ceteros, eo conſpiraverant, excruciatos necavit: li-minis dimisit illaeſos, debuiſſe illos patro-gerere praefatus.

Alios insidiatores bello ſtrategemate deprehendit. Aliae itidem adversus eum insidiae deteguntur.

Caſtris deinde circa Talaura aſpero et mon-positis, Lucullum exſpectabat. Neque de-ccedere, caſtra conjungere caſtris, modisque d pugnam barbaros elicere. Contra Mithri-s intra munimenta continebat, Tigranem op-Et per eosdem dies alius Mithridates Mediae ntibus forte Romanis ex improviſo superfu-os interemit.

Haec omnia, semel exacerbatis militum ani-

Luculli mi-

U. c. 685. A. C. 67. *Nonnulla ipsius culpa.* catum numquam hiemandi caussa intulerant pedem. haec ipsius Luculli inter maximas viri virtutes d derabatur comitas, adeo non parata vulgo, ut pari quidem dignitate viris exhiberetur, quos de ciebat prae se atque contemnebat. Nec erat un ab imperii et pecuniae cupiditate immunis.

XCVII. Haec etiam in urbe a tribunis plebis L. Quinctio praetore, qui et ipse in tribunatu ad satus Lucullo fuerat, taxabantur. A. Gabinius, ad gendam invidiam, villam Luculli pictam explica concionibus, ipse mox aedificaturus longe pulch rem. Nec ante desierunt, quam imperii diutur modum statuendum esse populo persuasissent: eju scito Valerianae legiones, quod jam completis sti diis essent, dimitti juberentur.

Sed magis P. Clodii malitia. XCVIII. Sed nihil aeque milites adversus imp torem animavit, quam P. Clodii sermones, jam i sibenis hibernis. Is, uxoris Luculli frater, erat ditus adolescens, et praeter cetera flagitia incestu rorum infamis. Idcirco aliis se postponi senti quum esset primi loci cupidissimus, milites, prae tim Fimbrianos illos, seditiosis vocibus instiga illorum fortunam cum his, qui sub Pompejo mil *Ejusque seditiosis susurris.* sent, conferens. *Eos Luculli stipare camelos et pla auratis gemmatisque onusta poculis: contra Pompejanos cum uxoribus et liberis copiosam tranquillamque vitam a fertili agro donatos, quamquam illi neque Mithridatem que Tigranem in solitudines invias exegissent; sed in F nia cum exsulibus, in Italia cum mancipiis habuissent tium. Quod si igitur nulla sit umquam speranda missio illi potius imperatori, quod reliquum esset vigoris, se qui summum suum ornamentum esse existimat militum tias.*

XCIX. Hoc genus susurris ita corruptus exe est, ut nec in Tigranem cupientem ducere Luc nec in Mithridatem sequeretur. Hiemem causati pus in Gordyena trahebant, successorem Luculli rientes. Ad famam deinde cladis Triarianae, ne nuncius quidem penetrare potuerat, pudore

Cap. XCVI. Dio. Plut. Vell. 2, 33. Cap. XCVII. Cic. pro Sext. c. 43. Cic. pro Lege Manil. c. 9. Plut. Cap. XCVIII. Cic. de Har. Resp. c. 20. Dio. Plut. XCIX. Dio. Plut.

signa sequerentur. Postea Triarium, quum U. c. 68
is ad necem quaereretur, clam eripuit Lu- A. C. 6

ec res iterum offendit contumaces animos: Success
, venire successorem Lucullo consulem Aci- Lucullo
lege Gabinia Bithynia et Pontus data erant, nit Acili
Valerianas legiones esse; Lucullum pro pri- Glabrio.
re coeperunt contemtui. Nam et ipse Aci-
ri per populos jusserat; *Populum Romanum Lu-*
imperium: discedere jussisse milites, poena quoque
manentium bona publicarentur. Has inter an-
quia, audito, Q. Marcium Regem pro con-
Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam
cohortium aliquem numerum frustra ab illo
Tigrani, qui cum maximis copiis juncturus
lati ferebatur, statuit occurrere: ea potissi-
, ut, si fatigatum itinere nec opinantem vi-
perturum se aliquam ad placandos militum
am confideret.

d milites, aliquousque sequuti, postquam in Lucullu
iam iri viderunt, ne voce quidem ulla emis- supplicit
verterunt agmen: et Valerianae legiones, rogat exe
se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt. citum.
nihil non indignitatis subiit, prehendendo
, rogando universos, tentoria cum squalore
is obeundo, ut contumaciam eorum flecteret.
nanus tendentis preces aversati, vacuas osten-
mas, solum jubentes dimicare cum hostibus,
s solus sciret ditescere: donec, reliquo jam
jungente preces, hactenus expugnati sunt,
lhuc aestate mansuros promitterent: quod si
erea comparuissent hostes, discessuros a signis
rent.

His oportebat adquiescere Lucullum, qui
ile mederi acceptis incommodis potuisset; et
vastari a Tigrane Cappadociam, recipi a Mi-
Pontum pati: quod tamen dedecus ita diffi-
, ut, propinquo jam Glabrione, nullas in eo
tes esse diceret. quum vicissim Glabrio, cogni- Glabrio
lli rebus, ex magna festinatione cunctator fa- interim c
Bithynia desideret. ctatur.

CIX. Cic. pro Lege Manil. c. 9. Cap. C. Plut. Dio.
. 5, 1. Appian. Sallust. ibid. Dio. Plut. Dio. Cap.
Epit. Plut. Cap. CII. Cic. pro Lege Manil. c. 2. et

adeo parcum et illiberale, (talenta duo erant)
tas accipere puderet. Igitur, remissa ad re
cunia, Clodium sine pretio, Pompeji, ut
metu dimiserunt. quae res postmodum exiti
lemaeo fuit, Clodio suam, ut putabat, injuriam
bunatu crudeliter vindicante. Sed is quidem
tus a praedonibus, quum quiescere turbul
audax animus nequiret, Antiochiam Syriae
tamquam adversus Arabum regem Aretam be
rentibus auxilio futurus: atque ibi etiam qu
tiose ageret, propemodum interfectus est.

Cap. CIII. Strabo, l. 14. p. 684. Appian. Civil.
Appian. ibid. et Dio, l. 38. Dio, l. 35.

EPITOME
LIBRI NONAGESIMI NONI.

Metellus proconsul Gnosson, et Lyctum, et ...m, et alias plurimas urbes expugnavit. L. ... tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Ro... ...n theatro quatuordecim gradus proximi ad-

..., *et Lyctum, et Cy-* ... Copulam priori loco ...oend. Sed vide ad Epit. ...minibus urbium magis ...bri. *Cinoson* legit Boen-...*rson* Voff. quae indica-...ur, olim *Cnoson* scri-...se. *Gnosum* eft in Lov. ...n in Leid. Berg. Exc. Pi-...ory. omnibusque edd. ...n. qui anno 1665. *Gnos-*... Vide ad 37, 60, 3. Tum ...Voff. *Licion* Berg. *Li-*...v. 2. et Boend. *Licium* ...*ycium* Exc. Pithoei, et ...pani. *Lyctium* Norv. et ...ae reliquae edd. usque ad ...inos, qui recte *Lyctum* ...nt. Tandem *Adoniam* ...*Aidoniam* Boend. Mox ...*as urbes*, pro *civitates*, ...off. Berg. Lov. 2. Boend. ...ampani; quod tot tefti-...oritate praetuli. Voces ...*civitas* etiam supra com-...r a librariis 1, 59, 6.

...*scius tribunus plebis*] ...us Lov. 2. Norv. et plu-... vett. *L. Rostius* Berg. ...

...*ordecim gradus pro-*... ...on intelligo, quomodo ... *proximi* dici possint, ubi antea non significatum eft, quid illud sit, cui proximi fuerint. Duplex conjectura mihi in mentem venit. Una, excidisse aliquid, v. g. *orchestrae*, e qua senatus spectabat: nam huic proximi erant quatuordecim gradus, lege Roscia equitibus in theatro adsignati. Unde Petronius cap. 126. *Usque ab orchestra*, inquit, *quatuordecim transilit, et in extrema plebe quaerit, quod diligat.* Altera, quae probabilior videtur, pro *proximis* legi posse *primis*: primi enim poft orcheftram erant quatuordecim gradus, e quibus spectabant equites; quos etiam *sedilia prima* dicit Horat. Epod. 4, 15.

Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contemto, sedet.

Nam quod ibi Scholiaftae veteres de sedilibus tribunorum commenti sunt, merito explosit Pet. Faber 2. Semeftr. 6. *primus* autem et *proximus* etiam in Livio et Suetonio permutari, adnotarunt viri Clarissimi Jac. Gronov. ad Livium 2, 33. P. Burmann. ad Suet. Caes. 50. et Drakenb. ad Liv. 5, 47. DUKER.

signarentur. Cn. Pompejus, lege ad populum la persequi piratas jussus, qui commercium anno intercluserant, intra quadragesimum diem toto m eos expulit; belloque cum iis in Cilicia confecto, ceptis in deditionem piratis agros et urbes de Praeterea res gestas a Q. Metello adversus Creta

Persequi piratas jussus] *prosequi* Voff. Berg. Boend. et edd. Campani, ac Rom. anni 1472. Verba haec in Mftis Livii commutantur innumeris in locis, quae cumulare operae non eft. Vide Bentl. ad Hor. 1. Sat. 9, 16. Burmann. ad Ovid. 4. Met. 151. Broukh. ad Tib. 1, 9, 28. Corte ad Plinii 4, 9, 21. Torren. ad Valer. Max. 3, 2. princ. et Viros doctos ad Suet. Caes. 27. Mox *interclusus erat*, pro *intercluserant*, obvio errore, Voff. Vide ad Livii 23, 29, 16.

Intra quadragesimum diem toto mari eos expulit] *intra LX diem* Boenderm. De hac varietate notae numeralis vide ad Epit. 97. Quod vulgo exftat, firmatur teftimonio Flori 3, 6. *Quid prius mirere in hac victoria? velocitatem, quod quadragesimo die parta est? an felicitatem?* ubi vide Freinsh. Alii tamen longius paullo temporis spatium bello conficiendo Pompejum inpendisse narrant. Id enim *intra paucos menses* ingenti felicitate et celeritate confectum dicit Eutrop. 6, 12. ubi vide Cellar. Eodem anno, quo coeptum eft, etiam finitum fuisse, refert Dio Cass. 36, 81. [c. 20.] Πᾶσαν ἅμα τὴν θάλασσαν, ὅσην οἱ καταποντισταὶ ἐλύπουν, τὰ μὲν αὐτὸς, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν προστρατήγων περιέπλευσε. καὶ τὰ πλείω αὐτοετὲς ἡμέρωσε. Pronomen *eos* ignorat Voff. Mox *bello quoque* Leid. et Boend.

V. ad Livii 5, 27, 1. Praet *in Cicilia* Lovel. 2. *in Si* Boend. et edd. Rom. princ tefte Hearnio, ac Campani. ad Epit. 68.

Res gestas a Q. Metello adversus Cretenses] Vocab *gestas* exsulat a Norv. et pl que edd. antiquis, nisi qu ed. Campani invenerim. Ad deinde ed. Paris. anni 157 poft eam recentiores omnes varunt. Supereft etiam in o bus scriptis meis. In sequent *et epistolas Cn. Pompeji et telli missas in vicem* legit L

Queritur Metellus, glo rerum a se gestarum a P pejo sublatam praeterir Voff. et Gudiani ignorant *s latam*. Ergo pro *praeter intercipi*. Duo tamen *gl sibi rerum*. Ita forte melius *praeripi*. J. FR. GRON. *turque Metellus* Leid. Boend. et ed. Camp. *qu que*, sequenti voce omiff *queritur Q. Metellus E thoei*. Vide ad 22, 31, *sibi gloriam rerum a starum a Pompejo sub praeripi* ed. Camp. *glori bi rerum a se gestarum a pejo praeteriri* Lov. 2. et *gloriam sibi rerum ges a Pompejo praeripi* Berg. recepi. Mox *ad accipiend bium deditiones* Boend. ad Livii 40, 49, 1.

us Romae rationem *omae* supervacaneum, a cum dicat, per epi- esse actam. Abeſt cer- libris. SIGON. Abest eid. Voſſ. Berg. Lov. 2. c. Pithoei, et ed. Cam- n *reddidit* Boend. Ita

passim librarii syllabae *di* vel additione vel omissione in hac voce variant in Mſtis. Vide ad 2, 15, 6. 3, 26, 2. cap. 60, 5. 28, 8. 6. 38, 13, 4. Idem in *tradit* ac *tradidit* obvenisse, vidimus ad Livii 34, 29, 13.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXIV.

IN LOCUM LIBRI XCIX. T. LIVII.

U. c. 685. A. C. 67. *Cretensis victoria Q. Metelli.*

I. Interim in Creta Q. Metellus proconſul, proſ ris rebus uſus, multas in poteſtatem civitates rede Cydonia, Cretae metropolis, (quae hodie sub Can nomine Turcarum imperium, erepta Venetis, pati poſt obsidionem aliquamdiu toleratam a Panare eſt dita, impunitatem veniamque delictorum pacto. I transductus Cnoſſum exercitus, ubi domicilium Laſt nes habebat. Sed ille, sedibus cum omni suppelle le concrematis, ex oppido profugit. illo deinde militer dedito, Lyctus; et, hac recepta, plerae aliae civitates et caſtella in fidem venerunt.

Lucullus militum plerosque dimittere cogitur.

II. Sed in Asiam Pontumque miſſi a senatu p loque Romano decem legati, (quia debellatum Mithridate Lucullus scripserat) poſtquam in caſtr nerunt, res repererunt turbatas, et imperatorem militum insolentia ne sui quidem potentem. Nam poſtquam aeſtas, in quam promiſerant operas, tra sumptis armis, ſtrictisque gladiis egreſſi provo hoſtem: et, poſtquam comparebat nemo, diu enim ille se receperat, impletam teſtati fidem, quam L lo dediſſent, praeter exiguum aliquem numerum ſtra reliquerunt. Lucullus, quod aliter se facer poſſe videbat, Valerianas legiones dimisit: ceter militum quod erat turbulentius, Glabrioni tra alios, quibus nihil erat domi, quod neglecto pl cito adimeretur, aliquanto aequiores sub signis tinuit.

Cap. I. Liv. Epit. Flor. 3, 7. Appian. apud Ursin. Epit. Cap. II. Plut. Lucull. c. 73. Dio, l. 36. Plut. Cic Lege Manil. c. 9. Appian. Mithrid.

edis, quum antea promiscue plebs equitesque nt.

. Gabinii tribuni plebis lex de piratico bello, odum majorum rerum habebat molimina, sol-enatum habuit. Sane non erant exiguae caus- ad bellum iſtud summis viribus capeſſendum i oporteret. Ita enim piratarum invaluerat aedam respublica, ut jam multi magnis opi-laro genere viri, ad hoc prudentiae laude ce-nomina societati darent. Igitur claſſes prae- per maria oberrabant, non solum multitudine e sociorum navalium, et gubernatorum arte s; sed etiam magnifica ornamentorum specie pemodum doloris offerentes intuentibus. au-lumellis, purpureis cortinis adornata naves, tatis remis movebantur: tibiae cantusque et ationes circum litora erant, et inter haec prin-virorum, interdum matronarum quoque ac vir-captivitates, urbium oppreſſarum redemptiones, a imperii Romani probra, frequentabantur. Us-d mille naves numerabant: oppida plus minus ingenta ceperant. *Piratarum potentia.*

. Tum et ab omni antiquitate sanctae inviolatae-edes et oracula profanata ac direpta sunt: Colo-e capta, Clarium; Didymaeum apud Milesios, et mothrace Caſtorum, et juxta Hermionem in Pe- *Et malefi-cia.*

U. c. 685. A. C. 67. *Etiam in Italiae ora.*

VI. Nam non longinqua modo, sed etiam Ital intuta ora erat: et saepe, exscensione facta, mi res viae latrociniis infeſtabantur, adsitaeque div villae direptioni et praedae erant. Tantusque erat metus, ut etiam exercitus Romani Brundisio quam, nisi summa hieme, transmitterent; legati puli Romani pecunia redimerentur; duodecim sec cum praetoribus Sextilio et Bellieno, in praed poteſtatem pervenirent; portus Cajetae celeberr atque pleniſſimus navium, inspectante praetore, peretur; ad Oſtiam claſſis ea, cui consul populi mani praepositus eſſet, opprimeretur; ex Miseno riperetur M. Antonii filia, ejus ipsius, qui cum donibus antea bellum geſſerat, rus forte exspa

Eorumdem ludibria in cives Romanos.

Et acerbiora malis ludibria erant. quippe, ubi exceptus Romanum se civem eſſe teſtabatur, fem riebant, tamquam timore perciti, genibusque eju cidentes orabant errori veniam. mox aderant, calceos inducerent homini, togamque darent, n delicet ignotus ultra civis Romanus eſſet. Ubi ta ludibriorum eos satietas cepit, scalis ab ora nav mare dimiſſis, abire jubebant incolumem: cunct et resiſtentem praecipitabant.

VII. Ob haec pericula quotidie res frumentar urbe fiebat deterior, et ingens erat in tanta homi turba famis et inopiae metus. Nec erat facile be in homines, subito magnis navigantes claſſibus, demque, ubi voluiſſent, tamquam momento disp tes, et in latebras non inacceſſas modo, sed etia cognitas aliis, dilapsos. Neque Murena igitur cere licet victos potuerat; neque majori deincep le per aliquot continuos annos incumbens Iſauri

Gabinii lex de piratico bello.

VIII. Igitur magno plebis applausu legem Ga promulgavit, *uti ex omni conſularium numero unus retur, cui imperium in triennium eſſet: idemque legato quot ex uſu fore putaret, adſciſceret.* Idne Pomp luntate Gabinius, an ultro, fecerit, ut tanti vi cuparetur gratiam, incertum eſt: illud certiſſi non eſſe inductum amore reipublicae, quam hom

Ad Pompeji potentiam

simus in nullo numero ducebat. Licet autem natus in lege Pompejus non erat, dubitari tam

---

Cap. VI. Plut. Pomp. Cicero. Plut. Cicero. Appian Cicero. Dio. Cicero. Plut. Cicero. Plut. Cap. VII. A et Dio. Appian. Cap. VIII. Dio.

. quin ante omnes illum electurus populus es- U. c. 685.
...dque, simul atque recitata lex erat, apparebat A. C. 67.
...m esse, cunctis statim ad Pompejum respicien- *augendam pertinens.*

...X. Sed Patres, quamquam in M. Antonio similem potestatem tulerant, partim aemulatione, plures ... correpti, ne acceptum semel imperium Cn. Pom... quamdiu vellet, retineret; ita resistebant, ut ... omnia piratici furoris incommoda, quam istam ... passuri viderentur. Quippe totius pene terra... orbis imperium uni viro deferebatur, quod ad... ptum legi erat, *uti toto mari, et ad quinquagesimum ... milliarium, proconsularem potestatem haberet: reges ...que omnes auxilia petenti mitterent: pecuniae quantum ..., ex aerario et a publicanis sumeret: militum sociorum... ...alium delectus suo arbitratu haberet.*

X. Igitur tanta contentione pugnatum est, ut pa... absfuerit, quin Gabinius in ipsa curia discerpere... Quod ubi forensis turba comperit, impetu in ...tum facto, ceteris salutem fuga tutantibus, C. Pi... consulem corripuit, qui forte in altercatione ...pejo dixerat, *Romuli sequentem vestigia non effugitu... ...lius exitum esse.* Territi periculo Patres, nam ...ulem exitio proximum vix servare Gabinius potue... ...bstinuere contentionibus: ceterum saepe usur... remedio contra vim tribunitiam ex collegio inter... ...res coeperunt quaerere. Duo tantum reperti, ...is metu deterritis, L. Trebellius, L. Roscius.

Cui repugnant Patres.

XI. Die comitiorum Pompejus, imperandi cupidi... ficta modestia tegens, quum appetitam potesta... invidiosam fore, tamquam recusanti ingestam ho... ...limam cerneret, hujusmodi orationem orsus est. *...s equidem pro benevolentia vestra vobis ago, semperque ..., Quirites, quorum in me ornando perpetuo indefessa ...fuerunt. Ceterum et vobis in tribuendis honoribus impe... ...que, et mihi in accipiendis modus aliquis esse debet.*

Pompejus ficta modestia

XII. *Quae populi Romani principes omni aevo vix post ... aetatem consequuti sunt, ea in me prope puerum, cer... adolescentem, congessistis. Quibus annis tirocinium esse ... solet, imperatorem agere coactus, vix umquam postea ...quievi, quum ceteras continuas expeditiones gravissimum*

Provinciam eam deprecatur.

Cap. IX. Vell. 2, 31. Dio. Plut. Zonaras. Vell. Appian.
Cap. X. Dio. Plut. *Dio.*

U. c. 685. A. C. 67. *et diuturnum cum Sertorio bellum excepisset. Neque annos meos computaveritis: stipendia potius numerate; et, quem longissimae vitae spatio fructum ex homine sperare potuissetis, ex me captum esse reputate. Non potest a mortalium conditione postulari, ut, si ante annos robur aliquod ostenderit maturitatis, idem ad ulteriora vitae tempora perferant. Et fructus paullo praecociores minime durabiles sunt: et animi, quorum magnitudo viresque velox incrementum habent, cito consenescunt.*

Anteactos labores et invidiam obtendens. XIII. *Quod si forte robur animi corporisque nondum consumptum esset, ut periculis laboribusque belli hujus imparem existimari deberet; invidiosum tamen erat, inter tot egregios viros ad me potissimum populum Romanum respicere. Magnum est et intolerabile aemulationis onus, cui, se quum potest subducere, humeros nemo prudens subjecerit. Igitur jampridem haud minus bonorum laborumque, quam invidiae satur, consul, uti meministis, juravi,* nullam in provinciam ex magistratu iturum: *idque servavi. Nunc, exsolutis, ut spero, quae patriae debebantur, rem non arduam nec iniquam vobis puto me petere, ut aliquando bellicis laboribus me vacuum mihi meisque sinatis vivere.*

Et esse alios his negotiis pares. XIV. *Neque rempublicam praetexueritis. non ita odere negliguntque Romam Dii, ut non habeat multos, quibus eadem sit peritia rei militaris, idemque in patriam amor. Quorum ego nominibus abstineo, et quia vos non possunt fallere, et quia nolo dicta mea sic accipi, tamquam potius in gratiam singulorum, quam ob utilitatem publicam, essem loquutus.*

A. Gabinius Pompejo respondet. XV. Tacentem post ista Pompejum A. Gabinius tribunus plebis sic excepit. *Rem plane dignam moribus suis Pompejus facit, imperium, quod offertur, recusando. enim boni viri est omnes promiscue honores appetere; nec prudentis, nisi re probe considerata, tantae molis suscipere negotium. Igitur hunc ego quidem minime reprehendo, Quirites, vos hortor, ut potius ad ea, quae publice sunt utilia, quae gratiora Pompejo sunt, respiciatis.*

Illum satis quievisse dicit. XVI. *Sane indulsit tibi patria, Cn. Pompeï, ut, confecto Hispaniensi bello, quietum consulatum ageres; deinde jam totium in annum non invidendo post tot labores otio reficeres. Sed tuae vicissim virtutis, tuaeque aequitatis est, ut tam benignam atque indulgentem patriam iterum audias, non translatitii cujusdam belli labores, quibus et alii multi pares esse possunt, revocantem; sed ad liberandum fame populum* a

Cap. XIII. Vell. 2, 31. Dio.

factis adeptus es, neque quaeri ſine labore, neque poteſt. igitur exprobrare, quae feceris, populo Ro- ne ſit ei commemorare opus, quot et quanta ab eo Neque perſuaſeris cuiquam ea aetate, qua vulgo ho- is corporibusque maxime valere conſueverunt, te, ad omnia virum, marceſcere. Quod ſi tamen unus ſentis, otio debes, quod illa priſtina tua virtus am quia deperdere ſumma calamitas et tibi videre- ibus, excitanda tibi negotiis eſt, facile priſtinum a vigorem, ubi digna ſe negotia ſenſerit.

Negotiis iterum excitandam virtutem esse.

. Sed alii quoque ſunt, quibus iſta recte committan- rimum a te peto, Pompeï, ut de te tuisque laudibus us Romano permittas judicium, quam tibi ſumas. nquoque ſpei habere debeat respublica, omnium, lorum, aeſtimationem eſſe aequius eſt. An oblitos quid prima adoleſcentia Cinnano bello, quid dein- ia Africaque rerum geſſeris? Nam Sertorium hoſtem, es noſtri duces reformidarent, propemodum ipſa tibi dedit: eoque experimento populus Romanus didicit, certius minusque fallax indicium, te unum praefici oportere, quam ubi tanta eorum difficultas eſſe coe- a nemine uno ſuſtineri poſſe videantur. Tibi vero, pro ceteris moribus tuis, proque hac mutua tua po- Romani benevolentia, nihil recuſandum eſt oneris, quod ſtatem publicam a civibus tuis cariſſimis ſimul aman- e imponitur. Operam, opes, labores, ſpiritum de- ſit opus, impendenda patriae utilitatibus eſſe, prae- i viri, quorum tu ita ſequeris veſtigia, ut propemo- ertas, conſtanti profeſſione ſtatuerunt.

Illi populum omnia tribuere debere; illum accipere, quae tribuantur.

XX. Contra haec L. Trebellius quum coepisset e, nec silentium fieret, tribus in suffragia t. Tum vero Gabinius, omisso in praesens negotio, de L. Trebellio rogare populum ue tribus septemdecim tribunatum ei abrog et in eo erat, ut etiam duodevicesima ferret, plebiscitum factura; quum vix dim posito passus Trebellius, tandem incitatae s fluctibus cessit.

Itemque Roscii. XXI. Deinde Roscius loqui orsus, quum nemo adverteret, digitis sublatis duos esse desig dos significavit: ut vel sic potentiae Pompeji num figeret. Ad ejus conspectum tantus indign populi sublatus clamor est, ut forte praetervolans vus, tamquam fulmine ictus esset, ex alto rueret.

XXII. Ita quiescente Roscio, Gabinius Q. Catu excitavit, ut diceret. Sperabat enim tribunorum riculo territum nihil, praeterquam volentia pl dicturum; et, quia princeps ille senatus erat, ros haud gravatim tatem ejus sequuturos. ille, dignitatis sua or, attento ob reveren viri populo, in hunc modum verba fecit: *Si*

Q. Catuli oratio. *tantarum rerum potestatem ad unum aliquem deferendam stimarem, Quirites, neminem certe Pompejo eram praela Quem enim aut peritia rei militaris ei viro conferam, adhuc pene puerum imperatores hostium timuerunt, nost narunt, externi omnes admirationi habuerunt? Aut lubentius conspiciam novorum honorum imperiorumque in quam qui a L. Sulla victore Magnus est appellatus; qui jussu, quum adhuc eques Romanus esset, semel iterumqu umphavit; qui, quum alium magistratum neque gessisset que ferme per aetatem potuisset gerere, consul factus Praeterea tanta est Cn. Pompeji modestia, ut, si cuiquam to concedi immoderata potentia posset, huic rectissime videatur. Quam lubenter ille vobis petentibus dimisit citum? quam facile cum M. Crasso rediit in gratiam? prudenter a se cupitae provinciae invidiam, jurejurando terposito in nullam ex consulatu iturum, amolitus est?*

Negat uni credendam esse tantam potentiam. XXIII. *Verum enimvero negotium mihi potius, quam mo, displicet: neque Pompejo hoc adimendum esse imperi sed nemini mortalium concedendum existimo. Jamprimum jores nostri, sapientissimi mortales, quum ante omnia*

Cap. XX. Cic. pro Corn. et ibi Ascon. Dio. Cap. Plut. Pomp. c. 41. et Dio. Cap. XXII. Dio. Vell. 2, 29.

tia placuit. sic quoque centum viginti annis est in- quum illud L. Sulla dictator ita accepit perpetu- magis in perpetuum aboleret. Nec enim ipse diu vidiam, nec tanta laboraturos insania posteros no- derim, ut, donec Sullanorum temporum exstabit creare dictatorem concupiscant. Marii quoque pau- annos multiplicati consulatus quid aliud, quam con- statis amorem, et per hunc acerbissimas reipublicae, pepererunt? Praeterea jam, quod ejusmodi leges vellunt civitatis. nam, si aequa libertate fruimur, rte praemiorumque neminem haberi exsortem con-

turam varie apud majores fuisse limitatam.

At non est praeterea, qui negotiis sufficiat. Dura ox, et adversus tot excellentes viros injuriose pro- demus esse paucos. jam etiam pauciores effeceritis, gerendas nemini, praeter unum aliquem, relinque- t. nemo enim imperator nascitur: magno labore, riculis, longo etiam tempore, tentando, experiundo, a comparanda est. Quod si adversus Sertorium dux it, (quamquam non poenitet Q. Metelli) minus equi- m est, quia tum, divisa intestinis bellis civitate, rum armis interierant: nec adversus Sertorium duce s opus, si retinere Sertorium respublica potuisset. tiam tum fuissent haud dubie plures, nisi, superio- is tradita paucis hominibus republica, ceterorum vir- tio, tamquam sub cineribus flamma, obtorpuisset.

Alios etiam esse duces idoneos.

U. c. 685. A. C. 67.

bellum ab uno regi omnibus locis poterit? idem Italiae tutabitur? defendet Graeciam? in Syria, quum postularit in Hispania, in insulis erit? idem eodem tempore geret licia bellum? At habebit legatos praefectosque. Cur autem potius, quam populus Romanus, habeat? cur tot clari unum potius respiciant, quam rempublicam? Si quidem redeundum est, et multorum ingeniis manibusque res administranda, quippeni jam ab initio plures creentur, qui, alterius imperio obnoxii, quum pro cujusque merito prope sibi gloriam ignominiamque futuram esse reputabunt, diligentius cordatiusque gerent? quando natura ita comparatum est, ut lubentius pro suis commodis homines, quam alienis, laborem ac pericula capessant.

XXVIII. *Quae omnia si minus apud vos habebunt ponderis, quam habere debebant, at ipsi tandem Pompejo consulite, cujus paullo ante orationem audivistis. Tot profecto labores meruit, ut aliquando tempori ejus salutique parcatis. certe iisdem, quibus ceteri homines, legibus vivit; nec invulnerabile ferro corpus, nec inexpugnabilem morbis valetudinem gerit. Huic porro si quid humani evenerit, in quo deinde spem estis habituri?* Haec dicente Catulo, universa concio succlamavit, *In te, Q. Catule.* Quo ille tam honorifico testimonio delinitus, simul obstinatos hominum animos flecti posse desperans, e concione discessit. Multa quoque Q. Hortensius in senatu contra Gabinium, multa pro rostris contra legem, pro summa facultate, graviter ornateque dixerat. sed vana omnis adversus populi favorem contentio fuit.

Judicium populi Romani de Q. Catulo.

Lex Gabinia perfertur.

XXIX. Qua die suffragia laturae tribus erant, Pompejus clam in praedium aliquod suum est profectus. Audito deinde perlatam jussamque rogationem noctu introiit urbem, ut gratulantium coetus, et re invidiam declinaret. Prima deinde luce progressus in forum sacrificavit: et, concione praebita, sic cum populo, ut lege datis multa adjicerentur, minareturque propemodum apparatus. nam pro centis navibus quingentae sunt concessae: centum viginti millia peditum, equites quinque millia. prolegatis quindecim legit ex omni senatu quinque et viginti; quaestores duos; pecuniae praesentis accepit millies quingenties.

Cap. XXVIII. Sall. Hist. 5, 2. Cic. pro Lege Manil. c. Vell. 2, 32. Plut. Pomp. Val. Max. 8, 15. Cic. ibid. c.
Cap. XXIX. Plut.

ed ille, posthabitis inanibus, admirabili pror-
tria negotium complexus, quum suis et Rho-
ocialibus navibus abundaret, in tredecim sor-
buit maria, singulisque legatos praefecit, at-
avibus, peditibus, equitatu, et praetorum
s: ut unusquisque in parte sibi credita im-
aberet, ipse, tamquam rex regum, praeesset
et summam rerum consilio praeceptoque
tur.

Hispaniam et, quod circa Gades est, mare
Balearicum Manlius Torquatus sortiti sunt;
onius Gallicum; Libycum Lentulus Marcelli-
Atilius Ligusticum sinum et mare, quod Sar-
lluit et Corsicam; L. Gellius, Cn. Lentulus
iam excubare jussi; Siciliam Iöniumque pe-
Acarnaniam usque Plotius Varus, M. Teren-
ro custodiebant; Achajae Macedoniaeque L.
praesidebat; Insulas Aegaei maris omnemque
bitum cum Hellesponto L. Tubero obtinebat;
m, Thraciam, Propontidem, et ipsum os
P. Piso; Lyciam, Pamphyliam, Cyprum, et
cen Metellus Nepos. Ceterorum in obscuro
t: M. Varroni, tamquam homini doctissimo,
buerunt literae, ut gestorum ejus meritorum-
nnullam servarent memoriam. Intervallum ab
Appolloniam versus, ubi tantum quinquaginta
s passuum dirimuntur, ponte conjungere in-
sed aliis curis, quominus destinata perficeret,
peditus. Per idem tempus quum Corcyrae es-

Legatorum ejus nomina et sortes.

U. c. 685. A. C. 67. Cn. Pompejus ei dedit: quod pauciſſimis omni a contigit decus.

XXXII. Sed Pompejus, rebus ita ordinatis, q velut indagine cinxiſſet maria, brevi tempore pi rum perplurimas naves cepit: et intra dies om quadraginta mare Tuscum, Libycum, Sardoum, C sicum, Siculum, totumque tractum occidentis it purgavit, ut nulla praeterea praedonum navis usq compareret. Inde Romam recurrit, ubi conſul per invidiam et iram apparatus ejus impediebat; ceptusque eſt summa gratulatione populi, tamquam diuturna peregrinatione revertiſſet. jam enim p longe lateque mari annona laxaverat. Id enim p cipue curae habuerat Pompejus, ut Siciliam, Afric Sardiniam, tria frumentaria urbis subsidia, confir Praeclara vox Pompeji. ret: et, nondum tempeſtivo ad navigandum mari, nes illas provincias ipse adiverat: magnaque vi menti in naves imposita, quum ob tempeſtatem o gubernatores cunctarentur, primus conſcendit, choramque velli juſſit, nobili voce edita, *Naviga ceſſum eſſe; vivere non neceſſum.*

XXXIII. Tanto major ex merito gratia apud p lum fuit: eoque adverſatus ei conſul graviorem pertus eſt indignationem omnium; nihilque pr factum, quam ut magiſtratu dejiceretur: eamqu rem conſcriptam jam rogationem Gabinius hab Sed, deprecante Pompejo, res omiſſa. ipsi, qui voluerat, liberaliſſime jam etiam ab senatu qu decretum eſt, poſtquam fruſtra cum periculo for gratiaeque Pompeji se obniti sentiebat. Neque t retinendi conscriptas in Ciliciam legiones prae conſul carebat, quia coloniae Latinae, quas bello sico Cn. Pompejus Magni pater trans Padum de rat, inſtigante C. Caeſare, consilia de petenda c te Romana agitantes, suspicionem rerum novaru civerant.

Pompejus Ciliciam brevi tempore subigit. XXXIV. Pompejus, haud diutius, quam nece erat, Romae moratus, Brundisium, ubi claſſem c riri juſſerat, et inde verſus orientem profectus

---

Cap. XXXI. Plin. 7, 30. et 16, 4. Cap. XXXII. Flor. Epit. Appian. Plut. Appian. Dio. Plut. Cic. pro Lege M c. 22. Plut. Apophth. Rom. in Pomp. Cap. XXXIII. Dio. Plut. Dio. Sueton. Caes. c. 8. Ascon. in Pison. Su Cap. XXXIV. Plut.

sexaginta, magnoque armorum atque machi-
paratu erat profectus. Sed duae potissimum
rum bello finem dederunt: altera, terror ex
line famaque imperatoris; altera, spes pro-
tudinem, quam erga captos deditosque osten-

V. Igitur ab omni parte, vitata legatorum se- ad Pompejum veniebant oratores: et ille, in fidem dedititiis, horum indicio latebras um discebat, qui, conscientia scelerum salu- perantes, conjugibus liberisque in castella 'auri sepositis, prope Coracesium, Ciliciae , ad anchoras stabant. Sed haud ultra pri- gressum duravit his animus. statim pari un- ausu signum ediderunt deditionis, simulque remos abjecerunt. Castella deinde maxima gum et Anticragum vocant, tradentibus, qui , recepta sunt; deinde ceterae per Asperam arces. In his navium armorumque inchoa- lectorumque magna vis inventa est, aerisque funiumque et linteorum et omnigenae mate- edibilis apparatus. Captivi quoque plurimi, rtim ut se redimerent pecunia, partim ope- ndi caussa, vinctos piratae habuerant, ad suos unt: eorumque haud pauci erecta interim do- quam defunctis, monumenta repererunt.

Piratas ad Coracesium vincit.

VI. Piratarum viginti circiter millia in pote- toris erant. eos quum interficere crudele, di-

Deditos in mediterraneis locis collocat.

U. c. 685. A. C. 67. pacatique viverent. Simul solitudini multoru dorum consulebatur: et inter cetera Mallus e et Epiphanea his cultoribus frequentata sunt. liorum etiam urbem, quam Tigranes nuper ad inſtauratam introduxit ex eo genere honeſ quemque, deque suo nomine vocari *Pompejop* sit, immunitate conceſſa. Nonnullos etiam Dy sit, quod Achajae oppidum, quum agrum latum mum haberet, habitatoribus infrequens erat: Calabria, attributis ad colendum agris, colloc

Numerus navium captarum, oppidorumque receptorum. XXXVII. Hic fuit belli tam formidabilis quo naves expugnatae duae et septuaginta, trecentae sex narrantur, quo in numero roſtr naginta fuerunt: oppida caſtellaque recepta ce ginti: praedonum repugnantium caeſa decem quae tanta opera trimeſtri spatio confecta sunt citate, ut ne una quidem navis Romana des tur; ea quoque perpetuitate victoriae, ut pos giſſima aetate piratas circum ea maria nemo v

In urbe discordiae. XXXVIII. Tam proſper externis rebus annu ferme tumultibus et discordiis in urbe transa Inter alias cauſſas turbarum ambitus erat, p proxima cenſura senatu motis, et ordinem modo recuperare properantibus. Idcirco C. C tribunus plebis, iratus senatui, quod relation *ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſa* senatus repudiaverat, de ambitu ferebat lege acerbiſſimis in delinquentes poenis.

C. Pisonis lex de ambitu. XXXIX. Placebat ea res populo: sed Patr ribiliorem specie, quam effectu robuſtiorem cauſſati, consulem ferre juſſerunt legem, *uti nati ambitus neque magiſtratus gererent, et ſenatu mo mulctam quoque pecuniariam eo nomine penderent.* I dum comitiorum dies exſpectatur, nihilominu tus fervebat, tam impudentibus quorumdam ut etiam homicidio non abstineretur. Factum senatusconſultum eſt, *de his etiam quaeri placere; que praeſidium dari.* Namque C. Piſo, quum multitudinem adverſariorum ejectus foro eſſet mi difficillimique temporis vocem miſerat,

Cap. XXXVI. Appian. Dio. Plut. Strabo, l. 14. Pomp. Mela, 1, 13. Appian. Plut. Serv. in 4. Georg Cap. XXXVII. Appian. Plut. Appian. Flor. Cap. X Dio. Ascon. in Corn. Dio. Cap. XXXIX. Cic. pro 23. Dio. Ascon. ibid. Dio. Ascon. ibid.

infamia minus credam, cetera ejus gravitas
ntia facit, tempore comitiorum memorabili
oque testata.

M. Palicanus, homo sordidus et seditiosus, m petere ausus, miro stolidae plebeculae fa- vabatur. Sed et tribuni plebis ei aderant, ab plo suae ambitioni paraturi faciliorem viam. s, et ante ceteros consul Piso, resistebant. buni modo non manibus suis sublatum pro tuerunt; et utrimque circumfusi interroga- *tne Palicanum renunciaturus consulem, si quidem pulo foret?* Ille, *non existimare futurum*, respon- *indignitatis veniretur.* At, urgentibus illis, di- que, *Quid igitur, si ventum fuerit? renunciabis? nciabo*, inquit. Atque vocis hujus praecisa Palicanum a summa spe impetrandi honoris

Palicanus consulatus candidatus.

Constantia Pisonis absterretur.

His occasionibus dissidiorum arreptis, C. Cor- ut senatus minueret auctoritatem, promulga- m, *ne quis, nisi per populum, legibus solveretur.* Id us quoque cautum, et in omnibus senatuscon- quoties legibus aliquis solveretur, adjectum *ea de re ad populum ferretur.* Sed paullatim fie- lesitum, resque jam in eam consuetudinem ve- t postremo ne adjiceretur quidem in senatus- de rogatione ad populum ferenda: eaque ipsa onsulta per paucos admodum fiebant, Igitur nelii rogationem indigne tulerunt potentissimi et quorum in senatu gratia magnopere mi-

est. Tum Cornelius ipse codicem recitavit. ...m improbe fieri C. Piso consul vehementer ...r, tribunitiamque intercessionem diceret su... ...ri convicio a populo exceptus est. Et quu... ...sul, qui sibi intendebant manum, prehen... ...e jussisset, fracti ejus fasces cuncti, lap... ...m ex ultima concione in consulem jacti. ...tu Cornelius perturbatus concilium dimisit.

XLIII. Actum deinde ea de re in senatu est ...tentionibus: quum Cornelius ita ferre rurs... *ne quis in senatu legibus solveretur, nisi du... ...sent; neve quis, quum solutus esset, intercederet, ...re ad populum ferretur.* Haec sine tumultu ... nemo enim negare poterat, pro auctorita... ...s eam legem esse, quam populus habere ra... geretur. sed tamen eam tulit invitis optimatib... vel pauci senatusconsultum facere solebant.

...res ex per- ...us di- ...ssi. XLIV. Aliam deinde legem Cornelius, et ... repugnare ausus est, multorum tamen offensa ... *praetores ex edictis suis perpetuis jus dicerent:* q... gratiam ambitiosis praetoribus, qui varie ju... solebant, sustulit. Sic enim eodem omnibu... jus reddere cogebantur, alias insigni nefando... lere, prout favebant succensebantve litigantib... ter atque aliter pronunciare soliti. Alias quoq... plures leges Cornelius promulgavit, quibus ... collegae intercesserunt: per quas contention... tribunatus ejus peractus est.

Repetundarum leges severe exercitae. XLV. Ambitus judicio provisum erat, n... magistratus male caperentur. ea res excitavit ... nem hominum, ut etiam, ne male gererentur ... rent. ideo sub id tempus adeo severe sunt e... repetundarum leges, ut, praeter noxiorum ... etiam accusatoribus praemia decernerentur. equidem, M. Cotta damnato, quemadmodum e... per occasionem occupavimus, licet adhuc tr... esset, consularibus insignis est decoratus. ... postea, quum eamdem obtinuisset Bithyniam, ... Cottam damnaverat, ab ejus filio, quo is di... virili toga de Capitolio descenderat, judicio ... est.

Cap. XLII. Cic. in Vatin. c. 2. Ascon. Dio. Asc... ro. Cap. XLIII. Dio. et Ascon. Cap. XLIV. Di... Cap. XLV. Dio. Val. Max. 5, 14.

ifringi consul Acilius jussisset, cui forte prae- non adsurrexerat, nihil commotus est, et de- s jus dixit: idemque ceteri praetores ut face- nori ejus tribuerunt.

II. Inter haec in Creta Q. Metellus cum Cre- simul piratisque dimicabat: qui oppresserant nsulae, alteramque ex ea post Ciliciam latro- arcem fecerant, pluribus ea caussa castellis lam exstructis. Ea quum Romanus expugna- severe in captivos animadverterat, ut reliqui veneno se conficerent, plerique prius omnia experiri, quam ut illi se traderent. Tanta- tensium eo bello pervicacia traditur, ut ob- uum siti fatigarentur, suam jumentorumque urinam biberent; donec a Pompejo acciperent um, ad quem, audita viri mansuetudine, mise- atores, in Pamphylia tum agentem. Ille, ob- imperatis, unum ex legatis L. Octavium mi- ui eos in deditionem acciperet; scripsitque ad es, *ne dicto audientes Metello essent.*

Metellus Cretenses domat.

VIII. Hoc infestior Metellus non alios tantum, iam quibuscum antea fuerat pactus, ut, prius- venire Pompejus posset, exigeret ab iis poenas neliae suae, persequutus est. Nec Octavius ob- t, inermis, et non ad bellandum missus: et Cor- Sisenna, quem Pompejus Achajae praefecerat, at is quidem in Cretam, et cum Metello, ut po- omani dedititiis parceret, egerat: sed, praeter

U. c. 685. A. C. 67. pan petiit, ubi se L. Octavius incluserat. Metel eum nihil moratus, vi expugnavit locum, Octavio non sine probris dimiſſo, quos secum habuerat, licas ad unum omnes interfecit. Hoc aegerrime rens Octavius, adſumptis Siſennae copiis, nam morbo deceſſerat, auxilium quibusdam Cretensium lit. revocatis deinde illis, Ariſtioni se conjunxit, ropydna munitum oppidum tenenti, quod Cydoni cedens, victo, qui se objecerat, L. Baſſo, nuper perat. Sed, ubi Metellus advenit, relictis muni tis, ambo se conjecerunt in naves. ibi in altum ctos atrox tempeſtas impegit litoribus, multique valium sociorum naufragio desiderati sunt.

Metelli et Pompeji odiosae epiſtolae. L. De his rebus aculeatis invicem epiſtolis i ratores duo scripserunt. *Metellus datum a ſenatu loque Romano imperium, gloriamque rerum gerendarum ſibi a Pompejo, geſtarumque pretium*, querebatur, q *accipiendas urbium deditiones legatum in alienam provi miſiſſet.* Pompejus, *id a ſe rite atque ordine factum*, serebat; *univerſam enim inſulam, quum nulla pari praefinitum Gabinia lege modum excedat, ad ſuam curam tinere: nec officio ſe defuturum.* Sed haec, utcur speciose dicta, non tegebant penitus insitam a ambitionem, ut neque amiciſſimis ejus probarer nedum ut ab inſtituto revocare Metellum poſſent

Cap. XLIX. Plut. Dio. Cap. L. Liv. Epit. Plut.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI.

[M]anilius tribunus plebis magna indignatione [...]is legem tulit, ut Pompejo Mithridaticum [...]mandaretur. Concio ejus bona. Q. Metel[...] domitis Cretensibus, liberae in id tempus [...] leges dedit. Cn. Pompejus, ad gerendum

[...]lius tribunus plebis] [...]ius. Cicero pro lege [...] SIGON. *Cum Manlius* [...] Voss. Berg. Lov. 2. et [...]anlius etiam Leid. Exc. [...] Norv. V. ad 34, 53, 2. [...]natione maxima Exc. [...]orv. et edd. ante Gro[...] anno 1665. reposuit *ma[...]gnatione*. Ejus autem [...]ereft in omnibus scriptis [...] ed. Camp. Vide ad E-

[...]mpejo *Mithridaticum* [...]mandaretur] Ita Gro[...] 1665. edidit, cui con[...] Leid. Voss. Berg. Lov. 2. [...]t ed. Campani. Antea [...]rebatur *bellum Mithri[...]*; quod supereft in Exc. [...] et Norv. In verbis se[...]s *Concio ejus bona* ali[...]i latere suspicatur Cre[...] sed rem parvi esse te-

[...]is *Cretensibus*] Vet. lib. [...]tis *Cretensibus*. SIGON. [...]Leid. Berg. Lovel. 2. et [...]oei. *Domitius* corrupte [...]t ed. Campani. *domitis* [...]orv.

Liberae in id tempus insulae leges tulit] Vet. lib. *dedit*. Quo verbo et Cicero et alii in hoc genere utuntur. SIGON. *in id tempus usque liberae* Boend. et ed. Camp. quod ex librariorum interpolatione natum videtur. Sufficit *in id tempus*, pro usque ad id tempus. Ita Liv. 44, 2, 7. *Itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra posituri erant, deliberatio ejus rei differtur.* Vide Cel. Dukerum ad Flori praefat. in princ. Dein *legem tulit* Norv. et priscae edd. pro quo Frob. anno 1535 reposuit *leges tulit*. Sigonius *leges dedit*. Et ita Leid. Voss. Berg. Lovel 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Liv. 45, 30, 8. *Quanta universos teneat Macedonas, formula dicta, quum leges quoque se daturum ostendisset*. c. 32, 7. *Leges Macedoniae dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis, sed sociis bene meritis, dare videretur*. Cic. 2. in Verr. 49. *C. Claudius, adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia Halesinis leges dedit*. et cap. 50. *Leges similes de cooptando senatu, ac*

bellum adversus Mithridatem profectus, cum [r]*Parthorum Phraate amicitiam renovavit, equ*[estri] *proelio Mithridatem vicit. Praeterea bellum* [i]*Phraatem Parthorum regem, et Tigranem Ar*[me]*niorum, ac deinde inter Tigranem filium patrem*[que] *gestum, continet.*

de numero veterum ac novorum dedit.

Ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus] *ad regendum bellum* Doujatius et Clericus ediderunt, invitis omnibus libris. Vox *profectus* deest in Boend.

Cum rege Parthorum Phraate] *Pretogure* et mox *Pregarem* Voss. *Pharaarete* et *Pharaaretem* Boend. *Pharaarate* et *Pharaaratem* ed. Camp. *Pharte* et *Phartem* Berg. *Phracate* et *Phracatem* Lov. 2. *Phraharte* et *Phrahartem* Norv. et edd. principes. *Phrahate* et *Phrahatem* postea secutae; quomodo apud Justin. Tacit. et alios editur, et optimi codd. Horatii praeferunt, teste Torrent. ad Horat. 1. Ep. 12, 27. Vide etiam Cruquium ad Horat. 2. od. 2, 17. *Phraate* et *Phraatem* ed. Mogunt. quod omnes recentiores servarunt, et in novissimis Horatii editionibus obtinet.

Regem Parthorum, et Tigranem Armeniorum regem, ac demum inter filium] Vet. lib. *Tigranem Armeniorum, ac* d[ein]*de inter filium.* SIGON. G[ro]ni: *Phraatem Parthorum* [re]*gem et Tigranem Armenio*[rum] *ac deinde.* J. FR. GRON. [Par]*thorum regem, et Tigran*[em re]*gem Armeniorum* Voss. Bo[end.] et ed. Campani. *Parthorum* [re]*gem, et Tigranem Armenio*[rum] Berg. et Lov. 2. *Parthorum* [re]*gem* etiam Leid. sed in eo sunt voces *Armeniorum reg*[em] *ac deinde inter Tigranem* [er]rore librarii ob repetitionem cis *Tigranem.* Vide ad 9, [...] In edd. Sigonii altera ac [...] omittitur τὸ *Parthorum,* [...] etiam exsulat ab Exc. Pitho[ei].

Ac deinde inter Tigran[em fi]*lium patremque*] *ac de*[mum] quod pro *ac demum* Sig[onius] admisit, superest in Voss. Lov. 2. Boend. Exc. Pitho[ei] ed. Campani. Vide ad Li[v.] 22, 1. Praeterea *inter fili*[um Ti]*granemque patrem* Voss. *filium Tigranem patre*[m] Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et typis descripti ante Gr[on.] qui edidit *inter Tigranem* [fi]*lium,* ut praefert Berg.

[SUPPLE]MENTORUM LIVIANORUM LIBER LXV.

[I]N LOCUM LIBRI C. T. LIVII.

[...]quam eo contentionis ventum inter viros [...], civile bellum in exspectatione erat, quia [...]se parabat, ut in Cretam transmitteret; [...] neutiquam ceſſurus videbatur: quum im[...] a proposito Pompejum ad aliam uberio[...] expeditionem avertit. U. c. 685. A. C. 67. *Pompejum in Cretam transmissurum avertit alia expeditio.*

[M]anilius, tribunatu plebis nuper inito, pri[di]e [...]as Januarias, quibus M. Aemilius Lepidus, [...]s Tullus conſulatum inchoarunt, inclinanti [...] Sulpiciam de libertinorum suffragiis retu[...]*ari cum patronis ſuis jure ferrent.* Abusus ad [...]situm erat Compitalium solenni, quod, for[...] dies celebratum, ex veteri conſuetudine [...] agere sinens servos, occasionem praebe[...]ulti ejus generis, ingenuae plebi permixti, [...]gationem poſſent: eique actioni faviſſe quo[...] [Co]rnelius putabatur. Quum res per tumultum [...] et factio tribuni clivum Capitolinum obsi[...] Domitius Ahenobarbus quaeſtor perrupit ac [...]gmen; multisque Manilianorum interſectis, [...]m, Patribus animum addiderat.

U. c. 686. A. C. 66.

binium esse cerneret, cujus rogatione maritimu[m im-]
perium fuerat adeptus. Nam illum, simul ab[iit]
tribunatu, Pompejus, ut sibi legaretur, pos[tulavit].

Qui legem de imperio Pompeji tulit.

Idcirco legem C. Manilius, venalis alienae po[tentiae]
minister, de imperio Pompeji tulit; *ut manentibu[s quae]*
Gabinia lex dedisset, Cilicia et Bithynia provinciae, [it-]
que contra Tigranem atque Mithridatem reges adjicer[entur],
utique imperium in omnes populi Romani exercitus exte[rnos ta-]
liam haberet: utique jus ei ac potestas esset, quos[cumque]
videretur, vel hostes populi Romani judicandi, vel foe[dera]
sciscendi, sicut e republica et sua fide esse censuisset.

Patres resistunt legi.

IV. Maximam ea rogatio nobilitatis indignati[onem]
excitavit: quae, Gabiniam quoque legem aegre
passa, quod supra ceterorum aequalitatem nimiu[m]
ferri Pompejum videbat, nunc plane dominum i[mpo-]
ni cervicibus suis existimabat. Hoc maxime sti[mulabat,]
quamquam et Luculli injuria, et Glabrionis Regis[que,]
quibus ante tempus adimebantur provinciae, com[moverat]
Patres, mutuo se cohortabantur, ut huic roga[tioni]
resisterent. Sed, ubi comitiorum dies adfuit, e[t con-]
citata populi voluntas constantiam excusserat, pr[aeter]
Q. Catulum et Q. Hortensium, qui Gabiniam qu[oque]
legem dissuaserant, ora omnes tenuerunt. Q. C[atu-]
lus multa loquutus, quum moveret neminem, s[ic]
exclamavit, ad Patres conversus, *quaerendam esse [a-]*
tuendae libertati in tanta desperatione rerum omnium, q[uem-]
admodum majores, olim bello Gallico deserti a populo, i[n Ca-]
pitolium confugissent.

Sed populus, Caesare et Cicerone auctoribus, sciscit.

V. Sed scivit legem populus, et ipsius Ma[nilii]
egregia concione inductus, et Caesaris atque Cic[ero-]
nis impulsus auctoritate, qui eam suaserant: Ci[cero]
quidem ea oratione, quam hodieque mirantes leg[imus].
Caesar etiam Gabiniam legem adjuverat; non [quod]
Pompejo cuperet, sed ut populum, cujus tum
potentior Patribus factio, haberet propitium, e[un-]
demque ad sciscenda nimia et inusitata, sibi mo[x ea-]
dem pollicitus, adsuefaceret. Cicero prae se opt[ima-]
tium amorem semper tulerat, eoque aedilitatem
tierat, omisso tribunatu, ne populi studiosior vid[ere-]
tur. Tum autem, sive gratiam Pompeji adfect[ans,]
si[ve]

Cap. IV. Cic. pro Lege Manil. c. 13. Vell. 2, 33.
Pomp. Appian. Mithrid. Dio. Liv. Epit. Appian. Cap
Liv. Epit. Plut. et Dio. Plut. Lucull. Dio. Plut. Pomp.
pro Lege Manil. c. 17. Plut. Cap. V. Liv. Epit. Dio.

tenderat. Vir ille praetorius, quum repe-
esset postulatus, tantam in suis opibus gen-
i M. Crassi amicitia fiduciam reposuerat, ut,
n suffragium missis, conferret se domum,
ertus victor, tonsaque coma, et habitu pri-
reus mutaverat, resumpto, in forum re-

ed, Crasso damnari eum renunciante, quum praetextam ponere praetorem, dum sen- iberentur, conspexisset; misit ad eum, qui *se ante damnationem perisse, nec bona sua hastae* protinusque, correpto sudario, quod forte manibus, et in os inserto, interclusit spi- . Cicero, re cognita, nihil de eo pronun- a patrimonium filio (Calvus is fuit, praeci- ominis orator) inusitati exempli mors patris it.

Licinii Macri mors inusitati exempli.

Manilia lege perlata, senatus in illum inflam- odia: sed sacrosancta majestate tutum nihil otuerunt laedere. exacto tribunatus tempore, comparatus ad Ciceronis tribunal eum forte t. Iniquius cum reo egisse Cicero videbatur: m quod enixe tempus ad defensionem postu- m tantummodo diem concesserat. Ob eam tus ad rostra a tribunis, et invidiose ad po- aductus, postulata audientia, *semper se aequum m miseris, quatenus per leges liceret, fuisse,* ostendit. *nevolentiam C. Manilio praestare voluisse, ut ante eam e sola ei praeturae superesset, judicium ageretur. neque ntis esse, ad alius potius praetoris arbitrium quaestic-*

Manilius apud Ciceronem postulatur.

U. c. 686. A. C. 66. *Sed judicium turbatur subito tumultu.* corum potentiam Pompejique aemulos invectus est. Manilianum judicium subito tumultu turbatum est, licita civitate ob conjurationem, P. Paeti et P. S opera conflatam; qui designati consules, deinde nati ambitus fuerant, ut paullo post memorabi quum, expositis, quae interim bello gesta sunt, res urbanas revertemur.

Cretenses a Metello subacti libertatem amittunt. X. Q. Metellus, nullo jam impediente, quod alia converfae erant aemuli curae, redactis in po tem, quae restiterant, Cretensi bello finem impo iisdemque conditionibus recepto in fidem Lasth quibus et Panares antea se dediderat. Hic finis libertati Cretensium, ad istud aevi illibatae. E instituta majorum mutare coacti, novas leges, p scribente Metello, acceperunt. Metellus, consti in Creta rebus, *Cretici* cognomento accepto, ju ille quidem, quam ante illum M. Antonius id ge rat, ad triumphum decessit.

Pompeji livor et ambitio. XI. Dilatus tamen invidia Pompeji in tertium num triumphus est, qui per addictos sibi tribunos inde aliquid impedimenti objiciebat, ne triumph Metellus posset. Ita quidquid aliorum gloriae ac sisset, detrimentum esse putabat suae, neque ge rebus maximis, neque gerendis poterat exsatiari: q interim cupiditatem quietis et mirum imperii fa um praeferret. Nam, acceptis de Manilia lege ris, femur feriens, *Hem*, inquit, *adversariorum ofi qui, ut aliquando me evertant, omnibus exponunt labo omnibus periculis objiciunt. Ecquando erit, ut privat fusque possim in dulcissimorum pignorum conspectu atq mitatu rusticari?*

Pompejus acta Luculli rescindit. XII. Haec adeo inepte fingebantur, ut famili mis stomachum facerent. Neque diu fuit exspe dum, ut factis ipsis proderetur. Nam, praeter tam ambitionem, aemulatio Luculli, ut gratiss ei negotium esset, effecerat. Idcirco, penitus al Cretensium rerum cura, toto animo Ponticum b complexus, praemissis edictis avocabat a Luculle lites, regesque et principes civitatum sibi ju occurrere. Mox, provinciam ingressus, acta Lu

---

Cap. X. Appian. apud Fulv. Ursin. Liv. Epit. Vell. Dio. Strabo, l. 10. p. 484. Oros. 6, 4. Cap. XI. Dio. 2, 34. Sall. Catil. c. 30. Dio. Dio. et Plut. Pomp. Cap Dio. Plut.

iorum castellum erat. Res ibi levis in est: ex iis, quae jam tum fiebant, mini- onjectura. Laureati fasces utriusque im- int: sed, ut Lucullus ex amoeniore ve- , illius erat laurus recentior. Igitur li- Pompejanis parte concessa, dederunt an- am, ut victoriarum Luculli ornamenta in essura dicerent.

ngressus imperatorum come et benignum abuit, gratulantibus et res ab utroque ge- extollentibus. Sed cito mutatus ad ve- habitum sermo, gravibus querelis atque iciis inhorruit. Lucullus erat aetatis et tempore prior: Pompeji potior ex duobus et imperii amplitudine auctoritas. Neque od objiceretur. Lucullus avaritiae nomine bat, et, quum patrare bellum posset, quo ulentissimas provincias obtineret, Tigrani que praebuisse effugium existimabatur. Haec Pompejo Lucullus infinitam imperii cupidi- robrabat: debellatum esse dicens cum regi- e nova expeditione opus. post acre jurgium icis dirempti sunt.

Eorum querela et jurgia.

xinde Lucullus, in Galatia resistens, captos us agros arbitratu suo distribuebat: inter le castellum Tomisa, quod Sophenae regi, o adjacebat, centum talentis fuerat emptum, ni restitutum est. Contra Pompejus judicio-

Pompejus

U. c. 686. A. C. 66. bat, *cum umbra regum et tragico quodam apparatu di... Lucullum* dictitans: *nunc verum instare certamen, ... illi, omissis ineptiis, ad arma virorumque robur se c... lissent.*

Et vicissim Pompejana Lucullus. XVI. Adversus haec Lucullus, *non bellum Po... sed imaginem belli umbramque relictam esse*, jactabat. ... *oppido gratum esse homini, foedae alitis instar ab ali... strata corpora, et reliquias proeliorum sequi consueto. S... Sertoriani belli, sic in Lepidani, postremo Spartacii titul... repsisse: quum primum a Metello Pio esset, alterum a Q... tulo, tertium M. Crassi virtute confectum. Neque ... esse, si Ponticorum Armeniorumque bellorum adfectaret ... qui nihil non fecerit, ut in triumphum de fugitivis quoqu... do se intruderet.*

Pompejus contra Mithridatem proficiscitur. XVII. Post haec profectus est ex provincia Lu...lus: Pompejusque, praemisso, qui Mithridatem ad... cem petendam hortaretur, Metrophane, quum cl...bus, a Phoenicia ad Bosporum usque distributis, ...tum in potestate mare haberet, contra regem m... celeritate contendit. Ducebat secum etiam Valeri... legiones, quae missionem tantopere expetitam, ... quam impetrassent, in Pompeji gratiam sprever... adeo ille ad animos militum alliciendos tenendo... aut aptior Lucullo, aut felicior imperator fuit.

Mithridates jurat inexpiabile bellum sibi nem Romanis esse. XVIII. Mithridates initio spe Parthicae soci... Pompejum spreverat: sed, audito postea, Phraa... renovata cum Romanis amicitia, in regnum Tig... irrupisse, territus legatos ad Romanum de pace m... Sed ille ante omnia transfugas reposcebat. Quod u... castris regiis est cognitum, et a transfugis, ne dede... tur, et a barbaris, ne spoliarentur horum auxilio, (... enim et manu prompti erant) tumultuatum est ac... non sine periculo regis: donec progressus in mediu... ravit, *sibi propter avaritiam Romanorum inexpiabile cum bellum esse; neque traditurum eis quemquam: neque o... facturum, nisi quod ex utilitate omnium esset. Neque missos a se oratores pacis petendae fuisse, sed ut sub habi... gatorum castra Romana specularentur.*

Mithridatis consilium in- XIX. Interim, quae Pompejo usui futura cred... rat, vastabat urebatque, ut commeatuum inopia

Cap. XVI. Dio. Plut. Julian. Caesar. Plut. Cap. ... Dio. Plut. Dio, l. 35. et 36. Plut. Lucull. Suidas in C... Cap. XVIII. Dio, l. 36. Liv. Epit. Dio. Appian. Mit... Dio. Appian. Dio. Cap. XIX. Appian. et Dio. Oros. 6

…e subduxit, Dastira vocabant, in Acisilena … castris positis, hostem atterere mora se… conabatur. Nam, quod in amica regione …, promptius ipsi commeatus subvehebant… ea per equites, qua parte virium praesta… tiem subjectam incursando, subinde exci… …sdam: multis quoque ad illum ea de caussa …ntibus.

Vanum fit ipsius culpa.

…utata deinde cum loco fortuna est, postquam … Mithridate jugum Pompejus castris occupa… …ter aquae penuriam Mithridates reliquerat …d Pompejus, ex fruticum proventu, situs…e, quod res erat, suspicatus, puteos fodi …taque mox aquae adfluentia fuit, ut tamdiu …asse Mithridatem mirarentur. Accedebat aliud … locorum commodum, quod obsita virgultis …bus regio tegebat Romanos, ne equitum et …rum regiorum excursibus paterent.

Pompejus insidias struit Mithridaticis.

Eadem res admonuit Pompejum, ut insidias … hostium, natis ad eam fraudem vallibus, strue…tur, noctu tribus leviter armatorum millibus …itibus quingentis inter duo castra occultatis, …ce paucos misit ad vallum regis equites, ita … ut operam darent, quo universus equitatus …liceretur: eo facto, servatis ordinibus se sub…, donec insidiis fecissent erumpendi oppor-

U. c. 684. A. C. 68. *Mithridatis res arctae.*

XXII. Hoc proelium, detracta regi, q bat in equestribus copiis, fiducia, magnis victorem exercitum auxit: brevique liberior gustior hosti frumentatio, abundantiam Ro stris, inopiam et pene desperationem reg Nam in regionibus, paullo ante per Lucullu exiguae copiae erant; neque acciri longius magna ex parte amisso, poterant. Igitur bant ad Pompejum transfugia, quibus efferat dates, quos eadem molitos cognoverat, a suppliciis adficiebat. Inde pauciores jam, tudinem poenae deterritis plerisque, trans sed non ideo cessabat penuria, quae tandem vitum ad interiora regni sui Mithridatem re

XXIII. Una spes erat futurum, ut in clade belli vexatis non diu durare Roman eam irritam Pompeji providentia fecit, qui ad longinqua frumentatoribus, maximam an a tergo subvehi jusserat. Quum esset adept ad orientalem regni plagam redactum, cir pugnam detrectantis castra coepit vallo vig milliarium, crebrisque in circumitu castelli catis.

Ejus castra circumvallare instituit Pompejus.

XXIV. Id opus Mithridates, sive proeli sive per imprudentiam, quae ferme praece mitatem solet, non impedivit. Fame mox quidquid in castris jumentorum erat, consu sic quidem ultra quinque et quadraginta ciente victu. Praeterea multos ad Pompej nos milites venire quotidie, totumque Ma exercitum, didicerat. Igitur, fugam medi consilium suum occultum foret, solito latiu que ad valles ante Pompeji castra sitas pabu loquia quoque cum pluribus, avertendae s caussa, in posteram diem constituit. Ignib frequentioribus per tota castra fieri jussis vigilia, nihil tale suspicante Pompejo, pr lum ejus eduxit validam copiarum partem: tea, quod inutile et aegrum in castris fue disset.

Mithridates fugam meditatur.

XXV. Ad Tigranem habebat iter, ut ill protegeretur. Sed haud multo meliore i

Tigranis res malae.

Cap. XXII. Frontin. Dio. Appian. Cap. XXIII pian. Frontin. 1, 1. Plut. Appian. Cap. XXIV. Frontin. Appian. Dio. Plut. Dio. Cap. XXV. D

sanguine, vim parallet; alter in venatione, ui lapsu praecipitem patrem neque subleva- jacentis adhuc diadema capiti suo imposuerat. Tigranes, quod patris casu indoluerat, coro- donatus est.

I. Sed idem postea, deducentibus quibusdam bus Armeniorum, qui senis imperio grava- ad Phraatem confugerat, ejusque ducta filia, us invadendae Armeniae auctor exstiterat. Igi- ates, deficientibus ad eum, aut vi subactis, t ad Artaxata usque colebant, (quia pater Ti- metu Parthorum in montes refugerat) urbem ne cinxit. ea quum diuturnior futura videre- se, regni sui negotiis avocatus, partem copia- nero reliquit. At rex Tigranes, discessu Phraa- pito, relictum ad Artaxata filium egregie vicit. s ad avum Mithridatem prius intendit fugam: , cognito, ipsum potius egere auxilii, quam ri cuiquam posse, in Pompeji castra venit.

Bellum cum filio et Parthis.

XVII. Inter haec reversus in urbem Lucullus fra- Marcum reperit a C. Memmio Gemello tribuno propter ea, quae Sullae jussu quaestor gesse- ccusari. Multi enim tum in judicium ob illorum rum delicta vocabantur. Sed ille quidem abso- est. at, facto in Lucium impetu, Memmius cum coepit agere, *ut triumphum ei negaret; multa il- vertisse, et bellum, quum finire posset, ultro duxisse* s. Contra Lucullus, ratione gestorum reddita, invidiam meritis pugnabat: neque eo minus

Luculli triumphus invidia Pompeji dilatus.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI PRIMI.

Cn. Pompejus Mithridatem, nocturno pr ctum, coëgit Bosporon profugere. Tigranen

Bosporum profugere] Voss. et Gud. alter *Bosporon*. Ut *Cypron*, *Isthmon*, *Corinthon*. J.FR.GRONOV. Terminum Graecum servant etiam Leid. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Elzevirianam Dan. Heinsii; quae *Bosphorum* dedit. V. ad Epit. 52.

Eique, ademtis Syria, Phoenicia, Cilicia, regnum Armeniae restituit] *Phoenice* vet. lib. SIGON. *etque*, pro *eique*, Voss. *atque* Leid. et Berg. Tum *ademta* Boend. Deinde *Fenicia* idem Boend. *Phoenicia* Norv. et edd. ante Sigonium, qui substituit *Phoenice*. nec aliter legunt Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Observant viri docti, melioris aevi scriptores Latinos *Phoenicen*, non *Phoeniciam*, dixisse. Vide Ferrar. ad Cic. 11. Philipp. 13. Jac. Gronovium ad Pomp. Melae 1, 12. et Cellar. 3. Geogr. Ant. 12, 271. *Phoeniciam* dixisse Martian. Capell. l. 6. observat Relandus 1. Palaest. 9. Eadem vox in lapide, qui tempore Septimii Severi sculptus est, obcurrit apud Gudium in Inscript. pag. 69. n. 1. Licet igitur forte aetate, qua vixit auctor Epitomarum, in usu fuerit; alteram tamen recepi partim codd. fide, partim quod auctor eam ex ipso Livio hausisse videtur. Tan *licia* Exc. Pithoei, No ante Gruterum, sublat auctorem; quae etiam bus Mstis meis exsulat

Qui in petitione c ambitus damnati er rant P. Autronius et quibus Dio lib. 36, conjurationis addit Ca Cn. Pisonem, et alii ton. Caes. 9. etiam C Caesarem. Crassum a argui auctorem conj quae a Catilina et Pi est, scribit Asconius a Orat. Cic. in Toga can KERUS.

Iberos, Albanos, q tum minime dabant] *Albanosque, qui tran dabant*. SIG. Eadem perest in Leid. Voss. Be Boend. Exc. Pithoei, et Copula *que* intercepta quenti pronomine *qui* empla vide ad 2, 59, 11 et 39, 19, 6. Passim et *me* pro *non* in his Ep tum esse, vidimus ad

Per Colchos, Heni et res ab eo in Bospo Ita primi vulgarunt M nisi quod *Henochos*

timas ignotasque gentes penetravit. Iberos ie, qui transitum non dabant, proelio vi- terea fugam Mithridatis per Colchos, He- :, et res ab eo in Bosporo gestas continet.

re operarum, quem roximi, et demum endavit, *Heniochos-* as. Antea edebatur :, quod supereſt in *Etnichosque* legunt . *et Ethnicos* Leid. Voſſ. *Ernicos*, omis- Lov. 2. *et Hernicos Hernicosque* Boend. s Berg. *Heniochos* his oris memorant omnes Geographi. Eosdem etiam inter populos, quos Mithridates transiit, quum a Pompejo victus in Bosporon aufugeret, recensent Appian. in Mithrid. pag. 241. et Aurel. Vict. in Vir. Inluſtr. cap. 77. Praeterea *in hospitio*, pro *in Bosporo*, Leid. Dein *prospere gestas*, addita priori voce, Boend. et ed. Camp.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXV

IN LOCUM LIBRI CI. T. LIVII.

U. c. 686. A. C. 66. Mithridatem cedentem Pompejus sequitur.

I. Mithridates interea Pompejum fugiens ita p fectionem instituebat, ut noctibus progrederetur, terdiu requiesceret. Neque multum itineris pro perat, et postridie statim, quam castra movisset, mani erant extremum agmen consequuti. nec dub bant amici regis, quin pugnandum esset: ipse, omnia praeferens, satis habebat, equitibus emissis tecursores Pompeji repellere. Ita cedendo Mithr tes, insequendo Romani, ad fines Tigranis usque cesserunt. Neque enim cupido pugnandi Pompej dies opportuni erant, quod castris Mithridates t continebat; aut noctes, quod in locis ignotis te rium videbatur inter tenebras confligere. Sed u tum ad Euphraten est, quem si transmittere M tes occupasset, effugerat; non diutius cunctand tus imperator, ita se exercitumque paravit, ut ma nocte dimicaret.

Et adsequutus aggreditur.

II. Armenia minor erat, per quam ibatur: longe distabat amnis, terminus hujus et alterius niae, cui Tigranes imperabat. Igitur, quiesce sub meridiem barbaris, Romanus silentio cas gressus antevertit hostem, et in via, qua transeu regiis erat, locum editiorem occupavit, ut majo petu in subjectos decurreret. Nocte coepta barb priore instituto capessunt iter: adeo jam soluti quod ad loca tuta perventum credebant, ut nulli culatores praecederent agmen. Idcirco prius s ctam Pompeji castris vallem ingressi, quam hoste

Cap. I. Dio, l. 36. Appian. Mithrid. Dio. Plut. Pom 52. Dio. Cap. II. Eutrop. Ptolem. 5, 13. Dio. Frontin Dio.

, ad subitam dimicationem sunt coacti. naltiplex is terror fuit, et aſtu Pompeji auctus. Primum enim omnes simul tubi- um canere juſſi: eum clangorem militum acerrimus clamor excepit, haſtarumque clipeos alliſarum, et quem inermis turba, vaſa pulſans, haud minus terribilem auri- : eaque omnia montium repercuſſu in ma- antur. U. c. 686. A. C. 66.

oc repentino tumultu propemodum debella- omni ex parte Romanus invasit, lapides sa- et pila, quamvis per densas tenebras, haud tibus, ut in tantam multitudinem, jaculati. longo et mixto agmine, quod ad iter, non ad m, erant egreſſi, mutuo se impediebant, inter as locorum equis, camelisque, et vehiculis, mulieres portabant, armatos turbantibus. Con- is deinde miſſilibus, cominus congreſſus miles ebat primos, turbabat sequentes: et cito fiebat via, quod inermes plerique Ponticorum uno ere ſternebantur.

Proelium vehemens et iniquum Ponticis.

IV. Inter haec emicans forte nubibus Luna re- avit barbaros, ut, si nihil aliud, viſuros saltem lem sperarent, et minore pugnaturos periculo, si, ile illud, et unde maxime timendum eſſet, agno- ſſent. Sed Lunae etiam fallax et perniciosus eis endor fuit, quum adversos ipsorum perſtringeret ulos, conſpicuumque hoſti agmen efficeret. Summa mea noxae in eo fuit, quod umbra, quae a Romanis orporibus per longum intervallum ad suos ordines ertingebat, decepti, tamquam in propinquum hoſtem la miſerunt. Eo Romani animadverso, cum clamore ggreſſi sunt, Ponticosque tot malis circumventos epulerunt. Ad millia decem eo proelio cecidiſſe tra- itur, neque pauciores eſſe capti. Romani milites ginti cum duobus centurionibus interſecti sunt; vul- rati mille. Sunt, qui regiorum capta caesaque re- ant quadraginta millia: quot vix exiſtimem in eo thridatis exercitu fuiſſe: praesertim quum multos m effugiſſe sit proditum, inter quos et Mithrida- fuit.

Mithridatis clades.

p. III. Liv. Epit. Frontin. 2, 1. Dio. Cap. IV. Fron- Flor. 3, 5. Oros. 6, 4. Plut. Dio. Plut. Appian. Dio. op. Oros. Dio.

U. c. 686. A. C. 66. *Et fuga, comite Hypsicratea.*

V. Is jam ab initio pugnae cum equitil gentis per Romanam aciem se eripuerat. d fugientibus metu ceteris, relictus ab omn omnino comites retinuit. quo in numero p fuit, Hypsicratea, masculi animi roborisq quam ideo Hypsicratem nominare rex co Ea tum, virilem vestem Persicam induta, e batur, neque longinquitate fugae, nec c terim corpore et equo regis fatigata, quu tum miseriarum esset, ut ipse plerumque manu traheret equum: donec in globum eq cenariorum, et peditum tria ferme millia quibus deductus est in castellum Synoria, s ta, quod ibi utriusque Armeniae confinia co loco Mithridates magnam pecuniae vim hab sitam. Inde sumptis pretiosis vestibus, et sentes distributis, stipendium annuum mili vo insuper adjecto, numeravit. Venenum e in iisdem thesauris habuerat, dispertit ami necessum esset in manus hostium invito inci

Tigranem inimicum experitur.

VI. Sex deinde talentorum portans mil ad Tigranem properaret, cognoscit, legatos missos in vinculis, suum in caput centum pronunciata talenta esse, quod eum filio auctorem fuisse Tigranes autumabat. Igitu fontes Euphratis iter, praeteritis illis Colc titurus. quarto die contentissimo cursu p fontes: triduumque moratus, (nam intere et quae postea accesserant, copias recensel batque) Chotenen, majoris Armeniae pra ingressus est. Prohibebant aditum Choteni, iam quibusdam adjunctis. Sed hos, glandil silibus pugnantes, Mithridates submovit, que ad flumen Absarum. Deinde pacato gentes itinere Dioscuriada venit, quam in C didisse Castorum aurigae Amphistratus et Rh bantur.

Pompejus Nicopolin condit.

VII. Interim Pompejus, qui ad persequ thridatem partem equitum et levis armatur quum effugisse illum, Phasi transmisso, cc

---

Cap. V. Plut. Cic. pro Mur. c. 16. Oros. Plu Πομπήϊος. Eutrop. Val. Max. 4, 6. Plut. Oros. A bo, l. 12. p. 555. Appian. et Plut. Cap. VI. A Plut. Dio. Plut. Appian. Plin. 6, 5. Strabo, l. Cap. VII. Dio. Oros. Appian.

n Araxes, ad orientem deflectens, in mare effunditur.

Haec agentem Tigranes juvenis accessit, ex sicut supra dictum est, profugus; ductorem-aternum regnum invadenti praebuit. Multis opulis metu Pompeji, partim etiam regii ju-rore, deficientibus, rex lenitatem Romanam, n, experiri maluit: missoque caduceatore le-ansdidit Mithridatis. Sed, obsistente filio, qui nihil impetrasset, et, Araxe transmisso, Pompejum audiret, quamquam evocatis amicis que Artaxata praesidio muniverat, Romano se ledere.

Regnum Tigranis invadit.

Sextodecimo inde milliario castra Pompejus lo-t: auditoque Tigranis adventu, tribunos prae-que honoris caussa miserat obviam. Eos amici sque regis conspicati, in metum adducti sunt, Tigranes, nemine praemisso, neque potestate ea rata, veniebat, ne hostiliter exciperentur. Sed nes, diffugientibus ceteris, nihilo secius insti-iter peregit.

Tigranes ad Pompejum venit.

Quum vallum intraret eques, duo Pompeji li-i descendere jusserunt, *quod ita ingredi castra Ro-non liceret.* Idcirco pedibus perrexit ad Pompeji nal, e tanto fastu rex modo regum ad pudendam itatem animo delapsus, habitu inter pristinam am et praesentem fortunam temperato. Imita-Persicorum regum tunicam albo colore distin-

Eumque humiliter veneratur.

U. c. 686. A. C. 66. illius deponere, ipse procumbens adorare imp rem coepit, *hoc uni se Pompejo dare,* praefatus: *nu jusquam alterius, aut Romani, aut barbari, fidei se p rum fuisse. neque turpe sibi existimare ei viro subji Fortuna supra omnes extulisset.*

Et a Pompejo benigne suscipitur. XI. Pompejus manu sublevatum, neque pro ad genua passus, diadema suis manibus capiti ej posuit, regemque appellavit, et considere jussit inter patrem filiumque medius, benigna oratione pellavit: *neque excidisse ipsos Armenia, et insuper Romana auctos esse* confirmabat. *Se porro nihil ad rum eorum, quae ad eam diem tenuissent: sed neque r dudum amissa posse. L. Lucullo imputandum, quod oporteat Syria, Phoenicia, Cilicia, Galatia, Sophene: quod cetera relinquantur. Ea se, ut antea, patris regenda permittere: Sophenen tamen filio proprium dare. At, quando bellum populo Romano sine caussa verit Tigranes, ideo se ei mulctam sex millia talento cere.* Omnem eam pecuniam, sicuti Pompejo erat, quaestores acceptam in publicas tabulas r runt. Neque enim Tigranes quidquam recu quin, impetratis conditionibus, quinquagenas d mas in milites Romanos, millenas in centuriones cuplum ejus in tribunos, hospitale munus, pr ciavit.

Tigranis adolescentis irreverentia in patrem. XII. Sed haec ut seni, tali quidem in sorte spera laetaque, ita adolescenti indigna, acerba leranda videbantur. Is neque venienti patri ad xerat, neque ullum aliud reverentiae, aut etiam latitiae humanitatis ediderat signum. Vocatus ad coenam, quam patri Pompejus dabat, neque et *dixisse* dictus est, *Pompejo se honoris hujus grat cere; neque sibi alium Romanum imperatorem defore, p cupita consequatur.*

Et contumacia in Pompejum. XIII. Pompejus, his nondum auditis, aut mulata injuria, postridie inter patrem filiumque troversiarum arbiter sedit. Senior Tigranes p regnum retinere jussus ea lege, ut filio utique rede decederet; Sophene Gordyeneque juveni s

---

Cap. X. Plut. Appian. Eutrop. Vell. Cap. XI. Plu Val. Max. 5, 1. Cic. pro Sext. c. 27. Vell. Plut. Dio Liv. Epit. Eutrop. Appian. Dio. Eutrop. Plut. Strabo p. 530. Suidas in Πομπήϊος. Vell. Appian. Strabo. Ca Dio. Plut. Cap. XIII. Dio. Appian.

Vanum id consilium fuit, quia Pompejus, se delato, juvenem libera custodia attine- interea circum castella, qui pecunias a cu- atri Tigrani tradi juberent. Atque his jussa xspectare obtendentibus, cujus in ditione ophenes esset; adductus ad castella juvenis, isa reperisset, aperiri, quamquam invitus, sed illi sic quoque recusare: *nam coacti*, *id imperium esse*. Idcirco Pompejus ira com- vincula conjecit hominem. ita demum patris tem thesauri sunt traditi. Atque ille libera- sus ita devinxit Pompejum, ut mox socium e populi Romani appellaret; et gravem se- jus discordemque filium interim haberet in decedens secum ad triumphum abduceret.

Ob eam in vincula conjicitur.

Id ne fieret, socer juvenis Phraates, missis ejum legatis, impedire studuerat; ad se re- tens. simul terminum Parthici Romanique im- phraten esse postulabat. De Tigrane respon- *patris potius potestate filium, quam in potestate soce- m, censeri aequum esse: terminum imperiorum eum m jus et fas statuissent.*

Et frustra repetitur a socero Phraate.

Armeniorum calamitas Ariobarzani commodo ui tum Cappadociae regnum est redditum: et Sophene Gordyeneque, Tigranis filio ante quae ex eo tempore Cappadociae partes sunt , et dum regnum Cappadocum stetit, et post- m Romanorum est facta provincia. Eidem et

Ariobarzanis adversa et prospera.

U. c. 686. A. C. 66. adhuc transtulit, memorabili exemplo. Forte a P pejo in tribunal invitatus sella curuli sedebat: filium in cornu scribae adsidentem non feren scendit, eique diadema imposuit. Orto inde c mine, quum pari pietate senex offerret regni in juvenis repelleret, auctoritas Pompeji finem confirmato patris judicio, honoribusque novo re hibitis.

XVII. Pompejus, his in Armenia gestis, relict ad tutelam pacatorum Afranio, persequi Mithrid conatus, per gentes feras ignotasque Caucasum lentes exercitum circumduxit. Frequentes ille tr populos, sed praecipuae potentiae Albanos et Ibe habuit. illi ad orientem et mare Caspium porrig tur; Albani ad Pontum et Moschicos montes perti bant. Haec ingressus loca Pompejus, quia periti que duces deerant, tamquam in mari, astris seque tur viam. Satis pacatum ab initio iter fuit, transi petente Pompejo, his concedentibus: donec in Ta ticam regionem perventum. ibi propter frigoris a ritatem hiberna tribus locis sunt posita. Tum Or ses, Albanorum rex, partim amicitia Tigranis ad scentis motus, ceterum sibi timens, ne aliorum gum exemplo ab his hospitibus opprimeretur; sub Saturnalia ad quadraginta hominum millia Cyrum vium transduxit: magna spe fore, ut incautos pe mem Romanos, et diviso exercitu aggredientib portunos, simul omnibus locis adortus, ne sub invicem possent, aliqua certe parte operae p faceret.

Oroeses Albanus Romanos tribus locis adortus,

XVIII. Non fefellit barbari dolus Pompejum tur, licet prohibere trajicientem posset, exspe dum veniret in manus, maluit: nunciisque in c hiberna missis, ut intenti paratique omnes essent nuit. Oroeses ita partitus erat copias et negoti ad eripiendum Tigranem, quem in custodia Met Celer habebat, ipse proficisceretur; alios adv Pompeji castra, reliquum exercitum ad opprime qui cum L. Flacco erant, mitteret. Nusquam spe spondit eventus. ipse profligatus a Metello, ne bus quidem suis melius cessisse coepta triste nun acc

Et ubique profligatus,

Cap. XVII. Plut. Liv. Epit. Plut. Flor. 3, 5. Plut. Plut. Dio.

n necopinantem opprimi posse speraverant, ommodum ipsi inciderunt. At ille, post iam nihil moratus, Oroesen petebat: sed m praeverterat. magna tamen Albanorum in transitu. Cyri occupata atque interfecta

roeses, legatis ad imperatorem missis, ve- nque petiit: *neque enim fas esse, fratres invi- hostilia.* Hercules enim, quum boves Ge- Italiam ageret, ab Albano monte majores ea loca transduxisse credebatur. Quemad- Iberos ab Hispania, quam Iberiam Graeci uantumvis ineptis fabulis laeti, nullo nisi rgumento, venisse tradiderunt. Dedit tamen eniam Pompejus, non tam cognationis caus- quia per tempus anni, parum bello com- exercitum quiete refici convenientius judi- *Veniam pacemque petiit.*

isdem temporibus, dum ad orientem arma peregrinantur, periculosa domi conjuratio e- ambitu consularium comitiorum profecta. L. Catilina, quum ex praetura Africam obti- ad petitionem decesserat. Sed, quia graviter t provinciam, Afri legati jam tum de absente esti, multaeque graves in senatu de eo sen- lictae. Postulatus deinde a P. Clodio, non mi- lo homine, contra testimonium Q. Metelli Pii, catione, ut putatur, accusatoris, est absolu- quitibus et tribunis aerariis, quum senatorum navisset. Dolebat tamen, quod ea res, quum *Conjuratio Romae erumpit.* *Ejus caussa et occasio.*

U. c. 686. A. C. 66. dictatoris fratre genitus, lege Calpurnia po tur; hisque damnatis, L. Cottae, L. Torquato latus destinaretur: nam Cotta Autronium, T Sullam reos peregerant. Hi igitur, sociatis c tilina consiliis, paucos praeterea participes a runt.

Socii et consilia. XXII. De Cn. Pisone, nobili et audaci juve dubitatur, quocum circiter Nonas Decembres tilina et Autronius communicarunt. Sed M. consularis, et designatus aedilis C. Caesar v in suspicionem: multis, tamquam rem haud d non tantum credentibus, sed etiam posteroru dentibus memoriae. Ii *convenisse* dicunt, *ut* pr *anni senatum adorirentur: et, trucidatis, quos placit consulibus ante omnes, dictaturam Crassus invaderet, ab eo magister equitum diceretur: constitutaque ad rei republica, Sullae et Autronio consulatus restituerentur.*

Proditio. XXIII. Sed emanavit indicium rei, senatumque pulit, ut consulibus magistratum inituris prae decernerent. Factum etiam contra conjuratos tusconsultum erat: sed ei, tamquam re nondu cognita, tribunus quidam plebis intercessit. Kal U. c. 687. A. C. 65. L. Aurelio, L. Manlio coss. Januariis, quum L. Aurelius M. F. Cotta, L. Ma L. F. Torquatus in Capitolium adscendissent, qu locoque patraturi caedem conjurati fuerant, c *Et impedimenta.* ctum praesidium audaciam emovit mentibus, C que, poenitentia an metu incertum, destituit eoque ne Caesar quidem signum, quod ab eo da venerat, dedit. *Convenisse* autem C. Curio pater tionibus scriptum reliquit, *ut togam de humero d*

Alius conatus itidem vanus. XXIV. Idcirco rursus in Nonas Februarias lium caedis transtulerunt, jam non consulibus sed plerisque senatoribus exitio destinatis. Era tem Nonis ex more Patres in senatu adfuturi. tum etiam cessatum est a conjuratis, quia Ca quum nondum frequentes armati convenissent, s praemature dederat. Neque tamen ideo spiritu leratorum conciderunt: praecipua Pisonis feroci oribus consiliis non ita dissimulanter instantis, ut

Cap. XXI. Sallust. Ascon. Dio. Ascon. in Corn. (Fin. 2, 19. Cap. XXII. Dio. Sueton. Caes c. 9. Sallus ton. Cap. XXIII. Sallust. Dio. Sallust. Cic. pro Sulla Sallust. Dio. Sueton. Cap. XXIV. Sallust, Cic pro M 38. Manut. de Sen. Rom. Sall. et Ascon. in Tog. Ca

Tum quoque cum eo conspirasse Caesarem, abeo, ut foris Piso, Caesar Romae ad res surgerent. Sed id consilium inopinata mors issipavit; quem in itinere Hispani quidam remerunt. Ea de re diversus in civitate iitit: plerique propter injurias proprias id sos Hispanos putabant. alii equites illos e fidisque clientibus Pompeji fuisse arguebant; e facinus umquam antea patratum apud eam aeva et injusta imperia multa perpessam.

Nova conspiratio Caesaris et Pisonis.

Inter has sollicitudines anxiam civitatem etiam, et haruspicum gravia responsa ter- Tactum fulmine Capitolium fuerat, complu- s percussae, lupa gemellos lactans icta, si- Jovis cum columna, et statua vetus Pinarii jecta, et legum aera liquefacta. De his con- uspices, quum ex tota Etruria convenissent, *mplorum, interitum legum et imperii appropinquare : idque periculum a civibus, iisque nobili stirpe pro- minere.* Itaque ludi per dies decem, aliaque s numinibus facta. Signum quoque Jovis ma- ndum, et in excelso collocandum, ita ut ad ori- pectans (nam prius contra fuerat) foro et cu- erteretur, consules locaverunt. *Sic enim fore, , contra salutem urbis et imperii clam inita, senatui Romano conspicua fierent*, iidem haruspices do-

Prodigia, et eorum interpretationes.

U. c. 687. A. C. 65. maximum negotium fuerat. sed illi nuper vict
bant: Iberos antiquae libertatis fiducia, (ne
Medis Persisque, neque postea Alexandro se
et Artocis regis infelix astutia, in belli ca
egit.

Iberos lacessitus invadit. XXVIII. Nam is, post impetratam per leg
citiam, incautiores ideo Romanos adoriri
Sed Pompejus, re cognita, prius occupand
mans, quam se ex suo commodo paravisset
agmine difficillimos gentis aditus praeripere
Acropolin, (sic vocabant) ignaro adhuc ex
hujus Artoce, circumsedit, claustrum gentis
casi fauces obstruendas conditum. Haec fa
ita exterruit, ut, Cyro amne superato, po
reret: eoque facilius potiti urbe Romani,
imposito, transitus in potestate habuerunt;
de progressi, totam cis fluvium regionem su

Semelque et iterumvictos. XXIX. Jam et Cyrum transcendere Pomp
bat, quum legati ab Artoce adfuerunt, pac
tes; pontemque ad transeundum et alia nece
licebantur. His cum fide praestitis, Artoc
Pompejum transisse comperit, denuo timen
lorum amnem (is quoque per Iberos volvit
cepit. Pompejus, inconsultam hominis p
admiratus, qui, quos arcere transitu pot
tamquam amicos recepisset, et tamquam hosti
citatis itineribus cis flumen eum deprehen
riterque invectus, quum arcubus utendi, q
pugnae plurimum Iberi valebant, spatium a
acie victum Artocen trans Pelorum fugere co
gna tamen multitudo pugnando, aut dum flu
transmeare tentant, interiit. alii, pro mor
istarum densis nemoribus occultati, quum a
bus praealtis jacularentur, excisis illis adflic
sunt. Ad novem millia hominum interfec
decem capta esse, traditum.

Pacem petere cogit. XXX. Ea clades subegit Artocen, ut de
tos cum muneribus mitteret, serio jam paci
Neque Pompejus ab ea abhorrebat, ad alia
sed fidem barbari, semel iterumque decep
neis pignoribus cupiebat obligare. Donis

Cap. XXVII. Dio, l. 36. Plut. Pomp. c. 57. Ca
Dio, l. 37. Cap. XXIX. Appian. Mithrid. Dio. l
XXX. Dio.

In Bosporum transire cogitat.

Pompejus, Phasin haud procul abesse, co-
Bosporum, ubi Mithridates agebat, transi-
r Colchos finitimosque populos, partim vo-
rum, partim vi pulsis, qui obstiterant, Col-
enit viam. Ceterum animo reputans, reli-
neque terra per multas bellicosasque natio-
, mari etiam ob importuosa litora et ferita-
ntium periculosius fore; Servilio, qui classi
negotium dedit *Mithridatem observandi, neque*
enavigare ipsum, aut quidquam ad eum portari.

Sed regreditur in Albanos.

. Motis deinde castris, ut Albanos, qui in-
ecerant, coërceret, non proximo itinere Cy-
t, quod barbari, palis in flumine defixis, im-
t; sed in Armeniam regressus, ubi minore
uarum copia vadari per aestatem poterat, adi-
ebatur. Cyrus enim, (quem nonnulli *Cyrnum*
corrupte forsitan, quum et in propinquo fue-
yses amnis) Coraxicis montibus ortus, ab Ibe-
lbanis Armeniam dividit: acceptoque (ut plu-
timant) Araxe, duodecim ostiis in mare Caspium
t.

Cyrum vado transit.

XIII. Difficilis tamen sic quoque transitus fuit,
uam repertum et vadum, et ab hoste otium erat,
n et rapiditatem fluminis. Idcirco Pompejus ita
rit agmen, ut equites supra, inferius jumenta
ria, in imo milites transmitterent. Sic exceptus
que ab equitibus cursus aquarum molliorem pe-
ansitum dabat; et, si quod jumentum vi flu-
corriperetur, excipi statim ac sublevari a pedi-

U. c. 687. A. C. 65. ducebant agmen. Ipsum quoque flumen, quod l dissimas aquas veheret, damno majori, quam a sitientibus fuit: et multi, quum affatim se in tassent, in morbos inciderunt. Inde, quum adh stile nihil appareret, per Cambysenam ad Aba vium processum, nihil praeter aquam deferente exercitu, quae decem utrium millibus portabatu arida illa et aquarum inops regio est. cetera be praebebantur ab incolis, eoque vicissim omnis injuria abstinebatur.

Albanos iterum vincit. XXXV. Hoc flumen transgressis Oroeses cu genti exercitu adesse nunciatur. Sexaginta milli ditum, duodecim equitum fuisse referuntur, A Iberique: male plerumque armati, nec nisi fe tecti tergoribus. Igitur Pompejus, longa mag nera et difficilem persequutionem, quam acie stium, timens, ut ad pugnam eos eliceret, equit aequum locum praemittit: post illos juxta calle angustiis locatum militem galeas, ne illarum ful proderentur, scuto tegere, et in genua se demit jubet.

XXXVI. Oroeses, solis equitibus conspectis, genere armorum praevalebat, contemptim inve post levem pugnam (sic enim praeceptum fuerat fugientes strenue persequitur. at illi, quum ad tatum suum pervenissent, in latera discurrente tium legionibus aperuerunt. ab iis inopinato excepti hostes, ab equitibus utrimque circ magnam suorum multitudinem amiserunt. Reliq in silvas se recepissent, Pompejus, exercitu dato, ignes admoveri jussit. pars pleraque in qui erumpere tentaverant, excepti ab armati runt. et gaudebat caedibus miles, ob tentata insidias infestus, quarum memoria continente mabant ferientes, *hem Saturnalia!* nam sub e opprimere Romanos Albani cogitaverant. Sed

Regis fratrem sua manu prosternit. proelio non tantum imperatoris, verum etiam Pompejus explevit munia, fratre regis prostrat *sin* vocabant) qui, jaculo Pompejum petens, qu ricae commissuram percussisset, hasta Romani t fixus cecidit.

Cap. XXXIV. Plut. Strabo, l. 11. p. 501. Dio. Cap. X Appian. Plut. Strabo, l. 11. p. 502. Plut. Dio. Frontin. Cap. XXXVI. Dio. Frontin. et Dio. Appian. Dio. Pl Zonaras.

III. Ceterum Oroeses, hac clade, et, quae epit, vastatione regni domitus, missa legatio- petiit: deditque Pompejus jusso a montibus ipso Caucaso castra posuerat) in plana de- Atque ille non paruit modo, sed ultro et- epistolis munera misit, lectulum, mensam, omnia aurea. quae pro more suo Pompejus referenda in tabulas dedit: regemque aliis n donis est remuneratus. Miserunt et reli- que Caucasum inde ad Caspium usque mare s populi de pace legatos: quam haud gravate , quia jam expeditionem hanc finire, et ad ndas, quas recens confecerat, provincias, Parthorum consilia speculanda, praeverti sta-

Albanorum rex et alii ad Caucasum pacem impetrant.

IX. Post pugnam enim cupiditas invaserat ejus ad mare Caspium penetrandi, quo ter- omanum imperium ab oriente finiret; sicut ad m oceano, ad occidentem Atlantico, rebus in et Hispania gerendis, terminaverat. Nec am- idui itinere aberat. sed, multitudine et exitia- mo anguium deterritus, in Armeniam regressus e Mithridatem quidem ultra persequens, *cui se hostem relinquere, famem*, dictitabat. Edixerat *ne quis negotiator commeatum ad ea loca deportaret: set, eum se pro hoste habiturum.* et, ne contemni classis disposita erat, exceptura, qui contra ietum navigassent.

U. c. 687. A. C. 65. per insitam feritatem, paucos ante annos bello i titi iras retinebant. Graecorum id genus esse t tum est, ab Achaeis, qui Phthiotae vocati sunt, undum. Inde vel ab Jasonis exercitu, vel a bello jano reliquiae, quum navibus ad redeundum def rentur, quae tempestate ad ea litora ejectae peri inter feras gentes humanitatem omnem exueru latrocinia, etiamsi propositum absuisset, locorum state coacti. quippe, cunctis circum hostilibus, in ticibus asperorum et nivosorum montium sedes fi necessum habuerant.

XLI. At Mithridates, transducto per fines h exercitu, quum Maeoticas gentes attigisset; a re passim, ob famam virtutis et potentiae, et vires quoque non contemnendas, hospitaliter exceptus ductusque, acceptis datisque muneribus, societa belli cum iis pepigit, multa et ingentia animo v tans: et, quo firmior esset amicitia, filias (habeba nim multas ex diversis mulieribus) potentissimis co despondit.

Filius Mithridatis, Bospori rex, legatos ad patrem mittit. XLII. Haec quum filius Mithridatis Machares, tum in Bosporo regnabat, cognovisset, tam brevi t pore tot indomitas gentes, et celebrata sermon Scythiae claustra perrupta, suoque jam regno p mum patrem esse; misit ad eum legatos, necessi excusans, *quae omnia alia cupientem Romanas sequi adegisset:* ipse patris conspectum, implacabilem iram sciens, vitabat. Quoque tutior ab illius foret, plerisque concrematis, ut sequendi facu adimeret, cum ceteris navibus in Chersonesu cessit. At Mithridates, aliis repertis, misit qui, promissa impunitate praemiisque, Machari *Mox, desperata salute, semet ipsum interficit.* cos ad tollendum herum incitarent. Quibus il bus cognitis, desperataque salute, sibi ipse co necem. Mithridates amicorum ejus, quos ipse a rat filio, tamquam proditores, adfecit suppliciis: postea Machares sibi paraverat, iis pepercit, nihi tra se deliquisse dicens, cui nullo obstricti ben fuissent.

Cap. XL. Appian. Strabo. Appian. Sall. Incert. 19. cellin. 22, 15. Cap. XLI. Appian. Cap. XLII. Dio, Appian. Dio. Appian.

Pompejus in provinciae formam Pontum rede- arnaces, filius Mithridatis, bellum patri in- ib eo Mithridates obsessus in regia, quum umto parum profecisset ad mortem, a mi- o, nomine Bitoeto, a quo, ut adjuvaret se,

profecisset ad mor- e ultimae voces desunt *arum profecisset mor-* Voss. Sed nihil mutan- . 30, 34, 2. *Philippus et ad caritatem suo- ut promtius pro eo pe- adirent, ratus profe-* te. Cic. 7. ad Att. 13. *nam profectum aliquid* . de Finib. 4. *Multum- ea, quae quaerimus, tio tua ista profecerit.* 9, 10. *Tantum singulis m salutis ipsos proficere* libus. Florus 4, 9. *Non- men ad pacis stabilita- ofecerat Caesar.* Simili- *μὴν, ὠνήσομαι δὲ μέγιςον ἔι νῦν με κατεργάσαιο.* Qui scripsit de Viris Illustribus [cap. 76.] *Sithocum* nominat. SIGON. *Bitocho* ed. Camp. *Bitoco* Lov. 2. et Exc. Pithoei. *Bithocco* Norv. et edd. principes. *Bithoco* iis proximae cum Leid. Berg. et Bœnd. *Biroco* Voss. *Bitoeto* emendanti Sigonio consentiunt Fabric. ad Oros. 6, 5. et Schottus ad Aur. Victor. de Vir. Illustr. cap. 76. Gallum hunc forte *Bituitum* vocatum esse, conjicit Gruterus ad d. loc. Aurelii Vict. Sane *Βιτοιτος* Appiani et *Βιτούϊτος* una tantum litera differunt: Appiani etiam interpres vocem Graecam red-

petierat, interfectus est. Cn. Pompejus Judo egit: fanum eorum in Hierosolyma, inviol id tempus, cepit. L. Catilina, bis repulsa titione consulatus passus, cum Lentulo pra Cethego, et pluribus aliis, conjuravit de c

vestigia Voss. qui errore librarii praefert *ut adjuraret se.*

Fanum eorum Hierosolymae, inviolatum ante id tempus, cepit] Barber. et alter Gud. *Fanum eorum in Hierosolyma.* Sic apud Livium [42, 26.] legati Romani Ptolemaeum dicuntur *in Alexandria convenisse.* Caesar [2. B. Civ. 18.] *naves in Hispali faciendas.* Voss. *eorum Hierosolymam.* Gud. major: *eorum ihere. solymam.* J. FR. GRONOV. *fanum eorum Hierosolymam* Lovel. 2. et Norv. *fanum eorum Hierosolyma* Berg. Exc. Pithoei, et, teste Hearnio, ed. prima Rom. *fanum eorum in Hierosolyma* Leid. Boend. et edd. priori proximae usque ad Frobenianam anni 1535. in qua praepositio, sed forte culpa operarum, omissa est. *Hierosolymae* demum exhibuit Francof. editio anni 1678. Recepi igitur *in Hierosolyma.* V. ad 42, 26, 7. Deinde *inviolatum ad id tempus* Leid. quod et ipsum non temere spernendum est, pro usque ad id tempus. Liv. 4, 43, 4. *Ad id tempus patricii creati erant.* 42, 21, 1. *Consules ad id tempus in provincias non exierant.* Eo sensu *pugnare ad deditionem* 7, 19, 1. *ad undecimum interregem seditionibus certatum est* 7, 21, 2. *disciplina militari stetit ad hanc diem Romana res* 8, 7, 16. *ab hora diei tertia ad octavam ita anceps dicitur certamen stetisse* 8, 38, 10. ubi alia vide, et apud Cortium ad Sall. Jug. 114. Si militer *ad id locorum,* pro usque

ad id tempus, inlustra ad Livii 27, 7, 17. et C Jugurth. 63.

Bis repulsam in pe sulatus passus] Sae voluit, sed bis tantum Manut. ad Cic. 1. ad A *repulsas* Voss. Dei *est* Boend.

Cethego, et plurib et pluribus aliis. SI liter Leid. Voss. Ber Boend. et ed. Camp *pluribus aliis* Exc.

Incendiis urbis, o republica] Vet. lib. *et da.* SIGON. Copulati etiam Leid. Voss. Be Boend. Exc. Pithoei,

Exercitu quoque comparato. Ea con dustria M. Tullii Ci ta est. Catilina urb reliquis conjuratis] *da republica exerci truria. comparata ne industria M. Tu nis de conjuratis,* re sis, Voss. Sed librarii *ercituque* etiam Ber 27, 1. Tum *erupta* Berg. eodem errore sim confunduntur *di ruptus.* Vide ad Liv *exstincta est* Boend. Orosius 6, 6. *Conjur nae adversus patric dem dies in urbe hal dita, in Etruria ver lo exstincta est.* Ic ex glossa natum pu *conjurationem,* ut *e*

:c. 1. de Clem. 22. *Con-*
onos mores civitati
et vitia eruit, si pa-
m est, non tamquam
ed tamquam invitus.
w. legendum monuit.
licium sumtum, omis-

so verbo *est*, Boend. et ed. Camp. *omnino sumtum supplicium est* reliquae edd. ante Sigonium, qui *omnino* abjecit. V. ad Epit. 58. Gruterus deinde dedit *supplicium sumtum;* quod probant omnes codd. mei.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXV

IN LOCUM LIBRI CII. T. LIVII.

U. c. 687. A. C. 65. *Parthorum legatio ad Pompejum.*

I. Interea Pompejus, in minorem Armeni versus, obvios Elymaeorum Medorumque legat buit, amicitiam petentium: quibus ille respond miter, literasque plenas humanitatis ad reges Phraates etiam, Pompeji gesta fortunamque ve (cujus et legati per absentiam imperatoris, qu in Armenia Pontoque fuerat reliquum, subeger Gabinius, Euphrate transito, jam ad Tigrin pe rat) de renovanda societate et amicitia legatione sit. Nihil impetratum: quia fidens sibi Pompej perbe legatis responderat, etiam Gordyene rep de qua cum Tigrane Phraates dimicabat. Illis ni hoc regerentibus, nec enim mandatum accep literas dedit ad Phraatem; nec exspectato res cum exercitu Afranium misit.

Afranius Parthos Gordyene expellit.

II. Hic nullo negotio repulit Parthos, et juss peji Gordyenen Armenio restituit. Quum dein gientes per Mesopotamiam ad Arbelitin usque p cturam insequeretur; ignorantia locorum aber via, multaque per inopiam et hiberna frigora p haud procul abfuit exitio, nisi Carrheni, coloni cedonum, excepissent eum atque deduxissent. I tes, *contra pacta Romanos in suae deditionis loca i* caussatus, gravem instituit per legatos querimo illud etiam inter offensas numerans, *quod se*, I Regum *appellari solitum*, *Pompejus in epistolis tant* Regem *nominaret.*

Stratonica, Mithridatis uxor.

III. Eadem hieme firmissimum castellum, (S riu ticbos vocabant) in quo thesauri Mithridatis

---

Cap. I. Plut. Pomp. c. 59. Dio, l. 37. Plut. Dio. (Plut. Dio. Cap. III. Plut.

vasa aurea et argentea, cum alia supelle- a, domum ejus attulerunt. Quibus con- ex, et sua esse audiens, ludibrio se ratus ripere se per ostium voluit: donec reti- ocentibusque *divitis cujusdam haereditatem be- donari, atque haec initia tantum esse honoris et mox esset habiturus*, vix tandem credidit; sus gaudio, ut propemodum de potestate

periculo nata.

Quem Mithridates ditando infatuavit.

e purpuram indutus, prosequente copiosa r urbem obequitabat, clamitans, *Haec om-*: et, ridentibus obviis, *id mirum esse*, ne- *quod occurrentes sibi prae nimia voluptate lapidi- esferet.* Hoc sunt et possunt divitiae, his- um modis illuduntur et illudunt.

a ergo Stratonice, relictam se et quasi ne- rege dolens, salutem Xipharis pacta, quem pepererat, si forte venisset in potestatem m, castellum thesaurosque Pompejo tradidit, e adjectis muneribus. Validum in arce prae- ithridates reliquerat. sed mulier composito imam ejus partem per caussam advehendi s emisit: deinde Romanis haud procul inde s aperuit portas. Pompejus, ablata pecunia, erraneo in specu vasis aeneis ferro vinctis go servabatur, et ex muneribus, quod or-

Stratonice castellum munitum Pompejo tradit.

U. c. 687. A. C. 65. exercitu regnabat) res ordinaret, honoresque et praemia distribueret. Maximo ibi concursu principum Asiae et orientis, reges quoque barbari duodecim ad- runt. In hoc tam celebri conventu Armeniam, Col- Cappadociam, et Syriam composuit: Pontum in pro- vinciae formam redegit: Armeniam minorem Dejo- Galatae, cujus maximis auxiliis erat usus, quem animo amicum, vereque benevolum populo Ro- judicabat, dono dedit. Paphlagoniam Attalo et P- meni reddidit, unde Mithridates eos expulerat: chis Ariftarchum regem dedit. Comanis Pontici cerdotem praefecit Archelaum, Archelaï, quem vicerat, filium; quod sacerdotium regias pene ac dignitatem habebat. Bellona hic et Capp- Comanis colebatur: paribus utrobique legibus, c- tiftitum opulentia. Pompejus Archelao, praeter a- antiquitus sacrum, duos adjecit in orbem scho- id eft paffuum septem millia quingentos.

Praemia sociis distribuit.

VIII. His confectis, per Cappadociam in Sy- movit, quum, domitis per Afranium Arabibus A- accolis, viam sibi patefeciffet. In itinere quum ter Zielam duceret, ubi reliquiae Triarianae cladi sepultae jacebant, tumulum iis ftruxit, et pers- extrema magnifice. quod neglectum a Lucullo, sa- antea militum animis, haud mediocris ad priftina cumulus accefferat.

C. Caesaris magnifica aedilitas.

IX. Dum eum ad modum Pompejus incre- gloriae potentiaeque bello quaerit, C. Caesar c- bus artibus ad opes vaftiffimo animo concupisce- ftruens aditum, splendida aedilitate fungebatur. Romanis Megalensibusque ludis, praeter Comitii forum basilicasque, etiam Capitolium temporarii ticibus ornaverat, in quibus, abundante rerum pars apparatus spectanda proponeretur.

Bibuli de ea dictum.

X. Venationes autem ludosque et cum coll- Bibulo, et separatim edidit: quo factum, ut c- nium quoque nomen et gratia penes eum solum ut, *evenisse sibi*, Bibulus, *quod Polluci*, diceret: *Geminis in foro aedes posita*, *tantum Castoris diceret*- *suam Caesarisque munificentiam*, *unius Caesaris dici*.

Cap. VII. Oros. 6, 4. Liv. Epit. Eutrop. l. 6. Cic. Pl- 13. Appian. et Eutrop. Strabo, l. 12. p. 557. et 558. c- pian. Hirt. de B. Alex. c. 66. Strabo. Cap. VIII. Plut- pra, 98, 91. Plut. Cap. IX. Plut. Caes. Dio. Sueton. c. 10. Cap. X. Dio. et Sueton.

miliis, inimicos, quasi ad vim his usurus, ex-
Gladiatorio muneri et epulum adjecit. Ob
iones, et quia dudum curator Appiae viae
multum de suo impenderat, maximum sibi
populi conciliavit.

Sed et illud laetum vulgo fuit, quod monu- *Idem Marii*
C. Marii de Jugurtha, deque Cimbris, quod *tropaeum re-*
ecerat, a Caesare est restitutum. Is statuas *stituit.*
ropaea clam fabricata noctu in Capitolio po-
stridie, quum auri splendor et artificis indu-
os hominum adverteret, momento per urbem
umor ingentem ad id spectaculum concursum

Ad audaciam juvenis, (neque enim quem- *Haec Cae-*
llebat ejus rei auctor) inter diversos laudan- *saris acta*
prehendentiumque motus, universi stupebant. *varie acce-*
ici magnis clamoribus id videlicet ambitione *pta.*
n quaesitum esse testabantur, ut hoc palpo
factus populus, instar ferocis equi, frenum
ici pateretur. Nam ista profecto tentantis pa-
hominum, et viam ad regnum molientis esse.
Marianarum partium homines, ingens multitu- *Laudant*
isu complebat Capitolium, profusisque ad con- *Mariani.*
n statuarum prae gaudio lacrimis, Caesarem
vocibus ominibusque prosequebantur, unum om-
dfinitate C. Marii dignum praedicantes.

. Coacto hanc ob rem senatu, Q. Catulus, ac- *Defendit*

cam posse: praeterea Q. Catulus, cujus e sura, collega M. Licinio Crasso, parum utilis reipublicae fuit.

Catuli et Crassi censura discors et inutilis. XVI. Nulla enim re gesta, (quippe ne aut eques ab his recensitus, neque popu ctus est) magistratu se abdicarunt. Caussa nes Crassum fuisse creditur, nota Catuli modestia. Quidam de civitate Transpadani cordes habuisse sententias ferunt: quos Ca jus plerumque consiliis innexus Crassu Apud alios restitisse Catulum collegae rep galem facere Aegyptum molienti.

Catonis in Catulum asperitas. XVII. Cum hoc tanto et tam egregio dem tempora Catoni nata est dissensio. precanti mulctam clientis Catulo mira sev orabilem se praebuit: eousque, ut mole diceret, *Turpe est, Q. Catule, te, quum fis ministris hinc abripi discedere nolentem.* Catul labra movens, nec reperto, quid respon hibente pudore vocem, quam ira impelle se proripuit. Tam multiplices inter dis tentium C. Papius tribunus plebis, haud multitudinem ignotorum hominum suspect peregrinos, exceptis, qui sedes haberer et uno nominatim Glaucippo, urbe submo id lata.

U. c. 688. A. C. 64. L. Julio, C. XVIII. Jam L. Julius Caesar, C. Marc consules erant; quum C. Caesar, ut se e

U. c. 688. A. C. 64.

inum caussam Cato tum quaestor praejudi-at, quod ab iis acceptam ob caedes pecu-itudinem facti simul vehementer expro-gerat. Sic deinde trahebantur ad judices, Catone praedamnati, tristes sententias au-Damnati sunt L. Luscius, notus centurio et tam dives ex victoria factus, ut amplius n haberet; itemque L. Bellienus, avunculus qui Sullae jussu Lucretium in foro confode-ntibus, quibus improvisa res acciderat, ut, midabiles prius omnibus vidissent, eosdem miles, sordidos, postremo sanctionibus poe-bnoxios cernerent.

Absolvitur tamen Catilina.

Post paucos deinde menses a dissimili caus-dmiratio fuit: quod, his damnatis, quorum ficiatus erat factum, alter imperio dictatoris at, Catilina est absolutus, quem post repulsam tione consulatus L. Lucullus, qui postea quo-undem honorem petiit, lege de sicariis postu-at.

Mithridates suum e Stratonice filium coram ea necat.

XX. Inter haec Mithridates, Cerealia in Bosporo -brans, repentino terrae motu est turbatus, quo -ioris non exstabat memoria: clades inde pluri-us fuit, oppidorum quoque haud pauca graviter sunt -ffecta. Sed ille, Panticapaeo recepto, quod ad ostium -ani Europaeae partis emporium est, quum trans -um agere Stratonicen comperisset, communem fi-m, cujus illa salutem pacta a Pompejo fuerat, in -spectu mulieris interfecit, abjicique insepultum -ssit: bonum patrem exuens, ut malum maritum age-ret. Legatos deinde ad Pompejum misit, paternum sibi regnum concedi postulans, vectigali stipendiario-que populi Romani futuro. Pompejus, adhuc vivere Mithridatem miratus, ad se venire jussit, Tigranis exemplo. Quod ubi est relatum; *Facerem*, inquit, -ep ipse Mithridates. *aliquos tamen filios et amicorum prin-*-ique mittam.

Mithridatis apparatus novi.

XXI. Nec ideo segnius delectum habebat, inge-nuos servosque promiscue sacramento adigens. Arma -item telaque et machinas intente parabat: neque ar-boribus fructiferis parcens, neque bobus aratorum, qui ob nervos, quorum copia opus ad machinas erat,

Cap. XVIII. Cic. in Tog. Candid. et ibi Ascon. et Dio.
Cap. XX. Oros. 6, 5. Dio. Appian. Dio. Oros. Appian.

scondens faciem, a nemine patiebatur adspi
spadones, qui et medicabantur. Quum perc
set, jam sexaginta cohortes sexcenariae
erant, lecta juventus, praeter inconditam
nem: naves etiam, et loca opportuna inter
bus praeoccupata praesto erant.

Defectio Phanagorensium.

XXII. Hoc animosior ad cetera, partem
Phanagoream trajecit, ex adverso Panticap
emporium, duobus his claustris os Ponti i
habiturus. Sed non diu perstiterunt in fide
renses, Castore quodam rebellionis auctore;
tus aliquando a Tryphone, regio eunucho,
Phanagoream hominem occidit, populumqu
dicandam armis libertatem excitavit.

XXIII. Regiam liberi Mithridatis obtine
Castor, congesta circum arcem incensaque
compulit ad deditionem. In his Artapher
quadragenarius erat: Xerxes, Oxathres,
in aetatis flore. Sed altera filiarum Mithrid
patra, quum perire mallet, quam se deder
neroso proposito fortius stimulavit patrem
libet pro ejus salute conaretur. Itaque su
eo plurimis dicrotis erepta, et Panticapaeu
est. Ceteros Phanagorenses ad praesidia Ro
miserunt.

Et aliorum populorum.

XXIV. Subinde Castoris successu et alia
animatae a rege defecerunt: Chersonesus,
Nymphaeum, cum aliis circa Pontum opport

a agitabat. Namque per Colchos et Maeo-es ad Istrum penetrare statuerat: inde sive as gentes, quarum amicitiam diu ante pa-ritamque Cimbris viam, tractis secum, qua auxiliis, superare Alpes; sive, Thracia, que, et Graecia raptim transitis, in Italiam . Quod si efficere potuisset, non dubitabat, sa Italia contra Romanos arma et viros esset ; quod et Hannibali successerat; et nuper , homo nullius dignitatis, non caruerat ad-manos fautoribus. maxime autem socialis uias, et velut sub cinere latentes igniculos dventu suo excitari posse, quum haberet eneris ejus plurimos, et paucos ante annos legationes venissent in Italiam eum vocan-

Ejus vasta consilia.

Sed exercitus a mentione tam longinquae ilitiae abhorrebat: neque enim se pares fu-anis in Italia sperabant, quos domi sustine-ssent, et regem desperatione ad audendum ebantur, ut exactam aetatem regia potius deret, quam brevem lucis usuram perpetua mercaretur. Durabant tamen adhuc, et im-tiebantur, reverentia regis, cujus tanta erat es gloria, ut ne quidem inter adversa con-cilis videretur.

Sed exercitus animo regis non respondit.

. Jam in Syria Pompejus erat, quum haec

Pompejus

U. c. 688. A. C. 64.

XXVIII. Ad hanc igitur Syriae urbem ve pejum, non ad Medicam, arbitror: quamq est ab Orosio traditum. Nec ideo, quia c rum rege bellum habuit, ad Ecbatana perv dendus est: nam illum auxilium Antiocho coëgit fugere: neque vero Parthus quievi dente Romano ad regni sui caput, quemad eodem Orosio nominatur. Praeterea notu *Parthica bella declinat.* thica bella declinasse Pompejum, Syriae pa percurrisse, ut sub imperium cogeret. Qui sub Tigrane fuisset, illo debellato, populi ctum esse autumabat: hocque factitabat lu acta Luculli convellerentur.

Antiochum regno Syriae exuit. XXIX. Nam Lucullus, victo Tigrane, r Syriam, receptumque a suis, Antiochum lium, avito regno frui passus, *regem* appell ademit praesenti videntique regnum Pomp quam numquam de populo Romano male quum hostem ejus Tigranem regnare pate speciosa dictu deerant. *recusare Syros hom tot per annos deserti, alienigenae regis jugum tul vero aequum esse, quum sua tueri nequivisset, eum habere praemia. Paci quoque Syriae consulen sis Judaeorum Arabumque latrociniis fiat oppor* velut justo rege vacans, in provinciae fo redacta est, Seleucidarumque imperium fin praeter modicum Commagenae regnum, q tiocho non modo reliquit Pompejus, sed adjecta Mesopotamiae parte, quam raptim castelloque Seleucia, in quo adservatam Cleopatram, cognomento *Selenen*, Syriae r granes nuper interfecerat.

Tigranis et Phraatis bellum. XXX. Hoc modo constituenti Syriam I gati Phraatis Tigranisque regum adfueru duerat inter eos bellum: victusque primo thus, sequenti Armenios pepulerat. Igit Pompejum e Syria arcessebat: Parthus ac manos varie, ut sentire Pompejus posset, coeptaret, cum potente et parato hoste cer Quapropter, inconstantiam Fortunae repu

Cap. XXVIII. Appian. Dio. et Appian. Cap pian. Syriac. Justin. 40, 2. Xiphilin. Appian. M riac. Justin. Plut. Vell. 2, 37. Appian. Mithrid. p. 749. Cap. XXX. Dio. et Appian. Dio.

neque contra Parthos quidquam U. c. 688.
…ani auxilia misit, neque contra Parthos quidquam A. C. 64.
… hostiliter, negans *injussu senatus populique Romani* … respondit, *esse*
… *suscipi fas esse.* Legatis autem respondit, *esse*
… *cum Romanis, sed Tigrane, de finibus controver-*
… *missurum igitur tres viros, qui diffidentes componerent.*

XXXI. Neque reges recusarunt, quin illos pro ju- *Et pax.*
disceptatoribus admitterent: quamquam inter ip-
…am odio metuque Romanorum convenerat. Ti-
… negatis suppetiis iratus, Phraates sibi metuens,
Tigranes perisset, ambo satis certum putantes, ad
…um cum excidio alterius victoria venisset, illum ho-
… Romanos, et minus ad repellendum virium habi-
…am, in gratiam haud difficulter redierunt.

XXXII. Quum inter has res comitiorum dies ades- *Comitiorum*
… magnam in urbe novorum consulum exspectatio- *consularium*
… multitudo competitorum, et suspecta quorumdam *magna ex-*
… moverunt. Septem in eum annum candidati *spectatio.*
…ant: patricii duo, P. Sulpicius Galba, L. Ser-
… Catilina; totidem plebeji nobiles, C. Antonius,
… Cassius: praeterea Q. Cornificius, C. Licinius Sa-
…erdos, qui tantum non primi ex familiis suis magi- *Cicero con-*
…atum gesserant. Solus competitorum M. Tullius Ci- *sulatum pe-*
…ero, equestri loco natus, nullas ostentare imagines *tit.*
…oterat. Sed hic eloquentiae praesidio et integritate
…orum in id fastigium erat enisus, ut meliori spe,
…am ceterorum quisquam, peteret.

XXXIII. Quapropter Antonius et Catilina, pessimi
…orum turpissimique, coïtionem fecerunt, ut Cice-
… consulatu dejicerent, adjutoribus usi firmissi-
…is M. Crasso, C. Caesare, qui civilem Ciceronis po-
…entiam rationibus suis adversam fore judicabant. Ho-
…rum opera et factionibus ita palam fervere ambitus
coeperat, ut, paucis adhuc comitiorum diebus reli-
quis, senatus legem ambitus, aucta etiam tum poena,
ferri juberet. Intercessit tribunus plebis Q. Mucius
Orestinus.

XXXIV. Id quum graviter ferrent Patres, surgens *Adversus*
Cicero loco sententiae orationem habuit in toga can- *competitores*
dida contra Catilinam et Antonium, ceteris competito- *dicit.*
ribus, qui modeste se gerebant, abstinens. Galba enim
sine fuco et fallaciis prensabat more majorum: neque

Cap. XXX. Plut. Appian. Cap. XXXI. Dio. Cap. XXXII. Ascon. in Tog. Candid. Cap. XXXIII. Plut. Cicer. Ascon. Cap. XXXIV. Cic. ad Att. 1, 1. Ascon.

gium, perveniſſet. Et Manilianis actionibus, ad popularem factionem deficiens, optimate rat. Sed cito mutati sunt, poſtquam indu lantiaque viri opus eſſe periclitanti reipubli runt.

Catilinae conjuratio. XXXV. Quippe Catilina circiter Kalend cum multis nobilibus aliisque peſſimis et au hominibus conjurationem fecerat, ut, consu cidatis, senatuque deleto, incensa pluribus be, aerarium diriperent, rempublicam cor arbitratu suo. in hoc fidem mutuo obligave mine mactato, ejusque guſtato sanguine: tar mentes inceſſerat. Plerosque sequuta luxu ſtas ad ultimi furoris consilia praecipitabat: qui spe dominationis improbis coeptis o verent.

In qua et mulieres. XXXVI. Mulieres quoque luxu ac libidi tas, aut maritorum necem optantes, adscive quas servitia concitarent, aut viros illarum rent. Harum nec paucae erant, corrupti moribus, et primariorum virorum conjuges bus Semproniam, D. Bruti uxorem, Salluſt nat. Sed in eadem cauſſa fuiſſe non immer memus, quae paullo ante aut poſtea sunt pudiatae, Clodia et Servilia Luculli, Mucia Catonis Atilia, Caesaris Pompeja, Antonii et M. Luculli, quacumque gente fuit, uxor. etiam pleraque, praecipue nobilium, licet n spirationi non dederat, tamen, audiens quaedam agitari, gaudebat, imbecillitate a

regulis inter se bellantibus auxilia ferendo, sibus ille acceſſiſſet, superiores fierent, ad fa- vi pervenerat. Sed maxime sperabat consu- collega C. Antonio, fore: *tum, nullis domi pro- s, Pompejo bellum in ultimis gerente terris, in de- empublicam impetum rectiſſime fieri poſſe.* Haec ita iarari non poterant, quin se quibusdam, sed ribus, indiciis proderent. caeca tamen res nec per Fulviam eſt patefacta, nobilem mu- quae ex amatore suo Q. Curio, perditae lu- vene, compertam tacito auctoris nomine com- enarravit.

VIII. Id potiſſimum cauſſae fuit comitiis, cur omnium, neque per tabellam, sed una voce Tullius renunciaretur prior: ei collega C. An- dditur, quum ob patris memoriam, paullo ore manu suffragante, pauculis centuriis Cati- iperaſſet. Conjurati, licet hoc eventu per- men arma parare, pecunias cogere, plures in m consilii adducere non omittebant. contra gnarus quod negotium suscepiſſet, omnes ner- aderat, ne quid ad summam diligentiam, ex- sque pro republica vigilias, reliqui faceret.

Cicero designatus consul.

IX. Hic etiam annus censores habuit, quod censoribus nulla pars populi censa, neque conditum erat. Sed horum etiam adeo ope- exſtant, ut nomina vix eruantur. Utrum enim llus, an P. Isauricus cenſuram tum geſſerint,

U. c. 688. A. C. 64. *bibo.* Erat enim Cotta vinosior, et eo nomine male audiebat. Huic igitur Cottae, et collegae quis ille fuerit, senatum legere cupientibus, plebis restiterunt, ne ipsi quoque senatu moveri veriti, ob foedas et seditiosas actiones, quibus vellebant reipublicae statum.

Rulli lex agraria. XL. Multae enim tunc rogationes promulgatae; inter cetera P. Servilius Rullus ferebat agrariam: *decemviri coloniis deducendis agros, qui ubivis publici maxime Campanos, quemadmodum ex usu esse viderentur tribuerent.* Eadem lege ad emendos, ubi opus foret, omnis propemodum publica pecunia, et quae cogi cumque posset, decemvirorum subjiciebatur pot Dabatur et exercitus conscribendi potestas, quanta indigeret. *Cui favet C. Antonius.* Et favebat legi C. Antonius, unum se sperans in decem. Igitur M. Cicero Kalendis Ja- U. c. 689. A. C. 63. M. Tullio, C. Antonio coss. riis, qua die consulatum iniit, ea de re verba in curia, senatusque confirmandi valida funda jecit. neque deinceps destitit, donec, pro rostris iam caussa exposita, rempublicam maximarum l *Sed Ciceronis eloquentia aboletur.* tionum metu liberaret: tanta vi eloquentiae mens admota, ut legem agrariam, hoc est alimenta sua, catae in suffragium tribus abrogarent; tribuni plebis ita consternarentur, ut alias quoque nonn actiones abjicerent.

XLI. Erant omnino ea tempora, ut et hoc co respublica, et hoc ingenio consul. haberent c quum nihil abesse videretur, quod timere boni, rare improbi possent. Tribuni plebis varie misce civitatem, favente in plerisque Antonio, facili prava ingenia ad deterius consensu. Alius, enixe urgente Caesare, proscriptorum liberis jus pe magistratus reddere moliebatur: alius idem dab Autronio et P. Sullae de ambitu damnatis. nequ erat, qui novas tabulas meditaretur. Quibus pr pua Ciceronis industria vigilantiaque occursum e consilia omnium magna solertia indagavit. pari stantia excepit, denique incomparabili eloquentia, quam fulmine, dejecit. Tantum enim dicendi

Cap. XXXIX. Dio. Cap. XL. Cic. in Rull. et Plut. C Plut. Gell. 13, 23. Cic. ad Fam. 1. Ep. 9. et ad Att. 2, in Pis. c. 2. Plin. 7, 30. Dio. Plut. Cap. XLI. Cic. in 1, 8. Dio. Sueton. Caes. c. 41. Plut. Cic. in Pis. c. 2. Dio. Vell. 2, 34.

t. Forte acciderat, ut Othonem, tum praeto-
gis ejus dolore populus in theatro exsibilaret, contra plausu exciperent; deinde, iterum in-
is, hinc plausu instaurato, maledictis atque s inter se committerentur ordines, et res ad em spectaret. Id ubi Cicero consul comperit, propere, vocataque in aede Bellonae concio-
em objurgans, ita mutavit animos, ut reversa rum non minorem Othoni plausum ipsa, quam darent.

I. Majorem deinde dimicationem pro C. Rabi- it, cui subornatus a C. Caesare tribunus plebis enus perduellionis diem dixerat, *quod ante sex a annos L. Saturninum tribunum plebis occidisset.* factum Rabirius. sed non tam ille, quam se- ctoritas, petebatur, nihil deinceps valitura, od ipsius jussu esset factum, post tot annos in ionem vocari, poenaque et supplicio vindica- constitisset. Quum summa ope restitisset me- senatus, ne judicium ea de re fieret; tribu- , factione Caesaris adjuti, vicerunt. ita duum- n more antiquo a populo, qui perduellionem nt, sed a praetore dati: sic ducta sorte, ut, iciosissima, Lucius et Cajus Julii Caesares fie- Cajo certe tam cupide condemnatus est, ut jorum ad populum provocanti nihil aeque, ac cerbitas profuerit. Pro hoc reo Ciceronis

C. Rabirium defendit.

U. c. 689. A. C. 63.

tutum, ut, occupato in suffragiis ferendis p exercitus praesidii caussa imperaretur. ita fieb cum armis exirent, nec simul universi cives, s partes, ferrent suffragia, quo semper idonea ad tutelam ceterorum et urbis in Janiculo exc nam inter initia metus ab accolis, tenui adhuc mana, desiderabat cautionem. is deinde mos, let, quantumvis mutato rerum statu, pro lege batur. Vexillum igitur fixum erat in Janiculo, diu comitia habebantur; eo dimoto, praesidiu cedebat, neque deinceps agi cum populo poter tellus igitur, quum frustra docere conatus esset *majorum instituta judicium eo tempore perduellioni* omissa concione, priusquam suffragia ferrent Janiculum contendit; vexilloque revulso, nece solvendi comitia fecit. Neque ultra institit La quamquam alia die repetere reum potuisset.

De proscriptorum liberis contentio.

XLV. Supererat de proscriptorum liberis tio, ideo tractatu asperior, quod adolescent et fortes, nulla sua culpa, petitione magistratu cebantur: eratque haec, quum numero, tum minime spernenda manus. Sed ita tum rei a tem oratione mollivit consul, et legibus Corn cohaerere statum civitatis docuit, ut ipsos quo nores petere puderet. L. autem Caecilium tr plebis, P. Sullae fratrem, eoque de mitigand ambitus ferentem, ut fratri reditus ad peten nores esset, ita immutavit, ut et abjiceret roga et agrariae legi se fore intercessorem profi Legationes quoque liberas, quamquam ad con senatus pertinere videbantur, frequentissime adsentiente sustulisset, nisi fuisset a tribunis i sum. tempus tamen minuit, et, quod infinitum annuum fecit. Et quia, proviso, quod imn bello, rempublicam pecunia opus habituram j misso Puteolos P. Vatinio quaestore, aurum e tum vetuit exportari.

Facundia Ciceronis tollitur.

Cicero collegam patientia et obsequio mitigat.

XLVI. Haec atque talia consuli eo facilius debant, quod turbaturum alias cuncta colleg contra rempublicam sentiret, patientia et o

Cap. XLIV. A. Gell. 15, 27. Dio. Cap. XLV. Att. in Pis. Plut. Quintil. Instit. Or. 11, 1. Plin. 7, pro Sulla, capp. 22. et 23. Cic. de Leg. 3, 8. Cic. i c. 5. Cap. XLVI. Plut. Cic. in Pis. c. 2.

[illegible]agitum, postremo commutatione provinciae perpu- U. c. 689.
[illegible] Quippe Cicero Macedoniam sortitus, quum eam A. C. 63.
[illegible] collegae videret, cum Gallia commutavit, quae
[illegible] Antonio evenerat. Inter haec P. Lentulus Spinther
[illegible] curulis tanta magnificentia ludos edidit, ut su-
[illegible] omnes novo invento vinceret, argentatis cho-
[illegible] scenam adornans. Idem et dibapha Tyria pri-
[illegible] est usus; quod tum improbatum, mox vulgare
[illegible].

XLVII. Hic ferme status urbanarum rerum erat, [illegible], audito fine Mithridatis, grates Diis actae sunt, [illegible] ad omnia pulvinaria supplicatum: quum, referente [illegible] consule, quantum alias numquam, in duo[illegible] dies supplicationem senatus decrevisset. Tri[illegible] plebis T. Labienus, T. Ampius privilegium tu[illegible], *ut Pompejus ludis circensibus corona aurea, toga pi[illegible], calceis triumphantium uteretur; scenicis praetexta, coro[illegible] laurea.* Salutis etiam augurium, confectis bellis [illegible]timis et terrestribus omnibus, celebrari posse cre[illegible] est. Id veteri more genus quoddam divinatio[illegible] erat, quo maximus praetor explorabat, *salutemne Dii populo Romano annuerent.* neque fas erat alio die [illegible], quam qui ab omni negotio militari vacuus: ea[illegible] de re diu intermissum inter continua bella civiles[illegible] discordias fuerat, nullum idoneum tempus ad pa[illegible] caerimonias invenientibus.

Salutis augurium celebratur.

XLVIII. Porro Mithridatis exitum operae pretium est penitus exsequi. Calamitatibus, et, quae calamitatem amat sequi, perfidia suorum irritatus, quum multos ob culpam, alios per suspicionem interficeret, omnium a se animos taedio et metu abalienavit. Etiam Pharnaces filiorum ad eam diem honoratissimus, et saepe declaratus regni successor, sive fratrum occisorum dolore, sive sibi timens, insidias struere seni coepit, priusquam destinatam in Italos expeditionem inchoasset. Nam, id ubi esset factum, omnem ab Romanis praecidi spem veniae existimabat, neque ad se ex opibus paternis quidquam esse perventurum. Non deerant, qui haec referrent ad regem: multos enim

Mithridatis exitus.

Cap. XLVI. Sall. Catil. c. 6. Dio. Cic. de Off. 2, 16. Val. Max. 1, 4. 6. Plin. 9, 39. Cap. XLVII. Appian. Mithrid. Cic. de Prov. Consul. c. 11. Vell. 2, 40. et Dio. et Cic. ad Att. 1, 18. Dio. Cap. XLVIII. Eutrop. Oros. 6, 5. Appian. Dio. Liv. Epit. Plut. Appian. Dio.

..689. filio apertos clandestinosque custodes apposuer
C. 63. prehensi igitur consciorum nonnulli, tortiq
nec dubitabat rex insidiatorem tollere, nisi
nes, ostensis incommodis, quae sub tempus
ginquae expeditionis occisum filium essent s
perpulisset, ut veniam offerret.

Pharnaces sollicitat Romanos transfugas.

XLIX. Sed ille, longius progressum e
quam ut tutus inde receptus esset, ad hoc a
litum a suscepta expeditione abhorrere gnar
ad primarios Romanorum transfugarum, qu
regem tendebant, ingreditur: casum suum
laborem improbum, pericula, miserias, qua
ta marium terrarumque spatia, omnibus ub
stis, Italiam petituros manerent, exaggerat
se maximam, honoresque et opes in prom
dit, si regno ipse potiatur.

Deinde totum patris exercitum.

L. Facile persuadetur omnia tristissima,
cti in Italiam forent, metuentibus. mittunt
nocte certi homines ad alia vicina castra so
nec mora, simul cum luce transfugarum ex
mor; eum exceptum alii sequuntur, transm
sic brevissimo tempore totum ubique exer
que etiam nauticam turbam seditio percurri
ab ignaris antea simul cognitum probatum
nacis consilium est, laetis ad res novas
aliis, quod in defectione omnium soli frust
exitio renisuri videbantur. Sic ad urbem
nam Panticapaei Mithridates tum agebat.

Mithridatis periculum.

LI. Rex, tumultu audito, partem eorum
cum habebat, obviam mittit, cum ceteris i
turus. Sed et illi defecerunt ad Pharnacen
non invitis oppidanis, ab eodem occupata e
dates in regiam confugit. Inde quum misi
lites, quaesitum, *quid ergo sibi vellent?* apert
cem postularunt regem, *juvenem pro sene,*
mancipio, filiorum amicorumque carnifice. His au
thridates, ut spem ultimam tentaret, ipse
rus eos prodiit. Tum, intentis in illum digi
fugae, *En*, inquiunt, *qui transire ad nos s*
prius fidem facias animi propositique vestri. Ad
cem prosilientes complures equum fugienti
runt, Pharnacem regem sublatis vocibus ac

Cap. XLVIII. Appian. Cap. L. Dio. Cap. L

dubitari amplius posset, raptam aliquis ex tem- U. c. 689.
yrum instar diadematis capiti Pharnacis circum- A. C. 63.

Haec ex altissimo muro miserabilis senex con-
, multis precibus oravit filium, *ut tutam sibi*
ederet, alios super alios ea de caussa missi-
Postquam nemo revertebatur, atque ultimam
cessitatem sentiebat, exclamasse fertur: *Quo-*
naces mori jubet, vos, si estis, Dii patrii, pre-
andoque et ipse hanc vocem a liberis suis audiat.

Ejus preces ad filium.

Collaudatos deinde satellites et amicos, qui
ad eum perstiterant, fide ad extremum prae-
ae incolumitati consulere, et ire ad victorem
itimque descendens ad reliquas conjuges libe-
uos, venenum, quod semper cum gladio ge-
sueverat, miscet. Erant ibi duae filiae vir-
iobus Ptolemaeis, Aegypti Cyprique regibus,
e, Mithridatis et Nyssa. Hae enixe rogarunt
ut, ipso superstite, morerentur. Igitur his
venenatam potionem, deinde reliquis dedit:
sit novissimus.

Venenum dat suis, et ipse sumit.

Reliqui cito exstincti sunt: Mithridates, quam-
hementissimi veneni magnum modum ebiberat,
otionis ambulando cuperet accendere, tamen,
itibus vitalia, quae saepe sumpserat, reme-
tuere coepit, ne in filii, et deinde Romano-
estatem incideret: gladioque admoto, ne sic
invenit exitum, quia, senecta malisque cir-
ibus, ad hoc veneno debilitata manus aliquan-
em plagam fecerat.

Etiam gladium admovit: utrumque frustra.

Igitur, conspecto forte Bituito Gallo, qui,
n superato, cum aliis in regiam penetraverat,
inquit, *dextrae tuae, quum miles meus esses, de-*
debiturus, si extremum mihi officium praestiteris,
tate hisque rebus gestis ducis Romani triumphalem
Mithridates antecedam. Expelle, sis, hunc spiritum,
stra sollicitavit mea manus, quemque adversus vene-
us ego medicamentis munii. Ita Bituitus, quum

Postremo a Bituito Gallo occiditur.

II. Oros. Appian. Oros. Cap. LIII. Appian. Dio.
pian. Dio. Oros. Eutrop. Val. Max. 9, 2. Cap. LIV.
5. Appian. Dio. Oros. Justin. 37, 2. Plin. 25. c. 2.
Cap. LV. A. Gell. 17, 16. Flor. Dio. Oros. Liv. E-
pian.

U. c. 689. A. C. 63. et Pharnaci rem gratam facturus videretur, ultro praebentis hausit; simul accurrentes alii ac lanceis accelerarunt ei mortem. Sic interi mus tum sui juris regum, praeter Parthicos, multas, et illatas aliis, et acceptas aliunde, tes, fortunaeque miras viciſſitudines, ne simpli dem morte sublatus. Aetatis annos (nam dubi paullo plus minusve septuaginta, regni quinqu septem exegerat.

Judaei fratres litigant coram Pompejo. LVI. Eo tempore Pompejus obibat Coelen Sy legatos et munera gentium excipiens, quae ex Syria Aegyptoque mittebantur. Nam et Aegypt quieta seditionibus erat, adque eas comprimendas P pejum rex advocabat: dona pecuniasque ipsi, et e citui veſtem mittens. Venit et ab Hyrcano Anti et Nicodemus ab Hyrcani fratre Ariſtobulo, de r Hieroſolymitano certantibus. Ipsi occurrere juſſ disceptandum reguli: quum Ariſtobuli legatus, ab eo prius Gabinio trecenta talenta, deinde Sc quadringenta arguens, supra ceteras inimicitias, rum etiam odia comparaſſet.

Pompejus latrones et tyrannos punit. LVII. Interea, quum ver apparuiſſet, contracto hibernis exercitu, Pompejus in Damaſcenos fines cit expeditionem, multis in via excisis latronum ſtellis, supplicioque adfectis tyrannis, qui paſſim civitates exſtiterant. Primum in Apameno agro ca ex itinere et diruta arx eſt, quam Antiochus Cyz nus ſtruxerat. Deinde in Ituraeos transitum, qui Ptolemaei Mennaei ditione Libani partem habitab latrociniis dediti. Munitiſſima horum caſtella, Sinr et Borama in monte sita, et inferius Botryn, et gartum, et speluncas juxta mare, et caſtellum in ju quod appellabant [illegible], Pompejus evertit. rannus, Tripolitano Dionysio, qui paullo ante se perculſus fuerat, nihilo innocentior, mille tale redemit supplicium. quibus ad ſtipendia militum u imperator. Lysiada deinde ad lacum Apamenum ce munitam urbem, quam Judaeus quidam tyrannus, mine Silas, obtinebat. Liberavit et Byblum, vete Cinyrae regiam, quum et hujus urbis tyrannum se

Cap. LV. Dio. Vell. 2, 40. Dio. Appian. Eutrop. I
Cap. LVI. Xiphilin. Joseph. Antiq. 14, 5. Appian. Jos
Cap. LVII. Appian. Oros. 6, 6. Strabo, l. 14. p. 753. 75
756. Joseph. Strabo.

ıt omnem incirca regionem tradiderat. Sed per, victo Arabe, Metellus atque Lollius re-, quum ad Syriam pro sua defendendam Pom-ercitum misisset. Mox eodem venit ex Ar-ubi tum Tigranem bello Pompejus urgebat, missu M. Scaurus, Aretamque Hierosolymas em, acceptis ab Aristobulo pecuniis, deter-le Damascum reversus.

Has caussas gerendi cum Arabibus belli ad-ompejus Hyrcanum et Aristobulum, qui Da-accesserant, miti responso dimisit; *in praesen-ertendum sibi ad Nabataeorum castigandam insolen-de iturum in Judaeam, ut litem fratrum componat. mutuis injuriis abstineant.* Sed Aristobulus, qui m ferebat, velut herilium jussorum impatiens, to Pompejo digressus, ita offendit virum, prae-lyrcani, et Antipatri, cujus postea filius Hero-Judaea regnavit, obtestationibus augentibus ut, dilato bello Arabico, in Judaeam converte-na, et per Pellam Scythopolinque et Coreas drium duceret, in finibus Judaeae situm, ubi stobulus incluserat, dubius animi, et vicissim ate ac dignitate anxius.

Aristobulus Pompejum irritat.

.. Omnibus tamen a bello dehortantibus, de-t in castra Pompeji, multaque de jure suo lo-, concedente illo, in castellum est regressus. erum atque tertio quum fecisset, inter spem

ens, discessit Hierosolyma. Neque Pompejus sequi: castrisque ad Hierichunta positis, rum balsamique proventu nobilem, extra vallum tando exercebatur: quum citi accurrerunt equi laetum, ut ex laureatis hastarum cuspidibus int poterat, nuncium adferentes. Concursu igitur citus precibusque coactus statim legit epistolas, suggestu non cespitibus, ut moris erat, sed per nationem militum comportatis jumentorum sarcin rum clitellis, effecto, *Mithridatem vixisse* pronunci Inde laeti omnes ad sacrificandum epulandumque converterunt, in uno corpore bellum exstinctum, fin e populi Romani hostes deletos rati.

Hie- ma ad-

adve- ...l ur- dedit. Pompejus etiam minore, quam credidi labo ... debellatum gaudens, et in patriam, ut rediturus, statim orta luce Hierosol Aristobulum terruit, ut descendens, ...issis, urbem et omnia in potestatem ... Pompejus, venia vicissim data, Gabin ... accipiendam pecuniam misit. Sed, Aristobul ione claudente portas, ille datus in custodiam urbs obsessa. quam ubi Hyrcani partibus dediti ruerunt, Piso legatus Pompeji, regia occupata, p sidium ibi posuit; domusque et alia, templo, q rebelles occupaverant, vicina, communivit.

Templum oppugnatur. LXII. Deinde templum, qua respiciebat aquilon infirmius ea parte, quam cetero ambitu, videns, pugnare coepit. Erat tamen ibi quoque praeceps abrupta vallis, et pontem, qui templum urbi jun bat, obsessi revulserant. Murus etiam firmissim turresque praealtae tantum non inaccessibilem ciebant locum. Sed Pompejus, abundanti multit ne, nam et a Damasco ceteraque Syria copias au liares adduxerat, voraginem comportata undique teria jussit expleri.

Sabbato Judaei non impediunt opera hosti- um. LXIII. Quum multi inter haec Judaeorum telis vul rarentur, tardius procedebat opus, vix ad optatum nem perducendum, nisi septima die cessantes a ja lando obsessi impune Romanos, quod placuisset, li

---

Cap. LX. Plut. Pomp. Joseph. de B. Jud. Plut. Cic. Mur. c. 16. Cap. LXI. Oros. 6, 6. Dio. Joseph. Antiq. B. Jud. Hegesipp. 1, 16. Joseph. Cap. LXIII. Plut. de perstit. c. 14.

U. c. 689. A. C. 63. tympanisque concinebant, hederaque vincie ante omnia quod reperta in templo vitis aur Pulcherrimum id opus, quingentis aestimatum sive Aristobuli donum, sive suas e templo Romam deportante Pompejo, postea in Capit vis fano stetit, Alexandri nomen inscriptum Judaeorum regis.

LXVII. In templo, praeter candelabrum mensamque et vasa aurea, magna vis odorum sacraeque pecuniae ad duo millia talentûm. *Pompejus instaurari sacra jubet.* omnibus abstinuit Pompejus: alteroque post templum die, repurgari locum ab aedituis, ritu instaurari sacra voluit. Jusso deinde reg cano, praecipuos belli auctores, in quibus et mus fuit, Aristobuli socer, securi percussit: ceterosque virtutis caussa donavit: Hierosoly rutis oppidi moenibus, Romanis stipendiaria procuratore imposito Antipatro.

LXVIII. Judaeorum deinde gentem veterem terminos compescens, quos ab Syria populos que superioribus annis avellerant, ademit. G quod oppidum paullo ante dirutum ab ipsis *Demetrii liberti potentia.* instauravit in Demetrii gratiam liberti sui; cuj ta erat potentia apud patronum, ut saepe, ad vas excipiendos discurrente Pompejo, ipse acc memoretur. Unde et apud alios ei adeo nimi nor, ut, quantum Catonem accipere puduisset, libertinus admitteret. Ajunt, per absentiam P ji Catonem ad Antiochiam visendam profectum, ante portam virorum agmen cum vestibus alb propter viam hinc quidem adultos, inde impu stare vidisset, honore nimio offensum coepisse chari: quum accessisset ad eum dux pompae, c tus et virgam tenens, interrogans, *ubi Demetrius quiissent? et anne cito esset adfuturus?* Ibi amicis C effuse ridentibus, Catonem, haec tantum effatu *miseram civitatem!* nec alio responso dato, praet Atque hoc idem tanto post tempore Julianus im tor Antiochiensium posteris objecit.

LXIX. Hujus igitur Demetrii patriam libera

Cap. LXVI. Joseph. LXVII. Euseb. Chronic. Sul ver. Cap. LXVIII. Hegesipp. 1, 17. Joseph. Plut. Plut. Pomp. c. 66. et Cat. Min. c. 17. Julian. Miso Joseph.

Judaeorum liberatas suis legibus reddidit. gestis, M. Scauro quaestori suo duas legiones ut Syriam, qua Aegypto et Euphrate termi- btineret: ipse in Ciliciam discessit, vinctum Aristobulum cum duobus filiis, filiabusque quorum e numero paullo post major fratrum r, in itinere parum diligenter adservatus, Festinabat enim Pompejus, ut, rebus orien- tutis, Romam recurreret.

Pompejus in Ciliciam discedit.

. Idcirco celeriter pertransitis, quae Ciliciam m interjacent, provinciis, quum Amisum ve- egios ibi liberos, qui capti interea fuerant, arnace munera reperit, cum cadavere Mithri- uod muria conditum parricida Pharnaces mi- Pompejus, mortuo Sinopen amandato, ut se- majorum inferretur, sumptu insuper ad regii ris exequias liberaliter praebito, vestem, qua sueverat, armorumque elegantiam et pondus iratus. At vaginam gladii, quam ajunt talen- litisse quadringentis, Publius quidam suffura- m vendiderat: itemque cidarin miri operis Ca- ithridatis collactaneus, Fausto Sullae: in quos Pharnaces, re comperta, animadvertit.

Mithridatem majorum tumulo inferri jubet.

XI. Idem obsides quoque multos Graeci barba- generis misit ad Pompejum: adductis etiam, Aquillium comprehenderant, orans, *ut sibi aut*

Pharnacem in Bosporo regnare jubet.

U. c. 689. A. C. 63. populi Romani appellatus est: et, accepta Gal te, filiam Dejotari regis duxit. unde subit mui, nec diuturnus splendor.

Thesauros Mithridatis recipit. LXXII. Venerunt deinde praefecti castell deditionem in adventum Pompeji distulerant, thesauros diriperent, quorum in manus tradi et deinde ratio a se reposceretur. Incredibiles pertae opes: quamquam diuturno et infeli maximam vim pecuniae Mithridates absumpser laura praecipue, referta omnis generis opulentia florem, dum inventa percenset, ad dies trigi nuerunt. Duo inde millia poculorum ex onyc mani sustulerunt, cum multis phialis, sellis, equorum etiam phaleris aureis gemmatisque. partim a Dario Hystaspis filio pervenisse ad Mithridatem ferebantur: pars cum Alexandro Cleopatra in templo Aesculapii deposita, trad Coïs, facta illius erant.: nec pauca ipse paraver gantioris instrumenti percupidus.

Catilinae conjuratio erumpit. LXXIII. Dum ad hunc modum res Romana, t meretricis instar, insigni splendore et opulento foris enitescit, peste intima propemodum vitali dente, in id periculum adducta est, ut parum ab quin omnibus a se subactis conculcatisque ur haberi deberet infelicior. Architectus ejus fr Catilina erat, cujus tum maxime, consularibus in tibus comitiis, conjuratio erumpebat. Nam Cati omni contentione pugnabat, ut prius designaret quam venire Pompejus in Italiam posset, cujus vires virtutemque maxime metuebat. Idcirco, c tracto consciorum consilio, quum Sullani milites novae praedae, quia veteres rapinas luxu et libidin dissipaverant, conjurationi faventes, ei totam, in plurimum poterant, Etruriam partibus adjuncturi derentur, consilium ceperunt Ciceronem inter ipsa mitia trucidandi. *hoc submoto, cetera facilius successur*

Nec ipse diffitetur. LXXIV. Haec primo per literas, incertum u datas, sunt cognita, quae erant ad M. Crassum ali que pari nobilitate scriptae: quas ad Ciceronem Cr sus ipse cum M. Marcello et Metello Scipione detu

Cap. LXXI. Strabo, l. 12. p. 568. Cic. pro Dejot. c. Cap. LXXII. Dio. Appian. Cap. LXXIII. Plut. Cic. Cic. Mur. c. 25. Sall. Catil. c. 28. Appian. Civil. l. 2. Plut. pro Mur. c. 24. Cap. LXXIV. Dio. Plut. Crass. c. 24. Cicer. Dio.

m comitiorum dies, quae suberat, agente dilata est, ut de his rebus consuli senatus stridie Catilinam interrogavit in curia con- *illa caussa diceret?* atque ille aperte respon- *no sint reipublicae corpora, debile alterum infirmo um sine capite praevalidum, huic, se vivo, caput urum.* Tum ergo tumultum esse decretum u, et in auctores inquisitio jussa. Consul, et periculum cives animum adverterent, ndustria tunica, loricae ostendit particulam. praesidium ejus valida se adgregante manu, tumultu peracta. D. Silanus, L. Murena U.c.689. A.C.63.

Sub hoc demum tempus, dilatum inimico- *Lucullus triumphat.* nis triumphum L. Lucullus de Mithridate regibus duxit: quae ipsa res gloriam ejus injuriae augebat. Pompa uti minime pro- lecto apparatu spectabilis fuit. Armis ma- ostilibus circum Flaminium exornaverat. in aucos cataphractos duxit, decem currus fal- cos ducesque regios sexaginta. Naves quo- ae centum decem translatae. Praeterea Mi- *Ejus triumphi pompa.* figies ex auro senûm pedum, et distinctus ipeus. Fercula viginti vasorum argenteo- et triginta, poculorum armorumve aut num- auro. Lectos etiam aureos octo muli trans- et alii sex et quinquaginta argentum infe- centum et septem, signati paullo minus vi- es centena millia drachmarum. Praefere- in tabulis summae, quas Pompejo ad bellum , deinde quaestoribus aerarii dederat: ad- etiam erat, nongenas quinquagenas drachmas divisisse.

I. Inde splendidum epulum populo dedit, in *Epulum et donaria.* per vicos tricliniis stratis: vinique Graeci divisit millia cadûm amplius centum. Sta- multas in publico posuit ex manubiis, in qui- iae artis Hercules fuit in fatali tunica supre- m, et colossus Apollinis triginta cubitorum, uinquaginta talentis factus, quem ex Apollo- Ponticorum insula advexerat.

XIV. Plut. Cic. pro Mur. c. 25. Dio. Plut. Cic. pro Mur. c. 26. Dio. Plut. Cap. LXXV. Cic. pro . et Acad. Quaest. 4, 1. Eutrop. Vell. 2, 34. Plut. ap. LXXVI. Plin. 14, 14. 34, 8. 34, 7.

que luxuriae, quae mox in immensum cre auctor. quem, ob injectas moles mari, e exciso ad Neapolim monte, mare admiſſu Pompejus haud infacete *Xerxem togatum* app que ea res etiam incitamento conjuratis f rante suam suorumque paupertatem Catilin sursum deorsumque vexando opes suas, men et consumere nequirent.

LXXVIII. Sed, augente horum amentia geri consulis et Patrum vigiliae coeperun natusconsultum factum erat ultimae neceſſit *operam conſules, ne quid detrimenti respublica pa* paucos deinde dies L. Senius senator liter

Catilinae satellites arma capiunt.

recitavit, Faesulis allátas, in quibus scr *C. Manlium, qui ſub Sulla duxiſſet ordines, b pigrum, poſtquam male partas divitias pejus eti ante diem ſextum Kalendas Novembres arma cep gna multitudine.* Trepidis inde vulgo omni let in tali re, prodigia nunciabantur. in quaſſata tellus, Spoletumque totum conc et quaedam corruerant. crebra fulmina quibus decuſſa pleraque, et Varguntejus P reno coelo exanimatus fuerat. Trabs ar casu ad coelum ferri viſa: multisque locis minum apparuerant. Erant et, qui salut rite factum negarent, quod eo tempore in visae dicebantur. Nonnullos Claudius aug consuli bellum domeſticum triſte ac turbul dicendo. Itaque, certa incerta rumoribu tes, *conventus factos, arma comportata, ſerv*

igilias agere jussi. Conjurationis indicibus prae-
posita: servo libertas et centena sestertia, li-
punitas et sestertia ducenta.

XX. Post haec per aliquot dies, Catilina nihil
oliri, tranquillae res videri multis coeperunt,
Ciceronis calumniam incusarent. Sed Etrusci
ito fidem fecerunt veris: et Catilinam L. Paul-
e Plautia de vi postulavit. Atque ille, con-
m dissimulans, *vitandae suspicionis caussa apud M.
habitare velle*, dixit, Paulli fratrem. nec re-
venit ad Ciceronem, deinde ad Q. Metellum
em, et, repudiatus ubique, M. Marcello cu-
lum se tradidit.

Catilina reus fit.

XXI. Postea, quum in senatum venire ausus
qui tum in Jovis Statoris habebatur, et omnes
ia, ad quae sedendi gratia iste accesserat, va-
linquerent, in aliam partem digressi, Cicero,
raesentiam ejus timens, sive ira commotus, ora-
in praesentem reum habuit, quam adhuc legi-
excedere jubens *urbe*, *quam exitio destinasset. nam
bonorum civium, ut inter se et hostem patriae murus*

A Cicerone excedere urbe jussus.

XXXII. Ille, demisso vultu rogatis Patribus, *ne
de se crederent*, *clarissimis majoribus orto*, deflexit
vicia, *Ciceronem inquilinum urbis* appellando. Plu-

Egreditur.

U. c. 689. A. C. 63. *Conjuratorum consilia.*

LXXXIII. Interim cum praecipuis sod comparaverat, ut, *quamprimum se Faesulas perven sent, Lentulus atque Cethegus cum sicis domum Cice propter dignitatem minime excludendi, et specie ser loquii seductum confoderent: L. Bestia*, (is tribun bis erat initurus) *subito concione vocata, Ciceronen meticulosum hominem, et sui timoris implentem cre xima deinde nocte, duodecim locis urbis incenderetur* gotio, praeter jam dictos, L. Caſſius, P. Capito, L. Statilius erant praefuturi.

LXXXIV. Haec vigilantiſſimi consulis cu tum omnia reciderunt. Is, in forum progr tilinae fugam et consilia exposuit populo, rans, ut negligentibus extrema omnia metu tentis optimam spem oſtenderet: neque falli retur ficta Catilinae modeſtia, quem exsilii lum vertiſſe multi, literis ejus decepti, partium, dictitabant. sed paucos poſt dies ejus in senatu Q. Catulus recitavit hoc exe

Epistola Catilinae ad Catulum.

LXXXV. *L. Catilina Q. Catulo salutem.* E *fides, re cognita, grata mihi magnis in meis peri ciam commendationi meae tribuit. quamobrem des consilio novo non statui parare: satisfactionem ex scientia de culpa proponere decrevi: quam medius fi licet cognoscas. Injuriis contumeliisque concitatus, ctu laboris industriaeque meae privatus, statum dig obtinebam, publicam miserorum caussam pro mea c suscepi. non quin aes alienum meis nominibus ex p solvere possem, quum et alienis nominibus liberalita suis filiaeque copiis persolveret; sed quod non dign honore honestatos videbam, meque falsa suspicione esse sentiebam: hoc nomine satis honestas pro meo ca liquae dignitatis conservandae sum sequutus. Plura bere vellem, nunciatum est, vim mihi parari. Nu lam tibi commendo, tuaeque fidei trado. eam ab inj das, per liberos tuos rogatus. aveto.*

Culpam suae temeritatis conjicit in inimicos.

Cum lictoribus fascibusque ad exercitum pergit.

LXXXVI. Inter haec ipse, quum aliquot C. Flaminium Flammam in agro Reatino exe cinitate, quam per emiſſarios suos antea sc rat, armanda; sumptis fascibus lictoribusque que explicatis ad paratas a Manlio copias c

Cap. LXXXIII. Appian. Salluſt. c. 43. Appia Cap. LXXXIV. Cic. in Catil. 2. Cap. LXXXV. Sal Cap. LXXXVI. Plut. Dio.

...nt, uti consules delectum habeant: Antonius cum ...atilinam persequi maturet. Cicero urbi praesidio sit. ...idus futuri provinciam Galliam, senatus au... exercitu et pecunia instructam et ornatam, ...reipublicae ferebant tempora, in concione, ...amante populo Romano, deposuerat. Gallia, ...nae pateret, ipso maxime Cicerone adnitente, ...o Celeri, qui in Piceno exercitum habebat, ... est.

...XVII. Cicero, qui ante etiam contra Catilinae ... clientium amicorumque praesidiis dissimu... muniverat, tum vero palam custodiam cir...abuit, equitum Romanorum maxime. quod ... ipse equestri genere ortus, sic in consulatu ... extulitque, ut ab eo tempore tertium hoc in ... corpus cum senatu populoque Romano ha...perit. *Cicero equestrem ordinem stabilit.*

...XVIII. Quum inter haec a Ser. Sulpicio com... suo L. Murena consul designatus legibus am...terrogaretur, Cicerone defendente est absolu...od nemo judicum sibi de ambitu audiendum ...aret, quia, gerente bellum Catilina, sciebant ... Januariis duos in republica consules esse ...e. Dixerat etiam Cato in reum, vir nullius ...iam legum et aequi, studiosior. Is quum in ... non obscure vidisset largitionem versari, in ...dixerat, *accusaturum se, quicumque pecuniam de-*

U. c. 689. A. C. 63.

LXXXIX. Ceterum Ciceronis in urbe reti consilium salubre reipublicae fuit. P. enim Le ceterique conjuratorum principes non cessabant tilinae praecepto adjungere, quoscumque novis idoneos judicassent. Idcirco, quum forte duo le Allobrogum venissent, de magistratuum Roman injuriis questum; per P. Umbrenum, qui negotia Gallia fuerat, sollicitantur. Neque parum com sunt feroces animi, quum spes libertatis, et alia praemia ostenderentur. Tandem, incerta ce ribus posthabendo, Q. Fabium Sangam, quod ci in tutela Fabiorum erat, adeunt, eique rem aperiunt: ab hoc Cicero edocetur. vocantur le veniunt cum Murena consule designato, magn promissis inducuntur, ut, studio conjurationis dil ter simulato, id agant, uti quam certissima co dorum noxiorum argumenta indipiscantur. In non in urbe solum, sed per Italiam, magni erant, ceterum festinatione et amentia conjurat fere innoxii: quorum e numero multos Metellus in Piceno; in citeriore Gallia C. Murena, consuli signati frater, qui ei provinciae praeerat, ex sen consulto in vincula conjecerunt.

Allobrogum legati a conjuratis sollicitantur.

XC. Sed in urbe, quum ante diem nonum K das Octobres senatus ob instantia pericula vocatu set, novae sollicitudinum caussae plerosque te runt. P. Nigidius Figulus, quo amico et consil intimo consul utebatur, audito, C. Octavium *uae puerperium* excusare, *quod in curiam tardius* exclamavit: *Dominum nobis genuisti.* Ea Figuli exi tio Romae erat, ut inter doctissimos haberetur; thematicarum autem rerum peritia sic excelleb prohibitis artibus crederetur uti. Eo majorem i mis Patrum timorem ea vox peperit, praecip paucos ante menses constanter jactatum fuerat, *ram regem orbi terrarum parturire.* idemque Sibyll minibus comprehensum dicebatur. praeterea etiam extremis ab oris in eum sensum oracula a bantur. Ob eas caussas, maxime quod Romae factum prodigium esset, senatum exterritum cen

Vaticinia de rege orbis terrarum nascente.

Cap. LXXXIX. Dio. Plut. Cicer. Sallust. Plut. Cic. 3, 2. Dio. Appian. Sallust. Cic. pro Font. c. 12. Sall pro Dom. c. 52. Sallust. Cic. pro Mur. c. 41. Sallust. XC. Sueton. Aug. c. 5. A. Gell. 15, 7. Plut. Sueton. 94. Constantin. Manass. Dio, l. 45. init. Sueton. Cic. de 2, 54. Virgil. Eclog. 4. Sueton.

Sed tum quidem ad propiora pericula prae- um senatui fuit. Lentulus et ceteri, enses, , stupam in domum Cethegi clam comportari . urbem in centum descripserant partes, quas perditis hominibus adsignarent sortito, ut imul locis incenderetur: paratique erant, qui ctus obstruerent, et aquam petentes trucida- tera quoque, ut supra est expositum, admini- r: et filii familias, quorum multi ex nobili- r conjuratos erant, patres suos, feminae ma- ciderent. tantummodo liberis Pompeji parcere decreverat, quos adversus iram hominis po- i, qui paullo post adfuturus dicebatur, habe- des. Inter illum tumultum, caede et incendio s omnibus, ad Catilinam debebant erumpere. erorum cunctationem Cethegus saepe increpa- aefervido ingenio, promptusque manu, et ad et facinus praesentis audaciae. Nam Lentulus i rem in Saturnalia proferebant.

Conjuratorum apparatus et consilia.

I. Jam Allobroges ex mandato Ciceronis cum tis egerant. ab iis ad Catilinam cum T. quodam cio Crotoniense mittuntur. eidem literas dat per- s Lentulus, hoc exemplo: *Qui sim, ex eo, quem isi, cognosces. cura, ut vir sis, et cogita, quem in lo- progressus: et vide, quid jam tibi sit necesse. cura, tibi auxilia adjungas, etiam infimorum.* Ad hoc ta verbis dat, *ne quod genus auxiliorum in hac ne-*

Literae Lentuli ad Catilinam.

U. c. 689. A. C. 63.

Terracinensem, qui in Apuliam ad sollicitan stores proficiscebatur. Reliqui venerunt. Ce indicio cognito, ex urbe profugit. Consul, se aedem Concordiae vocato, conjuratos cum cu adduci jubet: Lentulum (quia praetor iterum e consulatum senatu motus, deinde ordine recu manu tenens eodem adscendit.

XCIV. Ibi D. Silanus consul designatus di *Cethego nonnullos audisse, fore, ut brevi consules e praetoribus quatuor, occidantur.* Similia C. Piso sularis adferebat. Interea C. Sulpicius, quen domum Cethegi miserat, redit, magnamque telorum armorumque, plurimasque sicas et recens exacutos, reperisse nunciat. Postremo cius, accepta fide publica, et post hunc All omnia aperiunt. Auctores sceleris tot indicii bus, literis, sua confessione, vultu denique i stu, colore, convincuntur. Lentulum dissim sermonibus etiam, quos habere solitus erat, ges coarguebant, quaerentes ab eo, *nihilne s de fatis Sibyllinis loquutus?* Nam ex libris earum spicum responsis, *regnum Romae tribus Corneliis* confirmaverat: *ante se Cinnam et Sullam fuisse; se quem necesse esset urbe potiri. praeterea esse annum dio Capitolii vicesimum, et post Vestalium absolutio mum, quem saepe praedixissent haruspices bello civili fore.* Idcirco senatus Lentulum, abdicato ma itemque ceteros in libera custodia habendos qu suisset; Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tu lis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Gabinius M. Crasso, Ceparius, qui retractus fuerat, Cn. Terentio senatori traduntur. Su etiam nomine Ciceronis decreta, qui honor ante eum togato contigerat, his verbis: *quod i cendiis, caede cives, Italiam bello liberasset.*

Lentulum Allobroges coarguunt.

XCV. Quum inter haec agenda praeterisl obscuro jam consul, quid actum esset, popul suit: cujus magna pars paullo ante bello favera autem, subito commutata mente, Ciceronem

Cicero laudatur ab omnibus.

Cap. XCIII. Plut. Vell. 2, 34. Dio. Cap. XCIV. P in Cat. 3, 4. Sallust. Plut. Cicero. Sallust. Cicer Appian. Plut. Sallust. Cicero. Dio. Appian. Plut. lust. Cicero. Quintil. 2, 16. Cic. in Pis. c. 3. Cap. XC Sallust.

audibus, incendium maxime deteſtati, U. c. 689.
rimis calamitosum fore non dubitabant. A. C. 63.
die, eademque hora diei, qua per fo-
in aedem Concordiae ducebantur, Jovis
l ortum solis in conspectu curiae forique
am antea, columnis impositum eſt; quum
locatum, neque tamen ob tarditatem ope-
ad eam diem eſſet. Igitur, quod eodem
facta eſt conspiratio, quod futurum, eo
sito, haruspices responderant, non sine
rum tantis periculis ereptam eſſe civita-
runt.

Poſtridie, quum iterum senatus haberetur,
a consule P. Tarquitius, qui profeſſus in-
rat, Craſſum inter conjuratos nominavit, *Crassus inter conjuratos nominatur.*
divitiis, potentiaque summa hominem. Con-
natores, *falſum indicium eſſe*, deque ea re,
ut referatur, pars ita sentientes; alii, quod
m putabant, potentiſſimum virum vel vero
raecipitem agi; multi privatim obnoxii. Igi-
ulente Cicerone, frequens senatus decrevit,
lſum videri. Quidam exiſtimabant, machina-
s indicii P. Autronium fuiſſe, quo Craſſi po-
iquis praesidio eſſet. alii Ciceronis dolum,
a suscipiendo improborum patrocinio, quod
uens erat, absterreretur. Ipsum utique Cras-
entem audiviſſe Salluſtius scribit, tantam il-
meliam sibi ab Cicerone impositam: semper-
a fuit ab eo alienior.

I. Caesarem quoque nominari per Allobro- *Caesarem etiam nominari volunt ejus inimici.*
alium indicem, Q. Catulus, C. Piso vehe-
ptarunt: sed nec prece nec pretio persuade-
ni potuit, ut pateretur. Cum utroque graves
s Caesar alebat: Pisonem oppugnaverat mo-
dicio propter Transpadani cujusdam injuſtam
m, quo tamen judicio Piso eſt, defendente
Cicerone, absolutus: Q. Catulus extrema aeta-
mis honoribus usus, victum se a Caesare in
pontificatus, impatientiſſime ferebat.

CV. Dio. Cic. in Cat. 3, 8. Cap. XCVI. Salluſt.
ſo. Dio. Salluſt. Plut. Craſſo. Salluſt. et Plut.
Cic. Cap. XCVII. Cic. pro Flacco c. 39. Salluſt.
3.

U. C. 689. A. C. 63. Caesar in petitione pontificatus summos viros superat.

XCVIII. Nuper enim, Q. Metello Pio mortuo, qu pontificis maximi vacaret locus, T. Labienus legi lerat, *ut, abrogata lege Cornelia, et revocata Domi pulus sacerdotia mandaret.* Fiebat hoc in Caesari tiam, quem ita fovebat populus, ut nihil non d merendum eum facturus videretur. Itaque, licet summi viri Q. Catulus, P. Servilius Isauricus pe rent, Caesar nihil territus se ostendit competitor Et Catulus, quanto major annis ac dignitate erat, pensius timens repulsam, per certos homines e cum Caesare dicebatur, magna ostensa mercede, petitione desisteret. Ille contra longe majorem re pensam facturum in comitia declaravit. Nec ve abfuit fides: tantaque largitione est usus, ut m descendentem ad comitia cum lacrimis osculanti, gnitudinem aeris alieni reputando, dixerit: *H mater, aut pontificem habebis filium, aut exsulem.* Ide duos tam potentes viros ita superavit, ut plura i rum tribubus suffragia, quam uterque in omni ferret.

XCIX. Piso igitur et Catulus, his odiorum c sis quum impellere consulem nequivissent, cir eundo tamen, et velut ex Volturcio aut Allobro audita differendo, tantum illi invidiae conflarunt equites Romani quidam ex eo numero, qui ci Concordiae armatus stabat, tamquam hosti publico diis minitarentur. Ibi Curio dicitur eum texisse sua, et consul, intuentibus in eum equitibus, abn caedem: sive credebat innocentem, sive ille p tiam hominis metuebat, ne, caussa hujus et ceter mixta, potius illos ob Caesarem servaret populus, cum illis interire Caesarem pateretur. Territus t Caesar, an ut invidiam conflaret inimicis, in reli anni tempus curia abstinuit. Inter haec liberti e entes conjuratorum servitia et faecem vulgi co vebant, ut vi Lentulum et ceteros eriperent. Q cognita, consul, cujus diligentiam nihil effugi noctu Capitolium forumque praesidiis occupat: i domo cujusdam amici praesentia insomnis ac soll animo volvebat. Nam suam domum intrare reli vetabatur: quod ibi tum Terentia uxor cum Vesta sacrum Bonae Deae celebrabat. Detecta conjura

Ciceronis sollicitudo.

Cap. XCVIII. Dio. Plut. Caes. Sueton. Caes. c. 13. Sueton. Cap. XCIX. Sallust. Plut. et Sueton. Plut. Ci Sueton. Sallust. et Dio. Plut. Cicer. Dio. Plut.

s inter sacrificandum ex favilla et cinere lucu- ... proruperat; populum sacramento per prae- ... ubi militibus opus esset, arma capturum: ipse, ... enatu, refert, quid de iis fieri placeat, qui ... dias tradit. Tum D. Junius Silanus con- ... us, (hi enim ferme sententiam primi ro- ... illis, et praeterea de L. Cassio, P. Umbreno, ... Annio, quum deprehensi forent, supplicium su- ... suit. Adsentientibus aliis, Ti. Nero, de- ... ea Catilinam, dixit, videri; ceteros haberi in ... sidiis additis, donec iterum ea de re referatur.

ventum ad Caesarem est, qui tum erat ... ignatus, mortem a Diis immortalibus supplicii ... tam, negans, sed potius portum quemdam mi- ... quietem laborum esse; vinculis, eisque sempiter- ... s decrevit, bona publicanda, ipsos in munici- ... ero consul probasset, habendos: neu quis de iis ... tum referret, neve cum populo ageret: munici- ... eorum vincula rupisset, atroces poenae praest- ... effugi invidiam, ne quis civis indicta caussa ... ur; reos interea gravius plecti, quam si suppli- ... ur.

Caesaris sententia.

eo commoverat animos tam facundia ora- ... n potentia viri, ut non modo ceteri dein- ... ententiam sequerentur; sed, qui senten- ... lixerant, et ipse ante omnes Silanus, re- ... quae censuerant, aut interpretatione mol-

U. c. 689. A. C. 63. CIII. Etiam bona publicari, volebant pleri Caesar, *indignum esse* testatus, *id unum ex le retineri, quod erat asperrimum*, (nec enim alii fuerant) repugnavit; illisque non desistentib lavit tribunos. quum neque tribuni interce consul sponte cessit, eamque sententiae parte sit. Magnam ea dies Catoni celebritatem attuli incomparabilem pro republica et honesto ani tulisse viso, ut major pars senatus abeuntem prosequeretur.

Et ex ea celebritas.

Conjuratorum supplicium. CIV. Consul, opperiri noctem, ne quid novaretur, inutile ratus, triumviros capitales quae pertineant ad supplicium, jubet: et, pr dispositis, Lentulum e Palatio per sacram via diumque forum ipse ducit. Principes senatus lem stipabant: populus, magnitudine rei att cum horrore et veneratione praeteribat. Ut ad carcerem est, demisso in Tullianum Lentul laqueo frangitur. Idem fit Cethego, Statilio, G et Cepario, quos praetores adduxerant. Consul ctato supplicio digrediens, quum frequentem in foro videret turbam, velut noctem estringendi ceris caussa exspectantium, alta voce pronunci *vixerunt*: hoc enim verbo ad mortis evitandum o veteres utebantur.

Ciceroni maximi honores exhibentur, servata patria. CV. Demum deinde jam coepta nocte redeu cum plausu et laetis acclamationibus deduxit popu matronis etiam honoris ejus caussa, simulque se torem urbis videndi cupidine, de tectis efferent faces. Prosequebantur eum primarii viri, gestis p clare rebus, et triumphorum splendore nobiles: bus non alius inter eundum sermo erat, quam *fi dem et similes alios imperium protulisse populi Romani; vatum populum Romanum cum imperio et imperatoribus, Ciceronis opus esse. hunc, non exercitu, neque vi mil sed suis consiliis togataque nixum industria, tantum i dium, quo conflagratura opulentissima post homines nat vitas fuerit, quinque admodum noxiorum sanguine restin*

Parens patriae vocatur. CVI. Neque deinceps aut in rostris, aut in minus ei honoris ab optimo quoque delatum est.

cei

Cap. CIII. Sallust. Dio, etc. Plut. Cic. Sallust. Vell.
Cap. CIV. Appian. Sallust. Plut. Cicer. Sallust. Plut.

um illo bonorum omnium sensus esset,
Q. Metellus Nepos, qui, tum tribunatu re-
cum L. Bestia collega, et designato prae-
are, Ciceronis acta laceraret. Is pridie
nuarias abeuntem magistratu verba facere
vetuit, *ei, qui in alios animadvertisset indicta*
potestatem fieri non oportere, dictitans: tan-
rare permisit. Tum Cicero, ut insultaret
pravitati, non sollenne magistratum eju-
nen, sed hoc magna voce juravit, *rempu-*
Romam urbem sua unius opera esse salvam. Nec
ea calliditate populus, magna voce et ipse
hoc ab illo juratum esse. Ea res adversarios
lit vehementer, utque se magis etiam con-
nderent, stimulavit. Sed Ciceronis, ut
in senatu dixit, is domum fuit e foro
nemo, nisi qui cum illo esset, civium esse
ideretur.

Ciceronis magistratu abeuntis jusjurandum.

Nec sane tanto viro nimius haberi honor
us consulatui nullum alium omni memoria
reperio. nam ceteri saepe domi bellive
peram navarunt reipublicae, sed magnis
raesidiis instructi. hic, sibi praecipue in-
us a paucissimis, oppugnatus a magno au-
hominum agmine, et adhuc amplius la-
sarios timens, atrocissimam post homines
imamque conjurationem eruit industria,
[illegible] virtute constantiaque singulari

Ciceronis consulatus omnibus aliis praefertur.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TERTII

Catilina a C. Antonio proconsule cum

A C. Antonio proconsule] Recte *proconsule*. nam, ἐν ἀρχῇ ἐνδῦς τοῦ ἔτους, ἐν ᾧ Ἰούνιός τε Σιλανὸς καὶ Λούκιος Λικίννιος ἦρξαν, periisse Catilinam, teſtatur Dio [37, 47.] J. FR. GRON. Praepositio omittitur in Voff. Ceterum Gronov. in ed. anni 1665. legendum conjecerat *consule*, quod in Addendis ipse damnavit; subſtitutis, quae hic ejus nomine leguntur.

Cum exercitu caesus] Vet. lib. *caesus est*. SIGON. Similiter omnes Mſti mei, Exc. Pithoei, et edd. principes. Aldus demum τὸ *est* omiserat.

Quod in habitu mulieris sacrarium, in quod virum intrare nefas est] Vet. lib. *in sacrarium*. SIG. Pall. *in quo*. Fuit forte, *in sacrarium, quo*. GRUT. *in mulieris habitu* Exc. Pithoei, Norv. omnesque excusi ante Gronov. qui anno 1665. invertit ordinem, et edidit *in habitu mulieris*; cum eo autem faciunt Leid. Voff. Berg. Lov. 2. et ed. Campani. at insuper *in habitu muliebri* Boend. quod verum puto. Cic. 1. ad Att. 12. *P. Clodium Ap. filium, credo te audisse, cum veste muliebri deprehensum domi C. Caesaris.* et Epiſt. 13. *Credo enim te audisse, quum apud Caesarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum.* Suet. Caes. 6. *Quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat*. Dein-

de *in sacrarium* Leid
Lov. 2. Boend. Exc. P
Camp. Supra Epit. 3
rium Cereris cum a
ribus suis intraveru
quae notantur. Prae
codd. noſtri, Norvic
edd. usque ad Mogu
in quod dederunt. S
Gruterus, deleta pr
quo scribendum, co
in perperam repetit
tera ultima vocis p
V. ad 37, 11, 4. Qua
in hoc auctore vix el
ptandae videantur, i
vitabimus ingrate te
praepositionem *in l*
liebri in sacrarium
Denique *nefas erat* V
pr. *nefas esset* Bo
Camp.

Intrasset, quumq
Metelli pontificis s
absolutus] Cicero,
Suetonius, omnes d
saris pontificis max
fuisse credunt, non l
que non eſt creden
nota hiſtoria lapsum
rem; verum, ut m
sic hunc locum li
vitiatum. Ego vero
legendum eſſe duco m
tificis. Errandi caus
compendiosa script
cum paucis literis s
set *M. pont.* imperi
descripsit, interpret
telli, cum *maximi*
ficaret. SIGON. Voſſ.

P. Clodius accusatus, quod in habitu sacrarium, in quod virum intrare ne-asset, et uxorem maximi pontificis stu-solutus est. C. Pontinius praetor Allo-rebellaverant, ad Solonem domuit. P. plebem transiit. C. Caesar Lusitanos

et uxorem: de-. Tollenda nimi-, *cum intrasset, ni pontificis stu-*. GRON. Vulgata it demum in ed. iores tantum non *umque intrasset, li Pontii stupra-* od in quibusdam *nti*, vel *Metelli* etiam Norv. *cum que uxorem Me-stupravisset* Exc. *ntrasset, et uxo-ontificis stupras-* v. 2. *intrasset, et ficis uxorem stu-ntrasset, et uxo-ontificis stupras-* d. Campani. No-c vitiosum, et er-tum esse, quod, tificis maximi no-tur, aliquis histo-*letelli* nomen scri-ntifex maximus an-ierat, monuit Ma-. ad Attic. 12. E-*intrasset, et uxo-ontificis stupras-absolutus est* pri-uterus. Nec aliter . Voss. Berg. Lov. 2. ithoei, et ed. Cam-e edd. ignorant τὸ

*praetor Allobro-*tor fuit consule Ci-oque et Sallustio *C.* Dione *Γάϊος Ποu-ντῖνος* dicitur. I-dem etiam post triumphavit ex Gallia. Ego *C. Pontinium* scribo. SIGON. Ante haec verba ultimam hujus epitomes periodum inserendam censuit Sigonius. Vide ad ea verba. Praetoris, a quo Allobroges domiti sunt, nomen varie in vetustis edd. et Mstis exaratur. *Cn. Pontirius* est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Cn. Pontitius* in proximis, et cod. Norvic. pro quo Mediol. anni 1505. *Gn. Pontius*, Ascensius anno 1510. *Cnae. Potitius* dederunt, probantibus Ascensii lectionem recentioribus usque ad Sigonium. Is autem *C. Pontinius*, Gruterus *Cn. Pontinius* reposuerunt. *Cn. Pompejus* praeferunt Boend. et ed. Campani; *Cn. Pontinus* Leid. et Lov. 2. *Cn. Pontius* Berg. *C. Pontinus* Voss. *C. Pontinius* Exc. Pithoei. Ex lapidibus etiam nihil certi erui potest. Nomen enim hujus gentis *Pontinius* et *Pontinus* scribitur apud Gruter. *Pontinius* apud Reines. *Pomptinius* apud Fabrett. pag. 640. et Donium class. 2, 189. ad class. 16, 14. *Pontinius* in nummo, victoriam et triumphum hujus praetoris de Allobrogibus celebrante, quem edidit Goltzius in Fast. ad A. V. ıɔcxcix. Praetorem hunc *C. Pomtinum* dictum censet Cortius ad Sall. Catil. 45. *C. Pomptinium* Oudend. ad Front. 2, 4, 7. *C. Pontinium* Crevierius ad h. loc. cujus exemplo ita etiam hic edidi. Ceterum *Allobrogos* Leid. et Boend. a manu pr. *Allobrogas* Berg. Lov. 2. et ed. Campani. V. ad Epit. 61.

subegit: eoque consulatus candidato, rempublicam invadere, conspiratio inter pes civitatis facta est, Cn. Pompejum, C. Caesarem. Leges agrariae a Caesare magna contentione, invito senatu, et al M. Bibulo, latae sunt. C. Antonius

Ad Solonem domuit] Σολώνιον vocat Dio Cass. 39, 51. *ad Salonem* edidit Doujatius, sed verisimiliter operarum errore, quia in notis nihil monuit, et in Supplementis Freinshemii urbem ex auctoritate Dionis *Solonium* vocat. Errorem editionis Doujatianae servarunt Clericus et Crevierius. *ad Solonem* codd. nostri servant; nisi quod *a Solone* sit in Voss.

P. Clodius ad plebem transiit] *transit* Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Ita saepe variant librarii. Vide ad 1, 27, 4. 2, 48, 4. 3, 52, 1. 4, 16, 3. 5, 33, 2. 6, 2, 14. 22, 13, 1. ad Epit. 24. 46. 106. et 107. Similia alia vide ad 36, 20, 3. Mox *ergoque consulatus candidato* Voss. *eoque candidatu*, omissa media voce, Boenderm. a manu pr. *candidato* a manu sec.

Conspiratio inter tres principes civitatis] *conspiratio civitatis inter tres principes* Voss. Vox *tres* omittitur in Leid. Berg. Boend. et ed. Camp. sed intercepta videtur ab ultima syllaba vocis praecedentis. *civitatis principes* Berg. et Lov. 2. Mox *et Caesarem* Voss. *et C. Caesarem* Boend. Exc. Pithoei, Norv. et editi ante Gruter. qui copulam ejecit. Eam ignorant etiam Leid. Berg. et Lov. 2.

Leges agrariae a Caesare consule cum maxima contentione] Voss. et Gudiani *magna*,

J. FR. GRON. P est in Leid. vox co cujus loco *cens* praefert Voss. De Berg. Lov. 2. Boe pani. Vulgatum thoei, et Norvic. Epit. 50.

C. Antonius pr *tonius* Voss. et B Intelligitur enim ronis in consulat *Caji* praenomen gestas vide apud 64.

Lege a P. Clod bis lata, quod i ves necavisset] Boend. ed. Cam ne testatur, Roma *P. Claudio* Norv. vel *Clodio*, editi proximae. *a P. C* dit. Vox *lata* om Deinde *quia inde* Norv. et edd. ante emendavit *quod* exstat in Leid. Vo 2. Tum *cives* de mox verbum *est* Lov. 2. et Exc. P

Helvetios, vag *muit*] *Etruscos* V *tem vagam* Berg. et edd. ante Grut vox *Caesar* exsu thoei.

Per provinciam *bonem iter facer* *vinciam Caesar*

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TERTII

Catilina a C. Antonio proconsule cum

A C. Antonio proconsule] Recte *proconsule*. nam, ἐν ἀρχῇ εὐθὺς τοῦ ἔτους, ἐν ᾧ Ἰούνιός τε Σιλανὸς καὶ Λούκιος Λικίνιος ἦρξαν, periisse Catilinam, testatur Dio [37, 47.] J. FR. GRON. Praepositio omittitur in Voss. Ceterum Gronov. in ed. anni 1665. legendum conjecerat *consule*, quod in Addendis ipse damnavit; substitutis, quae hic ejus nomine leguntur.

Cum exercitu caesus] Vet. lib. *caesus est*. SIGON. Similiter omnes Msti mei, Exc. Pithoei, et edd. principes. Aldus demum *τὸ est* omiserat.

Quod in habitu mulieris sacrarium, in quod virum intrare nefas est*]** Vet. lib. ***in sacrarium. SIG. Pall. *in quo*. Fuit forte, ***in sacrarium***, *quo*. GRUT. ***in mulieris habitu*** Exc. Pithoei, Norv. omnesque excusi ante Gronov. qui anno 1665. invertit ordinem, et edidit ***in habitu mulieris***; cum eo autem faciunt Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et ed. Campani. at insuper ***in habitu muliebri*** Boend. quod verum puto. Cic. 1. ad Att. 12. ***P. Clodium Ap. filium, credo te audisse, cum veste muliebri deprehensum domi C. Caesaris.*** et Epist. 13. ***Credo enim te audisse, quum apud Caesarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum.*** Suet. Caes. 6. ***Quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat.*** Dein-

de *in sacrarium* Leid Lov. 2. Boend. Exc. Pi Camp. Supra Epit. 3 *rium Cereris cum al ribus suis intraverun* quae notantur. Praet codd. nostri, Norvic edd. usque ad Mogu *in quod* dederunt. S Gruterus, deleta pr *quo* scribendum, con *in* perperam repetit tera ultima vocis p V. ad 37, 11, 4. Qua in hoc auctore vix el ptandae videantur, i vitabimus ingrate te praepositionem ***in h liebri in sacrarium*** Denique ***nefas erat*** V pr. ***nefas esset*** Bo Camp.

Intrasset, quumq Metelli pontificis st absolutus*]** Cicero, Suetonius, omnes d saris pontificis maxi fuisse credunt, non M que non est credend nota historia lapsum rem; verum, ut m sic hunc locum li vitiatum. Ego vero legendum esse duco m ***tificis. Errandi caus compendiosa script cum paucis literis s set ***M. pont.*** imperit descripsit, interpret ***telli***, cum ***maximi*** ficaret. SIGON. Voss.

t. P. Clodius accusatus, quod in habitu in sacrarium, in quod virum intrare ne-ntrasset, et uxorem maximi pontificis stu-absolutus est. C. Pontinius praetor Allo-ui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. d plebem transiit. C. Caesar Lusitanos

t, et uxorem: de-et. Tollenda nimi-va, *cum intrasset,* *imi pontificis stu-*R. GRON. Vulgata ruit demum in ed. riores tantum non *cumque intrasset,* *elli Pontii stupra-* quod in quibusdam *onti,* vel *Metelli* t etiam Norv. *cum* *mque uxorem Me-* *is stupravisset* Exc. *intrasset, et uxo-* *pontificis stupras-* Lov. 2. *intrasset, et* *ificis uxorem stu-* *intrasset, et uxo-* *pontificis stupras-* ed. Campani. No-hic vitiosum, et er-natum esse, quod, ntificis maximi no-retur, aliquis histo-s *Metelli* nomen scri-pontifex maximus an-fuerat, monuit Ma-1. ad Attic. 12. E-r *intrasset, et uxo-* *i pontificis stupras-* rea *absolutus est* pri-Gruterus. Nec aliter id. Voff. Berg. Lov. 2. Pithoei, et ed. Cam-uae edd. ignorant τὸ

ius praetor Allobro- aetor fuit consule Ci-eoque et Sallustio *C.* a Dione *Γάϊος Πομ-* *πτῖνος* dicitur. I-dem etiam post triumphavit ex Gallia. Ego *C. Pontinium* scribo. SIGON. Ante haec verba ultimam hujus epitomes periodum inserendam censuit Sigonius. Vide ad ea verba. Praetoris, a quo Allobroges domiti sunt, nomen varie in vetustis edd. et Mstis exaratur. *Cn. Pontirius* est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Cn. Pontitius* in proximis, et cod. Norvic. pro quo Mediol. anni 1505. *Gn. Pontius*, Ascensius anno 1510. *Cnae. Potitius* dederunt, probantibus Ascensii lectionem recentioribus usque ad Sigonium. Is autem *C. Pontinius*, Gruterus *Cn. Pontinius* reposuerunt. *Cn. Pompejus* praeferunt Boend. et ed. Campani; *Cn. Pontinus* Leid. et Lov. 2. *Cn. Pontius* Berg. *C. Pontinus* Voff. *C. Pontinius* Exc. Pithoei. Ex lapidibus etiam nihil certi erui potest. Nomen enim hujus gentis *Pontinius* et *Pontinus* scribitur apud Gruter. *Pontinius* apud Reines. *Pomptinius* apud Fabrett. pag. 640. et Donium class. 2, 189. ad class. 16, 14. *Pontinius* in nummo, victoriam et triumphum hujus praetoris de Allobrogibus celebrante, quem edidit Goltzius in Fast. ad A. V. ıɔcxcix. Praetorem hunc *C. Pomtinum* dictum censet Cortius ad Sall. Catil. 45. *C. Pomptinium* Oudend. ad Front. 2. 4, 7. *C. Pontinium* Crevierius ad h. loc. cujus exemplo ita etiam hic edidi. Ceterum *Allobrogos* Leid. et Boend. a manu pr. *Allobrogas* Berg. Lov. 2. et ed. Campani. V. ad Epit. 61.

subegit: eoque consulatus candidato, et rempublicam invadere, conspiratio inter tr pes civitatis facta est, Cn. Pompejum, M. C. Caesarem. Leges agrariae a Caesare con magna contentione, invito senatu, et altero M. Bibulo, latae sunt. C. Antonius proc

Ad Solonem domuit] Σολώνιον vocat Dio Caff. 39, 51. *ad Salonem* edidit Doujatius, sed verisimiliter operarum errore, quia in notis nihil monuit, et in Supplementis Freinshemii urbem ex auctoritate Dionis *Solonium* vocat. Errorem editionis Doujatianae servarunt Clericus et Crevierius. *ad Solonem* codd. noftri servant; nisi quod *a Solone* sit in Voff.

P. Clodius ad plebem transiit] *transit* Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Ita saepe variant librarii. Vide ad 1, 27, 4. 2, 48, 4. 3, 52, 1. 4, 16, 3. 5, 33, 2. 6, 2, 14. 22, 13, 1. ad Epit. 24. 46. 106. et 107. Similia alia vide ad 36, 20, 3. Mox *ergoque consulatus candidato* Voff. *eoque candidatu*, omiffa media voce, Boenderm. a manu pr. *candidato* a manu sec.

Conspiratio inter tres principes civitatis] *conspiratio civitatis inter tres principes* Voff. Vox *tres* omittitur in Leid. Berg. Boend. et ed. Camp. sed intercepta videtur ab ultima syllaba vocis praecedentis. *civitatis principes* Berg. et Lov. 2. Mox *et Caesarem* Voff. *et C. Caesarem* Boend. Exc.Pithoei, Norv. et editi ante Gruter. qui copulam ejecit. Eam ignorant etiam Leid. Berg. et Lov. 2.

Leges agrariae a Caesare consule cum maxima contentione] Voff. et Gudiani *magna*,

J. FR. GRON. Praep eft in Leid. vox *consul* cujus loco *censore* praefert Voff. Dein m Berg. Lov. 2. Boend. e pani. Vulgatum serv thoei, et Norvic. Vi Epit. 50.

C. Antonius procons tonius Voff. et Berg. Intelligitur enim Anto ronis in consulatu co *Caji* praenomen habuit geftas vide apud Dion. 64.

Lege a P. Clodio trib bis lata, quod indemn ves necavisset] *ab Ap.* Boend. ed. Camp. et, ne teftatur, Romana pri *P. Claudio* Norv. *ab P.C* vel *Clodio*, editiones me proximae. *a P. Clodio* dit. Vox *lata* omittitur i Deinde *quia indemnatos* Norv. et edd. ante Sigon emendavit *quod indemn* exftat in Leid. Voff. Berg. 2. Tum *cives* deeft in mox verbum *est* in Vo Lov. 2. et Exc. Pithoei.

Helvetios, vagam gent muit] *Etruscos* Voff. T *tem vagam* Berg. Lov. 2. et edd. ante Gruter. Pau vox *Caesar* exsulat ab thoei.

Per provinciam Caesa bonem iter facere] Lege vinciam Caesaris Na

*: quae, sedem quaerens, per provin-
s Narbonem iter facere volebat. Prae-

ta Galliam, quae
cia. J. FR. GRO-
ram Gronovii in
it Clericus, non
Sed *Narbonem*
scripti, praeter
vocem illam o-
iam abesse, quia
. Caesar in pro-
n profectus. For-
rgine in contex-
Sequentia *Prae-*
alliarum conti-
nt in Leid. quae
ibus reliquis su-
s enim videtur,
nplum Caesaris,
cum Gallis gesti
, brevem Galliae
praemisisse, ejus-
Epitomarum no-
nem fecisse, quem-
n ratione Germa-
itio lib. seq. *Pri-*
itum Germaniae
inet.

anno Caesar se scribit in Galliam venisse, et cum Helvetiis pugnasse, id est, post tertium annum, collocatur, cum tamen in eadem ante triumphum Pompeji mentio fiat conspirationis factae inter Pompejum et Caesarem, quae Pompejo praesente ante consulatum Caesaris facta est. Librarii tamen et hunc errorem fuisse, pro certo habeo. Nam, qui *Cn. Pompejus* etc. erat scripturus, per incuriam oculis ad Pontinium conjectis, *Cn. Pontinius* scripsit, et quae sequuntur. Post autem, cum intelligeret, se Pompeji triumphum temere praetermisisse, eundem ipsum in fine Epitomae collocasse. Est autem triumphus Pompeji rebus a Pontinio gestis anteponendus. SIG. Non inepte disputat Sig[illegible]ius haec suo loco posita non esse. Sed et in historia vitium est. Cur enim de liberis potius Mithridatis, quam de ipso? Res est: *Pompejus de Mithridate, ductis an-*

terea situm Galliarum continet. Pompe
ris Mithridatis, Tigrane, et Tigranis f

men haec periodus in omnibus Mstis constanter in finem Epitomes rejiciatur, verisimilius est, errorem ab auctore Epitomarum commissum esse. Ceterum Gronovii conjectura convenit aliorum relationibus. Eutrop. 6, 16. *Triumphavit Pompejus de bello piratico et Mithridatico. Nulla umquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante ejus currum filii Mithridatis, filius Tigranis, et Aristobulus rex Judaeorum.* Adde Appian. in B. Mithrid. 252. et Plutarch. in Pomp. 642.

Magnusque a tota concione consalutatus est] Quando et a quo Pompejus cognomen *Magni* acceperit, varie traditum est. Plutarchi, Appiani et Auctoris Epitomes Livianae diversas sententias refert Illustris Spanhemius ad Juliani Caesares p. 167. ed. Amstel. Cum Plutarcho, qui in vita Pompeji narrat, eum, ex Africa victis Marianis reversum, a Sulla *Magnum* appellatum fuisse, convenit, quod Plinius 7. Hist. Nat. 26. scribit, eum, Africa subacta, *Magni* nomen in spolium inde cepisse. Nec contrarium ei, quod in Pompejo dicit Plutarchus, est, quod apud eumdem in Crasso legitur, a populo *Magnum* cognominatum fuisse. Nam hoc ita accipi potest, quum sive a Sulla, sive a militibus in Africa, quod quidam tradiderunt, ita consalutatus fuisset, populum deinde propter benevolentiam erga eum vulgo cognomen illud usurpasse. Appianus in princ. Mithridaticorum et 2. Civil. pag. 285. eum a rebus adversus Mithridatem gestis id consecutum auctor est. Deinde in Mithridatic. p. 238. conjecturam adfert, forsitan in de ortum

fuisse, quod ei
bellum piraticum
le numquam cuiq
nimirum lege Ma
est, ut Plutarchus
sum imperium R
potestati subjectu
non faciendum p
sius apud Cic. pr
17. Spanhemio m
le videtur, quod
scriptum est, ob ra
temnendam, quae
gi potest. Sed Livi
locum idem obser
nomen ab adsent
coeptum fuisse cel
Hoc consideratio
arbitror, non sol
dammodo e Plut
cipio vitae Pom
potest; sed etiam
aliquot annis ant
peji natus, non i
originem hujus c
quia Sallustius qu
qualis Pompejo, e
se videtur lib. 3.
Nonius in v. *Aem*
cusativus pro ge
scripsit: *Sed Po*
ma adolescenti
fautorum sim
credens Alexand
consultaque ejus
mulatus erat. Ne
di potest, Sullam
illi adsentantium f
poterat non nota e
rem egregie in Afr
dem cognomine,
dignum, appellass
vulgo ita dici coe
stremo, quum p
de rebus a se ges
lum, ut mos erat
a tota concione *M*
salutatum fuisse.
d. l. Plinii scribi

Magnusque a tota concione consalutatus

Pompejum id cogno-
nto, non ex Africa,
lectius Appianum di-
liquet Suetonium in
5. et Appianum lib. 2.
485. inspicientibus.
lutatus Voff. Lov. 2.
Male. Livius 1, 7, 1.
regem sua multitu-do consalutaverat. ubi vide. 22, 30, 2. *Circumfusosque militum ejus totum agmen patronos consalutasset.* Deinde *τὸ est*, quod omiserunt quaedam veterum editionum, recte iterum addiderunt Moguntini. Supereſt enim in omnibus meis Mſtis.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LX

IN LOCUM LIBRI CIII. T. LIVII.

U. c. 690. A. C. 62. D. Junio, L. Licinio coss. *Metellus Ciceronem, Caesar Catulum vexat.*

I. Turbulentum et atrocem annum excepit nii M. F. Silani, L. Licinii L. F. Murenae cons sicut periculorum oppressa majori parte tutior, liquo adversus Catilinam bello, et gliscentibus be discordiis, futurorumque exspectatione, nus laboriosus et minax. Kalendis Januariis, senatum novi consules convocassent, Q. Metell bunus plebis, Ciceronem vellicans, vicissim est ab illo reprehensus. Et C. Caesar primo rae die Q. Catulum de refectione Capitolii ad di sitionem populi vocavit, promulgata rogatione, curatio ea in alium transferretur, ut Catulum ho dedicationis depelleret.

II. Sive enim quaedam adhuc, ut ex tanto op imperfecta restabant, et depressae sub area cellae res gradus, paremque fastigio suggestum fieri erant passae, sive hoc fingebat Caesar; id certe batur, ut, peculatus praescriptione remoto Cat Pompeji nomen operi absoluto praescriberetur. contentione tam contumeliose tractavit primarium rum, ut purgare se volentem ex inferiore loco ret dicere. Sed, optimates, relicto novorum co lum officio, frequentes accurrisse videns ad resi dum, hanc quidem actionem deposuit: Metelli tu lentissimas actiones pertinaciter coepit defendere, simae plebi totum se adplicans, quae res novare pientibus in omni magna civitate paratissima se materies fuit.

Optimates Catulum defendunt.

Cap. I. Cic. ad Fam. 5, 2. Sueton. Caes. c. 15. et Dio, Cap. II. J. Ryck. Comment. de Capitol. Rom. Dio. Ci Att. 2, 24. Sueton. Plut. Cat. Min.

III. Igitur M. Porcius Cato, minime alias largitor, iperet homini populum, auctor Patribus dividen- egenos cives frumenti fuit. Ea res licet consta- recenties sestertium annui sumptus, tamen quic- ro anno rempublicam a formidata Caesaris prae- raestitit. atque is, post aliquot experimenta, quum ise a turba videret, reliquum magistratus sui tem- nodeste et civiliter exegit. Sed haec paullo post atur, ubi Catilinae et copiarum, quas secum at, exitum tradidero.

U. c. 690. A. C. 62. *Cato frumenti dividendi populo fit auctor.*

. Is jam ex omni numero hominum, quos aut dduxerat, aut coactos repererat a Manlio, dua- pletis legionibus, eventum consiliorum suorum be exspectabat. Ubi deprehensa ea disturbata- et principes conjurationis supplicio adfectos di- simul, ob eam rem multis deficientibus, res quotidie fieri imbecilliores, priusquam relinque- ab omnibus, per montes arduos in agrum Pisto- em duxit, fugam in Galliam trans Alpes moliens.

Catilina fugam in Galliam molitur.

Sed, intellecto ejus consilio, Q. Metellus Ce- castris ex agro Piceno propere motis, in radice ium, qua descendendum Catilinae erat, consedit. ra et C. Antonius adfuit, qui cum magno exer- sequutus fugientem fuerat. Ibi Catilina, locorum io geminisque hostium castris clausus, quampri- statuit decernere, in Antonium versus: quam- ille dignitate praestabat, majoribusque et me- bus, quam Metellus, copiis erat instructus. Sed, non alienum a pravis consiliis noverat, futurum id sperabat, quo ille ultro victoriae occasionem mperet. Neque dubitatum est, lentius periculo- que futurum bellum fuisse, nisi M. Petrejus et extius cunctanti Antonio stimulos ad rem geren- admovissent.

Sed impeditus ab Antonio,

I. Quaestor Antonii Sextius erat; Petrejus lega- vir mirifico rei militaris usu, qui amplius annos ta tribunus, aut praefectus, aut legatus, aut tor cum magna gloria in exercitu fuerat. unde ea ipsi apud milites auctoritas; simul amor, quod rat plerosque, et fortia eorum facta subinde com-

Pugnam init.

. III. Plut. Caes. et Cat. Cap. IV. Sall. Catil. c. 56. Sallust. Plut. Cicer. Jul. Obseq. Cap. V. Cassiod. Chron. n. Civil. l. 2. Sallust. Dio. Cic. pro Sext. c. 5. Cap. Sallust.

U. c. 690. A. C. 62. memorabat. Is igitur, exploratis omnibus, (An-tonius, pedibus aeger, aut simulato morbo, p- non adfuit) signum pugnae proposuit.

Victusque occiditur. VII. Numquam certatum est pertinacius. Ca- exercitus, quamquam viribus impar, quum p- unusquisque proelio, quam supplicio, mallet, immemor, vita citius, quam loco, depelli p- Manlius, in primo dimicans, post insignem pugnam cecidit. Catilina, post expletas boni imperatorisque omnes partes, ubi se relictum paucis vidit, in confertissimos hostes impetu fact- ge a suis occisus est. ceteri quoque omnes, tria- ter hominum millia, ad unum pugnando inte- neque quisquam ingenuus civis aut inter proelia aut in fuga captus est. Ex Antonianis quoque paucos pugna tam pertinax absumpsit. Anton- eo proelio, licet minore hostium interfecto m- quam ob quem hic honor dari consueverat, Im- est appellatus; triumphum tamen non petiit.

Metellus Creticus triumphat. VIII. At Q. Caecilius Metellus Creticus, e- lia reversus, ante diem Kalendas Junias trium- urbem iniit; serius, quam meruerat, ob ejusdem peji invidiam, qua et Luculli fuerat triumphus datus. Quin et Panarem Lasthenemque, prae- Cretum duces, ne in triumpho currum Metell- cederent, per quemdam tribunum plebis eripui- pejus, suos dedititios esse caussatus.

IX. Ceterum in urbe, capite Catilinae viso illud certae securitatis pignus Antonii jussu fuerat) supplicatio decreta, quod alias ex civi- fieri non solebat: et, sagis positis, ad priorem tum civitas rediit. C. Antonius stati[illegible] in pro- suam Macedoniam, reliqui etiam in suas pr- sunt profecti. Galliam cis Alpes Metellus Ce- lebat: Transalpina C. Pontinio cessit. Hispan- Cosconius, Q. Pompejus Africam sortiti sunt, lerius Flaccus in Asiam est missus.

Reliquiae conjurationis opprimuntur. X. Reliquiae deinde conjurationis, quum, n- agere possent, metu suppliciorum praecipites

Cap. VI. Dio. Sallust. Cap. VII. Appian. Flor. Liv. Epit. Plut. Dio. Sallust. Dio. Val. Max. 2, 8. VIII. Eutrop. l. 6. Fasti Capit. Sall. Cat. c. 30. Ve- et 40. Dio, l. 36. Cap. IX. Dio, l. 37. Jul. Obseq. Ann. Cap. X. Dio.

tur, diversis Italiae regionibus sunt exſtinctae. Praecipui in his C. Marcelli fuerunt, pater et filius. sed alterum in Pelignis, alterum in Bruttiis, M. Bibulus, Q. Cicero praetores oppreſſerunt. De his motibus L. Vettii equitis Romani indicio fuerat cognitum: quod, ab initio salutare, mox varie corruptum, magnas et ipsum in civitate turbas excitavit. Multi enim adfines conjurationi protracti sunt, partimque morte, alii pecunia condemnati. quod tempus ab inimicis Ciceroni postea objectum eſt, quasi *domi ſuae judicia legis Plautiae exercuiſſet cum uxore Terentia:* cujus alioquin id erat ingenium, ut cupide se publicis negotiis ingereret. Sed Vettius, quum tabulam senatui exhibuiſſet, qua socios Catilinae dicebat contineri, ex intervallo eam repetiit, plures adscripturus. Enimvero Patres, hoc anceps et fraudibus opportunum rati, tabulam, ne forte etiam nomina quorumdam expungeret, non reddiderunt: ipsum, si quos praeterea indicaturus eſſet, voce jusserunt edere. Sic ille, pudore et metu perſusus, pauca addidit nomina.

U. c. 690. A. C. 62.

Vettius conjurationis index.

XI. Sed apud Novium Nigrum quaeſtorem ab eodem Vettio C. Caesar erat compellatus: quem etiam Q. Curius, cui primo Catilinariae conjurationis indici decreta praemia erant, in senatu nominaverat. Id vero intolerabile Caesari visum. Idcirco, Ciceronem in senatu teſtatus, *ad quem ultro quaedam de illa conjuratione detuliſſet*, effecit, ne praemia Curio darentur. Vettium, pignoribus captis et direpta suppellectile, male multatum, et pro roſtris in concione pene discerptum, conjecit in carcerem: eodem et quaeſtorem Novium, quod majorem apud se poteſtatem compellari paſſus eſſet. Ab eodem indicio et per Italiam multa sollicitudo exſtitit: dum etiam, qui non erant nominati, ne eſſent, metuunt, aut aliorum suspicione notarentur. Idcirco senatus, publicata Vettii tabula, securitatem ceteris et quietem praeſtitit. at, qui nominati erant, vocati in judicium, et praesentes, absentes condemnati sunt.

Etiam C. Caesarem nominat.

XII. Nec desinebat Ciceronem accusare Nepos, senatum oblique petens, cui negabat permiſſum, injuſſu populi civem occidere. Ceterum, facto senatuscon-

Metelli Nepotis actiones pravae.

Cap. X. Oros. 6, 6. Dio. Cic. ad Att. 2, 24. Dio. Sull. in Cic. Plut. Cic. c, 36. Dio. Cap. XI. Sueton. Caes. c. 17. Dio.

U. c. 690. A. C. 62. memorabat. Is igitur, exploratis omnibus, (na tonius, pedibus aeger, aut simulato morbo, p non adfuit) signum pugnae proposuit.

Victusque occiditur. VII. Numquam certatum est pertinacius. Ca exercitus, quamquam viribus impar, quum unusquisque proelio, quam supplicio, mallet, immemor, vita citius, quam loco, depelli Manlius, in primo dimicans, post insignem pugnam cecidit. Catilina, post expletas boni imperatorisque omnes partes, ubi se relictu paucis vidit, in confertissimos hostes impetu fact ge a suis occisus est. ceteri quoque omnes, tri ter hominum millia, ad unum pugnando inte neque quisquam ingenuus civis aut inter procli aut in fuga captus est. Ex Antonianis quoqu paucos pugna tam pertinax absumpsit. Anto eo proelio, licet minore hostium interfecto nu quam ob quem hic honor dari consueverat, Im est appellatus; triumphum tamen non petiit.

Metellus Creticus triumphat. VIII. At Q. Caecilius Metellus Creticus, e lia reversus, ante diem Kalendas Junias triu urbem iniit; serius, quam meruerat, ob ejusde peji invidiam, qua et Luculli fuerat triumphus datus. Quin et Panarem Lasthenemque, prae Cretum duces, ne in triumpho currum Metell cederent, per quemdam tribunum plebis eripu pejus, suos dedititios esse caussatus.

IX. Ceterum in urbe, capite Catilinae viso illud certae securitatis pignus Antonii jussu fuerat) supplicatio decreta, quod alias ex civi fieri non solebat: et, sagis positis, ad priore tum civitas rediit. C. Antonius stati[illegible]n pro suam Macedoniam, reliqui etiam in suas pr sunt profecti. Galliam cis Alpes Metellus Ce bebat: Transalpina C. Pontinio cessit. Hispa Cosconius, Q. Pompejus Africam sortiti sunt, lerius Flaccus in Asiam est missus.

Reliquiae conjurationis opprimuntur. X. Reliquiae deinde conjurationis, quum, n scere possent, metu suppliciorum praecipites

Cap. VI. Dio. Sallust. Cap. VII. Appian. Flor. Liv. Epit. Plut. Dio. Sallust. Dio. Val. Max. 2, 8. VIII. Eutrop. l. 6. Fasti Capit. Sall. Cat. c. 30. Ve et 40. Dio, l. 36. Cap. IX. Dio, l. 37. Jul. Obse Ann. Cap. X. Dio.

U. c. 690. A. C. 62.

diversis Italiae regionibus sunt exstinctae. Praei in his C. Marcelli fuerunt, pater et filius. sed rum in Pelignis, alterum in Bruttiis, M. Bibulus, Cicero praetores oppresserunt. De his motibus L. tii equitis Romani indicio fuerat cognitum: quod, initio salutare, mox varie corruptum, magnas et m in civitate turbas excitavit. Multi enim adfines njurationi protracti sunt, partimque morte, alii pea condemnati. quod tempus ab inimicis Ciceroni lica objectum est, quasi *domi suae judicia legis Plautiae rcuisset cum uxore Terentia*: cujus alioquin id erat inenium, ut cupide se publicis negotiis ingereret. Sed ettius, quum tabulam senatui exhibuisset, qua socios Catilinae dicebat contineri, ex intervallo eam repetiit, plures adscripturus. Enimvero Patres, hoc anceps et fraudibus opportunum rati, tabulam, ne forte etiam nomina quorumdam expungeret, non reddiderunt: ipsum, si quos praeterea indicaturus esset, voce jusserunt edere. Sic ille, pudore et metu perfusus, pauca addidit nomina.

Vettius conjurationis index.

Etiam C. Caesarem nominat.

XI. Sed apud Novium Nigrum quaestorem ab eodem Vettio C. Caesar erat compellatus: quem etiam Q. Curius, cui primo Catilinariae conjurationis indici decreta praemia erant, in senatu nominaverat. Id vero intolerabile Caesari visum. Idcirco, Ciceronem in senatu testatus, *ad quem ultro quaedam de illa conjuratione detulisset*, effecit, ne praemia Curio darentur. Vettium, pignoribus captis et direpta supellectile, male multatum, et pro rostris in concione pene discerptum, conjecit in carcerem: eodem et quaestorem Novium, quod majorem apud se potestatem compellari passus esset. Ab eodem indicio et per Italiam multa sollicitudo exstitit: dum etiam, qui non erant nominati, ne essent, metuunt, aut aliorum suspicione notarentur. Idcirco senatus, publicata Vettii tabula, securitatem ceteris et quietem praestitit. at, qui nominati erant, vocati in judicium, et praesentes, absentes condemnati sunt.

Metelli Nepotis actiones pravae.

XII. Nec desinebat Ciceronem accusare Nepos, senatum oblique petens, cui negabat permissum, injussu populi civem occidere. Ceterum, facto senatuscon-

---

Cap. X. Oros. 6, 6. Dio. Cic. ad Att. 2, 24. Dio. Sull. in Cic. Plut. Cic. c. 36. Dio. Cap. XI. Sueton. Caes. c. 17. Dio.

U. c. 690. A. C. 62. sulto, *ne cui pestilentes et in conjuratione deprehens* *fraudi foret*, additoque, *si quis contra haec pericu* *quam faxit, eum senatui pro hoste futurum;* ista c citra majorem tumultum conquievit.

Ei Cato resistit, XIII. Illa Metelli ejusdem rogatio maximas dedit, qua Pompejus una cum exercitu ad con dam rempublicam vocabatur. hoc maxime mod ronis se potentiam infracturos rebantur, uti sa reipublicae, ita novatoribus importunam. Me ter pertinacissimos propugnatores C. Caesar Patrum seniores resistebant, et amplissimus maxime. his firmissimum praesidium in animo erat: qui, jam a principio Metelli provisis c non alia de caussa, quam ut his occurreret, tum petierat.

Tribunatu propter hanc caussam petito. XIV. Forte cum amicis quibusdam et libro pellectile proficiscebatur in Lucaniam, ubi pra contemnenda possidebat: quum, jumentorum rumque et servorum magna multitudine obvia lum Nepotem in urbem ire didicit, tribunatus caussa. Idcirco, quum paullisper restitisset co dus, praecepit suis convertere iter. Miranti aderant, *Non intelligitis*, inquit, *stoliditatem Me nis ultro formidabilem, nunc voluntate Pompeji vel concitatam, in rempublicam ferri? Minime vero h locus est, sed aut reprimendus ille mihi, aut pro moriendum.* Nam adfinis Pompeji Metellus o ipsius nutu facere facturusque videbatur. p moribus erat improbis, unde et cognomentu *potis*, licet a majoribus acceptum, mire con Profectus tamen, hortantibus illis, quo int nec multo post reversus in urbem, petiit trib et una designatus est.

Sed primo cum eo leniter agit. XV. Hic igitur, Metellum in senatu com non egit vehementer et illo Catoniano spiri praeter morem lenis, etiam ad preces devolu monuit, *ne familiae suae decus, quae semper o partium fuisset, abjiceret.* At illi, postquam ro sit, crevit animus: Catonisque domitam li cedere sibi et succumbere putans, eo prorup ritatis, ut, *vel invito senatu, coepta exsequuturum*

Cap. XIII. Plut. Cicer. Sueton. Caes. c. 16. Dio. Plut. Cat. c. 27. Cic. pro Mur. c. 38. Cap. XIV. I ad Fam. 5, 2. Val. Max. 9, 14, 4. Plut. Cat.

. Quum deinde cum populo agendi dies ades-
quem Metellus atque Caesar vim et arma pa-
, magnusque conflictus exspectaretur; dome-
nxios Cato confirmavit, coenaque de more
quievit ita tranquille, ut a Q. Minucio Ther-
ega, arcte dormiens, excitaretur. Cum hoc
lum Castoris progressus, conspecta armatorum
line, *Homines*, inquit, *timidos et nequam*, *qui*
um et inermem tantum praesidium compararunt! Hoc
perrumpens per densam circumstantium tur-
linucio comite, et Munatium amicorum inti-
anu vix pertrahens, ceteris exclusis omnibus,
se Metello et Caesari interposuit, quo collo-
orum dirimeret.

Mox vehementissime pugnant.

I. Ibi omnibus de vita ejus timentibus, cum
collega intercessit legi. Metellus ferre per-
at. illi recitare scribam vetuerunt. Tum, ar-
odice, Metellus instituit recitare: Cato ei ex-
dicem. Metellus, qui memoriter tenebat ver-
, nihilominus eam populo satagebat exponere:
hermus opposita manu compressit os homini,
prohibuit. Ibi Metellus, constantia virorum
, signo dato excivit armatos. hoc metu quum
diffugerent, solus Cato resisteret; saxis et fu-
etebatur. At consul Murena, quamquam ac-
a Catone nuper fuerat, obtenta toga pervicit,
e cessarent, Catonemque secum in aedem Ca-
duxit.

Catonis periculum.

cuam ad rostra viam reliquerunt. Igitur Cato populum docendo confirmandoque suam in sententiam adduxit; simul Patres, cum ob tumultum subito vocati, rempublicam consulibus tuendam permiserunt, addito, ut omnes, *qui salvam vellent, pestiferam legem oppugnanti Catoni adessent.*

...tatus de... ...um con... XIX. Ergo Metellus, quamquam ipsum audacia non deseruerat, suis perterritis, imparem se factioni optimatium videns, celeriter convocata concione, multis invectus est in Catonem, *ejusque se tyrannidem, et principum contra Pompejum conjurationem* (*cujus futurum sit, ut brevi eos poeniteat*) *fugere* dixit, statimque contendit in Asiam; quum tribunus plebis esset, quibus ne quidem abnoctare licebat. Senatus, molestissimo tribunatu Catonis opera et virtute excusso, decretum contra Metellum et Caesarem fecit, quo ab administratione reipublicae ambo removebantur.

...ndu... XX. Caesar, primo resistens, deinde, postquam sibi vim paratam sensit, domi se continuit; plebemque, biduo post sponte confluentem, operamque sibi in adserenda dignitate pollicentem, compescuit. Hoc facto tam propitium sibi senatum effecit, qui ad tumultum concurrentis populi celeriter convenerat, ut gratias ei per primarios ageret, accitumque in curiam, et gravissimis verbis collaudatum, inducto priore decreto, in integrum restitueret. Eadem lenitas erga Metellum adhibita, non tam sponte senatus, quam Catonis precibus: qui nec insultare victo inimico cupiebat, nec utile putabat irritare Pompejum. Et Metellus, iis rebus auditis, eadem levitate, qua ad Pompejum ex urbe cucurrerat, a Pompejo in urbem rediit.

Urbes a Pompejo conditae. XXI. Pompejus interea, constitutis Asiae rebus, praeter alia, quae dederat amicis, praemia Mithridatium, quod Pontici juris fuerat, Brogodiatoro, Gallograecorum Trocmorum Tetrarchae, dedit, qui Dejotari filiam in matrimonio habebat. Eupatoriam, non eam quae conjuncta fuit Amiso, sed ubi Lycus et Iris fluvii miscentur, dirui a Mithridate coeptam, quod Romanos recepisset, refecit, appellavitque ex suo cognomento *Magnopolin.* Cabira quoque, in urbis formam adornata, *Diospolin* postea vocari voluit. Sed et alia

Cap. XVIII. Dio. Plut. Cap. XIX. Dio. Plut. Suet.
Cap. XX. Plut. Cicer. Cap. XXI. Strabo, l. 12. p. 5...
Cic. de Har. Resp. c. 13. Strabo, l. 12. p. 550. Appian. Mithr.

rium, quae fuit Amiso juncta, simul cum eadem vocari *Pompejopolin* jussit. Per eumdem Phaze- icus urbs effecta, cognomento *Neapolis*. castella dejecta, praesertim, quae sita in editis jugis, ne praedonum receptacula fierent. putei quo- qui inerant, obturati. Ad Amniam itidem flu-, ubi victi a Mithridatis ducibus Bithyni fuerant, pejopolin condidit. Interim, ut otio liberaliter etur, Rhodum navigavit Posidonii caussa, quem atiae professorem etiam proficiscens ad pirati- bellum audiverat: tantumque studiis honorem de- orientis occidentisque victor, ut, intraturus do- ejus, percuti ex more fores a lictore vetaret. — U. c. 690. A. C. 62.

XXII. His per hiemem gestis, decessurus ex Asia itim militibus distribuit denarios millenos quinge-, et pro portione centurionibus et equiti. Sede- millia talentorum ea largitione expensa dicuntur. de descendit Ephesum, et mox, exercitu in classem posito, petiit Italiam. Sub idem tempus praemis- ab eo M. Piso consulatum petebat. idcirco Pom- jus literas misit ad senatum, *ut dies comitiorum pro- retur, quo ipse praesens commendare amicum posset.* nam ctenus eo legato erat usus. Tantis rebus gestis, hil sibi denegatum iri putabat: eratque plerisque rmidabilis, quod adhuc exercitum habebat, neque missurus credebatur. At Cato, ne hoc initio ad ma- ra progrederetur, obstitit, persuasitque senatui, ut egaret. ne tamen queri Pompejus posset, M. Piso onsensu omnium comitiis est designatus.

Pompejus differri comitia postulat.

XXIII. Eodem tempore Pompejus uxori Tertiae, ucii Scaevolae filiae, quamquam soror Metellorum rat, corruptam a Caesare suspicatus, libellum repu- ii misit ex itinere, quod jam erat ingressus; quum, uo propius Italiam accedebat, eo plures et graviores e ea rumores exciperet. Id divortium a plerisque ehementer probabatur. quo iniquiore postea animo Pompejus tulit, M. Scaurum, ducta Mucia, judicium uam traducere.

Uxori nuncium remittit.

Cap. XXI. Strabo, p. 557. Plin. 6, 2. Strabo, p. 560. l. p. 562. Plut. Pomp. Supra, 99, 34. Plin. 7, 30. Cap. XII. Appian. Mithrid. Plut. Appian. Dio. Plut. Pomp. et at. Dio. Cap. XXIII. Ascon. in Scaur. Cic. ad Fam. 5, 2. ueton. Caes. c. 60. Plut. Pomp. Cic. ad Att. 1, 12. Ascon.

U. c. 690. A. C. 62. *P. Clodii facinus in sacro Bonae Deae.*

XXIV. Sed, quasi gentilis sui suamque v ra injuriam, Pompeja Quinti filia, L. Sulla adulterandam se P. Clodio tradidit, simul violatis ceremoniis. Quum enim, exeunte a mi praetoris Caesaris pro populo fieret, P App. F. perditiſſimus adolescens, psaltriae sacrarium (opertum vocabant) acceſſit: ne virum, interea dum Veſtales ibi sacrum Bo facerent, fas erat intereſſe, aut omnino su tecto versari; in tantum ut picturas quoq lorum animantium contegi mos eſſet. Inter horribilia arcana, mater Caesaris Aurelia, Julia, cum ceteris matronis, P. Clodium, Pompejae opperientem, deprehenderant; continuo sacris, a mulieribus domo exactus

XXV. Eam rem eadem ſtatim nocte vir suo indicantibus, cum luce per totam urbem buit, magnum et atrox admiſſum piaculum crificium a virginibus inſtauratum eſt. In sen tionem faciente Q. Cornificio, senatuscons ctum, *ea de re ad virgines et pontifices referri op* his, *nefas eſſe*, decretum eſt. Deinde senatus

U. c. 691. A. C. 61. M. Pupio, M. Valerio coſſ.

nem de pollutis ſacris habendam, censuit, *consul* M. Pupius M. F. Piso Calpurnianus, M. Valer Meſſala Niger iniverant) *rogationem ea de re* juſſit. Caesar uxorem tanta coopertam in misit.

Provinciae.

XXVI. Quum deinde de provinciis ornand tur, C. Antonio, qui multa facere injuſte et ter dicebatur, succeſſor dabatur, ni fuiſſet a defensus. Sic ille Macedoniam retinuit, Q. Galliam citeriorem, C. Pontinius Transalpina bique bellum erat, ortum auctumve ex con Catilinaria: et Helvetios novis rebus ſtuden tum ab sociis. Igitur senatus censuit, *uti, Galliam provinciam obtineret, quod commodo reipubl poſſet, Aeduos ceterosque amicos populi Romani defen* Caesar Hispaniam ulteriorem, Q. Tullius C siam sortiti obtinuerunt.

Cap. XXIV. Sueton. Caes. c. 4. Cic. ad Att. 1, Liv. Epit. Dio. Plut. Caes. et Cic. Plut. Quaeſt. Ro Ep. 97. Juvenal. Sat. 6. v. 338. Cap. XXV. Plut. Ca Dio. Cic. ad Att. 1, 13. Marian. Scot. Cic. Ascon. Plut. Dio. Cap. XXVI. Sueton. Cic. ad Att. 1, 9. e 6, 6. Cic. de Prov. Cons. c. 13. Caes. de B. Gall. 1, 2. e

.. Craſſus cum liberis et pecuniis, velut vim
imens, ex urbe profugerat: et Cato, haud-
pernendus adverſarius, tum alios principes,
ne Lucullum, ad reſiſtendum Pompejo exci-
runt, Catonis tantam jam tum fuiſſe Pcmpe-
ione auctoritatem, ut ad hunc conciliandum,
ne duas Catonis propinquas in matrimonium
repudiatusque a Catone eſt, qui pararium
tium nunciare Pompejo juſſit; *Catonem per
i non poſſe: ceterum recte agenti ultro amicum et
fore.*

II. Sed hanc, undecumque profectam, Pom-
ſtiam tantus hominum favor excepit, ut cum
inermibus, tamquam ex qualibet peregrina-
deuntem adgregata per viam maxima homi-
itudo deduxerit, nihil magnopere deſidera-
iſtinas copias, si quid novare cupiſſet. Ex
que frequenter obviam itum: longiſſime a
; poſt hos, ut cujusque aetas aut dignitas
proxime portam ſenatus occurrit.

Maximo favore hominum exceptus.

. Non erat obſcurum, quamcumque in par-
eo robore inclinaſſet, momentum ingens fo-
co, qui Clodium ſalvum volebant, non omi-
hunc ſe protinus convertere. M. Piſo con-
ipſe ferebat ex ſenatusconſulto, de religio-
rogationem, amicitia Clodii adductus, an-

U. c. 691. obtinuit, ut de judicum genere (in quo erant
A. C. 61. ipsi concederetur.

Clodius accusatur. XXX. Accusavit Clodium tribunus plebis L. tulus Spinther, duobus ex eadem gente subscri bus usus, Q. Hortensius praecipue, ut haec s auctor senatui fuit; infensus Clodio, et nulli aut judicibus, aut accusatoribus effugiturum p Itaque, ne Fufius rogationi consulum interce ita transactum, ut ipse ferret eadem omnia, pr quam ut judices a praetore legerentur.

Clodii facinora. XXXI. Testimonium in hoc judicio Cato et dixerunt: Clodius, *Interamnae se fuisse*, pugnab *die incestasse sacra diceretur.* Sed Cicero vere qu sed impulsus, ut putant, a Terentia, ut cum te nio laederet, *Romae apud se fuisse*, juravit. Multi terea principum, perjuria ejus, testamenta supp Nisibenam seditionem, homines centuriatos, matronarum atque virginum, suis testimoniis fuerunt.

Incestus cum sororibus. XXXII. Lucullus etiam ancillas produxit, *tam a Clodio sororem germanam esse*, quam de trib nimam idem Lucullus in matrimonio habuerat. batur etiam cum duabus reliquis sororibus sui suetudinem stupri habere, quarum Tertia Q. M Regi nupta erat, Q. Metello Celeri major Clodia, fligatissimi pudoris femina, quam vulgus *Quadran* cognominabat; quod ei quidam aliquando moe quum aureos dare putaretur, loculos quadran impleverat. Eamdem et Catullo poëtae sub Le nomine fuisse adamatam, Apulejo prodente, c vimus.

Judicium corruptum. XXXIII. Inter haec testimonia Caesar quoqu tatus negavit, se quidquam comperisse: quamv mater Aurelia, et soror Julia, apud eosdem judi omnia ex fide retulissent. interrogatusque, *cur repudiasset uxorem? Quoniam*, inquit, *meos tam susp quam crimine, judico carere oportere.* At judices, q initio se valde severos exhibuissent reo, praesidi

---

Cap. XXX. Plut. Caes. et Val. Max. 4, 2. 5. et Cic. de Resp. c. 17. Cic. ad Att. 1, 19. Cap. XXXI. Senec. Ep Cic. ibid. et pro Domo, c. 40. et pro Mil. c. 17. Plut. Dio. Plut. Caes. et Cicer. Cap. XXXII. Apul. Apolog. XXXIII. Dio. Plut. Caes. et Cic. Appian. Civil. l. 2. ton. Caes. c. 74.

...uaium a nobis petebatis? an, ne nummi vobis eri-

V. Neque diu post Catulus senex admodum est: vir summis honoribus in republica u-marum semper partium, et incorrupta inte-ma. Paullo ante mortem dedicato Capitolio isse felicitatem vitae visus est, praecipuo tum et usque ad aliud incendium Vespasianique mansuro.

. Nec omiserim, quae tum ei per somnium uri species dicitur. Namque post dedicatio-us continuis noctibus somniasse dicitur: pri-optimum maximum, praetextatis compluri-n aram ludentibus, unum secrevisse, atque Romae, quod manu gestabat, in ejus sinum . at insequenti, animadvertisse se in gre-olini Jovis eumdem puerum: quem quum lissset, prohibitum monitu Dei, tamquam is reipublicae educaretur. Ac die proximo, raturus in Capitolium adscendisset, obvium tavium, qui postea est Augustus appellatus, antea visum, non sine admiratione contui-lem dixit puero, de quo somniasset. Quidam nium Catuli exponunt, sed eodem reciden-catu. *Ejus somnium de Augusto.*

I. Inter haec pons Fabricius, ad insulam Ti- *Pons Fabricius ex-*

U. c. 691. A. C. 61. idoneo loco castra metatus, ut ad omnia, qu[...] pus postularet, praesto esse posset, Manlium L[...] cum copiis ad oppidum Ventiam recipiendum [...] Ventini, repentino hostium adventu territi, o[...] reliquerunt. qui relicti erant, missis oratoribus [...] runt pacem. Interea totis agris ad auxilium c[...] ritur: fit in Romanos ex improviso impetus: opp[...] que in potestatem Allobrogum redit.

Catugnatus Allobrogum dux. XXXVIII. Agrum tamen impune Romanus p[...] batur, donec multi ad Isaram flumen accolentis [...] Catugnato, gentis universae duce, adfuerunt. Manlius, quum transitu prohiberi hostes, propter [...] titudinem navigiorum, non possent, veritus, si [...] strueret aciem, ne conferti unitique incumbere[...] propinquis flumini nemoribus occultus consedi[...] dissipatos et sine metu se trajicientes exciperet. feliciter processit aliquamdiu dolus. Sed ubi, f[...] tes quosdam insequutus, in ipsum Catugnatum [...] incidit, cum omnibus suis perierat, ni repentin[...] pestas hosti suam occasionem eripuisset. Postea [...] tugnato longius abscedente, rediit ad Ventiam [...] nus, obsessamque et oppugnatam vi cepit.

Romani vincunt. XXXIX. Ser. autem Galba et L. Marcius [...] Rhodano transmisso, populabundi agros Allobro[...] Solonium oppidum pervenerant, castello munito [...] procul inde potiti. Occurrentes deinde hostes [...] lio fuderunt, oppidique partem incenderunt, (nam [...] raque aedificia ligno exstructa fuerant) ne univ[...] caperent, Catugnati superventu prohibiti. His [...] auditis, Pontinius cum toto exercitu movit, obs[...] que hostes, praeter Catugnatum, in deditionem [...] cepit.

Comitiorum ambitus. XL. Dum haec geruntur, Romae comitiorum [...] vebat ambitus, non sine gravi culpa Pompeji, [...] ut Afranium Metellumque consules efficeret, lar[...] ne magis, quam vel auctoritate, vel gratia, pugn[...] In eo negotio M. Pisone consule uti credebatur. [...] tra haec tam adulta vitia parum aut veteribus leg[...] aut novis profectum est. Nam Lurco tribunus [...] de ambitu ferebat hoc novum, *ut, qui nummos i[...] pronunciarit, si non dederit, impune sit: sin dederit [...] quoad vivat, singulis tribubus sestertium terna millia [...]*

Cap. XL. Cic. ad Att. 1, 16. Dio, Plut. Cat. et [...] Cic.

, *nunc ipsis una subeundam fuisse tantae turpitu-*
m: quod in hortis Pompeji dividi pecuniam
gi rumore jactabatur. Ciceronem quoque
in Afranii honore consulatum suum sugil-
magistratum, velut usucaptum a nobilibus,
homines Arpinates, C. Marius excellente
, M. Cicero pacis artibus, meruissent. at
neutro praestantem aequari sibi aegre fere-
potior his omnibus pecunia consules, quos
ompejus designavit, Q. Metellum Celerem,
n.

Censores eo anno quinam fuerint, haud di- *Censores*
isse certum est. Nam et senatus recensitus *ignoti.*
quidem numerosior, quod omnes, qui ma-
quandoque gessissent, adlecti erant: et ve-
cata a censoribus. Lustrum neque tum, ne-
n. Lentulum, L. Gellium censores, factum
Augustus sextum consul fecit. Eodem an-
mitius Ahenobarbus aedilis curulis ursos
centum, et totidem Aethiopas venatores in
it, ante diem quartum decimum Kalendas
Sic quidem in annalibus est adnotatum. at
telligi putant, quod constet, Africam ursos
re. Sed et in nummis Domitii leonum, non
expressa effigies cernitur. Ludis tum popu-
m prandendi caussa surgere instituit, prius
rruptione perspectare solitus.

U. c. 691. A. C. 61. lictum et omissum est. Ejus triumphi h fatio: *Quum oram maritimam a praedonibu imperium maris populo Romano restituisset, e Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Judaeis, Albanis, Iberia, insula Creta, Bast haec de regibus Mithridate et Tigrane triumph* in concione, quum de rebus suis disser *bus et viginti regibus bellum se gessisse*, di *quam provinciarum ultimam accepisset, mediam disse.*

Ejus inscriptio in templo Minervae. XLIV. Ceterum in templo Minervae, nubiis dicabat, hunc inscripsit titulum: *Magnus imperator, bello triginta annorum fugatis, occisis, in deditionem acceptis homin centenis, octoginta tribus millibus; depressis bus octingentis quadraginta sex; oppidis, castl gentis triginta octo in fidem receptis; terris a Rubrum mare subactis, votum merito Minerva* ex tot victoriis nullum adscivit, quam offerrentur, contentus appellatione Magr meruerat. sed tum a tota concione si est: hactenus familiaris magis adsentatio sentientis famae judicium, fuerat.

Opes maximae in triumpho translatae. XLV. Numquam antehac tanta spectat lentia fuit, neque tam exitiosa moribus tarum gemmarumque studium hinc prae tis: quarum rerum maximam ille copia magnitudinis aestimationisque in trium acta relatus est alveus lusorius e duabus tus pedes tres, longus quatuor. in eo fi pondo triginta. Praeterea lecti triclini quibus unus Darii fuisse dicebatur. H vasa ex auro et gemmis abacorum novem tria, Minervae, Martis, et Apollinis: co garitis triginta tres: mons aureus quadr vis et leonibus. et pomis omnis generis vite aurea, Aristobuli donum: Museum in cujus fastigio horologium erat: imago margaritis.

Cap. XLIII. Plut. Plin. 7, 26. Val. Max. 8, Plin. Cap. XLIV. Dio. Liv. Epit. Liv. 3, 4 Eutrop. 1, 6. Plin. 37, 1. et 2. Appian. Mit seph. Ant. 14, 4. Plin.

. Praeter haec translata est Mithridatis regis
teca, quam mox dedicavit in Capitolio, cum
n modo diximus, aurea vite aliisque donis.
portum adduxit integras septingentas. Trans-
sellam ac sceptrum Mithridatis, cum effigie
ea cubitorum octo, quamquam non totus, sed
enus, expressus erat; itemque statuam argen-
rnacis, qui primus regnavit in Ponto; cur-
ureos et argenteos. Arborum etiam genera
num ostensa Romae, ebenus, quam sola fer-
atur India; et, uni quondam terrarum Ju-
ncessa, balsamum.

Arborum nova genera.

II. Inter haec innumeri currus transvehebán-
a portantes et navium rostra. Captivorum
ngens multitudo, sine vinculis, patrio habitu
. Proxime currum reges aut liberi regum
e ibant, capti bello, aut obsidum loco traditi.
llustrissimi Tigranes minor, ejusque conjunx
et regina Zosime, patris Tigranis uxor: et
rnes, Cyrusque, et Oxathres, et cum Dario
sororesque eorum Orsabaris et Eupatra, Mi-
liberi. Sed et Olthaces ducebatur, qui in
egnaverat: et Judaeorum rex Aristobulus cum
filio, et puellis duabus. praeterea Cilicum
et archipiratae: Scytharum regiae mulieres:
orum, duo Albanorum duces; earumdemque
et Commageni regis obsides: itemque Lao-

Captivi et obsides transducti.

U. c. 691. A. C. 61. tes. Etiam reliquorum ejus filiorum filiarum patrem mortuorum, nec non Deorum barb effigies transferebantur.

Titulus conditarum urbium. XLIX. Titulus quoque visebatur condita bium. octo in Cappadocia Pontoque aedifica Cilicia et Cava Syria viginti: in Palaestina quo que regionibus nonnullas: in universum und ginta. Reges victi memorabantur *Tigranes Ar Artoces Iberus, Oroeses Albanus, Darius Medus, ta, qui Nabataeis Arabibus, et Antiocho, qui Comm perabat.* Ipse triumphator, junctis exemplo Libe phantis, gemmato curru vehebatur, chlamyde, rebatur, Alexandri Magni amictus, quam apud in thesauris Cleopatrae Mithridates invenerat. C socii ministrique victoriae sequebantur, legati nique, pedites partim, alii in equis. nam exe diu ante dimissum non acciverat: quamquam more Romano, sine exercitu triumphare imperat bello confecto, absurdum habebatur. Mitior hi lito triumphus in captivos fuit: omnes dimissi ad suos sumptu publico; praeter Aristobulum granem, in custodia servatos, ne ille fratris, hi tris pacem turbarent.

Summa in aerarium illatae pecuniae. L. Majorem hic triumphus pecuniam in aera quam ulla aetate quisquam, intulit: non compr sa, quae ex manubiis est in Capitolio reposita, s ti argenti septingenties quinquagies semel centen lia drachmarum translata, Appianus auctor est: tarchus in auro et argento facto signatoque in rium illata ad viginti talentorum millia. Multis n inusitatisque ornamentis insignis iste triumphus q haberetur, nihil illustrius visum, quam quod tr triumphis totidem terrarum orbis partes devictae sam titulosque praebuerunt. Ter enim et alii tr phantes Capitolium adscenderant: hic, quod antea tigerat nemini, primum triumphum ex Africa, se dum ex Europa, tertium ex Asia duxit.

Pompejus Magno Alexandro confertur. LI. Ob tam celeres grandesque victorias a pl que Magno Alexandro conferebatur: et, quo sim ei videretur, ut fit, ubi suis inventis homines l

---

Cap. XLIX. Plin. 8, 2. Appian. Dio. Appian. C Vell. 2, 40. Val. Max. 8, 15. Cic. pro Balbo, 4. et 6. Sext. c. 6. Albin. in Corp. Poet. p. 1542. Cap. LI. Vell. Plut.

orum, qui, redemptis Asiae vectigalibus, *fenduntur ab*
tur locatio, postulabant. Erat res invidio- *senatu.*
is confessio temeritatis. Tamen Crassus, ut
uit auctor: Cicero adjuvit petentes, ut con-
dinum retineret, quam in consulatu stabi-
ed Cato, semper adversus iniqua flagitan-
nopere resistebat. Idemque praeterea, quod
senatu valde abalienavit equites, censuit,
senatu, *ut de iis, qui ob judicandum pecuniam
quaereretur.*

a de re certatum et olim fuerat, honestis-
tum hanc conditionem recusantibus, *ut in
na, dignitate, honoribusque ac praemiis, paria
senatoribus, pericula proponerentur: quum prae-
x Sempronia primum, dein Cornelia conceptae es-
natores complexae de ceteris non cogitasse videren-*
tum hoc agebatur, ut etiam equites nova le-
ntur. Placebant haec et Metello, qui, de- *Metelli con-*
m consul, quum potestate nondum utere- *sulis designa-*
ritate permultum poterat: adeo quidem, ut *ti auctoritas.*
hujus anni Compitalitios ludos, quos, aucto-
quodam plebis, magistri vicorum facturi
vatus adhuc fieri prohiberet.

Eodem anno M. Aemilius Scaurus, qui re- *M. Scauri*
mpejo cum legionibus in Syria fuerat, Pe- *bellum et*
ibum Nabataeorum metropolim, aggressus, *pax cum A-*
em exercitus pateretur locis difficilibus, An- *reta.*

Rom. 693. A. C. 60. L. Afranio, Q. Caecilio coss.

Novi consules molesti Pompejo.

LV. L. deinde Afranius A. F. Q. Caecilius Metellus Celer consules inierunt: pro quibus signarentur, maximis largitionibus pugnavisse pejum narravimus. Sed illi plus molestiae et menti, quam, quod speraverat, auxilii, tantis sis quaesitum est. Nam horum opera, tum ali vellet, adsequuturum rebatur, tum uti acta s firmarentur: eo magis, quod legati sui ad tum operum summorum praecipui ministri ii fuerant. Ceterum Afranius, saltandi, quam r rum, peritior, nihil ei profuit. Metellus ei fuit ab ira dimissae Muciae, quam sororem quum haberet ex ea liberos, Pompejus repud Accedebat excellentis gloriae perpetua comes praeterea simultates cum maximis viris Lucull loque, graves potius, quam iniquae, quos sine caussa offenderat.

Luculli contentio cum Pompejo, de actis utriusque.

LVI. Igitur Lucullus, qui de cetero se pen ac voluptatibus tradiderat, praeter pristini do mulos, ab optimatibus nonnullis incitatus, in venit, Pompejoque, rata haberi acta sua po acerrime restitit; *aequum esse, prius ut senatus de singulis*, dictitans: *nam, ut promiscue omnia qualia quaeque sint, Patribus confirmanda objiciantur incivile prorsus et dominationi proximum. Praeterea se constituta pleraque Pompejus labefactaverat, arbitr*bat *senatum, utrius potiora esse decreta deberent.*

Pompejus ad plebem se applicat.

LVII. Haec quum per se non iniqua princ natus M. Crassus, duoque Q. Metelli, Creticus sul, sed et M. Cato, enixe defenderent, in curia Pompejus ad tribunos plebis confugit, per senatum nequiverat, populi favore conseq Idcirco, quo infimi vulgi promptiora et plur gia quaererentur, L. Flavius tribunus plebis gavit rogationem, *uti Pompejanis militibus certus dus daretur: utque quibus civitatis, iisdem et fu omnibus esset.* Ea tota ratio senatui displiceba ro, ut populo simul Pompejoque et possessor tisfaceret, secunda concionis voluntate tolleb ge, quae ad incommodum pertinebant privato

Cap. LV. Dio, l. 37. Dio, l. 36. fin. et l. 37. versus i l. 37. Vell. 2, 40. Flor. 4, 2. Cap. LVI. Plut. Lucull. Dio. Cap. LVII. Appian. Civil. l. 2. Dio. Vell. P Plut. Pomp. Dio. Cic. ad Att. 1, 18. et 19.

U. c. 691 A. C. 60.

... sanxerat de agro, *qui P. Mucio, L. Calpurnio consulibus publicus fuisset*, quo anno Ti. Gracchus agrarias leges tulerat: *neve Sullanorum hominum possessiones moverentur*. Volaterranos etiam et Arretinos, quorum agrum publicaverat Sulla, neque diviserat, defendebat: id unum concedens, ut ex ea pecunia, quae ex novis vectigalibus per quinquennium redigeretur, agrorum emptiones fierent.

Helvetiorum motus.

LVIII. Sed haec contentio, quum maxime ferveret, Gallici belli metu paullisper remissa fuit. Nam Helvetii in armis esse, atque excursiones in provinciam facere, nunciabantur. Idcirco senatus decrevit, *ut consules duas Gallias sortirentur: delectus haberetur: vacationes ne valerent: legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliae civitates, darentque operam, ne se cum Helvetiis jungerent.* Quum in sortitione legatorum prima ex consularibus sors Ciceronis, deinde Pompeji exstitisset; senatus una voce *retinendos hos in urbe* censuit. lecti sunt Q. Metellus Creticus, L. Flaccus, et Lentulus Clodiani filius. Pacata tamen provincia mansit, quum victoria Cn. Pontinii facilem ad reliquias pacandas viam paravisset: atque ille, contentus domuisse, qui rebellaverant, non lacessivit quietos.

Consul in carcerem ducitur a tribuno.

LIX. Igitur, quum motuum Gallicorum vanus rumor fuisset, et otium e Gallia nunciaretur, ad civiles contentiones acrius reditum, tam vehementi concertatione, ut Q. Metellus consul lapidibus appetitus percuteretur a seditiosis; deinde a tribuno in carcerem duceretur. sed neque consul eo terrore flecti potuit; neque tanti viri caussam deseruit senatus, quin apud illum in carcere convenire cuperet.

Tribuni plebis improbitas.

LX. Ibi Flavius, sella tribunitia ad fores collocata, jure inviolabilis potestatis clausit aditum, per murum intrare jubens senatum, si vellet; tam pertinaciter obluctans, ut eodem loco pernoctaturus videretur. Tum vero Pompejus, pudore ductus, et quia res perquam invidiosa etiam ad populum erat, discedere Flavium jussit, id a se petiisse Metellum mentitus. Sed notam animi magnitudinem Metellus effecerat, quum eum reliqui tribuni eximere vellent e carcere, id beneficium recusando. postea quoque, quum Flavius de-

---

Cap. LVIII. Caes. de B. Gall. 1. Cic. ad Att. 1, 19. Dio. Cic. de Prov. Cons. c. 13. Cap. LIX. Cic. ad Att. 1, 20. Idem ibid. 2, 1. Dio.

U. c. 692. A. C. 60. nunciasset, non passurum, ut in provinciam i legi consensisset, quamquam cupidior triump retur, manere potius in urbe, quam de sent moveri, sustinuit. Pompejus igitur, princip dia potentiam suam urgeri videns, interdu tentia ducebatur, quod exercitum dimisisset: mo, quamlibet rationem inimicos reprimen stam arbitratus, plane descivit ab optimatib consilio, ut dignitatem tueretur, stolidis tur que adolescentulis indigne se submittens: qu sima ipsi seque et rempublicam perdendi c stitit.

P. Clodius tribunatum ambit. LXI. Commodum sub ea tempora P. Clo Siciliensi quaestura reversus, conceptum e suo adversus optimates odium tribunatus vi sequi gestiebat, et, ne propterea, quod erat impediretur petere, per C. Herennium tribu bis legem promulgandam curaverat, ut *unive lus in campo Martio suffragium ferret, quo P. Clo rato patriciatu, plebejus esset.*

Ei Q. Metellus obsistit. LXII. Hoc perfecto, jam pro plebejo se quum omnes semper Claudii patriciae gentis propugnatores assertoresque juris optimatium tribunatum coepit petere. sed Q. Metellus ce egregius, et patriae amans, impediebat tant tione animi, ut *eum sua se manu interfecturum* quamquam frater ejus patruelis erat. Sed ei contra Herennii rogationem argumentum e negabat, *nisi Curiata lege, recte de illa caussa fer* Igitur, tribunis aliis intercedentibus, tum q rita P. Clodii astutia fuit.

Lex de abrogandis portoriis. LXIII. Lex deinde, auctore Q. Metello qui praeturam gerebat, *de abrogandis urbis portoriis* perlata est. Quum grata lex esset non tam ob portorium, quam nonnullas inju titorum, tamen auctor displiceret; eo sena nabat, ut, exemplo Lacedaemoniorum, qu dam sententiam, ab improbo viro dictam, probato, atque huic adscribi jusserunt, alteri

Cap. LX. Cic. ad Att. 1, 20. Dio. Plut. Pomp.
Cic. ad Att. 2, 1. Pigh. Ann. Dio. Cic. ad Att. 1,
Cap. LXII. Cic. ad Att. 2, 1. Sueton. Tiber. c. 2
Cic. pro Coel. c. 24. Dio, Cic. ad Att. 1, 19. C
Dio. Cic. ad Att. 2, 16. Cic. ad Q. Fratr. 1, 1. 1

rimusque tum P. Spinther theatralia vela ex
duxit. ostendit et amphoras ex onyche, Chio-
gnitudine cadorum: quod magnae tum admi-
nec diuturnae fuit: quum intra quintum de-
rum columnae triginta duorum pedum magni-
x eodem lapide monstrarentur.

. Dum haec in urbe gerebantur, Caesar Lusi-
sulasque nonnullas in oceano sitas subegit,
ulteriorem Hispaniam ex praetura venisset,
i ope profectione maturata, qui sibi Caesarem
ompeji praegraves opes cupiebat adjungere.
quum a creditoribus retineretur Caesar, Cras- *Caesaris aes alienum.*
eo spopondit ducenties. Nam, per ambitio-
uso patrimonio, contractoque gravi aere alie-
lto plus debebat, quam redigi ex bonis ejus
. auditaque vox est dicentis, *opus sibi esse mil-
habeat nihil.* At tum Crassi opera onerosissimo
importunissimoque creditorum levatus, prius-
ovinciae ornarentur, contra morem ita celeri-
ectus est, ut ambiguum relinqueret, metune
an, quo maturius sociis implorantibus subve-
festinarit.

I. Ajunt in itinere per Alpes, quum ad con- *Ejus ambitio.*
pauperis vici comites ejus per jocum inter se
erterent, *an illic etiam sit ambitioni locus?* serio
Caesarem, *malle se ibi primum, quam Romae secun-
e.* Nam ingenium dominationis avidum, ne

U. c. 692. A. C. 60. conversus, *Me miserum! qui hac aetate, qua iste orbem subegit, nihil adhuc gesserim memorabile.* Ne tulit missionem efflagitare, quo regressus in majorum rerum captaret occasiones: maxime absurdo proximae noctis somnio, et conjecto missis inflatus majorem in modum animus fuit. enim ille cum matre concubuisse per quietem sus erat, *Imperium orbis terrarum portendi, quod mater terra esset*, interpretati sunt. Spem dein firmavit insolitae figurae ac ingenii equus, que nactus, fissis prioribus ungulis, neque sessoris Caesaris, patientem.

Omina et praesagia futurae dominationis.

Gesta Caesaris in Hispania.

LXVIII. Idcirco, quum latrocinia, locis illis lemnia, minore negotio compescere praetor pe bellum maluit: novaque legione paucos intra die pra priores duas conscripta, contendit ad Hermi montem, et habitatores, situ loci ad praedas age incitari caussatus, in plana jussit descendere. Sic tio belli quaesito, et hos armis domuit: et vicinos pulos, qui, relictis oppidis suis, trans Durium nem cum uxoribus liberisque fugiebant, oppressi

LXIX. Rebellantes deinde montis Herminii i las quum iterum subito adortus profligasset, atque fuga ad oceanum facta, in quamdam insulam tra cissent: partem militum ratibus impositam, quia n gia deerant, immisit. Sed ille, cui commissum negotium fuerat, in scopulo quodam vicino ins exposuit copias, pedestri deinde itinere perrect ad hostem: ipse, priusquam faceret exscensiom abreptus aestu recurrente, relinquere expositos etus est.

P. Scaevae virtus.

LXX. Ibi milites circumventi caesique sunt, qu fortiter aliquamdiu se defendisset: neque, praeter Scaevam, prodigiosae virtutis hominem, quisq servatus est. Is, quum diu magnam hostium mult dinem sustinuisset, saucius fessusque, scuto, quod inutile innumeri excepti ictus fecerant, relicto, conjecit in aestuarium, et interim, ubi profundio qua occurrebat, natando vix evasit in litus: con ctoque Caesare, qui haec omnia cum admiratione derat, genibus accidens veniam amissorum armo

---

Cap. LXVII. Vell. 2. 43. Dio. Sueton. Plut. Sueton. Sueton. Dio. Cap. LXVIII. Plut. Dio. Cap. LXX. Max. 3. 2. 23.

cepit. Inde in Gallaecos transtulit bellum, ntium oppidum habebant: hominesque non classe sic exterruit, ut imperata prompte ollicerentur.

Sic pacata provincia, gentibusque aliquot erio adjectis, juri dicundo conventibusque am, ut concordiam civitatum stabiliret, quae ris alieni magnitudinem plerisque locis con-. Igitur, constituto, ut *ex debitorum reditibus itores perciperent, donec dissolutum aes alienum es-* magna gratia sociorum, se exercituque locu-eda aucto, praeterea Imperatorium nomen ptus, non exspectato successore, ad trium- consulatusque petitionem decessit. *Discordiae propter aes alienum.*

I. Et quidem, quod grandem pecuniae sum-erarium miserat, decretus ei triumphus est. improba hominis et intricata ambitio: nam o triumphum extra urbem manendum, can-noris petendum in urbe erat. Igitur ab se-tendit, *ut absentis et per amicos petentis rationem ret.* Neque deerant, qui faverent, nulla id hibitum, praeterea et aliis concessum jactan- multi contradicebant, et ante omnes Cato, decretum ea de re fieret, diem, quae postre-temporis, intra quod profiteri candidatos o-, dicendo exemit. *Caesar triumphum simul consulatumque petit.*

U. c. 692. A. C. 60. *inter se et sibi conciliat.*

bi conciliavit, his legibus, *ut omnibus in rebus ... to invicem essent; ne quid, quod cuilibet horum ... in republica ageretur.*

LXXIV. Haec libertatem urbis deglutiit ... conspiratio; quam exinde, velut infernale ... Cerbereo rictu absorbentem omnia, M. Varro ... tyra, sub titulo Tricareni, perstrinxit; qui, ... temporis aedilis cum C. Murena, Lacedaemone ... sum lateritiis parietibus opus tectorium, propter ... cellentiam picturae, formis inclusum, ad Com... exornandum deportavit. quod opus per se mir... minibus; sed magis admirationi fuit, transferri ... tuisse.

Caussae cuivis particulares initi triumviratus.

LXXV. Ceterum tres illi principes suis qui... caussis societatem inierant: Pompejus, ut tandem ... sua confirmarentur: Caesar, nondum adultum re... committere cum viro tantis radicibus immaturum ... tus, ipsius illius opibus, ut se muniret, abute... omni interim illi delegata invidia: simul Crassi ... nebat studia, graviter adversaturi, si Pompejum ... antepositum a Caesare vidisset. M. Crassus, cu... primi loci, sed retinendo impar, ad rem pertin... credebat, si duorum potentissimorum viribus fulci... tur; sperabatque Caesaris crescentem potentiam ... matura Pompeji auctoritate ita commissurum, ut, ... mutuo se adterentibus, majores ipse opes conse... retur. Nam huc omnia sua consilia olim retule... neque optimatibus prorsus addictus, neque vici... ita popularis, ut oblitus curiae videretur. tantum ... agebat, ut, quidquid utrislibet gratum accidisset, ... se auctore; quae contra essent, invito aut ignaro ... cta censerentur.

LXXVI. Atqui reliquorum etiam principum ... sincerum ad rempublicam studium, nullis admixtis ... bitionis avaritiaeve sordibus, adferebat; uno exc... Catone, cujus invicta ad extremum constantia, qu... quam nudata praesidiis omnibus, in tuenda republic... perstitit. ceterum, quo majores adquireret vires ...

Dissimulatio initae conspirationis.

dius animadversa conspiratio, dederunt d...

Cap. LXXIII. Liv. Epit. Plut. Cic. Phil. 2, 10. Cap. ... Plut. Appian. Dio. Sueton. Liv. Epit. Appian. Plu... Cap. LXXV. Vell. 2, 44. Dio. Plut. Pomp. et Caes. ... Vell. Dio.

et tegerent eam dissimularentque: neque eo U. c. 692.
mmunicabant consilia, et, quidquid condu- A. C. 60.
rationibus visum erat, conjunctis opibus ex-
ur.

II. Jam primum in petitione consulatus, *Caesaris*
eret competitores duos Caesar, L. Lucceium *pactum cum*
a scriptorem, et M. Bibulum, per Arrium *Lucceio.*
ejo coivit, pactus, *ut is, quia gratiae, quam*
ms, pecuniae plus habebat, nummos de suo, com-
, per centurias pronunciaret. Contra optima-
non in consulatu Caesaris timentes, si con-
ollegam nactus esset, auctores Bibulo fue-
mdem pollicendi: ac plerique contulerunt
ne Catone quidem inficiante, esse e repu-
gitionem eam fieri. haec tum erant tempora.
m Bibulo designatur. Igitur optimates de-
eram, ut provinciae futuris consulibus mini-
, id est, silvae callesque, decernerentur.

III. Interim C. Octavius, ex praetura summa *C. Octavii*
e gesta Macedoniam sortitus, (quod C. An- *gesta.*
e provinciam administranti successorem mitti
negotio sibi ab senatu extra ordinem dato,
urinum purgavit, jam olim infamem latroci-
duamque ex Spartaci et Catilinae copiis fu-
manum delevit.

X. Sequitur jam non consulatus C. Caesaris, U. c. 693.
am: quo tempore collegam potestatis M. Cal- A. C. 59.
Bibulum nomine, re et opere Cn. Magnum, C. Julio,
m habuit. Idcirco, nullo jam veteris et pro- M. Calpur-
respectu, tantum ea, quae ad fundandas nio coss.
onis opes pertinebant, ingenio Caesaris, au- *Triumviro-*
Pompeji, divitiis Crassi perficiebantur: ne- *rum nimia*
mnis fiebat injuria libertatem amittentibus, *potentia.*
gratus stolidusque populus accepta mercede
rat. Prodigia tum multa, non sine minis et *Prodigia.*
malorum imminentium, nunciata aut visa sunt.
repens in urbe et circum arbores exstirpavit,
scidit, naves in Tiberi juxta urbem et ad
minis mersit, pontem sublicium rupit. Thea-
oque, ad ludos quosdam e ligno structum, cor-

LXXVII. Sueton. Cic. ad Att. 1, 17. Sueton. Ap-
nil. l. 2. Sueton. Cap. LXXVIII. Cic. ad Q. fratr.
Sueton. Aug. c. 3. Dio, l. 38. Sueton. Cap. LXXIX.

U. c. 693. A. C. 59. ruit: omnibusque his cladibus magna hominu pta multitudo est. Sed prima honoris initi tis specie decora, aut, latente adhuc Caesaris sito, pro innoxiis fuerunt: ut, quo mense fa haberet, accensus ante eum iret, lictores p querentur; quod ex vetustate relatum: ut tam quam populi, diurna acta conficerentur et publi tur; quod ipse instituit primus, quo per provi exercitus nosceretur, nihil agi Romae, nisi ex tate trium principum, posse.

Caesaris leges. LXXX. Inter haec Bibulum, ut concorditer s rempublicam gerere velit, in senatu rogans, a tentione muniendi sese avocatum, ipso, clam p subsidiis, fallacibus blanditiis mulcebat: donec, visis, quae voluerat, ad majora itum, legesque mulgari a consule coeptae, quales vix tribunus p paullo modestior tulisset: agrariae ante omnes, maximam contentionem, quod invito senatu fer tur, habuerunt. Sed nimirum Caesar, ita se for pularem, semper erat professus, ut nihil esset rus, quod non ad senatus quoque commodum p neret. Igitur sic conceperat verba legis, ut ni his reprehendendum videretur; et tamen ne sic dem laturum testabatur, nisi senatu auctore.

Et in his ferendis astutia. LXXXI. Sed optimates non fallebat, haec o non alia caussa fieri, quam ut abductam a Pati plebem Caesar hac largitione sibi auctoraret. ide hoc ipsum erat dolori, quod ita scripta lex esset qui eam impedirent, non tam voluntati plebis, q aequitati manifestissimae utilitatique publicae, re gari viderentur. Namque multitudo illa, numer egestate urbi intoleranda, exhauriebatur; freque bantur Italiae regiones, inopia hominum deser consulebatur annonae, instaurata passim agricult et haec sine impensa reipublicae, sine incomm principum fiebant: immo his ultro honor et em mentum adjiciebatur, quod ex eorum numero vi viros dividundis agris creabat Caesar, seque nom tim excipiebat, ne scilicet suum in usum aliquid f existimaretur.

Cap. LXXIX. Sueton. Caes. Liv. 2, 1. A. Gell. 1 Sueton. Cap. LXXX. Appian. Plut. Caes. et Cat. et P Liv. Epit. Dio, l. 38.

autem affatim subminiftrabat quum triumphus
i, tum recens ab eo conftituta vectigalia: quae
usibus, quorum et periculis parta forent, non
o dicebant impendi. Haec utrumne placeret
singulos interrogabat, correcturum, si quid
criptum videretur, aut plane deleturum polli-
llli, quum nec incusare legem poffent, nec
llent, promiffo, auctorem senatum fore, quae-
pedimentis morabantur.

XXIII. At Cato, pro libertate ingenii sui pa- uae sentiret, praeferens, legem non damna- terum negabat, ex his, quae antea conftituta moveri quidquam oportere: ducebatque dicen- , ne perfici res ea poffet. quippe sententiam senatori licebat, etiam aliis de rebus, quoad disserere. Tum Caesar ira commotus, simul ris incuteret metum, Catonem extrahi curia torem, ducique in carcerem juffit. nam illum s appellaturum sperabat. Cato, nulla voce mis- quebatur: neque pauci, relicto senatu, comites t: quorum M. Petrejus, objurgatus a Caesare, nondum miffo senatu discederet, *Malo*, inquit, *Catone in carcere, quam tecum in curia.* Ob hanc m, et quia plebem quoque gravatim haec ferre dvertebatur, deftitit Caesar, submiffoque tribu- bis dimittendum Catonem curavit.

Catonis certamen cum Caesare.

XXXIV. Eo tempore, quum senatum mitteret,

Caesar se-

U. c. 693. A. C. 59.

Ille nihil, *nisi non permissurum, ut aliquid noverum* *sule.* Tum Caesar rogare illum coepit, iden ciundi auctor populo fuit. nec mollior inde sublata voce, *Ne si omnes quidem volueritis, leg tis:* et cum dicto discessit.

Pompejus legem Caesaris probat.

LXXXV. Caesar, reliquos magistratus int intutum putans, quum hujus esset contra spe tus constantiam, Pompejum Crassumque produ vatos quidem, sed opibus et auctoritate p Ibi Pompejus, *Ego vero, Quirites, omnia haec probo: nec ego solum, sed jam tum universus prob tus, quum et meis et Metelli militibus agrum decern eo quidem tempore propter inopiam reipublicae ea lar ta est. eadem nunc, beneficio Deorum et opera mea l et illis praestare promissa, et reliquis reddere fructu nium laborum potest.* Haec loquutus, singula pita recensens dilaudabat.

Eique defensorem fore pollicetur.

LXXXVI. Id quum cupientissimo populo fi jecit Caesar; *Quaero igitur ex te, Magne Pompe legem probas, an ei defensor sis futurus, si quam vim fecerint?* simul versus ad plebem, orare hortabatur. Pompejus, hoc honore valde elat consul populi Romani atque ipse populus ad tatem privati confugeret, multa de rebus sui fice loquutus, postremo dixit, *si quis sumere gl sus esset, se cum scuto et gladio adfuturum.* quo u nihil umquam exciderat Pompejo immodestius fendebantur quidem haud perfunctorie optima quum haec omnia M. Crasso probarentur, ali minus tetenderunt in re populo gratissima, his bus accesserunt, qui et boni viri, et Caesari cissimi putabantur: adhuc enim conspiration occultabant.

Caesar filiam Pompejo collocat.

LXXXVII. Sed eruperunt paullo post ejus nifesta indicia, quum Caesar filiam, Caepion lio, cui desponsa fuerat, cujusque praecip Bibulum impugnaverat, ademptam, Pompejo vit; Pompeji filiam Caepioni pollicitus, quan illa sponsum haberet Faustum Sullam. Haec provinciam cogitans; simul, ne, se absente,

Cap. LXXXV. Plut. Caes. et Pomp. Appian. D LXXXVI. Plut. Caes. et Pomp. Dio. Cap. LXXX ad Att. 2, 17. Plut. Dio. Sueton. Caes. c. 20. Vell

Post hanc adfinitatem Caesar in senatu Pom- rimum sententiam rogare coepit, quum M. soleret: cujus rei rationem senatui redden- vit, quia moris erat, ut, quem quis rogandi s Kalendis Januariis instituisset ordinem, eum o servaret: id quoque novo more, quum olim, ceps in senatum esset lectus, etiam sententiae esset princeps.

XVIII. Ne sic quidem mutavit sententiam Bi- uin ope trium tribunorum plebis, Cn. Domi- Ancharii, C. Fannii, suffultus, legem impedi- pervicacia, ut, consumptis omnibus morae ad extremum in singulos consulatus sui reli- s ferias indiceret: ne enim feriis coïret po- gibus vetabatur. Sed Caesar, spreto Bibulo, nus praedixit comitiis legis ferendae caussa nque idem tempus Pompejus, jam ducta Julia gener, armatis urbem compleverat.

Bibulus legem impedit.

XIX. Adsuit et Bibulus, instigantibus Patri- domum consulis venerant, quod, altero im- consule, convocari senatus nequibat; ut po- na improbitate victus esse, quam sua sponte videretur: et per densam multitudinem, quae vestibus ferens forum de nocte occupaverat, n Castoris, Lucullo et Catone comitantibus, t; aliis reverentia potestatis, multis, qui sen- mutasse crediderant, viam dantibus. Sed, ubi

Inde magna seditio exoritur.

U. c. 693. A. C. 59. *Bibuli constantia.*

XC. Inter haec Bibulus insigni constantia jugulum, offerebat, ad caedem magna voce Caesaris satellites, *Ego vero*, inquiens, *si* C *ut juste agat, movere nequeo, id saltem efficiam,* *scelestiorem invisioremque omnibus reddat.* Haec vo tem in vicinam Jovis Statoris aedem amici rap Tum in Catonem versus impetus, qui, ut er nis et robusto corpore, per medium agmen vi quum verba coepisset facere, sublimis a facti saris est elatus. At ille, diversa fori parte rec convicia Caesari ingerebat: donec iterum prio modum est elatus. Ita per vim perlata lege, populum jussit Caesar, perpetuo ratam fore. ide inde jusjurandum a senatu exegit.

Bibulus domi se continet.

XCI. Bibulus, aegre vitato exitio, postridi curia conqueritur, rescindere acta parat: Po Crassoque resistentibus, plerisque metu aut quietis, nihil promovetur. Igitur Bibulus, in reli anni tempus (menses autem octo supererant) do continens, tantum agenti aliquid Caesari *feriae* *es* nunciabat per edicta. Sed P. Vatinius, tribunus bis levissimus, qui et nuper consulem in vincul cere conatus erat, viatorem misit, qui eum do extraheret. Nam hic se ad omnia Caesaris cupit gniferum praestabat. unde Cicero, occultius ad cum de his temporibus scribens, *Athenionem* vocat, illo servorum in Sicilia duce vilissimae plebis con rem Vatinium comparans. Nec ex toto illo coll quisquam illo anno legem tulit, quum nemo non h ret promulgatas, praeter Vatinium, qui nec ausp nec Aeliam Fusiamque leges curabat. Ceterum, legis Vatinii intercedentibus, Bibulus, omissus in p sentia, nihil postea neque ipse, neque tribuni, cum eo senserant, publicae rei egerunt.

Vatinii improbitas.

XCII. Adhuc in legem aliqui senatorum non verant, Q. Metellus Celer, exemplum Numidici rens, M. Cato, et hujus imitationem adfectans M vonius. Idcirco Caesar legem tulit, *ut, qui* *diem non jurasset, capitalem fraudem fraudem fecisset.* Hi tus, an quia lege jam perlata nihil ex sua calai

Cap. XC. Appian. Plut. Cat. Cap. XCI. Dio. S Dio. Sueton. Plut. Pomp. Appian. Vell. Dio. Cic. in c. 9. Cic. ad Att. 2, 13. Cic. in Vatin. c. 7. Dio. Cap Appian. Plut. Cat. Cic. pro Sext. c. 28.

i perventurum ad rempublicam erat, et illos, U. c. 693.
nos plebis ad jurandum adegit. A. C. 59.

II. Sic ille non modo agrum, de quo pugna- *Agrorum*
t, divisit; sed etiam, qui exceptus antea fue- *divisiones.*
ampanum Stellatemque extra sortem dedit pa-
familias, quibus terni, aut eo plures, liberi
horum ad viginti millia reperti: et ab eo pri-
tempore coloniis Romanis connumerata Capua
quam circiter annos centum quinquaginta prae-
ae formam nomenque habuiſſet. His legibus in-
ad populum quaesita gratia, quo equeſtrem or-
m adjungeret, publicanis (erant enim ex eo or-
) trientem plebiscito remisit: hactenus enim, re-
nibus quibusdam, et praecipue Catone, nihil ab
ta impetraverant.

XCIV. Sic in ordinem redactis Patribus, reliqua *Caesaris*
tate devincta, quidquid voluit, cui voluit, dedit. *potentia.*
s Pompeji, ne ipso quidem ultra renitente Lucul-
, quem ita calumniarum metu exterruerat, ut ad ge-
sua accideret, nedum aliis, confirmavit: provin-
is, ut Spintheri Hispaniam, dandas, quibus ipse
peret, curavit: de variis rebus ex suo conjurato-
mque arbitratu leges tulit, de Majeſtate, de Sacer-
tiis, de Provinciis, de Repetundis; paratis in quod-
libet populi suffragiis, quae praeter cetera ludorum
et venationum mercede quaesiverat. Totam denique
rempublicam, latente collega, solus adminiſtravit. Un-
de homines urbani, quae geſta eo anno eſſent, non,
ut solitum, duobus consulibus, sed ejusdem nomine
ac cognomento signabant, *Julio et Caeſare conſulibus.*

XCV. Hunc rerum ſtatum quum multi gravaren- *Q. Considii*
tur, et aliquando Caesar in senatu de infrequentia *gravitas.*
quereretur; Q. Considius, *arma nimirum et milites time-*
ri, respondit. *Quin igitur te*, inquit Caesar, *eadem for-*
mido continuit domi? Tum ille: *Hoc metu ſenectus me libe-*
rat; quae gladiis tuis parvam reliquit vitae, nec dignam cau-
tione, particulam. Inter quae Q. Fusius Calenus prae-
tor, animadverso, in suffragiis promiscue latis bene
consulta sibi quemque adscribere, deteriorum culpam

Cap. XCII. Dio. Appian. Cap. XCIII. Plut. Cat. Dio.
Sueton. Cic. ad Att. 2, 16. et 17. Appian. Dio. Sueton. Vell.
2, 44. Dio. Cap. XCIV. Appian. Sueton. Dio. Sueton. Caes.
B. Civ. 1. et Cic. ad Fam. 1, 9. Dio. Pigh. Ann. Appian. Sue-
ton. et Dio. Cap. XCV. Plut. Caes. Dio.

693. transferre in alios, legem tulit, uti *singulorum*
59. *suffragia seorsim colligerentur*, quo intelligi poss
quid viritim unicuique, nam id ad leges
tabellarias pertinebat, certe quid cuilibet o
cu... t.

Provinciae et exercitus Caesari decernuntur.

...VI. Nihil id Caesaris intererat, qui, ...us abunde contentum ferens, quidquid ...m opera, nec a plebe solum, sed po ...tu, consequebatur. Nam Illyricum G ...inam, quam ex omnibus provinciis ele ... generoque suffragantibus, cum legioni ...nquennium accepit rogatione Vatinia: ... ...ae t...s Alpes est. Gallia se ... . Verebantur enim Patres, ne ...t hanc populus daret, qui jam gem ... oniam juris hujus usurpationem gustav... eque dissimulavit hujus victoriae paucis ... is diebus, frequenti curi *se capitibus* ... , jactavit: ac, negante *facile hoc ul*... *mnae fore*, respondit, *in Ass* *regnasse Semiramin*, et *magnam Asiae partem ol* *Amazonibus*.

Caesar reges socios sibi conciliat.

XCVII. Neque contentus domesticis prae gna sociorum omnibus modis studuit adjunge vistum Suevorum regem, itemque Ptolemaeu magnam pecuniae summam crediderat, *soci* *cum* appellandum, et lege et senatusconsulto que cum eo in Capitolio feriendum curavit. consules designati sunt, uti convenerat, L. Gabinius. Gabinium de ambitu interrogar adolescens cupiebat. Sed, quum per aliquo piam sui praetores non facerent, in conci scendit Cato, et Pompejum privatus *Dictato* lavit. Unde magnus exortus tumultus est, p nihil factum, quam ut homo temerarius consilii occideretur.

Vettius turbas excitat.

XCVIII. Sed acriores sub idem tempus citavit L. Vettius, Catilinariae conjuration qui, subornatus a Caesare, sollicitatum

---

Cap. XCVI. Sueton. Dio. Appian. Plut. Vell. S Oros. 6, 7. Sueton. Cic. in Vatin. c. 15. et pro D Sueton. Cap. XCVII. Caes. de B. Gall. 1. Dio, Caes. Dio, l. 39. Caes. de B. Civ. 3. Cic. pro S Cic. ad Q. Fratr. 1, 2. Cap. XCVIII. Cic. ad Sueton.

...ctata, dixerat sibi certum esse, cum suis ser-
...tam in Pompejum facere, idque ille ad pa-
...ter ad Pompejum detulerat. Erat autem Cu-
... Caesar offensus, quod, aperte triumviro-
...ias opes traducens, adsensum habere multi-
...idebatur, eique ludis Apollinaribus equites
...lauserant, quum, ingrediente theatrum Cae-
...ievissent.

. At Vettius, in senatum introductus, fide ...postulata, exposuit, *manum fuisse juventutis, duce ...m qua Paullus initio fuisset, et Q. Caepio Brutus, ... Flaminis filius, conscio patre. postea C. Septimi-...m Bibuli, pugionem sibi a Bibulo attulisse.* Quod ...cisum est, Vettio pugionem defuisse, nisi de-...u consul: praesertim quum ipse Bibulus Pom-...t caveret insidias, monuisset, eoque nomine ...s ei gratias egisset. Introductus Curio filius ...Vettium eo maxime, quod Paullum ille dixe-...rre manus Pompeio voluisse, quo tempore ... constabat fuisse in Macedonia. Fit senatus-...m, *uti Vettius, quod confessus esset se cum telo ... vincula conjiceretur: qui eum emisisset, eum contra ...m esse facturum.* **Multos nominat, tamquam insidiatos Pompejo.**

...m obstitit senatusconsultum Caesari, quo mi-...ero die produceret in rostra Vettium, et, tri-...bis P. Vatinio secundas agente, dicere jube-...o loco, ad quem consuli Bibulo non licebat **Subornatur a Caesare.**

U. c. 693. A. C. 59. tionem intervenisse Serviliae, quae mater cum Caesare habere consuetudinem putabat ronem non nominavit, sed dixit, *Consularem viciuum consuli, sibi dixisse, Abalam Servilium al etiam Brutum opus esse opperiri.* Deinde, quum scendisset de Rostris, colloquutus cum eo Va vocavit, interrogavitque, *ecquosnam alios posset* tum ille C. Pisonem generum Ciceronis, et M sem conscios edidit.

Occiditur. CI. Quamquam in his multa erant, quae dicium proderent, tamen promulgata lex est *ut Vettio praemia decernerentur; deque nominatis stio haberetur.* Interim Vettius, apud Crassum de vi postulatus, quum fraudis architecti e praecipitis eventum desperarent, in carcer est: Caesare suspicionem in alios transfe quamquam ipse necis auctor crederetur.

Caesar praesidium sibi circumdat. tamen ab addicta plebe, ut illius voluntate praesidium sibi circumdaret: verbo adversu revera, ut opprimendis inimicis se muniret.

CII. Erat plane miserabilis temporum sta paterentur homines, quae nollent, omitter ri, quum possent, et tamen ne taciti quide suam indignarentur. Ludis Apollinaribus ma specta populi voluntas est: quum neque Cae senti plausum, et in Pompejum (coloniam puam deducebat) petulantissime invectus Di goedus ita placuit, ut saepius a populo jub petere: *Nostra miseria tu es magnus*, et, *Virtute niet tempus, quum graviter gemes.* Edicta vero Bi brorum in illum et Caesarem plena, tam era populo, ut locum, ubi proponebantur, pra dine legentium, transire nemo posset.

C. Antonius damnatur. CIII. Quum ista maxime fierent, C. An provincia reversum accusatores corripuerun nius Gallus, Q. Maximus Aemilianus, et admodum adolescens, apud Cn. Lentulum C Catilinariam conjurationem objiciebant: nec ne convictus, ob alia, quae proprie in jud ducta non erant, est condemnatus, male

Cap. CI. Sueton. Dio, l. 38. Cicero. Appian. Cic. ad Att. 2, 20. Cic. ad Att. 2, 19. Val. Max ad Att. 2, 21. Cap. CIII. Val. Max. 4, 2. Cic. in et pro Coel. c. 31. Cic. pro Coel. c. 7.

n rebus. Macedoniam provinciam obtinuerat, statim ut in agro Pistoriensi victus fuerat Ca- cem laureatis fascibus profectus (quae res post in omen tracta est, quasi victoriam hostibus, barum victricem tulerat, portendisset) multa finitimisque, tum adhuc pacatis, incommoda per m intulerat. U. c. 693. A. C. 59.

. Non tulerunt Dardani praedas ex suis finibus n: suoque et vicinorum contracto exercitu ive- viam. Sed ille, non ausus exspectare, quos erat, tamquam ad alia praevertens, cum equi- fugit. pedestres copiae caesae fugataeque sunt. omnis amissa. Simili caussa eventuque com- imuitque Mysiae bellum, postquam ad Istriano- bem Scythae Bastarnaeque incolis auxilio adve- Hujus damnatione Catilinae sepulcrum flori- natum, justaque ei a perditissimis hominibus ant. Ipse Cephalleniam legit exsilii sedem, ibi- bem instituit condere, totam insulam tamquam ossessionem tenens: ut jam tum appareat, ma- isse exsulum viatica, quam fuerint principum rum patrimonia. Hujus deinde filiam accusa- s Caninius duxit. *Macedoniam incursant finitimi.*

. Sed Antonium, in consulatu collegam, Cice- fenderat, quamquam adspersum se suspicione us, quod inter rapinas suas partem quaeri Ci- jactaverat. In eo judicio forte quaedam de nti reipublicae statu questus erat Cicero, quae, esarem Pompejumque delata, graviter eos of- unt. Et erat jam ante iratus Ciceroni Caesar, n viginti viris dividendo agro Campano esse no- . magnum enim inimicitiarum argumentum pu- r edere, qui ne honorem quidem delatum ab cipere vellet. Igitur nihil ultra cunctandum ra- simul potentiam suam vimque adversariis osten- , eadem adhuc die horaque nona, quum illa xtam a Cicerone dicta essent, acerbissimum ejus am P. Clodium ad plebem transduxerunt. *Cicero Caesarem et Pompejum offendit.*

I. Id olim agitabat Clodius, sed, varie frustra- posito, nihildum promoverat. Nuper autem Q. *P. Clodius traducitur ad plebem.*

CIII. Dio. Liv. Epit. Jul. Obseq. Dio. Cap. CIV. o Flacco, c. 38. Strabo, l. 10. p. 455. Val. Max. 4, 2. V. Dio. Cic. ad Att. 1, 12. Cic. pro Domo, c. 16. ueton. Cic. ad Att. 2, 19. et 9, 2. et de Prov. Cons. ell. 2, 45. Cic. ad Att. 9, 2. Cap. CVI. Dio. Sueton.

U. c. 693. A. C. 59. Celer, qui fortissime proposito Clodii restit... te subductus erat, tam opportune et velocit... lus uxoris, quae fratri et in aliis nimis dic... morigera, plerique suspicarentur. Tum ver... Caesare, inventus est P. Fontejus quidam ... Romana, qui lege curiata Clodium adoptare... que emitteret manu: quod per se evidens er... rum legum commentum, et sanequam ration... repugnans, quod major natu Clodius a minori ... batur. Exhinc multa injecta sunt in rempubl... integerrimos quosque custodes ejus fulmina, p... ad tribunatum aditu, quem mox petiit Clodius; signatus est.

M. Laterensis laudabile factum. CVII. Petierat et M. Laterensis egregius ... scens. sed, quia lex de agro Campano exsecr... habebat in coïtione candidatorum, *si mentionem quo aliter ager possideatur, atque ex legibus Juliis*, destitit, ne juraret. Post Antonii damnatione... ex Asia L. Valerius Flaccus ab eodem Ciceron... T. Vettium felicius est defensus, et opportuni... ci cujusdam absolutus. Eodem quoque patr... hoc anno judicum suffragiis liberatus est A. M... Thermus. Inito deinde tribunatu P. Clodius ... lum, verba facere in deponendo magistratu i... tem, prohibuit, et sollemni jurejurando jussit e... tentum.

Indi in Germania capti. CVIII. Eodem anno Q. Metello Celeri, c... Galliam proconsule profectus esset, rex Suev... riovistus homines quosdam ex India dono dedi... quum e patria commercii caussa navigarent, te... tibus erant in Germaniam abrepti. Marcius Ph... qui Syriam ex praetura obtinebat, cum Arabu... donibus, provinciam incursantibus, parum p... bellum gessit: alioquin etiam haud optima fam... do, ut clarissima C. Octavius; qui Macedon... minore justitia, quam fortitudine, praeerat. is, Bessis, ferocissimis Thracum, magno pro... sis, *Imperator* appellatus est.

Cap. CVI. Cic. pro Domo. Supra, c. 62. Cic. p... c. 24. Cic. pro Domo, capp. 13. et 14. Cic. pro S... Plut. Caes. et Cic. Cap. CVII. Appian. Cic. ad A... Cic. pro Flacco, c. 38. Id. ibid. c. 34. Macrob. Sat. ... pro Flacco, c. 39. Dio. Cap. CVIII. Plin. 2, 67. e... Mela 3. 5 Appian. Syriac. Cic. ad Q. Fratr. 1, 2. Aug. c. 3, Vell. 2, 59.

m frumentum populo, quod antea semissibus et s in singulos modios dabatur, gratuitum fie- collegia non tantum, quae senatus sustulerat, antur; sed multa praeterea, quae numquam ex faece plebis constituebantur. Ut autem lacato uteretur, (nam consules, Pisoni Ma- Gabinio Syria, datis provinciis, emerat) tu- *em censores in senatu legendo praeterirent, neve no- si qui apud eos accusatus, et utriusque censoris sen- marus esset.* Ne autem cum plebe acturo de rvantium obnunciatio noceret, unam maximam sarum legum remoram, Fusiam et Aeliam le- e erant de auspiciis latae, abrogavit; cauto, *agistratus per eos dies, quibus tribunus plebis cum ret, de coelo servaret.* Nam antiquitus otinue- quum plurimum auguriis ominibusque Roma- erent, infinita haberent singulis negotiis, ut , significantia eventum. Sed augurium de raecipuum habebatur, idque semel captum in m diem et ad omnia negotia valebat. Eadem e Clodii comprehensum, *ut omnibus fastis diebus e liceret*, etiam intercessione sublata: ne quid umanive juris morari praecipitem hominis posset.

L. Calpurnio, A. Gabinio coss.

Nec fallebat Ciceronem, adversus se omnes chinas comparari; quapropter L. Mummium m tribunum plebis invenit, qui Clodianis

Cicero resistit Clodio.

U. c. 694. A. C. 58. lum instruunt. Pompejus, cui Cicero fidem *Clodium a se, uti ne in tribunatu contra Cicer quidquam, omni cautione, foedere, exsecratione* confirmat; praeterea praeclare atque magnifi pollicetur. his uti color constaret, ipse jam remissius leniusque incessere Ciceronem: ma sare Terentiam; saepe desiderium instaura tiae profiteri. Ita decepto Cicerone, et q Mummio, leges istae perferuntur.

Ciceronis periculum. CXII. Continuo promulgatur, *uti aqua igni diceretur eis, qui civem indemnatum occiderent,* Hoc crimine, si crimen esset, totus senatu tur: sed Cicero, solum se aut primum peti qui Lentulum ceterosque Catilinariae conjurat tesignanos de sententia senatus supplicio a priusquam cum eo nominatim agi coeptum e stitu mutato, populum rogare coepit: quod c sejuncta caussa sua, perniciosum fuisse, po agnovit.

Cura pro eo senatus. CXIII. Mutavit cum eo vestem omnis per norum equitum multitudo: nec minus vigi juvenum, promisso capillo, cum eo circumib bantque, P. Crasso M. F. auctore ac duce. nibus viis, qua incederet, Clodius eum inge torum hominum agmine occurrebat, percul tantium, lapidesque et coenum in eum jactant natus quoque *vestem mutare populum, velut in ctu,* jubebat: sed consules refragabantur. et matis curiam obsidens Clodius. Sic quoqu magna pars Patrum, scissis vestibus, invidia sariis cum clamore cientes.

CXIV. At, ubi ne ista quidem tam lament cies, ad movendum aut misericordiam plebis dorem, satis efficax fuit; cedendumque urb ni, aut pugnandum armis apparuit: tum Cice scente anxietate, intentius etiam rogabat prin vitatis, noctu atque interdiu circumiens dom ceteris plus voluntatis, quam potentiae, ader

Caesaris et sus palam oppugnabat eum: Pompejus atqu

Cap. CXI. Cic. ad Att. 2, 19. et 20. et pro Sext. Plut. Cicer. Cap. CXII. Dio. Plut. Vell. Liv. E Plut. Appian. Cic. ad Att. 3, 15. Cap. CXIII. I post redit. ad Quir. c. 3. Plut. Crasso. Appian. Pl Cap. CXIV. Dio. Plut. Dio.

egebant odia, quam fovebant, certique il- U. c. 694.
e, quo magis illicerent in fraudem, quam- A. C. 58.
nanimes, discordia consilia dabant. Cae- *Pompeji*
ire jubebat in Gallias, legatione oblata, sic *fraus.*
finaturum pericula. Pompejus id quidem
dissuadebat, fugam appellando, neque con-
ide, quam ab inimico animo, profectum
. *Quin ille pro se atque senatu fortiter pro-*
e suum ei, nec ceterorum bonorum auxilia defu-
haud aegre superaturus Clodium esset. Accessit
s huic sententiae Cicero, semper in Pom-
ior. praeterea opes ejus, quibus supra om-
at, intuitus, per hunc maxime retineri Clo-
putabat, qui adfinis ei per Muciam, et sub
o diu in exercitu fuerat. Consules autem,
uidem totum noverat esse Pompeji; Piso-
humanum, et propter adfinitatem sui stu-
atur.

Ergo, resumpta fiducia, se parabat ad pu- *Aliorum*
torum adjutus insignibus studiis. Nam per *studia in*
equites Romani, frequentes in Capitolio *Ciceronem.*
deprecatores ad consules et senatum quum
ordine, tum principes civitatis Q. Horten-
Curionem miserunt. L. Mummius tribunus
ter alia, quae studiose pro Cicerone facti-
iam plebem ad vestem mutandam est adhor-
d senatores itidem plerique fecerunt, donec
sulum ad vestitum redire compulsi sunt.
adversariorum potentia fuit: et, interces-
ata, parum L. Mummii valebat auctoritas:
per Gabinium consulem aditu curiae sunt
L. etiam Aelius Lamia, quod vehementius
relegatus: Hortensius et Curio, ad populi
a Clodio rapti, per homines ad id praepa-
umelias et verbera, susceptae legationis prae-
tulerunt.

Igitur, rebus ad extrema deductis, Cicero
per amicos, Pompejo supplicabat. Ille, quo *Pompejus*
improbe deserti amici saltem absentia tege- *Ciceronem*
lbano degebat. Eo primum Ciceronis gener *deserit.*

IV. Cic. ad Att. 2, 18. et 19. Plut. Dio. Flor. 4, 2.
ad Fam. 5, 2. Dio. Cap. CXV. Cic. ad Q. Fratr.
ad Att. et in Pis. c. 5. et pro Sext. c. 11. Dio. Cic.
8. Dio. Cic. in Pis. c. 27. et pro Sext. c. 12. et pro
. Dio. Cap. CXVI. Plut. Cic.

U. c. 694. A. C. 58. C. Piso, deinde ipse quoque Cicero venit; hominis ante amicissimi, et qui pro se multa tiones suscepisset, vultum non sustinens, n spectum veniret, per alias fores se subduxit mo accesserunt ad eum L. Lentulus tum praet bius Sanga, et ex consularibus L. Torquatus cullus. Sed remissi sunt ad consules, nega pejo, *se, nisi relatum ea de re, senatusque consul esset, arma capturum.* Itur ad consules, qu erat ignota Pompejo sententia. Gabinius d spondet: lenius in speciem, sed eodem anin so, *nihil opus esse contentione: posse iterum a Cice vi rempublicam, si cedat. ni faxit, infinitam caed inevitabile periculum fore.*

Sensus principum in periculo Ciceronis. CXVII. Jam dies a Clodio perferendae aderat, et concio, quo Caesar, qui jam profectus ex urbe fuerat, interesset, extra habebatur. Ibi producti ad populum consul terrogati, *quid de lege sentirent?* Piso respon *quam sibi placuisse crudelitatem:* Gabinius non C modo, sed etiam equites ac senatum incusa sar deinde jussus dicere, *Lentulum, Cethegum teros jure necatos videri*, negavit: *neque obscuri esse, quid de ea caussa semper sensisset. poenam facti non probare: praeterita mala oblivione sepel* Crassus, quamquam filium suum, quam pos ferre Ciceroni pateretur, ad populi sensum bat, adcommodavit orationem. Pompejus, c quam animo, verecundo, per simulationem negotiorum abfuit.

Cato in Cyprum proficiscitur, CXVIII. Inter haec Ciceronem consilii Lucullus vim vi repellere hortabatur: ceter xime M. Cato, Q. Hortensius, Q. Arrius, l vile abnuebant. Cato tum in Cyprum profi arte tyrannorum, qui, non nisi duobus hi libertatis amotis adsertoribus, consiliorum *Artibus P. Clodii.* qualem volebant, eventum opperiebantur. N dubio illorum impulsu P. Clodius, de Cice pressione desperans, donec in urbe Cato e

Cap. CXVI. Cic. in Pis. c. 31. Plut. Cic. in Pis. CXVII. Cic. in Pis. c. 6. Dio. Cic. post red. in Dio. Sallust. Incert. 1. Dio. Cap. CXVIII. Plut. ad Q. Fratr. 1, 3. Cic. pro Domo, c. 9. Plut. Cat pro Sext. c. 28.

itas, omni ipse turpitudine coopertus, casti-
ceret. Sed ille Ptolemaeum oderat, quod se
piratis redimere neglexisset; promulgabat-
ypro ei adimenda. Magna paupertas erat tum
magna Cypriarum opum fama: civitatis cor-
res, populus injustus, principes avari. his
de caussis injustissima rogatio cupide accepta

Ea de re cum Catone, non multo post initum
m, colloquutus, *ei se curationem illam daturum,*
quem Romanorum omnium innocentissimum, ideoque
llo dignum arbitraretur. Reclamante Catone, *se*
ias et injuriam, non beneficium, Clodii agnoscere;
arroganter et aspere, *Quando igitur volentem,*
mittere nequeo, nolentem expellam. continuoque
s in concionem legem tulit, *uti Cato quaestor*
praetorio, adjecto etiam quaestore, ad exuendum
lemaeum in Cyprum mitteretur: idemque Byzantino-
eret exsules. quo nimirum diutius absens in tri-
rassandi locum Clodio daret.

Catonis cum Clodio jurgium.

. Hoc igitur tam firmo propugnaculo quum
tum Cicero reputaret, signo Minervae, quod
erat domi, in Capitolium cum inscriptione
Irbis posito, nocte profectus ex urbe, dedu-
icorum praesidio, Siculos petiit, publice pri-
devinctos plurimis beneficiis, et quia pro-

Cicero in exsilium abit.

U. c. 694. A. C. 58. deduceret, adjecto, *in eo salutem fore.* Id so quum fugae comiti Sallustio narrasset, *reditum* *rem et gloriosum paratum esse*, Sallustius exclamavit eventu comprobatam rem ferunt: idque senatusc tum, quo reditus Ciceroni procuratus est, in aed vis Mariana factum esse.

Q. Ciceronis somnium de fratre. CXXII. Sub idem tempus obtinenti Asiam Ciceronis Quinto visus per quietem Marcus erat ad ripam magni fluminis advehi: deinde lapsus i men disparere; postremo redditus esse moerent tus, eodemque equo adversam adscendisse ripam venisse in fratris amplexus. Cognito Ciceronis cessu, Clodius exsilium ei scivit, aqua et igni i dicto, vetitoque, *ne a quoquam intra quingentesim urbe milliare tecto reciperetur. si quis intra eos fines aut a quo receptus tecto esset, occidisset, ut impune* quae tanto omnium metu perlata rogatio est, ut strenuissimi quique Ciceronis defensores adsent tur. Senatus tamen publice regibus civitatibu commendavit virum.

Senatus Ciceronem commendat publice.

CXXIII. Ob eam rem, et propria merita fa que, plurimorum obviis studiis exceptus adjutus tamen, quum Vibonem venisset, a Vibio, quem tis adfecerat beneficiis, praefectumque fabrum h rat in consulatu, domo exclusus, etiam a C. Vir literas accepit, abstinere Sicilia jubentes. igitu Brundisio transmittens, ventoque rejectus, it cursu Dyrrhachium tenuit. ibi, quia inter exscen dum terra tremuerat, et reciprocaverat aequor, lerem ei reditum vates praedixerunt. Ipse tame stis et abjectus animo, quamquam Graeciae civi studiis in eum certabant, privatimque amicorum cia supererant; non aliorum consolationibus, no pientiae monitis, quamquam id studium praecipu ctare solitus, adlevabatur.

Clodius in Pompejum insurgit. CXXIV. Interea Clodius bona ejus subjecera stae, nec sectorem reperiebat. incendit ergo v diruit, velut publicatam, domum, area Libertati

Cap. CXXI. Val. Max. Cic. pro Sext. c. 54. Cap. C Cic. de Divin. Plut. Dio. Cic. pro Domo, c. 18. Plut. Cic. ad Att. 3, 4. Cic. ad Fam. 14, 4. Dio. Appian. CXXIII. Cic. pro Planc. c. 32. Plut. Cic. pro Planc. Plut. Cic. ad Att ad Terent. ad Q. Fratr. Plut. Cap. C Dio. Appian.

. Flavium amicum Pompejo detinebatur,
niis, liberavit emisitque. Erat eo anno
avius, a quo forte super coenam Clodius
ranem adduci juberet, cupidum se videndi
. Adductum deinde collocavit in convi-
Flavio statim, neque postea Pompejo re-
dit: sed apud se aliquamdiu habitum im-
em, et profugere jussit. Sed ille, tem-
s, quum a Sex. Clodio missu tribuni re-
bem reduceretur, Flavius, re cognita,
iendum excucurrit. ad quartum ab urbe
ia facta, multi ex Clodianis, plures a par-
iderunt, inter quos et M. Papirius, eques
ublicanus, familiaris Pompeji. Flavius
Romam vix perfugit.

Tum demum deserti Ciceronis poenitentia ubiit, dolentem ita sibi cecidisse nequiter liens modo suus Clodius ad se opprimen- atus a se restituti viribus abuteretur: sta- bit revocandi Ciceronem agitare consilia. es perducta, quum, atrociter repugnante fici nihil posset, ut tamen senatusconsul- *ne quidquam prius publicae rei, quam de reditu cerneretur*.

Inde Pompejus Ciceronem revocare studet.

Ob eas res quotidiana in urbe proelia ompejum Gabiniumque consulem, qui pro abat, foedissimis conviciis proscindente

Hinc in urbe proelia.

U. c. 694.
A. C. 58.
Pompejus domi suae obsidetur.

CXXVII. Pompejus, sive contumeliarum imp quod a Clodianis in medio foro saepe convicii cissimis exagitatus erat; sive metu insidiarum deprehensum in turba cum gladio Clodii se quamdiu fuit in tribunatu Clodius, domi suae nuit. Ibi quoque obsessus est ab homine audaci liberto Clodii, Damione, qui et L. Novium trib plebis ferro vulneravit. Sed, nec a Caesare ve do Clodius abstinens, leges Julias contra auspi tas in concionibus jactabat; quamquam in his curiata illa, qua adoptio Clodii continebatur: in gabatque productum in rostra M. Bibulum, an *leges ferente Caesare, semper de coelo servasset?* interr augures, *quae ita lata essent, rectene lata essent?*

Motus Helvetiorum.

CXXVIII. Interea Caesar, qui proficisci nol donec relegatos a republica Ciceronem Caton vidisset, alterius ingenium, alterius animum, non de, non vi superabilia, metuens, sub initium in provinciam iit. Pacatissima ibi erant omnia, me ex voto Caesaris; qui, rebus turbatis, ex mis nationibus praedam, et de pugnacissimis ma triumphorum quaerebat. Igitur de motu Helvet laetus audivit; qui, ab Orgetorige principe gen citati, quamquam illo defuncto, consilium, cuj ctorem damnaverant, exsequuti, incensis sedibu alias quaesitum ad ripam Rhodani contendebant

Eorum migrationem interpellat Caesar.

CXXIX. His Caesar auditis, tanta festination egit iter, ut octavo die, quam erat ab urbe prof ad Rhodanum flumen perveniret. cujus adventu to, legatos Helvetii mittunt petitum, ut sibi pe vinciam eundi copiam faciat, sine maleficio tra ris. Caesar, quasi deliberabundus, reverti I ante diem Idus Apriles jubet. interim contrahit copias, provinciae indicit delectum, murum f que a lacu Lemano ad montem Juram ducit, qu vetiis, Rhodanum ad Genevam transmissuris, iter cluderet. Igitur illi, quum se delusos intellig et vim tentantes repellerentur, per Sequanos duos in Santonum fines penetrare instituunt. H

Cap. CXXVII. Cic. pro Domo, c. 48. Plut. Pomp. C Mil. c. 14. et de Har. Resp. c. 23. Ascon. in Mil. C Har. Resp. c. 23. et pro Domo, c. 15. CXXVIII. Plut. Caes. de B. Gall. 1. Dio. Sueton. Caes. c. 22. Appian. Dio. Caes. Oros. 6, 7. Cap. CXXIX. Caes. Plut. Caes 3, 10. Plut. Caes. Dio. Caes. Liv. Epit. Caes.

Caesar, T. Labieno legato ei munitioni, quam U. c. 694.
um fecerat, imposito, celeriter in Italiam A. C. 58.
duas legiones novas conscribit, easque cum
uae circa Aquilejam hiemabant, per Alpes
certamine transducit in Galliam.

. Inter haec Helvetii, Aeduorum agros po-
coëgerunt illos, Ambarrosque, et Allobro-
ae trans Rhodanum colebat, partem, auxi-
aesare petere. Nec abnuit ille, quo potius,
s, bellum adversus Helvetios, quam, negle-
lienatis, adversus hos simul illosque, gere- *Tigurinorum clades.*
d Ararim sive Sagonam (utroque enim nomine
ur flumen) prima commissa pugna est: ubi
ferme pars Helvetiorum, (pagus Tigurinus
uum ceteri amnem transissent, a Caesare pro-
est. Ceteri per Diviconem legatum, qui bello
ne dux Helvetiorum fuerat, pacem a Caesare po-
do verius, quam petendo, conditiones ferebant,
i *sedes constitueret: ibi futuros, ubi ipse voluisset.* re-
minas ingerunt, pristinarum populi Romani
ium admonent, *neque magni facere ostendunt, quod*
Caesaris furto partem suorum desiderent: virtute
urus, quod hostili dolo damnum captum sit. Caesar,
hec dato, quali opus erat, responso, *si quidem*
obsides, facturum, quae peterent, ostendit. Helvetius
, sic se a majoribus suis institutos, ut obsides accipere,
dare, consueverint.

CXXXI. Sic abjecto pacis negotio, quum hostes *Helvetii Caesaris equites fundunt.*
progrederentur, Caesar sociorum equitatum praemit-
ti, exploraturum hostium iter. Quatuor millia equi-
tum erant, qui, numero confisi, cum longe paucio-
ribus Helvetiis alieno loco pugnam conseruerunt. pau-
cis cadentibus, fit fuga a Dumnorige, praefecto equi-
tatus, quem Aedui auxilio Caesari miserant, quique,
Orgetorigis ducta filia, clam rebus Helvetiorum stu-
debat.

CXXXII. Helvetii, quod eorum equites quingenti *Deinde ipsum petunt.*
admodum multitudinem tantam fuderant, majore cum
fiducia coepta prosequuntur. Subsequitur iter facien-
tes cum suis copiis Caesar, ita ut, per dies praeter-
propter quindecim, inter novissimum hostium et pri-
mum illius agmen, non amplius quinis aut senis mil-
libus passuum interesset. Quum ita ad duodevicesi-

Cap. CXXX. Dio. Caes.

U. c. 694. mum milliare ab oppido Aeduorum Bibr
A. C. 58. tum esset, Caesar, rei frumentariae caul
sus, opinionem injecit hosti, timore corr
nos, et adversi proelii memoria disced
omisso itinere, insequi Caesarem atque l
perunt. Ille, subductis in collem copiis
instrueret, equitatum ad sustinendos ho
sarcinas in summo colle unum in locum co
que ab auxiliaribus copiis, ad viginti ho
erant, duabusque nuper conscriptis legi
ri jubet. Interea Helvetii, cum omnibu
suggressi, postquam seorsim impedimenta
rejecto Caesaris equitatu, ad collem insti
ge processerunt.

Sed commisso proelio vincuntur. CXXXIII. Caesar, suo primum equo,
nium, e conspectu amotis, ut aequato p
fugae tolleret, quatuor veteranis legionil
committit. Ab hora septima usque ad
certatur, ut terga neutri verterent: H
major, in montem se quemdam recipere
bus onerati: Boji Tulingique ad impedim
que se referrent. In hos ad mediam u
pugnatum, non viris tantum, sed femini
ris, acerrime se defendentibus. postremo
impedimenta, et cum his Orgetorigis filia
e filiis ejus. Hostes, qui proelio super
centum triginta hominum millia, quamqu
vulneribus fessi, tota nocte continente
quartum intra diem in fines Lingonum
Caesar, qui propter vulnera militum e
occisorum tridui moram fecerat, literas
mittit; Helvetios frumento ullave alia
tat: secus facientes pro hostibus habituri

Et se Caesari dedunt. CXXXIV. Ea res quum ad extremam
vetios redegisset, legatos ad Caesarem
mittunt. Caesar eodem loci adventum su
ri jubet: ubi venit, arma, obsides, servo
perfugissent, postulat. Inter haec conqu
nox incidisset, Verbigeni pagi homines,
millia, ad Rhenum finesque Germanorum
excesserunt castris. Hoc ubi Caesar resc
per quorum agros incesserant, denuncia
ut illos reducant: reductis pro hostibus

Cap. CXXXIII. Plut. Caes.

, obsidibus, armis, perfugis traditis, in accipit. U. c. 694. A. C. 58.

V. Helvetios, Tulingos, Lacobrigos ad sua fit, priſtinasque sedes inſtaurare: Allobro- erat, ut frumenti copiam his faciant, quod erent domi, quo famem tolerarent. Nolebat vetiorum vacuos fines a Germanis occupari, ves provinciis Romanis futuros accolas me- Bojos, quod egregia virtute erant, petenti- uis dedit, quos in finibus suis praesidium con- manos collocarent: eosque poſtea Aedui in pa- ris atque libertatis conditionem, qua ipsi age- receperunt. In caſtris Helvetiorum tabulas re- esse, Graecis literis confectas, Caesar tradidit, idem rerum auctor idem scriptorque incompa- s, quibus ratio contineretur generum capitum- Helvetiorum et sociorum, quae domo exiſſent. ma erat Helvetiorum millia ducenta sexaginta tria: lingorum millia triginta sex: Lacobrigorum quatuor- cim: Rauracorum tria et viginti: Bojorum duo et ginta: horum, qui arma ferre poſſent, ad millia uo et nonaginta. ex omni hoc numero tantum cen- um et decem millia domum redierunt.

Summa capitum in Helvetica migratione.

CXXXVI. Hoc primum Caesaris in Gallia bellum fit, unde mox alia aliaque secuta, quibus ille per nos novem totam ad Rhenum oceanumque perdomuit; iam semel iterumque, trajecto Rheno, Germaniam ingressus. Haec omnia quo facilius meliusque noscan- tur, regionum illarum situs, et quibus sub ea tempo- ri gentibus inhabitatae fuerint, pretium eſt exponere.

CXXXVII. Galliam Romani duplicem antiquitus fe- cerunt, Alpibus discretas. Harum, quae ab Roma eſt remotior, ea hoc vocabulo hodieque censetur. at, quam illi *Togatam* vocarunt, eam poſterior aetas ab no- vis incolis nominavit *Longobardiam*: nunc Italiae pars eſt. Veram Galliam vetus aetas in Braccatam, Coma- tamque divisit. Braccata, quae et Narbonensis, ve- tus populi Romani provincia fuit. Comatam Caesar triplicem fecit, Belgas a Rheno ad Sequanam, Celtas inter Sequanam et Garumnam; reliquam partem, quae Garumna, Pyrenaeisque, et oceano clauditur, attri-

Galliarum situs.

Cap. CXXXV. Strabo, l. 4. p. 193. Caes. Cap. CXXXVI. Sueton. Caes. c. 25. Eutrop. l. 6. Cap. CXXXVII. Scalig. Notit. Galliae.

U. c. 694. A. C. 58. *Earumdem divisio.* buit Aquitanis. Sed, ea quum videretur i visio, quod et Narbonensis excludebatur et Aquitaniae fines, ceterarum comparatio nimis exiles viderentur, Augustus Caesar intra Alpes, mare mediterraneum, et o Rhenum, terrarum jacet, uno Galliarum n plexus, Aquitaniae nationes adjecit quatuor versae Galliae provincias constituit quatu nensi addita: quae iterum sub tempora discesserunt in partes septemdecim: quae *Et notitia.* titio a Romanis semper est retenta. Ejus titia: Viennensis, Lugdunensis, Germania mania secunda, Belgica prima, Belgica s pes Maritimae, Alpes Penninae et Grajae, quanorum, Aquitanica prima, Aquitani Novem populorum, Narbonensis prima, secunda, Lugdunensis secunda, Lugdun Lugdunensis Senonia.

Viennensis provincia. CXXXVIII. Harum Viennensis hodie vocatur, inter fluvios Isaram Rhodanumq Allobrogum sita: cujus etiamnum caput Archiepiscopi sedes, sicut olim consulari raeque enim omnes urbes, quas Romanu metropoles fecit, Archiepiscopales postea

CXXXIX. Ceterum urbes Viennensis p Itinerario, quod Antonini vocant, notant decim: Vienna metropolis, civitas Geneve tianopolitanorum, Albensium, seu Vivari um, Valentinorum, Tricastinorum, Va Arausicorum, Carpentoractensium, Caballi siliensium, Avennicorum, Arelatensium. suis adhuc aut paullum deflexis nominibus totidem nunc Episcopatus, praeter duas u chiepiscopalibus infulis insignes. Gratian *Lugdunensis.* tribunal habet, *Parlamentum* vocant. Sequ nensis in quatuor tributa partes, univer metropoli habens. Prima partium, praete lin, quatuor habebat civitates, quae et Episcopatus sunt, civitatem Aeduorum, gustodunum, Lingonum, (nunc *Laugrensem* tum vocant) Castrum Matisconense, et Cal

Germaniae duae. CXL. Germanias duas in Rheni ripa ci carunt Romani, quod eam Galliae partem nationes insederant. Earum, quae prima a meridie Burgundos respicit et montem J

tu habet, ad occasum Lugdunenses Senones U. c. 694.
etropolis huic eſt Maguntiacensium civitas: A. C. 58.
praeter alia municipia, Argentoratensium,
, qui nunc *Spirenſes* sunt, et Vangionum, in
urbe haec scribebamus: quae hodie *Vormatia*
(Borbetomagum fuiſſe opinantur) et hae quo-
es, praeter metropolin Archiepiscopalem, E-
suos habent. Inferior Germania, poſt me-
Coloniam, civitate Tungrorum, quam Cae-
icum vocat, insignitur.

. Belgica fluminibus Mosella, qui et *Obringa* *Belgica.*
ur, et Sequana terminatur: Mosa dividitur.
Trevirorum eſt civitas metropolis, mox Me-
ricum, id eſt *Metis*, Leucorum, sive *Tullo*, et
nensium. Secunda Belgica nobiles civitates an-
us habuit duodecim: civitatem Remorum, quae
etiam eſt metropolis, Sueſſonum, Catalaunorum,
manduorum, Atrebatum, (nunc *Arras* vocant) Ca-
censium, Turnacensium, Silvanectum, qui nunc
copatus *Senlifienſis* eſt, Bellovacorum, Ambianen-
, Morinorum, (*Teroanenſis* Episcopatus intelligi-
) et Bononiensium, ubi Geſſoriacum fuit.

CXLII. Ad oceanum deinde Britannicum secunda *Lugdunen-*
lunensis Rotomago metropoli, et sex praeterea *sis secunda,*
tatibus, nobilis: Bajocaſſium, Abricantum, Sajo- *tertia, quar-*
, Eburovicum, Lexoviorum, Conſtantiensium. Ter- *ta.*
deinde Lugdunensem, cui caput Turonum, con-
ebant civitates Cenomanorum, (*Manſenſis* Episco-
hodie) Redonum, Andegavorum, Nannetum,
iosopitarum, (is eſt *Carnovallenſis* Episcopatus) Cian-
, id eſt Venetum, (*Vennenſis* Episcopatus) Osismio-
, Diablintum, quas duas civitates ignoramus. Quar-
ugdunensis, quae et Senonia, inter Sequanam et
rim has amplectebatur civitates, Senonum metro-
, Carnutum, Altisiodorum, Trecaſſium, Aure-
rum, Parisiorum, Meldorum, quos hodie *Meauſen-*
ronunciant.

XLIII. Alpium maritimarum civitates, obscuri *Alpes ma-*
nominis, Rigomagensium, Solliniensium, Ce- *ritimae.*
nensium referuntur: notiores praeterea, Ebro-
nsium metropolis, (*Ambrunum* hodie vocant, Archi-
opalem urbem) Diniensium, Saniciensium, (*Senes*
llant vulgo) Glanatenna, et Venciensium, qui
uli Vencienſis Episcopatus nunc usurpatur. At in
inis Grajisve Alpibus, ubi sunt Allobrogum Sa-

U. c. 694. A. C. 58. baudi, et Helvetiorum particula, metro
num, id eſt Tarantasia, locatur, et prae
lensium civitas Octodurus, hodie *S. Ma*
notior.

Maxima Sequanorum. CXLIV. Maxima Sequanorum, Burgu
tiosque complexa, Crispolinorum civita
bat metropolin, quae Vesuntio eſt, vel,
nunciant, *Beſanſonenſis* Archiepiscopatus.
tes octo suberant, Equeſtrium, id eſt No
lacum Lemanum, quae, Genevam et Laus
jacens, hodie *Nion* appellatur: Elvicoru
venticum, nunc *Avanches:* Basiliensium,
dunense, Caſtrum Ebrodunense, Caſtrum
se, (cujus ex ruinis Colmaria surrexiſſe
ſtrum Rauracense, ceteris oppidis tum i
die nomen Auguſtum, sed sine specie,
pe Basileam, in quam vetuſtioris et digni
latio translata videtur sub Graecis impe
portus Abucina. Hi Belgarum Celtarum
res populi fuerunt.

Aquitania. CXLV. Aquitaniam ad mare sitam,
incolarum lingua appellatam *Aremoricam*, o
casu claudit: Boreale latus ortumque soli
vius terminat: a meridie Pyrenaeis mon
bonensi Gallia finitur. Hoc spatium terr
na fluvius, ex Pyrenaeo monte delapsus,
Prima et secunda. vincias secat. Primae caput Biturigum
vitas eſt, (nunc *Bourgenſis* Archiepiscop
quam Biturigas Lugdunensi primae Marc
suit. Huic junguntur civitates Arvernor
rum, Albigensium, Cadurcorum, Lemov
lorum, Valaunorum. Quod deinde a ri
ad Ligerim fluvium protenditur, sub A
cundae vocabulo sex civitates habuit, A
Encolismensium, (*Angulema* hodie eſt)
Pictavorum, Petrocoriorum, cum metr
gala.

Novem populi. CXLVI. Novem populos prope Aquit
ptereaque *tertiam* a multis dictam, in q
habitant, Auscii commendant et Vasatae
septem haec fuerunt nomina, Vibisci,
tae, Convenae, Consaranni, Bigerrion

Cap. CXLV. Plin. 4, 17.

decim recensentur in veteri itinerario ci- U. c. 694.
usciorum metropolis, Convenarii, (quae A. C. 58.
etate Strabonis jus Latii habebant) Aquen-
toratium, Consarannorum, hodie *Conserans*,
Benearnensium, Aturensium, nunc *Aire*,
Turba vel castrum Begerra, nunc Episcopa-
- *Bigorrensis*, Eloronensium, id est *Oleron*,
n, id est *Eause*, quam Narbonensis partem fa-
ianus.

VII. Sed alii Narbonensem, et ipsam dupli- *Narbonensis prima.*
a distinguunt: ut primam, Cebennis montibus
ilone, Pyrenaeis et mari Gallico a meridie in-
, septem insigniant civitatibus. Nam praeter
polin Narbonensium, civitates ei tribuunt Tolo-
n, Beterrensium, Agatensium, Nemausensium,
lonensium, Lutevensium, sive castrum Lutevam,
ensium. Secundam Narbonensem, quae a Rho- *Narbonensis secunda.*
flumine usque ad Varum versus ortum porrigitur,
eridie mare Gallicum habet, cui metropolis olim
elate fuit, nunc Aquensium est civitas, sex prae-
a civitates honestabant, Aptensium, Rejensium,
rojuliensium, Vapincensium, Segesterorum, Anti-
litana.

CXLVIII. Haec ferme fuit Galliarum, sub initia *Gentium Gallicarum numerus.*
stantinopolitani imperii, descriptio: sed idem si-
gentium, plerarumque civitatum eadem fuisse no-
a, Caesare bellum gerente, videntur: quamquam
tium numerus, ut solitum est, cresceret, aut con-
heretur. Nam ara, quae apud Lugdunum Augusti
saris fuit, inscriptionem habuit gentium sexaginta:
multis post annis universae Galliae quatuor et sexa-
a civitates numerabantur. Sed Appianum, qui sub
riano Caesare scripsit, pacatas a C. Julio populos
drigentos, oppida octingenta, tradidisse putant.
i numerorum potius errorem intervenisse liquet,
pro ν' aut ο' Graecorum litera, quarum illa quin-
ginta, haec septuaginta notat, ρ', quae est qua-
ngentorum nota, temere scripta lectave videatur:
ne tum ex consensu veterum, tum adjecto numero
sidorum, quae tantae gentium multitudini pro por-
ne parum respondet, haud difficile arbitratu est.

Cap. CXLVIII. Strabo, l. 4. p. 192. Serv. Aen. 1. v. 290.
pian. Celt. et de B. Civil. 2. p. 523.

U. c. 694. Ceterum tractus ille terrarum, soli bonitat
A. C. 58. larum abundantia maximarum opum famam, adeptus, invitavit Caesarem, ut hanc unam teris omnibus provinciis, suo proposito co mam crederet. Nam divitiis ad emendum indigebat: militem duraturus erat ad civilia mam reportaturus ex victoria clarissimam, que et laboribus ampliorem; quod tum adhu Gallicae fortitudinis opinio, virtus paull ciebat.

Cap. CXLVIII. Sueton. Caes. c. 54. et Tac. Tac. Germ. c. 28.

lit. M. Cicero, Pompejo inter alios orante, et T. ... *nio Milone tribuno plebis agente, ingenti gau*... *natus ac totius Italiae, ab exsilio reductus est. Pompejo per quinquennium annonae cura man*... *est. Caesar Ambianos, Suessiones, Veromand*...

exercente Leid. Berg. et Lov. 2. *exerente* Voss. An voluerunt librarii *Pompejo inter alios exorante ?*

Et T. Annio Milone tribuno plebis, ingenti gaudio] Suspicor legendum *et T. Annio Milone tribuno plebis agente:* neque enim hoc placet, ne Milonem, qui in magistratu erat, et legem rogare poterat, orasse dicamus, sed egisse: orasse autem Pompejum, qui erat privatus. Excidisse autem hanc vocem propter eam, quae similis sequitur, *ingenti*, puto. SIG. *et Ti. Antonio tribuno plebis* Leid. *et T. Antonio tribuno plebis* Berg. *et G. Antonio tribuno plebis* Voss. *et T. Annio milite tr. pl.* Lov. 2. *et T. Annio Milone tri. pl.* Boend. Ex his confirmatur conjectura supra ad Epit. 58. proposita, ubi pro *C. Antonius* legendum monui *T. Annius.* Deinde vox *agente*, quam Sigonius addidit, exsulat a Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Exc. Pithoei, et Norv. Solus Boend. ex quo in excerptis hic nihil notatur, eam agnoscere videtur. Adprime etiam convenit. Nam Milo non tantum pro reditu Ciceronis oravit, sed etiam Clodium, qui legem ea de re ferri inpediebat, licet gladiatoribus armatum, lege Plotia de vi postulavit, et, quum judicia sublata videret, gladiatores emit, quibus conatus furoresque Clodii comprimeret. Vide Fabricii Histor. Cic. ad A. V. IↃCXCVI.

Ac totius Italiae, ab exsilio reductus est] Hanc lecti... nobis dedit Gronovius ... nec aliter legunt Leid. Voss. ... et Boend. *ac totius urbis* ... fert Lov. 2. Antea edeba... *universae Italiae.* sed p... editores passim *universus*, ... *totus*, in his epitomis sub... se, vidimus ad Epit. 52. ... iam lectionem illam vitii ... quod particulam *ac* adscis... te vocem a vocali incipie... ejus rei aliud exemplum ... auctorem Epitomarum n... servavi, qui ab hac locutio... stinere didicit exemplo Liv... quae notantur ad Liv. 10, ... Praeterea voces *ab exsili*... adparent in Leid. Deinde ... *catus est* legit Lov. 2.

Ambiones, Suessiones, ... *manduos, Atrebates,* ... *rum populos*] *Ambrones* ... Berg. Verum Ambrones ... tiorum populi fuerunt. ... lar. Geogr. Ant. 2, 3, 1... hic auctor Belgarum popu... morat, inter quos notissimi ... Ambiani. Vide eumdem ... pag. 244. Dein *Suessone*... quomodo saepe alibi in M... nomen scribi solet, et ... etiam viri docti scribendu... tendunt. Vide Cellar. ibi... 249. et quae notantur ad ... 7. B. Gall. 75 ut et ad ... 1, 423. *Suesonas* Berg. ... *nas* Lovel. 2. Tum *Virur*... Boend. *Viromandos* Ber... Camp. *Viruoniam duo* V... *ruomanduos* Leid. Love... Exc. Pithoei. *Viromandu*... ante Gronovium; quam

, donec ex sexaginta millibus armatorum

bare videtur lapis
. pag. CCCLXXV. in
ur *L. BESIVS. SV-
VIROMAND. EQ.*
manduos, ut Gro-
suit, passim vocat
Gall. Vide Cellar.
. Postea *Atrebares*
. *Attrebates* Berg.
ei. Denique *Belgas*
nd.

quidem maxima
rat, proelio victos
m accepit] Vet. lib.
quidem. SIG. Gud.
s multitudo. Voss.
r: *quorum ingens*
J. FR. GRON. Par-
dem omittunt etiam
i, et Exc. Pithoei.
it. 55. *ingens mul-*
n omnes iidem. Vide
et mox hac Epit. *in-*
multitudo ed. Camp.
rat, praefert etiam
inde voces *proelio vi-*
t Leid. at *proelio evi-*
t Norv. et editiones
nianam anni 1535.

vios unius ex his civitatibus Exc. Pithoei. *Nervios unius civitatis* Leid. Berg. et Lov. 2. quod quum etiam Gronovius in suis invenerit, in contextum recepi. Prior Gronovii conjectura maxime Crevierio adridet. Insuper *cum magno discrimine* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 50.

Ex sexaginta millibus armatorum trecenti superessent, ex nonaginta quinque senatoribus tres tantummodo evaderent] Variant hi numeri. Barber. *ex sexaginta millibus armatorum septem superessent, ex sexcentis senatoribus tres.* At apud Caesar. est lib. 2, [28.] *Ex sexcentis ad tres senatores; ex hominum millibus sexaginta, vix ad quingentos, qui arma ferre possent.* Ubi Ciacconius ex Plutarcho *ex quadringentis.* Gud. *ex LX milibus armatorum superessent, et ex V^c senatoribus tres tantum evaderent.* Alter: *ex sexaginta quinque milibus arm. septem superessent,*

trecenti superessent: ex sexcentis senato tantum evaderent. Lege lata de redigen vinciae formam Cypro, et publicanda pecu M. Catoni administratio ejus rei mandata l

ribus tres tantum evaderent Boend. et ed. Campani. *ex DC tres superessent, ex quadringentis senatoribus tres tantum evaderent* Exc. Pithoei. *ex sexaginta quinque millibus armatorum septem, et ex sexcentis senatoribus tres tantum superessent* Leid. ex cujus postremi cod. vestigiis et ex Caesaris loco a Gronovio laudato forte legendum est, *ex sexaginta millibus armatorum trecenti, ex sexcentis senatoribus tres tantum superessent.* Ex variantibus autem codicum constat, inter eos convenire, *tantum*, pro *tantummodo*, legendum esse; quod admisi. Pro *nonaginta quinque* Gronov. in contextum recepit *quadringentis*, cujus loco ex longe plurium codd. auctoritate dedi *sexcentis*.

De redigenda in provinciae formam Cypro] *de redigenda provincia Cypro* Boend. et ed. Camp. *de redigenda provinciae forma Cypro* Leid. Voss. et Berg. Mox *regia pecunia* alio ordine Lov. 2.

C. Catoni administratio ejusdem rei mandata est] Vet. lib. *ejus rei*. SIGON. Similiter Voss. Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Praeterea legendum esse *M. Catoni*, ut verbo monuit Crevierius ad h. loc. videbimus ad initium Epitomes sequentis.

Ob injurias, quas patiebantur, a suis regno pulsus Romam venit] Vet. lib. *ob injurias, quas patieb regno pulsus Rom* GON. In hac scrip timus sensus esse v reges non solent re injurias, quas a su sed ob eas, quibus ficiunt. Si ipse tan les injurias a suis a ctor Epitomes rect *ob injurias, quas suis, regno p r o f regno p u l s u s.* S gno pulsus est, si T dimus: nam hic chum in Pompejo [psit, eum nulla ne ctum Aegypto exce suis pulsum fuisse, e Dione colligi pot 39. p. 97. rem ita n propter exactiones in odium Aegyptior set, et iis nec pe quiescerent, nec e posset, eum Roma se a suis regno pul fuisse. Aegyptios ig in Italiam profect tuum esse ratos, fil renice regnum trad inde, re comperta, mam misisse, qui accusationes illius et ipsum de injurii sarent. Itaque, si h ra vulgata nihil vit san non de eo, quo rat, sed quod rex f batur, intelligi pote ptum esset *regno p rebat*, aut *quereb quas patiebatur* Leid. Voss. Berg. L

Non sine caussa
rno pulsus Cla-
licuerunt: Pto-
non regno pul-
civibus diffiden-
n reliquisse, et
e. refert Plut.
g. 776. quo eo-
exprobrans ipsi
qua summam fe-
sset, ac suadens,
cum civibus in
retur, non ob-
um potius spon
vi pulsum esse.
habenda est co-
oces illas expun-
r pro glossemate
quae olim mar-
fuerunt explican-
ias, quas Ptole-
tiebatur.

tem oceano jun-
oceano junctam,
s Norv. et edd.
em oceano jun-
, omissa voce,
5. edidit, quod
in Exc. Pithoei.

Gruterus demum alio ordine *Venetos, gentem oceano junctam*, concinentibus Leid. Berg. et Lov. 2. neque aliter Boend. et ed. Camp. nisi quod *conjunctam* praeferant. *Venetam gentem, oceano junctam* legit Voss.

Praeterea res ab legatis ejus eadem fortuna gestas continet] Ita Gronov. anno 1665. vulgari curavit, idque pariter praeferunt Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. nisi quod omnes legant *a legatis*, et Voss. omittat vocem *ejus*, Berg. ipsius loco *suis* scribat. Olim edebatur *Praeterea a legatis ejus eadem fortuna res gestas continet;* qui ordo verborum etiam obtinet in Boend. Exc. Pithoei, et Norv. Eamdem varietatem supra habuimus Epit. 47. et 90. sed vocabula in eumdem ordinem digesta, in quem Gronovius digessit, obcurrunt Epit. 40. 60. 87. 94. 108. et 120. in alterum ordinem Epit. 92. ubi tamen in aliis codd. *gesta*, pro *res gestas*, inveni.

JOHANNIS FREINSHE

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBE

IN LOCUM LIBRI CIV. T. LIV

U. c. 694. A. C. 58. I. C. Caesar, Helvetiorum gente perd ea fortissima totius Celticae habebatur, ing Gallos gloriam meruit. Idcirco passim e gratulatum venerunt principes; simul peti *cum ipsius gratia concilium totius Galliae sibi l.* In illo, ut postea apparuit, de Germanor do jugo deliberatum: et ab iisdem princi bus et ad pedes prostratis rogatus est Ca *pressis auxilium ferret.*

Ariovistus adfectat imperium Galliae. II. Ariovistus Suevorum rex, per Ave quanorumque contentiones, cum centum lium exercitu Galliae partem occupaverat: rumque clientes semel iterumque magnis cerat: iis quoque gravis, a quibus erat a versae Galliae imperio imminebat. Caesa suo consulatu petentem cupide Ariovistum cumque populi Romani appellandum curas belli a se removens, Ariovistum ad se v ut de praesentibus colloquantur: ratus, q regem moleste laturum, atque inde causs stituram. Nam Ariovistus Caesarem, si ad se jussit accedere. Tum Caesar postu

Caesari superbe respondet. legatos edidit: *ne quos praeterea Germanos arcesseret: ne sociorum populi Romani fines arm retur: obsides etiam ab illis acceptos redderet.* rociter ab Ariovisto responsum: oblataque ditio, *amico se, an hoste, uti mallet.*

III. Sub idem tempus, quo haec sun Caesari, Aeduorum etiam et Trevirorum l

---

Cap. I. Caes. de B. Gall. 1, 30. Id. ibid. 1, 1 30. Cap. II. Plut. Caes. Dio, l. 38. Caes. Plu Dio. Flor. 3, 10. Caes.

ſta sunt, quoniam multorum Germaniae po-
nentionem continent, obscuram moleſtam-
m legentibus, nisi commoda explicatione
r; locus hic desiderat, ut veteris Germaniae
esque exponamus.

Veteris Germaniae situs moresque.

Fines Germaniae.

tur Germaniam ad occidentem a Gallis Rhae-
enus, ad orientem a Pannoniis Danubius
limites separabant: septentrionale latus
nde Germanicus oceanus ambit: a meri-
s claudunt, Alpibus ita propinqui, ut pars
leantur, appellenturque: a Sarmatis versus
entem montium, qui proprie Sarmatici voca-
sperítate et amne Viſtula dirimebatur. Eo-
inebat et Hercynia silva, quae tum novem
er habebat in latitudine, et ab Helvetiorum,
um, et Rauracorum finibus, secundum flu-
ubium, ad fines Dacorum Anartiumque per-
deinde siniſtrorsum flexa multos attingebat
magnitudinem populos, ultra sexaginta die-
porrecta.

oc spatio multae tum gentes coluere, veteri-
satis cognitae, quod asperae bellis, in pace
iorum negligentes, ab aliis populis haud fa-
antur. Quod tamen inter antiquos conſtat,
Germaniae, qua Sarmatas attingebat, mons
, sinum Codanum, id eſt Cdanum sive Dani-

U. c. 694. A. C. 58. *Carini, Guttones fuerint.* Vandalos intelligi pı rum sedes a Poloniae finibus atque Vistulae Megaloburgensium, Pomeranorum, Prute regiones, et Marchiam, Saxoniaeque partei fuerunt.

Peuce. VI. Alterum genus Peucini Bastarnaeq insulam, ad ostia Danubii positam, et vicina matas Dacosque loca occupabant. Cetera tres habebant ex situ loci habitatorum di totidemque nomina. Ingaevones qui scribı Plinium, eos Vigaevones non absurda conje nanus intelligit, sic appellatos, quod ad si incolerent. Ejusdem Plinii Istaevones, oc terpretantur, quod ea parte fluit Rhenus, q lebant. Inter hos intercepti veteribus Her cabantur, incertum unde: et, qui detorque bulis sine alio indicio conjecturae nimis eos proclivius est in mille errores incide unam veritatem.

Accolae Rheni. VII. Ex his gentes nobiliores ad Rhe praeter quas in Galliae descriptione retulim non multum ex ripa, sed insulam Rheni ar bant, Cattis orti. At dextrum Rheni latus, maniae praetexitur, incertae olim possessi eoque notitia illius obscurior. Rhenus ips ticis Alpibus et monte Gothardi per abru tus, Curiensem agrum percurrit; mox d lacus, Acronium et Venetum: hinc, modi occidentem pronior, juxta Rauracos ad se redit, agrum Helvetium a Germanico divid res olim perpetuis duarum gentium bellis praebuit. nec alia major caussa fuit, cur He dibus suis incensis, alias instituerint in Gall ri quaerere.

Decumates agri. VIII. Ibi jam antiquitus initium Germa sed ea loca incerti erant juris, quod nunc vadebantur, nunc recipiebantur a Germanis cumates agri fuerunt postea trans Rhenum I que; cujus in propinquo fontes sunt, vix du liarium a ripa Rheni spatio dirempti. Heg strates vocant, oppositam Helvetiorum Turg fra Hegoviam (Hegovia jacet, Martiano nem Hercyniae silvae caput est) et Rheno amne In illis regionibus, et quae praeterea usque

fines descendunt, Decumates agros fuisse intel- U. c. 694.
sinum Imperii, et Rhaeticae provinciae partem. A. C. 58.

X. Ultra hos Catti tenuerunt iis finibus, quibus *Catti.*
Turingi sunt Hassique, et ad Rhenum fluvium
cta Westphalorum portio. Eorum pars Mattiaci,
Tacitus scriberet, Romanis subditi, dictum ab
lo Mattio agrum coluerunt: cujus oppidi nomen
et vestigia servare tenuis ad Adranam vicus tra-
. In eorum agro calidissimi fontes visebantur,
hodie frustra nisi apud Visbadenses, contra Mo-
am sitos, requiras. Neque moveor, quod apud
maeum Mattiaci et Moguntiaci ad millia passuum
m septuaginta disjungi videntur. Nec enim igno-
est, ne auctori culpam imputemus, quam procli-
it in notis numerorum, atque in illius praecipue
toris opere frequens, librariorum aberratio. Cat-
enitus fuisse deletos quorumdam opinio est: mihi
s videtur, Hassos nunc esse, qui olim Catti fue-
; neque aliud nomen, sed tantummodo pronun-
one differens, non aliter quam et alia multa vo-
a, quae apud ejusdem gentis varios populos ali-
tque aliter efferuntur.

. Sub Cattis Usipios Tencterosque ad Rhenum lo- *Usipii et*
Tacitus, haud dubie tractum illis adsignat, ubi *Tencteri.*
Franci colunt ad Salam Maenumque flumina: in-
ohemos Noricosque et Rhenum, a meridie Sue-
spectantes, ab aquilone Turingiam. Sed et Cli-
um fines tenuisse videntur: et quae ad Rhenum
loca versus Francofordiam usque pertinent,
rum hodie ditio.

I. Juxta Tencteros Bructeri occurrebant, quo- *Bructeri.*
agrum inter Amisiam Luppiamque amnes a Germa-
vastatum Tacitus retulit. Hi tum ultimi Bructero-
erant. pars alia late terras inter Salam Westphaliae
um ac Rhenum interceptas possidebat. Ita, Julia-
is Bergensisque et Clivensis ditionum partes, co-
tumque Marcanum, et Lippensem usque in West-
iam, a Bructeris habitatum fuisse, non absurda
io est. At Ubiorum sedes Colonia monstrat, cer-
clarumque monumentum.

XII. Ab his juxta Rheni ostia et Frisios Sicambri, *Angrivarii.*
Chamavi et Angrivarii, deinde Tubantes, postea
ii, tum Franci, ad extremum Westphali, Mona-
ensem agrum Cliviaeque et Geldrorum partem te-

U. c. 604. A. C. 58. nuerunt. Ab Angrivariis certe Angriae duc surgim amnem, qui nunc inter titulos Ar Coloniensis eſt, nominatus creditur. A qui si Ansibarii, quondam a Chaucis pulsi, v Frisiorum regiones agros insederunt: q Francis Marcellinus accensuit. Angrivari Dulgibini et Chasuarii claudebant. in front que ad oceanum pertingunt, populosum ge jores minoresque diſtinctum: nunc orienta cidentalium nominibus dividuntur. Haec tem solem veteris Germaniae tabula eſt.

Chauci. XIII. A septentrione Chaucorum gens incipiens, partemque litoris occupans, ter Rhenanarum claudit, usque dum in Cattos nu redeat. Hi quoque majores minoresq bantur. Majores prope Angrivarios, ultra ad Albim usque tenuerunt; quorum oppid biranum, quae hodie Brema putatur. Mi surgi ad Rhenum Weſtphaliae Frisiaeque p sus Issalam Rheni amnis oſtium sedes habue rusci, mediterraneus populus, Hercyniae p vulgo *Hartz* nuncupatur, accoluerunt, cis vium, ubi nunc Misni Turingique et Ascan Anhaltini habitant. Cheruscis conterminos f ex uno Tacito discimus: quo latere fuerint *Cimbri.* Sed Cimbri proxime oceanum colebant, e maria, orientale Germanicum et occident nicum, peninsula Cimbricae Chersonnesi bilitata eſt.

Suevi. XIV. Prae cunctis iſtis populis uti max tia, ita nomen quoque clariſſimum. Suev majorem Germaniae partem occupans, e nationes distributum. Nam, a Rheno usqu protenta, parte sui etiam trans Albim jac pos obtinuit. Generis Suevici gentes quatu quaginta suo tempore numerabat Orosius. tum pagos habere dicebantur: ex quibus qu gula millia bellandi cauſſa suis ex finibus Mari Suevico nomen haud dubie ab accolis que eorum olim terminus.

Suevorum veterum sedes. XV. Igitur, ab Holsatia et Jutia, Ciml dibus, ad Bohemicam usque silvam, Po Marchiam, Saxoniam late repleverunt: mo

Cap. XIV. Caes. de B. Gall. 4, 1.

... Longobardica, virtute, quam nume-
s Albim in agro Luneburgensi reliquisse
mque suarum memoriam in oppido Bar-
tur, quod Henricus cognomento Leo de-

hos Reudigni, et Aviones, et Angli, et *Reudigni, Aviones, etc.*
sesque, et cum Suardonibus Nuithones
orantur. quorum Reudignos et Avionas
et maritima Saxoniae plaga collocat An-
erus, cujus diligentiam tota hac descri-
um sequor, (Cluverium enim, qui haec
est exsequutus, adipisci non licuit) ubi
urgensis ducatus nominatur.

glorum autem veterem habitationem in- *Angli.*
Vitarumque gentem fuisse, Beda tradidit,
c in Britanniam. Sed hos arguit Vecta
ocabulum hoc impositum est ab his inco-
s alii scriptores Jutas ponunt, notius no-
m putant habitasse Anglos ad mare Germa-
im fluvium eas partes, quas hodie Lunebur-
e Brunovicensis ditiones occupant. Cete-
ala inter Sliam et Flensburgum, Balthici
, incorrupta adhuc appellatione veteris
am commonstrat. Ceteris, quos memora-
Germanici maris litora versus orientem a
in Prussiam, a conjectura potius, quam
es adsignantur. Nam aetate Strabonis Ger-
...

U. c. 694. A. C. 58. Palatinatum habuisse putant, cum Transdan jariae portione. Nec absonum est, ab bi bulum regioni, quam Nordgaviam vocant incolarum vulgo *Narca* nominetur.

Marcomanni. XIX. Moraviam Marcomannis fuisse pat quam in Bohemiam immigrarent, vix dubi ferme conjungi Quadorum natio solet, ad flumen colens. Moraviae Silesiaeque part Austriam obtinuisse, non inepta conjectu tur. Superest orientalis Germaniae portio noniam Sarmatasque respiciebat. Ex his M riique Suevico sermone habituque testaba nem: Gothinos Gallica, Osos Pannonica li Tacito, coarguebat non esse Germanos, buta patiebantur. Omnes eae gentes te mannorum Quadorumque claudebant, inter matas intercepti; ut Silesiae Moraviaeque bitasse appareat; Buriis etiam ad Vistulam fl tinentibus.

XX. At post hos Lygiorum multae civit nubium, qua nunc Austriae Hungariaeque nem partes incoluntur, late tenuerunt. A veconas, Manimos, Elysios, Naharvalos appellavit, sequens oblita est. Gothonum s et Guttones scribunt, succinum ostendit, q Prutenico litore legitur. hos Vandalis ads nius. Rugiorum insula sedes antiquas ej nomine nihildum mutato, satis demonstrat. finitimi fuerunt Lemovii, Pomeraniae cult non immerito quis arbitretur. Extremos

Suiones. in ipso oceano statuit Suionas Tacitus, S gentes: quorum illi nomen atque potentiar hodieque retinent: sermone etiam, quia pe Romani aliique externi non potuerunt, pr dente ad veterem, ut ex antiquissimis n Germanicae linguae certo cognoscitur.

Sitones. XXI. Sitonas Norvegiam possedisse argu quod Suionibus similes continuique tradantu eos videatur aetate Taciti regnasse soror minor annis fratre, sed audacia superior. post Sticla et Rusla virgines cum Trando tissime de regno certaverunt. Qua tamen r a Suionibus non debuerunt. nam et apud ill

Cap. XXI. Krantz, Norveg. 1, 27.

: ut, nisi culpam iſtam Tacitus aliis meritis t, notandus eo nomine haud perſunctorie uod, qui mulieris imperio regantur, eos et- vitute desciviſſe judicavit, homo Nerones at- nes et Domitianos paſſus, quorum mollitie itiis pleraque pars vel abjectiſſimarum femi- ubesceret.

Tacitus arguitur.

Sed ad descriptionem Germaniae redeo; enim ad dextrum Suevici maris litus Aeſtyo- es, quorum hodie durat apud Finnones ap- et per Livoniam sermo usurpatur. antiqui- uſſiam usque pertingebant: argumento succi- soli omnium ea aetate legebant, *gleſum* ap- quo nomine vitrum Germani vocamus.

Baſtarnas fuiſſe Germanos, sed mixto Sar- guine, veteres auctores prodiderunt. horum x insulae, quam habitabant, nomine vocan- tani magis pertinebant ad aquilonem, inter et Boryſthenem pascere soliti. At Venedos ne, licet quaedam ex Germanicis moribus tra- Sarmatis potius adscribendos crediderim, ma- rtiſſimoque linguae argumento, quae nulla ermanicae eſt similis. Hellusios veterum in ia putant habitaſſe: Oxionas in Livonici sinus omit vocabulum Oxiliae, (nunc *Oeſiliam* fre- s vocant) et quod ovis avium vescebantur:

Baſtarnae.

tiliorem indagationem desiderant.

Habitus corporum. XXV. Ceterum Germanis corporum m burque, et copiosus sanguis pugnarum a vulnerum contemptum attulit. Valida et in bra, truces et caerule oculi, rutilae com nis olim omnibus habitus nunc quoque n minus peregrini sanguinis immixtum est. nostra Germania, maxime quae Rheno est p peragrata Romanis exercitibus, insessa co jugiis innexa, quantum a cognatione prio a similitudine recessit. Sed et pacis arti morumque longe meliore temperamento pristina Germanorum feritas latrocinia, du cujusque civitatis fierent, in laude poneb uti mos barbaris ratione non multum, plurimum, moveri, mulierum vaticiniis in aut interquiescebat: nec sumi proelia, nuentibus, in morem verterat.

Immortalitatis opinio. XXVI. Mortem extimescebant minus, q turos ad vitam existimabant. Illud etiam gionis, quae multis passim lacubus flumini tur, profectum auctores mirantur, quod amnium vortices tranare Germani cum runt. Pecuniae antiquitus spretores, m facti, postquam Romanorum commerciis u intellexerunt. Alia multa, quae de mo Tacitus retulit, procuranda Belgica vici

iht, *quod immanissimis gentibus, quibus nulla r posset, objicerentur.* Ergo et alia inde-et timorem incitabat militum, quod pas-principiis testamenta scribebantur.

aesar, trepidatione exercitus cognita, esenti statu putavit, in concionem eum squam ductores confirmarentur. Igitur, cato, omnibusque adhibitis centurioni-e *caussam timendi*, docet, *ne Ariovistus sol-m diligenter quaesitam et cupide initam. Quod sfaniat, non ideo despondendos animos, tam-am et atrocem, esse. Cimbros et Teutonos docuisse, nec invictam esse Germanorum fero-difficilem vinci. sperare se, non deterioribus r, quam Marius habuisset: nec ipsos multo in-ros imperatorem. Etiam Spartaci bello dele-ı maximas copias a ducibus non maximis esse. istibus per eos annos saepe Helvetios pugnasse: to tantum, sed etiam in illorum solo, vicisse. timeant ab aliis expertos, quum haud magno es victoribus eorum fuerint?* **Caesar suos confirmat.**

uod autem quidam timori tegendo difficultates ngustias frumentariae rei obtendant; id ipsos re, qui suum jus esse putent de his rebus con-ntae imperatoris officio contineantur. Igitur illa **Ea, quae ad imperatorem pertineant, curare vetans.**

U. c. 694. A. C. 58. *cramenti memoria esset: sibi abunde fore, si deci*
legio, de qua non dubitaret, quamque praetoriam
Decimam legionem laudans. *tem habiturus.*

XXX. Hac oratione mirifica commutatio
facta: et, quum in vulgus militum, quae era
Caesare, emanassent, pars laudibus imper
criores redditi sunt: ceteri ad aemulationem
decoris incitati. Statim et deinde legio per
militum gratias egit, *quod bene de se judicasset*
et reliquae satisfacere studuerunt, *neque du*
quam, aut timuisse; neque de summa belli suum, se
toris esse, judicium existimavisse.

Colloquium inter Caesarem et Ariovistum. XXXI. Ita Caesar, eodem, quod praedixer
pore castris motis, quum nullo die iter inter
septimo copias Ariovisti non longius passuum
et viginti millibus abesse intellexit. Ariovis
celeri Caesaris accessu, quem suum advent
praestolaturum putaverat, nonnihil commotus
circo, legatis missis, *quod antea petitum a Caesar*
quium esset, ejus nunc venisse opportunitatem, osten
pius inter se congressis, et remota suspicione periculi.
venit, ut in diem quintum colloquerentur.

XXXII. Interea, quum ultro citroque legati
mearent, Ariovistus negabat se venturum ad
quium esse, si pedites Caesar adduxisset. Ca
quod neque tolli colloquium volebat, neque
salutem Gallis equitibus credere, jussit eos pra
militibus e legione decima equos, quibus mili
quam maxime confidebat. Unde nec absurde qu
decumanorum, *plus, quam pollicitus esset, facere Cae*
dixit: *pollicitum in cohortis praetoriae loco decimam leg*
habiturum, ad equum rescribere. Congressi sunt in
spicuo tumulo, quem patens undique planities a
Dirimitur. bat. equitatus utrimque ad passus ducentos ab
dein ad colloquium adducti sunt. Quum Caesar i
rare quidlibet, Ariovistus concedere nihil velle
interim Germani tela conjicere in Caesarianos in
rent, diremptum sine fructu colloquium est.

Ariovistus Caesaris legatos vincit. XXXIII. Biduo post redintegrari Ariovistus
quium postulat, aut aliquem ex legatis Caesaris
mitti. Caesar, suos objicere periculo nolens. (

Cap. XXIX. Plut. Dio. Caes. Cap. XXX. Dio. Fron
5, 11. Caes. Plut. Caes. Cap. XXXI. Plut. Dio. Cae
pian. apud Fulv. Ursin. Cap. XXXII. Caes. Dio. Ca

Procillum ex principibus Gallorum, unaque ium mittit, qui hospitio Ariovisti usus fuerat. U. c. 694. A. C. 58.
manos, speculatum venire caussatus, in cate-jecit, statimque cum exercitu propius accessit sarem: mox, praeteritis ejus castris, ad duo assuum ultra consedit, quo commeatum impe-qui ab Aeduis Sequanisque supportabatur.

XIV. Ex eo die dies continuos quinque Caesar, in aciem copiis, potestatem pugnandi fecit. tus, equestri proelio contentus concurrere, pe-intra castra continebat. Eo genere pugnae po-erant Germani, quum ad sex millia haberent *Germanorum equitatus.* n, quos lecti vir a viro totidem mira velocitate comitabantur, sic exerciti, ut, quoties esset ndum, jubis equorum sublevati cursum adae-t; de cetero pugnantibus equitibus pro muni-essent, ad quod se reciperent, aut ipsi ultro rent laborantibus. Igitur Caesar, ne diutius atu intercluderetur, circiter passus sexcentos, quam Germanorum stativa erant, castris de-cum, eumque, frustra prohibentibus Germanis, nivit: ac duas ibi legiones cum parte auxilio-eliquit, quatuor reliquas in castra majora re-

XXV. Ariovistus, quum ex more Caesaris pro-e in aciem copiae circiter meridiem in castra *Ariovistus castra Romana oppugnat.* issent, partem suorum minora castra oppugna-misit. multum utrimque sanguinis fusum. Ger-re infecta sub occasum solis recesserunt. Cae-quaesita ex captivis caussa, propter quam de sum-rerum Ariovistus decernere fugeret, eam esse in-suit, quod matres familias, quarum praedictione tum Germani utebantur, negarent fas esse vincere, novam ante lunam acie decertassent. Erat his ea ciplina divinandi, ut ex fluviorum vorticibus unda-que sonitu futura se prospicere arbitrarentur.

XXXVI. Eo magis Caesar incitatus est, ut quam primum contenderet, suo tempore usurus, si qui-*Proelium committitur.* vera mulieres dicerent; aut saltem facilius de-laturus impeditum religione hostem, et de victoria perare jussum. Igitur, acie instructa, quum ad ca-hostium succederet, irritati ignominia Germani pro-

---

Cap. XXXV. Dio. Caes. Frontin. 2, 1. 16. Clemens Stro-l. 1. Plut. Cap. XXXVI. Frontin. Plut. Caes. Plut. Caes.

U. c. 696. A. C. 58.

cesserunt et ipsi, nationatim distributis copiis ter Suevos, ex quibus ipse erat, Marcomannos ercitu Ariovistus habebat, et Triboccos, et Va Nemetasque, ac Harudes, et Sedusios, ig reliquis nomina, et vix certarum sedium, Harudes ad lacum Acronium, quibus locis Constantia est, habitasse putant; Sedusios, gi volunt, Sepusios, ad fines Nemetum in ripa

Romanis victoribus.

XXXVII. Caesar a dextro cornu, quod ibi liorem esse hostem senserat, commissa pugna, Germanorum alacritate exceptus est, ut spatia in hostes conjiciendi militibus non daretur. pilis, res acerrime gladio geritur: et, quum lange facta, Germani testudine se tegerent, manorum super ipsa scuta salierunt, manibus revellentes desuper intulerunt vulnera. interim tero cornu Romanus urgebatur: quam tum re spicatus P. Crassus, qui equitatui praeerat, aciem subsidio misit. haec res plenam Romanis riam dedit. Ariovisto cum equitibus Rhenum fugiente, pedites, qui consequi non poterant, tis agminibus restiterunt. Eos quum sine magn re ac periculo militum caedi non posse Caesar emitti jussit, ratus futurum, quod evenit, ut sparsi facilius opprimerentur.

Clades Germanorum.

XXXVIII. Ariovistus, naviculam ad ripam tam nactus, transmisit amnem. simili ratione, do evasere perpauci: ceteros Romani equites cuti interemerunt. Ne mulierum quidem infa que caedibus temperatum est: duae conjuges Ar occisae cum una filiarum, altera pervenit in p tem hostis. Cecidisse Germanorum octoginta mil runtur. Quum maxima victoriae tantae laetitia haud minus gaudium Caesari fuit, C. Valerius P lus Marcusque Mettius recepti. Valerius ter, se sente, sortibus de se consultatum narrabat, utru tim igni combureretur: sortium beneficio sup Clades Ariovisti quum Suevis, qui ad Rhenum rant, terrorem fecisset, Ubiis animos; domum tentes illos Ubii insequuti magnam multitudinem derunt. Caesar, duobus ingentibus bellis eade

---

Cap. XXXVI. Ortel. Thesaur. et Cellar. Geogr. A Cap. XXXVII. Caes. Dio. Flor. Oros. 6, 7. Caes. 1 2, 6. Cap. XXXVIII. Caes. Plut. Appian. Celt. Ca

gerebat. Ab hoc et C. Memmio praetoribus d Patres de superioris anni actis fuerat, pri- provinciam Caesar iret: et quum ille, co- enatui delata, nec a senatu suscepta, profe- , statim quaestorem ejus in consulatu legibus dicium Caesaris interrogandum curaverunt. uoque dicta dies, quo legato Caesar uteba- et ipsum Caesarem L. Antistius tribunus ple- avit. Caesar, appellato collegio, *quod reipu- a aberat*, ne reus fieret, obtinuit. Vatinius, lem exceptione posset uti, maluit in ipso ju- e deteriora scelera facere, quam quorum t accusatus. Nam, ubi dies venit, nomina- llato P. Clodio, ne caussam diceret, illoque , in tribunal sui quaesitoris adscendit, eum- turbavit, dissipavit subsellia, urnas disjecit. gam conjectus est praetor, accusatores ejus nibus Vatinianorum erepti.

Horum intemperie stimulati, quicumque aut s, aut omnino quietis atque legum cupidi llum sibi virum omni conatu restituendum in locum esse statuerunt. Sed deerat, qui re- l senatum, quamvis adeo pronum, ut nullis s ante consuli vellet. Sed, consules, quum ter inimicos Ciceronis, *cupere se* dicebant, *sed leri*. nam id caput legis Clodius in curiae poste *ne quis ad senatum referret, ne quis decerneret, ne*

Qui Ciceronem reducere satagunt.

et spectaculis erumpebat. eoque Clodius
bunatu spectando abstinuit; licet multi
magnifici ludi, et super omnes a M. Sca
tiſſimi ederentur.

Scauri theatrum.

XLII. Ille enim aedilitio munere (nos
haec quoque eſt insania, quo minus ruina
admiremur) theatrum tantummodo ad t
usum fecit triplici scena: ima pars e ma
media e vitro, summa tabulis inauratis.
ſtructura habebat trecentas sexaginta duo
nûm pedum; signa aenea inter columnas
Cavea ipsa cepit hominum octoginta mill
nempe ejus, quod Pompejanum theatrum,
tempora ſtructum. Sicyone olim praeſtant
res fuerunt: eorum opera omnia, quotqu
co servabantur, propter aes alienum civit
ad ornamentum theatri sui transtulit Roma
choragiumque, antea translatitie cultum
genere veſtis induxit: tanta quidem Att
copia, tabularumque pictarum, et ceteri
ut, in Tusculanam villam reportatis, qua
rant, incensa ab iratis servis villa, conf
ſtertium millies.

Et ludorum ejus magnificentia.

XLIII. Iisdem ludis ab hujus magnifice
se certamen Athletarum dicitur, antea in
mae. Idem Euripum fecit temporarium lu
in eo hippopotamum et quinque crocodil
animalia numquam antehac Romae visa;
quisita tam intemperanter, ut hippopotam
in Aegypto, ad hanc vitandam moleſtiam

n rapiendo segnis, quasque mater Metel-
ullae proscriptionibus ditata, ampliſſimas

Eodem anno, novum et inusitatum antea,
n consulum provinciae ornatae sunt. P.
). Metellus erant: alter amiciſſimus Cice-
deposita, quam cum eo gesſerat, simul-
ehementer adversus. Igitur octo tribuni
diem quartum Kalendas Novembres pro-
de reditu Ciceronis legem, eaque de re
runt ad senatum. Ibi Lentulus, nihil ter-
lodia, sententiam libere dixit: sed, Piso-
io repugnantibus, nihil effectum, donec
es magiſtratum iniverunt. Cujus ipso prin- U. c. 695. A. C. 57. P. Cornelio, Q. Caecilio coſſ.
ndis Januariis, agente consule P. Lentulo,
de reditu Ciceronis in senatu, praesente
probante Pompejo, dictae sunt. Sed et
onsul susceptas cum Cicerone inimicitias *Sententiae de reditu Ciceronis.*
nscriptis et temporibus reipublicae dixit
urum. Varia tamen ludificatione senatus
l auctoritas.

Idcirco Q. Fabricius tribunus plebis, roga-
osita, cum populo ante diem octavum Ka-
ruarias agere ſtatuit. Sed id quoque vanum
lodianorum efficiebat audacia, qui multa de
m, forum, comitium armati occupaverant.

U. c. 695. A. C. 57. XLVI. Idemque non multo post P. S plebis in templo Castoris accidit. cujus t lum contrariae factionis tribuno Quinct dum exitiosum fuit. nam Clodiani furor quod occisum a se tribunum putabant, hu rum partium, ad necem quaesiverunt, u noris suspicione adversarios onerarent. timere mortem desiit, quam rescitum e vivere. Studiosissimus Ciceronis hic Sext et designatus iter suscepit ad Caesarem, duceret ad caussam, aut saltem a volunt abduceret: et, inito magistratu, rogatio et suis copiis, clientelis, vitae etiam peri constantissime juvit.

Sextius Ciceronis studiosus.

XLVII. Praeminebat tamen T. Annii dium, qui Clodium, modis omnibus ac tum, postremo lege Plotia de vi reum fe sum id judicium est edictis magistratuum favebant. Consul Metellus, nondum satis ceroni, ad haec propinquus Clodio, it Appius praetor, unusque de collegio tr tabant judiciorum fieri mentionem, priu tores crearentur, apud quos sortitionem oportebat. Hoc ideo fiebat, ut inter petere Clodius aedilitatem posset: et, adeptus, quod factitatum ab aliis fuerat, fugeret.

Et magis adhuc Milo.

XLVIII. Igitur Milo, sublata judicia auctoritate senatus accusatione se probil et ipse gladiatores, aliamque secum sent bam, circumducere. unde quotidianae inter factiones pugnae, caedesque tota Domus etiam L. Caecilii praetoris, et Milonis atque Ciceronis a Clodianis sunt Inter has inflammata Q. Ciceronis.

XLIX. Cum Milone Pompejus sentieb spe consulatus excitasse illum putabatur, do Cicerone de Clodio se vindicaret. I ingenti agmine, quum rogationem suam

Sed Pompejus rem perurget.

Cap. XLVI. Cic. pro Sext. c. 33. Cic. ad At Red. in Sen. c. 8. Cap. XLVII. Liv. Epit. Ci 39. et seq. et pro Mil. c. 13. Cic. de Har. Re l. 39. Cap. XLVIII. Cic. pro Sext. Dio. Cic. Pro Sext. c. 42. et 44. Pro Coel. c. 32. ad Att. 4, Dio. Appian. Civil. l. 2.

mquam tanto consensu populi rogatum ne-

em tempore senatus decrevit, *ut civitatibus, ronem officiosae fuissent, itemque privatis, qui ex lutis ejus caussa convenerant, gratiae agerentur: ejus et villae publico sumptu reficerentur: solo, ti dedicaverat Clodius, religione per sententiam iberato.* Exstat adhuc disertissimi viri pro oratio. ex qua et aliis, sub eosdem annos ultum luminis illorum temporum historiae r. Dixit pro eadem domo M. Calidius, qui ram gerebat. Postridie quam apud ponti- o dixerat, Kalendis Octobribus senatuscon- tum est, *placere domum ei restitui.* ei senatus- ribunus plebis Sex. Atilius Serranus Gavia- essit: sed, consensu senatus et Cn. Oppii soceri, ad pedes ejus procumbentis, pre- is, remisit.

Ciceronis oratio pro Domo.

post menses ferme sedecim, quam fuerat lsus, Cicero rediit, tanto favore hominum, ipse *humeris Italiae se reportatum* diceret, rem otius aliquanto, quam augere, videretur. rbem accederet, tanta gratulantium obviam- untium multitudo fuit, ut vix totus dies il- sufficeret. Fuit inter illos et M. Crassus, ntea, sed tum in gratiam filii magno studio e offerens. sic inter hos reconciliata, ma-

Ciceroni obviam itur.

U. c. 695. A. C. 57. LII. Cum Pompejo meliori fide revers tiam, et, ne poenitere eum suae voluntat tim beneficium reddidit, senatu inducto quinquennium annonae cura, Sex. Clodi audacissimo homini erepta, mandaretur. *Seditio ex fame.* urbem premente fame, plebis insanis tu mebat. Et primum Apollinaribus ludis, cilius Rufus praetor faciebat, tanta infim nis concursatio fuit, ut omnes, qui spe consederant, theatro pellerentur. Dein lium, quum ibi senatus haberetur, conc incendium templo, necem senatui minita eam consternationem auctor Patribus Cice pejo curam illam decernendi. proconsul per Italiam omnesque terras, quale prius lo tenuerat, datum.

Cui remedium a Pompejo. LIII. Pompejus, accepta curatione, l lavit quindecim, et in his principem Cic bus passim per provincias dimissis, in S diniam, et Africam ipse navigavit. Ind navibus reversurus, inter cunctatione rum, qui tempestatem timebant, prim navigio solvere jussit, nobilissima voce e *necessum esse, vivere non esse necessum.* Abse quum nihilominus ferveret Milonis atqu tentio, civitasque et senatus in partes referente P. Rutilio Lupo, qui recens tri rat, frequentiore curia, quam mense I dies festos putari potuisset, de judiciis Marcellinus consul designatus sententia *praetor urbanus ipse sortiretur judices: judicu cta, comitia haberentur.* Id quum probare C. Cassius tribuni comitia prius habenda Haec sententia vicit: et comitia, non certaminibus, obnunciante Milone, perf que aedilis curulis factus est.

Gallorum ingentes apparatus contra Caesarem. LIV. Dum haec in urbe fiunt, C. Ca mum in Gallia bellum habuit. Belgarun mis exceptis, omnes conjuraverant, inc num multitudine armata: quippe Bello

Cap. LII. Appian. Plut. Dio. Cic. ad Att. 4 mo, c. 7. et 10. Ascon. in Milon. Cic. Plut. Cap. LIII. Cic. ad Att. 4, 1. Plut. Pomp. et Cic. ad Q. Fratr. 2, 1. Cic. ad Att. 4, 3. Di Caes. de B. G. 2. Dio. Plut. Caes.

lia circiter quadraginta: ita ut non injuria actoris dubitaverit quidam Galliae regum, universo regno tantam hominum bello utilitudinem (trecentis enim millibus plures posse minime arbitraretur, quamquam rebitatoribus esset. Sed olim, ut arbitror, artes minus frequentabantur, uberior mia fuit: nunc eo res deducta est, ut magnae s cum insigni patriarum rerum peritia Galre non dubitarit, *citius ducenta millia scriba- triginta millia militum, reperiri hodie in Gallia*

Ejus belli caussae.

aussa bellandi praecipua fuit, quod Belgae, Caesaris territi, nec ambitionis ignari, ad e perventura arma imperiumque Romanum t. ad hoc a quibusdam Celticorum Gallorum de caussis incitabantur. Initium armorum a ne agrorum ortum, in Remos effundente se ira, quorum etiam oppidum Bibrax acriter pugnatum est. Sed quia haud longius, quam millia passuum, castra Caesaris aberant, et india Remis mittebantur, relicto Bibracte Belinus ad castra Romana contenderunt.

Belgae caeduntur a Caesare.

Axona flumen per extremos Remorum fines ad quod Caesar eo tempore consederat, cagenter munitis, quod propter multitudinem

U. c. 695. A. C. 57. telorum repulit; aliquem numerum, qui miserat, equitatu circumvenit.

Mox iterum in conatu dis-cedendi. LVII. Hostes, sibi sua consilia parum cedere experti, ad hoc audito, concitat Aeduos Bellovacorum fines hostiliter intr da vigilia, nullo certo ordine neque imp proficisci instituerunt: sic inter se pacti, rum primi a Caesare petiti essent, ad bori nem universi concurrerent. Caesar, disc per speculatores cognito, milites tamen, inexspectata metuebat insidias, castris co ma deinde luce misit, qui hostes morare sum equitatum cum Q. Pedio, L. Aurun legatis. Labienum cum legionibus tribus s sit. Quum hostium ea ratio esset, ut novi verterent, et impressionem Romanorum ceteri interim contente fugerent; illos s Labienus disjecit, et fugientibus immissi gentem stragem edidit. Nec moratus C postridie statim in Suessionas duceret. neque multo post Bellovaci, dediderunt. C que populum, Suessionas Remis, Bellov deprecantibus, conservavit. Mox, Ambia ad fines Nerviorum perventum.

Caesar ad Nervios per-venit. LVIII. Hi neque miserant ad Caesaren ferocissimi Belgarum omnium habebantu virtutem roborantibus; cujus vigorem, fines ingredi mercatoribus, vinoque et pe liciis praecluso aditu, tuebantur. Vetus sus finitimorum incursiones praesidium munimentis erat, quas arte quadam ita in boribus, rubisque et sentibus inter eas se saverant, ut non modo pedibus inaccessi viae, sed ne visu quidem penetrabiles ess

Et cum his acri pugna confligit. LIX. Ex his veluti lustris subito Nervi romanduorum ac Atrebatum, quibus eadem suaserant, sexaginta millia proruperunt, in Caesarianos castra metantes facto, cruenta pugnam. Tanta enim fortitudo et celerit fuit, ut objectum Caesaris equitatum mon rent, flumen interpositum (Sabis erat, cant hodie) superarent, et in adversum castra Caesaris erant, eniterentur. Ibi

a est, hostiumque totus ferme exercitus pu-
letus.

oc proelio facto, majores natu Nerviorum, pueris atque mulieribus in loca paludibus rant, Caesari se dediderunt. horum legati ida civitatis calamitate dixerunt, *de sexagin-armatorum non amplius quingentos superesse, et m senatores de quadringentis.* Caesar misertus nibus oppidisque jussit uti: finitimisque im-ne quam facerent populi Romani dedititiis *Vincitque.*

tuatici, Cimbrorum Teutonorumque proge-iis orti, qui a properantibus in Italiam re-mpedimentis in Gallia fuerant, quum ad au-rviorum serius moti essent, eorum cladis cepto, retulerunt se domum, desertisque ce-dis atque castellis omnibus, in unum, quod atura munitissimum erat, se incluserunt: ac-ue Romanos crebris excursionibus morati, duodecim pedum, circuitu quindecim mil-braque castella excitanda Caesarem compule-stquam ea facta sunt, et procul aedificari derunt, ridicula res ignaris visa: increpa-de muro, *quorsum homines inepti tanta opera mo-anne sperarent, tantillis corporibus* (nam prae ma- *Atuatici se dedunt.*

U. c. 695. A. C. 57. *Et statim rebellant.*

LXII. Caesar omnino tradi arma jubebat: *in Nerviis fecisset, imperaturum finitimis, ut inj ab his abstineant.* His in oppidum nunciatis, armorum in fossam dejecta est, ut propemo mam muri atque aggeris altitudinem adaequa tisque patefactis Romani milites in oppidum sunt. Ast, ubi Caesar sub noctem milites egre tasque claudi jussit, ne quam injuriam oppid perent, illi de tertia vigilia, correptis armis celaverant, aut subito compararant, muniti manorum adorti sunt. Sed, quia Caesar adver nem casum mature providerat, celeriter co e castellis, et post acrem pugnam Atuatici repul quatuor ferme amissis hominum millibus. Po refractis portis, nemine ultra defendente, capt pidum atque subhastatum est. quinquaginta tria capitum numerum sectores ad Caesarem retule

Gallia pacata.

LXIII. Sic omni pacata Gallia, (nam sub id pus legatus Caesaris P. Crassus Venetos, Osis Curiosolitas, ceterosque ad oceanum populos in nem populi Romani redegerat) tanta fuit Caesari ria, tantusque omnium circa terror, ut etiam a T rhenanis gentibus legati mitterentur: quibus il initium aestatis proximae jussis occurrere, legio hiberna deduxit, ipse in Italiam est profectus. rebus in urbem nunciatis, decreto senatus suppl in dies quindecim, ob res a Caesare in Gallia g fuit. qui numerus nulli antea decretus umquam fi Sed ferocissimae maximaeque gentes erant do ut honorem mereretur Caesar. praeterea summ erat in senatu potentia, apud populum favor. per se amplissimae, quia ab hoc erant gestae, m etiam gratioresque haberentur.

Ser. Galba gentes Alpinas vincit.

LXIV. Eadem aestate, qua haec sunt gesta, Galba cum legione duodecima et parte equitat Nantuates, Veragros, Sedunosque missus a Cae prosperis aliquot factis proeliis, pacem petentibu dit. Gentes illae a finibus Allobrogum, et lacu mano, et flumine Rhodano, ad summas Alpes bant; cupiebatque pacatas Caesar, quo tutius pe pes minusque sumptuosum mercatoribus iter for quibus illi populi magna portoria exigebant.

Cap. LXIII. Cic. de Prov. Cons. c. 11. Caes. Plut.
Cap. LXIV. Caes. de B. Gall. l. 3. Oros. 6, 8. Caes.

nipilari, et Voluseno tribuno, eruptio fa-
plius tertia pars hostium concisa est. Galba,
to, incolumem legionem per Nantuates in
fines deduxit, ibique reliquam partem
git.

Per eadem tempora M. Cato, lege Clodia dam in provinciae formam Cyprum missus, zantinorum prius exsulibus, in insulam ve- Ptolemaei vacuam: qui, neque paratus ad , neque regno amisso vivere sustinens, ve- perierat. Pollicitus erat praemissus a Cato- , populum Romanum ei, si lubens cessisset, n Veneris Paphiae concessurum esse: verum n potiorem eo ludibrio habuit, stulta tamen nservatis opibus. Quum enim aliquando, praedonibus suis aegre faceret, omni pe- aves imposita, provectus in altum esset eo t secum omnia mergeret, non sustinuit per- pter quae se periturum intelligebat. A Cy- prompte acceptus est, mitiorem sub jure quam in servitute regia habuissent, sortem s. Idcirco Catoni nihil fuit reliquum, quam t provinciam, et pecuniam regiam, et quod strumento Ptolemaei vendito redigi potuit, Vendidit enim omnia, una solummodo ex- nis statua, non propter aeris aut artis ex-

Ptolemaei Cyprii exitus.

U. c. 695. A. C. 57. sis, qualia ad condendam pecuniam multa ne aequali paraverat, corticem suberis lo lo alligaret, ut, si forte mersum navigiu cum amissae pecuniae cortex indicaret. Asiam Cycladasque et Epirum vectus, tan abstinentiae praestitit, ut, in locis amoeniss que genere deliciarum famosis tantarum pos, ab omni non lucro tantum, sed eti abstineret.

Ubi obviam ei itur. LXVIII. Quum primum Tiberim libur consules, senatus, sacerdotes, tota ferme viam effusa est, turpi confessione avaritia si fuisset, ob unius tribuni plebis furiosas vidensque rex amicus, neque ullius in nam injuriae reus, neque rebus, ut sole caussa incognita, non esset cum bonis om catus. Huic tanto dedecori publico qui n quamquam invitus, praebuerat Cato, t commissi custos fuit, ut ad occursum sena rorum non ante exscenderet, neque inhib quam ad locum perventum est, ubi era pecunia. Inde translata per forum admir citavit spectantium: nec erat res triumpl frequentia et gaudio celebrantium; et pl aerario, quam factum ex ullo triumpho f

Cato honores oblatos spernit. LXIX. Actae ob haec Catoni in sen consulibusque referentibus praetura illi ctandi ludos praetextato extra ordinem da decreta magnam Catoni gloriam conferre majorem spreta illi atque repudiata deder extraordinariis potestatibus semper advers aliis non probabat, ejus in se conspici ex patiebatur. Cum Clodio mox contentione servos regios, quorum magnum ex Cyp adduxerat. eos, quod ex sua lege adducti *dianos* appellandos ille dicebat. Cato nec neque *Porcios* a suo nomine vocari, qu placebat, voluit. *Cyprii* nominati sunt.

Clodius acta Catonis impugnat. LXX. Ab hoc initio Clodius acta velli instituit, et rationes acceptae pecuniae po

---

Cap. LXVII. Val. Max. 4, 3. 2. Cap. LXVI Strabo. Cic. pro Domo, c. 8. Flor. 3, 9. Se Marcellin. l. 14, 27. Cic. pro Sext. 28, et 29. Cap. LXIX. Plut. Flor. Plut. Dio. Val. Max. Domo, c. 9. Dio.

relationis consulibus auctor; deinde, rem
on posse sentiens, sponte a se omissam si-

Priusquam in Cyprum Cato navigaret, rex
olemaeus, suorum injurias fugiens, Romam
. Quum Rhodum venisset, ubi tum adhuc
t, misit ad illum, et, uti ad se accederet,
o vicissim ad se venire jussit, si vellet, in
curanda occupatus. Id quum factum esset
ec prodiit obviam, nec adsurrexit venien-
slatitie salutatum considere jussit. Unde re-
us invasit stupor, in tanta vilitate cultus
ercilium admirantem. Sed, ubi ille repre-
onsilium coepit certa commutantis cum in-
, et, omissa patria, Romanorum principum
e permittentis, quos vix tota in argentum
atiare Aegyptus posset; jussitque reverti, et
ratiam cum civibus, comitem ad hoc et ad-
offerens; libertate atque prudentia hominis
, ut consilium ejus sequeretur, motus est:
rum revocatus a familiaribus Romam con-
ed, ubi primum ad unius e magistratibus
cessit, intellecto fastu Romano, recordatus
, deflevitque imprudentiam suam, per quam
assus esset ad contemnendum non tam homi-
tis consilium, quam Dei cujusdam praedi-

Ptolemaeus Aegypti rex cum Catone colloquutus.

Romam pergit.

U. c. 695. A. C. 57. tur, quam quod, magna in Romanos pro ut socius et amicus appellaretur, eam popularibus non poterat: ultro rem inc petique jubentibus ab omni memoria sub ptiis Cyprum, aut amicitiae illud inane cere.

Ejus pravi mores. LXXIII. Sane etiam ob morum inf contemptusque erat,* super alia indecor biae ita studiosus, ut palam in regia ce tueret, et inter certantes ipse esset: u ei *Auletes* haesit. Alexandrini, nondum itinere, quum morte sublatum existima cen regnare jusserunt, Ptolemaei filia natu maximam, et solam ex legitimo m tam. Aderant et filii duo, sed propter aetatis posthabebantur.

LXXIV. Igitur, ut reginae maritu Menelaum, et Lamponem, et Calliman Antiocho delaturos conditionem, qui n Syriae regno exciderat, et propter m Aegypti regnum ad se putabat pertiner illius quum vanam hanc quidem exspec cisset, tamen ex eadem domo matrimon rati, Seleucum quemdam arcessunt, qu riacorum regum editum ferebat. Sed

Cybiosactes. moribus sordidis et illiberalibus, *Cybiosa* samentarium diceres) ab Alexandrinis a cos intra dies periit; quum Alexandri aureum, substituto vitreo, rapuisset, ne ante studium pecuniae poneret; jussu perferre sordes ejusmodi non poterat,

Alexandrini legati occisi. LXXV. Comperto deinde, Romae P gere, legatos et ipsi centum miserunt, na responderent regis, et ultro ipsu Sed ex eo numero plerique in itinere, urbe Ptolemaei dolis occisi sunt: quu Romanorum pecunia corruptis, insidia bus posuisset. Haec omnia tam et ape committebantur, uti, si M. Favonius, bertatis aemulus, tacuisset, nemo rela

Cap. LXXIII. Strabo, l. 17. p. 796. Dio. Euseb. p. 226. Strabo. Cap. LXXIV. Porph p. 227. Cic. in Verr. 4, 27. Porphyr. Dio. Str ad Strab. Strabo, l. 17. p. 794. Cap. LXXV

VI. Hoc adeo sine cura veri et honesti factum, post ipse etiam Dio occideretur, tantumque regis posset, ut, donec ipse Romae fuit, nulstituta de tantis criminibus quaestio. Despetamen de negotii eventu concessit Ephesum, velut in religiosissimo loco, tutius minusque gnitatem regiam degeret. Inter haec, ut ma tribuni inierunt, C. Cato, turbulentus adoet audax, nec imparatus ad dicendum, conassiduis invidiam et Ptolemaeo, qui jam prox urbe erat, et P. Lentulo consuli, paranti concitare, secundo quidem populi rumore,

Et princeps eorum Dio.

VII. Igitur Ptolemaeus, quum illo anno pronihil, sequenti, quo Cn. Cornelius P. F. Lenrcellinus, L. Marcius L. F. Philippus magistraerunt, per legatos atque literas enixe instituit nti tandem reduceretur. Huic ejus desiderio stabant: aemulatio maxime principum, quod gotium Cn. Pompejus et P. Spinther, cui ex Cilicia cum Cypro provincia evenerat, ambi- utrisque adversabatur magna pars senatus, tos reduci regem convenientius publicis, an tionibus rata.

U. c. 696. A. C. 56. Cn. Cornelio, L. Marcio coss. *De Ptolemaeo reducendo principum aemulatio.*

VIII. Accesserunt et aliae a religione tricae, b statuam Jovis in Albano monte fulmine ta-

Sibyllini libri cum

concionem decemviros oraculum coëgit e
que recusantibus summa contentione pop
eo cupidius instantis, quo magis hoc non
dotes testabantur. nam ad eam diem Sibyll
nullum populo recitari consueverat, nisi
crevisset.

Ptolemaeus optat a Pompejo reduci.

LXXIX. His rebus intellectis, Ptolem
a Pompejo reduci, codicillosque, sub r
passim per forum et in curia sparsos, po
tius tribunus recitavit. dicebanturque ab
peji similes in senatu sententiae. Sed
ne potentia viri, hac imposita curatione
sum augeretur, per honestam caussam re
*esse vitam hominis necessarii tot exponendam casi
quum illius incolumitate res tota frumentaria*

Patres varie sentiunt.

ceteris quoque nihil convenit. P. Lent
bant negotium, sed sine exercitu: Crass
tos decernebat, ita ut non excluderetu
volebat enim etiam ex iis, qui cum im
Id plures abnuebant, ex privatis censent
tere. Unus consularium P. Servilius om
reducendum: et in eam sententiam, quum
esset, perscripta est senatus auctoritas.
tribuni plebis promulgarunt, Cato de im
lo abrogando; Caninius Gallus de Ptolem
Cn. Pompejus Magnus cum duobus lict
ceret.

LXXX. Quum his rebus nimium solli
bis quies, Clodii furiosis actionibus pl

rum impediretur, interrogabat suos in cla-
, *quis esset, qui plebem fame necaret?* respon-
rae, *Pompejus. Quis Alexandriam ire cuperet?*
nt, *Pompejus. Quem ire vellent?* responde-
um. Nam et Crassus aderat, haud satis ae-
i. Denique, interrogante Clodio, *quis esset,*
m quaereret? qui caput uno digito scalperet? et
a proterviae hominis occurrebant, *Pompejus*
r. Et hac viri contumelia delectabantur
arii: Catonemque tribunum inimicum Pom-
abant: pecuniam Clodio dabant, quo esset
m illum instructior. Igitur in concione po-
lio, in senatu a Catone acerbe jactabatur:
ne percipiebat dolorem, qui nec facere ta-
erre didicisset.

II. Inter haec in Albano parvum templum qualia ex argento aut alia materia fiebant, positum, ab oriente ad septentrionem con-l: lupus in urbem intravit: in coelo fax a d boream visa ferri: cives aliquot Romani e simulacra fulmine percussa: et in agro strepitus cum fremitu armorum sub terra l. ***Prodigia.***

III. Ob haec prodigia consulti haruspices, *m lustrandam, Jovi, Saturno, Telluri, Diis coe-lulationes esse*, respondissent, addiderunt, *ira-* ***Et de his haruspicum responsa.***

U. c. 696. A. C. 56. *pulsus deminutioque accedat. ne occultis consiliis* [...] *laedatur: ne deterioribus repulsisque bonos augeatur.*

Eis Clodius ad traducendum Ciceronem abutitur.

LXXXIV. Hac Clodius occasione arrepta [...] ad populum traducendi Ciceronis, *ob hunc iram* [...] *gravem atque formidabilem incumbere*, inculcabat: [...] *in area, quae consecrata Libertati esset, aedificare.* [...] ra, pergit ad aedes illius cum multitudine, et [...] bare opus, domumque iterum a fundamentis [...] instituit. Sed, Milone cum armatis occurren[...] sine multorum caede domus Ciceronis servata [...] cero, ut hanc injuriam ulcisceretur, adsumpto [...] ac tribunis quibusdam, adscendit in Capitolium, [...] sasque tabulas Clodianae legis, quas ille de Cic[...] exsilio fixerat, domum deportabat; nisi eas cum [...] fratre, qui tum praetor erat, accurrens Clod[...] recuperasset.

Sed retorquet in Clodium Cicero.

LXXXV. Postridie in senatu, quum *de har[...] responso* consules ex senatusconsulto retulissent, [...] mentem orationem Cicero habuit, omnium eorum, [...] arguerentur a Diis, aut unum, aut principem [...] Clodium agens. *Ab illo, corruptis judicibus, fidem [...] randumque sublatum: ab illo et conjuratis sociorum legat[...] terfectos, Megalesia, servorum incredibili multitudine im[...] polluta; vetusta occultaque Bonae Deae sacra violata esse. [...] autem religiosa, non a se, cujus aedes, a pontificibus reli[...] liberatae, ex auctoritate senatus publica pecunia aedificatae [...] sed a L. Pisone, a Sex. Serrano, ab ipso denique Clodio [...] sideri. Dissensioni porro, cujus mentionem fecerint harus[...] non ab alia Furia facem majorem atque horribiliorem adm[...] fuisse.*

Cicero tabulas Clodianarum legum avellit.

LXXXVI. Quum ita vetus inter hos odium ve[...] mentiore motu recruduisset, Ciceroque, absent[...] inimici speculatus, tabulas Clodianarum legum, ex [...] pitolio sublatas, detulisset domum; nihil postea [...] grave aut contumeliosum dictu factuque fuit, q[...] non alter in alterum conaretur. Sed in senatu, q[...] de tabulis detractis Clodius quereretur; Cicero tr[...] natum Clodii totum tolleret, quod contra auspici[...] set adoptatus, tribunum plebis fuisse negans: ex [...] ge[...]

Cap. LXXXIV. Dio. Cic. de Har. Resp. c. 5. Dio. A[...] in Milon. Dio. Cap. LXXXV. Cic. de Har. Resp. [...] LXXXVI. Dio. Plut. Cat. et Cic. Dio. Cic. pro Domo, [...]

ato, *nihil a Clodio recte atque ordine in tribunatu ge-* U. c. 696.
, pronunciavit. ceterum, si acta ejus rescindantur, A. C. 56.
quae ipse in Cyprico negotio egisset, rescindi, quum ex
lum lege missus in Cyprum esset, qui legibus tribunus
potuisset. Justum immo tribunum fuisse, qui exisset
iis lege curiata, priusquam tribunatum petisset adeptus.
. Ex ea caussa refrixit paullisper inter Catonem *Unde et*
Ciceronem prior dilectio: non ad manifesta ta- *cum Catone*
dia, sed ut per aliquod tempus mutua consue- *dissensio.*
ntermitteretur.

XXVII. His principum discordiis quum tota ci-
plebs involveretur, erat etiam alioquin exul-
animo propter caritatem annonae, quae, licet
mpeji sustineretur, tamen ob sterilitatem agro-
inopiam frugum nondum sane laxaverat. In
erat potissimum nummariae rei difficultas, quod
ibus potentium decretae nuper Caesari, Pisoni-
t Gabinio maximae pecuniae aerarium exhau-

XXVIII. Idcirco Nonis Aprilibus difficilior a- *Senatuscon-*
e de tota re disceptatio fuit. et, quum, de- *sultum de a-*
d frumentum coëmundum quadringenties, pu- *groCampano.*
aupertas de variis rebus admonuisset, factum
atusconsultum in sententiam Ciceronis, *uti de*
mpano frequenti senatu Idibus Majis referretur; qui
ri eum ad jus publicum gravissima oratione jus-
eo uno omnium certissimo vectigali subsidium belli, hor-
gonum, solatium annonae contineri, demonstrans.
m caussam P. Rutilius Lupus tribunus plebis ur-
qui priore jam anno, simul inisset tribunatum,
o Campano accurate in senatu egerat.

XXIX. Nihil ea re moveri tunc adhuc Pompe- *Pompejus*
debatur, jam suspecta habens incrementa Caesa- *anxius pro-*
, ut infida est potentiae societas, suarum rerum *pter incre-*
. Idcirco, quas ipse extulerat auxeratque Cae- *menta Cae-*
opes tanta securitate, ut in decernendis suppli- *saris.*
ibus ampliorem ei honorem tribueret, quam ipse
sset, eas, animadverso errore, citra suam invi-
minui vehementer cupiebat. Urebat hominem,

LXXXVI. Plut. Cap. LXXXVII. Cic. de Har. Resp.
Cic. ad Q. Fratr. 2, 5. Plut. Pomp. Dio. Cic. ad Q.
Dio. Cap. LXXXVIII. Cic. de Prov. Cons. c. 11. et
c. 16. Cic. ad Q. Fratr. Cic. ad Fam. 1, 9. Cic. de
r. 2, 29. Cic. ad Q. Fratr. 2, 1. Cap. LXXXIX. Cic.
. Dio. Cic. de Prov. Cons. c. 11. Dio.

U. c. 696. A. C. 56. principi loco propemodum a juventute ads magnitudinem apud populum vilescere i dine videndi: Caesarem, ut nova gratio ribus, quum rebus gestis magnificum, tum rum amplitudinem in admiratione et amo esse: praeterea tantum ei in senatu quaesi tatis esse, ut per illum consequeretur, populum quidem sine seditione adsequut tur. Nam et stipendium ei decretum erat et decem legati, quod non nisi confecta p let: et ne lege Sempronia ei succederetu

Clam ei adversatur. XC. Atque haec omnia, non quidem gnante Pompejo, fiebant, sed tamen per c nante spem eludere Caesaris. cum cons egit, ne de rebus iis ex literis Caesaris re que successor ipsi, etiam ante tempus Vati prehensum, mitteretur. Nec deerant ini satis potentes ad impediendum, si concor nunc invicem obtrectantes suspectantesqu termisit occasionem oppugnandi; ceteri p ceptam perficere nequiverunt.

Cum Crasso consilia jungit. XCI. Igitur Pompejus, unam retinend rationem optimam ratus, si cum M. Cr conjunctiora haberet, hominem, eadem o tem animo, facile permovit: communiter placuit, petendum consulatum, et obtine cias esse, quo novis gerendis rebus refric mis hominum veteris gloriae admiration que modis, quibus augeri Caesarem videb que opes tuerentur.

Caesaris artes. XCII. Quum haec ita placuissent, reli gotium esset, ut Caesari petitionem conso rent, quod eo renitente nulla spes adipis erat; ipsi ad eum proficisci per quamlibe tuerunt. Neque erat difficile, quum hoc i sar uteretur, ut, quoties per bella pote ret se aditurus, in magno negotio habe semper annuos magistratus, neque pati ali ad honorem, quam qui suas rationes def quod ut obtineret, nullum largitionis aut o

Cap. LXXXIX. Cic. ad Fam. 1, 7. et de Pro Dio. Cap. XC. Cic. ad Fam. 1, 7. Dio. Cap Crasso. Caes. passim. Sueton. Caes. capp. 23 Caes. et Pomp.

uemquam praetermisit: neque vulgatius ea e quidquam erat, quam in petendis magistrati- suffragia tribuum ea pecunia, quam pro can- uis Caesar pronunciandam curavisset. U. c. 696. A. C. 56.

. Ille igitur sub initium hiemis profectus in fuerat, quod eas quoque nationes adire, et cognoscere volebat, sicut ipse scribit: ma- , quam tacet, itineris caussa fuit, cum suae hominibus de republica colloquendi cupiditas, per suos conjuratos domi moderaretur; foris provinciasque manu obtineret. Sed ante om- pejum Crassumque cupiebat, in eadem consi- inter se illi conceperant, diversam ob utili- onus. Namque L. Domitius palam minatus *nsulem se contra Caesarem effecturum, quod prae- sset:* isque in annum sequentem erat petitu- r Caesar cum his egit, ut consulatum detru- mitii caussa ambo peterent: eumque adepti ogarent imperium in aliud quinquennium.

Concursus potentium ad Caesarem.

. Prior ad eum Crassus Ravennam; inde Pom- cam, mense Aprili profecturus in Africam, Eodem et Q. Nepos, Hispaniam sortitus ex , et Ap. Claudius in Sardiniam ex praetura ens, multique alii summi viri confluxerant: dem cupide, ut uno tempore senatores am- enti, lictores centum et viginti apud Caesa- picerentur. Ab illo maxime conventu exstin- as urbis, vis senatus populique procumbere, unum in Caesarem, non jam inclinare, sed entia coepit. Idcirco neque Idibus Majis, uti m fuerat, de agro Campano actum: neque uidquam, quod Caesari adversum videretur. e, effectis, quae voluerat, confirmataque su- m potentia, quum rebellasse quidam populi ntur, ad componendos motus in Galliam

Et ab his prodita illi respublica.

Caesar cum Venetis pugnat.

Maritimae civitates missos a P. Crasso ad fru- ccipiendum equites Romanos retinuerant, per abant suos se obsides recuperare posse. Prin- entiae audaciaeque Veneti erant, ad oceanum

III. Caes. 3, 7. Plut. Sueton. Caes. c. 24. Plut. Caes. et Pomp. et Cat. Cap. XCIV. Cic. ad Fam. Caes. etc. Appian. Civil. l. 2. Cic. ad Q. Fratr. 2, .3. Cap. XCV. Dio. Oros. 6, 8. Flor. 3, 10.

U. c. 696. A. C. 56. colens populus. Cum his Osismii, Curiosolitae, xobii, Nannetes, et aliae nationes arma ju Menapiis etiam ad Rhenum colentibus, et ex Venetis Britannia auxiliares manus parabantur.

Nec multum proficit. XCVI. Caesar, quum multa hostium oppida labore, modico operae pretio cepisset, commut sibi gerendi belli rationem, et classe confligend dicavit. Etenim in promontoriis linguisque sit raque oppida erant, perangusto aditu, et, acce aestu, quod bis accidit horarum duodecim spatio penetrabili. ne navibus quidem adiri tuto pote quas relabens aestus inter aspera et vadosa loca tuebat. Igitur, quoties summo militum conatu acta, et mare aggeribus exclusum erat, obsessi sperato teneri locum posse, rem significabant Illi, magno repente numero navium adhibito, facere sine periculo poterant, quia naves ad le patientiam erant aedificatae, homines omnes cu piis atque armis in aliud oppidum deportabant si admovere Caesar exercitum vellet, eaedem d tegro difficultates omnes superandae erant.

Donec navali proelio vicit. XCVII. His gestis quum major pars aestatis teriisset, tandem cum classe, quam Caesar in L fluvio aedificandam curaverat, D. Brutus adole advenit. Exiverunt contra circiter ducentae vigin stium naves, proelioque commisso rebus omnib feriores Romani, praeterquam quod virtus milit celeritas navium aderat, falces praeacutas long adfixas adhibuerunt, et funes, quibus antennae a los destinatae erant, amputarunt. Id quum effe ctum, et vela armamentaque Gallicarum navium quibus omnis spes fuerat, inutilia fierent, plur naves expugnatae: quod subita malacia et tranqui maris etiam fugae facultatem praeciderat. Hanc gnam deditio gentis sequuta. Senatus omnis nec ceteri sub corona venditi sunt.

P. Crassi gesta in Aquitania. XCVIII. Per eadem tempora res ab legatis C ris pari fortuna in aliis Galliarum partibus gesta Crassum cum duodecim legionariis cohortibus e gno numero equitatus in Aquitaniam miserat, his nationibus auxilia ad rebelles Gallos veniren pugna cum Sontiatibus victor, oppidum eorum t que gentem in deditionem accepit. inde maxim

---

Cap. XCV. Caes.

rum Cantabrorumque copias, quamvis militiae U. c. 696.
haberent peritiſſimos, qui sub Sertorio diu me- A. C. 56.
, ita cecidit, ut ex quinquaginta millium nu-
ix quarta pars supereſſet. Ea victoria pleram-
itaniam redegit ad Caesaris obsequium. pau-
itates tempore anni, quod hiems inſtabat, et
ant ab hoſte remotiſſimae, legatos obsidesque
neglexerunt. Ab alia parte Q. Titurius Sabi-
nem Caesar, tribus legionibus datis, in Unel-
riosolitas, Lexobiosque proficisci juſſerat, ut
ntes diſtineret, quum simulatione timoris eo
ſet hoſtem, ut ad caſtra oppugnanda succederet,
eruptione profligavit. civitates omnes ſtatim se
dediderunt. ea Gallorum erant ingenia, ut ad
enda bella prompti, ad toleranda molles impa-
mique mortalium eſſent. His ita geſtis, quum
Iorinorum Menapiorumque in silvas receden-
mina Caesar insequutus, tempeſtatibus ulterius
ere vetaretur; exercitus in Aulercos, Lexobios-
t reliquas civitates, quae nuper in armis fue-
d hibernandum deductus eſt.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI QUINTI

Quum C. Catonis tribuni plebis interc

M. Catonis tribuni plebis intercessionibus] Lego *C. Catonis* ex epistolis Ciceronis ad Lentulum [lib. 1. ad Famil.] Etenim Lentulo in re Alexandrina maxime adversatus est. Item ex lib. 22. Annalium Fenestellae intelligitur, teste Nonio [voc. *Rumor.*] *Quod, ut magistratum tribuni inierunt, C. Cato turbulentus adolescens, nec imparatus ad dicendum, concionibus assiduis invidiam et Ptolemaeo simul, qui jam profectus ex urbe erat, et P. Lentulo consuli, paranti jam iter, concitare secundo quidem populi rumore jam coepit.* SIG. Vide Dionem Cass. lib. 39. pag. 103. Cic. 2. ad Q. Fratr. ep. 6. ibique Manutium, et Pighium ad A. V. ıɔcxcvıı. et seq. DUKER. Praeterquam hoc loco, *Cato* etiam memoratur mox verbis seqq. et Epit. praecedenti non longe a fine. In horum Catonum praenominibus variant scripti et editi. In epitome praecedenti omnes codd. legunt *M. Catoni.* Eamdem scripturam servant typis inpressi usque ad Sigonianam anni 1572. quae substituit *C. Catoni.* Id mox arripuerunt Parisini anno 1573. et post eos tantum non omnes recentiores; nisi quod nuper Crevierius priscam lectionem revocarit. Hoc loco *C.* vel *G. Catonis* est in Voss. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. *M. Catonis* in Leid. Berg. Norv. et, excepta Campani alterum praeferente, editionibus omnibus ante Sigonium, qui *C. Catonis* legendum docuit. Ipsius vestigiis institerunt omnes recentiores, excepto ... iterum *Marci* pra... tribuit. Mox verbis ... *M. Cato* legunt om... omnesque editiones ... Gronovium, cujus ... dedit *C. Cato*, quum ... varit *M. Cato.* ... quuntur Hearnius, ... din. Jam vero, qu... referuntur, pertine... nem Uticensem, ut ... Plutarcho ej. vit. p... eumdem pertinent, ... tur in periodo seq. ... eodem Plut. ibid. p... tonem autem Uticen... praenomen habuisse ... storici consentiunt. ... tone diversus est, cu... tio fit: is enim trib... vocatur. Jam vero C... sis tribunatum pleb... no V. ıɔcxcı. Silano ... consulibus. Vide Pl... p. 769. At Cato hic ... tribunus plebis fuit, ... Uticensis praeturam ... repulsam passus, et ... praelatus est. Vati... praetor fuit A.V. ıɔc... pejo et Crasso utroqu... consulibus. Et quid... tonis praenomen fui... *Γάϊος*, teste Dion. C... Ejus aliquoties Cic. ... 1. ad Famil. et lib. ... Q. Fratr. Sed prae... facit locus lib. 2. ad ... *C. Cato concionatus ... tia haberi non situ... cum populo dies ag... exemti.* Ex his omni... Epit. praec. legendu... *Catoni*, hoc loco *C.*

ollerentur, senatus vestem mutavit. M. Ca-tione praeturae, praelato Vatinio, repulsam em, quum legem inpediret, qua provinciae is in quinquennium, Pompejo Hispaniae, yria et Parthicum bellum, Caesari Gallia

to. Ex omnibus ita-lae Sigonii prima et ae, quam nuper Cre-bis dedit, tribus his n lectionem exhibue-uae aliquo eorum lo-rrarunt. Vox *inter-s* male exsulat a Leid.

one praeturae, prae-tio, repulsam tulit] *ato L. Vatinio.* Scri-*to P. Vatinio.* J. FR. atinii praenomen *P.* lectore, contra quam t, recepit Clericus. Et l ei praenomen fuisse, rum illud ignorant om. nostri. *in petitione a repulsam tulit* legit

ovinciae consulares in nium, Pompejo Hispa-] Lege *consulibus*, pro rs, ut Pompejum Cras. consules iterum intelli-IGON. Ita legunt etiam ff. Berg. Lov. 2. Boend. oci, et ed. Camp. Vide 58. Contra vox *provin-* ulat a Leid. quae etiam endio sensus abesse pot-num testem audire peri-est. Tum *Hispania* Voss. Male. Vide ad Epit. 96.

ri Gallia et Germania] mania nihil apud alios n inveni. Gessit quidem dversus Germanos, et eos tequam Rhenum transi-od ipse lib. 4. B. Gall. sed ex eo, quod Plutar-vita illius [pag. 718.] e Tanusio Gemino, et in Cat. Utic. [p. 784.] scribit, Catonem, quum senatus supplicationes victoriae Caesaris caussa decrevisset, censuisse, eum, tamquam violatorem foederum, Germanis dedendum esse, quo etiam Sueton. Caes. c. 24. respexit, facile intelligi potest, ipsum causam hujus belli, ut plerorumque aliorum, quaesivisse. Dio quoque lib. 39. pag. 113. rem aliter, atque ipse, refert, nec perfidiam ac simulationem illam Germanorum, quam 4. B. G. 13. ambitioni et crudelitati suae praetexit, (nam, quadringenta millia hominum ab eo tum interfecta fuisse, scribit Plutarchus) memorat, sed satis aperte significat, Germanos ab eo per fraudem circumventos esse. Ipsi, speciosos titulos injustis bellis et turpibus actionibus praetendenti, non credendum est. Nam, hunc ei morem esse, recte monet Victorius 3. Var. Lect. 27. DUK. Quatuor haec vocabula exsulant a Voss. Berg. Lov. 2. et Boend. Verum eodem tempore, quo Pompejo et Crasso provinciae adsignabantur, Caesari imperium prorogatum fuisse constat ex Plut. in Crass. 552. in Pomp. 646. et in Caes. 718. Vide etiam Suet. Caes. 24. et Dion. Cass 39, 106. Quod autem Galliae jungatur Germania, de eo vide ad h. loc. Clariss. Dukerum.

In vincula ductus est] *conjectus est* Leid. Epit. 48. *Ab tribunis plebis* etc. *in carcerem conjecti sunt.* Altera tamen lectio, pro qua stant reliqui codd.

et Germania dabantur, a C. Trebonio tribu legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabi consul Ptolemaeum reduxit in regnum Aeg cto Archelao, quem sibi regem adsciverant. victis Germanis in Gallia caesisque, Rhen

auctori itidem in usu fuit. Supra Epit 38. *Quum in vincula et carcerem duceretur.* Epit. 55. *Consules in carcerem duci jusserunt.*

In regnum reduxit Aegypti] Vet lib. *reduxit in regnum Aegypti.* SIGON. Similiter Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp.

Rejecto Archelao] Vet. lib. *ejecto Archelao.* SIGON. Immo cum Berenice filia, quae ei nupserat, occiso. Vide Dion. lib. 39, 117. et Strab. 17. 796. DUK. *rejecto* servant Voff. Boend. et Norv. *ejecto* Berg. Lovel. 2. et Exc. Pithoei. *abjecto* Leid. Mox *regem adasciverant* Exc. Pithoei.

Victis Germanis et in Gallia caesis] Copulativam ignorat Vossianus. Gud. *victis Germanis in Gallia caesisque.* J. FR. GRON. Vulgatum servant Leid. et Berg. Copulativa abeft a Lov. 2. *victis Germanis, et caesis in Gallia* Boend. quam lectionem, vel Gudianam Gronovii, quae etiam Crevierio placuit, vulgata veriorem puto. Mox *Rhenum transivit* Berg. Vide ad Epit. praeced. Ita *transcendere fossam* dixit Liv. 25, 14.

Proximam partem Germaniae domuit] Vet. lib. *et proximam.* SIG. Pariter Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Sed copulam ignorant Voff. Boend. et Norv.

In Britanniam, parum prospere tempestatibus adversis,

trajecit, iterumque licius] Lege ex vet. *tanniam primum p spere* etc. *trajecit, rum felicius.* SIG. *rum* [pofteriori loco riori versiculo incul rus [3, 10.] *Ipso quo tranquillo magis e* J. FR. GRON. *prim prospere,* ut Sigoniu invenit, et in context etiam in Exc. Pithoei nius monuit. Grute *primo parum pros* quod servant Leid. et Boend. idque volu scriba Lov. 2. qui t rans *quo*, pro *primo*, *tempestatibus abor* qui scribere voluiffe *ortis.* Solent enim librarii. Vide ad 2, *tis* etiam praefert ed. nihil muto. Livius 3 *navis administrati secundam, alia in tempestatem usui s* de Invent. 31. *Naut quum adversa tem alto jactarentur.* *Adversa tempestat plurimam classis p perdidit.* Insuper *parum felicius* Lei *itemque parum fel iterum parum feli* Lov. 2. Boend. et E Sed, vocem *parum* ex xime praecedentibus repetitam effe, Gron tior; eamdem tamen co ex contextu ejice deo. Paullo ante *ac*

et proximam partem Germaniae domuit: e oceano in Britanniam, primo parum propestatibus adversis, trajecit; iterum parum magnaque multitudine hostium caesa, alirtem insulae in potestatem redegit.

f. Sed librarius duonem *demum* et dese, et utramque hoc mere voluisse, vide-, 44, 4. Voces autem confundi, dictum est .

que hominum mul-esa] Voss. et Gudiani *multitudine hosti-*. FR. GRON. Simi-Berg. Lov. 2. Boend. , et ed. Camp. Pas-Epitomis *maximum* esse ab editoribus, ubi vulgo codd. *magnum* praeferunt, notavimus ad Epit. 50. Commutari etiam saepissime voces *hostes* et *homines*, vidimus ad Livii 24, 40, 14.

Reliquam partem insulae in potestatem redegit] Vet. lib. *aliquam partem*. Egregie. Nam scribit in Agricola Tacitus [c. 13.] Caesarem, qui primum in Britanniam legiones Romanas duxit, prospera pugna terruisse incolas, et litoris tantum potitum esse. SIGONIUS. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LX

IN LOCUM LIBRI CV. T. LIVII.

U. c. 696. A. C. 56. *Urbana certamina recrudescunt.* I. Bellorum ea conditio quum esset, ut tam[...] terdum post gravia et atrocia damna pace aut ind[...] interquiescerent, aut saltem hieme remitterentu[...] urbe, non conditionibus, non tempore leniente [...] sine intermissione certabatur. Nova et ingens co[...] tio ex eo surrexerat, quod Cn. Pompejus, M. Cr[...] quos ullius bonae rei caussa cum Caesare fuisse [...] credebat, consulatum petituri dicebantur: qua[...] haud dubie ad opprimendam libertatem pertineb[...] occultabant illi consilium suum, quia in eo ne[...] quod quum re insolens, tum tempore alienum (non enim erant legitimis diebus professi) metu ne validius oppugnarentur.

II. Nam Cn. Lentulus Marcellinus egregium stabat consulem: et, quia ille comitia erat hab[...] nec alioquin imbecillis erat, haud immerito t[...] tur. Jam M. Cato per adfinitatem consulis L. [...] pi, cujus filiam Marciam duxerat, auctoritatem consularem obtinebat. *Pompeji et Crassi dolus,* Idcirco, parum confisi [...] hoc agebant, ut dolo rem obtinerent. id adeo p[...] processurum, si toto illo anno comitia imped[...] sic enim necessario decurrebatur ad interregnum [...] que spatium dabatur, quo petere secundum l[...] consequi magistratum possent.

Per C. Catonem comitia impedientium. III. Idoneus audacia et adversus senatum [...] Cato tribunus plebis ad hoc ministerium vid[...] quem multa de Caesare ferre parantem consul[...] principes impediebant. Facile hic transductus

---

Cap. I. Plut. Crasso et Caes. et Pomp. et Cat. V[...] Dio, l. 39. Cap. II. Cic. ad Q. Fratr. 2, 6. Dio. P[...] Dio. Cap. III. Cic.

iet, acrius premeretur. Moesti adstabant Pa-
itisque dignitatis insignibus illacrimantes at-
entes, haud minorem tacendo commiseratio-
inum, quam dicendo consul, excitabant. Ne-
tum contradicendi animus aut fiducia fuit:
aves querelarum caussas habere consulem, et
n faventem, apparebat. Quippe quum ni- *Nimia Pompeji potentia.*
Pompeji potentiam accusaret, universus ei
clara voce adsensus est. Atque ille, *Accla-*
uit, *Quirites, acclamate, dum licet: mox enim*
ere non licebit.

is actis, quum reversi in curiam essent, P.
servato vestitu in concionem populi progres-
ulem et ceteros acerrime insectatus est: cum
gratiam redintegrans, cujus auxilio legatio-
am, quam captabat, se credebat adsequi
uum eam rem permoleste senatus ferret, ab-
none perrexit in curiam Clodius, ut ibi quo-
sariis conviciaretur. Sed, repulsus a qui-
natoribus, cinctus ab equitum globo, peris-
nanus, nisi plebs appellata cum facibus ac-
incendium curiae minitans, si quid acer-
io accidisset. Ea vis et tum servavit Clo-
senatum ad ceterum certamen effecit mollio-
npejo postea non difficile fuit venire in cu-
decernentibus, quae nollet ipse, resistere.

J. c. 696. A. C. 56. *esse, cur petat; esse, quo resistat malis.* Simul int tus Crassus fuerat. ille *se facturum* dixit, *qu reipublicae fuisset visum.*

Certamina cum Marcellino consule. VI. Crassi responsum moderatius, Pompej bum et incivile quum existimaretur; Marcelli vectus suo more in Pompejum est, per haec t eum et in curia, et ad populum aspere tracta tus. Respondit Pompejus, *malam sibi a Marce ferri gratiam, qui suo beneficio factus ex elingui fac set; et, antea jejunus ac famelicus, nunc quotidie* At Marcellinus, hoc velut ultimo conatu ed posterum abstinuit curia, majorque cum eo p trum: adeo ut numquam ad numerum reliqua ni parte convenirent. ceteri neque vestem sen resumere volebant, neque ullis adesse soll itaque nec in Albanum montem iverunt, quu Latinae instaurarentur. sic absumpto, quod r ex eo anno fuerat, quum, circumacto consul perio, interreges creari coepissent, Pompej Crasso consulatum aperte petere decrevit.

Pompejus et Crassus consulatum petunt. VII. Hos praeter propriam potentiam amic ris adjuvabant, ad quos ille scripserat: sed e plurimos cum P. Crasso M. F. per caussam tuum in urbem idem Caesar miserat. His r territi ceteri candidati mature cesserunt. L tium, sororis suae maritum, M. Cato confirn *susceptam de libertate veriu*, *quam consulatu*, *co metu defugeret.* Neque deerat multorum favor *Pompejus Crassusque iterum, quid una peterent*, mi *neminem igitur praeterea dignum eo magistratu in ci qui cum alterutro horum declarari possit?* Igitur a factio, quum timeret inclinationem plebis, conversa, Domitio, ante lucem in campum e suit insidias: puerque praelucens ei cum q aliis occisus est. Retinebat tamen Domitiu ipse quoque vulnere in dextrum cubitum acc cius. sed, quum omne illorum agmen diffug mens Domitius aegre domum rediit: Pompe susque, repugnante jam nemine, facti.

L. Piso male praeest Macedoniae. VIII. Inter haec L. Piso Macedoniam, A. Syriam cum finitimis provinciis, adversa ute

Cap. V. Plut. Cap. VI. Cic. ad Q. Fratr. 2, 6. Pl Dio. Cicer. Dio. Cap. VII. Plut. Pomp. et Cra Dio. Appian. Dio. Plut. Cap. VIII. Cic. pro S Prov. Cons. et in Pis.

[illegible] tenuerant. Piso per avaritiam accolis Macedo-[illegible] Thracibus ac Dardanis pacem magna summa ven-[illegible]erat. Ea ipsa res in bellum egit barbaros, ut re-[illegible] ex bellica praeda domos, quas pretio quietis ex-[illegible]erant. Igitur non vexata solum et spoliata Mace-[illegible] est, sed etiam exercitus Romanus, vi hostium, [illegible] imperatoris injuria, fame, morbo consumptus. U. c. 696. A. C. 58.

IX. Thessalia et Achaja, sicut ab hoste longius ab-[illegible], cladibus intactae, pacis injurias sentiebant, [illegible] vim pecuniae Pisoni pendere coactae. Gra-[illegible] hac Byzantini vexabantur, quos ob merita Mi-[illegible] bellici senatus populusque Romanus nuper li-[illegible]erat. Missae tamen eo cohortes in hiberna sunt, [illegible] leges senatusqueconsulta exercita jurisdictio: [illegible], vis, ac libido foedissime grassata. Nam et [illegible] urbisque ornamenta multa abrepta sunt; et [illegible] factae: et virgines nobilissimae, quum ad stu-[illegible] raperentur, in puteos abjectis corporibus vo-[illegible] morte interierunt. Neque mitius Agriani Do-[illegible]que et Aetolia vexata. *Thessaliam et alios graviter vexat.*

X. In Syria Gabinius adversis rebus nocebat rei-publicae; prosperis consulebat sibi. primo adventu parte equitatus, deinde cohortibus aliquot amissis, quum reliqua felicius procederent, bella non ex necessitate aut bono publico sumebat, sed inferebat quibuslibet etiam pacatissimis, quorum opes spem opimae praedae rapacissimo eidem profusissimoque mortalium facerent. *Gabinii gesta.*

XI. In Judaeos tamen, cum Alexandro Aristobuli filio rebellantes, expeditione suscepta, non instrenuum imperatorem egit. quum enim Alexander, exercitu collecto, muros Hierosolymitanos, eversos a Pompejo, instaurare coepisset, deinde ab hoc instituto repulsus Machaeruntem et alia quaedam castella communiret, Gabinius, praemisso M. Antonio, quem equitatui praefecerat, cum legionibus subsequutus, haud procul Hierosolymis signa cum Judaeis contulit. Ibi quum tria millia interfecta hostium, capta totidem essent; reliqui cum duce suo Alexandrium confugerunt, castris ante ipsa munimenta positis. In hos, quia veniam delictorum oblatam a Gabinio aspernabantur, iterum *Et de Judaeis victoria.*

Cap. X. Cic. de Prov. Cons. c. 4. et pro Sext. c. 33. c. 43. Cap. XI. Joseph. Antiq. 14, 10. et de B. Jud. 1, 6. Plut. Anton. c. 3. Joseph.

U. c. 696. A. C. 56. factus impetus, et, plerisque caesis, ceteri intra muros compulsi sunt. Hoc proelio M. Antonii virtus clara exstitit, multique hostium ipsius manu interfecti. Nec diu postea restitit Alexander. quo in deditionem accepto, Gabinius castella, quae nominavimus, et praeterea Hyrcanium, ne res novantibus receptui essent, diruit: contra dirutas olim urbes restituit multas, Scythopolin, Samariam, Anthedonem, Azotum, Raphiam, Dora, Mariſſam, Appolloniam, Jamniam, Gamalam, Gazam, et alias praeterea non paucas. Judaeam deinde ita composuit, ut reducto Hierosolymam Hyrcano sacerdotium redderet; gentem optimates regerent, quinque conventibus institutis.

Ob quam tamen denegata Romae supplicatio. XII. Ob has res quum missis in urbem literis supplicationem petisset, Idibus Majis frequenti senatu denegata est: quod praeter T. Albucium acciderat nemini. Eam Gabinius ignominiam Ciceronis inimici opera putaretur accepisse, nisi per absentiam Ciceronis id esset actum. Publicanorum potentissima factio plurimum ei nocuisse videtur, cui se in provincia perquam iniquum adversumque exhibuerat.

U. c. 697. A. C. 55. Cn. Pompejo II. M. Licinio II. coss. *Pompejus et Crassus comitia in potestate habent.* *Catonem, ne fiat praetor, impediunt.* XIII. Quum deinde Cn. Pompejus Cn. F. Sex. N. Magnus, M. Licinius P. F. M. N. Crassus altero collegio consulatum inissent, ante omnia ceterorum magistratuum comitia curae habuerunt: intentis in hoc animis, ne quisquam, nisi qui de factione illorum esset, crearetur. Praecipue referre arbitrabantur, Catonem repelli, qui providus futuri praeturam petebat, ut auctoritatem magistratus velut arcem defendendae libertatis obtineret. Igitur multa praeter morem et honestum commenti sunt, quo tam gravem futurum adversarium amolirentur. Jam primum per infrequentiam senatusconsultum faciendum curaverunt, *uti praetores, qui creati essent, extemplo inirent:* quamquam sententiae dictae erant, *praetores ita creari placere, ut dies sexaginta privati essent.* Quum ita providissent, ne ambitus judicio esset ante magistratum initum locus, amicos suos clientesque commendarunt populo tam inverecunde, ut ipsi palam praeberent pecunias, ipsi praeessent suffragiis.

Cap. XII. Cic. ad Q. Fratr. 2, 8. Cic. de Prov. Cons. c. 7. Cic. ad Q. Fratr. Cap. XIII. Cic. de Prov. Cons. c. 5. Dio. Plut. Cat. Cic. ad Q. Fratr. 2, 9. Plut.

Ne sic quidem plus largitio et fraus consu- U. c. 697.
um virtus atque existimatio Catonis, potuit; A. C. 55.
e haud dubie praetor, ni Pompejus, ceteras *Turpibus*
uctoritatem praerogativae sequuturas metuens, *artibus.*
endacio comitia dissolvisset, tamquam audito
obnuncians: nec enim Jove tonante cum po-
i licebat. Iterum deinde mercedem augentes,
aniore populi parte vi pulsa, quum Cato, ut
gum servantissimus, suarum partium studiosos
opponere vetaret, effectum est, ut pro Catone
inius renunciaretur, quamquam nuper repulsam
itione aedilitatis tulerat.

V. Hoc ubi factum est, ferunt partem populi, *Catonis in*
n suffragiorum sibi consciam, fugae simili dis- *hos oratio.*
disparuisse: ad ceteros, dante concionem tribu-
(sive C. Atejus Capito, sive P. Aquillius Gallus
ceteri enim consulum erant adseclae) verba fe-
Catonem, non praesentia modo, uti se habe-
, clare docentem, sed etiam vaticinantem de fu-
: Pompejo Crassoque haud leviter perstrictis,
rempublicam et consulatum ita gerere constituissent, ut ii-
dus ei praetor Cato fuerit. Domum inde digredien-
major hominum multitudo deduxit, quam eos si-
omnes, qui erant praetores declarati. Aedilium
comitia turbulentiora fuerunt. caedes ibi facta,
que propinquus periculo Pompejus fuit, ut vestis
multo sanguine respergeretur. Is adspectus, quum,
missa domum veste, alia postularetur, Juliam Pom-
ji conjugem tum praegnantem ita perterruit, ut, ab-
tu facto, gravem in morbum incideret. Valde enim
abat virum, isque ei in amore respondebat. Unde
ox criminati sunt inimici, *provinciam obtinere per lega-*
, *ipsum sedere ad urbem, ut fomenta praeberet seditioni-*
ur, et Juliae suae deliciis homo uxorius frueretur.

XVI. Comitiis magistratuum, uti voluerant consu- *Consules per*
les, perfectis, ipsi, nullius rei cupiditatem praefe- *Trebonium*
rentes, in speciem quiescebant. At C. Trebonius tri- *provincias*
bunus plebis suum nomen rogationi commodabat, qua *ambiunt.*
consulibus provincia in quinquennium Syria et Hispa-

Cap. XIV. Plut. Pomp. et Cat. Dio. Liv. Epit. Val. Max.
7, 5. Cap. XV. Cic. in Vatin. 15. et 16. Plut. Dio. Plut.
Dio. Appian. Civil. l. 2. Val. Max. 4, 6. Plut. Pomp. Plut.
Crass. c. 28. Dio. Plut. Cat. Vell. 2, 48. Plut. Pomp. Cap.
XVI. Dio. Liv. Epit. Vell. 2, 46. Appian.

U. c. 697. A. C. 55. nia (nam et Hispaniam Aquitanici belli vicin moverat) destinabantur: adjiciebant, uti copia sociorumque conscriberent, quantas e rep fide sua ducerent: belli etiam et pacis arbitr finitimis regibus atque nationibus penes ips

Amicis Caesaris consentientibus. XVII. Haec ab initio non aliis modo, s amicis Caesaris, parum placebant, quod jam pars temporis, quo imperium ejus finiebatur, tr ne a Pompejo Crassoque, tantam potentiam opprimeretur: donec hi nova pactione, de p do Caesari imperio ferendum curaturos, adfi fidem. Ita quiescentibus Caesarianis, reliqu obnoxio aut desperante, nemo magnopere T legi, praeter Catonem atque Favonium, rep duobus tribunis plebis hos adjuvantibus. *Sed Cato repugnat.*

XVIII. Sed adversus tantarum factionum rum roboris in tam paucis erat: legemque d volentibus ne tempus quidem idoneum conc Unicam horam Favonio dederat Trebonius, vi rendum de temporis angustia sufficiens spati Cato quum accepisset, frustra de negotio dic telligens, multa monendo praedicendoque te mebat: donec interpellatus, et, quia nihi pergebat dicere, de rostris detractus est. (etiam ex inferiore loco vociferanti populus ret, iterum missus a tribuno viator foro eu Nec quievit ille, quo minus statim reverte populum ad praestandam sibi secundum mo ges audientiam inclamaret.

Et in carcerem abduci jubetur. XIX. Id quum saepius esset factum, aes lore et cura Trebonius abduci eum in carcer Sed populus sequebatur, auresque praebe eundum de legis incommodis disserenti. Un incessit Trebonium, missumque fieri Caton Sic ea dies exempta est, ut nemini tribunor ad populum facere vacaret. Obtinebat enir legibus privati primum, qui vellent, deinde tus dicerent; ne, si priores hi essent auditi, tatem horum privati sequerentur.

Lex per vim perfertur. XX. Idcirco P. Gallus, ne postridie foro retur, in curia pernoctare statuit, tutissimum

c

Cap. XVI. Plut. Pomp. et Caes. etc. Dio. C. Plut. Cat. Dio. Cap. XVIII. Plut. et Dio.

as et commodiſſimum una cum luce in con- oditaro. Sed C. Trebonius, omnibus oc- ac januis, praesidioque armatorum opposi- ibi noctem et sequentis diei partem magnam nsamere coëgit: Atejum cum Catone et Fa- orum amicis alia multitudo, praeoccupato octe loco, concione prohibuerunt. Illi ta- conati Favonius et Ninnius, clam reperto et Atejus, aliorum humeris sublati, ob- nt. Ceterum vis adversariorum validior tis his a foro pulsatisque, atque etiam in- iorum haud paucis, quum etiam L. Annali aſſus ipse faciem pugno contudiſſet, per lex eſt. U. c. 697. A. C. 55.

cce autem, populo jam incipiente dilabi, forum Atejus, collegam Gallum manu du- e curia in concionem venerat, ibique fue- tus. Id oſtendens multitudini Atejus, rei- ientem orationem orsus magnopere plebem t; quum, re nunciata, consules, nec enim magna ſtipati manu aberant, repulerunt vocataque ſtatim concione, etiam de pro- saris in quinquennium ei prorogandis per- em. Ibi quoque repugnatum eſt ab iisdem: jam ad populum, sed ad Pompejum, ser- erso, *ipſum non intelligere, quae faceret*, teſta- *enim non in ceterorum magis capita, quam ſuos* *oi, Caeſarem attollere: cum eo deinceps onere, ravius ipſius culpa eſſet factum, quam ut ferendo eſſe poſſit, in rempublicam procubiturum. Tum praeter poenitentiam nihil ſit futurum reliqui, iturum conſilia: qui non minus tuta et ſalubria, bonesta, ſuaſiſſet.*

Atque etiam alia de provinciis Caesaris prorogandis.

tque id vaticinium paullo poſt comprobavit 'um vero Pompejus, inflatus magnitudine commutationem fortunae timens, cum incias, tamquam oppreſſae captaeque rei- olia, dividebat. Sortem adhiberi placue- iam Craſſo, Africam omnem et Hispanias bus quatuor Pompejo dedit.

Consules provincias sortiuntur.

His ita confectis, ad emendandos civitatis gii auctores se contulerunt. Nihil erat ci-

Legem judiciariam ferunt.

---

lut. Craſſo sub finem. Dio. Cap. XXI. Appian. at. Cap. XXII. Plut. Pomp. et Craſſo. Ap- *Cap. XXIII. Dio, p. 61.*

U. c. 697. A. C. 55. vitatis judiciis corruptius, nihilque frequentius ut atrocissimorum criminum manifesti per gra pecuniam absolverentur. Praecipue erat insi quod, accepta a Ptolemaeo rege pecunia, mu dendos curaverant legatos Alexandrinos, aut e eo crimine postulati frequenter fuerant, sibi i eripiebant. Etiam P. Ascitius, qui conscius tor occidendi Dionis fuisse credebatur, judicio beratus. Aurelia lege cautum erat, *ut ex tribu bus judices legerentur:* id mutari non placuit: m gendorum immutatus, latumque, *ut amplissimo lecti e centuriis judicarent trecenti sexaginta viri.* I tatem plerisque fuisse ad accipienda munera tum videbant: sed nec fallebat eos, non fo centiores, qui per scelera ad divitias pervenisse in ea morum foeditate nihil aliud fieri poter que auctores legis tales erant, ut severis inco que judicibus sibi nihil opus esse existimare enim crimina aut accusatores vel Magno Pomp rant, si judicia rite et libere exercerentur.

Crimina Pompejo objecta. XXIV. Neque dissimulatum hoc a Cn. Piso Manilium Crispum accusans, quum evidenter Pompejo videret eripi, juvenili temeritate m mina praepotenti defensori objecit. Ad hae Pompejus dixisset, *Cur igitur me quoque non accu* spondit: *Da praedes reipublicae, te, si postulatus f vile bellum non excitaturum: etiam de tuo prius, qua nilii, capite in consilium judices mittam.* Laudand est in his Pompeji moderatio, qui etiam in hominum convicia civiliter tulit, in quibus et I Manciam Formianum, libertini filium, impo mum senem, et a juventute magnorum viroru citias rabiosa dicacitate provocare solitum.

Leges ab eo latae. XXV. Talis Pompejus tum erat, quum legi stitueret civitatem: ex quibus, quae de pa fuit, hodie quoque vim aliquam obtinet; cete leverunt. Nam et de ambitu tulerat, aucta num poena, quas nemo fecerat impudentius. S ria quum esset promulgata, celeriter concidi tensio speciosis nominibus tuente luxum, con ipsos laudante, *quod, cultu sumptuque magnifi*

Cap. XXIII. Cic. pro Coel. c. 10. Ascon. in Pis. 76. Plut. Pomp. Dio, p. 67. Cap. XXIV. Vali M Val. Max. 6, 2. 4. 8. Cic. de Or. 2, 65. et 66. Quin Cap. XXV. Pigh. Ann. Dio.

insanum in has ineptias ſtudium *piſcina-*
ero solebat, *negligi prae his rempublicam,*
illi principes digito coelum putant attingere,
u piſcinis ſint, qui ad manum accedant.

atque inveteratum hoc malum, et lege tibus magis, quam luxui, detractum, rum deliciis, et minore tantum rebus osito pretio. Aemiliam deinde legem s primo pravitas auctoris, poſtea calami- Antiam, a Reſtione perlatam, quum es- lus servavit, qui tulerat, in ceteris ra- tum vincente consuetudine. Igitur poſt enta morbum remedio validiorem eſſe icabant: et, quum severam aliquis in em habuiſſet, reprehensus ab alio eſt, *aſſo, luxuria Lucullo ſimilis, tamquam Cato* iam consules, ne invidere aliis diceren- i usurparant, omiſſa lege, plane diver- ederunt operam. *Fruſtra coërcitus legibus sumptuariis.*

am ille temperantiae et frugalitatis ma- n suum absolverat, idque poſt hominum paratiſſimis magnificentiſſimisque ludis ari. Antiquitus ſtans populus spectare deinde scena gradusque subitarii, finito llendi, ſtruebantur. Primus Pompejus atri sedem posuit, admirabili opere, ni- *Theatrum Pompeji.*

U. c. 697. A. C. 55. re Nasica, noverat. Igitur et, ad dedicati... cto populum vocans, non theatrum, sed V... plum, nuncupavit, *cui subjecimus*, inquit, *gra... culorum.*

XXIX. Ceterum id templum tertio demum ... sulatu perfectum atque dedicatum est. maximu... opus erat, et ad hoc toto, qua patebat, imp... namenta conquisita: inter quae memorantur ... variarum gentium, itemque certorum homin... mirabili aliqua fortuna ad famam pervenerunt... magnorum artificum ingeniis diligentius ela... *Spectacula et ludi.* Sed hoc tempore spectacula musica, ludique ... scenicique sunt editi, et Circenses, cum ... venationibus, ut spatio quinque dierum leon... genti occiderentur.

Elephantorum pugna. XXX. Elephantorum extremus dies fuit, ... serationis, quam delectationis, habens. Qui... gnavere in circo duodeviginti, commissis mor... noxiis hominibus, et praeterea jaculatoribus ... Quum aliquot essent vulnerati, tentaverunt ... nem universi, non sine metu populi: sed clath... reos, qui erant circumdati, non potuerunt pe... re. Tum vero, porrecta in coelum probosci... miserabili habitu sonoque veluti comploratio... derunt, ut dolore ardens populus consurgere ... pejoque dira omnia imprecaretur. Pervasera... proximum humanis sensibus animal poscere v... Deos ob violatum jusjurandum, quo decepti i... *Et ingenium.* naves conscendissent, non aliter facturi. *Ess... belluae illi cum humano genere societatem: eamque ... borum intelligere.*

XXXI. Sane ab his, quae veteres tradider... abhorrent testimonia plurimorum, qui, post... diae Africaeque interiora penitius sunt cognit... ma belluarum istarum armenta viderunt. Cet... moenissimi vir ingenii Justus Lipsius in Epist... phantorum admiranda diligenter suaviterque d...

XXXII. At populus Romanus, non tam ... munificentia delinitus, quam offensus delect... consules instituerant agere, Catonem, et qui...

Cap. XXVIII. Tertullian. de spectac. Cap. XXIX ... 10, 1. Sueton. Ner. c. 46. Plin. 7, 3. Dio. Plut. Ci... 7, 1. Cap. XXX. Dio. Plut. Cic. Sen. de Brev. vit. c... Plin. 8, 7. Dio. Plin. Dio. Cic. Cap. XXXII. Dio...

efferre laudibus; ceteros incusare modis U. c. 697.
pit. Unde, resumpta fiducia, tribuni duo A. C. 55.
nari amicis consulum, criminibus in ipsos
petituris. Tum consules ad invidiam tri- *Tribunorum*
eftem mutarunt: idemque a parte senatus, *et consulum*
ilum sectam sequebatur, factitatum. Cito *contentiones.*
mpta eft: tam sine cauffa, quam posita mo-

I. Sed dispar consulibus sicut apparatus et
, sic etiam animus erat. Pompejus, qui ad
nere malebat, vel uxoris gratia, vel ut res
per legatos, urbanas praesens in poteftate
levius ferebat tribunorum voces, consules
redi paffuros negantium: atque ultro ftruebat
cauffas, imposita rei frumentariae curatione
sumpta. Craffus dies noctesque nil nisi Par- *Craffus*
bellum, Bactrosque et Indos, et ultimi orien- *Parthicum*
s effraeni cupiditate cogitabat. Nihil horum *bellum cupit.*
quae de imperio consulum erat lata, diserte
fuerat: sed in omnem sententiam interpretari
legum non erat his arduum, quibus facile fue-
rare, ut, qua ipsi conceptione verborum vo-
at, leges rogarentur. Craffi amentiam Caesar,
um quo consilio, augebat, propositum ejus di-
s, et quidlibet pollicitus. Idcirco et ipse arma
it tribunorum actionibus, et, quum illi, ad-
m vim invalidi, ad invidiam et deteftationes se
iffent, oravit collegam, ut, quo die paludatus
cturus erat, adeffet, seque prosequeretur.

XXXIV. Maxima erat in foro collecta turba morta- *Ab Atejo*
lium, ita praeparatis animis, ut exeuntem Craffum *retinetur.*
convicio et jurgiis retinerent. Sed ubi Pompejum ante
illum incedere composito vultu viderunt, ejus honori
gratiaeque datum, ut cum silentio decederent de via.
Unus Atejus, qui et vota in Capitolio nuncupanti ob-
nunciaverat, manere jubebat, Deos hominesque tefta-
tus, illam contra foederatos populos expeditionem lugubrem
et ignominiosam populo Romano fore. Quum nihilo secius
videret pergere Craffum, viatore miffo, duci eum in
vincula juffit. ubi id quoque, tribunis aliis interce-
dentibus, irritum fuit, praecurrit ad portam, foculo-

Cap. XXXIII. Plut. Pomp. et Craffo. Dio. Plut. Craffo.
Appian. Parthic. Plut. Dio. Vell. 2, 4. Flor. 3, 11. Cap.
XXXIV. Plut. Dio. et Plut.

U. c. 697. A. C. 55. re Nasica, noverat. Igitur et, ad dedicatio... cto populum vocans, non theatrum, sed Vene... plum, nuncupavit, *cui subjecimus*, inquit, *gra...* *culorum*.

XXIX. Ceterum id templum tertio demum eju... sulatu perfectum atque dedicatum est. maximum... opus erat, et ad hoc toto, qua patebat, imper... namenta conquisita: inter quae memorantur ... variarum gentium, itemque certorum hominum, ... mirabili aliqua fortuna ad famam pervenerunt, ... magnorum artificum ingeniis diligentius elabor... *Spectacula et ludi.* Sed hoc tempore spectacula musica, ludique g... scenicique sunt editi, et Circenses, cum eju... venationibus, ut spatio quinque dierum leones ... genti occiderentur.

Elephantorum pugna. XXX. Elephantorum extremus dies fuit, pl... serationis, quam delectationis, habens. Quipp... gnavere in circo duodeviginti, commissis more p... noxiis hominibus, et praeterea jaculatoribus Ga... Quum aliquot essent vulnerati, tentaverunt er... nem universi, non sine metu populi: sed clathro... reos, qui erant circumdati, non potuerunt perfr... re. Tum vero, porrecta in coelum proboscide, miserabili habitu sonoque veluti complorationem ... derunt, ut dolore ardens populus consurgeret, ... pejoque dira omnia imprecaretur. Pervaserat o... proximum humanis sensibus animal poscere vind... Deos ob violatum jusjurandum, quo decepti in A... *Et ingenium.* naves conscendissent, non aliter facturi. *Esse p... belluae illi cum humano genere societatem: eamque ser... borum intelligere.*

XXXI. Sane ab his, quae veteres tradiderunt, abhorrent testimonia plurimorum, qui, postqu... diae Africaeque interiora penitius sunt cognita, ... ma belluarum istarum armenta viderunt. Ceteru... moenissimi vir ingenii Justus Lipsius in Epistoli... phantorum admiranda diligenter suaviterque desc...

XXXII. At populus Romanus, non tam Po... munificentia delinitus, quam offensus delectu, ... consules instituerant agere, Catonem, et qui c...

Cap. XXVIII. Tertullian. de spectac. Cap. XXIX. ... 10, 1. Sueton. Ner. c. 46. Plin. 7, 3. Dio. Plut. Cic. ... 7, 1. Cap. XXX. Dio. Plut. Cic. Sen. de Brev. vit. c. 13 Plin. 8, 7. Dio. Plin. Dio. Cic. Cap. XXXII. Dio.

efferre laudibus; ceteros incusare modis pit. Unde, resumpta fiducia, tribuni duo nari amicis consulum, criminibus in ipsos petituris. Tum consules ad invidiam tri- estem mutarunt: idemque a parte senatus, lum sectam sequebatur, factitatum. Cito mpta est: tam sine caussa, quam posita mo- U. c. 697. A. C. 55. *Tribunorum et consulum contentiones.*

I. Sed dispar consulibus sicut apparatus et , sic etiam animus erat. Pompejus, qui ad nere malebat, vel uxoris gratia, vel ut res per legatos, urbanas praesens in potestate levius ferebat tribunorum voces, consules edi passuros negantium: atque ultro struebat caussas, imposita rei frumentariae curatione sumpta. Crassus dies noctesque nil nisi Par- bellum, Bactrosque et Indos, et ultimi orien- s effraeni cupiditate cogitabat. Nihil horum quae de imperio consulum erat lata, diserte fuerat: sed in omnem sententiam interpretari egum non erat his arduum, quibus facile fue- are, ut, qua ipsi conceptione verborum vo- , leges rogarentur. Crassi amentiam Caesar, m quo consilio, augebat, propositum ejus di- , et quidlibet pollicitus. Idcirco et ipse arma it tribunorum actionibus, et, quum illi, ad- vim invalidi, ad invidiam et detestationes se issent, oravit collegam, ut, quo die paludatus turus erat, adesset, seque prosequeretur. *Crassus Parthicum bellum cupit.*

XXIV. Maxima erat in foro collecta turba morta- ita praeparatis animis, ut exeuntem Crassum cio et jurgiis retinerent. Sed ubi Pompejum ante incedere composito vultu viderunt, ejus honori eque datum, ut cum silentio decederent de via. Atejus, qui et vota in Capitolio nuncupanti ob- iaverat, manere jubebat, Deos hominesque testa- *illam contra foederatos populos expeditionem lug[illegible]m ominiosam populo Romano fore.* Quum nihilo secius ret pergere Crassum, viatore misso, duci eum in ula jussit. ubi id quoque, tribunis aliis interce- ibus, irritum fuit, praecurrit ad portam, foculo- *Ab Atejo retinetur.*

p. XXXIII. Plut. Pomp. et Crasso. Dio. Plut. Crasso. ian. Parthic. Plut. Dio. Vell. 2, 4. Flor. 3, 11. Cap. IV. Plut. Dio. et Plut.

eo crimine postulati frequenter fuerant,
eripiebant. Etiam P. Ascitius, qui con
tor occidendi Dionis fuisse credebatur, ju
beratus. Aurelia lege cautum erat, *ut ex*
bus judices legerentur: id mutari non placui
gendorum immutatus, latumque, *ut amp*
lecti e centuriis judicarent trecenti sexaginta
tatem plerisque fuisse ad accipienda mu
tum videbant: sed nec fallebat eos, n
centiores, qui per scelera ad divitias per
in ea morum foeditate nihil aliud fieri
que auctores legis tales erant, ut severi
que judicibus sibi nihil opus esse existi
enim crimina aut accusatores vel Magno
rant, si judicia rite et libere exercerent

Crimina Pompejo objecta.

XXIV. Neque dissimulatum hoc a Cn.
Manilium Crispum accusans, quum evid
Pompejo videret eripi, juvenili temerit
mina praepotenti defensori objecit. A
Pompejus dixisset, *Cur igitur me quoque n*
spondit: *Da praedes reipublicae, te, si postu*
vile bellum non excitaturum: etiam de tuo prius
nilii, capite in consilium judices mittam. La
est in his Pompeji moderatio, qui eti
hominum convicia civiliter tulit, in quib
Manciam Formianum, libertini filium,
mum senem, et a juventute magnorum v
citias rabiosa dicacitate provocare solitu

Leges ab

XXV. Talis Pompejus tum erat, quum

utem majestati principis populi, suaeque ipsorum ibus degerent. U. c. 697. A. C. 55.

t pervaserat ea tempestate in omnes ferme luxus, multique civitatis principes mira nsania notabantur. Philippi, Hortensii, cora et ornamenta senatus, luxu diffluebb insanum in has ineptias studium *piscina-* Cicero solebat, *negligi prae his rempublicam, m illi principes digito coelum putant attingere, i in piscinis sint, qui ad manum accedant.* *Luxus Romanorum.*

Eratque inveteratum hoc malum, et lege nptibus magis, quam luxui, detractum, borum deliciis, et minore tantum rebus nposito pretio. Aemiliam deinde legem lis primo pravitas auctoris, postea calami-: Antiam, a Restione perlatam, quum es- solus servavit, qui tulerat, in ceteris ra- etum vincente consuetudine. Igitur post menta morbum remedio validiorem esse udicabant: et, quum severam aliquis in onem habuisset, reprehensus ab alio est, *Crasso, luxuria Lucullo similis, tamquam Cato* Etiam consules, ne invidere aliis diceren- psi usurparant, omissa lege, plane diver- dederunt operam. *Frustra coërcitus legibus sumptuariis.*

Jam ille temperantiae et frugalitatis ma- rum suum absolverat, idque post hominum apparatissimis magnificentissimisque ludis licari. Antiquitus stans populus spectare : deinde scena gradusque subitarii, finito tollendi, struebantur. Primus Pompejus heatri sedem posuit, admirabili opere, ni- nirabilius est, sumptum a Demetrio submi- isse, liberto Pompeji; sed qui nimio illius is fuerat patrono ditior. Theatro circum- minoris impensae alia aedificia erant: in- mplum Veneris Victricis eminebat. Id ad- editur, ne severior aliquando censura opus et, sicuti patrum memoria factum, aucto- *Theatrum Pompeji.*

I. Plin. 9, 54. Cic. ad Att. 1, 19. et 2, 1. Cap. rob. Sat. 2, 15. Plut. Lucull. c. 83. Cap. XXVIII. Pis. c. 27. et ibi Ascon. Tac. 14. Ann. 20. Cas-

U. c. 697. A. C. 55. vitatis judiciis corruptius, nihilque frequentius, quam ut atrocissimorum criminum manifesti per gratiam aut pecuniam absolverentur. Praecipue erat invidiosum, quod, accepta a Ptolemaeo rege pecunia, multi occidendos curaverant legatos Alexandrinos, aut eos, qui eo crimine postulati frequenter fuerant, sibi timentes eripiebant. Etiam P. Ascitius, qui conscius et adjutor occidendi Dionis fuisse credebatur, judicio erat liberatus. Aurelia lege cautum erat, *ut ex tribus ordinibus judices legerentur:* id mutari non placuit: modus legendorum immutatus, latumque, *ut amplissimo ex censu lecti e centuriis judicarent trecenti sexaginta viri.* Paupertatem plerisque fuisse ad accipienda munera praetextum videbant: sed nec fallebat eos, non fore innocentiores, qui per scelera ad divitias pervenissent. Sed in ea morum foeditate nihil aliud fieri poterat, ipsique auctores legis tales erant, ut severis incorruptisque judicibus sibi nihil opus esse existimarent. Nec enim crimina aut accusatores vel Magno Pompejo deerant, si judicia rite et libere exercerentur.

Crimina Pompejo objecta. XXIV. Neque dissimulatum hoc a Cn. Pisone, qui, Manilium Crispum accusans, quum evidenter reum a Pompejo videret eripi, juvenili temeritate multa crimina praepotenti defensori objecit. Ad haec quum Pompejus dixisset, *Cur igitur me quoque non accusas?* respondit: *Da praedes reipublicae, te, si postulatus fueris, civile bellum non excitaturum: etiam de tuo prius, quam de Manilii, capite in consilium judices mittam.* Laudanda tamen est in his Pompeji moderatio, qui etiam infimorum hominum convicia civiliter tulit, in quibus et Helvium Manciam Formianum, libertini filium, importunissimum senem, et a juventute magnorum virorum inimicitias rabiosa dicacitate provocare solitum.

Leges ab eo latae. XXV. Talis Pompejus tum erat, quum legibus constitueret civitatem: ex quibus, quae de parricidiis fuit, hodie quoque vim aliquam obtinet; ceterae exoleverunt. Nam et de ambitu tulerat, aucta largitionum poena, quas nemo fecerat impudentius. Sumptuaria quum esset promulgata, celeriter concidit, Hortensio speciosis nominibus tuente luxum, consulesque ipsos laudante, *quod, cultu sumptuque magnifici et lauti,*

Cap. XXIII. Cic. pro Coel. c. 10. Ascon. in Pis. Vell. 2, 76. Plut. Pomp. Dio, p. 67. Cap. XXIV. Val. Max. 6, 2. 4. Val. Max. 6, 2. 4. 8. Cic. de Or. 2, 65. et 66. Quinctil. 6, 3. Cap. XXV. Pigh. Ann. Dio.

vitam convenientem majeſtati principis populi, ſuaeque ipſorum dignitati ac opibus degerent. U. c. 697. A. C. 55.

XXVI. Et pervaſerat ea tempeſtate in omnes ferme intolerabilis luxus, multique civitatis principes mira ſumptuum inſania notabantur. Philippi, Hortenſii, Luculli, decora et ornamenta ſenatus, luxu diffluebant: quos ob inſanum in has ineptias ſtudium *piſcinarios* vocare Cicero ſolebat, *negligi prae his rempublicam*, arguens, *dum illi principes digito coelum putant attingere, ſi mulli barbati in piſcinis ſint, qui ad manum accedant.* *Luxus Romanorum.*

XXVII. Eratque inveteratum hoc malum, et lege Cornelia ſumptibus magis, quam luxui, detractum, permiſſis ciborum deliciis, et minore tantum rebus venalibus impoſito pretio. Aemiliam deinde legem Lepidi conſulis primo pravitas auctoris, poſtea calamitas enervavit: Antiam, a Reſtione perlatam, quum eſſet optima, ſolus ſervavit, qui tulerat, in ceteris rationem et metum vincente conſuetudine. Igitur poſt haec experimenta morbum remedio validiorem eſſe prudentes judicabant: et, quum ſeveram aliquis in ſenatu orationem habuiſſet, reprehenſus ab alio eſt, *quod divitiis Craſſo, luxuria Lucullo ſimilis, tamquam Cato loqueretur.* Etiam conſules, ne invidere aliis dicerentur, quod ipſi uſurparant, omiſſa lege, plane diverſis negotiis dederunt operam. *Fruſtra coërcitus legibus ſumptuariis.*

XXVIII. Jam ille temperantiae et frugalitatis magiſter theatrum ſuum abſolverat, idque poſt hominum memoriam apparatiſſimis magnificentiſſimisque ludis volebat dedicari. Antiquitus ſtans populus ſpectare erat ſolitus: deinde ſcena gradusque ſubitarii, finito ſpectaculo tollendi, ſtruebantur. Primus Pompejus manſuram theatri ſedem poſuit, admirabili opere, niſi quod admirabilius eſt, ſumptum a Demetrio ſubminiſtratum fuiſſe, liberto Pompeji; ſed qui nimio illius favore factus fuerat patrono ditior. Theatro circumjecta haud minoris impenſae alia aedificia erant: inter quae templum Veneris Victricis eminebat. Id adſtruxiſſe creditur, ne ſeverior aliquando cenſura opus ſuum tolleret, ſicuti patrum memoria factum, aucto- *Theatrum Pompeji.*

Cap. XXVI. Plin. 9, 54. Cic. ad Att. 1, 19. et 2, 1. Cap. XXVII. Macrob. Sat. 2, 15. Plut. Lucull. c. 83. Cap. XXVIII. Dio. Cic. in Pis. c. 27. et ibi Ascon. Tac. 14. Ann. 20. Caſsiod. Variar. 4, 51. Dio. Senec. de Tranq. Anim. c. 8. Plut. Pomp. c. 86.

U. c. 697. A. C. 55. re Nasica, noverat. Igitur et, ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum, nuncupavit, *cui subjecimus*, inquit, *gradus spectaculorum*.

XXIX. Ceterum id templum tertio demum ejus consulatu perfectum atque dedicatum eſt. maximum enim opus erat, et ad hoc toto, qua patebat, imperio ornamenta conquisita: inter quae memorantur effigies variarum gentium, itemque certorum hominum, qui mirabili aliqua fortuna ad famam pervenerunt, ob id magnorum artificum ingeniis diligentius elaboratae. *Spectacula et ludi.* Sed hoc tempore spectacula musica, ludique gymnici scenicique sunt editi, et Circenses, cum ejusmodi venationibus, ut spatio quinque dierum leones quingenti occiderentur.

Elephantorum pugna. XXX. Elephantorum extremus dies fuit, plus miserationis, quam delectationis, habens. Quippe pugnavere in circo duodeviginti, commiſſis more proelii noxiis hominibus, et praeterea jaculatoribus Gaetulis. Quum aliquot eſſent vulnerati, tentaverunt eruptionem universi, non sine metu populi: sed clathros ferreos, qui erant circumdati, non potuerunt perfringere. Tum vero, porrecta in coelum proboscide, tam miserabili habitu sonoque veluti complorationem ediderunt, ut dolore ardens populus consurgeret, Pompejoque dira omnia imprecaretur. Pervaserat opinio, proximum humanis sensibus animal poscere vindictam Deos ob violatum jusjurandum, quo decepti in Africa *Et ingenium.* naves conscendiſſent, non aliter facturi. *Eſſe profecto belluae illi cum humano genere societatem: eamque sermonem horum intelligere.*

XXXI. Sane ab his, quae veteres tradiderunt, non abhorrent teſtimonia plurimorum, qui, poſtquam Indiae Africaeque interiora penitius sunt cognita, maxima belluarum iſtarum armenta viderunt. Ceterum amoeniſſimi vir ingenii Juſtus Lipsius in Epiſtolis elephantorum admiranda diligenter suaviterque descripsit.

XXXII. At populus Romanus, non tam Pompeji munificentia delinitus, quam offensus delectu, quem consules inſtituerant agere, Catonem, et qui cum eo

Cap. XXVIII. Tertullian. de spectac. Cap. XXIX. A. Gell. 10, 1. Sucton. Ner. c. 46. Plin. 7, 3. Dio. Plut. Cic. ad Fam. 7, 1. Cap. XXX. Dio. Plut. Cic. Sen. de Brev. vit. c. 13. Plut. Plin. 8, 7. Dio. Plin. Dio. Cic. Cap. XXXII. Dio.

senserant, efferre laudibus; ceteros incusare modis pessimis coepit. Unde, resumpta fiducia, tribuni duo judicium minari amicis consulum, criminibus in ipsos consules expetituris. Tum consules ad invidiam tribunorum vestem mutarunt: idemque a parte senatus, quae consulum sectam sequebatur, factitatum. Cito tamen resumpta est: tam sine caussa, quam posita modo fuerat.

U. c. 697. A. C. 55.

Tribunorum et consulum contentiones.

XXXIII. Sed dispar consulibus sicut apparatus et consilium, sic etiam animus erat. Pompejus, qui ad urbem manere malebat, vel uxoris gratia, vel ut res Hispanas per legatos, urbanas praesens in potestate haberet, levius ferebat tribunorum voces, consules urbe egredi passuros negantium: atque ultro struebat morandi caussas, imposita rei frumentariae curatione obtentui sumpta. Crassus dies noctesque nil nisi Parthicum bellum, Bactrosque et Indos, et ultimi orientis opes effraeni cupiditate cogitabat. Nihil horum lege, quae de imperio consulum erat lata, diserte jussum fuerat: sed in omnem sententiam interpretari verba legum non erat his arduum, quibus facile fuerat curare, ut, qua ipsi conceptione verborum voluissent, leges rogarentur. Crassi amentiam Caesar, incertum quo consilio, augebat, propositum ejus dilaudans, et quidlibet pollicitus. Idcirco et ipse arma opposuit tribunorum actionibus, et, quum illi, adversus vim invalidi, ad invidiam et detestationes se contulissent, oravit collegam, ut, quo die paludatus profecturus erat, adesset, seque prosequeretur.

Crassus Parthicum bellum cupit.

XXXIV. Maxima erat in foro collecta turba mortalium, ita praeparatis animis, ut exeuntem Crassum convicio et jurgiis retinerent. Sed ubi Pompejum ante illum incedere composito vultu viderunt, ejus honori gratiaeque datum, ut cum silentio decederent de via. Unus Atejus, qui et vota in Capitolio nuncupanti obnunciaverat, manere jubebat, Deos hominesque testatus, *illam contra foederatos populos expeditionem lugubrem et ignominiosam populo Romano fore.* Quum nihilo secius videret pergere Crassum, viatore misso, duci eum in vincula jussit. ubi id quoque, tribunis aliis intercedentibus, irritum fuit, praecurrit ad portam, foculo-

Ab Atejo retinetur.

Cap. XXXIII. Plut. Pomp. et Crasso. Dio. Plut. Crasso. Appian. Parthic. Plut. Dio. Vell. 2, 4. Flor. 3, 11. Cap. XXXIV. Plut. Dio. et Plut.

U. c. 697. A. C. 55. que ibi posito, vetustas et arcanas devotiones peregit: quarum numquam vanas fuisse imprecationes superstitiosa antiquitas credidit, sed devotis pariter devoventibusque calamitosas. Unde vulgo reprehendebatur Atejus, quod eum, cui propter rempublicam factus erat inimicus, diris in rempublicam casuris consecrasset.

Nec tamen manet. XXXV. Crassus, Brundisium profectus, quum inde non exspectato cursu transmitteret, multas naves tempestatibus amisit: deditque diras metuentibus occasionem sermonem: *jam omen atque initium adesse calamitatis, quae devotum caput certa atque inevitabilis maneret.* Nam et fortuita in praesagium trahebantur: quod, imponente exercitum Crasso, quidam in portu, caricas Cauno advectas vendens, *Cauneas* proclamaverat: quasi disertis verbis monente Crassum sollicito numine, *caveret ire.*

Incitatus A. Gabinii insolentia. XXXVI. Caussam festinandi haud postremam A. Gabinii praebuerat insolentia, qui legato Crassi tradere exercitum, quantumvis finito imperii tempore, spreverat. In biennium ille Syriam in consulatu, L. Piso collega Macedoniam lege Clodia acceperant: eratque in ordinandis provinciis decretum, ut successores utrique mitterentur. Et Piso quidem jam decesserat, redieratque in urbem: Gabinius ultra tempus retinebat imperium eadem improbitate, qua ultra praefinitum legibus modum exercuerat.

Qui interim Judaeos et Aristobulum vincit. XXXVII. Erat tum latrociniis infesta Syria: sed plus a proconsule patiebatur injuriarum, qui non aliam ob caussam infestius videbatur praedones persequi, quam ne qua pars spoliorum ab aliis interciperetur. Elapsus e custodia, Romaque profugus Aristobulus, qui apud Judaeos regnaverat, cum Antigono filio redierat in Palaestinam, et, confluentibus ad eum, quibus praesentia parum placebant, Alexandrium, nuper a Romanis dirutum, instaurare coeperat. Gabinius, his auditis, partem equitatus Antonio praefecto misit, Sisenna et Servilio cum cohortibus subsequi jussis. Horum metu Aristobulus Machaeruntem versus instituit cedere, octo millium agmen trahens; quod

Cap. XXXV. Cic. de Divin. 2, 40. Plin. 15, 19. Cap. XXXVI. Dio. Cic. in Pis. et de Prov. Cons. Dio. Cap. XXXVII. Joseph. Antiq. 14, 11. et de B. Jud. 1, 6. Plut. Anton. c. 3. Joseph.

aliam inermium turbam, plus in ea impedimenti, quam auxilii, fore ratus, dimiserat. Sed Romani, priusquam ad castellum pervenire posset, adsequuti, manus conserere coactum verterunt in fugam. Quum ad millia quinque cecidissent, Aristobulus cum mille admodum viris, per objectam hostium aciem eruptione facta, Machaeruntem, reliqui in collem quemdam perfugerunt. castellum biduo expugnatum; Aristobulus cum filio captus ad Gabinium, et ab hoc Romam remissus est. Senatus Aristobulum in vincula dedit: filios dimisit, quia Gabinius ita cum matre eorum pepigisse scripserat, quum se, et quae tenebat, in fidem Romanam dederet.

U. c. 697. A. C. 55.

XXXVIII. Judaeis ad hunc fere modum pacatis, expeditionem Gabinius in Arabas Nabataeos adornabat. Hi enim toto illo biennio, quo L. Marcius Philippus primum, deinde Cn. Lentulus Marcellinus, praetorio imperio rexerant Syriam, vicina incursantes, colorem P. Clodio praebuerant, ut consularem cum Macedonia provinciam Syriam faceret, et illam L. Pisoni, hanc A. Gabinio, praemium proditi Ciceronis, cum exercitu et pecunia daret.

Arabas Nabataeos aggressus,

XXXIX. Forte per idem tempus Arsacidarum domus, discordiis atque parricidiis vexata, haud longo intervallo duo reges, Phraatem atque Mithridatem, amiserat. Phraates scelere filiorum interfectus erat: nec ipsis inter se plus pietatis et concordiae. Orodes, qui patri successerat, Mithridatem Media, quam ille tenebat, expulit. Mithridates, cum Orsane, nobilissimo Parthorum, ad Gabinium profectus, venalem ducem muneribus et pollicitationibus magnis induxit, ut, omissis Arabibus, in Parthos arma converteret.

Parthorum turbis revocatur.

XL. Jam ad Euphratem Gabinius cum exercitu venerat, quum Ptolemaeus occurrit, literas a Pompejo adferens. Gabinius et literis movebatur, quod auctore Pompejo faceret, impune facturum sperans; et, quum Ptolemaeus talentorum decem millia promitteret, magnitudine mercedis. sed, quia provinciae finibus egredi, bellumque injussu populi gerere legibus vetabatur, magnaque adseveratione nuper ex Si-

Mox, his omissis, Ptolemaeum reducere parat.

Cap. XXXVII. Dio. Plut. Joseph. Cap. XXXVIII. Appian Parthic. et Syriac. Cic. passim in Orat. Cap. XXXIX. Dio. Appian. Parthic. et Syriac. Joseph. Appian. Cap. XL. Joseph. Dio. Plut. Anton. Cic. pro Rabir. Post. c. 8.

U. c. 697. A. C. 55. byllinis libris erat decretum, *ne exercitus in Aegyptum duceretur*, trepidabat. Re in consilio proposita, quum plerique tutiora suaderent, M. Antonius auctor suscipiendae expeditionis fuit; juvenili audacia, et quod Ptolemaeo cupiebat gratificari. Gabinius igitur, negotio ita decreto, majoris praedae spem sequutus, quum et ipsi et militibus multa ſtatim dilargiretur Aegyptius, plura promitteret; rebus Mithridatis insuperhabitis, in Aegyptum properavit, dum adhuc idoneo defensore regnum careret.

In Aegyptum properat. XLI. Nam, occiso Cybiosacte, quum Alexandrini maritum reginae suae Philippum, Grypi et Tryphaenae filium, e Syria evocaſſent; deinde Archelaum, filium Archelaï, sed qui se Mithridate ferebat genitum: Gabinius, quid ageretur, suspicatus, Philippum ire prohibuerat; Archelaum, expeditionis Parthicae comitem, in cuſtodiam dederat. Sed ille paullo poſt elapsus, ignaro Gabinio, an dissimulante conscientiam, incertum: nisi quod hominis mores fidem adſtruunt tradentibus, metu ne pauciora Ptolemaeus daret, si citra negotium eſſet reſtitutus, simul acceptis ab Archelao magnis muneribus, Gabinium sponte passum, ut in Aegyptum ille perveniret.

Per M. Antonium Pelusium capit. XLII. Archelao dimiſſo, Gabinius, quum Judaeis pecunias armaque et frumentum imperaſſet, per eorum regionem ad Pelusium et Aegypti clauſtra proceſſit. Magno illi tum usui Antipater fuiſſe traditur, Herodis pater, quum ad cetera pleraque ſtrenuus adminiſter, tum ad aperiendas itineris difficultates unicus. Quum enim haud minus viarum impedita, quam belli adversa, timerentur, (quippe per altum sabulum et sitientes arenas, sub quibus crebri serpentes occultabantur, Serbonitis circumeunda palus erat, *Typhonis* formidata nomine, cujus eſſe spiramenta dicebantur) Antipater Judaeos Aegyptiorum milites auctoritate sua permovit, ut aditus, quos cuſtodiebant, seque ipsos traderent Romanis. Ita, nemine arma opponente, M. Antonius, qui praemiſſus cum equitatu fuerat, non modo occupavit anguſtias, sed etiam Pelusium, amplam urbem praesidioque munitam, re-

---

Cap. XL. Cic. in Pis. c. 21. et Dio. Plut. Appian. Dio. Cap. XLI. Supra, 104, 74. Porphyr. apud Euseb. p. 227. Strabo, l. 17. p. 796. et l. 12. p. 558. Porphyr. Dio. Strabo, l. 17. Dio. Cap. XLII. Joseph. Hegesipp. 1, 21. Joseph. Plut. Anton. Joseph. Dio. Plut.

cepit. Ea res saluti fuit Pelusiotis, quibus et Romani pepercerunt, et, quum saevire Ptolemaeus vellet, non est ab Antonio situs. U. c. 697. A. C. 55.

XLIII. At postquam Gabinius supervenit, rebus Pelusii constitutis, bipartito exercitu Alexandriam petentibus Aegyptii occurrerunt. Acriter aliquamdiu certatum est: mox, quia M. Antonius necopinato terga hostium invaserat, victoria penes Romanos fuit. Crebra deinde et magna certamina variis commissa locis: donec duobus magnis proeliis, quorum alterum in flumine classibus depugnatum est, Alexandrinorum temeritas comprimeretur. Erat enim id ei populo ingenium, ut, projectus ad audendum, seditionibus continuis ad vilitatem corporis et spernenda pericula exercitus, nihil non promptissime susciperet: idem mutabilis et laboris moraeque impatiens, ubi primus impetus deferbuisset, qualibet conditione redimebat tam contemptam antea pacem. Narrant, eductas ex urbe copias, quum vallo et fossa cingere castra juberentur, succlamasse universas, ut id opus pecunia publica locaretur. Igitur et Alexandriam Gabinius, et totum Aegypti regnum paucis mensibus cepit, quum magnam eorum hominum multitudinem cum Archelao rege occidisset. Corpus tamen Archelaï requisitum ab Antonio propter jus hospitii, et regio sumptu funeratum est.

Alexandrinos vincit.

XLIV. Libet Alexandrinae temeritatis, cum foeda superstitione conjunctae, documentum, hoc tempore editum in re haud satis per se memorabili, exponere. Nondum erat certum, quo animo accepturus ista populus Romanus esset, nec ab senatu amicus adhuc appellatus Ptolemaeus erat; quum a Gabiniano milite forte felis occisa immensam populi turbam concivit. Nihil tum erat Ptolemaeo, atque ipsis etiam Alexandrinis, antiquius, quam ne quis Romanus offenderetur; et animal non voluntate militis, sed casu, interfectum esse constabat. attamen neque Romanorum terror, neque hospitii necessitudo, ne missi quidem a sollicito rege magistratus compescere populum potuerunt, quo minus a furentibus miser discerperetur.

Alexandrinorum temeraria superstitio.

Cap. XLIII. Dio. Plut. Dio. Val. Max. 9, 1. 6. ext. Cic. in Pis. c. 21. Appian. Liv. Epit. Joseph. Dio. Cap. XLIV. Strabo, l. 12. p. 558. Plut. Diod. l. 1. p. 53.

U. c. 697. A. C. 55. *Ptolemaei, recuperato regno, saevitia.*

XLV. Porro Ptolemaeus, recuperato regno, ante omnia filiam Berenicen, deinde splendidiſſimum quemque supplicio adfecit: multos per iram et odium, plerosque divitiarum cauſſa, quibus ad mercedem Gabinio praeſtandam indigebat. Interea Judaeus Alexander, recuperato per vim principatu, Romanis, quotquot adipisci potuerat, occisis, reliquos in monte Garizeno obsidebat. Nec obviam ire Sisenna poterat, cui admodum adolescenti Syriam pater Gabinius commiserat, nec usum rerum, nec auctoritatem rebus tantis parem habenti. Idcirco Gabinius, raptim ex Aegypto reductis copiis, Alexandrum, triginta millibus hominum ſtipatum, offendit; quamquam praemissus ad populares Antipater haud paucos a defectione retraxiſſet. Ad Itabyrium montem ingenti proelio concursum eſt: decem millia Judaeorum caesa.

Gabinius Judaeos et Arabas caedit.

XLVI. Gabinium, rebus Hierosolymitanis ex Antipatri voluntate conſtitutis, ne victoriam consummaret, Arabicum bellum avertit. Id quoque feliciter ab eo geſtum eſt, fusis proelio Nabataeis; neque confectum: quod jam Craſſus aderat, provinciam et exercitum a Gabinio accepturus. Cupiebat et Parthos exsules: sed illos, sive pecunia accepta, sive Craſſo invidens, clam dimisit Gabinius, fuga subductos ementitus.

XLVII. Reſtituto hunc ad modum Ptolemaeo, quum Romam rem fama pertuliſſet, quod Gabinius ad senatum scribere metuebat; indignatio dolorque civitatis in immensum exarsit. Spretae haud dubie religiones, neglectae leges, conculcata senatus, conculcata populi Romani auctoritas erat: eaque provinciae etiam et equitum Romanorum querelis adgravabantur. Syri spoliatos se a latronibus, spoliatos a proconsule; publicani jus sibi non dictum, pactiones resciſſas, vectigales multos liberatos, iisque rebus rationes suas remque familiarem adflictam eversamque eſſe, quiritabantur. Gabinius enim, ut Judaeis atque Syris se venditaret, a quibus multas accipiebat pecunias, ita se durum publicanis praebuerat, ut, quo in oppido ipse eſſet, aut quo veniret, ibi publicanum aut publicani servum eſſe non pateretur. Inter fremitus plurimorum, judicia et poenas legum poscentium, Ciceronis

Querelae contra Gabinium.

Cap. XLV. Dio. Strabo, l. 17. p. 796. Porphyr. apud Euseb. p. 226. Dio. Joseph. Dio. Joseph. Cap. XLVII. Dio. Cic. in Pis. c. 21. Dio. et Cic. de Prov. Cons. c. 5. Dio.

maxime tonitrua audiebantur. Is in rempublicam ſtudio, adversus inimicum ira, quum nihil eorum, quae ad irritandos animos pertinebant, intactum omitteret, praecipue inſtitit, *ut Sibyllini libri denuo inſpicerentur, et ex iis carmen de regis Alexandrini reſtitutione rurſum ederetur.* Adjunctum enim ibi sperabat aliquid de poena spretae religionis eſſe. Ceterum Pompejus Craſſusque consules, alter auctor reducendi regis, Craſſus accepta a Gabinio pecunia, (tum enim adhuc in urbe erat) nihil decerni sinebant, res in annum sequentem extracta. U. c. 697. A. C. 55.

XLVIII. Interea C. Caesar Usipetes Tencterosque, Rhenum transgreſſos, in Gallia vicit. Cauſſa illis transeundi fuit, quod, pluribus annis bello Suevorum exagitati, patrios fines ultra tueri non poterant. Igitur quum per varias Germaniae partes vagati, poſtremo ad Rhenum amnem perveniſſent, qua Menapiorum gens utramque ripam aedificiis vicisque obtinebat, non sunt admiſſi a Menapiis; qui, retractis in Gallicam ripam suis omnibus, transitum amnis cuſtodiebant. *Caesar Usipetes vincit.*

XLIX. Germani, simulato disceſſu, quod tridui spatio iter confecerant, una nocte cum equitibus remensi, quemadmodum speraverant, Menapios ad priſtinas sedes reversos oppreſſerunt. Navibus deinde captivis transvecti, quum colentes in altera ripa inscii omnium eſſent, tota regione occupata, per reliquam hiemis partem ibi subſtiterunt. Mox, a quibusdam Galliae civitatibus clandeſtinis nunciis exciti, in fines Eburonum et Condrusorum, qui tum in clientela Trevirorum erant, proceſſerunt. Caesar, poſtquam de his rebus certior factus eſt, timens, ne Gallos pro mutabilitate animorum haec occasio in rebellionem ageret, exercitu coacto, iter ad ea loca facere coepit. *Illorum ſtrategema.*

L. In eo itinere legati Germanorum occurrerunt, neque deprecantes bellum, et amicitiam malle profeſſi, modo daret agrum Caesar, aut tenere, quem occupaſſent, pateretur. addiderunt, *ſeſe unis Suevis concedere, quibus ne Dii quidem immortales pares eſſe poſſint: reliquum quidem in terris eſſe neminem, quem non ſuperare poſſent.* Caesar ad haec negavit, *pacem ſibi cum his eſſe poſſe, donec ſint in Gallia: ſi velint in fines Ubiorum conce-* *Legati ad Caesarem.*

Cap. XLVIII. Plut. Caes. Oros. 6, 8. Liv. Epit. Dio. Flor. 3, 10. Caes. de B. Gall. l. 4. Cap. L. Appian. apud Fulv. Ursin. Caes.

U. c. 697. A. C. 55. *dere, acturum se cum Ubiis, ut eos recipiant, eorumque opera contra aggressores Suevos utantur.* Ipse cum exercitu progreditur. Quum jam haud amplius passuum duodecim millia inter utrosque interessent, legati reverterunt. Horum oratio eo pertinebat, *ut tridui sibi spatium daretur, intra quod tempus de voluntate Ubiorum cognoscerent. Ubiis annuentibus, oblata a Caesare conditione usuros.*

De Caesaris fide disquiritur.

LI. Quae deinde sequuntur, sic habent ambiguam aestimationem culpae, ut perfidiam potius Caesaris, quam Germanorum, fuisse sit verosimilius. Nam, sicut ipse fatetur, responsum dedit legatis, *se non amplius millia quatuor eo die processurum. petere, ut postridie adsint quam frequentissimi, quo de postulatis eorum cognosceret: missurum ad praefectos, qui cum equitatu omni processerant, ne interea proelium inciperent.* Miseritne, et dicto audientes praefecti fuerint, aut utrorum culpa commissum sit proelium, quum minime liqueat; vix est credibile, Germanos, qui omnem equitatum suum, praeter octingentos, superioribus diebus trans Mosam praedatum miserant, pugnam equestrem facturos fuisse contra quinque millia, nisi coacti atque lacessiti fuissent. Eventus is fuit, ut a tanto paucioribus Romani foeda fuga usque ad conspectum castrorum suorum repellerentur.

Caesar Germanos opprimit.

LII. Postridie Germanorum principes majoresque natu omnes, uti convenerat, ad Caesarem uno agmine venerunt. Ille, his comprehendi hostiliter jussis, statim educit suos, Germanosque nihil tale cogitantes improvisus aggressor ad internecionem caedit. Quantus armatorum numerus perierit, non traditur. capitum quadringenta triginta millia fuisse, Caesar scripsit, multitudine puerorum mulierumque computata.

Facto ne suis quidem probato.

LIII. Caesar perquam fragili defensione factum hoc tuetur. *Germanorum principes per simulationem ad sua castra venisse; nihil aliud acturos, quam ut tempus obtinerent, intra quod equitatus suus reverti posset. se neque audiendos putasse, qui, per dolum petita pace, bellum ultro intulissent; et summae dementiae judicasse, exspectare, donec hostium augerentur copiae.* Sane caussam suam ne Romanorum quidem optimis probavit: adeoque Tanusius Geminus, historiarum scriptor, a M. Catone dictam tradit sententiam, quo tempore ex literis Caesaris supplicatio-

---

Cap. LIII. Sueton. Caes. 9. Plut. Caes. et Crasso sub fin.

nes decernebantur, *dedendum illum hostibus esse ob legationis violatae gestus.* Suetonius addit, aliquando a senatu decretum fuisse, *ut ad explorandum statum Galliarum legati mitterentur; quod, infestas ac feras gentes a Caesare lacessi, parum e republica videretur.* U. c. 697. A. C. 55.

LIV. Interim equites Tencterorum et Usipetum, audita suorum clade, per alias vias ad Rhenum venerunt; eoque transmisso, sunt a Sigambris recepti: eodem pauci eorum, qui proelio interfuerunt, ex fuga penetrarunt. Eos quum Caesar dedi postularet, Sigambri populi Romani imperium Rheno finiri responderunt: *si ipse nollet in Galliam venire Germanos, vicissim et sibi juris aut potestatis nihil arrogare debere in Germania.* Inde caussas sibi struens Caesar, per quas Rhenum transmitteret, (cupiebat enim nemini Romanorum tentatae rei gloriam adipisci) lubens audivit Ubiorum oratores, qui adversus Suevos implorabant opes Caesaris, Rhenumque trajecturo magnam navium copiam pollicebantur. Caesar ponte transgredi maluit. quo intra dies decem effecto, traduxit exercitum, et proximam Germaniae partem vastare coepit. Sed, ubi se Sigambri in loca impedita receperunt, Suevique, missis quaquaversum nunciis, cogere exercitum nunciabantur, Caesar, satis et ad laudem et ad utilitatem profectum arbitratus, reduxit in Galliam copias, pontemque rescidit, dies omnino duodeviginti trans Rhenum commoratus.

Caesar Rhenum transit.

LV. Inde, quum exigua pars aestatis superesset, etiam in Britanniam navigandi cepit impetum: ut insulam, ne vicinis quidem cognitam, adiret, quod nemo adhuc Romanorum fecerat. Tempus ad exigui maris transitum, cognoscendosque Britannorum animos sufficiebat. idem obtentum praestabat bello omisso redeundi, si difficilius spe sua negotium reperisset. Nam ad id tempus adeo Graecis Romanisque ignota fuerat Britannia, ut alii magnitudinis argumento continentem esse dicerent, opinione hac usque ad imperium Vespasiani obtinente; vetustiores nomen atque fabulam sine re, quidquid de illa diceretur, existimarent. Dum naves apparantur, Morinorum legati dedendae gentis ergo venerunt. Gratum id Caesari fuit, quod

Deinde in Britanniam.

Cap. LIII. Sueton. Caes. 24. Cap. LIV. Caes. Sueton. Caes. c. 25. Dio. Caes. Cap. LV. Vell. 2, 46. et 47. Strabo, l. 4. p. 199. et 200. Sueton. Tac. Agric. c. 13. Caes. Dio. Tac. Agric. c. 10. Plut. Caes.

U. c. 697. A. C. 55. in alium velut orbem transituro nullus a tergo hostis relinquebatur. Igitur, praemisso ad speculandum cum una nave C. Voluseno, quum navibus duas omnino legiones imposuisset, paucis horis Britanniam attigit, peditatu tantum stipatus, quod equites, alio loco conscendere jussi, tardaverant.

Britanni obsistunt.

LVI. Britanni, quamquam, Caesaris expeditione cognita, legatos in Galliam miserant, obsequium et obsides polliciti; tamen frequenter armati ad prohibendum exscensu militem opperiebantur: et loci situs ille erat, ut angusto inter montes aditu tela utrimque adjici in egredientem possent. Igitur ad octo millia passuum inde litus planum apertumque petiit. Eo quoque loco Britannorum equitatus et essedarii se opposuerunt. Essedariorum pugnandi ratio ferme similis fuit ei, quae temporibus Heroïcis apud poëtas adscribitur. Quum esset diu certatum, Romanos, quamquam iniquitate loci et novo genere pugnae turbabantur, longae naves, et emissa inde tormentis tela, victores effecerunt.

Sed victi mittunt legatos.

LVII. Britanni, magis terrore, quam damno, compulsi, quod equitatu destitutus Caesar insequi fugientes nequiverat, legatos miserunt. Cum his et Comius Atrebas venit, quem, a Caesare praemissum, ut Britannos ad amicitiam populi Romani cohortaretur, et ab se comprehensum, post infelix proelium liberaverant. Caesar leni oratione castigatis, *quod pacem ultro petitam bello non necessario mutavissent*, obsides imperavit. hisque adductis, in faciem amicitiae quietae res esse coeperunt, haudquaquam solida aut diuturna fide.

Mox rebellant.

LVIII. Nam ubi tempestate disjectae naves, quibus equites erant impositi, Britanniam tenere nequiverunt; navesque Caesaris, ignotis locis ad ancoras stantes, eadem tempestas confregit, aut ad navigandum reddidit inutiles; coïre Britannis, miscere consilia, postremo resumere arma placuit, quod exercitum sine commeatu, sine navibus, in hostili solo iniquo anni tempore deprehensum facile superaturos se putabant: victoriaeque praemium non intra praesentia tantum commoda staturum rebantur; sed, his deletis copiis, nemini postea veniendi ad Britannos audaciam fore. Igitur legionem septimam, quae missa frumentatum fuerat, subito maximus numerus aggressi, totam con-

Cap. LVI. Strabo, Tac. Agric. c. 12. Caes.

cidissent, nisi pulvis, solito major ex iis locis conspectus, Caesarem advertisset. Hoc celeriter subveniente, servata legio est. U. c. 697. A. C. 55.

LIX. Hostes, alio deinde proelio victi, quum iterum misissent legatos; Caesar, infirmis navibus non esse diutius differendam navigationem putans, nam dies aequinoctii suberat, prompte veniam praeteritorum dedit. Obsidum tantummodo numerum duplicavit, praecepto, ut in continentem sibi mitterentur. Ita quum discedere Caesar, Britanni dimittere advenas cuperent, illi multum imperare, horum in potestate relinqui, quatenus obedirent, videretur; haud operosum componendae pacis negotium fuit. Caesar, in Galliam regressus, quum obiter Morinos, a quibus trecenti milites, qui in eo litore expositi castra sua repetebant, oppugnati fuerant, per T. Labienum domuisset; per Q. Titurium, L. Cottam legatos Menapiorum vastasset culta, in Belgis hiberna legionum constituit. Eo duae omnino Britannorum civitates miserunt obsides: reliquae id facere neglexerunt. *Iterumque victi pacem impetrant.*

LX. Caesar, his gestis, quamquam operae pretium aliud factum non erat, quam quod ad ignotas prius regiones, ipsisque domitoribus orbis, ut ferebantur, Herculi Bacchoque, et ceteris heroïbus intactas, arma Romana pervaserant; de rebus suis magnifice, verbis extollens, ad senatum scripsit. Quum adversae, ut ante retulimus, sententiae aliquot fuissent; studiis et adulatione plurium supplicatio dierum viginti a senatu decreta est. *Caesar de his gestis ad senatum scribit.*

LXI. Dum haec a Caesare geruntur, Q. Metellus Nepos in Hispania populos aliquot fudit, qui, Vaccaeis ducibus, rebellionem coeptaverant, necdum erant satis ad bellum parati. Ea res Nepoti patefecit viam, ut, multas obeundo nationes, aliquem numerum ignobilium oppidorum in deditionem acciperet. Sed, ubi Cluniam obsidere aggressus est, validam urbem, Hispanis cum maximo exercitu supervenientibus, proelio impar cessit. Et, quamquam meliore denuo fortuna depugnasset, ob nimiam multitudinem hostium (quod iis temporibus Hispania gentium omnium longe populosissima erat) satis deinceps habuit, si se et exercitum praestare salvum posset. Haec in urbe audita fuerant, *Metelli Nepotis gesta in Hispania.*

Cap. LX. Dio. Caes. Plut. Caes. Dio. Cap. LXI. Cic. de Har. Resp. c. 9. Dio.

U. c. 697. A. C. 65. quum nondum ornatae provinciae essent; moveruntque senatum, ut Hispanias alteri consulum provinciam lubentius decerneret, Pompejoque sortem illam obvenisse laetaretur. His ferme rebus domi forisque circumactus annus est, quo Cn. Pompejus, M. Crassus consules iterum fuerunt.

U. c. 698. A. C. 54. L. Domitio, Ap. Claudio coss. *Urbanae turbae.*

LXII. Sequens deinde, L. Domitio Cn. F. Ahenobarbo, Ap. Clodio Ap. F. Pulchro Crasso consulibus, magnas dissensiones in republica, magnas exercituum strages in provinciis tulit. In urbe propter Gabinium, a quo contra religiones reductus in regnum Ptolemaeus fuerat, acribus animis inter principes certabatur. Et Gabinii caussam Cn. Magnus hactenus utcumque sustinuerat: tum autem, duorum consulum inimicis accedente auctoritate, coepit labascere. Domitius semper adversus Pompejanae factioni fuerat. Appium antea non alienum studia plebis mutabant, et spes lucri; accumulaturo mercedem patrocinii Gabinio, si prius in magnam adductus trepidationem fuisset.

Caesaris acta.

LXIII. At Caesar, obsides a Britannis missos non esse caussatus, ceterum insulae, si posset, domandae cupidus, et quolibet praetextu morem gesturus cupiditati, per hiemem magnam navium multitudinem opera legatorum, quos hibernis praeposuerat, effici jussit: forma praescripta, quam judicabat esse ad illius maris naturam consueta commodiorem. Ipse, Pirustarum compressa natione, Illyricum incursantium, et deinde in Galliis concitore Trevirorum Indutiomaro, cum legionibus ad portum Itium pervenit, inde, simul patiens navium oceanus foret, iterum in Britanniam trajecturus. Itium plerique fuisse putant, ubi nunc Caletum est maritimum oppidum: sed haec auctoritate Ptolemaei refellitur opinio. propius fidem est, juxta Bononiam quaerendum huic nomini locum esse.

Treviri vincuntur.

Caesar iterum in Britanniam venit.

LXIV. Dum ibi ventum exspectat Caesar, Dumnorix, Aeduorum princeps, qui cum equitibus suis ad Caesarem venerat, quum impetrare nequivisset, ut in Gallia relinqueretur, invito Caesare domum coepit discedere. Caesar, motum Galliarum veritus, postpositis rebus omnibus, mittit, qui Dumnorigem retra-

Cap. LXIII. Caesar, de B. Gall. l. 5. Dio, l. 40. Caes. Cellar. Geogr. Ant. l. 2, c. 3. Cap. LXIV. Caes.

trahant: ab his repugnans interficitur; Aedui equites ad Caesarem omnes revertuntur. ceteris hoc ad parendi necessitatem exemplum est. U. c. 698. A. C. 54.

LXV. Igitur legionibus quinque, duobus equitum Gallorum millibus adsumptis, eodem loco, ubi nuper appulerat, per summum otium exponit suos: quod multitudine navium Britanni perterriti (nam ad mille navigia habebat) prohibere exscensionem non audebant. Caesar, cognito per captivos, quo se recepisset hostis, quamquam munitis locis se tenentem profligavit; fugientem propter locorum ignorantiam insequi supersedit. Postridie, tripartito agmine profectus in expeditionem, naves suas ea nocte tempestatibus vehementer adflictas esse cognoscit. Hoc nuncio revocatus ad classem, in reficiendis subducendisque navibus, castrisque sic communiendis, ut eadem munitione naves quoque defenderentur, decem ferme dies consumpsit.

LXVI. Interea temporis Britanni, sociis passim evocatis, majores contraxerunt copias, summaeque rerum Cassivellaunum praefecerunt, cujus inter regulos praecipua virtus ac potentia erat. Cum his crebra proelia facta, nullo ad summam belli profectu. Britannorum tamen exercitus, revocantibus auxilia sua civitatibus, disparuit; quaerendumque Caesari bellum fuit. Idcirco ad flumen Tamesin, ubi Cassivellauni fines erant, exercitus ductus est. *Cassivellaunus Britannorum imperator.*

LXVII. Trans amnem hostium magnae copiae consederant, munita praeacutis sudibus ripa, et aliis in ipso alveo ita defixis, ut aqua tegerentur. Sed, perruptis obstantibus omnibus, virtus Romana patefecit viam: tanto ardore militum, ut, licet solis capitibus exstarent, tamen nec flumine, nec sudibus, nec telis hostium terreri aut retardari possent. Fertur et alia, nec absurda fabula, perculsos adspectu elephanti Britannos equosque eorum fugisse: quod belluam unam secum transportaverit Caesar, eamque in flumine constituerit, armatis e turri, quam dorso elephantus portabat, tela spargentibus. Cassivellaunus, adverso proelio, deinde Trinobantium defectione, territus, quos statim Cenimani, Segontiaci, aliaeque nonnullae nationes imitatae sunt, copia pugnandi minime facta, in oppida sua se recepit. Oppida Britanni tum vocabant, *Tamesin transit Caesar.*

Cap. LXVII. Polyaen. Strat. l. 8. Caes. Strabo, l. 4.

U. c. 698. A. C. 54. quum silvas impeditas vallo atque fossa munivissent. ibi, dejectis arboribus, tuguria sibi et pecori stabula ponebant ad usum exigui temporis. Interea quatuor ex Cantio reguli, Cassivellauni nunciis exciti, castra Caesaris navalia de improviso adoriuntur. His strenue occursum a Romanis, qui ibi praeerant, subitaque eruptione magna cum clade rejectus hostis: dux quoque nobilis Lugotorix captus est.

Pacem dat Cassivellauno.

LXVIII. Haec tot adversa (nam et munitissimum interea oppidum amiserat) perpulerunt Cassivellaunum, ut per Comium Atrebatem legatos ad Caesarem de pace mitteret. Caesar, qui propter repentinos Galliae motus in continenti hiemare constituerat, magna hostium multitudine interfecta, parte aliqua insulae, qua litus adtingit, accepta in deditionem, satis pensatum expeditionis laborem ratus, haud gravatim pacem dedit: obsidibus imperatis, adjectoque, ne quid Cassivellaunus Trinobantibus noceret. Praesidium imponi feris gentibus, et oceano divulsis, metus amittendorum militum prohibuit: tributa, si non essent, per quos exigerentur, jubere vanum erat. igitur his abstinere Caesar maluit, modico vectigali contentus, quum et merces minime pretiosae essent, quae inter Gallos ac Britannos permutabantur.

Cap. LXVII. Caes. Cap. LXVIII. Tac. Agric. c. 13. Strabo. Caes. Strabo. Dio. Plut. Diodor. 5, 21. Caes. Strabo.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI SEXTI.

Julia, Caesaris filia, Pompeji uxor, decessit: honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot populi, Ambiorige duce Eburonum, defecerunt: a quibus Cotta et Titurius, legati Caesaris, circumventi insidiis, cum exercitu, cui praeerant, caesi sunt. et quum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno la-

Honosque ei a populo habitus est] Ita Gruterus, et post eum omnes recentiores ediderunt. Eadem lectio confirmatur etiam testimonio Leid. Voss. Berg. Lov 2. Boend. et ed. Camp nisi quod Boend. omittat τὸ *ei*, et Berg. legat *est habitus*. Antea vulgabatur *honosque maximus ei;* quod etiam in Exc. Pithoei, et Norv. superfuisse, auctor est Hearnius. Sed *maximus* inter illas voces esse, quas primi editores in contextum epitomarum inseruerunt, vidimus ad Epit. 48.

Gallorum multi populi] Vet. lib. *aliquot populi*. SIG. Similiter Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed Campani. Eodem modo variant pri mi editores supra Epit. 53. Vide, quae notantur ad Epit. 51

Ambiorige duce Eburonum, defecerunt] Forte *Ambiorige duce, rege Eburonum*. J. FR. GRON. Certe Ambiorigi *regnum* adscribit Caesar 5. B. Gall. 26. Deinde *Helvetiorum* Boend. et ed. Camp. *Eburorum* Lovel. 2. *Eburnorum* Voss. et Exc. Pithoei. Tum *defecerunt* exsulat a Boend. et ed. Camp.

Cotta et T. Aurunculejus legati Vet. lib. *Cotta et T. Veturius*. Apparet tamen legendum *Cotta et Titurius*. Sic enim Caesar lib. 4, [38.] *Q. Titurius et L. Cotta legati*. Deceptus est librarius, quod Cottae nomen *Aurunculejus* fuit, eodem auctore Caesare. Item Appianus *Κόττας καὶ Τιτύριος*. SIG. Videant primi editores, et scriba Norvic. unde lectionem *T. Aurunculejus* hauserint, quae in nullo mihi cod. obvia fuit *Titus Vertuarius* est in Berg. *T Ligarius* in Leid. Boend. et ed. Camp. *Tigranus* in Lov. 2. *Tigorus* in Exc. Pithoei *Tigurius* in Voss. pro quo, una tantum litera mutata, recte Sigonius *Titurius* reposuit. Caesar 5 B. Gall. 24. *Unam legionem et cohortes quinque in Eburones, qui sub imperio Ambiorigis et Cativulci erant, misit. His militibus Q. Titurium Sabinum et L. Aurunculejum Cottam legatos praeesse jussit*. Mox *insidiis circumventi* Exc. Pithoei, Norv. et edd antt. Oros. 6, 10. *Cottam et Sabinum legatos apud Eburones cum tota funditus legione insidiis circumventos interfecit*. At Gruterus inverso ordine dedit *circumventi insidiis;* quod superest in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

Magno labore defensa] Edebatur olim *maximo labore*, suffragantibus Exc. Pithoei, et Norv. Ejus loco Gronov anno 1665. emendavit *magno labore;* quod

bore defensa essent, interque eos, qui in Nerviis praeerat, Q. Cicero, ab ipso Caesare hostes proelio fusi sunt. M. Crassus, bellum Parthis inlaturus, Euphratem fluvium transiit, victusque proelio, in quo et filius ejus cecidit, quum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in conloquium ab hostibus, velut de pace acturis, quorum dux erat Surenas, comprehensus, et, ne quid vivus pateretur, repugnans interfectus est.

probant Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. V. ad Epit. 50.

Interque eos, qui in Treviris praeerat, Q. Cicero] Quos *eos*? Numquid prius dixit? *aliorum quoque legatorum*. An hic potius: *interque ea, quibus in Treviris praeerat Q. Cicero?* Hoc magis placet. J. FR. GRON. Vitium hoc quum effet in postremis aliquot editionibus commissum, nescio quorum culpa, merito advertit Perizonium meum, isque monuit me, reponi debere *Nerviis*, quod obtinuit olim, excuditque in Sigoniana Paulus Manutius. Et hoc volunt Mfti, in quibus vidi exftare *Terberis*, vel *Terbejis*. Itaque emendavi errorem. JAC. GRON. *intra quae erat, qui Treviris praeerat, Q. Cicero* Leid. *interque ejus, qui interberis praeerat, Q. Cicero* Voff. *interque ejus, qui in Treveris praeerat, Q. Cicero* Berg. et Lovel. 2. *Treberis* Exc. Pithoei. *Treveris* Boend. edd. Romana princeps apud Hearnium, et Campani. *Nerviis* jam ipsum Sigonium edidiffe video anno 1572. An legendum? *inter quae ejus, qui in Nerviis praeerat, Q. Ciceronis.* Illud *inter quae* probabile redditur ex illis, quae dicentur ad Epit. seq. Caftris legionis, quae in Nerviis hibernabat, Q. Ciceronem praefuisse, teftatur Caesar 5. B. Gall. 24. V. etiam Oros. 6, 10.

Bellum Parthis inlaturus, Euphratem fluvium transiit] *Parthis illaturus bellum* Lovel. 2. Tum *Euphratem flumen* Berg. V. ad Livii 38, 15, 7. Dein *transivit* Exc. Pithoei, Norv. et pleraeque edd. ante Gronovium, qui *transiit* emendavit. Nec aliter Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *transit* Leid. et una vel altera ex priscis edd. V. ad Epit. 103. Mox *in quo et filius cecidit* Voff. *in quo filius cecidit, et ipse quum reliquias*, et *vocatus*, pro *evocatus*. Boend. et ed. Camp.

Ut de pace acturus] *acturis* et vet. lib. habent, et hiftoriae fides poftulat. SIG. Similiter omnes scripti noftri cum Exc. Pithoei, et ed. Camp. Praeterea *velut de pace* Gronov. anno 1665. recepit, quod et ipsum servant codd. noftri, et ed. Camp.

Comprehensus, et, ne quid vivus pateretur, repugnans interfectus est] *comprehensusque* Leid. Voff. Berg. et Lov. 2. quorum duo pofteriores omittunt sequentem voculam *et*. Praeterea *ne quid victus* Voff. Tum *repugnans vivus interfectus est* Leid. Pro *interfectus est*, quod servant omnes noftri, et ed. Campani, reliquae edd. ante Gruterum, et cum illis Norv. praeferunt *interemptus est, et ita periit*. Sed *interemptus est*, reliquis omiffis, Exc. Pithoei. At vide supra ad Epit. 73.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXI.

IN LOCUM LIBRI CVI. T. LIVII.

I. Rerum ita gestarum gloria, et perpetua indulgentia fortunae (namque tot navigationibus nullam omnino navem, quae milites portaret, amiserat) exsultantem Caesaris animum luctu repleverunt urbanae literae, nunciato Juliae obitu, quam Pompejo Magno collocaverat. Obierat ex partu: moxque duplicatus est dolor, decedente puella, quam enixa fuerat. U. c. 698. A. C. 54. *Juliae mors.*

II. Corpus matronae, quum in foro propositum esset, post funebrem laudationem rapuit populus, et in campo Martio sepelivit, tribunis incitantibus; qui ad hoc ab amicis Caesaris atque Pompeji conducti fuerant, aut sponte captabant hac adulatione praepotentium virorum gratiam. L. Domitius reclamabat, *in locum sacrum inferri mortuum nefas esse*, dictitans: neque tamen ratio valuit apud occupatos affectibus; et consulis auctoritatem pro nihilo haberi translatitium erat. Sed prudentiores, et quibus aliqua publicae aut etiam suae rei cura erat, gravis incessit metus, fore, ut, hoc inter duos sublato concordiae pignore, ambitio aemulorum civilibus armis collidatur. Nec fraudandus virtutis et gravitatis suae laude Caesar, qui intra tertium diem, quam haec nunciata erant, ad imperatoria munia rediit. *Et sepultura.*

III. Inter haec A. Gabinii caussa vario et pudendo judiciorum eventu agitabatur. Ille, periculi sui non ignarus, quum magnam vim auri ad conciliandos sibi homines praemisisset, exeunte Septembri noctu introïvit in urbem; paucosque post dies a C. Memmio tri- *Gabinii judicium.*

Cap. I. Caes. de B. Gall. l. 5. Plut. Caes. et Pomp. Cap. II. Dio. l. 39. Liv. Epit. Plut. et Dio. Plut. Appian. Civil. l. 2. Vell. 2, 47. Lucan. 1, v. 111. Val. Max. 4, 6. Cap. III. Senec. Consol. ad Marc. c. 14. Dio. Cic. ad Q. Fratr. 3, 1. et 2.

U. c. 698. A. C. 54. buno plebis ad populum acriter est accusatus. Quum damnaretur reus, Sisenna Gabinii filius ad pedes Memmii procubuit, pro patre deprecabundus. Eum Memmius truci vultu aversatus aliquamdiu humi jacere sivit. Haec species, et quod excussus e manu adolescentis annulus visebatur, ita mutavit animos, ut, approbantibus cunctis, a tribuno plebis Laelio Gabinius dimitteretur. Postea quoque tanta in judicibus rogandis contentio Cn. Pompeji fuit, Caesaris etiam amicis enixe opitulantibus, ut, a L. Lentulo Flaminis filio apud C. Alfium praetorem majestatis postulatus, Gabinius summo dedecore judicum absolveretur.

Exundatio Tiberis.

IV. Permoleste rem eam populus tulit: adeo quidem concitatus, ut parum abfuerit, quin ipso in judicio discerperet reum, et inter diribendas tabellas judicibus ipsis mortem minaretur. Igitur, frustra obnitente Pompejo, Sibyllinum carmen denuo invulgari pervicerunt: et sub idem tempus fortuita res, sed velut ex compacto in illum temporum articulum veniens, tam valide commovit homines, ut, licet nulla statuta in libris poena fuerat, atrocissimo supplicio Gabinius voluntate singulorum et senatus destinaretur. Forte sub eosdem dies Romae et maxime Appia ad Martis mira proluvies, exundante Tiberi fluvio, et usque ad piscinam publicam magna vis aquae fuit: oppletisque partibus inferioribus omnibus, ne editiora quidem intentata fluctibus manserunt. Magna aedificiorum strages sequuta, quae, lateritia quum essent, vi aquarum solvebantur: ingens jumentorum numerus, homines quoque multi suffocati aquis aut oppressi ruina perierunt. Haec omnia infensi ad iram Deorum referebant, spretas religiones vindicantium.

Gabinius damnatur.

V. Igitur ad M. Catonis tribunal, qui de repetundis judicabat, adduxerunt reum, minus jam timentem, quia maximam adversariorum tempestatem incolumis pertulerat. Sed a judicibus, qui et populum timebant, et a reo acceperant nihil, condemnatus, solum vertit. Erant enim tanta ejus tamque manifesta crimina, populique indignationem ita vehementem commoverant, ut nullis praesidiis, quum habere videretur longe firmissima, servari posset.

Cap. III. Val. Max. 8, 1. Dio, et Cic. ad Q. Fratr. 3, 3. et 4. et ad Att. 4, 16. Cap. IV. Dio. Cic. ad Q. Fratr. 3, 7. Dio. Cap. V. Ascon. in Scaur. Dio.

VI. Pompejus, qui rei frumentariae cauſſa in Italia erat, quum ad primum judicium Gabinii occurrere ſtuduiſſet, sub eosdem dies, quibus repetundarum poſtulatus fuerat, ad urbem venit: nihilque ad summam diligentiam fecit reliquum, quo nocentem eriperet. Ideoque et Ciceronem, non sine probro utriusque, permovit, ut, in quem priore judicio teſtimonium acriter dixerat, eum nunc defenderet. ipse, quia proconsulare imperium habenti urbem ingredi non licebat, evocato populo, verba pro Gabinio accurate fecit, Caesaris etiam recitatis epiſtolis, quibus salutem Gabinii enixe commendaverat.

U. c. 698. A. C. 54. *Fruſtra et patrocinante Pompejo.*

VII. Eodem ferme tempore pro M. Scauro felicius inter alios patronos Cicero dixit. Poſtulatus et iſte repetundarum fuerat ex Sardinia, C. Triario C. F. accusante. Cauſſa hominis tam erat perdita, ut accusator diceret, *lege ſibi centum atque viginti hominibus denunciare teſtimonium licere. ſe vero non recuſare, quominus abſolvatur reus, ſi totidem nominaſſet, quibus in provincia nihil abstuliſſet.* Tam bona conditione quum reus uti non poſſet, tamen propter favorem splendidae aedilitatis, et patris Scauri memoriam, frequentibus ſuffragiis eſt absolutus.

Scaurus absolvitur.

VIII. Haec judicia, quum calido adhuc anni tempore agerentur, M. Cato sine calceis et tunica exercuit, campeſtri sub toga praetexta cinctus. Id alii tamquam sordidum et indignum majeſtate jus dicentis accusabant: aliis repetitum ex vetuſtate exemplum placebat, quod eodem habitu in Capitolio et roſtris antiquorum ſtatuae visebantur. Sed Cato, talibus et reprehensionibus et laudibus superior, tantum de republica dies noctesque cogitabat. Ambitus et nundinationes magiſtratuum ad extremum impudentiae proceſſerant: quum, positis in medio mensis, palam largitiones fierent, et a mercenaria plebecula honores emerentur. Igitur, auctore Catone, senatusconsultum factum, *ut deſignati magiſtratus, quibus accuſator nullus eſſet, ultro ſe offerrent juratis judicibus, rationemque adepti honoris redderent.*

Cato, ambitum reprimere ſtudens,

Cap. VI. Cic. pro Rabir. Poſt. c. 8. et ad Q. Fratr. et ad Att. Val. Max. 4, 2. Dio. Cap. VII. Cic. ad Q. Fratr. 3, 1. et ad Att. 4, 16. Ascon. in Scaur. Val. Max. 7, 1. Ascon. Cap. VIII Plut. Cat. Val. Max. 3, 6. Ascon. Plut. Ascon. Plut. Lucan. 1. v. 178. Petron. Carm. Plut.

U. c. 698. A. C. 54. *Male tractatur a populo.*

IX. Magnus inde timor candidatorum: dolor incredibilis forensis turbae, quae, vitiis reipublicae pasci solita, si res ad bonos mores rediisset, sibi jejunium indici cernebat. Idcirco postridie prodeuntem ad tribunal Catonem promiscua multitudo conviciis, mox etiam lapidibus appetivit: ut, diffugientibus, qui eum deducebant, vehementer contusus atque jactatus vix in rostra penetraret. Inde, conversus ad turbam, constantia vultus illico seditionem clamoremque compressit: mox apta tempori oratione sic disseruit de praesentibus, ut tumultus omnis semel conquiesceret. Legi tamen, quum a consulibus ex senatusconsulto ferretur, ne ipsis quidem nolentibus, intercessum est.

Sed eximie honoratur a bonis.

X. Nec ideo minus tribunitii candidati, depositis apud M. Catonem quingenis sestertiis, compromiserunt, *petere magistratum legitime: qui contra fecisset, arbitratu Catonis condemnaretur, depositamque pecuniam perderet.* Unum ex eo numero quum Cato damnasset, competitoribusque pecuniam jussisset solvere, illi, judicio Catonis contenti, pecuniam damnato remiserunt. Ea res ut illustrem Catoni gloriam, ita acerbissimam invidiam attulit, quod unus plus omnibus et legibus et judiciis valuisse videretur. Exclamasse tum Ciceronem ferunt, *O te felicem, M. Porci, a quo rem improbam petere nemo audet!*

Pontinii tamen triumphum impedire non potest.

XI. Ceterum Cato adversus tantam vim perditorum hominum plerumque frustra luctabatur, multique ejus conatus in irritum cadebant: quemadmodum et in C. Pontinio, quem, se vivo, triumphaturum Cato negaverat. Nam ille supra triennium post devictos Allobrogas ad urbem haerebat, triumphum postulans: donec Ser. Sulpicius Galba praetor, qui legatus in Gallia Pontinio fuerat, de imperio ejus ad populum sub ipsam auroram tulit, quum ante horam primam agi cum populo non soleret. Igitur Cato et P. Servilius praetores, cum tribuno plebis Q. Mucio Scaevula, prohibere triumphum conabantur, quem ante diem tertium Nonas Novembres erat ducturus: fuitque non levis ea die contentio, ut etiam ad caedes perveniretur. Sed plerosque praetorum atque tribunorum se-

Cap. IX. Cic. ad Att. 4, 16. Cap. X. Cic. ad Att. 4, 15. et ad Q. Fratr. 2, 15. Plut. Cic. ad Att. et ad Q. Fratr. Plin. Praefat. Hist. Nat. Cap. XI. Cic. ad Att. 4, 16. Dio. Cic. Dio. Cic. ad Q. Fratr. 3, 4. et ad Fam. 3, 10.

cum Pontinius habebat, et consulem Appium: a quo insigniter adjutus, nequidquam tumultuantibus adversariis, urbem triumphans iniit. U. c. 698. A. C. 54.

XII. Majores in eadem Gallia res iisdem temporibus C. Caesar gerebat, Eburonum rebellione excitus, qui, nunciis Indutiomari Treviri impellentibus, duce Ambiorige, L. Auruncule jum Cottam, Q. Titurium Sabinum legatos Caesaris cum cohortibus occiderunt. Id infortunium culpa atque temeritate Q. Titurii accidit: quo impellente, castra feliciter defensa reliquerunt milites, ad proxima suorum hiberna transituri. Nam fraudulento hostis consilio crediderunt, amicum se ferentis, neque sponte ad oppugnanda castra profectum; sed quia Gallorum omnium ea esset conspiratio, cui ipse non posset resistere. Inveniebatque fidem ex eo, quod contempta et ignobilis Eburonum civitas nihil per se attentatura videbatur, nisi plurium et opulentiorum fiducia armaretur. *Ambiorix Romanos caedit.*

XIII. Ambiorix, hac victoria multoque auro ex direptione castrorum potitus, statim cum equitatu in Atuaticos, deinde in Nervios pervenit, ubi legionis unius hiberna erant. Ad haec expugnanda omnes hi populi, aliis quoque vicinis adjectis, magna cum multitudine armatorum accesserunt. Hibernis Q. Cicero praeerat, nequedum audito Titurii casu, vacuus curis. Itaque milites nonnulli, quos lignationis munitionisque caussa in silvas dimiserat, subito hostium adventu sunt excepti. Hinc castrorum per complures dies continuata oppugnatio: sed summa virtute Ciceronis et militum hostes repulsi: donec Verticonis Nervii fideli opera (nam is servo suo magnis praemiis persuaserat, ut literas perferret) Caesar, praesentibus rebus cognitis, succurrere periclitantibus potuit. *Alios oppugnat.*

XIV. Is igitur solita celeritate cum legionibus duabus, quia Labienum Treviri, cum omnibus copiis ad ejus hiberna profecti, retinebant, in Nervios contendit, adventumque suum Ciceroni Graeca epistola, ne intercepta intelligeretur ab hostibus, nunciat. eam Gallus quidam eques, per popularium castra sine suspicione transgressus, alligatam tragulae intra vallum misit. *Quibus succurrit Caesar.*

Cap. XI. Dio. Plut. Caes. Dio, l. 40. Flor. 3, 10. Oros. 6, 10. Liv. Epit. Caes. de B. Gall. 5.

U. c. 698. A. C. 54. *Et Ambiorigem vincit.* XV. Galli, Caesaris adventu per exploratores cognito, relicta obsidione, cum omnibus copiis, hominum millibus ferme sexaginta, obviam procedunt. Romanus, viribus impar, consilio potior, ut hostem in contemptum sui adduceret, castra, per se propter paucitatem armatorum exigua, etiam de industria contrahit. Ea simulatio timoris decepit Gallos, ut, tamquam ad facilem praedam, in locum iniquum succederent, castra oppugnaturi; mox, erumpente portis omnibus Romano exercitu, tamquam subito casu attoniti, majore consternatione percellerentur, quam paullo ante fiducia exsultaverant. Magnus primo impetu interfectus est numerus; ceteri, armis abjectis, fugerunt. Victoriae rumor, incredibili celeritate perlatus in Remos, Indutiomarum, qui postero die castra Labieni oppugnare constituerat, ita perterrefecit, ut eadem nocte profugeret.

M. Crassus Parthos bello petit. XVI. At longe diversa in simili proposito fortuna M. Crasso fuit. Is quoque, Caesaris aemulatione, magni ducis nomen potentiamque bellis serendis aucupari certus, postquam pacatam Syriam videt, arma Parthis, licet neque caussa esset belli, neque senatus auctor exstitisset, inferre coepit. Sed neque alia ei suppetebant ad Caesarianae indolis modum, et homo major annis sexaginta nihil satis ad tanta negotia vegetum, praeter cupiditatem, adferebat: idque nuper ducenti per Gallograeciam urbane exprobratum a rege *Dejotari dictum.* Dejotare fuerat. Hunc Crassus, exacta jam aetate condentem oppidum, quum offendisset, *Duodecima*, inquit, *hora aedificas*, *Dejotare.* Tum ille, *Ne tu quidem*, *Imperator*, *satis matutinus surrexisti in Parthos.*

XVII. Sed ille sitiens auri, quo Parthos abundare intelligebat, et novum regem, nec sine turbis in solium Arsacidarum enisum, superatu facilem figurans, ponte junxit Euphratem, transgressusque laeta belli initia habuit, quia Parthi adversus improvisam irruptionem parum providerant. Occurrit tamen ad Ichnas (id castello nomen est) cum paucis equitibus unus ex purpuratis Sillaces; victusque prorsus contendit ad regem, praesentia nunciaturus.

Cap. XV. Frontin. Strat. 3, 17. Caes. Cap. XVI. Dio. Appian. Parth. Plut. Crasso. Cap. XVII. Dio. Oros. 6, 13. Flor. 3, 11. Dio. Plut. Dio.

XVIII. Interim Craſſus impune diripiebat Mesopotamiam, civitatesque et caſtella in deditionem accipiebat, lubenter deficientibus Graecis, quorum ibi frequentes colonias Magnus Alexander, et poſtea successores ejus conſtituerant. Illi, Parthorum imperium gravati, quorum dominos fuiſſe majores suos audierant, auspicia Romanorum, apud quos in pretio Graecos eſſe norant, haud gravatim sequebantur. Zenodotium tamen, cujus tyrannus erat Apollonius, (Osrhoënae ea civitas fuit; Osrhoëna porro praefectura Mesopotamiae) quum acciviſſet praesidium Romanorum, centum milites occidit, et ob eam noxam direptum eſt; oppidani sub haſta venditi: Craſſus Imperator appellatus. Is ob res tam exiguas cupide acceptus honor valde exiſtimationem ejus imminuit, quasi, desperatione majorum, ex levium geſtorum succeſſu summos adipisci honores properaret. U. c. 698. A. C. 54. *Crassus diripit Mesopotamiam.*

XIX. Nec enim quidquam praeterea cruentum aut hoſtile tota ea expeditio habuit, sponte ad eum deficientibus multis. Neque dubitabatur, quin magnum operae pretium feciſſet, si eodem impetu inter terrorem barbarorum ad Babylonem et Seleuciam, urbes numquam diuturna fide pacatas Parthis, signa Romana promoviſſet. Sed ille, contentus sponte oblatis, ne illa quidem tueri pro magnitudine periculi curae habuit. Septem millibus peditum, equitibus mille per praesidia distributis, receſſit in Syriam, spatiumque dedit hoſti comparandi sese, et recuperandi amiſſa. *Recedit in Syriam.*

XX. Ne armis quidem parandis aut exercendo milite consumpsit hibernorum tempus; sed, pecuniae cogendae intentus, imperabat auxilia, quae mox pretio remitteret, civitatumque reditus et donaria templorum computabat. Hierosolymis etiam auream trabem ex templo sustulit, Eleazaro dante, ne quid praeterea de sacro thesauro tolleret. At Craſſo potior pecunia fide jurisquejurandi religione fuit. Igitur et duo millia talentorum, quae Pompejus reliquerat, et quidquid praeterea auri inventum in fano eſt, detraxit. *Securus de bello, pecuniae intentus.*

XXI. In cava Syria urbs fuit multis nominibus. Nam et Bambycen et Edeſſam appellant; et ab Syris *Derceto Edessae culta*

Cap. XVIII. Plut. Cellar. Geogr. Ant. l. 3. c. 15. Dio. Plut. Cap. XIX. Dio. Plut. Cap. XX. Joseph. Ant. 14, 12. Joseph. ibid. et de B. Jud. 1, 6. Hegesipp. 1, 21. Cap. XXI. Plin. 5, 23. et Strabo, l. 16. p. 748. et 785.

U. c. 698. A. C. 54. Magog, a Graecis propter celebritatem delubri Hierapolis vocabatur. Deam Syriam ibi colebant prodigiosa forma. superne mulier, inferiore parte corporis in piscem desinebat. *Derceto* aut *Atergatis* vocabatur. Semiramidis matrem fuiſſe, quidam fabulantur. Graeci *Venerem* eo nomine, aut *Junonem*, pars *Naturam*, coli putabant. In antiquiſſimis Hebraeorum libris *Dagon* eſt, piscem significante vocabulo. In hujus aede Craſſo factum omen ferunt appropinquantis interitus. Erat cum eo Publius filius, qui nuper a Caesare lectos equites mille adduxerat, donis militaribus propter virtutem ab eo multis honoratus. Quum exirent fano, primum ad fores impegit adolescens, mox pater super corpus jacentis provolutus eſt. Nec omen tantum mortis ea aedes Craſſo, sed etiam caussam, dediſſe videtur: quod hac maxime injuria credibile eſt commotum Edeſſae principem Abgarum, exitiali Romanis legionibus proditione, consilia cum Parthis sociaſſe.

Crebrae accusationes Romae. XXII. Idem annus crebras illuſtrium virorum accusationes habuit, et, praeter memoratos antea, M. Coelius apud Cn. Domitium, C. Meſſius apud P. Servilium praetores, itemque Drusus et Vatinius a Cicerone defensi sunt. Praeterea C. Cato, Sex. Sufenas, qui in tribunatu sublatis comitiis magnas turbas dederant, ante diem tertium Nonas Quintiles favore triumvirorum absoluti sunt. L. Procilium, qui patremfamilias domi suae occiderat, quum multi absolverent, paucis suffragiis major pars judicum condemnavit.

Maxime propter ambitum. XXIII. Sed hic ludus et jocus erat prae judiciis, quae ad summum impudentiae provectus ambitus pepererat. Candidati consulatus quatuor fuerunt: totidem ambitus sunt poſtulati. C. Memmius Cn. Domitium, C. Memmium Q. Curtius reos fecerant: a Q. Pompejo M. Meſſalla, a C. Triario vetere inimico M. Scaurus accusabantur. Consules quoque flagrabant invidia, quod turpiſſimam cum Memmio ac Domitio pactionem fecerant, *ut ambo ſeſtertia quadringena conſuli-*

Cap. XXI. Plin. Lucian. de Syr. Dea. Strabo. Ovid. Metam. 4, 45. Lucian. Plut. Didor. 2, 4. Reg. 1, 5. Plut. Cap. XXII. Cic. ad Q. Fratr. 2, 13. et 16. et ad Att. 4, 15. et 16. et ad Fam. 1, 9. Cap. XXIII. Cic. ad Q. Fratr. 3, 2. et 3. et ad Att. 4, 15, 16. 17. et 18.

bus darent, si essent ipsi consules facti. Dederant operam consules, ut quamprimum comitia haberi senatus decerneret. Sed comitiorum singuli dies quotidianis obnunciationibus tollebantur. Sub finem hujus anni, quum peregrinas religiones invalescere senatus comperisset, *uti fana Serapidis Isidisque a privatis in urbe facta diruerentur*, decrevit. U. c. 699. A. C. 53.

XXIV. Inter haec, exacto consulum magistratu, neque designatis dum aliis, res ad interregnum rediit. Sex et triginta interreges fuerunt, continuatis ad septenum usque mensem interregnis. Per tantum igitur spatium neque consules Romae, neque praetores ulli fuerunt. Auspiciorum enim et ostentorum intervenerant morae. bubones lupique in urbe visi, canum ululatus flebiles auditi erant: simulacrum Martis sudaverat: fulmen tota urbe pervagatum signa Deorum tetigerat, homines permultos exanimarat. Sed, haec quidem portenta quibus aut terris, aut hominibus minarentur, ambiguum multiplex terror faciebat. Nam et in urbe turbatum erat, et Gallia rebellabat, et cum Parthis, ignorante populo Romano, bellum exstiterat. sed, quae objecta Crasso Euphratem transeunti mox memorabimus, ipsi exercituique haud dubium interitum portenderunt. *Interregnum.*

XXV. Haec ergo quum impedimenta comitiis objicerentur, longe majus atque difficilius tribunorum plebis contumacia adferebat. Illi enim praecipue turbis his delectabantur, per quas multis se rebus, ad suum officium non pertinentibus, ingerebant, quum alii magistratus nulli essent: adeo ut ludos quoque facerent praetorum loco, quorum comitia, priusquam consules essent creati, haberi non poterant. Sed offensus hac audacia senatus Q. Pompejum Rufum tribunum plebis, quamquam dictatoris Sullae nepotem, in carcerem duci jussit: eadem poena et aliis turbatoribus praestituta, Pompejoque Magno tradita ejus rei potestate. Sed Rufus, uti socium ejus ignominiae haberet, paullo post M. Favonium aedilem plebis in carcerem conjecit, M. Catonis unicum admiratorem, et ejus contentissimo studio aedilitatem adeptum. *Tribunorum plebis contumacia.*

Cap. XXIII. Dio, l. 40. Cap. XXIV. Cic. ad Q. Fratr. 3, 3. et ad Fam. 7, 11. Dio. Dio. et Jul. Obseq. Dio. Cap. XXV. Ascon. in Milon. Dio. Plut. Cat.

U. c. 699. A. C. 53. *Legatio Parthorum ad Craſſum.*

XXVI. Inter haec moventem ex hibernis Craſſum legati regis Orodis adierant, cum his mandatis: *ſi quidem juſſu ſenatus populique Romani arma intuliſſet, nullum finem bello, niſi internecione partis alterutrius, fore. ſin vero privato conſilio Craſſus ea feciſſet, miſereri ſenectutis ejus. Magnum Regem, et percuſſorum cum Sulla, Lucullo, Pompejoque foederum memorem, milites Romanos, qui potius in captivitate ſint apud Meſopotamiam, quam in praeſidio, remiſſurum.* Craſſus ad haec, *Seleuciae ſe reſponſurum eſſe*, quum diceret, arridens Vagiſes, is legatorum erat aetate maximus, volamque ſiniſtrae manus percutiens dextra, *Prius hic*, inquit, *pili naſcentur*, *Craſſe*, *quam tu Seleuciam videas.*

Craſſi reſponſum.

XXVII. Haec ubi renunciata Partho sunt, Surenam praefectum ad recipiendas Mesopotamiae civitates misit; ipse in Armeniam signa illaturus, ne Tigranis filius Artabazes ad opem Romanis ferendam vacuus eſſet. Is enim ad Craſſum cum sex equitum millibus venerat, alia decem millia cataphractorum equitum, et triginta peditum millia, ſtipendiumque in has copias pollicitus.

Craſſus feſtinat ad bellum.

XXVIII. Haec res mirifice excitavit Craſſum, sponte feſtinantem, et diversa suadentibus iniquum. Quod enim quidam ex Mesopotamia milites per magna pericula reversi, vim Parthorum experti, nunciabant, cataphractorum omnia perrumpentem molem, levis equitatus inevitabilia tela, inopinatos superventus, et nocentiorem proelio fugam, nulla humana ope suſtineri; quidam tribunorum praefectorumque, et cum his C. Caſſius Longinus quaeſtor, is qui paucos poſt annos, occiso Caesare, magnam, sed ambiguam, famam nactus eſt, de integro consultandum de praesentibus censebant. Nam exercitum his sermonibus percelli animadverterant: et aruspices semper triſtia exta nunciabant. Sed feſtinabat ad interitum Craſſus: repudiatoque Artabazis consilio, qui per Armeniae colles ducere juſſerat, neceſſaria ex regno suo affatim praebiturus, in Mesopotamiam duxit.

Malis ominibus.

XXIX. Ad Euphratem Zeugma eſt oppidum, ex eo appellatum, quod ibi bello Persico pontem Magnus Alexander ſtruxerat. nam, quod alii de patre Libero

---

Cap. XXVI. Dio. Plut. Craſſo. Flor. 3, 11. Oros 6, 13. Plut. Craſſo. Oros. Plut. Dio. Cap. XXVII. Plut. Dio. Plut. Cap. XXIX. Dio. Plin. 34, 15.

narrant, fabulam puto. Ibi transducente exercitum Crasso, aquilam, quae prima sublata ab aquilifero erat, sponte fuisse conversam in contrariam, ac ferebatur, partem ajunt: aliam vix convelli potuisse, tamquam adnata terrae foret. Aureum aquilae simulacrum legionis Romanae signum erat. id, inter proficiscendum exiguo velut sacello inclusum, hastae imponebatur, in acutam cuspidem desinenti, ut in solum defigi posset. Talis tum mucro tam contumaciter haesit humi, ut vix multorum simul nisu evelleretur. Praeterea signum militare, quod inscriptam puniceis literis exercitus imperatorisque notitiam habebat, signifero ereptum in Euphratem projecit ventus. Quo viso, Crassus cetera ejus magnitudinis, vela enim fere aequabant, praecidi jussit, ut minus obnoxia turbinibus essent. U. c. 699. A. C. 53.

XXX. Proficiscentibus per pontem, crebra et atrocia fulgura, cum ingenti fragore coeli, inter densam nimborum caliginem in adversa militum ora micuerunt: ut inter se trudentes ruentesque vix in hostilem terram eniterentur. et unus equorum imperatoris insigniter ornatus, cum agasone gurgite haustus, disparuit. locus, ubi castra metaturi erant, bis de coelo tactus est. Et, priusquam omnes transirent, pontis partem magnam repens procella perfregit. *Euphratem ponte transgreditur.*

XXXI. Nihil ceterorum tam terruit milites: reditum enim sibi apertissime praecisum interpretabantur. Igitur Crassus, ut consolaretur trepidantes, advocata concione, *Desinite*, inquit, *turbari*, *milites*. *Nihil hic casus triste praesagit: nec enim hac*, *sed per Armeniam*, *juratus dico*, *reducere copias decreveram.* Quum sub haec erecti paullisper animi essent, validius statim, quam umquam antea, perculsi sunt voce, quam adjecit imperator; *Hac*, aït, *nostrum nemo revertetur*. Neque curavit Crassus, re animadversa, corrigere dictum, aut interpretatione lenire: unde nec cetera ejus verba pondus ullum habuerunt, quum elevaret barbarorum potentiam, praemiaque alia promitteret, alia repraesentaret. Tum quoque, ne quidquam occurreret terrore vacuum, qui exercitui cibaria dividebant, lentes et salem prima praebuerunt; quae feralia sunt apud *Terret milites ominosa voce.*

Cap. XXIX. Pausan. l. 10. Sex. Ruf. c. 16. Plut. Val. Max. 1, 6. Dio. Cap. XXX. Plut. Jul. Obseq. Dio. Plut. Dio. Cap. XXXI. Plut. et Dio. Plut.

U. c. 699. A. C. 53. Romanos, et vita functis apponuntur. Interea, sacrificio apparato, quum exta porricerentur, elapsa sunt imperatoris manibus: atque ille, conſternari cernens, qui aderant, *Sunt haec*, inquit, *ſenectutis incommoda: ceterum arma haudquaquam excident manibus.*

Salutare consilium Cassii. XXXII. Poſtquam ita superatus eſt Euphrates, proxima, qua iretur, deliberatio fuit. Caſſio et prudentiſſimo cuique videbatur, *non eſſe, niſi explorato, proficiscendum: interim in aliqua urbium, quas praeſidiis teneret, refici exercitum poſſe: aut certe juxta ripam Euphratis pergendum Seleuciam. A flumine et commeatuum copiam, et, ne circumiri ab hoſtibus poſſent, munimentum tergo fore. Seleuciam ob Graecos incolas haud difficulter acceſſuram ad partes. inde penetrari ad Cteſiphontem* (ea tum Parthorum regia erat) *poſſe.*

Crassus negligit. XXXIII. Salutare consilium, quum imperatori non displiceret, dolus ac perfidia Osrhoëni hominis irritum fecit. Sicut inter arma potentiorum, qui sunt intercepti, sollicitam semper vitam degunt; et, quo se continuis periculis evolvant, eumdem perpetuo cursum consiliorum retinere non poſſunt, sed velut in maritima tempeſtate fluctibus ventisque obsequuntur: parvorum quorumdam populorum principes, inter quos praecipui Abgarus Osrhoënus, et Alchaudonius Arabs, Pompejana expeditione in amicitiam recepti, digreſſis Romanis, ad Parthos redierant. Sed Arabis, quia profeſſus hoſtem erat, levior injuria fuit.

Abgarus Crassi proditor. XXXIV. Abgarus, amicitia simulata peſtilentior, quum Parthis ſtuderet, Craſſo adduxit auxilia, et pecuniam, quo ille visco facillime capiebatur, liberaliter dedit. quibus rebus quum ita se insinuaſſet, ut consilia de summa rerum cum eo communicarentur, homo aſtutus nec infacundus, *Miror*, inquit, *imperator, quod, hoc tam et numeroſo et firmo exercitu inſtructus, apparare adhuc victoriam, quam rapere, mavis. Hoſtes, fugae, quam proelio, paratiores, niſi maturas, jam in Hyrcanos aut Scythas pretioſiſſima rerum ſuarum et corporum tranſtulerint, tibi ſolitudinem relicturi. Quod ſi ceſſando ſpeciem timentis praebueris, reſument animos, et mox cum tota mole virium rex aderit; qui nunc, anxius metu, non quaſi pares vobis Surenam et Sillacem objecit, ſed ut ab inſequendo vos remo-*

Cap. XXXII. Dio. Cap. XXXIII. Plut. Flor. Sex. Rufus. Dio. Cap. XXXIV. Plut.

remorentur, donec ille res suas in tutiorem reposuerit statum. Credidit homini Crassus, quod amicum et fidum putabat; confirmatusque est in errore, postquam longe lateque neminem hominem usquam, sed tantum equorum aversa vestigia, apparere exploratores nunciarunt; eaque res militi restituit animum, fidentioremque, tamquam fugientibus Parthis, fecit. U. c. 699. A. C. 53.

XXXV. Primum iter, relicto amne, per campos virentes pergentibus satis amoenum atque facile fuit. mox excepit arida et nuda planities, militemque, cum siti et arena luctantem, ipse quoque locorum adspectus horrore perfudit, quum in vasta solitudine, quam terminare visu nequibant, nihil terra gignentium, non herba, non stirps ulla virens, nusquam aut rivus aquae, aut montis supercilium appareret.

Artabazes Crassum frustra monet.

XXXVI. Id quum per se suspectum plerisque fieret, supervenerunt ab Armenio rege nuncii, excusante non missa auxilia, quod in suum regnum Parthus Orodes irrupisset. Suadebat autem, *ut ad se veniret Crassus, conjunctisque secum copiis propelleret hostem: aut, si aliter videretur, saltem edita sectaretur loca, neque in patentibus campis equitatui Parthico statarium militem exponeret.* Crassus ad haec cum stomacho respondit, *in praesentia non vacare, ut cogitet de Armenia: postea tamen venturum, ut proditionis ab Artabaze expetat poenas.*

Abgarus ad Parthos proficiscitur.

XXXVII. Haec tam sinistre cogitata consultaque moverunt iterum Cassio bilem. Sed, quia libertate sua Crassum offenderat, ultra monere non ausus, Abgarum increpavit. *Quis te*, aït, *pessime mortalium, malus ad nos perduxit genius, ut Crassum fascinares, ipsumque et exercitum perderes?* At ille, blande castigata juvenis vehementia, *durare paullisper*, jubebat, *in salute communi mox agniturum innocentiam ejus, quem nunc tanti sceleris suspectum haberet.* Milites etiam itineris molestia gravatos sublevabat, simul quasi per jocum deridens, tamquam homines adsueti mollibus Campaniae diversoriis, easdem delicias in finibus Assyriorum Arabumque desiderarent. Sed, postquam ad exitium Crassi omnia mature sunt disposita, (nam Abgarus per speciem explorandi saepe cum Surena congrediebatur) Crasso Parthos in propinquo esse cum modicis copiis persuasit, seque ire, ut aliquid ipsis noxae et perturbationis inferret.

Cap. XXXVII. Dio. Plut.

U. c. 699. A. C. 53. *Crassus instruit aciem.*

XXXVIII. Eo die pullum paludamentum datum esse Crasso tradunt, quum album aut purpureum in proelium exeuntibus dari soleret. Sed id mutavit Crassus, irridensque eos, qui signa convelli vix posse nunciabant, cum magna festinatione processit. Occurrerunt ibi pauci speculatores, occisosque sodales suos, hostium immensam multitudinem adesse retulerunt. Ibi Crassus instruxit aciem, primum ex Cassii consilio productis, ne circumvenirentur, ordinibus: deinde mutavit, contraxitque in quadratum, duodenis ad unumquodque latus collocatis cohortibus. Legiones enim Romanas septem, neque pauciores sociorum cohortes habebat, equitum et levis armaturae ad quaterna millia: quae et ipsa distribuit, ut singulis cohortibus gravis armaturae alam equitum adderet.

Parthi se ostendunt.

XXXIX. Quum, ita ordinata acie, Cassius alterum cornu, alterum P. Crassus imperatoris filius, imperator ipse medium agmen duceret; ad modicum flumen, *Balisso* nomen erat, perventum. Ibi raptim ex siti recreatus exercitus, festinante Crasso, in conspectum hostium magno gradu adductus est. Illi, maxima copiarum parte post primam aciem abscondita, (et erat locus inaequalis, tegendis insidiis arborum objectu aptus) neque numero formidabilem, neque specie, manum objecerunt: nam ex praecepto Surenae rutilantia arma pellibus et tunicis obtexerant. Sed dissimulata primum, deinde subito ostensa exercitus armorumque moles majorem ex improviso terrorem injecit Romanis.

Cum magno strepitu, et horribili specie.

XL. Jam primum horribili strepitu sunt exterriti. nec enim tubis aut cornibus pugnam accendunt Parthi, sed tympana simul multis locis pulsantes, velut ululatu belluarum et tonitru mixtum mugitum cient. dein, rejectis integumentis galeae loricaeque, ex Margiano ferro fulserunt. ipsi etiam equi, ferreis aeneisve squamis muniti, formidabilem obtulerunt speciem visentibus. Inter eos Surenas, proceritate cultuque conspicuus, exsultabat: acer idem bellator, et propius Medicum luxum fucatus comtusque. nam ceteri Parthi tum etiam Scythico more Germanoque crinibus ad verticem reflexis, in altitudinem comabantur.

Cap. XXXVIII. Val. Max. 1, 6. Plut. Dio. Plut. Cap. XL. Justin. 41, 8. Plut. Tac. Germ. c. 38.

XLI. Parthi, primum ordines infeſtis contis perturbare nisi, poſtquam eorum viderunt firmitudinem, momento dilapsi, priusquam Romani animadverterent, illorum aciem circumdederunt, emiſſamque a Craſſo levem armaturam, grandine telorum obrutam, repulerunt ad suorum agmen: idque initium pavoris legionibus fuit, quum aculei sagittarum pari violentia per armatas corporum partes, ac per nudas, adacti cernerentur. At Parthi, diductis ordinibus, amplexi Romanam aciem, sagittas eminus mittebant in confertos atque ita densatos, ut vix ullum cadere sine noxa telum poſſet, etiamsi de induſtria aberrare voluiſſent. Adfligebat Romanos anceps malum, quod et ſtantes impune vulnerabantur, et, si qui procurrerent, neque attingere poterant velociſſimum hoſtem, et a Parthis, inter fugiendum nihilominus tela spargentibus, ut mos erat genti, nihilo mitius petebantur.

U. c. 699. A. C. 53. *Pugna conseritur.*

XLII. Hunc tam gravem casum una hac spe solabantur, fore ut, exhauſtis Parthorum pharetris, ea sagittarum tempeſtas ceſſet. at, ubi multos illis camelos praeſto eſſe telis onuſtos cognitum eſt, Craſſus, majore metu perculsus, filio per nuncios mandat, ut, priusquam circumiretur, manum conserere properet. Adolescens, praeter equites mille, quos adduxerat e Gallia, trecentis aliis adsumptis, cum octo cohortibus et sagittariis quingentis, quum evectus eſſet; Parthi, sive quod in uliginosa loca inciderant, sive, ut alii prodiderunt, aſtu, ut quam longiſſime a suis abriperent Craſſum, versis habenis abierunt. Nec caruit succeſſu dolus. incitat equum adolescens, *hoſtem fugere*, clamitans. sequuntur aequales, Censorinus senator ex disertis, et robore corporis animique praecellens Megabocchus. ne pedites quidem morantur, quin spe et gaudio victoriae cursum equitum prope adaequent.

P. Crassi virtus.

XLIII. Sed, poſtquam repente et, qui fugerant, subſtiterunt, et praeterea recentes accurrerunt alii, sperabat tamen pugnam Publius, ad manus venturum, ut contra paucos, hoſtem ratus. At Parthi, cataphractis in prima acie oppositis, cetero equitatu disperso circumvecti, magnam vim pulveris de induſtria concitarunt, quo conspectum et spiritum Romanis adimerent. Atque illi ferales inter umbras et triſte silentium, nam et vocem intercluserat pulveris nubes, ja-

Sed infelix.

Cap. XLI. Plut. Cap. XLII. Appian. Plut.

U. c. 699. A. C. 53. culis temere incidentibus figebantur. Miserabili morte consumptis plerisque, quia vellere hamata spicula conantes, per venas per nervos penitus adacta, sua ipsi corpora foede laniabant; ne superstites quidem ad pugnam erant apti, Publioque, ut impetum facerent in cataphractos, hortante, manus scutis, pedes solo adfixos ostentabant.

Gallorum cum Parthis certamen impar.

XLIV. Igitur Publius cum equitibus cursu invectus est, haudquaquam pari certamine, quum nuda corpora Gallorum, nam id roboris erat, firmissimis contis percuterentur; Parthos, crudo corio aut ferrea lorica tectos, breves et imbecilles lanceae parum offenderent. Ergo Galli, abjectis lanceis, contos prehendebant manibus, et ad corpora hostium evadebant: correptosque deturbabant ex equis, armorum pondere ad resurgendum inhabiles. Alii, relictis suis, hostium subibant equos, ventresque eorum fodiebant, ut rabie mortis correpti excuterent sessores, suisque et hostibus, ut quisque occurrerat, promiscue obtritis commorerentur. Tandem siti atque aestu, quod utrumque genti est infestissimum, coacti Galli ad suos se pedites receperunt, in medium accepto Publio, qui fortissime dimicando graviter erat vulneratus.

P. Crassi exitus.

XLV. Quum in collem quemdam evasissent, religatis in medio equis, clipeos opposuerunt barbarorum telis, auxilium ex loco habituros rati: quod contra fuit. Nam in plano a prioribus ordinibus sequentes utcumque teguntur: acclivis tumulus, quia posteriores semper altiore vestigio tolluntur, omnes ex aequo nudat. In ea necessitate Graeci duo Carrhas incolentium adolescentem hortabantur, ut cum ipsis se subduceret Ichnas, quod in propinquo Romanarum partium oppidum esset. At juvenis eos, qui propter ipsum huc malorum pervenissent, deserturum negans, dimisit comiter Graecos. ipse, quia manus trajecta officium negabat, armigero praebuit latus. Exemplum hoc Censorinus imitatus est: ceteri nobiles, quos inter et Megabocchus, sua sibi manu consciverunt necem. ceteros adorta Parthorum multitudo confodit contis: neque amplius quingentis vivi capti sunt.

Patris Crassi constantia.

XLVI. Filio imperatoris hunc ad modum pene sub oculis patris interfecto, Parthi in ipsum signa converterunt, jam accepto nuncio periculi ad opem filio

Cap. XLVI. Val. Max. 3, 6. Dio.

ferendam profectum. Ubi in conspectum agmina venerunt, quidam Parthorum, hasta suffixum caput ostentantes, obequitabant Romanis, quaeritabantque, *quibus natalibus iste juvenis ortus esset? non enim se credere, tantam indolem ab ignavissimo hominum Crasso procreari potuisse.* Id spectaculum vehementissime permovit milites, non ut accenderentur in ultionem, sed ut plane torpore et desperatione demitterent animos. At Crassus, numquam clarius ostensa animi magnitudine, *suum hunc dolorem, suam cladem esse*, vociferabatur: *populo quidem Romano, salvis legionibus, nihildum accidisse calamitosum unius militis jactura. Resumerent modo pristinam alacritatem, et, quod saepe duris temporibus copiae Romanae fecissent, dubitantem Fortunam ad suas partes virtute cogerent.* U. c. 699. A. C. 53.

XLVII. Sed jacebat omnis militum vigor, moestique et taciti adstabant: mox, edere clamorem jussi, tenuem et inaequalem sustulerunt, quum a Parthis ingens et animorum plenus redderetur. Nec alia fortuna pugnae utrisque, quam animis praeceperant, fuit. Romanos ambigua sors lethi terrebat, quod servantibus ordines molesti arcus Parthorum erant; eruptionem tentantes contis figebantur adeo validis, ut interdum duos simul viros idem impetus transverberaret. *Pugna cum Parthis.*

XLVIII. Laborantibus undique Romanis, novus repente hostis exortus, quum haud parum detrimenti daret, plus etiam doloris intulit. Nam cum Osrhoënis Abgarus, quem sibi amicum arbitrati fuerant, terga adversus Parthos pugnantium caedebat. Unde plena omnia consternationis et tumultus: et, quia saepe convertebantur ordines, ut aliqua ex parte clamor acciderat, multi se induebant in commilitonum gladios: praesertim, quia vi hostium, et vitandi sagittas studio, coacti in arctum erant. Sustinuerunt tamen ad noctem usque; qua appropinquante, Parthi caedendo fessi se receperunt, *id dare se Crasso tempus ad lugendam filii mortem*, dictitantes, *nisi postridie seque et exercitum in fidem Arsacis dederet.* Patrium id Parthis fuit, ut noctes procul ab hostibus agerent: qui neque castra munire consueverant, et inter tenebras equitum et sagittariorum nullus propemodum usus est. *Abgarus juvat Parthos.*

Cap. XLVI. Flor. 3, 11. Oros. 6, 13. Plut. Cap. XLVIII. Dio. Plut. Dio. et Plut.

U. c. 699. A. C. 53. *Fuga Romanorum.* XLIX. Digreſſis Parthis, miserabilior apud Romanos, quam inter ipsam pugnam, luctus fuit, quod et acceptam calamitatem noscere vacabat, et impendentem deflere. Craſſus, in tenebris abditus, vix a legatis tribunisque in principia adductus eſt. Neque dubitabatur, quin evadi Carrhas oporteret. Idcirco silentio eductus exercitus, quamquam sequebatur nemo, saepius tamen acie facta conſtitit, quia saucii et aegri, quum se relinqui sentirent, mixto ejulatu ac clamore, magnum tumultum excitaverant. Et quidam, ut poterant, suorum iter consequebantur: hisque viciſſim aut suſtollendis aut deponendis lente procedebat agmen: nisi quod cum Egnatio equites trecenti, abrupti a ceteris, nocte concubia venerunt Carrhas. Coponius ibi praesidio Romano praeerat, cui Egnatius nunciari quum juſſiſſet, *ingenti proelio cum Parthis pugnatum eſſe*, nihil ultra moratus, ad Zeugma cum suis pervenit incolumis.

Crassus venit Carrhas. L. Coponius, nihil ex his, quae allata erant, laeti suspicatus, armat extemplo milites, et, praemiſſis exploratoribus, quum venire Craſſum audiſſet, occurrit ei, deducitque in urbem, nihil per tenebras moventibus Parthis, quamquam hoſtium fugam sensiſſent. At ubi diluxit, relictos in caſtris, haud pauciores millibus quatuor, quotquot sua manu non invenerant mortem, qui numerus amplus fuit, trucidarunt: palantes per campos exceperunt: quatuor cohortes cum legato Varguntejo in colle quodam conciderunt, praeter milites viginti; quibus, per medios hoſtes ſtrictis gladiis ruentibus, admiratione virtutis dederunt viam, Carrhasque pervenire paſſi sunt.

Eodem et Surenas. LI. Interea Surenas, ut certior fieret, ubi Craſſus atque Caſſius eſſent, Carrhas mittit certos homines Osrhoënos, qui in caſtris Romanis utrumque saepe viderant, una cum quodam Latinae linguae perito, qui Surenam colloqui velle cum Craſſo, foederis feriendi cauſſa, diceret. Ita cognito Carrhis eum eſſe, poſtero die admovit exercitum muris, internecionem denuncians omnibus, nisi Craſſum atque Caſſium vinctos tradidiſſent. At illi, videntes se deceptos, neć in oppido tutos, et longe Armeniorum auxilia fore, decreverunt fugere.

Crassus ab Andromacho LII. Id consilium, quum enunciari Carrhenorum nemini oportuiſſet, peſſimo omnium et perfidiosiſſimo

Craſſus exponit Andromacho, qui flagrantem imperato-is gratiam non alia magis arte, quam foediſſima adulatione, meruerat. Neque is prodere omnia Parthis differebat, tyrannidem patriae pactus, quam et mox obtinuit, sed in poenam, a civibus suis cum universa familia concrematus. Sed Craſſus adeo confidebat homini, ut illo maxime duce itineris uteretur. Exspectata nocte illuni, Craſſus cum exercitu proceſſit, et, a proditore varie circumductus, poſtremo in loca paludosa et foſſis concisa detrusus, non multum confecit viae. Caſſius, animadverso dolo, repetiit Carrhas: monentibusque ducibus itineris exspectare, donec Luna Scorpionem transiſſet, *plus ſe timere Sagittarium* dicens, cum equitibus quingentis evasit in Syriam. U. c. 699. A. C. 53. *perfidiose circumducitur.*

LIII. Legatus Octavius, vir fortis, fidos nactus duces, quinque circiter millia militum habens, montosis locis, Sinnaca vocabant, in tutum se receperat: sed, in subjecto colle Craſſum urgeri ab hoſtibus videns, decurrit ad opem ferendam, paucis primo, deinde omnibus sequentibus. Disjectis horum impetu Parthis, in medium acceptus imperator eſt, non scuta magis, quam corpora sua, ſtrenue pro eo opponentibus cunctis. Igitur Surenas, ne, iterum producto ad noctem proelio, Romanis in montes deinde evadendi copia fieret, ad dolum se convertit, quem jamdudum ſtruxerat, ut simulatione pacis deceptos circumveniret. Hunc in usum ex composito in Parthicis caſtris sermones iis locis, ubi excipi a captivis poſſent, seri juſſerat; *beneficio magis illigare Romanos, quam internecino bello delere, conſtituiſſe regem.* Id captivi, de induſtria negligentius adservati, deferebant ad suos. simul pugnam remittebant barbari, et cum nobiliſſimo quoque sensim ad collem advectus Surenas, nervo arcus remiſſo, *invito rege, virtutem ſe Parthicam oſtendiſſe Romanis*, ajebat: *nunc, illo volente, daturum et humanitatis ſpecimen, ictoque foedere ſalutem praeſtiturum abeuntibus.* *Mox simulatione pacis decipitur a Surena.*

LIV. Haec non secus ab Romanis accipiebantur, quam si ab ipso rege dicerentur. Surenas enim, non viri, sed dignitatis, nomen, eoque inferioris etiam aevi Persis usurpatum, magiſtrum vexilli sive militiae significante vocabulo, proximus auctoritate et poten- *Surenae dignitas.*

Cap. LII. Nicol. Damasc. apud Athen. l. 6. c. 13. Plut.
Cap. LIV. Marcellin. 24, 5. Plut.

U. c. 699. A. C. 53. *Et opes.* tia regi erat: et, qui tum eo honore fungebatur, opibus et genere praecellebat.

LV. Gentilitia ei praerogativa erat, ut regi Parthorum diadema primus imponeret. Ad haec uti statura et pulchritudine corporis, ita virtute et consilio facile erat omnium princeps, licet tricesimum aetatis annum nondum implevisset. Ipsum, qui tum regnabat, Oroden, pulsum a Parthis, reduxerat, et magnam Seleuciam redegerat in potestatem, primus omnium conscenso muro, et repulsis defensoribus. Quoties iter faceret, mille cameli cum sarcinis, et rhedae ducentae pellicum sequebantur: equites cataphracti mille stipabant, leviter armatorum multo major numerus. Clientium etiam et servorum (nam et servos armabant Parthi) habebat haud intra decem millia.

Crassi et Surenae congressus. LVI. Sed Crassus, toties deceptus, cunctabatur habere verbis Surenae fidem: donec, clamore et conviciis militum armis concrepantium omnium coactus, *Vos*, inquit, *Octavi Petronique*, *et*, *quotquot adestis*, *legati tribunique Romani*, *testor*, *indigne et violenter me in ordinem cogi. Vos autem circumventum ab hostibus*, *non a civibus deditum*, *perisse*, *quocumque perveneritis*, *dicetis.* Pactus deinde cum Partho, *uti certo loco*, *qui aequaliter ab utroque exercitu distaret*, *pari numero comitum congrederentur*, in planitiem descendit.

Crassus interficitur. LVII. Ibi Crasso, quum Romano more pedes processisset, Surenas equum adduci jussit, tamquam a rege muneri missum: stratoresque, signo dato, corripuerunt Crassum imposueruntque: tum admoverunt equo virgas, ut in cursum concitarent. At Octavius, viso, quid ageretur, manum injecit freno, aliique mox Romani circumsteterunt. Hinc orto certamine, percussit equisonem Octavius, et vicissim a tergo percussus ab alio cecidit: tum, accurrentibus ex composito barbaris, Romani, quibus tam celeriter succurri a suis, peditibus plerisque, non poterat, superati sunt. Crassus quoque, ne quid vivus pateretur, repugnans interfectus est: incertum hostiline, an Romana manu. Tum vero Romanarum copiarum reliquiae partim de colle degressae permiserunt se victori, partim noctu tentarunt fugam: sed evaserunt omnino pauci.

Romanorum clades. LVIII. Haec est nobilis illa Romanorum in Mesopotamia clades, qua M. Crassus cum filio, clarissimo

Cap. LV. Justin. 41, 2. et Dio. Plut. Cap. LVI. Plut. Cap. LVII. Plut.

et praeſtantiſſimo juvene, pulcherrimisque legionibus interiit. Plurimi etiam senatores cum aliquot consularibus et praetoriis desiderati sunt. In universum cecidiſſe viginti millia, decem capta referuntur: quod de Romanis tantummodo copiis intelligendum arbitror, quum Appianus, de centum millibus hominum non tota decem millia rediſſe in Syriam, narret: Florus, sparsas in Armeniam, Ciliciam, Syriamque reliquias, vix nuncium cladis retuliſſe. Magnum inter hos Lucanorum fuiſſe numerum adnotatum eſt propter prodigium, quod anno superiore in Lucanis pluiſſe ſerro nunciatum erat, et cavenda superna vulnera aruspices responderant, quasi de Parthorum sagittis monuiſſent, quas illi solebant imbris inſtar spargere, non directis ictibus, sed in altum emiſſis, unde temere inciderent subjectis hoſtium agminibus.

U. c. 699. A. C. 53.

Craſſi caput regi Parthorum epulanti adfertur.

LIX. Cadaver imperatoris inter cetera corpora feris et alitibus relictum: caput cum dextera manu relatum ad regem, tum maxime epulas cum Artabaze Armenio celebrantem. Pacem enim interea pepigerant, Pacoro filio Parthi desponsa Artabazis sorore. Forte tum Jason, tragoediarum actor, Agaven recitans, corripuit Craſſi caput, quaſſansque, carmina, quae de Pentheo fecerat Euripides, recitavit. Poſt hoc deinde ludibrium, in rictum oris aurum liquefactum infuderunt Parthi cum exprobratione avaritiae, *ut ſatiaret ſe tandem eo, quod infinitis modis ſitiſſet.* Erat enim appetentiſſimus pecuniae, quamquam tantas haberet opes, ut eum pro paupere miseraretur, qui ex suis facultatibus exercitum alere non poſſet. Hic fuit opum et potentiae, tam laboriose ac nequiter comparatae Crasso, terminus: cujus etiam interitus, tamquam remoto, quem ambo respicerent, socios tyrannidis inter se commisit, ut et hos velox poena comprehenderet: et tres terrarum partes, Craſſus in Asia, Pompejus in Africa, Caesar in Europa interfecti, pro imperio, quod contra fas partiti fuerant, cadaveribus, et vix sepulcris, obtinerent. Sed neque Parthis impunita perfidia et crudelitas fuit. Surenam paullo poſt invidia gloriae ejus Orodes interemit: Orodes, procedente tempore, a Phraate filio eſt sublatus.

Cap. LVIII. Oros. Plut. Appian. Parth. Flor. 3, 11. Plin. 2, 56. Cap. LIX. Val. Max. l. 6. Flor. Plut. Dio. Flor. Dio. Cic. Paradox. 6. Vell. 2, 46. Flor. 4, 2. Plut.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI SEPTIMI.

C. Caesar, Treviris in Gallia victis, iterum in Germaniam transiit: nulloque ibi hoste invento, reversus in Galliam, Eburones et alias civitates, quae conspiraverant, vicit, et Ambiorigem in fuga perse-

C. Caesar, Treviris in Gallia victis, iterum in Germaniam transiit.] Praenomen deest in Boend. Vide ad Epit. 62. Hinc *Treveris* Leid. Berg. Boend. et edd. principes. Utraque scriptura in monumentis et libris antiquis obcurrit. V. Cellar. Geogr. Ant. 2, 3, 200. Tum *in Galliam* Norv. male. Deinde *transit* Leid. Voss. Norv. et ferme omnes edd. usque ad Gronov. qui anno 1665. emendavit *transiit.* V. ad Epit. 103. Mox *nulloque ibi invento hoste* Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Gronovium, qui eodem tempore, transpositis vocibus, dedit *hoste invento;* quod probant omnes nostri, et ed. Camp.

Et Ambiorigem in fuga persecutus] Hoc frigide dici, et addendum fuisse videtur, quo eventu eum persecutus fuerit. Fortassis *in fuga frustra persequutus est.* Ambiorigem e Romanorum persequentium manibus, quum jam in eo esset, ut caperetur, bis elapsum fuisse, scribit Caesar 6. B. G. 30. et 43. DUKERUS. *et regem Ambiorigem* Boend. Exc. Pithoei, Norv. et edd. pleraeque ante ultimam Gruteri, quae τὸ *regem* expunxit. Eadem vox exsulat etiam a Voss. Leid. Berg. et Lov. 2. Tum *persecutus est* legunt Leid. Berg. Boend. et ed. Camp.

In via Appia ad Bovillas occisi] Sic Cic. pro Milone. Sed praepositionem et Voss. et duo Gud. nesciunt. Et solebant sic quoque loqui. Suet. Domit. [17.] *Cadaver Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funeravit.* J. FR. GRON. Praepositio etiam exsulat a Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Norv. omnibusque editis usque ad Curionem, qui eam primus adscivit. Interdum praepositio addi solet, ut apud Liv. 22, 36, 8. *In via Fornicata, quae ad Campum erat, aliquot homines de coelo tacti exanimatique fuerant.* Ascon. in Argumento Orat. Cic. pro Mil. *Semianimem Clodium extractum in via Appia occisum esse.* Et postea: *Nominatim caedem in Appia via factam comprehendit.* Saepius tamen praepositio omitti solet. Liv. 4, 41, 8. *Jam consul via Lavicana ad fanum Quietis erat.* 10, 36, 16. *Interamnam coloniam Romanam, quae via Latina est, occupare conati.* 22, 55, 4. *Equites expeditos et Appia et Latina via mittendos.* Valer. Max. 1, 8, 4.

cutus est. P. Clodii, a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi, corpus plebs in curia cremavit. Quum seditiones inter candidatos consulatus Hypsaeum, Scipionem, et Milonem essent, qui armis ac vi contendebant; ad comprimendas eas Cn. Pompejus legatus a senatu consul tertium factus est, absens et solus, quod nulli alii umquam contigit. Quaestione decreta de morte P. Clodii, Milo judicio damnatus in exsilium actus est. Lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in pe-

Fortunae etiam muliebris signum, quod est via Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum aede consecratum. Ascon. ad Cic. Orat. pro Milon. cap. 18. *Via Appia est prope urbem monumentum Basilii.* Verius igitur eſt, ut scriptis et edd. primis pareamus, ac praepositionem expellamus. Paullo ante *candidato consulari* Leid. Ita Cic. pro Mur. 27. *Videtur praetorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum, incurrere.* et in Fragm. orat. in Toga candid. *Ut repente gladiatores populo non debitos polliceretur, quos ipse consularis candidatus perspexit, et legit, et emit.* Reliqui tamen omnes codd. *consulatus* tuentur.

Qui armis ac vi contendebant] *armis atque militibus* Boend. *armis atque vi* Voſſ. Supra Epit. 79. *Quum perniciosas leges per vim atque arma ferret.* In praecedentibus *Scipionem, Milonem*, omiſſa copula, Voſſ. Berg. et Lov. 2.

Cn. Pompejus legatus a senatu] Quid hic *legatus*? MSS. *et ab senatu consul tertio.* Numquid igitur, *delegatus ab senatu et consul tertio factus est absens?* An potius *rogatus a senatu?* Hanc enim speciem ambitioni suae circumdedit. J. FR. GRON. *Cn. Pompejo legato et a senatu consul tertio factus est* Voſſ. Similiter Berg. nisi quod *tercio consul* legat. *Cn. Pompejus legatus et a senatu consul tertio factus est* Leid. *tertio* etiam Lov. 2. Boend. Norv. omnesque edd. ante Moguntinam, quae *tertium* subſtituit. Vide ad 5, 16, 1.

Quod nemini umquam contigit] Vet. lib. *quod nulli alii umquam*, sine voce *contigit.* SIGON. Sic Sigonius, deleto, quod adjiciebatur olim, *contigit.* Subscribunt Voſſianus et Gudianus minor. Intelligendum *facti sunt.* Major Gud. *quod nulli alii unquam accidit.* J. FR. GRON. *quod nulli alii umquam*, omiſſo verbo *contigit*, Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. *quod nemini umquam contigit* Norv. *quod nulli alii umquam contigit* Leid.

Lex dicta est, ut ratio] Vet. lib. *Lex data.* Hinc ego, *Lex lata.* SIG. *Lex data est* Leid. Voſſ. Berg. et Boend. unde Si-

titione consulatus haberetur, invito et contradicente M. Catone. Praeterea res gestas a C. Caesare adversus Gallos, qui prope universi, Vercingentorige

gonius legendum conjicit *lata;* quod in Exc. Pithoei superesse, auctor est Hearnius. Voces *datus* et *latus* saepe in Mstis commutantur. Praeter exempla enumerata ad Livii 1, 4, 7. vide, quae notantur ad 7, 24, 8 ad Epit. 7. et 46. Similiter *dictus* et *latus*. V. ad Livii 7, 28, 8. et ad Epit. 19. Paullo ante *quaestione de certa morte P. Clodii* Boend.

Invito et contradicente M. Catone] Hoc verisimile quidem est, nec tamen alibi, quod sciam, legitur. *Lex* hic est plebiscitum, quod, Pompejo tertium consule, decem tribunis plebis ferentibus, et Pompejo ipso adnitente, factum est, ut Caesaris absentis ratio in petitione secundi consulatus haberetur, de quo est in Cic. 7. ad Att. 3. et 8, 3. in Dione lib. 40, 144. in Appian. 2. Civ. 442. et Floro 4, 2, 16. Suetonius in Caes. 26. eamdem rem paullo pluribus hoc modo refert. Quum tribuni plebis Pompejo, quem solum consulem senatus fieri censuerat, Caesarem collegam destinarent, hunc cum iis egisse, potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, quandoque imperii tempus expleri coepisset, petitio secundi consulatus daretur, idque obtinuisse. Nam quae de destinatione tribunorum plebis et actione Caesaris cum iis narrat, alii praeterierunt: nisi quod e Dione intelligi potest, tum a quibusdam agitatum fuisse, ut Caesar Pompejo collega daretur. Scribit enim, Pompejum id metuentem per tribunos plebis effecisse, ut Caesari absenti consulatum petere liceret. Aliam deinde legem, ab eodem Pompejo in tertio consulatu latam, cujus uno capite absentes, ne Caesare quidem excepto, a petitione honorum submovebantur, memorant Sueton. Caes. 28. Cic. 8. ad Att. 3. et Dio 40, 147. Sed accuratissime Suetonius, e quo solo discimus, quo jure Marcellus, qui post Pompejum A. V. ɔɔcciɪ. consul fuit, et haud dubie alii earumdem partium contenderint, beneficium populi, quod Caesari plebiscito datum fuerat, eidem lege Pompeji, quae plebiscito posterior erat, ademptum esse. DUK. *et invito et contradicente* Leid.

Inter quas Avarici Biturigum et Gergoviae Arvernorum] Voces *inter quas* omittit Voss. quae etiam, si plures codd. concinerent, omitti possent: nunc vero servandas censeo, partim quia reliqui Msti constanter retinent, partim quia auctor ita loqui solet. Supra Epit. 77. *Duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, judicati sunt.* Epit. 80 *Omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro.* Hinc confirmatur conjectura supra proposita Epit. praeced. *Quum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, inter quae ejus, qui in Treviris praeerat, Q. Ciceronis.* In nominibus propriis hic mire variant Msti. *Avarici Baturigenses et Gergovia Avernorum* legit Leid. *Avaria, Bituria, et Gergoniae Arvernorum* Voss. *Avarici Bituricum, et Gergoniae Avernorum* Berg. *Avarici*

Arverno duce, defecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet: inter quas Avarici Biturigum, et Gergoviae Arvernorum.

Bituriniae, et Gergoniae Arvennorum Lov. 2. *Arvaria Bituria vicit cum religione Arvernorum* Boend. Sed Hearnius ex suis nihil aliud notat, quam *τὸ et* deesse in Exc. Pithoei, et Norv. eorumque posteriorem *Gergovis* habere. Certum tamen est ex Caesare aliisque, receptam lectionem probam ac veram esse. Paullo ante *adversus*, pro *adversum*, recepi fide Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. et ed. Campani. V. ad Epit. 47.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXII.

IN LOCUM LIBRI CVII. T. LIVII.

U. c. 699. A. C. 53. *Galli bellum parant.* I. Dum ad orientem hoc vulnus accipit respublica; non minore in metu legiones erant, quae per Gallias sub imperatore C. Caesare merebant. Quamquam enim defensa nuper Ciceronis castra, defensa T. Labieni erant; non ideo terror omnis exoleverat. quin ad Caesarem quotidie veniebant nuncii, *diversis Galliae partibus parari arma, cogi juventutem, conjurare inter se principes, et magnos ubique motus esse.* Tasgetium, a Caesare sibi regem impositum, Carnutes nuper interfecerant. id exemplum sequuti Senones, valida civitas, Cavarinum ejecerunt, et vocatus ad imperatorem senatus eorum dicto audiens non fuit. Nervii Atuaticique, sed ante omnes in Treviris Indutiomarus omni conatu instruebat bellum: et, quamquam permovere Germanos nequiverat, ut denuo Rhenum transirent, Gallorum undique venientibus ad se nunciis excitabantur.

Indutiomarus a Labieno caeditur. II. Initium belli facere ab oppugnatione castrorum Labieni, quae erant in Remis, constituerat: sed idem etiam finis ei tumultuandi simul et vivendi fuit. Quippe Labienus, utili consilio, quamquam munitione castrorum tutus, metum eo usque simulavit, donec nihil metuentes Treviros, et, post convicia conjectaque suo more intra vallum tela, secure sparsimque abeuntes, immisso repente equitatu turbavit. Sed, quia praeceperat suis, ut nemo prius peteretur, quam interfectus Indutiomarus esset, in hunc tota vis omnisque contentio persequentium versa, in ipso fluminis vado intercepit transiturum. caput in castra relatum. Ea res cognita non modo repressit Treviros; sed Ner-

---

Cap. I. Caes. de B. Gall. l. 5. Dio, l. 40. Flor. 3, 10. Oros. 6, 10. Caes.

viorum etiam et Eburorum disjecit jam contractas copias, paulloque quietiorem ad tempus Galliam praestitit. U. c. 699. A. C. 53.

Caesar copias contrahit.

III. Hoc Caesar intervallo ad sarcienda detrimenta usurus, per M. Silanum, C. Antiſtium, et T. Sextium legatos delectum habet: simul ad Cn. Pompejum mittit, ut, quos ex Cisalpina Gallia consul is sacramento rogaſſet, ad Caesarem juberet proficisci. ita ante exactam hiemem tres ad eum legiones venerunt: una recens conscripta: reliquas Pompejus commodabat. His copiis auctus, ut inferret potius bellum, quam exspectaret, per hiemem adhuc contendit in Nervios, imparatosque venire in deditionem, et obsides dare cogit. Primo deinde vere Senones, deinde Carnutes, illos Aeduis, hos Remis deprecatoribus, quae solae Caesari per ea tempora fidae civitates fuiſſe videbantur, in gratiam recepti, obsides dederunt.

Ambiorigem insequitur.

IV. Caesar, hac parte curarum exoneratus, omnes deinde cogitationes ad opprimendum Ambiorigem vertit. Is, poſt Indutiomari mortem, cum propinquis ejus, ad quos delatum a Treviris erat imperium, foedere facto, Menapios, qui uni Gallorum ad Caesarem de pace numquam miserant legatos, in societatem adsciverat: Germanosque cis et ultra amnem sollicitare non desinebat. Igitur Caesar Menapios primum tripartito exercitu intrat: magnisque detrimentis adfectos ad pacem petendam cogit, obsides imperat: Ambiorigem et legatos ejus suis finibus recipere vetat.

Labieni bellum cum Treviris.

V. Inter hanc expeditionem Treviri Labienum cum una legione, quae iis locis hibernaverat, petierant. Sed, edocti duas miſſu Caesaris supervenire legiones alias, donec Germanorum auxilia acceſſiſſent, caſtra intra spatium quindecim millium a Romanis caſtris posuerant. Horum consilio cognito, Labienus, occasionem dimicandi se inventurum sperans, cum quinque et viginti cohortibus, magnoque numero equitum, obviam egreſſus, non amplius mille paſſuum relicto spatio, consedit.

Ejus ſtrategema.

VI. Inter utraque caſtra flumen praeruptis ripis intererat. Mosellam fuiſſe consentaneum eſt. Id flumen, tam propinquo hoſte, neque ipse erat transiturus, nec Gallos rebatur. Idcirco, ut eliceret hoſtem,

Cap. III. Caes. de B. Gall. l. 6. Plut. Caes. Dio. Oros. Caes.

U. c. 699. A. C. 53. convocato consilio, palam in hunc sensum disseruit: *quum propediem adfuturi Germani nuncientur, se rem in tantum discrimen commissurum non esse. parati intentique ad signum omnes essent, ut postridie prima luce proficiscantur.* Quod magna Gallorum equitum multitudo in castris Labieni erat, res cito defertur ad hostes. Sed Labienus noctu tribunis militum primique pili centurionibus consilium suum exponit: *sibi in animo esse, simulatione timoris fallere hostem, ut, non exspectatis Germanis, transeat flumen, alieno loco congressurus.*

Et victoria. VII. Igitur, majore, quam opus aut consuetudo esset, strepitu motis castris, quum id quoque subito nunciatum hostibus esset, ad insequendum eos illiciunt. Spe victoriae praedaeque, et ne fugienti scilicet Romano spatium evadendi darent, flumen transgrediuntur. Id ubi ex voto atque exspectatione Labieni factum, *Habetis*, inquit, *milites, quam postulastis, pugnandi copiam, et, ut locus pro nobis esset, feliciter curatum est. vos modo, quam soletis, operam praestare meminer itis.* Sic converso agmine, quum impetus in Treviros fieret; illi, novitate rei attoniti, ne primam quidem impressionem tulerunt. Equitatus immissus ad silvas fugientium ingentem caedem edidit. Ita motus Trevirorum repressus, civitas a Labieno recepta. Germani, qui auxilio veniebant, audita re, ut erat gesta, domum regressi sunt. cum iis propinqui Indutiomari trans Rhenum abiverunt. Civitatis imperium Cingetorigi, quem ob studium erga Romanos socer Indutiomarus nuper expulerat, est traditum.

Caesar iterum Rhenum transit. VIII. Victis ad hunc modum Treviris, Caesar de Rheno iterum transeundo deliberabat, duplici stimulatus utilitate: altera, ut puniret, qui contra se auxilia Treviris miserant; altera, ne receptus apud eos Ambiorigi esset. Idcirco in finibus Trevirorum, haud multo supra, quam prius erat transgressus, pontem paucis diebus effecit: nota tum militibus ratione, sed ad hodiernam segnitiem nunc prorsus incredibili. Quippe non in proeliis modo, sed magis in opere, Romani militis invicta durities erat. Inter cetera pontibus struendis ita erat exercitus, ut quamlibet latum et profundum amnem facillimo negotio transmittere pos-

Cap. VII. Liv. Epit. Caes. Cap. VIII. Lips. de Milit. Rom. l. 5. Dial. 11. et 13. Suidas in *Ζεῦγμα.*

posset. Cujus rei per illa et sequentia tempora in Danubio, in Rheno, in Euphrate frequentia documenta dederunt. U. c. 699. A. C. 53.

IX. Ratio autem jungendorum pontium haec fuit usitata. Lato alveo naves superiore, quam ubi pons destinaretur, loco constituebantur. Signo dato, primum una earum, secundo flumine demissa, quantum poterat, applicabatur citimae ripae. deinde storea saxis repleta mergebatur fundo, ancorae vicem firmatura deligatam valido rudente navem. Continuo materia, cujus ipsa navis copiam praebebat, tota consternebatur. eadem ceterarum deinde navium adjungendarum erat ratio, quas et demissae in amnem moles, et vicinis utrimque navibus innexa vincula retinebant. Quum ad alteram ripam deductus pons erat, in extrema nave turres cum machinis et catapultis, et ad egrediendum porta struebatur. *Ratio jungendorum pontium.*

X. Ceterum nihil ultra gloriam bis transcensi fluminis hac expeditione quaesitum est. Paucos dies moratus in Germania Caesar, quum Suevi se in silvas recepisse dicerentur, *inopiam*, ut ipse aït, *frumenti veritus*; ut Dio, *Suevos timens*, (nam et frumentum ex Gallia subvehi nullo negotio potuisset) pontem in longitudinem pedum ducentorum rescindit, atque in extremo turrim tabulatorum quatuor constituit: praesidiumque tuendo ponti relinquit in Treviris, ut Germanis saepius transituri speciem faceret. *Caesar recedit ex Germania.*

XI. Sed ipse, capiendi Ambiorigis caussa, per silvam Arduennam, quae per quingenta millia passuum a ripis Rheni finibusque Trevirorum ad Nervios usque pertinebat, Minucium Basilum cum equitatu misit. Nihilque propius factum, quam ut comprehenderetur. effugit tamen, misitque nuncios, qui populares monerent, ut sibi quisque consuleret. Multi tamen hostili ferro, aut incommodis fugae perierunt. Cativulcus, rex dimidiae partis Eburonum, gravis aetate, quum fugere non posset, devoto diris Ambiorige, venenum, quod ex arboribus taxis in Hispania et Gallia exprimi solebat, sumpsit. Caesar, Ambiorigem frustra et cum vexatione suorum persequutus, ut nomen Eburonum tolleret, neque tamen milites adduceret in discrimen, quorum per ignotas silvas subinde quidam *Ambiorigis fuga.*

Cap. VIII. Lips. Poliorcet. l. 2. Dial. 5. Cap. X. Dio. Caes. Cap. XI. Flor. 4, 12. Caes.

U. c. 699. A. C. 53. desiderabantur, consilium iniit suam injuriam Gallico sanguine vindicandi. Missis igitur circum civitates nunciis, Eburones, si vellent, diripiendi potestatem omnibus facit.

Sicambri castra Caesaris oppugnant.

XII. Ea res mirifici cujusdam caussa fuit et inopinati eventus. Quippe Sicambri, Transrhenana natio, quae nuper Tencteros fugientes receperat, praedam ex infortunio Eburonum facturi, duo equitum millia, Rhenum navibus ratibusque transiverunt. Hi, quum a captivo didicissent, profectum longius Caesarem totius exercitus impedimenta cum modico praesidio reliquisse Atuaticae, quo loco ante annum hiberna Titurii et Auruncul ji fuerant, protinus, eodem captivo duce, ad castra Romanorum contenderunt.

Re infecta recedunt impune.

XIII. Forte Q. Cicero cohortes aliquot frumentatum emiserat. Eodem tempore veniunt Germani, portaque decumana conantur irrumpere. In re subita, nihil enim tum hostile metuebatur, quum interfecti aut sparsi hostes, et cum novem victricibus legionibus in propinquo Caesar esset, vix defendi castra potuerunt. Inter haec reversae cohortes, quum et ipsae improviso incidissent in hostem, multis amissis, aegre perruperunt ad suos. Germani, spe castrorum expugnandorum amissa, cum praeda, quam ceperant, impune trans Rhenum redierunt: quod illos persequi tempore anni, et cura rerum urbanarum, et cupiditate capiendi Ambiorigis Caesar prohibebatur. Sed ille, quamquam Caesariani tanta diligentia sequebantur, ut saepe in conspectu fugientem, aliquando pene in manibus haberent, effugit tamen, quatuor equitibus comitatus, quibus solis vitam suam audebat credere. Interea Caesar, Durocortori Remorum concilio Galliae habito, de Accone Senonum principe, qui defectionis auctor civitati fuerat, supplicium sumpsit: deinde, distributis per hiberna legionibus, per caussam conventuum agendorum in Italiam profectus est, de rebus urbanis sollicitus, quae continuis certaminibus seditionibusque supra solitum ingravescebant.

Urbana certamina.

XIV. Tribuni plebis, exemplo superiorum, comitiis, quorum iterum tempus aderat, moram injiciebant; tribunos militum, sicut olim, fieri oportere dictitantes, quod respublica pluribus magistratibus indigeret. Sed, ejus rei mentione, quia vix auribus

Cap. XIII. Dio. Caes. Dio.

admittebant homines, deposita, C. Luccejus Hirrus tribunus plebis, consentiente collega M. Coelio Viniciano, rogationem promulgarat, *uti Cn. Pompejus reipublicae constituendae dictator diceretur.* Sed invisum hoc et detestabile Romanis nomen Sullae crudelitas effecerat. Igitur sic invectus est in Hirrum M. Cato, ut parum abfuerit, ne abdicare cogeretur. Erat tamen anxius ob potentiam Pompeji senatus, nec audebat satis quidquam ei, quod appeteret, denegare. Amici quidem ejus, ipse enim tum aberat, negabant Cn. Pompejo placere nimios honores: et per Ciceronem, petente Pompejo, Crassum Junianum, ne auctor fieret, dudum deterruerant. Sed nihilominus ingenium ejus tectum, et alia cupiens, alia simulans, metuebatur. Tandem ipse adventu suo composuit omnia; quum, a Catone laudatus, aliud facere, quam quod honestum esse intelligebat, erubesceret. Ita consularibus comitiis auxilio ejus habitis, Cn. Domitius M. F. Calvinus, M. Valerius Messalla creati mense demum Quintili.

U. c. 699. A. C. 53. *Lex de Pompejo dictatore creando.* *Ab ipso repudiatur.* Cn. Domitio, M. Valerio coss.

XV. Itaque, simul inierunt, de comitiis habendis actum, non faciliore, quam proximis annis fuerat, negotio. namque per candidatorum ambitum et factiones turbabantur: adeo ut, velut in magno et atroce luctu, consules, lato clavo posito, senatum in equestri habitu convocarent. Salubre tum decretum factum est, *ne magistratus ante quintum annum, quam consules praetoresve fuissent, provincias sortirentur.* Sic aliquantum reprimi posse ambitionem putabant, si sperata potentia longum in tempus, et varios admissurum casus, differretur. Nam eo turpitudinis audaciaeque res venerat, ut candidati tam largitionibus, quam ferro, certarent; et aliquando consul Cn. Domitius vulneraretur.

De comitiis habendis agitur.

XVI. Unde sic turbata sunt in urbe omnia, ut initio sequentis anni neque consules, nec urbani alii magistratus essent; et Kalendis Januariis nundinae agerentur: quae res infaustum luctuosumque casibus annum praesagire putabatur: idemque Lepidi tumultu acciderat. Sed hoc tempore et alia evenerant, quae stolidos, et tam divinorum, quam naturalium, operum nescios, territabant. Bubo visus erat: simulacrum

Kalendis Januariis nundinae.

Cap. XIV. Plut. Pomp. Cic. ad Q. Fratr. 3, 8. et 9. Cic. ad Fam. 8, 4. Dio. Plut. Dio. Plut. Cic. ad Q. Fratr. 3, 8. Plut. Dio. Cap. XV. Ascon. in Milon. Dio. Cap. XVI. Macrob. Sat. l. 1, c. 13. Dio.

U. c. 699. A. C. 55. quoddam triduo continuo sudaverat: fax in coelo a meridie ad orientem transcurrerat: glebae, lapides, testae inter pluvias frequenter ceciderant.

Pugnae competitorum.

XVII. Crebrae interea per factiones candidatorum in urbe caedes edebantur: quum tamen comitia non haberentur, licet multis consulatum petentibus. Erat inter competitores T. Annius Milo, per quem P. Clodii audaciam Pompejus represserat, Ciceronemque patriae restituerat. Idcirco Clodius, qui eumdem in annum petebat praeturam, ne ab inimico consule premeretur, P. Plautio Hypsaeo et Q. Metello Scipioni contra Milonem summe studebat. Unde, tribus quotidie exercitibus forum obsidentibus, crebrae inter hos pugnae committebantur, audacia omnium pari, caussa meliore Milonis.

XVIII. Atque is quamprimum comitia haberi cupiebat, et bonorum confisus studiis, pro quorum partibus steterat, et populari favore, quem profusis largitionibus ludorumque magnificentia venatus fuerat; ita quidem animose, ut tria his consumeret patrimonia, praeter relictas a naturali patre Papio, et adoptivo C. Annio haereditates, etiam uxoris Faustae facultatibus abusus.

Pompeji occulta ambitio.

XIX. Sed competitores ejus trahi rem volebant: non invito Pompejo, et hoc dissimulanter agente, ut, perturbato rerum statu, dictatore opus haberet respublica, quem se utique futurum esse nihil dubitabat. Praeterea gratificari cupiebat Metello, qui filiam ei desponderat Corneliam, P. Crassi viduam, ejus, quem Parthi nuper interfecerant. Idcirco, quum ante diem tertium decimum Kalendas Februarias interregem creari moris esset, auctore Pompejo, T. Munatius Plancus intercessit, ne ad senatum referretur de patriciis convocandis, qui interregem proderent.

Interregem prodi vetat.

U. c. 700. A. C. 52.

Clodius a Milone interficitur.

XX. Inter eas moras Milo, moleste ferens a Pompejo se perfidiose ludi, simul quia Lanuvii, ex quo municipio erat, flaminem a dictatore prodi ante certum diem oportebat, eo profectus est. Erat enim

Cap. XVII. Liv. Epit. Dio. Plut. Pomp. et Cat. et Caes. Ascon. Appian. Civil. l. 2. Cic. pro Mil. c. 9. Ascon. Plut. Cat. Cap. XVIII. Ascon. Cic. ad Fam. 2, 6. et ad Q. Fratr. 3, 9. Ascon. Cic. pro Mil. c. 35. Cap. XIX. Ascon. Appian. Ascon. Plut. Pomp. Ascon. Cap. XX. Appian. Ascon. Cic. pro Mil. capp. 10. et 17.

tum dictator Lanuvii Milo. Forte per idem tempus P. Clodius Ariciae fuerat. Igitur postridie factum, ut in Appia via paullo ultra Bovillas inimicissimi homines sibi occurrerent: exitusque hic rei fuit, ut, pugna oborta, percussus a gladiatore Milonis Clodius in tabernam proximam deportaretur. Hoc ubi rescivit Milo, subeundum aeque vulnerati hominis, atque occisi, judicium cogitans, ad hoc in omnem casum ex inimici morte solatium habiturus, accurrit, eruique Clodium atque jugulari jussit. Hac re patrata statim manumisit servos, ne praebere quaestioni cogeretur: ipse praemium bene meritis, vita domini defensa, inimico sublato, datum adseverabat. U. c. 700. A. C. 52.

XXI. Sed cadaver interfecti relictum in via Sex. Tedius senator, forte rure rediens, lecticae suae imposuit, Romamque deportandum curavit. Ante primam noctis horam perlatum in atrio domus, quam paucis ante mensibus de M. Scauro sitam in Palatio emerat, uxor Fulvia constitui jussit; statimque infinita multitudo, servorum praecipue et infimae plebis, cui generi propter amorem seditionum carissimus ille fuerat, moerens lugensque circumstetit. Sed et integri a factionibus, quamquam odissent Clodium, humanitatis intuitu, et effusa lamentatione Fulviae, vulnera invidiose ostentantis, movebantur. et erant, qui per hanc caussam Milonem quoque, haud minus turbulentum civem, exturbari posse sperarent. Postridie, quum vixdum luceret, major eodem concursus fuit, ut noti homines, et inter hos C. Vibienus senator, in turba eliderentur. *Magno dolore vulgi.*

XXII. Sic adfectam rem tribuni plebis Q. Pompejus, T. Plancus nacti, quum et ipsi Milonem odissent, in Clodii domum accurrerunt. horum conspectu magis incitatur temeritas vulgi: corripitur mortuus, et, uti nudus in lecto jacebat, ut conspici vulnera possent, defertur in forum, et in rostris proponitur. Plancus et Pompejus in Milonem concionantur: nihil, quod ad concitandam invidiam commiserationemque fieri potest, praetermittitur. His quum ultra solitum imperitae multitudinis indignatio exarsisset, Sex. Clodio *Clodii corpus in curia Hostilia crematur.*

Cap. XX. Ascon. Appian. Dio. Ascon. Dio. Ascon. Cic. pro Mil. capp. 21. et 22. Cap. XXI. Ascon. Appian. Dio. Ascon. Dio. Ascon. Cap. XXII. Dio. Ascon. Appian. Dio. Ascon. Cic. pro Mil. c. 33.

U. c. 700. A. C. 52. scriba duce, qui praecipue Clodiani furoris signifer semper fuerat, corpus infertur in curiam Hostiliam, neglectisque funerum ritibus, sine imaginibus, sine cantu, sine exsequiis, rogo ex subselliis, et tribunalibus, et mensis, et codicibus librariorum congesto concrematur. Hoc igne et curia hausta est, et vicina aliquot aedificia privatorum. comprehendit etiam Porciam basilicam, quam censor Cato sub curia in foro struxerat.

Interrex M. Lepidus. XXIII. Hoc tumultu excitati Patres sub vesperam ejusdem diei in Palatio convenerunt, creatoque interrege M. Lepido, illi tribunisque et Pompejo, qui proconsul ad urbem erat, curam reipublicae mandaverunt. Sed Clodiana multitudo ad oppugnandam absentis Milonis domum cucurrit cum facibus. sed sagittis repulsa fasces, ex lecto Libitinae raptos, ad domum Scipionis et Hypsaei, tamquam, Milone jam amoto, certorum consulum, attulit: mox cum iisdem in hortos profecta Pompeji, modo *consulem* illum, modo *dictatorem* inclamavit.

Milo redit Romam. XXIV. Eadem nocte Milo, qui profectus in voluntarium exsilium putabatur, fidenti animo rediit Romam: quod, auditis, quae acciderant, majorem inimicorum, quam suam, invidiam fore sperabat. Itaque, non segnius, quam antea, consulatum petens, propitiandae multitudinis caussa tributim singula millia assium populo dedit. Igitur Scipionis et Hypsaei factio, ut recenti adhuc Milonis invidia uterentur, a M. Aemilio Lepido, qui erat interrex proditus, haberi comitia postulabat. Id quum facturum se Lepidus negaret, (nec enim moris erat, per primum interregem haberi comitia) domus ejus per omnes interregni dies (fuerunt autem ex more quinque) a multitudine obsessa et oppugnata est, janua vi expugnata, dejectae majorum imagines, et uxoris Corneliae, cujus castitas pro exemplo habita est, lectulus fractus. Actum erat de Lepido, si tantum ab unis partibus oppugnaretur. supervenit Milonis manus, et ipsa haberi comitia postulans. ita licet eamdem rem omnes flagitarent, tamen omissa est, conversis ab interregis oppugnatione ad consueta certamina inimicis factionibus.

. Cap. XXII. Dio. Cic. pro Mil. c. 13. Ascon. Appian. Ascon. Liv. 39, 44. Cap. XXIII. Plut. Cat. Maj. Dio. Cic. pro Mil. c. 33. Ascon. Cap. XXIV. Cic. pro Mil. c. 23. Appian. Dio. Ascon. Ascon. in c. 5. Orat. pro Mil.

XXV. Ceterum, simul atque rediffe Milonem innotuit, concionem ei M. Coelius tribunus plebis dedit. sed, iram simulans, nolle se concedere dilationem reo praeferebat, quin apud populum flatim diceret cauffam. Porro, ipse favens Miloni, sic egerat cum populo, ut insidias ei factas a Clodio diceret. Quum silentio auditus effet, incepit Milo dicere; *forte, aut dolo Clodii commiffam effe pugnam, fe nefcio: ejusque rei videns argumentum effe, quod impedimenta et uxorem in comitatu habuiffet, res minime commodas pugnaturo.* Deflexit deinde ad vituperationem Clodii: *facinorofum et perditum hominem, fuique fimilium fignіferum, caput, et facem fuiffe.* U. c. 700. A. C. 52. *In concione se purgat.*

XXVI. Quum adhuc loqueretur, contrariae factionis tribuni cum sua multitudine irruperunt in forum. jam gladii micabant, caedesque fiebant, quum Milo et Coelius servili habitu evaserunt: aliorum magna ftrages edita, multique ignoti pro Milonianis, libidine magis, quam ira, occisi. nam infima plebs et servorum magna multitudo arma corripuerant: et, per caussam quaerendorum Milonis amicorum, effractis domuum et insularum foribus, praedas agebant. *Expellitur foro.*

XXVII. Per multos inde dies continuato tumultu, quum ignibus, saxis, ferro dimicaretur, senatus veftem mutavit; *omnes Italiae juniores conjurare, Pompejumque delectus ex iis habere* juffit: iterato decreto, *videret, ne quid respublica detrimenti pateretur.* Atque is quum, summa celeritate comparato praesidio, ad urbem veniffet, extra pomoerium ad theatrum Pompeji senatus eft habitus in porticu, ut intereffe Pompejus posset; factumque senatusconsultum, *ut offa P. Clodii legerentur: curiam Fauftus Sulla inftauraret, eaque deinceps Cornelia de nomine Sullae vocaretur;* quia prius etiam pater Faufti eamdem refecerat.

XXVIII. Inter has turbas, quum alii ex aliis interreges fierent, neque tamen comitia haberentur, misit ad Pompejum Milo, *defifteret fe petitione, fi ita ei videretur.* Nam ob adfinitatem Q. Metello summe ftudebat Pompejus: neque minus Hypsaeo, quod quaeftor suus fuisset. Responsum a Pompejo dicunt, *nemini fe neque petendi, neque defiftendi auctorem effe: neque populi Romani po-* *Pompejum rogat.* *Sed fruftra.*

Cap. XXV. Appian. Ascon. in Milon. Cic. pro Mil. c. 33. Appian. Cap. XXVI. Cic. Appian. Cap. XXVII. Dio. Caes. de B. Gall. l. 7. Cic. pro Mil. c. 23. Ascon. Dio. Cap. XXVIII. Ascon.

U. c. 700. A. C. 52. *testatem, aut consilium, aut sententiam interpellaturum.* Idem deinde C. Lucilium familiarem Ciceronis, atque ideo Milonis amicum, rogasse dicebatur, *ne se hac de re consulendo invidia oneraret.*

Catone sententiam Bibuli probante,

XXIX. Crebrescebat interea rumor, *dictatorem creandum Pompejum esse, nec aliter sedari mala civitatis posse.* aliis Caesarem fieri consulem placebat, cujus sub idem tempus maxima erat fama, propter amplissimas res gestas saepius et plurium dierum, quam cuiquam umquam, supplicationibus decretis. Neutrum eorum senatui gratum erat. Igitur, ne aut Pompejus dictator, aut Caesar iterum consul habendus esset, M. Bibulus, qui primo loco rogatus erat sententiam, *Cn. Pompejum, licet absentem, consulem faciendum esse,* censuit, *sine collega. Sic enim aut evasuram ex his malis rempublicam; aut, si dominus tolerandus sit, optimo servituros.* Ea sententia quum et re et ob auctorem nova videretur, quod Pompeji dignitati adversatus antea semper Bibulus fuerat, Cato exsurrexit, omnium opinione repugnaturus, quod et antea Pompejum comitiis praeficiendum jubentibus, *non legibus in Pompejo, sed Pompejo in legibus praesidium esse oportere,* responderat. Sed ille, *Hanc,* inquit, *sententiam non eram dicturus prior: sed dictam ab alio sequor, et approbo. quemlibet in urbe magistratum, quam nullum, esse praestat; et Pompejum quolibet alio rectius usurum hac potestate confido.*

Pompejus consul creatur sine collega.

XXX. His auctoribus reliqui Patres haud gravatim annuerunt, salubriter temperasse visi, ut praesentibus coërcendis turbis Pompejus imperium solus haberet, tamquam dictator; rationi tamen reddendae, tamquam consul, esset obnoxius. Simul futurum rebantur, ut a Caesare et populo Pompejum abstraherent, senatui se daturum, a quo tot ornatus novis honoribus esset. Neque tribuni plebis repugnabant, ipso sic volente Caesare. nam eum tribuni collegam Pompejo destinarant. Caesar ad populum ferri malebat, *ut in secundo petendo consulatu ratio absentis haberetur.* Igitur, senatusconsulto in sententiam Bibuli facto, per interregem Ser. Sulpicium Cn. Pompejus tertium consul creatus est solus, ante diem quintum Kalendas Martias mense intercalari, hac adjecta con-

Cn. Pompejo III. cos.

Cap. XXIX. Dio. Sueton. Caes. c. 24. Dio. Appian. Plut. Pomp. et Caes. et Cat. Cap. XXX. Appian. Dio. Vell. 2, 47. Sueton. Caes. 26. Ascon. Plut. Liv. Epit. Val. Max. 8, 15.

ditione, *siquidem collegam desideraret, ut suo arbitratu, dum ne intra bimestre, adlegeret.* Pompejus, statim inito magistratu, Catoni egit gratias, consiliumque ejus expetivit. Ille, *non defuturum se petenti privatim,* respondit, *consilio suo; publice etiam non petenti.* U. c. 700. A. C. 52.

Leges Pompejae,

XXXI. Sed erat ad componendum reipublicae statum novis legibus opus. Igitur in his omnis consulatus ejus vis consumpta est. Post diem tertium magistratus initi, quum de legibus ad senatum consul retulisset, *duas esse promulgandas,* senatus censuit, *alteram de vi, qua nominatim caedes Clodii, et incendium curiae, et M. Lepidi interregis oppugnata domus continebatur: alteram de ambitu.*

Prioribus adstrictiores.

XXXII. De utroque non semel et antea latum erat: sed his legibus poena gravior constituebatur, cum severiore judicii forma. Nam et judices accuratius legebantur, et finiebatur patronorum numerus, ne judices horum multitudine perturbarentur; et prius testes audiri per triduum, deinde uno eodemque die et ab accusatore, et ab reo perorari oportebat, ita ut duae horae accusatori, tres reo darentur. Laudationes etiam et preces aliorum pro reo, quibus rebus multi erepti nocentes fuerant, tollebantur. Quaesitores utraque lege ex iis, qui consules fuissent, suffragio populi creari oportebat. Et, quo pluribus atque acrioribus vinculis ambitus constringeretur, dabatur accusatio iis etiam, qui damnati eodem crimine fuissent; praemio veniae proposito, si quis horum duos similis inferiorisve culpae, aut majoris unum reum peregisset.

Etiam in praeterita delicta.

XXXIII. Voluerat et praeteritis delictis graviores poenas constituere Pompejus; sed id neque juri publico, neque commodo satis congruere Cato putabat. *Nam et puniri quem ea lege, contra quam non deliquisset, absurdum; et definire tempus, unde incipere debeat haec animadversio, difficile, nec exemptum a sermonibus fore.* Pompejus tamen, ut nec ipse refugere, quod in alios pararet, videretur; qui a primo suo consulatu honoris

---

Cap. XXX. Ascon. Plut. Pomp. Plut. Pomp. et Cat. Cap. XXXI. Vell. Cic. Philipp. 1, 7. Ascon. Cic. pro Mil. c. 5. Ascon. Cap. XXXII. Dio. et Ascon. Auct. de Caus. corr. eloq. c. 38. Cic. Bruto, c. 94. et de Fin. 4, 1. Plut. Pomp. et Cat. Dio. Ascon. Appian. et Dio. Cap. XXXIII. Appian. Plut. Cat. Appian.

U. c. 700. A. C. 52. adipiscendi cauſſa largitiones feciſſent, comprehendi volebat: ulteriora non audiri. Sed eo temporis complexu Caesaris etiam consulatus continebatur. Igitur, amicis ejus querentibus, moleſte tulit, *allegari Caeſarem, cujus ſicut extra ſuſpicionem eſſe rationes, ita extra periculum*, dicebat. Contraxit tamen tempus, et secundum consulatum suum finem impunitatis et quaeſtionum conſtituit, non aliter se mederi reipublicae posse praefatus.

Pompejus Milonem odit. XXXIV. His intercedere ſtudiosiſſimus Milonis M. Coelius parabat, *privilegia, non leges*, appellando. Sed et praecipitari judicia malo exemplo dictitabat: donec Pompejus iratior, *ſi coactus eſſet, armis ſe rempublicam defenſurum*, dixit. Erat enim implacabili in Milonem odio, quod ab eo sibi parari insidias exiſtimabat. Idcirco plerumque non domi suae, sed in hortis superioribus, manebat, magna circum excubante militum manu. Multa enim ad eum deferebantur, et in Capitolio P. Cornificius frequentiſſimo senatu exclamavit, *ferrum Milonem habere ſub tunica ad femur alligatum*. Sed ea quidem falsa criminatio fuit: refellitque ſtatim nudato femore Milo, succlamante Cicerone, *talia eſſe et reliqua crimina, quae in Milonem jacerentur*.

Sed eum Cicero defendit. XXXV. Defendebat enim Milonem summa fide et conſtantia M. Cicero, neque Pompeji offensionem reformidans, neque tribunorum plebis convicia et minas: quamquam Q. Pompejus, T. Munatius Plancus invidiam ei concionibus omnibus facerent, et infensum Miloni populum in patroni ejus odium facile concitarent: praesertim quum etiam C. Salluſtius Crispus collegarum furori acceſſiſſet, inimicus Miloni, a quo deprehensus in adulterio Fauſtae, lorisque caesus, neque dimiſſus, nisi data pecunia, fuerat. Sed ex his Plancus, ceteris, ut suspicio erat, in gratiam cum Milone ac Cicerone reversis, infeſtiſſime perſtitit, diem Ciceroni dicturum prae se ferens.

Quaesitores et judices creati. XXXVI. Perlata interim lege sua, ſtatim quaesitorum creandorum cauſſa comitia Pompejus habuit. creati sunt Cn. Domitius Ahenobarbus, A. Manlius Torquatus, ut legibus Pompejis, de vi Domitius, Torquatus de ambitu cognoscerent. Judices deinde

Cap. XXXIV. Ascon. Vell. Ascon. Cic. pro Mil. c. 24. Cap. XXV. Ascon. Porphyr. in Hor. Sat. 1, 2. Varro apud Gell. 17, 18. Ascon.

sunt propositi, tanta Pompeji cura, ut constaret, numquam neque sanctiores viros, neque clariores propositos esse. U. c. 706. A. C. 52.

XXXVII. Tum a duobus Appiis adolescentibus, Caji filiis, qui Clodii fuerat frater, de vi postulatus est Milo; et a Domitio ante diem pridie Nonas Apriles adesse jussus. Sed eadem ei dies ab A. Manlio praedicta erat, apud quem de ambitu postulabatur. Igitur ipse venit ad tribunal Domitii; a Torquato per M. Marcellum obtinuit, ne prius caussam de ambitu diceret, quam esset de vi judicatum. *Milo accusatur.*

XXXVIII. Judicio constituto, quum prima die productum testem C. Cassinium Scholam, qui se cum Clodio fuisse, quum is occisus esset, dicebat, M. Marcellus interrogaret; tantum Clodiana multitudo excitavit tumultum, ut ultima timens Marcellus in tribunal a Domitio reciperetur. Igitur M. Marcellus et ipse Milo praesidium abs Domitio, Domitius a Pompejo postularunt. Ille, quum, ad aerarium sedens, eodem clamore fuisset perturbatus, promisit Domitio, se postridie cum praesidio adfuturum. Ita proximo biduo quietius auditi testes. Ultimae testimonium dixerunt Sempronia Tuditani, amentis illius filia, socrus P. Clodii, et uxor Fulvia; coronamque fletu muliebri magnopere commoverunt. Igitur, dimisso circa horam decimam judicio, T. Munatius populum adhortatus est, *ut frequens adesset, et elabi Milonem non pateretur, judiciumque et dolorem suum ostenderet.* *Testes audiuntur.*

XXXIX. Postero die sortitione facta judicum unius et octoginta, iisque protinus sessum euntibus, Appius major et M. Antonius, qui mox viduam duxit, et P. Valerius Nepos accusationem horis duabus ex lege peregerunt. His unus erat responsurus Cicero, tribus omnino horis ad dicendum datis. Igitur ille, et brevitate temporis circumscriptus, et adspectu terribus armatorum, quos circa forum Pompejus disposuerat, non eadem, qua solitus erat, constantia et facundia caussam oravit. Nam, quae inscripta pro Milone legitur Ciceronis oratio, postea scripta est: puto, ostendere cupiente oratore, non sua culpa, sed ob novam *Cicero Milonem defendit.*

Cap. XXXVIII. Val. Max. 7, 8. et Cic. Philipp. 3, 6. et Acad. Quaest. 4, 28. Ascon. Cap. XXXIX. Cic. Phil. 2, 5. Ascon. Plut. Cic. Dio. Cic. pro Mil. c. 1. Plut. Ascon.

U. c. 700. A. C. 52. judiciorum faciem, variosque terrores, deterius defensum reum fuisse.

Clamor Clodianorum. XL. Nam, clausis tota urbe tabernis, immensa vis populi accurrerat: et dicere incipientem horribili clamore Clodiani terruerunt, ne militum quidem circumstantium metu cohibiti. Ergo, Pompeji jussu gladiis eductis, quosdam, nec ut sauciarent, sed lato ferro percusserunt: deinde, quum eo facto magis etiam incensa vulgi petulantia, velut in re ludicra, convicia pro verberibus regereret, vulnerati complures a militibus, quidam etiam interfecti sunt. Hic metus tranquillum de cetero judicium praestitit. Caussa utrimque dicta, quum accusator et reus ex numero judicum quinos senatores, totidem equites, et tribunos aerarios rejecissent, unus et quinquaginta sententiam tulerunt: absolverunt tredecim; ceterorum omnium suffragiis damnatus est. Quidquid de vulnerato Clodio fuisset, occisum jussu Milonis constabat: ejusque notam audaciam reprimendum videbatur: praesertim quum in ipso etiam judicio non remitteret spiritus, tonsus nitidusque, sicco vultu, constanti voce susque deque periculum suum habere visus. Ferunt tamen, Catonis palam lata sententia eum esse absolutum, idque si fuisset aliquanto maturius factum, non fuisse defuturos putant, qui exemplum sequerentur.

Milo, pluribus judiciis damnatus, XLI. Damnatum autem opera maxime Ap. Claudii pronunciatum est: a quo et lege ambitus apud Torquatum postero die postulatus, damnatus est absens. ceteris etiam judiciis, pluribus enim factus reus fuerat, tristem abstulisse sententiam reperio; de sodalitiis apud M. Favonium; de vi, apud L. Fabium.

Massiliam in exsilium abit. XLII. Igitur intra paucissimos dies Massiliam exsilii caussa profectus est. Ubi, quum orationem Ciceronis, quae postea conscripta est, missam ad se legeret, dixisse dicitur; *Bene, quod ita non sum defensus in judicio: nunc enim tantos mullos Massiliae non ederem.* Bona damnati propter aeris alieni magnitudinem semuncia venierunt. sestertium enim debuisse dicitur septingenties, quod ad summam accedit nostratis pecuniae vicies centena thalerorum imperialium millia: adeo

Cap. XL. Dio. Ascon. Cic. pro Mil. c. 34. Plut. Cic. Ascon. Vell. Cap. XLI. Ascon. Cap. XLII. Dio. Ascon. Plin. 36, 15.

novum non est, ut plures summae fortunae speciem alienis, quam suis, facultatibus sustineant. U. c. 700. A. C. 52.

XLIII. Post Milonem M. Saufejus M. F. postulatus est, qui dux expugnandae apud Bovillas tabernae, occidendique Clodii fuerat. Ille tamen, licet pejor ejus caussa, quam Milonis, esset, bis adductus in judicium, semel lege Pompeja, iterum Plautia de vi, quam tum quaestionem M. Considius exercebat, absolutus est. Damnatione Milonis satisfactum erat publicae indignationi, locusque iterum apertus inveterato hominum in Clodianam improbitatem odio. Igitur et Sex. Clodius, qui auctor inferendi in curiam cadaveris fuerat, magno consensu damnatus est. Alii praeterea multi caussis diversis eamdem sortem subierunt: ex quibus maxima pars Clodianorum fuit, propter incendium curiae. quo crimine Plancus etiam Rufusque, simul potestate abierunt, condemnati sunt. Rufum alius Rufus damnavit, M. Coelius orator: Plancum nobilior adhuc orator, M. Cicero, iratus ab eo se oppugnari, quem defenderat. *Clodiani multi damnantur.*

XLIV. Sed id quidem judicium omnino singularis exempli fuit. Quippe Pompejus, legum, quas ipse tulerat, subversor, ut eriperet reum, incredibili contentione incubuerat. Sed accusatoris diligentia, et constantia judicum, superior potentissimi viri studiis fuit. Jam primum M. Cato, quum missa a Cn. Pompejo laudatio legeretur, obturatis auribus, recitari prohibuit: indignans legem tam recentem, et ab ipso auctore, violari. Et, quamquam rejectus a reo, praejudicio laedebat: quod virum justissimum nemo rejecturus, nisi nocens, videbatur. Praeterea quia jam damnata in Q. Rufo eadem caussa fuerat; judices, ne servi esse Pompeji dicerentur, contra tantas opes ejus, a quo ipsi lecti erant, reum condemnarunt. *Pompejus legum suarum subversor.*

XLV. In ambitus quoque judiciis notata Pompeji iniquitas et inconstantia fuit. Duo, competitores Milonis qui fuerant, Q. Metellus Scipio, P. Hypsaeus, postulabantur. Hypsaeus egressum balneo Pompejum, prostratus ad pedes, quum rogasset; reliquit jacentem, hoc tantum responso: *Nihil eum aliud agere, quam ut convivium suum moraretur.* Sic ille quidem damnatus est. *Iniquus et inconstans.*

Cap. XLIII. Ascon. Dio. Val. Max. 4, 2. 7. Cic. ad Fam. 7, 2. Cap. XLIV. Tac. 3. Ann. 28. Dio. Plut. Pomp. et Cat. Dio. Cap. XLV. Plut. Pomp. Dio. Appian. Plut.

U. c. 700. A. C. 52. At pro socero suo Scipione venire in forum, et coram rogare judices non erubuit, veste quoque mutata: quod et nonnulli judicum imitati sunt. Id ubi Memmius vidit, (is spe secundum legem Pompejam recuperandi, quae damnatus ipse nuper amiserat, Scipionem accusabat) reipublicae statum invidiose miseratus, accusatione destitit. Erat ea res quum per se parum probabilis; tum etiam, inter tot illustrium virorum ruinas, magis eminebat impunitas unius. Multi enim et alii per idem tempus damnationem passi erant, et inter hos M. Scaurus. Pro Scauro quum populus deprecaretur, per praeconem Pompejus edixit, *judicum sententiam exspectari oportere.* deinde, quum sic quoque accusatoribus molesta multitudo esset, Pompejani milites immissi, audacissimo quoque interfecto, ut damnari tuto reus posset, effecerunt.

Pompejus collegam adsumit. XLVI. Quum inter haec anni pars magna praeterlapsa esset, Pompejus socerum suum Scipionem mense Sextili collegam in reliquum tempus consulatus adsumpsit. Is Scipio Corneliae gentis erat, P. Nasicae filius: sed adoptione Q. Pii transierat in Metellorum domum. eoque interdum quolibet istorum nominum, et, quoties plura exprimerentur, Q. Caecilius Q. F. Metellus Pius Scipio vocabatur.

Pompejo prorogantur provinciae. XLVII. Quum haec ita essent a Pompejo gesta, ut, exceptis, quae retulimus, virtute illius res urbanas, vel inimicorum testimonio, commodiorem in statum pervenisse constaret, prorogatae sunt ei in aliud quinquennium provinciae; et stipendii ducenties quadragies in singulos annos attributum. Nec puduit eum accipere, quum sub idem tempus ex senatusconsulto de provinciis legem ferret, non ante quintum a gesto magistratu annum cuiquam decernendis.

Leges tantum invalidos constringunt. XLVIII. Scripserat et de comitiis legem, *ne cujus absentis ratio in petendo magistratu haberetur:* sed, quum ea res amicos Caesaris mirifice offenderet, addidit: *praeterquam si quis nominatim exceptus esset.* Igitur, ut fit corrupta republica, legibus invalidi tantum coërcebantur; potentium cupiditates nullis adstrictae vinculis erant. et Pompejus, quae optabat, sumebat;

Cap. XLV. Plut. et Appian. Dio. Appian. Cap. XLVI. Plut. Pomp. Appian. Dio. Cic. ad Fam. 8, 8. Cap. XLVII. Plut. Caes. de B. Gall. 7, 6. Plut. et Dio. Cap. XLVIII. Sueton. Caes. 28. Dio.

neque Caesar deerat sibi, quo minus opum suarum securitati prospiceret. U. c. 700. A. C. 52.

XLIX. Qui nuper erant Pompeji legibus damnati, quum exsulare cogerentur, ad Caesarem confugerant; ipsumque peti iisdem illis caſſibus inculcabant. Caesar, uti solebat, illorum voluntate magnis congiariis auctorata, de Pompejo quidem honorifice loquebatur: ceterum per amicos cum tribunis plebis agebat, *ut abſenti ſibi petere conſulatum liceret.* In ea tota cauſſa talem se Pompejus gerebat, ut simulare magis amicitiam cum Caesare, quam praeſtare, videretur. Nam in senatu, quum M. Cato, perpetuus legum defensor, venire Caesarem ad comitia juberet, reſtitit aliquando Pompejus, amicisque Caesaris, eximia viri merita respici orantibus, adsensit. Sed, acrius inſtante Catone, tamquam argumentis victus, conticuit. Obtinuit tamen Caesar, quod petierat, inter ceteros Cicerone adjuvante, qui M. Coelium ei adjunxit, tribunum plebis, etiam a Pompejo rogatus. Igitur ea de re ad populum a decem tribunis plebis concorditer latum eſt.

Caesar abſenti sibi petere consulatum licere poſtulat.

L. Quum ita crebritate judiciorum et novis legibus omnia ſtreperent, Q. Scipio consul censoriam poteſtatem, abrogata Clodia lege, reſtituit; haud magna utilitate civitatis. Quia enim proximis annis, sublata animadversione censoria, multi et in senatorio et in equeſtri ordine maculosi homines manserant, quos simul aggredi periculosum, relinquere turpe erat futurum; quanto quisque prudentior vir erat, tanto magis a petitione honoris ejus abhorrebat. Sed et auctor reſtituendae censurae talis erat, ut vix exsiſtere poſſet alius nota dignior. Sub idem enim tempus ad Gemellum tribunitium viatorem in convivium venit, a quo et tribuni quidam (haud dubie illi, quos Scipioni faviſſe supra oſtendimus) invitati fuerant. In eo convivio Gemellus Scipioni et tribunis duas illuſtres matronas, a patribus et viris abductas, itemque nobilem puerum Cn. Saturninum, nefarie proſtituit.

Censoria poteſtas reſtituta.

LI. Interea Caesar, quum et motus urbanos satis ex sententia sua compositos accepiſſet, et crebris suorum nunciis excitaretur, in Transalpinam Galliam ex

Gallorum rebellio.

Cap. XLIX. Appian. Sueton. Caes. c. 27. Appian. Plut. Liv. Epit. Sueton. Caes. c. 28. Appian. Cic. ad Att. 7, 1. 3. Cap. L. Dio. Val. Max. 9, 1. Cap. LI. Caes. de B. Gall. l. 7.

U. c. 700. A. C. 52. Italia profectus eſt. Galli, Caesarem civilibus discordiis diſtineri putantes, propemodum universi rebellaverant, Carnutibus Arvernisque auctoribus. Genabi (nunc Aurelianum appellant) Romani negotiatores a Carnutibus interfecti sunt. Arvernos, deinde horum ope Senones, Parisios, Pictones, aliosque complures populos Vercingentorix commovit. *Vercingentorigis geſta.* His deinde continuo Biturigas adjunxit, cum parte exercitus in fines illorum profectus. Nam a Romanis defendi nequiverant: et ab Aeduis, qui cum exercitu eo venerant, metu an perfidia incertum, omiſſa res, reductaeque domum copiae fuerant. Etiam Lucterius Cadurcus, a Vercingentorige miſſus in Ruthenos, eam civitatem, praetereaque Nitiobriges et Gabalos conciliaverat, et erumpere in provinciam Romanam cogitabat.

Ei Caesar occurrit. LII. Idcirco Caesar nihil antiquius habuit, quam ut Narbonem, Tolosamque, et reliquas circa urbes confirmaret, praesidiisque opportune dispositis, hoſtem submoveret. Id ubi feliciter et cito effectum eſt, Cebenna monte transito, in fines Arvernorum pervenit: majore terrore hoſtium, quanto improvisior adventus fuerat. Quippe duriſſimum erat anni tempus, quo tantis tegi nivibus Cebenna solet, ut vix expeditis et singulis eo tempore anni sit superabilis.

LIII. Quod tamen nondum satis ad bellum virium habebat, biduo moratus, quo Vercingentorigem ex Biturigibus attraheret, summa celeritate Viennam, deinde per fines Aeduorum in Lingones contendit. Inde ad reliquas legiones misit, atque ita, ex diſtantibus hibernis contracto exercitu, Vellaunodunum movit; iter aperturus in Bojorum fines, quorum oppidum Vercingentorix oppugnabat. Vellaunoduno Senonum intra triduum recepto, Genabum exercitus ducitur.

Genabum expugnat. LIV. Genabenses, quod diutius ad Vellaunodunum pugnatum iri putaverant, imparati ad resiſtendum, noctu trans Ligerim tentarunt fugam: sed Caesar duas legiones, quas paratas in hunc usum tenuerat, incensis portis, intromittit: oppidoque occupato, paucis elapsis, ceteros omnes redegit in poteſtatem, quod angu-

Cap. LI. Dio, l. 40. Plut. Caes. Oros. 6, 11. Flor. 3, 10. Liv. Epit. Caes. Cellar. Geogr. Ant. l. 2. c. 1. Caes.

angustiae pontis et itinerum fugam morabantur. Oppido propter crimen occisorum civium Romanorum incenso, praeda militibus concessa, Ligerim Caesar transducit exercitum in Biturigum fines. *U. c. 700. A. C. 52.*

LV. Noviodunum in ea via situm erat. quod oppidum quum dederetur, jamque pars obsidum esset tradita, Vercingentorix adfuit; qui, Caesaris audito adventu, Bojos oppugnare omiserat. Hujus procul viso equitatu, Bituriges, Novioduni incolae, denuo clauserunt portas. Interea Caesar, equestri proelio commisso, postquam suos urgeri videt, Germanos equites circiter quadringentos, quos habere semper circum se consueverat, impetum facere jubet. ab his Galli funduntur fuganturque. Oppidani, eventu pugnae conspecto, auctores recipiendorum armorum vinctos adduxerunt ad Caesarem, seque ei dediderunt. Inde Caesar Avaricum movit, tum quoque Biturigum caput; quorum de nomine postea *Bourges* appellatum est. *Noviodunum deditione capit.*

LVI. At Vercingentorix, convocato suorum consilio, *non esse aliam spem victoriae*, docet, *nisi ut inopia pabuli frumentique Caesar maceretur. id autem obtineri nullo pacto posse, donec sieut tot oppida, quae nec defendi omnino queant, et sint quasi totidem Romanorum horrea, unde, ut quodlibet eorum ceperint, in multos dies alimenta sumant.* Ita persuasum est Gallis, ut non modo vicos et agrestia aedificia, sed etiam oppida sua, ultro incenderent: quorum uno die tantummodo in Biturigum civitate amplius viginti deleta sunt. Avaricum tamen ne cremaretur, Biturigum precibus datum est, dissentiente primo, deinde concedente Vercingentorige: majore tamen praesidio delectorum muniri placuit. *Galli sua ipsi oppida incendunt.*

LVII. Interim Gallicus equitatus, incensis aedificiis, Romanos inopia rerum necessariarum premere satagebat, et frumentatum pabulatumve euntibus insidiabatur. Sed Caesar, tametsi his incommodis non leviter fatigabatur, strenue oppugnationem urgebat. Ceterum a magno hominum numero, situ atque opere munitum oppidum haud aegre defendebatur. donec immenso labore militum diebus quinque et viginti agger factus est, pedes trecentos triginta in latitudinem patens, erectus in altitudinem pedum octoginta. Sed et hunc suffossum cuniculo succenderunt Galli; et, eruptione facta, cum Romanis, a tertia vigilia usque ad redditam lucem, conseruerunt manus. *Cum Caesare ad Avaricum pugnant.*

U. c. 700. A. C. 52. *Mira Gallorum audacia.*

LVIII. Neque praetermiserim, quod a se visum Caesar memoriae tradendum putavit. Ut maximam Romanorum turrim incenderent Galli, per manus sevi ac picis tradebant glebas, quas acceptas, qui proxime ardentem jam ignem ſtabat, ad augendum incendium injiceret. Sed hic scorpione a turri ictus concidit. ergo jacentem transcendit alius, ut idem munus perficeret. hunc etiam telo dejectum excepit tertius, et tertium quartus: neque vacuus ille relictus eſt locus, priusquam omni ex parte finis pugnandi fieret.

Avaricum expugnatur.

LIX. Quum a Romanis defensa opera eſſent, propugnatores consilio Vercingentorigis relinquere locum voluerunt. Sed feminarum conclamatione atque etiam vocibus prodita Romanis fuga eſt: ut, qui misericordia suorum non potuerant, saltem suo periculo absterrerentur. At ea res omnibus exitio fuit. Sequenti enim die, quum exorta pluvia Romanos ab oppugnatione in caſtra reverti coëgiſſet, Gallique, velut defuncti periculo, domos abirent, Caesar dispositas legiones subito vim facere ad muros juſſit. Ita quum vineae, quas in occulto habuerat expeditas, celeriter admoverentur; et hoſtilium machinarum amenta nervique pluvia resoluti languerent, oppidum vi captum eſt: homines, citra discrimen sexus aetatisque, caesi. De quadraginta millibus vix octingenti ad caſtra, quae in proximo, sed locis tutis, Vercingentorix habebat, evaserunt.

Caesaris ſtrategema in transeundo flumine.

LX. Inde Gergoviam itum eſt, in altiſſimo monte positum Arvernorum oppidum. Sed amnis Elaver prius erat transeundus, cujus pontes omnes Vercingentorix abruperat: et, ne transeundi spatium Caesari concederet, ab altera semper ripa e regione Romanorum caſtra metabatur. Tandem Caesar, silveſtri loco positis caſtris, poſtridie cum viginti cohortibus occultus eodem loco subſtitit: ceteras copias cum impedimentis, quemadmodum prioribus diebus omnibus facere consueverat, dimisit. Hoſtes, moviſſe cum toto exercitu Caesarem arbitrati, suo more insequuntur. Ut enim falleret, non totas legiones, sed quartas quasque cohortes, retinuerat: ita conſtabat legionum numerus; et, diductis ordinibus, species prioris multitudinis non aegre efficiebatur. Ita Caesar, digreſſis

Cap. LIX. Oros. Caes.

hostibus, subitario opere pontem refecit, militesque transduxit; eademque nocte progressas reliquas copias revocavit. U. c. 700. A. C. 52.

LXI. Quintis deinde castris ad Gergoviam ventum: eodemque statim cum omnibus copiis Vercingentorix accessit. Quum hic locorum situs esset, ut in plano castra metatum Caesarem ex superioribus locis Galli plurimum infestare, Caesar vicissim nocere iis nihil posset; collem e regione urbis situm, noctu dejecto praesidio Arvernorum, occupavit; unde ad cetera quoque castella urbemque ipsam aditum pararet. Sed eum ab hoc conatu sollicitati a Vercingentorige Aedui abstraxerunt.

LXII. Auxilium ab his postulaverat Caesar, decem millia. His ut praeficeretur ipse, fratresque ejus cum aliis principibus ad Caesarem praemitterentur, Litavicus curaverat, Arvernorum partes animo propositoque amplexus. Hujus astu, iter facienti exercitui quidam, velut evitatis Romanorum insidiis, occurrunt; principes suos interfectos Caesaris jussu nunciant: ipse convenientem fraudi orationem habet. Ita concitati milites continuo cives quosdam Romanos, qui una faciebant iter, interficiunt: rem eam, dimissis tota civitate Aeduorum nunciis, Litavicus vulgat: mendacium de principibus occisis repetit: hortatur, ut vindictam quisque hoc exemplo sumat, quod exercitus jam edidisset. *Auxiliares Aedui deficiunt a Caesare.* *Fraude ducis Litavici.*

LXIII. Haec ubi media fere nocte Eporedorix, quem interfectum Litavicus finxerat, ad Caesarem detulisset; permotus magnitudine rei statim legiones quatuor omnemque equitatum eduxit, ut Aeduis in itinere occurreret. Ubi in conspectum venerunt, equitatu objecto, qui progredi eos vetaret, Eporedorigem et Viridomarum, quos illi putabant interemptos, appellare suos jubet. Ergo Aedui, fraude Litavici cognita, projectis armis, fidei Caesaris se permiserunt. Litavicus cum clientibus Gergoviam profugit. Ad civitatem Aeduorum nuncii de his rebus ab Caesare mittuntur. *Sed a Caesare recipiuntur.*

LXIV. Interea castra Caesariana totis viribus oppugnaverant Galli, multosque Romanorum vulneraverant: putabanturque postridie redituri fuisse, nisi celeri reditu imperatoris essent ab hac spe dejecti.

U. c. 700. A. C. 52. *His cognitis Aeduorum civitas fluctuat.*

Sed Aeduorum vulgus, et qui Gallicarum partium inter principes erant, partim temeritate, alii ne esset sibi dicenda proditionis caussa, ad primum a Litavico nuncium cives Romanos occidere, bona diripere, alios, qui se defendebant, oppugnare atque obsidere coeperant. Mox, ubi suos milites teneri a Caesare didicerunt, ut hos recuperarent, decretum fecerunt, *uti de bonis direptis quaestio haberetur: Litavici et fratrum bona publicarentur: legati satisfactum Caesari mitterentur.* Caesar legatis benigne respondit, ne alieno tempore potentissimam civitatem irritaret. Nam, desperata Gergoviae expugnatione, quemadmodum citra dispendium exercitus aut famae discederet, cogitabat.

Caesar a Gergovia prope capta rejicitur.

LXV. Attamen inter eas cogitationes aliquando hostium castra propemodum vacua conspicatus, quod ii ad certum communiendum locum milites eduxerant, parum a capiendo oppido abfuit. Nam celeri impressione tria hostium castra cepit: prosequentibus victoriam spe praedae Romanis, nonnulli muros oppidi conscenderunt. Sed propter summam iniquitatem loci, quemadmodum Caesar praeviderat, facile rejecti detrimentum acceperunt: centurionibus sex et quadraginta, manipulariumque promptissimis amissis circiter septingentis. Caesar, hoc accepto incommodo, castigatisque simul atque in posterum confirmatis militibus, id tantum moratus, donec timoris opinionem repelleret, instructa acie copiam pugnandi hostibus per triduum fecit. Deinde, quum a Vercingentorige tantum equitatus emissus, isque levi proelio iterum repulsus esset, quemadmodum constituerat, obsidione relicta, profectionem in Aeduos instituit.

Aedui publice deficiunt.

LXVI. Quum ad flumen Elaver venisset, Eporedorix et Viridomarus commeatum petunt: *intelligere se, ad commovendam civitatem Litavicum cum omni equitatu in Aeduos profectum; opus esse sua praesentia, ut in fide contineant cives.* Ita dimissi, postquam Noviodunum venerunt, ad Ligerim positum Aedui nominis oppidum, aperte desciverunt: nunciis suorum et praesente praeda incitati. Quippe Noviodunum Caesar obsides e tota Gallia, frumentum, pecuniam, impedimentorum partem, et coëmptos in Italia ac Hispania equos contulerat. Igitur, comperto, Litavicum Bibracte, praecipuae potentiae oppido, receptum; et principes civitatis ad illum venisse; publico nomine legatos ad

Vercingentorigem mitti: occisis, qui Novioduni erant, Romanis, equos et pecuniam inter se dividunt; obsides deducendos Bibracte curant; oppidum incendunt; commeatus, quod asportare non poterant, in flumen projiciunt. Quum ita omne nomen Aeduum defecisset, prorsus redintegratum bellum videbatur: quod victorias Caesaris et detrimenta Gallorum his adjuncta opulentissima civitas haud difficulter adaequabat. U. c. 700 A. C. 52.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI OCTAVI.

C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit, omnesque Galliae civitates, quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quaestor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecîdit. In pe-

C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit] Sic item Caesar ipse in Comm. Diod. Siculus, Strabo, Vellejus, Dion Cassius, Polyaenus, et Orosius. Sed *Alexiam* in Norv. et editt. Aler. Sig. Vineti, atque Gruteri. Nec aliter Metaphraſtes Caesaris, et Florus; quamvis etiam hic vetuſtis editt. *Alesiam* prae se ferat. *C. M. Nobilissimus. Salex. M. P. M.* in inscriptione quadam, a Cl. Reinesio edita Cl. 2. num. 15. cujus indicio *Alexia* notatur, ultima litera praecedentis vocis describentis oscitatione perperam repetita. V. Cellarii Geogr. Ant. vol. 1. p. 135. HEARNIUS. *Alexiam* Leid. Voſſ. Berg. Boend. et edd. ante Gronovium, qui anno 1665. *Alesiam* reposuit, auctores ab Hearnio memoratos secutus. Eam autem veriorem scribendi rationem eſſe, monuerunt viri docti ad Vell. Paterc. 2, 47. Caesar. 7. Gall. 68. et 69. Flor. 3, 10, 23. et Fabric. ad Oros. 6, 11. qui ex Diod. Sic. 4, 158. docent, Herculem *Alesiam* adpellasse ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ϛρατείαν ἄλης, eamque etymologiam non *Alexiam*, sed *Alesiam*, probare. Praenomen Caesaris exsulat a Boend. et ed. Camp. Sed vide ad Epit 61. *Cum Cn. Caesar Gallos ad Alesiam vicerit, omnes Galliae civitates* praefert Berg.

C. Cassius, quaestor M. Crassi] *C. Gestius* Boend. *Cn.* vel *C.* vel *Gajus Caesius* Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, Norv. omnesque typis descripti usque ad Frob. qui recte *C. Cassius* emendavit. Ita enim vocatur Plutarcho in Craſſ. p. 554. Appian. in Parth. 149. Dion. Caſſ. 40, 132. et 133. Vellej. Pat. 2, 44. aliisque. Praeterea *G. Crassi* Voſſ. *C. Crassi* Lov. 2. et Exc. Pithoei. Mox *in Syriam transierat* Voſſ. Sed vide ad Epit. 104. Praeterea *occidit*, pro *cecîdit*. Leid. Vide ad 36, 36, 6.

Consulibus Ser. Sulpicio et M. Marcello] Gud. *Ser. Sulpicio, M. Marcello.* J. FR. GRON. Similiter Leid. Voſſ. Lov. 2. et Boend. Paullo ante *M. Cicero*, pro *M. Cato*, perperam Leid.

Contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo] *continet inter consules* Leid. Voſſ. Berg. Boend. Norv. et edd. principes. *contentionem inter consules* Lovel. 2. et ed. Parm. Quod nunc exſtat, primum apud Aldum inveni. Praeterea *C. Caesaris* Leid. Voſſ. Berg. Boend. et ed. Campani. Idem error in nonnullis editt. infra committitur Epit. seq. Mox *agente in senatu Marcello* si-

titione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio, M. Marcello. C. Caesar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. Praeterea contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus veniret, quum is lege lata in id tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

ne praenomine Leid. Berg. et Lov. 2.

Veniret, quum is lege lata in id tempus consulatus] Ocius dele τὸ *id*, et scribe *in tempus consulatus*, hoc est, in solidum decennium. Ipse lib. 3. de Bello Civ. [1.] *Dictatore habente comitia Caesare, consules creantur Julius Caesar et P. Servilius. is enim erat annus, quo per leges ei consulem fieri liceret.* Fortassis: *consules creantur ipse et P. Servilius. is enim erat annus, quo per leges eum.* Gud. minor etiam *ad petitionem consulatus rediret.* J. FR. GRON. Novem haec vocabula desunt in Voss. sed errore librarii, cui peccandi ansa fuit vocis *consulatus* repetitio. V. ad 9, 11, 11. *rediret*, pro *veniret*, etiam Leid. Mox *gestas in Syria* Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Gronovium, qui anno 1665. *in Syria gestas* dedit, consentientibus Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 104.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXIII.

IN LOCUM LIBRI CVIII. T. LIVII.

U. c. 700. A. C. 52. *Labieni periculum.* I. Quum inter haec Labienus, relicto Agendici praesidio, cum legionibus quatuor Lutetiam Parisiorum occupare statuisset; dispersa celeriter omissae ad Gergoviam obsidionis fama, defectionisque Aeduorum, magnum ei periculum praeter exspectationem creavit. Nam, praeter finitimas civitates, quae, Camulogeno Aulerco duce, magnas copias paraverant, ab alio latere Bellovaci, quorum praecipua erat inter Gallos virtutis opinio, repente desciverunt. Idcirco Labienus, omisso longius progrediendi consilio, quemadmodum copias incolumes Agendicum reduceret, agitabat. Sed huic proposito duo maxime obstabant, Sequana, magnum flumen, et, qui cum Camulogeno erat, hostium exercitus. Audendum erat tamen, quod esset spes omnis in celeritate posita: et, si cunctaretur, plures difficultates majoraque pericula adfutura apparebat. Transductis nocte copiis, quum hostes prohibituri serius advenissent, signis collatis dimicatum est. Romani magna caede hostium, duce etiam oppresso Camulogeno, ferro aperuerunt iter. profectusque Agendicum Labienus, inde cum omnibus copiis ad Caesarem pervenit.

Vercingentorix Gallorum imperator. II. Interea vocatus ab Aeduis Vercingentorix ad communicanda consilia venerat: et, quia de summa imperii controversia erat ab Aeduis mota, totius Galliae concilium Bibracte indictum est. Ibi consensu omnium Vercingentorix imperator constitutus, equitum millia quindecim contrahit: ut frumentationibus pabulationibusque Romanos arceret. In Allobrogas, itemque altera ex parte in Helvios aliosque Caesaris socios copias mittit, quae his bellum inferant.

Cap. I. Caes. de B. Gall. 7. Dio, l. 40. Caes.

III. Caesar, interclusis omnibus in provinciam et Italiam itineribus, adversus Gallicum equitatum auxilia Germanorum, trans Rhenum colentium, evocat ab iis civitatibus, quas superiore anno pacaverat. Hi, ubi cum delectis peditibus una proeliari solitis adfuerunt, quod equos parum idoneos habebant, Caesar iis sumptos a tribunis militum equitibusque Romanis distribuit: et, quo provinciae facilius opem ferre posset, in Sequanos per extremos Lingonum fines proficiscitur. Haec agenti supervenit cum ingentibus copiis Vercingentorix: et, quum tribus locis equestri proelio dimicatum diu fuisset, tandem virtute Germanorum vincit Caesar; multisque hostium interfectis, principibus aliquot captis, Vercingentorigem, ad Mandubiorum oppidum Alesiam cedentem, insequitur. *U. c. 700. A. C. 52. Vincitur equestri proelio.*

IV. Sed principium ejus pugnae durum Romanis fuerat: suspenderuntque Arverni in sanctissimo templo gladium, quem de Caesare tum captum dicebant. Feruntque postea Caesarem, conspecto eo, adrisisse, amicisque, detrahi jubentibus, non paruisse, quod sacrum illum esse duceret. Quin et in ephemeride sua praedicasse Caesarem accepimus felicitatem suam, quod captum in proelio Gallus, quum in equo portaret, dimiserit, propter occurrentis alterius Galli vocem, insultantis Caesari, eaque verba (Latine credo) proferentis, quae Gallorum lingua dimitti Caesarem juberent. *Nec sine periculo Caesaris.*

V. Ad Alesiam deinde iterum equestri proelio certatum est; ubi par Germanorum virtus Caesari victoriam denuo dedit. Ergo Vercingentorix, postquam equitatum suum Germanis imparem videt, simul frumenti paucis diebus inopiam veritus, priusquam a Caesare circumvallaretur, equites omnes a se dimittit: mandato, ut suam quisque civitatem excitaret, et omnes, qui ferre arma possent, praesto esse cogeret. Ipse cum delectis octoginta millibus ad urbem defendendam substitit: et, quo tantae multitudini diutius alimenta suppeterent, Mandubios, qui oppido suo eos receperant, cum liberis et uxoribus exire coëgit. Sed illos Caesar, quum ultimis precibus in servitutem recipi orarent, non admisit: ita, inter urbem ac castra *Vercingentorix Alesiam defendit.*

Cap. IV. Plut. Caes. Serv. ad Aen. 11. v. 743. Cap. V. Dio. Plut. Liv. Epit. Oros. 6, 11. Flor. 3, 10. Vell. 2, 47. Caes. Dio.

U. c. 700. A. C. 52. conclusi derelictique, miserabili morte consumpti sunt.

Galli succurrunt obsessis. VI. Interea Galli, audito, quo apud Alesiam loco res esset, non, uti Vercingentorix censuerat, omnes puberes, sed certum e civitatibus numerum, contrahunt: equitum circiter octo millia, peditum ducenta quadraginta. Postquam hic ad Alesiam exercitus venit, rursum equestri proelio certatum est. neque tum etiam Germanis resistere Galli potuerunt. Igitur prope desperationem adducti hostes eruptionem tentare statuerunt: dum eodem tempore munitiones Romanorum a ceteris oppugnantur. Sed ea fuit Caesaris ad omnia consilii celeritas, eaque peritia, ut quoslibet hostium conatus efficeret irritos.

Vercingentorigis deditio. VII. Quum, interfecto maximo Gallorum numero, reliquos e conspectu abstulisset fuga; convocato suorum concilio, Vercingentorix, *omnia se bona fide fecisse*, demonstrabat, *quo publica libertas sarta tecta foret. sed, quoniam vi vincantur, offerre se corpus suum ad utramlibet conditionem, sive morte sua satisfacere Romanis, sive dedere vivum malint.* Quum deditio placuisset, sumptis speciosissimis armis eximioque equo, venit in castra Caesaris, sedentemque circumvectus, dimisit equum; phalerisque et armis ante victoris genua projectis, eodem et ipse accidit, nulla voce edita, sed gestu supplex. Caesar, commemorato, quantis suis beneficiis quam malam ille gratiam retulisset, in vincula conjici jussit, triumphoque servari.

Galli, praeter Bellovacos, pacem petunt. VIII. Omnibus deinde civitatibus, exceptis Bellovacis, de pace mittentibus legatos, res ex suo usu composuit: Arvernisque et Aeduis, ut potentissimas civitates praecipuo beneficio adstringeret, viginti millia captivorum reddidit, quum ex aliis populis singula capita, toto exercitu, praedae nomine divisisset. Propter has res a Caesare gestas Romae supplicatio dierum viginti decreta est.

Cassius Parthos vincit. IX. Sub idem tempus irrumpentes in Syriam Parthos C. Cassius, qui M. Crassi quaestor fuerat, feliciter repulit. Hic adhuc vivo Crasso delatum sibi in Mesopotamia imperium, nec receptum, post mortem imperatoris necessario receperat: Antiocho quodam

---

Cap. VI. Caes. Cap. VII. Polyaen. Strat. l. 8. Caes. Plut. et Dio. Cap. VIII. Caes. Liv. Epit. Caes. Cap. IX. Liv. Epit. Vell. 2, 46. Dio.

ındi operis, fulmine petitam percuſſamque eſſe.

Hic etiam annus consulatus tres candidatos ha- sed, quanto meliores viri erant, tanto civilius ratum petebant. Ser. Sulpicius Rufus, M. Clau- larcellus erant: quibus tertius acceſſerat M. Ca- on honoris cupidine, sed reipublicae cura, ad- ad petendum. Eo enim procedi videbat, ut eji Caesarisque supra modum auctae opes, sive rdes opprimerent rempublicam; sive dissidentes civilibus involverent. Ut igitur nimiam horum iam deſtrueret, quia privatus fruſtra contende- onsulatu sibi opus eſſe rebatur. *Cato consulatum petit.*

Nec tamen irascebatur competitoribus: et, taxari Sulpicium audiſſet, quod Catonis amicitia tus ei tamen cedere recusaret, *Non eſt miran-* aït, *ſi, quod ſummum quisque bonum eſſe exiſtimat, i nolit concedere.* Senatui tamen persuasit, ut tol- iorem, quo propinqui et amici petitoris pro eo int prensabantque; juberetque quemlibet candi- per se tantum petere. Sed eam rem populus anter tulit, omne suum jus a Catone eripi que- qui lucrum ex petitionibus nuper ademiſſet; nunc accisa rogandi populum consuetudine, hono- gratiam. Idcirco, quum et amici Caesaris ac eji populum ei inconciliarent, (semper enim mali ffidunt bonis) et Cato, minime factus ad ambi- ravitate magis et integritate in petendo, quam is et blanditiis, uteretur, repulsam tulit: Sul- Marcellusque designati sunt; ille peritia juris, *Sed repulsam fert.* U. c. 701. A. C. 51.

U. c. 701. A. C. 51. *Ii se caſtris tenent.* Aulerci, Calletes, Vellocaſſes, Atrebates conjunxerant copias, Correo Bellovaco et Comio Atrebate praecipuis ducibus: et locum paludibus silvisque munitum, et ad omnia opportunum, caſtris ceperant. Hos ut ad pugnandum eliceret Caesar, cum quatuor tantum, sed spectatae virtutis, legionibus in conspectum venit. Deinde, quum illi nihilominus loco se suo tenerent, et praeter levia certamina fieret nihil; quia neque caſtra hoſtium oppugnari sine maximo periculo, neque circumveniri a tam paucis poterant, C. Trebonium cum tribus legionibus arceſſit, magnumque sociorum equitatum evocat, quem pabulatoribus praesidio mitteret. Ex eo numero Remi, Bellovacorum insidiis circumventi, Vertisconem principem civitatis, eumdemque praefectum equitum, cum magna multitudine suorum amiserunt.

Donec obsidionis metu coguntur proficisci. XIII. Viciſſim tamen Bellovaci, a Germanis equitibus fusi fugatique, quum etiam accedere cum novis copiis Ç. Trebonium legatum cognoviſſent, trepidare coeperunt: et, ne uno loco inclusa innumerabilis multitudo fame interiret, quidquid aetate aut viribus fessum, aut armis parum inſtructum aderat, cum parte impedimentorum ſtatuerunt dimittere. Sed Caesar, animadverso hoſtium consilio, ad insequendum se parabat. huic rei ut moram adferrent Galli, tutioremque suis disceſſum praeberent, inſtructas et ipsi copias pro caſtris oſtenderunt. Idcirco Caesar, per difficilia loca suis in jugum montis transductis, unde tela tormentorum pertingere ad hoſtium cuneos poſſent, caſtra ibidem posuit.

Eorum ſtrategema. XIV. At Bellovaci, quum neque discedere auderent, vicini hoſtis metu, neque diutius permanere sine cibariis poſſent, plenum calliditatis consilium capiunt. Mos erat Gallorum, ut in acie non ſtarent inſtructi, sed sederent; quo minus ante proelium vires consumerentur. Tum etiam fasces ſtramentorum atque virgultorum, quorum summa erat iis copia, effecerant, quibus insiderent. hos per manus inter se traditos ante primam aciem collocarunt: et sub vesperam diei, quo tempore se recepturi erant, simul ab omni loco incenderunt. Quum sublatus maximus ignis eſſet, isque conspectum Gallorum Caesari adimeret, ille tamen, quid ageretur, solerti conjectura adseque-

---

Cap. XII. Oros. 6, 11. Dio. Hirt.

batur. Sed persequi fugientes, tanto objecto incendio, non poterat: et, ne forte alicubi in insidiis lateret hostis, timebat. U. c. 701. A. C. 51.

XV. Bellovaci, hoc vaframento impune digressi, non longius inde millibus decem munitissimo loco castra posuerunt. Quum subsequutus Caesar esset, Galli, locorum adjuti peritia, crebra pabulatoribus damna inferebant. eo successu animosior Correus, delectis ex omni copia sex peditum millibus, cum equitibus mille, quo loco futurum putabat, ut Romani frumentandi caussa accederent, quod omnia circa jam desecta erant, in insidiis consedit. Campus erat haud amplius mille patens passus, quem impeditissimae silvae a ceteris partibus, ab una flumen altissimum cingebat. *Insidias Caesari struit Correus.*

XVI. Sed, e captivo quodam, Caesar, cognita fraude, insidiatorem suo astu petiturus, equitatum, interposita levi armatura, praemittit: ipse cum legionibus citato gradu subsequitur. Ubi primum in campo conspecti sunt equites, Correus, cum paucis occurrens, conserit manum: deinde plures, postremo pedites ex silvis erumpunt. Repugnant fortissime Caesaris equites, levis armaturae praesidio adjuti: donec crebris nunciis ipsi hostesque certiores facti sunt, Caesarem cum instructis legionibus adesse. Eadem res et Romanorum auxit, et hostium fregit animos: et, majore parte suorum amissa, Bellovaci in fugam se conjecerunt. sed irretiti eisdem locorum fraudibus, quas in exitium Romanorum delegerant, paucis exceptis, ceciderunt. *Sed in ipsum vertuntur.*

XVII. Dux eorum Correus, aeque fugam atque deditionem turpem ratus, fortissime proeliari non omisit, donec Romanos, qui vivum capere maluissent, vulnerando, tela in se conjicere coëgit. Hoc proelio debellatum: missique ad Caesarem oratores civitatum, obsides, quos ille imperaverat, adduxerunt. Pacatis omnibus aliis, solus Atrebas Comius arma retinebat, nulla resistendi spe, sed desperatione salutis, quia nemini se Romanorum audebat committere. Nam superiore anno sub specie colloquii petitus insidiis, auctore Labieno, vulnere accepto, vix evaserat. *Correo caeso, Bellovaci deditionem faciunt.*

XVIII. Caesar, eo bello confecto, in fines Eburonum proficiscitur, eosque crudelissime devastat: eo consilio, ut Ambiorigem, quem capi posse desperarat, in summum odium suorum adduceret, qui propter *Comius in Britanniam fugit.*

U. c. 701. A. C. 51. iſtius perfidiam tam atrocia paterentur. Sed Comium, in Britanniam fugientem, insequutus deprehendere non potuerat, egregio hominis aſtu delusus. Nam is, quum, ad Oceanum veniens, ventum quidem secundum, sed aeſtum recedentem inveniſſet, et in siccis aeſtuariis naves haererent, pandi nihilominus vela jussit. Ergo Caesar, quum eminus tumentia vento videret, jam in cursu eſſe putans, ne fruſtra periret sibi tempus, receſſit.

In Pictonibus bellum ortum. *A Caninio et Fabio opprimitur.*

XIX. Interea in Pictonibus Duracii atque Dumnaci discordia novum bellum ortum. Duracius, qui semper Romanarum partium fuerat, in oppido Limono obsidebatur. Igitur C. Caninius Rebilus, duabus, quas habebat, legionibus adductis, quum ad dimicandum haud satis firmas copias haberet, munito loco consedit. Sed Dumnacus, caſtris per aliquot dies fruſtra oppugnatis, quum rediſſet ad obsidionem Limoni, certior factus de adventu C. Fabii legati, ne hinc ab exercitibus Romanis, inde ab obseſſis invaderetur, Ligerim ſtatuit copias transducere. Sed jam pontem C. Fabius occupaverat; isque, equitatu in nescios et ex itinere feſſos immiſſo, magnam ſtragem edidit. Cedentem deinde Dumnacum insequutus ita profligavit, ut plusquam duodecim hominum millia conciderentur; Dumnacus, expulsus finibus, nudatus exercitu, errans, latitansque, in extremas Galliarum partes profugere cogeretur.

XX. Ad quinque ferme hominum millia ad Drapetem Senonem ex fuga convenerunt: cum quibus ille provinciam erat petiturus, adsumpto etiam Luterio Cadurco, summae audaciae viro. Igitur Romani duces, divisis partibus, C. Caninius in provinciam contendit, ut his occurreret: C. Fabius in Carnutes reliquasque civitates, quae auxilia Dumnaco miserant, impetum fecit. Atque illae, viribus accisis, terrore aucto, datis obsidibus, celeriter in deditionem venerunt.

Uxellodunі obsidio.

XXI. At Drapes et Luterius Uxellodunum, in Cadurcis munitiſſimum oppidum, occuparant. Eodem et Caninius cum duabus legionibus procedit, visoque loci situ, tribus circa caſtris positis, paullatim munitionibus claudere oppidum inſtituit. Erat in animis omnium recens Alesiae calamitas: ideoque, ut rei fru-

Cap. XVIII. Frontin. Strat. 2, 13. Cap. XIX. Hirt.

mentariae ratio haberetur, Drapes et Luterius, modico in urbe relicto praesidio, ceteras copias frumenti comportandi caussa educunt. Id quum, castris intra decimum milliare positis, per angustias silvestresque semitas in oppidum importare coepissent, strepitu prodente, a Caninio sub ipsam lucem sunt circumventi. Luterius, qui cum frumentatoribus erat, cum paucis ita effugit, ut eorum nemo in castra reverteretur. Igitur Drapes, ignarus omnium, subito Germanis irruentibus, turbatur: multi occiduntur hostium: ceteri, atque imprimis ipse dux, capiuntur. Caninius ad obsidionem Uxelloduni redit: eodem et Fabius accedit postridie. ita pluribus ex partibus opera administrantur. U. c. 701. A. C. 51.

XXII. Interea Caesar, relicto in Bellovacis quaestore M. Antonio, Carnutes adiit: concitoremque belli Guturvatum supplicio adfecit. Cognita deinde crebris nunciis Uxellodunensium pervicacia, faciundum sibi statuit, ut ipse eo proficisceretur: ne, si unum oppidum diutius restitisset, universam Galliam ad vires iterum tentandas sollicitaret. *Eodem et Caesar accedit.*

XXIII. Postquam Uxellodunum Caesar venit, inspectisque omnibus, situm loci inexpugnabilem, frumenti copiam in longum tempus oppidanis suppetere, nec omitti rem posse, clauso operibus oppido, cognovit; unam spem victoriae in eo verti credidit, si aqua prohibere oppidanos posset. Et flumine quidem, quod imis radicibus montis ita ferebatur, ut nullam in partem derivari posset, per sagittarios funditoresque prohibere non erat difficile. ceterum sub ipsius oppidi moenibus fons magnus prorumpebat; quem adimi obsessis posse, quum reliqui tantum optarent, Caesar unus vidit, remque effectam dedit. *Et aquam prohibere instituit obsessis.*

XXIV. Namque ex adverso fontis vineas agi et aggerem strui jussit: et, quamquam ex superiore loco multi milites vulnerabantur, tanta tamen constantia fuit, ut agger sexaginta pedum altitudine efficeretur. In eo turrim erexit Caesar tabulatorum decem. ita non quidem altitudo moenium adaequabatur, quod nullis obtineri operibus poterat; sed tamen fontis fastigium vincebatur: telaque tormentis ad ejus aditum mitti poterant, ne sine periculo aquarentur. Eodem tempore cuniculi ad fontis caput aguntur: cujus rei

Cap. XXIV. Frontin. Strat. 3, 7.

U. c. 701. A. C. 51. oppidani nescii, tantum, quod ob oculos erat, malum formidabant.

Uxellodunensium eruptio. XXV. Igitur, ut hoc averterent, cupas, sevo, pice, ac scandulis repletas, et igne immiſſo, in opera Romanorum devolvunt. Ibi, quum ad prohibendum incendium concursum eſſet, acre proelium exſtitit; quum Romanos virtus, oppidanos locus adjuvaret. Sed, ubi multos suorum vulnerari Caesar vidit, ex omni parte scandi montem cum clamore jubet. Ita ad speciem oppugnandorum moenium Uxellodunenses, omiſſo proelio, revocant in oppidum armatos, et in circuitu muri disponunt: Romanus iniqua proelii conditione liberatur. In hoc ſtatu, quum oppidani, licet multis sibi pereuntibus, tamen resiſterent, repente fons, quo solo utebantur, cuniculis interceptus exaruit. Ea res, quod non humani consilii, sed Deorum ira accidiſſe putaretur, velut miraculo exanimavit hoſtes; deditionemque omni ope deſtitutis neceſſitas extorsit.

Caesar saevit in deditos. XXVI. Caesar omnibus, qui arma tulerant, amputari manus juſſit, vitam relinqui, ne poenam eorum ex conspectu reliquorum amoveret. Nec enim crudelitate, a qua plurimum abhorrebat, supplicium hoc irrogaverat, sed in exemplum, quo ceteri a rebellando retinerentur. Quum enim unam tantum haberet imperii aeſtatem reliquam, eamque ipsam inimici cuperent eripere; nulla alia ratione rebatur obtineri, quam tantis laboribus quaesierat, pacatae Galliae famam poſſe.

XXVII. Consilium Caesaris solita ejus felicitas adjuvit. Sub idem tempus Luterius, qui novas concitare turbas potuiſſet, ab Epasnacto Arverno vinctus ad Caesarem miſſus eſt. Drapes aliquot dierum inedia se confecit. Surus, virtutis et generis fama nobilis, qui solus Aeduorum arma retinuerat, in Treviris a Labieno captus eſt equeſtri proelio, quo et Treviri et Germani, Trevirorum socii, superati sunt. *Tota Gallia et Aquitania pacatur.* Tota Gallia pacata, quum nondum Aquitaniam adiſſet Caesar, sed per P. Craſſum nonnullas civitates subegiſſet, eo profectus eſt, omnibusque legatos et obsides mittentibus, Aquitania universa in fidem accepta, Narbonem rediit: conventuque ibi habito, in Belgas abiit, ut Nemetocennae hibernaret.

XXVIII.

Cap. XXIV. Hirt.

XXVIII. Ibi lubenter cognovit, ne quid deinde turbarum in Gallia metueret, etiam Comium Atrebatem in fidem venisse. Is enim, post factas sibi insidias ad ultionem semper intentus, occasione tandem reperta, arma posuerat. Nam C. Volusenus Quadratus, equitum praefectus, ad id colloquium, per cujus simulationem Comii mors petebatur, missus a Labieno fuerat. Igitur, quum hinc magnum inter eos odium intercederet, Volusenus, Comii saepe interceptis equitibus, postremo capiendi ipsius cupiditate, eum cum paucis vehementissime est insequutus. Ibi Comius, longe a suis abreptum videns, repente comitum invocat fidem, conversoque equo Volusenum petit: ceteri strenue sequuntur ducem: Romani, re improvisa territi, terga vertunt. Comius Quadrati medium femur lancea trajicit: praefecti vulnus Romanos pudore sistit. Ab his denuo vertuntur in fugam Galli.

U. c. 701. A. C. 51. Comius Atrebas in fidem venit.

XXIX. Hac re perpetrata, Comius, sive quod multos suorum amiserat, sive dolori suo satisfactum rebatur, legatos ad M. Antonium misit, imperata facturum pollicitus, dum ne Romani cujusquam in conspectum veniret. Antonius, ab justo metu proficisci postulata Comii ratus, obsidibus acceptis, veniam actorum omnibus, qui cum eo fuerant, et ipsi, quam petierat, vitandi Romanos facultatem concessit. Atque hic bellorum eorum finis fuit, omni Gallia cis Rhenum, atque inter mare mediterraneum et oceanum, nisi qua paludibus invia fuit, perdomita.

Pactus, ne veniret in conspectum cujusquam Romani.

XXX. Dum his rebus Caesar occupatur, M. Marcellus consul edictum proposuit, *de summa se republica acturum:* proximoque senatu de multis rebus contra Caesaris rationes retulit; maxime de provincia, quam ante diem Kalendas Martias jubebat terminari, Caesaremque ad petitionem consulatus venire. *Nam et, bello confecto, dimitti victorem exercitum debere: et absentis rationem comitiis non habendam: quia lege Pompeja, quo capite absentes honorum petitione submovebantur, ne Caesar quidem exceptus esset.* Namque Pompejus, quum Caesarem excipere nominatim debuisset, sive per oblivionem, seu consulto, Caesaris mentionem nullam fecerat: et de-

Marcelli consulis actiones contra Caesarem.

Cap. XXIX. Sall. Hist. 1, 2. Cap. XXX. Sueton. Caes. c. 28. Appian. Civil. l. 2. Dio. Hirt. Cic. ad Att. 8, 3. Liv. Epit. Sueton.

U. c. 701. A. C. 51. mum, lege jam in aes incisa, et in aerarium condita, correxerat errorem.

Civitatem adimit Novocomensibus.

XXXI. Item Marcellus de civitate Novocomensibus adimenda retulit, quam coloniam rogatione Vatinia Caesar deduxerat, per ambitionem et ultra praescriptum datam caussatus. Donata autem jure Latii Novum Comum colonia fuerat: quo jure quae erant coloniae, in iis qui magistratum annuum gessisset, eo ipso civitatem adeptus Romanam intelligebatur. Talem aliquem Marcellus nactus virgis cecidit; qua poena Romae civis Romanus nullus adficiebatur: jussitque Caesari vibices ostendere.

Pompeji machinationes contra Caesarem.

XXXII. Haec agenti Marcello, summa ope Caesar per addictos sibi tribunos plebis et Ser. Sulpicium collegam Marcelli resistebat. neque plerisque ceterorum probabatur, alicui, priusquam tempus lege datum exisset, provinciam auferri. Sed et ipse Pompejus, qui, simulato ad Hispanienses exercitus itinere, tamen in Italia substiterat, in eadem sententia fuit. Clam tamen intendit animum, ut exarmaret Caesarem, et statim, atque elapsum imperii tempus foret, privatum in urbem redire cogeret. Hoc ut facilius adsequeretur, C. Marcellum, fratrem patruelem Marci, qui simultatem gerebat cum Caesare, consulem fecit: Cajumque Curionem, in locum Servii, qui damnatus post designationem fuerat, petentem, ut tribunus plebis crearetur, adjuvit. Plurimum enim praesidii in eo ponebat, si adolescens nobilis, disertus, audax, inimicissimus Caesari, tribunitia potestate armaretur.

Curio tribunus plebis designatur.

XXXIII. Inter haec crebro relatum de Galliis et graviter actum fuerat. ante diem undecimum Kalendas Sextiles, quum senatus ad Apollinis haberetur, essetque mentio facta de legione, quam Caesari Pompejus expensam ferebat, itemque de successione C. Caesaris, Pompejus respondit, abducturum sese legionem eam: de provinciis placuit, ut quamprimum ad urbem Pompejus reverteretur, (Ariminum profecturus ad exercitum erat) eoque praesente de successione provinciarum ageretur. Intervenit deinde ju-

Cap. XXXI. Strabo, l. 5. p. 213. Sueton. Appian. Plut. Caes. Cap. XXXII. Sueton. et Dio. Dio. Appian. Dio. Appian. Sueton. Caes. c. 29. Dio. Cic. ad Fam. 8, 4. Cap. XXXIII. Vell. 2, 48. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 8, 8. Id. ibid. 4. Plut. Pomp. et Caes.

dicium C. Marcelli consulis designati, quem M. Calidius poſtulaverat, competitor ejus, sed repulsam passus, et insuper accusatus a duobus Galliis. U. c. 701. A. C. 51.

XXXIV. Tandem, adsentiente Pompejo, ante diem pridie Kalendas Octobres senatusconsulta sunt in haec verba perscripta: *Quod M. Marcellus conſul verba fecit de provinciis conſularibus, de ea re ita cenſuerunt, uti L. Paullus, C. Marcellus conſules, quum magiſtratum iniſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent: neve quid prius ex Kalendis Martiis, neve quid conjunctim de ea re referretur a conſulibus: utique ejus rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent, ſenatusque conſultum facerent: et, quum ea de re ad ſenatum referretur a conſulibus, equitum Romanorum, qui in trecentis judicibus eſſent, ſex adducere liceret. Si quid de ea re ad populum plebemve lato opus eſſet, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus conſules, praetores, tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum plebemve ferrent: quod ii non tuliſſent, uti, quicumque deinceps eſſent, ferrent.* **Senatusconsultum de provinciis.**

XXXV. Adscriptum erat, *ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habeat intercedendi, impediendi, moram adferre oportere, quo minus de republica quamprimum ad ſenatum referri, ſenatusque conſultum fieri poſſit. qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra rempublicam feciſſe. ſi quis huic ſenatusconſulto interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, et de ea re ad ſenatum populumque referri.* Huic senatusconsulto interceſſit C. Coelius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa, tribuni plebis. Item: *Senatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Caeſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita aut cauſſas, quibus de cauſſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſſaeque cognoſcantur.* **Tribuni quidam intercedunt.**

XXXVI. Itemque, *Senatui placere in Ciliciam provinciam, et in octo reliquas provincias, quas praetorii pro praetore obtinerent, eos qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex ſenatusconſulto cum imperio in provincias pro praetore mitti oporteret, eos ſortito in provincias mitti placere. ſi ex eo numero, quos ex ſenatusconſulto in provincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur; tum uti quodque collegium primum praetorum eſſet, tum deinceps proximi cujusque collegii, qui praetores fuiſſent, neque in provincias profecti* **Senatusconsultum de praetoriis provinciis.**

* Cap. XXXIII. Cic. ad Fam. 8, 4. Id. ibid. 9. et 4. Id. ibid. 8.

U. c. 701. A. C. 51. *essent, in sortem conjicerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in provincias mitti oporteret.* His etiam senatusconsultis quum intercessum a C. Coelio, C. Pansa tribunis esset, auctoritates perscriptae sunt. Attamen hoc postremum senatusconsultum lege Pompeja nitebatur: qua etiam eodem anno duo consulares, M. Cicero in Ciliciam, M. Bibulus in Syriam cum imperio missi fuerant.

Parthi in Syriam redeunt.

XXXVII. Sed ante Bibulum in provinciam Parthi venerunt. Submoti superiore anno a C. Cassio cum justo exercitu reverterant, Pacoro ducente, regis Orodis filio, ut nomen ducis hic haberet; ceterum Osaces, adolescentulo custos additus, administraret bellum. Hi, quum, omnibus in itinere redactis in potestatem, Antiochiam venissent, oppugnare urbem coeperunt, magna cum spe, ultro suas ad partes accessuram Syriam, pertaesam Romani imperii, et, quemadmodum locis, ita moribus Partho propiorem. Sed adversus homines, oppugnandis urbibus ineptissimos, facile defensa Antiochia est.

Ciceronis gesta.

XXXVIII. Et animos Cassio, timorem Parthis M. Cicero addiderat, qui, in Amano, quo monte Cilices a Syris discriminantur, re bene gesta, Imperator appellatus, transiturus in Syriam credebatur: praesertim quod magnus equitum Parthorum numerus, quum in Ciliciam irrupisset, ab equitibus Ciceronis et cohorte praetoria, quam Epiphaneae praesidii caussa collocaverat, erat concisus. Ducebat autem Cicero exercitum non poenitendum, peditum duodecim millia, duo millia sexcentos equites. Praeterea firma habebat et prompta sociorum auxilia, quos lenitate imperii amiciores, quam fuissent, populo Romano effecerat. Etiam Ariobarzanem, Cappadociae regem, praesentibus insidiis liberaverat: Dejotarum autem ita habebat amicum, ut, relicto regno, cum omnibus copiis ad eum proficisceretur. Habebat autem is peditum millia duodecim, Romano armatu, equitum millia duo.

Cap. XXXVI. Pigh. Annal. Cap. XXXVII. Dio. Oros. 6, 13. Strabo, l. 16. p. 748. Oros. Dio. Cap. XXXVIII. Cic. ad Att. 5, 18. 20. 21. et ad Fam. 2, 10. et 15, 1. 2. 3. 4. Plut. Cic. Plut. Cic. Plut. Cic. Hirt. de B. Alex.

XL. Caſſius, itinere hoſtium mature cognito, quum confragosa loca transeundum Parthis eſſet, omni tatu in insidiis locato, cum equitibus, quorum bat haud magnas copias, se oſtendit. Celeriter emptu paucitatis ad pugnam, deinde ad insequen- refugientem moti hoſtes, priusquam animadver- , quo progrederentur, spes et cupiditas sineret, iniquis a peditatu circumventi sunt. Illa clades et magna pars exercitus ceciderat, et ipse dux es paucis poſt diebus interierat ex vulnere) expu- acorum Syria; diuque poſt a Parthorum armis tam provinciam praeſtitit. *A Cassio vincuntur.*

LI. Interim M. Bibulus, quem aliquamdiu in ob- ne Parthi habuerant, Antiochiam venit. Atque idem, quamdiu cis Euphratem fuit hoſtis, pe- porta non extulit. neque tamen, legatis et ami- c quaeſtore suo Ciceronem ad subsidium vocan- , ea de re literas scribere voluit; omnia per- malle, quam videri auxilio Ciceronis eguiſſe, se ferens. *M. Bibuli geſta.*

LII. Atque hoc ut malevoli animi, sic, quod se- r, conſtantiſſimi moderatiſſimique specimen fuit. simul egregiae indolis filios amiserat, occisos busdam eorum equitum, qui cum A. Gabinio Pto- eum in regnum reduxerant, deinde consederant ndriae. Id ille infortunium ingenti animo tulit. pe, nunciata morte filiorum, poſtridie proceſſit lita munia; poſteaque remiſſos ad se interfecto- *Et conſtantia in morte filiorum.*

U. c. 701. A. C. 51. res a Cleopatra, quae parenti recens defuncto successerat, *intactos reduci* jussit *ad reginam;* addito, *potestatem hujus vindictae non suam, sed senatus, esse debere.* Is igitur Bibulus, quum Antiochiam venisset, accepto exercitu, in Amano monte, qui plenus erat hostium sempiternorum, materiem triumphi coepit quaerere. Sed contra, quam speraverat, res cecidit; amissa cohorte praetoria, et Asinio Dentone, qui primi pili centurio fuerat.

Cicero vexat Amanienses. XLIII. Felicior in eodem monte Ciceronis expeditio fuit: nam communem ille cum Bibulo Amanum habebat, aquarum divortiis dividentibus provincias. Magna ille multitudine hostium occisa, Fugeranam, quod erat Amani caput, praeterea Sepyram, et Ceminorim, cum aliis aliquot castellis cepit. Hinc ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum admoto exercitu, locum munitissimum aggeribus, vineis, turribus oppugnavit, vallo et fossa cinxit, magnoque labore post septimum atque quinquagesimum diem in potestatem redegit. Inde Tibarenos petiit, qui, finitimi Pindenissensibus, similiter receperant fugitivos, Parthorumque adventum exspectabant. Sed hi obsides dare, quam bellum pati, maluerunt. His rebus gestis, per loca dubia aut recens pacata M. Cicero exercitum distribuit, Quintumque fratrem praefecit hibernis: ipse ad conventus agendos in provinciam profectus est.

Ciliciae res inquietae. XLIV. Jam erant ad urbem imperatores duo, qui ex eadem Cilicia triumphare cuperent: Ap. Claudius, cui Cicero successerat, et P. Lentulus, qui provinciam ante Claudium obtinuerat. A multis enim annis inquietae ibi res fuerant vicinitate Parthorum, et ferocibus Cilicum accolarumque ingeniis. Et Lentulus, rebus bene gestis, quum ante biennium decessisset, his consulibus triumphavit. Sed Appius, majestatis reus a P. Dolabella factus, abjecta postulatione triumphi, urbem ingressus est. Caussam pro eo dixerunt M.

Cap. XLII. Val. Max. Cic. ad Fam. 8, 4. Val. Max. Cic. ad Att. 6, 20. Cic. ad Fam. 2, 10. Cap. XLIII. Cic. ad Att. Cic. ad Fam. 2, 10. et 15, 4. Cic. ad Att. 5, 21. Cap. XLIV. Sigon. in Fast. Capit. et Pigh. Annal. Cic. ad Att. 5, 21. Cic. ad Fam. 8, 6.

Brutus Appii gener, et Q. Hortensius, ille adolescens, hic quarto et sexagesimo aetatis anno, paucis ante mortem diebus. Nec illo solum judicio, sed etiam ambitus poſtea absolutus, censuram petiit, censorque designatus eſt. U. c. 701. A. C. 51.

Cap. XLIV. Cic. Bruto, c. 94. Cic. ad Fam. 3, 10. 11. 12.



T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS DECIMUS QUARTUS.

STUTGARDIAE,
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.
LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.
MDCCCXXVI.



EPITOME

LIBRI CENTESIMI NONI.

Caussae civilium armorum et initia referuntur, contentionesque de successore C. Caesari mittendo, quum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompejo dimitterentur. Et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Caesarem, dein pro Caesare actiones

Caussae civilium armorum] Praemittit his verbis uterque Pall. *Qui est primus civilis belli.* ut et infra Epit. 110. antecedit, *qui est civilis belli secundus.* Item 111. *qui est civilis belli tertius.* Et sic consequenter usque ad 116. ubi habent *qui est civilis belli octavus.* Adeo ut Livius singulis libris singulorum annorum gesta complexus fuerit. GRUTER. Quod utrumque Pall. huic et septem sequentibus libris praemittere Gruterus monet, iisdem libris in Exc. Pithoei praemissum invenit Hearnius. Similia, quibusdam tamen mutatis, praemittuntur huic et quinque sequentibus libris in Leid. huic et tribus sequentibus in Voss. huic et 111. ac 112. in Berg. huic, tum 112. 113. 114. et 116. in Boend. huic et 112. in ed. Camp. Verum varietas haec codd. satis indicat, omnia illa a librariis addita esse: quod ulterius inde firmatur, quoniam alibi in contextu epitomarum numerus librorum non fuerit adjectus, ut dictum est ad Epit. 1. Ex illis itaque Gruterus recte efficere non potuit, Livium singulis libris singulorum annorum gesta complexum fuisse. Id etiam verum non esse, ex ipsis epitomis colligi potest, et ex supplementis Freinshemii palam fit. Ceterum *Caussa civilium armorum* legit Voss. invitis reliquis. Tum *de successore C. Caesaris mittendo* Voss. Boend. et ed. Camp. Neque aliter Berg. nisi quod *Cn. Caesaris* praeferat. Sed vide ad Epit. praec.

Quum se dimissurum exercitum negaret, nisi a Pompejo dimitteretur] Vet. lib. *exercitus*, et *dimitterentur.* SIGON. Melius *nisi et a Pompejo.* J. FR. GRON. *exercitum*, et *dimitteretur* servant Leid. Voss. Berg. et Boend. contra *exercitus* et *dimitterentur* Lovel. 2. et Exc. Pithoei. Utrumque auctoritate Caesaris defendi potest: et quidem prius 1. B. Civ. 2. *Uti ante certam diem Caesar exercitum dimittat.* alterum cap. 10. *Caesar in Galliam reverteretur, Arimino excederet, exercitus dimitteret.* Particulam *et*, quam interponendam Gronovius judicat, et Clericus in contextum adscivit, in nullo cod. inveni, quare iterum ejeci.

continet. Quum senatusconsultum factum ess successor Caesari mitteretur, M. Antonio et Q. sio tribunis plebis, quoniam intercessionibus natusconsultum impediebant, urbe pulsis, m tum est a senatu consulibus et Cn. Pompejo,

Primum adversus Caesarem actiones continet] Vet. lib. *primum adversus Caesarem de populo Romano Caesare actiones continet*. Hinc ego, observatione historiae ductus, *primum adversus Caesarem, deinde pro Caesare actiones continet*. Id enim omnes tradunt, et maxime Coelius ad Cic. [8. ad Famil. 6.] *Quod tibi supra scripsi, Curionem frigere, jam calet: nam ferventissime concerpitur. bellissime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, et pro Caesare loqui coepit.* Ad hanc etiam historiam pertinere puto verba quaedam Varronis, ex lib. 4. de Vita populi Romani, quae sunt apud Marcellum [v. *Obstrigillare*.] *Curio, cum id fecisset, dicebat amicis, ut illi renunciaretur, se obstrigillaturum, ne triumphus decerneretur, aut ne iterum fieret consul.* Est autem *obstrigillare* obstare. SIG. *adversus Caesarem de re pu. celare actiones* Boend. et ita etiam Berg. nisi quod *actionem* praeferat. *adversus Caesarem de re p. Caesaris actiones* Lov. 2. *adversus Caesarem de publica re et Caesaris actiones* Leid. *adversus Caesarem de p. r. alare actiones* Voss. *adversus Caesarem de po. ro. Caesarisque actiones* Gudianus alter, teste Gronov. supra ad Epit. 67. *adversus Caesarem, deinde pro Caesare actiones continet* firmari testimonio Exc. Pithoei, monet Hearnius. Quemadmodum Caesar Curionem, qui antea Pompejo adhaerebat, ab eo ab sibi conciliarit, vide apu Vellej. Pat. 2, 48. et quae tantur.

M. Antonio et Q. Cas *M. Antonio* Voss. Tum *Crasso* Leid. et Berg. Ma ces hac confundebantur supra Epit. praec. *Q. C* in hac re memorant Cic. Famil. 11. Caesar 1. B. et alii historici. Paullo an *cessor Caesari omnino retur* Norv. et edd. ant nium; qui recte omisit *omnino*, exsulantem pa omnibus Mstis meis, et ed. V. ad Epit. 58. et mox h

Mandatum ab senatu libus et Cn. Pompejo] n *tum est a senatu* Leid. n *tumque a senatu* Voss. Lov. 2. Boend. et prisc usque ad Frobenium, q 1535. copulam primus om lectio codd. illorum et ve placet, major distinctio p bum *caperet* tollenda, et ulterius continuanda est hoc modo cohaerebit, *senatusconsultum fact set, ut* etc. *mandatum senatu* sc. esset etc. *Cae in Italiam venit*. Sin ora post *caperet* intercidere mus, cum Leid. legam *m tum est a senatu*. Illud *natu* in edd. Gronovianis vidi. Mox alio ordine *n detrimenti respublica* L et Berg. sed *ne quid blica detrimenti* passi

nt, ne quid respublica detrimenti caperet. C. Cae- bello inimicos persecuturus, cum exercitu in am venit: Corfinium cum L. Domitio et L. Lentu- pit, eosque dimisit. Cn. Pompejum ceterosque ium ejus Italia expulit.

t apud Liv. 3, 4. Salluſt. in . 29. et Caesar. 1. B. Civ. 5. licet quaedam eorum ali- udarit Briſſon. de Formul. 2. Is ergo ordo verborum, ulgo exſtat, in hac formula mnis fuiſſe, ac placuiſſe vi- r.

llo inimicos persecutus, exercitu in Italiam venit] nsus et vetuſtae lectionis au- itas probant, legendum eſſe *ecuturus.* SIGON. *inimicos* Boend. et ed. Camp. at vox deeſt in Lov. 2. Tum *per- i rex* Voſſ. *persecuturus* Berg. Lov. 2. Boend. Exc. oei, et ed. Camp.

rfinium cum L. Domitio . Lentulo cepit, eosque di- it] *Corfinium et cum L. Do-* io Leid. qui insuper *ipsos- dimisit* praefert. Praeterea *Lentulo* emendavit Perizo- in margine exemplaris sui. *ecte.* Intelligitur enim *P. Len- s Spinther*, memoratus Cae- 1. B. Civ. 23.

Universosque ejus partium Italia omnino expulit] Vet. lib. *caeterosque partium ejus Italia expulit.* SIGON. *ceterosque partium ejus* etiam Leid. Voſſ. Berg. Lovel. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. Vox *universus* inter eas eſt, quae interpolatoribus harum epitomarum summopere placuerunt, et in deliciis fuere. Praesertim tamen eam subposuerunt, ubi codd. *totus* legunt. Vide ad Epit. 52. Tum *ex Italia* Leid. Livium alibi praepositionem, cum qua verbum compositum eſt, in regimine addidiſſe, vidimus ad praefat. §. 10. non tamen id semper vel ipse, vel auctor Epitom. fecerunt. Liv. 2, 6. *Nos extorres expulit patria.* Auctor Epit. lib. 88. *Carbonem Italia expulit.* Epit. 104. *Germanos Gallia expulit.* Similiter *pellere regno* Epit. 46. ubi alia vide. Vox autem *omnino* deeſt iterum in omnibus scriptis meis, Exc. Pithoei, et ed. Camp. Vide supra hac Epit.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXIV.

IN LOCUM LIBRI CIX. T. LIVII.

U. c. 701. A. C. 51. *Curio Caesari adversus.*

I. Quum inter haec novi tribuni plebis iniſſent, C. Curio ſtatim in principio acceptae poteſtatis ferventiſſime concionari inſtituit, quasi reipublicae cura et amore tangeretur. Sed ille C. Caesarem non aliam ob cauſſam oderat, quam quia contemptus erat ab homine, qui servulos etiam libertosque potentium paullo gratiosiores qualibet impensa solebat adjungere. Id acrius urebat adolescentem; et quod, voluptatibus atque libidinibus et comparandis quorumlibet ſtudiis effuso patrimonio, magnum aes alienum contraxerat. Nam seſtertium sexcenties aliquando debuiſſe legitur. *Magna pecunia placatur.* Idcirco Caesar, neceſſitate ac ingenio hominis cognito, venalem linguam, ne sibi noceret, omnino redimendam ratus, aes alienum ejus omne dissolvit; eoque transduxit ingenium nequam, ut simulatione pro republica contra Pompejum et Caesarem, sed re vera pro Caesare, ſtaret.

U. c. 702. A. C. 50. L. Aemilio, C. Claudio coſſ. *Itemque consul Paullus.*

II. Hac re perfecta, consulibus L. Aemilio M. F. Paullo, C. Claudio C. F. Marcello easdem machinas admovit. Sed Marcello quidem firma adversus pecuniam conſtitit integritas: Paullus hactenus flexus, ut adversari desineret, acceptam mercedem, trecenties sexagies seſtertium, basilicae suae impendit, quam poſt anni sequentis incendium juxta forum exſtruxit, quo loco prius Fulvia ſteterat: quasi perituram timeret peſſimi facinoris memoriam, nisi admirandi operis dedicatione consecraretur.

Cap. I. Dio, l. 40. Liv. Epit. Vell. 2, 48. Cic. ad Fam. 8, 4. Dio. Sueton. Caes. c. 27. Vell. Dio. Val. Max. 9, 1. Lucan. l. 1. v. 270. Sueton. Caes. c. 29. Dio. Cap. II. Plut. Pomp. et Caes. Appian. Civil. l. 2. Vell. Appian. Plin. 36, 15. Jul. Obseq.

III. His consulibus, lana pluit circa castellum Cossanum, ubi loci non multo post occisus est Milo. mula pariens bonorum interitum, mutationem legum, turpes matronarum partus significasse credita est: sed non erat prodigiis opus, quum pericula et libertatis interitus jam oculis hominum obversarentur. Quotidianae enim de successione Caesaris contentiones erant: quum adversus Pompeji potentissimam factionem ille haud minori robore resisteret: neque plus illi prodessent, qui amicitiam profitebantur, quam qui simulabant odium. U. c. 702. A. C. 50. *Contentiones quotidianae de successione Caesaris.*

IV. Cujus rei summus artifex Curio minabatur in speciem Caesari, consilia communicabat cum Pompejanis: ut et illorum perdisceret intimos sensus, et, donec animum nudare opportunum videretur, plus ex occulto noceret. Maximum hominis vaframentum in eo erat, ut, multis, sed inanibus, effusis in Caesarem dictis, sensim ad ea, quae Pompejum et optimates offensura erant, progrederetur: tamquam neutrarum partium, et libertatis custodiam cuivis gratiae anteponens. Nec eo animo ista proponebat, ut decretum iri speraret, aut omnino cuperet decerni: sed, his negatis, ansa dabatur ei, et quae contra Caesarem parabantur, citra suspicionem impediendi. Igitur, his contentionibus quum temporis permultum esset consumptum, indigne se id ferre simulans, ut intercalaretur, postulare coepit, tamquam spatio indigens ad perferenda, quae vellet. *Curionis artes.*

V. Erat autem intercalandi apud Romanos, ex magno veterum errore in anno constituendo, orta necessitas: deinde ex ambitione aut ignorantia sacerdotum, quibus ea commissa cura fuerat, mirabilis confusio. Quum enim ad lunae cursum institutus a Numa Pompilio annus esset, cito apparuit, legibus universi hunc ordinem non congruere: futurumque, ut, quibus mensibus bruma fuisset, iisdem post annos haud plurimos messis esset futura. Igitur dies, qui ad solarem annum deerant, inseri constituto jam anno oportuit. *Intercalandi ratio.*

VI. Haec insertio *Intercalario* appellabatur ex eo, quod nova luna pontifex, calata, hoc est vocata, in Capitolium plebe, quot numero dies ad Nonas super- *Et ritus.*

Cap. III. Plut. et Appian. Plin. 2, 56. Jul. Obseq. Cap. IV. Dio. et Appian. Cic. ad Fam. 8, 8. Dio. et Appian. Dio. Cic. ad Fam. 8, 6. Dio. Cap. V. Macrob. Saturn. 1, 13. Cap. VI. Varro de Ling. Lat. l. 5.

U. c. 702. A. C. 50. essent, indicabat. unde etiam dies, qui primus calabatur, *Kalendarum* nomen retinuit: et, quoniam aliorum mensium quintanae sunt Nonae, aliorum septimanae, calabatur cum hoc discrimine, ut pro ratione mensis, aut, *dies te quinque calo Juno novella*, aut, *septem dies te calo Juno novella*, pronunciaretur. Ceterum non singulis annis, sed per octennia, moris erat intercalari: eaque ipsa res quandoque propter superstitionem omissa erat: nonnumquam vero intempestive usurpata, quum publicanorum cupiditati quidam pontifices gratificati, productiorem aut breviorem annum ex illorum commodo facerent. Non alio autem mense, quam Februario, intercalari fas erat, Terminalibus jam peractis.

Curio palam pro Caesare loquitur.

VII. Id eo quoque anno fieri Curio quum postularet, non ignorans alienum esse, (nam et ipse erat eo sacerdotio praeditus) ceteri pontifices reclamabant. Igitur, quum obtineri non posset de intercalatione, (neque etiam hoc volebat) quasi per iram ne ceterarum quidem rerum quidquam agi passus est. Mox apertius pro Caesare loqui, et, quo agitaret optimates, multas jactare leges coepit: non quod perferri posse speraret, sed obtentui habiturus ad intercessiones, quas parabat: *Alimentariam* imprimis, et *Viariam*, (qua numerus definiebatur vehiculorum et comitum iter facientibus, praetextu, opinor, Clodianae necis, aliaque de muniendis sternendisque viis continebantur) utque ea curatio sibi in quinquennium daretur; ferebat. Atqui hoc caput contra Liciniam Aebutiamque leges pugnare non ignorabat, ideoque Rullum, Agrariae legis auctorem, quum similia peteret, vehementer exagitatum fuisse: sed consulto promulgabat, quod a Pompejanis reprehensum justam sibi caussam istis partibus irascendi dedisse videretur.

Refertur de successione Caesaris.

VIII. Quum inter haec Kalendae Martiae venissent, quibus ex senatusconsulto referri de successione Caesaris oportebat, Cajusque Marcellus ea de re verba fecisset: plerisque adsentientibus, collega Marcelli Paullus siluit: Curio, laudato Marcelli animo, *addendum* monebat, *ut pariter Pompejus provincias et exercitus suos dimitteret.* Sciebat hoc minime facturum Pompe-

Cap. VI. Macrob. Cap. VII. Dio. Cic. ad Fam. 8, 6. Dio. Appian. Cic. Appian. Cic. de Leg. Agrar. 2, 8. Appian. Cic. ad Fam. 8, 8. et 9. Appian. Dio. Plut.

jum Curio: sed praetextum quaerebat, per quem Caesar, quae habebat, excusatius retineret. U. c. 702. A. C. 50.

IX. Igitur iniquam rem postulare Curionem Patres dicebant, Scipio praesertim, qui et nuper sententiam dixerat, *ne quid conjunctim referretur:* quod tempus imperii Pompejo nondum exierat. Contra Curio, *summam rempublicam agi*, vociferabatur: *neque aut pacem, aut libertatem in tuto fore, nisi aut ambo deponerent imperium, aut ambo retinerent. Nam et ab inermibus nihil periculi, et, si uterque habeat exercitum, contra alterius cupiditates in altero praesidium fore.* Haec in speciem tam honesta populo mire probabantur, cui alioquin ob legem ambitus, qua largitiones accisae fuerant, coeperat Pompejus esse vilior.

Curio contendit et Pompejo succedi debere.

X. Sed apud ceteros mortales auctoritas ejus et fama longe erat maxima: idque hoc tempore apparuit, quum, Campaniam obiens, Neapoli graviter aegrotare coepisset. Tum enim, auctore Praxagora, Neapolitani pro salute ejus publice vota susceperunt, qui ante eum honor nemini Romano contigerat: et hoc exemplum, aliis amore, multis per simulationem paria facientibus, universa imitata Italia est. Deinde, postquam convaluit, inaudita passim laetitia et gratulatio orta, coronati Neapolitani, coronati Puteolani, feriae ubivis per multos dies fuerunt. Quocumque adisset, infinita multitudo procedebat obviam: vici portusque sacrificantium epulantiumque agminibus complebantur: excipiebatur cum facibus, in deducendo floribus spargebatur.

Pro Pompejo aegrotante vota concipiuntur per Italiam.

XI. Atque ea res mirifice inflavit Pompejum, ut jam valde inciperet contemnere Caesarem, minusque se pararet ad tam grave certamen. Praemisit tamen ad senatum literas, et, Caesaris honorifica facta mentione, ad suarum rerum enumerationem transiit, quas ab initio ad ea usque tempora gessisset. *Neque se adfectasse nimios honores: sed tertium consulatum, exercitumque et provincias ultro delatas, quo praesidium constituendae reipublicae haberet, accepisse. Nunc autem, quae ingesta recusanti essent, volentem se reddere repetentibus, licet nondum exactum imperii tempus haberet.*

Pompeji literae ad senatum.

Fingit exercitus et provincias redditurum.

Cap. IX. Cic. ad Fam. 8, 9. Appian. Dio. Plut. Cap. X. Plut. Pomp. Vell. 2, 48. Cic. Tusc. 1, 35. Juven. Sat. 10. v. 283. Dio, l. 41. Cic. ad Att. 8, 16. et 9, 5. Plut. Cap. XI. Appian.

U. c. 702. A. C. 50. XII. Hoc eo pertinebat, ut et suam modeſtiam commendaret, et invidiam faceret Caesari, qui ne finito quidem imperio decederet. Mox ad urbem quum veniſſet, in eamdem sententiam loquutus, *idem etiam placere Caeſari*, adfirmabat, *poſt tot exantlatos pro republica labores, victoriarum ſuarum praemiis in urbano otio, honoribusque, et ſacerdotiis, frui deſideranti.*

Sed aſtutiam ejus detegit Curio. XIII. Sed aſtutiam ejus Curio coarguit, siquidem eo eſſet animo, ſtatim deponere poteſtatem jubens: neque hoc agere, ut, ipso retinente imperium, Caesari succeſſor mittatur. poſtremo, aperte invectus in Pompeji cupiditatem, nisi nunc metu Caesaris cogatur in ordinem, numquam deinde abiturum imperio dictitabat. *Idcirco ſibi placere decerni, uti ambo ſimul accipiant ſucceſſores: utique, niſi voluntati ſenatus paruerint, hoſtes judicentur; legionesque ſcribantur ad bellum.* Hac sententia maxime texit fraudem, ut aequaliter animatus in utrumque, neque emptus a Caesare, crederetur. At Pompejus, supra modum irritatus, cum multis in Curionem minis, ad suburbana praedia se recepit.

Et, ne quid contra Caesarem decernatur, senatum dimittit. XIV. Senatus jam utrumque suspectum habere coeperat: modeſtiorem tamen Pompejum judicabat, et, quam eſſet contemptim a Caesare consule habitus, recordabatur. Igitur multi ea in sententia erant, non ante dimittendos a Pompejo exercitus, quam Caesar provincia deceſſiſſet; cujus absentiam et spiritus minus civiles vehementius perhorrescebant. Adversus hos quum pugnando nihil efficere Curio poſſet, ne quid forte contra Caesarem decerneretur, pro tribunitia poteſtate senatum dimisit. Tum primum serio doluiſſe Pompejum ferunt, quod eam poteſtatem, a Sulla propemodum abolitam, reſtituendi auctor fuiſſet. Nihil igitur decretum, nisi *ſingulas legiones a Caeſare et Pompejo in Syriam ad Bibulum mitti, propter Parthicum bellum amplioribus copiis egentem.*

Duae legiones abducuntur a Caesare. XV. Non fallebat Caesarem hoc ab inimicis agi, ut duabus ipse legionibus spoliaretur. quippe Pompejus, quam poſt Titurii cladem ad Caesarem miserat, tamquam ex suo numero dabat. Tamen et hanc remisit incunctanter, et ex suis quintam decimam, quam in Gallia citeriore habuerat. militibus ducenos quinquagenos denarios dono dedit. Hos qui adduxerant,

---

Cap. XIV. Dio, l. 40. Plut. Pomp. et Caes. Cap. XV. Hirt. de B. Gall. 8. Plut. et Appian.

dolo an ſtultitia incertum, mire deprimebant Caesarem. *nihil eo apud exercitum odioſius eſſe, cunctis finem laborum, conſpectum patriae, et ab diuturna dominatione libertatem et otium reſpicientibus: neque dubitare, tranſituros ad Pompejum univerſos, ſimul atque reducti in Italiam forent.* Id quoque negligentiorem effecit Pompejum, cuncta sibi, simul annuiſſet, proclivia fore exiſtimantem. Legiones, quia Parthi receſſiſſe nunciabantur, retentae nihilominus in Italia, Capuae hiemarunt. U. c. 702. A. C. 50.

XVI. Namque Bibulus provinciae suae pacem, conflato inter Parthos civili bello, procuraverat. Ornodapantes satrapa, infeſtus regi Orodi, ut receptum apud Romanos haberet, cum Bibulo amicitiam inſtituerat. Hunc igitur crebris nunciis impulit, ut, Pacoro rege conſtituto, bellum Orodi faceret. *Parthi recedunt.*

XVII. At Caesar, neque lubenter positurus imperium, cui tam diu adsueverat, et, si deponeret, in poteſtate futurus inimicorum, omnes rationes suas ita parabat, ut, si volentibus obtinere, quod cupiebat, nequiret, vel invitis omnibus adsequeretur. Igitur jam a multo tempore nihil, quod aut ad gratiam hominum parandam, aut ad opes suas ſtabiliendas pertineret, praetermiserat. Forum inchoaverat de manubiis, solo tantum super ſeſtertium millies empto: munus populo epulumque pronunciarat in filiae memoriam, quum in mortibus matronarum id adhuc nemo feciſſet: legionibus ſtipendium in perpetuum duplicaverat: frumentum saepe sine modo ac mensura praebuerat: mancipia, praedia viritim distribuerat: regibus captivorum millia dono dederat, et citra senatus populive juſſum auxilia, quotiens et quo petiſſent, miserat: Italiae, Galliae, Hispaniarum, Asiae quoque et Graeciae urbes munitiſſimas praecipuis operibus exornarat. Tum vero et milites conscripsit, et pecuniis coacervandis ſtuduit, omnique modo exercitum sibi quam benevolentiſſimum efficere. *Caesaris artes ad retinendam potentiam.*

XVIII. Inter haec et provinciam ordinavit summa humanitate; nisi quod, imposito tributo, victam se fateri Galliam coëgit. Id quoque pro magnitudine et opibus provinciarum modicum: quadringenties in sin- *Caesar Galliae tributum impon.*

Cap. XV. Plut. Cic. ad Fam. 2, 17. Hirt. Dio. Appian. Cap. XVI. Dio, p. 85. Cap. XVII. Id. p. 93. Sueton. Caes. 26. Plut. Cat. et Caes. et Pomp. Plin. 36, 15. Sueton. Caes. 26. et 28. Dio. Cap. XVIII. Hirt. Sex. Rufus. Vell. 2, 39.

U. c. 702. A. C. 50. gulos annos stipendii nomine conferri jussit. Deinde, per speciem commendandi M. Antonii, qui auguratum petebat, in Galliam Togatam transgressus, municipia et colonias appellavit: haud minoribus exceptus honoribus, quam antea Pompejo fuisse exhibitos scripsimus. Haec omnia Caesar eo fecerat studiosius, quod adversarii ejus valde exsultabant consulibus designatis L. Lentulo, C. Marcello, et Ser. Galba repulso, qui legatus Caesaris fuerat; quamquam is gratia suffragiisque plus valuisset. Quippe plurimum in urbe Pompejus poterat, plerisque suffragantibus, et inter hos Ap. Claudio censore.

Appii severa censura. XIX. Nam et postremam liberae reipublicae censuram Appius hic, collega L. Pisone, exercuit. Et Piso quidem studebat genero Caesari: Appius inimicus, dum nocere conatur, plus etiam invitus insciusque proderat. Nam Piso ob adfinitatem Caesaris, et alioquin negotiorum minime appetens, (quippe, opinionibus Epicureorum deditus, ne censuram quidem suscipere voluerat) notabat neminem: Appius multos equites senatoresque notando, ut postmodo Caesaris partibus cupidius se adplicarent, efficiebat.

Sallustius senatu motus. XX. Jam primum, libertini generis quotquot erant, movebat senatu: deinde multis etiam nobilibus eamdem impingebat ignominiam. Hos inter et Sallustius Crispus curia exactus est: quum censoribus in senatu, *se non matronarum, sed libertinarum, sectatorem esse*, respondisset. Notavit et C. Atejum, virum bonum et civem egregium, qui M. Crasso, ad bellum Parthicum proficiscenti, tribunus plebis obnunciaverat. *Ob eam caussam*, subscripsit censor, *populum Romanum calamitatem maximam accepisse.* Similis ejusdem, sed justior, severitas in eos, qui, signa tabulasque ad ornamenta munerum a sociis mutuati, postea pro suo retinuerant.

Curionis dimicatio cum consule Marcello. XXI. Sed maxima cum Curione dimicatio fuit. Notaturus enim et hunc Appius, quamquam Pisone collega, et cognato Curionis Paullo deprecantibus, sententiam suam in senatu palam ostenderat: quae res acerrimos excitavit motus. Quippe Paullus prae dolore

Cap. XVIII. Sueton. Caes. c. 28. Eutrop. l. 6. Hirt. Cap. XIX. Dio. Cic. in Pis. c. 26. Dio. Cap. XX. Cic. in Sallust. Acron in Hor. Sat. 1, 2. Cic. de Divin. 1, 16. Cic. ad Att. 6, 8. et ad Fam. 8, 14. Cap. XXI. Dio.

vestem scidit. At consul Marcellus, sperans hac occasione contra Caesarem aliquid decretum iri, ea de re statim referre coepit. Curio primum repugnare, nec jure, nec more facturum dicere, si de se sententias roget. mox animadverso, magnam praesentium partem Caesaris totam esse, ceteros plerosque, ne quid adversus illum audeant, metu prohiberi; *Ego vero*, inquit, *vitam actionesque meas ita institui, ut illius non pudeat, hae ad patriae pertineant utilitatem. Neque recuso vobis rationem omnium reddere, Patres conscripti. Vos, uti videbitur e republica et fide vestra, de me statueritis.* Ibi C. Marcellus consul ita Curionem accusavit, ut damnatum iri plane consideret. Sed, postquam plurium sententiis absolvi reum, atque adeo defendi ornarique vidit, ira correptus, senatu se proripuit. U. c. 702. A. C. 50.

XXII. Plane is erat animorum habitus, ut proniores in Pompeji caussam Patres essent; sed tamen saepe Caesarianorum violentia superati his utiliora decernerent. Et consules quidem designati Pompejanarum partium erant. Igitur Caesar literas ad senatum misit, *ne sibi beneficium populi adimeretur; aut saltem reliqui etiam imperatores ab exercitibus discederent.* *Caesaris literae ad senatum.*

XXIII. Erant haec astutissime excogitata: quidquid enim esset factum, pro Caesare futurum erat. Nam, si tam aequa conditio repudiaretur, favorem hominum erat habiturus, tamquam ab inimicis contra fas et aequitatem premeretur: relicta potestate, magis confirmabatur: sin et Pompejus dimitteret exercitum, celerius se convocaturum veteranos suos, quam Pompejum novos milites, sperabat. Has literas quum pro concione recitasset Curio, seque diceret enixe laboraturum, ut rempublicam omni metu liberaret; maximo favore plausuque populi exceptus est, floresque et serta in eum jacta. *Pro concione recitantur.*

XXIV. At, ubi est his de rebus in senatu relatum, Caesari plerique omnes abrogarunt imperium, relinquebant Pompejo: nam astutia consulis seorsim de utroque relatum erat. Igitur Curio denuo conjunctim referre coepit, *placeretne discedere utrumque ab armis, exercitusque dimittere?* Ibi, duobus tantum et viginti renuentibus, trecenti septuaginta in sententiam Curionis discesserunt. Hoc ubi factum est, C. Marcellus, *Sententia senatus de provinciis Caesaris.*

Cap. XXII. Sueton. Caes. c. 29. Cap. XXIII. Plut. Caes. Appian. Cap. XXIV. Plut. Pomp. Hirt. Appian.

U. c. 702. A. C. 50. senatum dimittens, *Vincite*, exclamat, *ut dominum habeatis Caesarem*. Interceſſione tamen amicorum Pompeji, adjuvante consule, res effectu caruit.

Marcellus Pompejo bellum mandat contra Caesarem. XXV. Sed et falso rumore venientis cum exercitu Caesaris urbs exterrita trepidabat: quo usus C. Marcellus, senatu coacto, retulit de legionibus, quas retentas fuiſſe Capuae diximus, uti contra Caesarem mitterentur. Sed obsiſtebat C. Curio, fruſtraque haec dici credique teſtabatur. Ergo consul, *Quandoquidem*, inquit, *de communi ſenatus ſententia reipublicae conſulere prohibeor, at ego ſaltem pro poteſtate mea conſulam.* Simul, exsiliens curia, in suburbium, ubi Pompejus agebat, procurrit; porrectoque ei gladio, *Jubemus te*, inquit, *contra Caeſarem bellare pro patria, copiasque tibi tradimus, et quae nunc Capuae, aut per ceteram Italiam ſunt, et quas ex novis parare delectibus voles.* Nam una secum consules designatos adduxerat: ne res, a se solo suscepta, parum haberet momenti. Jam enim in exitu consulatus ei erat: sub quod tempus designatorum jam multum valebat auctoritas; quibus et literae tradebantur ad senatum scriptae, et alia quaedam gerere pro consulibus licebat.

Pompejus imperium accipit. XXVI. At Pompejus, quum semper fuiſſet in ejusmodi rebus accuratus et diligens, cupidius, quam prudentius, oblatum accepit imperium, neque a quibus sibi, neque quomodo mandaretur, considerans: in speciem tamen modeſtiae, hic quoque illud suum, *niſi quid melius*, subjecit. Hoc pacto palam susceptis cum Caesare inimicitiis, quum segnius cetera, quam pro magnitudine rei, adminiſtraret, nihil profecit ultra, quam ut Caesari retinendarum legionum honeſtiorem praetextum conciliaret; simul laxaret vincula spei et pudoris, quibus hactenus retenta cupiditas ejus ambiguis inter pacem et arma consiliis fluctuaverat.

Curio et Antonius repugnant. XXVII. Sed Curio, cognitis, quae eſſent acta, quum aliud pro Caesare nihil poſſet, continuis concionibus apud populum tempora reipublicae deflebat, Pompejum et consules accusans: jubebatque hos edicere, ne quis nomen daret conscribenti milites Pompejo. Quod ubi fruſtra tentatum eſt, atque interea tribunatus tempus

---

Cap. XXIV. Hirt. Cap. XXV. Appian. Plut. Dio. Appian. Plut. Dio. Cap. XXVI. Appian. Dio. Cap. XXVII. Appian. Dio. Appian.

pus exivit; sibi quoque timens, ad Caesarem excurrit, qui tum recens cum peditum millibus quinque et equitibus trecentis (tertia decima legio erat) Ravennam pervenerat: quae extrema provinciae ejus urbs, eademque Italiae proxima erat. U. c. 702. A. C. 50.

XXVIII. Ne tamen inimicos Pompejus in urbe desideraret, M. Antonius, inito tribunatu plebis, rogationem promulgavit, *ut legiones duae, Parthici belli caussa in Italiam deductae, ad M. Bibulum mitterentur: Pompejo scribendi militis jus ne esset: neve quis delectum habenti respondere ad nomen cogeretur.* Quin et, in concione populi, ante diem decimum Kalendas Januarias habita, in Pompejum invectus, omnia ejus acta, jam usque a toga pura, petulantissime traduxit.

Caesar cum adversariis pacisci jubet suos.

XXIX. Interea Caesar comiter exceptum Curionem in consilium adhibuit de praesentibus. Neque dubitabat ille, quin arcessendus propere exercitus, et experiundum armis esset. At Caesar, speciem praeferens aequitatis et clementiae, quum interim nihilo segnius pararet bellum, ad amicos in urbem scribit, *uti cum adversariis paciscantur, quo, dimissis octo legionibus Transalpinaque Gallia, Cisalpinam et Illyricum cum duabus legionibus retineret, donec consul iterum factus esset.* Simul Curioni dedit ad senatum literas, quibus, post commemorationem eorum, quae per tot annos pro republica strenue fortiterque gessisset, purgabat objecta sibi crimina; paratum ostendens ab exercitu discedere, si Pompejus idem faciat. sin vero, neque se commissurum, ut inermis objiciatur inimicorum crudelitati; sed adfuturum impigre, quo reipublicae suamque injuriam defendat.

Caesar iterum ad senatum scribit.

XXX. Has literas ante diem Kalendas Januarias, quo die C. Claudius M. F. M. N. Marcellus, L. Cornelius P. F. Lentulus inierunt, C. Curio consulibus tradidit: triduano cursu ad centum sexaginta millia passuum emensus. Sed neque pacta cum adversariis, neque literae quidquam ad concordiam valuerunt. Sane M. Cicero, qui, recens reversus e provincia, triumphi petendi caussa ad urbem erat, magnopere conabatur his malis mederi: jamque eo profecerat, ut

U. c. 703. A. C. 49. C. Claudio, L. Cornelio coss.

Frustra.

Cicero conciliare pacem conatur.

Cap. XXVII. Hirt. Appian. Cap. XXVIII. Plut. Anton. Cic. ad Att. 7, 8. Cap. XXIX. Appian. Plut. Caes. et Appian. Dio, l. 41. et Appian. Cap. XXX. Plut. Cic. et Caes. et Pomp.

U. c. 703. A. C. 49. Pompejus flecteretur; neque Caesaris amici recusarent, quo minus *una legione cum Illyrico provincia contentus Caesar esset.* Sed mirus invaserat furor hominum mentes, ut potius civili bello collidi cuperent: Lentulo praesertim implacabili, qui, salva republica, salvus esse non poterat, et M. Catone, negante facturum ullas de republica pactiones.

Caesari imperium abrogatur in senatu. XXXI. Quin neque literas Caesaris in senatu recitare consules volebant: quamquam Curio, ne supprimerentur, in ipsa curia exhibuerat: donec Q. Cassius Longinus, M. Antonius tribuni plebis recitari publice jusserunt. Erant illae cetera quidem lenissime scriptae; sed postrema verba effecerant, ut minaces et acerbae viderentur. Sane, quum recitarentur, bellum haud obscure denunciari conclamatum est. Secessionem deinde facere consules coeperunt, veriti, ne forte, si voce sententiae dicerentur, multi verecundia, plures metu Caesaris, mitius censerent. Ibi quum de Caesare referretur, *ipsumne ponere imperium vellent?* in eam partem omnes discesserunt; Pompejum nemo sustinuit ostendere: armatus enim hic, et ad urbem erat.

Senatusconsultum adjectum. XXXII. M. tamen Marcellus non ante referendum de republica censuit, quam praesidium senatus haberet tuto et libere, quae vellet, decernendi. M. Calidius Pompejum jubebat in suas provincias proficisci, ne qua esset armorum caussa: eamdemque sententiam M. Coelius Rufus, modo aedilitate perfunctus, sequebatur. Praeterea C. Curio haud dissimulanter pro Caesare pugnabat. Sed horum sine magistratu studium levioris operae fuit. M. Antonius, tribunitia potestate subnixus, quemadmodum Curio nuper, de utroque conjunctim referendum esse clamitabat cum adsensu Patrum: et erant, qui discessionem flagitarent. Sed ea quidem res a consulibus impedita est: senatusconsulto, quod fiebat in sententiam Metelli Scipionis, *Cui interceditur.* *uti ante certam diem exercitum dimitteret Caesar, aut pro hoste esset*, tribuni plebis intercesserunt.

XXXIII. Postridie, quum iterum senatus haberetur, L. Piso censor, itemque praetor L. Roscius, quo-

Cap. XXX. Cic. ad Fam. 16, 11. Plut. Cic. ad Fam. 16, 12. Vell. 2, 49. Cap. XXXI. Caes. de B. Civil. l. 1. Dio. Plut. Anton. Cic. ad Fam. 16, 11. Appian. Dio. Cap. XXXII. Caes. Plut. Caes. et Anton. Caes. Plut. Caes. Caes. Appian. Cap. XXXIII. Dio. Plut. Caes.

rum alter socer erat Caesaris, alter legatus in Gallia fuerat, ad Caesarem ituros obtulerunt, ut eum docerent de rebus omnibus: fuerunt et ab aliis sententiae dictae, legatos mitti ad Caesarem oportere, qui ei voluntatem exponant senatus. Sed his omnibus Pompejana factio, Caesarisque inimici, consul praecipue Lentulus, Scipioque et Cato restiterunt. Quum iterum hic dies sic abivisset, ut decerni nihil posset, senatus vestem mutandam censuit: tribunis tamen intercessionem non remittentibus, fieri senatusconsultum nequivit; auctoritas perscripta est. U. c. 703. A. C. 49.

XXXIV. At Pompejani Patres, veste lugubri sumpta, redierunt in curiam: confestimque referri de intercessione tribunorum postularunt; Pompejanum exercitum praesidium suum, Caesarem hostem reipublicae appellantes. Quum acerbissimae sententiae dicerentur, et consul Lentulus, priusquam perrogatum esset, exire tribunos, sibique consulere juberet, *ne longe ab his sacrosancta potestas esset;* exsurgens Antonius, magno clamore vim incusans, ipsisque, et Caesari, et juri tribunitio illatam, ad postremum quasi furibundus imprecari diras, vaticinari bella, caedes, exsilia, proscriptiones denunciare ausus, ex curia profugit. Exeuntem collega Cassius, Marcusque Coelius et C. Curio sequuti, ultimum discrimen haud multo anteverterunt. Jam enim armati e Pompejanis ventitabant, cincturi curiam. At illi proxima nocte, servili habitu sumpto, meritoria rheda ad Caesarem perfugerunt. *De intercessione refertur.*

XXXV. Exactis ex curia tribunis, sententiae dicuntur, *ne illi atque eorum satellites pro senatoribus habeantur:* ad illud extremum atque ultimum senatusconsultum, quo, nisi in summo omnium periculo, descensum non fuerat, decurritur: *dent operam consules, praetores, tribuni plebis, quique pro consulibus sint ad urbem, ne quid respublica detrimenti capiat.* *Fit senatusconsultum extremum.*

XXXVI. Post paucos dies, senatu extra urbem habito, uti Pompejus interesset, tumultum esse decreverunt. Pompejum delectus habere tota Italia jusse- *Pompejus delectus habere jubetur.*

Cap. XXXIII. Caes. de B. Gall. l. 5. Caes. de B. Civ. 1. Dio. Cap. XXXIV. Caes. Appian. Caes. Dio. Appian. Plut. Anton. et Caes. Appian. Dio. Caes. Oros. 6, 15. Appian. Cap. XXXV. Dio. Caes. Cic. ad Fam. 16, 11. Cap. XXXVI. Caes. Dio. Plut. Pomp. et Caes.

U. c. 703. A. C. 49. runt, veteranorum praecipue, donec ex eo genere centum triginta militum millia conficerentur: sed et ex vicinis nationibus, uti quaeque virtute praestaret, mercede conducere: in eos usus pecunias ex aerario sumere. Magnae tamen summae a privatis offerebantur: et per oppida missi, qui festinanter et acerbe conquirerent. Provinciae quoque privatis datae: duae consulares, reliquae praetoriae. Scipioni Syria obvenit: L. Domitio Gallia ulterior. nam citerior praetoria Considio Noniano obtigerat. in reliquas praetorii mittuntur, quum neque ad populum ex more latum de imperio illorum esset, neque paludati votis nuncupatis exirent.

Caesar apud milites concionatur. XXXVII. Sed Pompejus ad omnia satis se spatii habiturum rebatur, donec exercitum Caesar e provinciis arcesseret. Et ille quidem miserat adducturos: sed interim plus in celeritate, quam viribus, esse reputans ad primos belli terrores, apud milites, quos habebat Ravennae, concionatur: omniumque temporum injurias inimicorum in se commemorat, (placet enim, quae a se tum dicta tradit, ipsius verbis exponere) *a quibus deductum et depravatum Pompejum* queritur *invidia et obtrectatione laudis suae, cujus ipse honori et dignitati semper faverit adjutorque fuerit. novum in republica introductum exemplum, ut tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quae superioribus annis armis esset restituta. Sullam, nudata omnibus rebus tribunitia potestate, tamen intercessionem liberam reliquisse. Pompejum, qui amissa restituisse videatur bona, etiam, quae ante habuerit, ademisse.*

Dignitatem suam defendi petit. XXXVIII. *Quotiescumque sit decretum, darent magistratus operam, ne quid respublica detrimenti caperet, (qua voce et quo senatusconsulto populus Romanus ad arma sit vocatus) factum in perniciosis legibus, in vi tribunitia, in secessione populi, templis locisque editioribus occupatis: atque haec superioris aetatis exempla expiata Saturnini atque Gracchorum casibus* docet. *quarum rerum illo tempore nihil factum, ne cogitatum quidem: nulla lex promulgata, non cum populo agi coeptum, nulla secessio facta.* hortatur, *cujus imperatoris ductu novem annis rempublicam felicissime gesserint, plurimaque proelia secunda fecerint, omnem Galliam Germaniamque pacaverint, ut ejus existimationem dignitatemque ab inimicis defendant.*

Cap. XXXVI. Appian. Caes. Cic. ad Fam. 16. 12. Caes.
Cap. XXXVII. Appian. Plut. Caes. Caes. 1. B. Civ. 7.

XXXIX. Auctore Laelio primipili centurione, conclamant milites, *sese paratos esse imperatoris sui tribunorumque plebis injurias defendere.* Igitur Caesar tribunis centurionibusque imperat, *uti, relictis armis aliis, gladio tantum accincti cum delectis pergant Ariminum, eamque coloniam, quanto possint silentio, occupent.* Ita clam praemisso Q. Hortensio, oratoris filio, cum cohortibus decem, qua tantula manu *terrarum orbem* (ut aït Livius) *adortus est;* ipse, ne qua suspicio oriretur, gladiatores perspectavit, et formam, qua ludum erat aedificaturus, inspexit, et ex consuetudine convivium frequens ingressus est: sed, incipiente nocte discedens, tamquam leviter adfecto corpore, et rediturus, comiter compellatis convivis, paucos amicorum secreto monuit, ut cum equitibus alius alia via sequerentur: mulisque e proximo pistrino ad meritorium vehiculum junctis, quum aliud iter ingressus, paullo post ad Ariminensem viam exstinctis luminibus deflecteret, per impedita loca diu oberravit. Sub lucem deinde duce reperto, per angustissimos tramites pedes evasit, praemissasque cohortes circa Rubiconem adsequutus est. U. c. 703. A. C. 49. *Ariminum occupat.*

XL. Fluviolus is modicus est inter Ravennam et Ariminum: hodie vocatur *Pisciatello.* Sed majoribus hoc termino Galliam ab Italia discriminare placuerat. Viso Rubicone, primum substitit Caesar, quantam bellorum molem transitus hic exciturus esset, reputans: conversusque ad proximos, quos inter et Asinius Pollio aderat, *Etiam nunc,* inquit, *regredi possumus: quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt. Sed quid agam, si transitus meus humano generi calamitosus est futurus, reditus mihi?* *Ad Rubiconem venit.*

XLI. Dum ita cunctatur Caesar, repente quidam apparuit in proximo, canens arundine. quem ad audiendum videndumque, nam erat magnitudine et forma non vulgari, quum multi ex stationibus milites accurrissent, interque eos et aeneatores; rapta ille tuba procurrit in flumen, et, ingenti spiritu classicum exorsus, in alteram ripam evasit. Tum Caesar, *Eatur,* inquit, *quo Deorum ostenta, et inimicorum iniquitas vocat. Jacta alea est.* Statimque trajectis militibus, nihil mo- *Eumque transit.*

Cap. XXXIX. Lucan. 1, 356. Caes. Plut. Caes. Appian. Oros. 6, 15. Sueton. Caes. 31. Plut. Appian. et Sueton. Cap. XL. Jo. Bocatius de Flumin. Lucan. 1, 213. Plut. Caes. et Pomp. Appian. Sueton. Appian. Cap. XLI. Sueton. Plut. Appian. Dio. Plut.

U. c. 703. A. C. 49. ratus tenebras, Ariminum pergit: idque oppidum sub lucem ingressus occupat.

XLII. Ibi concione militum advocata, tribunos plebis, qui urbe pulsi supervenerant, adhibuit, ut erant servili habitu tecti. Haec tam foeda species mirifice inflammavit militum animos, quum praesertim neque Caesar ipse, neque tribuni deessent rem, per se satis tristem, exaggerare verbis. *Curio milites accendit ad bellum.* Curio etiam, ut erat promptae eloquentiae, jussu Caesaris acta docuit milites, vehementer accendens ad vindictam animos. *Nihil enim ultra rite ac ordine Romae geri: non fas respici, non jus: sacrosanctam potestatem conculcari: penes malos omnem potentiam: melioribus aut tacitam servitutem, aut, si loqui ausint, fugam, caedem, pericula esse proposita.* Et, quo vehementiores adhiberet mentibus faces, flens Caesar, et a pectore discissa veste, fidem militum invocabat. Adsensere milites ingenti fremitu; quum ad omnia promptos imperatori liberalitas ejus et fortuna faceret: errore quoque concionis extremae adjuvante, quae promissum omnibus jus aureorum annulorum cum equestri censu inde credidit, quia Caesar ad satisfaciendum militibus annulum quoque aequo animo sibi detracturum dicens, saepius digitum laevae manus ostenderat. Sic incitatis cohortibus, ad vicina quaeque porrigens manus, quantum pro copia praesente poterat, opportuna loca recipere instituit.

Terror ex adventu Caesaris. XLIII. Sed haec, non qualia erant, sed multis modis majora, terror subitus, et agrestium fuga per Italiam ac in urbe vulgaverat; venire Caesarem cum omni exercitu, Gallorumque et Germanorum ingentibus auxiliis. Ergo saevius, quam ullo Gallico Cimbricove tumultu, percussi omnium animi, sine consilio, sine spe, trepidabant. Neque vulgi tantum haec vecordia, sed magis etiam Patrum erat: quorum pavore et querelis Pompejus quoque, ne pro sua virtute et peritia rebus praesentibus consulere posset, turbabatur.

Querelae in Pompejum. XLIV. Alii praeterita objiciebant, quae jam emendari non poterant: *nunc dare ipsum poenas spreti optimorum virorum consilii, qui Caesaris amicitiam ipsi patriaeque*

Cap. XLI. Oros. Cap. XLII. Caes. Dio. Sueton. Appian. Dio. Lucan. 1, 273. Sueton. Lucan. Sueton. Appian. Dio. Cap. XLIII. Appian. et Lucan. Plut. Appian. Cap. XLIV. Plut. Cat. et Pomp.

funestam fore praedixissent. Haec exprobranti Catoni Pompejus respondit, *illum melius divinasse, se egisse simplicius et amicius.* Plures erant, quos conditiones Caesaris non admisisse poeniteret. plerique cum Pompejo expostulabant, *quid ita, quum esset tam flagitiose imparatus, acerrimum ducem exercitumque provocasset?* Nam quaerenti L. Volcatio Tullo viro consulari, *ecquid paratas haberet copias?* haesitanter responderat, *duas legiones, quae essent missae a Caesare, paratas esse: arbitrari et de novis delectibus legiones quinque cogi posse.* Ibi exclamavit Tullus, *Decepisti nos, Pompeï!* Nuper enim in senatu legiones habere sese paratas decem confirmaverat. M. Favonius adjecit, *nunc esse tempus pede percutiendi terram:* quod aliquando jactabundus dixerat, *ubi pede terram pulsasset, affatim exsilituras equitum peditumque copias.*

U. c. 703.
A. C. 49.

Tulli praesertim et Favonii.

XLV. Et vincebat ille quidem adhuc Caesarem militum numero, adjunctis Hispaniensibus; sed a suis consiliis trepidatione Patrum velut fluctu auferebatur. Tullus mittendos de pace legatos censere: abnuere Cato, et Pompejo summam imperii decernere, *eorumdem esse magna mala et facere et comprimere,* dictitans. In hanc sententiam itum: et Pompejus, *non esse in parietibus rempublicam* ferens, sequi jussis magistratibus omnique senatu, et, si quis remansisset, pro hoste habiturum denuncians, urbem reliquit.

Abscedit ob urbe Pompejus.

XLVI. Consules statim, ne sacris quidem solennibus factis, (quod ante id tempus acciderat numquam) sequuti sunt. Reliqui Patrum, inopes consilii stupentesque, in curia pernoctarunt. diluculo demum, paucis, qui Caesaris aut neutrarum partium erant, manentibus, (quamquam et ex illo numero quidam dicuntur profecti) excesserunt.

XLVII. Ergo, tamquam ex hostili terra, fit fugae similis profectio: complentur agminibus exeuntium viae, completur clamoribus tumultuque coelum: fit deserentium emittentiumque suos comploratio: moram caritas, festinationem metus imperat: nemini non res misera, acerba, atrox videtur. Nam et, qui cum tota familia egrediebantur, desperato redi-

Fugae similis profectio.

Cap. XLIV. Appian. Plut. Cic. ad Att. 7, 15. Plut. Pomp. Caes. de B. Civil. 1, 6. Plut. Cat. et Pomp. Appian. Cap. XLV. Plut. Caes. Plut. Pomp. et Cat. Cic. ad Att. 7, 11. Appian. Dio. Cap. XLVI. Plut. Caes. Caes. Appian. Plut. Caes. Dio. Cap. XLVII. Appian. Plut. Caes. et Pomp. Lucan. Petron. Carm. Dio.

U. c. 703. A. C. 49. tu, vix poterant ab extremo patriae conspectu avelli: et, qui suos relinquebant, plus angebantur, cariſſima pignora mox in poteſtate ejus futura reputantes, contra quem ipsi ferrum ſtringerent. Plebs autem Romana, consiliis armisque orbam et expositam lubidini victoris urbem reputans, superiorum civilium bellorum mala, direptiones, caedes, incendia loquebatur: majori timore, quod a Caesare magna barbarorum adduci multitudo diceretur.

Prodigiis auctus terror. XLVIII. Adgravabant augebantque horrorem nunciata nuper prodigia, numero et foeditate terribilia. Nam in ipsa urbe lupi noctuaeque frequentes apparuerant: sanguineae pluviae, terrae motus crebri cum mugitibus, etiam Romae, simulacrorum sudores, multis ex locis nunciabantur. sed et fax ab occidente in orientem ferri conspecta erat: multa fana fulmine tacta, ipsum Capitolium, ubi et sceptrum Jovis et galea Martis percuſſa sunt, itemque aera legum. aedificia multa, quae inter et Quirini fanum, incendio hauſta. sol totus obscuratus eſt. Monſtrosi animalium partus editi: minacia carmina pro Sibyllinis vulgata; paſſimque furore correpti dira multa cecinerunt. In Cumano arbor subsedit, paucis ramis eminentibus. *Dira eorum interpretatio.* Ob eam rem aditi libri, repertumque internecionem hominum fore, tantoque majorem, quanto propius ab urbe oſtentum factum eſſet.

XLIX. Sed et ominibus accensa eſt moris antiqui praetermiſſio, quod nullus feriarum Latinarum cauſſa praefectus urbi creatus fuit: idque anno sequente pariter omiſſum, vices praefecti praetoribus interim obeuntibus. Eodem anno M. Perperna mortuus eſt, noviſſimus omnium, quos consul in senatu sententiam rogaverat: neque plus septem in vita reliquit ex iis, quos ante septimum et tricesimum annum cum L. Philippo censor in senatum legerat. *Reipublicae mutatio portendi credita.* Ea quoque res, quemadmodum et cetera, quae acciderant, finem senatus, mutationemque reipublicae visa portendere.

L. In hoc metu quum plerique mittendos ad Caesarem legatos dicerent, non abnuente Pompejo, quin et mandata privati officii addente, L. Caesar, cujus pater legatus erat Caesaris, et L. Roscius praetor,

Cap. XLVIII. Appian. Dio. Lucan. Petron. Plin. 17, 5. Cap. XLIX. Dio. Val. Max. 8, 13. Dio. Plin. 7, 48. Val. Max. Dio. Cap. L. Caes.

Ariminum profecti, Caesarem orare instituerunt, discederet ab armis, suasque injurias reipublicae donaret. Caesar paullo diversa ab his, quae per epistolam postulaverat, respondit. *Pompejus eat in Hispaniam: delectus et praesidia contra se comparata dimittantur. se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem M. Considio Noniano traditurum: ad consulatus petitionem venturum. neque jam velle rationem haberi absentis: trinundinum petiturum.* Et, quo facilius conveniret, petiit, ut colloquendi caussa propius accedat Pompejus, aut se accedere patiatur. Cum his mandatis reversi Pompejum et consules Theani repererunt, ante diem octavum Kalendas Februarias: quo die ad eos T. Labienus, damnata Caesaris caussa, venerat.

U. c. 703. A. C. 49.

Labienus Caesarem deserit.

LI. Is, diu ab inimicis Caesaris sollicitatus, a quo maximis auctus honoribus, omnibusque nuper trans Alpes copiis praefectus fuerat, fortunam imbecillo animo ferens, Caesarem, jam et ipsum propter insolentiam hominis in amore frigidiorem, reliquerat; speciem magis, quam vires, ut exitus docuit, praelatis partibus adferens. Huic tamen Caesar, pro solita animi magnitudine, pecuniam, cujus ille praedives erat, et sarcinas omnes remisit.

De conditionibus pacis actum.

LII. Conditiones Caesaris nec rejectae omnes, nec probatae sunt. de colloquio dissimulatum. scripta mandata per eosdem remissa ad Caesarem, *ut ille de his oppidis, quae extra suam provinciam occupavisset, praesidia deduceret. Id si fecisset, ad urbem redituros Patres, ut de iis ipsis conditionibus, quas obtulerat, senatus haberi Romae posset. In Hispanias iturum Pompejum esse.*

Rejiciuntur a Caesare.

LIII. Neutri ducum satis pax placebat. Pompejus, si populo Romano potestas omnis restitueretur, haud dubie inferiorem se gratia Caesaris rebatur: Caesar, ab ineunte aetate cupidissimus imperandi, praetermittere occasionem nolebat, gnarus non aliud sibi ad principatum iter, quam per conculcatum Pompejum, esse. Itaque, mala fide secum agi cavillatus, quod, ante quam diem iturus in Hispaniam Pompejus esset, expressum non fuerat, toto animo in bellum versus,

---

Cap. L. Cic. ad Fam. 16, 12. et ad Att. 7, 13. Dio. Caes. Cic. ad Att. 7, 14. et 13. ep. 12. Cap. LI. Hirt. de B. Gall. 8. Dio. Plut. Caes. Cap. LII. Cic. ad Fam. 16, 12. et Caes. Cap. LIII. Dio. Sueton. Caes. c. 30. Plut. Caes. et Anton. Caes. Dio.

U. c. 703. A. C. 49. per omnem Italiam literas mittebat: *sive jure secum, sive armis ageretur, paratum ad disceptationem*, ostendens; simul hortatus omnes, *bono essent animo, neque se conjungerent res turbare cupientibus. non minus se his consulturum pro suis, qui in neutra, quam qui in sua castra venissent:* quamquam Pompejus, auctore solo principum Domitio, *pro hostibus se habiturum, qui reipublicae defuissent*, edixerat.

Is opportuna occupat loca.

LIV. Interim, non exspectato legatorum reditu, acerrime delectum habere Arimini, opportuna loca occupare, praesidia imponere. M. Antonius cum quinque cohortibus Arretium mittitur, ibique praesidium imponit. Fugit in Campaniam Scribonius Libo, qui tutari debuerat Etruriam. Pisaurum, Fanum, Anconam, ab Arimino Caesar singulis cohortibus occupat. Curionem cum tribus cohortibus ad Iguvium recipiendum ire jubet, validum Umbriae oppidum, quod a Q. Minucio Thermo quinque cohortibus tenebatur. sed ille, voluntati diffisus Iguvinorum, quos addictiores Caesari esse sciebat, profugit. milites ejus in itinere discedunt, domumque se conferunt.

LV. His rebus et municipiorum voluntate cognita, Caesar, aucta fiducia, cum legione tertia decima Auximum proficiscitur, Piceni urbem, quam P. Attius Varus praesidio tenebat, agendis in Piceno delectibus intentus. Auximates Varum terrent, et decedere oppido cogunt. Fugientem per impedita loca quidam Caesaris milites adsequuti consistere cogunt. post brevem pugnam deseritur a suis Varus: alii domum, plerique ad Caesarem pergunt. Haec Romam perlata, quum jamjam adesse Caesar, conspicique equites ejus falso dicerentur, sic exterruerunt Lentulum consulem, qui ex mandato Pompeji, quod ante diem septimum Idus Februarias per C. Cassium tribunum plebis Capuam erat adlatum, ad pecuniam promendam Pompejo venerat, ut, aperto sanctiore aerario, protinus ex urbe profugeret.

Cap. LIII. Sueton. Caes. c. 75. Sueton. Ner. c. 2. Plut. Pomp. Dio. Appian. Cap. LIV. Cic. ad Att. 7, 17. et 18. Caes. Cic. ad Att. 7, 12. Flor. 4, 2. Lucan. 2, 462. Cic. ad Fam. 16, 12. Caes. Plin. 3, 14. Cap. LV. Caes. Cic. ad Att. 7, 13. Flor. Lucan. Caes. Plin. 3, 13. Caes. Cic. ad Att. 7, 21. Caes.

LVI. Delectus intra urbem omittitur: neque ullo inter Romam ac Capuam fiditur loco: Capuae demum se confirmant, ibique delectum instituunt agere, parum prolixe respondentibus Campanis, quod beneficio et lege Caesaris deducti eam in coloniam fuerant. Gladiatores, quos ibi Caesar alebat, (ad duo millia fuisse putantur) Lentulus, equis attributis, sequi se jusserat. sed, posteaquam id reprehendebatur sermonibus, singulis patribus familiarum binos Pompejus distribuit, custodiae caussa.

U. c. 703. A. C. 49. Delectus Capuae a Pompejanis habetur exiguo successu.

LVII. Sed Caesar, Auximo progressus, totum Picenum, volentibus praefecturis omnibus, recepit. Etiam Cingulo, quamquam id oppidum Labienus sua pecunia exaedificaverat, legati ad Caesarem venerunt. Quum interim legio duodecima accessisset, Caesar cum duabus legionibus Asculum Picenum contendit, ubi Lentulus Spinther curabat, vir consularis, cum cohortibus decem. Sed neque hic ceteris constantior, profugit ex oppido; desertusque a majore parte militum, reliquos L. Vibullio Rufo tradit, a Pompejo forte venienti ad Picentes retinendos in partibus. Vibullius, acceptis militibus, ex his et delectibus Pompejanis aliquot cohortes conficit: mox venit ad eum C. Luccejus Hirrus cum quinque cohortibus, Camerino fugiens, ubi in praesidio fuerat. Hi magnis itineribus Corfinium proficiscuntur: quo loco L. Domitius Ahenobarbus consederat.

Cingulum et Asculum Caesari deduntur.

Domitius Corfinii consedit.

LVIII. Nam ille, successor Caesari missus, cum quatuor millibus ex novo delectu Galliam versus iter instituerat: deinde, occursu Caesaris cognito, deflexerat in Pelignos, Marsosque. Harum ex nationum delectibus quum copias suas ad numerum cohortium duodecim adauxisset, jamque ad eum Vibullius et Hirrus cum undeviginti cohortibus accessissent; observare Caesarem instituit, repugnaturus, si propius ad se accessisset: sin vero secundum mare ad Pompejum ire coepisset, confestim ducturus in Samnium, ut cum Pompejo se conjungeret.

LIX. Sed Caesar, Asculo recepto, conquiri milites, qui a Lentulo discesserant, instituique delectum

Caesar ad Corfinium.

Cap. LVI. Cic. ad Att. 7, 14. Caes. Cic. Cap. LVII. Caes. Ep. Pomp. ad Cic. l. 8. ad Att. ep. 11. Caes. Cap. LVIII. Appian. Ep. Pomp. ad Coss. et ad Domit. l. 8. ad Att. ep. 12. Cap. LIX. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. jubet: nec amplius uno die moratus, Corfinium pergit. Occurrunt praemissae a Domitio quinque cohortes, pontemque fluminis, ad tertium ab urbe milliare, conantur interrumpere. Sed, levi proelio rejectae ab antecursoribus Caesaris, in oppidum se recipiunt. Caesar, flumine superato, castra juxta murum Corfinii ponit.

Domitius Pompeji opem implorat.

LX. Domitius, magno proposito praemio, regionum peritos ad Pompejum cum literis mittit, rogans et obtestans, ne se cum tot cohortibus, magnoque senatorum et equitum Romanorum numero, recidere in potestatem Caesaris sinat. Ea res summa sollicitudine Pompejum adfecit. nihil enim tam contrarium consiliis ejus fieri potuisset. Tironi non audebat confidere: duas legiones, quae nuper praetextu Parthici belli abductae a Caesare fuerant, proniores illis partibus rebatur. Igitur omnes undique copias ad se convenire maluisset. At, quoniam id propter vigilantiam atque celeritatem adversarii nequibat, quatuordecim cohortes ex duabus illis legionibus contraxerat Luceriam eo consilio, ut, si propius accederet Caesar, Italiam relinqueret, ut paullo post factum est. Sed, accepto, Domitium obsideri, sive dissimulans mentem suam, sive putans tot et tales viros deseri non oportere, scribit ad Lentulum consulem, magni interesse reipublicae, omnes copias primo quoque tempore in unum locum convenire. quod ab omnibus ita est acceptum, cum universis viribus Pompejum ad Corfinium venire constituisse.

Domitius ad defensionem se comparat.

LXI. Hac opinione paullisper recreati sunt hominum animi, nunciataque Domitii constantia, qui sane, suos cohortatus, tormenta disposuerat in muris, et cetera tamquam ad tolerandam obsidionem administrabat. Etiam, ut promptiore exercitu uteretur, militibus quaterna jugera agri, centurionibusque et evocatis pro rata parte promiserat ex suis possessionibus. nam occasione Sullanorum temporum ad maximas opes pervenerat.

LXII. Sed accidit ei, quod futurum Pompejus ei scripserat; ut nec expedire posset copias, tribus in

Cap. LIX. Dio. Caes. Lucan. 2. v. 481. Caes. Cap. LX. Ep. Pomp. ad Coss. et ad Domit. Cic. ad Att. 8, 9. ep. Pomp. Cic. ad Att. 8, 6. Cap. LXI. Caes. Dio. Cap. LXII. Ep. Pomp. ad Coss. et ad Domit.

oppidis distributas, (partem enim Albae, partem Sulmone collocaverat) nec cum iis, quos habebat secum, satis firmus ad resistendum esset. Namque Sulmonenses, missu Caesaris venienti Antonio aperuerunt portas, universique, et oppidani et milites, (septem ibi cohortes Domitius collocaverat, quum Antonius quinque tantum adduceret) obviam gratulantes exierunt. Q. Lucretius senator et C. Attius Pelignus, qui oppidum praesidio tenuerant, de muro se dejecerunt. Lucretius effugit. Attius ab Antonio deductus ad Caesarem, et ab eo incolumis dimissus est. Pompejani proditum ab eo fuisse Sulmonem crediderunt. U. c. 703. A. C. 49. *Sulmo Caesari deditur.*

LXIII. Caesar, quum et illis cohortibus auctior esset, et ad eum legio octava cohortesque ex novis Galliae delectibus duae et viginti venissent, cum trecentis circiter equitibus, quos ei rex Noricus miserat, altera castra ad alteram oppidi partem ponit, Curione praefecto; qui cum praesidiis, quae in Umbria et Tuscis fuerant, ad eum accesserat. Inde circumdare obsessos operibus instituit. quorum parte maxima perfecta, literae Domitio redduntur, quibus negabat Pompejus, ire se subsidio posse; jubebatque, si ulla ratione etiam tunc efficere posset, explicaret sese, et Brundisium veniret. Sed hoc jam serum erat, obsesso atque circummunito oppido.

LXIV. Igitur Domitius clam cum paucis familiaribus de fuga colloqui coeperat. sed, quamquam voce consilium non prodebatur, ex trepidatione vultuque et hoc genus indiciis patuit. Idcirco milites, inter se colloquuti, Domitium publice custodiunt; legatosque mittunt ad Caesarem, *paratos esse portas aperire, et L. Domitium vivum tradere.* Sed, quia serum diei erat, veritus Caesar, ne per nocturnam licentiam oppidum diriperetur, id quod suis rebus erat futurum alienissimum, quas opinione clementiae confirmare cupiebat, adservari interea oppidum a Domitianis militibus jubet. ipse suorum vigilias stationesque densas circumponit, non adversus eruptionem modo, sed etiam adversus furtivos egressus singulorum. *Domitius de fuga cogitat.*

LXV. Circa quartam vigiliam Lentulus Spinther de muro Caesarianos inclamat, deducique ad Caesarem petit. deductus orat, ut se pro pristinis suis benefi- *Lentulus a Caesare incolumitatem obtinet.*

Cap. LXII. Caes. Oros. 6, 15. Caes. Cic. ad 8, 4. Cap. LXIII. Caes. Ep. 3. Pomp. ad Domit. l. 8. ad Att. ep. 12. Cap. LXIV. Dio. Caes. Dio. Appian. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. ciis incolumem velit, omnia enumerans, quod per Caesarem in collegium pontificum veniſſet; quod ex praetura Hispaniam habuiſſet provinciam; quod in petitione consulatus fuiſſet ab eo adjutus. Caesar, plura commemorari non paſſus, neminis odio, sed ut tribunos plebis in suam dignitatem, et populum Romanum, paucorum factione oppreſſum, in libertatem reſtitueret, arma cepiſſe interfatur. Ergo Lentulus, jam securus de salute sua, petit, ut in oppidum reverti liceat, quo ex sua incolumitate ceteri ad spem revocentur. *eſſe enim nonnullos, qui de morte conſciscenda deliberent.*

Domitius venenum a medico petit.

LXVI. Sane Domitius, Caesaris iram metuens, cui semper fuerat adversatus, a medico eodemque servo suo venenum poposcerat. Sed idem, lenitate cognita victoris, deplorare conditionem suam coepit, quod, quam relicturus fuiſſet inimicus, sibi ipsi vitam homo temerarius ſtultusque praecidiſſet. Ibi medicus, qui adolescenti Domitio rem aperuerat, seque juſſerat adservari, donec eventus docuiſſet, utrumne venenum datum patri foret, tantummodo soporiferam potionem se dediſſe indicavit. Hac re exhilaratus (neque enim Lucano credendum eſt, in gratiam Neronis, cujus hic Domitius abavus fuit, omnia alia fingenti) manumisit medicum: atque ita, poſtquam illuxit, cum ceteris ad Caesarem deductus eſt.

Soporiferam pro veneno potionem accipit.

Incolumis dimittitur a Caesare.

LXVII. Erant senatorii ordinis Domitius et Lentulus consulatu functi; praeterea L. Vibullius Rufus, Sex. Quintilius Varus quaeſtor, L. Rubrius: praeterea multi adolescentes nobiles, equitumque Romanorum et decurionum, quos Domitius ex municipiis evocaverat, magnum agmen. Hi, a Caesare increpiti, quod neutiquam convenientem meritis suis gratiam retulissent, incolumes omnes dimittuntur, seque ad Pompejum recipiunt. Aurum etiam, quod secum Corfinium deportaverat Domitius, seſtertium sexagies, quamquam pecunia publica eſſe diceretur, Domitio redditum: quia Caesar, non minus fugiendam sibi inopiae, quam crudelitatis, famam judicabat. Ita Caesar, septem omnino dies ad Corfinium commoratus, Domitia-

Cap. LXVI. Plut. Caes. Senec. de Benef. 3, 24. Plin. 7, 54. Sueton. Ner. c. 2. Plut. et Senec. Lucan. 2. v. 509. Sueton. Senec. Caes. Cap. LXVII. Dio. Caes. Appian. Plut. Liv. Epit. Vell. 2, 50. Caes.

nas cohortes protinus in Siciliam mittit. Ipse in Apuliam ducere instituit. U. c. 703. A. C. 49.

LXVIII. His rebus auditis, Scipio Luceriam omisit, militibus Brundisium transductis, quo Pompejus expeditus legiones antecesserat. Eo conduci jusserat, quidquid habebat copiarum, nullum auxilii genus aspernatus: nam et ex pastoribus servisque equites circiter quadringentos effecerat. Sed Caesaris per Apuliam cursus majorem ei delectuum partem, passim relictis praesidiis fugientium, abscidit. Alba L. Manlius Torquatus praetor cum sex cohortibus discesserat; Tarracina cum tribus praetor Rutilius Lupus. Sed Rutilianae cohortes, quum equitatum Caesaris conspexissent, cui Vibius Curius praeerat, ad eum signa transtulerunt: idem reliquis itineribus a nonnullis cohortibus, quae in Caesarem aut equites ejus inciderant, factum. *Pompejus Brundisium copias ducit.*

LXIX. Venit et in potestatem Cn. Magius, praefectus fabrûm Pompeji: quem Caesar cum mandatis ad Pompejum remisit; *interesse reipublicae, ut, quoniam iturus Brundisium esset, una colloquerentur.* Neque diu cunctatus, cum legionibus sex ante diem octavum Idus Martias Brundisium venit; cujus exercitus magna pars ex recentibus delectibus et iis, quos in itinere exceperat, confecta erat. Sed Pompejus jam Cn. filium majorem ex duobus cum socero Scipione in Syriam, auxilia gentium ac regum concituros, consules autem Dyrrhachium praemiserat, cum triginta cohortibus. Ea res abrupit negotium pacis. nam et Lentulus consul a Cornelio Balbo, cujus pater Lentuli erat familiarissimus, mandata Caesaris habente, conveniri non potuit; et, quum Scribonius Libo, qui erat Sex. Pompeji socer, a Caninio Rebilo inductus, cum Pompejo de conditionibus egisset, responsum est, quod consules absint, sine illis de compositione agi non posse. *Caesar Magium ad Pompejum mittit.* *De conditionibus nihil convenit.*

LXX. Nec deerant, qui existimarent, dimissos a Pompejo consules fuisse, ne quid novi consilii contra suas rationes caperent; suspecta praesertim levitate Lentuli. Sed neque Magius remissus ad Caesarem est,

Cap. LXVIII. Lucan. 2. v. 472. Cic. ad Att. 8, 3. et 9. Caes. Cic. ad Att. 9, 6. Caes. Cap. LXIX. Ep. Caes. ad Opp. l. 9. ad Att. ep. 8. Plut Pomp. Caes. Cic. ad Att. 9, 3. et Caes. ad Opp. l. 9. ad Att. ep. 13. Caes. Plut. Pomp. Lucan. 2, 631. Caes. Appian. Dio. Plut. Cap. LXX. Cic. ad Att. 9, 9. Cic. ad Att. 8. 9. et Balb. ad Cic. 8. ad Att. 15.

U. c. 703. A. C. 49. si Caesari credimus. Ceterum ille multa, suae caussae serviens, de industria perperam edidit; quod et Pollio Asinius adfirmare est solitus, qui cum eo transiit Rubiconem, rebusque his interfuit. Ex iis hanc de Magio querelam esse puto, quum ipse Caesar iisdem diebus ad Oppium et Cornelium Brundisio scripserit, a Cn. Pompejo missum esse Cn. Magium de pace: se, quae visa fuissent, respondisse.

Caesar Brundisii portum claudere instituit.

LXXI. Sic pacis cogitatione quibuscumque de caussis penitus abjecta, hoc agere coepit, ut aut Pompejum quamprimum trajicere cogeret, aut exitu prohiberet. Igitur, castris ad portas oppidi positis, opus magnum et multorum dierum, propter altitudinem maris, instituit, ab utroque portus cornu moles jaciens. Ejus operis ratio non melius exponi, quam ab eo ingenio, potest, a quo excogitatum jussumque fuit. Qua fauces erant angustissimae portus, molem atque aggerem ab utraque parte litoris jaciebat, quod his locis erat mare vadosum. longius progressus, quum agger altiori aqua contineri non posset, rates duplices, quoquoversus pedum triginta e regione molis collocabat. has quaternis ancoris ex quatuor angulis destinabat, ne fluctibus moverentur. his perfectis collocatisque alias deinceps pari magnitudine rates jungebat. has terra atque aggere contegebat, ne aditus atque incursus ad defendendum impediretur: a fronte atque ab utroque latere cratibus ac pluteis protegebat. in quarta quaque earum turres binorum tabulatorum excitabat, quo commodius ab impetu navium incendiisque defenderet.

Pompejus portum tuetur.

LXXII. Contra haec Pompejus naves magnas onerarias, quas in portu Brundisino deprehenderat, adornabat. ibi turres cum ternis tabulatis erigebat; easque, multis tormentis et omni genere telorum completas, ad opera Caesaris appellebat, ut rates perrumperet, atque opera disturbaret. sic quotidie eminus utrimque fundis, sagittis, reliquisque telis pugnabatur. Quum ad hunc modum dies exacti novem essent, naves, quae consules transportaverant, Brundisium redierunt. Harum adventu Pompejus, sive Cae-

Cap. LXX. Caes. Dio, l. 48. Caes. Dio, l. 41. Cic. ad Att. 8, 15. Cap. LXXI. Vell. 2, 51. Caes. Sueton. Caes. c. 59. Ep. Caes. ad Opp. et Cornel. l. 9. ad Att. ep. 13. Caes. Cic. ad Att. 9, 14. Caes. Cap. LXXII. Dio. Appian.

:saris operibus permotus, quorum ferme dimidia U. c.
s effecta erat, sive quia jam ab initio consilium Ita- A. C.
relinquendae ceperat, una de re sollicitus, quemnodum tuto discederet, portas obſtruit, partemque rum parietibus inaedificat, aliis foſſas transversas educit, easque ſtipitibus praeacutis replet, crati- humoque aggeſta insidias tegens. Aditus autem s, qui extra muros ad portum ducebant, maximis tiſſimisque trabibus in densum ordinem ſtructis obit. Brundisinos, quibus parum confidebat, domi continere jubet.

Brundisi abscedit.

LXXIII. His paratis milites silentio conscendunt es: tum expediti, quos ex evocatis sagittariisque ue funditoribus ad speciem retinendae urbis in mu- disposuerat, certo signo revocantur; relictis actua- navibus, quibus, per itinera nota digreſſi, suos equerentur. Dum haec geruntur, Brundisini ex tis profectionem Pompejanorum nutu significabant. o Caesariani, scalis positis muros transgreſſi, in ſas et sudes incidiſſent, nisi moniti ab oppidanis, et go itinere circumducti ad portum forent. Ibi duas uc naves cum militibus, qui inerant, ad molem saris haerentes, lintribus scaphisque circumvenet; injectisque ferreis manibus retraxerunt ad litus, ugnantibus aliquot interfectis.

Gloria ejus hoc facto imminuta.

LXXIV. Sic expulsus Italia Pompejus, non modo ublicam, sed omnem gloriam suam, omnem virtutem idiſſe, factusque plane alius eſſe videbatur priſtina facta cum hoc recenti comparantibus. Urbem, quam di totius imperii periculo aequius erat, adversario erat, pecunia refertam, praesidio vacuam; The- lis usus consilio, quum tempora Periclem magis rent. Nunc etiam Italiam, sedem imperii, robur

Comparatio hujus discessus cum prioribus geſtis.

inarium Romanae militiae, deserebat: ex eodem legiones et opes, quas poterat, avehens, con- es usurus, in quem olim captivum aurum et spolia locupletandae patriae invexerat; di- odem loco militibus, ut timere cives sui de- . Et, qui antea barbarorum immensas regio- ulo Romano subjecerat, is nunc ibat illorum

XXII. Caes. Plut. Pomp. Frontin. 1, 5. Dio. Lu- nes. Plut. Cap. LXXIII. Appian. Plut. Frontin. . et Caes. Dio. Plut. Caes. Lucan. Cap. LXXIV. Dio. Luc. 2, 726. Cic. ad Att. 8, 7. Cic. ad Att. 8, c. ad Att. 7, 11. Dio.

U. c. 703. A. C. 49. copias excitum, ut Italiam et Romam vastaret atque premeret: jam olim hoc consilio dimissis, qui classem Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, ceterisque omnibus insulis, maritimisque civitatibus aut regnis, quorum ille studia habebat, ad intercludendos commeatus Italiae, et ad occupandas frumentarias provincias, cogerent.

LXXV. Ergo etiam, priusquam excederet Brundisio, magna pars optimatum in urbem redierat, praetoresque et aediles partibus suis, tamquam in pace, fungebantur. Nec hi tantum dolores Pompejum urebant, sed futuri metus et sollicitudo plus angebant hominem prodigiis etiam terrificis et minacibus. Ut enim primum Dyrrhachium appulit, priusquam litus tangeretur, milites quidam fulmine percussi: signa telis aranearum sordidata sunt: et, quum Pompejus exscendisset, euntis vestigia serpentes advoluti delerunt.

Cap. LXXIV. Lucan. 2. v. 633. Cic. ad Att. 9, 9. Cap. LXXV. Cic. ad Att. 9, 1. et 12. Dio.

. Caesar Massiliam, quae portas ipsi clauserat, dit: et, relictis in obsidione urbis ejus legatis, rebonio et D. Bruto, profectus in Hispaniam, franium et M. Petrejum, legatos Cn. Pompeji, septem legionibus ad Ilerdam in deditionem ac-, omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque o Pompeji cum exercitu in potestatem suam

ictis in obsidione C. Tre- et D. Bruto, profectus in niam, L. Afranium et C. jum] Vet. lib. *relictis in ione urbis ejus legatis, C. onio*. SIGON. Omnia illa ula, sola tantum prima ex-, desunt in Boend. at voces onio additae in Voss quas a agnoscunt Leid. Lov. 2. rg. ita tamen ut *ejus urbis* us praeferat. Tum *Decio* legunt Voss. et Lov. 2. *L. Anfrannium et C. Pe-m* Voss. *L. Affranium et Petrejum* Berg. *L. Africa- et Petrejum* Exc. Pithoei. ad Epit. 113. et viros do-

Chron. part. 1. lib. 7, 8. *M. Petrejum*, ducem Pompejanum, saepius etiam memorat auctor B. Afric. At ipse Caesar semper ejus praenomen omittit lib. 1. B Civ. Vestigia veri praenominis supersunt in Berg. Passim enim *Cn.* et *M.* in Mstis confundi, vidimus ad 7, 12, 1. Paullo ante vox *ipsi* non adparet in Leid. Berg. et Lov. 2. Praeterea *cluserat* legunt Exc. Pithoei. Ita *clusa*, pro *clausa*, idem cod. habet infra h. epit. Saepe etiam veteres ita scripsisse, docet Meursius in Critic. Arnob. 2, 12. Voculam *et* ante *relictis* ignorant etiam Exc. Pithoei.

redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses, duobus navalibus proeliis victi, post longam obsidionem potestati Caesaris se permiserunt. C. Antonius, legatus Caesaris, male contra Pompejanos in Illyrico rebus gestis, captus est. In quo bello Opitergini Transpadani, Caesaris auxiliares, rate sua ab ho-

docto primum margini adscripta, mox in contextum recepta est. Ilerda enim, ut notum, urbs fuit Hispaniae ad fluvium Sicorim sita. Vide Cellar. Geogr. Ant. 2, 1, 94. *ad Hilerdam* Berg. Adspirationem huic nomini in Mstis addi, testis est Celeb. Burm. ad Lucani 4, 2. Id tamen in nummis et marmoribus antiquis sine adspiratione scribi, testatur Cellar. loc. laud. Mox *omnes incolumes* sine copula Leid.

Gaditanis civitatem dedit] Gaditanis civitatem a Caesare datam deinde confirmavit populus Romanus. Dio 41, 164. DUK.

Massilienses etc. *victi post longam obsidionem in potestatem Caesaris se permiserunt*] Vet. lib. *potestati Caesaris se.* SIG. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. Infra Epit. seq. *Omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Caesar ignovit.* Praeterea *Massiliensibus victis* Voss. *Massilienses vicit* Leid. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. et edd. antt. pro quo ed. Mediol. anni 1505. recte *victi* emendavit; quod in Berg. fuisse videtur.

Male contra Pompejanos in Illyrico rebus gestis, captus est] Se *male contra Pompejanos pugnavit in Illyrico. captus est* invenisse in Norv. et ed. Romana principe, Hearne testatur. Et ita proximae etiam edd. nisi quod *et in Illyrico captus est* legant. Gruterus deinde substituit *male contra Pompejanos rebus gestis in Illyrico captus est.* Gronovius, transpositis vocabulis, *in Illyrico rebus gestis;* quod probant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Recte. Antonius enim περὶ τὴν Ἰλλυρίδα ἥσσατο, teste App. Alex. 2. B. Civ. 457. Insuper *adversus Pompejanos* iidem quinque codd. et una editio. Vide ad Epit. 57. Tandem verbum *est* expungit Voss.

Opitergini Transpadani, Caesaris auxiliares, rate sua ab hostilibus navibus clausa] Vox *Transpadani* omittitur a Norv. *Opitergini Transpadani Caesaris rostrate suo ab hostibus navibus clausa* legit Voss. *hostibus navibus* etiam Exc. Pithoei, et Norv. *hostium navibus* Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 76. Denique *clusa* Exc. Pithoei. V. supra hac Epit.

Potius, quam in potestatem inimicorum] Vet. lib. *hostium.* SIGON. Pariter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. Vide ad Epit. 27. 46. 97. et alibi. Mox *inter sese occurrentes* Boend. et ed. Camp. *occurrentes* etiam Norv. et primae edd. pro quo Frob. *concurrentes* emendavit; quod superest in Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Vide ad 36, 24, 4.

Quum adversus Pompejanarum partium ducem Varronem pugnasset] Vet. lib. *cum pro-*

adversus. Porro autem
n, non *Varronem*, legen-
Hic eſt enim Atius Varus,
Africa ſtetit contra Cae-
. Eadem labes est in bel-
esaris apud Florum [4, 2,
ulso, inquit, *fugatoque*
ne. Varum autem habent
r, Dio, Plutarchus, reli-
ic in Orat. Antequam iret
ilium, legitur [cap. 11.] *Q.*
ni trib. pl. pro *Q. Vario.*
orat. pro P. Sulla [7.]
T. Coruncano, nemo Cu-
nemo huic ipsi C. Mario,
ei multi inviderent, ob-
Ti. Coruncanio et *C. Cu-*
endum: nominat enim no-
omines *Coruncanium* et
m aequales, ut alias facit.
X. *quum prospere* Leid.
Berg. Lov. 2. Boend. Exc.
ei, et ed. Camp. Dein *ad-*
m Boend. et multae ex ve-
edd. pro quo jam *adversus*
edd. Camp. Mogunt. et reliquae recentiores, quod eſt in ceteris Mſtis. Vide ad Epit. 47. Tum *Pompejanarum partium ducem Varum* Exc. Pithoei. *Varum, Pompejanarum partium ducem* Gruterus edidit. Et ita praeferunt Leid. Voſſ. Berg. et Lov. 2. Sed vocem vel *Varum*, vel *Varronem* ignorant Boend. et ed. Camp.

Cum exercitu caesus est] Duae priores voces desunt in Leid. Oros. 6, 15. *Curio ex Sicilia in Africam cum exercitu transgressus est: quem Juba rex continuo exceptum cum omnibus copiis trucidavit.* Florus 4, 2. *Pudor suasit, ut amissum sua temeritate exercitum morte sequeretur.* Voces *C. Caesar in Graeciam trajecit* desunt in Leid. et Berg. *in Thraciam* legit Lov. 2.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXV.

IN LOCUM LIBRI CX. T. LIVII.

U. c. 703. A. C. 49. *Caesar in urbem recurrit.*

I. C. Caesar, intra sexaginta dies in poteſtatem Italia redacta, quum propter inopiam navium sequi Pompejum, priusquam ille transmarinis auxiliis confirmaretur, non poſſet, sed nec Italiam propter duces Pompejanos, qui erant in Hispania, tuto relinqui putaret, Brundisii, Tarenti, Sipontique singulas legiones collocavit ad maritimos exitus adventusque claudendos. Ipse quamprimum in urbem decurrere ſtatuit, ubi jam olim ut quam plurimi senatores eſſent, enixe contenderat, quo nimirum speciem aliquam auctoritatis publicae suis armis circumdaret: ea re perfecta, profecturus in Hispaniam, *ut veterem Pompeji exercitum*, quemadmodum inter suos erat profeſſus, *donec eſſet ſine duce, opprimeret; inde reverſurus ad ducem ſine exercitu.* Sed, ut rei frumentariae provideret, duo Italiae horrea, Sardiniam a Q. Valerio legato, Siciliam a Curione occupari jubet: quorum Valerio legionem unam, Curioni tres attribuerat. Hunc enim pro praetore mittebat, cum sex fascibus laureatis, et mandato, recepta Sicilia, protinus in Africam transmittendi. His rebus auditis, priusquam venire Valerius in Sardiniam poſſet, Caralitani M. Cottam, qui eam provinciam obtinebat, oppido suo ejiciunt: atque ille, Sardorum mente cognita, ſtatim in Africam profugit.

Cato Siciliа cedit.

II. Siciliae Cato praeerat; atque hactenus egregie se compararat ad bellum, habendis in insula et vicina Italia delectibus, et claſſe conficienda: ita ut spes ma-

---

Cap. I. Plut. Pomp. et Caes. Caes. de B. Civil. l. 1. Dio, l. 41. Appian. Civil. l. 2. Caes. Cic. ad Att. 9, 15. Dio. Ep. Caes. ad Cic. l. 9. ad Att. ep. 6. et Ep. Balbi et Oppii ad Cic. 9. ad Att. ep. 8. et Cic. ad Att. 9, 9. etc. Sueton. Caes. c. 34. Lucan. 3. v. 55. Cap. II. Flor. 4, 2. Appian. Caes.

gna esset, teneri Siciliam nullo negotio posse. Sed, ubi praemissus Asinius Pollio interroganti, *utrumne senatus, an vero populi jussu venisset? Mandatu ejus adesse*, respondit, *qui tum Italiam haberet in potestate*; simul Pompeji fugam, et Curionis nunciavit adventum: pro concione ostendit, *satis sibi virium esse ad expellendum Sicilia Pollionem; sed, quia cum aliis copiis Curio exspectetur, se innoxios exitioso bello implicaturum non esse. ceterum mirari consilia Deorum, et perplexas abstrusasque rationes, qui Pompejo, multa prava incipienti, semper favissent: nunc pro libertate patriae pugnantem desererent.* pauca deinde questus est de Pompejo, *qui, rebus omnibus imparatissimus, tantas turbas commosset, senatuique persuasisset, omnia ad bellum egregie provisa et comparata se habere.* Haec in concione loquutus Corcyram abnavigavit, ut Pompejo se conjungeret. U. c. 703. A. C. 49.

III. Interea Caesar, militibus in proxima municipia deductis, ut a labore reficerentur, ad urbem profectus, de republica cum Patribus, qui tum aderant satis frequentes, egit. Quippe senatum M. Antonius, Q. Cassius tribuni plebis extra pomoerium coëgerant. Ibi Caesar, commemoratis inimicorum injuriis, suaque lenitate, in eos, qui civibus suis praeter necessitatem facerent bellum, non sine gravi imprecatione invectus est. *De se vero sperare omnes omnia* jussit, *qui et alios permultos adversariorum conservasset, et praecipue L. Domitium dimisisset cum magna pecunia.* Fuit et auctor mittendae senatus nomine legationis ad Pompejum et consules. *Neque enim se reformidare, quod Pompejus dixisset, ad quos legati mitterentur, iis auctoritatem attribui, timoremque eorum, qui mitterent, significari.* In eamdem sententiam cum populo quoque, qui et ipse ad eum ex urbe confluxerat, loquutus, miserrima necessitudine excusata, quod adversariorum armis ad arma cogeretur; frumentum promisit ex insulis, et trecentos nummos viritim.

Caesar senatum habet Romae.

Et populum consolatur.

IV. Ita specie reversa pacis, senatus ad vestitum rediit. Ceterum neque satis levatus hominum timor est, similia Marium olim, similia Sullam pollicitos esse reputantium, donec cupita adsequerentur: prae-

Cap. II. Cic. ad Att. 10, 4. Caes. Cic. ad Att. 10, 12. et 16, Plut. Cat. Appian. Plut. Dio. Plut. Caes. Appian. Dio. Cap. III. Caes. Plut. Caes. Dio. Caes. Dio. Appian. Dio. Caes. Dio. Vell. 2, 50. Dio.

U. c. 703. A. C. 49. sertim quum urbs plena Caesaris militibus esset. Irrita quoque fuit de legatis mittendis deliberatio. nec enim reperiri poterant, qui mitterentur: et, qui delecti fuerant, id munus ancipiti metu subterfugiebant. Nam et Pompejum timebant, ne tamquam relictus saeviret; et Caesarem, ne aliud, quam quod prae se ferret, intime cuperet. Idque postea magis est creditum, ubi Pisonem, licet socerum, offendisse fama fuit, quod ea de legatione verba liberius fecisset. His disputationibus excusationibusque triduum periit. quae res ubi festinanti Caesari coepit esse fastidio, nihil jam nomen Patrum, aut juris antiqui moratus imaginem, cetera ex usu praesenti administravit.

Aerarium effringit. V. Igitur, contempta L. Metelli tribuni plebis intercessione, quam inimici Caesaris comparaverant; *Quas tu leges advocas*, aït, *non belli, sed pacis, respicimus tempora: nunc reipublicae consulendum est. Nec opus esset tibi reddi rationem factorum meorum, in quem animadvertere, sicut et in ceteros, quos cepi, adversarios, jure meo potuissem.* His dictis, ad aerarium profectus, quod erat in aede Saturni, quia claves ablatae a consulibus fuerant, effringi jubet. Eodem et Metellus accurrit, ut vim prohibeat a foribus. Ibi vero tribuno mortem minatus est Caesar, hac voce addita: *Atqui, adolescens, non te latet, factu hoc mihi, quam dictu, esse facilius.* Perterritus hac denunciatione Metellus non aegre auscultavit monenti Cottae tempori cedere. Quod nisi esset factum, non dubitatur, quin itum in caedes foret, semel deposita simulatione pacis. nam et iratus ultro Caesar erat, et a multis incitabatur. Amoto tribuno, quum adhuc obstare religio videretur, quia sanctius aerarium recludi, praeterquam tumultus Gallici caussa, magnis additis exsecrationibus atque diris, majores vetuerant; *abivisse jam tempus istius curae*, dixit: *sua enim opera provisum esse, ne Gallos ulterius Roma timeret.*

Magnasque inde opes profert. VI. Protulisse tum ex aerario Caesar dicitur auri pondo quatuor millia centum triginta quinque: argenti prope nongenta millia apud Orosium leguntur. majorem longe summam Plinius indicare videtur, laterum aureorum sex et viginti millia commemorans. Etiam laserpitium, pondo centum undecim, inde pro-

Cap. IV. Caes. Plut. Dio. Caes. Cap. V. Plut. Lucan. 3. v, 115. Appian. Plut. Caes. et Apophth. Rom. et Pomp. Lucan. Cic. ad Att. 10, 4. Appian. Cap. VI. Oros. 6, 15. Plin. 33, 3. Plin. 19, 3. Cic.

ium Lepidum urbi praeficit; M. Antonium tri-
Italiae et, quas in ea relicturus erat, copiis.
fratri Cajo Illyricum; Licinio Crasso citerior
traditur. Paratur et gemina classis ad superum
mque mare tutandum. Alteri harum, quae ad
ticum mare excubabat, P. Cornelius Dolabella,
Q. Hortensius filius oratoris praeficitur. At Cae-
rimum ad legiones iter Ariminum fuit: inde
Alpes in ulteriorem Galliam profectus cognovit,
lium Rufum, quem Corfinii dimiserat, Pompeji
to in Hispaniam isse: L. Domitium ad occupan-
Massiliam profectum. Quippe Domitius, quum
certi de eo rumores fuissent, in Cosanum suum
tulerat, ibique et in objecta Cosae insula Igilio
actuarias septem, a privatis coactas, servis,
s, colonis suis compleverat.

II. Forte sub idem tempus Massiliensium legati
ebantur, quos ab urbe discedens Pompejus erat
us, ne nova Caesaris officia veterem suorum
ciorum in eos memoriam expellerent. Horum
tu Caesaris, in Hispaniam festinantis, expeditio-
Massilia moratur: portas claudit: omnibus viribus
erandum, si opus foret, obsidionem se compa-
Caesar, evocatis quindecim primis, cum his agit,
um inferendi belli a Massiliensibus oriatur. Illi, quum
s fuissent reversi, ex auctoritate publica memo-
responsum referunt: *esse se socios populi Romani*,
sque Gallicis Hispanisque bellis communia cum illo po-
ta habere voluisse. Nunc etiam eamdem sibi mentem.

Massilienses Caesari portas claudunt.

U. c. 703. A. C. 49. *ſuae. Utrius cauſſa ſit aequior, neque ſe inquirere curioſe, neque tantarum rerum arbitria peragere poſſe. Igitur pari utrimque jure, paribus beneficiis, uter veniſſet inermis, ei ſe aditum in urbem ſuam, honoremque et beneficia deferre. Sed neutrum duorum contra alterum juvare, oppidoque aut portubus recipere.*

L. Domitium recipiunt.

IX. Non erat difficile sentire, Caesaris animum hoc responso mirifice offensum fuiſſe, neque aequo animo paſſurum, excludi se Maſſilia, cui caput terrarum Roma patuiſſet. Igitur hoc metu, et quia proniores in Pompejum erant, L. Domitium advenientem recipiunt, urbique praeficiunt: onerarias naves, quas ubique poſſunt, exceptas in portus suos deducunt, frumentum in publicum conferunt, reliquas merces recondunt. Ergo Caesar, tribus adductis legionibus, urbem obsidet, turres vineasque agere inſtituit: naves longas duodecim Arelate fieri imperat. his intra tricesimum diem, quam caesa materia fuerat, aedificatis armatisque D. Brutum praeficit.

Obsidentur a Caesare.

X. Erat haud procul muris tumulus, aequali faſtigio, et satis ad caſtrorum spatium patenti, ubi Caesar consederat. Inter hunc et adversam oppidi partem, quae pari altitudine erat conspicua, profunda vallis intercedebat. Id spatium explere Caesar decreverat, insani laboris opus: sed ille jam multa talia, inausa aut inaudita ceteris, perfecerat. Prius tamen visum, urbem, qua terrae committitur, (nam tres fere oppidi partes mari alluuntur) circumvallare, ductis utrimque a loco caſtrorum ad mare foſſis aggeribusque, et per idonea spatia turribus interpositis. Ad haec opera quum materia deeſſet, antiquae religionis lucum exscindi juſſit, militibusque superſtitione cunctantibus, primus arripuit securim. Ceterum prospiciens, longioris morae negotium eſſe, quam ipsius rationes paterentur, C. Trebonium obsidioni praefecit, in Hispaniam profecturus, quo jam C. Fabium legatum cum legionibus sex praemiserat.

Cicero ad Pompejum se confert.

XI. Maſſiliensium factum quum et per se luculentum eſſet, et prope certam spem faceret, in Hispaniis pro Pompejo eſſe omnia, quia, si secus eſſet, homines, et vicini, et diligentes, minus animi habi-

Cap. IX. Dio. Caes. Cap. X. Lucan. Caes. Civil. 2, 1. Lucan. Oros. Caes. Civil. 1. Cap. XI. Cic. ad Att. 10, 12.

turi videbantur; M. Cicero, post longam et ancipitem dubitationem, ad Pompejum abnavigavit: ejusque exemplum alii quidam senatores, qui nondum excessefrant Italia, sequuti sunt. Itaque, his ad eos adjunctis, qui ante transgressi fuerant, major in castris Pompeji, quam in urbe, species senatus erat; et quasi de sententia Patrum multa decernebantur. quorum illud plurimum favoris adjunxit partibus, quod, Catonem sequuti, *civem Romanum, praeterquam in acie, neminem occidi; neque oppidum ullum, quod populo Romano pacatum esset, diripi debere*, sanxerant. Ciceronem tamen clam corripuisse Cato dicitur, *quod praeter necessitatem in castra venisset, plus profuturus patriae, si medium se gessisset, idoneum conciliatorem habituris partibus, quandocumque redire ad sanitatem coepissent.* U. c. 703. A. C. 49.

XII. Inter haec C. Fabius, adhibita celeritate, praesidium L. Afranii ex Pyrenaeo saltu dejecerat, magnisque itineribus ad exercitum Afranii contendebat. Sed Afranius ceterique legati adventu Vibullii Rufi, qui fuerat a Pompejo missus, ita composuerant, *ut Petrejus cum omnibus copiis ad Afranium proficisceretur, Varro cum duabus legionibus Hispaniam ulteriorem omnem obtineret.* Petrejus et Afranius, Asturum Vettonumque et Celtiberorum coactis auxiliis, ceterarumque gentium, quae ad Oceanum colunt, Ilerdam (quae hodie, leviter transpositis elementis, *Lerida* vocatur) belli sedem deligunt propter opportunitatem loci. Quippe in colle modico ad Sicorim amnem posita pontem lapideum habebat, camposque circa patentes et fertile solum. Nec longe abinde Cinga fluvius, in Iberum evolvens aquas. Juxta tumulus erat paullo editior. eum ceperunt castris locum, omnibus eo contractis copiis. Afranius tres habebat legiones, duas Petrejus: auxilia magna Hispanorum coëgerant, cohortes circiter octoginta, equitum utriusque provinciae circiter quinque millia. Duces communi consilio parique jure administrabant omnia, et alternis signum toti exercitui dabant.

Bellum in Hispania incipit.

Pompejanorum copiae in Hispania.

XIII. Fabius, contra hos castra metatus ad Sicorim, duos in flumine pontes effecerat, inter se distantes millia passuum quatuor. his pontibus pabula-

Cap. XI. Plut. Cic. Dio. Plut. Pomp. et Cat. Plut. Cic. Cap. XII. Caes. Lucan. 4, 7. Caes. Lucan. 4, 11. Caes. Lucan. Cap. XIII. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. tum crebro mittebat: quod idem quum et ab hostibus fieret, crebrae velitationes erant: nec sine magno praesidio emitti pabulatores poterant. Accidit igitur, quum legiones Fabianae duae flumen transissent, impedimentaque et omnis equitatus sequeretur, ut pons, vi jumentorum et aquae magnitudine interruptus, maximam partem equitum a legionibus divelleret. Hoc ubi ex aggere et cratibus, quae prono flumine deferebantur, hostibus cognitum est, Afranius celeriter equitatum omnem legionesque quatuor suo ponte transduxit. Ergo L. Plancus, qui legionibus Fabianis praeerat, locum superiorem occupat, cujus auxilio adversus multitudinem hostium se tutaretur. Proelio ab equitibus commisso, procul visa sunt signa duarum legionum, quas C. Fabius, id, quod erat, suspicatus, subsidio suis ulteriore ponte miserat. Harum adventu proelium dirimitur: copiae utrimque in castra revertuntur, quum aliquammulti Fabianorum essent desiderati.

Caesar venit in Hispaniam. XIV. Eo biduo Caesar supervenit cum equitibus nongentis, quos sibi praesidio retinuerat: et, ponte noctu refici jusso, cum omnibus copiis, praeter sex cohortes, quae ponti castrisque praesidio relinquebantur, ad Afranii castra proficiscitur, pugnandique potestatem hostibus facit. Quum hostes pugnare nollent, Caesar ad quadringentos passus ab imis radicibus collis, quo in colle castra hostium erant, castra ponere statuit: sed veritus, ne vallum eminus conspiceretur, tantummodo fossam pedum quindecim a fronte duci jussit. idque opus quum, prima et secunda acie in loco, ubi erant instructae, perstantibus, tertia acies faceret, ignaro hoste perfectum est. Intra hanc munitionem nocte transacta, postridie, quia longius agger petendus erat, tota castra, quemadmodum instituerat, permunit, singulis legionibus singula latera tribuens: ipse cum reliquis tribus Afranium Petrejumque, ad turbandum opus venientes, absterret. Ita castris permunitis, cohortes et impedimenta, quae superioribus in castris reliquerat, eodem transduci jubet.

Pugna ad Ilerdam. XV. Erat inter oppidum et Afraniána castra planities passuum circiter trecentorum, et in medio fere spatio tumulus surgebat, quem si occupasset Caesar,

Cap. XIV. Frontin. Strat. 1, 5. Caes. Cap. XV. Dio. Lucan. Caes.

oppido et ponte prohibiturus hoſtes videbatur. Igitur, eductis inſtructisque tribus legionibus, unius antesignanos cursu contendere ad capiendum locum jubet. Sed Afraniani propiore spatio praecipiunt collem: ortaque pugna, Caesaris milites repelluntur. Igitur subsidio adducta legio nona, quum invicem pepuliſſet hoſtes, fervore certaminis cedentes insequuta, iniquum in locum ſucceſſit. Quinque horis ibi dimicatum eſt, magno Julianorum periculo; in quos ex superioribus locis tela certo jactu adigebantur. Multo tamen plus vulnerum, quam caedis, fuit: hoſtium supra ducentos ceciderunt: Caesar amisit circiter septuaginta. Victoriam utraque pars adscribebat sibi: Pompejani propter tumulum retentum, qui pugnandi cauſſa fuerat, et coactos terga vertere hoſtes; hi, quod numero et loco impari proelium tot horis ſuſtinuerant, et ad extremum, virtute connisi, adscenderant montem, adversariosque inde in oppidum fugaverant. U. c. 703. A. C. 49.

XVI. Majus inter haec periculum, resolutis montium nivibus, aquarum subita inundatio interminata eſt, quae una die utrumque Caesaris pontem interrupit. Caſtra erant inter duo flumina Sicorin et Cingam, quod spatium erat paſſuum circiter millia triginta. Inter haec conclusus tantus exercitus neque juvari ab amicis civitatibus, quae trans flumina erant positae, nec ab iis comitatibus, qui permagni ex Gallia Italiaque veniebant, adjuvari poterat: et, qui longius erant pabulatum egreſſi, ne ad caſtra reverterentur, magnitudine fluminum excludebantur. Ex proximis autem locis frumentum olim ab Afranianis comportatum Ilerdam fuerat: reliquum superioribus diebus copiae Caesaris absumpserant. At hoſtibus frumentum ante provisum erat: adhuc quotidie undique comportabatur: eratque pabuli et rerum omnium magna copia, quum ponte saxeo ad Ilerdam secure uterentur, et loca trans flumen integra, quo pervenire Caesar non poterat, sine periculo haberent in poteſtate. *Aquarum inundatio.*

XVII. Idcirco magnis in difficultatibus Caesar erat, multosque amittebat quotidie, qui, pabulandi frumentandive cauſſa progreſſi, ab Hispanis facile excipiebantur. Hispani enim, quia sine utribus in bellum ire non consueverunt, in hos veſtimenta conjiciebant: *Caesar in magnis difficultatibus.*

Cap. XVI. Lucan. Dio. Appian. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. ipsi caetris suppositis facile superabant flumina. Aliquot dies manserunt aquae. per quos comitatum, qui ex Gallia veniebat ad Caesarem, Afranius subito aggressus, intercepit sagittarios Ruthenorum circiter ducentos, cum equitibus Gallis paucis, quum reliqui in montes proximos refugissent. Inter haec ingravescebat in castris Caesaris fames: tanta jam caritate annonae, ut denariis quinquaginta in modios frumentum emeretur. Haec quum etiam inflatiora, quam erant, Romam perscriberentur, multi eorum, qui adhuc in Italia haeserant, ad Pompejum profecti sunt: alii, ut principes hoc perferrent nuncium; alii, ne post omnes venisse viderentur.

In castris Caesaris fames.

XVIII. At Caesar, frustra saepius tentata pontium reficiendorum spe, quum irritus ejus conatus aquarum et hostium vi redderetur; naves facere instituit, quales Venetis ac Britannis in usu sunt, Pado aut mari stagnantibus. Carinae fiebant ex levi materia: reliquum corpus, viminibus contextum, coriis integebatur. Has idoneo numero profectus Caesar carris junctis noctu ad millia passuum duo et viginti a castris deportat: ibique, militum aliquo numero trajecto, continentem ripae collem communit, priusquam adversarii rem cognoscerent. Eo postea transducit legionem, et, utraque ripa potitus, pontem sine molestia perficit biduo. Sic ad eum perveniunt, qui ex Gallico comitatu evaserant, quique frumentandi caussa profecti ex prioribus castris fuerant. Eodem die transmittit equites, et per hos maximam hominum jumentorumque multitudinem, quae pabulatum egressa fuerat, intercipit, et de caetratis cohortibus, quae subsidio suis venerant, unam longius procurrentem secludit a reliquis, atque delet. Ita res frumentaria paullatim expeditur.

D. Brutus Massilienses vincit.

XIX. Eodem tempore D. Brutus Massilienses navali proelio vicit. Longas illi habuerant septemdecim, e quibus erant undecim tectae. his complura minora navigia addiderant, terrorem ipsa specie multitudinis illaturi. Inerat magnus sagittariorum numerus, magnus Albicorum, qui supra Massiliam incolunt, montanum durumque genus, et exercitatum in armis.

Cap. XVII. Plut. Caes. Flor. 4, 2. Caes. Dio. Caes. Cap. XVIII. Lucan. Caes. Cap. XIX. Sidon. Apoll. Carm. 23. v. 13. Dio. Lucan. 3. Caes.

runt, quibus hoſtium naves retinerent.

:X. Maſſilienſium ea ratio fuit, ut, donec liceret, timis artibus uterentur; quoties deprehenſi eſſent, s montanorum ſiderent, qui non multum inferio- virtute Romanis erant. Igitur, poſt acrem pu- 1, quum singulae ferme Romanae naves, binis libus prehensis, in utrumque latus dimicarent, pugnae fuit exitus, ut, magno Albicorum et pa- m amiſſo numero, Maſſilienſium naves caperen- aut deprimerentur novem. Neſcio, an iſto proe- (bis enim pugnatum eſt claſſibus) illo certe bello, ioranda C. Acilii virtus exſtitit, qui decimae le- is miles, abſciſſa dextra, quam in puppim ho- 1 injecerat, laeva retinuit navem: deinde, in eam iens, umbone propulit hoſtes, neque prius pu- e deſtitit, quam captam profundo mergeret. *C. Acilii virtus.*

:XI. His ad Ilerdam nunciatis, ubi jam pontem ar effecerat, omnia repente mutantur: hoſtes ex ma fiducia in maximum metum veniunt, Caesaris omnibus modis fiunt superiores. Igitur aliquot anorum populi, qui Pompejanarum partium sem- fuerant, ad Caesarem defecerunt: Oscenses et his ributi Calagurritani, Tarraconenses, Jacetani, Au- ii, Illurgavonenses, quinque magnae civitates. his frumento adjutus Caesar difficultates omnes lre explicat: quibus rebus permoti alii populi ius colentium, et quia falsum fuiſſe rumorem ap- bat, Pompejum cum legionibus per Mauritaniam re, ad Caesaris amicitiam se tranſtulerunt. Per- *Caesaris res mutantur in melius.*

U. c. 703. A. C. 49. *Hostes Octogesam petunt.*

XXII. Hoc opere prope confecto, Afranius et Petrejus, timentes, ne praevalido Caesaris equitatu penitus frumento pabuloque intercluderentur, bellum ad Iberum fluvium in Celtiberiam transferre statuunt. Igitur ad Octogesam, quod ad Iberum est oppidum, pontem fieri imperant: legionibusque duabus Sicorim transductis, castra muniunt. Haec ubi sunt Caesari per exploratores cognita, noctes diesque labore continuato eo rem deducit, ut jam, licet aegre, possent tamen atque auderent equites ejus flumen transire. Igitur hostes, festinandum rati, praesidio Ilerdae imposito, omnibus copiis Sicorim transeunt, et se cum praemissis legionibus conjungunt.

Caesar insequitur.

XXIII. Caesar legiones immittere non poterat, amne interposito: et, si per pontem duceret, interea hostes evadebant, non amplius viginti passuum millibus distante, quam petebant, Octogesa, quae confici ab exercitu eodem die poterant. Igitur, quod solum erat reliquum, equites transire, et morari agmen jubet. Hi, transmisso flumine, commodum superveniunt, ut noctu moventibus tumultum facerent, iterque prohiberent. Ea res spectari, luce reddita, ex collibus, qui conjuncti Caesaris castris erant, poterat. Accensi ergo milites tanta occasione victoriae, per tribunos et centuriones Caesarem orant, *ut se trans flumen duceret; qua equitatus transisset, ea se quoque audere transmittere.* Caesar, etsi timebat exercitum tantae magnitudinis et rapiditatis flumini objicere, tamen, alacritate suorum et spe bene gerendae rei excitatus, magnum jumentorum numerum infra supraque constituit: medio spatio transire milites jubet. Erat adhuc ea fluminis altitudo, ut tantummodo humeris et summo pectore exstarent. transducti tamen sunt incolumes, quum paucos, qui fluminis vi abrepti fuerant, equitatus excepisset. Strenue deinde pergentes, ut simul corpora, frigore aquarum adfecta, cursu refoverent, ad horam diei nonam adsequuti sunt eos, qui de tertia vigilia exiverant. Hostes, viso Caesaris exercitu, locum superiorem ceperunt, aciemque struxerunt.

Hostium profectionem impedit.

XXIV. Caesar interim suos requiescere jubet: deinde iterum progredientes hostes insequitur. Illi, quum haud amplius quinque millia passuum abessent a montosis et angustis locis, quae si modico praesidio

dio occupassent, immunes ab equitatu Caesaris ad Iberum pervenire, eumque tuto transmittere poterant, tamen, totius diei pugna et itinere defatigati, castra posuerunt. Nocte proxima excepti ab equitibus aquatores Caesarem certiorem fecerunt, adversarios silentio proficisci. Idcirco signum dari, vasa militari more conclamari, et praeter adversariorum castra mulos agi cum fremitu, sonumque continuari jussit: hoc astu adeptus, quod quaerebat, ut sine fatigatione sui militis hostes detinerentur. nam illi, audito tumultu, nocturnam pugnam aut Caesaris equitatum veriti, consilio mutato, copias in castris tenuerunt. U. c. 703. A. C. 49.

XXV. Postero die, quum Petrejus, locis exploratis, redisset, deliberatum a ducibus est, quando exeundum castris foret. Tandem, nocturno itinere damnato, quo neque fallere Caesaris diligentiam, neque vim repellere possent, prima luce sequentis diei constituerunt proficisci. Quod ubi tempus advenit, Caesarem cum omnibus copiis retrocedere viderunt, tamquam Ilerdam reverteretur. Id propter inopiam fieri reputantes, quod sine jumentis impedimentisque profectum animadverterant, laeti procurrebant ex castris, contumeliosisque vocibus Julianos prosequebantur. Sed alia longe mens Caesari fuit: qui, ad praeoccupandos montes festinans, quia castris adversariorum praeclusum iter erat, per transversas valles et aspera saxa enitebatur, ut, his superatis, haud longo circumitu in destinatam partem flecteret. Id ubi est ab Afranianis animadversum, tam segnis nemo fuit, quin effuso cursu eosdem petendos esse montes putaret. Eo res erat deducta, ut, si praevenisset Caesar, omnia in ejus potestate essent futura: praeventus ab hostibus, impedimentis tamen et cohortibus, quae in castris eorum erant relictae, potiretur. In hoc certamine celeritatis Caesarem difficultates viarum male habebant: Afranius et Petrejus per Caesaris equites impediebantur. Haec molestior mora fuit: priorque Caesar, itinere confecto, aciem in planitie, inter magnas rupes sita, struxit. *Ad praeoccupandos montes festinat.*

XXVI. Afranius, a Julianis se circumventum videns, in colle quodam constitit: emissisque cohortibus caetratis quatuor, montem, qui erat in conspectu *Hostem in magnas difficultates conjicit.*

Cap. XXIV. Frontin. 1. 8. Caes. Cap. XXV. Frontin. 2, 6. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. excelsiſſimus, occupari juſſit, caſtra ibi positurus. Sed caetrati ab equitatu Caesaris ad unum omnes interficiuntur. Hoc facto pugnandi cupiditate Caesaris copiae accenduntur, proeliumque poſtulant: si haec praetermittatur occasio, se poſtea, quum Caesar vellet, non eſſe pugnaturos minantur. Caesar tamen, neque suos objicere vulneribus et periculo volens, neque cives occidere, quibus clementiam suam omnibus modis approbare ſtudebat, abstinuit proelio, futurum sperans, ut sine pugna bellum conficeret, quod et aqua et re frumentaria hoſtes intercluserat. Igitur caſtra quam proxime hoſtem posuit: et, poſtridie, quum Pompejani frequentes aquatum exiviſſent, immiſſo equitatu, nihil eis tutum aut tranquillum eſſe paſſus eſt. Ea re cognita, Afranius atque Petrejus id consilii capiunt, ut, a vallo ad aquam brachiis ductis, aquationem expediant.

Milites Pompejani de pace agunt. XXVII. Hujus operis cauſſa quum longius paullo discessiſſent, liberam colloquendi facultatem nacti milites de pace agere incipiunt: paullatimque eo progrediuntur, ut, incolumitatem ducibus pacti, per primores centurionum Caesari pollicerentur, se signa ad eum translaturos eſſe. Quum jam omnium voluntate pro confecta pax haberetur, tamquam una ex duobus caſtra facta eſſent, permixti milites, ut quisque suos in tentoria abduxerant, aut sequuti fuerant, multa laetitia et gratulatione noctem celebrabant. His rebus auditis, Afranius in caſtra recurrit, ita comparatus, ut, quidquid accidiſſet, laturus non iniquo animo videretur.

Petrejus eam turbat. XXVIII. At Petrejus familiam armat, et cum hac, et praetoria cohorte, et paucis barbaris equitibus, beneficiariis suis, subito advolat, et, quotquot deprehendere Caesaris militum poteſt, obtruncat; tanto furore, ut etiam tribunum e suis, qui retinere impetum ejus voluerat, confoderet. Deinde flens circumit manipulos, ne se, neu Pompejum absentem deserant prodantque, obsecrat. Miles, subito immutatis animis, in praetorium concurrit. Ibi jusjurandum concipit Petrejus, *ſe exercitum ducesque non proditurum, neque deſerturum, neque ſibi ſeparatim a reliquis conſilium capturum.* In haec verba jurat ipse prior: adigit et Afranium in eadem: tribuni centurionesque, deinde

Cap. XXVIII. Appian. Caes.

es, exceptis aliquot tribunis et centurionibus, nte apud eum remanserunt.

X. Renovato bello, Afraniani pabuli et aqua- ppia premebantur: frumenti nonnullam copiam it, quod ab Ilerda cibaria dierum duodecim int. Sed auxiliares, quod unius diei se inire abant, neque ad portanda onera erant adsue- fame infeftabantur. Idcirco ex eo genere cre- Caesarem transfugia fiebant. In his anguftiis rat Pompejanis ducibus reliquum, quam ut rdam reverterentur, vel Tarraconem perge- 'arraco longius aberat; et Ilerdae nonnihil fru- erat relictum. igitur, hoc probato consilio, ionem inftituunt. Caesar cum legionibus se- equitatu carpit noviffimos. ad hunc repellen- epe se convertunt hoftes. ita simul inceditur, ine intermiffione pugnatur.

Renovatur bellum.

K. Quum aegre ad millia quatuor confectae viae nontem excelsum capiunt, et a fronte muniunt, caftra metarentur. Sed onerata jumenta reti- t: et, poftquam Caesarem caftra posuiffe, et pabulatum dimisiffe sensiffent, sub meridiem disceflerunt: ut, priusquam revocare Caesar poffet, aliquantum itineris conficeretur. Is vanus eis conatus fuit. Caesar, ftatim cum le- s subsequutus, et poft paucas horas equitatus eniens caftra, ubi minime voluiflent, metari Subftitit etiam in propinquo Caesar: sed ta- [illegible]

Sed impediti a Caesare,

U. c. 703. A. C. 49. ut priora mala non nisi aliis malis corrigi possent. Ea nocte aquatum nemo profectus est. Postero die, praeter castrorum praesidium, universus exercitus ad aquam educitur: pabulatum it nemo.

In maximas incidunt calamitates.

XXXI. Tum Caesar, ut his incommodis vexatos ad deditionem sine pugna cogeret, vallum fossamque circumducere coepit, ne qua possent erumpere. At illis omnis in hoc uno spes erat reliqua. Idcirco, et inopia pabuli, et quo expeditiores essent, omnibus sarcinariis jumentis interfectis, tertia die, quam circumvallari coeperant, circiter horam octavam, aciem pro castris constituerunt. Eduxit et Caesar suos, sed ita paratus animatusque, ut lacessentibus repugnaret; signa non inferret prior. Praeter pristinas rationes alienum dimicationi tempus arbitrabatur, quod adversarios ira et necessitas stimulabant: quae res etiam ignavis animum viresque facere consueverunt. Accedebat ad haec, quod in tanta vicinitate castrorum, vix enim mille passus intererant, nihil ad summam erat profecturus, parato hostibus, si pellerentur, receptu. Sic neutris pugnam incipientibus, quum ad noctem usque perstitissent acies, in castra reductae sunt.

XXXII. Postridie, dum Caesar operibus suis perficiendis instat, Afraniani vadum Sicoris tentare coeperunt. Caesar, ut hanc quoque spem illis amputaret, Germanos levis armaturae cum equitum parte transire flumen, crebrisque stationibus observari ripas jubet. Quum ita quartum in diem equi hostium pabulo carerent; ipsi aqua, lignatione, frumentatione prohiberentur, et in maxima siti terram fodiendo frustra puteos intra castra quaesivissent; colloquium defessi duces petunt, et id, si fieri posset, remoto a militibus loco. Colloquium concessum est, de loco negatum.

Colloquio petito,

Afranius suppliciter orat veniam.

XXXIII. Igitur, utroque exercitu coram, Afranius excusare incipit, *quod fidei suo imperatori servandae causa contra Caesarem tetendissent. Id se adeo nullo Caesaris odio fecisse, sed praeoccupatos legatione a Cn. Pompejo, priusquam ulla civilis belli suspicio exstitisset. Omnia expertos eo devenisse necessitatis, ut victos se esse fateantur.* tandem misericordiam Caesaris suppliciter appellat.

Cap. XXXI. Frontin. 2, 1. Caes. Cap. XXXII. Lucan. 4 v. 292. Caes. Cap. XXXIII. Lucan. Caes.

XIV. Caesar, ad haec leviter exprobrans du- rtinaciam, *qui, neque Caesaris lenitatem, neque suo- militum desiderium reveriti, quaesitam confectamque ıti noluissent, accidere ipsis*, aït, *quod soleat homini- iae arrogantiae, ut, quod paullo ante contempserint, r expetant. Se tamen neque illorum culpa, neque op- ate temporum posse permoveri, uti ab sua pristina man- e discedat. Igitur, quantumlibet sibi in manu sit re- ctas legiones, idque etiam facere debeat, si easdem il- ra se et paratas, et tot per annos retentas esse repu- ıen se contentum fore, si effecerit, ne hoc exercitu ad- contra se amplius uti possint. Unam igitur hanc esse ıem pacis, ut Afranius et Petrejus Hispaniis excedant, dimittant. Id si fiat, nemini se nociturum.* Ea res ssima militibus Afranianis fuit: quod ultro com- haberent missionis, qui a victore poenam ti- t. Idcirco, quum de loco et tempore dimit- oeptum esset agi, gestu ac voce significarunt, *itti velle. nec enim postea fidem promissorum praesti- ces, si praesens necessitas abscessisset.* Tandem ita it, ut, qui possessiones haberent in Hispania, reliqui ad Varum flumen, qui Galliarum et Li- terminus est, dimitterentur. Proximo biduo , si quas inter se controversias haberent, ul- Caesarem in jus adierunt. U. c. 703. A. C. 49. *Concedit ei Caesar certa conditione.*

XV. Interea, tertia ferme copiarum dimissa Q. Fufio Kaleno legato Caesar deducendos re- dedit. profectio sic instituta est, ut duae legio- esaris antecederent, ceterae sequerentur, in Afraniani essent; et terna castra in vicino po- ır. Ubi perventum ad Varum, reliquus exer- missus est. Duces cum insignioribus centurio- militum ad Pompejum profecti sunt: aliorum numerus, feliciora auspicia sequi certus, sa- to apud Caesarem dixit. *Pompejani excedunt Hispania.*

XVI. Caesar, his rebus gestis, quamquam mul- nisque caussis in Italiam revocabatur, tamen ni- acata Hispania excedere nolebat, veritus, quia iore provincia maximas clientelas Pompejus ha- ne iterum bellum ingens exsisteret. Idcirco, io Longino tribuno plebis cum duabus legioni- ıemisso, ipse sexcentos equites magnis itineri- *Varro Caesari se dedit.*

XXXV. Plut. Dio. Cap. XXXVI. Caes. de B. Civil.

U. c. 703. A. C. 49. bus ducit Cordubam, quo convenire magiſtratus principesque provinciae juſſerat. Nulla fuit civitas, quae detrectaret imperium. Contra Varroni, qui hactenus eam provinciam obtinuerat, et completis duabus legionibus triginta cohortes alarias adjecerat, subito infeſta omnia fiunt. Cordubenses praesidium ab eo missum in sua poteſtate habent; Carmonenses ejiciunt. Varro Gades ire deſtinaverat, in ea insula frumento navibusque comparatis, duci bellum poſſe ratus: oppidoque C. Gallonium familiarem Domitii praefecerat. Sed is, Gaditanorum minis territus, profugit. Varroni quum Gadibus, quum Italicae praeclusus aditus eſſet, et una legio ex duabus, ipso inspectante, disceſſiſſet e caſtris, alteram, cum publicis rationibus et pecunia, quam habebat, Caesari transdit.

Caesar conſtituit Hispanias. XXXVII. Caesar, Gades profectus, pecunias monumentaque referri in templum Herculis jubet, quae erant inde juſſu Varronis deprompta: Gaditanis civitatem Romanam dat; idque beneficium poſtea populus Romanus habuit ratum. Provinciae Q. Caſſius praeficitur, quod quaeſtor olim Pompeji gentis mores perdidiciſſe credebatur; eique legiones quatuor attribuuntur. Nemini ulla fit a Caesare injuria, praeterquam quod pecunia ubique grandis exigebatur. His rebus ita conſtitutis, Caesar Varronianis navibus Tarraconem revertitur, ibique conventum provinciae citerioris agit: et, quemadmodum in ulteriore fecerat, publice privatimque praemia bene meritis distribuit. Pedeſtri deinde itinere Narbonem digreſſus, quum per Pyrenaeum pergeret, tropaeum nullum posuit, quod ea res Pompejo quoque crimini erat data: sed aram haud procul Pompejanis monumentis ingenti mole ex polito lapide ſtruxit, Alexandrum imitatus, qui, ad imitationem Herculis et Liberi, multis locis ad propagandam victoriarum suarum memoriam aras erexiſſe ferebatur.

Massiliam proficiscitur. XXXVIII. Quum Narbonem perveniſſet, cognitis, quae interim erant ad Maſſiliam geſta, eo proficisci ſtatuit. Quippe Maſſilienses, nihil damno navalis pugnae deterriti, C. Trebonio, quem obsidioni praefecerat Caesar, ſtrenue reſtiterant: et maxima ejus opera, tor-

Cap. XXXVII. Liv. Epit. Dio. Appian. Caes. Dio. Caes. Dio. Caes. Dio. Q. Curt. 8, 11. et 9, 3. Vide et Freinshem. Indic. in Curt. in voce *Arae*. Cap. XXXVIII. Caes.

mentorum multitudine et loci natura ac munitione adjuti, perruperant, ea machinarum violentia, ut asseres pedum duodecim, ferreis praefixi cuspidibus, ingentibus ballistis per quatuor ordines cratium transacti in terram penetrarent. Interim L. Nasidius, imprudente Curione, per Siculum fretum cum navibus septemdecim ad Massiliensium castellum Tauroënta pervenit: auctorque fuit civitati, ut denuo maritimae pugnae fortunam tentaret. At Brutus, ad priorem classem additis navibus, quas de Massiliensibus nuper ceperat, iterum eos profligavit, navibus demersis quinque, quatuor captis. una cum Nasidianis navibus discessit, quae, vix coepto certamine, profugerant. Nec tamen eo secius in defensionis suscepto proposito perseveratum fuit: quamquam Caesari jam Hispanias accessisse fama tulerat. U. c. 703. A. C. 49.

XXXIX. Ingentia deinceps opera Trebonii et incensa ab hostibus, et a Trebonio refecta sunt: quorum adnotare rationem nihil attinet, quum Caesaris commentarii vivant, quibus tota ista obsidio inimitabili nostris temporibus elegantia describitur. Ad ultimum omnibus defatigati malis, nam, ad incommoda belli, e victu tenui et corrupto (hordeo et panico vetere alebantur) pestilentiae malum accesserat, Caesaris fidei se permiserunt. Fuerat iis Caesar, nec sine caussa, iratissimus. igitur, praeter vitam et libertatem, nihil ferme reliquit victis. arma, naves, pecuniae statim, cetera mox adempta sunt. Postea tamen subinde remisit aliquid irae, nomini parcens et vetustati civitatis. Sed paucis ante diebus, quam in potestatem Caesaris Massilia concederet, L. Domitius cum una nave profugerat. *Eamque recipit.*

XL. His rebus ita gestis, Caesar, praemissis aliquot legionibus in Italiam, proficisci ad urbem statuit: quod se dictatorem esse dictum Narbone cognoverat. Rem tantam temporum potius licentia, quam jure et more majorum, M. Aemilius Lepidus praetor perfecerat, is qui postea cum Antonio et Octaviano Caesare triumviratum invasit. *Falso credi* jactabat, *nisi a consule dictatorem dici non posse: nam et olim a tribuno militum A. Cornelio Mamercum Aemilium dictum esse de sententia collegii,* *Dictator dicitur.*

Cap. XXXVIII. Dio. Cap. XXXIX. Flor. 4, 2. Caes. Cic. Phil. 8, 6. Flor. Oros. Dio. Cic. Strabo, l. 4. p. 181. Caes. Cap. XL. Appian. Caes. Cic. ad Att. 9, 8. Dio. Liv. 4, 31.

U. c. 703. A. C. 49. *quum itidem propter intempestivam quorumdam dubitationem augures consuli senatus censuisset.* Ita, ceteris invitissimis, propositum Lepidus tenuit, senatus tamen obtendens auctoritatem populique jussum: quum in his nominibus nihil tum, praeter ipsa nomina, foret.

Nona legio seditionem movet.

XLI. Sed arma hostium, jura civium pari impetu proterentem pars exercitus, quo adjutore haec omnia egerat, terrere seditionibus coepit. Nona legio, praemissa cum aliis in Italiam, postquam Placentiam attigerat, tumultum movit, missionem postulans; *quam, olim etiam decreto senatus jussam, tot iniquis laboribus vulneribusque abunde meruissent. Praeterea sibi ad Brundisium denarios quingenos promissos, nequedum repraesentatos esse.* Verior tamen caussa erat, militum cupiditas et ira; quod, praedae suae cuncta cessura sperantes post victoriam, ab omni injuria temperare cogebantur. simul ea opinione ferociam augebant, quod, armato adhuc Pompejo, suae opis egere Caesarem arbitrabantur. At ille, insolens cogi, semperque in maximis periculis maximum animum habere suetus, minime cessit tumultuantibus: quamquam eo jam esset provecta seditio, ut in perniciem imperatoris eruptura videretur.

Caesaris oratio ad seditiosos.

XLII. Vocatos igitur in concionem milites, (nam, audito hoc motu, celeriter Massilia advolaverat) simul adesse jussis, quos ipse adduxerat praesidii caussa, et ut plures discerent, quam immotum adversus ejusmodi terrores imperatorem haberent, ita circumfusos adfatus est. *Quis novus hic incessit animis vestris furor, ut, omnibus his bellis tranquilli et obsequentes, hoc maxime tempore seditionem captetis, quo ego, fine jam instante laboris, de praemiis vestris attentissime cogitabam? quae vos omnia vecordissima audacia corrumpitis: priora merita obliteratis: me, quem semper vestri cupidissimum estis experti, ex imperatore vestro inimicum atque hostem redegistis.*

XLIII. *An enim stolidas illas minas et temerarias voces vestras terrore potius, quam ira, pectus hoc repleturas putavistis? Scilicet qui barbarorum ferocissimos domui, civium potentissimos cogi in ordinem, non timui Pompejos, non timui Scipiones, militum meorum voces, militum meorum manus ti-*

Cap. XL. Plut. Caes. Cap. XLI. Lucan. l. 5. v. 237. Sueton. Caes. c. 69. Cic. ad Fam. 8, 8. Dio. Appian. Dio. Lucan. et Sueton. Frontin. 1, 9. Cap. XLII. Dio. Appian.

meam! En adſum C. Caeſar, nudumque pectus et paratum percuſſuris offero. peragite ſcelus, et, cujus ante hanc fortunam imperio ſemper paruiſtis, nunc omnium late victorem, ſi audetis, contemnite! Quod ſi vero, uti res docet, tantum animorum non eſt, ut vel conſpectum meum ferre poſſitis; quanto intervallo meam veſtramque conditionem fata diſcreverint, diſcite. Miſſionem poſtulatis, tamquam carere vobis hoc tempore nequeam. Ecce autem do, quod petitis, vosque a ſignis meis diſcedere jubeo. An enim exiſtimatis, ſi a vobis deſeror, defuturas mihi manus, quibus paucas has bellorum reliquias profligem? Bonus et felix imperator ubivis reperit milites; et, ſi nulli usquam eſſent, abducerem vel ex hoſtium caſtris. U. c. 703. A. C. 49. **Negat se illorum opera indigere.**

XLIV. *Utrum ego vobis, an vero vos me magis indigeatis, haec tam recentia, tam certa documenta admonere vos non potuerunt? Nuper, tantum bellum cum paucis cohortibus orſus, intra viceſimum diem ſupra quatuor legiones hoſtium meas feci. atque illi milites laeti lubentesque imperata faciunt; et, quod me potius imperatore ferunt arma, fortunae ſuae gratulantur. Vos quoque, ſi aliis ſub ducibus merentes in meam veniſſetis poteſtatem, idem faceretis. Nunc, ſecunda tantum, imperatoris veſtri virtute, non veſtra, (ne erretis) experti, neque cui militetis, neque qui vos ipſi ſitis, agnoſcitis. Agite, ſi placet, et vel ad Pompejum tranſite. Ecquis veſtrum tam eſt arrogans, ut non multis modis T. Labieno ſe fateatur inferiorem? At ille, meis auſpiciis ubique magnificus, ubique victor, cum imperatore mutavit fortunam, et, quaſi repente factus eſſet alius, ignarus antea timoris et fugae, nunc nusquam locorum audet conſiſtere.* **Sibi vel ab hoſtibus militum copiam fore.**

XLV. *Ite, ite, et hoc exemplum ſequimini, quando vos felicitatis veſtrae piget. Stipendia vobis juſto tempore dantur; annona numquam defuit; nihil operae vobis, nihil periculi injunctum eſt, cujus vos poenitere debeat. Majore ſudoris, quam ſanguinis, impenſa res omnium pretioſiſſimas, ſecuritatem, gloriam, victoriam, quaeſiviſtis. neque dona vobis atque praemia defuerunt, quae ſemper larga manu diſtribui; in poenis parcior, nec temere ultra verborum caſtigationem progreſſus. At nunc, ut ſentiatis, quem provocaveritis, utque veſtrae poenae exemplum a pari inſania Romanos exercitus abſterreat, morem majorum et clariſſimorum ducum inſtituta ſequutus, legionem decimabo. Sane amari ſemper a militibus meis, quam timeri, malui. Sed, quoniam alterum, quum* **Legioni decimationem minatur.**

Cap. XLIII. Lucan. Sueton. Lucan. Frontin. Appian. Dio.
Cap. XLV. Appian.

U. c. 703. A. C. 49. *praestare deberetis, omisistis, alterum, quod effecistis necessarium, subite.*

Sed multitudini dat veniam.

XLVI. Quum hanc ad vocem orta militum comploratio esset, tribuni centurionesque, exquisitissimis precibus placare Caesaris iram nisi, vix tandem effecerunt, ut flecti videretur. Igitur, resumpto sermone, *Nihil quidem concedi*, aït, *oportebat ita meritis: sed tamen, contentus poena paucorum, dabo multitudini poenitentiae locum. Vos autem, quibus haec venia conceditur, quid actum sit hodie, et qua spe pactoque dimittamini, diligenter mementote. Nam, si postea vel minimi motus aut auctores aliis, aut socii fueritis, veteris simul recentisque delicti poenam non effugietis. Militem non solum indefessum ad labores, impigrum ad proelia, sed etiam vel maxime morigerum duci esse oportet: hoc si absit, reliqua saepius in perniciem omnium, quam cujusquam commodo, cedunt. Majores nostri, penes quos aliquot saeculis summa belli gloria per homines fuit, nullius rei diligentiores, quam disciplinae militaris, custodes fuerunt. Iisdem illis certum immotumque semper fuit, plus in duce, quam in exercitu, reponere. Atque hoc universa rerum natura docere paullisper attentos debuisset. ubique minoris est, quod regitur, quam quod imperat. Ideoque Jovem, cujus in potestate omnia esse credimus, optimum maximumque vocamus: et in homine, membris omnibus totoque corpore una mens, a qua reguntur, potior est.*

Tantum duodecim puniuntur.

XLVII. *Haec prius intelligere vos voluissem, et erat melius. ut tamen simul et necessariae severitatis; et solitae clementiae meae ratio habeatur, in paucos edam exemplum, quod in totam legionem oportuisset. Centum et viginti seditionis auctores deposco, unde duodecim ad poenam sorte vocentur; et erit aliquod poenitentiae signum, si pessimos homines obedienter tradideritis.* Sortes ita de industria sunt temperatae, ut seditiosissimus quisque duceretur. Sed, quum ex hoc numero unum tempore seditionis abfuisse constaret, centurionem, cujus calumnia nomen delatum innocentis fuerat, pro illo Caesar occidi jussit. His securi percussis, exauctorata legio, non ferens ignominiam, quum repudiari suam operam cerneret, non destitit satisfacere imperatori, donec, multis et supplicibus precibus exorato, pristinum in sacramentum reciperetur.

Cap. XLVI. Dio. Cap. XLVII. Appian. Dio. Appian. Frontin. 4, 5. Sueton.

XLVIII. Placentina seditione composita, Caesar legiones maximis itineribus in Apuliam et Bruttium mittit, navium undique contrahendarum cauſſa: ipse, Romam in faciem pacis cum inermi comitatu profectus, dictaturam iniit, ut roganti scilicet populo Romano gratificaretur. Ceterum ille consul in annum sequentem creari voluerat, ut tyrannicam poteſtatem, quam usurpabat, legitimi magiſtratus vocabulo obtegeret. Simul servari speciem reipublicae volebat. et, quia consules ambo sequuti Pompejum fuerant, nec praetoribus creandi consules jus eſſe dicebatur, neneſſario faciundum putavit, ut comitiorum habendorum cauſſa dictaturam adsumeret. U. c. 703. A. C. 49. *Caesar Romae dictaturam init.*

XLIX. In hoc magiſtratu exsulibus, praeter T. Annium Milonem, reditum decrevit; et proscriptorum a Sulla liberis jus petendorum honorum contra legem Corneliam dedit. Ariſtobulum, quondam Judaeae regem, deinde triumphatum Pompejo, remisit, daturum in Syria turbas. Sed ille quidem a Pompejanis veneno eſſe interceptus traditur: filium Alexandrum, acceptis ea de re Pompeji literis, Scipio securi percuſſit Antiochiae, latrocinia objiciens. Habuit deinde comitia, seque et P. Servilium designavit consules. is enim erat annus, quo consulatum ei gerere per leges licebat: quarum vim quum vi majore solveret, speciem ubivis magna veneratione sectabatur. L. Pisonem collegam adsumpturus videbatur. sed, quia legatos ad Pompejum mittendos Piso censuerat, eratque eam ob cauſſam increpitus ab Isaurico, illi honorem libertas abstulit, huic adulatio dedit. Comitia ceterorum quoque magiſtratuum sunt habita; pontificum etiam in loca demortuorum: feriaeque Latinae celebratae. *Ejus acta urbana.*

L. Oppreſſis deinde aere alieno consulendum putavit; sed ita, ne subruere fidem, et, dum aliorum neceſſitati cupidius consulit, aliorum juri vim facere intolerandam videretur. Conſtituit igitur, *ut arbitri darentur*, (nam ipsius verba lubentiſſime pono) *per quos fierent aeſtimationes poſſeſſionum et rerum, quanti quaeque ea-* *Ejus de alieno aere aequissima conſtitutio.*

Cap. XLVIII. Lucan. 5, 374. Plut. Appian. Dio. Lucan. Cic. ad Att. 9, 9. Caes. de B. Civil. l. 3. Cap. XLIX. Appian Plut. Dionys. Hal. l. 8. Sueton. Caes. c. 41. Dio. et Joseph. Ant. 14, 13. et 15. Dio. Caes. de B. Civil. l. 3. Lucan. Dio. Plut. Dio. Lucan. Cap. L. Caes. Appian. Dio. Sueton. Caes. c. 42. Caes.

U.c.703. A.C. 49. *rum ante bellum fuisset: atque eae creditoribus transderentur.* Hi arbitratores, ne quis alteri parti addictiores electos quereretur, sorte creabantur. Hac conditione quarta fere pars crediti deperibat: sed facile patiebantur homines, quia timor novarum tabularum, quae vulgo postulari coeperant, tollebatur. Quia deinde rumor percrebuerat, multos aurum argentumque, ne creditoribus solverent, supprimere; horum nequitia abusus legem tulit, *ne quis supra sestertia sexaginta in numerato haberet.* sic providebatur, ne quis magnarum opum fiducia adjicere ad res novandas animum posset. Plebs ad haec addi postulabat, ut praemia servis, qui dominos in hanc legem peccantes detulissent, decernerentur: sed abnuit Caesar, juratusque negavit, servis adversus dominos crediturum.

In Illyrico Caesaris duces rem male gerunt.

LI. Inter haec tam prospera non modicam accepit per duces suos in Illyrico cladem. P. Cornelium Dolabellam, quum a Caesare naves haberet, M. Octavius et L. Scribonius Libo, quos Liburnicae atque Achaïcae classi Pompejus praefecerat, victum exutumque copiis Dalmatia expulerunt. Sed ille quidem, amissa classe, perfugit ad C. Antonium, qui ad Curictam (Japodum litoribus adsita est insula, ad maris Adriatici fauces) castra habebat. Sed ipsum quoque Antonium, quum ulcisci Dolabellam cuperet, cum Q. Hortensio, qui ab infero mari classem adduxerat, Pompejani duces superarunt: quamquam ei L. Minucius Basilus, C. Sallustius Crispus, ex singulis legionibus, quibus praeerant, cohortes aliquot subsidio misissent. Antonius Curictam refugit, asperitate situs et incolarum virtute confisus. Sed, ubi Octavius et Libo cum ingentibus copiis classicorum adfuerunt, desertosque a sociis urgere fames coepit, et ad Pompejanas partes palam transgressus vir fortissimus T. Pusio sollicitare, Antonius se cum quindecim cohortibus dedidit: omnesque ad Pompejum a Libone deducti sunt. Evasere tamen prius pauci ad Basilum, qui copias instructas ex adverso litore ostenderat.

C. Antonius se dedit.

LII. Ea spes audaciam parti militum fecit, ut nova ratione tentarent per mare fugam. Namque, re-

Cap. L. Dio. Sueton. Caes. Dio. Cap. LI. Lucan. 4, 402. Oros. 6, 15. Sueton. Caes. c. 36. Flor. 4, 2. Oros. Dio. Oros. Flor. Strabo, l. 7. p. 315. Ptolem. 2, 17. Dio. Oros. Lucan. Dio. Caes. de B. Civil. l. 3. c. 68. Liv. Epit. Appian. Oros. Dio. Lucan.

fluxu exspectato, rates conscenderunt ita contextas, ut geminatis cupparum ordinibus incumberent, quo inter utrumque ordinem occulto remigio proveherentur. Series cupparum ad firmitudinem catenis ferreis colligabantur. In medio ratis erecta turris erat, unde, sicubi vim faceret hostis, defendi posset. Ex tribus ejusmodi ratibus prima et sequens aestus beneficio litus optatum tenuerunt: tertia, quae vehebat Opiterginos, in occultos quasi casses incidit, quos Pompejani Cilices, usitata sibi, quum adhuc piraticam facerent, arte, funibus sub mari circumductis paraverant. His deprehensa ratis, et ad scopulos, unde religata vincula fuerant, attracta, quum ab hostibus terra marique oppugnaretur, defensa tamen est, quia supervenientes tenebrae proelium diremerant. U. c. 703. A. C. 49. *Opiterginorum ratis deprehenditur.*

LIII. Praeerat Opiterginis tribunus, Vultejus nomine. Hic, quum neque vincula rumpere tentantibus res succederet, neque aliud sperari effugium posset, *Parvum*, inquit, *deliberandi spatium noctis hujus mora praestat, milites. neque etiam multa deliberandi aut anceps materia est. Si possemus et mortem et ignominiam effugere, hoc nimirum prorsus esse faciundum nemo ambigeret. Nunc, quoniam alterutrum necessario legendum est, utrum sit optabilius, aliqua esse dubitatio timidis et ignavis, et Caesarem proditurîs, posset. Nobis quidem neque ingratis esse adversus eum, cujus maximis beneficiis saepe usi sumus, libeat, neque virtutis nostrae gloriam turpi commaculare infamia.* *Illi, hortante Vultejo,*

LIV. *Quid igitur adferri potest, quo minus libertate, donec adest, utamur, et in praestantissimam conditionem nos vindicemus; ut neque adversariis quidquam in nos liceat, et facinus nostrum aeterna fama sequatur? praesertim quia fortes ab ignominia mors absolvit, post ignominiam nihilominus subeunda mors est. Promittent haud dubie vitam. sed quid nobis opus est vita agenda precario? Quid si vero fallant fidem? et, qui mori per virtutem potuimus, turpes irrisique alieno arbitrio cervicem demus? quid si, ad longius neque simplex supplicium servati, ad Pompejum adducamur, tam inimicum nobis semper, quam propitius Caesar fuit? ad Marcellum, cujus animum supplicio Novocomensis illius experti sumus? Hos videre, his supplicare Transpadanus quisquam poterit?*

LV. *Hoc ne conjuges quidem liberique nostri velint; ob quae nomina quandoque consilium mutarunt, qui de se decreverant. Pro Caesare perire omnes optent, quam vel regnare*

Cap. LII. Flor. Lucan. Cap. LIV. Quintil. l. 3. c. 8.

U. c. 703. A. C. 49. *cum hujus inimicis. Sed neque in eo res est: quin omnia sunt in potestate Caesaris, et, si hunc offendimus, illi perierunt. Sic eadem via, quae nobis ad gloriam et libertatem patet, a civitate nostra famam proditionis, iram victoris, metum, periculum, cladem avertimus, Caesaremque magis etiam ei conciliamus. cujus equidem quia notissima nobis est liberalitas, quis futurum ambigat, quin et nos ille laudet, et ob nostrum factum universae genti pretium tribuat?* Nec fefellit eum animus. quippe Caesar, ubi propter ipsum mille circiter Opiterginos, ut fidem ei servarent, in eadem rate mutuis vulneribus concidisse didicit; priusquam ab urbe proficisceretur, non illi solum oppido, sed omnibus omnino Transpadanis, civitatem Romanam dedit.

Mutuis vulneribus se conficiunt.

Curio in Africam transjicit.

LVI. Caji deinde Curionis referenda clades est, sub idem tempus in Africa occisi. Sed illi quidem principia nimis laeta fuerunt. Recepta sine certamine Sicilia, sicut jussus erat a Caesare, in Africam transjecit legiones. Provinciam eam obtinere L. Tubero debuerat, ex senatusconsulto sortitus: sed, illo cunctante, P. Attius Varus, qui Auximo profugiens Uticam pervenerat, clamore multitudinis ad se delatum imperium arripuit; Tuberonemque venientem, quamquam earumdem partium esset, exclusit provincia: ne filium quidem valetudine adfectum exponere, sed nec aquam haurire, passus. Atque iste quidem Varus provinciam eam prius ex praetura obtinuerat. quo facilius ei fuit, propter hominum locorumque notitiam delectus agere, et alia tuendae provinciae parare. Igitur duas jam legiones habebat sub signis: nec minus reponebat spei in Mauri regis amicitia, cui transditum a patre Hiempsale erat hospitium cum Pompejo, et maxima cum Curione simultas, qui in tribunatu legem de publicando Jubae regno promulgaverat. Adversus has duas legiones Curio transportavit et quingentos equites, navibus longis duodecim et multis onerariis.

Laeta ejus initia.

LVII. Ad hujus classis conspectum L. Caesar adolescens, qui ad Clupeam adventum Julianorum cum decem rostratis opperiebatur, multitudine velorum territus, Adrumetum perfugit. Curio, praeter Uti-

Cap. LV. Flor. Liv. Epit. Dio. Lucan. Cap. LVI. Dio. Sueton. Liv. Epit. Appian. Flor. Oros. Lucan. Caes. Civil. l. 2. Caes. Civil. 1. Cic. pro Ligar. c. 7. Caes. Civil. 1. Cic. pro Lig. c. 1. Caes. Lucan. 4, 668. Caes. Civil. 2. Dio. Caes. Appian. Cap. LVII. Caes.

cam ad flumen Bagradam progreſſus, exscensione facta, caſtra locat. inde ad exploranda caſtra Cornelia (nobilitatem nomenque loco prioris Africani expeditio fecerat) cum equitatu pergit, levique proelio victis Numidis, qui, ut tutum agreſtibus receptum facerent, ex caſtris Vari oppido conjunctis excurrerant, et, adventu longarum navium audacior, pronunciat navibus onerariis, quae numero circiter ducentae ſtabant ad Uticam, *pro hoſtibus ſe habiturum, qui non extemplo curſum ad caſtra Cornelia direxiſſent.* Obsequuti sunt universi, exercitumque Curionis omnium rerum copia repleverunt. Mox iterum in caſtra ad Bagradam se recepit Curio, quia adversarii, caſtra Cornelia occupaturum suspicati, aquas veneno infecerant; et, acclamatione totius exercitus appellatus imperator, poſtero die movet Uticam, et caſtra prope oppidum ponit. Nondum perfectis operibus, ſit certior adeſſe magna Jubae regis auxilia, Uticamque sine timore pergere. igitur equitibus immiſſis hos disturbat, et magnum interficit peditum numerum, qui tam celeriter in oppidum se recipere nequiverant.

U. c. 703. A. C. 49.

LVIII. Sed proxima nocte, quum centuriones Marsi duo cum manipularibus aliquot ad Varum perfugiſſent, in spem ille venit, totum corrumpi Curionis exercitum poſſe. Igitur, eductis legionibus, ut inter se et Curionem una tantum vallis intereſſet, tentare milites per Sex. Quintilium Varum coepit, qui L. Domitii quaeſtor ad Corfinium fuerat. Igitur, notos sibi centuriones militesque compellans, *ut ad prius ſacramentum redirent*, obsecrabat, *relinquerentque illos, a quibus capti perfugarum in numero haberentur, et per ſummam contumeliam hoc vocabulo notarentur.* Poſtremo largitionem a se et P. Attio oſtentat, si prioribus partibus concilientur. Ad haec neutram in partem significatione voluntatis facta, exercitus in caſtra reducti sunt.

Ejus milites sollicitantur ad proditionem.

LIX. Sed tentati militum animi caſtra Curionis timore et suspicione compleverant. Nam, paucis mutatis centurionibus, iidem ordines manipulique manebant, quales eo tempore fuerant, quum ad Corfinium a Caesare caperentur: praeterea genus erat hominum ex municipiis Pompejo addictiſſimis, Peligni Marsique. Haec omnia non parum magnas timendi cauſſas adferebant, et quod superiore nocte, inter transfu-

Inde metus in caſtris Curionis.

Cap. LVII. Appian. Lucan. 4, 655. Caes. Appian. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. gium paucorum, excepti graviores quidam militum sermones, nonnulli et conficti erant. Igitur in principiis de summa rerum sententiae dicebantur. alii regrediundum in castra Cornelia censebant; quidam oppugnanda hostium castra. Neutrum consilium Curioni placuit: alterum abjecti nimis animi, alterum temerarii videbatur.

Curionis concio.

LX. Igitur, dimisso consilio, milites ad concionem vocat: *quantum eorum fidei Caesar credat*, exponit. *non debere hunc deseri, a quo maxima sint exspectanda praemia; praesertim dijudicata jam fortuna belli, duabusque Hispaniis receptis. Frustra jactare prius sacramentum adversarios. non legiones illud, sed ducem Domitium, abrupisse. proditos ab eo milites, a Caesare conservatos, non beneficii modo gratia, sed in verba Caesaris sponte adactos, nova religione teneri. Quod si caussam a Caesare desciscendi nullam habeant, in se quoque nihil esse sperare, quod offendat. Praeclaram sibi erga milites voluntatem constare: diligentiam duce dignam praestitisse hactenus: etiam fortunam adfuisse conatibus. Atque haec omnia nuper adeo consensu universorum esse adprobata, quum sit Imperator ab iis appellatus. Cujus honoris gratiam se ipsis facere, si poeniteat.*

Pugna inter Curionem et Varum.

LXI. Adhuc dicentem interrupit militum clamor, indigne ferentium, quod suspecti proditionis essent, et ad omnia pericula fidem suam operamque offerentium. Unde Curio, jam animosior, postridie eodem loco, quo antea, in acie adstitit. Eduxit et Varus suos, uterque legionum Domitianarum fiducia, quas Curio mansuras in recenti sacramento, Varus redituras ad vetus, putabant. Sed, ubi vallem transire Vari equitatus omnis cum parte levis armaturae coepit, equites Curionis cum duabus Marrucinorum cohortibus, impetu facto, relictos a suis velites ceciderunt. Qua re Varianos perturbatos cernens Rebilus, legatus Caesaris, quem ob peritiam rei militaris ex Sicilia Curio secum adduxerat, instare, atque tempore uti jubet.

Curionis audàcia et victoria.

LXII. Nec moratus Curio, ut erat acer et audax, primus procurrit in vallem, impeditam adeo, ut ab altera parte, nisi adjuti a suis, adscensum difficulter molirentur. Sed hostes, animis perculsis, neque ullius, nisi fugae, memores, priusquam ad jactum teli perventum esset, in castra omnes refugerunt, tanta consternatione, ut in portis et angustiis viarum plures

res obtriti oppreſſique a suis sine vulnere morerentur, quam interfecti in proelio fuerant. Et, nisi Curionis milites, tantum ad pugnam profecti, sola secum arma extuliſſent, eodem impetu expugnari caſtra potuerunt. Memorabile tum facinus Pelignus quidam, nomine Fabius, edidit. Namque, fugientibus immixtus, magna voce Varum idemtidem invocans requirebat. Ubi ille, credens unum e suis, reſtitit, quis eſſet, et quid vellet, interrogans; Fabius ſtricto gladio eum petiit: et interfeciſſet, nisi, scuto sublato, vitaſſet ictum Varus. Fabium, qui proximi forte erant, milites occiderunt. isque solus Curionis militum ea pugna cecidit: adversariorum desiderati circiter sexcenti, et mille praeterea vulnerati sunt. Varus, quum suos mirifice perterrefactos animadverteret, exercitum de tertia vigilia ex caſtris in oppidum reduxit.

U. c. 703.
A. C. 49.

LXIII. Curio circummunire oppidum inſtituit; magna spe, quod Hispaniensem Caesaris victoriam, quae multorum literis ac nunciis in Africam perferebatur, omnium animos inclinaturam in has partes rebatur. Idcirco, quum regem Jubam venire cum ingenti exercitu audiſſet, vix credere potuit: donec minus quinque et viginti millibus abeſſe didicit regis copias. tum in caſtra Cornelia se recepit, ubi tuto bellum duceret, donec ex Sicilia duae aliae legiones, et reliquus equitatus adveheretur. Sed in optimo consilio permanere licitum ei non fuit per Uticensium quosdam, qui in caſtra ejus perfugerant. Ii, revocatum Leptitanorum bello regem disceſſiſſe cum maxima copiarum parte, nunciabant: Sabura duce modicam manum pergere Uticam, jamque haud procul oppido diſtare. Sed ea fraus Maurorum erat: praemiſſusque Sabura rumorem eum sparserat. ceterum rex cum omnibus copiis sequebatur.

Rex Juba movet adversus Curionem.

LXIV. At Curio, praemiſſis prima nocte equitibus, quarta vigilia cum legionibus ad caſtra Saburae contendit. Huic equites occurrunt, rem a se bene geſtam nunciant. cupiditas hominis magis inflammatur. quaerit ex captivis, quis caſtris ad Bagradam praesit? respondent Saburam. Ille ſtudio conficiendi itineris quaerit ultra nihil, conversusque ad suos, *Vi-*

Eumque cum toto exercitu delet.

Cap. LXIII. Lucan. 4, 717. Frontin. 2, 5. Cap. LXIV. Caes.

U. c. 703. A. C. 49. *detis*, inquit, *eadem omnia et hos et perfugas Uticenses dicere.* Summa deinde festinatione procedit ad hostem. At ille simulatione timoris paullatim cedit, juvenilemque animum magis magisque vanae alacritatis implet. Sic in patentes campos protractus, equitatu Numidico circumvenitur. Fessi erant Romani equites peditesque itineris longinquitate, sedecim millibus passuum confectis; equites etiam superioris noctis proelio. igitur, quum neque timidis ad fugam, neque fortibus ad pugnandum vires superessent, occidione totus exercitus caeditur. Ipse Curio, quum Cn. Domitius praefectus equitum hortaretur, ut fuga salutem peteret, *nunquam se venturum*, dixit, *in conspectum Caesaris, amisso, quem suae fidei credidisset, exercitu.* atque ita, ut res temeritate sua perditas morte sequeretur, proelians interfectus est. His rebus auditis, naves, quae ad castra Cornelia stabant, cum paucis militibus, qui ad primam rei famam eo decurrerant, in Siciliam celeriter se receperunt. Reliqui (nam quinque cohortes praesidio relictae castris fuerant) Varo se dediderunt.

Jubae arrogantia.

LXV. Ceterum Juba, suae victoriae praemia alieno arbitrio minui non posse dictitans, magnam eorum partem interfecit: ceteros misit in regnum, frustra conquerente Varo, suam fidem ab eo laedi. Sed eum adeo rex contemnebat, ut in oppidum invectus, multis populi Romani senatoribus prosequentibus, quae fieri vellet Uticae atque in provincia, pro imperio constitueret. quibus effectis rebus, paullo post cum omnibus copiis in regnum rediit. Haec postquam in urbem et in Macedoniam nunciata sunt, diversam, pro dissensione animorum, a Romanis mercedem Juba tulit. Pompejus, et qui cum eo erant, honorem ei habuerunt, regemque appellarunt: at Caesar et urbani judicarunt hostem, Bocchumque et Bogudem, quod ejus essent adversarii, reges appellandos esse censuerunt.

M. Octavii gesta in Dalmatia.

LXVI. Interim in Dalmatia M. Octavius, post discessum Liburnicarum navium, quibus Antonianos milites ad Pompejum Libo deducebat, Issam, insularum eo tractu nobilissimam, ab amicitia Caesaris avertit:

Cap. LXV. Dio. Lucan. 5, 56. Dio. Cap. LXVI. Caes. Civil. 3. Oros. 6, 15.

Salonas, quum fruſtra tentaſſet, oppugnare ſtatuit. At illi, quum ob paucitatem resiſtere non poſſent, servos puberes manumiserunt, et mulierum praesectis crinibus ad tormenta sunt usi. Octavius, horum pertinacia cognita, quinque caſtris oppidum clausit. At, quum obseſſi negligentius agi excubias apud hoſtem cernerent, pueris atque mulieribus in muro collocatis, ut species propugnatorum servaretur, eruptionem in proxima caſtra faciunt: hisque perruptis, (nam propter aeſtum multi milites ex ſtationibus disceſſerant) eodem impetu cetera omnia expugnant, Octaviumque, majore copiarum amiſſa parte, cum reliquis in naves compellunt. Octavius, tantam cladem paſſus, quum de Salonis expugnandis desperaſſet, jamque inſtaret hiems, Dyrrhachium ad Pompejum reversus eſt. U. c. 703. A. C. 49.

LXVII. Dum haec in Illyrico et Africa geruntur, Caesar, deposita in speciem civilis animi dictatura, sub alio nomine eadem omnia habiturus, Brundisium pergere ſtatuit, quo etiam legiones praemiserat, Pompejum petiturus: quem in usum tum aliis e fanis, tum ex ipso Capitolio, donaria pleraque omnia sustulerat. *Caesar adversum Pompejum proficiscitur.*

LXVIII. Neque mediocriter spem ejus erexerunt objecta tum et paullo poſt omina. Quippe, dum adornat iter, in comitatum ejus lauream supervolans milvus injecit: et poſtea, sacra eo faciente Fortunae, taurus adhuc intactus effugit, paludemque nactus eam tranavit. Responderunt aruspices, *Caeſaris fata ſic adumbraſſe Deos; manentique exitium, mare transeunti vitam victoriamque portendi.* Quamvis igitur hiems eſſet, et ob tempeſtates difficilis trajectus speraretur; ordinatis a tergo omnibus, Brundisium intendit iter. Exeuntem prosequuta ingens hominum multitudo pacem orabat, et cum Pompejo reditum in gratiam: satis enim apparebat, si vi victus alteruter eſſet, eumdem libertati, quem bello, finem fore. Profecto jam Caesare, pueri ludicra pugna concurrerunt Romae, superioresque exſtiterunt, qui Julianorum sibi nomen indiderant. *Bonis ominibus.*

Cap. LXVI. Strabo, l. 7. p. 315. Caes. Cap. LXVII. Jo. Sarisb. Polycrat. 3, 10. Plut. Caes. Appian. Dio. Caes. Cap. LXVIII. Dio. Flor. Plut. Appian. Dio. Flor. Appian. Dio.

U. c. 703. A. C. 49. *Brundisio transmittit in Graeciam.*

LXIX. Postquam Brundisium Caesar venit, quo legiones duodecim et omnem equitatum convenire jussserat, vix tantum reperit navium, ut quinque legiones transportari cum sexcentis equitibus possent. Igitur pro concione hortatus est milites, *ut aequo animo relinquerent impedimenta sua, quo plures imponi pugnatorum possent:* atque, ipsis alacriter acclamantibus, sine mora compleri naves jussit. Ceterum, ventis reflantibus, per aliquot dies haeserunt ad ancoras: quo temporis intervallo et consulatum Caesar iniit Brundisii, et aliae duae legiones supervenerunt. Septem igitur legiones, sed infrequentibus signis, quia bellis Gallicis et longo ab Hispania itinere, ad hoc autumni gravitate in Calabria, valde erant deminutae, in naves onerarias imposuit; rostratis, quarum habebat haud magnum numerum, ad praesidium Siciliae Sardiniaeque relictis. Haec classis, quum pridie Nonas Januarias solvisset, tota nocte propter malaciam propinquis locis haesit: postero die Graeciam attigit, tempestatibus ad Ceraunios delata montes, ibique, navibus omnibus incolumibus, milites exposuit.

U. c. 704. A. C. 48. C. Julio II. P. Servilio coss. *Numerus legionum transportatarum.*

Cap. LXIX. Caes. Plut. et Appian. Lucan. 5. v. 430. Appian. Caes. Appian. Caes. Dio. Appian. Caes. Liv. Epit.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI UNDECIMI.

M. Coelius Rufus praetor, quum seditiones in urbe concitaret, novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe, Miloni ex-

C. Caecilius Rufus] Lege *M. Coelius Rufus*. Est enim is, de quo Caesar lib. 3. B. Civ. [20.] ait: *Iisdem temporibus M. Coelius Rufus praetor, causa debitorum suscepta, initio magistratus tribunal suum juxta C. Trebonii praetoris urbani sellam collocavit.* Et Vellej. [2, 68.] *M. Coelius in praetura novarum tabularum auctor exstitit.* Item idem Coelius in epistola ad Ciceronem. Tolle *quam maxime* ex vet. lib. SIGON. *L. Cecilius Ruffus* Norv. *L. Caecilius Rufus* ed. Rom. princeps, teste Hearnio. *M. Cecilius Ruffus* Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. *M. Coelius Rufus*, ut Sigonius emendat, Leid. Ita autem legendum esse, Sigonio adsentitur Pighius in Ann. ad A. V. ɪɔccv. pag. 445. De veritate emendationis dubitat Xylander ad Dion. Cass. 42, 195. partim quia apud Dion. ibidem, ubi de eadem re tractat, ὁ Κεκίλιος ὁ Μάρκος vocatur, partim quia consul quidam *C. Caecilius Rufus* memoratur apud Dion. lib. 57. et in indice, et in ipso libro pag. 613. Verum, ut ordine inverso de posteriori loco prius videamus, altera parte difficultatis levabimur monendo, viros doctos docuisse, indicem consulum, Dionis libris praefixum, non ab ipso Dione, sed ab aliis, partim ex ipso Dione, partim aliunde, confectum esse. In ipso vero loco Dionis p. 613. legendum omnino est Γάϊός τε Καίλιος, vel Κοίλιος, pro Καικίλιος: nam consul hic *C. Coelius* vocatur apud Tacit. 2. Ann. 41. *C. CAELIVS. RVFVS* in lapide apud Gruter. 448, 8. quem Ryckius ad d. l. Taciti laudavit, et in alio apud Gudium 60, 8. *C. CAELIVS. VIRIANVS. RVFVS* apud eumdem 60, 2. Idem quidem *C. CAECILIVS. RVFVS* vocatur in alio iterum lapide apud eumdem 45, 8. Sed, hunc lapidem imperite descriptum esse, reliqui laudati testantur. In priori autem loco Dion. p. 195. Καίλιος ὁ Μάρκος, pro Κεκίλιος, legendum est. Verisimilius enim videtur, eum corruptum et emendandum esse ad exemplum Caesaris et Velleji, quam omnia illa loca ex Dione refingenda esse. Accedit, *Coelium* etiam vocari apud Oros. 6, 15. et Freculph. in Chron. part. 1. lib. 7. cap. 8. Solent autem alibi voces *Coelius* et *Caecilius*, sive, ut in Mstis exarari solent, *Celius* et *Cecilius*, a librariis commutari. Vide ad Epit. Liv. 73. 114. et Cortium ad Plinii 1, 5, 8. et 4, 17, 1. Praeterea mox *in urbe quam maxime concitaret* Norv. et edd. vett. At emendationem Sigonii, qui vo-

suli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se conjunxit. uterque, quum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra, Aegypti regina, a Ptolemaeo fratre regno pulsa est. Propter Q. Cassii praetoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt. Cn. Pompejus, ad Dyrrachium obsessus a

ces *quam maxime* tollendas monuit, et ex contextu etiam ejecit, teſtimonio suo firmant Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Vide ad Epit. 59. Insuper vocem *praetor* perperam omittit Voſſ. Ad haec *novarum turbarum spe* Boend. et edd. quas vidi, ante Mediolanensem anni 1505. quae recte *novarum tabularum* subposuit; quod firmant reliqui scripti. De tabulis novis vide Rhodigin. 12. Antiq Lect. 20. Marc. Donatum ad Sueton. Caes. 42. et viros doctos ad Salluſt. Catil. 22.

Uterque, quum bellum molirentur, interempti sunt] *Uterque, quum bellum moliretur* Lov. 2. *Utrique, quum bellum molirentur* Leid. Vide ad 36, 16, 6. Tum *injecti sunt* Voſſ. *interjecti sunt* Exc. Pithoei. *interfecti sunt* Leid Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. V. ad Epit. 73. Mox vocabulum *Aegypti* et praepositio *a* exsulant a Boend. Vide ad Epit. 46. *regina Aegypti* Berg. et Lov. 2. *ab Ptolemaeo* Leid.

Propter Q. Catuli praetoris avaritiam] Lege *Q. Cassii*, ut in emendationum libris correximus ex Dione. SIGON *propter Catuli praetoris avaritiam* Exc. Pithoei. *propter Q. Catuli avaritiam* Boend. *propter Q. Catulli avaritiam* Berg. *propter Q. Con. avaritiam* Voſſ. *propter Q. Catii praetoris avaritiam* Lov. 2. Prisca lectio supereſt in Leid. et Norv. At *Q. Cassii praetoris*, quod nemo adhuc viderat, legendum monuit Xylander ad Dion. Caſſ. 47. pag. 369. Certe non animadverterat Sigonius in prima ed. scholiorum, sed demum tetigit lib. 1. Emend. 12. in secunda deinde ed. quae diu poſt Dionem a Xylandro editum prodiit, scholiis inseruit. Ipse vero Xylander emendationem suam non tantum loco Dionis confirmari addit, sed etiam teſtimonio auctoris de B. Alexandr. cap. 48. et seqq. Ejus conjecturam probat etiam Pighius in Ann. ad A. V. ıɔccıv pag. 436. Clariſſ. Dukerus, praeter loca a Jac. Gronov. ad verba sequentia laudata, insuper videndum docuit Valer. Max. 9, 4, 2.

Cum duabus Varianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt] Nullae in Hispania fuerunt a Varo dictae vel ductae legiones. M. Varro tenuerat ulteriorem Hispaniam, ubi Corduba erat. Ejus legiones relictae illic fuerant et traditae Q. Caſſio Longino, cujus odio a Caesaris partibus poſtea iterum descivere, sed superveniente Lepido brevi ad officium redierunt. Vide Caesar. 2. Bell. Civ. 20. 21. et Auctor. B. Alex. 53 57. 58. Scribendum igitur hic vel *Varronis*, vel *Varro-*

Caesare, et, praesidiis ejus cum magna clade diversae partis expugnatis, obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus; omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Caesar ignovit.

nianis, ut Liv. 23, 38, 9. *Varroniani milites*. JAC. GRON. Voces *cum duabus* desunt in Voff. Lectio deinde Leid. *Varrianis legionibus* favet conjecturae Gronovii *Varroianis*, id eft, *Varronianis*. Praeterea a *partibus desciverunt*, media voce *Caesaris* omiffa, Voff. *a partibus Caesaris defuerunt* Lov. 2. unde conjici poffet, librarium scribere voluiffe *defecerunt*. Vide ad Epit. Liv. 44. quod tamen verae lectionis interpretationem censerem. Certe pari modo *defecissent*, pro *descissent*, exhibet cod. Haverk. supra 25, 16, 10. *desciverunt a partibus Caesaris* ed. Camp.

Cn. Pompejus ad Brundusium obsessus a Caesare] Quid eft tam novum, quam Pompejum obsessum a Caesare ad Brundusium? In vet. lib. eft *ad Dyrrachium*: atque idem tradunt omnes hiftorici. SIG. *ad Brachium* Berg. a manu pr. *ad Dirachium* a m. 2. *ad Durachium* Boend. *ad Dyrrachium* Leid. Voff. Lov. 2. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Dein *a Caesare* non agnoscit Leid. ut nec *a Caesare et* Berg. Verba autem *praesidiis ejus expugnatis* referenda effe ad praesidia Caesaris, docet Oros. 6, 15.

Translato in Thessalia bello, apud Pharsaliam acie victus est] Si *Pharsaliam* pro regione dixit, ut plerique alii, *apud* eft *in*. Ita Sueton. Aug. 92. *Apud insulam Capreas veterrimae ilicis demissos jam ad terram ramos languescentesque adventu suo convaluisse*. et cap. 93. *Quod Judaeam praetervehens apud Hierosolyma non sacrificasset*. Sed fortaffis *Pharsaliam* pro urbe posuit, ut Tacit. 1. Hift. 50. ex sententia Cellarii: *Pharsaliam, Philippos, et Perusiam, ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur*. Sic quoque in vulgari lectione Catulli carm. 65. v. 37.

Pharsaliam coëunt, Pharsalia tecta frequentant,

videtur accipi poffe, etsi aliter sentit Is. Voffius. Freinshemius Florum etiam 4, 2, 64: 66. et 84. forsan *Pharsaliam* pro urbe posuiffe putat. Sed plane non neceffe eft, primo loco ita sumi. DUK. *bello, victus est* Leid. *acie, magna Pompejanorum strage, victus est* Boend. et ed. Camp. *translata in Thessaliam acie victus est*, reliquis omiffis, Voff. Mox in fine hujus Epitomes *permiserant*, pro *permiserunt*, Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXVI.

IN LOCUM LIBRI CXI. T. LIVII.

U. c. 704. A. C. 48. *Pompeji apparatus.* I. Interea temporis, occupato per varia negotia Caesare, Cn. Pompejus, quum annum ad apparanda, quae vellet, liberum habuisset, ingentes terra marique vires contraxerat. Quinque legiones cum adjunctis equitibus trajecerat ab initio: unam deinde effecerat ex Sicilia, quae facta ex duabus *Gemella* vocabatur; et unam ex veteranis, qui in Creta et Macedonia sedes fixerant: duas in Asia conscribendas curaverat Lentulus. Praeterea cum duabus Syriacis legionibus, exercitus Crassiani reliquiis, Scipio Metellus exspectabatur. Sagittarios tria millia habebat: funditorum cohortes sex: equitum septem millia, maximam partem ex regum auxiliis. Naves insuper rostratas instructas habebat sexcentas: quarum praestantissimae centum Romani generis milites vehebant: onerariarum praeterea maximus numerus aderat.

Ejus classis et duces. II. Eam classem per omnem maritimam oram distribuerat, quae transitu Caesarem prohiberet. Navibus Aegyptiis Cn. Pompejus adolescens praeerat, Asiaticis D. Laelius, C. Triarius; Syriacis C. Cassius; Rhodiis C. Marcellus cum C. Coponio; Liburnicae atque Achaïcae classi Scribonius Libo, M. Octavius. Sed universae rei maritimae praefecturam M. Bibulus gerebat, cui omnes reliqui dicto audientes esse debebant. Civitates praeterea Dyrrhachium, Apolloniam, ceterasque ad eam oram hibernis occupare decreverat.

Cap. I. Caes. de B. Civil. l. 3. Appian. Civil. l. 2. Oros. 6, 15. Lucan. 3, 169. Vell. 2, 51. Plut. Pomp. Caes. Appian. Cap. II. Lucan. 5, 420. Vell. 2, 51. Caes.

III. At Lentulus Marcellusque consules, quum eorum in exitu annus esset, senatum convocarunt. Civilis enim discordia senatum quoque geminaverat, ut, et qui Romae, et qui Apolloniae erant, hoc ad se vocabulum traherent. Nam apud Pompejum haud minus ducenti senatores erant: tantum ei paraverat auctoritatis suscepta, ut putabatur, libertatis defensio. Igitur et quidam aetatis extremae, praeterea claudus altero pede, ad eum se contulerat; et M. Brutus, quamquam ad id tempus Pompejum, cujus jussu pater Bruti fuerat interfectus, neque salutare, neque respicere solitus. Ut autem omnia, quam fieri posset, proxime morem majorum agerentur; Thessalonicae per augures templum constituendum curaverant, ubi senatus cogi posset, quod alio loco facta senatusconsulta pro justis non habebantur. U. c. 704. A. C. 48. *Senatus Pompejanus Apolloniae.*

IV. Eo postquam convenit exsul senatus, verba de republica facere Lentulus instituit: *ante omnia decernendum huic coetui, hunc esse verum justumque populi Romani senatum: qui Romae sint, desertores caussae publicae, amicos tyranni, purgamenta potius amplissimi ordinis, quam membra, nequidquam usurpare vocabulum curiae, cujus jura prodiderint. Proximum esse, ut provideant, quomodo et per quos in posterum gerenda sit respublica. Nec enim consulum haberi comitia attinere, quod de eorum imperio ferri lex curiata nequeat. Idcirco reliquos quidem pro consulibus et pro praetoribus, suo quemque loco, reipublicae navaturos operam: sed tamen unum summum constitui ducem oportere, neque dubitandum, quin Pompejus is esse debeat.* Erat sane jam anno superiore datum Pompejo summum imperium, sed consulibus adjunctis. Tum vero summam belli rerumque omnium uni permitti placuit. Atque is, ut animos ad meliorem spem erigeret, hujusmodi orationem habuit. *Pompejo uni summam rerum permittit.*

V. *Ego vero nullum pro vobis et republica laborem, nullum discrimen deprecor, Patres conscripti: potestatem impositam recusarem, nisi vobis omnibus adjutoribus usuro neque consilium, neque collegae defuturi essent. Idcirco magna mihi spes optimi eventus sollicitum animum consolatur: modo vos quoque bono animo sitis, neque magis umbra rerum et vocabulis, quam rebus ipsis, moveamini. Scio a multis consilium* *Pompeji oratio.*

Cap. III. Lucan. 5, 8. Dio, l. 41. Plut. Pomp. et Bruto. Dio. Varro apud Gell. 14, 7. Cap. IV. Lucan. Dio. Lucan. Cap. V. Appian.

U. c. 704. A. C. 48. *meum urbem relinquendi reprehensum esse: cujus nunc quoque adeo non poenitet, ut hoc uno modo conservari potuisse rem Romanam existimem; perdendamque nobis in perpetuum urbem fuisse, nisi relicta ad tempus foret. Segregavimus a nobis improbos cives, segregavimus timidos: et, qui manendo ab illis impetiti, ab his deserti, hostem instantem, copias ambiguas, consilia impedita habuissemus, egregie explicavimus omnia. Vires terrestres maritimasque maximas coëgimus: pecunia, commeatu, regum atque populorum auxiliis abundamus. neque corpora sua tantummodo nobis praestabunt hae copiae, sed animis etiam nobiscum votoque stabunt. Teneat sane vacuam ille urbem, et desertas a dominis domos: dum hic sit senatus, hic Romana civitas, quae profecto non in aedificiis consistit, sed in civibus: quemadmodum et olim clarissimorum populorum exemplis praejudicatum est. Athenienses bello Medico urbem, perituram secum, si mansissent, reliquerunt; ut salvi atque incolumes gloriosius reciperent haberentque. Quid majores nostri? Quum urbem Galli occupassent, nonne ab Ardea et Vejis Romanum exercitum eduxit Camillus, alter urbis imperiique nostri conditor? Quid igitur vetat, quo minus, eadem sequuti consilia, parem sperare eventum debeamus?*

Caesarem accusat. VI. *Cum eo homine nobis res est, qui summam et incredibilem cupiditatem imperandi ne nunc quidem tegere potest, manente bello, et incerto rerum exitu. Quid illum facturum censetis, quod omen Dii prohibeant! victorem, qui nunc arbitratu suo creat magistratus, distribuit exercitus, dilargitur provincias, omnia legum populique, omnia senatus jura sibi uni vindicat? Cum hoc tam superbo, tam impotente tyranno sic est decertandum, ut omnino victoriam vindictamque speremus; sed tamen, etiamsi contra daret Fortuna, perire potius optemus, quam omnium modo terrarum gentiumque dominos, insolentissimum dominum pati.*

De se pollicetur omnia. VII. *Mihi certe fixum decretumque est, non modo, quam semper in imperiis praestiti, adhibere virtutem, fidem, diligentiam; sed etiam, si fieri posset, augere omnia, majoraque et intentiora praestare. Neque me sic antiquus ille deseret Deorum favor, ut fortunatum in omnibus, demum in optima caussa jacere patiantur. Nam de apparatu nostro, quem juxta mecum scitis, quid opus est dicere? Tot civium Romanorum legiones, tot sociorum regum atque civitatum auxilia, tantae toto mari classes, excitare vel ignavos possent. Vos modo, quod felix faustumque sit, eam adhibete curam atque industriam, quam tempora nostra et reipublicae desiderant.* Similem de-

Cap. V. Lucan. Appian.

inde ad milites, qui aderant, concionem habuit, laeta omnium acclamatione. U. c. 704. A. C. 48.

Pompejani senatus decreta.

VIII. Eodem tempore laudati ab hoc senatu sunt sociorum promptiſſimi; donaque et honores decreti Rhodiis, Spartanis, Atheniensibus. Utque Maſſilienſium fidei, quod poſſet, praemium redderetur, Phocaeam, cui suam originem debebat Maſſilia, liberam eſſe juſſerunt. Cotyi quoque, qui Sadalem filium e Thracia cum equitibus quingentis miserat, actae gratiae, reguloque munera miſſa. Iisdem honoribus rex Dejotarus adſectus eſt, qui sexcentos adduxerat equites, et Rhascipolis, quem sequuti erant ex Macedonia ducenti. Sed effusa maxime in Jubam ſtudia fuerunt, cujus victoria magnam civilis belli profligatam partem credebant. Ptolemaeus quoque Auletae filius, cui tutor ab senatu datus Pompejus fuerat, rex appellatus eſt: sororque Cleopatra abstinere regno juſſa, quod a propinquis et amicis pueri ereptum, in Syria colligendo copias, repetitum ibat.

Pompejanorum negligentia in cuſtodiendis litoribus.

IX. His ita ordinatis, Pompejus, quum ob tempus anni transmiſſurum mare Caesarem non arbitraretur, Theſſalonicae hiemare conſtituerat. Eadem opinio praefectis claſſium fraudi fuit, quo negligentius litora cuſtodirent. M. Bibulus naves centum decem Corcyrae habebat: sed, quia neque naves ornatas, neque remiges paratos tenuerat, prius ad continentem Caesar appulit, quam occurri poſſet. Neque Lucretius Vespillo et Minucius Rufus, qui cum octodecim Laelianis navibus erant Orici, opponere se ausi erant; quamquam Caesar haud plures duodecim roſtratas praesidio duxerat. Igitur Bibulus, comperto Caesaris adventu, quum adhuc aliquas excipi naves poſſe speraret, vacuis obcurrit, quas cum Fufio Kaleno legato Brundisium Caesar ad transportandas reliquas copias remiserat. Ex eo numero nactus triginta, cum ipsis nautis dominisque navium combuſſit, ut supplicii foeditate ceteros absterreret. Summa deinde diligentia usus, a Salonis Oricum usque totum mare claſſibus praetexuit, ipse per asperrimam hiemem excubans in navibus, neque laborem ullum aut munus despiciens.

Cap. VIII. Lucan. Dio, p. 106. Caes. et Lucan. Eutrop. 6, 16. L. Ampel. Lucan. Caes. Civil. 3. fin. Cap. IX. Liv. Epit. Strabo, l. 17. p. 796. Appian. Civil. 2. p. 408. Dio, p. 112. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. *Caesar Oricum occupat.*

X. At Caesar, miſſo ad Pompejum L. Vibullio Rufo, quem, semel apud Corfinium, iterum in Hiſpania captum, praeſtiterat incolumem, ideoque ad perferenda de pace mandata judicabat idoneum; ſtatim atque milites exposuerat, per asperos anguſtosque calles, sed, ignorantibus adventum ejus hoſtibus, incuſtoditos, Oricum proficiscitur, ubi L. Torquatus praeerat: qui, quum fruſtra Graecos arma capere juſſiſſet, quod contra consulem Romanum ea capturos negabant, aperuit portas, et a Caesare conservatus eſt. Inde protinus Apolloniam itum: et, profugiente L. Staberio, poſtquam itidem Apolloniatas ad Caesarem inclinare senserat, id quoque oppidum voluntate incolentium receptum eſt. Nec mora fuit, quin Bullide, et Amantia, ceterisque finitimis civitatibus, et ex tota denique Epiro legati venirent ad Caesarem, omnibus imperata facere paratis.

Mox Apolloniam.

XI. Haud procul inde Dyrrhachium aberat, horreum Pompeji, quo omnis generis apparatus magnam vim contulerat. Hoc Caesar oſtendit militibus, et, *quia Fortuna tam favente eſſent uſi, ut per infeſtum tempeſtatibus et hoſtibus mare incolumes transirent, totque civitates parvo tempore redegiſſent in poteſtatem, ne deeſſent favori Deorum*, hortatus eſt, *parumque adhuc laboris adderent, quo, priusquam advenire Pompejus poſſet, Dyrrhachio potirentur. Eam rem et abundantia hiberna praeſtituram in praeſens, et ad ſummam belli magnae utilitati fore.*

Pompejus Dyrrhachium contendit.

XII. Sed Pompejus, celeriter accepto nuncio, (quippe Vibullius, ut ei Caesaris adventum cito nunciaret, dies noctesque, mutatis etiam jumentis, iter continuaverat) nihil ad summam diligentiam reliqui fecit, quo conatum hoſtis praeveniret. In eo itinere, quum neque diebus, neque noctibus intermitteretur, et vix ad cibum capiendum satis daretur spatii, Pompeji milites in eum metum venerant, ut adeſſe hoſtem ubique putarent: et in Epiro finitimisque regionibus signa prope omnes relinquerent, complures arma projicerent. Evasit tamen ad Dyrrhachium Pompejus prior, caſtrisque prope oppidum positis, exercitum ex vehementi conſternatione recepit. Ibi Labienus princeps jurare coepit, *ſe eum non deſerturum, eosdemque*

Cap. X. Appian. Civil. 2. p. 462. Caes. Cap. XI. Appian. Cap. XII. Caes.



subiturum cum eo casus. idem deinceps tribuni, centurionesque, et postremo milites fecerunt. U. c. 704. A. C. 48.

XIII. Igitur, priusquam Antonius cum reliquis copiis se Caesari conjungeret, huic noceri posse sperans, ad flumen Apsum processit, quod fines Dyrrhachinorum Apolloniatiumque disterminat. Simili spe contra movet Caesar. Sed, ubi ventum ad flumen, majoresque Pompeji vires cognovit, in finibus Apolloniatium posuit castra; ut inter duos exercitus flumen interesset, ceterum videre invicem et colloqui possent. Eo loco Caesar exspectare Brundisinas copias statuit. Sed, illae quum a Fusio Kaleno adducerentur, literae Caesaris ad Kalenum allatae sunt, quibus omnes portus litoraque teneri classibus adversariorum significabat. Igitur Kalenus, quum paullum progressus a portu fuisset, Brundisium repetiit. Una navis, quae milites nullos vehebat, quum, imperio contempto, profecta esset, ad Oricum expugnata est a Bibulo, omnesque puberes, qui in ea erant, supplicio adfecti. Caesaris legiones, quas idem periculum exspectabat, literis ejus tempestive perlatis, Fortuna servavit.

Caesar et Pompejus propinqua castra habent.

XIV. Per eadem tempora Caesar, sive revera cupidus pacis, sive, quod magis est credibile, temporis ducendi gratia, donec auctiores habuisset copias; simul adversariorum pertinaciae gnarus, et ex hac odium illis omnium parans, nullam occasionem tentandarum conditionum praetermisit. Ad Oricum legati Caesaris M. Acilius, L. Statius Murcus, cum Bibulo et Libone colloquuti, (nam, his mare, illis litus obtinentibus, ejus rei facultas inciderat) in spem eam venerant, aliquid ad concordiam profici posse, quia Pompejani duces cupere cum Caesare loqui dixerant. Idcirco Caesar, quum forte cum una legione Buthrotum profectus literas legatorum accepisset, statim recurrit Oricum.

Caesar conditiones tentat.

XV. Sed, quum neque Bibulus ad colloquium processisset, et Libo legatorum, quos Caesar ad Pompejum mittere cupiebat, praestare periculum nollet, ne inducias quidem concedere voluit, nihil aliud ab hostibus quaeri sentiens, quam ut aqua rebusque aliis, quibus indigebant, induciarum obtentu, classem reli-

Cap. XIII. Dio. Caes. Ptolem. 3, 13. Dio. Caes. Lucan. 5, 471. Caes. Cap. XIV. Dio. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. cerent. Nam, sicut illi mare, ita terram in potestate Caesar habebat; stationibusque per litora dispositis, non aquandi, non lignandi, ne religandi quidem naves facultatem dabat. Unde et M. Bibulus, quum in summo frigore et inopia per multos dies, quamquam corpore aeger, discedere ex navibus nollet, neque ibi curari posset, aucto morbo, diem suum obiit. In ejus locum suffectus est nemo: sed singulis classibus praepositi suo eas arbitrio regebant.

M. Bibuli mors.

Pompejus de pace tractare dedignatur.

XVI. Interea L. Vibullius, qui mandata Caesaris exponendi otium nondum fuerat nactus, cum Pompejo agere instituit. At ille interfatus, *Quid mihi*, inquit, *aut vita, aut civitate opus est, quam beneficio Caesaris habere videbor? cujus rei opinio tolli non poterit, quum in Italiam, ex qua profectus sum, reductus existimabor.* Bello perfecto, Caesar haec dicta cognovit ab iis, qui interfuerant: interfuerunt autem Scribonius Libo, L. Luccejus, et scriptor historiarum Theophanes, quibuscum res maximas communicare Pompejus consueverat. Sed tum etiam alio facinore Pompejani declaraverunt aversam a pace voluntatem. Crebra inter milites utrimque colloquia fiebant, modico interfluente amne. eo P. Vatinium mittit Caesar, qui magna voce saepius proclamaret, *Liceretne civibus ad cives legatos de pace mittere, quod praedonibus et fugitivis licuisset?* Responsum est ab altera parte, *A. Varronem postero die ad colloquium venturum.* Agitur una etiam utrimque, quemadmodum tuto legati venire, et, quae vellent, exponere possent. Sed, quum in constitutum locum P. Vatinius venisset, et cum eo loqui T. Labienus coepisset, ex improviso tela sunt in Vatinium conjecta: quae ille, militum armis protectus, vitavit. centuriones aliquot militesque Caesaris vulnerati sunt, exclamante Labieno, *Desinite ergo de compositione loqui. nam nobis, nisi relato Caesaris capite, pax esse nulla potest.*

M. Coelius res novas molitur Romae.

XVII. Iisdem temporibus Romae M. Coelius Rufus praetor novarum rerum materiam quaerebat, non amore reipublicae, aut quod aequum esse, quod agebat, crederet, sed dolore atque indignatione motus, sicut ipse confitetur. Homo erat eloquio animoque Curioni simillimus, cujus etiam pellectus amicitia, et odio Appii, quem sciebat in diversis partibus fore, ad Cae-

Cap. XVI. Strabo, l. 13. p. 617. et alibi. Caes. Cap. XVII. Liv. Epit. Dio, l. 42. Vell. 2, 68. Caes. Cic. ad Fam. 8, 17.

sarem simul ex urbe profugerat; idque ob meritum praeturam nuper erat consequutus. Sed, quia C. Trebonium praetorem urbanum non sors, sed Caesar, effecerat, omnibus in rebus illi se opponere instituit. Nisi forte homo ingeniosissime nequam, quasi honestiorem, hanc caussam praetexuit, potius aeris alieni magnitudine, ut alii multi, ad res novandas impulsus, quod servari se posse in otio desperabat. U. c. 704. A. C. 48.

XVIII. Idcirco tribunali juxta sellam C. Trebonii collocato, si quis appellasset, auxilio fore pollicebatur debitoribus. Sed, quia Trebonius juxta Caesaris constituta judicabat, summamque in omnibus aequitatem atque moderationem adhibebat, nemo repertus est, qui appellare vellet. Iis enim temporibus nondum tanta quisquam erat impudentia, ut, quum se debere fateretur, integras tenere possessiones suas postularet. *Caussam debitorum suscipit.*

XIX. Idcirco Coelius, ne nihil effecisse videretur, legem promulgavit, *sexenni die, sine usuris, creditae pecuniae solverentur.* Id quoque vanum inceptum fuit, consule Servilio magistratibusque reliquis repugnantibus. Tum Coelius, ea lege sublata, duas promulgavit novas: unam, qua mercedes habitationum annuas conductoribus donabat; alteram tabularum novarum. Haec et grata tenuioribus erant, et ab homine diserto jamdudum seditiosis concionibus alienatam plebem inveniebant. Facile igitur inducta est, ut in C. Trebonium faceret impetum, eumque, vulneratis nonnullis, de tribunali deturbaret. Sed is quidem, mutata veste, fugit. *Leges fert novas.*

XX. At Servilius consul, advocatis ex itinere militibus, qui in Galliam destinabantur, praesidioque hoc curiam muniens, de his rebus ad senatum retulit. Patres removendum a republica Coelium censuerunt. Tamen propter intercessionem tribunitiam senatusconsultum non potuit fieri: auctoritas perscripta est. Sed consulem, tabulas legum promulgatarum tollere aggressum, Coelius per vim et seditionem repulit. Iterum ergo coactus, adhibito praesidio, senatus, *videre consulem*, jussit, *ne quid respublica detrimenti pateretur.* Hac accepta potestate, sellam Coelii curulem fregit. at ille posuit alteram loris intentam: tacite illudens consu- *Foro et curia excluditur.*

---

*Cap. XVII. Vell. Cic. Dio. Vell. Cap. XVIII. Caes. Cap. XIX. Dio. Cap. XX. Caes. Dio. Quintil. 6, 3.

U. c. 704. A. C. 48. lem, qui aliquando flagris caesus ab Isaurico patre dicebatur. Ad extremum tamen superior et jure et potentia consul Coelii partes alii cuidam praetori demandavit: ipsum et foro et curia exclusit, volentemque concionari de rostris detraxit. Coelius, ignominia simul iraque permotus, ad Pompejanos scripsit, in urbem eos advocans, nudatam praesidiis futuram, et studio populi proniorem in illas partes, vacuamque Italiam ostentans: quod etiam saluberrimum illis partibus fuerat. *Milonem concitat.* Misit etiam ad T. Annium Milonem clandestinos nuncios, quem inimicissimum Caesari noverat, propterea quod, restitutis exsulibus, solus ille reditum non impetraverat.

XXI. Magnorum haec esse motuum initia poterant, viris claris et audacibus talia molientibus, occupato alibi Caesare, et incertissimis plane temporibus. Ceterum ex tanto metu celeriter et citra detrimentum hi conatus in nihilum evaserunt. Quippe Milonem, contracto fugitivorum exercitu, profectum in Campaniam, et quasi mandato Pompeji homines sollicitantem, quotquot ob aes alienum aut facinora credebat idoneos, pauci sunt sequuti: Capuaque frustra tentata, confugiendum ei Tifata fuit. Ignarus horum, et meliora sperans Coelius, conjungere se cum illo cupiebat. Sed, quia occulta fuga nec satis tuta videbatur, et majus ad omnia momentum erat, si quasi praetor proficisceretur, commeatum a consule petiit, tamquam purgandi sui caussa Caesarem aditurus. Consul, simulari haec suspicatus, tribunum plebis adjunxit, qui res novas molientem coërceret. At Coelius, haud longedum profectus, audito Milonis incommodo, in itinere substitit: unde, cognito ejus consilio, tribunus hominem in urbem reducebat. Sed interea senatus Milonem hostem judicaverat, Coelio manere ad urbem jusso.

Et ad eum profugit. XXII. Id quum esset factum, isque se negligentius custodiri sensisset, in Campaniam profugit, vires et consilia cum Milone juncturus. Nam ex magnis in aedilitate datis muneribus aliquem reliquum habebat gladiatorum numerum. Hos igitur Neapolim clam jussit ingredi, proditionem oppidi sperans. ipse Casilinum venit, et sub idem tempus signa ejus militaria Capuae com-

Cap. XX. Dio. Caes. Cic. Vell. 2, 52. Caes. Dio. Cap. XXI. Caes. Dio. Oros. 6, 15. Dio. Cap. XXII. Caes.

comprehensa sunt. Ita consilio patefacto, quum nihil procederet, Campanique eum pro hoste haberent, agrum Thurinum petiit, ubi pulsum Campania Milonem agere compererat. U. c. 704. A. C. 48.

XXIII. Et sane, si reperisset superstitem, moliri aliquid conjuncti poterant. Sed Milo jam occiderat, in oppugnatione castelli Cossani lapide ex muro ictus. Paullo post etiam Coelius haud mitiore fato defunctus est, quum Thurios pervenisset. Nam ab equitibus Gallis et Hispanis, quos praesidii caussa Caesar miserat, quum iis contra Caesarem nummos polliceretur, interfectus est. Iisdem temporibus, quum in Epiro praeter equestria certamina, his illisque vado facile transeuntibus modicum amnem, nihil rerum gereretur, (nam Pompeji conatum transducendi copias pons interruptus destituerat) Caesar audacissimo facinore morantes Brundisii legiones adducere paravit. Quum enim Pompejanae classes maria obsiderent undique, hibernum sibi tempus aptissimum judicabat: dum hostes, tempestatibus deterriti, vacuum et incustoditum trajectum relinquerent. Sed Bibuli primum, deinde Libonis diligentia factum erat, ut Antonius portu exire non auderet. Quippe Libo parvam insulam, portui Brundisino objectam, qua necessarius erat transjecturis egressus, occupaverat. et, quamvis propter inopiam aquae, et acceptum ab Antonio detrimentum, alio coactus erat se recipere, hiems mare claudebat. *Sed mox ambo intereunt.*

XXIV. Idcirco Caesar, impatiens morae, fortassis etiam suspectans Antonium, ne exspectare eventum vellet, sub alteram vigiliam ignoratus excessit castris; conscensoque vehiculo perrexit ad locum, ubi naviculam et optimum gubernatorem opperiri per servos praemissos jusserat, tamquam nuncium Caesaris transjici oporteret. Cum his servis, (tres omnino erant) ipse quoque servili habitu fortunam dissimulans, navem scalmorum duodecim conscendit, licet horrente tempestatibus mari, et ventis pertinacissime flantibus. Magno labore, licet prono alveo, perventum ad ostium amnis erat, quum, ventis et aestu adverso, remorum irritum laborem fore apparuit. Ibi desperanti guber- *Caesaris summa audacia.*

Cap. XXIII. Dio. Caes. Vell. 2, 68. Dio. Caes. Appian. Dio, l. 41. Plut. Caes. Flor. 4, 2. Dio. Appian. Caes. Dio. Caes. Dio. Caes. Plut. Anton. Cap. XXIV. Flor. Dio. Lucan. 5. 507. Appian. Plut. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. natori vir ingens animi, et fortunae suae cuncta cessura putans, *Quid times*, inquit? *Caesarem vehis*. Ad hanc vocem attonitis omnibus, et summo conatu intendentibus nervos, ostium superatum est: nequidquam. ventus enim subinde ad litus rejiciebat lembum; donec, vicina jam luce, timenti gubernatori, ne ab hostibus conspicerentur, Caesar invitissimus redire permisit.

Jubet suos hiberno mari in Graeciam transjicere.

XXV. Quia tamen omnino faciendum putabat, ut, donec vehementiores venti essent, transitum tentarent sui, hoc maxime auxilio perrupturi, quos in tranquillo mari certum ab instructissimis hostium classibus exitium manebat; Postumium in Italiam misit cum epistolis severioribus. Plures enim dederat, ut, si Gabinius, aut Antonius, aut Kalenus cunctarentur, quibus erant priores tradendae literae, Postumius haberet, quas exhibere militibus posset, quibus eum sequi, quotquot voluissent, jubebantur. Imperabat autem, *quando portus ab adversariis tenebantur, ut ad Apolloniatium litora ejicerent naves: earum jactura se nihil commoveri, modo viros habeat, per quos adipisci possit omnia.* Ceterum Gabinius, a navigando abhorrens, longo circumitu per Illyricum copias, quibus praeerat, instituit ducere. Antonius et Kalenus potius cum periculo tentandum brevius iter existimabant, quam ad imperium et necessitatem Caesaris serius occurrere. Et erat summa militum alacritas, et ad Caesarem proficiscendi ardor; eorum etiam, qui paullo ante se laboribus fractos objici periculis, quanta firmissimi vix sustinere possent, erant questi. Quare minimo negotio persuaserunt iis duces, ut, Austro flante, conscenderent naves, seque fluctibus traderent.

Idque succedit feliciter.

XXVI. Inter haec Pompejus, ut, priusquam auctiores copiae Caesaris fierent, pugnaret, iterum instructam aciem transducere conatus, incepto repente destitit, ringentibus omnibus, et pulcherrimam occasionem dimitti jactantibus. Sed deterritus adverso omine fuerat, quia duo milites vadum tentantes ab Caesariano uno erant interempti. Namque felicitas Caesaris omnia, etiam temere coepta, in bonum ei vertebat. Itaque et audacissimum ejus coeptum, legiones hiberno mari transjiciendi, non incolumes mo-

Cap. XXIV. Plut. Apophth. Rom. et Caes. Dio. Appian. Flor. Cap. XXV. Caes. Appian. Caes. Appian. Caes. Appian. Plut. Anton. Appian. Caes. Plut. Caes. Caes. Cap. XXVI. Appian. Dio. Caes.

do copias illi praeſtitit, sed ultro ceſſit adversariis in grave detrimentum. U. c. 704, A. C. 48.

XXVII. Quippe dum Dyrrhachium praetervehuntur Caesaris naves, Q. Coponius, qui Rhodiae claſſi praeerat, conspectas cum roſtratis viginti sequebatur, et, remiſſiore jam vento, propemodum attigerat; haudquaquam aequo certamine longis navibus onerarias oppugnaturus; quum subito intendi ventus coepit, Julianosque longe ab hoſtibus divellere. Atque illi Nymphaeum tenuerunt, haud procul Apollonia, quamquam haud satis tutum, Auſtro ſlante, portum: neque minoris navium, quam legionum, interitum aeſtimabant. Ibi mira felicitate subito conversus eſt ventus, et pro Auſtro spirare Africus coepit, contra quem illa erat tutiſſima ſtatio. Repentina igitur commutatione rerum, qui modo in periculo fuerant, spectaculo periclitantium hoſtium perfruebantur. Quippe naves Rhodias tam saeva tempeſtas comprehendit, ut in clauso et importuoso mari conſtratae illorum, numero sedecim, ad unam omnes eliderentur. remiges atque propugnatores, quibus ſluctus pepercerant, partim interfecti sunt a Julianis, alii capti, quos Caesar conquisitos diligenter conservavit, domumque remisit. *Rhodia classis tempestate perit.*

XXVIII. Duae tamen Caesaris naves captae sunt ab hoſtibus, diverso vectorum fato. Contra Liſſum ad anchoras ambae conſtiterant, ignarae quorsum reliqua claſſis cursum intendiſſet. Idcirco Otacilius Crassus, qui Liſſi praeerat, multis minoribus navigiis cinctas ad deditionem hortabatur, incolumitate promiſſa. Tum vero, quantum sit hominibus in firmitudine animorum et experientia casuum praesidii, apparuit. Nam tirones altera navi vehebantur. ii, quum se dedidiſſent, Otacilii perfidia omnes sunt interempti. Veterani, simulatione deditionis extracto tempore, navem impulerunt ad litus: et, exscensione facta, equites ab Otacilio immiſſos repulerunt, et ad suorum praesidia pervenerunt incolumes. Otacilius etiam Liſſum amisit, quia conventus civium Romanorum, Antonii audito adventu, ad Caesaris partes se applicuerat, cujus beneficio datum sibi oppidum atque munitum meminerat.

XXIX. Legiones veteranorum tres Antonius transvexit, unam tironum, (haec erant circiter viginti mi- *Militum cum Anto-*

Cap. XXVII. Appian. Caes. Plut. Anton. Caes. Cap. XXIX. Plut. Anton.

U. c. 704. A. C. 48. *nio transvectorum numerus.*

litum millia) equites octingentos. Horum adventus, eodem ferme tempore Caesari Pompejoque cognitus, utrumque excivit, ut eodem die caſtra moverent: hic, ut occurreret venientibus, et, ne cum Caesare conjungi poſſent, impediret; ille, ut conatus Pompeji vanos efficeret. Uno die celerius occurrit Magnus, quia nullum illi transeundum flumen fuerat; Caesarem vadum quaerendum tardaverat. Sed adversus vim hoſtium Antonius caſtris se tenuit. superventu deinde Caesaris Pompejus ad Dyrrhachium posuit caſtra, loco idoneo, Asparagium vocant. Theophanem deinde, quo praefecto fabrûm utebatur, misit, qui Rhodios de amiſſa claſſe consolaretur, *non ab hoſtibus accepto detrimento, ſed illato tempeſtatibus. neque navalem illorum deliquiſſe gloriam; et, quod virium deceſſiſſet, id abunde beneficio ſenatus atque Pompeji recuperaturos ex victoria, quam certam exploratamque eſſe in manibus.*

Caesaris consilia.

XXX. At Caesar, jam abundans copiis, Cn. Domitio Calvino tres legiones cum equitibus quingentis, L. Caſſio legionem tironum et equites ducentos, C. Calvisio Sabino cohortes quinque cum paucis equitibus attribuit: ut per illum Macedonia, per iſtum Thessalia, per hunc Aetolia reciperentur: simul res frumentaria horum opera fieret expeditior. ipse, Pompejum insequutus, caſtra caſtris ejus opposuit: et poſtridie, copiis inſtructis, poteſtatem pugnandi fecit. Sed, Pompejo caſtris se tenente, poſtero die per circumitum tectasque arbuſtis vias Dyrrhachium properat. Recurrit eodem Pompejus: sed, quia Caesaris consilium aliquanto serius cognoverat, exclusus ab oppido, propinquo colle (*Petram* vocabant Dyrrhachini) caſtra posuit.

XXXI. Caesar, fruſtra expugnatione tentata, propter inexpugnabilem situm loci, mature revocavit suos. Quippe Dyrrhachium in extrema Macedoniae ora, quam olim Illyrica natio Parthini tenuerunt, praeter exiguum collem, undique mari cingitur, inacceſſis propter fluctuum violentiam rupibus imposita. Igitur Caesar, admirabili et hodie vix reperturo fidem consilio, Pompeji caſtra operibus circumdare occipit, his ferme rationibus permotus. Equitatu valebat Pompejus et commeatuum copia: quarum rerum

Pompeji caſtra circumvallare inſtituit Caesar.

Cap. XXIX. Caes. Plut. Cic. Cap. XXX. Dio. Caes. Cap. XXXI. Appian. Flor. Dio. Lucan. 4, 21. Appian. Lucan. Dio. Vell. 2, 51. Oros. 6, 15.

es, primum ibi castella posuit: deinde opera e ca-
o in castellum instituit ducere, ut a mari ad mare
petua munitione castra Pompeji circumveniret. Sic
itatus hostilis nullum esse usum videbat, eumque
o conclusum in angusto loco pabuli inopia adfli-
i iri: sibi interea liberam frumentandi rationem
nqui: et, quod in bello maximi esset, audito, Pom-
m obsideri, neque proelio audere contendere,
nam illi deminutionem auctoritatis cum sua summa
timatione fore. Pompejus, cui neque pugnandi
iam fieri probabatur, neque discedere a Dyrrha-
, ubi apparatum omnem belli collocaverat, ratio
, quod unum videbatur esse reliquum, laborem
ere Caesari, quam latissime extensis praesidiis, in-
it. Quindecim millia passuum complexus, multa
insecus castella exstruxit, eaque ipsa conjunxit o-
bus, ne qua parte Caesar perrumperet. Neque
en hic fatigabatur, quamquam cresceret opus, et
nillia passuum centum quinquaginta tenderetur.

XXXIII. Continua interim, sed parva, proelia in
upandis praesidiis committebantur. Inter quae no- *Proelia ad opera.*
egio Caesaris, quum praesidium quoddam occupa-
munire conaretur, a sagittariis funditoribusque
npeji, et magna vi levium armorum, quamquam
esente Caesare, tam vehementer vexata est, ut,
niam sisti non poterat, relinqui locum oporteret.
receptus ipse, quam pugna, videbatur periculo-
; quia per declive regredientibus ex superiore lo-
hostis imminebat.

U. c. 704. A. C. 48. cum impeditum redderent. ipse funditores idoneis locis disponit, quibus sequuturi hostes prohiberentur. Sed Pompejani hoc audacius institerunt, quod cedere Caesarem metu arbitrabantur. Ergo M. Antonius, qui ei legioni praeerat, jussu Caesaris suos cohortatus, a medio fere spatio impetum in hostes fecit. Atque illi, ex inferiore loco in adversum collem cursu incitati, pepulerunt Pompejanos; interfectisque plurimis, suorum amissis admodum quinque, non ulterius persequuti fugientes, neque ultra lacessiti, se receperunt.

Eorumdem inopia frumenti,

XXXV. Erat nova et mirifica obsidionis forma, quod plures a paucioribus, omni copia rerum abundantes a famelico excercitu claudebantur. Quippe Pompejanis patebant maria, neque ventus flare ullus poterat, quin aliqua ex parte commeatui subvehendo utilis esset. Contra Caesaris milites, in magna frumenti penuria, carnibus maxime (nam pecoris ex Epiro suppetebat copia) victitabant. Sed et radicibus herbisque vellendis quaerebant solatium inopiae. praesertim uno genere utebantur, quod vocabatur *chara:* id, admixto lacte, in similitudinem panis subigebant. Ejusmodi panes, quum in colloquiis Pompejani famem illis exprobrarent, vulgo conjiciebant in eos: *donec hoc genus radices tellus ferret, numquam se dimissuros obsidionem* dictitantes. *imo prius cortice victuros ex arboribus.* Unde, re ad se delata, Pompejum dixisse ferunt, *cum feris sibi rem esse;* et protinus amoveri jussisse panes, ne cuiquam ostendi, neque sermones vulgari, ne, pertinacia hostis cognita, flaccescerent.

Sed valetudo bona,

XXXVI. Sed haec incommoda spe propinquae messis levabantur, quod jam frumenta incipiebant maturescere. simul, quia optima valetudine, aquarumque, et, praeter frumentum, commeatus ceteri copia utebantur, sorte sua contenti erant: praesertim quia crebris Pompejanorum transitionibus audiebant, in illorum castris [illegible] inopia pabuli vix equos sustentari; cetera jumenta interiisse; ex cadaverum foetore in angusto spatio morbos invulgari, accedentibus praesertim laboribus quotidianis, et aquae summa inopia, quod omnes rivos et flumina, ne per Pompeji praesidia decurrerent, magnis operibus Caesar averterat.

Cap. XXXIV. Plut. Anton. Caes. Cap. XXXV. Vell. Flor. Caes. Plut. Pomp. Lucan. Caes. Plin. 19, 8. Appian. Caes. Plut. Caes. Caes. Sueton. Caes. c. 68. Plut. Polyaen. Strat. l. 8. Cap. XXXVI. Caes. Lucan. Caes.

XXXVII. Inter haec, ut tam propinquo hoste, et in nova ratione belli, nihil satis tutum aut quietum erat, et subinde novae nocendi cavendique artes excogitabantur. Pompejani, animadverso, cohortes Caesaris noctu ad munitiones excubare, loco stationis ignium indicio deprehenso, confertim accedebant silentio, et simul universi mittebant sagittas intra vallum, et e vestigio se recipiebant ad suos. hoc pacto quum multi sauciarentur, id repertum remedium est, ut alio loco excubaretur, alio ignes fierent. At sicut in tempestate quidam prae ceteris gravi mole fluctus sunt, quos *decumanos* appellant; ita inter crebra certamina, dum hi tentant eruptionem, illi repellunt, uno die tribus ad Dyrrhachium proeliis, totidem ad munitiones, concursum est. quippe Pompejus, distinendi hostis caussa, pluribus locis tumultum excitaverat; sed ubivis improspere. Quippe Volcatius Tullus cum tribus omnino cohortibus legionem Pompejanam loco depulit: Germani, eruptione in oppugnantes facta, compluribus interfectis, incolumes redierunt. Sed praecipuae ferociae proelium una cohors legionis sextae edidit in castello, quod *Minucii* vocabant. Eo Pompejanae legiones quatuor per confraga et obsita dumetis occulto itinere venerant. Neque territi, licet re improvisa, Juliani, tam paucis militibus, vim tantam per aliquot horas sustinuerunt, centurionis unius incredibili virtute animati.

U. c. 704. A. C. 48. Uno die sex proelia.

XXXVIII. M. Caesius fuit, cui *Scaevae* cognomen. is strenua pugna multos, qui propius accesserant, interfecit, custodiamque portae commissae fortissime retinuit; quamquam sauciato capite, femurque et humerum transfixus, postremo etiam oculum sinistrum amiserat. Tum vero, Pompejanum centurionem notae virtutis appellans, mitti petiit, a quo deditus perduceretur. Accurrerunt viri duo, tanto labore et his vulneribus nullum non robur exhauriri potuisse ad summam imbecillitatem rati. Sed ille, confosso altero, altero vulnerato, suis addidit animum, ut tenerent locum, donec ex castris subveniri potuit.

Virtus incredibilis M. Scaevae.

XXXIX. Quippe Caesar, ad Dyrrhachium admoturus partem copiarum, P. Sullam castris praefecerat. Is ergo cum duabus legionibus suppetias ferens ad-

Aliae legati atque imperatoris partes.

Cap. XXXVII. Flor. Caes. Sueton. Lucan. 6, 126. Cap. XXXVIII. Appian. Plut. Caes. c. 23. Val. Max. 3, 2. Sueton. Lucan. Plut. Appian. Lucan. Cap. XXXIX. Caes.

U. c. 704. A. C. 48.

fuit; cujus ne conſpectum quidem ferre Pompejani potuerunt. Sulla tamen inſtare quamquam perculsis noluit: multis incusantibus, qui judicabant, bellum eo die finiri potuiſſe. Sed Caesar, alias legati atque imperatoris partes eſſe demonſtrans, nihil a Sulla praeter rationem factum eſſe dictitabat. His omnibus proeliis non ultra viginti suorum desideravit Caesar, quum ex Pompejanis ad millia duo cecidiſſent. Sed in caſtello Minucii nemo militum intacto corpore relictus eſt: quatuorque centuriones ex ea cohorte perdiderunt oculos. millia sagittarum circiter centum triginta, quae fuerant ab hoſtibus intra vallum ejus praesidii conjecta, Caesari renumeraverunt. quarum unus ille Scaeva magnum numerum exceperat, scuto illius supra centum viginti foraminibus confoſſo. quem ob egregiam virtutem et commilitones in magna veneratione habuerunt, et imperator pecunia donatum ab octavis ordinibus ad primipilum deduxit: cohortique ſtipendium duplex, frumentum, veſtem, cibaria, donaque militaria largiter dedit.

Scipio ex Syria in Macedoniam venit.

XL. Dum haec ad Dyrrhachium geruntur, in Macedonia et Graecia legati Caesaris variam fortunam habuerunt. Sub idem enim tempus, quo in provincias illi pervenerant, Scipio Metellus, generi literis excitus, cum legionibus adfuit: nudata in metu Parthici belli Syria, et provinciis, per quas iter habuerat, per varia exactionum nomina crudeliter exhauſtis. Quin et ex Ephesino templo pecunias suſtulerat; nisi, dum id agit, epiſtola Pompeji, poſthabitis omnibus, iter maturare juſſiſſet.

Cassium Longinum fruſtra persequitur.

XLI. Igitur summa celeritate usus per Macedoniam in Theſſalos cucurrit, ubi cum sua legione Caſſium Longinum agere cognoverat. Eodem et Sadales regulus cum Thracio equitatu venit. Idcirco Caſſius, detrimentis quibusdam acceptis, ad montana deflectens, Ambraciam petebat. Hunc Scipio sequebatur; quem si eſſet consequutus, dubium non erat, quin Caſſiani omnes se dederent, aut trucidarentur. Sed avocavit Scipionem M. Favonii periculum, qui, relictus ad Haliacmonem amnem cum cohortibus octo et totius exercitus impedimentis, a Cn. Domitio petebatur. Ea res et Caſſio salutem attulit, et Favonio:

Cap. XXXIX. Sueton. Caes. Plut. Val. Max. Flor. Appian. Lucan. Caes. Cap. XL. Dio. Caes. Cap. XLI. Dio. Caes.

quum, die ac nocte continuato itinere, sub idem ferme tempus, quo Domitius imminebat, Scipio occurrisset. U. c. 704. A. C. 48.

Castra opponit Domitii castris.

XLII. Domitio, ne Macedoniam omnem, multis ad eum accedentibus, occuparet, Faustus Sulla restiterat. igitur, adsumptis Aetolis, et Acarnanum, et Locrorum, quos Amphilochos vocant, auxiliis, quae gentes recens opera Cassii Longini, aut Calvisii Sabini receptae erant, in Thessalorum fines processerat. Postquam eodem, uti diximus, Scipio venit, Domitianis pugnam optantibus, hoc refugiente, castra castris collata sunt, et parva ex insidiis proelia facta, quibus superiores Juliani fuerunt. Inter haec Caesar, plura quoque tentanda ratus, Fusium Kalenum misit, qui, Cassio et Sabino adjunctis, longius progrederetur. Isque, Phocidis et Boeotiae quibusdam urbibus voluntate incolentium receptis, quibusdam expugnatis, in Achajam tamen, Isthmo a Pompejanis munita, penetrare non potuit.

Ap. Claudii superstitio et mors.

XLIII. Rutilius Lupus tum obtinebat Achajam, successor a Pompejo missus Ap. Claudio; qui nuper, oraculi deceptus ambage, quum sibi laeta quaeque polliceretur, fato concesserat. Quippe homo psychomantiae et auguriis deditus, cujus in vanitatis studio multum operae posuerat, quo scilicet certiore praedictione futura disceret, desitum a multis annis consuli oraculum Delphis sollicitarat. Ibi responsa antiquitus per virginem reddebantur, quae, recepto maligno spiritu, magno vitae periculo, jactari inter fata canenda consueverat. Igitur et Phoebas, (sic vocabant fatidicam virginem) ad tripodas adire metuens, simulavit responsum; et Appius, rerum istarum minime rudis, agnovit fraudem, imperioque inhibito, coëgit in specum descendere. Tum vero responsum a furente redditur: *Nihil ad te hoc, Romane, bellum: Euboeae Coela obtinebis.* Sic tum appellabatur sinus Euboïcus, quatenus hinc ad Rhamnuntem Atticae, inde Caristum Euboeae oppidum pertinet. Hanc in regionem quum se condidisset Appius, aliter, atque existimaverat, morbo solutus, belli discrimen evasit.

Cap. XLII. Dio. Caes. Cap. XLIII. Lucan. 5, 67. Cic. de Divin. 1, 58. et de Leg. 2, 13. Lucan. Val. Max. 1, 8. Lucan. Oros. Lucan. Val. Max. Liv. 31, 47. Val. Max.

U. c. 704. A. C. 48. *Caesar cum Scipione et Lentulo de pace agit per internuncios.*

XLIV. Dum ista fiunt, resque variis locis armis geritur, Caesar nequaquam consilia pacis omnino deposuerat, quin saltem ad alios potentes viros mitteret, quatenus de voluntate Pompeji desperaverat. Et Scipionem quidem per Clodium utriusque familiarem tentavit; Lentulum, prioris anni consulem, per Cornelium Balbum, qui summa audacia saepius castra Pompeji est ingressus, ut sermones cum Lentulo conferret, certissimo, si deprehenderetur, exitio. Sed neutrubi successere conatus. Lentulus dubitando, quanti se venderet, eousque rem extraxit, donec acie decretum est. Scipio, quum ab initio praebuisset aures, a M. Favonio castigatus, Clodium ultra ad colloquium non admisit.

XLV. Interim ad Dyrrhachium ab utroque imperatore quotidie producebantur instructi exercitus: a Caesare, quia pugnare summopere cupiebat; a Pompejo, quia nolebat eam de se famam spargi, quasi Caesari lacessenti non auderet resistere. Sed, ut necessitatem pugnandi vitaret, pro castris constituit aciem, non longius primis excurrentibus ordinibus, quam quo de vallo telum tormento emissum pertingere posset. Quum hac ratione multi consumpti dies essent, Pompejus, pabuli maxime inopia coactus, erumpere totis viribus statuit. Hoc consilium agitanti opportune Roscillus et Aegus Allobroges oblati sunt, qui, propter interversa equitum stipendia objurgati a Caesare, transfugiebant. Hos igitur, per omnia praesidia circumductos, ut suorum animos augeret, multis ornavit laudibus, civitate quoque promissa. quod irrisisse Cicero dicitur, atque dixisse: *Egregium vero imperatorem! qui Gallis alienam civitatem pollicetur, nobis nostram non potest reddere.*

Allobroges ad Pompejum perfugiunt.

Pompejus munitiones Caesaris aggreditur.

XLVI. At Pompejus, ab his edoctus omnia, quae ratio munitionum, quae excubiarum atque stationum apud hostes esset, quod munus quo tempore et quibus accurantibus fieret, imperat militibus, ut sibi quisque tegmen faciat ex vimine, ad galeam contegendam, et ut aggerem comportet. Hoc ubi factum est, noctu aggere et leviter armatis sagittariisque multis in scaphas et actuarias impositis, munitionum Caesaris eam partem, quae ad mare pertinebat, et a maximis ejus castris erat remotissima, peti jubet, eodem a Dyrrhachio

Cap. XLIV. Caes. Vell. 2, 51. Caes. Cap. XLV. Lucan. 6, 81. et 118. Caes. Macrob. Saturn. 2, 3. Cap. XLVI. Caes. Dio. Lucan. Oros. Appian. Plut. Pomp. et Caes.

naves longas subigi: eodem ipse cum sex legionibus contendit. Duo diversa castella eo loco Caesar effecerat, sexcentorum passuum intervallo, quorum alterum in hostem erat conversum, interius diversam partem spectabat. haec transverso vallo secundum mare conjungere Caesar instituerat. Sed eae munitiones, spatium octodecim ferme millium complexae, ob magnitudinem operis absolvi nondum potuerant. U. c. 705. A. C. 48.

XLVII. Prima luce se ostenderunt Pompejani ad objectum castris suis vallum: simul navibus circumvecti milites alterum aggressi sunt. strenue rem utrique gerebant, fossas complebant aggere, scalis admotis superare vallum conabantur: adversus ictus lapidum, quod unum Julianis telum erat, vimineis galearum tegminibus muniti. Lentulus Marcellinus quaestor cum legione nona hac castrorum parte curabat. Ab hoc auxilio missae cohortes, metu fugientium una ablatae, consternationem clademque augebant. Foeda ibi caedes et fuga fuit, graviter impulsis Caesarianis. Aquila quoque legionis tantum non in potestatem hostium venit. Sed aquilifer, gravi vulnere adfectus, eam equitibus forte praetervehentibus restituit; ab his ad Caesarem relata est. *Julianorum grave periculum.*

XLVIII. Jam et castra Marcellini victor petebat, haud dubio reliquarum ejus cohortium exitio; quum ex superiore loco conspectus cum cohortibus duodecim M. Antonius deterruit hostem, exercitusque magnam partem iterum servavit. Neque multo post Caesar, fumo admonitus, (quem excitari, si qua parte erumperet hostis, praeceperat) cum aliquot cohortibus accurrit. Sed jam disjectae a Pompejanis munitiones erant: iique contra mare (quae ratio pabulationem ipsis liberiorem et navium usum maximum praestabat) castra protulerant. Igitur, hac parte nihil tentari posse cernens, ut tamen aliquo detrimento hostem contra adficeret, legionem animadvertit, quae forte, Torquato ducente, in castra quaedam vacua transferebatur. Nam ante aliquammultos dies eo loco Caesaris nona legio tetenderat: postea, mutante consilium Caesare, deducta inde erat, relictis integris munitionibus. Idcirco eas munitiones occupaverat Pompejus, *Caesar vicissim aliquid tentat.*

Cap. XLVI. Vell. 2, 51. Liv. Epit. Caes. Cap. XLVII. Appian. Caes. Cap. XLVIII. Plut. Anton. Caes. Oros. Lucan. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. et, quia plures ibi locaturus legiones erat, interiori vallo alia castra circumdederat, ut illa priora his omni ex parte includerentur.

Sed, errore quodam suorum,

XLIX. Huc Caesar raptim ductis tribus et triginta cohortibus, priusquam sentire Pompejus posset, exterius vallum expugnavit. Et deleri legio potuisset, nisi dextrum Caesaris cornu brachium valli, a castris ad flumen tutioris aquationis caussa deductum, fefellisset. Huc enim delati, castrorumque partem putantes, portam quaerebant: donec, animadverso errore, qua proximum erat, nec enim defendebat quisquam, transcenderunt aggerem, eadem etiam sequutis valli proruta parte equitibus. Haec mora Pompejo spatium dedit, re cognita, legionem ab opere deductam subsidio mittendi laborantibus. quo illi conspecto acrius se defendere; contra Caesariani, praesertim equites, in locis angustis et impeditis receptui timentes, cum magna consternatione retrocedere coeperunt.

In magnum discrimen incidit.

L. Horum fuga ceteros omnes pavoris et tumultûs implevit, ut nihil prohibere Caesaris praesentia posset, quin passim solutis ordinibus palarentur. Quidam signiferi, Caesare signa prehendente manibus, et jubente consistere, dimissis illis, fugere perseverarunt. Tum etiam ipse Caesar in discrimen ingens incidit, quum retinenti aquiliferum quemdam, magnarum virium hominem, ille cuspidem intentaret: sed aquiliferum, qui cum Caesare erant, statim confoderunt. Multos milites hoc gemino proelio desideravit Caesar, tribunos etiam militum et centuriones triginta: signa insuper militaria duodetriginta amissa sunt. Quod nisi Pompejus receptui cecinisset, totum deleri hostium exercitum potuisse adeo certum habetur, ut ipsius Caesaris vox adnotata sit: *ea die summam victoriam penes adversas partes fuisse, si ducem vincendi gnarum habuissent.* Sed ille, sive quo civibus parceret propria pietate, aut Catonis facto permotus, qui, visa Julianorum strage, flens operto capite discesserat, sive Labieni sententiam sequutus, fugientibus insitit, de cetero non sollicitus. Certe captivos transdidit petenti Labieno: atque ille verbis graviter increpitos in conspectu omnium interfecit.

Pompejus occasionem victoriae negligit.

Cap. L. Sueton. Caes. c. 62. Appian. et Plut. Caes. Caes. Lucan. Plut. Pomp. et Caes. et Apophth. Rom. Appian. Plut. Caes. et Cat. Appian. Caes.

LI. Nihil umquam satis evenire feliciter ignaris u- U. c. 704.
endi hominibus poteſt. Apparebat, vinci Caesarem A. C. 48.
oſſe: sed Pompejani, dimiſſa victoriae cura, jam de
raemio inter se litigabant. Caesarem, super insitum
rdorem, ad intendendum praesentibus animum ne-
eſſitas inſtigabat. Itaque, consilium mutandum vi-
lens, suos idonea oratione consolatur: cladem in pau-
itatem militum, iniquitatem loci, errorem perturba-
ionemque suorum, denique in Fortunae inconſtan-
iam conferens, aliorum, quae multa fortiter feliciter-
que recens feciſſent, admonet. *Virtute, uti alias, et ad
Gergoviam eſſet factum, ſarciri incommodum poſſe et oportere,
uod Fortuna intuliſſet.*

LII. Quum haec dixiſſet, ignominia notavit signi-
eros, quorum eminebat culpa, locoque movit: suae
otius clementiae, quam voluntati legionum, obsequu-
us. Tantus enim pudor veteranos ejus intraverat, ut
ltro se offerrent poenae, decimarique peterent: de-
nde, leni responso imperatoris vix adducti ad igno-
cendum sibi, perseverarunt ad supplicium poſtulare
igniferos, qui cauſſam initiumque flagitio ei dedis-
ent. Jamque etiam ab dolore pugnam poscentes,
uosdam superioris ordinis movebant, ut manendum
t acie certandum putarent. Sed Caesar, neque mili- *Caesar in*
ibus perterritis committendum ratus, neque, donec *Thessaliam*
lli reciperent animum, inopia frumenti dante spatium, *caſtra mo-*
liscedere loco ſtatuit, et in Theſſaliam proficisci, ubi *vet.*
commodiorem bello sperabat regionem fore, expeditis
commeatibus per Longinum et Calvisium, qui nonnul-
a iis locis oppida receperant, adjuvante ex Theſſalis
Petrejo, summae nobilitatis juvene.

LIII. Quum, praemiſſa trans Genusum amnem ma- *Pompejus*
ore parte copiarum, Caesar conclamari vasa juſſiſſet, *insequitur.*
uo simul utilitati, simul famae consuleretur; apud
Pompejum sententiis variabatur. Multi, auctore Afra-
io, Italiam peti, alii bellum trahi volebant. Pompe-
o neutrum satis probabatur: pro Italia bellum se gere-
e dicebat, nec oppreſſurum, quae defensa et servata
upiat; neque dandum hoſti perterrito spatium. Ergo
ecedentem ad priora caſtra Caesarem, quae fuerant
Contra Asparagium posita, viciſſimque inde moven-

Cap. LI. Plut. Pomp. Caes. Cap. LII. Appian. Caes. Dio.
Vell. Dio. Caes. Cap. LIII. Appian. Vell. Plut. Pomp. Dio.
Lucan. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. tem, ſtrenue insequutus, poſtquam adipisci poſſe desperavit, ad Scipionem properare coepit, ei timens, ne ad Caesare opprimeretur. Haec enim ferme summa consilii utrisque erat, ut Caesar, si sequeretur Pompejus, aequioribus locis bellum geſturus videretur; sin vero transmitteret in Italiam, eodem per Illyricum contendere, poſtremo, omnibus locis exclusus, exercitum, quem Scipio nuper adduxerat, obsidendo retrahere Pompejum poſſe putaret. Pompejus similiter, sive Scipionem aggredi Caesar ſtatuiſſet, ad auxilium feſtinabat; sive propter copias, quae ab Italia exspectabantur, discedere ab ora maritima nollet, Domitianum exercitum deleri poſſe rebatur.

Domitii insperatum periculum. LIV. Quum Caesari neceſſario prius adeunda Apollonia eſſet, ut saucios deponeret, ſtipendium militibus daret, animosque sociorum alloquio et praesidiis datis firmaret; Pompejus, expedito per Candaviam itinere, prior in Macedoniam venit. Ibi Fortuna, vix quatuor horarum interposito spatio, Domitium et objecit maximo discrimini, et eripuit. Ignarus ille omnium, (quippe miſſi ab illo ad Caesarem, aut ad illum a Caesare, propter infeſta itinera penetrare nequibant) quum per aliquot dies caſtra caſtris Scipionis opposita habuiſſet, rei frumentariae cauſſa disceſſerat: et tum ad Heracleam Sinticam, quae eſt subjecta Candaviae, iter habens, in ipsum Pompejum incidiſſet; nisi, quod neque sua diligentia cognoscere, neque doceri a suis partibus potuerat, hoſtium beneficio didiciſſet. *Et insperata salus.* Allobroges, qui cum Roscillo et Aego nuper transfugerant, repertis per viam exploratoribus Domitii, sive propter veterem consuetudinem, quod in Gallia una militaverant, sive gloria elati, omnia exprompserunt. Ita deflexo itinere Domitius, qua Caesarem venire audiverat, vitavitque Pompejum, et ad Aeginium cum imperatore suo conjunctus eſt.

LV. Jam quocumque Caesar adiret, proeliorum Dyrrhachinorum fama praecurrerat. igitur Gomphos venienti, quod primum eſt contra Epirum Theſſaliae oppidum, praetor gentis Androſthenes portas clausit, dimiſſis ad Pompejum Scipionemque nunciis auxilii accelerandi cauſſa. Sed Caesar edoctos milites, quantum ad famam neceſſitatemque praesentem ea res pertineret, sic accendit, ut, poſt horam nonam oppugnatione coepta, ante noctem loco potirentur. Quum

Cap. LV. Flor. Dio.

VI. Caesar, obiter refectis militibus, Metropo- oppidum et ipsum Thessaliae, contendit ea cele- :, ut famam cladis Gomphensium anteiret. Qua- cchabundo agmine perventum est, quod miles vi- ud Gomphos reperto se ingurgitaverat, Germa- te omnes, vetere gentis et tenaci probro. Sed oque res commodo Caesari cessit. nam et mor- m jam inter eos ingravescentium semina largiore discussa sunt, et alacritas militum aucta est. Me- litae, quum ad resistendum se pararent, visis phensium captivis, et cognito, quod acciderat, otinus potestati fideique Caesaris transdiderunt. ar hos diligenter conservavit: brevique rerum n disperso rumore, Gomphensium malis rebus et opolitarum tolerabilibus omnes permotae civita- d Caesarem se contulerunt, exceptis Larissensi- ad quorum urbem Scipio jam accesserat.

Gomphenses et Metropolitani documento ceteris Thessalis ad dedendum se Caesari.

VII. Paucis post diebus, quum adventu Pompeji hessaliam duo magni hostium exercitus conjuncti t, adeo crevit hominum audacia, ut, belli tan- non immemores, id modo cogitarent, qua ratio- aximum e victoria fructum pro se quisque per- ent. Igitur jam increpari Pompeji moram quo- um erat, qui exploratam victoriam non alia caus- fferret, quam quo diutius talibus viris impera- Regem regum Domitius vocabat. et Agamemno- quod is quoque, belli caussa, pari dignitate prae- imperarat. M. Favonius per Pompejum stare di- at, quo minus eo anno ficus Tusculanas essent.

Pompejani moras imperatoris accusant.

U. c. 704. A. C. 48. apparatu superior, et ea Juliani militis conditione, ut adsuetum vincere nulla acies sustineret; defessus aetate, frangi laboribus et taedio posset.

Inter se jam contendunt de praemiis victoriae.

LVIII. Ceterum reliquorum amentia non sinebat hominem insistere suis consiliis. Amentia enim certe fuit: quum, tanto hoste opposito, Lentulus Spinther, et Scipio, et Domitius, gravissimis inter se contentionibus de pontificatu maximo, quod sacerdotium Caesar gerebat, agitarent: urbanam gratiam Domitio, Lentulo aetatem allegante, Pompeji necessitudinem Scipione, a quo perhonorifice tractabatur: ut alterum ei praetorium tendi Pompejus, et apud illum etiam classicum cani juberet. Sed et magna fuit in consilio controversia, haberine rationem comitiis praetoriis L. Hirri oporteret, quem ad Parthos legatum Pompejus miserat: quum fidem in id Pompejus dedisset; ceteri negarent, in pari labore et periculo unum anteponendum omnibus esse. Domitius etiam gravem de iis, qui in Italia remanserant, sententiam dixit: *placere sibi, ut de singulis ternae tabellae darentur senatoribus, qui in bello sequuti Pompejum essent, ut de illorum caussa cognoscerent. unam fore tabellam, quae omni periculo absolveret; alteram, quae pro hoste habendum censeret; tertiam, quae multandum pecunia.*

Pompejum cogunt pugnae rem committere.

LIX. Nihil horum latere Caesarem poterat. itaque, simul satis ex priore consternatione suos recepisse visus, non absistebat, quin, copiis quotidie productis, pugnandi faceret potestatem. idque adeo inter initia cautius egerat: deinde confirmatus eo, quod Pompejus suos intra munitiones tenebat, longius a suis castris in loca hosti aequiora degrediebatur. Ea quoque res accendit Pompejanorum animos, qui ferme omnes, quamquam alius alia de caussa, cunctationem oderant. At Pompejus hoc ipso argumento abstinendum proelio differebat, quod appareret, id summopere Caesarem, tamquam sibi maxime necessarium, expetere. Postremo, quum neque vincere suorum animos, neque ferre invidiam posset, abjecto salubri consilio, ad pugnam se parare coepit.

LX.

Cap. LVII. Plut. Appian. Cap. LVIII. Juliani Caesares. Plut. et Caes. Cic. ad Att. 11, 6. Caes. Cap. LIX. Appian. Caes. Appian. Plut. Pomp.

se dextrum Caesaris cornu ſtatim initio pugnae
mdaturos atque turbaturos eſſe: altera, quod La-
s, demonſtrato, praesentes Caesaris copias ma-
partem ex aliis militibus conſtare, quam qui
s subegiſſent, in caput suum exsecratus fuerat,
caſtra, nisi victor, reverteretur; idque jusju-
m sequuti deinde omnes erant. At Caesar, sive
xploratores re cognita, sive praesagio animi, re-
is tribus legionibus, quas frumentatum emise-
de media nocte sacra Marti et Veneri Genetrici
quam suae gentis auctorem eſſe dictitabat; tem-
quoque eidem vovit ex manubiis.

XI. Quum utrimque sediſſet animis pugnandi vo-
, ut ferme in magnarum rerum exspectatione
re se prodigia solent, multa visa aut facta sunt.
nae in caſtris Pompeji, quum admoverentur aris,
unt: examina apum in militum signis et altaribus
unt: interdiu fuerunt tenebrae: Pompejus nocte,
proelium anteceſſit, per quietem in theatro suo
e imaginatus eſt, et maximo populi plausu exci-
nter haec, caſtra ejus fulminibus petita sunt: ex-
s circumeunte Caesare, fax a caſtris ejus in Pom-
a decurrere visa eſt, atque ibidem exſtingui.
rni quoque terrores in exercitu Pompeji fuere
psam lucem, auxitque conſternationem mane apud
ipia cum pullo conspectus imperator. Spes ta-
praevaluit apud pertaesos morae animos, et ex
atuum magnitudine belli eventum metientes. Igi-
facem, in sua caſtra delatam, suae claritudinis
accipiebant, et insomniis Pompeji fidebant. nam
pito caſtrorum tumultu quieti redditus, altiſſime

Quam tamen interpellant prodigia.

Somnium Pompeji.

U. c. 704. A. C. 48.

LXII. At incertus consilii Caesar, et desperato proelio ex superiore consuetudine Pompeji, Scotusam castra moturus erat. Jam detendebantur tabernacula; quum Pompejanam aciem longius solito ante vallum progressam relatum est. Igitur expeditum agmen, quod jam in portis erat, cohortatus, proruto vallo, quasi hostium castris mox potituros, eduxit statim, hostique processit obviam. Acies utrimque sic ordinata stetit.

Acies Pompeji.

Sinistro Pompeji cornu, cum duabus legionibus, quas per caussam belli Parthici abductas a Caesare diximus, ipse cum L. Domitio constitit; Scipioni cum Syriacis legionibus mediam aciem commiserat: cohortes Hispanae, quas secum Afranius deduxerat, cum Ciliciensi legione dextrum cornu obtinebant. hoc erat exercitus Pompejani robur. tironum legiones inter mediam aciem et cornua interjecerat. Quaelibet acies denos in latitudinem ordines habebat. Peditum his omnibus Romanorum quadraginta quinque millia continebantur. Equitatus fere omnis, et quod sagittariorum atque funditorum habebat, in sinistro cornu haud procul Pharsalia locatum est: dextro, quod flumen Enipeus impeditis ripis muniebat, sexcenti sufficere equites visi.

Acies Caesaris.

LXIII. At Caesar, uti consueverat, legionem decimam in dextro cornu, nonam octavamque in sinistro constituit. Hic Antonium, ibi P. Sullam curare jussit; in medio Cn. Domitium cum quadraginta cohortibus: ipse in dextro suo cornu versabatur, ut Pompejo se opponeret. Legionarios in aciem deduxit universos, millia circiter duo et viginti, mille equites. nec enim exspectare militum ardor patiebatur Q. Cornificium, qui duas adducebat legiones; aut Fusium Kalenum, qui cum cohortibus quindecim erat in Attica. Hae civiles utrimque vires fuere: auxiliorum numerus amplior utique, sed varie traditus. Haud minus trecenta millia pugnasse quidam, qui plurimum, quadringenta ponunt. Sed Caesar, animadverso Pompeji consilio, ne dextrum suum cornu circumveniretur, metuens, ex tertia acie, ubi Domitius curabat, celeriter sex cohortes detraxit, et ex his quartam instruxit aciem ad res subitas. Ibidem et equites suos locavit, quia sinistrum cornu, paludibus applicatum, hoc prae-

Cap. LXII. Caes. Plut. Caes. Caes. Appian. Lucan. Caes. Frontin. 2, 3. Caes. Appian. Frontin. Lucan. Cap. LXIII. Caes. Plut. Anton. et Pomp. et Caes. Caes. Appian. Plut. Caes. Flor. Appian. Caes. Frontin.

dio indigebat minus, et delectos pedites, Germa- os maxime, qui proeliari inter equites consueve- ant.

U. c. 704. A. C. 48.

LXIV. His rebus utrimque paratis, cohortandi suos ateries imperatoribus minime defuit: vix enim um- aam tantis rebus gestis, tantaque belli gloria par a- ud concurrit nobilius. Pompejus primae aetatis de- pra et triumphalem adolescentiam Africanis Hispa- sque bellis praeferebat: inde maximos reges, fero- ssimas gentes domitas, et orientem adjectum impe- o, Romanique populi vires unius ductu atque una cpeditione duplicatas. Neque minoris erat ex parte aesaris recens Britanniae Galliarumque devictarum oria: quarum nationum altera prorsus inaccessa at- ie incognita majoribus, altera maximo perpetuoque rrori fuisset: et eadem adhuc arma, eadem corpora tinebat, quibus tantae patratae res fuerant.

Imperatorum comparatio.

LXV. Steterunt tamen aliquamdiu quietae acies, utuo metu, an quia quantumvis atroces animos pu- or et taedium fundendi cognatum sanguinem invase- t. Tandem pugna coepit a Crastini centurionis im- etu, qui concionanti Caesari futurum receperat, ut aut vivum laudaret imperator, aut mortuum. Spa- am erat inter duas acies, quod utrimque sufficeret ncursuris: sed consilio C. Triarii Pompejus immo- s tenuit suos; rem minime probatam Caesari, qui res alacritatemque militum valde incitari cursu ju- cabat. At Juliani coeptum cursum, postquam ad- ersarios stare viderunt, parumper intermiserunt: de- ide iterum concitati pila miserunt in hostem, gladios- ue celeriter strinxerunt. Idem et ab Pompejanis fa- um: eodemque tempore horum equites et levia ar- a Caesaris dextrum cornu coeperunt impellere, quia iliani, tot partibus pauciores, tantam procellam sus- nere non poterant.

Crastinus committit pugnam.

LXVI. Igitur quartam suam aciem excitat Caesar, ique tam vehementem facit in effusos impetum, ut rotinus terga vertant Pompejani equites. Nam ex raecepto Caesaris ora hostium oculosque petens mi- s, aversa facie cedere coëgit. Et hoc ita futurum aesar, atque hinc initium fore victoriae, pro sum-

Pompejani vincuntur.

Cap. LXIII. Flor. Cap. LXIV. Dio. Cap. LXV. Appian. io. Caes. Flor. Lucan. Appian. Plut. Pomp. et Caes. Caes. ap. LXVI. Oros. Flor. Frontin. 4, 7. Plut. Appian.

U. c. 704. A. C. 48.

mo, quem habebat, rei militaris usu, praedixerat. Funditores et sagittarii, ab equitatu destituti, extemplo circumventi caesique sunt. Pompejus, victa parte suorum, in qua plurimum fiduciae collocaverat, damnare spes suas coepit, acieque relicta fugere. Tum vero, caesis fugatisve ducibus, nulli rei, praeterquam turbando invicem, idonea copiarum magnitudo ad satietatem hostis caesa est: donec misertus Caesar parci civibus jussit. Hoc imperio per ordines vulgato, milites, uti cui Romano occurrerant, stare securum jusserunt: in auxilia tota belli ira incubuit, eorumque ingens concisa multitudo est.

Castra expugnantur.

LXVII. Caesar, quamquam fatigatus proelio miles aestu quoque aggravabatur, (nam ad meridiem extracta pugna erat) tamen monendo, ni castra hostium expugnentur, imperfectam victoriam relinqui, perpulit, ut eodem impetu vallo hostium succederent. nam, super auctoritatem imperatoris et elatos successu animos, praeda castrorum, quam sciebant amplissimam fore, incendebantur. Castra, aliquamdiu a Thracibus magis, quam a Romanis, (cohortes septem castris castellisque praesidio Pompejus reliquerat) defensa, venerunt in potestatem victoris. Tum vero Pompejum, qui hactenus in praetorio sederat tacitus, haec verba loquutum, *Etiamne in castra?* mutato habitu fugisse tradunt. Interim et castella, dedentibus, qui tenuerant, a P. Sulla capta sunt. Caesar adhuc impetravit a suis, ut, relicta praeda, novum insuper laborem susciperent, expugnandis Pompejanis, qui e castris refugerant in proximum montem, et, quia locus aquae erat inops, jugis ejus Larissam versus se recipiebant. Id quoque eadem die perfectum est, quamquam et passuum aliquot emetienda millia, et praeterea muniendo secludendus a monte alio, quem hostes ceperant, fluvius fuit. tanta erat et imperatoris illius, et exercitus, tamque invicta armis et laboribus alacritas.

Caesaris clementia.

LXVIII. At Caesar, sicut praedixerat, in castris hostium exacta nocte, captis deditisque omnibus ignovit, maxime laetus M. Bruto Caepione servato, a quo postea interfectus est. Is a Larissa, quo se contulerat

---

Cap. LXVI. Lucan. Caes. Flor. Caes. Plut. Flor. Lucan. Flor. Appian. Vell. 2, 52. Sueton. Caes. c. 75. Cap. LXVII. Appian. Caes. Plut. Appian. Caes. Cap. LXVIII. Appian. Liv. Epit. Plut. Caes. et Brut.

etur. In summa moderationem et clementiam singularem atque admirabilem exhibuit in om-.

XIX. Haec est nobilis illa Pharsalica pugna, quae perte libertatem populi Romani subruit, uniusque s subjecit potestati. Caesar haud amplius ducen- aut, secundum alios, mille ducentos amisit mili- sed centuriones, viros fortes, circiter triginta. militis simul imperatorisque partibus omnibus ue obitis, praecipuam victoriae suae laudem re- inter legiones decumanorum maxima exstitit vir- sed singulorum ante Crastinum nemo fuit. Idcir- daver ejus (nam, adacto in os gladio, post fero- nam pugnam ceciderat) militaribus donis ornatum ar proprio sepulcro inferendum curavit, quum i uno communi tumulo humarentur.

Praecipua virtus in proelio.

XX. De Pompejanis circiter millia quindecim ce- e, Caesar adfirmat; qui magis augent, viginti que millia: sed Asinius Pollio, qui rerum istarum riam Graeco sermone contexuit, sex omnino mil- ilitum occisa tradidit; reliquam multitudinem ser- m fuisse, interfectorum maxime, dum castra ca- tur. dedita sunt amplius millia viginti quatuor, ferme apud victorem sacramento dixerunt. Equi- omani quadraginta caesi sunt, de illustribus: se- res decem: in quibus L. Domitium, ex castris in ana fugientem, Antonius cum equitibus suis oc- vit, Signa militaria ad Caesarem relata sunt cen- octoginta, aquilae novem.

Caesorum numerus.

XXI. Haec victoria Caesaris, qua pugnatum est in remotissimis terrarum nunciata est. Nam et

Victoria Caesaris in remotissimis

U. c. 704. A. C. 48.

idemque accidit Ptolemaïde: et Trallibus ad flatuam Caesaris, quae dedicata in fano Victoriae fuerat, non ex humo, sed ex duro et ftrato silicibus solo, palmae magnitudine matura enata eft: et Pergami, in templo Liberi Patris, in interiore parte aedis, quo praeter sacerdotes aditus eft nemini, tympanorum cymbalorumque sonitus increpuit. Elide in templo Minervae simulacrum Victoriae, quod Minervae signo obversum fuerat, se convertit, valvasque templi respexit.

C. Cornelius augur Patavii videt Pharsalicam pugnam.

LXXII. Sed nihil expreffius, quam quod e municipe et familiari suo C. Cornelio auditum Livius tradidit. Is forte sacerdos Patavii tum operam augurio dabat: quum, visis avibus nonnullis, vaticinantis in modum, proelium committi confirmare praesentibus coepit: idemque poft paullo videre cedentes alios, alios urgentes, variamque fortunam et inftaurationem pugnae: tandem exsiliens exclamavit, *Vincis, Caesar.* mirantibusque et fidem adhibere cunctatis, dempta de capite corona, *Hanc*, inquit, *non ante resumam, quam certis nunciis comprobata praedictio teftimonium praebuerit arti.* Et tam exacte responderunt omnia, ut non modo proelii tempus, sed omnem viciffitudinem pugnandi, vaticinantis vocibus et motu expreffam fuiffe conftaret.

Cap. LXXII. Plut. A. Gell. 15, 18. Dio. Jul. Obseq. Lucan. 7, 192.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI DUODECIMI.

Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur. Cn. Pompejus, quum Aegyptum petisset, jussu Ptolemaei regis pupilli, auctore Theodoto praeceptore, cujus magna apud regem auctoritas erat, et Pothino, occisus est

Trepidatio victarum partium per diversas orbis terrarum partes] Gudiani *in diversas*. Forte, ut apud Sall. Jugurth. [67.] *trepidare ad arcem oppidi*. J. FR. GRON. *Trepidantium victarum partium* Leid. *Trepidantia victarum partium* Voss. Berg. Lovel. 2. et Boend. *Trepidatio victorum partium* Exc. Pithoei. Dein *in diversas orbis terrarum partes* Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei: quod recte Gronov. non displicuit; quamvis huc male advocarit locum Sallustii, ut Cortius ad eum monuit. *Trepidare* hic est huc illuc discurrere cum tumultu. Et quidem *trepidabant in varias partes*, id est, trepidationis caussa erat, ut varias partes adirent, in quibus se tutas latebras, et rei restituendae facultatem habituros sperabant. Si tamen codd. permitterent, una particula trajecta legerem, *Trepidatio victarum partium et in diversas orbis terrarum partes fuga referuntur*. Ceterum *refertur*, pro *referuntur*, Leid. Voss. Berg. et Lov. 2.

Auctore Theodoro praeceptore] Vet. lib. *Theodoto*. Plutarchus, Dio, et caeteri *Θεόδοτον*. SIGON. *et auctore* Norv. et edd. ante Frobenium, qui primus copulam omisit. Eamdem ignorant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei: at *tutore*, pro *auctore*, legit Lov. 2. Tum *Theodoro* Voss. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. *Theodoto* Leid. et Berg. De eo vide viros doctos ad Flori 4, 2, 60. Nomina haec propria similiter confunduntur supra in Mstis 24, 5, 10. Praeterea *praeceptore suo* Leid. at paullo ante *pupulli sui* in Exc. Pithoei fuisse, auctor est Hearnius.

Cujus apud regem maxima erat auctoritas] Gudiani et Voss. *cujus magna apud regem auctoritas erat*. J. FR. GRON. Vulgato adhaerere Exc. Pithoei, et Norv. Hearne testatur. Sed *quovis magna auctoritas erat* Berg. *cujus apud regem magna erat auctoritas* Boend. et ed. Camp. *cui a rege magna auctoritas erat* Voss. *cujus magna apud regem auctoritas erat* Leid. et Lovel. 2. Omnes igitur nostri in *magna*, pro *maxima*, consentiunt. V. ad Epit. 50. et mox hac epit.

Et Photino, occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum] Est obvius error librariorum in scriptoribus Latinis, pro *Pothinus*: nam Graecis est *Ποθεινός*. Vide Oudendorp. ad Caes. 3. B. Civ. 108. DUK. Licet

ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompejus filius Cypron refugerunt. Caesar, post tertium diem insecutus, quum ei Theodotus caput Pompeji et annulum obtulisset, et infensus est, et inlacrimavit. sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit. Caesar, dictator creatus, Cleopa-

omnes nostri *Photino*, vel *Fotino* praeferant, cum Exc. tamen Pithoei scribendum est *Pothino*. Et ita Gronov. anno 1665. quem ex recentioribus minor Jac. Gronovii editio, Doujatius, Clericus, et Crevierius secuti sunt. Vide Grotium et Oudend. ad Lucani 8, 483. Praeterea perperam *Archelao* Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. Exc. Pithoei, et edd. vett. *Herchelao* ed. Camp. Tum *cui delegatum id facinus erat* Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Gruterum, qui *cui delegatum id erat facinus* substituit; Gronovius *cui id facinus erat delegatum*, consentientibus omnibus nostris membranis cum ed. Campani. Mox *in terram veniret* Boend. et ed. Camp.

Cornelia uxor et Sex. Pompejus filius in Cyprum refugerunt] Voss. et Gudiani, ut diximus, *filius Cypron refugerunt*. J. FR. GRON. *Cyprum refugerunt* Berg. Boend. Norv. ed. Camp. et, teste Hearnio, Rom. princeps. Omnes reliqui excusi ante Gronov. *in Cyprum*, quod Hearnius etiam in Exc. Pithoei invenit. Sed *Cypron refugerunt* Leid. et Lov. 2. De terminatione Graeca *Cypron* vide ad Epit. 52. de omissa praepositione ad Epit. 59. Insuper *et Sex. Pompeji filius* Voss. et Boend. *et Sex. Pompejus Pompeji filius* Berg. Verum, qui filium ex nomine paterno describunt, ad id adhibent praenomen patris, vel ejus cognomen, non autem nomen gentile, de quo dubitari nequit. V. ad Livii 3, 25, 3. et 4, 45, 5. Id si auctor Epitomes hic facere voluisset dicere debuisset *et Sex. Pompejus Magni filius*, ut infra Epit. 113.

Post tertium diem insecutus, quum ei Theodotus caput Pompeji et annulum obtulisset] An post tertium diem a nece Pompeji? Hoc quidem postulant ea, quae proxime praecedunt; sed nusquam proditum opinor. Appian. 2. Civ. 483. scribit, Caesarem tribus diebus ab Rhodo Alexandriam pervectum fuisse. De eo Livius quoque forsitan aliquid dixerat. DUK. *post tertiam diem* Voss. Boend. et edd. Camp. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed reliqui *tertium* defendunt; quomodo ipsum Livium maluisse vidimus ad 8, 11, 15. Dein *quum ei Caesari* Voss. Sed ultima vox est librarii pannus. Tum *et annulum* omittit idem Voss. Male. Caput enim Pompeji et annulum Caesari oblatum simul memorant Plut. in Pomp. 662. in Caes. 730. Dio Cass. 42, 189. Oros. 6, 15. Eutrop. 6, 21. et alii.

Et infensus est, et inlacrimavit, sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit] Lege *et offensus est, et illacrimavit, nec sine periculo Alexandriam tumultuantem in-*

tram in regnum Aegypti reduxit, et inferentem bellum iisdem auctoribus Ptolemaeum, quibus Pompejum interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemaeus dum fugit, in Nilo navicula subsedit. Praeterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, et bellum a Cn. Domitio contra Pharnacem parum prospere gestum continet.

travit. J. FR. GRONOVIUS. Ἀσύνδετον scabram reddit orationem. Manifestum est e Dione 42, 189. certam esse conjecturam Gronovii, inferentis *nec.* DUK. Vocula *et* priori loco deest in omnibus Mstis meis, Exc. Pithoei, Norv. et excusis ante Gruterum; qui contextui immisit, quemadmodum Clericus utramque Gronovii conjecturam, *offensus* pro *infensus*, et insertionem particulae negantis *nec.* Ambas etiam probavit Crevierius, consultius tamen non adscivit.

Iisdem auctoribus Ptolemaeum, quibus Pompejum interfecerat, cum maximo suo discrimine vicit] *Ptolemaeum iisdem auctoribus* Berg. Lov. 2. et ed. Camp. Vocem *Ptolemaeum* non agnoscit Voss. et insuper legit *qui Pompejum interfecerant*. Deinde *magno*, pro *maximo*, Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide supra hac Epit. Ad haec pronomen *suo* omittunt Voss. et Berg. quod tamen servandum est; quia Caesar eo tempore non tantum magno partium discrimine vicit, sed ipse etiam praesentissimum vitae periculum adiit; quod auctor B. Alex. cap. 21. aliique describunt. Deinde *evicit* Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei: sed prima litera ejus vocis perperam ex praecedentis fine repetita est. V. ad 37, 29, 8.

In Nilo navicula subsedit] Vox *navicula* deest in Boend. *consedit* legit ed. Campani. Male. *subsidere* enim dicuntur, quae fundum petunt. Colum. 12, 19. *Quidquid fecis subsederit, exagitet, et in summum reducat.* Mox *in Africam* etc. *iter* perperam iterum Boend. et ed. Camp. Non enim indicatur iter Catonis versus Africam, sed potius per eam.

Bellum a Cn. Domitio contra Pharnacem Parthum prospere gestum continet] Domitius hic legatus Caesaris cum Pharnace Ponti rege male rem gessit. Ex quo apparet, legendum esse *contra Pharnacem parum prospere*. Ita enim Appian. lib. 2, [484.] *Φαρνάκης Δομιτίῳ Καίσαρος στρατηγῷ συνενεχθεὶς ἐς μάχην ἐνενίκει πάνυ λαμπρῶς.* Et Dio. lib. 42, [206.] *Καῖσαρ Γναῖον Δομίτιον Καλουῖνον ἔπεμψε, τήν τε Ἀσίαν οἱ καὶ τὰ ἐκεῖσε στρατόπεδα προστάξας λαβεῖν. καὶ ὃς τὸν Δηϊόταρον καὶ τὸν Ἀριοβαρζάνην προσλαβὼν ἤλασεν εὐθὺς ἐπὶ τὸν Φαρνάκην, καὶ συμβαλὼν ἡττήθη.* SIGON. *bellum Cn. Domitio* sine praepositione Voss. Lovel. 2. et Exc. Pithoei. Tum *adversus*, pro *contra*, Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Dein *parum prospere* omnes scripti nostri, Exc. Pithoei, et ed. Camp.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXVII.

IN LOCUM LIBRI CXII. T. LIVII.

U. c. 704. A. C. 48. *Cicero, relictus Dyrrhachii,*

I. Cognitam celeriter Pompeji cladem, nec enim celari res tanta poterat, passim trepidatio et fuga partium excepit. Primi, nam et proxime aberant, rem didicere, qui Dyrrhachii remanserant in prioribus castris. quorum et M. Cicero fuit, vir nihil minus quam ad bella natus; et jam inde a principio Caesaris caussam, Pompeji consilia damnando, neutris partibus utilis, et molestior, quibus accesserat. Nec enim abstinebat acerbis facetiis sensus suos prodere; *habere, quem fugiat*, dictitans, *quem sequatur*, *non habere*. Sed et, quum ad Pompejum accederet, dicentibus *sero eum venisse*; *Nihil*, inquit, *paratum video*. Igitur neque usus eo Pompejus est, et aliquando dixisse dicitur: *Cupio, ad hostes transeat Cicero, ut nos timeat*. Quo facilius, quum a Dyrrhachio Pompejus moveret, hic et relictus est, et mansit, praesertim quum accessisset corporis infirmitas.

Bellum suadentibus adversatur.

II. Sed, postquam ex proelio Pharsalico Labienus Dyrrhachium refugit, consiliumque vocavit Cato, diversae praesentium sententiae fuerunt. Multis adhuc bellum placebat, quia Labienus, vera falsis miscendo, Caesaris gravi vulnere fortunam partium aequatam fuisse confirmarat. Et conquirebantur alia inflandis animis. superesse septem aquilas Nonius dicebat: Pompejo victoriam deberi Labienus, nescio quorum numinum oraculis. His quoque dicta reposuit Cicero: Nonio, *recte eum confidere, si pugnandum sit cum graculis*: Labieno, *hoc strategemate jam amissa castra esse*.

Cap. I. Liv. Epit. Plut. Cat. Plut. Cic. Liv. Epit. 111. Cic. Philipp. 2, 15. et ad Att. 11, 4. Plut. Cic. Macrob. Sat. 2, 3. Cic. ad Att. 8, 7. Macrob. Cap. II. Cic. ad Fam. 9, 18. et ad Att. 11, 4. Plut. Cic. de Divin. 1, 32. Dio, l. 42. Frontin. Strat. 2, 7. Plut.

III. Catoni haec animo sententia sederat, ut, siquidem Pompejus cecidiſſet, transportatis in Italiam, quos secum habebat, patriaeque reſtitutis, ipse exsulatum proficisceretur quolibet: superanti autem copias ab eo acceptas cum fide servaret. Hoc animo navigavit Corcyram, ubi claſſis ſtabat. Erat omnino fugae similis profectio. igitur et ſrumentum ex horreis raptum vias angiportusque conſtraverat: et, quia non modo jam hoſtis, sed suae quoque copiae terrori Pompejanis erant, subito metu perterriti conscenderunt naves. Nec injuſtus ille timor fuit. nam noctu ad oppidum ex cursu respicientibus, magnum incendium reluxit, ſlagrantibus onerariis, militum audacia, nolentium conscendere. Tum et Rhodia claſſis deseruit socios, domumque disceſſit. U. c. 704. A. C. 48. *Catonis consilium.*

IV. Haec omnia paucis ante diebus Rhodiae quinqueremis remigem, velut numine adflatum, praedixiſſe, C. Coponius, qui ei claſſi praeerat, homo cum primis prudens atque doctus, tribus facile doctiſſimis Romanorum, M. Tullio, M. Catoni, M. Terentio Varroni exposuerat. Hoc ita ab ipso Cicerone narratum, non poëtarum modo, sed etiam Graecorum fabulas, qui revixiſſe hominem et a morte vaticinatum finxerunt, evidenter coarguit. *Rhodii remigis vaticinatio.*

V. Corcyrae quum iterum de praesentibus eſſet deliberatum, Cato, numquam non observans legum, Ciceroni se cedere profeſſus eſt, quod ille consulari dignitate anteïbat. At Cicero, qui semper pacis auctor fuerat, et omne ſugerat belli munus, tantum ab accipiendo imperio abſuit, ut potius *armorum non deponendorum, ſed abjiciendorum*, suasor eſſet. Ibi gravis eum excepit Pompejanorum indignatio, fuiſſetque a Cnaeo interfectus, ni Cato seductum paullisper adolescentem leniviſſet. ita navigio accepto Brundisium vectus, eo in oppido Caesaris tempora exspectabat. Interea loci et D. Laelius, qui objectam Brundisio insulam, quam antea Libo tenuerat, consilio pari, pervicacia majore insidebat, et C. Caſſius, multis Julianis in Sicilia concrematis navibus, poſtquam acceperant de proelio, cum claſſe disceſſerunt. *Cicero Brundisium revertitur.*

Cap. III. Plut. Cat. Lucan. 9, 30. Dio, l. 42. Appian. Civil. l. 2. Cic. de Divin. 1, 32. Cap. IV. et 2, 55. Cap. V. Plut. Cic. et Cat. Cic. pro Dejot. c. 10. et ad Att. 11, 4. Plut. Cic. et Cat. Caes. Civil. 3.

U. c. 704. A. C. 48. *Pompejanorum varia consilia.*

VI. Neque piget principum virorum, etiam singulorum, consilia referre et fata. Duo ferme genera erant universim. qui Caesaris clementia fidere poterant, ubivis locorum subsistebant, donec per deprecatores, quid fieri ille vellet, comperirent: ceteri, quibus nimia odia quidlibet tutius, quam Caesaris arbitrium, fecerant, ubilibet terrarum rebellionem meditabantur. Q. Cicero filius, quum Corcyra discederetur, Patras venit, ubi pater ejus tum agebat: qui una cum multis aliis senatoribus ad Fufium Kalenum se contulit, quem a Caesare missum fuisse in Achajam praediximus. Ex eo numero Ser. Sulpicius, A. Torquatus, M. Marcellus Athenis substiterunt: in Bithyniam se T. Antistius ad hominem familiarem A. Plautium recepit, pluresque alii per diversas Asiae provincias victoris clementiam exspectarunt. Atque his omnibus ocius serius, ut cuique sors fuit, ignovit Caesar; quorumdam etiam opera deinceps usus est, magistratusque iis et provincias dedit. At, quibus renovare bellum placuit, partim in ipso conatu exstincti sunt, plerique in Africam se contulerunt.

Pompeji fuga.

VII. Pompejus, uti diximus, e castris suis equo fugiens, Larissam; inde per Thessalica Tempe, etiam per noctem continuato cursu, cum equitibus triginta ad mare venit. Ibi conscenso parvo et fluviatili navigio paullum provectus, in ostio Penei amnis onerariam conspexit praevehentem, agnitusque a domino navis, tum maxime somnium suum exponente vectoribus, susceptus est. Quippe per quietem Pompejum, longe dispari, quam esse consueverat, cultu opem suam exposcentem, viderat. Transcenderunt cum eo L. Lentulus, qui superiore anno consul fuerat, et P. Lentulus consularis, et M. Favonius praetorius. deinde et regem Dejotarum, equo properantem ad litus conspicati, recepere.

VIII. Inde per Thermaïcum sinum, et deinceps praeter Macedoniam vecti, ad Amphipolim jecerunt anchoram: quam ad urbem edicto convenire juniores Graecos civesque Romanos jusserat, reparandarum virium ergo, si spatium habuisset; an magis, ut fuga, quam

---

Cap. VI. Dio. Appian. Cic. ad Att. 11, 5. et 15. Supra, 111, 42. Cic. ad Fam. 6, 1. et 4, 12. et 13, 29. et alibi passim. Sueton. Caes. 75. Cap. VII. Flor. 4, 2. Lucan. 8, 1. Plut. Pomp. Appian. Caes. Plut. Oros. 6, 15. Plut. Vell. 2, 53. Plut. Cap. VIII. Caes. Appian. Lucan.

moliebatur, tanto esset occultior. Certe, Caesaris adventu cognito, Lesbum transmisit, ubi initio belli Corneliam conjugem seposuerat. Invitantibus in urbem suam Mitylenaeis, atque offerentibus omnia, non paruit; sed, recepta Cornelia rebusque ejus, biduum tantummodo moratus per tempestatem, quatuor additis actuariis, quae a Rhodiis et Tyro venerant, in Ciliciam avectus est. Eo in cursu et Sextus filius eum adsequutus est, et magnus numerus senatorum: et naves quaedam cum militibus ex Cilicia occurrerunt. U. c. 704. A. C. 48.

IX. Exposito igitur Dejotaro, qui ultimum orientem in auxilium Pompeji commoveret, ipse praeter Ephesum, et Colophonem, interjacentesque insulas, Rhodum petiit. Rhodii, postquam alius esse jam coeperat Pompejus, adversus illum iidem esse desierant. igitur oppido portuque prohibitum, missis ad eum et Lentulos nunciis, ex iis locis discedere jusserunt. Primam urbium, nusquam prius ausi consistere, Attaliam inierunt in Pamphylia: quum jam recollecti ex fuga senatores circiter sexaginta essent. Deinde, quia Pompejus commodos aquationi rebusque necessariis portus, simulque remotiores abstrusioresque sequebatur, Syedra concessit, desertum Isauriae scopulum, quod navale Selinuntiorum erat. *Rhodii Pompejum discedere jubent.*

X. Ibi demum celatum hactenus consilium nudare coepit, se, diffisum provinciis omnibus, externas opes quaerere. Quum in aestimationem omnia circum regna venissent, ad Parthum inclinabat sententia. sed hic, amicitia Pompeji rejecta nuper, etiam legatos ab eo missos habuerat in vinculis: praeterea ad interfectores Crassorum Corneliam adduci, quae nupta Publio fuerat, et ad projectissimos in libidinem, juvenem formosam, alienum videbatur. Jubam, fidissimum partibus regem, peti vetabat insolentia barbari, et in Varo populi Romani despecta majestas, et levitas insita genti. In Aegyptio rege aetas maxime displicebat, et quod tredecim annorum puer a nutriciis et paedagogis regebatur. *Pompejus externas opes respicit.*

XI. At Theophanes, quo plurimum Pompejus uti consueverat, *insanum esse* rebatur, *si de alio ullo potius*, *Theophanes Aegyptum peti jubet.*

Cap. VIII. Dio. Plut. Lucan. Caes. Appian. Lucan. Plut. Cap. IX. Lucan. Cic. ad Fam. 12, 14. Caes. Plut. Lucan. Flor. Lucan. Stephan. Cap. X. Appian. Plut. Lucan. Dio. Plut. Lucan. Appian. Justin. 41, 3. Vell. 2, 53. Lucan. Appian. Cap. XI. Plut.

U. c. 704. A. C. 48.

quam Aegypti rege, cogitaretur. Illum ea aetate esse, ut scire beneficia patri a Pompejo praestita, et intelligere possit: praeterea reverentiam ei fore dati ab senatu tutoris. Neque pueritiam ejus metuendam. adultos et usu tritos ex praesenti hominum fortuna favorem et odia temperare; adolescentibus honesta placere etiam cum periculo. Hac probata sententia, Cyprum tendunt. Ibi cognoscunt, Antiochiensium civiumque Romanorum, qui ibi negotiarentur, consensu arceri finibus Pompejanos, nunciis etiam dimissis in vicinas civitates, *ne q[illegible] eo genere Antiochiam adiret; qui fecisset, magno capitis [illegible]o facturum.*

Pompeji duo gravissimi errores.

XII. Haec adversa demum gravissimos duos errores deplorandi serum Pompejo sensum attulerunt; unum, quod procul mari, qua parte virium firmissimus fuerat, conflixisset: alterum, quod fugam potius intendisset haec in loca, quam ad classem suam et exercitum, quem duce Catone jam in Africam pervenisse rumor ferebat. Sed, inopinato proelii eventu semel perturbatus, neque confirmare animum tam vetus imperator, neque providere, quid in rem esset, ulla ex parte potuit: saepe querens, *tantum se fuisse falsum opinione, ut, a quo genere hominum victoriam speravisset, inde sibi enatum cladis initium fuerit.* Igitur, contracta, quanta poterat, pecunia, armatisque hominum duobus millibus, cum uxore triremem Seleucidem conscendit. reliqui partim longis navibus, alii onerariis sunt sequuti.

Ejus profectio in Aegyptum.

XIII. Hoc modo Pelusium perventum: ubi tum magnae copiae Ptolemaei regis erant, bellum gerentis cum sorore Cleopatra, cujus castra nec longe ab regiis aberant. Pompejus, id, quod erat, conjectans, certum hominem misit, demisse petens, *ut sibi tutum apud regem perfugium esset.* Ipse, dum tutores pueri, coacto consilio, de praesentibus deliberant, in navi sollicitus opperiebatur, quid de se Pothinus spado, (hi erant capita rerum) et Aegyptius Achillas, et praeceptor pueri Theodotus Samius decrevissent: princeps Romani nominis, et qui beneficio Caesaris servari miserum et deforme existimaret.

Theodotus Pompeji mortem suadet.

XIV. Quum aliis recipiendum, aliis contra videretur; Theodotus, forte cupiens ostendere facundiam,

Cap. XI. Supra, 111, 8. Lucan. Caes. Cap. XII. Plut. Appian. Civil. 2. p. 472. Plut. Dio. Caes. Plut. Cap. XIII. Caes. Appian. Plut. Caes. Dio. Plut. Appian. Plut. Cap. XIV. Lucan. Plut.

erat enim professione rhetor, *neutrum consilium salubre esse*, disseruit: *altera sententia dominum Aegypto, et bellum cum Caesare recipi: altera offendi Pompejum, nec iniri gratiam ab Caesare. nihil melius, quam morte viri formidinem ab ipso tollere, simulque demereri eum, qui rerum potiretur.* Adjecisse et proverbio jactatam vocem dicitur, *mortuos non mordere.* U. c. 704. A. C. 48.

Achillas ad interficiendum eum mittitur.

XV. Haec ubi placuere omnibus, Achillae negotium permittitur, homini singularis audaciae. atque is cum parvula navicula ad Pompejum accedit; litus excusans, quod vadosum et infidum majora navigia non pateretur. Minime placebat ea res amicis, qui prius exspectassent, ut ipse rex cum illustri comitatu procederet obviam: et ipse Pompejus praesagium animi Sophocleo carmine fatebatur, quod *ex liberis servos fieri* dicit, *quotquot tyrannorum adierint domos.* Cum hoc dicto descendit in naviculam, cum duobus tantum centurionibus, libertorumque et servorum singulis, ubi conspecto L. Septimio, qui bello praedonum apud se ordinem duxerat, deinde cum Gabinio profectus Alexandriam, tribunum militum agebat; *Te quidem hercle*, inquit, *novi, commilito.* Atque is, nullo responso dato, capite tantum annuit.

Pompejus occiditur.

XVI. Inter haec adpropinquabat litori, et motus in terra exercitus, conspectaque in agmine regis purpura, spem Corneliae ceterisque dabat, benigne receptum iri: quum adsurgentem a L. Septimio primum, deinde ab Achilla percuti vident. Id spectaculum, tam necopinatum et atrox, tantum excitavit in navibus luctum, ut gemitus fletusque in litore exaudirentur. Jamque et triremes complebantur, quae ceteras quoque Pompeji naves comprehenderent: sed illas propere vulsis anchoralibus favens a terra ventus Cyprum retulit; Aegyptii a vano persequendi incepto destiterunt. pars tamen navium capta direptaque: et in his Q. Pompejus A. F. Bithynicus occisus.

Magna fortunae mutatio.

XVII. Sic Magnus ille Pompejus, in conspectu conjugis liberorumque caesus, inter imbecillitatis humanae illustrissima documenta memoratur. Quum non Romae modo, sed ubivis ferme terrarum, perpetuo tenore felicitatis principem locum diutissime tenuisset;

Cap. XV. Caes. Plut. Dio. Caes. Plut. Cap. XVI. Appian. Plut. Liv. Epit. Plut. Dio. Oros. Cap. XVII. Flor. Dio. Cic. ad Fam. 3, 11.

U. c. 704. A. C. 48. eo ipso tempore, quo vel maxime florere fortuna et potentia videbatur, praeceps subito datus, pridie natalem suum, quo die olim tam dispari sorte de Mithridate et Piratis clarissimum triumphum duxerat, clientis sui supplex, famulorum ejus manibus invenit necem.

Pompeji tumulus. XVIII. Cura tamen decore cadendi etiam morienti fuit, toga capiti obducta, ne quis gestus notari, aut vox indigna priore Pompejo excipi posset, gemitu tantum edito, excepit enses. Caput ad regem relatum est, siccataque cute conditum Aegyptio more. Truncus, contemptim abjectus in litore, a Philippo liberto utcumque crematus conscissae scaphae lignis, sepultusque est, quum ad id idem officium alius etiam civis Romanus forte accucurrisset. Tumulum postea fluctus marini disjecerunt: et imagines, quas proximorum temporum admiratio posuerat, sequentium negligentia male habitas in Casii Jovis aede retrusit in cellam, ubi vetera truncataque signa reponebantur, (*favissas* Romae vocabant) donec Adrianus Caesar, imperium totum undique perlustrans, quum in Aegyptum venisset, et effigies reperit ornavitque, et tumulum inquisitum refici repurgarique jussit. Vix relatu dignum, tamen ad ineptam hominum cavendam sollicitudinem non inutile, tradunt auctores, ex vaticinio quodam Cassios semper suspectos Pompejo fuisse: quum nemo hominum hoc nomine, sed mons scilicet Casius fatalis ei praedictus esset.

L. Lentuli vox et fatum. XIX. Postridie mortem Pompeji sequutus illum e Cypro L. Lentulus advenit, ignarus omnium, quae accidissent: sed, conspecto in litore rogo, nescio qua occulta vi commovente animum, *Eccui hic*, inquit, *justa tam exiliter fiunt?* nec longo interposito spatio; *fortassis tibi, Cn. Pompeï!* Divinavit amici casum, unde suam quoque fortunam pendere non nesciebat. Nec diu superfuit: comprehensus enim ab rege ad Pelusium in custodia necatus est. At, qui in Cyprum refugerant, diversa exinde loca petiverunt.

Caesar Pompeji fugam insequitur. XX. Interim Caesar, post victoriam biduo tantum honori simul Deorum et quieti militum dato, omissis curis

---

Cap. XVII. Dio. Vell. 2, 53. Dio. Cap. XVIII. Lucan. Plut. Lucan. Plut. et Val. Max. 1, 8. Appian. A. Gell. 2, 10. Appian. Dio. Marcellin. 22. Cap. XIX. Plut. Val. Max. Plut. Caes. Oros. Dio. Cap. XX. Liv. Epit. Appian.

curis aliis, Pompejum, quocumque terrarum se contulisset, sequi certus, hoc uno angebatur, quod neque nunciis, neque fama fiebat certior, quam in partem Pompejus intendisset fugam. Postremo, quum interrogatus ea de re Brutus argumenta quaedam protulisset, in Aegyptum fugisse videri, credidit, eoque statuit accedere. Igitur, adsumpto equitatu, et una legione minoribus itineribus subsequi jussa, per Thessaliam in Macedoniam profectus est. Thessalis ob navatam in bello operam, praebitaque auxilia, simul terram honorans victoriae suae testem, libertatem reddidit. U. c. 704. A. C. 48.

XXI. Atheniensibus etiam rata tum sors fuit, quam inter initia condendae urbis imposuisse Deos fabulae vulgarunt; *Neptunum, uti semper temere consulerent: Minervam, uti nihilominus commoda fortuna uterentur.* Nam tum quoque Caesar ignovit deprecantibus, severe increpitans, et hac voce adjecta: *Quousque vos, vestro merito pereuntes, majorum servabit gloria?* Deinde, quum per Macedoniam Amphipolin pervenisset, Hellespontum petiit, in Asiam transmissurus. Ibi eum e maximo periculo admirabilis fortuna eripuit; quum, inopia triremium vectoria navicula trajiciens, in paratissimam hostium classem et acerrimum ducem incidisset. *Atheniensibus ignoscit.*

XXII. Corcyrae trecentae Pompeji triremes steterant. inde quum discederetur, cum majore numero reliquos, ut est expositum, transjecit in Africam Cato: triremes septuaginta C. Cassio datae, quibus Pontum Pharnacemque adiret, illum quoque regem concitturus. Tum autem, audito, adesse Caesarem, quasi deprehensus ipse esset, supplices e navi tendens manus, veniam sibi suisque orabat. Agnovit Caesar fortunam suam, et, non contentus hac victoria, nedum incolumitate, dubitavit, an reciperet: fuitque a Bruto, cujus sororem Cassius duxerat, exorandus. Haec ita, sequutus auctores, qui C. Cassium in Hellesponto deditum scribunt, posui: ceterum Suetonius et Dio, scriptores minime spernendi, L. Cassium tradiderunt, rostratas decem habentem, supplicem Caesari factum. Sane a praefracto contumacique C. Cassii ingenio permultum ea vilitas dissidet: nisi, quod Ap- *Mira fortuna Caesaris.*

Cap. XX. Caes. Plut. Bruto. Caes. Appian. Plut. Caes. Cap. XXI. Appian. Dio. Caes. Appian. Dio. Sueton. Caes. c. 62. Cap. XXII. Appian. Plut. Bruto.

U. c. 704. A. C. 48. pianus censet, Fortunae Caesarem efferenti cedere tum omnia debuerunt.

Caesar Asiam obiter constituit.

XXIII. At Caesar, praetervectus oram Asiae, Ephesum attigit, ibique senatores omnes ex provincia sub eosdem dies eo convocatos esse cognovit a T. Ampio Balbo, qui ad tollendam ex templo sacram pecuniam testibus his uti cogitasset. Sic iterum servata Ephesiae Dianae pecunia, Ionas ceterasque gentes Asiae, missis legatis deprecantes, venia prosequutus, insuper provinciam publicanorum injuriis et triente soliti tributi levavit. nec tamen omisit locupletiorum publicare fortunas, quos favisse Pompejo constabat: quorum Pythodorus ex Asiarcharum numero, quum duobus talentorum millibus amplius possideret, redemit a Caesare opes suas, neque minores reliquit liberis: unde mox ad regale fastigium adscenderunt. Tum vero et Gnidiis immunitas data propter Theopompum, qui inter Graecos amicos praecipue gratiosus et potens apud Caesarem erat.

Rhodum navigat.

XXIV. Sed Caesar, paucis diebus in Asia moratus, jamque minus dubitans, in Aegyptum isse Pompejum, quod Cypri visum esse cognoverat, Rhodum navigavit, et, collectis, quot subito poterant, navibus virisque, cum equitibus octingentis duabusque legionibus, una, quam sequi ex Thessalia jusserat, altera, quam a Fusio legato evocaverat ex Achaja, navibusque longis Rhodiis decem, Asiaticis paucis, sub noctem inde solvit; ignaris ceteris, quo tenderet. sed gubernatores interdiu vexillum praetoriae navis, noctu pharum sequi jusserat. Sic tertio post die Alexandriam pervenit.

Alexandriam venit.

XXV. Sed in his legionibus tria millia ducenti, haud amplius, milites erant. reliquos vulnera laborque festinantem imperatorem consequi vetuerant. Sed Caesar, animi magnitudine et fama rerum gestarum fretus, omnem sibi locum, quantumlibet infirmis praesidiis, tutum fore existimabat. Tamen, quia tumultuantes recenti morte Pompeji Alexandrinos repererat, veritus litori se credere, anchoras jecit: donec ad eum Theodotus venit, caput et annulum Pompeji,

Cap. XXIII. Lucan. 9, 962. Caes. Appian. Dio. Plut. Caes. Strabo, l. 14. p. 649. Plut. Caes. Strabo, l. 14. p. 656. Cap. XXIV. Caes. Appian. Caes. Appian. Cap. XXV. Caes. Lucan. Dio. Liv. Epit. Plut. Pomp.

(ensifer leo insculptus erat, ut Plutarchus tradidit; ut Dio, tria tropaea) tamquam fidei pignus, offerens. U. c. 704. A. C. 48.

XXVI. Ibi Caesarem, agnito generi capite, flevisse referunt, aversatumque portantem esse; persona moerentis adsumpta, quamquam intime gaudere morte aemuli putaretur. Reliqua tamen ejus mansuetudo facile declarat, veras illas, non simulatas, lacrimas fuisse. princeps enim omnium esse volebat certe; nec excogitari necessitudo ulla posset, quam, isthoc pretio proposito, violandam esse non existimaret: sed, hoc dedisses, erat hominum omnium mitissimus, et qui amplissimum quemque cupidissime servaret, tanto majorem gloriam suam futuram ratus, quanto potentiores nobilioresque viri suo beneficio viverent. Quocumque animo, vultum certe servans, caput Pompeji, pluribus et pretiosissimis odoribus concrematum, honeste funerandum curavit in suburbio, ubi post debellatam Aegyptum aedem condidit Nemeseos, quae sub Trajano demum diruta est ab Judaeis rebellantibus. *Flet, viso capite Pompeji.*

XXVII. Inter haec appulsus Alexandriam Caesar quum navi primum egrederetur, magno tumultu exceptus est, concurrente milite, quem praesidio urbis Ptolemaeus reliquerat, et fremente vulgo, cui praeferendis Caesari fascibus imminui majestas regia videbatur. Igitur ipse concessit in regiam: pars militum, quod exarmari commilitonum suorum nonnullos viderant, in altum se receperunt, donec omnes simul naves applicarent. *Caesar regiam occupat.*

XXVIII. Non fallebat Caesarem, quanto suo periculo inter infidos et validos in populosissima urbe commoraretur; videbatque regis et ceterorum erga se non aliam fidem fore, quam in Pompejum fuisset: sed Etesiis tenebatur, qui sunt Alexandria navigantibus adversissimi venti. Ergo dissimulando animo, donec vires contraheret, templa ceteraque celebriora urbis aedificia lustrabat, audiebatque sapientiae professores stans et populo immixtus, aliisque rebus omnibus captum se pulchritudine locorum et Alexandrinae vitae aemulatione testabatur: unde illi mira vulgo *Ejus dissimulatio.*

Cap. XXV. Dio, l. 42. Cap. XXVI. Liv. Epit. Plut. Caes. Val. Max. 5, 1. Dio. Lucan. Sueton. Caes. c. 30. Id. ibid. 74. et 75. Plut. Caes. Val. Max. Dio. Appian. Cap. XXVII. Liv. Epit. Caes. Dio. Caes. Lucan. 10, 10. Oros. Dio. Cap. XXVIII. Lucan. Sueton. Caes. c. 35. Flor. 4, 2. Vell. 2, 54. Caes. Lucan. Appian. Frontin. Strat. 1, 1.

U. c. 704. A. C. 48.

gloria atque gratia quaesita est: praesertim qu
iam comiter excipiendo singulos licentioribus
viis penitus laxare animum videretur; jam pr
dum effecta consuetudine, ut pernoctaret int
las: quod ille vitandarum insidiarum caussa u

Pothinus insidiatur Caesari.

bat, quas sibi sentiebat a Pothino strui. Ne
ab hoc praetermittebatur quidquam, quod ad in
Caesaris et exasperandos in eum quoslibet pert

Odiorum caussae.

XXIX. Pecunia maxime deerat Caesari: erg
Asiam praetercurrens, quum fuisset in omnibu
ralis et clemens, stipendium tamen imperave
nunc Alexandriae mutuum reposcebat. Nam A
Ptolemaeo grandem summam expensam ferebat,
septingenties sestertium: cujus pecuniae parte
gnam liberis regiis condonaverat olim, reliquu
dringenties quum maxime reposcebat. Nec e
tentus, arbitria quoque coeperat agere diffide
regum, quod eorum controversias ad populu
manum et se, populi Romani consulem, pertine
cebat ex testamento patris Ptolemaei. Eo testamen
jor filius majorque filia heredes scripti erant: pop
que Romanum per omnia sacra foedusque in Ca
sancitum rex obtestabatur, ut judicium suum salvu

XXX. Haec vero mirum in modum angeba
gios satellites, Pothinum maxime, qui, Cleopatr
gno expellendae auctor, reditum illius, ut m
suam, horrebat. Igitur primo cum Caesare a
discederet ad majorum rerum componendos tumultus; cre
et cetera per commodum, et maxima cum gratia rece
Sed ille, negans *cujusquam Aegyptii consilio sibi op*
ad se venire reges, dimisso exercitu, et disceptare de j
jussit.

Pothinus Achillam et exercitum advocat.

XXXI. Tanto plura ad invidiam ejus et con
liam Pothinus facere: frumentum vetus et corr
distribuere militibus, et, ubi querebantur, pa
ferendum, dicere. *jam enim eos de alieno tolerari*,
in potestatem Caesaris concedentibus. Convivia quoq
gulina ligneaque supellectile instruebat, *argentea*
rea vasa Caesari in solutum dari debuisse excusans. Qu
sacram pecuniam hac praescriptione tollebat e
plis, rem Aegyptiis acerbissimam, qua gente nihi

Cap. XXVIII. Plut. Caes. Cap. XXIX. Dio. Plut. Dio. Caes. Cap. XXX. Plut. Caes. Caes. Cap. XXXI. Oros. Dio.

umquam superstitioni addictius. arguebatque clam iniquitatem Caesaris, qui tantam sine caussa pecuniam peteret, ut qui Ptolemaeo, dum socius et rex appellaretur, nihil recusanti, suo Pompejique nomine prope sex millia talentorum abstulisset. Misit et ad Achillam nuncios de suo aliorumque ex regiis amicis consilio, quos ad eamdem mentem impulerat, cum exercitu jubens Alexandriam accedere. U. c. 704. A. C. 48.

XXXII. Sed in speciem amica erant omnia, et tumultum Alexandrinae plebis reversus a Pelusio rex puer placaverat: et Cleopatra quosdam amicorum miserat, qui suam caussam agerent. Sed paullo post, Caesaris intellectis moribus, suaeque formae et venustati confidens, omnino conandum existimavit, ut ab homine mulieroso conspiceretur. Ceterum, si palam venisset, vim ab tutoribus inimicis metuebat. Igitur, modica conscensa biremi, corruptis pecunia, qui claustra Phari custodiebant, primis tenebris ad regiam venit: et, ne conspici a quoquam posset, culcitam sibi circum adstringi loro, deportarique per Apollodorum Siculum, cujus fidei credebat, ad Caesarem jussit. *Cleopatra ad Caesarem venit.*

XXXIII. Id primo commentum admiratione muliebris ingenii percussit Caesarem. ut deinde ad misericordiam simul amoremque ciendum temperato vultu adstitit, eximia formae et singulari quadam gratia ita dementavit hominem, ut Alexandrini belli hanc solam fuisse caussam plerique existiment. Sed illa plurimum etiam verborum blanditiis veneribusque pollebat: compositoque ad moestitiam vultu procumbens, *En adsum,* inquit, *Cleopatra, tot regum soboles, tuaque complector genua, Caesar: nihil indignum fastigio meo facere putans, si tibi, quem Dii supra omnium hominum majestatem extulerunt, tamquam communem regum atque gentium arbitrum, debitum honorem exhibeo.* *Eumque forma capit.* *Et verbis.*

XXXIV. *Per annos prope trecentos, postquam regnare semel domus nostra coepit, sine intermissione tenuit hanc regiam: et par huic vetustati mos est, eadem cum fratribus potestate sociatas matrimonio regnare feminas. Id non suo magis judicio, quam priorum omnium, pater meus nunc quoque fieri jussit: sed voluntas ejus spernitur, testamenti vilis est religio, unaque populi Romani, sed et tua, Caesar, despicitur auctoritas.*

Cap. XXXI. Sueton. Caes. c. 54. Caes. Dio. Lucan. 10, 360 Cap. XXXII. Lucan. 10, 53. Dio. Plut. Lucan. Plut. Cap. XXXIII. Dio. Flor. 4, 2. Lucan. Plut. Dio. Lucan.

U. c. 704. A. C. 48. *Nec de fratre queror. puer est, et, quae ultimae sortis est indignitas, famulis suis servit. Non ille me dejecit regno, mei, quantum licuit, amans: sed ejusdem id scelus est, cujus et Romani quondam nominis princeps interfectus: quem si ob veterem gloriam, et in nostram domum merita noluisset, debebat, vel quia gener tuus olim, vel aemulus nuper fuit, revereri. Princeps terrarum populus, ducibus hinc Caesare, inde Pompejo, concurrit. quis inter haec aliquas esse credat eunuchi partes? At (audaciam hominis!) ille sibi vel primas vindicat. Tu fugasti Pompejum; ille occidit: tu profligasti partes; ille sustulit ducem.*

Pothinum insidiari Caesari arguit.

XXXV. *Atque utinam sit unis opimis contentus! Felici scelere vecors latro de tua jam nece agitat, quando interfecto Magni nullam ampliorem palmam appetere, quam trucidandi Caesaris, potest. Nec simplici stimulo incitatur ad facinus. temeritatem metus acuit: quod caput Pompeji moerens adspexisti, quod vultu, gemitu, voce, lacrimis, testatus es dolorem, vindex timeris perfidiae, cujus approbator esse noluisti. Neque longinquos aut incertos metus adfero. Sollicitatus Pothini nunciis Achillas, motis a Pelusio castris, cum omnibus copiis paullo post aderit.*

Se tradit in manus Caesaris.

XXXVI. *Hic me impulit terror, ut machinata, quod vides, ad te per quodlibet discrimen penetrare statuerem; conterque salvum praestare eum, sine quo salva esse ipsa nequibam. Igitur non modo caussam meam, sed etiam famam personamque, in tuas manus contradidi: et nunc quoque non tam de meo jure, quam de salute tua, sum sollicitior. Ita me Dii Deaeque omnes, et, quam praecipue veneror, aurea Venus amet, teque, progeniem suam, optimae voluntatis compleat, ut orbatam patre, orbatam fratre et viro, possessione regni dejectam, contemptam, pulsam, oppugnatam a famulis, tuendam ornandamque suscipias!*

XXXVII. Jam dudum Caesarem forma puellae, blanditiaeque vultus et verborum, decenter interpositis lacrimulis suspiriisque, perculerat. ideoque, nihil non promittens, seriis rebus amantium nequitiam miscuit: eademque nocte una fuerunt. Inde plerisque non eximitur, Alexandrinum bellum praeter necessitatem susceptum esse a Caesare, tantummodo ut mercedem adulterae regnum Aegypti daret.

Ptolemaeus ad conspe-

XXXVIII. Orta luce, Caesar ad se Ptolemaeum vocat, et cum eo de reconciliatione sororis agit. Ut re-

Cap. XXXVII. Dio. Plut. Lucan. 10, 106. Plut. Cap. XXXVIII. Dio.

ro et ipsa prodiit in conspectum, ira commotus puer proripuit se foras, abjectoque diademate proditum se vociferans, excitavit populi turbam. Sed, cito retractus a Caesaris comitibus, plura conari non potuit: et Caesar, de superiore loco alloquutus Alexandrinos, *nihil opus esse tumultu* dixit. *nec enim se existimare aliud illos velle, quam quod ultro facere constituisset.* Recitato deinde testamento patris Ptolemaei, quod in eo fides populi Romani invocabatur, ad se pertinere dixit, et patris tueri judicium, et liberis prospicere. *Quod igitur faustum felixque foret, Aegypti regnum duorum esse debere, Ptolemaei et Cleopatrae: minori Ptolemaeo cum Arsinoë sorore matrimonium, et suo populique Romani dono dotalem Cyprum fore.* Sic in praesens seditione composita, convivium Cleopatra regali luxu exhibuit, omnibus nova reconciliatione laetis. U. c. 704. A. C. 48. *etiam sororis irascitur. Sed Caesar omnia conciliat.*

XXXIX. Enimvero Pothinus, in haud dubio periculo se constitutum sentiens, si tam infensa, nec immerito, Cleopatra rege et regno potiretur, occidendi inter epulas Caesaris consilium cepit. Erat inter quotidianae operae servos tonsor quidam Caesari, mortalium omnium timidissimus. hic quum nihil non observaret anxia cura, deprehendit insidias, detexitque. Idcirco Caesar, jam olim Pothinum suspectum invisumque habens, convivio militibus circumdato interfecit. De morte Pothini consentitur inter omnes: de tempore mortis et ordine diversa traduntur. Sed nihil magis congruere prudentiae temporique Caesaris visum est, quam quod posuimus. *Et Pothinum interficit.*

XL. Inter haec Achillae nunciato adventu, Caesar regiam claudit, suos armat: cum Ptolemaeo agit, ut, quos habeat, ex suis maximae auctoritatis mittat ad Achillam, jubeatque incepto desistere. Serapion et Dioscorides missi, qui ambo legati Romae fuerant, priusquam edere mandata possent, jussu Achillae percutiuntur: alter statim occisus est; alterum, accepto vulnere, sui pro mortuo sustulerunt. Achillas, non regis haec imperia esse dictitans, qui in aliena potestate ipse esset, occupata praeter eam partem, quam Caesar tenebat, Alexandria, regiam irrumpere primo statim impetu conatus est. *Achillas cum exercitu adest.*

Cap. XXXVIII. Lucan. Cap. XXXIX. Plut. Caes. Civil. 3. fin. Lucan. 10, 515. Flor. Dio. Appian. Cap. XL. Lucan. 10, 434. Caes. Dio. Caes.

U. c. 704. A. C. 48. *Caesarem in maximum periculum conjicit.*

XLI. Numquam in majore periculo Caesar fuit. Paucos habebat milites: inter infida infeſtaque omnia, locis parum munitis, a maxima multitudine oppugnabatur. Neque incondita aut rudis bellorum turba erat. Millia haud minus viginti sequebantur Achillam, pars magna Romanus miles, qui olim adductus a Gabinio, mixtusque connubiis, mores Alexandrinos licentiamque inbiberat. His acceſſerant Syri Cilicesque praedones, et quidquid in finitimis provinciis audacia turbulentum fuerat. Praeterea duo millia equitum erant, inveterata Aegyptiis bellis manus. His copiis Achillas oppidum ingreſſus, majorem populi partem sibi ſtatim adjunxerat. Nam, praeter mobilitatem ingenii, bellorum incommoda Caesarem advehere sibi indignabantur, jam ante irati numinibus, quod minimo tum incremento Nilus solitam ubertatem frugum eo anno interpellaverat.

Is tamen se defendit.

XLII. Contra vim horum Caesar regiam et vicina aedificia tumultuario opere, foſſa valloque ad mare usque deductis, muniverat. eo facilius defendi potuit, cohortibus per vias dispositis. Sed eodem tempore ad portum pugnabatur; ubi, praeter solitum Alexandriae praesidium, roſtratas duas et viginti, aliae naves longae Aegyptiae quinquaginta ſtabant, inſtructae ornataeque, uti modo poſt Pompeji fugam, cui erant auxilio miſſae, redierant. has si occupare Achillas posset, videbat interclusum omnibus auxiliis commeatuque Caesarem cito futurum in poteſtate. Sed, quae ad oppugnandum Aegyptios, eadem ad resiſtendum incitabat Caesarem cauſſa, tanto acrioribus ſtimulis, quia non tam de victoria, quam pro salute, pugnabat. Et juvabatur claſſe, qua erat advectus. Idcirco obtinuit ad extremum, et, quia tueri tam parvis copiis omnia nequibat, incendi, quidquid erat in portu navium, juſſit.

Bibliotheca Alexandrina perit.

XLIII. Hac flamma, quum et vicina portui aedificia comprehensa eſſent, simul arsit bibliotheca, elegantiae regum curaèque egregium opus. Millia librorum tum periſſe quadringenta, alii, qui plurimum, septingenta tradunt. Primus et maximus ejus operis auctor Ptolémaeus cognomento Philadelphus fuit, per-

Cap. XLI. Plut. Caes. Oros. Caes. Lucan. Caes. Dio. Plin. 5, 9. Cap. XLII. Dio. Caes. Lucan. Cap. XLIII. Flor. Oros. Dio. Plut. Liv. apud Senec. de Tranq. Anim. c. 9.

juam eruditus princeps, et erudito patre natus: quo urante, sacrorum quoque voluminum interpretatio, uae Septuaginta vocatur, prodiit. Ille, a Nileo quo- lam empta bibliotheca, quam Aristoteles collegerat, imul iis libris, qui erant ipsi Athenis et Rhodi com- arati, Serapeum adornavit, magnoque deinceps stu- lio et sumptu per Demetrium Phalereum, insignem tudiis et civilibus artibus virum, quidquid investigari otuit, conquisivit. Sed et in posteris ejus quidam ariae doctrinae ornamentis enituerunt: inter quos et uergetes fuit, Aristarchi discipulus.

U. c. 704. A. C. 48.

Unde illa comparata fuerit.

XLIV. Ceterum, occupatis in restinguendo igne lexandrinis, Caesar, per noctem militibus ad Pharon xpositis, claustra occupavit praesidio: quum haberet n partibus custodes, qui dudum erant a Cleopatra cor- upti. Fuit quondam insula Pharos, unius diei navi- ratione distans a continenti, si quid Homero credi- nus; deinde, Nilo, ut putant, limum admoliente, rope litori conjuncta: multum abnuentibus, qui to- um illum tractum saxis asperum esse compererunt. Id onstat, quum paullo plus nongentis passibus abesset, uperiorum regum opera, jactis in altum molibus, et onte superposito, connexam esse. quod opus frustra leopatrae huic ultimae quidam scriptores vindicant. najor etiam incuria eorum est, qui ab eadem exstru- tam putant cognominem insulae turrim, magnitudine naximam, et elegantia pulcherrimam: quam ad prae- ucendum noctu navigantibus a Sostrato Cnidio con- ructam esse, certior fides est, impensa Ptolemaei pri- ni, aut secundi certe, talentis octingentis.

Phari situs et conditores.

XLV. Erat in hac insula vicus oppidi magnitudine, ec, invitis, qui tenebant, quisquam ex alto poterat lexandriam appellere. Hoc occupato, Caesar, loco, rotinus ad arcessenda ex propinquis locis auxilia mi- it: et, quia de cetero, propter angustias viarum, ae- uo Marte discessum fuerat, per omnes insequentes ies, quam tenebat, oppidi partem munitionibus tu- orem efficere instituit.

Cap. XLIII. Oros. Gell. 6, 17. et Marcell. 22. Lips. de Bibl. 2. L. Ampel. Voss. de Hist. Graec. 1, 12. Joseph. 12, 2. et risteus apud Euseb. Cap. XLIV. Athen. l. 2. Marcellin. Vid. calig. in Eus. Chr. num. 1734. Athen. 2, 28. Caes. Luc. 10, 7. Hom. Od. 4, 354. Plin. 2, 85. et 5, 31. Mela, 2, 7. Scal. in us. num. 1733. Caes. Marcellin. Cap. XLV. Caes. Marcel- n. Tzetzes. Euseb. et ibi Scalig. Strabo, l. 17, 791.

U. c. 704. A. C. 48. *Arsinoë ad Achillam transfugit.*

XLVI. At Arsinoë, quae, cum sorore Cleopatra in Syriam profecta, mox, pace facta, Alexandriam reverterat, inter hos tumultus occupandi regni casum oblatum putans, Ganymedis spadonis ingenio reperit fugae viam, et ad Achillam trajecta communiter administrare bellum coepit. Sed, ut inter improbos et malitiosos haud diuturna potentiae societas esse potest, cito insidiari invicem, et augendis largitionibus sibi quisque licitari militum studia coepere.

Hispanici tumultus.

XLVII. Eodem anno, quo pugnatum ad Pharsaliam, et Alexandrinum deinde bellum conflatum est, Hispania maximo tumultu inhorruit, propter avaritiam et crudelitatem Q. Cassii, quem provinciae Caesar praefecerat. Ille, primum appetitus insidiis, et accepto vulnere, quum in conscios partim animadvertisset, unum atque alterum, (ita cum saevitia certabat in eodem animo pecuniae amor) nummis acceptis, dimisisset, non ideo tollere odium commune, quo tam apud milites, quam provinciales, laborabat, potuit, praesertim quum eadem illa quotidie licentius faceret, ob quae jam olim exosus esse coeperat.

M. Marcellus et Q. Cassius invicem bellant.

XLVIII. Itaque duae Varronianae legiones, duce delecto T. Thorio Italicense, non a Cassio tantum, sed etiam a Caesare, defecerunt, Pompeji nomine scutis militum inscripto. Mox tamen, profecti Cordubam quum ad eam caussam neque conventum Cordubensem, neque M. Marcellum, qui missus a Cassio urbem tenebat, adducere possent, convenit inter omnes, ut, deleto Pompeji nomine, Caesaris omnes essent, sed Q. Cassium consensu oppugnarent; et ad haec praetore (hoc ei nomen imponebant, quum esset quaestor) M. Marcello Aesernino uterentur. His cognitis, Q. Cassius cum legionibus et equitatu, qui fidem non mutaverant, Cordubam tendit, ubi Marcelli castra erant. deinde, vastato agro Cordubensi, Ullam progressus, quod oppidum sibi fidum credebat, ab insequuto Marcello operibus et vallo cum ipsa Ulla circumdatur. Sed, quum ad auxilium ejus rex Mauritaniae Bogud cum una legione Romana et Hispanis cohortibus venisset, multa proelia facta: castra quoque diversis partibus Cassius

Cap. XLVI. Suidas in Φάρος. Plin. 36, 12. Caes. Strabo, l. 17, 796. Lucan. Dio. Cap. XLVII. Caes. Liv. Epit. 111. Hirt. de B. Alex. c. 52. Dio. Hirt. Val. Max. 9, 4. Hirt. Cap. XLVIII. Liv. Epit. 111. Hirt. Dio. Hirt.

et Bogud adorti haud multum abfuere, quin opera perrumperent. neque tamen depelli ab opere Marcellus potuit. U. c. 7(
A. C. 4(

XLIX. Tandem M. Lepidus ex citeriore Hispania, quam obtinebat legionariis cohortibus triginta quinque magnoque equitatu et auxiliorum numero, adfuit ea mente, ut sine ſtudio et ira controverſias ejusdem partis hominum componeret. Et Marcellus quidem sine exceptione paruit advenienti; Caſſius moras nectebat: eoque, ut putatur, conscio, sub oculis Lepidi caſtellum, quod Marcellus regi objecerat, oppugnatum eſt. Quia tamen resiſtere tot legionibus nequibat, eodemque tempore C. Trebonius pro consule, provinciam et exercitum accepturus, veniebat, (namque, legatis Hispaniae injurias deferentibus, succeſſorem Caſſio miserat Caesar) liberum abitum pactus, navem conscendit, et in oſtio fluminis Iberi cum rapinis suis tempeſtate eſt obrutus.

Sed, inte cedente Le do, pax fi

Q. Cassi interitus.

L. Sic a magnis belli minis Hispania parumper quievit. Caſſius enim (tanta erat hominis vecordia) geſſiſſet et cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuiſſet. M. Marcellus, quod se tempori accommodaſſe visus erat, primo quidem iratum expertus Caesarem, procul patria vitam egit: poſtea tamen revocatus honores etiam petiit geſſitque. Hoc maxime modo Hispaniensis motus acrior, quam pertinacior, initia finemque habuit.

LI. In Illyrico majoris aliquanto dimicationis rem M. Octavius effecerat. Eam provinciam Q. Cornificius Caesaris quaeſtor pro praetore fortiter feliciterque obtinebat, captis etiam multis Octavii navibus, quum is ex Pharsalica fuga in sinum Jadertinum se recepisset. At Caesar, intellecto, multos hoſtium ob propinquitatem locorum Illyricum petiſſe, ibique colligere dispersas suorum reliquias, A. Gabinio scripserat, uti cum legionibus tironum, quas habebat, Illyricum peteret, conjuncta cum Cornificio opera defensurus; transiturus quinimo in Macedoniam, si res pateretur: nam in Macedonia renovatum iri bellum, nondum cognita Pompeji fuga, crediderat.

Illyria bella.

LII. Sed Gabinium, peritum belli hominem, et hactenus felicis audaciae, Fortuna adeo deſtituit, ut, multa nequidquam conatus, amiſſa magna parte exer-

Cap. L. Liv. l. 112. apud Priſc. l. 6. Dio. Cap. LI. Hirt.

U. c. 704. A. C. 48.

citus, vix Salonis tutus esset. Nam et Salonas oppugnare ausi hostes, oppidanorum virtute et insigni ad memoriam facinore mulierum repulsi sunt. Nam illae, noctem atram nactae, crinibus sparsis, Furiarum habitu cum facibus ad castra procurrerunt, exterritisque vigilibus, multis locis injecerunt ignem: quum repente viri, insequuti cum armis, complures, prae consternatione vix sui compotes, alios adhuc somno implicitos occiderunt, castrisque et statione navium expulerunt Octavium. Sed ille non multo post, reparatis viribus, proelio vicit Salonenses, iterumque admovit obsidioni copias. Inter haec, ex aegritudine contracto morbo, A. Gabinius interiit.

A. Gabinius moritur.

LIII. Hae res excitarunt spem Octavii, ut, icto cum barbaris foedere, provinciam recipi posse confideret. Sed eum hac exspectatione virtus et diligentia P. Vatinii cito depulit: qui, crebris Cornificii literis evocatus, quamquam per valetudinem vix se regeret, cum paucis longis navibus, et magno actuariarum numero, quibus rostra imposuerat, Brundisio profectus est.

P. Vatinius M. Octavium vincit.

LIV. Hujus adventu M. Octavius, qui interim Epidaurum erat aggressus, ab oppugnatione oppidi rejectus, ad Tauridem insulam substitit hoc consilio, ut, siquidem insequeretur Vatinius, classe dimicaret. Nam Vatinianas naves plerasque justo minores infirmioresque esse cognoverat. Sed, virtute militum, quod robori navium deerat, largiter explente, victor Vatinius multas depressit hostium naves, multas cepit. Alii auctores magnam ejus laudis partem Vatinio abjudicant: ne tentata quidem pugna, Octavianos ad illum defecisse, quod auditus jam Pharsalici proelii eventus fuerat. Quocumque modo superior Vatinius, provectus Issam, in qua oppidum nobile erat, conjunctissimum Octavio, ab Issensibus recipitur. Ibi cognoscit, M. Octavium, quum sua quadriremis mergeretur, scapha exceptum, atque illa itidem depressa saucium, adnatasse ad myoparonem suum, Issamque venisse. Inde cum paucis parvisque navigiis vento secundo petisse Corcyram. Vatinius, re celeriter et praeclare gesta, Brundisium rediit.

Cap. LII. Appian. Civil. 2. p. 464. Hirt. Dio. Hirt. Cap. LIV. Hirt.

LV. Jam inde a principio post acceptam cladem omnium utique Pompejanorum perfugium Corcyra esse coeperat. huc ante Octavium et alii se receperant, et illustriores aliis C. Cassius, Cn. Pompejus adolescens. Cnaeus, ante summam dimicationem cum Aegyptia classe Epirum ambiens, Oricum, cui M. Acilius Caesaris legatus praeerat, oppugnaverat magno, sed ad extremum irrito, conatu. Quum enim esset ad claudendum portus introïtum oneraria navis ab Acilio submersa, quae scaphis magna saxorum mole oneratis teneretur; per urinatores extracta parte lapidum, hanc quidem funibus multis contendens deduxit remulco, aliamque ei conjunctam navem, in qua turris ad defensionem excitata fuerat, vi cepit. nactusque molem, oppido objectam in speciem insulae, quatuor biremes, subjectis scutulis impulsas, vectibus in partem interiorem transtulit: atque ita utrimque aggressus naves longas vacuas, quae erant ad terram deligatae, quatuor ex his abduxit, reliquas incendit. cum his et magna pars oppidi deflagravit: fuissetque receptum Oricum, nisi vulnere Pompeji remissiores facti Aegyptii forent. U. c. 705. A. C. 48. *Cn. Pompeji adolescentis gesta.*

LVI. Igitur nec, sanato eo, munitionibus interea auctis, difficiliorem futuram oppugnationem resumere ausus, Lissum tentavit. sed repulsus, paucis amissis navibus, tamen onerariis, quas M. Antonius ibi reliquerat, incensis triginta; vagari circum litora, et, expositis subinde militibus, vastare cum Caesare sentientium agros instituit: donec, clade patris cognita, desertus ab Aegyptiis, ad Catonem se contulit. idemque tum et C. Cassius fecit, et L. Afranius. His ceterisque adjutoribus, priusquam longinquae spes tentarentur, Peloponnesum retinere statuit, Patrasque occupavit praesidio, multosque et ibi suarum partium, in quibus et Petrejus, et Pompeji gener Faustus fuerunt, recepit. et, donec Athenis Megarisque oppugnandis distentus Fusius Kalenus fuit, in potestate habuit oppidum. Nam, licet amisso Piraeeo, Athenae restiterant. *Catonis acta.*

LVII. Mox, his a Caesare veniam adeptis, Megarenses pertinacius repugnantes expugnavit Fusius, multisque occisis vendidit reliquos, sed necessariis eorum, *Kalenus Megara capit.*

Cap. LV. Appian. Civil. 2. p. 482. Dio. et Caes. Civil. 3, 38. Dio. Cap. LVI. Caes. Dio.

U. c. 704. A. C. 48. et minimo pretio, ut libertati reſtituerentur. hic modus placuerat ita ulciscendae contumaciae, ne tamen vetuſtiſſima civitas prorsus interiret. Neque silentio praetereundum propter novitatem casus, quod inter capiendum oppidum soluti leones, quos ibi C. Caſſius aedilis designatus alebat, in ipsos Megarenses, qui auxilium aliquod inde exspectaverant, irruerunt, adeoque discerpserunt multos, ut hoſtibus etiam dolori spectaculum eſſet. A Megaris Patras itum. Sed Cato ceterique, recepto praesidio, magna claſſe Cyrenen petierunt.

Romae ſtatus. LVIII. Dum haec diversis imperii partibus geruntur, Roma, non jam caput rerum, sed praeda victoris, utri serviendum foret, exspectabat. Ut enim militum Caesaris et consulis Servilii praesens metus tacere Pompejanos, et dissimilem animo vultum induere coëgerat; ita clanculum rumusculi captabantur, et, dum quidlibet timetur, aut creditur, saepius eadem die contrariis nunciis animi diversos in adfectus distrahebantur. Poſtremo Pharsalicae pugnae fama, vix tandem credita, (nam et Caesar per speciem modeſtiae scribere ad senatum noluerat) Julianos omnes redegit: certatimque hoc agebatur inter nobiliſſimos, ut pro se quisque maxime gavisus hac victoria videri cuperet.

Decreta urbanorum in honorem Caesaris. LIX. Igitur, quod sic animatis proximum eſt, ruentes in adulationem, quidquid excogitari potuit, decreverunt; non jam metu solum, ne odiſſe felices viderentur, sed spe quoque honorum opumque, quas a Caesare exspectabant, tamquam aliquid ei dare possent, quod non prius ei dediſſet victoria. Putabant tamen (nec fallebantur) magni aeſtimaturum, si jam, quae alias suo arbitratu et vi armorum facturus erat, id jure facere exiſtimaretur. Igitur et alia honorum cuiquam antea decreta contulerunt, et nova pleraque: *uti de Pompejanis, quemadmodum ei videretur, ita ſtatueret: bellum, cui vellet, faceret; pacem, cui vellet, daret: uti conſulatum in quinquennium, tribunitiam poteſtatem in perpetuum, dictaturam in annum integrum acciperet: triumphum quoque de Juba, quamquam bello nondum coepto geri,* decreverunt. Neque minore ſtudio plebs agebat, sciscendis, quae

Cap. LVII. Plut. Bruto, c. 13. Dio. Lucan. 9, 34. et seq. Cap. LVIII. Dio. Cic. Phil. 14, 8. Dio. Cap. LIX. Plut. Caes. Dio.

grata futura victori crederentur. Hoc illud tempus Hirtiae legis esse reor, qua Pompejani honores petere vetabantur. U. c. 704. A. C. 48.

LX. At Caesar, qui tum erat Alexandriae, senatus populique Romani cognita voluntate, dictatura, quamquam extra Italiam agebat, iterum inita, magistrum equitum M. Antonium dixit. Is quoque magistratum eum toto anno gessit; multum ringentibus auguribus, quorum a plerisque vanitas deridebatur, fas in magistro equitum negantium, quod in dictatore probaverant. Sed in plerisque annalibus consulatu Q. Fusii Q. F. C. N. Kaleni, P. Vatinii P. F. hic annus notatur: quamquam illi magistratus ejus nomen (vis enim penes Caesarem erat) extrema demum anni parte receperunt. *Caesar iterum dictator.* U. c. 705. A. C. 47. Q. Fusio, P. Vatinio coss. *Consules tantum nomine.*

LXI. Calebant interim Alexandrini tumultus, et acribus utrimque animis res gerebatur. divisam in partes urbem hinc Aegyptii, inde Caesar magnis operibus communiebant: et ab utrisque, unde poterant, auxilia ciebantur. Apud Caesarem adhuc Ptolemaeus erat, intentiusque servabatur, si nihil aliud, solatium vindictae praebiturus pereunti: atque interim suorum animos vel miseratione periculi, vel auctoritate nominis flexurus. Igitur et in superiorem locum productus increpavit audaciam, non contra se minus, quam Caesarem, ferentium arma, jussitque ponere. *sibi enim optime convenire cum Romanis, suaeque dignitatis et imperii firmum certumque praesidium habere in amicitia Caesaris.* At illi, non tam verba loquentis, quam tempora, respicientes, et magis quid velle, quam quid dicere, videretur, nihil remissa contumacia, institerunt coeptis. *Alexandrinum bellum fervet.*

LXII. Ne mors quidem Achillae finem aut moram bello attulit, quem suspectum invisumque per Ganymedem occupavit Arsinoë, percussorique imperium copiarum tradidit. Atque ille, militibus largitione placatis, haud segniter administrare bellum orsus, aquationem adimere Caesari magnae molis operibus instituit. Jam ante, qui pertinebant in regiam, aquaeductus interrupti ab Achilla fuerant: sed aderant specus et putei, unde, licet anguste, Caesaris milites, *Achillae mortuo succedit Ganymedes.*

Cap. LIX. Cic. Phil. 13, 16. Cap. LX. Dio. Cic. Phil. 2, 25. Plut. Anton. Dio. Vid. Pigh. Annal. et Sigon. Comm. in Fast. Dio. Cap. LXI. Hirt. de B. Alex. Caes. Civil. 3. Lucan. 10, 461. Caes. Dio. Cap. LXII. Hirt. Dio. Hirt. Plut. Caes. Hirt.

U. c. 705. A. C. 47. pro praesenti tamen necessitate satis, aquabantur. Eorum specuum haec erat ratio. Nilus, aquam turbidam atque limosam vehens, quae multos variosque morbos efficiebat, antiquitus admonuerat Alexandrinos, ut, suffossis domibus, aquam e flumine exceptam servarent, donec spatio temporis liquescens potui aptior fieret.

Is corrumpit aquas Caesaris.

LXIII. Igitur Ganymedes, a solertibus hominibus, quales erant permulti Alexandriae, admonitus corrumpi aquam in parte Caesaris, immissa marina, posse, ingenti molitione specus sic intersepit, ut incorrupti manerent ad suam partem pertinentes; Julianis salsae aquae, quas ex mari rotis atque machinationibus continenter educebat, adfunderentur. Quum ita paullatim salsior aqua ex proximis aedificiis traheretur, admirabantur primum Caesaris milites, unde ergo mutatio illa procederet, praesertim quum remotioribus adhuc locis, qualis prius, aqua esse videretur. Sed, postquam sensim illa quoque salsum trahere saporem coepit, conjicientes, quod erat, in eum adducti sunt metum, ut conscendendas extemplo naves, et fuga, licet plenissima periculi, consulendum saluti omnium autumarent.

Unde maximus militibus terror.

Qui increpantur a Caesare.

LXIV. Ibi Caesar: *Vana vos exercet cura, milites, sed, nisi provideatur, in veram cessura perniciem. Aquae penuria movemini: neque aliter evitari malum hoc posse creditis, quam in aliud ruendo, cui nullum sit futurum remedium, quum superius illud sit medicabile. Puteos fodientibus deesse aqua dulcis non poterit, quae naturaliter litoribus omnibus inest. quod si sit alia, quam reliquorum, Aegyptii litoris natura, at quotidie nobis aqua subvehi navibus poterit. mari libero utimur, classem nostrae parem non habent hostes: et, ne ventis prohibeamur, diversis ex partibus, hinc a Paraetonio, inde ab insula, petere aquam licet; quam utramque navigationem eodem tempore nulli praecludere venti possunt.*

LXV. *Qui vero fugam respiciunt, ii, Hercule, non modo meae dignitatis obliviscuntur, sed etiam salutis suae. Sic quoque, licet opportunitate aedificiorum et operum adjuti, tantam multitudinem aegre sustinemus. quid fiet nobis, ubi, relictis, quae nos defendunt, locis, in apertum processerimus? quanta mora, quique tumultus sit exspectandus inter conscendendum, quis nescit? praesertim ex scaphis in excelsas naves, et in ista trepidatione, et metu. Igitur pauci et properantes, pleni timoris, pleni tumultus, iniquo et tempore nostro et loco,*

aut

aut diligentiam atque velocitatem Alexandrinorum effugiemus? aut adversus paratos et infinitis partibus plures nos tuebimur manu? U. c. 705. A. C. 47.

LXVI. *Absit vero haec ab animis vestris tam perniciosa cogitatio, milites: et unum omnibus propositum esse salutis iter omnes norint, victoriam. Atque illa profecto, me duce, vobis militibus, longius abesse non potest, quam donec aliis ex provinciis accitae copiae (misi autem circumquaque) veniant. Interim locis nostris nos teneamus, et virtute, quemadmodum hactenus, propulsemus hostilem impetum. Fugere vero minas Alexandrini populi et latronum arma, non mihi modo qualibet morte sit gravius, sed vobis etiam esse deberet, qui et Romani estis, quos victores omnium gentium superiora demonstrarunt bella, et mei milites, quos inter ipsos Romanos virtute excellere, recens victoria nostra declaravit. Interim, reliquis intermissis operibus, ad puteos fodiendos laborem conferamus.* Ita confirmatis militibus, et ad fodiendum conversis, una nocte dulcis aquae venae copiosae sunt inventae: modicoque labore operosissimis Alexandrinorum molitionibus occursum est.

Et confirmantur.

Puteis fossis, aquae copia reperitur.

LXVII. Forte sub idem tempus Caesar fit certior, ad litus Africae, paullo supra Alexandriam, ad anchoras stare naves, legionem vehentes septimam et tricesimam ex dedititiis Pompejanis militibus. Nam, cognito Caesaris periculo, Domitius Calvinus, cui Asia cum finitimis provinciis commissa erat, legionem unam terrestri itinere per Syriam, alteram, cum frumento armisque et tormentis, navibus miserat. sed prius confectum est bellum, quam ea, quae per Syriam ducebatur, legio posset occurrere: naves, euro continenter flante, pervenire Alexandriam nequibant.

LXVIII. Igitur Caesar, ut in re praesenti certius consilium caperet, cum omni classe eo proficiscitur. quod ubi cognitum est Alexandriae, neque ullum Romanum militem esse in navibus, (quippe paullo longius processurus Caesar nudare munitiones noluerat) quidquid habebant navium paratum, propugnatoribus complent, et redeunti Caesari occurrunt. Ille, neque remigibus satis confidens, neque sub noctem cum hoste locorum gnaro dimicare tutum ratus, proelium vitabat: donec una navis Rhodiorum, longius a ceteris se abrumpens, quum ab Aegyptiis circumveniretur, impatientem ignominiae Caesarem aleam jacere coëgis-

Caesar Alexandrinos navali proelio vincit.

Cap. LXVII. Infra, c. 87. Hirt.

U. c. 705. A. C. 47. set. Virtute tamen et scientia Rhodiorum, penes quos diu praecipua fuit rei maritimae gloria, vicit, multisque hostium interfectis, captas aliquot naves remulco traxit Alexandriam.

Alexandrini portum obstruunt. LXIX. Magnam ea res desperationem Aegyptiis attulit, quod jam, sine robore Romani militis, tantummodo a classiariis erant superati. Igitur, jam etiam, ne a classe Caesaris oppidum eorum oppugnaretur, veriti, os portus, spatio ad egrediendum relicto non magno, obstruxerunt injecto aggere. Neque tamen homines mari adsueti diu abstinere potuerunt: et, quamquam supra centum decem naves amiserant, haud difficulter reparari posse classem reficiendis veteribus navibus, et cogendis, quae ad exigenda portoria per omnia ostia Nili erant dispositae, rebantur. Neque conjectura falsi paucis diebus quadriremes duas et viginti, quinqueremes quinque confecerunt: quas intra portum remigio periclitati, cum minoribus apertisque navibus multis, repleverunt.

LXX. Huic paratae ad dimicandum classi Caesar cum quadriremibus decem, quinqueremibus totidem, quot hostes habebant, minoribusque navibus undeviginti, Pharon circumvectus, se opposuit. Angustus inter utrosque per vada transitus erat, et, qui prior ingrederetur, in locum iniquum se erat demissurus. Quum utrimque cunctarentur, praefectus Rhodiae classis Euphranor, vir animo et scientia maritimae rei nulli postponendus, recipit Caesari, *se progressum facile moraturum esse Alexandrinos, donec subsequutae ceterae naves explicare aciem possent.*

Euphranor Rhodius.

Alexandrini denuo vincuntur. LXXI. Nec plura promisit ille, quam praestitit: scientiaque Rhodiorum, et virtute militis, quum pro salute sua et eorum etiam, qui relicti in oppido erant, sicut nomine Romano et ultima necessitate dignum erat, dimicaret, Alexandrini, licet numero navium hominumque multo superiores, victi sunt. paucas tamen amiserunt naves propter propinquum perfugium, et quia ex molibus et aedificiis litori imminentibus defendebantur.

Caesaris periculum. LXXII. Idcirco Caesar, quo hanc eis adimeret opportunitatem, omnino sibi conandum existimabat, ut Pharum et, qua Pharus Alexandriae committitur, molem in sua potestate haberet. Neque difficulter ex-

Cap. LXVIII. Dio, l. 47. Hirt.

est insula: sed ad portum, quem oppido suo quiorem Alexandrini tuebantur, majoris certa- es fuit: et, quum remiges classiariique Caesa- ssu imperatoris pugnae se miscuissent, deinde perterriti etiam pavorem injecissent militibus, nium ad naves facta, multi occisi sunt ab ho- magnus numerus inconsulte irruentium cum avibus demersi. U. c. 705. A. C. 47.

XIII. In hoc periculo Caesar, quum, profliga- currere cupiens, non ab hostibus modo, sed uis navigium onerantibus, timeret, ejecit se s: et, quia paludamentum natatu prohibebat, cto, per spatium ducentorum passuum adnata- eas, quae longius abstiterant, naves. Utrum- silium salutare fuit. nam et navis, quam reli- prae multitudine subsedit; et paludamentum petierunt telis, dum ille ignoratus et neglectus Neque indignum relatu est, quod traditur: li- quos forte manu tenebat, inter natandum su- iam elevasse, ne madefierent: paludamentum aliquamdiu mordicus, ne hostes eo potirentur. xandrini victores eodem loco castellum cum munitionibus multisque tormentis constitue- ropaeumque erexerunt, in quo et paludamen- Caesare captum suspensum est. *Egregia virtute discussum.*

XIV. Hac clade non tam perturbati, quam e- censique, sunt militum animi: adeo quidem, hoc incommodum formidabiliores fierent Ale- is, quam antea fuissent, quod neque secundis quiescere, neque frangi adversis videbant. Igi- gatis ad Caesarem missis, regem suum sibi re- rant: *pertaesos imperium puellae et crudelitatem Ga- quod regi placuisset, facturos. atque illius apud Cae- atiam praesidio sibi fore, quo tutius ad amicitiam of- redeant.* Ibi Ptolemaeus flens orare Caesarem ne se dimitteret. *nihil sibi conspectu ipsius esse ju-* Sed adeo fictae fuerunt eae lacrimae, ut ad- jus Alexandrini, si quam antea cogitationem abuissent, eam omnem deponerent, bellumque quam umquam prius, administrarent. *Alexandrini regem suum remitti orant.*

LXXIII. Oros. 6, 15. Dio. Appian. Civil. l. 2. pp. 523. Sueton. Caes. c. 64. Plut. Caes. Hirt. Flor. 4, on. Plut. Dio. Hirt. Cap. LXXIV. Appian. Dio. ros. 6, 16. Dio. Plut. Hirt.

U. c. 705.
A. C. 47.
Auxilia confluunt ad Caesarem.

LXXV. Jam ex Syria et Cilicia confluere auxilia ad Caesarem coeperant, commeatusque navibus apportari. His intercipiendis Aegyptii ad Nili ostia ignes excitabant: quibus decepti, quum ibi praesidia Caesaris esse putarent, nonnulli inciderunt in hostium manus. donec quaestor Ti. Claudius Nero, pater ejus Tiberii, qui postea imperavit, cum classe ad Canopum provectus, submovit Aegyptiorum stationes, plurimumque eo facto ad victoriam contulit. Amissus tamen ea expeditione cum sua quadriremi Rhodius Euphranor, rei bene gestae tristem imposuit notam.

Mithridates Pergamenus.

LXXVI. Inter haec Mithridates Pergamenus, initio belli missus a Caesare, validas in Syria atque Cilicia copias contraxerat. Erat enim magnae apud civitates auctoritatis, propter singularem virtutem in bello, et summam nobilitatem domi. quippe ad Gallograeciae Tetrarchas referebat genus, et, quia pellice Mithridatis Magni erat editus, amici materni hoc ei nomen imposuerant, ut rege prognatus existimaretur. Certe Mithridates, quum Pergami magnam Tetrarchici generis stragem edidisset, hunc parvulum non servavit tantum, sed et transportavit secum in castra, multosque per annos disciplinis regiis educandum curavit.

Pelusium capit.

LXXVII. Sed hic, ostio Pelusiaco conatus ingredi, quum ab Aegyptiis navibus prohiberetur, perrexit ad fossam, qualibus ea regio multis ex amne principe deductis irrigatur: atque, in eam translatis navibus, (nec enim ad mare pertingebat, sed iterum in flumen erat aversa) Nilo fluvio subvectus Pelusium venit. Ibi quum pacati responderetur nihil, firmum enim praesidium Achillas ibi collocaverat, ex itinere oppugnationem orsus, eodem die oppidum pugnando cepit. Insignis in ea victoria totoque deinde bello fuit Antipatri opera; qui, ab Hyrcano tribus Judaeorum millibus adductis, primus murorum, quae ipsi evenerat, partem dejecit. Idem et Arabas hospites suos, Soaemique filium Ptolemaeum, et Jamblichum regulos, multasque praeterea Syrorum civitates, ad mittenda Mithridati auxilia impulerat.

Cap. LXXV. Dio. Sueton. Tiber. c. 4. Hirt. Dio. Sueton. Hirt. Cap. LXXVI. Strabo, l. 13. p. 625. Plut. de Virtut. Mulier. c. 44. Hirt. de B. Alex. c. 78. Cap. LXXVII. Dio. Marcellin. 22. Strabo, l. 17, 804. Dio. Hirt. Joseph. Antiq. 14, 14. et de B. Jud. 1, 7.

LXXVIII. Ceterum deinde iter ad Caesarem con- U. c. 705.
ıdenti pacatius, praeter nomen Caesaris, et aucto- A. C. 47.
atem victoriae, idem Antipater praeſtitit, Aegyptios
daeos, conspectu suo, et pontificis oſtensa epiſtola,
partes pertrahendo. Ita et, qui Oniae regionem in- *Et Oniae*
lebant, Judaei arma, quae prohibendo itineri sum- *regionem*
erant, posuerunt; et omnia hospitaliter praebuerunt *occupat.*
ercitui. Ab Onia Simonis filio Judaeorum pontifice
:i nomen deductum eſt; qui, vaſtante Hierosolymam
ıtiocho, in Aegyptum fugiens, concedente Ptole-
ıeo, templum ad similitudinem patrii in Heliopoli-
ıo pago exſtruxerat. Haud procul inde Memphis ab- *Et Mem-*
ıt: (ſtadia centum octoginta intererant) cognitoque *phin.*
ccesſu Mithridatis, inde quoque legati venerunt, op-
lum dedentes. Eo recepto, Mithridates ad Aegy-
ıum Delta procesſit.

LXXIX. Insula eſt haud procul Alexandria, quam
ejus literae formam una parte mare, duabus Pelu-
ıcum et Canopicum Nili oſtia conſtringunt. Appro-
ıquanti misſae a Ptolemaeo copiae occurrerunt. eo-
ın pars, non exspectatis subsequentibus, flumen,
o Delta clauditur, transgresſa, tenentem se muni-
Romana forma caſtris Mithridatem temere lacesſi-
. Sed improvisa Mithridatis eruptione magnus nu-
:rus cum duce Dioscoride occubuit. ceteros notitia
:orum texit, aut, quibus flumen transierunt, navi-
ı reportarunt. In hoc etiam proelio insignis Anti-
tri opera fuit, qui laboranti Mithridati subvenit,
:gyptiosque jam sua opinione victores pepulit. *Aegyptios profligat.*

LXXX. Quum deinde cetera multitudo advenisſet,
thridates, denuo coeptus oppugnari, nuncios ad
esarem de rebus suis misit. Ergo sub idem tem-
s et hic ad recipiendum Mithridatem, et rex ad op-
imendum proficiscuntur. Neque Ptolemaeus, quam-
am venerat prior, operae pretium facere potuit, an-
ıuam Caesar adveniret; aut hoc praesente prohibe-
, ne copiae conjungerentur.

LXXXI. Hoc facto, quum jam metueret, ne ad se *Caesar Pto-*
:tur, equitatum omnem cum delecto pedite misit ad *lemaei copias superat.*

Cap. LXXVIII. Hirt. Joseph. Joseph. de B. Jud. 7, 37. Eus.
ron. num. 1856. Hieron. in Dan. c. 9. et 11. Adon. Chr.
seph. Cap. LXXIX. Joseph. Ant. Hirt. Marcellin. Stra-
, l. 17. p. 801. Hirt. Dio. Hirt. Joseph. Antiq. 14, 15. et
B. Jud. 1, 7. Cap. LXXX. Hirt. et Dio.

U. c. 705. A. C. 47. flumen ex Nilo deductum, quod ſuperandum Caeſari erat: et, donec eminus pugnatum eſt, loco adjuti facile reſtiterunt. poſtquam Germani equites vadis repertis tranarunt, legionarii, magnis excisis arboribus, quae ripam utramque magnitudine contingerent, et aggere ſuperinjecto, ſigna transtulerunt; terga vertunt hoſtes. nequidquam. pauci enim refugerunt ad regem, ceteros celeritas victorum occupavit.

Interitus Ptolemaei. LXXXII. Aegyptii, horum clade ſuoque periculo anxii, legatos ad Caeſarem de pace mittunt. ille, perfidam et imbellem gentem cogitans, victoria finire bellum maluit: alteroque ſtatim die caſtra regis undique ſimul adortus, quamquam, praeter manufactas munitiones, hinc editiſſimo loco, inde palude aut Nilo tuta, expugnavit. Magna ibi caedes pugnantium fugientiumque eſt edita. nam viginti millia regiorum caesa referuntur; quingenti ex victoribus. Rex ipſe quum, navigio conſcenso, fugeret, prae multitudine adnatantium insilientiumque, in Nilo navicula ſubsedit. Cadaver, expulſum fluctibus, limoque obrutum, indicio aureae loricae repertum. nam id in bello geſtamen erat Ptolemaeorum regum.

Alexandrini se dedunt. LXXXIII. Caeſar, lorica Alexandriam praemiſſa, cum equitatu ſtatim ſubsequutus, per media hoſtium praeſidia intravit urbem. nec enim, audito eo proelio, amplius de bello cogitaturos proſpexerat. atque illi ſupplice veſte geſtuque, ſacrisque prolatis omnibus, quorum religione deprecari offenſorum regum iram conſueverant, occurrerunt victori, fideique ejus ſine exceptione ſe permiſerunt. Duodecim adhuc armatorum millia erant, navesque longae ſeptuaginta. Haec novem ferme menſium ſpatio geſta: intra quod tempus et in Africa Pompejanae partes coaluerunt, et Pharnaces paternum regnum recuperavit.

Cato Cyrenen navigat. LXXXIV. M. Cato, cum ingenti numero navium Corcyra profectus, Cyrenen petierat: eſique receptus a Cyrenenſibus, quamquam Labieno, diebus aliquot ante advecto, portas clauſerant. Eo in curſu naves ad eum venerunt, cum Sex. Pompejo noverca Cornelia crudeliter interfecti viri triſte nuncium perferens.

Cap. LXXXII. Dio. Oros. 6, 16. Hirt. Flor. 4, 2. Plut. Dio. Liv. Epit. Flor. Oros. Capitolin. in Maxim. Jun. Cap. LXXXIII. Oros. Hirt. Oros. Appian. Cap. LXXXIV. Lucan. 9, 34. Dio. Plut. Cat. Lucan.

XV. Catoni cum ceteris petenda provincia A- lebatur, quo appulisse L. Scipionem audierat, ue habere magnas ibi copias, et fidum parti- am. sed neque mari tutus erat transitus; et circumituro Syrtes per deserta et arida labo- iter, molesta sitis, infesti serpentes, insupe- pene difficultates, objiciebantur. Catoni ta- lla videbatur poenitenda via, qua servitutem t: tantumque abundavit ille vir animo, ut ple- uorum ad eadem conanda inserere posset au- Dimissis enim, qui sequi noluerant, inter C. Cassius recta profectus ad Caesarem erat, lures decem millibus eduxit.

Africam petit.

XVI. Sed, quia per squallentia loca profi- timenda inopia aquarum erat, magnam asino- ltitudinem oneravit utribus: plaustra quoque ecum traxit, et adversus venena serpentium , qui et exsugere virus ex vulneribus erant et carminibus vim nocendi anguium hebetare. praeparatis, quamquam bruma erat, quo an- ore mitius uritur ea regio, per aestatem sole , et sperari pluviae poterant, divisis in partes quo commodius aquarentur, periculosissimum ;ressus est. Ipse pedes ante signa ibat, labo- que prae aliis patiens, totique exercitui ex- , et deficiendi pudor. Per arenosa loca, as plerumque viarum notas violentissimi flatus

Difficillimo itinere.

U. c. 705. A. C. 47. cultiora paullo loca Leptin ventum, quae minor vocatur, ibique reliqua pars hiemis ad quietem militi concessa.

Pharnacis bellum.

LXXXVII. Sed Mithridatis filius Pharnaces, occasione temporum usurus, Phanagorenses diu oppugnatos, mox Colchidem omnem receperat: deinde, in Pontum conversus, Sinope erat potitus. atque, invitante successu, per absentiam Dejotari regis, Armeniam minorem, et Cappadociam, Ariobarzanis regnum, vastare atque occupare coeperat; quum Dejotari precibus et Amisenorum periculo, qui interim oppugnari coepti erant a Pharnace, Domitius Calvinus excitus, Pharnacem abstinere sociorum regnis jussit, quo plus auctoritatis denunciatio haberet, cum omnibus copiis subsequutus. Eae constabant ex legione trigesima sexta, quam solam retinuerat, duabus ad Caesarem missis; duabusque Dejotari legionibus, quas ille, Romanum in morem armatas institutasque, jam a compluribus annis habebat. His accessit ex tumultuariis militibus in Ponto confecta legio, cum auxiliis Cilicum, et centum Dejotari, totidem Ariobarzanis equitibus.

Cum Domitio Calvino.

LXXXVIII. Pharnaces, adventu Domitii paullisper territus, fraudes moramque nectere, Cappadociam longius dissitam dimittere, non dimittere Armeniam: denique postulare, ut Caesari res integra servetur. At Domitius, indignum nomine Caesaris et populi Romani putans intermittere expeditionem, et Bosporano relinquere praedam, Nicopolin processit, Armeniae minoris oppidum.

Proelium inter hos.

LXXXIX. Ibi quum castra vicina hostibus haberet, factum est, ut ex literis interceptis Caesarem in magno esse discrimine Pharnaces disceret. Idcirco futurum ratus, ut omnino discedere Domitius cogatur, trahendi temporis caussa, sine detrimento auctoritatis, numquam longius produxit copias, quam quoad fossae, quibus ab utroque latere locum muniverat, pertingerent. equitatum, quo erat superior, extra fossas habebat. Et processit ei consilium. quippe Domitius, quum morari diutius non posset, infecta re discedere turpe putaret, iniquo loco improsperum proelium fecit. Pontica legio tota ferme interiit: Dejotari copiae vix con-

Et victoria Pharnacis.

Cap. LXXXVII. Sueton. Caes. c. 35. Appian. Mithridat. fin. Dio. Appian. Dio. Hirt. de B. Alex. Appian. Hirt. Cap. LXXXVIII. Dio. Hirt. Cap. LXXXIX. Liv. Epit. Dio. Appian. Mithrid. et Civil. 2.

spectum hoſtium tulerunt: sexta et tricesima legio, quum totus regis exercitus eam adortus eſſet, virtute se defendit, amiſſisque militibus omnino ducentis quinquaginta, in loca situ tuta se recepit. Inde Domitius, collectis reliquiis suorum, per Cappadociam in Asiam rediit. U. c. 705. A. C. 47.

XC. Pharnaces, mire elatus hac victoria, multas extorsit populo Romano sociisque provincias, Bithynia, Cappadocia, finitimisque regionibus occupatis, pulsisque, qui beneficio Romanorum haec obtinuerant, regulis. Recepit et Pontum, nullo jam defendente: Amisoque expugnata, saeviſſime tractavit et cives Romanos, qui ibi negotiabantur, et oppidanos: interficiendo puberes, exsecando pueros, nullo praetermiſſo genere aut ignominiae, aut crudelitatis. Inde jam per Bithyniam paterna veſtigia premens, Asiam cogitabat invadere: feciſſetque, nisi Asandri nunciata defectione fuiſſet revocatus, quem Bosporano regno praefecerat. Haec, pro magnitudine rerum celeribus et calidis nunciis ad Caesarem delata, mersum voluptatibus, et Aegyptiis deliciis mancipatum, ad rempublicam capeſſendam duobus acerrimis ſtimulis excitarunt.

Cap. LXXXIX. Plut. Caes. Hirt. Appian. Hirt. Dio. Cap. XC. Plut. et Dio. Dio. et Appian.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI DECIMI TERTII.

Confirmatis in Africa Pompejanis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est; Catone, cui ex aequo deferebatur imperium, cedente. Et quum

Imperium earum P. Scipioni delatum est] Ita Gronovius anno 1665. edidit; nec aliter eſt in Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. et Boend. nisi quod eorum ultimus legat *eorum*, et praenomen *Publius* ignoret. *eorum* praefert etiam ed. Campani. Excusi ante Gronovium habent *earum imperium*. Deinde *Q. Scipioni* malebat Delrius ad Epit. seq. Sed vide, quae ibi notantur. Paullo ante *Pompeji partibus* Leid. et Berg. Male. Infra Epit. seq. *Eques Romanus Pompejanarum partium.*

Cui ex aequo deferebatur imperium] *imperium* vacat; subauditur enim ex priore membro. Vet. lib. SIGON. Eamdem tamen vocem servant Leid. Voſſ. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. quare etiam reſtitui. Unus Berg. Sigonio favere videtur.

Pompeji Magni filius] Vet. lib. *Inde Pompejus Magni filius.* SIG. Τὸ *Inde* allevit Sigonius. Voſſ. *In Pompeji.* Gud. *Cn. Pompeji.* Scribe *Cn. Pompejus Magni filius.* J. FR. GRONOV. Cum editis ante Sigonium faciunt Leid. Boend. et Norv. cum vet. libro Sigonii Exc. Pithoei. *Cn. Pompei Magni filius* legit Lov. 2. *Cn. Pompejus Magni filius*, ut Gronovius conjecit, Berg. quod Clericus recepit, et poſtea etiam Crevierius recte probavit, addita hac cauſſa: quum duo filii Pompeji eſſent, qui praenominibus diſtinguebantur, verisimile admodum eſſe, auctorem Epitomes ei, de quo agebat, suum praenomen addidiſſe. Certe id fecit infra Epit. 123. *Sex. Pompejus, Magni filius*, etc. *totam provinciam occupavit.* In eo tamen aliquid humani paſſus eſt Crevierius, quod adfirmet, lectionem hanc clare expreſſam reperiri in uno e codd. a Gronovio inspectis. *Pompejus Magni filius* eadem ratione dictum, qua *Servilius Prisci filius.* De eo vide ad 4, 45, 5. Mox *contractis in Hispania viribus* Boend. Deinde *Africanus*, pro *Afranius*, Exc. Pithoei. Vide ad Epit. 110. Tandem *volebat* Berg.

Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, etc. *victus est*] Ita primum Moguntiae editum vidi. Priores excusi dederant *ex Ponto*; quod licet Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. praeferant, alterum tamen verius eſt. *Pharnacem in Ponto vicit* dixit Orosius 6, 16. ex quo emendandus eſt Freculph. part. 1. lib. 7, 9. in quo male *in ponte* nunc editur. Mox *rò est* exsulat a Boend.

de diruenda urbe Utica propter favorem civitatis ejus in Caesarem deliberaretur, idque ne fieret, M. Cato tenuisset, Juba suadente, ut dirueretur; tutela ejus et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompejus Magni filius in Hispania, contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petrejus excipere volebant, bellum adversus Caesarem renovavit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est. Quum seditiones Romae a P. Dolabella

A P. Dolabella tribuno plebis] De turbis ab eo in republica concitatis narrat Dio 42, 198. et saepe queritur Cicero in Epistolis ad Atticum. Vide Manutium in 11. ad Attic. 23. Dio eum a patriciis ad plebem transiiſſe tradit, ut tribunus plebis fieri poſſet. Certum eſt, eum non aliter tribunum plebis fieri potuiſſe; quam etiam P. Clodio causam fuiſſe, cur se a P. Fontejo, homine plebejo, adoptari voluerit, e Cicerone pro Domo cap. 13. et Dione 37, 53. conſtat. Sed in quam gentem plebejam transierit, nusquam diserte proditum scio. Cicero 7. ad Attic. 8. scribit, eum teſtamento Liviae cujusdam cum duobus coheredibus in triente inſtitutum, sed nomen mutare juſſum fuiſſe, et πολιτικὸν σκέμμα eſſe dicit, an rectum sit nobili adolescenti, mutare nomen mulieris teſtamento; sed simul significat, se ac Dolabellam certius de eo judicaturos, quum sciviſſent, quantum in triente trientis eſſet. An hereditas illa, in qua tantum triens trientis erat, tam locuples fuerit, ut Dolabella eam sibi adeundam, et nomen teſtamento mulieris mutandum, et cetera, sine quibus patricius in gentem plebejam transire non poterat, facienda putaverit, satis incertum eſſe arbitror; etsi in ea sententia eſſe video Sigonium 1. de Ant. Jure Civ. Rom. 7. Malaspina ad Ciceronis l. d. putat, eum non creviſſe hereditatem, quia poſtea etiam in Faſtis consulum *P. Cornelius Dolabella*, nec praenomine, nec nomine, nec cognomine mutato, vocetur. Sed hoc argumentum non maximi ponderis eſt. Nam primum, poterant eſſe causae, quamquam hic ullam fuiſſe non credo, ob quas ei, qui teſtamento adoptatus erat, hereditatem cernere, et tamen nomine teſtatoris abstinere liceret, ut docent JCti in l. 7. l. 63. §. 10. Ad SCtum Tertull. et conſtat exemplo Tiberii apud Sueton. in illius vita cap. 6. de cujus loci sententia non per omnia adsentiri poſſum Heraldo Observ. cap. 20. Deinde etiam exempla aliorum ex eadem aetate sunt, qui poſt adoptionem vel rariſſime novis nominibus, vel fortaſſe numquam aliter, quam veteribus, a scriptoribus appellantur. *M. Junium Brutum*, percuſſorem Julii Caesaris, a Q. Servilio Caepione avunculo adoptatum, (incertum teſtamento, an lege curiata) Cicero bis omnino, ni fallor, patris adoptivi nominibus *Q. Caepionem Brutum* vocat, semel 2. ad Attic. 24, iterum 10. Philipp. 11. alibi semper *M. Brutum*. *T. Pomponius*

tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, excitatae essent, et ex ea caussa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus, octingenti e plebe caesi sunt. Caesar ve-

Atticus, a Q. Caecilio avunculo teſtamento adoptatus, ut auctor eſt Corn. Nepos in Att. cap. 5. hereditate adita nomina quidem avunculi sumsit; sed haud scio, an poſt adoptionem nusquam a Cicerone *Q. Caecilius* vocetur, nisi in sola Epiſtola 20. libri 3. ad Atticum, qua ei hereditatem gratulatur, cujus inscriptio eſt *Q. Caecilio Q. F. Pomponiano Attico*. In aliis ad eum epiſtolis et libris poſtea scriptis, quam plurimis locis, cum vel *Titum*, vel *Pomponium* tantum, vel *T. Pomponium* nominat. *Ser. Sulpicium Galbam*, a noverca Livia Ocellina adoptatum, (teſtamento, ni fallor; nam tum nondum aliter videntur adoptare potuiſſe foeminae) *L. Livii Ocellae* nomina adsumpsiſſe, et *Lucium* praenomen usque ad tempus imperii usurpaſſe, scribit Sueton. in Galba cap. 4. nec tamen ab ullis scriptoribus aliis, quam ante adoptionem, nominibus appellatur. Quin etiam ex iis, quos non teſtamento, sed comitiis lege curiata, adoptatos conſtat, *P. Clodius* patricius, a *P. Fontejo* plebejo adoptatus, poſt adoptionem nusquam, quod quidem invenire potuerim, *P. Fontejus*, sed semper *P. Clodius*, ut ante eam, dicitur. Non poteſt igitur ex eo, quod Dolabella poſt adoptionem Liviae nomina mutaſſe non legitur, concludi, eum hereditatem illius non crevisse. Potuit eam cernere, et tamen a scriptoribus tam veteribus nominibus, ut illi, quos dixi, quam novis, etsi de his teſtimonium nullum supereſt, vocari. Nam tum eos, qui adoptati erant, saltem qui teſtamento, vulgo sine discrimine, modo nominibus, quae ante adoptionem habuerant, modo novis, quibus illa mutare juſſi fuerant, appellatos fuiſſe, argumento sunt verba Varronis 2. de Re Ruſt. 2. *Atticus, qui TUNC T. POMPONIUS, NUNC Q. CAECILIUS, cognomine eodem*. Unde, qui Ciceroni poſt adoptionem *Pomponius Atticus*, Suetonio in Tiberio cap. 7. *Caecilius Atticus* eſt. Adde, quae ad Epit. 114. de Scipione, socero Pompeji, adnotantur. Dixi fortaſſis plura, quam neceſſe erat: hoc tamen lubet addere, mihi quaerendum videri, an mos teſtamento adoptandi, et heredes sub conditione ferendi nominis inſtituendi apud Romanos vetus fuerit. Multa de eo scripta sunt, sed nullum vetuſtius illius exemplum prolatum vidi eo, quod Cujacius 7. Observ. 7. ex Cicerone de Clar. Orator. c. 58. observavit; quod quum ad medium fere seculum septimum ab Urbe condita pertineat, indicio eſſe poteſt, eum non valde antiquum eſſe. De mutatione nominis per adoptionem add. Malasp. ad Cicer. 3. ad Attic. 23. et de adoptione in teſtamento Bosium in 7. ad Attic. 8. DUKER.

Legem ferente de novis tabulis, excitatae essent] *de novis tributis, excitarentur* Voſſ. qui verbis proximis praefert *ut ex ea caussa*, pro *et ex ea*. Sed, voculas illas paſſim a librariis confundi, vidimus ad 21, 28, 8.

Inductis etc. *in urbem militibus, octingenti e plebe caesi*

teranis cum seditione missionem postulantibus dedit: et, quum in Africam trajecisset, contra copias Jubae regis cum discrimine magno pugnavit.

sunt] Voces *in urbem* exsulant a Leid. Insuper *militibus octingentis, a plebe caesi sunt* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Norv. et editi ante Frobenium, qui anno 1531. ita emendavit, ut nunc editur. Ei proxime accedunt Exc. Pithoei, in quibus est *octingenti a plebe.*

Veteranis cum seditione missionem postulantibus] Decumanos fuisse, Sueton. Caes. cap. 70. Dio lib. 42, 209. et Appian. 2. Civil. 485. tradunt. DUKER. *cum sessatione postulantibus* inperite Voss. *postulatibus* Boend.

Contra copias Jubae regis cum discrimine magno pugnavit] *adversus copias* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. Vide ad Epit. 57. Tum *Libiae regis* Voss. Dein *cum discrimine maximo* pleraeque edd. ante Gronovium, qui anno 1665. *magno* substituit, consentientibus Voss. Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Vide ad Epit. 50.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXVIII.

IN LOCUM LIBRI CXIII. T. LIVII.

U. c. 705. A. C. 47. *Caesar interim cum Cleopatra deliciatur.*

I. Caesar, Aegyptiis ad deditionem coactis, quum provinciam facere posset, novarum scilicet rerum metu, si forte nacta violentioris ingenii praesidem fuisset, noluit: revera praemium libidinum Cleopatrae dedit, juncto in matrimonium regnumque superstite Ptolemaeo, qui puer admodum mariti regisque sustineret nomen, opere potentiaque Caesari et Cleopatrae relicta: adeo non dissimulatus adulter, ut et continuo secum haberet reginam, et convivia saepe in primam lucem cum ea protraheret: denique, per speciem cognoscendae antiquitatis, eadem thalamego, sequentibus navibus quadringentis, Nilo flumine subiit, vel ad Aethiopiam penetraturus, ni sequi exercitus recusasset. Thalamegos princeps invenit Ptolemaeus Philopator, ea structura, quam accurata descriptione Callixenus exsequutus est. Neque dubitatur, aut diutius haesurum in Aegypto Caesarem, aut secum deducturum illam fuisse, nisi intervenisset coërcendi Pharnacis necessitas.

Inde contendit in Syriam.

II. Idcirco abducta ex regno Arsinoë, ne molesta sorori esset, legiones duas reliquit praesidio novis regibus, simulque custodiae, ne qua occasione mutare animum possent. ipse cum sexta veterana pedestri itinere contendit in Syriam. Ibi civitatibus, quarum auxiliis adjutus fuerat, magna beneficia tribuit: Judaeis praecipue, quorum principatum firmavit Hyrcano, civitatem Romanam cum immunitate dedit Antipatro, utrumque absolvit incusatos ab Aristobuli filio Antigono, procuratoremque Judaeae declaravit Anti-

---

Cap. I. Sueton. Caes. c. 35. Dio, l. 42. Plut. Caes. Hirt. de B. Alex. Appian. Civil. l. 2. Dio. Sueton. Caes. c. 52. Appian. Sueton. Athen. 5, 9. Dio. Cap. II. Hirt. Joseph. Antiq. 14, 15. et de B. Jud. 1, 7. et 8.

cujusque erant, itemque civitatibus donatis
sve, et controversiis cognitis, gentili suo Sex.
legionibus praeposito, cum classe, quam se-
erat, in Ciliciam contendit, ad Pharnacis bel-
rus, quo maturius rebus in urbe et per pro-
undique motis posset occurrere. Nam et ex
editiones nunciabantur, et in Africa atque Hi-
non contemnendae Pompejanorum vires coa-
nt.

mox in Ciliciam.

Jam ad ceteros duces, qui in Africam erant
ecti, Cato pervenerat, ejusque sapientia et au-
e res ibi ex incertis variaque aemulatione flu-
stitutae firmataeque erant. Quippe P. Varus,
e jamdiu praefuisse Africae, sociumque victo-
bae ferebat, nolebat nobilitati dignitatique L.
nis concedere: et Jubam uterque adulabatur,
maxima spei parte reposita: superbusque rex
genio eo pervenerat arrogantiae, ut primo
ssu Catonis inter hunc et Scipionem medius
eret. Sed Cato, non ferens publicam ignomi-
in alterum latus transtulit sellam suam, Scipio-
e in medium accepit; quamquam invidum ho-
et iniquum, et qui tanto melioris viri famam
scripto edito attrectare non fuerat veritus.

Catonis adventu Pompejanae partes in Africa confirmantur.

Sed et postea, deferentibus imperium omnibus,
accipere, *turpe futurum* dictitans, *si pro legibus
contra leges imperaret. praesentibus enim consulari-
perare praetorium non oportere.* Insistentibus, ut

Cato imperium oblatum recusat.

U. c. 705. A. C. 47. et Siciliam Sardiniamque infestabant classibus, captasque naves abstrahebant, arma praecipue ac ferrum quaerentes, quibus rebus egebant: et in Africa, quidquid adversum partibus videbatur, validis praesidiis occupabant; aut vires nocendi detrahebant suspectis.

De Uticensium excidio deliberatur. VI. Maxime consultatum est de Utica, praevalida urbe, et in partes Caesaris proniore. Infensissimus Uticensibus Juba erat, eosque concidi omnes, urbem solo aequari jubebat: ceterique metu aut adsentatione concedebant in sententiam. Ibi Cato, summis viribus obnixus, salvum oppidum retinuit, sponsoremque obtulit pro Uticensibus: eaque gratia custodiam Uticae finitimique et maris et agri, mandante Scipione, lubens recepit: utilemque partibus, et rerum omnium velut horreum effecit, arma, commeatus, machinas hinc exercitibus ministrando, quam inconsulta ceterorum ira deletam cupiverat. ita crudelitas et amentia saepe in sua praesidia saeviunt.

Cn. Pompejus bellum in Hispania movet. VII. Ejusdem Catonis hortatu paullo post etiam in Hispania magnum bellum Cn. Pompejus adolescens excitavit. Nam, hominis gravissimi verbis stimulatus, pro claritudine paterna relictisque ab eo clientelis, magno animo jubentis rempublicam capessere, profectus ab Utica in regnum Bogudis, repulsusque a Mauris, trajecit in Baleares insulas. inde, cognitis Hispaniae turbis, quarum ex Cassiano tumultu magnae et acres reliquiae erant, brevi tempore insignes in ulteriore provincia progressus fecit: et, quia nec Afranius, nec Petrejus excipere delatum ab ipso imperium voluerant, ulteriora subinde moliri, et per se administrare bellum coepit.

Caesar Cappadociam constituit. VIII. At diversis longe orbis partibus Caesar, conventu Cilicum Tarsi acto, per Cappadociam magnis itineribus Comana venit: ibique sacerdotio Lycomedi tradito, qui e regio Cappadocum genere ducebat stirpem, hujus in gratiam quatuor schoenos agri ad priores sacerdotii possessiones adjecit Caesar: et Ariarathi, fratri regis Ariobarzanis, (is obtinuisse prius id sacerdotium videtur) quaedam attribuit: ne otiosus

Cap. VI. Liv. Epit. Plut. Cap. VII. Dio. Appian. Hirt. de B. Afric. c. 22. Cic. ad Att. 12, 2. Dio. Auct. de B. Hisp. c. 1. Liv. Epit. Cap. VIII. Hirt. de B. Alex. Appian. Mithrid. Strabo, l. 12. p. 558. Hirt.

sus et egens fratri suspicionem, sibi periculum crearet, praesertim quum et antea fuisset sollicitatus a quibusdam gentis principibus, ut regnare vellet. Ariobarzani autem pro his, quae imperio ejus decedebant, partem Armeniae minoris, ademptam Dejotaro, dedit. U. c. 705. A. C. 47.

Dejotaro deprecanti ignoscit.

IX. Quum enim ad Gallograeciae fines accessisset, depositis regiis insignibus, et supplicis habitu sumpto, Dejotarus occurrit, excusans quod in ea parte terrarum positus, ubi nulla praesidia Caesaris essent, praesentibus imperiis paruisset. Adversus ea Caesar, commemoratis beneficiis suis, tamen aetati ejus dignitatique et amicis deprecantibus dare dixit ejus delicti veniam: de controversiis tetrarcharum postea cogniturum. interea legionem, Romana disciplina constitutam a Dejotaro, equitatumque omnem adduci ad bellum Ponticum jussit.

Pharnacis legationes ad Caesarem.

X. Pharnaces, intellecto Caesaris adventu, omittere Asandrum coactus, in Pontum recurrit, de pace legatos praemittens, quod imperatoris acerrimi timebat impetum, licet exiguis sane copiis instructi. Nam sexta legio, quam ex Aegypto deduxerat, adeo multis erat proeliis diminuta, ut minus mille militum haberet: Dejotari legio, nec genere hominum, nec usu rei militaris censebatur: duas habebat praeterea, quae nuper sub Domitio cladem passae erant. Caesar, legatos mitibus responsis ludificatus, nihil de velocitate itineris remittebat. Quum uni, quum alteri oratores sic ad regem redissent, ut verba Caesaris ad pacem, festinatio ad bellum spectare viderentur, tertia legatio venit, auream coronam adferens: petensque ut socii atque amici regis donum acciperetur.

Oratio legatorum.

XI. *Neque enim ullum adversus Caesarem Pharnacis delictum exstare, nisi quod contra vim Calvini jus suum coactus defendere, quum abstinere bello in totum maluisset, injuriam propulsarit. Quanti enim fecerit amicitiam tuam,* (inquiebant) *quo alio clariore documento cognosci potuit, quam quod auxilia petenti Pompejo nulla misit; atque ei Pompejo, cujus et in se liberalitatem, et in patre vim atque potentiam largiter erat expertus? Qui igitur, adversario tuo victore, ne vivere quidem, nedum regnare, potuisset, eum a te conservari aequum est. praesertim quum pro mirabili tua clementia iis etiam ignoveris, a quibus durissimo tuo tempore es oppugnatus.*

Cap. VIII. Cic. ad Fam. 15, 2. Dio. Cap. IX. Hirt. Cap. X. Dio. Hirt. Dio. Appian. Civil. l. 2. Cap. XI. Dio. Hirt.

U. c. 705. A. C. 47. *Bellum deprecantur.*

XII. *Quis acerbior tibi hostis, quam Dejotarus, exstitit? qui, non contentus mittere, quantas omnino potuit, copias, ipse ad bellum profectus est hac aetate, cujus excusatione, si non rex et amicus et hospes Pompeji, sed libertus, aut unus de grege militum fuisset, uti potuisset. Sed tamen hunc, absolutum hoc delicto, in numerum amicorum recepisti. Nec aut reprehendit ista Pharnaces, aut Dejotaro felicitatem suam invidet. Tui te exempli, tui moris admonet, oratque, ut eo instituto uti pergas, quo haud pauciores adversarios, quam, quibus invictus es, armis, superasti. Quod si propter commissum cum Domitio certamen irascendum putas, at saltem regis satisfactionem accipe. aut docebit, haec a te vindicari non oportere; aut, quidquid imperaveris, faciet. hoc unum deprecatur, ne hostili adventu ad summam se desperationem adigas.*

Cujus caussas in alios transferunt.

XIII. *Dejotarus ceterique finitimorum, amicitia Pompeji freti, lacessere non desierunt, donec regem ad ea arma cogerent, quibus et ipsorum comprimeret audaciam, et bello victor paternae hereditatis partem recuperaret. Et, quamquam difficile est in bello, praesertim felicibus armis, tenere modum, neque calore victoriae supra fines juris efferri, ea tamen modestia Pharnacis fuit estque, ut neque plura, quam appetere debuit, attrectasse putet, et hujus ipsius caussae judicium tibi deferat. Nec sane aliam ob caussam cum Domitio dimicatum est, quam quod ille rem integram ad tuam cognitionem relinquere noluit; Pharnaces, praeter te, quemquam arbitrum pati non potuit. Hac potius, quam armorum fiducia, licet egregium, et duobus atque viginti proeliis expertum, omnibusque victorem exercitum trahat, quietus in castris ad Zielam exspectat responsum: quod a te moderatum amicumque referri, tum perpetuae mansuetudinis tuae, tum etiam rei Romanae, praesenti quidem statu rerum, interest.*

Caesaris responsum.

XIV. Caesar ad haec, reportari ad regem jubens coronam, tum se dona, tamquam ab amico, responditi acceptrum, quum promissa praestitisset. *Frustra eum se venditare eo, quod amicum deseruisset in discrimine, auxiliumque non misisset Pompejo. neque Caesari rem illam, sed ipsi, profuisse, ne eodem victoriae impetu cum ceteris, qui in praesidiis Pompeji fuissent, profligaretur: et, ut maxime fecisset in suam gratiam, non ideo se privatis meritis publicas injurias condonare. Tamen, quia neque mortuis vita, neque virilitas exsectis restitui possit, quod possit, imperare: uti Ponto confestim decedat, familias publicanorum remittat, cetera, quae penes eum essent, sociis civibusque Romanis restituat.*

Cap. XII. Cic. pro Dejot. c. 3. Cap. XIII. Hirt. Cap. XIV. Dio, libb. 41. et 42. Hirt.

XV. Sed Pharnaces, non ignarus necessitatum, per ...as Caesari ad urbem erat properandum, callide a...re, diemque decedendi longiorem postulans, et sub...de mutans conditiones, tempus trahere occepit. Dif...ile erat hominem eo ingenio, eaque rerum peritia, ...llere. Igitur fraude fraudem eludens Caesar, dum ...as admittit conditiones, alias rejicit, decepit Phar...cem, priusque conseruit manus, quam quisquam ...tavisset. Nam, positis ab hoste circiter millia pas...um quinque castris, situque locorum explorato, ...am proxime ad eum statuit accedere.

U. c. 705. A. C. 47. *Pharnaces rem callide trahit.*

XVI. Sed, quia ferme eumdem habebat exercitum, ...i victus cum Domitio fuerat, oratione militum ani...os confirmandos ratus, concionem advocavit: caus...que belli breviter enarratis, *Has igitur*, inquit, *Ro...ni nominis injurias quisquam, cui modo manus et arma sint, ...tiatur? nedum nos, quibus multo, quam nunc sumus, pau...ribus, ad haec imparatis atque oppressis subito tumultu, A...andria, fortissimum et nobilissimum oppidum, et rex multo ...entior hoc Pharnace succubuit. quid enim ad Aegyptum est ...sporus? Quamquam hic etiam Bosporo excidit, contemptus ...fusque a famulis suis, nec fiducia virium in Ponto resi...ts, sed quia neque procedere nostri metu, neque redire in ...num, Asandro prohibente, potest.*

Sed Caesar, pugnare festinans, exercitum hortatur.

XVII. *Atque is quidem bono omine res gesturum putat, ...od eo loco castra posuit, unde progressus pater ejus Tria...um, cum paucis et incompositis temere se objicientem, su...ravit. Sed, si qua manium Mithridatis ullo loco potestas ..., quis dubitet, quin omnis a nobis statura sit contra scele...ssimum parricidam? Quare mihi quidem stulte delegisse lo...m videtur, qui patris memoriam ullam retineat. Haec, ...c nefandi facinoris conscientia saucium exagitabit animum, ...silia emovebit, audaciam deprimet: hoc ei loco Mithridatis ...urrent umbrae, hominique damnato et deprehenso, vindi...mque praesentem praesentienti, errorem, consternationem, ...entiam furiae patris impingent.*

Loci omen pro se interpretatur.

XVIII. *Et haec quidem, quia viribus humanis superiora ...nt, quamlibet egregium dejicere imperatorem possent. Phar...ces, neque ulla re magna gesta, neque patri, qui tamen to...r a Romano milite victus est, comparandus, furto, quam ...llo, melior, et sociis potius timendus, quam hosti, quod cum ...omitio, tirones ducente, et meis temporibus festinare contra ...lli rationem coacto, proelium prosperum fecit, aut viribus*

Pharnacis victoriam elevat.

Cap. XV. Dio. Hirt. Cap. XVII. Appian.

U. c. 705. A. C. 47. *suis aut felicitate confidat? Quantula enim illa, si omnia reputes, victoria, aut cujus adeo laudis fuit? Ut enim de ea paucis disseram, una caussa moveor, ne forte quidam eorum, qui interfuerunt, viribus hostium, aut prudentia regis se victos arbitrentur. nam plerique, satis novi, memoria pugnae istius, non ad timorem, sed iram, sed cupiditatem ultionis, sed impatientiam morae, commoventur. Hi quidem veterani mei,* (sextae legionis milites innuebat) *ab hoc, sicut ceteris hostibus, invicti, neque ista commemoratione, neque omnino cohortatione mea indigent. Sed et sexta et tricesima legio sola sustinuit totum exercitum regis; amissis paucis, frustra impedire conatis hostibus, se, quo voluit, recepit.*

Ejusque caussas.

XIX. *Quod autem acceptum est detrimenti, neque militibus imputandum est, neque ducis imperitiae, neque Pharnacis aut prudentiae, aut viribus. Quae igitur caussa istius ignominiae fuit? Tempora mea, uti praedixi, et locus, qui erat pro hostibus, et quod reverti Domitius non tentata pugna indecorum, commorari diutius iisdem locis, nullo pacto faciundum judicarat. Igitur numero militum equitumque, ad haec locorum situ munitionibusque superiori, non tam gloriosum est, quod fossas transcendere ausos in ipso conatu oppressit, quam turpe futurum erat, si esset a paucioribus intra sua munimenta superatus.*

In praesentia cuncta aliter se habere demonstrat.

XX. *Ceterum, quae tunc maxime adjuverunt hostem, hoc tempore nulla sunt. non ab aliquo ducum meorum administratur bellum, qui meas rationes respicere, atque eo dirigere consulta omnia debeat: quae res plerumque, locis atque temporibus difficilibus intervenientibus, perquam est incommoda. Imperator vobis adest, et imperator Caesar, cujus promissa numquam fefellerunt exercitum, cujus spem numquam fefellit miles: locum autem a Pharnace delectum non magis hostilia castra, quam nostra, munitarum esse, propediem ostendam. Vos interea aggerem, celeriter usui futurum, intra vallum comportate.*

Pharnaces, instructo exercitu Caesarem petens,

XXI. Castra Pharnacis eo situ erant, ut editissimo colli imposita praeruptis vallibus munirentur. easdem valles ei munimento pariter futuras, qui diversa a parte castra opposuisset, Caesar videns, dubia adhuc luce in eum locum deferri comportatum aggerem jubet, ibique castra munire incipit. Ea re conspecta, Pharnaces, nam mille admodum passuum vallis intererat, productis copiis, aciem instruit. neque commovetur Caesar, quia vallis iniquissima transitum impe-

Cap. XX. Hirt.

liebat, more magis militiae, quam pugnandi consiio, facere regem putans, ut opus prohiberet, aut ostenderet fiduciam. Sed ille, sive loci felicitate confisus, sive auspiciis, ut postea auditum est, sive contemptu copiarum, quas vicerat prius, et veterani sui exercitus virtute, in praeruptam vallem, qua nemo sanus demissurus copias credebatur, descendit; eamque permensus eodem gradu adscendere per angustam et arduam semitam coepit. U. c. 705. A. C. 47.

XXII. Caesar, incredibili hostis audacia oppressus, omnia simul agere necessum habebat; revocare ab opere milites, arma jubere capere, instruere armatos, et, quid ubique fieri vellet, ostendere. Interim falcati currus regis adfuerunt: et propter iniquitatem loci, quamquam a trepidantibus, multitudine telorum haud difficulter oppressi sunt. Sequuta est acies hostium, neque turbata suorum casu conflixit acriter. Sed, quia in subeuntes pila ex edito conjiciebantur, cito mutata proelii est ratio, praesertim dextro cornu, ubi sexta legio constiterat. sinistro, mediaque acie, tardius, sed tamen profligati sunt regii, et, per praecipitem vallem acti, multi hostili ferro, alii suorum incidentium pondere procubuerunt. qui autem celeritate pestem utramque vitaverant, ut expeditius fugerent, armis projectis, ad sua castra contenderunt. At Romani, non contenti persequendis ad ima vallium hostibus, ad alteram partem adscendere, vimque facere coeperunt: neque hostes, quamquam e superiore loco, magnam moram injicere inermes poterant. Sic enisi milites ab eadem alacritate castra oppugnarunt, et, nequidquam defendentibus, quae praesidio fuerant relictae, cohortibus, ceperunt. *Profligatur.*

XXIII. Ea tamen mora spatium Pharnaci dedit paucis cum equitibus se proripiendi, ne vivus veniret in hostium potestatem. exercitus sane totus periit, omni aut occisa regiorum, aut capta multitudine. Rebus his praeclarissime gestis, magna laetitia Caesaris fuit, quod et facilis victoria ex difficillimo initio exstiterat, et hostis non contemnendae opinionis sine ulla belli mora victus erat. Ajuntque *Pompeji praedicasse felicitatem, cui ex eo genere hostium cum ingenti gloria cognomentum Magni partum esset.* Romam certe scripsisse creditur ce- *Pharnaces fugit.*

Cap. XXII. Dio. Hirt. Cap. XXIII. Plut. Caes. Hirt. Liv. Epit. Appian. Plut. Flor. Appian.

U. c. 705. A. C. 47.

lebratum illud, velocitatem victoriae cursu et brevitate verborum exprimens, *veni, vidi, vici*: eumdemque postea titulum inter fercula triumphi praetulisse.

Mox ab Asandro occiditur.

XXIV. At Domitius, ad insequendum Pharnacem missus, Sinopen delatum cum mille admodum equitibus, qui ad eum ex fuga convenerant, accepto in deditionem oppido, salvum abire permisit. Ille, magna suorum indignatione equis interfectis, in naves se contulit, vagatusque circum Ponticas gentes, e Scythis Sarmatisque contraxit mediocrem multitudinem: Theodosiamque et Panticapaeum recepit. Inde vi adjungere proxima quaeque Bospori conantem Asandri arma exceperunt: proelioque commisso, quum, quod roboris habebat, equites, pedestri pugnae minus adsueti, vincerentur, Pharnaces fortissime pugnans interfectus est, aetate quinquagenarius: quum Bospori regnum annos admodum quindecim tenuisset.

Caesaris acta post victoriam.

XXV. Interea Caesar, praeda regia militibus concessa, juxta tropaeum Mithridatis, quod, victo Triario, erectum, ut rem Diis belli praesidibus sacram, evertere nefas habebatur, aliud de Pharnace opposuit. ipse, cum expeditis equitibus profectus, legionem sextam decedere ad accipienda praemia in Italiam jussit, auxilia Dejotari remisit domum; Caelium Vinicianum cum duabus legionibus reliquit in Ponto. Amisenis in calamitatis solatium concessit libertatem: cetera, quae cuique Pharnaces eripuerat, antiquis dominis restituit, excepta parte minoris Armeniae, quam Ariobarzanis esse jusserat.

Mithridatis Pergameni praemia.

XXVI. Per Gallograeciam atque Bithyniam iter faciens, controversias earum provinciarum composuit, et, quae quemque tenere vellet, constituit: Dejotaro, non solum propter lata adversum se arma, sed etiam quia sociis victoriae donanda non aliunde cumulatius sumi poterant, iniquior. Idcirco, licet ille deprecatores haberet plurimos, et Nicaeae defensus a Bruto esset enixissime, quae postea oratio est edita, Mithridati Pergameno, cujus Aegyptio bello praeclara opera fuerat, tetrarchiam Gallograecorum, pene

---

Cap. XXIII. Dio. Sueton. Caes. c. 37. Cap. XXIV. Appian. Mithrid. Dio. Appian. Cap. XXV. Hirt. Dio. Hirt. Dio. Cic. Phil. 2, 37. Cap. XXVI. Hirt. Cic. Phil. 2, 37. et pro Dejot. 13. Cic. ad Att. 14, 1. et Brut. c. 5. Plut. Bruto.

totam Dejotaro possessam, quasi jure gentis et cognationis adjudicavit Caesar; eumdemque regem appellavit Bospori, qua Pharnaces tenuisset, etiam mandato adversus Asandrum, si cedere nollet, bello. U. c. 705. A. C. 47.

XXVII. Inde, transgressus Asiam Graeciamque, in Italiam trajecit, nusquam diutius moratus, quam dum pecunias quocumque titulo exprimeret, quae per publicanos ei maxima cum invidia cogebantur: quemadmodum erat et superiore anno factum. Namque cupidus et sciens imperandi, neque regimen rerum sine exercitibus retineri posse noverat dicebatque, neque exercitus sine stipendiis ac praemiis. Idcirco et, quam a quaque civitate summam promissam Pompejo cognoverat, exegit: et ab aliis quaesito undique colore postulavit. Tyri certe sustulit e sanctissimo Herculis fano donaria per eam caussam, quod fugientem cum privigno Corneliam Tyrii hospitaliter excepissent. Misit et in urbem epistolas, collationem pecuniosis imperans. quo tempore T. Pomponio Attico, propter egregiam integritatem vitae, non modo molestus non fuit, sed etiam remisit condonavitque Q. Ciceronem Q. F. Attici sorore genitum, C. Trebonio, A. Hirtio pro eo deprecantibus. *Caesar studiose cogit pecuniam.*

XXVIII. Dum ista per diversas provincias geruntur, magnas Romae turbas tribunatus P. Cornelii Dolabellae excitavit, de novis tabulis ferenda lege. Accedebat malis adversarius pari audacia L. Trebellius, et deterior utroque M. Antonius equitum magister. Inter hos infelix civitas quotidianis terroribus vexabatur, aliunde satis inquieta novae dominationis timore et jam sensu, ac majores subinde praeteritis calamitates exspectans. Nam et prodigiis, et responsis haruspicum exanimabantur, quae illo et superiore anno acceperant. *Turbae urbanae ex tribunatu Dolabellae.*

XXIX. Quippe, C. Caesare, P. Servilio consulibus, sub exitum anni, quum forte sacra Isidi fierent, examen apum in Capitolio juxta colossum Herculis sedit. Ob eam rem, de sententia vatum, omnia tum Isidis, tum Serapidis sacella sublata sunt. Ea dum diruuntur, forte et Bellonae aedicula per errorem ex- *Prodigia.*

Cap. XXVI. Auct. de Caus. Corr. Eloq. c. 21. Dio. Cic. Phil. 2, 37. et de Divin. 2, 37. Cap. XXVII. Strabo, l. 13. p. 625. Hirt. Dio. Appian. Dio. Corn. Nep. Attic. c. 7. Cic. ad Att. 11, 20. Cap. XXVIII. Liv. Epit. Dio. Cic. Phil. 10, 10. et 11, 6. Dio. Cap. XXIX. Rycquius de Capit. c. 25. Dio.

U. c. 705. A. C. 47. cisa, nefandorum sacrorum crudelitatem patefecit, repertis ibi fictilibus humana carne plenis. Hoc autem anno, quo Alexandrinos et Pharnacem vicit Caesar, magnus terrae motus exstitit, bubo conspectus est, fulmina Capitolium et fanum Fortunae Publicae, Caesarisque hortos, et in iis equum ex insignioribus percusserunt: et Fortunae templum sponte patuit. Praeterea sanguis e pistrino effusus aedem Fortunae Primigeniae attigit, et infantes aliquot sinistras in capitibus habentes nati sunt. Id maxime certum esse versae fortunae praesagium, et deterioribus in meliores imperium dari, haruspices adseverarunt, et populus credidit.

M. Antonii magisterium equitum.

XXX. His rebus anxias mentes magis etiam, quae videbant, terruerunt. Nam Kalendis statim Januariis M. Antonius magister equitum, senatu convocato, praetextatus et sex stipatus lictoribus, speciem quamdam priscae reipublicae exhibebat. sed, quando nec consul usquam, nec praetor ullus erat, ad haec gladio cinctus ipse multitudinem secum trahebat militum, et omnia pro potestate agebat, nemini dubium esse poterat, a priori forma civitatem ad extremae servitutis vilitatem descivisse.

Et ex his praesagia malorum Romae.

XXXI. Urebat etiam animos, supra acerbitatem praesentium, instantis indignitatis exspectatio. *Mox enim adfuturum Caesarem victorem omnium, re dominum, nomine dictatorem. quam igitur illi fore superbiam, si cliens ejus et magister equitum tam insolenter obtereret leges? Sane clementiam hactenus insignem praetulisse, plerisque ignoscendo, a quibus esset oppugnatus. Sed quem praestare posse, mansuetudinem eamdem mansuram victori et securo, quam, validis adhuc diversarum partium rebus, et de exitu dubitans adhibuisset? Tyrannos ingenium ad tempus tegere: donec, perfectis, quae optaverant, tam incipiant vacare metu, quam semper vacent verecundia.*

Quae tamen supprimit metus a Caesare.

XXXII. Ne minima quidem in malis consolatio miseris aderat querendi invicem, mutuisque sermonibus sublevandi animos: quum suspecta fides etiam intimorum, et proditis certum periculum esset. quin ultro cogebantur abdere sensus suos, et, quum alii essent, alios ostendere. Nec enim ferri tantum, quae fierent, auctores eorum volebant, sed laudari quoque: ac subinde supplicationes velut ob rem bene gestam edicebantur, et frequentibus ludis spectatorum postulabatur hilaritas: quum ille ipse conspectus esset acer-

bus et ignominiosus, quod, paucis exceptis, quos tribuni faciebant, ludis magister equitum praesidebat accinctus, et ne publicae quidem laetitiae condonans exprobrationem servitutis. U. c. 705. A. C. 47.

Tumultus ob legem de tabulis novis.

XXXIII. Sic adfecta civitate, P. Cornelius Dolabella exortus est novarum tabularum auctor, adolescens audax, nobilis, obaeratus, qualibus scilicet ad evertendum omnia nihil est paratius. Erat is nuper exemplo P. Clodii e patriciis transgressus ad plebem, occasione forte testamenti, quo Livia heredem institutum mutare nomen jusserat: sed tribunatus petendi consilium fuerat, in quo leges se laturum confidebat, quibus et ipse maximo aere alieno liberaretur. Idcirco factus tribunus plebis non diu distulit de tabulis novis promulgare rogationem plebi gratissimam. Sed L. Trebellius, collega Dolabellae, C. Asinii potentia adjutus, creditorum suscepta caussa, optimatibus et locupletiori parti civitatis erat jucundissimus.

Antonii inconstantia.

XXXIV. Ab horum concertatione magni tumultus initium in urbe fuit: quum utraque factio captis armis vim faceret, crebraeque hinc inde caedes patrarentur. Igitur et senatus intercessit, rem integram in adventum Caesaris servari jubens: et Antonius gestatione armorum in urbe interdixit paganis. Sed ille tamen in occulto Dolabellae favebat, popularis favoris semper appetens, et in eadem caussa constitutus, qua ceteri, qui novas tabulas cupiebant. Postquam autem uxorem, patrui sui C. Antonii filiam, cum Dolabella stupri consuetudinem habere comperit, aut comperisse ratus est; et illam exegit domo, et hunc oppugnare ab eodem odio statuit: plebi quoque jam iratus, a qua pluris fieri Dolabellam, quam se, videbat, quum apud senatum communis culpae majorem partem ipse sustineret.

Ei mandatur ab senatu reipublicae tutela.

XXXV. Jam erat ei concessum ab senatu, (juris enim, quod amiserant, imaginem saltem tuebantur, jubentes quod prohibere non poterant) ut, introducto in urbem milite, cum reliquis tribunis, qui neutri partium se conjunxerant, rempublicam defenderet. neque multum eo consilio profectum ad quietem erat,

---

Cap. XXXIII. Plut. Anton. Dio. Cic. ad Att. 7, 8. Dio. Liv. Epit. Cic. ad Att. 11, 23. Dio. Plut. Anton. Cic. Phil. 6, 4. Cap. XXXIV. Dio. Plut. Cic. Phil. 2, 25. Id. ibid. 38. et Plut. Dio.

U. c. 705. A. C. 47. quum nihilo sequius duo tribuni, suas quisque vires augendo, et inter sese, et cum Antonio Patribusque decertarent: maxime postquam Antonius, seditiose agere milites audiens, qui praemissi a Caesare post Pharsalicam pugnam duces suos Sullam atque Messalam exegerant, ad illos excucurrit, novo exemplo L. Caesarem avunculum urbis praefectum declarans, qualem potestatem nullus umquam magister equitum habuerat. Tum vero, contempta senectute L. Caesaris, atrocius inter se collisae factiones majore, quam umquam, tumultu atque sanguine concurrerunt. Sed audita C. Caesaris victoria, qui, compositis Aegypti rebus, venire in Italiam nunciabatur, paullisper continuit hominum audaciam: donec, decedente metu, quum adversus Pharnacem profectus Caesar esset, pristinus furor rediit.

Sed ille partes fovet Trebellii. XXXVI. Inter haec Antonius, neutrarum partium studium praeferens, Trebellium clam fovebat, potestatemque faciebat conciliandi assumendique militis. Sic, tamquam e duobus castris, debitores creditoresque ad pugnam prodibant e locis urbis munitissimis, quae praesidiis ceperant: caedesque et incendia patrabantur, eo terrore et tumultu, ut aliquando sacra Vestae ex illius aedibus a virginibus efferrentur. Igitur alio senatusconsulto mandata est Antonio diligentior urbis cura, majorque militum manus introducta.

Et Dolabellam armis expellit foro. XXXVII. Sed Dolabella, desperans veniam a Caesare, hoc agebat, ut claro aliquo facinore edito periret. Idcirco die dicta, qua de tabulis novis et mercede habitationum abolenda (nam et hoc caput comprehenderat) perlaturus legem esset, paratos esse ad rogationem accipiendam suos jussit. Quum venisset tempus, et, occupato utrimque fori aditu, ligneisque turribus per opportuna loca erectis ad propugnandum, magna multitudo confluxisset; Antonius prima luce validam e Capitolio deduxit manum, interfectisque e plebe circiter octingentis, concidit tabulas legum, reliquos proposito locoque depulit, stationemque militum in foro collocavit.

Antonii mores improbi. XXXVIII. Ne sic quidem solida quies ante Caesaris adventum est urbi reddita, quod Antonius aucto-

Cap. XXXV. Cic. ad Att. 11, 21. et 22. Dio. Cap. XXXVII. Liv. Epit. Appian. Civil. 2. Dio. Cap. XXXVIII. Plut. Anton. et Cic. Phil. 2, 24. et 25.

ritatem dictatoris suamque potentiam magnitudine vitiorum debilitabat: cujus nocturnae comeſſationes, diurnus somnus, totius vitae turpitudo, sermonibus omnium notabatur: qui non erubesceret, quo tempore Caesari sub dio eſſet saepe contra ferociſſimos hoſtes dimicandum, potare, scortari, alea, somno, luxu non ferendo tempus consumere. Erat enim, si quis alius, ingenio nequam et nepos, et paullo ante tribunus plebis in eſſedo, lictoribus praeeuntibus, per Italiam vectus erat, mimam Cytheridem in aperta lectica secum portans, cum turpiſſimorum hominum comitatu: quacum aliquando et curru dicitur inceſſiſſe leonibus juncto. Sed et, occasione praesentium turbarum ad rapinas abusus, magnam vim auri argentique, sed et vini, diripiebat. U. c. 705. A. C. 47.

XXXIX. Haec altera fuiſſe putatur cauſſa, cur promptius ignoverit Dolabellae adveniens Caesar, praeter priora hominis merita, qui partibus ejus totum se dediderat ab initio, et in Theſſalia quoque pro eo ſtrenue pugnaverat. Et erat alioquin ad tribuendam veniam facilis: nec ignorabat, difficulter ferri poſſe delicta aliena severe exsequentem, qui tam multa ipse peccaſſet. Interea, quum et pecunia indigeret infinita, et honores appeteret eminentiſſimos, nolebat multos offendere: quo devincti beneficio suo patientius jubenti quidlibet obsequerentur. *Caesar ignoscit Dolabellae.*

XL. Igitur, quum magnus in urbe plurimorum metus adventus ejus fuiſſet, vindictam admiſſorum exspectantium, eaque res sermonibus agitata toto eo tempore eſſet; repente receperunt animum, nihil de praeteritis inquirente Caesare. Sed is ad cogendos nummos mentem adjecerat, et, praeter magnam vim auri, quae in coronas et ſtatuas, et alia hoc genus, tamquam a volentibus offerebatur, ingentes summas mutui nomine congeſſit, quum neque negare quisquam auderet, nec ipse de reſtituenda cogitare putaretur. *Caesar mutuam pecuniam sumit a civibus.*

XLI. Sed ego, Caesaris natura diligentius expensa, non dubitem, redditurum omnino cum fide fuiſſe, si diutius frui vita potuiſſet. Nec enim in tantis imperii opibus deeſſe, unde quantacumque debita quandoque expungerentur, poterat: et ipse, solitus om- *Novas tabulas petenti plebi negat.*

Cap. XXXVIII. Plin. 8, 16. Cic. Cap. XXXIX. Plut. Dio. Cic. Phil. 2, 30. Dio.

U. c. 705. A. C. 47. nia famae ſtudiisque hominum poſtponere, ubi praeſentium temporum anguſtias eſſet eluctatus, ob pecuniam profecto amittere iſta noluiſſet. Habebat autem ejus rei hunc obtentum, ut ad hanc neceſſitatem reipublicae temporibus adactum diceret, cujus utilitati facultates suas omnes impendiſſet. Ne tamen ad desperationem adigeret creditores, novas tabulas petente plebe conſtanter abnuit, se quoque obaeratum eſſe dictitans. juſſitque contentum eſſe his, quae prius in ea cauſſa ſtatuiſſet.

Adversariorum bona proscribit. XLII. Inde proscripsit bona judicatorum hoſtium, haſta pro aede Jovis posita: et, quum ea cupide empta eſſent a quibusdam, qui numquam fore putabant, ut a se exigeretur, ideoque minus fuerant solliciti, quanti licitarentur, nihil cuiquam remisit. Inter quos et M. Antonius, Cn. Pompeji Magni sector, quum tanti viri copiosas facultates brevi dilapidaſſet, appellatus eſt. Hanc offensam cauſſari deinceps solitus eſt Antonius, quum Caesarem ad bellum Africanum non sequeretur: quia sibi pro meritis prioribus non fuisset gratia reddita.

Plebem et potentes variè conciliat. XLIII. Ceterum Caesari non defuerunt artes, et plebem, et socios victoriae aliis rationibus conciliandi. Plebem, praeter ludorum voluptates, remiſſis a tempore coepti belli usuris, et habitationum commodo. qui enim duobus millibus nummûm conductas habitationes haberent, iis Romae unius anni mercedem, in Italia quadrantem ejus condonavit, quo tenuiores sublevarentur. praeterea, publicatis multorum facultatibus, emendarum rerum copiam atque vilitatem effecerat. Ducibus amicisque suis honores distribuit, multa praeter veterem morem, quo pluribus referendae gratiae locus eſſet, inſtituendo. Nam et praetoriis comitiis decem creavit primus: et pontificum augurumque et quindecimvirorum collegiis singulos addidit: et equites Romanos aliquot, quorum opera erat usus, itemque ordinum ductores, in senatum adlegit. M. Brutum Cisalpinae provinciae praefecit: Decimum ei, quae trans Alpes eſt, Galliae.

Cap. XLI. Sueton. Caes. c. 42. Dio. Cap. XLII. Cic. Phil. 2, 26. Dio. Cic. Plut. Cap. XLIII. Dio. Cic. ad Fam. 12, 18. Dio. Sueton. Caes. 38. Gronov. de Pecun. Vet. 2, 2. Dio. Plut. Bruto. Appian. Civil. l. 2. p. 497.

XLIV. Sed et in reliquam partem anni consules fecit, quos diximus, Q. Fufium, P. Vatinium, quum pauci admodum dies supereſſent. Atque ea res facetis hominibus ridendi cauſſam praebuit; querentique Vatinio, *quod ſe aegrotantem non inviſiſſet*, Cicero respondit, *Venturus in conſulatu tuo fui, ſed nox me comprehendit.* Circumferebaturque notabilis ejusdem urbanitas, *in conſulatu Vatinii magnum oſtentum factum: quod, eo conſule, nec bruma, nec ver, nec aeſtas, nec autumnus fuiſſet.* Haec gratiora vulgo erant propter Vatinium, a quo consulatum pollui judicabant, obscurum et pravum hominem, ſtomachante etiam in versibus suis Catullo. Sed, quantum iis consulibus poteſtatis auctoritatisve eſſe vellent, ipsi, qui fecerunt, facto ipso demonſtrarunt satis. Quamquam enim Caesar dictatura se abdicaret, nullius jam appellationis egens, tamen M. Antonius magiſterium equitum in totum eum annum retinuit. U. c. 705. A. C. 47. *Consules paucorum dierum.*

XLV. Quum iſta satis belle composita viderentur, praemiſſi in Campaniam milites, quibus ad bellum Africanum usurus erat, seditione inita curam Caesaris adverterunt. Promiſſa Pharsalico bello praemia omnes, veterani praeterea miſſionem flagitabant. Caesar ad hos C. Salluſtium Crispum misit, qui, senatorii recuperandi ordinis gratia praetura petita, designatus erat, ut doceret, *hoſtium magno numero in Africa ſuperſtite, nondum abſolutam eſſe victoriam: eo confecto bello, Caeſarem et promiſſa ante donativa, et millenos inſuper denarios viritim repraeſentaturum.* Ad haec adeo exarsit militum furor, ut Salluſtium, vitandi exitii cauſſa Romam refugientem, confeſtim sequuti, sine discrimine quibuslibet obviis adferrent manus. Duo quoque praetorii tum interfecti sunt, Cosconius et Galba. *Militaris seditio.* *Milites infeſto agmine ad urbem tendunt.*

XLVI. Dubitavit tum Caesar, num opponere praetorias cohortes tumultuantibus rectius foret. sed, contagium timens, has quidem secum retinuit, et milites, quos Antonius nuper introduxerat, circum aedes suas et portas urbis disposuit. seditiosis jam adpropinquantibus misit obviam sciscitaturos, quid igitur

---

Cap. XLIV. Dio. Macrob. Saturn. 2, 3. Catull. Epigram. 50. Dio, libb. 45. p. 188. et 46. p. 200. Cap. XLV. Dio, l. 42. Liv. Epit. Appian. Civil. 2. p. 485. Dio. Appian. Plut. Caes. Appian. Dio. Plut. Caes. Cap. XLVI. Dio. Appian. Dio.

U. c. 705. A. C. 47.

sibi vellent? atque ii, cum ipso Caesare colloquuturos esse, responderunt. Tum denunciari Caesar jussit, uti, positis armis, praeter gladios, ad urbem accederent. Neque cunctatus est, licet dehortantibus vehementer amicis, adire tendentes in Campo Martio, et tribunal erectum minaci vultu conscendere.

Ad eos Caesar in Campum descendit.

XLVII. Haec tam audax atque inopinata viri species ultro terruit militem, ut, desideria sua exponere jussus, donativi mentionem facere non auderet, missionem tantum postularet: et suberat spes, quod opera militum Caesar indigeret, sponte daturum, quae esset pollicitus. Sed ille sicut profusus in obsequentes, ita minantibus inexpugnabilis erat. idcirco uno verbo dimittere se dixit: et, quum velut fulminati hac voce silerent, adjecit, *nihilo secius daturum stipendia et praemia, quamprimum esset cum aliis triumphaturus.*

Eosque, auctoritate et constantia exterritos,

XLVIII. Mordebat eos hoc quoque dictum, et pudor simul metusque intrabat animos, si ad alios perveniret suae operae debitus honor; ipsi, adversis partibus exosi, suis fastiditi, vile vulgus, spectarent triumphum, quem ducere debuissent. simul existimabant, lenius acturum Caesarem, sive suum ingenium ille, sive praesentem necessitatem sequeretur. Sed ille, tacente milite, amicis orantibus, ne cum tam tristibus dictis discederet, iterum exorsus, *Quirites* appellavit. Hoc illi non ferentes responderunt, *se milites esse*, poenitentiaque priorum correpti rogare coeperunt, *ut sibi porro militare liceret: se solos, sine aliis copiis, bellum Africanum, eo imperatore, profligare paratos esse.*

Ad obsequium et deprecationes redigit.

XLIX. At Caesar, licet ei gratius accidere nihil potuisset, vultum servans, avertere se, et descendere de tribunali. unde major exortus clamor, *maneret*, orantium, *poenasque, si vellet, sumeret.* Simul tribunus quidam militum propius accedens pro exercitu deprecabatur, jussu militum, an ut Caesarem demereretur. Tum ille: *se quidem poenas quamlibet meritis remittere. moleste tamen ferre, quod et decumani seditiose egissent, semper praelati aliis et magno in pretio habiti. dare tamen missionem petentibus, et carere posse invitorum opera.* Recepit et prae-

---

Cap. XLVI. Sueton. Caes. 70. Appian. Frontin. 1, 9. Cap. XLVII. Appian. Sueton. Caes. c. 69. Appian. Cap. XLVIII. Tac. 1. Ann. 42. Plut. Dio. Sueton. Appian. Dio. Cap. XLIX. Appian. Dio. Appian. Dio.

mia exsoluturum, licet nullam ob necessariam caussam se, reliquo adhuc bello, deserentibus. Sed et agros divisurum pace restituta, *Non exemplo Sullae*, inquit, *ademptos aliis, vosque prioribus dominis immiscendo ad perpetuas inimicitias, sed, qua publicus, quave meus ager est, adsignabo, et, quod deerit, a volentibus emam.* Et adsuit dictis fides. pecuniae partem repraesentavit, reliquum daturum dixit paullo post cum foenore. U. c. 705. A. C. 47.

L. Plausu omnium haec excepta quum fuissent, decumani moerebant, sibi nominatim iratum imperatorem esse. neque destiterunt obtrudere operam, licet recusantem in Africam sequuti. Sed ille, priusquam proficisceretur, ex omni numero excepit seditionibus miscendis aptissimos, quos in Italia relinqueret, agris statim datis, unde se tolerarent. Ceterum et his, et deinceps omnibus, non continuos adsignavit agros, ne quis possessorum expelleretur, et ut distractis nihil in turbas virium foret. Notavit et ex iis, quos secum ducebat, foedissimum quemque, quos postea deductos in Africam periculis objecit, utrimque compendium captans, occiderent illi, an occiderentur. Qui vero eorum superfuerunt casibus, eos sic quoque praedae et agri destinati tertia parte multavit.

Decumani recusantem quoque sequuntur.

Ille tamen seditiosissimum quemque dissimulanter punit.

LI. Nam, in aliis delictis connivere solitus, et multa militi condonare, desertores atque seditiosos implacabiliter oderat: quod cetera, quae peccare essent soliti, ad aliorum injuriam, hoc ad imperatoris periculum pertinebat, nequidquam dominationem adfectantis, si exercitus, per quem ceteros in obsequio contineret, exuere obsequium ipse coepisset. Insimulabatur tamen a plerisque, quod tantam exercitus licentiam non esset severius exsequutus, quin et amicorum vitia crimini dabantur, Dolabellae furor, ebriositas Antonii, intemperies, luxus, rapinae plurimorum. Sed, ista quamquam nec ignoraret Caesar, nec probaret, quia meliores non habebat administros, his utebatur.

LII. Jam bruma erat, et, qui Africam tenebant, hostes, quum occupationibus Caesaris, tum anni tempore, clausum ei mare putabant. Sed ille solita cele-

Procedit Rhegium.

Cap. XLIX. Appian. Dio. Cap. L. Appian. Sueton. Dio. Sueton. Caes. c. 38. Dio. Sueton. Cap. LI. Dio. Sueton. Caes. c. 67. Polyaen. Strat. l. 8. Plut. Sueton. Caes. 72. Cap. LII. Plut. Dio.

U. c. 705. A. C. 47. ritate, qua saepe nuncios de se praevenerat, processit Rhegium, ne religione quidem retentus, quum immolare volenti taurus aufugiſſet. Omen etiam a nomine Scipionis, quod fatale ad victoriam in Africa terra suos quoque milites timere senserat, aut vitando, aut eludendo, duxit secum e Scionum genere contemptiſſimum quemdam, cui Salutioni cognomen erat, ob opprobrium vitae, quod ejus nominis mimo specie corporis, et infamia morum habebatur simillimus.

In Africam navigat,

LIII. Rhegio transjecit Meſſanam, inde Lilybaeum pervenit ante diem decimum quartum Kalendas Januarias, et, ut paratos intentosque suos haberet, tabernaculum in litore maris ſtatuit, observandum se admonens, qui eſſet primo oblato vento conscensurus. Ibi factus de rebus Africanis certior, oppido et agro Uticensi, ubi Cato curabat, vitato, Adrumetum direxit cursum, quam partem obtinere Scipionem intellexerat. Egreſſus e navi magno cum terrore militum impegit, procidítque humi: sed ille, verbo scaevitatem ominis corrigens, complexus osculatusque terram, exclamavit, *Teneo te, Africa.*

Cum parvis admodum copiis.

LIV. Sic exercitu ad Adrumetum exposito, qui in praesens haud amplius peditum millibus tribus conſtabat, cum equitibus centum quinquaginta, diem atque noctem consumpsit, dum L. Planci consilium experitur, qui ad C. Considium oppido praefectum scripserat. Sed, poſtquam responsum non reddebatur, Caesar, tentare Adrumetum non ausus, proficisci inde ſtatuit. sed abeuntem erumpens ex oppido multitudo insequitur. Nam duae legiones erant Adrumeti, et tria millia Maurorum equitum ducebat Cn. Piso, qui partes Pompejanas acerrimo miniſterio juvabat.

Gallorum equitum virtute repellit hoſtem.

LV. Et eodem tempore Jubae equites, qui forte ad ſtipendium accipiendum veniebant, caſtra, unde Caesar erat egreſſus, moratoribus ejectis caesisve, occupant, extremumque agmen consequuti laceſſunt. Sed egregia Gallorum equitum virtute repulsi sunt, quorum tum minus triginta, circiter duo Maurorum millia saepius repuliſſe dicuntur. Nam illi, intra munimen-

Cap. LII. Sueton. Caes. 57. Appian. Sueton. Caes. 59. Plut. Dio. Sueton. Plin. 7, 12. Cap. LIII. Appian. Hirt. de B. Afric. Plut. Appian. et Dio. Sueton. Caes. 59. Dio. Frontin. 1, 12. Cap. LIV. Plut. Hirt.

nimenta compulsi, rursum abeuntibus instabant: donec, non intermisso itinere, longius avulsos infestare non ulterius ausi, destiterunt. Sic animo consilioque summi ducis maximum discrimen minimo detrimento depulsum est. U. c. 705. A. C. 47.

LVI. Interim e propinquis oppidis legati venerunt ad Caesarem, frumentum, et quidquid imperatum esset, pollicentes. Ita Ruspinam processum est: quod oppidum aperuit portas. ibique castra Caesar posuit Kalendis Januariis, quibus ipse dictaturam simul atque consulatum, utrumque honorem tertium, iniit, M. Aemilio Lepido magistro equitum, et consulatus collega. Hoc ei praemium deberi putabat, a quo primum dictator erat dictus: quamquam et triumphum ei decreverat, nulla re gesta, praeterquam Longini et Marcelli compositis discordiis. neque translatum est in eo triumpho quidquam, nisi raptae ex sociis pecuniae. Haec eo anno gesta sunt: et, quum novi magistratus inissent, lupus in urbe visus, et scrofa foetum, praeterquam pedibus, elephanto simillimum edidit. *Ruspinam occupat.* U. c. 706. A. C. 46. C. Julio III. M. Aemilio coss. *Lepidi triumphus.*

Cap. LVI. Dio. Hirt. Dio, l. 43. Oros. 6, 16. Vide Pigh. Annal. et Sigon. Comment. in Fastos. Dio.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI DECIMI QUARTI.

Bellum in Syria Caecilius Bassus, eques Romanus Pompejanarum partium, excitavit, relicto a le-

Caecilius Bassus] De hoc multa e vetustis scriptoribus post alios collegit Abramus ad Cicer. pro Dejot. 8. In Cicerone frequens est illius mentio. Vide 11. Famil. 1. lib. 12, 11. et 18. lib. 14. ad Attic. 9. et 15, 13. et 11. Philipp. 13. DUKER. *Caelius* Leid. et Berg. Male. Vide Dion. Cass. 47, 342. Voces has saepe a librariis commutari, docui supra ad Epit. 111. Et ita in hoc ipso Basso errarant apud Cic. pro Dejot. 8. et 9. ubi viri docti *Caecilius* legendum monuerunt: quodGraevius bis quidem in contextum recepit, at bis etiam mutare oblitus est. Vide quoque Perizon. Animadv. Hist. cap. 4. pag. 178.

Et relicto a legione Sex. Caesare, quae ad Bassum] *et* vacat Vet. lib. SIGON. Vet. lib. *qui ad Bassum*. DELRIUS. Particula *et* omittitur etiam in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Tum *qui ad Bassum* Voss. Norv. et edd. antt. ante Frobenianam anni 1531.

Transierat: occisoque eoCaesar Scipionem] Novum principium orationis a voce *Caesar* faciendum est. SIG. Volunt haec, [non admissa nova Sigonii interpunctione] C. Caesarem dictatorem bellum a Basso excitatum oppressisse, occiso Basso; eoque facto deinceps in Africa vicisse ceteros Pompejanos. Sed recte monuit Sigonius, novum orationis principium a voce *Caesar* faciendum esse. Quod tamen quia tantum pro auctoritate monuit, non docuit, aut probavit, et commodior videbatur vetus distinctio historiae ignaris, dicto audientes alios non habuit; lectoresque Livii, quorum longe maxima pars, ut constat, non simul legit omnium notas, nihil vel parum illa admonitione juvantur. Ut ergo historiae sua constet fides, non modo ante *τὸ Caesar* distinguendum censeo, sed et delendam proximam voculam, legendumque, *relicto a legione Sex. Caesare quae ad Bassum transierat, occisoque. Caesar Scip* etc. Nempe Sex. Caesar relictus a legione et occisus fuit opera Bassi; qui, eo facto, bellum excitavit dictatori Caesari, sed a Caesarianis Statio Murco et Marcio Crispo contra eum missis oppugnatus fuit, neutiquam tamen ante necem Caesaris occisus vel mortuus JAC. PERIZON. Animadv. Histor. c. 4. p. 177. Idem Perizonius ad marginem Livii sui forte legendum adscripsit, *relicto a legione Sex. Caesare; quae ad Bassum transierat, occiso eo. Caesar* etc. Si vero alterutra emendationum ejus eligenda foret, praeferrem illam, quam in Animadv. Hist. proposuit. Verum neque eam probare audeo, quod, invitis omnibus Mstis, in-

ne Sex. Caesare, quae ad Bassum transierat, oc-oque eo. Caesar Scipionem praetorem, Afranium, bamque vicit ad Thapsum, castris eorum expu-atis. Cato, audita re, quum se percussisset Uti-e, et, interveniente filio, curaretur, inter ipsam rationem rescisso vulnere exspiravit, anno aetatis adragesimo nono. Petrejus Jubam seque interfe-. P. Scipio in nave circumventus honestae morti

ram voculam *eo* delere auda-s esse videatur. Forte igitur, ca litera, simul cum inter-ictione, mutata, legendum *oc-oque. Et Caesar*; vel etiam *isoque. C. Caesar.*

cipionem praetorem, Afra-m, Jubamque vicit ad Tha-m] Lege *proconsulem*. Nisi lis *Scipionem, Petrejum, A-nium*. J. FR. GRON. *praeto-* servant Leid. Voss. Berg. v. 2. et Boend. Ejus loco ut n Gronovio *Petrejum* lega-s, ideo minus placet, quia tor Epitomarum, duos illos tium Pompejanarum simul morans, *Afranium et Petre-n*, non inverso ordine, dice-solet. Vide Epit. 110. et 113. tio est, quia Afranius gessit sulatum, quam dignitatem Pe-jus numquam obtinuit, quem *etorium* vocat Vell. 2, 48. Eo-n ordine junguntur etiam apud os scriptores, nisi quod tamen *trejus et Afranius* obcurrat d Flor. 4, 2, 26. et Sueton. Caes. 34. Praefero igitur pri-m Gronovii conjecturam *Sci-nem proconsulem*, quam et-probat Perizon. in Animadv. t. cap. 4. pag. 177. Simili mo-peccant librarii supra apud ium 37, 46, 1. Vox *Afranium* est in Voss. Leid. Berg. et Lo-. 2. Tum *vicit Achaepressum* end. *vicit ad Tripsum* Voss. *vicit ad Tapsum* Berg. Lov. 2. et edd. vett. *vicit ad Thapsum* recte Sigonius vulgari curavit: Graece enim est *Θάψος*. Vide ad Livii 29, 30, 5.

Rescisso vulnere exspiravit] *reciso vulnere* pleraeque edd. principes; pro quo *resciso* substituit Ascens. anno 1510. *rescisso* anno 1513. *resciso* praeferunt etiam Berg. et Norv. *rescisso* Leid. Voss. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Recte. Flor. 4, 2, 72. *Ille passus, dum abscederent, rescidit plagas*. Verba *rescindere* et *recidere* etiam alibi commutantur. Vide ad Epit. 57.

Anno aetatis quadragesimo] Vet. lib. *quadragesimo octavo*. Idque probat Plutarchus (Catone Minore pag. 794.) Ἐτελεύτησε δὲ Κάτων ἔτη δυεῖν δέοντα πεντήκοντα βεβιωκώς. Appianus (2. Civil. 290.) de morte ejus scribit ἔτη μὲν ἀμφὶ πεντήκοντα γεγονώς. DELR. In his, quae scriptores illi de anno mortis Catonis referunt, non est dissensus. Vide Gruchium 1. de Comit. Rom. 3. pag. 573. tom. 1. Thes. Antiq. Rom. DUK. *anno LXIII* Boend. *anno LXVIII*. ed. Camp. *anno aetatis quadragesimo octavo* Leid. Voss. Berg. et Exc. Pithoei.

Petrejus Jubam seque interemit] *Petrejusque Jubam seque* Boend. Tum *interfecit* Leid.

vocem quoque adjecit: quaerentibus enim impe
rem hostibus dixit, Imperator bene se habet.
stus et Afranius occisi. Catonis filio venia c
Brutus, legatus Caesaris, in Gallia Bellovaco
bellantes proelio vicit.

Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Campani. Vide ad Epit. 63. De utriusque morte vide Freinsh. ad Flori 4, 2, 69.

P. Scipio] Hic *P. Cornelius Scipio Nasica* initio vocabatur: poft, a Q. Metello Pio adoptatus, coepit *Q. Caecilius*] *Metellus Pius Scipio* nominari, teftibus Coelio in Epift. Familiar. et Asconio in Miloniana. Quare hic *Q. Scipio.* et supra lib. 113. *Q. Scipioni* legere malim. DELRIUS. Hunc a Q. Caecilio Metello Pio teftamento adoptatum, ut Dio lib. 40. pag. 144. scribit, Coelius ad Ciceronem lib. 8. Fam. 8. *Q. Caecilium Q.F Metellum PiumScipionem* vocat; Cicero de Harusp. Resp. c. 6. et Asconius in Argum. Milonianae *Q. Metellum Scipionem.* Idem tamen, quod ad Cicer. 8. Famil. 8. adnotavit Manutius, in hac et praecedenti Epitoma, in Cic. pro Domo cap. 47. et Eutrop. 6, 18. etiam poft adoptionem vetere praenomine et cognomine patris naturalis *P. Scipio* appellatur. Vide ad Epit. 113. DUKER. Loca veterum, quae ex Manutio hic laudat Clariff. Dukerus, evincunt, nihil vel hoc loco, vel Epit. praecedente in Scipionis praenomine mutandum effe. *P. Scipio* etiam voca pud Val. Max. 9, 5, 3. et Su Tiber. 4. Et quidem sim *Q. Scipio* apud unum v Dion. Caff. 40, 144. apud re vero vel addito nomine Q *tellus Scipio*, vel, ut ho *P. Scipio.*

Circumventus honestae ti vocem quoque adjecit] tur excidiffe *parem*, aut n *rabilem.* J. FR. GRON. *ci ventus ab hoste morti q vocem adjecit* Boend. et ed pani. *ab hoste*, pro *hon* praefert etiam Berg. Mox *rentibus enim hostibus ratorem* Boend. Exc. Pith edd. ante Gruterum, qui *ratorem hostibus* primus consentientibus Leid. Voff. Lov. 2. Deinde *se bene* Berg. Lov. 2. Boend. et ed.

In Gallia Bellovacos lantes vicit] Vet. lib. *reb tes proelio vicit.* SIGO *gos*, pro *Bellovacos*, Vo *lo vagos* Boend. *Bello* Leid. Berg et ed. Campan *loveges* Lov. 2. Tum *rebel proelio vicit* omnes noftri Pithoei, et ed. Campani. ante *Catonis filia Veneri* Voff. *Catonis filia venūda* vel. 2.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXIX.

IN LOCUM LIBRI CXIV. T. LIVII.

I. Quum, praeter Africanos et Hispanienses motus, nihil usquam timendum Caesari videretur, repens e Syria tumultus Romae adhuc agenti nunciatus est. Ejus auctor Caecilius quidam Bassus exstitit, eques Romanus Pompejanarum partium. Is ex infelici proelio Tyrum se receperat, et in emporio latens bene secum putabat agi, quod vita fruebatur. Sed, ubi milites Sex. Caesari propter adolescentiam et voluptates parum amicos atque fidos esse cognovit, simulque Tyrios spoliatum a dictatore Caesare fanum Herculis aegrius ferre, paullatim ad se contrahere Pompejanos coepit; militesque, uti praesidii caussa, nunc hi, nunc illi, Tyrum mittebantur, sollicitare. *U. c. 706. A. C. 46. Pompejanorum in Syria motus.*

II. Sed haec initia, quum spernenda viderentur, absterrere Caesarem ab Africana expeditione nequiverunt: stimulum addiderunt tamen, ut eo celerius proficisceretur, quo, maturata ibi victoria, anteveniret orientes turbas, aut nondum confirmatis occurreret. Sed, ubi Caesarem in Africa periclitari fama tulit, simul, recepto more hominum fingendi, quae facta quisque cupiat, T. Murcus perisse naufragio, Asinius vivus delatus in hostium manus, naves quinquaginta vi ventorum Uticam actae praedicabantur; jam erectior apertiorque Bassus, sive Pompejanarum partium studio, sive privatim potentiam quaerens, copias colligere instituit, Sex. Caesari, qui rationem actorum reposcebat, Mithridatem Pergamenum excusans, cui ad mandatum a Caesare bellum milites conquirerentur. *Bassus copias colligit.*

Cap. I. Cic. ad Fam. 12, 17. Liv. Epit. Dio, l. 47. Joseph. Antiq. 14, 7. et de B. Jud. 1, 8. Dio. App. Civ. l. 3. et 4. Cap. II. Supra, 113, 27. Dio. Cic. pro Dejot. c. 9. Cic. ad Att. 12, 2. Dio.

U. c. 706. A. C. 46. Sex. Caesarem interficiendum curat.

III. Sed, ubi vires placuerunt, vulgatis epiſtolis quibusdam, quas ajebat ex Africa miſiſſe Scipionem, (interitus autem Caesaris, et commiſſum ipsi a Scipione imperium continebatur) ducem partium profesſus, Tyrum occupat, inde ad caſtra Sex. Caesaris proficisci ausus, proelio vincitur, et vulnus accipit. nec ultra vim experiri volens, ad corrumpendos Sexti milites se convertit, hoc eventu, ut et Sextus interficeretur, et milites ad Baſſum transirent, exceptis, qui Apameae hiemaverant. Hos, in Ciliciam transgreſſos, fruſtra Baſſus insequutus, poſtquam in Syriam rediit, praetoris adsumpto vocabulo, Apameam, quod erat situ atque opere munitiſſima, sedem bello cepit, et juventute non ingenua modo, sed et servorum, centuriata, pecunias cogere, parare arma, denique rebus omnibus munire se inſtituit.

Caesaris difficile bellum in Africa.

IV. Interea Caesar in Africa perdifficile bellum gerebat, contra maximas hoſtium copias rebus omnibus impar, et tantum fortunae suae animoque et consilio innixus. Sed et frumenti inopia urgebatur, cujus tenuis erat Ruspinae annona, panis simul obsoniique vicem siccata implente ficu: et expediundi difficilis erat ratio, quia Caesaris equitatus, nondum satis e maritima jactatione et nausea confirmatis equis, proelio non audebat contendere: contra Numidae Maurique, velox et expeditus eques, indesinenter locis omnibus vagabantur, et, quia numero etiam multo erant superiores, haud mediocriter Caesarem angebant.

V. Forte accidit, ut Caesaris equites, quum, Afri cujusdam cantu atque saltatione deliniti, lixis cuſtodiendos equos dediſſent, subita Numidarum irruptione turbarentur, et vix insilire in equos atque in caſtra refugere poſſent. Quod nisi Caesar, ipse cum Asinio Pollione et inſtructis cohortibus progreſſi extra vallum, eos recepiſſent, magna clades, et, ut nonnulli putant, ad summam victoriam efficax, accepta foret.

Caesar undique commeatus arcessit.

Itaque Caesar in Sardiniam nuncios, in Siciliam Rabirium Poſtumum mittit ad arceſſendos commeatus. Huic decem longae naves attributae, mandatumque, ut, priusquam in Siciliam trajiceret, ad conquirendas reliquas naves, quae deerraverant, et tuendum ab hoſti-

Cap. III. Joseph. Strabo, l. 16. p. 752. Dio. Cap. IV. Plut. Caes. Plin 15, 19. Dio, l. 43. Auct. de B. Afric. Cap. V. Plut. Auct. de B. Afric.

bus mare, circumiret Africam. C. Salluſtius praetor cum parte navium Cercinam ire juſſus, quae ab hoſtibus tenebatur, ubi magna dicebatur eſſe frumenti copia. Haec ita imperabantur, ut suscipienda sine conditione, atque exsequenda sine mora eſſent; neque ulla excusatio, fieri poſſet necne, recipiebatur. U. c. 706. A. C. 46.

VI. Inter haec, occupata praesidioque sex cohortium firmata Lepti, Ruspinam regreſſus, frumentum in agris repertum, magnamque lignorum vim comportari in oppidum jubet. ipse de suis, qui nondum appulerant, sollicitus cum septem admodum cohortibus circa vesperam conscendit naves, magno cum metu eorum, qui, cum paucis tironibus contra incredibilem multitudinem hoſtium expositi, ab imperatore relinquebantur. Sed fortuna Caesaris hic quoque providit celeriter. Quum, una nocte consumpta in navibus, jam luce prima conſtituiſſet vela facere, repente apparuit claſſis, quam quaerebat. Itaque, militum equitumque non contemnendo numero auctior, Ruspinam protinus rediit. Inde cum cohortibus triginta expeditis, et equitibus quadringentis, sagittariorumque non magna manu frumentatum eſt profectus, pridie Nonas Januarias. *Leptim occupat.*

VII. Ibi se Labienus et duo Pacidii, cum Maurorum Numidarumque equitum octo millibus, Gallis Germanisque mille sexcentis, et sagittariis ac funditoribus hippotoxotisque compluribus, objiciunt. ſtruit aciem Caesar: praemiſſis sagittariis, equitatum in cornibus collocat. Sed ille, ab adversariorum multitudine repulsus, continuo cedit: legionarii circumventi in orbem pugnare coguntur. Ibi Labienus, galea detracta, suos hortari, appellare Caesarianos; donec petitus a milite decumano, equo graviter saucio, averteretur. *Pugnans cum Labieno,*

VIII. Interim Caesar, omnibus viribus equitum peditumque connixus, divisam hoſtium coronam ab utroque latere disjicit, neque longe insequutus ad sua se praesidia inſtituit recipere. Sed Petrejus et Cn. Piso, cum equitibus Numidis mille centum electis, peditumque et levis armaturae quatuor millibus supervenien- *Et cum Petrejo,*

Cap. VI. Plut. Auct. de B. Afric. Cap. VII. Dio. Auct. de B. Afric. Cap. VIII. Appian. Civil. l. 2. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. tes, mutare consilium, et medio campo redintegrant pugnam adegerunt.

Sua unius virtute repellit hostes. IX. Quum ita proeliarentur hostes, ut cum equitatu levis armatura Numidarum procurreret; coortis deinde Caesarianis, equites refugerent, pedes exciperet certamen, donec illi, resumpto cursu, iterum invehe-rentur; eaque pugnandi forma nova et terribilis Caesarianis objiceretur; Caesar negotium suis dedit, ut omni conatu submoverent hostes, atque ultra postremos, qui apparebant, colles proturbarent. Tum demum pugnandi finis est factus, postquam ab hora diei quinta usque ad occasum solis dimicatum esset. Multi ex Caesaris militibus interfecti sunt, non sine crebris adversariorum vulneribus. Petrejus etiam graviter ictus deseruit pugnam: sed, necessitatem dissimulans, quum receptui cani jussisset, *non esse fraudandum gloria victoriae Scipionem imperatorem suum*, dictitabat. Saucii, quorum maximus fuit numerus, plaustris Adrumetum deportati sunt. Eo proelio quidam auctores sunt fugientem aquiliferum a Caesare correptum conversumque fuisse, cum dicto, *hic hostes sunt!* atque unius illius virtutem saluti fuisse ceteris, si absque illo esset, indubitanter perituris.

Caesar castra ad Ruspinam communit. X. Inde Caesar cum suis in castra se recepit ad Ruspinam, eaque modis omnibus communire instituit, vallo ab oppido ad mare, itemque altero a castris eodem perducto. Nam, a paucioribus male acceptus, Scipionem haud injuria metuebat, qui post proelium factum die tertio, cum legionibus octo et equitum millibus quatuor, adventare nunciabatur. Is, postquam adfuit, collaudatos, qui proximo proelio rem strenue gesserant, milites pro concione donavit, ut alacritatem suorum honoribus et praemiis incitaret. Ibi res accidit non indigna relatu. Labienus equitem commendabat imperatori, aureas armillas meruisse confirmans. At Scipio nolebat dare, quia nuper ille servus fuerat: ne vilesceret castrensium donorum honor. Ibi Labienus armillas equiti dedit ex Gallica praeda. Tum Scipio, *Habebis*, inquit, *donum viri divitis.* Ad quam vocem submisso vultu eques projecit aurum ad pedes Labieni. Mox, dicente Scipione, *Imperator argenteis*

Cap. IX. Dio. Auct. de B. Afric. Appian. Auct. de B. Afric. Plut. Appian. Cap. X. Auct. de B. Afric. Dio. Auct. de B. Afric. Val. Max. 8, 14.

armillis te donat, exsultans gaudio abiit. Tanta inerat animo, etiam in humili fortuna, gloriae cupiditas. U. c. 706. A. C. 46.

XI. At perculsi quum adventu Scipionis Caesaris milites erant, tum etiam quia naves suae onerariae passim nunciabantur expugnatae; quia, non praedicto loco, ubi appellerent, errabant, et a compluribus adversariorum scaphis singulae excipiebantur. Inter has deprehensa navis est, quae fratres duos, tribunos militum legionis quintae, vehebat, Titii Hispani dicebantur. atque hi, quum se C. Virgilio praetorio dedidissent, ad Scipionem deducti, tertioque post die interfecti sunt: quum major eorum, ut ante fratrem occideretur, a centurionibus impetrasset. Ad haec, cognita Caesaris necessitate, Juba rex, spatium convalescendi non daturus, cum ingenti exercitu veniebat.

Ejus onerariae passim expugnantur.

XII. Adversus haec omnia Caesar timorem militum nova ratione compescuit, augendo periculi famam. Quippe, vocatis ad concionem militibus, *Scitote*, inquit, *paucissimis his diebus regem adfuturum cum legionibus decem, equitum triginta, levis armaturae centum millibus, elephantis trecentis. Proinde desinant quidam quaerere ultra, aut opinari, mihique, qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima nave, quocumque vento, in quascumque terras jubebo avehi.* Praeceps videri haec exaggeratio hostilium virium queat: sed in audaci coepto plenoque periculorum plus oberat extenuare velle verbis, quod sensibus res ipsa ingerebat quotidie: et praestabat hanc in partem decipi milites, plus habituros spei, si, obfirmatis ad graviora animis, minora opinione discrimina tractando comperissent.

Caesar timorem militum nova ratione compescit.

XIII. Ceterum Jubam, vix regno egressum, necopinatae domi turbae confestim revocarunt. Publius enim Sitius Nucerinus, junctis cum Bogude rege copiis, invasit Numidiam: Cirtaque maximo oppido paucis diebus expugnato, et uno atque altero capto oppido Gaetulorum, necessitatem ei sua defendendi imposuerunt. Igitur, abductis a Scipione suis auxiliis, reliquit tantum elephantos triginta, rudes adhuc, et multorum annorum usu vix edocendos. plus ergo speciе, quam viribus, nocebant: quia perterriti hostium equi ad conspectum eorum pavore auferebantur. Sed, ubi

Juba domesticis turbis revocatur, Sitio et Bogude Numidiam invadentibus.

Cap. XI. Auct. de B. Afric. Cap. XII. Sueton. Caes. c. 66. Polyaen. Strat. l. 8. Sueton. Cap. XIII. Dio. Appian. Civil. 2. et 4. Dio. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46.

jussu Caesaris transportati sunt ex Italia nonnulli, frequenti horum et innoxio visu equi timere desierunt.

Caesar suos e Sicilia trajicere per hiemem cogit.

XIV. Interim, adventu suo per oppida nunciari jusso, multos excivit Caesar, ut ad eum adeuntes de acerbitate Pompejanorum quererentur. hactenus enim non ipsum, sed aliquem legatorum ejus, venisse crediderant. Ille, motus hominum querelis, et vastationem Africae, quae miserandum in modum vexabatur, non ferens, literas in Siciliam misit, uti sine excusatione hiemis ventorumque confestim trajiceretur exercitus. eratque is ardor viri, ut postridie, quam nuncium miserat, oculos mentemque ad mare directam tenens, morae cunctationisque suos insimularet. Mordebat acerrimum imperatorem, quod neque suppetias ire fidem suam implorantibus poterat, et Scipionis insultationes adspicere quotidie atque ferre cogebatur.

Scipio ad castra Caesaris procedit.

XV. Nam ille, superioribus proeliis suorum elatus, quum per aliquot continuos dies non longe a suis castris instructa acie stetisset, neque Caesar contra exiret, contempto tandem hoste, ad castra illius cum explicata acie et elephantis processit. At Caesar castris tenebat suos, quae contra quamlibet vim hostium, operum tormentorumque multitudine et firmitate, et quia praesens ipse erat, satis muniverat. Neque de victoria male sperans intra vallum manebat. Sed, quia cum paucis et tironibus vincere sine multo suorum sanguine nequibat, turpe rebatur, post tot devictos hostium exercitus, cum reliquiis pugnantem cruentam existimare retulisse victoriam.

Ab eo multi transfugiunt ad Caesarem.

XVI. In eo statu rerum licet superior Scipio videretur, multi tamen ex castris ejus profugiebant Numidae Gaetulique, quorum alii repetebant domos, alii se transferebant ad Caesarem, quem C. Marii adfinem esse didicerant, cujus magnis beneficiis ipsi majoresve eorum fuerant usi. Horum illustriores quosdam mittit cum litteris, ut populares suos ab obsequio hostium ad amicos sociosque transducerent.

XVII. Interim et Leptis a Saserra contra Labienum defensa est; Acillani (libera civitas erat, Melitensium colonia) recepto Caesaris praesidio, quod C. Messius

---

Cap. XIII. Dio. Cap. XIV. Auct. de B. Afric. Cap. XV. Plut. Caes. Auct. de B Afric. Cap. XVI. Dio. Auct. de B. Afric. Cap. XVII. Strabo, l. 16. p. 831. Stephan. Auct. de B. Afric.

aedilitius introduxit, Considio Longo cum cohortibus octo venienti clauserunt portas, Adrumetumque redire, nulla re gesta, coëgerunt: et ab eodem, paullo post cum Labieni equitibus regresso, obsessi oppugnatique sunt. At C. Sallustius, desertam fuga C. Decimii quaestorii Cercinam adeptus, magnum frumenti numerum in castra Caesaris misit: et sub idem ferme tempus legiones tertia decima et quarta decima, quas A. Allienus pro consule, cum equitibus Gallis octingentis, et mille sagittariorum atque funditorum, Lilybaei imposuerat in naves, prospero cursu ad Caesarem pervenerunt. U. c. 706. A. C. 46.

Catonis consilium a Scipione rejicitur.

XVIII. Dum haec variis locis administrantur, M. Cato supplementum, arma, commeatum cogebat Uticae, atque horum aliquid subinde in castra Scipionis mittebat. consilium quoque addidit non lacessendi Caesaris, cujus impetus nulla re opportunius frangi, quam mora, posset. Superbe rejectum hoc a Scipione, semelque rescriptum, *sufficere debere Catoni tutum in oppido munito otium: ne aliorum quoque alacritatem, opportunitate temporum usuram, inhibeat.* Pupugit ea Catonem exprobratio, rescripsitque, *paratum cum iis, quas adduxisset in Africam, copiis trajicere in Italiam, atque Caesarem ad eam tuendam retrahere.* Ubi haec etiam irrisa est ab Scipione ratio, non obscure tulit Cato, *poenitere, quod eo tempore, ubi summa respublica ageretur, honoratiori cessisset prudentior.*

Proelium equestre secundum Caesari.

XIX. Sed Caesar, veteranas legiones nactus, omnibus consilii ignaris, praeter Ruspinam cum toto exercitu versus Uzitam oppidum pergit: ante quod in edito colle Numidarum praesidium erat. Id postquam a Caesare capi Labienus animadvertit, cum multis equitibus accurrens subsidio, per Caesaris equites ab exercitu suo est interclusus: et, ipso cum Numidis effugiente, Galli Germanique, quos adduxerat, post acrem pugnam interfecti.

XX. Hinc, propius oppidum progresso Caesare, Scipio, ne locum opportunum amitteret, cum instructo exercitu, elephantisque in utroque cornu locatis, haud procul Uzita constitit. Caesar, quod hostis inde non digrediebatur, minime committendum ratus, ut

Cap. XVIII. Plut. Cat. Auct. de B. Afric. Plut. Cap. XIX. Auct. de B. Afric. Dio. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. *Acillae obsidionem solvit.* cum fessis militibus eodem tempore et exercitum hostium, et oppidum cum valido praesidio Numidarum oppugnaret, suos in castra reduxit. At Considius, qui Acillam magnis operibus oppugnabat, equestris proelii cognito eventu, discessit protinus, et, per regnum Jubae reductum exercitum cum Scipione partitus, Adrumetum rediit.

Centurionis Juliani ferocia. XXI. Inter haec tam prospera Caesar tamen parvis detrimentis ignominiaque carpebatur, quod ex secundo suo Siciliensi commeatu navis a Virgilio ad Thapsum capta, itemque alia ad Aegimurum a classe P. Vari et M. Octavii excepta est. In his deprehensi milites quum adducti ad Scipionem essent, atque is vitam concederet sub conditione, *si militare adversus Caesarem vellent*, centurio legionis quartae decimae, gratiis actis, recusavit beneficium, ferociterque adjecit, *ut intelligere Scipio posset, contra quos viros suscepisset bellum, se cum decem veteranis suis, cum coborte, quam Scipio delegisset ex toto exercitu, pugnaturum.* Ibi Scipio irritatus annuit centurionibus, ut confestim hominem trucidarent. veteranos captos, nefario scelere contaminatos, et saginatos caede civium increpans, extra vallum cum cruciatu necari jussit: tirones in suas legiones dispertitus est. Similis animus eventusque per eosdem dies Petronio Granio quaestori designato fuit, qui et ipse, capta navi, oblatam a Scipione salutem respuit, incumbensque gladio, *banc*, aït, *dare Caesaris milites, non accipere, consuevisse.*

Caesar militum suorum amantissimus. XXII. Caesar, his auditis, eos, quos ad Thapsum cum longis navibus praesidio esse onerariis jusserat, gravissimo proposito edicto, cum ignominia dimittendos censuit. Erat enim militum suorum amantissimus, adeo ut, audita P. Titurii clade, submisisse barbam capillumque dicatur, nec nisi post vindictam posuisse.

Tempestas mira. XXIII. Per eos dies sub occasum Vergiliarum res mira incidit in castris. Pauci habebant ex pellibus tentoria, nec enim portari ex Sicilia quidquam, praeter ipsos milites et arma, Caesar erat passus; neque parare in Africa potuerant, quod tota ferme regio ab hostibus aut tenebatur, aut exinanita direptaque fuerat. Plerique vestimenta tetenderant, atque arundini-

Cap. XXI. Sueton. Caes. 68. Auct. de B. Afric. Plut. Caes. c. 23. Cap. XXII. Auct. de B. Afric. Sueton. Caes. 67. Cap. XXIII. Auct. de B. Afric.

bus scopisque contextis utcumque se tegebant. Sed circiter secundam vigiliam exortus cum grandine imber tentoria nimio pondere rupit, ut, exſtinctis ignibus, intempeſta nocte milites per caſtra vagarentur, nihil habentes praeter scuta, quibus capita contegerent. Eadem nocte pilorum quintae legionis cuspides ardere visae. U. c. 706. A. C. 46.

Juba Scipioni se conjungit.

XXIV. Scipio inter haec multis nunciis Jubam evocabat, cunctantemque, omni promiſſa Africa, qua Romani juris eſſet, permovit tandem, ut cum tribus legionibus, et equitibus frenatis octingentis, magnoque Numidarum equitum et levis armaturae numero, ac triginta elephantis, regno egrederetur, Sabura cum parte exercitus contra Sitium relicto; qui nuper caſtellum omni rerum copia locuples de rege ceperat. Ejus adventu Caesar consilii sui plenum fructum tulit. quum enim haud procul Scipionis caſtris seorsim consediſſet, simul ex propinquo vires ejus cognosci potuere, metus Julianorum versus in contemptum eſt.

Caesaris prospera proelia.

XXV. Scipioni tamen crevit animus, ut inſtruere exercitum, et paullo longius a suis munitionibus progredi auderet. At Caesar, non facta poteſtate pugnandi, opera sua promovebat, donec, ab adversariis occupato proximo colle, pergere prohiberetur. Sed collis vi receptus eſt, decuſſo Labieni praesidio, et irritis, quas posuerat, insidiis, quia, priusquam Caesar accederet, ex locis occultis Labieni milites metu profugerant. Ipse vix cum parte equitum evasit. Quum deinde opera continuaret Caesar, ad impediendum omnis adversariorum equitatus et leviter armati praecurrerunt sub vesperam, deductasque ab opere copias Caesaris impetierunt. Et equitatum quidem multitudine sua submoverunt celeriter: sed, ubi, converso itinere, Caesar cum cohortibus adfuit, equites confirmati repulerunt inter sequendum sparsos Numidas, multisque interfectis eos rejecerunt in caſtra regis. ne omnes internecione delerentur, et ipse rex cum Labieno deveniret in poteſtatem Caesaris, nocte ingruente, et commoto venti vehementia pulvere, prospectum hoſti adimentibus, erepti sunt.

Ad eum hoſtium multi transfugiunt.

XXVI. Interea quum Caesar per colloquia militum, spargendisque literis, libertatem atque res suas Afris,

Cap. XXIV. Dio. Auct. de B. Afric. Cap. XXV. Dio. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. praemia insuper Romanis ad se acceſſuris eſſet pollicitus, ex legionibus Scipionis quarta et sexta, in quibus Gaetuli erant, cives Romani plerique omnes, permulti, partim in caſtra Caesaris, partim quo quisque potuit, perfugere. Equites etiam, qui ex clade Curionis apud Varum remanserant, complures eodem consilio sunt usi. Sed et Gaetuli, quos cum literis Caesaris domum iſſe diximus, cives suos ad deficiendum a rege Juba perpulerunt.

Caesar quosdam cum ignominia dimittit.

XXVII. Sub idem tempus nona et decima Caesaris legiones ex Sicilia venerunt ob inopiam navium tardius. quam nactus ansam Caesar C. Avienum, tribunum militum legionis decimae, cum ignominia dimisit, quod navem familia sua jumentisque et commeatu occupaverat, immemor sub eo se imperatore ſtipendia facere, qui, maxima claſſe Britanniam petens, tres tantum servos suos imposuerat. Eadem et aliis quibusdam ignominia addita, quos ob seditionem rapinasque factas in Italia clam oderat.

XXVIII. Intereſſe arbitror ipsa referri verba praeſtantiſſimi imperatoris. Tribunis centurionibusque convocatis omnibus, *Maxime vellem*, inquit, *homines ſuae petulantiae nimiaeque libertatis aliquando finem feciſſent, meaeque lenitatis, modeſtiae, patientiae rationem habuiſſent. Sed, quoniam ipſi ſibi neque modum, neque terminum conſtituunt, quo ceteri diſſimiliter ſe gerant, egomet ipſe documentum more militari conſtituam. C. Aviene, quod in Italia milites populi Romani contra rempublicam inſtigaſti, rapinasque per municipia feciſti; quodque mihi reique publicae inutilis fuiſti; et pro militibus tuam familiam jumentaque in naves impoſuiſti; tuaque opera militibus tempore neceſſario respublica caret: ob eas res ignominiae cauſſa ab exercitu meo te removeo: hodieque ex Africa abeſſe, et, quantum poteſt, proficiſci jubeo. Itemque te, A. Fontei, quod tribunus militum ſeditioſus, malusque civis fuiſti, ab exercitu dimitto. T. Saliene, M. Tiro, C. Cluſinas, quum, ordines in meo exercitu beneficio, non virtute, conſequuti, ita vos geſſeritis, ut neque bello fortes, neque pace boni aut utiles fueritis, et magis in ſeditione concitandi milites adverſus veſtrum imperatorem, quam pudoris modeſtiaeque, fueritis ſtudioſiores, indignos vos eſſe arbitror, qui in meo exercitu ordines ducatis, miſſosque facio, et, quantum poteſt, abeſſe ex Africa jubeo.*

Cap. XXVII. Athen. 6, 20. Auct. de B. Afric.

XXIX. Interea Caesar, perfectis, quae inſtituerat, operibus suis, et a vallo caſtrorum ad Uzitam usque duobus perductis brachiis, praeter alia commoda hoc erat adsequutus, ut ex propinquo sollicitare hoſtium animos poſſet, et transfugere volentibus paratus receptus eſſet: evenitque, ut simul Gaetuli quidam nobiliores cum equis et calonibus circiter mille in caſtra Caesaris perfugerent. Scipio ceterique, commoti hoc incommodo, ad M. Aquinium senatorem miserunt, quem forte sub idem tempus colloqui cum C. Saserna viderant. Sed ille, nihil motus nuncio Scipionis, colloqui perseverabat, donec miſſus a Juba viator, audiente Saserna, *Vetat*, inquit, *te rex colloqui.* Et homo Romanus, populi beneficio usus, quum imperatori suo parere noluiſſet, regi barbaro audiens dicto fuit. Sed hunc excusat Scipio, quem ajunt, ante regis adventum purpureo sagulo usum, tum ad album veſtitum se contuliſſe, quod Juba negaſſet, eodem illum cultu eſſe oportere, quo ipse uteretur. At hic cum Caesare dimicabat, cui si obtemperare vellet, primas poſt illum in urbe tenere, multisque Juba potentioribus imperare poſſet.

U. c. 706. A. C. 46. Gaetuli multi ad Caesarem transfugiunt.

Jubae superbia, et apud Romanos auctoritas.

XXX. Poſtridie duo exercitus armati inſtructique a mane usque ad horam decimam, intervallo circiter paſſuum trecentorum, ſtetere: nec tamen commiſſa eſt pugna. tantummodo leve proelium equeſtre factum, minime dignum memoria. Ceterum per eos dies mari geſta res eſt, quum P. Varus de navibus Q. Aquilae ad Leptim quasdam onerarias incendiſſet, vacuasque defensoribus quinqueremes abstraxiſſet duas. Hoc ubi Caesari, circumeunti opera sua, nunciatum eſt, protinus eques contendit Leptim, et, inſtructis, quae aderant, navibus, Varum, celeritate tanta perterritum, egit in fugam, quinqueremem unam recepit, triremem repugnantem cepit. Poſtridie, profectus Adrumetum, quo se Varus contulerat, naves, quotquot extra Cothonem erant, aut incendit, aut subduxit: et, quum claſſe dimicare non auderent hoſtes, in caſtra sua rediit. E captivis interfici unum juſſit P. Ligarium Afranianum, qui, dimiſſus in Hispania, contra datam fidem iterum ad adversarios Caesaris se receperat.

Caesar et mari rem gerit feliciter.

Cap. XXX. Dio. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. *Labienus insidias irritas struit Caesari.*

XXXI. Paucis post diebus, quum Caesar circum villas, ubi rustici fruges in subterraneis specubus condiderant, frumentatum mitteret, Labienus insidias struxit. sed, re comperta, Caesar insidiatores, occisis ferme quingentis, dejecit loco, Labienumque, suis cum equitatu venientem auxilio, legionum objectu deterruit. Numidae, qui, loco amisso, in castra refugerant, imperio Jubae crucibus adfixi pependerunt.

Caesar suos milites docet.

XXXII. Fatigabat tamen Caesarem inopia frumenti, et quod eam ob necessitatem quacumque profectum equitatus et levis armatura Numidarum infestabat, velox hominum genus, et ad procurrendum, et, telis conjectis, ad refugiendum habile. neque his resistere Caesaris equitatus sine legionibus poterat. Idcirco, licet veteranos haberet milites, tamen, quemadmodum contra levem et concursatorem hostem se tuerentur, tamquam lanista tirones solet, accurate docere coactus est. Ad hoc ex singulis legionibus trecentos jubebat expeditos incedere, quorum onera et sarcinae a commilitonibus portabantur, ut, ingruente hoste, praesto essent, qui objicerentur. Haec diligentia tantum emolumenti rebus ejus adtulit, ut saepe tentatus, a Labieno praesertim, multo plus damni daret hostibus, quam acciperet: neque eo minus plerasque expeditiones, quo volebat eventu, faceret.

Vaccenses a Juba delentur.

XXXIII. Nam, praeter hostium castra ductis legionibus, oppidum Zetam cepit, neque diu post Sarsuram. Vaccenses tamen, quum praesidium a Caesare petissent, priusquam illud perveniret, a rege Juba omnes ad unum interfecti sunt, oppidum direptum deletumque. Nec ideo minus Thabenenses, ad mare sita non magna civitas, a rege defecerunt, occiso, quod ibi fuerat, praesidio: quibus petentibus auxilium Caesar M. Crispum tribunum cum cohorte et sagittariis tormentisque compluribus misit. Sub idem tempus novae copiae venerunt ad Caesarem ex iis, qui morbi caussa, aut commeatu impetrato, prius trajicere nequiverant, militum quatuor millia, quadringenti equites, funditorum sagittariorumque mille. Tanto magis dabat operam, ut de summa rerum dimicaret, sibi militique veterano fidens: et, quia hostes a munitioribus lo-

Cap. XXXIII. Strabo, l. 17. p. 831. Auct. de Afric. Frontin. Strat. 1, 3.

luci non poterant, pridie Nonas Apriles ca- U. c. 706.
it, et, sedecim millia passuum celeriter emen- A. C. 46.
idere Thapsum instituit.

IV. Thapsus in peninsulae speciem hinc ma- *Caesar Thapsum obsidet.*
stagno salinarum ambitur: inter quod et ma-
on amplius mille quingentorum passuum relin-
, quam triplici praesidio occupavit Caesar,
onem eo itinere excluderet. Et adfuit ille,
mum partibus oppidum per summum dedecus
um relinqueret: ac, declinata, quam videbat
, via, supra stagnum ad mare versus castra
oepit. Ea re cognita, Caesar cum pleraque
ercitus eo contendit: partem etiam classis ad
edere jubet, et hostibus a tergo terrorem in-
At Scipio, parte militum ad opus relicta,
copias pro vallo instruxit, elephantosque dis-
cornibus.

V. Quum valde cuperet confligere Caesar, *Inde orta pugna.*
militum victum est ejus desiderium, qui re-
vocatique (tantus ardor incesserat) coëgerunt
ibicinem classicum canere, et, frustra obsi-
centurionibus, in hostem irruerunt. Et Cae-
utus impetum, signo Felicitatis dato, equum
ut more suo princeps cieret pugnam. Inter-
anti, rudes et nuper a silva, fundarum lapi-
stridore avertuntur, proterunt suos, et in
as valli portas incidendo infirmum adhuc opus
.

VI. In eo proelio admirabilis exstitit virtus *Scipio vincitur.*
ex legione quinta veterani, qui, viso ele-
n oppressum lixam saeviente, ultro petiit bel-
t, in altum ab ea sublatus, ferire probosci-
ua erat circumdatus, non destitit, donec do-
on ferens elephantus, abjecto eo, se daret in
fugientesque reliquos consequeretur. Inde
uintae legionis elephanti fuerunt insignia. Hinc
aedes et in campo Scipionis militum fuit, et
n hostium, quo post acre proelium potitae sunt
legiones. Inter haec, qui praesidio Thapsen-
int, sive confirmandorum suorum caussa, sive
consilio, fine inguinum ingressi mare, ter-

XXIII. Dio. Auct. de B. Afric. Cap. XXXV. Flor.
t. de B. Afric. Flor. Dio. Auct. de B. Afric. Cap.
Appian. Civil. l. 2. Auct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. ram petebant. sed, a calonibus Caesaris clamore jactuque pilorum atque lapidum deterriti, in oppidum se receperunt.

Caesar trinis castris potitur.

XXXVII. Reliquiae victi exercitus ad priora castra, unde nuper egressi fuerant, refugerunt. sed ibi neque praesidium ultra, neque dux erat, cujus auctoritate regerentur: et, quum in regia castra profugerent, illa quoque jam a Julianis occupata repererunt. quippe fortuna et impetu victoriae Caesar usus, et haec castra, fugiente Juba, et Afranio, qui seorsim tetenderat, exterrito, tertia quoque quasi momento ceperat. Tum ergo Scipionis milites, desperata salute, Julianos consalutant, Caesarisque implorant fidem. nec eo minus a veteranis, ira et dolore efferatis, conciduntur.

XXXVIII. Quin et in Caesaris exercitu quidam illustres a militibus interfecti sunt, ob tantam rem gestam cujuslibet delicti sibi pollicentibus impunitatem. inter quos et Tullius Rufus quaestorius pilo transjectus est; et Pompejus Rufus, vulnere in brachium accepto, nisi celeriter confugisset ad Caesarem, esset occisus. Haec tanta licentia, et quod ante Caesaris imperium signa cecinerunt, fidem faciunt narrantibus, inter instruendam aciem comitiali morbo, quo frequenter solebat laborare, correptum, dum pugnatur, in turri quadam propinqua quievisse.

Ejus morbus comitialis.

Ejusdem ingens felicitas.

XXXIX. Idcirco victae quoque partes victoriam Caesaris non militum suorum ignaviae, nam eos quidem pugnavisse fortiter, sed partim ducum imperitiae, partim fortunae Caesaris, transcripserunt; quod tam facile victus erat exercitus octoginta millium armatorum, jam a multo tempore adsuetus operibus bellicis, et ex prima pugna magnam adeptus spem victoriae. Ingentem profecto fuisse Caesaris felicitatem, utro modo gesta res est, eventus docuit, quum, hostium caesis millibus quinquaginta, captis sexaginta elephantis, vix quinquaginta milites amiserit.

XL. Pugna feliciter confecta, Caesar, relicto ad Thapsum C. Rebilo proconsule, ad Tisdrum Cn. Domitio, illo cum tribus, hoc cum duabus legionibus, Uticam praeire M. Messallam jubet, ipse cum equitatu

Cap. XXXVII. Plut. Caes. Auct. de B. Afric. Cap. XXXVIII. Plut. Sueton. Caes. 45. Plut. Cap. XLIX. Appian. Plut. Oros. 6, 16. Cap. XL. Auct. de B. Afric.

ıequitur. Interea Scipionis equites, qui ex proe- ugerant, Paradam oppidum, ubi non recipieban- expugnant: incolas omnes, cum rebus eorum at- facultatibus, in medio foro comburunt vivos: de- Uticam proficiscuntur. Uticae, sicut praedixi- Cato curabat. is, tertio post pugnam die nuncio ıs accepto, convocavit in templum Jovis trecen- ex negotiatoribus, cives Romanos, qui Scipioni ıniam ad bellum dederant, unaque senatores Ro- ɔs, qui aderant, et senatorum filios. U. c. 706. A. C. 46. *Catonis acta Uticae.*

LI. Ubi comparuerunt, exorsus Cato, *Fortuna*, it, *novum aperuit nobis ostendendae virtutis atque con- ae theatrum. Victi sunt exercitus ducesque nostri, atque residua spes salutis ac libertatis in nos recumbit. Sane, magnitudinem cladis considero, tanta est, ut quorumlibet firmissimorum animi terreri ea atque domari queant: quum s respicio, cives, quum alacritatem fidemque vestram ex- ı, quae neque pecuniis, neque corporibus vos parcere sivit, reipublicae consuleretis; eos esse existimo, qui censeri de- cuilibet fortunae pares.* *Oratio ad suos.*

LII. *Sed neque praecipere vobis quidquam est animus; reformidantibus pericula necessitatem suscipiendorum im- e. Unum moneri res et benevolentia mea imperat, ut consilio, qualecumque tandem illud probatum fuerit, ini. Distracti sententiis et fuga singulis etiam op- ni ad quamlibet injuriam eritis: junctos et unani- neque spernet hostes Caesar, neque supplices aversabitur. gitur, et, utra videatur esse ratio potior, liberrima con- ione disquirite. Neque meos sensus revereatur quisquam. nam sequentes necessitati hoc dare arbitrabor: obfirman- nimum, ut dignum tali exemplo erit, et admirabor, et bo, et hujuscemodi me viris ducem atque commilitonem gam in omnes casus.* *Hortantis ad concordiam.*

LIII. *Neque vero conatibus consiliisque Thapsum, aut metum, aut hanc Uticam statuimus terminos. Roma co- la nobis est, communis omnium patria, caput rerum, perii sedes. Neque vero credibile est, huic omnium late orum concessisse imperium Deos, ut ipsam alieno subjice- arbitrio. Nobilius urbi fatum est: ideoque multis saepe bus agitata rursum emersit, tyrannosque suos aut virtute xcussit, aut felicitate evasit. Cinna quidem a suismet bus interfectus est. Marius atque Sulla acerbiore fato unt, quam qui a crudelissimis hostibus cum exquisito* *Urbis Romanae fata praedicantis.*

). XL. Dio. Appian. Plut. Cat.

U. c. 706. A. C. 46.

cruciatu necantur. Neque frustra celebratum est M. Drusi dictum, qui pater tribuni fuit: sacram esse rempublicam, eique poenas esse persolutas ab omnibus, qui violare illam sustinuissent.

Et aliis etiam argumentis spem injicientis bonam.

XLIV. *Igitur bonitate caussae Deorumque justitia fretis, ad haec Romanae reipublicae fortuna, nihil praeterea requirendum videatur. Sed tamen et alia supersunt, ob quae laetum rei exitum desperare nemo debeat. Quanti enim esse creditis, quod nos uni huic negotio intenti erimus, hosti plus etiam respiciendum est? Hispaniam Cn. Pompejus commovit: Roma ipsa jugi impatiens nondum didicit perferre servitutem.*

Postremo comparantis suam et Caesaris fortunae conditionem.

XLV. *Sed nec extenuare pericula moris mei est, quae non ignoranda, sed contemnenda, viris fortibus arbitror. Exemplum vel ab hoste petite. Quantos ille labores exhausit, quanta adiit discrimina, ut vinceret eos, quibuscum ei fuit contentio? Qua tandem ille spe, aut quo pretio? Non alio certe, quam tyrannidis, quae neque tutior est omnibus illis periculis, per quae paratur; et, si contingat vel quietissima, nulla non calamitate est miserior. At nobis, quis omne consilium in eo est, non ut injuriam faciamus cuiquam, sed ut rempublicam defendamus, neutra sors cadere infeliciter potest. Nam aut victoribus in libertate et legitimis honoribus fortunata vita per virtutem transigetur: aut vi superatis calamitatum finem mors adferet, non exstinguet fructum virtutis gloriam. Sed de istis quidem inter vos deliberabitis, orantes supremum numen, uti vobis pro veteri virtute atque fide vestra animos consiliumque duit.* Accensi hac oratione plerique, velut obliti praesentium, bellica consilia agitabant: et erant, quibus servitia liberanda in usum militiae viderentur. Id recusavit Cato, negavitque suscepturum, nisi praebitos a volentibus. quum multi pollicerentur, nomina dare, quibus videretur, jussit; utque hoc liberius facerent, consilio excessit.

Literae Scipionis et Jubae ad Catonem.

XLVI. Non diu postea literae ei Scipionis atque Jubae traduntur, diversis ex locis, argumento eodem. Rex, in monte quodam cum paucis abditus, Scipio, sub promontorio haud procul Utica stans ad ancoras, quid consilii Catoni esset, sciscitabantur: ad se venturum recepturi, aut, si ferre obsidionem decrevisset, suppetias laturi, quibuscum possent copiis. Cato, retentis paullisper tabellariis, quum, se digresso, refrixisse trecentorum ardorem cognosceret, hoc ipsum nunciavit, Utica jubens abstinere, sibique con-

Cap. XLIII. Cic. Or. 63. Cap. XLIV. Plut.

sulere: *se, quidquid per praesentes difficultates posset, fide sua facturum.* U. c. 706. A. C. 46.

XLVII. Interim et ab equitibus praefecti tres adfuerunt, totidem adferentes consilia. Jubam alii ducem, alii Catonem optabant: quidam, Uticensibus diffisi, quod ob beneficium legis Juliae favere Caesari credebantur, oppido se includere renuebant. Cato cum praefectis agere coepit, *persuaderent equitibus, uti, valere jusso Juba, Catoni se committerent Romano duci, atque Uticam ingrederentur, munitionibus tutam, et provisis in multos annos commeatibus.* Idem etiam senatores cum fletu et precibus postulabant. *Equitum legatio ad eumdem.*

XLVIII. Interea M. Rubrius, quem ad trecentos miserat Cato, rediit iratus, et multa de perfidia hominum et inconstantia querens. Redierunt et praefecti equitum cum ferocibus mandatis, *nullam sibi societatem cum levibus et Punica perfidia infectis fore. proinde, qui sua opera uti cupiat, ejectis aut interfectis Uticensibus, in vacuum oppidum se accipiat.* Longissime haec abibant a mente et moribus Catonis. itaque leni responso dimisit praefectos, *cum trecentis deliberaturum.* *Eorumdem odium in Uticenses.*

XLIX. At illi palam et audacius negabant contra Caesarem bellaturos: et a quibusdam fiebat senatorum mentio, *comprehendi eos et Caesari dedi oportere, quo in reliquos fieret mitior.* Idcirco dimittendos ex tanto periculo videns, abeuntes jam equites consequutus, oravit, *ut vel unam adhuc diem manerent, tutamque praestarent tot Romanis senatoribus fugam.* Persuasi sunt a Catone equites, et, partim in portis oppidi, partim in arce custodiae caussa collocati, metum fecerunt trecentis, ne inconstantiae suae poenae reposcerentur. Idcirco miserunt ad Catonem, oratum, ad se veniret. Ille, delinitis sermone senatoribus, qui circumfusi negabant, servatorem suum missuros in proditorum potestatem, solus ad eos profectus est. Illi veniam petierunt, *quod aemulari Catonianam constantiam nequirent; ignoscere se, quod proavum ipsius fama esset dicere solitum, non posse omnes esse Catones. sibi in animo esse, legatos mittendi ad Caesarem, et ante omnia Catonis incolumitatem stipulandi: nec, nisi hac impetrata, arma posituros.* Ad ea subridens ille negavit, *sibi esse deprecatoribus opus, idque* *Trecentorum Uticensium cum Catone colloquium.*

Cap. XLVII. Auct. de B. Afric. Plut. Cap. XLIX. Dio. Plut. Plut. Cat. Maj. Plut. Cat. Min.

U. c. 706. A. C. 46. *Caesarem ipsum scire planissime. sibi vero si consulant, se minime invito facturos.*

L. Inter haec audito, venire cum omnibus copiis Caesarem, *vah! inquit, tamquam adversum viros!* jussisque maturare senatoribus, donec haberent equitum praesidium, portas oppidi clausit, una excepta maritima, per quam emittebat discedentes, naves tribuebat, tumultus sedabat, viaticum dabat egentibus. Haec agentem convenerunt a M. Octavio missi, cum duabus legionibus haud procul Utica consedisse nunciantes, atque petere a Catone, ut secum statueret, quatenus imperium utriusvis esse deberet. Nihil his respondit. Sed, conversus ad amicos, *Et miramur*, inquit, *quomodo victi simus, quos ne in extremis quidem deserit ambitio?*

M. Octavii nuncium ad Catonem.

LI. Simul properavit ad equites, qui castra, quae fecerat ante oppidum Cato, eoque commigrare plebem Uticensium coëgerat, oppugnasse dicebantur; et inde repulsi irrupisse in oppidum, multisque interfectis diripere domos. Ut igitur hos averteret a rapinis et caedibus, singulis sestertios centum dedit. Idem fecit et Faustus Sullae filius, dataque pecunia cum his profectus est. Praedam tamen Uticensium repetiit a discedentibus Cato, incitato cursu adsequutus: et, quum auctoritate viri permoti primi ordines ablata restituissent, ceteri quoque projecerunt rapta, muti prae pudore, et dejectis in humum oculis. Tum Cato reversus in urbem oravit Uticenses, *ne trecentis irati essent, sed communiter deprecarentur Caesarem.* haec fatus administrationis rationes et reliqua reddidit, obsignavitque pecuniam. Mox, profectus ad mare, postremum salutavit abeuntes.

Praedam Uticensem equitibus extorquet Cato.

LII. Duobus persuadere non potuit, ut a se discederent, filio suo, et Statilio cuidam. Statilius ad imitationem Catonis pectus obfirmaverat. Filius, proficisci ad Caesarem jussus, interrogavit patrem, *Quin igitur idem et ipse faceret, si faciundum esse judicaret?* At ille, *Dispar est utriusque nostrûm ratio, fili. me, natum atque educatum in libertate, concessum a Diis immortalibus donum prodere nefas: tu, deteriore republica genitus, non debes recusare conditionem temporum, in quae incidistis.* Monuit tamen, ne capessere rempublicam vellet. *neque*

Filio dat praecepta.

Cap. XLIX. Appian. Plut. Cap. LI. Auct. de B. Afric. Plut Auct. de B. Afric. Plut. Dio. Appian. Plut. Cap. LII. Dio. Plut.

enim nunc eam administrari, ut dignum esset Catoniano nomine, posse: secus autem fieri, turpe esse. Commendavit deinde eum L. Caesari, quo usus proquaestore fuerat: petentemque Lucium adjuvit in oratione componenda, qua Caesarem exoraret: quum pro se quemquam rogare quidquam districtissime vetaret. Tantum sollicitudinis laborisque et taedii vir iste sumendum putavit, ut aliis prodesset, dudum projecta vivendi cupiditate, et certa destinatione consciscendae necis. U. c. 706. A. C. 46.

LIII. Ut tamen consilium tegeret, corporis curam adhibuit, lotusque coenavit cum amicis et magistratibus Uticae sedens: nam accubare post Pharsalicam pugnam desierat. Productae quin etiam poculis et sermonibus sunt epulae, multisque de rebus erudita et jucunda confabulatio fuit: donec prolapsus ad decretum illud Stoïcorum Cato, *solum bonum virum esse liberum*, cum opponente se Demetrio Peripateticae sectae philosopho tanta contentione vocis vultusque disputavit, ut facile propositum ejus adverteretur. Unde, quum moestos sedere convivas videret, revolutus ad alios sermones eximere suspicionem conatus est. deambulavit etiam a coena, praefectisque vigiliarum imperavit, quae videbantur agenda: sed cubitum iturus arctius diutiusque in complexu filii et ceterorum haesit. *Ejus ultima coena.*

LIV. Inde novus illis timor, ensemque supra cubile pendere solitum amoverunt. Cato, cum libro Platonis, qui Phaedon inscribitur, cubiculum ingressus, interrogat servum, *quis gladium abstulisset?* Illo tacente, lectionem continuat: paullo post iterum requirit ensem, nec adlato, librum pellegit. Tum singulos advocans servos, ensemque flagitans acriter, unum etiam percussit pugno, manumque cruentavit. Postremo filium et amicos adcurrentes increpavit asperius, *sibi nec deesse rationem moriendi, si vellet, amoto gladio*, dictitans: *neque vero putare, ira excidisse mente, ut reciderit in filii tutelam.* Illi, luctu atque moerore propemodum exanimati, jubent adferri gladium. quem ubi eduxit atque consideravit Cato, reposuit iterum, denuoque librum a capite ad calcem relegit a lucernam: deinde securus obdormiit, ut stertentem perciperent, qui excubabant pro foribus. *Amici gladium amovent.* *Sed, illo acriter expostulante, reddunt.*

LV. Sub mediam noctem Butam quemdam accitum ad mare misit visum, anne jam solvissent omnes: et *Cato sibi manus infert.*

Cap. LII. Auct. de B. Afric. Plut.

U. c. 706. A. C. 46. medico praebuit obligandam manum, quae ex ictu intumuerat. Id spem fecit reliquis, vivere eum constituisse. Sed falsi sunt. quum enim reversus Buta solvisse omnes renunciasset, excepto Crasso, et vehementem ventum incubuisse mari; sorte fugientium indoluit, remisitque eumdem, ut, si quis forte alicujus opis indigus remansisset, id ad se referretur. Ubi ille altum in portu silentium esse nunciavit, janua claudi jussa, tamquam dormiturus in lectulum se reposuit. sed statim arreptum mucronem infixit corpori: neque exanimatus, quia manus inflammata fuerat ad feriendum infirmior, decidit cubili, strepituque edito excivit sollicitudinem suorum. Irrumpunt in cubiculum filius, et cum Demetrio Stoïcus Apollonides. medicus, intestina videns illaesa, reponere in ventrem, atque consuere vulnus coepit. ille, passus donec discederent, manum injecit vulneri, dilaniatoque, et sparsis intestinis, qua coeperat via, servitutem exivit.

Vix laudando exitu. LVI. Decessit Cato anno aetatis undequinquagesimo. Magni utique vir invictique animi, et indomitae nec licentiosae libertatis, sed legum et aequi observantissimus: cujus etiam laudandus exitus foret, si cuiquam ullo casu vitae necisque suae potestatem concessisset DEUS. nunc in re vetita saltem hanc abstulerit prae aliis similibus commendationem, ut ex toto desperatorum agmine nemo videatur insanisse speciosius.

LVII. Sed neque in vita ejus quidquam rectius carpitur, quam quod uxorem Marciam, velut usurariam, concessit Q. Hortensio, quum tres ei liberos peperisset, atque eo quoque tempore gestaret uterum. Id ejus factum, quamquam Philippo Marciae patri probatum, et exemplo Socratis atque veteri Romanorum consuetudine defensum, non immerito reprehendit Caesar, falsam tamen caussam hostiliter adfingens, *uxorem juvenculam ideo dedisse utendam Hortensio, ut pro paupere divitem reciperet.* Nam haeres instituta ab Hortensio, post illius fata domum Catonis redierat.

Ab Uticensibus publice sepelitur. LVIII. Palam facta morte Catonis, Uticenses, licet ob partium studium oderant, tamen, propter singularem integritatem, servatamque haud semel Uti-

Cap. LV. Dio. Appian. Flor. 4, 2. Liv. Epit. Plut. Cap. LVI. Appian. et Dio. Cap. LVII. Plut. Appian. Lucan. 2, 330. Strabo, l. 11. p. 515. Plut. Tertull. Apolog. c. 39. Strabo, Plut. Cap. LVIII. Auct. de B. Afric.

am, et magnis operibus permunitam, publice sepe-iverunt, cum multis magnisque laudibus omnium: ne netu quidem impediente officium, quod jam haud pro-ul copiae Caesaris aberant. Tumulus ei mediocris ositus est juxta mare, cum statua ejus gladium tenen-e. Ipse ab hoc eventu cognomine *Uticensis* a paris con-tantiae gloriaeque proavo distinguitur. Post mortem Catonis L. Caesar in concione populi Uticensis suadet, t portae aperiantur. *se profecturum ad Caesarem impera-orem, cujus in clementia spem magnam habeat.* U. c. 706. A. C. 46.

LIX. Interim Caesar, cognito, Catonem, dimissis eteris, Uticae cum filio substitisse, non expediebat onsilium viri. dein, audita ejus morte, dixisse dici-ur, *Invideo tibi mortem hanc, Cato, quando tu mihi servati ui famam invidisti.* Tulit tamen civiliter postea cele-rari a Cicerone Catonem libro, qui *laus M. Catonis* nscribitur. neque aliud, nisi tamquam apud judices espondit, duobus editis Anticatonibus. *Caesaris di-ctum, audita morte Cato-nis.*

LX. Receptis interim obiter Usceta et Adrumeto rbibus, vitaque Q. Ligario et C. Considio filio con-essa, Uticam pergit, quae jam a Messalla, custodiis d portas oppositis, tenebatur. Obvius ibi L. Caesar e demisit ad victoris genua, vitamque dumtaxat de-recatus, in praesentia quidem obtinuit: eademque enia Caecinae, C. Atejo, P. Atrio, L. Cellae patri t filio, M. Eppio, M. Aquinio, Catonisque et Dama-ippi liberis data: itemque Statilio, qui, Catonis exi-um imitaturus, a philosophis prohibitus fuerat. Uti-ensibus pro studio erga se gratias egit. trecentos, ravi et longa oratione incusatos, bis millies sester-io multavit, *quam summam sex pensionibus populo Romano er triennium penderent.* Conditionem omnes laeti acce-erunt, (nam de salute sua putarant actum esse) seque lo demum die natos esse praedicantes. *Caesar, U-tica recepta, victis igno-scit.*

LXI. Interim Juba cum Petrejo Zamam fuga per-enit, quam, duplici muro circumdato, muniverat, egiamque sibi habuerat. Sed, quia et ipse victus, t Sabura cum suis copiis deletus a P. Sitio fuerat, *Juba a Za-mensibus ex-clusus.*

Cap. LVIII. Appian. Dio. Plut. Dio. Auct. de B. Afric. Cap. LIX. Plut. Dio. Appian. Plut. Caes. et Cat. Cic. ad tt. 12, 4. et 5. A. Gell. 13, 18. Cap. LX. Dio. Appian. lut. Tac. Ann. 4, 34. Sueton. Caes. c. 56. Auct. de B. A-ric. Plut. Cat. Auct. de B. Afric. Cap. LXI. Vitruv. 8, 4. uct. de B. Afric.

U. c. 706. A. C. 46. contemptus est a suis exclususque. Nec caret defensione Zamensium perfidia: quod in medio foro pyram Juba construxerat, hoc proposito, ut in ultima desperatione, civibus interfectis omnibus, rebusque pretiosis in rogum conjectis, ibi cum uxoribus liberisque cremaretur. Igitur, neque minis quidquam proficientibus, neque precibus, (nam et preces adhiberi docuerat necessitas) ne liberis quidem conjugibusque impetratis, in villam suam discedit: deinde, similes expertus omnium civitatum animos, post magnificas epulas ferro cum Petrejo concurrit, ut per virtutem interfecti viderentur. Petrejus valentior facile confecit Jubam: ipse servi sui manu invenit necem.

Cum Petrejo mutuis vulneribus concurrit.

LXII. Dum haec aguntur, Caesaris fortuna trahente omnia, Considius, e Tisdritanto oppido, cui praeerat, cum Gaetulis paucis in regnum profectus, a comitibus suis, qui succinctum pecunia senserant, interficitur: C. Virgilius Caninio Rebilo proconsuli, a quo Thapsi obsidebatur, se dedit: P. Sitius, qui plurimum eo bello Caesari contulerat, vix leviter notus antea, dum per Mauritaniam ad imperatorem proficiscitur, in Faustum et Afranium incidit, qui cum equitibus Scipionis Utica discesserant. is reliquos partim caedit, partim accipit in deditionem, Afranium et Faustum cum conjuge et liberis capit vivos.

Afranius, Faustus, Petrejus filius occiduntur.

LXIII. Uxori Fausti, quae eadem Pompeji erat filia, duobusque liberis ejus Caesar incolumitatem suaque omnia concessit, et ad fratrem proficisci passus est. Afranius et Faustus, tamquam temere orta in exercitu seditione, unaque Petrejus filius, interficiuntur. Sed Caesaris jussu factum non dubitatur; cujus etiam inter artes referunt, quod invisos sibi per milites clam curaverit occidendos, ne clementiae simulationem omitteret. Sic et Tullium Rufum aliosque inter proelium cum Scipione perisse: sic L. Caesarem, quamquam receptum in gratiam, per insidias interfectum. Quippe judicii specie, quod libertos servosque Caesaris ferro et igni crudeliter enecuisse, bestias quoque, ad spectaculum venationis comparatas, trucidasse dicebatur, militum objecisse ferociae, a quibus quasi per iram interficeretur. Afranium certe et Faustum

---

Cap. LXI. Appian. Dio. Flor. Liv. Epit. Cap. LXII. Auct. de B. Afric. Cap. LXIII. Appian. Liv. Epit. Oros. 6, 16. Auct. de B. Afric. Dio. Sueton. c. 75. Eutrop.

imperio Caesaris occisos, neque dubium est apud auctores plerosque, neque adeo mirum, quia semel, impetrata venia, dimissi denuo ad oppugnandum eum se converterant: cui generi hominum haud sine caussa erat infensissimus. Servavit tamen hic quoque institutum suum, ut amicorum atque familiarium deprecationi condonaret singulos. Et Octavius quidem adolescens, qui postea Augustus appellatus est, pro Agrippae sui fratre, qui eodem bello apud M. Catonem fuerat, avunculum exoravit. U. c. 706. A. C. 46.

LXIV. Sed Scipio et T. Torquatus, unaque Damasippus et Plaetorius Rustianus, cum duodecim navibus apertis multum diuque jactati, quum Hispaniam peterent, adversis ventis in Africam relati, apud Hipponem Regium a classe P. Sitii excipiuntur. Ibi Scipio, quum animadverteret, navim, qua vehebatur, ab hostibus capi, gladio se transverberat: et quaerentibus, qui interea irruperant, ubi imperator esset, *Imperator*, inquit, *bene se habet.* Eodem tempore ceteri quoque a Sitianis militibus interimuntur. quibus ob navatam eo bello operam quum alia praemia dedit Caesar, tum Cirtam, olim regum domum, quam ceperant, habitandam concessit: unde colonia Sitianorum appellata. *Scipio et alii clari viri capiuntur.*

LXV. Ipse interim Zamae pecunias cogit, cives Romanos, qui contra se pugnaverant, multat: provinciaque ex regno facta, C. Sallustium Crispum pro consule praeficit, qui tam avide dicitur expilasse provinciam, ut hoc ei fuisse injunctum a Caesare quidam crediderint: alii pactum cum eo magna pecunia scripserunt, ne caussam diceret. Deinde, regressus Uticam, bona eorum, qui sub Scipione duxerant ordines, vendidit. Thapsitanos Adrumetanosque pecunia, Leptitanos tricies centenis millibus pondo olei in annos singulos, Tisdritanos certo frumenti modo multat. *Sallustius Numidiae praeficitur.*

LXVI. Inter haec rem summae mansuetudinis, sed et prudentiae, facit, cremandis, quae repertae in scrinio Scipionis erant, variorum epistolis: sicut et apud *Epistolas adversariorum non lectas cremat.*

Cap. LXIII. Zonar. Flor. Dio. Sueton. Nicol. Damasc. de institut. Aug. Cic. ad Fam. 6, 13. Dio. Nicol. Damasc. Cap. LXIV. Oros. Auct. de B. Afric. Appian. Dio. Oros. Val. Max. 3, 2. Sen. Epist. 24. Flor. Liv. Epit. Auct. de B. Afric. Cap. LXV. Appian. Civil. l. 4. Mela, 1, 6. Plin. 5, 3. Auct. de B. Afric. Appian. Dio. Cic. in Sallust. Auct. de B. Afric. Cap. LXVI. Dio. Plin. 7, 25.

U. c. 706. A. C. 46. Pharsaliam antea, et olim Pompejus, debellato Sertorio, summa cum admiratione hominum atque laude fecerat. Ita multorum, qui contra ipsum senserant, opprimere crimina, quam exsequi, malebat: ne, quos mutata fortuna animum mutaturos esse sciebat, permanere in odio et inimicitiis vel nolentes cogeret. Tantis rebus tam celeriter confectis, Idibus Juniis Uticae conscendit, et, in Sardiniam trajectus, Sulcitanis, qui Nasidium classemque ejus receperant, imperat pecuniam: mox solvens a Caralibus ante diem tertium Kalendas Quintiles, quia propter tempestates subinde haerendum in portubus fuerat, duodetrigesimo die Romam venit. Ibi cognoscit, in Gallia quoque per absentiam suam a D. Junio Bruto legato rem fortiter feliciterque gestam, victosque proelio Bellovacos, qui cum vicinis aliquot populis rebellaverant.

Cap. LXVI. Supra, 96, 19. Sen. de Ira, c. 23. Auct. de B. Afric. Liv. Epit.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI DECIMI QUINTI.

Caesar quatuor triumphos duxit; ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. Epulum et omnis generis spectacula dedit. M. Marcello consulari, senatu rogante, reditum concessit. Qui Marcellus

Ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, et Africa] Gudiani *ex Ponto, ex Africa.* J. FR. GRON. *ex Aegypto, et Ponto, et Africa* Boend. *ex Aegypto, Ponto, et Africa* Exc. Pithoei. *ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa* Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Vide ad Epit. 46.

Epulum et omnis generis spectacula edidit] Vet. lib. *dedit.* SIGON. Similiter Voss. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei. At omnia haec verba desunt in Leid. et Berg. Mox *concessit reditum* Exc. Pithoei, et edd. pleraeque ante Gruterum; qui verba transposuit, consentientibus scriptis nostris, et ed. Campani.

Qui Marcellus beneficio ejus frui minime potuit] Vet. lib. *non potuit.* SIGON. Hic quoque τὸ *minime* sustulit Sigonius. Sed gravius sedet ulcus. Gud. *qui beneficio ejus Marcellus frui non potuit.* Ex hoc verborum ordine jam facile est videre, legendum esse: *quo beneficio.* Quamquam perinde est: *quo Marcellus beneficio ejus.* J. FR GRON. Non offendor voce *Marcellus,* quae praecesserat, post pronomen relativum repetita, quum saepius ita optimi scriptores loquantur. Livius 6, 1, 11. *Diemque* etc. *duplici clade insignem (quo die ad Cremeram Fabii caesi: quo deinde* etc. 40, 51, 4. *Locavit portum et pilas pontis in Tiberim: Quibus pilis fornices* etc. Cic. 4. in Verr. 21. *Domus erat ante istum praetorem nulla paullo locupletior, qua in domo haec non essent.* 2. ad Att. 11. *Dies nullus erat, quo die non scirem.* Caesar 1. Gall 6. *Diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant: is dies erat ante diem V. Kalendas Apriles.* Cic. pro Rosc. Am 45. *Quare aliquanto post eam diem venierint, quae dies in lege praefinita est* 2. de Inv 27. *Postulat ut legem, qua lege fecerit, proferat.* Marmor Ancyr. *Lustrum post annum alterum et quadragesimum feci, legi: quo lustro civium Romanorum* etc. Cenotaphium Pisanum C. Caesaris: *Diem eum, quo die obiit, qui dies ante diem VIIII. Kal.* etc. Vide Celeberr. Burm. ad Suet. Caes. 2. et Cortium ad Plinii 2. Ep. 11, 22 et 5, 6, 22. Idem etiam fit post pronomen *is.* Livius 6, 2, 5. 6. *Dictatoremque dici M. Furium Camillum. Is dictator C. Servilium* [illegible] *equi-*

beneficio ejus frui non potuit, a Cn. Magio Cilone cliente suo Athenis occisus. Recensum egit, quo

tum dixit. 25, 1, 12. *Quicumque* l i b r o s *vaticinos precationesve, aut artem vaticinandi conscriptum haberet,* e o s l i b r o s *omnes* etc. 34, 35, 3. *Ex qua* d i e *scriptae conditiones pacis editae Nabidi forent,* e a d i e s *ut induciarum principium esset.* Caesar 1. Gall. 40. *Coacto* c o n s i l i o, *ad id* c o n s i l i u m *legatos adhibuit.* His non obstantibus, a priori Gronovii conjectura non sum alienus; ut enim is in Gud. invenit, praefert etiam Lov. 2. quin etiam plane *quo beneficio ejus Marcellus* vidi in Berg. Insuper *frui non potuit* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Vide ad Epit. 49.

A P. Magio Chilone cliente suo] *Cn. Magio* ex epistola Servii ad Ciceronem [4. ad fam. 12.] SIGON. *a Cn. Magno cliente suo* Voss. et Exc. Pithoei. *a Cn. Magio cliente suo* Berg. et Lov. 2. in quibus vox *cliente* praecedentem elisisse videtur. *a Cn. Magio Cillone* Norv. et edd. principes pleraeque ante Moguntinos, qui *a P. Magio Chilone* substituerunt: pro quo Gronovius *a Cn. Magio Cilone* anno 1665. dedit, consentientibus Leid. Boend. et ed. Camp. Utrum praenomen, *Cn.* an *P.* praeferendum sit, dubito. Ex Val. Max. 9, 11, 4. constat, Magium hunc in exercitu Pompejano Marcelli commilitonem fuisse: Caesari vero *Cn. Magius praefectus fabrûm Cn. Pompeji* memoratur 1. Civ. 24. et *Cn. Magius Pompeji praefectus* in epistola ad Oppium et Cornelium, quae inseritur Ciceronis lib. 9. ad Att. post Epistolam 8. Vide etiam Jul. Cels. de Vit. Jul. Caes. pag. 137. ed Graev. apud quem pag. 139. *Cn. Magium Pompeji praefectum,* pro *N. magni Pompeji praefectum;* et pag. 140. *Cn. Magium,* pro *N. Magium,* recte scribendum conjicit Celeberr. Graevius. Cur vero *N. Magius* Perizon. in Diss. Triad. pag. 257. nisi forte ultimo Celsi loco abreptus, in Caesare scribendum existimarit, ignoro. Contra *P. Magius* vocatur Ser. Sulpicio apud Cic. 4. ad Fam. 12. Neque tamen ullam ibi lectionum diversitatem viri docti ex codd. adnotarunt. Differunt etiam *Chilo* et *Cilo.* Teste enim Charis. 1. Instit. Gramm. 78. *Cilones dicuntur, quorum capita oblonga et compressa sunt: Chilones autem cum adspiratione ex Graeco a labris improbioribus, quae illi* Χεῖλη. *unde Chilones improbius labrati.* Vide etiam Fest. v. *Chilo.* In Val. Max. quidem *Magius Chilo* plerumque editur, at maxima pars codd. Ciceronis, monente Gebhardo, eum *Magium Cilonem* vocat. Donec igitur magis constet, quid verius sit, Gronovium secutus servavi *Cn. Magio Cilone.*

Et censum egit] Barb. sine copulativa *Romae censum egit.* Sed malam et ipse manum passus. Nam legendum cum Voss. et Gud. *recensum egit.* Suetonius Julio [cap. 41.] *Recensum populi nec more, nec loco solito egit.* Octavio [c. 40.] *Populi recensum vicatim egit.* J. FR. GRONOV. Vulgatum superest in Boend. et Norv. *censum egit,* sine copula, ostentant Berg. Lov. 2. et ed. Camp. *Romae censum egit* Leid. *recensum egit* Exc. Pithoei.

Capitum centum quinquaginta millia] Numerus hic, quamquam valde imminutus est, ta-

sa sunt civium capita centum quinquaginta mil-
Profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pom-

bene habet. Scribit enim
pro duabus et triginta my-
ibus civium, quae ante bel-
civile censae sunt, quinde-
tantum censas hoc tempore,
uis bello civili absumptis.
ppianus aït, vix dimidiam
em civium, quae ante civile
um censebatur, esse censam.
ON. Plutarchum voluit, puto,
ere Sigonius, pro Dione:
in Dione hoc nusquam legi-
Sed Plutarchum et Auctorem
omes erraffe, qui ad censum
us populi a Caesare actum re-
rint, quod eos de recensu
um, qui frumentum de publi-
ccipiebant, debuiffe dicere
ueton. in Caes. 41. apertum
docuerunt Lipsius 1. Elect.
27. et Rualdus Animadvers.
n Plutarchum, qui his recte
um erroris addit Appian. 2.
l. pag. 495. Plutarchum hoc
ine etiam Torrentius et Ca-
. ad Sueton. notarunt. No-
s quidem Cenotaph. Pis. Dis-
1. cap. 2. videtur probasse
vinii et Sigonii sententiam,
illis, quos dixi, auctoribus
exiguum numerum civium in
u Caesaris inventum fuisse
iderunt: sed clariora et cer-
 sunt argumenta, quibus eam
docti impugnarunt, quam ut
rrore eorum dubitari poffit.
Caesar censum ullum legiti-
 egerit, dubitat Lipsius, quia
monuerunt id, ut dicit, Sue-
aut Dio. Verum de Dione
tur. Nam hunc, poftquam 43,
de numero eorum egerat,
 ad frumentationem admitti
bat Caesar, deinde pag. 226.
bere, a Caesare censum po-
, ut censore, actum, often-
ac simul erroris arguit Rual-
 quod Casaubonum ...
fugerat, qui ad Su...

notat, Dionem optime de recensu
eorum, qui frumentum de publico
accipiebant, sed alibi minus re-
cte populi censum a Caesare, ut
censore, actum scribere. Brevia
torem Livii tamen culpa libera-
re, eamque in sciolum aliquem,
qui recens a lectione Plutarchi
hoc in margine Livii adnotave-
rit, transferre conatur Rualdus.
Nam, hoc colon spurium et in-
siticium esse, ex eo colligi poffe
aït, quod Breviator hoc solenne
habeat, ut nusquam numerum
civium exacto censu adscribat,
quin luftri conditi mentionem si-
mul adjiciat. Sed mihi hoc illo
argumento non satis certa ratio-
ne colligi videtur. Verum eft,
quod de more Breviatoris dicit
Rualdus: sed quum ex omnibus
libris Livii, qui integri super-
sunt, appareat, eum numquam
numerum civium referre, et si-
mul luftri mentionem adjicere,
nisi ubi etiam Livius id fecerat,
non minus verosimile eft, eum
hic quoque ab Auctore suo non
disceffiffe; et quia is de luftro
nihil dixerat, neque ipsum men-
tionem illius habuiffe. Propemo-
dum mihi persuadeo, Livium eam-
dem rem, quam Sueton. Caes.
cap. 41. et Dio 43, 224. memo-
rant, retulisse, atque eam etiam,
quemadmodum Sueton. ibidem,
et in Aug. 40. *recensum populi*
vocaffe. Sed auctorem Epitomes,
sive non cogitantem, sive igno-
rantem, aliud effe *censum*, aliud
recensum populi, *recensum* pro
censu totius populi accepisse,
et de illo iisdem verbis, quibus
de hoc uti solent scriptores an-
tiqui, usum fuisse. DUK. Lipsius
etiam putat 1. Elect. 27. confi-
dentem quempiam nebulonem in
Epitomen intrusisse illa ver-
sura. Contra Voffius de

pejum, multis utrimque expeditionibus factis, et aliquot urbibus expugnatis, summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompejus Sextus effugit.

JOHAN-

Magnit. Romae veter. cap. 6. non sollicitandum hunc locum existimat, quum in hac lectione conspirent libri veteres. Ceterum *quo censa sunt civium capita decies centena et centum quinquaginta millia* Boend. et ed. Camp. Vox *civium* deest in Voss.

Profectus in Hispaniam contra Sex. Pompejum] Vet. lib. *profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pompejum.* Recte. erat enim major natu Cnaeus, quam Sextus. SIGON. Copulam *que* omittunt Leid. Boend. et Norv. Contra eamdem agnoscunt Voss. Berg. et Lov. 2. Tum *contra* non adparet in Boend. Norv. et primis edd. quam vocem demum Ascens. anno 1513. addidit. Sed ejus loco *adversus*, ut Sigonius voluit, recepit Gruterus. Neque aliter inveni in Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Vide ad Epit. 67. Eadem Ascensii editio primum *Sext. Pompejum* recepit, quum priores *Cn. Pompejum* dedissent; quod servant omnes codd. nisi quod *G. Pompejum* sit in Norv.

Multis utrimque expeditionibus factis] Ita Gruterus edidit, consentientibus Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Antea edebatur *utrimque multis*, quod superest in Exc. Pithoei et Norv. Mox voces *et aliquot urbibus expugnatis* non adparent in Boend.

Summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est] *cum maximo discrimine* Norv. et pleraeque edd. ante Gronov. qui anno 1665. emendavit *cum magno*; quod firmant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et ed. Camp. *cum summo magno discrimine* Boend. librarii errore. Vide ad Epit 50. Tum *discrimine et pene suorum fuga ad Mundam* Boend. et ed. Camp. Quamvis autem verum sit, Caesarianos proelio ad Mundam pene in fugam actos esse, eorum tamen librorum fide voces illas admittere non audeo; praesertim quum brevitati Epitomes sufficiat praecessisse *cum magno discrimine*. Praeterea vocem *urbem* omittit Boend. Sed eam auctor addidit, quod et fluvius *Munda* est, qui ab aliis *Monda* vocatur.

Pompejus Sextus effugit] Vet. lib. *Sex. Pompejus effugit.* SIGON. Frustra Sigonius *Sex. Pompejus*: quasi insolens sit praenomina postponi. J. FR. GRON. *Sex. Pompejus* Exc. Pithoei. Sed vulgatum est in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Boend. Vide ad Livii 3, 1, 1.

JOHANNIS FREINSHEMII

UPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXX.

IN LOCUM LIBRI CXV. T. LIVII.

. Reversus in urbem Caesar, ut omnia suis armis ſſe oſtenderet, simul admiratione virtutis et metu ntiae cives suos recipere servitutem et pati do-t, quatuor simul triumphos adparavit. Neque ve-senatus cunctanter subibat jugum, jamque ultro a prope, quam poſtulare Caesar voluiſſet, decre-it: *ſupplicationes dierum quadraginta, equos albos in tri-bis, et lictores, quos et tum haberet, quosque in prima ecunda dictatura habuiſſet. Praefectum quoque morum,* nomine reperto, quasi vetus illud *cenſoris* usu iſſet, *eſſe* juſſerunt *in triennium, dictatorem in decen-. utque ſuggeſtus fieret in curia. uti conſulibus, qui quo-tempore eſſent, in ſella curuli adſideret, primusque ſen-am diceret: ludis circenſibus omnibus mappam mitteret: ſtratus a populo declaratos renunciaret: utque currus ſta-tur in Capitolio, adverſum Jovem ſpectans: utque ſimu-m ejus eodem loco poneretur, orbem terrarum calcans: ſi inſcriberetur, CAESARI HEMITHEO. utque, de-Catuli nomine, inſtaurator Capitolii Caeſar ſcriberetur.* ue hic ſtetit adulantium humilitas: multaque de-a sunt tam serviliter, ut ipsi quoque nimia vide-ur. Sed, quae memoravimus, recepit. Catuli n nomen, dum pudore delere cunctatur, in Ca-lii dedicatione mansit. U. c. 706. A. C. 46. *Honores Caesari decreti.*

I. Sed honores tam prodige decretos sibi plurium , quam benevolentia, sentiens Caesar, ad con-ndos firmius animos, in senatu verba hunc in mo-fecit. *Utinam mortalibus hunc animum Dii dediſſent, a mutuis injuriis temperantes, amicitiam pacemque cole-* *Ejus oratio in senatu.*

---

p. I. Dio, l. 43. Sueton. Caes. c. 76. Dio. Flor. 4, 2. Tac. Hiſt. 3, 72. Cap. II. Dio.

U. c. 706. A. C. 46.

rent: neque bella geri, etiam, quod tristissimum est, civilia, necessum foret, neque ex bellis deinceps aut cruenta odia, aut occultae suspiciones timerentur! Sed, quando contra potentiam et improbitatem paucorum defendi rempublicam oportuit, armisque vindicari, quod amicitiae jurique denegatum fuerat, in eam necessitatem incidi, ut aut mihi cadendum cum libertate fuerit, aut ii prosternendi, qui nos perditos deletosque cupiebant.

Bellum gestum excusat.

III. *Et Fortuna quidem justiori adfuit caussae, multorumque proeliorum eventu declaravit, nondum abjecisse curam Romanae rei Deos. Atque hoc etiam subinde apparebit clarius, quum facta consultaque mea dies aperiet, magnisque documentis palam fiet, qualem ei dederint animum, cui daturi victoriam belli arbitriumque pacis fuerant.*

Clementiam pollicetur.

IV. *Nolim enim vestrûm quemquam ita maligne de me judicare, Patres conscripti, ut aliorum exempla, quam meos mores, sequuturum putet: neque, si mihi victoria contulit, ut possem, quae cupiam, facere, aliud facturum credatis, quam oporteat. Si Marium, et Cinnam, et Sullam, quorum naturam periculum texerat, nudaverunt victoriae; non ideo me his similem fore existimaveritis, cujus moderationem, ne recensendo singula me laudare videar, non mutarunt tot prospera, sed probaverunt. Enimvero neque erga Fortunam irreverenter me geram, aut indignationem excitabo Deorum, quos ferme non ulterius beneficia sua sarta tecta praestare cognovi, quam donec homines his modeste atque sapienter utuntur.*

Eumque sibi fuisse animum aït ab initio.

V. *Neque vero ab initio belli aliud mihi propositum armorum praemium fuit, quam ut, victa invidia atque insolentia, virtutem explicarem meam tuto, et ex augenda utilitate publica gloriam adquirerem. Quos igitur in aliis reprehendi atque persequutus sum mores, iis, absit, ut me cupiam dedere, similemque his ostendere, quos superavi. Ego vero potius ipsa fortuna mea incitor, ut, nisi olim summa mihi voluntas fuisset omnia rite atque ordine administrandi, vel inde majorem sumpturus impetum fuerim.*

Et crevisse cum fortuna.

VI. *Quem enim potius benefacere multis verum est, quam penes quem earum rerum maxima est facultas? cui vero minus aut concessum est peccare, aut necessarium? Deorum autem beneficia a quo aestimari rectius possunt, quam ab eo, cui illi summa omnia contulerunt? Quis majorem concordiae pacisque publicae aget curam, quam cujus eam servari maxime interest? Is igitur et animo imperabit plurimum, et potentia temperanter utetur: queis sine contineri magnam felicitatem diu non posse, nemo dubitat. Quid si ad haec accedat studium gloriae,*

[redacted]

qua una in re me fateor esse intemperantiorem? An non, qui et diligi a praesentibus, et laudari a posteris volet, operam dabit, ut iis factis moribusque studeat, per quae ista tam pulchra atque desiderabilia quam certissime et comparantur, et retineantur? U. c. 706. A. C. 40.

VII. *Neque haec a me fingi; fidem vobis praeterita non minus, quam praesentia, facient. Nibil loquutus sum, quod non prae me tulerim perpetuo: et, si potentia mutasset animum, nunc maxime tempus erat declarandae voluntatis; postquam, deletis non partibus modo, sed etiam reliquiis partium, sospes incolumisque et victoriae compos redii. Sed prius omnia in me gravia atque acerba expetant, quam hunc induam animum, ut tyrannus patriae et civium, quam rector atque princeps, audire malim. Consulatus et dictaturas, quas dedistis, ad salutem hominum, non ad perniciem, valere volo.* *Provocat ad experientiam.*

VIII. *Hujus destinationis spondere fidem perpetua mea consuetudo debet. Qui enim credere poteritis, periculum a me cuiquam innocenti fore, quem scitis veniam dedisse semper, a quibus infestissime fueram oppugnatus; nonnullis et iterato? aut quomodo indulgebit suspicionibus, qui repertas apud Pompejum, apud Scipionem literas introspicere noluit, et in ignem conjecit, ut, quos a poena jam absolverat, etiam a metu omni liberaret? Igitur, posita semel cura, et praeteritorum obliterata memoria, tamquam recens in ejusdem reipublicae societatem venissemus, benevolos amicosque adferamus animos, ut et vos meorum laborum fructum percipiatis, paternam rebus vestris adhibituri curam, et ego vestra prosperitate, tamquam boni parentes liberorum secundis rebus, gaudeam.* *Hortatur ad benevolentiam mutuam.*

IX. *Sane nihil tam in votis habeo, quam uti omnes a delictis temperando lenitatem meam sibi propriam atque perpetuam esse patiantur: si tamen aliquid forte peccatum erit, homines nos esse meminero. Et virtuti quidem recteque factis semper erunt apud me parata praemia: errantes, quam mansuetissime poterit, ad officium revocabuntur. Neque milites meos timueritis. communis mibi atque vobis imperii custodes sunt, alendique multas ob caussas necessario. sed neque contra vos alentur, et contenti his, quae dederitis, amare discent eos, a quibus accipient. Sane pecuniae plus solito exegisse fateor: sed hoc, quam seditiosos habere milites, praestabat; et levi profecto impensa redemptum est, quidquid peccare conscii victoriae exercitus, inopia et necessitate irritati, potuissent.* *Et milites suos timeri vetat.*

X. *Mibi nihil ea diligentia quaesitum est: quin omne patrimonium effusum pro republica, et grande insuper aes alienum contractum. Sed, quemadmodum ipsi liquido cernitis,* *Itemque novas exactiones.*

U. c. 706. A. C. 46. *pars in sumptus bellorum erogata, reliquum ad vos reportatum est: ut ad vos omnis bujus opulentiae fructus, ad me solum exigendi acerbitas et invidia perveniret. Sic enim locuples facta respublica dignitatem vestram opesque praestare tutus potest: quando nec imperium sine militibus, neque milites sine stipendio retinentur. Absit tamen, ut cuiquam molestus sim pecuniae caussa. neque vectigalia nova constituam: veteribus contentus ero. semperque potius eo cogitationes curasque meas conferam, quemadmodum vos opibus honoribusque augeam, quam quemadmodum aliquid abradam de praesentibus.* Apud populum deinde similia quum differuisset, multum quidem exstinxit de priore hominum cura: fiduciam excitare non potuit, priusquam rebus ipsis comprobata promissa vidissent.

Triumphi Caesaris quatuor.

XI. Inter haec adparatu facto, qualem magnitudo rerum gestarum excusare, opes imperii, unius in manum redactae, pati potuerunt; quatuor triumphis urbem ingressus est, eodem mense, sed interjectis diebus. Primum et excellentissimum egit de Gallis, quorum multas magnasque nationes subegerat, cujus adparatus fuisse traditur ex citro. Rhenus ibi traductus est, Rhodanusque, et ex auro captivus Oceanus. Ingens multitudo nobilium captivorum currum antecessit, et imperator quondam omnium Vercingentorix. Et hic quidem, acto triumpho, cum aliis quibusdam necatus est.

Axis in curru triumphali frangitur.

XII. Sed ejus diei laetitiam interpolavit casus in omen tractus a plerisque. Praetervehens enim Fortunae fanum, quod in Velabro Lucullus exaedificaverat, axe diffracto, pene curru excussus est: et, dum alius adparatur atque adducitur, obortae sunt tenebrae. adscenditque in Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra laevaque lychnuchos gestantibus. Caesar genibus per gradus Capitolii repsit: quamquam et ipse jam staret inter Capitolina numina, currumque Jovi oppositum, et titulum haberet homine majoris. Sed et inscriptionem illam sustulisse paullo post dicitur, solo nomine relicto.

Carmina licentiosa militum.

XIII. Inter hunc honorem Caesaris, quum omnium hominum magnitudinem egressus potentia ac felicitate videretur, adnotata sunt carmina plena probri, quae

Cap. XI. Oros. 6, 16. Sueton. Caes. c. 37. Appian. Civil. l. 2. Plut. Caes. Vell. 2, 56. Liv. Epit. Flor. Cap. XII. Vell. Dio. Sueton. et Dio. Dio.

nsequens exercitus militari licentia jecerat. U. c. 706. A. C. 46.
n senatum novos homines ignotosque tradu-
Cleopatrae, mulierumque aliarum, etiam pro-
, objiciebant amores, *moechum calvum*, ca-
dducere, qui Romae mutuum sumpsisset aurum, in
legisset turpiter. Potentiam quoque male par-
labant, *si juste vellet agere, poenam daturum;*
us esse pergat, dominari. praemiorum quoque
am cavillantes, alternis versibus exprobra-
ana se vixisse apud Dyrrhachium. Sed haec qui-
ia aequo animo Caesar patiebatur: *gaudere,*
dicebat, *nosse milites suos, quam bono imperato-*
r. Unius dicti acerbitatem, quod objectum
inimicis probrum continebat, aegrius tulit:
Caesare subactas esse, Caesarem ipsum a Nicomede:
are Caesarem, non triumphare Nicomedem. Id
sibi objici testatus, etiam jurejurando in-
non ideo potuit expugnare contumaciam fa-
n ultro tam impudens defensio irrideretur.

Triumpho peracto, epulum populo datum per *Epulum et alia populo data.*
es: duoque et viginti tricliniorum impleta
a. frumentum accipere solitae plebi deni mo-
ordinem, ac totidem olei librae distributae.
stremo bello vectigal annuorum frumenti du-
millium medimnorum Atticorum, olei tri-
na millia librarum adjecisse reipublicae com-
at. nummos quoque promissos olim iisdem
iritim trecentos: et pro mora et velut usura
nsuper additi. Veteranis itidem, super bina
quae belli civilis initio pronunciaverat, vi-
lia nummûm dedit, centurionibus duplum,
larumque praefectis quadruplum. Quod au-
erum eorum, qui frumentum e publico acci-
per licentiam temporum praeter modum ex-
compererat, recensum eorum egit vicatim,
que de trecentis viginti millibus ad centum
inta millia retraxit.

Altera deinde laurus Aegyptia fuit, ductaque *Aegyptius triumphus.*
um Arsinoë, Nilusque translatus, et ad si-
ignium ardens Pharus. Achillae quoque et

II. Sueton. Caes. 51. Dio. Plin. 19, 8. Dio. Sue-
c. 49. Dio. Cap. XIV. Liv. Epit. Vell. Plut.
ton. Caes. c. 38. Dio. Plut. Dio. Sueton. et Ap-
Sueton. Caes. c. 41. Liv. Epit. Cap. XV. Ap-
Dio. Flor. et Dio.

U. c. 706. A. C. 46. Pothini spectati exitus. Hujus triumphi adparatum fieri jusserat e testudine. singulorum enim triumphorum fercula et instrumenta diversa e materia parari ad ostentationem magnificentiae, et voluptatem oculorum, visum illustrius fuerat. Sed Arsinoë post triumphum, in gratiam fratris sororisque, dimissa est.

Triumphus de Pharnace. XVI. Tertius de Pharnace currus Ponticum triumphum invexit. inter ejus pompae fercula trium verborum titulum praelatum ajunt, Veni, Vidi, Vici. Hujus triumphi fuit adparatus ex Aegyptia spina, quae circa Thebas maxime nascitur.

Triumphus ex Africa. XVII. Quartum ex Africa triumphum duxit de rege Juba, cujus et filius puer ductus est fortunata captivitate. Quippe, liberaliter educatus Romae, et regnum utriusque Mauritaniae tenuit postea, et, Graecis literis eruditus, memorabilior etiam claritate studiorum, quam regno, habitus est. Hujus triumphi fercula constabant ex ebore, cujus et copiam eadem victoria subministraverat.

Diversi motus animorum in spectantibus. XVIII. Diversus animorum sub eos dies habitus fuit. dolorem multa adferebant; praesertim quod de civibus Romanis, etiamsi titulo abstineretur, re et facto triumphabatur. Omnium enim proeliorum tabulae praeferebantur, et illustrissimi cujusque noscebantur imagines, una Pomjeji effigie dempta, quam invidiae declinandae Caesar omiserat. Sed Catonis, Scipionis, et Petreji extrema eliciebant lacrimas: neque Gallico triumpho lata Massilia, neque Aegyptio ducta Arsinoë parum indignationis ac misericordiae commoverat. Quin et lictorum numerus, nullius umquam spectatus imperio, admonebat homines sortis suae, et alienam vicem oblitos suae fortunae cogebat ingemiscere. Vicissim captivorum reputantes multitudinem, et quam infestarum populo Romano gentium robur hi fuissent, rerumque gestarum inauditam antea magnitudinem, ab odio Caesaris ad laudes et admirationem transferebantur. Delectabant et Achillae Pothinique poenae, et Pontici regis tam celeriter dejecta adrogantia. Opes etiam translatae (ad decies sexies millies sestertium fuisse reperio, coronas aureas, dona

Cap. XV. Appian. Vell. Dio. Cap. XVI. Flor. Sueton. Caes. 37. Vell. Plin. 13, 9. Cap. XVII. Flor. Appian. Plut. Plin. 5, 1. Vell. Cap. XVIII. Appian. Cic. Phil. 8, 6. Dio. Appian. Vell. 2, 56. et ibi Lips. Appian.

ac civitatum, duo millia octingentas viginti uri pendentes pondo viginti millia quadringen- uordecim) mulcebant animos, magnam exinde suis mox usibus aut voluptati cessuram, scien- U. c. 706. A. C. 46.

. Nam et viscerationem populo dedit Caesar, s generis spectacula diversis caussis. Forum um, eo, quod Romanum vocabatur, pulchrius, iori latitudine, ubi jus redderetur, templum- ieris Genitricis, et juxta numinis effigiem Cleo- imulacrum dedicavit, cum multis et aliis no- rtificum tabulis; inter quas Timomachi Ajacem am octoginta talentis emisse traditur. Locavit equi sui effigiem, qui humanis similes prio- es habuit, neque sessorem recipere voluit, nisi m: statuamque sibi loricatam dicari passus est, gie quam Arcesilaus fecit. Struxit et amphi- n, ubi funebribus filiae ludis pronunciatum pulo munus atque venationes exhibuit. *Templum Veneris Genitricis.*

Fecit et ludos regionatim per omnium lingua- riones, item circenses, athletas, naumachiam. gladiatorio depugnaverunt quidam Romani e- sed et Furius Leptinus, cujus pater praeturam , et Q. Calpenus, senator quondam actorque m. Dimicare et Fulvius Setinus senator vo- sed Caesar negavit passurum in senatoribus, admisit. Pyrrhicham saltaverunt Asiae Bithy- principum liberi. *Varia spectacula a Caesare edita.*

Ludis D. Laberius eques Romanus mimum git, quamquam sexagenarius, quod ipse dili- excusavit in prologo, coactum se testatus *blan- tis, cui ne Dii quidem ipsi negare quidquam potuissent.* ue serviliter se gessit in actione, ultusque est dictis liberis sub aliena persona, *Quirites li- perdere* exclamans; et, quo versu totum in se convertisse dicitur, quasi vocem misisset pu- ectus, *Necessum esse, multos timeat, quem multi* Alienavitque ea libertate Caesarem, ut Pu- mimographum anteponeret: statimque Publio *D. Laberius mimum agit.*

IX. Sueton. Caes. 38. Plut. Dio. Appian. et Dio. 4. et 11. et 7. 30. Plin. 8. 42. Sueton. Caes. 61.

U. c. 706. A. C. 46. palmam, Laberio annulum aureum cum quingentis sestertiis daret.

Postea indignus habitus equestri loco.

XXII. Neque tamen Laberio vel excusatio sua, vel potentia Caesaris praesidio fuit, quominus equestri loco indignus post mimum actum haberetur. Quum e vestigio in quatuordecim sessum iret, per orchestram, qui senatorum in theatro locus erat, transeunti Cicero aït, *Reciperem te, nisi anguste sederem:* simul et illum respuens, et cavillatus in numerum senatorum, quem Caesar supra modum auxerat. nec tacitum a Laberio tulit, *mirum anguste sedere, qui duabus soleret sedere sellis.* Sed nec ab equitibus receptus est, qui gemino dedecore commaculatum ordinem interpretabantur, et quod eques Romanus in scenam adtractus esset, et quod mimus in quatuordecim remissus. Idcirco ita se coarctaverunt, ut venienti non esset locus.

Nobiles ludicris artibus se foedant.

XXIII. Sed neque ejusdem ordinis plerique temperabant a majoribus probris. Circensibus, spatio circi ab utraque parte producto, quadrigas bigasque et equos desultorios agitavit patricia juventus. ejusdemque nobilitatis turma duplex, majorum et minorum puerorum, Trojam lusit. Venationes per quinque dies sunt editae: et novissimo quingeni pedites, viceni elephanti, equites treceni commissi, sublatis metis, quo spatium dimicantibus esset, binisque castris eorum in locum repositis, euripoque in gyrum addito contra eruptionem belluarum. Athletae, stadio ad tempus exstructo, in regione Martii campi certaverunt per triduum.

C. Octavius sororis Caesaris nepos.

XXIV. Graecis ludis C. Octavium praefecit, sororis suae nepotem, quem, successorem fortunae suae destinatum, variis jam tum honoribus evehebat. Nam et nuper quatuordecim annis nato virilem simul togam et sacerdotium in locum L. Domitii dederat: et Latinis praefectum urbis constituerat: et triumphans ornatum donis militaribus, quamquam interesse non potuerat bello, currum suum prosequi jusserat. Navale proelium, non in mari aut lacu aliquo, sed in minore Codeta exhibuit, parte Martii campi effossa, et immisso flumine. Concurrerunt biremes ac trire-

Cap. XXII. Sueton. Vitruv. 5, 6. Sen. Controv. 7, 3. et Macrob. Sat. 2, 3. Cap. XXIII. Sueton. Dio. Sueton. Appian. Sueton. Plin. 8, 7. Sueton. Cap. XXIV. Nicol. Damasc. de Instit. Aug. Sueton. Aug. 8. Dio. Sueton. Caes. 39.

mes quadriremesque Tyriae et Aegyptiae claſſis, quadringenis remigibus inſtructae, et millenis navalibus sociis. U. c. 706. A. C. 46.

Ingens ad spectacula concursus.

XXV. Et haec omnia spectacula quum tanto hominum concursu celebrata eſſent, ut plerique advenae inter vicos aut vias sub pellibus manere cogerentur, multique mortales, et in his duo senatores, eliderentur in turba; ab iis ipsis, quorum summa in talibus cura atque voluptas erat, Caesaris reprehendebatur cum saevitia prodigalitas, qui, non contentus immenso sanguine, quem proelia hausiſſent, nunc per ludum et jocum tantam vim ejus, una cum extortis iniquiſſime pecuniis, effunderet. Opera quoque data fuerat, ut omni temeritate sumptuum cujuslibet priorum exempla vincerentur. Munere gladiatorio carbasinis velis totum forum Romanum intexit, ut spectatores a sole defenderet, viamque Sacram ab domo sua ad clivum usque Capitolinum: quod munere ipso visum eſſe mirabilius tradunt. Studuit etiam inusitata quaedam naturae opera oſtendere; tumque primum Romae visa eſt camelopardalis.

Seditionem militum coërcet Caesar.

XXVI. Sed aliorum inermes erant querelae, nec ultra sonitum proceſſurae inanium vocum: milites perniciose moveri coeperant, non cura honeſti, aut inutilium sumptuum taedio, sed quia non potius inter ipsos pecunia dividebatur. neque quieverunt, priusquam sua manu correptum aliquem superveniens Caesar ad supplicium centurionibus tradidit. Sed hic quidem non injuſte perierat. duos alios innocentes ſtolidiſſimae superſtitionis crudelitas absumpsit, ne publici quidem erroris ullo praetextu defensa. Quum enim neque Sibyllinis libris hoc juſſum eſſet, neque ullo alio recepto oraculo, duo viri in campo Martio a pontificibus et Martiali flamine immolati sunt.

Homines immolari jubet.

XXVII. Inde conversus ad ordinandum reipublicae ſtatum, judicia senatoribus et equiti tradidit, remotis, qui tertii ordinis fuerant, aerariis tribunis. Et quia se ipsum, propterea quod multis continenter annis Galliam obtinuiſſet, imperii consuetudine captum norat, tulit, ne praetoriae provinciae plus, quam annum, ne plus, quam biennium, consulares obtine-

Cap. XXIV. Appian. Cap. XXV. Sueton. Dio. Plin. 19, 1. et Dio. Plin. 8, 18. et Dio. Cap. XXVI. Dio. Cap. XXVII. Sueton. Caes. 41. Dio. Sueton. Caes. 30.

U. c. 706. A. C. 46. rentur. Ad replendam porro urbem, quae superioribus bellis vehementer exinanita fuerat, et coloniis transmarinis deducendis, quo circiter octoginta millia civium detinebantur, sanxit, ne quis civis major annis viginti, minorve quadraginta, qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis senatoris filius, nisi contubernalis aut comes magistratus, peregre proficisceretur: neve hi, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent.

Multa bene constituit. XXVIII. Proposuit et iis, qui multos susciperent liberos, praemia: et omnes medicinam Romae professos, et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi urbem incolerent, et alii adpeterent, civitate donavit. Sumptus quoque recidit, non lata modo diligenter, sed etiam exercita lege. usum conchyliatae vestis et margaritarum, nisi certis personis et aetatibus, perque certos dies, ademit. lecticis etiam uti matronas prohibuit, quae nec viros nec liberos haberent, et minores essent annis quinquaginta quinque. circa macellum custodes disposuit, qui opsonia contra vetitum empta retinerent, deportarentque ad se: submissis nonnumquam lictoribus atque militibus, qui, si qua custodes fefellissent, jam adposita e mensis ipsis adferrent.

Corrigit fastos. XXIX. Correxit et fastos, jampridem superiorum temporum ignorantia, et per licentiam intercalandi, dum pontifices in gratiam publicanorum extendunt, aut contrahunt tempora, ita turbatos, ut neque messium feriae aestati, neque vindemiarum autumno responderent; et jam, quod ex emendatione Caesaris intelligitur, qui quinto Nonas Octobres esse debuerat dies, principium anni haberetur. Igitur, repudiata veterum ratione, qui sequuti lunae revolutiones fuerant, ad solis cursum ordinavit, Aegyptiis adhibitis, et principe omnium Sosigene, quos Alexandriae consuluerat, et M. Flavio scriba adnitente.

Bissextum. XXX. Sed Alexandrini, tricenos dies in menses partiti, sub finem anni quinque reliquos addebant. id

Cap. XXVII. Cic. Phil. 1, 8. Dio. Sueton. Caes. c. 42. Cap. XXVIII. Dio. Sueton. Dio. Sueton. Caes. c. 43. Euseb. Chronum. 1972. Sueton. Cap. XXIX. Appian. Civil. l. 2. fin. Solin. c. 3. Plut. Caes. Sueton. Caes. 40. Scalig. de Emendat. Temp. l. 2. Dio. et Appian. Plin. 8, 25.

licuit Caesari, potiusque visum, et illos quinque , et alios insuper duos Februario detractos, cernensibus adjicere, et quadrantes diei (eo enim c spatio solis conversio dies trecentos sexaginta que superat) colligere, donec ex his confecta dies to quoque anno intercalaretur, eo mense ac loco, etiam apud veteres intercalari consueverat, id eſt, quinque ultimos Februarii mensis dies; idque xtum censuit appellandum, quod nimirum id bi pro uno die haberi, et diem sextum Kalendas ias vocari volebat. U. c. 706. A. C. 46.

XXXI. Ut igitur tam foede luxatus annus ad side- coelique leges revocaretur, quum illos superva- dies, ad sexaginta septem, inter Novembrem ac mbrem interjecit; tum mensem Mercedonium si- tercalarem, qui ex consuetudine in eum annum erat, consumpsit: unde factum eſt, ut annus ille, confusionis erat ultimus, in dies quadringentos raginta quinque protenderetur. Haec ferme a ve- us tradita nuper etiam adsensum doctiſſimorum rum meruerunt. Sed Dio plures septem et sexa- diebus tribus his intercalaribus a Caesare con- tos eſſe negat: cujus opinionem vir perquam e- us e Gallia minime spernendis argumentis tuetur. haec res tam usu saluberrima, quam molitu dif- s: et ipse Sosigenes, tribus de ea commentatio- s editis, se ipsum in quibusdam corrigere neceſſe it. praeterea nihil in his Caesar, nisi de con- principum, aut etiam totius ordinis fecerat. Ne- tamen effugere dicacitatem hominum potuit. adeo, imia taxandi licentia invaluit, non minus bene, secus, facta reprehenduntur. Sane Cicero, qua- tius a Caesare, quam a coelo, ea anni ratio in- eſſet, cuidam dicenti, cras Lyram exorituram, *e ex indicto*, respondit. *Annus confusionis.*

XXXII. Sed idem Cicero magnis verisque praeco- Caesarem extulit, quum is Marcello consulari, ionem ejus inferente L. Pisone, et C. Marcello edes se abjiciente, senatu etiam surgente et ro- *Caesar M. Marcello reditum concedit.*

. XXX. Macrob. Saturn. 1, 14. et 15. Herodot. 2. init. et Sueton. et Censorin. de Die natali, c. 20. et Ovid. Faſt. . Cap. XXXI. Macrob. L. 98. D. de Verbor. Sign. Sueton. Sueton. Macrob. et Censorin. Dio. Putean. 1. de Bis- c. 10. Plin. 18, 25. Dio. Plut. Cap. XXXII. Cic. pro ell. Cic. ad Fam. 4, 4. et pro M.

U. c. 706. A. C. 46. gante universo, nonnihil prius accusata ejus acerbitate, reditum cum summa illius dignitate concessisset. Quamquam illo beneficio Marcellus frui non potuit, quum a Mitylenis urbem repeteret, Athenasque venisset, in ipso portu a P. Magio Cilone familiari suo interfectus: qui, vetus Pompejanae militiae comes, aliquem amicorum ab eo sibi praeferri non patiebatur.

Bruti testimonium de M. Marcello.

XXXIII. Et adsperserat Caesarem suspicio: sed, quibus aliqua veri cura erat, quum constaret de Magio, non sustinebant quidquam de Caesare credere: purgavitque eum, scripta ad Ciceronem epistola, M. Brutus, Marcelli praecipuus admirator. Neque alio luculentiore testimonio magnitudinem viri adprobaverimus, quam quod in libro, quem de virtute composuit, Brutus ei reddidit, *se vidisse Marcellum Mitylenis exsulantem, et, quantum modo natura hominis pateretur, beatissime viventem, neque umquam bonarum artium cupidiorem, quam illo tempore. Itaque visum sibi se magis in exsilium ire, qui sine illo rediturus esset, quam illum in exsilio relinquere.* Addiditque, *C. Caesarem Mitylenas praetervectum, quia non sustineret videre deformatum virum.*

Caesaris acta deteriora.

XXXIV. Sed horum, a Caesare praeclare constitutorum, gratiam alia quaedam elevabant, quod, relaturus gratiam clientibus suis, senatus numerum, indignis multis adscriptis, ampliaverat: praetores creaverat duodecim, quot simul eodem anno fuerant numquam: quaestorum quoque et minorum magistratuum collegia auxerat: notatos a censoribus, metu judiciorum extorres, reduxerat: condemnatos ambitus in Italia esse sinebat. Etiam incivilis plane videbatur comitiorum ratio, quae cum populo diviserat, ut, excepto consulatu, ceterorum magistratuum partem dimidiam populus, alteram ipse constitueret. Unde *candidati Caesaris* adpellati, quos nullo repulsae metu brevibus libellis circum tribus missis commendabat.

Cleopatra venit Romam.

XXXV. Sed et Cleopatrae amor magnopere datus est crimini, quae anno eodem Romam regio comitatu venit, accitu ipsius. Caesar mulieri viroque, minor

---

Cap. XXXII. Liv. Epit. Cic. ad Fam. 4, 4. et 6, 6. Liv. Epit. Cic. ad Fam. 4, 12. Val. Max. 11, 11. Cic. ad Att. 13, 10. Sen. Consol. ad Helv. c. 9. Cic. Bruto, c. 71. Senec. Cap. XXXIV. Sueton. Caes. capp. 41. 72. 76. et 80. Dio. D. de Orig. jur. paragr. 33. Sueton. 41. et Dio. Quintil. 6. 3. Tac. 1. Ann. 15. Sueton. Cap. XXXV. Dio. Euseb. Chr. num. 1972.

ſſu similem fuiſſe tradideruut. M. Antonius et- nitum ab eo senatui adfirmavit: contra quem librum edidit, *non eſſe Caeſaris filium*, *quem a dicat:* plane quasi patrocinio res egeret.

XVI. Dum iſta Romae geruntur, in Hispania ortum belli erat, quam aut claſſe prius e Sar- aut mox cum Q. Fabio Maximo, Q. Pedio le- xercitu miſſo coërceri poſſet: ipsiusque jam s praesentia requirebatur. Igitur, urbis cu- M. Lepido, et sive sex, sive octo praefectis a, (nam de numero dubitatur) quos pro prae- conſtituit, qui per absentiam suam res urba- niniſtrarent, in Hispaniam profectus eſt, quar- n non consul, sed designatus sine collega. ***Caesar in Hispaniam proficiscitur.***

XVII. Neque supervacuum fuerit explicare, im honore, et quoties praeditus egerit; quan- us ille confusionis haec quoque confundendi nem scriptoribus praebuit. Sed, quoniam alii em, alii dictatorem fuiſſe volunt, Suetonii sen- veram eſſe judico, tertium et quartum con- geſſiſſe titulo tenus, contentum dictaturae po- decreta simul cum consulatibus. Igitur et in viſſimos menses, puto per eam cauſſam, quod se consul cum collega per duodecim menses (nam annus ille, ut eſt expositum supra, men- uindecim conſtitit) binos ſuffecit. Neque vero consularia, quae sunt circa id tempus a M. consule eodem et magiſtro equitum habita, eo iiſſe crediderim, ut Caesari sub finem demum rtius consulatus daretur, sed ut novi consules rentur. Plurimum certe moveor auctoritate ***Quoties tum ille consul fuerit.***

U. c. 706. A. C. 46. te, quicumque tandem fuerit, iisdem temporibus vixiſſe conſtat: nec iniquum arbitror, ut huic Faſtorum fragmenta, quibus alioquin permultum tribuo, poſthabeantur.

Hispaniensis belli caussae. XXXVIII. Ceterum Hispaniensium armorum hae ferme cauſſae fuerunt. Proximus sub Caſſio et Marcello tumultus Caesaris legiones discordia et suspicionibus labefactaverat, metuque poenae miserant ad Scipionem legatos: deinde, quum Scipio victus eſſet, Pompejus morbo in Balearibus attineretur, T. Scapula, Q. Aponio ducibus, Trebonio Caesaris legato negarunt obsequium, totamque fere Baeticam traxerunt secum ad defectionem.

Pompejus in Hispania copias colligit. XXXIX. Interim et Pompejus trajecit in Hispaniam, ususque occasione, dum muneribus dandis Romae Caesar tempus terit, praeter spem omnium brevi magnas copias collegit. Nam, favore paterno adjutus, a multis civitatibus societatem et auxilia obtinuerat: quibus inſtructus alias vi adjungebat partibus. Jamque Carthaginem Novam obsidebat, quum Scapula, et qui cum eo erant, imperatorem eum agnoverunt; viciſſim nihil non et dicentem et facientem, quo sibi benevolentiam hominum pararet. quod, alioquin abruptis consiliis neceſſarium, ab ingenio asperiore et ruſtico extorserat etiam Allobrogum fuga; qui, Curionis milites, deinde Jubae captivi, poſt ab hoc Pompejo transditi, nescio quam ob offensam, ad hoſtes transfugerant. Hac nova humanitate multi etiam adlecti sunt ex hoſtilibus caſtris: eorum maxime, qui olim sub Afranio militaverant.

Et accursu multorum vires adauget. XL. Acceſſerunt interim et ex Africa quum alii, tum Sex. Pompejus Varusque et Labienus, a quibus simul claſſis inſtar adductum eſt. Ea quoque res, quod frater venerat, vires auxit: spem favoremque hominum accendente fama, pro uno duos ſtare Pompejos: ideoque auxilia diverſiſſimis ex locis confluebant. Sed surgentem hanc et proxima quaeque amplectentem potentiam, quorumdam adventu, quos Caesar praemiserat, sparsa mox adfuturi fama ſtitit: Cnaeusque, diffisus alia retineri poſſe, relicta maritima ora, in Baeticam se recepit. At, inter P. Varum et C. Didium

Cap. XXXIX. Auct. de B. Hisp. Nicol. Damasc. de Inſtit. Aug. Dio. Cic. ad Fam. 15, 19. Dio. Cap. XL. Appian. Dio. Flor. 4, 2. Dio.

haud procul Carteja in ipso oceani ostio contractum navale proelium, repens tempestas etiam effecit tristius: sic quoque depressis multis ex utraque classe navibus. Cessit tamen Varus, objectisque in fauce portus ancoris, inter sese inexplicabili nexu obvinctis, arcuit ingressum hostilium navium, classisque reliquias servavit. U. c. 706. A. C. 46.

XLI. Interea Caesar in Hispaniam venit admirabili celeritate, et, quod miraculum auget, iisdem septem et viginti diebus, tot enim nec amplius Roma Obulconem, ubi exercitus erat, pervenit, poëmate, quod inscribitur Iter, composito. Ullam oppidum Cn. Pompejus tum oppugnabat ab aliquot mensibus. Idcirco Caesar, sperans bene meritam civitatem sola adventus sui fama liberari posse, relicta majori parte militum, cum paucis, qui sequi poterant, ab equitatu Fabii et Pedii legatorum, quem occurrere sibi jusserat, in castra deductus est. Sed Pompejus, unum virum uni non adeo praestare ratus, in obsidione persistebat. *Caesaris in Hispaniam euntis celeritas.*

XLII. Caesar igitur undecim cohortes per L. Julium Patiecum introduxit Ullam, per media Pompeji praesidia tutum iter praebente nocte, ventis et tempestatibus horrida: ipse contendit Cordubam, non modo spe avertendi Pompejum ab Ulla, sed etiam capiendi per proditionem oppidi, quam ei spem legati Cordubensium injecerant, supero ejus adventu, quum a Pompejo modo discessissent, obviam profecti. Priori consilio respondit eventus. namque Sex. Pompejus, qui cum praesidio Cordubam tenebat, trepidis nunciis accivit fratrem. Sic et Ulla prope capta discrimen effugit; et Corduba a Caesare relicta est: quem praeter hostem etiam vexare morbus coeperat. igitur dilatum in hiemem bellum, neque discessum in hiberna: quum interim quartum consul et valetudinem recuperavit Caesar, et partem exercitus, quae consequi celeritatem ejus nequiverat, recepit. *Et consilia abstrahendi Pompejum ab Ullae obsidione.* U. c. 707. A. C. 45. C. Julio IV. cos.

XLIII. Ategua firmissimum erat praesidium Pompeji, quo plurimum frumenti comportatum fuerat. Id subito Caesar adgressus circumvallare instituit, susque deque ferente Pompejo; qui, munitionibus oppidi *Caesar Ateguam obsidet.*

Cap. XL. Flor. Dio. Cap. XLI. Auct. de B. Hisp. Dio. Appian. Strabo, l. 3. p. 160. Sueton. Caes. 56. Auct. de B. Hisp. et Dio. Cap. XLII. Dio. Cap. XLIII. Auct. de B. Hisp. Dio. Auct. de B. Hisp.

pore Pompejus veniret, sub ortum diei
siffima coelum tegeret. igitur eo facilius
Caesaris praesidia, et multos ejus equit
Legiones omnino habebat tredecim: sed,
cipue confideret, duae erant vernaculae,
bonio transfugerant; una facta ex coloniis
una Afraniana ex Africa, quam secum P
duxerat. reliquae conftabant ex fugitivis
quidem plane contemnendae, quum quart
num plerique fuiffent in armis exerciti, p
adferrent ad proelia audaciam.

L. Munatii ftrategema. XLV. Neque tamen ausus eft subsidio
tantum, quia duce carere Ateguenses cog
Munatium Flaccum misit. Is, se Julianar
et tribuni cornicularium effe simulans,
vigiles quosdam adiit, tamquam miffus ad
das excubias: a quibus accepta teffera, a
alios evitans, a poftremis etiam deductus
miffum a Caesare ad recipiendum per prod
pidum persuaserat, per medias ejus copi
ingreffus eft. Pompejus, incensis nocte c
Ucubim et Ateguam in montibus consedit:
his incensis caftris, Cordubam intendit it
quum ad Caesarem Arguetius (an Aruntius
nas veniffent, quorum ille signa quinque
obiter adempta retulerat, longius evagari
quites coeperunt, et eos, qui commeat
Pompeji vehebant, excipere.

Ejusdem XLVI. Sed, qui in praesidio Ateguae

ciderunt, sed etiam, auctore Flacco, feminas, voca- U. c. 707.
is nominatim ad spectaculum viris, quos apud Cae- A. C. 45.
sarem esse sciebant, jugulatas praecipites miserunt de muro: infantes, dictu quoque foedum, partim in greniis matrum trucidarunt, alios in conspectu parentum ut humi adflixerunt, aut in sublime jactatos subrectis xceperunt pilis.

XLVII. Sub vesperam ejusdem diei venit ad eos *Obsessorum infelix eruptio.* lam a Pompejo tabellarius, turres aggeremque jubens ccendi, et tertia vigilia tentari eruptionem: *se nocte ota futurum in armis, ut tutiorem daret ad se receptum.* Inelix conatus fuit. reflante vento ignis, in opera Ronana jactus, aedificia comprehendit oppidi, erumpenesque fumo involvit, ancipiti periculo, quod eodem empore telis etiam hostium lapidibusque petebantur. gitur occisi captique magno numero: et argentum et estis, quae eo consilio extulerant, ut, eorum diretione distractos opprimendo, viam ad erumpendum acerent, victoribus praedae fuere. Neque tamen deiterunt a defectione, sed, ventum secundum nacti, urrim Caesaris incenderunt.

XLVIII. Sed, multis ex oppido transfugientibus, *Ategua deditur.* eque inter ceteros integra concordia, tabellae de uro sunt dejectae hoc exemplo: *L. Munatius Caesari. mihi vitam tribuis, quoniam a Cn. Pompejo sum desertus, ualem me illi praestiti, tali virtute et constantia futurum me te esse praestabo.* Eodemque tempore legati oppidaorum, qui ante exierant, Caesare adito, si vitam sibi oncederet, postridie oppidum esse dedituros dixeant. Ille, *se Caesarem esse, fidemque praestare solitum,* espondit. Ita ante diem undecimum Kalendas Martii, uae primo anno Juliano fuerunt, oppido potitus est, imperator appellatus ex victoria, quartum jam diator designatus, consul itidem quarto, quem honoem *sine collega decretum inire ad finem belli disulit.

XLIX. Pompejus, his auditis, castra Ucubim ver- *Pompeji saevitia.* s movit, convocatisque Ucubensibus, inquiri fautoes victoriae hostium jussit: ex quibus occidit homies septuaginta quatuor: major aliquanto numerus, uum in oppidum reduceretur, negligentia, an spon- custodum, in Caesaris castra perfugit. Similis cae-

Cap. XLVII. Auct. de B. Hisp. Dio. Auct. de B. Hisp. ap. XLVIII. Dio. Cap. XLIX. Auct. de B. Hisp.

U. c. 707. A. C. 45. des similibus cauſſis apud Burſavolenses eſt edita. Caesar, rebus Ateguae conſtitutis, ita propinquis a Pompejo locis consedit, ut caſtris conferre caſtra videretur. Ibi dum uterque operibus viribusque superare adversarium contendit, aliquot minora proelia facta sunt, certamenque singulare commiſſum inter spectatae virtutis viros Turpionem Ambivium, et Q. Pompejum Nigrum.

L. Quod tamen ferme superior Caesaris res erat, Pompejus itidem caſtra movit; moventemque Caesar eſt insequutus, donec eos in Mundensem campum, fatalem Pompejo futurum, belli ratio deduxit. Et erat inde diſceſſurus Caesar, sed, audito, Pompejum de tertia vigilia ſtetiſſe in acie, vexillum (id signum erat pugnae) proposuit: sed, ut eſt observatum, solito moeſtior. Similiter Pompejus, consilii inops, neque conſtituram adversus longa belli detrimenta sociorum fidem ratus, properabat decernere; licet prodigiis aperte deterrentibus. Sane simulacra sudaſſe, sonitus armatorum auditos in coelo, itemque monſtrosos animalium partus, faces ab oriente transcurrentes in occasum, spernere pro irritis aut ambiguis poterat: sed aquilae Pompejanarum legionum, fulmina, quae pedibus aurea tenebant, visae dejicere, alasque concutere avolaturis similes, haud dubiam cladem videbantur portendere.

Prodigia pugnam Mundensem praecedentia.

Pompeji acies.

LI. Planities inter utraque caſtra intercedebat millium quinque, subjecta collibus, in quibus Ucubis erat condita, et Pompeji acies conſtiterat. In ea planitie, sed propius colles, spatium interjectum uliginosum erat, rivo per coenosum et paluſtrem locum decurrente. Ita duplici locorum favore Pompejanos defensos tamen adgredi Caesar ſtatuit, teſſera *Veneris* proposita, quum Pompejus, ad excitandum patris memoriam, *Pietatem* suis dediſſet. Tredecim Pompejus legiones in proelium deduxerat, equitatu lateribus circumfuso, et levi armatura, sex millium numero, quibus prope alterum tantum acceſſit ab auxiliaribus Hispanis Maurisque: filios enim suos Pompejo rex Bocchus auxilio miserat; quum adversarius ejus Bogud in praesidiis Caesaris eſſet. Ceterum auxilia utrobique haud magno fue-

Cap. L. Flor. 4, 2. Dio. Jul. Obseq. Dio. Cap. LI. Auct. de B. Hisp. Appian. Auct. de B. Hisp. Strabo, l. 17. p. 828. Dio.

runt usui: pugnaque vix tentata Romanis militibus campum reliquerunt. U. c. 707. A. C. 45.

LII. Cohortes octoginta Caesar eduxerat, cum octo millibus equitum. Hi, virtute superiores hostibus, iniquitate loci laborabant, ad extremae planitiei voraginosa progressi. Nullo umquam proelio fluctuata magis Caesaris fortuna est: ut prope Juliani diffiderent victoriae. Diu pari Marte nihil aliud, quam occidebant occidebanturque: donec, pugnando utrimque fessis, velut tacitis induciis quies et moestum silentium tenuit. Mox, renovata pugna, impulsum est illud veterani militis invictum robur, ne prorsus fugeret, verecundia magis, quam virtute, retentum. *Ancipiti Marte dimicatur.*

LIII. Ibi vero Caesar, vinci insuetus, ad praeveniendum hoc dedecus cogitasse de consciscenda sibi nece traditur. id quidem constat, equum e conspectu abduci jussisse, scutoque cujusdam arrepto in primam provolasse aciem, increpita Fortuna, quae veterem ducem semperque victorem pueris proderet. Variis inde vocibus pudorem virtutemque suorum stimulans, quum ante prima signa sic procurrisset, ut vix decem ab hoste pedibus distaret, magnam in se conjectam vim missilium excepit scuto, aut modica corporis declinatione vitavit. Tum vero connisi decumani, quorum in mediocri numero maxima virtus exstabat, redintegrarunt proelium: nec hostes rem gesserunt segnius, quos et ipsos suus imperator, adolescens impetus ad bella maximi, dimisso itidem equo pericula communicans, animabat. *Caesaris in tanto periculo virtus.*

LIV. Quum ita pari animo ac Marte totam ferme diem continuata pugna esset, sub vesperam, unde minime sperabatur, orta est victoriae occasio. Rex Bogud, qui initio proelii reliquerat locum, quum instare sibi neminem cerneret, dum adversarii contumacissima pugna detinentur, tentandorum castrorum consilio capto, Labienum non fefellit. Idcirco, protinus quinque cohortes ex acie sua detractas subsidio castris ire jussit. At Caesar, his abire visis, fugere inclamavit hostem, sive credens ita esse, sive hac specie abusurus ad vi- *Occasio victoriae.*

Cap. LII. Auct. de B. Hisp. Flor. 4, 2. Vell. 2, 55. Plut. Caes. Flor. Oros. 6, 16. Plut. Flor. Cap. LIII. Oros. Sueton. Caes. 36. Flor. Frontin. Strat. 2, 8. Appian. Vell. Plut. Appian. Auct. de B. Hisp. Vell. Dio. Cap. LIV. Appian. Flor. et Dio.

U. c. 707. A. C. 45.

ctoriam. Hinc certe et erecti Juliani, et territi hostes sunt: veraeque mox fugae initium fuit, falso credita, quum etiam, errore comperto, non amplius restitui turbati ordines possent. Haec pugna, pugnata Liberalibus, advertit hominum curam, ut eodem die ante quadriennium Italiam a Pompejo relictam recordarentur. Victi pars in castra, pars in oppidum refugerunt. castra expugnata sunt, pari prope utrorumque clade.

Agger ex cadaveribus.

LV. Mundam quia Caesar statim circumvallari imperaverat, ne quis per noctem evaderet, et aggeri exstruendo nec temporis satis nec materiae suppetebat, congesta sunt hostilia cadavera, aggerque ex his effectus, valli vicem scutis pilisque et jaculis, quis confixa corpora tenebantur, explentibus. Et gaudebat foeda crudelitate miles, vertendisque ad oppidum occisorum capitibus, tamquam virtutis suae testimonio, delectabatur.

Numerus occisorum.

LVI. Cecidisse tradunt eo proelio Pompejanorum supra triginta millia, quos inter Labienum et Varum, quibus fieri Caesar funus jussit: et equitum Romanorum ex urbe et provincia circiter tria millia. Aquilae omnes captae cum signis et fascibus, praeterea duces belli septemdecim. Victores desiderati ad hominum mille, pedites equites, promptissimus quisque, et vulnerati ad quingentos. Hoc de proelio dixisse Caesarem ferunt, *saepe se de victoria, tum primum de salute, dimicasse.*

Caesar Cordubam recipit.

LVII. Ceterum perditarum rerum nuncius ad Sex. Pompejum Valerius adolescens Cordubam ex proelio venit. Idcirco Sextus, distributa equitibus pecunia, nocte Corduba profectus est, ad Caesarem de pace iturum simulans: ceterum perfugit in Celtiberiam, ibique, repertis latebris, latrocinio se toleravit. Diversa Cnaeo fortuna fuit. Is primum ex acie, centum quinquaginta equitibus, peditibusque paucis comitatus, non prius remisit fugam, quam Cartejam pervenisset, Munda distantem millibus passuum ducentis,

---

Cap. LIV. Auct. de B. Hisp. Oros. Plut. Ep. Mat. ad Cic. l. 9. ad Att. ep. 15. Dio. Cap. LV. Flor. Val. Max. 7, 6. Appian. Dio. Auct. de B. Hisp. Cap. LVI. Plut. Auct. de B. Hisp. Appian. Vell. Auct. de B. Hisp. Appian. Plut. Cap. LVII. Auct. de B. Hisp. Dio. Flor. Cic. ad Att. 12, 37. Appian. Auct. de B. Hisp.

ibi naves habebat. Interea Caesar Cordubam profectus est; cujus adventu Scapula, primus eorum tumultuum auctor, magnifice prius epulatus, jugulum servo praebuit. Cordubae magna erat discordia, ipsis dedere cupientibus oppidum, resistentibus servis, quorum ingentem vim Pompejus armaverat. ii, quum legiones Caesaris recipi viderent, incendere oppidum coeperunt. sed superati a Julianis perierunt hominum circiter millia duo et viginti, non connumeratis, qui extra murum ceciderant: reliquos Caesar vendidit. U. c. 707. A. C. 45.

LVIII. Inde Hispalim itum, divisam et ipsam studiis atque factionibus. Igitur, quum legati missi ad Caesarem praesidium ab eo praefectumque Caninium introduxissent, Philo quidam, Pompejanarum partium acerrimus defensor, clam ad Caecilium Nigrum profectus, magnaque ab eo Lusitanorum accepta manu, noctu per murum intromissus est, Caesarisque praesidium interfecit. Caesar, si infestius oppugnaret obsessum, ne oppidum a desperatis incenderetur veritus, consulto segnius administrari omnia jussit, quo spem effugii praeberet hostibus. Nec aliter, quam cogitaverat, factum. Eruperunt illi, et, incensis ad flumen Baetim navibus, quo distinerent Julianos, profugiunt: sed a praeparatis ante equitibus conciduntur. *Et Hispalim.*

LIX. Sic Hispali recepta, versus Astam processit, unde legati venerant oppidum dedentes: et, in itinere oppugnatis, quae resistebant, ad Cartejenses contendit, quorum legati Pompejum in sua potestate esse renunciaverant. Sed ea quoque civitas discesserat in partes, et, re cognita, portae sunt a Pompejanis occupatae. Tandem, magna excitata seditione, et caede edita, saucius humero Pompejus naves triginta occupat longas, iisque profugit. sed, premente fato, dum navigium conscendit, funiculo irretivit pedem, et accelerans quidam, ferroque abrumpere funiculum volens, sinistrum ejus crus incidit. Comperta Pompeji fuga C. Didium, qui Gadibus classi praeerat, excitavit, ut mari eum terraque persequeretur. Sed Pompejana classis, nullis rebus paratis profecta, in- *Cn. Pompeji fuga.*

Cap. LVII. Strabo, l. 3. p. 141. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 9, 13. Auct. de B. Hisp. Appian. Auct. de B. Hisp. Cap. LVIII. Dio. Auct. de B. Hisp. et Dio. Cap. LIX. Auct. de B. Hisp. Dio. Appian. Auct. de B. Hisp.

U. c. 707. A. C. 45. tra quartum diem, aquationis cauſſa, ad montana quaedam loca adplicuit. Eo loco Didius occurrit, et, navibus quibusdam incensis, aliis captis, praeclusit maritimam fugam.

Et interitus. LX. Pompejus, deserta et avia petens, poſtquam adeſſe cum Didianis equitibus et cohortibus Cesennium Lentonem audiit, ad ultimam spem munito loco, haud procul Laurone, capto repugnat. Cesennius, ubi vi capere locum poſſe desperat, circummunire inſtituit. Tum vero Lusitani, certiſſimum exitium fuga vitare coacti, deseruerunt Pompejum; qui, praeter accepta vulnera talo etiam intorto, neque pedes iter facere poterat, neque, ut equo vehiculove uteretur, natura loci praecipitiis aspretisque horridi sinebat. Idcirco cavis exesisque rupibus et antris se occultans, captivorum indicio proditus eſt atque interfectus. Caput adolescentis praecisum Cesennius retulit, idque a Didio transmiſſum Caesari revertenti Hispalim ante diem pridie Idus Apriles relatum eſt. Caesar in conspectum dari populo, ad reprimendos rebellium spiritus, deinde sepeliri juſſit. Neque diu laetatus hoc eventu Didius a Lusitanis, qui se denuo collegerant, per insidias occisus eſt.

Munda expugnatur. LXI. Interea, qui Mundae fuerant circumseſſi, quum eruptionem tentaſſent, eſſentque a Q. Fabio cum magna caede rejecti, dolum paraverunt, ut magna manus, per speciem transfugii recepta, in caſtris adminiſtraret caedem, eodemque tempore ceteri eruptionem facerent. Sed, prodito eorum inſtituto, Fabius teſſeram per caſtra dedit, uti omnes Mundenses extra vallum conciderentur. Tandem, operibus aſſiduis interclusi, quum extremum malorum acceſſiſſet, discordia, deditionem aliis volentibus, ceteris alia omnia, inter ipsos concursum eſt, et portae ab alteris adapertae. Nec praetermisit occasionem Fabius, occisisque multis, reliquos redegit vivos in poteſtatem. Munda cum immensa hominum caede expugnata, vicinum oppidum Ursaonem tentari placuit, situ operibusque permunitum.

Caesar victos multat. LXII. Interea Caesar, a Gadibus, quo proceſſerat, Hispalim regreſſus, concione advocata, severa

Cap. LX. Strabo, l. 3. p. 141. Vell. Dio. Flor. Auct. de B. Hisp. Cic. Phil. 12, 9. Oros. Plut. Caes. Appian. Auct. de B. Hisp. Dio. Cap. LXI. Auct. de B. Hisp. Oros. 6, 16. Dio. Auct. de B. Hisp.

oratione Hispanos increpuit, *quod, beneficiorum, quae primo quaestor iis, postea praetor, deinde consul, nuper dictator victorque, frequentia et magna dedisset, immemores, tam facile ad arma contra se capienda inducti essent.* Deinde, revolutus ad perpetuae suae clementiae commemorationem, conservaturum se provinciam dixit. Pecunia maxime imperata est, quibusdam et agri adempti, et graviora imposita stipendia. Sed ex aede Herculis Gaditani donaria sustulit, satis adsuetus apertissimis rapinis atque sacrilegiis sustinere bellorum atque munerum impendia. Ne sociis quidem et bene meritis gratuita beneficia tribuit, agro donando, aut immunitate concedenda, civitatisque et coloniae nonnullis dando jura. Sub hoc tempus Hispalim deducta colonia, ex nomine Caesaris et Romae, Julia Romulensis appellata est. U. c. 707. A. C. 45.

LXIII. Inter haec otia (haec enim, bellicis comparata laboribus, homini, numquam cessare solito, otia videbantur) Anticatones duos scripsit, vituperationem continentes Catonis, laudationique Ciceronis oppositos. His rebus ferme septimum intra mensem confectis, C. Octavius ad avunculum Caesarem Cartejae adhuc agentem venit, impeditus morbo, ne discedentem Roma comitaretur. *Octavius ad Caesarem avunculum venit.*

LXIV. Per eos dies enatum palmae germen in loco Mundensis pugnae huic Octavio prosperum omen fecisse credunt, quem tantarum opum successorem Deus designaverat. Sed ad suam fortunam trahens Caesar factus erat hilarior atque confidentior, tantoque facilius accepit Octavii preces, tam pro aliis interpositas, quam etiam pro Saguntinis, qui multis criminibus urgebantur, quum ad conventum Carthaginiensem Caesar accessisset. Cetera deinde provincia constituta, uti commodum properanti fuerat, Romam ad triumphum decessit. *Caesar Romam discedit.*

Cap. LXII. Dio. Sueton. Caes. 54. Dio. Isidor. 15, 1. Plin. 3, 1. Cap. LXIII. Sueton. Caes. 56. Cic. ad Att. 12, 40. Nicol. Damasc. de Instit. Aug. Cap. LXIV. Dio. Nicol. Damasc. Appian.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI DECIMI SEXTI.

C. Caesar ex Hispania quintum triumphum egit. Et, quum plurimi maximique honores ei a senatu decreti essent, inter quos ut Pater Patriae *appellaretur, et sacrosanctus, ac dictator in perpetuum esset, invidiae caussam adversus eum praestitere, quod*

C. Caesar ex Hispania quintum triumphum egit] Praenomen negligunt Berg. Lovel. 2. Boend. Norv. et edd. ante Moguntinam, quae prima addidit. Servant id etiam Leid. et Voss. Vide ad Epit. 62. Tum *in Hispania* Leid. ac Voss. manifesto scribarum errore. Supra Epit. 115. *Caesar quatuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa.* ubi etiam in principio Epitomes Caesaris praenomen omittitur. Quare neque hic necessario requireretur, nisi quidam codd. id vellent. *de Hispania quartum* Berg.

Et quum multi quam maximique honores ei ab senatu] Vet. lib. *plurimi maximique.* SIGON. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Deinde *honores a senatu* omnes iidem praeter Exc. Pithoei, quae *honores ei a senatu* praeferunt cum Norv. et editis ante Gronov. *ab senatu* recipientem.

Ac dictator in perpetuum esset] Duae priores voces omittuntur in Leid. Male. Cic. 1, Philipp. 2. *Quum dictatoris nomen, quod saepe justum fuisset, propter perpetuae dictaturae recentem memoriam funditus ex republica sustulisset.* Flor. 4, 2, 91. *Omnes unum in principem congesti honores; circa templa imagines, in theatro distincta radiis corona, suggestus in curia, fastigium in domo, mensis in coelo, ad hoc pater ipse patriae, perpetuusque dictator.* Ubi vide Clariss. Dukerum, et, quos ibi laudat, viros doctos, de utroque titulo *patris patriae* et *dictatoris perpetui* agentes. Paullo ante *parens patriae* Lov. 2. In sequentibus *adversus eum caussam* Berg. et Lov. 2. Tum *praestiterunt* Leid. Berg. Lov. 2. et typis descripti ante Frob. ed. anni 1531.

Quod senatui deferenti hos honores etc. minime adsurrexit] Vet. lib. *non assurrexit.* SIGON. Videtur excidisse vocula *et quod senatui;* quae particula statim bis repetitur. GRUTER. *et quod senatui* Boend. et ed. Camp. qui ambo etiam *senatui afferenti* praeferunt. *senatu deferenti* Voss. *senatui deferente* reliquae, quas vidi, edd. ante Ascens. anni 1513. Tum *non assurrexit* Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. V. ad Epit. 49. *non assumpserit* Voss. Praeterea *Veneris Ge-*

senatui deferenti hos honores, quum ante aedem Veneris Genetricis sederet, non adsurrexit: et quod a M. Antonio consule collega suo, inter Lupercos currente, diadema capiti suo inpositum in sella reposuit: et quod Epidio Marullo et Caesetio Flavo tribunis plebis, invidiam ei tamquam regnum adfectanti moventibus, potestas abrogata est. Ex iis caussis conspiratione in eum facta, (cujus capita fuerunt M. Brutus, et C. Cassius, et ex Caesaris partibus D. Brutus et C. Trebonius) in Pompeji cu-

netricis Boend. de qua orthographia vide Pierium ad Virg. 1. Aen. 590. et Lambin. ad Lucret. 1, 1. Adde Dausquej. in Orthogr. part. 2. voce *Genetrix*. *ante aedem Veneris Genitricis cum sederet* Berg.

Et quod a M. Antonio consule, collega suo] *et quod M. Antonio consuli collegae suo* Lov. 2. Berg. et ed. Camp. *eo quod M. Antonio consuli collegae suo* Voss. *et quod M. Antonio collegae suo* Leid. et Boend. *et quod M. Antonio consule collega suo* edd. ante Gryphium, qui anno 1548. praepositionem recepit. Et recte. Non enim, M. Antonio inter Lupercos currente, ab alio quovis, sed ab ipso Antonio diadema Caesari impositum est. Vide Cic. 2. Phil. 34. Vell. Paterc. 2, 56. Flor. 4, 2, 91. et alios.

Caesetio Flavo] Hujus utrumque nomen, tam in Latinis, quam in Graecis auctoribus, variat. Vide Fabrit. ad Cic. pro Ligar. 11. et Torrent. ad Suet. Caes. 79. DUK. *Consetio Flavo* Voss. *Caesetio Flavio* Berg. et ed. Camp. *Ceseceo Flavo* reliquae edd. ante Froben. anni 1535. quae *Caesetio* restituit, et paullo ante *Marullo*, quum, excepta ed. Campani, priores aliae *Marulo* cum Berg. et Norvic. praeferant. *Mamillo* Boend. Mox *in invidiam et tamquam* Voss. *invidiam et tamquam* Boend. Exc. Pithoei, et quaedam edd. vett. *invidiam enim tamquam* aliae. *invidia et tamquam* Berg. Lov. 2. et ed. Rom. anni 1472. Tum *affectantis* Leid. qui una cum Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei omittunt vocem sequentem *moventibus*.

M. Brutus, et C. Trebonius, et C. Cassius, et ex Caesaris partibus D. Brutus] Vet. lib. *M. Brutus, et C. Cassius, et ex Caesaris partibus D. Brutus, et C. Trebonius*. SIGON. Trajectionem, quam Sigonius ex vet. lib. recepit, firmant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei: sed in praenominibus eorum, qui conspirationis capita fuere, non nihil variant. Cassii enim praenomen omittunt Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Tum *Decius Brutus* praeferunt Leid. Voss. et Lov. 2. Hinc *M. Trebonius* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *M. Brutus, C. Cassius, M. Trebonius*, reliquis omissis, Boend. et ed. Camp. Mox *in curia Pompeji* Exc. Pithoei, Norv. et edd. priores ante Gronov.

ria occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus ejus Capitolium. Oblivione deinde caedis ejus a senatu decreta, obsidibus An-

qui anno 1665. reposuit *Pompeji in curia*. Id autem recentiores servarunt, sed mihi in nullo libro obvium fuit. Nam *Pompeji curia* legunt Leid. Voss. Berg. Lov. 2. et Boend.

Obsidibus Antonii et Lepidi liberis acceptis] *Antonii et Lepidi de liberis* constanter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Exc. Pithoei: quasi non omnes Antonii et Lepidi liberos, sed quosdam de illis, obsides accepissent. Verum οἱ παῖδες Ἀντωνίου τε καὶ Λεπίδου obsides dati esse dicuntur apud App. Alex. 2. Civ. 517. et Antonius *liberos suos obsides* in Capitolium misisse dicitur apud Vell. Paterc 2, 58. quod tamen de uno Antonii filio, non de pluribus, intelligendum esse, Schegk. ad eum locum ex Cicerone evicit. Similiter, τόντε τοῦ Λεπίδου υἱὸν καὶ τὸν τοῦ Ἀντωνίου ἐν ὁμήρων λόγῳ conjuratos accepisse, narrat Dio Cass. 44, 257. Pari modo, Antonii filium percussoribus obsidem datum esse, tradit etiam Plutarch. in Anton. 921. et in Brut. 992. Antonium autem, si non plures, certe duos filios ex Fulvia uxore suscepisse, aliunde notum est. Et ita τὰ παιδία τὰ Ἀντωνίου memorat App. Alex. 5. Civ. 679. et τοὺς Ἀντωνίου παῖδας pag. 682. Paullo ante *ab senatu decreta* edidit Gronov. invitis non tantum prioribus edd. sed etiam omnibus scriptis nostris, Exc. Pithoei, et Norv. In sequentibus *a Capitolio discesserunt*, pro *descenderunt*, Boend. solito scribarum errore. Vide ad 9, 14, 7.

Haeres ex parte dimidia institutus] Potius fidem habeo Suetonio, qui in Caes. 83. ita scribit: *Novissimo testamento tres instituit haeredes, sororum ne- ...s, C. OCTAVIUM EX DODRANTE, et L. Pinarium et Pedium ex quadrante reli-* ... DUK. *constitutus* Boend. *...itutus est* Leid. Voss. et Lov. *...x parte dimidia haeres in...utus est* Berg.

... Octavius ex sorore nepos] ...mquam Plutarchus in Anto... [pag. 922.] et Dio [lib. 45. in ...ic.] idem scribunt, (scribunt autem Ὀκτάβιον τῆς Ἀτίας τῆς τοῦ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱόν, id est, *Atiae sororis Caesaris Octavium filium* fuisse) tamen portentum dicit, qui ita dicit. Qui enim fieri potest, ut Octavius nepos sit Caesaris ex sorore, qui Atia, quae fuit Juliae sororis Caesaris filia, natus sit? quanquam apud eos mendum esse suspicor: ἀδελφῆς, pro ἀδελφιδῆς. neque enim Atia soror Caesaris, sed sororis filia fuit. Itaque in Bruto aït Plutarchus [pag. 994.] οὗτος μὲν ἦν ἐξ ἀδελφῆς Καίσαρος. Ergo *sororis nepos* legendum, ut vet. lib. habent, atque ut Vellej. [2, 59.] Sueton. [Caes. 83. Aug. 94.] et alii tradiderunt. Appianus [2. Civ. 518.] τῆς ἀδελφῆς θυγατριδοῦν vocat, id est, sororis nepotem ex filia. SIGON. Non dubium est, quin Sigonius recte ex libris scriptis, ex Vellejo et Suetonio restituerit *sororis nepos*. In Menagianorum tom. 4. pag. 167. ed. Amst. 1716. duplex de hac voce error Casauboni ad Spartiani Hadrian. cap. 1. notatur. Unus, quod putaverit, *nepos* hic ita dici, ut apud alios inferioris aetatis scriptores, quibus *nepos ex fratre* vel *sorore*

ii et Lepidi liberis acceptis, conjurati a Capitolio cenderunt. Testamento Caesaris haeres ex parte di- lia institutus C. Octavius sororis nepos, et in no-

·atris vel sororis filius: quum)ctavius sororis nepos hic aliud sit, quam nepos Ju- , sororis Julii Caesaris. Ni- lliud esse verum, et tamen ·ehensio paullo iniquior est; justa foret, si Casaubonus egisset, *sororis nepos*. Sed ifestum est, eum secutum fuis- :ripturam, quae, si non in ibus, saltem in plerisque e- ›nibus Livii ante Sigonianas , *C. Octavius ex sorore ne-* ; non eam, quam Sigonius ulit et exhibeat Menagiana, *)ctavius sororis nepos*. Ita- si quid in eo notatu dignum isisse dici potest Casaubonus, ›c solum, sed admodum le- ft, quod, quum ista ad Spar- m scribebat, non inspexit quae hic adnotavit Sigonius. rum errorem Casauboni hunc pronunciant Menagiana, quod vidio 3. ex Pont. 3, 62. Cupi- m ita alloquente,

resar, ab Aenea qui tibi fratre nepos,

caligeri sententia eodem sen- :plicuerit vocem *nepos*: nam am hoc velle, Cupidini co- um esse Augustum, qui e po- s Aeneae filii Veneris sit. , hanc interpretationem il- m verborum non posse ad- i, ad Ovidium ostendit Clar. mannus: qui fere eo incli- ut putet, Ovidium innovasse m et antiquam notionem vo- *epos*, quae vetustioribus La- , ut Casaub. l. d. et Vossius Vit. Sermon. 27. docuerunt, per est filii aut filiae filius, a recentioribus etiam pro ris aut sororis filio usurpa- oepit. Nec multum a Bur- ni sententia abit Eruditiss. Cellarius, cujus judicio in his rebus aliquid tribui potest. Nam hic in Curis Posterioribus cap. 5. et 6. Barthio *nepos ex fratre* vel *sorore* defendenti respondet, hoc rarum et forsan solitarium anti- quitatis exemplum, idque poë- ticum esse. Quae porro in iisdem Menagianis tom. 1. pag. 191. et tom. 4. pag. 168. de usu hujus vo- cabuli in Latinis scriptoribus di- cuntur, pluribus expendere, et quaerere, an ea satis inter se consentire videantur, nec lubet, nec hujus loci est. Satis erit, hic paucis monuisse, non convenire inter doctos de significatione vo- cis *nepos* in Quintiliani prooemio lib. 4. Instit. Orat. et in Statii 3. silv. 3, 78. Clariss. Schulting. qui- dem ad Paulum 4. Sentent. 11, 3. in eadem, qua Menagius, sen- tentia est, in Quintiliano Domi- tiani *sororis nepotes* esse illius *sororis filios*: sed aliter sentit Bailius in Lexico v. *Quintilien*. Statium autem quod interpretes, et in his Gronovius in Diatr. in Stat. cap. 30. et in Elencho An- tidiatr. c. 4. hac voce ea signifi- catione, quam damnat Menagius, usum volunt, non placet Barthio ad Stat. l. d. nec Cruceo in Mu- scar. pag. 43. DUK. Omnia haec vocabula cum sequentibus *et in nomen adoptatus est* desunt in Voss. Sed *C. Octavius sororis nepos* legunt Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. neque aliter veterem cod. Perio- ches Livianae praeferre, diu an- te Sigonium monuit Pierius ad Virgil. 5. Aen. 568. ubi etiam in Dion. Cass. 45. princ. ἀδελφι- δῆς, pro ἀδελφῆς, legendum su- spicatur, idemque mendum in- sidere Plut. in Cicer. 885. Vide etiam Xylandr. ad l. l. Dion. qui

men adoptatus est. Caesaris corpus, quum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. Dictaturae honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius, humillimae sortis homo, qui se C. Marii filium ferebat, quum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

et apud Plut. et apud Dion. ἀδελφιδῆς legendum censuit, tum quod ita legatur apud Plut. in Bruto pag. 994. tum quod Dio Caff. 43, 234. Octavium vocet τὸν τῆς ἀδελφῆς Καίσαρος ἔγγονον, seu ἔκγονον.

Quum in campum Martium ferretur] Vet. lib. *deferretur*. SIGON. Noftri *ferretur*, quod mutavit Sigonius, haud scio quamobrem. J. FR. GRON. *deferretur* Berg. sed *ferrent* Lovel 2. Vide ad 38, 40, 1. *ferretur* Leid. Voff. Boend. et Norv. Appian. Alex. 2. Civ. 518. Πείσωνος τὸ σῶμα φέροντος ἐς τὴν ἀγοράν. Mox *dictaturae honos in perpetuum sublatus est* desunt in Leid. Male. Vide Cic. Orat. 1. Philipp. 1. 2. Dion. Caff. 44, 267. et App. Al. 3. Civ. 542.

Chamaces humillimae sortis homo] Appianus hunc Ἀμάτιον vocat. Sic enim aït: Ἀμάτιος ὁ Ψευδομάριος· Μαρίου γὰρ ὑπεκρίνετο υἱωνὸς εἶναι. Ex eo apparet, legendum hoc loco *C. Amatius*. Movet tamen, quod Valerius libro 9, [15.] hunc *Erophilum Equarium medicum* nominat. SIGON. Appian. duobus locis *Amatium* lib. 3. Civ. in princ. et pag. 549. Eum *nepotem* se, non *filium*, C. Marii tulisse dicit, sed, ut hic adnotat Sigonius, alio nomine appellat Valer. Max. 9, 15, 1. Appiano quoque eft υἱωνός, quod non recte verti *filius*, ad Valer. Max. monuit Torrenius. Ciceroni 12. ad Att. 49. *C. Marius C. F. C. N.* ubi vide interpretes. DUKER. *Chamates* Voff. Lov. 2. et Norv. *Camates* Boend. *Carmates* Leid. et Berg. *Camartes* ed. Camp. Tum *humillimae conditionis* Leid. quod ex interpretatione marginali in contextum inrepsit. *ultimae sortis homo* supra eft Epit. 49. ubi vide. De hoc Pseudo-Mario, praeter auctores a viris doctis laudatos, vide Cic. 14. ad Att. 6. 7. 8. et 1. Philipp. 2. Mox *quod se C. Marii* Berg. Vide ad 37, 35, 3.

Seditiones moveret, interfectus est] Voff. et Gudiani *necatus est*. J. FR. GRON. Similiter Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Praeterea *seditionem moveret* Berg.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXI.

IN LOCUM LIBRI CXVI. T. LIVII.

U. c. 707. A. C. 45. *Triumphus Caesaris ex Hispania.*

I. Hispaniensem Caesaris triumphum, non, uti consueverat, laetum populo, sed peracerbum fuiſſe tradunt: quia sub Hispanorum praescriptione, non de rege aliquo aut imperatore barbaro, sed aperte de civis ampliſſimi modo, mox miserrimi, oppreſſa domo ducebatur. Itaque nec apparatus, (erat autem ex argento rasili) nec epulum, quod populo dedit, pari voluptate laetitiaque celebrata sunt: quamquam duo praebuiſſet prandia, quia prius parcius atque tenuius, quam pro sua liberalitate, inſtructum crediderat. Tum quoque frumentum populo distribuit, ne quid magnificentiae deeſſet. Porro poſt triumphum consularia comitia habuit, ſuffecitque sibi in tres noviſſimos menses (tot enim supererant) Q. Fabium Q. F. Q. N. Maximum, C. Trebonium C. F. tanta quidem indignatione populi, veterem morem iterum violari non ferentis, ut, Q. Fabio theatrum introëunte, quum lictor animadverti ex more juſſiſſet, universi reclamaverint, *non eſſe eum conſulem.*

Triumphi legatorum ejus.

II. Triumphum etiam eidem Fabio, sed et Q. Pedio, legatis suis, decernendum curavit ex Hispania, quasi parum fuiſſet, semel traductam eſſe civilium armorum calamitatem: quamquam nihil illi suis auspiciis geſſerant. Fabius Maximus ante diem tertium Idus Octobres in consulatu suo triumphavit; ante diem Idus Decembres Pedius. Hi triumphi, quum minime favente populo ducerentur, etiam ob mediocritatem pompae derisi sunt. Quum enim paucis ante diebus Caesar oppida eborea aut argentea transtuliſſet,

Cap. I. Plut. Caes. Vell. 2, 56. Dio, l. 43. Sueton. Caes. c. 38. Dio. Faſti Capit. Sueton. Caes. 76. et 80. Cap. II. Dio. Faſti Capit. Dio.

U. c. 707. A. C. 45. deinde Maximus lignea; *thecas esse oppidorum Caesaris*, jactitatum est.

Senatus adulatur Caesari. III. Sed mirari non oportet, Caesarem hanc ostentasse victoriam, quum tantis excepta Romae publicis gratulationibus esset, tam singularibus cohonestata decretis. Sane tantum illi verecundiae superfuerat, ut neque nuncios ex Hispania, neque literas publice mitteret. At Patres, plerique adulandi studio, nonnulli quo majore oneratum invidia velocius et excusatius perderent, honores nullo nec jure, nec exemplo congerebant. Et Cicero quidem, quantum summo cuique hominum tribui potest, sententia sua dederat. Sed alii sic adauxerunt, ut Cicero propemodum malevolus fuisse videretur. Ita supplicatio dierum quinquaginta decreta: utque Palilibus ludi ederentur, non jam ob natalem urbis, sed quia pridie ejus diei nunciata Caesaris haec victoria fuisset. quemadmodum eodem mense ante diem sextum Idus Apriles ludi ob victoriam Africanam fiebant. Sed et ceteras insigniores ejus victorias singulis ludis placuerat celebrari. Ceterum haec erat potius calamitatis vulnerumque reipublicae tristis exprobratio. Levius insanisse viderentur, qui Clementiae templum ponendum censuerant; nisi commune ipsi atque Clementiae esse voluissent, simulacris utriusque dextras jungentium dedicatis.

Clementia Caesaris. IV. Sane, quid facturus fuerit Caesar, si vixisset diutius, non liquet. Illud in confesso est, quoad vixit, mitem humanumque et placabilem adversariis se praebuisse. Sed et sub extremum tempus, etiam quibus nominatim reditum non concesserat, reverti omnes, honoresque et imperia capere passus est. Brutum quidem et Cassium praetores tum fecerat: aliis multis alios magistratus concesserat: conjecturam inde faciente populo, fore, ut exemplo Sullae rempublicam redderet. postea et L. Sullae, Cn. Pompeji statuas, a plebe disjectas, per Antonium collegam reposuit. quo tempore dixisse Cicero fertur, *Caesarem Pompeji statuas erigendo stabilire suas.* de Pompejo semper honorificentissime loquebatur. Praeterea cohortes praetorias,

Cap. II. Quinctil. 6, 3. Cap. III. Plut. Dio, l. 44. et Plut. Dio, l. 43. Ovid. Fast. 4, 806. Dio. Ovid. Fast. 4, 377. Appian. Civil. 2. Dio. Plut. Dio, l. 44. Cap. IV. Appian. Sueton. Caes. 75. Plut. Cic. ad Fam. 6, 6. Appian. Polyaen. Strat. l. 8. Suetonius. Plut. Caes. et de capienda ex inim. util. et Apophth. Rom. in Cic.

quibus ſtipatus bellorum tempore fuerat, a se removit. cuſtodes corporis uti adsciſceret, amicis monentibus, multisque se offerentibus ad officium, respondit, *ſemel mori praeſtare, quam ſemper timere.* Dicta graviora inhibere, quam vindicare, maluit. In quibus et A. Caecinae criminosissimum librum, et M. Otacilii Pitholaï carmina maledicentiſſima aequo et civili animo tulit. U. c. 707. A. C. 45.

V. Sed haec tam pulchra et laudanda plerisque insolenter usurpandis corruperat, in omni celebritate triumphalem veſtem indutus, laurumque perpetuo geſtans: quo tamen honore laetatum ideo praecipue ferunt, quod moleſta et dictis obnoxia calvitieï deformitas sic tegebatur. Sed ipsum occultandi ſtudium patebat obtrectatorum jocis; et quod a Venere sua praecipuum formae decus adeptum sese credi volebat; et de maximis quibusque negotiis literas Venere armata obsignabat, hanc insculptam annulo geſtare solitus. *Ejusdem insolentia.*

VI. Fuit enim ſtatura excelsa, colore candido, teretibus membris, ore paullo pleniore, nigris vegetisque oculis. Sed et, cultu notabili commendare formam ſtudens, jam olim non evitaverat dicteria: quum et rubei coloris veſte uteretur, (qualem, Albae regibus geſtari solitam, ipse Iuli genus credebat ad se pertinere) et fluxiore cinctura, in quam memorabile dictatoris Sullae dictum fuit, deprecantibus pro Caesare amicis, *cavere* jubens *male praecinctum puerum.* Unde et Cicero, poſt civile bellum interrogatus, quomodo in electione partis erraſſet, *Praecinctura,* inquit, *me fefellit.* *Habitus corporis.*

VII. Sed haec erant prae his, quae sequuntur, tolerabilia. Namque sacrificiis, certaminibus, donis circa omnia templa et loca publica per singulas tribus colebatur: delubra quoque complura ei decernebantur senatusconsulto: eamdemque insaniam, ad exemplum urbis, civitates regesque socii insaniebant. Ipse Liberator vocabatur, relato in faſtos nomine: templumque Libertati locabatur publice. Praenomen *Imperato-* *Divini honores Caesari decreti.*

Cap. IV. Cic. ad Fam. Plut. Caes. Cap. V. Appian. Sueton. Cic. ad Fam. 6, 6. et 7. Macrob. Sat. 2, 2. Sueton. Appian. et Dio, l. 43. Cap. VI. Sueton. Caes. 45. Dio. Sueton. Dio. Sueton. et Dio. Macrob. Sat. 2, 3. Cap. VII. Sueton. Caes. 76. Dio, l. 44. Appian. Pausan. l. 3.

U. c. 707. A. C. 45. *ris* non ipsi tantum, sed filiis etiam nepotibusque dabatur, quum nullos haberet; quod postea sequentes ad Principes cum nomine Caesaris pervenit, privato concessum nemini: quum adhuc *Imperatores* vocarentur ob victoriam. quem honorem ipsi quoque Principes adsciscebant, vel saepius; ut Augustus quidem Imperator adpellatus legatur semel et vicies. Sed ista quidem adpellatio, quoties victori tribuitur, post nomen adscribi solet: eidem, quoties principatus est nota, praemittitur.

Et universa in rempublicam potestas.

VIII. Adpellatus est et Pater patriae, et dictator perpetuus, consulque in decennium continuum, et sacrosanctus esse jussus, quo jure semper tribuni plebis fuerant. Sacerdotibus Vestalibusque injunctum, *uti singulis lustris vota pro eo facerent publice.* Decretum, *ne quis conjunctum cum eo imperium haberet, neve rerum bello gerendarum laudem communicaret: utique magistratus inter ineundum jurarent, nihil moturos eorum, quae essent a Caesare definita: neve quis injussu ejus ullam partem militaris imperii aut pecuniae publicae adtingeret.*

IX. Mensem quoque, cujus nomen antiquitus a numero *Quinctilis* fuerat, *Julium* adpellari voluerunt, quod eo mense erat in lucum editus, ante diem quartum Idus: quo die sacrificandum quoque censuerunt ob natalem Caesaris. Sed, quia dies eadem celebrabatur Apollinaribus ludis, ea caussa fuit, cur edicto Triumvirorum postea Caesaris natalis in antecedentem diem retraheretur: quia honores ei divinos habere cupiebant, Apollinaribus non poterant, quem diem antiquae religiones unius Apollinis honori voluerunt esse consecratum. Tum etiam statuam Caesaris eburneam, mox thensam et ferculum Caesaris circensi pompa inter simulacra Deorum jusserunt vehi: et imagines in templis vario ornatu proposuerunt: unam in fano Quirini cum inscriptione Dei invicti; aliam in Capitolio, ubi septem regum erant statuae, et octava in medio gladium stringentis L. Bruti, qui libertatis vindex fuit. Juxta hanc Caesaris collocata statua M. Bruto momentum ad facinus fuisse creditur, quod postea

Statuae Caesari dicatae.

Cap. VII. Dio, l. 43. Sueton. Dio. Tac. Ann. 3, 74. Dio. Tac. Ann. 1, 9. Cap. VIII. Lips. ad Tac. Ann. 3, 74. Sueton. Flor. 4, 2. Appian. Dio, lib. 43. et 44. Cap. IX. Euseb. n. 1975. Macrob. Sat. 1, 12. Dio, l. 47. Dio, l. 43. Sueton. Flor. Appian. Dio. Cic. pro Dejot. c. 12. Plin. 33, 1.

cepit. His honorum velut infulis victima orna- U. c. 707. A. C. 45.
solatio potius, quam remedio, casura liberta-
Sed et alia multa decreta fuerunt, quae tamen
cognosci aestimarique possint.

Nec ei numerus tantum horum atque novitas *Superbia Caesaris non adsurgentis senatui.*
it invidiam, sed magis etiam ipsius superbia,
cum his decretis venientem ad se pro aede Ve-
Genitricis universum senatum, consulibus prae-
tibus, sedens excepit, dextra tantum porrecta
is. Nihil temere aut acceptum acerbius, aut
us exagitatum sermonibus fuit. Quidam adsur-
conantem a Cornelio Balbo retentum autumant,
rem esse jubente majestatis suae. alii conatum
t, sed et C. Trebatium admonere ausum limis
ctasse. quapropter excusantibus illum postea, pro-
ventris laborantem timuisse, ne quid adsurgens
er faceret, non est creditum, praesertim quia
e pedibus domum redierat. Et, quo aegrius ho-
factum ejus paterentur, quam ipse tulisset ini-
nimo, recordabantur, quod triumphanti, quum
llia tribunitia praeterveheretur, a tribuno ple-
ontio Aquila adsurrectum non fuerat. Nam et
prae indignatione exclamarat, *Repete igitur a me,*
, *rempublicam tribunus:* et per continuos aliquot
ihil promisit cuiquam, ut non adjiceret, *si tamen*
ntium Aquilam licuerit.

. Ex honoribus porro decretis, praeter decen- *Consul unius diei.*
onsulatum, admisit reliquos, et quibusdam sta-
epit uti. Magistratusque ad libidinem et capere
e solitus, pridie Kalendas Januarias, quum hora
da, comitiis quaestoriis institutis, sella Q. Maxi-
nsulis posita, deinde, mortuo eo nunciato, qui
evidentibus caussis obierat, sublata esset; qui
iis tributis esset auspicatus, centuriata habuit:
temque consulatum hora septima renunciavit con-
C. Caninium C. F. C. N. Rebilum, qui usque ad
das esset, quae essent futurae postridie.

I. Haec referri melius non potuere, quam ver- *Multum irrisus a dicacibus.*
iceronis, qui interfuit. neque dicta praetermit-

. IX. Plut. Bruto. Dio. Flor. Cap. X. Liv. Epit. Sue-
Caes. 78. Dio, l. 44. Plut. Caes. Appian. Eutrop. Plut.
ton. Dio. Sueton. Cap. XI. Appian. Sueton. Caes.
ic. ad Fam. 7, 30. Plin. 7, 53. Cic. Plut. Caes. Dio,
ap. XII. Sueton. ubi supra, et Ner. 15.

U. c. 707. A. C. 45. tenda, quibus consulatus iste derisus est. *Caninio consule prandisse neminem: cum tanta fuisse vigilantia, ut toto consulatu suo somnum non viderit*, Ciceronis sales sunt; *antea flamines Diales fuisse, nunc consules*, Pitholaï. Sed et ad salutandum consulem ituris, *Maturemus*, inquit Cicero, *ne*, *priusquam accedamus*, *ille consulatu abeat*: idemque Graeco verbo λογοθεώρητον appellabat consulem, tamquam qui sensu percipi nequiret: *idque consequutum esse Caninium*, dicebat, *ut*, *quibus consulibus consul fuerit*, *quaereretur*. Sed tamen res in exemplum ivit: neque deinde quidquam fuit usitatius, quam ut multi eodem anno consules, et plerique in bimestre crearentur; annis nomina darent, qui ex Kalendis Januariis fuissent.

Numerus magistratuum auctus a Caesare. XIII. Ceteros magistratus in speciem more antiquo populus dabat, recusante munus istud Caesare: sed tamen neque contra voluntatem ejus fiebant, et provinciae ab ipso mandabantur extra sortem. Numerus adhuc ceterorum idem: sed praetores eo anno quatuordecim, quaestores quadraginta creati. Nec enim erat alia maturandis civilis belli praemiis expeditior ratio. Eamdemque ob caussam collegio quindecimvirorum adjectus unus est, et septemviris tres additi.

In senatum adlecti homines viles. XIV. In senatorium quidem ordinem adlegebat sine discrimine milites, libertinos, civitate recens donatos, Gallos quin etiam semibarbaros, aucto ad nongentos senatorum numero. Unde rogatum a quodam Ciceronem, *uti privigno suo decurionatum expediret*, respondisse ferunt, *Romae*, *si vis*, *habebit*; *Pompejis difficile est*. Et Q. Sextius pater, latum clavum offerente Caesare, studiorum obtentu repudiavit. Quosdam etiam infimi generis provexit ad summos honores: monetae, publicisque vectigalibus peculiares servos praeposuit: trium legionum, quas Alexandriae reliquerat, curam et imperium exoleto suo, Rufini liberti sui filio, commisit.

Cum indignatione, sed vana, populi. XV. Haec quoque vanis vocibus ultus est populus, hoc tantum adsequutus, ut et pati posse quaevis indigna et molesta judicaretur. Ideo, *Gallos idem in trium-*

Cap. XII. Fasti Capit. Tac. Hist. 3, 37. Cic. Macrob. Sat. 2, 2. Plut. Caes. Macrob. Sat. 2, 3. Dio. Cap. XIII. Tac. Dio. Cap. XIV. Sueton. Caes. 76. Dio. Macrob. Sat. 2, 3. Senec. ep. 98. Sueton. Caes. 72. et 76. Cap. XV. Sueton. Caes. c. 80.

plum atque curiam, depositis braccis, lato clavo sumpto, duxisse, canebatur: et libellus est propositus in hanc formam: *Bonum factum. ne quis senatori novo curiam monstrare velit.* Haec ille sic defendebat, ut diceret palam, *si grassatorum et sicariorum ope in tuenda dignitate usus esset, talibus etiam se parem gratiam relaturum.* U. c. 707. A. C. 45.

XVI. Sed in adlegendis patriciis fuit aliquanto severior: in quos et C. Octavium recepturus erat, carissimum sibi; et maximi meriti virum, neque pollutum ab indignis honorem patienter laturum, M. Ciceronem, lege Cassia. Adscripsit autem praeterea consulares omnes et eos, qui cum imperio ad exercitus fuerant. Sed et viris praetoriis decem consularia ornamenta tribuit. Quod autem dimissi quidam fuerunt, quos accusatores corruptorum judiciorum convicerant, id crimini datum est Caesari, tamquam pecuniae caussa jus violasset: eaque suspicio vehementius aucta, postquam loca publica, nec profana modo, sed etiam sacra quaedam, subjecit hastae. *Qui et avaritiam Caesaris et profusionem arguit.*

XVII. Certabat tamen ibi quoque cum rapacitate profusio, multisque grandes summae donatae, aut minimis addicta sunt luculenta praedia: notumque est Ciceronis dictum, mirantibus amplissimos fundos minimo abstulisse matrem Serviliorum; *Quo melius emptum sciatis, Tertia deducta est.* Erat autem Junia Tertia Serviliae filia, C. Cassii uxor: quam et ipsam conciliare Caesari mater credebatur. Sed L. Basilo praeturam gerenti visum intolerabile, quod, negata provincia, pecuniam Caesar dedisset: igitur, non ferens ignominiam, sibimet conscivit necem. Haec, ut in civitate studiis et moribus discordi necessum erat, varie accipiebantur: gaudebant, quorum haec fiebant emolumento; ceteri ringebantur, sermonibusque occultis, et, quibus plus audaciae erat, libellis editis, temporum infelicitatem traducebant.

XVIII. Haec ferme anni illius gesta reperio: quo quidem aerarii curam ex praefectorum numero duo gesserunt, a quaestoribus prius administrari solitam. Ab eo initio varie habita ejus rei forma est; nec post- *Aerarii administratio.*

Cap. XV. Suet. Caes. c. 72. Cap. XVI. Id. ibid. 41. Dio. Nicol. Damasc. de Instit. Aug. Dio, l. 46. Tac. 11. Ann. 25. Dio, l. 43. Sueton. Caes. 76. Dio. Cap. XVII. Sueton. Caes. 54. Dio. Sueton. Caes. 50. Macrob. Sat. 2, 2. Dio. Cap. XIII. Tac. Ann. 12, 29.

U. c. 707. A. C. 45. *Et urbanorum negotiorum.* ea perpetuo mandata quaestoribus, sed postremo praefecti sunt aerario praetorii. Quaestores autem eo anno nulli creati, cum Lepido magistro equitum, sicut et factum anno superiore fuerat, praefectis urbana negotia administrantibus; qui postulati, quod lictores praetextamque et sellas curules habuissent, legem protulerunt, per quam earum rerum potestas fiebat iis, qui magistratum aliquem a dictatore accepissent. Apollinares ludi sumptibus Caesaris facti sunt per alterum praefectorum, quos aerario praefuisse diximus: Romanos aediles plebis fecerunt ex senatusconsulto. Praeterea, quod neque prius neque postea factum reperitur, unus praefectorum, quum feriis operam daret, alium sibi suffecit in proximum diem, atque ille iterum alium.

U. c. 708. A. C. 44. C. Julio V. M. Antonio cos. *Dolabellae consulatus dilatus.* XIX. Sequitur annus Julianus secundus, quintam Caesaris dictaturam, quintumque et postremum consulatum adferens. Proximis enim comitiis, quum promissis ejus inductus Dolabella consulatum petisset; quia M. Antonium creare consulem cupiebat, qui, ex Hispania redeunti longissime profectus obviam, pristinum familiaritatis gradum recuperaverat; sciens eum esse Dolabellae inimicissimum, semetipsum cum M. Antonio designarat: Dolabellam ostendens, priusquam ad bellum Parthicum proficisceretur, consulem esse jussurum. M. Lepidum adsciverat magistrum equitum: et, quia Galliam ille Narbonensem cum Hispania citeriore per legatos administrabat, et tum iturus ipse erat in provinciam, C. Octavius C. F. C. N. magister equitum designatus est, ut, quum M. Lepidus paludatus exisset, iniret. nam, ut Lepido praeferretur, ab avunculo frustra petierat, quod esset adhuc adolescentulus.

Plures in annos magistratus ordinantur. XX. Designavit et Cn. Domitium M. F. M. N. Calvinum, qui sibi dictatori magister equitum in annum sequentem esset: sed tum magistro equitum non fuit opus, dictatura sublata. Quod enim belli Parthici caussa absuturus erat Caesar, decretum fuerat, *uti plures in annos magistratus ordinarentur.* Nec tamen omnes declarati: praetores tamen constituti sedecim, in quibus et P. Ventidio fuit locus. Aediles tum primum

Cap. XVIII. Dio. Cap. XIX. Cic. Phil. 2, 32. Plut. Anton. Cic. Fasti Capit. Dio. Appian. Dio. Fasti Capit. Plin. 7, 45. Cap. XX. Fasti Capit. Dio. Sueton. Caes. 76. Dio. Dig. de Orig. Jur. Paragr. 33.

x creati, duo patricii, quos ob frumenti procura- nem *Cereales* vocabant; quatuor plebeji. ceteri quo- e magistratus omnes eum in annum constituti sunt: sequentem, praeter consules et tribunos plebis, mo. U. c. 708. A. C. 44.

Caesaris destinata, et opera.

XXI. Ipse, qui numquam posset quiescere, multa aul negotia amplexus, dum expeditio paratur, de nandis instruendisque urbe et imperio cogitabat. eatrum imprimis exstruere adgressus est summae gnitudinis, Tarpejo monti adcubans. Destinavit et rti templum, quantum nusquam esset, complanato u, in quo naumachiam ediderat: praeterea Graecas tinasque bibliothecas, quam posset, maximas colli- ndi negotium M. Varroni dederat. Quae opera, rte ejus interrupta, successor Augustus perfecit. nes ipsum invidia fuit, quod loco theatri repurgan- multa privata atque etiam sacra aedificia diruerat: ematis simulacris ligneis, et, quos repererat, the- uris suum in sinum reconditis.

XXII. Parabat et siccare Pomtinas paludes, quae Circejis magnum agri Latini modum absorbuerant: ienem flumen, ipsumque Tiberim, statim a ponte lvio pracaltis foveis exceptos, secundum montes ticanos, per Circaeum promontorium Tarracinam, ue in mare Tyrrhenum deducere, quo minore ne- tio subigi naves onerariae possent: et, jactis ad ma- circum Ostiam molibus, alveoque Tiberis repurga- , portum efficere cujuslibet navigationis capacem: , quo facilius urbs adiretur, a mari supero per A- nnini dorsum ad Tiberim usque munire viam. Sed Isthmum perfodere inter Lecheam et Cenchreas na- gabili alveo cogitavit; quod olim rex Demetrius, stea Caligula et Nero Caesares, infausto omnes in- pto, et ipsorum interrupto morte, tentaverunt.

XXIII. Inter haec et leges tulit, et pomoerium otulit urbis. quibus rebus quum imitari Sullam vi- retur, longissime anteïbat clementia, qui adversus arma tulerant, pari cum ceteris jure sinens agere, , quibus bona propter delictum ademerat, eorum

Cap. XX. Dio. Cap. XXI. Plut. Caes. Sueton. Caes. 44. o. Cap. XXII. Sueton. Dio, l. 44. Plut. Plin. 3, 5 et 26, Plut. Cic. ad Att. 13, 33. Plut. Sueton. Dio. Plut. Plin. 4. Cap. XXIII. Dio, l. 43. Cic. ad Att. 13, 33. et 35. o.

U. c. 708. A. C. 44. filiis remittendo partem. Igitur licet arduum sit, unum aliquem et belli et pacis excellere laudibus, utroque nomine clarus apud populum Romanum atque venerandus erat. Auxitque gloriam apud exteros duarum nobilissimarum urbium, Corinthi et Carthaginis, instauratio; quae, ante annos circiter centum simul deletae, tum clementia et liberalitate Caesaris resurrexerunt.

Corinthi et Carthaginis instauratio.

Ejus rei caussa.

XXIV. Consilium hoc cepisse in Africa creditur, somnio permotus, quum adversus Pompejanos in solo Carthaginis castra posuisset. Magnum exercitum videre per quietem imaginatus, seque fletu ejus permotum adpellari, ut populosissimam olim urbem iterum e ruinis excitaret; statim in commentarios retulit, *missurum colonias Carthaginem et Corinthum*, cujus eum simul memoria subierat. Coloni sunt Corinthum missi libertini generis plurimi, *Corinthiensesque* adpellati, et colonia *Julia Corinthus*. Ab eo tempore rursus magnopere hae urbes effloruerunt: Carthago quidem in tantum, ut a Solino, *alterum post urbem Romam terrarum decus*, adpellaretur.

Caesaris vasta consilia.

XXV. At Caesar, multis ad bellum caussis excitatus, quod et Crassum vindicari populus Romanus jubebat; et ipsi valetudo inter laborem erat firmior; sed praecipuo gloriae stimulo, quam vastus et insatiabilis animus sine modo, sine fine indesinenter adpetebat, praemissis trans Adriaticum sinum legionibus sedecim, equitum decem millibus, Dacos, qui se in Pontum et Thraciam effuderant, coërcere; mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem meditabatur: his devictis, per Hyrcaniam ad Caspium mare penetraturus, ut, Caucaso ambito, Scythiaque perdomita, et, quae supra Germaniam colunt, gentibus, ipsaque Germania, per Gallias in Italiam rediens, omnem fere orbem habitabilem unius imperii jure complecteretur. Sub idem tempus, his puto cogitationibus admonentibus, senatusconsultum faciundum curavit, *uti totius orbis Romani descriptio, cum accuratis locorum dimensionibus, in tabulas referretur.*

Cap. XXIII. Plut. Dio. Pausan. l. 2. Diod. apud Val. Cap. XXIV. Appian. Libyc. Strabo, l. 8. p. 381. et l. 17. p. 833. Appian. Strabo, l. 8. Festus. Vales. in Diod. Frag. Mela, l. 7. et 2, 8. Solin. c. 30. Cap. XXV. Dio. Appian. Civil. l. 2. Plut. Appian. Sueton. Caes. c. 44. Plut. Aethic. in Praef.

XXVI. His excitae rumoribus Illyriorum nationes, U. c. 708.
ıumquam satis pacatae, legatos miserunt, praeterito- A. C. 44.
um petentes veniam, traditis in fidem Caesaris om- *Illyriorum*
ibus. Sed inter orandum barbara quadam ferocia *legatio.*
entis suae robur et induratam bello fortitudinem ex-
ulerant.

XXVII. Itaque Caesar, acriore responso superbiam orum reprimendam ratus, *Vos quidem*, inquit, *armis Romanis saepe provocatis domiti, dum majoribus curis distrin- imur, a pacta fide subinde resiluistis. Nec antiquiora com- nemoro: me subigendis Galliis occupato, quum Liburnis Pria- nonem reddi juberem, spretis mandatis meis, etiam copiarum o missarum partem insidiis circumvenistis. post paullo Gabi- ium cum quindecim cohortibus, et tribus millibus equitum, er fines vestros ad me tendentem in Macedoniam, hostiliter exastis, multis occisis militibus, signis spoliisque ablatis. Nunc micitiam audetis a me petere, quem tot injuriis lacessere ve- iti non estis. At ego talia perpetrantibus amicus esse non idici. armis ulcisci armatos, et pacem, quam petunt, prae- antibus parcere, Romanum et meum est. Idcirco tributa, t in futurum fidei pignus obsides mittite; aut hostilia omnia ropediem exspectate.* Orantibus illis, et utrumque pol- *Tributa et*
icentibus, P. Vatinium cum legionibus tribus et ma- *obsides pol-*
no equitatu misit, qui acciperet obsides, et tributa *licentur.*
mponeret. Sed talia agitantem animo Caesarem fe- inata civium dolo mors praevenit.

XXVIII. Jam eum exosum multis nimii honores fe- *Caesaris*
erant, et quod in his usurpandis existimatus erat es- *factum ad-*
e superbior. Sed maxime despectus ab eo nuper se- *rogans.*
atus putabatur: isque dolor adrogantiore facto sae- ius recruduit. Quum ante diem septimum Kalendas ebruarias ex Albano monte ovans reverteretur, (hic nim ei honor decretus fuerat e feriis Latinis redeun- i) adclamatione quorumdam *rex* adpellatus, quum id nimadverteret populo parum placere, *non regem se, ed Caesarem esse*, respondit. Attamen quidam e turba tatuae ejus coronam imposuit, candida praeligatam ascia, in diadematis modum. Eam fasciam duo tri- uni plebis, L. Caesetius Flavus, C. Epidius Marul- us, detrahi, hominemque in carcerem duci jusserunt: ratum facturos Caesari sperantes, quod ille motam

---

Cap. XXVI. Appian. Illyr. Cap. XXVII. Sueton. Cap. XXVIII. Dio, l. 44. Sueton. Caes. 78. et 79. Fasti Capit. Dio. Plut. Appian. Sueton. Plut. Caes. et Bruto. Dio. Sue- on. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. aliquando regni mentionem similis indignabundo rejecisset. At ille graviter increpavit tribunos, quasi ereptam sibi gloriam recusandi doleret: subinde *Brutos* vocans et *Cumanos*; quia populus, factum eorum probans, quasi vindices libertatis hostesque regni, *Brutos* appellaverat. nihil tamen adjecit in praesentia tristius.

Caesetio et Marullo tribunatum plebis adimit.

XXIX. Ceterum tribunos, post aliquot dies queri ausos, *sibi neque integrum, neque tutum esse de republica loqui*, accusavit in senatu, *quod invidiam sibi, tamquam adfectanti tyrannidem, facerent*; et, multis extrema decernentibus, *sufficere*, dixit, *si senatu moti tribunatum amitterent.* Rogationem de abrogando eis magistratu C. Helvius Cinna pertulit: paulloque post interemptus firmavit opinionem, neminem, qui collegae magistratum abstulisset, annum supervixisse. Caesetii pater, a Caesare filium abdicare jussus, facturum se negavit. Quod a Caesare latum civiliter, non tamen absolvit eum cogitatae dominationis crimine, quod, lenis alias et mansuetus, tam praecipiti iracundia in homines praemio digniores exarsisset.

Caesar stipatores non admittit.

XXX. Fertur et ipse sensisse commota hominum odia, et amicis dixisse, jugulo nudato, *paratum se ad caedem cuilibet: ceterum vigilarent illi: nunc enim egregium nactos esse praetextum inimicos.* At, Pansa et Hirtio praedicentibus, *ut principatum armis partum armis tueretur*; quaerentibusque, *num igitur pateretur iterum stipari cohortibus, quas Hispaniensi bello habuisset?* respondit, *nihil esse miserius perpetua custodia. hoc enim semper timentis atque solliciti esse. mori se, quam timeri, malle.*

M. Antonius Caesari diadema imponit.

XXXI. Neque tamen aut ipse desiit adpetere regnum; aut familiares ejus hanc augere suspicionem. Novissime pro rostris aurea sella, in regia veste, cum aurea corona sedentem M. Antonius, inter Lupercos currens, adiit, et diadema paratum adferens capiti ejus imponebat, tanta hominum moestitia, ut etiam M. Lepidus averteret oculos; et Caesar ipse repelleret, plaudente populo, qui modo graviter ingemuerat.

Cap. XXVIII. Sueton. Plut. Dio. Cap. XXIX. Liv. Epit. Jul. Obseq. Val. Max. 5, 7, 2. Dio. Appian. Cap. XXX. Plut. Caes. et Anton. Appian. Vell. 2, 57. Appian. Vell. Cap. XXXI. Dio. Flor. 4, 2. Liv. Epit. Dio. Plut. Caes. et Anton. Cassiod. Chron.

XXXII. Id quia factum erat aliquoties, neque of-sus Caesar pro gravitate rei videbatur, et, quum iti detractum in sella collocasset, seposuisse potius, m repudiare, existimatus est, enimvero manifesta visa. Neque mentibus eximi suspicio potuit: quam-m mox in Capitolium illud mitteret, *solum Jovem anorum esse regem*, dictitans. Plura enim augendae picioni fiebant, aut futura credebantur. Nam et us erat Caesar adscribi in Fastis ad Lupercalia, *Caesari, dictatori perpetuo, M. Antonium consulem populi regnum detulisse, Caesarem uti noluisse.* Igitur rem m ex composito credebant: ut Caesar, quod fla-ntissime cupiebat, suscipere coactus videretur. Quin m fama percrebuit, *migraturum Alexandriam vel Ilium, d deinceps haberet imperii caput: exhaustaque delectibus a, regimen Romae permissurum amicis. Sed et proximo tu L. Cottam Quindecimvirum sententiam dicturum, ut, iam libris Sibyllinis comprehensum esset, Parthos, nisi a , vinci non posse, Caesar rex adpellaretur.*

U. c. 708. A. C. 44. *Caesar nomen regis adfectare creditur.*

XXXIII. Id maturandi consilii caussam conjuratis lisse creditum, et quia revera regem Caesar age-ne modestum quidem, sed adsentatorum vocibus tuatum, et nimios honores sine numero admitten-. Nam praeter eos, qui suis locis sunt memorati, etum ei fuerat, *uti fastigium, qualibus ornari templa t, in domo ejus locaretur: ipse curuli sella semper ute-; ludis in tribunitio subsellio spectaret inter tribunos: a spolia in templo Jovis Feretrii suspenderet: lictores sem-haberet laureatos: ipsius imagine moneta signaretur: sta-in omnibus urbibus, atque omnibus urbis Romanae tem-ponerentur: in ipsis quidem rostris duae, altera cum civi-rona, altera cum obsidionali; tamquam ipsius virtute ser-cives, liberata patria, forent: uti Concordiae Novae tem-statueretur, cum anniversariis ludis, propter restitutam e are pacem: curia quoque nova aedificaretur.* Hostilia, n funere Clodii arsisset, dudum instaurata fuerat. eadem nuper erat iterum diruta, magistro equi-Lepido templum ibi dicente aedificaturum Feli-i. ceterum id ea re actum ferebatur, ut inde quo-Sullae nomen tolleretur, et nova ibi curia ex fun-

Honores nimios admittens.

Hostilia curia fit Julia.

p. XXXII. Cic. Phil. 2, 34. Sueton. Appian. Cic. Phil. 5, 14. et Plut. Liv. Epit. Sueton. Plut. Dio. Dio. et Phil. 2, 34. Dio. Sueton. Cic. de Divin. 2, 54. Appian. Caes. Sueton. Cap. XXXIII. Dio. Flor. Plut. Dio. a 107, 22. Dio.

U. c. 708. A. C. 44. damentis educta Julia fieret. quemadmodum et mensis adpellatus ab eo fuerat, et tribuum una sorte ducta ex omnibus.

XXXIV. Ad haec datum, *uti solus perpetuusque censor esset: filius, sive natus ei, sive adoptatus foret, pontifex maximus crearetur. pro salute ejus vota quotannis fierent: per genium ejus juraretur: omnia, quae egisset, rata haberentur: senatores* [illegible] *equites custodiam corporis ejus agerent: Quinquennalia* [illegible] *n heroi agerentur: Lupercis tertium collegium adderetu* [illegible] *uliorum cognomento: munere gladiatorio in urbe* [illegible] *r* [illegible] *m unus dies Caesari dicatus esset: in theatris* [illegible] *a, et gemmata radiisque distincta corona, sicu* [illegible] *Deorum, inferretur.* Postremo jam non p [illegible] sed propalam, pulvinari decreto, *Jove* [illegible] *u* [illegible] larunt, eique suum adtribuerunt flamine [illegible] m. Nec eo minus tamquam mortali sepu [illegible] m dederunt intra pomoerium. Et haec decr [illegible] teris aureis in columnis argenteis consignata, sub pedibus Capitolini Jovis collocaverunt.

Jupiter Julius.

XXXV. Non me fallit, his commemorandis lectori me simile fastidium comparasse, atque ego cognoscendis digerendisque subii. Sed referre credidi, ne parum diligenter ista traderentur, quo sub illustri documento palam fieret, in quantum insanire magna ingenia possint, quoties, popularium vocum puerilibus oblectamentis in transversum acta, semel a vero gloriae itinere diverterunt.

Caesaris adrogantes voces.

XXXVI. Inerat sane Caesari praestantissimus animi vigor, et capax omnium, ad quae adspirare mortalis natus ausit, sublimitas: sed adsuetudine et voluptate jucunda, quam salutaria, audiendi non cessavit a se desciscere, donec ad stolida, et pudenda, et postremum exitiosa prolaberetur. Igitur propalam edebat voces insolentis adrogantiae plenissimas, *Nihil amplius esse rempublicam: adpellationem modo sine corpore ac specie. Sullam nescisse literas, qui dictaturam deposuerit. Debere homines jam consideratius secum loqui, et pro legibus habere, quae dicat.*

Impudentis adulationis specimen.

XXXVII. Sane magnos ei honores a principio, quotquot adhuc vetere curia digni superabant, non

---

Cap. XXXIII. Flor. Dio. Cap. XXXIV. Sueton. Caes. 76. Dio. Cap. XXXVI. Plin. 7, 25. Sueton. Caes. 77. Cap. XXXVII. Dio.

immerito detulerant. Sed, ubi haec cupide recipi intellectum eſt, ſtatim prorupit adulantium protervitas tam impudenter, ut inter alia turpia censerent quidam, quod mulierosum eſſe scirent, *ut uxores liberorum quaerendorum cauſſa, quas et quot vellet, ducere liceret.* Ajuntque, hoc etiam placuiſſe Caesari, atque Helvium Cinnam plerisque confeſſum, habuiſſe paratam legem, quam ea de re ferri, se absente, Caesar juſſiſſet. Jamque eo perventum erat, ut tot atque talia admitti ab homine vel ipsi, qui detulerant, indignarentur. U. c. 708. A. C. 44.

XXXVIII. At populus, ut mos eſt vulgo, saepe nominibus magis, quam rebus, offendi, quem tamdiu regem erat paſſus, sic adpellari velle non ferebat. Itaque, clam palamque dominationem aspernantes, vindicem requirebant. proximis comitiis reperta dicuntur complura suffragia Caesetium et Marullum consules declarantium. L. Bruti ſtatuam in Capitolio fuisse diximus juxta regum effigies, ubi et C. Caesari nuper erat posita. huic igitur inscriptum fuit: *Brutum, ejectis regibus, primum conſulem factum eſſe; hunc, ejectis conſulibus, poſtremum regem.* Bruti vero ſtatuae: *Utinam viveres!* *Populus vindicem requirit.*

XXXIX. Atque inde conversi ad praetorem Brutum, quem propter nominis communionem ab altero illo genus ducere faventes dicebant, subinde inclamarunt *Bruti* nomen, sibique *Bruto aliquo eſſe opus.* Tribunali quoque ejus inscriptum, *Dormis, Brute?* et, *Non es Brutus!* Is populi sensus animos inimicorum Caesaris erexit; Caſſioque sollicitanti quosdam adnuerunt, si dux facti Brutus eſſe suſtineret. Ab hujus enim integritate putabant adceſſurum ausis suis honeſtiſſimum colorem, ut res, Bruto probata, non nisi cauſſa libertatis suscepta videretur. *Brutum nomine inclamant.*

XL. Sororem Bruti Caſſius duxerat; sed erat inter eos nuper orta diſſensio, quod minorem natu Brutum Caesar urbanum praetorem fecerat, eidemque consulatum promiserat, dilato Caſſio, cujus tamen caussam eſſe juſtiorem fatebatur. Tunc igitur prior ad Brutum Caſſius venit, percunctatusque eſt, *eſſetne in-* *Idem et a Cassio sollicitatur.*

Cap. XXXVII. Sueton. Caes. 50. Dio. Sueton. Caes. 52. Dio. Cap. XXXVIII. Plut. Anton. Sueton. Caes. 80. Supra c. 9. Sueton. Cap. XXXIX. Dio. Plut. Caes. et Bruto. Dio. Appian. Plut. Bruto. Cap. XL. Plut. Caes. et Bruto. Appian. Vell. 2, 56. Plut. Bruto, et Appian.

U. c. 708. A. C. 44. *terfuturus senatui Kalendis Martiis? nam audire se Caesaris amicos relaturos esse de regno ejus.* Ille negare adfuturum. Tum Cassius, *Quid si cogamur adesse? Multa querar*, ait ille, *de republica: et oppetam pro libertate. Istud vero nec Dii nec homines sirint!* exclamat Cassius. *quin ille pereat potius, qui meruit. Nec enim solus objiciere periculo. Ecquid eos putas, qui, voce non ausi te compellare, tribunal tuum fecerunt interpretem suae voluntatis? Non forensis ea turba est profecto, aut sellularii opifices: illustres viri sunt, et principes civitatis.*

Et persuasus plures adsciscit.

XLI. Ab hoc colloquio Brutus, jam consilii certus, Q. Ligarium invisit familiarem suum: qui, accusatus apud Caesarem, et patrocinio Ciceronis absolutus, acriorem periculi, quam beneficii, sensum retinebat. Igitur, dicente Bruto, *Quali tempore aegrotas, Quinte!* continuo se erexit in cubitum, et, adrepta Bruti manu, *Si quid*, inquit, *dignum te cogitas, valeo.* Inde, ad sollicitandos amicos conversi, multos pertraxerunt in societatem, quosdam etiam ex Julianis partibus. Horum principes fuerunt D. Brutus, C. Trebonius: ceteri nobiliores Ser. Sulpicius Galba, Cajus et Publius Servilii Cascae, Tullius Cimber, Minucius Basilus: plerique omnes nulla alia de caussa, quam quod satisfacere Caesar cupiditati omnium nequibat, quum singuli ferme tantum poscerent, quantum vix dare poterat universis. Ex Pompejanis, praeter duces consilii Brutum atque Cassium, L. Cassius, Caji frater, Cn. Domitius Ahenobarbus, P. Turullius, Atilius, Petronius, C. Cornelius Cinna, Cassius Parmensis, Caecilius et Bucilianus fratres, Rubrius Ruga, Q. Ligarius, M. Spurius, P. Sextius Naso, Pontius Aquila.

Ciceronem tamen et Favonium praeterit.

XLII. Sed Ciceronem, de cujus neque fide neque benevolentia dubitarunt, celare consilium maluerunt, circumspectam senis prudentiam veriti, minime aptam negotio, quod celeritatem et impetum requireret. Sed et Statilium et Favonium, duos Catonis aemulos, non adhibuit Brutus, tentata dissimulanter utriusque sententia, dum inter sermones de philosophia elicitur Favonius, ut, *deterius esse tyrannide bellum civile*, dice-

Cap. XLI. Plut. Bruto. Cic. pro Ligar. Plut. Appian. Sueton Galba, c. 3. Appian. Sen. de Ir. 3, 30. Appian. et Casaubon. ad Suet. Caes. 80. Cap. XLII. Plut. Cic. et Bruto. Plut. Bruto.

ret: Statilius, Epicuri sectae deditus, ut negaret, *cordato viro laborem et periculum esse suscipiendum malorum et stolidorum hominum gratia.* Igitur, his relictis, Labeonem quemdam adjunxit. U. c. 708. A. C. 44.

XLIII. A Labeone simul et Cassio D. Brutus tentatus est, vir animi non maximi, sed cui plurima erat fallendi copia per amicitiae fidem: erat enim inter familiarissimos Caesaris; praeterea, quum Idibus Martiis munus editurus esset in theatro Pompeji, gladiatores ejus ingentem praebere usum poterant. At ille, nullo tum responso dato, perrexit ad Brutum: et, intellecto, hunc esse rei gerendae ducem, omnia promisit amplissime. ceterorumque plurimos et praestantissimos auctoritas M. Bruti allicuit: donec facti sunt senatores equitesque amplius sexaginta. Tum consilia, quae seorsim hactenus bini ternive ceperant, in unum conferre visum: et, licet neque juramento, neque sacris tactis adstrinxerint fidem, eam tamen cum silentio praestiterunt, ut ex tanto numero nemo mutaret animum, nemo proderet: ne Cimber quidem Tullius, confessae ebriositatis, et qui postea per jocum dicere solitus est; *Egone ferrem quemquam, qui vinum ferre non possum?* *Fides et taciturnitas conjuratorum.*

XLIV. Sane non fallebat Caesarem, nocturnos conventus agi, Brutumque et Cassium suspectabat, negans, *obesos illos et comatulos se timere,* (Dolabella et Antonius rerum novarum insimulabantur) *sed pallidos hos et macilentos.* ceterum sive inopia consilii, sive nimia fortunae suae fiducia, contentus edicto admonuisse, *nota sibi esse, quae agerentur,* ultra nihil cavit: etiam haruspices irridens, a quibus monebatur. *Caesar Brutum et Cassium suspectos habet.*

XLV. Quo die primum veste purpurea processit, atque in aurea sella sedit, sacrificanti extis cor defuit in opimo bove. At ille, tristia exta nuncianti Spurinnae, dicentique, timendum esse, ne consilium et vita deficeret, quod utraque haec corde continerentur; *futura,* dixit, *laetiora, quum vellet: neque pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset: idemque sibi evenisse in Hispania; neque ideo minus sequutam victoriam.* Sed, ha- *Prodigia mortem Caesaris antecedentia.*

Cap. XLIII. Appian. Dio. Plut. Eutrop. Sueton. Caes. c. 80. Plut. et Appian. Sen. Epist. 83. Cap. XLIV. Sueton. Caes. c. 75. Plut. Caes. et Bruto, et Anton. Sueton. Cap. XLV. Plin. 11, 37. Cic. de Divin. 1, 52. Jul. Obseq. Plut. Caes. Val. Max. 1, 6. Cic.

U. c. 708. A. C. 44.

ruſpice regerente, *tum quoque maximum capitis diſcrimen adiſſe*, hactenus motus eſt, ut poſtero die iterum immolaret. tum vero caput in jecore non fuit. Praedixit igitur Spurinna, *caveret proximos dies triginta, quorum erat poſtremus Idus Martiae.*

XLVI. Sed et alia plurima circum hoc tempus adparuiſſe prodigia tradunt. Nam, praeter fulgurita plurima, et visa per n[illegible] currentium virorum flammea spectra, avesq[illegible]rias in foro conſpectas, paucos ante menſe[illegible] repertam in conditorio Capyis tabulam [illegible]ariſſimus Caesaris Cornelius Balbus me[illegible]it, literas Graecas exhibentem hac sen[illegible]*que oſſa Capyis detecta eſſent, fore ut ex ea gen[illegible]u conſanguineorum necaretur, magnisque mox It[illegible]r cladibus.* Proximis quoque ante mo[illegible]nunciatum eſt, greges equorum, qu[illegible]lo Rubicone conſecratos, sine cuſtode vagari patiebatur, pertinaciſſime abſtinere pabulo, ubertimque flere. Pridie Idus avem ex eo genere, quod Regem avium adpellabat Italia, cum laureo ramulo Pompejanae curiae se inferentem, volucres varii generis, ex proximo nemore perſequutae, ibidem diſcerpſerunt. Ipse in coena apud magiſtrum equitum Lepidum, quum more suo inter recumbendum epiſtolas commentaretur, ut erat ad plura simul agenda singulari quadam mentis velocitate praeditus, motam interea quaeſtionem audiens, *quaenam eſſet mors optima?* praevertens omnes exclamavit, *inopinata.*

Caesar inopinatam mortem optimam putat.

Calpurniae somnium.

XLVII. Eamdem deinde noctem et vigilans et dormiens irrequietam habuit, visus sibi per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Jove dextram jungere: et, quum arma Martis, quae veteri inſtituto domi pontificis maximi adſervabantur, sonitum ingentem edidiſſent; valvaeque cubiculi feneſtraeque omnes, quae diligenter clausae fuerant, subito eſſent patefactae, ſtrepitu simul et fulgore Lunae exterritus, animadvertit juxta cubantem uxorem Calpurniam in somno graviter angi: comperitque imaginatam, *faſti-*

Cap. XLV. Sueton. Caes. 77. Appian. Cic. Val. Max. 8, 11. Cap. XLVI. Sueton. Caes. c. 81. Vell. 2, 57. Virgil. Georg. 1. Ovid. Metam. 15, 782. Plut. Appian. Civil. l. 4. Sueton. Caes. c. 81. Plin. 10, 74. Sueton. Plut. et Appian. Civil. l. 2. et Sueton. Caes. 87. Plin. 7, 25. Plut. Cap. XLVII. Sueton. Caes. c. 81. Dio. Jul. Obseq. Plut.

gium, quod adjectum Caesaris aedibus senatusconsulto fuerat, ruisse. deinde maritum se tenere confossum in gremio suo. U. c. 708. A. C. 44.

XLVIII. Jam illuxerant Idus, quam in diem senatum in Pompeji curiam convenire jusserat, ut quarto post die paludatus votis nuncupatis proficisceretur. Sed tenebat eum Calpurnia, flens oransque, ne quo procederet: et movebatur ille sollicitudine matronae, in qua nullam alias muliebrem superstitionem animadverterat. accedebat et valetudo infirmior, et quod pluribus hostiis caesis renunciatum erat non litari, avesque non sinere eum egredi domo. ***Caesar in senatum pergit.***

XLIX. Jamque per Antonium dimittere statuerat Patres, quum D. Brutus, monentibus per nuncios consciis, amitti occasionem veritus, irrisit haruspices: ipsum castigavit, *si, frequente ac dudum opperiente senatu deluso, criminationum malevolis praeberet materiam. Paratos esse decernere, uti locis omnibus extra Italiam insignia nomenque regium ferat, domi sub nomine dictatoris eamdem potestatem retineat:* hoc enim quasi temperamentum placuisse nonnullis credebatur. *Eos jam dimittere, et jubere opperiri, donec laetiora fiant Calpurniae somnia, nihil esse aliud, quam se offerre sermonibus et judiciis, qualia maxime nolit. Quod si omnino constituisset eam diem inauspicatam ducere, at ipse veniret in curiam, senatumque mitteret.* Sic expugnatus decessit, sed ea destinatione, ne quid majoris rei ageret. Quum exiret domo, imago quaedam ejus in vestibulo posita sponte decidit, et comminuta est. ***A D. Bruto persuasus.***

L. Vix erat egressus, quum servilis quidam conditionis accurrens, quoniam repulsus ab aditu ejus fuerat, Calpurniam adiit, custodiri petens, donec Caesar redisset: *magnarum enim rerum se adesse indicem.* Sed et Artemidorus Gnidius, qui, propter linguae Graecae professionem plerisque Bruti familiaribus notus, consilia eorum olfecerat, libello porrecto, quum vidisset alios ipsi oblatos amicis tradentem, *Hunc*, aït, *operae pretium est ipse perlegas, et cito.* Sed saepe conantem subinde intervenientes alii salutantesque averterunt: manuque libellum tenens curiam introiit. ***Indices conspirationis audire impeditur.***

Cap. XLVII. Jul. Obseq. Sueton. Plut. Dio. Cap. XLVIII. Constantin. Manasses. Val. Max. 1, 7. Sueton. Caes. 80. Appian. Plut. Bruto, et Caes. Appian. Cap. XLIX. Sueton. Caes. 81. Dio. Appian. Plut. Caes. Dio. Sueton. Plut. Dio. Cap. L. Plut. et Appian. Sueton. Dio. Plut. et Appian.

U. c. 708.
A. C. 44.

LI. Sub idem tempus pro tribunali Brutus jus reddebat ita securo vultu, ut nullius insoliti consilii nota deprehenderetur. Cuidam tamen adpellanti Caesarem respondit, *Neque probibet me jus secundum leges dicere Caesar, neque probibebit.*

Porcia Bruti uxor.

Interea nunciatur ei, uxorem Porciam deficere, quae una mulierum conspirationis hujus erat conscia. Quippe maritum praeter morem inquietari animadvertens, neque fatente illo, rem grandem et arcanam agitari suspicata, scalpellum, quo praecidere ungues solebat, alto vulnere demersit in femur: magnoque inde dolore, et propter amissum sanguinem debilitate adfecta, anxium virum sic adfata dicitur.

LII. *Ego, mi vir, in communionem utriusque sortis nupsisse tibi scio. Tu vero, quum animum meum probares, corpori diffisus, quod in boc sexu infirmius imparque dolori creditur, sollicitudines tuas occuluisti. Neque ego credebam mihi, donec experimentum facerem. Ecce autem possum, quod volui, et facile cruciatum fero. Quod si post boc tirocinium cunctaberis babere mibi fidem, ne quis aut Catonis filiam aut Bruti conjugem vocet, ni morte mea dedecus boc abrupero!*

In consilii societatem admissa.

Sic admissa in consilii societatem, ipsa viro ad facinus prodeunti vestes, et obvolutum illis pugionem adtulit. Haec igitur, sive nondum percurato vulnere, sive curis urgentibus, deliquium animi passa nunciabatur. Sed Brutus, audito, jam adfuturum Caesarem, privatae sollicitudini publicam caussam anteposuit: ceteri quoque conscii respiraverunt a metu.

Caesar haruspicem irridet.

LIII. Timebant enim, ne, delato rei indicio, venire Caesar cunctaretur. nam et adparitor sellam auream curia jam extulerat, quae et ipsa res post necem Caesaris in omen tracta est. Sed ille, sive praedictionibus spretis, sive defunctum se periculo putans, in alias cogitationes intenderat animum; ita securus, ut visum forte, dum in senatum pergit, Spurinnam haberet ludibrio, *venisse dicens Martias Idus.* atque ille, *venisse quidem, sed nondum praeterisse*, respondit.

LIV.

Cap. LI. Plut. Bruto. Dio. Val. Max. 3, 2. Plut. Polyaen. Strat. l. 8. Plut. Cap. LII. Polyaen. Plut. Cap. LIII. Dio. Sueton. Plut. Caes. Dio. Val. Max. 8, 11. Plut. Bruto. et Appian.

V. Exscendentem e lectica Caesarem Sex. Po- Laenas secreto sermone diu detinuit: unde ite- ormido consciis, ne consilia sua proderentur. a quidem in re, praeter adsuetam magnis ausis ationem, miro gemini erroris ludibrio prope- n ipsi detexerunt animi deſtinata. Paullo enim ascae quidam familiaris, sed hujus consilii ex- prehensa ejus manu, *Tu vero*, inquit, *nos celaſti* *mo*, *ſed Brutus nobis exprompsit omnia*. Et, nisi poſt, ſtupente Casca, subjeciſſet, *Unde igitur ſubito opes*, *ut cogitare auſis aedilitatem?* minimum , quin Casca rem omnem tamquam gnaro ape-

U. c. 708.
A. C. 44.
Mira errorum ludibria.

. Et Brutum atque Caſſium impensius salutans ius, priusquam adiret Caesarem, clam insusur- *optare proſperum eventum cogitatorum*, *ſed emanare roperarent*. Hunc igitur cum Caesare tamdiu col- tem profecto deferre indicium rebantur, et ad- ant nonnulli sub toga pugionibus manus, inter- i semetipsos, priusquam comprehenderentur: Brutus, considerato adtentius Laenatis geſtu, eum, non indicium, deferre conjiciens, quia ni non erat locus, hilariori intuitu advertit Cas- et a re praecipitanda abduxit.

Consciorum trepidatio.

I. Interim Antonium pro foribus curiae C. Tre- longo sermone distinuit: sive ne perire Cae- homo praevalidus, et majeſtate consulatus ar- , impune sineret; sive ne ipse periret. Fuerat dubitatum, quid Antonio fieri oporteret. Non- illum quoque, sed et Lepidum tolli jubentibus, sententia vicit. Nolebat Brutus, *quemquam prae- ſarem occidi*, *quo nihil aliud a ſe petitum*, *quam li- m*, *ipſo opere demonſtrarent*. Profuit etiam Anto- quod C. Trebonius cum eo se Narbone hoc con- cepiſſe dicebat: eamque rem numquam Caesari verat Antonius.

Antonius cur non occiſus cum Caesare.

II. Sed in curia, quum ingredienti Caesari se- adsurrexiſſet, conjuratorum alii sellam ejus spe- ſicii circumſteterunt, pars adceſſerunt ad eum ullio Cimbro, tamquam pro fratre ejus exsule

Caesar caeditur.

LVI. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 10, 28. et Phil. 2, 10. Plut. Caes. et Bruto, et Anton. Dio. Plut. Bru- pian. Vell. 2, 58. Cap. LVII. Cic. Phil. 2, 14. Plut.

U. c. 708. A. C. 44.

rogaturi. Multa hic Cimber a Caesare beneficia acc perat: quorum immemor primas in eo facinore part suscepit. At, Caesare negotium in aliud differei tempus, et, quia impudentius urgebatur, volente cc surgere, togam ejus purpuream ab utroque hume Cimber comprehendit. hoc signum ut esset caedis ciundae, convenerat. Igitur clamantem, *Ista qui vis est*, alter Casca sauciavit paullo infra jugulu non letali, nec admodum alto vulnere, quod in initium facinoris manus trepidaverat. At Caesar c reptum Cascae brachiun graphio trajecit, exclama *Scelerate Casca, quid facis*. et prosilire conabatur, r foret ab alio percussus in pectore. simul irruerunt teri strictis pugionibus, nemine non hanc adpete gloriam: et Cassius quic m caput ejus petiit, Bru percussit inguina, occipi vulneravit Bucilianus.

LVIII. Ajunt, ferae modo se convertentem in s gulos, et cum clamore repugnantem, ubi Brutum q que conspexit irruere, dixisse Graecis verbis, *T etiam inter hos es, fili?* Nam, quod flagrantissimo am suo Brutum pepererat Servilia, natum ex se cre bat. Alii negant, ullam misisse vocem, neque p irruentium multitudine facere quidquam potuisse; s toga capiti obvoluta, simul sinistra manu deduxisse num vestis, ut inferiore parte corporis tecta honest caderet, uno tantum ad primum ictum edito gem

Ad Pompeji statuam.

Hoc habitu cecidit ad Pompeji statuam, eamque la cruore respersit; quum etiam in jacentem saeviret manumque Bruti sauciaret Cassius, eodem temp plagam inferens. De tribus et viginti vulneribus, enim facta erant, nullum fuisse letale medicus, ea inspexit, existimabat, praeter quod secundo l acceperat in pectore.

Terror et tumultus ex ea caede.

LIX. Conjurati corpus in Tiberim trahere, pul care bona, rescindere acta, quod fuerat ipsis pro situm, metu consulis Antonii, et magistri equit Lepidi, supersederunt. Sed, qui in curia et ci eam exsortes consilii fuerant, saevo spectaculo ad

Cap. LVII. Plut. Caes. et Bruto. Sueton. Caes. 82. pian. Plut. Cic. Phil. 2, 11. Sueton. Plut. et Appian. I Sueton. Plut. Sueton. Dio. Plut. Appian. Cap. LVIII. P Appian. Sueton. Dio. Plut. Appian. Dio. Sueton. Appi Val. Max. 4, 5. Sueton. Appian. Plut. Caes. Appian. P Bruto. Flor. 4, 2. Cap. LIX. Appian. Plut. Caes. Liv. E Sueton. Dio.

niti, suamque vicem anxii, trepidabant: nec enim, quanta aut manus conjuratorum, aut quale consilium esset, liquebat. Ideoque, licet progressus in medium Brutus alloqui cuperet, ejicientes se curia, fuga et tumultu omnia miscebant, obvios sui quisque terroris implens. Eaque res levissimo cuique occasionem fecit, per vulnera et rapinas exercendae petulantiae: multique peregrini atque cives, sed et senatores nonnulli, vulnerati et occisi sunt incertis auctoribus; mensae tabernaeque direptae. Quippe ex propinquo theatro tam spectatorum turba, quam ipsi quoque gladiatores ab editore praemoniti eruperant. Et augebat consternationem vehemens imber cum horribili tonitru, quasi coelum ipsum funestam atque luctuosam faciem induisset. U. c. 708. A. C. 44.

LX. Idcirco tota urbe domus claudebantur: senatores, ubi quisque poterat, per tabernas et insulas se abdebant: occursabant invicem agmina, hinc contendentium ad spectandum corpus, inde re perspecta redeuntium. Antonius et Lepidus sibi timentes primo in alienas aedes profugiunt: mox Antonius, mutata veste clam egressus, communivit suas: Lepidus in Tiberis insulam, ubi legio erat militum, transmisit, atque inde deduxit in Campum, mandata Antonii tamquam consulis opperiens. At corpus illud terrarum modo mariumque domini, diffugiente comitum turba, aliquamdiu desertum jacuit, donec, tribus servulis lecticam impari gressu succollantibus, dependente brachio domum reportaretur. *Lepidus milites in Campum deducit.*

LXI. Sed percussores Caesaris, postquam in curia nemo praestabat audientiam, togis circum laeva brachia circumvolutis, cruentos pugiones quatiendo, recta pergebant in forum, praeferente quodam in hasta pileum, libertatis signum: hortabanturque populum, *regem atque tyrannum interfectum esse* dictitantes. Et M. Brutus, cruentum alte extollens pugionem, *Ciceronem* nominatim inclamavit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. *Percussores in forum prodeunt.*

LXII. Interim nonnulli adgregabant se euntibus, laudi et praemio futurum rati, si egregii facinoris so-

Cap. LIX. Plut. Caes. et Bruto. Appian. Dio, p. 176. Cap. LX. Plut. Appian. Dio. Plut. Caes. Cic. Phil. 2, 35. Plut. Anton. Dio. Appian. Sueton. Appian. Cap. LXI. Plut. Bruto. Dio. Appian. Cic. Phil. 2, 12. Cap. LXII. Plut. Dio. Appian.

U. c. 708. A. C. 44.

cii existimarentur: e quibus postea C. Octavius, Lentulus P. F. Spinther, ejusque familiaris Patisc aliique vindicibus Caesaris poenas dederunt insol tiae, quod se percussoribus miscuerant; quum null partem gloriae tulissent, omnibus eos facto non fuisse scientibus. Sed populus diu trepidato, ubi minem praeterea laedi petive constitit, verba perc sorum accepit tranquillior, *bono animo* jubentium *positoque omni metu, quam diu votis expetissent, nunc b ficio suo haberent, puram haurire libertatem.* Ita, multi dine utcumque placata, neque tamen illis se adjung te, Capitolium petierunt, tamquam Diis acturi g tias; illudque stipati manu gladiatorum occuparunt

Inde petunt Capitolium.

Eodemque alii quidam senatores veniunt.

LXIII. Clamabat tum Cicero, *senatum in Capitol a praetoribus vocari oportere.* quod profecto si foret ctum, longe aliter, atque accidit, constitui respu ca potuisset. Venerant tamen in Capitolium, adves rascente die, Favonius, Aquinius, Murcus, Patisc sed et Dolabella, jam consul: quippe fasces atque signia consularia statim corripuerat: quamquam n jure facere videretur, substituendus in locum pr cti: sed ille profectum interpretabatur, qui esse ea caussa, ut amplius proficisci non posset. Postri foro venali turba repleto, quam per amicos Ca comparaverat, jactatae voces sunt, non probant factum; sed pacem et concordiam postulantium: q res, nisi ignosceretur interfectoribus, obtineri poterat.

L. Cinna in Caesarem invehitur.

LXIV. Haec agentibus commodum L. Corne Cinna praetor supervenit. Is, neque adfinitatis, que beneficiorum memor, acta Caesaris acerba ora ne pro rostris insectatus est, insignibus etiam m stratus abjectis, *quae sibi data contra leges a tyranno* d bat: auctorque erat populo deducendi libertatis ctores a Capitolio, praemiisque et honoribus orna Neque tamen adhuc ultra priores voces incaluit r titudo, Caesaris ante oculos obversante adhuc m state, et incerto rerum exitu. Sed, ubi Dolab cum lictoribus adfuit, atque haud dissimilia loqu

---

Cap. LXII. Cic. Phil. 2, 11. Plut. Caes. Appian. Cic Fam. 12, 14. Plut. Appian. Dio. Plut. Bruto. Dio. App Vell. 2, 58. Liv. Epit. Cap. LXIII. Cic. ad Att. 14, 10. pian. Dio. Vell. Appian. Euseb. Chr. Dio. Appian. (LXIV. Val. Max. 9, 9. Sueton. Caes. 85. Appian.

t, *eumque natalem urbis habendum* dixit, *quo, tyranno interfecto, libertas esset restituta*, crevit fiducia animis, eperuntque postulare, *uti devocarentur a Capitolio patriae liberatores.* U. c. 708. A. C. 44.

LXV. Atque illi, Dolabellae accessione gaudentes, ctosque rati ducem idoneum, quem Antonio vindire caedem volenti opponerent, juventa promptum, bilitate validum, non tamen descenderunt universi. ssius tantum atque Brutus, progressi in concionem, facto suo loquuti sunt confidenter et magnifice, muo se laudantes, et sociorum praedicantes operam; Bruti maxime, qui gladiatores in tempore praebuist. *Debere populum Romanum induere majorum animos, qui rimam licet potestatem regum, simul ad tyrannidem inclire coepisset, aboleverint. Revocari oportere Sex. Pompeum, cum tyranni legatis dimicantem in Hispania; Caesetiume et Marullum, abrogata potestate, exsules.* His dictis erum in Capitolium se receperunt, parum credentes raesenti multitudini, quod honestior populi pars abrat. *Cassius et Brutus concionantur.*

LXVI. Hactenus tamen erat profectum, ut necesriis eorum amicisque concederetur in Capitolium ditus. Ex horum numero consulares nonnullos mierunt ad Antonium et Lepidum, qui aliquoties iveunt rediveruntque, donec certius aliquod responsum btineretur. Caussa dubitandi ex eo, quod vindicare nortem Caesaris erat his animus: sed consensum senatus, et maxime D. Bruti potentiam, cum exercitu eterano Galliam obtinentis, verebantur. Tandem, lum earum copiarum corrumpendarum occasionem anciscerentur, paullo liberalius respondendum rati, *ihil ex privato odio agi placere*, responderunt; *sed cogi enatum, et ad eum referri de praesentibus, idque obtinere, uod Patres conscripti censuissent.* *Cum Antonio et Lepido per internuncios agunt.*

LXVII. Minime displicebat ea ratio conjuratis, qui le senatus animo sententiaque non dubitarent. Idcirto reliquo diei et per noctem deinde miserunt circum lomos, oratum, *ut patriae caussam suamque tueri singuli tque universi vellent.* Neque minor erat militum sollicitudo, quibus agros Caesar dederat aut promiserat: i quoque circumibant, miscentes cum precibus minas. denique nox ea nihilo tranquillior aut otiosior *Nox inquieta.*

Cap. LXV. Cic. ad Att. 15, 1. Appian. Plut. Bruto. Appian. Cap. LXVI. Cic. Phil. 2, 35. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. fuit, quam negotiosissimi dies esse consueverunt. Nam et Lepidus in foro tetendit cum militibus; et Antonius, hoc praesidio tutior, jubebat excubare magistratus, facibus accensis, et quasi de die sedere pro rostris per vicos. Ipse pecuniam commentariosque Caesaris deportari jussit in aedes suas: incertum suone consilio et proprii emolumenti caussa, an orante Calpurnia, ne per tumultum diriperentur.

LXVIII. Liberalibus luce prima convenire Patres in Telluris coeperunt. eo senatum indici placuerat, quod curia subjecta Capitolio, in quo gladiatores erant, tamquam obnoxia conjuratorum insidiis vitabatur. *Cinnae periculum.* Quum inter ceteros intrare Cinna vellet, resumptis insignibus, quae pridie projecerat; coorta est in eum, quae Caesaris necem aegre ferebat, populi manus, laceratumque maledictis et lapidibus adpetitum in domum quamdam coëgerunt confugere. neque hic finis erat periculi: ligna congesta sunt, et incendium paratum, ni Lepidus cum armatis adcurrens vim extremam arcuisset. Idem, ad omnes aditus positis custodiis, ingressum ceteris tutiorem praestitit. Sed tamen ab hoc initio Caesaris fautores receperunt animos, et, quum subinde plures eorum concurrerent, Cassianorum mercenariorum fractae ac debilitatae voces conticuerunt.

Senatus discordia. LXIX. Interim perstrepebat senatus mira vocum orationumque discordia, hoc intemperantius, quod libertas ex intervallo regustabatur. proximo enim quadriennio pleraque contra animi sui sententiam censuerant. Pleraque tamen pars, favens conjuratis, eos quoque jubebat arcessi: neque repugnabat Antonius, sciens non esse descensuros.

Diversae sententiae. LXX. De interfecto Caesare multa et diversa dicebantur, quum aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus esse videretur. pars, auctore Ti. Nerone, praemia decernebat interfectoribus: alii gratias agendas, omissis, quae ne ipsi quidem postularent, praemiis, erant, qui sufficere crederent impunitatem. Contra dicebatur, *rem esse commissam minime laudabilem, reipublicae tamen condonandam, ne novis vulneribus veteres civilium malorum cicatrices rescinderentur:* sed honores adimeban-

---

Cap. LXVII. Dio. Appian. Cap. LXVIII. Cic. ad Att. 14, 10. et 14. Dio. Appian. Cap. LXIX. Dio. Appian. Cap. LXX. Tac. Ann. 1, 8. Sueton. Tiber. 4. Appian.

tur, quos necessum erat cum Caesaris contumelia conjungi. Reclamabant alii, *majorem esse habendam superstitum rationem, quam mortui.* Et abripiebatur, quod forte a quodam adseveratum erat; *alterutrum esse necessarium, uti vel tamquam tyrannicidae praemia accipiant percussores; vel, tamquam in delicto deprehensi, veniam*: et postulare coeperunt, *referretur iterum de Caesare, qualem existimari oporteat: juratusque senatus censeret, gratia facta prioris sacramenti, quo se Caesaris salutem defensuros aut vindicaturos jurassent: id enim necessitate extortum.* U. c. 708. A. C. 44.

LXXI. Inter has contentiones Antonius, insidiose habitum animorum speculatus, quum coeptari rem videret ad multa, quae nollet, valituram, injiciendum celeriter impedimentum ratus, audientia postulata, *Priusquam*, inquit, *uti placere plerisque video, de Caesare sententiae dicantur; hoc equidem sciri considerarique refert, quod rem longe, quam putamus, latius egressuram molimur. Etenim, si tyrannus fuit Caesar, projici cadaver ejus insepultum convenit, et acta rescindi. Ceterum acta Caesaris, ut scitis omnes, nullam non terra marique partem imperii contingunt: quorum pleraque revocare, ne si decretum quidem certumque vobis foret, possemus: id quod paullo post apertius demonstrabo. In praesentia velim unum illud mihi consideretis, levius ceteris, et in potestate nostra haud dubie situm: ut ita demum ad cetera convellenda accingamini, quum hoc resciderītis. Quotquot ferme sumus senatus primores, profectos a Caesaris auctoritate magistratus et imperia aut gessimus, aut gerimus, aut gesturi paullo post videmur. De his fieri quid placet?* *Antonii oratio callida.*

LXXII. Sic commutata leviter quaestione, quum non jam de Caesare, sed de sua dignitate, intelligerent agi, velox animorum conversio facta, conclamatumque, *non esse, cur novis comitiis populo creetur molestia: praestare semel accepta retineri.* Prae ceteris tendebant, qui contra leges a Caesare producti, hujus condemnata memoria, nulla se videbant ratione tueri illius beneficia posse. quos inter consul Dolabella, quinque et viginti annorum juvenis, qui neque praeturam gessisset, et in summo esset Antonii odio, sibi haud leviter metuebat. *Celeriter convertit animos* *Acceptos a Caesare honores retinere cupientium.*

LXXIII. Idcirco voces audires stomachantium, *non contentos, si non pessimi, saltem insolentis facti fautores, con-*

Cap. LXXI. Dio. Plut. Bruto. Cic. Phil. 11, 1. Cap. LXXII. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. *ceſſa amicis venia; ſed etiam poſtulare, ut alii ſua dignitate careant, quo factum illorum illuſtrius videatur atque ornatius.* Sed bono hos animo jubebant eſſe alii: *neque enim hoc agi, ut beneficia, ſed ut auctor mutetur. eadem habituros eosdem, ſed jam populi ſuffragiis; idque ipſis etiam honeſtius fore.* Hoc ſermone permoti quidam continuo poſuerunt magiſtratus inſignia, tamquam paullo poſt majore cum dignitate recepturi: major tamen pars retinuit, rata ſemel omiſſam poteſtatem, quod in aliorum eſſet futura manibus, non eſſe, ſimul atque cuperent ipſi, redituram.

Antonius et Lepidus in forum deſcendunt. LXXIV. Inter haec evocati e ſenatu Antonius atque Lepidus oſtenderunt ſe multitudini, quae in foro innumerabilis conſtiterat. His in ſuperiore loco conſpectis, ingens ſublatus eſt clamor: quo vix ſedato, quidam, dubium an ſubornatus, exclamavit, *haberent rationem ſui, ne ſimilia atque Caeſar paterentur.* Ad haec Antonius, dimota leviter veſte, loricam oſtendit ſub ea, quo magis incitaret animos, ne conſulibus quidem inermibus tutum eſſe quidquam, credentium.

Antonii inſidioſior ſermo. LXXV. Ibi ſublatus eſt iterum a diverſis agminibus clamor, ultionem, aut pacem varie poſtulantium. Antonius, utriſque ſe venditans, *Pacem*, inquit, *ut habeatis, curabitur; utque ſit ea propria nobis et perpetua. quamquam id ſane difficile eſt apud hos animos, qui ne juris quidem jurandi religione retinentur. quid enim iſta cautio Caeſari profuit?* Deinde, verſus ad turbam vindictam poſtulantium, *Vos quidem*, inquit, *perſtatis in data ſemel fide. atque ego etiam ipſe accederem vobis, niſi conſul eſſem: cui non tam reſpiciendum eſt, quid ſua natura ſit aequum, quam quid eſſe videatur e republica, ut quidem ſenatui placet.*

Lepidi dicta. LXXVI. Quum fluctuare Antonius videretur, Lepidum poſtulare vindicem concio coepit: juſſitque in forum degredi, quo a pluribus dicta ejus acciperentur. Is igitur quum roſtra conſcendiſſet, diu tacitus flevit: deinde, *Hoc*, inquit, *loco tecum nudius-tertius conſtiti, Caeſar. nunc de morte tua hinc querendi imponitur neceſſitas! Vos vero, Quirites, quid poſtulatis?* Ibi quoque veterani Caeſaris *ultionem*, mercenarii Caſſii *pacem* adclamarunt.

Et reſponſa perplexa. LXXVII. At Lepidus his quidem: *Placet*, inquit: *ſed qualis iſta pax erit, et qualibus religionibus tuta? quandoquidem Caeſari juravimus, idque jusjurandum violatum eſt a nobis, qui principes eſſe ceterorum, qui jurarunt, dicimur.* Mox ultionem flagitantibus, *Caeſar*, inquit, *profecto ſa-*

rosanctus atque venerabilis nobis ereptus est. at senatus cun-ctatur metu, ne rempublicam laedat. Reclamarunt illi: *Tu igitur solus exsequere.* atque ille: *Vellem, et fas sit. sed nec ego solus, neque vobis etiam solis adjutoribus in tan-ta re quidquam aut velle, aut nolle debeo.* Perplexa respon-dentem acrius adgressi mercenarii, quod ambitiosissi-mum esse scirent, pontificem maximum facturos osten-derunt in Caesaris locum. Et accepit omen Lepidus, egitque gratias, memoresque promissi esse in loco jus-sit. Tum illis, audacius pacem suam urgentibus: *Cum impietate*, inquit, *et injustitia conjunctum negotium est: at-tamen, quae jusseritis, faciam.* hisque dictis in senatum se recepit. U. c. 708. A. C. 44.

LXXVIII. Ibi Dolabella toto tempore satagebat haud parum indecore, uti retinere magistratum lice-ret: regressus dudum Antonius cum voluptate et risu spectabat jactantem se inimicum; simul, ecquid in fo-ro novarum rerum oriretur, opperiens. Sed postquam et illo spectaculo satiatus est, et extra curiam nihil majoris tumultus motum, animadvertit eo descenden-dum esse necessario, uti percussoribus impunitas de-tur. sed, necessitatem tegens, et in maximi beneficii loco daturus incolumitatem, simul confirmaturus Cae-saris acta senatusconsulto, ad perficienda, quae ani-mo conceperat, ita coepit. ***Dolabellae cupiditas re-tinendi con-sulatum.***

LXXIX. *Quamdiu quidem de conjuratione disceptastis, Patres conscripti, ego sententiam meam non interposui. sed ubi, percussoribus omissis, Caesar oppugnari coeptus est, ex actis ejus omnibus unius tantummodo mentionem intuli, et ab ea sola difficultate tanto jam tempore vos explicare non po-tuistis. Neque sane mirandum. nam, si ponimus acceptos ab eo magistratus, periculum est, ne tot et tales viri nostra quo-que confessione indigni eis habeamur.* ***Antonii oratio.***

LXXX. *Quid si jam convertamus animos ad innumerabi-lia illa, quae vel audire labor sit, quae per civitates et na-tiones, et regna atque tetrarchias passim constituit Caesar? Quis enim est, ut ita dicam, ad occidentem ab oriente angulus, factorum Caesaris expers: quem ille non aut subegerit armis, aut beneficiis atque humanitate confirmarit? Cogitate igitur, ecquem existimetis aequo animo passurum, auferri sibi, quae acceperit a Caesare, ut non omnia protinus bellis ardeant? At nos in tantum abhorremus a bellis, nec injuria, ut haec sola multis caussa sit, cur impunitam Caesaris caedem esse patiamur. Infirmam enim et nimium vexatam armis rempublicam non ni-si quiete refoveri posse, omnes consciscimus atque consenti* ***Caesaris acta moveri non posse.***

U. c. 708. A. C. 44. *Neque Caesarem pro tyranno hari.*

LXXXI. *Sed reges et nationes, et unde longi metus, mitto. Quid vos suburbanam hanc Italiam creditis, Caesare condemnato? Scilicet veteranos ii iisdem armis et ordinibus in coloniis locatos, nihil m tus amittendorum, tyranno judicato Caesare, quae fi ta ab eo praemia, quum consul et dictator populi R beretur? Quid quod eorum sunt adhuc in urbe mul qui promissa exspectant et exigunt. Ne tamquam re tis ambigamus, admonere recentissimum factum po hominum sensus sit atque animus. Quae fuerit eorum xima nocte circa senatorum domus discursitatio, pl querelis paullo ante cognovimus. Omnes propemodu ti sumus, et amplissimus quisque frequentius et mina horum igitur ora oculosque raptabimus Caesaris co confectum contumeliis, quibus fas est tyrannorum liquias; et horum manibus non discerpemur? Sci ductu auspiciisque feroc mas illi devicerunt nation beneficio fortunas suas nes debere arbitrantur, per in summis magistratibus imperiisque viderunt; e adfectum ignominia patienter ferent?*

Tam bene de republica meritum.

LXXXII. *Quam urbanae porro plebis, quam tius indignationem fore credimus? immo quam ap pene dixerim et Deos et homines invidiam nostram? minia tanta notatum a nobis feret populi Romani m cipem, qui nostrum imperium terminavit oceano; se oceanum ignotas prius adjecit gentes? Quae vero j nostrorum inaequalitas et quam acriter notabitur, decernamus iis, qui consulem in curia, sacrosanctum loco, pontificem maximum sub oculis Deorum co hunc extrema dehonestemus infamia, qui propter e virtutem etiam apud hostes habetur venerabilis?*

Antonii, Planci, Ciceronis sententiae.

LXXXIII. *Quapropter ita censeo: Quum C. pro tyranno damnari nec fas sit, nec e republica, acta ejus et consulta omnia: interfectoresque incolum tentos esse, gratiasque hujus clementiae nomine habe re senatui: quandoquidem simul laudari factum eorum, nori Caesaris consuli non potest. Haec una est optima c quam omnes optamus, via. sic et veteranos metu, et so civitatem liberabimus.* In eamdem ferme sentent gnus orator Munatius Plancus, consul designa seruit: nisi quod pro percussoribus paullo lil

---

Cap. LXXXIII. Cic. Phil. 1, 1. et 13. Plut. Bruto. Fam. 10, 8.

nc deinde M. Tullius excepit, et, qua solebat, summa quentia disseruit, *omnem memoriam injuriarum oblivio- sempiterna delendam esse.* Sed et Graecum verbum irpavit *amnestiam*, Atheniensium factum commemo- s, *qui, post externa atque intestina mala tyrannidemque atam, hac una tantum ratione rempublicam constituissent.*

U. c. 708.
A. C. 44.

LXXXIV. Placatis per haec ferme animis et incli- is ad concordiam, fit senatusconsultum, *quaeri de e Caesaris non placere: acta rata esse.* additum est, *pro- utilitatem publicam*, quasi per se invalida fuissent; dentibus percussorum amicis, et concedente Anto- . Sed et illud expresserunt veteranorum centurio- tribunique, uti de praemiis suis atque coloniis ninatim referretur; hic etiam, quasi per metum, ente Antonio, et demonstrante, *quum praesidium se- is non habeat, nihil denegari posse armatis.* Inter haec iulantibus Patribus, *uti concordiae ineundae exemplum ules darent, quemadmodum et consilium dedissent*, depo- s inimicitiis in gratiam redierunt: et ex eo die An- ius collegam consulatus sui Dolabellam agnovit.

Caedes Caesaris impunita: acta rata.

LXXXV. Senatu dimisso, L. Pisonem circumstete- t quidam, ne tabulas testamenti Caesaris proferret, e palam sepeliret mortuum, rogitantes: ne forte d inde novarum rerum exoriretur. Negantem in- presserunt acrius, minas intendentes, si propter dissiparentur tantae opes, quas publicas esse o- teret, tyrannum fuisse Caesarem subinnuendo.

L. Pisonis contentio pro testamento et sepultura Caesaris.

LXXXVI. Igitur Piso consules altissima voce te- ur, Patres nondum digressos iterum cogi petiit. *enim sane magnam incidisse: quando ii, qui tyrannum essum esse pugnent, tot exoriantur pro uno tyranni. Se- i pontificem maximum vetant, et testamentum proferenti ntur, et bona interfecti publicare pergunt. belli vero bo- s, qui sibi ab eo tributa firma esse rataque postulant; et, suo jure decrevit de suis rebus, irrita esse jubent! Ne- hoc Brutus aut Cassius, sed ii nimirum faciunt, qui cae- illis auctores exstiterunt. Ceterum sepultura quidem Cae- in vestra potestate est, testamentum autem in mea: neque nissum fidei meae prodam, priusquam et me aliquis occide-*

---

p. LXXXIII. Dio. et Vell. 2, 58. et Cic. Phil. 1, 1. et Cic. et Caes. et Bruto, et Anton. Cap. LXXXIV. ian. Cic. ad Att. 14, 14. Cic. Phil. 1, 13. Dio. Cap. XV. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. *Patres utrumque ratum esse jubent.*

rit. His obteftationibus, et quia multi lucrum sperabant ex teftamento, facile inducti Patres, *et teftamentum profe ri a Pi,one debere, et ipfi Caefari funus publicum,* decreverunt.

M. Bruti concio ad populum.

LXXXVII. Haec quum vix acta prius, quam nunciata in Capitolium effent, Brutus et Caffius per internuncios excitarunt plebem; multisque eo concurrentibus, concionari Brutu [illegible] hanc sententiam coepit. *Qui vobiscum heri in foro [illegible] s, Quirites, iidem nunc hoc agimus loco, non tamquam [illegible] ylum confugientes, nihil enim peccavimus: neque tamquan [illegible] rcem, qui nos noftraque omnia vobis permittere non [illegible] s: fed periculo Cornelii Cinnae moniti, quem auda [illegible] orum improvifo eodemque indigno cafu pene confum [illegible] imus autem effe, quorum vocibus et fermone pro [illegible] que turbatoribus pacis traducamur: eoque v [illegible] ram quibus nos purgaremus, quemadmodum f [illegible] e ceteris etiam, quae ad rempublicam pertineam, vobiscum agi jus eft.*

Docet, fruftra se argui perfidiae ob Caesaris necem.

LXXXVIII. *Nos equidem C. Caefari, quum e Gallia exercitum contra rempublicam eduxiffet, eoque bello defenforem libertatis Cn. Pompejum, multosque deinde praeftantiffimos viros in Africa Hifpaniaque fuftuliffet, eoque nomine fuo capiti non fine cauffa metueret, fidem jurejurando dedimus, non fore praeteritarum injuriarum memores, in futurum omne tempus ferituros, neque dedimus fidem; neque, fi exegiffet, dediffemus. Quis enim, qui vere quidem fit Romani fanguinis, non mori, fi fieri poffet, millies malit? Hactenus igitur obligati Caefari fuimus. Idcirco, fiquidem Caefar poftea nihil contra libertatem noftram molitus eft, pejeravimus. fin vero neque magiftratus, neque provincias, nec exercitus, aut ullam reipublicae partem fenatui populoque Romano reddidit, fed fuo unius arbitrio conftituit omnia, Sulla deterior, qui tamen, aliquando fatiatus malis publicis, dominationem depofuit: quae non dicam fpecies, fed quae omnino fpes fuperfuit libertatis?*

Nec illum vere sacrosanctum fuisse.

LXXXIX. *Dicet aliquis, fuit quidem vindicandae vobis libertatis cauffa juftiffima: fed facrofanctum occidere non debuiftis. An igitur, fi aequum utrimque jus effet, aliquem gaudere fas eft beneficio legis, quam ipfe violarit prior? Sed et cauffa longe eft diffimilis. Caefetius et Marullus qua poteftate fuerunt? Nempe tribunitia, quam antiquiffimae leges, jurejurando majorum confirmatae, facrofanctam effe jufferunt. Sed hos in exfilium exegit Caefar indemnatos, quos, dum illa poteftate fungebantur, ne in jus quidem vocare fas erat cu-*

t. Et illi tamen haud dubie sacrosancti. Caesar, quia U. c. 708.
't, quia coëgit armis ac terrore tot interfectorum civium, A. C. 44.
sanctus fuit. Voluntatem igitur suam vimque accuset,
dare ei hunc potuerunt honorem, tueri non potuerunt.

XC. *Sed forte semel ira elatus sic peccavit Caesar. In-* ***Caesarem multa peccasse iratum, et citra iram.***
a defensio! nec enim cuiquam sic licet esse irato, ut patria subvertat, tollat religiones, piaculo civitatem obliget. ne vera quidem esset. Quis enim Q. Metello tribuno ple- minitatus est mortem? Caesar profecto: nec ab ira tum rm, sed effracturus aerarium, et rapiendae publicae pe- ae caussa. Desinant igitur exprobrare nobis perjurium, neque obstrictos fuisse ulla religione adparet, quin, quod us, faceremus; nec eam, qua fuimus obstricti, ullo pacto sse. non enim praeteritorum maleficiorum a Caesare poe- exegimus, quae erant jurejurando remissae: sed importu- tyrannum, nec dominationem nisi cum vita positurum, a, quae postea peccarat peccaturusque erat innumerabilia, icibus oppressae civitatis depulimus.

XCI. *Taceo jam plerisque videri, ne jusjurandum quidem* ***Jusjurandum tyranno datum an servandum?***
nno datum servari oportere: quod cum eo nullum esse t commercium vel humanitatis vel religionis, qui divina e humana omnia pervertit. Quod igitur, ajunt, postea riemus jusjurandum satis firmum atque efficax ad certae lisque pacis fiduciam? Quid enim jurejurando opus est nihil ter civilia cupientibus? quando patres nostri majoresque aliqua caussa jurarunt? non enim habebant opus: et inusi- n hanc cautionem novissimus demum tyrannorum excogita- timor. Licet igitur sane res tota tollatur. etenim probis odestis supervacua est haec cura; regnum adfectantibus in- a et vana. Nec enim tu, Capitoline Jupiter, siris, ue ceteri Dii, liberae civitatis tamdiu custodes atque prae- , uti hic populus regem umquam vel juratus ferat! Neque itet ista hoc quoque tempore profiteri, quo nondum satis et, quid aut patriae futurum sit, aut nobis. sed et profi- mur indesinenter, neque ullo tempore potiores privatas ra- es publicis habebimus.

XCII. *Cujus quidem rei putamus evidentissimum modo do-* ***Se et socios ait privata posthabere publicis.***
entum edidisse. Quum enim liceret securis honoribus frui, ire in liberata patria, si quidem ita cordi fuisset Diis, m in oppressa magistratum gerere, maluimus. Sed adver- i satis intelligunt, de jure sibi minime aequam nobiscum eptationem esse. ad alias confugiunt artes, et maxime quae- t invidiam nobis facere apud veteranos. quo ex genere si adestis, quaeso vos, significate.

U. c. 708. A. C. 44. *Veteranos adloquitur.*

XCIII. Significantibus multis, *Bonum factum*, inquit, *quod inter alios cives hic quoque numerus veteranorum venit. ad vos igitur orationem converto, vosque, ficuti cum ceteris civibus omnia vobis patriae communia beneficia funt, ita amorem quoque et adfectum communicetis, hortor. Vos ab initio non Caefar delegit, nec enim potuit; fed respublica vos dedit Caefari, quibuscum populi Romani hoftes coërceret. Juftis illis et legitimis bellis meruiftis certe praemia, et iniquus fit, qui adimat. Deinde contra voluntatem veftram, fed quafi facramento devinctos, adverfus patriam et defenfores patriae duxit. quibus ex bellis, fi haec vobis fola bellata effent, petere praemia vos etiam ipfos, opinor, puderet: fed Gallici funt et Britannici labores, quorum vobis laudem atque merita neque tempus ullum, nec invidia abrogabit.*

Praemia pollicetur ad morem majorum.

XCIV. *Sed neque vos averfabimini pro his praemia, qualia majores noftri concedere confueverunt. Illos enim novimus fociorum aut aliorum innocentium poffeffiones non adtigiffe: ne hoftibus quidem fuperatis totum eripuiffe agrum; fed, parte adempta, deduxiffe colonos, ut in officio victi continerentur. Quod fi forte anguftior, quam pro numero colonorum, ager erat, dividebatur publicus, aut a volentibus emebatur pecunia. Hac quidem ratione, quum vis imperii penes populum effet, fine querela cujusquam in colonias deducebamini.*

Nam Caesarianum malum esse.

XCV. *Nuper demum L. Sulla, et poftea Caefar, patriam, tamquam hoftilem urbem armis captam, armis retinere neceffum habuerunt. Itaque, fatellitum et cuftodum egentes, neque miffionem vobis dare voluerunt, neque publicum faltem agrum dividere; fed neque pretium qualiscumque folatii cauffa numerare poffefforibus, quamquam abundabant pecunia ex vectigalibus publicis et hafta: verum Italiam omnis expertem delicti praedonum more fpoliarunt agro, focis, aris, fepulcris, quae nec externis ademimus jufto bello fubactis, decimis tantummodo frugum contenti. Sic igitur veftrorum civium bona vobis divifa funt: eorum, inquam, qui Caefaris ipfius aufpicio, vobis commilitonibus, bello Gallico tulerant arma; qui vos proficifcentes in expeditionem deduxerant; qui pro incolumitate veftra atque victoria vota fecerant.*

Qui vos illigare studuerit sceleribus et metu.

XCVI. *Et deducti quidem eftis fub fignis, denfisque ordinibus, ut adpareret, non ad quietem vos, fed in aciem, venire; paratos ad inferendam injuriam, neque ab aliorum infidiis tutos. neque enim fieri poteft, ut, quibus agri fui per vim ablati funt, eos diutius, quam neceffum fit, penes injuftos poffeffores effe patiantur. Unde liquido adparet, quo*

consilio sit hoc a tyrannis factum. non enim profecto, vos uti agros haberetis, (dari enim aliunde citra injuriam poterant) sed ut, vos intelligentes multis esse odio, fidi defensores essetis ejus imperii, cujus auctoritate vestrae possessiones defenderentur. Hoc enim unum satellitibus adversus dominantes est fidei vinculum, ut contracta ex communibus delictis pericula communi etiam Marte operaque propulsent. U. c. 708. A. C. 44.

XCVII. *Videte igitur, quid inter illos nosque intersit. Illi, quorum acta valere contra justitiam utilitas vincit, effecerunt, ut alii vobis suspecti, vos aliis invisi essetis. Nos, quibus, qui nunc sunt in republica, principes incolumitatem dicunt clementiae et misericordiae caussa concedere, hoc agimus, ut eorumdem omnium non modo secura vobis, sed etiam tuta, sit possessio. Fallimini, si vestris armis fiditis, et omnia putatis esse in praesenti potentia. tempus varie versat res humanas, et occasionem saepe praebet infirmioribus adversus robustissimos. Pereant, qui morem tam illiberalem reduxerunt in vitam, quique inductum retinent, ut potentiori quidlibet liceat! et profecto perierunt. Etiam crocodilum, tam et validam et astutam belluam, contemptum animalculum ichneumon dormientem interimit. ne quis tantis viribus tantaque vigilantia sit praedo, quin saepe non aliorum modo praedonum insidiis pateat, sed eorum etiam, quos spoliavit. Nisi jure et amicitia nos nostraque muniamus, nihil nobis umquam certum aut quietum erit.*

Sua et Caesaris beneficia comparat.

Jus et amicitia unum vinculum securitatis.

XCVIII. *Nos igitur, qui pro communi libertate facinus pulcherrimum soli fecimus, primos adlaborare convenit, uti recuperatum munus ad omnes ex aequo cives communi laetitia fructuque perveniat. Igitur, et quae accepistis, confirmamus, et, quo vobis propria sit ac justa possessio, quamprimum per reipublicae necessitates poterit, enixe dabimus operam, ut prioribus dominis pretium ex aerario solvatur. Ita nobis atque reipublicae praesentia, quae testamur, numina, quidquid optimo proposito fecimus, bene evenire jubeant.*

XCIX. Haec oratio valde mitigavit animos: praesertim ubi, missis etiam in forum tabulis, eadem scripto polliciti sunt. jamque unus omnium sensus erat, *fortissimos et reipublicae amantissimos viros dignitati suae restitui oportere.* Sed invitantibus ad descendendum Bruti Cassiusque responderunt, *facturos, simul tuto possent.* Igitur obsides in Capitolium mitti placuit: missique

Brutus et Cassius invitantur ad descendendum de Capitolio.

Cap. XCVII. Solin. c. 35. Cap. XCIX. Appian. Dio. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. parvulus Antonii filius cum M. Lepidi liberis. Lepido ulcisci Caesarem animus fuerat. sed destitutus a militibus, otium et concordiam spectantibus, nihil audebat: et suadebat Antonius, praesentibus adquiesceret, ipse minime cupidus pacis; sed ne Lepidus armatus, se infirmo, unus omnia posset.

Comiter excipiuntur ab Antonio et Lepido.

C. Descendentibus e Capitolio adplausum atque adclamatum est: et, consulibus nescio quid incipientibus dicere, postulatum, *uti prius dextras darent invicem atque reconciliarentur.* Inde metus incessit consules, ne paullo post percussorum factio majores, quam ipsi, vires obtineret. Salutarunt tamen omnes invicem, complexique sunt comiter: et ab Antonio Cassius, a Lepido adfine Brutus ad coenam invitati. ceteros etiam, ut cuique familiaritas aut necessitudo erat, alii senatores exceperunt. Ibi Cassium, inter convivalium sermonum simplicitatem interrogatum ab Antonio, *num adhuc pugionem haberet sub ala?* respondisse ferunt, *Et acutissimum quidem, si et tu adfectas tyrannidem.* Postridie, simul atque illuxit, senatus est habitus, praesentesque Brutus et Cassius ceterique laudati sunt, iisque provinciae decretae, quas eis Caesar ex praetura destinaverat, Macedonia et Syria. sed et Asia Trebonio, Bithynia Cimbro decreta. Galliam Cisalpinam D. Brutus ex destinatione Caesaris retinuit.

Sepultura Caesaris novam tempestatem excitat.

CI. Hactenus omnia satis composita atque serena adparuerunt. sed celeriter, unde non exspectabatur, mota tempestas novis turbinibus atque procellis inhorruit. De testamento itemque sepultura Caesaris agebatur. Cassius utrique repugnabat vehementissime, ratus, quod res erat, perisse caussam, siquidem ille funere elatus esset; et L. Pisonis atque L. Caesaris sententiam laudabat; qui nuper, quum eadem de re quaereretur, quamquam alter socer defuncti, alter gentilis esset, funus fieri vetuissent: si tamen ea Pisonis sententia fuit. Ceterum Brutus, ingenio mitis et moderatus, utrumque permisit.

Ejus testamentum.

CII. Testamentum igitur adlatum, quod proximis Idibus Septembribus in Labicano suo fecerat, demandave-

Cap. XCIX. Cic. Phil. 1, 13. et 2, 36. Vell. 2, 58. Plut. Anton. et Bruto. Dio. Cap. C. Appian. Plut. Bruto. Dio. Plut. Bruto. Appian. Civil. l. 3. Plut. Cap. CI. Cic. ad Att. 14, 10. et 14. Lactant. 1, 15. Plut. Cap. CII. Sueton. Caes. 83.

potiſſimum consilio occisum fuiſſe, quem tanto- dilexiſſet. Ut vero populo Romano hortos cir- Tiberim cum signis atque tabulis publice legatos perunt, et viritim ſeſtertios trecentos; lucri dul- ne convulsi et mutati, *Caeſarem injuſtiſſime pro ty- o vituperari*, exclamarunt, *quo nemo fuiſſet patriae ci- que amantior.*

CIII. Idcirco Caesaris corpus, in forum a Pisone um, magna multitudo cum armis circumdedit: po- mque pro roſtris eſt in aurata aede, ad effigiem pli Veneris Genitricis fabrefacta: intra quam le- eburneus erat, auro ac purpura ſtratus, quem iſtratus et honoribus functi intulerant; et ad caput acum cum praetexta, in qua fuerat occisus. In- um erat funus in campum Martium, ibique rogus ructus. Igitur praeferentibus munera, quia suf- urus dies non videbatur, praeceptum, *ut, omiſſo ne, quibus quisque vellet itineribus, eo deportaret.* Magna comploratio orta, querelaeque proruperunt, sena- onsulti quamquam recentis immemores.

Corpus in forum infer- tur.

CIV. Quam inclinationem populi ubi M. Antonius t, laudationis loco pronunciavit per praeconem atusconsultum, quo divinos ei humanosque hono- omnes decreverat. ipse perpauca a se verba ad- t: ut unumquodque ex senatusconsulto recitaba- augens extollensque ad miserationem et invidiam. m senatusconsulto *Pater patriae* adpellaretur, *En*, it, *pietatem, qua tractatus eſt hic patriae Pater.* Ad tionem *ſacroſancti, qui nemini violabilis, ſed et aliis ugio eſſe deberet*, exclamavit: *Enimvero non alius ad confugiens, ſed ipſe hic ſacroſanctus occiſus eſt. Quos profecto honores neque juſſit umquam, neque petiit. Nos illiberales, qui honores ejusmodi dedimus, ut volunt,*

Antonii se- ditiosae vo- ces.

---

ap. CII. Vell. 2, 59. Appian. Dio. Plut. Caes. Sueton. . Appian. Cap. CIII. Sueton. Appian. Cap. CIV. Sue- et Appian.

U. c. 708. A. C. 44. *indigno nec petenti. Quamquam vos, ô fidi cives, h[...] etiam mortuo habetis, honor ab hoc crimine satis* Praelecto deinde jurejurando, quo se pro sal[...] adstrinxerant omnes, exsecrabilemque esse ju[...] qui non vindicasset petitum insidiis; contentis[...] ce manuque ad Capitolium sublata, *Juravi, Jupiter Diique ceteri, et paratus eram ulcisci. sed, haec potius decerni e republica visum est Patribus, ut sint utilia.*

CV. Tumultuantibus ad haec verba senat[...] nec enim obscure petebantur, ad leniendam of[...] subjecit: *Sed oportet, Quirites, existimare, Deor[...] potius invidiam, quam mortalium factum fuisse: mag[...] praesentibus, quam praeteritis, esse sollicitos. mag[...] nos pericula circumstant, et, si iterum ad arma itur[...] reliqua nobilitas periit. Quod igitur superest, hunc [...] numero adscriptum destinata pompa deducamus, laude[...] masque debitas persolvendo.*

Et factum. CVI. Haec loquutus, veste raptim more f[...] cujusdam subducta, accinxit sese, lectumque s[...] aperiens et introspiciens multa querebatur. pos[...] sanguinolentam Caesaris vestem conto sublatam [...] cans, indignamque viri necem miseratus, po[...] veluti furore quodam inflammavit. Adcesserunt [...] de inter ludos ex poëtis adcommodatae ad hu[...] sum voces; mirificeque commovit animos illud [...] cuvio: *Men' servasse, ut essent, qui me perderent!* interfectorum plerique, quum fuissent in Pomp[...] partibus, Caesaris beneficio non vitam modo [...] nasque suas, sed etiam dignitatem, retinuerant[...]

Simulacrum Caesaris ex cera. CVII. Sic adfectos nova etiam species adje[...] saniores fecit. Corpus ipsum in lecto jacens c[...] ci non poterat. sed simulacrum, ex cera con[...] pari magnitudine, machina quadam extolli ex [...] lecto poterat, tria et viginti vulnera repraes[...] iisdem locis, quibus percussum corpus fuerat.

Corpus in foro crematur. CVIII. Ibi vero nemo se continuit amplius. [...] eum in Capitolini Jovis cella cremare destinaba[...] faces ingerebant curiae, in qua occisus fuer[...] corpus illaturi, nisi metu, ne una theatrum et [...]

Cap. CVI. Quintil. 6, 1. Plut. Anton. et Bruto. S[...] Appian. Cap. CVII. Appian. Cap. CVIII. Sueton. [...] Appian.

lerent, sacerdotes prohibuissent. quum repente duo idam, gladiis succincti, ac bina jacula gestantes, scenderunt lectum in foro, ubi regia quondam fue-: confestimque circumstantium turba cum subselliis bunalia, mensasque nummulariorum, et quidquid norum in foro erat, cum ipsa funeris pompa do-que conjecerunt in rogum. deinde tibicines et sce-i artifices vestem, quam, ex instrumento triumpha-funeris condecorandi caussa acceptam, induerant, derunt, injeceruntque flammae; et veterani arma, ibus exculti celebrabant funus, nonnulli coronas et-a et dona militaria; matronae insuper pleraeque amenta sua, quae gerebant, et liberorum bullas ue praetextas. Hac flamma domus L. Bellieni de-ravit: multaque et alia vicina foro aedificia corri-sset ignis, nisi milites restitissent, consulumque u quidam perditorum, qui dolo augebant incen-m, de rupe Tarpeja praecipitati essent. Nec ideo us plebs, adcensis e rogo facibus, ad domum torum et Cassii ceterorumque cucurrit, easque ugnavit, et vi rejecta minitata est, postridie cum is adfore. — U. c. 708. A. C. 44.

CIX. Sic saevienti forte se Helvius Cinna tulit iam, extremum officium persoluturus amico, quem in foro audiverat, quamquam valetudine infirma, proximae noctis dira quiete territus. Visus erat tari a Caesare, et, quum renueret, adrepta manu i. Erat multitudo infensissima Cinnae Cornelio, nuper graviter erat in Caesarem concionatus. Igi-audito, *Cinnam adesse*, tanto furore concitata est, rustra testantem, *sibi nihil commune cum illo praeter omen esse*, ferarum more discerperet, caputque prae-m hastae circa rogum ferret. Ea caussa fuit C. Ca-, qui et ipse tribunus plebis erat, libellum pro-endi, *sibi et Servilio Cascae parricidae cognomen idem*, rem longe diversam esse. Ob hunc tumultum edixe-consules, *ne quis arma ferret, militibus exceptis.* at-ita caedibus finis est impositus. — *Helvii Cinnae somnium et mors.*

CX. Interea reliquiae Caesaris a libertis in monu-tum illatae sunt: in loco busti populus aram exci- — *Populus memoriam Caesaris honorat.*

---

ap. CVIII. Sueton. Dio. Appian. Sueton. Plut. Caesar. Sueton. Cic. Phil. 2, 36. Dio. Appian. Sueton. Plut. ., etc. Appian. Cap. CIX. Sueton. Dio. Appian. Plut. . et Bruto. Val. Max. 9, 9. Dio. Cap. CX. Cic. Phil. 2.

R 2

U. c. 708. A. C. 44. tavit. columna quoque erecta est prope pedum ex marmore Numidico, inscriptumque, *Parent* et hic loci sacrificare, libare, vota susciper troversias quasdam interposito per Caesarem rando dirimere instituerunt.

Pseudo-Marii cujusdam audacia. CXI. Haec auctore quodam Amatio, hu sortis juvene, facta, sed qui, se C. Mario C. genitum ferens, apud turbatam et credulam plurimum posset. Nam et vivo adhuc Caesare daciae venerat, ut venienti in urbem Octa magno agmine, in quo et matronae quaeda necessariae Caesaris, ad Janiculum occurrer tempore adolescentulus ille magnum sane pr specimem edidit.

CXII. Magnopere instabant ei, qui cum venerant, ut eum pro cognatione, quae Ma familia Caesarum esset, complecteretur. dc

C. Octavii, post Augusti, in adolescentia prudentia. quid faceret, Octavius: admitteret, quem s Atia matre sua atque a matertera repudiari? igitur tanta stipatum manu testimonium ei ge rentium, et maximo favore hominum elatum me spernendam potentiam? Quippe coloniae norum complures, et municipia splendida, que fere omnia patronum adoptarunt: et pau quum reversus ex Hispania Caesar populum i suos admisisset, proximo intercolumnio prop aeque frequenter, atque Caesar, fuerat salutat dem lenibus verbis, *ad se minime pertinere ju tantis rebus*, respondit: *Caesarem uti rei Roman familiae suae, principem esse: hujus voluntatem sibi cepto fore. interim integra omnia servaturum.*

CXIII. Sed Caesar, comperto, Hierophilu men, artem veterinariam esse, nolente caus suscipere Cicerone, extra Italiam decreto r At is post necem ejus redierat, validaque m ctus metum, non interfectoribus modo, sed senatui, maximum injiciebat, de interficiendo silia agitare creditus.

Falsi Marii supplicium. CXIV. Igitur, legatione impetrata libera, urbe discedebant, alius alio: et, qui provi

Cap. CX. Appian. Dio. Sueton. Cap. CXI. Ap vil. l. 3. Liv. Epit. Nicol. Damasc. de Instit. Au CXII. Val. Max. 9, 15. Nicol. Damasc. Cap. CXIII. Cic. ad Att. 12, 49. Val. Max. Cap. CXIV. Cic. ad F

int a Caesare, proficiscebantur. Brutus autem et U. c. 708.
ius praetores deducendos in colonias veteranos A. C. 44.
bant, ne quid turbarum in urbe darent: id quo-
concedentes beneficii, uti portionem suam cui-
liceret vendere, quod lex ante vicesimum annum
admittebat. His quum insidiari falsus Marius di-
tur, ab Antonio raptus in carcerem, atque ibi in-
a caussa necatus est. Patres, consulis audaciam
ati, factum non improbarunt, quod, eo super-
, sollicitam plenamque metus vitam acturi vide-
tur.

CXV. Sed aerarium privatum, quod interfectori- *Pomponii*
constitui ab equitibus Romanis quidam excogita- *Attici gra-*
int, T. Pomponii Attici gravitate sublatum est. Is *vitas.*
n, equestris ordinis aetate et existimatione facile
ceps, quum adpellatus ea de re per C. Flavium,
ti familiarem, esset, respondit: *si quid Brutus de*
facultatibus uti voluisset, usurum, quantum eae pateren-
sed neque cum quoquam ea de re colloquuturum, neque
rum. Et valuit exemplum primarii viri, qui ne-
partium odio hoc faciebat, quarum principes ad-
bat; neque parcimonia, ultro plura collaturus,
n petebantur: sed quia viro bono discedendum a
one recta nusquam videbatur. At hujusmodi ho-
es interdum importuni sunt vetita molientibus:
ue dubium est, quin illa Attici tergiversatio Bru-
um caussam haud perfunctorie perculerit.

CXVI. Sed et in senatu per eosdem illos dies, *Praeclara*
onio referente, multa praeclare constituta: inter *senatuscon-*
e, *ne qua post Idus Martias immunitatis tabula, neve* *sulta.*
squam beneficii figeretur; et illud, omnium maxime
um libertati, *ut nomen dictaturae in perpetuum e repu-*
tolleretur; exsecrationibus additis in eorum capi-
qui mentionem ejus fecissent, quive magistratum
accepissent; praemiis quoque constitutis, si quis
um aliquem occidisset. Quum ob haec laudibus
ium Antonius in coelum efferretur, aemulatione
ensus Dolabella, per absentiam collegae, tumul-
tem subinde plebem acerrimis suppliciis repres-
liberos homines de saxo dejici jubens, servitia

---

p. CXIV. Dio. Appian. Civil. l. 3. Val. Max. Appian.
CXV. Corn. Nepos in vita Attici. Cap. CXVI. Cic.
1, 1. et 13. et 2, 36. Liv. Epit. Dio. Appian. Cic. Phil. 1,
ad Att. 14, 15. et 16.

Caesaris elogium.

CXVII. Hunc exitum vitae C. Caesar quagesimo aetatis anno habuit: vir Al haud immerito conferri solitus, max omnia, qui perficere, quod vellet, p serior, quod non voluit meliora, dubi utrum eum nasci, an vero non nasci, gis profuiſſet. Generis humani profe crudeliſſima; qui pugnis quinquaginta rum multo majorem partem sola ductus certavit, undecies centum et nonagi hoſtium occidiſſe fertur: non computa nitis millibus, quorum referri numeru

Cap. CXVI. Appian. Civil. 2. Sueton. C
Cap. CXVII. Suetonius. Plut. Caes. Appia
7, 25. Sen. Nat. Quaeſt. 5, 18. Plin. 7, 25.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI DECIMI SEPTIMI.

C. Octavius Romam ex Epiro venit, (eo enim illum Caesar praemiserat, bellum in Macedonia gesturus) ominibusque prosperis exceptus etiam nomen Caesaris *sumsit. In confusione rerum ac tumultu Lepidus pontificatum maximum intercepit. Sed M.*

Bellum in Macedonia gesturus] Florus 4, 2. extr. et Dio 45. princ. tantum bellum adversus *Parthos* memorant. Sueton. Caes. 44. et Aug. 8. adversus *Dacos* et *Parthos*. Vellej. 2, 59. et Appian. 2. Civ. 499. bellum *Geticum* et *Parthicum*. Si auctor Epitomes nomine *Macedoniae* Dacas quoque et Getas comprehendit, admodum late id sumsit. DUKERUS.

Omnibusque prosperis exceptus] Vet. lib. *ominibusque*. Ea vero *omina* quae fuerint, Obsequens [cap. 128.] et Dio lib. 45. [pag. 272.] et Vellejus [2, 59.] tradunt. Cum enim urbem intraret, solis orbis super caput ejus curvatus, rotundatusque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens conspectus eſt. SIGON. *omnibusque prospere exceptis* Boend. Norv. et primae edd. pro quo Frob. anno 1535. *ominibusque prospere exceptus*. Ejus loco Gryphius anno 1548. operarum, ut videtur, errore *omnibusque prosperis exceptus* edidit, sed *ominibusque* Sigonius emendavit; quem tamen proximi editores ante Gronovium audire neglexerunt. Sigonio consentiunt Leid. Voſſ. Lov. 2. et Exc. Pithoei. nisi quod eorum primus *exceptis* praeferat. *omībusque* eſt in Berg. Passim in Mſtis et edd. vett. commutantur *omen* et *omne*, ut etiam *omina* et *omnia*. Vide ad 5, 55, 2. 6, 39. 8. 23, 13, 4. 24, 16, 10. 29, 10, 8. 40, 5, 4. Carrion. ad Val. Flacc. 1, 231. et quae notantur ad Silii Ital. 9, 4. Mox *etiam* deeſt in Boend. et ed. Camp. quod *nomen* legit Berg. *et nomen* Leid. Voſſ. et Lov. 2. Vide ad 22, 47, 9.

In confusione rerum ac tumultu Lepidum pontificem maximum interemit] Ne hoc quidem quemquam alias legiſſe opinor, Lepidum pontificem maximum ab Octavio, ubi primum Apollonia rediit, interemtum; immo vero ne id quidem Epitomarum scriptor scripsit. Nam infra aït, M. Lepidum ab Octavio, abrogato triumviratus honore, vitam impetrasse. Eſt ergo locus mirum in modum vitiatus. Vetus liber veſtigia aliqua continet, quibus ad germanam lectionem pervenire valemus: sic, *in confusione rerum ac tumultuum Lepidum pontificem tum*

Antonius consul, quum inpotenter dominaret
gemque de permutatione provinciarum per vi
set, et Caesarem quoque, petentem, ut sibi
sus percussores avunculi adesset, magnis inju

maximum interfecit. Hinc ego: *in confusione rerum ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximum intercepit.* Confirmat hanc lectionem Vellejus, qui aït lib. 2. [cap. 63.] *Lepidus in locum C. Caesaris mortui pontifex maximus furto creatus.* SIGON. Rem narrat Dio lib. 44. extr. Adde Bosium de Pontif. Max. Romae vet. cap. 3. §. 5. DUKER. Lectio, quae in capite Scholii Sigonii exstat, superest in Leid. Boend. et Norv. *ac tumultum Lepidum pontificem maximum interfecit* legit Berg. *ac tumultuum Lepidum pontificem maximum interfecit* Voss. *ac tumultuum Lepidum pontificem tum maximum interfecit* Lov. 2. et Exc. Pithoei: Sigonium veram scripturam restituisse, loca veterum a viris doctis laudata probant. *interficere* et *intercipere*, sive *interfectus* et *interceptus* etiam alibi a librariis commutantur. V. ad 3, 30, 8. et Celeberr. Burm. ad Sueton. Claud. 1.

De permutatione provinciarum] Ita Gronov. anno 1665 edidit; eadem lectio superest in Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Priores praeferunt *de provinciarum permutatione*, quod servant Exc. Pithoei, et Norv. Paullo ante *et Antonius* Exc. Pithoei. *et M. Antonius* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Tum *legem quoque* ed. Camp. V. ad 5, 27, 1.

Tulisset per vim] Vet. lib. *per vim tulisset.* SIGON. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei. et ed. Camp.

Adversum avunculi
res] *Avunculi magni*
erat. Ita tamen etiam
[Aug. 10.] *Nihil conve*
quam necem avunculi
re. SIGON. Vinetus q
Epitom. de Caesar. ca
Caesar *major avuncul*
vocatur, e Paulo JCto
§. 15. D. de Gradib. ad
vunculum magnum
fuisse. Hoc ad cap. 1.
de Caesaribus, qui su
Victoris nomine circu
ab eo sumpsit Schottus
judicio usus pro eo,
ante legebatur, *adopti*
joris avunculi Caesari
tuit *magni avunculi*,
scriptori illi auctorem
fuisse dicit Suetonium
Aug. cap. 7. Caesarem
lum majorem Octavii v
tuisset etiam ex eodem
Sentent. 11. §. 4. et e
Major avunculus often
vunculum magnum av
jorem proaviae fratrem
tamen reprehensione
supersedere. Si Suetoni
situm fuisset gradus cogn
enumerare, et docere, q
que persona gradu ab a
sine dubio dixisset, Ca
fratrem Juliae, aviae,
aviae, Octavii, *avuncul*
gnum illius fuisse. Na
dibus numerandis neces
gradus numero, sic pers
minibus distingui. Sed
satus est in illo argume
tonius, unde intelligi p
communi usu loquendi
men illud non fuisse
tum, et eum, qui JCtis,
et nomina cognationum

-isset; *Caesar, et sibi, et reipublicae vires adver-s eum paraturus, deductos in colonias veteranos -citavit. Legiones quoque quarta et Martia signa Antonio ad Caesarem tulerunt. Deinde et com-*

-ntibus, *avunculus magnus* vulgo etiam *avunculum ma-rm* dictum fuisse. Ita enim -lejo quoque 2, 59. Caesar eft -*nculus major* Octavii, et -t. Claud. c. 3. Auguftus *avun-us major* Claudii, qui Clau-avunculus magnus, Antoniae -ri illius, Octavia, sorore Au-i, natae, avunculus erat. Et -uo magis credam, etiam eo -ueor, quod, ut hic ab aucto-Epitomes, ita etiam a Velle-d. et cap. 60. a Sueton. Aug. . 8. et 10. et ab Orosio 6, 18. -sar nec *magnus*, nec *major* -*nculus*, sed tantum *avuncu-* Octavii appellatur; et quod -oliaftes Persii, quem Cornu-vocant, ad Satyr. 6, 60. *ma-rm avunculum aviae fra-n* esse dicit. Si nominibus -nationum, quibus JCti in enu-randis gradibus alias perso-ab aliis distinguunt, num-m aliter in alio argumento -licuisset, ne ipsi quidem ap-ationem patris ad avum, et ad nepotem producere, nec scriptores fratres et sorores -liis, quam qui iisdem paren-s, aut alterutro eorum nati -nt, dicere potuissent. DUK. -sarem Octavii vel Augufti *a-culum* vocat etiam Suet. Aug. -et 94. Ceterum Gronov. an-1665. vulgari curavit *adver-percussores avunculi*, quod -bant Leid. Voff. Berg. et Lov. -*dversus avunculi percusso-* Boend. et ed. Camp. Vide ad -t. 47. Lectioni, quae antea -umferebatur, adhaerent Exc. -oei, et Norvic.

-lagnis injuriis affecit. Cae-, ut sibi et reipublicae vi-res contra eum] Melius conclu-ditur haec tota oratio in vet. lib. ita: *magnis injuriis affecisset, Caesar et sibi et reip.* SIGON. *magnis injuriis affectus est* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. et Boend. *affectus esset* Exc. Pithoei; quod pro *affecisset* librarii dederunt eodem errore, quo *reliquerant* pro *reliqua erant*, *admissae es-sent* pro *admisissent*, ac similia plura, de quibus vide ad 23, 29, 16. Dein *et sibi et reipublicae* Voff. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Insuper *adversus eum* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 57.

Deductos in colonias vetera-nos excitavit] *in colonia* Voff. Berg. Boend. et ed. Camp. *in co-loniam* Lov. 2. Malc. Praeterea *excivit* scribendum conjicit Ger. Voffius ad Vell. Paterc. 2, 61. quia pariter Vellejus ibi dicit: *Primumque a Calatia, mox a Casilino veteranos excivit pa-ternos.* Librarios ita saepe pec-casse, notavimus ad 23, 41, 2. Hic tamen codd. vulgatum ser-vant.

Signa ab Antonio ad Caesa-rem tulerunt] Suspicabar *trans-tulerunt*, ac *trans* fortassis pro-pter compendium scripturae hu-jus vocis periisse. Sed nihil mu-to. Vellejus 2, 61. *Sublatis si-gnis ad Caesarem se contule-runt.* DUK. *transtulerunt* scri-bendum exiftimat Crevierius. At libri nihil mutant.

Deinde plures saevitia] Vet. lib. *Deinde et complures.* SIG. Consentiunt Leid. Berg. et Exc. Pithoei. *Deinde complures* Lov. 2.

plures saevitia M. Antonii, passim in castri trucidati, quia et suspecti erant, ad Caesare sciverunt. D. Brutus, ut petenti Cisalpinam G Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu o vit. Praeterea discursus utriusque partis v ad accipiendas provincias, adparatusque bel tinet.

Trucidati, quia et suspecti erant, et ad Caesarem] Dele [ultimum] *et* ex vet. lib. SIG. Sigonius copulativam delet. Bene. Sed hoc amplius lege: *Deinde et complures saevitia M. Antonii, passim in castris suis trucidantis, qui suspecti erant, ad Caesarem desciverunt.* J.FR. GRON. *trucidat, quia et suspecti erant, et ad Caesarem desciverant* Leid. *trucida et suspecti erant, ad C desciverunt* Voss. Berg. Boend. et ed. Camp. *tr qui et suspecti erant, sarem desciverunt* Exc.

Discursus utriusque *Discursum* Voss. Berg. et Boend. Paullo ante *ercitu recuperavit* Leid

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXII.

IN LOCUM LIBRI CXVII. T. LIVII.

U. c. 708. A. C. 44. *Status reipublicae post Caesarem.*

I. Occiso Caesare, quum, immenso interfectorum errore, potius sublata recens respublica, quam restituta vetus esset, spe, metu, sollicitudine, rumoribus omnia miscebantur. Quibus dominatio lucro fuerat, adsertores ejus respicere, fovere, etiam incendere: quamquam id palam prae se ferebat nemo. Lepidus et Antonius amicos magis Caesaris, quam ultores, profitebantur, nec ipsi fidentes invicem, et nescii, quorsum evasura praesentia forent; si casus daret, non ausuri leviora, quam Caesar concupiverat. Percussores, facto suo laeti, Patrumque laudibus erecti, dum ad honestatem retulisse omnia videri volunt, negligentiores erant in comparandis ad fortuita praesidiis.

II. Senatus discors, et plerisque omnia alia, quam rempublicam, spectantibus, vindicatam ordini dignitatem gratulabatur magis, quam usurpare noverat: pars magna otium, alii privatas rationes spectare: nihil in plerisque gravitatis, nihil in reliquis potentiae esse. Milites magna Caesaris veneratione hunc unum anteferre omnibus; ceteros despicere: bellis civilibus contemnere senatum, odisse patriam, facere injurias, vim et arma minitari didicerant. Plebs, olim corrupta, seque et rempublicam venalem habere docta, rerum ceterarum aeque imperita ac negligens, turbulentis vocibus strepere. Pauci omnium ordinum boni praesentia mala deflere magis, quam emendare, poterant. Quidlibet tamen potius evenit, quam quod exspectabatur: ut neque respublica pristinum statum reciperaret, neque ulli horum, qui hominum opinione domini destinabantur, succederet.

U. c. 708. A. C. 44. C. Octavius in urbem properat.

III. C. Octavius civilium simul atque militarium artium studiis sextum jam mensem vacabat, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem jam grandem natu ex urbe secum Apolloniam Taulantiorum eduxerat, praemissus ab avunculo ad Geticum bellum. Circumcirca legiones erant collocatae, imperatorem exspectantes; quem, longinquos hostes cogitantem, interim domestica fraus absumpserat. Id ubi compertum est, pro atrocitate rei gravis orta consternatio, et ex proximis hibernis concursus tribunorum et centurionum ad Octavium fuit, suam militumque operam offerentium. nec spernendam Salvidienus et Agrippa judicabant, aequalium familiarissimi. Sed ipse, licet in puerilibus annis, eximia prudentia, nihil moliri, rerum atque animorum incomperto statu, certus, ad urbem properavit: matris insuper et Philippi vitrici literis confirmatus, quibus eadem placebant.

Brundisii honorifice excipitur a militibus.

IV. Igitur, trajecto Adriatico mari, Lupiam petiit, propinquum Brundisio oppidum, incertus adhuc, quemadmodum animati milites essent, qui eo praemissi a Caesare fuerant. Ibi de testamento Caesaris et adoptione sua, itemque populi ob interfectum Caesarem dolore factus certior, quamquam propinquis dissuadentibus, cernere hereditatem statuit: et praemissis, qui specularentur, numne aliquis ex percussorum numero, sibi quoque metuendus, Brundisii esset, postquam omnia tuta cognovit, eodem profectus est. Exiverunt obviam legiones, magnaque exceptum laetitia in oppidum deduxerunt.

Caesaris nomen adsciscit Octavius.

V. Hinc ille confirmatus, adire hereditatem, et nomen adsciscere Caesaris non distulit: hujusque favore paucos intra dies et firmam militum manum, et pecuniae vim haud spernendam adeptus est, confluentibus ad eum, qui profecturi Brundisio in Macedoniam fuerant, quique cum aere publico veniebant e transmarinis provinciis. Satis hinc munitus adversus vim apertam, sed ut in nova amicitia suspectans suos, cum frequenti comitatu proficisci coepit.

VI. Municipiorum non erat omnium idem favor: sed veteranorum ubique summa studia, vindictae se

Cap. III. Appian. Civil. l. 3. Sueton. Aug. 8. et 89. Plut. Bruto. Dio, l. 45. Vell. 2, 59. Appian. Sueton. Aug. 8. Vell. Appian. Cap. V. Dio. Jul. Obseq. Appian.



offerentium, incusantiumque negligentiam Antonii, qui sceleſtiſſimum facinus inultum sineret. Caesar, hos collaudans, opperiri tempora sua quietos jussit. Ita per Neapolitanos fines profectus, in villam Philippi vitrici, et cum eo ad Ciceronem in Cumano suo agentem venit. et facile consensum eſt inter hos, ut mutuam sibi operam pollicerentur: Caesar adolescens, militum ſtudio firmior, sed urbanae opis indigens, Patrumque favorem adjungere cupidus, quos Cicero unus omnium maxime facundia et auctoritate moderabatur; Ciceroni viciſſim adversus arma Antonii armis erat opus, quibus salutem suam defenderet. Interea enim et rixa ei cum Antonio inciderat, et multa facta in urbe erant, quae rerum totam faciem insigniter commutarent. U. c. 708. A. C. 44. *Ciceronis favorem sibi parat.*

VII. Quippe M. Antonius, ad quaelibet consilia perinde facilis, mire miscebat boni malique civis indicia: multa e republica, multa contra patriam factitando, et viciſſim his illisque carus aut invisus. Sed tum acri ſtudio partes tueri optimatium videbatur. Quippe *de revocando Sex. Pompejo* retulerat, *utque pro paternis ei bonis bis millies de publico daretur: utque maris imperium ei concederetur, quale pater habuiſſet.* Ob haec collaudatus a Cicerone et reliquis Patribus, quum infensam habere plebem videretur, auctoritate senatus armatum comparare praesidium coepit. quo initio reversus ad ingenium hunc delectum inſtituit, ut, numero militum atque genere formidolosus, senatum non jam pro Antonio, sed sibi, timere cogeret. Jam enim habebat ad sex millia: neque promiscue, sed ex iis, qui duxerant ordines, aut aliquo insigniori facinore clari erant, legebantur. Senatui metum fasso respondit, *dimiſſurum hos eſſe, ſimul atque populus conquieſſet.* *Antonius comparandae sibi potentiae ſtudet.*

VIII. Interim quum et commentarios Caesaris haberet domi, et scribam ejus Faberium sibi obsequentiſſimum, (nam et abiturus ad bellum Caesar multa ad Antonii arbitrium rejecerat) his ad ſtabiliendam suam potentiam abutebatur, quos volebat, ab exsilio revocans; regibus civitatibusque, sed et sui praesidii primoribus, beneficia dispensans; quosdam et in senatum *Ejus artes.*

Cap. VI. Cic. ad Att. 14, 10. 11. 12. Plut. Cic. Cap. VII. Appian. Dio. Vell. 2, 73. Appian. Cap. VIII. Plut. Anton. Dio, l. 44. Vell. 2, 60. Appian.

U. c. 708. A. C. 44.

recipiens: quarum rerum omnium invidia penes defunctum, gratia penes Antonium erat. Idem, ut M. Lepidum beneficio devinciret, regimen sacrorum, quod in illa confusione rerum ipse potuiſſet intercipere, illi dare ſtatuit. Sed id quo facilius consequeretur, lege lata sacerdotum comitia populo adempta transtulit ad pontifices. ita re in paucorum redacta poteſtatem, in ceteris quoque solennibus nihil ferme priſtini moris servans, quasi furtim paratis suffragiis M. Lepidum pontificem maximum renunciavit.

Percussorum ob haec sollicitudo.

IX. Hinc nova percuſſoribus sollicitudo. Igitur, miſſis ad amicos nunciis, D. Brutum, qui tres habebat legiones, intentum eſſe, Trebonium in Asia, Cimbrum in Bithynia, quantas poſſent, pecunias cogere jubebant. Ipsos consilii incertos diversae cauſſae tenebant. manerent in urbe? facere cum periculo viderentur. exirent? nondum tempus eundi in provincias venerat; et, si prius egrederentur, fugae similis futura erat profectio. Igitur senatus, salutem atque dignitatem virorum aequalibus ſtudiis conservare pronus, frumenti eis procurationem imposuit. Et, quia praetor urbanus Brutus erat, Antonio referente, legibus eſt solutus, *ſi ab urbe plus, quam decem dies, abſuiſſet.*

Dolabellae Syria cum bello Parthico decernitur.

X. At, his ex urbe digreſſis, Antonius moliri multa inſtituit, Syriam provinciam adpetens, deſtinatam Caſſio: deinde, quia sibi paratum eſſe adversarium Dolabellam sentiebat, eo vertit, ut huic persuaderet eam provinciam petere, suum auxilium pollicitus. Sic rogatione ad plebem lata, nec enim impetrari ab senatu potuiſſet, res confecta: fruſtra obnunciante tribuno plebis Asprenate, quem senatus subornaverat, sperans Antonium quoque, ut augurem, et Dolabellae nuper infensiſſimum, occasione oblata usurum. Sed ille, graviter correpto Asprenate, mitti tribus in suffragia juſſit. Cum provincia bellum quoque Parthicum datum, et legiones, quae ejus belli cauſſa praemiſſae in Macedoniam fuerant.

Antonio Macedonia.

XI. Dein Antonius Macedoniam provinciam petiit. Nec fuit difficile negotium, victis in Dolabellae caussa omnibus, quae obſtiterant. Ex his rebus adparuit, bona fide cum collega reditum in gratiam ab Antonio

---

Cap. VIII. Cic. paſſim in Phil. et Epiſt. ad Att. I. 14. Dio. l. 44. Appian. Dio. Cap. IX. Vell. 2, 63. Liv. Epit. Appian. Cic. ad Att. 15, 9. Cic. Phil. 2, 13. Cap. X. Appian.

ſſe, qui non modo Parthicum ei bellum demandanum curaſſet; sed et in illius gratiam exarmaſſet Macedoniam, quam ipse habiturus provinciam erat. Ut amen commutatae potius provinciae, quam ademptae, Pompejanis viderentur, senatus obtinuit pro Syria C. Caſſio Cyrenen, pro Macedonia M. Bruto Cretam ari. U. c. 708. A. C. 44.

XII. Haec Octavio nunciata sunt apud Tarracinam: uo magis sibi properandum in urbem judicavit: omiibusque prosperis exceptus eſt. Quum enim circier horam tertiam, ingenti circumfusus multitudine, uae officii cauſſa obviam erat effusa, Romam intraet, super caput ejus, circa solis orbem arcus fulgenbus ſtellis in speciem coronae micuit. ac subinde uliae, Caesaris filiae, monumentum in campo fulmie ictum. *C. Octavius ad urbem venit.*

XIII. Credo his quoque excitatum adolescentem, t magno animo negotium capeſſeret. Perseverabat nim dissuadere Attia, cui magna erat, non ut matri odo, sed ut severae diligentique educatrici, apud dolescentem auctoritas: et adcedebat cum Philippo itrico sororius Marcellus, minime contemnendis aducti rationibus, *quod ſucceſſurus erat in clariſſimi ejusdem nvidioſiſſimique nominis hereditatem, octodecim annorum adoeſcens, id temporis, quo tanti viri caedes impunita, percuſores in honore et imperiis eſſent, et his omnibus ſuſpectior Antonius, ſumma potentia parique ſuperbia; qui filium Caeſaris peregre advenientem non modo adire, ſed ne mittere quidem quemquam ſuorum voluiſſet.* *Et mater et propinqui dissuadent aditionem hereditatis Caesarianae.*

XIV. Contra haec omnia fixum certumque adolescenti fuit exequi deſtinata, neque Caesaris necem impunitam, aut se in minore fortuna pati: neque committere, ut, quo nomine dignus a Caesare judicatus fuiſſet, eo se indignum suo judicio ipse fateretur. Consilium prima fronte calidum et audax, poſtquam proceſſit, (ut ab eventu judicare homines solent) pro prudentiſſimo vulgatum eſt: visusque ille quolibet juvene promptius susceptum propositum, quolibet sene cautius eſſe exsequutus. *Nec persuadent.*

Cap. XI. Plut. Bruto. Cap. XII. Appian. Liv. Epit. Jul. Obseq. Vell. 2, 59. Plin. 2, 28. Sen. Nat. Quaeſt. 1, 2. Cap. XIII. Dio, l. 45. Sueton. Aug. 95. Sueton. Aug. 8. Appian. Auct. de cauſſ. corr. Eloq. c. 28. Nicol. Damasc. de Inſtit. Aug. Cap. XIV. Appian. Vell. 2, 60. Dio, l. 45.

U. c. 708. A. C. 44. *Ejus prudens moderatio.*

XV. Hoc tamen Attiae monitum non spr *inter initia temperaret animo, neque rueret, nisi r tis.* Idcirco, in itinere confluentem ad se tur tibus verbis ablegando, cum mediocri comitat sit ad urbem: et postea quoque nihil ostendi tum percussoribus; *nec ignorare, aequius esse, ut ad Antonium, adolescens ad virum, privatus ad con* Postridie, C. Antonio praetore adito, profe *hereditatem se Caesaris adire, suscipere nomen,* idq tum in acta publica.

Cum Antonio contentio.

XVI. Continenter deinde a foro perrexi Antonium consulem in Pompejanos hortos: n tim admissus, dissimulavit injuriam, placidoq miliari colloquio petiit auxilium adversus pe avunculi. deinde et mentionem interposuit nia, qua sibi opus ad legata ex testamento pat standa esset. Antonius, hac oratione vehem fensus, qui non modo depositum a Calpurni sestertium retinebat, sed insuper omnem, q vis esset, hereditatem lacerabat furtis, et in tia respondit durius, et postea quoque, lege tam de adoptione ferens, consulto extraxit n cunctis artibus: submisisse etiam tribunos pl ditus, qui vetarent.

XVII. His excitatus injuriis adjungere sibi statuit, apud quam magna Caesaris erat memo gnum odium Antonii, qui necem ejus vindicar posset, noluisset. Igitur in locum Helvii Cin bunatum dissimulanter ambire coepit, quamq tricius, necdum senator: et, per Ti. Canutiu num productus in concionem, ostendit, et populo pecuniam, et aliam ex sua liberalitate turum. Atque, hoc ut praestare posset, her paternam proscripsit atque vendidit, etiam coheredibus suis, ut portionem suam cedere Sed illa oratio simulque ludorum adparatus v spectus erat optimatibus, non ignaris, quor expedirentur. Nec ideo minus facti sunt Ven nitrici, Caesare Octaviano sumptus praebente

Cap. XV. Appian. Dio. Cic. ad Att. 15, 12. Appia XVI. Vell. Appian. Plut. Anton. et Apophth. Rom Flor. 4, 4. Appian. Dio. Cap. XVII. Sueton. Aug. Anton. Dio. Appian. Cic. ad Att. 15, 2. Plin. 2, 25. seq.

legio, quod, adhuc vivo dictatore institutum, metu aut negligentia supersedebat. Ab iisdem caussis ludi victoriae Caesaris facti non erant Palilibus. Et hos igitur edidit, Matio et Postumo curantibus: sellam tamen Caesaris auream et coronam gemmatam in theatro non posuit, Antonio et tribunis vetantibus. Nam et paullo antea Critonii cujusdam aedilitio munere sellam illaturo Antonius carcerem minatus est, ni rerum novarum desineret.

U. c. 708. A. C. 44. Ludos in honorem Caesaris institutos facit.

XVIII. Sed adolescens adversus hanc malignitatem ejus hominis, quo vel praecipuo adjutore se usurum speraverat, generosa fuit ad resistendum constantia. quae subinde, praeter humana praesidia, raris quibusdam et aptis ad omen trahi casibus confirmabatur. Inter quae cometen, per continuos aliquot dies spectatum, ipse his verbis prodidit: *His ipsis ludorum meorum diebus, sidus crinitum per septem dies in regione coeli, quae sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque et omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Caesaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est.* Sed et alii potius ad gloriam Caesaris juvenis pertinere existimabant: plerique magnarum esse calamitatum praenuncia. Sed Octavianus, statua sine certamine posita fidentior, et Julii mensis adpellandi confirmavit consuetudinem, ut etiam ab ipso Bruto in proscriptione ludorum suorum poneretur; aliosque insuper ludos, ob quamdam Caesaris victoriam decretos, fecit.

Augusti locus de cometa.

XIX. Et profecto mirari animum adolescentis convenit, qui tantas impensas tam alacriter faceret, quum Antonii malignitate et senatus varie premeretur. Nam timentes illi, ne paternis opibus instructus ad parem adspirare potentiam vellet, perquiri publicas pecunias, quae fuissent penes Caesarem, jusserunt. Sed et de agris frequentes movebantur controversiae, aliis

Senatus malignitas in Octavianum.

Cap. XVII. Appian. Dio. Sueton. Cic. ad Att. 15, 2. et ad Fam. 11, 27. et 28. Plut. Anton. Dio. Cap. XVIII. Appian. Plut. Sueton. Jul. Obseq. Dio. Plut. Caes. Plin. 2, 25. Sueton. Caes. c. 88. Ovid. Met. 15, 846. Jul. Obseq. Plin. Nummi veteres. Baeb. Macer apud Serv. ad Eclog. 9, 47. Tibull. 2, 5. Dio. Cap. XIX. Cic. ad Att. 16, 1. et 4. Dio. Appian.

U. c. 708. A. C. 44. alios repetentibus privatim, et in publicum proscriptorum atque exsulum fuissent.

Itemque Antonii. XX. Harum rerum judicia apud Antoniun aut collegam ejus Dolabellam, agebantur. qu et alii magistratus judicabant, Antonii praepol ctoritas, qui ne translatitium quidem adoles ulla in re sine pactione gravissimae mercedi tiebat. Quin et in coheredes ejus similes int tur minae, senatusque consultum proferentib Caesaris acta rata habebantur, respondit Ant *fuisse tempori datum, ut populo tumultuanti satisfie rum neque rebus suis carere aequum esse eos, quibus per injuriam essent, et mentem potius senatus, qu spectari oportere. Se tamen illorum portiones relict exegissent a Caesare, cujus lubricam aetatem nollet n bus ad suum reipublicaeque periculum concitari.* P igitur Q. Pedius et L. Pinarius partes suas runt ab Octaviano, quo interim periculo sub tur, mox usibus ejus libenter redditur.

...s ille ...itudi- ne animi superat. XXI. [illegible] tus benevolentia, toler mensos su... [illegible] ...um, omnibusque occa insignem animi magnitudinem ostendit. Quu pecuniam, quae ex auctione sua redigebatur, divisisset, et addici petentibus res suas minim juberet, quia et nummos festinabat colligere, pter metum judiciorum venditionem matura ipsa res ei magnam conciliavit hominum ben tiam, sortem optimi adolescentis serio miserai

Et studia plebis ad- quirit. XXII. Postquam autem et suum patrimoni quidquid aliunde fuerat consequutus, sed e Attiae Philippique vitrici possessiones, tum co sibi a Pedio et Pinario quadrantem Caesarian ditatis venum proposuit, ita concitatus est pl fectus, ut omnium ore patientia hujus et animi tudo concelebraretur, negarentque vulgo homin tius se laturos consulis insolentiam.

Ludi Bru- ti nomine e- diti. XXIII. Et certe studia vulgi ludis, qui sub pro Bruto edebantur, patuerunt. Receptum e ribus, ut Apollinares ludos urbanus praetor Sed, quia percussores Caesaris tuti esse in u poterant, vicem suam Brutus C. Antonio colle

Cap. XX. Sueton. Aug. 10. Appian. Cap. XXIII. 12. Cic. ad Att. 15, 10. 11. et 12.

demandavit, eique ludorum suorum adparatum transdidit. Et fuit is plane magnificus atque sumptuosus. nec ludi tantum proscripti, sed etiam postridie venatio. sperabant ea voluptate delinitam plebem aequiorem postea fore percussoribus. Et erant conducti, per quos initium clamoris nasceretur, *revocandos esse primarios viros populique amantissimos.* Et sequebatur miseratio, sensimque etiam reliqui spectatores jungebant vocem, mirifico omnium plausu: quum ingens multitudo plebis in theatrum irrupit, inhibuitque spectaculum, donec ista postulatio penitus exstingueretur. U. c. 708. A. C. 44.

Antonii artes ad retinendum exercitum Macedonicum.

XXIV. Inter haec, Dolabella propere in Syriam profecto, quia rumor erat, Cassium et Brutum de antiquis provinciis occupandis cogitare, M. Antonius respicere Macedonicas legiones coepit, numero et genere militum validas, multisque adjectis equitibus, et levi armatura. Per eosdem dies forte (an fraude illius?) percrebuit fama, Getas in Macedoniam irrumpere. De hac ad senatum referens, *interesse reipublicae,* dixit, *non deduci a Macedonia exercitum, qui et ipsius Caesaris destinatione prius Getis, quam Parthis, coërcendis comparatus esset. praeterea nihildum ex Parthis hostile nunciari.* Senatus mittendum prius ad res Macedoniae inspiciendas legatos censuit. nec exspectato eorum reditu, exercitum Antonio decreverunt, multa tum temporis senatui grata facienti. atque ille cum amicis Dolabellae pactus est, ut unam ei legionem mitteret, ceteras quinque retineret. Post haec reversi ex Macedonia nullos ibi fuisse Getas retulerunt: adjecto tamen in Antonii, ut putatur, gratiam, periculum esse, ne irruant, si ex Macedonia legiones deducantur.

Eumque reportandum in Italiam.

XXV. Quum haec obtinuisset, colorem reportandi in Italiam exercitus quaerens, quum ante diem Kalendas Junias senatus haberetur, permutari provincias petiit, *ut sibi Gallia, D. Bruto Macedonia decerneretur.* At vero senatus, intellecto consulis vaframento, induci non potuit: quidam etiam ex eo ordine privatim scripserunt ad Brutum, hortantes ne Antonio cederet. Igitur Antonius, Caesaris exemplo, confugit ad populum, ejusque scito provinciam Galliam obtinuit, Octaviani praecipue gratia adjutus, cum legionibus, quae

Cap. XXIII. Appian. Plut. Bruto. Cic. ad Att. 16, 4. Appian. Cic. Phil. 1, 15. 2, 13. et 10, 4. Appian. Cap. XXV. Cic. Phil. 1, 2. et ad Att. 14, 14. Vell. 2, 60. Appian. Dio.

ultra differri turbas, praesertim quia M.
crementa hujus aegerrime ferens, ad se
loquii caussa in tribunal adscendere, q
facere Caesare rerum potiente erat soli
per lictores, detrahique ex loco supe
Hinc immensae multitudinis irae. nec d
nus adcendere odia; forum vitans, se
celebriores partes urbis in excelsa loca
morem concionantis Antonium adcusabat

Et cum eo reditus in gratiam,

XXVII. Jamque ille et a tribunis cen
suis monebatur, *finem injuriarum faceret, f*
cujus beneficiis ua deberent omnia, vel sua c
tur. Et, quum ille commode respondiss
ctoribus congressi, post mutuas querelas
in gratiam, ut saepius redeundum esset
que, mentis alterius non nescius, arg
nondum venisse putabat; et animos, sati
cundia et suspicionibus exacerbatos, an
bant conquiescere; numquam defuturis
tiorum inter se inimicitias suam occasion
in pace negligendi turbari malint omnia
in numero propter praesentem necessitat

Non diuturnam.

XXVIII. Igitur non multi intercesseru
iterum impugnare Caesarem Antonius c
quam recenti beneficio Galliae provinc
Forte tribunus quidam plebis decesserat
cum Flaminium commendabat Caesar, p
sus, quod aetatem legitimam non habeba
lus, sensuum ejus non ignarus, ipsi tri
rebat. Unde simul et Patres et Antoni
pit; senatu percussoribus Caesaris time
sibi, si facultatem adeptus adolescens di

Ea indignatione plebis exceptum hoc edictum traditur, ut Antonius, desperato, posse obtineri, quod volebat, praesente tribunorum numero contentus, tollere comitia cogeretur. U. c. 708. A. C. 44.

XXIX. At Caesar, missis circa patris colonias certis hominibus, veteranos sollicitabat: idemque per alios agebat apud legiones, quae, cum Antonio iturae in Galliam, ex Macedonia modo reverterant. Tum quoque eorumdem tribunorum opera deponere simultates suas in Capitolio professi sunt. nequidquam. mox enim Antonius quosdam ex praesidio suo ad consilium amicorum adduxit, quos sibi Caesaris dolo parare insidias diceret. nam ad priorem metum somnio factus erat timidior: prima nocte, postquam reconciliati in Capitolio fuerant, dextram suam ardere fulminis ictu imaginatus. *Iterum reconciliantur, et iterum contendunt.*

XXX. Neque Caesaris adcipere purgationem voluit; quamquam insontem insimulare ficto crimine videretur. Qui tamen eo tempore prudentes et boni viri habebantur, et credebant factum, et probabant. Jam enim Octavianus per Ciceronem ad senatum se adplicare coeperat. Sed non admissus ab Antonio circa fores ejus expostulabat, se immo quotidianis insidiis peti; multaque in caput suum exsecratus, si merito argueretur, judices poscebat. Quum prodiret ad eum nemo, *ipsos se Antonii amicos judices ei ferre*, dixit: postremo abiens clara voce testatus est populum, *si quid sibi adcidisset, penes Antonium necis suae caussam fore.* Acerbioribus igitur, ut solent post reconciliationes, odiis ad comparanda sibi praesidia, eademque detrahenda inimico, uterque properabat. *Caesar, se purgare volens, ab Antonio non admittitur.*

XXXI. Antonius adliciendae plebi statuam Caesaris posuit in rostris, inscriptam, *PARENTI OPTIME MERITO:* deinde legem agrariam per Lucium fratrem promulgabat, Pomptinas paludes divisurus, quamlibet siccatae nondum erant. Ea lex per vim perlata: septemviri dividendis agris creati, quos inter et C. Antonius fuit, tum maxime praetor. Tres enim fratres eodem tempore totidem gerebant magistratus, magnum *Antonius plebem conciliat.*

Cap. XXIX. Plut. Anton. Cap. XXX. Appian. Vell. 2, 60. Cic. ad Fam. 12, 23. Senec. de Clem. 1, 9. Plut. Sueton. Aug. 10. Appian. Vell. Sueton. Appian. Cap. XXXI. Cic. ad Fam. 12, 3. Dio. Cic. Phil. 11, 6. et 5, 7. et ad Att. 15, 19. Plut. Dio.

U. c. 708. A. C. 44. ad quaelibet audenda robur. Et legis quidem iſtius tanta fuit apud dementem populum gratia, ut L. Antonio ſtatua equeſtris inaurata in foro poneretur, in qua inscriptum erat, *QUINQUE ET TRIGINTA TRIBUS PATRONO POPULI ROMANI.* sed et equites aliam posuerunt, item adscribentes, *PATRONO*; et aliam novo exemplo tribuni militum, qui in exercitibus Caesaris fuerant.

Casilinum coloniam deducit.

XXXII. Eo tempore Casilinum coloniam deduxit M. Antonius, quo Caesar paullo ante deduxerat; quum in eam coloniam, quae eſſet auspicato deducta, dum esset incolumis, novos adscribi colonos liceret, nova colonia non poſſet jure deduci. Sed Antonius, quidlibet honeſtum putans, quod firmandae potentiae esset, multa moliebatur cum fratribus. Provincias adimebant, aut dabant, aut prorogabant contra legem Juliam, qua nulla poterat eſſe publice utilior; tribunorum ad haec usi opera, quos Marcus pecunia suos fecerat.

Sex. Pompeji varia fortuna.

XXXIII. Interim et Sex. Pompejus, Antoniorum opera revocatus, exceſſit Hispania: in qua poſt fratris interitum copias haud contemnendas paraverat. Quum enim aliquamdiu in Lacetanis latuiſſet, latrocinio se tolerans, paullo poſt, pluribus ad eum ex Mundensi fuga coëuntibus, Pompejum ausus profiteri, Lacetanorum juventutem induxit, ut se in Baeticam sequeretur. Venit ad eum et ex Africa regulus Arabio, quem paterna ditione Bocchus atque Sitius expulerant. His auxiliis multas occupavit urbes: quarum deinde praesidio vim Carinatis elusit, cum majoribus copiis a Caesare miſſi. Poſtea cum succeſſore Carinatis Asinio Pollione praetorio bellum clariſſimum geſſit. Cartejae cum una legione receptus, Eboram deinde oppugnavit cepitque. Eadem die de morte Caesaris cognovit. inde ad sex legiones, quas in ulteriore provincia reliquerat, rediit: miſſis Romam ad consules literis, *ut ſibi ad larem ſuum liceret reverti: exercitus omnes dimitterentur.*

Pollionem Asinium vincit.

XXXIV. His deinde succeſſibus firmior, quum ad eum quotidie multi confluerent, Asinium mors Cae-

Cap. XXXI. Cic. Phil. 6, 5. Cap. XXXII. Cic. Phil. 2, 40. Dio. Cic. Phil. 1, 8. et 5, 3. Appian. Cap. XXXIII. Dio. Strabo, l. 3. p. 161. Dio. Appian. Civil. l. 4. Vell. 2, 73. Cic. ad Att. 15, 20. et 16, 4. Cap. XXXIV. Dio.

saris et sequutae illam turbae plurimum debilitarent, Carthaginem novam obsidere ausus est. At, quum per absentiam ejus premi socios suos a Pollione audisset, cum valida manu congressus, claram victoriam obtinuit, virtutem ejus plurimum adjuvante casu. Forte adciderat, ut, Asinio in fugam acto, pars tamen exercitus strenue repugnaret, ambiguam factura victoriam, nisi eodem tempore et paludamentum, quod inter fugiendum abjecerat Pollio, vidissent inter hostium manus, et Pollionem interfectum audissent. Ejus nominis errore, nam illustris eques duci cognominis ceciderat, simul conspectu vestis, tamquam amisso duce, exterriti cesserunt. U. c. 708. A. C. 44.

XXXV. Ab hoc tempore potens pollensque Pompejus omnem fere ulteriorem Hispaniam recepit, donec M. Lepidus, citeriori praefuturus, in proximam Galliam venit. Is auctoritate sua Pompejum adduxit ad pacem, effecitque, ut discederet ab armis, senatus illi septies millies, quantum ex bonis ejus paternis Caesar redegerat, et orae maritimae praefecturam daret. Quae res eo confici facilius potuit, quod salvis Caesaris actis fiebat. quippe Caesar extremo tempore cunctis, etiam quibus nondum ignovisset, sine exceptione pristina jura reddiderat: ut non novum ei dandum beneficium, sed confirmandum, quod dedisset Caesar, videretur. Adjuvitque Antonius, amicus et propinquus Lepidi, odio quoque Caesaris inimicum ejus paternum corroborans. Pompejus, deducto ex Hispania exercitu, concessit Massiliam, ut interim, quid in urbe fieret, specularetur. M. Lepido honores ab senatu habiti, statua equestris inaurata in rostris posita cum inscriptione praeclara: mox et triumphus absenti, rebus gestis non maximis, decretus. *Patriae per Lepidum et senatum restituitur.*

XXXVI. Interim ad vim et arma res spectare coepit, quum Antonium, consulatus viribus praevalidum, Octavianus, aetate et injuria favorabilis et adsumpto Caesaris nomine, oppugnaret. Idcirco Antonius ante diem septimum Idus Octobres Brundisium exivit, legionibus Macedonicis quatuor occursurus, ut pecunia sibi conciliatas ad urbem adduceret, magno timore civitatis. Contra Caesar in Campaniam excucurrit, *Antonii et Octaviani paratus ad bellum.*

Cap. XXXV. Cic. Phil. 5, 14. et 15. et 13, 4. et 5. Appian. Civil. l. 4. et Vell. 2, 73. Cic. Phil. 13, 5. Sueton. Caes. 75. Dio. Appian. Cic. Phil. 5, 15. et 13, 4. Cap. XXXVI. Dio. Flor. 4, 3. Cic. ad Fam. 12, 23. Dio. Appian.

U. c. 708. A. C. 44.

primumque a Calatia, mox a Casilino veteranos evocavit, infensos Antonio, qui novos colonos superinduxerat. Sed et pecuniae magnitudine excitabantur, quingenis donati denariis. Inde Capuam profectus, magna centuriata manu, Samnium petiit, Calibusque, et Teani, ceterisque municipiis, summo omnium favore exceptus, paucis diebus justum exercitum coëgit promptus adolescens. Inde consilio Ciceronis recurrens in urbem, ad decem millia hominum sub uno signo, neque omnes more militiae perarmatos, quasi praesidium suum, adduxit.

Canutius, adducto in urbem Octaviano,

XXXVII. Trepidabant urbani, hinc Caesarem, inde Antonium venire cum copiis. neutrius perspecta voluntas: et, quia nuper in Capitolio conciliatos viderant, ne haec ex compacto gererentur, metuebant. donec eos confirmavit Canutius tribunus plebis, profectus obviam Caesari, et, proposito ejus cognito, praedem se offerens reipublicae: introductoque adolescente, qui ad secundum lapidem juxta fanum Martis consederat, verba in hanc sententiam fecit, continua rabie lacerare Antonium solitus.

In Antonium invehitur.

XXXVIII. *Miro quodam fortunae ingenio reor in haec tempora, quibus rempublicam extraordinaria pericula circumstant, extraordinarium quoque praesidium adcessisse. quis enim tantum aut furorem hominum, aut benignitatem Deorum praescire atque praedicere potuisset? A consule patriam oppugnari publicis viribus, a privato defendi domesticis copiis! in illo nihil esse, quod non oderis, vituperes, timeas; in hoc omnia praeclara et salubria, pietatem, consilium, virtutem!*

Ejus rapinas coarguit.

XXXIX. *Cavete enim, quidquam existimetis aut perniciosius publice Antonio, aut Caesare salubrius posse cogitari. M. Antonium quis vestrûm non novit, tamquam digitos suos? ejus luxum, libidines, crudelitatem, rapinas quis ignorat? Nec repetam, quae coram toties objeci, vobis audientibus: ad praesentia tempora vos respicere jubeo, et magnitudinem periculi, quod vobis denunciat, diligenti aestimatione metiri. Homo, ex magnis opibus, per temporum miseriam subito paratis, deinde turpissime dilapidatis, repente egenus, post necem Caesaris abundare copiis coepit. Quaeritis unde? quamquam quid*

Cap. XXXVI. Cic. Phil. 3, 2. et 5, 8. Cic. ad Att. 16, 8. et 9. Vell. 2, 61. Appian. Sueton. Aug. 10. Cic. ad Att. 16, 8. Appian. Dio. Cap. XXXVII. Cic. ad Att. 16, 11. Tac. 1, Ann. 10. Cic. ad Att. 16, 8. Appian. Dio. Appian. Cap. XXXVIII. Vell. 2, 64. Cic. Phil. 2, 38.

opus est quaerere, quod scitis omnes? Quantum illi pecuniae nocte, quae mortem Caesaris est insequuta, Calpurniae timor dedit in manus? quantum creditis ex interpolatis commentariis Caesaris, ex innumerabilibus chirographis, redactum? qua nundinatione nullus umquam fuit quaestus copiosior. Regna, provinciae dantur, adimuntur, tanti videlicet, quanti redimere haec cupientium desideria paciscuntur. datur civitas aliis, aliis immunitas: restituuntur exsules, minime profecto gratis. Jam una rapina ad Opis septies millies sestertium sublatum nostis. Nunc etiam municipiis imperari audimus pecuniam. U. c. 708. A. C. 44.

XL. *Tantis instructus divitiis, maximo praeditus magistratu, provincia et legionibus auctus, quantum possit, videtis: quantum velit, nisi ipsi creditis, ego vobis neutiquam persuasero. Pauci admodum dies sunt, quum in concione vestra palam professus est, locum me apud eos quaerere, quibus, se salvo, in civitate locus esse non posset. quae de principibus senatus alio tempore dixerit, quos et auctores Caesarianae necis, et mearum actionum, aperte nominabat, meministis.* ***Consilia traducit.***

XLI. *Neque est, ut meo aut illorum periculo rem transigi posse putetis; nostro sanguine contentum Antonium fore, vostris facultatibus; vos vero si non honoratos apud eum, at certe tutos fore. Recordamini, quam ille vocem nuper admodum pro Castoris sedens jecerit, qua nulla sane potuit audiri crudelior, quum pro solita sua impudentia stultitiaque haud dissimulanter diceret,* nisi victorem, victurum esse neminem. *Quid potuit apertius? aut quibus aliis verbis bellum internecinum efficacius denunciaret?* ***Vocem ejus invidiose repetit.***

XLII. *Adversus hoc tam cruentum atque horribile monstrum, velut alter Hercules, Octavianus se opposuit, aetate puer, audacia prudentiaque nemini clarissimorum virorum postferendus. Quod fuit hujus adolescentis durissimo difficillimoque suo tempore consilium? quanta moderatio? quam sapienter domesticum vulnus, quam patienter inimicorum injurias tulit? Carere illum sicut hujus aetatis ardore, ita omnino animo, credidissemus, nisi praesenti documento palam ostenderet, neminem sibi hac quidem parte comparari posse.* ***Octavianum contra extollit,***

XLIII. *Tot illustres viri, summis usi honoribus, duces veteres, triumphales, indefensam rempublicam sinerent; nisi hic nobis subito exstitisset, qui, nullis instructus publicis praesidiis, paucos intra dies, quam eum proficisci ex urbe vidimus,* ***A virtute simul et modestia.***

Cap. XXXIX. Plut. Anton. Cic. Phil. 2. 36. 37. etc. Cic. Phil. 2, 37. et 5, 4. Cic. ad Att. 16, 8. Cap. XL. Cic. ad Fam. 12, 23. et 3. Cap. XLI. Cic. Phil. 3, 11. et 5, 8.

Caesar placeat, qui, sibi nihil, praeter quam ... tatem, petens, ceteros labores suscipit pr... bonorum aut imperii desiderio, sed leges et ... postulans.

Octaviani oratio ad populum.

XLIV. Haec atque talia quum Can... Octavianus verba facere ad populum ... riam patris invocans, et quae ille pr... spere, erga populum Romanum liber... inimicos clementer fecisset. Deind... suas modeste commendandas, quoni... commemorare res gestas nullas posse... cusavit Antonium, injurias suas publi... ab eo coarguens, quibus coactus exer... set. *Adesse veteranos patris sui, mente om... triam defendant, eique operam et obsequium ... que foret opus, et in praesentia contra Anto... Id unius ore omnes profiteri.* Sequutus ... dinis clamor, faustaeque in Octavian...

Eum destituunt veterani.

XLV. Ceterum non idem veterano... qui cum pugionibus veste tectis circu... citi enim, tamquam ad componendas ... tonii controversias, aut, si abnueret ... sarem tutaturi, aut etiam, si res ita ... sumpturi de percussoribus, aegre fer... sus Antonium, modo ducem suum, ... adhiberi. Igitur catervatim abire coe... lam indignati, pars arma sua non ad... tes, nec alienis perinde uti.

Sed mox revertuntur.

XLVI. Caesar, dissimulato dolore, ... imparatus, laudatos, quod se dedux... insuper donativo auctos, dimisit; ne...

ra cum agriculturae laboribus, et Caesaris inescati iberalitate, cito cum armis, tamquam ad illa petena digressi, ad eum reverterunt. Igitur, recepto anio, Etruriam percurrit, Ravennamque, et finitima oca, militibus Arretium convenire jussis. U. c. 708. A. C. 44.

XLVII. Dum haec a Caesare parantur, Antonius ad Iacedonicas legiones Brundisium venerat: acceptusue est gratanter ob spem donativi, quod tanto ubeus futurum sperabant, quanto esset Antonius Caere locupletior. nam domi ejus acervos strui pecuae, neque jam numerari, sed adpendi, aurum auerant. Deduxerunt tamen eum in tribunal silentio, iasi prius adcepturi rationem, quare ultionem occi Caesaris distulisset. Hoc aegre passus Antonius inepavit ingratos, *qui nullum laetitiae signum adventu suo erent, cujus beneficio pro Parthica expeditione Italiam habiri provinciam forent.* Deinde querelas addidit, *quod issos a protervo adolescentulo* (sic Caesarem adpellabat) *rruptores non protinus adduxissent. se tamen inventurum il: militibusque divisurum sestertios quadringenos.* Haec in -omittendo parcimonia quum a dedignantibus excea risu esset, ipse contra irasceretur, eo processit rocia militum, ut cum gravi convicio relinquerent ncionantem.

Antonium sui quoque relinquunt concionantem.

XLVIII. Tum ille desiliens, *Discetis*, inquit, *impera facere:* negotioque dato tribunis, ut seditiosi sistentur, sorte duxit decimum quemque, nec tamen in nes animadvertit. Sic tamen etiam multum caedis :-circiter trecenti supplicio adfecti traduntur, inquos et centuriones quidam, viri fortissimi, fuet: et, quod auget saevitiae speciem, sub oculis viae, quae virum sequuta ad exercitum fuerat, juati sunt. Irritatis per haec potius, quam perteractis, animis, Caesaris emissarii dolorem militum aulabant, libellos in castris proponendo, quibus lata superioris Caesaris memoria, et praedicata lialitate adolescentis, crudelitas et sordes Antonii stringerentur. Horum libellorum auctores conquiussos contubernia celaverunt; non praemiis, non enis, quae indicanti aut occultanti denunciabantur, tabiles.

Ille multos interficit.

Cap. XLVI. Dio. Appian. Cap. XLVII. Dio. Cic. Phil. 38. et 5, 4. Appian. Dio. et Appian. Cic. ad Att. 16, 8. p. XLVIII. Appian. Cic. Phil. 3, 2, et 4. 5, 8. Dio. Cic. ppian.

facturum, sed quo laetior adcessus suus legioni
addidit quidquam: ne cedere militibus ti
tur. denunciavit quin etiam, parendum
fore.

Romam venit.

L. Remotis deinde centurionibus, q
bat esse cupidiores Caesaris, alios prae
terque adpellatos milites diversis agmi
dum mare superum jussit Ariminum p
cum legione Alaudarum Romam superbo
ruit, equitibus in suburbio relictis, milit
ducens in urbem, et nocturnis armato
des suas custodiis.

Duae legiones eum deserunt.

LI. Sed, ubi, convocato senatu, Ca
saturus, effecturusque, ut hostis ille ju
Capitolium adscendit, in aditu curiae nu
delatum est, legionem Martiam, cujus m
nes interfecti fuerant, sublatis signis,
sisse, in urbem opportunam et munit
haec subsistit cogitabundus, en aliud
quartam legionem, duce L. Egnatulejo
Caesarem se transtulisse. qua re audita
territus, ut, abjecto de Caesare refer
senatusconsultum de supplicatione M. l
nenda per discessionem faceret, quo c
re senatum posset: (nec enim honoris
vocari Patres jusserat) supervacuis om
sus adversus tribunos plebis quosdam, c
pugnaturi fuerant. Sed ille L. Cassio
mortem, si in senatum venisset: D. Ca
natu vi et minis mortis expulerat: Ti. C
templo modo, sed etiam aditu Capitolii

LII. Sed ejusdem diei vespere sortitionem provin- U. c. 708.
arum ex arbitratu suo fecit. Cajo fratri Macedoniam, A. C. 44.
Calvisio Africam dedit: ceterorum plerique, pro- *Sortitionem*
ncias suas repudiando, nullam fuisse Antonii sorti- *provinciarum facit.*
nem judicaverunt. Ipse, neque votis nuncupatis, que sacrificiis solennibus factis, ante lucem palutus ita profectus est ex urbe, ut templa, forum, ocrsum hominum, diem pene ipsum vitaret, in Galm properans. Sed prius Albam ire statuit, ad recandas, si posset, legiones: inde rejectus Tibur ad teros milites rediit, advocataque concione, jurare ëgit omnes, se non esse deserturos.

LIII. Inter haec magnus exstitit in urbe timor, *In ejus verba juratur.*
rtatimque venerunt Tibur Patres propemodum unirsi, equitum pars maxima, et ex ipsa plebe honeſsimus quisque: videntesque jurari in verba Antonii militibus et veteranis, quorum magnus sane numes ad veterem ducem recurrebat, ipsi quoque volens adstrinxerunt se jurejurando, benevolos fidosque Antonio semper fore: ut mirarentur homines, ubim illi Romani essent, qui paucis ante diebus, connante Caesare, M. Antonium conviciis foede proiderant. Igitur cum splendido satis comitatu Arinum venit, bona cum spe, fore, ut D. Brutus proer veterem amicitiam, sed magis odio metuque Caeris, provinciam sibi transdat. Sed longe alia Brumens fuit, quem exarmari percussorum nemo pabatur, in ejus copiis maxima spe reposita incolutatis. neque vero aut Caesarem metuebat, docte silantem Pompejanarum partium gratiam; aut crebat Antonio, quem, propter infinitam ambitionem, nnibus, qui aliquid posse viderentur, infidum atque liquum esse cognoverat.

LIV. At Caesaris animum anceps fatigabat delibe- *Caesaris anceps deliberatio.*
tio, quemadmodum utendum praesentibus foret. Perssores avunculi oderat, Antonium metuebat: atque os sciens ita vicissim erga se adfectos, saepe angetur, ne cum exercitu progressum ambo simul juns copiis invaderent. Sed, cognito, hos inter se mmissos esse serio, non dubitans acriorem ex duos prius opprimendum esse, Bruto auxilium ferre

Cap. LII. Cic. Phil. 3, 10. Cic. Phil. 5, 9. et 13, 9. et 3, . Appian. Cap. LIII. Dio. Cic. ad Fam. 11, 5. Dio. Tac. 1. n. 10. Dio.

U. c. 708. A. C. 44. non distulit: sublato Antonio, ab ejus segnitie haud perinde metuens.

M. Antonii vires. LV. Nec enim contemnendus erat imperator Antonius, et viribus haud spernendis nitebatur. Praeter recentem delectum tres habebat legiones Macedonicas; et veteranorum manum, senum quidem, sed in quibus duplo plus roboris, quam in tironibus, esset. Praeterea Lepidus et Asinius in Hispaniis, ille cum quatuor, Pollio cum duabus legionibus, et cum tribus in ulteriore Gallia L. Plancus, haud alieni a partibus videbantur.

Caesaris copiae. LVI. Caesar, praeter Martiam et quartam legiones, unam habebat tironum, veteranorum duas, sed suppletas ex novo delectu. His Albam convenire jussis, senatui scripsit, hujus auctoritatem maximi facere simulans, delatumque ab exercitu honorem, ut pro praetore imperium haberet, non accepit. Sed, quum duae legiones, quae ab Antonio discesserant, inter se ad simulacrum pugnae concurrissent, spectaculo delectatus, et oblata liberalitatis occasione, iterum quingenos denarios divisit: quina millia pollicitus, ubi, re ad proelium deducta, fortem fidelemque operam navavissent. Sic excitatis militibus suis, et sparsa largitionum fama, insequutus Antonium, in itinere equites, sagittarios, elephantos illius redegit in potestatem, minime repugnantes, quod Antonius Suessae, et passim in castris trucidando, qui ei suspecti erant, animos militum vehementer alienaverat.

Antonii et Bruti contentiones. LVII. Sed Antonius, missis ad Brutum codicillis, decedere jubebat provincia, quo et plebiscito gereret morem, et sibi parceret. Brutus contra senatusconsultum misit, quo ipsi data erat Gallia. Tum Antonius diem praestituit, intra quam nisi decessisset, pro hoste haberetur. Neque cessit Brutus, quominus nunciandum curaret, *debere Antonium sibi ipsi longiorem diem dicere, ne forte citius, quam vellet, ab senatu hostis judicaretur.*

Brutus, Mutina occupata, LVIII. Et poterat opprimere Bruti exercitum adhuc in castris agentem tanto potentior Antonius, sed urbes adire maluit. Ab his quum reciperetur, Brutus veritus, ne mox nulla pateret sibi, per simulatio-

Cap. LV. Appian. Cap. LVI. Cic. Phil. 5, 17. Dio. Cic. Phil. 4, 2. Liv. Epit. Cap. LVII. Appian.

:edendi profectus est Mutinam, validam urbem opulosam, eamque occupavit, et copiis Muti- milites suos alere, mactare pecudes, carnem- diuturnae obsidionis exspectationem sallere in- Habebat autem secum magnam gladiatorum linem, duas legiones veteranas, quibus olim rat, et unam tironum: sed omnes nuper firmos suas tuendas effecerat, ducto in Inalpinos ex- multisque castellis captis atque vastatis, et li- r donato milite. Igitur neque minis Antonii t, et Antonius, quum dimittere Brutum nol- proelium elicere non posset, circumvallare coepit. U. c. 708. A. C. 44. *Ab Antonio obsidetur.*

His rebus in urbe cognitis, redintegratus omnes Caesaris favor, deque ipsius et Bruti us in senatu actum. Provincia quoque Gallia quod Antonium non recepisset. Octaviano m Ciceronis sententia decretum; statua, Phi- Servius Serviliusque, ut ante justam aetatem rum honorum ei potestas fieret, censuerunt. tum consules, nam et Dolabella profectus in fuerat. ergo M. Servilius tribunus plebis ejus- legae, ante diem tertium decimum Kalendas is senatu convocato, proposuerunt edictum quo, *seque et exercitum provinciamque in potestate ore*, demonstrabat. Laeta igitur curia, et ma- ditante, senatusconsultum de praesidio factum, *'ansa, A. Hirtius, consules designati, dent operam, us Kalendis Januariis tuto haberi possit.* Interim, sortitione Antonii, placuit provincias manere is, qui obtinebant, neque tradi cuiquam, nisi natus.

Haec et ab aliis, sed imprimis a Cicerone, em die tertiam et quartam Philippicas habuit, decernebantur, qui, professis in Antonium multas hoc tempore orationes edidit, quibus ille status eximie depictus est. Nam ille ex propter filium, quem Athenas studiorum caus- niserat, in Graeciam suscepto, inde trajectu- Dolabellam, a quo se passus erat legari, subito *Ciceronis in Antonium actiones.*

VIII. Cic. ad Fam. 11, 4. Appian. Cap. LIX. Cic. 15. et 4, 2. et 4. Cic. ad Brut. ep. 15. Dio. Cic. 5. et ad Fam. 11, 6. Cic. Phil. 3, 15. Cic. ad Fam. t 25. Cap. LX. Cic. ad Att. 14, 16. et 15, 11.

U. c. 708. A. C. 44. erat reversus: austris reflantibus navigare vetitus, et auditis interim Octaviani successibus, novaque spe reipublicae recuperandae, alacrior.

Servilii Isaurici mors. LXI. Sub haec tempora P. Servilius Isauricus fatum explevit, magno vir natu: sed ad extremam usque aetatem sensibus integris, nec non nonaginta vitae annis infracta valetudine. Par erat et animi robur bene de republica sentienti et fortiter loquenti. quibus rebus ita nuper offenderat Antonium, ut in senatum tuto venire non posset. Unde et Canutio non diu post M. Antonius et C. Caesar objecerunt, *quod in capessenda republica consularis Isaurici sectam sequeretur.* quibus ille respondit; *malle Isaurici esse discipulum, quam Epidii calumniatoris.* id erat nomen crimenque rhetoris, quem illi audiverant.

Ejus auctoritas. LXII. Hujus viri quanta fuerit auctoritas, vel ut mores temporum noscantur, adnotabitur. Forte per forum incedens, quum testes in reum dari vidisset, loco testis constitit, praefatusque, *sibi nec hominem notum esse, qui caussam diceret, neque cur esset postulatus; at improbum sibi videri*, dixit, *propterea quod se, pedibus incedentem, nullo reverentiae signo edito, eques praeterisset.* Digna res visa judicibus, cur indicta caussa damnaretur.

Ostenta coelestia. LXIII. Eodem et sequente anno multa, ut solitum in principio magnarum calamitatum, prodigia nunciata. terrae motus in Alpibus et in Italia crebri, fulminata navalia, Jovisque Capitolini cella, quae fuit in fano Victoriae, aliaeque sacrae aedes et statuae. Tabulae aeneae ex delubris Fidei et Saturni turbine evulsae; ad Opis valvae aedis fractae. arbores exstirpatae, tecta convulsa. Fax coelo visa, quales Graeci bolidas vocant, ab ortu ad occidentem ferri. Trini soles adparuerunt: quorum unus quasi spicea corona cinctus micuit. et, postea paullatim unum in orbem sole redacto, multis mensibus prope ad exitum an-

Cap. LX. Cic. ad Att. 16, 7. et ad Brut. 15. et ad Fam. 11, 25. et Phil. 1, 3. et 4. Cap. LXI. Dio. Plut. Cic. Dio. Cic. Phil. 2, 5. Suidas in Ἀπίκιος Μάρκος. Cic. ad Fam. 12, 2. Sueton. de Claris Rhetor. c. 4. Cap. LXII. Dio. Val. Max. 8, 5. Cap. LXIII. Virgil. Georg. 1, 466. Jul. Obseq. Dio. Appian. Civil. l. 4. Jul. Obseq. Plin. 2, 26. et 31. Dio.

ida et pallens lux fuit, quasi continuo sideris U. c. 708.
. Id oſtentum mox adcommodarunt tempori- A. C. 44.
iumviros denunciatos, dictitantes, *quorum duo de-*
uiſſent, Caeſare ſuperſtite, cujus victoriam corona
umdata; ſpicarum figura frugum ubertatem notaſſet.
irsit. In Tiberis oſtio piscium magna vis, re-
aeſtu, in sicco eſt exposita. Padus etiam in-
in campos magno adcolentium damno, re-
que vim reliquit ingentem viperarum. Inse-
eſt peſtilentia vehemens per omnem Italiam.
m sonitus auditus in Germania de coelo cum
ibarum, virorumque clamoribus, et equorum
ntium ſtrepitu, quum tale nihil oculis cerne-

V. Voces humana majores ex lucis auditae. *Bos humana voce loquutus.*
simulacra hominum sub crepusculis visa: bos
andum humana voce proloquutus, *fruſtra ſe ut-*
on enim fruges paullo poſt, ſed homines defuturos.
recens natus loquutus eſt. amnes conſtiterunt.
iavit. effigies Deorum lacrimare et sudare; in
lam et sanguineus sudor adparuit. puteorum
sanguinem versa. lupi per fora urbium dis-
int. sereno coelo saepe fulguravit. Taurus,
n aede Veſtae immolatus eſſet, exsiluit. Car-
ibyllarum jactata, quibus finis reipublicae in-
aedictus eſſet. lapidibus multoties pluit.

V. Haec in communes valere calamitates cre- *Ciceroni et aliis oblata portenta.*
ed alia malum significare singulis. Ciceroni,
onsecrata ab eo pridie, quam in exsilium iret,
a vi turbinis dejecta et confracta eſt. Lepido,
nte domum ejus canum ululatus auditi, maxi-
omnium a ceteris dilaniatus eſt. Hoc minari
i maximo crediderunt. illud Antonii et Dola-
consulum alienationem a republica portendiſſe,
n aede Caſtorum ex eorum nominibus literas
n corvi advolantes roſtris exciderant. Sed
haec malorum praesagia propemodum sero ad-
int. Jam enim ea paſſim agebantur, ex quibus
ae neceſſario turbae erant, discurrentibus u-

LXIII. Euseb. Chr. Jul. Obseq. Tibull. 2, 5. Plut.
irg. Ovid. Metam. 15, 785. Dio. Jul. Obseq. etc.
IV. Euseb. Chr. Jul. Obseq. etc. Cap. LXV. Dio.
Fam. 12, 25. Jul. Obseq.

U. c. 708. triusque partis ducibus ad occupandas provincias, co-
A. C. 44. gendosque exercitus, et quae alia bellis gerendis adparantur. Ex quibus initiis longorum deinceps atque multiplicium certaminum insani tumultus exstiterunt.

Cap. LXV. Li

EPITOME
LIBRI CENTESIMI DECIMI OCTAVI.

M. Brutus in Graecia sub praetextu reipublicae ...scepti contra M. Antonium belli exercitum, cui ...nius praeerat, cum provincia in potestatem suam ...git. C. Caesari, qui primus reipublicae arma ...serat, propraetoris imperium a senatu datum

... *Brutus in Graecia sub ...extu*] *Decimus Brutus* ... *D. Brutus* ed. Rom. prin... apud Hearnium. Sed male. ...*ruto* enim Gallia, at *M.* ... Macedonia erat adsigna... ...de Appian. 3. Civ. 527. Se... ...ia hujus Epitomes idem sa... ...tendunt. Cauffam erroris ...d Epit. 62. Tum *sub prae...to* Exc. Pithoei, quae etiam ...*ui P. Vatinius* praeferunt. ... poſt *redigit* Boend. et ed. ...

...*i primus reipublicae ar... ...umserat pro populo Ro..., imperium a senatu da...st*] Hic locus mire depra... eſt, cum tamen non videa... ...Me, ut vitiatum eſſe, atque ...gendum esse crederem, Ci... admonuit: *qui pro repu... arma sumpserat, propraē... imperium a senatu datum* ... Nam Cicero in senatu s. in ... [c. 16] ita aït de Octavio: ...*s igitur imperium Caesa... ...ine quo res militaris ad... ...trari, teneri exercitus, ... m geri non potest, sit pro ... are eo jure, quo qui opti... ...tc.* Vox *praetoris* in popu... ...*mano* mutata eſt ob eam caussam, quam saepe alias. Eadem macula foedavit quoque Vellejum lib. 2, [61.] cum aït: *Eum senatus, honoratum equestri statua, pro P. R. una cum consulibus designatis Hirtio et Pansa bellum cum Antonio gerere jussit.* ubi legendum eſt *pro praetore* SIGON. Videtur scribendum *qui privatus pro republica arma sumpserat.* Vellejus [2, 61.] *C. Caesar, nonum decimum annum ingressus, mira ausus ac summa consecutus, privato consilio majorem senatu pro republica animum habuit, primumque a Calatia, mox a Casilino veteranos excivit paternos.* Tacitus [1. Ann. 10] *Paratum ab adolescente privato exercitum.* J. FR. GRONOV. Cic. 3. Phil. 2. *Qua peste privato consilio rempublicam Caesar liberavit.* Florus 4, 4. *Privatus, quis crederet? consulem aggreditur.* Auguſtus in Monumento Ancyrano *Annos undeviginti natus exercitum privato consilio, privata impensa comparavi.* DUKER. Privatum Octavium fuisse, quum primum arma sumeret, verum eſt: utrum tamen id auctor Epitomes hic in-

T 2

nium praetorem cum exercitu pote
jecit.

dicarit, dubito. Certe propius ad vulgatum accedit, si *primus reip.* mutemus in *pro rep.* quam in *privatus pro rep.* Recte vero *pro P. R.* sive *pro populo Romano*, in *pro PR* sive *propraetoris*, emendavit Sigonius. Vide ad 31, 8, 10. Loci Vellejani emendationem a Robort. 2. Emendat. 23. sibi subreptam esse, queritur Sigonius 1. Emend. 17. et 31. *ab senatu* Gronov. ejusque exemplo recentiores, invitis Mstis et excusis prioribus, ediderunt.

Cum consularibus ornamentis] Mallem *praetoriis.* Nam et Graeci, Plutarchus, Appianus, Dio *ςρατηγικὰ κόσμια* decreta tradunt. Et Cicero [5. Philipp. 17.] decernit, senatorem eum esse, sententiamque loco praetorio dicere. SIGON. Id, quod Sigonius adfirmat, retulit Plutarch. in Anton. pag. 923. At Dio lib. 46. pag. 310. Caesari ante victum Antonium, viventibus adhuc Hirtio et Pansa consulibus, decretum dicit *τὸ βουλεύειν ἐν τοῖς τεταμιευκόσι.* consulibus vero interfectis, *ταῖς δὴ τιμαῖς ταῖς ὑπατικαῖς ἐκόσμησαν, ὥστε καὶ γνώμην ἐν τοῖς ὑπατευκόσιν ἤδη τι-*

318. Appian
cit 3. B. Ci
αὐτὸν ἐσφέρ
ἤδη.

Missique
legati de p
anno 1665. e
ferunt Berg.
ed. Camp.
legant *a se*
praeferunt *n*
gati a sena
Exc. Pithoei.
sed *missis a*
gatis de pa
senatu omitt
lo post, traje
ponendam
et Lov. 1.

M. Brutu
nium praet
subjecit] V
Voss. Tum
nium legit B
ti suae sube
Lov. 2. Boen
omnesque ed
teri, quae s
bi voces illa
ad 28, 21, 9.
39, 2, 9. et
re et *adjicer*

JOHANNIS FREINSHEMII

'LEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXIII.

IN LOCUM LIBRI CXVIII. T. LIVII.

U. c. 708. A. C. 44. Brutus et Cassius ex Italia proficiscuntur.

Hoc idem tempus M. Bruti, C. Caſſii cunctatio-
brupit, quorum anceps hactenus et varie impe-
eliberatio fuerat. Romam reverti periculosum
manere in Italia suspectum: et, si ad imposi-
rovinciam adcingerentur, contumeliosum vide-
Brutus enim in Asia, Caſſius in Sicilia fru-
n emendum, atque in urbem mittendum curare
int. Praebuit tamen illud negotium et colligen-
claſſium facultatem, et praetextum ducendi mo-
i forte casus aliquis exsiſteret. nec interea de-
nt tueri dignitatem, ut poterant, et literas at-
licta in urbem mittere. Sub autumnum deinde
icaniam pedeſtri itinere Veliam adceſſit Brutus,
inde transjecit Athenas. paucisque dein diebus
ia claſſe disceſſit Caſſius. Jam enim desperave-
qualem volebant, obtineri rempublicam poſſe:
iia Caesar Octavianus jam se commoverat, ne-
it, quantum huic recte crederetur.

Brutus dissimulanter quaerit vires.

Et primo quidem tempore Brutus, cum philo-
conversando, videbatur abjeciſſe rerum alia-
iram. sed tamen et nobiles juvenes, qui Athe-
diorum cauſſa profecti fuerant, sibi diſſimulan-
iunxit, in quibus et M. Ciceronem M. F. et in
onia per Heroſtratum quemdam tentavit animos
, qui copiis praeerant. Interim Athenienses ei
io ſtatuas aeneas juxta Harmodium et Ariſtogi-

I. Plut. Brut. Dio, l. 47. Cic. ad Att. 15, 9. 10. 11.
. Civil. libb. 3. et 4. Cic. ad Att. 16, 4. et 5. Cic. ad
, 3. Dio. Plut. Cic. Phil. 10, 4. Plut. Dio. Cap. II.
io.

tus, Graeciam atque Macedoniam
contrahebat reliquias Pompejanorum
tum adhuc per Graeciam vagabant
Dolabella nuper advectos morbus
menti retinuerat, ultro adfluentibu
jam consilio, ad ostium Caystri pe
vibus obviam, pecuniam cum M.
qui, tradita C. Trebonio provincia,
liam portantibus. Ab hoc Apulejo
sibi homine, Brutus et copias acc
sexdecim millia ex tributis atque v

Ejus ominosa vox. IV. Quum inde Samum reverte
lis erat Bruti: eoque ob rem felici
rior, poculum in convivio poposci
manu tenens alta voce retulit Gra
a fato se et Phoebo Apolline pessumdari.
nulla adparente caussa erat jacta, v
de habere visa est: utique postqu
sive ipse, sive Caesar et Antonius
traditur) signum militibus dederu
haec posterioris paullo temporis su

V. At tum quidem Brutus, e
comparandi exercitus, etiam Veter
xit, ut daret ei ex sua pecunia vi
offerret ac conjungeret partibus.
qui in Syriam ducebatur bipartito
genti equites a Cinna quaestore ad
lia discesserunt; ceteros, qui per
bantur, Cn. Domitius a legato Syr
gio, quam legatus Antonii L. Piso
adolescenti se tradidit. Interim

su Caesaris transportata in Graeciam, tum ad Antonium reportabantur, occupavit. Inter haec summa celeritate, nequidquam retinente senatu, C. Antonius praetor adfuit, Q. Hortensio successurus, qui Macedoniam obtinuerat. Sed praevertit Brutus, provinciamque, tradente Hortensio proconsule, adcepit, delectusque in ea, ejusdem Hortensii summo studio, habuit. Vicinos etiam reges atque tyrannos adjunxit sibi: magnaque iterum auctus est pecunia. Quippe Thracis cujusdam reguli conjux Polemocratia, cujus maritus occisus dolo aemulorum fuerat, cum filio et thesauris se contulit ad Brutum, ejusque fidei omnia tradidit. Brutus, puero Cyzicum amandato, donec in paternum imperium restitui posset, aurum atque argentum, cujus magna vi erat potitus, signare instituit. U. c. 708. A. C. 44. *Macedoniam Bruto tradit Q. Hortensius.*

VI. His rebus acceptis, C. Antonius cum septem cohortibus contendit Apolloniam, ad occupandum Illyrici exercitum. Tres legiones P. Vatinio proconsule apud Apolloniam et Dyrrhachium habebantur. Cum his paullo ante res in Dalmatia et Illyrico gesserat Vatinius, deficientibus denuo post Caesarem barbaris, et aliquot oppida ceperat, ex quibus rebus imperator est adpellatus. Sed postea ob adceptum detrimentum, amissoque Baebio viro consulari, (forte ex suffectis a Caesare fuit) Dyrrhachium se receperat. *P. Vatinius exercitum habet.*

VII. Is tum exercitum M. Bruto tradidit, apertis Dyrrhachii portis: non sponte, semper enim adversatus his partibus, et, pro ingenii quadam pravitate, Bruto fuerat; sed milites continere invalidus, apud quos in odio semper habitus, tum etiam propter adversam valetudinem in contemptu erat. Clausit tamen portas; et, insolito casu adjuvante, facile repulisset Brutum, si studia militum habuisset. Quippe Brutus, ut accidere quandoque ajunt per altam nivem ambulantibus, morbo correptus, quem *boulimiam* Graeci vocant, ingenti desiderio cibi deficiebat: et, quia cum expeditis valde properaverat, longe a tergo relicti erant commeatus. Igitur ad portam oppidi progressi *Eum Bruto tradere cogitur.*

Cap. V. Cic. Phil. 10, 5. 6. et 13, 15. Dio. Plut. Cic. Phil. 10, 6. et 11. Appian. Civil. l. 4. Cap. VI. Cic. Phil. 10, 6. et 5. Appian. Cic. ad Fam. 5, 9. 11. et 11. Appian. Illyr. Cap. VII. Appian. Civil. l. 4. Dio. Vell. 2, 69. Plut. Bruto, et Symposiac. 6, 8.

U. c. 708. A. C. 44. milites panem a vigilibus petierunt. Atque illi, intellecta Bruti necessitate, continuo adfuerunt ipsi cum cibariis et vino. Tanta enim erat Bruti dignatio, ut cuilibet ducum anteferendus videretur.

Bruti auctoritas. VIII. Igitur hos quidem recepit volentes. sed quia honestius putabat ab imperatore accepisse legiones, quam si contra voluntatem ejus, cui commissae fuerant, ad se pellexisset; in literis ad senatum aliquam Vatinii mentionem fecit. Ceterum, eam non admodum fuisse aut factam ex animo, aut creditam, vel inde colligas, quod Cicero, quum ab senatu honores laudesve decerni censeret, Vatinii, quamquam olim reconciliati, mentionem insuperhabuit.

U. c. 709. A. C. 43. A. Hirtio, A. Vibio coss. *Etrusci haruspicis vox et fatum singulare.* IX. Dum haec aguntur, ob multiplices prodigiorum terrores et praesentia mala, novi consules A. Hirtius et C. Pansa (nam is magistratum hoc anno gessit, quamquam proscripti filius) senatum Kalendis Januariis convocarunt. Ne tum quidem finis minarum fuit; et, quum de more sacrificarent consules, lictorum unus, non adparente caussa, repente concidit mortuus. Igitur neque sequenti biduo cessatum: sed senatus habitus est etiam postridie Kalendas, quamquam antiquo Pontificum decreto postridie omnes Kalendas, Nonas, Idus, atri dies haberentur. Sed inter procuranda prodigia exstitit aliud, omnibus minacius. quippe adcitus ab Etruria haruspex *redituri* respondit *regna, qualia olim fuissent, cunctosque servituros, se uno excepto:* atque haec fatus, compresso spiritu, cecidit exanimis. Decretum tamen postea est, *ut Hostilia curia reficeretur, et locus, in quo navale proelium fuerat editum, complanaretur.* Minervam quoque Ciceronis reponi placuit, cujus circum haec tempora contra Antonium actiones nemo melius exposuerit ipsius eloquentissimi viri Philippicis, quarum quae quinta inscribitur, Kalendis est habita; sexta vero post triduum.

Caesaris in favorem multa decreta fiunt. X. His quamquam Fusius Calenus et alii quidam obstrepebant, obtinuit tamen factio Caesaris, eique prius decreta confirmavit, *statuam equestrem in rostris, cum aetatis ejus adscripta notatione, utque pro praetore bel-*

Cap. VII. Vell. Cap. VIII. Cic. Phil. 10, 6. Cic. Phil. 10, 11. Cic. ad Fam. 5, 9. Cap. IX. Dio, l. 45. Appian. Civil. l. 3. Dio. Macrob. Sat. 1, 16. Plut. Cam. Liv. 6, 1. Appian. Civil. l. 4. Dio. Cic. ad Fam. 12, 25. Cic. Phil. 5, 1. et 6, 1. Cap. X. Dio, l. 46. Appian. Civil. l. 3.

lum cum consulibus adversus M. Antonium gereret cum consularibus ornamentis. adjectum etiam, *ut senator esset, sententiamque loco praetorio diceret: ejusque rationem sic haberi in omnibus, quasi anno superiore quaestor fuisset. Militibus* decreta *pecunia ex aerario, quantam iis victoriae caussa Caesar promisisset; et, quam expendisset Caesar privato consilio parandis copiis, ea de publico redderetur. utque iis militibus, qui discessissent ab Antonio, statim atque finitum bellum esset, missio daretur, agrique dividerentur.*

U. c. 709.
A. C. 43.

XI. His ita constitutis, quum opinione omnium pro hoste judicato Antonius haberetur, mater ejus, uxorque, et filius puer, tota nocte deprecabundi discurrerunt per senatorum domos; et interdiu quoque in curiam euntibus supplicando, fletu et precibus, et ad genua se projiciendo singulorum, moverunt multorum animos, ut tam repentinam fortunae mutationem non sine misericordia intuerentur.

Antonii mater, uxorque pro eo deprecantur.

XII. Hoc videns metuensque Cicero vehementi rursus oratione adcendit indignationem Patrum: sed a L. Pisone familiari Antonii mitior dicta est sententia, placuitque ex ea mitti ad Antonium legatos, qui pro Gallia offerrent Macedoniam. cetera mandata perscripta sunt durius, quod id negotium Ciceroni senatus imposuerat: *Ut ante certam diem discedentibus militibus* (Kalendae Februariae praedicebantur) *fraudi ne foret, fuisse cum Antonio. qui neglexissent id facere, pro hostibus haberentur. Antonius a Mutina confestim discederet: exercitum cis Rubiconem intra diem dictam reduceret, dum ne propius urbem Romam ducentis millibus admoveret: provinciam ne depopularetur: neve delectus in ea haberet: essetque in Patrum conscriptorum et populi Romani potestate.*

Ad eum senatus legatos mittit.

XIII. Neque multo post, priusquam reverterentur legati, *tumultum* esse decreverunt, vestitumque mutaverunt Patres, populo quoque sumente saga, Cicerone principe, qui pridie Nonas Februarias descendit ad forum sagatus, quum reliqui consulares togati vellent descendere: quod solebant eo honore functi, quamquam erat in sagis civitas. Senatusconsultum quoque factum, *ut L. Munatius Plancus ex Comata Gallia,*

Civitas saga sumit.

Cap. X. Cic. Phil. 5, 17. et Epist. ad Octavian. Vell. 2, 61. Sueton. Aug. 10. Plut. Cic. et Anton. Liv. Epit. Cap. XI. Cic. Phil. 5, 19. Dio. et Appian. Appian. Cap. XII. Liv. Epit. Dio. Appian. Cic. Phil. 5, 12. et 6, 3. et 2. Cap. XIII. Dio. Cic. Phil. 6, 3. 8; 2. 12; 7. 8, 11. Cic. ad Fam. 10, 33.

dens causam sibi datam ab senatu non
Quamobrem in conspectu legatorum Mu
ravit tormentis; et multa statim in senat
ronem, in Octavianum coram iisdem eff
quod Romae sint, qui Caesarem, optime de rep
pro tyranno et hoste habeant; Ciceronem non ha
vatus a Caesare, quum necari jure potuisset,
gratiam, ut percussores ejus potiores habeat
Decimum, donec recte fecisset, habuerit odio;
ricidam diligat. huic conservatam provinciam
sare datam; Antonio eat ereptum, quam habea
beneficio. Sed et Patres conscriptos pravis con
gratiam pueri (Caesarem notabat) *se adf*
Dari praemia militibus, qui a se descivissent,
sulto essent dati: minas denunciari his, qui ma
Eam vero rem tam ad suum incommodum, q
detrimentum, depravata in tantum disciplina,
tamen adsensum esse decretae oblivioni propter
sium et Brutum. Sed, quando ipse et Dolabe
mero habeantur non aliam ob causam, quam qui
tineant, se quoque irritam pactionem illam obl
quam hi, quorum ad beneficium ea res pertinere
lassent.

Ejus mandata ad senatum. XV. Dedit deinde vicissim mandata i
perferenda senatui: quamquam et ipse le
ret L. Varium aedilitium hominem, comp
cui propter morum turpitudinem cogno
inditum *Cotyla*. Mandatorum ea fuit sum
se in potestate senatus amore pacis et patriae.
profecta sciat, quae nomine senatus scripta fui
spondere: sibi concessam plebiscito Galliam, jus
lo Decimum persequendi, leve contempta repu

nibus, ut tandem exſolvatur piaculo ſenatus, quo per Ciceronem Decimo opitulantem ſe obſtringat. Haec legatis senatus injuncta. U. c. 7[illegible] A. C. 4[illegible]

XVI. Modeſtiora per Varium, tectiora certe, nunciavit: *Provinciam*, his enim verbis usus eſt, *remitto: exercitum depono: privatus eſſe non recuſo: omnia obliviſcor: in gratiam redeo, ſi legionibus meis ſex, ſi equitibus, ſi cohorti praetoriae praedam agrumque dederitis: et, quibus ego atque Dolabella dedimus agros, eos tenere patiamini.* Poſtulavit praeterea, *uti chirographorum atque commentariorum Caeſaris obtentu facta ſua atque collegae decreta manerent: ne tangerentur rationes ad Opis: ne fraudi eſſet ſeptemviris agrorum dividendorum, quod egiſſent, ceterisve, qui ſecum eſſent, et adverſus leges commiſiſſe dicerentur: ne ſua judiciaria lex abrogaretur. Ut pro Togata Gallia Comatam provinciam haberet cum ſex legionibus, iisque ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non ſolum ex delectu ſuo: tamdiuque ut obtineret, quamdiu M. Brutus, C. Caſſius conſules prove conſulibus futuri in provinciis eſſent.* *Alia ej[illegible] dem.*

XVII. Hoc addebat, ut potentes viros demereretur; simul Caesari sollicitudinem immitteret, ne cum his conjungeret vires Antonius, si nimis ab eo premeretur. Non enim erat ullum concordiae ſtudium Antonio, nec aliud agebat his mandatis, quam ut colorem quaereret bonae cauſſae, senatui se permittens: sed has conditiones adjecerat, quas neque recepturus senatus eſſet, neque Caesar pateretur. Qua enim ratione hic aut interfectores patris sui consules creari sineret; aut Antonianis copiis paria decerni praemia, quam decreta suis eſſent; atque per hoc Antonii apud milites auctoritatem et potentiam adaugeri? Neque dubitatum eſt, quin extemplo hoſtis Antonius judicaretur; militibus alia diceretur dies, *uti* nimirum *cum Antonio fuiſſe fraudi non eſſet his, qui ante Idus Martias eum reliquiſſent, et aut ad conſules, aut ad Caeſarem, aut ad Brutum adiſſent.* Consulibus permiſſum, *ut rempublicam defenderent, viderentque, ne quid ea detrimenti adciperet.* In haec quia ingenti pecunia erat opus, quintam et vicesimam facultatum omnium conferri juſſerunt. *Antoniu[illegible] hoſtis jud[illegible] catur.*

XVIII. Hoc tempore praecipua Ciceronis opera fuit, quotidianis ferme concionibus populum hortan- *Ciceroni[illegible] in ea re ſt[illegible] dium.*

Cap. XVI. Cic. Phil. 8, 8. et 9. Cap. XVII. Dio. Appian. et Dio. Plut. Anton. Cic. Phil. 8, 11. Dio. Cap. XVIII. Appian.

c. 709. tis. hinc et armorum magna vis gratuito fabrorum
C. 43. labore, et variis nominibus pecuniae collectae. Antonii praesertim amicis, auctore eodem, impensae graves injunctae: quas illi sane sustinebant alacriter, tamquam re ipsa criminationes refellerent. Etiam municipia Italiae opes suas conferebant, principibus pecuniae pollicendae Firmanis, quibus ob eam rem actae erant ab senatu gratiae: quemadmodum et Marrucinis, qui ignominia notandos censuerant, quotquot militiam subterfugissent: et L. Nasidio equiti Romano, cujus hortatu non milites modo facti vicini, sed etiam facultatibus sublevati fuerant. Patavini quoque, rejectis Antonianis, pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis consules et Caesarem juverunt: horumque studium alii Transpadani, qui prius Antonio favere putabantur, imitati sunt.

omae tri- a iterum icuntur. XIX. Sed eo perventum erat, ut urbem, jam inde a triumpho Paulli Macedonico immunem a tributis, subire insolitum onus, pecuniam dare, contribuere, solvere oporteret. Nam et Mutinensis Brutus valde urgebatur inopia: et Marcus non abundabat. et ad vocem tributi quotidie obdurescebant homines, quae supra annos centum viginti vix audita in urbe fuerat. Et, renato in Africa bello, etiam Q. Cornificius pecuniam petebat. Igitur et senatores in singulas tegulas, sive propriarum aedium, sive conductarum, quaternos obolos pependerunt. Maxima enim erat rei nummariae difficultas publice, ut etiam annuos praetermitti ludos oporteret, praeterquam paucos obiter factos, et dicis caussa.

Bruto et ssio mul- decernun-. XX. Igitur M. Bruto, qui per eadem tempora provincias et exercitus a se occupatos retinere jubebatur, senatusconsulto permissum, *uti pecunia, si qua opus sit, et exigi possit, utatur, exigatque, a quibus videatur: ad rem militarem, mutuam sumat a civitatibus, frumentumque imperet.* Eodem senatusconsulto laudatus est Q. Hortensius, jussusque *cum Q. Caepione proconsule et legatis suis Macedoniam provinciam obtinere, quoad ei ex senatusconsulto successum sit.* Sed et C. Cassio decretum, *uti Syriam ob-*

Cap. XVIII. Cic. ad Fam. 11, 8. Phil. 7, 8. et 9. Cic. Phil. 12, 4. et 10, 5. Cic. ad Fam. 12, 5. Cap. XIX. Cic. ad Fam. 12, 30. Plut. Aemil. Cic. de Offic. 2, 22. Cic. ad Fam. 12, 4. et ad Brut. 2, 6. et 1, 18. Cic. ad Fam. 11, 14. et 12, 28. et 30. Cap. XX. Dio. Appian. Dio, l. 47. Vell. 2, 62. Cic. Phil. 10, 11. Appian. Dio, l. 47.

tineret cum imperio, bellumque cum Dolabella gereret. Q. Caepionis nomine non alium, nisi M. Brutum, intelligi monendum est, qui nomen illud praenomenque, quum ab Servilio Caepione avunculo esset adoptatus, adsciverat. U. c. 709 A. C. 43

XXI. Dum haec in Antonium Romae fiunt magno plerorumque studio, non defuerunt, qui partes ejus modis omnibus tutarentur. ex quorum numero adversus senatusconsultum, quo contra rempublicam fecisse existimabantur, ad Antonium profecti sunt praetores ejus anni duo, P. Ventidius, L. Marcius Censorinus, unusque tribunus plebis, et designati duo, cum aliis quibusdam senatoribus. Alii, manentes in urbe, omnem pro Antonio lapidem movebant: Fufius praesertim et Piso, plerumque sententiis dissidere a Cicerone soliti, et pacis commoda inculcantes. Hi neque vestem mutaverunt statim, et senatui fuerunt auctores iterum ad Antonium legatos mittendi, Pansa quoque consule hortatore. dictaeque sunt sententiae, *ut consulares quinque, atque inter eos Cicero, legarentur.* Sed hic quidem senatui caussas, cur proficisci neque posset, neque deberet, luculenta oratione exposuit: atque, illo detrectante legationis munus, ceteri quoque remanserunt. *Amici Antonii.*

XXII. Sed Vibio Pansae consuli ad bellum exeunti foeda ostenta facta. Nam ultima concione, quam ad populum habuerat, quemdam ex turba comitialis morbus prostravit: et, qua profectus est hora, statua ejus aenea equestris, quam habebat domi, corruit. Equus phaleratus in heri conspectu festinans concidit. Inter immolandum, ut solebat, priusquam paludati magistratus proficiscerentur, exta ab haruspice propter mirificam sanguinis exundantis copiam judicari nequiverunt: et quidam e populo, in eodem sanguine lapsus, palmam, quam boni ominis caussa proficiscenti daturus erat, cruentavit porrexitque. Ad haec simulacrum Matris Deûm in Palatio ab ortu ad occasum se convertit: et Dianae signum, quod Mutinae colebatur, plurimo sanguine primum, deinde lacte fluxit. Consules ante ferias Latinas ex urbe profecti sunt, *Ostenta consuli Pansae oblata.*

Cap. XX. Vell. 2, 62. Cic. ad Brut. 1, 5. Cap. XXI. Dio, l. 46. Cic. Phil. 8, 11. et 11, 5. et 12, 8. Dio. Cic. in Ph. passim. Dio. Cic. Phil. 12, 1. Phil. 13, 17. Phil. 12. Dio. Cap. XXII. Jul. Obseq. et Dio.

c. 709. C. 43. quod semper exitiosum ipsis fuisse multa documenta declarare videbantur. Neque leviora minis mala sequuta. Rediit Sullana proscriptio, omnisque ferme nobilitas, exceptis, qui fecerunt, sublata est.

Senatus gua cul- XXIII. Hujus calamitatis caussa senatui a Dione adscribitur: *qui, prava calliditate neminem toleraturus dominum, alios aliorum ope studuerit evertere: atque sic offensos sibi omnes effecerit, amicum neminem.* Nec reprehendendum hoc judicium esse, manifestum erit ex rerum expositione, quae sequutae sunt: quas patebit non alias fuisse, quam ex ejusmodi consiliis proficisci debuerunt.

XXIV. Quippe Antonius, jam dissimulans, quod ab initio solum praetulerat, *non propter spretum plebiscitum Decimo bellum se facere, sed tamquam Caesaris percussori*, jactabat, etiam scriptis ad senatum literis, eo haud dubie animo, ut vel adliceret juniorem Caesarem, vel certe suspectum partibus faceret. Et profecto varie nutabat Caesar, incerta temporum et negotiorum intuens. Oblivio praeteritorum et impunitas ab senatu data viris ejusdem ordinis, et plerisque arcta necessitate junctis, humanitati imputari poterat; concessae pro majoribus exiguae provinciae, securitatis ipsorum caussa datae videri. *Sed quorsum in Gallia retineri Brutum? et decretam sibi provinciam ingresso Antonio dominationis impingi crimen? eoque praetextu se quoque in eum armari? Praeterea Dolabellam, uno percussorum Caesaris interfecto C. Trebonio, hostium numero haberi: Bruto Cassioque imperium amplissimum, potestatemque in omnes alios, qui provincias ab Ionio mari ad Aegyptum usque obtinerent, concedi. Quorsum enim ista, nisi ad partes attollendas Pompejanas, pertinere?*

saris co- ationes.

XXV. Reputabat et, quid sibi decretum esset ab senatu, reperiebatque tamquam adolescentulo fieri fucum: concedi speciosa, statuam, ordinem senatorium, nomen propraetoris: (de his enim rebus jam acceperat) at decreto, uti cum consulibus bellum administraret, exercitum suum eripi, parere coacto majus imperium obtinentibus. Ad haec praemia decreta tantummodo his, qui transfugissent ab Antonio, non etiam, qui Caesarem sequuti alii essent, ad suam injuriam pertinere judicabat: neque aliud agi ab senatu, quam ut se ad tollendum Antonium abuterentur; illo

Cap. XXII. Flor. 4, 6. Dio. Cap. XXIV. Cic. Phil. 13, 10. Appian. Infra 119, 1. 5. Appian.

dejecto, se quoque tollerent. Interim et imperium suscepit Spoleti, et pro more novam poteſtatem auspicantium immolari juſſit. adparueruntque omnium victimarum jecinora replicata intrinsecus ab ima fibra, responsum a vatibus, *intra annum duplicaturum eſſe potentiam, quemadmodum exta duplicia fuiſſent.* Sic animatus in concionem vocavit milites, oſtenditque, *ſe bonum etiam, quae ab ſenatu adciperet, cauſſa gratias iis agere: nec enim daturos ei imperium Patres, niſi prius a militibus habuiſſet: neque ſe defore praemiis eorum, re feliciter geſta.* U. c. 709. A. C. 43. *Egregie litato excitatus.* *Totum se militibus tradit.*

XXVI. Confirmabant adolescentis suspiciones cetera quoque: quod legati et mandata publico nomine ad Antonium mittebantur: consules ad eum, se nescio, scribebant; et literas Antonii, ad senatores quosdam deſtinatas, quum intercepiſſent, clam se reddendas curaverant: neque serio gerebant bellum, per cauſſam hiemis omnia tardantes atque procraſtinantes. Praeter praesidium Antonii Claterna dejectum, nihil erat ab Hirtio geſtum: et Pansa tollendis Antonii legibus agendoque per urbem et Italiam delectu occupabatur.

XXVII. Sed, quia nondum erat tempeſtivum haec intelligere videri, etiam Hirtio, ut a senatu clam mandatum fuerat, duas poscenti legiones, quartam et Martiam, quod erat roboris in exercitu, conceſſit: et, Hirtio Claternae hibernaturo, forum Cornelii profectus, quotidie et legendo, et scribendo, et declamando se exercuit; gnarus in summa dignitate potentiam munitam armis, facundia deſtitutam et civilibus artibus, metui quam amari, et terrere quam rogare aptiorem eſſe. *Studiis inter arma dat operam.*

XXVIII. Interea et legatus Bruti Pontius Aquila, qui tribunus plebis offenderat Caesarem, deinde inter percuſſores ejus fuerat, T. Munatium Plancum, aliquot proeliis victum, Pollentia, etiam crure fracto, expulit. Et ipse Brutus senatori cuidam, qui profugerat ad Antonium, supellectilem, quam ille Mutinae reliquerat, mittendo, in tantum celebratus eſt, ut et *D. Brutus rem bene gerit.*

Cap. XXV. Plin. 11, 28. Sueton. Aug. 95. Jul. Obseq. Dio. Plin. Appian. Cap. XXVI. Dio. Cic. ad Fam. 12, 5. et Phil. 3, 2. Cap. XXVII. Dio. Appian. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 12, 5. Dio. Sueton. Aug. 84. Cap. XXVIII. Dio. Supra, 116, 40. et 41. Cic. Phil. 11, 6. et 13, 12. Dio.

monſtravit locum, in quem milites; sim
quem ceteri discederent. Ita relictos in
facile comprehendit.

Consules et Caesar succurrunt Bruto.

XXIX. At, ubi circumvallatus urgeri
Caesar ei metuens Hirtium impulit, ut a
obsidione Mutinam una proficiscerentur.
Bononiam occuparunt; quae, antiquitus
Antoniorum conſtituta, quum praesidium
sine certamine aperuit portas. Neque,
gium Lepidi et Parmam, ullum oppidum
pererat. Sed erat is equitatu firmus: q
venientibus a Bononia misit. Fiebant igi
crebra proelia, sed vincebantur Anton
quam superiores numero: quia torrentib
planities multitudinis usum auferebat.

Literas ad eum per urinatores et columbas mittunt.

XXX. Ne tamen Mutinam venire vict
Scultenna fluvio et praesidiis ad eum A
bebantur. Igitur, ut, quibus poſſent mo
praesentia horum cognita confirmarent,
arboribus efferri faces adcensas juſſerun
quum id parum intelligeretur, tenuem p
nam literis insculptis convolverunt, qua
torem adligata brachio sub aqua deferr
hoc modo saepe commeaſſent literae, atqu
tennae, quae nunc quoque Mutinam int
quo maxime indigebant obseſſi, cuppis inc
que pecora intromisiſſent; sentiens, qu
Antonius retia per amnem tetendit, quibus
exciperentur. Tum ad aliam aſtutiam tr
columbae cum epiſtolis ultro citroque mi

quam dimitterentur, in obscuro loco fame macerabantur. Deinde epiſtolae seta religabantur ad collum. Sic dimiſſae, quam proxime urbem poterat, cibi lucisque desiderio petebant summa quaeque aedificia, ibi excipiebantur: utique poſtquam, intellecta re, cibum certis locis collocari Brutus juſſerat. Eaedem deinde remittebantur a Bruto cum literis, loca nota repetentes. U. c. 709. A. C. 43.

XXXI. Sic obfirmato ad tolerandam obsidionem Decimo, Antonius, fratri Lucio cuſtodia operum ad Mutinam demandata, caſtra hoſtium caſtris opposuit. Crebrae inde velitationes, sed nihil ad rerum summam: inter quas et Galli equites, quos cum elephantis ad Caesarem defeciſſe diximus, ad Antonium redierunt, clade etiam aliqua Caesarianis inlata; et, inter pabulatores oborto certamine, suos unoquoque conante defendere, acriter pugnatum, superiorque disceſſit Antonius. Interim P. Ventidius ex coloniis Caesaris inſtar duarum legionum collegit, notus plerisque et militiae socius. Magni inde rumores exſtiterunt in urbe, quum eo properare audiretur: fugerantque multi, atque inter eos Cicero. Sed conjungere se cupientem Antonio Ventidium Caesar et Hirtius excluserunt. Ergo profectus in Picenum, ibi quoque delectibus habitis, aliaque conscripta legione, temporibus insidiabatur. *Antonii cum his velitationes.*

XXXII. Dum haec in urbe et Italia fiunt, M. Brutus in Macedonia et Epiro res suas insigniter auxit. C. Antonius, progreſſus Apolloniam, eo contrahere, quidquid militum vicinis locis erat, moliebatur. Sed, ubi et illi se ad Brutum potius contulerunt, et Apolloniatas eodem inclinare Antonius sensit, magnam urbem et gravem, relicta Apollonia, Buthrotum profectus eſt. Mox, amiſſis in itinere cohortibus tribus, quae caesae a Bruto fuerant, quum praeter Amantiam et Bullidem teneret nihil, huc ſtatuit contendere. Sed loca, per quae eundum erat, Cicero adolescens jam praecceperat: per quae vi conatus aperire viam, victusque, dum inter paludes longo agmine se recipit, a Bruto circumvenitur. *M. Bruti successus in Macedonia.*

Cap. XXX. Plin. 10, 37. Frontin. Strat. 3, 13. Plin. Cap. XXXI. Dio. Appian. Dio. Appian. Cap. XXXII. Dio, l. 47. Plut. Bruto. Cic. Phil. 11, 11. Plut.

U. c. 709. A. C. 43. *C. Antonium in potestatem redigit.*

XXXIII. Facile erat delere universos: sed Brutus, parcendum dicens suis mox futuris, consalutari eos jussit, et, quum nihil responderent, tamen dimitti. Sed rursus in praeruptis locis nactus, circumdatosque uti prius salutans, commovit omnium animos, ut dignum existimatione sua praedicantes, qua mitis et sapiens ferebatur, in fidem ejus concederent. Antonium etiam deditum ita clementer habuit, ut ne magistratus quidem eriperet insignia: simulque cum Bruti literis ad senatum adlatae sunt Idibus Aprilibus a C. Antonio *proconsule*: hoc enim adhuc vocabulo utebatur.

Senatus decreta in favorem Bruti et Cassii.

XXXIV. Haec igitur epistola movit iram Patribus: ut, quam Brutus scripserat, mira senatus laetitia totiusque civitatis alacritas excepit atque laudavit. Igitur paucis ab inde diebus, quam fugatus a Mutina Antonius animos Patribus fecisset, Bruto Cassioque provinciae, quas jam privato consilio occupaverant, decretae sunt: laudati exercitus, qui his se tradidissent. Senatusconsulto comprehensae comprobataeque pecuniae, quas a quaestoribus transmarinarum provinciarum acceperant. postremo praeceptum rursus omnibus, provincias trans Iönium habitantibus, *uti M. Bruto, C. Cassio dicto audientes essent.* Sed jam de rebus, quas interim in Asia Dolabella gessit, exponendum est.

Cap. XXXIII. Appian. et Plut. Dio. Appian. Plut. Cic. ad Brut. 2, 7. Cap. XXXIV. Vell. 2, 62. Plut. Appian. Civil. 3. et 4. Cic. Phil. 11, 12.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI DECIMI NONI.

C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellae occi- us est. Ob id facinus Dolabella hostis a senatu udicatus est. Quum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exerci- u superveniens, fusis M. Antonii copiis, fortunam

C. Trebonius in Asia fraude ?. Dolabellae occisus est] *L. Trebonius* ed. Rom. princeps a- ud Hearnium. *S. Trebonius* ed. Rom. anni 1472. *M. Trebonius* cripti plures supra vocant Epit. 16. Verum hic nihil mutant. Et ecte. Fontem erroris, in paucis dd. commissi hoc loco, indicavi upra ad Epit. 62. Dein *Dolobel- ae* et mox *Dolobella* Leid. Voss. ,ov. 2. Boend. et Norv. Simili- er edd. antt. aliorum scripto- um, in Graecis vero *Δολοβέλ- λαι*: pro quo passim viri docti *Dolabella* et *Δολαβέλλας* sub- tituerunt. Quamvis autem in u- io lapide apud Gruter. 499, 7. pariter *DOLOBELLA* reperia- ur, altera tamen orthographia praeferenda est. Non modo enim am firmat nominis origo; quod, it observat Dausq. in Orthogr. leducitur a *dolabra*, cujus de- minutivum est *Dolabella*; ve- um ita etiam est in pluribus la- pidibus apud Gruter. Sponium, Donium, aliosque; sed inprimis in Fast. Capitol. Consul. ad A. V. ıɔxciv. ıɔcclxii. et in Fast. Capit. Triumph. ad A. V. ıɔclv. Acce- dit auctoritas nummi, tempore Tiberii cusi cum hac inscriptio- ne, *PERM. DOLABELLAE. PROCOS.* apud Spanhem. de Us. et Praest. Num. Diss. 10. p. 170. et in Thes. Morell. tom. 1.

Hostis ab senatu judicatus est] *ab senatu*, in recentioribus edd. obvium, auctorem habet J. Fr. Gronovium; quum omnes scripti, et priores excusi praeferant *a senatu*. Praeterea hoc ordine vocabula primum composuit Gruterus, probantibus Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. sed *a senatu hostis* est in Boend. Exc. Pithoei, ed. Camp. omnibusque reliquis excusis a Froben. anni 1535. ad Gruterum. Vetustiores vero *a senatu inimicus* praefeerunt. Voces *inimicus* et *hostis* etiam commutantur supra Epit. 110. et mox hac Epit. Verum paullo post habemus: *Hostisque a senatu cum omnibus, qui intra praesidia ejus erant, judicatus est.* Ep. 77. *Ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, judicati sunt.* Epit. 121. *Ut Dolabellam, hostem judicatum, bello persequeretur.* ubi pariter peccant edd. vett. Vocula *est* non adparet in Lov. 2.

A. Hircius consul cum exercitu superveniens] *Hirtius* Capitol. consules, et Graecl *Ἴρτιοι*.

utriusque partis aequavit. Victus deinde ab et Caesare Antonius in Galliam confugit, et M pidum cum legionibus, quae sub ipso erant junxit: hostisque a senatu cum omnibus, qui praesidia ejus essent, judicatus est. A. Hirtiu post victoriam in ipsis hostium castris ceciden C. Pansa, e vulnere, quod in adverso proelio

SIGON. Recte quidem Sigonius emendat *Hirtius*: id tamen nomen in Fastis Capitol. non memoratur, sed eo modo, ut voluit, scribitur in lapide apud Gruter. 165, 3. et 166, 1. in alio apud Fabrett. ad Column. Traj. cap. 7. p. 197. quem bis inscriptionibus suis inseruit pag. 217. et 324. *HIRTIA* apud Gruter. p. 978, 7. *A. HIRTIVS.PR.* in nummo apud viros doctos, qui illustrarunt Numm. Famil. Vocula *cum* deest in Voss. τὸ *supervenjens* in Leid. Mox *fortuna* male Exc. Pithoei. Tum *in Galliam effugit* praefert Leid.

Cum legionibus, quae sub ipso erant, sibi junxit, hostisque ab senatu cum omnibus] Omnia haec vocabula negligentia librarii desunt in Voss. *quae sub eo erant* legunt Exc. Pithoei. Tum *a senatu* Leid. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. omnesque excusi usque ad Gronov. qui anno 1665. *ab senatu* dedit, et mox *essent*; quum priores, consentientibus Leid. Berg. Boend. Exc. Pithoei, et Norv. praeferant *erant*.

Qui post victoriam suam in inimicorum castris ceciderat] Vet. lib. *qui post victoriam in hostium castris ceciderat*. SIG. Licet Sigonius *post victoriam in hostium castris* se in vet. lib. invenisse monuerit, edidit tamen *post victoriam in ipsis hostium castris*, quod Gronov. anno 1665. recepit, et mihi obviun Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Pithoei. *post victoriam hostium castris* in Boen Camp. *post victoriam i inimicorum castris* in edd. antt. *post victoria in inimicorum castris* i anni 1554. *post victoria in hostium castris* in e teri. Dein *exciderat* male et ed. Campani. Paullo a *Hirtius* Exc. Pithoei. Epit. 74. *At Hirtius* Lei

Et L. Pansa, e vulner in adverso proelio exc defunctus] *L. Pansa* serv nes excusi, nisi quod S *C. Pansa* ediderit; cui. li tatae lectionis in scholiis minerit, neminem recei auscultasse, merito miran tii enim in consulatu colle *L.* sed *C. Vibius Pans* est. Ita autem non tantu tur apud Cic. 3. Phil. 15. Phil. 19. orat. 11. Phil. o ad Fam. 8. apud Dion. 2-8. et alibi: verum et Fragm. Fastor. Capit. a 1occx. Ad eumdem hunc referunt viri docti num cum inscriptione hac *C. V. C. F. PANSA* Ursinus e derunt: sine dubio vero pertinent duo, in quor ro ab hac parte adscrip *BERTAS*, ab illa *C. P C. F. C. N.* in altero ab h *C. PANSA*, ab illo *ALB*

t, defunctus, in campo Martio sepulti sunt. Ad-
us C. Caesarem, qui solus e tribus ducibus su-
rat, parum gratus senatus fuit: qui, D. Bruto,
dione Mutinensi a Caesare liberato, honore tri-
hi decreto, Caesaris militumque ejus mentionem
satis gratam habuit: ob quae C. Caesar, recon-
ta per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Ro-

TI. F. Libri scripti eodem e, quo editi, laborant; ni od in solis Exc. Pithoei le- C. Pansa. Praeterea ex rre Berg. Lov. 2. Boend. et amp. Tum exceperant, de- i male Boend. et ed. Camp. ex tribus ducibus Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et amp. Deinde parum gra- enatui Voss.
i, D. Bruto, obsidione nensi ab Caesare libera- uod de Bruto Berg. Hinc sare praeter scriptos quin- ostros etiam Exc. Pithoei, et editi ante Gronov. qui 1665 ab Caesare substituit. deliberato Voss.
nore triumphi decreto] Hic est adulantium potentiae ii et successorum ejus: quo llejus utitur [2, 62.] D. Bru- uod alieno beneficio vive- lecretus est triumphus. Et b. 46, [317.] Πάνϑ' ὅσα ἐκεῖ- λπίσε λήψεσϑαι, τῷ Δεκί- όντες· ὃν γὰρ ὅτι βουϑυ- ἀλλὰ καὶ ἐπινίκια αὐτῷ σαν. At, haec si speravit ius, improbe speravit: nam ve non triumphabatur. Id adulatores illos meminisse ebat. Bruto decretus est phus de gentibus Transal- , ut colligas ex Epist. 4. lib. mil. Ciceronis, et Epit. 114. to vero honestius Suetonius v. 12.] Ad praetextum mu- voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus. J. FR. GRON. triumphi honore decre- to Berg. et Lov. 2. Mox inten- tionem, pro mentionem, Boend. et ed. Camp. Dein ob quod C. Caesar Voss.

Et, perculsis adventu ejus iis] praeclusis vel preclusis Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Mo- gunt. quae perculsis recte emen- davit. Error ortus erat ex literis perperam transpositis. Praeter- ea iis deest in Boend.

Quum annos XVIII. haberet, consul creatus est] Vet. lib. an- nos XIX. recte; est enim natus Octavius consule Cicerone IX. Kal. Octob. auctore Suetonio [Aug. 5.] consul factus est Pansa et Hirtio consulibus interfectis X. Kal. O- ctob. Quae summa annorum est viginti, uno die minus. Quare qui XIX. annos scribunt, integros ac- cipiunt; qui viginti, imperfectos. Optime autem omnium Vellejus, qui ait [2, 65.] Consulatum iniit Caesar pridie, quam viginti an- nos impleret, X. Kal. Octob. cum collega Q. Pedio. SIGON. Gud. cum decem et novem an- nos haberet. Alter, cum decem et octo annos haberet. J. FR. GRON. Petavius quoque lib. 12. de Doctr. Temp. cap. 30. hic le- git XVIII. et exponit, quum excessisset annos XVIII. et nonum decimum ageret. Sed Norisius in Cenot. Pisan. Diss. 2. c. 2. ex an- no confusionis, quem vocant,

qui ccccxlv. dierum fuit, quam additionem dierum factam dicit ante annum, quo Augustus consul fuit, nempe A. V. 1occx. argumentatur, eum anno vigesimo et mense insuper expleto, senatui consulatum extorsisse. Si vera est illius sententia, videtur dicendum esse, Vellejum 2, 65. Suetonium Aug. 26 et alios, qui eum nondum viginti annos natum consulem factum tradiderunt, non habuisse rationem mensis intercalarii, qui in annum confusionis inciderat, et duorum mensium, quibus eumdem Julius Caesar, ut auctor est Suet. Caes. 40.

duxerat. Sed
nis aliter sen
de Doctr. Te
num illum A.
mum Julianu
se contendit.
etiam ex Nor
mum consulat
tili A. V. 10
annos XVII
Norv. *cum*
ret Lov. 2. c
octo habere
ed. Camp. *cu*
cim haberet
XIX. annos

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXIV.

IN LOCUM LIBRI CXIX. T. LIVII.

I. P. Dolabella, quum in consulatu suo Syriam plebiscito obtinuisset, sic instituit agere, tamquam non ad unam provinciam tuendam, sed ad infinitam colligendam potentiam, viribus opus haberet. Erat enim inter hunc et Antonium collegam, sicut mox ejus rei certa indicia eruperunt, de occupanda dominatione inita pactio. Idcirco, simul Achajam attigit, Veterem Antistium nactus, (quem postea Bruto adcessisse diximus) pecuniam ab eo poposcit; deinde per Macedoniam atque Thraciam agendo eadem, M. Octavium Marsum legatum cum una legione praemisit in Asiam. U. c. 709. A. C. 43. *Dolabellae consilia et acta.*

II. Ipse tardius insequutus, adlato senatusconsulto, quo Cassio Syriam ab senatu datam cognovit, C. Trebonium, qui tum Asiae praeerat, adiit: complexusque hominem et familiarissime colloquutus adeo fefellit, ut nihil non in ejus amicitia collocandum esse Trebonius crederet, cibaria militibus ejus daret, cum ipso creberrime et confidenter versaretur. Sed, haec utrum eo animo facta sint, an vero ut ad fraudem Dolabella inliceretur, inter auctorum dissensionem tanto post tempore difficile dijudicatu est. Certe neque Pergami, neque postea Smyrnae admissum esse Dolabellam traditur: forum tantum rerum venalium, tamquam consuli videlicet, praebitum. Ideoque incensum ira Dolabellam, oppugnationem tentasse ferunt oppidi: submotumque Trebonii promissis, fore ut Ephesum intromitteretur. Neque tamen excusandus Dolabella est, utro modo res adciderit, fide violata. *C. Trebonio se amicissimum ostendit.*

Cap. I. Vell. 2, 60. Dio, l. 47. Appian. Civil. 3. Cic. Phil. 11, 1. et 13, 19. Vell. Cic. ad Brut. 1, 11. Dio. Cap. II. Cic. Phil. 11, 2. Dio. Cic. Dio. Appian.

U. c. 709. A. C. 43. *Mox eum, per fidem redactum in potestatem,*

III. Quippe, missis a Trebonio copiis, quae proficiscentem Ephesum sequerentur atque observarent, hostilia agitans animo, dissimulavit omnia, donec minore parte in proximis locis relicta, plures revertisse Smyrnam cognovit. Tum vero paucos illos per insidias delevit: statimque Smyrnam contendens, fidelissimorum antiquissimorumque sociorum oppidum irrapit noctu, scalis ad moenia, qua parum attente custodiebantur, adpositis. Trebonius in cubili deprehensus, quum ad Dolabellam deduci posceret, contumeliosissime exceptus, deinde Samiario cuidam exsuli traditus, verbera atque tormenta pertulit, ne publicam pecuniam proderet.

Foede laceratt occiditque.

IV. Postquam sic excruciatus est biduo, caput abscidi jussit Dolabella: idque in tribunali, ubi jus reddere consueverat, propositum, deinde ad Caesaris statuam projectum, pilo suffixerunt milites, gestaruntque circum vias: postremo per plateas silice stratas mittentes remittentesque pro pila, sic contriverunt, ut amplius agnosci nequiret. Corpus tractum atque laceratum in mare abjectum est.

Propter haec hostis a senatu judicatur.

V. Ad hunc modum occiso Trebonio, Dolabella occupavit Asiam, seque munire rebus omnibus instituit, acerbe cogendo pecunias, et classem a Rhodiis, Lyciisque, atque ex Pamphylia et Cilicia, per L. Figulum contrahendo, non ignarus instantium. Quippe, quamprimum haec sunt Romae cognita, hostis ab senatu judicatus est: diesque dictus, intra quem impune ab eo discedere milites atque familiares possent. Decretum praeterea, *uti consules, Mutinensi bello confecto, Asiam obtinerent provinciam, et de Dolabella sumerent poenas.* Nondum enim Cassii conatum successusque compererant: et veriti, ne interea Dolabella fieret firmior, finitimarum provinciarum praetoribus curam Asiae, donec eo venissent consules, demandarunt.

Idque bellum mandatur Cassio.

VI. Sed, priusquam ab illis quidquam ageretur, rebus Cassii auditis, huic bellum contra Dolabellam decreverunt, amplissimis verbis Cicerone dicente sententiam: *uti ejus belli gerendi caussa C. Cassius pro consule,*

Cap. III. Cic. Phil. 11, 2. et 12, 10. Dio. Appian. Cic. Phil. 11, 2. Cap. IV. Vell. 2, 69. Liv. Epit. Oros. 6, 18. Appian. Dio. Cic. Phil. 12, 2. et Appian. Cap. V. Cic. ad Fam. 12, 12. et 14. et 15. Appian. Civil. l. 4. Liv. Epit. Cic. Phil. 11, 6. Appian. Dio. Cic. ad Fam. 12, 14. Cap. VI. Dio. Cic. Phil. 11, 12.

uibus ei videatur, naves, nautas, pecunias, ceteraque omnia, uae ad bellum gerendum pertineant, imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto, jus potestatemque habeat: utque, quamcumque in provinciam ejus belli gerendi caussa advenerit, ibi maus imperium C. Cassii proconsulis sit, quam ejus erit, qui eam rovinciam tum obtinebit, quum C. Cassius proconsul in eam rovinciam venerit. Eodem senatusconsulto comprehenum, uti *finitimi reges, tetrarchae, dynastae C. Cassium suis opiis opibusque adjuvent*: et de Dejotaro patre et filio egibus nominatim, qui, audita morte Caesaris, Aremeniam, ab eo sibi ablatam, suo Marte recuperaveant. U. c. 709. A. C. 43.

VII. Interim et Mutinense bellum ad finem venit, ed ita, ut majorum inde motuum exordium oriretur. . Pansa consul cum novis ex Italia delectibus (quauor legiones tironum erant) et Ser. Sulpicio Galba, ui ad eum, itineris adcelerandi caussa, millia pasuum centum erat missus, Bononiam processerat. inde ut ad castra collegae et Caesaris perveniret per iarum angustias tutius, noctu obviam ei D. Carsuleum, qui bello Alexandrino praeclaram operam Caesa navaverat, cum legione Martia, et duabus praetois cohortibus, Hirtii atque Caesaris, miserunt. *Pansa consul Mutinam proficiscitur.*

VIII. Hoc ubi sensit Antonius, quamquam iter arum occludere palam potuisset; tamen, ne moram ineret bello, quamprimum enim pugnare cupiebat, inlias per silvestria Aemiliae viae disponere maluit. am ad rem quia parum idoneus eques erat, duas bustissimas legiones, secundam et trigesimam quinn, in arundinetis, quae ad utrimque latus viae eit, collocavit; duasque insuper praetorias cohor, alteram suam, alteram M. Silani, qui nuper a Lelo ad eum venerat. Quippe Lepidus, a senatu ad primendum Antonium evocatus, ambigua fide, et pter recentem adfinitatem Antonii in hunc propenr, quum ad senatum frustra de reconciliando eo ipsisset, M. Silano tribuno copias ducendas dede, non expresso, utri se parti adjungeret. At Silas, imperatoris sui mentem tenens, (nam ille et Nar- *Ei insidiatur Antonius.*

Cap. VI. Cic. Phil. 2, 37. Cap. VII. Cic. ad Fam. 10, 30. , l. 46. Cic. Appian. Civil. l. 3. Hirt. de B. Alex. Cap. II. Appian. et Cic. Dio. Frontin. Strat. 2, 5. 39. Appian. Cic. Dio. Cic. ad Fam. 10, 33. Cic. ad Fam. 10, 9. et 12, et Phil. 13, 4.

lium consertum irent. Igitur Pansa, bus tironum sequi juſſis, transitis sil angustiis, aciem inſtruxit cohortium d dum illae duae legiones aderant, quun rumpunt ex insidiis, manusque conti ditis conserunt. Igitur Martiae legio veterati bellorum usu, ne turbarentur mox supervenerunt, seorsim hos juſſe ipsi et praetoriani alacriter capeſſive

Tribus simul locis.

X. Tria sic proelia, discreta locor mul facta. Nam a dextro cornu, ubi cohortes octo contra legionem tricesim ſtiterant, Carsulejus et Galba Antoni lerunt, in fugam non potuerunt verte Aemiliae aggere, ubi cohors Caesari tra praetorianos Antonii erat collocat eſt perquam acriter. Sed in siniſtro c infirmius, ubi cohors praetoria Hirtii legione Martia pugnabat, Antonius fu quum equitatu, quo valebat plurimum piſſet hoſtes, pedem eos referre ad ca interim prudenti consilio Torquatus muniverat.

Pansa graviter vulneratur.

XI. Hoc modo certatum inter hos diem duodevicesimum Kalendas Maj Pansa consul, quum, accepto vulnere gnaret, pilo per ilia transacto, aliud et ex proelio elatus eſt Bononiam. rem se ferens, caſtra etiam hoſtium que capere potuit, multis occisis ti multis etiam amiſſis militibus suis.

rent, omissa oppugnatione castrorum, ad sua reduxit exercitum. U. c. 709. A. C. 43.

XII. At Hirtius, ad defensionem valli sui, quod interim a parte suorum oppugnari Antonius jusserat, relicto Caesare, cum legione quarta, et veteranorum decem cohortibus, (haec septima erat legio) redeunti Antonio occurrit, adpetente jam vespera. Ibi defessi et inordinati ab integro milite excepti, quamquam satis fortiter se defenderent, cladem adceperunt; majori parte veteranarum Antonii copiarum deleta. In hoc proelio summi ducis atque fortissimi militis munia consul explevit, non modo rebus omnibus optime provisis, sed adito inter primos periculo, et aquilam quartae legionis ipse in hostium adversa signa inferens. Quod nisi nox et paludosa circum loca Hirtium ab insequendo deterruissent, confici bellum potuit. Haec et Antonii eripuerunt equites, et his occasionem dederunt plures suorum conservandi. quippe saucios, nonnullos et integros, prae lassitudine in uliginosis locis haerentes, partim in equos imponendo, alios recipiendo post terga, et valentissimum quemque jubentes correptis equorum caudis adcelerare fugam, magnum eorum numerum reduxerunt in castra ad Mutinam, quarta demum noctis hora reversi. Aquilas duas, signa sex et sexaginta victores retulerunt.

Hirtius Antonium vincit.

XIII. Sic aequata partis utriusque fortuna, non solum Hirtius, cujus id proprium decus fuerat, sed Pansa quoque et Caesar a militibus, et mox ab senatu, ad quem literas Hirtius et Caesar scripserant, adpellati sunt Imperatores; quamquam adversum proelium Pansa fecerat, Caesar non interfuerat pugnae ille quidem, sed tamen, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus, oppugnantes repulerat. Sed e proelio fugisse eum Antonius scripsit, ac sine paludamento equoque post biduum demum adparuisse: et velut testimonio consentiens per eos dies fama ipsum etiam cecidisse vulgavit. His tribus proeliis ferme dimidia militum utrimque pars interiit, cum tota cohorte praetoria Caesaris: ex Hirtianis haud perinde multi ceciderunt.

Consules et Caesar imperatores adpellantur.

Clades utriusque partis.

Cap. XI. Cic. ad Fam. 10, 30. et Appian. Cap. XII. Dio. Cic. Phil. 14, 10. Dio, et Appian. et Cic. ad Fam. 10, 30. Cic. Phil. 14, 10. Appian. Cic. ad Fam. 10, 30. Cap. XIII. Liv. Epit. Dio. Ovid. Fast. 4, 675. Cic. Phil. 14. Dio. Cic. Phil. 14, 10. et 14. Sueton. Aug. 10. Cic. ad Fam. 10, 33.

U. c. 709. A. C. 43. *Aliud proelium,*

XIV. Quum in castra s nio decretum erat abstine[n] nem, et equitatu, qua pa[r] stibus negotium facessere; tus deditionem facere co diversis ducibus festinatio[n] stra saepius hoste lacessito locorum naturam claudi n conati, quum Antonius so tatu suo his opposito, ut legionibus ire perrexerunt tendae Mutinae metu legio ex aliis castris adciri prop

In quo cadit Cos. Hirtius.

XV. At Hirtius et Cae ctos, priusquam subvenir[e] gam. Hirtius, quum Ant ca principia pugnans int quam ille secum habuerat concisa. ibi Caesar, ad qu rat, consilio manuque in receptoque Hirtii corpor[e] cupata aliquamdiu tenuit. connisus Antonius ejecit norum occidit. quo tempo te aquilifero traditam, h cruentus et saucius; et, signa erant, non deterritu ctoriam absolvit D. Bruti partium studia quidam om runt.

Magna clades civilis belli.

XVI. His proeliis et r terisse visa est. viri quoqu inprimis consul uterque, est mortuus) et L. Fabatu Carsulejus, et Pontius Aq[u] tuo metu utrimque exeger

Antonii consultatio.

XVII. At Antonius, quamquam plerique cens[e]

Cap. XIV. Appian. Cic. P pian. Cap. XV. Cic. ad Fa[m] Sueton. Flor. 4, 4. Herodian 4 10. et ad Fam. 11, 14. C Fam. 10, 33. Plut. Anton. 2, 61.

adcepta, quam reddita, clade, ducibus hostium U. c. 709.
, equitatu salvo, et Mutina ad extremum de- A. C. 43.
Recte quidem vos, inquit, *confiditis, plures enim*
sperandi caussas: sed obsequendum Fortunae est, quae
e nobis hanc obstruxit viam, alias aperuit munivitque.
perrumpere in oppidum voluerunt hostes. Sive idem
n denuo tentet Caesar, sive circumvallare nos incipiat,
it ei propter multitudinem operarum haud difficile, in
es nostrae erunt, omnibus circa hostilibus, et equitatus
mpto. Sed et M. Lepidus et L. Plancus me pro victo
ent, et, ut solet infelicibus, ex amicis hostes et illi
At, si Mutinam relinquimus, mox cum tribus legioni-
Ventidius aderit: Lepidus etiam et Plancus auxilia
et firma subministrabunt. Quod igitur bene vertat,
habete ad iter milites; et, quia multis arma desunt,
tis cortices dabimus. Haec loquutus, non magno
tervallo castris egressus, ad Alpes magnis itine-
contendit.

III. At Decimus, timore Antonii liberatus, Cae- *Et fuga.*
metuere incipiens, noctu abruptis fluvii ponti-
d eum certos homines misit, gratias tamquam
ri agens, petensque, *ut succedens ad ripam, flu-*
dio, et civibus arbitris, in colloquium veniat. Se enim
diciis declaraturum, non sponte, sed fatali quodam in-
, tractum ad conspirationem esse. His Caesar re-
t iracundius, *se neque Decimi servandi, sed belli*
tonio, implacabili hoste, gerendi, caussa venisse: neque
sinere, ut adloquatur, aut etiam adspiciat interfecto-
ris: pati tamen incolumem eum esse, donec senatui po-
Romano videretur.

X. Tum vero Decimus, progressus ad flumen, *D. Bruti*
oce adpellavit Caesarem, et, recitato senatus- *ferocia in*
to, quo Gallia sibi data provincia fuerat, edixit, *Caesarem.*
jecto fluvio, Caesar alienam provinciam sine consulibus
et; neve persequeretur Antonium: huic enim operi se
. Non fallebat Caesarem, hanc ferociam Bruto
cia Patrum adcedere. igitur, quantumvis eum
inem redigere facile potuisset, moderatus est
seque Bononiam ad C. Pansam contulit, rebus
us senatui perscriptis, effectoque, ut de iisdem
Pansae scriberetur.

XVII. Dio. Cic. Appian. Frontin. Strat. 1, 7. Ap-
Cap. XVIII. Cic. ad Fam. 11, 13. Appian. Oros. 6,
pian.

U. c. 709. A. C. 43. *Aliud proelium,*

XIV. Quum in castra sua omnes rediissent, Antonio decretum erat abstinere proeliis, urgere obsidionem, et equitatu, qua parte virium praevalebat, hostibus negotium facessere; donec confectus fame Brutus deditionem facere cogeretur. Sed eadem caussa diversis ducibus festinationem suadebat. Idcirco, frustra saepius hoste lacessito, qua parte Mutina propter locorum naturam claudi minus potuerat, perrumpere conati, quum Antonius solos equites emisisset, equitatu suo his opposito, ut instituerant, Mutinam cum legionibus ire perrexerunt. Tum vero Antonius omittendae Mutinae metu legiones duas produxit: reliquas ex aliis castris adciri propere jussit.

In quo cadit Cos. Hirtius.

XV. At Hirtius et Caesar, cupide adgressi instructos, priusquam subvenire alii possent, egerunt in fugam. Hirtius, quum Antonii vallum superasset, circa principia pugnans interfectus est: quarta legio, quam ille secum habuerat, a quinta Antonii pene tota concisa. ibi Caesar, ad quem jam summa rerum redierat, consilio manuque insignis adparuit per omnia; receptoque Hirtii corpore, etiam castra Antonii occupata aliquamdiu tenuit. Sed paullo post summa vi connisus Antonius ejecit hostem, multosque Caesarianorum occidit. quo tempore Caesar aquilam, a moriente aquilifero traditam, humeris subiit, ipse quoque cruentus et saucius; et, tanto pondere, sicuti tum signa erant, non deterritus, in castra reportavit. Victoriam absolvit D. Bruti eruptio, cui inter diversa partium studia quidam omnia, nonnulli nihil tribuerunt.

Magna clades civilis belli.

XVI. His proeliis et robur et soboles militum interisse visa est. viri quoque illustres multi ceciderunt, inprimis consul uterque, (nam et Pansa ex vulneribus est mortuus) et L. Fabatus, et C. Peducaeus, et D. Carsulejus, et Pontius Aquila. Noctem proximam mutuo metu utrimque exegerunt in armis.

Antonii consultatio.

XVII. At Antonius, vocatis in consilium amicis, quamquam plerique censerent manendum esse, non

Cap. XIV. Appian. Cic. Phil. 14, 14. Appian. Dio. Appian. Cap. XV. Cic. ad Fam. 10, 33. Suetonius. Appian. Sueton. Flor. 4, 4. Herodian. Caracall. Cic. ad Brut. 1, 2. 4 10. et ad Fam. 11, 14. Cap. XVI. Vell. 2, 62. Cic. ad Fam. 10, 33. Plut. Anton. Oros. 6, 18. Cap. XVII. Vell. 2, 61.

ıdcepta, quam reddita, clade, ducibus hoſtium equitatu salvo, et Mutina ad extremum de- *Recte quidem vos*, inquit, *confiditis, plures enim ſperandi cauſſas: ſed obſequendum Fortunae eſt, quae nobis hanc obſtruxit viam, alias aperuit munivitque. ərrumpere in oppidum voluerunt hoſtes. Sive idem denuo tentet Caeſar, ſive circumvallare nos incipiat, ei propter multitudinem operarum haud difficile, in noſtrae erunt, omnibus circa hoſtilibus, et equitatus ıpto. Sed et M. Lepidus et L. Plancus me pro victo ıt, et, ut ſolet infelicibus, ex amicis hoſtes et illi t, ſi Mutinam relinquimus, mox cum tribus legioni- Ventidius aderit: Lepidus etiam et Plancus auxilia firma ſubminiſtrabunt. Quod igitur bene vertat, ıabete ad iter milites; et, quia multis arma deſunt, cortices dabimus.* Haec loquutus, non magno ərvallo caſtris egreſſus, ad Alpes magnis itine- ɔntendit. U. c. 709. A. C. 43.

II. At Decimus, timore Antonii liberatus, Cae- ıetuere incipiens, noctu abruptis fluvii ponti- eum certos homines misit, gratias tamquam i agens, petensque, *ut ſuccedens ad ripam, flu- io, et civibus arbitris, in colloquium veniat. Se enim iciis declaraturum, non ſponte, ſed fatali quodam in- tractum ad conſpirationem eſſe.* His Caesar re- iracundius, *ſe neque Decimi ſervandi, ſed belli nio, implacabili hoſte, gerendi, cauſſa veniſſe: neque ſinere, ut adloquatur, aut etiam adſpiciat interfecto- is: pati tamen incolumem eum eſſe, donec ſenatui po- Romano videretur.* *Et fuga.*

Tum vero Decimus, progreſſus ad flumen, ce adpellavit Caesarem, et, recitato senatus- , quo Gallia sibi data provincia fuerat, edixit, *cto fluvio, Caeſar alienam provinciam ſine conſulibus ; neve perſequeretur Antonium: huic enim operi ſe* Non fallebat Caesarem, hanc ferociam Bruto ia Patrum adcedere. igitur, quantumvis eum ıem redigere facile potuiſſet, moderatus eſt əque Bononiam ad C. Pansam contulit, rebus senatui perscriptis, effectoque, ut de iisdem Pansae scriberetur. *D. Bruti ferocia in Caesarem.*

VII. Dio. Cic. Appian. Frontin. Strat. 1, 7. Ap- ap. XVIII. Cic. ad Fam. 11, 13. Appian. Oros. 6, an.

Senatus consilia. XXI. Sed senatus, quem ... rem appellabat Antonius, id agebat ur sensionem Julianorum ducum partes i lerentur. eamque tum machinationem Pansa detexit, tanto simplicius atque to, certus de instantibus supremis, m metu gratiaque, et ceteris adfectibu vitae commoda sollicitant animos.

Caesari a Pansa produntur. XXII. Igitur, quum vocari Caesare inquit, *patrem tuum tanta caritate dilexi potuerim magis. Sed neque mortem ejus vi que consensui ceterorum resistere; cui et tu citu parato, prudenter sane cessisti. At ill tuerent et Antonium, qui et ipse ingens Cae ferebat, penitus gavisi sunt inter vos male c sperantes, ut mutuis offensis invicem attere autem copias haud spernendas penes te esse quidem, tamquam adolescentulum, inani bon re sunt conati. deinde, ubi tu, quum a sando, quod exercitus obferebat, imperio, et sui compotem ostendisti, exterriti eo flex nobiscum administrares bellum, atque hoc p quarta legiones, robur exercitus, abs te ab desperabant fore, ut alteruter vestrum bello stes solus et imbecillus facile tolleretur: atq pressis jam ab initio Caesaris partibus, P rent.*

Pansae et Hirtii consilia. XXIII. *Atque hanc ipsis consiliorum novi. nam et pleroque eo tempore Romae e neque vitavi suspiciones atque voces, quod*

a nobis fieri posse, vel referendae patris tui meritis gratiae melius, vel firmandis partibus nostris utilius. U. c. 709. A. C. 43.

XXIV. *Sed hoc quidem consilium, quod occultari interim ratio fuit, nunc. Antonio victo, occiso Hirtio, et me in fata concedente, mature tibi aperio: non ut a te gratiam ineam, quae morienti sera et infructuosa est, sed quia, quemadmodum ostendunt omnia, felix nascenti genius adfuit; uti, bis cognitis, et, quae tibi sint utilia, scires, meamque simul atque Hirtii quum voluntatem, tum quae praeter illam facere coacti sumus, intelligeres.* *Et eorum caussae.*

XXV. *Exercitum autem, quem ipse dedisti nobis, te recipere minime invidiosum erit: eum itaque tibi restituo. Neque vero moleste ferent Patres, satis cognito, (non enim tentare neglexerunt) nullis conditionibus perduci ad Brutum posse. Tirones meos, per me licet, ipse etiam habeas. Quod si forte nimia senatus reverentia tenentur, satius erit relinqui. Curae enim fuit senatui, ut hos haberet in potestate. igitur et tribunos delegit, a quibus non milites modo, sed etiam nos consules custodiremur. Rem igitur majoris invidiae, quam utilitatis, et ante tempus te excitaturam, omitti satius fuerit. igitur ad hos quidem adcipiendos Decimum evocavi. sed, quia nondum ille venit, Torquato quaestori tradentur.* Haec fatus et mox exsequutus, animam efflavit. *Pansae legiones Caesari restitutae.*

XXVI. At Torquatus de voluntate Patrum copias Decimo adduxit. funera consulum cum honorifica pompa Caesar Romam transmisit: iique in campo Martio publica sepultura honorati sunt, quia pro republica dimicantes ceciderant. Cujus rei sensus etiam abjectorum hominum animos ita pertentasse traditur, ut, M. Cornuto praetore urbano funus locante, qui tunc Libitinam exercebant, gratuitum ministerium praebuerint, paratumque exsequiarum conduxerint sestertio nummo. Militum etiam corpora, praesertim qui ex Martia legione ceciderant, publicis operibus atque muneribus, et communi exstructione sepulti sunt. *Consulum et militum publica sepultura.*

XXVII. Per eos dies de morte consulum suspicio percrebuit, opera Caesaris occisos, Hirtium in acie per suos milites, aut ipsius Caesaris manu; Pansam per venenum vulneri adfusum. Certe Torquatus Glyconem medicum eo nomine custodiendum aliquamdiu curavit, ut parricidam. Sed M. Brutus, cujus ad Ci- *Suspicio in Caesarem de morte consulum.*

Cap. XXV. Cic. ad Fam. 11, 14. Appian. Cap. XXVI. Liv. Epit. Vell. 2, 62. Val. Max. 5, 2. Cic. Phil. 14, 12. et 14. Cap. XXVII. Sueton. Aug. 11. Dio, l. 46. Tac. 1. Ann. 10.

Senatus extraordinaria imperia tollit.

XXVIII. At senatus, donec incer
esset, adversus victorem sibi provid
extraordinaria imperia tollebat, decr
gius annuo imperium obtineret, neu quis un
nonae. quantum enim ad solvendam re
turnae et solitariae potestates valerent
plis adparuerat. ita praeveniri posse
qui futurus esset superior, ne quid p
concessa legibus adpeteret; et invidia
victum, cujus videlicet immitem et a
mum senatus timuisset.

Supplicationes dierum sexaginta.

XXIX. Postquam de Antonii clade
sumpto pacis habitu, supplicationes di
decretae. At Camillo, Vejis captis, s
quatriduum primo omnium decretae fu
an ulli temere plurium dierum ante P
Mithridatica victoria duodecim dierum
habuit. mox Caesari tres dies additi:
ejus potentia crevit adulatio. Scilicet
bus humanis stabile, sed, ut quaeque
stituta sunt, ita ferme ab ambitione et
longius: paullo post inclinat sensim
dein solutius prolabitur: donec tande
ruat, et ultra omnem finem modum
Igitur nuper Cicero quinquaginta die
comprehenderat, quum debellatum nec
deretur; quot neque Gallicis antea bel
decretum umquam fuerat. Tum vero p
a Mutina hostem decendium additum.

Decreta contra An-

XXX. Antonius, quique cum eo
omnium publicatis, hostes indicati;

-sequendis sententiae dictae. Quin et decemviri, quibus et Cicero fuit, tamquam ad praemia militi- persolvenda creati, edictum proposuerunt, *uti, -quis aliquid adcepisset ab Antonio consule, ea de re profite-ur*: cum gravibus minis in eos, qui secus fecissent. U. c. 709. A. C. 43.

XXXI. Hoc tempore T. Pomponii Attici laudabilis -uitas exstitit, qui, licet amicissimus esset Ciceroni Bruto, nihilominus Antonii praesentem fortunam -rum fere omnium exemplo minime despexit; sed, -stinae necessitudinis memor, Fulviae uxori liberis-e Antonii, quum illa de bonis, et hi etiam de vita -iclitarentur, quam potuit, opem tulit. *Attici integritas.*

XXXII. Erat ea temporis oblata Pompejanis op-rtunitas, ut tum demum vere liberos se crederent gloriarentur: et, velut omni periculo defuncti, -rnere Caesarem atque etiam opprimere inciperent. -m neque triumphum decreverunt petenti; et, quum -ero, provido magis, quam grato, animo, quod -pliora et meritum credebat, et invitis extorquere -sse suspicabatur, sententiam dixisset, *ut ovanti in-re Caesari liceret*, a plerisque repugnatum est. Ne-e Cicero satis animum texit, *laudandum adolescentem, -andum, tollendum* dictitando. Quo tempore dixisse -esar dicitur, *se vero non esse commissurum, ut tolli -et.* *Senatus Caesarem deprimere studet.*

XXXIII. Ceterum, ut erga Caesarem parci, sic in -orando Bruto profusi fuerunt, omnia huic tri-ntes, quae sperare ille debuisset. Supplicatio -s nomine ad omnia pulvinaria decreta. Et, quia -te natali suo liberatus obsidione fuerat, fastis ad -n diem Bruti nomen adscribi jussum: triumphum -ique decreverunt homini, qui beneficio vivere a--o diceretur, neque adjutor victoriae, sed specta- tantum proelii cum aliis e muro fuisse. Martiam -que et quartam legiones Drusus ei Paullusque, -eris adsentientibus, decreverant. Sed ea res irri-fuit. Bellum quoque adversus Antonium uni de--tum, votaque nomine ejus nuncupata publice. *D. Brutum extollere.*

-ap. XXX. Dio. Liv. Epit. Appian. Cic. ad Fam. 11, 20. -1. Cap. XXXI. Appian. Corn. Nepos in vita Attici. Cap. -XII. Appian. et Dio. Cic. ad Brut. 1, 15. Cic. ad Fam. -20. Vell. 2, 62. Sueton. Aug. 12. Cap. XXXIII. Dio. Cic. -Fam. 11, 18. Cic. ad Brut. 1, 15. et ad Fam. 11, 14. Liv. -t. Vell. Dio. Cic. ad 11, 19. et 14. Dio. Appian.

nio mitterentur; et senatus non viv
etiam mortuos, laudibus ac honoribus
quibus et Pontio Aquilae statua est po
que reddita pecunia, quam ille mutu
rat, suas atque amicorum opes inte
piam alendis legionibus insumenti.

Caesar reconciliationem cum Antonio meditatur,

XXXV. Enimvero Caesar haec c
praeterea omnes suos adversarios po
riis auctos, Sex. Pompejo praefectura
Cassioque Macedoniam et Syriam cum
testate datas, atque haec omnia cum
congruere, ad reconciliandam cum A
animum adjecit.

Senatus injuriis irritatus.

XXXVI. Neque deerat senatus obt
quidlibet novaturo. Centuriones miss
mam iverant petendae pecuniae caussa
erat victoribus. Responsum est, *lega*
turos ad exercitum, miseruntque jussos s
milites alloqui. Non repugnavit Caes
simulavit, frustra eos fatigatos non re
sum, priusquam ipse esset adhibitus.
natui erat sub specie pulsi Antonii ab
re, tamquam non necessarias amplius
que tradere Bruto, ut Caesar exarma
bantque in ejus exercitu serenda disc
animos, et alios voluntate ac largitio
deinde vi redigere in potestatem. Ig
quartae legionis militibus, quae decre
mia laudesque legati adferebant: cete
militum non major, quam ducis ipsius
tur. Sed omnis ista calliditas in co
legiones negarunt, sine imperatore su

XXVII. Tum vero simul Caesar adfuit, artesque pavit Patrum, universis idem animus fuit, ut ninus, qui honorati, quam qui neglecti erant, a se adfectos opinarentur. Nam et illi suspecta ant omnia, et contumeliam commilitonum, sed ne Caesaris, ad suam ignominiam pertinere ar-antur: et praeteriti docebant, *consilium senatus l beneficium duarum legionum, sed ad ruinam exercitus torisque, spectare. nec ornari illos praemio, sed emi: dos mox percussoribus optime de se meriti Caesaris con-ium ejus et amicos, ut scelesta et indigna quaelibet fa-et paterentur.*

U. c. 709. A. C. 43. *Quibus et exercitus commovetur.*

XXVIII. Haec audita Romae terruerunt non igna-acillare Caesarem, et Antonio locum dare respi-. Is enim, quum ad extremas angustias redigere n potuisset, si transisset Apenninum, alia omnia s in animo, captivos milites ducesque tractabat er: volentes in suorum adlegebat ordines; si nt ad Antonium se recipere, patiebatur. Quin ntidium, tres legiones habentem, terruisse con-, *aut ad se transire* jussit, *aut, omisso metu, ad An- pergere, exprobratum communis utilitatis ignorantiam.* t, Decium quemdam ex illustribus dimittens, at-b hoc interrogatus, *quo igitur animo in Antonium Sapientibus sufficere edita ab se indicia*, respondit, *autem nulla suffectura.*

Caesar Antonium elabi patitur.

XXIX. Sub idem tempus ad Lepidum et Asinium it apertius: *nec sibi, nec veteranis parem referri gra- sed omnia tradi parricidis cum certo interitu Juliana-irtium, si pauci, qui supersint, pari, atque Antonius, lentia inter se committerentur. Cautius agere gregarios , qui, finitis stipendiis, aegre divellantur, sed iisdem juncti unitique confideant. Hoc et ipsis procurandum monendum Antonium. interea posse eos in speciem pa-uatui, sed memores, primam esse debere suae salutis lignitatis curam.* Nec aliud ab his agebatur, spon-linantibus in hanc sententiam, et Antonio adfi-aut familiaritate intima devinctis. Et, licet ad m collega Plancus adcesserat, tamen neque huic bat fides, et Bruti perquam infirmae erant co-cui maximus tironum, sed idem prope inutilis us, octo legiones: veterani belli casibus immi-

Lepidum et Asinium sollicitat.

XXXVIII. Cic. ad Fam. 11, 10. Appian. Cap. XXXIX. . Aug. 12. Appian. Dio. Vell. 2, 63. Cic. ad Fam. 10, . ad Brut. 14.

U. c. 709. A. C. 43. nuti; et ex his, qui supererant, multi quotidie ex longa inopia se replentes incautius rumpebantur.

Ciceronem decipit.

XL. His rebus effectum eſt, ut senatus aliquanto honeſtius tractare Caesarem inciperet, conciliante ei gratiam Cicerone, cujus ambitiosam senectutem adolescentis calliditas egregie deceperat. Nam, quod ipso poſtea tradente Caesare conſtitit, ruinam metuens, Ciceronem adjungere et retinere ſtuduit. quod quia nullo firmiore vinculo consequi poſſe rebatur, consulatum inſtituit petere, misitque ad Ciceronem nuncios, *patrem* adpellitans, *ex uſu publico et gloria illius fore, ſi det operam, ut una gerant conſulatum. Penes illum enim, ut peritum et ſenem, vim magiſtratus omnem fore: ſe honore contentum, per quem arma glorioſius poneret; nec aliam petendi triumphi cauſſam fuiſſe.*

Ut ejus negotium in senatu agat.

XLI. Sic inescatus Cicero negotium Caesaris in senatu egit: *Difficilia eſſe reipublicae tempora. qui cum imperio ſint, inter ſe foedera agitare, inconſulto ſenatu. referre, ut adoleſcens, ſine cauſſa contumelioſe habitus, quibusdam honoribus mulceatur. Eumdem magnas habere copias: neque tam intereſſe reipublicae, ne praeter aetatem fiat conſul, quam ne ſimultates armatus exerceat. Praeterea dari collegam tanquam puero praeceptorem poſſe, ne quid contra utilitatem ſenatus atque reipublicae auſit.* Sed irrisa sunt haec a percuſſoribus, non occulto Ciceronis morbo, et minime dubio omnium periculo, si filius interfecti, idemque magnis copiis subnixus, consulatum indipisceretur.

Senatus mediam viam male eligit.

XLII. Igitur, inter omnia dantes et nihil relinquentes, media via placuit, *uti ſententiae inter conſulares dicendae jus ei eſſet.* poſtquam hoc parvi fiebat, decretum, *uti proximis comitiis praetor, ſequentibus conſul renunciaretur.* Hoc modo satis acute putabant elusiſſe puerum, ut ipsi quidem adpellare consueverant. Sed ille, hoc ipsum, veluti convicium, ad defensionem eorum, quae meditabatur, adripiens, Lepido satagente, cum Antonio reconciliavit gratiam, non obvius modo excipiens redeuntem, sed ipse alliciens eum et provocans.

Cap. XXXIX. Vell. 2, 63. Cic. ad Fam. 10, 24. Cap. XL. Appian. Dio. Cic. ad Brut. 1, 17. et 18. Plut. Cic. et Brut. Appian. Dio. Plut. Cic. Appian. et Plut. Cap. XLII. Dio. Cic. ad Brut. 1, 15. et Phil. 4, 1. Dio. Zonar. Sueton. Aug. 12. Oros. 6, 18.

XLIII. Inter haec Antonii rursus emersit fortuna, ujus de rebus curatius referendum eſt, sine quarum ognitione sequutae mox conversionis tota sit obscura atio. Fugatus a Mutina petebat Alpes, vir adversus ncommoda non minus pervicax, quam luxui, quoad acaret, deditus. Igitur et in hoc itinere diversi et ene contrarii generis documenta edidit: plerumque olerans inediae et laborum, supra quam sit credibile: terum, ubi videbatur eſſe aliqua occasio, profusus in inum et epulas. Unde non ineleganter respondiſſe isus eſt familiarium ejus unus quaerenti, quid Antoius ageret; *Quod canis in Aegypto: bibit et fugit.* quano in illis regionibus canes metu crocodilorum curendo bibunt ex flumine. Sed saepius vix neceſſarioum erat copia: ut et cortice vixiſſe copiae ejus, et ullius animalis carnibus abstinuiſſe tradantur. U. c. 709. A. C. 43. *Antonii fortuna poſt proelium Mutinense.*

XLIV. Non erat difficilis exſtinguendi hoc tempoe belli labor, si quis insequi fugientem voluiſſet. erum enim vero Caesarem indignatio, quod Bruto andatum bellum erat, averterat: Brutus insanum reatur, inimici sui adversarium suo periculo tollere. endebat ad Lepidum, caſtra trans Alpes habentem. rat et in illo spes, pontificatum et alia quaedam Anonii ſtudiis consequuto, et in exercitu, in quo mulos sciebat suis partibus addictos. Cuſtodiam Alpium epidus Culleoni mandaverat. is transitum Antonio deit, ut penetrare in Narbonensem Galliam poſſet, ubi aſtra ad flumen Argenteum Lepidus habebat. *Unde nemine insequente profugus,*

XLV. Interim et P. Ventidius cum tribus suis leionibus ad Antonium venit. quibus receptis, haud rocul Lepidi caſtris caſtra posita sunt, nullo munita allo, ut veniſſe ad amicos videretur. Magna hic et udenda tum inconſtantia, tum temeritas Lepidi fuit. lunc antea senatus ad opprimendum Antonium in Itaiam adciverat, eodemque tempore L. Plancum. mox, uia Silanus, ad Antonium adductis copiis, Lepidum uspectum Patribus fecerat, Plancum Antonius disere *participem conſiliorum* adpellabat, miserunt ad eos li- *Ad Lepidum venit.*

Cap. XLIII. Liv. Epit. Dio. Vell. 2, 63. Appian. Plut. Anton. Macrob. Sat. 2, 2. Phaed. Fab. 1, 25. Plut. Cap. XLIV. Cic. ad Fam. 11, 10. 12. et 13. Appian. Dio. Plut. Cic. ad Fam. 10, 11. Supra, 118. 9. Plut. Appian. Cap. XLV. Plin. 3, 4. Cic. ad Fam. 10, 34. Cic. ad Fam. 11, 10. et 13. Appian. Cic. ad Fam. 10, 33. Dio.

exstitit) ad confluentes Rhodani Arari Segusianis consederant. Haec origo nobilissimae civitatis, nomen, ut ajur *gum* vocabant Galli) adeptae, et situ lo pe *dunum* et olim, et nunc quoque, co quibusdam certum est, et colli Lugdu tum fuisse constat. Tanta autem loci tas, ut intra centesimum annum in m cta frequentiam, deinde unius noctis sumpta, mox refloruerit, et hodie qu rissimas Gallorum urbes numeretur. A co et alia tum deducta colonia est Rau

Lepidus senatum verbis ducens,

XLVII. Quamquam enim venire in bente nemine, potuissent, malebant videri, atque interim Antoniani belli tum. Silanum certe Culleonemque, r tonio, verbis castigavit Lepidus, scri *se neque opera eorum uti, neque in castris h negotio praefecisse.* Ceterum res ipsa indi te haec acta, neque contra voluntatem cessisse Antonio, neque ab hoc rediss sertores, sed internuncios.

Interim Antonium milites corrumpere patitur.

XLVIII. Sane colloquium adhuc ab quin et contra eum scribebat senatui, bebatur et idoneus, cui bellum manda que hostile quidquam in eum designa passus agere, saepiusque venientem militum ita flectere universos, ut, eti do, exercitu ejus potiturus fuisse vid Antonio comitas inerat, audacia, prof esset, luxus; quoties expediret, indu

pidus ad omnia segnior, non virtute ulla notabili, non vitio carus, prope contemptum venerat.

U. c. 709. A. C. 43.

XLIX. Forte adcidit, ut Antonius, cum barba capilloque promiſſo ad caſtra Lepidi veniens, adspectu ſimul atque sermone plurimorum misericordiam eliceret. Ibi Lepidus ad disturbandum colloquium tubas occanere juſſit, quia tribunorum imperia spernebantur. At milites, concionante Lepido, conclamarunt, *pacem ſe velle, neque cum ullis deinde civibus eſſe dimicaturos.* Mox, Canidio Rufrenoque et similibus auctoribus, per Laelium et Clodium, meretriciis veſtibus tectos, secreta cum Antonio pacta fecerunt; etiam Lepidi caedem, si vellet, polliciti. Sed is parci Lepido juſſit, sibi cum exercitu venturo viam pandi. Hoc praecipuo ſtudio agebant decumani, quos aliquando Antonius duxerat.

Qui, pacti cum Antonio,

L. Neque fallebat ea molitio M. Juventium Laterensem legatum Lepidi, prorsus egregium civem: sed multa salubriter monenti non habuit Lepidus fidem. Poſtremo auctor ei fuit dividendi in partes exercitus: sic evidentius, quo quisque sit animo, adpariturum. Lepidus, trifariam partitus copias, juſſit occurrere praesidio quaeſtoribus, quos adventare dicebat. At hi, de quarta vigilia sumptis armis, tamquam exituri, vallum occuparunt, nunciosque miserunt ad Antonium. Ille, his auditis, prima luce flumen transgreditur: et, per aversa caſtrorum admissus, ubi vallum a Lepidanis erat dirutum, protinus ad praetorium contendit, prosequente eum Lepidi exercitu, et orante imperatorem, *parceret tantae multitudini civium Romanorum, eorumque ſalutis atque ſecuritatis cauſſam ſusciperet.* Atque is, ut e cubili discinctus exsiluerat, Antonium complexus eſt, prioremque auſteritatem suam neceſſitate temporum excusavit. Sunt, qui et ad pedes ejus procidiſſe tradant: quod, quamvis in timido homine nihil non credi poteſt, quia plerisque non eſt traditum, neque factum puto; aut si forte, simulatum a Lepido timorem, ne prodidiſſe cauſſam senatus sponte videretur. Scelere enim potius, quam ignavia, peccaviſſe plerisque tum visus

Eum in caſtra accipiunt.

Cap. XLIX. Plut. Cic. ad Fam. 10, 21. et 35. Plut. Appian. Cap. L. Cic. ad Fam. 10, 21. Dio. Vell. Appian. Plut. Vell. Appian. Cic. ad Fam. 10, 35. Appian.

U. c. 709. A. C. 43. est; receptumque ab eo Antonium, non modo scriptores inferioris aevi, sed M. Cicero, D. Brutus, L. Plancus, totus denique senatus censuit. Eamque opinionem, et quae praecesserunt omnia, et quae sequuta sunt, corroborarunt.

Eo dolore Laterensis semet ipsum interficit. LI. At Laterensis, quum et Lepidum frustra monuisset et Plancum, quos, inter se discordes, reconciliare reipublicae caussa acerrime nisus fuerat, sub ingressum Antonii gladio se transfixit. Ob haec statuam ei decrevit senatus, laudationemque et publicum funus: at, quae posita Lepido pro rostris fuerat, subversa est: isque hostis judicatus cum ceteris, qui simul a republica defecerant, *nisi ante Kalendas Septembres ad sanitatem redissent.*

Patres omnia tentantes ad Caesarem recurrunt. LII. Saga quoque resumpta, crebrique ad M. Brutum, C. Cassium, Sextumque Pompejum nuncii missi, *ut reipublicae subvenirent.* Etiam duo senatores, Lucejus et Pansa, tamquam ad visendum Graeciae statum, missi, qui properare Brutum juberent. E Sardinia quoque evocatae copiae, et e tribus Sextianis legionibus, quae erant in Africa, unam adcipere jussus Q. Cornificius; duas mittere in Italiam: quamquam ne his quidem satis confidebant, quod et ipsae sub Caesare militassent. sed omnia experiri cogebat necessitas. Postremo, quum longe haec spes abesse videretur, ad Caesarem recursum est, neglectum contemptumque paullo prius, et coactum ad nova, sed incognita adhuc Patribus, consilia. Triumphus etiam ac stipendium ei decernitur, et omnibus decretis ornatur.

Abutitur hac occasione. LIII. Idcirco, laetus hanc sibi ad obseptum antea consulatum viam aperiri, simulavit obsequium, paravitque ad bellum omnia. sed interim clanculum induxit milites, ut jurarent, *contra nullum se exercitum, qui Caesaris fuisset, arma capturos.* Hoc aperte spectabat ad Antonium et Lepidum, quorum copiae majorem partem constabant e Caesarianis legionibus. Praeterea instigabat eos, uti legatos iterum ad senatum mitte-

Cap. L. Rutil. Itiner. 1, vs. 301. Sueton. Aug. 12. Cap. LI. Cic. ad Fam. 10, 21. et 11, 9. et 18. et ad Brut. 1, 10. 12. et 14. Cic. ad Fam. 10, 21. et 23. Vell. Dio. Cap. LII. Cic. ad Brut. 1, 15. Dio. Liv. Epit. Cic. ad Fam. 12, 10. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 11, 26. Appian. Dio. et Appian. Dio. Cap. LIII. Cic. ad Brut. 1, 17. Dio.

rent, quasi deprecaturos, ne contra fas et religionem dimicare cum civibus cogerentur; revera, ut exigerent nondum persolutas pecunias, Caesarique darent consulatum. U. c. 709. A. C. 43.

Caesaris concio adversus senatum.

LIV. Nec hoc timide fiebat amplius, sed palam advocata concione, *Quousque*, inquit, *commilitones, adversariorum insatiabilem importunitatem perferimus? Haec scilicet, ut plurima vobis ante nota praeteream, praemia meruimus, ut ab his vexemur atque opprimamur, quibus nostro sanguine salus atque securitas parta est? Antonii praeda fuissent, neque rem aut publicam, aut suam, tueri quisquam eorum potuisset, nisi ego ille puer, (sed virum sentient!) nisi ego, inquam, quem puerum adpellare consueverunt, vobis adjutoribus caussam suscepissem publicam, et nimiam Antonii ferociam Mutinensi victoria refrenassem.*

Cujus ingratum animum accusat.

LV. *At illi praeclaram scilicet vicem servatoribus suis reddunt, contemptum, ignominiam, pericula. neque desinent, nisi caverimus, priusquam universos, alios alia fraude circumventos, deleverint. Hoc enim agunt homines Pompejanis partibus devoti, ut eos, qui patri meo navarunt operam, occasione temporum inter se commissos, mutuis vulneribus conficiant. Ideo nempe bella ex bellis feruntur, donec omnes, quos ob militiam Caesaris perosi sunt, duces militesque prorsus interierint. Neque enim alio pertinuit, quod nuper duabus legionibus oblata sunt praemia, quam ut ex dolore ceterarum orietur in hoc exercitu perniciosa dissensio.*

Periculum ab his, militibus et sibi ostendit.

XLVI. *Quam vero sint infensi Caesaris amicis, numquid proximis diebus ostensum est? quum ab Antonio quidem, sed ex parentis mei commentariis, data cunctis eriperentur. Unde et vobis facilis esse conjectura potest, quae vestra sit futura conditio, qui agros, qui pecunias adcepistis a Caesare, siquidem hi rempublicam obtinebunt; quae vero mea, dum regnabunt in senatu percussores patris mei. Sed mihi quidem curae erit, ut neque vita mihi incustodita sit, neque mors indecora. Vestri me miseret, quibus nemo relinquetur, a quo speretis operae, patri mihique navatae, pretium. Nam me quidem ab ambitione longius abesse, quam huic aetati credi potuisset, ipsi comperistis, quum oblatum a vobis imperium abnui. nunc alia conditio est temporum: neque pro vobis, neque ad ultionem patris quidquam profecero, donec ero privatus.*

Cap. LIV. Appian.

tinet. *percussores enim patris reos agam; qu*
nis aliquando civilium bellorum erit.

Centuriones Caesari consulatum ab senatu petunt.

LVIII. Alacri adclamatione militum
delectique statim ex promptissimis vet
dringenti, qui legatione ea fungerentu
tres aetatem Caesaris excusarent, cent
nis principes (edocti enim erant) re
apud antiquos Rullis, Deciis, Corvinis, m
sulatum fuisse creditum; et recentiore memo
fricanum, Titumque Flamininum, admodum
sules factos, utilem reipublicae operam prae
quoque Pompejus et Dolabella adlegab
hoc ipso Caesare factum senatus decre
tis annis ante legitimam aetatem hono
cultas concessa erat. Quum propter
gotii tempus traheretur; legati, ut m
erant, impunitatem petere Antonianis
credibile est, non tam impetrandi prop
tentandos senatus animos, an et huc
et, si succenseret, hunc armorum pr
turi. Sed elusum satis commodo astu
contradicente nemine, sed pro magno
ro eadem postulantibus plerisque. und
ut citra invidiam propter multitudinem
bus in caussa dispari paria concedi re
tota res omitteretur.

Minis postremo additis.

LIX. Inter has altercationes, qu
quuti milites, atque ab senatoribus no
ti essent, acrius ad consulatum Caesar
exarserunt, et, quia intromissi in sen
posuerant, caput legationis Cornelius

modo petieritis Caesari consulatum, auferetis. Eaque vox exitium ei adcelerasse creditur. namque Caesar, libertatis studiosissimum esse cernens, viliorem habere coeperat. U. c. 709. A. C. 43.

LX. Haec quum in castris audirentur, exasperati sunt milites, confestimque ad urbem duci voluerunt. Nec Caesar lenivit: quin verbis adaugens iras, barbara suorum dicta factaque non reprehendit: senatum increpavit, *quod milites intrare curiam inermes jussérat, quodque interrogati a senatore quodam fuerant, ab exercitu, an vero a Caesare mitterentur?* Igitur, propere legatis quibusdam ad Lepidum et Antonium, (nam et cum Antonio gratiam, Lepido satagente, reconciliarat) cum octo legionibus et magno equitatu atque auxiliis, coactus scilicet a militibus, Rubiconem transiit, unde et proximi belli civilis initium fuerat. Inde bifariam exercitu diviso, cum potiori parte contendit Romam, ceteris ex commodo sequi jussis. *Caesar Rubiconem transit.*

LXI. In itinere, ut fit, ubi milites imperatorem ducunt, minime a maleficiis temperatum. homines, qui forte per viam occurrerant, et in his eques Romanus, pro speculatoribus occisi: direptae adversariorum villae. legati, qui cum pecunia veniebant, Caesaris artibus terrore injecto, refugerunt. *Inde Romam contendit.*

LXII. Hae res tanta consternatione replerunt urbem, ut nihil ad extremum terrorem superesset. Anxii Patres, et alius alium varie accusantes, *quod exercitus ademptus Caesari, quod triumphus denegatus, quod praemia militum maligne repraesentata essent*, repente in contraria omnia transierunt: nusquam jam adparente Cicerone, qui multus antea ubique fuerat. Augetur donativi modus, neque duabus jam, sed octo, legionibus decernitur. Decemviri cessare, Caesar dividere praemia jubetur: ipse absens consul designatur. ad haec omnia significanda legati festinanter emittuntur. Sed neque milites flexit profectum ab invitis beneficium: et senatus, foeda inconstantia, vixdum egressis porta legatis, consilium mutavit: excipiente metum pudore, quod, indigna viris trepidatione subacti, prono collo exciperent jugum, nihil pro libertate ausi. *Quod* *Senatus foeda inconstantia.*

Cap. LIX. Plut. Anton. Cap. LX. Appian. Dio. Liv. Epit. Oros. 6, 18. Appian. Dio. Appian. Cap. LXI. Dio. Appian. Cap. LXII. Jul. Obseq. Appian. Dio. Appian. Dio. Appian.

U. c. 709. A. C. 43.

igitur poſtea vacaturum periculo et ignominia tempus, ſi hac conſuetudo invaleſcat, ut ambitione cujuslibet honores armis obtineantur? Quin huc eniterentur, ut militem, ſi lenibus conſultis nequiret, conſtantia et ſeveritate in officio contineant. armis opus adverſum armatos eſſe. Si primum impetum fregerint, ſubiturum animos pudorem, ſubituram reverentiam patriae, et metum ex legibus. Quod ſi praeter ſpem arma, pro republica adcepta, contra eam miles verterit, L. Plancum, D. Brutum adfuturos auxilio. Denique ſi neque pudore militis prohiberi fatum reipublicae, neque armis defendentium, poſſet; at illi occumberent pro libertate potius, quam male et infeliciter expertam dominationem reciperent. Et majorum exempla memorabantur, quibus prae amore libertatis nihil fuerit in vita carum atque pretiosum.

Et subita fiducia.

LXIII. Hujusmodi inter se dictis animati, mox in maximam fiduciam venerunt, poſtquam, eadem die adpulsis ex Africa legionibus duabus, equitibus mille, Diis ipsis curae eſſe cuſtodiam civitatis interpretati sunt. Igitur, adjuncta legione, quam nuper Pansa praesidio urbi reliquerat, Janiculum, ubi pecuniae erant repositae, pontemque fluminis occuparunt praesidiis: per urbem disposuerunt ſtationes: in portu quoque parandas naves curaverunt, ut victi cum pecuniis fugerent. Caesarem intra centesimum ab urbe lapidem cum exercitu consiſtere vetuerunt. Haec satis confidenter acta.

Mox iterum timor.

LXIV. Sed, ubi signa legionis a Pansa relictae araneis, velut ex longo situ, oppleta venire visa prodigii speciem metumque fecere; quaesitaeque Caesaris mater et soror non comparuerunt, amicis, apud quos celabantur, gratiam minasque adversariorum pariter spernentibus; iterum rediit timor, tanta opportunitate amiſſa, quod, his obsidibus, quidlibet impetraturi facilius a Caesare fuerant.

Interim Caesar urbem intrat.

LXV. Atque ille suis timens, quum prioribus Patrum legatis, dum mandata exponunt, mutatae sententiae nuncium superveniſſet, cum irritatis supra modum militibus Romam properat; praemiſſis, qui bono animo eſſe populum Romanum et quiescere juberent, nihil hoſtile paſſurum. Ita pacato agmine adceſſit, omnibusque citra controversiam in poteſtatem adceptis, sub Quirinali colle conſtitit. Eo ſtatim mira

Cap. LXIII. Dio. Appian. Dio. Cap. LXIV. Jul. Obseq. Appian.

one adfectuum venerunt quidam ex senatoribus, tiam promiscua multitudo salutandi ipsum mili- gratia. At ille, castris in loco positis, postri- bem, septus idonea manu, intrat: quacumque t, occurrunt salutantium gratulantiumque agmi- ihil in speciem officiosae humanitatis praeter- ır. Sic ad aedem Vestae pergit, ubi matrem mque esse audiverat. U. c. 709. A. C. 43.

VI. Interim et illae tres legiones, missis lega- cerunt deditionem. Ex praetoribus, qui prae- t, Cornutus sibi manus intulit; reliqui in fidem i sunt. Cicero, per amicos impetrato Caesaris uio, magnis eum laudibus extulit, se quoque i deferendi consulatus auctorem fuisse dictitans. ndit Caesar, nec sine morsu, *Ciceronem sibi no- n amicorum occurrere.* *Urbanas legiones in deditionem accipit.*

VII. Sequuta deinde nocte vanus rumor com- civitatem, Martiam et quartam legiones ad se e, indignatas, quod deceptae a Caesare adver- triam contra animi sui sententiam ductae essent. rumori secure omnino crediderunt principes, is in propinquo esset exercitus, et harum lon- rtissimarum legionum viribus sustinere se posse as Caesaris copias rati sunt, donec aliunde pa- ur auxilia. Igitur, eadem nocte senatu habito, uilium Crassum emiserunt ad parandas e Piceno : idque tamquam laetum nuncium, discurrente rbem tribuno plebis Apulejo, vulgarunt. Sed, lsam fuisse famam rescitum est, Cicero, qui pro s curiae senatores adventantes cum laudibus ex- it, in lectica fugit. Caesar, irrisa hominum ve- , exercitum in campum adduci jussit. quo tem- laetum ei augurium adparuit, sex vultures. Nec in quemquam consuluit durius. quin etiam Cras- qui servili habitu in Picenum penetraverat, di- incolumem, interim clementiae captans laudem, eosdem, quibus tum videbatur ignoscere, pro- urus. Pecuniam autem ex Janiculo, et quid- ibivis publicae fuit, comportari jussit: ipse ex- urbe, libertatem scilicet praebiturus comitiis, n adductis rebus, ut eadem omnia absens pos- *Senatus alius vanus conatus.*

LXV. Dio. Appian. Cap. LXVI. Dio. Appian. Cap. . Jul. Obseq. Appian.

quano interfectus est. C. Caesar pacem cum Antonio et Lepido fecit: ita ut tresviri reipublicae constituen-

cursorem Bruti, sed hospitem, fuisse; et Brutum in ejus domo ab iis, quos miserat Antonius, jugulatum. Appianus 3. Civil. extr. ita refert, Brutum, a latronibus captum, se ad Camillum deduci petiisse, Camillum Antonio rem clam significasse, et ab eo jussum fuisse caput Bruti ad se mittere. Verosimile est, eadem de nece Bruti prodidisse Livium. Neque enim necesse est, quod hic Brutus ab Capeno interemtus dicitur, ita accipi, quasi Capenus ipse eum occiderit: nam ab eo interemtus dici potest, quia auctor necis illius fuit. Quae eruditissimus Valesius hic in exemplari suo scripserat, neque ipsum publicari voluisse, et sine injuria illius omitti potuisse, credo. Nam quae in his consequentia est? *Camillus* fuit hospes et proditor Bruti: *Furius*, teste Valer. Max. ab Antonio ad Brutum occidendum missus fuit: ergo is, a quo Brutus interemtus est, *Furius Camillus* dicebatur. DUK. Varie hanc periodum exhibent libri. *relictus a legionibus suis quum profugisset, jussu Antonii, in cujus potestatem venerat, caesus a Capeno Sequane interfectus est* est in Leid. *relictus a legionibus suis quum profugisset, jussu Antonii, in cujus potestatem venerat, praefuisse caesus a Capeno Sequano interfectus est* in Voss. *relictus a legionibus jussu Antonii in ejus potestate venerat profugisset, caeso a Capeno Sequano ac interfectus est* in Boend. *relictus a legionibus suis jussu Antonii in cujus potestatem venerat profugisset caesus a Capeno (caesus et a Capaneo* in Berg.) *Sequano interfectus est* in Berg. Lov. 2. et ed. Camp. Sed melior sensus est in vulgatis editionibus, quam in his libris, quorum lectiones dedi. Recte vero Clariss. Dukerus contra Vales. monet, ex collatis Appiani Alex. et Valerii Max. locis non patere, eum, a quo D. Brutus interfectus est, Furium Camillum dictum esse. Quem enim App. *Camillum* vocat, Gallorum dynasta est: et quidem ex populo Sequanorum, ut locus hic docet. Unde etiam Orosius 6, 18. cumque secutus Freculph. part. 1. lib. 7, 14. D. Brutum *in Gallia a Sequanis* captum et occisum tradunt. At contra Furius, *cui Brutianae ultionis officium mandatum erat*, sive *quem ad Brutum occidendum Antonius miserat*, ut Valer. Max. dicit, Romanus fuisse videtur, quem ad dynastiam Gallorum cum manu equitum Antonius miserat, ut, eo conscio et teste, Brutus interficeretur. Ceterum apud Livium 41, 1. memoratur *Catmelus* regulus Gallorum, a quo nomine non multum distat *Camelus* Vellej. vel *Camillus* Appiani. Et forte simile nomen hic restituendum est. Vide etiam Jac. Perizon. Epist. ad Nic. Heinsium, quam edidit Celeberr. Burm. in Syll. Epist. tom. 4, 779. Praeterea, licet D. Brutus in potestatem Antonii venisse dici possit, qui tantum venerat in potestatem dynastae Sequani, apud quem jussu Antonii interfectus est, forte tamen, si vera est Appiani, vel Velleji narratio, mutato verborum ordine legendum est *jussu Antonii a Camelo*, vel *Camillo*, vel *Catmillo Sequano, in cujus potestatem venerat*, etc. Denique cum omnibus codd.

tuendae per quinquennium essent ipse, et Lepidus, et Antonius; et ut suos quisque inimicos proscriberent. in qua proscriptione plurimi equites Romani,

…t edd. *interfectus*, pro *interemptus*, edidi. Vide ad Epit. 73.

Caesar pacem cum M. Antonio et Lepido fecit] *C. Caesar* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Norv. et pleraeque edd. nisi quod Basil. anni 1554. eosque secutus Sigonius *D. Caesar* vulgarint; quod in Exc. Pithoei esse, Hearne notavit: id vero non aliter, quam *Divus Caesar*, reddi potest. Sed, quum Augustus demum post mortem *Divi* titulum acceperit, potius videtur, illud *D.* natum esse ex operarum errore. Et ita existimasse videntur, qui tertiae Sigonii editioni praefuerunt, quia priscam lectionem *C. Caesar* revocarunt. Primus deinde Heinsius in ed. Elzevir. invitis omnibus libris, praenomen expunxit; quem quum improvide recentiores secuti sint, illud nunc iterum restitui. Con… a *cum Antonio*, vicissim omisso praenomine, Leid. Voss. Berg. Lovel. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. et editi ante Gronov. qui praenomen anno 1665. addidit, quod tot codd. et edd. auctoritate iterum delevi.

Ita ut tresviri reipublicae constituendae quidem per quinquennium praeessent] Nihil pu… … potest esse vetere hujus loci …tione: *ita ut IIIviri reip. constituendae per quinquennium essent ipse, et Lepidus, et Antonius, et ut suos quisque.* Sic … pacis conditiones fuerunt …ae, triumviratus et inimico…m proscriptio. SIGON. In eo …gonio consentiunt omnes quin… codd. nostri, cum Exc. Pithoei, et ed. Campani, *τὸ quidem* delendum esse, de quo vide … Epit. 55. et *essent* legendum, … *praeessent.* Deinde *reipublicae restituendae causa*, ultima voce addita, Leid. et Boend. Ita passim in Fastis Capitol. dictatores dicuntur *REI. GERVNDAE. CAVSSA*, vel *COMIT. HABEND. CAVSSA*, vel *CLAVI. FIGENDI. CAVSSA*, vel *LATINAR. FER. CAVSSA.* Quum tamen *τὸ caussa* desit in Voss. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et Norv. ac librarii passim eam vel synonymas voces addere de suo soliti sint, ut vidimus ad 31, 12, 4. eos etiam id hoc loco fecisse, credere malo.

Ipse, et Lepidus, et Antonius, ut suos quisque inimicos proscriberent] *ipse, Lepidus, et Antonius*, copula priori loco omissa, Boend. Norv. et edd. ante Sigonium, qui eam ex vet. lib. addidit: cum quo faciunt etiam Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. Et recte. Partim enim, auctorem Epitomarum copulam illam repetere solitum fuisse, vidimus ad Epit. 46. partim ita evitabitur ambiguitas, utrum intelligendum sit *ipse*, scilicet C. Caesar, an proxime jungendum *ipse Lepidus.* Recte dein Sigonius post vocem *Antonius* delevit verbum *statuerunt;* quod similiter neque Msti nostri, neque Exc. Pithoei, neque ed. Camp. agnoscunt. Optime Sigonius vet. lib. *et ut suos*, consentientibus Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Quum autem Sigonius, Gruterus, et alii particulam *et* recepissent, primum eam ex contextu iterum ejectam vidi in ed. Gronov. anno 1665. Eadem postea omissa est in nota Sigonii in ed. Gronov. anni 1679. quod Hearnio fraudi fuit, eique ansam dedit perperam monendi, *τὸ et* in vet. lib. Sigonii non exstitisse. Denique *proscriberet*

ginta tres, caput quoque cum dextra ...
stris positum est. Praeterea res a M. ...
cia gestas continet.

Boend. et ed. Camp. Sed male. *quisque proscriberent* formatum eſt ad imitationem Livii; quem ita paſſim locutum eſſe, vidimus ad 7, 19, 2.

Centum triginta senatorum nomina fuerant] *fuerunt* vet. lib. SIG. Similiter Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. Centum triginta duûm senatorum nomina in tabula proscriptionis proposita fuisse, auctor eſt Oros. 6, 18. et ex eo Freculph. part. 2. lib. 7, 14. Paullo ante vocem *Romani* omittunt Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. omnesque edd. ante Gruterum.

Et inter eos L. Paulli fratris M Lepidi] Prima vocula non adparet in Boend. qui sequentia verba ita exhibet, *inter eos L. Paulli fratris mris Lepidi, al' M. Lepidi.* Sed librarius perperam duas lectiones junxit, ac simul in contextum recepit. Ceterum, qua ratione factum eſſe potuerit, ut L. Paullus et M. Lepidus fratres germani diversarum tamen familiarum gentis Aemiliae nomina nacti sint, pluribus docet Clariſſ. Perizon. in ...

κιος Ἀντώνιος ...
Ἀντώνιος rejic...
Primam vocul...
Voſſ. Modo h...
Lepidus, et ...
de. Deinde p...
penultimam vo...
ditam, agnos...
quos consului, ...
Camp. qui om...
Boend. *hujus*, ...
ſtanter itidem ...

Popilio legi...
scripti mei, om...
ter Sigonianas, ...
ferunt *Popilli*...
Exc. Pithoei ...
nuit. Vide ad ...
nos XLIII, ...
perperam tran...

Caput quoqu...
tra] Vet. lib. ...
At Livius tame...
nus positum, s...
sunt apud Sene...
[Suasor. 6.] ita ...
put ad Antoni...
inter duas m...
situm. in iisd...
pillii mentio e...
quaedam de m...
ter scriptores ...

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXV.

IN LOCUM LIBRI CXX. T. LIVII.

I. Inito consulatu, C. Caesar, quum reversus in urbem, sacrificiis factis, augurium captaret, duodecim vulturibus visis, quod augurium Romulo, novam urbem condituro, conspectum dicebatur, in amplissimam spem similis fortunae erectus est. militibus deinde pecunias distribuit, suis ex facultatibus dare dictitans, quum in manu haberet publicas. iisdem gratias egit. egit et senatui; sed militibus ex animo magis. Horum enim ope se sciebat adjutum; senatum, quod fecisset, metu fecisse. U. c. 709. A. C. 43. *Augurium Romuli oblatum Caesari.*

II. Par apud Patres simulatio, qui et haec ultro tribuisse Caesari praedicabant, et reliqua adcumulaturos. Idcirco, quem paullo ante consulatu judicaverant indignum, ei decreverunt, *ut etiam, exacto magistratu, donec apud exercitum esset, consules honore anteiret;* judicia paullo ante et poenas comminati ob copias privato consilio contractas, nunc et alias adlegere jusserunt: et, sicuti Bruto in Caesaris ignominiam bellum Antonianum decreverant, ita nunc Caesari legiones etiam Bruti adjecerunt. Postremo et, cura urbis permissa, potestatem dederunt agendi pro arbitrio, etiam praeter leges, omnia. *Ei multa decernunt Patres.*

III. Ceterum Caesar, post sacra peracta, adoptionem suam curiata lege confirmavit. Mox alia rogatione Dolabellam absolvit, qui judicatus hostis fuerat; et, praeparata primum largitionibus populi gratia, solutoque residuo, quod debebatur ex testamento Cae- *Lex Pedia de quaestione in percussores Caesaris.*

Cap. I. Dio, l. 46. Appian. Civil. l. 3. Jul. Obseq. Sueton. Aug. 95. Liv. 1, 7. Dio. Cap. III. Appian. Dio. Appian. Dio. Liv. Epit.

U. c. 709. A. C. 43. saris, legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum scelere pater occisus esset: quam de nomine collegae Pediam maluit adpellari.

Qui omnes damnantur. IV. Hac postulati sunt non percussores modo, sed et qui conscii fuisse consiliorum dicerentur; absentes plerique, nonnulli et insontes, qui nec insidiati Caesari, nec omnino eo tempore versati Romae fuerant. Hac fraude praecipue Sex. Pompejus petebatur, hoc crimine haud dubie innoxius; sed quem quolibet praetextu tolli Julianarum partium interesset. Reis hac lege universis una praeconis denunciatione dicta dies est, damnatique, inspectante Caesare, ad unum omnes, absentes plerique, nemine judicum absolvente quemquam, uno senatorum excepto, P. Sicilio Coronate, qui M. Brutum absolvit palam: cujus rei dissimulata interim ira mox proscriptione hominis patuit.

V. P. Servilius Casca, qui primum ictum inflixerat Caesari, tribunatum plebis eo anno gerebat, patiente Octaviano, qui tum adhuc odium in percussores tegebat. Is, neque adolescenti fidens, et exagitatus a Cicerone, (qui *parricidam* adpellare sustinuerat, quum eodem tempore pro salute percussorum, quibus erat amicissimus, Caesarem per epistolas rogasset) non exspectato Caesaris adventu, Roma profugerat. *Collegae magistratum abrogans annum non superavit.* Hunc P. Titius collega, magistratu abrogato, reum peregit; et ante annum mortuus firmavit opinionem, non posse annum supervivere, qui collegae magistratum abstulisset.

VI. Nec dissimile Q. Gallii praetoris fatum fuit, cujus opera tum Bruto atque Cassio abrogatum imperium erat. Idcirco provinciam Africam praemii loco nactus a Caesare, paullo post miserabiliter interiit. Quum enim, pugillares duplices veste tegens, ad Caesarem salutandum introïsset, suspicionem movit gladium occuli. Nec ausus statim inquirere Caesar, ne quid aliud inveniretur, paullo post e tribunali raptum servilem in modum torsit, negantemque jussit occidi,

Cap. III. Dio. Appian. Vell. 2, 69. Cap. IV. Sueton. Ner. 3. Plut. Caes. Appian et Dio. Dio. Appian. Dio. Plut. Bruto. Appian. et Dio. Cap. V. Supra 116, 57. Dio. Cic. ad Att. 16, 15. et Phil. 13, 15. Dio. Cic. ad Brut. 1, 17. et 16. Dio. Cic. ad Fam. 10, 12. Cap. VI. Dio. Jul. Obseq. Appian. Jul. Obseq. Appian. Sueton. Aug. 27.

prius oculis sua manu effossis. Ipse scripsit in libris de vita sua, *Q. Gallium, colloquio petito, insidiatum sibi, conjectumque a se in custodiam: deinde, urbe interdicta, dimissum naufragio vel latronum insidiis periisse.* U. c. 709. A. C. 43. ***Caesaris libri de vita sua.***

VII. Crudelitatem Caesaris, quo plùs metuebatur, studiosius tegere atque adjuvare nisi sunt omnes. Gallio magistratum abrogarunt collegae: populus diripuit domum: Patres capitis damnaverunt. Namque fortunam adolescentis omnia sequebantur: et alii formidine, multi favore, pars magna praemiis incitabantur. Quippe et adcusatoribus percussorum pecunia promissa erat, et magistratus, quem adcusatus gereret, militiaeque vacatio ipsis liberisque et nepotibus. His motus, opinor, Capito, Velleji historici patruus, Agrippae subscripsit in C. Cassium. Nam M. Agrippam Cassio Caesar, L. Cornificium Bruto adcusatores adposuerat.

VIII. Nihil erat actum damnatione reorum, nisi et vi armisque possent superari. Namque Brutus atque Cassius jam habere legiones circiter viginti dicebantur. Idcirco Caesar, ad hos debellandos amicitiam Antonii sibi necessariam fore videns, a quo propter adfinitatem dissociari Lepidus nequiret, eo contulit consilia, ut hos interim haberet adjutores; postea, sublatis eorum ope percussoribus, ipsos quoque tollendi rapturus aut facturus occasionem. Ne tamen ejus propositi emanaret intempestiva suspicio, neque de rebus iis retulit, et, quasi bellum illaturus hostibus judicatis, ad mare superum lentis itineribus processit. ***Caesar amicitiam Antonii expetit.*** ***Diversum interim simulans.***

IX. Interea ex composito Q. Pedius ad senatum de venia Lepido atque Antonio concedenda retulit. Alia jam plane rerum facies esse coeperat, ut, qui modo pro defensoribus libertatis habiti fuerant, tamquam hostes et parricidae in exsecratione essent: contra despecti modo, et tantum non hostes patriae judicati, non benevoli tantum fidique reipublicae, sed etiam civitatis ac senatus patroni haberentur. Igitur ad Caesarem senatus misit, tamquam ignarum eorum, quae agerentur, ut hujus sententiam exquireret. Atque is, *omnia alia cupientem, vi militum adigi ad consentiendum*, re- ***Sic Antonius et Lepidus senatui reconciliantur.***

Cap. VI. Sueton. Aug. 85. et 27. Cap. VII. Appian. Dio. Vell. 2, 69. Plut. Bruto. Cap. VIII. Appian. Dio. Appian. Cap. IX. Dio. et Appian.

U. c. 709. A. C. 43. scripsit. sequutumque senatusconsultum, quo prius decretum antiquabatur, cum amicis ad eos literis. Eam ob caussam senatui gratulatus est Caesar, Antonioque scripsit, *auxilio se venturum adversus Decimum, si ei videretur.* Ob haec collaudatus ab iisdem Patribus, quibus paullo ante nihil Decimo carius, nihil exsecrabilius Antonio fuerat. Adeo facile convelluntur animi externa tantum spectantes, quotiescumque eorum, a quibus dependent, aliqua intervenit conversio. nec enim abripi fluxu mortalium fas est, quisquis constantibus verisque bonis innititur. Sed Antonius respondit, *in Decimo se vindicaturum Caesaris injurias, in Planco suas: Caesarique se conjuncturum.*

Unde D. Bruto pericula. X. Hinc vero D. Bruti res subito miserandum in modum labare coeperunt. Is, tertio post Mutinensem pugnam die insequi Antonium orsus, postquam receptum a Lepido audiit, cum L. Planco, qui designatus una consul sequentem in annum fuerat, consilia viresque sociaverat. Sed, ubi se damnatum esse Romae, Asinium Pollionem, semper Julianis partibus fidum, cum suis legionibus adcessisse Antonio, et insuper sollicitare Plancum cognovit, diffidens rebus suis, adversus Caesarem convertere signa coepit. Sed, desertus a Planco, mox etiam petitus insidiis, extremam in desperationem incidit. Nam Plancus, frequentibus epistolis multa de se senatui, multa Ciceroni liberaliter et facunde pollicitus, ad potentiores desciverat, quatuor transductis ad Antonium legionibus.

Et consilium ad M. Brutum evadendi. XI. Idcirco Brutus, numero, quam viribus, ampliores copias agens, quod ex decem legionibus una tantum veteranorum erat, altera bima, eaeque nondum satis ex inopia Mutinensi recreatae; relicta Gallia, per Ravennatem et Aquilejensem agrum in Illyricum ducere conatus est, ut in Macedoniam ad M. Brutum evaderet. *Sed Caesar et Antonius obstant.* Sed, quando istam quidem viam Caesar et Antonius obsepserant, et in Japydia congressum repulerant, relictis machinis, alia longiore atque difficiliore via Rhenum petere statuit, atque ibi transjectus per Germaniam proficisci.

Cap. X. Cic. ad Fam. 11, 13. Dio. Cic. ad Fam. 10. passim. et 11, 15. et 12, 8. Dio. Vell. 2, 63. Liv. Epit. Appian. Dio. Vell. 2, 63. et 64. Cap. XI. Cic. ad Fam. 10. passim. Dio. Appian. Cic. ad Fam. 10, 24. Cic. ad Fam. 11, 13. Dio. et Appian.

XII. Sed, ubi consilium ejus emanavit in milites, desperare omnes, atque alia circumspicere praesidia coeperunt. Primum ad Caesarem sex transierunt tironum legiones cum auxiliis suis: reliqui mox omnes ad Antonium: solis permanentibus Gallis equitibus, quibus custodiam corporis sui crediderat. U. c. 709. A. C. 43.

XIII. Cum his per Salassos, empto transitu, singulisque in capita denariis datis, penetravit in Galliam, dimissisque et donatis, qui domum reverti maluerant, cum equitibus omnino trecentis ad Rhenum venit. Ibi vero, dum ad difficilem plenumque periculi transitum cunctatur, paullatim desertus, decem tantummodo comites retinuit. Idcirco hac ipsa paucitate spem dante fallendi, rursus Aquilejam petere constituit, Gallico habitu sumpto, nam et linguae non ignarus erat. *D. Bruti fuga.*

XIV. Sic oberrans, quum captus a latronibus Sequanis vinctusque esset, cujus esset ea ditio, interrogavit. Ubi responsum est, Camilli esse, duci ad eum postulavit; quod sua quaedam beneficia Camillus habebat. Sed ille, palam objurgans suos, *qui per ignorantiam in tantum virum injuriose peccavissent*, clam nuncios ad Antonium misit. ille propere Furium quemdam cum equitibus ire jussit: a quo trucidatus est Brutus. Caput ad se delatum inspexit Antonius, sepelirique jussit. *Et caedes.*

XV. Nec obliteranda duorum amicorum Bruti memoria, quorum alter in gratiam ejus sibi conscivit necem; alter quum mori pro eo cuperet, invitus supervixit. Territus equitum adventu Brutus in latebras se abdiderat. Has ubi repererunt Antoniani, Ser. Terentius obtulit se irrumpentibus, Brutum simulans, ac obscuritate loci sperans fallere. Sed agnitus a Furio servatusque est. Brutum, casus suos deplorantem, et inani subterfugio subtrahentem gladio cervices, Helvius Blasio ad ferendam fortiter mortem, non voce tantum, sed et exemplo suo excitare nisus est; sibique ultro intulit manus. Nec ultra profectum, quam ut prae metu mortis vecors homo Furio admonenti, *constantius praeberet cervicem*, responderet his ipsis ver- *Amicorum ejus fides.*

Cap. XII. Appian. Illyr. p. 764. Appian. Civil. l. 3. Liv. Epit. Dio. Appian. Cap. XIII. Strabo, l. 5. p. 205. Appian. Cap. XIV. Oros. 6, 18. Appian. Vell. 2, 64. Appian. Val. Max. 4, 7. Liv. Epit. Appian. Cap. XV. Val. Max. Dio. Val. Max. 9, 13. Senec. Ep. 82.

U. c. 709. A. C. 43.

Minucii Basili mors.

bis, *Ita vivam*, *dabo*. Sic alter hic post C. Trebonium poenas interfecti Caesaris dedit: et sub idem fere tempus alius ex percussoribus Minucius Basilus, quum per iram quosdam servorum castravisset, a familia interemptus est.

XVI. At Antonius, maximi rursus exercitus imperator, adjuncto Lepido, cum decem millibus equitum et legionibus septemdecim, Alpes iterum transcendit; sex relictis in Gallia sub compotore suo, L. Vario Cotyla. Necdum enim satis fidebant Caesari: neque etiam magis illius beneficio, quam suis viribus, restitutos videri decorum rebantur. Similiter in hos adfectus animo Caesar Bononiam occurrit cum valida manu. Callidos et tempori servientes facile mutuus metus jungit: irae atque odia in occasionem differuntur. Fit pactio, ut inter sese de rebus omnibus colloquantur: et, quia par utrobique timor erat, omnia sollicite exaequantur. Et Fortuna providerat.

Colloquium Caesaris et Antonii.

XVII. Medio inter diversa castra spatio, nomine, non magnitudine, par Germanico, Rhenus parvam insulam efficit (hodie peninsula esse dicitur) plano solo, et parum insidiis apto. Ad hujus viciniam adduci legiones quinas placuerat; deinde, his aequali spatio relictis, pergi cum trecentis comitibus ad pontes: duo enim erant, hic Caesaris, ille Antonii castra respiciens. Hoc ubi factum, Lepidus, cui cum neutro simultas fuerat, praemissus ad speculandum, essetne omni ex parte vacua insidiis insula, paludamentum extulit. Eo signo conspecto, utrimque relicto ad pontes comitatu, Caesar et Antonius in media insula, loco undique conspicuo, ubi sellae erant positae, congressi sunt: seque mutuo, ne forte sub alis pugiones haberent, excusserunt.

Caesar Antonio concedit de Cicerone.

XVIII. Inde Caesar, tamquam consul, in medio; ceteri lateribus ejus adsederunt: submissaque voce conloquuti sunt, ne quid ab iis, quod ad pontes adduxerant, excipi posset. Hoc continuo biduo factum, ut ab orto die ad occasum usque contenderent. tertio demum die cessit Caesar, ut inter alios, qui exitio

---

Cap. XV. Appian. et Oros. Cap. XVI. Plut. Anton. et Dio. Plut. Dio. Plut. Cic. Sueton. Aug. 46. Dio. Cap. XVII. Silius, 8, 600. Plin. 16, 36. Plut. Cic. et Anton. Dio. Appian. Civil. l. 4. Dio. Cap. XVIII. Appian. Plut. Cic. et Anton.

communiter destinabantur, proscribi Ciceronem pateretur: sine qua conditione negabat Antonius reconciliationem fieri posse; atque Antonio Lepidus adsentiebatur. Eratque tantus hominum furor, ut vicissim Antonius avunculi sui L. Caesaris, Lepidus fratris Paulli necem gratificarentur: dum inimicos tollerent, ne quidem necessariis parcentes: et praeterea odio suorum, a quibus increpiti forte fuerant, adcensi. U. c. 709. A. C. 43.

XIX. Ceterorum, quae tunc decreta sunt, haec summa fuit. *Caesar consulatum in reliquam anni partem P. Ventidio cedat. Tresviri reipublicae constituendae per quinquennium sint, eumque magistratum Lepidus cum Antonio ac Caesare consulari potestate gerant: iidemque confestim in istud quinquennium magistratus urbanos designent: in his neque senatus auctoritate, neque populi jussu sit opus: provincias seorsum Lepidus Hispaniam omnem cum Narbonensi Gallia; cetera Galliarum citra et ultra Alpes Antonius; Africam utramque, Sardiniam ac Siciliam Caesar, obtineant.* Transmarinae provinciae silebantur, sive ut opinionem efficerent tresviri, non omnia se sibi cupere; sive potius, quia tum illae in potestate percussorum, et bello repetendae erant. *Id vero bellum Antonio Caesarique demandari, Lepidum in locum D. Bruti consulatum invadere, Romamque et Italiam custodire* placuit, *Hispanias et Narbonensem per legatos obtinere.* Ad haec tres legiones sufficere visae. ceterae ita distributae, ut viginti Antonius, totidemque Caesar, haberent. *Triumviratus constituitur.* *Partes inter triumviros dividuntur.*

XX. Militibus, inter alia victoriae praemia, coloniae quoque promissae duaedeviginti urbium Italicarum, quarum in aedificia finesque deducerentur. Neque contemptissima ea pars Italiae erat; sed pulcherrima oppida, laetissimusque ager destinabatur, Capua, Rhegium, Venusia, Beneventum, Nuceria, Ariminum, Vibona.

XXI. In has conditiones junxerunt manus, jurejurando interposito: et, quia Diis testibus non satis obstricta fides videbatur, etiam advocarunt exercitus: iisque Caesar, pro honore magistratus, quem gerebat, de scripto recitavit omnia, praeterquam de proscri- *Exercitus consalutant.*

Cap. XVIII. Senec. Suasor. 6. Flor. 4, 6. Oros. 6, 18. Plut. Anton. et Cic. Cap. XIX. Cic. ad Brut. 2, 2. Appian. et Dio. Liv. Epit. Appian. et Dio. Dio. Appian. Appian. et Dio. Flor. 4, 7. Appian. Cap. XXI. Flor. 4, 6. Dio. Appian.

modo patrem suum Caesarem, quo n
everteret, ea necessitudine nihil impe
verat.

Ostentum oblatum Caesari.

XXII. Tum etiam ostentum ei fact ad summae rei spem acrius excitar ejus luce prima in culmine Praetori aquila sedens duos corvos, hinc inde flixit, et mortuos dejecit in terram, atque exitum praesagiente exercitu, *fi bus hic solus superstes et victor esset.* Trahe quod paullo ante, quam in Italiam re castris Lepidi, centurionis gladium ci guis vinxerat; et in tabernaculum Lep pens everterat mensam. id eversae praesagium crediderunt: Antonio volu et ex his perniciem ostendi, quod cir rum ejus lac fluxerat, et concentus q auditus.

Prodigia varia.

XXIII. Nec urbana mala prodigiis num ululatus, luporum per forum dis infantis recens nati sermo, simulacr guine mixtus, clamores pugnantium, rum, equorumque currentium, adpa lis varie mutata species, lapidum im crae statuaeque de coelo tactae, mul cusserant: sed ille in immensum cre

Tusci haruspicis praedictio et mors.

inter procuranda haec prodigia even scus haruspex, *actum esse de libertate, regna, seque excepto uno ceteros servituros* tus, compressit spiritum, vivendique f

XXIV. At tresviri, tollendos ant

erarunt, et in his M. Ciceronem. Horum quatuor im in publico aut inter convivia reperti occisique; eri, per sacra ac profana omnia tumultuosissime esiti, tantum excitarunt pavoris, ut tota nocte cum atu ac clamore, quemadmodum captis urbibus so- discursaretur. U. c. 709. A. C. 43.

XXV. Et, quia nomina proscriptorum nondum nt publice proposita, se quisque peti ratus, in eam perationem venerant, ut alii suas, alii publicas ae- incensuri essent, ne inulti morerentur; nisi Q. lius consul, summa diligentia hac illac volitans, e sperare jussisset, et exspectare diem, vanos aper- am timores. Deinde, quamprimum lux adparuit, nina septemdecim illorum edidit, auctores malo- omnium incusans, et securitati ceteris promissae m publicam interponens. necdum enim, quid de scriptione tresviri constituissent, cognoverat. Sed quidem proxima nocte, per nimiam contentionem tis vitalibus, interiit. *Q. Pedii diligentia et mors.*

XXVI. Tresviri paullo post ingressi sunt triduo, cohortibus praetoriis et singulis legionibus. Pri- die Caesar, sequenti Lepidus, tertio Antonius, in- unt: statimque patuit funus adparari reipublicae. aque, dispositis per urbis opportuna stationibus, cionem populi P. Titius tribunus plebis advocavit, emque simul promulgavit atque pertulit: *Reipublicae ituendae tresviros in quinquennium creari cum potestate ilari:* hoc verbo utebantur, quum plusquam regiam uissent. *eos esse M. Lepidum, M. Antonium, C. Caesa- ex ante diem quintum Kalendas Decembres in ante diem e Kalendas Januarias sextas.* *Triumvirorum ingressus in urbem.*

XXVII. Unum etiam ad summam indignitatem de- , ut curatis precibus exorandi essent suscipere orem, quem, oppressis legibus, vi ac fraude in- rant. Igitur et sacrificatum est, tamquam ob ma- m et repentinam felicitatem, et ad consuetum ha- um senatus rediit: quamquam et ex iis, quae age- tur, et ex prodigiis recentibus imminentium rerum vis cura occupasset animos. Nam et armorum telo- que species a terra visae cum fragore ad coelum i: et in fastigio aedis Aesculapii examen apum, *Et impudens voluntatis suae dissimulatio.*

---

ap. XXIV. Oros. 6, 18. Appian. Cap. XXVI. Dio. Ap- . Tab. Collot. apud Pigh. Cap. XXVII. Dio. Jul. Ob- Dio.

putabant, ut triduo aut biduo ante c
errent, ubi cadavera futura essent.

Proscriptio civium. XXVIII. Neque diu his exspecta
enim, atque magistratum tresviri a
septemdecim illos, proscripserunt
ginta, eorumque nomina variis per
ponenda curarunt. Neque multo po
centum quinquaginta; deinde saepiu
res: ut aliqui recens damnati erant,
nati perierant, ne innocentes occisi
Sullanae crudelitatis exemplum: fun
pletur: per domos, vias, fora, theatr
funditur: capita, in rostris proposita
ros deportantur: corpora abjiciuntur i
canibus avibusque esca relinquuntur
quam aut tutum quidquam erat: qu
tibus eadem poena erat proposita, e
et vetantibus excuti domos suas, a
spicique conclavia omnia. Neque in
do promissa erant praemia, sed et
bet hoc genus facti.

Ejus edicti formula. XXIX. Sed edicti sanguinarii hu
cepta formula fuit. *Nisi tanta quorum*
sanabilis improbitas, ut servari nescirent,
tro timendi essent, nihil ad summam hu
mentiam desiderari hoc tempore pateremur.
sar documento nobis esse debuit, ne aut v
nostra pericula negligeremus.

Necem Caesaris exaggerant. XXX. *Neque vero consilium hoc nos*
saevitiae arguet, quisquis et ipsi et nobis
penderit. Illum quidem, et imperatorem
ximum, excisis aut subactis validissimis na

conſtitutos, aut bello victos, clementia ſervatos, ad bonores opesque provexerat, partim etiam teſtamento inſtituerat. Nec occidiſſe contenti, tribus et viginti s lacerarunt, ut ſaevitiae et perfidiae ludibrium ad- U. c. 709. A. C. 43.

XI. Ceteri vero boni viri, tantum abeſt, ut animad- in parricidas conati ſint, ut etiam magiſtratus illis, s, exercitus darent. queis illi abuſi publicas diripue- unias, atque inde majores adverſus nos copias compa- Quin et, adcitis barbarorum auxiliis, atque eorum um, qui ſemper hoſtili animo in populum Romanum fue- mani juris civitates, quotquot imperata facere ſcele- hominum recuſabant, vi metuque adegerunt ad par- etiam diruerunt cremaruntque. At nos ab aliquibus ho- ſumpſimus poenas; idque ut videatis etiam in reliquis, unt. *Senatum perſtringunt faventem percuſſoribus.*

XII. Quod igitur, conſtituta domi republica, magnis- Hiſpanias, per Gallias geſtis rebus, unum etiamnum tamen contra parricidas, qui transmarinis provinciis, certaturi ſumus; nec tutum eſſe, nec aut nobis, aut tile arbitramur, dum gerundi belli cauſſa peregre ab- hoſtes a tergo relinquere, qui temporibus noſtris inſi- et, nobis alibi occupatis, denuo fluctus aliquos in ue Italia excitent. *Hoſtes suos relinquere nolunt domi, ad transmarina bella profecturi.*

XIII. Igitur ne dilatum quidem oportuit, quin e ve- medio tollerentur: quando ipſi priores denunciarunt iculum, bellumque intulerunt, hoſtes judicando et nos, uobiscum eſſent, exercitus. Nec vero nimium aut in- rati ſunt, tot ſimul civium millia deſtinare exitio. itaturi non ſumus. neque enim moleſti ulli multitudi- s, neque etiam ex divitum aut honoratorum numero omnes conquiremus: ſed in peſſimum tantummodo et um quemque advertemus. Igitur, licet plures eſſe credibile fiat tribus, quam uni, pauciores tamen pu- atque alius ante nos imperator in conſtituenda repu- it, quem vos ob rem bene geſtam Felicem cognomi- *Sed in tollendis moderationem pollicentur.*

XIV. Sane etiam veſtra non minus, quam noſtra, re- ſe aliquem certaminum finem, exſcindique velut radi- rum, quibus jam olim adterimini, paullo poſt interi- republica, niſi cauſſae ducesque factionum tollantur. etiam nonnihil facere in gratiam exercituum, ne inju- contemni a nobis putent. Et poteramus quidem com- re citra negotium, quos ſupplicio addiximus. ſed ve- utis ergo, ne velut in caeca licentia militum ira latius, *Et totum negotium reliquis salutare eſſe contendunt.*

ad nos reportantor: in singula, si liber
stertia; sin vero servus, cum libertate et
habuerit, quadragena dantor: indicibus
nomina praemium accipientium in occulto n
mentarios referuntor. Hac clausula tir
ne quis exemplo M. Catonis quaes
quando data hoc nomine praemia p

Proscriptionis tabula proponitur.

XXXVI. Proposita deinde prosc
la, et velut ordine servato proscri
primus fuerat Lepidus, proximus An
co, Lepidi frater proscriptus est P
L. Caesar avunculus Antonii; quo
sententiis judicati hostes illi fuerant
L. Planci Plotius, et L. Quintius P
cer, legebantur; quum Asinius et P
juxta posita designati consules nunci
di viros in primis tabulis proscribi p
aliorum sperare veniam auderet. H
ranius, qui tutor Caesaris, idemque
vii collega in aedilitate fuerat.

Comparatio proscriptionis hujus cum Sullana.

XXXVII. Erant omnino multis d
haec Sullanis temporibus mala; nor
occisorum: quin aliquanto minor nu
iit, patentibus adhuc effugiis, et er
in proscriptione Sullae multos, de
cogitatum, sustulerat. Quum enim
cordarentur tresviri, ne periculum
nominum aliis, quam qui peterentu
senatores, in alia tabula ceteros pro
numero tamen auctores dissentiunt
ponunt, senatores proscriptos circi

XXXVIII. Sed priori proscriptione minus et apud erfectores malitiae, et apud interfectos miseriarum t. Juſſu enim imperatoris nec invisos antea nec ensos subito percutiebant; ut tempori magis imari haec crudelitas, quam animo, poſſet: et, qui ibant, ante metum mortis occisi, nece tamen simci defungebantur. Tum vero, nondum exolescente eriorum malorum memoria, quin et superſtite ali numero, qui pars illorum fuerat, (nec enim amis septem et triginta anni intererant,) magno au eorum, qui audiverant recens perpetrata, evebat, ut et, qui facturi eſſent eadem, quadam imbitate superare propositum exemplar ſtuderent; et, paſſuri, omnium cruciatuum, quos cuiquam adcie meminerant, in semetipsos speciem atque dolon imaginando timendoque exsequerentur. U. c. 709. A. C. 43. *Haec terribilior et gravior.*

XXXIX. Hoc quoque nomine gravior erat triumalis proscriptio, quod Sulla tantum inimicos tolle, aut ex ceteris praedivites. his enim praecipue enda eſt omnis rerum conversio, ipsis opibus deeria potentiorum irritantibus. Nunc autem non mici modo aut divites, sed amiciſſimi quique, prae et ipsorum, et omnium exspectationem proscriantur. Non enim unis tantum de cauſſis ſtringeitur triumvirorum gladii: sed et privatim invisi ibant; et multo plures eorum, qui dominatum adtantibus ullo modo obſtare videbantur. Idcirco, isquis unum horum praecipuis adsectatus ſtudiis rat, a duobus pro hoſte notabatur; et, quia duos endere unus nolebat, etiam ab hoc odium reddeur pro gratia: ut idem homo et amiciſſimus cuim horum, et inimicus omnium videretur. Et, quia icem se cogitabant peſſumdare, non minus spoliasese mutuo amicis, quam tollere hoſtes, ſtudebant. *In qua etiam amici proscripti.*

XL. Igitur, ut hoc adsequerentur, valde illiberali rmutatione concedebant invicem neceſſarios suos ad cem, ut viciſſim alterius familiares tollerent: et, si idem par videretur ratio, singuli pro singulis dantur; interdum et pro uno praepotente, tres mino dignitate, aut quatuor. Tria igitur ad summum licta erant, quae morte vindicanda judicabant, qui n rerum potiebantur. Unum, si quis inimicus es- *Quadam triumvirorum permutatione.*

Cap. XXXVIII. Dio. Plin. 7, 43. Dio. Cap. XXXIX. Lant. 6, 12. Dio.

U. c. 709. A. C. 43. set: alterum, si amicus u
gis: tertium, si magnas
ad perficienda, quae anim
cunia erat opus, quemlib
a quo illa teneretur. Caſ
vectigalibus, vicinorumq
collatione, magnas atque
Europa reſtabat, vacua,

Opum cauſsa proscripti quidam pueri. XLI. Igitur, inter ali
quemdam virilem togam
quam virum occiderent.
centibus eum ex more an
ptos relatus eſt. Atque
atque comitum, quum ne
tu recepiſſet, in montana
mente degreſſus in planit
terceptus eſt, (nam id q
porum graſſari coeperat)
puer delicatus inopiam,
perferre non potuit, cum
ne captata, prorepsit in
praetereuntibus, occisus
dum in ludum commeat,
pus pro puero objecerat,

Caesarem hic excusans Dio refellitur. XLII. Atque haec tali
ri sine consensu trium n
dam excusanti Caesarem
ea, quum rerum solus p
bilem se exhibuit. Jam
bello sublatum erat, quid
jus potuiſſet.

Ipsius et aliorum auctorum teſtimonio. XLIII. Equidem hunc
ctenus pro potentia scele
pinxerat: et sunt auctore
que potioris in hac cauſſa
lunt in ceteris Octavianu
eum reſtitiſſe quidem aliquam
ſcriptio, ſed inceptam exerc
conceſſerim, eum non ta
reliquos; sed percuſſores
sequutum. ceterum ea qu

Cap. XL. Appian. Cap.
Tac. Ann. 1, 2. Cap. XLIII.

: neque video, quomodo eum suspicione ad- U. c. 709.
um pecuniarum liberem, et ob eas aliquando A. C. 43.
aedibus fraeni. Sed ne inimicos quidem, prae-
ernos, ei defuisse constat ex eo, quod adver-
um facta sunt senatusconsulta, legiones exci-
rbs firmata praesidiis, uti superiore libro vi-

IV. Sane Tanusiae fidem adjuvit atque Philo- *Tanusiae fides in virum.*
nis. Uxor illa T. Vinii, hic libertus fuit: con-
ue in arca, quales codicibus aut servandae pe-
adhibentur, in aedes liberti Tanusia transtulit.
cultatus est, donec obivisse Vinium homines
runt. Tum ludorum publicorum solennitatem
Tanusia, quos propinquorum ejus quidam ede-
er Octaviam, sororem Caesaris, quae multis eo
e saluti fuit, obtinuit, ut solus triumvirorum
in theatrum veniret; arcamque illatam aperuit,
que rem indicavit. Ille, miratus fidem et in-
eorum, qui commenti rem hanc fuerant, si-
ue texerant, impunitatem concessit omnibus:
emenem quin etiam postea equestri dignitate
vit.

V. Servati sunt etiam eodem tempore plures *Alii etiam ab uxoribus servati.*
ptorum ab uxoribus, quarum tum summa com-
ides est, quum libertorum media, servorum
filiorum nulla adverteretur. Certe Thuria Q. *Inter quos Q. Lucretius.*
ium, qui postea consul factus est, inter came-
tectum cubiculi, una conscia ancilla, toto tem-
xit. Quamquam et in hoc servorum fuit egre-
s. quippe vagatus aliquamdiu cum duobus, in-
gente, succollantibus iisdem in urbem rever-
, pro aegroto ratus latiturum. Deinde, quum
ajulorum, fracto crure, herum destituisset, in-
lteri pergebat: donec ex eadem porta, ubi pa-
s, Sulla proscribente, captus occisusque fue-
matam cohortem procurrere videns, omine si-
i, simul conspectu militum conterritus, in se-
n, quod forte in agro erat, se illatebravit.

VI. Ne ibi quidem tutum ei quidquam fuit, fu-
o delatis, qui effodere sepulcra consueverant.
m iis se spoliandum servus praebet, effugium ad

XLIII. Sueton. Aug. 13. et 15. Cap. XLIV. Dio. Ap-
io. Sueton. Aug. 27. Cap. XLV. Vell. 2, 67. Val.
7. Dio, l. 54. Appian.

infelix. caput auferentes milites cum clamore
quoque occidi jubens, quae celaffet vi
his caedibus esse praemio locum. Quum hi
tur, ad tresviros procurrit, eadem ing
hi diffimularunt, inedia se confecit d
vero, quum diligenter a matre Julia
ne Lentulum Cruscellionem in Sicilia
ancillari habitu cum duabus ancillis toti
omnia, quam virum, relinquere, et v
men adire maluit; reperitque Meffanae
et desiderio uxoris se adflictantem:
copiarum a Sex. Pompejo, ad quem pr
tus effet.

Servati ab uxoribus Acilius et alii.

XLVIII. Acilium uxor redemit a m
suo mundo dato; servaruntque illi fide
navem conduxerunt in Siciliam fugitu
coëgit sua, ut comitem fugae adscisce
minata, si se relicta proficisceretur.
tus iste profuit, minime proscriptum su
viis, qui cum uxore, servis, atque a
via tam secure iter faceret. Antium co
ftragulis involutum per bajulos ad mare
de trajecit in Siciliam.

Antiftii Rhegini fortuna.

XLIX. At C. Antiftius Rheginus no
servatus eft. Miffus in cloacam ab ux
diem foctore defensus latuit: nocte ca
indutum, carbonibus onuftum asinum
juffit, ipsa minime longo intervallo in
debat. Quum ventum ad portam effet
les quidam, et lecticam curiose scrut
que superveniens Rheginus orat milit

L. Neque dedignentur optimae matronae pari pie-
ate conjungi sibi Coponii uxorem; quamquam illa,
eteris infelicior, servatam eo usque pudicitiam, redi-
nendi viri caussa, M. Antonio prostituit. Neque mi-
nus M. Lepidus gratiae aut precibus exorabilem se
praebuit. Hoc enim connivente, centurionum huma-
itas, fratrem imperatoris sui reverentium, effugium
. Paullo in Graeciam dedit; unde, mortuo M. Bruto,
Miletum profectus, hanc exsilii sedem habuit. Alias
nim difficulter evadere proscripti poterant: quia sta-
im, tabulis propositis, stationes ad portas aliosque
rbis exitus oppositae sunt: portus etiam pari dili-
gentia observati: lacus quin etiam et paludes, et quid-
quid vel effugium praestare posse, vel latebras, vide-
batur.

U. c. 709. A. C. 43. *Coponii et L. Paulli.*

LI. Igitur et intra urbem et extra, discurrentibus
passim centurionibus, multi trucidabantur: virique,
modo summa in auctoritate constituti, ad effugiendam
necem, habitu aut locis obscoenis occulebantur. Ne-
que percussores tantum timebantur, ut non plus sol-
icitudinis a familiaribus esset. Alium infensa uxor,
lium ingrati liberi habebant anxium: plerique liber-
os servosve suos, aut debitores, aut vicinos metue-
bant. Omnium odiis, quacumque occasione coepis-
ent, tristissima tempora viam ad vindictam patefece-
ant. Igitur senes, summis honoribus usi, ad man-
cipiorum suorum adcidebant genua, misericordiam o-
antes. neque hoc erat indignissimum, sed quod ple-
umque nihil tanta humilitas supplicandi proficiebat.

Principum virorum tristes mortes, aut latebrae,

LII. Tanto deterior tum erat Romae, quam bello
t ab hoste oppressis esse solet, conditio. nam illi,
uum ab externis urgeantur, in fide tamen atque ca-
itate domesticorum adquiescunt: hic vero non scelus
nodo atque offensas suorum, sed et cupiditatem, et,
e quid mali deesset, timorem quisque metuebat. Quos
nim nulla propria ira stimulabat, ii spe ostentati pu-
lice praemii, aut diripiendarum opum herilium, ab-
ipiebantur: optimum quemque atque modestissimum
inae triumvirorum absterrebant, ne quam suis opem
erre sustinerent.

Conditio deterior quam bello oppressis.

LIII. Reliqua vero multitudo aut investigabat pro-
criptos, prodebatque ad necem: aut occisorum, di-

Fatum urbis Romanae singulare.

Cap. L. Sueton. Aug. 27. Appian. et Dio. Appian. Cap.
III. Corn. Nepos, Attic. 11.

U. c. 709. A. C. 43. reptis bonis, diruebant domos. pauci, qui relinquebantur, boni prudentesque summo cum ſtupore fatum intuebantur urbis: quum alias civitates diſſensione civium adflictas, concordia reſtitutas eſſe didiciſſent; hanc eorumdem hominum discordia vexatam eſſe, concordia propemodum everti cernerent. Miserabilis enim erat, supra quam cogitari poſſit, facies, et varia mortis imago: quum alii percuſſoribus suis repugnarent, tamquam latronibus; alii cervices praeberent, gnari miniſtros hos, non auctores, suae calamitatis eſſe; multi, ne tamen inimicorum arbitrio morerentur, fame, laqueo, praecipitio se conficerent, aut in aquam ignemve jacerent corpora. Multi quoque per errorem, aut privata odia, praeter mentem triumvirorum occisi: quorum cadavera facile dignoscebantur a proscriptis, quia proscriptorum capita demebantur deportanda ad tresviros.

Multi praeter mentem triumvirorum occiduntur.

LIV. Sed et eorum, qui caedem evaserant, mira varietas fortunae fuit. Nonnulli, priusquam superare maria poſſent, naufragio hauſti: alios eadem urbs, quae tum proscriptos atque fugientes, mox laetiora ad tempora servatos in magiſtratibus atque imperiis vidit. tantum rebus humanis inconſtantiae ineſt: qua non modo parvae civitates jactantur; sed illa regina prope rerum Roma, invicta armis, conſtituta legibus, exornata ingeniis, nullius eorum, quae per homines contentis ſtudiis adpetuntur, indiga, suis ipsa bonis ad summam suam miseriam abusa eſt.

Meliora speranda in triſtibus.

LV. Eamdem tamen paullo poſt recreavit idem ille Caesar, a quo tum propemodum exſtincta eſt: ne quis aut laetis rebus timere duras, aut triſtibus sperare meliora desinat. Quamquam sane minus fallantur, qui deteriora exspectant in dies: quando tam facile crescit improbitas, et alioquin haec eſt vitae conditio, ut nocere cuilibet in promptu sit; conservatio rerum atque inſtauratio bonis artibus, iisque multis, indigeat. Unius pueruli incogitantia male cuſtoditus ignis consumere paucis horis oppidum poteſt, quale multis annis aliquot hominum millia reſtituere nequeant. Sed ad res Romanas revertor, praeter enarratos antea casus, paucos adhuc relaturus, prae ceteris in utriusque fortunae exemplum, dignitate hominum, aut raro miroque eventu, notabiles.

Cap. LIII. Oros. Appian. Dio. Appian.

LVI. Sergius apud ipsum Antonium delituit: donec ei consul jam Plancus, Antonio auctore, reditum impetravit. Nam, inter summam crudelitatem, multas tum oſtendit Antonius clementiae ſtricturas. certe Attico, apud P. Volumnium latenti, sua manu scripsit, *ne timeret, ſtatimque ad ſe veniret. ſe eum et Q. Gellium Canum* (is una latebat, aequalis et familiariſſimus Attico) *de proſcriptorum numero exemiſſe.* misitque praesidium eis, ne per noctem in periculum aliquod inciderent. U. c. 709. A. C. 43. *Antonii lenitas in quosdam.*

LVII. At Salvius tribunus plebis, quamquam, ne hoſtis judicaretur Antonius, intercеſſerat, tamen diffidens ob alia, convivium amicis dabat, quasi non diu cum ipsis futurus poſtea. Et supervenerunt armati, omnibusque prae metu exsilientibus, quiescere ceteros centurio juſſit, Salvium cervices praebere: capillisque prehensum supra mensam traxit, quantum opus erat, ut caput praecideretur. quo correpto, abiens imperavit ceteris, *tenerent ſeſe, quo eſſent loco, quieti, ne similia paterentur.* Ergo etiam poſt centurionis discessum in multam noctem cum relicto tribuni corpore, attonitis et fulminatis similes, adcubuerunt. Poſt hunc Minucius praetor, inter habenda comitia, in foro occisus eſt, quum, audito periculo, in tabernam quamdam, veſte mutata, confugiſſet; indicio lictorum proditus, qui per ineptam pietatem discedere cunctabantur. *Salvius super mensam occiditur.*

LVIII. Alterius praetoris L. Villii Annalis, itemque viri praetorii C. Toranii exitus, nec sine scelere filiorum, nec sine sceleris vindicta commemorari poteſt. Annalem, dum in campum cum filio quaeſturae candidato descendit, comites repente deseruerant, proscriptum audientes. Idcirco ad clientis vile tectum in suburbio confugiens servari potuiſſet, nisi nefarius juvenis rem suspicatus eo deduxiſſet milites. Atque is auctor spectatorque paternae necis, quum triumvirorum impia liberalitate paterna bona simulque aedilitatem obtinuiſſet, vino obrutus ab iisdem militibus, qui patrem occiderant, orto jurgio, interfectus eſt. *L. Villius a filio proditur.*

LIX. C. Toranii latebras, aetatem, notasque corporis, quibus adgnosci poſſet, deteſtabilis filius cen- *Itemque C. Toranius.*

Cap. LVI. Corn. Nepos, Attic. 10. Cap. LVII. Appian. Cap. LVIII. Val. Max. 9, 11. et Appian. Cap. LIX. Val. Max. et Appian.

U. c. 709. A. C. 43. turionibus edidit. a quibus repertus senex inducias petiit, *donec filius ab Antonio*, cujus sequutus partes fuerat, *aliquid impetrasset.* Cui ridentes illi, *Impetravit*, inquiunt, *sed mortem tuam.* Hoc audito, iterum petiit brevissimum spatium, filiamque adcitam monuit, *abstineret hereditate paterna, neve caussam praeberet fratri mortem etiam illius ab Antonio impetrandi.* Atque is postea filius, dilapidato patrimonio, furti damnatus, solum vertit. Horum mortibus admonitus P. Rupilius Rex, qui tum praeturam gerebat, matura fuga in M. Bruti castra se contulit.

Ciceronis fuga.

LX. Sed vix alterius, quam Ciceronis, fatum adnotatu dignius fuit. Proscriptus ille cum filio, fratre, filio fratris, et amicis atque familiaribus omnibus, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Caesari Cassium et Brutum, posse, primo in Tusculanum fugit. inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Cajeta navim conscensurus, proficiscitur. Unde aliquoties in altum provectum quum modo venti adversi retulissent, modo ipse jactationem navis, caeco volvente fluctu, pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit: corvorum etiam prodigio terrente, qui crocitantes, et capita tundentes funium, in utroque antennae cornu consederant. regressusque ad superiorem villam, quae paullo plus mille passibus a mari abest, *Moriar*, inquit, *in patria saepe servata.*

Prodigia ei oblata.

LXI. Interim, adpropinquantibus percussoribus, in cubiculum ejus involantes corvi ruperunt somnum, et in conspectu ejus ferrum horologii loco motum excusserunt: laciniamque togae morsu correptam retinuerunt. Inde excitati servi, quam possent, opem hero ferre, quem etiam animantibus ratione non praeditis curae esse credebant, constituerunt: partimque precibus, partim vi sublatum denuo imposuerunt in lecticam, mare petituri. Supervenientibus deinde Herennio centurioni et tribuno Popillio cum paucis militibus sive sutor quidam Clodianus cliens, sive Philologus Q. Ciceronis libertus, et, ne quid sceleri deesset, eruditus a Marco, semitam ostendit in densas silvas pertinentem.

Cap. LIX. Horat. Sat. 1, 7. et ibi vetus interpretes. Cap. LX. Appian. Liv. apud Senec. Suasor. 6. Appian. Liv. Plut. Cic. Liv. Cap. LXI. Plut. Val. Max. 1, 4. Appian. Plut. Appian. Plut.

LXII. Tum, viso Ciceronis comitatu, exclamavit Popillius, *Sequimini, qui a tergo estis, milites:* non quia plures adessent, verum ut exterreret Ciceronianos. satisque constat, hos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam, et quiete pati, quod fors iniqua cogeret, jussisse: visisque armatis dixisse, *Adcede, veterane, et, si hoc saltem potes recte facere, incide cervicem.* Trementi deinde dubitantique, *Quid si ad me*, inquit, *primum venissetis?* Ita prominenti ex lectica praebentique immotam cervicem caput repetito ter ictu praecisum est. Nec satis stolidae crudelitati militum fuit: manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, amputarunt.

U. c. 709. A. C. 43. *Mors constanter excepta.*

LXIII. Ita relatum caput ad Antonium, jussuque ejus inter duas manus, tantorum operum ministras, in rostris positum; ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla umquam humana vox, cum admiratione eloquentiae auditus fuerat. Vix adtollentes prae lacrimis oculos homines intueri trucidata membra ejus poterant: ceterorumque caedes privatos luctus excitaverunt; haec una communem. Hoc tam infame ministerium C. Popillius Laenas sibi pro beneficio depoposcerat, olim in caussa maxime dubia a M. Cicerone defensus.

Caput et manus in rostris positae.

LXIV. Sed, capite viso Ciceronis, exclamasse Antonium ajunt, *nunc peractam esse proscriptionem suam.* Nam continuo, post patratam caedem, velut rem laetissimam Popillius et per veredarios terra, et mari per dromones nunciandum curaverat: deinde ipse adveniens in forum, caputque tenens manu, sedenti pro tribunali Antonio monstravit quatiens. At ille exsultavit prae gaudio, saepius cachinnos revocans: hominique exsecrando coronam imposuit, tamquam qui maximum omnium et velut decumanum hostem suum sustulisset. Tantaque fuit turpissimi latronis improbitas, ut imaginem suam coronatam juxta caput Ciceronis in rostris proponeret: tanta insuper summae improbitatis apud spurcissimum imperatorem gratia, ut decuplum ab Antonio praemium reportaret.

Popillium interfectorem Ciceronis honorat Antonius.

Cap. LXII. Appian. Liv. Aufid. Bassus apud Senec. Suasor. 6. Liv. Appian. Liv. Cap. LXIII. Plut. Appian. Dio. Corn. Sever. ap. Sen. Brutid. Niger, ibid. Liv. ibid. Cremut. Cordus, ibid. Val. Max. 5, 3. Cap. LXIV. Dio. Cassiod. Chron. Brutig. Nig. Plut. Appian. Cremut. Cordus. Plut. Appian. Plut. Anton. Appian. Eus. Chron. Dio. Appian.

diutina, cujus inſtructus erat artibus, que, prisca severitate judiciis actis, xiorum multitudo provenit, quos obſtr incolumes plerosque habebat. Jam fe latus ei sors petendi, et gerendi max duſtriaque. Utinam moderatius secun tius adversas ferre potuiſſet! namque venerant ei, mutari eas non poſſe reba invidiae tempeſtates coortae graves in que inimicis adgrediendi fiducia: maj tates adpetebat animo, quam gerebat.

Adversitates ejus.

LXVI. Igitur, in longo tenore feli interim ictus vulneribus, exsilio, ruin quibus ſteterat, filiae morte, exitu t acerbo, omnium adversorum nihil, u erat, tulit, praeter mortem: quae vere nus indigna videri potuit, quod a vict crudelius paſſus erat, quam quod eju compos ipse feciſſet. Sed, quando n virtus perfecta contigit, qua major p ingenii ſtetit, ea judicandum de homi si quis virtutibus vitia pensarit, vir memorabilis fuit, et in cujus laudes e cerone laudatore opus fuerit. Sed ille proscriptus ab Antonio, viciſſim illum hominum memoriam victuris monumen tabulis proscripsit.

Laus brevis, at vera.

LXVII. Neque reticenda Fulviae jam a Clodianis temporibus inimiciſſi Haec igitur caput ejus impositum ger domi suae superque mensam spectare

nde linguam, a qua scilicet maxime laesam se arbi-atur, compunxit acubus et calamistro. U. c. 709. A. C. 43.

LXVIII. Nam et haec furia partes suas inter illam licam cladem egit egregie; multique, inimicitia- aut pecuniae caussa, hujus jussu interempti sunt. setius Rufus senator, vicinum Fulviae habens ae-cium, vendere petenti noluerat. Tum igitur, li- dono dedisset, proscriptus est, caputque ejus ad-m Antonio, convivium agitanti, cui tum in morem crudelitas venerat, ut capita principum civitatis ianti referrentur. Is igitur, diu versata conside-que facie, *Hunc*, inquit, *ego non noveram:* suspi-que uxoris esse facinus, referri ad illam caput, proponi non in foro, ut cetera, sed in ipso illo ficio, jussit: ne quaerendum quis haberet, cur esset interfectus. *Fulvia etiam multos occidendos curat.*

.XIX. Similiter et C. Verres proscriptus est ob ta Antonio Corinthia: et Nonius senator, Stru- filius, propter opalum gemmam, quam habebat anae magnitudine. Parque horum contumacia, niique feritas fuit: neque minus mori decreve- illi pro his nugis, quam hic occidere. Sapien-lli, quibus vita carior divitiis fuit. multos enim ierunt Antonius et Fulvia, plus deferentibus ipsis equuti, quam sperare ex illorum morte potuis-; et, ne vacaret in tabulis locus, alios pro his ad-serunt, tamquam vicarios mortis. *Ob signa et gemmas proscripti quidam.*

XX. At L. Caesarem Julia soror servavit. ad quam uum profugisset, matrem imperatoris sui reveren- militibus, aliquamdiu tutus fuit. Postea, vin- pudorem avaritia, petitus a centurionibus in cu-um sororis confugit. Atqui illa, manibus expan-nuam defendens, clamitabat, *Non occidetis L. Cae-, priusquam me percusseritis, quae vestrum imperatorem i.* Sic his tandem abactis, processit in forum Ju- sedentique pro tribunali cum collegis Antonio, *psam*, inquit, *indico: quae L. Caesarem habeo domi, et o, donec simul interficiamur: quando eadem in receptato-nstituta poena est.* At ille, *Sororem*, inquit, *melio- quam matrem, praestas: ab illo me judicari hostem passa, mibi ultum eunti injuriam obstas.* Cessit tamen ad ex- *L. Caesar a sorore sua, Antonii matre, servatur.*

p. LXVIII. Val. Max. 9, 5. Appian. Senec. Ep. 83. Val. Dio. Appian. Cap. LXIX. Lact. 2, 4. Plin. 34, 2. et . Dio. Cap. LXX. Plut. Anton. Dio, et Appian.

runt. Ille igitur, in alios incidens,
rit, *Vos me potius interficite*, clamita
minus est pereundum. vos potius capitis me
re verum est, qui me servare voluistis.

Inter quos et Virginius.

LXXII. Aequior fortuna Virginio
eloquio praeditus, primum servis s
prodito, modicum, immo incertum praem
perpetua turpitudine et metu; servato, p
tiam, et aliquando famam facti, sed et me
rem atque certiorem relaturos. Ita cum
fugientem nacti milites agnoverunt.
facundia sua aut felicitas deseruit, q
querentur eum ad mare, pecuniam
mi voluntate ipsius adcepturi, quam
per scelus. Sed, ubi ventum ad lit
vigarat uxor, quae ex composito cu
cesserat; abisse jam rata virum. ser
tore ob hoc relictus, et navem comm
nem exposuit rei ordinem. Igitur,
exspectarent, dum revocaretur uxor, aut
nummos, in scapham imposuerunt eu
migio pervexerunt in insulam; quum
exsolvi promissa vidissent, hujus viri
mento suo praetulerunt, manseruntq
ad pacis tempora.

Quem etiam comitantur in Siciliam.

LXXIII. Ipsa quoque triumviror
cordia, dum alii exosum servare c
contra gratum alii perdere, magnam
tatem casuum peperit. tamque fueru
ut alias praemia proditoribus suorum
repraesentarentur.

icitator se objecerat. Illi, tempora non ausi argue-re, cum silentio et lacrimis adsectabantur nebulonem, donec commota populi indignatio extudit a tribusviris, ut eum rursus proscripti liberis in servitutem addicerent. Alius conservum suum, pulchro ſtrategemate (quali et Panopioni partam salutem poſtea memorabimus) vitam heri morte sua redempturum, venerat, demonſtrata militibus fallacia. Igitur necatus ſt dominus: sed populus non deſtitit obtundere tresviros, donec index ille patibulo, fidelis autem servus libertati vindicaretur. U. c. 709. A. C. 43.

LXXV. At Urbinium Panopionem, in villae Reatinae spelunca latitantem, quum infeſti milites peterent, unus ex servis ejus, veſte cum domino permutata, sumptoque annulo, percuſſoribus sese objecit, nihil cauſſari dictitans, *quominus imperatum peragerent.* Sic ille, pro Panopione interfectus, pietatis hoc poſtea praemium ab domino retulit, ut amplo monumento, factique pulcherrimi teſtimonium praeferente, conderetur. Menenii servus in lecticam domini opertam se conjecit, aliis e familia succollantibus, atque, ita interfectus pro hero, evadendi in Siciliam ei spatium praebuit. *Alii se pro dominis offerunt percussoribus.*

LXXVI. Sed hi quidem beneficiis adfecti retulerunt merentibus gratiam. majus miraculum fuit in ſtigmatia, qui Antium Reſtionem noctu fugientem, ut poterat in compede, adsequutus, terruit primum adspectu suo; deinde confirmavit, bono jubens eſſe animo; *ſibi majorem adceptorum olim beneficiorum, quam hujus injuriae, memoriam eſſe:* abſtrusumque in speluncam quotidianis operis aluit. Poſtremo, quum suspicantes rem milites supervenirent, exſtruxit rogum: et senem forte oblatum occidit, atque in pyram imposuit. dominum, data interfecti veſte, dimisit: ipse induit herilem cum annulo, seque percuſſoribus obviam tulit. A quibus pro homicida retentus, *Reſtionem*, inquit, *occidi, vicemque crudelitati ejus, a quo ſic notatus ſum, reddidi.* Quia verisimilia loquebatur, crediderunt milites, caputque ignobile ferentes fruſtra contenderunt in urbem. Antius, a servo subductus, in Siciliam cum eo transjecit. *Servi ſtigmatiae fides in herum Reſtionem.*

Cap. LXXV. Val. Max. 6, 8. et Macrob. Sat. 1, 11. et Dio, et Appian. et Sen. de Benef. 3, 25. Val. Max. et Macrob. Appian. et Dio. Cap. LXXVI. Appian. et Dio. et Val. Max. 6, 8. et Macr. Sat. 1, 11.

dinem facultate amissa.

Itemque Oppius et Arrianus. LXXVIII. Et quia de filiorum piet
coepta est, Oppius patrem decrepitum
dio fugere nolentem, sustulit in hume
urbe, modo manu sublevans euntem,
tem imponens cervicibus, in Sicilian
sine ulla alia molestia: quum sicut Aer
stanti viam pietas vel per medios host
rianus quoque monumento suo similis
stimonium inscribendum curavit: *Hic f*
scripto filius non proscriptus, receptator prim
comesque fugae, atque sic caussa salutis fuisse

Q. Ciceronis patris et filii fatum. LXXIX. Neque reticendus est Q. Ci
magni et multiplicis ingenii, postrem
egregio facinore nobilitavit. Quum er
ter, dum Asturam comitatur Marcum,
ne sua cognosset, subitoque recurrisset
portandi viatici caussa, receptus est a
proscripto et ipso. Igitur, prodente fa
juvenis tortusque, ut patris indicaret l
animo pertulit dolorem; donec pater
miratus simul pietatem filii misertusque
quoque filius oravit milites, ut se prior
at, idem postulante patre, diversi eod
trumque contrucidarunt.

Et simile Egnatiorum, Balborum, Aruntiorum. LXXX. Sed Egnatios patrem filiur
cohaerentes una plaga confecit, milite
ablatis, corpora se adhuc complecten
Balbis duobus tutius visum seorsim fu
perdidit. nam pater, falso de filii cae
dens, ultro se obtulit persequentibus

matrona, rediit ad componendas viri reliquias: neque multo post, audito filii casu, inedia sibi conscivit mortem. U. c. 709. A. C. 43.

LXXXI. Inter hos terrores M. Terentius Varro tribunus plebis, ne sibi eveniret, quod Helvio Cinnae super, edicto proposito, se caussa et agnomine distinui professus est ab eo Varrone, quem sui aevi doctissimum, magnamque militiae laudem parendo et imperando meritum, forte propter haec ipsa, tamquam iniquum dominationi, tresviri proscripserant. Sed, certatim eum recipere cupientibus amicis, Fufius Calenus vicit, habuitque eum in villa, ubi saepe ex itinere divertebat Antonius: neque a quoquam ex sua at Caleni familia indicatus effugit periculum, vitamque et studia ad centesimum ferme annum prorogavit. Bibliothecis tamen suis hac proscriptione direptis, partem desideravit librorum, quos ad eam diem magno numero composuerat. *Varro proscriptus elabitur.*

LXXXII. Sed in alio sene humana infirmitas atque ignorantia rerum magno exemplo patuit. quomodo enim proscriptus a Sulla M. Fidustius senator timere potuisset, ne tanto intervallo ab hominibus, qui tum ne nati quidem omnes erant, proscriberetur? Sed illi haec ipsa proscriptionis mortisque caussa fuit. *M. Fidustius bis proscriptus.*

LXXXIII. Contra Valerius Messala, proscriptus ab Antonio, postea consul in locum ejus factus est: interim exemptus proscriptioni, non misericordia triumvirorum, sed metu. Quippe Messala cum Bruto erat, juvenis probitate, constantia, cura, studio reipublicae incomparabilis: ad haec excellenti eloquentia, cum judicio industriaque pari. Edixerunt igitur in hanc formam: *Quando M. Messalam ex propinquis ejus cognovimus ne quidem in urbe tum fuisse, quum interfectus est Caesar, exemptus e numero proscriptorum esto.* Ille tamen sibi hac venia contempsit, Bruti caussam amicitiamque praeferens. Neque pigeat ceterorum quoque, qui traditi sunt, notabiles casus pertexere; quorum, sicut et de quibus antea relatum est, pars ante consulatum Lepidi Plancique, pars his consulibus perierunt. *M. Messala numero proscriptorum eximitur.*

Cap. LXXXI. Dio. A. Gell. 19, 14. Appian. Val. Max. 8, 7. Gell. 3, 10. Cap. LXXXII. Dio. et Plin. 7, 43. Cap. LXXXIII. Appian. et Dio. Appian. Cic. ad Brut. 1, 15. Appian. Plut. Brut. fin.

U. c. 709. A. C. 43. *Ligarius, occiso fratre, in fluvium insilit.*

LXXXIV. Ligariorum fratrum nota concordia et caritas fuit. Hi quum aliquamdiu latuissent sub cumino, proditi sunt a servis, alterque statim occisus. At, qui effugerat, audito, periisse fratrem, de ponte se dejecit in fluvium; diuque luctatus cum piscatoribus, qui servare tamquam forte prolapsum nitebantur, *Frustra estis*, inquit: *proscriptus sum, vosque perdere citius possum, quam a vobis servari.* Quum ne sic quidem fatigaretur illorum humanitas, milites, ad custodiam pontis adpositi, accurrerunt, necaruntque proscriptum.

Aliorum fratrum varii casus.

LXXXV. Duo quoque alia fratrum paria referuntur gravi multata exitio. In amnem se quidam praecipitaverat: quem inquisivit servorum ejus unus, repertoque post quintum diem, quia nondum confusa omnia oris lineamenta erant, caput praemii spe amputavit. Hujus fratrem alius servus in latrina se occultantem indicavit: percussoresque, dedignati descendere, hastis confixum extraxerunt, occideruntque, ut erat, sordidum, ne capite quidem abluto. Alius, fratrem comprehendi videns, seque pariter proscriptum ignorans, *Me, me*, inquit, *prius interficite.* Tum centurio, *Rem aequam postulas. nam et tu scriptus es prior*: ambosque interfecit ordine.

Uxorum perfidia in maritos.

LXXXVI. Vidit et scelera conjugum isthaec aetas. Et Septimium quidem uxor adultera per amicum Antonii, quocum habebat stupri consuetudinem, referendum curavit in proscriptorum tabulas; et ad se refugientem, dissimulata conscientia, detinuit, donec percussores supervenirent: eademque die celebravit cum adultero nuptias. Salassum, (quod Curtiorum cognomentum est) jam elapsum ex urbe, perplexitas consilii eodem revocavit, sperantem interea potuisse tempestates eas detonare. sed ubi venit ad aedes suas, venditas didicit a janitore, qui una fuerat transditus; et, ab eodem in cellam receptus, uxorem adciri jussit ex illius aedibus. Illa, noctem caussata, spopondit adfuturam postridie; adfuitque, sed, cum percussoribus. quod ille prospiciens ex summis aedibus, eo enim taedio morae subierat, de tecto se praecipitem dedit. Fulvius, ad mulieris aedes confugiens, quam concubinam suam manumiserat, nuptumque dotatam

Cap. LXXXIV. Cic. pro Ligar. c. 11. Appian. Cap. LXXXVI. Cic. ad Fam. 6, 18. Appian.

at, oblivionem beneficiorum omnium, solamque riam superinductae uxoris invenit. U. c. 709. A. C. 43.

XXXVII. At militarium virorum Statius Samnis, egregia opera sociali bello effulserat, deinde er egregiam laudem genusque et opes in senatomanum adscriptus, octogesimo jam aetatis anoscriptum se discens, diripiendas opes suas pofamiliaeque permisit: multa et ipse suis mani- publicum jaciens. Exinanitam deinde domum, incenditque: rogum sibi efficiens, quo et pars conflagravit. Capito semiapertis foribus singutromisit, confoditque aliquot: irrumpentibus demultis simul circumventus est. *Statii et Capitonis interitus.*

XXXVIII. Vetulinus, magna in Rhegiensi agro coacta, partim ex proscriptis, partim ex octo- illis urbibus, quae veteranorum praemiis destiremebant, multos intercipiebat centuriones, doadversus se majore exercitu misso, coactus est iliam se recipere. Nec hic stetit hominis audaredintegravit inde bellum: pluribusque demum is victus, filium ceterosque proscriptos Messapraemisit; ipse, in medio freto deprehensus a quentibus, repugnando in frusta concisus est. a liberto, quem habuerat in deliciis, proditus, extorsit gladium, unumque inter omnes prodipetens, priusquam occumberet, interfecit. A- militibus occidi videns servus, qui a conducenvicula redierat, *Exspecta*, inquit, *paullisper*, *do-* simul centurionem ictu lethali occupans. deino quoque corpori gladium infigens, *Adcipe solainquit*, *quantum dare fides mea potuit, domine*. *Vetulini casus et Nasonis.*

XXXIX. At Lucius quidam, duobus libertis, quos at fidissimos, auro tradito, quod deferrent ad, postquam se delusum intellexit, ipse quaesivit ssores, jugulumque praebuit. Labienum, qui in na proscriptione interfecerat multos, liberti ce-; tormentis etiam pro incolumitate patroni gee spretis. Sed ille, videns evadere se non post frustra torqueri suos, pro foribus suae domus ctavit percussores, sella posita. Cestius ruri laminus ex fide suorum animi, quam ex discurne centurionum timoris, concipiens, ut aliquando *Lucii, Labieni, et Cestii.*

. LXXXIX. Macrob. Sat. 1, 11. Appian.

sponte expetentium mortem: ejusque
glectus a percussoribus, quum se sati
propatulo frustra praebuisset, suspend
tam. At socer Asinii, per mare fugier
offensus violentia, desiliit in medios
fratrem C. Plotium Plancum unguentor
grantia, ne in Salernitana quidem lat
carere sustinentem: adeo rationi fer
pugnare prava consuetudo. Tamen a
tur: et servi, quum ad indicandum tor
litibus, summa fide et silentio cruciatu
donec ipse Plotius, tam bonos fidos
tius torqueri non ferens, prodiit in
gulatus est.

Sisinii et aliorum caedes proscriptos se nescientium.

XCI. Sisinius, quum proscriptum
men suum legere jussus, juxta tabulam
Aemilius, suae sortis nescius, quum
peti cerneret, quisnam iste proscript
rogabat. cui centurio, *Proscriptus est e*
mulque occupavit ambos. Chilo et I
egressi curia, se quoque in mortifera
didicissent, ad portam fugiebant: sed
ne proditis centuriones manus intuler

Sicilius, vespillonem simulans, deprehenditur.

XCII. Sicilius, cujus unius calcul
per Brutus fuerat, facti ejus, quo ali
gloriatus, immemor, sandapilae, qu
efferebatur, subjecit humeros. Ea re
stodes portae, quum plures solito vesp
cerentur, ut excuterent sandapilam, ne
tuo vivus efferretur. Tum reliqui, nu
tes argui, negarunt hunc esse sui ordini
tus vita et capite caruit. Sed Varus,

ad indicandos socios tormenta adhiberi vidit. U. c. 709.
vobis, inquit, *Minturnenses*, *ne paullo ante pro-* A. C. 43.
populi Romani, *nunc*, *quod rerum in praesentia po-*
luris est, *proscriptum torqueatis.* Non habebatur
ed altercantibus supervenit centurio quidam,
te Vari dempto, composuit litem.

. At, qui evadere ex Italia potuerunt, ad *Evadentium*
atque Caſſium se conferebant, aut ad Corni- *perfugia.*
Africam. etiam Atticus, qui maximas in E-
feſſiones habebat, eo adpulsos recipi haberi-
erat liberaliter. sed plerisque Sex. Pompejus
it, vicinam Siciliam obtinens.

. Atque is sane quam bonam operam his tem- *Pompeji*
praeſtitit Romanae nobilitati. Quippe, Italiae *humanitas.*
, Romae et per ceteras civitates proponenda
scripta, *Pompejum duplum ejus mercedis*, *quae in*
esset constituta, *daturum servatoribus.* *eos porro*,
confugissent, *auxilio*, *pecuniaque*, *et honoribus ad-*
Lembi etiam ejus, ac onerariae naves, itemque
oberrabant circum Italiae litora; quae si-
rent latentibus, exciperent defenderentque
s. ipse transvectos excipiebat obvius, veſtem,
ilem, et cetera liberaliter suppeditabat: ido-
emque praeficiebat legionibus, cohortibus,
sed neque prodidit eos poſtea, nullo cum
is inito foedere, quo proscriptorum salus
ineretur.

Neque piget insigniora quaedam exempla
quo inter haec tam triſtia laetorum quoque
permixta commemoratione lectoris animus
etur. Hirtius cum fideli servorum manu
at per agros, ergaſtula solvens, et colligens
. cum his primo villas atque vicos expugna-
majora oppida. poſtremo, Bruttiorum gente
n poteſtatem, bello petendus fuit. Tum de-
Pompejum transjecit cum suis. At Sentius *Sentii Sa-*
us Vetulio, cum virtute animi calliditatem *turnini stra-*
: adreptisque praetoriis insignibus, cum ser- *tegema: A-*
ictorum, adparitorum, servorumque publico- *pulejique et*
itum compositis, exiit porta; conscensoque *Arruntii.*
publico, praetorem se ferens, et ad Pom-

CIII. Dio, et Appian. Corn. Nepos Att. c. 11. Ap-
io. Cap. XCV. Appian. Val. Max. 7, 3. et Ap-

deinde coactis, sicut de Hirtio dixim
rant, armis signisque ad speciem ex
partitis copiis ad fretum contenderu
forte, ut, eodem in colle quondam p
missos adversus se Roma milites cred
meta se contuerentur: mox prima lu
concurrerent. donec agniti, labores
vicaciam Fortunae miserati, diversis
Pompejum, alter ad Brutum evaseru

Ventidius ingenio liberti servatur.

XCVI. Pari vaframento servatus e
liberti sui ingenio et fide, qui patron
proscriptum cognovit, continuo vinx
dendum percussoribus: sed noctu,
cum armata familia tamquam centurio
tus est. perveneruntque feliciter in
saepe in eodem diversorio cum veri
Ventidium quaerentibus, pernoctasse

M. Volusius, Rebilus, Appius diversis modis.

XCVII. M. Volusius aedilis plebi
superstitione Isidis ad salutem abusus
stola cum persona canicipiti ab amic
per itinera viasque publicas stipem
Rebilum audacia servavit, et Them
Nauclerum enim, qui pecuniam ab
prodi mallet, eodem commento terrui
indicaturum, quod adcepta pecunia p
ret. Sic a territo pervectus ad Pom
mis. Appius, opes suas famulis di
in Siciliam navigabat. Ibi tempestat
niae inhiantes, jusserunt eum in
rem descendere. et favit ei fortuna
auxilium veram ei incolumitatem pra

runt. Quorum Marcus quidam, suis in aedibus servorum occultatus, inde, pace restituta, velut exilio in publicum prodiit. Sittius etiam munici- suorum benevolentia Cales pro exsilio habuit: nus, et forte solus ad ea tempora, hominum re- tus in patriam. Nam illi praedivitem virum et pro ia sua munificum custodiverunt armati, servis mi- do, prohibendo ingressu oppidi milites, donec, tis ad tresviros missis, quod diximus, impetra- t. U. c. 709. A. C. 43.

XCIX. Alium metus coëgit ad felicem audaciam. ppe a liberto in sepulcrum abstrusus, quia ferre speciem nequibat, in conductam quamdam sordi- habitationem immigravit, deinde, quia miles qui- juxta divertebat, periculum timens, capite raso, d libertinis erat solitum, ludum aperuit publice, lique suspectus totum illud minacissimum tempus a periculum exegit. *Alii felix audacia ex metu.*

C. Has inter calamitates nihil erat calamitosius, m quod ne flere quidem occisos erat licitum: quin o laeti esse omnes jubebantur edicto, propter con- m designatorum triumphos, et imminentes novi i ferias. Nam ante diem quartum Kalendas Janua- L. Plancus triumphavit ex Gallia, Rhaetis devi- : et mox ante diem pridie Kalendas ex Hispania Lepidus. Plancus aedem Saturni fecit ex manu- . Et quamvis imperata laetitia hos in Capitolium s militesque prosequerentur, nec tamen aut illo- tacita exsecratio, aut horum apertissima convicia uerunt. Certe servatus ad memoriam nostram ver- est, inter triumphos istos usurpatus: *de Germanis, de Gallis, duo triumphant consules:* quod, ut supra moravimus, ille Plotium fratrem, hic Paullum, in scriptorum numerum retulissent. *Planci et Lepidi triumphus.*

CI. Hoc tempore consulatum P. Ventidius Bassus, pacto triumvirorum, cum C. Carrinate per aliquot s gessit, abdicante Caesare, et collega ejus mortuo Pedio. Neque moram adferebat, quod tum maxi- praetor erat Ventidius. nihili enim fiebant leges, rum Genucia cautum erat, ne quis duos magistra- uno anno gereret. *Ventidius consul fit.*

ap. C. Dio. et Appian. Fasti Capit. Vetus inscriptio a- Pigh. Appian. Vell. 2, 67. Cap. CI. Tabula Collot. d Pigh. Dio. Vell. 2, 65. Val. Max. 6, 9.

pho Cn. Pompeji memoravimus. Inde
in caliga militari tolerata, mulos atqu
benda euntibus in provincias magistr
indeque convicio inimicorum adpel
Sed, quia Caesari tum in illo minister
majoribus admotus, satisfecerat, rec
tiam, senatorque, et mox tribunus pl
deinde praetor designatus est. Eodem
quentibus legatis exhauriebantur here
lonius tribunus plebis legem tulisse di
dodrante legare testamento liceret, quadran
servato.

Triumviris honores decreti.

CIII. Sed major cura omnium de
quibus tresviri placarentur. His igitu
ta, quae olim ob servatas civitates d
ronae civicae, postquam atrocitate te
meritum coepit, non occidere. Nequ
videbantur sibi tresviri, quod multos
pro magno habendum, quod nonnullo
et publice solebant profiteri, *se neque Su*
quuturos asperitatem, ne odium sibi pararen
clementiam, ne contemptui, et ex contemp
fierent.

Eorum rapinae.

CIV. Tales igitur in sanguine civi
sent, non erat magna postulanda in p
nentia. Certe dotem interfectorum
mam bonorum liberis, si mares essen
vicesimam erant polliciti. sed praesta
pido paucis: plerisque concessa per l
bantur calumnia. Neque vero bona
dominis ulla ex parte erant. Civium
torumque, quorumdam etiam, qui st

abitationum annuam exegerunt: qui proprias aedes ncolerent, ab his semiſſis ejus, quanti locari posent, poſtulabatur. Sic et praediorum dividebantur editus. Praeterea conſtituebantur cujusquemodi geeris vectigalia: depositaeque pecuniae, etiam apud Veſtales, auferebantur. U. c. 709. A. C. 43.

Totae urbes adfliguntur.

CV. Totae quin etiam urbes adfligebantur militum ibernis, et praeſtandis sine pretio cibariis: sed multo magis eripiendis earum agris, qui videlicet publiati erant; hoſtibusque judicatis, qui praeſtitutum ane diem iis non exceſſiſſent. Jam enim in antecessum, uo promptiores ad reliqua bellorum exercitus forent, epraesentare praemia incipiebant, polliciti per se deucturos, quas decreſſent, colonias. In his, praeter eas, quae supra recensitae sunt, Aquinum, Allifae, Arretium, Interamna, Ligures Baebiani, et Cornelia-i, lege triumvirali deductae coloniae, reperiuntur: uibus adceſſiſſe poſtea videntur Cremona et Mantua.

Satellites triumvirorum praemiis adliciuntur.

CVI. Ita conciliatis manipularibus, duces ac tribuos poſſeſſionibus proscriptorum adliciebant, gratis ut vili pretio addicentes; aut honores interfectorum tque sacerdotia transferentes in ipsos. Atque hoc psis adsequi erat perfacile. ne enim, a quibus nolent, subhaſtata emerentur, vetuerunt ad haſtam adedere nihil comparaturos, mortem interminati. Veerunt igitur tanto pauciores: et, poſtquam hi peſſime dcepti sunt, et immenso coacti quaedam emere, neo deinceps, praeter triumvirorum satellites, quiduam licitatus eſt. At Ventidius ante consulatum etam pontifex creatus eſt; et in ejus locum praetura cuiam aedilium conceſſa. ceteris etiam praetoribus quinum ante diem, quam abituri magiſtratu erant, dati ucceſſores sunt, illis in provincias dimiſſis.

Caesaris dominatus prae hoc tolerabilis.

CVII. Ita quum adpareret, nihil non ex lubidine riumvirorum agi, quamquam invidiosis damnatisque *egum* atque *dictatorum* nominibus abstinerent; tanta onsequuta eſt animorum commutatio, ut, qui nuper ntolerabilis visus fuerat planeque ferreus, superioris Caesaris dominatus nunc, inſtituta cum praesentiaus comparatione, merum aurum videretur. Sed reigiosiſſimi principes, quum urbem vacuarent homi-

Cap. CIV. Plut. Cap. CV. Dio. Frontin. de Colon. Serv. n Virgil. Eclog. 1. et 9. Cap. CVI. Dio. A. Gell. 15, 4. Dio.

U. c. 709. A. C. 43. nibus indidem natis, locupletare peregre adcitis Diis voluerunt: templumque Serapidi ac Isidi, post saepius repudiata eorum sacra, decretum est. Haec eo anno domi et in Italia gesta.

Bruti gesta. CVIII. Nec pauciora interim Brutus in Graecia, Cassius in Syria, Cornificius in Africa, et in Sicilia Pompejus gesserunt: quamquam illa sane concisius apud auctores referuntur. Brutus, adcepto senatus-consulto, quo sibi decretum imperium erat, pacataque Graeciae et Illyrici parte, Caesarem (a quo tum adhuc oppugnari Antonium putabat) per epistolas monuit, *perseveraret in incepto, et, quoniam communem hostem haberent, secum rediret in gratiam.* Interea, quod desiderari se sciebat in senatu, ad transjiciendum se comparabat. Sed, ubi mutatum Caesarem omniaque ad bellum spectare cognovit, hoc agere contento studio coepit, ut vi repellere vim facturos posset.

C. Antonius seditionem in Bruti castris bis excitat. CIX. Igitur, Macedoniae rebus optime constitutis, recurrit ad componendam seditionem, quam interim in exercitu C. Antonius commoverat, clam appellando duces militesque et ad defectionem sollicitando. Sed mature cohibitus est a Bruto, ademptisque insignibus praetoris, in libera custodia habitus Apolloniae. Sed ille, non repressa per hoc, verum aucta, audacia, magis etiam ad se pertrahere exercitum adnisus est: tantumque profecit, ut in legione quarta seditio nasceretur, resque veniret ad manus, et nonnulli ad liberandum custodia Antonium pergerent. Id consilium Bruto literae quaedam interceptae prodiderunt, correptusque Antonius, et pro aegroto in currum opertum conjectus est, ut exportaretur oppido, atque in navi adservaretur. Igitur milites, Antonio non reperto Brutum timentes, in colle quodam haud procul Apollonia consederunt, missis, qui Brutum ad se venire juberent. At ille, milites ad imperatorem adcedere verius esse, respondit: ignovitque deprecantibus, paucis interfectis aut ab exercitu remotis seditionis auctoribus. Statimque ita sunt conversae militum mentes, ut interficerent relegatos, his culpam omnem imputantes, quaestoremque atque legatos Antonii ad necem deposcerent. Certum erat Bruto, ni-

Cap. CVII. Dio, l. 40. p. 91. et l. 42. p. 128. Cap. CVIII. Appian. Dio, l. 47. Cap. CIX. Plut. Bruto, et Dio. Cic. ad Brut. 1, 2. Plut. et Dio. Dio.

il ſtatuere in quemvis civem durius, quam neceſſum ſſet. Igitur hos quidem in naves impositos, tamuam submersurus, in tutiora loca transtulit. U. c. 709. A. C. 43.

CX. Interim, audita morte Ciceronis et ceterorum, *olere ſe quidem morte amiciſſimi viri* dicebat, *ſed magis auſſa mortis erubeſcere.* Semper enim eum, ne quid Caesari crederet, diligentiſſime monuerat. Adcusaat et superſtites, qui pati ac videre suſtinerent, quae el auditu intoleranda forent libertatis et patriae amanibus. Ipse autem, ne his rumoribus iterum ad deectionem milites sollicitarentur, Apolloniae atque Antonii cuſtodia C. Clodio relicta, in superiorem Maedoniam transduxit exercitum, inde in Asiam transniſſurus: ubi, longius abducti ab Italia, neque transugiendi occasionem, neque etiam eorum, quae domi ierent, notitiam adipiscerentur. *Bruti dictum de morte Ciceronis.*

Cap. CIX. Cic. ad Brut. 1, 2. 3. et 4. Dio. Cap. CX. Plut. Cic. ad Brut. 1, 4. 16. et 17. Plut. Dio.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI VIGESIMI PRIMI.

C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem judicatum bello persequeretur, auctoritate reipublicae adjutus, Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit. Dolabellam, in urbe Laodicea obsessum, mori coëgit. M. quoque Bruti jussu C. Antonius captus, occisus est.

Hostem judicatum] Ita Sigonius edidit, adstipulantibus omnibus scriptis meis, et ed. Camp. Priores excusi cum Norv. legunt *inimicum judicatum*. Vide ad Epit. 119. Paullo ante Cassii praenomen *C.* deerat in Voss. et Boend. Vide ad Epit. 62. Mox *auctoritate reipublicae adductus* Lovel. 2.

In urbe Laodicea] *Laudicea* ed. Camp. *Laudicia* Leid. et Berg. Vide Dausq. Orthogr. parte 2. voce *Latomiae*. *Laodicia* Voss. et Lov. 2. Graece dicitur *Λαοδίκεια*, quod vel *Laodicea* vel *Laodicia* Latine efferri potest. Vide ad 31, 43, 5.

Bruti jussu C. Antonius captus, occisus est] *Bruti jussu C. Antonius, M. Antonii frater, captus occisusque est a Q. Cicerone* Boend. et ed. Camp. invitis omnibus reliquis, calamo vel typis exaratis, libris. Verum, C. Antonium a quodam C. Clodio interfectum esse, refert Dio Cass. 47, 341. Eum jussu Bruti interfectum esse, ut vindicaret mortem Ciceronis, refert Plut. in Anton. pag. 925. sive ut parentaret D. Bruto et Ciceroni, et quidem opera Hortensii, quem deinde Antonius, proelio Philippensi captum, ad sepulcrum fratris immolavit. Vide Plut. in M. Brut. 996. Quin etiam a Q. Cicerone, vel patre, vel filio interfici non potuit, quum ambo proscriptione perierint; si vera sunt, quae narrant Appian. 4. Civ. 601. et Plutarch. in Cicer. p. 884.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXVI.

IN LOCUM LIBRI CXXI. T. LIVII.

U. c. 709. A. C. 43. *Bassus Syriam obtinet.*

I. Inter haec Syriam Q. Caecilius Baſſus, privatus le quidem, sed animi consiliique non egens, Sex. aesari cum vita et duabus legionibus ereptam, obiebat. Nec prohibere dictator Caesar potuerat, Afrino tum belſo, deinde aliis intervenientibus. et dus contra se miſſos facile Baſſus repellebat, Apamea nſtituta arce belli: circa quam opimus ager alendo ercitui sufficiebat omnia, et vicini reguli multi, leate insita, et odio Caesaris, in commilitium perhebantur. Inter quos et Jamblichus fuit, Emeſſe gentis regulus, Lysiadisque et Chalcidis tyranni. s opibus aliquot Romanorum ducum, legionibus et itatu magno inſtructorum, vim suſtinuit.

Se defendit ab Antiſtio.

II. C. primum Antiſtius obsederat eum Apameae: nde, quum aequo Marte aliquamdiu certatum fuis, velut tacitis induciis dirempti, utrimque ad comnda auxilia, bello interim omiſſo, se contulerunt. iſtio et finitimi, quotquot Caesari ſtudebant, mitnt auxilia, et ex Judaea procurator gentis Antir: cujus filium Herodem, e judicio capitali ad se fugientem, in honore habuerat Sextus, Samariae et Cavae Syriae praefecerat. His deinde ab Romiſſae copiae adceſſerunt. Sed Alchaudonius A, Rhambaeorum Rex, infidi semper animi, quum utrisque vocatus eſſet, medio inter Apameam et ſtii caſtra loco consedit, et, mercede se militatu profeſſus, plura danti Baſſo adceſſit: bonamque peram, quod arcu perite utebantur Arabes, prae-t.

---

p. I. Cic. Phil. 11, 13. Dio, l. 47. Appian. Civil. l. 4. bo, l. 16. p. 752. Dio, et Appian. Strabo. Joseph. An. 4, 17. et de B. Jud. 1, 8. Cap. II. Dio. Joseph. Dio. bo. Dio.

Apameae. fuere, robustusque exercitus, et
animi: ut etiam Patribus, Italicaru
tione anxiis, solatio esset. Ceteru
confirmata acta fuerant, quamquam
L. Statius Murcus, ex praetura Syri
biturus, cum tribus legionibus be
supervenitque Q. Marcius Crispus,
cum legionibus totidem ex Bithynia
gnis Romanis exercitibus equitatu
Apamea: defendebatur tamen intre
riam C. Cassius venit, Trebonianis
quos a Dolabella P. Lentulus transd
ab eodem Lentulo: nam is Treboni

Sed C. Cassius ad se trahit omnia.

V. Ad hunc omnia propere conc
pter senatusconsultum, quo parere
vinciae exercitusque jubebantur, s
virtutem, famamque, et amicitias.
morare adversus singulos multa su
ficia poterat: et, ubi haec deerant
erat obtentui.

VI. *Scire ipsos, quam ex praeclar*
miserrimam conditionem res Romana inci
corum; qui, sublata libertate, commun
curas suam ad dominationem universas
vero tantam in hominum animis regnand
Caesaris quidem exitu perterriti, paria c
tonium, degustato sub Caesare imperio,
ditate avunculi et ipso nomine incitatum,
mam, salutem denique ipsam cupiditatibus
Dolabellam quidem, immani audacia at
nem, factis ipsis omnia a senatu populoq

lem occidisse, nihil ad se pertinentem occupasse provinciam: unc etiam in procinctu esse, ut decretam C. Cassio Syriam ipiat. U. c. 709. A. C. 43.

VII. *Se vero non ita cognitum aut domi populo Romano, t foris sociorum cuiquam esse, ut conjunctam cum publico riculo injuriam ferat. sibi certe, ipso illo Dolabella consentte, ipso illo Antonio, decretam Syriam esse. hanc se pronciam et debere obtinere, et posse. Neque hanc modo conssam sibi, sed in vicinas omnes datum ab senatu imperium e. neque tam adhuc eviluisse sanctissimum hoc nomen, ut non ique venerationi sit gentibus. Igitur et has copias, quibus atur, parare isto senatusconsulto instructum celeriter potuisse: habere certum, multos circum sponte vocantium populos resque sibi futuros auxilio. Sed malle se Romani imperii satem Romanis maxime copiis ducibusque defendere: atque adeo ominari illam fortunam, ut externis potissimum praesidiis iti necessum sit publicae libertatis adsertores.*

Suam virtutem caussamque praedicando.

VIII. *Igitur se a Murco Crispoque imperatoribus, itemue a Caecilio Basso petere, ut, positis inimicitiis, ad concoram redeant, et ad communem omnium salutem secum adminiare rempublicam occipiant. Frustra inter se pugnare, quies esse nulla salus, praeterquam in publica, possit. Jam et tavianum sentire cum senatu, neque lenius hujus, quam conum, armis Antonium premi. Ne sibi jam aut pro Caesare landum, aut contra ipsum putent, quando partes eas suo rempublicam reditu filius ipse Caesaris sustulerit.*

Petit ab utrisque partibus, ut secum sentiant.

IX. His atque similibus caussis inducti Murcus ate Marcius Cassio tradiderunt copias; et Bassum, mie cupientem retinere suos milites, reliquerunt ipsi, que ad C. Cassium transtulerunt. Ille omnes eadem castra contraxit. quo tempore magnus repente imr exstitisse traditur, et irrumpentes in castra portis nibus apri confudisse ac conturbasse pleraque; nee defuisse, qui celerem Cassio et potentiam, et initum praedici opinarentur.

Omnes eadem in castra contrahit.

X. At Cassius, his copiis auctus, omnia circum terbat imperiis; gravesque exigendo pecuniarum sums civitatibus terribilis imminebat. Tum et quatuor pida Judaeae propter non soluta stipendia veniet: Gophna, et Lydda, et cum Emmaünthe Tamna, et Malichum ex Judaeorum principibus interfe-

---

Cap. VIII. Cic. ad Fam. 12, 11. Cap. IX. Vell. Dio. Apn. Cic. ad Fam. 12, 12. Dio. Cap. X. Joseph. Antiq. 14, et de B. Jud. 1, 9.

versus octo legiones contendere, cu
sii partes transiit. Haec, ante No
perscripsit in urbem Caſſius ex caſtr
do Galilaeae Tarichaea posuerat.

Contra Dolabellam ducit.

XI. Poſt mensem deinde, Dolab
venire audiens, dimiſſis sine injuria
et si qui praeterea manere gravab
praefectura Murco tradita, eodem in
ctus etiam equitum sagittariorum aliq
Parthis, quam apud gentem fama e
eum venerant. Tum, cognito, claſſe
in Cilicia, ipsum iſſe Laodiceam, eod
copiis eſt profectus.

Dolabellae vires.

XII. Quippe Dolabella, poſt in
nium, tributis Asiae civitatum claſſ
ciisque, atque e Pamphylia et Cilicib
cilii Figuli, mercede conduxerat: S
navibus, Dolabella pedeſtri itinere
duabus petebant. Animos Tarsus et
haec inter insignes Syriae civitates,
put. Sed claſſis ad Corycum clauso
quum eam Q. Caſſius sequutus eſſet;
caſtra Caſſii profecto, Turulius quae
quas anno superiore Tullius Cimber
pararat, cursum praecluderet.

Caſtra ejus ad Laodiceam.

XIII. At Dolabella, Tarsensium,
norum juventute centuriata, exercitu
jectaque parte muri, caſtra oppido
quam, praesidio Caſſii apud Aegeas
dejecto, ab Antiochiae oppugnatione
rejectus aliquoties, deinde desertus

nsula sita, praeclaras a terra munitiones, a mari portum optimum habebat. et, quum ager frugum vinique eracissimus esset, commodam sane stationem atque ecuram Dolabellae praestare videbatur. Sed Cassius, cum decem legionibus, et cohortibus auxiliaribus viginti, et quatuor millium equitatu suggressus, os Laodiceni portus obstruere satagebat, non sacris, non eligiosis parcens, quominus ex suburbanis aedificiis axa materiamque comportaret. U. c. 709. A. C. 43.

XIV. Per haec res angustae fiebant Dolabellae, amque triticum penes eum ternis tetradrachmis erat. sed erant tamen adhuc solatio Laodicenae naves, quas Cassiana moles non satis exitu prohibebat. Mox et classis Dolabellae supervenit. qua confisus transmittit Aradum, pecunias et naves inde quoque coacturus. sed, deprehensus cum paucis, periculum aegre vitavit fuga. Igitur Cassius, missis in Phoeniciam Lyciamque et Rhodios, qui classem adducerent, nec adjutus, praeterquam a Sidoniis, commisit tamen proelium, quo plures utrimque demersae naves sunt, quinque una cum remigibus et classiariis Dolabella captas abduxit.

Proelium navale cum Cassio.

XV. Ergo Cassius tum ad eosdem iterum, a quibus erat contemptus, tum ad reginam Cleopatram misit. Et Tyrii quidem Aradiique cum eo numero navium, quem conficere potuerant, adfuerunt: parque studium Serapionis fuit, qui, Cleopatrae praetor in Cypro, regina inconsulta, Cassium juvit. Nam illa propter familiaritatem Caesaris dictatoris Dolabellae favebat; et hujus in gratiam passa erat abduci legiones ab Allieno: classemque paratam habebat, quam ei submitteret; sed ea ventis retinebatur. pecuniam tamen grandem subministraverat. Cassio autem ne auxilium mitteret, famem pestilentiamque excusabat, quo simul utroque malo Aegyptus premeretur.

Cleopatra Dolabellae favet.

XVI. Rhodiorum Lyciorumque perplexius responsum fuit: *Semper Romanam magnitudinem colere solitis nihil accidere tristius potuisse, quam quod Romanae civitatis principes inter se collidi mutuis discordiis sentiant; nec sciri posse, utra partium justius senatus populique Romani auctoritatem praeferat. Iisdem enim vocabulis utrosque niti, nec alia nunc adferri a Cassio, quam quae Dolabella prius adseverasset.*

Rhodiorum Lyciorumque responsum ad postulata Cassii.

Cap. XIII. Appian. Strabo, l. 16. p. 751. Appian. Cic. ad Fam. 12, 13. Appian. Cap. XIV. Cic. Dio. Appian. Cic. Appian. Cap. XV. Dio. Appian.

cretis abolitis, Cassium, et qui cum eo seu[...]
mero esse.

Volunt neutris partibus auxilia mittere.

XVII. *Non debere Romanos irasci exte[...] non satis dijudicent, utrorum sit caussa ju[...] ipsos ea de re constet nihil, armisque decidi [...] Nihil se potuisse aut rebus ipsis aequius, au[...] num reverentius statuere, quam ut neutris [...] praestent ad civilia bella, seque ita gerant [...] adversum ipsos odii caussam. idque sibi neces[...] agros, quos in continenti habeant Rhodii: q[...] libet hoste vastari queant, quam defendi [...] sociis.*

Quia sic faciunt et alii.

XVIII. *Audire se, hoc ipsum consilium [...] semper existimati sint multum valere prude[...] tarum regem, quum semper fuerit Pompe[...] dictissimus, et ab adversis gravia damna ad[...] Cassio non mittere. idemque ab aliis regibu[...] fieri, quos nulla alia caussa adtineri arbitr[...] quid sibi faciendum sit inter haec incerta [...] nesciant.*

Excusant Dolabellae missas naves.

XIX. *Neque vero recte sibi objici, quod [...] dedissent. Simili enim conditione et Cassio [...] cuilibet, dum ne hostium in numero esset. [...] lum ei concessas, sed deducendi tantum grat[...] si his ad bellum abutatur; neque, si sciant [...] Legationes ad Dolabellam missas crimini sibi [...] nisi forte ad proconsulem populi Romani, de[...] lem, legatos mitti fuerit nefas. Neque ar[...] modestiae esse, quos a populo Romano mitti[...] vincias, anquirere. sibi putare colendos, qui[...] Aut igitur operam det Cassius, ut, quidnar[...]*

tus iidem gerebant Rhodii, qui ante aliquot annos Pompejum ceterosque fugientes oppido et portu non receperant. U. c. 709. A. C. 43.

XX. Sed Caſſius jam claſſem luculentam, praefecto Sextilio Rufo, habebat: et a tribus aliis, quas Q. Cassius, Turulius, Patiscus ducebant, adjuvabatur. Ergo non dubitavit denuo cum Dolabella confligere; quamquam huic Aegyptiae naves adceſſerant. Sed tum quidem dubio Marte pugnatum. paullo poſt a Caſſianis hac arte parata eſt victoria. *Aliud proelium Cassii et Dolabellae.*

XXI. In Lycia Sex. Marius et C. Titius legati Dolabellae claſſem habuerant roſtratarum, cum onerariis magnis navibus centum: hoc Dolabellae consilio, ut pulsus Syria, copiis in naves impositis, Italiam peteret. Sed a Lentulo quaeſtore Asiae disjecta claſſis, onerariaeque ad unam omnes captae sunt. Quum igitur hoc genere navium abundare Caſſius coepiſſet, Statio Murco quasdam earum, haud magni ad alia usus, adtribuit; quas incensas opportuno vento in claſſem hoſtium mitteret. Ille, feliciter exsequutus consilium, et in proelio victor fuit, et, in portum invectus navibus, exitum Dolabellae penitus interclusit. *Dolabellae res inclinant.*

XXII. Jam et, a terra perfectis operibus, aries admovebatur: et, nequidquam eruptione tentata, repulsus intra moenia hoſtis erat. Sed resiſtebatur adhuc, et, ne corrumpi nocturnae excubiae poſſent, M. Octavius Marsus pervigili cura impediebat. Igitur, qui interdiu in ſtationibus erant, quieti se tradente Marso, fecerunt proditionem, Quinto quodam auctore, et per diversa parva oſtia, quae in muris ad subitas eruptiones veterum induſtria reliquerat, intromiſſus hoſtis eſt. Urbe capta, quum Dolabella suum exemplum metueret, ne, quod in Trebonio fecerat, ipse pateretur, servo suo praebuit cervicem, caput adferre jubens Caſſio, suae salutis praemium. Ille, supereſſe tam bono hero gravatus, quum illum jugulaſſet, se quoque eodem ferro interemit. Sed et M. Octavius sua manu invenit necem. Corpora sepeliri juſſit Caſſius, quamquam Trebonium inhumatum abjecerant. Q. Dellium, qui pactus erat salutem, si oc- *Ejus exitus.*

Cap. XX. Cic. ad Fam. 12, 13. Appian. Dio. Appian. Cap. XXI. Cic. ad Fam. 12, 14. et 15. Dio. Frontin. Strat. 4, 7. 14. Appian. Dio. Cap. XXII. Appian. Dio. Appian. Appian. l. 5. p. 673. Appian. l. 4. Vell. 2, 69. Appian. Dio. Senec. Suasor. 1.

U. c. 709. A. C. 43. cidiſſet Dolabellam, tamquam impleta conditione, inter suos habuit.

Laodicenorum calamitates. XXIII. At Laodicenos, publica sacraque pecunia ablata, gravibusque impositis tributis, ad extremam miseriam redegit: quum et bellum multas ejus oppidi partes adflixiſſet, et nobiliſſimum quemque supplicio peremiſſet victoria. ceteris tamen abstinuit injuriam, militesque Dolabellae, quamquam erant ab senatu hostes judicati, in sacramentum accepit, poena remiſſa: neque poſtea etiam, quum multorum insidiis peteretur, quemquam eo nomine interfici paſſus eſt.

XXIV. Sed inter cetera Dolabellae spolia nobilem equum fuiſſe ferunt, singularis cujusdam et pulchritudinis et fati. Hunc se vidiſſe C. Baſſus tradidit Argis, ubi natus erat ex genere illo decantato, uti conſtanter eſt creditum, Diomedis equorum; quos, occiso domino, Herculem deduxiſſe Argos fama ferebat; haud credibili pulchritudine, et vigore, omnibusque aliis equorum laudibus longe praeſtantem. Hunc Dolabella nuper, quum fama ejus adductus Argos veniſſet, grandi summa emerat. Sed observatum eſt, omnes illius equi dominos cum familia fortunisque omnibus misere disperiſſe. Nam primus omnium Cn. Sejus, unde et *Sejanus equus* adpellatus eſt, a M. Antonio capitali supplicio adfectus fuerat. Et modo P. Dolabella gravi exitio erat consumptus. Sed poſtea quoque et Caſſius interiit, et ipse M. Antonius, inter Caſſianam cladem hoc equo potitus. sed ad inſtitutum revertor.

Equus Sejanus.

Cassii potentia. XXV. Occiso Dolabella, multi reguli tyrannique Laodiceam cum muneribus et coronis ad Caſſium adcurrerunt: quos inter ab Hierosolymis Hyrcanus venerat, Herodem adducens et Malichum, qui patrem Herodis intercepiſſe veneno putabatur. Idcirco cum venia Caſſii Herodes eum in conspectu regis sui per aliquot centuriones Romanos contrucidandum curavit. At Caſſius, conſtitutis Syriae rebus, praefectoque cum una legione fratris filio, quos sibi fidos putabat homines, civitatibus tyrannos imponens, quo in numero Marion Tyrius fuit, in Ciliciam proficisci ſtatuit, inde Cleo-

Cap. XXIII. Appian. et Strabo, l. 16. p. 752. Dio. Cap. XXIV. A. Gell. 3, 9. Cap. XXV. Joseph. de B. Jud. 1, 9. et Antiq. 14, 20. Appian. Joseph. Antiq. 14, 21.

patram ob missa Dolabellae auxilia, petiturus: uam obiter Tarsenses propter favorem adversa- partium multasset. U. c. 709. A. C. 43.

XVI. Nam illi, divisi in factiones, et unaquaque n civitatis obtendente suis consultis ausisque, Cassium, mox Dolabellam coronaverant: deinde rum Tullium, ad opem Cassio ferendam prope- m, arcere transitu Tauri statuerant: mox pacti eo, simul pauciores habere opinione copias vi- it, excluserant oppido, neque commeatu juve- Ille, praevertendum ad majora ratus, omissa gnatione Tarsi, contendit in Syriam. Interea Tar- s, occupato, quod Cimber opposuerat, castello, os eoque semper invisos infestosque Adanenses petierunt, Cassianos esse improperantes. Ergo, ite adhuc Dolabella, L. Sextilium Rufum Cassius , a quo victi venerunt in deditionem. Cassius quingenta talenta victis imperavit. Ea pecunia acerbe exigeretur, Tarsenses, venditis omni- publicis templorumque ornamentis, mox etiam iua corpora coacti sunt addicere: multique ho- servitutis taedio sibi consciverunt mortem. Huic nae Cassius superveniens misertus est hominum, et ua civitati condonavit. *Tarsensium acta et clades.*

XVII. Haec ubi Romae sunt audita, tresviri, ne im partium homines concidere animis paterentur, ensibus publice collaudatis operam daturos osten- it, uti cladem eorum sua liberalitate ocissime sub- ent. Iidem et Cleopatram laudaverunt ob sub- Dolabellae auxilia, permiseruntque, uti filio Pto- eo, quem, tamquam ex Caesare susceptum, ne quidem Caesare prohibente, Caesarionem vocare iat, regis Aegypti adpellationem tribueret. *Triumvirorum consilium.*

XVIII. Sub eadem tempora Cassium, quoque ir- iere parantem in Aegyptum, M. Bruti literae re- runt, triumvirorum adparatum contra se et con- nunciantes. *Neque vero se parandae seorsim potentiae , sed ut contra tyrannos exercitum contraherent, Italia , longinquas regiones petivisse. Memores igitur propo- non debere longius evagari ab Italia, sed eo convertere tiones, quemadmodum patriae civibusque suis possint esse dio.* Igitur et Parthos equites, quorum opera erat

---

. XXV. Dio. et Appian. Cap. XXVII. Dio. Sueton. 52. Dio. Cap. XXVIII. Appian. Plut. Bruto. Appian.

virorum, seu praecipue D. Bruti et
ritatus, ad vindicandam tum propinq
ciſſimi viri necem, scripsit Q. Hort
tonium, quem hactenus summa cura
terficeret. Sunt, qui necatum a C.
tradant, timente, ne per submiſſos a
ſtodia eriperetur. Sed juſſum Bruti
ſtat, itemque miniſterium Hortensii
mortuo jam Bruto M. Antonius expr
tensium velut inferias fratri dedit.

**Cap. XXVIII. Dio. et Appian. Plut. Di
Anton. et Bruto.**

EPITOME

I CENTESIMI VIGESIMI SECUNDI.

rutus adversus Thracas parum prospere rem mnibusque transmarinis provinciis exerciti- n potestatem ejus et C. Cassii redactis, coïe- yrnae uterque ad ordinanda belli futuri con-

us adversus Thracas ospere rem gessit] agitante, vocem *pa-* Nam regionem Sada- et Bessorum malefi- vit. DELR. Vocem ciendam esse ex con- ante Delrium vidit d Dion. Caff. 48, 369. iascipolidis auxilio ad- is feliciter debellatis, is nomen M. Brutus catur apud Dion. Caff. aeterea Bruti praeno- le omittitur in Boend. p. Vide ad Epit. 62. *bus in transmarinis exercitibusque* Lo-

inanda belli futuri futuri belli Exc. Pi- v. et plerique excusi r. qui ordinem voca- vertit. Ei autem fa- Voff. Berg. Lov. 2. d. Camp. Paullo an- *nt*, pro *coïverunt*,

alaePublicolam fra- tum communi consi- nnaverunt] Vet. lib. *mmuni concilio con- t.* et recte. Idem enim Dio lib. 47, [341.] Βρούτῳτε Γέλλιος ὁ Ποπλικόλας ἐπεβούλευσεν· ὁ δὲ δὴ Γέλλιος ἐφωράϑη, ἔπαϑε δὲ δεινὸν οὐδέν· ὁ γὰρ Βροῦτος ἐκεῖνόν τε ἐν τοῖς φιλτάτοις ἀεὶ νομίσας εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάρκον Μεσσάλαν πάνυ τῷ Κασσίῳ προσκείμενον εἰδὼς, ἀφῆκεν αὐτόν. SIG. Sic [*victum*] Sigonius ἀντὶ τοῦ *junctum*: quorum alterum pessimum est, alterum parum utile. Historia est apud Dionem: *Βρούτῳ τε Γέλλιος*, etc. Ex quibus adparet, in hanc sententiam scriptum fuisse *fratrem insidiarum convictum*. J. FR. GRON. *M. Messalam Publicolam* Voff. Boend. et ed. Camp. *M. Messalae Poplicolam* Exc. Pithoei. *Poplicolam* etiam edidit Sigonius. Et ita *Γέλλιος ὁ Ποπλικόλας* vocatur apud Dion. Caff. l. laud. At *Publicola* apud Vellej. 2, 85. Nec aliter hic in reliquis Mstis. Vide ad Livii 2, 8, 1. Edidi etiam *Messallae*. Vide ad 27, 5, 1. Hinc *victum* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *vinctum* Exc. Pithoei. *conjunctum* ed. Parm. quod proxime ad Gronovii *convictum* accedit. Insuper *condenarunt* Voff. *cōdēnavert* Boend. *cōdmnaverunt*

307. observat, *Poplicolae* cognomen non Gelliae, sed Valeriae, genti proprium fuiſſe, ideoque id Gellio adoptione tributum exiſtimat. Indicare videtur, M. Valerii Meſſallae fratrem ad-

cus, *Mete*
bus vide C
Epit. 113. 11
tium, ex qu
poſt adopti
tinuerunt.

JOHANNIS FREINSHEMII

[SU]PPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXVII.

IN LOCUM LIBRI CXXII. T. LIVII.

[I]. Civiles discordiae bellis externis eo quoque no- U. c. 709.
[min]e peſtilentiores eſſe deprehenduntur, quod hic A. C. 43.
[hoſt]es et alienigenas timeas, tuorum fide ac benevo-
[lent]ia te consoleris; ibi nihil, ne quidem ab intimis,
[nedu]m quibuslibet amicis, tutum eſt. L. Gellius Po- *Poplicola*
[plico]la L. F. M. Meſſalae frater, qui antiqua familia- *Bruto insi-*
[ritat]e Bruto erat conjunctiſſimus, et eodem apud Cas- *diatur.*
[sium] loco fratrem eſſe sciebat, M. Bruto insidiatus,
pro cetera viri clementia, ob eadem illa, quae
[exa]perare poenam debuerant, dimiſſus eſt. Ea quo-
[que] lenitas profuiſſe viro creditur, ut plures ad ejus
[amic]itiam se adplicarent.

[I]I. Idcirco et claſſem haud poenitendam colligere *Bruti ad-*
[in B]ithynia et apud Cyzicum potuit; et pedeſtri iti- *paratus.*
[nere] provincias obiens conſtituit res civitatum, liti-
[bus]que regulorum operam dedit, ea tum moderatio-
[ne a]c mansuetudine, tum etiam aequitate, ut et inter
[om]nnes, et sibi amicos fidosque efficeret. Tum et
[Dei]otarus adceſſit partibus, licet longa senectute mo-
[ros]or, qui nuper etiam Caſſium auxilia petentem spre-
[vera]t. Atque erat in hoc haudquaquam leve praesi-
[diu]m, opibus et auctoritate praevalido. Nam et ad-
[emp]ta nuper a C. Caesare, caede ejus cognita, suo
[mar]te recuperaverat: et Dolabellam, fines suos ingre-
[di v]olentem, junctis cum Tullio Cimbro copiis, pro-
[hibue]rat: et filium habebat, ipsum quoque regem ad-
[pella]tum ab senatu, egregiae spei atque indolis ado-
[lesce]ntem.

[Ca]p. I. Liv. Epit. Dio, l. 47. Cap. II. Plut. Bruto. Dio.
Phil. 2, 37. Cic. ad Brut. 1, 6. Cic. Phil. 11, 13.

tur, et sibi nomen Imperatoris p
atque utilitati futurum ad bellum,
Caesarem et Antonium post gerendu
initia quidem belli adversus feram
tem paullo duriora fuerunt: sed e
dis opera victorem Brutum votique

IV. Atque is, ut caussam suam
ret, pecuniam signari hinc imagine
pileo, libertatis indice, et duobus
bus se atque Cassium in libertaten
num populum, sublato domino, si
quoque rei gestae sic adscripto, E

V. Omnes jam trans mare prov
Brutus atque Cassius habebant: n
suppetebat otium communicandis c
necessitatem imponebat paratus prop
Cum Cassio consultat. ciam transmissurus hostis. Igitur,
Brutus e Macedonia profecti, Smy
futuri belli consilia coïerunt, iis
busque copiis, et adparatu pecunia
pares ad decernendum de Romano
tur. Pari honore et erat, et habe
sed detulit ei Brutus, ut crebrius
tamquam aetate majorem, et corpo
lidum.

Et ab eo pecuniam accepit. VI. Neque discessum a prioribus
et tueri caussam suam conarentur,
dibus tantam subeundam molem sci

nes circiter quadraginta cognoverant. Sed Caſſio placebat, *Rhodios prius Lyciosque in ordinem cogi, validos claſſibus, adverſos animis, et, ſi contra Caeſarem et Antonium res parum procederet, terga invaſuros. At nunc, priusquam majoribus rebus diſtineantur, facile hos auctoritate aut vi cogi in ordinem poſſe.* At Brutus opus sibi pecunia eſſe dictitabat: *nam ad parandam claſſem inſumptum, quod habuiſſet.* Nec deerant inter amicos Caſſii, qui dandam negarent cum aliena invidia paratis ambitiose abusuro. sed vicit aequior sententia, ac, jubente Caſſio, ex omni praesente copia trientem Brutus adcepit. U. c. 709. A. C. 43.

VII. Tum et M. Meſſalae, egregio juveni, Poplicolam fratrem communi consilio condonarunt: qui, venia nihilo factus melior, insidias Caſſio paraverat. Sed indicium ejus rei Polla detulit, Poplicolae mater, utrique consulere cupiens, et Caſſio salutem paratura, filio veniam. Sic ille iterum absolutus ne tum quidem retulit benefactoribus gratiam, quin ab his ad Caesarem et Antonium perfugeret. **Poplicola Cassio insidias tendit.**

VIII. His ita ordinatis, partiti sunt inter sese, ut Brutus Lycios, Caſſius Rhodum oppugnaret. Igitur, gnarus cum populo rei nauticae peritiſſimo rem fore, Myndum deducit claſſem ornatam inſtructamque, ac ibi remiges exercuit. Eo venerunt ab Rhodiis legati, *neque contemni civitatem*, petentes, *quae ſemper ulta ſit injurias ſuas: neque fieri aliquid contra foedera, quibus diſerte cautum ſit, ne alteruter populus ab altero bello et armis petatur. Quod ſi forte ob auxilia non miſſa ſuccenſeat, ituros Romam oratores ſenatus conſulendi gratia: illo auctore, gnaviter et benigne miſſuros.* Responsum eſt, *verborum praeteriſſe tempora: nunc finiendas armis controverſias eſſe. Foedus, quod adlegent Rhodii, prius violatum ab ipſis eſſe, Dolabellae partes ſequutis. ſed et eodem foedere de mittendis auxiliis perſcriptum eſſe. ipſos a Caſſio rogatos illudere ſenatus obtentu, quem ſciant oppreſſum per tyrannos patriae, diſſipatum atque diſperſum per provincias. ſed brevi poenas daturos et illos, et illorum ſocios Rhodios, ni confeſtim imperata faciant.* **Rhodiorum legatio ad Cassium.**

IX. Haec relata diversimode adfecerunt civitatem, inter se contrariis ſtudiis opinionibusque divisam. Prudentiores, et quibus res erat, bellum Romanum, haud secus atque certum exitium, expavescere: vulgus, per se ſtolidum et periculorum ante experien- **Eorumdem diversa ſtudia.**

Cap. VI. Appian. et Dio. Plut. Cap. VII. Liv. Epit. Dio. Cap. VIII. Dio. Plut. Appian.

U. c. 709. A. C. 43.

tiam adpetens, Alexandri Mnaseaeque concionibus inflari, veteres civitatis laudes resonantium, *et quanto majori numero navium petita a Mithridate, a Demetrio, regibus, invicta stetisset.* Ad haec conspectu suae classis erigebantur. nam ex omni copia navium tres et triginta delectas deduxerant. Igitur, quum forte creandis magistratibus comitia haberentur, Alexander factus Prytanis, quae praecipua tum erat dignitas, Mnaseas classi praefectus est.

Archelai oratio ad Cassium.

X. Iterum tamen ad Cassium mitti Archelaüm placuit, quo magistro Cassius olim Graecis literis operam Rhodi dederat. Atque is, pro veteri familiaritate apprehensa Cassii dextra, *Dii vero*, inquit, *meliorem tibi mentem, C. Cassi, quam ut Graecam urbem exscindas, Graecae nationis amator; aut liberam, adsertor libertatis. Sed neque Dorici nominis dignitatem contempseris, oblitus pulcherrimarum artium, quas partim Rhodi, partim etiam Romae didicisti: Rhodi quidem, contra reges pro legibus, quarum quoque te vindicem praefers, egregia gesta; Romae, magna erga Romanum nomen civitatis nostrae merita, eximiamque fidem, quam et Antiochi bello vobis, et multis aliis locis temporibusque Rhodii praestitimus. Et haec quidem summatim, ut in rebus notis, et adversus hominem eruditum, de dignitate generis et originis nostrae, de intemerata hunc usque in diem libertate, de meritis atque perpetuo erga populum Romanum studio ac prolixissima voluntate, dicta sunto.*

Exaggerat amicitiam pristinam.

XI. *Privatim vero tecum plura esse debuerunt amicitiae benevolentiaeque vincula, C. Cassi: quae nequaquam sine probro abruperis. Rhodi educatus es, Rhodi institutus: in illa urbe aegrotus remedia valetudini, peregrinus hospitium, rudis magistros et scholam meam reperisti. Non potes harum rerum omnium, quae mentio totam in vitam solet esse jucundissima bonis, ulla ex parte recordari, quin Rhodi memoria subeat, atque tantorum commodorum hanc tibi largitricem fuisse recogites. Atqui nostram quidem amicitiam nunc quoque tanti esse puto, ut spem mihi magnam praebeat, mea quoque caussa benigniorem te Rhodiis fore; neque commissurum, ut hac aetate duarum rerum tristissimarum exspectatione conficiar, ne forte aut Rhodii omnes deleamur, aut vincatur Cassius meus. Illud vero omen Dii Deaeque omnes probibessint!*

Deorum metum.

XII. *Et, quando me Deorum admonuit haec mentio, precibus meis me consilium etiam addere, non aegre feres. Deo-*

Cap. X. Strabo, l. 14. p. 653. Appian. Cap. XI. Dio. Appian.

rum maxime gratiam parandam esse magna et praeclara molientibus, semper admonui. nunc vero etiam singulariter pro libertate Romani nominis tanta coeptantem hortor atque oro, ut ante omnia summam tibi horum habendam esse rationem putes. his auctoribus, nihil non prospere cedet: his adversantibus, parum erit in quantislibet praesidiis spei. Ceterum ante paucos hos annos, quum ex auctoritate Caesaris foedus nobiscum renovatum est, jurati dextras accepistis dedistisque. Ea fides, ea foederum religio summae hominibus curae esse debet, et qui apud immortales Deos adipisci gratiam postulant, et qui retinere bonam inter homines famam: ut de utilitate jam taceam, quae servantes pactorum atque foederum ultro sequitur. Nam et cum his cupidissime jungunt amicitiam prudentes: et hanc deserere, quantumlibet necessitate pressi, verecundantur. At, quorum suspecta aut credita levitas est, eos et ab aliis falli nec admiratur quisquam, nec irascitur. Haec autem quum etiam inter infensissimos hostes obtinere debeant, quanto magis praestanda sunt amicis, hospitibus, alumnis? Non possum plura prae lacrimis loqui. sed neque verborum magis hoc, quam pietatis, opus est: et, si haec contemnere poteris, supervacua omnis est oratio: neque enim moveare, tametsi plurima et gravissima proferantur. U. c. 709. A. C. 43.

XIII. Haec largo cum fletu proloquutus senior adeo commovit Cassium, ut prae verecundia colorem mutaret. Educta tamen ex Archelaï manibus dextra: *Si persuadere Rhodiis noluisti, ut abstinerent injuriam a nobis, mihi suadere non debes, ut acceptam ulcisci supersedeam. sin vero haec agentem audire neglexerunt, poenas ab his expetam, a quibus contemptus es. Ubi vero erant illi Rhodii, gens studiosa libertatis, amicitiae tenax, hospites, magistri et educatores mei, quum nuper auxilia petentem rejecerunt? At Dolabellae miserunt naves, qui nec educatus ab his, nec eruditus est, et libertatem conabatur opprimere, quam ego et Brutus cum aliis principibus defendimus.* *Cassii responsio.* *Auxilia non missa exprobrat.*

XIV. *Neque vero prodest Rhodiis hic color, quasi misceri nolint civilibus Romanorum armis. essent civilia, si nos quoque faceremus partes, et nostram ad potentiam res trahere conaremur. Nunc, ubi aperto bello hinc rempublicam stare, inde tyrannos, intelligitis, frustra poscitis a nobis oratisque libertatem, pro qua nobiscum propugnare cunctamini. Adeone vos tot clari viri, amici plerique hospitesque, a quibus defensi semper, a quibus ornati estis, nihil commovent, indicta caussa condemnati, proscripti, exuti bonis, ejecti patria, vita ac luce depulsi, ut succurrere nolitis populo Romano, cujus societatem atque amicitiam jactare non desinitis?*

U. c. 709. A. C. 43. Senatus sententiam eo tempore exspectandam negat.

XV. *Sed enim ſenatus prius vobis exploranda voluntas eſt. Scilicet ejus, quem praeclare ſcitis vi obſeſſum oppreſſumque ſententiam ſuam non audere profiteri. Quod ſi vero diſcere vobis curae ſit, quid liber et ſuae poteſtatis ſenatus cenſeat, ſenatusconſultum introſpicite, quo mihi Brutoque opem ferre ſocii amicique omnes jubentur. Tu vero, ſi quid umquam a Rhodiis profectum eſt in Romanos officii, diligenter meminiſti: praemia, quae vobis abundantiſſime ſunt reddita, praeteris. Quid autem vobis prodeſſe poſſunt benefacta majorum, ſi diſſimiles his eſſe pergitis? Juverunt illi rem Romanam. at vos deſeritis, quum maxime opus bonis fidelibusque ſociis habeat respublica. An non, ſiquidem Dorienſes cenſeri magnum eſt, ſubvenire pulcherrimo imperio, nunc ſub iniquorum civium maleficiis laboranti, vos oportuit: et vel hinc ordiri amicitiam, etiamſi nulla vobis antiquitus cum nomine Romano fuiſſet? Vos autem ita vos geritis, tamquam adhuc a Telchinibus incolerentur inſula; ne forte oblitum Rhodiae hiſtoriae putes. Sed iſta quidem mitto.*

Jubet ipsos meminisse foederis.

XVI. *At, quia provocatis ad foedus, quod auctore Caeſare, qui et dominationis fuit auctor, factum eſt, an non eo ipſo continetur, Romanum Rhodiumque populos, uti cuivis opus eſſet, invicem auxiliari debere? Quin igitur adeſtis hoc tempore ſummo in periculo conſtitutis? En adſum C. Caſſius, Romanus certe, nec civis modo, ſed, ſi qua ſenatusconſultis fides eſt, imperator; et ex lege foederis auxilia poſtulo. easdem vobis foederis leges M. Brutus, easdem Sex. Pompejus ingerunt, praefectus a ſenatu maritimae rei. Accedunt ſenatorum preces, qui ad me, et Brutum, et hunc, quem dixi, Pompejum ex urbe confugerunt. Tot et talibus viris ſuppetias ire negabitis, qui ex formula foederis ad auxilium vel uni cuivis Romano ferendum tenemini? Sin vero hos tantummodo, qui nunc Romam urbem obtinent, Romanorum loco; nos pro exſulibus et peregrinis habetis: at vos Romana foedera objicere nobis deſinite. Serventur ea, inter quos ſcilicet convenerunt. Interim, Rhodii, niſi ſponte imperata facietis, ab his exſulibus atque peregrinis juſto pioque bello petemini.*

Ad arma pervenitur.

XVII. His ab Archelao Rhodi expoſitis, Alexander et Mnaseas cum illa, quam praediximus, claſſe Myndum adnavigarunt, tamquam hac audaciae oſtentatione Romanos territuri: compedesque magno numero monſtrarunt eminus, tamquam captivos plurimos in poteſtate mox habituri: hinc, quia portu se Romana tenebat claſſis, Gnidum petierunt.

Cap. XV. Strabo, l. 14. p. 653. Appian. Cap. XVII. Dio. Appian.

XVIII. Poſtridie, quum pari contemptu Rhodii adeſſent, L. Statius Murcus contra eduxit naves: certatumque eſt acriter, patrias utrisque artes gnaviter adhibentibus. quippe Rhodios nemo tum aequabat nauticae rei peritia: Romani contra lacertis et robore nitebantur. hos numerus et magnitudo navium adjuvabat, quae neque roſtrorum ictibus cedebant temere, et, ferreis injectis manibus, cito redegerant hoſtes a discursando ad ſtatariam pugnam. Igitur, duabus Rhodiorum navibus depreſſis, tribus cum ipso remigio captis, ceterae male multatae Rhodum refugerunt. Hanc pugnam ex promontorio spectavit Caſſius, neque moratus diutius, quam ad reficiendas naves opus erat, Loryma petiit, Rhodiorum caſtellum, oppositum insulae. Inde pedeſtres copias onerariis navibus transjecit, ducibus Fannio et Lentulo. Ipse Caſſius in naves se contulit, ut terra marique Rhodus oppugnaretur. U. c. 709. A. C. 43. *Navalis pugna.*

XIX. Neque defuit his audacia iterum tentandae pugnae, quamquam semel jam superati cum multo paucioribus navigiis adversus octoginta roſtratas dimicarent. sed tum quoque victi sunt, duabusque navibus amiſſis ad urbem compulsi: cujus moenia mox armatis compleverunt, undique propugnantes. nam et a mari turres plicatiles navibus advectae erigebantur. Hoc terrore, quod in civitate sanum erat, colloquia cum Fannio Lentuloque de pace habebant; quum subito conspectus eſt in oppido Caſſius, neque scalis superato muro, neque ulla externa vi adhibita. Reclusas ab amicis ejus et educatoribus portulas, quae multae in moenibus erant, creditur, timentibus, ne vi capta Rhodus omnino dirueretur. *Rhodus capitur.*

XX. Sed ipse, tamquam sine exceptione victor, licet *regem et dominum* adpellantibus, *neque regem ſe, neque dominum eſſe, ſed interfectorem regis atque domini*, respondiſſet, haſta sub tribunali proposita consedit: interdicto severe militibus, *ne quis corporibus aut rebus Rhodiorum injiceret manum.* At ipse quinquaginta nominatim citatos, ex auctoribus belli Rhodiis, duci ad supplicium juſſit: quinque et viginti, quos negabant comparere, damnavit exsilio: pecuniam publicam omnem ad se comportari praecepit, ne sacra quidem et *Cassii severitas in Rhodios.*

Cap. XVIII. Oros. 6, 18. Cap. XIX. Appian. Dio. Appian. Cap. XX. Plut. Bruto. Appian.

U. c. 709. A. C. 43. donariis Deûm abstinens: orantibusque Rhodiis, n cunctis numinum simulacris spoliarentur, *Solem a se re linqui* respondit: intactum enim nihil, praeter curru ejus Dei, siverat. Sed ea vox ominosa paullo po est habita, tamquam celeriter luce cariturum praes gientis.

Edictum de proferendo auro argentoque.

XXI. Sed et edictum proposuit, *uti, quod quisq privatim auri argentive possideret, intra dictam diem profe ret*, morte celantibus denunciata, indicibus promis praemio: servis libertatem, liberis decimas constitu rat. Multi tamen occultandis rebus suis persliterun plura minari Cassium, quam facturus esset, existima tes. Ceterum, ubi ex edicto poenas mercedemq decerni viderunt, prorogari diem postulantes, et p teis et foveis, ubi rerum pretiosissima condiderar tantam opum vim adtulerunt, ut octo millia talent rum inde confecta referantur. Neque his contentu quingenta insuper talenta imperavit civitati, prae dioque imposito L. Varum ibi reliquit.

Cassius Asiae tributum indicit.

XXII. His rebus alacer Cassius (ausum enim imm nis operis celerrime confecerat) Asiae quoque trib tum ingens imperavit, decuplum ejus, quod pende quotannis consuevisset: idque statim exegit. Dum his occupatus est, valida classis ab Aegypto naviga ad hostes nunciatur, mittente Cleopatra: quam et an citia illarum partium, et recens a Cassio metus, potius ei negotium alibi facesseret, acribus stimu impulerat. Itaque Murcum cum sexaginta navibus, fortissima legione, atque aliquo numero sagittarioru occurrere ad Taenarum, Peloponnesi promontoriu jussit, ut illius maris transitum opportuna statione c stodiret: ei quoque peninsulae non satis aequus, qu incursionibus et abducta, quanta poterat, praeda ve verat.

Brutus cum Lyciis pugnat.

XXIII. Multo ubique lenior Brutus, sub ead tempora Lycios conferre pecuniam et dare milites ju serat. Sed illi, Naucrate quodam impellente populu objecerunt arma, tumulosque nonnullos arcendi tra itus caussa insederunt. In hos, dum cibum capiur impetu facto, Brutus per equites suos interfecit sexcentos; simulque cum fugientibus irrupit cast

Cap. XX. Dio. Euseb. Chron. Val. Max. 1, 5. Dio. V Max. Cap. XXI. Plut. Appian. Plut. Appian. Cap. XX Vell. 2, 69. Appian. Cap. XXIII. Plut.

Tum, ad caftella et oppida circumlato bello, plerisque deditione potitus, praesidiarios sine pretio dimisit incolumes. U. c. 709. A. C. 43.

XXIV. At illi, non tam deliniti beneficio, quam infensi ob illata damna, Xanthum se contulerunt hoftilibus animis; quod oppidum, tota Lycia maximum, summa ope ad resiftendum se parabat. suburbiis enim dirutis, ne receptaculum hofti, neve materiem ad opera praeberet, foffam circum urbem duxerant pedum in altitudinem quinquaginta, et pro portione latam; cujus e margine in adventantes jacula et sagittas torquebant, tamquam profundo flumine et vadari nescio dirempti. At Brutus, quamvis e longinquo petenda erat materia, tam fuit in oppugnatione diligens, ut, qui multorum mensium futurus credebatur labor, paucis diebus conficeretur. Partitus enim copias in diurnam nocturnamque operam, ut, parte dimidia pugnante, reliqui interquiescerent, penetravit ad moenia portasque: et, quia recentes subinde feffis succedebant, oppidanos, quibus haudquaquam eadem erat copia, ad extremum discrimen adduxit. *Xanthum oppugnat.*

XXV. Repugnabant illi tamen, donec pinnae turresque fteterunt: sed, ubi sunt ab his deftituti, una reliqua spes atque contentio fuit, si quam fugiendi reperire viam poffent. Amnis praeterfluebat urbem, eodem atque illa nomine: sub hoc quidam urinando conabantur evadere. sed excepti sunt retibus, sub aqua in transversum tensis, quibus adpensa in summo tintinnabula, ut quis inciderat, capturam significabant. *Xanthii fugam circumspiciunt.*

XXVI. Poftremo omnium eruptio placuit. quod ubi Bruto nunciis aut rebus ipsis proditum eft, reduxit a portis milites, ut spatium concederet. Id Xanthii negligentiam interpretati noctu eruperunt cum ignibus, quos injicerent machinis. Vehemens inde certamen ortum. Sed Bruti milites, facto per incendium impetu, nudum Xanthiorum agmen, neque enim, praeter faces et tela, quidquam extulerant, disjecere: multis interemptis, quia metu, ne simul irrumperet hoftis, clausum oppidum fuerat. *Eruptionem faciunt.*

Cap. XXIII. Dio. Plut. Cap. XXIV. Strabo, l. 14. p. 665. Appian. Cap. XXV. Strabo. Plut. Cap. XXVI. Appian. Plut. Dio. Appian.

U. c. 709.
A. C. 43.

XXVII. Et hos quidem hunc ad modum occlu porta, reliquos aperta prodidit. Namque sub mer diem eruperunt iterum, incensisque machinis opp dum repetierunt, libero relicto propter priorem c sum aditu. Igitur, confertim irrumpentibus Romani oppidum capiebatur, nisi repente, funibus rupti cataracta decidisset. Duo millia ferme intraverant. quum premerentur a Xanthiis, neque subducere si funibus gravem portam, neque concidere tectam fe ro possent, multis amissis, in aedem Sarpedonis p netrarunt, ejusque munimento se tuebantur.

Romanos, qui in urbem irruperunt, urgent.

XXVIII. Sed anxius de his Brutus, omnia tenta do, diversis aditibus invenit viam. Alii, scalis i cendio amissis, subito fabricabant novas: alii, ante nas admoventes moenibus, per eas subrepebant: no nulli, uncos restibus ejaculantes in murum, ubi fo te quis adhaeserat, adtollebantur. Oenoandense vicini Xanthiis, et plerumque discordes, notitia l corum, per abruptas rupes enitebantur, Romanis iam quibusdam sequentibus. sed laboriosus adscens fuit, multique, fallente vestigio in praeceps laps perierunt. Eodem tempore quidam eorum, qui m ros transcenderant, portulam quamdam aperuerun ante quam vallum erat exstructum praeacutis sudibu super eas audacissimus quisque transcendentium, su levatus a commilitonibus, evadebat: donec nume jam multi portam, quae intus ferro non erat munit diffringere coeperunt. Adcendebantur enim peric lo suorum, invadi hos a Lyciis arguente clamore. Ig tur, quum intus forisque idem plurimi summo cona agerent, effracta porta dissiluit: ad quod spectaculu ingens sublatus clamor gestae rei pugnantibus indiciu fecit, diremitque certamen.

At reliquis subvenientibus.

XXIX. Interim ignis, a machinis ad propinqu moenia devolutus, pinnas et his conjuncta aedific comprehendit. Idcirco Brutus, perniciem oppidi t mens, exstingui a militibus flammam jussit. sed ha ab oppidanis ultro augebatur, picem, sarmenta, qui quid alendo igni reperiebatur, cupide injicientibu Bruti potius hanc patriam esse putares, quum del retur a suis, ab hoc defenderetur. Ille et in urbe et quia propter tumultum incendiumque nihil profi

Urbs capitur.

Cap. XXVIII. Lips. Poliorcet. l. 2. Dial. 2. Appian. Ca XXIX. Plut.

poterat, egressus porta, murosque circumvehens, tendebat ad Xanthios manus, *sibi parcerent, seque et oppidum servarent.* U. c. 709. A. C. 43.

Xanthiorum furiosa desperatio.

XXX. At illi fatali rabie tela incendium exstinguentibus ingerebant. postremo, clausis domibus, se parentesque et liberos occiderunt. alii, nec firmior tantum aetas, sed parvi pueri atque puellae, insiliebant in ignem, aut in praeceps demittebant corpora: pars, jugulum praebentes, paternis ensibus in libertatem adseri postulabant. Relatum etiam ad Brutum est, mulierem conspici pendentem ex laqueo, quae parvulum infantem e collo suo suspendisset, altera manu adhuc teneret facem ardentem, inflammandarum aedium gratia raptam. Id videre non sustinuit Brutus; sed illacrimans praemium pronunciari jussit in milites, si quis Xanthium conservasset. Sed illi, jugulatis suis omnibus, et in rogos conjectis, super incensam lignorum struem se transfodere malebant. Igitur summa Bruti cura vix ad templa quaedam servanda profuit. homines quidem ingenui centum quinquaginta superfuisse traduntur, molliores ceteris, et amantiores vitae.

Majorum exemplo similis.

XXXI. Sic Xanthii perierunt pro libertate, majores aemulati, quorum par pervicacia antea quoque patriam civium manibus perdiderat. Ab Harpago certe oppugnati, regis Cyri praefecto, ne Persicam servitutem paterentur, incendio et ruinis oppidi se tumularunt. Idemque iterum adcidisse Appianus tradit Alexandri bello Persico. Sed Arrianus et Diodorus, quibus credere malis, ille Xanthios venisse deditione in fidem scribit; Diodorus, Lyciis quidem, sed Marmarensibus nescio quibus, eamdem ferociam exitumque fuisse.

Brutus Patara descendit.

XXXII. Xantho capta, Brutus ad Patara descendit, quod oppidum videri navale Xanthiorum poterat. Sed vim admovere cunctabatur, eamdem in his vecordiam metuens, quam expertus in Xanthiis esset. Idcirco prius captivos in conspectum eorum adduxit, hortaturos, ut, sua clade admoniti, saniora consilia capesserent. quin et nonnullos necessariis suis dono

Cap. XXX. Dio. Appian. Plut. Appian. Plut. et Appian. Cap. XXXI. Herodot. l. 1. Arrian. de Expedit. Alex. l. 1. Diodor. l. 17. Cap. XXXII. Dio. Appian. Plut. Dio. et Appian.

iiuntur a Caesare, fuga ereptum ex Aegypto, et per Asiam vagabundum, corripi Brutus, excruciatumque iecari jussit. U. c. 709. A. C. 43.

XXXVI. Inter haec et Cassius, Rhodo subacta, in continentem redierat. Hunc arcessivit Brutus Sardes, venientique cum amicis occurrit. Magna ejus diei species fuit, quum tanti exercitus starent in armis, et propter res bene gestas utrumque pariter Imperatorem concordibus vocibus salutarent. Sed ipsi statim a via colloquendi caussa diverterunt in conclave quoddam, remotis arbitris. Nam, ut inter viros tanta potentia subnixos, multisque ducibus et amicis stipatos, suspiciones ortae erant. *Cum Cassio colloquitur.*

XXXVII. His ultro citroque proferendis in contestationes et objurgationes ibatur, fletumque audire erat, et vehementiores interim voces: ut magno in metu pro foribus amici utriusque essent, quibus, ne injussu ingrederentur, acriter interdictum erat. Sed ad extremum M. Favonius, M. Catonis ineptus imitator, quamquam prohibentibus ministris, irrumpens, recitatis Homeri versibus, quibus Nestor *parere sibi natu minores* jubet, Cassio risum, Bruto iram movit; isque exesse jussit inscitum canem, et adulterinum canem, Graecis verbis hunc in sensum conviciatus. *Non sine altercatione.*

XXXVIII. Tamen ille finis altercationis imperatoribus fuit: et ad coenam Cassii Brutus amicique ejus comparuerunt. Tum et Favonius adfuit, et, quum supremum in lectum rejiceretur a Bruto, neutiquam invitatum testante, magna contentione corporis contra repellentes usus, in medio se reposuit. *Sed innoxia.*

XXXIX. Postridie virum praetorium L. Pellam, postulantibus repetundarum Sardianis, damnavit Brutus publice: momorditque ea res Cassium, quia non ita pridem ipse duos ex amicorum cohorte, paris criminis compertos, privatim admonuisse contentus. palam absolverat. Objecit igitur hoc Bruto, atque amicis utendum monuit indulgentius, ni deseri velint. Contra Brutus Idus Martias testabatur: *neque ideo interemptum Caesarem, quod ipse per se laederet singulos. sed quia hoc agentium robur praesidiumque esset. Quod si ita sit agendum, tolerari Caesarem praestitisse. Tunc enim,* inquit, *una nobis haerere poterat ignaviae nota: nunc, si eadem committa-* *Bruti et Cassii diversi mores.*

Cap. XXXVI. Dio. Plut. Bruto. Dio. Plut.

U. c. 709. A. C. 43. *mus, cum tot laboribus ac pericul*
bimus. Hinc adparet animus
Caesaris spectaverit. Alia Ca
et belli peritus, sed asper i
metum, quam aequam omnibu
Idem inter familiares solutus

Bruti magna laus. XL. Contra Brutum, vul
ctum, optimo cuique admirat
invisum fuisse tradunt: quia
irae, voluptati, avaritiae in
que honestum indeclinabili co
tur etiam ex Antonio multos
cere consuevisse, *solum Bruti*
motum ad inferendam Caesari nece
posita fuisse. Sed neque vulgo
bono animo descendisse ad
Pompejo victori mansuram fuisse n
aut dictatoris, aut cujus alius ma
dominationem retineret: et hunc i
nibus, et Mariis, et Cinnis melio
litatem flecti, neque communem fa
potentiae rationes, respicere.

Ejus epistola paullo ante mortem scripta. XLI. At Brutum animo,
se, vel ipsius epistolae doce
ne compositae. Nam ad Att
esse res suas in pulcherrimo statu.
populo Romano comparaturum,
sibi. Et cetera quidem in incer
tatis esse, aut victurum se liberu
tonium autem meritas vecordiae
censeri cum Catonibus, Brutisqu
viani vilis adcessio esse maluisset,
neret periculum, et, si hoc vitas
Octaviano gravius. Et in his
sius erant.

U. c. 710. A. C. 42. M. Aemilio II. L. Munatio, Coss. XLII. Romam miserandu
desistebant tresviri. Novus
milius Lepidus iterum, ex fo
natius Plancus, pridem a Ca
Novae triumvirorum rapinae. latum gesserunt, novam pr
quidem in capita, sed in fo
mitiorem per se, ita latius

Cap. XL. Tac. Hist. 2, 38. P
120, 19. Supra, 116, 83. Dio.

injuria ne infirmior quidem sexus immunis fuerit. Tributa jam partim ex longa vetuſtatis desuetudine relata fuerant, partim nova conſtituta. Edictum fuerat; quantum quisque pecuniae ex agrorum modo, ex servorum numero, conferret. Sed et haec, et proscriptorum bona; quoniam, qua violentia rapiebantur, eadem profundebantur libidine, aut licentia militari diripiebantur, tantum aberant ab eo, ut tresviros explerent, ut illi in concione ad populum teſtati sint, sibi ad belli sumptus octies millies etiamnum opus eſſe. Itaque, quum in omnes partes versarent animum, pecuniasque sibi unde extricandas ſtatuerent, tandem ad inauditum antea consilium decurrerunt, ut, tabula proposita mille et quadringentarum mulierum, quae ditiſſimae haberentur, nomina proscriberent, juberentque eas profiteri bona, et inde in sumptus belli conferre, quantum ipsi edixiſſent: gravi imposita poena, si quae quid celaret, aut mala fide aeſtimaret; et praemiis in indices, sive liberos, sive servos, pronunciatis.

U. c. 710. A. C. 42.

MCCCC. feminae juſſae ex bonis conferre ad bellum.

XLIII. Illae autem, nova re atque atroci percitae, non tamen sibi defuerunt. Sed, in malis licet, decoris matronalis memores, primo adeundas sibi exiſtimaverunt propinquas triumvirorum mulieres. Ac sororem quidem Caesaris Octaviam, (nam mater Attia paullo ante obierat) et matrem Antonii Juliam, propitias faventesque nactae sunt. Sed ab impotenti muliere Fulvia, Antonii conjuge, repulsae non tulerunt ignominiam: ac ſtatim in forum ad ipsos tresviros progreſſae, discedente, prae verecundia majeſtatis earum, populo, atque etiam satellitibus, illatas sibi injurias in hunc modum, Hortensia verba faciente, conqueſtae sunt.

Adeunt propinquas triumvirorum mulieres.

XLIV. *Quod feminas decebat vobiscum expoſtulaturas, primo ad propinquas veſtras confugimus. Quod vero non decebat, a Fulvia paſſae, et rejectae ab ea, in forum ad vos accedere invitae cogimur. Quid tandem fiet? Ademiſtis nobis parentes, et filios, et maritos, et fratres, quod eos vobis iniquos fuiſſe arguebatis. Si igitur bona quoque nobis eripueritis, ad indecoram nos et generi noſtro, et moribus, et ipſi etiam ſexui vivendi conditionem adigitis. Si nobis, itidem ut viris, hoſtilis in vos animi crimen impingitis, noſtra quoque capita pro-*

Hortensiae ad tresviros oratio.

Cap. XLII. Appian. Dio. Appian. Cap. XLIII. Dio. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. *ſcribite. Sin neminem ex vobis neque aedes veſtras evertimus, n a vobis, aut in vos immiſimus, to fuimus, quominus concupitos quo tandem jure in poenarum par Cur tributis gravamur, quibus v periis, magiſtratibusve, aut de r dere per tot mala, tot caedes, a eſt eſſe certamen?*

XLV. *Inſtant nimirum bella runt? in quae tamen numquam m ab omnibus gentibus eam, quam tatem adeptae. Matres olim noſ tibus, non de imperio magis, qu tria certaret, ſupra conditionem juverunt: at volentes, nec ullis ruſticis urbanisve praediis, non e bus non eſt ingenuam vitam deger do: at non aeſtimatis bonis, non lumniis, nulla denique aut vi, a tariam plane liberamque collation patriae timetis? Si, quod Dii aut Galli huic urbi infeſti minare exemplorum indoles deeſſet. Ad conferamus, aut ad mutuas vobi bello Pompejano ullas exactiones non Cinna, hoc oneris injunxeru preſſor reipublicae, quam vos ſcil*

Tresviri indignantur. XLVI. Haec dicente Hort viri, si, quum viri tacerent, tur audaciae, ut palam in for tionem a se reposcerent, et, lo navantibus, ipsae ne pec rent. Itaque summoveri ea Verum exortus clamor circ cohibuit lictores, et tresvir responso populi indignation rem in poſterum diem rejicer

Tamen mille feminas eximunt ex albo: viros novis exactionibus gravant. XLVII. Nec tamen incep pridem pudore per scelerum merum tantum imminuerunt dringentis, quadringentas s mulque edictum eſt de viris, dringenta millia poſſideret, tus, sacerdos, cujuscumque

bona profiteretur, iisdem poenis, si quis contra faceret, praemiisque in indices pronunciatis; atque ex facultatibus suis quinquagesimam tribusviris partem foenori commodaret, ac praeterea unius anni reditus ad bellum conferret. Dio decimas ab omnibus locupletibus, et quidem proscriptis eorum in tabula nominibus, exactas esse scribit, atque ita ut decimae imperarentur verbo, re autem ipsa vix decimae possessoribus relinquerentur. Quum enim ipsi aestimare bona sua juberentur, variis postea calumniis, quasi non bona fide professi, eo usque vexabantur, donec omnia amitterent. Postremo servos ad remum vel dare de suis, vel, si non idoneos haberent, emere coacti sunt. Senatoribus quoque curatio viarum ea lege imposita, ut hoc etiam onus suis sumptibus sustinerent: adeo ut urbani omnes exuti facultatibus, soli militares viri immensum in modum opibus aucti fuerint. U. c. 710. A. C. 42.

Militum insolentia et aviditas.

XLVIII. Neque enim illis aut stipendia, aut imperatorum praemia sufficiebant, aut pro caedibus proscriptorum numeratae pecuniae, aut denique occisorum bona, ipsis vilissimo pretio ad triumviralem hastam addicta. Quum enim intelligerent, sibi obnoxios esse duces suos, qui raptam armis dominationem nullo modo poterant, nisi armorum ope, retinere, nullum aut insolentiae, aut aviditati ponebant modum, indignioraque ultro, quam quae jubebantur, in miseros cives exempla edebant. Interficiebant enim non proscriptos, et diripiebant eorum aedes, quibus nihil molestiae exhiberi voluerant tresviri. Ab ipsis quoque proscriptorum petebant domos, aut agros, aut villas, aut censum universum; aut adoptari volebant a senibus orbis, quibus amplae possessiones essent. Postremo eo protervia et impudentia militaris processit, ut repertus fuerit, qui auderet ab ipso Caesare Attiae matris, quae tum mortua et publico funere elata fuerat, bona poscere.

Tribusviris quoque odiosa.

XLIX. Quae licentia quum jam iis quoque gravis esset, qui eam excitaverant et aluerant, negotium dederunt tresviri uni e consulibus, ut in eos animadverteret, qui caedes et rapinas ultra, quam ipsis imperatum fuerat, exercuissent. At ille, non ausus milites attingere, servos quosdam, qui militibus immi-

---

Cap. XLVII. Dio. Cap. XLVIII. Appian. Dio. et Appian. Dio. Cap. XLIX. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. ſti pari cum iis cultu multa
sos suspendi juſſit. In illa c
ſtalis quaedam, sub noctem
quum, quae eſſet, ignoraret
hac unius Veſtalis injuria qu
honos ac praesidium, datum
lis lictoribus uterentur.

Divini honores in Caesarem congeſti. L. Inter tot atrocia, quum
sanguine Caesaris manibus
quoque in eum honores omn
serunt: quae extorta per vim
pudiosa, ne faſtidio sint lect
memoratu dignius eſt, eos
In ejus acta juratur. acta Caesaris juraſſe ipsos, e
mos, tum coeptus, ad multa
ut initio anni in eorum omni
quando fuerant, nisi qui se
scelera notati, acta juraretur
Magiſtratus in plures annos ordinati. mandae potentiae cauſſa, mag
nos, exemplo Caesaris, ord
dem suis, et sibi in poſteru
conſtitutis rebus, Caesar et
ficisci parabant.

Statii Murci geſta. LI. At Statius Murcus, C
circa Peloponnesum excuban
sem ad Africae litora periſſe
que cladis notas ad Laconiam
sent; ne cum tanta claſſe nih
pelagus, et insulam, portui
Laelii nuper et Libonis exen
ſtatio valde erat opportuna
ex Italia milites aut commea
rentur.

Antonii et Caesaris expeditio. LII. Sed jam exercitus tri
nes, cum legatis C. Norbano
miſſo Adriatico, in Macedoni
viris hos praemittentibus,
Lycio Rhodiensique bello in
implicuiſſe. Sed, comperto r
diis Lyciisque collaudatis pu
que ad eorum reparandam fo

Cap. XLIX. Dio. Cap. LI. Ap
24. Appian. Cap. LII. Dio. Ap

licto ad praesidium urbis Lepido, Caesar et Antonius U. c. 710.
pecunias legionesque diviserunt, (quia jam nihil An- A. C. 42.
tonio satis videbatur, nec in pari jure portionem aequam obtinere Caesarem patiebatur) ſtatimque profecti sunt paludati. Ceterum Antonius, qui Brundisium ierat, quum inde transmittere conaretur, a Murco impeditus et exclusus, cum roſtratis, quas habebat oppido paucas, nihil ad summam profecit, quamquam catapultis et machinis, atque etiam turribus naves oneraret. Id unum egit, ut, secundo vento, partem copiarum subinde imponeret onerariis navibus, quae plerumque perveniebant, priusquam a Murco opprimerentur. Poſtea, quia parum iſta proderant ad summam, C. Caesarem, qui circa Siciliam cum Sex. Pompejo navalibus viribus dimicabat, ad ferendam in commune opem excitavit. Sed hujus quoque belli origo, Sextique fortuna, quae a ceteris rebus separari utilius fuit, deinceps exponi debent.

Cap. LII. Flor. 4, 7. Plut. Anton. Plin. 7, 45. Dio. Appian. Dio. et Appian.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VIGESIMI TERT

Sex. Pompejus, Magni filius, lectis ex Epir
scriptis ac fugitivis, cum exercitu diu, sine ul

Sex. Pompejus, Magni filius, lectis ex Epiro] *Sex. Pompeji Magni filius* Voſſ. Male. Vide ad Epit. 113. Tum *ex lectis* perperam idem codex. Forte librarius dare voluit *electis*, ut eſt in Berg. Insuper *ex Cypro* Boend. et ed. Camp. Mox *et fugitivis* Leid.

Cum exercitu diu, sine ulla loci cujusquam] Quomodo *exercitum* habere, et diu cum *exercitu* in mari praedari potuit, qui nullam loci cujusquam poſſeſſionem habebat? Si manum illam proscriptorum et fugitivorum, quos ex Epiro legerat, *exercitum* vocavit, non admodum proprie locutus eſt. DUK. *loci cujuspiam* Lov. 2. *loci cujusque* Boend. Mox *praedatus est in mari* Boend. idem. Sed rectius oratio suspenditur usque ad sequens *occupavit*.

Occisoque a Pompejo A. Bithynico praetore] Vet. lib. *occisoque A. Pompejo Bithynico praetore.* Sic autem ipse vocabatur, ut omnia Rom. monumenta loquuntur. SIGON. *occisoque .... Bithinico praetore*, reliquis omiſſis, relicta tamen lacuna, Boend. *occiso quoque Pompejo Bithimeo praetore* Voſſ. *occisoque Pompejo Bithimio praetore* Berg. *occisoque Pompejo Bithynico praetore* Leid. et Lov. 2. *occisoque Pompejo Bithyniae praetore*

ed. Camp. Patet, nullun
rum codd. Pompeji Bi
praenomen *A.* agnoscere
nio tamen consentiunt E
thoei.

Salvidienum legatum
lib. *Q. Salvidienum leg*
Sueton. Aug. [66.] *Salvidi*
Rufum. Quare *Q. Salv*
um lego. SIG. *Quinti* p
men recte addidit Sigonius
scunt enim Leid. Voſſ.
Pithoei; sed ejus loco
in Berg. Lov. 2. Boend.
Camp. Deinde *Salidenun*
Salvidenum Berg. Lov. 2
Camp. *Salvidemum* Boe
Norv. *Salvidiemum* ed.
na princeps, teſte Hearnio
reliquae, quas vidi, edd
Salvidemum praeferant.
dienium ex Exc. Pithoei
idem Hearnius, quomodo
nius ex Suetonio hic em
dum censuit. Sed Ger.
ad Vellej. 2, 59. eum vitioso
tonii codd. secutum eſſe m
ac servandum vulgatum
dienum. Certe, ita in Su
legendum eſſe, ibidem con
Torrent. nec aliter hoc l
in Leid. idque Frobenius
anno 1531. *Salvidenum* de
quadriennio poſtea reposu
iam infra memoratur Epi
Σαλβιδηνός vocatur App.
5. Civ. 710. *Κύϊντος Σαλο*
νος Ροῦφος Dioni Caſſ. 48
Ροῦφος ὁ Σαλουϊδιῆνος

ujusquam possessione, praedatus in mari, Mesım oppidum in Sicilia primum, deinde totam 'inciam occupavit: occisoque A. Pompejo Bithypraetore, Q. Salvidienum legatum Caesaris naproelio vicit. Caesar et Antonius cum exercitiin Graeciam trajecerunt, bellum contra Bruet Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa

› vide Celeberr. Burm. ad Suetonii. Insuper mox *len manibus proelio vicit* Tum *bellum adversus Bru-* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. l. et ed. Camp. Vide ad 57.

Cornificium in Africa T. ıs, Cassianarum partium ı] Luxata verba *Cornifiin Africa Cassianarum ım ducem T. Sestius.* SIG. *Caesarianarum* ex Appia-. 4. [pag. 620.] Cornificius a Bruti partibus ftabat, ppiano lib. 4. et Cicerone tolis. HENR. VALES. Corm a Sextio victum Dio 48, Appianus 4. Civ. 620. tra-Ante triumviratum Corniet Laelius veteri provinquae, deleta Carthagine, proprie dicebatur, praet, Sextius Numidiae, Juba a Caesare subactae. Diviɛr triumviros provinciis, hic Antonii, illi Octaviani tuderent, bellum inter eos eft, quo Cornificius periit. ›. Appianus quoque eum llo interiiffe prodit, sed refert hiftoriam: nam in irali divisione universam n Caesari obveniffe dicit, n causam belli inter Corn et Sextium narrat. Vide n ad A. V. ıɔccıx. Sed ex e liquet, Sigonium pro *nificius* recte legere Q. *Cornificium*. Etsi autem Dio eum *Cassianarum* partium ducem fuiffe non dicit; tamen, non alieno ab illis animo fuiffe, indicio sunt Epiftolae Ciceronis 12. Fam. 22. et 25. poft necem Julii Caesaris ad eum scriptae, et quod Dio 48, 367. eum Sex. Pompejo auxilia militum ex Africa in Siciliam misiffe scribit. Appianus quoque 4. Civ. 610. eum a reipublicae partibus ftetiffe, et proscriptos a triumviris se ad eum contuliffe dicit. DUK. Editiones principes *Q. Cornificius in Africa T. Sestium, Cassianarum partium ducem, proelio vicit.* neque aliter eft in scriptis, nisi quod parum in voce *Sestium* varient, ut mox videbimus. Eamdem lectionem Sigonius etiam prima ed. retinuit. Altera deinde anni 1572. ejusdem Sigonii exhibuit *Q. Cornificium in Africa T. Sestius Cassianarum partium ducem proelio vicit.* In illa deinde, quae poft ejus mortem anno 1592. prodiit, Scholium praemiffum primum adparuit, et transpositio vocum ibidem proposita in contextum recepta eft. Ea vero admiffa, insuper *Cassianarum* in *Caesarianarum* mutandum conjicit Henr. Valesius. Verum et emendatio Sigonii in secunda, et transpositio vocum in ultima ejus ed. obvia, et Henr. Valesii conjectura ante hunc et illum, jam Xylandro in mentem venit in Annotat. ad

T. Sextium, Cassianarum partium ducem, vicit.

Dion. Caff. 48, 369. Eae autem primum anno 1558. prodierunt. Non necesse tamen esse, ut *Cassianarum* mutetur, Dukero adsentior. Praeterea, qui in plerisque edd. *Sestius* vocatur, Appiano et Dioni Σέξσιος dicitur. Verum alia est gens *Sestia* patricia, alia *Sextia* plebeja. *L. Sestium* Bruto favisse, eique pro quaestore fuisse constat ex nummis ejus gentis. Contra, *T. Sextius* partibus triumviralibus adhaesisse, ex App. et Dion. Caff. patet. Forte igitur legendum *Q.*

Cornificium in Africa *narum partium ducen* *tius proelio vicit.* Ce *tium* praeferunt Voff. coque ducunt vestigia Le Boend. et ed. Camp. praeferentium; quema etiam apud Dion. pecca lin. ad d. l. monuit. S tem nomina haec *Sexti* *stius* a librariis indocti di. Vide ad Livii 3, 32, 8. 30, 26, 11. Epit. 61. doctos ad Sueton. Tib

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXVIII.

IN LOCUM LIBRI CXXIII. T. LIVII.

I. Sex. Pompejus, quum ei morte Caesaris, et sequutis eam motibus, spes in patriam redeundi vix ostensa prius, quam erepta esset, imperium maris amplexus, cujus ei concessus ab senatu titulus fuerat, versus Italiam navigavit. Sed, audito, se quoque inter percussores superioris Caesaris damnatum esse, abstinuit continenti, et, sine maleficio circum insulas oberrans, ut in patriam revocaretur, exspectabat; quod se facinoris ejus, cujus ceteri convicti dicebantur, innocentem sciebat ab omnibus haberi. Ut vero cum ceteris suum quoque nomen feralibus tabulis insertum didicit, ad bellum se totis viribus comparans, instruxit naves: neque proscriptos modo, qui in Epirum evaserant, sed etiam fugitivos recipiendo, et armando ergastula, quin et cum piratis inita societate, qui circa Cumas et Gallinariam silvam praedabantur, coëgit exercitum. diuque sine certa cujusquam loci possessione vagatus in mari, ubi felici rapina per Italiae portus haud spernendam vim militum et pecuniae confecisset, in Siciliam cursum direxit, Mylisque et Tyndaride citra pulverem captis, Messanam, praevalidam urbem, tentare ausus est. *U. c. 710. A. C. 42. Sex. Pompeji acta.*

II. Erat tunc A. Pompejus Bithynicus Messanae, Siciliae praetor. Ab hoc repulsus initio Sextus, non ideo destitit, quin vastatione agrorum, intercipiendisque commeatibus Mamertinos vexaret. Sed et vicinos opem ferre conantes, exceptos per insidias, aut simili clade multatos, deterrebat. Postremo, quum jam etiam quaestorem Bithynici cum pecunia, quam *Sextus Siciliam occupat.*

Cap. I. Dio, l. 48. Appian. Civil. l. 4. Vell. 2, 73. Dio. Oros. 6, 18. Dio. Liv. Epit. Vell. Flor. 4, 18. Dio. Strabo, l. 5. p. 243. Lucan. 6, 422. Liv. Epit. Dio. Cap. II. Liv. Epit. Dio.

U. c. 710. A. C. 42. deportabat, in poteſtatem redegiſſet; per commun amicos, Hirtium et Fannium, qui recens proscripti Siciliam profugerant, inita eſt inter duces pactio, aequato imperio Siciliam obtinerent. Sic recept Meſſanae, imperatoque, ut pecunias et arma profe rent, Syracusas petiit: adceptoque ex Africa subsidi quod Q. Cornificius miserat, et illam urbem, et po ea plures subegit.

Caesarem navali proelio superat. III. Unde res frumentaria perangufta Romae, m tique mortales, absumpti frugum penuria, coëger Caesarem, qui hactenus majorum rerum cura Sext augeri tulerat, ut et claſſi inſtruendae adjiceret a mum, et Q. Salvidienum Rufum cum ingentibus piis Rhegium praemitteret. Namque Pompejus, dies augendo famam atque copias, quum praeter teros perplurimi ad eum ex civitatibus, quae milit praemiis deſtinabantur, confluerent, jam etiam Ital tentare oram audebat. Sed adventu Juliani exerci in Siciliam se recepit: et Salvidienus, quum navil deſtitueretur, navigia ex corio fabricare inſtituit, q libus in Oceano utebantur, levibus lignis conser quae foris pelle bubula cruda, in clipei formam, ducebantur. Sed irrisus, et huic invento diſſider Rhegii se tenuit, donec eodem Caesar veniſſet. hoc adceptis navibus trajicienti Pompejus juxta Sc lam occurrit, consertoque navali proelio, in p tum freto proximum (Balaro nomen fuit) retrusit: dacia militum, (exercitatos enim Afros secum His nosque, et multos egregios ex Italia viros habeb et peritia remigum superior, quamquam numero magnitudine navium vincebatur. Neque tamen p ciores ipse naves amiserat.

Furtim trajicere conantem repellit. IV. Sed Caesar, qui spectatorem egerat proe tam duro principio minime laetus, damnavit consili vi transportandi copias, et aliquoties trajicere fur conatus eſt: robore legionum sperans superiorem re, modo penetrare in insulam licuiſſet. Quum quoque fruſtra tentata spes eſſet, dispositis a Pom jo firmis ubique praesidiis, et ad bellum transma num trepidis Antonii literis vocaretur; aliis Italicar Sicularumque rerum demandata cura, Brundisium

Cap. II. Appian. Dio. Cap. III. Appian. et Dio. Appi Dio. Appian. et Dio. Liv. Epit. Dio. - Cap. IV. Appi Dio. Appian.

igavit, prius Rheginis data fide, certo curaturum, U. c. 710.
ti e numero urbium eximerentur, quae in victoriae A. C. 42.
raemium promissae militibus fuerant. quod enim e-
ant peropportuno in Siciliam situ, et propugnaculum
aliae propter potentiam habebantur, ne hoc terrore
l Pompeji amicitiam cogerentur, haud injuria metue-
at. eadem igitur liberalitate, similibus de caussis,
rga Vibonenses usus est.

V. At Pompejus, totius Siciliae potitus, A. Bithy- *Sextus Bithynicum interimit.*
icum, structo crimine proditionis, interimit: elatus-
ue felicitate sua pugnam navalem prope Rhegium ex-
ibuit, ut in conspectu hostium esset. captivos enim
iter se concurrere coëgerat, alios ligneis, alios pel-
ceis navigiis, ad deridendum Salvidieni commentum.
ucto deinde navium numero, quum mare vicinum
aud dubie haberet in potestate, majores etiam spiri-
s sumpsit, Neptuni se filium ferens, quod et ipse
lleret classibus, et progenitus esset eo, qui olim to-
us maris imperium tenuisset.

VI. Interim Caesar, classe Brundisium advectus, *Caesar et Antonius in Graeciam transgrediuntur.*
im Antonio agitabat, quemadmodum transportarent
pias, ne a Murco exciperentur, in vicina insula
im navibus centum ad hoc ipsum excubante. Tandem
iesar, ornatis instructisque tamquam ad proelium
ivibus, petere insulam coepit. At Murcus, ne di-
icare locis angustiis cogeretur, ubi, hinc Caesare,
de Antonio circumeuntibus, includi posset, dimissa
iori statione, in apertum mare evectus est. interea
iesar occupavit insulam; et, quia nullus in propin-
io portus erat, quem tenere Murcus posset, in The-
rotidem coëgit transmittere. At ille sic quoque ob-
rvabat onerarias, quibus milites in Macedoniam tra-
iiebantur: quamquam deducerentur a Caesaris trire-
ibus. Sed adeo favens illis ventus fuit, ut praesi-
o nihil egere viderentur. Ceterum neque postea,
ium et vacuae reverterentur Brundisium, et iterum
pletae alias copias transveherent, deprehendere eas
cursu, licet expertus omnia, potuit: donec uni-
rsus exercitus cum Caesare et Antonio in Graeciam
insgrederetur. Murcus tamen, licet iratam sibi For-
nam putaret, in ea statione perstitit, sperans fore,

Cap. IV. Strabo, l. 6. p. 258. Appian. Cap. V. Liv. Epit.
o. Cap. VI. Appian. Polyaen. Strat. l. 8. c. 24. Appian.
lyaen. Appian. Vell. 2, 70. Liv. Epit. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. ut saltem commeatus et supplementa hostium interci-
peret. Haec agenti missu Cassii Cn. Domitius Aheno-
barbus, cum quinquaginta navibus unaque legione
sagittariis, supervenit: magnopere enim referre ar-
bitrabantur, Italiae commeatus intercludi, quod ho-
stibus aliunde arctam frumentationem fore existima-
bant.

Juliani trans Philippos ponunt castra.

VII. Dum hoc modo circa prohibendum expedie-
dumque trajectum ab his desudatur; Norbanus et Sax
cum suis legionibus omni Macedonia versus Thracian
spatio mille quingentorum stadiorum, ad Pangaeu
usque montem emenso, trans Philippos posuerunt ca-
stra in Turpilorum et Sapaeorum angustiis, quod unu
tritum est iter in Europam ex Asia transeuntibus. Sym-
bolum is locus vocabatur, quod ibi montes duo magn
arcto utrimque relicto transitu, committuntur. In-
terius in campo montibus circumdato Philippi jacen
ad mare Neapolis, obversa Thaso insulae, nunc qu
que nomen antiquum retinenti, quae perperam apu
Ptolemaeum *Thalassia* scribitur. Hic primus opposit
est obex Cassio et Bruto, Sestum Abydeno freto (*Da-
danellos* hodie vocant) transjectis.

Horribile visum objectum Bruto.

VIII. Quo tempore memorant horribile visum ob-
jectum Bruto fuisse. Forte vir somni parcissimus,
praesentia volvens animo, multam in noctem lucubra-
bat; quum fores crepuere. Respexit ille, nam su
tertiam vigiliam a centurionibus et tribunis adiri co-
sueverat: quum adsistere sibi spectrum ingenti et hor-
ribili specie vidit. sustinuitque rogare, *quis esset,*
qua caussa venisset? Responsum est, *malum ejus geni*
esse, videndum iterum Philippis. cui ille imperterritu
Videbo, inquit. At Cassius, Epicureae sententiae s
ctator, cui prima luce profectus ad eum Brutus re
exposuerat, curis atque cogitationibus id totum i
putavit, quibus agitatus animus ejusmodi sibi mir
cula ipse vehementi imaginatione figurarat. Igitu
hac abjecta et seposita sollicitudine, de ratione itin
ris, quod prae manu erat, agitari coeptum.

Rhasci et Rhascupolidis prudentia.

IX. Duo his temporibus Thracum Sapaeorum era
reguli, Rhascus et Rhascupolis fratres: qui calli
consilio, ut alter ex eventu salutem alteri a victo

Cap. VII. Dio, l. 47. et Appian. Plut. Bruto. Dio. Ort
Thesaur. Geogr. Ptolem. 3, 11. Cap. VIII. Appian. Plu
Bruto. et Caes. Flor. 4, 7. Appian. Plut. Cap. IX. Appia

petraret, conjunctis animis, vires diviserant, cum nis equitum millibus, hic ad Brutum, ille ad Annium adplicatus. Quum igitur his notiſſima regio et, in qua caſtra metati Juliani fuerant, interrogas a Caſſio Rhascupolis, *breviſſimam*, aït, *publicamque m per Aenum et Maroneam ad Sapaeorum fauces due: ſed has, ab hoſtibus ante captas, transiri nulla vi nulue ingenio poſſe. Quod ſi quis circumducere tentet, triplo gius iter multisque difficultatibus impeditum fore.* At imratores, commeatuum potius cauſſa veniſſe Julianos Thraciam rati, quam prohibendi adceſſus consilio, opiorem viam delegerunt: et praeter Lysimachiam Melanem sinum progreſſi sunt. U. c. 710. A. C. 42.

X. Ibi, delectu acto, repererunt legiones semienas undeviginti, quarum octo Bruti erant, reliae Caſſii, cum duabus legionibus, quae supplemenvice recens adceſſerant, gravioris armaturae millia rciter octoginta. Equitum Gallorum Lusitanorumae millia quatuor Brutus habebat, cum duobus millis, e Thracia et Illyrico atque e Theſſalia collectis. pud Caſſium Gallorum Hispanorumque duo millia ant; praeterea quatuor Arabum, Medorumque, et arthorum ex equis mittentium sagittas. Ad haec soi reges et Galatici tetrarchae, magnam vim peditum et millia equitum quinque conjunxerant. quibus oſtremo adceſſit Rhascupolidis equitatus, tria millia. is viribus supremo decertarunt proelio, quum cetes copias ad alios usus reliquiſſent. *Copiae Caſſii et Bruti.*

XI. Luſtrato hoc exercitu, donativa, quibus ex romiſſo debebantur, ſtudiose repraesentata sunt. cutum enim fuerat, ne deeſſet pecunia: quia robur opiarum ex veteranis erat, qui sub Caesare fecerant ipendia; et, ne, conspecto, qui idem nomen fert, juvene, iterum amare partes iſtas mallent, timeatur. Ergo neque intempeſtivum credebatur, adlouio firmare animos; effectoque tribunali, ubi duo nperatores cum solis senatoribus adsiſterent, vocaeſt concio: progreſſusque e medio ceterorum C. aſſius, cujus aetati Brutus concedebat, in hanc ferne sententiam verba fecit. *His donativa ſtudiose repraesentata.*

XII. *Nihil amplius a Diis immortalibus petere poteramus, uam quod abunde nobis praeſtiterunt, commilitones: fidem* *Caſſii oratio ad milites.*

Cap. X. Vell. 2, 65. Appian.

U. c. 720. A. C. 42.

inter nos, et optimae spei comm
invicem debeamus, societas peric
soluta diligenter promissa efficien
eratis polliciti, nos praemia p
posterum omni nos cura invicem
rumque felicem belli eventum
quam ducum, vindicat: quos ta
omnes ordinis, mecum in hoc si
bis omnia meis verbis adserente

XIII. *De adparatu vero lo*
enim vestrum est nescius, frume
ta parata sit copia, quanta ver
ex tot nationibus atque regnis?
ri poterunt animi, quos neque
muris magnitudo inflammaverit

Justitiam caussae suae praedicat.

studium? Quibus rebus si Deoru
dem bonae caussae merito adesse
meri a quoquam debeat? Nam
habeant, novistis ipsi; eoque pr
ram, navastisque. sed tamen res
bis explicari, quam adversus in
corum odia dimicemus.

Qui patriae liberandae animo quamvis amicum occidissent.

XIV. *Caesarem a nobis occ*
factum, quo jure merito et po
Nec enim simultates cum eo ges
nocebat, qui militiae domique bo
nuimus. sed ille gravis libertati
per quem factum erat, ut jam
neque senatui quidquam, neque
queretur. Patriae igitur ultion
ignari, sic a majoribus nobis tr
tinentibus hoc proprium et perp
et nostra stultitia et conceptae
Haec igitur mala, has imprecat
eo commodo, a cervicibus urbis
amicum quidem et in nos libera
patriae, a qua tanta adceperat,
ritus. Fortassis autem vestra
rebus caligavit, fulgore praestri
vir ille, quum sibi praestaret, p
te fieri non potest, quin veritas
simis argumentis, quae vel ab
certa notitia et plurimum juris

. Vos in bello non aliis paretis ducibus, quam quos do dignos eo loco judicastis. nec enim, salva republica, imperia, nisi per honores, fuit, qui vestris suffragiis bantur. Vos consules creabatis, vos praetores: cete- quoque comitia magistratuum in vestra manu erant. Ii- judicia legum agebatis, ut nostri ordinis viri magis populum cogerentur, in cujus potestate praemia poenas- te aut secus factorum esse sciebant. Et, donec ea ra- itui populoque constitit, ut nobiles virtute ad honores tur, vos optimo cuique debita praemia lubenter tribue- non modo floruit gloria et opibus, sed etiam crevit res- U. c. 710. A. C. 42. **Veterem Reip. statum jusque populi commemorat.**

I. Intercessit deinde viri unius temeritas, in se trahen- ia, vestrumque jus usurpantis, ut nemini jam magi- , nisi ex voluntate atque etiam lubidine Caesaris, da- Igitur neque virtuti cujusquam reddere mercedem, itea, potuistis; neque, si quis honorem ullum abstulit, o nomine, sed Caesari, debuit gratiam. Ne tribunos , proprium plebis magistratum, aut creare potuistis ut defendere: quos ideo, quia Romanis intolerabile no- gis usurpari vetabant, per summam contumeliam spolia- osanctae potestatis insignibus vidistis. Nec ferre haec , vestram pariter suamque vicem gemens, nec emenda- i sublato tyranno, poterat. Non enim erat legibus lu- tra armatum, totque habentem in manu, quas abduxe- epublica, legiones. Occisus igitur est paucorum gladiis, voluntate, consensu, applausu: res enim ea erat, quae bono non probaretur. **Quem Caesar sustulerit.**

II. Inde statim et de praemiis tyrannicidarum agi n: adeo de impunitate non ambigebatur. Sed praemio- oque omitti mentionem placuit, concordiae caussa, mor- remitti ignominiam, praeteritorum oblivione sancita, que adjuncto, ne de nece Caesaris quaeratur. Sed et quum Antonii seditiosis concionibus exasperata contra s plebis videretur, amplissimas nobis provincias senatus perio, tamquam bonis viris, et amantibus patriae, non amquam parricidis et latronibus, quae nunc vocabula im- ur, dedit. Eademque deinceps senatui sententia, donec atque incolumitas, mansit. **Eoque percussores ejus pro bonis viris ab senatu esse habitos.**

VIII. Nam quae sit ejus hodie fortuna, quis sine lacri- nmemoret? Ut cuique plurimum virtutis atque integri- est, ita cupidissime proscribuntur, spoliantur honori- atrimonio, vita. occiduntur in domibus, in vicis, in **Scelera triumvirorum producit.**

. XVII. Tac. 4. Ann. 34. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. templis, in foro, in curia: et, quo nihil potest esse tristiu e latebris eruuntur, a libertis, a liberis, ab uxoribus prodi Tanta nimirum vis scelerum edictis horum triumvirorum ine ut his non modo status civitatis, sed etiam mores publici, fas gentium, et naturae jura convellantur. Urbem Roman Gallis esse captam, vetus memoria prodidit; fera gente aspera, quis neget? sed tam crudele perpetratum ab his ni est, quod, cum praesentibus collatum, non possit mera mise cordia et mansuetudo videri. Tarquinium ita odimus, ut i de regem adpellari maledictum habeatur longe quidem acerbis mum. Sed quid tale designavit Tarquinius? quem ne ob su quidem, sed filii, delictum expulerunt majores nostri, sim in perpetuum sublata regum potestate et nomine. Hi igi tres, non Tarquinii, sed omnia tristia nomina sceleribus et cr delitate transgressi, nos impios vocant: etiam in eo facino quod unum nobis objiciunt, improbe mendaces.

Non modo percussoribus Caesaris infestorum, sed omnibus bonis.

XIX. Propter Caesaris caedem proscriptos ferunt. H si verum est, cur igitur facti ejus exsortes, consilii ignaro etiam, quum haec omnia gererentur, absentes aliquos, prosc pserunt? Neque vero hoc obscurum est, et coram adesse qu dam cernitis, quibus Caesarianae necis crimen impingi nu lo pacto potuit: sed illos manifesto virtus sua, aut nobi tas, aut etiam divitiae proscripserunt. Quid vero Sex. Po pejus meruit, quod proscriptus est? an et ille interfecit Caes rem? qui toto illo tempore, quo non patratum modo, sed e iam susceptum et cogitatum, est nobilissimum facinus, in H spania fuit. Scilicet tollendi erant, non qui occiderant Caes rem modo, sed qui eo animo, his majoribus essent, ut time di Caesaris dominationem cupientibus viderentur. Quid ve mulieres, quarum proscripta bona sunt? an et illae occideru Caesarem? quid autem populus? qui ad profitendum patrim nii vires et pendendum, quidquid inde tribusviris collubitu est, adigitur. Haec enim nunc populi libertas est Romae.

Illos tamen egere pecunia, se abundare.

XX. Nec illo tamen etiam tam atroci et impio vaframen cogi pecunia potest, quae militum donativo sufficiat. In q ipso magna et conspicua vis divini numinis inest: ut, qui om nia improbissime crudelissimeque fecerunt pecuniae caussa, egean nos, quibus omnibus in rebus justitia et liberalitas propos fuerunt, abundemus. Nam et promissa vobis exsolvimus, con militones, et, unde promittamus amplius, in manu nostra es sed et, eo expenso, jam sequentia in tempora provisum.

Clarissimis viris suam caussam probari suscipique.

XXI. Ceterum, ut ex hoc favore Deorum aequa vobis m mina potestis interpretari, ita ex optimi cujusque judicio pe spicitis caussae nostrae aequitatem. Qua enim alia re hi a nos, tamquam sacram ancoram, confugerunt viri clarissimi

perfuncti amplissimis honoribus, quos in magistratibus, in imperiis, toties vidistis, quam quia adversus paucorum vim et improbitatem nullum in oppressa republica praesidium, at spem resurgendi et illi et sibi nostris in armis animadverterunt? quos ut eriperemus, non sumus cunctati ampliora promittere servaturis praemia, quam homines sceleftissimi percussoribus pronunciaverant. Illi igitur optimi atque praestantissimi viri clarissime perspexerunt, nos Caesaris quidem propter adfectatam dominationem interfectores, ceterum aliis, qui in se trahere cupiebant ejus potestatem, parcere paratos, neque nobis ipsis, sed populo, secundum morem majorum et jura civitatis, imperium adserentes, proscriptione belloque peti: atque hinc quidem bonos viros civesque, tyranni interfectores, libertatis vindices; ex adversa vero parte satellites heredesque regios, legum morumque eversores, patriae parricidas, consistere. Unde nobis merito magnae atque certae spes esse debent, Deorum hominumque consensu pro justiore caussa pugnantibus.

U. c. 710. A. C. 42.

Unde spem sibi magnam esse.

XXII. *Neque vero moveamur, si forte sub C. Caesare stipendia aliquando fecimus. Quatenus enim justum id sacramentum fuit, patriae militavimus: reliqui temporis memoria dolorem potius atque iram accendere nostris in animis debet, quod cuiquam servivimus: eoque nobis nunc agendum est fortius, ut tristissimorum temporum non modo infelicitatem, quae ab his reducitur, sed etiam metum avertamus, tollamus exemplum, recordationem quoque, si fieri possit, aboleamus. Et respicite, quanto sit sors vestra optabilior. sub Bruto quidem et Cassio imperatoribus, sed Romani populi exercitus estis: nec pro dominatione nostra, sed pro majestate imperii, pro salute urbis et Italiae, pro legibus, pro libertate vestra depugnatis. Nobis equidem, si per inimicos liceret, omnis mora longa esset, donec, non dicam, poneremus arma, sed abjiceremus. sed quando neque volunt isti, neque jam, prae furore, sceleribus, impietate, suo arbitrio et velut mente emoti, possunt; quod unum relinquitur, ad recuperandam patriam, tristissimaque servitute liberandam eamus. Eamus,* universa concio resonuit, paratis omnibus statim sequi, quo ducerentur.

XXIII. Qua alacritate laetus imperator, iterum indici jusso silentio, *Dii*, inquit, *justorum piorumque bellorum praesides, pro hac fide studiisque vestris gratiam vobis referant, commilitones: quod autem humana cura praeparari potuit, ut rebus omnibus instructiores essemus hostibus, hinc cognoscite. Quum multis locis legiones habeamus dispositas, parem tamen, ac hostes habeant, numerum adducimus: equitatu et classe longe vincimus, atque regum ac nationum ad M-*

Vires suas jactat.

U. c. 710. A. C. 42.

dos usque et Parthos auxiliis. Praeterea tantum e fro bemus hostem: illis terga quoque intuta sunt, Sexto ob Siciliam, Murco ac Domitio Adriaticum claudentibus m

Et omnis generis adparatum.

XXIV. *Quid jam de pecuniis, quas bellorum ad nervos audistis, loquar? Quas illi quidem semper qu sceleribus, semper effundunt flagitiis: et in media rapi ni, neque proscriptione locupletissimi cujusque, neque stationibus, neque tributis, aut ullo denique crudelis a ingenio replentur. At nos diu ante honestis probisque r bus providimus, ut et nunc suppetant omnia largiter, posterum minime sint defutura. Commeatus insuper nu gotio ex provinciis et insulis, quotquot Thraciam et E tem interjacent, navibus subvehetur. illis ex Macedo fertilissima frugum petendi erunt, et e Thessaliae ferac dem, sed exiguis arvis: praeterea terrestri itinere eru portandi, quam scitis esse rem longe maximi laboris et Nam si quid ex Italia, aut Africa volent exspectare, jus et cum Abenobarbo Murcus vetabunt. Inde fiet, necessariarum rerum inopia facere interdum, quod noli gantur; nobis ex commodo nostro aut maturare, aut bellum in promptu sit.*

Cassii et Bruti milites donativum accipiunt.

XXV. *Ite igitur alacres; ite spe bona pleni. nam ea, quae jam adcepistis, et olim victoriae caussa promi fide exsolvemus, et, quo minus vos poeniteat optimae v tis, praesentes in militem denarios centum quinquagin centuriones quintuplum, et in tribunos pro portione div* Quum ad haec multis imperatorum laudibus et catione studiorum perstreperent ordines, statim tae mensae sunt, donativumque distributum, e tissimo cuique, praetextu quaesito, superaddita ra: hoc servato ordine, ut, simul atque adce aliqui, Doriscum praemitterentur, quem ad postremo imperatores ipsi cum modico comita contulerunt.

Aquilae prosequuntur agmen Bruti et Cassii.

XXVI. In hoc itinere rem adcidisse memora ferunt, magnaque omnium alacritate celebratam. primarum legionum signa efferrentur castris, d quilae ex alto demissae totidem argenteas aquilas derunt, protegentes alis, et volatu sequentes a permanseruntque multos dies, jussu imperatoru blice altae. Bidui deinde itinere sinu Melane ci ito, Aenum, atque inde Doriscum pervenerunt

Cap. XXVI. Plut. et Appian. Appian. Herodot. l. 7.

cum a Xerxe, qui copias ibi suas agminatim recensuit, nobilem. inde secundum litus ad Serrheum usque promontorium progressi, deflexerunt in mediterranea, obiter domitis, qui forte priore Bruti expeditione intacti evaserant. Neque vero quisquam abnuebat parere potentibus et lenissimis viris, quum etiam Cassius naturam suam ita coërceret, ut vel Bruti clementiam vincere videretur. U. c. 710. A. C. 42.

XXVII. Inter haec oram legere Tullius Cimber cum classe, quae legionem unam atque sagittarios vehebat, jussus, adpellebat frequenter, et castris idonea loca designabat, antequam cum Cassio et Bruto moles belli tota sequeretur. Nec prohiberi a Julianis poterat, quippe magna pars litoris, quamquam fertili humo praedita, propter praeternavigantium injurias, jam ab antiquissimis temporibus deserta fuerat. deinde, Chalcidensium frequentata coloniis, quum agricultura et commerciis plurimum effloruisset, excisa per Philippum Olyntho, ita redierat ad pristinam vastitatem, ut vix fanorum adhuc vestigia conspicerentur. Igitur Norbanus, qui Sapaeorum fauces insederat, jam ad mare Thracium pervenisse hostem videns, Saxam a Turpilis excitavit propere, ut junctis viribus hostium conatui resisterent. Ita Brutus, felici strategemate usus, relictas discessu Saxae angustias intravit.

Tullius Cimber Julianos suspensos habet.

XXVIII. Sed nihilominus occlusum erat iter, Julianis ducibus Sapaeorum montes tanto acrius custodientibus, quanto spes extremae majori cura retinentur. Jamque subibat Cassianos poenitentia, quod non a principio longiorem viam delegissent: neque multum aberat, quin relegerent vestigia sua, quamquam sua et anni tempora tantam moram non paterentur. Sed iterum peritus locorum Rhascupolis remedium rebus desperatis adtulit, *montana Sapaeorum triduo circumiri posse*, docens, *inviis quidem ob asperitatem et aquarum inopiam locis, sed superabilibus, dummodo portare aquam et viam munire non pigeat. laboris enim alicujus tantummodo, periculi quidem nullius negotium fore. superventurosque necopinantibus, quando propter densitatem arborum evadere possint vix avibus conspiciendi. quarta die perventuros ad fluvium, Harpessum nomine, qui in Hebrum incidit. inde unius diei iter restare Philippos.*

Rhascupolidis consilium.

Cap. XXVI. Appian. Plut. Vell. 2, 69. Cap. XXVII. Appian. Cap. XXVIII. Dio. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. *Iter laboriosum.*

XXIX. Placuit haec sente
morae taedio, sed etiam spe
tas hostium copias occupare i
scupolidi L. Bibulus adjungit
rerum harum commentarium
ribus, et praesidio armatorur
bus quidem continuis diebus
ter laborem, strenue perg
alacritate, quod praemissi qu
alta specula vidisse, renunc
quum et aqua deficeret, et
proditionem rati, Rhascupo
tantemque conviciis et saxis
suam moestis vocibus misera
te, *durarent potius, et bonis c*
laboris, paragerent, receperun
ram diei primum agmen ad
que prae gaudio sustulit cla
proximis transditusque, univ
pias momento percucurrit.
sius, re cognita, per munit
incesserunt.

Rhasci solertia.

XXX. Nec tamen opprim
eodem periculo, quo Thracis
alterius solertia explicavit.
polidis, ex insolito clamore
tus, exploratum iit. miratus
vium signa militaria perrupis
indicavit. Ille, quum nihil fa
ut opprimeretur, per silentiu
phipolim instituit. Brutus C
fecti sunt: eodemque et Ci
aliae copiae, quas ab exer
abstraxerant, convenerunt.

Philipporum in Thracia situs.

XXXI. Et, quo melius n
na libertas ad extremum el
aetas *Datum* appellavit, felix
oppidum, et eapropter prove
multitudine fontium *Crenides*
lippo Amyntae filio frequen
hoc, tamquam novo conditor

Cap. XXIX. Plut. Brut. c. 18.
Cap. XXX. Dio. Appian. Plut.
bo, Fragm. l. 7. Suidas. Appian

pit. Siti sunt in colle Philippi, totumque id spatium, quod in summo panditur, occupant, praeruptis circa atque inacceſſis omnibus. A septentrione saltus adjacent, per quos Caſſianos Rhascupolis duxit: a meridie palus, deinde mare praecingit. Versus orientem Sapaeorum Turpilorumque anguſtiae claudunt: at occidentale latus patentes campos prospicit, qui ad Murcinum Drabiscumque, et fluvium Strymona, per quatuor et quadraginta millia paſſuum declivi planitie funduntur, amoenitate et fertilitate tam insignes, ut fecerint fabulis locum. Nam et huic regioni raptus adscribitur Proserpinae, trahiturque in argumentum Zygactes amnis, inde scilicet adeptus nomen, quod in trajectu ejus, jugo disrupto, fractus raptoris currus fuerit. Hi sunt Philippi, ubi M. Brutus atque C. Caſſius victi sunt: longiſſimo dirempti intervallo a Philippis Theſſaliae, quos cum his Thracicis scriptores quidam mira securitate confuderunt. Prope eosdem Philippos alius quoque tumulus eſt, a Libero patre adpellatus, in quo sunt aurariae fodinae. *Aſyla* vocantur. U. c. 710. A. C. 42.

XXXII. Sed ad paſſuum ferme duo millia ducentos a Philippis procedenti duo alii colles occurrunt, invicem mille paſſibus discreti, ubi caſtra diversi posuerunt, Caſſius in meridiem, Brutus in septentriones spectantem tumulum vallo occupantes. Nec ultra cedentem cum Julianis Norbanum insequuti, Antonium locis opportuniſſimis opperiri conſtituerunt. Namque, Caesare valetudinis cauſſa Dyrrhachii relicto, mira celeritate advolare Antonius dicebatur: nec optari situs commodior Caſſianis poterat. sive enim proelio cuperent congredi, patentes campi suberant: sive caſtris se tenere, locis munitionibusque defendebantur. Colles ipsi difficiles adscensu erant: et ab altero latere paludibus, ab altero imperviis inacceſſisque faucibus cingebantur. Medium inter utrosque spatium neceſſario transeundum erat Asiam ex Europa petentibus: quod propter exiguitatem claudi velut porta quadam poterat. Nec omiserunt Caſſiani; sed, transversum murum foſſamque ducentes a vallo ad vallum, relictis in medio portis, ita conjunxerant caſtra, ut communibus *Cassianis perquam opportunus.*

Cap. XXXI. Diodor. l. 16. Appian. Lipsius ad Vell. 2, 70. Ruaeus ad Virg. Georg. 1, 490. Cap. XXXII. Appian. Dio. Plut. Appian. Joseph. Antiq. 14, 22. Dio. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. munimentis defensa pro iisd continendos facilius in offici disjungerentur. Suberat am qui in Strymonem influit, e ad omnia utilitatem confere erat pro horreo, ad duodeci insula, et nonum intra milli tionem navibus exhibebat.

Antonio vehementer incommodus. XXXIII. Antonius interea citu, ne Amphipolis sibi prae bano retentam atque etiam c pere gavisus, impedimenta il una legione relicto ad custod cia progressus, prius ferme, castra planis locis posuit, un tus. Tum vero adparuit, commodiora Cassianis essent. ribus locis, Antonius in plan bant illis ligna, huic petenda illis fluvius praebebat aquati effodiendos. illis a propinqua meatus, huic arcessendus erat hil erat in praesentia melius, stes praecepissent, colles ali qua planities depressior, exu vio, stagnaret. Audaciam t atque Cassius, quod potius plurima excitarunt, valloque dederunt. Cassius etiam eo lacum pertinebat, propter a murum opposuit; ut jam late die lacu, et lacum excipiente ris rupibus tegebantur, mu quaquaversum diligentissime p

XXXIV. Interea parvis ce cipue, vires invicem experie nius, frumentatoribus hosti Cassiani ferociores evaserunt tinuo animum reddidit decin vectus Caesar. quippe verit aut vinceretur, se absente, quamquam adhuc parum firm

Cap. XXXIII. Plut. Appian. Dio. Plut. Dio. Appian.

[redacted]

Deductus igitur in aciem exercitus eſt, animatus prae- U. c. 710.
ſentia circumvehentis lectica ordines, hortantisque. A. C. 42.
Contra Brutus et ipse inſtruxit suos, sed degredi in aequum noluit, proelium vitare cupiens, quod ſperabat inopia debellari hoſtes poſſe. Nam neque frumentum ex Aegypto coëmi poterat, quae tum ipsa laborabat fame; neque ex Hispania aut Africa subvehi Pompejus, nec ex Italia Murcus cum Ahenobarbo ſinebant: solae reſtabant Macedonia et Theſſalia, non in longum ſuffecturae tantis exercitibus. Itaque Juliani quoque reduxerunt copias; et, quia diversis caſtris divelli intutum, tam vicino hoſte, judicabant, tres exercitus in unis simul habuerunt.

XXXV. Sub idem tempus in Africa quoque civili *Civile bel-*
bello Romana arma concurrerunt. T. Sextius, Numi- *lum in Afri-*
diam obtinens, decedere Q. Cornificium vetere pro- *ca T. Sextii*
vincia juſſerat, ex divisione triumvirorum omnem A- *contra Q.*
fricam Caesari deberi dictitans. contra senatus aucto- *Cornificium.*
ritatem Cornificius obtendere. et erat exercitu inſtructior. Injuria tamen a Sextio coepit: qui, cunctatione adversariorum excitatus, Adrumetum et alias nonnullas urbes subita irruptione occupavit. Idem insomnio prodigioque factus erat animosior. nam per quietèm erat imaginatus audire taurum, humana voce indicantem, corpus suum in oppido Tuca deſoſſum eſſe: inde caput avulsum si pertica circumferat Sextius, victoriae compotem fore. eſtque repertum loco significato cadaver. Sed et bovem loquutam tradunt, insiſtere jubentem proposito. Ceterum his praesagiis et succeſſu rerum fidentem Ventidius, Cornificii quaeſtor, inopinato adortus fudit, magnaque parte exercitus amiſſa, recipere se in Numidiam coëgit.

Cap. XXXIV. Dio. Cap. XXXV. Liv. Epit. Appian. Civil. l. 4. et Dio. l. 48.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VIGESIMI QUARTI.

C. Caesar et Antonius apud Philippos vario eve- tu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ita

C. Caesar et Antonius] Caesaris praenomen omittitur in Voss. et Boend. Similiter in initio Epit. 125. 126. Quod probandum, vel etiam Antonio suum addendum videbitur illis, qui, alterius praenomine memorato, alterius non omittendum judicant. Vide ad 4, 49, 1. Id tamen necesse non esse, patet ex illis, quae notantur ad Epit. 28. Mox *adversus Brutum* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Voces insuper *et Cassium* perperam omiserunt Doujatius, Clericus, et Crevierius.

Ita ut utriusque dextra cornua vincerent] vel *utriusque aciei*, vel *utrorumque*, vel *utrimque*. J. FR. GRON. *ut dextra utriusque cornua* Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. quomodo etiam Gronovius edidit. *ut dextra utrimque cornua* Clericus ex Gronovii conjectura admisit. Dein *vicerint* Exc. Pithoei, Norv. et edd. vett. pro quo Gruterus substituit *vincerent*, quod probant Leid. et Lov. 2. Proxime accedunt Voss. Berg. Boend. et ed. Camp. *vincerentur* praeferentes errore librariorum. Vide ad 39, 22, 8. id enim admitti non posse, evincunt App. Alex. 4. Civ. 654. et Plut. Brut. 1007. qui, dicendo Brutum sinistrum hostium cornu in fugam conjecisse, indicant dextrum Bruti cornu vicisse.

Inaequalem fortunam pa- tium mors Cassii fecit] V cem *partium* neglexit librar Boend. Deinde *mors quid Cassii* Norv. et priscae edd. S mediam vocem omisit Sigoni probantibus omnibus scrip meis, et ed. Camp. Vide ad pit. 55. Mox *quum in cornu* V *quum eo cornu* Boend. et Camp. Tum *mortem consci* omissa voce *sibi*, Voss.

Altero deinde proelio vict *Altero deinde victus* Leid. Be Lov. 2. et Exc. Pithoei. *Alt deinde victus* Voss. Boend. ed. Campani. Mox *Tò Strato* exsulat perperam a Leid. E enim pariter memorant App. lex. 4. Civ. 666. et Plut. in Br 1009.

Ut sibi gladium adjicere Uterque Pall. *adiceret:* quod que notat *adigere*, quam *ad cere.* Et vero *adigere* hic ma convenire videtur. Quaere men, an *adigere alicui* d queat. GRUT. Lege *adiger* Justin. lib. 1, [9.] *Vel per su corpus adigi mago ferrum j sit.* J. FR. GRON. Vulgatum periit in Leid. Voss. Berg. Boen et Norv. *addiceret* in ed. Ca pani. *adiceret* in Lov. 2. *adig ret* in Exc. Pithoei, teste He nio. Ovid. 5. Met. 78.

— — *surgentibus obstitit* *sis,*

[redacted]

dextra utriusque cornua vincerent, et castra quoque utrimque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inaequalem fortunam partium mors Cassii fecit: qui, quum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde proelio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, exorato Stratone fugae comite, ut sibi gla-

Alterius costis jugulo Phorbantis adactus.

12. Met. 325.

— — *ferrataque collo Fraxinus, ut casu jacuit resupinus, adacta est.*

Val. Max. 3, 2, 23. *Quinque militum diurno proelio sufficientia pila una dextra hostium corporibus adegisti.* Ubi Doctiss. Torren. in multis codd. *adjecisti* invenit; sed vulgatum praefert, et hoc loco adscripto inlustravit. Similiter commutantur verba *subigere* et *subjicere*. Vide ad Epit. 118. *transigere* et *transjicere*. Vide ad Silii 1, 642.

Annorum erat circiter aetatis quadraginta] Locum hunc mancum esse, semper suspicatus sum: nec me fefellit opinio, ubi et veteres libros et hujus historiae scriptores conferre coepi. In vet. lib. ita est: *adjiceret, annorum circiter XL.* ita ut duae voces absint *erat* et *aetatis*. Hinc ego: *Idemque fecerunt principum Romanorum circiter XL. Inter quos Q. Hortensius occisus est* Qui enim cum Bruto mortem oppetierunt, tradit; quorum alios sibimet, ut Brutus fecerat, necem conscivisse aït; alios autem, ut Hortensium, ab inimicis esse interfectos. Hanc rem sic Vellej. lib. 2, [71.] *Non aliud bellum cruentius caede clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiumque, eminentissimorum civium filios, fortuna abstulit. Nam Varro, ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo, ac vera de exercitu ejus magna cum libertate ominatus est. Drusus Livius, Juliae Augustae pater, et Varus Quintilius, ne tentata quidem hostis misericordia, alter sese ipse in tabernaculo interemit, Varus autem liberti, quem id facere coegerat, manu jugulatus est.* Item Dio multo apertius lib. 47, [356.] *Τῶν δ' ἀνδρῶν τῶν πρώτων τῶν ἀρχάς τινας σχόντων ἢ καὶ ἐκ τῶν σφαγέων, τῶν τε ἐπικεκηρυγμένων ἔτι ὄντων, οἱ μὲν πλείους ἑαυτοὺς παραχρῆμα ἀπέκτειναν, ἢ ἁλόντες, ὥσπερ ὁ Φαβώνιος, ἐφθάρησαν.* id est: *Ex principibus autem viris, quique magistratus aliquos gesserant, plerique sibimet ipsis statim mortem consciverunt, aut capti, ut Favonius, interfecti sunt.* SIGON. Vet. lib. *circiter sexaginta.* DELR. *annorum erat aetatis circiter XL* Leid. Boend. et ed. Camp. *annorum erat aetatis quadraginta* Voss. *annorum erat circiter quadraginta* Lov. 2. *annorum circiter quadraginta* Berg. quam lectionem ultima Gruteri ed. recepit, quum Sigonius conjecturae suae locum in contextu dedisset: cujus exemplum Doujatius et Cle-

dium adigeret, annorum circiter quadraginta, in quos Q. Hortensius occisus est.

ricus secuti sunt. At recte Crevierius, locum mutilum esse confessus, praestare judicavit, mancam et hiulcam orationem exhibere, quam eam, quae specie falsae sanitatis imponeret. Hearnius auctor est, Exc. Pit praeferre: *idemque fecer principum Romanorum ci ter XL. inter quos Q. Hor sius erat.*

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER LXXXIX.

IN LOCUM LIBRI CXXIV. T. LIVII.

U. c. 710. A. C. 42. Partium ad Philippos consilia.

I. Dum haec in Africa minores inter duces ultro citroque fiunt, ad Philippos, ubi de summa rerum certabatur, paullatim ad universi proelii aleam adcessum eſt. Neque enim desinebant Caesar ac Antonius provocare hoſtem, fidentes viribus, et non de commeatu tantum solliciti, sed etiam, ne per absentiam suam Pompejus, Italia recepta, in Macedoniam transiret. Contra Caſſius ac Brutus, utrisque in partibus cives ſtare cogitando, parcere his pro inſtituti sui humanitate cupiebant, et sine sanguine victoriam consequi. nec enim exercitui suo diffidebant, qui minor quidem erat hoſtili, sed egregie perarmatus, auroque et argento plurimo nitens. Quippe Brutus, et ipse amator, et ducibus suis auctor frugalitatis in ceteris rebus, hac elegantia et pretio militum acui animos rebatur, ut, non tamquam arma, sed etiam opes suas, diligentius tuerentur. Et sane non deerat his copiis alacritas; sed et ideo, quia plerique ex provinciis lecti milites erant, pugnare cupiebant, quo citius domos remitterentur: et hoſtes adeo contemnere coeperant, ut sufflaminari impetus eorum ultra nequiret. Quippe tum timiditatem, tum etiam inopiam Julianorum clariſſimis indiciis deprehendiſſe videbantur; quod illi copias intra vallum luſtraverant, et militibus ad sacrificium paullulum frumenti cum denariis quinis diviserant. At Caſſius et Brutus, ut sordes hoſtium traducerent, luſtratione exercitus in patentibus campis inſtituta, victimarum uberem copiam per manipulos, et denarios viritim quinquaginta distribuerant.

Cap. I. Dio, l. 47. Appian. Civil. l. 4. Plut. Bruto. Dio. Plut.

U. c. 710. A. C. 42. *Omina et prodigia ante Philippi pugnam.*

II. Eo tempore saevum omen oblatum Caſſio ferunt nam inter luſtrandum lictor perverſis faſcibus laurea imposuit. Alia quoque circum illa tempora sunt ad notata multa prodigia. Puer in pompa, Victoriae cul tu adornatus, ferculo decidit. Ferales aves, et cada veribus vesci solitae, supra caſtra gregatim, ut ali volunt cum horrendo ſtridore, ut Appianus triſti si lentio, consederunt, quum inter Julianos nullae con spicerentur. examina vero apum continue sunt depre hensa in Caſſii caſtris: idque adeo dirum oſtentum ha bitum, ut haruspicis monitu, vallo interius ducto, lo cus intercluderetur. et pridie, quam pugnatum eſt duae, quae hactenus exercitum comitatae fuerant, a quilae avolaverunt: sequentique nocte spectrum iden se obtulit Bruto, quod trajiciens ex Asia viderat.

III. Sed et Romae sub idem tempus adparuerun multa, ut creditum eſt, praesagia futurorum. Sc aliquando minima magnitudine, nonnumquam maxim se oſtendit, quin et noctu sic effulsit, ut, tamquai die orto, ad opus surgeretur. Monſtrum biforme cujus anteriores partes equum, poſteriores mulum re *Mula parit.* ferrent, mula peperit. de coelo pleraque tacta sunt et inter haec ara Jovis Victoris. faces in coelo visae auditus clangor tubarum, et ſtrepitus armorum, e clamor exercituum, ex Caesaris et Antonii hortis. ca nem aeditui mortuam canis ad Cereris templum traxit effoſſaque pedibus humo, tamquam in sepulcro condi dit. infans cum denis in utraque manu digitis natu eſt. In Mutinensi agro Victoriae Marianae signum meridiem spectans, sua sponte conversum in septen trionem hora quarta. Currus Minervae, quum pol decursionem equitum in Capitolium reduceretur, con fractus eſt. Quum haec victimis expiarentur, sole tres circiter hora tertia diei visi, mox in unum or bem contracti. Latinis, quum et tempore alieno, e a praefecto urbis, cujus ad curam ea res minime per tinebat, in Albano monte sacrificaretur, ex humer ac pollice Jovis dextro cruor manavit. Fluvii quidar in agro Romano defecerunt, alii fluxerunt in contra rium. Aediles plebis ludis Cereris, quos equeſtribu celebrari cursibus oportebat, gladiatores exhibuerunt

Cap. II. Jul. Obseq. Plut. Dio. Appian. p. 668. Jul. Ob seq. Dio. Flor. 4, 7. Dio. Appian. Jul. Obseq. Dio. et Plut Plut. Cap. III. Dio. Jul. Obseq. Plin. 2, 31. Jul. Obseq Dio. Jul. Obseq.

IV. Haec ab hominibus habita sunt evertendi ſtatus popularis indicia: quae referri, quam praetermitti tradita, satius puto. ne enim ad vanam superſtitionem animos illiciant, non silentio, sed commemoratione, potius obtineas, modo, quid eis de rebus teneri rectius sit, oſtenderis. Nec enim tacendo, ut alii quoque obmutescant, effeceris: et praeſtat haec ab his narrari, qui talibus non plus juſto tribuere didicerunt. Nam et sic narrata cum remedio innoxia intrant animos, et saepius lecta, si forte iterum inciderint, ipsa consuetudine levius timentur. Sed in Caesaris caſtris auspicia extaque laeta erant, ipsique per quietem Caesar pater praedixiſſe prosperam pugnam fertur, admonito, ut aliquam rem adsumeret ex iis, quas dictator ipse geſtaviſſet. Igitur annulum ejus induit ſtatim, eoque poſtea quoque frequenter eſt usus. Sed et medicus ejus Artorius imaginatus eſt, a Minerva sibi praecipi, ut Caesarem, licet invalidum adhuc, educeret caſtris, et in acie collocaret. eaque res, non spreta ab adolescente, salubriter ei cessit, ut poſtea memorabimus. U. c. 710. A. C. 42. *Cur haec tam multa prodigia referuntur.*

V. Interea Caſſius, terrore prodigiorum nonnihil dejectos militum animos cernens, magis magisque ducendi belli auctor exiſtebat. Contra, qui apud Brutum erant, levibus equitum proeliis, quae prospere ceſſerant, elati, nisi cito de summa rerum dimicaretur, alium alio abituros minitabantur. Pars enim horum multo minima Itali erant: ceteri domos quisque suas, quas in pacatis adhuc provinciis reliquerant, respiciebant. Erat et ipse Brutus ad periclitandam fortunam propensior, quo maturrime vel reſtitueret rempublicam, vel orbem terrarum moleſtiis atque bellis levaret. Adceſſerunt transfugia nonnullorum ad hoſtes, et hinc etiam de aliis suspiciones et crimina: quibus moti in consilio multi amicorum Caſſii, damnata cunctatione, Bruti consilium praetulerunt. At unus ex cohorte Bruti Atilius hiemem exspectandam censebat: cauſſamque rogatus, *Si nihil*, inquit, *aliud, tanto vivam diutius.* Ea vox mirifice displicuit Caſſio ceterisque: decursumque eo eſt, ut poſterum in diem pugna ediceretur. Eam alacri Brutus animo, multa *Brutus pugnandum censet, et obtinet contra sententiam Cassii.*

Cap. IV. Flor. 4, 7. Dio. Sueton. Aug. 96. Dio. Vell. 2, 70. Flor. Dio. Oros. 6, 18. Appian. p. 653. Cap. V. Plin. 7, 45. Sueton. Aug. 91. Plut. Bruto, et Anton. Plut. Bruto. Dio. Plut.

U. c. 710. A. C. 42.

super coena pro sapiente differens, exspectabat. Ca sius solito tristior, comprehensa Messallae dextra; *T* inquit, *Messalla, testor, Magni Pompeji fato me urgeri, de salute patriae uno proelio decernam. Est tamen in Fortu nonnihil spei, quae interdum male consulta corrigit.* Sim invitavit Messallam ad coenam sequentis diei, que celebraturus erat natalem.

Antonii opus ad prohibendos hostium commeatus.

VI. Dum his in castris haec geruntur, Antoniu omnia volvens animo, ut ad proelium eliceret hoste insanum opus moliri coepit, munita per paludes v subvectionem a Thaso commeatuum impediendi. Ig tur, structa, uti saepe consueverat, acie, clam in subductis cohortibus, dies noctesque summo silent urgebat inceptum. arundine detecta jaciebatur agge et, ne dilaberetur in lubrica voragine humus, utrin que includebatur macerie: ubi profundior erat palu vallum injiciebatur, et pontes sternebantur. neque co spici ab hoste munientes poterant, quippe relictis omni parte circa viam arundinetis protegebantur: d cem diebus hoc perfectum opus est: inde per nocte expeditas cohortes transcurrere, et, occupatis ult rioribus locis, excitari crebra castella jussit.

Cassius et Brutus signum pugnae dant.

VII. Sequutus est dies, in quem pugnare Cassi atque Brutus constituerant. Idcirco prima luce pur ceo sagulo proposito admoniti sunt milites: et med inter utraque castra spatio congressi imperatores s premum salutarunt invicem, communiterque decret *vincendum esse, aut, si proelium improspere cessisset, spo exuendum vitam,* ad sua munia diversi perrexerunt. Cassius, viso Antonii conatu, audaciam hostium et v fritiem stupens, abscindere cohortes hostium a maj ribus castris instituit, transversim per paludes agg rem ducendo, ut, intercisa via Antoniana, nec se r cipere cohortes, nec accipere auxilia a suis possen

Proelium committitur.

VIII. His animadversis, sub meridiem Antoni eduxit aciem, et, ad interrumpendum Cassii opu praeter castra Bruti subire suos obliquo cursu juss At Bruti milites, *id vero indignum esse,* conclamant, *praeter ora sua tam contemptim transcurreret hostis.* N exspectato cujusquam ducis imperio prorumpitur. ca duntur Antonianorum multi: victores impetus ad alt ram

---

Cap. VI. Appian. Plut. Appian. Cap. VII. Plut. Fl Plut. Appian. Cap. VIII. Plut. Appian.

ram aciem, quam Caesar opposuerat, perfert. Sinistrum id hostium cornu erat: id quoque circumiit cum legione sua Messalla, sequentibus, quae juxta erant collocatae: paucisque ejus et extremis ordinibus disjectis, in castra Caesaris penetratur. magna ibi caedes facta eorum, qui deprehensi in castris erant. inter ceteros duo millia occisa Spartanorum, qui recens domo advenerant. Ipse Caesar, Artorii rogatu paullo ante castris elatus, evitavit certam perniciem, licet summo discrimine ac molestia. nam et vacua lectica ejus pilis atque jaculis transfossa est; et ipse triduo in palude aegrotus, et, ut Agrippa Maecenasque fatentur, aqua supter cutem fusa turgidus latuit, donec ad Antonii cornu fuga perveniret. Interim et Brutus cum ceteris copiis perruperat Caesaris aciem: stratisque tribus legionibus, et totidem aquilis captis, cum fugientibus in castra hostium inciderat. U. c. 710. A. C. 42.

IX. Mira eo die facies rerum fuit, quum fortuna magis omnia, quam aut virtute aut consilio, regerentur. Itaque nec scriptoribus satis inter se convenit: neque explicari propemodum res tota potest; nisi quod hinc Caesaris exercitus, inde Cassii caesus fugatusque est, interfectis Cassianorum octo millibus, connumeratis et servis armatis, quos Brigas vocabat Brutus, et Caesarianorum millibus sedecim. castra quoque utrimque capta sunt: quum neque Caesar, quod certum est, neque, ut a multis est creditum, Antonius, pugnae adfuissent. Sed Antoniani, disjecto Cassii opere, caesoque, quod aderat, praesidio, submissas etiam auxilio copias statim pepulerunt, equitibus contento cursu ad mare fugientibus. nec pedites retineri potuerunt, quamquam omnia faciente Cassio, qui et ereptum fugienti signifero signum ante pedes humi defixerat. Interim ad castra ipsa contenderunt hostes, quotquot objectum a Cassianis opus perruperant: eaque res animadversa ceterorum adhuc extra castra pugnantium pavorem fugamque auxit. *Ambigua victoria.*

X. Ita Cassius, vix praetoria cohorte retenta, se recepit in collem Philipporum, unde prospectus in circumjecta patebat. Sed magnitudo pulveris, et nox *Cassii exitialis error.*

Cap. VIII. Plut. Vell. 2, 70. Dio. Appian. Plut. Vell. Dio. Appian. Flor. Plut. Plin. 7, 45. Sueton. Aug. 13. Plut. Cap. IX. Appian. Plut. Appian. Plut. Bruto. et Anton. Flor. Appian. Plut. Bruto. Appian. Cap. X. Plut. Dio. Flor. Oros. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. jam vicina nihil, niſi capta ab hoſtibus caſtra, sine cerni, et advolantem equitum globum. Igitur qu nihil animo, praeter sui casus imaginem, concip poſſet, Bruto quoque victo adeſſe hoſtes putans, tinnium evocatum miſit cognoscendae certius rei ca sa. hunc laeto clamore exceperunt equites, nam a B to veniebant, circumvectique et complexi homin perniciabilis erroris occasionem Caſſio praebuer Atque ille, *Ergo*, inquit, *producenda hactenus vita f ut amicum etiam captum videremus!* seceſſitque in te rium quoddam vacuum cum liberto Pindaro, quem Parthicis temporibus extremae neceſſitati miniſt deſtinaverat, obvolutumque lacerna caput, praecid dum praebuit. Pindarus poſtea comparuit nusqu unde multis suspicio suborta eſt, vana ut puto et tilis, injuſſu Caſſii patratam caedem eſſe. Vix deci rat Caſſio caput, quum Titinnius adſuit coronatus nuncius victoriae. sed, conspecto cadavere imp toris, *Sequar*, inquit, *eum, quem mea occidit tarditas*, que ita ſtricto gladio incubuit.

Brutus reliquias exercitus Cassiani colligit. XI. Caſſio ad hunc modum emortualem apto di quam natalem habuerat, Brutus supervenit: multo cum fletu, *Romanorum ultimum* adpellans, tradidit a cis, clam militibus Thasi sepeliendum, ne luctu r lescerent animi. Mox reliquias exercitus Caſſiani legit, pronunciato in capita octo millium nummo donativo. ea res laudem ipsi magnam adtulit, c bresque militum adclamationes, solum de quatuor peratoribus invictum victoremque praedicantium. hoſtium erexit animos Demetrii cujusdam adven qui cum gladio paludamentoque Caſſii, recens c detractis, transfugerat. Igitur et hi poſtridie n eduxerunt aciem; et Brutus contra inſtruxit suos. tris serium pugnandi propositum aderat, sed p hoſtes receſſerunt. igitur et Brutus abstinuit pu contentus adversarios obtriviſſe dicto, *Ergone, qu tamquam feſſos ad pugnam provocant, conſerere manus time*

Julianorum variae difficultates. XII. Nihil inde praetermiſſum a Bruto curae, detrimentum hoſti daretur. nam et nocturnam o gnationem caſtrorum ausus eſt, et magnam eorum tem, immiſſo, qui juxta labebatur, fluvio, inundat delevit. Sita enim humili loco erant, et continui

Cap. X. Vell. Val. Max. 9, 9. Cap. XI. Appian. Ann. 4, 34. Plut. Appian. Dio. Plut. Appian. et Plut. pian. Cap. XII. Dio. Appian. Plut.

proelium imbres coeno et aqua, continuo propter frigus conglaciante, tentoria repleverant. Ad haec commeatuum et pecuniae premebantur inopia: neque militi pro rebus amissis dare quidquam praeter verba poterant, et instans hiems majorem inferebat molestiae metum. contra spem propemodum omnem auferebant deletae a Statio copiae, quas transire Brundisio triumviri jusserant. U. c. 710. A. C. 42.

XIII. Eodem enim die, quo in campis Philippicis est depugnatum, classes etiam partium in Adriatico mari concurrerunt. *Et proelium adversum.* Duas legiones, quarum altera Martia fuit, et praetoriam cohortem, ad duo armatorum millia, cum quatuor equitum alis, et alia insuper electa multitudine, Domitius Calvinus onerariis navibus in Graeciam transportabat, triremibus prosequentibus paucis; quum se Statius Murcus, et Domitius Ahenobarbus cum centum triginta longis navibus objecerunt. Magna ibi caedes triumviralium copiarum facta. nam, praeter onerarias haud ita multas, quas longius ceteris provectas impleta vento vela eripuerant, ceterae omnes, repente cessante flatu, impune circumveniebantur. neque defendi a triremibus poterant, longe imparibus hosti propter paucitatem. Unum occurrebat periclitantibus remedium contis atque funibus jungendi naves, ne circumiri ab hostibus possent: sed emissa ab his ignita jacula dissolvere vincula cogebant, et propter metum incendii sparsim fugere, eaque ratione rursus se praebere rostratis feriendas. In ea desperatione veteranos ajunt prae nimio dolore, quod virtute potiores inulti peribant, sibi partim, antequam excitatum incendium esset, concivisse necem; partim, insilientes in hostilia navigia, multa fecisse, qualia necessitas extrema cogit, multa passos esse. Erat immane spectaculum, videre inter marinos fluctus emicantem e navibus flammam, et semiustulatis inhaerentes carinis alios incendio corripi; alios, hac peste vix evitata, jactari sine armamentis, sine commeatu, donec fame sitique conficerentur. Servati tamen sic etiam sunt aliqui, tabulis aut antennis adhaerentes, et ad scopulos et importuosa litora fluctibus elati. erant, qui, et quintam in diem tolerata fame, atque interim velis et funibus adesis, et lingenda pice sitim utcumque fallentes, evaderent. Lon-

Cap. XII. Dio. et Plut. Cap. XIII. Plut. et Appian.

U. c. 710. A. C. 42. ge tamen plures, quum resistere nequirent tot ma deditionem fecerunt: in quibus triremes fuere sept decim, quarum omnium milites ad sacramentum St se transtulerunt. Calvinus, quum olim perisse c deretur, cum nave sua die quinta Brundisium rev sus est.

Quod Caesarem et Antonium valde terret. XIV. Hujus proelii nunciis ad Caesarem et An nium perlatis, in magno timore versabantur. Ali loco habebant castra, neque petere alium tuto, ne regredi in Italiam poterant: nihil, praeterquam in mis, supererat spei: festinabantque eo decurr priusquam mari adceptum incommodum sui par hostesque cognossent. Sed, ubi, frustra producta a proelium saepe quaesiverant, Brutusque, suis se cis tenens, arctiora eis quotidie omnia efficiebat, lem ita conjunctum Cassii castris, ut tela inde a possent, noctu quatuor legionibus occuparunt, m veruntque. inde ad passus sexcentos aliis castris c carunt legiones decem, et ulterius quingentorum suum intervallo iterum duas: ut ita paullatim ad r penetrarent, et, sive in litore, sive per palud quomodocumque effecta via, commeatus intercl rent Bruti.

Brutus pugnare statuit. XV. Brutus adversus haec tum alia molieba tum castella idoneis locis frequentia opponebat. non erat ultra tolerabilis apud hostem fames: c impatiens auxiliarium Germanorum manus ad Bru perfugit. Idcirco legio una in Achajam missa est, stinanter ad exercitum delatura, quidquid corripi set: ceteras continuo paratas ad proelium habue quocumque tandem modo Brutum ad conserendum nus adtracturi. Sed nihil melius cessit libellis, c clam in castra Bruti jaculabantur, transire ad s bentes exercitum, amplissimis propositis praen aut, si quid haberent virium, signis collatis de nere. Nam his artibus sollicitati Dejotari dux A tas, et Thraciae regulus Rhascupolis ad hostes tr ierunt: alii Rhascupolin abiisse domum tradider At Brutus, hoc casu aeger, pluriumque suspec perfidiam, ad haec militum tribunorumque frequ bus querelis ad pugnandum incitatus, proelium c mittere statuit, haud dubie ducturus bellum, s

---

Cap. XIV. Dio. Plut. Appian. Dio. Appian. Cap. Dio. Appian. Dio. Plut.

ritimo proelio citius innotuiſſet. Erat enim rebus U. c. 710.
nibus ad hanc rationem paratiſſimus: caſtra tuta, A. C. 42.
upletia, salubria habebat: maria habebat in pote-
te, habebat provincias uberrimas, unde commea-
m, unde pecuniarum inexhauſta copia suppedita-
. Sed fato quodam in vigesimum usque diem de
vali proelio audierat nihil, et Clodii cujusdam in-
ium contemnebat, qui, capto jam pugnandi con-
o, pridie quam concurrerent acies, ad eum cum
c nuncio transfugerat.

XVI. Cetera quoque ita conspirabant ad perniciem *Militi*
i, ut nec evitare poſſet, nec saltem innocens mori. *quaedam*
xime ferocia militum angebatur; quorum pars mul- *concedere*
maxima sub Caesare dictatore meruerat, reditura *cogitur.*
partes, nisi multa his, quae nollet Brutus, conce-
rentur. Nam Antonius et Caesar totam propemo-
m Italiam praedae suis legionibus dabant. Igitur et
e duas urbes claras promisit diripiendas daturum,
eſſalonicam et Lacedaemonem, ob miſſa hoſtibus
cilia infeſtior. Aliud etiam crudele factum addit,
tivos interficiendo, servos duntaxat, qui priore
elio capti erant, ne turbas darent in caſtris: cuſto-
i enim nequibant propter multitudinem. Liberorum
quammultos dimisit ultro, *civibus apud cives conſtare*
aequum dictitans, *bosque potius, quum in caſtris hoſtium*
nt, captivitatis atque ſervitutis turpitudinem ſuſtinuiſſe. Ne
res palam ablegaret, ducum atque militum efficie-
triſtitia, qui hac impunitate animos hoſtium, et
um periculum augeri querebantur. Occisi quin et-
n sunt aliqui P. Cascae impulsu, qui, parentari Cas-
suppliciis hoſtium poſtulans, editam forte inter
as cogitationes a Bruto vocem, *quid igitur ſe rogarent,*
ue facerent ipſi, quod videretur? pro juſſu imperatoris
ceperat, tanto pronius, quod in diversis caſtris suo-
m etiam plerosque interfici audiverat.

XVII. Ferunt ea quoque nocte, quae proelium an- *Spectrum*
ceſſit, spectrum, quod transjiciens ex Asia viderat, *adparet*
versatum ei eſſe, sed nulla voce edita. Sub proe- *Bruto.*
tempus imperator ipse subtriſtis, parum sibi pla-
re, quae fierent, voce teſtatus, *Nos*, inquit, *ſimili-*
, *atque Pompejus Magnus*, *gerimus bellum*, *parentes ma-*
, *quam imperantes.* quod et Caſſium paullo ante dixiſſe

Cap. XVI. Appian. Plut. Appian. Plut. Dio. et Plut. Plut.
o. Cap. XVII. Plut. et Appian. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. *Omina futurae cladis.* retulimus. Inter haec militibus, dum ad pugnam ed cuntur, Aethiops in porta occurrit, estque illico pr pter tristitiam ominis ab iratis occisus. Ad haec e men apum in prima aquila sedit: et e brachio cent rionis, quamquam saepe extergeretur, pertinaci sudavit liquor, unguentum quale fit e rosis spirans.

XVIII. Jam nona ferme diei hora erat, quum in adversas acies aquilae duae comparuerunt, pugnant invicem, summoque omnium silentio spectatae, nec victa, quae a Bruti castris processerat, fugit. T vero hostes, ingenti sublato clamore, irruperunt. B to consilium pugnae magis magisque displicebat, qu neque videret in exercitu, quam optabat, alacritat et vir quidam fortis, Camulatus nomine, praeter sum Brutum transvectus, ad hostes se adplicasset. S non erat amplius deliberationi locus. idcirco, pau cohortatus suos, monitoque, *ne longius a munimentis cederetur, quo et receptus facilior e propinquo loco, et v dior in hostes impetus ex superiore foret*, proelium c seruit.

Brutus vincitur. XIX. Multa utrimque caede pugnatum const obstinatis utrimque animis, quum alteros fames necessitas adcenderet, alteros pudor, ne et su psisse temere proelium, et ignaviter sustinuisse vi rentur. Brutus cum his, quos secum habebat, si strum hostium cornu impulit. et, gnaviter adjuva bus equitibus, fecisset operae pretium, ni reliquor fuga desertus foret. Nam, qui in laevo ejus la adstiterant, post acrem pugnam, relinquere ordin deserere signa, postremo confessa jam fuga spargi c perunt. Et victoria prior Bruti cladis hujus fere ca sa atque initium exstitit. Quippe, quos tum ille cerat hostes, plerique occubuerant: at Cassiani, v iidem servatique, tum quoque retinebant pristinum vorem, eoque reliquam etiam aciem sui timoris c sternationisque complebant.

Clarorum virorum interitus. XX. Ibi multi insignes viri strenue pugnando m tem mereri, quam superesse deploratae reipublic maluerunt. inter quos et Uticensis filius Cato, egregiam pugnam, crebroque repetitos conflictus, d

Cap. XVII. Jul. Obseq. Flor. 4, 7. Appian. Plut. C XVIII. Appian. Dio. Plut. Appian. Plut. Cap. XIX. D Appian. Plut. Dio. Plut. Appian. Plut. Cap. XX. Appi Plut. Bruto, et Cat. Min.

pta galea patris nomen ciens, voce simul manuque provocavit fatum. Neque dissimilis fuit exitus L. Cassii, qui fratre imperatoris erat genitus; eademque fortuna praefectum fabrûm Flavium, adprime gratum Bruto, abstulit. Marcus etiam Lucullus, eminentissimi civis filius, Antonii jussu interemptus, T. Volumnio supplicii caussam praebuit. Nam is, in magna fugiendi licentia complexus amici cadaver, nimia et pertinaci lamentatione milites excivit, ut ab his ad Antonium protraheretur. ubi se professus auctorem Lucullo sumendae militiae, et juxta amicum occumbere optans, eo deductus, dextram Luculli osculatus est; et, capite, quod abscisum jacebat, ad pectus adpresso, cervicem percussori praebuit. Alii, rebus perditis, sua aut familiarium manu quaesiverunt necem. quorum Labeo, vir egregius, legatus Bruti, pater ejus Labeonis, qui mox insigni peritia juris supra modum inclaruit, fossa in tentorio ad modum sui corporis effecta, datisque ad uxorem et liberos mandatis, fidissimum servorum circumegit libertatis caussa, gladioque dato jugulum praebuit. Eodem modo et Quinctilius Varus periit, occisus a liberto, quum se insignibus honorum velasset. nam Drusus sua sibi manu conscivit necem, Liviam relinquens filiam, et nepotem ex ea Tiberium, privignum futurum Caesaris et successorem. ita res humanas fatum agit rotatque.

U. c. 710.
A. C. 42.

XXI. At victores, imperatorum monitu nec occidere fusos, nec capere curantes, hoc tantum egerunt, ut diversa in loca se recipientes clauderent, ne iterum conjungerentur. Castris prohibendi praecipua cura fuit, occupatamque cum periculo portam occluserunt incidentibus. Idcirco fuga inde ad mare versa montesque. Ibi Caesar ad castra hostium constitit, ut erupturos exciperet; Antonio ad reliqua belli profliganda properante. Sed huic potissima cura fuit, ne duces elaberentur, denuo pugnaturi. Igitur his excipiendis quaquaversum dimisit equites: inter quos Rhasci praecipua fuit opera; qui cum Thracibus suis regionum gnaris montium sinus latebrasque omnes perscrutabatur, hac et cetera diligentia fideque sua Rhascupolidis fratris salutem promeritus.

Antonius duces hostium persequitur.

Cap. XX. Vell. 2, 71. Appian. Plut. Vell. Val. Max. 4, 7. Dio. Plut. Appian. Vell. Dio, l. 48. Sueton. Tib. 5. Cap. XXI. Dio, l. 47. et Appian.

U. c. 710. A. C. 42.

ge tamen plures, quum resistere nequirent tot malis deditionem fecerunt: in quibus triremes fuere septemdecim, quarum omnium milites ad sacramentum Stat se transtulerunt. Calvinus, quum olim perisse crederetur, cum nave sua die quinta Brundisium reversus est.

Quod Caesarem et Antonium valde terret.

XIV. Hujus proelii nunciis ad Caesarem et Antonium perlatis, in magno timore versabantur. Alien loco habebant castra, neque petere alium tuto, neque regredi in Italiam poterant: nihil, praeterquam in armis, supererat spei: festinabantque eo decurrere priusquam mari adceptum incommodum sui pariter hostesque cognossent. Sed, ubi, frustra producta acie proelium saepe quaesiverant, Brutusque, suis se locis tenens, arctiora eis quotidie omnia efficiebat, collem ita conjunctum Cassii castris, ut tela inde adjici possent, noctu quatuor legionibus occuparunt, muniveruntque. inde ad passus sexcentos aliis castris collocarunt legiones decem, et ulterius quingentorum passuum intervallo iterum duas: ut ita paullatim ad mare penetrarent, et, sive in litore, sive per paludem quomodocumque effecta via, commeatus intercluderent Bruti.

Brutus pugnare statuit.

XV. Brutus adversus haec tum alia moliebatur tum castella idoneis locis frequentia opponebat. se non erat ultra tolerabilis apud hostem fames: cuj impatiens auxiliarium Germanorum manus ad Brutum perfugit. Idcirco legio una in Achajam missa est, festinanter ad exercitum delatura, quidquid corripi posset: ceteras continuo paratas ad proelium habuerunt quocumque tandem modo Brutum ad conserendum manus adtracturi. Sed nihil melius cessit libellis, qu clam in castra Bruti jaculabantur, transire ad se j bentes exercitum, amplissimis propositis praemiis aut, si quid haberent virium, signis collatis decernere. Nam his artibus sollicitati Dejotari dux Amyntas, et Thraciae regulus Rhascupolis ad hostes tran ierunt: alii Rhascupolin abiisse domum tradiderunt At Brutus, hoc casu aeger, pluriumque suspecta perfidiam, ad haec militum tribunorumque frequentibus querelis ad pugnandum incitatus, proelium committere statuit, haud dubie ducturus bellum, si

Cap. XIV. Dio. Plut. Appian. Dio. Appian. Cap. X Dio. Appian. Dio. Plut.

maritimo proelio citius innotuiſſet. Erat enim rebus omnibus ad hanc rationem paratiſſimus: caſtra tuta, locupletia, salubria habebat: maria habebat in poteſtate, habebat provincias uberrimas, unde commeatuum, unde pecuniarum inexhauſta copia suppeditaret. Sed fato quodam in vigesimum usque diem de navali proelio audierat nihil, et Clodii cujusdam indicium contemnebat, qui, capto jam pugnandi consilio, pridie quam concurrerent acies, ad eum cum hoc nuncio transfugerat. U. c. 710. A. C. 42.

XVI. Cetera quoque ita conspirabant ad perniciem viri, ut nec evitare poſſet, nec saltem innocens mori. maxime ferocia militum angebatur; quorum pars multo maxima sub Caesare dictatore meruerat, reditura ad partes, nisi multa his, quae nollet Brutus, concederentur. Nam Antonius et Caesar totam propemodum Italiam praedae suis legionibus dabant. Igitur et ipse duas urbes claras promisit diripiendas daturum, Theſſalonicam et Lacedaemonem, ob miſſa hoſtibus auxilia infeſtior. Aliud etiam crudele factum addit, captivos interficiendo, servos duntaxat, qui priore proelio capti erant, ne turbas darent in caſtris: cuſtodiri enim nequibant propter multitudinem. Liberorum aliquammultos dimisit ultro, *civibus apud cives conſtare jus aequum* dictitans, *bosque potius, quum in caſtris hoſtium eſſent, captivitatis atque servitutis turpitudinem ſuſtinuiſſe.* Ne plures palam ablegaret, ducum atque militum efficiebat triſtitia, qui hac impunitate animos hoſtium, et suum periculum augeri querebantur. Occisi quin etiam sunt aliqui P. Cascae impulsu, qui, parentari Cassio suppliciis hoſtium poſtulans, editam forte inter alias cogitationes a Bruto vocem, *quid igitur ſe rogarent, neque facerent ipſi, quod videretur?* pro juſſu imperatoris adceperat, tanto pronius, quod in diversis caſtris suorum etiam plerosque interfici audiverat. *Militi quaedam concedere cogitur.*

XVII. Ferunt ea quoque nocte, quae proelium anteceſſit, spectrum, quod transjiciens ex Asia viderat, obversatum ei eſſe, sed nulla voce edita. Sub proelii tempus imperator ipse subtriſtis, parum sibi placere, quae fierent, voce teſtatus, *Nos*, inquit, *ſimiliter, atque Pompejus Magnus, gerimus bellum, parentes magis, quam imperantes.* quod et Caſſium paullo ante dixiſſe *Spectrum adparet Bruto.*

Cap. XVI. Appian. Plut. Appian. Plut. Dio. et Plut. Plut. Dio. Cap. XVII. Plut. et Appian. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. *Bruti extrema oratio.*

XXVI. Quum haec ad Brutum essent relata, q dam adstantium, *fugiendum igitur esse*, exclamavit; qu ille renidens, *Sane*, inquit, *fugiendum est: non pedi tamen, sed manu:* porrectaque singulis dextra; *Quan ad me adtinet, nihil est, quod Fortunam adcusare debe quae, super alia multa, hoc etiam, quod ingenti mihi volup ti est, praestitit, ut amicorum me fefellerit nemo, fidi om bonique perstiterint ad extremum. Patriae tamen videtur iniquior, cui praefracte adversa, neque tenere vetustam li tatem, neque frui recuperata, concessit.*

Se beatiorem jactat victoribus.

XXVII. *His equidem non invideo, misereor magis, tantum pertulerunt perpetraruntque malorum, ut patriam vitio premerent. nec vero is, qui caussa eorum praecipua latebit ultores Deos. At ego virtutem, licet a Fortuna d tuta nomen potius, quam res, esse dicatur, haud ullo p mio colui: beatior omnino his, a quibus victus existimor, praeteritorum modo recordatione, sed etiam praesentium s sic enim ex vita discedo, ut mecum conscientiam feram, fa relinquam boni viri civisque: res neque armis obtineri u nec ullo aere parabiles victoribus. qui sane, quacumque in sterum fortuna egerint, suo ipsorum judicio, omniumque minum sententiis, oppressores libertatis, interfectores m rum, hostes juris et aequi, legum eversores, et tyranni, publici parricidae habebuntur.*

Sibi consulturum ait.

XXVIII. *Et ego quidem, hactenus expertus, quae de postremo etiam tentata reliqui militis voluntate, postquam utilem me patriae esse video, mihi consulam. Nec enim in rum incidere manus memoria veteris Bruti, et avunculu to, et interfectus Caesar sinint. ne Cassio quidem data fallenda est. Unum deprecor, amici, ne quis vestrum, enim quosdam id agere, vitam sibi mecum ponendam p Erit, ubi hoc, si necessum fuerit, minore cum repreher faciatis. Vestra adhuc opera fortassis utilis esse patriae rit: neque vobis bene moriendi, si bene vixeritis, occas invidebit Deus. Cato filium suum et me sibi coëgit super jam et illi fatum insigne obvenit, et mihi paratum est. C num et Bruti exitum adpetere nemo debet, nisi quem s adegerint ad vitam exuendam caussae. Mihi non est inte in horum me hominum potestatem dedere, qui neque ser velint, neque parcere, si cupiant, possint. libertatem et praeferentem omnibus, interfectorem regis, professum d nationis hostem, nemo tolerare tyrannus debet. At vos*

Cap. XXVI. Plut. Cap. XXVII. Flor. 4, 7. Dio. Cap. XXVIII. Appian. Flor. Plut.

liberi, conjuges, et, qualiscumque tandem erit, patria, manent: et sine metu, sine verecundia, sequi poteſtis fata reipublicae, quae tolerabiliore tamen conditione interim aget, si vobis erit aliquis apud victores amicitiae gradus: et, si mitiora forte decreverunt Dii, habebit, per quos resurgat. U. c. 710. A. C. 42.

XXIX. His dictis, cum duobus aut tribus longius aliquanto progreſſus, Stratonem Aegeatem, quem ex ſtudiis eloquentiae familiarem habebat, rogavit, *ut ſibi gladium adigeret:* atque, illo cunctante, idem a servo petiit. Tum Strato, *Si quidem decretum eſt*, inquit, *non committam, ut servi potius, quam amici, miniſterio utaris.* et cum dicto latus praebentis, atque ultro ictui occurrentis, hausit. Sic praeſtantiſſimae indolis juvenis, uniusque tantum facinoris, de quo tamen et tum et poſtea mirifice sententiis variatum eſt, infamia adspersus, aetatis annum septimum atque tricesimum agens, interiit. Mortuo Bruto, reliquiae exercitus, quatuordecim ferme millia, se dediderunt victoribus, adceptaque venia, inter hos divisa sunt. Mox et caſtella, quae paſſim Brutus exſtruxerat, a praesidiariis tradita, simul cum majoribus caſtris, diripienda militi suo imperatores dederunt. Inter haec Antonius, Bruti viso cadavere, hunc quidem increpavit leniter, *quod fratrem ſuum Cajum occidi juſſiſſet.* ceterum, Q. Hortensio potius factum imputans, illum supra monumentum fratris interfici praecepit: Bruto paludamentum suum purpureum injecit, quod ingentis erat pretii, ut in eo sepeliretur. auditoque, mox surreptum eſſe, requiri furem, supplicioque adfici juſſit: crematique corporis reliquias ad Serviliam (mater haec erat Bruti) remisit. *Bruti exitus.*

XXX. Sed non eadem Caesaris moderatio fuit. Is avulsum Bruti caput Romam misit, ut ſtatuae avunculi subjiceretur. sed inter transmittendum a Dyrrhachio propter exortam tempeſtatem in mare abjectum eſt. Ejusdem adolescentis saevitia multi, nec sine contumelia verborum, interierunt: quum cuidam, suppliciter petenti sepulturam, *jam illam in volucrum atque ferarum fore poteſtatem*, responderet: et patrem ac filium sortiri, vel dimicare juberet, utri vita concederetur: *Caesaris crudelitas.*

Cap. XXIX. Plut. Liv. Epit. Appian. Plut. Flor. Dio. Vell. Appian. Vell. 2, 72. Dio. Appian. Plut. Anton. et Bruto. Liv. Epit. Plut. Anton. et Bruto. Appian. Cap. XXX. Sueton. Aug. 13. Dio. Sueton. Dio, l. 51. Sueton.

cenas. ab adolescentia Caesari, et Mutinensi
utilis comes, magnarumque dehinc re
adhiberi solitus. Ceteri proscriptorum
bilibus, qui Thasum evaserant, partim
pejum navigarunt, solum jam reliquun
cem. nec deerant, qui Messallae fulgen
proximaque Bruto et Cassio auctoritate,
derent: copias superesse non sperner
classem, et pecunias, et amplam in soc
tantes. Sed ille Fortunae cedendum es
tendae ad victores legationis auctor. n
sentiente, cui et ipsi tradita par cum M
erat, Antonius adcitus (huic enim plus
tur) pecunias, arma, commeatum, quar
nium ibi permagna erat copia, cum n
in potestatem accepit.

Porcia Bruti conjux sibi necem consciscit.

XXXII. Hoc eventu rerum cognito
conjux, cujus de fortitudine supra ex
necem conscivit, prunis devoratis ard
intenta familiarium custodia ferrum et
mortis solita instrumenta subduxisset.

Cap. XXX. Dio, l. 47. Sueton. Cap. X
vit. Horat. Hor. 2. Sat. 6. 2. Ep. 2. 2. Od.
4. Propert. 2, 1. Dio. Appian. Vell. Eutrop
pian. Cap. XXXII. Plut. Bruto. et Cat. Mi

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VIGESIMI QUINTI.

C. Caesar, relicto Antonio, transmarinae provinciae ex parte imperium ei cessit: reversus in Italiam veteranis agros divisit. Seditiones exercitus sui, quas corrupti a Fulvia, M. Antonii uxore, milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antonii fra-

C. Caesar, relicto Antonio, transmarinae provinciae ex parte imperium ei cessit] Itane transmarina una erat provincia, cujus partem sibi retinuit, partem Antonio cessit Octavianus? Gud. *Caesar relicto trans mare Antonio provinciae ex parte imperii positae recesserat.* Voss. *Caesar relicto trans mare Antonio p. e. p. imperii potestate recesserat.* Denique Barber. et Gud. alter: *Caesar relicto trans mare Antonio, quae provinciae ex parte imperii potestate recesserunt.* Scribe: *Caesar, relicto trans mare Antonio, (quae provinciae ex parte imperii in potestatem ejus cesserant) in Italiam reversus.* Suetonius [August. 13.] *Partitis post victoriam officiis, cum Antonius orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, et municipalibus agris collocandos recepisset.* J. FR. GRONOV. Caesaris praenomen omittunt omnes, quos adhibui, codd. cum Exc. Pithoei, et ed. Campani. Vide ad initium Epit. praecedentis. Praeterea *relicto trans mare Antonio, quae provinciae ex parte imperii potestate recesserant* Leid. *relicto trans mare Antonio provinciae ex parte imperii positae recesserant* Berg. et Lov. 2. *relicto trans mare Antonio ex parte imperii potestate recesserat* Boend. *relicto trans mare Antonio provinciae ex parte imperii potestate recesserat* Exc. Pithoei. *relicto trans mare Antonio provinciae ex parte imperii ei cesserat* ed. Camp. Gronovii conjecturam probat Clariss. Crevierius, nisi quod malit *ex partitione imperii.* quod etiam verius videtur

Corrupti a Fulvia, M. Antonii uxore] *correcti* Voss. *corepti* Boend. *correpti* Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et omnes typis descripti usque ad Ascensium, qui anno 1513. *corrupti* recte emendavit. Id autem superest in Leid. Vide ad 3, 37, 8. Mox *adversus imperatorem*, pro *contra*, omnes codd. mei, et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Tum *conjuraverant*, pro *concitaverant*, Leid. et Berg.

ter, eadem Fulvia consiliante, bellum Caesari int… lit; receptis in partes suas populis, quorum agri v… teranis adsignati erant, et M. Lepido, qui custodi… urbis cum exercitu praeerat, fuso, hostiliter in u… bem inrupit.

Cum grandi periculo inhibuit] Vet. lib. *gravi*. SIG. Similiter Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Camp.

Eadem Fulvia consiliante] *consulente* Leid. Lov. 2. Boend. Norv. et editi ante Gruterum, qui *consiliante* reposuit; neque aliter in Voss. et Berg. inveni. De voce *consiliare* varie inter viros doctos disceptatum est, utrum satis Latina, atque optimo seculo digna; an vero pene Longobardica, aut certe posteriori demum aevo recepta fuerit. Priùs placuit Cellario in Cur. Poster. pag. 56. posterius Andr. Borrichio in Append. ad Cellarii Cur. Poster. Verum, licet quis contenderet, optimo aevo in usu non fuisse, de quo nunc nihil definio, id tamen verbum auctore harum epitomarum indignum non esse existimo. At vicissim id vel ex conjectura, vel ex unius aut alterius Msti auctoritate ipsi Livio vindicare non audebo. V… de, quae notantur ad Livii … 31, 1. et 24, 28, 8.

M. Lepido, qui custodiae … bis cum exercitu praeerat, … so, hostiliter in urbem inru… Vet. lib. *fuso*. SIG. Simili… Leid. Voss. Berg. et Lov. 2. V… rum τὸ *fuso* vel *scisso* deest … Boend. et ed. Camp. Sed ma… Ea enim voce omissa sensus … ret, L. Antonium etiam M. … pidum in partes suas recepis… quum tamen ex Appian. 5. C… 687. constet, Caesarem Octav… num, expeditionem adversus … Antonium suscepturum, Lepid… cum duabus legionibus urbi pr… fecisse, Antonium autem, qu… clam ad urbem accessisset, m… celeritate eam ingressum es… portis sibi proditis; quo temp… re Lepidus ad Caesarem eva… Vide etiam Dion. Cass. 48, 3… Praeterea voces *cum exerci…* desunt in Berg.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XC.

IN LOCUM LIBRI CXXV. T. LIVII.

. Sublatis Bruti Caſſiique partibus ſtatim adparuit, n imbecillum sit inter homines, quod firmiſſimum debuerat, vinculum, fides et pactorum religio, tiens adspirans Fortuna spe majoris potentiae cu- ›s et praeferoces animos inflavit. Caesar enim et onius victoria laeti, sacrificio facto, militibus col- latis, continuo Lepidum excludere societate impe- ſtuduerunt, nova provinciarum inſtituta divisione, de Lepidi parte, qui Pompejo faviſſe dicebatur, pania et Numidia Caesari, Antonio Gallia atque ica adjicerentur, siquidem pati Lepidus poſſet: sin generosius indignaretur, aut innocens eſſet cri- is, Africam ei conceſſuri erant. De ceteris nihil- decretum, Sardiniam et Siciliam obtinente Sexto, ris provinciis nondum pacatis, et Italia utrimque epta, quam communem habere patriam, et, quae rent, pro illius salute facere dictitabant.

U. c. 710. A. C. 42. *Nova divisio provinciarum inter victores.*

II. His ita ordinatis, placuit Antonium orienti com- endo transmarinisque provinciis impendere curas, ramque dare, uti promiſſa militibus pecunia (vice- millia nummûm viritim) cogeretur: Caesarem, pter valetudinem ineptum ad ulteriora, cum his, ſtipendia impleta haberent, quibus data ſtatim erat ſio, in Italiam proficisci, Lepidi coërcendi cauſſa tique, et dividere veteranis agros sedesque pro- ſas ob victoriam. Erant veteranorum octo ferme lia, qui militiam miſſioni praeferebant. Igitur et inter se diviserunt; et, quum supereſſent cum ititiis legiones undecim, et equitum quatuordecim

Antonius orientem componendum sumit: Caesar in Italiam reducit copias.

ap. I. Dio, l. 48. Appian. Civil. l. 5. Eutrop. l. 7. Dio. ppian. Dio. Cap. II. Sueton. Aug. 13. Vell. 2, 74. Liv. . Plut. Anton. Appian. et Dio. Appian.

U. c. 710. A. C. 42. millia; sex legiones, decem equitum millia Anto[...] data: Caesari concessum, uti duas reciperet Anton[...]nas legiones, quae cum Fufio Caleno in Italia subsi[...]rant. Haec relata in tabulas, et consignata alter [...]cepit ab altero, ut, qui forte pacto non stetisset, ta[...]quam ex syngrapha convinceretur. Tum Caesar v[...]sus Ionium mare profectus est, Antonius in Asiam.

Caesaris anceps morbus. III. Sed Caesarem terrestri maritimoque itin[...] tanta vis morbi adorta est, praecipue circa Brundisi[...] ut exstinctus Romae diceretur. multos tamen ince[...] rerum, et calamitatum metus, quas experti umqu[...] fuerant, timere omnia coëgerunt. simulationem sus[...]ctabant, consultoque rumorem spargi, ut adfectus [...]minum elicerentur: adeoque hic invaluit metus, [...] extrema nonnulli exspectarent; Caesarque ex itin[...] dare literas ad senatum cogeretur, ne forte qui [...]tus in urbe, praesertim Lepido praesente, exsil[...]rent; *supplicio de parricidis sumpto, verum esse Diis imm[...]talibus honorem haberi, pacisque seri et exspectari bona*: su[...] in haec operam enixe pollicitus.

IV. Eodem anno L. Plancus L. F. consul, imp[...]rator iterum, de manubiis Saturno templum aedifi[...]vit. Censores etiam L. Antonium, P. Sulpicium fu[...]se, sed non fecisse lustrum, reperio. forte tantum [...] bona civium in tabulas referenda creati fuerant, qu[...]rum decimas triumviri sic exigebant, ut vix decim[...] cuique facultatum partem relinquerent. Tum et [...] Vatinius P. F. proconsul de Illyrico triumphavit.

Fulviae potentia. V. In L. Antonio, quum et ille triumphum pos[...]laret ex Alpibus, dubitatum est, quamdiu Fulviam a[...]versam habuit; quae, socrus Caesaris, uxor Anton[...] per horum absentiam, Lepidi contempta ignavia, pl[...]rimum in republica pollebat. Neque sane aut ausp[...]cia habuerat Lucius, aut quidquam triumpho dign[...] gesserat. ceterum, Fulvia placata, neque huic rep[...]gnare quoquam auso, Kalendis Januariis, se et [...] Servilio Vatia Isaurico iterum consulibus, triumph[...]vit: ausus se conferre Mario, quin et anteponer[...] *quod Marius invitus, ipse sponte, deposito triumphali habi[...] senatum convocassent: Mario si forte una data corona es[...]*

U. c. 711. A. C. 41. L. Antonio, P. Servilio II. Coss.

L. Antonii triumphus, et vanitas.

sibi

Cap. II. Dio. et Appian. Dio. Appian. Dio. Cap. II[...] Plut. Appian. Dio. Cap. IV. Marmor apud Pigh. in Anna[...] Sueton. Aug. 29. Marmor apud Pigh. Supra, 122, 47 Ca[...] V. Fasti Capit. Dio. Oros. 6, 18. Dio. Fasti Capit. Dio.

ſibi et aliae multae, et a populo tributim, quod ante ſe factum eſſet nemini. Sed haec apud prudentes ignominiae potius loco, quam honeſta, ducebantur; quod haec non Lucio dari, sed Fulviae, nesciret nemo, aut certe comparata nummis eſſe, quos ille certis hominibus clanculum diviserat. U. c. 711. A. C. 41.

VI. Sed Lucium adjungebat sibi Fulvia, Caesarem oppugnare moliens, quem jam tum apud Brundisium contumeliis et insidiis petiſſe dicebatur. Idcirco ille, remittente paullisper morbo, Romam regreſſus, simul, quae decreta victoriae cauſſa fuerant, curata sunt, ad rempublicam capeſſendam toto animo se contulit. Et Lepidus quidem, insita tarditate praesentiaque Caesaris cohibitus, quiescebat: Antonius et Fulvia dederunt acceperuntque cauſſas discordiae, quod, Marci literis exhibitis, quum a Caleno dare legiones deberent, promiſſum differebant; et viciſſim a Caesare poteſtate, quam in dividendis agris Antoniano militi usurpatum ibant, prohibebantur. Erupitque eo discordia, ut, socrus insolentiam pertaesus Caesar nuncium filiae ejus remitteret, intactam adhuc eſſe jurejurando confirmans: quamquam plerique falsum hoc, neque subito cogitatum de divortio, sed inter primam sponsaliorum mentionem haec decreſſe secum adolescentem dubitarent. Ceterum hoc repudio irritati utrimque sunt animi, ut nihil poſtea, nisi laedere invicem et odiſſe, poſſent.

Caesar Lucio et Fulviae discors.

Hujus filiae nuncium remittit.

VII. Sed et alioquin plena tumultu per Italiam et in urbe erant omnia. veterani deduci lecta in oppida pinguesque agros poſtulabant: eratque facta his promiſſio, pulcherrimis ad hanc divisionem deſtinatis civitatibus. At illae aut per universam Italiam distribui petebant colonos, aut saltem sortibus rem committi, ne ipsae ad injuriam eſſent eximiae, sed aequo cum ceteris Italis jure uterentur. pretium etiam ex aerario repraesentari poscebant poſſeſſoribus.

VIII. Haec quum viri juvenesque, sed et matronae, cum parvis liberis in urbe advectae, flebili voce paſſim teſtarentur, *quid igitur peccaſſent*, rogitantes, *cur homines Itali laribus ac focis, tamquam bello victi, pellerentur?* adcensa dolore plebes valde movebatur, prae-

Italorum misera conditio.

Cap. V. Cic. Phil. 6, 5. Dio. Cap. VI. Oros. 6, 18. Appian. Dio. Appian. Dio. Suet. Aug. 62. Dio. Cap. VII. Appian.

U. c. 711. A. C. 41. sertim quum adpareret hoc agi, ut his velut c dibus constricta respublica numquam deinceps ad libertatem recuperandam consurgere. Cae haec nullam reddere rationem, praeterquam n tatis, poterat: *adeo se parcos in promittendo fuisse sic quidem satisfieri veteranis posset.* neque falso hae memorabat, in eas coactus angustias, ut nequ tum, neque Italorum gratiam teneret.

Veteranorum insolentia. IX. Insolens enim et praeferox multitudo, se minime pro spe meritorum tractari putare contenta adceptis agris, transcendebat limites norumque fundos invadebat: noto Virgilii vat ximi periculo, quod tamen majori ejus fortuna fecit, ut in amicitia Caesaris per Maecenatem caretur. Nec vi contra tendere Caesari liceba stra enim disciplinam ab his requiras, quos li injuriaeque adsuefeceris: neque pecunia satis bantur, quam ex templis Caesar sumebat m quin, quanto plura adcipiebant, tanto plura rarent.

Fulviae Lucioque dant occasionem invadendi Caesaris. X. In hoc eum statu rerum L. Antonius cu via et Manio, qui res absentis Marci procurab oriri statuerant: *in communi munere parem utriusq ratoris gratiam esse debere*, dictitantes. *Exspectan tur, donec et Antonius advenisset.* Sed id quide propter festinationem militum nullo pacto Tum eo descenderunt, *ut igitur Caesar suos mili Antonianos deducerent:* et, pacta cum Antonio dente Caesare, Fulviam cum parvis liberis su re veteranis jusserunt, invidiose querendo, *patrem horum, imperatorem suum, debita gloria, fin sione referendae suis militibus gratiae.* Lucius eti fidem faceret, omnia se fratris caussa moliri, *tis* cognomentum adsumpsit; quod hodieque i mis ejus visitur.

Unde illi magna curarum moles. XI. Erat tum permagna Marci auctoritas, pter valetudinem Caesaris victoria Philippen adscribebatur. quo studiosius docere Caesar, *re sibi cum Marco: Fulviam et Lucium, contra se mariti et fratris, propriae potentiae cupiditate res nov rere.* postremo tamen, quamquam contra pac

Cap. VIII. Sueton. Aug. 13. Dio. Cap. IX. Appia ton. Appian. Virgil. Eclog. 1. et ibi Servius. Appian X. Dio. Cap. XI. Appian. Plut. Anton. Dio. Appia

anc injuriam fieri sciebat, ceſſit, Antonianosque ab U. c. 711.
is deduci in colonias sivit. At hi, ne beneficiis in A. C. 41.
uos vincere Caesar videretur, plus etiam indulserunt nilitibus. Sed omnium querelae in Caesarem incumebant: Antonium fama clementiae tuebatur, et quod nter praesentia mala semper tolerabilius exiſtimatur, uidquid abeſt. Neque vero parum intelligebat Caear, quid fieret; aut divisiones agrorum, quamquam aceret ipse, probabat. nec differre praemia milites atiebantur, nullo magis tempore neceſſarii, propter Sextum et Caſſianos duces; qui, mari praecluso, fanem urbi et Italiae minabantur. His ad animum reocatis, mutare sententiam Fulvia et L. Antonius coeerunt: et, omiſſis coloniis, adversae parti se tradee. nam et eorum, qui pellebantur agris, majorem ſſe numerum sciebant, et ex juſto dolore judicabant eriorem impetum fore. Hoc praesidio animati Itali, uum eadem sentire M. Antonium exiſtimarent, spernere Caesaris imperium coeperunt: et adversus veteanos sua bona vi tueri.

Et tam apud Italos, quam veteranos, invidia.

XII. Callidum erat Fulviae consilium, nec effugee Caesar poterat, quin invidia ex aequo omnium neraretur. Nam et illius veteranis persuadebat Anonius, *nihil opus eſſe dividundis agris: ex hoſtium judicarum facultatibus praemia perſolvi militibus poſſe*: simul, uantum aeris inde redactum eſſet, quantum adhuc edigi poſſet, augentes omnia, verisque miscentes alsa, computabant. Quod si ne haec quidem suffierent, ingentem oſtendebant cumulum ex Asiatica raeda. His artibus Caesar a poſſeſſoribus et veteraiis, tamquam utrisque periculorum et laborum autor, vituperabatur: Antoniani in oculis ac pretio rant; qui neque spoliabant alteros, et alteris cumuatim praemia praeſtituri videbantur.

Aliae difficultates Caesaris.

XIII. Dubia fiebant adolescenti tempora, tot in num concurrentibus difficultatibus, ut cujuslibet veerani imperatoris adultam jam et auctoritatem et pruentiam oppreſſurae viderentur. Mare Siculum Pomejus obtinebat: Cn. Domitius Ahenobarbus, semetpso contentus auctore, quum ad Pompejum se Murus adplicaret, ut paullo poſt referemus, claſſem olim ommiſſam augebat, Iönium obtinens: Italiam infre-

Cap. XI. Tac. 1. Ann. 10. Appian. et Dio. Liv. Epit. Dio.
Cap. XIII. Vell. 2, 72. Sueton. Ner. c. 3. Appian. Dio. Appian.

teranis cum possessoribus pugna:
tantum offendebantur; ad senator
pervenerunt. His enim, sua salva
tibus, durius respondebat Caesar,
veteranis? At hoc periniquum illis v
possessionibus praemia militibus da
delectuum, neque promissorum auc
sent. Idcirco, ut in re ancipiti, qu
statui nihil posset, subinde huc illuc
sari fuit: eoque facto plus odii utr
gratiae, partum. quoties enim sena
praeter aequum huic tribueret nihil
tum reddere, quam tribuere bene
at miles sua sibi tolli interpretaba
tardius aut angustius exspectatione
quod si militis adjuvabat aviditaten
bere putabat gratiam, promissum au
tor se spoliari ne tacitus quidem do
debat Caesar hanc esse conditionem
mis opprimi quidem exscindique qu
nevolentiam non nisi beneficiis com
cet invitus eo deflexit, ut senator
abstineret, praetereaque dotalibus
levandam pauperum inopiam relinqu
quot minores erant eo modo, qui
militi fuerat.

Et mox periculosius milites. XV. Hoc consilium eos certe
proderat, ut honestius de Caesare
teranos exacerbavit immensum, ea
nes, ut sibi ademptum crederent,

eo repetens, quem excruciatum periſſe malevoli U. c. 711.
rserant. Et aegre leniti, quum ille incolumis A. C. 41.
ıparuiſſet, e carcere productum contendebant: et
cebantur neganti, proditorem adpellitantes, et in
tiam Caesaris falsa referentem. eo jam ira proces-
it, ut verum id factum eſſe, quam sibi deeſſe
ſſam occidendi imperatoris, mallent.

XVI. Neque modeſtior in campo, quam in theatro, *At ille tumultuantes adit.*
es, quum ad divisionem agrorum opperiri juſſum
lius Caesar adcederet, tumultuari coepit: monen-
ıque Nonium quemdam centurionem, *valetudini po-*
imperatoris hanc eſſe moram adſcribendam, quam con-
ırui militum, pro adulatore et mancipio Caesaris,
scindere conviciis, mox, aucta inter jurgium ira,
ere saxis coeperunt. neque aut innocentia sua ho-
i, aut fuga praesidio fuit, quum se in amnem
jeciſſet, quin, extractus ab aquis necatusque, lo-
ubi transeundum erat venienti Caesari, abjicere-
Igitur illum amici monere, teſtari, ne se offe-
saevientibus. at eo res erat perducta, ut conſtan-
retinendum jus eſſet, aut plura deinceps atque
ciora timenda, ubi licentia militaris, imperatoris
itatione alta, plus virium adquisiſſet.

XVII. Prudens fuiſſe consilium eventus etiam do- *Placatque.*
. quippe, conspectu ejus ad reverentiam moti,
noris invidiam transtulerunt in paucos. Ille, le-
r increpans hominum ferociam, qui ne sibi qui-
ı ipsi poſſent parcere, divisit agros, et praemia
meritis modo, sed etiam quibusdam aliis, dedit.
ılsit etiam, ut in bello interfectorum patribus aut
ris, qui debiti illis fuerant, agri tribuerentur.
o vulgus militum, ut eſt ad omnes adfectus natu-
ua mobile, juvenis animum liberalitatemque ad-
ans, conquiri juſſit ad supplicium, qui Nonium
diſſent. At Caesar tempore bene usus, *se quidem*
ignorare dixit auctores facinoris, sed poenitentia conten-
poenam remittere. Tum vero conclamatum eſt ab
ibus, laudesque et grates certatim insonuerunt.
neque hic malorum finis, turbato semel concor-
vinculo. nec enim pax et quies consiſtere cum
ſtitia poteſt. Igitur, quibus cauſſis favere miles
sari, iisdem plebs irasci coepit: paſſimque in ur-

ıp. XV. Dio. Cap. XVI. Appian. Dio. Appian. Cap.
I. Dio. Appian. Dio.

Fulviae et L. Antonio. hibebantur, conditiones offerebat Ar
et rem, per se fruſtra saepe tentatan
miserat. Sed, quanto intentius pax
rebatur, tanto magis bellum placeba
Manius, Caesarem perosus, Fulvia
liebri aemulatione ſtimulabat, *Ant
niſi turbatis rebus in Italiam retrahatur,
fore.* jam enim de his amoribus in
Ideo Fulvia, cuncta potius ruere cup
dolorem perferre, L. Antonii vanu
gnum ingenium, parque vitiis fratri
expers, potenter impulit, ut eorum
erant agri, cauſſa palam suscipien
voluntates, ut magnus mox ex eo r
cogeretur.

XIX. Sed interim reliquas colo
Caesarem Antonius cum fratris libe
ne solus apud armatos conspectus il
se traheret. sed mox, cum iisdem,
simulato metu, profugus, Antonian
nias, praesidium quaerens. Sibi en
cem paratam a Caesare fuiſſe crimin
tatum ejus: quem Caesar adversus P
Leges concordiae dicuntur. cursiones in Bruttios miſſum excusa
cauſſam ducibus Antonianorum, et l
sublata eſt contentio Teani: *Ut liceat
re patrio conſulibus adminiſtrare rempubli
praeterquam his, qui bello Philippenſi nav
viderentur: pecunia redacta redigendaque*

tur: Lucius borum pactorum fiducia dimitteret custodiam, remque publicam sine metu et suspicione capesseret. Ex tot legibus duae tantum postremae ratae fuerunt: Salvidienus cum exercitu Caesaris Alpes, invitis custodibus, perrupit. Cetera quum differrentur, Lucius et Fulvia Praeneste secesserunt: ille Caesarem timere dicens, triumvirali satellitio armatum, quum inermis ipse esset; haec Lepidum liberis suis insidiantem: hujus enim nomen tum praetexere, quam Caesaris, maluerat. U. c. 711. A. C. 41. *Sed non servantur.*

XX. Angebatur his rebus Caesar haud mediocriter, negotium habens cum hominibus, quos nec opprimere armis, nec placare per amicos posset. Idcirco gratanter adcepit, utriusque exercitus primores conjurasse, *daturos operam, uti lis imperatorum ex aequo et bono dirimeretur; coacturosque eum, qui stare judicio detrectasset:* et ex iis ipsis legatos ad Lucium de pace misit, futurum sperans, quod adcidit, ut insolentiam eorum odisset, sperneret vilitatem. Per haec ad veteranos redintegrata gratia, senatum etiam populumque Romanum adversum Lucio reddidit, per eum stare dictitans, quominus pax et securitas cunctis redderetur. Igitur concursus senatorum aliorumque factus ex urbe est, Lucium Fulviamque orantium, *desinerent aliquando irarum et contentionis, patriamque tot malis adflictam refoveri concordia paterentur.*

XXI. Et videbatur Lucius tum iis, quae dicerentur, tum auctoritate dicentium commoveri: Manii asperius responsum fuit: *Longe disparem duorum imperatorum, ut animum, ita conditionem esse. Antonium nihil aliud, nisi ab externis gentibus regibusque pecuniam ad communes usus cogere: Caesarem exercitus et opportuna Italiae sibi mancipare beneficiis. Sed et Galliam, quae data prius Antonio fuerit, in fraudem ejus liberari; et pro civitatibus octodecim universam fere Italiam in colonias veteranorum concedere. neque tantum duodetriginta legionibus, quae bello interfuissent, sed aliis praeterea sex dividi agros. pecuniam auferri e fanis Pompejani belli praetextu, quod tamen in tanta urbis fame nondum adparetur: revera militibus dari, ut adversus Antonium emantur. ab eodem animo bona proscriptorum ita vendi, ut donari potius adpareat. Denique talia multa fieri, quae, si serio cupiat pacem Caesar, defendenda* *Manius accusat Caesarem.*

Cap. XIX. Dio. Vell. Appian. Cap. XX. Dio. Appian, Dio. Appian. Dio. Appian.

U. c. 711. A. C. 41. *sint ei prius, nihilque deinceps agendum, nisi de M. Antonii sententia.* Cogebatur in ordinem Caesar, ut nihil deinceps agere pro potestate posset. Igitur ille, *pacta cum Marco testatus, quae utrique summum imperium, neque rationibus reddendis obnoxium, in parte sibi adsignata dabant, alterumque rata habere alterius acta jubebant*, iterum ad veteranos se adplicuit: bellumque adversum se instrui testatus, ipse quoque se parare coepit.

Milites caussae cognitionem sibi vindicant. XXII. Ea res audita duas legiones Antonianas, quae apud Anconam stativa habebant, ad Siculum bellum ducendae, commovit, ut, pro pari in utrumque imperatorem adfectu, legatos mitterent Romam, rogatum utrasque partes, *pacem mutuo colerent.* Responsum est a Caesare antiquum illud; *sibi pacem esse cum Marco: sed a Lucio se impugnari.* Igitur hi, re cum ceteris veteranis in Capitolio communicata, (magna enim eorum multitudo Romam, quasi cum senatu ac populo de praesentibus consilium initura, venerat) pacta Caesaris et Antonii adferri recitarique jusserunt. probatisque his, uter eorum pactis non stetisse diceretur, ea de re suscepturos arbitrium professi, decreta sua retulerunt in tabulas, adservarique jusserunt a Vestalibus.

Caesaris caussam probant. XXIII. Inde ex omnibus delectos ad Lucium miserunt postulatum, *uti judicio militum controversias acceptandas traderet; aut, si nollet, quid ipsi possent, experiretur.* Lucio non recusante, illi Fulviaeque dixerunt diem, ad quem adessent, uti et Caesarem comparere jusserant, Gabiis medio ferme inter Romam et Praeneste spatio. Prior praesto fuit Caesar, equitibusque emissis, ne quae forte collocatae insidiae forent, exploravit. Hi, quum incidissent in Antonianos, manu conserta quosdam occiderunt. Retrocessit ergo Lucius, periculum, ut ajebat, metuens: neque postea voluit accedere, quum tribuni praefectique exercituum deducturos se illum profiterentur. Vehementer ea contumacia Caesari profuit: et, quum irridere judicium Lucius et Fulvia dicerentur, senatum caligatum adpellantes, adeo adcensi sunt ira veterani, ut Caesaris caussam amplexi, ab illis ortam injuriam ibique consistere arbitrarentur. Pluribus deinde consultationibus cum Caesare initis, bellum instruere coe-

Cap. XXII. Dio. Cap. XXIII. Appian. et Dio. Appian. Dio. Appian. Dio.

perunt serio, pecunia undique etiam ex ornamentis templorum conflata, non per Italiam modo, sed etiam per Galliam, quam, *Togatae* nomine et Alpibus divisam, Italiae nuper contribuerant, ne seorsim habita daret ansam potentibus, per speciem ejus obtinendae provinciae, legiones intra Italiam habendi. U. c. 711. A. C. 41.

XXIV. Neque segnius ab altera parte arma simul atque convicia insonuerunt, amarulentis utrimque dictis se invicem petentium ducum. L. Antonius, quum adipisceretur consulatum, sex legiones habuerat. hae tum quoque sequutae sunt eum, cum aliis Marci fratris undecim, quarum curam Calenus agebat. Caesari quatuor legiones erant Capuae, cum praetoriis cohortibus: sex adducebat ex Hispania Salvidienus. Lucio pecuniae suppetebant ex pacatis Marci provinciis: Caesar, uti diximus, e fanis sumebat mutuam, e Capitolio praecipue, deinde ex celebrioribus delubris, Antiano, Lanuvino, Nemorensi, Tiburtino. *L. Antonii adparatus.*

XXV. Inter hos Italiae motus ne vicina quidem satis quieta erant. Pompejus, aucta quotidie potentia, quum et proscripti, et veteres agris ejecti coloni frequentes ad eum proficiscerentur, haud injuria timebatur: praesertim postquam Statius Murcus, cum omni sua classe ad illum se conferens, duas legiones cum sagittariis quingentis, pecuniasque multas, et naves octoginta adduxerat; aliasque insuper revocabat e Cephallenia. Neque desunt, qui tum opportunum tempus invadendae Italiae praetermissum ei putent, oppressae fame, et ab ipso exspectantis remedium, dum Perusina contentione diversarum partium duces distrahuntur. Sed et Ahenobarbus, sitos ad Ionium mare triumviris obedientium agros vastare solitus, Brundisinis intra muros compulsis, triremes Caesaris cremarat, aut abduxerat. Igitur adversus hunc una legio mittenda Caesari fuit, alieno sane tempore: quum interim initium belli factum esset, pluribusque locis varia fortuna concursum. Sic autem comparatae partes erant, ut, quibus placebant novae coloniae, Caesarem sequerentur; populi, quorum agri in discrimen venerant, se conjungerent Antonio. *Sex. Pompeji potentia.*

XXVI. Quum in eo res essent, vocato senatu, Caesar, atque etiam equitibus Romanis adhibitis, *Oratio Caesaris in senatu.*

Cap. XXIV. Appian. Cap. XXV. Vell. 2, 72. Appian. Vell. Appian. Liv. Epit. Appian.

perniciem abuti: praesertim ejusmodi bella,
cedonia aut Thracia audiantur, sed quorum
Italia, multis adficienda miseriis, etiam
tium in rationem non veniat. Haec, haec
pridem insolentiam pessimorum hominum opp
continent ac retardant. Quod enim ad
nunc etiam vos testor, nec de illo me queri
cur ille de me queratur. Et haec quidem
quique cum eo sunt, edoceri, publicae ve
menter interest. Quod si frustra susceptu
et insanire Lucius perget, tum vero osten
quando mihi propositum, numquam vires ad
gnitatem meam, propulsandasque injurias,
borum omnium vos mihi testes, et apud vos
Marcum, eritis.

Senatus irrita legatio ad L. Antonium de pace. XXVII. At illi rursus Praeneste pro
cem quaerentes irritam. Quippe Luci
respondit, *postquam ventum ad manus sit:*
esse Caesaris, alia praeferentis verbo, quum
cum impugnet, legione etiam Brundisium
eum aditu Italiae. Manius etiam literas
ci, incertum an fictas, quibus digni
fendi jubebat vel armis. Senatusque l
dignitatem ejus laederet, quaerentibus,
judices, alia quaedam Manius objecit:
re reditum. ne renunciata quidem Ca
ut creditur, irriti incepti, legatio est.

Caesar bellum inchoat. XXVIII. Idcirco Caesar, Lepido
gionibus ad tutelam urbis relicto, co

Tisieni Galli virtute depulsus, et fama venientis cum exercitu C. Furnii. Ad hunc excipiendum profectus in Umbriam, postremumque adgressus agmen, Furnium in tumulum quemdam, atque inde noctu Sentiam, profugere coëgit: nec statim insequutus insidiarum metu, postquam illuxit, adductis copiis, et oppidum, et castra Furnii oppido conjuncta, obsedit. U. c. 711. A. C. 41.

XXIX. Inter haec Lucius, re cum nobilibus composita, quorum magna multitudo ad partes ejus se transtulerat, tribus agminibus milites noctu Romam praemittit: ipse cum robore copiarum, gladiatoribusque, et equitatu subsequitur. Excivit is terror Lepidum, ut cum exercitu obviam iret. Sed, ubi fusus est equitatus, qui praecurrerat, Lepidus cum legionibus intra moenia se recepit. Antonio Nonius, ad custodiam portae relictus, aditum dedit; seque, et quos secum habebat milites, ei tradidit. Lepidus fuga evasit ad Caesarem. neque praeterea quisquam resistebat, etiam P. Servilio, qui consulis gerebat nomen, segniore ad pericula. Idcirco Lucius, ad concionem vocato populo, sic disseruit, ut Caesarem atque Lepidum mox poenas diceret daturos scelerum; fratrem vero suum, triumviratu abjurato, se pro consule gerentem, tyrannicam potestatem civili, et extraordinariam translatitia commutaturum. Ad haec laetis adstrepebat ominibus plebes, Imperatoremque adpellatum ad reliqua componenda ire jusserunt. Erat tum Antonius militari habitu, quomodo ante illum populi concionem habuerat nemo. Sed et senatusconsulto mandari sibi bellum jusserat, egressusque Roma, quacumque incederet, novas colligebat vires ex populis, qui favebant Antonio, et opportuna oppida passim communiebat. Sed haec agenti non modicus obex objectus est a M. Barbatio, quem quaestorem suum M. Antonius propter, nescio quam, offensam dimiserat. Id quum vulgus ignoraret, plerique hunc percunctabantur, *ecquo animo Antonius turbas Italicas adciperet?* Ille respondebat, *mirifice hunc irasci contra potentiae socium et communes utriusque rationes arma moventibus.* Inde permulti, deserto Lucio, cujus acta displicere fratri existimabant, ad Caesarem se contulerunt. *L. Antonius Romam occupat.*

Cap. XXVIII. Appian. et Dio. Cap XXIX. Appian. Liv. Epit. et Dio. Appian. Dio. Appian. Dio. Appian.

U. c. 711. A. C. 41. *Salvidienum intercipere nititur.*

XXX. Lucius in Galliam erat iturus, ut properantem ad Caesaris castra Q. Salvidienum Rufum interciperet. Eumdem Asinius Pollio, et P. Ventidius, Antoniani duces, cum suo quisque exercitu, sequebantur. Idcirco M. Agrippa, Salvidieno timens, ipse quoque promovit copias, ut ab Salvidieno in se retraheret Lucium; et vicissim, si ab hoc ipse urgeretur, a tergo Lucii Salvidienum haberet adjutorem. Res bene cessit: omissoque priore consilio Lucius, quum utrimque se peti animadverteret, alio declinavit, cum Asinio et Ventidio conjuncturus copias: deinde sic quoque metuens ab hostibus, inter angustias haerentem invasuris, Perusiae substitit, in urbe munita Ventidium atque Pollionem exspectaturus. Hic eum legati Caesaris Agrippa et Salvidienus obsederunt.

Caesar Romam recipit.

XXXI. At Caesar, simul Antonium Romae esse cognoverat, ad urbem festinavit, et, illo dudum egresso, citra certamen receptus, protinus ad insequendum exiit: nec adeptus hominem, qui jam Perusiae moenibus se clauserat, rediit Romam, ut eam adcuratiore in posterum custodia firmaret. Discessus Caesaris praeter opinionem Sentinatibus exitio fuit, quum eo sublatum esse periculum credidissent. Sed Furnius, abeuntem ab obsidione Caesarem insequutus, interim advenienti Salvidieno spatium oppidi capiendi diripiendique dedit. ne aedificiis quidem pepercit ira, injectoque igne Sentia concremata est. Nursinos tempestiva deditio praesentibus exemit malis: sed tumulus, postea publice exstructus his, qui cum Caesare pugnantes oppetierant, adjecto titulo, *pro libertate occubuisse*, sic exacerbavit adolescentem, ut grandi pecunia multatos, quia pendere eam nequibant, urbe agroque omni exigeret.

L. Antonium obsidet.

XXXII. His ita actis, quum Antonium duo jam exercitus obsiderent, cum tertio Caesar adcessit: propereque dimissis quaquaversum nunciis, ne forte fax belli Lucius elaberetur, plures adcitae copiae; aliae Ventidio et Pollioni oppositae. hique facile cohibiti, quod neque magnopere bellum id probabant, nec a M. Antonio putabant probari. super haec orta ex aequalitate ducum aemulatio, quemadmodum solet, communi caussae adtulit moram.

Cap. XXX. Dio. Appian. Vell. 2, 74. Appian. Cap. XXXI. Dio. Sueton. Aug. 12. Dio. Cap. XXXII. Appian.

XXXIII. Sed nec Antonius sese neque Fulvia deserebant, virilis spiritus mulier, et adeo non timida versari inter armatos, ut et ipsa gladio cincta signum dare militibus, habere conciones consueverit. Sed haec Praeneste arcem belli fecerat, multis ad se pertractis ex senatu et equestri ordine; et cum his frequenter consultabat de praesentibus. At Lucius, priusquam circumvallaretur, emisso Manio, qui festinare Ventidium et Pollionem cogeret, et equitatu suo, (quatuor erant millia, Tisieno praefecto) qui Caesaris amicos vexando ab obsidione eum retraheret, crebris excursionibus opera hostium oppugnabat. et quum Caesar oppidum propter colles, quibus erat impositum, vallo septem millium amplecteretur, et ad prohibendum, ne quid importari posset, ad Tiberim usque longa brachia deduxisset; ipse vicissim in radice collis vallum fossamque obmoliebatur.

U. c. 713. A. C. 41. Fulvia gladio cincta.

XXXIV. Inter haec et Fulvia continuis ad Ventidium et Pollionem, sed et Atejum et Calenum, literis urgebat, *ferrent opem obsessis; neque fratri caussaque imperatoris sui deessent.* Sed et noviter paratum exercitum, duce Munatio Planco, misit; a quo legio Caesaris, quae forte Romam petebat, intercepta atque concisa est. Caesar, ut hunc et reliquos, qui moveri coeperant, distringeret, relicta ad obsidionem Perusiae parte copiarum, cum Agrippa his obviam profectus, effecit, ut, priusquam conjungerentur, itinere abrupto, Plancus Spoletium se reciperet, Ventidius et Pollio, Ravennam alter peteret, alter Ariminum. Idcirco Caesar, oppositis, qui hos morarentur, Perusiam reversus, munitiones absolvit, fossis altitudine atque latitudine triginta pedum, turribusque ligneis mille quingentis, non minus diligenter adversus soluturos obsidionem, quam adversus obsessos, institutis.

Multa contra Caesarem molitur.

XXXV. Dum ista diversis locis aguntur, crebrae Antonianorum eruptiones factae, multo utrimque sanguine, dum miles Caesaris, missilibus potior, gladiatorum audacia cominus trucidatur. Semel etiam propinquum discrimen imperator adiit, dum circa muros sacrificat, repentina gladiatorum eruptione pene oppressus. Sed ea res fiduciam magis, quam me-

Caesaris periculum.

Cap. XXXIII. Flor. 4, 5. Vell. 2, 74. Dio. Vell. Dio. Appian. Cap. XXXV. Sueton. Aug. 14. et 96.

U. c. 711. A. C. 41. tum, peperit, ex haruspicum responso. Quod eni infelicia exta rapta ab obsessis fuerant, cuncta, qu sacrificanti tristia denunciata essent, in eos recasu dicebantur, qui exta haberent. Jam etiam fames oppido esse coeperat, adversus inexspectatam ob dionem minime provisis copiis. eo acrius ipsa, qu Kalendas Januarias antecessit, nocte tentata erupt est, et ad portas operum vis facta, ut, his perrupt auxilia, quae multis locis se ostendebant, introm terentur. Sed, accurrente legione, quam in pro mo statuerat Caesar, ipsoque cum praetoriis cohor bus, post vehemens certamen Antoniani retrocess runt. Per eosdem dies, etiam Romam adfligente f me, quum in usum belli frumentum compareceretu plebs jejuna, vi effractis domibus, quod erat inve tum, diripuit.

Romae fames et ex ea seditio.

Pompejanae reliquiae invalescunt.

XXXVI. Eodem anno magnum, uti diximus, i crementum Sexti potentia hoc maxime modo cep Cassius Parmensis tribunus militum, ad colligen pecunias in Asia cum exercitu et classe relictus, a dita morte Cassii de Bruto non desperans, trigi Rhodiorum triremes delegerat, quas erat impletur exustis reliquis praeter sacram omnibus, ne res no re Rhodii possent. Cum his igitur, et quas antea h buerat, evectus, non tamen occurrere ante fin Bruti potuit. Interea et Clodius, qui missus a Br Rhodum cum navibus tredecim fuerat, quum reb lantem insulam invenisset, educto inde Romano pra sidio, quod erat trium millium armatorum, ad C sium se contulit. Eodem et P. Turulius venit c multis navibus, et magna vi pecuniarum, quas Rhodiis, dum adhuc erant dicto audientes, exeger

XXXVII. Hoc exemplum sequuti, quotquot e rumdem partium tota Asia oberrabant, in unum co venerunt: et, legionariorum quanto poterant nume imposito in naves, ex mancipiis aut nexis remig parabant, itemque ex insulis, quas praeterveheba tur. Sed et a Thaso nobiles aliquot cum M. Cicero M. F. profecti sunt ad eos; brevique collecta est n contemnenda classis, et neque ducum nominibus, n que militum aut genere aut copia poenitendus exe citus: praesertim quum etiam ex Creta Lepidus c alia manu adcessisset. Tum vero consensu ad Marcu

Cap. XXXV. Appian. Appian. Civil. l. 5. init.

ænobarbum, Iönium cum validis classibus obti-s, navigari placuit. U. c. 711. A. C. 41.

XXVIII. Ibi consilio habito, quemadmodum de-s sustinendae partes essent, diversae sententiae nt; nisi quod constabat, triumvirorum aspernan- amicitiam esse. Statius Murcus, defleto Cassii que casu, *spem tamen adhuc superesse*, dicebat, *in is viribus, modo caput nactae idoneum forent. Consi- enim*, inquit, *atque imperium pluris, quam arma, quam pecunia, et militum manus. Horum vis quanta- nisi sapientia et auctoritate ducis contineatur, dissolve- ncile, aut in se ruet. Neque plurium aequa potestate eri commode potest. in bello rapiendae sunt occasiones: saepe non inter dissentientes modo, sed etiam inter con- s, dum communicandis consiliis tempus abit, amittuntur. neque mihi summam rerum deposco, neque cuiquam ve- aut poscendi aut dandi auctor ero. Sex. Pompejum r, quem miro consilio rebus incertis unicum praesidium opinquo Fortuna collocavit.*

His suadet Statius, ut ad Sex. Pompejum se conferant.

XXXIX. *Nec enim alium ei praeferre, etiamsi copia plu- esset, debemus, pro legibus dimicantes et libertate, quem- dum semper tulimus prae nobis. Hic autem solus jam imperio legitimam potestatem obtinet, maris praefectura adcepta ab senatu, priusquam ille scelere ac crudelitate virali opprimeretur. Nec igitur dubitandum est, quin, s Cassio et Bruto populi Romani imperatoribus, huic re- res spesque nostrae committantur. Praesertim quum liud jus suadeat, aliud cogat necessitas; sed et illud et ex aequo Pompejum nobis commendent, et Siciliam. Quis hominum, aut quae provinciarum aptior esse praesenti itati, aut opportunior potest? Magni Pompeji filius, s patriae juvenis, in malis et tolerandis et superandis itus, animo, felicitate, auctoritate patri, sed nondum utem fortunam experto, simillimus, proximam et quasi banam provinciam tenet; qua nihil esse potest, tam ad iendos, qui vim hostium fugiunt, quam ad infestandos, lunt, commodius.*

Jure et potentia validum.

XL. *Nec obscura sunt aut ambigua, quae dicimus: plu- rum incolumitate, et ex acerbissimis discriminibus repente divinitus oblata salute, satis superque confirmantur. ad eum proscriptione recenti, quot postea confugerunt? quoque ad eum confluere non desinunt, quicumque aut rem optant reipublicae statum, aut, tantummodo militiae*

Et plurimorum incolumitatis auctorem.

p. XXXIX. Flor. 2, 2. 15. Cap. XL. Appian.

U. c. 711. A. C. 41. *lucrique cupidi, tamen justiore sub duce mereri malunt. S[...] et prudentia rerumque usu tantum valet, ut modicis ab ini[...] progressus ad hanc potentiam sit, qua triumvirorum apert[...] hostem et profitetur, et defendit: atque hunc Caesarem ejus[...] legatos nihil non conantes fortiter a Sicilia repulisse non co[...] tentus, in ipsa quoque Italia multis adfecit incommodis. C[...] hoc si conjungamus has vires, ecquae esse dubitatio pote[...] quin tanta adcessione auctus non modo se nosque tueri, [...] etiam ab injusta triumvirorum dominatione vindicatam rec[...] rare rempublicam possit.*

At Domitius contra disserit. XLI. Contra haec Domitius Ahenobarbus, nobi[...] et sibi fidens juvenis, hunc in modum disseruit: *D[...] immortalibus habeo agoque gratias, qui nondum ita nos d[...] ruerunt, ut vel animi vel consilii egeremus. Tanta clade p[...] cussi, tamen non nisi de bello deliberamus, una modo cons[...] tatio est, quo duce propositum teneamus. Atque utinam [...] ta nostris imperatoribus pepercissent! utrivis eorum potui di[...] esse audiens, et in ejus virtute atque providentia adquiesce[...] Sed, his sublatis, novi atque inexperti ducis subire imperiu[...] neque facile est generosis mentibus, neque eo properandum [...] antequam necessitate cogamur, quae non relinquit consilio l[...] cum. Enimvero in eo adhuc res sunt, ut habere socium a[...] cumque Pompejum, quam imperatorem, malis. Nec vero [...] unius imperium omnino confugi opus est. Duos paullo ante hab[...] mus imperatores, quibus multum confidebamus; et, si vic[...] forte regeras, etiam a duobus victi sunt. Quid vetat te, [...] que, Murce, commissam tibi classem retinere, et, qua pau[...] ante concordia, mecum et cum ceteris consilia tractare gra[...] rum conatuum?*

Sexto se subjecturum negans. XLII. *Cur enim Sexto tantum deferimus, ut, cui pa[...] haberi possumus, ejus potestati ultro nos subjiciamus? q[...] sint inter nos multi, qui neque nobilitate concedant ei, ne[...] annis aut experientia. Jam vero mores adolescentes ii [...] quos etiam, qui vituperare nolit, omnes promiscue minime l[...] det probetque. Calamitas paterna deprehendit ingenii ba[...] mali hominem, priusquam formari ad cultum magnae fort[...] nae ingenuis studiis posset. Unde et ferocior justo esse di[...] tur, et fidei negligentior. Certe Pompeji Bithynici fa[...] docere nos debuisset, ut essemus minus in credendo facile[...] Interfectum eum Sexti jussu constat: quam justis caussis add[...] ctus eum interfecerit, discere nondum potui. Verum est multos ad eum profugisse viros illustres. cujus igitur opera i[...] uti-*

Cap. XLII. Vell. 2, 73.

[redacted]

utitur, ut non amplius tribuat libertis servisque suis? Jam et ob res non amplissimas sumere nimios spiritus, seque incredibiliter efferre dicitur. Igitur prospera vobis dominum imponent, adversa ferenda ex aequo erunt. U. c. 711. A. C. 41.

XLIII. *Tu vero, L. Stati, vosque ceteri, quibus eadem mens est, quam in conditionem vos rempublicam demittatis, videritis. ego, donec mihi consulere potero, nec Pompeji, nec cujusquam alterius potestati dedere me constitui. Cassio Brutoque propinqua cognatione junctis, quibus imperium decreverat senatus, haud invitus parui. Sexto amico potius, quam imperatore, utar. Nec ideo minus rem communem bene curabimus, quum nostra concordia, duobus potentissimis vinculis, amore libertatis et metu dominorum, adstricta, neque lentescere per negligentiam alterius, neque patere suspicionibus possit.* Finis consultationis iste fuit, ut, in sua sententia perstantibus utrisque, Murcus et qui cum eo sentiebant, Pompejum peterent; Domitius cum ceteris pristinam ad Iönium mare stationem retineret. Atque hic et auxit postea classem suam, et longinquiores etiam provincias oblatis forte occasionibus adiit.

Aeque potius amico, quam imperatore, usurus.

Cap. XLII. Supra, 123, 6. Cap. XLIII. Sueton. Ner. 3. Vell. 2, 72. Appian. Sueton. Dio.

obsessum in oppido Perusia L. Antoniu
que aliquoties erumpere, et repulsum
in deditionem venire; ipsique et omn
ejus ignovit. Perusiam diruit. redact
statem suam omnibus diversae parti
bellum citra ullum sanguinem confecit

C. Caesar, quum esset annorum viginti trium] Caesaris praenomen deeſt in Leid. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epitom. 124. Dein *viginti quatuor* Lov. 2. Boend. Norv. et edd. ante Froben. qui *viginti trium* reposuit. Ea vero lectio supereſt in Leid. Voſſ. et Berg. et etiam vera exiſtimanda eſt. Nam *natus est Augustus M. Tullio Cicerone, C. Antonio consulibus, IX. Kal. Octobres*, teſte Suet. Aug. 5. Perusiam autem ad deditionem adegit ἐπὶ Γναίου Καλουΐνου δεύτερον, καὶ ἐπ' Ἀσινίου Πωλίωνος ὑπάτων, ut narrat Dio Caſſ. 48. p. 365. Cicero autem et Antonius secundum Faſt. Capitol. consules fuerunt A. V. ↄcxc. Sed Calvinus et Asinius A. V. ↄccxiii. quo anno ineunte Perusiam Caesar Octavianus in poteſtatem redegit:

Perusia Voſſ.
Pithoei, Norv
ante ultimam G
pido Perusiae
lectionem non
vii 40, 19, 9. Q
nullo codice re
scripturam rev
L. Antonium
tima voce, Lei
quentibus perp
Mox *compulsi*
et ed. Camp.
conatumque
pere, potius *r*
qui codd. praef
pulsum, requi
et omnibus q
edd. vett. ant
recte expunxit
neque in ullo
neque in ed.
V. ad Epit. 55.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XCI.

IN LOCUM LIBRI CXXVI. T. LIVII.

I. Interea M. Antonius, qui poſt victoriam in Thra- a ſubſtiterat, ad cogendas undique pecunias, in raeciam cum valido exercitu venit. neque gravis aut liosus principio civitatibus fuit, ab acerbitate omni mperans, ludisque eorum et eruditorum colloquiis caeremoniis Deorum deditus. Idcirco vulgo *Grae-rum ſtudioſus*, sed inprimis *amator Athenienſium* vocari udebat, multis in eam civitatem collatis beneficiis. am deinde et Aeginam, et Ceam, et Sciathum, et eparethum, aliasque insulas reddidit: et Megaren-s Atheniensium derisit aemulos. Rogatus enim ab s, uti curiam suam spectaret, ubi spectavit, quae-ntibus, qualisnam ea videretur, *Anguſta*, inquit, *et inoſa.* Ergo et Athenienses solita vanitate retule-nt ei gratiam, initiando myſteriis suis, honorando tuis, cum injuria veterum regum, a quibus majo-s eorum insigniter adjuti cultique fuerant. nam et ttali Eumenisque coloſſos Antonii nomine inscri-erunt.

U. c. 711. A. C. 41. M. Antonius in Graeciam venit.

II. Dimensus deinde Pythii fanum, de cujus in-uratione ad senatum perscripserat, Lucioque Cen-rino Graeciae praeposito, in Asiam transit, jam ſſante periculo remiſſior, et ad prioris vitae molli-em revolutus. Igitur Graeci Asiatici, moribus his nicum genus, Ephesum venientem curatiſſima pom- excepərunt. Quippe viri puerique Satyrorum ac anum habitu, ſeminae Bacchas simulantes, dedu-runt eum, urbe tota personante tibiis et fiſtulis, ıque thyrsis atque hedera obtutui se ingerenti-... Sic incedens ille *Liber Pater* salutabatur, *benigni*

Inde in Asiam.

Cap. I. Vell. 2, 74. Plut. Anton. Appian. Civil. l. 5. Plut. Fra, 132, 20. Cap. II. Plut.

Cui maximam pecuniam imperat.

III. Inde vocatis in consilium le
Ephesum concurrerant, decem ann
Caſſio et Bruto intra biennium de
pendenda imperavit. mox deprecar
busque neceſſitatem, qua coacti de
bus omnia, hactenus remisit, ut no
buta annua bima die penderent. R
vitatibus liberis, ut quisque abund
perata eſt pecunia. Huic exigenda
voluit; ut interdum non tam acerb
dere omnino tributa, quam his ho
Nam et citharoedum quemdam Anax
quatuor urbium exigendo tributo p
bus ad hunc usum datis. Plurimun
ri hominum indulgebat: et, quidqu
machinamento corrumpendis moril
poterat, adfectu maximo complec
Xuthus choraules, et hiſtrio Metrod
nobilitati sunt; et coquus ob unam
ratam bona civis cujusdam Magnetis

L. Cassio et aliis ignoscit.

IV. Laudabiliorem multo liber
eundis provinciis exercuit, L. Ca
fratrem, et alios earumdem partiu
mentiae, quod Ephesi ediderat,
sos absolvens, et civitatum, quae a
adversariis, calamitatem sublevans.
immunes eſſe, Xanthumque inſtaura
diis Andrum dedit, Tenumque cu

V. Hyrcano Judaeorum principi, suo et gentis omine coronam auream mittenti, orantique, ut a assio capti servitute eximerentur, clementer responit, datis etiam ad Tyrios, Sidoniosque, et Antiohenos, et Aradios literis, ut ablata Judaeis corpoa, bona, loca restituerentur. Inde Gallograecos et appadocas adiit, Planco demandata Asiae cura, peunias ubique cogens. in Cappadocia et caussam cogovit Ariarathis et Archelaï Sisennae, de regno conendentium. et plus apud eum Archelaus valuit, Glahyrae matris adjutus gratia, quam formosam et pam pudicam Antonius adamabat.

U. c. 711. A. C. 41. Judaeis tribuit beneficia.

VI. Hinc in Ciliciam transgressus, misso ad Cleoatram Dellio, adesse reginam, tamquam ad caussam icendam, jussit: favisse enim Cassio insimulabatur. t illa, moribus Antonii ex fama et Dellii expositioe cognitis, qui mulieri, forma et ingenio excellen-, nihil ab isto timendum adseverabat, non tam ad argandum objecta, quam subjiciendum sibi imperarem, se comparabat. Tandem, nec nisi plurimis lius et amicorum literis adcita, Tarsum navigavit, i tum agens Antonius liberam immunemque civitam declarabat, edicto quoque proposito, uti Tarenses cives, ubicumque servirent, dimitterentur. um quoque pro tribunali sedebat, quum adverso ydno subvehi Cleopatram nunciatum est: tantusque ominum ad spectandam eam concursus fuit, ut, dipsa forensi turba, solus cum suis Antonius relinueretur.

Cleopatram arcessit.

VII. Neque enim vulgaris erat species. Inaurato vigio, velis purpureis expansis, vehebatur: argeni remi ad tibiarum cantum movebantur, fistulis etn et citharis molle interstrepentibus. Illa sub tenrio, quod intextum auro erat, recubans, ornatu tuque Venerem repraesentabat, adstantibus utrime pueris, ventulumque facientibus, Cupidinum ha. Sed et ancillae praestanti forma, quemadmon Gratiae et Nereïdes pinguntur amictae, propter ernaculum aut rudentes stabant. Quacumque inveretur, ripae suffituum odorumque fragrantia combantur. Igitur, velut fascinatis prae delectatione

Illa miro fastu accedit.

Cap. V. Joseph. Antiq. 14, 22. Appian. Civil. l. 5. Dio, 8. Appian. Martial. l. 11. epigr. 20. Cap. VI. Appian. Plut. Plin. 5, 27. Appian. Plut.

excepit Antonium et amicos, qu
adducere. Sed Antonius nihil ta
quam frequentiam et dispositionem
varias figuras magno artificio repr
danti reginae magnificentiam illa
inquit, *omnia tibi dono, Imperator,*
coenes. Tum vero sic instruxit cor
na prae his parva et vulgaria vide
illi cetera omnia dedit; amicis au
cibus lectos, in quibus adcubuera
reis, quibus ministratum cuique fu
deinde pro dignitate cujusque part
cticariis dedit dono, plerisque e
phaleris, pueros autem Aethiopa
omnibus. Tum vicissim excepit
perare nisus splendorem et elegan
utroque inferior, primus in coena
sticitatem dicteria jecit. Quarto
eam coenante Antonio, solum c
ad altitudinem cubiti curavit; qui
peditassent, non jam nummis, s
nerans.

Ostendit se favisse Caesaris partibus.

IX. Igitur, metu omni deposi
tutas Caesaris partes adcusaretur,
vit sese, quam imputavit ultro qu
Allieno missas initio belli, classem
tempestatibus et celeri Dolabellae
gredi. *Neque tamen semel iterumqu*
flagitanti Cassio misisse auxilia. quin c

caussa, valuerunt. Igitur ex rea statim amica, statim domina facta, non modo regnum Aegypti retinuit, sed in Antonio subegit orientem. U. c. 711. A. C. 41.

Cleopatrae forma et veneres.

X. Erat enim non modo pulchritudine, sed magis etiam lepore quodam et elegantia singulari praedita: quam, quidquid ageret aut loqueretur, decerent omnia. Supererat mira ingenii vis et alacritas, etiam prioribus amoribus excitata et erudita; quia puellaribus adhuc annis Cn. Pompejum adolescentem, quando classis educendae caussa profectus in Aegyptum fuit, et mox Caesarem mancipaverat. Adcedebat et suavitas sermonum et eruditio, multarumque cognitio linguarum. raris enim populis responsa per interpretes dabat. cum Aethiopibus, Troglodytis, Hebraeis, Arabibus, Syris, Medis, Persis, aliisque multis gentibus ipsa loqui poterat: quum ante ipsam reges Aegyptiam quoque linguam discere non sustinuissent, nonnulli ne Macedonicam quidem callerent.

Quodlibet impetrat ab Antonio.

XI. His artibus brevi sic in potestate Antonium habuit, ut non his modo illiciis, sed etiam veneficiis captus, domitusque crederetur. Nihil enim tam aut largitu detrimentosum, aut factu turpe erat, quod illa petens non impetraret. Paullo ante fratrem virumque suum, aetatis quintum decimum annum agentem, veneno sustulerat. Soror Arsinoë religione vitam tutabatur, Dianae facta supplex, sive Ephesia illa, sive Leucophryne Milesiorum fuit. Hanc igitur jussu Cleopatrae, percussoribus immissis, Antonius sustulit. Nec alia loca, quae tum sanctissima habebantur reveritus, Tyrios e templo Herculis extractum Serapionem Cleopatrae coëgit tradere, contra cujus voluntatem ille Cassio auxilium adduxerat: Aradios, adolescentem quemdam, qui se Ptolemaeum esse ferebat, majorem Cleopatrae fratrem, qui victus a Caesare disparuerat. Sed et Megabyzum, Ephesiae Dianae antistitem, ad supplicium deposcebat, quod Arsinoën, tamquam reginam, hospitio excepisset. sed Ephesii, Cleopatrae supplicantes, ab ipsa salutem sacerdoti suo impetrarunt.

Antonius Herodi favet.

XII. Inter haec, continuato per Cavam Syriam, Palaestinam, Ituraeos, aliosque Syrorum populos iti-

Cap. X. Plut. Cap. XI. Joseph. Antiq. 15, 4. Dio. Joseph. Appian.

U. c. 711. A. C. 41.

nere, tyrannos paſſim e civitatibus sustulit: liber tem cum immunitate tribuit Laodicenis: variasque vitatum et regulorum lites composuit. Unde Juda etiam principibus, Phasaëli et Herodis aemulis, fa spes, subverti fratres illos poſſe: quamquam nu fruſtra eos adcusaſſent, quo tempore veniens ex E ropa Antonius Herodis obsequiis et pecunia sic de nitus eſt, ut, nec auditis delatoribus, rem integr in suum adventum rejiceret. Venerunt igitur cent ex primoribus Antiochiam; nec aliud effecerunt, qu ut ambo fratres Tetrarchae conſtituerentur, eisc sub Hyrcani nomine, cujus jam factus affinis erat H rodes, summa rerum Judaïcarum permitteretur. quum aegerrime ferrent adcusatores, ex eorum n mero quindecim vinxit; ne occideret, Herodis p cibus tribuens.

Ejusque adcusatores occidit.

XIII. Nec ideo Judaei quieverunt, quin alii mi Tyrum proficiscerentur, quo veniſſe Antonium aud rant. At ille praefecto praesidii negotium deder ut importunos et moleſtos homines ulcisceretur. gr dem enim a fratribus summam adceperat, et erat hos olim bene adfectus propter hospitium, quod cum patre eorum fuerat. Igitur Herodes, gnarus r quum ante urbem diversaretur, prodiit adcusatori suis obviam, monuitque sibi parcerent. *ſi enim perg derentur, malum habituros.* At illi, contempto Hero quum ad urbem procederent, obvios habuerunt arm tos, a quibus interfecti sunt nonnulli, sauciati co plures, reliqui conjecti in fugam moeſti abierunt mos. Mox Antonius eos etiam, quos habebat in v culis, occidit; propterea quod a plebe Hierosoly tana Herodem conviciis exceptum eſſe cognoverat.

Palmyreni oppidum deserunt.

XIV. Interea, digreſſa in Aegyptum Cleopatra, Antonius, resumpta paullisper imperatoris pers propter Parthos, qui, numquam satis quieti, tum lidius se commovere dicebantur, equites Palmyr misit, oppidi diripiendi gratia, quod sentire c Parthis insimulabatur. Sed Palmireni, corporib rerumque suarum pretiosioribus trans Euphratem t jectis, equitibus vacua aedificia reliquerunt: dispo tis pro ripa sagittariis, quo genere plurimum vale intercluso transitu. Hic conatus Antonii, et tyran

---

Cap. XII. Joseph. Antiq. 14, 22. et 23. et de B. Jud. 1,
Cap. XIV. Appian. Dio. Plut. Appian.

rum, quos ubique civitatibus Romanis expulerat, ad Parthos fuga, simulque gravissima populis imposita tributa, magnum adtulisse momentum putantur, ut citius, quam timeretur, Parthicum bellum erumperet. Sed Antonius, neque Fulviae labores in Italia, neque provinciarum necessitates et pericula moratus, copiis in hiberna distributis, et Saxa Syriae imposito, in Aegyptum profectus, totum se Cleopatrae et voluptatum turpitudini tradidit.

U. c. 711. A. C. 41.

XV. Consulum deinde nomen (vis enim penes triumviros erat) Cn. Domitius M. F. Calvinus iterum, C. Asinius Pollio gesserunt: hic adversus Caesari, belloque Perusino immixtus. sed pacta cum M. Antonio nondum audebat Caesar violare: neque referre putabat, penes quem adpellatio consulis esset, quum ipse tanto jam tempore consulem in obsidione habuisset. Jam asperior quotidie fames obsessos Perusiae experiri omnia remedia coëgerat. Idcirco, sociorum auxilia ultimis precibus obtestationibusque sollicitantes, perfecerunt, uti tres duces, qui repererant interea conjungendi copias viam, repulsis, qui prohibebant, Caesarianis, Perusiam contenderent. Sed Caesar Agrippam et Salvidienum his occurrere cum validiore exercitu jussit. quibuscum manus conserere non ausi, ne ab his et prioribus hostibus circumvenirentur, Fulginium occuparunt, passuum viginti millia distans a Perusia castellum.

U. c. 712. A. C. 40. Cn. Domitio II. C. Asinio Coss. *Antoniani Perusiam eximere conantur obsidioni.*

XVI. Ibi circumsessi ab Agrippa de rebus suis, coacto consilio, deliberarunt. Pollio consul, adsentiente Ventidio, perrumpendum censebat: postremo Plancus obtinuit, cautiora suadens, ne inter Agrippam et Caesarem intercepti utrimque caederentur. Lucius quique cum eo Perusiae obsidebantur, quum ignium indicio adesse socios intellexissent, cessantibus ignibus a maxima spe ad ultimam desperationem revoluti, victos enim fuisse suos existimabant, prima vigilia eruperunt, tentatisque locis omnibus, undique repulsi, diluculo se receperunt. Inde, subducta ratione corporum et alimentorum, Lucius dimensum praeberi servis vetuit: neque transfugere passus est, acribus ubique custodiis positis. Idcirco miseri, per urbem et ante muros herbam vellentes aut frondem,

Perusina fames.

Cap. XIV. Plut. Dio. Appian. Cap. XV. Dio. Appian. p. 691. Cap. XVI. Vell. 2, 74. Appian.

rum tegeret, educi clara luce po
omnibus, ut ad ultimum conatum, s
paratis, cum inſtrumentis et scalis v
ſtructi ante lucem egrediuntur. Ader
complendis foſſis aptae, turres plica
tes extrudi in muros solent, et telo
ris magna copia, saxa itidem et cr
circum opera erectis injicerentur. H
militum nisu admoverentur, foſſa co
toque vallo, ad murum transgreſſi,
alii, scalis atque turribus admotis, tr
bantur: et, quum diversis locis haec
gnantesque clamoribus incertis distr
tes alicubi in murum injecti sunt, p
reliqua multitudo sequebatur.

Sed cum detrimento rejiciuntur.

XVIII. Erat plane res obsidentib
et metu: sed, quia raros admoliri p
tuerant, facile occursum eſt, ſtrenui
defendenda loca opposito, quae pluri
Igitur Antoniani defatigati a recentib
latera haberent ictibus exposita, reje
que et turres eorum confractae. Ne
tinuerunt pugna, quamquam ex supe
ne vulnerarentur: donec Lucius, mis
inutilem laborem, signum receptui d
quidem eos deseruit animorum obſtin
su hoſtium exsultantium irritati, resun
quamquam irrito incepto, in morte
proelium, ruerent. Et exorandi fue

nos, et, quia moerore lentescebat disciplina, remissius moenia custodiebantur; pluresque transfugiebant ad Caesarem, non gregarii modo, sed et tribuni praefectique. Atque hos postquam clementer adceptos a Caesare vulgatum est, omnesque reliqui spem parem conceperunt, Lucius timens, ne, si pervicacior esse vellet, hosti dederetur, legatos de pace misit. Caesar, ex duobus generibus constare Lucii copias sciens, ut dissociaret animos, veteranis se veniam dare dixit in gratiam Antonii: reliquos suam in potestatem dedi velle. Haec in commune tribus legatis. mox uni seorsim C. Furnio, ceteris quoque parcere velle, ostendit, solis exceptis, qui proprias secum inimicitias exercerent. At hi, suspectum habentes cum Furnio arcanum sermonem, hunc quidem exceperunt conviciis; a Lucio postularunt, *ut aut paribus conditionibus pacis amplecteretur omnes, qui pari studio bellassent pro patria; aut arma universi ad extremum usque spiritum retinerent.* U. c. 712. A. C. 40

XX. Lucius, reveritus pari secum dignitate viros, laudavit eorum sententiam, et, quando neminem haberet aptiorem, se dixit ad Caesarem ire. profectusque est statim sine feciali, cursu praecedentibus, qui rem Caesari significarent. Atque ille ad hoc nuncium properabat occurrere venienti. jamque in conspectu erant cum amicis et imperatoriis sagulis; quum, dimissis omnibus, Lucius, duos tantum lictores secum habens, processit, hoc ipso demonstrans animi sui propositum: intellexitque Caesar, et, Lucium imitatus, ostendere signum mox coaliturae benevolentiae voluit: et, festinante Lucio, ut intra vallum colloquerentur, egressus est Caesar, ut sic quoque liberum esset Lucio, quid capere consilii vellet. *Mox ipse ad Caesarem proficiscitur.*

XXI. Tum, ut est relatum in commentarios, Lucius prior ita coepit: *Siquidem cum externo mihi certamen fuisset, et vinci turpe putarem, Caesar, et turpius victum confiteri; eamque ignominiam exirem eadem via, quae multis egregiis viris, virtutem Fortuna oppressam adserentibus, placuit. Nunc, quia cum cive aequalis dignitatis contentio fuit, expertus, quae potui, pro patria, tali viro lubens cedo. Nec tamen haec dicta sic adcipias, quasi victori, in spem humanioris clementiae, adblandiar. non issem huc sine feciali, si pro me essem sollicitus: aliis pacem postulo, quam utique concessurus es, ubi nec iniquam petitionem meam, neque rationibus tuis alienam cognoveris. Nam, ut certius omnia dispicias, separari caussas oportet; ut in me omnem effundas iram,* *Ejus oratio*

U. c. 712. A. C. 40. quem horum omnium auctorem intelliges; his ignoscas, qu decepti falsique, alia, quam penitus sentiebam, praeferent in fratris Marci gratiam sequuti sunt. Quod si forte qua dam liberius dixero, licentiae ferociaeque imputare noli. n conveniunt ea temporibus meis. ea tantum dicam ex ani mei sententia, quae dissimulari nequibunt.

Reipublicae caussa se arma sumpsisse.

XXII. Ego bellum tibi feci, Caesar, non ut oppresso su cederem in principatu, sed ut restituerem rempublicam su tui; cujus, sub hac triumvirali potestate, jus atque decus o ne adcisum atque sublatum est injuria. hoc enim ipsi quoque sensistis olim et praetulistis, legitimum hunc magistratum n esse fassi; necessarium adpellantes, donec Cassii Brutique in conciliabilis factio tolleretur. Ideo neque perpetuum esse, quinquennalem, voluistis. Ergo itaque, oppressis partium d cibus, reliquiarum, si tamen ullae sunt reliquiae, non con rempublicam, sed pro sua incolumitate, manentibus arm sed cessuris, simul atque timere sibi a vobis desierint, temp esse judicavi, ut, cessantibus aliquando extraordinariis im riis, patrius mos civitati, legibusque et magistratibus pote sua redderetur.

Quam et fratri praeposuerit.

Neque vero majorem esse ducendam fratr quam reipublicae, rationem existimavi; fore persuasus, ut quoque, quum venisset, tam justa et gloriosa probarentur. quia mihi magistratus nomen profuturum ad efficienda coe credebam, dimittere hanc opportunitatem nolui. Quod si t res ea cordi fuisset, penes te esset tanti operis coepti perfec que gloria. quia vero tibi persuaderi nequitum est; ego, u per vim occupata, hoc adfectavi decus, instinctus, ut opin generosa cogitatione, nihil esse, quod pro republica moliri cum discrimine non oporteat et Antonium, et consulem, progeniem ejus Herculis, qui unus omnium laboriosissime co tra injustas dominationes dimicavit.

XXIII. Haec et vera belli hujus caussa, si quid mihi cr dis, et sola est. Nihil hic me frater, nihil aut Manius m vit, aut Fulvia: ne divisio quidem agrorum, et pulsi possessi nibus suis innocentes. nam et me auctore coloniae fraterni m litis deductae sunt. Tu videri caussam eam armorum volui ut veteranos tibi conjungeres, quorum praemia per me voc in discrimen arguebas. Hoc tibi vaframentum utile ad vic riam fuit; dum e re tua erat, ut milites tui me, tamqu hostem infensissimum, odissent.

Non igitur se debere odio esse Caesari.

At nunc, parta victoria, n est, ut in me hostili sis animo, nisi et patriam oderis: n pro hujus libertate facta fuisse a me omnia reperies. Atq

Cap. XXII. Cic. Phil. 2, 28. Plut. Anton. init. Cap. XXII Appian.

haec ille ego dico, qui non nesciam in tua nunc potestate esse: unde, quid de te judicaverim, adparet, quidque nunc judicem, solus ad te veniens. Sed de me ipso hactenus. U. c. 712. A. C. 40.

XXIV. *Quod autem amicos, atque adeo totum exercitum, adtinet, nisi consilium a me profectum pro suspecto respuis, magnopere tibi sim auctor, ne hac caussa cuiquam nimium irascaris. etiam tuos offenderis, si adeo implacabilia doceas esse debere civium odia, ut ignosci victis non oporteat: periculosum est homini, quum sit instabili Fortunae obnoxius, sola victoria tutum vivere. Sin vero me adhuc hostem esse, et talium consiliis minime credendum putas, non me piget precibus abs te contendere, ne meam sive culpam, sive fortunam amicis meis fraudi esse sinas: sed a me potius expetas poenam, qui horum omnium omnibus auctor exstiti. Atque haec ut serio dici constet, illis absentibus agere tecum volui: ne mihi potius ab illorum deprecationibus quaerere praesidium viderer.*

XXV. Ad haec Caesar; *Ut ego te sine feciali vidi descendere, L. Antoni, festinavi, ut ante castra mea occurrerem, ne locus tibi necessitatem imposuisse videretur dicendi faciendive, quae nolles. Postquam autem meam in potestatem te tradidisti, quod est eorum, qui se peccasse confitentur, nihil necessum est refellere, quae mihi falso quidem, sed speciose, objecisti.* *Caesaris responsio.*

XXVI. *Ceterum, sicut ab initio me conatus es laedere, ita laedis etiam nocesque in praesentia. quippe, si conditiones voluisses, erat tibi cum irato et victore paciscendum: nunc, quando, conditionibus omissis, meae fidei permittis omnia, quem armis non potuisti, pudore constringis, ut nec irarum amplius possim esse memor, nec uti potestate, quam, si pactiones intervenissent, necessario eras concessurus. Jam vero me cogis oblitum eorum, quae commeruisti, unum tantummodo respicere, quid me deceat. hanc enim partem praefero tam Deorum, quam mea caussa. sed et propter te, L. Antoni, faciam: operamque dabo, ne sic de me judicasse poeniteat.* His ultro citroque dictis, Lucii magnanimitatem et prudentiam admiratus Caesar esse dicitur; vicissimque Caesaris moderationem et brevitatem sermonis in adolescente trium et viginti annorum admirationi fuisse Lucio. ceteri vero, facientes ex vultu utriusque conjecturam, rem commode transactam esse, jam tum fiduciam salutis suae gaudiumque perceperunt. Hoc *Oblivionem injuriarum pollicens.*

Cap. XXVI. Liv. Epit. Appian.

U. c. 712. A. C. 40. maxime modo bellum Perusinum, post acrem obsid nem, et multas inclusorum eruptiones, finitum fame coacto ad deditionem Lucio.

Belli Perusini finis. XXVII. Sed statim a colloquio missi ab Lucio buni venerunt ad Caesarem, tesseram petentes, m tumque suorum numerum referentes. qui postea q que mos obtinuit, ut, qui quotidie signum peteb a Principe, descriptum simul exhiberent numer eorum, qui tum sub signis essent. Caesar, data sera, jussit eos excubias adhuc agere solito more, sub noctem intromissis in oppidum victoribus, aliq praeter animi sui sententiam gereretur. Orta lu Caesar quidem sacrificavit. at Lucius eduxit exercit cum armis, sed obvolutis et intectis, iter facienti more. ubi non longe abfuerunt a Caesare, *Impera rem* salutarunt eminus: inde, quibus erant jussi lo per legiones constitere.

Caesariani milites pro Antonianis deprecantur. XXVIII. Caesar, finito sacrificio, laureatus c scendit tribunal, jussisque arma ponere Antonian postquam id factum est, veteranos (nam a tironi secreverat) adcivit, ut tamquam ingratos castiga atque perterrefaceret. At Caesariani milites, s subornati ab imperatore, ut saepe, sive veterum co militonum tempore permoti, ad complexum illor festinabant, orantes pro his Caesarem irrequietis cibus, neque discedentes ab amplexu eorum. do Caesar, aegre sedato clamore, conversus ad su *Meruistis*, aït, *commilitones, ut vobis negem nihil. At tirones quidem coactos militasse Lucio censebam. hos aut qui saepe nobiscum militaverant, et nunc a nobis servant cupiebam interrogare, qua igitur nostra injuria, qua offe aut qua saltem spe uberioris apud alios militiae, contra et vos et sua ipsi commoda pugnaverint? quidquid enim datum est hactenus, ecquo alio fine factum, nisi ut agri teranis darentur, cujus fructus fiebant et ipsi particip Igitur, si conceditis, nunc quoque eos interrogabo.*

Caesar illis ignoscit. XXIX. Deprecantibus illis, *Fiat igitur*, inquit, q *petitis. abeant vestro patrocinio securi, et hanc etiam obl gationem lucrentur; sed hac conditione, ut vobiscum in po rum consentiant.* Tum vero utrimque voces et clam

---

Cap. XXVI. Liv. Epit. Flor. 4, 5. Cap. XXVII. D Vell. 2, 74. Eutrop. l. 7. Appian. Plut. Lucull. Senec. Tranquill. Animi, 8. Appian.

res promiscui insonuerunt laudantium Caesarem, agentiumque gratias. atque ille quibusdam petentibus concessit, ut, quos quisque vellet, exciperet hospitio: reliquam multitudinem, quo loco primum constiterant, sub pellibus agere jussit, donec hiberna eis, et qui deducerent, adsignarentur. Adesse mox Lucium ceterosque jussit, pro tribunali sedens: descenderuntque senatores et equites multi, praesentem fortunam habitu vultuque praeferentes. quibus egressis, praesidium Caesaris Perusiam introductum est. Lucium Caesar secum habuit: ceteros centuriones partiti sunt, custodes futuri hospitum specie, ut erant edocti ab imperatore. U. c. 712 A. C. 40.

XXX. Perusinis e muro deprecantibus concessum, ut egrederentur, praeter decuriones, venientibusque data venia. decuriones in custodiam dati, paullo est, ut militum odiis satisfieret, supplicium pertulerunt, uno excepto L. Aemilio, quod judex Romae, quum percussores Caesaris postularentur, atrum calculum palam tulerat, ceterosque fuerat ad condemnandum reos cohortatus. Oppidum diripiendum dare militi voluerat Caesar; sed princeps civitatis Cestius, qui mentis haud omnino sanae *Macedonicum* se appellabat, quod olim ea in provincia militasset, subjecit ignem aedibus suis, seque transfixum gladio in flammam intulit. tum ventorum vi dilatum incendium omnem Perusiam hausit, excepta tantum aede Vulcani. Junonis signum, quam Etrusci prae ceteris numinibus consueverant colere, quum intactum mansisset ignibus, Caesar Romam transferendum curavit, somnio monitus: concessitque volentibus instaurare oppidum: agri tamen spatium intra passus mille restrictum est. Qui deinde has reliquias incoluerunt, pro Junone Vulcanum adoptarunt tutelare numen. Hic tum exitus Perusiae fuit, veteris urbis, sive Lydi eam, novi tum adhuc Italiae inquilini, sive, ut est relatum ab aliis, Achaei condiderunt. *In Perusinos immitior.*

XXXI. Proxima deinde die Caesar, qui jam reconciliatus erat Antonio, ceteris etiam omnibus ignovit. Nec ideo minus trucidati sunt plurimi nobiles et egregii viri, quum excusare se conantibus una *Caesaris crudelitas.*

Cap. XXX. Vell. Appian. Dio. Appian. Liv. Epit. Appian. Propert. 2, 1. 29. Justin. 20, 1. Cap. XXXI. Appian.

U. c. 712. A. C. 40. voce responderet Caesar, *moriendum esse.* Sic Canutius, qui tribunus plebis caussam Caesaris mum adjuverat, et Flavius quidam, et Clodius nicus perierunt, et alii tanto numero, ut tre aut etiam quadringentos utriusque ordinis, d e dedititiis, Idibus Martiis ad aram D. Julio etam more victimarum immolatos ferant. Cae haec cogi ab exercitu querebatur: nec ideo p sit. quin fuerunt, qui traderent, ab ipso hoc tum bellum esse data opera, ut aemuli atque latentes, copia ducis se offerente, nudarent a vincique et facultatibus exui possent: unde p veteranis praemia conficerentur. Sic Perusina quae mox propter summum exempli horroren proverbio jactari coepit, totam Italiam formido mo bello liberavit.

Antoniani fugiunt ex Italia. XXXII. Maximae enim vires Antonianoru rant; C. Asinius, L. Plancus, P. Ventidius, P dius Crassus, Atejus, aliique duces, tredecim tus ducebant, et equitum sex millia quingento plerique omnes, Lucii casu exterriti, ad ma scenderunt, Brundisium, aut Ravennam, aut tum petentes; atque inde pars ad Pompejum, cumque, et Ahenobarbum sese contulit; alii t runt ad M. Antonium. Insequebantur Caesaria cem offerentes, et contumacibus infesti. Se efficere memorabile potuerunt, nisi quod A duas legiones ad se transduxit, quas Plancus riae reliquerat. Atque idem Plancus, reliquo exercitu ignaviter deserto, Fulviae cum libe gienti se adjunxit comitem: atque illa cum trib libus equitum, quos ei duces praesidii caussa derant, Puteolos et inde Brundisium contendit navibus longis quinque, ad hoc e Macedonia a ad virum trajectura. Reliquorum nonnulli ad runt se P. Ventidio. Sed Asinius Pollio, qu septem legionibus Venetiam diu retinuerat An magnasque res circa Altinum gesserat, dum Ant petit, Domitium Ahenobarbum fide data transdu partes. Scripseruntque ambo ad Antonium, eique

q

Cap. XXXI. Sueton. Aug. 15. Dio. et Appian. S Dio. Senec. de Clem. 1, 11. Appian. Sueton. Luc Appian. Cap. XXXII. Pigh. Ann. ad ann. 713. Appian Appian. Vell. 2, 76. Appian. Vell. Dio. Appian.

n mox adfuturo, exscensiones et commeatus pro- U. c. 712.
bant. Sextus quoque Pompejus, per Juliam An- A. C. 40.
i matrem, quam in Sicilia comiter exceperat, de
citia cum eo agere coepit.

XXXIII. Inter haec Caesar reliqua Italiae, quae *Liviae*
sidiis adversariorum occupata fuerant, armis aut *fortuna.*
intate defensorum recepit. Nec tacenda Liviae,
Augustae, fortuna, magnum habens et utile mor-
ius exemplum mutabilitatis. Ti. Claudius Nero,
praetorius et pontifex, quum, deditione a cete-
Perusiae facta, solus in partibus perstitisset, Prae-
e primum, deinde Neapolin evaserat. Ibi frustra
fessus patrocinium eorum, qui agros amiserant in
ipania, servos etiam vocare conatus ad pileum,
entu Caesaris in Siciliam fugit. In ea trepidatio-
Tiberius, qui post imperavit, tum vix bimulus,
e vagitu suo parentum fugam prodidit: quum, ad
ndum occursum militis, matris Liviae sinu, et
lem gravidae, uno tantum per itinerum devia co-
inte profugos, ad navigium deportatur.

XXXIV. Nec diu manere apud Pompejum juvenis
erbus potuit, non statim in conspectum ejus ad-
us, et mox prohibitus fascibus, quos ultra legiti-
n tempus retinebat. Igitur, ad Antonium profe-
us, in Achajam transmisit, commendavitque suos
edaemoniis publice, quod in tutela Claudiorum ea
tas erat. Sed inde digredientem nocturno itinere *Et grave*
ima, repente exorta e silvis, cum omni comitatu *periculum.*
circumdedit, ut Liviae vestis et comae ambureren-
inter fugam Neronis a Neapoli, C. Vellejus, avus
orici, qui ante Bruti, mox Neronis praefectus fa-
m fuerat, senile corpus, quod comitari abeuntes
ientem tardabat, gladio transadegit.

XXXV. Tota jam Italia Caesaris erat. igitur pro- *Caesaris*
a ei cura fuit occupandarum legionum, quae sub *potentia*
ibus multae, Caleno duce, castra habebant: ut, *crescit.*
iidem in amicitia maneret Antonius, illi servaren-
sin vero, luculenta pars virium detraheretur ini-
o. Dispicientem occasiones Fortuna adjuvit, mori-
sub hoc tempus Caleno. neque distulit Caesar adire

ip. XXXII. Dio. Cap. XXXIII. Vell. Sueton. Tib. c. 1.
io. Sueton. Tib. c. 6. et Vell. Cap. XXXIV. Sueton.
. 2, 76. Cap. XXXV. Appian.

U. c. 712. A. C. 40. exercitum, potitusque voto, Fufio adolescent metum tradente protinus omnia, Galliam etiam spaniam adjunxit, quae adtributae Antonio fu atque ita simul undecim legionibus et amplissimi vinciis in potestatem citra sanguinem adceptis, que suae factionis homines, amotis Antonianis, fecit. hisque gestis in urbem triumphali habitu ctus est, ubi tum resumpta veste, quam sine se consulto, plebe cogente, posuerant Patres, festi agebantur. Tum ei corona laurea decreta, n praesens tantummodo, sed uti toties uteretur, ties aliquis alius triumpharet.

Cap. XXXV. Liv. Epit. Appian. Dio.

EPITOME

RI CENTESIMI VIGESIMI SEPTIMI.

thi, Labieno, qui Pompejanarum partium duce, in Syriam inruperunt: victoque Decixa, M. Antonii legato, totam eam provinccupaverunt. M. Antonius, quum ad bellum Caesarem gerendum incitaretur, uxore Fulnissa, ne concordiae ducum obstaret, pace um Caesare, sororem ejus Octaviam in ma-

ue Didio Saxa, M. An-
ato] Vet. lib. *Decidio*
tem Cicero 13. Philipp.
cidium Saxam Antonii
commemorat. SIGON.
B. Civ. 66. *L. Deci-*
a. et Dio 47, 347. *De-*
UK. Copula *que* male
in Boend. Dein *Decio*
d. et Berg. *Decio Ga-*
amp. *Decidio Saxa*
2. Boend. et Exc. Pi-
od recte Sigonius resti-
διος Σέξας memoratur
347. pro quo *Σάξας*
um. Casaubonus qui-
cit. Baron. num. 1. §. 30.
ίδιος Σάξαι legendum
at; sed, eum errare,
Noris. ad Cenot. Pis.
16. §. 5. Praeterea *et*
ii legato Voss. Lov. 2.
Male. *Decidius Sa-*
ab *M. Antonii legato*
diversus.
am eam provinciam
runt] *totam eam* Leid.

Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 52. Insuper *occuparunt* Leid. et Exc. Pithoei.

Ad bellum contra Caesarem gerendum incitaretur, uxore Fulvia dimissa, ne concordiae ducum obstaret] Forte *incitaretur ab uxore Fulvia, ea dimissa, ne concordiae ducum obstaret.* J. FR. GRON. *uxore Fulvia dimissa* non dici posse, nisi de divortio, nemo negabit. Sed de eo nihil usquam proditum est. Dio 48, 347. Appian. 5. Civil. 706. et Plutarch. in Anton. pag. 929. scribunt, Fulvia Sicyone morbo exstincta, Antonium morte illius graviter doluisse, ac deinde Octaviam uxorem duxisse; nec ullam divortii Antonii cum ea mentionem faciunt. Si horum fides certa est, de quo non potest dubitari, non video, quomodo Auctor Epitomes cum iis in concordiam redigi possit, nisi legatur *Fulvia*

trimonium duxit. Q. Sa
contra Caesarem molitu
isque damnatus mortem
dius, Antonii legatus, I
ria expulit, Labieno eor

amissa, quae concordiae du-
cum obstabat. Ab ea bellum in-
ter Caesarem et Antonium pro-
pter aemulationem Cleopatrae
concitatum fuisse, tradunt Plu-
tarchus et Appianus. DUK. Cer-
tiſſimum puto, pro *dimissa* mi-
nima mutatione legendum esse
amissa, id eſt mortua. Liv. 1, 1,
2. *Rege Pylaemene ad Trojam*
amisso. 2, 36, 4. *Filium nam-*
que intra paucos dies amisit.
cap. 47, 10. *Consule altero a-*
misso. 3, 50, 6. *Morte amitti*
melius ratum, quam contume-
lia, liberos. Suet. Caes. 1. *An-*
num agens sextum decimum
patrem amisit. cap. 26. *Ma-*
trem primo, deinde filiam, nec
multo post nepotem amisit.
Aug. 8. *Quadrimus patrem a-*
misit. qui ita saepe loquitur.
Juſtin. 1, 9. *Ante famam amis-*
si regis occupat facinus. Flor.
2, 14. *Amissum cum legione*
praetorem plenissime ultus est.
Ita *amissio* pro morte Plin. 1.
Ep. 12. Insuper verbum *incita-*
retur deeſt in Voſſ. Berg. Lov. 2.
Boend. et Exc. Pithoei: quorum
primus et ultimus omittunt etiam
τὸ *dimissa.* At Leid. legit *ge-*
rendum paratus esset: quod
videtur recipiendum. Si tamen
incitaretur servari placet, par-
tim cum Gronovio, partim cum
Dukero legerem *incitaretur ab*
uxore Fulvia, ea amissa, quae
concordiae ducum obstabat.
Ad haec *bellum adversus Cae-*
sarem gerendum Leid. Voſſ.
Berg. Lov. 2. et Boend. *bellum*
adversus Caesarem gerundum

cinus Italiae hostis Sex. Pompejus Siciliam teneret, et commercium annonae inpediret, cum eo postulatam pacem Caesar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. Praeterea motus Africae et bella ibi gesta continet.

cutionis formula etiam supra omittitur Epit. 124.

Quum vicinus Italiae hostis] Haec, et quae de victoria Parthica Ventidii referuntur, non bene temporibus digesta esse, adversus Norisium disputat Pagius in Apparatu Chronol. ad Annales Baronii §. 83. et 93. DUK.

Et annonae commeatum impediret] Vet. lib. *annonae commercium.* SIG. Ita etiam Exc. Pithoei, quod Sigonius et dein Gruterus receperunt. Postea Gronovius, trajectis vocibus, *et commercium annonae* edidit, ut praeferunt Leid. Berg. Lov. 2. et ed. Camp. *ac commercium annonae* est in Voss. et Boend. Supra Epit. 99. *Persequi piratas jussus, qui commercium annonae intercluserant.* Mox *eo postulatam cum pacem* Lov. 2. et Exc. Pithoei. *cum postulatam pacem* Boend. Praeterea *Caesar et Antonius quidem fecerunt* edd. vett. Sed vocem *quidem*, quam nulli codd. nec ed. Camp. agnoscunt, recte Sigonius expunxit. V. ad Epit. 55.

Bella gesta continet] Vet. lib. *bella ibi gesta.* SIG. *bella ingesta* Exc. Pithoei. *bella inde gesta* Lov. 2. *bella ibi gesta* Leid. Voss. et Berg. Et ita recte edidit Crevierius.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER X

IN LOCUM LIBRI CXXVII. T. LIVII

U. c. 712. A. C. 40. *Antonius per Asiam Athenas venit, in Italiam transiturus.*

I. Inter haec Antonius, hieme apud Cle turpiter acta, tum rerum istarum, tum Part motuum nunciis aegre excitus, Tyrum naviga versus Parthos inde ducturus. Sed lament Fulviae literis, in quibus apparebant freque crimarum notae, revocatus ad domesticas cu jam omnia circum occupata ab hoste cernens, prium Rhodiumque mare in Asiam venit. Ib to Perusini belli exitu, fratris adcusavit ins et Fulviae, sed ante omnes Manii: hos enim armis praebuisse, qui veniebant ex Italia, c bant. Igitur uxorem Athenis occurrentem o graviter, et iturus in Italiam, ne obstaret co dimisit Sicyone aegram animo et corpore, ne inter discedendum invisere curans. Cum Po autem legatis, qui matrem Juliam adduxeran bone socero Pompeji, Saturninoque, et aliis tiam adversus Caesarem conjungere cupienti transegit, ut gratias pro deducta matre ager turumque polliceretur. ceterum aut usurum lio Pompeji, si bellandum sit adversus Caesa eum Caesari reconciliaturum esse.

Ea res Caesari curam injicit multiplicem.

II. His nunciatis, Caesarem magna et anc distringebat, consensui duorum imparem, potius amico, utro hoste uteretur, ambigenten nis fuisse cum Antonio Pompejanos noverat: set conventum, nesciebat. interim abutebatu loquio ad invidiam Antonii: *hoc nimirum agi*,

Cap. I. Plut. Anton. Dio, l. 48. Appian. Civil Parth. Plut. Dio. Appian. Civil. 5. Plut. Appian. Appian.

novis colonis, Pompejus veteresque possessores reducantur. Et credebant hoc veterani, quia plurimi profugorum ad Pompejum concesserant. Sed nec incitari ideo contra Antonium poterant: tantum ei studiorum, tantumque existimationis res Philippensi bello gestae pepererant. Summa vero rationum Caesaris in eo vertebatur, ut, pedestri exercitu egregie instructus, maritimas vires nullas haberet. Numero legionum, erant enim amplius quadraginta, simul Antonium et Pompejum et Ahenobarbum superabat. sed adversum naves adversariorum quingentas neque classem habebat, neque spatium comparandae: quod illi instructi parataque ex vicino Italiam infestare, et ad extremam inopiam adigere poterant. Iönium quidem mare nuper avectus ad Antonium Domitius aperuerat, ut melius bello peti Pompejus posset. ceterum hic multas ob caussas videbatur potior, ut prae Antonio futurus usui, majoris etiam, quam ille, fidei haberetur. U. c. 712. A. C. 40.

III. His ita expensis, quum, dimissa Clodia, copiae conditionum esset, ad Maecenatem scripsit, uti sororem sibi Libonis ambiret Scriboniam; per quam foederis cum Pompejo feriendi, simul rebus suis expedie censuisset, occasionem captabat: quamquam ea mulier aetate provectior duos ante consulares maritos, et ex P. Scipione liberos, habuisset. Nec cunctante adcipiente conditionem Libone, literasque Romam ad amicos dante, matrimonium contractum est. *Atque ille Scriboniam ducit.*

IV Neque tamen pax inter hos est inita, dum Caesar omnia concedere non potest; multa remittere Pompejus non vult, cum incremento potentiae quotidie suus elatior. Nam et alii multi adcesserant partibus. Statius Murcus ei, luculenta adducta classe, duplicaverat vires. Ad haec quotidianis ex Italia transfugiis, iam servorum, augebatur. tam enim transibatur frequenter, ut etiam Vestales inter sacra conciperent votum, *si finis aufugiendi factus esset.* Idcirco M. Vipsanium Agrippam, principem amicorum, cum Pompejo bellum gerere Caesar jussit. Sed, dum Agrippa ludos Apollinares curat, erat enim tum praetor, in Italiam Pompejus transiit, magnaque ejus par- *Pompejus Italiam vastat.*

Cap. II. h. Cap. III. Appian. Dio. Sueton. Aug. 62. Propert. 4, 11, 55. et seq. Cap. IV. Appian. Dio. Vell. 2, 77. Dio.

U. c. 712. A. C. 40. te vaſtata, sub adventum Agrippae se recepit, sidiis per opportuna loca relictis. Neque vero occurrere potuerat Agrippa, ludis edendis pop qui mire his voluptatibus adficiebatur, Caesari liare ſtudens. Igitur et novi generis spectacul edita, et translatitia solito magnificentius. Circ quidem biduo continuo. Sed et Trojam pueri n luserunt, et confectores ferarum in circo ex eq ordine producti sunt.

V. Inter has turbas Lepidus, auctoritatem aegre paſſus senescere, in Africam a Caesare eſt, sex additis legionibus, quae, nuper ab An nis partibus avulsae, parum certae fidei eſſe vid tur. Et habebat majoris auctoritatis duce opus ça, Romanae discordiae inter diversos duces p dans, et, variante partium fortuna, semper p victoris. T. Sextius, nuper ex provincia vete pulsus, quum non aliam cladis eſſe cauſſam op tur, quam quod caput tauri secum non habuiſſet vam expeditionem adornabat; quum a Cornifi praeventus eſt, irrumpentibus in Numidiam, et dente Cirtam Laelio, dum quaeſtor Cornificii V dius Sextium, equeſtribus proeliis superatum, net. Sed Arabionis et Sittianorum auxiliis S adjutus deduxit in aequum copias, pugnaque co Ventidium occidit, fugientesque, duce amiſſo, tes insequutus, plurimos interfecit cepitve. H nuncium Laelius, obsidione Cirtae relicta, a nificium rediit. Nec distulit insequi Sextius ipsam, ubi Cornificius agebat, Uticam prae licet minores habebat copias, in propinqu c posuit. Tum miſſus prospeculatum Laeli Arabione equeſtri proelio concurrit: et, q tius cum expeditis peditibus a latere se ſic

Cornificius occiditur. rat, receptui timens ille, propinquum tumulu o pavit. Arabio, caesis, quos consequi potu at, cumfuso equite collem obsidere inſtituit. Sed Co ficius hoc agi videns, cum majore parte cop um l lio subventurus, a tergo inſtantem Sextium abuit quo coactus signa convertere dedit Arabio spati ut per homines, inacceſſa aliis loca supere solit aditum in caſtra Cornificii clam reperiret. gitur,

Cap. IV. Sueton. Aug. 43. Dio. Cap. V. ppian. I Epit. Dio. Appian. Civil. l. 4. p. 620. et Dio.

ie conspecto, Roscius, praesidio castrorum praefe- U. c. 712.
ctus, militi cuidam se occidendum praebuit. At A. C. 40.
gnarus rei Cornificius, dum ad Laelium perrumpere
nititur, desertus a suis, quos saepe objurgans *galeatos lepores* adpellaverat, equitum Arabionis incursu oppressus est. quod ubi ex loco superiore conspexit Laelius, ipse quoque sua manu mortem invenit. Ducibus amissis, copiae diffluxerunt: qui proscriptorum apud Cornificium fuerant, in Siciliam, aut quo quisque potuit, se receperunt. Sextius victor Arabionem et Sittianos donavit magnifice: oppidis in fidem triumvirorum adceptis omnibus ignovit: utramque provinciam obtinuit: donec Caesar, ex pacto cum collegis imperium Africae Numidiaeque nactus, C. Fusicium Fangonem adcipere ab Sextio provincias et exercitum jussit.

Sextius Fangoni bellum infert.

VI. Exinde, quum alia pactione Caesaris et Antonii Numidiam Caesar, Antonius Africam adcepissent, scripsit ad Sextium Fulvia, ut provinciam Antonii nomine recuperaret. nam obtentu hiemis adhuc moratus in Africa Sextius novarum rerum occasionem expectaverat. Igitur nolenti cedere Fangoni bellum intulit, veteranorum contracta manu, et regulorum auxiliis. Mox et ex ipsa provincia multi mortales ad eum concesserunt Fangonis odio, qui, ex manipulari Caesaris dictatoris victoria factus inter alios de genere hoc senator, praesentem potentiam parum prudenter exercebat. Sed et Numidia se, rebus his auditis, concusserat. Idcirco reversus in eam Fango Cirtenses, a quibus spernebatur, itemque Arabionem, negantem auxilia, plurimis adfecit damnis. hunc etiam postremo ejecit finibus suis, et, quum ad Sextium se recepisset, dedi postulavit.

Fango sibi consciscit necem.

VII. Haec nova his bellandi exstitit caussa. Sextio recusante supplicem dedere, irrupit in Africam Fango, levibusque proeliis inferior, in Numidiam recedendo Sextium adtraxit, Arabionis praecipue equitibus confisum. Sed, ubi Sextius insimulatum proditionis Arabionem dolo sustulit, equites ejus, pars alio, multi ad Fangonem se contulerunt. Unde viribus exaequatis, quum invicem metuerent, cum Ara-

Cap. V. Euseb. Chron. Dio. et Appian. Dio. et Appian. Civil. l. 5. Cap. VI. Cic. ad Att. 14, 10. Dio.

U. c. 712. A. C. 40.

bione sublatam irarum cauſſam praetexentes,
citiam pepigerunt, sed minime fidam ac durab
Quippe Fango, securiorem inde Sextium factum
tans, denuo transcendit in Africam: et, quum
tatu Numidico Fangonis superiores partes eſſent,
tium Romanae legiones praeſtarent invictum, ad
ut, commiſſo proelio, alterum cornu utrimque
retur: victores, non animadverso suorum casu
ſtra adversariorum caperent. Ubi, quid actum
conſtitit, paribus denuo animis congreſſi proeliu
ſtaurarunt. Sed pulsus in montes Fango, quum
bubalorum transcurrentium sonitum audiſſet, eq
tum hoſtium eſſe, et se prodi ratus, gladio se
transfixit. Numidae lubentes sub poteſtatem
tii reverterunt, excepta Zama, quae perdomand
me fuit. His actis, Lepidus, in Africam ven
utramque provinciam obtinuit, concedente Se
tamquam honoris Lepidi cauſſa, quod contra val
rem tueri se poſſe desperabat. Atque is, quum
mam rediſſet, mox inter suffectos consularem
locum.

Caesar Lepidum et L. Antonium per speciem honoris amovet.

VIII. Ablegato per speciem imperii Lepido
etiam L. Antonium removeret, adcitum his ferme
bis adloquutus Caesar eſt: *Ego te quidem, L. An*
pietatis nomine laudo, qui in fraterna culpa tuum
men tuumque periculum voluiſti. ceterum gratum erga
cia mea animum deſidero: quando ne manifeſta quidem
tris cum Sexto conſpiratione quidquam ſuſtines confiteri.
vero tibi credens, exſtincto Caleno, ne ſine duce exe
forent, per amicos meos ſervabam Marco: nunc vero,
prehenſis ejus conſiliis, mea volo eſſe omnia: tibi per
ut ad fratrem ſine fraude transeas. Ad haec Lu
qualia prius praetulerat: *potentia fratris abuti ad*
dum triumviratum voluiſſe. eumdem adhuc animum
et, ſi regreſſus frater rempublicam tuendam ſuscipiat,
palamve ad eum abiturum, quamquam habere maximum
ſaris beneficium non abnuat. ſin vero fratrem etiam ſe
non contra dominationem, ſed dominationis ſocios, ten
tum ſe Caeſari adfuturum contra fratrem, quamdiu ei
liorem manere mentem putarit. Porro rempublicam ant
nem et cognationem et gratiam poſiturum eſſe. Caesar,
indelectatus hoc sermone, *contra fratrem | fratris*

Cap. VII. Porphyr. ad Hor. Carm. 1, 4. Cap. VIII.
pian. Civil. l. 5.

negavit *usurum*, *ne si vellet quidem sequi*, *sed universam Hispaniam cum exercitibus ei crediturum esse: ut pro legatis habeat*, *qui tum sint in Hispania*, *Sex. Peducaeum*, *L. Carinatem.* Hoc nimirum nomine custodes L. Antonio addebantur. U. c. 712. A. C. 40.

IX. Dum ita diversis locis Romanae vires colliduntur, Parthi cum maximis copiis in Syriam, et e Syria in Asiam irruperunt. quod bellum hoc maxime modo conflatum atque commissum est. Crassiana expeditione primum irritati Parthi, mox elati victoria, semper deinceps eo animo fuerunt, ut et auderent bellare cum Romanis, et cuperent. Sed, ut fit, subinde intervenientibus moris, in id tempus dilata res est, quo post Philippense bellum Antonius, cogendis ubique pecuniis, maximopere provincias alienasse videbatur: eo quidem provecta Aradiorum audacia, ut Curtium Salassum, cum quatuor cohortibus exigendae pecuniae caussa missum, vivum comburerent. *Parthi in Syria et Asia.*

X. Forte T. Labienus T. F. ad sollicitanda Parthorum auxilia missus a Bruto, post ejus interitum occasionem ostentare non desinebat, Antonio apud Cleopatram deside, Caesare Pompejoque, et quidquid armis validum apud Romanos usquam esset, mutuo se adterentibus. *se gnarum opum*, *quantae cuique civitati essent*, *gnarum animorum. si copiarum imperium sibi credatur*, *omnino relaturum regi pro beneficiis gratiam.* His permotus Orodes exercitum Labieno maximum, cum filio Pacoro et purpurato Barzapharne adtribuit. Cum his, irruptione in Syriam facta, pervenit Apameam, et, ab oppugnatione oppidi repulsus, praesidia, quae passim per agrum erant disposita, nullo negotio in deditionem adcepit. Erant enim e Cassianis militibus, familiariter noti Labieno, quos suo sacramento adactos custodiendae Syriae, quod adsueti his regionibus videbantur, Antonius reliquerat. tamque pronus in has partes omnium animus fuit, ut solus e tanto numero Saxa, legati frater et quaestor, ejus consilii expers maneret. *Ducibus Labieno, Pacoro, Barzapharne.*

XI. Igitur Decidius Saxa legatus, ad defendendam provinciam, quantis poterat copiis, properans, quum *Syria Parthorum facta,*

Cap. IX. Dio. Flor. 4, 6. Dio. Euseb. Chron. Cap. X. Dio. Flor. Vell. 2, 78. Liv. Epit. Joseph. Antiq. 14, 23. et de B. Jud. 1, 11. Appian. Parth. et Syr. Dio.

U. c. 712. A. C. 40. *praeter Tyrum.*

in se Labienum abstraxisset, castra inter Antioch et Apameam posuit. Sed Labienus frequentes i ejus vallum libellos jaciebat, coactam et probro militiam cum meliore permutare commilitonum ex plo jubens. Nec ausus militi confidere Decidius, vare potius exercitum longius abductum statuit, q hunc simul et provinciam amittere. Sed, equ Parthico inhaerente tergis abeuntium, proelium c mittere coactus, magno suorum numero amisso tiochiam persugit. Labienus, auctoritatem add victoria, jam sine certamine recepit Apameam, ctis occubuisse Saxam credentibus. Inde profe Antiochiam, hanc quoque fuga Romanorum dese cepit. adsequutusque Saxam, in Ciliciam properan eo desperationis adduxit, ut sibi manum inferret, amisso exercitu, vivus veniret in hostium potesta Hinc universa Syria Parthorum facta, praeter Tyr quae portas Pacoro clausit, quia valido praesidio per eam Antonius firmaverat: eodemque magna m ex Syria confluxerat Parthicum imperium recusant Ab his contra pedestres hostium copias, classem c non habebant, haud aegre defensa est.

Antigonus Judaeus ope Parthorum Hyrcanum oppugnat.

XII. Ex Syria Pacorus in Palaestinam transiit, citus a Lysania, qui, Ptolemaeo Mennaeo genitus, ternam ditionem obtinebat. Hic Antigonum Juda mille talenta cum quingentis mulieribus daturum this sua fide spoponderat, si, dejecto Hyrcano regnum ille restitueretur. Igitur, Barzapharne mediterranea loca jusso incedere, secundum litus corus ducebat, obiter Sidonios recipiens et Pt maïdem, sponte se dedentibus oppidis. Inde, c niam ipse nondum perpacatis Syriae rebus adtin tur, quemdam ex regiis pincernis sibi cognomin adtributa manu equitum, misit speculatum res Ju cas, simul auxilio futurum Antigono, quum occ adfuisset. His in monte Carmelo praedas agentil adcessit magna Judaeorum multitudo; ita ut juxta I mum occurrentes sibi hostes vinceret Antigonus, cum fugientibus Hierosolymam penetraret. In ip quoque urbem introïtum; et, adgregantibus sese, factionis Antigoni olim fuerant, regia petita. S

Cap. XI. Acron in Hor. Carm. 3, 6. Flor. Liv. Epit. seph. Dio. Cap. XII. Hegesipp. 1, 29. Joseph. Antiq. 23. 24. et 25. et de B. Jud. 1, 11.

Herode et Phasaëlo magnas contra copias educentibus, in ipso foro pugnatum; repulsisque in templum adversariis, victor Herodes viros sexaginta in proximis aedificiis, ad prohibenda subita eruptionum, collocavit. At hi a populo, fratribus infenso, cum ipsis domibus cremati sunt: viciſſimque multi de populo quotidianis in urbe proeliis, in vindictam horum, interempti. Quum deinde Pentecoſte veniſſet, multi ex tota Judaea convenerunt, armati ferme, Phasaëlo et Herode cum praesidio non ita magno regiam cuſtodientibus. Erumpere tamen ausus Herodes, cum multis hominum, sed inconditorum, millibus ita conflixit, ut, adjuvante etiam Phasaëlo, multis desideratis, pars in urbem, alii in templum, nonnulli etiam in vallum, quod extra urbem erat, compellerentur. U. c. 712. A. C. 40. *Quibus Herodes repugnat.*

XIII. Inter haec rogatu Antigoni Pacorus dux, cum quingentis equitibus Hierosolymam ingreſſus, specie componendorum motuum, insidias Hyrcano ſtruebat: effecitque, ut, adsumpto Phasaëlo, ad Barzapharnem proficisceretur: eosque deduxit ipse, relictis apud Herodem ducentis equitibus, et praeterea decem ex ingenuorum numero, minuendae suspicionis cauſſa. Ut in Galilaeam ventum, populares in defectione et armis eſſe viderunt. a Barzapharne initio adcepti donatique liberaliter, mox senserunt insidias; et, quamquam abiturus ad Pacorum satrapa falso suspectum se juraverat, ſtatim digreſſo illo vincti sunt. Herodes, quum et ille captaretur, cum regiis mulieribus effugit in caſtellum Maſſada, ubi poſtmodum regiam condidit, oppidumque Herodium: atque, relictis ibi mulieribus et praesidio, Petram Arabiae profectus eſt.

XIV. Interim Hierosolymis Parthi pecunias profugorum depraedabantur, Hyrcani tamen thesauro parcentes: erant autem haud amplius trecenta talenta. Sed minor spe praeda fuit, quia diffisus Parthicae fidei Herodes ceterique pretiosiſſima rerum dudum in Idumaeam praemiserant. Igitur ne agro quidem abstinentes Parthi multa maleficia intulerunt, et Marissam, populosum oppidum, devaſtarunt penitus. Antigono deinde regi declarato Phasaëlum et Hyrcanum vinctos tradiderunt. atque ille, tanta eſt ambitionis rabies! aures Hyrcani mordicus abstulit; ne iterum *Antigonus aures Hyrcani morsu avellit.*

Cap. XIV. Dio. Joseph.

U. c. 712. A. C. 40.

sacerdotio, quod integris tantummodo lex permi
bat, fungi posset. Phasaëlus, ne arbitrio inimici
reretur, saxo illisit caput. Hyrcanus in Parthos
ductus est. At Herodes, Arabum et Malchi susp
fide, in Aegyptum properavit: inde per Pamphy
et Rhodum in Italiam navigavit, ut rerum suarum
tum Parthorumque progressus Antonio exponeret.

XV. Interea Labienus Ciliciam et Asiae conti
tem, quia Plancus se continebat insulis, subjug
impetu fortunae, et terrore Parthici nominis.
manae quoque cohortes ad eum frequenter transi
quibus auctus Mylasa et Alabanda, Carum urbes, q
praesidium adceptum necassent, expugnavit armis
Alabandenses adfecit supplicio. Mylasa, quorum
colae Rhodum profugerant, diruit, infensus a

Hybreas offendit Labienum.

dum propter Hybream, qui clarissimus facundia, q
cives suos contra Parthos concitaret, imperatorem
Caricum deridendi Labieni caussa adpellaverat.
contumelia maximopere adcendit adolescentem ir
bilem et stolidum, qui se Parthicum imperatorem
rebat, moribus Romanis multum discrepante tit
talia enim cognomenta imperatoribus a devict
gentium appellatione tribui consueverant. At St
niceam, in propinquo sitam, nec impetu capere
bienus, neque domare longa et laboriosa obsid
potuit. Etiam praedonum audacia Labienum inv
difficultatibus, quum a ducibus Romanis timer
Cleo certe Gordiocomensis, Callydio occupato, P
giae castello, pecuniam colligentibus imminebat
ter, adparatusque Parthicos disturbabat.

Antonii magnanimitas in classe Domitii recipienda.

XVI. Sed haec parum ad summam proderant,
sente, penes quem plurimum erat potentiae, A
nio: qui, solvens a Corcyra cum classe ducenta
navium, per Iönium mare vela faciebat; ubi obv
Ahenobarbum habuit, majores aliquanto copias
centem. Inde metus nonnullis, ne juvenis ferox
proscriptum se sciens, stare pactis dubitaret. Ne
minus subsequi jussis reliquis, cum instructiss
quinque navibus Antonius pergebat; quum, univ
Domitii classe conspecta, L. Plancus, qui comes

Cap. XIV. Levit. 21, 17. et seq. Joseph. Cap. XV.
Strabo, l. 14. p. 660. et Dio. Val. Max. 9, 14. ext. 2. S
bo, et Dio. Plut. Anton. Appian. Parth. Dio. Strabo, l
p. 574. Cap. XVI. Appian. Civil. l. 5.

erat Antonio, remittendum de cursu censuit, tentandamque prius per alios dubiam viri fidem. Sed Antonius, *malle se mori deceptum pactionibus, quam timore confesso servari*, testatus est. Ubi convenerunt classes, primus lictor Antonii, stans in prora, Domitianos aplustria detrahere jussit, quam reverentiae speciem inferiores exhibere potentioribus solent. Quod ubi prompte factum est, junctisque navigiis salutarunt invicem, et ab Domitianis Antonius *Imperator* adclamatus est, vix recipiente animum Planco, Domitium Antonius suam in navem adcepit: unaque Paloënta (Valetium fuisse suspicabamur) processerunt, ubi castra Domitiana erant. cessitque tabernaculo Domitius imperatori; et hinc Brundisium itum. U. c. 712. A. C. 40.

XVII. Quinque cohortes Caesaris nomine Brundisium obtinebant: eae portas clauserunt utrique, Domitium ut veterem hostem, Antonium ut hostes suos adducentem aversati. Hoc ille ratus Caesaris voluntate factum, obsedit urbem; in lingua, per quam continenti adnectitur, fossam murumque molitus: et, ne mari auxilia immitterentur, crebra circum portum et propinquas insulas castella excitavit. Sed et opportuna in litore loca praesidiis cepit: Sextumque adhortatus est, ut expeditionem faceret in Italiam. Ille, gavisus occasione, Menodorum cum legionibus quatuor et magna classe in Sardiniam misit: duaeque legiones Caesaris, quae insulam custodiebant, consensionem Antonii cum Pompejo reveritae, in partes transierunt. Interim Sipuntum ad Ausonium mare Antonius cepit. Sextus et ipse transgressus in Italiam, Consentiam obsedit et Thurios. *Antonius et Pompejus Caesari bellum faciunt.*

XVIII. Caesar, his auditis, P. Servilium Rullum ire Brundisium jussit; M. Agrippam in Ausoniam, ut obsessis auxiliarentur. Sed novi coloni, qui, velut adversus Pompejum, sequebantur Agrippam, ubi duci contra Antonium senserunt, clam reverterunt domos. Igitur Caesar ipse profectus blanditiis et auctoritate pervicit, ut sequerentur: ibantque illi, re sic inter se clanculum composita, *ut in gratiam reducerent Imperatores: siu per Antonium stetisset, quo minus reconciliatio fieret, tum illi dignitatem Caesaris summa ope tuerentur.* *Antonii strategema.*

Cap. XVI. Cluver. Ital. Ant. 4, 13. Appian. Cap. XVII. Dio. Appian. Cap. XVIII. Dio. Appian.

U. c. 712. A. C. 40. Sed valetudo Caesaris eum per aliquot dies C detinuit; ut jam propemodum sero Brundisium deret, septum undique munitionibus Antoniani sibi inaccessum. Erat tamen numero legionum rior. Idcirco Antonius e Macedonia arcessebat et, ut interea opinione majorum virium Caesar luderet, paganam multitudinem noctu longis rot que navibus amandans, quae luce palam armata teretur, speciem venientium e Macedonia militu versariis objiciebat.

XIX. Jam etiam paratae machinae erant, et i sequentem adornabatur oppugnatio, magno Caesaris, qui opem ferre obsessis nullo pacto rat; quum sub noctem et Sipuntum ab Agripp ceptum esse, et rejectum a Thuriis Pompejum a sentiam haerere nunciatum est. Commotus his nius, postquam etiam coenanti Servilium cum ducentis equitibus ad Caesarem proficisci adlatu imperare non potuit animo, quin hos statim, a qui subito parati esse poterant, adsumptis, et bus quadringentis, adoriretur. Quum noctu f iter, reperit cubantes adhuc circa oppidum U et praesentia sua territos, (maximam enim, ut mus, existimationem ei Philippense proelium liaverat) occisis nonnullis, in deditionem recep demque die deduxit in castra ad Brundisium. H praetoriis cohortibus Antonii milites gloria el castra Caesaris adcedebant simul pauci, commi bus quondam suis exprobrantes ingrati animi v qui, Cassiano bello servati ab Antonio, hanc ei beneficii rependerent. Contra regerebatur in nium culpa, foedere facto cum parricidis et e bus, prodentem pro quibus ipse pugnavisset. colloquiis hactenus tamen profectum, ut Caes propositum suum de reducendis ad concordiam ratoribus faterentur.

Servilium Caesarianum strenue opprimit.

XX. Inter haec de morte Fulviae nuncius ad nium venit, cui eadem moestitia, quae morbi fuerat, postremo vitam ademit Sicyone, quae re ruit reducendae paci viam. Forte M. Coccejus va, cujus postea pronepos imperavit Romae, co

M. Cocceji Nervae pulcherrimum factum.

Cap. XIX. Dio. Appian. Cap. XX. Dio. Plut. A Appian. Acron in Hor. Sat. 1, 5.

nis Imperatorum amicus, apud Antonium commorabatur, ad eum aestate superiore missus a Caesare, cum Caecina Volaterrano Caesaris familiari. Hic igitur experiri cupiens, quid in eo temporis articulo ad sarciendam gratiam fieri posset, revocatum se fingens a Caesare, quum dimitteretur, interrogavit Antonium, ecquid dare literarum ad Caesarem vellet? nam ipse literas a Caesare ad Antonium adtulerat. Ille negare literas scripturum ad hostem. Tum Coccejus, *Hostem igitur*, inquit, *adpellandum existimas, qui in fratrem ceterosque tuos amicos tam fuit benignus ac facilis?* At vero, nec sine bile, Antonius, *Egone hostem adpellare verear, qui me non recepit Brundisii? qui provincias, qui legiones meas abstulit? nam meos servando sibi profuit; mihi adimendo amicos, sibi beneficio obligans.* Coccejus, satis habens didicisse querelas Antonii, nec ulterius lacessere volens iracundum hominis ingenium, ad Caesarem abiit. U. c. 712. A. C. 40.

XXI. Ille, viso Coccejo, miratus non venisse citius, *Tuum igitur fratrem*, inquit, *in hoc servavi, ut tu ipse mihi inimicus ex amico fieres?* Ad haec Coccejus: *Tu vero*, aït, *quos amicos vocas, eccur provincias his et exercitus aufers, et ad te venientes excludis?* Tum Caesar: *Itane legiones Caleni, defuncto illo, relinquendae fuerunt sub imperiti adolescentis imperio, ut a Lucio fortassis, aut Pollione, aut Ahenobarbo contra nos occuparentur? Quod nisi legiones, quae sequutae Plancum fuerant, retinere maturassem, essent bellie Pompeji, quemadmodum sunt equites earum, qui in Siciliam transierunt. Falso autem incusor ob exclusum Antonium: cujus ego nec praescire adventum potui, nedum ut recipi vetarem. Sed hoc injussu meo Brundisini et praesidiarii fecerunt, non sine ratione tamen, foedus Antonii cum Pompejo formidantes, et infensum hostem Domitium, quem Antonius adducebat, damnatum parricidii proscriptumque, et ne Philippensi quidem victoria deterritum, ne Brundisium oppugnaret, Ionium mare infestum faceret, naves meas incenderet, Italiam depraedaretur.* Ejus colloquium cum Caesare.

XXII. Excepit contra Coccejus: *Quod Antonius foedera cum aliis fecisse dicitur, in eo reprehendi non debet: per actiones enim vestras licet. sed neque cum parricidis fecit, nihilo remissiore studio mortem amici, quam tu parentis, exsequi solitus. Enimvero in percussoribus Domitius non fuit, ne consilii quidem conscium irati judices damnaverunt. Si vero et amico Bruti negamus veniam, vide, ne propemodum omni-* In quo Antonii caussam defendit.

Cap. XX. Appian. Cic. ad Att. 16, 8. Appian.

U. c. 712. A. C. 40. *bus succensere cogamur. Cum Pompejo autem non ita c... tum est, ut eosdem amicos atque hostes habeant: sed ... movente bellum, auxilio ejus utatur; te quiescente, tib... ciliet hominem, nullius et ipsum sceleris reum. In te v... harum rerum crimen expetit. nisi enim bellasses in I... numquam hi ausi fuissent legationes ad Antonium mittere.* ... ciferante Caesare, *non se caussam et bello, sed Ma... sed Fulviam, sed Lucium praebuisse: neque vero umqua... tea Pompejum in Italiam cum legionibus descendere a... nunc Antonii fiducia fecisse:* Non, aït ille, *fiducia A... Caesar, sed omnino jussu. neque enim celare te volo, c... etiam Italiam, nulla classe defensam, cum magno navim... mero incursurum esse, nisi pacem feceritis.* Hic paru... reticens adolescens, altius enim in animum eju... strema dicta descenderant, deinde dixit, *non i... laturum ausa Pompejum: nec abiturum aliter, quam n... Thuriis.*

Postremo ex morte Fulviae spem reconciliationis ostendit.

XXIII. At Coccejus abunde ratus explorasse, ... bus stimulis utrimque animi concitarentur, nec ... medicabile malum esse, coepit exponere de Fulvi... quibus illa caussis morbum mortemque adceler... *Postquam igitur,* inquit, *haec discordiarum exstincta f... quid vetat, quo minus redeatis in gratiam? modo fate... spiciones vestras, quam alere dissimulando, malitis.* P... die rogavit Caesarem, *ut literas ad Antonium scri... ad majorem aetate junior.* Ille negavit, *oportere ad ... cum: praesertim qui commercium hoc abrupisset prior ... ipsius matri Juliae exprobraturum, quod propinqua ... praecipuis culta honoribus Italiam fugeret: quasi vero ... se exspectare omnia, tamquam a filio, posset.* Usus i... hoc artificio ad Juliam scripsit, quae scire Anto... cupiebat, auctoritate salva. Cum hac epistola ... ciscenti Coccejo multi centuriones consilium exe... aperuerunt: nec ille negligenter exposuit Ant... ut certum haberet, grave sibi bellum imminere ... transactum foret.

Pax conficitur.

XXIV. Una res habebat ancipitem animi, ... Pompeji praesentia obstare paci videbatur: sin ... postea conventum non esset, revocare eum Ant... probrosum judicabat. Sed, persuasus a Cocce... matre, cum Sexto egit, ut in Siciliam reverter... *sibi promissa curae fore.* sed et Ahenobarbum abir... Bithyniam jussit, cui eum praeficiebat. His r... cognitis, exercitus Caesaris legatos ad utrumque

peratorem misit. Atque illi neutrius audire querelas voluerunt, pacis se pararios venisse, non disceptatores litium, dictitando: eviceruntque, ut Tarracinam mitterent amicos de conditionibus acturos. A Caesare Maecenas et Agrippa venerunt, ab Antonio cum Pollione Fontejus Capito. Ab his composita pax est, tam in speciem firma et fidelis, ut una intra castra ambo exercitus conducerentur, oblivione praeteritorum sancita. Commodum mortuus erat C. Marcellus maritus Octaviae, quam ex Ancharia priore conjuge pater Caesaris susceperat. Hanc a fratre collocari Antonio pacis auctores postulabant. nec displicuit conditio. et, quum esset gravida mulier, nequedum eluxisset virum, ne Romano morte infamis haberetur, senatusconsulto legibus soluta est. Haec vulgata tantam omnium militum laetitiam excitaverunt, ut festae adclamationes eo die atque etiam nocte sequuta totis castris personarent. Imperatores quoque sartam bona fide gratiam mutuis conviviis testari voluerunt: notatusque est adparatus Antonii, jam ad Asiaticum Aegyptiumque luxum desciscentis; quum Romano et militari more coenam Caesar instruxisset. U. c. 712. A. C. 40.

XXV. Sub hoc tempus iterum diviso Imperio, Antonius orientem adcepit, Caesar occidentem, constituto ditionis utriusque limite Codropoli; quae, in Adriatici maris intimo sinu posita, disterminandis provinciis opportuna videbatur. Africa Lepido relicta est. Et haec divisio senatusconsulto confirmata. Bellum cum Sex. Pompejo, nisi forte pax convenisset, Caesari mandatum: Antonio Parthicum. Domitius in gratiam receptus a Caesare, quibus ille conditionibus cum Antonio pepigerat. Adjectum, utrique Imperatori licere delectus habere in Italia, pari numero. Antonius in gratiam Octaviani, quod hactenus neglexerat, flaminio Caesaris patris inaugurari passus est. Hoc fuit Brundisinum illud foedus, quod tum quidem cruentissimi belli metu Italiam absolvit. Inde M. Antonius P. Ventidium in Asiam misit, ut Parthorum et Labieni conatibus obsisteret. alii quoque Imperatorum amici, quo vocabant negotia, dimissi. Sed Caesaris *Ejus conditiones.*

Cap. XXIV. Plut. Anton. Appian. Hor. Sat. 1, 5. Plut. et Appian. Dio. Plut. Appian. Dio. Cap. XXV. Plut. Chron. Alex. Dio. Appian. Plut. Cic. Phil. 2, 43. et 13, 14. Vell. 2, 76. Plut. et Appian. Dio.

U. c. 712. A. C. 40. milites, quotquot Philippensi bello interfuerant, tonium circumfteterunt, pecuniam poftulantes, ille per Asiam ad solvenda militibus praemia c debuerat. Nec procul periculo Antonius erat, Caesar expromiffor sponsorque pro eo exftitiffet. properatum, ut in colonias veterani dimittere ne sub signis habiti tumultum renovarent.

Menas Archipirata Pompeji claffem ducit. XXVI. At Pompejus, audita Caesaris et A conjunctione, quum adversus se initam crederet, nam archipiratam (quod vocabulum a Menodoro, q admodum alii vocant, diminutum eft) cum parte sis damnum aliquod inferre adversariis juffit. litore Etrusco devaftatis plerisque, M. Titium, propriae potentiae ftabiliendae cauffa comparan in Narbonensi Gallia cepit, servavitque: tum pr patrem Titium, unum ex proscriptis, qui apud tum degebat; tum quia milites ejus Pompeji n scutis inscriptum habebant. Deinde profectus in diniam Menas, quam insulam paullo ante Caesar bertus Helenus patrono recuperaverat, a M. rio pulsus, victorem incautius sequentem s incursu egit in fugam. Atque, illo relinq mox insulam, cetera deditione, sed Aradin, quo plurimi ex pugna perfugerant, operibus cepit. captivos et Helenus fuit, quem quum patrono s oppido carum, sine pretio dimisit Menas, jam sibi gratiam apud Caesarem praeftruens, si forte benevolentia opus aliquando habuiffet. Interi urbem ambo Imperatores, magna laetitia ded tium, ovantes ingreffi sunt, hoc decreto ipsis o cem factam honore.

Salvidieni fortuna. XXVII. Mox, nuptiis Antonii et Octaviae cel tis, in amicos effuderunt iram, quorum semper reconciliationem principum periculosa conditio Caesar Manium Antonio criminabatur: hic contr ferebat Salvidienum. Igitur Manium Antonius tulit, ut belli Perusini facem. Caesar Salvidi evocavit Romam, quasi mox remiffurus. Ubi a proditionis in senatu adcusatus, indice Antonio quem legatos Brundisium miserat; ubi se damnar dit, voluntaria morte periit. exercitum ejus Ca

---

Cap. XXVI. Plut. Appian. Dio. Appian. Dio. Fafti C Dio. Sueton. Aug. 22. Cap. XXVII. Plut. Appian. Ap Dio. Appian. Sueton. Aug. 66. Vell. 2, 76.

ut suspectum et supplicio ducis offensum, Antonio tradidit. Neque temere dimittenda est Salvidieni hujus mentio, in quo conspici magnum utriusque fortunae documentum potest. Obscurissimum homini genus contigerat: sed emicans ex pueri capite flamma, dum gregibus pascendis occupatur, injecit spem desideriumque futurae claritudinis. Inde militaribus facinoribus notus carusque Caesari, eo dignitatis adscendit, ut, quamquam senator nondum fuisset, consul designaretur; post Pompejum et ipsum Caesarem tertius, qui ad summum honoris gradum ex equestri ordine transcendisset. quin et in honorem ejus frater, qui paullo ante vita concesserat, supra Tiberim exstructo ponte elatus est. At haec felicitas repente collapsa improvisum et turpem exitum habuit. Senatus hostem publicum adpellandum, supplicationesque propter oppressa ejus nefaria consilia decrevit: triumvirisque custodiam urbis mandavit cum solenni carmine, *ne quid respublica detrimenti pateretur.* Sub idem tempus defunctis Dejotaro Gallograeciae, et Attalo Paphlagoniae regulis, utriusque Tetrarchiae Castori sunt traditae. U. c. 712. A. C. 40.

XXVIII. Romae P. Falcidius tribunus plebis legem tulit, cujus vis ne nunc quidem exspiravit, *uti ne minus, quam quartam partem hereditatis, ex testamento heredes capiant: gravatam legatis hereditatem dimittere liceat heredi, quarta retenta.* Legem, per se non iniquam, tamen in Caesaris gratiam a Falcidio latam crediderim, inter penuriam pecuniariae rei respicientis ad judicia amicorum mortuorum, aegreque ferentis, si nihil sibi legatum esset; at majorem timentis invidiam, si quando nihil aut parum remanere apud heredes videretur. *Lex Falcidia.*

XXIX. Nam populus, multis adflictus miseriis, in metu et desperatione agebat. Acri in fame frumentum nec ab oriente subvehebatur, negotiatoribus Pompejum et Siciliam timentibus; nec ab occidente, quod in ejusdem Pompeji potestate Corsica et Sardinia erant; etiam Africanos commeatus vagantes in medio mari *Seditio Romae.*

Cap. XXVII. Liv. Epit. Appian. Vell. Sueton. Dio. Appian. Mithrid. et Civil. l. 5. Dio. Cap. XXVIII. Strabo, l. 12. p. 562. Dio. Euseb. Chron. Justin. Instit. l. 2. tit. 22. Dio. Sueton. Aug. 66. Cap. XXIX. Sueton. Aug. 16. Dio. Appian.

U. c. 712. A. C. 40.

naves ejus intercludebant. Conviciis igitur p cum Pompejo populus exposcebat: nec Caesar fl batur. Idcirco Antonius, si bellandum utique fo celeriter hoc agendum judicabat, priusquam in magis ingravesceret. Edictum igitur est proposi quo in capita mancipiorum dimidium ejus, quod lippensi bello fuerat exactum, imperabatur: tum tem denarios quinos et vicenos solverant. etiam hereditatibus certa pars detrahebatur. Idcirco p furibunda deripuit edictum: favoremque Pompe rum partium ostentans, quum Circensibus Neptun mulacrum inferretur, ingentem plausum dedit, S qui se filium ejus Dei ferebat, gratificans: et, q die proximo solenni pompae detrahi eam Caesar sisset, lapidatio in magistratus facta, iique foro pulsi sunt. Caesaris quin immo et Antonii dej statuae. Postremo, quum haec omnia frustra es agmina seditiosorum cucurrerunt per urbem, cla vocantium ceteros minantiumque incendium aedi quarum domini communem caussam proderent.

Antonius periculo Caesarem eripit.

XXX. Ita plebe propemodum universa conci Caesar cum amicis paucisque stipatoribus in me prodiit, rationem consiliorum suorum redditurus: reverentia ejus cohibiti, quosdam ex ejus com vulnerarunt; in ipsum quoque jaculati, praebe se ictibus, donec veste lacerata deprecatus est praecipitem iram. His turbis excitatus Antonius viam Sacram in forum properabat. Et abstinebat dem ab hoc violentiam plebes, quod ad pacem Sexto proclivem rebatur. at, ubi admonitus diss re se a Caesaris caussa noluit, ipsum quoque m bus petierunt. Ille, adcitis militibus, qui ante tam excubabant, vi patefecit aditum, Caesaremq ripuit. Nec sine magna caede patrari res potuit davera, ne triste spectaculum in urbe relinquer projecta in profluentem, neutiquam minore d hominum, quum aut a militibus, aut a malefic turba pro suo vindicantium, quod paullo ves mundius esset, spoliarentur. Ad extremum, ubi tidie graviori fame nullus sperari tumultuum poterat, Imperatoribus animum ad pacem adjici

---

Cap. XXIX. Dio. Appian. Dio. Sueton. Aug. 16. J Caes. Dio. Appian. Dio. Appian. Dio. Appian. Dio pian.

bus, cum Libonis familiaribus Antonius egit, e Sicilia evocarent hominem, ut adfinitate nova frueretur, simul ad spem majoris conficiendae rei. nec illi distulerunt scribere Liboni, neque Pompejus, quo minus proficisceretur, intercessit. U. c. 712. A. C. 40.

XXXI. Interea temporis Antonius et Caesar, quamquam in exitu annus erat, abdicare consules atque praetores jusserunt, ut in eadem nomina verius, quam potestatem, alii sufficerentur, magnopere beneficium hoc adfectantes, licet pauculos ad dies mansura dignitas concederetur. Consules suffecti sunt C. Asinio P. Canidius Crassus, Cn. Domitio L. Cornelius Balbus Hispanae originis, et Gadibus natus, sed amicitia Caesarum et laboriosis ministeriis eo perductus, ut pontificatum etiam et triumphum adipisceretur: vir, qui non sine magna controversia civitatis jus obtinuerat. Idem ad tantas opes provectus traditur, ut moriens populo Romano quinos vicenos denarios legaret viritim. Et hi tamen in aliquot dies gesserunt honorem: ceterum extrema anni die mortuo aedili suffectus est quidam paucas in horas. Eodem anno Septemvirorum munia, quod eorum in urbe erat nemo, pontifices obierunt: sicut alias quoque fuerat factum. iidem pontifices, ne Kalendis Januariis nundinae essent, quod antiquitus ominosum habebatur, intercalarunt unam diem alieno tempore, quam iterum eximerent anni sequentis intercalatione dissimulata: sic existimantes reditura tempora ad praescriptam a Caesare normam. Sed error iste post aliquam multos demum annos animadversus est. Tum vero consules ludos pro victoria Philippensi votos exhibuerunt; et paedagogum libertumque suum Caesar nomine *Sphaerum* honorifice sepelivit.

Cornelii Balbi fortuna.

XXXII. Atque, ut adversus Parthos plus in oriente praesidiorum populus Romanus haberet, adsensus est Antonio, Herodem regem et amicum adpellanti, propter Antipatri memoriam et ipsius virtutem. Sed Antonio magnam Herodes pecuniam promiserat. Igitur, senatu ei dato, quum Mesalla et Atratinus, eloquentissimi viri, merita Herodis commemorassent; An-

Herodes rex adpellatus.

Cap. XXXI. Dio. Pigh. Ann. Plin. 7, 43. Vell. 2, 51. Cic. pro Balbo. Dio. Cap. XXXII Hegesipp. 1, 30. Joseph. Antiq. 14, 26. et de B. Jud. 1, 11. Euseb. Chron. Appian. Joseph.

U. c. 712. A. C. 40.

tonius adjecit, interesse Parthici belli, ut Hero rex declararetur. Ita ille, praeter omnem exspe tionem, quae summa censentur inter homines, nac intra septimum, quam venerat, diem ex Italia pr ctus est. Nec enim, ut sibi regnum peteret, ve rat: quod neque daturos arbitrabatur Romanos, nime concedere his solitos, qui de genere regio essent. Adjecti sunt et alii honores. Exeunti e duo Imperatores texerunt latus, consulibus ceteris magistratibus deducentibus: a quibus et sacrificia cta, et senatusconsultum in Capitolio fixum est. vum regem eodem die Antonius convivio excepit. ille in Judaeam properabat ad fratrem eripiendum sephum ceterosque suorum, qui in Massadensi cast ab Antigono obsidebantur.

U. c. 713. A. C. 39. L. Marcio, C. Calvisio Coss.

Acta Triumvirorum rata habet senatus.

XXXIII. Inter haec L. Marcio L. F. Censorino, C. visio Sabino dantibus anno nomina, quorum Censori Kalendis Januariis simul consulatum, simul ex M donia triumphans urbem iniit, Dardanis in Maced repressis; senatus acta triumvirorum omnia ab in ejus magistratus rata esse jussit. vectigalia nova inst ta, non sufficientibus, quae decreta dictatori Cae fuerant. Quippe tres jam alendi pro uno Imperato erant, et ingenii humani vitio numquam prioribus quiescendi sumptus auxerant, quum per civilia b reditus minuerentur. Tum et barbam posuit Cae eoque nomine populo epulum dedit; irritando ma quam placando, tantas perire per luxuriam impen videnti inter publicam famem.

Consules in multos annos declarati.

XXXIV. Nec minore taedio tot novi et indigni natores, tot designati complures in annos magistr adspiciebantur. Quod enim belli Parthici caussa futurus Antonius erat, magistratus quousque vol runt, in his consules in annos proximos octo, de rarunt; neque binos in annum, ut consueverat, statim ab initio plures. Hactenus enim suffecti q que consules erant magistratu citra ignominiam abe tibus, sed ex ipsorum arbitrio: tum vero nemo cr tus est annuus, sed ab initio suum cuique temp spatium destinatum. ex his, qui Kalendis Janua inibant, anno eo toto consules vocabantur. cete dum obibant munia magistratus, etiam vocabulum

Cap. XXXIII. Dio. Fasti Capit. Appian. p. 715. Dio, Appian. ibid. Dio.

tinebant Romae ac in Italia, remotioribus plerumque ignorati: unde et minores ab his consules appellabantur. In senatum porro homines adeo jam promiscui et ignoti adlegebantur, ut quemdam Vibium Maximum quaestorem designatum cognoverit dominus, abduxeritque. Sed et inter milites repertus est servus: isque manumissus primo, ut supplicio dignitas adcederet, postea de rupe Tarpeja praecipitatus est. Sub idem tempus Caesar filia auctus uxorem repudiavit, idque eadem, qua pepererat, die. morum ejus perversitatem arguebat. sed Antonio plus crediderim, dimissam Scriboniam objicienti, feminam gravem, quia liberius doluisset nimiam potestatem pellicis. Jam enim adamare Liviam Caesar coeperat, nuper cum viro Antonium sequuto reversam; adeo quidem palam, ut Drusum, qui paullo post fuit editus, ex ipso procreatum per adulterii consuetudinem suspicio fuerit. U. c. 713. A. C. 39. *Caesar Scriboniam repudiat.*

XXXV. Dum haec Romae fiunt, Antonii fide excitus Libo e Sicilia Aenariam transmiserat. quo comperto, miserabili voce populus rogabat Caesarem, *uti fidem et ipse mitteret legato, pacis caussa venienti.* Nec hoc tantum extorsit invito, sed etiam ut Muciam Pompeji matrem dimitteret; quam ad filium leniendum ire, tamquam alteram Veturiam, populus jubebat; interminatus incendium, ni proficisceretur. At Libo, remittere contumaciam adversariorum sentiens, ut ipsi duces ad colloquium convenirent, instituit. extudit hoc quoque violentis deprecationibus ab Antonio et Caesare populus, ut propterea Bajas proficiscerentur.

XXXVI. Sed apud Pompejum, amicis pacem suadentibus, Menodorus injiciebat moram, e Sardinia scriptitans, *gerendum bellum, aut certe ostentandum esse, donec fame prematur Italia. Nam altero modo victoriam, altero conditiones saltem aequiores sperari posse.* simul calumniabatur, Statium Murcum, (alii Stajum scribunt) praecipuum pacis auctorem, non Pompeji utilitatem, sed suam respicere. Nam virum acrem et libertis parere fastidientem oderat. Et credidit barbarae stoli- *Statii Murci caedes.*

Cap. XXXIV. Euseb. Chron. Dio. Sueton. Aug. 61. Id. ibid. 69. Sen. Ep. 70. Dio. Sueton. Tib. c. 4. et Claud. c. 8. Cap. XXXV. Appian. Civil. l. 5. p. 711. Vell. 2, 77. Appian.

U. c. 713. A. C. 39. ditatis adolescens, ducemque clariſſimum, et j in Hispania optime de se meritum, penitus al vit, nullis ultra de rebus ad consilium vocans et secedentem Syracusas per tribunum quem centurionem ex iis, quos Murcus adduxerat liam, nefarie ſuſtulit: et ad tegendum facinu pi juſſit innocentes servos, et tamquam interf domini crucibus adfigi. Tanto diligentius pax batur a reliquis, ut, ea reddita, crudelitatem fidiam effugerent Sexti, duorum tam illuſtriu rum interitu patefactas. Hi ergo Menodorum bant, ut ſtudio propriae potentiae bellum pra tem. Et persuasus tandem Pompejus Aenari multis egregiis navibus venit, hexere orna vectus.

Caesaris et Antonii colloquium cum Pompejo. XXXVII. Et Puteolos quidem sub vespera spectantibus hoſtibus, praeternavigavit spl juxta quam poſtridie defixis in mare palis tabu injectae, binique pontes effecti modico diſta tervallo, ut inter se colloqui tuto poſſent. S ſtra tum tentata pax eſt, Pompejo se in Lepid socium poteſtatis duobus futurum rato: his modo reditum concedentibus. Neque tamen miſſa per amicos res eſt, quin variae utrimq ditiones proponerentur. Utrobique minus incl pacem imperatores erant: sed illos fames et urgebat, Pompejus ab amicis impellebatur. U quando, veſte rupta, *prodi ſe ab his, quos conſ* teſtatus eſt, saepe inclamato Menodori nomin *haberet ſolum et gnarum belli et firmum benevolenti*

Pacis inter eos conditiones. XXXVIII. Sed ad extremum, matre et uxo tibus, ad Misenum proceſſit: ubi Caesar et A e continenti, Pompejus aggeri cuidam veteri bus undique cincto, insiſtens, inde legionibu claſſe ſtipante, fecerunt pacem his conditi *M. Lepidus, M. Antonius, et C. Caeſar Divi F. triumviri reipublicae conſtituendae* fiebant *in quinq nihil morati populi ſuffragia. Sicilia provincia Pomp quebatur, cum Sardinia Corſicaque et ceteris, quas te bat, inſulis, in totidem annos. Achaja etiam conceſ conſulatum abſens, per quem vellet amicorum, gere*

Cap. XXXVI. Vell. Appian. Cap. XXXVII. Dio. Cap. XXXVIII. Vell. Dio. Plut. Anton. Liv. Epit. Aug. 16. Faſti Capit. Nummus apud Pigh.

gurque crearetur, et ex paternis bonis adciperet sestertium septingenties. Fugitivis, qui sub Pompejo militarant, libertas dabatur: liberis, ubi stipendia completa habuissent, eadem praemia, quae data essent Caesaris et Antonii militibus. Exsulibus, praeterquam publico judicio parricidii damnatis, reditus concedebatur: qui eorum sponte fugissent, his omnia bona sua, mobilibus exceptis; iis vero, qui proscripti fuissent, quadrans bonorum restituebatur. Nonnullis nominatim magistratus et sacerdotia destinabantur. Pompejus ex omnibus Italiae locis deducere debebat praesidia: neque fugitivos recipere amplius; neque naves ad Italiae litus adplicare. Adjectum erat, *uti nullas praeterea pararet naves, securitatemque praestaret Italiae a piratis, et frumentum ex insulis, quantum populo Romano ex unaquaque per annos praeteritos deberetur, et in posterum annuum vectigal in urbem mitteret.* Haec conscripta consignataque deferenda Romam curaverunt, ut loco sanctissimo a Vestalibus adservarentur. congressique et osculati invicem sorti commiserunt, apud quem eorum prius epulae pararentur. U. c. 713. A. C. 39. *Apud Vestales adservantur.*

XXXIX. Inter haec ab innumera multitudine militum pariter ac paganorum tantus prae gaudio sublatus clamor est, ut, montibus repercussu augentibus vocem, quidam exanimati sono dicantur, multis etiam inter concursationem obtritis atque suffocatis. Nam, ut ejusdem civitatis homines, plerosque amicitiis aut propinquitate junctos, tantus se invicem complectendi ardor incesserat, ut multi Pompejanorum, non exspectato, donec ad litus naves adpellerentur, in mare prosilirent, et contra pari studio a terra occurrentium inter medios fluctus cohaererent. Neque tantum, qui suos incolumes receperant, personabant laetitia; sed augebatur strepitus suas etiam partes agente luctu. nam, quorum oculi propinquos frustra requisiverant, cum fletu gemituque scrutabantur omnia: ut etiam, quibus propria doloris aut gaudii caussa non esset, aliorum adfectibus abriperentur. sic et dies ab his, et noctis major exacta pars est. *Hominum ex ea re laetitia.*

XL. Interim et aliorum celebrata sunt frequentia convivia, et Pompejus, admota ad molem hexere, Caesarem et Antonium excepit; haud infacete dictitans, *in carinis suis se coenam dare.* nam Carinae loco no- *Imperatorum mutua convivia.*

Cap. XXXVIII. Dio. Plut. Vell. Appian. Dio. Appian. Plut. Appian. Cap. XXXIX. Dio. Cap. XL. Appian. Dio. Vell.

U. c. 713. A. C. 39.

men erat, in quo pater Antonius possidebat. In insusurrasse Pompejo Me jam tolli adversarios, pa posse: atque ille, paulli spondisse; *Non erat hoc fa fici absque me potuisset.* N *tibus. nec enim pejerare m* Antonius et Caesar Pom mole tabernaculis; ut eti militibus posset: nisi for suspicionem ad manus h hactenus erat instaurata a ter confiderent. sed et lites, ipsique convivae rant.

XLI. Inter istas epula ptis, M. Marcello despo Caesaris, et privignus A die consules ita sunt des ut Antonius quoque pro set: deinceps Caesar et I et Sosius: postremo An tertium futuri consules, pulo Romano sperabantu mum in quadriennium qualia paullo ante design quoque consulatum, et A stibus his interim judicat

Caesar et Antonius noctu urbem ineunt.

XLII. His ita compo rediit, Caesar et Antoni liae laetitia, cui pax haec lisse pausam videbatur. cumque transirent, tamq nimii habebantur: erantq ut quam magnificentissime bium impensam, an invi verunt. Nec erat quisqu eos, qui bona possidebar vicinos iniquos habituri, inimicos videbantur. C

Cap. XL. Auctor de vir. il Dio. Appian. Cap. XLI. I Appian.

spectaculum fuit, tot illustres viri patriae redditi. Nam plerique omnes, qui cum Sexto fuerant, exceptis paucis, eo Puteolis salutato, Romam navigarunt, magnisque et laetis hominum clamoribus adcepti sunt. In his L. Arruntius fuit, et M. Junius Silanus, et C. Sentius Saturninus, et M. Titius, omnes postea summis sub Caesare honoribus usi. U. c. 713. A. C. 39.

XLIII. Conjunctissime sub id tempus Antonius et Caesar agebant, multaque constituebant et decernebant concorditer in rebus maximis. sed familiaris consuetudo, dum inter relaxationem animorum ludicris certaminibus transigunt tempus, semper priores ferente Caesare, fieri coepit Antonio injucundior. sive enim aleam luderent, sive committerent gallos aut coturnices, inferior ille discedebat. Igitur praebere aures cuidam Aegyptio vati coepit; qui, sive in Cleopatrae gratiam, sive persuasus ita esse, monuit, *genium ejus, per se grandem ac magnificum, a genio Caesaris, quoties una agerent, quodammodo in ordinem cogi.* Et profectus est in Graeciam, abducta secum Octavia, quae nuper filiolam ex Marcello pepererat: iterumque dimisit quaquaversum duces, Furnium quidem in Africam, ut Sextii quatuor legiones abduceret, nondum enim occupatas a Lepido cognoverat: ceteraque suo arbitratu ordinavit omnia. quippe senatusconsulto cautum erat, *ut non acta tantum ejus, sed etiam agenda, rata essent.*

Antonii et Caesaris concordia.

XLIV. Igitur, simul cupiditati suae satisfaciens, simul odio, ut debiliorem Pompejo provinciam relinqueret, urbes Achajae adfligebat; inter alia *Bacchum* se adpellans, atque ita se adpellari a ceteris jubens. Nam, aedificato coenaculo, quod coopertum virenti fronde Bacchi referret antrum, tympanis et nebridibus et reliquis adhibitis orgiorum instrumentis, cum amicis perpotavit: ministrantibus Italicis acroamatis, et universa ad spectandum concurrente Graecia.

Antonius se Bacchum adpellat.

XLV. Idem aliquando in arcem adscendit Athenis, inter lumina tota urbe relucentia de tectis: et ex eo tempore praecepit, *uti per omnes civitates voce praeconum novus Bacchus adclamaretur.* Sed et statuis hoc subscri-

Athenienses ei Minervam suam despondent.

Cap. XLII. Vell. Cap. XLIII. Plut. et Appian. Parth. Dio. Appian. Civil. l. 5. Plut. Appian. Cap. XLIV. Dio. Athen. 4, 12. Cap. XLV. Dio. Vell. 2, 82.

minore dementia deriserant. Inde v
tatis, multi propositi sunt libelli co
dam et ipsi traditi: sed et statuae eju
mine Minervae et Octaviae divortii
suas sibi habere jubentium. Unde ne te
pecunias cogendas Atheniensibus dar
lius festive dixit, *Et tamen scito, illos t*
ma die debere: tamquam secundum leg
peteretur.

XLVI. Inter haec exercitum ita di
tem in Epiro collocaret, quosdam in
ricam gentem, alios in Dardaniam m
tandi simul militis exercendique cau
repente persona sumpta, palliatus et
gebat, remoto imperatorio fastu, cu
micis totidemque famulis, rhetorum
rum scholas obiens: coenitabatque cu
rum more, et caeremoniis festisque
erat; Octavia quoque frequenter adhi
re homo mulierosus vehementer exa
et nuncium adcepit de victoria P.
contra Parthos provinciis orientis pra

Antonii morum inconstantia.

XLVII. Nam is strenue profectus
rius agentem occupavit: diffisumque
dimissis Parthis, tantummodo collecta
retinebat, inde refugere in Syriam c
tusque cum expeditis circa Taurum m
procedere vetuit. Eo loci complures
positis ambo quieverunt; Labienus,
ret interea; Ventidius, ut gravem arm
sub idem tempus utrique exspectata a

Ventidius Parthos vincit.

perioribus locis non degrediebatur: Parthi, numero freti, et succeſſu victoriarum alacres, luce prima, priusquam cum Labieno conjungerentur, adcedere ad tumulum, et, nemine contra exeunte, subire coeperunt: quippe Ventidius per simulationem metus suum militem continebat. Sed, ubi mox iniquis locis haeserunt hoſtes, eruptione Ventidianorum subita turbati, seque impedientes, dum, refugientibus primis, poſtremum agmen urget adscensum, magna parte copiarum amiſſa, consciverunt fugam. Nec ad Labieni caſtra consiſtere ausi, Ciliciam petierunt. Ventidius ad vallum Labieni suos conſtituit. U. c. 713. A. C. 39.

XLVIII. Et Labienus ordines tamquam dimicaturus inſtruxerat; sed, suorum animos clade barbarorum territos videns, hoc agebat, ut, re in noctem extracta, per tenebras se subduceret. Emanavit consilium per transfugas, et, dispositis insidiis, Ventidius magnam fugientium multitudinem occidit: ceteros omnes in Antonii nomen sacramento adegit, nullo jam usquam Labieno. Is enim mutata veſte profugerat. Et interim quidem in Cilicia latuit: poſtea requisitus et deprehensus eſt a Demetrio; quem, superioris Caesaris libertum, Antonius Cypro praefecerat. Interea Ventidius, recipienda ordinandaque Cilicia occupatus, Upedium Silonem cum equitatu ad portas Amani praemisit, quae Syriam a Cilicia anguſto transitu dirimunt. Sed Barzapharnes Parthus, proelio commiſſo, Romanos in summum discrimen adduxerat; nisi Ventidius mira quadam felicitate pugnantibus superveniſſet. Parthus enim, et improvisa re conſternatus, et viribus jam impar, cum multis aliis interfectus eſt. Sunt, qui Ventidium, copias exiguas habentem, insidias posuiſſe Barzapharni tradunt, cohortibus octodecim in occulta valle, et equitatu poſt militum terga collocato. huc illectum barbarum simulata Romanorum fuga, circumventum. *Mox etiam Labienum, et Barzapharnem.*

XLIX. Utro modo geſta res fuerit, id satis conſtat, altero hoc proelio caesos a Ventidio Parthos praecipui nominis ducem amisiſſe. Hoc certe interfecto, exceſſerunt Syria, provinciamque Romanus, *Prope Hierosolyma caſtra ponit.*

Cap. XLVII. Frontin. Strat. 2, 5. 36. Dio. Cap. XLVIII. Flor. 4, 9. Vell. 2, 78. Plut. Anton. et Appian. Parth. Dio. Frontin Strat. 2, 5. 37. Cap. XLIX. Plut. et Appian. Liv. Epit. Dio.

U. c. 713. A. C. 39.

praeter Aradum, nemine jam repugnante, recepit: atque, inde in Palaestinam transgressus, prope Hierosolymitarum urbem castra posuit. Sed, Antigono pecuniam affatim dante, cum maxima copiarum parte digressus, ad tegendam dissimulationem cohortes aliquot reliquit, Silone praefecto; quem et ipsum mox pecuniis adgressus Antigonus, otium redemit, donec iterum succurrere Parthi possent. Igitur neque propinquis Herodis, qui Massadae obsidebantur, subventum: et Josephus, urgente siti, cum viris ducentis fugam tentaturus in Arabiam fuerat, nisi proximae noctis imbre refectus, completaeque aqua cisternae forent.

L. Sed Herodis adventu bellum acrius coeptum, quum missus ab Antonio Dellius, a Romanis ducibus adjuvari regem juberet. Ceterum Ventidius civitates, quae defecerant ad Parthos, recipiebat, magnam pecuniam mulctae nomine singulis imperans. sed Malchus, Arabiae rex, prae ceteris ingentem summam pependit. Tandem Silo, junctis cum Herode copiis, Joppen expugnanti adfuit: dein, soluta Massadae obsidione, Hierosolymam petentem sequutus est. Sed, corruptus Antigoni pecunia, neque valde utilem operam praestitit, et concitavit milites, ut ante tempus in hiberna deduci postularent. Sed Antonius, cognitis Ventidii rebus, epulum Atheniensibus publice praebuit, ludosque gymnicos fecit, quibus ipse gymnasiarchae munus obiit: quumque de his Romam scripsisset, supplicationes ejus nomine decretae sunt, cujus auspiciis ista Ventidius gessisset. Sed et alius legatorum Antonii Pollio, qui missus in Parthinos fuerat, Illyrios circa Epidaurum aliquot proeliis fudit.

Herodes Joppen expugnat.

LI. Sub idem tempus Cerretanos tumultuantes (obtinebant autem convalles Pyrenaeae silvae) Cn. Domitius, ex consulatu missus in Hispaniam, coërcuit. I legatum ejus, exceptum insidiis, et a militibus derelictum, vicerant. Ideo Domitius, priusquam in hostem duceret, sontes, ad concionem dissimulante vocatos, reliquis copiis circumfudit, cognitaque caus

Cn. Domitii severitas.

53

Cap. XLIX. Joseph. Antiq. 14, 26. et 27. et de B. Jud. 1, 12. Dio. Hegesipp. 1, 30. Joseph. Cap. L. Plut. et Appian Dio. Flor. 4, 12. Strabo, l. 3. p. 162. Cap. LI. Vell. 2, 78 Dio.

sa manipulum unum, penes quem maxima flagitii pars haerebat, decimavit. in centuriones etiam aliquam multos, et primipili Vibullium animadvertit. Haec severitas ad victoriam profuit, et, quum miles imperatorem magis, quam hostem, metueret, Cerretani haud difficulter debellati. ob eas res gestas et huic, et Pollioni decretus triumphus est. Sed Domitius postea triumphavit; Pollio statim ante diem octavum Kalendas Novembres ex Parthinis. Neç semel triumphasse contentus, filium sibi natum sub eadem tempora Saloninum vocavit, a maritimo Dalmatiae oppido, quod eodem bello ceperat. U. c. 713. A. C. 39.

LII. Idem Pollio, summus eorum temporum orator, insignis historicus, studiorum patronus eximius, bibliothecam Romae primus publicavit in atrio Libertatis, quod ex manubiis refecerat: imaginibus doctissimorum virorum ibi positis; in his Varronis, unius eorum, qui tum adhuc viverent. *Asinius Pollio bibliothecas publicat.*

Cap. LI. Vell. Dio. Hor. Carm. 2, 1. et ibi Porphyr. Fasti Capit. Serv. in Eclog. Virgil. 4. Cap. LII. Flor. 4, 12. Hor. Plin. 7, 30. et 35, 2. Lips. de Biblioth. c. 5. Sueton. Aug. 29. Plin.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VIGESIMI OCTAVI.

Quum Sex. Pompejus rursus latrociniis mare in-

***Quum Sex. Pompejus rursus latrociniis mare infestum redderet*] *rursum* Norv. et edd. vett. pro quo editio Sigonii anni 1572. *rursus* edidit, consentientibus scriptis meis et edit. Camp. Tum *mare inquietum* Voss. quod alterius glossema est.

Pacem, quam acceperat] *quam acceptaverat* Voss. Ita Mela 1, 1. *Qua diffunditur, alia aliis locis cognomina acceptat.* Quinctil. 12. Inst. Orat. 7. *Quum et Socrati collatum sit ad victum, et Zeno, Cleanthes, Chrysippus mercedes a discipulis acceptaverint.* Unius tamen cod. auctoritatem leviorem puto, quam ut ejus fide vulgatum mutemus.

Necessario adversus eum bello suscepto] Ita Gronov. anno 1665. edidit; et similiter habent Leid. Voss. et Berg. ab his non aliter differt Lov. 2. nisi quod vocem ultimam omittat. *necessario bello adversus eum suscepto* legunt Boend. et edd. Camp. *necessario bello contra eum suscepto* Exc. Pithoei, Norv. et reliquae ante Gronovium edd. Vide ad Epit. 57. Mox *cum dubio eventu pugnavit*, adscita praepositione, Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Infra Epit. seq. *Adversus Sex. Pompejum vario eventu navalibus proeliis pugnatum est.*

***L. Ventidius, legatus M. An-tonii*] Vet. lib. *P. Ventidius.* Ita ceteri. SIG. *L. Ventidius* superest in omnibus meis, nisi non in Exc. Pithoei, et Norv. Sed recte *P. Ventidius* emendat Sigonius; quomodo non tantum semper apud alios vocatur, sed etiam supra Epit. 127.

Parthos in Syria vicit] Vet. lib. *proelio vicit.* SIG. Similiter Leid. Berg. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Reliqui Voss. Boend. et Norv. vocem *proelio* omittunt. Supra Epit. 127. *Parthos proelio victos Syria expulit.* Epit. 114. *In Gallia Bellovacos rebellantes proelio vicit.* ubi alii eamdem vocem etiam omiserunt. Liv. 30, 30, 21. *Non tantum ad id, quod, data pace, jam habere potes, si proelio vincas, gloriae adjeceris.* 33, 12, 8. *An quia victus proelio foret, inexpiabile bellum factum?* Mox *occidit*, pro *interemit*, omnes scripti, et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Per regem Parthorum occisum intelligitur Pacorus. V Front. 1, 1, 6.

Judaeorum quoque legati ab Antonio interemti sunt] Vet lib. *Judaei quoque a legati Antonii subacti sunt.* SIGON. Lectio scholio Sigonii praescripta demum mihi obvia fuit in ed. Frob. anni 1535. Antiquiores enim pleraeque praeferunt



tum redderet, nec pacem, quam acceperat, prae-ıret, Caesar, necessario adversus eum bello sus-ıto, duobus navalibus proeliis dubio eventu pugna-. P. Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in ria proelio vicit, regemque eorum occidit. Judaei oque a legatis Antonii subacti sunt. Praeterea 'li Siculi adparatum continet.

laei quoque a legatis An-.ii interemti sunt; quibus re suo concinit Norvic. At *laei quoque a legatis Anto- subacti sunt* legunt Leid. ff. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et ed. Camp. Neque abludit Boend. nisi quod exhibeat *Judaeique a legatis*, sollemni scribarum errore; de quo dictum est ad 5, 27, 1.

JOHANNIS FREINSHEMI

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER

IN LOCUM LIBRI CXXVIII. T. LIVI

U. c. 714. A. C. 38. Ap. Claudio, C. Norbano Coss. *Praetores uno anno 67.*

I. A P. Claudio C. F. Pulchro, C. Norba Flacco consulibus, qui primi binis quaestor sunt, multa Romae gravia ac terribilia in Nam et plebs, propter saevitiam exactorum, eorumque militibus dimicavit; et sexaginta praetores numerati sunt, aliis subinde suf aliorum locum. Sed et puer quidam, quaest tus, postridie togam virilem sumpsit: et pugnare inter gladiatores cupiens, caussam d cto, quo senatores muneribus gladiatoriis d servi lictores fieri, mortui propius ab urbe m gentos passus cremari vetabantur.

Prodigia.

II. Sibyllini deinde libri sunt aditi prod caussa. Nam et paullo ante hoc tempus, e meritoria trans Tiberim oleum scaturiens, p diem largissimo rivo fluxit. tum autem et cell li sacrificio, quod forte pontifices ibi facieb sit: et simulacrum Virtutis, ante portam q positum, in faciem procubuit: et quidam, fu beles correpti, matrem Deûm irasci populo canebant. Idque confirmarunt, libris inspecti decimviri; jusseruntque deportari Deam a atque unda marina lustrari. traditurque res ctu, nisi quod, horum semel cognita caussa, de provenientium mirabile est, simulacrum lo intrasse in mare, vixque aliquando redisse Major exinde metus Romae fuit, majorque aversi fides: neque mutarunt prius opinione nes, quam circum aedem ejus et in foro palm tuor enatae sunt.

Cap. I. Dio, l. 48. Cap. II. Oros. 6, 18. Dio.

III. Tum et Liviam sibi matrimonio junxit Caesar, Neronis uxorem, et uterum ferentem ex eo. quod quia ignominiosum jure Romano erat, consuluit pontifices Caesar, *an, concepto, necdum edito partu, rite nuberetur?* Responsum est, *propter turbationem sanguinis gravidarum nuptiis interdici. hic vero, quoniam sextum mensem gravida sit Livia, satis liquere, ex utro marito conceptus foetus sit: nihil ergo vetare, quin matrimonium coëat: quemadmodum nuper Octavia in manum Antonii convenisset.* Haec illi reperta forte in majorum institutis responderunt; ceterum non alia dicturi, etiamsi alia reperissent. U. c. 714. A. C. 38. *Liviam ducit Caesar,*

IV. His nuptiis prior maritus auctor exstitit, quasi patris vicem nuptum dans uxorem modo suam: discubueruntque Caesar et Livia seorsim. Et puerulus quidam nudus, quales tum habere nobiles matronae solebant in deliciis, ad Liviam conversus, *Quid hic agis*, inquit, *domina? en maritus tuus isto loco adcubat*, digito demonstrans Neronem. Postea Claudium Drusum Neronem enixa est Livia in penatibus Caesaris; qui, *remissum eum a se patri*, commentariis suis intulit. Neque diu supervixit pater Nero, liberorumque suorum tutorem Caesarem reliquit. Haec gesta largam praebuere materiam sermonibus, et inter alia vulgatus est versus, qui mox in proverbium abiit, *felicibus esse vel trimestres liberos.* *Priore marito nuptum eam dante.*

V. Iisdem temporibus Mauritaniae regno Bogud Bocchi F. excidit; qui, persuasus a L. Antonio sub bellum Perusinum, Carinatem, a Caesare ulteriori Hispaniae praefectum, armis petiverat. Nam, deficientibus interea Tingitanis, quum et domi exclusus, et in Hispania Bocchi paterni hostis auxilio victus esset, exsul ad M. Antonium se recepit. A Caesare Boccho regnum, quod occupaverat, confirmatum est; Tingitanis civitas data. *Bogud Mauritaniae regno excidit.*

VI. Neque diu post male sarta inter Pompejum et Caesarem gratia rescissa est, haud dubie caussas quaerente potius, quam orto ex oblatis, odio. Sed Achajam Pompejus aegre ferebat ab Antonio detineri praetextu pecuniae, quam sibi deberi a provincialibus ille *Pompejus res novas molitur.*

Cap. III. Sueton. Aug. 62. et Tib. c. 4. Tac. Ann. 1, 10. Dio. Cap. IV. Vell. 2, 79. Dio. Sueton. Tib. 4. Dio. Sueton. Claud. 1. Cap. V. Dio. Appian. Civil. l. 5. p. 686. Dio. Cap. VI. Appian. Civil. l. 5. p. 716. et Dio. Appian.

bi opus esse diceret. Inter haec e diis infestabant mare clanculum; ut men populus famis posset, vulgoqu *esse quaesitum ea pace laborum finem, sed dominis quartum adcessisse.* Sed correp tortique auctorem Pompejum edider cavit eam rem populo Caesar, et c literas questus est. Ille, purgans s mine, vicissim Achajam sibi non re nio vexari exprobravit.

Menodorus, gratia Pompeji amissa, VII. Quum in eo res essent, ma bello momentum Menodorus adtulit, sarem transgressus his causis. Poter gerrime patiebantur, quotquot reman pejum, nobiles, sed, adolescentis a patere gnari, aliquos ex eo genere Menodorum, veluti patrono imperan tur. Atque illi, quod ultro facere piverant, cum adsensu tantorum vir facturos rati, occasionibus non defu alioquin suspicionem patroni Menas leno dimisso, liberto Caesaris, collo cum ipso Caesare habito. Idcirco, Pompejus adesse ad rationes frument ministratae reddendas jussit.

Classem et exercitum Caesari tradit. VIII. Commodum e libertis Caes ad frumentum e Sardinia deportand hoc fidissimum amicorum Micylionem

m Caesari tradidit. Neque dedidit reposcenti Pomejo Caesar, ab ipso violata foedera, fugitivis reciiendis, triremibus aedificandis, retinendis in Italia raesidiis, arguens. Quin et magnis honoribus adicit Menam, adseruitque in ingenuitatem, et annulis ureis ornatum in equestrem ordinem recepit: neque nim tum adhuc cuiquam inferioris loci gestare anulum aureum licebat. Coenae quoque suae adhiuit: quem honorem nulli, nec antea, nec postea, bertino habuisse traditur. His cognitis, Pompejus enecratem, et ipsum libertum suum, ad infestandam aliae oram misit, a quo Vulturnum et alia quaedam ampaniae loca vastata sunt. U. c. 714. A. C. 38.

IX. Idcirco Caesar, velut necessarium bellum susepturus, tabulas Pompejani foederis recepit a Vestabus, ex Africa Lepidum, ab Athenis Antonium ad ommunicanda consilia ciens. Sed Lepidus ad trajiiendum fuit segnior. Antonius vere primo cultum nimumque Imperatoris resumpserat; navesque deuci jusserat ad Parthicum bellum. Eo celerius Brunisium venit. Sed, ubi statum ad diem non adfuit aesar, qui, tum in Etruscis agens, Ravenna naves ngas, ex Gallia copias cum adparatu Brundisium et uteolos mittebat, utrimque invasurus Siciliam, si lem Antonio videretur; ille, sive magnitudine Caeriani adparatus commotus, (nam in societate poentiae collegarum opes aegris oculis adspiciuntur) ive prodigio territus, in Graeciam rediit. quippe fee militem, circa tabernaculum ejus excubantem, deoraverant, sola facie quasi in hoc relicta, ut agnosci osset; augebatque religionem, quod neque clamor uditus esset pereuntis, neque ceterorum vigilum quisuam quidquam sensisset. Sed Brundisini quidam realerunt, sub orientem diem a se visum esse lupum, ursu se proripientem ex tentoriis.

Antonius, adcitus a Caesare Brundisium venit.

Sed mox regressus illum destituit.

X. Ipse, scriptis ad Caesarem literis, festinandum ibi ostendit ad Parthicum bellum: auctorque ei fuit on discedendi a foederibus. Menodoro quoque, cui elli caussam imputabat, servitutem minatus est, tamuam fugitivo suo, quod nimirum Pompeji Magni boa, in quibus et Menodorus tum fuerat, empta a di-

Cap. VIII. Sueton. Aug. 72. Appian. Dio. Sueton. Apian. Dio. Cap. IX. Liv. Epit. Dio. Appian. Dio. Appian. ap. X. Dio. Appian.

U. c. 714. A. C. 38. ctatore Caesare possideret. Destitutus ab Anton sar, quamquam ideo hoc fieri existimabat, ut nius opibus sustinere Pompejum cogeretur, i re cura bellum adparabat: multis praesidiis, p Italiae munitis, navibusque Romae et Ravenna cari jussis. Sed et ex Illyrico magnum exercit cavit. Menodorum, suae classis ducem, Calvi bino legatum dedit, quem universae rei ma praefecerat. L. Cornificium L. F. deportare tum partem Ravennatis adparatus jussit. hunc tempestas jactavit classem. Ceterum navis una perfracta est, quae Praetoria parata Caesari eaque res in omen tracta futuri.

Caesar tamen bellum incipit. XI. Postquam omnia satis instructa Caesar mavit, populo Romano per literas, exercitui belli caussas exposuit; quod, adsensu pleror contra fidem pactorum suscipi Pompejus test idque etiam Antonio visum, qui propterea soc impiorum armorum noluisset. Pompejum igit sar auctorem novarum injuriarum esse demon piratarum et Menodori indicio: mentemque deprehendi ex eo posse, quod Achajam P non redderet. Inde, celeritate adhibita, et i vigavit in Siciliam a Tarento, Calvisius cum l lio Tauro et Menodorus ab Etruria, legiones t itinere Rhegium petierunt.

XII. Pompejus Caesarianae classi Menecrat posuit, infestum invisumque Menodoro, fort animorum similitudine. Hic, obviam factus l sub vesperam, coëgit eos ex alto refugere in qui supra Cumas est: ipse adplicuit Aenariam reddita, rursum adeptus secundum litus na lunata acie, quum aliud agere non posset, ma petu invectus ad terram compulit. At illi i pugnabant, impari quidem certamine, quum in litus naves immobiles haererent, neque hostibus, neque impetendis habiles. Ergo pro re Pompejanis erat pugna, qui libero incursu bant adversarios, fessosque suos, submissis in locum recentibus, otiose recipiebant.

XIII. Sed inter haec Menodorus et Men quum se forte conspexissent invicem, omni

Cap. X. Dio. Appian. Cap. XI. Oros. 6, 18. Cap. XIII. Dio. Appian.

postposita, magno clamore concurrerunt. Neutra navis inde laeta abiit: Menodori praefractum rostrum est, Menecratis remi altero latere detersi. sed jam utrimque ferreae manus injectae, tam rostra quam remos inutiles effecerant: et, tamquam pedestri proelio, viribus et manu certabatur. Menodori navis erat aliquanto altior: ergo et commodius in adversam injici pontes poterant, et missa inde tela majore violentia incidebant. Forte sub idem tempus dux uterque vulnus accepit: Menodori brachium transfixum est, Menecratis femur. Sed verutum facilius evelli potuit; hamata soliferrea Hispanica Menecratem inutilem pugnae reddebat. Nec tamen ille desiit hortari suos, donec, capta jam nave, ne perveniret in manus inimici, medios in fluctus se praecipitem dedit. Dum haec ad sinistrum cornu geruntur, Calvisius, a dextro eodem profectus, naves quasdam Menecratis, abruptas a suis, persequutus est. Interim Demochares, ipse quoque Pompejanus libertus, Menecrati legatus additus, Calvisianas reliquas naves in fugam, nonnullas in saxa compulit, relictasque a classiariis incendit: donec revectus ex alto Calvisius et reduxit fugientes, et incendium navium restinxit. U. c. 714. A. C. 38. *Pugna Menecratis et Menodori.*

XIV. His rebus gestis, quum nox supervenisset, utrique suas in stationes redierunt, nec victi, neque pro victoribus. Sicut enim de classe Caesaris longe plures amissae naves fuerant; ita Menecratis interitu satis pensatum id detrimenti videbatur. Certe Demochares, eo casu turbatus, simul, ne transiret in Siciliam Caesar, timens, quem a Tarento Rhegium isse audierat, sublatis ancoris abiit: et Calvisius, reparata classe, oram legens, paullatim insequutus est. Sed Caesar, a Rhegio cum magno militum et navium numero fretum ingressus, quum amicis placeret pugnari cum Pompejo, quadraginta tantum naves secum ad Messanam habente, non paruit, festinationem temeritatemque semper damnare solitus, *et satis cito fieri dictitans, quae satis fiant bene: neque suscipiendum proelium esse, nisi quum majora periculis commoda proponerentur. nam ob mediocria pugnantes aureo hamo piscari.* *Caesar festinationem temeritatemque damnat.*

XV. Sed interim Demochares, Messanam reversus, in locum Menecratis praefecturam classis adcepit, col- *Pompejani Caesarem*

Cap. XIV. Dio. et Appian. Appian. Sueton. Aug. 25.
Cap. XV. Appian.

U. c. 714. A. C. 38. *classe adoriuntur.* legamque Apollophanem, qui itidem Pompeji libertus erat. Et Caesar, auditis, quae ad Cumas erant acta, per fretum navigabat, ut Calvisium conjungeret. jamque Stylida praetervectus Scyllaeum flectebat, promontorium Italiae, quum a Meſſana Pompejus excurrens, adgrediendo proximas naves, insequendo praegreſſas, universam claſſem adtinuit. neque tamen ad Praetoriam ceterae se receperunt, non sinente Caesare, sive propter anguſtiam locorum, sive secundum prius decretum vitante pugnam. At Democharis cum Apollophane binis navibus adgreſſi singulas, tamen haud multum proficiebant; propugnantibus e contra legionariis, et magnitudine roſtratarum, quae a minoribus vix tuto impetebantur.

Et magnopere urgent. XVI. Sed ubi Pompejani, receptis feſſis atque saucciis, subinde in pugnam reducebant integros, neque roſtris tantum, sed etiam jaculis ignitis, saeviebant urgeri Caesariani, pulsaque ad litus navigia, hoſtibus inſtantibus, inter se, aut ad saxa collidi, gemi... que plane Cumano negotium eſſe. Ibi Caesar, e... scensione facta, succurrebat periclitantibus, adna... suscipiens, deducensque in editiora. Sed Cornifici ceterique duces, cohortati invicem, injuſſu Imperat... ris abruptis ancoralibus, in altum evecti sunt, ut p... tius ausi aliquid perirent, quam hoſtibus se obter... dos darent immobiles. Nec male ceſſit audacia. Pra... toriamque Democharis Cornificius cepit, praefecto aliam navem transiliente. Interim et nox adprop... quabat, et cum Calvisio et Menodoro Caesaris ... claſſis: qua conspecta, Pompejani diſceſſerunt, isq... casus servavit reliquas Caesaris naves, ne pror... omnes abstraherentur ab hoſtibus, aut immiſſo ig... deflagrarent.

Caesarianorum miseria. XVII. Ea nocte plerique, relictis navibus, in m... tes se receperunt, adcensis ignibus fortunam sign... cantes. Ipse Caesar, inter rerum omnium ege... circumcursitans, durare jubebat, donec dies red... retur. Nec a navibus quidquam erat auxilii, q... jam tempeſtate jactari coeperant: et Calvisium ad... nesciebant. Pompejanis enim solis visus erat; q... longius a terra disjuncti, prospicere facilius in al... potuerant. in hoc articulo neceſſitatis bona quaec...

Cap. XV. Dio. Appian. Cap. XVI. Dio. Appian. ... Appian.

fortuna Caesari tertiam decimam legionem adduxit; quae, clade cognita, per aspreta contendit ad ignes, imperatoremque suum, ab omnibus famulis derelictum, et commilitones fessos atque famelicos recrearunt. Tum vero circumquaque nuncios dimisit Caesar incolumitatis suae: et vicissim, audito Calvisii adventu, exhilaratus quieti se dedit. U. c. 714. A. C. 38.

XVIII. Postera lux miserabile spectaculum aperuit crematarum aut fractarum navium: fluitabantque passim armamenta, navibus etiam, quae supererant, valde quassatis atque laborantibus. Sed otium ab hostibus Calvisii praesentia praestabat, ut subduci reficique possent; quum subito exortus auster vehementiori omnes discrimine involvit. Sed Pompejus intra portum Mamertinum deduxerat suas naves. at Caesarianae circa litus asperum et importuosum ingenti periculo jactabantur. neque resisti poterat per absentiam nauticae turbae, cujus pars major in litus evaserat. Sabini tamen minus adflicta classis est Menae providentia; qui, magno rei maritimae usu, longius in mare provectus, ubi mitius intumescebant undae, jecit ancoras; remigioque contendens adversus ventum, ne funes intenti rumperentur, effecit, ut eodem semper loco tenere se posset, tantumdem spatii subinde remensus remigio, quanto abreptus venti violentia fuerat. Sed et alii quidam, industriam hujus imitati, pestem intentatam repulerunt.

Menae prudentia in tempestate.

XIX. At reliqua multitudo, ventum, ut verno tempore, cito positurum existimans, utrimque revincta ancoris navigia, ne colliderentur, contis propulsabant; minime diuturna ope, quum flatus impetuosior obstantia omnia disjiceret: navesque, disruptis ancoralibus, in litus impingebantur. Saevum deinde diem tristior nox excepit, intendente se vento, et tenebris conspectum adimentibus. jam pridem enim aurium usus perierat, nequidquam contento clamore petentibus opem, quorum voces ventorum fluctuumque stridor, et repercussu montium multiplic·i fremitus obruebant. Etiam aestus his adcesserat malis, et ex navibus utcumque servatos, in terra quoque fluctus infesti consequebantur. Tandem, adpetente die, remisit ventus, et sub solis ortum plane quievit; undis tamen adhuc diu saevientibus: atrocior enim tempe-

Caesaris classem tempestas adfligit.

Cap. XVIII. Dio. et Appian.

U. c. 714. A. C. 38. ſtas fuerat, quam vidiſſe l
quam meminiſſent.

Pompejus victoria uti nescit. XX. Igitur Caesar, maj
se pene universa multatus
praesens Siciliae, eadem
peravit, non sustinens ca
dium adferre non potera
duces literis, praeſto eſſe
secum habebat, milites ci
misit, ne Pompejus, vict
liam irrumperet. Sed ill
impedire conatus eſt, qu
bus colligantes navium ri
to defluerent; tantum abe
ret: suorum satis acer de
segnis. Igitur Caesar, de
cinis, Liparenses, ex ins
degere ad finem belli co
opus erat et navibus, iisq
que populus, fame iteru
tra foedera susceptum, o
volebat, Maecenatem in
ad bellum Antonii cauſſa.
giones onerariis trajicer
majorum exemplo cogita

XXI. Erat Antonius i
obviam. Idcirco, Maece
e sacra olea Athenis coro
certo oraculo vasculum,
pletum, extulit secum.
P. Ventidii virtus et for
miſſa aliis obsidione Aradi
rum pertinacius repugnab
magnis copiis iterum irr
tendit. Nondum ille tra
tuebat Ventidius, ne pri
quas in Cappadocia trans
P. Ventidii praeclarum ſtrategema. contrahere poſſet. Idcir
qui socii videbantur, qu
ſticae nationis regulum,

Cap. XX. Sueton. Aug.
Dio. App. Dio. App. Cap.
Parth. Vell. 2, 78. Dio, l. 48.
et Dio.

a sua consilia communicare simulans, campos ne timere dicebat, agebatque cum proditore, *ret Parthos, ut ad Zeugma trajicerent exercitum, bre- itinere, et artiſſimo Euphratis alveo. Tum enim ſe op- itate collium facile eluſurum ſagittarios equites.* U. c. 714. A. C. 38.

XII. Quum haec ad Parthos relata eſſent, omnia entidii consilia tenere putantes, ut, qua minime t ille, transgrederentur, infra Zeugma pontem erunt. Habebant et iter ad eum locum prolixius, um flumen ibi propter latitudinem operosius jun- , amplius quadraginta dies consumpti sunt. Ita idius, triduo ante, quam Pacorus adveniret, co- receptis omnibus, in agro Cyrrheſtico exspecta- oſtem. At ille, contemnens Romanos pro im- bus, quod transmittenti fluvium non occurrerant, Ventidii obsidere ausus eſt. At Ventidius par- legionum intra vallum ordinatam habebat, quae non procurreret, quam hoſtes quingentis non ius paſſibus abeſſent. Hoc ubi factum eſt, bar- que et sagittarum usus ademptus, et fiduciae Ro- e inopinata oblata facies; celeriter debellati ter- rterunt, maxime glandium violento jactu eminus ti. *Et mox celeberrima victoria.*

XIII. Ceterum, uti mos Parthis, in diversa in- erunt fugam, insequentibus Romanis. Idcirco Pa- s, caſtra Ventidii diſceſſu legionum sine defenso- reperturum sperans, eo impetum convertit. E- ero Romanus, ceteris subito emiſſis legionibus, ernatos, et locis iniquis circumventos cecidit. rus inter primos fortiſſime pugnans occubuit: uorum pauci pro corpore ejus propugnantes, ma- multitudo, quum pontem peterent, occupati, to- e inter Euphratem et Orontem sinu concisi sunt: ulli ad Antiochum Commagenes regem perfuge- *Pacorus rex Parthorum occiditur.*

XIV. Ventidius, quamquam, tertio jam proelio r, in Mediam Mesopotamiamque Parthos compu- , invidiae vitandae cauſſa non amplius inſtitit; ad perdomandos defectores arma circumferens, que ex itinere recepit, viso capite Pacori, quod *Antonius invidet Ventidio.*

---

p. XXII. Plut. Dio. Juſtin. 42, 4. Frontin. 2, 2. Flor. Frontin. Dio. et Juſtin. Cap. XXIII. Plut. Appian. . Flor. Eutrop. Oros. Vell. 2, 78. Dio. Cap. XXIV. Dio. Oros. Plut. Dio.

U. c. 714. A. C. 38. circa civitates mittebat, ut periſſe regulum in rent. Namque Syri, Pacorum juſtitiae ac clem nomine, plusquam alium ullum regem, dilig nequaquam deserturi nisi mortuum videbantur receptis, in Commagenen ductus exercitus, P quos eo confugiſſe diximus, non tradente An sed plus celebratae regis opes avaritiam Vent mularant, ut Samosata obsidione clauderet. quia nihil jam indigebat tot legionibus, duas quitibus mille, Machaera duce, ad Herodem cum Antigono bellantem. Sed Machaera, plus amicis, quam hoſtibus, inferendo, movit He ut ad Antonium properaret, quem veniſſe Sa compererat. Quippe Ventidius offerenti mille Commageno pacem dare non erat ausus, pro Antonio; qui, jam haud longe semotus, su videri opus volebat, nec per Ventidium omni Sed obseſſi, pace desperata, fortius repugnant tandem adegerunt obseſſorem, ut, adceptis trecentis, et duobus admodum obsidibus no illuſtribus, adquiesceret: conceſſo viciſſim, ut tiocho quidam Alexander, qui transfugerat ad nos, occideretur.

Ventidii mira fortuna. XXV. Jam dimiserat Ventidium Antonius, ta ad triumphum, quem meruiſſet: ceterum fe ejus haud obscure invidebat. neque poſtmodum tam boni ducis usus eſt, quamquam ob ejus ge plicationes sibi triumphumque Romae decretu verat. Sed eadem ipsi quoque decreta Ventidio pensaſſe Craſſianam cladem, Pacoro interfecto batur: addebatque momentum aliquod admir quod eadem die res utraque geſta dicebatur. primus hic omnium hoc de Parthis decus retu suo quidem aevo solus, exſtincto prius A quam decretum sibi triumphum duceret. Ita tidius P. F. pro consule ex Tauro monte et triumphavit ante diem quintum Kalendas Dece magna admiratione priſtinam hominis fortuna praesente comparantium, quod qui, sicut Ma tradidit, iterum, semel certe triumpho Pompe

Cap. XXIV. Plut. Joseph. Antiq. 14, 27. et de B. 12. Plut. Oros. Plut Dio. Cap. XXV. Plut. Oro Flor. Dio. Oros. Eutrop. Dio. Plut. Plin. 7, 3. Di Capit. Plin. A. Gell. 15, 4.

bonis ductus ipse fuerat, nunc de ferocissima gente splendidissime triumpharet. Eidem, quum postea fato concederet, is quoque honor est habitus, ut publico funere sepeliretur. U. c. 714. A. C. 38.

XXVI. Ceterum uti laetitiam summam populo Romano Pacori finis, ita patri Orodi luctum incredibilem adtulerat. Denique amenti similis, sine cibo, sine voce, ut prorsus obmutuisse videretur, complures dies exegit. Postea, ubi loqui rursus incepit, nihil aliud, quam *Pacorum*, in ore habuit, quasi cum praesente sermones conferens. hunc enim, filiorum omnium haud dubie praestantissimum, jam successorem suum declaraverat. Itaque, luctu tandem remittente, nova exercuit hominem sollicitudo, quem ex triginta filiis faceret Pacori loco regem: quum senilis animus a tot pellicibus, pro suo quaque filio nitente, diversas in cogitationes distraheretur. Postremo Phrahatem praetulit, suo totiusque domus malo. Mox enim scelestissimus parricida patrem, quasi cunctantem mori, fratresque, primum Antiochi filia prognatos, quod materno genere nobiliores erant, deinde ceteros omnes, interfecit: suum quoque filium mox adjecit, jam adultum, ne quis superaret, qui contra se ab offensis optimatibus rex nominaretur.

Phrahates patrem, fratres, filium occidit.

XXVII. Inter haec Antonius, obiter constituta Syria, in Aegyptum properans, C. Sosium, in Ventidii locum Syriae et Ciliciae praepositum, Herodi restituere regnum, et ulcisci Antigonum jussit; qui, per absentiam Herodis, Josephum fratrem ejus cum quinque cohortibus Romanis interfecerat. Igitur Sosius, praemissis duabus legionibus, cum reliquo exercitu subsequi statuit, quantum per anni tempus (jam enim vergebat aestas) liceret. Sed, dum subigendis Aradiis, qui, jam diu perpessi omnia, tamen desperatione magis, quam viribus, resistebant, Sosius detinetur, Herodes magno proelio ducem Antigoni Pappum vicit, eoque timoris adegit hostes, ut recepturus caput gentis Hierosolyma videretur, nisi propter vehemens frigus in hiberna deduci exercitum oportuisset. Per idem tempus Antonius Athenas rediit, auspicio suo, quam ductu, gestis rebus illustrior. Unde vulgo exi-

Herodes Antigoni ducem superat.

Cap. XXV. Val. Max. 6, 9. A. Gell. Cap. XXVI. Justin. Vell. Justin. Plut. Dio. Justin. Cap. XXVII. Joseph. Antiq. 14, 27. et de B. Jud. 1, 13. Dio. Joseph. Dio. Joseph. Plut.

U. c. 714. A. C. 38. ſtimabatur commune hoc ei cum Caesare fat ut per legatos, quam per se ipsum, eſſet ute licior. Nam et Agrippa praeclare se geſſit ul Caesare: et a C. Sosio atque L. Canidio Gall nianis ducibus, incliti reges victi sunt.

U. c. 715. A. C. 37. M. Agrippa, L. Canidio Coſſ. *M. Agrippae geſta.* XXVIII. Jam primum M. Agrippa, consu et Canidii, Galliam rebellantem compescuit, que a dictatore Caesare transiit Rhenum. sed tanos insigni proelio vicit. Idcirco Caesar e et triumphare juſſum, claſſi fabricandae exe que remigibus praefecit. Sed Agrippa, vir tiſſimus, scientiſſimus parendi, minime conve tavit, ut moerente Caesare triumpharet, cuj ficio tantus e tantulo factus eſſet. Nam hu ortus, ut etiam Vipsaniae gentis, tamquam ol mae, nomen ipse tolleret. *M. Agrippam L. F* praeferens, ad maximos honores evectus amic saris fuerat.

Et ab eo factus portus Julius. XXIX. Igitur, praetermiſſo triumpho, tot in mandatum sibi munus incumbens, naves nem Italiae oram aedificabat. Maximus eni adparatus ad tam vicinum et formidabile bell et amici Caesaris, et quaedam civitates ultro sas naves conſtruebant. Sed, quoniam pleru tus Italiae importuosum erat, et ſtationes tan non reperiebantur, Agrippa, praeclarum opu quomodo ex Lucrino lacu portum faceret, e vit. Quippe in agro Cumano Misenum inter e los locus, in lunae speciem curvatus, Lucri vernumque lacus habebat. Hoc Agrippa mirab sus opere commisit mari, *portumque Julium* ad tum quidem recipiendis navibus aptiſſimum: h ludem coenosam ac tenuem, ex quo subterrane facta per montes eruptione, vicina late ciner tiſſimis opplevit. Nunc quidem *Mons novus* tur, anno factus centesimo septimo, priusqu scriberemus. Hujus operis multi scriptores

Cap. XXVII. Dio, l. 48. Plut. Cap XXVIII. Dio. Civil. l. 5. Dio. Vell. 2, 79. Dio. Tac. Ann. 1, 3. S Ben. 3, 32. Cap. XXIX. Val. Max. 4, 7. Senec. Co 12. Dio. Liv. Epit. Appian. Dio. Cassiod. Chron. gil. Georg. 2, 161. et ibi Philargyr. Sueton. Aug. ver. Ital. Ant. et Cellar. Geogr. Ant. 2, 9.

sius, quam explicatius, fecerunt mentionem: res ita ferme habuit. U. c. 715. A. C. 37.

XXX. Lucrinum lacum ab externo mari dirimebat agger antiquus, octo ſtadiorum longitudine, nec latior, quam ut incedere per eum currus poſſet. Vetus erat fabula ſtructum ab Hercule, Geryonis armenta per regiones illas agente. Hanc molem duabus anguſtis foſſis, per quas intrare naves poſſent, scidit Agrippa; deinde, foſſis aliis ductis, Lucrinum Avernumque conjunxit: simul, quo undique facilius ad portum iter eſſet, silvas circum densiſſimas, nihil reveritus antiquas locorum caerimonias, exscidit. Inde profectum exiſtimo rumorem, simulacrum antiquum, sive Calypsus illud fuit, sive ipsius Averni, sudaſſe. Neque negligenda res visa, pontificesque, licet natura loci, calidis aquis referti, miraculi fidem elevaret, locis iisdem piacularia sacra fecerunt: maxime quia sub idem tempus tanta ibi facta tempeſtas fuerat, ut prodigii loco haberetur. Sed Agrippa, portu ſtrenue effecto, naves eo deductas conſternere, remigesque tota hieme exercere inſtituit. nam Caesar viginti millia servorum ad hos usus manumiserat. *Operis ejus descriptio.*

XXXI. Iisdem consulibus et Judaei subacti. Vere novo rex Herodes, caſtris ad Hierosolymam positis, tres aggeres excitari juſſerat, eodem loco et exemplo, quo Pompejus olim ceperat urbem. Deinde, ad nuptias, cum Alexandri filia celebrandas, Samariam profectus, consummato matrimonio, cum ingentibus copiis in caſtra rediit. Venit mox eodem C. Sosius cum legionibus undecim, et sex equitum millibus, magnoque auxiliorum numero, ad borealem oppidi murum opposito vallo. *Herodes et C. Sosius Hierosolymam obsident.*

XXXII. At Judaei, gens pertinax, et odii semel concepti retinens, nihil omittebant, quo nocere obseſſoribus poſſent: nec audacia tantum, sed et patientia laboris formidabiles, cuniculis maxime moleſti erant, unde subito exsilientes necopinantibus damnum inferebant: et, priusquam ferme pars aliqua muri machinis impelli poſſet, interiorem novum opponebant. Hac contumacia in quintum usque mensem con- *Et capiunt.*

Cap. XXX. Strabo, l. 5. p. 245. Diodor. l. 4. Dio. Strabo. Dio. et Philargyr. Sueton. Vell. Dio. Cap. XXXI. Liv. Epit. Joseph. Antiq. 14. 27. et de B. Jud. 1, 13. Hegesipp. 1, 31. Joseph. Cap. XXXII. Dio, l. 49. Joseph.

U. c. 715. A. C. 37. tra tantos exercitus locum tenuerunt, quum et fame premerentur, quod forte septimanu nus erat, quo praetermitti solebat agricultur fiducia templi alebantur, cui non defore divi xilium; et, si quis in hujus defensione occi hunc vero prae ceteris felicem Deoque amicu dicabant. Nec nisi per partes capi Hierosol tuit. quadragesimo die viginti admodum del Herodis exteriorem murum transcenderunt: tim sequuti sunt Romani quidam centuriones Sed adhuc resistebat interior murus, nec sup te quintum decimum diem potuit. Tum vero ferior cum vestibulo templi capta, porticibus dam circa delubrum inflammatis: cujus rei Herodes in Antigonum detorquebat.

Una cum templo. XXXIII. Interim Judaei, qui partim in interius, partim ad superiorem urbem conf legatis ad Sosium missis, sacrae rei faciund petierunt. eumdem exoraverunt et, qui ca Romanos erant, ut interesse sacro sinerentu sperans haec esse signa deditionem agitantium que concessit. Sed, ubi nihilo secius in r persistebant, die quadam Saturni facta vis c plumque pugnando captum: nec urbs defend potuit. Magna omnis aetatis sexusque cae Romanis propter obsidionis moram iratis; adcendente factionum inter se crudelissimar Antigonum ad pedes se abjicientem immiser accepit Sosius, complosis manibus *Antigona* nans, vinctumque in custodiam dedit.

Herodi regnum Judaeorum traditur. XXXIV. Sic iterum a Romanis capta es rum metropolis, eadem die, qua septimo et anno ante expugnata a Magno Pompejo fuerat curae fuit prohibere alienigenarum turbam templi et sacrorum spectare contendentem. impetravit a Sosio, praedam urbis militibus serente, ut a se adceptis pecuniis direptione teret. Inde Sosius, aurea corona in templo captivum Antigonum Antonio adducens, disc

Antigonus securi percutitur. gno Judaeorum Herodi tradito. Atque ille, certam ejus possessionem sibi spondens, quar tigonus superesset, maximis muneribus ex

Cap. XXXIII. Dio. Joseph.

Antonium, ut interfici juberet. Igitur Antiochiae deligatus ad palum, flagrisque caesus, et securi percussus est: quo supplicio neminem adhuc regum quisquam Romanus adfecerat. Cum hoc exstincta nobilissimae stirpis dignitas, penes quam supra annos centum viginti sacerdotium et principatus Judaeorum fuerat, in Herodem, plebejae gentis hominem, Idumaeis parentibus ortum, concessit. U. c. 715. A. C. 37.

XXXV. Sequenti anno, qui L. Gellium L. F. L. N. Poplicolam, M. Coccejum Nervam consules praetulit, quietae res in Syria fuerunt, absente Antonio, metuente Antonium Sosio, si magnis gerendis rebus obscurare gloriam Imperatoris legatus videretur. Sed Parthi bellum ingens inter se moverunt, ob Phrahatis novi regis crudelitatem et vecordiam; qui post multa parricidia nemini jam parcere poterat, nobilissimo cuique infestior, quo magis sibi ab hoc genere metuebat. U. c. 716. A. C. 36. L. Gellio, M. Coccejo Coss.

XXXVI. Igitur, multis quaquaversum diffugientibus, ad Antonium Monaeses venit. Erat vir illustris ac potens, et prioribus adversus Romanos bellis magna virtutis fama. Quapropter Antonius, eum Themistocli, se magno regi comparans, tres ei donavit urbes, Larissam, Arethusam, Hierampolim, quam et Edessam, et prius Bambycem adpellatam supra scripsimus. *Monaeses Parthus ad Antonium confugit.*

XXXVII. Interim Roma multiplici prodigiorum denunciatione est exterrita. Quippe Delphines concurrisse invicem cruenta pugna circa Clypeam ferebantur: Romae sanguinem, inter pluviam lapsum coelo, varie distulerunt volucres: ludis Romanis, senatorum in Capitolio, sicuti mos erat, epulatus est nemo. Liviae quoque oblatum omen, sicut ipsi laetum, ita civibus formidabile habebatur. quippe, circa tempus nuptiarum cum Augusto, in Vejentanum suum eunti praetervolans aquila gallinam albam, ramulum lauri cum baccis suis rostro tenentem, in gremium abjecerat. eam quum ali Livia, serique ramum haruspicum monitu jussisset; tanta pullorum suboles provenit, ut ea *Prodigia.*

Cap. XXXIV. Dio. Plut. Joseph. Antiq. 15, 1. et de B. Jud. 1, 13. Joseph. Antiq. 14, 28. Cap. XXXV. Dio. Cap. XXXVI. Plut. et Appian. Parth. Dio. Plut. Supra, 106, 21. Cap. XXXVII. Dio, l. 48. Plin. 15, 30. et Sueton. Galb. 1. et Dio.

U. c. 716. A. C. 36. villa diu postea *ad Gallinas* vocaretur, quae via
nia juxta nonum ab urbe lapidem fluvio Tibe
dificata fuerat. Ramus etiam, quamquam ita c
laurum Democritus et Theophrastus ambigan
lauretum produxit, ut postea diutissime triump
sarum ad coronas sufficeret. Ea res potenti
sarianae domui stabilem videbatur promittere.

Crebra mutatio magistratuum. XXXVIII. Percellebantur etiam homines
mutatione magistratuum, quum nonnulli eod
inirent ejurarentque: nihil inde quaerentes a
quam honorem nominis, et spem adipiscendi
ciam, ac cetera non nisi magistratu functis tr
lita. Contra erant, qui magistratus capessere
tate aut alia qua caussa vetabantur. Nam et q
Pompejum erant, quasi merito arcebantur d
honoribus; et quidam, bonis amissis, sumpt
rare non poterant.

M. Oppii pietas honorata. XXXIX. Inter quos M. Oppius, propter
in parentem gratus plebi, quum aedilitatem
mittere statuisset, stipe collata seque et in
munerum exhibuit: quum etiam in theatrum
quidam histrionum specie cum personis, p
contulerunt; animorum suorum obsequentes
periculum, ne inimicis triumvirorum favisse
tur, hac cautione vitantes. Nec hic stetit in
populi amor: quin et mortuum paullo post i
Martio funeravit. Sed invidia nobilitatis os
ti translata sunt alio: pontificibus monenti
cum sacrum esse, neque contaminandum mo
reliquiis: quum tamen multos ibi sepeliri et
et passuri essent.

Octavia virum et fratrem conciliare studet. XL. Eodem vere M. Antonius, Athenis
cum trecentis navibus, Brundisii non recept
rentum adpulit, promissum Caesari auxiliun
Sed Caesar exspectare, dum sua classis prae
maluit: licet semel iterumque invitatus, ut
Antonii, suffecturo ad id bellum, uteretur.
rebat aliquid subesse querelae ac suspicion
circo Octavia, quae comitata virum ex Graeci
exoravit eum, ut ad fratrem mitteretur. Alt

Cap. XXXVII. Theophr. de Caussis Plantar. l.
Sueton. Dio. Cap. XXXIX. Appian. Civil. l. 4.
Cap. XL. Appian. Civil. l. 5. Plut. Dio. Appian.

jam filiam apud Antonium pepererat, et tum etiam erat praegnans. U. c. 716. A. C. 36.

XLI. Haec, in itinere occurrens Caesari, primariis amicis ejus adjunctis Maecenate et Agrippa, multa precum humilitate contendit, *ne se miserrimam omnium matronam ex omnium felicissima redigi pateretur. Nunc enim*, inquit, *totus orbis me beatam praedicat, suspicitque duorum Imperatorum, alterius sororem, alterius conjugem. Sin vero, quod Dii ne sirint! prava consilia vos in bellum egerint, uter vestrûm sit futurus superior, in incerto erit: unum erit certissimum, me, utcumque res ceciderit, in perpetua sollicitudine et luctu fore; cui, in qualibet viri fratrisque fortuna, semper plus offeretur, quod cruciet, quam quod reficiat.* Caesar ad haec objicere, *se, desertum ab Antonio, maximum in discrimen incidisse: sed et missum in Africam esse Calliam, ut foedus contra se cum Lepido jungeret.* Tum Octavia: *Calliam ad Lepidum non alia caussa missum esse scio, quam ut de matrimonio ageret. Cupiebat enim Antonius desponsam adolescenti Lepido filiam collocare, priusquam Parthicum ad bellum proficisceretur. Prius autem crimen ita diluit Antonius, ut tibi per Maecenatem satisfactum eo nomine credam.* *Ejus ad fratrem oratio.*

XLII. His obtestationibus, et quia Calliam etiam miserat Antonius, ut ex ejus quaestione deprehenderetur veritas, ita Caesar emollitus est, ut, non adcepto Callia, cum Antonio se colloquuturum diceret inter Tarentum et Metapontum, circa fluvium Evonymum, si et illi videretur. Adcepta conditione, quum eodem forte tempore ad flumen uterque venisset, Antonius, carpento desiliens, in scapham, forte stantem eo loco, se conjecit solus, trajecturus ad Caesarem: contendit et ille vicissim, praevenire cupiens Antonium; et aliquamdiu occurrentium sibi in amne certamen fuit, uter in alterius ripam fidemque se traderet prior. sed vicit Caesar, *ad duos unum se proficisci*, dicens, *non ad Antonium modo, sed et ad sororem suam.* Itaque, conscenso Antonii carpento, cum eodem Tarentum profectus, ea nocte apud illum mansit sine corporis custodibus. Postridie rursus apud Caesarem eadem omnia Antonius fecit. Adeo duo illi summae fortunae competitores, ut rationibus suis conducere putabant, intimam familiaritatem levibus suspiciuncu- *Antonii et Caesaris certamen humanitatis.*

Cap. XLI. Appian. Cap. XLII. Plut. Appian.

U. c. 716. A. C. 36. lis, et professa odia summae benevolentiae s
tionibus vicissim obruebant.

Nova inter eos pacta. XLIII. Ceterum, quia Caesar bellum Sic
quentem in annum differebat, Antonius in
properabat; ille navibus indigebat, hic leg
instituta est permutatio, uti Caesar Antonio
giones Italicas daret, hic Caesari rostratas cu
gio centum. Sic et classem adeptus est Caes
egebat; et sumptu liberatus Antonius, milite
quos, Italiam obtinente Caesare, licet ex p
pactis delectuum jus haberet, difficulter co
Octavia quoque, praecipuum et instrumentur
culum instauratae amicitiae, viro mille delec
tes impetravit a fratre; fratri vicissim decer
los a viro: quod genus navium inter longas
rarias ferme medium est.

XLIV. Adcesserunt nova ex sponsalibus fi
ta, et Antyllo, quem Antonio Fulvia pepere
lam suam despondit Caesar; et Antonii Oct
filiola Cn. Domitio pacta est, qui modo hostis
simus triumviris, et proscriptus inter parrici
rat. Sed facile fuit quidvis polliceri nihil
ris, nisi quod postea quoque sibi profutur
suissent. Sub idem tempus, opinor, etiam,
Antonio, Pomponiam Agrippa duxit, T. Attic
equitis Romani adfinitatem generosarum nupt
ponens, quum, propter summum in amicitia
gradum, nullius non conditionis potestatem
videretur. Praeterea convenit, *uti Sex. Pomp*
dotium et consulatus, nuper pacta, eriperentur: i
minus, elapso tempore triumviratus, in aliud quin
Etiam de retinendo triumviratu. *potestatem retinerent.* His peractis, profectus
liberos suos ex utroque matrimonio, et Octavi
jugem ad Caesarem remisit Corcyra, ne mol
ac periculorum, qualia bellum adfert, haber
cipes: nisi forte, quod eventus adfirmat,
Cleopatrae amoribus, quam de bello, sollicitu
liendum hoc in tempore impedimentum judic

Classis nova lustratur. XLV. At Caesar, novis copiis navalibus
quamquam prius quiescere eo anno statuerat,

Cap. XLIII. Dio. Plut. Appian. Plut. Appian. D
Appian. Cap. XLIV. Dio. Corn. Nepos. Att. c.
Appian. et Dio. Plut. et Dio.

incepit, non poenitendis initiis, nisi quod Menas ingenio levis, et cum fortuna mutans animos, praeterea Sabino parere non ferens, impetrata fide cum sex aut septem navibus iterum ad Sextum transfugit. Existimatum etiam est, minis Antonii perterritum, et quotidianis ceterorum Pompeji libertorum exprobrationibus promissisque praebuisse aures: praesertim ultione sumpta de Menecrate, quem praecipuum inter Pompejanos inimicum habuerat. Caesar, offensus hac perfidia, in Sabinum effudit iram, ablata, tamquam indiligenti, classis praefectura, quod fugam tot navium non senserat. In ejus locum Agrippa maritimum imperium adcepit: a quo interim nova confecta classis Romano more lustrata est. Constitutis ad ipsas undas altaribus, naves instructae circumstabant magno omnium silentio. interea sacerdotes, re divina juxta mare facta, ducibus adsumptis, piacularia exta navigio imposita ter circum classem circumvehebant. invocabantur potentia maris numina, *uti, quae detrimenta, quaeque pericula destinata classi fuissent, ea in hostium capus expetant.* Postremo pars extorum, turba favente linguis, in mare projiciebatur; partem adolebant altaribus. U. c. 716. A. C. 36.

XLVI. Tum educta portu classis animi speique Caesarem implevit, undique cincturum navibus Siciliam. Quippe et Antonianae naves jam ad fretum processerant: et Lepidus, quantumlibet invitus, auxilia promiserat. Sed maxime nova classe confidebat, mira firmitudine specieque compactis navibus, quae neque rostrorum timerent impetum, et magnum numerum propugnatorum caperent, et turres portarent, unde tamquam e muro in subjecta hostium navigia pugnari posset. Ceterum omnes istas cogitationes momento quasi tempestas circa Palinurum promontorium adorta difflavit. Res hoc modo gesta est. Constitutum erat, uti ante diem Kalendas Julias (quod ob patris memoriam sibi faustum fore ominabatur) tribus diversis classibus Pompejus oppugnaretur. Ille contra Plennium quemdam cum una legione, et magna multitudine velitum Lilybaeum et vicina loca tueri jussit: et praesidia ad orientem et occidentem disposuit, insulis etiam occupatis, Lipara praesertim et *Nec ideo minus tempestate perit.*

Cap. XLV. Dio. Appian. Oros. 6, 18. Appian. Cap. XLVI. Dio, l. 49. et Appian. Dio. Plin. 7, 45. Vell. 2, 79. Oros. Sueton. Aug. 16. Dio. Appian.

U. c. 716. A. C. 36. Coſſura, ne harum opportunitate hoſtes juva
Meſſanae vero, (hanc habebat arcem belli) q
boris erat in claſſe, secum habebat; inde qu
ad neceſſitatem occurſurus.

Qua et Lepidus corripitur.

XLVII. Interim die dicta Lepidus ex Afri
vit; mille ducens onerarias, septuaginta lon
quibus erant semiplenae legiones duodecim, c
Numidarum quinque millia, magnusque adparatu
Interim et a Tarento Statilius Taurus cum navil
tonianis centum duabus adfuit; ceterarum enir
gium peſtilentia nuper exhauserat. Caesar P
facto sacrificio, porrectisque e Praetoria in m
tis, profectus eſt, Ap. Claudio cum magna mu
ne navium poſtremum agmen cogente.

Et tamen in Siciliam exscendit.

XLVIII. Ubi tertia dies venit, vehemens au
greſſus eſt omnes, Lepidique multas onerar
preſſit. Tenuit tamen ille Siciliam, concluso
tra Lilybaeum Plennio, multa circum oppida ar
deditione cepit. Taurus, animadversa tempeſta
ture Tarentum reduxit claſſem. Appianae na
flictae circa Minervae promontorium, et quae
scopulos aut brevia compulsae sunt, disjectis
ne gravi damno ceteris. Caesar in Velinum
se et naves suas receperat, praeter hexerem
quae circa Palinuri promontorium vi tempeſta
luta eſt.

Numerus amiſſarum Caesaris navium.

XLIX. Erat ea portus natura, ut ad ceter
versus occidentem pateret. Idcirco, quum r
versus in africum auſter eſſet, neque portu ex
ves, prohibente vento, poterant, neque aut
aut ancoris contineri, quominus inter sese aut
comminuerentur. Ita naves majores sex amiſſa
nores sex et viginti, cum aliquanto majore r
Liburnicarum. nam et ab hoſte damnum datur
Menasque multas ex disjecta claſſe naves abſt
aut exuſſerat. Tanta haec erant incommoda, t
tricesimum diem emendari non poſſe vider
quo tempore pene in exitu futura aeſtas erat,
que rectius videbatur, venientem in annum e
tionem differri.

Cap. XLVI. Strabo, l. 6. p. 268. Appian. Cap.
Vell. 2, 80. Appian. Cap. XLIX. Dio. Vell. 2, 79. A
Dio. Appian.

[redacted]

L. Sed Caesar, *vel invito Neptuno victoriam se adepturum* jactans, ceterum populum timens, si diutius annonae penuria premeretur, continuo subduci reficique naves juſſit: remiges, ex naufragio receptos, ad Taurum misit complendis navibus, quae penes eum vacuae remanserant. Maecenas in urbem ire juſſus eſt, ad plebem in officio continendam, quae ob adversa Caesaris et memoriam Pompeji Magni tumultuabatur. Ipse, magna celeritate atque diligentia novos per Italiam colonos hortatus, ad visendam Tauri classem Tarentum tranacucurrit: mox, Vibone adloquutus legiones, navium adparatum feſtinavit: brevi tempore sic confirmatis atque conſtitutis omnibus, ut iterum invadere Siciliam poſſet. U. c. 716. A. C. 36. *Qui se invito Neptuno victoriam adepturum jactat.*

Cap. L. Sueton. Aug. 16. Appian. Dio. Appian.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VIGESIMI NONI.

Adversus Sex. Pompejum vario eventu navalibus proeliis pugnatum est: ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat, vinceret; al-

Navalibus certaminibus pugnatum est*] *navalibus proeliis iterum pugnatum est Boend. *navalibus proeliis pugnatum est* Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et ed. Camp. quod recepi. V. ad Epit. 98. Paullo ante Pompeji praenomen *Sextum* non adparet in omnibus quinque scriptis meis, et ed. Camp.

Ita ut duarum classium Caesaris altera, cui Agrippa praeerat, vinceret] Vet. lib. *ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat.* SIG. *ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui* Leid. Voſſ. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. Neque aliter Berg. nisi quod in eo desit vox *ita.* Similiter *ex quibus duo,* pro *quorum duo,* supra Gronov. ex Mſtis reponit Epit. 79. Tum *vicerit* Voſſ. Mox *altera, in qua Caesar dux erat* Voſſ. et Berg. Sed vulgatum praeſero. alterum inter errores librariorum refero. V. ad Livii 4, 37, 6.

Expositi in terram in quam maximo periculo essent] Vet. lib. *expositi in terram milites in maximo periculo essent.* SIGON. *cum expositi in terram milites in magno periculo essent* Leid. *exposita in terra milites quum in magno periculo essent* Voſſ. *expositi in terram milites quum in magno periculo essent* Boend. et ed. Camp. *expositi in terra milites in magno periculo essent* Berg. et Lov. 2. *expositi in terram quum in quam maximo periculo essent* edd. vett. unde particulam *quum* expunxit Frob. anno 153[...] Quamvis autem Sigonius se in vet. lib. *in maximo periculo* inveniſſe teſtetur, edidit tamen *in magno*; quod Gruter. deinde, et poſtea reliquos recte secutos eſſe, meorum consensu docet. V. ad Epit. 51.

Victus deinde Pompejus in Siciliam profugit] Vocem *deinde* negligit Voſſ. quae tamen neceſſaria videtur, ut haec pugna a priori diſtinguatur. Tum *in Ciliciam* Norv. et quaedam ex vett edd. Vide ad Epit. 6[...] Pompejus quidem victus cum reliquiis claſſis Siciliam petiit; verum, in itinere cognoscens, exercitum terreſtrem, quem in ea insula habebat, ad hoſtes defecisse, praemissis nunciis Messanam, ut, quidquid suarum rerum poſſent, navibus inponerent, Mitylenen contendit, et inde se in Asiam recepit, ut opem Antonii inploraret. V. App. Alex. [...] Civ. 740. 747. Dion. Caſſ. 49. 30[...] 402. Vellej. Paterc. 2, 79. et Eu[...]

tera, quam Caesar duxerat, deleta, expositi in terram milites in magno periculo essent. Victus deinde Pompejus in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli, contra Sex. Pompejum a Caesare gerendi, trajecerat, quum bellum Caesari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Caesare donatus est: qui honos nulli ante eum habitus erat.

trop. 7, 6. An igitur hic legendum *Pompejus ex Sicilia profugit?*

M. Lepidus ex Africa etc. *trajecerat, ei bellum quoque quum Caesar inferret*] Haec verba sententiam continent, et a veterum librorum et ab historiae hujus fide alienam. Sic igitur corrige ex vet. lib. et Dione lib. 49. et aliis: *M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli contra Sex. Pompejum a Caesare gerendi trajecerat, cum bellum Caesari quoque inferret, relictus* etc. SIG. Voculam *qui*, a Sigonio interpositam, agnoscunt non modo omnes scripti nostri, sed etiam typis excusi ante Frob. anno 1535. eam ejecit; quum mendum potius postremis verbis insideret, in quibus etiam libri variant. Nam *quum bellum Caesarque inferret* legit Voss. *quum bellum Caesar inferret* Berg. *quum bellum et Caesari quoque inferret* Boend. et ed. Camp. *quum bellum Caesari quoque inferret*, ut Sigonius emendabat, Leid. Lov. 2. et Exc. Pithoei. Praeterea *belli contra Sex. Pompejum Caesari gerendi* Voss.

Relictus ab exercitu] *relicto exercitu* omnes codd. nostri, Norv. et edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *relictus ab exercitu* emendavit; quod et Exc. Pithoei agnoscere, Hearne monuit.

Qui honos nemini ante eum habitus est] Vet. lib. *erat*. SIG. Idem scribunt Vellej. 2, 81. Senec. 3. de Benef. 32. et Dio 49, 400. qui addit, id neque postea cuiquam contigisse. Sed multa sunt apud Lipsium 5. de Milit. Rom. 17. Gruter. ad Vellej. l. d. Cerdam ad Virgil. 8. Aen. 684. et Scheffer. 4. de Milit. Nav. 3. testimonia scriptorum veterum, honorem coronae navalis etiam aliis et ante, et post hoc tempus tributum fuisse. Viri docti in diversas partes eunt: alii hos lapsos putant, alii illos. Schefferus ad figuram et speciem coronae navalis, qua primus et solus omnium donatus dicitur Agrippa, referendum censet. DUK. *qui honos nulli ante eum* Leid. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. *qui honor nulli ante eum* Voss. *qui honor ante eum nulli* Berg. Deinde *habitus est* Leid. Voss. et Norv. *habitus erat* Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Paullo ante *a Caesare* omnes, quos consului, codd. ut et Exc. Pithoei, Norv. atque typis exarati ante Gronov. qui demum anno 1665. *ab Caesare* vulgavit.

JOHANNIS F

SUPPLEMENTORUM LIV

IN LOCUM LIBRI

U. c. 716. A. C. 36. *Pompeji vanitas.* I. Ex diverso Pompeju dustriam, sed vanitatem et haud dissimulanter Neptuni jus spreto numini duplex n terum quidem per aestatem circo et paludamentum indu et Neptuno Salaciaeque, pa bus auratis et equo fecit. dam et viros addunt, conje securus audiit iterum insta strenuo et irrequieto res co Menodorum ire speculat jussit.

Menas virtutem ostentat. II. Ille, dolens sibi clas ditum, sed solummodo pa duxerat, praefecturam reli quidem opera ejus Pompeju tare proditionem animo co ris apud Caesarem fieret, cumenta, quantum in eo pra quod secum habebat, auru promptioribus ad omnia ute ginta et septem passuum m gatis, impressionem in nav tuenda loca, ubi novae ali tas. Ex his binas ternasve onerarias in stationibus in

Cap. I. Appian. Civil. l. 5. Ep. 9. Appian. Oros. 6, 18. S l. 48. Cap. II. Auctor. de Appian. Dio, l. 49. Appian.

rumpens, omnia pavoris atque consternationis implebat. Non enim Caesar modo, sed etiam Agrippa, petendae materiae caussa tum aberat. quoque majus audaciae simul et artis specimen ederet, aliquando, navem in mollius solum sponte impacta, in luto se obhaerere simulavit; donec decurrentibus velut ad certam praedam hostibus, inhibendo se expedivit, abiitque cum plausu et cachinnis, non sine stupore et verecundia Caesarianorum. U. c. 716. A. C. 36.

III. Sed, ubi maturum esse putavit, dimisso senatore, quem ceperat, Rebilo, praestruxit ad novum consilium viam. Deinde commentus apud suos, Mindium Marcellum, jam a tempore dictatoris familiarem Caesaribus, ad se transiturum, cujus nuper amicitiam Romae comparaverat; sine suspicione cum eo in quadam parva insula congressus, mentem suam aperuit, *se coactum injuriis Calvisii, quas pati non potuisset, ad Pompejum refugisse. nunc, amoto Calvisio, nihil obstare, quin redeat ad Caesarem non male de se meritum; modo fides a M. Messalla detur,* nam hic per absentiam Agrippae classi praeerat. Nec diu dubitavit Messalla, Caesari gratum se facturum admonitus, aut conjiciens. ***Menas iterum ad Caesarem transit.***

IV. Ergo, ubi cum aliquot triremibus Mindius adfuit, tamquam a Caesaris partibus transiens, adjunxit ei se proditor, et suos partim volentes, alios repugnare validiori non ausos, transduxit. Postquam in conspectum Caesaris admissus est, ad genua procidens oravit veniam, nihil excusans. Et eam quidem haud gravatim tribuit Caesar: ceterum ingenio tam mutabili nihil postea majoris rei credidit, deditque negotium certis hominibus dissimulanter eum custodiendi: praefectos triremium, qui manere nolebant, quo cuique visum est abire, dimisit. ***Sed Caesar ei parum fidit postea.***

V. Jam refecta classis erat, et Caesar, Vibonem adpulsus, Messallam cum duabus legionibus transmittere in Siciliam jussit, Lepidique copiis conjunctum stationem agere in Tauromenitano sinu. tres alias legiones ad statuam (Stylida vocant Graeci) excubare jussit; quod is locus, ad duodecimum a Rhegio milliare distans, brevissimum in Siciliam trajectum habebat. Sed Taurus a Tarento Scylacium, obversum Tauro-

Cap. III. Cic. ad Fam. 15, 17. Appian. Cap. IV. Dio. Oros. Appian. Cap. V. Strabo, l. 6. p. 257. Plin. 3, 5. Appian.

U. c. 716. A. C. 36. menitanae regioni promontorium, petiit, itineri mul proelioque paratus. Nam et mari speculato navigia praemittebat, et litora curabat exploranda p equites. Ideoque Caesar, a Vibone transgressus, pr bata Tauri diligentia securior, eodem rediit. Po pejus adversum haec iisdem locis praesidia constitu quibus per eamdem aestatem habuerat. Interim q tuor Lepidanae legiones, deceptae specie occurre tium navium, nam a Lepido missas existimaverant, Papiam Pompeji ducem inciderunt: maleque mul tae, ne Lepidi quidem navibus, quae postea vener obviam, ausae confidere, vario et miserabili erro multas onerarias amiserunt. Sed et duae ferme l giones desideratae; plerisque in mari varia peste co sumptis, et, si qui enare potuerant, exceptis a T sieno Gallo, Pompejanarum partium duce. ceteri tim aut postea pervenerunt ad Lepidum, quum ad Se tum Papias abnavigasset.

Lepidi legiones aliquot male mulctantur.

Caesar fretum transire statuit.

VI. Sed cum universa classe Caesar explorato p fectus ad Strongylen, quae septem Aeolidum una quum ex magna specie copiarum, quas circa Pelor et Mylas et Tyndaridem agere videbat, ipsum ade Pompejum conjectaret, relicto cum imperio Agrip Vibonem repetiit, pedestres copias adducturus. In ad castra Tauri citatis itineribus transgressus, cum t bus legionibus et M. Messalla fretum transire statu ut, per absentiam Pompeji Tauromenio capto, d bus ex partibus illum angeret. Interim et Agripp Strongyle transjecit Hieram, eaque capta se para ut postridie, Mylas transvectus, Democharem ado retur, qui stationem ibi cum quadraginta navibus h bebat. Sed ubi, cum dimidia parte classis Hiera p fectus, non exire Democharem vidit, contempta h stis ignavia rediit, sequenti die classem universam ducturus. Vicissim Demochares, non alias Agripp naves esse ratus, et has ipsas tardas et graves, no evocavit Pompejum eo proposito, ut conjuncti Agr pam adgrederentur.

Agrippae pugna cum Pompejanis.

VII. Igitur postridie, sub idem ferme tempus trimque classibus eductis, quum Agrippa, et Apoll phanem cum quinque et quinquaginta navibus adess et cum aliis septuaginta Pompejum sequi, cognoss

Cap. VI. Plin. 3, 8. Appian. Dio. Appian. Dio. Cap. V Appian.

uncio celeriter ad Caesarem miſſo, in magnis animi luctibus fuit: idemque et Demochari similibus causis adciderat: et, nisi fuga praeter turpitudinem haud minus periculi, quam proelium, habuiſſet, non dubitabatur utrobique, quin praeſtaret recedere. Sed, quia digredienti sequuturus hoſtis timebatur, pari aliquamdiu Marte concursum eſt. Pro Pompejo celeritas navium, artesque gubernatorum et remigum erant; Agrippa plures et firmiores habebat: et robur Caesariani militis adaequabat Pompejanorum desperatio. fugitivi enim plerique erant, quibus, si caperentur, ne simplex quidem sperari mors poterat. U. c. 716. A. C. 36.

VIII. Memorabilis in hoc proelio casus unius navis fuit, quam Agrippa prae ceteris petebat, quod ea Papiam invehi cognoverat; incurritque impetu tam violento, ut, prora discuſſa, carinam aperiret, et, qui in turribus ejus conſtiterant, in mare excuterentur. Igitur et navem aqua copiosa admiſſa celeriter mersit: cum thalamitis (sic adpellantur ordinis imi remiges) ceteri, tabulato perfracto, enatarunt. Et Papias, in proximam navem receptus, pugnam repetiit. Pompejanorum enim scaphae paſſim oberrabant, quibus exciperentur nantes, fractis aut amiſſis navibus. Nam et integrae relinquebantur, quoties ferreis manibus comprehensae defendi adversus tanto validiores non poterant. Idcirco Pompejus, ex edito loco conspicatus, quae fierent, signum receptui dedit, jam advesperascente die. redieruntque servatis ordinibus, ad litora non aspera aut saxosa, sed quae multo coeno limosa erant, adplicantes. *Navis unius casus memorabilis.*

IX. Agrippa, quum cuperet, insequi non potuit, ne cum magnis suis navibus in brevia delaberetur. idcirco, jactis in alto ancoris, subſtitit, tamquam iterum invasurus vel per noctem. sed, monentibus amicis, ne militem nimiis vigiliis et laboribus debilitaret, neve nimium crederet infido mari, vix tandem se recepit. Sunt, qui dicant, Caesaris invidiam veritum absolvere victoriam noluiſſe. Sed et dicere solitum inter familiariſſimos, *ſecundum locum tenentibus magna prudentia opus eſſe: velle enim praepotentes laboribus* *Secundum locum tenentibus neceſſaria prudentia.*

Cap. VII. Dio. Appian. et Dio. Dio, et Hor. Epod. 9. Cap. VIII. Appian. Pollux, 5, 17. Appian. Dio. Appian. Liv. Epit. Vell. 2, 79. Dio, et Appian. Cap. IX. Appian. Dio.

U. c. 716. A. C. 36. *et periculis eorum maxima consequi, sed hoc sciri ab hominibus nolle: dandam igitur esse operam, ut dis ingentibus operibus strenue desudent, perfectori cupide solerterque cedant.*

Pompejus suos laudat. X. Hoc proelio Pompejus quum naves amis ginta, hostiles quinque corrupisset, laudavi suos, donavitque, *pro victoribus sibi esse*, pr *qui cum tantis navibus aequo Marte dimicassent:* *proelium istud, sed hostilium murorum oppugnatione* *ri.* Subjecit, *se quoque navium suarum altitudini adstructurum esse.* Interim Caesar, ubi Messana sum Pompejum, fretumque sine idonea custo ctum sensit; cum Antonianis navibus Tauro petere constituit. Ceterum Pompejus, id ipsu jectans, parte navium Mylis relicta, quae pr imperatoris speciem Agrippae facerent, qu proelium leviter coenasset, continuo Messanam rat. Agrippa vero, pro praesenti copia mili cto, Tyndaridem, quae dedebatur, advectus dum, volentibus incolis, recepit; sed mox a diariis strenue pugnantibus ejectus est. Aliis oppidis recepta sunt ejus praesidia. quibus reb sumpta die, sub tenebras pridianam station petiit.

Caesar in Siciliam transit. XI. Jam Caesar, e Scylacio provectus, L tram adtigerat, ubi certioribus nunciis Pompe Mylas Agrippae concurrisse doctus, statuit noct ire fretum, et in agro Tauromenitano copias e re. sed, cognito proelii eventu, haud satis d victori putans per tenebras subrepere, exspec ce, quantum capere militum naves potuerant, mari transjecit: ceteris cum Messalla relictis, remissis mox navibus, arcesseret. Ceterum Ta nii non receptus, praeternavigato amnis On ostio, (Cantarum hodie vocari autumant) et fa neris, ad Archegetam adpulit. Id loco nomen parvo simulacro Apollinis, quod ibi posuisse denses ferebantur, Theocle duce ad condenda loniam ex Euboea profecti, quum Naxum, quae Tauromenium est adpellata, occupassent.

XII.

Cap. X. Oros. Appian. Dio. Appian. Cap. XI. Hist. Sicul. Dec. 1. l. 2. c. 3. Appian. Thucyd. l. 6. i

XII. Hic exscensione facta, simul terram Caesar adtigit, lapsante vestigio procubuit. nec exterritus sacra fecit Deo, castrisque ibi collocatis oppidanorum tentare animos decrevit. Nondum absolutum vallum erat, quum Pompeji magna classis cum ipso Imperatore adsuit, in defessorum locum integris repositis remigibus: simul et equitatus ejus conspectus est, pari celeritate per litora transcurrens: et alio loco pedestres copiae adparuerunt. Ea repente res objecta magnopere Caesarianos exterruit, qui victum proelio Pompejum nusquam discedere posse per Agrippam putaverant. Neque absurde creditum est, si undique simul factus impetus esset, deleri Caesaris exercitum potuisse. tres omnino legiones erant, cum equitibus quingentis, quorum nondum advecti equi erant: velites mille: voluntarii ex novis coloniis duo millia, cum classiariis. Sed equitatus tantum, impetu in munientes facto, interturbavit opus nequidquam, navibus, ne sero diei proelium inirent, sub Coccyno capientibus stationem, peditatu in oppidum Phoenicen abducto. *U. c. 716. A. C. 36. Ejus ibi periculum.*

XIII. Caesar, hac opportunitate usus, non intermisso per noctem labore, castra permuniit. deinde, traditis L. Cornificio copiis, ante lucem cum classe profectus est, occupaturus transitum, antequam praecluderetur, et minus timens Pompeji naves, ut paucas numero, et recens victas. Igitur, dextra acie Titinnio commissa, sinistra Carcio, si modo recte traditum nomen est, vectus Liburnica classem circumiit, sollicitus hortator: quo tempore, ne forte agnitus ab hostibus in periculo esset, imperatoria insignia deposuit. *Caesar suos hortatur.*

XIV. In eo cursu, quum obviam se Pompejus tulisset, bis congressi, ad noctem usque depugnarunt. Cum vero Caesaris haud dubie inferior fortuna fuit: multisque captis aut mersis navibus, pars ceterarum, ipso frustra hortante, versus Italiam fugit, quas Pompejani neutiquam longe insequuti, ad reliquas oppugnandas redierunt. Et harum pleraeque tum mersae sunt, aut in hostium devenerunt manus. et, si quis natare ex his potuit, ab equitatu Pompeji litus ob- *Cladem accipit a Pompejanis.*

Cap. XII. Strabo, l. 6. p. 267. Plin. 3, 8. Appian. Dio. Appian. Cap. XIII. Dio. Appian. Cap. XIV. Liv. Epit. Vell. Oros. Dio. Appian.

tes quidam exceptum, et in acatium
latum, quominus deprehendi ab hosti
et corpore aegrum, ad Meſſallae c
Nec quidquam habuit antiquius, qua
nificium Liburnica, significare salut
turum auxilium polliceri: misit etia
montes, *Cornificio* jubens *opitulari*, *qu*

XV. Curato deinde corpore, po
tem ad Columnam Rheginam profect
Meſſalla, ubi Carrinas cum tribus le
rat, juſſu Caesaris in Siciliam traj

Omine quodam confirmatur.

Liparam praemiſſus eſt a Caesare mo
hanc animi agitationem consolata eſ
nisi superſtitione inflaretur: piscis
ad pedes ambulantis se abjecit. Ho
ponderunt vates, *ſub pedibus Caeſari*
tenerent maria. Idcirco jam tranquill
ad Agrippam, *ut*, *ad eximendum peric*
peditas copias duce Laronio mitteret. M
ablegavit Romam: atque is correpto

Messallae fides in Caesarem.

rerum auctores supplicio adfecit
Puteolos navigavit, ut legionem pri
duceret, praeclarae fidei specimine
omni ope humana deſtitutum interfi
set, si proscriptorem suum potius,
rem, cogitare maluiſſet.

Caesarianorum sub Cornificio

XVI. Interim in magno periculo
litibus Cornificius versabatur. Ar

na et aspera, Maurus jaculator molestus erat. ineris facultas, nec pugnae dabatur; quum levis peditus hostis subsistentes refugeret, abeuntes ieretur. Et erant defendendis inermibus occu- quos ex naufragiis servatos in medium agmen erant. maximus erat in fluminibus transeundis , quum divulsi invicem, et cum aqua aut luto tes multi vulnerarentur. U. c. 716. A. C. 36.

VII. Triduum inter haec pericula consumptum uarta deinde dies certi interitus metum adtulit. tum in ea loca erat, quae profluvio quondam eorum ignium exusta fuerant, usque in mare de- ntibus rivis. Rhyaca vocabant adcolae, non ni- tu transire ea soliti, vitandi aestus gratia. Sed ficiani nec inter tenebras suscipere iter propter ntiam locorum audebant; neque sustinere inter- oterant vim pulveris, quo suffocabantur, et fer- plantas, nudis praesertim pedibus incedentium, entem. et tamen morari vetabat sitis, et hosti- copiarum formidabilis conspectus, ad angustias, regionem illam ambustam finiunt, ab ipso interim ejo adductarum.

VIII. Magnus erat in agmine numerus sauciorum; ad progrediendum invalidi, commilitonum hume- rtabantur. Sed tum extrema desperatio coëgit, epositis oneribus, ne sui quidem ulla jam parci- in hostes irrumpere. Hoc impetu repulsi Pom- primos aditus reliquerunt: nec ideo minus fauces haud procul inde custodiebantur. Idcirco bore tantum vulneribusque et siti adfectos, sed frustra niti autumantes, vix excitavit Cornificius, o fonte propinquo, ut semel collectis viribus n salutis spem pugnando capesserent. Sed, dum suorum jactura manum cum praesentibus con- t, fontem ab alio praesidio hostium occupari vi- t. *Qui, desperatis plane rebus,*

X. Tum vero penitus omnis defluxit corporibus sque vigor: torpentesque fatigatione et taedio, in ipsis erat, perierant: quum eminus conspecta legionum, dubia primum, mox, ubi cognosci re, certa spe deficientes erexerunt. Laronius ab Agrippa missus cum tribus legionibus et fru- *Agrippae providentia eripiuntur.*

XVII. Diodor. l. 4. p. 201. Appian. Cap. XVIII. Appian. Appian. Cap. XIX. Dio, et Appian.

U. c. 716. A. C. 36.

mento, cujus egere Cornificianos sciebat. Nam A pa, Democharem alio profectum sentiens, Tyn dem ceperat, refertam copiis, et opportuno ad situ. Idcirco Pompejus, ipsum adeſſe Agrippam ſtimans, tanta celeritate disceſſit, ut etiam par pedimentorum in caſtris relinqueretur. At Corni ni milites, fonte potiti, quamquam monentibus d riculo ducibus, adeo biberunt intemperanter, ut ti, praecluso spiritu, inter hauriendum exanima tur. Ceteros, ad Agrippae caſtra perductos, s veniens paullo poſt Caesar laudavit donavitque e rito: vim enim maximam non hoſtium modo, quae sunt hominibus intolerabilia, famem, sitim, ſtum ſuſtinuerant. Cornificius quidem tantum servatis hisce copiis, tribuit, ut poſtea Romae, ties a coena rediret domum, elephanto vectaret

Caesar Mylensium fauces occupat.

XX. Interea Caesar ingentem exercitum in liam transduxerat, legiones unam et viginti, levit matorum plures quinque millibus, equitum viginti. rum totum ferme litus Pompejana praesidia teneb continuos ignes alentia,* ut metu incendii naves A pae, quem maxime timebant, deterrerent. T menitanas quoque fauces, et quae ad Mylas Pompejus occuparat; montanosque calles muris ctis praecluserat. Sed et profectum Tyndaride sarem, oppositis apud Dianium caſtris, levibus tum proeliis distinuit, pugnae se nolentem co tere: donec, fama adventantis Agrippae excitu Pelorum transcucurrit. Sic relictas hoſtium di Mylensium fauces Caesar occupavit, recepto Dianio, parvo oppidulo, sed magnae in fabuli mae, propter Solis armenta, quae socii Ulyſſi mactaſſe ferebantur.

Sine tabernaculo pernoctat.

XXI. His rebus cognitis, et comperto, adve Agrippae falso jactatum fuiſſe, Tisienum Gallum pejus adcivit. ei Caesar obviam iturus aberravit circa Myconium: et, quia cum expeditis copiis ad proelium, proceſſerat, noctem tempeſtatibus ridam sine tabernaculo exegit, scuto tantum Gal sustinentibus per vices militibus, tectus. Emica inter praecipitatos imbres ex Aetna prorump flammae cum terribili mugitu: adeo quidem, ut

Cap. XIX. Dio. Appian. Dio. Cap. XX. Appian. Appian. Dio. Appian. Plin. 7, 45. Appian.

mani, locorum imperiti, prae consternatione cubilibus exsilirent; nec amplius fabulosa crederentur, quae de montis ejus incendiis, igniumque torrentibus antiquitas tradiderat. Inde progressus ad vastandum agrum Palaestanum, Lepido forte per ea loca frumentanti occurrit. U. c. 716. A. C. 36.

XXII. Namque is, tempestatibus et insultu Democharis amissa parte navium, non ad Caesarem continuo, sed Lilybaeum contendit, necessitate incertum an consilio, eoque ipso ancipiti, sive ut Caesarem luctari solum cum Pompejo sineret, sive ut ab illo virium hostilium partem abstraheret in sese: Tisienum certe hactenus detinuerat. Igitur conjunctis ambo copiis Messanam obsidione clauserunt. Sed cito exortae sunt suspiciones et discordiae, quum Lepidus pari cum Caesare potestate ageret; Caesar eum legati potius loco habere destinasset. Ea caussa festinationis Caesari fuit, ne Lepido spatium daret cum hoste transigendi. absque hoc enim fuisset, spes erat citra sanguinem debellari posse; quod et frumentaria res et pecuniaria incipiebat esse apud Pompejum angustior. Taurus enim, missus ad hoc a Caesare, commeatus Pompeji frequenter intercipiebat, civitatesque occupabat, unde alendus illi exercitus esset. *Cum Lepido conjungitur.*

XXIII. Ergo, quum alteri proelio decernere lubitum, alteri necessum videretur, ad summam dimicationem haud aegre deducta res est. Continuis aliquot diebus Caesar instructas legiones ante castra, naves in mari Agrippa ostentaverat, reformidante congressum Pompejo, quod erat utrobique infirmior. tum vero, metuens ne, si subterfugere proelium pergeret, tamquam sua confessione victus, a sociis desereretur, misit ad Octavianum quaesituros, *utrum navali pugna velit decernere:* qua parte sibi plusculum confidebat. Caesarem quoque, licet semel iterumque improspere tentato mari, conditionem recusare puduit. Dies ergo condicta est, in quam trecentis utrimque navibus concurreretur. Terra quoque instructae sunt acies: sed spectaturae tantum maritimo proelio dimicantes. *Pompejum ad pugnam cogit.*

XXIV. In eo labore sita utrisque summa rerum videbatur: nec ad instruendas classes quidquam reliqui fecerant. Igitur acriter et diu certatum est: quam- *Maritimo proelio dimicatur.*

Cap. XXII. Dio. Appian. Oros. Dio. Appian. Cap. XXIII. Dio. Appian. Oros. Dio. Appian.

bus, aptabatur machinis, quarum o
nisu adtraheretur. Neque praecidi
nitum poterat; neque propter ejus
funiculos pertingi.

Pompeji classis vincitur.

XXV. Victa igitur Pompeji classe
exercitus timore correptus Messana
Eodem et pauci ex navali proelio
septemdecim navibus: quos ipse q
pejus comitatus est, a Naulocho cor
varia clade deleti: quum ejectas in
sar incenderet, altum tenentes Agr
tur. Inter haec relictus cum exercit
in potestatem Caesaris se transdidi
hoc praefecti equitum imitati sunt.
ves Caesaris tres tantummodo me
Pompejanae duodetriginta: ceteraec
ter septemdecim, quas diximus, in
sunt, aut in manus hostium pervener

Ipse fugit in Asiam.

XXVI. Pompejus inter hanc cala
tus quoque defectione cognita, pro
peratorio cultu, Messanam certos h
qui filiam, amicosque, et pecunias,
tiosum erat, jam enim hunc in ca
habebat, in naves servatas imponer
Lilybaeum ad Plennium inde arcesser
nes ejus fugae comites habiturus.
spectavit ad se properantem, pavidu
praesidiorumque nunciis frequenter

amicis. Quippe Caesar, in castris ad Naulochum remanens, Agrippam ad obsidionem Messanae miserat; quod oppidum intraverat jam Plennius, unaque secum hostem adtraxerat Lepidum. Igitur, a duobus exercitibus se videns obsideri, de pace oratores misit. ibi tendente Agrippa, ut in adventum Caesaris res integra servaretur, Lepidus et pacem Plennio statim dedit; et, conciliandis ejus legionibus, annuit, ut una cum suis militibus Messanam tota nocte diriperent. Adcessit et incendium, studio, an inter militarem licentiam temere ortum: et utraque audita clades excivit Caesarem, ut sequenti statim die advolaret. U. c. 716. A. C. 36.

XXVII. At Lepidus, adventu Caesaris cognito, reliquit oppidum, et, in colle quodam munito castris positis, obterrere Caesarem in concione militum coepit, adceptasque ab eo injurias exponere. Animus enim ei creverat, tot circum se videnti signa legionum, quarum multitudinem, adceptis in fidem Pompejanis, usque ad numerum viginti duarum adauxerat. Igitur et Siciliam retinere cogitabat, jure facturum dictitans, quod et venisset in eam insulam prior, et plures civitates in deditionem adcepisset. *Lepidus Caesarem criminatur.*

XXVIII. Caesar, quum et haec audisset fieri, et fauces contra se praesidiis insessas videret, amicos de injuriis questum misit. Remisit alios Lepidus, ad disceptationem provocans. Venit Caesar, et exprobrandis utrimque maleficiis eo processum, ut ultro citroque minae jacerentur. Ergo, tamquam in vicinia hostilium castrorum, excubiae diligenter actae sunt: et eductae portu naves ad ancoras steterunt, ne a Lepidanis incenderentur: iterumque civile bellum Romani exercitus horruerunt, numquam concordi inter pares potentia. Lepidus tamen a suis quoque postponebatur Caesari, segnitiem ejus cum industria et virtute adolescentis comparantibus. Hoc ubi Octaviano innotuit, sperans promissis praemiisque ad se pertrahi Lepidi copias posse, per idoneos homines cum singulis tribunis atque praefectis egit. cesseruntque haud pauci, praesertim qui, Pompejum sequuti, parum sibi cautum pace cum Lepido facta credebant, nisi consensus Caesaris adcessisset. *Caesar, corruptis Lepidi copiis,*

Cap. XXVI. Appian. et Dio. Cap. XXVII. Vell. 2, 80. Oros. Sueton. Aug. 16. Appian. et Dio. Cap. XXVIII. Appian. Vell. Dio. Appian.

U. c. 716. A. C. 36. *In castra ejus venit.*

XXIX. Postquam satis parata omnia visa sunt, cu magno equitatu profectus ad castra Lepidi, sed rel ctis extra vallum alis, cum paucis suggressus, qu videretur de pace acturus, intromissus est. Sed, i ter incedendum astute jactis vocibus, invitum se co ad bellum modo singulos, modo universos testabatu et *Imperatorem* adpellantibus, quotquot viderant, Pon pejani, quos corruptos fuisse diximus, adcurrerun veniam orantes. ille *mirari* respondit, *veniam ho se petere, qui nihildum ad promerendum eam fecissent.* I tellecta vox est, et alii mox signa transtulerunt a Caesarem; alii, facturi eadem, detendebant tabern cula: quum excitatus tumultu Lepidus ad arma pros liit, telaque jaci coepta, et, armigero Caesaris occ so, ipse quoque, percussus innoxio ictu, quia thor pectus defenderat, cursu se recepit ad equites. praesidiarii milites in proximo castello conspicati, d riserunt Caesarem, et in fugam ejus jocati sunt. n mora, irritatus adolescens castellum oppugnavit equ tum opera, nec ante quievit, quam illud expugnass Ceterorum quoque praesidiorum praefecti statim, a nocte proxima, se dediderunt, intacti plerique, pa in speciem tantummodo paullisper oppugnati ab equ tibus.

Lepidus in potestatem venit Caesaris.

XXX. Non defuerunt tamen, qui serio vim rep lerent, donec, universo adducto exercitu, castra Ca sar obsedit. Tum vero descitum est vulgo; et, qua quam, durante adhuc in Lepidum reverentia, co muniter nihil moveretur, per partes transibatur: auxilia, quae submittebantur a Lepido, plerumq transfugiebant cum illis, ad quos custodiendos ver rant. Jam et Pompejanorum reliqui, agminibus ctis, deseruerant, et adparebat finem deficiendi n lum fore: quum, signa abeuntium retinens, Impe tor exclamavit, *Haec ego numquam dimittam vivus.* a cessit tamen, territus violentissima voce signife *Dimittes ergo mortuus.* Postremi omnium equites, ta quam ad redimendum morae crimen, miserunt Caesarem, utrumne occidere deberent Lepidum, co sulentes, jam exutum imperio. sed id quidem vet Caesar. At Lepidus, repentina fortunae mutatio dejectus, cum pullo amiculo ad Caesarem venit. c

---

Cap. XXIX. Dio. Tac. Ann. 1, 10. Appian. Vell. Dio. ros. Appian. Cap. XXX. Dio. Appian. Sen. Nat. Quae l. 4. Praef.

quum ad genua vellet accidere, sublevatus eſt ab adsurgente, vitaque conceſſa et bonis Romam remiſſus, ut inde Circejos in perpetuum exilium ablegaretur, triumvirali poteſtate adempta. Pontificatum tamen maximum, Octaviano concedente, usque ad finem vitae retinuit. U. c. 716. A. C. 36.

XXXI. Sublato in hunc modum Lepido, Caesar ex sua unius sententia ordinavit Siciliam. Equites et senatores, qui fuiſſent in Sexti partibus, supplicio adfecit, praeter paucos: milites in suas legiones distribuit. urbium quoque pensata merita: pertinacioribusque poenae conſtitutae, sponte deditis venia praebita. Rheginis deinde, paucitate incolarum laborantibus, supplementum Caesar ex sociis navalibus dedit. Antonio naves ab illo adceptas remisit, subſtitutis aliis in locum earum, quae perierant. Pompejum neque per se, neque per alios persequutus eſt, sive quod e numero patris interfectorum ille non fuerat; sive ne querendi cauſſam praeberet Antonio, si videretur in partem illius cum armis transcendere.

Caesar ordinat Siciliam.

XXXII. Donativum inde militibus dedit, coronasque et honores distribuit, conceſſitque Pompejanis veniam, et plura promisit in futurum, pollicitis, quam praesente copia ad tantam exsaturandam multitudinem, inſtructior. Conductis enim in unum copiis, legiones numerabat quinque et quadraginta, equitum millia quinque et viginti, levis armaturae septem et triginta circiter. Nec tulit miles differri spes suas, poposcitque miſſionem et praemia, quibus donati poſt Philippensia arma victores fuerant. Caesar, quamquam hoc bellum illi minime conferendum videretur, tamen respondit, *adcepturos digna praemia, ſimul Antonius cum ſuis exercitibus adfuiſſet, quos participes ejusdem liberalitatis haberi par eſſet: miſſionem non impetraturos, niſi finita more majorum militia*, minis additis, *ſi tumultuari tam iniquis cauſſis pergerent.*

Milites miſsionem et praemia poſtulant.

XXXIII. Ne tamen horum contumacia recens deditis exercitus adcenderentur, vocata concione, lenius egit. *non abeſſe longe tempus, quo ſatisfieri poſtulatis eorum deberet. Scitis enim*, inquit, *mihi cum Antonio ſic eſſe di-*

Ipse differt in adventum Antonii.

Cap. XXX. Oros. Dio. Appian. Vell. Sueton. Cap. XXXI. Liv. Epit. Appian. Sueton. Aug. 31. Dio. Strabo, l. 6. p. 259. Dio. Appian. Cap. XXXII. Oros. Appian. Vell. 2, 81. Oros. Dio, et Appian.

lus, neque hostes pari robore parique
beatis. Illyrios, *Pannonios, Dalmata*
stare stipendia, et ultro incursare fines
nis discordiis distringimur, audistis. E
est: et ad haec bella, si parum esset im
re, ipsi operam vestram offerre, atque
trudere deberetis; quo Romani nominis i
tis in illos, qui, nisi vestros animos ves
temnerent, injuriis in populum Romanum
versus hos laudabilis erit ferocia, quam
vestrum turpiter et frustra consumitis.
loris, ad gratulationem civium, ad def
riam, adcedent et a me praemia, et i
minime expers praedae victoria erit.

Illi reclamant.

XXXIV. Adclamatum est, *satis fi*
nec ad nova bella profecturos, nondum a
miis ac honoribus. Atque illo respon
dedisse multos, et additurum coronas alia
que his, qui navali proelio vicissent, olea
bunis et centurionibus praetextas, jusque
sua cuique patria: tribunus Ofilius n

Ofilii tribuni ferocia et poena.

praetextas puerorum delinimenta esse, ex
agris opus esse et pecunia. Ea vox ad
tium excepta quum esset, Caesar
bunali descendit. At, laudantibus
et ceteros incusantibus, qui ad co
cunctabantur adcedere, pari temer
gavit, *opus aliis fore: se enim vel solum*
tam justa sufficere. Sed ille quidem,

rum atque benevolentiam quoquo modo cogerent, minime cedendum judicavit; sapienter exiſtimans, si semel vinci paſſus eſſet, numquam militum licentiam avaritiamque ceſſuram, quin aliud ex alio flagitarent. Igitur, severitatem liberalitate temperans, ut diversa erant genera aetatesque militum, varie cum iis agere inſtituit. Et Mutinensis quidem militiae sociis, ut vetuſtiſſimae legionum parti, miſſionem dedit: nihilo secius exsoluturum praemia pollicitus. quum hi disceſſiſſent ex insula, (ſtatim enim juſſerat avehi) ceterique in petenda miſſione persiſterent, dimisit omnes, qui dena ſtipendia expleviſſent; quo numero ferme erant, qui ad Philippos navarant operam. hos quoque faceſſere juſſit ex insula.

U. c. 716. A. C. 36.

Caesar partem copiarum dimittit invitus.

XXXVI. Sic dimiſſis circiter viginti millibus, ceteros pro concione adhortatus, *ne perfidiam non ſponte Imperatoris militiam deſerentium imitarentur*, laudavit, donavitque quingenis denariis, spe insuper facta, fore, ut brevi honore opibusque cumulati dimitterentur. Adjunxit, *nullius eorum opera deinceps uſurum, quos invitus dimiſiſſet, etiamſi inſtantiſſime deprecarentur: neque daturum praemia, niſi quos cauſſa cognita dignos judicaſſet.* Interim, ut praesentibus promiſſum donativum repraesentaretur, quam ad rem pecunia deerat, ſtatim a concione Siculis tributum imperavit talenta mille sexcenta. Sed Agrippae coronam auream roſtratam, itemque vexillum caeruleum, virtutis cauſſa dedit: qui honos nemini ante eum erat habitus. His ita geſtis, Statilium Taurum, cujus armis interim Sicilia tota ceſſerat, in Africam pro consule misit: a quo ſtatim recepta vetere provincia, ne Numidia quidem moram fecit. Ita praemiſſa parte exercituum, ceteros ipse secum ex Sicilia deduxit. Haec victoria Caesari, non modo ad ingentem adceſſionem virium profecit, sed etiam opportuna fuit ad motus Italiae coërcendos, incipiente jam tumultuari Etruria: sed ad famam adventus ejus omnia confeſtim conquierunt.

XXXVII. At Romae, quo die parta, eodem etiam adnunciata victoria eſt. miles enim quidam, nescio quo furore correptus, ut tum singula maxime gerebantur, ita vocibus ac geſtu expreſſit: poſtremo, cursu Ca-

Miles fanaticus, dum pugnatur in Sicilia, rem

Cap. XXXVI. Oros. Appian. et Dio. Sueton. Aug. 24. Appian. Liv. Epit. Dio. Suet. ibid. 25. Sen. de Benef. 3, 32. Virg. Aen. 8, 684. Vell. Oros. Dio. Appian. Dio.

U. c. 716. A. C. 36. *nuntiat Romae.* pitolium petens, ad pedes Jovis ensem deposuit, ta quam cessaturo posthac ejus usu, pacatisque reditu temporibus.

Senatus adulatur victori. XXXVIII. Tanto maturius meditari adulation potuit senatus, qui olim adsuefactus servire fortun et quibus illa faveret, immodicos honores redeu decrevit, ipsi delato arbitrio, partem eorum, qu delegisset, aut simul omnes adcipiendi. Obviam iam egressus est longissimo itinere, simul inceder maxima multitudine populi: salutantemque Deos, e fanis domum se recipientem, prosequuti sunt.

XXXIX. Postridie tam in senatu, ut moris er extra urbem evocato, quam pro concione, res su atque consilia exposuit, idque, sicut solenne fuit in omnibus majoris momenti negotiis, de script *Ille gratias agit.* quod mox edidit. Argumentum erat plenum amo et benevolentiae. Gestis suis enumeratis, gratias gebat Patribus propter honores delatos. laudation enim, statuas, primam ubique sedem, triumphal arcum, ovationem, coronam lauream perpetuo standam, ferias anniversarias, qua die vicisset, atq ea die ut in cella Jovis Capitolini cum uxore et lib ris epularetur, decreverant.

Et ovans init urbem. XL. Sed ex his tum quaedam recusavit Cae modesta oratione: promisitque consuetis honori contentum fore, cum praeclara civilis exstincti b conscientia: quo sublato, nunc tranquillitatem atq pacem jubebat exspectari, et quae inde bona pr ciscuntur. Atque, ut ea jam inciperent persentis re, se tributa, quotquot indicta, nec dum persol essent, debitoribus remittere dixit: itemque vecti lia nonnulla, et mercedes habitationum. Adcepit men ex honoribus, ut ovans iniret urbem, et an solennia victoriae suae, cum aurata statua in fo habitu triumphali, cingentibus columnam navium stris, et inscriptionem hanc praeferente basi: PACEM DIU TURBATAM TERRA MARIQUE PA TAM. Ingressus est urbem iterum triumvir reipul cae constituendae caussa, ovans ex Sicilia, Idibus N vembribus.

Cap. XXXVIII. Appian. et Dio. Cap. XXXIX. Suet Aug. 84. Dio, et Appian. Cap. XL. Fasti Capit. Suet Aug. 22.

XLI. Sub eos dies offerente maximum pontifica- U. c. 716.
n populo, quod eum adimi vivo cuiquam inauditum A. C. 36.
it, recusavit: et, quibusdam Lepidum pro hoste *Lepido pon-*
blico necari jubentibus, constantissime renisus est. *tificatum non*
c deerant, qui haec secus interpretarentur. facta *vult eripere.*
ec, ut Lepido atque Antonio, tamquam dispari prae-
is ingenio, conflarent invidiam: neque sponte fuisse
eralem; sed, quod exigi a depauperatis civibus
n potuerit, donare, quam perdere, maluisse.

XLII. At Patres ob ejusmodi moderationem multa *Honores*
creverunt: *uti sacrosanctus haberetur, et, qui eum verbo,* *Caesari et*
ve facto laesisset, eadem poena teneretur, ac si tribunum *Agrippae*
bis violavisset: quorum et potestatem, et in subselliis *decreti.*
a considendi jus ei dederant. Additum etiam, *uti*
itaret in publicis aedibus: postquam destinatam domus
eam Apollo vindicarat. Plures enim domos per
ocuratores suos in Palatio, ubi habitare decreverat,
ferat emi. Sed fulmine tactus est locus, responde-
ntque haruspices, *eum a Deo desiderari.* Nec his con-
nti Patres, in Agrippam quoque, quem gratissimum
esari videbant, versa veneratione, decreverunt,
, *quoties aliquis triumphans cum corona laurea inveheretur,*
adceptam a Caesare navalem gestaret.

XLIII. Inter haec Valerium Messallam, propter na-
tam eo bello operam, augurem fecit Caesar, quum
oscriptus nuper fuisset, etiam aucto sacerdotum nu-
ero. Sed et Uticenses civitatem Romanam benefi-
o Caesaris adceperunt: et militibus promissus ager
vidi coeptus: et, deficiente publico, aliunde coëmi
iesar jussit. Passim enim per municipia et colonias,
minuto capitum numero, agri supererant. in his Ca-
a quum esset, magnum modum agrorum, quos pu-
ice possidebant Campani, ab his adeptus est, eosque
ilitibus, in supplementum coloniae adscriptis, dis-
ibuit: Cnosia invicem his adtributa regione Cretae,
nde duodecies redibat annuum, multo largiore fru-
u, quam quem ex agris suis perceperant; et, qua
axime postea gloriati sunt, aqua Julia. Haec enim *Aqua Ju-*
ofecto plurimum et ad salubritatem oppidi, et ad *lia Capuae.*
noenitatem contulit. quorum aquaeductuum etiam-
um in ruinis antiquae Capuae vestigia et fragmenta
ab terra reperiuntur.

Cap. XLI. Oros. Dio, et Appian. Sueton. Aug. 31. Ap-
ian. Dio. Cap. XLII. Oros. Sueton. Aug. 27. Dio. Vell.
ueton. Aug. 29. Dio. Cap. XLIII. Vell. Leandri Ital.

XLVII. Ipse, interim Syriae adpropinquans, Fontejum Capitonem misit, ut Cleopatram adduceret: cujus amore deperibat, super cetera irritamenta communium etiam liberorum recordatione devinctus. Geminos ex ea sustulerat: e quibus puellam adpellari *Selenen* juſſerat, puerum *Helium*, siderum nominibus. Venit illa, nec modicam poſtulans laboris mercedem, Herodi quidem Judaeo maximi discriminis cauſſa fuit, cujus regno inhiabat. Effecit enim, ut propter interfectum Ariſtobulum adfinem suum capitis arceſſeretur: quemadmodum et Lysaniam, Ptolemaei filium, quem Ituraeis Antonius dederat regem, Parthis favere calumniata, perdiderat. Nam inexplebilis avaritiae femina cunctis Syrorum regulis ſtruebat insidias, ut, his sublatis, eorum ditiones dono Antonii obtineret. Igitur licet dimiſſum semel Herodem continuo infeſtavit, ut redimere pericula sua saepius pecunia cogeretur. U. c. 716. A. C. 36. ***Cleopatram arcessit.***

XLVIII. Neque minus iniqua Arabi Malcho, duorum regna sibi flagitabat. Tandem Antonius, hinc muliebribus incitatus furiis, inde pudore retentus, ne aut daret omnia, aut negaret, Judaeo Hierichunta et feracem balsami regionem ademit, Nabataeo maritimam: sed et Phoenicum urbes cis Eleutherum fluvium usque ad Aegyptum Cleopatram habere juſſit: Tyro et Sidone exceptis, quas ab antiquo sciens eſſe liberas, eam gratiam quantumvis blandienti reginae noluit gratificari. sed illa tamen, ad Euphratem usque prosequuta proficiscentem, non ante dimisit, quam aliquot Ciliciae Cretaeque partibus, ad haec Cyrene et Cypro auctior discederet. ***Eique multa donat.***

Cap. XLVII. Plut. Dio. Plut. Joseph. Antiq. 15, 4. Dio. Joseph. ibid. Cap. XLVIII. Jos. de B. Jud. 1, 13. Plut. Dio.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI.

M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriatur, tarde Mediam ingressus, bellum cum legionibus octodecim et sexdecim millibus equitum Parthis intulit:

M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur] Scribe *luxuriatur*. Et sic Gudianus uterque: major etiam *Dum M. Antonius cum Cleopatra luxuriatur*. J. FR. GRON. Praenomen Antonii omittunt Voss. Boend. et, teste Hearnio, ed. Romana princeps. Vide ad Epit. 62. Dein *luxuriatur* etiam Leid. et Lov. 2. reliquis alteram lectionem servantibus. Sed vide ad Livii 1, 40, 7.

Tarde Mediam ingressus] *tandem Mediam ingressus* Voss. *tandem Mediam ingressus provinciam* Berg. *tarde Mediam provinciam ingressus* Exc. Pithoei. *Mediam provinciam ingressus*, omissa prima voce, Boend. Norv. et edd. ante Gruterum; qui emendavit, ut nunc vulgo editur, consentiente Leid. a quo non aliter dissentit Lov. 2. nisi quod etiam vocem *tarde* repudiet. Ea etiam vox non convenire videri posset, quum Plutarch. in Anton. 933. et Appian. Parth. 158. testentur, Antonium πρὸ καιροῦ, quum nondum tempestivum esset, tempore hiberno, bellum movisse. Verum illud *tarde* non ad tempestatem anni referendum est, sed eo, quod, in orientem profectus, ut bello Parthico praeesset, id di[...] per legatos gesserit, quia am[...]ribus Cleopatrae irretitus ej[...] absentiam ferre non poterat. M[...] *cum legionibus X. et VII[...] XVI*[m]*. equitum* Boend. *cum le[...]gionibus X. et VIII. et X[...] millibus equitum* ed. Camp. [...] *XV. millibus equitum* Vo[...] Voces *octodecim, et sedeci[m] millibus equitum Parthis i[n]tulit: et quum, duabus legi[o]nibus*, quae a manu 2. in margi[ne] adscripta sunt, a manu pr. d[e]erant in Berg. cui errori ansa[m] praebuit repetitio vocis *legion[i]bus*. Vide ad 9, 11, 11.

Insecutis subinde Parthis. [...] *ingenti trepidatione, et magn[...] insecutus subinde a Parth[is]* Leid. Berg. Boend. et ed. Cam[p.] Dein prius *et* sine caussa omise[runt] Boujat. Cleric. et Crevier. Superest enim in omnibus scr[i]ptis, et prioribus edd.

Viginti et uno diebus trecen[]ta millia fuga emensus] Ita de[...]mum praefert ultima Gruteri e[]ditio: omnes priores *XXI. die[bus]* quod etiam superest in Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et Norv. *vigesi[]ma prima die* in Leid. Prae[...]

[redacted]

tulit: et quum, duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente, retro rediret, insecutis subinde Parthis, et ingenti trepidatione, et magno totius exercitus periculo, in Armeniam reversus est, viginti et uno diebus trecenta millia fuga emensus. circa octo millia hominum tempestatibus amisit. tempestates quoque infestas, super tam infeliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est; quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

terea *CCC milliaria* Berg. Alibi ita variant codd. Vide ad 6, 32, 9. 10, 2, 9. et 35, 34, 9.

Super tam infeliciter susceptum Parthicum bellum] Vocula *tam* exsulat ab Exc. Pithoei, Norv. et edd. ante Gruterum, qui primus eam interposuit, consentibus Leid. et Lov. 2. Eodem ducunt reliqui Voss. Berg. et Boend. qui exhibent *super eum infeliciter*. Mox *in Armenia hiemare nolebat* Lov. 2. *hiemare in Armeniam volebat* Voss. qui etiam verba sequentia, *dum ad Cleopatram festinat*, perperam omisit.

JOHANNIS

SUPPLEMENTORUM LI

IN LOCUM LIBR

U. c. 716. A. C. 36. *Antonii exercitus ad bellum Parthicum.*

I. At M. Antonius, r
tra, quum Euphratis trans
sua opinione, custodiri a
flexit; a cujus rege con
vasdes nomen utrique fuit
exercitu, reperit legiones
Gallorum et Hispanorum
implentibus. Equites le
millia sedecim: neque m
multitudo.

Ejus expeditionis vitia.

II. Sed hic tantus adp
nos et Indiam perterrefec
abiit, corrumpente occas
Cleopatrae, velut insania
justo agit omnia, non ad
libidines deliciasque, re
ejus anni partem, dum lu
diderat; et, quamquam a
esset tantae expeditioni,
bernare posset. Idcirco,
tius in Armenia reficere
millia passuum raptim co
transducta, primo vere,
thi moverent, occupare M
est, nunciis etiam instiga
suis finibus auxilium add
nec indicere bellum curae
nus invaderet; non ante
tropatenen adtigit, quae
disjungitur.

Cap. I. Plut. Anton. App
82. Dio. Justin. 42, 5. Cap.
Liv. Epit. Plut. Dio. Flor. P

III. Progressus aliquantum, quum celeritatem, qua per Mediam irrumpere cogitabat in Parthos, mole impedimentorum tardari cerneret; relicto ad ea cum parte exercitus Oppio Statiano, majorem et firmiorem equitum peditumque numerum agens, ad Praaspa contendit. Erat ea Medorum regia, sita in munito et arduo colle, distans ab Araxe et finibus Armeniae passuum millibus trecentis. Hic primum ipsa res arguit imprudentiam consilii, quo tormenta, quae trecentis plaustris vehebantur, et arietem pedum octoginta reliquerat. Nec enim idonea materies aderat in regione, humiles tantum arbores et mollis ligni educante. Quod proximum erat, aggerem jecit, ut velut ex aequo loco consereret cum propugnatoribus manum. *U. c. 716. A. C. 36. Antonius Praaspa obsidet.*

IV. Interea Parthus Medusque reges, implicitum validae urbis oppugnatione hostem sinentes, in Statianum mittunt haud ita magnam manum, sed satis validam adversus ex itinere fessos, et tale nihil exspectantes. Igitur et Statianus, et quos secum habebat, (erant autem legiones duae) irrumpentibus sub serum diei barbaris, occidione caesi sunt: nec evasit quisquam, praeter unum Polemonem, Ponti regem, quem ceperunt vivum, acceptoque mox pretio dimiserunt. Direptis deinde impedimentis, et corruptis machinis, pleni spiritus ac ferociae ad liberanda Praaspa contenderunt. *Interim Parthi relictas ab eo legiones delent.*

V. At Armenius Artavasdes, licet praecipuus suscipiendi belli auctor, in regnum, desertis Romanis, abiit, non sine crimine proditionis, quum neque ad Antonium adduceret copias, neque Statiano (potuisse enim creditur) subvenisset. At periculo suorum exterritus Antonius, licet ad primum Statiani nuncium propere signa moverat, nihil, praeter mortuos et vestigia cladis, reperit: ne hostibus quidem usquam comparentibus. quarum rerum sicut altera moestitiam dubitationemque indidit animo; sic altera, quasi fugientibus ob metum barbaris, utrumque exemit. *Artavasdes Antonium deserit.*

VI. Sed ubi reditum ad Praaspa fuit, et annona, vicinis omnibus devastatis, coepit esse gravior; cum *Proelium cum Parthis.*

Cap. III. Plut. et Dio. Vell. Plut. et Dio. Strabo. Plut. Dio, et Plut. Cap. IV. Liv. Epit. Flor. Vell. Dio, et Pl... Cap. V. Strabo, l. 11. p. 544. et 16, 748. Dio. Cap ... Plut.

U. c. 716. A. C. 36. decem legionibus, tribus cohortibus praetoriis, universo equitatu frumentatum iit: hoc maxime mod hostes ad pugnam elici posse sperans. Nec amplii unius diei progressus iter, quum circumfundi Partho undique, vimque minitantes cerneret, signum pugna in castris proposuit. Ceterum detendi tabernacul jussit, ut speciem non pugnaturi, sed proficiscenti praeberet. ita lunatam barbarorum aciem praeteriens imperavit equiti, simul animadverteret tam prope ad cessisse signa legionum, ut inferri in hostem possent invectus faceret initium proelio. At Parthi, stupen tes spectaculo, disciplinam Romani militis considera bant, servatis exacte ordinibus praetereuntis, et cu silentio quatientis pila: quum subito cum clamore ir rupit eques, et usum arcuum propere suggressus abs tulit. Repugnabant tamen: sed ubi et funditores violentiore ictu et longius pertingente, quam Parthi cae sagittae possent, incubuerunt, et legiones clamo re scutorumque strepitu hostium exterruerunt equos priusquam ad manus venire miles posset, solutis or dinibus abierunt. Ibi magnam in spem Antonius ve nit, posse profligari bellum, si fugientibus instaretu At, ubi ad sex millia passuum insequutus pedes, triplo spatio eques, non ultra triginta viros cepisse nec occidisse plusquam octoginta cerneret; gravis in cessit omnibus sollicitudo, siquidem victores tanti lum inferre detrimenti possent, victi tot amitteren armatorum millia. Dies insequens Praaspa repeten tibus eosdem labores adtulit: et, vix dimotis hostibu ad castra sua magno cum labore redierunt.

Antonius suos castigat, quod Praaspanis erumpentibus cesserant, et opera incendi passi erant.

VII. Interim et obsessi, eruptione facta, relicto ad opera turbaverant, aggeremque incenderant. Ig tur Antonius, rebus ubique parum ex voto fluentibu tristior, advocatos in concionem severissima oration castigavit. *Quid hoc est flagitii, milites*, inquit, *aut q vecordia acti tantum militiae dedecus admisistis? ignavia vestra factum, an vero negligentia dicam, quod ex oppi pene capto facta eruptio, opera incensa, vos ipsi a mollissi genere hominum fusi fugatique estis.*

VIII. *Medos enim, si nescitis, a multis aetatibus, prius quam Pompejum et Romana arma experirentur, non Grae modo, sed etiam Syri Cappadocesque, omnibus ferme pra*

Cap. VI. Dio. Plut. Cap. VII. Frontin. 4, 1. 37. Li Epit.

liis vicerunt. Desinamus Romani jactare Pacorum, et Parthicas laurus, si ab his superari patimur, quos servire Parthis non pudet. Scilicet, si sub Ventidio militares, timeri ab hoc hoste postulares, cui nunc et auspiciis et ductu M. Antonii par esse non potes. Hoc vulgari per provincias placet, hoc narrare hostes, audire socios, in Italiam, in urbem, ad senatum Caesaremque perferri? Adeone, tot legiones quum essetis, me unius diei itinere distante, tueri opera non potuistis? ecquid futurum erat, si me ratio belli longiorem aliquam in expeditionem abstraxisset? In unius igitur oppidi obsidione mihi cum tanto exercitu haerendum erit: aut, si usquam abscessero, metuendum, ne vos, tamquam relicta a pastore pecora, dissipemini? At ego tribunos militum vobis, ego legatos reliqui, penes quos haerere culpae vestrae partem nolim, neque commisisse quemquam, ut sim ei asperior, quam consuetudo mea patiatur. U. c. 716. A. C. 36.

IX. *Sed, quemadmodum ingenio meo lenitas congruit; ita disciplinae, quae tutelam imperii et exercituum continet, necessaria est severitas. Nam haec exempla si impunita patiaris, quid erit deinceps flagitii, quod animadversione dignum esse quisquam existimet? Spe corrupta celeriter expugnandi Praaspa, utilitatem publicam, et armorum nostrorum famam, et populi Romani formidatum prius his gentibus nomen prodidistis. Quantum nobis adferre potuerit morae sterilis arborum regio, et propterea multo labore ac tempore vix effectus agger, magno dolore nostro sensimus: nunc ad eadem reficienda opera unde otium nobis, unde materia erit?*

X. *Vestrum hoc facinus erit, quicumque huic culpae adfines estis. per vos irrisi contemptique aut munitae urbi sine machinis et operibus adsidebimus, aut infecto negotio discedemus. Hoc ego nisi jam in auctores vindicavero, non recuso, quin nullius usus imperator habear. Erit tamen apud me non innocentiae tantum securitas, sed etiam levioribus delictis venia. quos autem constabit gravius peccavisse, quam ut condonari iis debeat, caussam non dicent, quominus, quam exemplo suo labefecerunt disciplinam, eam supplicio suo sanciant.* Mox legioni, cujus eo tempore statio fuerat, pro tritico hordeum admensus est, legato cum ignominia dimisso, punitisque duarum cohortium centurionibus omnibus, et manipulis decimatis.

XI. Inter eas calamitates quum et eruptionibus Medorum, et proeliis Parthorum Antonius fatigaretur, *Legionis unius poena.*

Cap. X. Plut. et Dio. Frontin. Cap. XI. Dio, et Plut.

U. c. 716. A. C. 36. multique milites, frumentandi cauſſa progreſſi paul longius, interciperentur, ſuſtinebatur tamen: done praeterito jam aequinoctio, subvereri Parthus coepi ut suos, omnia potius, quam hiemem sub pellibu laturos, continere in caſtris poſſet. Suberat etia metus, ne, vel indignatione robur augente, vel a citis alicunde auxiliis, Romanus oppidum vi subig *Phraatis aſtutia.* ret. Subornatis igitur notiſſimis quibusque Parth rum, parcius inceſſi Romanos frumentatores, et no nulla citra pugnam concedi jubebat: praeferrique b nevolum animum in milites; in Antonium convic jaci, qui tot egregios viros contumacia sua perdere *mittendis enim ad regem legatis pacem haud dubiam impetra poſſe. Nunc illum exſpectare in aliena regione famem ac hi mem, duos atrociſſimos hoſtes, etiamſi praeterea nulli eſſe quod ſi tum retrocedere conentur, quomodo tandem emenſur iter, ſatis difficile futurum vel amicis et deducentibus Pa this?* Haec ubi per multos et saepe ad Antonium rel ta sunt, juſſit a barbaris, si forte eadem haec iter rent, exquiri, utrumne illa sciente ac probante Phra te dictitarent? Tum demum ex amicis quemdam m sit, qui ad tegendam turpitudinem, ne contentus t ta fuga videretur, captivos et signa Craſſi repetere Legationem hanc Phraates superbo excepit adparat aurea sella sedens, ac nervum arcus pulsans. N oratione, quam adspectu, minus terribilis, longo se mone increpavit Romanos, *Antoniumque* juſſit *ſatis b bere, quod ſuos milites ſuaque ſigna retineret; ac, ſi co foedus eſſet, primo quoque tempore Parthorum finibus exced ret. ſic tutum et diſceſſum pacemque fidam fore.*

Antonius recedit ex Media. XII. Dura conditio erat, sed duriora timebantu Idcirco, paucis inde diebus vasa colligens, prae p dore milites adloqui non potuit, vir alioquin pra ſtans facundia, et civilibus militaribusque concion bus exercitatiſſimus: vicemque suam hortandi milit Domitio Ahenobarbo demandavit. Ea res multis di plicuiſſe dicitur, contemni se putantibus, poſt tot to leratas aerumnas. plerique, rem, ut erat, conjicien tes, aequioribus animis imperium sequuti sunt. Quu receſſiſſet a Praaspis Antonius, Medi relicta ab e opera, aggere disjecto, incendere.

Marso quodam itineris duce. XIII. Tum vero maxima exceperunt Antonium pe ricula, insanique labores: et erat actum de univers

Cap. XI. Plut. Dio. Plut. et Dio. Cap. XII. Plut. Dio Cap. XIII. Liv. Epit. Vell. Flor.

exercitu, ni e mediis hoſtibus auctor salutis exſtitiſſet. U. c. 716. A. C. 36. Parthos in proeliis opera servorum uti consueviſſe, supra etiam indicavimus: et inter equitum millia quinquaginta, quae occurrerunt Antonio, solos quadringentos liberos fuiſſe relatum eſt. Igitur et milites Craſſiani hoc in numero quum eſſent inventi; quidam eorum, natione Marsus, noctu adceſſit ad vallum, monuitque, ne itinere, quo venerant, reverterentur. Quippe per campeſtria et plana redituros inevitabilis manebat a Parthis equitibus pernicies: montanis et silveſtribus locis tutior Romanis receptus erat, hoſtibus impeditior persequutio. neque vero simulatae paci fidendum, idem Marsus admonuit; simul viarum offerens ducem, et, quum fides poſtularetur, vinciendum se praebens, donec Armeniam adtigiſſent.

Parthi infeſtant abeuntem.

XIV. Ita vix itinere bidui progreſſum eſt, per pacata in speciem omnia: die tertio, quum, juxta fluvium incedente agmine, ruptum recens aggerem Marsus animadvertiſſet, effusasque in viam aquas, haud procul abeſſe hoſtem monuit. vixque spatium Antonio fuit diducendi ordines, ut procurrere levis armatura poſſet, quum Parthi se intulerunt: et, a velitibus atque funditoribus poſt multa utrimque vulnera repulsi, denuo fecerunt impreſſionem. Tum vero Gallus eques emiſſus eſt, disjecitque atque diſſipavit Parthicas alas, ut eo die quidquam praeterea tentare desinerent. Hoc documento admonitus Imperator, quadrato deinceps agmine semper inceſſit, non a tergo tantum, sed etiam in lateribus levi collocata armatura. equitibus injunctum, ut, hoſtes repuliſſe contenti, longius ne persequerentur.

Fabii Galli temeritas.

XV. Quum eundo pugnandoque proximum quatriduum ita praeteriſſet, ut Parthos non minoribus adceptis, quam illatis, detrimentis taederet incepti, simul inſtans hiems desiderium repetendi domos faceret; rem prope reſtitutam Fabii Galli temeritas adflixit. Vir erat fortis et ſtrenuus. ideo facile persuasit Antonio, ut sibi ad tutelam poſtremi agminis majorem numerum levis armaturae, simul aliquot equitum alas, concederet: cum his se sperare operae pretium facturum. Incumbentibus deinde Parthis, quum submoviſſet hoſtem, non ex priorum dierum inſtituto rece-

Cap. XIII. Juſtin. 41, 2. Vell. Hor. Carm. 3, 5. Flor. 4, 10. et ibi Freinsh. Plut. Dio. Plut.

U. c. 716. A. C. 36. pit se ad suos, sed cupidius institit pugnae. Igitu qui in ea parte curabant, a se divelli Gallum vide tes, revocabant hominem: et Titius quaestor, ma signis injecta convertere jubebat; increpans Gallur cujus stoliditate tot viri fortes in discrimen adduc rentur. Ille, sua curare quaestorem jubens, persi in sententia, donec, ab hostibus circumventus, au lium postulavit.

P. Canidii error. XVI. Ibi vero magna tum ceterorum ducum i prudentia, tum P. Canidii, qui apud Antonium plu mi fiebat, paucae cohortes alaeque subsidio missa deinde, dum illae vincuntur, aliae aliaeque. ita ctum, ut priorum quorumque consternatione eti recens advenientes auferrentur. nec sisti potuit, d nec fulsere signa legionum, quas a prima acie rapt Antonius adduxerat. Inprimis tertiae legionis virtu per medium fugientium agmen enisa, barbaros ab i sequendo deterruit. Ea pugna non pauciores trib millibus amissi: sauciorum ad quinque millia recept in quibus auctor cladis Gallus, quatuor transfixus s gittis, haud diu superfuit. ceteros Antonius obie multa commiseratione, nec sine lacrimis, conso tus est.

Antonii ac militum caritas mutua. XVII. Nec deerant Antonio artes, quibus milit vulgo probaretur. Nobilitas, facundia, simplicita et quod in donando erat largissimus, in colloquen comis, mirificum ei conciliabat favorem. Tum ve se curae videntes esse Imperatori, sic adfecit pe tus, ut, obliti vulnerum, *eum sui ipsius curam agere* j berent: *eo salvo, salvos milites, salvum omnem exerci fore.* Mox, cum pulla veste proditurus in concione vetantibus propter omen amicis, Imperatoriam p puram sumpsit: verbisque factis, quum victores l dasset, pulsos incusaret; adeo commoti sunt, qui a guebantur, ut, caussis fugae indicatis, tamen se v decimandos, vel arbitratu ejus puniendos offerren modo tristari Imperator et aegro esse animo desiner Tum ille, vicissim tactus hoc animo obsequioque m litum, sublatis in coelum palmis, *Vos vero,* inqui *Dii Deaeque omnes, precor, ut, si quid isthinc praeterea i pendet calamitatis, id omne meum in caput vertas: at t tam bonis tamque amantibus mei militibus parcite.* Sed ha mutua inter imperatorem et exercitum benevolent sic confirmavit animos, ut hostes, qui post hanc v

ctoriam nihil non sibi pollicebantur, spe sua judicioque magnopere fallerentur. U. c. 716. A. C. 36.

XVIII. Illi contra suam consuetudinem prope castra Romana pernoctaverant; et, adfluentibus in horas aliis, (nam et ex perpetuo comitatu suo, tamquam ad paratam praedam, multos rex mittebat) ad numerum quadraginta millium equitum aucti, Romanos iter facientes invaserunt. Sed alacriter ab his repugnatum est, donec per declivia euntibus rursum acerrime institerunt Parthi, tanta multitudine sagittarum immissa, ut pene obruerentur. *Parthorum ingens equitatus.*

XIX. Ibi jussu Antonii legionarius miles, receptis in medium velitibus et equitatu, testudinem fecit, in quam cadentibus sagittis, hostium pharetrae sine noxa militis exhaurirentur. Inusitatum id spectaculum non uno errore decepit Parthos. Primo enim, quum in sinistrum genu omnes procubuissent, essetque idem ab equis ad hoc exercitis factum, barbari, vulneribus et fatigatione deficere Romanos simul omnes rati, omissis arcubus, adripuerunt contos, sic interfecturi jacentes. Sed, ubi cominus ventum, consurgens subito miles pilis conjectis complures interemit; reliquos, miraculo rei et suorum casu adtonitos, conjecit in fugam eo terrore, ut deinceps adgredi legiones non auderent. Igitur denuo pacis in speciem frumentum aut pabulum petentibus occurrebant, remissos ostendentes arcuum nervos: *neque se ulterius infestos fore abeuntibus. paucos Medorum sequuturos unius alteriusve diei itinere: nec inferendi periculi caussa, sed tutandis vicis suis paullo longius distantibus.* *Ejus sagittas Romani, testudine facta, excipiunt.*

XX. Sed suberat ingens dolus, et exitiosus omnibus, si declinassent in campos: quod spe Parthicae pacis, et ob commoditatem aquandi factum esset, nisi nobilis Parthus in castra Romana venisset. Monaesis se propinquum esse dicens, et ejus in gratiam salubre consilium adferre. Collibus deinde eminus ostensis, *Sub his*, inquit, *universae Parthorum copiae latent; excepturae vos, siquidem in campos signa demiseritis. Altera, qua instituistis, pergere via, molestias habet, quibus adsuevistis: hanc vero si praetuleritis, scitote, vos M. Crassi fato perituros.* Quum eadem dux viae Marsus diceret, neque *Parthus nobilis suorum insidias prodit.*

Cap. XIX. Frontin. Strat. 2, 3. Dio. Flor. Plut. Dio. Plut.

U. c. 716. A. C. 36. magnopere aliud timendum supereſſe, praeter ite unius diei per loca arida; sequutus consilium Antonius, aquam portari juſſit in utribus et galeis, quo omnia vasa defecerant. Sed Parthi, animadverso suas insidias non succedere, praeter morem suum noctu sequuti agmen, sub ortum solis extremis incu buerunt, vigilando et eundo defatigatis. quippe ea dem nocte circiter triginta millia paſſuum confece rant.

Antonii copias praeter hoſtem sitis urget. XXI. Huic labori periculum additum, priusquam exspectabatur, (longius enim abeſſe hoſtem putave rant) ad haec sitis, non aquarum modo penuria, se etiam calore certaminis, adcensa (pugnandum enim simul et incedendum erat) pene ad desperationem impulit universos: donec, flumen eſſe in proximo eoque jam primos perveniſſe ordines, auditum e Sed ne sic quidem miseriarum finis: adceſſio qui immo fuit. Salinacidas enim aquas amnis vehebat quae potae ſtomachum exulcerabant dolore, sitimque ultro adaugebant. Nec ignorabat haec Marsus, m monere omittebat. Sed impatientia sitis vicit: ne que praesens moleſtia sinebat curare aut metuer futuram. donec Antonius rogando, docendoque, *longe flumen abeſſe salubrius, atque ultra viam aſpera ubi neceſſario finem inſequendi facere Parthos oporteret: igitur, ob tantillam voluptatem, tam in propinquo ſitam incolumitatis corrumperent*, permovit eos, ut, coërci potandi lubidine, caſtra ponerentur. Jam et Parth ex more receſſerant, quum iterum Mithridates adſui poſt modicam quietem properari jubens ad proximum trajiciendum amnem: nec longius Parthos sequuturo Contra Antonius aurea illi vasa quamplurima dono m sit: ex quibus ille, quotquot occultare veſte potera secum abstulit.

Antonii desperatio. XXII. Ceterum iter ejus diei quietum fuit: se nox insequens terrorem habuit maximum, ipsis mil tibus auctoribus, qui paſſim occidebant spoliabantq eos, penes quos aurum et argentum eſſe sciebant diripiebantque pecunias Antonii, et argentum ej factum concidebant dolabris. Tum vero, correpti ultima desperatione, qui hoſtium eam irruptionem e crediderat, Rhamnum libertum suum, qui fuerat gl diator, jurare coëgit, *confeſtim mortem illaturum*, u

Cap. XXI. Flor. Plut. Cap. XXII. Flor. Plut.

ussus esset; ablaturumque caput: ne aut vivus perveniret in potestatem hostium, aut mortuus agnosceretur. Inter haec amicis complorantibus, dux itineris, suaviorem et humidiorem auram sentiens, haud procul abesse miseriarum finem docuit, flumine vicino: simul adlatum est, tumultum e militari licentia natum esse. Igitur ad hunc cohibendum castrorum metationis dari signum jussit. U. c. 716. A. C. 36.

XXIII. Dum tentoria figuntur, simul cum oriente die Parthi adfuerunt. Idcirco, sicut fuerat superioribus diebus factum, iterum testudine se Romanus texit, donec vis major praeteriisset. Tum iter et pugnam continuando primum agmen fluvium adtigit: objectisque ad arcendum hostem equitibus, quod vulneribus aut morbo debile erat in exercitu, trajectum est. Ibi demum, remissis arcuum nervis, quieverunt Parthi, adclamante quodam ex ducibus: *Ite, et bene valete, Romani: merito virtutem vestram in coelum effert fama, qui Parthorum tela incolumes sustinuistis.* Sed illi, promissis hostium minime fidentes, otio laeti, transmiserunt universi, curatisque jam ex commodo corporibus, reliquum ad Araxem iter die sexto peregerunt.

Parthi desinunt persequi Romanos,

XXIV. Eo loco postremum timuerunt, sparso rumore Parthos insidiari vorticosum et profundum amnem transituris. Sed vanus ille timor fuit: transgressique sine noxa, quum tandem in pacatiora venisse intelligerent, prae gaudio procidentes osculabantur amicum Armeniae solum, et in mutuos complexus ruebant cum lacrimis: tamquam erepti ex inferorum faucibus, vitaeque redditi. Nam profecto miserrimus hic et patientissimus exercitus longo tempore aerumnas incredibiles pertulerat; per ignotas regiones, et hostilia omnia, viginti et uno diebus trecenta circiter millia passuum fugiendo emensus.

Salute insperata laetissimos.

XXV. Inter haec fames etiam incubuerat, crebris proeliis impedientibus frumentationem, et inopia jumentorum, quorum pleraque variis modis interierant, reliqua sauciorum corporibus et sarcinis onerabantur. Reperio choenicem frumenti venisse denariis quinquaginta: panes hordeaceos pari pondere argenti fuisse permutatos. Et per se satis grande malum fa-

Cap. XXIII. Flor. Plut. Cap. XXIV. Liv. Epit. Cap. XXV. Oros. 6, 19. Plut.

U. c. 716.
A. C. 36.
Romae multa mutantur.

XXX. Nec deerant, quae domi curarentur, quotidie multa ex antiquo more mutabantur. nam que aediles ullos iste annus habuit; quod civi bellis adtritae multorum facultates insanis lud sumptibus terrebant petituros: neque praefectus bis feriarum caussa fuit. Sed illorum partibus tores et tribuni plebis functi sunt; hujus, delecti dam e collegio praetorum. Reliqua negotia pu tum in urbe, tum per universam Italiam, illo e quentibus aliquammultis annis, C. Cilnius Maec eques Romanus administravit.

Cn. Domitii triumphus ex Hispania.

XXXI. Eodem anno Cn. Domitius triumphavi res in Hispania gestas, ante diem decimum se Kalendas Sextiles. Hic aurum coronarium, no aliis quam Hispaniae civitatibus adceptum, partim struendo triumpho insumpsit; reliquum contuli refectionem Palatii. Ejusdem operis ornamenti mutuo sumptas ad triumphum a Caesare tabulas et tuas immiscuit; repetentique Caesari facete res dit, *mitteret ipse, et juberet tolli: sibi enim ad hoc m rium deesse famulos.* Et Caesar, ne res dedicatas auferre videretur, adquievit. Huic victoriae de rationem apud Hispanos computandi tempora, *Aeram* vocant, viri docti non male existimant; gente Romanis ritibus paullatim mutante patrios: q admodum et paullo post, Antonio superato, Aeg Julianum annum receperunt.

Cap. XXXI. Fasti Capit. Dio, l. 48. Usser. Ann. a. (Id. ibid. a. C. 28.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI PRIMI.

Sex. Pompejus, quum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia moliens, obpressus a legatis ejus, occisus est. Caesar seditionem veteranorum, cum magna pernicie motam, inhibuit: Iapydas, et Dalmatas, et Pannonios subegit. Antonius Artavasdem, Armeniae regem, fide data perductum, in vincula conjici jussit, regnumque Armeniae filio suo, ex Cleopatra nato, dedit; quam uxoris loco, jam pridem captus amore ejus, habere coeperat.

Quum in fidem M. Antonii veniret] Lege *venisset*. J. FR. GRONOV.

A legatis ejus oppressus est] Vet. lib *oppressus a legatis ejus, occisus est*. SIG. Similiter omnes codd. mei, Exc Pithoei, et ed. Camp. Mox *cum magno provinciae motu inhibuit* Boend. *motum*, pro *motam*, Berg. *totum* Leid.

Iapidas, et Dalmatas, et Pannonios subegit] *Iapigas* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et edd. Camp. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed per vocalem Graecam *Iapydas* legendum esse, supra dixi ad 43, 5, 3. Tum vocula *et* priori loco exsulat ab Exc. Pithoei, Norv. et edd. usque ad Gruterum; qui consentientibus scriptis meis, et ed. Campani, recte addidit. Vide ad Epit. 46.

Artavasdem, Armeniae rege] *Artundem* Leid. Lov. 2. et Exc. Pithoei. *Arunidem* Voff. *Archanadem* Berg. Boend. et ed. Camp. *Artimiridem*, vel *Artiniridem* Norv. et edd. vett. pro quo Froben. 1535. *Artavasdem* reposuit. Certe Plutarcho in Anton. 932. et Dioni Caff. 49, 407. Ἀρταουάσδης. Appiano in Parth. 158. 159. et 168. Ἀρταβάζης dicitur. Forte vero legendum *Artavasden*. Nam Ἀρταουάσδην dixit Dio Caff. l. laud. *Artabasden* Oros. 6, 19 Pro quo forte legendum *Artavasden*. Freculph. tamen part. 1. lib 7, 15. *Arthabanem* appellat Mox *in vincula coram jussit* Voff. *in vincula comitti jussit* ed. Rom. anni 1472.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XCVI.

IN LOCUM LIBRI CXXXI. T. LIVII.

U. c. 717. A. C. 35. L. Cornificio, Sex. Pompejo Coss.

I. Quum deinde L. Cornificius L. F. Sex. Pompe Sex. F. anno darent nomina, novam in spem op mendi Parthorum regis Antonius venit: quod P mon, Zenonis Laodiceni oratoris filius, quem, C ciae Pontique parte adtributa, regem adpellave venerat Alexandriam, *a Medo se mitti* dictitans, *cu* *cum Parthis conveniret, ob praedam inique divisam, et orta jurgia, ex quibus in amittendi regni timorem Medu cidisset.* Is igitur Antonium exciri jusserat, omnes o suas in belli societatem offerens. Idque facere ta cupidius credebatur, ut Armeniae regem ulcisceret iratumque ei Antonium adtraheret, a quo contra quoque nuper adductos eosdem Romanos dolebat.

Mediae rex, Partho discors,

Antonio renovandi belli cupiditatem injicit.

II. Igitur Antonius, nihil addubitans victori suam fore, si Medorum sagittariis et equitibus, q superiore bello sola ipsi praesidia defuerant, adju retur, novam expeditionem parabat, ut, ad Ara fluvium Medo conjunctus, impetum in Parthorum gionem faceret. Interim, ut Artavasdem Armeni dolo caperet, evocavit eum, quasi de rationibus cepti belli deliberaturus. Sed illi fraus suboluit, se commisit Antonio. quapropter hic, dissimulata sub specie belli Parthici oppressurus imparatam meniam, ex Aegypto movit.

Sex. Pompejus, Mitylenen fuga, delatus.

III. Interim et Sex. Pompejus hoc maxime m calamitatibus bellisque suis finem imposuit. Qu Messanae suorum fidei diffisus, per altum vela fa rum dixisset, exstincto navis praetoriae lumine, o

Ita

Cap. I. Dio, l. 49. Strabo, l. 12. pp. 578. et 556. App Civil. l. 5. p. 715. Dio. Plut. Anton. Appian. Parth. et Cap. II. Dio. Cap. III. Dio. l. 49. p. 270.

Italiae legit: spoliatoque obiter Junonis Laciniae fano, Corcyram atque Cephalleniam advectus, in quosdam suorum, forte vi tempestatis eodem ejectos, incidit. Nec tamen adsumpsit omnes; sed, exposito periculo, si pauciores, quam ut se defendere, plures, quam ut latere possent, simul incederent, plerosque aliam alibi aequiorem quaerere fortunam coëgit. cum ceteris Mitylenaeorum portum tenuit, qua in civitate bello civili pater Pompejus hunc puerum adhuc cum noverca Cornelia deposuerat: et, Lesbiis eum ob patris memoriam cupide recipientibus, hiemem ibi exigere statuit, quod Antonius, ad quem ibat, in Mediam processisse nunciabatur. Sed, postquam, praefectum Asiae C. Furnium sibi parum amicum expertus, Antonii improsperam fuisse Parthicam expeditionem didicit, in spem adductus est, si quidem perisset Antonius, in ejus se potentiam succedere posse: sin superesset, saltem in imperii venire societatem. Duabus praeterea rebus animus ei augebatur: recenti memoria Labieni, qui Asiam omnem celeriter subegerat; et quod ad eum quotidie multi confluebant ex Sicilia et aliis provinciis. U. c. 717. A. C. 35.

IV. Igitur, imperatorio habitu resumpto, ad occupandam continentem oppositam se adcingebat; missis interim Alexandriam legatis, Antonio societatem et amicitiam offerens: quum paullo ante jubenti arma ponere Antonio, et sic promittenti veniam, dicto audientem fore rescripsisset. Tum vero speculandi caussa suos per speciem legationis misit; et eodem tempore legatos in Thraciam Pontumque; legatos ad Parthorum regem, eo se recipere cogitans, hac spe, futurum ut Romanus, et Pompejus, exercitui Parthico dux, ut modo Labienus, praeficeretur. Nec omittebat augere classem, exercere remiges; quoties argueretur, praetexens a Caesare metum, aut Antonio parari ista dictitans. *Imperatorium habitum resumit.*

V. Legatorum Pompeji talis ad Antonium oratio fuisse traditur. *Missi sumus a Pompejo, qui, fortuna iniquiore coactus relinquere Siciliam, ad tuam dexteram confugit, non quasi deesset, quo se reciperet, sed quia magnitudinem animi tui fidemque et simplicitatem morum, multis experimentis cognitam, semper probavit. Nec enim longinquus* *Legatorum ejus ad Antonium oratio.*

Cap. III. Flor. 4, 8. Dio. Appian. Civil. l. 5. p. 747. Dio. Appian. et Dio. Cap. IV. Dio. Appian. Dio. Appian.

U. c. 717. A. C. 35. *erat aut difficilis in Hispaniam cursus, quae patrem ejus, q fratrem constantissime dilexerat; quae protexit ipsum post dem fratris, rerum omnium inopem; quae mox adjuvit xissime, et, quam semper exhibuit, nunc quoque pollic operam. Ceterum ille sic est adfectus animo, ut tuam fo nam atque adeo voluntatem sequi malit: tecum, si pax pl quiscere; tecum, si bellum anteponis, adire pericula post Neque vero recens hunc induit animum. jam olim, quum ciliam adhuc firmiter obtineret, Italiam popularetur, a tiam tuam ambiit, matre quoque tua, quam servatam a misit, pararia pacis atque societatis usus.*

Incitant eum in Caesarem.

VI. *Atque utinam eadem tibi mens fuisset! utriusque longe nunc haberent commodius: neque Pompejus expulsu cilia foret, neque tu adversum Parthos expeditione irrit que et exercitum fatigavisses. Nam sine tua classe nihil versus Pompejum Caesar potuisset; nec adversus te Parth fuisses adjutus his copiis, quas tibi Caesar promiserat. praeterita, quoniam mutari nequeunt, ne vituperemus: d mentum potius inde sumamus ad ea, quae sunt in man Ecce nunc iterum eadem illa Pompejus monet, quae utinam lo tempore ad animum admisisses! Toties deceptus, tot a titus insidiis, aliquando dispar tuo Caesaris ingenium, dissimillimas agnosce. Ita neque simulatis foederibus neque subdola adfinitate capieris.*

Ut unum imperare cupientem omnibus.

VII. *Nam ab hoc quidem homine fidum pacatumque exspectaveris. simul ipsi vires placebunt suae, frustra tot citiae vincula jactabis: infestus implacabilisque fiet. E enim Pompeji fortuna mentem aperire Caesaris potuit; sine caussa bello petivit, neglecto foedere? ecquid L quem, potestatis et victoriae socium, imperio et dignitat liavit? idque te inconsulto, citra cujus adsensum tan rerum nihil oportebat geri: te fraudato praemiis utri victoriae, quem decebat commodorum omnium participem sortemque haberi. Sed ille unus imperare omnibus, unu tinere, quidquid tot seculis rei Romanae partum est, lat. Ideoque, submotis jam ceteris hominibus, qui re ambitioni ejus poterant, te propediem, ne dubita, peti est, qui nunc cupiditatibus illius unus obstas.*

Summa orationis.

VIII. *Haec quidem te quoque clare perspicueque v existimat; sed tamen a se etiam moneri voluit, quo duo penitus intelligeres: primum, neque moleste Pompejum f quod naves Caesari praebuisti, cujus ad bellum Parthicum bi necessaria tum videbatur amicitia: alterum, spem esse P pejo permagnam, te, considerata fraude Caesari, et per consiliorum ejus tenore, damnisque et periculis Parthici b*

quorum ille non mittendo promissos exercitus maxima caussa exstitit, non esse commissurum, ut diutius injuriae tuae vindictam, amicis solatium, inimico ludibrium debeas. Denique, ut compendio Pompeji mentem omnem edisseramus, sic habe: Sextus cum tota classe, fidelissimisque copiis, quae ne adversa quidem fortuna usum reliquerunt, in tuam se fidem tradit. Tu vero, sive quietae res manebunt, insigne pacis ornamentum habebis, servatum Magni Pompeji filium: sive turbabuntur, juvenis acer, industrius, invisus infestusque Caesari, tot una adductis navibus, tot fortissimis viris, minime poenitenda partium tuarum erit adcessio. U. c. 717. A. C. 35.

IX. Antonius ad haec respondit, *se mandasse M. Titio, ut cum parte Syriacarum navium militumque descenderet in Asiam, Sextumque, si se armis tueretur, invaderet; sin vero, honorifice ad se deduceret. Jam igitur in manu Pompeji esse, utram experiri sortem malit.* *Antonii responsum.*

X. Haec quum maxime agerent, adducti sunt, quos in Parthos Sextus miserat, ostensique legatis, excusantibus tempora juvenis in maximas angustias conjecti. *nec indignari Antonium debere, si ille dubitatione quadam, ne plus apud Antonium veteres offensae, quam preces suae, valerent, ad barbaros respexisset. omnem certe eam cogitationem, quemadmodum sit ex desperatione nata, ita, simul cognoverit ab Antonio se recipi, in nihilum abituram.* Et satisfieri sibi passus est Antonius, placabilis ingenio, neque suspicionum tenax. *Legatio Pompeji ad Parthos excusatur.*

XI. At Sextus, audito, contra se Titium mitti, quem ob defectionem a suis partibus oderat; Ahenobarbum in suam redigere potestatem conatus est, eo pignore suam salutem in tuto fore ratus. Cajus enim Furnius, Antonii nomine Asiam obtinens, adpellentem eo Pompejum arcere insuper habuerat, neque satis ad hoc validus, neque comperta dum Antonii voluntate. Sed, ubi eum bello se parare animadvertit, provincialium habito delectu, Domitium quoque Ahenobarbum adcivit, propinqui exercitus ducem, cum rege Amynta. Et convenerant illi, quum amicorum quidam Ahenobarbi Curius prodere illum Pompejo conatus est: sed proditus ipse convictusque, de consilii sententia poenas dedit. Pompejus, interfecto suo liberto Theodoro, quem, unum arcani ejus conscium, indicasse rem rebatur, abjecit de cetero inutile fallen- *Pompejus Ahenobarbo struit insidias.*

Cap. VIII. Liv. Epit. Cap. IX. Dio. Appian. Oros. 6, 19. Appian. Cap. XI. Dio. Appian.

U. c. 717. A. C. 35. di consilium, et, proditione Lampsaco potitus, m gnis stipendiis invitavit Italici generis homines, qu eo C. Caesar dictator in coloniam deduxerat. Jamq sub signis trium legionum instar habebat, cum eq tibus ducentis. His copiis subito comparuit Cyzi oppidum commodissimo situ proditione receptur Sed repulsus a militibus, qui custodiae gladiatoru quos forte ibi habebat Antonius, erant additi, p tum Achaeorum repetiit.

Furnium castris exuit. XII. Venit eodem et Furnius, semper observ eum, ne quam urbem occuparet, et frumentation impediens. Hunc, quoniam adlicere Pompejus pugnandum nequiverat, in castris suis adortus, m aliam manum, quae sibi resistentem a Quaestoria p ta invaderet. Et successit dolus: irrumpentibus Po pejanis a tergo, coactus castra relinquere Furnius m tos milites amisit. Per Scamandrios enim campos i bribus madentes perquam impedita fuga fuerat.

XIII. Hujus victoriae fama Sexto multorum co liabat animos, et ex Furnii auxiliis pars magna, e ni tributisque exhausti homines, gaudebant stipen facere sub Sexto, qui pecuniosus et liberalis habe tur. Satis jam belle procedere cetera videbant sed equitatus deerat. Igitur, comperto, alam eq tum Italicorum ad Antonium pergere, quam Athe Octavia miserat, ablegavit ad eos corruptores c auro: sed deprehensi sunt ab his, qui sub Anto Macedoniae praeerant, aurumque inter equites pr tionem abhorrentes distributum.

Equites Italicos corrumpere conatur.

XIV. Interim Sextus, Nicaea atque Nicome praeclaris Bithyniae urbibus, occupatis, pecunias ligebat, invalido ad prohibendum Furnio, qui pro quis locis castra muniverat: donec ei primum ad nerunt e Sicilia naves septuaginta, reliquiae clas quam Antonius Caesari commodaverat; neque m post cum aliis centum et viginti e Syria Titius ads His ad Proconnesum adpulsis, Sextus classe des rans incendit naves, quas gravioribus sarcinis on verat; remigesque ad pedestrem militiam transtu ne tum quidem consilio bellandi deposito. Qua pter amicorum ejus principes Cassius Parmensis, sidius, Saturninus, Thermus, Antistius, ceteri et praecipuo apud eum honore habitus Fannius,

Ab amicis deseritur.

Cap. XIV. Dio. Appian. Dio. Appian.

ftremo socer ipse Scribonius Libo, pacta salute, ad Antonianos duces transierunt. Ille deftitutus, caftris nocte relictis, in mediterranea Bithyniae contendit, Armeniam, ut exiftimatum eft, petens. U. c. 717. A. C. 35.

Fugiens cum persequutoribus pugnat.

XV. Luce reddita, Titius Furniusque et cum his Amyntas, persequuti fugientem, circa vesperam adtigerunt: et, quia omnes pariter ab nocturno proelio abhorrebant, caftra utrimque sunt posita. Tum quoque consilium audax Pompejo susceptum fuit, nec futurum inutile, si tam urgendis coeptis pertinax, quam ad tentandum promptus, fuiffet. Tribus enim cetratorum immiffis millibus, hoftes caftris expulerat, poteratque fortaffis absolvere victoriam, si fusis fugatisque insifteret. Sed ille, contentus aliquid praeripuiffe itineris, brevem ejus laetitiae inanemque fructum sensit. Mox enim collectis viribus hoftes insequuti, carpendo extremum agmen, confirmando provinciales, frumentum, aquam, pabulum eripiendo, in eas anguftias redegerunt hominem, ut spretas antea conditiones repetere cogeretur.

Colloquium Furnii exposcit.

XVI. Demum circa Midaeum, haud incelebre Phrygiae majoris oppidum, colloquium Furnii expoposcit, quem, ut paternum amicum, et majoris dignitatis, Titio praeferebat. Quum utrimque ad ripas amnis Sangarii adceffiffent, Pompejus oftendit, *fe, legatis ad Antonium miffis, quum interim alimentis egeret, nemine praebente, haec ad confilia prolapfum. ceterum petere, ut ad Antonium deducatur, nec alteri, quam Furnio, cogatur fe credere.* Furnius ad haec: *fiquidem ipfi pacis ftudium cordi fuiffet, aut ftatim ad Antonium proficisci, aut Mitylenis refponfum ejus opperiri debuiffe. id quoniam effet praetermiffum, fuadere fe, ut veniat in fidem Titii, cui negotium iftud permiffum fit ab Antonio: neque duces ejusdem imperatoris tentet inter fe committere.*

Iterum fugiens,

XVII. Parum haec placebant Pompejo, qui Titium, a se aliquando servatum, pro ingrato aversaretur. neque honorificum putabat, in poteftatem hominis non nobiliffimi se transdere, neque tutum: ne forte sive pro moribus suis, sive propter veterem aliquam offensam, fidei Titius vindictam anteponeret. Igitur iterum dedebat se Furnio, aut, hoc abnuente, saltem Amyntae. ceterum, reponente Furnio, *nihil aut fe facturum, aut Amyntam, quod effet conjunctum cum illius in-*

Cap. XV. Oros. Appian. Cap. XVI. Dio. Appian.

U. c. 717. A. C. 35. *juria, cui mandatorum suorum exsequutionem Antonius misisset*, colloquium solutum est. Sequenti nocte, minime dubitaretur, quin venturus qualibet con ne in fidem Sextus esset, relictis illic per castra bus, et tubicinibus ad significandas ex more vi cum expeditis profectus est; ne sociis quidem ris indicans, quo ducerentur. Habebat autem i mo, redire ad mare, et incustoditam Titii classe cendere. Sed profugiens ab eo Scaurus, quam consilii ignarus, iter prodidit: insequutusque mille quingentis equitibus Amyntas, equitatu tem celeriter deprehendit.

Capitur et interficitur. XVIII. Hujus ad conspectum, clam palamqu serto Pompejo, transierunt ejus milites: illu jam omnes metuentem, dedere se in manum An sine conditione coëgit necessitas, qui condition tii respuerat. Titius, adactis ad sacramentum nii Pompejanis, ipsum in custodia habuit, done peratoris mandata venissent. Sed Antonius, h bus auditis, primo irae impetu scripserat, ut i ceretur: mox, ductus poenitentia, servari jussit lumem. At forte fortuna interitum ferentes l posterius advenerunt. Idcirco Titius, sive rec res has esse credens, sive propter veterem off simulans, jugulavit eum Mileti, aetatis ejus ann dragesimo. Quidam non ab Antonio, sed a P missas literas crediderunt, qui sit solitus in g ris momenti negotiis uti Antonii annulo, nom ejus subscribere. caussam autem occidendi Sexti Antonio, sive Planco, fuisse magnitudinem Po ni nominis, et metum, ne paternae fraternaequ citiae Cleopatra memor hunc aliquando praefer tonio inciperet; neve Caesar hostem suum recipi saretur.

Caesaris laetitia ex morte Pompeji. XIX. His rebus in urbem nunciatis, Caes mortem Pompeji Circenses exhibuit, et Antoni rum pro rostris, et in delubro Concordiae f posuit: decernendumque curavit, ut Antonio *cu juge et liberis ibidem epulandi jus esset.* Quales ipsi que Caesari adtributi honores erant. Adhuc eni amico se gerebat, literisque consolatus est cu

---

Cap. XVIII. Dio. Vell. 2, 79. et 87. Appian. Flor. Strabo, l. 3. p. 141. Liv. Epit. Appian. Supra, l. 1
Cap. XIX. Appian. Dio.

clade Parthica, suam sortem comparans, cui, ex invidia propter victoriam et honores ea cauſſa decretos, propemodum plus moleſtiae, quam ex ipso bello, exſtitiſſet. U. c. 717. A. C. 35.

XX. Ipse deinde in Siciliam profectus eſt, inde petiturus Africam, ubi turbas quasdam enatas eſſe didicerat. Sed, aliquamdiu tempeſtate detentus, neque tunc neque poſtea provinciam illam adiit: mutataque sententia, et Statilio Tauro permiſſis Africae rebus, in Illyricum praevertit, ubi cum Liburnis Iapodes, et sub idem tempus in Alpibus Salaſſi Tauriscique tumultuabantur, jam a superioris Caesaris temporibus inquieti. *Expeditio in Illyricum.*

XXI. Sed hoc bellum adparantem ingens veteranorum seditio tenuit, ex eo genere, quos in Sicilia dimiſſos fuiſſe praediximus. Nulla se dum adcepiſſe praemia querebantur: utque haec vel novis laboribus mererentur, iterum adigi sacramento petebant. Hos igitur Caesar, ne permixti alios etiam seditiosos redderent, seorsim habere sub signis inſtituit. Hoc ipsum incitamento illis fuit, ut acrius moverentur; multisque et diversis artibus ad coërcendum opus eſſet. Nam initio paucos eorum, qui plurima habebant ſtipendia, circum Galliae colonias distribuit: futurum ratus, ut ceteri, spe paullo poſt adipiscendi eadem, quiescerent. Ubi ne sic quidem consederunt animi, correptos quosdam ex seditiosiſſimis adfici supplicio juſſit; terrore quaesiturus obsequium, quod provocare per lenitatem nequiviſſet. Tum vero palam frementes, per simulationem concionis habendae, legionibus circumfudit, armisque ademptis cum ignominia omnes dimisit. Hoc demum facto invictum Caesaris animum, suamque imbecillitatem veris indiciis aeſtimantes, seria poenitentia exoraverunt imperatorem, ut milites fieri pateretur. Atque ille, mitigatus precibus, et opus habens exercitu, praetereaque subveritus, ne ad Antonium occasione data se conferrent, haud gravatim adnuit: semperque poſtea militum eorum forti fidelique opera usus eſt. *Seditio militum compressa.*

XXII. Duodetricesimum aetatis annum Caesar tum agebat, laetus succeſſibus, et ubique propter exſtitu- *Caesar Iapodes adgreditur.*

Cap. XX. Sueton. Aug. 47. Dio. Pigh. Ann. 718. et 719. Dio. Oros. Liv. Epit. Cap. XXI. Appian. Civil. l. 5. et Illyr. Liv. Epit. Dio. Sueton. Aug. 24. Dio. Cap. XXII. Appian. Civil. l. 5.

U. c. 717. A. C. 35. cta bella magnis cultus honoribus. nam et paſſin civitatibus inter tutelares Deos habebatur. Eo im tientius ferens, non alibi modo, sed in ipsa Ital laceſſi pacem; dimiſſis adversus alias gentes ducib ipse ſtatuit Iapydas adgredi, bellicosiſſimos homin adeoque firmis corporibus, ut laboribus vix sub tremam aetatem cedant; et reperti sint, qui sub c tesimum vitae annum nulla militiae munia detre rent. Hi Aquilejam usque excurrerant, etiam Ter ſte Romanam coloniam depraedati.

XXIII. Sed Avendeatae quidem cum iis, qui netium incolebant, quod hodie Croatiae oppidum haud procul Vanna flumine, advenienti se dedider in ceteris, praesertim qui montana incolebant, domandis plurimus labor fuit. Horum Arupini, *Et in fidem accipit.* incensis, nemoribusque succisis, qua parte vent Caesar credebatur, in oppidum se receperunt: d de, alias per silvas, abruptis torrentibus invias, molienti occurrentes, simulata fuga se subduxer insidiis excepturi persequentem. Sed ille, prae tiens dolum, clam praemisit expeditos, qui su montium juga occuparent. cum ceteris copiis inſ to itinere suggrediens, dum excidit arbores, vi munienda et ſtruendis pontibus iter aperit. ab h bus repente invaditur. Inter eam conſternatio Caesar cunctanti adscendere in arduum militi sc ademit, et, in primam aciem provolans, subm hoſtem. Tum vero decurrentes ex superioribus cis, qui ad hoc erant praemiſſi, magnum Iapodum merum occiderunt. Igitur illi, relicto oppido, silvas fuga dispersi, curam injecerunt Caesari, reperiri non poſſent; vetuitque incendi oppidum, saltem pignore sperans adtracturum eos. Nec fr consilium fuit. ut patrias sedes inque iis relicta perent, in fidem venerunt.

Metulum obsidet. XXIV. Inde Metulum ductus exercitus, maxi ejus regionis oppidum, quod situ simul munitiſ et egregia juventute defendebatur. In monte ne roso duos colles murorum ambitus occupabat, m ca intercedente valle. id spatium tria millia arm

Cap. XXII. Dio. Strabo, l. 7. p. 214. Tibull. 4, 1. v. Appian. Illyr. Cap. XXIII. Cluver. Ital. Ant. 1, 19. pian. Dio. Appian. Flor. 4, 12. Appian. Flor. Appian. XXIV. Dio. Appian.

rum, viribus animisque praestantium, tutabantur. Aggerem jacere Romanus instituerat. id opus nocturnis diurnisque eruptionibus impediebatur. neque subire muros tutum erat, quod machinas habebant barbari, relictas a D. Bruto, quo tempore circum ea loca congressus cum hoc Caesare et Antonio fuerat. Neque de aggere perfecto proderat discussisse moenia, quod interior subinde murus ab hoste ducebatur. U. c. 717. A. C. 35.

XXV. At Caesar, occupato exteriore succensoque, ad novum murum binis aggeribus jactis, turres erigit, unde quatuor simul pontes in moenia porrigerentur. Paratis omnibus, a diversa parte cieri tumultum jubet, ut a defensione loci, unde periculum struxerat, obsessi deducerentur. Quum successisset consilium, laeti Romani protrudere incipiunt pontes. sed, dum inter festinationem minus caute res administratur, labare machinae, pontesque unus super alium ruere coeperunt. Tribus ita perditis corruptisque, ne quarto quidem fidere quisquam audebat; quum adcurrens Caesar, qui ex loco edito spectaverat omnia, postquam verbis nihil profectum est, exemplo incitaturus suos, protinus exsilit in pontem, praetento scuto moenia petens. Tum vero et Agrippa, et duo alii duces, cum uno armigero, provolant primi; tum horum imitatione milites ita certatim, ut prae multitudine pons ruptus in praeceps omnes effunderet, multis statim exanimatis, maleque multatis compluribus: in quibus et Caesar ipse fuit, crus dextrum et utrumque brachium sauciatus. Sed, animi firmitudine debilitatem membrorum sustinens, continuo iterum contendit in turrim, seque militibus et hosti monstravit, ne aut hic inani spe ferocior, aut illi segniores desperatione fierent. *Ponte rupto sauciatur.*

XXVI. Sed et alium pontem aedificari protinus jussit, et multas insuper copias arcessi: eaque res Metulinos terruit, reputantes quam cum invicto res esset, ut, missis legatis, facturos imperata pollicerentur. Caesar obsides quingentos postulavit, utque praesidium acciperent: adductique sunt obsides, et praesidio recipiendo duarum arcium excelsior tradita. Sed ubi arma quoque tradere jussi sunt, conclusis in curiam uxoribus liberisque suis, praesidium Romanum *Metulinorum desperatio.*

Cap. XXV. Flor. Plin. 7, 45. Dio. Sueton. Aug. 20. Appian. Cap. XXVI. Dio, et Appian.

U. c. 717. A. C. 35. noctu interfecerunt: inde, curia incensa, ne hosti arbitrio morerentur, sibi consciverunt necem. E feminae pleraeque, liberis interemptis, aut in ig conjectis, eodem modo finierunt: et, incendium mine restinguente, sic absumpsit aedificia omnia. tanti modo oppidi vix vestigium ullum superesset. C sar ex laboriosissimo bello spolia nulla retulit: ne ptivis quidem abductis, quippe voluntaria morte c sumptis, qui comprehensi fuerant. Metulinorum men exitus ceteros Iapodas ita exterruit, ut, dam ta spe armorum, in potestatem se traderent victor

In Pannonios expeditio. XXVII. Inde in Pannonios, et ipsos antea Ron imperii exsortes, castra movit, nulla belli caussa, quod ita commodum videbatur, exercere simul et re militem alienis impensis. Segesticani tamen tendebantur; qui, semel iterumque Romanis ar petiti magis, quam domiti, quum nec obsides d nec aliud quidquam facere pro victis coacti esse ferocius agebant.

Ejus populi descriptio. XXVIII. Nam Pannoniorum regio ab Iapydia que in Dardanos porrigitur, fluminibus et silvis pedita. Coelum et solum, hodie satis clemens ac rax, tempore Dionis, qui regionibus his praefuit sperum atque immite habebatur. Inde homines eti ut solet, ferocissimos gignebat, caedisque et pugn cupidos. Paeonas nonnulli Graecorum vocant: rum tamen prope Rhadopen montem, ubi Macedo regiones ad mare pertinent, sedes fuit. Sed Pa nii et ab se ipsis, et ab Romanis dicebantur. U tum nullas habebant: neque vicis eorum et villis juriam inferri Caesar patiebatur, quas in plano s deseruerant; hac clementia sperans conciliaturum mos.

XXIX. At illi, quum se recepissent in silvas, Sisciam proficiscente Caesare, quae haud procul a Segestica, palantes ab agmine Romanos intercipieb Idcirco Caesar per continuos octo dies, quibus ad vum fluvium usque processit, omni clade vastavit *Segesticani legatos mittunt.* rum agros, et aedificiis immisit ignem. Ubi Seg cam perventum est, oppidum ad confluentes pluri

Cap. XXVI. Dio. Appian. et Dio. Liv. Epit. Cap. XX Nicol. Damasc. de Instit. Aug. Dio. Appian. Cap. XXV Dio, et Appian. Cap. XXIX. Strabo, l. 7. p. 314. Dio Appian. Strabo, l. 7. p. 313. et l. 4, 207.

amnium, sed praecipue Colapis et Savi, quorum ille munimenta ipsa adluebat, legati ab oppidanis adfuerunt, ecquid venisset cum exercitu, quidque se facere vellet, quaesitum. Ille, praesidium ut adciperent, imperabat, obsidesque centum, cum certo frumenti modo. Neque distulerunt primores, adceptis conditionibus, obsides tradere. U. c. 717. A. C. 35.

XXX. Sed ubi, conspectis militibus, qui ad praesidium ibidem agendum mittebantur, exhorrescere vulgus ad speciem praesentis servitutis coepit; dissensione inter oppidanos nata, portae clausae sunt, et in moenibus armati comparuerunt. Quando enim optimatum liberi obsides dati fuerant, discors populus horum periculo, quod ad se pertinere non putabat, nihil movebatur. Sed Caesar, qui opportunissimum bello Dacico locum quolibet pretio redigere in potestatem cupiebat, ponte facto, Savum transgressus, castris communitis, Segesticenses intra moenia coëgit. Et, quamquam inter flumen et urbem omne spatium fossis vallisque interseptum erat, improbo labore bini aggeres erecti sunt. Nec enim terra tantummodo res gerebatur, sed navibus etiam, quas, a sociis ad subvehendum exercitui commeatum paratas, adverso Istro subigi in Savum amnem, atque inde in Colapim jusserat. *Inter se discordant.*

XXXI. Neque segniter se defendebant obsessi, saepius eruptione cum facibus in aggeres facta: armatis etiam lintribus proelia aliquot navalia fecerunt, in quibus praeter alios Menas etiam occisus est, qui a Sexto ad Caesarem semel iterumque transfugerat. Et habebant in vicinis Pannoniis fiduciam haud sine caussa. gens enim praevalida erat, si unius imperio regerentur: poterantque ad bellum educere centum millia delectae juventutis. Sed sparsa in plures potentia nihil in commune consuli patiebatur. Una tantum natio copias suas subsidio misit: hisque profligatis, et obsessi se dediderunt, et reliqui mox Pannones exemplum sequuti sunt. *Adversus Caesarem strenue se defendunt.*

XXXII. Caesar, tricesimo die post difficilem obsidionem recepta Segestica, sive virtutem admiratus hominum, sive precibus emollitus, clementer victoria usus est: imperataque pecunia, commigrare omnes in semotam oppidi partem jussit: ceteras adtri- *Dedunt se Caesari.*

Cap. XXIX. Dio, et Appian.

U. c. 717. A. C. 35. buit quinque et viginti cohortibus ibi collocatis, quibus Fusius Geminus praefectus est. Reverso deinde in urbem Caesari triumphus decretus: quo commodius in tempus dilato, (nam ad cetera perdomanda redire in Illyricum statuerat) sorori uxorique statuas decernendas curavit, atque rerum suarum administrationem liberam, parque tribunis jus, quo ab antiquo sacrosancti habebantur.

U. c. 718. A. C. 34. M. Antonio II. L. Scribonio Coss. *Caesar in Dalmatas arma vertit.* XXXIII. His actis in Galliam est profectus eo consilio, ut ad patris exemplum bellum inferret Britanniae: sed Pannonum et Dalmatarum motibus revocatus est, quum modo M. Antonius M. F. triumvir, L. Scribonius Libo consulatum inissent. Fama enim atro sparsa erat, relictam in Pannoniis copiam rebellion barbarorum esse deletam. idcirco nihil moratus hiemem, quum praecipiti itinere eo pervenisset, audi improvisa irruptione partem praesidii Segesticae desideratam esse: ceterum postridie Geminum proeli victorem recuperasse et pacasse omnia.

Strategemate circumventos opprimit. XXXIV. Versis ergo in Dalmatas armis, qui, po signa quinque cohortium adempta Gabinio, numquam arma deposuerant, neque coërceri ab Agrippa potuerant. Priamonem duxit, quam Versus quidam nomine Dalmatarum ductor, rursus occupatam vallo fossaqu clauserat, occupatis et aliis circa locis, quae natur et situ inexpugnabilia videbantur. Regio enim montosa omnis, frequentes ubique colles erigens, pinnarum in speciem acuminatur. Supra millia duodeci erant, pugnacissimi homines: itaque et oppidum hos colles dispositis opportune praesidiis retinebant Caesar igitur, inaccessa loca videns, se circumvallar totum istum collium ambitum velle simulat. interi clam emittit idoneam manum, quae summos ad tumulos reperire viam conetur. Ii homines, silvis occultati, stationes Dalmatarum somno languentes noctu invadunt, sternuntque; et, occupatis superioribus locis, signum, quod convenerat, edunt. Idcirco, Caesare vim inferente, barbari, clamore desuper incurrentium perterriti, aliis subinde aliisque collibus deturbantur: pars, quae eminentissimos, sed aquarum inopes, insederat, obsidionem et sitim verita, curs se recipit Priamonem.

Cap. XXXII. Dio. Appian. Dio. Cap. XXXIII. Dio, e Appian. Cap. XXXIV. Liv. Epit. Appian. Dio. Appian.

XXXV. Eodem et Caesar exercitum adduxit, oppidoque cum duobus collibus proximis, qui adhuc ab hoſte tenebantur, per spatium quinque ferme millium circumvallato, cum Teutino, alio duce Dalmatarum, obseſſis succurrere auso, conflixit; duplici proelio geminam victoriam consequutus. Nam et obseſſi eodem tempore eruptionem in opera nondum commiſſa fecerunt. Sed et hi, tertia suorum amiſſa parte, dum in oppidum refugiunt, aditum persequentibus Romanis aperuerunt. Oppido capto, Dalmatis, in arcem fuga delatis, opposita eſt cohors una, quae portas observaret. Ea, circa quartam vigiliam eruptione subita turbata, loco ceſſit: nec ultra profecerunt hoſtes, ſtatim occurrente Caesare; et omni ope defecti poſtridie se dediderunt. At Caesar cohortem decimatam per eam deinceps aeſtatem hordeo pavit: ex centurionibus quintum quemque adfecit supplicio. *U. c. 718. A. C. 34. Priamonem capit.*

XXXVI. Hunc ad modum capta Priamone, Teutinum haud longe prosequuti victores. nam et fuga sparserat copias, et locorum fraudes timebantur: eo vehementius, quod inter duos arduos montes longa vallis insidias Caesari ſtructas texerat, eodem loco, ubi et antea Gabinius vexatus fuerat. Idcirco Caesar, incensis circum villis, aperuit viam: deinde, per juga montium utrimque praemiſſa parte copiarum, quae decurrere quandocumque ad auxilium laborantium poſſet, cum cetero exercitu inceſſit per vallem, obvia quaeque diripiens, vicosque et oppida vaſtans incendio. Ceterum praeter Priamonem, etiam Ninia oppidum, et Sinotium duplex, (veteris ac novi cognominibus diſtinguebantur) et ipsa caput olim gentis Salona, conflagrarunt. Sed ad Setoviam, magna occurrente hoſtium manu, acriter pugnatum: et Caesar, dextrum genu lapide saucius, per aliquot dies aegrotavit. *Salona et alia oppida incenduntur.*

XXXVII. Interea Salaſſi quoque sub imperium adcepti: gens Inalpina, ingenioque et loci natura ferox. Idcirco et vectigalia poscebat a transeuntibus, et publicanis aquam vendebat ad aurarias. ipsi quoque Valerio Meſſallae, dum vicinis locis agebat, non nisi pretio accepto, ligna ad focum, et ad exercitationes *Salaſſi rebellant.*

Cap. XXXV. Sueton. Aug. 24. Dio. Appian. Cap. XXXVI. Hirt. de B. Alex. c. 43. Appian. Strabo, l. 7. p. 315. Appian. Dio. Cap. XXXVII. Sueton. Aug. 20. Dio. Sueton. Aug. 21.

U. c. 718. A. C. 34. ulmea hastilia praebuerunt. Sane non ita pridem tistius Vetus, adgressus necopinantes, quum, ang occupatis, continuo biennio eos obsedisset, salis xime inopia fatigatos ad deditionem perpulerat. insidiati occasionibus, quum munimenta Roman expugnassent, omnem deinde Veteris conatum ir habuerunt. Sed et Caesaris aliquando pecunias puerunt; et, specie reficiendarum viarum atque tium, e summis montium jugis in vallum Rom saxa devolverunt.

XXXVIII. Sed tum quidem, ob L. Antonii bel Caesar, his indulta libertate, veniam praeterit dederat. At illi, temporum caussa hoc factum s *Sed a Messalla domantur.* cati, neque mansurum, ubi plus otii nactus C esset, non omiserunt alias adsciscere civitates i cietatem, et abnuentes hostiliter invadere. Tum tur Valerio mandatum id bellum est: isque magn bore ad famem redactos in deditionem adcepit.

Antonius Artavasdem dolo capit. XXXIX. Dum ita Caesar cum variis gentibu certat, Antonius expeditionem denuo suscepit i meniam: initoque eodem die et posito consulat Sempronium Atratinum suffecit; unde quorumdan nalibus eo anno non Antonius, sed Atratinus, c praescribitur. Ceterum, ut dolo Artavasdem cap viribus diffisus, amicitiae specie offensas tegens Dellium misit, qui filiam ejus filio suo Alexandro jugem peteret; multa et praeclara pollicitus. Qu ipse, reversus in Armenios, evocavit eum Nicop nec destitit omnibus artibus sollicitare, literis sermonibus nihil, nisi summae benevolentiae sig praeferens. Nihil ad haec moto Artavasde, (pe alia commeruisse memor, fidere non prope ei, quem offendisset) iterum ab Antonio Delliu est cum blandissimis mandatis: nec eo segnius A nius Artaxata tendit. ita rex, partim pollicitatio adductus, partim metu legionum, quae cum Ant erant, in castra ejus venit.

Armeniam occupat. XL. Tum vero, pecuniam sibi deesse simulans, n libenter daturos Armenios, nisi pignoris loco reger tinenti, circumduxit eum, circum castella, quibus th ros adservari noverat. Sed infructuosam ei hanc

---

Cap. XXXVII. Strabo, l. 4. p. 205. Appian. Strabo. XXXVIII. Appian. Dio, et Appian. Cap. XXXIX. Dio. Ann. 2, 3. Liv. Epit. Plut. Anton. Dio. Cap. XL. Oros.

dem purpuratorum regis constantia fecit, neque castellis traditis, et vicem capti patris Artaxia regnare jusso, qui maximus natu filiorum erat. Tum vero, omissa penitus simulatione, catenae sunt Artavasdi additae, sed argenteae, quibus videlicet vinciri regem minus indignum haberetur. Ita bello contracto, quum subitus rex Artaxias, et patris insperato casu perculsus, adversus praevalidum hostem, et in penetralia regni receptum, improspere dimicavisset, Armenia tota cum conjuge et aliis liberis Artavasdis in potestatem Antonii concessit. Artaxias in Parthos exsulatum abiit. His ita gestis, ut ad reliqua belli socium sibi Medorum regem adscisceret, quem, Armenii antiquitus hostem, cum Parthis nuper ex praedae Romanae divisione simultatem contraxisse cognoverat, ejus filiam suo filio despondit. U. c. 718. A. C. 34.

XLI. Relictis deinde legionibus, quot Armeniae tuendae satis fore credebat, cum cetero exercitu Aegyptum repetiit, Alexandriamque triumphans Romano more invectus est. Praelata fuit ingens praeda, quam ex opulentissimo regno rapuerat. Artavasdes ipse cum uxore liberisque et purpuratis ante currum incessit in catenis aureis. inde protinus ad Cleopatram deducti, quae, magna populi multitudine circumfusa, in argenteo tribunali sellaque aurea consederat. *Antonii triumphus Alexandriae.*

XLII. Sed barbari, tametsi huic se dono dari cum omni regio instrumento intelligebant, non adorarunt eam, licet minis promissisque sollicitarentur, nec aliter nisi nomine salutare sustinuerunt, memores magni se Tigranis progeniem esse. quae res apud alios gloriam illis, odium apud Cleopatram, et ex eo magnas calamitates peperit. Nam in custodia sunt habiti, et sub Actiaci belli tempus Artavasdes interfectus est. *Artavasdes non adorat Cleopatram.*

XLIII. Triumpho peracto, quum etiam epulum populo Alexandrino dedisset, in concione Graecorum, adsumpta in argenteum tribunal Cleopatra liberisque ejus, hujusmodi orationem habuit: *Si nullum adhuc animi mei judiciique documentum habuissetis, Alexandrini, proximum certe spectaculum ducti in hanc urbem triumphi suffice-* *Antonii concio ad Alexandrinos.*

Cap. XL. Dio. Joseph. Antiq. 15, 5. Tacit. Dio. Vell. 2, 82. Zonar. Plut. Liv. Epit. Oros. Dio. Plut. Cap. XLI. Appian. Parth. Dio. Plut. Dio. Oros. Joseph. Dio. Strabo, l. 11. p. 532. Cap. XLII. Vell. Dio. Joseph. Strabo, l. 11. pp. 530. et 532. Cap. XLIII. Dio. Tac. Strabo. Dio.

U. c. 718. A. C. 34. re vobis potuisset. Decus enim atque laetitiam, uni bacte populo Romano exhiberi solitam, ad vos transferri benefi meo vidistis. Deinceps igitur Alexandria quoque, tanqu altera Roma, triumphantes imperatores adcipiet, captivos debit reges, tantarum rerum voluptate, commodis, gloria corabitur. Neque vero me fecisse poenitet, aut aliquid a commissum arbitror, quod jure reprehendi debeat. Nec vel conditoris nomine, vel magnificentia oppidi, hoc honore i digna est Alexandria; et, quod omnium primum est, regi merito vel anteferenda omnibus.

Cleopatram dilaudat. XLIV. *Haec enim hac orta domo, penes quam per centos fere annos, nusquam interrupta serie, regimen rei A gyptiae fuit, quum animi magnitudine, prudentia, indust nullo majorum inferior, pulchritudine vero ac venustate fe nas omnes supergressa, complura virtutum suarum specim edidisset; hoc inter alia maximum omnium atque palmari opus confecit, ut Aegyptum imperio Romano indissolubili soci tate connecteret.*

Quam suam uxorem esse et Caesaris fuisse testatur. XLV. *Atque etiam conatibus ejus atque consiliis Dii fuerunt: nisi forte humana industria tantam parari felicitat putavistis, ut duobus Romanis imperatoribus, C. Caesari pri deinde mihi nuberet. Hanc enim mihi uxorem esse Deos ho nesque omnes testor: neque nobilitas ejus, neque virtutes tiantur, ut pellicis loco haberi cuiquam mortalium debeat. neque Caesari in deliciis magis, quam in matrimonio, fuit: ego, quem hoc scire propter familiaritatem Caesaris maxi oportuit, tum ejus rei testis sum, tum etiam Caesarionis jus ab ipso agniti. idque non ego solummodo, sed C. Ma sed C. Oppius, aliique Caesaris amici sciunt.*

Ei atque liberis regna distribuit. XLVI. *Quod igitur felix faustumque sit senatui popul Romano, totique adeo Imperio, cujus et vos haud sperre pars estis; Cleopatram, tam pro dignitate sui generis, q amplitudine virorum, honoribus adficere decrevi. Hanc tur in posterum* Reginam Regum, *et hunc filium ejus P lemaeum Caesarionem* Regem Regum *adpellandum jubeo. que vero haec vocabula vel imperatoris Romani uxorem, hunc unicum superstitem et verum Divi Julii sanguinem de ceant. Hos igitur Aegyptum Cyprumque, semper a majori eorum possessas, Africam praeterea, et Coelen Syriam obtin aequum est. At meis hisce liberis ego prospicere debeo. ergo, Ptolemaee, regem Syriae, et quidquid regionum in Euphra-*

Cap. XLV. Liv. Epit. Dio. Sueton. Caes. 52. Cap. XL Dio. Plut. et Dio.

Euphratem atque Hellespontum mei juris est, constituo. Tibi, Cleopatra, Libyam dono, quae Cyrenes finibus adjacet. Alexander Armeniam habeat, et quae trans Euphratem occupata occupandave nostris armis ad Indiam usque porriguntur. Tum vero novi reges, ex humilioribus, quae positae ipsis fuerant, sedibus progressi, Antonium Cleopatramque, aureis sedentes thronis, hanc etiam cum novae Isidis nomine stolam ejus Deae gestantem, venerati sunt. Discedentes inde Alexandrum Armenii stipatores circumdedere, Medico cultu tiaraque recta et cidari conspicuum: Ptolemaeo, crepidas, causiam, et chlamydem, ac diadema habenti, Macedones adparuerunt. U. c. 718. A. C. 34.

XLVII. Haec tam fatua non Alexandriae modo dicere et facere illum, sed ne Romam quidem perscribere puduit. Ceterum a consulibus occultatae sunt literae, quamquam produci eas Caesar, vanitatemque aemuli sui cunctis innotescere valde cuperet. Multis enim nominibus offendebatur. In suam invidiam adtolli Caesarionem sentiebat. Artavasdis quoque casu, quocum adversus Antonium consilia miscuerat, et Antonii triumpho dolorem et misericordiam et invidiam percipiebat. Sed et literas ad eum contumeliosas Antonius scripserat, adulteria objiciens, sibique legitimam uxorem Cleopatram esse. Sed neque populus ereptum urbi honorem triumphi, communicatumque cum Alexandrinis, parum indignanter tulit: et, super tot alia immodica praemia, hanc etiam stupri mercedem Cleopatrae dari. *His rebus Caesar offenditur.*

XLVIII. Haec quum ita ab se acta, ab ceteris accepta ignorare Antonius non posset, scribere ad senatum sustinuit, *paratum se abire magistratu, graviorem diuturnioremque potestatem habente, quam in libero populo esse oporteret, sublata, quae haec expressisset, necessitate.* Neque vero hoc cum animo suo destinaverat; sed invidiam Caesari quaerebat, quem existimabat, quod ad urbem esset, primum de abdicando compellatum, aut obsequendo potentiam, aut obnitendo studia civium amissurum esse. Ceterum haec quidem consilia vana fuerunt. *Antonii literae ad senatum.*

XLIX. At in urbe ludos Veneri Genitrici fecerunt suffecti consules Paullus Aemilius Lepidus, C. Mem-

Cap. XLVI. Liv. Epit. Plut. et Dio. Plut. Cap. XLVII. Dio. Sueton. Aug. 69. Plut. Cap. XLVIII. Dio. Cap. XLIX. Tab. Marmor. apud Pigh.

U. c. 718. A. C. 34. mius, qui ex Kalendis Juliis inierant. In eodem co sulatu suo Aemilius porticum, Paulli adpellatam, pr vatis impensis perfecit. Eodem anno consulatum M. Herennius gessit ex Kalendis Novembribus. Mul per id tempus, quum in imperiis non amplissimis fui sent, triumphum a Caesare, alii ab Antonio impetr runt: eoque praetextu auri coronarii nomine provi ciis fuerunt graves. Quorum C. Norbanus C. F. T. pro consule ex Hispania triumphavit ante diem qua tum Idus Octobres: de cujus gestis prorsus nihil r perio. At vero T. Statilius T. F. Taurus, C. Sosiu C. F. T. N. Africa et Judaea pacatis, ille ante die pridie Kalendas Julias, hic tertium Nonas Septembri non sine caussa triumpharunt. Inter alias antiqui m ris ruinas adnotatum est, sub id tempus pueros i puberes a Caesare praefectos urbi fuisse Latinis, senatorii quidem eos generis, sed equitum Romano rum filios.

Triumphi honor vulgatur.

U. c. 719. A. C. 33. C. Julio II. L. Volcatio Coss.

L. Anno sequenti Caesar, secundum inito cons latu, quem collega Sex. Pompejo gerere debuera hoc interim occiso, L. Volcatium Tullum adsciv Ipse, quum mane pro aede Capitolini Jovis paullul curuli sella praesedisset, honore abiit, quem grati cari pluribus cupiebat. Eam veriorem caussam e arbitror, quam quod exemplum sequutus Antonii fu rit. quippe convenerat, ut hic et Sextus per amico quos vellent, magistratum gererent, quod absutu toto eo tempore videbantur. Suffectus est in locu Caesaris P. Autronius, statimque magistratum occep

Agrippae aedilitas et opera publica.

LI. Sed aedilitatem jam pene neglectam M. Agri pa suscepit ultro, quo Caesari sibique populum l dorum et operum magnificentia conciliaret. Omn enim aedificia publica, viasque omnes sua pecu refecit: aquaeductus Appiae, Marciae, Anienis, pe dilapsos emendavit: Juliam a quindecim passuum m libus duxit, opere supra terram passuum septem m libus, substructione passuum quingentis viginti oct reliquo opere arcuato. Lacus septingentos fecit, lientes centum quinque, castella centum triginta, co plura etiam cultu magnifica. operibus iis signa t

Cap. XLIX. Dio. Tab. Marmor. Dio. Fasti Capit. Vell 127. Nummus apud Pigh. Fasti Capit. Dio. Cap. L. Sup 127, 41. Sueton. Aug. 26. Appian. Illyr. Dio. Supra, 127, et 41. Cap. LI. Tab. Marmor. apud Pigh. Dio. Frontin. quaeduct. Plin. 36, 15.

centa aerea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas. neque ulla ferme domus exinde Romae fuit, quin sufficientem haberet ad omnia aquam. Cloacarum etiam a Tarquinio Prisco structarum maximum ac firmissimum opus, corrivatis atque per meatus immissis septem amnibus, qui torrentium modo raperent ac auferrent omnia, sic expurgavit Agrippa, ut per eas suburbana navigatione in Tiberim pervehi non dubitaverit.

U. c. 719. A. C. 33.

Inter quae cloacarum repurgatio.

LII. In Circo, ne multitudo metarum erroris caussam ultra praeberet hominibus, delphinas ac ova, quae vocant, designandis curruum conversionibus posuit, ludos omnis generis editurus. Nam, ut ipse in aedilitatis suae commemoratione scripsit, ludos fecit diebus undesexaginta, gratuita praebuit balinea centum septuaginta toto anno; ludis etiam tonsores conduxit sua pecunia, ne quis de populo sumptus in eos faceret. Induxit et senatores largitionibus, ut Trojanis Circensibus, quos pueri majores minoresque ludere consueverant, filios suos notescere paterentur. Tesseras etiam in theatro ex superiore loco misit, quas referentibus pecunia, aut vestis, aut aliud quid daretur. Sed et rerum variarum copiam, redemptam ab institoribus, diripiendam populo proposuit. Mox, ad severiores curas conversus, Mathematicos (sic vulgo tum Astrologos vocabant) et Magos urbe expulit, quos inter et Anaxilaus Larissaeus Pythagoricus fuisse creditur; nullo maleficio, sed quibusdam ab arte medica miraculis apud ignarum vulgus *Magi* adpellationem meritus.

Liberalitas in populum.

Mathematici pelluntur urbe.

LIII. Interea Caesar, iterum profectus in Dalmatas, jam a Statilio Tauro, quem eo praemiserat, fame fatigatos et propemodum domitos offendit. Nec diutius dilata deditio est. obsides septingentos et principum liberis dederunt: signa restituere, Gabinio Vatinioque olim adempta, et tributa persolvere ab eo tempore, quo Caesari patri promiserant, coacti. Traxit ea ruina Derbanos etiam, conterminam gentem, paribusque conditionibus in potestatem illi venerunt.

Cap. LI. Strabo, l. 5. p. 235. Dio, Strabo, Plin. Cap. LII. Dio. Plin. Dio. Sueton. Aug. 43. Dio. Euseb. Chron. et ibi Jos. Scaliger. Cap. LIII. Appian. Illyr. Dio. Liv. Epit. 132. Appian.

U. c. 719. A. C. 33. Bibliotheca in Octaviae porticu.

LIV. His manubiis Caesar porticum Octaviae, a[p]pellatam sic a nomine sororis, exstruxit, ibique re[ce]pta ab hostibus Romana signa adpendit. Mox eti[am] insignis bibliotheca collocata ibidem est, sive Aug[u]stus eam, sive, quod Plutarchus scribit, memori[ae] filii sui Marcelli caussa Octavia dedicaverit. Sub ide[m] tempus quum senatores quidam latrocinii arguerentu[r], obrui potius tam foedam ordinis notam, quam so[n]tium vindicari culpam, placuit: edicto proposito, [ne] quis senator postea hoc crimine postularetur. Sic [...] qui tum erant rei exempti, et quibusdam aliis oste[n]sa in posterum praedandi impunitas.

Magistratus varie mutati.

LV. In numerum patriciorum, qui frequentib[us] bellis exhaustus erat, plebeji quidam allecti sunt s[e]natusconsulto. Magistratus etiam varie habiti mutat[i]que. Ex Kalendis Majis L. Flavius consulatum ini[it], ex Kalendis Juliis C. Fontejus, M. Acilius. Kalend[ae] Septembres L. Vinucium consulem, Octobres L. L[a]ronium produxerunt. L. Asyllius, (sive fortassis As[el]lio fuit) quum, diuturno morbo vexatus, praetur[am] deponeret, filium suum successorem adcepit: in alt[e]rius cujusdam locum, qui erat extremo anno mo[r]tuus, alius paucas in horas suffectus est.

Octavia ad Antonium navigat.

LVI. Dum ista Romae geruntur, M. Antonius, nu[n]ciis et literis Mediae regis excitus, prolixe offeren[tis] omnia, magnam in spem venerat conficiendi Parthi[ci] belli, si sagittariorum equitumque tantum numer[um] legionibus suis adjunxisset. Id enim praecipue d[e]fuisse nuperis conatibus intelligebat. Interea nunc[ia]tur, Octaviam, ab urbe digressam, ad virum navig[a]re. id concesserat petenti frater, semper indulgen[s], et hunc etiam praetextum belli favorabilem in vulg[us] habiturus, si, quod rebatur, despecta ab Antonio [et] contumeliose tractata fuisset. Nec fefellit eum co[n]jectura: vix Athenas adpulerat mulier, quum Anto[nii] literas adcipit, ibidem jubentis exspectare, donec [ex] expeditione Parthica rediisset. Illa, licet aegre fere[ns] haec mandata, misit tamen quemdam ex familiarib[us] Antonii, Nigrum nomine, qui multam vestem mili[ta]rem, jumentaque et pecunias, tum amicis atque d[u]cibus imperatoris dona doceret deportasse: praeter

---

Cap. LIV. Dio. Appian. Dio. Sueton. Aug. 29. Pl[ut.] Marcell. fin. Dio. Cap. LV. Tab. Marmor. apud Pigh. Di[o.] Cap. LVI. Plut. Anton. Dio, p. 277. Plut.

lectorum virorum in praetoriam cohortem impetrata a fratre millia duo cum insignibus armis, et equitum alam. U. c. 719. A. C. 33.

LVII. Haec ubi Antonio exposuit Niger, multas identidem et meritas laudes praestantissimae matronae intermiscens; omnes artes adhibere Cleopatra coepit, ne, quem occupaverat, loco depelleretur. Igitur, amore Antonii deperire simulans, venientem velut stupente obtutu excipiebat; abeuntem linquentibus et languidulis ocellis prosequebatur. saepe flens videri adfectabat, sed tamquam abscondere cupiens lacrimas, celeriter et furtim abstergebat. Id maxime faciebat in Syria, unde in Armenios proficisci Antonius constituerat. Haec amatoria veneficia vocibus adsentatorum ejus, familiarium Antonii, juvabantur, *hominem durum atque crudelem* adpellitantium, *qui talem feminam ad mortem desperatione adigeret. Nec enim sine illo victuram. prorsus indignam eo fato, quae, nomen conjugis Octavia retinente, vel pellicem Antonii se vocari regina tot populorum non dedignaretur.* *Sed ille, artibus Cleopatrae fascinatus,*

LVIII. Fascinatus his Antonius in tantum animo relanguit, ut, Medo nequidquam occasionem urgente, donec Parthorum dissidia faciles praeberent invadentibus, protinus Alexandriam reverteretur: aestatem opperiendam esse rescribens. Tum quoque vix ad Araxem progressus est; quum, irritatus Caesaris actionibus, de bello adversus ipsum suscipiendo coepit cogitare. Cujus hae proximae fuisse caussae feruntur. *Bellum in Caesarem molitur.*

LIX. Ut Octavia, relicto in pellicis amplexibus marito, Romam irrisa rediit, Caesar eam ad se commigrare jusserat. Illa tamen, non quotidiani exempli mulier, oravit, *ut se remanere in domo viri pateretur.* Eadem obtestata fratrem est, *ne propter se bellum Antonio faceret, nisi majoribus caussis impelleretur: decorum enim neutri fore, si mulierum caussa bello civili rem Romanam involvisse dicantur.* His dictis facta etiam laudabiliora adjecit. Antonii liberorum, non modo quos ipsa, sed etiam quos ei Fulvia pepererat, curam egit: amicorum ejus desideria, quos honorum petendorum, aut aliarum rerum gratia Romam mittebat, apud Caesarem enixe juvit: nullaque re optimae uxoris officio deesse visa est. At sic invita nocebat Antonio, cui populus *Octaviae dicta et facta laudabilia.*

Cap. LVIII. Dio, p. 281. Plut.

U. c. 719. A. C. 33. irascebatur, talem feminam negligenti, jam ob crimi quoque facinora caussae illius iniquior.

Caesaris et Antonii mutuae criminationes.

LX. Saepius enim triumphum ejus Alexandrinum, divisionesque regnorum, et cetera incivilia Caesar in senatu et ad populum traducere non omiserat. Nec Antonius recriminari oblitus est: missis, qui quererentur, *victo Pompejo, exacto Lepido, omnia unum tenere Caesarem: eadem adrogantia suis cum veteranis pene totam Italiam divisisse, nullo respectu eorum, qui cum Antonio militarent.* Sed et ex delectibus, quos Caesar in Italia habuisset, dimidiam militum partem sibi deberi praedicabat.

LXI. Caesar ad ea cavillabatur, *Sextum et Lepidum jure a se coercitos; nec tamen abnuere se partiri bello parta, si Aegyptum secum Antonius, si Armeniam dividat. Nam quod militibus suis colonias in Italia queratur non dari, habere eos Mediam et Parthos, satis amplas regiones, suo eorum et imperatoris sui virtute quaesitas.* Nec Pompeji mentione abstinebat, *quem, a se dimissum, Antonius crudeliter occidisset. Ab eodem Artavasdem fraude captum in vinculis adtineri, summa cum Romani nominis infamia.* Praecipue Cleopatra exagitabatur, liberisque ejus donatio

Cleopatra exprobratur Antonio.

oriens, et insertus in Juliorum gentem Caesario.

LXII. His aliquoties ei per partes objectis invicem purgatisque, magis magisque adcendebantur: neque jam legati concordiae caussa, sed ut alter alterius exploraret consilia, mittebantur: donec Antonius, non ultra differendum putans, societatem cum rege Medorum in has leges junxit, *ut ab eo contra Caesarem adjuvaret auxilia, contra Parthum ei daret.* Sic abductis secum Medis equitibus atque sagittariis, partem legionarii militis apud eum reliquit, parte etiam Armeniae recens pacatae eidem concessa. Filiam quoque regis Jotapen, admodum puellam, Alexandro desponsam, una cum militaribus signis, quae Statiani pugna amissa fuerant, deportavit. Polemoni, qui pararius pacis ejus fuerat, praemii loco minor Armenia concessa.

Antonii foedus cum rege Medorum.

LXIII. Haec amicitia exitiosa Medo fuit. quippe post felix contra Parthos et Artaxen proelium, quum Romanos milites avocaret Antonius, regios non remitteret, vim hostium ferre non potuit: fususque

Cap. LX. Dio, l. 50. et Plut. Cap. LXII. Dio, l. 49. Plut. Dio.

[redacted]

captus occasionem Parthis Armeniam simul Mediamque recipiendi praebuit. At Romani maxima praeda aucti discesserunt, Armeniorum opulentissimo regno spoliato, direptisque etiam fanorum opibus. Anaïtidis delubrum erat, ceteris religiosius cultum, eoque donariis dives. Id diripuit Antonii miles, et inter cetera statuam auro solidam, etiam antiquitate venerabili, concidit. Nec omiserim referre stultam pietatem mendaciis tueri cupientium a numinibus proditam sacrorum suorum existimationem. eum, qui primus violasset id simulacrum, oculis membrisque captum exspirasse vulgarunt. Sed veteranus quidam, quum paucis post annis Augustum excepisset convivio Bononiae, essetque illata fabulae hujus mentio, *se illum esse*, respondit, *et de crure numinis quum maxime coenare Caesarem, sibique omnem ex ea rapina censum esse.*

U. c. 719. A. C. 33.

Anaïtidis delubrum diripitur.

Cap. LXIII. Strabo, l. 12. p. 559. Plin. 33, 4.

Antonius ob amorem Cleopatrae, ex
habebat, Philadelphum et Alexandru
bem venire vellet, neque, finito triun
re, imperium deponere, bellumque n
urbi et Italiae inferret, ingentibus
quam terrestribus copiis ob hoc con
soque Octaviae sorori Caesaris repu
Epirum cum exercitu trajecit. Pugn
les et proelia equestria secunda Caes

Caesar in Illyrico] *C. Caesar*, addito praenomine, Exc. Pithoei, Norv. et quas vidi edd. usque ad Gruterum, qui illud expunxit. Non adparet etiam in ullo meorum codd. Vide ad Epit. 62.

Neque, finito triumviratus tempore, imperium deponere] Gud. *neque finito ejus tempore triumviratus imperium deponere.* J. FR. GRON. Similiter Lov. 2. Boend. Norv. omnesque edd. ante Gruter. qui edidit *neque finito triumviratus tempore*, consentiente Berg. Mox *quod urbibus Italiaeque inferret* male Boend. *quod urbi Italiaeque*

roris Caesar
et Boend.

Pugnae
proelia equ
feruntur] *P*
lis Leid. Be
autem prae
pugna ad Ac
a Caesare vi
men bello e
lia acciderur
50, 427. re
observarat,
xima parte
alio profectu
tium invasiff
iecisse: inte

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XCVII.

IN LOCUM LIBRI CXXXII. T. LIVII.

I. Inter haec Antonius, Canidio cum sedecim legionibus ad mare praemiſſo, occurrentem Cleopatram excipiens, Ephesum cum ea perrexit, ibi contracturus claſſem. Haec audita Romae Caesarem Patresque moverunt, ut, legatione miſſa, in urbem eum revocarent, inter praesentes facilius disceptari controversias rati: mox ire abnuentem, finito jam triumviratus tempore, sicuti nuper promisiſſet, deponere magiſtratum juberent. Interim Kalendis Januariis novi Romae consules ineunt Cn. Domitius L. F. Ahenobarbus, C. Sosius C. F. Quorum Domitius, civilium certaminum experientia cautior, modeſtius agebat: alter, nullis dum conflictatus infortuniis, primo ſtatim senatu multa cum laude Antonii Caesarem arguit; tendebatque, ut senatusconsultum rationibus ejus perquam adversum fieret, ni Nonius Balbus praescriptione tribunitii nominis interceſſiſſet.

U. c. 719. A. C. 33. *Legati Romani ad Antonium.*

U. c. 720. A. C. 32. Cn. Domitio, C. Sosio Coſſ. *C. Sosius consul Caesari adversus.*

II. Aberat tum consulto Caesar, nolens se praebere altercationibus, quibus neque cedere sine dignitatis imminutione poſſet; et, si quidem imperium inhiberet, inchoare bellum videretur. Etiam ad omnia maturius pensitanda spatium petiſſe videbatur; quo prudenter usus, simul reversus Romam eſt, convocari senatum juſſit. Eo tempore praeter militare praesidium, amicis etiam pugiones sub veſte geſtantibus, in medio consulum curuli sella sedentem, multa pro se suisque actis modeſte loquutum tradunt. flexit se deinde ad Antonii accusationem praesentisque consulis, quibus plurima ac gravia contra se et rempublicam commiſſa objectabat. Quum ad haec silentium

Consules ad Antonium abeunt.

Cap. I. Plut. Anton. Oros. 6, 19. Plut. Dio. l. 50. Liv. Epit. Supra, 131, 48. Dio.

U. c. 720 A. C. 32.

pertinax omnium esset, eadem se scripto comprehen[sum] surum aït, et certa die, in quem senatum iterum ha[bere] bere volebat, recitaturum. Tum consules, non ex[spectata] spectata die, quod tacere ad talia tam indignum ipsi[s] quam obloqui intutum videbatur, ad Antonium pro[fecti] fecti sunt, multis Patrum hoc exemplum sequentibu[s]. Sed Caesar, ne propter suam aliquam injuriam ab h[is] desertus putaretur, a se sponte dimissos credi malui[t] quoque faceret fidem, aliis etiam indulgere se dixi[t] ad Antonium proficisci cupientibus. Ita discedent[i]bus ex urbe propinquis ejus amicisque, C. Asini[us] Pollio, qui post Brundisinam pacem rebus Anto[nii] misceri desierat, in Italia mansit. idem neque Caesa[ri] deinceps, roganti ut secum ad bellum iret, obtemp[e]ravit, mutua cum Antonio beneficia excusans, neq[ue] se interpositurum armis, et praedam futurum victori.

Asinius Pollio neutri se addicit.

III. At Domitius, quum Antonium Ephesi conv[e]nisset, hortari coepit, ut Cleopatram, nihil aliud qua[m] impedimentum belli futuram, in Aegyptum remitter[et] nec aliis amicorum ea ratio displicebat. At Cleop[a]tra metuens, ne, si usquam discederet, iterum par[a]ria pacis pignusque Octavia fieret, Canidium indu[xit] ingentibus praemiis, ut ab ea mente Antonium rev[o]caret. Atque ille specioso obtentu negavit, *aequ[um] videri, quasi per ignominiam hanc removeri a bello, quae d[u]centas naves, viginti millia talentorum, et praeterea comme[a]tum in omnes copias praebuisset. neque vero ex usu esse, al[ie]nari animos Aegyptiorum, non contemnendam efficientium m[a]ritimarum virium partem. Sed et alioqui* negabat *vide[ri] cuinam illa sociorum regum prudentia concedat: ingenio [sol]lers, usu perita, quae tantum regnum longo tempore sola g[u]bernasset.*

Antonii luxus inter adparatum belli.

IV. Haec oratio apud mulierosum hominem, et v[i]tiorum suorum advocatis faventem, valuit: unaq[ue] Samum profecti, coactis undique scenicis artificib[us] et quicumque ludis operam praestare soliti erant, i[n]ter compotationes epulasque tam foedo luxu solv[e]bantur, ut vulgarentur sermones mirantium, *qua[lis] igitur hi post victoriam essent futuri, qui tam hilariter et p[ro]fuse inter comparandam genio indulgerent.* Sed Antoni[us] Bacchicis artificibus data ad habitandum Priene, [A]thenas instituit cursum. Ibi renovata ludorum atq[ue]

Cap. II. Sueton. Aug. 17. Dio. Vell. 2, 86. Cap. I[II.] Plut.

convivìorum est intemperantia; et Cleopatra, ne minoribus ibi honoribus adficeretur, quam adceptam esse Octaviam audiverat, Athenienses multis muneribus coluit. Idcirco jam a multis aetatibus summus potentiorum adulator populus immodicos ei honores decrevit. id plebiscitum inter primores oppidi Antonius etiam; civis Atheniensis scilicet, ad reginam detulit, orationemque habuit nomine civitatis. U. c. 720. A. C. 32.

V. Tum vero non diutius sustinere potuit, quin repudium Octaviae mitteret; eamque suis aedibus juberet excedere. Illa plorans, et lamentabunda se quoque inter caussas belli esse, exivit; ne tum quidem cura deposita privignorum, quos una secum eduxit, praeter maximum natu, qui profectus ad patrem fuerat. Triste spectaculum id populo fuit: neque illam modo miserabantur, sed Antonium magis, qui talem uxorem amens dimitteret in Cleopatrae gratiam, quae ne forma quidem, qua una niteretur, aut aetatis flore Octaviam vinceret. At luxus et tarditas Antonii magno metu Caesarem liberavit, ne imparatior ordiri bellum cogeretur. nam Antonii oscitantia spatium ei dedit et cogendi pecunias ab invitis, et placandi spoliatos, quorum dolor inter exigendum acerrimus, ubi dedissent, modico interposito tempore, mitigabatur. *Octaviae repudium.*

VI. Dum haec aguntur, velut in solatium urbe excedentium, Fortuna Caesari quosdam illustres ex cohorte amicorum Antonii restituit. Inter quos L. Plancus, qui fuerat in turpissimis adulatoribus Cleopatrae, propter vocem Antonii jactam in convivio, qua sibi rapinas exprobrari senserat, ad Caesarem transfugit: cumque paullo post M. Titius, sorore Planci genitus, imitatus est. Sed ii caussam defectionis hanc ediderunt: *Antonium, actione Caesaris, post discessum consulum de scripto recitantis ejus facinora, irritatum, amicorum consilium coegisse; ibique, multis in utramque partem disputatis, bellum, repudiata Octavia, decresse. Ejusmodi consultis, et Cleopatrae taedio, mutasse partes deteriores melioribus.* Nam *et sugillatos a regina esse, quod Antonio consilium remittendi eam in Aegyptum dedissent.* Caesaris non interfuit, quibus quisque caussis discessisset: opportunitate ho- *Plancus et Titius ab Antonio ad Caesarem transeunt.*

Cap. V. Liv. Epit. Dio. Oros. et Plut. Cap. VI. Dio, Plut. et Vell. 2, 83. Dio. Plut. Dio.

U. c. 720. A. C. 32. minum usus est, qui acta secretissima et abstrusa co[n]siliorum Antonii noverant.

Et ei Antonii testamentum produnt.

VII. Iidem, testamento adhibiti testes, judici[um] ejus Caesari prodiderunt. nec ille conquievit, pri[us] quam repertum resignaret; nec in senatu tantu[m] sed etiam in concione populi, recitaret. Apud V[e]stales, uti consueverant, depositum fuerat: et neg[a]bant illae tradituras; ne veniens ipse auferret, n[on] posse prohibere. Nec piguit ire, et, quo inimic[um] premeret, facinus committere plerisque culpandu[m]. Sed et tunc fuisse ferunt, quibus res prorsus indig[na] videretur, aliquem in vita cogi rationem reddere e[o]rum, quae post mortem fieri voluisset.

Quod recitatum Antonio populi odium creat.

VIII. Ceterum ea scripserat Antonius, quae C[ae]sari non modo conficerent apud plerosque inhum[a]nissimi facti veniam, sed ipsum quoque inexpugna[bi]libus hominum odiis onerarent. Legebatur ibi ju[lii] Caesaris et Cleopatrae nuptiis editus Caesario: t[um] suis ex eadem liberis infinitas dabat opes: nec mi[nus] offendebat, quod, etiam si Romae fuisset mortu[us], corpus suum Alexandriae et in eodem cum illa co[n]ditorio humari jubebat. His infensi, ceteris eti[am] facilius adhibebant fidem: inter quae C. Cluvius [do]natam Cleopatrae Pergamenam bibliothecam da[bat] crimini, quae ducenta millia simplicium volumin[um] habuisset. itemque amatorias nugas seriis negotiis i[m]mixtas, et saepe praelatas: relictum in gravi cau[sa] C. Furnium, notae dignitatis et eloquentiae, ut lec[ti]ca per forum delatam Cleopatram imperator Roma[nus] satellitis instar deduceret.

Quod Antonii familiares conantur avertere.

IX. Sed Antonii familiares haec quidem pro fic[tis] et falsis rejectabant; populum deprecantes, ne q[uid] immedicabile properanter statui paterentur. Quin [et] Plancum, multa in senatu gravia objicientem Anton[io], Coponius, vir praetorius, acri voce repressit; *mu[lta] scilicet perperam fecisse Antonium* dicens, *pridie quam Planco relinqueretur.*

Et, misso Geminio, ipsum admonere temporum.

X. Miserunt etiam e numero suo Geminium [in] Graeciam, qui rerum urbanarum statum Antonio, [et] imminens ei periculum exponeret. *id enim agi, ut, a[d]empto imperio, hostis judicetur.* Geminius, ubi se pr[...]

Cap. VII. Plut. et Dio. Sueton. Aug. 17. Tac. Ann. 1. Plut. et Dio. Cap. VIII. Dio. Plut. Cic. ad Fam. 10, 26. Plu[t.] Vell. 2, 83. Cap. X. Plut.

pter Cleopatrae suspiciones, Octaviae cauſſa veniſſe putantis, rejici, atque etiam in convivio propterea sede minus honorata collocari, cavillisque subinde peti sensit; cauſſam adventus super coenam rogatus, *cetera quidem non niſi ſobriis agenda*, respondit: *unum ſe etiam in vino praeclare ſcire, omnia recte habitura, ſi remiſſa domum Cleopatra foret*. Excandescente ad haec verba Antonio, *gratias ſe agere Geminio*, Cleopatra dixit, *qui ſine fidiculis iſta eſſet confeſſus*. Hinc ille, non ignarus quanto cum periculo iſthic degeret, proxima adrepta opportunitate Romam refugit. Alios etiam Antonii amicos Cleopatra et ejus adulatores expulerunt: in his M. Silanum, quem poſtea Auguſtus consulatus sui collegam optavit. *Se quoque mox fuga vitaſſe inſidias, quas indicio Glauci medici cognoſſet*, Q. Dellius in hiſtoriis retulit; offensa Cleopatra, quod Dellius, *ſibi atque ceteris vappam miniſtrari*, super coenam jecerat; *Sarmentum* (is propter facetias in deliciis erat Octaviani) *Romae Falernum bibere*. U. c. 720. A. C. 32.

XI. His modis effectum eſt, ut, etiam amicis Antonii diversam in sententiam transductis, omnium consensu consulatus olim deſtinatus, simulque poteſtas omnis, quam videretur in mulierem transtuliſſe, abrogaretur. ne et hoſtis judicaretur, illuſtribus viris datum; quos, tum adhuc apud ipsum commorantes, pari sententiae asperitate feriri oportuiſſet: quos adlicere benignis atque blandis rationibus cupiebant. Igitur et praemia decreverunt laudationesque relicturis Antonium: et Cleopatrae bellum propalam indixerunt. Ad saga tum itum, et solennes bello sumendo caerimonias in aede Bellonae fecialis Caesar peregit. *Antonio consulatus abrogatur.*

XII. Tum, quo animus amplior omnibus eſſet, in hunc sensum verba feciſſe dicitur: *Quamquam miſerrima et ſit, et cenſeatur civilis belli conditio; tamen ea tempora inciderunt, ut dubitem, an non potius optandum illud fuerit, quam ut adverſus mulierem, et, ſi recte rem penſitamus, ne ipſam quidem, ſed viliſſima ejus mancipia, induere arma cogamur. Nam illi quidem, ſuum foventi Antonium, vix cogitatio praeter hanc ulla libera erit. Eunuchus Mardio et Pothinus exercitum ducent; ſignum pugnae dabunt Ira, tonſtrix Cleopatrae, et Charmium. Nam de Antonio pudet! ſed tamen tam metuendum nihil, quam ſperandum eſt. olim* *Caesaris oratio de bello civili.*

Cap. X. Infra, 135, 8. Plut. Vell. 84. Plut. Cap. XI. Dio. Cap. XII. Plut.

U. c. 720. A. C. 32. *ille mentis inops, et pharmacis potionatus arbitrium sui perdidit.*

Antonii obsequia Cleopatrae praestita traducit.

XIII. *Nisi forte putetis suae potestatis fuisse, quum Alexandrinus ipse gymnasiarcha Cleopatram reginam ac domina salutavit: quum eam in foro, inter ludos, in judiciis, transvectionibus equitum, secum perpetuo habuit: quum, et amore saucius, inter eunuchos currum reginae pedes secutus est: quum, aureum baculum tenens, acinace cinctus, purpura gemmisque externum in morem excultus, in aureo lecto aureaque sella curili diadematus praesedit. Jam cetera qu pro rerum indignitate satis exsecretur? Romani milites Aegyptiae adparent: mulieris hujus nomen inscriptum scutis praefe runt: et, si quaeritis, quis exercitui praesit, non praetori um in iis castris, sed regia vocatur: nec Antonii, ne fallam ni, sed Cleopatrae imperium est. Si tamen Cleopatram voca ri, non Lunam potius et Isidem, fas est. nam haec nomi imponit ei furiosus amator, non mehercule stolidius, qua quod se Dionysum, si Diis placet, et, ne parum Aegypti videatur, Osiridem adpellat.*

Et similes ei amicos.

XIV. *Iisdem veneficiis contactos amicos ejus putes: itidem ab hac Circe quaelibet in monstra mutari patiunt et, quum in convivio saltatur, quos illa jusserit, aut ho nes, aut Dii fiunt. Hi non modo, rem nostris mori turpissimam, versari in castris feminam, sed imperare, dent: hi tanta Romani nominis opprobria siccis oculis adsp unt: hi adplaudunt, quum Imperium nostrum amenissi donationibus concerpitur; quum alibi rapiuntur patrimo regum, alibi prodiguntur; quum foedissimum gulae certa non profusis tantum dapibus, sed inaudito hactenus luxu ingenio, una sorbitiuncula census gentium mergit. Cen sestertiûm fuisse margaritam, quam nuper illa vorago hau in aceto dicitur, fama non dubitat.*

Cleopatra per jura, quae datura sit in Capitolio, jurat.

XV. *Inter hanc licentiam vitiorum, et hanc foedita adulantium, quid mirum est, si eo usque muliebris excessit meritas, ut pretium obscoeni conjugii Romanum Imperium tat, et per jura, quae sit in Capitolio datura, jurare c sueverit. Haec etiam auditu vobis gravia esse animadver ut mihi certe dictu sunt. Sed quemadmodum omen istud p cul a nobis patriaque abesse volumus, ita necessum est, ut mis atque manibus, summaque rerum ope, et, si aliter*

Cap. XIII. Dio. Flor. 4, 11. Dio. Serv. ad 8. Aen. v. 6 Dio. Cap. XIV. Vell. 2, 83. Hor. Carm. 5, 9. Serv. M crob. Sat. 2, 13. et Plin. 9, 35. Cap. XV. Dio. Flor. H Carm. 1, 37. Propert. 3, 11. Eutrop.

queat, vel nudi corporis objectu, hanc pestem atque hoc nefas abarceamus. Haec et similia loquutus non tamen institit, ut Antonio bellum indiceretur. praestare credebat, si hominem, Cleopatrae penitus addictum, in eam invidiam conjiceret, ut externae reginae caussa contra patriam civesque nulla re laesus arma corripuisse videretur. U. c. 720. A. C. 32.

XVI. Maximum id civilium omnium atque externorum etiam bellorum populo Romano fuit. Galliam omnem Hispaniamque, et, excepta Cyrenaïca, Africam, Illyricum etiam et insulas occidentis Caesar trahebat. Sed et Italia publice pro partibus ejus conjuraverat. quo tempore necessitatis ejus gratiam Bononiensibus fecit, propterea quod antiquitus in Antoniorum clientela fuerant. At Antonium, quidquid per Asiam Romanae ditionis erat, Thraciaeque populi, et cum Graecis Macedones, ad Illyrios usque et Ionium mare, Aegyptusque et Cyrene, cum adjacentibus insulis, sequebantur. Reges quin immo atque tetrarchae, socii Romanorum, aut finitimi saltem, omnes auxilia mittebant. Igitur navium haud minus quingentis coëgerat; in his multas, quae octo, vel etiam decem, remigum ordinibus agebantur, non ut in bellum magis, quam pompam et ostentationem, armatae. Pedestres copiae centum millia militum, duodecim equitum continebant. *Vires Caesaris et Antonii.*

XVII. Reges etiam ad commilitium venerant, ex Africa Bogus, ex Asia Tarcondimotus Ciliciae rex, Archelaüs Cappadociae, Paphlagoniae Philadelphus, et Commagenes Mithridates. His Europa Sadalem a Thracia junxit. Amyntas et Polemon alios pro se duces ex Gallograecis et Ponto miserunt. Sed neque Nabathaeorum atque Judaeorum auxilia defuerunt, quamquam dolo Cleopatrae commissis bello regibus. *Reges auxiliares Antonii.*

XVIII. Tantaque fuit utriusque contentio, ut jurejurando milites adstringerent; atque Antonius suis vicissim obstringeretur, in caput suum exsecratus, *si aut pacem cum hoste faceret, aut, confecto bello, amplius bimestri potestatem retineret, senatui populoque Romano cuncta traditurus.* Atque id, licet ab ejus proposito plurimum *Caesar militibus nummos dividit.*

Cap. XV. Ovid. Metam. 15, 826. Dio. Cap. XVI. Plut. et Dio. Sueton. Aug. 17. Plut. et Dio. Cap. XVII. Joseph. Antiq. 15, 6. et de B. Jud. 1, 14. Cap. XVIII. Dio. Liv. Epit. Dio.

U. c. 720. A. C. 32. abhorrebat, tamen vix a se passus est multis precibus impetrari, *ne imperium ante sextum a bello mensem deponeret.* Nam victoriae quidem, aestimatis Caesaris suisque viribus, maximam spem conceperat, numero militum, equitum, navium, longe superior; et pecuniis, quibus abundabat, corrupturum se sperans Caesaris praesidia. quarum rerum caussa magnas summas circumquaque, sed maxime in Italiam atque urbem ipsam, mittebat. Unde Caesar intentiores ubique custodias disposuit, militibusque suis, ne alienam liberalitatem respicerent, nummos divisit.

Prodigia. XIX. Quum, inter tantos utrimque adparatus, imminentium malorum gravis exspectatio variis hominum iudiciis atque sermonibus differretur, etiam prodigiorum atroces minae metum auxerunt. In urbe simius fanum Cereris ingressus, inter sacrificandum omnia confuderat. bubo, ex Concordiae templo ad omnia praecipuae religionis delubra circumvolans, quum undique expelleretur, postremo in aede Genii publici consedit: neque captus est, et sero ex conspectu hominum discessit. Thensa Jovis ludis comminuta est. In Judaea terrae motus ingens infinitum animalium numerum, et hominum triginta millia absorbuit. Pisaurum, quam ad Adriaticum Antonius coloniam deduxerat, terrae motu hausta est. Super Iönium fax per aliquot dies suspensa sursum in aetherem recurrit. Albae statua marmorea Antonii sudorem, frustra detergentibus quibusdam, sanguinemque multum emisit. Tempestatibus percussa pleraque: in his tropaeum in Aventino, Victoria in scena, pons sublicius in amne. Incendia quoque multis locis fuerunt, et mons Aetna finitimos gravi terrore detrimentoque multavit.

XX. Athenis ex Deorum et gigantum dimicatione quam fecit in scuto Minervae Phidias, Dionysi simulacrum ventis excussum in theatro jacuit: cujus numinis habitum nomenque Antonius usurpare consueverat. Eadem tempestas Eumenis Attalique colossos, quos Antonio transcripserat civitatis adulatio ex multis solos evertit. Praesentibus curis adjeci praeteritorum memoriam sollicitudo, quod nuper in Etru-

Cap. XIX. Joseph. Antiq. 15, 7. et de B. Jud. 1, 14. Plut et Dio. Cap. XX. Plut. Plin. 36, 5. Plut. Dio.

ia draco biceps, longus pedes octoginta quin- subito conspectus, poſt multa et varia damna fulmine ictus fuerat. Romae pueri, partium ibus adsumptis, biduo concurrerunt: Antoniani sunt.

U. c. 720. A. C. 32. *Draco biceps.*

XI. Tot portentis pavefactae mentes quum in liana belli exspectatione eſſent, factum eſt, ut r eo anno quidquam inciperet. Caesar, ab An- veniſſe pecunias audiens, non audebat, nisi di- er omnibus provisis, ab Italia discedere. An- n, vix emersum e luxu, et improviso adventu territare conantem, Caesarianae claſſis nunci- ecepit, quam ad Ceraunios montes ſtare, specu- is navigiis conspectis, quidam adfirmaverant. , in Peloponnesum directo cursu, paſſim dis- us copias, quo et plura loca tutaretur, et divi- expedito alimenta forent, Patris hiemare in- . Ibi quoque eum prodigia impendentium ma- excepiſſe credita sunt, quod interea, dum il- it, Herculis fanum, quem generis sui auctorem at, conflagravit. Inter has belli moras ex om- dine utrimque transfugerunt quidam: et L. Mes- exploratorem deprehensum Caesar, oſtenso ei omni suo adparatu, miſſum fecit: quamquam em etiam bello Perusino captum dimisiſſe memi- .

Antonius Patris hiemat.

XII. Ad Antonium sub id tempus epiſtolam misit ır, optionem offerens, *venire ipſe in Italiam, an Graeciam transjicere mallet, ea conditione, ut, qui ſurus alterum eſſet, ſtationes ſecuras portusque praeberet iganti, et a mari copias ſuas tanto intervallo reduceret, um expeditus eques conficere una die poſſet. intra quin- leinde diem de ſumma re cerneretur.*

Eum Caesar provocat ad proelium.

XIII. Hoc potius eo faciebat, ut animum suis au- , quam quod Antonium tali conditione usurum ebat. irrisitque ille, dictitans, *Ecquis igitur ju- oſter erit, ſi forte neglexerit alteruter pactorum fidem?* amen timere hoſtem videretur, contra poposcit, *eum ſingulari pugna congrederetur. Hoc ſi facere non nuſus, at ille Pharsalicis campis, ubi prius inter Caesa- t Pompejum decretum armis eſſet, exitum totius belli itteret.* Haec acta sunt C. Sosio, Cn. Domitio

Hic illum ad singularem pugnam.

p. XXI. Plut. Dio. Cap. XXII. Plut. et Dio. Cap. I. Pigh. Ann.

U. c. 720. A. C. 32. consulibus; quum interim ex Kalendis Juliis L. C nelius, ex Kalendis Novembribus N. Valerius sul cti consules magistratum gessissent.

Consul fit, nuper proscriptus. *Incendium a libertinis excitatum.*

U. c. 721. A. C. 31. C. Julio III. M. Valerio Coss. XXIV. Hic annus quum inter adparatum minas belli praeterisset, matura omnia C. Caesar terti M. Valerius Messalla Corvinus consules exceperu hinc quoque capientibus omen hominibus, q ademptus Antonio consulatus ad eum pervener quem paucos ante annos ab eodem Antonio pros ptum meminerant. Nec temere factum existimar quod ludis quidam mente captus, in theatrum in ens, coronam Divi Caesaris suo capiti imposuer statimque discerptus a circumstantibus fuerat. C eosdem dies lupus in aede Fortunae occisus, h equestribus canis a cane devoratus est. Incend etiam inter prodigia propter magnitudinem dam nam Cereris etiam et Spei aedes cum pulcherri donariis conflagrarant, computatum est: quamq fraude libertorum excitatum esse constitisset. In rorem eos egerat tributorum acerbitas, quod ab nibus hoc genus, qui quidem Italiam incolere quibus res quinquaginta millium denariorum aut amplior esset, octava pars facultatum in praes pecunia exigebatur. Tantaque fuit hominum im tunitas, tumultu caedibusque et incendio grassant ut armis eam coërceri oporteret. Illa demum sev tas et hos compressit, et ingenuorum praevenit tus: aegre ferentibus plerisque, quod ex prae Italicis quartam annui proventus pendere cogeban

Caesar in Epirum mittit classem. XXV. At Caesar, ut hostem inopinatus perce ret, nondum mari navigabili, Brundisio provec quum Corcyram usque venisset, tempestatibus ctus cedere, retro cursum flexit. Vere demum ite educta classis Epirum tenuit, expositisque legion ibi castra metaturis, ad Leucadem insulam Amb que sinus cornua constitit. Nec occurrit statim tonius, remigum inopia, quae variarum natio colluvies, quum procul ab imperatore hiemem tr egisset, neque exercuerat sese, et morbis atque tr fugiis admodum decreverat.

Cap. XXIV. Dio. Vell. 2, 84. Dio. Appian. Civil. p. 611. Dio. Strabo, l. 8. p. 381. Zonaras. Dio. Plut. Plut. Dio. Cap. XXV. Flor. 4, 11. Dio.

XXVI. Igitur M. Agrippa, cum parte navium prae- U. c. 721. A. C. 31. *Agrippa rem gerit strenue.*
missus a Caesare, minime negligendam occasionem ratus, observato onerariarum adventu, quae ab Aegypto Syriaque et Asia cum armis atque commeatu ad Antonium tendebant, multas abripuit; et, plerisque locis exscensiones faciundo, vehementer Antonianos perterruit. mox in Peloponnesum irrumpens, Methonen, Messeniae non incelebre oppidum, quamquam validissimo praesidio munitum, in oculis adversae classis subito adpulsu cepit, Bogudemque ibi Mauritaniae regem deprehensum occidit.

XXVII. His auditis Caesar in spem erectus, con- *Caesar universas copias trajicit.*
tractis Brundisium senatus atque equestris ordinis primoribus, aliis, ut horum uteretur opera, ceteris, ne res interim novas domi molirentur, ad transjiciendum omnia comparabat, ostentans una, secum sentire, quidquid in urbe nobilitatis esset. Definito deinde, quantum eorum quisque servitii, quantum commeatuum portaret, universas copias trajecit. Forte pars major Antonianae classis ad Actium (Epiri est locus) stabat; non firmissima remigio, quod inopia rerum necessariarum valde erat imminutum. Igitur, conditionibus aut vi sperans suam in potestatem hos venturos esse, Caesar eo cursum direxit. Naves in universum ille ducentas quinquaginta paraverat modicae altitudinis, ceterum expeditas et agiles; peditum octoginta millia, cum duodecim millibus equitum.

XXVIII. Antonius, tametsi legionum numero praestabat, tamen, ut Cleopatrae gratificaretur, in classe locaverat arcem spei suae, quamquam penuria remigium vulgo e Graecia corriperentur a praefectis eius quilibet, ita ut neque viatoribus abstineretur, agasonibusque, et messoribus, quo ex genere plerique erant, qui mare numquam vidissent. nec sic quidem succurri poterat indigentiae, quin magna pars classis pessime navigaret. Ajunt, quum paullo post Antonius Actium venisset, trientemque fere nautarum absumptum fame reperisset, crudelem sane atque prorsus inhumanam vocem effudisse: *Remi modo salvi sint. remiges non deerunt, quousque Graecia homines habuerit.* Ergo Caesar, pedestri exercitu ad Ceraunios

Cap. XXVI. Oros. 6, 19. Dio. Strabo, l. 8. p. 359. Oros. et Dio. Cap. XXVII. Vell. Plut. Dio. Plut. Vell. Dio. Oros. Flor. Hor. Epod. 1. Plut. Cap. XXVIII. Oros. Dio.

supellectilis instrumentum, quo
Graeci notant, significationem d

Antonii solertia Caesar deluditur.

XXIX. Sed hujuscemodi dictis
grediente Caesare, non potuiss
praesentibus copiis impigre prof
solertia subvenit, rostris tamquar
versis, et, quo speciem instructar
ab lateribus navium demissis, et r
tabulata dispositis. Ita delusus
gnandi consilio, evocatos ad col
corrumpere conatus, quum nihi
propter aquarum penuriam, qu
inadcessas hostis effecerat, comm
tora posset, ad locum, ubi mox
cata est, secessit. Castris hic co
alium ad portum (Comaro nomen
ra simul marique gravis Actio
Adeoque nihil ab eo praetermissun
dem murum a mari in sinum Amb
vexisse sit creditus, coriis bubu
inunctis, per quorum lubricita
moles provolverentur.

Locorum, in quibus pugnatum est, situs.

XXX. Ceterum is erat locoru
qui prior occupasset, magnopere
Actium enim, circa quod ea gest
fano celebre promontorium Acarn
sinus efficit, portus, apud Nicopo
ciens: totusque is sinus, et qui
est, quum adcipiendis, tum tutan
commoditatem praestat. Sed totu
ribus etiam Antoniani permunive

cornua inaedificatis turribus, et mari, quod in- U. c. 721.
erat, navibus praecincto. Castra juxta fanum po- A. C. 31.
rant spatio plano et aperto, pugnaeque committen-
, quam stativis, aptiore. Ut enim depressis et
ustribus locis consuevit, tam hieme, quam aestate
alubris ibi aër erat, et morbi per castra vulgaban-
.

XXXI. Dum ita ex propinquo castra castris oppo- *Cum fortuna multi transeunt ad Caesarem.*
sunt, nihil non expertus Caesar, educendo in-
ictos ordines, ut pugnae faceret potestatem, adna-
ando classe, et onerarias hostium abstrahendo, non
nen elicere in aciem eos potuit, quin adventum
rum praestolarentur. Tum vero propius admotus
n parte legionum Antonius, etiam equitatum ab
oque sinus latere praesidio collocavit. Caesar, nul-
n eo loco sibi casum ad tentandam proelii fortu-
n cernens aperiri, in Graeciam atque Macedoniam
tem copiarum misit, ut Antonium a praesentium
um cura revocaret. At Agrippa Leucadem, et
otquot ibi naves erant, repentino incursu cepit.
e Patras, victo navali pugna, qui occurrerat, Q.
sidio, neque diu post Corinthum in potestatem
legit. Quibus rebus, et quod a M. Titio et Stati-
Tauro caesi Antonii equites fuerant, inclinare
ltorum animi ad fortunae momenta coeperunt. Trans-
giebant ad Caesarem quotidie aliqui; sed inter no-
imos Paphlagoniae rex Philadelphus Titio Tauro-
e se conjunxerat. Plus tamen adfecit Antonium
Domitii transitio. qui, Cleopatrae invisus, quam
us Antonianorum numquam nisi nomine salutare
uerat, quamquam febre correptus, parvo acatio
Caesarem trajecit. Antonius tamen, magnum ani-
m praeferens, contra sententiam Cleopatrae, quid-
id rerum Domitius reliquerat, ad eum remisit. Nec
superfuit ille, non tam opera, quam exemplo,
nelatis partibus utilis. nec enim tantus vir abje-
rus priorem amicitiam fuisse, nisi desperatione,
edebatur.

XXXII. Ergo, frequentibus jam transfugiis, An- *Alios idem conantes Antonius interficit.*
nius, metu cohibiturus, quos benevolentia non
sset, cum aliis quibusdam etiam partis Arabiae re-
m Jamblichum excruciatum occidit: et Q. Postumius

Cap. XXXI. Vell. 2, 84. et Dio. Plut. Vell. Sueton. Ner.
3. Dio. Plut. Dio.

pe L. Taresium, cum paucis navi
lictum oppressurus, licet inter de
gressus in fugam egisset, adsequi non
pae forte redeunti oblatus, cum m
condimotum regem perdidit. Hac p
ipse reversus equestri proelio inf
vitare propinquitatem hostium coa
bidui moram majora castra adceperu

Cleopatrae sententia vincit, in Aegyptum revertendum.

XXXIII. Ibi quum etiam inopian
tione gerendi porro belli consultatu
atum sententiis esset, vicit, ut sen
nium Cleopatra, praesidiis firmari
nissima locorum, et in Aegyptum
reduci, ubi omnia pro ipsis essent h
ad hoc consilium non muliebri tantu
erat, sed etiam injecta frequentium
quod in praetoria sua navi, quam v
quum hirundines nidum sub prora
supervenientes et has expulerant, e
cerpserant; et statuas Cleopatrae, D
adornatas, fulmen dejecerat. Hin
praesentibus, Antonium quoque su
vit. Nec tamen confesso timore, n
desperatione abalienarent, aut fugie
iri placuit; sed instructa ad dimic
quis propositum iter interpellasset.

Licet Canidius contra disseruisset.

XXXIV. At Canidius, remissa in
patra, pedestri Marte decernendum
que enim turpe ad famam fore, si Caes
nautica certamina edocto, mari cede
neglecta damnataque fortissimarum at
legionum opera, tot pedestrium proe

classe summae rei spem reponeret. In Macedoniam igitur ac Thraciam jubebat transferre bellum, regem Dicomen, maxima offerrentem Getarum auxilia, socium discriminis habituros. Sed haec repudiata eſt, ut praediximus, sententia. Sub idem tempus Antonius propinquum periculum effugit, quum per longa brachia, quibus caſtrorum munitionem portui conjunxerat, pro more securus incederet. Caesar enim, admonitus excipi eum poſſe, clam miserat subseſſores: atque illi, paullo feſtinantius exsurgentes, antcambulonem imperatoris corripuerunt: ipse celeri cursu vix se recepit ad suos. U. c. 721. A. C. 31.

XXXV. Interim, delectis ex omni numero praeſtantiſſimis quibusque navibus centum septuaginta, ceteras, quod, imminuto transfugiis pugnisque exercitu, compleri non poterant, igne consumi placuit: praeter Aegyptias sexaginta, quas malo consilio Cleopatrae relinquebat. Noctu deinde pretiosiſſimis rerum in naves comportatis, poſtquam omnia satis inſtructa parataque videbantur, Antonius, adhortandos prius milites ratus, advocata concione, hunc in modum feciſſe verba dicitur: *Quae a duce parari oportuit, praesto esse omnia, ne mihi credi postulem, ipsi novistis, atque adeo videtis, commilitones. sive numerum copiarum respicitis, sive cuilibet generi pugnae idoneas manus, haud dubie superiores sumus. taceo, quod tam strenui bellatores plerique estis, pugnisque clarissimis nobilitati, ut vel singulorum celebratam virtutem hostes nostri horreant. Viribus igitur, in quibus sunt omnia, potiores, etiam pecuniarum non magnitudine modo, sed facilitate parandi, utendique libertate vincimus. nam ex ubere copia desumptis neque parcere cogimur, neque seditiones per vim ereptas querentium formidamus: qualia multa visuri mox in Italia sumus, ubi jam olim tumentibus animis metum, quo illi solo adhuc tenentur, arma nostra detraxerint.* **Antonii concio ad milites.**

XXXVI. *Post ista pene supervacaneum est de me dicere, nisi referre arbitrarer, hoc etiam ab omnibus intelligi, et vos esse ejusmodi, ut quolibet imperatore vincere possitis; et me, ut quibuslibet militibus. Et ego, non amplius juventa calidus, nondum senecta segnis, hos ipsos annos habeo, quibus et corporibus adhuc robur constat, et mentium longe acerrima vis est.* **De se magnifice loquitur.**

XXXVII. *De ingenio et usu, quamquam in meis laudibus debeam esse restrictior, id tantummodo dicam,* **Experientiam maxime praedicans.**

Cap. XXXIV. Dio, et Plut. Cap. XXXV. Oros. Plut. et Dio.

U. c. 721. A. C. 31. *neutrum mihi defuisse, quominus et utilia providere, et opportuna dicere, et domi bellique facere, quae oporteret possem. nec ferme particula ulla negotiorum utrobique offerri potest, quam non experiundo didicerim: saepe aliorum ductu, saepe meis auspiciis res gerendo, parendi imperandique cognitas omnes rationes habeo. multa caute, haud pauca audacissime gessi, ut temporibus recte uti adsuescerem. neque Fortuna defuit, quin et victoriis me multis, et nonnumquam infortuniis, ad omnes bellorum casus erudiret.*

Contra Caesarem sperat. XXXVIII. *Sed ista quum apud conscios dicam, non ero prolixior, ubi unum hoc addidero, quum adversae partes numero et robore militum, adparatuumque varietate multipliciter vincantur, a nulla tamen re imparatiores, quam ab imperatore, in certamen descendere. Unde enim ei in his annis necessaria huic loco experientia? quem et corpore invalidum esse scimus omnes, nec aut in continenti, aut in mari ullius proelii victoriam per se obtinuisse. Certe in Philippicis campis, dum ego vinco, ille fusus, fugatus, castris exutus est: nec, quid intersit inter duos, aut brevius possem, aut verius exponere. Jam etiam victoriae futurae certissimum praesagium sumi ex paratibus solet. Illis igitur, si quid roboris est, forte sit in legionibus et pedestribus copiis. at vero navibus, ut ipsi videtis, tanta differentia est, ut nostris quidem noceri minime posset a tanto infirmioribus, si sola mole sua defenderentur. jam vero quum tantus sagittariorum numerus e turribus telorum imbrem eminus sparget, ecquis hostium suggredi sustinebit?*

Siculam Caesaris victoriam elevat. XXXIX. *Neque vero Sicula victoria quemquam terreat, quae et ipsa non Caesaris decus, sed Agrippae ministerium, immo classis meae facinus fuit. cum mancipiis et libertis Pompeji decertatum est: et quid ejus copiae ad nostras? Et sic tamen semel iterumque foede multatus est iste Caesar, quum unius Siciliae vires oppositas haberet. at quota pars imperii nostri est Sicilia, ut, si quis hanc subegerit, formidandus esse nobis videatur. Ego vero tam parum istis eventis moveor, ut, quum possim et pedestri bello vincere, maritimo experiri maluerim, cujus victoriam secum tracturam omnia prospicio. Nam hostium legiones, in angusta conclusas quasi quadam insula, quum omnia circa nostra sint, sedendo deinceps, et arcendo tantum commeatus, quod mare tenentibus facillimum erit, expugnabimus.*

Crudelitatem ejus exaggerat, XL. *Dixi, milites, quanta brevitate potui, quantis argumentis victoriam nobis certam deberi arbitrarer. Nunc etiam, quod omen Dii avertant, quid victis exspectandum sit, cogitate; quo fortius pugnam capessatis, hisque animis ineatis proelium, ut omnino victoribus inde discedendum existimetis. Sicula illorum victoria nobis documento sit, quae in vos sint exempla edituri, qui tam multos, etiam illustrium virorum, interemerunt;*

nec eorum tantum, qui apud Pompejum fuerant, sed etiam ex Lepidanis, socios suos consortesque periculorum, quibus haud minimam deberent partem ejus ipsius victoriae, qua tam insolenter abutebantur. U. c. 721. A. C. 31.

XLI. *Quid jam de ipso Lepido loquar? cujus quum injuriam nullam, beneficium magnum et recens haberent, (nec enim sine hujus auxilio evertere Pompejum potuissent) ingratissimi mortalium hominem innocentem, benemeritum, mitem, imperio exuerunt, et nunc quoque captivi modo habent in custodia. Neque mitiores in ceteros, quos pecunias crudeliter exigendo quum in arma egissent, pro hostibus occiderunt. Qui ergo talia in amicos sociosque perpetrant, quid non audebunt in adversarios? Nobis scilicet parcent, quibus illi viles fuerunt? abstinebunt nostris, qui suorum facultatibus minime pepercerunt? tam impotentes manente bello, victoria moderate utentur?* Et ingratum animum erga Lepidum,

XLII. *Sed quid ego in enarrandis, quae adversus alios deliquerunt, verba consumo? quis enim indignius me ipso adceptus est et habitus? Triumvir constituendae reipublicae pari, atque Caesar, jure creatus, tanto tempore sic usus potestate, ut poenitere ejus non debeat; quantum in collega est, magistratu privor, destinato etiam consulatu careo: non de senatus sententia, cujus nomen frustra praescribi, tot primorum ejus ordinis, ipsorumque adeo consulum profectio ex urbe demonstravit. Satellites Caesaris sunt, qui haec molienti Patrum auctoritatem falso circumdant, in se quoque, non tantum in rempublicam, injurii, quando sic se cervicibus suis regem imponere non sentiunt. Jam pro se quisque rationem ineat, quid sibi possit ab hoc monstro polliceri; cujus inhumana atque impia temeritate testamentum M. Antonii e penetralibus Vestae vi raptum est, vivi, valentis, Armeniae tum maxime victoris, et tanta potentia subnixi: nec raptum modo, sed resignatum, lectumque publice. Cujus quidem exemplum rei ne feracissima quidem scelerum tempora produxisse memorantur.* Itemque suas injurias,

XLIII. *Haec ergo designavit in collegam suum, cognatum, amicum etiam, si Diis placet. ecce enim negat arma adversus me induisse! Quid ergo vobis fiet, commilitones, quibus aperte minatur, quorum honoratissimum quemque inter hostes judicatos nominatim retulit? Quod si non eodem decreto bellum indixit omnibus, ne ideo factum putetis, quod in aliquos futurus sit lenior. Discordiae semina jacere voluit vafer adolescens, satis gnarus, conjunctis se parem esse non posse: sin dissentiamus, adversus omnes occasionem aperiri. Ergo et credulos nonnullos levesque spe ac promissis pellexit: non reputantes, hac se perfidia justum imperatorem, et reddendae reipublicae studium jurejurando professum, cum eo commutare, qui nihil aliud, quam servitutem simul omnium, quaerat.* Et astutam dissimulationem Caesaris.

U. c. 721. A. C. 31. *Peroratio.*

XLIV. *At ego cum ceteris illustribus viris, tametsi edicto Caesaris omni metu vacare jubemur, rebus potius, quam verbis, adcredentes, neque vos deserere, neque ceteros, qui servituti libertatem anteponent, decrevimus. Rem igitur sane aequissimam postulamus, ut eodem in nos animo sitis, duo maxime ponentes ob oculos, et quantas exituri miserias bene pugnando, et quanta accepturi bona sitis. Nihil in vos hosti superbo atque crudeli licebit: vos immo, ad summa gloriae potentiaeque provecti, rerum arbitri eritis: neque vobis tantummodo in liberata patria, sed ipsis quoque, quos viceritis, ingentium commodorum auctores.*

XLV. Hanc in sententiam loquutus principes amicorum, ne superiorum exemplo profugerent, in naves imposuit: jussis una conscendere sagittariorum duobus, legionariorum viginti millibus. Quod enim Caesarem Siculo bello victorem fecisse magnitudo maxime navium, et multitudo propugnatorum credebatur; ipse quoque utrumque imitari constituit. Ergo et triremes raras aedificarat, ceteras ab quaternis usque ad denos ordines, cum praealtis turribus. Ferunt, quum praeter illum legiones in classe pugnaturae incederent, veteranum centurionem magna et

Veterani vox ad Antonium.

queribunda voce exclamasse; *Ergone, his cicatricibus* (ostendebat enim frequentes toto adverso corpore) *gladioque diffisus, Imperator, spes tuas his nullius usus lignis concredes? At ista Phoenicibus et Aegyptiis digna est militia: nobis terram praebe, in qua aut vincere, aut occumbere didicimus.* Ille nihil ad haec: sed, nutu tantum manuque mota ostendens bonum animum ei habendum, praeteriit. Sed ipse, tristium potius, quam meliorum, objecta imagine, vela comportari jubebat in naves, ut scilicet persequendi fugitivos hostes facultas foret.

Caesaris concio.

XLVI. At Caesar, consilio Antonii ex transfugis cognito, sibi quoque ante discrimen agendum cum exercitu ratus, ejusmodi orationem habuit. *Eventus bellorum pro bonitate caussae plerumque justitia numinum dispensari, non hodie demum herive credi coepit, sed ex omni temporum memoria constanti priorum observatione veluti per manus traditum est. Igitur, licet ita parati simus, ut vel injustum bellum satis felix fore confidere debeamus, plus tamen fiduciae in eo repono, vobisque reponendi sum auctor, quod non facturi injuriam, sed intentatam repulsuri, hoc, quidquid est, periculi subibimus.*

Cap. XLV. Plut. Dio. Plut. Flor. Vell. Virg. Aen. 8, 693. Hor. Epod. 1. Dio. Plut. Cap. XLVI. Dio.

XLVII. *Ecquid enim Romano populo, gentium omnium principi, plerarumque victori, adcidere indignius potuisset, quam quod adversus Cleopatram, quasi hostem, tanto cum adparatu proficisci cogimur? Sane ego hac nuncii foeditate non solum, si qui manium sensus est, valde permoveri Fabricios, Scipionesque, et Aemilios putem; sed etiam Pyrrhum, et cum Philippo Magnum Antiochum, et clarissimos Poenorum principes erubescere, si mulierem Aegyptiam intelligant cum his contendere, quorum a majoribus tanti ipsi reges imperatoresque victi sunt. Neque vero meriti hanc ignominiam sumus, quibus Gallia subacta, quibus Pannones ad Istrum usque domiti, transitusque Rhenus, et in Britanniam trajecti exercitus, satis illustria testimonia sunt, nihil nos a priorum virtute defecisse.* U. c. 721. A. C. 31. *Vult videri populi Romani bellum adversus Cleopatram.*

XLVIII. *Proh Deos immortales! adeone nos a vilissimis hominibus despici, ut ab Aegyptiis et Alexandrinis provocemur? Quid enim ad exprimendam istorum mollitiem ignaviamque dici verius aut expressius potest? Hi igitur mortalium turpissimi simul atque inertissimi, qui tanta sunt vecordia, ut reptilia ferasque colere pro Diis possint; qui condiendis corporibus immortalitatis adfectant inane ludibrium, quam ab animis suis gestisque sperare non audent; qui semper ut ad res novandas leviate praecipites, ita ad gerendas prae timiditate ineptissimi fuerunt: hi, inquam, procedere in conspectum nostrum, ostendere arma sua, exspectare nostra sustinent.* *Aegyptiorum ignaviam ostendit.*

XLIX. *Quamquam quid ego horum amentiam reprehendo; quae, per se facile quietura, nostrorum fatali quodam furore stimulatur? Romanas illi, proh pudor! Romanas intuentur manus, commilitones! Nostri generis homines reginae suae stipatores conspiciunt: hinc equites Romanos, hinc senatores spadonum eam vilitate adulari. Quid quod M. Antonium, bis consulem, saepius Imperatorem, reipublicae constituendae mihi datum collegam, tot terras imperio, tot exercitus obtinentem, a moribus nostris descivisse vident, omnemque et natalis soli caritatem, et patriorum numinum reverentiam abjurasse. Etenim, si quis forte vestrum est, qui aliis auctoribus parum credidit, scitote, M. Antonii jussu et exemplo pro Iside aut Diana adorari Cleopatram: Antonio imponente, natos ejus Solis atque Lunae ferre nomina: Antonium his amplissimas insulas, magnam continentis partem, tamquam privatum patrimonium, distribuisse.* *M. Antonium in externos ritus descivisse inculcat.*

L. *Etiamsi certissima sunt haec atque compertissima, credere cunctantibus ignosco. Sed eadem facinorum magnitudo, sicuti vix invenire fidem objecta potest, sic nota eadem et probata veniam enormibus peccatis negat. Qua in re plus aliquanto patriae salutique omnium, quam adfectui meo, deberi intelligo. Quid enim non feci tulique, ut hic a me servari posset, quem, patrem adpellare soli-* *Patientiam suam et studium pacis praedicat.*

Cap. L. Appian. Civil. l. 3. Dio.

U. c. 721. A. C. 31.

tus, participem consiliorum, collegam potestatis habui; cui sororem carissimam junxi matrimonio; cui, ut alia taceam, totos exercitus dono dedi? Quam ergo cunctanter ad vindictam Romani nominis adcesserim, inde manifestum esse cunctis credo, quod neque contumelia sororis, neque susceptorum ex ea liberorum neglectu, non Aegyptiae mulieris, quam sorori meae anteposuit, insolentia, non amentia ipsius, provincias populi Romani liberis istius feminae distribuentis, in arma compelli potui. Neque enim eodem mihi tum numero ducendi videbantur Antonius et Cleopatra: quod adversus externam arma potius expediri dignitas nostra jubebat; civi ad poenitentiam spatium dari postulabat humanitas. Ei indicto Cleopatrae bello, sperabam hunc, si non ultro, coactum certe ad meliorem mentem rediturum esse: ideoque nec hostem judicari passus sum.

Sed Antonium bellum sibi non indictum sumere.

LI. Quando autem ille nec misericordia nostra, nec patientia utitur; sed, sive impudentia, sive pharmacis ut ferunt, istius veneficae mota mente, beneficium nostrum repudiat, in mulieris gratiam nobis patriaeque periculum intentans, quid superest, commilitones, quam ut hunc Cleopatrae volonem, iisdem, quibus et dominam ejus, armis, submoveamus? et, quando ipse majorum suorum et Romani nominis, et honorum a patria acceptorum non meminit, nos quoque Romanum hunc et Antonium consulemque atque Imperatorem fuisse obliviscamur, et, quod ipse omnibus his titulis praetulit, cum Canopico cymbalista negotium esse cogitemus?

Nec tamen magnum adferre momentum partibus.

LII. Unde neque cuiquam ea reputatio subeat, talem isthunc hominem aliquid ad partes corroborandas Cleopatrae sua praesentia momenti adjecturum. Qualis antea quoque bellator fuerit, multi vestrûm satis norunt, a quibus ad Mutinam victus ac fugatus est. Quod si forte, dum a nobis stetit, aliquid habuisse virtutis visus est; id omne olim jam voluptatibus mollitieque deperiit. Nam, inter regias voluptates, inter mulierculararum amores, quae durare virtus, aut quid manere consilii animique virilis queat? Nec enim fieri potest, ut alius quisquam, atque se esse studet. delicias inertia atque negligentia sequitur; laboribus atque periculis virtus gaudet. Igitur et ille quondam non instrenuus Antonius tanto jam tempore unica suscepta expeditione, multa millia civium pugnando ad Praaspa, plura deinde fugiendo perdidit. Nec mirum sane. Nam, si quis vestrûm lascivam saltatiunculam aliquam, aut Bacchicae choreae ductorem desiderat, vix nancisci meliorem alium possit: illis enim rebus adprime est exercitus. at, cui duce opus, si sapiat, alium quaesiturus est.

Quod milites eum oderint.

LIII. In hoc enim quid est, quod placere cuiquam debeat? Aetas? at illa defloruit annis, emarcuit luxuria. Animi magnitudo? tamquam illa cum stupris et mollitie consisteret. Pietatem ergo cultumque Deorum aliquis nominet? quasi vero hos non aeque, ac patriam

oderit. Fidem? hujus enim egregium edidit specimen in Armeniae rege. At benevolentiam erga amicos? laudetur sane illa atque praedicetur, si non intimos alios contumeliis a se pepulit, alios etiam crudelissime interfecit. Erant, qui apud milites magnam ejus esse caritatem existimarent. Sed his quoque, aut vehementer fallor, hunc errorem quotidiana ad nos transfugia exemerunt. Atque ego ceteris quoque similem esse animum non dubito: iterumque eventurum ei, quod Brundisio in Galliam proficiscenti contigit. Tum enim etiam, quamdiu emolumentum sine periculo sperabant, adhaeserunt omnia profuse pollicenti: postquam praedam tenuem et laboriosam, vulnera et mortes nusquam non occurrere viderunt, sibi coeperunt consulere, neglectis illius rationibus. U. c. 721. A. C. 31.

LIV. *Talis ergo militum animus erit. Auxiliorum vero, quae secum trahit, qualis sit, quid attinet dicere? Asiaticum id omne genus est, e qua parte terrarum toties triumphatum, quoties in conspectum venire signorum nostrorum sustinuerunt: reliquiae eorum, quos Philippensi bello ad satietatem vestram cecidistis. Unum esse fateor in hostilibus castris, cujus nec inficiari veritatem, nec elevare magnitudinem ausim. Ingens in illis navibus auri pondus est, maximae divitiae. Sed illa neminem vulnerant, et, si viri estis, vestra sunt. At quorsum ego haec commemoro, quae tantummodo excitare avaros possint? Debentur quidem ista vobis, atque ultro mox aderunt. Sed digniora vobis victoriae praemia esse reor, quod majestatem principis terrarum populi, quod vestras injurias, vestram gloriam, vestrum imperium defendisse dicemini.*

Auxilia Asiatica parum operae praestent.

LV. *Huc igitur adeste, quotquot aut nuper mecum Illyricas Dalmaticasque nationes, aut paullo ante Siciliam vicistis; quique Mutinam huic eidem latroni eripuistis: et, quam pro castellis obscuris capiendis, pro una aut urbe defendenda, aut recuperanda provincia, reipublicae fortem fidelemque praestitistis operam, eamdem nunc in universo omnium discrimine adhibete. Nam, si verum dicere volumus, ut apud nos pro libertate populi Romani, et tantum non humani generis, sic inde in ruinam utriusque pugnabitur. Cum ea femina bellum est, quae et concupiscere Romanum imperium, et cupiditatem profiteri audet; cum eo homine, qui non minus stolide promisit haec omnia, quam illa nequiter postulaverat. Absit vero, ut haec tam dira dictuque etiam vix tolerabilia ulla dies videat, ut in tam impuris manibus populi Romani sit respublica, ut scurris horum, quos digno sane nomine* c o p r e a s *ipsi vocant, vos conjugesque vestrae, liberi, patrimonia divexanda dentur.*

Rom. Imperium vindicari jubet a dominatione feminae.

LVI. *Sic animati neque multitudinem hostium timueritis. turba enim est, et vulgus, haud parum aptius*

Naves Antonii ad pu-

Cap. LV. Pacatus, Paneg. Theod. Vell. 2, 85. Flor. Dio.

U. c. 721. A. C. 31. *quam dicit esse inhabiles.*

sarcinis, quam armis, portandis genus. Neque magnitudinem navium pueriliter suspexeritis. inhabilis illa moles per se neminem oppugnat aut sauciat, et ultro parum est ad impellendum inhibendumque, quum oportet, idonea. Quid igitur facient, in his conclusi magis, ut effugiant, quam impositi ad pugnandum cum spe victoriae; ubi tamquam equestri agilitate omni a parte triremes nostras Liburnasque adsultantes videbunt? ubi velut in immobiles et ictibus se praebentes hinc rostra incurrent, inde tela ac faces injicientur? Non expedient hercle consilium, ad fugiendum aeque et insequendum inepti, et velut in vestigio haerentes. Atque haec non quasi divinans ante experimentum praedico, commilitones: duobus jam proeliis comperta loquor, et nemini vestrûm ignota. Sic igitur nos paremus, tamquam uno proelio, quidquid ab imperio nostro exerravit, sub jugum revocaturi.

Sed et illum fugae, quam pugnae, caussa conscendisse.

LVII. *Nec Asia solum et Graecia nostra erit, sed Aegyptus etiam, veteribus opibus, et quas nuper ubiubi rapere potuit Antonius, dives. Nec enim pedestris exercitus, sua quoque confessione nobis impar, victoriae praemia morabitur, neque vincere difficile est, quales diximus, nauticas copias: de quibus ipsa etiam cum marito Cleopatra desperavit. Namque, ne quidquam vos celem eorum, quae certis indiciis cognita teneo, fugae potius, quam proelii, caussa naves conscenderunt, certo sane argumento, quod ex omni supellectili, quidquid paullo pretiosius fuit, eodem importandum curaverunt. Idcirco, qui fortassis nudos abire pateremur, nunc praemia victoriae nostrae secum ablaturos non dimittemus, donec et haec et ipsos strenue pugnando nostram in potestatem redegerimus.*

Caesar se ad proelium comparat.

LVIII. Sic dimissa concione, utrumne obsisteret exituris, an vero viam aperiret fugae, agitare coepit. quod enim velociores habebat naves, facile se consequuturum abeuntes rebatur: et, si Antonium cursus abstulisset, ceteros omnes, nullo amplius retinente, ad se transituros. Sed, Agrippa subjiciente, *favore ventorum eripi sibi classem velis usuram posse*, proelium committere statuit, majore aliquanto spe vincendi, postquam illo die tempestas oborta, et proximo deinde triduo desaeviens, effusis imbribus et multa grandine navibus Antonianis molesta incubuit. Quinto demum die quum reddita serenitas esset, Caesar et ipse, postquam, in hostia reperto felle duplici, egregie litarat, magnam vim militum in navibus collocat: amicos in scaphas imponit, ut celeriter discursando

Cap. LVIII. Plut. et Dio. Plin. 11, 37. Dio.

monerent pugnantes, quid fieri vellet, et ad se, quid ubivis rerum gereretur, referrent. His ita paratis, quum dextro cornu M. Lurium, sinistro L. Arruntium praefecisset, Agrippa universae classi praeposito, ipse cum Valerio Messalla et aliis illustribus, futurus ubi res postulasset, egressum hostis exspectabat. U. c. 721. A. C. 31.

Cap. LVIII. Vell. 2, 83. Plut. Brut. fin. et Appian. Civil. l. 4. p. 611. Vell. Dio.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI TERTII

M. Antonius, ad Actium classe victus, Alexan-driam profugit; obsessusque a Caesare, in ultima rerum desperatione, praecipue occisae Cleopatrae fal-

80

Occisae Cleopatrae falso rumore inpulsus] Prima vox deest in Berg. *occisa Cleopatra* Boend. Male. Quemadmodum Cleopatra rumorem mortis suae spargi jusserit, vide Plut. in Anton. 951. et Dion. Caff. 51, 450. Paullo ante Antonii praenomen deest in Boend. Vide ad Epit. 62. Tum *in ultima desperatione rerum* legit Lov. 2.

Se ipse interemit] *se ipsum* Boend. et ed. Camp. Vulgatum elegantius esse, vidimus ad 2, 19, 5. Quamvis vero vix ad elegantiam linguae Latinae scriptor Epitomarum exigi possit, aliquid tamen ei ex lectione Liviana adhaesit. Praeterea pro vulgato stant reliqui omnes scripti et editi. Deinde *interfecit* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. et Boend. Vide ad Epit. 73.

Caesaris Alexandria in potestatem redacta. Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte occubuit. in urbem reversus] Haec verba male interpuncta ex auctoritate manuscripti libri ita debent dispungi et legi: *Caesar, Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, defuncta, in urbem reversus* etc. Sunt enim haec om[nia] una periodo connectenda. SIG. Quemadmodum emendandum [et] distinguendum monuit Sigoni[us,] etiam in contextu edidit, [nisi] quod duabus vocibus additis va[riat] garit *voluntaria morte defu[n]cta;* quas etiam retinent omn[es] scripti nostri. Sigonio per o[m]nia consentiunt Berg. ed Cam[p.] et, teste Hearnio, Exc. Pithoe[i,] reliqui vero, quibus usus su[m,] parum differunt. Nam *Alexa[n]driam in potestate* legit Voff. [in] *potestate*, tum *in arbitrio*. *defuncta est* Leid. *defuncta* etiam Lov. 2. et Boend. Mox v[o]cula *tres* exsulat a Leid. int[er]cepta forte a primis literis [se]quentis *triumphos*.

Tertium ex Cleopatra] Sc[ri]be *de Cleopatra*. Dicimus en[im] *triumphare ex provincia*, [non] autem *ex rege*, sed *de re[ge].* SIG. *de Cleopatra* omnes sc[ri]pti mei, et ed. Campani.

Inposito fine civilibus bel[lis] altero et trigesimo anno] L[ege] *altero et vigesimo*, non so[lum] quia ita est in veteribus libr[is,] sed etiam quia historiae ver[itas] id postulat. Nam a Lentulo

so rumore impulsus, se ipse interfecit. Caesar, Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus, tres triumphos egit: unum ex Illyrico, alterum Actiaca victoria, tertium de Cleopatra, inposito fine civilibus bellis altero et vigesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, conjuratione contra Caesarem facta, bellum moliens, obpressus et occisus est.

Marcello consulibus, quibus civilia arma primum sumpta sunt, usque ad Caesarem V. et Sex. Apulejum consules, quibus posita sunt, tot anni numerantur. Vellejus lib. 2, [89.] *Vicesimo anno finita bella civilia.* SIG. Vulgatum servant Voff. Lov. 2. Boend. et Norv. Sed Sigonio, *altero et vigesimo* emendanti, concinunt Leid. Berg. et Exc. Pithoei. Praeterea *civilibus armis* Voff.

M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius) Duae ultimae voces desunt in Exc. Pithoei. *M. Lepidus, qui Lepidi triumviri filius fuerat* Boend. *M. Lepidus, qui Lepidi triumviri fuerat filius* Voff. Norv. et omnes edd. ante Gruter. qui ejus, quod nunc exstat, auctor exstitit. et recte. Non enim *fuerat*, sed *erat* ejus filius, patre adhuc vivente. Cum Grutero faciunt Leid. Lov. 2. et Berg. Vellej. 2, 88. *M. Lepidus*, etc. *Lepidi ejus, qui triumvir fuerat rei publicae constituendae, filius, Junia Bruti sorore natus.* Mox *adversus Caesarem*, pro *contra*, Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Deinde *oppressus est*, duabus mediis vocibus omissis, Voff.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XCVIII.

IN LOCUM LIBRI CXXXIII. T. LIVII.

U. c. 721. A. C. 31. Antonii praetoria ab Echeneïde retinetur.

I. Dum apud Caesarem hi adparatus fiunt, ex di versa parte Antonius, classis suae dextro cornu cu L. Gellio Publicola praefuturus, laevum C. Sosio, m diorum regimen M. Octavio et M. Instejo tradiderat paulloque extra portum provectus, pro faucibus ej instructa acie stabat. Tradunt etiam, quasi in pern ciem ejus omnia conspirassent, ab Echeneïde piscic lo retentam praetoriam fuisse, qua circumire ad e hortandos suos coeperat, donec in aliam navem tran iret. Evectus igitur Caesar, ubi nusquam progre hostem animadvertit, incertus consilii, tamen exp diri remos praecepit. deinde, ubi nemo ex advers procedebat, (nam scapha circumvectus Antonius g bernatores tenere locum circa angustias portus, tam quam ancoris jactis immobiles, jusserat, hortatus m lites, ut, propter gravitatem navium, inde velut st taria pugna adgredientes exciperent) signum datun uti cornua inveherentur. In alterum jam Agrippa tran ierat: quem porrigere videns aciem Publicola, d suos etiam ordines expandit, a mediis divellebatu Tum Antonius, ne multitudine hostilium navium ci cumveniri suam classem, aut diduci pateretur, inv propior in advenientes Caesarianos movit. Ibi ver L. Arruntio occurrente, atrox et obstinatum certam ortum, ducibus utrimque atque gubernatoribus ex s alacritate aut arte spem pugnantium intendentibus: animos instigante conspectu atque adclamationibus p destrium copiarum, quarum regimen hinc P. Can dius, inde Statilius Taurus, obtinebant.

Navium et pugnae ratio dispar.

II. Sed erat sicuti navium utrimque, sic etiam p gnae ratio dispar. Caesariani minoribus et levib

---

Cap. I. Plut. Anton. et Vell. 2, 85. Dio. l. 50. Plin. 32. Plut. et Dio. Vell. et Plut. Cap. II. Flor. 4, 10. Dio. et Plu

navigiis hostilium moles impetu subibant, tectique et sub ipsa eorum magnitudine latentes impune detrimentum inferebant: aut, si frustra conatus fuisset, priusquam manibus ferreis comprehenderentur, se recipiebant, mox eamdem iterum navem, aut, si qua alia opportunior videretur, libero incursu tentaturi. Adversus haec Antonianis curae erat, ex praealtis navibus (decem pedes aliquae a mari aberant) catapultis hastas aut saxa jacere, succedentem hostem missilibus incessere, harpagones injicere navibus. eä res quoties procedebat, haud dubie vincebantur Caesariani: ubi, subducentibus se his, atque celeritate sua eripientibus, aberraverant machinae; aut rostris hostilibus perforabantur Antonii naves, aut singulas a pluribus circumventas amittebat. Erant in altera parte gubernatores periti, remex alacer, dux intentus: in altera praeter milites nihil. sic igitur pugnabatur, ut hinc sola legionariorum virtute res sustineretur, inde plurimus nautarum atque remigum labor esset. U. c. 721. A. C. 31.

III. Quum ab hora quinta diei usque in septimam multa utrimque caede dimicatum, neutro inclinante victoria, esset; Cleopatra, quae post aciem, ancoris in salo jactis, naves suas constituerat, haud ultra ferens spei terrorisque ancipites moras, cum sexaginta suis navibus, in medio pugnantium subito conspecta, exterruit Caesarianos; donec eam, minime pugnandi animo progressam, Peloponnesum versus sublatis dolonibus fugere animadverterunt. Forte propitius ventus subortus longe has statim a loco, ubi pugnabatur, abripiebat. Igitur sive deceptus Antonius, et suos excedere proelio ratus, sive Cleopatram anteponens omnibus, ipse quoque, detracto insigni praetoriae navis, Alexandro Syro et Scollio quodam solis familiarium comitantibus, intendit fugam. *Cleopatra fugit.* *Et post eam Antonius.*

IV. Neque segnius resistebatur, nolente imperatorem relinquere milite, a quo relictus atque proditus ipse erat. Tandem, sub horam decimam clamante atque rogitante Caesare, *cujus igitur auspiciis, cujus in gratiam pugnarent post imperatoris fugam?* vix inducti sunt, ut oblatam ultro veniam adcipere faterentur.

Cap. II. Oros. 6, 19. Dio, et Plut. Vell. Dio. Cap. III. Oros. Dio. Plut. Oros. Flor. Vell. Virg. 8. Aen. v. 709. Hor. Carm. 1, 37. Plut. Dio. Vell. Plut. Cap. IV. Dio. Plut. Vell. Plut. Vell.

U. c. 721. A. C. 31. Pars tamen, ad sublevan
turribus atque armamenti
Caesariani, carentes velis
rati, ceterarum fugam im
cius et apertius, multitud
te freti, oppugnabant. E
pugna esse coeperat; ne
et suarum celeritate navi
conscendere hostiles, et,
pulsis propugnatoribus, e
Sed peribant inter haec
navigia, aut securibus ca
has ex ante parato ponde
alii, dum praealtas naves
lato pede trucidantur.

Ignes injecti navibus. V. Igitur Caesar, ut n
conficeret, ignem adferri
antea abstinere, ne praed
rat. Tum vero passim a C
niis jacti. nam, praeter
jactas, vascula quoque, p
mentis vibrabantur. Et,
consumpta, deinde marin
plus augebatur incendium,
tibus flammis. Tum vero
cessitas cogeret, centonil
occisorum injectis suffoca
victis, quae obstiterant,
importunior eluxit.

Unde summa multis calamitas. VI. Igitur, multiplica
donec quidem pars aliqua
incendio, quasi corporum
dendo tabulas, transferen
terdum in ipsos etiam ho
laederentur. Erant, qui
loca, quo nondum ignis
reis contorumque uncis h
contentione laborarent: u
tem consequerentur ex vi
inimicos potuissent, solati
Caesaris naves periculum
tium tabulata ac latera ad
sta flamma, locum, quo

Cap. IV. Dio. Cap. V. V

bentes adflabat; miserrimis hominibus graviſſimae calamitates incubuerunt. U. c. 721. A. C. 31.

Et plurima mortis imago.

VII. Multos, et praecipue nautas, intactos adhuc igni fumus enecat: alii medium inter incendium tamquam in camino aſſantur: videres etiam, quos ipsa, quae tuendo corpori sumpserant, arma conceptis ignibus torrerent. quae qui abjecerunt, eminus hoſtium telis convulnerabantur. Ne quidem in mare desiluiſſe proderat: quum alios hauriret unda, vel incidentia tela inter ipsas aquas conficerent: pars a marinis belluis intercepta laceraretur. Soli, ut tali tempore, mitiore fato perierunt, qui, priusquam iſta paterentur, mutuis vulneribus, aut sua manu perempti, simplicem mortem, et in ipsis navibus suis buſtum invenerunt. Tum demum, poſtquam eum in ſtatum deducta res erat, tuto suggredi se poſſe rati victores, ut pecuniam, quam sciebant eſſe in navibus, diriperent, ſtudiose adnavigarunt. Nec aliunde major ea die clades his partibus exſtitit: non modo milites plurimi, dum exſtinguere ignem parant, ambuſti, sed et totae naves, hoſtilibus correptae harpagonibus, conflagrarunt.

Victoria Caesaris.

VIII. Haec pugna, ante diem quartum Nonas Septembres commiſſa, hujusmodi exitum habuit, per noctem etiam obſtinatione pereuntium continuata, donec, illucescente die, qui in navi pernoctaverat, Caesar, jam sine exceptione victor, adeoque solus reliquus Romanae rei rector intelligeretur. Nam illa dies salutaris eſt habita reipublicae, et inde tempus imperii ejus praecise computatur. Caesa fuerunt hoſtium millia quinque, naves omnis generis captae trecentae, sicut ipse Caesar in commentariis suis retuliſſe traditur. Nam alii cecidiſſe millia duodecim ex victis prodiderunt, sex vulnerata, ex his inter curandum mille mortuos.

Et ob hanc Apollini habitus honos.

IX. At Caesar, miſſo cum Liburnis Maecenate, qui longius insequeretur fugientes, ad honores Deorum, a quibus adjutus credi volebat, se contulit. Et, ante ceteros Apollinem colere solitus, a quo et genitus gaudebat exiſtimari, tamquam praesenti numini (nam apud Actium aedem habebat antiquitus) decem naves

Cap. VIII. Dio, l. 51. Oros. Sueton. Aug. 17. Dio. Vell. 2, 86. Dio. Plut. Oros. Cap. IX. Acron in Hor. Epod. 1. et Pedo Albinov. in Maecen. obitum, v. 45. Dio.

U. c. 721. A. C. 31. ex praeda dedicavit, ab uno remorum ordine ad de cem: quae postea cum ipsis navalibus deflagrarun Templum deinde ejusdem Dei ampliando nobilitavit et, pro vetere triennali agone, ludos gymnicos musi cosque instituit, et certamen equestre, quod singuli quinquenniis in suburbio Nicopolis loco ad hoc para to ageretur, Actiacos vocari ludos jubens: eorumqu cura Lacedaemoniis demandata.

Et in loca castrorum condita Nicopolis.

X. Dedit etiam deinceps urbi condendae operam *Nicopolin* ex argumento vocans, quam in loco castro rum positam, migrare eo jussis vicinorum Ambracia et Anactoriae regionis castellorum habitatoribus, qu busdam etiam longius a Calydone et Aetolia arcessiti frequentavit. ubi vero tabernaculum imperatoris fu rat, Apollinis sacellum faciundum curavit sub dio quod rostris captarum navium exornatum est. Eode loco hominis et asini signum ex aere posuit; qui proelium procedenti omen fecerant, alter *Eutychi* no men habens, alter *Nicontis:* quae statuae, postea Co stantinopolin transvectae, in theatro circi steterun Ipsam quoque urbem non manubiis tantum, sed etia convectis in eam oppidorum ornamentis, quorum incolas eo transtulerat, conspicuam reddidit. Et q majorem novo populo dignationem circumdaret, int Amphictyonas locum ei dedit, suffragiis Dolopun quae gens pridem interierat, in Nicopolitanos coll tis, et quae Magnetes, Maleensesque, et cum Aeni nibus Achaei Phthiotae habuissent; quas civitates con muni Thessalorum contribuebat.

Patrenses ornat Caesar.

XI. Patras etiam, quae magno partibus adjumen fuerant, immigrare coëgit ex finitimis oppidulis h mines. sed et Rhypis eversis multitudinem dedux Patras: oppidum commodo adpellentibus situ inte ire, ut coeperat, minime passus. Igitur et solis A chaeorum libertatem cum jure coloniae Romanae tr buit, et de spoliis Calydoniorum, tum alia ornamen ta, tum Dianae Laphriae simulacrum dono dedit. Ve rum haec ad sequentia tempora pertinuerunt.

Cap. IX. Suet. Aug. 70. et 94. Supra, 132, 30. Dio. Stra bo, l. 7. p. 325. Plin. 4, 1. Cap. X. Suet. Aug. 18. Strab. Dio Cassiod. Chron. Strabo. Plin. Suet. Strabo. Dio. Paus libb. 5. et 7. Dio. Sueton. Aug. 96. et Plut. Zonaras. Strabo Paus. l. 7. Paus. l. 10. Cap. XI. Pausan. l. 7.

XII. At Antonium ex proelio profugum, signo navis eminus conspecto, Cleopatra noscens, inhibuit cursum, donec regia praetoria venientem adciperet: transcenditque ille, nec videre reginam suſtinens, nec ab ea videri: tacitus et cogitabundus suffulto manibus capite in prora sedebat: donec, ad tumultum persequentium navibus circumagi juſſis, ceteros haud aegre submovit: navis una perseveranter inſtabat, cujus in tabulato quidam minitabundo geſtu lanceam vibrans eminebat. Is interroganti Antonio, *Tu quis es, Antonium qui persequeris? Eurycles*, inquit, *Lacharis filius, Laco, Caesaris fortuna mortem patris mei persequor*. eum enim Antonius latrocinii crimine securi percuſſerat. Neque tamen praetoriam, in qua tum Antonius erat, sed alteram (binas habebat) invasit: eaque et alia quadam, quae pretiosam suppellectilem vehebat, abrepta, receſſit. U. c. 721. A. C. 31. *Antonius in Cleopatrae navem recipitur.*

XIII. Tum iterum priori triſtitiae redditus Antonius triduum solus exegit in prora, sive offensus Cleopatrae, sive pudore visum subterfugiens: donec ad Taenarum proceſſum eſt. Ibi demum opera mulierum colloquio, et mox mensae lectoque communi admoti sunt. Jam amicorum nonnulli cum onerariis multis ad eum pervenerant, mari res perditas, pedeſtrem exercitum in officio eſſe nunciantes. Miſſis igitur, qui Canidium cum legionibus et equitatu per Macedoniam in Asiam properare juberent; navem, multa pecunia regioque inſtrumento onuſtam, inter se dividere amicos juſſit, salutique suae prospicere. Nec desiit reſtitantes, flentes, solatia et preces miscens, urgere, donec discederent: eosque Theophilo, procuratori suo, qui Corinthi remanserat, commendavit, ut eos tantisper absconderet, donec placandi Caesaris reperiſſent viam. *Ibique triduum solus exigit in prora.*

XIV. Pauci fugiſſe Antonium senserant: neque facile erat credere, veterem imperatorem, et vices fortunae haud semel expertum, relictis integris legionibus undeviginti, millibus equitum duodecim, in fuga praesidium arcemque salutis collocaſſe. Milites certe desiderio et exspectatione ejus, etiam poſtquam abiiſſe eum pernotuit, per septem dies conditiones a Caesare oblatas recusarunt: donec pro Antonio, quos diximus ab eo miſſos, adfuerunt, maturari fugam praeci- *Exercitus ab eo relictus in fidem Caesaris venit.*

Cap. XII. Plut. Cap. XIII. Dio. Plut.

U. c. 721. A. C. 31. pientes. Tum quidem moestus et subiratus imperato ri miles, efferentem signa Canidium aliquantisper se quutus, ubi castra sua, in quibus pauci remanseran in potestate Caesaris esse didicit, et Canidius, su haud minus, quam hostem, metuens, nocturna fu se proripuit, inops omnium, sine imperio, sine con meatu victori se citra proelium permisit. Neque m jor moles in recipiendis Antonii sociis fuit. domu ab infelice proelio regressi nihil moverunt postea, se in fidem potestatemque Caesaris, alii statim, quida haud multo inde tempore, se dediderunt.

Qui victoria clementer utitur.

XV. Caesar victoria perquam clementer usus e ingenione suo, an ut Antonium oneraret invidia e rum, quae duo post Mutinensem atque Philippica victoriam peccaverant. Civitatibus Graeciae, de Asiae pecunias tantum imperavit, gentiumque con lia sustulit. Thuriatas, Messeniae populum, Lac daemoniis, quorum odio sequuti Antonium fuera subjecit. Tetrarchis atque regibus, praeter Amynt et Archelaüm, quidquid oppidorum ab Antonio ad perant, ademit. Philopatora, Tarcondimoti filiu exuit regno. Idemque fatum Lycomedis fuit, Po Cappadocii partem obtinentis: et Alexandri, que adcusato fratre Jamblicho, praemium adcepisse regn ejus cognoverat ab Antonio, quem et mox in triu pho ductum interemit. Sed, quae sub Lycomede fu rant, Medio cuidam tribuit Caesar; qui, priusqu res proelio permitteretur, Mysis concitatis, bell contra Antonianos susceperat. Cleoni quoque G diucomensi ob simile meritum Mysiae concessae p tes, ut ex latrone regulus fieret, et Jovis Abrett sacerdos, a quo aucta mox patria *Juliopolis* adpel tionem adcepit. Cydonios atque Lampaeos, Cre populos, quorum auxiliis erat usus, liberos esse ju sit, etiam restituta Lampe, quam belli turbo ev terat.

Multis ignoscendo.

XVI. Adversus Romanos varie se gessit, alios p eunia, haud paucos etiam vita multando. Tamen quibusdam ignovit, a quibus saepe graviter laes fuerat. Horum facile principes, C. Sosius, quum Arruntii fide interim latuisset, postea enixis ejus pr

Cap. XIV. Dio. Vell. 2, 89. Plut. Dio. Cap. XV. Ve 2, 86. Dio. Pausan. l. 4. Dio. Strabo, l. 12. pp. 558. et 5 Dio. Strabo, l. 12. p. 574. Dio. Cell. Geogr. Ant. l. 2. Di Cap. XVI. Vell. Dio.

cibus, et clementia Caesaris iram vincente, servatus est: M. Scaurum, Sex. Pompeji fratrem uterinum, destinatae neci Mucia mater eripuit. C. Furnius, patris impetrata salute, memorabili voce gratias egit: *Hanc unam, Caesar, habeo injuriam tuam. effecisti ut viverem et morerer ingratus.* U. c. 721. A. C. 31.

Marci preces pro Barbula.

XVII. Haec exempla lenitatis Marco (nam nomen ejus, quae Graecorum scriptorum negligentia est, aliud non reperi) fiduciam dederunt, pro Barbula, qui inter duces Antonii militaverat, deprecandi. Quam rem quum admodum anxie ac diligenter ageret; miratus Caesar hominis sollicitudinem, *ecquod igitur ei tantum cum Barbula amicitiae jus esset*, interrogavit. ibi Marcus. *Quod inter homines sanctissime conservari interest, tuque probare etiam in hostibus consuevisti, fides me incitat, et referendae pro meritis gratiae desiderium. Tres sunt, quibus omnia me debere arbitror, tibi, qui me numero proscriptorum exemisti; M. Agrippae, cujus precibus exoratus es; et huic, cujus pro salute nunc sollicitus sum. nam is mihi patronum Agrippam paravit, et antea quoque fuit in me liberalis. Quippe clade Bruti captus, quum agnosci timerem, pro servo venii. Emit me Barbula, et, industrium esse cernens, dispensatorem constituit. deinde, quum aliam in me indolem deprehendisset, id, quod erat, suspicatus, ut verum faterer, salute promissa, monuit. Contra ego, latere adhuc sub hac persona cupiens, negare, obtestari, nomen, genus, et priores dominos fingere. nec exempta Barbulae suspicio est, Romamque proficiscens secum ire jussit, siquidem proscriptus essem, haudquaquam prompte sequuturum arbitratus. Ceterum bona mea fortuna factum est, ut quidam amicorum Barbulae, qui salutandi cum caussa ad portam processerant, me cognosceret, idque ei clam indicaret. Tum ille non prius adquievit, quam securitatem mihi tuo beneficio redderet.*

Et animi grati perpulchrum exemplum.

XVIII. *Ejusdem benignitatis occasio en iterum offertur tibi, Caesar. Barbulae inter Antonii praesidia deprehenso meam imitari solertiam placuit; servum finxit. a me, dissimulante notitiam ejus, emptus est. Per te, Caesar, fortunam tuam, tamque faventes ad omnia Deos, oro, aut salutem unius hujus capitis concede mihi, aut me una interfici jube. Tolerare dolorem non potero, si tam fuero infelix, ut, cui vitam debeo, servare nequeam. At vero tua me consolatur humanitas, quam saepe alias, et modo adversus inimicissimos demonstrasti. Macte hac clementia, quae te in coelum aliquando feret, et interim aequitate Deûm praestabit, ut tam misericors victor, nec*

Cap. XVI. Sen. de Benef. 2, 25. Cap. XVII. Appian. Civil. l. 4. p. 618. Ovid. Trist. 1, 4. v. 39. et 1, 8. v. 25. Appian.

Curio et alii quidam occiduntur.

XIX. Inter haec documenta ma
vindicta partes suas obiit, occiso i
rione, cujus pater pro Caesare di
Africa occubuit. Sed et alii quid
cusantibus Caesaris amicis, periſſe
hoſtilia ausi, ne deprecari quide
inter omnes maxime miserabilis A
quibus cognomen Floris, fuit. pa
nec nisi uni Caesar, sortiri jubens
Sed pietate filii, se ſtatim ad sup
et occisus ipse, nec servatus pate
manibus, prae dolore orbitatis, si

Antoniani in victrices legiones distribuuntur.

XX. Caesar inter haec, Antoni
nondum expleta ſtipendia habeban
distributis, et disjunctis per vari
veteranos Brundisium praemisit.
cula seditione, ne tantam vim m
haberet. Etiam ad libertorum m
dos, quartam iis pensionem, qua
ta pecunia debebatur, remisit. E
rum haud ultra memores, retenta
hilares computabant. Militum ve
signis agebant, diligentia tribuno
ptiae praedae, quiescebant: dim
sine praemio ſtomachabantur. qua
non multo poſt in seditionem er
imparatum Caesarem nacta eſt. N
rorum Agrippam per cauſſam alio
Italiam miserat, veritus ne Maece
que praefectus, quoniam maneba
contemneretur.

tae magnitudinis gemmas insculpta sphingis ima- U. c. 721.
aberet, altera signaret ipse, alteram penes hos A. C. 31.
ueret, ut per absentiam suam, quae postulas- *Caesaris*
empora, epistolae et edicta ejus nomine propo- *principes.*
signarentur. Ad hos aut alios si quid occul-
literarum daret, ridenda nunc pueris callidi-
pro unaquaque litera, quam volebat legi, se-
em ponere solebat. ipsius autem epistolas ad se-
scriptas aperiebant illi, et, mutatis, quae vo-
, iterum obsignatas reddebant. Unde, quum
versitate temporum saepe variaret oratio, com-
er jactari coepit, *Sphingem adferre aenigmata.*
minus aut nota per Italiam, aut propter colla-
pecuniarum, quam frequenter imperabat, ter-
erat Maecenatis rana. Nec tam, quomodo si-
edicta essent, quam quid juberent, referebat.
Caesar, cavillationes non ferens, postmodum
ne sua signare instituit. quod et sequentes im-
ores fecerunt, Galba excepto, qui gentilitium
e retinuit, e prora navis prospectantem canem.

XII. Dimisso in Italiam Agrippa, Caesar, velut *Caesar*
ra exsolutus, Graeciam obiens civitates ordina- *Graeciam*
frumentum, quod bello supererat, adflictis ex- *obit.*
que distribuebat; sacra fanaque visebat. etiam
us est Cereris et Proserpinae Eleusiniis. Inde
in Asiam transmisisset, certiora de Antonio
urus, audito veteranorum tumultu, et crebris
pae literis revocatus, ne, se procul amoto, si
ducem idoneum essent adepti, magnas turbas
, in Italiam redire, quamquam hiemante mari, *In Italiam*
uit. Sed, exacto interim anno, qui suffectos *revocatur.*
consules, ex Kalendis Maji M. Titium, ex Ka-
Octobris Cn. Pompejum habuit, Imperator Cae-
uartum consulatum iniit in Asia, cujus M. Lici- U. c. 722.
M. F. Crassum collegam habuit, quamquam ille A. C. 30.
ejanis, dein Antonianis in partibus, necdum C. Julio IV.
or fuisset. M. Licinio Coss.

XIII. Illa quoque peregrinatio Caesaris dignum *Pietatis ac*
pietatis ac clementiae exemplum habuit. Forte *clementiae*
dum captivos cognoscit Caesar, Metellus adesse *exemplum.*

. XXI. Plin. 37, 1. Sueton. Aug. 50. et Dio. Sueton.
8. et Dio. Plin. Sueton. Aug. 50. Dio. Cap. XXII.
Dio. Sueton. Aug. 93. Dio. Plut. Sueton. Aug. 17. Dio.
Ann. Dio. Sueton. Aug. 26. Oros. 6, 19. Cap. XXIII.
Appian. Civil. l. 4. p. 613.

et, *utrum moribus tuis sit conveni*
ad commiserationem omnibus, C
addubitaffet, infensiffimum hom
citationibus ab Antonio abduci q
venia prosequutus eft.

Colossicae ftatuae Sami.

XXIV. Antiquitus tres colo
dem basi Sami fuerant, quas, ab
tonio, Caesar inter spolia erat na
lem ac Minervam in eadem sede
Jovem, qui postea in Capitolio s
gium juffit. Idem et aliis civitat
tonio signa reddenda curavit: et
Myronis opus, somnio monitus.

Hiberna Caesaris navigatio.

XXV. Adulta jam hiems era
anni tempore Caesar, quamquar
dum tempestate conflictatus, se
Peloponnesi promontoria, iteru
tes, amiffis aliquot Liburnicis,
bernaculo, fusisque armamentis
Jam praeceфerat venientis fam
totum ferme senatum, totum
majorem partem plebis reperit.
remanserant domi, praeter duos
idemque praetores, retentos sena
quoque ex aliis urbibus agmen a
gentium, aut sponse adcurrente

Ejus adventu conquiescunt turbae.

XXVI. His igitur studiis om
Caesaris turbae ftatim conticueru
lites, alii vultu ac sermone i
quidam spe, pars evocati ad eun

io senserant. horum ager et oppida militi distri- U. c. 722. A. C. 30.
a : ipsi Dyrrachium, et Philippos, et alias urbes
nsmarinas trajecti. Nec omnibus repraesentari
nmi potuerunt. quamquam enim magnus pecuniae
dus postrema partus erat victoria, majoribus im-
sis exhauriebatur. Idcirco Caesar suas et amico-
possessiones subhastavit, facta etiam potestate
tibus ex his adcipiendi, quod deberetur. Nec
tum quidquam ab ullo, nec in solutum adceptum
quis enim esset ausus? tamen ista species prae-
um honestum differendae solutioni praebuit, do-
paullo post ex Aegyptia praeda promissa praesta-
ur. Sed et legiones deinde, alias aliis imperiis
ibus praesidio futuras, dicto audientes habuit.

XXVII. His ita ordinatis, et his, quos, venia *Caesar in Graeciam redit.*
, extra Italiam manere jusserat, hoc interdicto
lutis, urbanos, qui ad ipsum non venissent, ne-
ens, intra tricesimum diem, quam ex Graecia
erat, eodem rediit. Et, ne iterum flectendis
nontoriis hiemem adversam experiretur, translatis
Isthmum navibus, tam rapido cursu vectus est,
leopatrae ac Antonio simul discessisse ex Asia, et
sse nunciaretur.

XXVIII. Illi, (quippe, quae fuerit horum interim
na, quaeve consilia, exponi maturum est) quum
araetonium pervenissent, quamquam invitis animis,
versa cursum intenderant. Antonius, in Libyam
us, in solitudinem quamdam se condidit, duobus
ntibus amicis, Lucilio, de cujus in Brutum exi-
fide supra narravimus, et rhetore Graeco Ari-
ate. Sed Cleopatra, ne res novas adlatus de cla- *Cleopatrae astus, crudelitas, rapinae.*
mor apud populos notae levitatis excitaret, pro-
s in Aegyptum contendit, cum aurea puppe velo-
purpureo, sicut exierat, coronatis etiam navi-
, et perstrepentibus, ut laetis rebus solet, tibiis,
tita victoriam. Ast, ubi se iterum tenere regni
nas rata est, multos principum, olim infensos si-
et nunc, cognitis, quae gesta ad Actium erant,
ciores, interfecit; bona occisorum publicavit; vi-
tium rapuit: ne Deorum quidem donariis absti-
sacrilegas manus, olim adsueta per Antonium ex

ap. XXVI. Oros. Cap. XXVII. Dio. Sueton. Dio. Cap.
VIII. Plut. et Dio. Plut. Supra, l. 124, 22. Plut. Dio.
. Flor. 4, 11. Plin. 19, 1. Dio.

Cyrenen, quam tenebat, cum
Cornelio Gallo (hic erat a Caes
didit.

Fuga in alium orbem tentata. XXIX. At Cleopatra, quo
grato pignore obligaret, Art
qui nuper in Armenia discors
inde ingens opus adgreſſa, pe
Rubrum ab Aegyptio discrimin
ves coeperat, ut, impositis mi
dem quietam alio in orbe qu
à Petraeis Arabibus naves, A
lienti superveniens cum spe s
ſtres copias eſſe, consilium mu
que potius oſtia firmis commu
Jam ad bellum terra marique
ſtrepebant omnia: vicini quoq
auxilium sollicitabantur, neque
bant fugae consilia, quominus
nunc de Hispania cogitaretur:
tim pecunia superabilem imag
silia quo diutissime laterent, s
ſtrueretur Caesari, miserunt,
tandarum conditionum, copias

Antonius Timonis vitam agit. XXX. Dum hi redeunt, An
sentibus laetus, et ex crimine
rum etiam manentibus iniquior
tia relicta, jacto juxta Pharum i
culam imposuit, ibi se Timoni
feſſus, cui omnes homines odio
Cleopatra, per absentiam ejus
et corona, tamquam seque re
Caesarem miſſis ab hoc sibi

retentis, palam minatus, armaque et regnum deponere jubens, occultis promiſſis spem faciebat mulieri, *fore, ut integrum ei regnum relinqueretur, si quidem Antonium occidisset.* Inter haec Canidius ipse, certiſſimus actorum nuncius, ad Antonium venit: simul et Herodem deficere, et alias omnes civitates regulosque auxilia negare adlatum eſt. Haec Q. Didio satagente fiebant; qui, Syriam obtinens Antonii beneficio, nunc fortunam sequebatur. Idem et Arabibus incendendi regias naves auctor fuerat. U. c. 722. A. C. 30.

XXXI. His rebus sic immutatus eſt Antonii animus, ut magis hoc nuncio recreatus eſſe, quam perculsus, videretur. Projectis enim cum spe simul curis, relicto Timonio suo, (sic enim adpellaverat) a Cleopatra in regiam receptus, civitatem in convivia et epulas, se in liberalitatem, intemperanter effudit. Cauſſa utrique relatus in numerum virorum Caesario, et virilis toga Antyllo data, quem ex Fulvia genuerat. Plus animi futurum Aegyptiis Romanisque putabant, si etiam poſt Antonium et Cleopatram ducibus non carituri viderentur. Id consilium rebus inutile, adolescentibus perniciosum fuit, tamquam viros objiciendo irae odioque victoris, quos melius puerilis praetexta defendiſſet. Hoc tempore regina et Antonius collegium, quod inſtituerant *Inimitabilis vitae*, in aliud veterunt, quod *Commorientium* vocavere, manente luxu: quem, ductis in orbem conviviis, cum amicis exercebant, in hoc, ut commorerentur, nomina dantibus. At hic torpor nova subinde blandiente spe excuſſus eſt. *Quam mox conviviis et epulis mutat.*

XXXII. Inter defectionem fere omnium, qui per amicitiam Antonii Cleopatraeve creverant, gladiatores deſtinatum voluptati spectaculorum sanguinem ad usum belli obtulerunt. Cyzici discebant, ad ludos triumphales, si vinceret Antonius, praeparati. Sed, ejus calamitate cognita, manu facta Aegyptum petere inſtituerunt, opem feſſis rebus adlaturi. Per omnia circum hoſtilia, (nam et Amyntas, et Tarcondimoti liberi, quos ex conjunctiſſimis amicis acerbiſſimos hoſtes Antonio et Cleopatrae fortuna fecerat, transeuntes infeſtaverunt) tamen non sine hoſtium damno repulsis omnibus, in Syriam enisi sunt. Ibi Didius *Gladiatores Antonium juvare conantur.*

Cap. XXX. Plut. Dio. Cap. XXXI. Plut. Dio, et Plut. Dio. Plut. Cap. XXXII. Dio.

pugnarent, atque, dum eis de rebus *Daphne* (suburbium est Antiochiae *bi concederetur.* Sed hi deinde, Messalla, quum se putarent militatu dispersi varie, atque per occasion

Antonii ad Paraetonium expeditio.

XXXIII. Antonius, ne in Syria stituerat, alia suscepta expeditio illos perdidit, nec ad Paraetoniur prima Aegypti civitas occurrit a bus, quo se cum legionibus Pin nelium Gallum audierat, ratus igi lites ad conspectum noti imperat mentum abjecturos, praesertim ubi viribus vidissent, opinione sua di venit. Colloqui enim cupiens, ol exaudiri non potuit: et improvisa detrimentum adcepit: et, quum a ctoribus deditum classem admove peratus est.

Cornelii Galli strategemate infelix.

XXXIV. Ille, proviso Antonii noctu per angustias portus sub aq ro incustoditum reliquerat. Igitu Antoniani, adtractis per instrumenta conclusas naves, et undique simul imminentibus aedificiis oppugnata runt; quum incendio perirent alia gerentur.

Cleopatrae et Antonii legatio ad Caesarem.

XXXV. Interim nec a legationil quam sine fructu prima reverterat sultatio tenuit, quis mitteretur, pererant amicorum, et horum sus

orabat: Antonius, dedito ad supplicium Turullio senatore, qui inter percussores superioris Caesaris fuerat, cum necessitudinis et amicitiae pristinae admonuit: et, mutuum amorem, seriaque et lusus communicata referens, ut sibi saltem Athenis, si in Aegypto nollet Caesar, privatam agere vitam liceret, postulabat. Magis tamen pro Cleopatra, quam de semetipso, sollicitus, non recusabat mori, dum illi parceretur. Huic quoque legationi nihil respondit Caesar. Sero tentari conditiones visae. Turullium interfici jussit. Turullii mortem locus, ubi periit, insigniorem fecit, quod ira Aesculapii tractus ad supplicium videretur. Quippe, Actiaco bello praefectus Antonii, ad naves fabricandas lucum Aesculapii in Co insula succiderat. Igitur, eodem in luco occisus, poenas dedisse violato numini credebatur. Quum duae jam legationes irritae fuissent, Antyllum filium cum multo auro Antonius misit. aurum adceptum: Antyllo non plus, quam prioribus, responsi datum. U. c. 722. A. C. 30.

Cleopatram astu petit Caesar.

XXXVI. At Cleopatram, quemadmodum semel iterumque minis atque pollicitationibus versaverat, ita tum quoque iisdem artibus adgressus Caesar, Thyrsum ex libertis hominem non ineptum adlegavit; qui, correptum ejus amore Caesarem mentitus, ad Antonii caedem impelleret mulierem impudicam, fiducia formae multiplicibusque experimentis satis persuasam, se ab omnibus hominibus amari. Quippe, si vera fama est, tantae libidinis haec regina fuit, ut saepe prostiterit; tantae pulchritudinis, ut multi noctem eius morte proposita emerint.

Ne sue triumpho se morte eriperet.

XXXVII. Ceterum Caesari major erat sollicitudo, ne per desperationem seque et pretiosissima rerum triumpho suo eriperet. Quippe jam a multis eam diebus nihil majore cura agere cognorat, quam ut omnis generis venena experiretur. inter quae ferunt aspidem placuisse prae ceteris, quod, aliis celerem mortem cum cruciatu adferentibus, aliis haud satis praesentibus, hujus serpentis morsu citra contractionem vultus, aut membrorum jactationem, torporem ictis obrepere viderat; eosque, deficientibus placide sensibus, si commoverentur, hoc non minus aegre fer-

Cap. XXXV. Plut. Dio. Sueton. Aug. 17. Dio. Val. Max. 1, 19. et Dio. Dio. Cap. XXXVI. Plut. et Dio. Joseph. Antiq. 15, 5. Auctor de viris illustr. in Cleopat. Cap. XXXVII. Dio. Plut. Dio. Plut.

U. c. 722. A. C. 30. *Secum omnia pretiosa crematuram minata.*

re, ac si ex profundo sopore essent excitati. Jam regia conditorium sibi struxerat, eoque inferri opibus suis jusserat carissima, aurum, argentum, sm ragdos, uniones, ebenum, ebur, odores, secum o nia crematuram praeferens, si vel minimum fortu titubasset. Id ne fieret, spem mulieris alere Th sus, et procul ab his cogitationibus abducere jus erat.

XXXVIII. Hoc dum sedulo magis, quam ca agit, longis ejus cum Cleopatra sermonibus, et h testificatione benevolentiae, irritatus Antonius, a pi hominem jussit; et, quae gravissima injuria ha retur, si cujus eam patronus intulisset, flagris ca imperavit. Remisit eum deinde cum literis factum cusantibus, *non mirum esse, si malis prope amen insolentia et insultatio hominis liberti ad iram com lisset. id si gravate ferat Caesar, esse penes illum H parchum, suspensumque posse ad satietatem flagell* Hic inter Antonii libertos in maxima gratia pat fuerat: atque idem, rebus inclinatis, primus om um transierat ad Caesarem.

Herodes ad Caesarem veniens,

XXXIX. Dum ista geruntur, Herodes Rhod ubi tum Caesarem agere didicerat, trajecit, re suarum anxius. Igitur, licet reliquo retento cul diadema seposuerat. Ubi vero convenire Caesa datum, et dicendi copia facta, non pro magnitud rerum, quae tum in discrimen veniebant, humili supplex, sed vultu ac voce intrepidus.

Fatendo se fidum Antonio fuisse,

XL. *Si non modo cum Antonio bellum gerere de sti, Caesar, sed etiam cum his, qui, amicitiam Ant cum fide colentes, nihil inexpertum reliquerunt, quo rerum potiretur; absolvi me vix posse satis intelli Quamquam enim, Arabum impediente motu, ad bell cum eo profectus non sum, votis tamen pro eo steti: quum, pecuniae et commeatuum quem maximum mod poteram, mitterem, pauciora me facere, quam me ejus deberetur, existimavi. Unum inprimis non pro q libet amico fecisse videor, quod etiam post Actiacam gnam in illo transitu rerum immobilis steti, si non missimum socium, fidelem certe consiliarium Anto servans. cui si ille paruisset, sublata Cleopatra, et g sisset omnia melius, et facilius redisset tecum in gr am. Haec ego et frustra negem, multis argumentis que testibus facillima deprehendi; et, si exitiosa m erunt, non erubescam adeo praeclaram culpam, viro*

Cap. XXXVII. Dio. Cap. XXXVIII. Plut. Cap. XXX Joseph. Antiq. 15, 10. et de B. Jud. 1, 15.

bono dignam, apertissime confiteri. Sin vero me prius experiri cupis, jam non ignarus, quo sim erga bene meritos animo; nihil vetat, quin eamdem fidem, quam hactenus Antonio praestiti, tibi posthac, quem fata dominum terris ostenderunt, constanter adprobem. U. c. 722. A. C. 30. *Paremque Caesari fidem pollicendo,*

XLI. Plus apud grandem et magnificum Caesaris animum haec erectae indolis index oratio valuit, quam si caussam suam abjectissimis precibus egisset. Igitur, licet non novum esset Caesari, reges ipsi quotidiana officia togatos, ac sine regio insigni, clientium more praestare, resumere diadema jussus, eumdem mox honoris gradum apud Caesarem habuit, quem apud Antonium habuisset. Adjecit Caesar etiam, ab Didio perscriptum esse, sibi adversus gladiatores auxilia Herodis usui fuisse. *Absolvitur.*

XLII. Alexandro tamen Laodiceno ex familiaribus Antonii veniam impetrare non potuit, jusjurandum obtendente Caesare, quo se obstrinxerat vindicaturum in Cleopatrae lenonem. nam hic Alexander maxima reginae machina ad ejiciendam Antonii animo sororem Caesaris fuerat. Is, nuper ab Antonio missus ad Herodis retinendum animum, ipse quoque exuerat fidem, Caesaremque adierat, Herode deprecatore confisus. At Herodes, multa Caesari ejusque amicis dilargitus, ad Aegyptiacum bellum proficiscenti comes fuit, donec in Syriam perventum. inde ad res domi ordinandas in regnum recurrit. Caesar interim, per Syriam ducens exercitum, Alexandrum, quem in vinculis adduxerat, in patria ipsius supplicio jussit adfici. *Sed Alexandro Laodiceno veniam non impetrat.*

XLIII. Inde contendenti in Aegyptum circa Ptolemaïdem Herodes occurrit cum amplissimis muneribus, etiam militibus necessaria hospitaliter praebens. Ipsum quoque Caesarem cum amicis centum quinquaginta magnifico convivio excepit: et, quia per loca arida ducendum erat, ita providit, ut neque vinum, neque, qua magis erat opus, aqua exercitum deficeret. discedens deinde Caesari talenta octingenta dono dedit: omnibusque rebus ita se gessit, ut, cum opes regni, quod tenebat, animi magnitudine multum exsuperare, aequi iniquique faterentur. *Studium Herodis in Caesarem.*

XLIV. Caesar, ad Pelusium adducto exercitu, de-

Cap. XLI. Sueton. Aug. 60. Joseph. Cap. XLII. Plut. Joseph. Plut. Joseph. Plut. Cap. XLIII. Joseph. Cap. XLIV. Plut. Dio. Oros.

U. c. 732. A. C. 30. ditione Seleuci, quem praesidio regina praefecer oppidum cepit. Inde quum Alexandriam peteret, quitatus, itinere fatigatus, eruptione pulsus est An nii; qui, ad famam istarum rerum motis a Paraeto castris, urbem intraverat. Ergo, uno hoc inter adversa prospere decertato certamine laetior, qu pro magnitudine gestae rei, Cleopatram in armis co plexus, commendavit ei quemdam, qui prae cete fortissime illo die pugnaverat. Sed ille, dono Cl patrae loricam auream, et ex eodem metallo gale nactus, cum his nocte proxima ad Caesarem tran

Caesar suorum fidei credit. git. Contra suis adeo fidebat Caesar, ut libello castra conjectos, quibus ad se transituris dena mille quingentos viritim Antonius pollicebatur, recitaverit palam; et, tempori congruentia loquu etiam promptiores ab ira sollicitatae fidei habu Ideoque Antonius, postquam omnia tentanti nihil tis procedebat, ad singulare certamen Caesarem vocavit. Ille, deridens hominem, multas pater exitium vias morituro respondit.

Antonius de extremis cogitat. XLV. Sub haec tempora semper obversante gitatione extremorum, pridie, quam terra mari Caesarem adoriri statuerat, super coenam jussisse vos fertur, invitarent se hilarius; *perincertum esse, utrumne postridie eidem domino sint ministra* Eadem nocte, inter moestitiam suspensorum et stissima opperientium, subito cantus strepitusque mediam urbem bacchantium auditus, deinde per versam hosti portam magno tumultu exeuntium, riosis talium conjectoribus persuasit excedere De et ad hostes transire, quem prae ceteris Anto vitae habitusque adfectata similitudine coluisset.

Prodi se clamitat a Cleopatra. XLVI. Prima deinde luce Kalendis Sextili quum, eductis in collem quemdam copiis, naves hostilibus obviam procedere vidisset, proelium f rum existimans, spectandi caussa substitit. At il postquam Caesarianis adpropinquarunt, salutante resalutatae illis se conjunxerunt, conversisque pr protinus una facta classis oppidum infesta petere est. Dum in his oculos animumque defixa habet, ce autem et equites ab eo transfugerant. Prope igitur confligere, donec aliquid militum supere hic etiam adversante fortuna, se recepit in urb

Cap. XLIV. Plut. Dio. Plut. Cap. XLVI. Oros. Di Plut. Plut.

proditum se a Cleopatra iis ipsis, clamitans, *contra quos bellum illius caussa suscepisset.* Sane mulierem amari a Caesare ratam, iterumque per Imperatoris Romani connubium summa quaeque sperantem, et Pelusium prodidisse creditum est, et Alexandrinos palam ad resistendum hortatam occultis mandatis deterruisse, et classi auctorem exstitisse transfugiendi. U. c. 722. A. C. 30.

XLVII. Ceterum priores suspiciones apud hominem credulum summi amoris demonstratione facile diluerat. Namque suo natali pro praesenti magis tempore, quam ex pristina consuetudine, acto, natalem Antonii magnificentissime celebravit, ut multi, qui ad coenam invitati pauperes adcesserant, discessisse divites referantur. Seleuci etiam uxore et liberis ad supplicium Antonio deditis, Pelusiacum crimen exstinxerat. Tum vero desperantem, et propinqua mortis exspectatione nulli parsurum metuens, in monumento suo se conclusit, uno tantum eunucho duabusque ancillis comitata: nec mora, perferendum ad Antonium curat, *reginam vixisse.* *Illa perferendum ad Ant. curat, se vixisse.*

XLVIII. Hoc ictus ille nuncio, *Quid ergo est*, inquit, *cur moreris in vita miser, caussa vivendi sublata?* loricaeque resolvens nexus, *Non id mihi dolet*, aït, *quod amisi te, Cleopatra; ecce enim sequor: sed quod in morte consciscenda tantus Imperator a muliere praevenior.* Tunc, conversus ad fidissimum servum, quem pridem jurare sibi coëgerat, *mortem ei, simulatque jussus esset, adceleraturum*, promissa exegit. Ille, gladium eductum alte vibrans, ictum, quem Antonius exspectabat, suo corpori intulit. Tum Antonius, *Macte*, inquit, *Eros, qui, dominum ferire non sustinens, nihilominus, quid fieri oporteat, admonuisti.* Cum his dictis ventre percusso, lectulo se excipit: et, quia se nondum mori sentiebat, orat praesentes, ut sibi commodarent manus. at illi protinus omnes diffugerunt. *Hoc nuncio motus sibi gladium admovet.*

XLIX. Dum ita se torquet et lamentatur, a Cleopatra scriba Diomedes adfuit, deportaturus eum in Mausoleum, ubi illa se incluserat. Quippe, audito tumultu, quem Antonii desperatio exciverat, id, quod erat, conjiciens, ex fastigio sepulcri, quod nondum erat absolutum, prospexerat: sic comparata ja-

Cap. XLVI. Dio. Cap. XLVII. Plut. Strabo, l. 17. p. 795. Flor. Oros. Cap. XLVIII. Dio, Plut. Dio, Plut. Flor. Oros. Strabo, Dio. Vell. 2, 87. Plut. Cap. XLIX. Dio.

U. c. 722. A. C. 30. *Saucius in monumentum Cleopatrae adtrahitur.*

nua, ut semel clausa non posset iterum aperiri. tonius, audito, Cleopatram vivere, nam prospici tem ingenti clamore populus exceperat, ipse quo colligere animum coepit: et, multo sanguine pr so deficiens, tamen ardenter expetivit ad reginam ferri. Sublatus manibus servorum, deinde ab Cleopatra et ancillis per funes, qui adtrahendis s ibi defixi erant, in monumentum subductus est. hil eo spectaculo se vidisse miserabilius testati su qui interfuerunt: quum tantae modo vir majestatis, pletus sanguine, semianimis adtolleretur ab infi et pavidis mulierculis, manus tendens ad Cleopat et sublevando ejus labori frustra nisus adsurgere illa, manibus incumbens, et prono vultu, corre funes vix ad se pertraxit; cohortante turba, quae te monumentum concurrerat, et vicem amborum licita.

Vox postrema morientis.

L. Ubi tandem deponi in stratum potuit, illa, stem dilanians, faciemque et pectus percutiens, orem abstergebat, virum, dominum, Imperato adpellando: tam verisimili dolore, ut suorum o malorum illius miseratione videretur. Sunt, qui dant, ipsam, non ignaram quantopere amaretur, commentum de morte sua excogitasse, ut Antoniu necem sibi inferendam compelleret. Sed, quia ea quoque, licet multis Caesaris amicorum pro sis lactata, perseveravit mori, probabilior ea vis narratio, quam sum exsequutus. Antonio certe lu iste solatium in extremis adtulisse dicitur; postul que mero, sive urgente siti, sive quo celerius spiraret, hortatus est, *uti, quantum citra turpi nem posset, rationem haberet salutis suae: atqu omnibus amicis Caesaris C. Proculejo maxime con ret. se vero ne magis ob novissimum casum putare flendum esse, quam pro fortunato habendum, qui, to tempore maximi imperii compos, postremo Rom a Romano superatus esset.*

Caesar illacrimatur ejus morti.

LI. Jam in sinu Cleopatrae efflabat animam, q idem ille Proculejus missu Caesaris adfuit. N inter trepidationem vulnerati exportatique Ant Dercetaeus quidam, ex satellitum numero, pugio cruentum ad Caesarem detulerat, exposito, quid cidisset. Ajunt Caesarem ad nuncium non ten

Cap. XLIX. Oros. Dio. Plut. Cap. L. Dio. Plut. C LI. Dio. Plut.

acrimas, recordatione priorum, et quot quantasque res hoc collega atque socio peregiſſet; amicis deinde convocatis recitaſſe literas, oſtensurum, quam ad aequa sua poſtulata benignasque conditiones semper ille contumaciter et absurde respondiſſet. U. c. 723 A. C. 30.

LII. Proculejo mandarat Caesar, daret operam, ut viva in poteſtatem veniret Cleopatra, thesauris timens, quos illa secum crematuram jactaverat; et ipsam cupiens in triumpho ducere. Igitur nihil ei promittere ſtatuerat, ne sibi faciundi, quod voluiſſet, adimeret poteſtatem servando pollicita, aut, fide poſthabita, merito reprehenderetur. At illa, diffidens omnibus, cum Proculejo per oſtium firmiter occlusum, ut tamen percipi sermo poſſet, colloquuta, regnum liberis suis petebat. ille, bonum habere jubens animum, et omnia Caesaris humanitati permittere, locum interim diligenter contemplatus, Imperatori renunciavit. Ab hoc continuo miſſus eſt Cornelius Gallus; quo de induſtria producente sermonem, Proculejus cum duobus miniſtris per faſtigium aedificii, qua parte paullo ante receptus Antonius fuerat, scalis admotis, ingreſſus, ad oſtium, ubi cum Gallo colloquebatur Cleopatra, properavit. Sed ad vocem ancillae, *o te miseram, Cleopatra! viva ecce, viva deprehenderis!* sicam illa, qua cincta erat, haud impigre ſtringens, deferebat in pectus; quum complexus eam ambobus brachiis Proculejus, *Bis*, inquit, *iniqua es, Cleopatra, tibique et Caesari: laetioris fortunae vices tibi, mansuetudinis et clementiae gloriam illi auferens.* Erepta deinde sica, veſtibusque excuſſis, ne quid ad mortem sibi consciscendam aptum relinquerent, Epaphrodito eam tradiderunt: qui miſſus ad hoc a patrono fuerat, ut molliſſime et blandiſſime habitam summa diligentia cuſtodiret. Dum ad hunc modum regina corripitur, eunuchus ejus, aspidis irritatae morsu fatum citans, in foveam ante ad hoc praeparatam se dimisit. *Cleopatra comprehenditur.*

LIII. Poſt haec ingreſſus eſt Alexandriam Caesar, Areum philosophum indidem manu tenens, sermonesque cum eo serens; quo majorem illi apud cives suos auctoritatem ſtatim ab hoc conspectu conciliaret. In gymnasio tribunal erigi juſſerat: eo conscenso, Graeca oratione, quo intelligi ab omnibus poſſet, A- *Caesar Alexandriam ingreditur.*

Cap. LII. Dio. Plut. Dio. Plut. Dio. Cap. LIII. Plut. Dio. Plut.

proditores. ri priori, tamquam Heroï, a Cleop
Caesareï nomine diu poſtea superſu
tingentisimum a Chriſto nato annur
conflagraret. Theodorus, paedago
proditor, quum detractam occiso p
veſti suae insuiſſe poſt inficiationer
in crucem actus, poenas perfidi
dit. Neque amantior Caesarioni pa
rat Rhodon, qui, eum ut Caesari
ab eo ad regnum fingens, ex Aeth
matre cum magno auri pondere in
retraxit. Antonium interea multis
cibus funerare cupientibus, non
Cleopatrae qualecumque solatium s
is eum manibus regali sumptu, nih
sare, sepeliit.

Colloquium Caesaris cum Cleopatra.

LV. Tot doloribus confecta, lu
rato contusoque frequentibus plag
in febrim incidiſſet, per cauſſam
abſtinere coepit, inedia mori cupie
ris ejus medicus Olympius, qui t
fuit, scriptum reliquit in comment
de rebus iſtis edidit. Sed, interp
Caesaris, iramque ejus, ne forte
ret, metuens, curam corporis int
diu resumpsit. Quum deinde Ca
exposceret, quo magis inciperet c
se dixit iturum. Ad conspectum in
cens, e thoro minime compto in s
siluit, projecitque se ad pedes eju
tando, quod ei nomen Dii tribuiſſe

culpam conjicienti, sic respondit, ut, omiſſa defensione, tota se ad preces converteret. U. c. 722. A. C. 30.

LVI. Multas variasque prioris Caesaris imagines eodem in cubiculo dispositas habebat: ad has manus tendens, patris memoria propitiare victorem conabatur; voces etiam interjiciens, ad misericordiam provocandam, et, si poſſet, amorem, comparatas. Quamquam enim, ut in profundo luctu, neglecto capillo, facie sordidata, corpore vibicibus deformi, rubentibus tumidisque multo fletu oculis erat; attamen nativa ejus gratia non pauca sui veſtigia, tamquam inter nubem radios, emittebat. Inter haec et voces jaciebat fractas perplexasque, Caesaris etiam literis adhibitis, e quibus multas amatorum delicias legens, exosculabatur tabellas, imagines adorabat, semetipsam modo deflebat, quod non ante illum eſſet mortua; modo, respiciens ad adolescentem, sibi gratulabatur, quod in hoc saltem redivivum Caesarem contueretur. Adversum artes minime improvisas certum Caesari erat tenere adfectum, et animum firmiter occludere. Igitur, dejectis in terram oculis, nihil de amore jam, nihil de regno, sed tantum, ut bono eſſet animo, respondit, nihil paſſura. *Artes mulieris.*

LVII. Tum illa commentarium ei porrexit, thesaurorum pecuniaeque descriptionem et summas continentem. Forte Seleucus aderat, unus procuratorum ejus. Hunc, occultari quaedam arguentem, in capillum involans, quum multis plagis contudiſſet, subridenti Caesari et intercedenti, *Quid mirum est*, aït, *indigne me ferre, quando hic contemptui habet, quam tu tali in tempore dignatus es invisere? Si quid de muliebri mundo seposui, non mihi servabam, sed ut munera inde Liviae Octaviaeque darem, pro me deprecaturis.* Non offensus his Caesar, in quibus elucere cupiditatem vitae exiſtimabat, et haec se conceſſurum ei, et alia quam plurima confirmavit. Magnopere enim timebat, ne se interficeret illa, sibique maximum triumphi ornamentum eriperet. At, illam se decepiſſe putans, deceptus ipse eſt. *Commentarium thesaurorum Caesari tradit.*

LVIII. Inter nobiliſſimos amicorum Cornelium Dolabellam adduxerat Caesar. is, reginae ſtudiosus, hoc ab se rogante officium clam significandum curavit, *Imperatorem per Syriam reverti constituisse: ipsam cum li-* *Cleopatra parentat Antonio.*

Cap. LVI. Dio. Flor. Plut. Dio. Flor. Dio. Cap. LVII. Plut. Dio. Plut. Dio, et Plut. Cap. LVIII. Plut.

sepulcrum, *Paucis ante diebus,* aït, *nibus tumulavi, care Antoni: nunc lucta quidem et planctu satis libero, adpositis alieno jam corpori detrime beor. Nec ultra quid exspectaveris quae mox imperio victoris abducetur. distrahere nulla vis potuit, eos in n cuit Diis, et sic permutari sepulcra, Aegypto jaceas, me infelicem Itala tu, siquidem ista numina placatiora ne desere conjugem tuam, neque i vivere, aut in illa te triumphari pa his malis etiam sepulcro junge tecun acerbiorem vitam egi, quam post i careo.*

Post, magnifice epulata,

LIX. His editis lamentis, po oscula tulit tumulo, balneum par magnifice epulata est. Sub id temp cophinum adferens, percunctantib dimotis foliis, ficus ostendit: qua et elegantiam mirantes sumere ille jubens, citra suspicionem intromis patra, quo Epaphroditum amoveret, tae suae custodem, literas ei dedit rendas ad Caesarem, quibus enixis juberet cum Antonio sepeliri.

Festinata morte decedit.

LX. His inspectis, statim intell tur, Caesar ipse statuit adcurrere; silio, propere visuros mittit. Illi transacta omnia repererunt. Jacel veste regioque cultu Cleopatra, i odoribus solio: juxta pedes humi Iradis, alterius ancillarum: (na

Charmium? Pulchra, inquit illa, *profecto ac tot regum sanguine digna.* neque plura loquuta juxta lectum herae concidit. Aspidis morsu periſſe Cleopatram, quae inter ficus illata fuerit, conſtantior fama tenuit: et crediditſe hoc Caesarem monſtravit in triumpho praelata reginae effigies cum admota ad brachium aspide: alii venenum in acu habuiſſe putarunt, maculam vero in corpore nullam, aut aliud veneni signum comparuiſſe, satis conſtat. Caesarem nunciata mors tam velox perculit, ivitque ipse, et adhiberi a medicis remedia imperavit. Psyllos quin etiam admovit, qui venenum exsugerent. Quum nihil proficeretur, miratus animum mulieris, uti petierat, juxta suum collocari Antonium, et faſtigium, quod mausoleo deerat, perfici juſſit. Etiam ancillis honorifica sepultura data. U. c. 722. A. C. 30.

LXI. Sic illa, magnis et virtutibus et vitiis celebrata, Cleopatra ſucceſſorum Alexandri potentiam suo casu finiit, undequadragesimo aetatis anno. regnavit domi duos et viginti: ex quibus amplius quatuordecim per Antonium in reges ipsos plurimasque nationes imperium tenuit. Antonio nonnulli tres et quinquaginta tribuunt annos vitae: alii triennium ad numerum adjecerunt. Cujus de ingenio fortunaque, quarum rerum nescias utra fuerit mutabilior, poſt tot utriusque documenta relata, diſſerere quid attinet? Imagines ejus ſtatuaeque detractae sunt et abolitae; Cleopatrae manserunt, redemptae, ut ferunt, ab Archibio quodam mille talentis. is inter amicos reginae fuerat, caritatemque bene de se meritae, quod bonis ingeniis solitum, poſt mortem ejus retinebat. *Ejus breve elogium.*

LXII. Ceterum mors Cleopatrae Caesarioni quoque exitio fuit. Ajunt ab Areo impulsum eſſe Caesarem; qui, ad notam principis poëtae sententiam adludendo, *minime utilem esse Polycaesariem* dixerit. Ego monitore nihil indiguiſſe crediderim ad tollendum, qui Caesare dictatore genitus eſſe praedicaretur. *Caesario interficitur.*

LXIII. Ceteris autem Antonii liberis, etiam quos ex Cleopatra suſtulerat, non pepercit modo, sed omnem benevolentiam favoremque praeſtitit, ut felicior *Poſteritas Antonii.*

Cap. LX. Dio. Plut. Flor. Eutrop. Vell. 2, 87. Sueton. Aug. 12. Galen. de Theriac. l. 1. c. 8. Oros. Strabo, l. 17. p. 795. Hor. Carm. 1, 37. Virg. Aen. 8. v. 697. Cap. LXI. Plut. Dio. Sueton. Oros. Dio. Plut. Dio. Sueton. Plut. Cap. LXIII. Sueton. Plut.

U. c. 722. A. C. 30. in posteris fuisse Anto
Nam, praeter alios su
ros, etiam pronepos e
populi Romani obtinu
citatem Octaviae prae
tissimi viri liberos non
sed etiam apud fratre
enim egregium matro
via: unde et fratri c
etiam in tanto honore
plum exaedificasse leg
Caesar Cleopatram, e
tonio, in matrimoniu
um Jubae tradidit; qu
que militiam sequutum
fratrum Cleopatrae, P
cessit incolumitatem.
tavia susceperat Anton
tem adtribuit. Filio
patris repraesentare c
quere ei moriens secu
rum pleraque, postqu
sunt.

P. Canidius, Cassius Parmensis, et Ovinius occiduntur.

LXIV. Tum vero
P. Canidium infestissim
tis fidum, interfici jus
tem traditur, quam vi
etiam Parmensis, ele
percussorum Caesaris
post Actiacum proeliun
terfectum tradiderunt.
us supplicio adfectus
lanificio reginae praefi
de multitudine region
loco missos a parentil
tos ab Antonio reperit
pen patri, Medorum
ad se transfugerat, ult
junxit matrimonio: no
taxiae fratres, quamqu
ille Romanos, qui pos
serant in Armenia, ju

Cap. LXIII. Pausan. l.
Oros. Vell. 2, 87. Hor. S
Oros. Dio.

LXV. Corpus Alexandri Magni videre inter haec concupivit, idque contrectatum, ita ut particulam nasi frangeret, corona imposita, floribusque adspersis honoravit. Nec praetermittendum, ejus regis monumentum, tot seculis venerabile, hodie etiam exstare inter medias oppidi ruinas, et a Muhammedanae superstitionis cultoribus magna religione, non solum ut regis, sed et prophetae maximi sepulcrum visitari. Digressus ab hoc Caesar Alexandrinis, ad invisenda Ptolemaïcorum regum conditoria studiose invitantibus, respondisse traditur; *Regem videre voluisse, non mortuos.* Apin etiam adspicere supersedit, *Deos a se, non vero boves, adorari solere* dicens. U. c. 722. A. C. 30. *Alexandri M. monumentum.*

LXVI. Conversus deinde ad res Aegypti ordinandas, quam, imposito stipendio, in provinciae formam redigere decrerat, Cn. Cornelium Gallum, ex infima fortuna productum, praefecti nomine, sed ad similitudinem imperii proconsularis, imposuit, equestris loci virum: quia propter multitudinem hominum ac oppidorum, fertilitatemque soli et situs opportunitatem, metuebat eam majoris dignitatis homini credere. Unde et senatores equitesque Romanos illustres Aegyptum intrare, nisi permissu, vetuit. Sub hoc praefecto juridicus Alexandriae fuit, apud quem pleraque judicia agebantur: itemque Rationalis Caesaris, qui bona vacantia, et quidquid in fiscum Imperatoris oportet redigi, curabat. His omnibus liberti Caesaris, atque procuratores, diversis officiorum titulis adparebant. *Caesar Aegyptum ordinat.*

LXVII. Praesidium militare, unam in urbe legionem, duas in agris, collocavit. Praeterea tres Romanae cohortes seorsim Alexandriae excubabant, tres ad Syenen et Aethiopiae fines: totidem per alias regiones. erant et equitum alae tres, idoneis locis et ipsae dispositae. Et, quo magis mobilitas gentis constringeretur, non modo in senatum Romae legere Alexandrinos, sed ne Alexandriae quidem senatum esse voluit; quum ceteras urbes more patrio administrari pateretur. Sed erat quidam adpellatus *Exegetes*, cui necessitates urbis curandae mandabantur, et *Praesidium imponit.*

Cap. LXV. Dio, et Sueton. Aug. 18. Leo Afer, l. 8. Dio, et Sueton. Dio. Cap. LVI. Euseb. Chron. Dio. Sueton. Aug. 66. Strabo, l. 17. p. 819. Eutrop. Tac. Hist. 1, 11. Dio. Tac. Ann. 2, 59. Strabo, l. 17. p. 797. Cap. LXVII. Dio. Strabo.

U. c. 722. A. C. 30. in posteris fuisse Antonius, quam in vita, vide Nam, praeter alios summae potentiae gloriaequ ros, etiam pronepos ejus, deinde nepos, impe populi Romani obtinuerunt. Sed omnem suam citatem Octaviae praecipue debuerunt: quae i tissimi viri liberos non educavit modo materna sed etiam apud fratrem fovit atque promovit. enim egregium matronalis virtutis exemplum via: unde et fratri carissima fuit, et apud exte etiam in tanto honore, ut Corinthii quidem ei plum exaedificasse legantur. Hac igitur faci Caesar Cleopatram, ex Aegyptia regina genitam tonio, in matrimonium elegantissimo regum um Jubae tradidit; quem, educatum in Italia, que militiam sequutum, patrio regno donavit: fratrum Cleopatrae, Ptolemaei atque Alexandri, cessit incolumitatem. At puellis duabus, quas e tavia susceperat Antonius, paternorum bonorum tem adtribuit. Filio Fulviae Julo Antonio lib patris repraesentare coëgit, quantum quisque quere ei moriens secundum leges debuisset. Se rum pleraque, postquam Aegypto decesserat, sunt.

P. Canidius, Cassius Parmensis, et Ovinius occiduntur.

LXIV. Tum vero ex adversarum partium du P. Canidium infestissimum sibi, sed nec Antoni tis fidum, interfici jussit: qui timidius excepisse tem traditur, quam viro militari conveniret. C etiam Parmensis, elegantis homo ingenii, qui percussorum Caesaris superabat, poenas dedit. post Actiacum proelium Athenis, quo confugerit terfectum tradiderunt. In Aegypto etiam Q. O us supplicio adfectus, quod senator populi Ro lanificio reginae praefici sustinuerat. Ex magna de multitudine regiorum liberorum, quos obs loco missos a parentibus, aut libidinis caussa e tos ab Antonio reperit, alios remisit domum, pen patri, Medorum regi, qui post Antonium v ad se transfugerat, ultro reddidit: quosdam inte junxit matrimonio: nonnullos retinuit. In quibus taxiae fratres, quamquam petenti, non remisit; ille Romanos, qui post Antonii expeditionem re serant in Armenia, jugularat.

Cap. LXIII. Pausan. I. 2. Dio, et Plut. Dio. Cap. L Oros. Vell. 2, 87. Hor. Sat. 1, 10. et Ep. 1, 4. Val. Max. Oros. Dio.

LXV. Corpus Alexandri Magni videre inter haec concupivit, idque contrectatum, ita ut particulam nasi frangeret, corona imposita, floribusque adspersis honoravit. Nec praetermittendum, ejus regis monumentum, tot seculis venerabile, hodie etiam exstare inter medias oppidi ruinas, et a Muhammedanae superstitionis cultoribus magna religione, non solum ut regis, sed et prophetae maximi sepulcrum visitari. Digressus ab hoc Caesar Alexandrinis, ad invisenda Ptolemaïcorum regum conditoria studiose invitantibus, respondisse traditur; *Regem videre voluisse, non mortuos.* Apin etiam adspicere supersedit, *Deos a se, non vero boves, adorari solere* dicens.

U. c. 722. A. C. 30. *Alexandri M. monumentum.*

LXVI. Conversus deinde ad res Aegypti ordinandas, quam, imposito stipendio, in provinciae formam redigere decrerat, Cn. Cornelium Gallum, ex infima fortuna productum, praefecti nomine, sed ad similitudinem imperii proconsularis, imposuit, equestris loci virum: quia propter multitudinem hominum ac oppidorum, fertilitatemque soli et situs opportunitatem, metuebat eam majoris dignitatis homini credere. Unde et senatores equitesque Romanos illustres Aegyptum intrare, nisi permissu, vetuit. Sub hoc praefecto juridicus Alexandriae fuit, apud quem pleraque judicia agebantur: itemque Rationalis Caesaris, qui bona vacantia, et quidquid in fiscum Imperatoris oportet redigi, curabat. His omnibus liberti Caesaris, atque procuratores, diversis officiorum titulis adparebant.

Caesar Aegyptum ordinat.

LXVII. Praesidium militare, unam in urbe legionem, duas in agris, collocavit. Praeterea tres Romanae cohortes seorsim Alexandriae excubabant, tres ad Syenen et Aethiopiae fines: totidem per alias regiones. erant et equitum alae tres, idoneis locis et ipsae dispositae. Et, quo magis mobilitas gentis constringeretur, non modo in senatum Romae legere Alexandrinos, sed ne Alexandriae quidem senatum esse voluit; quum ceteras urbes more patrio administrari pateretur. Sed erat quidam adpellatus *Exegetes*, cui necessitates urbis curandae mandabantur, et

Praesidium imponit.

Cap. LXV. Dio, et Sueton. Aug. 18. Leo Afer, l. 8. Dio, et Sueton. Dio. Cap. LVI. Euseb. Chron. Dio. Sueton. Aug. 66. Strabo, l. 17. p. 819. Eutrop. Tac. Hist. 1, 11. Dio. Tac. Ann. 2, 59. Strabo, l. 17. p. 797. Cap. LXVII. Dio. Strabo.

U. c. 722. A. C. 30. inter alios honores geſtare purpuram permiſſum er poſt hunc erat commentarienſis, *Hypomnematog phum* ipsi vocabant, et Archidicaſtes, quartusque pr tor nocturnus. Sed hi magiſtratus etiam sub re bus fuerant. Romani praeterea per provinciam et ces quosdam Nomarchasque et Ethnarchas conſtit runt, sed non maxima hos omnes poteſtate.

Prodigia mutationem iſtam antecedentia.

LXVIII. Hanc mutationem rerum Aegyptii port diſſe Deos credebant, pluvia sanguinis effusa his cis, quibus ne gutta quidem aquae cecidiſſe coelo iſtimaretur. Adceſſerunt arma simul conspecta nubibus, exauditusque tympanorum et cymbalor sonus, et qualis fiſtularum ac tubarum concentu e tatur. Draco etiam subito adparuit immane sibila et cometae in coelo, humi mortuorum spectra v Statuarum etiam et imaginum moeſtus adspectus notatus, et Apis cum lamentabili mugitu lacrimas f dens.

Aegyptiaca magnitudo.

LXIX. Ceterum haec victoria non oppulentiſſim modo regnum Romano adjecit imperio, cujus e ctigalibus tantumdem ferme rediret ad aerari quantum a patre Caesare devicta Gallia praeſtab verum etiam in praesentia copiosiſſimis spoliis lo pletavit Caesarem. Nam, praeter vetuſtas diviti quidquid nuper Cleopatra corraserat, in thesau repertum. Praeterea, quibus objici quidquam pot rat, bonis exuti; etiam ceteri, conferre beſſem j omnium facultatum, ita ditavere victorem, ut, qu quid omnibus usquam militibus debebat, inde p solveret; et his insuper, quorum hoc bello usus pera erat, ducenos quinquagenos denarios divider quo direptio urbis averteretur. Grandes etiam su mas acceperat mutuo. ea omnia hinc expuncta de ta, et senatoribus ac equitibus, victoriae sociis, gentia dona data: superfuitque, unde et aerarium geretur, et multa paſſim delubra novis donariis tescerent.

LXX. Quo autem hujus etiam victoriae celeb tior in poſterum memoria foret, et in Aegypto Nic polin Caesar in loco pugnae ſtruxit, ludis etiam similitudinem Actiacorum conſtitutis. Et, quo hab

Cap. LXVII. Nov. 13. Strabo. Cap. LXVIII. Dio. Ca LXIX. Vell. 2, 39. Dio. Cap. LXX. Sueton. Aug. 18. Str bo, l. 17. p. 795. Dio.

ior uberiorque ad annonam urbis ſuſtentandam Ae-
gyptus fieret, foſſas Nili, quas ad irrigandos agros
intiquiſſimi reges duxerant, vetuſtate oblimatas, la-
bore militum aperuit; novasque locis quibusdam ad-
ecit. Hac cura effectum, ut urbi annua ducenties
entena millia modiorum frumenti inferrentur: quae
umma ferme populum Romanum alere quatuor anni
nensibus poterat. Sed nullo magis Aegyptiarum o-
bum Romanis infusa rebus magnitudo patuit, quàm
quod foenus ad trientem recidit: poſſeſſionum alia-
umque rerum venalium pretium, propter abundan-
iam pecuniae, duplicatum eſt.

U. c. 722. A. C. 30. *Annona urbis ex Aegypto.*

LXXI. Conſtitutis hunc ad modum Aegypti rebus, Caesar, per Syriam, Herode Antiochiam deducente, profectus, Asiae hiberna petiit, provinciae negotia componendo, simul et Parthicis rebus intendens animum. Nam illud etiam imperium civilibus bellis acerabatur, his cauſſis. Phrahates, crudeliſſimus ngenio, et poſt victoriam Romanam ferocior, a popularibus in exilium actus, auxilio Scytharum cum Tiridate, quem Parthi regem conſtituerant, bellum gerebat. Utrique socia Caesaris arma optarunt: sed, excusatione rerum Aegyptiacarum usus, praepotentem gentem atteri civilibus armis malebat. Interea Phrahates, miſſis ad Caesarem legatis, *in Syriam profugisse cum magna manu Tiridaten servum suum, abrepto simul filio suo minimo natu, quem negligentius custoditum rapuisset*, significat: remitti utrumque postulans. Caesar, benigne exceptis barbaris, Tiridaten nullo auxilio juvit. ceterum neque dedidit eum; et filium Phrahatis, ab illo muneris loco adceptum, Romam secum deportare conſtituit, obsidis loco habiturus.

Parthorum bellum civile.

LXXII. Inter haec, unde minime timeri debuiſſet, gravis orta conspiratio quieta Maecenatis induſtria Romae opprimitur. M. Lepidus juvenis, multis irarum in Caesarem cauſſis, a quo remotum a republica patrem, eversum avunculum Brutum, nunc etiam socerum Antonium sublatum dolebat, perniciem ei, simul in urbem rediſſet, machinabatur. Hujus consilia diſſimu-

Conspiratio Lepidi juvenis opprimitur.

Cap. LXX. Juſtin. 2, 1. Sueton. et Dio. P. Victor. Joseph. de B. Jud. 2, 16. Sueton. Aug. 41. Dio. Oros. 6, 29. Cap. LXXI. Dio. Joseph. Antiq. 15, 11. Dio. Juſtin. 42, 5. et Dio. Cap. LXXII. Liv. Epit. Vell. 2, 88. Sueton. Aug. 19. Dio, l. 54. p. 360.

U. c. 722. A. C. 30.

lanter speculatus Maecenas, qui tum ad custodiam bis redierat, tam tempestive, tamque nulla reipu cae perturbatione oppressit, ut, capite conjurati sublato, maximi belli semina in ipso ortu suff rentur. Servilia, Lepidi uxor, quum superesse non sustineret, et diligenti familiarium custodia hil adipisci mortiferum posset, prunis ardentibus voratis, vita abiit.

Mira conversio Fortunae.

LXXIII. Neque reticendum, suffectos hoc consules fuisse, ex Kalendis Juliis C. Antistium Idibus Septembribus M. Tullium, ex Kalendis Nov bribus L. Saenium, non historiae tantum caussa, ut mira quaedam his temporibus conversio fort notetur. Tullio consule, cujus patrem Ciceronem tonius proscripserat, quum Antonii nunciata mor set, iisdem Idibus, quibus Cicero magistratum senatusconsulta facta sunt, *ut Antonii statuae detr rentur, honores abolerentur, dies natalis nefastus nemo postea gentis Antoniae Marci praenomen ferr*

Lepidi senis contemptus.

LXXIV. Balbinus, (id Saenio cognomen fu eadem proscriptione adductus in rerum omnium crimen, tum in consulatu suo M. Lepidum ad p suos supplicem vidit, desperantem de filio, pr lute conjugis anxium. Nam eam quoque, tamq consiliorum filii consciam, Maecenas ream age et, quum juvenem ad Caesarem mittere constitu *sexum imbecilliorem non esse vexaturum itinerum lestia*, dicebat, *modo vades Junia consuli dedisset, sari eam, quandocumque postulasset, exhibitum* Quum nemo reperiretur, Lepidus senex, quem segnities scelere excusabat, saepius circa fores, inde tribunal consulis excubans, quum ab adpari bus repelleretur, vix ad haec verba spatium aliq do nactus est: *Meae quidem innocentiae testes qui possem locupletiores his, a quibus uxor et filius a santur? Nec ego te proscripsi, et quibusdam, qui sunt proscripti, sum humilior. Tu vero instabilit humanae sortis respice, consul, meque coram trib tuo stantem: et aut me vadem adcipe pro uxore, una cum illa vinctum ad Caesarem mitte.* Nec reti da consulis humanitas. tantae mutationis miser vadimonium mulieri remisit.

LXXV

Cap. LXXII. Dio, l. 44. fin. Vell. Cap. LXXIII. P Ann. Plin. 22, 6. Pigh. Plut. Cic. fin. et Appian. Civil. p. 619. et Dio, l. 51. Cap. LXXIV. Appian. Civil. l. 4. p.

LXXV. Sub haec tempora, atque adeo jam ab Actiacae victoriae nuncio, sicut acerbe in Antonium, sic in Caesarem honorifice multa decreta sunt; *Triumphus de Cleopatra, arcus triumphalis Brundisii, et in foro Romano. Divi Julii quoque fanum exornari rostris captarum navium* placuit, *aut columnis ex illo aere fusis; quinquennales haberi ludos in honorem Imperatoris; diem natalis ejus, itemque nunciatae victoriae, inter feriatos haberi.* Additum, *ut in urbem ingredienti virgines Vestales, senatusque et populus Romanus cum conjugibus ac liberis occurrerent.* Jam supplicationes, et statuas, aliaque hoc genus, prius etiam usurpata, referre putidum fuerit. Titulum inscriptum basi, non ita pridem repertum Romae, adnotare non pigeat. SENATUS. POPULUSQUE. ROMANUS. IMP. CAESARI. DIVI. JULI. F. COS. QUINCT. COS. DESIG. SEXT. IMP. SEPT. REPUBLICA. CONSERVATA. Haec post Actiacum proelium decreta.

U. c. 722. A. C. 30. *Honores Caesari decreti post Actiacam pugnam.*

LXXVI. Postquam autem obisse Antonium innotuit, alius quoque de Aegyptiis triumphus decretus est, quia, ne de illo triumpharet, nomini Romano parcebatur. Dies etiam Alexandriae captae relatus inter festos, et ab hac deinceps Aegyptii tempora sua computare jussi. Data insuper potestas ei tribunitia perpetua, sic ampliato jure, ut ad mille passus extra pomoerium adpellari posset: jussique sacerdotes et Vestales, quoties vota pro senatu et populo susciperent, etiam pro Caesare facere. Et, ne tempus ullum aut locus honorum ejus expers esset, inter alia, quae praetereo, ut in conviviis, nec publicis modo, sed privatis, ei libaretur, senatus censuit. Maxime delectabat homines, quod in scriniis Antonii repertas literas combussisse dicebatur. quamquam plures callide servarat: quibus etiam postmodum, ubi opus putaret, uti non dubitavit. Eodem anno L. Statilius Taurus amphitheatrum in campo suis impensis perfecit, et in ejus dedicatione munus gladiatorium exhibuit: novum inde honorem plebiscito adeptus, ut quotannis praeturae candidatum unum, sine repulsa creandum, commendaret.

Alii post Antonii necem.

Tauri amphitheatrum.

Cap. LXXV. Dio. Sigon. Comment. in Fast. Dio. Cap. LXXVI. Vid. Usser. Ann. ad annum mundi 3974. Dio. Hor. Carm. 4, 5. Dio, l. 52. fin. Sueton. Aug. 30. Dio, l. 51.

U. c. 723. A. C. 29. C. Julio V. Sex. Apulejo Coss.

Alii honores Caesaris ob res Parthicas.

LXXVII. Kalendis deinde Januariis, q sar Sami quintum consul, Romae Sex. Apu F. inierunt, in ejus acta juratum: et, q rebus Parthicis literae ab eo venerant, *ut inter nomina Deorum Saliari carmine ce tribus ex ejus vocabulo fieret Julia: coronatu ludos: senatores, quibus adjutoribus bellum currum triumphantis praetextati sequerentur: tus ejus populus Romanus sacrificaret; eaqu quotannis festa esset: sacerdotum omnia colle ad numerum ei videretur, augeret.* Haec, ceptis, admisit Caesar, sacerdotiis quidem ranter dandis eo provectus, ut de nume quidquam exinde certi nequeat reperiri: u remisit, ut universi sibi obviam exirent.

Janus clausus.

LXXVIII. Omnium autem maximam la duo haec adtulerunt, quod de Jano clauden lutis augurio repetendo decretum erat. hoc pter continua bella intermissum per annos triginta fuerat: Janus tantummodo bis ante Numa rege, deinde Punico primo perfecto b vero Imperator Caesar tertium clausit, pace rique parta, conditisque civilibus armis, postquam mota fuerant, anno. Sane tum et mis Treviri cum Germanis quibusdam era Hispania cum Cantabris Vaccaeisque Astures Statilius Taurus, illos Nonius Gallus haud morabilibus proeliis domuerunt. alibi quoq dum singulas nationes tumultuatum est: s mediocres motus erant, neque Patribus eor bellum decernere visum fuit, etiam historiis rum argumenti dederunt.

Templa Caesari posita.

LXXIX. At Caesar, Romae patrisque su ne templum (*Divum Julium* adpellabat) ab pulis apud Ephesum, a Bithynis Nicaeae, c utrobique urbibus, poni passus, ea numina Romanis, qui regiones illas habitabant, coli ipsum a civibus divino honore coli noluit. p permissum, ut illi et Romae templa statuere tici quidem Pergami, Bithyni Nicomediae.

Cap. LXXVII. Sueton. Aug. 26. Dio. Sueton. Dio. Cap. LXXVIII. Sueton. Aug. 22. et 31. Di 19. Plut. Numa. Virg. Aen. 1. v. 297. Oros. 6, 20. Vell. 2, 89. Dio. Cap. LXXIX. Sueton. Aug. 52. 4, 37. Dio.

to exemplo, sicut nihil est ad imitandum adulatione velocius, toto mox orbe coelestes ei sunt honores habiti, passimque per urbes celeberrimas vivo mortuoque sacerdotes et collegia sacrata, erecta fana, quae veterum Deorum delubra ferme structura ornatuque superarent. Alexandrini quoque Sebastium exstruxerunt, templum Caesaris navigantium praesidis, (*Epibaterium* ipsi cognominabant) cui aliud nusquam par fuit, celeberrimo loco situm, magnitudine et sublimitate conspicuum, refertum donariis, auro atque argento ornatum, circumquaque porticus habens, et bibliothecas, aulas, lucos, vestibula, ambulacra, spatiosissima omnia, et sumptuosissima. Etiam ludos quinquennales, quos tum, permittente Caesare, Pergameni fecerant, provinciarum pleraeque propemodum oppidatim constituerunt. Nec tamen ista, tamquam homine se putaret augustiorem, recepisse creditur, sed ut tam late imperanti utilis regendis rebus veneratio quaereretur. Alioquin *domini* etiam, nedum *Dei*, adpellationem constantissime repulit: et, quamquam etiam proconsulibus decerni templa solere sciret, in urbe nullum, in provinciis nonnisi communi suo Romaeque nomine, recepit. U. c. 723. A. C. 29.

LXXX. Sed imperatoribus sequutis passim non modo Graeci, sed etiam quaelibet provinciae, templa posuerunt. de urbe et Italia Dio hactenus negat, ut quisquam ullius pretii fuerit hujusce rei auctor. sed, quoniam ipse statim subjicit, *Imperatoribus coelestes honores, atque etiam Heroa decreta fuisse*, mirari subit, quid igitur interesse putet, ne, qui haec facere potuerunt, illud etiam fecerint: praesertim quum, et in urbe fuisse templa Augusti, haud contemnendi auctores, a quibus visa sunt, prodidere. *Sicut et sequutis imperatoribus.*

LXXXI. Per haec exacta hieme, Caesar in Graeciam atque inde a Corintho Brundisium transmisit. Quum urbem intraret, inter occursum omnis ordinis, aetatis, sexusque, passim sacrificia ex senatusconsulto facta: et Valerius Potitus, qui tum in anni parte consulatum gerebat, nomine senatus populique Romani, *Caesar urbem intrat.*

Cap. LXXIX. Sueton. Aug. 59. Tac. Ann. 1, 10. et ibi Lips. Philo ad Cajum. Dio. Sueton. Aug. 59. Curt. l. 8, 5. Sueton. Aug. 53. Philo. Sueton. Aug. 52. Cap. LXXX. Dio. Plin. 35, 4. Cap. LXXXI. Dio. Strabo, l. 10. p. 485. Oros. 6, 19. Vell. 2, 89. Dio.

Nec militibus modo divisit pec
nummos quadringenos ex bello
adultis primum, deinde et pue
quem, sorore sua natum, si n
peret, jam tum ad gratiam civi
nicipiis etiam, sed et provinci
gros deductae nuper coloniae e
niam numeravit: quod equidem
um fecisse, qui deduxissent, ha
His de caussis, et quia nec a
quidquam adcipiebat ab Italis,
reddens, quae sibi adhuc ex i
bantur, remittebat, praeterito
cepit omnes; triumphique ejus
grinis ducerentur, hilariter spe

Tres continui triumphi Caesaris.

LXXXII. Tres autem tribus
xit: Dalmaticum et Illyricum, d
dibus, et finitimis eorum, ite
que Germanorum populis, quos
rinas vicerat. Postridie Actiacus
Tiberius, Liviae filius jam pube
tatus est sinisteriore funali equ
Octavia natus, dexteriore veh
Alexandrinam et Aegyptiam pon
licet sumptuosissime instructas, a
pulchritudine superantem. Inte
patrae quoque imago in lecto ad
entis translata est: ductique libe
Cleopatra, quibus Solis ac Lun

arant operam; deinde consul cum magiſtratibus: U. c. 723. A. C. 29
uum alias hi praecedere inter hujusmodi pompas solerent, ceteri senatores subsequi. Militibus triumhale congiarium ex manubiis viritim millia nummûm ngula dediſſe, ipse tradit: adcepiſſe id hominum cirter centum et viginti millia.

LXXXIV. Idem deinde mensis et Carrinatem et utronium triumphantes vidit. Carrinas, Morinis sociisque eorum ad patientiam imperii bello revocatis, tiam trans Rhenum aliquoties victos repulerat. Ideoue et Caesar, uti diximus, ex his gentibus triumphait, et Carrinatem triumphare juſſit: magno iterum ocumento, ne quis ob res adversas nimium flaccesat animis. Hujus enim pater a Sulla fuit occisus iner proscriptos, quorum liberis lege lata tum quidem ditus ad honores praecludebatur. Mox ante diem deimumseptimum Kalendas Septembres ex Africa L. utronius P. F. L. N. Paetus pro consule triumphait. At e regulis ducibusque triumphatis supplicio uidam adfecti sunt: in his Adiatorix cum filio; qui, b Antonio partem Heracleae Ponticae nacti, Romaos colonos occiderant.

Carrinatis et Autronii triumphi.

LXXXV. Inde versa ad honorem Deorum cura, Minervae templum, et quod Chalcidicum vocatur, um curiam ex patris nomine Juliam, hanc quidem nte diem quintum Kalendas Septembres dedicavit. n ea Victoriae reposuit simulacrum, spoliisque Aeyptiis exornavit, quod olim a Tarento advectum fuerat; huic numini se debere imperium adsignificans. Etiam D. Julii fanum multis ex eadem praeda donaiis excoluit. Sed longe maximae opes in Capitolim illatae. Nam ex senatusconsulto e tribus cellis, uidquid Jovi, Junonique, et Minervae dicatum olim uerat, pro polluto efferendum curavit: ipse una doatione sedecim millia pondo auri, gemmasque ac nargaritas quingenties ſeſtertiûm contulit. Haec omnia ex thesauris Cleopatrae desumpta, cujus etiam lter unio, vix luxuriantis feminae faucibus ereptus, propter magnitudinem diſſectus, ex utraque aure Veeris, quae in Pantheo deinceps culta eſt, pependit.

Honores Diis habiti.

Cap. LXXXIII. Lapis Ancyr. Cap. LXXXIV. Faſti Capit. Dio. Faſti Capit. Strabo, l. 12. p. 543. Cap. LXXXV. Dio. nscript. Grut. p. 133. Dio. Sueton. Aug. 30. Manil. 5. v. 509. Dio. Plin. 9, 35.

corumque, captorum Actiaco be
voluptatem victoris populi conc

Daci Cotisonis adfinitas cum Caesare.

LXXXVII. Dacos et Getas r
tas, sed regionum situs, distin
bium et Germaniae finem, Ge
orientem habitantibus. Partis
Cotiso non amicitiam modo pac
etiam geminam adfinitatem, fue
lia, viciſſimque sua filia Caesar
deludi se poſtea sentiens, legat
Antonii partes popularium incli
illi multum profuit iſtarum gent
tantummodo cauſſam Romani be
spectaculorum hilaritatem deliba
rupit, Caesaris aegritudo, per
jubente, curati ab aliis ludi sunt
senatores prae suis quisque fori
lati sunt: ut alias quoque, invi
tium cauſſa, factitatum in public

Cap. LXXXVI. Dio, et Sueton. A
Plin. 4, 12. Dio. Cluver. Germ. Ant.
Sueton. Aug. 63. Dio. Liv. 3, 29.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI QUARTI.

Caesar, rebus compositis, et omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus *quoque cognominatus est: et mensis Sextilis in honorem ejus adpellatus est. Quum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Caesar pater vicerat,*

C. Caesar, rebus compositis] Ita omnes fere, quas vidi, editiones usque ad Doujatium; qui, adstipulantibus Clerico, et Crevierio, praenomen Caesaris expunxerunt; quod, sive casu, sive de industria factum sit, firmant Leid. Voss. Berg. Lov. 2. Boend. et una ed. Campani. V. ad Epit. 62. Mox voces *et omnibus* exsulant a Voss.

Et mensis Sextilis in honorem ejus adpellatus est] Forte. *Augustus quoque cognominatus est, ut et mensis Sextilis in honorem ejus appellatus.* J. FR. GRON. *in honorem ejus cognominatus est* Voss. errore librarii, quum *cognominatus est* modo praecesserit. Verbum *est* exsulat a Lov. 2. Si Gronovii conjectura non displicet, una vocula addita, in ora cod. legendum monet Clariss. Jac. Perizonius: *Augustus quoque cognominatus est, ut et mensis Sextilis, in honorem ejus ita appellatus.*

Quum ille conventum Narbone egit] Veteres libri *Narbone ageret.* SIG. *egit* tuentur Berg. Lov. 2. et Norv. *exercitum Narbone egit* Boend. et ed. Camp. *egisset* Leid. *ageret,* ut Sigonius emendat, Exc. Pithoei apud Hearnium. Sed quinque haec vocabula perperam desunt in Voss.

Census a tribus Galliis, quas Caesar pater vicerat, actus] Julium Caesarem Galliis, in provinciae formam redactis, quadringenties in singulos annos stipendii nomine inposuisse, scribit Suetonius Caes. 25. Augustus primus censum in iis agere instituit, quod fortassis numquam ante eum in ulla provincia a Romanis factum fuerat. Non multo post etiam in aliis quibusdam provinciis censum actum fuisse, tradunt scriptores antiqui. Sed census Galliarum frequentior in illis mentio est. Vide Lipsium ad Tacit. 1. Annal. cap. 31. Exc. H. DUKER. Vox *Caesar* deest in Leid. (* Censum in Gallia actum memorat etiam Dio l. 53. p. 512. v. Dubos Hist. Critiq. de la Monarch. de France T. 1. p. 43.)

actus. Bellum adversus Bastarnas, et Moesos, *alias gentes, a M. Crasso gestum, refertur.*

Bellum contra Bastarnas, et Maesos, et alias gentes a M. Crasso refertur] Veteres libri *a M. Crasso gestum refertur.* SIGON. *adversus*, pro *contra*, Leid. Voss. Berg. Lov 2. Boend. et ed. Camp. Vide ad Epit. 57. Dein *Basternas* iidem omnes. Vide ad Livii 40, 5, 10. Praeterea *Messos* Berg. *Mossos* Leid. *Marsos* Boend. et ed. C *Morses* Voss. Tum *a M A* Voss. Insuper vox *gestu* Sigonio ex vet. lib add nullo meorum codd. nec in adparet. Eamdem tamen in Pithoei exstare, auctor est nius. Denique *referuntur* Boend. et Exc. Pithoei.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER XCIX.

IN LOCUM LIBRI CXXXIV. T. LIVII.

I. Dum ita populus Romanus, post saevissimas bellorum tempestates, praesentis otii laetitia futurique spe perfruitur, etiam foris per M. Licinium Crassum bene gesta respublica felicitatem temporum auxit. Praeter Dacos in armis etiam Bastarnae fuerant: finibusque suis egressi, superato Istro, juxta colentes Triballos atque Dardanos subegerant. Tum vero, transcensis montis Aemi jugis, Dentheletarum nationi inferebant bellum. Thraciae haec gens erat, Romanis foedere conjuncta. Regem tum Sitam habebant, propter caecitatem minus aptum arcendis hostibus. Igitur Crassus, qui ex consulatu Macedoniam obtinebat, non magis socii regis, quam provinciae Romanae, periculo excitatus, adventus sui terrore excedere Dentheletarum regione Bastarnas coëgit. Sed ipse, non contentus hac gloria, sequi recedentes instituit: Segesticaque redacta in potestatem, etiam in Mysorum fines impetu facto, munitum quoddam oppidum oppugnavit. **U. c. 723. A. C. 29.** ***M. Crassi bellum adversus Bastarnas.***

II. Interea longius praemissarum copiarum partem adorta gens insigni feritate, Crasso necessitatem imposuit, ni hos amittere vellet penitus, toto cum exercitu succurrendi. Dum acies instruuntur, unus ducum, postulato silentio, *Qui vos*, inquit, *estis?* Responsum, *Romanos esse*, *gentium dominos. Ita*, inquit ille, *si nos viceritis.* Adcepit omen Romanus: et, quum ante aciem, immolato equo, votum barbari concepissent, *ut Romanorum ducum extis et litarent et vescerentur*, vix tubam sustinentes disjecit: rever- ***Et victoria de Mysis.***

Cap. I. Liv. Epit. Dio, l. 51. Liv. Epit. Dio. Cap. II. Flor. 4, 12.

U. c. 723. A. C. 29. susque ad obsidionem, oppidum cepit. Et, quo lectores admoneantur, quanti sit inanibus non moveri, quamque id beneficium non ferociae, sed ingenio, concesserit DEUS, tam praecipitis Mysorum fugae nulla fuisse certior caussa traditur, quam quod centurio quidam Romanus, foculum gerens super cassidem, excitata motu corporis flamma, tamquam vehemente incendium capite, stolidos mortales exterruit.

Centurio foculum gerens super cassidem.

III. Averso in Mysos exercitu, Bastarnae, exitum speculantes, ad Hebrum fluvium substiterant. Tum igitur, devictis illis ad se veniri cernentes, legatione missa denunciarunt, *injuste facere Romanos se persequendo, a quibus nullam injuriam adcepissent.*

Crassus, Bastarnarum delusis legatis,

IV. Crassus oratores humaniter adceptos, gnarus eas nationes vini cupidissimas esse, tamquam postridie responsurus, adhibuit mensae, et ab ebriis omnia Bastarnarum consilia expiscatus est. Eadem autem nocte, dum illi poculis vacant, ad silvam proximam exercitu promoto, in ulteriora prospeculatum expeditos praemisit. His visis, hostes, quum longe abesse robur legionum arbitrarentur, proruunt; refugientesque intra silvas sequuti, ab instructis ordinibus excipiuntur. Magna ibi statim, magna deinceps fugientium caedes fuit: carris maxime, quibus castra sua a tergo sepserant, receptum impedientibus, et quod his impositos cum conjugibus liberos haudquaquam aequis animis deserebant.

Regem illorum superat, et sua manu caedit.

V. Nobilis eo loco Romani ducis pugna fuit, occiso Crassi manibus hostium rege Deldone: et, si suis auspiciis rem gessisset, opimorum spoliorum decus meruerat. Quod hostium illud proelium non consumpserat, partim in silva incensa concrematum; alii expugnato, in quod confugerant, oppido, interierunt. Fluvius etiam Ister, et sparsa per agros fuga multis exitium adtulerunt. Maxima moles in superandis iis fuit, qui munito ex loco per aliquot dies vim Romanam repulerunt, donec, Rolis adventu Getarum reguli, haec quoque deleta manus tum quidem ei bello finem imposuit. Rolen illum Dicomae filium fuisse, quamquam tradi videam, adsensum sustineo, quando nullum ejus rei neque testimonium idoneum neque argumentum adfertur. Ad Caesarem inde pro

Cap. II. Dio. Flor. Cap. III. Dio. Cap. V. Dio.

fectum esse satis constat, amicumque ac socium discessisse. U. c. 723. A. C. 29.

VI. His ita gestis, Crassus, Mysorum regionem repetens, quum nonnullos suadendo, ceteros minis, pertinacissimum quemque armis subegisset, neque magna pars domanda superesset, hiemem iis locis nimiam veritus exercitum in pacatiora reduxit. Sic quoque, priusquam Macedoniae fines adtingeret, a frigore nonnihil, sed atrociora a Thracibus, quamquam sociis, perpessus, propositum ulterius has gentes adeundi deposuit. Ob hanc victoriam Caesar *Imperator* adpellatus est; eique supplicatio triumphusque decreti: idem honor et Crasso habitus, nisi quod *Imperatoris* nomen datum Dio negat, ab aliis hoc quoque traditum haud dissimulans. Igitur his potius crediderim, quum caussam Dio nullam adtulerit, et sub Augusto ac Tiberio quoque nominis ejus decus concessum quibusdam ducibus fuisse non ambigatur.

Unde triumphus ei decernitur.

VII. Sub idem tempus Caesar, sive frequentibus morbis iratus, sive ut objectam ab Antonio cupiditatem dominandi rebus refelleret, de reddenda republica cum amicis deliberavit. Duo ipsi erant arcanorum omnium participes: M. Agrippa, quem amplissimis honoribus extulerat; et C. Maecenas, non minus carus Agrippa, sed minus honoratus, quia manere suo in ordine Romanus eques maluerat. His, in secretum advocatis, ubi consilium suum exposuit Caesar, fidemque testatus amicitiae, ut rectum verumque consilium promerent, oravit; in tam exiguo numero tamen variatum sententiis fuit. Prior Agrippa his fere argumentis Caesarem ab imperio continuando dehortatus esse traditur.

Caesar de reddenda republica deliberat.

VIII. *Si tantis a te opibus honoribusque cumulatus insistere coeptis juberem, Caesar; tametsi mens forsitan integra foret, oratio posset esse suspectior, tamquam ea, quae mihi privatim crederem profutura, suadentis. Nunc, quia diversa mihi rectior videtur via ac salubrior, laborare non debeo, ne parum explere partes amici benevolique consultoris videar. Ego sane semper hanc indixi mihi legem, ex quo me penitiorem in amicitiam adsumpsisti, ut tantae benignitati, quando meritis non poteram, fide responderem: neque mihi retinendum quidquam esse*

Agrippa suadet.

Cap. VI. Tac. Ann. 3, 74. Cap. VII. Sen. de Brevit. vitae, c. 5. Sueton. Aug. 28. Dio, l. 52. Vell. 2, 90. Vell. 2, 88. Dio.

U. c. 723. A. C. 29. crederem, ex quo tibi periculum aut invidia nasceretur. igitur in hac etiam summa deliberatione, propriorum commodorum immemor, ea tantum in consilio habiturus sum, quae tuam atque publicam ad salutem pertinere judicavero.

Quia libertatis auctores honorentur. IX. *Age igitur omnia, quae summo imperio insunt, non praecipiti cogitatione expendamus, ut eam sequi partem liceat, quam ratio nobis meliorem atque feliciorem fore ostenderit. Nec enim ita nos potentiae cupido occaecaverit, ut incubandum esse imperio, tametsi nobis malo futurum adpareat, existimemus. Esset hoc male sustinentium fortunam suam, ejusque convulsorum obsequio; nisi malimus pietatem in patrem et reliqua obtentui sumpta, ceterum imperandi lubidine egisse omnia videri. Utrumvis horum, crimen ac periculum habet: nec aut laudare talia quisquam bonus, aut perferre liber potest. qui vero patriam suam nec aliis servire, nec sibi, patietur, ad justam aequalitatem omnia referens; is profecto, tamquam maximorum bonorum auctor, semper apud cives in honore ac pretio erit.*

Et naturae congruat aequalitas. X. *Idque ex utriusque comparatione facillime intelligi potest. Quippe juris aequalitas naturae consentanea, sicut oportuit iisdem legibus natos, educatos, institutos, paremque corporum atque animorum praestantes usum reipublicae, pari omnes jure atque potestate esse sancit, neque quemquam cuiquam, nisi virtutis caussa, anteponi. Ergo, quoties unius potentia ceteri deprimuntur, tamquam in re, quae contra naturam acciderit, anguntur, nequaquam aequis animis passi, penes se majorem sumptuum laborumque ac periculorum partem, penes unum aliquem pleraque commodorum esse. At, quia carere magistratibus respublica nulla potest, vicissim regere et regi aequissimum putant: nec contemptui futuri imperantibus, quum et his imperare aliquando possint; nec efferendi potestate, quam mox in se adcepturos alios sciant. Sic et meritis honores invidia nulla tribuent, sibi quoque idem ad hos per virtutem iter patere memores; et onera prompte sustinebunt, quae non a dominis imponi, sed aequa justaque lege, sentiant.*

Multaque secum adferat commoda. XI. *Necessum igitur est, tali populo prospera atque adversa transire in omnes: neque sibi privatim quemquam esse quidquam procuraturum, quod dissentire a publicis rationibus intelligat. Tum et odia tollentur civium, et prava aemulatio. nemo gaudebit malis alterius, nemo aut alienae virtutis obtrectatorem aget, aut alium timebit suae: querelae, suspiciones, insidiae aberunt: nihil adpetetur contra morem, nihil recusabitur; imperabitur sine superbia, parebitur sine murmure: tam pro unoquoque stabunt omnes, quam unusquisque pro omnibus.*

In unius imperio ma- XII. *Haec tanta commoda popularem statum sequuntur. at in unius imperio vix potest obtineri, quin diver-*

sa his omnibus exeant et contraria. Jam primum omnibus in unum intuentibus, ille fit morum atque vitae regula: sic tamen, ut ejus vitia exprimantur vulgo; si quae sint virtutes, eas imitari nec possint multi, nec fere, qui possunt, audeant, ne videantur animi magnitudine, artibus imperatoriis, prudentia, liberalitate, cum Principe contendere. Inde fit, ut ad publica munia segnes, voluptatibus aut quaestu omnem indolis ingenuae vigorem deterant; atque sic condiscant, rempublicam nullam putando, domestica spectare lucra, et felicitatem alienam aegris oculis intueri, tamquam sibi decedat, quidquid apud alios conspicitur. Quae si privatos tantummodo incesserent molestiae, quamquam sane iniquum esset conflictari populos, ut unus aliquis suaviter ac delicate vivat; fortassis auctor essem non amittendi e manibus, quod propitia tibi fortuna contulisset. ceterum ad ipsum imperantem curas infinitas, labores incredibiles, invidiam, odia, pericula sine numero, sine modo, pertinere video. Mittamus praeterita, quae si tibi satis felicia viderentur, non deliberares in praesentia: quid exspectare paullo post debeamus, adparet. Urbanae res parum adhuc compositae: Italia varie turbata: provinciae aliae exhaustae, aliae dubiae: nationes circa validae armis. his occursuro multa deerunt, quae non facillime comparaveris.

U. c. 723. A. C. 29. *quae virtutes non habeant locum.*

XIII. *A re nummaria ordiar, quae tibi extraordinariis quaerenda remediis erit: nec enim ad tot alendos exercitus aliasque necessitates vectigalia populi Romani sufficient. Eadem igitur necessitas fuerit, inquies, et restituta republica. Immo vero longe dispar est ratio. tum enim non defuturi essent divites, qui laude liberalitatis, aut honoribus, quales liberae civitates pro meritis hoc genus rependunt, contenti, pecuniam conferrent in publicum: et, si tributa populo indicerentur, haud gravatim quilibet a se abire nummos pateretur, quos in re communi sibi quoque putaret impendere.*

Res nummaria difficulter expediatur.

XIV. *At in regno rarus ostentator opum est, quarum magnitudine stimulari posse avaritiam potentioris existimet: nec ferre tales largitores principi facile foret, quos favore populi crederet ad res novandas incitari. Tributa vero quoties indicuntur, publica ferme querela est: aequum enim putant, suis eum facultatibus tolerare sumptus quoslibet, ad quem ex toto imperio fructus omnis pervenit. Adde, quod iniqui plerumque adceptorum expensorumque putatores sunt. reditus enim ferme norunt et diligenter numerant: at impensas alias in totum nesciunt, alias multo, quam sint, leviores temere credunt. Haec una difficultas est, quae rerum habenas tenentem, si quid prospicio, magnis curis, iisque frequentibus, exercebit. hac nihilo jam erit minor de judiciorum ordine sollicitudo.*

Tributa male tolerentur.

XV. *Facinorosos enim puniri sicut ubivis necessarium, ita nunc perdifficile est, rara inter nos innocentia, et praepotentibus reis. At horum caussas si ipse cogno*

Judicia ... m

U. c. 723. A. C. 29. *veris, pro crudeli traduceris, et iniquo, et magis ex suo commodo odiisve, quam legibus, decernente. Sin alios constituis judices, damnatos adflixisse dicentur a te jussi: absolutos populus aequitati judicum imputabit, aut etiam gloriae, maxime si quos dimiserint, quibus tu infensus esse existimeris. At in populari statu, quum suffragiis civium aut sorte lecti judicent, qui neminis unius in manu positas fortunas suas esse norunt, integra religione, nec potentiae cujusquam, nec gratiae jus dare creduntur.*

Magnos viros neque tollere justum, neque relinquere tutum.

XVI. *Sed ludus hic et jocus fuerit prae his aestibus, in quos te conjectura est ista dubitatio, quemadmodum his oporteat uti, qui, cetera boni ac honesti viri, principatum unius pati nequeunt. Hos equidem et si relinquis, imprudens; et si tollis, iniquus habebere. Neque mediam ingredi viam tutum erit. Namque nobilitatem si contemnere videbere, si circumscribere divitias, coërcere magnos spiritus, populi benevolentiam amiseris. Ecquis enim hunc amet, per quem unum omnibus carendum existimet his vitae bonis, quae prae ceteris et aestimantur, et expetuntur? Certe si uno corpore posses ad cuncta simul agenda occurrere, nec adjutoribus haberes opus, minus laboraremus: nunc in tam amplo diffusoque imperio quum plurimis indigeas, quos adhibebis, unde non aut securitati tuae, aut existimationi metuas? Gnavis enim et industriis cum gloria spiritus crescunt, efficiuntque ineptos obsequio, quum se dignos imperio censere coeperunt. Socordes igitur et timidos praeficies rebus? Tum vero negotium hostium egeris: socios alienaris: civibus fueris odio; his praecipue, qui se postpositos deterioribus numquam sine dolore recordabuntur.*

Qui tamen liberae reip. sint usui et ornamento.

XVII. *Hic iterum melior est rerumpublicarum constitutio, quibus ornatui atque usui est fortium ac opulentorum civium frequentia, quorum virtute augeri quorum gloria illustrari sentiunt: nec quemquam ex his amissum imminutumve cupiant, nisi forte quis ad tyrannidem animum adjecerit, cujus praecipue criminis acerrimi consueverunt esse vindices. Horum omnium adsiduos producere testes possem, cunctos ferme Graecarum aliarumque nationum populos; quibus in libertate, quam sub dominis, semper omnia felicius atque gloriosius evenerunt. Sed externis abstineo, quum satis ad haec docenda locuples sit Romanae rei diverse habita gubernatio. Sub regibus multa passi, angustissimisque coërciti finibus in libertate crevimus: illa Romanum extulit nomen, illa senatus auspiciis, populique suffragiis caput orbi terrarum imposuit.*

Principi curas esse sustinendas intolerabiles.

XVIII. *Haec tam inextricabilis malorum series jam deprehensa nobis est; et nondum ad te respexi, Caesar. Tua vero quam intolerabilis erit conditio, diebus atque noctibus tantam sollicitudinem sustinentis? quis ad omnes istas cogitationes animus, quod ad hos labores corpus sufficiet? Taceo, quod ab adolescentia usque parum*

firma valetudine uteris. His igitur circumdatus obsessusque molestiis, ecquando quidquam eorum degustabis, propter quae mortales amant vivere? aut his carere coactus, quam eris inter falsam felicitatis imaginem vel sine exemplo miser? quis enim praeter te erit alius, qui nullo tempore aut minimam voluptatem percipere possit, aut maximis carere molestiis? Magnum enim imperium regenti nulli aeque satellites, ac cura et metus, praesto sunt; raro laetius aliquid, quo vere adficiatur animus: indigna, pudenda, gravia numquam non et videt, et audit, et sentit. Quae quoties mecum expendo, mirari desino, quod a quibusdam, quum offerrentur regna, recusata sunt. Haec igitur te cum animo tuo considerare prius verum est, quam eo te conjicias, unde non sit postea receptus.

U. c. 723. A. C. 29.

Objectionibus occurrit.

XIX. *Neque vero parum perspicio, quam in aliam sententiam proferri speciosa possint, quantosque stimulos habeant potentia, opes, hominumque salutantium ac prosequentium turbae, et omnium in unum obversa ora: praesertim si haec sola conspiciantur, comitesque suos tegant ac dissimulent. quippe potentiam sollicitudo, divitias impensae, honorem livor sequitur: et in multitudine circumfusa saepe insidiae insunt; semper adulatio, vix minus istis malum. Quod si vero quis ideo expetendum esse dominationem arbitretur, ut beneficiorum et injuriae in quoslibet arbitrium habeat, is profecto magnopere fallitur. Certe quam foedum, quam Diis ac hominibus invisum sit, libidinibus ac flagitiis se tradere, apud te dicere supersedeo, quem scio neque his moribus praeditum esse, neque propter haec imperium cupere: praesertim quia non ea referre constitui, quae pessimi principes faciant, sed quae caveri nequeant etiam a probatissimis.*

Beneficia hominibus tribuere Principi difficile.

XX. *Beneficia autem hominibus tribuere dignissimum esse magna indole, non equidem negaverim. Sed id quoque privata fortuna, si non aeque abundanter, verius tamen ac meliori fide praestet: et, si pauciora faciat, plura non exigentur. In principatu saepe deest, unde cupiditas omnium expleatur, quum etiam in levi merito nemo suam operam parvi aestimet. Non possunt effugere reges, quin multos praetereant, etiam munificentissimi. Quid enim est, quod dare queant? honores, magistratus, pecuniae. ceterum illi in paucos cadunt; et aerarium largitionibus exhaustum per rapinas supplendum erit: majusque orietur odium a plurimis, quibus et datum nihil, et aliquid ablatum fuerit, quam a paucis, quos locupletaveris, gratia: quum alioquin etiam natura sit hominibus ad beneficia sensus, quam ad injurias, hebetior.*

Et calumniis obnoxium.

XXI. *Adde, quod principes, et quum restrictiores sunt, avari judicantur, et, quum liberalius utantur opibus, dissipare patrimonium publicum, et plura indignis tribuendo nescire veram dandi rationem modumque diffe-*

U. c. 723. A. C. 29. *runtur. Atqui saepe his uti judicio suo non licet. multa nescire, multa credere familiaribus coguntur: aliquando donant, quia dignos intelligunt; aliquando, ut intellexisse videantur. saepe adfectum magis, quam merita, sequuntur: et sibi verius dant beneficia, quam his, ad quos eorum fructus pervenit. Quidquid horum fit, plerumque cum aliqua sollicitudine conjunctum est: ita ut neque hoc satis sincerum sit, ac expetendum, quod unum omnium commendare posse homini non pessimo principatum videretur. Cetera talia omnino sunt, ut, qui secum ista perpenderit, regis cujusdam dictum valde probet:* diadema, nobilem magis, quam felicem, pannum, si penitus intelligeretur, neminem reperturum, qui vellet humo tollere.

Facilius in rep. bonos reperiri magistratus, quam in regno principes posse.

XXII. *Et, quo certius omnem regnandi libidinem exturbes animo, pauca me dictis, sed, quantum opinor, valida hercle adjungere sinito. In re populi rarius exsistere posse reor pessimos magistratus, quam in regnis optimos principes. Et illorum imperium breve tempus finit: deinde leges sunt et judicia, quorum ultio non modo peccata suppliciis sontium vindicat, sed etiam exemplum deterret eos, qui peccaturi postea fuissent. Praeterea, sicuti provisum est, ne malorum diuturna sit potentia, sic in bonorum locum, quoties aliquis quolibet casu subducitur, alium haud deteriorem reperire, plerumque non est arduum. Nec enim, excepto universo interitu, qui res humanas omnes inevitabili fato premit, ingruere tanta calamitas ulla potest, quin seminarium aliquod magistratuum relinquat. Sed regnis minime tam beata sors est: in quibus et mali principes nonnisi cum vita imperium ponunt; et boni magnitudine ac diuturnitate potestatis persaepe convelluntur. Te quidem, quidquid acturus es, optima mente suscepturum esse certissimum habeo. Ceterum si cogitas quorumdam te poenitere, quae tum etiam admissa sunt, quum respicere collegas cogebare; quum adversus potentissimos viros dimicanti virtutis ac justitiae opinione benevolentia retinenda civium esset: quid futurum arbitraris, si, remoto metu aemulorum, supremae tibi potestatis conscius, a destinato laudis itinere violentis adfectibus abripieris?*

Gravari reges etiam cura de successore.

XXII. *Sed esto, (quod equidem, si sperandum in ullo est, in te minime desperandum esse largior) hanc imperii negotiorumque molem citra tuam civiumque querelam sustineas; quanta sollicitudine de successore laborabis? Scio enim, te non alium majorem ex laboribus tuis fructum petere, quam ut optimi status auctor dicaris; et moriens spem feras tecum, mansura in vestigio suo fundamenta reipublicae, quae jeceris. Id vero consequi, quam non dicam homini, sed propemodum Deo cuidam, sit*

Cap. XXIII. Sueton. Aug. 28.

sit improbum, haud difficulter intelliges, ubi ad ea, quae dicam, animum adverteris. Filium adhuc non habes; fac habiturum. quis tibi sponsor erit, tuum illi animum, tuam prudentiam moresque fore? Nihil ab natura ei, ab ingenio, a Fortuna negabitur? non saltem ipsa haec reputatio, se principe natum esse, lubricam aetatem, adulatione praesertim omnium impulsam, in praeceps trahet? Scis, quid in vicina Sicilia Dionysii filius reprehendenti mores suos patri, et, qualis ipse in adolescentia fuerit, jactanti, responderit: illi enim non fuisse patrem regem, sibi esse. Itaque, si destinatum successioni tradere se ignaviae, contaminari flagitiis, lascivire, saevire, furere cerneres, quantus inde pudor tibi, quantus dolor esset? U. c. 723. A. C. 29.

XXIV. *Sed quid ista refero? Patribus omnibus optare quam praestantissimos liberos licet; iique ornamento, gloriae, laetitiae sunt adeptis: solis Principibus ea denegata felicitas est, quibus ut ignavi liberi verecundiam, sic egregii quique timorem adferunt. Vera me dicere, omnes opinor toto orbe terrarum regiae fatebuntur. quota enim quaeque tristissimorum malorum exemplo caret, ut inter perpetuos motus atque suspiciones insidiae nullae intervenerint, ut non aliquando filius, occupato patre, aut pater, filio, ne pateretur, parricidium fecerit? Scilicet exprimere conditionem imperantium posito ob oculos exemplo voluisse videntur, quorum instituto Nemorense regnum armis ac caede paratur. omnibus hoc regibus propositum a Fortuna certamen est, ut summi fastigii gratia alii ab aliis interficiantur. Quid vero futurum censes, si plures educaveris? An non, ut in te pietas constet omnibus, suopte ingenio, et aliorum instinctu, qui tali loco deesse numquam possunt, inter sese aemulationes ac discordiam exercebunt? Sed finge quantalibet bonitate naturae tuique reverentia interim quieturos: an evitari poterit, ne saltem post mortem tuam de regno digladientur?* *Ipsos etiam filios metui.*

XXV. *Sin vero filium non reliqueris, ecquem sperare poteris tibi successorem? Nam, si ex primorum numero quemlibet nomines, reliqui, rebus omnibus pares, uni alicui, quem se nihilo praestantiorem aut potentiorem judicabunt, parere dedignabuntur. Efferes igitur illum vivus adhuc, extolles opibus, regimen provinciarum ac exercituum dabis, materiam locumque concedes, quo explicare virtutem animi, comparare gloriam, comparare favorem hominum queat? At, quorum modestiae credas, etiam atque etiam vide. Multi ab aliis acceptas opes in auctores beneficii verterunt. Plures ergo veluti paribus momentis adtolles, quo spes alicujus improbiores ceterorum metu coërceantur? Timendi igitur plures erunt; ma-* *Hi si desint, difficulter statui de successore.*

Cap. XXIII. Plut. Apophth. in Dionys. seniore. Cap. XXIV. Strabo, l. 5. p. 239. et ibi Casaubon. Serv. ad Aen. 6, v. 137.

ceat. que ratione gloriosam securamque beneficiorum memori sperare poteri dere rempublicam, donec potes, n quando, quum voles, nequeas; nequ ctet populus, sed cum dedecore tuo quas putaverit a te per injuriam re

Nec enim populum Rom. diuturnos dominos pati.

XXVII. *Nec enim divinare futu praeteritorum eventus, hoc ingeni ni, hanc fortunam, docuit, ut di nequeat, imperium deponentes non tos opprimat. Sulla, acerbissime ejuratam potestatem securus ac h pejus, quamdiu restituere solitus es amore civium floruit: idem, postqu bus esse potentior, cum tota domo bonis aut Cinnae, Mariique ac S Nec enim populi Romani genio re quam libertatis custodia. Ecquos, ceam, aut majores aut meliores v Camillo ac Scipione tulit, ac patr los etiam civilem egressos modum amici ac propinqui depulerunt.*

Concludit igitur, reddendam esse remp.

XXVIII. *Nequaquam tamen a abjiciendae potentiae, priusquam gnitate tua rempublicam constitueri lam imitandum censeo; cujus tame rogatae sunt postea, pleraeque ta curri potest motibus omnino orituri publicam, antequam se sustinere repente destitueres. Certe populari diae ac seditionibus obnoxius est licet esse felicibus, ut quidquam c comminiscantur. Sed haec incom necessum est, si cum tyrannide,*

dum licet, exi. Hoc M. Agrippa suadeo, qui, te principe adeptus atque retenturus, quidquid summo loco minus est, in libera republica, inter tot illustres viros, et antiquissima gloria majorum praefulgentes, vix aequalitatem tutari potero. ceterum indignus his ipsis essem, nisi ea possem amittere pro salute ac tranquillitate illius, a quo adcepi. U. c. 723. A. C. 29.

XXIX. Haec Agrippae sententia fuit. at Maecenas, postulante vocem ejus Caesare, hunc in modum disseruit. *Si quidem in militari consilio quaesitum esset, terrane an vero mari gerendum bellum, idque maturandum an trahendum videretur? quae loca proeliis aptiora, quae praesidiis? ubi ponenda castra, aut conserenda pugna, aut quomodo instruendae acies forent? post tam peritum omnis militiae ducem sententiam meam promere, mihi quoque ineptum atque supervacuum videretur. Nunc, quando his de negotiis deliberatio est, quorum ego omnibus istis annis, quibus tu cum Caesaris hostibus pugnas, usum aliquem comparare debui, non verebor, bona cum pace tua, ab his, quae tibi visa sunt, discedere, M. Agrippa. Nec aliud magnopere proferam, quam cujus ipsa me experientia admonuit, multa subinde tentantem, quomodo homines, nec ad libertatem integram, nec ad servitutem nati, regerentur. Non autem metuo, ut mihi des libere loquendi veniam, quam uterque nisi nobis a Caesare polliceremur, neque tu verba hunc in modum fecisses, neque facturus ego essem.* *At Maecenas dissuadet.*

XXX. *Plane locus ille, qui tibi tuendus est, Caesar, praeceps est et lubricus, et cuivis impari futurus ignominiae ac exitii caussa; neque postulandus cuiquam, cui secure degere in bene constituta republica permitteretur. Ceterum non ea sunt urbis nostrae tempora, ut hoc sperare liceat: et quemadmodum parentibus, quoties senio desipiunt, necessaria tutela liberorum est; sic etiam patria vetustate debilis, moribus aegra, tumultibus bellisque civilibus concussa, custodem desiderat, cujus pia prudentique cura gubernetur. Nam ea, quae de rerumpublicarum bonis M. Agrippa proposuit, in nostra locum habitura non existimo. De rebus hominibusque non ignotis loquimur. antiqua illa magnitudo animi, integritas, modestia, olim amissa sunt: pro innocentia priorum temporum, pro paupertate, patientia laboris, frugalitate, ambitio, luxuria, voluptates invaluerunt. his pro se quisque omnibus viribus servit, dum haec salva sibi maneant, nihil curaturus, quidquid respublica durum indignumque patiatur. Neque tantummodo tales ipsi sunt; sed melioribus indociles, et optimae cuique sententiae, si vires dentur, adversaturi. At hoc ingenio qui sunt, nisi prudentiorum auctoritate contineantur, seque et alios celeriter maximas in calamitates conjecerint. Haec* *Quod urbi non sit profutura libertas.*

Cap. XXIX. Tac. Hist. 1, 16.

U. c. 723. A. C. 29. *igitur maxime res cogere te, Caesar, debet, ut perit[uros, si sibi relinquantur, et te quoque secum et republ[ica] perdituros, tuis vigiliis tuaque providentia serves.*

XXXI. *Hic si quis a me ad voluptates fruitionemq[ue] deliciarum, quas praestare summa fortuna videtur, [vo]cari te existimet, magnopere aberrat. aspera sunt lab[o]ribus, anxia curis, ad quae posceris: nisi quod labora[re], quam perire, satius est; retinere potentiam, qu[am] abusuris tradere, tutius; servare rempublicam, qu[am] prodere, gloriosius. Igitur, si tuum tibi decus ac tutel[a], si reipublicae salus cordi est, quibus pro rebus tot ac ta[n]ta bella depugnasti, tot exsudasti labores, suscipe cur[am] patriae, nec dimitte, donec eam meliorem beatiorem[que] in statum reduxeris. Atqui hoc etiam M. Agrippa vol[e]bat. Sed inter illius et meam sententiam hoc interest, quod ille putabat legibus ferendis id te consequi pos[se;] ego neque leges adcommodari necessitatibus omnibus sa[ti]am, neque diu futuras usui arbitrer, nisi tu vivae leg[is] instar omnibus locis occurras, illarumque reverenti[am] praesentis imperii majestate tuearis.*

Neque leges ad salutem sufficere.

XXXII. *Hoc nimirum illud est, quod notissimae sa[pientiae] pientiae homines sciverunt, viros bonos poenae vitand[ae] caussa imperium expetere; quemadmodum peritus gube[r]nator in se pariter aliosque valde peccaturus esset, [si] formidabilem inter tempestatem ipse discursans inter [vi]lioris ministerii nautas, imperitum aliquem sedere a[d] clavum pateretur. Nam, qui viro sapienti rerum su[m]mam permittit, communis omnibus salutis auctor est; qui fatuo, communis perniciei. alter, velut infanti a[ut] furioso gladium permitteret, in quorumvis exitium eu[m] armat; alter facultatem prudenti praestat etiam ament[es] invitosque conservandi. Utrum horum sit praestabili[us,] neminem puto dubitaturum esse, etiamsi, quod dete[rius] esse constat, fortassis honestiore vocabulo donaretur. [A]d res enim magis, quam ad nomina, respiciendum est d[e]cipi nolentibus; et, quemadmodum fideli medico, non a[t]tendendum, quid insanientibus et mente captis verbor[um] inter curationem excidat. Igitur, neglecto imperitor[um] murmure, tibi dandam esse operam autumo, ut, pleb[is] temeraria cohibita ferocia, sic omnia disponas, ne cuj[us]quam otiosum et inutile reipublicae bonum sit, sed sa[pientes] pientes consulant, boni duces imperent, pauperes ac r[o]busti stipendium mereant. Sic mutua omnium ope communis felicitas parabitur, stabitque cum libertat[e,] quantam esse in republica nostra expedit.*

Sed et remp. et Caesarem futurum in periculo, si regimen rerum abdicet.

XXXIII. *Absit enim, ut nimiae meraeque dominati[o]nis tibi sim auctor: id neque sentire meum, neque fa[ce]re tuum est. Hoc volo, ut cum optimatibus regimen [re]tineas in omnia: multitudo, sicut opus est non peritur[a], juste ac utiliter imperantibus pareat. Hac enim ratio[ne]*

Vult optimates adsumi in partem curarum, et vulgus excludi.

Cap. XXXII. Dio.

foris tuta, domi tranquilla respublica erit; quum operam dabis, ut neque faciat injuriam vulgus, neque patiatur. Nam, ut in partem imperii veniat, neque ipsi utile, et reipublicae indecorum est. Indecorum dixi! exitiosum poteram: et ob hoc vitium, nisi te patriae vindicem Dii commodassent, aut nulli essemus, aut hoc tempore, non dicam Antonio, sed externae mulieri, sed regiis spadonibus Roma serviret. Hoc fieri non potuisset, nisi, propter nimiam potentiam vulgi, magistratus, imperia, sacerdotia mercede prostitissent, venalisque tota facta esset respublica. Hic igitur tot seditionum bellorumque fons, hic fomes fuit, quae tot per annos imperium exederunt. Donec enim modica plebs, operique rustico ac bello intenta, tractari res civitatis senatus arbitrio tulit; et domi status optimus fuit, et omnis fere Italia sub ditionem usque nostrum concessit. Postquam autem passim et misimus colonias, et recepimus, atque haec urbs quasi communis omnium gentium effecta est habitatio; factiones domi natae eo processerunt, ut totus ferme terrarum orbis armorum nostrorum seditionumque tumultu conquassaretur. Unde mihi similis esse magnae navi Roma videtur, quae, varia repleta colluvie, nec idoneum habens gubernatorem, fluctuat, et modo aquis conflictatur, modo cautibus adliditur, interdum in syrtibus obhaeret. Hanc tu, datus divinitus rector, si, quod absit omen, deserere decreris, actum est: neque procul a naufragio sumus. Quod igitur tibi gloriosum, reipublicae salutare sit, suscipe supremum populi Romani regimen, aut potius olim susceptum tene. Nec enim opus est, ut, quemadmodum hoc adipiscare, deliberemus; nec, si me audis, an retinere debeas: quin id potius, quanam optima ratione praestantissimaque constituas imperium atque tuearis. U. c. 723. A. C. 29.

XXXIV. *Nisi forte credis utile fore, deponi potentiam: quam ego rem ne tuto quidem fieri posse arbitrer. Iis temporibus ad rempublicam adcessisti, ut necessum tibi fuerit multos offendere: ea nunc quoque sunt tempora, ut multi cupidissime sint adfectaturi, quem reliqueris, locum; et, quia te incolumi hoc se perficere posse desperabunt, nihil prius, quam de tuo interitu, deliberabitur. Igitur illorum odiis, horum cupiditatibus, nudum te exarmatumque objecturus es? tamquam aut Pompejo bene cesserit relicta, quam habebat in manibus, potestas: aut Sullae alia futura fortuna fuisset, nisi maturum fatum, vel etiam, ut nonnulli crediderunt, maturatum, huic eum periculo exemisset. Attamen et vivus adhuc multa a se constituta negligi vidit, quaedam et antiquari.* *Negat Caesari tutam fore vitam privatam.*

XXXV. *Sed judicabunt homines, te cupidine imperii actum, quidquid ausus es, suscepisse. Judicent autem. Id ego malim, quam tuo publicoque periculo suspicionem eam redimi. Quid enim? an non commune tibi hoc cum magnis viris, et propius honesto crimen erit?* *Neque curanda hominum prava judicia.*

mum impe-rio. adversarios tuos omnes oppressi dicto habes. Ecquid satis adpr esse dignissimum, penes quem in ni sit, quod et a malis civibus, stibus summo consilio summaque Sin vero Deorum magis eam g esse volumus; illos tibi mentem prudentiam, animum, denique f bus haec tanta perficeres: ecque patu digniorem, quam cui Deos ventesque tot documentis compe magnitudinem imperii expaveris tibi adjutorum, plus virium op novus ad ejusmodi regendam mol tis annis urbem Italiamque cum tinuisti: quibus temporibus inter nia plus in his tuendis laboris ac esse possit in universo gubernan munere Deûm, ac virtute tua, tamdiu desiderata respexit. At cere magis, quam demonstrare, iam per partes praecipuas exse ratione singula sic constituas, qualis tu es, citra maximas diff cte ac salubriter administrare p

Docet, quomodo constituendus sit senatus. XXXVII. *Igitur ante omnia s* dum esse censeam, atque elimi illa curiae, quae superiorum a irrepserunt. Quotquot autem b repereris, eorum ne quem prop pecunias potius largitor, ut sena In vacantia vero loca optimum mum, non ex urbe tantum aut I vinciis, leges, sic enim paucior

certum tibi praestitueris, modo viros nanciscare locum ornaturos. plurium ministeriis et facilius effeceris placita, et hanc excitabis apud omnes populos plenam humanitatis opinionem, non servorum loco provinciales a nobis, aut velut secundum hominum genus haberi, sed his quoque aditum ad rempublicam dari. quae res plurimum adferet momenti, ut eam amare pro communi, ac tueri summo studio incipiant. Et, ne parum meditata temere effudisse videar, auctor etiam tibi fuero, omnibus, qui sunt in orbe Romano, civitatem communicandi ut hanc sibi urbem veram atque unicam omnium patriam existiment, sua oppida tamquam agros vicosque hujus habeant. Qui tamen hujus liberalitatis modus, quodque tempus esse debeat, ne discrimina rerum omnium tollere videamur, paullo post adcuratius exponam.

U. c. 723 A. C. 29.

XXXIX. *Illud moneri interest, neque minores octodecim annis inter equites adscribendos, neque inter senatores ante vicesimum quintum, videri. nam prior illa aetas ad corporis robur ingeniique vigorem ostendendum apta est; altera jam habere nonnihil prudentiae debet: junioribus autem quum suarum rerum administrationem jura nostra non concedant, quam deforme esset et ineptum, his rempublicam credi?*

Qua aetate sint in hos ordines recipiendi.

XL. *Praetorem ante tricesimum annum fieri non placet; nec nisi post quaesturae et aedilitatis honorem, potestatemque tribunitiam gestam, in quibus animi sui morumque specimina edant. Praeturam autem atque consulatum solis Romanis dari aequum arbitror; ut aliqua supersit veteris reipublicae species, nec omnia prorsus flectere ad praesentem usum videamur. Horum comitia in tua unius potestate sunto, ne factionibus aut ambitu turbentur. Ceterum, in vetustis nominibus ne potestatem eamdem relinquas, summa tibi cautio erit. honore servato, potentiam hactenus adcides, ut, quantum ad dignitatem tuendam satis est, maneat; quod ad res novandas animos facere posset, tollatur. Hoc ita maxime consequeris, si magistratum omnem in urbe gerere praecipias: neque aut inter illud tempus, aut brevi deinceps intervallo, sed quantum cuique congruere videbitur, exercitus eis committas. Sic enim, interposito inter honorem et provinciam spatio, privatos agere condiscent: neque continuandis magistratibus atque imperiis ad audendum majora sollicitabuntur. Hi, donec in magistratu agent, et ludos ex more curabunt, et caussas quaslibet decident, excepto caedis judicio. tunc enim ex senatoribus legendi judices erunt, equitibus etiam admixtis, ut tamen penes illos summa sit potestas.*

Magistratuum esse relinquenda nomina, minuenda jura.

Cap. XL. Tac. Ann. 4, 16. Dio. Tac. Ann. 1, 3. Dio.

U. c. 723. A. C. 29. *Praefectum urbis perpetuum habendum, et subcensorem.*

XLI. *Praefectus etiam urbis ex primariis vi bitur, et tanto muneri longa rerum huc perti experientia par. nec enim sicuti nomen, ei vetu iam potestatem dabimus; ut per absentiam ta do magistratuum, sed perpetua sollicitudine t ris urbanis negotiis praesit, tum etiam caussas quasque dijudicet. Nam et ad hunc a magistr rit provocatio, et capitales caussae, tam intra quam ad centena millia passuum, ad hujus ani sionem pertinebunt. Alius itidem ex summati gatur, huic honore proximus, qui senatorum quitum genus, substantiam, moresque observet sorum modo, sed conjugum quoque liberorumq miliae. huic corrigendi potestas dabitur, qua erunt ita comparata, ut neque gravi animadver gna sint, et tamen neglecta magnorum malor riam gignant. idem, si quid majoris inciderit te referat. Hunc, a tua censura (censura en pertinere omnino debebit) nomine deducto, forta inepte subcensorem adpellaverimus. Hos duos tabit perpetuam habere potestatem: nec enim erunt, inermis alter prorsus, alter parva mil structus manu, et plerumque sub oculis tuis ag*

Provinciae quomodo constituendae.

XLII. *De provinciis porro ita constituend tror. Quidquid Italiae plus centum milliarib be disjungitur, ceteramque omnem imperii mo cundum nationes divide in ejusmodi particulas vir unus praeesse commode queat. In unaquaqu ne militum, quem volueris, numerum colloca. laris unus, praetorii duo praeficiantur. Horun et tum primum ab urbe ad hujusmodi negotia desideria privatorum audiat, rebusque necess randis occupetur: alter, hoc jam officio alicubi civitatum rempublicam procuret, et in milites tem obtineat, exceptis caussis, ex quibus infa rogari, aut mortem, oporteat. Nam istas qu consularem referri consultius erit. Ne has qui misceue consulari permiseris. centurionum atq etiam ex provincialibus honestiorum poenas ti va: ut, nemini praeterea concessum in se jus c te unum et diligant tanto impensius, et metua.*

Italiae gubernationem cur velit in multos dividi.

XLIII. *Ceterum, quae de dividendo inter p officio proposui, iis tantum locis esse rata vel non magna simul manus militum in hibernis si forte duae legiones civium una habebuntur, enim nemini uni consularium credideris) tum v quisque legioni praesit; et ceterarum quoque re ministrationem ex aequo partiantur. Ab ipsis a consularem erit provocatio. Neque miratus fue Italiam tot in partes dividendam existimem. A ma regio, urbibusque et hominibus referta, per*

Cap. XLI. L. 1. ff. de Offic. Praef. Urbis.

gistratus, qui Romae degent, coërceri nequit. convenit enim praesentem esse, quisquis regit, ut, quae tempus postulet, praecipiat. Omnibus autem his, quos extra urbem praeficies, mercedem constitues pro modo dignitatis. Nec enim degere peregre ex suis facultatibus poterunt: nec infinitos illis concedi sumptus e provinciis, ut nunc fit, aequum est. U. c. 723. A. C. 29.

XLIV. *Earum curationum nulla vel brevior sit triennio, vel quinquennio longior. qui citius removentur, vix addiscere partes officii sui possunt: et successores ferme priorum instituta commutant, consilia nesciunt, mores ac ingenium hominum atque regionum ignorant. At diuturniora imperia superbiam multis ingenerant, et impatientiam aequi loci: et quidam hinc plusquam civilia cogitare didicerunt. Unde neque majora imperia eidem continua duo permittenda esse censeam, etiamsi diversis in provinciis fiat. praestat enim tempus aliquod interponi, quo reversis in urbem detumeat animus, et inter aequales versando loci sui admoneantur. Haec de senatoribus animadversa mihi sunt.*

Quamdiu durare tales administrationes debeant.

XLV. *Ex equestri ordine duos tibi viros strenuos deliges, praetoriis cohortibus praeficiendos. Nam uni tantum armatorum committere periculo non vacat: pluribus, importunum esset, et obnoxium rixae. Duo igitur sunto, hanc etiam ob utilitatem, ut, si alter forte morbo adtineatur, non desit tamen idoneus corporis tui custos. Sint autem multorum stipendiorum, atque rerum etiam aliarum curationibus exerciti. His et Praetoriani pareant, et quidquid praeterea militum per Italiam erit; suppliciorum etiam jure permisso, praeterquam in centuriones. Ab eorum etiam potestate eximetur, quidquid militum senatoriis magistratibus tributum est: quibus in suos liberum poenarum praemiorumque arbitrium concesseris. In ceteros igitur milites praefectorum imperium erit; atque etiam in procuratores tuos, atque alios paullo honestiores. Vicarios his addi necessum erit, ne mole negotiorum praegraventur. Praefecturam autem illam perpetuam esse oportebit. Nec enim tantis opibus quisquam ejus loci esse poterit, ut inter tot nobiles imperium speret: et, quia perpetuo sub oculis tuis aget, ne cogitare quidem aliquid tale tuto queat. Ex eodem ordine splendidissimum post priores duos equitem, praefectum vigilum constitues; ei deinde proximum, annonae. atque hae curationes iisdem finibus temporum, quibus senatoriae, cohibebuntur.*

De Praefectis praetoriarum cohortium.

XLVI. *Aerarii quoque fiscique praefectos equester ordo tibi dabit; qui rei pecuniariae in urbe et per Italiam praesint. His etiam congruum functioni cujusque stipendium numerari conveniet. Quum enim minor sit his senatorio census, ne in urbe quidem publicae alicui functioni vacare familiaribus impensis poterunt. Neque hos facere sumptus te pigeat. alias enim eisdem et ex-*

De aerarii et fisci praefectis.

U. c. 723. A. C. 29. ercitus et pecunias committi opus esset, rem nec faci factu, nec ex utilitate tua futuram; et pauciores h res negotiorum peritos. nunc, ubi inciderit usus, e fluente copia deligere magis idoneos licebit. Adec quod inde pluribus eris carior, tamquam multa mentus, per quae publica opulentia in majorem pa civium uberioribus rivis profluat. Ceterum sicut Ro nec aerarium nec fiscus plures singulis praefectos derabit; sic etiam in unaquaque provincia unus ex stri ordine fiat: sed ut his deinde adjungantur ex tibus ac libertis tuis, quot opus esse existimab Nam et libertos his functionibus adhiberi proderit: et fidei suae operaeque praemium auferant, et hab ex quibus vel invitis, si quid peccatum fuerit, licea bi cognoscere. Qui autem equitum per multa mi ria publice dignos se curia probarint, in senatum le tur. Etiam ex his, qui ordines duxerint in legioni si mereantur, in amplissimum ordinem recipi utile rit: modo ne inter manipulares stipendia fecerin enim probrosum summo imperii consilio videbitur. qui primo statim stipendio centuriones facti sunt, e praestantissimum quemque Patribus inseri nihil p bebit.

De puerorum nobilium institutione.

XLVII. Porro tam senatorum, quam equitum, ros in pueritia frequentare ludum literarium c dein adolescentiam egressos equis armisque doce curabis: et utrumque genus magistri publico stip conducentur. Sic a teneris annis ea discentes ac centes, quae viris erunt tractanda, tibi ad omnes aptiores atque paratiores erunt. Magnum enim lutarem civitati principem non operam modo dare venit, ut ipse sit optimus; sed etiam providere, ves optimos efficiat. Hoc autem, prospiciendo po ne peccetur, et officium eos suum ante edocendo, q puniendo, quos peccare siveris, obtineas. Neque p ris quemquam generis, opum, aliusve cujuslibet stantiae obtentu se huic disciplinae subducere. C nuo enim in socordiam mollitiemque fluent; aut a rum liberales artes otium ingeniumque conferent.

Quam sit ea publice salutaris.

XLVIII. Id vero ne eveniat, etiam atque etiam adlaborandum est. nam illos quidem misericordi quetur, tamquam invidiam aut periculum fugient bonis artibus, ignaviam pro scuto adripuerint: a quum impedimentum inde bonorum virorum copia turo, tum etiam infamia proveniet; tamquam ign quemadmodum praeesse liberis hominibus oporteat (quae tyrannorum amentia est) cives magis, quam stes, timenti. Nam et, si quid metuendum in civi erit, ab his potius proficiscetur, qui, rudes bona artium, et intemperantiae dediti, nec sui nec alio habere rationem ullam didicerunt. At bene atque l raliter educati edoctique neminem adficere injuria lint; omnium autem minime illum, quem sibi tam p

clarae institutionis auctorem exstitisse norint. Quod si forte naturae pravitas in quibusdam educationis curam vicerit; his nihil earum rerum, quibus abuti ad scelus possint, committetur. qui vero ne sic quidem quieverit, ferociam, quam disciplina noluit, supplicio ponat: quod citra tuam invidiam intrepide irrogabis. Nec enim Principi, ut medico, vitio vertitur, si recidat, quidquid insanabile et corpus contagio infecturum deprehenderit. Illum potius onerabit omnium indignatio, qui, similiter atque ceteri educatus, tantum et a bona mente, et a modestia ceterorum desciverit. Sed de senatoribus et equitibus hactenus. U. c. 723 A. C. 29

XLIX. *Ad milites transeo: quos tibi perpetuo retinendos esse sub signis autumo, per provincias aestivis hibernisque constitutis, ut cujusque loci conditio hortabitur. His certum stipendiorum numerum definies, ut eis aliqua pars aetatis vacua labore post missionem supersit. Sed ex sociis etiam ac provinciis auxilia delecta nostris legionibus adjunges, quae parata sint ad quoslibet usus. Nec enim in ipso bellorum discrimine facile nobis erit auxilia contrahere, qui et provincias longe distantes, et vicinos hostes habeamus: neque consultum sit armorum usum omnibus promiscue concedere, ne ad seditiones atque intestina bella abutantur. sin autem armorum tractatione simul omnibus interdicitur, imbelle atque imperitum vulgus auxilia imperantibus mittent.* *De militibus.*

L. *Utilissimum igitur erit ex omni numero deligi robore corporis validos, facultatum inopes: atque hos exerceri in armis, reliquis omnibus militiae vacationem dari. Ita et belli et pacis artes melius excolentur, divisis inter cives officiis, et, quam quisque Spartam nactus fuerit, continenter ornaturo. Hinc eveniet, ut pars hominum ferocior, et latrociniis propter audaciam et inopiam dedita, citra cujusquam injuriam alatur: et ceteris non ab his securitas modo sit, sed etiam adversus externos hostes praesidium.* *Et quinam armis exercendi.*

LI. *Jam pridem sentio te exspectare, quos sim ostensurus reditus, immanibus expensis pares. Idcirco mihi praefandum hoc loco est, nullam reipublicae formam carere pecunia posse, quin ad omnia, quae agenda sunt, his veluti nervis moveatur: ne principatus unius haec esse putetur, aut praecipua invidia. Ceterum hic quoque partim fortuna tua providit, partim providebitur industria. Multae sunt ex omnibus superioribus bellis possessiones publicae. ex his sepone paucas maximi usus futuras: ceteras venire jube. pecuniam aequo foenore crede his, qui cavere populo poterunt. Sic et terra gnaviter exculta, dominis praediorum praesentibus, abundantiores ac perennes reipublicae fructus adferet: et ex* *Pecunia unde comparanda.*

Cap. LI. Tac. Ann. 6, 17. Dio.

U. c. 723. A. C. 29. *foenore non aspernanda summa proveniet. Ante o vero tum horum redituum, tum eorum etiam, qui ex tallis aut undeunde percipi constanter solent, ine ratio est: pari deinde subtilitate indagandum, qu omnis generis erogationes atque necessitates exp aut ad incertos subitosque casus praeparari oporteat enim sciri ferme poterit, quantum adhuc super ordin proventus ex tributis atque vectigalibus conficiendu pecuniae.*

De tributis. LII. *Atque id quidem contrahere nec operis ma nec criminis fuerit: si simpliciter in omnes patrim partes, quae fructum possessoribus adferunt, pensi imponamus omnibus hominibus. Quae enim invidia omnes et privatos et populos conferre, unde reditur omnes salutis atque incolumitatis fructus est? Ubi tem constituentur, qui statis temporibus debita per tes exigant. ea res et his faciliorem officii sui functi efficiet, et debitoribus proderit, ne, aliquamdiu non pellati, simul multa tempore alieno cogantur exso Neque me fugit, omnino futurum, ut principio m multi tributa ferant. ceterum, quum se nullo alio gravari, et hac impensa pacem publicam, ceteroru bonorum suorum securam fruitionem redimi sentien ne murmure haec praestabunt, et insuper gratias a praecipue quoniam honestissimi quique per varias p cturas aut magistratus militiamve, stipendii nomin cunias a te adcipient. Ubi vero te temperanter etia vere, privatimque parcum, publice liberalem vide nemo tam erit bonae mentis inops, quin lubenti a tali Principi tributa pendat, cujus in opibus suam s esse securitatem, suam copiam intelliget.*

Urbem aedificiorum ac ludorum magnificentia celebrandam esse. LIII. *Sic igitur coacta, quanta opus erit, pecu non omnia necessitatibus tantum publicis, sed etia namentis decorique, insumes. Urbs tibi praecipue aedificiorum magnificentia, tum ludorum, celebra Nam, dominos tot gentium omnibus rebus exsup ceteros, convenit, atque haec quoque in speciem i habent aliquid, quod in mentibus sociorum reverenti apud hostes terrorem excitet.*

LIV. *Ita domi constituta republica, ceteris nat bus optime moderaberis, si nulla populorum cons nullos conventus publicos esse patiaris. Hinc enim n boni quidquam exspectandum erit usquam, et sub turbarum aliquid ac motus orietur. Id minus aeg rent, si ne Romanum quidem populum ad ullam co tationem publicam vocari cognoverint. Prohibenda e erit aedificandi cupiditas, ne plura aut sumptuosi quam sit opus, excitent. Neque in ludorum impe ferri debebit apud hos ulla profusio, ne per inanium rum studia et futilem ambitionem in rixas aut pau tatem incidant. Celebrent sane ludos quosdam ac spe cula, exceptis in nostrum morem equestribus: sed ha*

ius, ne aut respublicae aut privatae domus detrimentum sentiant; aut peregrinus aliquis apud eos quidquam hoc nomine sumptuum faciat; aut omnibus ludis victores promiscue perpetua alimenta adcipiant. Nam locupletes extra patriam suam aliquid impendere cogi iniquum est: et certantibus sufficere debent praemia, quae ubivis locorum constituta sunt; praeterquam si qui Olympia aut Pythia, aut hoc genus celebre certamen vicerit. hos enim solos alimenta capere fas esto: ne civitates frustra sumptibus onerentur. Neque homines, nisi praestantissimi quique, exerceantur, ceteris in alia sibi et publico utiliora tempus impensuris. Circenses autem nulli aliarum urbium permittendos censeo: ne magna vis pecuniae nequidquam insumatur, et aurigarum studiis homines insaniant: maxime vero, ne optimi quique equi usibus bellicis subducantur. Numisma mensurasque et pondera seorsim habere neminem sinito. Romanis utuntor. U. c. 723. A. C. 29.

LV. Ad te legationes, nisi res cognitione tua digna inciderit, ne mittant: aut ad proconsulem, aut legatum desideria sua deferant, atque is aestimet, de quibus rebus ad te referre debeat. Hac ratione simul et sumptibus parcetur, et malis artibus ibitur obviam; responsaque gratis et citra ambitum auferentur. In reliquis ita mihi videberis optime consulturus, si regum nationumque legatos primum in curiam introducas, (nam et alioquin magnificum erit, senatum rerum omnium arbitrum videri; et inique agentibus multos resistere) deinde, quidquid agendum erit secundum leges, ex senatus auctoritate fiat. Sic enim et dignitas imperii servabitur; et planum erit omnibus certumque, te, quidquid statueris, ex praescripto legum statuisse. *De legationibus recipiendis.*

LVI. Sed et senatores conjugesque eorum aut liberos, qui majore quadam animadversione digna commisisse dicentur, ad senatus cognitionem adduces, eique rem integram committes. Nec enim verendum erit, ne cujusquam gratiam tuae anteferant Patres: et, ipsis in noxios vindicantibus, hi citra tuam invidiam punientur; et alii, ne et ipsi publico senatus judicio exponantur, tanto diligentius flagitio abstinebunt. Haec autem de his criminibus me sentire memineris, de quibus introducta legibus judicia exerceri consueverunt. Nam si quis in te forsitan aliquid inclementius dixisse aut contumeliosius arguatur, id neque, si deferatur, audiendum, neque ullo modo vindicandum ajo. Haec talia ad animum admittere, male imperantium est, qui dicta possunt credere, quae dici in se merito posse sentiunt. Conscium bene gestae reipublicae magno esse animo decet, nec aut credere falsis horum criminum indiciis, aut veris commoveri. nam et, qui haec impatienter ferunt, nudum praebent maledicis latus, efficiuntque, ut hos delectet rumusculos spargere, quos tibi dolori futuros esse confidant. Te vero sublimiorem omni verborum contumelia videri refert. itaque aut in animo tuo concipias hanc opinionem, *Dicta in principem generose contemni.*

U. c. 723. A. C. 29. *aliis concipiendi caussam praebeas, ullius te immo peti posse: ut adsuescant homines idem de te s quod de Diis immortalibus sentiunt; augustum te venerandum esse.*

Facta legibus aut etiam armis vindicari oportere.

LVII. *Sin vero tibi quis insidias struxisse di (nam et hoc evenire potest) in tua caussa judex i accusator esse noli! (hoc enim recta ratio repudi in senatu cognosci jube, convictumque puni, sed poteris mansuetissime. Sic enim persuaseris om te non ab ira aut odio in hostes animadvertere, s ctanter et invito simillimus ad vindictam prodeas, cupide in quemquam, aut crudeliter consulas. enim alias crimen putabunt propter occultas causs enim probabile est, quemquam inermem armato in struere. Diversa erit exercitus obtinentium causs rum enim quisquis insurgere in te conabitur, non j sed armis, professi hostis instar, percellendus est. igitur, et ceterorum plurima, et maxima publicor gotiorum senatui trade. Communia enim comm tractari est aequius: et multiplicem humanitas fructum adferet. Jam primum magna parte mol quae propter multitudinem rerum imperantes prem exoneraveris, deinde magnam ab his inibis gratiam tum enim hoc est homini, si fastigio potentioris spec dam aequati juris se videat admoveri. postremo. ita statuetur, tamquam sua decreta, tuebuntur ac dent.*

Judiciorum ordo ac ratio.

LVIII. *De his igitur omnibus referendum ad tum arbitror, sententiaeque dicendae fieri potestat nibus, qui unoquoque tempore aderunt: praeterq caussam dicat aedilitius aliquis, aut eo majoribus ribus functus: tum enim inferioris dignitatis nem hoc sententiam ferre liceat, sed his tantummodo eumdem, atque reus, aut hoc ampliorem magist gesserint. Ab omnibus autem majoribus magistr praefectisque, ubiubi erunt, ad te provocatio esto: eorum quisquam summa et absoluta cum potestate cet. Sed nec quibuslibet adpellare liceat, nec ob q bet; verum ea tantummodo, quae ad vitam famam manorum equitum, aut centurionum, et ex pagan que provincialibus honestissimi cujusque, pertin Adsessores autem adhibebis ex Patribus et equite cipuos, consulares etiam ac praetorios: nec eosdem per, sed alios aliosque. nam hoc pacto, multorum nio moribusque cognitis, rectius deinceps, cui q administrationi sit idoneus, aestimabis: et illi vici tua consilia atque instituta noscentes, ad imposita functiones instructiores erunt. Sententias autem no lam, in caussis utique difficilioribus, perroga; ne f sis antecedentium placita sequenda putent, qui poste gabuntur; sed tabellis inscribi jube, quas solus lega ctasque continuo delendas cures. Sic enim nemo senten*

suam simpliciter aperire verebitur, si videat nullius eam taxationi obnoxiam fore. U. c. 723. A. C. 29.

LIX. *Ceterum ad judicia, ad epistolas, ad urbium decreta, ad desideria singulorum, ad reliqua deinceps, quorum imperanti sustinenda sollicitudo est, equitum Romanorum operam atque ministerium adhibebis. Id ad negotiorum celeriorem expeditionem plurimum proderit; praeterea, multorum memoria et adtentione subnixus, et falleris minus, et fatigaberis. In primis autem cura, ut, quicumque tibi consilium dare cupit, id sibi licere secure, atque libere facere intelligat. Nam, sive recta suadere videatur, maximam hinc utilitatem ceperis; sive secus, nihil tamen perveniet ad te detrimenti. Bonis consiliis apud te honos et gratia esto: ineptis contra et fatuis, modo prava mens abfuerit, offensa etiam et ignominia absit: nec, quid suaserint magis quam quo animo suaserint, respicito. Eadem etiam in ducibus moderatione erit opus: ne fortunae eorum irasci, ne virtuti invidere videaris. valde enim infringi animos, titubare consilia necessum est, ex adversis rebus poenam timentium, ex prosperis invidiam.*

De consiliariis et ducibus.

LX. *Quod autem ab his, quos magnis rebus praeficies, verbo factoque praeferri volueris, id tu prior dictitare atque factitare consuesce. Deterior enim officii magister metus legum, quam exemplum imperantis est: neque satis credunt homines vitari debere, quae fieri ab his videant, qui prohibuerunt. Hanc igitur tibi legem dicito, nihil inconsulto neque loquendum tibi, neque agendum esse; nullius delicti veniam tibi dato, memor vivere te in clarissima luce summi imperii, ac velut in communi terrarum orbis theatro: ut impetrari nequeat, quin facta dictaque tua omnia excipiantur producanturque, nec tuum quidquam, sive sit laudabile, sive reprehendendum, lateat. Quidquid enim ages, magna circum erit hominum frequentia. quin et secretiora Principum, ac interiorem vitam rimari curiosa mortalium satagit indoles. Ergo, ubi semel alia te praecipere, alia facere sentient, jam haud perinde praecepta tua metuent, quam facta imitabuntur. Aliorum autem vitam introspicere tibi conveniet. ne tamen molestius inquiras, neve quid te solo teste aut quaesitore vindices: dissimula potius, nisi ad periculum reipublicae spectet. haec enim talia omnino tibi eruenda atque coërcenda sunt.*

Principem esse debere suis exemplum.

LXI. *Privata autem cujusque peccata te quidem non ignorare intererit, ne deceptus ineptum aliquem cuivis administrationi admoveas: produci autem atque coargui non adtinebit. Neque vero in hac imbecillitate naturae quemquam ferme carentem vitio repereris: quae nec puniri propter multitudinem delinquentium poterunt; et aequitatem jusque bene temperando multi fortassis meliores ad mores revocabuntur. Lex enim utcumque graves constituat poenas, emendare naturam non ubique potest:*

In puniendis privatis delictis moderatum.

U. c. 723. A. C. 29. *et tollere malos ei, quam efficere bonos, multo r*
clivius. At illa, quam praecipio, lenitas incidere
lia ingenia potest, quae latere vitia sua existim
aut etiam moderate castigata sentiendo, iterum
re pudeat: eadem, publicatis delictis suis, aut ac
punitis, verecundiam metumque abjiciant, et, tan
gravius nihil passura, frenum cupiditatibus laxen
ego te moderatione circa delicta hominum versa
eumdem in ornandis recte factis immodicum prof
que volo. Nam ut ibi mansuetudine tua quosdam
cando avocabis, ita hic omnes ad officii virtutisq
ram beneficiorum magnitudine pertrahes. Neque
re, ne quando te pecuniae deficiant, aut alia, un
nefacias: (qui enim possint tot terrarum atque m
Imperatorem? et ego ante timuerim, ne desint
quibus des) aut ne malam tibi gratiam sic habit
rant. nullum enim tam agreste ac ferum est ing
quod non, ut alia vincula spreverit, duobus his
mabile: si nempe nec injuriam patiatur, et be
sentiat. Propemodum exegisse videor, qualem
sus varia ceterorum genera te gerere debeas: rel
est, ut edisseram, quemadmodum versandum i
quae ad te pertinent, sentiam.

Honorum insolentium non adpetentem.

LXII. *In universum recipere nullos honores a*
tu aut quibuscumque delatos debes, qui verbis c
bus aliquid habeant insolitae adrogantiae. Nam
ris quidem a te profecti honores ornamento sun
vero quid dari potest iis, quae habes, augustius
et adulationis suspicionem vix effugit, quidquid
ranti decernitur. nec enim aliter decreturos fuis
ditur: eodemque rem redire, atque si sibi ipsi pr
ista gratificetur, non modo nullum inde relatur
cus, sed ludibrium ultro debiturus. Tu vero e
factis augere famam memento: statuas vel aur
argenteas poni veta. magnam enim illae impens
stulant, et, ubi vixeris, avaritia aut necessitate
stitum conflabuntur. tuum opus sit benefaciendo
animis tuorum pulcherrimas fabricare imagines
nulla aut hominum aut temporum injuria corrun

Praecipue divinorum.

LXIII. *Sed neque templum exstrui tibi sine:*
stat in res necessarias ejusmodi sumptus comp
magnas enim divitias rectius, pauca erogando,
multa adcipiendo, paraveris. Sed neque divitia
riam hominibus, quin immo virtus conciliat: qua
tos in par Diis fastigium reposuit. at suffragiis r
lium Deus nemo factus est. Igitur recte atque
imperanti totus orbis sacer erit, omnes urbes te
omnes homines simulacra. nam ipsorum in me
cum gloria collocaberis. secus autem utentes po
nec honestant talia, licet omnibus in populis pona
sed eorum augent crimina, quod tamquam tropaea

dam improbitatis eorum, et monumenta injustitiae ad- U. c. 723.
spiciuntur: et, quanto diutius exstant, tanto longiorem A. C. 29.
ipsorum efficiunt infamiam.

LXIV. *Ergo si tibi veram immortalitatem proponis animo, et, quae dicta sunt, hunc ad modum perfice; divinumque numen semper et ubique secundum patrios mores cole; aliosque, ut ita colant, adige: novatores autem odio habe ac puni, non solum propter Deos, quos qui spernunt, aliorum etiam contemptores esse necessum est; sed quia nova introducentes multis ad peregrinos desciscendi ritus occasionem praebent. Atqui ea licentia conjurationes, coitionesque, et sodalitia procreat, res unius imperio mirum quantum inimicas. Sed neque Deos esse negantem ullum, neque praestigiatorem toleraveris. Nam neque divinationem tollendum est; immo constituendi augures et haruspices, qui a volentibus consulantur. Magos autem penitus exesse oportebit. Id enim genus, aliquando vera, saepius falsa respondentes, ad rerum novarum cupidinem multorum animos erigunt. Quin et philosophos simulantium haud pauci eadem tentant: unde et illos quoque tibi cavendos esse judico. Nam si Areum et Athenodorum honos ac honestos viros comperisti, ne ideo similes his credas, quotquot sapientiae studium profitentur, multorum saepe malorum et privatis et civitatibus auctores.*

Atheos et praestigiatores non esse tolerandos.

LXV. *Externos quod attinet, pacis te cupidissimum esse volo, contentumque praesentibus: sed eumdem ad bella paratissimum. ita neque temere tibi quisquam audeat inferre injuriam: et inferentem sine molestia tua et mora ulcisceris. At, quoniam habere tibi necessum est emissarios atque indices omnium, quae ulla in parte imperii tui remedium postulant, ne ignorata neglectaque damnum dent, aut adcipiant, his non esse credenda omnia memento. odiis, amicitiis, gratia, pecunia, aut, si negentur haec petentibus, offensa, saepe innocentes deferent, aut indignis patrocinabuntur. Adversus horum insidias nullum erit telum cunctatione utilius. Nam etiam vera tarde credenti nullum insigne detrimentum eveniet: festinantem ea facere continget, quibus deinde, quantumvis optes, mederi nequeas.*

Emissariis utendum, sed his temere non credendum.

LXVI. *In pretio equidem apud te esse libertorum tuorum ceterorumque domesticorum optimum, et fas, et decorum est; eaque res tibi quum ornatui, tum emolumento erit. Ceterum nemini tam praegravis potentia esto, ut per ejus licentiam aut luxuriem tu reprehensionibus obnoxius vivas. Omnium enim, quae illi fecerint, penes te aut laus aut culpa residebit: quod nihil ab his fieri existimabitur, quam quod tibi probari intellexerint. Potentissimos igitur eorum neque injuriam facere uiquam, neque calumniam, sine: ac eos hoc etiam c… mine libera, ne, tametsi non noceant, nocere t… posse existimentur. Tenuiorum injurias summis vi…*

Libertos coërcendos.

que volo. Nam ut ibi mansuetudi
cando avocabis, ita hic omnes ad
ram beneficiorum magnitudine pe
re, ne quando te pecuniae deficia
nefacias: (quî enim possint tot te
Imperatorem? et ego ante timue
quibus des) aut ne malam tibi gr
rant. nullum enim tam agreste a
quod non, ut alia vincula sprever
mabile: si nempe nec injuriam
sentiat. Propemodum exegisse v
sus varia ceterorum genera te ger
est, ut edisseram, quemadmodu
quae ad te pertinent, sentiam.

Honorum insolentium non adpetentem.

LXII. *In universum recipere n
tu aut quibuscumque delatos debe
bus aliquid habeant insolitae adr
ris quidem a te profecti honores
vero quid dari potest iis, quae ha
et adulationis suspicionem vix eff
ranti decernitur. nec enim aliter
ditur: eodemque rem redire, atqu
ista gratificetur, non modo null
cus, sed ludibrium ultro debituru
factis augere famam memento: s
argenteas poni veta. magnam eni
stulant, et, ubi vixeris, avaritia
stitum conflabuntur. tuum opus si
animis tuorum pulcherrimas fabr
nulla aut hominum aut temporum*

Praecipue divinorum.

LXIII. *Sed neque templum ex
stat in res necessarias ejusmodi
magnas enim divitias rectius, pa*

dam improbitatis eorum, et monumenta injustitiae adspiciuntur: et, quanto diutius exstant, tanto longiorem ipsorum efficiunt infamiam. U. c. 723. A. C. 29.

Atheos et praestigiatores non esse tolerandos.

LXIV. *Ergo si tibi veram immortalitatem proponis animo, et, quae dicta sunt, hunc ad modum perfice; divinumque numen semper et ubique secundum patrios mores cole; aliosque, ut ita colant, adige: novatores autem odio habe ac puni, non solum propter Deos, quos qui spernunt, aliorum etiam contemptores esse necessum est; sed quia nova introducentes multis ad peregrinos desciscendi ritus occasionem praebent. Atqui ea licentia conjurationes, coïtionesque, et sodalitia procreat, res unius imperio mirum quantum inimicas. Sed neque Deos esse negantem ullum, neque praestigiatorem toleraveris. Nam neque divinationem tollendum est; immo constituendi augures et haruspices, qui a volentibus consulantur. Magos autem penitus exesse oportebit. Id enim genus, aliquando vera, saepius falsa respondentes, ad rerum novarum cupidinem multorum animos erigunt. Quin et philosophos simulantium haud pauci eadem tentant: unde et illos quoque tibi cavendos esse judico. Nam si Areum et Athenodorum honos ac honestos viros comperisti, ne ideo similes his credas, quotquot sapientiae studium profitentur, multorum saepe malorum et privatis et civitatibus auctores.*

LXV. *Externos quod attinet, pacis te cupidissimum esse volo, contentumque praesentibus: sed eumdem ad bella paratissimum. ita neque temere tibi quisquam ausit inferre injuriam: et inferentem sine molestia tua et mora ulcisceris. At, quoniam habere tibi necessum est emissarios atque indices omnium, quae ulla in parte imperii tui remedium postulant, ne ignorata neglectaque damnum dent, aut adcipiant, his non esse credenda omnia memento. odiis, amicitiis, gratia, pecunia, aut, si negentur haec petentibus, offensa, saepe innocentes deferent, aut indignis patrocinabuntur. Adversus horum insidias nullum erit telum cunctatione utilius. nam etiam vera tarde credenti nullum insigne detrimentum eveniet: festinantem ea facere continget, quibus deinde, quantumvis optes, mederi nequeas.*

Emissariis utendum, sed his temere non credendum.

LXVI. *In pretio equidem apud te esse libertorum tuorum ceterorumque domesticorum optimum, et fas, et opus est; eaque res tibi quum ornatui, tum emolumento erit. Ceterum nemini tam praegravis potentia esto, ut per ejus licentiam aut luxuriem tu reprehensionibus obnoxius vivas. Omnium enim, quae illi fecerint, penes te aut laus aut culpa residebit: quod nihil ab his fieri existimabitur, quam quod tibi probari intellexerint. Potentissimos igitur eorum neque injuriam facere cuiquam, neque calumniam, sine: ac eos hoc etiam crimine libera, ne, tametsi non noceant, nocere tamen posse existimentur. Tenuiorum injurias summis viribus*

Libertos coërcendos.

U. c. 723. A. C. 29. *defende: querelis tamen eorum fidem adhibere ne ra, sed rem ipsam adtentius scrutare, neque susp bus indulgens in potentiorem, neque in humilem cordiae. Ex omni autem hominum genere bono utili operi intentos honora: inertes aut pravam striam exercentes odio habe. sic ad illa praemio ti, ab his poena deterriti, et rem familiarem cu melius, et tibi publicis in necessitatibus utiliores Pulchrum etiam erit privatorum minui lites, quam celerrime componi: honestissimum autem, pop compescere impetum, et, quoties forte, pro imperi te ac fortuna suscipiendis votis, aliquos facere qu impendere praeter vires cogunt, id inhibere. Sim autem eorum et aemulationes prorsus exscindenda neque sinendum, aut cognomina nova, aut aliud q discordias commovendas idoneum.*

Peccatis non esse dandam veniam. LXVII. *Facillime vero in his et aliis obsequiu privatim publiceque praestabitur ab omnibus, m mini veniam constituta tua transgrediendi umqu deris. nihil enim aeque dissolvere natum est, etia apta atque coalita, atque haec inaequalitas. Im rogari quidem patere, quod concedere nolis. S ipsum gnaviter tenere pugna, ne quisquam quidqu gare ausit eorum, quae prohibueris. In omnibus negotiis tibi consulo non abuti potestate, nec imm nem putare imperii, nisi semel omnia simpliciter possis, et facias: sed, quo tibi expeditius est ager quid velis, eo diligentius expende, quid fieri semperque rationem a te factorum repete, recte a egeris; et qualia facta hominum amor, qualia re sio sequatur, ut ista facias, haec vites. Non enim nemo te ad judicium vocat, idcirco existimabis li bi, quidquid libeat: nec exspectes, donec ita ali saniat, ut palam tua tibi vitia exprobret. Id en quisquam, etiam intolerabili adfectus injuria, contra enim est, et plerique post injuriam gratias potentiori, nihil aeque caventes, quam ne succen deantur. Sed Principem animos suorum non tam bis cujusque aestimare convenit, quam ex reputati rum, quae penitus eum sentire sit probabile.*

Principem debere facere, qualia fieri velit ab aliis. LXVIII. *Haec agere te pervelim nimirum, atque his similia. multa enim praeterii, quod cu mul uno sermone comprehendi non poterant. At in quo censeas esse omnia, quaeque dicta, quaequ termissa sunt, subjiciam: si, qualia ab aliis fier ipse sponte facias, neque peccabis in ulla re, et recte ac prospere geres. Haec erit jucundissima atque tutissima regnandi ratio. Qui enim fieri quin te omnes ut patrem et servatorem intueantur ligant, si te viderint modestum, integrum, belli pacificum, non contumeliosum, non avarum, et ta potentia civiliter viventem? quis enim ferat in tem divitiis, atque ab aliis exigentem tributa? v*

tibus deditum, at aliis labores injungentem ac molestias? U. c. 723. A. C. 29.

LXIX. *Haec si praestiteris, in tua innocentia maximum habebis praesidium securitatis: nec succensebit tibi quisquam, crede mihi, nec insidiabitur. Haec autem ubi obtinueris, beate ut vivas, necessum erit. quid enim suavius, quam per virtutem omnium humanorum bonorum fruitionem adeptum, ea dilargiri aliis etiam posse? Haec igitur, et, quae dixi, cetera, tecum ruminatus, sequere sententiam meam, neque Fortunam, quae te ex omnibus delectum summae rerum imposuit, abaliena. Si vero tibi regis adpellatio Romanis odiosa displicet, vim amplexus, sub nomine Caesaris eadem omnia ages. aut, si aliud mavis, id quoque dabitur, sive Imperatoris, quod prius est delatum patri tuo, sive quodlibet aliud ita comparatum, ut aliquo vocabulo ceteras potestates praemineas: regni omnibus bonis, citra invidiosum ejus nomen, potiaris.* Ubi finem dicendi Maecenas fecit, actis utrique gratiis, Caesar, quod adcurate libereque dixiſſent sententiam, se consideraturum oſtendit.

Innocentia maximum praesidium securitatis.

LXX. Eo tempore P. Maronem poëtam, per Maecenatis commendationem inter familiares Caesaris receptum, interrogatum ab eo, inter diversas sententias fluctuante, *expediatne privato rempublicam occupare, si casus detur?* ajunt hunc in sensum respondisse: *Quicumque hactenus Romae rerum potiti sunt, ita se gesserunt, ut seque et cives magno in timore vivere, perpetuisque suspicionibus, cogerent. At si quis exoriretur et gratus a principio civibus, et quem sibi juste praefuturum confiderent; ejus imperium ipsi populoque perinde jucundum ac salubre fuerit. Tu igitur si, quemadmodum instituisti, justitiam atque liberalitatem constanter amplecteris, te dominari et tibi conducet et orbi.*

Virgilii sententia.

LXXI. Sane sunt, qui tum propter auctoris obscuritatem ista rejiciant, tum quia nimis absurdum putant, de tantis rebus requisitam poëtae sententiam credi. Sed ille, quisquis est, Virgilianae vitae scriptor non finxiſſe haec, verum ab antiquioribus tradita narrare, videtur: et qui Magno Alexandro assidui consiliarii vicem Homeri opera circumgestata meminerunt; non admodum mirabuntur, Virgilium Augusto, qui neque se infra Alexandrum forte, neque Romanum vatem infra Homeri gloriam poneret, idoneum visum, cujus sententiam in re diſſicili exquireret: foecundo ingenio virum, et acri perpetuaque meditatione rerum humanarum exacti judicii: quod

Quaesitum, an probabilis sit ista de Virgilio narratio.

Cap. LXX. Virgilii vita. Cap. LXXI. Macrob. Sat. 1, 24.

nime incerti auctoris, non abh
exemplum ex recentiori aetate ad

Exemplo Buchanani comprobatur.

LXXIII. Avorum memoria Br
litiae magister, praeceptorem
num poëtam habuit. Adcidit, u
bus bellicis agente Brissaco, Bu
um ei loco coenaculum, nescio
mulis, descenderet. Ibi forte
ptis, nutu atque murmure sententi
tum communi omnium consensu
sus eorum, qui hoc viderant, I
caussam ejus inquireret; intellect
chananum, et expromere juberet
tur sibi videretur. Tum vero in
diorum duces ita differuisse eum
arguendae prioris sententiae pro
ut, ea rejecta, consilium ejus u
Sed ad historiam redeo.

LXXIV. Caesar, probata M
non tamen tanta simul movenda
tim instituit agere; plura succes
xit: nonnulla et ad sequentium
transmissa sunt. Quibus in rebu
perstrenuum et fidum administru

Imperatorum Rom. initium.

quam in alia ipse sententia fuis
tempore res Romana sub unius
in multas inde aetates duraturo in
sub *Imperatoris* vocabulo regend

adcipere adpellationem: quemadmodum et hic Caesar, qui mox cognominatus *Augustus* eſt, Imperatoris nomen semel et vicies recepiſſe legitur. U. c. 723. A. C. 29.

LXXV. Censuram deinde, sed sine magistratus honore, collega M. Agrippa, exercuit, senatum ex consilio Maecenatis ordinaturus. Multi enim equites, atque etiam ex inferiori plebe, civilium armorum turbulentia intrusi in senatum erant; adeo ut supra mille numerarentur. Complures post necem Caesaris, tamquam ex commentariis ejus, per gratiam aut praemium Antonius adlegerat. hos contumeliosa adpellatione vulgus *Orcinos* vocabat; quod iis nomen fuerat, qui dominorum teſtamentis manumittebantur. Haec depelli dedecora publicae dignitatis intererat: tam multos offendere audaces homines, ac injuriam haudquaquam aequo animo laturos, periculosum habebatur. Media excogitata ratio eſt, monuitque Caesar universos, *ut, suae quisque conditionis atque vitae judicem agens, ubi se hoc loco indignum reperisset, sponte abeundo censoriam notam lucrifaceret.* Iis diebus lorica sub veſte tectus, adcinctusque pugione praesediſſe creditur, decem robuſtiſſimis ex amicorum cohorte senatoribus sellam ejus circumſtantibus: et ne sic quidem admiſſum quemquam senatorum, nisi solum, et excuſſa veſte, ne ferrum occultaretur. *Caesar senatum ordinat.*

LXXVI. Quinquaginta viris persuasum eſt, ut semet ipsos excusarent: idque exemplum animos Caesari defensionemque dedit alios etiam centum quadraginta parem ad modeſtiam adigendi. Neutros notari visum eſt: poſteriorum tamen nomina publice proposita: prioribus, quia non repugnaverant, hic quoque pudor remiſſus, indultumque, ut, lato clavo retento, spectandi in orcheſtra, publiceque inter senatores epulandi jus haberent. At Q. Statilium, tribunum plebis designatum, a gerendo magiſtratu, licet invitiſſimum, Caesar arcuit. *CXL. senatu moventur.*

LXXVII. In senatu deinde recensendo probatiſſimi cujusque arbitrio rem commisit, ut vir virum legeret: nec offensum se oſtendit, quum Antiſtius La- *Caesaris in senatu recensendo modeſtia.*

Cap. LXXIV. Tac. Ann. 1, 9. Dio. Cap. LXXV. Sueton. Aug. 27. Dio. Sueton. Aug. 35. Plut. Anton. Sueton. ubi supra, et ibi Berneggerus. Vell. 2, 89. Dio, et Sueton. Cap. LXXVI. Dio. Sueton. Dio. Cap. LXXVII. Suet. Aug. 35. et 54. et Dio, l. 54.

deni crearentur.

Liberalitas Caesaris.

LXXXIII. Ipse, magnitudine c fundens beneficia, frumentum a quadruplum admensus eſt. et, q munus populo daret, medimnûm n quaginta et ducenta millia distribu quorumdam paupertatem juvit, r erat, aedilitatem petere verere praetoribus duobus, majora quide bat, cetera ei, qui inter pereg eſſet sortitus, adcrescerent. Urb rem et tum et poſtea saepius ips tuit. Sponsiones etiam reipublica lium Actiacum, exceptis, quae pe cia, remisit: et praecipuam calum bulas veterum aerarii debitorum sacra quamquam in urbem non re men religiosus cultor, plurimam egit. et, conditorum poſteros ad monumenta hortatus, quibus nu pletes curatores erant, ipse refec modeſtia. sub priorum auctorum scriptione nominis sui.

Caesar uno decreto omnia ante sextum suum consulatum

LXXXIV. Poſt haec ingenti con ceps meliora sperarentur, et, qu us decretum factumve eſſet, coll aut temporum neceſſitatibus adscrib

et M. Vipsanii Agrippae tertio, aliud praebere civitati magnitudinis suae documentum ſtatuit; per simulationem imperii deponendi hoc agens, ut, rogatus et coacto similis poteſtatem retinens, eam deinceps juſti regis inſtar in volentes exerceret. U. c. 725. A. C. 27. Imp. Auguſto VII. M. Agrippa III. Coſſ.

Imperium deponere velle fingit.

LXXXV. Igitur, praeparatis ex ordine senatorio idoneis, curiam ingreſſus, hanc de rebus suis orationem de scripto recitavit. *Sat scio, Patres conscripti, vix mihi credituros esse plerosque vestrûm, id nimirum molienti, quod forsan illorum nemo facturus esset: praesertim quia potentiorum fortunam sequi solitus livor, eorum de se verbis atque promissis plerumque fidem abrogat. Quapropter ego talia prolaturus metuendum etiam haberem, ne pro vano, ut fit, et impostore traducerer; nisi factis, sermonem continuo sequuturis, etiam iniquissimas calumnias repellere possem, vellemque. Idcirco in simplici certoque meae mentis habitu nullis verborum ambagibus utar. Non dubito, quin praeclare intelligatis omnes, ita fundatas opes meas esse, ut retinere mihi imperium, quam deponere, sit facilius. Quidquid umquam adversus me constitit, armis aut mansuetudine mea domitum est: adjutores mei, mutuis meritis et communione consiliorum operumque arctissime conjuncti, neminem sperare res novas, nedum moliri, patiuntur. Sed fac esse, qui ausit. quid igitur timebo, maximos pugnacissimosque habens exercitus, eosdemque fidelissimos; instructus pecunia, sociis; et. quid multa? vestra subnixus populique Romani benevolentia, qui me praeesse rebus communibus non sinitis modo, sed jubetis? Istud igitur imperium, quod invito nulla vis ademerit, ego ecce, quod mihi reipublicaeque bene vertat, laetus lubensque depono.*

Oſtendit opes suas esse optime fundatas.

LXXXVI. *Eant postea, qui tot ab annis me dimicasse pro mea potentia mussant, quaerantque sibi credituros. Ego enim, protinus potestatem omnem, urbem, Italiam, exercitus, provincias, quasque accepi a vobis, quasque adjeci prioribus a me confectas, vestrum in arbitrium transferens, validiora mei animi testimonia produco, quam ut ulla calumniantium malignitate convellantur. Ne tamen a me tot aerumnas laboresque ac discrimina temere ac sine caussa suscepta putetis, ulcisci patris mei (fatebor enim) indignam necem volui: simul eripere rempublicam ex tam longa malorum serie, quae et diu ante coeperant, neque desitura umquam, nisi vi ac armis victa, videbantur.*

Sed nec dimicasse imperii cupidine.

LXXXVII. *Atque utinam vel quieta reipublicae tempora fuissent, vel ea saltem mala, quae curari consuetis remediis possunt! quanto maluissem sub legum imperio adversus hostes experimenta virtutis edere! Sed, quando eo deventum erat, ut sine adolescentuli opera populus Romanus nec imperium servare, nec libertatem posset,*

Sed ut imperium et libertatem populo Rom. servaret.

U. c. 724. A. C. 28. mandavit. Sumptus ad haec tamquam ex familiaribus fiscis praebuit, non ex aerario: quin eo quoque pecuniám ex arca sua, quasi mutuam sine usura daturus, intulit. Et, quo meliori fide pecunia publica tractaretur, curam aerarii a quaestoribus urbanis ad praetorios praetoresque transtulit, quorum e collegio binos quotannis senatus deligeret; forte propterea duobus ad priorem praetorum numerum additis, ut deni crearentur.

Liberalitas Caesaris. LXXXIII. Ipse, magnitudine opum liberaliter diffundens beneficia, frumentum adcipere solitae plebi quadruplum admensus est. et, quum frequenter tale munus populo daret, medimnûm numquam minus quinquaginta et ducenta millia distribuit. Senatorum etiam quorumdam paupertatem juvit, ne, ut saepe factum erat, aedilitatem petere vererentur; eaque onera praetoribus duobus, majora quidem urbano, ut solebat, cetera ei, qui inter peregrinos jurisdictionem esset sortitus, adcrescerent. Urbanum autem praetorem et tum et postea saepius ipse sine sorte constituit. Sponsiones etiam reipublicae, factas ante proelium Actiacum, exceptis, quae pertinerent ad aedificia, remisit: et praecipuam calumniandi materiam, tabulas veterum aerarii debitorum, exussit. Aegyptia sacra quamquam in urbem non reciperet, aliorum tamen religiosus cultor, plurimam templorum curam egit. et, conditorum posteros ad majorum recolenda monumenta hortatus, quibus nulli aut parum locupletes curatores erant, ipse refecit: laudabili quidem modestia, sub priorum auctorum titulis, sine ulla inscriptione nominis sui.

Caesar uno decreto omnia ante sextum suum consulatum a se et collegis constituta abolet. LXXXIV. Post haec ingenti consilio, ut omnia deinceps meliora sperarentur, et, quidquid antea inique decretum factumve esset, collegarum improbitati aut temporum necessitatibus adscriberetur, omnia, quae ante sextum suum consulatum constituta essent, uno decreto abolevit. Igitur, quum ob haec laudibus omnium in coelum ferretur, septimo consulatu suo

Cap. LXXXII. Plin. 37, 1. Dio. Sueton. Aug. 36. Tac. Ann. 13, 29. Vell. 2, 89. Cap. LXXXIII. Dio. Lapis Ancyr. Tac. Ann. 2, 37. Dio. Sueton. Aug. 32. Oros. 6, 1… Dio. Sueton Aug. 29. Cap. LXXXIV. Dio. Lapis Ancyr. Dio. Tac. Ann. 3, 28. Dio.

et M. Vipsanii Agrippae tertio, aliud praebere civi- U. c. 725.
ati magnitudinis suae documentum statuit; per simu- A. C. 27.
ationem imperii deponendi hoc agens, ut, rogatus Imp. Augusto VII.
et coacto similis potestatem retinens, eam deinceps M. Agrippa
usti regis instar in volentes exerceret. III. Coss.

Imperium deponere velle fingit.

LXXXV. Igitur, praeparatis ex ordine senatorio idoneis, curiam ingressus, hanc de rebus suis orationem de scripto recitavit. *Sat scio, Patres conscripti, vix mihi credituros esse plerosque vestrûm, id nimirum mo- lienti, quod forsan illorum nemo facturus esset: praeser- tim quia potentiorum fortunam sequi solitus livor, eorum de se verbis atque promissis plerumque fidem abrogat. Quapropter ego talia prolaturus metuendum etiam habe- rem, ne pro vano, ut fit, et impostore traducerer; nisi factis, sermonem continuo sequuturis, etiam iniquissi- mas calumnias repellere possem, vellemque. Idcirco in simplici certoque meae mentis habitu nullis verborum ambagibus utar. Non dubito, quin praeclare intelligatis omnes, ita fundatas opes meas esse, ut retinere mihi im- perium, quam deponere, sit facilius. Quidquid umquam adversus me constitit, armis aut mansuetudine mea do- mitum est: adjutores mei, mutuis meritis et communio- ne consiliorum operumque arctissime conjuncti, neminem sperare res novas, nedum moliri, patiuntur. Sed fac esse, qui ausit. quid igitur timebo, maximos pugnacissi- mosque habens exercitus, eosdemque fidelissimos; instru- ctus pecunia, sociis; et. quid multa? vestra subnixus po- pulique Romani benevolentia, qui me praeesse rebus com- munibus non sinitis modo, sed jubetis? Istud igitur im- perium. quod invito nulla vis ademerit, ego ecce, quod mihi reipublicaeque bene vertat, laetus lubensque de- pono.*

Ostendit opes suas esse optime fundatas.

LXXXVI. *Eant postea, qui tot ab annis me dimi- casse pro mea potentia mussant, quaerantque sibi credi- turos. Ego enim, protinus potestatem omnem, urbem, Italiam, exercitus, provincias, quasque accepi a vobis, quasque adjeci prioribus a me confectas, vestrum in ar- bitrium transferens, validiora mei animi testimonia pro- duco, quam ut ulla calumniantium malignitate convel- lantur. Ne tamen a me tot aerumnas laboresque ac dis- crimina temere ac sine caussa suscepta putetis, ulcisci pa- tris mei (fatebor enim) indignam necem volui: simul eri- pere rempublicam ex tam longa malorum serie, quae et diu ante coeperant, neque desitura umquam, nisi vi ac armis victa, videbantur.*

Sed nec dimicasse imperii cupidine.

LXXXVII. *Atque utinam vel quieta reipublicae tem- pora fuissent, vel ea saltem mala, quae curari consue- tis remediis possunt! quanto maluissem sub legum impe- rio adversus hostes experimenta virtutis edere! Sed. quan- do eo deventum erat, ut sine adolescentuli opera populus Romanus nec imperium servare, nec libertatem posset,*

Sed ut imperium et libertatem populo Rom. servaret.

U. c. 725 A. C. 27.

super annos prompte alacriterque suscepi negotium, idque, Diis faventibus, supra vires feliciter perfeci. Quo quidem in opere, dum vestris commodis patriaeque consulerem, nullus me labor, nullae hostium minae deterruerunt; non amicorum preces, non factionum timor, non adversariorum amentia me dimovit ab instituto, quominus corpus animamque perpetuo pro vobis periculo exponerem, eaque facerem ac paterer, quae apud conscios ac memores referri nihil adtinet. Quando igitur et ego propositum tenui, et vos mea opera salvi concordesque agitis, et nunc demum post tot annorum contentionem populus Romanus certa firmaque pace ac consensione fruitur: etiam libertatem atque rempublicam recipite, eaque secundum leges more majorum gerite. Haec a me dici fierique minus mirabimini, ubi recordatione et comparatione praeteritorum adverteritis, eodem ab animo haec proficisci, unde prior profecta est lenitas, et a negotiis et honoribus, nisi necessariis, abstinentia: unde et ex omnibus, quae mihi decrevistis, nihil insolens aut publicae libertati grave recepi.*

Consilii sui caussas exponit.

LXXXVIII. *Sed neque judicium meum adcusaveritis, qui tanto imperio, nulla nec re cogente nec homine, sponte absistam. magnas consilii hujus atque praeclaras caussas habeo. Nam, sive jus respicias, nihil est aequius, quam res vestras arbitrio maxime vestro administrari: sive utilitatem, et mihi conducere arbitror, ut curis invidiaeque et insidiis me subtraham; et vobis, quibus jam licet libere temperanterque ac concorditer administrare rempublicam. Quod si gloriam quoque intuemur, (cujus caussa multi pericula non sustinent modo, sed expetunt) quidquamne poterit esse honestius, quam ultro abdicanda potestate, quae meliorem orbis terrarum partem continet, adprobare generi humano animum fortuna majorem; qui, sui juris et rerum arbiter, et parare magna imperia, et regere norit, et suo arbitratu deponere? Igitur, si quis forte vestrûm ab alio talia sentiri dicique vere posse non credat, at saltem a me credat posse. Quippe quum enumerare plurima mea patrisque mei merita in promptu esset, propter quae non injuria supra ceteros quoslibet nos amatis atque extollitis: tamen nihil est quo aeque gloriandum putem, quam quod summam potestatem, a vobis oblatam, et ille non adcepit, et adceptam ego dimitto.*

Maxime gloriam inde sequuturam.

LXXXIX. *Cum hoc enim facto quis aut Galliam subactam comparet, aut Mysos Aegyptiosque domitos, imperiique fines non Rheni fluentis, non Istri, ne oceani quidem objectu coërcitos? Fateor haec equidem tanta esse, ut antiquorum gloriam haud dubie vincant: ea tamen huic modestiae nostrae longissime cedere judico. Cui equidem nec civilia bella confero, quum ex aliis aliis magno terrore surgerent, ita feliciter confecta, victoriamque clementia temperatam, ut nihil aut constantius aut melius in ejusmodi tempore ne optare quidem liceat.*

Unum hoc non morem modo, verum etiam ingenium humanum, egredi ajo, quod duo Caesares, quum possemus imperare nolentibus, etiam volentibus imperare noluimus. Si igitur magnis animis et quaerere gloriam, et uti quaesita conceditur, quid est, quod mihi praestare mortalitas splendidius celebriusque possit? Ut enim de patre sileam, quis animi magnitudine contendere mecum ausit, qui tanta rerum omnium licentia, tot terrarum, tot marium imperio, firmissimis exercitibus, immota domi pace, studiis procerum, benevolentia populi, tantis opibus cupide caream, majorem in memetipso mihi felicitatem esse repositam sentiens? Fuit mihi cum quibusdam superiorum temporum claris viris honesta contentio: nec dignum his temporibus, quae me genuissent, nec honestum nomini Romano credidi, si olim quidem Horatios, Mucios, Curtios, Regulosque, ac Decios, horumque similes respublica nostra producere potuisset; nunc, velut effoeta senio, et nullis ad nobilem nixum viribus, nihil proferre posse, pristinam gloriam decens, crederetur. U. c. 725 A. C. 27.

XC. *Ut tamen me non abjicere reipublicae curam, sed ponere, adpareret, non ita festinavi decedere, ut improbis hominibus rapiendam potestatem in medio relinquerem. Vobis illa, Patres conscripti, vobis destinatione mea consilioque traditur, quos virtute atque sapientia ceteris excellere cognovi. Priusquam enim insanorum hominum licentia, quam tot laboribus vix depuli, rem Romanam diripi convellique paterer, aut millies morerer, aut, quod minus etiam optandum puto, perpetuo imperarem. Vos igitur hoc a me translatum onus, ut bonis civibus et reipublicae studiosis dignum est, excipite; mihique hanc veniam date, ut tot exantlatis laboribus defatigatum animum, totque morbis vexatum corpus, aliquando per honestum otium recreem; simul invidiam ac odium excutiam, optimis quibusque non nisi cum imperio declinandum. Etiam insidiis me petitum esse scitis: iniquis profecto. Sed tanto magis exire locum propero, tanta pericula ne merentibus quidem adferentem. Haec igitur ratio probanda erit omnibus, quae et mihi securitatem cum gloria, et utilitatem imperio adfert, quanto certe melius est, junctis plurium consiliis, quam unius nutu, administrari.*

Ostendit, cur hactenus retinuerit imperium.

XCI. *Quae quum ita sint, unam hanc pro tot laboribus ab unoquoque vestrum gratiam expeto, vosque rogo, ne mihi quietiorem postmodum acturo vitam invideatis. Non imperare tantum, sed et parere, (mihi credite) scio: nec enim cuiquam praecepi, nisi quod, imperante alio, mihi quoque faciundum existimassem. Equidem si pro mea conscientia, vestroque favore fingere mihi futuram conditionem licet, sine metu, sine periculo privatam inter vos acturus vitam videor. si quid secus adcidat, (nec enim unus homo, tot confectis civilibus bellis, toties adserta contra voluntatem multorum republica, vitare offensas omnium potuerit) bene habet: mori*

Nunc autem securitatis quoque suae caussa positurum.

tanea morte nanciscimur. Hac igi
reddo vobis rempublicam, Patres
adcipiatis, velim, ut neque mole
neque facilem atque perfunctoriam
fore cogitetis.

Senatui praecepta dat imperandi.

XCII. *Quid autem vetat, me d
bilioribus praecepta vobis quaedam
pediat, ipso opere usuque, nisi q
Principio igitur leges immutabili o
rimum in hoc uno utilitatis est: et
tes, quae leges etiam aliqua part
quam quae, semper aliquid muta
emendandis legibus, quam emenda
publice tantum auctoritatem earum
quoque domi, sermonibus, actionib
mini. Provincias pace belloque re
atque peritissimo mandate citra in
studium, quod apud probos et prud
vincitur. Honores poenasque pro m
sentare memineritis. familiaria bo
stulet, pro publicis habere ne cun
tem, haud secus atque alienis, abs
ter tuemini: aliena ne concupiscite
contumeliis abstinete: hostes injuri
vocati ne timete. arma semper in
haec nec in vos ipsos invicem, nec in
vertitote. Milites alendi vobis eru
necessitate adigantur: at iidem et
mali per audaciam lasciviamque cu*

Ut publice defendant leges, privatim sequantur.

XCIII. *Sed quid ego longo serm
da vobis, exsequor? Ex his enim,
iam ceterorum rationem, quaeque
que vitanda erunt, haud difficulter
igitur uno praeceptoque votoque fin*

tu perculit. pauci, mentis ejus conscii, ex compacto adstipulabantur: ceterorum, credentium dictis, aut diffidentium, a diversis caussis par et admiratio et molestia fuit, illis animi magnitudinem, his artificium stupentibus; et alteris aegre ferentibus calliditatem Caesaris, alteris eum abire potestate dolentibus. jam enim, recordatione tot turbarum atque bellorum, apud plerosque taedium popularis status incesserat: hisque non mutatio tantum reipublicae, sed etiam auctor mutationis Caesar, haud displicebat. Ceterum nemo vera proponi putantium haec prompte excipiebat, aliis minime gaudentibus hoc consilio, aliorum gaudium occultante metu: neque fictam hanc atque simulatam modestiam existimantibus arguendi voluntas aut fiducia aderat: omnium in eumdem vultum similesque voces coacta adulatio est. Et orationem quidem laudabat nemo, pars quia rem non probabat, ceteri ne cupidius adcepisse viderentur. Tantummodo frequenter adhuc recitanti occlamatum est: et, ubi peroravit, certamen obtestantium fuit, *ne rempublicam, unus ei rector munere Deûm oblatus, destitueret.* Multa etiam passim argumenta suadentium hortantiumque ingerebantur: quibus quum aliquamdiu restitisset; ad extremum, proditione sua victus, imperium retinuit. Tunc inter magnam gratulantium laetitiam et alia decreta, et praecipue duplex praetorianis stipendium, quo alacrius pro salute principis excubarent.

U. c. 725. A. C. 27. *orationem varii motus.*

Caesar exoratus imperium retinet.

XCV. Hac arte Caesar infamiam potentiae suae detraxit, ut volentibus postea atque etiam obsecrantibus, invitus ipse otiique cupidior, imperare videretur. Neque tamen res adeo incredibilis est, exstitisse, qui pauciora, quam posset, vellet; et prae se ferre perseveravit hanc voluntatem Caesar plurimis dictis scriptisque. Nam et in epistola quadam, *otium suum non fore dignitatis expers, neque priori gloriae inconveniens,* pollicitus, haec ipsa verba posuit: *sed ista fieri speciosius, quam promitti, possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi provexit, ut, quum rerum laetitia moretur adhuc, perciperem aliquid voluptatis ex verborum dulcedine.*

XCVI. Interim, sive ut partem invidiae declinaret, sive ut curas levaret, negavit, *se provincias omnes suscipere regendas; aut, quas suscepisset, retinere perpetuo posse. in decennium tamen operam suam offerre*

Dividit cum senatu provincias.

Cap. XCV. Sen. de Brevit. vitae, c. 5. Cap. XCVI. Dio.

U. c. 725. A. C. 27. *reipublicae, ea tamen lege, ut, si pacare citius omni possent, celerius ei liceret abire potestate.* Divisis igitur cum senatu provinciis, sibi inquietiores, in quibus bella erant, aut timebantur, recepit, ambigua aestimatione, reipublicae cura haec faceret; an ut, reli[...]ctis inermibus et obnoxiis, quidquid ubique militum ac armorum esset, secura potentia complecteretur. Igitur senatui populoque Romano permissae sunt Africa Numidicaque, et Cyrenaïca regio, et cum Epiro Graecia, Dalmatia, Macedonia: praeterea Bithynia cum Ponti proxima parte, ac Hispania Baetica: tum ex insulis Sicilia, Sardinia, Creta. Caesar reliquam Hispaniam omnem, itemque Galliam Germaniasque retinuit; cum Coelesyria, Phoenice, Cilicia, Cyproque et Aegypto. Sed mox Cyprum populo reddidit Caesar; Dalmatiam, ubi exortum bellum erat, recepit. ad eamdem formam diversis temporibus aliae quoque permutatae provinciae sunt, ut suis locis referetur.

Rectores quales constituti in populi provinciis. XCVII. Ceterum tum quidem census utriusque provincias a senatoribus obtineri voluit, Aegypto dempta; cui praefectum mittebat ex equestri ordine. At in populi provincias annui magistratus exibant, sorte divisis provinciis; nisi quod extra ordinem multitudinis liberorum habebatur ratio, orbique patribus, et maritis coelibes posthabebantur. Hos omnes esse senatorii ordinis oportebat: eoque habitu ac cultu utebantur, non adcincti gladio, non militibus stipati. *Proconsules* adpellari placuit, latius extensa significatione vocis, ut non hos modo, qui ex consulatu irent in provinciam, sed praetores etiam, quique eorum loco haberentur, comprehenderet. lictores his totidem, quot in urbe solebant adparere, concessi. Et, quamvis in sua tantum provincia potestatem exercere poterant, insignia tamen urbem egressi sumere, eademque, donec in urbem reverterentur, retinere jussi. Sed initio duae harum consulares adpellabantur, Africa, dempto Jubae regno; et Asia, quae gentes intra Halym ac Taurum continebat, exceptis Gallograecis, et nationibus Amyntae parentibus, Bithyniaque ac Propontide. Decem reliquas praetorias fecerat; Baeticam, Narbonensem, Sardiniam adju[...]

Cap. XCVI. Strabo, l. 17. p. 840. et 3, 166. Sueton. Au[g.] 17. Cassiod. Chron. Dio. Strabo, l. 17. Dio. Strabo, l. Dio. Sueton. Dio. Cap. XCVII. L. 1. de Off. Procons. l. 1, tit. 16. Strabo, l. 17. Dio.

cta Corsica, Siciliam, Illyricum, Macedoniam, Achajam, Cretam cum Cyrene, Cyprum, Bithyniam cum Propontide vicinaque parte Ponti. U. c. 725. A. C. 27.

XCVIII. Suas autem provincias a se uno delectis tradidit Caesar, adpellarique legatos, etiamsi forte consulatum gessissent, voluit. His non temporis, sed voluntatis suae, modo finiebat Caesar potestatem: militari habitu cinctuque conspiciendis, ut quibus in milites animadvertendi concessum jus esset: id enim ejus potestatis insigne est, nec ab aliis usurpatur. Senos autem lictores habebant, quotquot eorum non essent consulatu functi, atque hinc eis apud Graecos nomen fuit. Saepe autem adcidit, ut voluntate Caesaris etiam consules praetoresque in magistratu suo provincias obtinerent. Idem tamen auctor fuit instituti, ne magistratus, deposito honore, statim in provincias mitterentur; sed quinquennium saltem interponeretur.

Quales in provinciis Caesaris.

Magistratu functi non ante quinquennium in provincias mittuntur.

XCIX. Et initio quidem, quamquam plures essent provinciis, tamen omnes ad sortiendum admittebantur: postea, propter quorumdam delicta, Caesar eam quoque rem suae potestatis fecit hactenus, ut ex omni numero totidem eximeret, quot provinciarum sortes erant, eosque sortiri solos juberet. Postea et hic mos inolevit, ut ejusmodi provincias Caesar, cui vellet, daret, et quam vellet diu. quin et equitibus Romanis quarumdam gentium aliquando commissa cura fuit. Haec igitur tum sunt constituta circa officium senatorum, quibus in provinciales capitalis poenae potestas erat. Mittebantur enim et alii in populi quidem provincias, quibus id juris non esset, ex quaestoribus sorte ducti, aut proconsulum legati, quos rectius consiliarios ab argumento vocaveris. Hos autem sibi quisque deligebat, praetorii quidem singulos aequalis dignitatis, aut inferioris etiam; consulares vero ternos ejusdem loci, quos imperator probavisset. Sed et in Caesaris provincias, in quibus plus una legione esset, senatores mittebantur, quos legatos legionum adpellabant. hos deligebat ipse ex praetoriis plerumque: nonnumquam quaestorios etiam, aut alio mediorum honorum functos adhibebat. Hae ferme senatorum functiones erant.

Legati legionum.

C. At ex Equitibus, qui eorum tribuni militum, aut nuper in senatu fuerant, aut alioqui praestantiores ceteris habebantur, nonnullos moeniorum Romae cu-

Cap. XCVIII. Dio. Sueton. Aug. 36. Dio.

ris provinciarum rectoribus serva
tus enim redemptores erant, qui
et tabernacula, vasaque, et omne
publicè locata praeberent. Tum
stipendiis suis omnes jussi. has ins
nibus leges adceperunt, *ne quis d*
ret: ne pecunias cogeret, nisi ex
adcepto successore, cunctaretur dec
itinere tereret, sed intra trimestre u
teretur.

Species ejus Reip. et vera intime forma.

CI. Hanc igitur faciem tum c
receperunt. re vera regnum erat,
instructus et pecunia, etiam ea,
natui populoque videbatur, impe
rarium quidem publicum ab suo
sed par erat ei in utrumvis potest
limitibus, nec temporum spatiis
tametsi dixerat ista se tantum in
mox in aliud quinquennium, dein
nium ei prorogatum imperium es
decenniis ad finem usque vitae in
sisteret.

Honores ab senatu decernuntur.

CII. Senatus tamen, quasi adji
ejus posset, jam post orationem
missaque de provinciis dividundis
nores decreverat: in quis maxim
domum ejus in Palatio lauri, que
nentes, statuerentur, eaeque quotan
das Martias renovarentur, quo sim
riae, et in cives clementia, signi

lauri ramis exhibentes, titulo inscripto, OB. CIVES. SERVATOS. U. c. 725. A. C. 27.

CIII. Tum vero, redactis in promissam formam provinciis, et ad tutelam imperii distributis quatuor et quadraginta legionibus, ab senatu populoque Romano *Augustus* adpellatus est. Romulum vocari oportere, quidam censuerant, quasi et ipsum conditorem urbis: nec displicebat nomen Caesari, nisi quod regis illud fuerat, cujus vocabulum studiose fugiebat, quum rem teneret. Sed Munatii Planci sententia praevaluit, ut *Augustus* potius diceretur, non tantum novo, sed etiam ampliori cognomine, quod locis consecratis sanctisque rebus antea tribui consueverat. Nam, ab augendo deductum hoc nomen, sequentibus seculis nequidquam existimatum. Actum id Idibus Januariis ex Ovidio satis constat: mansitque huic vocabulo per complura secula tanta veneratio, ut solis Imperatoribus Romanis relictum ne potentissimi quidem reges adfectarent. Etiam mensem Septembrem, quo natus ille esset, *Augustum* adpellandum censentibus, ipse Sextilem praetulit, ob caussas senatusconsulto comprehensas, quod in haec verba factum est: *Quum Imperator Caesar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit, et ex Janiculo legiones deductae, sequutaeque sint ejus auspicia et fidem, et Aegyptus hoc mense in potestatem populi Romani redacta sit, finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; atque ob has caussas hic mensis huic imperio felicissimus sit, ac fuerit: placere senatui, ut mensis* Augustus *adpelletur.* Eadem de re et plebiscitum factum est, rogante Sex. Pacuvio tribuno plebis.

Caesar Augustus adpellatur.

CIV. Is, inter immodicam omnium gratulationem eminere suam adulationem cupiens, Hispano Celticoque more se devovit Augusto: et, hoc prohibente, ad circumstantem subsellia populum prosiluit, et, persuasis, quos potuit, etiam circum angiportus et vias discurrens, sequi suum exemplum obvios coëgit. Atque inde mos ortus dicitur, ut Imperatorem adloquentes, *se Numini ejus Majestatique devotos*, dicerent. I-

Pacuvii adulationes.

Cap. CIII. Liv. Epit. Oros. 6, 20. Auctor de viris illustr. Appian. Civil. l. 1. Dio. Sueton. Aug. 7. Flor. 4, 12. Dio. Vell. 2, 91. Sueton. Censorin. de die Nat. c. 21. Flor. Dio. Ovid. Fast. 1, 609. Hegesipp. 5, 15. Bernegger. ad Sueton. Aug. 7. Ovid. Fast. 1, 590. Oros. Dio, l. 55. Cap. CIV. Liv. Epit. Macrob. Sat. l. 1. c. 12. Dio, l. 53. Strabo, l. 3. p. 165. Caes. de B. Gall. l. 3.

U. c. 725. A. C. 27.

dem effecit, ut propter decretos Augusto honores p sim sacrificaretur: atque pro concione palam professus se *Augustum ac filium suum haeredes instituisse aeq partibus*, quum nihil haberet, eo fecisse existimatus ut adciperet: quod etiam contigit.

Imperatores sub antiquis nominibus novam potestatem exercent.

CV. His temporibus Augustus, quum vim sum imperii teneret, omni conatu elaboravit, ut, qu posset maximam, libertatis speciem efficeret: hoc ma xime vaframento usus, ut magistratus etiam cape ret saepius, aliosque honores, atque nomina con antiqua reciperet, quo videlicet non sibi vindica omnia, sed ex legibus et senatus populique volun habere, videretur. Quod exemplum et successores jus imitati, consules saepe, et, quoties extra pom rium agerent, pro consulibus gesserunt. *Imperato* etiam susceperunt adpellationem, vel quibus nulla hoste parta victoria esset, ne *regis* aut *dictatoris* n men adsumerent, et tamen proprium aliquod sum fastigio vocabulum haberent. Sub horum nominum tiquo jure conscribere exercitus, cogere pecuni bellum aut pacem facere, civibusque pariter et so imperare consueverunt: etiam, ut equites atque ad senatores vel intra pomoerium necare possent: et qu quid umquam ista nomina gerentibus usurpatum po statis fuit. Censurae vero praescriptio facultatem bat in vitam moresque singulorum inquirendi, cen agendi, in equitem aut senatum legendi, quos velle aut contra inde removendi.

Pontificatum Max. soli retinent.

CVI. Ne autem ulla pars reipublicae videretur rum eximi potestati oportere, sacerdotia capieb omnia, et pleraque conferebant, ipsi pontificat maximum soli retinentes. Tribunitia deinde potes dabat eis in omnia senatus decreta arbitrium, ut ceret eis, quidquid eorum displiceret, tollere: pr terea sacrosanctos efficiendo ab omni defendebat juria: adeo ut, si vel leviter se laesos verbo facto cujusquam existimarent, possent eum indicta caus tamquam impium et nefarium hominem, occidere. tribunatum quidem, tamquam patriciis haud conc solitum, non suscipiebant: potestatem autem, qua umquam fuit maxima, vindicabant: quam quia qu annis, quoties tribunorum comitia perfecta erant.

Cap. CIV. Tac. Germ. 13. et 14. Dio. Cap. CV. T Ann. 1, 9. Dio.

sumebant, per annos tribunitiae poteſtatis Imperium eorum dinumerari obtinuit. Haec igitur, tamquam a populo adcepta, ad imaginem antiquae reipublicae, Principes habuerunt. Ceterum rem pauciſſimis olim, et tantum certas in cauſſas conceſſam, adsumpserunt in omnia, ut legibus solverentur. *Patris* autem *patriae* adpellationem, honoris plus adferentem, quam potentiae, servarunt ominis cauſſa: *Caesaresque* et *Augusti* vocari voluerunt, alterum significandi gratia, quibus ſucceſſiſſent; alterum exprimendae amplitudini suae dignitatique aptum rati. U. c. 725 A. C. 27

CVII. Haec igitur commutatio rerum, quum publice eſſet utiliſſima, (deventum enim eo erat, ut salva eſſe Roma non poſſet, nisi ab uno regeretur) rerum geſtarum expositioni fraudi fuit; ut anguſtior eſſe inciperet, et incertior. Superioribus enim temporibus, quum, quae fierent, omnia senatui populoque Romano renunciarentur, a multis excipi consignarique potuerunt: et quamquam, ut fit, a nonnullis timori gratiaeque aut simultatibus aliquid daretur, tamen apud alios et in publicis commentariis reperire integriora fas erat. Poſtquam ad unum omnia referri coepere, paucis illa tamquam ex abdito proferentibus maligne creditum; quod, unde arguerentur, non eſset, omnia ad arbitrium Principum composuiſſe exiſtimatis: quum etiam Claudium Caesarem, hiſtoriam, hortante T. Livio, scribere adgreſſum, ne vere ac libere, quae mortem Caesaris sequuta erant, traderet, saepe caſtigatum ab avia et matre didicerimus. *Mutatio status historiae etiam statum mutat.* *Quia publici commentarii pauci patent sub Principe.*

CVIII. Adceſſit ex ipsa imperii magnitudine cuncta adcurate tradendi quaedam desperatio. Nam ex eo tempore multa domi bellique geſta sunt, quorum cauſſas atque seriem pauci praeter auctores noſſent; plerosque totum negotium pertinaciter falleret. Unde nemini vertendum vitio erit, si non obvia fide sine delectu omnia exceperit: praesertim quoties utcumque tradita manifeſtioribus rerum indiciis arguuntur.

CIX. Sed, ut ad seriem temporum revertamur, qua die Caesari cognomentum *Augusti* eſt impositum, Tiberis, proxima nocte exundans, plana urbis inundavit. res fortuita vatum interpretationibus in prodigium tracta eſt, incrementumque Caesari significari *Tiberis exundatio pro omine habita.*

Cap. CVII. Tac. Hiſt. 1, 1. et Dio. Sueton. Claud. 41. Cap. CVIII. Dio.

U. c. 725. A. C. 27. creditum, civitatem totam in potestate habituro. I ille, non jam potentiam, quae prius adfuerat, st justi imperii decus atque bona cogitans, non omni ut olim, privato consilio agebat. de plerisque Patr consulebantur: precante ipso, *ne quis sibi patriaeq si quod haberet consilium rectius, invideret.* neque dif cilem se exhibuit, quidquid illi parum apte cogi tum judicassent, corrigendo. Maxime autem a co sulibus, aut, si locum alterum ipse occuparet, a coll ga postulabat admoneri. sed et ex aliis magistratib singulos, et ex reliquo senatu quindecim sortiri jus quibus in proximum semestre adjutoribus uteretur, negotiis ad frequentem senatum referendis ante tract turus. Eosdem etiam aliquando judicaturus adhibe

Augustus bene imperare studet. CX. Exercebat tamen et senatus judicia, quem modum olim: quin et legationibus interdum reg atque nationum responsa dabat: populus comitiis i tererat: nihil tamen nisi de sententia Principis co stituebatur. Magistratus partim ipse designabat, p tim suffragiis sinebat creari; semper animum int dens, ne indigni fierent, aut factionibus ac ambit ni locus esset. His in universum ita ordinatis, de ceps singula, quae memorari digna occurrent, s adnotata temporibus referentur. Non enim abs

Majus esse credebat imperium bene constituere, quam parare. miratus Alexandrum hic Princeps, plerisque in a lescentia subactis, ne materiam agendi postea non set habiturus, timentem; majus esse existimavit perium partum bene constituere, quam, donec de quaerere. idque rebus ipsis laudabiliter praestitit.

CXI. Igitur eodem consulatu, vias extra urbem manubiali pecunia sternendas triumphalibus viris tribuit; excepta sibi Flaminia, quae ad Ariminum que pertinebat, quod per eam ducturus exercitum rat. Celeriter ea permunita est, obque eam cau in duobus capitibus viae positi sunt arcus cum st Augusti, unus in ponte Tiberis, alter Arimini: rum adhuc in nummis imago visitur, cum hac in ptione: S. P. Q. R. CAES. AUGUSTO. QUOD. VI MUNITAE. SUNT. In ceteras etiam vias, cuncta sumptum praebentibus aliis, multum de sua aut p ca pecunia impendit. Ille tamen de sua dedisse

Cap. CIX. Sueton. Aug. 35. Dio. Cap. CX. Plut pophth. Rom. in Aug. Cap. CXI. Sueton. Aug. 30. Str l. 5. p. 217. Dio. Pigh. ad Ann. 725. Dio.

lebat videri: eoque et argenteas ſtatuas suas (quo ex metallo nulli antea Romano positae fuerant) sustulit, et conflavit omnes: et ex ea pecunia cortinas aureas in aede Apollinis Palatini posuit. U. c. 725. A. C. 27.

CXII. Perfecto Flaminiae viae opere, ac viribus ex morbo, quo circa Nonas Majas correptus fuerat, recuperatis; profectus ab urbe Caesar Britannis inferre bellum conſtituerat. Sed, ubi perventum in Galliam eſt, obvios eorum oratores habuit, pacem petentium. Idcirco, deposito priore consilio, in Gallia subſtitit; quam recens subactam, sequutis deinde civilibus bellis, nondum bene certa ac ſtabilis forma continebat. Igitur, Narbonem evocatis populis trium Galliarum, quas pater Caesar vicerat, censum egit: moribusque eorum ac reipublicae firmius conſtituendae operam dedit: certumque vectigalis modum, et inferendi tempora quibusque ac loca praescripsit. *Auguſtus censum Galliarum egit.*

Cap. CXI. Plin. 23, 12. Dio. Sueton. Aug. 52. Cap. CXII. Dio. Lapis vetus apud Pigh. Dio. Hor. Carm. 3, 5. Strabo, l. 4. p. 200. Dio. Liv. Epit. Dio. Dio, l. 54. Druso Libone, et Pisone, Coſſ.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI QUINT[I]

Bellum a M. Crasso adversus Thracas, et a C[ae]sare adversus Hispanos gestum refertur: et Sala[ssi] gens Alpina, perdomiti.

Salassi, gens Alpina, perdomiti] *Salissi* Boend. *Sulassae* Voss. *Balassi* ed. Camp. *Salasi* Berg. Norv. et edd. reliquae usque ad Moguntinam, quae *Salassi* emendavit. Tum *gens Alpinaeque domiti* Voss. *gens Alpium domiti* Berg. *gentes Alpinae perdomiti* Boend. Norv. omnesque excusi ante Gruterum, qui *gens Alpina pe[rdo]miti* restituit; quod est in I[...] et Lov. 2. Paullo ante *ab [Cae]sare* Gronov. anno 1665. [...]que secuti recentiores edide[...] invitis scriptis et edd. priori[bus] in quibus constanter est *a [Cae]sare*, quod revocavi. Tum [re]*fertur* non adparet in Vo[ss.]

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER C.

IN LOCUM LIBRI CXXXV. T. LIVII.

I. Eadem aeftate M. Licinius Craffus M. F. M. N. pro consule ex Thracia et Getis, ante diem quartum Nonas Julias, triumphavit. Baftarnae, nuperae cladis dolore Dentheletas et Sitam, quibus calamitatis suae cauffam imputabant, adorti, excitarunt Romanum, illis gentibus atque regionibus belli minime adpetentem. Ceterum, ut inquietas nationes, graviore damno caftigatas, in longius pacaret, diligenter inftructis omnibus, operam dedit, ut imparatis superveniret. Juvitque consilium Fortuna: et, profligatis levi negotio barbaris, leges pacis, quales Romanus voluerat, impositae. Victis Baftarnis, quum arma semel cepiffet, ulcisci Thracas quoque ftatuit; qui priori expeditione e Mysia revertentem latrociniis vexaverant, et tum quoque nihil pacati agitare nunciabantur. Igitur, in Merdos Serdosque exercitu inducto, nationes iftas, proelio non uno victas, magno labore domuit; amputatis multorum manibus, quod aliter frangi feritas crudeliffimorum mortalium non poterat. A Serdis iftis vocatam regionem, quam Serdicam et Sardicam variante scriptura celebrant hiftoriae; pro Merdis, quod, nescio, an usquam praeterea occurrat vocabulum, Maedos intelligere malim, vicinos Dentheletis, et a Serdis flumine tantum Neffo separatos.

U. c. 725. A. C. 27. M. Crassi triumphus ex Thracia et Getis.

II. Ceterum subjecta quaeque populando, quum ad Odrysas Craffus penetraffet, his in pacis speciem occurrentibus pepercit. *Bacchi se clientes* adseverabant, *neque dignum ab ejus Imperatoris exercitu sacras terras vastari, cujus imperii praedictionem M. Octavio,*

Odrysae Bacchi clientes.

Cap. I. Fafti Capit. Liv. Epit. 134. Dio, l. 51. fin. Flor. 3, 4. Cap. II. Dio. Sueton. Aug. 94.

U. c. 725. A. C. 27. *de filio consulenti, exhibuissent. Ritu enim loci vinaris infusum, superato aedis culmine, in coelum emicuisse laetissima flamma: quod ostentum nemini post Alexandrum Magnum factum fuerit.* Lucum eum tum temporis Bessi obtinebant: itaque Crassus his ademptum prioribus cultoribus restituit. Haec agentem Roles excivit, cui cum alio Getarum Regulo (Dapygi erat nomen) bellum inciderat. In hos invectus Romanus quum equites pulsos in peditum ordines impegisset, non proelium ultra, sed caedes turbatorum atque diffugientium, fuit. Dapyx in castellum munitum se contulit: quod quum obsideret Crassus, quidam, de muro Graece salutans eum, colloquium expetivit. per hunc proditi barbari, ne in manus inciderent hostium, mutuis vulneribus semetipsi conciderunt. Dapygi fratri, nisi captus fuisset, par cum aliis fatum sortituro, Crassus salutem et libertatem restituit.

Spelunca Getarum, et alia loca capiuntur. III. His ita gestis, ad Ceïram signa promota. Erat in regionibus eis spelunca ejus magnitudinis et munimenti, ut Titanes a Diis victi eo confugisse dicerentur. huc omnes opes suas finitimi, et, quod in his pretiosissimum erat, armenta et pecora incluserant. Crassus, perquisitis omnibus speluncae ostiis (tortuosa enim et occulta erant) obstructisque, necessariorum parandorum facultate exclusos fame subegit. Invitatus hoc successu, Zyraxis etiam regionem, licet Dapygis bello se nihil immiscuerat, invasit. Robustissimum ejus regionis oppidum Genucla fuit: ubi signa Romana esse dicebantur, quae C. Antonio apud Istrianos Getae ademerant. Ea, terra simul et ab Istro cui adjuncta fuerant, oppugnata, parvo quidem tempore, sed non parvo labore, cepit, absente quidem Zyraxe; qui, ad primam belli famam cum pecunia comparandorum auxiliorum caussa, in Scythas profectus, nondum redierat. Interea Mysorum etiam populos, qui defecerant, per legatos recepit. Artacos, illibatam libertatem nullaque violatam deditione jactitantes, ipse adgressus, ne vicinis fastidium conditionis suae facerent, quamquam fortissime repugnantes, in potestatem redegit, quum partem eorum superasset armis, ceteros, captivis suis metuentes, adcipere conditiones pacis coëgisset.

M. Messallae triumphus ex Gallia. IV. Ob eas res triumphum ei concessit Augustus itemque M. Valerio Messallae propter Gallorum rebe-

Cap. II. Dio. Cap. IV. Appian. Civil. l. 4. p. 611.

lantium partem domitam. Circa amnem Aturum et Pyrenaeos saltus res gesserat, Aquitanorum maxime ferocia fracta. Triumphavit igitur pro consule ex Gallia ante diem septimum Kalendas Octobres: et ex manubiis viam silice sternendam locavit; quam ne fuisse Valeriam existimemus, Tibulli poëtae, qui bello Aquitanico sub Messalla meruit, auctoritati damus, per Tusculanum Albanumque agrum ductam testantis, quum Valeria Tibure in Marsos et Pelignos pertineret. Dum haec aguntur, Augustus, in Hispaniam ex Gallia profectus, eam quoque provinciam pro ratione praesentium ordinavit. Adhuc Tarracone agentem Kalendae Januariae deprehenderunt, quibus consulatum ipse octavum, T. Statilius Taurus iterum inierunt. Tum Agrippa, cui nulla munienda obtigerat via, aliud non minoris sumptus opus, Septa, dedicavit. Locum eum in Martio campo Lepidus antea comitiorum habendorum caussa porticibus instruxerat. Agrippa incrustavit, tabulisque et statuis exornavit, adeo pretiosis, ut pro quibusdam capite spondere tutelarii cogerentur. Sed Agrippa, nihil honori suo tribuens, *Septa Julia* vocavit, omnia referre ad Caesarem solitus, eoque et apud ipsum integra gratia; nec minus in magna gloria apud ceteros, quod optimorum consiliorum auctorem esse Caesari scirent.

U. c. 725. A. C. 27.

U. c. 726. A. C. 26. Imp. Augusto VIII. T. Statilio II. Coss.

Agrippa Septa dedicat.

V. Longe diversis moribus Cn. Cornelius Gallus, pro instituti sui vanitate exitum habuit. Is, immemor cujus opus esset, auctori suo obtrectare non verebatur: et, inter alia maleficia, Thebas, Aegypti nobilissimam urbem, pluribus ornamentis opibusque spoliatam, exhauserat. Nec interim defuit statuas sibi, per omnem prope dixerim Aegyptum, ponere, et acta sua insculpere in pyramides. Nam Heroum urbem deficientem parva manu receperat: domueratque Thebas, propter tributum tumultuantes. Haec, quum, accepto successore Petronio, in urbem redisset, Valerius Largus ex familiaribus ejus objecit; factumque est, ut Augustus Gallo amicitia et provinciis suis interdiceret. Sic cadere incipientem aliae, ut fit, adortae adcusationes prorsus adflixerunt, multorumque crimi-

Cn. Cornelii Galli ruina.

Cap. IV. Dio, l. 49. fin. Tibull. 1. Eleg. 7. et 2, 1. Fasti Capit. Sueton. Aug. 24. Tibull. 1. Eleg. 7. v. 9. et 57. Strabo, l. 5. p. 238. Dio, l. 53. Sueton. Aug. 26. Dio. Plin. 36, 5. Dio. Cap. V. Ovid. Trist. 2, 446. Euseb. Chron. Marcellin. l. 6. Dio. Strabo, l. 17. p. 819. Dio. Sueton. Aug 66. Dio.

quadragesimo aetatis anno sustuli
gia naturae ac fortunae munera u
cusabili vecordia corrupiſſet.

A suis adulatoribus procurata.

VI. Atque hoc sicuti ad mode
sic illud ad cautionem hominibus
rum suffragiis adactus ad extrema
ritate magna usum adulationi prop
pense coluerant. at illi, Largum
ad hunc se transtulerunt, eumdem i
ret occasio, haud segnius condemna
propter amicum eversum tanta eſſe
coeperat, ut C. Proculejus, Caes
eques, quùm forte factus ei eſſet
atque nasum compreſſiſſe dicatur:
praesente delatore, ne respirare
quam poſſe. Alius, teſtibus adhib
rogavit, *an se cognosceret?* et, neg
signavit in tabulis, quasi homo in
vel ignotum nequiret. Casu Corn
tam quidem ab Auguſto Patrum pi
topere pro se indignantium; sed
nobilique voce queſtum, *sibi soli*
quatenus vellet, irasci.

M. Egnatii vecordia.

VII. Tantum exemplum nihil M
deterruit, (adeo plures aliorum i
lari, quam vereri poenam, didic
similem furorem prolaberetur. A
non inepte fecerat, et, oborto f

que proposito, *sua opera salvam integramque urbem successoribus tradi* gloriaretur. His quamquam ostensus cum nobilissimo quoque Patrum Augustus, satis tamen in praesentia habuit aedilibus injungere, *darent operam, ne qua incendia exsisterent, aut, si exstitissent, in tempore restinguerentur.* U. c. 726 A. C. 26.

Rex Polemo senatores Rom. honorat.

VIII. Eodem anno Ponti rex Polemo, inter socios ac foederatos populi Romani adscriptus, in universo regno suo prima in theatris loca senatoribus Romanis dari praecepit. Et Romae Sex. Apulejus Sex. F. Sex. N. proconsul ex Hispania ante diem septimum Kalendas Februarias triumphavit. Sub idem tempus clausae nuper Jani portae denuo patuerunt. Britannos, promissa non servantes, bello petere Augustus destinarat. sed, praepeditus Salassorum, Cantabrorumque, et Asturum rebellione, ad hos prius pacandos consilia convertit. Igitur nono consulatu, cujus collegam M. Junium Silanum habuit, etiam Tarracone inito, ipse Hispanos domiturus Alpina bella Terentio Varroni Murenae demandavit. U. c. 727 A. C. 25. Imp. Augusto IX. M. Junio Coss.

Salassi, propter maleficia quaedam, ab Varrone Murena perdomantur.

IX. Salassi nuper Gallico bello M. Messallae, castra propinquis locis habenti, ligna ad focum, ex hastilia ad exercitationes non, nisi pretio adcepto, dederant; et nuper, per simulationem viarum, aut pontium reficiendorum, cum magnis copiis juga montium insidentes, saxis in subjecta devolutis, pecuniam, quae ad Caesarem portabatur, interceperant. Hos igitur divisis copiis Varro, quo pluribus locis invalens distraheret, haud difficulter paucos, numeroso succinctus exercitu, superavit. Pacem deinde petentibus quum certam pecuniam imperasset, tamquam nihil ultra passuris; dimisit, per caussam exigendi, milites, comprehendique omnes, et adduci Eporaediam jussit. Ibi sub hasta venierunt omnis aetatis sexusque millia sex et triginta; praeterea hominum bello aptorum octo millia, lege addita, *ne aut in vicina regione servirent; aut vicesimum intra annum manumitterentur.* Ita perdomitis tandem Salassis, Augustus tria colonorum millia, maxime ex praetoriis cohortibus, in optimam ejus agri partem misit; et, quo loco castra habuerat Varro, condi oppidum, et muris,

Cap. VIII. Fasti Capit. Oros. 6, 21. Dio. Sueton. Aug. 26. Dio. Cap. XI. Strabo, l. 4. p. 205. Dio. Strabo. Sueton. Aug. 21. Dio. Sueton. Aug 21. Liv. Epit.

U. c. 727. A. C. 25. quatenus natura locor
Augusta Praetorianoru

Cantabri Augustum in difficultates conjiciunt.

X. Difficilior adver
Augusto fuit: quum as
sensi, nec pacem am
pugnae se darent adve
praecipua contumacia
non contenti, quoties
caeos, et Turmodigos
pulabantur. At ubi, S
positis, tripartitas co
tioribus jugis praeocc
aut silvestria positis i
conjecere, ut prae cu
partem aestatis exantla
et frumenti penuria la
difficiles vias parce e
dibilis exorta murium
cum hoc tantulo anim
que conducendi, pr
rum constituto.

XI. Ceterum Augu
Antistium bello praefe
victoriae profuit. Qui
quum proelium comm
dum ab aliis Segidam
victi, Vinnium altissim
tuti loco, necessarioru
rum extorquere nequ
Alia deinde sunt ab A
titulis Arracillum adc
tempora et C. Furniu
bus res gesserunt, i
liquet. Id tantum re
pugnasset, captum a
riora quoque Gallaec
etiam admota ab oce
arbitror; qui una c
flumini Minio adjacen
magno labore pericu
hominum multitudo h

Medullii montis obsidio.

Cap. IX. Strabo, et I
ros. 6, 21. Dio. Strabo,
Oros. Dio. Flor. et Or

esisteret, operibus expugnanda fuit. Igitur, ob- per quindecim millia passuum fossa, quum ali- ptivitatem effugere barbari nequirent, inter e- se certatim igne, ferro, ac veneno pereme- U. c. 727. A. C. 25.

II. Taxus arbor in Hispania nascitur: hujus e venenum exprimebant, cetera quoque tam ma- naturae, ut vasis ex eo ligno factis vina diffu- ortem adferant. hinc *taxica* vocata putant, quae *toxica* nominantur. Alii toxicon ex herba fieri, tudinem apii referente, tradunt. id quoniam ci- olorem necet, adservare Hispanos in remedium ioris casus: eos maxime, quos gentili more vivere post mortem ejus, cui se devoverint, ne- habetur. Hoc modo consumptis plerisque, ne m servari magna pars eorum, qui in potestatem ant, potuere. adnotatum est, a puero, gladium nacto, jussu patris parentes cum fratribus omni- nteremptos: itemque alios una captos, a muli- Nec enim ille sexus erat mollior: et interfecti eo bello a matribus liberi, ne in potestatem ho- nciderent. Inter haec relevatus nonnihil Augu- d castra rediit: fractosque jam hostes et in dedi- m adceptos partim in plana deduxit, ne monti- ducia rebellarent; aliis obsides imperavit; fero- num quemque sub corona vendidit.

Cantabrorum ferocia in consciscenda sibi morte.

III. Sub idem tempus Astures, montibus suis de- i, castra juxta flumen Asturam (unde nomen gen- osuerant. Inde, trifariam divisis copiis, toti- Romana castra oppugnaturi, maximum terrorem ratis periculumque intulissent; nisi T. Carisius, accinis sociorum consilia prodentibus, instructo exercitu occurrisset. Cruentum ibi certamen fuit, is utrimque cadentibus, donec in fugam acti ho- Lanciam, urbium suarum maximam, confugerunt. milites ab ira pertinacis proelii delere incendio ebant: donec Carisius, non parvo apud utrosque tio, barbaris deditionem, suis clementiam per- it; ut victoriae Romanae stans potius Lancia, n incensa, monumentum esset. Hanc victoriam, ibus circum exterritis, sequuta gentis est deditio,

Astures a T. Carisio domiti.

---

p. XII. Plin. 16, 10. et Flor. Plin. Strabo, l. 3. p. 165. bo, l. 3. p. 164. Flor. Cap. XIII. Flor. et Oros. Isidor. olog. 9, 2. Flor. et Oros. Dio. Flor. et Oros. Dio.

Perpacata Hispania.

XIV. Haec extrema fuit August
peditio: qua perpacata demum p
centos Hispania, si modicos mox
provincia facta, Romano jugo sat
Augustus, bello confecto, militib
dia habentibus, sedem in Lusita
condita, quam Augustam Emeritan
ex praetoriis legatum constituit C
ve Titus ei praenomen fuit, sive
us fuisse credimus, (et est vero p
cum turribus et portis praeferen
exhibent, EMERITA: et in amb
LEG. PRO. PR. Majori parti Hisp
Antistius impositus est cum tribus l
que legatis. Ludos etiam in castr
berius, aedilium vicem, ediderun

XV. Jubae deinde regi, quod
jus regni provinciae populi Roman
Gaetuliae quaedam concessae parte
chus ac Bogud, Mauritaniae reguli

Amyntae regnum in provinciae formam redigitur.

idem tempus Amyntas, multis Ci
castellis occupatis, ad Homonaden
terfecto tyranno, dolo muliebri
gnum, quamquam liberos relique
formam redegit Caesar, misso M.
eam pro praetore administravit.
Gallograecis parere jussi, tum S
genses, et quidquid sub imperi
Pamphyliae tantummodo partes, n

XVI. Ob haec, et quia Celtarum quosdam, ob negotiatores Romanos interfectos, armis ultus M. Vinucius imperatoris nomen Augusto et ipse quaesiverat, triumphos ex provinciis subactis Caesari senatus decrevit; eosque recusanti tropaeum super arcum statui jussit in Alpibus. id tamen complures post annos perfectum arguit inscriptio, pontificatum Augusti praeferens, quem post mortem demum M. Lepidi adsumpsit. Talis enim illa fuit: IMPERATORI. CAESARI. DIVI. F. AUG. PONTIFICI. MAXIMO. IMP. XIII. TRIBUNITIAE. POTESTATIS. XVIII. S. P. Q. R. QUOD. EJUS. DUCTU. AUSPICIISQUE. GENTES. ALPINAE. OMNES. QUAE. A. MARI. SUPERO. AD. INFERUM. PERTINEBANT. SUB. IMPERIUM. POP. ROM. SUNT. REDACTAE. GENTES. ALPINAE. DEVICTAE. TRIUMPILINI. CAMUNI. VENOSTES. VENNONETES. ISARCI. ceterorum deinde populorum longa series sequitur, quam ob ignota pleraque veteribus etiam monumentis vocabula praetermisi. Operis reliquiae prope Monoecum portum visuntur in Liguria. nam duobus supra milliaribus in praeruptis collibus adhuc columna cochleata superest, qua speculae et arcis loco utuntur incolae, corrupta nonnihil voce *Torpia* pro Tropaeis adpellantes. U. c. 727. A. C. 25. *Tropaeum Augusti in Alpibus.*

XVII. Ob ejusmodi tam laeta, quum oppressa ubivis bella viderentur, quorum caussa nuper apertum Jani templum fuerat, iterum claudi placuit. Ducibus ac legatis Augusti, quorum opera bella confecta fuerant, jus datum, singulis annis uno die Kalendis Januariis gestandae coronae cum triumphali habitu.

XVIII. Omnibus his annis multus in urbe suis sumptibus exornanda M. Agrippa fuit, plurima et egregia opera molitus. Inter quae porticum exstruxit, navalium victoriarum praemium, Neptuno, quem Argonautarum celebri pictura decoravit, in omnibus suis operibus exemplo confirmare nisus, quod oratione, magnifica sane et maximo civium digna, de tabulis omnibus signisque publicandis habuit. Igitur et Thermarum suarum calidissima parte marmoribus parvas tabellas inclusit: et ante eas Lysippi distringentem dedicavit: et templum Ultori Jovi positum, cum Syra- *Agrippa urbem multis operibus exornat.*

Cap. XVI. Dio. Flor. Dio. Sueton. Aug. 31. Plin. 3, 20. Cluver. Ital. Ant. 1, 9. Cap. XVII. Dio, et Oros. Dio. Cap. XVIII. Strabo, l. 5. p. 235. Sueton. Aug. 29. Dio. Plin. 35, 4. Plin. 34, 8.

U. c. 727. A. C. 25. cusanis columnarum capitibus, sic exornavit, ut propter omnium Deorum conspicua in eo signa *Pantheum* adpellaretur: quamquam nominis ejus caussam alii in simulacra Martis et Veneris, Deorum icunculis varie exculta, conferunt: Dio sic dictum a forma rotunda putat, quae coelum, Deorum omnium domicilium, imitetur. Sequentia tempora, quum Diis omnibus sacratum fuisse existimarent, omnibus Sanctis et Virgini coelorum reginae dedicarunt; hodieque durans id opus, propter solidae molis firmissimam stabilitatem, sub vocabulo sanctae Mariae Rotundae in exemplar perfectae Architecturae cernitur: testante titulo, *M. Agrippam L. F. consulem tertium fecisse.* Simulacrum Augusti collocare ibidem Agrippa voluerat, ejusque nomen operi praescribere: sed, utrumque illo recusante, dictatoris Caesaris statuam in aede, suam et Augusti in vestibulo posuit.

Et Caesari, et Reip. consulens. XIX. Haec tam magnifica opera, quum proxime contingere Principale culmen viderentur, honori tamen Agrippae potius apud Caesarem, quam fraudi fuere. Notus enim erat viri animus, Caesaris reique publicae caussa facientis omnia, ut hanc operibus institutisque praeclaris, hunc gloria et benevolentia civium decoraret. Nam ornatui commoditatibusque Romanae urbis plurimum studens Augustus, per se et amicos in tantum enisus est, ut jure gloriaretur, *marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset.* Igitur et nuptias filiae suae, quam M. Marcello, vix pueritiam egresso, desponderat, quod per valetudinem Romam venire prohibebatur, Agrippa vices absentis gerente, celebravit: et, aedibus M. Antonii in monte Palatino combustis, quas M. Agrippae et M. Messallae concesserat, huic quidem pecuniam dono dedit: Agrippam in suas aedes recepit. Quae quum maximo honori tanto viro essent, nihilominus alios quoque haudquaquam paribus meritis populus tum celebravit: C. Toranium tribunum plebis, quod patrem suum, quamquam libertum, juxta se considere in theatro jusserat: P. Servilium, quod ejus ludis ursi treceni, totidemque Africanae confectae fuerant.

XX. Pro-

Cap. XVIII. Plin. 36, 14. et 34, 3. Suidas. Dio. Vide Rosin. Ant. Roman. 2, 5. Dio. Pigh. Ann. 728. Dio. Cap. XIX. Strabo, l. 5. p. 236. Sueton. Aug. 29. Dio. Sueton. Aug. 63. Dio.

XX. Proximus deinde annus, quidquid abesse po- U. c. 728.
estatis Augusto videri poterat, obvia senatus volun- A. C. 24.
ate delatum contulit. Kalendis Januariis, quibus ma-
istratum decimum consul, collega C. Norbano Flac- Imp. Au-
o, absens iniit, senatus universus in acta ejus jura- gusto X. C.
it: et, quum adventum suum nunciandum curasset, Norbano
nam ob valetudinem infirmam diutius absuerat) et ob Coss.
am caussam divisurum populo quadringenos nummos, *Senatus in*
i senatui videretur; legibus semel omnibus eum solvit: *acta Augu-*
e quidquam facere, quod nollet, aut, quod vellet, *sti jurat.*
raetermittere cogeretur. Haec absenti data. Post-
uam advenit, et alia propter salutem ejus atque re-
itum facta sunt, et honoris ejus caussa propinquis
uaedam concessa: Marcello, dicendae praetorio loco
ententiae, petendique consulatus decem annis matu-
us, quam per leges liceret; Tiberio, ut quinquen-
io prius, quam leges annariae sinerent, in petendis
onoribus ratio ejus haberetur. Simul etiam hic qui-
em quaestor; Marcellus, jam pontifex, aedilis curu-
s designatus est. Forte quaestores ad numerum non
rant, qui in provincias mitterentur. idcirco placuit
natui, ut, quotquot proximo decennio magistratum
m gessissent, neque in provincias exissent, sorti-
ntur.

XXI. Dum haec in urbe fiunt, Astures et Canta- *Astures et*
i, simul atque decessisse Hispania Caesarem audi- *Cantabri re-*
runt, novae servitutis impatientes, arma resump- *bellantes ci-*
runt. Ceterum, priusquam consilia nudarent, arte *to domantur.*
pere Romanos conati, missis nunciis ad L. Lamiam,
tum Hispaniensibus legionibus praeerat, frumen-
n et alia quaedam dono se dare exercitui signifi-
runt. Deinde milites, adcipiendi gratia missos, quo
emque voluerant perductos, interemerunt. Sed hu-
facinoris haud diuturnum eis gaudium fuit. Quip-
, vastatione agrorum, et oppidorum incendiis, ali-
ue belli cladibus celeriter domiti, poenas turba-
per insidias pacis dederunt.

XXII. Alius eques Romanus, Gallus Aelius, in *Aelii Galli*
abiam Felicem signa Romana primus intulit. quam *expeditio in*
peditionem ex Strabone potissimum, auctore quan- *Arabiam.*

Cap. XX. Suetor. Aug. 41. Dio. Sueton. Tib. c. 9. Dio.
ll. 2, 94. Dio. Tac. Ann. 1, 3. Cap. XXI. Pigh. Ann. 729.
. Cap. XXII. Plin. 6, 28. Dio. Strabo, l. 2. p. 118. l. 16.
780.

U. c. 728. A. C. 24. tivis pretii, qui Gallo quemur. Miserat hun masque tentaret, simu que fines, et Troglody qui sinu Arabico min tur. Hos quia ditiffi que aromata et lapillo aliis quidquam; aut a si hostes esse maluisse taturus videbatur. S tas, quorum Syllaeus consilio, se ducem iti rebat. Ad Album pa emporium erat, dirig pedibus penetrare eo mercatores tanto ca commeare inter Petr si multitudinem spect deantur. Primum in sus homines minime ves longas apud Cleo proxima est, bireme ter octoginta constru centum triginta one militum Romanorum in quibus erant cum des etiam, in magn a Petronio, quingen ctos auxilio miserat.

Nabataeorum regum socordia. XXIII. Hi, circum brevibusque aut occu pter quae magnis na quintodecimo die vic missis navigiis, quam risset. Id socordia fie ctis suis, quos fratr tentium omnia, prae pertinerent. Hoc in harum rerum curam autem id agere suspi Romanos in subigen illis morbo, fame,

Cap. XXII. Plin. Stra Strabo. Strabo, l. 16. p

esset, malis, absumptis, ipse ab his occupata possideret. Hujus scelere factum, ut, per vasta loca et squallentia aestu circumducti, quum aquarum herbarumque malignitas insueta corpora tentaret, quod aestatis reliquum erat, cum sequuta hieme, circa vicum Album contererent. U. c. 728. A. C. 24.

XXIV. Imprimis molestae Stomacace et Scelotyrbe fuerunt, ignotae nostro orbi hactenus pestes, sed illis locis familiares. Nam in capita primum incumbens vis mali, dentibus dejectis, faciem exsiccabat. Plurimi hoc genere morbi statim perempti: aliis a capite citra noxam mediarum partium ad pedes ea pestis transiit, genuum compagem solvens. Nec remedium inveniebatur, nisi quod oleum in vino potum inunctumque paucis profuit. Neutrum enim iis locis nascebatur, neque maximam eorum copiam secum adtulerant. *Stomacace et Scelotyrbe Romanum exercitum infestant.*

XXV. Idcirco transacta demum hieme, quum Augustus undecimum consul collegam Terentium Varronem Murenam, et, hoc celeriter defuncto, Cn. Calpurnium Cn. F. Cn. N. Pisonem, ultro ambitum a Caesare ac rogatum, haberet, Aelius Gallus, ex Albo vico copiis eductis, terrestri itinere similem ducum perfidiam expertus, post aliquammultos dies maxima cum defatigatione hominum animaliumque (nam et camelis aquam portari necessum fuerat) in Aretae regnum pervenit. Obodam adfinitate contingebat Aretas: eo promptius excepit Romanos, donisque hospitaliter coluit. Nec ideo minus per tam aridam regionem difficilis eis transitus Syllaei perfidia et artibus fuit. Triginta dies per devia consumpti: quibus ferme Zea, et dactylis raris, et olei loco butyrum praebente regione vixerunt. Inde penetratum in campos magna parte desertos, quibus tum Sabus imperabat. vagam ibi vitam pastoralemque degunt homines, *Ararena* vocatur. Per hanc quinquaginta dierum spatio, per inculta et invia loca, mitem pacatamque gentem adtigerunt Negranorum: quorum rex quum ad gentis ignotae famam diffugisset, oppidum primo impetu captum est. Sextis deinde castris ad flumen quoddam progressi, cum hostibus magno magis, quam difficili, proelio contenderunt. Arcum et gladium, lanceamque, fundas etiam nonnulli, sed plerique bipennes habebant. his

U. c. 729. A. C. 23. Imp. Augusto XI. A. Terentio Coss. *Gallus in Aretae regnum pervenit.* *Hostes levi negotio vincit.*

Cap. XXIII. Dio, et Strabo. Cap. XXIV. Plin. 25, 3. Strabo, et Dio. Cap. XXV. Fasti Capit. Pigh. Ann. Tac. Ann. 2, 43. Strabo. Dio. Strab. Plin. 6, 28. Strabo.

U. c. 729. A. C. 23. armis quam imperite et trepide sint usi, ne dicer quidem arbitror, quum ea pugna, decem mill suorum amissis, tantummodo duos de Galli exe interfecerint.

XXVI. Haec victoria eis Ascam oppidum, iti ab rege derelictum, aperuit. Hinc Athrullam cessum: captaque insigni, ut iis locis, urbe, c oppidanorum, frumento maxime et dactylis, rel Rhamanitas invaserunt Ilasaro parentes. Horum put in Calingiorum natione Mariaba fuit, superba pellatione: nam dominos omnium interpretantur. abhorrebat oppidi magnitudo, sex millia passuum cumitu complectens. Nec in potestatem Romano pervenit; inopia aquae septimo die solvere obsi nem coactis. Praeter haec oppida, Nestum quo Magusum, et cum Tammaco Labeciam diruisse G traditur, et, quo longissime processit, Caripeta. *Sed morbis fatigatus recedit.* quantum viribus superior erat, tantum eoque am morborum violentia infestabatur: a quibus ad p mum expulsus est. occupata pristini cultores rec runt. Gallus, quum tantum itinere bidui ab aro fera abfuisset, ut ex captivis est cognitum, sexa diebus omne id spatium remensus est, quod fr ductorum toto semestri vix confecerat. Nonis c Negrana rediit, undecimis inde Septem puteos, bus ipsis denominatum locum. Inde pacata ex runt: vicus Chaalla, deinde Malotha flumini adja hinc per deserta et sitientia Negram itum, mariti vicum, ex Obodae regno. Inde diebus undecim berrimum Aegypti portum, quem *Muris* adpellan nuit. Inde Coptum; a Copto Alexandriam reli exercitus reduxit. Nam morbo et fame, tum d ratione ac taedio, major pars interierat; in bell ptem omnino desideratis.

Augusti morbus. XXVII. Hic annus saepe aegrotantem Aug decumano quasi morbo propemodum dejecit. certe spe salutis abjecta, magistratibus, senator que, et equitum primoribus domum convocatis, mentoque facto, annulum Agrippae, Pisoni co rationarium imperii tradidit, quo numerum exe um, et quid ubique caperet populus Romanus

Cap. XXVI. Dio. Strab. Plin. Strabo. Plin. Dio, et bo. Strabo. Cap. XXVII. Sueton. Aug. 81. Dio. S Aug. 28. Dio.

xpenderet, conscripserat. Successorem nominavit neminem, admirantibus, qui Marcellum eam in spem educari conjecerant. Antonius autem Musa, quum destillationibus vitiatum jecur calidis fomentis non juvabatur, ancipitem rationem medendi necessario complexus, frigidis eum lavacris potionibusque, et multo lactucae usu, restituit. Pro hoc merito multam hic Antonius et ab senatu et ab Augusto pecuniam, cum immunitate, non sibi tantum, sed et aliis medicinam facientibus, in perpetuum decreta, abstulit. U. c. 729. A. C. 23.

XXVIII. Ne tamen artis experimento nimium gloriaretur, non multo post Marcellus, ab eodem Musa simili methodo curatus, in Bajano suo intra duodevicesimum aetatis annum obiit. Hoc tam acerbum fatum, et prius quoque parum constans Marcelli valetudo, plani cujusdam audaciae colorem praebuit, se Octavia natum adserentis. Nam se, propter summam corporis imbecillitatem, ab eo, cui datus esset nutriendus, retentum, substituto suum in locum illius filio. Sed haec diu post adciderunt. Tum vero publico funere, ad quod sexcenti lecti intra civitatem erunt, ingenti cum gloria pompaque elatum in campo sepeliendum curavit Augustus; ejusque laudationem ipse peregit. Civitas ejus mortem vehementer doluit, quod adfabilitatis et ingenuarum virtutum opinionem, frugalitate et continentia in illa aetate et opibus admirabili, haud exiguam sibi comparaverat. Sane, ut Augustus eum populo commendaret, praeter alias ingentes summas, quas ejus nomine insumpserat, paullo ante in ejus aedilitate celebrandos curaverat magnificentissimos ludos, quibus et eques Romanus, et matrona nobilis mimum egit: et, quum aestas praefervida incidisset, velis inumbrarat forum, ut salubrius litigantes consisterent. Memoriae traditum est, Virgilio carminis sui partem aliquando recitante, quod Marcello sepulcrale magno operi inseruit, Augustum et Octaviam prae nimio fletu vix durasse, donec locus absolveretur. Ad leniendum deinde luctum, colendamque adolescentis memoriam, honores ei decreti, *Marcellus moritur.*

Cap. XXVII. Sueton. Aug. 81. et Dio. Plin. 19, 8. Dio. Cap. XXVIII. Serv. ad Virg. Aen. 6. v. 861. Propert. Eleg. 3, 18. Vell. 2, 93. Dio. Val. Max. 9, 15. Dio. Serv. Dio. Virg. Aen. 6. v. 872. et ibi Serv. Dio. Tac. Ann. 2, 41. Serv. Vell. 2, 93. Senec. Consol. ad Marc. c. 2. Dio. Plin. 19, 1. Serv. et Auctor vitae Virg.

U. c. 729. A. C. 23. theatrumque jam coeptum a priori Caesare, j Pietatis aedem, *Marcelli* adpellatum: effigies etiam rea cum corona ex eodem metallo facta, quae l Romanis in medio magistratuum, qui ludos facer curuli sella poneretur.

Augusti testamentum. XXIX. Ceterum recreatus e morbo Caesar, t mentum suum in curiam illatum ne recitaret, r mante senatu, prohibitus est. Neminem imperii cessorem a se relictum sciri volebat; quin aliqu plus Agrippae, quam Marcello, tributum: ut sib se permissum populus intelligeret; et tamen, si li tatem nollet, Agrippae notas probatasque virtu quam spes incertas adolescentis, potiori loco ha das. Credo post mortem Marcelli magnam ei c fuisse placandi Agrippae, cujus, Marcellum sibi tantis anteferri, patientiam desiderabat.

Agrippa in Syriam mittitur. XXX. In Syriam eum miserat, compositurum tr marinas provincias, ne Marcello, magnitudine grippae haudquaquam aequis oculis adspicienti, tentionis occasio praeberetur. Hoc ille puden ablegationem, et frigus Augusti esse interpret ne nimium cupidus negotiorum videretur, legatis in Syriam missis, Mitylenen processit. Ibi hibe tem Herodes adiit, qui Caesaream urbem recens diderat, cum templo Romae et Augusti, quo prius turris Stratonis steterat. Ob hoc, et quia Agrippae carus erat, nihil contra eum Gadarenis ditum; vinctique in potestatem ejus adcusatore diti. Augustus porro praetoriis comitiis decem rum creari jussit, majore numero rempublicam in re negans: octo enim solitis provinciis, duos a sufficere.

Cap. XXVIII. Dio. Plin. 7, 36. Sueton. Aug. 29. XXIX. Plut. Marcell. fin. Dio. Sueton. Aug. 66. Cap Dio. Joseph. 15, 13. Vell. 2, 93. Dio. Plin. 7, 45. Sue Tac. Ann. 14, 53. Sueton. Joseph. Vell. 2, 89. Dio.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI SEXTI.

Raetia a Ti. Nerone et Druso, Caesaris privignis,

EPITOMF LIBRI CXXXVI] Ante hunc librum invenio in libro manuscripto album intervallum esse relictum, cum his verbis: *Generaliter et communiter hic est defectus quorundam librorum.* Duos autem libros deesse puto eos, qui numerum expleant librorum centum quadraginta duorum, quos Petrarcha a Livio scriptos aït [Rerum Memorandarum Tract. 1. c. 8.] Itaque hunc librum cxxxviii. appello, atque ita deinceps reliquos. Desiderantur ergo epitome lib. cxxxvi. et cxxxvii. Quod ex his rationibus colligitur: Censorinus [de Die Nat. c. 17.] aït, Livium libro cxxxvi ludos quintos saeculares tradidisse, quos fecit Augustus; qui facti sunt, Censorino ipso, et Dione, et aliis auctoribus, C. Furnio et C. Junio Silano consulibus. Est autem verisimile, eum, qui scripsit epitomas, quamvis exiliter eas ac tenuiter scripserit, verbo etiam mentionem eorum ludorum, ut rei maxime memorabilis, fuisse facturum, quemadmodum ante [lib. 49] quartorum ludorum fecerat. In libro autem cxxxvi. vulgato nulla eorum mentio fit. Nam de Rhetia victa a Tiberio et Druso agitur, quod bellum gestum est Druso et Pisone consulibus, ut aït Dio, id est, biennio postquam ludi seculares editi fuerant. Accedit, quod Hispani et Salassi in libro cxxxv. Caesare viii. et Silano consulibus, auctore Dione, subacti traduntur, id est, anno ıↄccxxv ab urbe condita. Si igitur in libro cxxxv. res explicantur gestae anno ıↄccxxv, in eo autem, qui sequitur, de Rhetia agitur, quae victa fuit anno ıↄccxxxv. sane apparet, praetermitti res gestas novem annorum, qui interjecti sunt, multasque nobiles ac memorabiles actiones praeteriri: ubi enim de templo Jani ab Augusto clauso? ubi de tribunicia potestate Augusto data? Ergo duos libros medios intercidisse credendum est. SIGONIUS. Similiter in Msto Berg. vacuum spatium ante hujus libri Epitomen relictum, ad finem praecedentis adscripta verba, *Hic deficit*, et huic praefixum titulum *Ex libro CXXXVIII* inveni, et ita libris sequentibus usque ad finem, cui praescribitur *Ex libro CXLII.* Etiam Hearnius testatur, non dissentire Exc. Pithoei: sed in Norv. non plures, quam cxl. libros numerari. In Leid. et Lov. 2. hujusque libri Epitomae nulla inscriptio additur. At Voss. et Boend. qui antea turbarant, et quosdam libros conjunxerant, non plures, quam cxxxix. agnoscunt; hanc autem Epitomen ex l.cxxxv. esse dicunt.

Rhaetia a Ti. Nerone et Druso, Caesaris privignis, domita] *Graecia* Voss. Boend. Norv. et plures vetustissimarum edd. nisi quod, in Rom. principe *Aretia* esse, auctor sit Hearnius. Frobenius demum *Rhetia*, alii *Rhaetia* reposuerunt, ut praeferunt Leid. Lov. 2. et Exc. Pithoei. In Berg. quidem *Recia* scribitur, sed vacuo spatio relicto, ubi deinde litera majuscula pingeretur: in qua ne error committi pos-

domita. Agrippa, Caesaris gener, mortuus; Druso census actus est.

set leviori manu minuscula litera *g* adscripta erat; ut ejus librarius etiam *Grecia* legendum censuerit. Scribendum autem esse *Raetia*, dixi ad 5, 34, 11. Adde lapidem apud Reines. cl. 6. num. 123. et Donii Inscript. Class. 6, 17. etiam viros doctos ad Sueton. Tib. 9. Tum praepositio *a* deest in Voss. Praeterea *Tiberio Nerone, et Druso Caesaris privigno* Leid. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. omnesque excusi usque ad Gronov. qui anno 1665. recte *privignis* emendavit; quod in Voss. fuisse videtur. *Tiberio Druso Caesaris privigno*, reliquis male omissis, Berg. Ceterum, Caesarem, utrumque privignum adversus Raetos misisse, ex historicis constat. Vide Dion. Cass. 54, 536. Vellej. 2, 95. et quos ibi laudat Boecler. Adsentiri enim nequeo celeberrimo Bentlejo, qui quidem recte locum Horatii 4, 5, 17. adversus Dacier. ita legendum contendit:

Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici.

Sed male eo utitur argumento, Drusum non cum Raetis et Vindelicis bellum gessisse; sed Drusum Vindelicos tantum, Raetos Tiberium adgressum esse. Ad quod probandum, imprimis urguet verba Vellej. Pat. l. laud. *Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *DIVISIS PARTIBUS Raetos Vindelicosque adgressi.* Verum ejus hunc sensum puto, Tiberium et Drusum utramque gentem non junctis, sed divisis copiis, neque iisdem, sed diversis locis, adgressos esse. Similis locutio est apud Livium 44, 11. *Divisis partibus* (Cassandream) *oppugnare adorsi* prae-

tor et Eumenes. Ita forte
dum, pro *adorti*. V. ad 3
Certe Drusum Raetici be
cem agnoscunt etiam Suet.
1. *DRUSUS in quaestura*
turaeque honore DUX R
CI, deinde Germanici B
et Oros. 6, 21. *CLAUDIUS*
SUS, privignus Caesari
liam RAETIAMQUE s
etc. Quin etiam Dio l. laud.
priorem missum contra
Drusum, ut eos a praeda
talia arceret; sed, quum
ominus Galliam infesta
pinis, missum etiam esse
rium, ut illos ea parte
deretur. Videntur auten
Raetorum, Vindelicorum
Noricorum populi juncti
bus bellum gessisse. Str
nim 4. Geogr. 206. enumer
rum gentium populationib
dit *Πάντας δ' ἔπαυσε τῶν*
καταδρομῶν Τιβέριος κα
δελφὸς αὐτοῦ Δροῦσος
μιᾷ. Licet igitur Dio l.
et Auctor hoc loco solos
tos memorent, eorum
nomine intelligendi etia
populi vicini ac socii,
lici et Norici: ut etiam
Horat. d. loco sub *Vin*
etiam comprehendi debe
rici et Raeti, unde Drusu
Videlicis bella gessisse di
Alpibus Raetis.

Ab Druso census actu
In Galliis nempe, ut est
gmento orationis Impe
Claudii apud Gruter. In
pag. 1011. DURERUS. *a*
Voss. et Lov. 2. *et a Drus*
Berg. Exc. Pithoei, Nor
nesque excusi ante Grut
qui copulam expunxit. *e*
so Boend. *ab Druso* Gro
pulam iterum addendam

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER CI.

IN LOCUM LIBRI CXXXVI. T. LIVII.

U. c. 729. A. C. 23. *Augusto abdicanti consul L. Sestius sufficitur.*

I. Hoc tempore Caesar, sive continuationem tot consulatuum invidiosam putans, effectisque, in quae tetenderat, inutilem, sive propter frequentes morbos otii cupidior, quum duodecimum designaretur, antea quoque reniti solitus, constanter abnuit, quo ad plures hic pervenire honor posset. Et, quo magis hoc sentire crederetur, magistratu abdicato, in Albanum profectus est. L. Sestius suffectus, Publii filius, qui bello Philippensi pro quaestore Bruto fuerat, ejusque ne tum quidem, licet damnatam vi triumvirali, memoriam laudibus et benigna recordatione, servandisque ejus imaginibus, atque ipsi quondam Augusto monstratis, recolere desinebat. Unde et Augusto gloriae fuit, honore potius, quam odio, dignam duxisse viri fidem et in amicitia constantiam.

Augustus de suis olim adversariis benevole loquitur.

II. Nec ignarus ille, talibus se testimoniis animi magnitudinem adprobare, laudemque sine detrimento potentiae consequi, bene de praecipuis eorum, quos expertus adversarios fuerat, et sentiebat, et loquebatur. Mediolani statua Bruti erat conspicuo loco posita: quam, ex aere diligenter ac artificiose factam, quum Augustus inspexisset, praeteriit: moxque subsistens, multis audientibus, vocari magistratus jussit: *animum se civitatis ab se alienum deprehendisse ex eo, quod hostem suum secum haberent.* Perterritis his, ut necessum erat, et pernegantibus, ac in mutuo intuitu defixis, converso ad statuam contracto vultu, *Hic ergo* inquit, *hostis noster non vobiscum est?* Tum vero impen-

Cap. I. Sueton. Aug. 26. Vell. 2, 89. Dio, l. 54. Pigh. Ann Dio. Appian. Civil. l. 4. p. 619. Dio. Cap. II. Plut. Comparatione Dionis et Bruti.

domita. Agrippa, Caesaris gener, mortu
Druso census actus est.

set leviori manu minuscula litera *g* adscripta erat; ut ejus librarius etiam *Grecia* legendum censuerit. Scribendum autem esse *Raetia*, dixi ad 5, 34, 11. Adde lapidem apud Reines. cl. 6. num. 123. et Donii Inscript. Class. 6, 17. etiam viros doctos ad Sueton. Tib. 9. Tum praepositio *a* deest in Voss. Praeterea *Tiberio Nerone, et Druso Caesaris privigno* Leid. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, Norv. omnesque excusi usque ad Gronov. qui anno 1665. recte *privignis* emendavit; quod in Voss. fuisse videtur. *Tiberio Druso Caesaris privigno*, reliquis male omissis, Berg. Ceterum, Caesarem, utrumque privignum adversus Raetos misisse, ex historicis constat. Vide Dion. Cass. 54, 536. Vellej. 2, 95. et quos ibi laudat Boecler. Adsentiri enim nequeo celeberrimo Bentlejo, qui quidem recte locum Horatii 4, 5, 17. adversus Dacier. ita legendum contendit:

Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici.

Sed male eo utitur argumento, Drusum non cum Raetis et Vindelicis bellum gessisse; sed Drusum Vindelicos tantum, Raetos Tiberium adgressum esse. Ad quod probandum, imprimis urguet verba Vellej. Pat. l. laud. *Quippe uterque*(Tiberius et Drusus) *DIVISIS PARTIBUS Raetos Vindelicosque adgressi.* Verum ejus hunc sensum puto, Tiberium et Drusum utramque gentem non junctis, sed divisis copiis, neque iisdem, sed diversis locis, adgressos esse. Similis locutio est apud Livium 44, 11. *Divisis partibus* (Cassandream) *oppugnare adorsi* prae-

tor et Eumenes. Ita
dum, pro *adorti*. V.
Certe Drusum Raeti
cem agnoscunt etiam
1. *DRUSUS in quaes*
turaeque honore DU
CI, deinde Germani
et Oros. 6, 21. *CLAUL*
SUS, privignus Cae
liam RAETIAMQU
etc. Quin etiam Dio l.l.
priorem missum con
Drusum, ut eos a pr
talia arceret; sed, q
ominus Galliam infe
pinis, missum etiam
rium, ut illos ea pa
deretur. Videntur a
Raetorum, Vindelic
Noricorum populi ju
bus bellum gessisse.
nim 4. Geogr. 206. enun
rum gentium populatio
dit *Πάντας δ' ἔπαυσε τ*
καταδρομῶν Τιβέριος
δελφὸς αὐτοῦ Δροῦσ
μιᾳ. Licet igitur Dio
et Auctor hoc loco so
tos memorent, eoru
nomine intelligendi e
populi vicini ac socii
lici et Norici: ut eti
Horat. d. loco sub *I*
etiam comprehendi de
rici et Raeti, unde Dru
Videlicis bella gessisse
Alpibus Raetis.

Ab Druso census a
In Galliis nempe, ut e
gmento orationis Im
Claudii apud Gruter.
pag. 1011. DUBERUS.
Voss. et Lov. 2. *et a Dr*
Berg. Exc. Pithoei, N
nesque excusi ante Gr
qui copulam expunxit
so Boend. *ab Druso* G
pulam iterum addendan



JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM [illegible]

IN LOCUM LIBRI [illegible]

U. c. 729. A. C. 23.

sius illis paventib
etiam infortunatis
amque moveri loc

Ciceronem dicit amantem fuisse patriae.

III. Idem, ftu
perveniens, quu
quod manu teneba
ctoque, magnam
inde reddito, *Doc*
et patriae amans.
monftrationes hoc
natum plebis dec
perium, etiam in
indigens: jusque
sul non effet, de
giffet, quoties se
ribus inolevit, P
noribus, et tribu
quod et priori C
primus exercuerat
to nomine.

Teridaten et legatos Parthorum in curiam adducit.

IV. Sed haec
bantur. dignus er
voluntate tribuent
imperiique conso
Teridaten induxit
qui adhuc in Hi
prius cognitionem
senatu mandaretu
lium Phrahati sin
signaque militaria
dibus capta, invic
adversus fidem v
apud Romanos ef
tuit.

Via ab Emerita Gadeis perducitur.

V. Eodem an
ctam, temporis
malo. Lapis eft E
CAES. DIVI. F.
XI. TRIBUNIC.
MARI. ET. TE
CLUSO. ET. R

Cap. III. Plut. C
33. Cap. IV. Tac.
5. et Dio, libb. 51.

ET. SANCTISSIMIS. INSTITUTIS. REFORMATA. VIAM. SUPERIORUM. COSS. TEMPORE. INCHOATAM. ET. MULTIS. LOCIS. INTERMISSAM. PRO. DIGNITATE. IMPERII. P. R. LATIOREM. LONGIOREMQUE. GADEIS. USQUE. PERDUXIT. Haec ejus anni gesta servavit antiquitas: et quod novo exemplo C. Calpurnius, quum antea curulis aedilis fuisset, tum in demortui plebeji locum sufficì passus est; quodque feriis bini singulis diebus praefecti fuerunt, et in his quidam puer. U. c. 729. A. C. 23.

VI. Anni intemperies his et proximis consulibus tanta fuit, ut, vulgatis morbis, magna vis hominum interiret. is casus Liviae patrocinari visus est, quo minus verisimilis ea criminatio videretur, per quam aliqui Marcelli praematuram mortem artibus ejus mulieris imputabant; amoliri conantis adolescentem, qui suorum filiorum obstaret incrementis. Prodigiis adnumeratus intra urbem lupus deprehensus; ignique aut tempestatibus adflicta aedificia; et quod auctu Tiberis pons sublicius fractus est, urbsque sic inundata per triduum, ut navibus transiri posset. Idemque et sequenti anno factum, quo consules M. Claudius M. F. Marcellus Aeserninus, L. Arruntius L. F. L. N. fuerunt.

Morbi ex anni intemperie.

U. c. 730. A. C. 22. M. Claudio L. Arruntio Coss.

VII. Tum etiam fulminibus praeter alia statuae in Pantheo ictae, et Augusti simulacro hasta, quam manu tenebat, excussa. Fames deinde, ut solet, sequuta pestilentiam, quod, aegris aut mortuis cultoribus, arva squallebant, religionem injecit multitudini, merito sic laborare rempublicam, quod Augustum sine magistratu agere pateretur. Igitur dictatorem dicendum conclamant: ad curiam pergunt; Patres, lege sublatam dictaturam caussatos, includunt, ni postulatis suis obsequerentur, incendium denunciantes. Mox ad ipsius fores profecti cum quatuor et viginti fascibus, *uti dictaturam et exemplo Pompeji curationem annonae susciperet*, oraverunt. Ille, quum constanter excusando parum moveret vulgus, scissa veste, ac nudo pectore, genu nixus deprecatus est. Annonam, licet id quoque invitus, recepit curaturum: constituitque, ut ex praetoriis, qui sortiri provincias deberent, bini quotannis frumento dividundo praeessent.

Augustus oblatam dictaturam deprecatur.

Cap. V. Dio, l. 53. Cap. VI. Dio, l. 54. Vell. 2, 89. Sueton. Aug. 52. Dio.

U. c. 730. A. C. 22. Interim quaestori Ti. Neroni curandae frumentariae rei negotium datum.

Sed nec censuram perpetuam recipit.

VIII. Nec dictaturam tantum abnuit Caesar, sed censuram etiam perpetuam rogatus adcipere noluit; statimque designavit alios, Paullum Aemilium L. F. M. N. Lepidum, L. Munatium Plancum: quorum alter proscriptus ipse fuerat, hic proscripti frater. Hi discordem censuram, parumque reipublicae utilem egerunt; neque is honor postea cuiquam privatorum tributus est: ne Principes quidem ante Claudium Caesarem receperunt. id significatum omine credidit vulgus, quod prima magistratus die tribunal, in quo censores consederant, fractum fuit.

Censura diu intermissa.

IX. Augustus, quum Lepido vis atque industria, Planco propter vitam turpiter actam auctoritas censoria non inesset, plerasque magistratus ejus partes ipse obiit. Id quam fuerit necessarium, vel inde intelligas, quod L. Domitius Plancum censorem via sibi decedere aedilis coëgit. Tum ergo collegia Augustus antiqua correxit, nova sustulit: ludos curari a praetoribus jussit; sed ita, ut supra certam summam non liceret iis impendere; cetera e publico aerario depromerentur; nec munus gladiatorium injussu senatus, aut saepius, quam bis, eodem anno; aut pluribus, quam sexaginta, paribus ederetur. Aedilibus curulibus ad arcenda incendia sexcentos adtribuit servos. equites Romanos et feminas illustres scenicas operas facere vetuit.

Augusto maledicit Varro.

X. Haec quum usurparet summae potestatis munia, ceteris adeo civilem se exhibuit, ut et amicis adesset in judicium vocatis, et adversariorum convicia patienter exciperet. Forte M. Primus, ob illatum in Macedoniae proconsulatu Odrysis bellum causam dicens, modo mandatum id sibi ab Augusto, modo a Marcello, jactabat. Ea re intellecta, sponte ad judicium Augustus venit, interrogantique praetori negavit se mandasse. Tum L. Varro Murena, gravibus maledictis adortus Caesarem, quum ad extremum adderet: *Tu vero, cujus vocatu ades? Reipublicae*, respondit. Hoc ejus factum dictumque collaudarunt Patres, et

---

Cap. VII. Vell. 2, 94. et Sueton. Tib. 8. Cap. VIII. Dio. Val. Max. 6, 8. Vell. 2, 95. Dio. Sueton. Claud. c. 16. Dio. Cap. IX. Vell. Dio. Sueton. Ner. 4. Dio. Cap. LVI. Sueton. Aug. 56. Dio.

que decreverunt jus, quoties vellet, senatum cogendi. nec defuere tamen, qui non modo absolverent Primum suis sententiis, sed etiam qui perniciem Augusto machinarentur. U. c. 730. A. C. 22.

Fannius Caepio in eum conspirat.

XI. Fannius Caepio conspirationis auctor habebatur; inter socios et Murena nominatus est: fecitque fidem criminationi in homine cetera non improbo nimia dicendi libertas, quam in omnes promiscue sine modo stringebat. Igitur, a Tiberio Caesaris privigno lege majestatis apud judices postulati, fugerunt; nihil aut caussa, aut propinquorum potentia confisi. Nam Proculejus, Murenae frater, et paterno in eum animo, tam carus erat Caesari, ut de collocanda ei Julia deliberaret; et Maecenas adfinis in flagrantissima Caesaris gratia, cujus ille et conjugem, sororem Murenae, Terentillam adamabat. Hanc tamen aperuisse fratri creditum sibi a Maecenate secretum compertae conjurationis, eoque maturius fugisse reos, Caesar suspicatus, quum neque defuturos putaret, qui absolverent, si latere potuissent; legem tulit de his, qui judicium defugerent, uti hos damnari absentes fas esset, et in talibus caussis judices palam suffragia ferrent. Id utilitatis publicae caussa, non a propria ira, fecisse Caesarem, argumento fuit, quod sequitur.

Et fugiens interficitur.

XII. Quum aqua et igni reis interdictum esset, Caepionem servus in cista detulit ad Tiberim: pervectumque Ostiam, in Laurentinum patris Caepionis noctu perduxit. Inde clam pervenere Cumas; conscensoque navigio, tempestatibus ad Neapolin ejecti, quum proderentur, in ea urbe servus Caepionem abscondit: exceptusque a centurione, nec vi nec minis, ut dominum proderet, expugnari potuit. Hero tamen pietas ea non profuit, quin, alterius servi scelere deprehensus, poenas morte daret. In his duobus pater Caepio liberrime animi sui judicium exercuit, manumisso fideli servo; proditore ad supplicium crucis per medium forum rapto, et titulum meriti palam praeferente. Unde et ipse non inglorius, et celebrata sermonibus Augusti aequitas fuit, haec omnia civili ani-

Cap. XI. Vell. 2, 91. Sueton. Aug. 19. Vell. et Dio. Sueton. Tib. 8. Dio. Hor. Carm. 2, 2. Tac. Ann. 4, 39. et 40. Dio. Sueton. Aug. 69. Sueton. Aug. 66. Dio. Cap. XII. Macrob. Sat. 1, 11. Dio.

U. c. 730. A. C. 22.

mo ferentis. Neque d
satisfacturus fuerit: n
quem de conjuratione c
bus adcusatore, reum
prehensus periit, cui
deductus, quum fuga
socius fuiſſe videretur
dem tempore Cyprum
catas jam provincias,
eo proconsules in has

Jovis Tonantis aedes.

XIII. Tum et aede
marmoreis ex solida
cavit; bello Cantabric
iter lecticam ejus fu
praelucentem exanima
cra tonuiſſe memoran
ei, Jovem Capitolinu
ab se abducerentur.
mae novitatem, et q
praeſtantia tam artific
dabatur, praeterea fa
pitolium proximum e
nans ille coeperat. I
lino: *Tonantem ei pro*
die, somnia neque su
gere solitus, tintinnab
dimivit: quibus uti
praesertim, si quid
cidiſſet.

Aſturum et Cantabrorum punita defectio.

XIV. Sub id temp
fectione Aſturum, qu
tum Aſturum imitatio
tabris C. Furnius era
rerum suarum rudem
re longe alius adparu
Carisio suppetias tul
pit. Cantabrorum ta
tione mortem sibi con
nus Aſtures, simul a
fuerunt, rejectos C.
onem venerunt.

Cap. XII. Sueton. Au
Dio. Cap. XIII. Sueton
Aug. 91. Dio. Plin. 36, 8
Flor. 4, 12. Dio. Flor.

XV. Eodem anno in Aethiopiam primum signa Romana penetrarunt his cauſſis. Dum partem copiarum Aelius Gallus Arabico bello occupat, Aethiopes, spretis, quae in Aegypto remanserant, caſtra cohortium Syene conſtituta subito adventu expugnarunt. Pari velocitate deinde Elephantina ac Philis potiti, captos in servitutem redegerant, ſtatuis Caesaris ubique dejectis. Igitur Petronius, cum peditatu minus decem millium, equitibus octingentis adcurrens, triginta hominum millia fugere ipsa adventus sui fama coegit. Ipse sequutus, ad Pselcham, oppidum Aethiopiae, legatos res repetitum misit. Illi se a nomarchis lacessitos juſta piaque arma corripuiſſe responderunt. Viciſſim Petronius, Caesarem eſſe dominum regionis, nomarchas non eſſe, regerens, tridui spatium petentibus ad deliberandum dedit. U. c. 730. A. C. 22. *Aethiopicum bellum Petronii.*

XVI. Pervenit tamen res ad pugnam: sed, propter et imperitiam inſtruendi et inepta arma hoſtium, facilis victoriae. Scuta ingentia ferentes e crudo bovis corio, securibus alii, aut contis rem gerebant, rari gladiis. Nec eumdem omnes locum fuga petierunt. Pauci in deserta abdiderunt sese: plures vicinum oppidum adcepit: fuerunt, qui in proximam insulam nando trajicerent, quod ea parte propter velocitatem amnis minime multi crocodili erant. In his duces etiam fuerunt reginae Candaces, quae, virili animo mulier, Aethiopibus tum imperabat, altero oculo capta. Hos, in poteſtatem ſtatim redactos, (nam ratibus et quibusdam navigiis partem armatorum transjecerat) Alexandriam misit. Nec Pselcha moram fecit, tantaque multitudo captivorum fuit, ut, addita numero interfectorum, paucos ex illo exercitu evaſiſſe conſtaret. Ab hoc oppido, per arenae cumulos, qui Cambysis copias intexerant, profectus, Premnin, munitam situ urbem, ex itinere oppugnatam cepit. Inde praeter Aboccin, Phthurin, Canbusin, Attenam, Stadisin, ubi Nilus, maximo cum fragore se praecipitans, auditum adcolis auferre dicitur, captis, quae memoravimus, oppidis, Napata perventum. *Fuga et damna Aethiopum.*

XVII. Regia Candaces haec erat: et ipsa, propinquo se caſtello tenens, legatos de pace misit, captis ad Syenen hominibus ſtatuisque reſtitutis. Nec *Inter quae capta Napata, regia Candaces.*

Cap. XV. Strabo, l. 17. p. 820. Dio, et Strabo. Plin. 6, 29. Strabo. Cap. XVI. Plin. Dio. Plin. Strabo.

U. c. 730. A. C. 22. ideo minus, filio reginae puero Napatis profugiente, capta urbs ac diruta. Jam circiter nongenta passuum millia processum ab Syene fuerat: igitur, intellecto, ulteriora propter arenam vix adiri posse, cum praeda recessit Romanus, relicto Premni praesidio, quod oppidum diligentius permuniverat, copiisque, quantae viris quadringentis in biennium sufficerent, instruxerat. Captivorum major pars Alexandriae vendita: mille delectos ad Caesarem Petronius misit, tum recens e Cantabris reversum: ceteri morbo interierunt ex peregrini coeli impatientia. Dum ad hunc modum praemiis victoriae Romanus perfruitur, Candacen, numerosissimo exercitu coacto praesidium oppugnaturam, summa celeritate usus, antevertit, ipse Premnin ingressus cum multo rerum necessariarum adparatu. Quod ubi erat factum, Candace, desperans armis, legatos iterum misit; qui, Caesarem adire jussi, nec quis esset Caesar, nec ubi esset, scire se, responderunt. Idcirco, datis ducibus, ad Augustum deducti, facilem ad desideria sua repererunt; isque tributum etiam, quod erat imperatum, remisit.

Caesar ignotus Aethiopibus.

XVIII. In Samo tum hibernabat Caesar, ad obeundam imperii partem urbe profectus. Illa peregrinatione patuit, quam necessaria Romanis potestas unius esset, libertatem ultra ferre nescientibus. Vix in Siciliam Caesar transmiserat, quum Romae consularibus comitiis tanto ambitu certatum est, ut parum a tumultu res abesset. M. Lollius jam inierat, gerebatque solus: quod Augusto servari locum populus voluerat. Postquam ab illo non suscipi consulatum innotuit, studia candidatorum miris certaminibus exarsere. Q. Lepidus, L. Silanus petebant, ea magnitudine et vehementia factionum, ut adciri Caesarem prudentissimo cuique placeret. Ille competitores evocare in Siciliam maluit: castigatosque verbis, et abesse, dum comitia peragerentur, jubens, dimisit. Ne sic quidem satis quietae res fuere: postque multas turbas vix creari consul Q. Lepidus potuit.

U. c. 731. A. C. 21. M. Lollio, Q. Lepido Coss.

Candidatorum consulatus certamina.

XIX. Ergo Caesar, nec passurus talia, nec solis vacaturus Romae, quum in tam diffuso Imperio saepe adeundae provinciae essent, cum Maecenate deliberavit: *utrumne M. Agrippam, quo plus ei ad tantum regen*

Agrippa filiam Augusti ducit.

Cap. XVII. Plin. Strabo. Cap. XVIII. Dio.

regendum populum auctoritatis esset, data in matrimonium filia, urbi praeficeret? quo tempore responsum a Maecenate Caesari ferunt: *Tantum jam Agrippam fecisti, ut aut gener habendus sit, aut occidendus.* Id consilium quum dedisset, excivit Agrippam ab Asia Caesar, misitque Romam, dimissa Marcella, Juliam ducere jussum, urbisque curam capessere. Habeo auctores, Marcellae matrem Octaviam id consilium dedisse Caesari, quum videret anxie cogitantem, quemnam amicorum tanta conditione adtolleret. Eadem filiam, ab Agrippa dimissam, Julo Antonio M. F. collocavit. Ceterum minime fefellit Caesarem opinio: motus urbanos Agrippa mature composuit: praefectum urbi Latinarum caussa, quum ea quoque de re certamina exorta non quiescerent, creari vetuit: Aegyptia sacra, iterum in urbem dissimulanter introducta, ultra quingentos passus submovit.

U. c. 731. A. C. 21.

Et motus urbanos componit.

XX. Caesar interim, constitutis Siciliae rebus, et Syracusis aliisque civitatibus coloniae Romanae jure concesso, in Graeciam trajectus, Lacedaemoniis, quod Liviam suam, quo tempore cum viro ex Italia profugerat, hospitaliter habuissent, de quatuor et viginti Eleutherolaconum oppidis Cythera cum aliis quinque dedit; principes civitatis coenae suae adhibuit. Atheniensibus contra, propter Antonii favorem, Aeginam ac Eretriam ademit: interdicto etiam, ne jus civitatis suae cuiquam venderent. Eam sibi calamitatem fuisse significatam prodigio Athenienses putavere, quod Minervae stans in arce simulacrum ab oriente se ad occidentem converterat, sanguinemque exspuerat. His aliisque rebus ita confectis, in Samo hiemem exegit Caesar. Romae pontem Fabricium, refectum a L. Fabricio C. F. curatore viarum, Q. Lepidus M. F. M. Lollius M. F. consules ex senatusconsulto probaverunt: et L. Sempronius L. F. L. N. Atratinus pro consule ex Africa quarto Idus Octobres triumphavit.

Minervae simulacrum sanguinem sputit.

XXI. Jam M. Appulejus Sex. F. P. Silius P. F. Nerva consules erant; quum Samo progressus Caesar Asiam ac Bithyniam et Syriam invisit. Quamquam enim hae populi provinciae dicebantur, non minori curae erant omnium principi, atque animo regis om-

U. c. 732. A. C. 20 M. Apulejo, P. Silio Coss.

Acta Caesaris in Asia.

Cap. XIX. Plut. Anton. fin. Tac. Ann. 4, 40. Plut. Dio. Cap. XX. Pausan. 3, 21. Dio. Pigh. Ann. Fasti Capit. Cap. XXI. Dio.

U. c. 732. A. C. 20. nia complectenti. His etiam locis, ut meriti qu videbantur, his beneficia dedit, aliis injunxit m prioribus onera. Trallianos, terrae motu gra adflictos, gymnasio partibusque aliis ea peste dir pecunia juvit: itemque Laodicenos e Phrygia: quibus Thyatirenisque et Chiis senatum Tiberius deprecatus. Contra Cyzicenis Tyriisque ac Sid adempta libertas: his ob continuas seditiones: C ceni cives Romanos flagris ceciderant.

Phrahates signa Romana remittit. XXII. Profectio Caesaris ad eos imperii fines P hati suspicionem injecerat, ne propter neglecta p bello peteretur. Igitur aquilas et signa militaria, ptivosque, praeter paucos, qui pudore sibi con verant necem, aut in Parthis alicubi se occultaver ad Tiberium remisit. Major ea laetitia Augusto res olim amissas, citra certamen, sola nominis magnitudine recipienti, quam si bello Parthiam peraffet. Auctum dein decus, ultro filios suos ne tesque mittente barbaro, ac his obsidibus firma amicitiae fidem. Constat tamen, id magis suo metu, quam Romanae potentiae, fecisse, ne Par ex Arsacidarum regia stirpe (cui uni erant addict mi) quemquam relinqueret, quem regem adversu creare possent. Vocato igitur in colloquium Tibe qui tum Syriae et provinciis orientis praeerat, S spadem, Cerospadem, Phrahatem, et Vononem, gitimo matrimonio genitos, cum duabus horum ribus, filiis quatuor, tradidit: quos regio cultu d ceps Augustus, et post hunc Tiberius, Romae h erunt.

Magna Romanorum laetitia. XXIII. Haec igitur, sed maxime signa recep variis laetitiae testimoniis celebrata, nummis quo transmissa ad posteros memoria: quorum nunc quo supersunt multi. Romae supplicationes decretae D ovatio Caesari, currusque triumphalis. mox et t plum Marti structum, inque eo, tamquam ad ex plum Feretrii Jovis, adfixa signa recepta cum P thicis spoliis. *Bis ultorem* cognominari placuit, q

Cap. XXI. Euseb. Chron. Strabo, l. 12. p. 579. Sue Tib. 8. Euseb. Chron. Cap. XXII. Dio. Justin. 42, 5. et Liv. Epit. 139. Sueton. Aug. 21. Vell. 2, 91. Hor. Carm 5. Strabo, l. 6. p. 288. et 16. p. 748. Flor. 4. 12. Oro 21. Eutrop. l. 7. Cassiod. Chron. Cap. XXIII. Dio. S ton. Tib. c. 9. Justin. Dio. Vell. 2, 94. Tac. Ann. 2, 1. stin. Sueton. Aug. 21.

am erat Martis Ultoris aedes, quam bello Philippen- *U. c. 732. A. C. 20.*
i, pro ultione paterna suscepto, voverat. Sed haec ostea facta. Tum vero, quum viarum curator conlitutus Caesar duos e praetoriis cum binis lictoribus raefecisset; ab his opera multa facta aut refecta unt, in quibus et milliarium aureum nominatur. Sub dem tempus, quum Julia C. Agrippam peperisset, nter alia natalem ejus stato sacrificio quotannis coendum Patres censuerunt. Augusti quoque natali ircenses et venationem privato sumptu aediles edideunt.

Caesar provincias laudabiliter constituit.

XXIV. Interim Caesar paci ornandae, procul abgata bellandi cupidine, provincias secundum leges et ra constituit, liberas civitates amicosque reges suis initutis uti permisit: atque hoc sibi consilium manee senatui quoque scripsit. Jamblichi et Tarcondioti filiis, patrum nomina referentibus, quas in Cicia et Arabia regiones illi habuerant, reddidit: nisi uod maritima quaedam Ciliciae donavit Archelao, ui et minorem Armeniam concesserat, post mortem Iedi Artavasdis, cujus in potestate regnum istud furat. Nec Herodes sibi defuit, quin commoditate emporis et Augusti amicitia ad regnum augendum teretur. Gadarenos adcusatores suos, ab Agrippa sii traditos, impune dimiserat. Id beneficium, quum nimos eorum implere amore tam benigni regis deuisset, incitamento fuit, ut iterum auderent de colem apud Caesarem queri. Zenodorus his aderat, nter Galilaeam et Trachonem haud parvae regionis etrarcha. Sed semel auditi delatores, quum purgaionem regis adcipi viderent, metu ne iterum dediti rudelissimum experirentur, noctu semetipsos interecerunt. Zenodorus Antiochiae, ruptis morbo aut asu visceribus, effudit spiritum. ditionem ejus Heodes dono Caesaris adcepit, et ob haec merita ei emplum in eadem illa regione posuit. Commagenes egnum Mithridati tradidit Caesar, puero adhuc, uia patrem ejus Antiochus occiderat.

Regnum Herodi firmatum.

XXV. Artaxias, majoris Armeniae rex, qui Parorum opibus steterat, his Caesari de Armenia con-

Cap. XXIII. Strabo. Vell. Sueton. Tib. 9. Strabo. Tac. nn. 2, 1. Dio. Torrent. in Sueton. Aug. 21. Cap. XXIV. io. Ovid. Fast. l. 5. v. 595. Sueton. Aug. 29. Dio. Joseph. ntiq. 15, 13. Dio. Joseph. Dio. Cap. XXV. Tac. Ann. 2, 3.

U. c. 732. A. C. 20. cedentibus, factioni suorum resistere non potui
trem ejus minorem natu Tigranem ad regnum
tium; quem, Alexandria capta, Caesar Romam
xerat. Igitur Caesar privigno suo Ti. Neroni
tium id permisit, Archelao quoque monito, u
varet. Sed, priusquam hi quidquam molirentu
taxias dolo propinquorum occisus est. Tiberi
grani vacuam possessionem regni tradidit, diad
pro tribunali imposito. Supplicationes ob ha
cretae spes adolescentis inflarunt, quas nuper
in Syriam exercitum per Macedoniam ducit, apu
lippos conceperat; quum ara, quondam ab A
victricibus in castris posita, adolente nemine,
ignibus colluxisset. Jamque crescendi facultatem
tricus dabat, legionibus provinciisque praef
et relicta per aliquot annos orientis cura, quo te
et Tigranes, Armeniae rex, et liberi ejus, q
regnum atque matrimonium Aegyptio more soci
sent, interierant. Tum jussu Augusti Tiberius
vasden imposuit: sed ipse quoque paullo post d
est, non sine clade Romana. Ceterum haec p
dum adciderunt.

Indica legatio ad Caesarem. XXVI. Tum vero Augustus, ex oriente re
iterum hibernavit Sami, libertatemque, velut i
cedem hospitii, Samiis dedit. Nec ibi per se
tium traductum tempus est, multarum nationum
lis eo legatisve confluentibus. Tanta enim m
Caesaris fuit, ut Scythae, Garamantes, et Ba
oratores de foedere mitterent. Sed prae cet
dica celebrata legatio est, a Pandione missa e
regibus; quorum alter utique prius in extrem
que occidentem amicitiae petendae caussa ad Au
in Hispania belligerantem, legaverat. Nicola
mascenus, qui se hos vidisse Antiochiae scribi
tantum pervenisse auctor est, ceteris in itiner
tuis. plurium enim mentio fiebat in literis, qua
ço sermone scriptas adtulerant in hunc sensum:
scribi: qui, tametsi regibus sexcentis imperet,
amicitiam faciat Caesaris, transitum daturus ei,
que pergat, et adjuturus in quolibet justo negot

Cap. XXV. Eutrop. Dio. Supra, 133, 64. Euseb.
Strabo, l. 17. p. 821. Joseph. 15, 5. Dio. Tac. An
Suet. in Tib. 9. Dio. Sueton. Tib. 14. Dio. Vell.
Cap. XXVI. Tac. Vell. Tac. Dio. Euseb. Chron. Di
ton. Aug. 21. Flor. 4, 12. Auctor de viris illustr. Eu
7. Oros. 6, 21. Euseb. Chron. Dio.

XXVII. Dona quoque per octo servos, praeter pubem nudos et odoribus conspersos, quae vocant *diapasmata*, obtulerunt: Herman, sive hominem sine brachiis genitum, qui pedibus tendebat arcum, emittebat sagittas, tuba canebat, qualia noſtra aetate saepe, et his difficiliora vidimus. Dio vix fide digna judicavit. Fuit inter munera et tigris, tum primum Romanis, et, sicut exiſtimat Dio, Graecis etiam conspecta; et vipera immodicae magnitudinis, cum angue quinquaginta cubitorum, et teſtudine fluviatili in tres cubitos porrecta, perdixque vulture major. Gemmas insuper, et margaritas, et elephantos dono dederunt. Sed prae omnibus longinquitatem itineris imputabant, quod vix quadriennio confeciſſent. U. c. 732. A. C. 20. *Dona ab hoc allata Caesari.*

XXVIII. His domum repetentibus, apud Auguſtum Zarmanus Chegan permansit, unus Indiae sapientum; spectaculum Caesari exhibiturus, quale Calanus olim Alexandro. Quum enim Athenas ventum eſſet, initiari sacris, quamquam, ut ajunt, alieno tempore, voluit: votoque potitus, quum *se rebus secundis semper usum, priusquam adversae succederent, abiturum vita* teſtaretur, nudo unctoque corpore ridens in rogum insiluit. Sepulcrum ei ſtructum eſt Athenis, nomenque adscriptum genusque mortis, adjecto, *Indum ex Bargosa* fuiſſe. quae si ea eſt, quam auctores alii *Barygazam* adpellarunt, in litore Calecutiensi non procul oſtiis Indi quaerenda creditur. *Indus quidam sponte se tradit incendio.*

XXIX. Jam consulatum in urbe C. Sentius C. F. Saturninus, quod itidem, ut superiore anno erat factum, Auguſto reservabatur locus, solus gerebat, fortiter sane et conſtanter. Nam et, publicanórum fraude coërcita, pecunias publicas in aerarium retulit; et comitiis quaeſtorum, quos indignos judicabat, profiteri vetuit; et perseverantibus consularem vindictam, si in campum descendiſſent, interminatus eſt. Consularibus comitiis major etiam moles fuit: poſtquam, Auguſtum nolle fieri, tum quoque renunciatum eſt. Seditiones etiam et caedes factae praecipua Rufi Egnatii violentia; qui, favore populi subnixus, quamquam vetante Sentio, profiteri perseveravit. Tum, pari ve- U. c. 733. A. C. 19. C. Sentio, Q. Lucretio Coſſ. *C. Sentii consulatus egregius.*

Cap. XXVII. Strabo, l. 15. pp. 686. et 719. Dio. Oros. Euseb. et ibi Scaliger. Strabo. Dio, et Strabo. Plin. 8, 17. Dio. Strabo. Sueton. Aug. 43. Strabo. Cap. XXVIII. Flor. Dio, et Strabo. Ptolem. l. 7, 1. Cap. XXIX. Dio, et Vell. 2, 91.

U. c. 733. A. C. 19.

teribus consulibus animo, juravit Sentius, *si quid* *suffragiis populi consul factus esset Egnatius*, non *nunciaturum*. Quum finis pugnandi non fieret, se tus praesidium consuli decrevit: eoque repudiat miserunt ad Augustum legatos, binis additis lictorib Ille, superioris anni consilio non posse sanari pr sentia putans, Q. Lucretium, qui in numero lega rum erat, quamquam in triumviratu proscriptum, co sulem designavit, et ipse quamprimum ire Rom constituit.

Augustus ad declinandum occursum populi ingreditur urbem noctu.

XXX. Advenienti decreta multa: nihil adceptu praeter aram Fortunae reduci, et anniversarium die sacrum, sub *Augustaliorum* vocabulo, cum lu solennibus. Pugnabat tamen senatus populusque R manus, ut obviam iri pateretur. idcirco, declina rus hanc molestiam, ne se et populum inquietar noctu ingressus est. Postridie, quum de rebus in riente gestis referret, praetoria insignia Ti. Neroni cernenda curavit; Druso, uti celerius quinquenn quam sineretur legibus, honores peteret.

In ejus honorem multa decreta fiunt.

XXXI. Ipsi deinde, postquam sibi displicere sig ficabat, quae, absente se, per seditiones, et, re so, per metum acta erant, praefecturam ei mo cum censoria potestate detulerunt in quinquenni consulare jus in perpetuum, cum fascibus duode et sella curuli in medio consulum. Censoriam dei potestatem in perpetuum adcepit; quam antea quo certum ad tempus habuisse constat ex actis ejus, su praesertim, quem hoc jure egisse in sexto co latu suo retulimus. Mox etiam legum emendanda ferendarumque arbitrium senatus ei dedit, in ea jurare paratus. Jusjurandum remisit Caesar, serv ros existimans ultro, quae placuissent: cetera mutat esse, simul possent, etiamsi sexcentis sacramentis gerentur. Dum ista fiunt, aedilis, excusatione pau tatis usus, ultro abdicavit.

Virgilius moritur.

XXXII. Virgilius, vatum Romanorum maxim Augusto et Maecenate heredibus, excessit anno primo et quinquagesimo. Jusserat is testamento mari Aeneïdem suam, quod ei summam admovere

---

Cap. XXIX. Dio. Val. Max. 6, 7. Appian. Civil. l. 615. Cap. XXX. Dio. Cassiod. Chron. Dio. Sueton. 53. Dio. Cap. XXXI. Sueton. Aug. 27. Supra, 134, 80. Cap. XXXII. Euseb. Chron. Auctor vitae Virgilii.

num nequivisset. Vetuit Augustus, licet legum alias servantissimus, ne pulcherrimus nobilissimi ingenii foetus interiret. Sepultus est Neapoli, apud Tarentum exspiraverat. U. c. 733. A. C. 19.

XXXIII. Sub hoc tempus Agrippa, qui rebus urbanis interea praefuerat, in Gallias missus est, discordia principum et Germanorum incursionibus laborantes. His celeriter pacatis, in Hispaniam transit, Cantabrorum ferocia denuo turbatam. Magnus enim numerus sub hasta venditorum, interfectis dominis, in patriam redierant, superstitesque popularium ad arma hortati, castella quaedam communiverant. Tantus erat immanis populi terror, ut Agrippa negotium habuerit in coërcendis confirmandisque militibus, qui expeditionem metu detrectabant. Neque levius, quam pro opinione, bellum fuit. Multa, dum apud Romanos serviunt, viderant barbari, quorum adversus hostem usus esset. hac peritia, et quia victos nullum non supplicium exspectare norant, plurimum et detrimenti Romanis intulerunt, et ignominiae, cujus etiam caussa legionem, quae vocabatur Augusta, hoc uti cognomine Agrippa prohibuit. Sed, viribus immensum superior, non ante destitit, quam, juventute propemodum omni occisa Cantabrorum, ceteros, armis ademptis, ex montibus in plana deduceret.

Cantabri rursus deficiunt.

Sed ab Agrippa comprimuntur.

XXXIV. Nec tamen ob haec gesta aut scripsit senatui, aut triumphum, licet auctore Caesare decretum, duxit; modestiam, sicut adsueverat, servare pergens. cujus et aliud experimentum eodem tempore dedit, quum sententiam consul de fratre rogaret, censere recusans. Idem etiam Virginem aquam, in agro Lucullano conceptam, privato sumptu induxit in urbem, Augustam vocans. quod adeo gratum Caesari fuit, ut in penuria vini, quum populus valde vociferaretur, *satis* dixerit *provisum a genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent.* Talis igitur Agrippa fuit. ceterorum plerique, ob res haudquaquam huic comparandas, latrociniis forte compressis, aut seditionibus compositis civitatum, et petierunt triumphos, et impetrarunt. Nec enim parcus in his Caesar erat,

---

Cap. XXXII. Plin. 7, 30. et Gell. 17, 10. et Macrob. Sat. l. 1. c. 24. et vita Virg. Cap. XXXIII. Dio. Flor. 4, 12. Dio. Cap. XXXIV. Plin. 31, 3. Frontin. de Aquaeduct. Dio. Sueton. Aug. 42. Dio. Sueton. Aug. 38.

U. c. 733. A. C. 19.

quem super triginta ducibus justos triumphos, et quanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda rasse invenio: quamquam ex plerorumque gestis imperator vocatus non esset.

Cornelii Balbi triumphus de Garamantibus.

XXXV. L. tamen Cornelii Balbi P. F. non ex meritorum triumphus fuit, quem pro consule ex Africa sexto Kalendas Apriles, victis Garamantibus, quos nulla dum Romana arma perculerant. cum hominibus modo, sed magis cum siti, dimicandum fuit; quod putei arenis injectis occultabantur. ideo minus Phazaniorum et Garamantum oppida plurima capta, quorum nobilissimum Debris ob fontem mirae naturae, et caput gentis Garama. Nec triumphatae tantum nationis, sed etiam triumphantis civitas illustriorem hunc ei titulum fecit. Gadibus tus civitatem Romanam cum majore Balbo patruo adceperat. nec quemquam ad ea tempora triumphasse nisi Romanum natum, meminerant. Ex Kalendis Juliis ejus anni M. Vinucius consulatum gessit: cetera nam haud dubie suflecti plures fuerunt, ignorantur.

Primus Balbus non natus Romanus triumphat.

U. c. 734. A. C. 18. P. et Cn. Cornelii Coss.

Agrippa a Caesare in par prope fastigium recipitur.

XXXVI. At sequens annus, quo duo Cornelii Lentuli, Publius P. F. et Cnaeus L. F. consulatum gesserunt, Agrippam propemodum in par Caesari fastigium receptum ab ipso vidit. Quippe Augustus, in opere proposito reformandae reipublicae insidias timens, ut ab his esset ostentatione parati vindicis tutior, Agrippam tribunitiae potestatis collegam declarat in quinquennium. tot enim annos sufficere dictitabat, quum eamdem potestatem per decennium jam teneret; et, elapso hoc quoque quinquennio, in aliud decennium esset adcepturus.

Augusti consilium repurgandae curiae.

XXXVII. Tum autem, ingentibus curis districtus, quemadmodum citra periculum repurgare curiam posset, cum Agrippa agitabat. Nam et numerum putabat ampliorem esse, et non tantum infamia multorum obrutos, sed etiam adulatione onerosos, odiosos. At erat res offensionum plena. nemo enim, sicut factum erat prius, sponte cedebat: et tot simul summovendorum invidiam sustinere, nisi pluribus sociis, cunctabatur. Tandem ea ratio placuit, ut ex omnibus triginta viros optimos ipse deligeret juratus

Cap. XXXV. Fasti Capit. Plin. 5, 5. Solin. c. 31. Pigh. Ann. Cap. XXXVI. Dio. Vell. 2, 90. Tac. Ann. Dio. Cap. XXXVII. Sueton. Aug. 35. Dio.

deinde jurati et ipsi scriberent in tabella seorsim singuli quinque aliorum nomina, quos dignos eo ordine censerent: ne tamen inter eos neceſſarius quisquam scribentis eſſet. U. c. 734. A. C. 18.

XXXVIII. Hoc ubi factum eſt, ex singulis quinariis unum sorte duxit, qui et senator eſſet, et alios quinque iisdem, ut priores illi, legibus in tabella nominaret. Et oportuerat quidem triginta eſſe, tum qui primi tabellas adceperant, tum etiam qui sorte fuerant educti: sed quum ex utroque numero peregre abeſſent, alii delecti sunt, qui eorum vicem fungerentur. Hoc quum ad aliquot dies factum eſſet, suspicione fraudis motus Caesar, neque tabulas ultra penes quaeſtores eſſe paſſus, neque sorte usus eſt: sed suo ac Agrippae judicio ceteros adlegit, donec sexcenti efficerentur. Trecentos maluiſſet, ut veteris reipublicae species redderetur. sed non audebat tot offendere, bonis quoque in metum adducendis, si plures multo expungerentur, quam manerent. *Senatorum numerus ad sexcentos reducitur.*

XXXIX. Sic quoque caveri non potuit, quin aliqua parum commode fierent. Livinejus certe Regulus, sciſſa in senatu veſte cicatrices oſtentans, et ſtipendia sua exponens, magna cum invidia queſtus eſt, *se moveri senatu, quum filius suus et alii, quibus se praestare non dubitabat, adlegantur.* At Aurunculejus Paetus veniam exeundi ordinis, locumque suum patri, qui removebatur, oravit. Itaque diligentius inspectae sunt tabulae; motisque iterum aliis alii subſtituti. Tum etiam, quia nonnulli cauſſis non improbabilibus injuria se remotos querebantur, locum his inter senatores ludis epulisque in veſte senatoria, et recuperandi ordinis cauſſa honores petere conceſſit Caesar. ita plerique horum iterum in senatum adlecti: ceteri medio quodam inter populum Patresque loco aetatem exegerunt.

XL. Erat omnino ea res, quae multorum animos ad cujuslibet facinoris audaciam exasperaret. eo promptius creditum Auguſtum et Agrippam insidiis peti arguentibus. interfectique sunt nonnulli, quorum et M. Egnatius Rufus fuit, cujus de vanitate supra narravimus. Exciverant haec pericula curam senatus: multaque prolata, quae ad salutem Auguſti protegendam provideri opus eſſet. Inter quae quum forte ja- *Insidiae M. Egnatii in Auguſtum.*

Cap. XL. Vell. 2, 91. Sueton. Aug. 19. Tac. Ann. 1, 10.

U. c. 734. A. C. 18. *Labeonis vox libera.*

ctaretur, *excubias ei constituendas Patrum, quas* ... *quisque vice obirent,* Antiſtius Labeo, non magis ... diorum claritudine, quam incorrupta libertate ce... bratus, *se quidem somnolentiorem esse,* dixit, *et ad* ... *cubias agendas ineptum.*

XLI. Sed Auguſtus, gnaviter urgens coepta, co... cendo ambitu sanxit, *ut, qui pecuniam magistratu* ... *dipiscendi caussa dedisset, promisisset, ejus magistra* ... *petitione in quinquennium arceretur.* Majori cura in... nuorum civium augendo numero ſtuduit, praemiis ... maritos et patres adauctis, et majoribus poenis ... to coelibatu, poſtquam priorum legum sanctiones sp... nebantur. Et, quando plures mulieribus mares era... etiam libertinas permisit duci, praeterquam sena... ribus. Haec negotia dum tractantur, senatores q... dam de matronarum atque juvenum reprimenda imm... deſtia Caesarem interpellarunt, quando propter h... etiam pauciora matrimonia contraherentur. Ipse s... gillari putans, quod multorum uxores corrumpe... hanc quidem sollicitudinem declinabat; *quod fieri* ... *tuisset, provisum* inquiens; *non autem posse omnia* ... *adcuratione constitui.* urgentibus dein, *suam ca* ... *conjugem domesticis praeceptis formandam esse,* resp... dit, *quemadmodum ipse moneret Liviam suam.* His ... citata potius, quam repreſſa, quorumdam improb... orare non deſtitit, priusquam in hanc rem Caesar qu... dam diſſereret, de cultu uxoris suae, egreſſibus ... ejus et comitatu, quibus illa profecto rebus laud... tur. Eſtque nota, sed memorabilis fabula, quum ... liquando in spectaculo gladiatorum Livia gravibus ... ris, Julia luxuriosae juventutis grege cinctae co... diſſent, scripto hanc admonitam a patre, *Vide* ... *quantum inter duas principes feminas interesset.*

De coërcendis adulteriis agitur.

Liviae et Juliae comitatus dispar.

XLII. Quum autem censoriam exercenti poteſt... oblatus eſſet adolescens, qui prius adulterio cogn... duxerat; diu aeſtuans, quum nec negligere faci... nec punire, auderet, tandem infit: *Talia multa* ... *atrocia et pudenda civiles dissensiones adtulerunt,* ... *vione sepelienda: sed in posterum prospiciamus, ne* ... *quid eveniat.* At, quum quidam infantes adhuc pu... desponderent, et praemia nihilominus maritorum ...

Cap. XL. Dio. Tac. Ann. 3, 75. Cap. XLI. Dio. Tac. ... 3, 25. et ibi Lips Sueton. Aug. 34. Dio. Lips. Dio. Su... Aug. 69. Dio. Macrob. Sat. 2, 5. Cap. XLII. Dio. Su... Aug. 34. Lips. Dio.

rent, rem opusque non praeſtarent, minores decennibus puellas desponderi vetuit; quo intra biennium (quae legitima nubendi his aetas) ducerentur. Haec omnia lege Julia de maritandis ordinibus comprehensa. U. c. 734. A. C. 18.

Frumentum populo divisum.

XLIII. Proxima frumenti populo dividundi cura fuit, inſtitutumque, ut magiſtratus nominarent singulos, qui ante triennium minimum praetura functi essent, et ex eo numero sorte deligerentur quatuor, per quos frumentum plebi daretur; additis binis lictoribus, servorumque publicorum, et scribarum ac librariorum, adcensorumque et praeconum miniſteriis. Per hos saepe leviſſimo, interdum nullo pretio, menſtrua fiebat frumentatio, ut in orbem ad omnes haec cura rediret. Nam Auguſtus, quum ter in annum quaternum mensium teſſeras dare conſtituiſſet, ne frequentius a negotiis homines avocarentur, plebi veterem consuetudinem desideranti ceſſerat.

Census senatorius.

XLIV. Alia quoque sub id tempus conſtituta; ne plus uno feriarum Latinarum cauſſa quotannis praefectus urbis fieret: Sibyllini libri, vetuſtate exolescentes, ab sacerdotibus describerentur, ne quis alius eos inspiceret. Honores petere permisit omnibus, qui legibus non prohiberentur, haberentque senatorium censum, quem prius quadringentis seſtertiis definierat, deinde auxit ad seſtertium decies: et utroque tempore pauperibus, sed honeſtis viris, quod eo minus habebant, dono dedit. Praetoribus indulsit, ut in ludos triplum ejus, quod a publico praebebatur, insumere liceret volentibus. His ac similibus gratiam apud hos etiam iniit, quos priorum aliquot legum severitas alienabat. In provinciis quoque res feliciter procedebant; et Germanos, Melone quodam duce in arma versos, M. Lollius superaſſe nunciabatur. Neque minore omnium laetitia exceptum, quod Pyladem pantomimum revocavit; quem, propter spectatorem, a quo exsibilabatur, digito demonſtratum fautoribus suis, urbe atque Italia submoverat. Atque ille caſtiganti cum Caesari, *quod, cum Bathyllo Maecenatis familiari contendens, seditiones vulgo concitaret*, profundioris prudentiae dicto, quam ab hoc exspectaretur,

---

Cap. XLIII. Sueton. Aug. 37. Dio. Infra, 137, 12. Sueton. Aug. 40. et 41. Cap. XLIV. Dio. Sueton. Aug. 40. Dio. Sueton. Aug. 41. Dio. Strabo, l. 7. p. 291. Euseb. Chron. Flor. Sueton. Aug. 45. Dio.

Coss.

ſtravit. Turris hortorum Caesar
Prodigia. fulmine percuſſa eſt. Quibus ha
fuit, quam recreatus incremen
enim alterum Agrippae filium J
eius eſt adpellatus. Hunc cum
optavit Caesar, per aes et li
veteri more: tutiorem se futuru
pluribus munimentis insiſteret.
noris solemnibus, quod incomm
bantur, alium exinde diem co
phalibus auctor fuit operis ali
nubiis, quo, cum urbis ornatu
perpetuarent: multaque a multi

Ludi seculares. XLVI. Eodem anno ludos s
ratu fecit, quos centesimo qu
terminis seculum terminatur)
inter ludos et quartos seculares
M. Manilio consulibus, sive tr
fuerant, nam inter auctores di
tum triginta anni intererant. S
diligentiae creditum, qui ex Si
ludorum inveſtigaverant, ritus
Atejo Capitone, qui tum divini
sultiſſimus habebatur. Praefue
cimvirûm sacris faciundis, Imp.
C. Sentius C. F. C. N. Saturnin
M. N. Marcellus, M. Fuſius M.
D. F. D. N. Balbus. Zosimus Gr
sorino, C. Sabino consulibus

tam nec par illud inter majores consules, qui nomen anno dabant, reperias: et hoc quidem anno factos ex priscorum monumentorum fide satis conſtat. His ludis Auguſti juſſu seculare carmen Horatius poëta condidit. Ullum eo tempore nocturnum spectaculum a juvenibus utriusque sexus frequentari prohibuit Caesar, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. U. c. 735. A. C. 17.

XLVII. Tum quoque Germanos, vindictae magis, quam cautioni, intentos, M. Lollius legatus Caesaris circumvenit insidiis, gravique clade vexavit. At in urbe legis Cinciae caput, ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donumve adcipiat, revocari placuit; addito, ut quadruplum perderent, qui adcepiſſent: judices, in quem annum sortiti eſſent, domos litigantium non ingredi: senatoribus etiam infrequentibus augeri multam, et qui sine probabili cauſſa in curiam serius adceſſiſſent. *Germani vincuntur a M. Lollio.*

XLVIII. L. Domitio Cn. F. L. N. Ahenobarbo, P. Cornelio P. F. P. N. Scipione consulibus, in Gallias profecturus Caesar templum Quirini refectum a se dedicavit; in quo quum sex et septuaginta columnas posuiſſet, poſtquam totidem annos vivendo expleverat, non temere feciſſe exiſtimatus eſt. Inde per Tiberium et Drusum privignos, quibus hunc honorem decernendum ab senatu curaverat, munus gladiatorium edidit. Itineris cauſſam, qui secretas Principis cogitationes rimantur, et, nisi reperiant, fingunt, numquam vel evidentibus contenti, partim in leges nuper latas referebant, quas aut exerceri cum offensa, aut negligi cum dedecore opus eſſet; ideo Solonis exemplo sibi peregrinationem indixiſſe. Nec deerant, qui, ut amore Terentillae securius frueretur, neque sermonibus in urbe non vitandis seque et illam traduci sineret, id consilii cepiſſe dicerent. Hanc enim Maecenati nuptam sic deperibat, ut eam aliquando certare de forma cum Livia compelleret. Ceterum in propatulo Galliarum erat fortuna, quae variis a nationibus vexabatur, et Germanorum magnis acta terroribus curam Auguſti desiderabat. U. c. 736. A. C. 16. L. Domitio, P. Cornelio Coſſ. *Templum Quirini. Cur Auguſtus ſit profectus in Galliam.*

XLIX. Sicambri, Usipetes, Tenchteri, non tam fracti prioribus proeliis, quam irritati, comprehensos *Germani Gallias vaſtant.*

Cap. XLVI. Comment. in Faſtos, et Pigh. Ann. Zosim. Censorin. Dio. Cap. XLVII. Tac. Ann. 11, 11. Vita Hor. apud Sueton. Sueton. Aug. 31. Jul. Obseq. Tac. Ann. 11, 5. Dio.

U. c. 736. A. C. 16.

in ripa sua Romanos in crucem egerant. Hoc vi[...] sacramento collecta ingens manus Rhenum mox tra[...]ierat, vastataque proxima parte Galliarum, ne G[...]manis quidem jamdudum incolentibus parcentes, eq[...]tatum Romanorum astu circumventum fuderunt, [...] ipsa usque Lollii castra, dum fugientibus instant, pr[...]ter propositum deducti. Tum vero, postquam per[...]ciosum sibi futurum errorem videre, si faterent[...] eodem impetu Lollium occurrentem adgressi, maj[...] tamen ignominia, quam clade, repulerunt; aquila[...]gionis quintae potiti. Igitur Augustus, sua praese[...] opus esse existimans, quem interim urbi Italiae[...] praeficeret, dubitabat. M. Valerius Messalla, prae[...]cturae nomen sibi primo delatum post paucos dies [...]posuerat, potestatem nimiam et incivilem exerce[...] nescius. M. Agrippam in Syriam remittebat: C. M[...]cenatem comitem erat habiturus ob Terentillam. [...] et Tiberium, quamquam urbanum praetorem, duc[...]rus in Galliam erat; eoque per Drusum impleri [...]gistratum illum, senatusconsulto interposito, volue[...]

Statilius Taurus urbi praeficitur.

Idcirco Statilium Taurum, senem triumphalem. [...]gnum eo loco censuit, cujus ministerio in gravissi[...] negotiis usus fuerat: nec judicii falsus est.

L. Quae nox prima profectionem Caesaris seq[...] est, incendio urbem exterruit, quo Juventatis in [...]lia templum arsit: et paullo ante, praeter ea q[...] supra memoravimus, lupus via Sacra in forum [...]currerat, hominibus aliquot occisis. nec procul [...] magna vis formicarum, in speciem agminis ad p[...]lium euntis, se conglobaverat. Haec prodigia [...]rum pietatem, aliorum adulationem adverterunt, [...]natusque consultum factum, *uti pro reditu Augusti [...]ta susciperentur.* Interim et quinquennales ludos, [...]pter principatum ejus votos, M. Agrippa fecit, [...]cens in collegium quindecim, cujus tum vices [...]randi ludos eos erant, virorum cooptatus.

Dalmatarum aliarumque gentium motus.

LI. Circum haec tempora contra gentes Inalp[...] bene pugnatum est a P. Silio, Camunique et Venn[...]tes sub imperium populi Romani redacti. Idem [...]lius et Pannonios, adsumptis Noricis Istriam in[...]santes, per se et legatos suos ita domuit, ut p[...]

Cap. XLIX. Sueton. Aug. 23. Tac. Ann. 1, 10. Vel[...] 97. Dio. Tac. Ann. 6, 11. Euseb. Chron. Dio. Tac. Su[...] 131, 49. Cap. L. Tac. Dio.

conditiones adcipere utrique cogerentur. Dalmatae quoque sub idem tempus Hispanique moti: sed modico, nec diuturno tumultu. Macedoniam Dentheletae et Scordisci infestavere. Bessi, Cotyos regnum adorti, quod, eo mortuo, liberorum ejus avunculus et tutor Rhymetalces defendebat, ab Romanis, auxilium ei ferentibus, subacti sunt. Sarmatas eadem tentantes Cn. Cornelius Lentulus pugna victos trans Istrum recedere coëgit. Ab eodem Daci Getaeque, per concretum gelu Danubium vicina infestantes, repulsi submotique. Pari felicitate Germanicum bellum, quod prae ceteris erat formidabile, compositum. Quippe, intellecto, non modo Lollium strenue parare arma, sed ipsum cum exercitu adventare Caesarem, ad sua regressi, missis obsidibus, quietem spoponderunt. Nec tamen adeo aut credita haec, aut praestita pax fuit, quin aliqui subinde motus exsisterent: quorum caussa et hunc annum in Gallia, et sequentem contrivit, quo consules M. Livius L. F. Drusus Libo, L. Calpurnius L. F. Piso fuerunt.

U. c. 736. A. C. 16.

U. c. 737. A. C. 15. M. Livio, L. Calpurnio Coss.

Gallia ab Augusti liberto Licinio spoliata.

LII. Sed et ipsa Gallia non satis quieta erat, propter hominis libertini tantam improbitatem, ut significata prodigio sit credita, quum maxima bellua viginti pedum latitudine, longa sexaginta, et praeter caput mulieri similis, ex oceano irruens, in vado haesisset. L. Licinius is fuit, Gallus natione, qui captus iis bellis dictatori Caesari servierat. Sed hunc, in honore et usu maximo Augustus habere solitus, procuratorem suum in Gallia constituerat. Is igitur, ad explendam ingenitam avaritiam majestate Romani nominis abusus, hoc agebat, ut, quotquot se potiores ipso ferrent, deprimerentur. nec contentus exegisse ad praescriptum sibi modum, magnam insuper pecuniam sibi suisque extorquebat: tam impudenter quidem, ut, quoniam in singulos menses aliqua debebantur, quatuordecim pensiones eodem anno exigeret: veteribus mensium nominibus *Julium et Augustum* adnumerans.

Frustra apud Caesarem queritur.

LIII. Sane, postquam Caesar advenit, tanta vis in eum coorta accusatorum est, tamque acerba, ut patrocinio potius apud Principem, quam periculo, esset. Namque partim moleste tulit id Caesar, in nonnul-

Cap. LI. Flor. 4, 12. et Dio. Flor. Dio. Cap. LII. Sueton. Aug. 67. Dio.

U. c. 737. A. C. 15. lis excusavit Licinium, quaedam ignorare se, non credere simulans: quin et occultabat haud p pudore etiam ductus, quod tali procuratore ute Sed maxime Licinio calliditas sua profuit; qui, as quoque ad novorum operum impensas confer trono grandes summas solitus, irato poenasque tanti magnam vim auri argentique, et ceterar rum ingentes acervos ostendit: *ea non sibi, nec tiae caussa congesta* dicens, *sed in Caesaris p que Romani usus; et ne Galli, gens ad res novas lis, his instructa copiis facilius ad rebellionem pr retur.* Sic effectum, ut Licinius in Gallia mult nos veluti regnum continuaret. Hoc tempus esse diderim Augustoduni in Aeduis conditae, quae gentis esset, liberalibusque studiis, quorum ibi stantissimos magistros collocavit Caesar, nobilis Gallorum juventutem ad mitiorem vitam erudire de Tiberium, cujus opera ferme per integrum a in regenda Gallia usus erat, in Rhaetiam cum citu misit.

Bellum cum Rhaetis et Vindelicis. LIV. Rhaeti, circum Alpes Tridentinas inte ricos Gallosque positi, et hos et Italiam latro vexaverant, diu lateque grassati; et transeuntes tiorum caussa Romanos sociosque interfecerant: que crudelis his erat animus, ut omnes mares protinus occiderent, ne his quidem, qui essent tero, exceptis, quos, nescio qua divinatione, d hendebant. Hos jam Drusus ab Augusto missus vicerat ad Alpes Tridentinas, ideo praetoriis i bus honoratus. Ab eodem finibus Italicis submot Galliae infesti incubuerunt, etiam Tiberius in eo sus, quando et Vindelici cum Rhaetis se conjun

A Druso et Tiberio conficitur. LV. Hi divisis partibus, per se et legato ribus locis hostem adgressi, multis urbium stellorum oppugnationibus, Tiberius etiam p cum navigiis subvectus, carpserunt. Justis que proeliis dimicatum, a Tiberio praecipue. occurrere locis omnibus barbari cum magna m dine poterant, et quidquid ubique intercipieba animos ceterorum et vires minuebat. Igitur eo

---

Cap. LIII. Macrob. Sat. 2. c. 4. Dio. Sen. Lud. de Claud. Tac. Ann. 3, 43. et ibi Lips. Dio. Sueton. Ti Dio. Cap. LIV. Strabo, l. 4. p. 206. Dio. Flor. 4, 12 6, 21. Dio. Vell. 2, 95. et Dio. Cap. LV. Hor. Carm et 14. Vell. et Dio. Hor. Carm. 4, 14. Dio. Liv. Epit Dio. Strabo.

cta res est, ut, victi a fratribus, in populi Romani ditionem concederent. Victores, frequentiae hominum feritatique diffisi, quidquid aetate ac robore validum fuit, abduxerunt: relictis, qui agro colendo magis, quam turbandis rebus, sufficerent. Sic in provinciae formam redacti unius aestatis bello, sed fida victoria, et multos in annos quietem ab his gentibus et tributa praestante. Coloniae, vincula domitarum gentium, in Rhaetia Drusomagus, Augusta in Vindelicis, excitatae. U. c. 737. A. C. 15.

LVI. Inter tot hujus anni gesta Vedii quoque Pollionis mors invenit locum, divitiarum tantum et saevitiae nomine noti; sed in quo memorabile factum Augusti non immerito celebratur. Libertinus homo, deinde receptus in equestrem ordinem, muraenas alebat in piscina, quod iis temporibus divites adfectabant. Sed ceteris innocentior luxus erat: hic iisdem ad crudelitatem abutebatur, servos, in quos animadvertere volebat, objiciens, ut pariter totius hominis distracti, tamquam egregio, spectaculo frueretur. Hoc supplicio perire jussus puer, qui forte crystallinum calicem fregerat, ad Augusti adcubantis pedes provolvit sese, non mortem, sed foeditatem poenae, deprecatus. Susceperat miseri patrocinium Caesar; nec homo superbus et truculentus exorari patiebatur. Igitur Caesar, adferri jubens cetera, quae haberet, crystallina, tamquam usurus, omnia sua manu confregit, missumque fieri puerum, et piscinam compleri praecepit, potestate sua bene usus. *Vedii Pollionis saevitia.*

LVII. Hic tum Pollio mortuus heredem ex magna parte Caesarem reliquit, in qua et Pausilypum fuit, inter Neapolim et Puteolos villa; cujus in vivariis (ut hoc obiter adnotetur) positum a Pollione piscem post sexagesimum annum exspirasse Annaeus Seneca memoriae prodidit. Admisit judicium Augustus, et, quia testamento jussus erat opus insigne facere publice, abusus hac occasione, paullo post, ad obliterandam Pollionis memoriam, cujus ipsum amicitiae suppudebat, domo ejus maxima et splendidissima ad solum diruta, porticum inaedificavit, non Pollionis nomine, sed Li- *Ejusdem heres Caesar.* *Porticum Liviae exstruit.*

Cap. LV. Ptolem. 2, 12. Cap. LVI. Dio. Tac. Ann. 1, 10. Dio. Plin. 9, 23. Senec. de Clem. 1, 18. et de Ira, 3, 40. Dio. Plin. Sen. et Dio. Cap. LVII. Plin. 9, 53. Dio.

U. c. 737. A. C. 15.

viae, inscripto, eamque decoravit priscorum artifi tabulis.

Ab Augusto multorum urbium nomina.

LVIII. Interim in Gallia ac Hispania multae c niae deductae, quas a se cognominari ad memor aetatis suae Augustus voluit. De Augustoduno jam ximus. praeter hanc in Gallia fuere Augusta Tric norum, Trevirorum, Rauracorum, Veromanduorum, sciorum, Nemetum, Suessionum: tum Augustobona, gustomagum, Augustoritum. At Hispaniae Augustam mam, et Gemellam, et Novam, et Juliam Gaditanam, B caramque habuerunt: praeterea Augustobrigam, et C saraugustam: itemque Augustanos Setubitanos, et stures, et Cerretanos, qui plerique sub haec temp cum novis aut adauctis urbibus haec nomina rece runt. Sed et Cypriis terrae motu, familiari malo, hementer adflictis subventum, indultumque, ut phum urbem, quam ea pestis prae ceteris perculer *Augustam* cognominarent. Nondum enim mos in verat, ut sibi, quot et qualia vellent, vocabula ci tates adsciscerent, sed in beneficii loco senatus h imponebat. Cyzicenis interea Caesarem deprec bus, quam nuper amiserant, libertas reddita.

Ab senatu Rom. imposita.

U. c. 738. A. C. 14. M. Licinio, Cn. Cornelio Coss.

Aediles vitio creati statim reficiuntur.

LIX. M. Licinius M. F. Crassus, Cn. Cornelius F. Lentulus Augur consules sequuntur. Hoc anno c les aediles, quum vitio creati abdicassent, statim comitiis refecti, exemplo prius inaudito, magistrat gessere. Porticus Paulli conflagravit, incendio et Vestae aedem adflante: propter quem metum, q maximam virginem caecitas arcebat eo officio, ceteras in domum Dialis Flaminis, tum vacantem, lata sacra sunt. Porticus refecta Caesaris et ami rum Paulli pecunia: nam filii ejus, quorum nom fiebat opus, ob paternam calamitatem modicis fa tatibus erant.

Scribonius Bospori regnum occupat.

LX. Ab externis bellis nec quies omnino, nec riculum fuit. Pannoniorum celeriter coërcita rebel et Ligures, quos Comatos adpellant, cum mariti Alpibus, quas hactenus liberi possederant, in p statem venerunt. Major aliquanto motus ad Bospo exortus Scribonii dolo; qui, se missum ab Aug

---

Cap. LVII. Sueton. Aug. 29. Cap. LVIII. Dio. Vide graphos. Euseb. Chron. Sen. Ep. 91. et Nat. Quaest. 6. Dio. Cap. LIX. Supra 80, 44. Dio. Cap. LX. Lucian. crob.

defensorem regni mentitus, Asandrum ad necem voluntariam compulerat. Ille enim, licet nonagenario major, sed viribus nondum absumptis, ob eam injuriam cibo abstinuit. Scribonius, nepotem se Mithridatis magni ferens, Dynamin, Asandri filiam, neptem ejusdem Mithridatis e Pharnace, cui moriens Asander regnum reliquerat, in matrimonium, unaque Bosporum quasi dotalem accepit. U. c. 738. A. C. 14.

LXI. His rebus cognitis, Agrippa Polemoni regi Pontico mandavit hoc bellum. Ipse, rogatu Herodis, qui ad eum in Asiam venerat, in Judaeam profectus, urbes ab rege recens conditas inspexit, ubique magnifice habitus. Hierosolymas etiam inter occurentium festas voces ingressus, hecatomben obtulit DEO, epulumque populo dedit. Inde post paucos dies, ne hieme navigandum esset, in Ioniam trajecit, negotiis provinciae vocantibus: Beryto interim colonia deducta, quae *Augustana* adpellata est. Per haec tempora Polemon, ducto in Bosporanos exercitu, Scribonium quidem nullum ultra reperit; quem, comperta hominis fraude, ipsi necaverant: ceterum cum his pugnandum Polemoni fuit, metu, ne illi traderentur, arma capientibus: et quamquam proelio victi ferociam retinebant. *Agrippa Hierosolymis sacrificat.*

LXII. Haec, anno superiore acta, quum Agrippa audivisset, ipse proficisci ad bellum decrevit. Igitur, ubi commodum navigationi tempus rediit, Sinopen, inde in Paphlagoniam profectus, propinquo metu Bosporanos arma ponere, signa Romana Mithridatico bello capta reddere, regemque adcipere Polemonem coegit, Dynami etiam in matrimonium ei tradita. Haec agenti Herodes ad omnia promptus ac diligens aderat, magnam super antiquam familiaritatem gratiam adeptus, quod, relicto regno suo, in Asia quaesitum Agrippam Sinope consequutus, auxilium operamque non admonitus obtulerat. *Bosporanos Polemoni subjicit.*

LXIII. Iliensibus ea res plurimum profuit, quibus Romanus, propter uxoris periculum iratus, centum millium drachmarum multam dixerat. Quippe Julia, *Iliensibus ab Herode placatur.*

Cap. LX. Dio. Cap. LXI. Joseph. Antiq. 16, 2. et Philo Legat. ad Cajum. Euseb. Chron. et ibi Scal. Dio. Cap. LXII. Joseph. Antiq. 16, 3. Dio. Euseb. Chron. Oros. 6, 21. Dio. Joseph. Cap. LXIII. Nicol. Damasc. de vita sua in Excerpt. Vales.

jam, desperato negotio, in pa
grippa, postquam praesentia s
per Paphlagoniam et Cappad
jorem Ephesum rediit. inde
semper eum comitante.

Judaeis confirmat privilegia.

LXIV. Haec res animum J
civitatis in Iönicis urbibus, b
cui cognomentum Deus fuit,
dicia festis suis, et, quam mi
lerent, pecuniam sibi adimi q
et Romani suis se legibus de
caussam agente Nicolao, quu
adsideret; aequum censentib
non esse apud se, qui alienis s
pa nihil mutandum censuit, s
aliosque, jubens injuriis Juda
Cyrenensium magistratibus in
illius etiam provinciae paria
ni belli ad Augustum perscrip
tum scribere, sicut priscis
modestiae caussa supersederat,
stus, supplicationesque et triu
curavit.

U. c. 739. A. C. 13. Ti. Claudio, P. Quinctilio Coss.

LXV. Jam et Galliae Hispa
tranquilliorem statum erant: C
abantur. Igitur, ad hos coërce
sum Galliarum, Druso relicto
quum jam Ti. Claudius Ti. F. N

celebrabat: vir maximis opibus magnifice usus, qui et in natali solo Gaditanis novam urbem, cum navali in opposita continente, suis impensis aedificavit. Is igitur Augustum redire, tamquam huic laetitiae interesse cupientem, egregium sibi ducebat: et ab Tiberio quoque consule in honorem exstructi theatri sententiam rogatus est primus. Quippe senatus, adventu Augusti audito, habebatur ad honores ei decernendos.

U. c. 739. A. C. 13.

LXVI. Inter alia placuit, *aram reditus in curia poni: neque supplicium sumi de his, qui supplices intra pomoerium Augusto facti essent.* Neutrum ab illo adceptum: et, ne populus obviam iret, quamquam Tiberis inundaverat urbem, ita quidem ut Balbi theatrum nisi navigio adiri non posset, more suo noctu introiit. Postridie, quum populum, qui in Palatium confluxerat, persalutasset, in Capitolium adscendit, demptamque de fascibus lauream in genibus Jovis reposuit. Eodem die, balneo gratuito tonsoribusque plebi praebitis, senatum convocandum curavit, de gestis suis relaturus.

Augustus oblatos honores abnuit.

LXVII. Gravedine laborabat: ideo libellum quaestori recitandum dedit, quo acta sua post profectionem ab urbe comprehenderat; addito, *consultum videri, Praetorianos expleto duodecimo stipendio, ceteros sexto decimo dimitti: et, quia jam in morem venerat agros adsignari veteranis, pro his certam pecuniam dari.* Nec dubie adceptum, quod petierat, militibus quidem nec indignationem conspicuam, nec laetitiam movit, qui neque nihil eorum, quae postularant, neque omnia consequebantur: possessoribus gratissimum fuit, ita futurum cernentibus, ut timere perniciabiles illas agrorum divisiones aliquando desinerent. Cornelii Balbi ludos alii paullo post exceperunt, Augusti natalem praetore Julo Antonio circensibus et venatione celebrante: qui et epulum ei ac senatui in Capitolio ex senatusconsulto dedit.

Perniciabiles agrorum divisiones tollit.

LXVIII. Inde reversus ad curam reipublicae Caesar quaedam, per absentiam suam utcumque constituta, mutavit in melius. Post civilia bella quadringentis tantum sestertiis censum senatorium definiri placuerat, plerorumque re familiari valde adcisa aut tur-

SC. de minoribus magistratibus ex equestri ordine legendis.

Cap. LXV. Dio Strabo, l. 3. p. 169. Dio. Cap. LXVI. Sueton. Aug. 57. Dio. Sueton. Aug. 53. Dio.

U. c. 739. A. C. 13.

bata. Nuper idem, quod satis jam refecti dim
pace videbantur, auctus erat ad sestertium decies
eum adhuc modum habebant non multi: unde et
adfectabant senatorium locum; et ex conscriptis
dam, quorum patres avique ejusdem ordinis fuer
ob veram aut simulatam paupertatem ejurabant
circo senatus, loco sex et viginti virorum, qui
minores magistratus quotannis ex senatoribus
consueverant, decreverat, *uti viginti ex equitibus*
minarentur: unde triumviri rerum capitalium, et
argento aeri flando feriundo; tum quatuorviri cur
in urbe viis; denique decemviri ad judicia centum
fierent. nam duumviros viarum extra urbem curandi
et quatuor viros in Campaniam mitti solitos abro
placuerat. Nec tamen hi senatores fiebant, nisi q
alium magistratum, qui more majorum id jus confer
gerenti, adipiscerentur. Decretum erat praeterea
do tribunitiis comitiis candidati deessent, uti ex qua
riis, qui quadragesimum aetatis annum non exple
sorte ducerentur.

Augustus non facile sinit senatorem ejurare.

LXIX. Augustus autem, parum haec efficacis
media tot incommodis ratus, totum senatum re
suit: neque veniam cuiquam quinque et triginta
minori dedit ponendi ordinis, praeter qui manco
pore aut inferiore censu essent. Et, quo minus
qui fallerent, valetudinem excusantes inspexit
de facultatibus nemini, nisi jurato, credidit, ac
stibus quidem injuratis. exegit praeterea vitae
nes paupertatisque caussas, ut subveniret his,
nulla sua culpa facti inopes fuissent. Nec minori
licitudine domestica moderabatur, increpito
Tiberio, *quod ludis votivis*, quos Augusti reditu
sules fecerant, *Cajum juxta se collocasset:* p
quoque castigato, qui puero adsurrexerat, s
plauserat, laudibusque prosequutus eum fuerat.

Lepidum tractat inclementius.

LXX. Sub haec demum tempora pontificatum
ximum ante diem pridie Nonas Martias adsumpsit
sar, non sustinens vivo extorquere Lepido, quod
manis moribus sacerdotia ne exsilio quidem a
bantur. Ceterum satis eum per tot annos conten
habuerat, praeter alias caussas propter adoles
Lepidi conjurationem infestior. Nam in agris a
potentiae pudorem obtegere cupientem migrare
bem, venire in senatum coëgerat; quo plurium

Cap. LIX. Sueton. Aug. 56. Dio   Cap. LXX. Ovid.
3, v. 415. Sueton. Aug. 31. Senec. de Clem. 1, 10. Plin.

sui exponeretur. Sed et ultimum ei locum dicendae inter consulares sententiae dedit; quum alios secundum tempora gesti magistratus, aut singularem quamdam praestantiam collocaret. Nec adversus haec nitendi vis erat ulla Lepido; qui equidem, si pontificis maximi tanta potestas fuisset, ut imperium adimere, cui vellet, posset, quod nuper adseri coeptum est, adversus has injurias in promptu telum acerrimum habuisset. Eodem anno Augustus tribunitia potestate duodecimum, quadringenos nummos viritim populo dedit. Honores ab senatu delatos, pontificatu adcepto, abnuit: insistentibus, surrexit, et e curia se proripuit. Aedes sibi publice praeberi non est passus: sed, quia pontificem maximum in publica domo habitare necessum erat, suarum aedium in Palatio partem publicavit. Domum autem, quam rex sacrorum olim obtinuerat, Vestalibus, quarum ab habitatione communi tantum pariete distinguebatur, tradidit.

U. c. 739. A. C. 13.

LXXI. Et ne per iram quid faceret aut diceret incivilius, quum in senatu propter uxoris suae vitam adcusatus Cornelius Sisenna, ductam sibi Augusto auctore confirmaret; exsiluit e sede sua, et, spatio temporis interposito, rediit: *hoc, licet non concinnum, admittere maluisse, quam aliquid forte gravius*, inter amicos postea confessus est. Nec subtrahenda memoriae vel Principis est patientia, vel libertas ingerentium discedenti aliquando, *Licere oportere senatoribus de republica loqui*. Ferunt Augustum, hujus vitii conscium, gratanter amicorum admonitiones excepisse. Nam et Athenodorum Tarsensem a se digredientem, quum, rogatus utile praeceptum relinquere, dixisset, *uti, quum coepisset irasci, quatuor et viginti Graecas literas memoria recenseret, priusquam aliquid faceret, aut loqueretur*, retentum ab eo, dicente, *sibi adhuc ejus praesentia opus esse*.

Ne quid per iram faciat aut dicat, cavet.

LXXII. Ceterum Agrippa reversus in urbem decretum sibi triumphum ducere noluit: exemplumque dedit, ne quis postea privatorum aut ex provinciis scriberet ad senatum, aut victis hostibus triumpharet. Igitur, simul ob virtutis et modestiae singularem praestantiam, summos in eum honores Augustus haud maligne contulit, prorogata ei in aliud quinquennium tribunitia potestate, in Pannonios mittens, cum majo-

Agrippae modestia.

Cap. LXX. Dio. Lapis Ancyr. Dio. Cap. LXXI. Sueton. Aug. 54. Plut. Apophth. Rom. Aug. Cap. LXXII. Dio.

tudinis ejus, quamquam forte (
filiorum ludos exhiberet, festina

Ac lauda-tio. LXXIII. Corpus ejus in url
in foro propositum, dum Augu
git, velo interposito, quod ac
utrumne fecerit, quia censor e
maximus, quod his, summorun
dotum more, cadaver videre n
quet: praesertim quum utramq
guat, non ignorans istorum, bis
pontificis maximi collega. Cete
monumento condi jussit Caesar,
pelierat: quamquam et illi datu
pulturae locus fuerat. Hunc a
niit vitam, fama, quam genere
que Caesaris Octaviani virtutib
quibus domi bellique immensun
que, si quisquam eo tempore
nus, et omnino dignus, quem p
agnosceret: summum haud dub
blicam liberam nactus esset, o
unius, et communi ceterorum c
ut tamen imperio, quam servitio
magnitudinem ne Augustus qui
brare totam potuit.

Legata ab Augusto praestita. LXXIV. Moriens balneum p
Agrippae dictum est, ubi grati
praedia quaedam Augusto adscri
tibus impensae praestarentur. A

diuturnior et recentior esset, cujus et Caesarem et populum ex aequo ingens desiderium ceperat. Summa enim prudentia se maximis in negotiis gesserat, ut Caesaris imperium adceptum civibus faceret: et, quum vigiliis laboribusque suis praecipuum ejus regni firmamentum esset, comitate, mansuetudine, liberalitate popularis haberi meruerat. U. c. 740. A. C. 12.

LXXV. Ergo et ejus mortem prodigiis, qualia magnas calamitates praecedere soleant, pronunciatam esse crediderant: quia bubones in urbe conspecti, fulmine tacta domus in Albano, ubi divertere Latinis consules consueverant, et cometa per complures dies super urbem conspectus, in faces divisus fuerat. Incendia quoque multa tum exstiterunt: et inter alia, corvis ex ara quadam cum carne rapta prunas inferentibus, Romuli casa conflagravit. Inter haec quum luctus caussa spectacula solemnia negligerentur, prioribus Patrum interesse nolentibus, nihil ex patrio more remittendi auctor iis Caesar fuit; et, quo minus dubitarent, gladiatorio munere ipse praesedit: quo exemplo etiam ab aliis mox, absente ipso, ludi facti sunt, pristinamque per omnia speciem civitas recepit. *Mors ejus prodigiis praenunciata creditur.*

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI SEPTI

Civitates Germaniae, cis Rhenum et trans num positae, oppugnantur a Druso; et tum qui ob censum exortus in Gallia erat, compo ara Caesari ad confluentem Araris et Rhodani

Tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus] *exortus erat in Gallia* Berg. *in Galliis exortus erat* Lov. 2. Praeterea *composuit* Berg. *componit* Leid. et Voſſ. *componitur* Exc. Pithoei. Sed vulgatum tuentur Boend. et Norv. Paullo ante voces *et trans Rhenum* exsulant culpa librarii a Boend.

Ara Caesari ad confluentem Araris et Rhodani dedicata] Vet. lib. *Ara D. Caesari.* SIG. Mihi auspectum eſt *Divo*; quia non video, cur Auctor Epitomarum Auguſtum hoc uno loco potius *Divum Caesarem*, quam *Caesarem*, ut in Epitomis praecedentibus, aut *Augustum*, ut Epit. 138. aut denique *Caesarem Augustum*, ut Epit. 140. appellare voluerit. Si quis inconſtantiam quidem illius argui poſſe, sed tamen eum hoc a Livio accipere potuiſſe putat, ei oſtendendum eſt, Livium poſtremos hos libros hiſtoriarum poſt mortem Auguſti, cui eum in quartum annum superſtitem fuiſſe prodidit Eusebius, evulgaſſe, ut in iis Auguſtum *Divum* vocare potuerit, quem viventem

1, 19. 4, 20. et 28, 12.
non dixerat. Ita mihi v
nec adhuc muto, quae
rum 4, 2, 91. idoneos a
secutus, de corona radia
tulo *Divi* primorum pri
Romanorum verbo dix
non neceſſe eſſet, ea ibi p
exsequi, etsi voces adu
adsentatorum, et arrogan
dementiam potius, quo
principum non ignoraba
doctiſſimus, qui ea tum p
non potuit, ipse deind
tulo *Divi* idem scripsit.
Lugdunensem Auguſto
dedicatam fuiſſe Calen
guſti, die natali Imp.
qui fuit A. V. ıↄccxlııı.
eſt Sueton. in Claud. 2.
eſt in inscriptione apu
ter. 13, 15. DUK. *Ardi*
ris etc. *dedicata* Voſſ.
2. *Ardi Caesari* etc *de*
Exc Pithoei. *Arebi Caes*
dedicata Boend. *Aram*
ris etc. *dedicat* Leid. e
Tum *ad confluentem* m
Rhodani Leid. Voſſ. Be
2. Boend. Exc. Pithoei,
et edd. vett. pro quo As
jam anno 1510. *Araris* e
vit. Ex his patet, nullu
meorum codd. literam *L*

sacerdote creato C. Julio Vercundari Dubio
).

nterpositam, sive vocem
gnoscere; nisi forte quis
i emendandum putet *Ar.*
e *Ara Divo.* At potius
ero adsentior, et literam
vocem *Divo*, mihi quo-
pectam profiteor. Aram
omae et Augusto ad con-
n Araris et Rhodani de-
, pluribus illustravit Me-
Histoire Consulaire de
68 Quemadmodum au-
ad confluentem numero
ri, ita etiam Justin. 32, 3.
manus quaedam in con-
Danubii et Savi conse-
d *AD CONFLUENTES*
S ET RHODANI est in
ione, quam Dukerus lau-

cata, sacerdoteque crea-
. lib. *dedicatur, sacer-*
eato SIG. Vocula *que*,
igonius expunxit, exsulat
Leid. Voss. Berg. Lov.
d. Exc. Pithoei, et ed.
Praeterea *orato*, pro
perperam Voss. Insigni
ntia vocem illam omise-
ujatius et Clericus.

lio Vercondari dubio
Corruptum nomen Gal-
Barberin. et Gud. *C. Ju*
ecundaRudibrio Aeduo.
. Julio Iracondati du-
uo. Gud. alter *C. Julio*
Claridubrio Adrio. J.
ON. *C. Julio Verecun-*
bio Aeduo Leid. *C. Ju-*
condati Dubrio Aeduo
. Julio Verecundarum
dubio Eduo Berg. *C Julio Ver-*
cundari Dubrio Aeduo Lov. 2.
C. Julio Vercondari Dubrio Ae-
duo Exc. Pithoei. *C. Julio Ver-*
condari dubio Eduo Norv. *Ver-*
condari dubio, duabus vocibus,
editi ante Modium, qui unica
voce *Vercondaridubio* dedit.
Et ita recentiores. Menestr. Hist.
Cons. de Lyon pag 72. locum
ita laudat, quasi invenisset *C.*
Julio Verecundato Dubio He-
duo, at pag. 73. *C. Julio Vere-*
cundari Dubio Heduo. Fluvius
Galliae Dubis variis auctoribus
memoratur. Et quidem Aedui
habitabant μεταξὺ τοῦ Δούβιος
καὶ τοῦ Ἄραρος, teste Strab. 4.
Geogr pag. 192. An igitur for-
te flumini illi vicina fuit urbs
ignobilis ejusdem nominis, hu-
jus C. Julii patria, unde *Dubius*
vocatur, gente Aeduus? Cete-
rum inde Menestrier p. 73. hunc
C. Julium sacerdotem conjicit
eumdem Julium Sacerdotem es-
se, quem a Caligula interfectum
esse refert Dio Cass. 59, 657. Ve-
rum verba Dionis hanc conje-
cturam falsi arguunt: *Sacerdos*
enim apud eum est nomen pro-
prium, et is, quem Caligula oc-
cidit, ab ipso vocatur Ἰούλιος
Σακερδῶς. *Sacerdos* autem cog-
nomen Romanum esse, docet *C.*
Licinius Sacerdos, cui Verres
in praetura urbana et Siciliensi
successit. Quin etiam inter cog-
nomina gentis Juliae fuit. Nam
C. IVLIVS SACERDOS me-
moratur in lapide apud Gruter.
441, 1.

JOHANNI

SUPPLEMENTORU

IN LOCUM L

U. c. 740. A. C. 12. *Praefectura morum Augusto prorogatur.*

I. Jam exibat A
praefecturam morum
quennium prorogata
rium, quum certum
ipsis perpetua fuit.
tus haberetur, singul
thure et mero supplica
templo coïretur: neq
rent, sed in senatu sed
que: quo et religiosius
suis fungerentur. Tri
magiſtratus enervatar
ſtitutum eſt, *uti a ma*
nominarentur; quibus
esset. Ex his denique
natores non occupasse
gestum optio esset, ut

Aſia terrae motibus conflictata levatur.

II. Asiam deinde,
tam, levaturus, annu
inferri in aerarium j
ei ex praetoribus so
paullo ante haec tem
tem et Appulejum ve
comperiſſet, quod a
bant, venit in judici
sidens, nihil fecit g
quis amicisque non
eſſatus, abiit. Ob h
tuae ei ex collatitia p
ut in honorem ejus na
spectare permitterentu

Cap. I. Dio, l. 54. S
35. Dio. Sueton. Aug.
II. Dio.

III. Ceterum mors Agrippae Tiberium Caesari propius admovit, socio laborum indigenti, et infirma adhuc aetate nepotum. Igitur habenti in matrimonio Vipsaniam, Agrippae filiam ex priore matrimonio, dimittere uxorem, et despondere sibi Juliam praecepit. Nunciabatur interim, tumultuari Pannonios, audita morte Agrippae, cujus metu quieverant. Idcirco missus in hos Tiberius, egregia Scordiscorum opera, qui vicini Pannoniis et armatura totaque reliqua ratione belli similes sunt, evastatis late omnibus, gentem ad repetendam, quam abjecerat, pacem coëgit. Arma victis adempta, magnusque juniorum numerus ea lege divenditus, ne in propinquis patriae suae regionibus haberentur. Triumphum ob haec Tiberio decreverant Patres: Augustus ejus loco triumphalia ei ornamenta dedit, novo nec antea cuiquam tributo genere honoris.

U. c. 740. A. C. 12. Tiberius sensim succedit in Agrippae locum.

IV. Dum ita Tiberius successu praemiisque operum ac laborum adtollitur, haud minus fratri ejus Druso quaesitum decus est, Gallorum consilia, Germanorum arma, solerter fortiterque coërcenti. Census nuper actus a Druso, quem in Galliam Augustus ideo miserat, tamquam haud incertum servitutis argumentum, Gallorum animos desiderio rerum novarum compleverat: passim, ut solet, erumpentibus indiciis. Ea fiducia, et quod Augustus discesserat, Sicambri eorumque socii ad utramque Rheni ripam incolentes, arma, neglectis, quos dederant, obsidibus, resumpserant.

Drusus Gallorum consilia coërcet.

V. At Drusus, tum rectius in hostes impetum verti ratus, ubi sociorum res compositae forent, eo curam intendere coepit. Commodam Fortuna occasionem praebuit omnia circumspicienti, quod absolutum Augusti templum, Gallis communiter praebentibus, fuerat. Hujus ad dedicationem evocati principes, quum praetextus honestissimus esset, neque detecta sua consilia sentirent, plerique omnes Lugdunum convenerunt: ibi ad confluentes Araris et Rhodani, ubi

Occasione templi Augusti suspectos in potestate habet.

Cap. III. Vell. 2, 96. Tac. Ann. 1, 3. Dio. Sueton. Aug. 63. et Tib. c. 7. Vell. Dio. Sueton. Aug. 21. et Tib. c. 9. Vell. Dio. Sueton. Aug. 21. Dio. Sueton. Tib. c. 9. Cap. IV. Liv. Epit. Dio. Bucher. de Hist. Belg. l. 1. c. 15. Liv. Epit. Cap. V. Strabo, l. 7. p. 291. Dio. Strabo, l. 4. p. 192. Cassiod. Chron. Dio.

rum, quum operam dedinet Drus
novorum consiliorum contigerat,
potestate haberet, motus, qui tim
repente tranquillitate consedit.

Suetonii error in adsignando gesti hujus tempore.

VI. Suetonius Lugdunensis a
sequentes consules Julum Antoni
Kalendas Augustas ejus anni ret
Druso filium narrat, qui multos
factus est. Ego hunc annum ex
modo, sed etiam Livii, nam et h
obscura indicia sunt, tradere ma

Drusi expeditio Germanica.

VII. Tum demum, remoto pr
in bellum versus, ad Rheni rip
ercitu, Germanos, quorum erupti
gressus, quum trajectos in Gallica
circumvenisset, cecidit. Ipse de
qua Batavorum insula venientibus
mine faciles adpulsus praestat, m
dit. Usipetum gens maxime pete
ma, jam superioris Caesaris aetate
lita. Horum pervastatis finibus,
itum: eademque et horum agris
secundo Rheno in oceanum Gern
manorum ducum navigavit, in
sumpta, obiterque subactis insuli
nis, quum segniter defenderetu
eam Romani a frugis similitudine
tis *Fabariam* appellarunt. Glessar
nia inter domitas eo bello memora

credebantur, super cetera, victi in Amisia flu- U. c. 740. A. C. 12.
navali pugna Bructeri, nec propinquis litoribus
nta arma; donec natio Frisiorum, pace petita,
ram imperata polliceretur.

VIII. Per immensos deinde lacus acta classe, in *Chauci.*
cos penetratum, summa ope tuentes libertatem,
n ferme solam humanorum bonorum habebant,
vitae ratione insigniter misera. Nam in aestua-
dubiae possessionis, solum per singulos dies no-
que vindicante oceano, non agriculturam, non ve-
m exercebant, mansuetis etiam animalibus caren-
piscibus maxime vivebatur. ne arbores quidem
tum aut ligna praebebant: bituminoso luto, quod
ibus compressum siccant, ad coquendos cibos et
nda corpora ignis alebatur. In magno ibi discri-
Drusus fuit, quum recedens stato tempore ocea-
ignaros locorum in sicco destituisset. Frisiorum
factum, ne quid detrimenti adciperetur, qui, nu
inita societate, cum pedestribus copiis aderant.
ob difficultates, quas immensum auctura immi-
jam hiems videbatur, Drusus, reductis in paca- *Drusus praetor factus urbanus.*
piis, Romam rediit; exceptusque multis honori-
et in annum sequentem praetor urbanus designa-
est: quum antea jam insignia praetoria adcepisset.

X. Q. deinde Aelio Q. F. Tuberone, Paullo Fa- U. c. 741. A. C. 11. Q. Aelio, Paullo Fabio Coss.
Q. F. Maximo consulibus, idem Drusus, simul per
us anni potuit, Rheno iterum superato, in Usi-
s et Tencteros ingressus, non ante destitit, quam, *Usipetes et Tencteros domat.*
ta ferocia, leges pacis adciperent. Lupia deinde
ibus juncto, per Sicambros ad Cheruscorum fines
isurgin usque processit. Sicambri tum forte cum
ibus copiis domo aberant, Cattis inferentes bel-
, qui soli finitimorum societatem illorum asper-
fuerant. Haec occasio pacatum Druso transitum
it. Superabat et Visurgin, ni, super necessario-
inopiam, hiems propinqua vetuisset. Etiam reli-
njecta reditum suasit, quia in castris examen apum
bernaculo Hostilii Rufi praefecti castrorum conse-
t, ita ut funem praetendentem praefixamque ten-
lanceam amplecteretur.

X. Sed recedenti non eadem a Germanis quies, *In reditu passus a Ger-*
m venienti fuerat, fuit. Exciti Romanorum irru-

---

p. VII. Tac. Germ. 34. Strabo, l. 7. p. 290. Dio. Cap.
. Plin. 16, 1. Dio. Cap. IX. Flor. 4, 12. Dio. Jul. Ob.
Cap. X. Dio.

U. c. 741. A. C. 11. *manis molestiam,*

ptione passim locis idoneis insidias redeuntibus struxerant, ut magna cum difficultate pergerent. Semel circa Arbalonem per angusta et cava loca progressis parum ab exitio res abfuit: magisque hostium imprudentia, quam virtute sua, servati sunt. Quippe, facilem de circumventis victoriam rati, cupiditate caedium praedaeque simul omnes confusis ordinibus incurrerant.

Eos proelio vincit.

Inde Romanis ex minaci et plena periculi pugna prosperrima facta. Nec exinde manum ausi conserere, tantum eminus lacessentes, majorem sibi, quam hosti, molestiam exhibuerunt.

XI. Vicissim igitur hos contemnens Drusus, qua loco Lupiae et Alisonis confluentes erant, castellum excitavit: atque aliud in Cattis ad ipsam Rheni ripam. Fossam quoque, ab auctore *Drusianam* vocatam, (eam Isalae fluminis pars est) immenso opere effecit: qua facilius in hostiles terras iter exercitibus esset. His Romae cognitis, ornamenta ei triumphalia decreta, utque ovans urbem iniret, praeturaeque consulatum jungeret. *Imperatoris* nomen, quamquam ex meritis exercitus adclamaverat, Augustus ei non concessit; quemadmodum nec fratri ejus Tiberio tum adhuc dederat: quum ex utriusque gestis hujus adpellationis numerum in suis titulis adauxisset.

Aquaeductuum tutela.

XII. Dum ista geruntur, Augustus familiam omnem, aquaeductuum tutelae destinatam, a M. Agrippa testamento sibi relictam, publicavit: et aquarum jus certum ex senatusconsulto lege lata edictoque suo promulgato, constituit. Verba senatusconsulti haec fuerunt.

Ea de re SC.

XIII. *Quod Q. Aelius Tubero, Paullus Fabius Maximus consules V. F. de iis, qui curatores aquarum publicarum ex senatusconsulto a Caesare Augusto nominati essent, ordinandis, D. E. R. Q. F. P. D. E. R. I. C. placere huic ordini, eos, qui aquis publicis praeessent, quum ejus rei caussa extra urbem essent, lictores binos et servos publicos ternos, architectos singulos, et scribas et librarios, accensos, praeconesque totidem habere, quot habent ii, per quos frumentum plebei datur. Quum autem in urbe ejusdem caussa aliquid agerent, ceteris apparitoribus iisdem, praeterquam lictoribus, uti. Utique quibus apparitoribus ex hoc senatusconsulto curatoribus aqua-*

Cap. X. Jul. Obseq. Dio. Plin. 11, 17. Dio. Cap. XI. Tac. Ann. 2, 7. Tac. Ann. 2, 8. Sueton. Claud. 1. Cell. Geogr. Ant. lib. 2. c. 3. Dio. Cap. XII. Frontin. de Aquaeduct.

aquarum uti liceret, eos diebus decem proximis, quibus senatusconsultum factum esset, ad aerarium deferrent; quique ita delati essent, iis praetores aerarii mercedem ac cibaria, quanta praefectis frumento dando dare deferreque solent, annua darent et attribuerent, iisque eas pecunias sine fraude suas facere liceret. Utique tabulas, chartas, ceteraque, quae ejus curationis caussa opus esset, iis curatoribus praebenda Q. Aelius, Paullus Fabius consules, ambo alterve, si iis videbitur, adhibitis praetoribus, qui aerario praesunt, praebenda locent. Primum ejus rei curatorem Augustus Messallam Corvinum fecit, cui adjutores dati Postumus Sulpicius praetorius, et L. Cominius. U. c. 741. A. C. 11.

XIV. Eodem anno ludi, quos ab urbano praetore curari solemne erat, nomine Drusi magnificentissimi facti sunt. Etiam natalis Augusti per circum et alia urbis loca venationibus celebratus: idque, licet nullo senatus decreto, fieri quotannis a praetoribus obtinuit: quemadmodum et equites Romani natalem ejus sponte atque consensu biduo quotannis celebrarunt. Sed et Augustalia, sic propter reditum ejus adpellatus dies, tum primum ex senatusconsulto publicis spectaculis transacta. Ceterum ab ipso Caesare facti ceteros, ut aequum est, sumptu ac splendore vicerunt, quum theatrum Marcelli, locorum triginta millium capax, ante diem quartum Nonas Majas dedicaretur. Istorum ludorum commissione evenit, ut, laxatis sellae curulis compagibus, Caesar supinus caderet. Nec ideo minus Trojam patricii pueri luserunt, inter quos et Cajus Augusti nepos, octavo aetatis anno. Africanae etiam quadringentae viginti (sexcentas alii scripserunt) interfectae. In scenam quoque mansuefacta tigris in cavea invecta est, idque animal tum primum Romae publice spectatum. *Natalis Augusti celebratur.*

Cap. XIV. Dio. Sueton. Aug. 57. Dio. Supra, 136, 30. Dio. Lip. 8, 17. Victor, descript. urbis Romae. Sueton. Aug. 43. Dio. l. 54. Sub Ti. Claudio, et Quinctilio Varo Coss. Plin. Dio. Plin. et Sueton. Aug. 43.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI OCTA

Thraces domiti a L. Pisone; item Cherusci, cteri, Chatti, aliaeque Germanorum trans Rh gentes subactae a Druso referuntur. Octavia ror Augusti, defuncta, antea amisso filio Mar

Thraces domiti a Scipione] Lege *a L. Pisone*. Is enim, cum Pamphyliae praeeffet, hoc bellum geffit. Dio lib. 54. [p. 545.] Florus etiam [4, 12, 17.] et Vellejus [2, 98.] Thracas a L. Pisone perdomitos scribunt. SIG. *a Cepione* Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani.

Cherusci, Tenchateri, Cauci] *Cauci* et *Chatti* in Germania sunt. Dio tamen [54, 544.] Chattos aït victos effe a Druso; itemque Florus [4, 12, 23.] Vellejus et *Chaucos* et *Chattos* a Tiberio subactos tradit. SIGON. Corn. Tacitus, Ann. Florus, et Paullus Orosius *Tencteros* nominant; alii *Tenchateros*. DELR. *Coruscí* Voff. *Corisci* Boend. *Corrisci* ed. Camp. *Cerusti* Exc. Pithoei. *Cerusii* Berg. *Cerusci* Lov. 2. Norv. et reliquae vett. edd. usque ad Moguntinam, quae *Cherusci* emendavit. Dein *Cenththrei* Leid. *Conthrei* Voff. *Centrei* Berg. *Cheucrei* Lov. 2. *Chencrei* Boend. *Chencharei* Exc. Pithoei, *Chemcrei* ed. Camp. *Cenchrei* Norv. et reliquae edd. vett. pro quo Froben. *Tenchateri*, Gronov. *Tenchtheri* repofuerunt. Eos promiscue *Tencteros* et *Tenchtheros* vocari, auctor eft Cluver. 3. Germ. Antiq. 10, 546. Denique ultima vox deeft in Boend. et ed. Camp. *ci* legunt Leid. Voff. Lov Exc. Pithoei. *Canci* Berg. Norv. et edd. vett. ple ante Sigonium. Inter p Germaniae, a Druso de memorantur *Tencteri*, C *Cherusci* apud Oros. 6, 1

Antea amisso filio Ma] *ante* Berg. Lov. 2. Boe edd. vett. cujus loco G *antea* dedit, consentie Leid. et Voff. Facile aut tima litera τοῦ *antea* vel vel intercipi poteft ob p proximae vocis *amisso*. alibi, ubi similis ratio re quit, variant hoc modo li Vide ad 40, 12, 3. Dei *Marcello* Leid. Voff. et Quod praenomen ei trib Pat. 2, 93. At reliqui co lud ignorant. Vocis seq litera initialis aeque ca potuit, ut a librariis om tur, quam ut adderetur. ad 6, 16, 4. et 40, 34, 1

Cujus monumenta sunt trum et porticus, ejus n dicata] Vet. lib. *nomin* eft, aeque, ac si ille dedi Marcelli theatrum et po appellata. SIGON. *monun sunt* librarii errore Voff. *ejus nominis dicata* apud nium Exc. Pithoei, et

ujus monumenta sunt theatrum et porticus, nomine ejus dedicata.

uum autem Sigonius ex vet. b. emendasset, et in contextum ecepisset *ejus nomine dicata*, ostea Gruterus, trajectis vocius, *nomine ejus dicata* edidit, uod apud me superest in Lov. . *nomini ejus dicata* in Leid. t Voss. *nomini ejus dedicata* Boend. et ed. Camp. *nomine jus dedicata* in Berg. quod raestare videtur. Suet. Aug. 43. *ommissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat.* Solent librarii verba *dicare* et *dedicare* confundere. V. ad 5, 18, 5. 10, 32, 9. Gronov. ad Quinctil. Declam. 323. pag. 652. et Torren. ad Valer. Max. 3, 2, 5. Recte autem *nomine* exponit Sigonius. Certe Suet. in Aug. 29. inter opera publica, quae Augustus sub nomine alieno fecit, numerat theatrum Marcelli. V. etiam Dion. Cass. 43, 238.

IN LOCUM LIBRI CXX

U. c. 741. A. C. 11. *Bellum Thracicum L. Pisonis.* I. Sub idem tempus ingens i
adcepit: quod, triennio gestum
sis exarserat. Vologaeses, na
Bacchi, et ob praecipuum ejus
inter populares auctoritate, sp
ad rerum novarum cupiditaten
cta igitur magna et propter E
rem projecta ad audendum mar
tia motuum exstinguenda Coty
proelio vicit, occiditque. mox
culum Rhoemetalcen, ne proel
stitione, perculsis mentibus, ex
eum, ne contra Deum pugnare
tibus. Fugientem inde perseq
iis quoque locis, aperta vastand
plurimum malorum intulit.

Bessi magno labore subiguntur. II. His nunciatis, simul et S
cursiones in Macedoniam facer
qui Pamphyliae praeerat, exe
jussit, quod propinquiores As
Romani provinciae, sine legion
venientis fama retrocedere Bes
circo Piso, in illorum region
non leve bellum expertus est

cladis adceptae, violentius depopulatus, spatium recolligendi vires non permisit, quin, aliis voluntate, pluribus metu, quibusdam acie victis, universum eum tractum armis subigeret. Tanta erat feritas, ut captivi catenas morsibus perfringere conarentur: quo minus mirere, quosdam nuper deditos, simul occasio brevis adparuit, arma retractasse. Ceterum et his infelix ausum, iterum domitis, in adstrictius servitium cessit. Pisoni ob rem bene gestam supplicatio cum triumphalibus insigniis decreta. U. c. 741. A. C. 11. *Eorum mira feritas.*

III. Dum haec aguntur, Augustus, Romae censu rursus acto, suas quoque facultates, descriptis, quae usquam haberet in potestate, ad privati modum censui subjecit. Senatu deinde lecto, ad levandam Patribus molestiam, quum senatusconsultum fieri, quoties minus quadringentis adfuissent, non liceret; ita moderatus est, *ut Septembri ac Octobri mensibus nullos adesse necessum esset, praeter sorte ductos, per quorum numerum, antiquo minorem, decreta confici possent.*

IV. Pecuniam autem, iterum ad statuas oblatam a senatu populoque, in signa publicae Sanitatis Concordiaeque ac Pacis impendit; suam exinde statuam nullam fecit. Saepe enim, et qualibet occasione dona talia adferebant: ad extremum etiam Kalendis Januariis, non in commune conferentes, sed adcedentes singuli, pro modo facultatum porrigebant. quibus ipse tantumdem, aut aliquanto amplius, reddere solebat. Quod si forte abesset eo tempore, strena in Capitolio ponebatur; qua ex summa pretiosissima Deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat; ut Apollinem Sandaliarium, et Jovem Trogoedum, aliaque. Sed ex nocturno visu stipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum asses porrigentibus praebens. *Augustus pecuniam, ad statuas suas oblatam, in effigies Deorum expendit.*

V. Idem annus duarum principum feminarum alterius nuptias, alterius exsequias vidit. Julia in Tiberii domum deducta est. Octavia, post Marcelli obitum numquam exhilarata, perpetuum luctum morte finivit. cujus de pudicitia modestiaque prioribus libris multa exposui. Hujus cadaver pro aede Caesaris propositum est, dum laudes sororis Augustus, interposito iterum velo, exsequitur. Sed et a Druso (non- *Julia Tiberio nubit: Octavia moritur.*

Cap. II. Flor. Dio. Tac. Ann. 6, 10. Cap. III. Dio. Sueton. Aug. 35. Cap. IV. Dio. Sueton. Aug. 52. Dio. Sueton. Aug. 57. Dio, et Sueton. Aug. 91. Cap. V. Dio. Senec. Consol. ad Marc. c. 2. Liv. Epit. Dio.

quantos tamen convenire put
Et, ne celeriter exstingui mem
satis provisum aedificata po
Octaviae, rebatur.

VI. Sub idem tempus et
resumpta, et excogitata nova
post Merulae caedem, C. Ca
Sulla, sacerdotium, priusqua
ex eo tempore quum annos
nemo factus esset, hoc tempo
instauratum est. Cura adserv
torum ad quaestores ab tribuni
quia, adparitoribus demandata
sam erroribus et confusioni d
iam erat, ut Janus Geminus
intercessere bella, Dacis simu
niis rebellantibus, et comm
quam, Germania: ingentis his
terum monumenta omnium,
expositae, praeter exiguos vel
perissent.

---

[5] Cap. V. Plut. Anton. fin. Dio.
Liv. Epit. Sueton. Aug. 29. Suet
80, 44. Sueton. Aug. 31. Dio.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRIGESIMI NONI.

Bellum adversus Transrhenanas gentes a Druso gestum refertur. in quo inter primores pugnaverunt Senectius et Anectius tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero, frater Drusi, subegit. Pax cum Parthis facta est, signis a rege eorum,

Bellum contra Transrhenanas gentes] *adversus*, pro *contra*, Leid. Voff. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp. V. ad Epit. 57. Tum *Fárenas gentes* Boend. *Transrhenas gentes* Berg. Voff. et ed. Camp. *trans Rhenum gentes* Leid. Mox *continetur*, pro *refertur*, Boend. et ed. Campani.

Pugnaverunt Senectius et Anectius tribuni civitatis Nerviorum] Et haec suspecta reddunt scripti. Barber. *pugnaverunt tum constinctus senectius et auectius trib. ex civitate Nerviorum.* Gud. *pugnaverunt tum senectius et avectius tribuni ex civitate Nerviorum.* Voff. *pugnaverunt chunistianus et avertius tribuni ex civitate Nerviorum.* Gud. alter *pugnaverunt Constinctus et Auectus tribuni ex civitate Nerviorum.* J. FR. GRON. *pugnaverunt Constinctus et Anectius* Leid. *pugnaverunt Chunstinctus et Auctus* Lov. 2. *pugnaverunt Chumstinctus et Avectius* Exc. Pithoei. *pugnaverunt Chunistinaus et Avectius* Voff. *pugnaverunt Crisanius et Avectus* Berg. *pugnaverunt Crisanius et Acretinus* Boend. et ed. Camp. *pugnaverunt T. Senectius et Anectius* edd. reliquae ante Frobenium, qui anno 1535. praenomen *T.* expunxit: quas lectiones diligenter notavi, ut locum corruptum pateret; cui ut digna medicina paretur, integriores codd. exspectandos censeo. Tum *tribuni ex civitate Nerviorum* omnes scripti mei, et ed. Camp. Mox vocabulum *frater* non adparet in Berg.

Signis a rege eorum, quae sub Crasso et postea sub Antonio] E Dione 54, 525. conftat, Augufto signa a Parthis reddita fuiffe, quum in Asia effet; in quam, M. Apulejo, P. Silio consulibus, A. V. ıɔccxxxv. profectus fuerat. Recepit autem ea, ut in vita Tiberii cap. 9. scribit Suetonius, per Tiberium, quem tum in Armeniam miserat; antequam illa gererentur, quae poft Epitomen cxxxv. usque ad hanc de Tiberii, Drusi, ac Pisonis bellis referuntur. Quid ergo eft, quod nunc demum alienam ab hoc loco et tempore mentionem de signis Romanis Augufto a Parthis redditis injicit? Eruditiffimus Maffonus in Jano Reserato Sect. 4. c. 2. §. 11. putat, haec vel librarii errore loco mota et huc detrusa;

quae sub Crasso, et postea sub Antonio capta
redditis.

vel inserta voce *ante*, ut in Epit. cxxxviii. *ante amisso filio Marcello*, legendum esse, *ante signis a rege eorum* etc. *redditis*. Utrumque rationem habet. Nam, etiam in Epit. ciii. quaedam in locum alienum migrasse, ostendit Sigonius; etsi ibi aliquanto facilior potuit esse lapsus librariorum, et emendatio cum ordine rerum gestarum congruit. Sed malim amplecti priorem

conjecturam; quia mihi paret ratio, cur Livius continuo post librum c ponenda fuerant, in cxxxix. rejicere volueri Idem etiam placebat C Praeterea *sub Crasso e Antonio*, praepositione ri loco amissa, Berg. V Livium et auctorem Epi praepositiones repeter fuisse, vidimus ad Epit

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER CIV.

IN LOCUM LIBRI CXXXIX. T. LIVII.

U. c. 742. A. C. 10. Julo Antonio, Q. Fabio Coss.

Germanicorum bellorum moles.

I. Quantae molis per hoc tempus Germanica bella fuerint, vel hinc intelligi poteſt, quod per ea plerumque Caesar Auguſtus Lugduni morabatur, ne Drusi quidem, magni profecto imperatoris, fortunae consiliisque satis confisus. Ille tum, resumpta adversus Transrhenanas gentes expeditione, majus prope bellum, quam nuper confecerat, invenit. Nam et Catti, spreto, quem Romanus adsignaverat, agro, Sicambris ceterisque populi Romani hoſtibus se conjunxerant. At Drusus, universum bellum acriter complexus, quosdam populos vi coëgit ad obsequium, alios multis illatis detrimentis repreſſit; Gallorum etiam ingentibus auxiliis usus, quorum Senectius et Anectius, tribuni Nerviorum, ante prima signa memorabile certamen ediderunt.

Dalmatas et vicinos Tiberius subigit.

II. Ad ceterarum gentium coërcendam rebellionem Tiberium occurrere Caesar juſſit, quem et ipsum, Aquilejam progreſſus, secum adduxerat; ne longius abeſſet Germanicis ac Pannonicis bellis. Per Iſtrum, glacie concretum, ad populanda proxima ripae excurrere, Dacis in consuetudinem venerat. Dalmatae, propter exacta tributa irati, obsequium exuerant. Pannonii, nuper ab Tiberio domiti, praeter insitam genti ferociam, disceſſu ejus et majoris partis copiarum, ac vicinarum nationum defectionibus turbabantur. Idcirco Tiberius, omnibus simul illato bello, et ad exorientes ubique motus arma circumferens, Dacos, caesis cum duce copiis, repulit; Pannonios ac Dalmatas ad priorem tributorum imperiorumque patientiam revocavit. Adnotatum eſt, Tiberium, quum,

---

Cap. I. Dio, l. 54. Oros. 6, 21. Sen. Consol. ad Marc. c. Liv. Epit. Dio. Liv. Epit. Cap. II. Dio. Sueton. Tib. 9. ell. 2, 96. Joseph. Antiq. 16, 7. Dio. Flor. 4, 12. Dio. Suen. Aug. 21. et Tib. c. 9. Oros. 6, 21. Dio.

...rodis et Augusti mutua benevolentia.

III. Haec Julo Antonio, Q. ...
libus acta: et Herodes, qui lib...
venerat Aquilejam, reconciliata...
eos gratia, honorifice dimissus: ...
nevolentia, et adversus eximio...
Principe Romano magnificentia ...
enim forte tempus Caesaream, ...
sic adpellatam urbem, Herodes ...
encaenia sumptuosissimis ludis, ...
norem per quinquennia voleba...
Eum omnem sumptum a se pra...
sed et uxor ejus Livia misit exi...
nium pretium talentis circiter qu...

Cap. II. Liv. Epit. Oros. 6, 21. F...
96. Sueton. Tib. 9. Supra, 134, 96. ...
8. Id. ibid. c. 9.

EPITOME
LIBRI CENTESIMI QUADRAGESIMI.

Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates, gestum a Druso, refertur. Ipse ex fractura, equo super crus ejus collapso, tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est. Corpus a Nerone fratre, qui, nuncio valetudinis evocatus, raptim adcurrerat, Romam pervectum, et in C. Julii tumulo

Ipse a fractura, equo super crus ejus collapso] Ita demum Gronovius anno 1665. et poſt eum recentiores omnes ediderunt. Verum non modo excusi, quos vidi, priores, sed etiam codd. mei, cum Exc. Pithoei, et Norv. legunt *ex fractura*, quod revocavi. Perperam vero *equi super crus ejus collapsi* Voſſ. Paullo ante *gestum* deeſt in Lovel. 2. *a Druso* in Voſſ. *confectum a Druso* praeferunt Berg. Boend. et ed. Camp.

Tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est) *XXX dies* Voſſ. *trigesima die* Leid. Deinde *quam id ei acciderat* ed. Camp. *qua id acciderat* Rom. anni 1472. et Parm. *quo id acciderat* Berg. *postquam id acciderat* Voſſ. quod eſt ex gloſſa natum. *quam* enim pro poſtquam usurpare, Livio familiare eſſe, vidimus ad 28, 16, 14. Eadem loquendi ratio ex Livii lectione adhaesit etiam auctori Epitomarum. Supra Epit. 3. *Decemviri* etc. *creati sunt altero et trecentesimo anno, quam Roma condita erat.* Epit. 25. *Caesi anno octavo, quam in Hispaniam iverant.* Epit. 49. *Tertii belli Punici initium* etc. *intra quintum annum, quam erat coeptum, consummati.* Epit. 96. *Recepit Hispanias decimo fere anno, quam coeptum est bellum.* Tandem *mortuus*, omiſſo τῷ *est*, Leid. Voſſ. Berg. Lov. 2. Boend. et ed. Camp.

Nuncio valetudinis evocatus] Vet. lib. *valetudinis ejus*. SIG. Similiter Leid.

Raptim occurrerat] Veteres libri *accurrerat*. SIG. MSS. Pall. *adcucurrerat*. GRUTER. *accurrit* Voſſ. Boend. et ed. Campani. *accurrerat* Leid. Berg. Lov. 2. Exc. Pithoei, et edd. ante Moguntinam, quae *occurrerat* prima admisit. Gruteri *adcucurrerat* recipere non audeo. Quamvis enim Livius ipse augmentum praeteritis compositorum verbi *Curro* saepe addiderit, ut vidimus ad Livii 1, 12, 8. idem tamen et auctorem Epitomarum feciſſe, nondum observavi.

Romam revectum] Corpus Drusi *Romam pervectum* a Nerone fratre dicitur in manuscri-

conditum. Laudatus est a Caesare Augusto vitr[...]
et supremis ejus plures honores additi.

pto. Dio etiam [55, 549.] *Καὶ ἀποθανόντα ἐς Ῥώμην ἐκόμισαν.* Tiberius autem non eo Roma venit, sed ex Pannonia, auctore Dione [ibidem.] quare *pervectum* placet. SIG. Similiter Leid. Berg. Lov. 1. Boend. Exc. Pithoei, et ed. Campani. *provectum* Voss.

In C. Julii tumulo conditum] Augusti est intelligendum. Nam inquit Dio [55, 549.] *ἐς τὸ τοῦ Αὐγούστου μνημεῖον κατετέθη.* SIG. Dio sine dubio mausoleum significavit, quod Augustum sibi dudum ante hoc tempus in sexto suo consulatu exstruxisse scribit Sueton. Aug. 100. Si de eo quoque sensit Auctor epitomarum, contra consuetudinem suam hoc solo loco Augustum vocavit *C. Julium*. Sed *tumulum* sic dixit, ut Suetonius in Aug. 16. Antonii et Cleopatrae monumentum: *Ambobus communem sepulturae honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici jussit.* DUK. *in tumulo C. Julii* Berg. Lovel. 2. Boend. et ed. Camp. Hunc Drusum ei sepulcro illatum esse, in quo M. Marcellus et Agrippa sepulti sunt, refert Albinov. Eleg. ad Liv. vers. 67. et seqq. Marcellum autem [...]gustus in sepulcro suo cond[...] teste Dion. Cass. 53, 517. [...]liter etiam Agrippam, teste [...]dem l. 54, 541. Hoc mausol[...] *tumulum Augusti* etiam v[...]cavit Tacit. 3. Ann. 4. *D[...] quo reliquiae tumulo Aug[...] inferebantur.*

Laudatus a Caesare] Vet[...] libri *Laudatus est a Caes[...]* SIGON. Non aliter etiam L[...] Voss. Berg. Lov. 2. Exc. Pith[...] et ed. Camp.

Supremis ejus plures ho[...]res additi] *supremis illius [...]neribus plures* Exc. Pith[...] Norv. et pleraeque edd. ante [...]ter, qui id, quod nunc v[...] exstat, recepit, adstipulant[...] Leid. Voss. et Lovel. 2. N[...] multum hinc abeunt Boend. B[...] et ed. Camp. quorum ille [...] *premos illius*, hi *supremos* [...] praeferunt. *Suprema* pro r[...]te, sive eo, quod mortuis [...] solet, etiam pro reliquiis c[...]veris cremati, poni, docet [...]mas. ad Solin. pag. 16. c[...] Deinde *honores dedit* Leid. [...] Berg. Lov. 2. Boend. Nor[...] edd. usque ad Froben. qu[i ad]diti reposuit. *dati* exhibent [...] Pithoei.

JOHANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM LIBER CV.

IN LOCUM LIBRI CXL. T. LIVII.

I. Extremus hinc Druso vitae annus, sed idem honore et gloria praecipuus, sequitur. Nam et consulatum, collega T. Quinctio T. F. Crispino, gessit: et egregias de Germanis victorias reportavit. Fatum ei prodigiis praenunciatum antiqua superstitio credidit; quod turbinibus et fulmine concussa pleraque fuerant, in quibus et multae Deorum aedes, ut ne Capitolino quidem Jovi, consortiumque Deorum cellis parceretur. Quo terrore nil tardatus juvenis, in Transrhenanas civitates iterum inducto exercitu, per Cattos ad Suevorum usque fines magno labore iter aperuit: haud incruenta victoria superatis, qui occurrerant. U. c. 743. A. C. 9. Ner. Claudio, T. Quinctio Coss. *Prodigia Drusi mortem praecedentia.*

II. Inde, tres simul validissimas nationes, Cheruscos, Suevosque, et Sicambros, adortus, nimiam hostium fiduciam calamitosam ipsis atque lacrimabilem effecit. Nam illi, centurionibus viginti barbaro more mactatis ad aras, concrematisque, tam certam victoriae spem conceperant, ut, divisa in antecessum praeda, Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos sibi desponderent. Sed ipsi, magna pugna victi, seque et sua cum uxoribus liberisque perdiderunt, qui more Germano sequuti suos in proelium exeuntes fuerant. Res foeda dictu, sed ad demonstrandam illarum gentium incredibilem feritatem efficax, traditur; mulieres eorum, quum ad plaustra sua victores venissent, deficientibus telis, infantes liberos humi collisos in adversa hostium ora misisse. *Is interim Cheruscos Suevosque et Sicambros debellat.*

III. At Drusus, cedentes in penitiora gnaviter insequutus, inter Visurgim et Albim omnia populaba- *A spectro quodam mors*

Cap. I. Dio, l. 55. Ovid. ad Liv. v. 401. Dio. Liv. Epit. Dio. Cap. II. Flor. 4, 12. Oros. 6, 21. Flor. Oros. Tac. Germ. 7. et 18. Oros. Cap. III. Dio.

U. c. 743. A. C. 9. *ei denunciatur.* tur; Albim quoque transiturus, ni res eum mira qu dam et minax oblata deterruisset. Barbarae mulie humana amplior species obviam facta, *tendere cum ult* Latinis verbis prohibuit: *hunc enim et operum eju vitae terminum fata statuisse.* Nec aliter evenit. co tinuo regressus, priusquam Rhenum adtingeret, in hunc et Salam fluvios, in aestivis, quae Scelerata in vocata sunt, mortem obiit. quo tempore et lupos ca castra vagos ululasse tradunt, et juvenes duos media munimenta equitare visos: muliebrem eti ejulatum auditum, et speciem in coelo transcurr tium stellarum adparuisse.

De genere mortis ejus diversae opiniones. IV. De genere mortis haud similia traduntur. lapsu equi crus fregisse quidam scribunt: inde tri simam ante diem decessisse. Morbo solutum alii n rant, qualis ille fuerit, aut unde profectus, retic tes. Nec defuerunt, qui scelus vitrici suspicarent quod mira comitate juvenis, si reperisset occasion redditurum populo rempublicam non dissimulabat. rebantque proditam ejus epistolam ab fratre, q de cogendo ad libertatem restituendam Augusto s citarat. Revocatum igitur e provincia: at, quia c ctatus erat decedere, veneno occupatum putar Sed ego rem tantam, quum neque credere satis, que refellere possim, in medio relinquam; cet quae certioribus testimoniis nituntur, traditurus.

V. Ad famam aegrotantis Drusi Augustus cum via, quam alioquin itinerum suorum comitem hab *Tiberius incredibili celeritate usus,* consueverat, Ticinum procurrerat. Eodem forte berius, ex recenti victoria redux, ad salutandos rentes adcessit. Ergo, cognita fratris valetudine, j Augusti, et sua pietate, sive ne in hostili solo s duce exercitus esset, rapidissimo cursu, et incredi celeritate, ni certis auctoribus traderetur, advola Quum enim transeundae Alpes, transeundum Rh flumen esset, die ac nocte, mutatis subinde jumen ducenta passuum millia, per devictas modo feras tiones, uno tantum comite, confecisse fertur.

Spirantem adhuc reperit VI. Certe spirantem adhuc fratrem reperit: isq adventu illius cognito, legiones extremo jam impe

Cap. III. Sueton. Claud. c. 1. et Dio. Dio. Strabo, l. 7 291. Sueton. Dio. Liv. Epit. Dio. Sueton. Tac. Ann. 1, et 2, 41. Sueton. Tib. 50. et Claud. 1. Cap. V. Dio. V Max. 5, 5. Tac. Ann. 3, 34. et 5. Val. Max. Dio. Liv. E Val. Max. Plin. 7, 20. et Val. Max. Cap. VI. Dio.

obviam procedere cum signis et aquilis comptis, et salutare imperatorem juſſit; praetoriumque ei dextra parte ſtatui. Nec multo poſt exſtinctus eſt, inter suprema fratris oscula. Corpus, invito prope exercitu, qui cremari in armis, inter quae ceciderat, voluiſſet, a Tiberio primum per centuriones et tribunos militum ad hiberna deportatum eſt. Inde municipiorum coloniarumque primores exceperunt, suscipientibus scribarum decuriis, et effusa per officium multitudine, rogisque adcensis. Sic Romam perlatum, pedibus antecedente Tiberio, nec usquam ab eo, poſtquam Ticinum advenerat, discedentibus vitrico et matre Livia. Lictores quoque versis, ut in luctu, fascibus sequebantur. U. c. 743. A. C. 9.

VII. Tum in foro, circumfusis Claudiorum Liviorumque imaginibus, propositum defletumque funus. Tiberius defunctum laudavit pro Roſtris; Auguſtus, nec sine lacrimis, in circo Flaminio: quod, nescio quam ob superſtitionem, ingredi pomoerium fas non eſſe rebatur. Ea in laudatione precatus dicitur Deos, *similes Druso Caesares suos facerent, sibique tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent.* Cadaver equitum Romanorum illuſtrium humeris in campum perlatum, ibique concrematum eſt: cineres in Auguſti conditorium illati. *Funus Drusi.*

VIII. Fortior in hujus obitu Livia fuit, quam in Marcello nuper Octavia fuerat: sive quod adhuc alter filiorum supererat, sive aliis cauſſis. Profuiſſe sibi sapientia Arei monita dicebat, ne nimio luctu mergeretur. Honores deinde cumulatim memoriae ejus additi: nec per adulationem magis, quam jure merito. *Germanici* cognomen ipsi poſterisque, ſtatuae, arcus marmoreus cum tropaeis via Appia, et ad ipsum Rhenum honorarius tumulus Maguntiaci, adhuc veſtigiis ejus monumenti durantibus. Eum exercitus excitavit; decretumque, *ut circa eum deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent.* Auguſtus elogium ejus tumulo, versi- *Livia filii mortem fert fortiter.*

Cap. VI. Ovid. ad Liv. v. 89. Val. Max. Ovid. ad Liv. v. 167. Dio. Suet. Claud. 1. Sen. Consol. ad Marc. c. 3. Liv. Epit. Sueton. Tib. 7. Tac. Ann. 3, 5. Cap. VII. Senec. Ovid. ad Liv. v. 141. et 177. Tac. Dio. Ovid. ad Liv. v. 209. Dio. Sueton. Claud. 1. Cap. VIII. Ovid. et Sueton. Dio. Liv. Epit. Dio. Sen. Cons. ad Marc. c. 3. et 4. Liv. Epit. Flor. 4, 12. Sueton. Claud. 1.

U. c. 743. A. C. 9. bus a se compositis, insculpsit, vitaeque men prosa oratione consecravit.

Drusi virtutes. IX. Nec dubitari potest, omnibus dignum h bus humanis fuisse, ac nescio, an quisquam post manorum Druso comparari debeat, praeter Ge cum, qui huic patri suo virtutibus et gloria, fortunae fatique similitudine, proximus fuit. lica et civilia negotia pariter promptus, suav nibus, sibi amicos aequans benevola aestima quantum ipse erat opibus superior, corporis eti signi decore, et commendante omnia flore a quippe tricesimum agens annum interiit. Man que strenuus, qui saepe maximo cum discrimin manorum duces tota acie sequeretur, opima re di avidus.

Ejus opera. X. Nec adipisci tantum victoriam, sed et f consilio idoneus, in tutelam provinciarum pr passim disposuit, fluviorum maxime opportun sequutus. Praecipue Rhenum, communi in Germanosque tutela, quinquaginta circiter c communivit: ex quibus enatas esse plerasque civitates satis constat, quarum splendore hodi lica ripa insigniter illustratur. Pontes in eode ne duos aedificavit, ad Bonnam et Maguntiaco expeditus in Germaniam trajectus esset. Her saltum, inadcessum ad id tempus, frequentibus riis percurrens, patefecit. Ejus denique rev non pacatae modo gentes, sed etiam hostiles, cius agere desierunt: per totum adeo morbi velut tacitis induciis quietae. Justis Druso r ad publica munia reditum, voluptatesque resu

Tiberii ovatio. XI. Tiberio decretam ex Dalmatico vicinisq lis ovationem diximus. hanc ille tanto pereg gnificentius, quod adparatus etiam Drusi caus post mortem hujus in unum omnes cesserant. invectus, stratis in Capitolio et per alias urbi tes mensis, epulum populo praebuit: mulieril iam a Livia ac Julia epulum datum. Liviae m

---

Cap. VIII. Ovid. ad Liv. 5, 337. Dio. Cap. IX. S Tac. Ann. 2, 7. Eutrop. 7, 8. Sueton. Ovid. ad Liv. Vell. 2, 97. Sueton. Cap. X. Flor. Tac. Ann. 4, 5. Sen. Consol. ad Marc. c. 3. Cap. XI. Supra, 139, 2, 96. Euseb. Chron. Dio.

solatium amissi Drusi, statuae decretae, cum jure trium liberorum: et ab hoc exemplo coepta consuetudo jus istud priscis temporibus ab senatu, mox ab imperatore, petendi: quorum indulgentia, quibus natura tot liberos non concesserat, poenam orborum vitabant, et praemia multos liberos habentium, praeter pauca, consequebantur. Sub idem tempus Herodes Caesareae templum Augusti et Romae dedicavit, cum magnificentissimis utriusque simulacris. Turrim etiam pulcherrimam, in portu positam, memoriae Drusi caussa nominavit *Drusionem*. Nec unius Herodis haec adulatio fuit. alii quoque reges Caesareas urbes condiderunt: Artavasdes in Armenia; et Juba in Mauritania. U. c. 743. A. C. 9.

Constitutiones Augusti circa senatum.

XII. Hoc tempore ferunt ab Augusto constitutum, ne senatus legitimus plus, quam bis quot mensibus, haberetur, Kalendis et Idibus: ut tamen Idus Martiae, propter necem Caesaris, pro damnatis et atris exciperentur. Numerum senatorum, intra quem senatusconsulta fieri non possent, pro modo negotiorum finiit. mulctas sine justa caussa absentium intendit. et quia saepe multitudo delinquentium impunitatem hujusmodi culpis pepererat; quoties hoc contigisset, quintum quemque sorte ductum mulctari voluit. Utque promptius absentium ratio iniretur, album, in quo senatoria semper adnotata erant nomina, publice proposuit. Quod si forte ad numerum senatores non fuissent, auctoritas perscribebatur. quod idem obtinebat, quoties loco aut tempore alieno, aut alias non legitimo edicto Patres celeriter essent evocati, aut quum tribunus plebis intercessisset. Haec auctoritas deinde, secundum leges moresque alio senatu confirmata, nomen vimque senatusconsulti adcipiebat. Praetoribus inter haec querentibus, deteriore se loco esse, quam minorem magistratum, tribunos; Augustus decrevit, *uti praetoribus jus esset dicendae in senatu sententiae.* Haec et alia non tamquam imperans et cogens constituebat; sed in tabulis perscripta legi sinebat ab ingredientibus curiam, potestate facta monendi, si quid melius invenissent.

Praetoribus jus datum dicendae in senatu sententiae.

XIII. Nec in senatu tantum et adversus nobiles

Cap. XI. Joseph. de B. Jud. 1, 16. et Antiq. 15, 13. Sueton. Aug. 60. Plin. 6, 9. Eutrop. 7, 5. Cap. XII. Strabo, l. 17. p. 831. Dio. Sueton. Aug. 35. et Caes. c. 88. Dio. Liv. 4, 57. Dio.

U. c. 743. A. C. 9.

modeſtus, ne clientibus quidem triſtem sese a perciliosum exhibebat. Evocatus quondam eju tarius injuriarum poſtulatus patronum Auguſtu siderabat. Is, quum eſſet occupatior, quemd cohorte amicorum dedit. tum ira correptus liti *Atqui,* inquit, *quoties tu auxilio habebas opus, eg omnibus adfui, meumque corpus pro tua incolumit riculis objici.* Leniſſimum diceres Principem, tantam impudentiam impunitam eſſe pateretur ille, sepositis etiam negotiis, in judicium venit, samque hominis egit: quasi nec rogatus inverec et objurgatus merito foret.

Auguſti mira lenitas in quemdam veteranum.

XIV. Sed quum Nonius Asprenas, propinq sibi innexus, cauſſam veneficii diceret; consul natum, quid officii sui putaret, *Se enim angi, destitueret amicum, aut eripere nocentem cred* Universis deinde adsentientibus, per horas a adsedit in subselliis rei, sed tacitus, ne trans quidem laudatione data. Sic quoque non effug cusatoris convicia. Nam Caſſius Severus, amari libertatis, idemque non vulgaris facundiae, et troque notiſſimus, acerbiſſime queſtus eſt, *ejus tu reum sibi eripi, cujus una patina centum tr convivae interissent.* Id quoque civili animo tulit, ne censoriae quidem poteſtatis praescri hominem ultus, quum ille poſt paullo propter ficam vitam deferretur; *in civitate vitiorum ple cessariam esse sermonis libertatem* dictitans. Ci tempus etiam quaeſtores circa maritima Italiae provincias sortiri juſſit, Oſtiam, Ariminum, Ca

Item in Caſſium Severum.

U. c. 744. A. C. 8.

XV. Sequente demum anno, C. Marcio C. N. Censorino, C. Asinio C. F. Gallo consulibus, guſtus urbem introiit, quod facere prius propte tum Drusi diſtulerat. Et lauream quidem in Fe Jovis templum (quum in Capitolium ferri so intulit; sed nulla victoriam Germanicam alia l celebravit: plus damni rempublicam cepiſſe Drusi, quam commodi superatis hoſtibus, praefe Consules tamen et alia curarunt, prosperis bell cerni solita: et captivorum multitudinem inter s mis infeſtis coëgerunt concurrere.

C. Marcio, C. Asinio Coſſ.

Auguſtus lauream in Feretrii Jovis infert.

Cap. XIII. Sueton. Aug. 56. Dio. Cap. XIV. Suet Dio. Tac. 4. Ann. 21. Plin. 35, 12. Dio. Pigh. Ann. 488. et Lips. ad Tac. Ann. 4, 27. Cap. XV. Dio.

XVI. Pulcherrimum eo tempore inſtitutum excogitavit Caesar ambitu reprimendo. Nam et consules, et ceterorum magiſtratuum plerique largitionibus honorem consequuti ferebantur. Igitur Auguſtus, nec puniri claros viros cupiens, neque convictis suſtinens parcere, tota re diſſimulata, in poſterum a candidatis certam pecuniam pignoris loco depoposcit, quam, qui largitionum factarum eſſet condemnatus, amitteret. Hoc universi multa laude tulerunt. Non idem omnium sensus in eo fuit, quod vetus senatusconsultum, quo de servo in caput domini quaeri vetabatur, excogitata fraude circumscripsit; si e republica videretur, actori publico aut Caesaris mancipari jubens. Hoc alii calliditatem adpellabant, quae, legum verba calumniando, jus dominorum iniqua et crudeli simulatione tolleret. prudentiores neceſſitatem excusabant, nec aliter iri obviam insidiis potuiſſe, quas in illum atque magiſtratus multi hac ipsa celandorum consiliorum fiducia frequentius cupidiusque intentaſſent. U. c. 744. A. C. 8. *Ambitus reprimitur.*

XVII. Inter haec, quum decennium resumptae poſtremo tribunitiae poteſtatis exiſſet, Imperium Auguſtus deponere dixit, satis certus futurum, ut recipere illud, nulla interposita mora, cogeretur. Nam et omnia firmamenta reipublicae sic habebat in manu, ut prorsus non poſſent extorqueri: et Imperio ita per aliquammultos annos praefuerat, ut publice gloria, privatim opulentia populus Romanus cumularetur. Argumento sit hominis libertini teſtamentum, factum hisdem consulibus, ante diem sextum Kalendas Februarias, quo C. Caecilius Claudius Isidorus profeſſus eſt, *quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim, juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta septem millia; in numerato sestertium sexcenties.* *Hominis libertini opulentia.*

XVIII. Ita Caesar, poteſtate resumpta, Tiberium ad bellum Germanicum misit: ubi interim L. Domitius, cum irato propter interitum Drusi exercitu dolorem hunc cladibus hoſtium ulturus, Albim primus Romanorum armata manu transcenderat. Ab eodem aggeratus secundum Amisiam trames eſt vaſtas inter paludes: *pontes longi* adpellati. Ob haec et talia

Cap. XVI. Tac. Ann. 2, 30. et ibi Lips. Dio. Cap. XVII. Plin. 33, 10. Cap. XVIII. Dio. Vell. 2, 97. Tac. Ann. 4, 44. Tac. Ann. 1, 63.

U. c. 744. A. C. 8. *Augustus nationes Transalbinas mittit.*

triumphales quidem honores Domitio decreti: rum Augusto posthac irritari nationes Transalbina nime placuit. Satis negotii susceptum cum ci ribus sentiebat.

XIX. Idcirco ne Tiberius quidem longius pr sit, quamquam ejus adventu pleraeque nationes, Albim et Rhenum habitantes, Tiberio permitt legatos de pace miserant. Sed irritae horum p fuere, negante suscepturum Augusto, nisi et Si bri rogarent; iidemque in satisfaciendo ceteris c comites, quibus belli suscipiendi auctores exstiti Hoc quum in Germania percrebuisset, sociorum gatu profecti ex ea gente multi principum, posi Augusti jussu per municipia in custodias mitteba sibi manus intulerunt. Pace infecta, Tiberius, re majori gesta, ex Germania discessit. Hostes multo post adceptas clades Romanis ubere vin regesserunt. Tiberio tamen, quod sine detrim magnam Germaniae partem peragravit, *Imper* cognomentum Augustus addidit, sibique tum etian cepit: militibus quoque distributa pecunia, no ctoriae caussa, quae nulla insignis parta fuerat; propter tirocinium Caji, tum primum profecti i litiam. Tiberio interim alter consulatus cum a triumpho decernitur.

Tiberius Imperator adpellatur.

XX. Augustus, quum et ipsi triumphus dec retur, natali suo solennes circenses ludos maluit. moerium eodem anno prolatum est, quod non nis gentibus imperium concedebatur. Etiam Pann hoc tempore victos ab Sex. Appulejo reperio, impatientia quietis post Tiberii discessum ad arm dissent. Tum et Augustum mensem de Sextili fa quidam auctores tradiderunt; qua de re tamen ptimo ejus consulatu cautum esse plebiscito adno mus. Fortean intermissam, ut fit, adpellationem quasi cum antiqua luctantem, hoc anno ab om usurpari, antiqua penitus explosa, placuerit.

Pannonii ab Sex. Appulejo victi.

XXI. Inter haec tam laeta ac splendida r Augustum infirmitatis humanae C. Maecenatis o

---

Cap. XVIII. Sueton. Ner. 4. Strabo, l. 7. p. 201. XIX. Dio, et Bucher. Hist. Belg. l. 1. c. 18. Vell. Dio. Vell. Cap. XX. Dio. Tac. Ann. 12, 23. Cassiod. Ch Dio. Sueton. Aug. 31. Supra, 134, 103. Cap. XXI. Di

admonuit, viri inter paucos memorabilis. Nam per plurimos annos amicissimus Caesari, dignusque tanto honore vixerat, utilibus subinde ministeriis majoris amici benevolentiae vicem reddens. Et publice quidem obitas partes suis plerumque locis retulimus: hic omnino commemoranda libertas est, qua saepissime Caesarem ea facere prohibuit, quorum postea poenitere eum debuisset. Ac merebatur insigni lenitate prudentiaque Princeps, ut rarissimum illi fortunae bonum possideret, benevolum candidumque monitorem. Utriusque maximum experimentum ab uno exemplo capias, licet. U. c. 744. A. C. 8. *Maecenatis libertas in admonendo Caesare.*

XXII. Sedebat Augustus pro tribunali, damnaturus multos, ut omnes oculorum gestuumque et vocis notae, quas diu ante perdidicerat Maecenas, ei significabant. Igitur, quum per confertam turbam pervadere ad eum nequisset, tabellam in sinum ejus misit, his inscriptam verbis, *Surge, carnifex.* Surrexit ille, nulla in quemquam lata tristiore sententia, tantumque absfuit ab offensa hominis probatissimi libertas, ut potius, quum illa morte Maecenatis defecisset, serio desideraretur. Certe, quum biennio post filiam suam propter adulteria relegasset, atque, decedente mox ira, pudore ac poenitentia corriperetur, saepe exclamasse fertur: *Horum nihil mihi adcidisset, si aut Agrippa aut Maecenas vixissent.* *In optimam partem adcipitur.*

XXIII. Virtutis autem optimique animi perspicuum documentum in Maecenate fuit, quod, in maxima apud Principem gratia positus, non invidiam ceterorum, non odia persensit. Scilicet modestia ac comitate fortunam temperans, quum aliis ab Augusto saepe summos honores impetraret, in equestri loco consenuit. Non mirum igitur, si morte hujus ingentem dolorem concepit Caesar, etiam ex testamento Maecenatis perspecto, nihil eum sibi propter Terentiam succensere. Paucis enim nec maximis rebus exceptis, omnia ei reliquit, si quid inde distribuere defuncti amicis vellet, illius in arbitrium conferens. Erat quippe mos Caesari, quamquam hereditatum minime cupido, judicia amicorum pensitare morosius, neque dolorem aut gaudium dissimulare, prout in testamentis neglectum se aut honoratum reperisset. *Maecenas testamentum.*

Cap. XXII. Sen. de Benef. 6, 32. Cap. XXIII. Dio. Sueton. Aug. 66.

U. c. 745. A. C. 7. Ti. Claudio, Cn. Calpurnio Coss.

Cn. Piso suffectus olim consul.

XXIV. Post haec Ti. Claudius Ti. F. secu iniit consulatum, cum Cn. Calpurnio Cn. F. Pi cujus item alter hic consulatus fuisse a quibusda ditur: quod argumento est, inter superiorum rum suffectos fuisse. Nam si quis eumdem es tet, qui cum Augusto undecimum consule gessit, patrem hujus Pisonis fuisse discat: quod ex pro simis auctoribus abunde constat.

Tiberius senatum extra pomoerium habet.

XXV. Tum igitur Tiberius, Kalendis Jan senatu in Octaviae gentis fano extra pomoeriu bito, (nam triumphans initurus urbem erat) Concordiae instaurandam sibi sumpsit, ut in eo et Drusi nomen inscriberet. Acto deinde triu una cum matre Liviae gentis sacrarium dedica que ipse senatoribus in Capitolio, mulieribus seorsim epulum praebuit. Idem *Ti. Claudius Nero, Pontifex, Consul iterum, ludos votivos pro Imperatoris Caesaris, Divi F. Augusti, Pontificis mi, Jovi Optimo maximo fecit*, ut hodieque basi moreae inscriptio prodit: quamquam, eo Germ motibus evocato, C. Caesar et consul Piso fecerunt. In Germania tamen nihil ad memori signe gestum.

Diribitorium.

XXVI. At Romae diribitorium eodem ann fectum est, quod Agrippa inchoaverat. Maxim aedificium fuisse dicitur eorum, quae usquam sint sub uno tecto: adeoque, postquam vetusta lapsum tectum est, instaurari potuisse negant idem tempus Agrippae funebres ludi facti, die omnes, ne filiis quidem Caesaris exceptis, ter ipsum, in pulla veste fuerunt. Spectat in Septis, tum in honorem Agrippae, cujus il numenta visebantur, tum quia multa circa for dificia arserant. Incendii culpa in ipsos domin ferebatur, qui aere alieno gravati futurum spe ut misericordia adcepti detrimenti onere leva Igitur nemini succursum.

Partes urbis, earum praefecti.

XXVII. Adversus incendia spatium urbis giones quatuordecim, et has iterum in vicos Regionibus praeesse magistratus annuos, pra tribunos plebis, et aediles sortito jussit. V magistris, qui antiquitus de plebe constitueb praeter praetextam, quae et olim concedebat nos lictores addidit, quibus in suo quisque

---

Cap. XXIV. Pigh. Ann. Cap. XXV. Dio. Pigh Dio. Cap. XXVII. Sueton. Aug. 31. et Dio. Liv. 3

certisque diebus uterentur. Ab his familia publica, circa portas et muros disposita, ubi neceſſum eſſet, evocabatur: donec poſt aliquot annos, praefecto vigilum conſtituto, diligentius etiam ab Auguſto proviſum eſt. U. c. 745. A. C. 7.

XXVIII. Adolescebant interim Cajus et Lucius Caesares pari voluptate ac sollicitudine Principis, qui munimenta domus corroborari laetabatur; insolentiam puerorum suspectabat. quippe, gnari quam ad fortunam educarentur, mores avitos haud curabant usquequaque aemulari. Lucius utique, vix undecim natus annos, quum in theatro plausu et adclamationibus populi exceptus magnos spiritus sumpsiſſet, eo progressus eſt temeritatis, ut Cajo fratri, eo quoque adhuc praetextato, petere consulatum auderet. Tum vero non premens iram Caesar, *Absit*, inquit, *a republica, qualis meis temporibus evenit calamitas, ut quemquam annis viginti minorem consulem fieri oporteat!* Sic etiam insiſtentibus, *tum satis mature magistratum eum capturum*, respondit, *ubi et semet cohibere a peccando, et populi compescere cupiditates didicisset.* *L. Caesaris Agrippae filii temeritas.*

XXIX. Interim, ut indulgentia praeferoces animos retineret, sacerdotium Cajo dedit, et designari consulem paſſus eſt, ut poſt quinquennium anno aetatis vicesimo magiſtratum iniret. Interim ex ea die deductus in forum, ut intereſſet consiliis publicis, locoque senatorio spectaret et epularetur. Haec honoris Auguſti cauſſa senatusconsulto decreta. Equites autem Romani universi *Principem juventutis* Cajum haſtis argenteis donatum adpellaverunt. Haec ajunt Auguſtum vix admisiſſe, quum intime gauderet factis; ne speciem civilis animi amitteret. *C. Caesar in forum deductus.*

XXX. Eodem anno, tum enim D. Laelius D. F. Balbus, C. Antiſtius C. F. Vetus consules erant, Tiberio tribunitiam poteſtatem Caesar in quinquennium dedit; Armeniamque deficientem ei demandavit. At ille inter tot prospera, incertum quibus cauſſis, repente ſtatuit e medio se quam longiſſime abducere: nec enim ſtudiorum cauſſa Rhodi seceſſum petiſſe crediderim, quamquam id praetuliſſe traditum. Veriorem fuiſſe ſtimulum ex intemperantia uxoris pu- U. c. 741. A. C. 6. D. Laelio, C. Antiſtio Coſſ. *Tiberius ſtatuit e medio se abducere.*

Cap. XXVII. Dio, l. 55. sub Coſſ. M. Aemil. et L. Arruntio. Cap. XXVIII. Dio. l. 55. sub Coſſ. D. Laelio, et C. Antiſtio. Cap. XXIX. Sueton. Aug. 64. Tac. Ann. 1. 3. Zonaras. Lapis Ancyr. Dio. Lapis Ancyr. Tac. Cap. XXX. Dio. Vell. 2, 99. Sueton. Tib. 10. et Dio. in Excerpt. Vales.

U. c. 746. A. C. 6. tant, quam neque repudiare auderet, neque p ultra posset. Certe reliquit eam Romae, s filio, quem sibi Vipsania pepererat. Quidam mant, et ipse sic videri, sed postea, voluit, A exemplo, qui Marcello cesserat, abire volui praestantia sua et rerum gestarum gloria obsta lescentibus Augusti liberis videretur. Et, q modum in dissidiis principalium domuum or partes aliquorum velox suspicio est, non deera offensum judicarent, quod ipse ab Augusto n adoptatus. Contra alii ab illo ejectum sibi pe bant, ut liberorum ejus insidiatorem. Minus opinio est, vitato assiduitatis taedio, auctorita sentia tueri voluisse, atque etiam augere, si, q turum rebatur, ad subeunda reipublicae oner bus nemo praeterea par esset, revocaretur. hil horum, sed honorum laborumque parem tem, et quietis desiderium, obtendit.

XXXI. Quacumque caussa tam pertinacite propositum ursit, ut neque matris precibus, n relis Augusti moveretur, cui contumeliosus cessus futurus erat: ciboque, postquam se deti debat, quatriduo abstineret. Rhodus ei re prius ex Armenia, salubritatis et amoenitatis maxime placuerat. Huc igitur concedens, aedibus diu ingentes virtutes, nec minora vi dit; reliquo etiam cultu, officiorumque cum pariatione, privato similior.

Livianae Historiae et Supplementorum finis. XXXII. Ceterum praesenti labori meo in h poribus actisque finem facio, circa quae Livia iam historiam desisse indicio Epitomarum depr tur; toto animo versus in majoris et constantic perii auctorem dominumque JESUM CHRI quem sub hosce annos (de natali enim ejus hau bus argumentis inter doctos disputatur) homin tum suus adspexit potius, quam adgnovit, orbi jus beneficio, si quid utiliter elaboravi, deb totum profiteor: eumque suppliciter oro, ut mentem eam mihi servet, omnia, de quibus h psi, regna, victorias, triumphos, nullo mod reputantem, ob quae illius sanctissima secta, au quid ea facere ac pati jubet, ulla ex parte neg

Cap. XXX. Sueton. Tib. c. 7. Vell. Sueton. Tib. Dio. Cap. XXXI. Plin. 7, 45. Suet. Tib. 11. Dio, et Su

FRAGMENTA
DEPERDITORUM LIBRORUM
T. LIVII,
Ex antiquis Grammaticis aliisque collecta.

equentia laudantur, additis libris, unde petita sunt.

Ex lib. XIV.

rivato nos tenuiſſemus.

Priſcian. lib. XV. Gramm. pag. 1009. De locutione *privato ſe tenere* vide ad Livii 23, 7, 10.

Ex lib. XVII.

ridie Nonas. Pridie Idus.

Priſcian. lib. XIV. Gramm. p. 992.

Ex lib. XVIII.

berbi vulgariter.

Charis. lib. I. Gramm. p. 74. qui tantum laudat *Titum Hiſtoriarum XVIII.* quod, quin ad Livium referri debeat, non dubito. Insuper Putschius edidit *imberbi*; at quaedam editiones praeferunt *imberbes*, quod verius eſſe videtur. Nam et alii Grammatici observarunt, Livium *imberbis*, alios *imberbus* extuliſſe. Ita Auctor incertus de Orthogr. qui vulgo Beda creditur, apud Putsch. in Corpore veter. Gramm. p. 2789. *Imberbi dicuntur, non imberbes: ſic etenim Varro, Imberbi juvenes. Sed et Cic. Imberbum per um dixit, non*

(* Gelasius Pontifex Rom. Epiſt. adversus Andromachum: *Luperlia autem propter quid instituta sunt, quantum ad ipsius perstitionis commenta respectans, Livius in secunda ecade* loquitur. *Nec propter morbos inhibendos instituta mmemorat, sed propter sterilitatem, ut ei videtur, mulieum,* (l. *mulierum*) *quae tunc acciderat, exhibendam.* (in marg. rte *exigendam.*) V. Labbaei Concil. Gener. T. 4. p. 1236. locum dicavit Cl. Weſſeling. V. etiam Baron. in Annal. Eccles. ad a. 6. §. 35.)

Imberbem. Titus Livius autem Imberbis fingu militer Antiquus Grammaticus apud Bar vers. 14. *Imberbi dicuntur, non Imberbes.* *berbi juvenis.* (lege *juvenes* ex Charis. et certo, modo laudato) *Ita et Cicero. Sed Livius.*

Ex lib. XX.

Ex hoc libro fragmentum laudat Priscia Grammat. pag. 901. Sed pertinet ad 25, 11.

Ex lib. LVI.

Vide infra fragmentum petitum ex lib. C huc referendum esse, verisimile puto.

Ex lib. XCIV.

Livius in libro nonagesimo quarto Ina partibus Maeoniae eſſe dicit; ubi per ginta millia terrae igni exuſtae sunt. Homerum significaſſe vult.

Servius ad Virg. 9. Aeneïd. vers. 715. De ho Salmas. ad Solin. p. 68. b.

Ex lib. CIII.

Horrendus magis eſt, premit qui corpora,
Urit hic inclusus, vitalia rumpit acerbus:
Hunc veteres quondam variis pepulere m
Tertia namque Titi simul et centesima I
Charta docet, ferro talem candente dolor
Exactum, aut poto raporum semine puls
Infecti dicens vix septem poſſe diebus
Vitam produci. tanta eſt violentia morbi.

Q. Seren. Samon. de Medic. cap. 39. *vers.* 725.

Ex lib. CVII.

Qui Pompejum morbum excusaſſe ferunt, intereſſet deditioni, animos Numantinorur

Priſcian. lib. XVIII. Gramm. pag. 1198. In cuj Putschiana haec verba adducuntur ex *Li urbe condita.* in antiquioribus ex *Livio in condita.* Sed utrobique mendose. Omnin ferenda videntur ad Livii lib. LVI. et Numantinis Mancinum. Nam P. Furius sul, qui Hispaniam citeriorem nactus Ma

diturus erat, Q. Pompejum et Q. Metellum legatos secum illuc ire coëgit. Vide Val. Max. 3, 7, 5. Eorum Pompejus quinquennio antea consul eamdem provinciam obtinuerat, et, re male gesta, pacem cum Numantinis inierat, quam postea a se initam esse negavit. Appian. Alex. in Bell. Hispan. pag. 299. et Cic. 2. de Finib. 17. Ne igitur, cum Furio consule legatus in Hispaniam profectus, Mancini deditioni interesse deberet, et, praesentia sua nuperae fraudis ac perfidiae memoria revocata, animos Numantinorum irritaret, eum, ex quorumdam sententia, morbum excusasse, hoc Livii fragmentum nos docet. Ejus facti nulla mentio fit in Supplementis Freinshemii lib. 56. c. 13. Ne vero hoc fragmentum ad eam historiam referendum esse videret, ei fraudi exstitisse puto errorem, in editionibus Prisciani commissum, circa numerum librorum Livii, unde petitum erat.

Ex lib. CXII.

astra quoque diversis partibus Cassius et Bogud adorti haud multum absuere, quin opera perrumperent.

uo tempore firmandi regni Bogudis caussa exercitum in Africam velociter trajicere conatus sit.

assius gessisset cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuisset.

Tria haec fragmenta nobis servat *Priscian. lib. VI. Gramm. pag.* 686. *et* 687. Quorum primum Freinsh. Supplemento hujus libri cap. 49. tertium cap. 50. intexuit: secundi vero rationem habuisse non invenio.

Ex lib. CXIII.

ogud, Bogudis, nomen barbarum, quod Livius in cxiii. declinavit Bogudis.

Priscian. lib. V. Gramm. p. 643. Ex l. 116. V. Plutarch. in Caes. p. 738.

t ipse circa Pulpud oram tuebatur.

Priscian. lib. VI. Gramm. pag. 687.

Ex lib. CXVIII.

dversus interfectores C. Caesaris ultoribus manum comparans concibat.

Priscian. l. IX. Gramm. pag. 865. qui fragmen
laudat *ex Livii libro XIIX.* neque aliter in
esse Vossius testatur lib. 5. Gramm. cap. 35
gendum esse *lib. CXIIX.* recte contendit:
libro de bello adversus Julii Caesaris inte
sermonem fuisse, Epitomen Livii ostender
etiam codd. Prisciani consuluit Barthius, in
altero se vulgatam lectionem *Livius in XVI*
risse testatur ad Statii l. 4. Theb. vers. 14
altero *Livius in XCVIII.* unde Vossii conjec
firmatur. Nam ex *XCVIII.* transpositis li
meralibus, facillime fit *XCVIII.*

Ex lib. CXXVII.

Quoniam inter Augustum et Antonium reliq
huc erant dissensionis, Coccejus Nerva,
Nervae, qui postea imperavit Romae, n
Augusto, ut mitteret, qui de summa re
ctarent. Ergo missus est Maecenas cum
qui utrumque exercitum in una castra co
ut aït Livius lib. cxxvii. Intelligendum
quod, Fontejo misso ab Antonio, August
cenatem et ceteros ad eumdem locum en

Acro ad Horatii lib. I. Sat. V. vers. 29. Simili
dem locum habent Porphyr. et Commenta
Cruquii.

Porphyrio notat: Dissensione orta inter C
Augustum Antoniumque, Coccejus Nerv
ejus, qui postea Romae imperavit, petiit
sare, ut aliquem, qui de summa rerum t
mitteret Tarracinam. Et primum Maecen
et Agrippa congressi sunt, hique pepigeru
confirmatissimam, et in una castra confe
utriusque exercitus jusserunt. Hoc et T
lib. cxvii. refert, excepta Capitonis menti
Commentator vero Cruquii: Ab Antonio mi
rat Fontejus Capito legatus, ab Augusto
nas, intercedente Coccejo Nerva, proavo
imperatoris, (qui et Augusto et Antonio
erat) cum Agrippa. Ea autem conditio

venerant legati, ut de summa rerum tractarent, exortamque dissensionem inter duos hos Imperatores componerent; quod et fecerunt, et utrumque exercitum juxta Brundisium in una castra cum magna laetitia coëgerunt, ut infert Livius lib. CXXVII.

Apud Porphyr. per *avum* intelligendus est *proavus*, ut vocatur apud Acron. et Commentat. Cruquii. Vide Rupert. ad Pompon. de Orig. Jur. l. 3. cap. 13. sect. 2. pag. 437. Apud eumdem Porphyr. etiam pro *Ti. Livius lib. CXVII.* emendandum est *T. Livius lib. CXXVII.* ut reliqui duo recte praeferunt. Historiam vide in Freinsh. Supplem. h. lib. cap. 20. et seqq.

Ex lib. CXXXVI.

Eodem anno ludos seculares Caesar ingenti adparatu fecit; quos centesimo quoque anno (is enim terminus seculi) fieri mos.

Censor. de die natali cap. XVII. Horum ludorum secularium in Epit. Liv. lib. CXXXVI. mentio non fit. Sed sciendum est, in Epitomis Liv. post lib. CXXXV. defectum esse aliquot librorum, sive, ut Sigonius existimat, duorum librorum, CXXXVI. et CXXXVII. adeoque, qui nunc eo numero notantur, olim adscriptos habuisse numeros CXXXVIII. et CXXXIX. In deperdito igitur libro Epitomarum mentionem horum ludorum secularium factam esse, verisimile est. Vide Sigon. ad Epit. Liv. lib. CXXXVI. Duorum deperditorum res Freinsh. enarravit in Supplementis libri, qui nunc vulgo CXXXVI. dicitur. Et quidem ludos seculares memorat libri ejus cap. 46.

* * *

Sequentia fragmenta laudantur quidem, non additis libris Livii, ex quibus petita sunt; conjectura tamen ad suos libros redigi quodammodo possunt.

Curribus falcatis usos esse majores, et Livius et Sallustius docent.

Servius ad Virg. lib. I. Aen. vers. 476. Hoc referendum videtur ad lib. XIII. et quidem ad id, quod refert Freinsh. in Supplem. ejus libri cap. 38.

* *

Ni Pyrrhus unicus pugnandi artifex, magisque i proelio, quam bello, bonus.

Servius ad Virg. lib. I. Aen. 456. Hoc fragmentum a lib. vel XIII. vel XIV. pertinere puto, quibus Livi bella Romanorum cum Pyrrho descripsit, ut conf ex auctore Epitomes eorum librorum.

* *

Sichaeus, Sicharbas dictus eſt; Belus Didonis p ter, Methres; Carthago a Carthada, ut lectum e quod invenitur in hiſtoria Poenorum, et in Livi

Servius ad Virg. I. Aen. 343.

Carthago eſt lingua Poenorum nova civitas, ut d cet Livius.

Servius ad Virg. I. Aen. 366. Utrumque hoc Servi petiiſſe exiſtimo ex Livii lib. XVI. ubi belli Pun primi initium, et ea occasione originem Kartha niensium et primordia urbis retulit, ut teſtatur E tome ejus libri.

Bitias claſſis Punicae fuit praefectus, ut docet vius.

Servius ad Virg. I. Aen. 738. Hoc quoque fragment commode ad lib. XVI. referri poteſt. Docet e Servius, Virgilium, qui Bithiae et Jopae ibi me nit, introduxiſſe nomina ducum Poenorum, qui nempe Dido usa eſt: ut ita Bitias fuerit dux praefectus claſſis, qua Dido in Africam advecta Memoratur quidem *Birbyas* Poenorum dux temp belli Punici tertii apud Freinsh. in Suppl. lib. 5 et 13. et lib. 52, 23. Verum is non claſſis, sed e tum praefectus eſt.

* *

Serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac cunde relatae ſiat mentio. Is enim aït, in Afr apud Bagradam flumen tantae magnitudinis guem fuiſſe, ut Atilii Reguli exercitum usu an prohiberet: multisque militibus ingenti ore c reptis, compluribus caudae voluminibus elis quum telorum jactu perforari nequiret, ad u mum baliſtarum tormentis undique petitam, s

cum crebris et ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Karthagine visam terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque jacentis pestifero adflatu vicina regione polluta, Romana inde submovisse castra. Dicit belluae etiam corium centum viginti pedes longum in urbem missum.

Valer. Max. lib. I. cap. VIII. ex ext. ult. Hoc fragmentum desumptum esse ex Livii lib. XVIII. ejus Epitome docet.

✡ ✡

Tertii ludi (*seculares*) fuerunt, Antiate Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro, C. Junio Pullo consulibus.

Censorin. de Die Natal. cap. XVII. Hos ludos Livius retulisse creditur lib. XIX. Vide Freinsh. Supplem. ejus lib. cap. XXXI.

✡ ✡

De quartorum ludorum (*secularium*) anno triplex opinio est. Antias enim, et Varro, et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino, M. Manilio consulibus, post Romam conditam anno sexcentesimo quinto.

Censorin. de Die Natal. c. XVII. De his ludis Livium egisse lib. XLIX. constat ex Epitome Liviana eodem libro. Ceterum, pro *M. Manilio* legendum esse *M. Manlio*, constat ex illis, quae ad Epit. ejus libri dicta sunt.

✡ ✡

Γαμεῖ δὲ [Σύλλας] γάμον ἐνδοξότατον, Καικιλίαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως, ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ᾖδον οἱ δημοτικοί, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσων, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικός, ὃν ἄξιον ὑπατείας

Sulla nobilissimum conjugium contrahit, Caecilia ducta Metelli pontificis maximi filia. Ob quod cecinit multa in eum probrose vulgus, multique ex primoribus inviderunt ei, indignum illa femina existi-

ἔκριναν, ὥς φησιν ὁ Τίτος. — mantes, ut Titus ait, quem consulatu jud caverant dignum.

Plutarch. in vita Sullae pag. 455. ubi per *Titum* indica T. Livium, et rem narratam incidiſſe in lib. ej LXXVII. qui interiit, docet Xylander. Vide Freinsh Supplem. ejuslib. cap. 2.

Sulla quum primum ad urbem contra Marium ca ſtra moviſſet, adeo laeta exta immolanti fuiſſe scri bit Livius, ut cuſtodiri se Poſtumius aruspex vo luerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea, qu in animo Sulla haberet, Diis juvantibus impl viſſet.

Auguſtin. de Civit. Dei lib. II. cap. XXIV. Cum iis co ferenda sunt, quae narrat Plutarch. in Sull. p. 45 Ceterum fragmentum hoc pertinet ad eumdem Liv lib. LXXVII. quo bellum civile inter Sullam et Mariu geſtum, ac praesertim ejus initium retulit.

Everſis quippe et incensis omnibus cum oppido s mulacris, solum Minervae simulacrum sub tan ruina templi illius, ut scribit Livius, integru ſtetiſſe perhibetur.

Auguſtin. de Civit. Dei lib. III. cap. VII. Idem refer Auctor de Vir. Illuſtr. cap. LXX. Appian. in Mith 205. Obseq. de Prodig. cap. CXVI. aliique. Livi autem hiſtoriam Ilii a Fimbria capti et deleti tuliſſe lib. LXXXIII. ex ejus Epitome conſtat. A Freinsh. in Supplem. ejus libri cap. 7.

Hoc primum proelium inter Sertorium et Pompej fuit: decem millia hominum de Pompeji exerci amiſſa, et omnia impedimenta, Livius auctor e

Frontin. lib. II. Strateg. cap. V. ex 31. Livium hoc re liſſe lib. XCI. Freinshemius credidit. Vide ejus Su plem. hujus libri cap. 19.

Triginta quinque millia armatorum eo proelio i terfecta cum ipsis ducibus Livius tradit, recep quinque Romanorum aquilas, signa sex et vigin mul-

multa spolia, inter quae quinque fasces cum securibus.

Frontin. lib. II. Strateg. cap. V. ex. 34. qui ibi refert victoriam, quam Craſſus reportavit, parte fugitivorum devicta, interfectisque eorum ducibus Caſto et Gannico. Unde conſtat, referendum eſſe ad Livii lib. xcvii. in cujus Epit. *Granicus* vocatur, qui Frontino *Gannicus* dicitur. Vide viros doctos ad locum Front. et ad Epit. Liv. Eodem retulit etiam Freinsh. qui videndus in Supplem. ejus libri cap. iv.

* *

Λιούϊος δ' εἴρηκεν, ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις, ἀποδέοντες τοσούτῳ πλήθει, παρετάξαντο. σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστὸν, ἀλλ' ἔλαττον, ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσημένων.

Livius aït, numquam Romanos signa cum hoſtibus contulisse tanto numero inferiores. Neque enim vigesimam propemodum partem, immo nec minorem, aequarunt victores victorum.

Plutarch. in Lucull. pag. 511. ubi narrat proelium inter Lucullum et Tigranem ad Tigranocerta; unde ad Livii lib. xcviii. referendum conſtat. Eo enim libro bellum id Livium descripsisse ex Epit. ejus libri colligitur. Et eo etiam retulit Freinsh. in Supplem. hujus lib. cap. xlix.

Φησὶ δὲ ὁ Λιούϊος, ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων.

Livius auctor eſt, priore proelio plures fuisse, in hoc nobiliores hoſtium caesos et captos.

Plutarch. in Lucull. pag. 513. Ubi describit proelium ad Artaxata inter eosdem Lucullum victorem et Armeniae regem Tigranem; quod bellum Livius lib. xcviii. descripsit, ut conſtat ex Epit. ejus libri. Eodem etiam retulit Freinsh. in Supplem. ejus lib. cap. lxxiii.

* *

Creta primo quidem centum habuit civitates: unde Hecatompolis dicta eſt: poſt viginti quatuor: inde, ut dicitur, duas, Gnoson et Hierapidnam.

Quamvis Livius plures a Metello expug
cat.

Servius ad Virg. III. Aeneïd. vers. 106. Veri
eſt, Servium reſpicere ad Livii lib. xcix
Epit. ejus libri patet, Livium Gnoſſon,
et Cydoniam, et alias plurimas Cretae
Metello proconſule expugnatas in princi
bri retuliſſe.

* *

Quod quum diluisset.

Agroetius de Orthogr. in Putſchii corpore Grammat
et *Gothofr. Auctor. Ling. Lat. pag.* 1352. ubi
de morte Mithridatis dixiſſe refert. Pert
ad Livii lib. cii. quo ipsum de morte
egiſſe, conſtat ex Epit. hujus libri.

Καὶ γὰρ ἁλούσης τῆς πόλεως περὶ τρίτον μῆνα, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν Ὀλυμπιάδα, ὑπατευόντων Γαΐου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος, οἱ πολέμιοι μὲν εἰσπεσόντες ἔσφαττον τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ πρὸς ταῖς θυσίαις οὐδὲν ἧττον ἱερουργοῦντες διετέλουν, οὔτε ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς, οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἤδη φονευομένων, ἀναγκασθέντες ἀποδράναι, πᾶν δ' ὅ, τι δέοι παθεῖν τοῦτο παρ' αὐτοῖς ὑπομεῖναι τοῖς βωμοῖς κρεῖττον εἶναι νομίζοντες, ἢ παρελθεῖν τι τῶν νομίμων. ὅτι δὲ οὐ λόγος ταῦτα μόνον ἐστὶν ἐγκώμιον ψευδοῦς εὐσεβείας ἐμ-

Etenim capta u
tio demum m
jejunii, Olymp
teſima septuag
na, C. Anton
Tullio Cicero
libus, quum
hoſtes eos,
in fano, jugul
hilo secius re
facere perse
neque metu v
tendae, neque
sorum multit
fugam compul
quid pati nec
illud ad aras
turos eſſe meli
tes, quam ut a
gibus patriis
ptum omittere
autem iſta no
bula, unice
pietatis laude

φανίζων, ἀλλ' ἀλήθεια, μαρτυροῦσι πάντες οἱ τὰς κατὰ Πομπήϊον πράξεις ἀναγράψαντες· ἐν οἷς καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος, καὶ πρὸς τούτοις Τίτος Λίβιος, ὁ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας συγγραφεύς.

dendam adhibita, sed ipsamet veritas, teſtimonio sunt, qui res a Pompejo geſtas memoriae prodiderunt; et in his Strabo, et Nicolaus, ac praeterea T. Livius, hiſtoriae Romanae scriptor.

Joseph. lib. XIV. Antiq. Jud. cap. IV. Sect. III. pag. 689. Ad quem locum viri docti laudant Epit. Liv. cxi. sed errore operarum. Ea enim de re Livium egiſſe lib. cii. ex Epit. ejus libri conſtat.

* ◦

Britanniae licet magnitudinem olim nemo (ut refert Livius) circumvectus eſt, multis tamen data eſt varia opinio de ea loquendi.

Jornandes de rebus Getic. cap. II. Quod petitum eſſe videtur ex Livii lib. 105. in quo ipsum egiſſe de Julii Caesaris expeditione Britannica, Epitome ejus libri teſtatur.

* ◦

Septingentesimo conditionis suae anno, quatuordecim vicos ejus [*Romae*] incertum unde consurgens flamma consumsit: nec umquam, ut aït Livius, majore incendio vaſtata eſt; adeo ut poſt aliquot annos Caesar Auguſtus ad reparationem eorum, quae tunc exuſta erant, magnam vim pecuniae ex aerario publico largitus sit.

Orosius lib. VII. cap. II. qui ejusdem incendii etiam meminit lib. vi, xiv. in fine, teſtatus anno ab urbe condita ɪɔcc. plurimam Romae partem ignem invasiſſe, neque umquam antea tanto incendio correptam ac vaſtatam civitatem fuiſſe. Nam quatuordecim vicos cum vico Jugario consumtos fuiſſe. Ejus incendii meminit etiam Obsequens de Prodig. cap. cxxv. unde conſtat, accidiſſe L. Paullo, C. Marcello consulibus: anno igitur proximo ante bellum civile inter Pompejum et Caesarem. Hinc colligo, Livium hujus incendii mentionem feciſſe lib. cix. quo exeunte demum de initio belli iſtius civilis egit.

μοῦ, βοῶν, Νικᾷς, ὦ Καῖσαρ. ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων, περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσεσθαι πάλιν, ἢ τῇδε τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτω γενέσθαι καταβεβαιοῦται.

pescentibus illis, qui aderant, detracta capiti corona juravit, non prius se repositurum eam, quam arti res esset adſtipulata. Hoc Livius verum esse adfirmat.

Plut. in vita Caesar. pag. 730. qui refert, id accidiſſe, quo tempore proelium Pharsalicum decertabatur. unde conſtat, itidem hoc referendum eſſe ad Livii lib. CXI. Eodem etiam retulit Freinsh. in Supplem. hujus libri cap. LXXII. ubi varios alios scriptores idem narrantes in margine laudavit.

* *

Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. Alius laudaverit, sicut Livius; qui elegantiae regum curaeque egregium id opus aït fuisse.

Seneca de Tranquill. anim. cap. IX. Bibliothecae Alexandrinae incendium accidit tempore belli, quod Caesar cum rege Ptolemaeo gessit. Id autem Livium lib. CXII. descripsisse, ejus Epitome teſtis eſt. Ad lib. CXII. retulit etiam Freinsh. in Supplem. ejus lib. cap. XLIII. ubi varios scriptores eamdem hiſtoriam referentes in margine laudavit. De numero librorum, qui in hac bibliotheca repositi fuerunt, vide viros doctos ad Oros. VI, XV. pag. 421. et 422.

Ὧδε μὲν τισὶ περὶ τοῦ Βάσσου δοκεῖ, Λιβίῳ δ', ὅτι τῆς Πομπηΐου στρατιᾶς γενόμενος, καὶ μετὰ τὴν ἧτταν ἰδιωτεύων ἐν Τύρῳ, διέφθειρε τινὰς τοῦ τέλους, καὶ διεχρήσαντο τὸν Σέξτον, καὶ τῷ Βάσσῳ σφᾶς ἐνεχείρισαν.

Haec de Basso quidam produnt: Livius vero, militasse illum Pompeji auspiciis: quo victo privatim egisse Tyri; corruptisque quibusdam legionibus effecisse, ut, interfecto Sexto, ipsum sibi ducem adsumerent.

Appian. Alex. li
referenda esse
patet. Vide et
1. et seq. Ce
Λίβωνι, pro
Clariss. Perizo

Optarem mihi con
Catone: cujus
laudando, nec vi
utrumque summ
ficat autem M.
rum alter laude
scripsit viri.

Hieronymus Prol
servavit Cleri
vii lib. cxiv.
ex auctore E

Ἦν γάρ τι τῇ Καίσα
προσκείμενον, ὅιον
καὶ σεμνότητι τῆς β
φισαμένης ἀκρωτήρι
βιος ἱστορεῖ. Τοῦτο
Καλπουρνία θεασα
ταῤῥηγνύμενον, ἔδο
ἆσθαι καὶ δακρύειν
δ' οὖν γενομένης, ἐ
Καίσαρος, εἰ μὲν ὅ
προελθεῖν, ἀλλ' ἀνα
τὴν σύγκλητον.

Plutarch. in vit.
quae instanter
ferendum igi
morte Caesar
rum. Vide
XLVII.

Malum omen est, quoties Aetna, mons Siciliae, non fumum, sed flammarum egerit globos: et, ut dicit Livius, tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam Rhegina civitas, quae multo spatio ab ea distat, adflaretur.

Serv. ad Virg. lib. I. Georg. vers. 471. Videtur hoc pertinere ad eumdem Livii lib. CXVI. quo non tantum mortem Caesaris, sed etiam, quae ei proxime praecesserunt, descripsit, ut ex auctore Epit. constat. Apud alios tamen scriptores hujus prodigii tempore Caesaris nullam mentionem inveni; unde etiam Freinsh. in Supplem. hujus libri ejus non meminit.

Quod de Caesare olim majore vulgo dictitatum est, et a T. Livio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicae profuerit, an non nasci, dici etiam de ventis potest.

Seneca lib. V. Natur. Quaest. XVIII. Videtur hoc referendum esse ad eumdem Livii lib. CXVI. ubi, enarrata Caesaris nece, elogium ejus et imaginem olim depinxit. Eodem etiam retulit Freinsh. quem vide in Supplem. hujus libri cap. CXVII.

* *

M. Cicero sub adventum triumvirorum cesserat urbe, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Caesari Cassium et Brutum, posse. Primo in Tusculanum fugit, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Cajeta navim conscensurus, proficiscitur. Unde aliquoties in altum provectum quum modo venti adversi retulissent, modo ipse jactationem navis, (1) caeco volvente fluctu, pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit: regressusque ad superiorem villam, quae paullo plus mille passibus a mari abest, *Moriar*, inquit, *in patria saepe servata.* Satis constat, servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam, et quietos pati, quod fors iniqua cogeret, jussisse. Prominenti ex lectica, prae-

(2) *Vix adtollentes lacrimis oculos*] Forte *prae lacrymis*. J. FR. GRONOVIUS.

(3) *Si quis tamen virtutibus vitia pensarit*] Scribendum esse, *si quis tamen, virtutibus vitia pensavit: vir magnus, acer, memorabilis fuit*, docuimus in quarto Observationum [cap. XIII. pag. 213.] M. Seneca Praef. IV. Controv. *Redimebat vitia virtutibus*. J. FR. GRONOVIUS.

(4) *In cujus laudes sequendas*] Lege *exsequendas*, vel *aequandas*. J. FR. GRONOVIUS.

* *

Livius refert, Cleopatram, quum ab Augusto capta indulgentius de industria tractaretur, dicere solitam, *Non triumphabor*.

Commentator vetus Cruquii ad Horat. I. od. XXXVII, 30. Non addit, ex quo libro Livii hauserit. Sed pertinere videtur ad lib. CXXXIII. in quo retulit, quemadmodum Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte obierit; ut epitome ejus libri testatur. Eadem referunt Acron et Porphyrio ad eumdem Horatii locum. Nihilominus dictum hoc Cleopatrae *non triumphabor*, sive ὀυ θριαμβεύσομαι, ut inquit Porphyrio, diligentissimum Freinsh. latuit.

* *

Sequuntur nunc pauca fragmenta, quae ex quibus Livii libris desumta sunt, non additur; neque etiam, ad quos libros referenda sint, conjectura adsequi possumus.

Vir ingenii magni magis, quam boni.

Seneca lib. I. de Ira cap. XVI.

* *

Profiteor, mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum, in Historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic exorsum: Satis jam sibi gloriae quaesitum, et potuisse se desinere, ni animus inquies pasceretur opere.

Plinius in Praefat. lib. I. Hist. Natur.

* *

T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis [*freti Gaditani*] tradiderunt, ubi minimum, septem millia passuum; ubi vero plurimum, decem millia.

Plinius Praefat. lib. III. Hist. Nat.

Servius ad Virg. II. Aeneïd. 148.

* *

Impubes libripens esse non pot

Priscian. lib. VIII. Gramm. pag. 7
verborum vide Viros doctos
tit. VI. pag. 57. et 58. sed pr
Gerard. Meerman in eruditi
Rebus mancipi et nec mancip

* *

Apud Nympham Atlantis filiam

Priscian. lib. VI. Gramm. p. 685.
historici fragmentum fuerit,
detur.

* *

Est in Livio, quod quum quidam
di a tribuno plebis arceretur,
sit adferri: qui quum missas
irridens consul augurium ait
in Tiberim praecipitavit. In
vertens ad Africam in mari
ducebat, exstinctus est.

Servius ad Virg. VI. Aeneïd. 198.
dium Pulchrum, existimat C
l. Servii, sed ab aliis aliter
tem monet Suet. Tib. II. et c
tatores. Referendum igitur
quo Claudii hujus cladem re

[redacted]

T. LIVII HISTORIARUM
LIBRI XCI.
FRAGMENTUM

QUOD

A. 1772 IN BIBLIOTHECA VATICANA INVENTUM

A

JACOBO BRUNSIO LUBECCENSI

ET

VITO JUVENATIO ROMANO

PLENIUS ET EMENDATIUS EX MEMBRANIS A. 1820

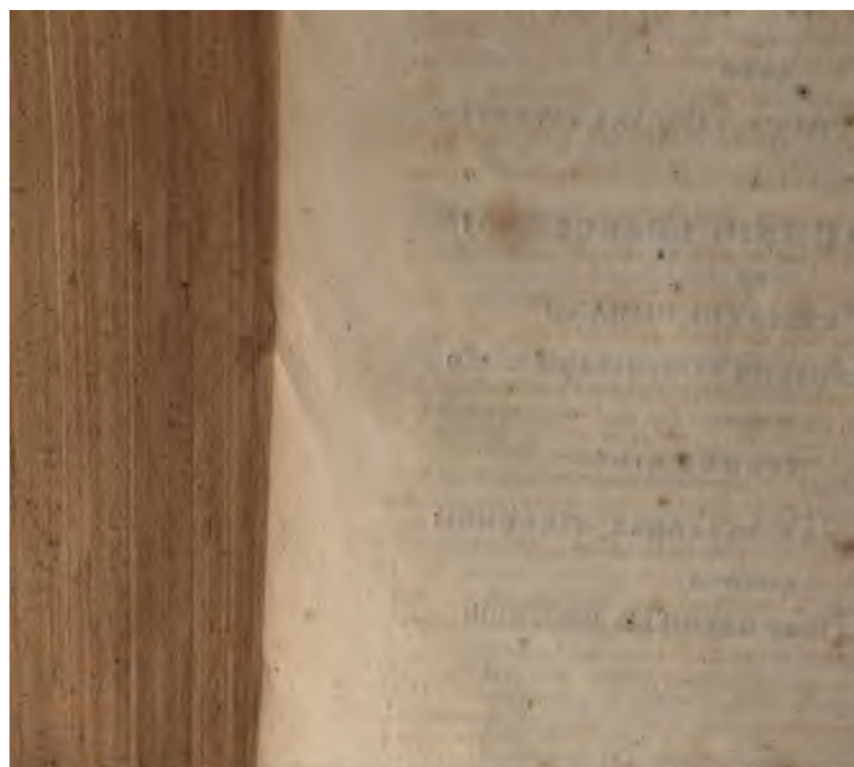
EDIDIT

B. G. NIEBUHRIUS.

ACCEDUNT NOTAE INTEGRAE NIEBUHRII

EXCERPTAE

VITI JUVENATII ET GABRIELIS BROTERII.



Titi Livii Lib. XCI. [1] (*nocte*) tamen insequenti [2], ipso pervigilante, in eodem [3] loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit. Simul et oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis, et tu*gurium conflagrare corrept*um [4] igni coepit: incendiique simul et ruinae metu territi Contrebienses de muro trepidi refugerunt [5], et, ut legati mitterentur ad dedendam [6] urbem, ab uni-

1) *Lib. XCI.*] Debuisset: DECADIS X. LIB. I., si jam tum *fastidiosa legentium ignavia*, ut Petrarchae verbis loquar, *hos libros in decadas scindere consuevisset*; quod non incuriose praetereundum est, addendumque ad quae de inscriptione librorum Livii initio suarum in optimum historicum adnotationum disputat Sigonius et cum eo alii. *Vitus Juvenatius.*

2) *tamen insequenti*] Apparet praecessisse *nocte*. *Ipso* autem, quod sequitur, ad Sertorium refero, ut ex sequentibus manifestum est. *Juvenat.*

3) *in eodem*] Ed. Rom. male *IN* omittit. *Niebuhr.* [Editio Romana exhibet recensionem Viti Juvenatii; editio Hamburgensis recensionem Jacobi Brunsii.]

4) *tugurium conflagrare correptum*] Ambae editiones [Rom. et Hamb.] principio v. 15, cujus dimidia pars in lacuna est, IVS exhibent, omnino mendose: nam quod perspicue in membranis exstat, O est, prima litera evanida, tertiae vestigio nullo. Hic error viros eruditos prohibuit, ne veram redintegrationem invenirent: quae quadratis litteris exhibita ipso aspectu firmabitur:

GENTIBUS RIMISETTV
[GVRIVM CONFLAGRARE
C]O[RREPT]VMIGNICOE.

Nieb.

5) *refugerunt*] Utraque ed. perperam *effugerunt*. *Nieb.*

6) *dedendam*] Ed. H. recte DEDENDA‾ *Nieb.*

ros vivos ad se 7) adduci jussit.
rum major multitudo erat, ips
terficerent. Jugulatos de muro

Cum magna jactura militum
ginta diebus Contrebia 9) expug
L. Insteio 10) *cum modico praes*

7) *ad se*] Prima hujus columnae litera
jor ut in R. *Nieb.*

8) *fugitivos*] Ambae edd. perperam E

9) *Contrebia*] CONTEBRIA. Addita e
tum alteri post B punctum supern
Contrebia. Quis autem *nescit, pu*
perius appositum literis in antiqu
gere? Quae verba sunt optimi atq
Cajetani Bottarii in *Notis* et *Emen*
mum exemplar Vaticani Vergilii ab
addita exempla quoque in veterib
runt et videri potest Gellius l. 2, c.
dum de voce Aena in libro Aeneidos
quem Fidus Optatus ipsius Vergilii fu
Exultat telis et luce coruscus a
Additam, inquit, *supra vidimus*
factum. *Juvenat.*

10) ·L· *Insteio*] Sic notas praenominu
rumque eorum latus adscripto; qu
nec enim alibi hujus moris exempla
nec in veteribus lapidum, aut aeris
ni. Tantum graeci nunc epigramm

Hiberum fluvium copias adduxit: ibi hibernaculis secundum oppidum, quod Castra Aelia [13] vocatur, aedificatis, ipse in castris manebat, interdiu conventum sociarum civitatium in oppido agebat. Arma ut fierent pro copiis cujusque populi, per totam provinciam edixerat [14]: quibus inspectis, referre cetera arma milites jussit, quae aut itineribus crebris, aut oppug*nationibus et proeliis inutilia* [15] facta [16] erant [17], novaque viris [18] per centuriones

13) *Castra Aelia*] Cujus oppidi nusquam, quod equidem sciam, non modo apud geographos, sed ne in aliorum quidem veterum aut recentium scriptorum monumentis mentio fit. *Sédis* ex his, quae narrat Livius, dextra Hiberi ripa. Hoc amplius autem, si conjecturis dandus aliquis locus est, qua Celtiberi Hedetanos attingebant, et utrique amnem non longe a Salduba, seu Caesaraugusta: ut qua in urbe annis post propter ejus frequentiam, vel loci, quod veri mihi similius videtur, opportunitatem juridicus conventus constitutus est, qui idem omnium, in quos Hispania citerior, Baetica etiam, ac Lusitania (si recte rationes subduxi) dividebantur, amplissimus fuit, prope eamdem urbem prudentissimus imperator hac eadem opportunitate loci usus conventus suos sibi agendos statuerit. Adde, eumdem inter Ilercaonum et Vasconum regionem castrametatum fuisse, ut et ab maritima quidem ora abesset, et antequam educto ex hibernis milite ad Calagurim veniret, per complurium urbium agros praeter Hiberum amnem iter facere necesse habuerit. *Juvenat.* Oppidum illud uni Livio memoratum, propinquum fuit Hibero flumini: ita sane dictum ab Aelio aliquo qui castra ibi condiderit. In Oscae, nunc *Huesca*, nummis memoratur C. AELIUS II. VIR, id est C. Aelius duumvir. *Broterius.*

14) *edixerat*] D litera non oblitterata est. *Nieb.*

15) *et proeliis inutilia*] Sic lacunam resecti versus explevi, servato literarum numero. *Nieb.*

16) *oppugnationibus variisque proeliis labefacta*] ita supplendum monstrant et superstites literae et vacuum ipsum spatium. Arma autem itineribus, oppugnationibus, praeliis deteri, labefieri, notum ac compertum est. Nec de itineribus mirum videatur, cum in iis saepe caedendae essent materiae, aliaque praestanda, quae passim occurrunt in anaglyphis Columnae Trajanae. *Brot.*

17) *facta erant*] Hinc incipit prodigiosa illa inter utramque editionem diversitas. Nam in ed. R. undecim versus primi omnino desunt, nisi quod in primo singulae literae F.......

divisit. Equitatum quoque novis instruxit a
vestimentaque, praeparata ante, divisa, et st
dium datum. Fabros, cura conquisitos, undiq
exciverat, quibus, officina publica *instituta*
tur, ratione inita quid in singulos dies effici
sit. [20]

Itaque omnia simul instrumenta belli par
tur [21], neque materia artificibus, praeparatis
omnibus *enixo* [22] civi*tatium* *st*udio, nec suo
que operi artifex deerat. Convocatis [23] deind
ni

AN ... extant: duodecimi, qui in plicatura periit, ra
bita non fuit; itaque XIII ejus locum tenet, atque si
ceps. In Hamb. plurima exstant, certe neque integra
plerumque sana, ita scilicet: *facta erant nova ma*
centuriones divisit ..... tum quoq ....s instruxit
vestimentaq .... ipedium datum fabros ..... inde
verat quibus officinabus bitumen .... ratione etc.

18) *viris*] in membr. BIRIS ex rustica literarum B et
mutatione, quae in codicibus vergentis imperii temp
scriptis frequentissima, ut infra *benit*, etiam hodie i
dialectis Italicis obtinet, atque praecipue in Neapolit
gnat. *Viri*, subsequente equitatus mentione, pro pe
positum. ut 21, 27. *omnem ripam equites virique ol*
tes: ubi v. Gronovium fratrem, Dukerum et Drak
chium: qui viri praeclari id solum observandum reliq
natum hoc esse de priscae linguae usu, quae equum e
dicebat. *Nieb.*

19) *undique*] Sic membranae, quod optime jam Krey
conjecerat. *Nieb.*

20) *ratione ... possit*] Hoc comma in H. recte legitur, p
quam quod pro *possit*, *posset* habet. R. autem omi
laba *ra* exhibet:
tione inita qu ...... di .. culo effici possit. Ni

21) *Itaque ... parabantur*] Ed. R. mutile et mendose:
omnes simul insta . m .... tur. Nieb.

22) *enixo*] H. prave *inixo:* prima enim vocalis, ut rect
cat R., omnino evanuit. Mox R. *perperam ... idio*
udio. Nieb.

23) *Convocatis*] haec omnia usque ad verba *quosque i*
etc. ab editione Rom. absunt. Hamb. prima quinque
bula habet: at ea quoque cetera omittit, praeter u
quas ipse res. Nieb.

iium populorum legationibus et civitatium [24], gratias egit, quod, quae imperata essent in *pedestres copias, praestitissent* [25]: quas ipse res *in defendendis sociis* [26], quasque [27] in oppugnandis urbibus hostium gessisset, exposuit, et ad reliqua belli cohortatus est: paucis edoctos, quantum [28] Hispaniae provinciae interesset, suas partes superiores esse. Dimisso deinde conventu, jussisque [29] omnibus *bono animo esse, atque* in civitates *redire* [30] suas, principio veris M. [31] Perpernam cum viginti milibus peditum, equitibus mille quingentis, in Ilercaonum gentem misit, ad tuendam regionis ejus maritimam oram: datis praeceptis, quibus itineribus duceret

24) *Civitatium*] Accedunt schedae nostrae ad optimorum quorumque librorum auctoritatem, Florentini, Leidensis, Moguntini, Vindobonensis, quibus obsecutus Drakenborchius hanc formam ubique restituit: vide eum ad 33, 20. *Nieb.*

25) *praestitissent*] Livius, capite ex quo mox aliud exemplum sumam, 38, 43. *cum imperata praestare parati essent. Nieb.*

26) *in defendendis sociis*] Ultimus versus cum dimidio praecedentis resectus est. Usque ad XIX litteras, quae in supplemento meo numerantur, haud ita raro in his schedis in uno versu inveniuntur. *Nieb.*

27) *quasque*] Perperam R. *quaeque. Nieb.*

28) *quantum*] Cod. *quatum*, ut H. *Nieb.*

29) *jussisque*] Sic emendavi quod membranae habent *jussisquae*, vulgatissimo in his valde vetustis errore. Ed. H. male Q. E., quasi *ua* non legeretur. *Nieb.*

30) *bono ... redire*] Hoc quoque loco versus 12 in plicatura periit, simul cum parte sequentis: ubi, loco verborum *in civitate*, ambae editiones *ibi* habent, quod R. perperam in praecedente versu collocat. Supplementum meum
[BONO ANIMO ESSE ATQU.] — XVI litt.
IN CIVITATE[S REDI] XV litt. cum spatio optime convenire manifestum est, mentem verbaque auctoris exprimere confido. Litterarum DI tenuia vestigia conspiciuntur. *Nieb.*

31) *M.*] Puncta utrinque posita desiderat Juventius, ea tamen etiam hoc loco adsunt. *Nieb.*

dum bellum administrari 35) v
ut ita socias civitates tueretu
dimicaret, cui nec auctorita
esset: ne ipsi quidem consili
sus Pompejum 38). Neque i
eum credebat si traheretur be

32) *Pompejus*] Ultima nominis li
quam ambae editiones omittunt.

33) *misit et*] Particulam in fine v.
operarum vitio. *Nieb.*

34) *Alteram provinciam*] Ulterior
teriore litteras mitteret; erat e
ad Castra Aelia. *Juven.*

35) *Hirtuleium — administrari*]
narum menda correxit, cujus o
conjunctas esse crederet, idque
ret, ludibrium objectum fuit. N

36) *administrare vellet*] Poſtrema
prima sequentis connexa ac colli
qui accurate locum inspexerit, q
se possit. Itaque vel post *admi*
pronomen *ipsum*, aut quid tale,
praeteritum sit; vel reponendum

37) *nec auctoritate nec*] Sic pers
editiones neq — neq. *Nieb.*

38) *par esset — Pompejum*] Hunc

re ab tergo, provinciasque omnes in poteſtate haberet, navibus undique commeatus venturos: ipsi autem, consumptis priore aeſtate quae praeparata fuissent, omnium rerum inopiam fore. Perpernam in maritimam regionem superpositum 39), ut ea, quae integra adhuc ab hoste sint, tueri 40) posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus adgressurum. Ipse cum suo exercitu in Berones et Autricones 41) progredi statuit: a quibus saepe per hiemem 42), cum ab se oppugnarentur Celtiberae urbes, inploratam esse 43) opem Pompei conpererat 44), missosque qui itinera exercitui Romano 45) monstrarent 46); et *ab* ipsorum equitibus vexatos saepe mi-

39) *regionem superpositum*] Haec columna fere tota ab ed. B. abest, quae quidem primo versu nihil praeter haec pauca: *regionem* (contra membranas cum R grandi) *sub . . . itu* —: (ubi tamen praeclare Juvenatius, licet haesitans, divinavit *superpositum*, quod diserte scriptum extat:) deinde male lectos et mutilos versus 11 — 13, quos 8 — 10 facit: postremo penultimo versu . . *aemu* . . habet, cujus nihil simile ibi extat. Hoc enim loco Juvenatius, *ex triginta admodum versibus*, dicit, *praeter pauca verba eaque valde laciniosa — reliquos omnes ita delitos ac detritos esse, ut cum Plautino Pseudolo credat, nisi Sibylla legerit, an divinaverit potius? interpretari alium posse neminem.* Multo autem plura Brunsius dedit, a secundo scilicet versu usque ad XVII, certe non integra, neque omnino accurata. *Nieb.*

40) *hoste sint tueri*] H. *hostis* . . *vi*. *Nieb.*

41) *In Berones et Autricones*] Sic perspicue membranae pro prava H. scriptura *Hiberones* et *Autalcores*. *Nieb.*

42) *saepe per hiemem*] *H. g* . . . . *men*. R. *ageri*. — En expeditiones hibernas, factas dum Cn. Pompejus hiemem in castris inter saevissimas gentes ageret. (V. epistolam Pompeji inter fragmenta Sallustiana.) *Nieb.*

43) *urbes inploratam esse*] R. *ur* . . . . . *armis*. *Nieb.*

44) *Pompei compererat*] Haec duo verba desunt in H. *Nieb.*

45) *Romano*] H. prave Roman — *Nieb.*

46) *monstrarent*] In hac voce desinit hic locus in H. Reliqua hujus columnae hic primum comparent. *Nieb.*

lites suos, quocunque a castris, per oppugnationem Contrebiae, pabulandi aut frumentandi causa progrederentur 47): ausi tum quoque *erant* Arvacos *in partes sollicitare* 48). Edito *igitur exemplo* belli 49) consilium se initurum, utrum prius hostem, utram provinciam *petat* 50): maritimamne oram, ut Pompejum ab Ilercaonia et Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et Lusitaniam se convertat.

Haec secum agitans Sertorius praeter Hiberum amnem per pacatos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. Profectus inde in Bursaonum 51)

47) *progrederentur*] Ubicunque hic supplementa indicavi, nihil resectum est, demta ultima voce (*petat*), sed omnia ita abluta abrasaque sunt, ut cum membranarum superficie litterae, non dico evanuerint, sed perierint plane. *Nieb.*

48) *in partes sollicitare*] Justinus II, 12. *Themistocles sollicitare Jonas in partes suas statuit.* Alios locos qui paulo minus accurate huic meae conjecturae respondent, vide apud Forcellinum, ex quo Justini quoque locum sumsi. *Nieb.*

49) *edito exemplo belli*] Quae hic restitui mera et sincera Liviana esse confido. Cf. Gronovium patrem ad 29. 1. et quem ibi recitat locum 38, 43: *omnia exempla belli edita in se:* ubi nihil est cur de lectione dubitemus, licet codices Gebhardi et Drakenborchii, editionesque ante Ascensianam, *habita* exhibeant: cogitandum enim est in illa decade nullum adfuisse recentioribus codicem qui ad Florentini vel Puteani praestantiam accedat: Ascensianae vero editionis non levis est auctoritas. *Nieb.*

50) *petat*] Resecto angulo haec vox extrema, et ab altera parte *quae*, perierunt. *Nieb.*

51) *Bursaonum*] Qui Plinio l. 3, c. 3. Bursaonenses, a Bursada, ut nonnulli volunt Ptolemaei l. 2. cap. 6.: quod mihi vix probatur: verius enim hic fuisset *Bursadenses* vel *Bursadini*. aut quid hujusmodi. Itaque aut illa Livii et Plinii aliunde, quam a Ptolemaei Bursada figurata sunt, aut hoc nomen, ut in Ptolemaeo multa, descriptorum inscitia depravatum est. Hirtius quoque de Bello Hispaniensi c. 22 *cui in oppido Attegua Bursavolenses capti sunt:* et mox *Bursavolensibus*, quos unum eumdemque populum, ac Plinii *Bursaonenses* fuisse, ita recentioribus geographis assentior. si tamen L littera in N commutata fiat *Bursavonenses.* Nam

...t Casuantinorum [52]) et Graccuritanorum [53]) fines, ...vaſtatis omnibus, proculcatisque segetibus, ad Calagurim Nasicam [54]), sociorum urbem, venit: transgressusque amnem propinquum urbi, ponte facto, ca-

ad quintam vocalem quod attinet primae et quartae immissam, id nihil moror. Animadverti enim, aliis ejus gentis nominibus pariter usu venisse, ut quae in uno scriptore per *ao*, in altero per *avo* notata sint, seu quod ita hispanorum ore, quod mihi verisimillimum videtur, conciperentur, idque nonnulli scriptores, militares praesertim, sequuti sint, seu quae alia hujus varietatis excogitanda et reddenda causa est. *Juvenat.*

52) *Casuantinorum*] De hac voce nihil habeo certi, quod statuam. Itaque dicam, non quid contendam, sed quid opiner. Quid si igitur *Cascantinorum?* Calaguris enim, cujus hoc ipso loco meminit Livius, Straboni, Ptolemaeo, aliisque in Vasconibus, in quibus pariter eidem Ptolemaeo Graccuris et Cascantum. Adde Antonini itinerarium ex Alpibus Cottiis ad Galleciam:

Caesaraugusta.	M. P. =
Cascanto.	M. P. L.
Calagurra.	M. P. LXXIX.

Et alterum ab Asturica Tarraconem:

Graccuris.	M. P. =
Balsione.	M. P. XXVIII.
Caesaraugusta.	M. P. XXXVI.

Quare a Caesaraugusta Cascantum L passuum millibus aberat, contra Graccuris LXIV, utraque oceanum cantabricum versus; quodque hinc consequitur, haec duo oppida non multum a se invicem recedebant. At enim Plinio oppidani sunt *Cascantenses* l. 3. c. 3. Ita; sed eidem, ut proxime observavimus, sunt Bursaonenses, qui Livio tamen Bursaones. *Juvenat.*

53) *Graccuritanorum*] Urbs princeps Graccuritanorum erat Graccuris, nunc *Agreda*, dans la Castille vielle. De hac urbe Festus: *Gracchuris urbs Hiberae regionis, dicta a Graccho Sempronio, quae antea Illurcis nominabatur.* Nec aliter Epitome Livii, libr. 41. *Tib. Sempronius Gracchus proconsul* Celtiberos *victos in deditionem accepit: monimentumque operum suorum, Gracchurim oppidum in Hispania constituit.* Veterem nominis orthographiam retinuit MS. codex Vaticanus, ut constat ex nummis inscriptis MUNICIP. GRACCURI.S. *Brot.*

54) *Calagurim Nasicam*] Plin. l. 3. c. 3. geminato sibilo: *Calaguritani, qui Nassici cognominantur.* Ceterum hic locus mirifice viri excellentis Petri de Marca opinionem confirmat, qui Calagurim Ilergetum Oscensibus contributam non hanc quidem Nasicam, sed alteram Fibulariensem fuisse defendit, contra quam Auguſtino, Suritae, Oihenarto etiam, si probe memini, aliisque quibusdam hispanis scriptoribus

ronibus transitus erat, in qu
cere exercitum statuisset:

visum erat. Ac cum Livius dic
norum finibus ad Calagurim ve
propinquum urbi fuisse transg
lagurim cognomento Nasicam
Quare quae cis flumen erat, qu
riensis et esset, et cognominar

55) *Arvacos*] Ab Arvane, quam P
ventus adnumerat? Non sane
est *Arvensis* in lapide apud Gr
CIPII ARVENSIS. Quamquam
est? Illud igitur potius, seu
nemo facile in animum indux
militum delectum quaestorem s
luisset, alicui potius, qui cum
disse. Itaque non dubito, qu
quam ipsam vocem ab antiqua
censuit, non fuisse emendatam,
dationis vestigia diuturnitas re
Tagum Carpetani, juxta eo
tiberi Arevaci; et l. 4. c. 20.
hispaniae, ortus in Pelendon
lapsus, dein per Arevacos, V

56) *Cerindones*] Populus soli Li
vacis vicinus. In hoc situ Plini
tem quoque Celtiberorum. Q
lendones (V. Plin. 3, 3.) quoru
dones. *Brot.* Cerindones in I
spicatur Juvenatius.

[redacted]

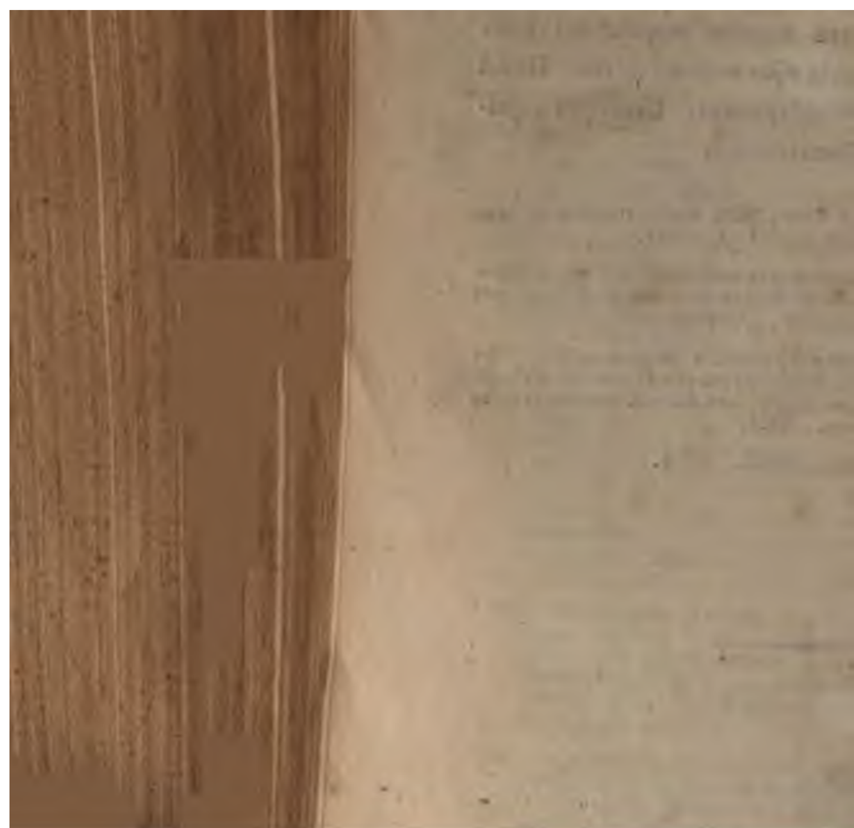
lectum equitum, Segoviam 58) et in Vacaeorum 59) gentem ad equitum conquisitionem misit, jussum, cum equitibus Contrebiae sese opperiri. Dimissis iis ipse profectus, per Vasconum agrum ducto exercitu, in confinio Beronum posuit castra. Postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, jusso pedite quadrato agmine sequi, ad Varciam, validissimam regionis ejus urbem, venit. Haud inopinantibus iis noctu 60) advenerat. Undique equitibus et suae gentis et Autric*onum*

xime tempore hujus, quod dico, belli moles sucronensi tractui et Lusitaniae tota incubuerat? *Juvenat.*

58) *Segoviam*] Segoviam urbem Arevacorum, ad quos ipsos (si recte Arvacos in Arevacos supra mutandum censuimus) tum Masius quaestor mittebatur. *Juvenat.*

59) *Vacaeorum*] Sic, et mox *Vasconum* perspicue legendum praebent membranae; ut mirer utrumque editorem scripturam corruptam non dedisse solum, sed diserte asseverare, se eam in membranis cernere. *Nieb.*

60) *iis noctu*] Haec ex codice addidi. *Nieb.*











NAME	DATE	NAME	DATE

